ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI
EPISCOPI ABVLENSIS
PHILOSOPHI THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi

Commentaria in Primam Partem MATTHÆI,

ANTEQVAM IMPRIMERENTVR CORRECTA, DVM EXCVDERENTVR *diligenter reuisa, ac demum impressa a quamplurimis erroribus expurgata.*

Addito Quadruplici Indice copiosissimo, fideliss[i]moq;

PER R. P. F. PAVLINVM BERTI LVCENSEM ORD. EREMIT. S. August. Congregat. Lombardiæ Sacræ Theologiæ Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem.

Ad COSMVM II. Magnum Hetruriæ Ducem IV.

VENETIIS, M DC XV.

[Cum] Licentia, Superiorum, & cum Priuilegijs.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS COMMENTARIORVM IN SANCTVM Iesu Christi Euangelium secundum Matthęum,

PRÆFATIO.

VETERIBVS magna pro parte explicitis grauissimi laboris, longarumque vigiliarum, noua ipsa aggredimur. Supra vires quidem ne dum nostras, sed & maiorum opus est, ad quod caritas inuitat, difficultas vero dissuadet. Fuerat autem inconcussa semper nobis ista sententia (licèt plurimorum importunis precibus lacessita) numquam nisi a summo vertice, vsque ad calcem expletis veteribus, noua delibare. Tandem quotidianis amicorum flagitationibus inclinati: immo ipsa ratione conuicti, omissis ad tempus veteribus, noua tentare diffiniuimus: vt rursus quodam postliminio reuersis, omissa explendi locus sit. Et quoniam ipsam nouorum sacram seriem intuentibus Euangelici codicis dignitas prima se obtulit: ei (indignissimam licèt) styli nostram operam primò commodauimus. Ad horum autem quandam generalem prælibationem de quibusdam dubitandum occurrit. Et quoniam hic vtriusque scripturæ articulus se magnus interposuit, de ipsis libris sacræ scripturæ quantum ad numerum, & ordinem, & eorum canonem inquirendum est.

De numero, & diuisione librorum sacræ scripturæ.
Quæst. I.

QVAERITVR ergo primò, quot sint libri sacræ scripturæ, & qui sint ordines ipsorum librorum in canonibus suis. Ad primũ dicendum, quod hic quærimus de libris vtriusq; testamenti simul noui, & veteris, qui variè computantur. Quidam dicunt quinquaginta libros sacræ scripturæ esse: & dicunt eos significatos per quinquaginta ansulas, quæ erant in ora cuiuslibet cortinæ tabernaculi Moysi. Exo. 25. c. Et istam cõputationẽ tenet Petrus in Aurora. Dicendum tamen, quod non est conueniens: quia necesse est, quod aliquos libros diuidat, & aliquos vniat. Nam si computetur secundum
B aliã computationẽ, non diuidendo libros, nisi secundum quod cõmuniter accipitur, non poterit perueniri nisi ad 44. libros, & deficiunt sex. vt infra declarabitur. Ad hoc ergo, quod suppleat istos sex, necesse est, quod diuidat aliquos libros, qui non consueuerunt diuidi: de quibus est vnus in veteri testamẽto. s. liber 12. Prophetarum minorũ. Duo autẽ sunt in nouo. s. liber Epistolarũ Pauli, & liber canonicarũ Epistolarũ. De libro duodecim Prophetarũ minorum dicendũ, quod vnicus est in veteri testamento: & sic ponitur à Iudæis in canone suo, vt ait Hieronymus in prologo Galeato super libros Regũ, qui incipit: Viginti & duas literas: licèt intra istũ librum quilibet illorum duodecim Prophetarum librũ proprium
C habeat: qui propter paruitatem per se nomen voluminis non meretur. Si autem isti diuidant librũ duodecim Prophetarum, oportet illum diuidi in duodecim iuxta numerum ipsorum Prophetarũ, & tunc non solùm erũt. 50. sed 55. libri. In nouo testamẽto Epistolæ Pauli vnũ volumen dicuntur. Si tamen diuidantur oportet diuidi in quatuordecim: quia sunt quatuordecim Epistolæ. s. vna ad Romanos, duę ad Corinth. vna ad Gal. vna ad Ephe. vna ad Colossen. vna ad Philip. duæ ad Thes. duæ ad Timo. vna ad Titũ: vna ad Philem. vna ad Hæbræos: & tũc non solũ erunt. 50. libri, sed. 57. Secundus liber noui testamenti, qui diuidi potest, est canonicarum Epistolarũ, qui si diuidatur, potest dupliciter diuidi. Vno modo, quod di
D uidatur in quatuor: quia fuerunt quatuor scribentes canonicas Epistolas. s. Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas, & hoc modo non cõplebitur numerus quinquaginta librorum, sed solũ peruenietur ad 47. Secundo modo potest diuidi liber iste per numerum ipsarum canonicarũ Epistolarum, & sunt septem. s. vna Iacobi, duæ Petri, tres Ioannis, & vna Iudæ. Et hoc modo poterit peruenire numerus librorum ad quinquagenarium, manẽtib. Epistolis Pauli indiuisis, sub vno. s. volumine: manentibus & duodecim minoribus Prophetis indiuisis. Sed ista diui-
A sio canonicarum Epistolarũ esset tunc irrationabilis valde, quia eadem ratione deberet diuidi liber Epistolarũ Pauli, in quatuordecim libros cũ sint quatuordecim Epistolæ: immo rationabiliter erat ista diuisio: quia quælibet Epistolarum Pauli, vt communiter, est maior, quam quælibet canonicarũ Epistolarũ, & sic rationabilius sortiretur nomen libri. Ista ergo computatio librorum non est conueniens. Sunt alij duo modi computandi, qui non differunt nisi in libris veteris testamenti. Nam libri noui testamenti ab omnibus ponuntur esse octo. s. quatuor libri Euangeliorum, & vnus Actuum Apostolicorum, & vnus Epistolarum Pauli, & vnus Canonicarum Epistolarum, & vnus. Sancti Ioann. Apocalypsis. *Octo sunt libri noui testamẽti.* Circa diui-
B sionem librorum veteris testamenti est diuersitas: quia aliter solemus nos communiter computare, & aliter Iudæi. Ratio diuersitatis est: quia aliqui libri apud nos habentur, qui nunquã apud Hebræos inueniuntur, sicut liber Sap. & Ecclesiasticus, & secundus liber Machab. vt ait Hieron. in prologo Galeato. Secũda diuersitatis ratio est: quia quidam libri, licet apud Hebræos inueniãtur, tamen in suo canone non ponuntur, sicut liber Iudith, & Tobiæ, vt ait Hier. in eodem prologo Galeato. Computatio aũt nostra cõmunis est, quod computentur omnes libri quotquot Ecclesia legit, & suscepit, cuiuscunq; ordinis, vel canonis sint: etiam si apud Iudæos in Apocryphorum numero deputẽtur, & quod isti libri compu-
C tentur secundum sectiones, quas cõtet apud Latinos, & Græcos hñt. Et hoc modo inuenientur. 44. libri. s. 30. & sex veteris testamenti, & octo noui testamenti. Et cõputãtur sic. s. quinq; libri Moysis, vnus liber Iosue, vnus Iudicum, vnus Ruth, quatuor libri Regum, duo libri Paralipomenon. 3. libri Esdrę, apponentes ibi vnũ valde apocryphum de quo Ecclesia nunquam curauit, nec legit, nec quisquam doctorum solemnium illum vnquam allegat: ideo nec nos in numero librorum ponimus: vnus liber Dauid, scilicet, Psalmorum, qui licèt apud nos in vsu Ecclesiæ sit in multas partes diuisus, & apud Hebræos quinque incisionibus habeatur distinctus, vtrobique tamen vnicus liber dicitur: vnus liber Tobiæ,
D vnus Iudith, vnus Esther, duo libri Macbabæorum, tres libri Salomonis, scilicet, Parabolæ, Ecclesiastes, & Cantica Canticorum, vnus liber Iob, vnus Sapientiæ, vnus Ecclesiastici, qui vocatur Iesus filius Sirach, quatuor libri Magnorũ Prophetarum. s. Isa. Ierem. Ezec. Daniel. vnus liber Threnorũ, siue lamẽtationũ Iere. quasi à libro prophetiæ suæ distinctus est, vnus liber Baruch, qui fuit Notarius Ierem. vnus liber duodecim Prophetarũ minorum, qui omnes sub vno clauduntur volumine. Et sic sunt simul. 36. Deinde octo libri noui testamenti, & cõplent numerum. 44. librorum totius sacræ scripturæ. Alij *Alia diuisio secũdũ alios.*

ponunt solum triginta libros totius scripturæ nouæ, & veteris, s. viginti, & duos libros veteris testamēti, & octo noui testamenti. Qui quō computentur, patet per Hieronymum in prologo Galeato, & declarabitur sequēti quæstione. Alij ponūt triginta, & duos libros noui, & veteris, testamenti: s. octo noui, & viginti quatuor veteris: de quibus Hieronym. in dicto prologo, & patet sequēti quæst.

De ordine librorum veteris testamenti. Quæst. II.

QVAERITVR de ordine librorum, et canone veteris testamenti? Nam licèt hic agatur de nouis: quia tamen hic est quædam prælibatio generalis totius sacræ scripturæ, dicetur saltem breuissimè de veteribus. Pro quo sciendum, quod Iudæi libros, quos ponunt in canone numerant, quos autem non ponunt, nō numerant. Ad hoc intelligendum considerandum quid dicatur canon librorum. Sciendum, quod canon nomen Græcum est, & significat regulam Latinè. Et secundum hoc dicū tur illi libri esse in canone, qui ab omnibus regulariter recipiuntur & approbantur, nec audet quisquam auctoritati illorum resistere. Isti sunt, de quibus Ecclesia mater nostra, tam nunc, quam in veteri testamēto semper Spiritu Sācto directa, quæ nec vnquam errat, nec errare potest: nunquam dubitauit, nec dubitat, sed credit certissimè nihil falsi in illis contineri, nec scriptores eorum in aliquo mentiri potuisse, vtpote, quia à Spiritu Sancto scribendo regebantur: iuxta illud. 2. Pet. c. 1. d. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. De isto canone loquitur Augu. in Epistola contra Vincentium Donatistam, & habetur in Decr. dist. 9. ca. ego solis. s. Ego autē illis libris, qui canonici nominantur, hanc fidem adhibere didici, vt nullū scriptorem eorum credam potuisse mētiri. Ceteros autem ita lego, vt quantacunque sanctitate, aut doctrina polleant, non credam ita esse: quia sic illi dixerunt. Q. d. Non obligamur credere scripturis aliquorum doctorum, quantucunq; sint sancti, vel eruditi: nisi in quātum firmiter probant. In libris autem, qui sunt in canone scripturæ, necesse est credere illis, qualitercunque dicant, nec oportet petere aliquam probationem dictorum. Immo non solum necesse est credere illis: sed etiam necesse est credere, quod impossibile est in illis esse mendacium. Hanc certitudinem habet Ecclesia de istis libris, quos ponit in canone: quia certa est, quod scriptores eorū Spiritu Sācto inspirati scripserunt. Et ēt certa est, quod postea nihil ab æmulis aut hæreticis, vel infidelibus illis libris additum, vel subtractum est, vel mutatum: sed manent in eadē integritate, & puritate in qua scriptores eorum illos tradiderunt. Et de hoc est certa Ecclesia: quia originalia eorum incorrupta reseruata fuerunt semper sub magna custodia, & diligentia in ipso sacrario templi apud Iudæos: ita, vt nihil liceret hæreticis, aut maleuolis corrumpere in illis. Ita dicit August. 17. de Ciuit. Dei, loquens de libro iusti Henoch, quem allegat Beatus Iudas in Canonica sua. Et sic erat liber ille authenticus, & probatissimus: quia aliàs non allegaretur in sacra scriptura, quæ est certissima. Postea tamen deuenit liber ille in manus hæreticorum, & corruperunt eum, addentes multa falsa: ideo postea Ecclesia reiecit eum de numero librorum suorum, & nemo iam ei adhibet aliquam fidē: quia potius voluit priuari doctrina illius libri, quæ bona erat: quàm quod propter illam aliqua falsitas admixta reciperetur. Nam melius erat Ecclesiæ ēt perdere mediam partem librorum sacrorum, immo etiam omnes libros, quā permittere in illis vnicum mendacium, etiam leuissimū. Nam si vnicum mendacium concedatur ibi esse, de omnibus partibus scripturæ dubitabitur, an veræ sint. Et cū illæ non possint probari: quia solum fide constant, manerent omnes dubiæ, & sic esset fides de dubijs, quod est cōtra rationem fidei; nā de ratione fidei est firmissima adhæsio, sine vlla dubitatione: quia qui dubitat, non fidelis, sed infidelis dicitur: vt patet Extra de hær. c. 1. s. Dubius in fide infidelis est. Nullo ergo modo cōcedēdū est, ꝙ in aliquo libro sacræ scripturæ aliqđ mēdaciū ēt leue possit esse: qa sic fides tota periret, & tota auctoritas scripturæ.

F sicut ait Aug. in Epistola ad Hieronymum. & habetur in Decr. dist. 9. c. si ad sacras. s. Si ad sacras scripturas mendacia etiam officiosa admittimus, quæ illis manebit auctoritas? aut quo pondere hæreticorum confundetur improbitas? Istum autem modum conseruandi libros sacræ scripturæ, ne possent corrumpi, tangit Deus Deuteronomij. c. 17. Vbi iubet, quod cùm rex fuerit positus in solio regni sui, describat sibi Deuteronomij huius legem, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus. Et sic non solū voluit, quod describeret Deuteronomium, sed etiā quod illud esset ab exemplari, quod habebant Leuitæ, s. quia illud erat incorruptum. Ita de omnibus libris alijs intelligendum est. Nā iusserat Deus istū librū seruari in latere arcæ, Deuteronomij. 31. c. Ita credēdum est, quod Iudæi de alijs facerent. Hoc modo certa est Ecclesia, quod in li-

G bris sacris nihil falsitatis admisceri potuit. Hos autē posuit in canone. i. ordinauit recipiendos esse regulariter, & legēdos, & à nemine respuēdos, aut negādos sub pena infidelitatis, & rebellionis. Alij sunt libri, qui licèt ab Ecclesia teneātur, in canone tamē nō ponuntur: quia non adhibet illis Ecclesia hanc fidem: nec iubet illos regulariter legi, aut recipi, & non recipientes non iudicat inobediētes, aut infideles. Hoc aūt est propter duo. Primò qa Ecclesia nō est certa de auctorib. eorū: ideo nescit, an Spiritu Sancto inspirati scriptores eorum dictauerūt eos. Nā tota auctoritas librorum sacræ scripturæ ex hoc prouenit, quia firmiter tenemus scriptores illorum nihil de proprio ingenio scripsisse, sed solum, quod dictabat illis Spiritus Sāctus. 1. Pet. 1. c. Hoc primū intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione non fit. i. hoc

Ecclesia recepit, et approbauit certos libros sacræ scripturæ quos posuit in canone.

H præsupponendum est, quod prophetia sacræ scripturæ, id est, tota ipsa quæ dicitur prophetaliter scripta, non fit propria interpretatione, i. non fit ex proprio ingenio, vel opinione eius qui scripsit: sed solum Spiritu Sancto. Et sequitur. Nō enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, id est, non ex desiderio nostro, nec ex ingenio allata est prophetia, id est, scriptura prophetica: sed Spiritu Sācto inspirati loquuti sunt Sancti Dei homines. s. omnes scriptores sacræ scripturæ, quam B. Petrus vocat ibi prophetiam, inspirati sunt à Deo ad scribendum quidquid scripserunt. Ideo impossibile erat eos errare; quia tunc Deus erraret, qui loquebatur per eos. Aliqui errant circa hoc, putantes illud dictum B. Petri intelligi de solis scripturis Prophetarum, sicut Isa. Ierem. & similium. Sed falsum est, quia non est iste modus in scriptura, nec apud

I antiquissimos vocādi aliquem librum prophetalē. Quod patet, quia libri quatuor Regum. & Iosue, & Iudicum, & Ruth vocantur libri prophetales apud oēs Hebræos, & ita etiam Hierony. vocat, ponens illos in ordine librorum prophetalium in suo prologo Galeato. Et sic prophetia scripturæ dicitur secundùm Beatum Petrum tota scriptura sacra, quæ prophetice scripta est. s. per reuelationē Spiritus Sācti. Et specialem concursum eius cum scriptore, ne in aliquo errare posset. Cum autem dubitatur circa aliquos libros, de scriptoribus eorum, an Spiritu Sancto moti sint, adimitur auctoritas illorum, & non ponit illos Ecclesia in canone librorum suorum. Secundò, quia Ecclesia nō est certa circa tales libros, an vltra id, quod habuerunt à proprijs auctoribus, hæretici aliquid miscuerint, vel subtraxerint. Tales autem libros Ecclesia recipit, per-

K mittens eos singulis fidelibus legere: ipsa quoque in officijs suis illos legit propter multa deuota, quæ in illis habentur, neminem tamen obligat ad necessariò credendū id, quod ibi habetur: sicut est de libro Sapientiæ Salomonis, & de Ecclesiastico, & de libro Machabæorum, & de Iudith, & de Tobia. Isti enim licet à Christianis recipiantur, & probatio ex eis sumpta sit aliqualiter efficax, quia Ecclesia istos libros tenet, contra hæreticos tamē, aut Hebræos ad probandum ea, quæ in dubiū veniunt, non sunt efficaces: sicut ait Hieronymus in prologo super Iudith, scilicet, apud Hebræos liber Iudith inter hagiographa legitur, cuius auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentionē veniut minus idonea iudicatur. His præsuppositis, dicendum, quod in veteri testamento quidam libri ponuntur in canone, quidam non. Illi qui non ponuntur, sicut Iudith, & Tobias, & duo libri Machabæorum, Sapien-

tia,& Ecclesiasticus, non habent inter se aliquem ordi- A nem, vel diuisionem, qui autem ponuntur in canone, habent ordinem. Sciendum autem, quod libri positi in canone habent tres ordines, primus est legalium, secũdus prophetalium, tertius hagiographorũ. In primo ordine legalium ponuntur soli quinque libri Moysis, qui apud Iudæos vocãtur thorach.i. lex. Alij vocãt eos humas, idest, quinarium, quia quinq; libri sunt. Et huic nomini correspondet quoddam nomẽ Græcum apud nos.s. Pentateuchus, quod interpretatur, id est, quinq; libri legis. Et isti sunt Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerus, & Deuteronomium. Qui vocantur legales, eo quod solam legem cõtinent, vel saltem principaliter legem, cum in eis interdum quædam ipsorum historiæ inserantur; pertinentes interdum ab eos, quibus dabatur lex. Ordo secundus librorum vocatur Prophetalium, siue Prophetarum, & cõ- B tinet libros octò. Primus est liber Iosue, secũdus est liber Iudicum, cum quo ponunt librum Ruth, tertius est liber Samuel, quem nos vocamus primum, & secũdum libros Regum: quartus est liber Melachim, id est, liber Regũ. Vel scdm alios liber Malachoth, id est, regnorũ. Sed vt ait. Hieron. melius vocatur liber Melachim, i. Regũ, quã Malachoth, id est, regnorum: quintus est Isaias: sextus Ierem. septimus Ezechiel: octauus liber duodecim Prophetarum minorum, qui apud Hebræos vnum volumen est. Liber autem Danielis non ponitur inter prophetales, sed inter hagiographos in tertio ordine: licèt ille Propheta fuerit. Causa huius declarata est supra prologũ Galeatũ. Tertius ordo librorum est hagiographorũ: & in hoc ordine sunt nouem libri, primus est liber Iob: secundus liber Dauid, scilicet, Psalteriũ, quod apud Hebræos quin- C que incisionibus diuisum est: vno tamen volumine comprehenditur: tertius est liber Prouerbiorum, qui est primus de tribus libris Salomonis, & apud Hebræos vocatur misle id est, parabolæ. quartus liber est Ecclesiastes ipsius Salomon. qui apud Hebræos vocatur choelet, apud Græcos Ecclesiastes, apud Latinos concionator. Manet tamen nobis in vsu nomẽ Græcum: quia Græci prius imposuerunt nomina istis libris, quam peruenirent ad Latinos: ideo pleraque eorum manent semper apud nos: quintus est Cantica Cãticorum, qui Hebraicè vocatur sirhassirim: sextus est Daniel: septimus est liber Paralipom: diuisus apud nos in duos, qui apod Hebræos vocatur Dibreaiamim, id est, verba dierum, apud Græcos vocatur Paralipomenon, & est genitiuus pluralis numeri partici- D pij, & interpretatur omissorum, vel relictorum: quia ibi agitur de suppletionibus omissorum in alijs libris: ideo Hierony. vocat eum chronicon totius diuinæ scripturæ. Octauus est Esdras, q in duos libros diuisus est, & sub eo connectur alius liber Nehemiæ. Nonus est liber Esther. Et ita completur tertius ordo hagiographorum. Sunt ergo tres ordines librorum veteris testamenti: & in primo continentur quinque libri: in secundo octo: in tertio nouem, et ita sunt viginti duo libri. Alij autem ponunt in tertio ordine. 11. libros, scilicet, cum prædictis ponunt librũ Ruth distinguentes eum ab alio Iudicum, ponunt etiam librum Threnorum, siue lamentationum Ierem. qui vocatur apud Hebræos Cinoth, distinguentes eum a libro prophetiarum Ierem. & sic sunt 24. libri in canone veteris testamenti. De his omnibus Hieronymus in prologo Galeato. Multa dubia circa hæc restabant, scilicet, qua- E re sint tres ordines librorum, & non plures, nec pauciores, & quare quidã legales, alij prophetales, alij hagiographi appellãtur, & non oẽs eodẽ nomine, & quare isti ponutur in illo ordine, & nõ in alio, & sic de multis alijs dubijs, q in præsẽti omittũtur, de quib. latissimè declarauimus in expositione prologi Galeati, qui totus est de hac materia, & ponitur in principio primi libri Regum.

De ordine librorum noui testamenti. Quæst. III.

QVAERITVR quis ordo sit librorum noui testamenti, & an ibi sit canon diuisus in ordines, sicut in veteri testamento. Dicendum, quod sicut declaratum est in præcedenti quæstione, quidam de libris veteris testamenti ponuntur in canone, qui distinguitur in tres ordines, vt dictum est. Alij ponũtur extra canonem, & omnes isti vocantur Apocryphi. Nunc autem dicendũ, quod in nouo testamento non possunt assignari tales distinctiones, scilicet, quod quidam libri sint in canone, & alij extra canonem, qui sint apocryphi: quia in nouo testamento nullus liber apocryphus est: sed oẽs canonici, ita quod necesse est illis firmissime adhiberi fidem: fuerunt tamen aliquando in Ecclesia libri apocryphi, qui tenebantur tãquam libri noui testamenti: sed iam non sunt. Vnus erat liber Pastoris. Iste fuit factus non multo tempore post Sãctum Petrum tẽpore Pij Papæ, & martyris. Nam tũc apparuit Hermeti Angelus in habito pastoris, et reuelauit ei, quòd Pascha Resurrectionis Dominicæ die dominico celebrandum erat: quia tunc in Ecclesia dubium magnũ erat, quo die deberet celebrari, & an nos deberemus celebrare Pascha cum Iudæis sicut Christus celebrauit, vel alio tẽpore. Et quia Angelus apparuit in habitu pastoris liber de reuelationibus eius conditus tunc ab Hermete vocatus est pastor. De hoc patet in legenda Pij Papæ, & martyris in libro primo historiæ tripartitæ. Iste liber Pastoris à principio fuit habitus in magna veneratione in Ecclesia, & volebant eum ponere in numero librorum sacræ scripturæ, quia erat de angelicis reuelationibus, quia tamẽ in eo reperta sunt aliqua dubia. & aliquo modo nõ concordantia sacræ scripturæ, Ecclesia illũ repulit. Et de hoc facit mentionẽ Hieronymus in prologo Galeato dicens: Igitur Sapientia, & Iesu filij Sirach liber. & Tobias. & Pastor non sunt in canone, scilicet, iste liber Pastoris non ponitur in canone sacræ scripturæ. Alius liber fuit à principio in Ecclesia de conuersatione Pauli, & Teclæ, et de Baptismo Leonis, & habentur ibi multa de laudibus Pauli, & Teclæ, & dicebatur, quòd Beatus Lucas ediderat istud volumen, & erat à principio dubium in Ecclesia an deberet poni inter libros sacræ scripturæ, cum esset de rebus pertinentibus ad Paulum. Quia tamen erant ibi multa suspecta de falsitate, nõ fuit positus, licèt apud plurimos in magna reuerentia haberetur. Postea verò compertum est quendam Aphricanum presbyterum illum edidisse, vt ait Tertullianus doctor Aphricanus. De hoc etiam Hieronymus in libro virorum illustrium. c. de Beato Luca sic ait: igitur de laudibus Pauli, & Teclæ, & totã baptizati Leonis fabulam inter scripturas apocryphas cõputemus. Sed & Tertullianus vicinus Apostolorũ refert presbyterum quendam in Asia specialiter Pauli amore conuictum apud Ioannem, quod auctor esset libri, & cõfessum se, Pauli amore hoc fecisse: ideo de dignitate sacerdotali fuisse deiectum. Plures autẽ alij fuerunt libri apocryphi in principio Ecclesiæ, quorum nullum Ecclesia in numero librorum suorum suscepit. Et sic non manet nũc liber aliquis apocryphus inter libros noui testamenti. Aliquis dicet, quare inter libros noui testamenti non sunt aliqui apocryphi, vt Tobias, Iudith, & alij de quibus Hieronymus in prologo Galeato. Ad intelligentiam huius considerandum, quod libri dicuntur apocryphi dupliciter. Vno modo, quia non constat de eorum scriptoribus, an Spiritu sancto dictante scripserint, & etiam non constat de omnibus, quæ in eis habentur, an vera sint. Non est tamen in eis aliquid, quod manifeste falsum sit, vel quod valde suspectum sit de falsitate. Alio modo dicuntur libri apocryphi, de quorum auctoribus non constat, an à Deo sint inspirati, & insuper multa, quæ habentur in ipsis libris, vel sunt manifestè falsa: vel de errore valde suspecta. Accipiendo primo modo libros apocryphos, scriptura non ponit illos in canone librorum suorum, ita vt debeat illis fides ex necessitate adhiberi: permitti tamen volẽtibus legere, quod legant: quia non videtur inde sequi aliquod inconueniens: ipsa quoque Ecclesia illos legit. Accipiendo secundo modo apocryphos libros, non solũ Ecclesia non ponit illos in canone, immo nec aliquo modo ponit eos cum libris suis, nec legit, nec legentibus fauet: licèt non omnino prohibeat. Annunciat tamen illis libros illos esse suspectos valde de falso, vt caueat quando legerint, & videant quibus fidem adhibeant. Primo modo sunt apocryphi libri quidam, qui ponuntur extra canonem veteris testamenti, computantur tamen inter libros sacræ scripturæ, scilicet, liber Sapientiæ, & Ecclesiasticus, & Iudith, & Tobias, & libri Machabæorũ: de auctoribus

Duob. modis dicitur apocryphus aliquis liber.

bus enim horum non constat Ecclesiæ an Spiritu Sancto dictante scripserint:non tamen reperit in eis aliquod falsum,aut valde suspectum de falsitate,sed potius in eis est doctrina copiosa sancta,& deuota:ideo Ecclesia legit illos, & computat inter libros suos. Sic dicit Hieronymus in prologo super Iudith,qui incipit.Apud Hebræos, scilicet, qđ liber Iudith,qui est vnus de Apocryphis ab Ecclesia recipiatur : quia Synodus Nicena legitur eum inter libros sacræ scripturæ computasse. Secundo modo accipiendo libros Apocryphos,Ecclesia non ponit illos inter libros suos nec legit,ne videatur fauere manifestis erroribus.Sic autem erat liber de laudibus Teclæ, & Pauli,& de Leone baptizato , & liber Pastoris de quibus supra diximus,ideo Ecclesia nō recipit eos inter libros suos Et ob hoc in nouo testamento nō reperiuntur libri Apocryphi:quia non ponūtur inter libros scripturæ Apocryphi nisi primo modo,tamen nulli tales reperti sunt in nouo testamēto, sed Apocryphi secundo modo. Ideo Ecclesia reiecit eos omnino.In veteri etiam testamento non ponuntur Apocryphi primo,sed secundo modo. Quod patet,quia liber quartus Esdræ, qui sic vulgariter appellatur,eo quod continet aliqua satis suspecta,reiectus est de libris veteris testamenti,& rarò reperitur in Biblijs : nec est aliquis doctorum,qui vnquam illum curauerit exponere,ne videretur in hoc fauere sibi. Nunquam etiam allegatur ab illis intelligentibus,& Ecclesia nunquam illū legit, sicut legit alios Apocryphos,de quibus supra dictū est.Considerandum vlterius , vt magis intelligatur quid sit liber Apocryphus,qđ vulgariter solemus vocare Apocryphos secundo modo supra posito.Et sic quidam largè loquētes,vocāt libros doctorum interdum Apocryphos, si in illis aliqua sint de falso suspecta.Et iura interdū isto modo loquuntur,sicut patet in Epistola Gelasij Papæ, in qua ponuntur libri approbati,& reprobati , & dubij , & habetur in Decretis.distin.15.cap.Sancta Romana,et ibi ponitur itinerarium Clementis liber Apocryphus, & tamen iste ad libros doctorum pertinet.Dicendum tamen, quod propriè accipiēdo librum Apocryphum solum vocatur ille Apocryphus,de quo putatur ab aliquib. quod Spiritu Sācto dictante,auctor eius illum scripserit,& tamen hoc non constat, & insuper in illo libro reperiuntur aliqua de falso suspecta. Talis autē dicitur liber Apocryphus secundo modo respectu librorum sacræ scripturæ. Nam si cōstet de aliquo libro, quod scriptus sit ab aliquo auctore solū per humanā peritiā,& nō ex reuelatione diuina,qualiscūq; ille liber sit, siue verus, siue falsus siue dubius nunquam vocabitur propriè Apocryphus. Dicendū etiam, quod in sacra scriptura nunquam ponitur aliquis liber scriptus ab aliquo doctore per solam peritiam humanam,etiam si de singulis scriptis in illo libro constaret certissimè,quod erāt vera,& necessaria. Ratio huius est, quia certitudo sacræ scripturæ est in gradu altissimo, ideo debet esse tradita per medium certissimum,& infallibile,& illud est lumen supernaturale,per reuelationem illustrans intellectum scriptoris sacræ scripturæ. Certitudo autem quæ habetur per humanam peritiam quantūcunque sit magna,non habetur nisi ex lumine naturali intellectus,& illud potest deficere, etiam si homo sit excellens;cum ipsi viri eruditissimi interdum errent , sicut dixit Horatius de Homero maximo Poetarū, quod interdum bonus dormitat Homerus. Et sic nihil traditum per humanum ingenium potest ad tantum certitudinis gradum peruenire, quin aliquo modo possit de illo dubitari. Sed de eis, quæ traduntur in sacra scriptura, nullū dubium esse potest,etiam si illa non probentur:ideo libri cōfecti per solam sapientiam humanam quantumcumque sint certissimi,non possunt poni inter libros sacræ scripturæ,& consequenter libri facti à doctoribus,siue veri , siue falsi,siue dubij,non vocātur propriè Apocryphi:quia liber Apocryphus propriè dicitur,prout opponitur certitudini sacræ scripturæ,de cuius libris constat , quod per Spiritū Sāctum scripti sint, & quod non sit in eis aliquid de falsitate suspectū. Vocatur ergo propriè Apocryphus liber de laudibus Teclæ,& liber Pastoris, quia de his credebatur à multis,quod scriptores eorum per Spiritu Sanctum scripserint,& tunc debebāt poni inter libros sacræ

F scripturæ.Quia tamen non constat de hoc , & insuper in eis quædam de errore suspecta sunt, non adhibetur eis fides,quæ adhibetur libris sacris,& quantum ad hæc sunt propriè Apocryphi. Ad quæsitū principale dicetur,quod non potest esse talis habitudo omninò inter libros noui testamenti,sicut inter libros veteris testamenti:quia ibi sūt quidā in canone,& alij extra canonem, scilicet, Apocryphi,in nouo autem testamento nulli sunt Apocryphi,qui possint poni extra canonem , vt declaratum est . Dicendum autem, quod omnes libri noui testamēti sunt in canone, scilicet,quia omnes ab Ecclesia recipiuntur regulariter,& leguntur , & omnes illis ex necessitate sub poena infidelitatis fidem certissimam adhibere tenentur . Non est tamē in isto canone distinctio trium ordinum sicut in libris veteris testamenti, vt diximus in præcedenti quæ-
G stione;quia ad hæc oportebat esse differentiam magnam in dignitate librorū,sicut in veteri testō legales valde excedunt in auctoritate super prophetales , & prophetales super hagiographos.Itē est diuersitas quātū ad auctores, quia quorundam habentur certi auctores, scilicet , legalium,& prophetalium, hagiographorum autem nō semper reperiuntur certi auctores.Et aliæ multæ differentiæ sunt inter eos , de quibus declaratum est latè in prologo Galeato. Istæ autem differentiæ non reperiuntur ita planæ in libris noui testamenti, vt infra declarabitur, ideo non assignantur hic tales ordines.Item in veteri testamēto sunt multi libri, & ob hoc conueniens est assignari differentiam ordinis in canone eorum: in nouo autem testamento sunt paucissimi, ideo non potuerunt ibi esse ordines tales . Nam si in canone noui testamenti esset aliquis
H ordo: solum ille esset propter dignitatem differentem, & essent duo ordines. Vnus, in quo ponerētur quatuor Euāgelia, quæ alios libros dignitate excedunt: in secundo ordinē ponerētur omnes alij libri,quia non est inter eos differentia dignitatis . De quo magis dicetur infra in quādam quæstione.

Distinctio librorum sacræ scripturæ in quatuor ordines.
Quæst. IIII.

QVAERITVR , dato quod libri noui testamenti non possint distingui per tres ordines canonis , sicut libri veteris testamenti,an possint distingui per legales,& sapientiales.&c. sicut illi. Respondendum, quod ista distinctio bene conuenit libris noui testamēti . Pro quo sciendum, quod omnes libri veteris testamenti, tam exi-
I stētes in canone, quam Apocryphi, distinguuntur in quatuor ordines, licet isti ordines non faciant canonem scilicet, legales, prophetales , historici, & sapientiales. In primo ordine ponuntur soli quinque libri Moysis, quia isti propriè vocātur lex. Licet enim interdum ibi inferuntur historiæ : quia tamen pertinent ad legislationem aliqualiter, quæ ibi præcipuè traditur, dicuntur totaliter esse legales. Verum est autem , quod etiam in alijs libris sacræ scripturæ interdum ponuntur mandata Dei, quæ sunt leges,quia tamen illi libri non principaliter mandata continent , non vocantur legales . In secundo ordine , scilicet , prophetalium ponuntur quatuor Prophetæ maiores, scilicet, Isaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. Ponuntur etiam duodecim Prophetæ minores. Ponitur etiam liber Baruch, qui Propheta fuit,& Notarius Ieremiæ. Ponitur
K etiam ibi liber Threnorum, non quod directè contineat prophetiam , sed quia est pars quædam decisa de fine libri Ierem. qui ponitur inter prophetias. Considerandum autem, quod aliter vocamus libros prophetales, quam vocent Iudæi,& etiā Hieronymus in prologo Galeato , vbi secundum ordinem canonis facit mentionē de libris prophetalibus , & inter illos ponuntur Iosue , Iudicum , & Ruth,& libri Regum: isti tamen non vocantur hic prophetales, sed historici. Diuersitas est, quia hic accipitur liber prophetalis , qui ab aliquo Propheta scriptus est , & materia illius est tota, vel saltem principaliter de Prophetis. Et hoc modo libri Regū,& Iosue,& Iudicū, et Ruth, non sunt prophetales; quia licet à Prophetis constet eos esse conscriptos, materia tamē eorum non est prophetalis , sed historica. Alio modo accipitur liber prophetalis , de quo constat, quod à Propheta aliquo conscriptus sit, licet

Librorū veteris testamenti quatuor ordines.

non

Duobus modis dicuntur libri aliqui sac. scriptu. prophetales.

non contineat materiam prophetalem. Et hoc modo accipitur apud Iudæos liber prophetalis, & in prologo Galeato, & sic liber Iosue, Iudicum, & Ruth, & libri Regũ sunt prophetales, quia constat eos à Prophetis esse conscriptos. Qui autem Prophetæ illos conscripserint, declarauimus in prologo Galeato, & etiam de quolibet eorum patet in principio libri sui, quia ibi tetigimus. Et sic accipimus nunc prophetales strictius, quàm Hieronymus, scilicet, quod quicunque liber vocatur hic prophetalis erit etiam apud Hebræos, & Hierony. prophetalis, & ponetur in secũdo ordine Canonis. Sed non conuertitur, quia multi vocantur ibi prophetales, quos hic non vocamus prophetales. Hoc autem fallit in solo libro Danielis, quẽ hic vocamus prophetalem: apud Iudæos tamen & Hierony. in prologo Galeato non vocatur prophetalis, nec ponitur in secũdo ordine, sed ponit̃ inter hagiographos in tertio ordine. Causa est, quia de auctore huius libri nõ ita constat clarè, sicut de cæteris libris prophetalibus, licèt materia eius sit prophetica, de quo magis declarauimus in prologo Galeato. In tertio ordine ponuntur historici, scilicet Iosue, & liber Iudicum, & Ruth, & quatuor libri Regum, & duo libri Paralipomenon, & vnus liber Nehemiæ, & duo libri Esdræ. Nam quartus totaliter est apocryphus, & rarissimè consueuit poni in Biblijs, vt patet præcedenti quæstione. Scilicet. 3. vt Liber Iudith, & liber Tobiæ, & liber Esther, & duo libri Machabæorũ.

Quartus ordo .s. librorũ sapiẽtialiũ, & quare dicantur sapientiales.

In quarto ordine ponuntur sapientiales, qui ad sapientiã pertinent, eo quòd sunt morales, & ponuntur in eis documenta ad vitam. Et licèt in istis aliquando tanguntur historiæ quæ pertinent ad historicos, vel præcepta, quæ pertinent ad legales, tñ quia intentio præcipua eorum est de moribus agere, dicuntur totaliter sapientiales, licèt inter eos vnus sit, qui specialiter sapiẽtia vocatur, q apud quosdam vocatur sapientia Salomonis, & apud alios dr̃ liber Philonis Iudæi. Cur aũt istud nomen speciale habuerit, declarabitur in prologo super ipsum librũ. Cõiter tñ dr̃ hoc fuisse, quia quasi specialiter traditur sapiẽtia in libro illo. In hoc ordine est Psalterium Dauid, & liber Iob, & tres libri Salomonis, s. Parabolæ, Ecclesiastes, & Cantica canticorũ, & liber Sapientiæ, & Ecclesiasticus. De ipso tñ Psalterio dicendum, quòd põt poni inter libros prophetales, vel inter sapientiales. Inter prophetales quidem, quia multa in eo propheticè annunciata sunt, & præcipue de Christo. Nam Dauid dicitur Propheta per excellẽtiam, & tamen omnes prophetiæ suæ sunt in Psalmis, quia præter Psalmos nihil ipse edidit. Dicitur tamen Dauid Propheta maximus de Prophetis secundi ordinis, qui erant Prophetæ ad canẽdum, non de Prophetis primi ordinis, per quos, scilicet, recipiebantur reuelationes, & annunciabantur futura populo. De hoc declaratum est primo Regum & secundo, & primo Paralipom. 7. & 16. & 21. & 25. Potest autem poni inter sapientiales: quia multum pertinet liber ille ad doctrinam humanam, eo quòd pro maxima parte continentur in eo laudes diuinæ quæ pertinent ad humanam instructionem.

Distinctio lib. noui testamẽti in quatuor ordines.

Sciendum autem, quòd licèt in isto libro contineantur prophetiæ: Iudæi tamen, & Hieronymus non ponunt ipsum in secundo ordine Canonis inter prophetales, sed in tertio ordine, inter hagiographos, vt patet in prologo Galeato. Nunc autem dicendum de libris noui testamenti, quod ipsi etiam distinguuntur per istos quatuor ordines, licet non consueuerimus dicere, quòd Canon librorum noui testamenti distinguatur per aliquos ordines. In primo ordine sunt legales, & in hoc ponuntur quatuor libri Euangeliorum. Nam licèt quasi in omnibus libris noui testamenti tradãtur præcepta quæ possunt vocari leges noui testamenti, vnicus tamẽ fuit legislator noui testamenti, scilicet, Christus: ideo libri illi, qui continent gesta, & dicta Christi, in quantum ab illo dicta, & facta sunt, dicuntur libri propriè legales. Dixi autem in quantum ab illo dicta vel facta sunt: quia in omnibus alijs libris noui testamẽti, continentur plurima dicta, & facta Christi, non tamen vt in quantum ab illo dicta, vel facta erant: sed in quantum recitabantur, & allegabantur ad propositum illorum, qui libros illos scripserunt. Euangelistæ autem fuerunt historiographi Christi, describentes gesta, & facta Christi, so-

A lùm vt in quantum ab illo dicta, & facta erant. Ideo isti libri Euangeliorum directius pertinent ad Christum legislatorem, quàm cæteri libri noui testamenti, licèt in eis dicta, aut facta Christi contineantur.

Secundus ordo.

Secundus ordo est prophetalium. Et in toto nouo testamento non est nisi vnicus liber prophetalis, scilicet, Apocalypsis Ioannis, quia ibi ponuntur reuelationes factæ Beato Ioanni, de statu vniuersalis Ecclesiæ, à principio sui, vsque ad finem sæculi: quantum ad aliquas res præcipuas, quæ in ea acciderunt, & aliquæ creduntur euenturæ. De isto libro fuit dubium apud antiquos, quia quidam putauerunt eum non esse Beati Ioannis Apostoli, sed dixerunt, quòd quidam Presbyter in Asia vir sanctus illum ediderat. Iam tamen tota Ecclesia tenet firmiter illum esse librum Beati Ioannis Apostoli. De hoc Hieronymus in libro illustrium viB rorum, & etiam in libro Ecclesiasticæ Historiæ, quã scripsit Ruphinus Græcus, & compleuit Hierony.

Tertius ordo.

Tertius ordo continet historicos. Est autem vnus liber historicus, in toto nouo testamento, scilicet, Actuum Apostolorum, quem Beatus Luc. scripsit, incipiens à Christi ascensione, vsque biennium postquam Paulus fuit Romæ in carcere, tempore Neronis, vt colligitur ex ipso libro, & ex prologo Hieronymi super eum: & magis in libro illustrium virorum, vbi agit de Beato Luca.

Quartus ordo.

Quartus ordo est librorum sapiẽtialium. Et hic ponuntur duo libri, scilicet, Epistolæ Pauli, & Epistolæ Canonicæ. Sunt autem Epistolæ Pauli quatuordecim, vt diximus supra, quæstione prima. cap. Canonicæ Epistolæ vocantur sic, id est, regulares, scilicet, quia regulariter recipiuntur ab omnibus fidelibus, & firmiter illis credunt. Et vocantur sic ad differentiam C multarum aliarum Epistolarum, quæ apud multas Ecclesias reperiebantur ex nominibus aliquorum Apostolorũ. Quia tamen erant in eis aliqua suspecta de errore, & non constabat an essent illorum Apostolorum, quorum habebant titulos, non recipiebantur communiter apud omnes Ecclesias, nec nunc recipiuntur. Istę autem Canonicæ Epistolæ regulariter ab omnibus fidelibus, & Ecclesijs recipiuntur, quia constat illas esse illorum Apostolorum, quorum nominantur, & non sunt suspectæ de aliquo errore, ideo vocatæ sunt Canonicæ, id est regulares. De Epistolis Pauli, quare non vocentur Canonicæ cùm etiam regulariter recipiantur, dicendum quòd illæ, quia multæ sunt, collectæ sunt in vnum corpus, & faciunt vnum volumen. Et quia de illo nunquam dubitatum est, non fuerunt nominatæ Canonicæ: ad differentiam earum, de quibus duD bitabatur. Secus autẽ de istis, quas Canonicas vocamus, quia cum sint paucæ erant dispersæ, & mixtæ cum alijs, de quibus dubitabatur, ideo istas ad differentiam illarum Canonicas nominauit Ecclesia.

Epistola canonica cur sic vocata.

Alia ratio conuenientior est, scilicet, quòd istud nomen datum fuit sibi in defectũ alterius nominis proprij. Nam Epistolę Pauli collectæ in vnum corpus vnum volumen efficiunt, quod à suo auctore vocatur, scilicet, liber Epistolarum Pauli: istæ autẽ Canonicæ Epistolæ non sunt vnius apostoli: ita vt possint nominari ab vno, sed quatuor Apostolorum. Si igitur quælibet earum per se nominari deberet, proprium nomen haberet ab auctore suo, & ita allegamus quando inducimus testimonia ex illis. Quia tamen nulla earum per se facit librum, sed omnes simul vnum constituunt, non potuerunt vocari ab aliquo de auctoribus suis, & quia non haE bebant aliquod nomen proprium, quod toti libro conueniret, vocatæ sunt Canonicæ, id est regulares, ad differentiam aliarum, quas Ecclesia communiter non recipit. De istis canonicis Epistolis dicendum, quòd habent quatuor auctores, scilicet, Iacobum, Ioannem, Petrum, & Iudam. Ipsæ tamẽ sunt septem, scilicet vna Iacobi, duæ Petri, tres Ioannis, vna Iudæ. Nunc dicendum, quòd tam Epistolæ Pauli, quam Canonicæ, sunt libri sapientiales: quia in illis solùm continentur doctrinæ morales. Et licèt ibi sint multa præcepta Saluatoris, quę sunt leges ipsæ, tamen non tradiderunt illa in Epistolis ipsis tãquam leges, sed tanquam doctrinas morales, ideo vocantur libri sapientiales. Verũ est tamen, quòd omnes illæ doctrinæ nos obligant, nec possunt mutari, quia non sunt tanquam præcepta positiua, sed magis, vt de iure naturæ, quæ simpliciter obligãt, An tamẽ omnia necessariò obligẽt, vel aliqua dicta Apo-

stolorum sint dispensabilia, forte tangetur infra in quadam quæstione, licèt sit materia propria. 1. ad Corinth. cap. 15. & in alijs locis Epistolarum Pauli.

De habitudine librorum sacræ scripturæ respectu librorum humanarum scientiarum. Quæst. V.

QVAERITVR de habitudine librorum sacrę scripturæ, tam noui, quàm veteris testamenti respectu librorum scientiarum humanarum, & quæ sit auctoritas istorum, & illorum? Respondēdum, quòd auctoritas propriè ab auctore dicitur, ideo tātum aliquis liber habet de auctoritate, quantus erat gradus, vel excellentia auctoris sui. Et si isto modo quęramus auctoritatem in scientijs, non conuenienter fiet, quia eiusdem scientiæ sunt multi auctores, quorum quidam illam bene tradiderunt, alij autem male, & communiter antiqui non ita bene, verè, & completè tradiderunt, sicut noui. Ratio est, quia noui potuerūt videre quidquid dixerunt veteres, & insuper multa potuerunt ex se ipsis cogitare, & tempus quotidie nouas tribuit inuentiones, vt patet lib. 1. Ethicorum, scilicet, tempus est bonus cooperator horum, & per tempora artium additamenta facta sunt. Alia ratio est secundùm quosdam asserentes ingenia nouorum esse excellentiora ingenijs antiquorum. Et hoc tenet Priscianus in prologo maioris voluminis. Istam tamen rationem nec approbo, nec improbo: quoniam à fructibus cognoscetis eam, vt Christus dixit de arbore, & homine. Est tamen hoc tenēdum, quòd licet noui in aliquo videantur antiquos excellere: semper tamen antiquos magis laudare debemus: quoniam nisi propter eos, non excederemus ipsos. Ipsi enim nobis excellendi modum præstiterunt. Et non solùm quātum ad antiquos, qui bene scripserunt, intelligendum est, sed etiam quantum ad illos, qui in multis errauerūt: quia sicut rectè docens instruit, ita falsa scribens motiuum tribuit posterioribus vera inueniendi. Ideo adhuc laudandi sunt. Sic dicit Arist. 1. lib. Metaph. de quibusdā antiquis Musicis, qui imperitè Musicā tradiderunt. Dicit tñ, quod adhuc isti laudandi sunt, quia nisi illi fuissent, multis melodijs careremus. s. quia error illorum tribuit nouis materiam inueniendi id, in quo ipsi defecerunt. Dicendum ergo, quod non conuenienter consideratur auctoritas alicuius scientiæ per auctores .i. per illos, qui eam tradiderunt, quia non sunt omnes illi eiusdem gradus auctoritatis: scientia tamen in se sicut vna est, ita vnum gradum, & certum habet auctoritatis, & non aliquando maiorem, aliquando minorem. Considerando autem ipsam scientiam in se ipsa, auctoritas eius prouenit ex duobus. s. ab obiecto, & à modo procedendi. Nam scientia illa, quæ est de nobiliori obiecto, est maioris auctoritatis. Ista duo tangit Arist. in proœmio primi de Aia. Quātum ad primum scientia naturalis est excellentior, quam Mathematica, quia est de meliori obiecto. Quantum ad secundum scientia Mathematica est excellentior omnibus, eo quod ipsa sola est demonstratiua: naturalis autem non demonstrat, cum potius arguat ex posteriori. s. ex effectibus, qui sunt nobis magis noti, quam causæ, vt patet in prologo 1. libri Physic. Ex his potest aliquo modo considerari de auctoritate scientiarum, & sacræ scripturæ. Quidam putauerunt scientias esse maioris auctoritatis, eo quod illæ probant, & clarè ostendunt, libri autem sacræ scripturæ referunt, & non probant. Dicendum, quod maior est certitudo sacræ scripturæ, quam scientiarum humanarum: quia certitudo illarum est solum quędam euidentia, inquantum clarè deducitur conclusio ex principijs per se notis, ita vt interius illam videat. Certitudo autem sacræ scripturæ non est euidentia, cum de traditis in ea non sit scientia, sed fides. Ipsa autem fides includit in ratione sui quandam obscuritatem, cùm sit de non apparentibus, scilicet, fides est argumentum non apparētium. Ad Hebr. c. 11. Et aliquando Apostolus cognitionem fidei vocat ęnigmaticam, vel specularem, quę dicit diminutionē. 1. ad Corint. 13. c. scilicet. Videmus nunc per speculum, & in ęnigmate. Certitudo autem fidei est firmitas adhęsionis, quia licèt ea quę credimus clarè non videamus, magis tamen illis assentimus, quam quęstionibus demonstratis. Nam

Magis sunt laudandi auctores antiqui, quā noui.

Maior est auctoritas sacræ scripturæ, quā omnium aliarum scientiarum.

F potius aliquis fidelis negabit veram esse conclusionem demonstratam, quam aliquem articulum fidei, vt infra declarabitur. Ideo non est maior certitudo scientię, quam fidei, & consequenter non est maior auctoritas scientiarum humanarum, quam sacrę scripturę: sed potius eius auctoritas excellit valde omnes scientias cuiuscunque auctoritatis, & de quocunque obiecto sint, & qualitercunque demonstrent. Et excellit in multis. Primò ex parte auctoris, quia auctores scientiarum sunt ipsi homines, cum ipsi eas inuenerint, sicut dicit primo Metaphysicę, quòd propter nimium admirari incęperūt philosophari, id est, inuenire partes Philosophię, quę sunt diuersę scientię. Ipsi quoque eis per tempus supplementa dederunt, sicut dicitur 1. lib. Ethicorum, per tempora, partium additamenta facta sunt. Sacrę scripturę auctor solus Deus est. Ipse G enim reuelauit quidquid in ea continetur. Et licèt homines ea descripserint, non proprio ingenio, nec ex propria opinione, sed solùm dictante Spiritu Sancto quid scriberent, vt patet. 2. Pet. 1. c. homo autem purus non est auctor sacrę scripturę, quia vt declaratum fuit supra in quęst. 3. si constaret aliquem librum esse certissimum, nec esse ibi quidquam suspectum de errore, sed potius res sacras: dū tamen sciremus illum factum ab aliquo viro perito per solam humanam peritiam, nullo modo poneretur inter libros sacrę scripturę. Causa ibi declarata est. Et quia, vt diximus auctoritas libri vel scientię est ab auctore, quanto Deus, qui est auctor sacrę scripturę, excellit hominem, tanto scientias humanas excellit sacra scriptura: non quidem quantitate, sed proportionaliter, quia aliàs excederet illas in infinitum, cùm Deus excellat hominem in infinitum. H Nulla tamen creatura, quantumcunque perfecta, excellit alteram in infinitum, quia nulla creatura est infinita. Secundò est excellentia ex parte modi certificandi, vel tradendi. Nam tota certitudo scientiarum humanarum est per lumen intellectus, secundùm quòd cognoscuntur per se nota, & ipsas res dubias resoluimus vsque ad per se nota, & facimus eas videri ipsi intellectui, sicut res per se notas, & sic conficiuntur conclusiones scientificæ. Istud autem lumen intellectus humani est paruum, & potens deficere, cum sit quædam creatura: maxime quia anima nostra est infima omnium intelligentiarum: & est in confinio intelligentiæ, & corporis: vt patet in libro de Causis; & sic potest in multis decipere, ideo res ab ea inuētæ, non erunt omnino perfectæ, sed adhuc de eis poterit dubitari: Modus autem tradendi sacram scripturam est I per lumen increatum, quod illustrat scriptores eius. Et sicut lumen illud non potest deficere, ita nec scriptores, in quantum diriguntur ab illo, possibile est errare, aut mentiri: cùm tota scriptura sit prophetia quædam, sicut accipit Beatus Petrus 2. Pet. primo c. nō quidem in quantum tota agat de reuelationibus circa res futuras, quod nos strictè vocamus prophetiam, sed sicut ille, qui prenunciat futura vocatur Propheta, quia non potest illa, nisi Spiritu Sancto reuelante, prædicere: ita cum tota scriptura sacra fuerit scripta solùm Spiritu Sancto reuelante, & dirigente scriptores, licèt contineat res historicas, vel doctrinales, aut legales, vel cuiuscunque modi, vocabitur tota prophetia. Et istum modum prophetiæ accepit Beatus Petrus in dicto loco, vt patet ex litera planissime. Magna ergo, immo maxima omnium auctoritatum, quæ sub cęlo esse potest, est auctoritas sacræ scripturæ. K Quomodo autem scriptores, vel annunciatores primi sacræ scripturæ immutati fuerint per illud lumen increatum ad prædicendum hęc, dico quod fit quinque modis, scilicet, primo apparēte Angelo in effigie humana, & loquente: secundo modo per vocem, quæ audiebatur, non visa effigie loquentis: tertiò modo per visionem imaginariam, immutando phantasiam in somno, vel in vigilia: quartò modo per solam immutationem intellectus, nulla exterius facta in corpore, & hoc in vigilia: quintò modo per immutationem intellectus, & eleuationem vsque ad extasim, factis exterius immutationibus in corpore sicut in mortuis. De quib. modis latè declaratum est Numeri 12. c. & 2. Paralip. 3. c. in quadam quæstione. Tertiò excedit sacra scriptura scientias in certitudine. Nam licèt certitudo cuiuslibet scientiæ propriè dictæ, maxime in Mathematicis, sit euidētia quę-

Quot modis sac. scr. excellat alias scripturas.

dam

dam, & claritas ipsius rei, quæ scitur: maior tamen est certitudo sacræ scripturæ. Quod patet. Certitudo conclusionum in scientijs, & euidentia earum habetur ex certitudine, & euidentia principiorum: ita quòd principia sunt magis certa, & cognita, quàm conclusiones, ideo Arist. 6. l. Ethic. vocat principia magis credita, quàm conclusiones, id est, magis certa. Cognitio tamen, vel certitudo ipsorum principiorum, quæ sunt quædam propositiones multum vniuersales, licèt nõ habeatur per aliquam probationem, dependet tamẽ ex cognitione sensitiua, sicut in ista, quòd totum sit maius sua parte, probatio habetur per oculum, & sic omnis certitudo intellectus ad vltimum reducitur, & resoluitur ad certitudinem cognitionis sensitiuæ: quia illa est principium eius, cùm dicamus, quòd nihil sit in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Certitudo tamen sacræ scripturæ est maior, quam certitudo quæ habetur per sensum: quantum ad adhæsionem, vel firmitatem creditæ rei. Nam magis assentimus rebus creditis, quàm rebus visis, sicut declarabat Beatus Petrus. 2. Pet. 1. c. vbi cùm dixisset de transfiguratione Domini, quam ipse oculis conspexit, & vocem illam de cœlo allatam auribus suis audiuit, magis tamen se dicit credere dictis Prophetarum, quam visioni suæ, cùm ait delapsa voce ad eum à magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto: Et sequitur: Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes: Et sic dixit firmiorem esse probationem ex prophetico sermone, quàm ex eo quod ipse viderat. Ex quo sequitur, quòd si deduceretur fidelis ad hoc, vt oporteret negare aliquã rem, quam videt, & experitur, aut aliquem articulum fidei, potius deberet negare ea, quæ videt, cùm dixerit Beatus Petrus, firmiorem esse prophetiam, quàm ea, quæ vidimus. Et ratio est, quia circa ea, quæ videmus, posset homo aliqualiter deludi, sicut fit in præstigijs, vel in patientibus ophthalmiam, qui iudicant omnia quæ vident esse alterius coloris. Circa ea tamen quæ sunt in sacra scriptura non potest esse error, cùm Spiritus Sanctus illa dixerit: ideo magis assentiendum est sacræ scripturæ, quàm visioni. Quarto excellit sacra scriptura scientias, quantum ad necessitatem. Quia quidquid est in sacra scriptura, est simpliciter necessarium, & ineuitabile, postquam iam scriptum est: ita vt facilius esset perire totum mundum, quàm deficere aliquid in sacra scriptura, sicut Christus dixit. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, id est magis facile est cœlum & terram transire, id est desinere esse, quàm frustrari verba mea. Et sicut dicitur de verbis Christi, ita intelligendum est de omnibus alijs, quæ sunt in sacra scriptura. Quia sicut verba sua erant verba Dei, quia ipse erat Deus: ita verba omnium aliorum, qui dixerunt aliquid in sacra scriptura sunt verba Dei, quia Deus per eos loquebatur, vt dicitur de Apostolis: Non estis vos, qui loquimini sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis, Matth. 10. c. & Luc. 11. c. In scientijs autem humanis non est simpliciter necessitas, & ineuitabilitas; quoniam multa iudicant tales scientiæ esse simpliciter necessaria, tanquam deducta ex suis principijs, & tamen possunt frustrari, & aliquando frustrantur: sicut patet de scientia Astrologica, quæ est propriè scientia, cùm sit vna de demonstratiuis, & per illam iudicat Astrologus simpliciter necessarium, quòd si nunc sol est in circulo meridiano, vel in puncto horizontis, quod vsque ad viginti quatuor horas erit iterum in circulo meridiano, vel puncto horizontis. Et tamen hoc potest frustrari, & frustratum est tempore Iosue, cùm ad preces eius Deus fecit stare solem sine motu, quasi spatio vnius diei, & non fuit vnquam tam longa dies, Iosue 10. c. Similiter iudicat Astrologus necessariũ esse, quod sol per motum diurnum, qui est motus raptus, moueatur ab oriẽte in occidentem, & simul omnia astra. Et tamẽ hoc frustrari potest, scilicet, quod moueatur motu diurno ab occidente in orientem, sicut factum est tempore Ezechiæ, quãdo fecit Deus redire solem per decem lineas in horologio Achaz, & postea rediit ad cursum suũ 4. Reg. 20. c. Isa. 38. c. Ita de ceteris conclusionibus, quæ putantur necessariæ in istis scientijs, possunt esse frustratoriæ. Nunquam tamen, frustratum fuit aliquid de sacra scriptura, nec est possibile frustrari. Ideo ipsa habet maiorem necessitatem, & ineuitabilitatem, quã scientiæ humanæ. Et ex hoc etiam probatur quod supra dicebatur. s. quòd sit maior certitudo sacræ scripturæ, quam scientiarum, quia illud quod est magis necessarium, & ineuitabile, est magis certum. Et secundum hoc ponemus tres gradus certitudinis. Primus est sacræ scripturæ, secundus cognitionis sensitiuæ, tertius est scientiarum humanarum: scilicet, quia sacra scriptura est magis certa, quàm cognitio sensitiua, scilicet quàm visio, vt supra declaratum est: & cognitio sensitiua est magis certa, quàm scientifica, cũ principium scientiæ sit ex sensu, vt supra declaratum est, Ideo non solùm sacra scriptura est magis certa, quàm scientiæ, sed etiam magis certa, quàm principia prima omniũ scientiarum. Quintò excellit sacra scriptura omnes scientias ex parte obiecti, quod specificat ipsam scientiam, & tribuit ei dignitatem. Obiecta enim omnium scientiarum sunt res creatæ: obiectum autem sacræ scripturæ, in quantum ipsa tota est vnum corpus, est Deus, quia non agitur in ea, nisi de Deo, vel de rebus, in quantum habent quandam attributionem ad Deum, scilicet, in quantum à Deo creantur, vel gubernantur, vel ab eo diriguntur, aut in ipsum tendunt, & sic de varijs modis attributionum. Nam sic etiam est in scientijs, quia de quibusdam agitur in eis, quæ non sunt obiectum ipsarum, nec partes obiecti, sed habent attributionem ad obiectum: Deus autem excellit in immensum omnem rem creatam, Ideo sacra scriptura ex parte obiecti, excellit valde omnes scientias humanas. Sextò excellit sacra scriptura ex parte vtilitatis, quia non solùm ipsa perficit intellectũ per hoc, quòd cognoscitur, sicut faciunt scientiæ speculatiuæ: sed etiam confert nimis ad statum hominis. Et quantum ad hoc scientiæ speculatiuæ, & generaliter omnes humanæ sunt inutiles, ipsa autem sacra scriptura est vtilissima, quia per eam est salus. Nam nisi quis crediderit, quæ in ea habentur, peribit in æternum, & si crediderit, ipsa diriget eum in vitam æternam: ideo sacra scriptura vocatur liber vitæ: sicut dicitur Eccl. 24. c. scilicet, Hæc omnia liber vitæ, id est totũ quod habetur in sacra scriptura, est liber vitæ, quia ad vitã confert: quæ autem habentur in alijs scientijs, sunt potius libri mortis, non quòd mortificent, sed quòd vitam non tribuant, nec cognoscant illam. Et ob hoc verba Christi, quæ etiam sunt verba sacræ scripturæ, vocantur verba vitæ, & viuificantia hominẽ, sicut spiritus viuificat carnem. Io. 6. c. Verba, quæ loquor vobis, spiritus, & vita sunt. Sic etiam dixit Beatus Petrus ibidem: Domine ad quem ibimus; verba enim vitæ æternæ habes. Scientiæ autem humanæ ad istam vitã nihil conferunt: ideo vocantur inutiles, sicut dixit Apostolus de philosophia ad Colossen. 2. c. vocans eam inutilem, scilicet: Videte ne quis vos decipiat per philosophiã, & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum. Multæ quoque aliæ excellentiæ sacræ scripturæ super scientias humanas possunt poni, quæ ex his patebunt cuilibet consideranti.

Potius neganda est res quam videmus, quam articulus fidei.

Sacra scriptura vocatur liber vitæ.

De differentia auctoritatis librorum veteris, & noui testamenti. Quæst. VI.

QVAERITVR de differentia auctoritatis librorum noui, & veteris testamenti, an sint aliqui maioris, vel omnes sint eiusdem auctoritatis? Quidam dixerunt, quod erat differentia auctoritatis ex auctore, vel conditore, scilicet, quòd auctor veteris testamenti fuerit Deus malus, & auctor noui testamenti fuerit Deus bonus. Ista fuit positio Manichæorum hæreticorum. Dixit. n. Manichæus esse duo principia in rebus, scilicet vnum principiũ bonorum, & aliud malorum. Principium malorum dixit esse Deum malum, & ab hoc dixit esse factam tenebram, & creatam feminam, & datum vetus testamentum, & plurima alia, quæ posita in coordinatione malorũ. Principium bonorum dixit esse Deum bonum, & ab hoc factam lucem, & creatam masculum, & datum nouum testamentum, & omnia alia quæ sunt in coordinatione bonorum. Iste autem in tantum fuit insanus, quod non solù hæreticus, & infidelis, sed etiam dementissimus omnium homi-

stolorum sint dispensabilia, forte tangetur infra in quadam quæstione, licèt sua materia propria. 1. ad Corinth. cap. 15. & in alijs locis Epistolarum Pauli.

De habitudine librorum sacræ scripturæ respectu librorum humanarum scientiarum. Quæst. V.

QVAERITVR de habitudine librorum sacræ scripturæ, tam noui, quàm veteris testamenti respectu librorum scientiarum humanarum, & quæ sit auctoritas istorum, & illorum? Respondēdum, quòd auctoritas propriè ab auctore dicitur, ideo tātum aliquis liber habet de auctoritate, quantus erat gradus, vel excellentia auctoris sui. Et si isto modo quæramus auctoritatem in scientijs, non conuenienter fiet, quia eiusdem scientiæ sunt multi auctores, quorum quidam illam bene tradiderunt, alij autem male, & communiter antiqui non ita bene, verè, & completè tradiderunt, sicut noui. Ratio est, quia noui potuerūt videre quidquid dixerunt veteres, & insuper multa potuerunt ex se ipsis cogitare, & tempus quotidie nouas tribuit inuentiones, vt patet lib. 1. Ethicorum, scilicet, tempus est bonus cooperator horum, & per tempora artium additamenta facta sunt. Alia ratio est secundùm quosdam asserentes ingenia nouorum esse excellentiora ingenijs antiquorum. Et hoc tenet Priscianus in prologo maioris voluminis. Istam tamen rationem nec approbo, nec improbo: quoniam à fructibus cognoscetis eam, vt Christus dixit de arbore, & homine. Est tamen hoc tenēdum, quòd licet noui in aliquo videantur antiquos excellere: semper tamen antiquos magis laudare debemus: quoniam nisi propter eos, non excederemus ipsos. Ipsi enim nobis excellendi modum præstiterunt. Et non solùm quātum ad antiquos, qui bene scripserunt, intelligendum est, sed etiam quantum ad illos, qui in multis errauerūt: quia sicut rectè docens instruit, ita falsa scribens motiuum tribuit posterioribus vera inueniendi. Ideo adhuc laudandi sunt. Sic dicit Arist. 1. lib. Metaph. de quibusdā antiquis Musicis, qui imperitè Musicā tradiderunt. Dicit tñ, quod adhuc isti laudandi sunt, quia nisi illi fuissent, multis melodijs careremus. s. quia error illorum tribuit nouis materiam inueniendi id, in quo ipsi defecerunt. Dicendum ergo, quod non conuenienter consideratur auctoritas alicuius scientiæ per auctores .i. per illos, qui eam tradiderunt, quia non sunt omnes illi eiusdem gradus auctoritatis: scientia tamen in se sicut vna est, ita vnum gradum, & certum habet auctoritatis, & non aliquando maiorem, aliquando minorem. Considerando autem ipsam scientiam in se ipsa, auctoritas eius prouenit ex duobus. s. ab obiecto, & à modo procedendi. Nam scientia illa, quæ est de nobiliori obiecto, est maioris auctoritatis. Ista duo tangit Arist. in procemio primi de Aīa. Quātum ad primum scientia naturalis est excellentior, quam Mathematica, quia est de meliori obiecto. Quantum ad secundum scientia Mathematica est excellentior omnibus, eo quod ipsa sola est demonstratiua: naturalis autem non demonstrat, cum potius arguat ex posteriori. s. ex effectibus, qui sunt nobis magis noti, quam causæ, vt patet in prologo 1. libri Physic. Ex his potest aliquo modo considerari de auctoritate scientiarum, & sacræ scripturæ. Quidam putauerunt scientias esse maioris auctoritatis, eo quod illæ probant, & clarè ostendunt, libri autem sacræ scripturæ referunt, & non probant. Dicendum, quod maior est certitudo sacræ scripturæ, quam scientiarum humanarum: quia certitudo illarum est solum quędam euidentia, inquantum clarè deducitur conclusio ex principijs per se notis, ita vt interius illam videat. Certitudo autem sacræ scripturæ non est euidentia, cùm de traditis in ea non sit scientia, sed fides. Ipsa autem fides includit in ratione sui quandam obscuritatem, cùm sit de non apparentibus, scilicet, fides est argumentum non apparētium. Ad Hebr. c. 11. Et aliquando Apostolus cognitionem fidei vocat ęnigmaticam, vel specularem, quę dicit diminutionē. 1. ad Corint. 13. c. scilicet. Videmus nunc per speculum, & in ęnigmate. Certitudo autem fidei est firmitas adhęsionis, quia licèt ea quę credimus clarè non videamus, magis tamen illis assentimus, quàm quęstionibus demonstratis. Nam

Magis sunt laudandi auctores antiqui, quā noui.

Maior est auctoritas sacræ scripturæ, quā omnium aliarum scientiarum.

F potius aliquis fidelis negabit veram esse conclusionem demonstratam, quam aliquem articulum fidei, vt infra declarabitur. Ideo non est maior certitudo scientię, quam fidei, & consequenter non est maior auctoritas scientiarum humanarum, quam sacrę scripturę: sed potius eius auctoritas excellit valde omnes scientias cuiuscunque auctoritatis, & de quocunque obiecto sint, & qualitercunque demonstrent. Et excellit in multis. Primò ex parte auctoris, quia auctores scientiarum sunt ipsi homines, cum ipsi eas inuenerint, sicut dicit primo Metaphysicę, quòd propter nimium admirari incęperūt philosophari, id est, inuenire partes Philosophię, quę sunt diuersę scientię. Ipsi quoque eis per tempus supplementa dederunt, sicut dicitur 1. lib. Ethicorum, per tempora, partium additamenta facta sunt. Sacrę scripturę auctor solus Deus est. Ipse
G enim reuelauit quidquid in ea continetur. Et licèt homines ea descripserint, non proprio ingenio, nec ex propria opinione, sed solùm dictante Spiritu Sancto quid scriberent, vt patet. 2. Pet. 1. c. homo autem purus non est auctor sacrę scripturę, quia vt declaratum fuit supra in quęst. 3. si constaret aliquem librum esse certissimum, nec esse ibi quidquam suspectum de errore, sed potius res sacras: dū tamen sciremus illum factum ab aliquo viro perito per solam humanam peritiam, nullo modo poneretur inter libros sacrę scripturę. Causa ibi declarata est. Et quia, vt diximus auctoritas libri vel scientię est ab auctore, quanto Deus, qui est auctor sacrę scripturę, excellit hominem, tanto scientias humanas excellit sacra scriptura: non quidem quantitate, sed proportionaliter, quia aliàs excederet illas in infinitum, cùm Deus excellat hominem in in-
H finitum. Nulla tamen creatura, quantumcunque perfecta, excellit alteram in infinitum, quia nulla creatura est infinita. Secundò est excellentia ex parte modi certificandi, vel tradendi. Nam tota certitudo scientiarum humanarum est per lumen intellectus, secundùm quòd cognoscuntur per se nota, & ipsas res dubias resoluimus vsque ad per se nota, & facimus eas videri ipsi intellectui, sicut res per se notas, & sic confirmantur conclusiones scientificæ. Illud autem lumen intellectus humani est paruum, & potens deficere, cum sit quædam creatura: maxime quia anima nostra est infima omnium intelligentiarum: & est in confinio intelligentiæ, & corporis: vt patet in libro de Causis; & sic potest in multis deficere, ideo res ab ea inuētæ, non erunt omnino perfectæ, sed adhuc de eis poterit dubitari: Modus autem tradendi sacram scripturam est
I per lumen increatum, quod illustrat scriptores eius. Et sicut lumen illud non potest deficere, ita nec scriptores, in quantum diriguntur ab illo, possibile est errare, aut mentiri: cùm tota scriptura sit prophetia quædam, sicut accipit Beatus Petrus 2. Pet. primo c. nō quidem in quantum tota agat de reuelationibus circa res futuras, quod nos strictè vocamus prophetiam, sed sicut ille, qui prænunciat futura vocatur Propheta, quia non potest illa, nisi Spiritu Sancto reuelante, prædicere: ita cum tota scriptura sacra fuerit scripta solùm Spiritu Sancto reuelante, & dirigente scriptores, licèt contineat res historicas, vel doctrinales, aut legales, vel cuiuscunque modi, vocabitur tota prophetia. Et istum modum prophetiæ accepit Beatus Petrus in dicto loco, vt patet ex litera planissime. Magna ergo, immo maxima omnium auctoritatum, quæ sub cęlo esse po-
K test, est auctoritas sacræ scripturæ. Quomodo autem scriptores, vel annunciatores primi sacræ scripturæ immutati fuerint per illud lumen increatum ad prædicendum hęc, dico quod fit quinque modis, scilicet, primo apparēte Angelo in effigie humana, & loquente: secundo modo per vocem, quę audiebatur, non visa effigie loquentis: tertiò modo per visionem imaginariam, immutando phantasiam in somno, vel in vigilia: quartò modo per solam immutationem intellectus, nulla exterius facta in corpore, & hoc in vigilia: quintò modo per immutationem intellectus, & eleuationem vsque ad ecstasim, factis exterius immutationibus in corpore sicut in mortuis. De quib. modis latè declaratum est Numeri 12. c. & 2. Paralip. 18. c. in quadam quæstione. Tertiò excedit sacra scriptura scientias in certitudine. Nam licèt certitudo cuiuslibet scientiæ propriè dictæ, maximè in Mathematicis, sit euidētia quę-

Quot modis sac. scr. excellat alias scripturas.

quædam

dam, & claritas ipsius rei, quę scitur: maior tamen est certitudo sacrę scripturę. Quod patet. Certitudo conclusionum in scientijs, & euidentia earum habetur ex certitudine, & euidentia principiorum: ita quod principia sunt magis certa, & cognita, quàm conclusiones, ideo Arist. 6. l. Ethic. vocat principia magis credita, quàm conclusiones, id est, magis certa. Cognitio tamen, vel certitudo ipsorum principiorum, quę sunt quędam propositiones multum vniuersales, licèt nō habeatur per aliquam probationem, dependet tamē ex cognitione sensitiua, sicut in ista, quòd totum sit maius sua parte, probatio habetur per oculum, & sic omnis certitudo intellectus ad vltimum reducitur, & resoluitur ad certitudinem cognitionis sensitiuę: quia illa est principium eius, cùm dicamus, quòd nihil sit in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Certitudo tamen sacrę scripturę est maior, quàm certitudo quę habetur per sensum: quantum ad adhęsionem, vel firmitatem creditę rei. Nam magis assentimus rebus creditis, quàm rebus visis, sicut declarabat Beatus Petrus. 2. Pet. 1. c. vbi cùm dixisset de transfiguratione Domini, quam ipse oculis conspexit, & vocem illam de cęlo allatam auribus suis audiuit, magis tamen se dicit credere dictis Prophetarum, quàm visioni suę, cùm ait delapsa voce ad eum à magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et hanc vocem nos audiuimus de cęlo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto. Et sequitur: Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attēdentes. Et sic dixit firmiorem esse probationem ex prophetico sermone, quàm ex eo quod ipse viderat. Ex quo sequitur, quòd si deduceretur fidelis ad hoc, vt oporteret negare aliquā rem, quam videt, & experitur, aut aliquem articulum fidei, potius deberet negare ea, quę videt: cùm dixerit Beatus Petrus, firmiorem esse prophetiam, quàm ea, quę videmus. Et ratio est, quia circa ea, quę videmus, posset homo aliqualiter deludi, sicut fit in prestigijs, vel in patientibus ophthalmiam, qui iudicant omnia quę vident esse alterius coloris. Circa ea tamen quę sunt in sacra scriptura non potest esse error, cùm Spiritus Sanctus illa dixerit: ideo magis assentiendum est sacrę scripturę, quàm visioni. Quartò excellit sacra scriptura scientias, quantum ad necessitatem. Quia quidquid est in sacra scriptura, est simpliciter necessarium, & ineuitabile, postquam iam scriptum est: ita vt facilius esset perire totum mundum, quàm deficere aliquid in sacra scriptura, sicut Christus dixit. Cęlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: id est magis facile est cęlum & terram transire, id est desinere esse, quàm frustrari verba mea. Et sicut dicitur de verbis Christi, ita intelligendum est de omnibus alijs, quę sunt in sacra scriptura. Quia sicut verba sua erant verba Dei, quia ipse erat Deus: ita verba omnium aliorum, qui dixerunt aliquid in sacra scriptura sunt verba Dei, quia Deus per eos loquebatur, sicut dicitur de Apostolis: Non estis vos, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis, Matth. 10. c. & Luc. 21. c. In scientijs autem humanis non est simpliciter necessitas, & ineuitabilitas; quoniam multa iudicant tales scientię esse simpliciter necessaria, tanquam deducta ex suis principijs, & tamen possunt frustrari, & aliquando frustrantur: sicut patet de scientia Astrologica, quę est propriè scientia, cùm sit vna de demonstratiuis, & per illam iudicat Astrologus simpliciter necessarium, quòd si nunc sol est in circulo meridiano, vel in puncto horizontis, quod vsque ad vigintiquatuor horas erit iterum in circulo meridiano, vel puncto horizontis. Et tamen hoc potest frustrari, & frustratum est tempore Iosue, cùm ad preces eius Deus fecit stare solem sine motu, quasi spatio vnius diei, & non fuit vnquàm tam longa dies, Iosue 10. c. Similiter iudicat Astrologus necessariū esse, quod sol per motum diurnum, qui est motus raptus, moueatur ab oriēte in occidentem, & simul omnia astra. Et tamē hoc frustrari potest, scilicet, quod moueatur motu diurno ab occidente in orientem, sicut factum est tempore Ezechię, quādo fecit Deus redire solem per decem lineas in horologio Achaz; & postea rediit ad cursum suū 4. Reg. 20. c. Isa. 38. c. Ita de ceteris conclusionibus, quę putantur necessariç in suis scientijs, possunt esse frustratę. Nunquam tamen, frustratum fuit aliquid de sacra scri-

Potius negãda est res quam videmus, quam articulus fidei.

A ptura, nec est possibile frustrari. Ideo ipsa habet maiorem necessitatem, & ineuitabilitatem, quā scientię humanę. Et ex hoc etiam probatur quod supra dicebatur .s. quòd sit maior certitudo sacrę scripturę, quam scientiarum, quia illud quod est magis necessarium, & ineuitabile, est magis certum. Et secundum hoc ponemus tres gradus certitudinis. Primus est sacrę scripturę, secundus cognitionis sensitiuę, tertius est scientiarum humanarum: scilicet, quia sacra scriptura est magis certa, quàm cognitio sensitiua, scilicet quàm visio, vt supra declaratum est: & cognitio sensitiua est magis certa, quàm scientifica, cū principium scientię sit ex sensu, vt supra declaratum est. Ideo non solùm sacra scriptura est magis certa, quàm scientię, sed etiam magis certa, quàm principia prima omniū scientiarum. Quintò excellit sacra scriptura omnes scientias ex parte obiecti, quod specificat ipsam scientiam, & tribuit ei dignitatem. Obiecta enim omnium scientiarum sunt res creatę: obiectum autem sacrę scripturę, in quantum ipsa tota est vnum corpus, est Deus, quia non agitur in ea, nisi de Deo, vel de rebus, in quantum habent quandam attributionem ad Deum, scilicet, in quantum à Deo creantur, vel gubernantur, vel ab eo diriguntur, aut in ipsum tendunt, & sic de varijs modis attributionum. Nam sic etiam est in scientijs, quia de quibusdam agitur in eis, quę non sunt obiectum ipsarum, nec partes obiecti, sed habent attributionem ad obiectum: Deus autem excellit in immensum omnem rem creatam, ideo sacra scriptura ex parte obiecti, excellit valde omnes scientias humanas. Sextò excellit sacra scriptura ex parte vtilitatis, quia non solùm ipsa perficit intellectū per hoc, quòd cognoscitur, sicut faciunt scientię speculatiuę: sed etiam confert nimis ad statum hominis. Et quantum ad hoc scientię speculatiuę, & generaliter omnes humanę sunt inutiles, ipsa autem sacra scriptura est vtilissima, quia per eam est salus. Nam nisi quis crediderit, quę in ea habentur, peribit in ęternum, & si crediderit, ipsa diriget eum in vitam ęternam: ideo sacra scriptura vocatur liber vitę: sicut dicitur Eccl. 24. scilicet, Hęc omnia liber vitę: id est totū quod habetur in sacra scriptura, est liber vitę, quia ad vitā confert: quę autem habentur in alijs scientijs, sunt potius libri mortis, non quòd mortificent, sed quòd vitam non tribuant, hoc cognoscant illam. Et ob hoc verba Christi, quia etiam sunt verba sacrę scripturę, vocantur verba vitę, & viuificantia hominē, sicut spiritus viuificat carnem. Io. 6. c. Verba, quę loquor vobis, spiritus, & vita sunt. Sic etiam dixit Beatus Petrus ibidem: Domine ad quem ibimus? verba enim vitę ęternę habes. Scientię autem humanę ad istam vitam nihil conferunt: ideo vocantur inutiles, sicut dixit Apostolus de philosophia ad Colossen. 2. c. vocans eam inanem, scilicet: Videte ne quis vos decipiat per philosophiā, & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundum Christum. Multę quoque alię excellentię sacrę scripturę super scientias humanas possunt poni, quę ex his patebunt cuilibet consideranti.

Sacra scriptura vocatur liber vitæ.

De differentia auctoritatis librorum veteris, & noui testamenti. Quæst. VI.

QVAERITVR de differentia auctoritatis librorum noui, & veteris testamenti, an sint aliqui maioris, vel omnes sint eiusdem auctoritatis? Quidam dixerunt, quod erat differentia auctoritatis ex auctore, vel conditore, scilicet, quòd auctor veteris testamēti fuerit Deus malus, & auctor noui testamenti fuerit Deus bonus. Ista fuit positio Manichęorum hæreticorum. Dixit enim Manichęus esse duo principia in rebus, scilicet vnum principiū bonorum, & aliud malorum. Principium malorum dixit esse Deum malum, & ab hoc dixit esse factam tenebram, & creatam feminam, & datum vetus testamentum, & plurima alia, quę posita in coordinatione malorū. Principium bonorum dixit esse Deum bonum, & ab hoc factam lucem, & creatum masculum, & datum nouum testamentum, & omnia alia quę sunt in coordinatione bonorum. Iste autem in tantum fuit insanus, quod non solū hæreticus, & infidelis, sed etiam dementissimus omnium

hominum dici deberet, ita vt responsione non egeat nisi F propter simplicissimos, vt eius insaniam cognoscat. De ceteris autem circa quæ tam naturaliter, quam ex sacra scriptura conuinci poterat, quia longissimum esset, & aliqualiter extra propositum nostrum, dicendum non est. Sed cum dixit masculum esse à Deo bono, & feminam à Deo malo, patet eius insania. Nam idem Deus creauit masculum, & feminam. Gen. 1. c. scilicet: Creauit Deus hominẽ ad imaginem & similitudinem suam: masculum, & feminam creauit illos. Sciendum tamen quòd hoc non probat contra Manichæum, quia ipse negabit illud, eo quod non recipit vetus testamentum, cum dicat illud esse factum à Deo malo. Patet tamẽ hoc Matthæi 19. c. cum Christus dixit: Non legistis, quia qui fecit homines ab initio, masculum & feminam fecit eos? Istud non negabit Manichęus, quia recipit nouum testamentum. Et dicit illud datum à G Deo bono. Quòd autem dixit vetus testamentum datum à Deo malo, & nouum testamentum à Deo bono, insania maxima est, cum sit Deus vnicus, nec est possibile plurificari Deos: vt etiam probant Philosophi, & patet. 12. Metaphysicorum. Sed dato quòd essent plures Dij, necesse erat dici, quod ab eodem Deo datum erat nouum, & vetus testamẽtum, sicut patet Iohan. 8. c. cũ Christus dixit: Est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est. Si pater Christi erat Deus Iudæorum, & ille dederat vetus testamentum: Christus autem dedit nouum, cum Christus, & pater suus sint vnus, & idem Deus, ergo idem Deus dedit vtrumque testamentum. Item patet hoc ad Hebręos cap. primo, cum dicitur: Multifariè, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè locutus est nobis in filio. Et sic ille H idem Deus qui loquebatur per Prophetas, erat qui locutus est nobis in filio. Sed ille, vt loquẽs in Prophetis dedit vetus testamẽtum, quod per Prophetas scilicet primo per Moysen, deinde per ceteros in diuersis temporibus completum est: ipse autem vt loquẽs per Christum filium suũ dedit nobis nouum testamẽtum: ideo idem Deus est, qui dedit vtrumque testamentum. Et hoc non poterit negare Manichęus ista testimonia, quia sumuntur de nouo testamento, quod ille bene recipit. Omissa ergo ista insania Manichęi, dicendum quòd idem Deus est, qui dedit vtrumque testamentum, ideo non est distinctio auctoritatis noui, & veteris testamenti per auctorem siue per cõditorem. Nec potest esse differẽtia auctoritatis ex lumine, per quod vtrũque traditur, & cognoscitur, quia vtrumq; lumine supernaturali per reuelationem diuinam habitum est, sicut di- I xit Apostolus ad Hebræos 1. cap. scilicet, quod loquebatur Deus olim patrib. per Prophetas, scilicet in veteri testamento. Nunc autẽ, idest, in nouo loquitur Deus per filium. Et sic vtrobique Deus loquitur, ideo vtrumque per lumẽ supernaturale traditum est. Nec potest assignari differentia quantum ad certitudinem. Nam tanta est certitudo veteris, sicut noui testamenti; quia alias diceremus facilius esse reperiri mendacium in veteri testamento, quàm in nouo, & falsum est: quia æqualiter impossibile est vtrobique reperiri mendacium, cum vtrobique idem Deus loquatur, qui non est magis verax, nec magis certus in dictis suis vno tempore quã alio. Ideo sub tanta necessitate obligamur credere vera esse quæcunque tradita sunt in veteri testamẽto, sub quanta obligamur credere quæcunque traduntur in nouo. Et ob hoc sicut esset hęreticus imò in- K fidelis, qui negaret Christum esse filium virginis, ita æqualiter esset infidelis, qui negaret Samuelem esse filium Elcanę, de quo primo Reg. 1. c. Licet Christum esse filiũ virginis sit simpliciter articulus pertinẽs ad salutẽ, et Samuelẽ esse filium Elcanę secundũ se non pertinet ad salutẽ, imo secundum se nullo modo est vtile, quia etiam si hoc non fuisset, nihil minus esset de salute nostra, & de complemẽto sacræ scripturæ. Si tamen Christus non fuisset homo, et filius virginis, multa deperirent de salute nostra, & de integritate sacræ scripturæ. Postquam tamen scriptum est Samuelem esse filium Elcanę, ita necesse est credi, sicut Christum esse filium virginis, quoniam si detur oppositum tota fides peribit. Quod patet, quia ego non credo dictis in sacra scriptura propter aliquam probationem, quam habeam, aut verisimilitudinem, quia nullã habeo, cum potius sint supra lumen intellectus nostri: Sed credo illis propter auctoritatem dicentis: vnus tamẽ, et idem fuit vtrobique loquens: ideo æqualiter in omnibus partibus dictorum suorum ei credendum est. Ista est etiam positio sancti Thomæ secunda secũdæ, in tractatu de fide. Nec etiã potest esse differentia ex parte necessitatis, & ineuitabilitatis: quia sicut sunt ineuitabilia, & necessaria ea, quæ sunt in nouo testamento, ita etiam sunt ineuitabilia, quæ habẽtur in veteri: nec posset de illis perire aliquid, quin fieret, sicut patet. Nam sicut Christus dixit cęlum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt, Matthæi vigesimoquarto, c. & Marc. decimotertio, c. quod intelligit de nouo testamento: quia illud est, quod ipse prædicabat: ita etiam ipsemet dixit de veteri testamento, quod erat necessarium, & ineuitabile: scilicet, quod non erat possibile ali- G quid in eo scriptum deficere vt patet Matt. 5. & Luc. decimo sext. c. scilicet: Amen dico vobis, donec transeat cælum, & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit de lege, donec omnia fiant. Id est: facilius posset cęlum, & terra trãsire, id est, deficere, quàm quod maneret aliqua pars minima de lege, quæ non compleretur: quam partem minimam significauit per iotam, quod apud Hebræos vocatur Iod, & est litera minima omnium Hebręarum. Apex dicitur punctus, positus super literam, qui non est litera licet dirigat simplices in legẽdo. Quasi dicat: Si apices, qui non sunt de integritate scripturę, non possunt pręterire in vacuum, quia potius periret cælum, & terra, quanto magis propositiones, vel partes aliæ sacræ scripturæ? Quantũ ad ista ergo quatuor supra assignata non potest esse differentia auctoritatis noui, & veteris testamenti, sed æqualis H auctoritatis, & dignitatis sunt. Alia tamen multa sunt in quibus differunt, & excellit nouum testamentum vetus in auctoritate, & dignitate. Primum est ex parte auctoris immediati noui, & veteris testamenti. Nam licet auctor mediatus sit Deus, qui vtrobique loquebatur, & in hoc non differunt: fuerunt tamen auctores immediati in testamento veteri Prophetæ, per quos Deus loquebatur: in nouo autem fuit Christus, qui nõ solum in quantum Deus, sed ẽt in quantum homo excellebat omnes homines simul sumptos sine vlla comparatione. Et ad significandum dignitatem noui testamenti super vetus, tetigit Apostolus immediatè istam differẽtiam ad Hebręos primo c. dicens: quod olim Deus locutus est patribus in Prophetis, nunc autem, scilicet in nouo testamento locutus est nobis in filio. Et ad significandum magis istam differentiam dignitatis Apo- I stolus probauit ibidem non solum Christum esse excellẽtiorem omnibus hominibus, sed etiam maiorem omnib. Angelis, cùm ait: Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, filius meus es tu: ego hodie genui te. Et multas alias probationes ad hoc ponit Apostolus eodem cap. Item probat hoc Apostolus comparando Christum hominem ad Moysen. Nam fuit Moyses primus, & acceptissimus Deo inter omnes, qui denunciauerunt aliquid ex parte eius. Vnde per ipsum Moysen tota lex populo publicata est. Apostolus tamen probat Christum excellentiorem valde Moyse dicens: Moyses quidem fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus eius in testimonium illorum, quæ dicenda erant: Christus verò tãquam filius in domo sua, scilicet propria. Ad Hebr. 3. c. Et iterũ K ibi: Amplioris n. glorię iste prę Moyse dignus habitus est, quanto ampliorem honorem in domo habet qui fabricauit illam. Et multa alia inducit ad hoc eodem cap. Est ergo maior dignitas noui testamenti, quam veteris quantũ ad immediatum cõditorem, scilicet Christum hominem filium Dei. Nam Christus in quantum Deus nõ solum est conditor noui testamenti, sed etiam veteris. Secundò excellit nouum testamentum ad vetus in auctoritate quantum ad alios ministros delegatos, vel commissarios non in tradendo, sed in publicando, qui fuerunt Apostoli, & isti cõparati Prophetis maiores illis sunt. Nam isti erãt Prophetę sicut & illi, vt probauit Beatus Petrus ex auctoritate Iochis contra Iudæos dicentes Apostolos esse ebrios, vt habetur Actuum secund. c. Primo excellebant eos in modo Prophetæ, quia Deus erat promptus ad loquendũ per Apostolos, & alios ministros noui testamenti quandocunque

Positio S. Thom.

Iota, & Apex qd

que vellent, in tantum quod non oportebat eos cogitare A quid loquerētur, sed Spiritus Sanctus immediatè loquebatur per eos, Matth. decimo c. & Lucæ vigesimoprimo, scilicet. Dum steteritis ante Reges, & Præsides, nolite cogitare, quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, &c. Non erat autem sic in aliquo Propheta veteris testamenti. Nam non habebant Deum promptum quando volebant aliquid cognoscere, sicut dixit Elisęus quarto Regum de Sunamite. Dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, nec indicauit mihi. Et interdum petebant Prophetæ à Domino instanter responsum de aliqua re, & non respondebat eis vsque post decem dies, sicut fuit de Ieremi. petente, an Israelitæ descenderent in Aegyptum, Ierem. quadragesimosecūdo c. Interdum autem non respondebat vsque ad tres hebdomadas, etiam si Propheta se affligeret ieiunijs, & oratio- B nibus, vt Deus ei reuelaret, sicut fuit de Daniele, qui tribus hebdomadis panem desiderabilem non comedit, & tunc ei respōsum est, Danielis decimo c. Ad Apostolos autem Spiritus Sāctus veniebat etiam nō vocatus, ideo erat excellentia valde magna illorum super illos. Secundo excellebant etiam eos ex parte rerum reuelatarum, quia altiora valde reuelata sunt Apostolis, quā reuelarētur Prophetis. Tertio erant etiam excellentiores ex parte miraculorum, quia faciebant stupenda miracula, non solum tāta quāta Christus, sed etiam maiora, sicut ipse dixerat eis, maiora horum facietis. Nam de Petro legitur, quod cum transiturus esset per vicos in Ierusalem, ponebantur ęgri in grabatis in vico, vt transeunte eo vmbra eius tangeret quemquam, & sanaretur: Actuum quinto c. Quod tamen nunquam à Christo legimus factum. Petrus etiam suscitauit hominem mortuum à quatuordecim annis, & Beatus Andreas suscitauit simul quadraginta viros: Christus tamen nunquam legitur talia fecisse. Prophetæ autē multi fuerunt, qui nunquam fecerunt miracula, alij autē pauca fecerunt, & quasi cum difficultate, vt colligitur ex locis, vbi habentur gesta eorum. Quartò excellunt etiā Apostoli, quia loquebantur omnibus linguis, Actuū secundo c. sed de nullo vnq̄ legitur hoc in veteri testamēto: multa alia, & magna sunt, in quibus isti excellebant illos, de quibus nunc non est agēdum, sed dicetur late in libro nostro de quinque legibus, scilicet Aeternæ, Naturali, Humana, Mosaica, & Euangelica. Et non solum Apostoli excellebant Prophetas, sed etiam quicumque habens ministrationem aliquam in nouo testamēto excellit omnes qui C sunt in veteri testamēto. Quod Christus innuit cum dixit D non surrexisse inter natos mulierum maiorem Ioanne Baptista, scilicet inter omnes, qui fuerant ante eum. Et postea sequitur. Qui in regno cęlorum minor est, maior est illo. Et vocatur regnum cęlorum nouum testamentum Matt. vndecimo c. Et est cōueniens comparatio, quia Ioānes fuit finis veteris testamenti, & principium noui, vt ait Ioannes Chrysostom. in sermone decollationis Beati Ioann. Tertio excellit nouum testamētum ad vetus, quia in nouo testamento est Liber Euangeliorum, qui excellit in auctoritate ad omnes libros sacræ scripturæ, vt ait Augustin. in lib. de concordia Euangelistarum in principio, scilicet. Inter omnes auctoritates, quæ sanctis literis continentur Euangelium meritò excedit. Quartò excellunt libri noui testamētī libros veteres, sicut finis excellit ea, quę sunt ad finem. Nā ea, q̄ sunt ad finē non habent bonitatē E aliā, nisi in quātum attingut ipsum finem. Libri aūt veteris testamēti sunt propter libros noui testamēti. Nā cum nouū testamētū sit aliquid perfectū, ad quod homines imperfecti non poterant immediatè pertingere, oportuit dari aliud minus perfectum, in quo excitarentur homines, vel assuescerent ad posse recipere legem perfectam quādo daretur. Sic ponit Apostolus ad Gal. 3. & 4. c. dicēs, qd lex Moysis fuit pędagogus noster in timore, scilicet quod quamdiu fuimus in veteri testamento, fuimus sicut pueri imperfecti sub pędagogo: in nouo autem testamento dicit nos esse viros perfectos sine pędagogo. Scripta ergo in nouo testamento, per quæ liberamur a seruitute veteris, sunt perfectiora scriptis veteris testamenti. Quinto excellunt libri noui testamenti libros veteris, sicut sol excellit vmbram, & veritas excellit figuram. In veteri enim testa- A mento solum erat figura rerum, & vmbra, & non ipsæ res quæ sperabātur, ad Hebręos c. 10. scilicet, Vmbram enim habet lex futurorum bonorūm, & non ipsam imaginem rerum. In nouo autem testamento ponuntur clarè ipsę res speratæ, scilicet Christus Saluator &c. quæ in veteri testamento significabantur, & non dabantur: in nouo autem datę fuerunt, & apertè significatę. Et ob hoc in veteri testamento erant multæ figuræ: eo quod res siue veritas ibi non ostendebatur, nec dabatur, sed solùm significabatur, vt longè absens. Sextò excellit scriptura noui testamenti ad veterem, quia illa cessauit, ista autem in æternum manebit, & propter hoc Apostolus vult illud vocari vetus, & istud nouum, quia illud cessauit & perijt, istud autem non peribit ad Hebręos c. 8. scilicet, dicēdo autem nouum veterauit prius: quod autem antiquatur, & senescit prope B interitum est. Septimò excellit in auctoritate ipsum nouum, quia melius est simpliciter nouum testamētum, quā vetus, quia in isto est perfectio, in illo nō, ad Hebręos c. 8. scilicet. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quāto melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitū est. Multæ quoque aliæ excellentiæ sunt ipsius noui testamenti, sed quia istę non tantū pertinent ad libros, & scripturam quantum ad ipsum testamentum, & statum eius, nihil de hoc dicam, sed dicetur in libro nostro de quinque legibus.

Petrus suscitauit mortuum a 14. annis.

De differentia auctoritatis librorum noui testamenti ad se inuicem. Quæst. VII.

C QVAERITVR, an sit aliqua differentia auctoritatis inter libros noui testamenti ad se inuicem? Dicendum, quod saltem est aliqua differentia auctoritatis Euangeliorum ad cęteros libros, sicut dixit Augustinus in libro de cōcordia Euangelistarum, quod inter omnes auctoritates, quæ in sacris literis traditæ sunt, Euangelium merito excedit. Quidam autem dicunt, quòd excedit Euangelium propter auctorem, scilicet Christum: ceteri autem libri pertinent ad alios. Sed dicendum, quòd non stat, quia Christus non est conditor codicis Euangelij, cùm ipse nihil scripserit: sed Euangelistæ scripserunt. Et si hoc consideretur, quidam alij libri noui testamenti sunt excellentiores Euangelijs, quia quędam sunt Euangelia scripta à non Apostolis, sicut Euangelium Marci, & Lucę: Epistolę autem Pauli, & Apocalypsis Iohannis essēt digniores libri quantū ad auctores quàm Euāgelia Mar- D ci, & Lucę, quia isti non fuerunt Apostoli, & illi fuerunt Apostoli. Alii ergo dicunt, quod Euāgelia excellūt libros, quia in eis continētur dicta, & gesta Christi. Sed obijcietur, quod non solùm in eis continentur dicta Christi, sed etiam in alijs libris noui testamētī, quia quidquid scripserunt Apostoli doctrinale in Epistolis suis à Christo acceperūt, sicut dixit Beatus Paulus ad Galatas primo c. quód Euāgelium, quod ipse prædicauit, non accepit illud, nec didicit ab homine; sed per reuelationem Iesu Christi. Ergo ita sunt dicta Christi in alijs libris, sicut in Euangelijs. Dicendum quod Euangelia excedunt omnes libros noui testamenti in duobus. Primò quia principalius continent dicta, & facta Christi, quàm alij libri. Nā licèt in alijs libris interdum reperiantur aliqua dicta & facta Christi tamen non principaliter, vel totaliter sicut in Euangelijs, E in quibus nihil continetur nisi dictum, aut factum a Christo, vel ad eum pertinēns, sicut sunt passiones suæ. Sunt tamen aliqui libri noui testamenti, in quibus paucissima dicta aut facta Christi continentur, sicut est liber Actuum Apostolicorum, in quo solùm texitur historia de actibus ipsorum Apostolorum à die ascensionis Christi vsque ad tempus, quo Paulus fuit Romæ in carcere. Sic etiā est de Apocalypsi Ioā. Nā nihil ibi cōtinetur de factis, aut dictis Christi, sed solū reuelationes factę b. Ioanni de statu Ecclesię vniuersalis a principio sui vsque ad finem sęculi.

Secundo excedit Euangelium alios libros, quia ibi continentur gesta, & dicta Christi, in quantū ab eo dicta, vel facta sunt: cùm Euāgelistę solùm fuerint Historiographi Saluatoris. In alijs autem libris noui testamenti, licèt interdum contineantur aliqua dicta, aut facta Christi, non ponūtur ibi vt dicta, vel facta ab eo, se d introducuntur à scri-

Euangelia excedunt omnes lib. noui testamenti.

ptoribus librorum ad probandum intentionem suam super aliqua re. In ceteris autem Euangelia non sunt maioris auctoritatis, quam ceteri libri noui testamenti, scilicet non sunt maioris certitudinis. Nam sub tanta necessitate obligamur credere ea, quę sunt in Actibus Apostolorum, vel in Apocalypsi Ioannis, quanta obligamur credere ea, quę sunt in Euangelijs. Ratio patet ex eis, quę declarata sunt in pręcedenti quęstione, scilicet quod ęqualiter obligamur credere Samuelem esse filium Elcanę sicut Christum esse filium Virginis.

Item non est maior necessitas, aut ineuitabilitas in dictis Euangelicis, quàm in dictis aliorum librorum, quia aliàs diceremus, quod facilius erat concedi esse mendaciũ in dictis alicuius libri noui testamenti, quàm in Euangelijs: omnia tamen Spiritu Sancto dictante scripta sunt, qui omni tẽpore est ęqualiter verax, & omni tempore est ęqualiter impossibile eum mentiri, ideo non est facilius concedi posse reperiri mendacium in vno libro, quàm in alio, sed in omnibus est ęqualiter impossibile. Nunc cõsiderandum est exceptis Euangelijs, an inter alios libros noui testamenti sit aliqua differentia auctoritatis, vel sint ęquales? Dicendum quod quantum ad certitudinem, & ineuitabilitatem, & obligationem ad credendum ęquales sũt. Quia sicut probatum est, Euangelium non excellit aliquẽ librum noui testamenti in auctoritate illo modo, ergo à fortiori unus nõ excellit alium in hoc. Sed dicendũ quòd se excellunt in auctoritate dupliciter, uno modo ex parte auctoris, alio modo ex parte materię. Primo modò liber Actuum Apostolorum est minoris auctoritatis, vel dignitatis ceteris libris noui testamenti, quia exceptis Euangelijs omnes libri noui testamenti sunt conditi ab Apostolis pręter Actus Apostolorum. Nam Epistolę Pauli sunt à Paulo conditę, licèt quidam putent Epistolã ad Hebręos non esse eius, sed Clementis, vel alicuius alterius: Ecclesia tamen tenet illam esse Pauli, de quo Hieronymus in prologo eiusdem Epistolę. Canonicę Epistolę à quatuor Apostolis conditę sunt, scilicet Iacobo, Petro, Ioanne, & Iuda: Apocalypsis à Ioanne Apostolo descriptus est. Solus autẽ liber Actuum Apostolicorum scriptus est à Luca, qui non erat Apostolus. Secũdò excedit unus liber alium in materia, & isto modo Epistolę Pauli, & Canonicę Epistolę excedunt Actus Apostolorum, & Apocalypsim Ioãnis. Primò patet, quia tam Epistolę Pauli, quã Canonicę continent pręcepta noui testamenti, quę sunt de necessitate salutis, & per illa erudimur in omnibus agẽdis. Liber autẽ Actuum Apostolorum solùm continet historiam de Actibus Apostolorum in principio Ecclesię primitiuę. Et ista licèt sint I utilia, & erudiant hominem, in multis tamen non sunt ita simpliciter de necessitate salutis, sicut pręcepta contenta in Epistolis Pauli, & Canonicis: per quę tota Ecclesia dirigitur. Secundum patet, quia Apocalypsis Ioannis non continet instructionem aliquam pręceptorum, sed solam reuelationem. Et licèt non possit dici liber inutilis cum sit reuelatus per Spiritum Sanctum, et omnis scriptura per Spiritum Sanctum reuelata utilis est ad docendum, & arguendum, corripiendum, & erudiendum, secundę ad Timotheũ tertio c. tamen utilitas eius non ita constat, sicut utilitas Epistolarũ Pauli, & Canonicarũ: potissimè quia ibi continentur reuelationes de futuris contingentibus circa Ecclesiam, illa autem sunt historica, & non sunt ita excellentia sicut pręcepta noui testamenti tradita in Canonicis K Epistolis, & Pauli, quę ad omnẽ actionem necessaria sunt.

Quare liber, vbi sunt scripta Euangelia dicatur liber Euangeliorum, & quid sit Euangelium. Quæst. VIII.

Euang. quid signi ficet.

QVAERITVR cum iste sit codex Euangeliorũ, quare vocetur sic, & quid sit Euangelium? Dicendum, quod Euangelium est nomen Gręcum, & significat bonam annunciationem, vel bona noua, vt vulgariter loquimur. Illud aũt cõpetit valde illis quatuor libris, vt infra dicetur, ex hoc, quia in eis annunciatur bonũ, sicut Angelus apparens pastorib. in natiuitate Christi, de quo totũ Euangelium est, dixit eis: Euangelizo vobis magnum gaudium, quia natus est hodie Saluator mundi. Luc. 2. c. Sciẽdum tamen, quòd licèt Euangelium secundũ se significet bonam annunciationem, aliquando tamen accipitur E diuersimode. Nam sępe accipitur euãgelizare solùm pro annunciare, vel prædicare, sicut dicitur in Psalmo 67. Dominus dabit verbũ euãgelizãtibus, id est, prędicantib. Sic etiam accipitur primę ad Corinth. 9. c. scilicet: Si non euangelizauero, vę mihi idest, si non prædicauero. Ad Roma. 10. c. dicitur. Quàm speciosi pedes euãgelizãtium pacem, euangelizantium bona, id est, predicantium pacem, & prędicantium bona. Et sic accipitur Euangelium pro prædicatione. Sicut dicit etiã Matth. 10. c. Qui reliquerit patrem, et matrem propter me, et propter Euangelium, id est, propter prædicationem. Aliquando accipitur Euangeliũ propriè pro bona annũciatione, & euãgelizare, id est, bona annunciare. Sic patet Naum primo c. scilicet. Ecce super mõtes pedes Euãgelizantis, id est bona annunciantis. Aliquá G do accipitur Euangelium pro mala annunciatione, & euãgelizare, id est annũciare illa mala. Ad Galatas primo c. scilicet: Miror quòd sic tam citò transferimini in aliud Euãgelium, quod non est aliud: nisi sint aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euãgelium Christi. Nullum tamen Euangelium potest esse bonum, ad quod homo se transferat recedendo ab Euangelio Christi, ideò illud est malum Euangeliũ. Et eodẽ c. dicitur. Si quis vobis euãgelizauerit preter id, qđ accepistis, id est, contra id, qđ accepistis anathema sit, id est sit maledictus, & excõicatus. Et sic malũ erat illud Euãgeliũ. Et sic solet accipi large Euangeliũ pro quacũq; annũciatione, vel prędicatione. Ad significandum autem specialiter istud Euangeliũ Christi ponuntur aliquę admixtiones. Nam interdum vocatur Euangelium pacis, & aliquando Euãgelium æternum, & aliquá H do Euãgelium regni Dei, sicut patet Matth. 4. & 9. c. scilicet. Circuibat Christus predicans Euangelium regni Dei, & Marci primo c. dicitur, quod circuibat prædicans Euãgelium regni Dei. De Euãgelio pacis dicitur ad Ephe. 6. c. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & calciati pedes in pręparationem Euangelij pacis. Vocatur autem Euãgeliũ pacis, quia ad pacem maxime monet, quia Christus sępe dicebat, pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Ioannis 14. c. Vel Euangelium pacis, quia illi, qui suscipiunt illud, debent esse in pace, & non debent litigare, sed potius iniuriã tolerare, sicut dixit Apostolus Timotheo: Seruum Dei non oportet litigare. Multa alia nomina habet Euangelium secundùm multas conditiones eius.

Quare libri quatuor Euangelistarum dicantur Euangelica, & an istud nomen possit conuenire libris veteris testamenti. Quæst. IX.

QVAERITVR, quare istud nomen specialiter cõuenit istis quatuor libris, vt dicantur Euãgelici, & an possit conuenire aliquibus libris veteris testamenti? Ad primum dicendum, quòd cum Euangelium significet annunciationem, vbicunque bona annunciantur, poterit Euangelium dici, siue in scripturis sacris, siue non. Potius tamen cõuenit sacris libris, quàm alijs, cùm in eis meliora annuncientur, & magis pertinentia ad salutem nostram. Et sic omnes possent vocari Euangelia. Ad hoc tamen, quòd istud nomen commune specialiter alicui tribuatur, necesse est, quòd conueniat illi per excellentiam, sicut Magnum solent vocare Romani Pompeium. Ita enim Lucanus loquitur quandocunq; absolutè dicit Magnum: Pompeium intelligit. Sic etiam cùm Prophetam dicimus absolutè, Dauid solemus intelligere, quia ille fuit excellentior inter omnes Prophetas secundi ordinis, scilicet in canendo per Psalmos, vt declaratum est primo Paralipomenon. 15. c. & primo Regum. 20. c.

Et cum dicimus Apostolum, Paulum intelligimus, quia ipse plus omnibus laborauit, cùm ipse solus vocetur Apostolus, & Doctor, vel Magister Gentium. 2. ad Timoth. primo c. Ita de Euangelio nunc dicẽdum est, quòd conuenit libro, in quo specialissimè bona annunciantur: & hoc nulli ita conuenit, sicut istis quatuor libris, qui de Christo sunt, qui est totum bonum. Nam vt declaratum est supra in quadam quęstione, Euangelia specialiter pertinent ad Christum in quantum ibi solum traduntur facta, et dicta eius, & inquantum ab eo dicta, & facta sunt. Annunciantur

Bona in Euang. multis modis nũciantur.

tur ergo in Euangelijs bona multipliciter: primò quia in eis annunciatur Christus, qui est totum bonum nõ solùm nostrum, sed vniuersaliter est bonum, cùm sit substantia boni ipsemet, quia Deus est.

Secundò annunciatur bonum, quia in eis annunciatur Christus, vt Saluator noster. Et istud est maius bonum in quantum pertinet ad nos. Et hoc specialiter nunciauerũt Angeli Christo nato Pastoribus. Luc. 2. c. scilicet. Annuncio vobis magnum gaudium, quia natus est hodie Saluator mundi, scilicet, per quem totus mundus, qui nunc captiuus tenebatur, liberabitur à morte, & à peccato, & à Diabolo: quia ab his tribus Christus nos liberauit, vt declarat Magister, & Docto. 3. Sententiarum di. 2. Et ab isto gaudio quòd Angeli annunciauerunt potuit iustè vocari liber iste, in quo de Christo agitur, Euãgelium. Tertiò annunciantur bona in eo, quia verba eius sunt vita, & hominem viuificant: sicut Christus dixit Ioan. 6. c. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt, id est sunt spiritualia, & viuificant spiritum, sicut spiritus viuificat carnem. Quartò annunciantur bona, quia in eo vita ȩterna, & bonum nobis annunciatur, quod est ipsa felicitas. Et vocatur regnum cælorum. Ioã. 6. c. cùm dixit Petrus, Domine ad quem ibimus? Verba enim vitæ ȩternȩ habes, idest quȩ perducunt ad vitam ȩternam, & ista erant verba Euãgelica. Et propter hoc vocatur interdum istud Euangeliũ Regni Cælorum, vel Regni Dei, quod idem est. Matth. 4. & 9. c. scilicet. Et circuibat Iesus prȩdicans Euangelium Regni, idest, Regni cȩlorum, & sanans omnem languorem. Marcus autem addidit, dicens, quòd circuibat prȩdicans Euangelium regni Dei. Quintò annunciatur bonum, quia non solùm in eo annunciatur felicitas nostra quam vocamus vitam ȩternam, vel regnum cælorum. sed etiam modus perueniendi illuc, cùm dantur prȩcepta illuc dirigentia. Et hoc Christus dixit in principio prȩdicationis suȩ, scilicet: Pȩnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cȩlorum. Matt. 4. c. & Marci primo c. quasi dicat: Non potest illuc iri, nisi per pȩnitentiam. Et Marc. vlti. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autẽ non crediderit condemnabitur. Multis alijs modis bonũ annunciatur specialius in isto libro quàm in alijs, ideo vocatur propriè Euangelium. Ad secũdum dicendum, quòd sicut supra diximus, accipiendo largè Euangelium, competit etiam libris, qui non sunt in sacra scriptura: & à fortiori omnibus libris sacris: cùm non sit aliquis liber sacer, qui non sit aliquo modo ad dirigendum vitam humanã, cùm sit traditus per Spiritum Sanctum, qui nihil inutiliter facit. 2. ad Timothȩum 1. cap. scilicet: Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Et sic libri veteris testamenti non possunt vocari Euangelia. Primò quia ipsa prȩcepta veteris testamenti absolutè nõ erant bona, quia cùm darentur populo imperfecto, Deus permittebat eis aliqua mala, scilicet repudiare vxores, & vsuras ab extraneis accipere. Deuteron. 23. & 24. cap. Permittebat etiam vindictam inimicorum quantum ad rancorem Numeri. 36. c. & Deuteronomij. 19. c. Aliȩ quoq; leges erant continentes quandam imperfectionem, & sic vocantur aliquando ista præcepta mala, vel non bona. Ezechiel. 2. c. scilicet: Dedi eis præcepta non bona. Secundò nõ erat bonum in hac lege, quia essent ibi alia prȩcepta, quæ non essent mala, id est, non permitterent malum: nullum tamen bonum importabant, sicut prȩcepta de immolationibus pecorum, & de purificationibus corporalibus, & similia, quȩ in se nullum bonum importabant, sed solùm erant ad occupandum Iudȩos in quadam seruitute Dei, ne diuerterent ad seruitutem Dȩmonum. Et sic lex non faciebat homines perfectos: nec iustificabat quemquam, vt patet ad Hebrȩos 6. & 9. c. Item licèt in lege noua, & veteri contineatur bonum, dicitur tamẽ de eis bonum ȩquiuocè, sicut sanum de cibo, & de hoĩe, vel magis sicut homo de hoĩe vero & picto: ita in nouo testõ bonũ est realiter, in veteri aut nõ erat realiter bonum, sed vmbra quȩdam, vel figura eius. Ad Hebrȩos decimo c. s. Vmbram futurorum bonorũ lex habet, non ipsam imaginem, i. substãtiã, vel veritatem boni. Et ob hoc dixit Apostolus, quòd noui

A testamentum erat melius veteri. Ad Hebrȩos octauo c, scilicet: Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est quod in melioribus repromissionibus sancitum est: Multa alia sunt pertinentia ad defectum in veteri testamento, propter quȩ non dicitur ibi esse bonum, & multȩ excellentiȩ in nouo testamento, propter quas dicitur ibi esse bonũ simpliciter. De quibus nunc non dicetur, sed in libro nostro de quinque legibus. Non ergo dicetur propriè aliquis liber veteris testamenti Euangelium, quia non reperitur ibi perfectum bonum, quod requirit Euangelium.

An aliquis liber noui testamenti prȩter istos quatuor libros Euangelistarum possit dici Euangelium?
Quȩst. X.

B QVAERITVR, an Epistolȩ Pauli, vel aliquis liber noui testamenti possit dici Euangelium, prȩter istos quatuor libros Euãgeliorum? Quidam dicunt, quòd Epistolȩ Pauli vocantur Euangelium, sicut ipse dixit ad Romanos. 16. c. scilicet. Ei autem, qui potẽs est vos confirmare iuxta Euangelium meum. Et ibi intelligunt pro Epistolis Pauli, quia nulla alia scripta ipse reliquit. De alijs quoque libris noui testamenti dicunt, quòd possunt vocari Euangelia, quia in eis bonum simpliciter annunciatur, & non est de illis, sicut de libris veteris testamenti, qui imperfectam legem continent. Dicendum tam de Epistolis Pauli quam de omnibus libris noui testamenti, quòd possent aliqualiter vocari Euangelia: nullus tamen eorum sic vocantur, nec proprijssimè eis cõuenit istud nomen. Patet quia, C vt supra dictum est, cum Euangelium sit nomen commune, non potest dici specialiter, vel per attributionem de aliquo, nisi per excellentiam inueniatur bonum in eo, quod tamen per excellentiam dicitur vni soli cõuenire. Liber tamen Euangeliorum continet bonum excellentius alijs, & auctoritas sua est maior omniũ aliorum auctoritate, ideo nullus liber alius iam posset specialiter vocari Euangeliũ, sed esset larga appellatio, in quantum ibi quoddam bonũ annunciatur. Et tunc conueniret omnibus libris sacrȩ scripturȩ, quod est inconueniens. Sed tunc obijcietur, quòd non debeant etiam esse quatuor libri Euangeliorum, quia cùm dicatur per excellentiam, vni eorum tantùm conueniet. Dicendum, quatuor sunt libri Euangeliorum: quia omnes de eadem materia tractant, scilicet de gestis, & dictis Christi. Et idem omnes dicunt, licèt quidam breuius D alij prolixius. Et sic nulla est differentia inter eos in materia, siue in bono, de quo tractant, vel quod annunciant. Cùm ergo sint ȩquales: necesse est, vel omnes illos vocari Euangelia, vel nullum. Sed inconueniens fuit nullum vocari Euangelium, cùm ibi excellentissimum bonum annuncietur: omnia ergo debuerunt vocari Euangelia. Si autem nõ tractarent omnes Euangelistȩ de eadem materia, sed de varijs, vnus solus liber vocaretur Euangelium, scilicet in quo de dictis, & factis Christi ageretur. Apparet ergo ex hoc, quòd nullus alius liber noui testamẽti debeat vocari Euangelium, cùm in nullo cõtineatur bonum per excellentiam prȩter illos quatuor libros. De Epistolis quoque Pauli dicendum, quòd non vocantur Euangelia. Et cùm Paul. dixit ad Romanos. 16. c. Secundùm Euangeliũ meum, nõ intellexit ibi de Epistolis suis. Et cùm obijcitur, E quod nulla alia opera scripsit, concedatur: ipse tamen Euãgelium suum non dicit esse aliquod Euangelium à se, vel ab alio scriptum: sed quidquid ipse prȩdicabat, vocabat Euangelium: sicut omnes alij prȩdicatores, quos mittebat Christus, dicebantur euangelizare: & ipse Paulus dixit: Si non euãgelizauero vȩ mihi. Quȩ est ergo merces mea? Vt Euangelium prȩdicans sine sumptu ponam Euangelium, primȩ ad Corinth. 9. c. Manifestum est tamen, quod Paulus non prȩdicabat ea, quȩ erant in Epistolis suis, quia illȩ solùm erant propter aliqua emergentia, & dirigebat illos ad Ecclesias, in quib. prius prȩdicauerat: & illud quod ibi prius prȩdicauerat, vocatur Euangelium, & illud dicebat ipse Euangelium suum. Item patet hoc clarius ad Gala. primo cap. scilicet. Notum enim facio vobis fratres Euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem. Et sic dicebat se euangelizasse Galatis ali-

tis aliquod Euangelium, & tamē nulla Epistola est ad Galat. nisi ista in cuius principio istud ponitur. Ergo ea, quę prędicauerat prius Paulus Galatis vocauerat Euangeliū, & nō ipsam Epistolā. Vocat tamen aliquando illud Euangelium suum, non quòd ipse illud edidit, sed quia ipse illud prędicabat. Et sic quilibet Apostolus poterat vocare Euangelium suum, quod ipse prędicabat. Potest autem prędicatio Pauli vocari Euangelium, in quantum large omnis prędicatio est Euangelium, id est annunciatio boni. Alio modo vocatur strictè Euangelium, quia ipse prędicabat gesta, & facta Christi, quę vocantur Euangeliū. Sic dicitur 1. ad Corinth. 2. c. Ego cùm venissē ad vos fratres, non me iudicaui scire aliquid inter vos nisi Christu Iesum, & hunc crucifixum: id est, nihil prędicabam vobis nisi de passione Christi & similibus, & istud erat Euangelium. Sciendum tamen, quòd interdum vocatur Euangeliū in sacra scriptura determinatio Cōcilij Generalis. Sic patet ad Galat. secundo c. cùm Paulus dixit, quòd Petrus non ambulabat ad veritatem Euāgelij. Id tamen, de quo Paulus increpabat Petrum, erat quòd ipse subtrahebat se à Gentilibus nolens manducare de cibis eorum, sed obseruabat cibos legales propter timorem Iudęorum, qui venerant de Hierosolymis à Iacobo: ante tamen quam venirent Petrus, comedebat cum Gētilibus de omnibus cibis. Nunc verò per hoc, quòd subtrahebat se à cibis Gentiliū, videbatur innuere quòd erat peccatum comedere de illis. Et per hoc videbatur cogere Gentiles conuersos ad Christum obseruare legalia. Istud autem dicebat Beatus Paulus esse contra veritatem Euangelij. Non est tamē sensus, quòd esset contra aliquod de quatuor Euangelijs, sed erat contra determinationem Concilij Generalis, quod fuerat celebratum ab Apostolis, & à tota Ecclesia. Act. 15. c. Vbi pronunciauerunt neminem obligari ad obseruanda legalia potissime conuersos de gentilitate, sed posse māducare quę vellent. Contra istam determinationem Concilij Generalis videbatur agere Petrus, cùm per suam simulationem videretur adhuc obligare gentiles, & cogere eos ad obseruanda legalia. Et sic vocatur determinatio Concilij Generalis Euangelium. Hoc factum est Spiritu Sancto dictante, vt cognosceretur per hoc auctoritas, & potestas Concilij Generalis: qua nulla est maior super terram, & non potest errare in pertinentibus ad fidem, nec errat in pertinentibus ad mores. Quilibet autem homo quantumcunque Sanctus, & quantæcunque potestatis potest errare in fide, & effici hęreticus, sicut de multis Summis Pontificibus legimus, vt de Liberio. & Ioan. 22. & alijs quibusdam. De erroribus autem eorum circa mores cuiuslibet patet. Sola etiam Generalis Synodus loquitur nomine Spiritus Sancti: cùm nulli congregationi hominum quantęcunque dignitatis, & nulli homini quantęcunque potestatis, aut meritorum conuenit talis locutio: sicut patet Actuum 15. c. Cùm enim ibi diffiniret Concilium Generale ponitur forma diffiniendi, scilicet. Placuit Spiritui Sancto, & nobis congregatis in vnum, &c. Et istum modum diffiniendi habuerunt omnia Concilia Generalia ab exordio Ecclesię vsque nunc. Nullus tamen Summus Pontifex quantorumcunque meritorum diffiniendo dixit vnquam, placuit Spiritu Sancto, & Mihi. Et non solùm quando solus Summus Pontifex diffinit, sed etiamsi diffiniat cum toto collegio Cardinalium, qui simul, dicuntur facere Ecclesiam Romanam, non dicunt placuit Spiritui Sancto, & nobis. Nemo enim quantumcunque sanctus, nec quantumcunque superbus pręsumpsit vsque hodie hanc sibi formam diffiniendi vsurpare: ipsum autem Generale Concilium tenet eam iure suo: cùm reperiatur ab Apostolis sic fuisse tentam. Et sic Synodus Generalis ponit Spiritum Sanctum tanquam coniudicem suum, vel assessorem sibi in iudicando, & quòd illa diffinitio ab ambobus simul procedat: & tamen Spiritus Sanctus non potest errare, ideo Conciliū Generale errare non potest potissimè in fide. Omne autē quod est inter mortales pręter Concilium Generale siue sit homo, siue vniuersitas, aut qualiscunque congregatio errare potest tam in fide, quam in moribus. Ad significandum ergo istam excellentissimam auctoritatem & priuilegium, quo nullū maius potest esse, vocatur determina-

Euāgeliū vocatur etiam determinatio Cōcilij Generalis.

F tio Concilij Generalis Euangelium: eo quod nihil est inter omnes libros sacrę scripturę, immo inter omnia scripta vniuersi tantę auctoritatis, sicut Euangeliū. Et per hoc apparet magna auctoritas & certitudo determinationum Conciliorū Generalium, cùm assimiletur auctoritati Euāgelicę, & vocetur Euangelium. De hoc aliquid tetigimus in libro nostro, qui dicitur Defensorium trium conclusionum contra ęmulos. Dicetur autem latius in libro de origine, & distinctione iurisdictionum. Pręter dicta autem nullus alius liber, aut scriptura inuenitur, quę Euangeliū appelletur.

Quare determinatio Concilij vocetur Euang.

Quid sit Euangelista, & cuius dignitatis sit in Ecclesia? Quæst. XI.

G QVAERITVR, cùm agatur hic de Euāgelijs, quę ab Euangelistis condita sunt, quid sit Euangelista, & cuius dignitatis, vel status in Ecclesia? Dicendum quod Euangelista ab Euangelio dicitur. Et licet nos consueuerimus solùm dicere Euangelistam illum, qui Euangelium aliquod scripsit: accipitur tamen Euangelista dupliciter, scilicet pro scriptore Euangelij, & pro prędicatore Euangelij. De primo patet, quia dicimus esse quatuor Euangelistas, id est, quatuor qui Euangelia conscripserunt. De secundo patet 2. ad Timoth. 4. c. cùm dicit Apostolus Timotheo. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistę, ministerium tuū imple. Et non potest accipi ibi Euangelista pro scriptore. Nam Timotheus non erat scriptor

Euangel. dupliciter accipitur. s. pro eo, qui scripsit Euangelium, et pro prædicatore.

H Euangeliorum: cùm nullum Euangelium reperiatur scriptum à Timotheo, nec Ecclesia illud habuerit, nec Doctores de tali faciant mentionem inter recepta, & reprobata Euangelia: cùm tamen Hieronymus de multis faciat mentionem, vt dicetur infra in quadam quęstione, maximè quia si Timotheus scripsisset aliquod Euangelium, Ecclesia suscepisset illud in magno honore, sicut nunc tenet quatuor, eo quòd illud approbatum videretur à Paulo, cùm approbaret personam, & instigaret ad hoc, dicens: opus fac Euangelistę: ergo nullum scripsit. Item patet quia dicitur: Vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistę, ministerium tuum imple, sobrius esto. In quo innuit, quòd de officio Euangelistę erat laborare, & vigilare circa omnes, & implere officium suum, & sobrietatem custodire. Ad Euangelistam tamen, qui est Euangelij scriptor, nihil

I istorum pertinet: sed solùm scribere Euangelium obseruando rerum veritatem, & tenēdo illum ordinem in scribendo, quem sibi Spiritus Sanctus dictauerit. Dicendum ergo, quod Apostolus uocauit Timotheum Euangelistā, id est, prędicatorem. Nam erat Timotheus Episcopus, & ad curam pastoralem pertinebat prędicare Euangelium, potissime in Ecclesia primitiua, in cuius exordio fuerunt Paulus, & Timotheus. Et cùm tunc tota cura esset introducere fidem, & illud non posset fieri sine prędicatione, quoniam fides ex auditu est, ad Roma. 10. c. & non auditur nisi quis prędicauerit: potissima ergo cura pastorum tunc erat prędicare fidem, quę in Euangelio continetur. Et sic Paulus vocauit Timotheum Euangelistam, id est, prędicatorem. Et huic sententiæ consonat quæ habentur ibi, quia dicitur, tu vero vigila. Est autem propriè actus

K Pastoris vigilare super gregē suum, ne Diabolus, qui semper circuit quærens quē deuoret, aliquem rapiat. Quia nō erit bona excusatio pastoris, si lupus ouē rapiat, & pastor dicat se non vidisse. Dicitur etiam ibi: In omnibus labora, id est, circa omnes subditos tuos, informando eos in fide, & in moribus. Quia ad hoc tenetur Episcopus, cùm ipse sit Pastor. Ideo per se tenetur illud facere, vel prouidere, vt per alios diligenter fiat: alioquin totum exigetur ab eo, quia speculatorem eum posuit Deus domui Israel. Ezech. 3. & 33. c. Etiam dicitur: Ministerium tuum imple, id est fac omnia quę pertinent ad Episcopum, & Pastorem animarum. Dixit etiam: Sobrius esto: quia ista est vna de conditionib. Episcopi. Quia cum Apostolus prima ad Ti. 3. c. poneret omnes conditiones Episcopi, dixit debere eum esse sobrium, & prudentem. Loquebatur ergo Apostolus de Euangelista, qui est prędicator, in quantum conuenit Pastori. Aliquādo accipitur Euangelista pro vtroque simul, scilicet pro scriptore Euangeliorum, & pro prædicatore

illo-

illorum: sic patet ad Ephe.4.c.f. Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos, alios Prophetas, alios verò Euāgelistas. Et necesse est accipi pro vtroque, quia Apostolus, describit ibi partes Ecclesiȩ. Vtrique tñ sunt necessarij. Nam si non fuissent qui Euangelia scripsissent nemo prædicaret, qa nesciremus quid prædicādum esset. Et si non esset qui Euangelium prædicaret, etiam si scriptum esset nihil prodesset, quia esset sicut panis integer, quem non possunt paruuli frangere, & sic fame pereunt, ac si non esset panis, sicut dixit Ieremi. Thren.4.c. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Et exponitur à doctoribus de doctrina sacræ scripturæ, quæ est panis: id est potest satiare spiritualiter, sicut panis corporaliter. Est panis autem iste integer quando nemo scripturam simplicibus annunciat, nec exponit: & tunc paruuli, id est, simplices petunt panē, id est doctrinam sacrȩ scripturȩ, & dicitur quòd nō erat, qui frangeret eis. Et non dicitur, quòd non erat panis, qui frangi posset, sed quòd non erat qui illum frangeret, id est qui annunciaret, & exponeret. Et ita ȩqualiter pereūt paruuli sicut si nullus panis, i d est si nulla doctrina esset quæ eis dari posset. Vterque ergo est necessarius, scilicet scriptor Euangelij, & annunciator eius, & ambo sunt partes Ecclesiæ, & de ambobus locutus est Apostolus.

Quomodo Euangelista sit pars Ecclesia, & quid est Ecclesia, & quomodo Christus sit caput Ecclesia? Quæst. XII.

QVAERITVR amplius de Euangelista, quomodo sit pars Ecclesiæ, vel cuius dignitatis sit? Dicēdum quod Ecclesia, quæ est congregatio fidelium habet partes multas necessarias, sine quibus manere nòn potest. Et inter illas ponūtur Euangelistæ. Nominauit Apostolus istas partes, & quasdam earum posuit ad Ephe.4.c. dicēs: Et ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autē Pastores, & Doctores. Alias etiam partes nominat pri. ad Cor.12.c. dicens: Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum; opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Omnes istæ sunt partes Ecclesiæ. Et sūt istæ partes necessariæ sibi: ita quòd sine illis non manebit, & erunt in ea vsque ad consummationem sȩculi: sic patet ad Ephe.4.c. scilicet. Et ipse dedit quosdam Apostolos &c. & sequitur: Ad consummationem Sanctorum, in opus mysterij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi: Scilicet omnes partes dictæ manebunt in Ecclesia, donec omnia ista fiant: ista tamen non consummabuntur vsque ad finem sȩculi. Patet hoc ex applicatione literæ. Nam dicitur ad consummationem Sanctorum id est donec consummetur numerus Sanctorum. Vocantur hic Sancti illi, quos Deus prælegit ab æterno conformes fieri imagini filij eius. Nam hos iustificauit, & sanctificauit: ad Romanos. 8.c. Isti autem Sancti conuertuntur ad Christum per prædicationem Euangelij quidam de Gentibus, & quidam de Iudȩis, etiam quidam conuertuntur de infidelitate, & alij de prauitate morum, & vtraque conuersio fit per Euangelicam prædicationem, quia Euangelium veritatem fidei cōtinet, & in moribus instruit. Isti tñ incȩperunt conuerti ad Deum & incorporari sibi à principio sȩculi, & durabit conuersio eorum vsque ad finem sȩculi. Nam est assertio multorum, & satis rationabilis, quòd Deus non permittet sæculum manere in isto statu, nisi vsque dum compleatur numerus prædestinatorum, qui vocantur hic Sancti. Et quando venerit vltimus eorum, finietur sæculum, & erit dies iudicij. Patet hoc, quia cum status huius sȩculi sit imperfectus, quia non est hic beatitudo, ordinatur ad statum futuri sȩculi, vbi est beatitudo tanquam in finem suum, sicut imperfecta naturaliter ordinantur ad perfecta. Rursus autem in hoc sȩculo sunt boni, & mali. Certum est autem quòd sæculum istud propter bonos conseruatur, vt ipsi possint manere in eo tanquam in via sua, quousque per hoc perueniant in suam beatitudinem. Nam sic etiam in naturalibus imperfecta

A non sunt in vniuerso nisi propter perfecta: sicut dicit Aristote.2. Physicorum, quòd nos sumus quodammodo finis omnium, & quòd omnia sunt propter nos, scilicet propter homines, qui sunt perfectiora entia vniuersi inter purè naturalia. Potissimè autem, quia cùm malum in se non dicat aliquam perfectionem, ad rectorem rectissimum, & prudentissimum non pertinet tolerare mala in sua politia: nisi in quantum mala aliqualiter proficiunt in bonum, & conferunt ei quādam pulcritudinem, licèt per accidens: Deus autem est potentissimus rector, potens extirpare totum malum de orbe, si vellet, & non vult: ergo cùm rectissimus rector sit, iudicat id pertinere aliquo modo ad bonum. Si autem malum aliquando solum maneret sequestratum à bono, omnino inutile videretur: quia tunc non faceret directè, nec per accidens ad bonū. Ideo

B Rector rectissimus alicuius vniuersitatis, vel politiæ nunquam malum sic permitteret, nisi in pœna, vbi propriè competit malo esse sine bono. Et sic ad rectissimam Dei gubernationem pertinet nunquam malos sine bonis relinquere, nisi in inferno, vbi est locus solùm deputatus ad pœnam, & ille propriè competit malis, sine bonis. Status tamen istius sæculi non est ad pœnam, sed est via merendi alium statum bonum, &cȩt. Mala quæ hic committuntur non hic puniuntur. Ideo quando nulli boni fuerint in hoc sæculo, scilicet completo numero prædestinatorum, non videtur ad quid mali permittantur hic: cùm illi nunquam corrigendi sint, nisi incipiat illico esse hic infernus. Et tamen hic non est locus pȩnalis, sed post vitam, ideo completo numero electorum cessabit omnis vita in natura.

C Item via non est, nisi vt per eam gradiamur. Quando ergo nemo est, nec esse potest, qui per viā ingredi possit, superflua est via. Sed status huius sæculi est status viæ, quò festinatur ad vitam æternam: cùm ergo nemo fuerit, qui illuc iturus sit secundùm Dei præcognitionem, superfluum videbitur manere statum istum viæ. Item patet hoc efficacius ex sententia Christi in parabola de zizanijs, quȩ superseminata sunt in agro, & ministri videntes ea exorta inter triticum, voluerunt illa extirpare: sed dixit paterfamilias: Sinite crescere vtraque vsque ad messem, ne fortè simul eradicetis triticum. Et tempore messis colligentur zizania in fasciculos, & comburētur: segetes autem congregabuntur in horreum, Matthæ.13.c. Ista parabola est de bonis, & malis, sicut Christ⁹ declarat ibi: bonum semen sunt filij regni prædestinati; zizania sunt

D viri nequam: messis est consummatio sæculi. Et tamen manifestum est, quòd tempus messis dicitur, quando segetes veniunt ad totalem suam perfectionem, & maturitatem, ita quòd iam non est opus eis manere in agro: ergo messis quam Christus vocat consummationem sȩculi, respectu bonorum erit, quàndo peruenient boni ad perfectionem, siue complementum: ita quod nemo eorum supersit nasciturus. Ergo consummatio sȩculi erit in consummatione Sanctorum, scilicet, quando erunt mortui omnes electi: & tamen Ecclesia & omnes partes eius, sicut hic dicit Apostolus, durant vsque ad consummationem Sanctorum. Ergo durabit Ecclesia cum omnib. istis partibus suis vsque ad consummationem seculi. Item dicitur in opus ministerij scilicet quod istæ partes Ecclesiæ sunt ad opus ministerij: ad ministrandum, & procuran-

E dum istam consummatam conuersionem Sanctorum in ædificatione corporis Christi. Hoc dicitur, quia istȩ partes Ecclesiæ sunt necessariȩ ad ȩdificandum corpus Christi. Pro quo sciendum, quod Christus, siue corpus Christi accipitur dupliciter: vno modo pro illo homine Christo, qui in se vnctus est: & corpus eius accipitur tunc pro illa parte naturæ humanæ, quā assumpsit de virgine. Et istud vocamus corpus Christi verū. Alio modo dicimus Christum esse vnum hominem non quidem verè vnicum, sed vnum ex pluribus: non per modum vniuersalitatis, sed per modum cuiusdam congregationis in vnum. Et tunc dicimus corpus Christi esse corpus mysticum, id est, figuratum. s. figuratiuè corpus appellatur, cùm non sit vnum corpus naturalȩ. Sed sicut dicimus vniuersitates esse corpora per fictionem iuris, ita totam Ecclesiam dicimus esse vnum corpus. Ratio autem huius est ex similitudinȩ

istius

istius corporis mystici ad corpus verum naturale. Nam sicut in corpore naturali licèt vnum sit, sunt multæ partes diuersorum officiorum. Ad Romanos 12.c. & prima ad Corin. 12.c. Et istæ diriguntur omnes in vtilitatem totius ipsius corporis, & quęlibet etiam procurat vtilitatem alterius, & omnes istæ propter continuationem, quam inter se habent, dicuntur vnum corpus: ita in corporibus mysticis, vel figuratis fictione iuris, quę sunt vniuersitates, sunt multi homines, qui sunt partes illius vniuersitatis, & habent distincta officia, & actus, siue præsidendi, siue exequendi, siue consulendi in quantum sunt partes ipsius vniuersitatis, & diriguntur omnes in vnum finem; scilicet in bonum publicum: & quælibet pars vniuersitatis confert ad illud bonum, licèt diuersimode conferat secundùm actus suos, quælibet etiam confert ad vtilitatem alterius, quia nulla pars illarum habet sufficienter in se bonum suum, sed quælibet accipit ex omnibus. Et ista est causa potissima, quare cõueniunt in vnum, vt sint vnum corpus, scilicet quia nulla pars illius vniuersitatis continet in se perfectè bonum, sed omnes simul continẽt perfectè vnum bonum, quod est bonum publicum, & etiam est bonum singulorum in quantum quælibet pars potest accipere ex omnibus alijs quidquid sibi deest ad complementum suum. Istam causam tangit Aristo. 3. Politicorum, dicens: Adiacet cuique particula boni alterius, id est, quilibet homo habet in se vnam particulam illius boni, quo alius eget. Ideo necesse fuit conuenire multos ad faciendum politiam, vt sic quilibet possit habere ab omnibus alijs, quod sibi deest. Et ob hoc cùm vniuersitates istã habitudinem, & ordinem teneant, qui ordo est in corporibus naturalibus, quæ sunt verè corpora, vocabuntur iustissimè vniuersitates corpora. Sic autem Ecclesia tota dicitur vnum corpus, vt magis declarabitur sequenti quęstione, & istud corpus vocatur corpus Christi, quia Christus in quantum homo est caput illius corporis. Ipse enim in quantum homo per passionem suam meruit, vt esset caput omnium hominum, & essent sibi omnes subditi. Et hoc est, quòd ipse dixit post resurrectionem suam Apostolis Matth. 28.c. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, & tamen non potuit sibi dari nisi in quantum homo. Et istam potestatem non habuit ante passionem suam in quantum homo, eo quòd nondum acquisierat eam, quia non poterat acquirere eã, nisi per sanguinem. Quia sicut ille, qui emit aliquem in seruum, per illam emptionẽ accipit potestatem in eum: ita cum Christus homo per suã mortem nos redemerit, & non alio modo, non potuit aliter accipere potestatem super nos. Et sic ipse non solum in quantum Deus, sed in quãtũ homo iustè, & quasi naturaliter effectus est Dominus noster, ita vt nos oes simus serui illius benedicti hominis Christi. Hoc signat Apostolus Actuum 20.c. §. Attendite nobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Et sic per sanguinem acquisiuit potestatem, quòd nos simus serui eius liberati de seruitute tenebrarum. Vocatur autem totum illud corpus à parte principali, quæ est caput, scilicet, Christus: & sic dicimus Ecclesiam esse corpus Christi mysticum. Licèt autem Christus per passionem acceperit potestatem super omnes homines pręsentes, & futuros, quia omnes sufficienter redemit sanguine suo nõ tamen omnes sunt de corpore eius, sed oportet eos ędificari in corpus ipsius, vt sint de corpore, sic dixit Apostolus in ędificatione corporis Christi. Si tamen eo ipso, quòd Christus redemisset homines, essent de corpore eius, non oporteret ędificare illos per aliquod ministerium nostrum. Ædificantur ergo dupliciter homines in Christo, scilicet per fidem, & caritatem. Per caritatem quidem in quantum per eam homo vnitur Deo. 2. Corinthi. 6.c. Qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo. Non accipimus tamen hic de tali ędificatione, quia illa est multum stricte dicta: nam loquimur de ędificatione per quam cõstruitur corpus Christi quod est Ecclesia, prima Corinth. 12.cap. non est tamen homo pars Ecclesię per caritatem, cum multi sint in ea sine caritate, sed est ędificatio per fidem. Nam nemo est in Ecclesia, quæ est corpus Christi, nisi credat Christum, & sic suscipiat omnia, quæ credenda

Tota Ecclesia est vnum corpus.

Christus per passionem suam meruit esse caput Ecclesiæ.

Ædificãtur homines in Christo pͬ fidem & caritatẽ.

F sunt. Et hoc patet, quia cùm per baptismum homo efficiatur Christianus, quia ille est ianua sacramentorum, in illo nõ petitur nisi fides: ideo minister Ecclesię noie totius Ecclesiæ dicit baptizando. Quid petis ab Ecclesia? Et ille dicit: Fidem, & non dicit caritatem. Licèt etiam caritas nõ sit nisi intra Ecclesiam, cùm sit donum infusum vniẽs nos Deo. Fides ergo est, per quam homo incorporatur Christo, id est efficitur de corpore eius mystico, quod est Ecclesia. Et quamdiu manet aliquis in fide; manet intra Ecclesiam, & est de corpore Christi: etiam si paruus homo sit. Quia tamen in ædificationibus non solùm intelliguntur illa, quæ sunt omnino de necessitate ędificij, sine quibus illud stare non potest, sed etiam illa, quæ dicunt bonam habitudinem eius, & ad conseruationem pertinent, & faciunt magnam pulcritudinem, erit sic in ædificatione

G corporis Christi. Quia licèt de necessitate illius sit fides, ita quòd sine illa nõ potest effici aliqua pars corporis Christi, quę prius non erat, & postquã fuerit, desinet esse pars si fidem perdiderit, caritas tamen pertinet ad quoddã cõplementum istius ędificij, & conseruationem eius, & pulcritudinem magnam, ita quòd non solùm homo sit pars corporis Christi, sed etiam sit valde acceptus ei, & efficiatur vnus spiritus cum eo. Ideo ista ædificatio corporis Christi requirit etiam caritatem. Et sicut Apostolus ad Ephes. 4.cap. cum prius posuisset ædificationem corporis Christi per fidem, & consistentiam eius: subdidit etiam quòd ædificabamur in eo per caritatem, dicens: Veritatẽ autem facientes in caritate crescamus in illo, qui est caput nostrum Christus, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis secun-

H dum operationem in mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate. Et sic dixit nos ædificari in Christo per caritatem, & istud est secundũ ædificium huius corporis Christi, quod est Ecclesia: partes sunt illæ quæ supra nominatæ sunt, inter quas ponuntur Euangelistæ: ergo durabunt omnes istæ partes quousque ædificetur totum Corpus Christi, id est, Ecclesia. Sed istud corpus nunquam erit consummatum, quousque incorporentur omnes, quos Deus præelegit, & istud non fiet complete vsq; ad finem sęculi, vt supra declaratum est: Ergo vsque ad finem sæculi durabunt istæ partes Ecclesiæ. Addit Apostolus in eadem auctoritate declarando præcedentia, scilicet. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij, id est, durabunt partes Ecclesiæ quousque omnes occurramus in vnita-

I tem fidei, id est, omnes illi quos Deus præuidit occursuros in vnitatem fidei. Quia fortè nunquam erit aliquod tempus, in quo omnes homines simul viuentes sint in vnitate fidei, & tamen non possunt occurrere omnes in vnitatem fidei, quousque nascatur vltimus electus, qui postremò nasciturus est, quia etiam ille per ministros Ecclesiæ debet reduci ad vnitatem fidei: ergo vsque ad illud tempus durabit Ecclesia cum partibus suis. Dicitur: Et agnitionis filij Dei. Et istud idẽ est, quod vnitas fidei, quia per fidem cognoscitur Christus esse filius Dei, & omnia alia, quæ necessario circa ipsum tenenda sunt. Dicitur etiam ibi: in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, id est, non solùm debemus occurrere in vnitatẽ fidei, sed debemus esse sicut vir perfectus, & plenæ ætatis. Ad hoc autẽ quòd aliquis sit vir perfectus na-

K turaliter tria requiruntur, scilicet, quod homo sit, quod est per natiuitatem, & quòd habeat corpus sufficientis magnitudinis, ita quòd non debeat peruenire aliquando ad maiorem: & quòd sit in ætate matura, in qua vires hominis maximę sunt. Ista omnia pertinent ad corpus Christi mysticum, in quantum per ista significatur totalis perfectio, quam Ecclesia habere potest, vel habitura sit, & vsque ad illam durabit Ecclesia cum partibus suis. Et sic isti non solùm durabunt quousque omnes electi conuertantur ad fidem Christi, quod est nasci in corpore eius, sed etiam vsque quo isti fideles sint perfecti in caritate, & in alijs virtutibus quas Deus præuidit illos habituros, & sic erunt tunc viri perfecti corpore, & ætate: & tunc poterit cessare Ecclesia, & omnes ministrationes eius. Ista tamen omnia dicta sunt propter Euangelistas, de quibus diximus, quòd erant partes Ecclesiæ siue accipiendo Euã-

gelistam

gelistam pro scriptore Euangelij, siue pro prædicatore eius, etiam oportet manere istas partes semper. Quando tamen dicimus, quòd Euangelistæ manebunt vsque ad finem sæculi, sicut cęteræ partes Ecclesiæ, non intelligitur de Euangelistis, scilicet, scriptoribus euangeliorum, sed de Euãgelistis, qui sunt prædicatores Euangelij, quia iam non sunt aliqui scriptores Euangeliorum, nec Ecclesia istud permitteret, cùm ipsa potius reiecerit multa alia euangelia, quæ erant vltra ista quatuor, vt infra dicetur in quadam quæstione. Immo maledictus esset ille, qui conaretur scribere euangelium vltra id, quod iam scriptum est, quia non licet quicquam addere super illud quod iã scriptum est, nec de illo quicquam diminuere, sicut dixit Beatus Ioannes Apocalypsis. 22. c. scilicet. Contestor ego omni audienti verba prophetiæ libri huius, quòd si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto: & si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de Ciuitate sancta. Si ergo non licèt addere Apocalypsi, à fortiori non licebit addere euangelijs, nec diminuere, quia magis sunt illa de necessitate salutis, quàm Apocalypsis, cum in Apocalypsi nihil ponatur nisi reuelatio quorundam accidentium futurorum in Ecclesia, sine quibus etiam est persecta salus, quæ non esset, sublatis libris Euangeliorum. Nulli ergo Euangelistæ erunt amplius partes Ecclesiæ postquam illi quatuor fuerunt. Potest tamen adhuc dici, quòd Euangelistæ, id est, scriptores Euangeliorum sunt partes Ecclesiæ vsque ad finem sæculi, quia licèt illi non maneant in persona, manent tamen Euangelia eorum loco ipsorum, & ista manebunt in Ecclesia vsque ad finem sæculi, quia sunt de necessitate eius, cum inde sit fides. Et sic censentur manere semper illi Euangelistæ personaliter tanquam perhibentes testimonium de eo quod scripserit. Ad secundum cum quærebatur de dignitate Euangelistarum in Ecclesia: dicendum quòd sicut in vniuersitatibus sunt partes diuersorum officiorum, & dignitatum, immo sicut in corpore naturali humano sunt membra diuersarum dignitatum, & Actuum, & quædam sunt nobiliora alijs, sicut caput est nobilius cæteris mẽbris: ita in Ecclesia non sunt membra omnia eiusdem dignitatis, quia tunc non possent efficere vnum corpus, & sic deberet dici, quòd sicut in corpore humano caput est nobilius ceteris membris, ita in Ecclesia esset ipsum caput nobilius. Christus autem est caput Ecclesiæ. ad Ephes. 4. c. s. Crescamus in illo, qui est caput nostrum Christus. Dicendum tamen, quòd Christus licèt sit caput nostrum, non comparatur ad cetera membra corporis, cùm excedat illa quasi in immensum etiam in quantum homo: immo in immensum. Secus autem est de corpore naturali: quia licèt illud sit excellentius qualibet parte corporis per se, est tamen pars ipsius corporis, & non est melius toto corpore, nec etiam est corporis, & non est melius toto corpore, nec etiam est corpus propter caput, sed caput vt sit corpus. De Christo autem est aliter, quia non solum ipse est caput Ecclesiæ, sed etiam est Dominus, quia redemit Ecclesiã, & acquisiuit eam sanguine suo: ideo non solum Christus homo est melior quocunque alio homine, sed etiam est melior quam omnes homines simul sumpti, & melior quàm tota Ecclesia: ideo ipse non est propter Ecclesiam sicut caput naturale propter corpus, sed magis tota Ecclesia est propter Christum hominem, i. est ad ipsum in quantum ipse est Dominus eius. Ideo Christus homo non computatur tanquam pars Ecclesiæ, vel sicut vnus de Ecclesia, sed supra Ecclesiam. Sic facit Arist. 11. & 12. Metaph. dicens, rectorem vniuersi non esse partem vniuersi, nec aliquid de vniuerso, nec ipsum esse propter vniuersum, sed totum vniuersum ordinari in ipsum, sicut exercitus ordinatur in ducem. Et sic Christus non vocatur caput Ecclesiæ tanquam pars eius, sed caput, i. princeps, quia sicut caput est super omnia, ita Christus est super totam Ecclesiam. Et sicut omnia membra recipiunt à capite naturali sensum, & motum: ita tota Ecclesia recipit à Christo influxum omnium charismatum, & donorum spiritualium, vt possit manere. Et ob hoc Christus etiam in quantum homo non comparatur ad aliqua membra Ecclesiæ in dignita-

Prædicatores manebunt vsq; in finem sæculi.

Melior est Christus omnibus hominibus simul sumptis.

Christus est caput Ecclesiæ, idest, princeps.

A te, vel honore, sed ipsa membra inter se comparantur. Ideo quando Apostolus posuit partes Ecclesię distinguẽs dignitatem ipsarum secundum prius, & posterius, non nominauit ibi Christum, sed solùm ministros eius, & inter istos est ordo. Nam in primo gradu ponuntur Apostoli, in secundo Prophetæ, in tertio Euangelistæ, in quarto Pastores, & Doctores, ita quòd faciant Pastores, & Doctores vnum gradum. Vel secundùm aliam assignationem ponuntur Doctores in quinto gradu, & faciunt distinctum gradum à Pastoribus. Nunc autem non est nobis declarandum dę omnibus istis gradibus, qui sunt partes Ecclesiæ, & de alijs partibus, s. virtutibus, & gratijs curationum, & opitulationibus, & gubernationibus, & generibus linguarum, quæ omnia ponit Apostolus esse partes Ecclesiæ, prima Corin. 12. & 14. c. Nam dicere de B his esset lõgissimum, potissimè quia pro hoc est proprius locus. 2. Cor. 12. c. & ad Ephe. 4. c. & aliqualiter ad Rom. 12. c. Solùm tamen diximus hoc propter Euangelistas, vt sciatur, quòd sunt in tertio gradu honoris. Nam primi, & honoratissimi in Ecclesia sunt Apostoli, qui immediate à Christo acceperunt potestatem in plenitudine. Nam Christus dixit eis Ioan. 20. c. Sicut misit me pater, ita ego mitto vos, id est. In eadem plenitudine potestatis, in qua pater me misit, quantum ad ædificationem Ecclesiæ in illa mitto vos. Item Christus habuit præter Apostolos alios multos, scilicet, septuaginta duos discipulos, & misit illos ante faciem suã. Luc. 10. c. Et tamen isti non fuerunt à Christo assumpti in eadem dignitate, in qua Apostoli. Ideo de electione Apostolorum fit per se mentio, & non ponuntur cum eis discipuli. Vnde de eis dixit Christus: C Ego elegi vos duodecim, de discipulis autem non dixit ad significandam specialitatem. Item Christus, quando elegit Apostolos imposuit eis nomina mutando nomina quorundam, vt patet Matth. 10. & Marc. 3. & Luc. 6. De discipulis autem nihil tale exprimitur, immo nec ponuntur nomina aliquorum ipsorum. Multæ autem aliæ excellentiæ Apostolorum colliguntur super omnes alios de Ecclesia ex text. Euangelico, de quibus magis dicitur 1. Cor. 12. & ad Ephe. 4. & fortè tangetur aliquod Matth. 10. aut Luc. 6. vel 10. In secundo gradu ponuntur Prophetæ, scilicet, post Apostolos, quia istis Deus loquitur, & per hos reuelantur nobis ea, quæ Deus vult reuelare, & ex ista adhæsione ad Deum, & communicatione sermonis diuini sortiuntur magnam dignitatem. Nam & Moyses ex consortio diuini sermonis habuit cornutam faciẽ, D id est, radios emittentem: ita quòd populus non posset intendere in eum nisi prius faciem suam velaret, ideo velabat eam, quando locuturus erat populo. Exod. 34. c. & 2. Corin. 3. c. & ideo ponuntur isti immediatè post Apostolos. In tertio gradu ponuntur Euangelistæ, quibus potestas scribendi Euangelium tradita est. Est enim ista magna potestas, cùm nulla scriptura in toto orbe tantæ auctoritatis sit, sicut Euãgelica. Vnde multi alij conati sunt scribere Euangelia, sed Ecclesia eis istam auctoritatem, & honorem non detulit, sed repulit eorum scripta, & condemnauit, vt infra dicetur in quadam. q. De Euangelistis autem, qui sunt annunciatores Euangelij an ponantur in eodem gradu, in quo isti Euangelistæ, vel intelligantur per Doctores, qui ponuntur in quinto gradu, ad Ephe. 4. c. siue per Doctores, qui ponuntur in tertio gra- E du infra ad Corin. 12. c. declarabitur in ipsis locis, quia nunc nobis nõ est intentio, nisi de Euangelistis, qui Euangelia scripserunt,

Quid sit Ecclesia, & an Ecclesia tota possit manere in vno? Quæst. XIII.

QVAERITVR occasione præcedentium, quæ dicta sunt de Euangelistis, quod sint partes Ecclesię, circa errorem quorundam incidentaliter, qui dicunt totam Ecclesiam posse manere in vno, & quod aliquando manet, vel potest manere tota Ecclesia in vna vetula. Et dicendum, quòd istud est falsum, & impossibile. Pro quo sciendum breuissimè quid sit Ecclesia? Et ad hoc præsupponendum est, quòd Ecclesia accipitur dupliciter: aliquando pro Ecclesia particulari, & aliquando

pro

Ecclesia duplex, s. vniuersalis, & particularis.

pro vniuersali. Primo modo vocatur Ecclesia congregatio fidelium vnius loci, vel vnius Diœcesis, & sic dicimus, ecclesia Salamantina facit hoc, vel tenet hoc. Et isto modo loquitur sæpe Apostolus, vt patet secunda ad Corint. 1.c.s. Paulus Apostolus Ecclesiæ Dei, quæ est Corint. & et 1.Cor. 1.c. dicitur Paulus Apostolus Ecclesię Dei, quæ est Corinthi. Simile patet, 1.ad Thessa. 1.c. & 2.ad Tim. 1.c. & in plurimis locis, & accipitur ibi Ecclesia pro particulari, scilicet, Ecclesia Corinthi pro cõgregatione omnium fidelium manentium in vrbe Corinthi, et sic distinguitur Ecclesia Corin. ab ecclesia Thes. & Phili. & ceteris. Secundo modo accipiebatur pro Ecclesia vniuersali, & sic accipit sępe Apostolus sicut patet ad Ephes. 5.c.s. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiã, et seipsũ tradidit pro ea, vt illã sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam. Manifestũ est tamen, quod non potest ibi accipi pro aliqua particulari Ecclesia, sed pro tota congregatione fidelium: quia alias si esset aliqua particularis Ecclesia, quam Christus sanctificasset per passionem suam, aliæ non pertinerẽt ad eum, cum eas non redemisset. Item eodem cap. dicitur vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesię, & non potest accipi pro aliqua particulari, quia tunc alii, qui essent in alijs Ecclesijs non pertinerent ad Christum, nec essent membra eius. Sic etiam accipitur infra 1. ad Timo. 3.c. scilicet. Scias quomodo oporteat te in domo Dei cõuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis. Quod non potest accipi de aliqua Ecclesia particulari, quia nulla particularis Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis: eo quod quælibet particularis Ecclesia potest errare in fide, & in moribus. Sed hoc cõuenit soli Ecclesiæ vniuersali, quæ nunquam errat, quia nunquam tota errat. Ista Ecclesia vniuersalis accipitur dupliciter, aliquando verè, aliquando per repręsentationẽ.

Ecclesia vniuersalis dupliciter dicitur.

Primo modo dicitur Ecclesia vniuersitas fidelium conuenientium in vnitate fidei, & Sacramentorum. Partes autem huius sunt omnes fideles dispersi per totum orbẽ vbicunque sint. Secundo modo dicitur Ecclesia vniuersalis per repręsentationem. Et illa est concilium generale legitimè congregatum, quia nulla alia congregatio est, quæ legitime, & sufficienter repręsentet totam vniuersitatẽ fidelium, nisi generale Concilium, & illud est etiam quod errare non potest in fide, nec etiam errat in moribus. Isto modo accipitur Ecclesia Actuum. 15.c. cum dicitur: Placuit Apostolis, & Senioribus, & vniuersæ Ecclesiæ, siue cum omni Ecclesia. Et vocatur ibi Ecclesia Concilium generale, quia ibi agitur de Concilio generali habito per Apostolos super legibus: & nõ potest accipi pro Ecclesia particulari, nec etiam pro tota vniuersitate fidelium, cùm non essent omnes ibi, sed potius dicitur quod Ecclesia misit ibi nuncios ad alios Christianos, qui erant Antiochiæ, denunciando illis determinationem Concilij generalis. Sic etiam accipitur Matt. 18.c. s. quod si nec illos audierit, dic Ecclesiæ, id est, Concilio generali: quia nõ potest alio modo ibi accipi, quia ibi loquebatur Christus Beato Petro, quem instituerat Summum Põtificem. Et cùm peccator non audierit eum, remisit illum ad Ecclesiam, vt denunciaret illi. Papa tamen non est subiectus alicui Ecclesiæ particulari ad hoc, quod teneatur coram illa cõparere, sed potius omnes particulares Ecclesię sunt sibi subiectæ. Ideo oportet intelligi de Ecclesia vniuersali, cuius filius est Papa sicut quilibet fidelis, & ab ea recipit sacramẽta, & in fide illius manet. Nõ potest tamẽ intelligi de Ecclesia vniuersali prout est vniuersitas omniũ fidelium, quia non est possibile coram illa aliquod crimẽ denunciari, cũ non sit possibile omnes Christianos quotquot sunt in toto orbe viros, & feminas, paruulos, & senes congregari in locum vnum, vt eis aliquid denuncietur. Ideò necesse est intelligi de aliqua Ecclesia vniuersali, quæ possit esse congregata, & coram qua possit crimen denunciari, & illa possit iudicare. Ista autem est conciliũ generale, ideo necesse est pro illo accipi Ecclesiam hic, de quo magis declarauimus in Defensorio trium quæstionum contra ęmulos, & dicetur amplius in libro de origine, & distinctione iurisdictionum. His præsuppositis cõ

F siderandum, quod Ecclesia est nomen Græcum, & significat congregationem, & quælibet congregatio potest vocari Ecclesia. Sic accipit Ari. 2. Polit. c. de politia Calcedoniorum, dicens, quod Calcedonij non faciunt Ecclesiam, id est, non faciunt congregationem ad determinationem negociorum publicorum. Et hoc inductum est, quod cõgregatio fidelium vocaretur Ecclesia. Et siue accipiatur pro particulari, siue vniuersali, vera, vel repræsentante semper est multitudo, & nunquam significat vnum: ideo de ratione Ecclesię est esse multitudinem. Ista vocatur aliquando domus Dei, vt patet 1. ad Timot. 3.c.s. Scias quomodo te oporteat in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui. Et ista Ecclesia, vel domus Dei sunt ipsi homines, ad Hebr. 3.c.s. Christus verò tanquam filius in domo sua, quę domus sumus nos. Et sic etiam significatur

Ecclesia est nomen Græcum, & significat congregationẽ.

G multitudo. Item quod est efficacius, Ecclesia dicit multitudinem consistentem ex partibus diuersarum rationũ, sine quibus non est Ecclesia. Et sic necesse est semper esse multos in Ecclesia. Patet hoc, quia Apostolus vocat Ecclesiã corpus ad Rom. 12.c. dicẽs: Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nõn eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo. Et sic Apostolus dicit Ecclesiam esse multos incorporatos Christo. Dicit etiam quod ista Ecclesia est corpus. Ex primo patet, quod Ecclesiæ repugnat vnitas cùm multi sumus in Christo: ex secundo apparet manifestius, cum dicat, quod sicut in vno corpore. s. naturali sunt multa membra, non habẽtia eundem actum, ita est in ecclesia Christi, vel in corpore Christi, qui nos sumus. Si ergo corpus est, non est vnicum membrum, sed mul-

H ta, vt patet inf. 1. ad Cor. 12.c. Ergo de necessitate corporis Christi est multa membra habere, & sic non poterit manere corpus Christi mysticum, siue Ecclesia in vno homine. Item patet magis clarè, quia dicit Apostolus, quod illa membra non eundem actum habẽt. Et sic necesse est in corpore Christi esse membra diuersarum rationum, & istud impossibile est saluari in vnico, quia non potest vnicus homo esse præsidens, & subditus. Item patet ex exemplis, quæ ponit ibi Apostolus in quibus sunt actus diuersarum rationum. Nam cum dixit, ita multi vnum corpus sumus in Christo, subdit: singuli autem alter alterius membra, habẽtes donationes secundum gratiam, quæ data est in nobis differentes. Et sic vult quod in Ecclesia sint diuersæ donationes Christi, & gratiæ, secundũ quas constituantur diuersæ partes Ecclesiæ pro admini-

I stratione illarum gratiarum. Et declarat istas gratias. s. Siue prophetiam secundum rationẽ fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando. Omnes istas administrationes gratiarum Apostolus dicit debere esse in Ecclesia: non possunt tamen consistere in vno, ideo non potest Ecclesia manere in vnico. Ita patet hoc inf. 1. ad Cor. 12.c. vbi latius ponitur, quomodo omnes sumus vnum corpus, & quomodo sunt in eo diuisiones gratiarum, & ministrationum, scilicet sermo scientiæ, sermo sapiẽtię, fides, gratia sanitatum, operatio virtutum, prophetia, discretio spirituum, genera linguarum, interpretatio sermonum. Omnia ista in Ecclesia sunt, quę in eodem esse non possunt. Item in eodem capitulo ponit magis apertè partes Ecclesiæ, quæ sunt mẽbra ipsius, dicens. Vos autem estis corpus Christi, & mẽ-

K bra de membro, & quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, deinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Omnia autẽ ista sunt diuersarum rationum: sed quando aliquod corpus, vel totum cõstituitur ex partibus diuersarum rationum, impossibile est manere substantiam illius in vnica parte, vel in paucis. Et patet hoc in vniuersitatibus, quæ constant in partibus diuersarum rationum. s. in hominibus diuersarum administrationum. Nam ablatis illis diuersitatibus, nõ manet vniuersitas, etiam si maneant multa membra. Vtpote si aliqua politia, vel ciuitas constet ex rectoribus, & iudicibus, & executoribus iustitiæ, & ciuibus, & hominibus plebeis, & ablatis omnibus officijs maneant soli plebei, vel soli ciues, etiam si multi sint non est vniuersitas politica: immo non est vnicus populus, quia

deti-

deficit ibi formale ad hoc, quod sit vnitas politica, quia de A necessitate politica requiritur aliquod genus principatus, & vnitas siue communitas legis, & distributiuum iustitiæ, i. Iudex, vt ait Ari. 3. Poli. c. 1. Ista autem non manent manentibus solis plebeis in vrbe, ideo sic manentibus non est vniuersitas, nec ciuitas, nec vnus populus, nec aliquid vnum, à fortiori autem si maneret vnicus homo. Cùm ergo Ecclesia sit vniuersitas, siue corpus cõstans ex partibus diuersarum rationum, impossibile est illam manere in vnico homine. Item patet hoc, quia sicut Apostolus dixit esse multas partes, & diuersarum rationum in Ecclesia, ita etiã dixit illas mansuras in eã vsque ad finem sęculi, vt patet ad Eph. 4. c. s. Et ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum in ædificationẽ corporis Christi, donec occurramus oẽs in vi B rum perfectum. Et sic istæ partes erunt in ecclesia, donec ista fiant, & tñ ista non possunt compleri vsque ad finẽ sęculi, vt probatũ est in præcedenti quæstione. Ergo manebunt istæ partes in Ecclesia vsque ad consummationem sęculi. Et sic impossibile est manere Ecclesiam aliquando in vno, quia iam non haberet istas partes, & consequenter fides non potest manere in vno aliquando, sed necesse est semper multos esse, qui fidem teneant. Nam vt probatum est præcedenti quæstione, non potest aliquis effici pars corporis Christi mystici nisi per fidem, & tamen Ecclesia vsque ad finem sęculi habebit semper multas partes. Ergo necesse est quod semper multi teneant fidem, quia omnes illi, qui fuerint partes ecclesiæ erunt fideles.

Ecclesia vsque in finem semper habebit multas partes ipsam constituẽtes.

An in triduo mortis Christi fides in sola Virgine Maria remanserit? Quæst. XIIII. C

QVAERITVR occasione præcedentiũ circa quãdam propositionem, quæ à multis communiter asseritur, & est erronea. s. quod in triduo mortis Christi tota fides mãserit in Virgine, an possit stare? Dicendũ quod non mansit tota fides in ea; quia multi alij erant tunc fideles. Primò patet, quia Ecclesia beatorum, quæ est corpus Christi per fidem copulata, eadem fuit à principio sęculi, quæ nunc est: & continuabitur vsque ad finem, sicut diximus, quod fuit eadem fides antiquorum, & nostra. Ergo erant tũc multæ partes Ecclesiæ qñ Christus mortuus est, quia Ecclesia non potest consistere in vno, vt patet præcedenti quæstione: quælibet tñ pars Ecclesiæ est fidelis, cùm per fidem efficiamur mẽbra Ecclesiæ: ergo in illo triduo D fuerunt multi fideles, & sic non fuit tota fides in Virgine. Secundò patet, qa in sinu Abrahæ erant in triduo mortis Christi multi viri fideles, s. Ioannes Baptista, & oẽs Prophetæ & Patriarchæ. Isti aũt dum viuebant, erant fideles, quia aliàs nõ poterant esse iusti, cùm dicatur iustus, qui ex fide viuit: ad Rom. 1. c. & Habacuc. 1. c. et quia nõ possent aliter accepti esse Deo, cũ sine fide impossibile sit placere Deo. Ad Heb. 11. c. Manebat ergo in eis in sinu Abrahę fides illa, quam habuerunt hic, cùm fides non possit tolli nisi per hæresim, vel infidelitatem, aut per claram visionem, quæ erit in patria. 1. ad Cor. 13. c. Isti tñ nondum habebãt claram visionem, quia non erant in patria: ergo adhuc manebat in eis fides, & sic non erat tota in Virgine. Tertiò patet, quia ad prædicationẽ Christi multi crediderunt in eum, vt Io. 7. & 8. c. & isti non discrediderunt per aliquid, E qd vidissent fieri circa Christũ, ergo in eis manebat fides. Et patet spãliter in Nicodemo, & Ioseph de ciuitate Arimatia, q sepelierunt eũ, & erant discipuli eius, & credebãt in eum. Quartò patet, qa si mansisset tota fides in Virgine in illo triduo, oẽs Iudęi fuissent tunc infideles, & consequẽter oẽs essent in peccato mortali. Et illud est falsum, & inconueniens, quia erant multi viri boni inter Iudæos, qui credebant oĩa illa, ad quæ obligabantur, & sic erãt fideles. Non ergo fuit tota in Virgine. Multæ aliæ rõnes ad hoc possunt induci. Quidam tñ dicunt in illo triduo fuisse fidem totam in sola Virgine. Et ob hoc asserunt ei spãlem honorem exhiberi: nam consueuit Ecclesia a die Veneris ad vesperum, & per totã diem Sabbati spãliter colere Dominam nostram, quasi totũ illud tp̃s suum sit, & illud est tẽpus, quo Christus iacuit mortuus. s. quasi ab hora vespe-

In triduo passionis Christi fides non remansit in sola Virgine Maria.

Opinio aliquorũ, q ecclesia sentiat, q sola fides in Virgine mansere.

rorum diei Veneris, & per totũ Sabbatum vsq; ad primã horã dñicę diei. Dicunt ẽt non esse incõueniens mansisse totã fidẽ in Virgine, & ẽt totã ecclesiam, quia aliqñ vniuersitas saluat in vno, & ius vniuersitatis cõseruat in vno, & sic licèt Ecclesia sit vniuersitas, poterat manere in sola Domina nr̃a. Dicendũ, quod non mãsit tota fides in Domina nr̃a in illo triduo, nec fuit aliqđ tp̃s, in quo non essent simul multi fideles. Põt tñ ista propositio intelligi, q fit vera. s. q tota fides mãsit in Virgine. i. tota fides de resurrectione. s. q in illo triduo nõ fuerit aliqs, q firmiter crediderit Chr̃m debuisse resurgere post triduũ, nisi Domina nr̃a. Et licèt esset difficilè immo impossibile probare istã negatiuã nisi per reuelationẽ certificantem, tñ satis põt cõcedi verisimiliter, qa nõ erat verisimile, q aliqs magis d̃ret credere resurrectionẽ Chr̃i post triduũ, q̃ illi, qui cõuersabant cũ eo, et quib. ipse p̃dicauerat, q post triduũ resurgeret, et p̃cederet eos in Galileã. Matth. 28. c. Et tñ de istis apparet, q ferè oẽs dubitauerunt de resurrectione: nã postq̃ surrexerat Chr̃s, & apparuerat Mariæ Magdalenæ, cùm nunciasset hoc Apostolis admirati sunt, & cucurrerũt ad monumẽtũ, & tñ si certissimè credidissent, nõ mirarentur. Et nõ solùm mirati sunt, immo multi eorũ territi sunt, vt patet de discipulis eũtibus in Emmaus, quib. Chr̃s apparuit, & illi dixerunt: Sed & mulieres quædã ex nr̃is terruerunt nos, q iuerunt ad monumẽtũ, & nõ inuento corpore eius, venerunt dicentes se visionẽ Angelorum vidisse, q dicunt eũ viuere. Luc. 24. c. Et sic isti multũ dubitauerũt de resurrectione, & ita de alijs discipulis, & Apostolis Chr̃i verisimile est. Iõ cũ nullius ipsorũ fides manifesta appareat, creditum est piè in honorẽ Dominæ nr̃æ, q in ipsa sola in illo triduo fides resurrectionis manserit, licèt nobis nõ cõstet, qa non possumus probare istã negatiuam, qa poterat manere fides in aliquo, de quo fortè nihil scriptum est: & ita nos ignoramus. Et qa putatũ est solã Dñam nr̃am tenuisse fidẽ in triduo de resurrectione, inoleuit in Ecclesia consuetudo antiqssima, q à die Veneris ad vesperũ, & per totũ diẽ Sabbati fiat ei spãlis honor, eo. s. tp̃e, quo in ea sola fuit fides de resurrectione. Considerandũ tñ magis circa hoc, q fides resurrectionis põt accipi, vel explicitè, vel implicitè, sicut de oĩbus alijs articulis dicimus. Si implicitè, dicendũ, q oẽs Iudęi viri boni, q tũc erãt tenuerũt in illo triduo, & toto tp̃e suo fidẽ resurrectionis, qa credebãt oĩa, q lex credi volebat, & Prophetæ. Et qa in lege & Prophetis de resurrectione Chr̃i post triduũ scriptũ erat, licèt nõ ita manifestè oĩbus, credebãt oẽs illã in quantum in lege & in D Prophetis continebatur. Si aũt explicitè consideretur fides resurrectionis, p̃t stare dupliciter, vno modo, q crederetur, q Messias mortuꝰ erat. Alio modo, q crederet particulariter istũ, q mortuus est Messiã esse, & ipsum post triduũ resurrecturũ. Si primo modo, dicendũ q fides explicita de resurrectione non mãsit in Dña nr̃a sola, qa multi erãt Iudęi viri boni, & periti: & cùm isti multum vacaret legi, & prophetis maximè circa Messiam, in quo putabãt totũ suum bonum futurum, cognoscebãt explicitè ex sacra scriptura quid de Messia credendum esset. Et sic isti crederent Messiam futurum esse Deum, & hominem, & moriturum pro peccatis nostris, & tertia die resurrecturum. Hoc etiam cognouissent per traditiones Prophetarum, quando inter Iudęos conuersabantur, quia poterãt ab eis tunc quærere quid vellent ista, tamen adhuc non E cognoscerent Christum esse Messiam promissum in lege, quia erat de hoc magna contentio apud Iudæos, quibusdam dicentibus, quod ille erat Christus, id est, Messias, alijs verò quod non. Io. 7. c. ideo licèt non haberent determinatè quod ipse post triduum resurgeret, habebant tamen fidẽ quod Messias mortuus erat, & surrecturus post triduum. Et sic isti in triduo mortis Christi tenerent fidem explicitam de resurrectione. Si autem consideretur secundo modo. s. particulariter, ita quod ille homo Christus mortuus post triduum resurrecturus esset, dicendum quod non mansit fides in sola Virgine, quia licèt non possimus probare aliquem de viuentibus habuisse illam fidem, verisimile tamen est fuisse illam apud Sanctos existentes in sinu Abrahæ. Nam Ioannes Baptista mortuus erat, qui cognouerat Christum esse Messiam, & Deum, cùm dixit de illo: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata.

Fides resurrectionis Christi tota in Virgine mansit sola.

Ioan. 1. c. & tamen Ioannes Baptista erat in limbo, quando Christus mortuus est, ideo ille habebat cognitionem de eo determinatissimam: & quia, vt Doctores nostri asserunt, Sanctis existentibus in sinu Abrahæ sæpe apparebant Angeli annunciantes eis de liberatione sua per mortem Messiæ. Et ita verisimile est, quod eis reuelatum fuisset quando erat illa mors Messiæ. Et cùm ipsi tenuissent ante hoc semper fidem de resurrectione Messiæ, & nunc scirēt determinatè, quod post illud triduum resurrecturus erat Christus, habebant fidem resurrectionis, & non manebat in sola Virgine. Item patet hoc clarius, quia vt Ecclesia asserit, anima Christi separata à corpore per mortem mox fuit in sinu Abrahæ, vbi erant viri sancti, & fuit ibi vsque ad horam resurrectionis cum reassumpsit corpus. Et sic in toto triduo fuit ibi, cognouerunt ergo illi iā manifestè resurrectionem Christi futuram post triduū, cùm anima eius esset cum eis, & gauderent, & sic determinatè haberēt fidem resurrectionis futuræ post triduū.

Anima Christi mox à corpore separata fuit in sinu Abrahæ.

Sed tunc videtur obstare, quod isti non haberent fidem, quia clara visio patriæ tollit fidem, quæ secundum se est obscura cognitio, nec potest vna cū altera stare. 1. ad Cor. 13. c. s. Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur qd ex parte est. Et loquitur ibi de fide, & visione patriæ. Nā dicit. Videmus nunc, id est in vita ista per speculum, & in ęnigmate. s. per fidem, tunc autem. i. in patria, fącie ad faciem. i. clarissimè. Et sic fides euacuabitur in patria. Isti tamen sancti existentes in sinu Abrahę cœperunt esse in patria illico vt anima Christi fuit cum eis, quia cùm iam precium redemptionis per mortem Christi esset solutum, nihil impediebat, quin isti claré viderent Deum. Ideo in inferno siue in sinu Abrahę cœpit visio beatorum, maxime quia Christus dixit latroni: Amen dico tibi, hodie mecū eris in Paradiso. Et tamen Paradisus nihil est nisi clara Dei visio, in qua est tota merces: ideo die passionis cœperunt Sancti esse in paradiso, & consequenter euacuata est fides ipsorum per claram visionem patriæ. Et sic in illo triduo non haberent fidem determinatam de resurrectione, immo nec haberent iam fidem de aliquo articulo, sed potius omnia iam viderēt, quæ prius crediderant. Quidquid autem verum sit. s. an sola Domina nostra in illo triduo hanc fidem de resurrectione determinatè, & particulariter habuerit, vel an aliquis alius de viuis, aut mortuis etiam illam habuerit: totum sine pręiudicio Dominę nostræ dictum sit. Non enim intendimus aduocatam nostram offendere: nam cùm eam dignè laudare nō possumus, iniustum est vt eius laudes, ei aliunde collatas, minuamus. Cùm tamen dicitur, quod propter istam fidē quam tenuit sola in triduo, exhibetur ei honor à vespera sextę feriæ, & in toto Sabbato, dicendum quod non constat nobis euidenter an ex ista causa, vel ex aliqua alia ista laudabilis consuetudo introducta sit, quia nō desunt causæ innumerabiles, ex quib. Dominæ nostræ honorem specialem impendere possimus, immo debeamus. Sed adhuc concesso, quod ex hac causa sola introductus fuerit ille honor. Dicendum, quod non est propter hoc determinatio Ecclesię, quod in Domina nostra solum manserit fides in illo triduo, quia aliàs obligaremur omnes credere sicut quemlibet alium articulum sub pœna hæresis, vel infidelitatis, cùm quælibet determinatio Ecclesiæ in pertinentibus ad fidem sit tantæ necessitatis sicut articulus, immo ipsa necessitas credendi articulos prouenit solùm ex auctoritate, sine qua etiam nec crederemus Euangelijs. De quo declaratum est in defensorio trium conclusionum contra æmulos. Cùm autem vt quidam dixerunt, quod tota fides poterat in triduo manere in Domina nostra, & etiam in tota Ecclesia, non est concedendum, quia vt probatum est supra, non est possibile manere Ecclesiam sine multis partibus. Cum verò dicitur, quod vniuersitas potest manere in vno, & ius vniuersitatis cōseruatur in vno: dicendum quod est verum de quibusdam communitatibus, quæ non præsupponunt partes diuersarum rationum, & actuū: sicut est in quibusdam congregationibus, vel collegijs, in quibus sunt omnia membra similia. Si tamen sit vniuersitas, de cuius essentia sit habere partes diuersarum rationū: cùm perierint illę actu, & habitu, nec manent iura vniuersitatis, nec vniuersitas in vno, immo

Paradisus est clara Dei visio.

Non est concedendum, totā fidē in sola Domina nostra mansisse in triduo mortis Christi.

F hæc in pluribus dum sit ablata illa diuersitas actu, & habitu, scilicet, quod ita sit ablata, quòd non speretur redire: quia aliàs licet sint partes absentes, si sperantur redire fictione iuris habentur tanquam pręsentes, quantum ad hoc, quòd non desinat esse vniuersitas, secus autem quantum ad validitatē actuum gestorum ab vno, nomine vniuersitatis: quia ista alia consideratio est, scilicet an dicantur esse actus vniuersitatis, & an teneant de iure, de quo non est ad propositum. Et tamen adhuc in Ecclesia est speciale, quia de ipsa certificatum est iam, quòd nunquam erit actualiter sine pluribus partibus, quia Apostolus ad Ephe. 4. c. dixit, quòd manerent omnes illę partes vsque ad consummationem Sanctorum, quę non erit nisi vsque ad finem sęculi; vt declaratum est pręcedenti. q.

G *An Euangelia sint plura quam quatuor, vel an aliquando plura fuerint? Quæst. XV.*

QVAERITVR vlterius, circa Euangelia, an sint plura quam quatuor, vel an aliquando plura fuerint? Ad primum dicendum, quòd non sunt plura quàm quatuor Euangelia, quia nullus alius liber sacrę scripturę vocatur Euangelium pręter illos quatuor, vt probatum est supra in quadam. q. nisi forte quis accipiat quendam libellum valde Apocryphum, quem quidam vocant Euāgelium Nicodemi: alij aliter, & continetur in eo de passione, & resurrectione, & nihil aliud. Sed de hoc non est aduertendum, quia libellus ille non est alicuius honoris, nec est de sacra scriptura, immo apud paucissimos reperitur. Item quòd ille non continet formam libri Euangelici, quia oportebat, quòd contineret omnia, vel plurima H de gestis Christi, sicut patet de quolibet quatuor Euangelistarum, sed solùm continet passionem, & resurrectionem, ideo etiam pręter auctoritatem, qua omnino caret, nomen ipsum fuit sibi valde imperitè positum. Ad secundum dicendum, quòd olim multa fuerunt Euangelia in Ecclesia. Nam apud Aegyptios reperiebantur Euāgelia, quę dicebantur facta à Beato Thoma, & aliud Euangelium Beati Matthęi, & aliud Beati Bartolomęi, & singula alia Euangelia, quę nominabantur ex nominibus singulorum de duodecim Apostolis. Aliud Euangelium fecit Basilides, aliud Appelles. Fecit quoque codicem Euangelicum Lucianus: fecit aliud Helichius. Multi quoque alij quos enumerare longum est, conati sunt in principio Ecclesię Euangelia describere. Tetigit hoc Beatus Lucas in prooemio sui Euangelij, dicens: Quoniam quidem mul- I ti conati sunt ordinare narrationem rerum, quę in nobis complerę sunt. Tangit etiam Hieron. de hoc in libro illustrium virorum, & etiam in quodam prologo suo qui habetur super Matthęum, qui incipit: Plures fuisse, dicit plures fuisse, qui Euangelia scripserunt. Lucas Euangelista idem testatur dicens: quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quę in nobis complerę sūt, sicut tradiderunt qui ab initio ipsi viderunt sermonem, & ministrauerunt ei, & perseuerantia vsque ad pręsens tempus monumenta declarant, quę à diuersis auctoribus edita diuersarum hęresum fuere principia, vt est illud iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthęum, & Bartholomęum, duodecim quoque Apostolorum, Basilidis, atque Appellis, ac reliquorum, quos enumerare longissimum est. Tangit hoc idem Hieronym. in quadam epistola ad K Damasum Papam, quę ponitur inter prologos super Matthęum. Et incipit: Beatissimo Papę Damaso, vbi inquit, Pretermitto eos codices, quos à Luciano, & Hesichio nūcupatos, paucorum hominum asserit peruersa contentio. Idem tangit August. lib. 1. de concordia Euangelistarum, dicens: Ceteri autē homines, qui de Domini, vel de Apostolorum actibus aliqua scribere conati, vel ausi sunt, non tales suis temporibus extiterunt, vt eis fidem haberet Ecclesia atque in auctoritatem canonicam sanctorum librorum eorum scripta reciperet. Dicendum tamen, quòd licet fuerint multa Euangelia scripta, & longo tempore manserint in Ecclesia, scilicet, vsque ad tempora Hierony. & legebantur ab aliquibus, vt supradictum est: Ecclesia tamē nunquam recepit in auctoritatem nisi istos quatuor libros, & illos posuit in Canone librorum suorū. De ceteris autem dicit August. in libro de Concordia Euangeli-

rarum, quòd Ecclesia noluit illos in canone librorum suorum: ideo certus est tam canon librorum sacræ scripturæ, & nomina ipsorũ librorum, vt hæretici non audeant nec possint aliquem librum non approbatum tenere tanquã approbatum, quia conuinceretur ex ipso canone librorũ. Ponit autem istum canonem quantum ad libros veteris testamenti. Hierony. in prologo Galeato. Ponit autẽ Beatus Augu. canonem librorum, & nomina tam noui, quam veteris testamenti in secundo lib. de doctrina Christiana. c. 8. Quatuor ergo Euangelia Ecclesia recipit: cætera verò iubet respuenda, vt patet in Decre. distinct. 15. c. Sancta Romana. & in c. sicut Sancti Euangelij, vbi ponuntur libri approbati, & reprobati. Causæ autem, quare non fuerunt recepta illa Euangelia fuerunt multæ. Prima causa fuit, quia multi illorum scriptorum nesciebant veritatem rerum gestarum, nec ordinem scribendi, ideo valde imperite scripserunt. Hoc tangit Beatus Lucas in procemio suo, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis cõpletæ sunt. Quasi dicat: illi conati sunt scribere illas, sed quia non habebant completam notitiam de illis, non bene scripserunt. Et ad supplendum defectum eorum, vel potius, vt non adhiberetur fides erroribus illorum dicit se inductum ad scribẽdum, cum ait: visum est mihi assequuto a principio omnia diligẽter de omnib. ex ordine tibi scribere optimè Theophile, vt cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem. Secunda causa fuit quia, sicut declaratum fuit supra in quadam quæstione. Ecclesia non suscipit scripturam alicuius hominis, quæ solum per peritiam humanam scripta sit etiam si sit ille peritissimus virorum: immo etiam si constet euidentissimè omnia vera esse, quæ in scriptis suis tradit, eo quòd Ecclesia requirit in scriptis suis maiorem certitudinem. Nam certitudo scriptorum per humanam peritiam est per lumen naturale intellectus, & illud potest falli, & errare, cùm sit creatum: requirit autẽ Ecclesia in scriptis suis certitudinem infallibilem, quæ nullo modo possit deficere, & quæ à nullo homine possit negari. Ista autem est certitudo per verbum Dei, ideo non recipit Ecclesia scripturam aliquam inter libros suos, nisi de qua constet, quòd dictante Spiritu Sancto scripta sit. Et isto modo dicit Beatus Petrus esse omnes libros sacræ scripturæ, cùm ait, quòd omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit, id est, per ingenium propriũ, vel voluntatem scribentis, sed quòd Spiritu Sancto inspirati locuti sunt siue scripserunt Sancti Dei homines. De quatuor autem Euangelistis, quos Ecclesia tenet, constitit sibi à principio, & nunc ita firmiter tenet, quod Spiritu Sancto dictãte scripserunt: ideo amplexata est libros eorum, & posuit in honore summo in suo canone. Cæteri autem, qui Euangelia conati sunt scribere, sola humana voluntate sine diuino impulsu adducti sunt, & sine Spiritu Sancto eos dirigente scripserunt. Et hoc Ecclesiæ constitit, & constare potuit ex multis signis tempore ipsorum scriptorum: ideo eorum libros non recipit. De hoc Hiero. in prologo quodam super Matt. qui incipit: Plures fuisse, ait: Cum hoc tantum in præsentiarum necesse sit dicere extitisse quosdam qui sine Spiritu, & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quam Historiæ texere veritatem. Et dicit quod istis applicatur illud propheticum: Væ qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suum, & dicunt: hæc dicit Dominus, cùm Dominus non miserit eos. Et patet, quia si ad annunciandum non potest aliquis legitimè ire, nisi mittatur à Deo: sicut dicit Apostolus ad Ro. 10. c. quomodo prædicabunt nisi mittantur? à fortiori non poterit aliquis Euangelium scribere nisi à Deo inspiretur, & detur sibi potestas ad scribendum. Et sic fuit de istis quatuor, quia Spiritu Sancto moti sunt ad scribendum, & ipse dirigebat eos in scribendo. Sic dicit Beatus Hiero. in prologo super Lucã. s. quod Luc. Sancto instigante Spiritu in Achaiæ partibus Euangelium scripsit. Idem dicit Aug. in lib. de concordia Euangelistarum. De istis quatuor Euangelistis per Spiritum Sanctum procuratum est, vt scriberent, & sequitur. Cæteri autem homines, qui de actibus Domini aliqua scribere conati sunt, non tales suis temporibus extiterunt: ideo nõ fuerunt ita moti à Spiritu Sãcto sicut illi. Ideo dicit, quod

Ecclesia recipit solum quatuor Euangelia, & alia respuit. 8. de causis.

A Ecclesia eorum Euangelia non recipit. Dato etiam quòd adhuc Ecclesiæ non constaret, quod isti sine Spiritu Sancto scripserint adhuc repelleret eos, quia non oportebat, quod Ecclesiæ cõstaret ista negatiua. s. quod ipsi non scripserint per Spiritũ Sanctum ad hoc, quod repelleret eos, sed solum sufficiebat, quod non constaret ei de affirmatiua. s. quod per Spiritum Sanctũ scripserint. Et si non constaret de illa affirmatiua: sufficiebat illud ad hoc, ꝙ Ecclesia eos nõ reciperet, & ita erat. Nã aliàs si probatio negatiuę incũberet Ecclesiæ, teneretur Ecclesia suscipere libros cuiuscumq; scriptoris quousq; ipsa probaret, ꝙ nõ scripserit per Spiritũ Sanctũ. Tertia cã fuit, qa multi illorũ, qui scripserunt Euãgelia, multa mẽdacia scripserũt nesciẽtes veritatẽ rerũ. Ecclesia aũt nõ permittit nec minimũ mendaciũ in libris suis, qa potiꝰ permitteret perire oẽs libros

B suos, q̃ ꝙ permitteret vnicũ mendacium in aliquo libro. Quia, illo cõcesso, nulla esset auctoritas aliorũ librorũ: cũ similiter de singulis dubitaretur, an aliquod falsum esset in eis. Hoc dicit Aug. in epistola ad Hier. & hr̃ in Decre. di. 9. c. Si ad sacras. Quarta cã fuit, qa quidã illorũ scriptorũ erãt Hęretici. Et licèt scirẽt veritatẽ rerum, miscuerũt aliqua falsa veris, & noĩauerunt illa Euangelia ex noĩbus Apostolorũ s. Mat. Bart. & aliorũ duodecim, & illis miscebãt errores suos, in quibus ipsi deuiabãt à fide catholica: vt sic ex auctoritate eorũ quorũ noĩbus Euangelia illa intitulabantur, cogeretur ecclesia recipere errores illorum. Quia ergo ista Euangelia fauebant hæreticis, ea repulit Ecclesia. Hoc tangit Hier. in quodã prologo Euãgeliorũ, qui incipit. Plures fuisse. Vbi ait, ꝙ monimẽta. i. libri ipsorum Euangeliorum diuersis auctoribus edita diuersarũ

C hæresũ fuere principia. Quinta cã quia aliqui scriptores Euangeliorũ, licet nihil falsi miscerent, addiderũt tñ quędã ex deuotione, vt magis apparerent operationes Chri. De qbus, licèt non constaret esse falsa, tñ ẽt non cõstabat esse vera testĩo totius Ecclesiæ. Ideo in quantum de illis nõ constabat reddebãtur illa Euangelia dubia. Nã qñ Euangelistæ scripserunt in principio Ecclesiæ primitiuæ erant plurimi, qui viderant ipsa facta Chri. Et si Euangelistæ in aliquo deuiarẽt à veritate, poterat cognosci mendacium. Et ita Ecclesia poterat esse certa, an Euangelistæ vera scriberent. Illi aũt, qui voluerunt aliqua super addere deuota ad manifestationem gestorũ Chri: fecerunt rem esse dubiã. Et ob hoc non merebantur Euangelia sua auctoritatem. Nam potius erat tacendum aliqđ verum, vt res esset oĩno certa, q̃ ꝙ aliquod dubiũ scriberetur, ꝓ qđ res esset

D incerta. Et ita factũ est. Nam Euangelistæ multa de gestis Chri omiserũt, vt infra dicetur. Ita aũt expediebat, vt cũ isti libri Euangelici per totum orbem in maxima certitudine, & auctoritatẽ suscipiendi essent, ꝙ nihil esset in eis, de quo à principio dubitari posset. Nã de nobis, qui nunc credimus, non erat difficultas, quia nos nõ credimus nisi qa Ecclesia, q̃ est mater nr̃a credit. Jõ siue plura, siue pauciora scripta essẽt crederemus sicut Ecclesia traderet scriptũ. Secus aũt erat ĩ Ecclesia primitiua, qa illi, q tũc erãt, viderant Chrm̃, & oĩa gesta eius, & poterãt scriptores mẽtitos arguere, si in aliquo errarẽt. Ideo q̃tum ad illos non potuit aliqđ Euãgeliũ introduci, ꝙ ab oĩbus reciperetur, nisi illud purã veritatẽ cõtineret, & essent res illæ notissimę. Illi ergo, q scripserunt aliquas res dubias in auctoritatẽ non suscepti sũt. Sic sunt apud nos hodie aliqui libelli

E de factis Chri res deuotas, dubias tñ, interdũ nõ verisimiles cõtinẽtes, qui Apocryphi iudicantur. Sicut est liber de infantia Saluatoris: & liber, qui dr̃ itinerarium Clementis, de quib. in epistola Gelasij Papę, q̃ habeť in Decre. di. 15. c. Sancta Romana. dr̃, ꝙ sunt Apocryphi. Sexta causa fuit, qa Ecclesia nõ poterat abijcere istos quatuor Euãgelistas, eo ꝙ erãt approbati approbatione necessitãte ad credendũ illis, vt declarabitur seq. q. cęteri aũt nõ erãt sic approbati, ideo Ecclesia non curauit de illis. Septima cã fuit, qa dato ꝙ alij bene scriberent Euangelia, Ecclesia non reciperet oẽs illos, qa sequebatur inde periculum, eo quòd hæretici in principio Ecclesiæ conabant corrũpere libros sacros, vt perirent fides illorum, & sic oportebat Ecclesiam valde cauere ab hoc. Quãdo tñ sunt valde multi, est difficilius cauere, quam cùm sunt pauci: ideo tanta numerositas Euangeliorum erat valde periculosa Ecclesiæ, quia po

terat faciliter aliquod eorũ corrumpi. Et si corrũperetur vnum ceteris adhuc manentibus illæsis, dum tñ illud susceptum fuisset ab Ecclesia in Canone librorum sacrorũ, peribat tota auctoritas librorum sacrorum, ideo periculũ fuit multos Euangeliorum libros suscipere, & sic Ecclesia non suscepit. Octaua causa fuit, quia in omni ordinato regimine superfluitas euitatur, quia quòd superfluũ est non põt incedere in ordinẽ, & est peccatũ fieri per plura quod põt fierj per pauca, vt ait Ari.8. Topi. Sed cũ Ecclesia hẽret quatuor Euãgelia, quidquid superesset, ẽt si essent verissima Euãgelia, superfluebat, quia quidquid in eis deberet cõtineri, tã cõtinebatur in quatuor, iõ Ecclesia nõ recepit ea.

Quare sint quatuor Euangelia, & non plura, neque pauciora? Quæstio XVI.

QVæritur vlterius, quare sint quatuor tm̃ Euangelia, & non plura nec pauciora? Dicendum, qđ Doctores ponunt aliquas causas singulares circa hoc. Prima causa est, quia euangelium debebat p̃dicari toti mundo. Mar. 16.c. s. Ite in vniuersum mundũ & prædicate Euangeliũ omni creaturæ. Et quia quatuor sunt partes mũdi, s. Oriens, Occidens, Aquilo, & Auster debuerũt esse quatuor Euangelia. Istam rõnem tangit Beatus Augu. lib. 1. de concordia Enangelistarum, dicens: Illi igitur quatuor Euãgelistæ vniuerso terrarũ orbe notissimi. Et ob hoc fortasse quatuor, qm̃ quatuor sunt partes orbis terræ, p cuius vniuersitatẽ Christi Ecclesiam dilatari ipso sacro sui numeri quodãmodo declararunt. Idem tãgit Hieronymus, dicens: Euangelistas quatuor esse rotas quatuor vnius quadrigæ, in qua Christus per totum orbẽ veheretur. Hoc patet in quodã prologo super Matth. qui incipit. Matthęus cũ primo p̃dicasset, & ait. Cum aũt plures Euangeliũ scripserint, quatuor tm̃ auctoritatis habent testimoniũ, quia per quatuor mundi partes fidẽ nũciant Trinitatis. Et sunt quasi quatuor rotæ in quadriga Dñi, quæ vehit eum per p̃dicationẽ Euangelij. Secunda causa ponitur à Hiero. s. quia hoies quadruplici morte perierant. Erant aũt sanãdi per verbũ Euangelij, iuxta illud Psalmistæ 106. Misit verbum suum, & sanauit eos. Per quatuor ergo euangelia à quadruplici morte liberandi erant, vt ait Hier. in eodem prologo: & genus humanũ quadrifida morte perẽptũ eorum erat p̃dicatione viuificandũ. Et vult Hiero. ibi qđ nõ solum sit ista causa finalis, q̃ applicari possit, sed ẽt quod in veritate pp sacrm̃. i. significationem, vel mysteriũ istius numeri quaternarij aliorũ Euangelia nõ suscepta sunt, cũ ait. Vñ & aliorum Euangelia deciderũt, nec recepta sunt, quia nolebant præfinitum numerum cassari propter virtutẽ sacri. Tertia causa fuit propter similitudinẽ ad quatuor animalia. s. Hoiem, Leonem, Aquilam, & Bouẽ, quæ vidit Ezec. 1. & 10. c. Et ideo vidit Beatus Io. Apoc. 4. & 5. c. & p ista quatuor dicunt significari Euangelistas, iõ debuerunt esse tm̃ quatuor. Istam causam tangit Hier. in dicto prologo. s. Designant ẽt quatuor Euangelistæ quatuor figuris, q nõ sunt deceptoriæ, sed iucundi mysterij sibi consciæ. Quarta causa est, quia Euangelia sunt de actibus, & verbis Christi. Christus tñ cõparatur p̃dictis quatuor aialibus, ideo quatuor Euangelistæ debuerũt esse. Istã causam tangit, & declarat Hieron. in d. prologo. Quinta causa fuit, quia Euangelistæ similantur fluminibus Paradisi, cũ verba eorum sint verba vitæ æternæ. Io. 6. c. & ipsum Euãgeliũ dicatur Euangeliũ regni Dei, vt patet Mar. 1. & Matt. 4. & 9. c. Flumina aũt Paradisi sunt quatuor. Gen. 2. c. ideo Euangelistæ debuerũt esse quatuor. Istam causam tangit Hier. in quodam prologo super Matth. qui incipit. Plures fuisse. Sexta causa fuit, quod Euangeliũ vel Christus contentus in Euangelio cõparatur Arcę testamenti, quia ipsa erat res occultissima, et maximę venerationis, ita Christus erat totum bonum nr̃m, & erat res abscõdita, quia Deitas latebat in carne, sicut dixit de eo Isa. Tu es Deus absconditus. Et sicut arca portabatur p quatuor circulos, vel annulos aureos. Exo. 25. & 36. cap. ita Christus per quatuor Euangelia vehendus erat per totum orbem. Istam etiam causam tangit Hieron. in eodem Prologo. Possemus nos multas similes alias figurales causas adducere per applicationem istius numeri quaternarij, quia tñ istas dictas solũ inuenio tactas à Hierony. & Aug. nõ curaui plures appo-

F nere, quia similes causæ figurales non habent efficaciã nisi ab Auctore. Similes tñ causas, quia non vñr literales, sed figurales, & quasi ad placitum applicitæ, multi contemnerent, nisi propter auctoritatem tãtorum virorum. s. Hier. & Augu. qui illas posuerunt. Possunt autem esse aliæ causæ literales præcipua autem est, quia necesse erat istos quatuor Euangelistas recipi, eo quòd omnes erant approbati, & sic saltem nõ poterat Ecclesia pauciora q̃ quatuor Euãgelia habere. De Matthæo, & Ioan. quòd essent approbati, patet quia erant Apostoli, & viderant res gestas, & non poterant iam mentiri, nec errare cùm cõfirmati essent per Spiritum Sanctum, ideo necesse erat auctoritati eorũ stare. De Marco & Luca non erat idem, quia isti non erant Apostoli. Erant tñ approbati, quia Beatus Marcus erat discipulus Beati Petri, & scripsit ea quę prædicabat Petrus.

G Et ipse postea approbauit Euangelium eius, vt ait Hiero. in libro illustrium virorum. De hoc etiam in quodã Prologo Hier. super Euang. qui incipit. Plures fuisse. Cùm autem approbatus esset Marcus à Beato Petro, non poterat reprobari ab Ecclesia. De Luca idem dicendum est. s. quia ipse fuit discipulus Beati Pauli, & socius eius vsq; ad passionem, & scripsit Euãgelium sicut Paulus prædicauerat, qui illud per reuelationem à Christo acceperat ad Gal. 1. c. Paulus autem approbauit, vel laudauit Euangelium Lucæ, dicens laudem eius esse in Euangelio, quod scripserat Sed [illegible] non est nisi de bono, & excellenti, ideo etiam necessarium erat recipi Euangelium istius tanquam approbatum à Paulo: de hoc Hier. in lib. illustrium virorum, &

H in Prologo allegato, qui incipit. Plures fuisse. Alij autem, qui Euangelium scripserant, non erant sic approbati, ideo non sunt recepti. s. quia non obligabatur Ecclesia illos recipere. Ista est causa literalis sufficiens quare nũ potuerunt esse pauciores quã quatuor Euangelistæ. Quare autem nõ fuerunt plures possunt induci omnes octo illę rationes positæ præcedenti quæstione, scilicet, quare Ecclesia repulit omnes illos scriptores Euangeliorum.

Quare Euangelium non fuerit vnicum? Quæst. XVII.

QVęritur, vlterius, quare Euangelium non fuerit vnicum? Nam videtur, quòd suffecisset vnicum, cũ materia sit vnica. s. gesta & dicta Christi, maxime q̃a omnes Euangelistę eadem scripserunt. Item, quia Ecclesia

Prima rõ. Scđa rõ. Tertia ratio.

I debuit euitare superflua. Item quia facilius custodiretur vnum Euangelium ne corrumperetur ab hæreticis, q̃ quatuor. Dicẽdum quòd Ecclesia debuit habere multa Euãgelia, & fuit ei hoc expediens propter multa. Primò propter fidem magis completam. Nam in Euangelijs continentur ea, quę pertinet ab substantiam fidei nostrę. Et de istis debebat haberi maxima certitudo, ne quisquam dubitaret. Et sic debuit procurari, quòd scriberetur Euangelium eo modo, quo magis fidem faceret de rebus scriptis. Et tñ plenior fides fieret, si scriberetur idem à multis, q̃ si scriberetur ab vnico, ideo conueniens fuit plures esse Euãgelistas. Patet hoc In fide testium, tam in Sacra Scriptura, quam in iure humano. Nam in Sacra Scriptura ad testimonium vnius hominis nemo condemnatur. Numeri. 36. c. Vbi dicitur, quòd testimonium duorum, vel trium ho-

K minum verũ est. Deuteronomij. 19. c. Sic etiam Christus defendebat se, quando Iudæi dicebant sibi, quòd testimonium suum nullum erat, ipse dixit, quòd testimonium suũ verum erat, quia non solum ipse de se testimonium perhibebat, sed etiam Pater perhibebat testimonium de illo. Et allegauit legem illorum dicens, quòd in lege ipsorum testimonium duorum hominum verum est, id est verum reputatur, & sufficiens. Io. 8. c. Idem est in iuribus humanis, quia nunquam vni soli creditur, etiamsi sint multi, & sint in dictis suis singulares nemini credetur. Ratio autẽ quare iura non recipiunt vnicum testem est duplex. Prima quia in vnico teste non habet locum coniectura veritatis, nec est aliquid, propter quod iudex debeat moueri ad credendum illi. Nam ratio quare creditur testibus, est: quia verisimiliter arguitur, quod dicant verum. Nam qñ testes deponunt super eadem re sigillatim, & secretè, & vnus non videt depositiones alterius, si concordat cum eo in depositione, arguitur rationabiliter, quòd ambo verũ dicant,

Duplex rõ quare iura nõ accipiũt vnicũ testẽ.

A

dicant, quia aliàs non videretur qſo vnus diuinaret, quid alius diceret, potiſſimè quãdo iudices diligenter recipiũt dicta teſtium, & inquirunt de cauſis dictorum, & petunt ab eis multa alia: neceſſe eſt, quod ſi ambo mentiuntur, vel alter eorum, quod deuient. Cùm autem oino concordant, apparet manifeſtè, quod verum dixerunt ambo, q̃a oia vera inter ſe conſonant, vt ait Ariſt. 1. Ethi. ſ. Vero oia conſonant. Cùm autẽ vnicus teſtis eſt, non eſt locus vnde arguatur eum verum dicere, quia non eſt in vnico concordia, nec diſcordia. Secunda rõ eſt, vt poſſit ex dictis teſtium cognoſci ſi mentiuntur. Nam ſi plures teſtes ſunt, & vnus repugnat alteri, neceſſe eſt alterum mentiri, quia contraria aut contradictoria non poſſunt eſſe ſimul vera. Et hoc faciliter fit in recipiendo dicta teſtium. Nam ſigillatim recipiuntur, & examinantur, & neſcit vnus, quid alius dicat. Et tunc ſi mentiuntur, inuenitur diſcordia in

B

verbis eorum. Sicut fuit de duobus Senioribus, qui accuſabant Suſannam, & ipſi teſtificati ſunt, quod adulteriũ commiſerat in horto. Deinde cùm Daniel ſigillatim interrogauit eos, diſcordauerunt in dictis, & ſic conuicti ſunt corã tota plebe falſum dixiſſe, & occiſi fuerũt. Daniel. 13. c. Si aũt eſt vnicus teſtis, licèt mentiatur, nõ pòt ſic colligi diſcordia in eo. Ideo vnicus nunq̃ debet recipi in teſtem, quia licèt faciat præſumptionẽ, nõ facit probationẽ. Verũ eſt aũt, quod sũt aliquę cauſæ leues, in quib. fama cũ vno teſte facit plenã probationem, eo quod fama hĩ ibi loco vnius teſtis. Sic aũt in ꝓpoſito, quia multi Euangeliſtę ſcribentes idem faciebant maiorem probationẽ, q̃ vnicus, cõueniens fuit multos eſſe. Sed tunc obijcieť, quod ſi pp maiorem fidem fuit vtilius eſſe plures, q̃ vnicũ Euangeliſtã, quod non ſolùm debebant eſſe quatuor, ſed plures, potiſ-

C

ſimè cùm multi alij ſcripſerint Euangelia, q̃ poterat Eccleſia recipere. Dicẽdũ, quod nõ fuerũt ſuſcepta niſi iſta quatuor. Et cùm dř, quod vtilius erat plures eſſe q̃ quatuor ſolũ, quia facerent maiorem fidẽ, dicendum vno mõ, quod verum eſt, & Eccleſia illos ſuſcepiſſet, niſi aliud obſtaret, quia tñ erant multa inconuenientia ſi reciperentur, vt declaratum eſt ſ in q. 15. & per totam. q. ponendo octo cãs, quare non fuerunt recepti, non recepit eos, etſi aliàs recipiẽdo eſſet maior fides Euangelio. Aliter dicendũ, & melius, quod etſi non eſſet inconueniens aliquod accipiendo illos, Eccleſia nõ recepiſſet eos, ſicut patet de receptione teſtium in iure. Nam teſtes recipiuntur ad facienda plenam probationem, & fidẽ de re, de qua dubitatur. Poſtq̃ aũt plena fides fit per aliquos teſtes, quęcũq; vlterior receptio teſtiũ eſt ſuperuacua, & reꝓbata de iure. Nam effrenata,

D

multitudo teſtium ẽt iuri eſt inimica, quia in recipiendo & examinãdo dicta omniũ eſt magnus labor, & nihil magis probant mille teſtes, q̃ quatuor, vel quinq, teſtes legitimi ſuper eadem re conformiter deponentes. Ita hic tanta fides eſſet per quatuor Euangeliſtas, circa idem concordantes, quanta per mille. Ideo ſuperuacuum erat ad faciẽdum plenã probationem plures q̃ quatuor Euangeliſtas recipere. Secunda cã fuit, quia ſi vnicus Euangeliſta eſſe debuiſſet, aut eſſet Matthæus, aut Ioannes. Nã iſti ſcripſerunt multum diuerſè, ſ. Matthæus quaſi totaliter de his, quæ pertinebãt ad humanitatem Chriſti, Ioannes verò quaſi penitus de his, quę pertinebãt ad probandũ Chřm eſſe Deũ. Si ergo reciperemus ſolùm Ioannem deficerent nobis omnia, quæ pertinebant ad humanitatem Chriſti. Si autem ſolum Matthæum, deficerent quaſi omnia, quæ

E

pertinebant ad eius deitatẽ, & vtrumq; eſt inconueniens. Nam non eſt ſalus niſi creditur Chřs Deus, & homo. Nã ſi Chřs eſſet ſolum Deus, non proficeret nobis: quia non moreretur pro nobis: ſi autem eſſet purus homo, non poſſet proficere, ẽt ſi vellet: quia per eius mortem non redimeretur totum genus humanum, immo nec ſatisfaceret plenè pro vno peccato, quia nullus homo purus poteſt mereri in infinitum. Erant ergo nobis neceſſarij ambo Euangeliſtæ. Marcus quoque, & Lucas non erant repellẽdi: quia iſti aliquid addiderunt ſuper Ioannẽ, & Matthęum, cùm ſinguli Euangeliſtæ habeat aliqua propria ſibi, vt patet ex Canonibus antiquis Euangeliorum, p quos colligit in quo concordant, & in quo diſcordant. Iſta aũ q̃ ſinguli addiderunt, erant valde vtilia ad fidem: ideo non fuit conueniens eos abijcere. Item ſi diceremus, quod Matthęus recipi debebat, quia plura tractauit dè Chři humanitate, idem dici deberet de Luca, quia ita plenè ſicut Matthæus tractauit. Et ſic non eſſet maior ratio, quare reciperetur vnus, quàm alius. Ergo vel nullus eorum reciperetur, vel ambo, & ob hoc omnes quatuor recipi debuerunt. Tertia cauſa fuit, quòd omnes iſti quatuor Euangeliſtæ æqualiter vera ſcripſerunt, & æqualiter per Spiritum Sanctum moti ſunt ad ſcribendum, & ipſe æqualiter rexit eos in ſcribendo, vt ſcriberent id, quòd verum erat, & ei placitum: ideo nulla cauſa erat, quare aliquis eorum excluderetur, niſi omnes ſimul excluderentur, & tamen non debuerunt omnes excludi: ergo nullus debuit excludi. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd licèt eſſet eadem materia omnium Euangeliſtarum, ſcilicet, dicta, & facta Chriſti, tamen quia vnus non perfectè ſcripſerat, ſupplebat alius. Et ſic fuit de omnibus, quia quilibet addidit aliquid ſuper cæteros, & omiſit aliqua quæ poſuerunt ceteri. Sic eſt circa ſcientias: Nam circa eandem materiam plures Doctores ſcribunt, eo quòd nemo fuit, qui eam ita penitus exhauriat, quin aliquid maneat, quod poſſit dici. Et inde aſſumunt alij occaſionem ad ſcribendum in eadem materia. Item dato, quòd vnus Euangeliſta completè ſcripſiſſet omnia, quæ pertinebant ad Chriſtum, adhuc vtile erat eſſe alios Euangeliſtas, vt eſſet maior fides Euangelio ex concordia multorum in vnam ſententiam, vt ſupra dictum eſt. Ad ſecundum, cum dicitur, quod Eccleſia debuit ſuperflua euitare: dicendum, quod non fuit ſuperfluum: quia cùm quatuor Euangeliſtæ ad multa proficiant, ad quæ non ſufficit vnicus, ſcilicet, ad maiorem fidem, & abundantiorem doctrinam, non fuit ſuperfluum eſſe quatuor. Ad tertium cùm dicitur, quòd facilius erat vnum Euangelium cuſtodire incorruptum ab hæreticis, quàm quatuor, dicendum, quòd verum eſt, tamen propter hoc non debebant reijci cetera Euangelia, ſi ad aliquid proficiebant: quia tunc Eccleſia deberet reijcere omnes libros noui, & veteris teſtamenti, & retinere ſibi vnũ, vel duos, quia facilius eſt vnum, vel duos incorruptos ſeruare, quàm quadraginta quatuor libros duorum teſtamentorum, & tamen non debuit propter timorem iſtius corruptionis reijci quemquam, cum omnes ſint ſibi vtiles.

Quomodo Euangeliſtæ ſcripſerunt Euangelia, & quomodo potuit eis conſtare de veritate eorum, quæ ſcripſerunt? Quæſt. XVIII.

QVæritur vlterius, quomodo Euangeliſtæ ſcripſerunt Euangelia, & quomodo potuit eis conſtare de veritate eorum quæ ſcripſerunt? Dicendum, quòd Euangeliſtarum quidam viderunt ea, quæ ſcripſerunt, ſcilicet, Matthęus & Ioannes, & alij viderunt, ſcilicet, Marcus, & Lucas. De Matthæo patet, quòd viderit, quia ipſe fuit Apoſtolus Domini ab eo vocatus cùm ſederet in Telonio. Matt. 9. c. & Mar. 2. c. Et manſit ſemper cum eo: quia Apoſtoli ſemper manſerunt cum Chriſto vſque ad mortem. Sic enim dixit de eis: vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Luc. 22. c. Et ſic poterat Matthæus videre omnia, quæ Chriſtus faciebat, & dicebat, & ſcribere viſa. De Beato Ioanne idem patet, immo & planius, quia ipſe fuit vocatus prius ad Apoſtolatum, quam Matthæus. De vocatione Ioannis patet Mat. 4. c. De vocatione Matthæi patet Mat. 9. c. Et ſic Ioannes vidit aliqua geſta priora Chriſti, quę Matthęus non viderat, & interdum Ioannes cùm ſcribit dicit, quod ipſe vidit ea, quæ ſcripſit, vt patet Ioan. 19. c. Scilicet: Et qui vidit teſtimonium perhibuit, & teſtimonium eius verum eſt. Et iterum Ioannes. 21. c. cùm ipſe fuerit locutus de ſe ipſo, ſubnnxit. Hic eſt diſcipulus, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc. Item Ioannes potuit magis ſcribere de viſis, quàm ceteri, quia circa paſsionem Domini ipſe interfuit plus, quam ceteri. Nam cùm Chriſtus captus eſſet in horto à Iudæis, Diſcipuli relicto illo fugerunt: Mat. 26. cap. Et tamen Beatus Ioannes ſequebatur Chriſtum, & introiuit cum eo in domum Caiphæ: quia ipſe erat notus Pontifici.

tifici. Ioan. 18. c. Et cùm Christus penderet in cruce, solus Ioannes ibi erat cum Matre Christi. Et tunc dixit ei Christus de cruce, Ecce Mater tua. Ioan. 19. c. Potuit ergo iste scribere de visu magis, quàm Matthęus. Alia tamen fuerunt, quæ Ioannes, & Matthęus non viderunt, vt de natiuitate Christi, & de principio conuersationis eius, & prædicationis, cùm nondum aliquis eorum vocatus esset. Itẽ postquam vocati sunt, multa fecit Christus, quæ ipsi, vel aliqui eorum non viderunt, & tamen scripserunt ea, sicut patet de transfiguratione Domini, quæ habetur Matth. 17. c. Et tamen non vidit eam Matthęus, cùm non fuerint nisi tres Apostoli præsentes, scilicet, Petrus, Ioannes, & Iacobus. Matth. 17. c. De istis tñ quæ isti non viderunt dicit Aug. quòd potuerunt cognoscere ista quærendo illa à parentibus Christi, vel ab ipso Christo, aut ab alijs, qui conuersabantur cum eo à principio. Vnde ait lib. 1. de Cõcordia Euangelistarum, s. cuius non solùm ea, quę ex ore eius audita, vel ab illo sub oculis eorum operata dicta, & facta meminerant; verum etiam, quæ priusquam illi per discipulatum adhæserant in eius natiuitate, vel infantia, vel pueritia diuinitus gesta, & digna memoria, siue ab ipso, siue à parentibus eius, siue quibuslibet alijs certissimis indicijs, & fidelissimis testimonijs requirere, & cognoscere potuerunt. De Beato Marco dicendum, quòd ipse nihil vidit de gestis Saluatoris, sed post mortem Christi à Beato Petro baptizatus discipulus eius factus est, & tunc Euangelium, sicut ex ore Petri audiuerat, scripsit, vt ait Hiero. in libro de Illustribus viris, & in Prologo quodam Euangeliorum qui incipit. Plures fuisse. De Beato Luca dicendum etiam, quod ipse non vidit aliqua de gestis Saluatoris, licèt aliqui velint eum esse vnum de Discipulis Christi, videlicet, quòd fuerit vnus de illis duobus, qui ibant in Castellum Emmaus die resurrectionis Dominicę. Luc. 24. c. Et tunc diceretur, quòd ipse vidisset gesta Saluatoris, & scripsisset de visu sicut Matthæus, & Ioannes. Sed falsum est, quia ipse significat, quòd non viderit aliquid de gestis Saluatoris: sed solùm scripsit, quia eruditus est ab illis, qui viderant, & per Christi mandatum prædicauerant, vt patet Luc. 1. c. in proœmio cùm ait: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ sunt, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Ergo ipse non vidit, sed à videntibus accepit. Idem tenet Aug. lib. 1. de Concordia Euangelistarum, & Hieron. in lib. de Illustribus viris, & in Prologo præallegato. Cùm autem quæritur, quõ poterant isti, qui non viderant, scire veritatem rerum, quas scribebant, dicendum quòd duob. modis. Primò per instructionem sufficientem ab illis, qui veritatem cognoscebant, & sic Marcus scripsit Euangeliũ, sicut audiuit ex ore Petri, qui omnia completè, & sine errore cognouerat. Et Lucas scripsit sicut instructus est à Beato Paulo, qui etiam plenam sciebat veritatem. Et hoc modo certi erant, quòd non errarent in scribẽdo, cùm acciperent ab ore illorum, quos nihil de veritate latebat. Secundo modo erant certi de scriptis suis, quia Spiritus Sanctus impulerat eos ad scribendum, & dirigebat eos in scribendo: & ille non potest errare. Quod autem ab illo dirigerentur, & impellerentur patet per Aug. in 1. lib. de Cõcordia Euangelistarum dicentem, quia per Spiritum Sanctũ procuratum est, quod Luc. & Mar. scriberent. Dicitur etiã, quòd impositum fuit eis munus scribendi, i. officium, vel onus. Item patet generaliter, quòd Deus oẽs Euangelistas impellebat ad scribendum, & dirigat eos: quia ad Ephe. 4. c. dr, quòd Deus dedit in Ecclesia quosdam quidẽ Apostolos, alios aũt Prophetas, alios vero Euangelistas. Ergo Deus posuit eos in hoc officio, & tribuit eis istã gratiam, & non vsurpant sibi ipsi hoc officium. Et patet, quia sicut nõ est Apostolus, nisi qui à Christo electus est. Matth. 10. c. Et ad prædicandum ab eo missus est. Actuum 1. c. & non est Propheta, nisi qui à Deo recipit occultorũ reuelationes: ita non erit Euãgelista nisi cui à Deo datur specialiter ista gratia, & imponitur istud onus scribẽdi, cùm Deus dicat dare istos gradus in Ecclesia sua. Erant ergo isti certi, qđ nõ errarent, cùm scirent se dirigi à Spiritu Sancto. Sciendum tñ quòd Lucas ad innuendũ, quòd ipse verè, & perfectè scribebat Euangelium, non dedit aliam probationẽ,

Deus impulit Euãgelistas ad scribẽdũ Euangelium.

F nisi quòd diligenter instructus erat, & certificatus ab illis, qui viderant gesta Saluatoris. Luc. 1. cap. Sed obijcietur, quòd Lucas non dedit sufficientem probationẽ ad hoc, quia fundauit se super humanam eruditionem: quia sicut supra sępe dictum est, declaratum est, quòd in Sacra Scriptura nõ recipitur aliquis liber, qui solum sit scriptus per humanam peritiam quantumcunq; sit vir peritissimus, q scripsit, & sint certa ea, q̃ scribuntur, ideoq; non debebat se fundare super humanam eruditionem, sed potius deberet dicere, quòd dirigebatur à Spiritu Sancto. Dicendum quòd Lucas non potuit probare conuenientius intẽtum suum, q̃ probauit. Primò quia Lucas volebat probare se vera scribere. Probatio autẽ debet fieri per notiora, dicere tñ quod ipse dirigebatur à Spiritu Sãcto, non erat aliquid apparens quod ita promptè cognosci posset, ideo
G non erat conueniens probatio. Dicere autẽ, quòd erat instructus diligenter ab eis, qui viderant, & perfectè cognouerant, erat aliquid, de quo magis poterat constare, & modus planior. Secundo quia dato, quod Lucas sciret se dirigi à Spiritu Sãcto, videbatur tñ esse iactantia, & superbia magna, quod diceret se dirigi à Spiritu Sancto, nec istud dicũt viri boni, nisi interdũ tñ si ab aliquib. cogantur super aliqua re, quod ad laudem Dei, vel ad defensionẽ suã necesse sit eis talia cõfiteri, sicut patet de Beato Paulo, cũ loqueretur Corinthijs grauiter indignatus propter eorũ peccata, s. an experimẽtũ quęritis eius, qui in me loquitur Christus. 2. ad Corinth. 13. c. Ideo Lucas, vt humilius rñderet potius dixit se ab hominibus eruditum, q̃ à Spiritu Sãcto dirigi. Tertio, & efficacius, quia cũ diceret se instructũ ab eis, qui viderãt, iam sufficiens testimonium dabat de
H veritate scriptorũ suorũ, sicut si diceret se à Spiritu Sãcto dirigi, & hoc probaret, q̃a Beatus Lucas eruditus fuerat à Beato Paulo, & scripsit Euangeliũ, sicut audiuit ab ore eius. Paulus aũt audiuit Euangelium à Deo ad Galat. 1. c. Scilicet: Notum. n. facio vobis fratres Euangelium, quod Euãgelizatũ est à me, quia non est s̃m hominẽ: nec. n. ego ab hoĩe accepi illud, nec didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Non ergo differebat quod Lucas scriberet Euangelium ab ore Dei, vel ab ore Pauli. Sic erat de Marco, q scripsit Euangeliũ, sicut audiuit ab ore Petri, & Petrus illud postea legens approbauit, vt ait Hier. in lib. de Illustribus viris. Petrus tñ confirmatus fuerat per Spiritum Sanctum, & non poterat iam peccare, nec errare, maxime in his, q̃ pertinebant ad fidẽ, in quibus error est grauissimus. Ergo cùm Marcus scripsisset ab ore Petri, & ille appro-
I basset ipsum, certissimus erat, quod nihil errauerat. Cùm aũt obijcitur, quod liber scriptus per humanã eruditionẽ non recipitur in Sacra Scriptura, ideoq; nõ erat sufficiẽs probatio: dicendum vno modo, quod illud intelligitur de eruditione quantũ ad sapientialia, quia in illis põt errare homo quantumcunq; sit magni ingenij; Secus autẽ in eis quæ videntur ad oculum, quia tunc certa probatio est illa, quod non requiritur alia sufficientior. Et quoniam Beatus Lucas dicebat se instructum ab illis, qui viderũt, sufficienter probabat se vera scribere. Aliter dicendum, quod hic non fundabat se Beatus Lucas in eruditione purè humana. Nam illi, à quibus instructus fuerat, erãt pleni Spiritu Sancto, & qui non poterant errare, sicut diximus de Paulo, à quo ipse instructus fuerat, qui Euangelium acceperat à Deo: ideo tantum erat dicere se instructũ ab istis,
K sicut quod dirigebatur à Spiritu Sancto. & erat conuenientior modus, in quantum erat humilior.

An Euangelistę, qui nihil viderunt de Christo, conuenienter scripserunt.

Quæstio XIX.

QVęritur vlterius, an Euangelistæ, qui nihil viderunt de gestis Saluatoris, conuenienter scripserint? Et videtur quod non, quia Notarius non potest ferre testimonium de illis rebus, quibus non interfuit: sed Marcus, & Lucas nihil viderunt, ergo inconuenienter testificantur. Item non solùm ipsi, sed etiam Matthæus, & Ioannes, qui dicuntur vidisse res gestas, videtur quod non conuenienter scripserint, quia ipsi etiam multa scripserunt, quibus non interfuerunt, scilicet, omnia ge-

sta,

sta Christi; quæ fuerunt ante vocationes ipsorum. Respondendum, q. Lucas, & Marcus, qui nihil viderunt, conuenienter scripserunt, & ad plenam fidem faciendam. Nam si inconuenienter scripsissent, Ecclesia non suscepisset eos in Canone librorum sacrorum, & si fidem non facerent, non legerentur: quia superuacuum erat tradi legendum id, quòd lectum eadem facilitate potest cõtemni, quæ recipi: ideo dicendum, quòd non solùm conuenienter scripserunt, immo tam conuenienter, sicut illi, qui viderunt, & interfuerunt omnibus rebus. Nec refert ad plenè scribendum, & fidem faciendum inter Euangelistas vidisse, vel non vidisse: sed æqualis auctoritatis sunt, & fidei, qui viderunt, & qui non viderunt, sicut dicit August. lib. 1. de Concordia Euangelistarum, scilicet: Quorum quidã, hoc est Mattheus, & Ioannes etiam scripta de illo, quæ scribenda visa sunt, libris singulis ediderũt, ac ne putaretur, B quòd attineret ad percipiendum, & prædicandum Euangelium interesse aliquid, vtrum illi annuncient, qui eundem Dominum hic in carne apparentem discipulatu familiari secuti sunt, an qui ex illis fideliter comparata ediderunt, diuina prouidentia, procuratum est per Spiritum Sanctum, vt quibusdam etiam ex illis, qui primum Apostolos sequebantur, non solùm annunciãdi, verum etiam scribendi Euangelium tribueretur auctoritas: Hi sunt Marcus, & Lucas. Considerandum, quòd Euangelistæ nõ solùm qui non viderunt, sed etiam qui viderunt, non scripserunt gesta Christi vt Notarij, accipiẽdo Notarium eo modo, quo secundùm iura humana fidem facit. Primò, quia Notarius non potest scribere quicquam nisi interfuerit illi rei, siue sit de visu, siue de auditu, aliàs esset falsarius: quia necesse est, quòd in scriptura asserat se interfuisse illis rebus, quæ C gerebantur, vel quæ dicebantur: si autẽ non interfuit, dicetur, hic falsarius est. Secundò quia Notarius in omnibus scriptis, de quibus ipse perhibet testimonium, debet apponere testes, qui interfuerunt rebus illis, siue videndo, siue audiendo secundùm conditionem rei, de qua agitur, alioquin testimonium suũ nullum est, & non creditur ei tanquam Tabellioni, & facit cõtra formam præscriptam sibi à iure. Tertiò, quia in omnibus, quæ Tabellio testificatur, debet annotare tempora determinatè, s. annum, mensem, diem: vt nullus dubitari nequeat de rebus, quæ gestæ, vel dictæ asseruntur, quo tempore gestæ fuerunt. Quartò oportet eum annotare loca, in quibus res auditæ, vel factæ sunt, vbi ipse simul cum testibus interfuit. Alia quoq; similia requiruntur in Notario, quorum si aliquid desit, scripta sua nulla fidem faciunt, & ipse fe D cit contra formam præscriptam sibi à iure. Euangelistæ autem scribendo non obseruauerunt ista. De primo patet, quia Marcus, & Lucas nullis rebus interfuerunt, Matthæus, & Ioannes, licèt interfuerunt plurimis, non tamen omnibus, cùm ante vocationem suam aliqua Christus fecerit, quæ ipsi non viderunt, & tamen testificantur de eis. Item Matthæus non interfuit transfigurationi Christi, cùm solum fuerint tres, s. Petrus, Iacobus, & Ioannes: sed de ea testificatur Matth. 17. c. Non interfuit quoque Matthæus toti passioni Christi: quia omnes Apostoli relicto eo fugerunt, & tamen de tota passione testificatur. Itẽ nullus Euãgelistarum interfuit resurrectioni Christi, nec cùm apparuit Magdalenæ, nec cum apparuit Discipulis euntibus in Emmaus. Omnes tamen hæc testificantur, & ita de multis alijs. Item circa hoc Euangelistæ non tenent E formam Notarij: quia Notarius nõ solum debet interesse rebus, quæ geruntur, sed etiam debet asserere in scriptis suis, quòd interfuit rebus illis omnibus, & singulis. Euangelistæ tamen licèt aliquando interessent rebus, quæ fiebant, non asserunt se interfuisse. Nam Matthæus nunquã in toto suo libro asserit se interfuisse rebus, quæ gerebantur. Et tamen istud ita est de necessitate Notarij: quòd licèt interfuit rebus, de quibus testificatur, si non asserit in scriptis se interfuisse, nulla est ei fides. Ioannes autẽ solùm bis scripsit, quòd interfuerit. Et est primum de passione, Ioannis 19. c. Scilicet: Et qui vidit, testimoniũ perhibuit, & verum est testimonium eius. Et iterum Ioannes 21. c. cùm de se scripsisset multa, subiunxit. Hic est Discipulus, qui testimoniũ perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quòd verum est testimonium eius. Secundum, scilicet,

A appositionem testium nunquam obseruauerunt Euangelistæ. Nam siue qui viderunt, siue qui non viderunt, nunquam apposuerunt testes illarum rerum. Et si aliquando dicatur, quòd facta sunt miracula, vel dicta aliqua coram Discipulis, siue coram populo adhuc non est istud apponere testes, quia non nominant certas personas quę interfuerunt, quibus adhibeatur fides. Ex incerta autem multitudine fides nulla colligitur. Vt si dicat Notarius interfuisse illi rei multos, & nullum nominet, fides nulla est, quia ex tali assertione Notarij nescitur ad quem pro fidei firmitate recurratur. Tertium non obseruauerunt Euangelistæ, scilicet, quia non annotauerunt tempora: nam quasi nunquam reperitur ab aliquo eorum facta plena annotatio temporis, etsi rarissimè ponãt aliquas imperfectas annotationes, plenam tamẽ nunquam vllam posuerunt. Pa- B tet de Luca, cum dixit: anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris factum est verbum Domini super Ioannem, Luc. 3. c. Ibi annotauit Lucas annum, quo Ioannes Baptista incæpit prædicare, tamen non diem, nec mensem. Aliquando annotatur mensis, & non annus, nec dies: sicut cũ dicit Beatus Ioann. Erat dies festus Iudæorum, s. Pascha, & ascendit Iesus Ierosolymam. Ioan. 5. c. Ex eo, quod nominat festum Paschæ patet, quod erat mense primo quartadecima die mensis ad vesperum. Exo. 12. c. & Leu. 23. c. Aliquando nominat Beatus Ioannes alia festa vt Encænia, & festum Tabernaculorum, siue Scenopegiæ. Ioann. 7. & 10. c. Et ex hoc patet quis mensis erat. Nam festum Scenopegiæ est in mense 7. incipiens à die quintodecimo mensis eiusdem vsque ad vigesimumsecundum Leu. 23. c. & Numeri 29. c. Festum autem Encæniorum, siue puri- C ficationis erat die 25. mensis Casleu, qui est mensis nonus 2. Machab. 1. cap. Non tamen sunt istæ perfectæ annotationes: quia non ponitur ibi annus, & ita in nullo loco reperitur aliqua perfecta annotatio, quæ contineat annum, mensem, & diem. Quartum etiam non obseruant Euangelistæ, vt annotent loca, in quibus res factæ sunt. Nam licèt rarò ponatur locus à quibusdam ipsorum, nunquam tamen adhuc plene determinant, quia Tabellio non solùm debet nominare locum, vtpotè, quòd fuit in tali vrbe, vel tali; sed etiam locum specialiter, scilicet, in qua parte, vel domo illius vrbis. Hoc autem Euangelistæ nunquã diffiniunt, adeo nihil obseruauerunt de eo, quod pertinet ad Notarium. Euangelistæ quoque non scripserunt tanquam testes, qui attestationes suas literis scriberent: quia testis debet interfuisse omnibus istis, quæ gerebantur, siue D videndo, siue audiendo secundùm naturam rei, de qua agitur, & reddendo causam dicti sui debet dicere, quòd ista vera sunt, & scit ea vera esse, quia illis interfuit: Euangelistæ tamen non semper interfuerunt, & etiam quando interfuerunt, non asserunt se interfuisse. Item Euangelistę tenent quẽdam locum medium, qui nec pertinet ad Notarium, nec ad testem. Nam quædam asserunt, quæ nec per Notarium, neque per testem sciri poterãt, cùm illi solùm testificentur de his, quæ possunt modo humano per cognitionem sensitiuam certificari: Euangelistæ tamen quædam ponunt, de quibus nulli homines in toto orbe possent certificari: immo, nec scire veritatem indubitatã illorum, sicut Matthæus testificatur progeniem Christi enarrando eam descendendo ab Abraham vsq; ad Christum. Sed non potest aliquis homo ferre testimonium, E quòd talis progenies ita se habeat: quia non est aliquid, per quod possit cognoscere. De hoc Matth. 1. c. Idem facit Lucas progeniem Christi ordine conuerso à Christo reducens vsque ad Abraham. Luc. 3. c. Testatur etiam Matthæus, quòd Domina nostra non cognita fuit à Ioseph, antequam Christum pareret. Matth. 1. cap. Nemo tamen posset istam negatiuam modo humano sufficienter probare. Sic ẽt dixit Marcus cap. vlt. quòd Christus assumptus est in cælum, & sedet ad dexterã Dei Patris: quòd tamen Christus patrem habeat in cęlis, & quòd ad dextram eius sedeat, non potest via humana probari, nec potest quisquam de hoc testificari. Ioannes quoque dixit, quòd Christus sciebat omnia, quæ ventura erant super eum. Ioã. 18. c. Dixit etiam, quòd nõ erat opus Christo, quòd quisquam ei testimonium perhiberet: quia ipse sciebat quid erat in homine, id est, quid erat in voluntate eius. Ioan. 2. c. Dixit

Euãgelista in Euãgelio cõscribendo tenẽt locũ medium, qui nec ad Notariũ, nec ad testem pertinet.

etiam, quòd Christus erat Verbū Dei, & ab æterno erat
Deus. Ioan. 1. c. Ista tamen & multa similia, quæ Euange-
listæ dixerunt, non poterant probari testimonio humano:
nec Tabelliones poterant de hoc fidem facere. Non ergo
fuerunt Euangelistæ Notarij Christi, nec testes, nec sic
scripserunt. Dicendum ergo, quod Euangelistæ scripse-
runt sicut Historiographi Christi, & non sicut Notarij, &
testes. Et hoc competit eis, quia ad hoc quod aliquis sit
conueniens Historiographus, non requiritur, quod inter
fuerit omnibus illis rebus, quas scripsit dum gererentur:
quia sic non posset quisquam esse Historiographus nisi
paucorum temporum, sed solùm requiritur, quod ipse sit
certus se vera dicere. Sic autem erat de Euangelistis: Quia
licèt non interfuissent omnibus rebus, erant tamen ita
certi de illis, ac si omnibus interfuissent, immo magis cer-
ti, quia interdum homines intersunt aliquibus rebus dū
geruntur, & nō possunt bene contemplari omnes circum-
stantias ipsarū. Sicut patet de illis, qui intersunt ludo ago-
nistico, & gymnastico, quos videmus sibi repugnare, qui-
busdam dicentibus sic accidisse, alijs verò è conuerso. Et
hoc solùm, quia non possunt aduertere ad omnes circum
stantias: ideo etiam qui intersunt rebus, errant interdum
in narratione earum. Euāgelistæ tamen erant certi, quòd
non errabant, nec poterant errare: ideo firmius scribe-
bant, quàm etiam si vidissent. Certitudo autem, & aucto-
ritas Euangelistarum non euenit eis propter seipsos, sed
propter Ecclesiam. Nam nos non credimus Euangelistis,
quia fuerunt Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes: sed
quia Ecclesia asserit eos vera dicere, & iubet illis credi. Vn
de etiamsi sciretur, quòd credendum esset Matthæo, &
Marco, Lucæ, & Ioanni, nos autem nesciremus, an isti, qui
apud nos habentur, essent libri eorum, vel aliqui alij: quia
poterat quis dicere non esse istos libros quatuor Euange-
listarū, sed alios qui perierunt, vel qui nō habentur apud
nos, & nos nesciremus, an hoc verum esset, & sic dubita-
remus, an credendum esset eis: Ecclesia tamen asserit istos
quatuor libros, qui apud nos habentur, esse quatuor Euā-
gelistarum, ideo nos credimus. Diceret quoque aliquis,
licèt isti sint libri quatuor Euangelistarum, esse tamen cor
ruptos ab hæreticis, & aliter eos à principio scripsisse, ideo
non debere sic credi, vt habetur, sed aliter. Et sic nos esse-
mus dubij an tenendum esset, quod scriptum est? Dicen-
dum est autem, quod Ecclesia certificat nos, quòd libri
Euāgelistarum manent apud nos incorrupti, sicut illi scri-
pserunt, ideo credimus eis indubitanter. Item nos nesci-
remus quare potius credēdum esset Marco, & Matthęo,
Lucæ, & Ioanni, quàm libro Tobiæ, & Iudith, qui non
ponuntur in Canone, cùm non appareat aliqua ratio ma-
ior de hoc, quàm de illo: sed solam sequitur Ecclesiam, sci
licet, quia ipsa posuit libros Euangelistarum in Canone:
librum autem Iudith, & Tobiæ extra Canonem. Si autē
posuisset Iudith, & Tobiam in Canone, & Euangelistas
extra Canonem, crederemus Iudith, & Tobiæ ex necessi
tate, & libros quatuor Euangelistarum iudicaremus Apo
cryphos. Solùm ergo credimus istis ex necessitate, & illis,
quia Ecclesia sic credit. Item si proponerentur nobis libri
isti quatuor Euangelistarum, & cum eis illa Euāgelia, quæ
scripserunt hæretici, quæ nominantur Thomæ, & Mat-
thiæ, & Bartholomæi, & duodecim Apostolorum, & Ba-
silidis, & Appellis: Luciani, & Hesichij, nesciremus qui-
bus potius fides adhibenda esset. Quia cùm nos non vidis
semus gesta Christi, nec verba, nesciremus quę illorum
essent veriora. Nunc tamen recipimus ista quatuor Euan-
gelia, & detestamur omnia alia. Hoc ergo non facimus, ni
si quia Ecclesia his quatuor credidit, cęteros verò repulit.
Et sic nos non credimus Euangelijs, nec aliquibus libris
sacrę scripturę, nisi quia Ecclesia Mater nostra sic credi-
dit. Et hinc est illud famosum dictū Aug. in Epistola fun-
damenti, scilicet. Ego Euangelium non crederem, nisi Ec
clesię auctoritas me moueret. Nam nihil aliud est quod
ad credendum rationabiliter mouere possit. Est autē hoc
iustissimum, quia Ecclesia vniuersalis, quæ est vniuersitas
fidelium diffusa per totum orbem, hoc cōcorditer, & vni-
formiter tenet, & ista est maioris auctoritatis, quàm qui-
cunque Euangelista, aut Propheta, immo quam mille Euā-
gelistæ, & Prophetę simul sumpti. Et ista sola est, quam

Euangelista scripserunt sicut historiographi Christi.

Laudes Ecclesiæ, et eius prarogatiua singulares.

F Christus dilexit super omnia, & pro qua mortuus est, vt
illam faceret sanctam sibi, & mundam. Ad Ephe. 5. c. Et
ista vocatur sponsa eius sine macula, & ruga, ibidem. Et
ista sola est, cuius Christus caput dicitur, & non alicuius
hominis, nec congregationis. Ad Ephe. 4. & 5. c. Ista etiam
est, quę sola vocatur corpus Christi. Ad Roma. 12. & 1. ad
Corin. 12. c. & ad Ephe. 4. c. Ista est, quæ est maior Ange-
lis, & Archangelis, & habet iurisdictionem super illos.
Nam excommunicat eos, & anathematizat, si contra eam
aliquid fecerint, sicut Paulus nomine Ecclesiæ ad Gala. 1.
excommunicat Angelos cœli si prędicauerint aliud Euan
gelium, quàm quod Ecclesia suscepit, cùm dicit: Sed licèt
nos, aut Angelus de cœlo euangelizauerit uobis pręter id,
quod euangelizauimus, anathema sit. Ecclesia quoque do
cet Angelos de cœlo mysteria abscondita, sicut dicit Apo-
G stolus, quòd per Ecclesiam innotescunt mysteria Angelis,
& Archangelis, & toti sęculo. Ipsa sola est, quę est melior
omni re creata, quę sit pura creatura. Nam nullus sanctus
est tantæ perfectionis, & reputationis apud Deum, sicut
Ecclesia vniuersalis: licèt Domina nostra possit vocari Ma
ter Ecclesiæ peregrinantis, nec ipsa habuit priuilegia, quę
habet, nisi propter Ecclesiam: quia ipsa non fuit ad tantā
excellentiā assumpta, nisi vt esset Mater Christi: non fuis-
set autem Mater Christi, nisi propter nos, quia Christus
non assumpsit carnem, nisi vt Ecclesiam redimeret. Ideo
propter Ecclesiam Domina nostra est. Solus autem Chri-
stus est maior homo Ecclesia vniuersali: quia est caput eius,
& Dominus, & Sponsus: cùm eam redemerit sanguine
H suo, & sibi desponsauerit. Ad Ephe. 5. c. Vnde scriptura,
& maximè Apostolus non ostendit amorem Christi ad
aliquem fuisse excellentem, nisi ad Ecclesiam. Ideo quan-
do instruit viros, quòd diligant vxores suas, dicit eis: Viri
diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam.
Ad Ephe. 5. c. Et tamen amor viri ad vxorem est de maxi-
mis, immo maximus, qui debeat esse ad aliquē extra nos,
quia dicit Apostolus eodem cap. quod viri diligant vxo-
res suas, sicut corpora sua. Et sic debuit ponere exemplū
maximi amoris. Posuit tamen exemplum de Christi amo
re ad Ecclesiam. Fuit ergo ille maximus amor Christi in-
comparabiliter maior, quam amor, quem habuit ad ma-
trem suam. Nam illa fuit quædam pars Ecclesiæ, & redē-
pta est, sicut vnus de Ecclesia, quia sine Christi passione
Domina nostra non potuisset saluari, & tamen extra Ec-
I clesiam non est salus. Fuit ergo Ecclesia incomparabiliter
maioris æstimationis apud Christū, quàm mater sua. Ista
sola est mater nostra, intra quam regeneramur, & spera-
mus felicitatem: quia extra illam nullum bonum est, &
propter istam credimus, & facimus quidquid iubet: quia
ipsa est mater nostra, sicut Christus est pater. Et sic dicit
Beatus Cyprianus in quadam Epistola: quod non potest
Deum habere patrem, qui Ecclesiam non habuerit ma-
trem. Quod ita est de Papa sicut de omnibus alijs. Nam
ipse filius est Ecclesiæ. Ipsa est, quę approbat, & reprobat
libros, & dat auctoritatem, & distinguit gradus auctori-
tatis inter scripturas, & ipsa sola est, cui obligamur cre-
dere in omnibus, quę dixerit, & nulli homini, nec Ange-
lis de cælo obligamur credere, nisi Ecclesiæ. Sed tunc est
dubium, si Ecclesia diffinierit res aliter se habere, quàm
K se habeant, erunt omnia confusa. Dicendum, quòd ista so
la est, quæ non potest errare in his, quę ad fidem pertinēt,
quia Christus promisit ei assistentiam suam, & directio-
nem vsque ad finem sęculi, ita quòd errare non possit. De
quo late diximus in Defensorio trium conclusionum con
tra ęmulos, & dicetur magis in libro de Origine, & distin
ctione iurisdictionum. Et hoc fuit rationabile valde, quia
si Ecclesia vniuersalis potuisset errare: fides nulla dari po-
terat, quia nesciremus, quam doctrinam deberemus te-
nere, vel quos libros sequi, sicut supra diximus, nisi Eccle-
sia hoc diffiniret. Ideo necesse fuit, vel quod Deus nō obli
garet nos ad tenendum aliquam certam fidem, vel quòd
daret Ecclesiæ vniuersali, quòd non posset errare. Quia
alias fluctuaremus omni vento doctrinæ, sicut paruuli.
Istam quæstionem declarat Apostolus ad Ephe. 4. c. di-
cens, quòd Christus dedit in Ecclesia quosdam Aposto-
los, alios Prophetas, alios verò Euangelistas, alios Pasto-
res, & Doctores ad consummationem Sanctorum in ędi-
ficatio-

Beata Virgo habuit priuilegia, quæ habet propter Ecclesiam.

Christus magis dilexit Ecclesiam, quam matrē suam.

ficationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei. Et sequitur. Vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia, & astutia hominum ad circumuentionem erroris. Quasi dicat, Deus dedit in Ecclesia sua omnes istas partes, scilicet, Apostolos, Euangelistas, Prophetas, Doctores, Pastores, qui sunt omnes præsidentes totius Ecclesię, habentes potestatem, vel authoritatem ad docendum in fide, vt per doctrinam istorum ędificetur corpus Christi, scilicet, Ecclesia, quousque occurramus omnes in vnitatē fidei, scilicet, per doctrinam ipsorum. Et sic non erimus tanquam paruuli fluctuantes omni vento doctrinę, id est tenebimur stare in doctrina istorum. Et tunc non fluctuabimus, sicut paruuli, nec circumueniemur in errore per nequitiam hominum, id est, non decipiemur ab hęreticis ad hoc, quòd trahamur ad falsam doctrinam. Si tamen non obligaremur totaliter stare doctrinę istorum, possemus fluctuare omni vento doctrinæ, sequendo quamcunque doctrinam vellemus. Ideo tenemur simpliciter stare doctrinæ istorum, & ita non erimus fluctuantes sicut paruuli, nec decipiemur ab hęreticis. Intelligitur autem non de doctrina cuiuslibet istorum per se: quia ille posset errare: sed de omnibus simul sumptis: quia Apostolus ibi omnes nominauit. Illi enim, quos ibi nominauit, sunt omnes partes Ecclesię ministeriales, id est, quibus solis incumbit onus, & tradita est potestas docendi, & diffiniendi in fide, & extra illos, licèt sint alię partes Ecclesię, nullę tamen sunt ministeriales, id est, quibus sit commissum ministerium docendi, & pręsidendi: sed quibus manet necessitas obediendi, & credendi quidquid isti dixerunt. Est ergo inter omnes articulos fidei primus, & maior, & maioris necessitatis, scilicet, vniuersalem Ecclesiam non posse errare. Et iste tangitur in symbolo Apostolorū, cùm dicitur, Sanctam Ecclesiam Catholicam. Si tamen Ecclesia posset errare circa fidem, esset aliquando Ecclesia non sancta, & sic iste articulus esset falsus, quod est impossibile. Est ēt iste maior quàm ceteri: quia articulus est sicut fundamentum, vel sicut principium respectu conclusionum. Nam si quis erraret circa omnes alios articulos, vt potè, quia diceret Christum non esse Deum, nec natum de Virgine, & sic de ceteris, & non erraret in isto articulo de Ecclesia vniuersali, erit error suus reparabilis, quia cùm crederet Ecclesiam non posse errare, cùm illa assereret sibi hoc, sequeretur necessario, quòd deberet credere omnia esse vera. Si tamen quis credat ceteros articulos, & istum neget, tota fides peribit. Quia si ego credam potuisse Ecclesiam vniuersalem errare, dubitabo an Euangelia sint vera, & dicam, quòd quando Ecclesia recepit ista quatuor Euangelia, & repulit omnia alia, quòd fortè errauit, scilicet, quia alia essent vera, & illa falsa. Et sic de omnibus libris scripturę, & tunc tota fides perijt. Non manet ergo fides, nec fidei fundamentum admodū bonum si non credamus Ecclesiam vniuersalem non posse errare. Dicendum igitur, quòd qui non credit Ecclesiā uniuersalem non posse errare, non credit in Christum, immo nihil credit de nouo, nec de veteri testamento: nec intelligit quid sit fides, nec unde ueniat certitudo eius. Cū autem stet Ecclesiam non posse errare, tenebimur sequi eam in omnibus determinationibus suis, & erimus certi, quòd sequendo eam, non errabimus. Istud est valdę rationabile. Nam si iuxta Arist. 7. Ethico. cap. ultimo, fama, quam multi populi famant non omnino perditur, id est, non est omnino falsa: quanto magis non poterit esse falsum id, quod tota Ecclesia uniuersalis per totum orbem diffusa uniformiter asserit? Nam si iura humana putant aliquid uerum esse, quòd dicitur à duobus, uel tribus testibus solùm ex eo, quòd est concordia in dictis: quanto magis cùm Ecclesia per totum orbē diffusa uniformiter confiteatur fidem non addendo, nec minuendo unicam literam de eo, quòd est in sacris libris, apparebit uera esse omnia quę confitetur? Sed obijcietur, quòd si ex ista multitudine hominum in Ecclesia uniuersali arguatur uerū esse, quòd ipsa dicit, cùm totus mundus aliquando coluerit idola, dicetur bonum fuisse cultum idolorum. Item cū Saraceni sint nunc media pars orbis, ex multitudine ipsorum arguetur legem Mahometi esse veram. Et tamen

Credere vniuersalem Ecclesiam est principalis articulus fidei, & maior omnibus alijs articulis.

A ista sunt absurda. Dicendum primò, quòd non est simile de ista multitudine Ecclesię, & de illis, quia ista supernaturaliter, & ex priuilegio Dei assistente sibi Spiritu Sancto non potest errare, quia Spiritus Sanctus non potest errare: ipsa tamen in actionibus suis dirigitur à Spiritu Sācto. Quòd patet quando Ecclesia, id est, concilium generale diffiniuit dicens: placuit Spiritui Sancto, & nobis. Actu. 15. c. & Christus dixit. Matth. ult. c. Ego enim uobiscum sum usque ad consummationem sæculi, id est, non timeatis, quia ego ero semper uobiscum, scilicet, cum Ecclesia, dirigendo eam ne erret usque ad finem sæculi. Et licèt ipsa verba dicerentur tunc Apostolis, & ceteris congregatis, non intelligitur de eis, vel de aliquibus personis singularibus: quia nullus est, cum quo Christus possit stare vsque ad finem sæculi, cùm quilibet moriatur, sed con-

B uenit Ecclesiæ: quia illa durabit vsque ad consummationem sæculi. Multitudo autem gentilium Saracenorum non diriguntur à Deo: ideo potest errare, & errat. Quia tamen arguendo contra paganum, qui non concedit fundamenta fidei, ipse non concederet Ecclesiam vniuersalem regi à Spiritu Sancto magis, quam multitudinem gentilium, aut Saracenorum, & sic non staret, quòd ex multitudine Ecclesiæ concordantis colligitur verum esse, quod asserit. Dic patere aliter, quòd etiam non præsupposita fide rationabiliter ista tanta multitudo concordans in vnum arguit verum esse, quòd creditur. Et cùm arguitur de gentilibus, dicendum vno modo, quòd omnes gentiles colebant Idola, sed plurimi erant, qui nulla colebant: sed persistebant in cognitione, quæ naturaliter à Deo haberi potest. Sic dicit Apostolus ad Roma. 1. c. In-

C uisibilia Dei, &c. Qui autem colebant Idola potius erant viri simplices, qui faciliter errare poterant. Secus est in fide, cui tam simplices, quàm peritissimi spontè colla subijciunt, immo ipsi, qui peritiores sunt melius credunt, quia abundantius cognoscunt. Secundò, quia illi, qui colebant per errorem tanquam putantes ibi esse veram diuinitatem, sed multi colebant propter consuetudinem, & traditiones paternas. Alij autem propter timorem, quia non colentes puniebantur, sicut patet de Martyribus. Alij autem varijs ex causis, & interdum propter adulationem, vtpotè quando colebantur simulachra Regum: quia vt sibi complacerent subditi, statuas eorum adorabant. Sic ait Fulgentius in Mythologijs, & Magister in historijs scholasticis. Secus autem de fide, quia hic nullus tenet eā nisi quia firmiter credit sic esse, & maximè fit hoc per vi-

D ros peritos in lege, qui intelligunt aliquid de eo, quod credunt, & sciunt quomodo, & cur credunt. Tertio, quia adhuc semper stat, quòd tanta multitudo, quanta est Ecclesiæ, non possit errare, quando in vnum concordat. Cùm autem dicitur de gentilibus Idola colentibus, dicendum quòd illi non errabant in eo, in quo concordabant, sed in quo discordabant: nam omnes cōcordabant, quòd Deus colendus esset, & in hoc non errabant, quis tamen esset ille Deus nesciebant, & in hoc discordabant quidam colentes Iouem, alij Mercurium, alij Saturnum, alij Astaroth, alij Baal, & ita de multis alijs Dijs, quia quasi non erat aliquis populus, qui non haberet proprios Deos. Et sic cōcordabant omnes homines in eo, quod erat naturale, & iustum, scilicet, debere coli Deum: sed discordabant circa ipsum Deum, & dicebant, quòd esse talem, vel talem

E Deum pertineret ad legem positiuam, quæ est per voluntatem humanam, sic ait Arist. 5. Ethic. cum distinguit ius naturale, & legale, id est, positiuum, & dicit quòd ad legale pertinet sacrificare Brasidæ, & sententialia, & tamen legale iustum est, quod non differt sic, vel aliter se habere à principio: sed differt, cum positum fuerit, id est, ius legale propriè est, quod non habet rationem, quare magis fiat sic, vel sic: ideo ex principio, id est, antequam ponatur nō differt magis sic facere, quàm è contrario: sed differt cùm positum fuerit, s. quia tunc obligat ad determinatè agendum, & tamen sacrificare isti, vel alij Deo erat per voluntatem populorum, ideo cùm illi diuersimodè statuerent, diuersos Deos colebant. Et sic concedendū, quòd magna pars mundi errabat, non tamen concordabant omnes in eodem errore, sed quidam sic errabant, & alij sic: ita vt sicut cuilibet populo erat proprius Deus, esset ei proprius

error

error. Concordare tamen maiorem partem mundi in eodem errore non videbatur possibile, nec vnquam fuit. De lege autem Christi est aliter, quia tota Ecclesia vniuersalis diffusa per totum orbem in tanta diuersitate linguarum, & morum, & totius communicationis eandem tenet fidem, & eosdem libros sacros, nec reperitur vnum iota plus apud istas gentes, quàm apud illas. Non poterat ergo tam amplus error esse, nec tam concors: nam nullum simile est dabile in toto orbe. Item apparet veritas Ecclesiæ vniuersalis. Nam quando durabat cultus Idolorum, Philosophi discordabant à plebeis, & à poetis: vt patet per Tullium libro primo, & secundo, de natura Deorum: sic & etiam loquitur Daria ad Chrisantum, cùm disputant de Dijs gentium, vt Ecclesia legit in vita ipsorum: in Ecclesia autem secus est: quia de Deo, quem colimus, & de fide, quam tenemus idem iudicium est magnis & paruis, sapientibus, G & insipientibus: nec quisquam ab alio discrepat. Item ille error cultus idolorum quantumcunque esset discors, adhuc non tenebat homines sibi alligatos: quia sic crederent verum, & bonum esse, sed magis per timorem, & alias causas. Nam puniebantur qui relicto illo cultu transibant ad alium: secus autem de lege Christi, quam tenet Ecclesia vniuersalis: nam ad illam nemo cogebatur, sed potius cogebantur gentes, vt non susciperent eam. Tantus tamen erat amor ad illam, quòd vt eam susciperent exponebant se omnibus periculis, & tolerabant tormenta grauissima, & inauditas mortes subibant, quod non fieret nisi iudicarent illam esse valde bonam, & verissimam. Item quòd esset ille error apparuit, quia cùm totus orbis erraret in Idolis, licet vario modo nemine cogente, adueniente Christi lege in eam totus orbis credidit vbicunque præ- H dicabatur, cùm à principio nihil fuerit, & per homines rudissimos prædicaretur, qui nullius dignitatis, nullius sapientiæ humanæ erant: omnes Reges terræ, omnes altissimi sapientes se eis sponte subiecerunt. Hoc autem videmus, quia in ea sola videbant esse verum sine errore, & bonum sine imperfectione. Hoc autem non probamus ex aliquo fundamento fidei, sed totus ipse orbis continetur, nec Iudæi hoc negant, scilicet, quomodo fides Christi aliquando nulla fuit, & quomodo sibi subiecit orbem terræ. Erubescant ergo omnes infideles, quia nihil taliter fieri potuit, nisi Deus illud faceret speciali opere suo, quia nihil tale potuerunt ostendere factum fuisse circa aliquam religionem introducendam in toto orbe. Quia ergo rem sine exemplo factam vident, illam à Deo factam fuisse confiteri necesse erit. In gentilibus autem multi transibant I ad fidem Christi, & successiuè omnes transierunt. Postquam tamen aliquis suscepit fidem Christi, nunquam ad aliam transit, sed tamen si in ea putaret esse errorem, vt in cultu idolorum, sicut à cultu eorum transierat ad legem Christi, ita à lege Christi transiret in alium statum. Signum ergo est, quòd quicunque eam cognouerunt iudicant illam esse optimam, & sine errore. Nec obstat si quis dicat, quòd nemo audet ab ea transire ad alteram timore pœnarum. Nam in Ecclesia primitiua, cùm essent pauci Christiani non habebant potestatem puniendi eos, qui recedere vellent à fide: sed potius inuitabantur illi à gentilibus ad transeundum promissis magnis honoribus, & diuitijs: vt patet in legenda Sanctorum: nemo tamen transibat. Item non tenet timor pœnæ homines in lege Christi, quia si solus timor pœnæ esset, non posset tenere. Quod patet de K statu gentilium, quando cœpit prædicari lex Christi. Nam grauiores pœnæ, & cùm maiori atrocitate inferebantur tunc conuersis ad Christum de gentilitate, quàm nunc infliguntur recedentibus à lege Christi. Illæ tamen pœnæ quantumcunque grauissimæ non potuerunt tenere gentiles, quin contra mandatum Imperatorum, & leges armatas transirent ad Christum. Ita nec nunc Christiani possent manere in lege Christi, nisi summa honestas, & excellentia eius ipsos alliceret. Nam cùm ipsa sit bonum tam excellens, & cuilibet apparens, quasi quodam naturæ vinculo omnem hominem rectè intelligentem sibi obligat. De hoc autem plurima sunt, sed quia pertinent ad differentiam legis Christi ab alijs legibus, omittentur hic, & dicetur latius in libro de quinque legibus. Cùm autem obijcitur de Saracenis, quorum est tanta copia, quòd teneant

F errorem, & concordent, cùm omnes teneant Mahometum: dicendum primò, quòd non est omnino concordia inter eos super isto errore, quia Alchoranus, in quo tota lex ipsorum est, & dicitur à Deo traditus Mahometo, tanta mendacia, & tam aperta, & impossibilia multa: et varia absurda, & inhonestissima, immo bestialia continet, quòd non concorditer recipitur: sed communiter dicitur, quòd Philosophi inter Saracenos non recipiunt Alchoranum. Secus autem in lege Christi: quia nemo est magnus, aut paruus, qui non æqualiter recipiat omnia contenta in libris sacris. Secundò dicendum, quòd Saraceni non propriè errant, sed errare volunt: quia ille propriè errare dicitur, qui volens verum, & bonum consequi, ex defectu intellectus contrarium eligit, & prosequitur. Saraceni tamen non sic: quia qui inter eos aliquid sapiunt, licèt videant illam legislationem G omnino esse irrationabilem, & bestialem: quia tamen carnalis est, & nullum delectabile vetat, tenent ipsam, cùm ipsi delectabile desiderent, sicut omnis homo illud naturali desiderio prosequitur. Accidit autem à contrario in lege Christi, quæ vetat nobis delectabilia non solùm in opere, sed etiam in desiderio. Iuxta illud Matth. 5. c. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. Præcipit etiam multa grauia, vt diligere inimicos, & orare pro persequentibus nos, & similia, quæ valde repugnant humano desiderio: & tamen cum omnibus his difficultatibus, quales nunquam fuerunt in vlla legislatione diuina, aut humana, totus mundus se voluit subijcere huic legi. Et non inducebat eos ad hoc admodum bonum quod temporaliter sentirent, sed solùm honestas, & veritas apparens ipsius legis. Nam quantum ad factum tem- H porale nulli pauciora bona sentiunt, quàm Christiani. Sic dicit Apostolus. 1. Corinth. 15. c. Scilicet: Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus, id est, si solum Christum amamus propter bona, quæ temporaliter speramus, nulla gens est miserabilior, quàm nos. Nam cæteri homines possent perfrui delectabilibus ad sensum iuxta voluntatem suam, nos autem à Christo prohibemur. Non est simile de errore Saracenorum, quia illa lex immo infamia introducta fuit inter viros simplices, qui nihil nouerant, & faciliter decipi poterant: lex autem Christi omnes sapientes huius sæculi, qui errare non poterant, faciliter sibi subdidit. Tertiò, quia illa impietas Mahometi armata manu introducta est, & dilatata per orbem, & armata manu, & non rationibus defenditur: sic enim iussit impius Mahometus, quòd gladio I defendatur lex. Dixit etiam, quòd Deus miserat eum ad dandam legem, non ostendendo aliqua miracula, sicut priores Prophetæ ostenderant: sed per potentiam gladij subijciendo sibi repugnantes. Lex autem Christi in mansuetudine, & caritate introducta est operationibus miraculorum, qualia sæculum nunquam viderat. Nunc verò rectissimis rationibus defenditur contra quemcunque volentem arguere, & impugnare ipsam: sic dicit Beatus Petrus. 1. Petr. 3. c. Scilicet: Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris: parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est fide, & spe. Nulla autem arma fuerunt in introductione, aut defensione eius. Sic dicit Apostolus. 2. ad Corinth. 10. c. Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & K omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Intellectus tamen non captiuatur per arma carnalia, quæ soli corpori nocent: sed spiritualibus, scilicet, rationibus, & operibus miraculorum, quæ ipsum in totum conuincunt, & captiuant in obsequium Christi, id est, vt credant in eum, & colant ipsum. Apparet igitur, quòd non sunt sic de erroribus gentilium, et Saracenorum, sicut de fide Christi. Et sic manente tanta multitudine, quanta est Ecclesia vniuersalis, non poterat decipi, vt propriè erraret sine spe temporalium solùm ex ipsius legis consideratione, maximè quia ita concorditer erraret, & tanto tempore maneret iste error inconcussus, immo quotidie cresceret. Constat ergo ex his, non solùm ex priuilegio Dei conseruantis Ecclesiam suam ipsa non possit errare: immo etiam videbatur quasi impossibile existentibus omnibus,

quæ

quæ dicta sunt, ꝙ tanta multitudo posset in aliquo concorditer errare, aut decipi. Considerandum vlterius, ꝙ iste fuit modus conuenientior ad hoc, ꝙ fides non posset deficere, nec subesse sibi aliquod falsum, scilicet, ꝙ Ecclesia vniuersalis non posset errare, quàm aliquis alius. Nã dato, ꝙ confiteremur omnes libros sacros esse veros, & scriptores eorum in nullo potuisse errare: non sufficiebat hoc ad hoc ꝙ fides maneret sine errore, quia per tanta tempora poterant isti libri corrumpi ab aliquibus hæreticis. Ideo si Ecclesia vniuersalis posset errare, nesciremus, an vera nũc crederemus. Cùm autem dicatur Ecclesiam non posse errare, & tamen eadem Ecclesia numero est nunc, quæ fuit tempore Christi, et per successionem idem semper tenuit, nec vllo tempore desijt esse, si semel à Christo suscepit veram fidem, non erat vllus modus, quo possit fieri error in ea: sicut si Euangelistæ, & Apostoli, qui fidem introduxe- B runt, manerent semper actualiter inter nos, non posset esse dubiũ de fide. Ita cùm Ecclesia vniuersalis, quæ ab illis fidem suscepit maneret nunc eadem numero, quæ tunc erat, nõ potest fieri variatio in fide, quam ipsi tradiderũt. Item vtilius est Ecclesiam non posse errare, quàm libros sacros non posse falsum continere. Nam dato, ꝙ cõstaret, ꝙ illi traditi fuissent verissimi, & quòd postea impossibile fuisset eos corrumpi ab hæreticis, adhuc nihil proficeret, si Ecclesia vniuersalis posset errare: quia super intellectu scripturarum orirentur diuersitates, & nõ erat aliquis ad quem rationabilius pertineret diffinire in illis dubijs, quã ad Ecclesiam. Si autem illa posset errare in intellectu scripturę, non proficeret veros esse libros sacros, cùm iam nos falsè intelligeremus, & falsa crederemus. Ideo dicẽdum, quòd non fuit vllo modo possibile fidem Christi manere C incorruptam, nisi concedatur Ecclesiam vniuersalem non posse errare in fide. His præsuppositis, dicendum est quomodo Euangelistæ faciant fidem. Et dicendum, quòd nos non credimus Euangelio propter istos quatuor Euangelistas, qui id asserunt concorditer, sed propter Ecclesiam, quæ id asserit tenendum quod ipsi dicunt. Quia non solùm propter quatuor, sed etiam nec propter mille crederemus nisi Ecclesiæ crederemus. Ideo non oportet, quòd Euangelistæ nunc nobis fidem faciant, sed quòd facerent fidem à principio ipsi Ecclesiæ, vt semel eos Ecclesia susciperet. Nam postquam ipsa susciperet, non propter eos, sed propter ipsam crederemus. Modus autem quo Euangelistæ facerent fidem Ecclesiæ erat duplex. Primus erat per rerum euidentiam, quæ negari non poterat. Nam Euangelistæ scripserunt post mortem Christi pauco tempore, D ita ꝙ erant tunc plurimi in Ecclesia, qui viderant omnia gesta Christi, & fuerunt semper cum eo: & si Euangelistæ in aliquo mentirentur, poterant conuinci per totam Ecclesiam, cuius magna pars, et excellentior interfuerat omnibus gestis Christi, & sciebat plenissimam veritatem. Et sic de veritate Euangelica constitit Ecclesiæ nõ solùm per duos, vel per tres testes, qui in iudicio plenã fidem faciũt, sed per notorietatẽ facti, qua nulla potest esse maior probatio, scilicet, quia toti Ecclesiæ notorium erat istos vera dicere, cùm magna pars Ecclesiæ, & præcipua, & dignior posset testificari de his tũc quia interfuerat eis. Et sic nullum dubium potuit esse à principio de Euangelistis, quando Ecclesia recepit eos. Secundò constabat hoc Ecclesiæ per approbationem, quam impossibile erat deficere. Nam E Matthæus, & Ioannes fuerunt Apostoli, & scripserunt, & de istis constabat Ecclesię, ꝙ impossibile esset eos mentiri, maximè in fide, cùm per Spiritum Sanctum confirmati essent ad introducendam fidem. De Marco, & Luca non apparet, an essent confirmati, eo ꝙ ipsi nõ fuerunt de illis, super quos descendit Spiritus Sanctus in die Pentecostes Actuum 2. cap. Sed postea conuersi sunt per Apostolos ad Christum: fuerunt tamẽ Euangelia eorum approbata per Apostolos, qui errare non poterant. Nam Euangelium Marci fuit approbatum per Beatum Petrum, qui id Ecclesiæ sua auctoritate legendum tradidit. vt ait Hieronymus in libro de Illustribus viris. Euangelium autem Lucæ approbauit Paulus, dicẽs Lucam laudari in Euangelio apud omnes ecclesias. 2. ad Corin. 8. c. Susceperat. n. ipse Euangeliũ ab ore Pauli, qui illud per reuelationẽ habuerat. ad Gal. 1. c. Ecclesia sciebat istos Apostolos non posse errare.

Duplex modus, ꝑ quẽ Euangelistæ Ecclesiæ fidẽ faciunt.

A Cùm ergo illi approbauerint ista Euãgelia, nullum dubiũ poterat manere Ecclesiæ de illis. Postquam autem Ecclesiæ facta est fides sufficientissima de illis, nihil aliud est necessarium ad hoc, quòd nos firmiter credamus propter illos quatuor homines, quos nõ cognouimus, sed propter Ecclesiam vniuersalem, in qua sunt mille millia, & innumerabiles homines, qui nobis idem testificantur concorditer, & ista met Ecclesia, quę nunc est eadem numero per continuationem indesinentem quæ tunc erat, quando est facta sibi plenissima fides de veritate Euãgelistarum. Ideo nemo est, qui dubitare debeat: cùm Ecclesia credat, quæ per modum dictum non potuit tunc, nec nunc potest circa hoc decipi, aut errare. Considerandum vlterius, quòd Euangelistę si considerentur solùm quantum ad viam iuris humani traditam de faciendo fidem, non facerent no- B bis fidem plenam, immo nec semiplenam. Nam non possent facere fidem, sicut Notarii: quia nõ tenuerunt in aliquo formam Notariorum, vt supra declaratum est. Non etiam facerent fidem, sicut testes, quia oportebat ad hoc, quòd essent testes iurati, quia aliàs nulli creditur in iure, quantæcunque sit auctoritatis, aut præeminentiæ. Isti tamen non iurauerunt se vera dicere. Secundò requiritur, quòd attestationes recipiantur mandato iudicis: ideo id, quod quisque asseruerit, etiam sponte iurando, & iudex non coegerit eum deponere in causa, testimoniũ eius nullum est. Ideo ad hoc, ꝙ Euangelistæ facerent fidem in forma testium, oportebat quòd per aliquem Iudicem habentem potestatem ad hoc interrogarẽtur sigillatim de factis Christi generaliter, vel particulariter, & illi interrogati cogerentur tradere attestationes suas in scriptis. Require- C batur etiam, quòd in eorum libris scriberetur, cuius iudicis auctoritate ad dicendum hoc compulsi sunt, & quòd constaret, quòd isti iurati talia deposuerunt, & hoc deberet constare per publica scripta aliquorum Tabellionum: nihil tamen horum obseruatum est: ideo secundùm formam iuris etiam non valerent tanquam testes. Solùm ergo modo humano reciperẽtur dicta eorum tanquam dicta historiographorum, in quibus non requiritur aliqua cærimonia, vel forma iuris, fides tamen illis pauca adhibetur, scilicet, quia nemo ex necessitate cogitur illis credere, sicut cogitur credere scriptis Tabellionum, & attestationibus testium receptorum in forma iuris. Et sic fides Euãgelistarum de rigore iuris humani esset nulla, vel pauca, sicut fides de Bello Troiano, vel de alijs rebus historicis. Et sic nemo cogeretur credere. Fuit ergo fides Euangeli- D stis aliter data, & non ex forma iuris humani, vt supra dictum est. Dicendum tamen, quòd quantacumque sit fides Euangelistarum, adhuc magis tenent formam historiographorum, quàm Notariorum, vel testium, quia à Historiographo requiritur solũ, ꝙ ipse sit certus se vera dicere, & hoc fuit plenissimè in Euangelistis, vt infra dicetur. Considerãdum etiam, quòd nulli Notarij, quantumcunque seruauissent formam iuris humani, possent facere fidem nobis de rebus, de quibus fecerunt fidem Euangelistę ad hoc, vt totum sæculum teneretur ita illis conformiter assentire. Primò propter magnitudinem rerum, quæ tantæ sunt, quòd non possunt esse maiores: tam ex parte ipsarum cùm excedant naturam plurimæ earũ, tam quantum ad nos, quia totum bonum nostrum arbitramur consistere in assentiendo illis rebus, & totum malum in non E credendo illas. Secundò quia fides, quæ fit per tabellionẽ, licet reputetur in iure necessaria, eo ꝙ non potest haberi maior, non tamen creditur, ꝙ sit necessaria, quia scimus tabelliones tam ex volũtate, quàm ex errore interdũ falsa scribere, & sępe de falsitate esse cõuictos. Et sic non sumus securi an verum scribãt. immo permittitur cuilibet volẽti obijcere contra Tabellionem ad probandam falsitatem. Istud autem non est in fide, quia intellectus noster debet ita assentire omnibus, quæ scripta sunt in libris sacris, ꝙ non solùm credat nihil esse ibi falsum, sed etiam ꝙ credat impossibile fuisse scriptores eorum mẽtiri. Et sic ista fides tradita libris sacris incomparabiliter est maior quã fides, quæ de iure traditur Notarijs, & quòd nulli permittitur obijcere quicquam contra aliquem librum sacrum, sicut permittitur obijcere contra Tabellionem, etiamsi valde verax sit. Tertiò quia Tabelliones fidem habent, in quan-

tum

tum eorum signa cognoscuntur. Per tot autem gentes, & tam varias totius orbis esse aliquos Notarios, qui à toto orbe cognoscantur, & totus orbis illis credere velit, difficilimum est. Ratio tamen præcedens efficacior est. Requiritur igitur valde maior fides in scriptoribus Sacræ Scripturæ, quàm in Notarijs. Ideo sequendo formã iuris, non solùm quatuor Notarij, immo nec decem mille concordantes in vnum, & obseruantes omnes cærimonias iuris non facerent nobis fidem de Euangelio: eo modo, quo illi credimus. Aliquis quæret, quare non scripserint Euangelistæ, sicut Notarij, cùm potuissent tenere formam illorũ? Dicendum, quòd propter multa: primò, quia Notarij nõ poterant facere fidem de Euangelio, sicut nos credimus propter tres rationes supra positas. Secundò, quia non poterant Euangelistæ seruare omnes cærimonias Notariorũ secundùm iura, quia multa fuerunt, quibus non interfuerunt, sicut illa, quæ Christus fecit antequam vocaret eos, & aliquibus nullus poterat interesse, nec Notarius, nec testis: sicut de resurrectione Domini, & de quibusdã apparitionibus. Tertiò quædam res erant, de quibus testimonium perhibent Euangelistæ, quibus secundùm naturam suam repugnat posse probari via humana, sicut quòd Christus sedet ad dexteram patris. Mar. vlt. c. & quòd Christus erat Verbum diuinum ab æterno existẽs cum Patre. Ioan. 1. & sic de ceteris. De talibus autẽ Notarij non perhibent fidem, cum nec ipsi possent interesse, nec testes illis rebus, vt per visum illas apprehẽdant. Quartò, quia quod inutile est, & impertinens de iure non admittitur, sicut nõ admittunt iura quemquam ad probandum id, quod probatum non prodest. Sic autem quòd Euangelistæ obseruarẽt omnes cærimonias Notariorum de iure erat laboriosum, & illis obseruatis non sequeretur vtilitas, quia non fieret per hoc plena fides. Ideo inconueniens erat, quòd se arctarẽt ad illas. Quintò, quia cùm quis habet aliquam probationem efficacem, superuacuè laborat circa probationes debiles: sed Euangelistæ habebant alium modum auctoritatis maiorem, per quem eis crederetur firmissimè: vt supra dictum est, ideo superuacuè vellent seruare cærimonias Notariorum secundùm ius. Simile dicit Christus Ioan. 5. c. scilicet. Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio. Et infra: Ego autem habeo testimoniũ maius Ioanne. Opera enim, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Et est sensus, quòd Christus dicebat se esse Messiam: & Iudæi miserũt ad Ioannẽ ad sciendum, an Christus esset Messias. Et ille perhibuit testimonium veritati, dicens excellentiam Christi, scilicet, quòd erat Agnus Dei, qui tollebat peccata mundi. Ioan. 1. c. Christus tamen dicit, quòd non accipit testimonium ab homine, id est, non vult probare Iudæis se esse Messiã per hoc, quòd Ioannes dixit eum esse Messiam, quia ipse habet testimoniũ maius Ioanne: id est ipse habet aliquid per quod firmius probet se esse Messiam, quàm per verbum Ioannis, quod poterat negari, vel falsificari. Opera tamen, quæ Christus faciebat, ita clarè demonstrabant eum esse Messiã, quòd non poterant negari, ideo dixit: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, scilicet, magis quàm verbum Ioannis. Et sic licèt testimonium Ioannis apud Iudæos esset magnum, noluit Christus illud recipere, quia habebat aliud maius. Et sic Euangelistæ cùm haberent aliud maiorem fidem, non deberent sequi cærimonias Notariorum, per quas pauca fides eis debebatur. Sextò, quia non solùm nõ proficiebat Euangelistis obseruatio cærimoniarum Notariorum, sed etiam nocebat, quia per hoc minueretur auctoritas eorũ. Nam cùm aliqui viderent Euangelistas obseruare cærimonias Notariorum de iure, putarent eos velle ex hoc fidem accipere, & tunc non daretur eis maior fides, quàm datur Notarijs de iure. Et hoc esset minuere auctoritatẽ scripturæ: cùm fides Notariorum non sufficiat ad cogendum intellectum nostrum, sed possumus de eis dubitare, & obijcere cõtra eos, quod nequaquam in fide recipitur, vt supra dictum est: ideo non solùm Euangelistæ non vsi sunt cærimonijs Notariorum, sed etiã videtur, quòd non licuit eis vti illis, quia infirmarent certitudinem fidei catholicæ. Et ista est ratio multum efficax. Nunc autem dicendum de singulis cæremonijs ipsorum qualiter nõ con-

Dubium quare Euangelistæ nõ tenuerunt formã notariorũ.

F ueniebant Euangelistis. Prima erat, quòd Notarij intersint, & dicant se interfuisse. Ista non conueniebat Euangelistis, quia interdum non interfuerũt rebus, interdum interesse non potuerunt: interdum erãt res tales, quibus repugnabat aliquem hominem interesse. Secunda non conueniebat, scilicet, quod Notarius apponat testes, quia hoc fit, vt ab auctoritate testium sortiantur fidem ipsa scripta Notariorum: ita vt si dubitaretur de veritate scriptorũ, posset probari per testes appositos in scriptis rem esse veram, vel falsam. Euangelia tamen, & omnes libri Sacræ scripturæ durare debebant vsque ad finem sæculi, & sic non posset recurri ad testes super veritate rerum: ideo nõ erat opportunum testes apponere. Item quia si testes apponerentur tota certitudo scriptorum, videretur esse ex testibus: sicut est in scriptis Tabellionum. Nulli tamẽ testes,

G etiamsi essent decem millia, & idem simul testificantes, tãtam fidem causarẽt quanta est fides sacræ scripturæ, quia semper licet dubitare contra testes, & obijcere cõtra eos, & scimus, quòd sæpe testes mentiuntur. Sed in sacra scriptura nihil tale possumus suspicari. Ideo nõ poterant testes fæpe fidem dare, & appositio testium non solùm nõ proficiebat ad fidem sacræ scripturæ tribuẽdam, sed potius nocebat, quia illam diminueret. Nam si testes apponerentur, tanta fides solùm scriptis adhiberetur, quanta testibus de iure datur. Et omnis talis est fallibilis, & de qua licet cuilibet dubitare. Et ista est ratio efficax, quare nõ licuit apponere testes, sicut supra diximus de cærimonijs Notariorũ. Item quia interdũ testes haberi non posſent, cùm nec ipsi Euan-

H gelistæ possent interesse, vt supra dictum est. Tertia cærimonia non conueniebat, scilicet, annotatio temporũ, quia ista fit de iure propter duo. Primo propter necessitatẽ contractuum, vt in locationibus, & cõductionibus, & in alijs, in quibus necesse est poni tempora, vt sciatur, quando res incipit, & quando finiri debet, & quando incipiunt obligationes, & quando desinunt. Secundò fit ad conuincendum veritatem, vel falsitatem ipsorum scriptorũ, quia ex eo, quòd aliquid dicitur gestum inter tales personas tali tempore, potest sciri, an res sit possibilis, & an sit vera, vel falsa: quod non colligeretur: si non annotarentur tempora. In sacra scriptura nihil istorum erat vtile, quare ibi non continentur aliqui contractus humani, sed solũ leges, quæ indifferenter se habent ad omnes personas, & ad omnia tempora postquam semel cœperint obligare, sicut patet in

I legibus humanis. Nam in libris tam canonicis, quàm ciuilibus in vtroque iuris corpore non annotantur tempora, quando singulæ leges, vel decretales editæ sunt, cum nihil hoc prosit, quia quocunque tempore factæ fuerint, postquam semel constat eas esse leges, obligant indistinctè. Quarta cærimonia annotatio locorum, etiam non conuenit Euangelistis, quia illa fit de iure propter duo. Primo propter memoriam testium appositorum instrumento, si aliquando recurratur ad eos super veritate rerum, vt recordentur de re facilius, annotantur loca, & tempora, in quibus res gesta est. Secundo fit ad conuincendum scripta esse vera, vel falsa. Nam per hoc, quòd res aliqua inter certas personas dicitur esse gesta in tali loco, & tali tempore, potest probari rem esse veram, vel falsam, vtpote si personæ illæ nunquam in loco illo conuenerunt, aut conuenire nõ

K potuerunt, vel saltem illo tempore annotato constet eas non conuenisse in eodem loco. In sacra scriptura secus est quia istæ cærimoniæ de iure ponuntur circa res illas, de quibus iustè dubitari potest. Et per hoc potest probari scriptum esse verum, vel falsum. De sacra tamen scriptura non potest dubitari, nec licet, ideo non debebant talia in ea apponi: quia per ista significaretur, quod de ea licebat dubitari, & diminueretur eius auctoritas. Item quia ista prosunt circa facta recentia, in quibus ex circunstantia loci, & temporis potest colligi rem esse veram vel falsam. Libri tamen scripturæ debebant durare vsque ad finem sæculi: ideo superfluum erat talia apponere, cum per hoc non adiuuaremur in aliquo ad cognoscendum veritatem rerum scriptarum. Ad primum argumentum in contrarium, scilicet, quod Notarius non potest ferre testimonium de his, quibus non interfuit. Dicendum, quod Euangelistæ non scripserunt tanquã Notarij, nec tanquã testes, vt supra probatum est, ideo non requirebantur in eis

Nõ conueniebat Euangelistas adhibere testes pp tres causas.

A in eis aliquæ cęrimoniæ iuris, sed scripserunt tanquam historiographi, in quibus nihil requiritur, nisi quòd sint certi se vera dicere. Euangelistæ autem, qui non viderant gesta Christi, erant certi se vera dicere dupliciter. Primò per sufficientem instructionem. Nam Marcus audierat Euangelium à Petro, & sicut audiuit, ita scripsit. Sed ipse certus erat Petrum nihil mentiri, ideo certus erat de se ipso, q̃ verum dicebat. Lucas etiam didicerat Euāgelium sufficienter à Beato Paulo, & ab alijs, qui viderant gesta Christi, vt ipse testatur Luc. 1. c. & multa quæ Apostoli nō potuerunt videre, didicit à parentibus Christi, potissimè à Beata Virgine. Nam solus Lucas scripsit eam salutatam ab Angelo, & quomodo steterit in domo Elisabeth, & de Angelo annunciante gaudium pastoribus die natalis Domini, & multa alia, quæ pertinent ad Christi conceptionem, & natiuitatem, & infantiam. **B** Ideo communiter asseritur à Doctoribus Ecclesię, quòd Beatus Lucas didicerat ista à Domina nostra, quæ vixit longo tēpore post Christi mortem, & concurrebant ad eam Christiani, vt consolarentur, videndo eā, & annunciaret eis multa de Christo. s. quomodo se habuerat cum eo in nutritione eius, & in reliqua ætate tenera. Quia in hoc gaudebāt nimium, vt scirent totam vitam Dei & Saluatoris sui. Et hoc patet in Ecclesiastica historia, quam scripsit Ruphinus Græcus, & compleuit Hieron. ibi. Beatus Ignatius Martyr, Patriarcha Antiochenus deuotissimus Dominæ nostræ scripsit multas literas ei, & meruit ab ea recipere responsales. Habentur autem exemplaria ipsarum literarum ibidem, in quibus Beatus Ignatius vocat Dominam nostram Mariā Christiferam, & petit ab ea, vt dignetur venire in Antiochiam, **C** quia multi viri, & maxime feminæ desiderabant aduentum eius, vt quęrerent ab ea multa de eis, quæ cum Christo gesserat. Et sic Lucas per Dominam nostram potuit sufficienter instrui, & illam impossibile erat mentiri, tum quia omnia viderat, tum quia per Spiritum Sāctum confirmata erat super omnem creaturam. Secundò Euāgelistæ erant certi se dicere vera, quia sciebant se dirigi à Spiritu Sancto. Nam sicut ait Aug. libro primo de Concordia Euangelistarum, & Hiero. in prologo super Matthæum, qui incipit. Plures fuisse Euangelistas, impositum est à Spiritu Sancto onus scribendi, & eo dirigente scribebant, vt supra magis declaratum est, ideo non poterant dubitare an vera, vel falsa scriberent. Ad secundum cùm dicitur, q̃ etiam Matthæus, & Ioannes, qui viderunt non scripserunt sufficienter, dicendum quod licèt non viderint omnia, **D** immo licèt nihil vidissent, sufficienter scribere poterant, sicut declaratum est de Marco, & Luca quantum ad ea tantùm, quæ fuerunt ante vocationem ipsorū, potuerunt informari per Christum à quo de illis quærerent, vel a parentibus Christi, vel ab alijs, qui de hoc nullo modo dubitabant. Et ita dicit Aug. eos fuisse certificatos, libro primo, de Concordia Euangelistarum.

Lucas multa didicit a B. Virgine de his, quæ scripsit in suo Euangelio.

Christiani cōcurrebāt vndique ad Beatā Virginem, vt eā viderēt & informarentur de vita Christi.

Quibus temporibus Euangelistæ scripserint? Quæstio XX.

QVæritur vlterius, quibus temporibus Euangelistæ scripserint? Dicendum, q̃ omnes Euangelistæ fuerunt contemporanei in vita, licèt non in scriptura. Primū patet, quia omnes fuerunt eodem tempore, cum tempus fuerit, **E** in quo oēs simul viuebant, & omnes ipsi nati erant cum Christus mortuus est. Nam duo illorum fuerunt cū Christo semper, s. Ioannes, & Matthæus. Alij duo post mortem Christi pauco tēpore ab Apostolis conuersi sunt, scilicet Marcus à Petro, & Lucas ab aliquo alio Apostolorum. Et tunc erant viri sicut apparet ex gestis eorum, cum Lucas semper sequeretur Paulum à principio prędicationis suæ. Marcus verò sequeretur Petrum. Secundum patet, s. q̃ non scripserint eodem tempore, quia Matthæus longe ante omnes, & Ioannes longe post omnes scripsit. Pro quo considerandum, q̃ viuente Christo nullum Euāgelium scriptum est, sed sicut audiebant Apostoli à Christo, ita firmiter retinebant: potissimè cum illa essent facta admiranda, & famosissima, ideo non poterant leuiter in obliuionem venire. Post mortem etiam Christi aliquanto tempore fuit Ecclesia sine Euangelijs. Ratio huius fuit

Viuente Christo nullū Euāgeliū scriptū fuit.

A duplex. Prima, quia illi, qui tunc erant, omnes fuerant tēpore Christi, & propter identitatem temporis, & propter excellentiam gestorum non poterant in obliuionem venire, ideo nō erant tunc libri necessarij, quia nemo erat, qui omnia illa non sciret. Secunda fuit, quia libri videbantur esse necessarij propter illos, qui prædicaturi erant, illi tamen erant per Spiritum Sanctum edocti circa omnia necessaria in fide, ideo non indigebant libro. Causa autem, & modus scribendi Euangelia sic fuit. s. q̃ Apostoli post mortem Christi manserunt aliquanto tempore in Iudæa, & ibi prædicabant. Et quia Christus dixerat eis, q̃ irēt ad prædicandum per vniuersum mundum. Matth. 28. c. Diuiserunt prouincias inter se per sortē, & prouenit B. Mattheo Æthiopia in sortem. Prędicauit autem aliquanto tēpore in Iudęa, & cùm vellet ire in Æthiopiā, Euāgelium, **B** quod prædicauerat voluit relinquere eis, quibus prędicauerat, & scripsit in Hebræo, & reliqt in Iudęa, postea trāsiuit in Æthiopiam, quę nunc vocatur Nubia vltra Ægyptum contra meridiem, vbi nunc sunt Christiani Æthiopes, qui vocantur Nubiani, & dicuntur tenere fidē, quam prędicauerat eis Beatus Matthęus. De hoc Hiero. in libro de Illustribus viris, & in prologo super Matthęum qui incipit. Plures fuisse. & in alio prologo eiusdem, qui incipit: Matthęus ex Iudęa. Secundus qui Euangelium scripsit, fuit Marcus. Erat enim Marcus discipulus Petri, qui ab ipso baptizatus est, et secutus est eum. Et postquam Petrus tenuit sedem in Antiochia per septem annos, & translata est sedes Apostolica in vrbem Romā, prędicabat Petrus in Italia, & erat ibi Marcus cum eo, qui Christum nō viderat, sed audiuit Euangelium à Beato Petro. Et rogatus **C** Romę à quibusdam Christianis, q̃ illud scriberet: scripsit sicut Petrus prædicauerat. Quod postea Petrus cognoscens, legit, & approbauit, & Ecclesiæ legendum sua auctoritate tradidit. Et tunc Marcus assumpto Euangelio, quod scripserat abijt in Ægyptū: & fuit primus Patriarcha Alexandrinus, ibique illud prædicauit, & passus est. De hoc Hieronymus in libro Illustrium virorum, & in prologo super Matthæum, qui incipit: Plures fuisse. De hoc etiam Clemens libro sexto Informationum, & in historia Ecclesiastica Ruphini.

Primus q scripsit Euāgeliū fuit Matthæus in Iudæa in Hebræo.

Secundus fuit Marcus.

Tertius qui scripsit fuit Lucas, qui etiam ipse Dominum non vidit, sed post mortem eius ad fidem conuersus, ac Paulum secutus est, & totius peregrinationis eius comes indiuiduus extitit. Didicit autem Euangelium à Beato Paulo, qui illud per reuelationem habuerat. ad Gala. **D** primo. cap. Didicit quoque ab alijs Apostolis, qui Dominum præsentem in carne secuti sunt, quod Paulus non fecit. Sic ipse ait primo capitulo libri sui, scilicet: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ sunt: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Scripsit autē Lucas in Græcia, scilicet, in partibus Bœotiæ, & Achaiæ. Et hoc fuit ad preces Theophili Domini Antiochenæ ciuitatis. Fuerat enim oriundus Lucas de ciuitate ipsa, & Theophilus ad fidem per Petrum conuersus vrbis suæ Patriarcha constitutus est Petro transeunte in Italiam, vt quidam volunt. Siue tamen recedente Petro ipse fuerit Patriarcha, vel Beatus Ignatius, pro nunc non refert. Sufficit enim, quòd ad preces Theophili Beatus Lucas scripsit, & Euangelium ei direxit, vt patet in prin**E**cipio libri, cùm ait: Visum est mihi assequuto à principio omnia diligenter de omnibus ex ordine tibi scribere optime Theophile, vt cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es veritatem. Scripsit quoque Lucas ad preces istius Theophili librum de Actibus Apostolorum, vt patet in principio eius, cùm ait. Primum sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cępit Iesus facere, & docere. Euangelium istius Lucę approbauit Paulus, & dixit illud laudari per omnes Ecclesias. 2. Corin. 8. cap. scilicet. Misimus cum illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias, id est omnes Ecclesię particulares laudant eum de Euangelio, quod ipse edidit. Fuit autem iste Lucas cum Beato Paulo vsque ad mortem suam. Nam & liber de Actibus Apostolorum, quē ipse scripsit, maximè continet Actus Pauli, & extenditur vsq; ad bienniū postquam Paulus Romę commoratus est, s. vsq; ad quartum

Tertius fuit Lucas.

Imperij

Imperij Neronis annum, & liber ipse de Actibus Apostolorum in vrbe Romana editus est. Facit aũt sæpe mentionem Paulus de Luca, qui comitabatur eum indesinẽter, vt patet ad Colos. 4. c. s. Salutat vos Lucas Medicus, & secunda ad Tim. 4. c. dr: Lucas est mecum solus. De his Clemens lib. 6. Informationum, & Hiero. in lib. de Illustrib. viris, & in Prologo allegato, qui incipit, Plures fuisse: & in Prologo super Lucam. Quartus fuit in scribendo Beatus Ioannes, qui longo tempore post ceteros Euangelistas scripsit: Nec videbatur iam necessitas scribendi nisi propter hæreses in Ecclesia insurgentes. Nam cùm Beatus Ioannes longo tempore post Christi passionem mansisset, cœperunt circa mortem suam hæreses aliquę nasci. s. Cerinthi, & Ebionis, & aliorum, qui negant Christum venisse in carnẽ. De quibus magis dicetur, exponendo prologum Hier. qui incipit. Plures fuisse, & negabant illi Christum esse Deum. Tres autem Euangelistæ præcedentes, licèt gesta Saluatoris diligenter narrauerint: videbantur de sola humanitate eius texuisse historiam, s. quòd ex dictis illorũ nõ multum euidenter apparebat Christum Deum esse. Rogatus ergo fuit Beatus Ioãnes ab omnibus Episcopis Asiæ de Christi Deitate Euangelium scribere. Ipse autẽ promisit se facturum, si prius õnes Ecclesiæ Asianæ ieiunarent orantes ad Dñm, vt ei, quod scriberet, reuelaret. Et tunc incepit scribere Euangelium in Asia circa vrbẽ Ephesi, in qua ipse solebat morari. Scripsit autem Euangeliũ in cãpo in loco semoto ab omni humana occupatione, & conuersatione. Et dum ibi fuit, nec ventus, nec pluuia, nec æstus, nec aliquod elementum eum turbauit, & vsque ad hanc diem eandem reuerentiam prædicta loco elementa seruare dicuntur, vt innotescat sanctitas illius diuini Euãgelij. De hoc Ruphinus in historia Ecclesiastica, & Hier. in lib. de Illustribus viris, & in Prologo allegato, qui incipit: post quæ multa alia scripta sunt, omnia tamen illa Ecclesia repulit, vt supra declaratum est.

Quis ordo sit in Euangelijs? Quæst. XXI.

QVæritur vlterius, quis sit ordo inter libros quattuor Euangelistarum? Dicendum, quòd inter libros Sacræ Scripturæ reperitur triplex ordo. Primus secundùm habitudinem temporis. Secundus quantum ad dignitatem personarum scribentium. Tertius quantum ad dignitatem materiæ, de qua agitur. De primo patet inter quinque libros Moysis, quia Genesis præcedit Exodũ, & Exodus Leuiticum, & sic de alijs, solum propter ordinem temporis: quia prius acciderunt ea, quæ habentur in Genesi, q̃ ea, quæ in Exodo, & prius illa, q̃ quæ in Leuitico. sic etiam in nouo testõ in Epistolis Canonicis prius ponitur Iacobus, q̃ Petrus, & Ioannes, non quòd persona sit excellentior, nec materia q̃ similis est in omnibus Canonicis Epistolis, sed quia Iacobus prius scripsit q̃ Petrus, & Petrus quàm Ioannes: licèt de hoc quidam dubitant: de quo magis poterit videri in Prologo super ipsas Canonicas Epistolas. De secundo ordine patet, vt in veteri testõ inter Prophetas maiores & minores: quia libri omnium quattuor Prophetarum maiorum ponuntur ante librum, siue libros duodecim Prophetarum minorum, & tñ fuerunt prius Prophetæ minores excepto Isaia. Quod patet, quia Isaias, qui est primus inter Prophetas maiores, cœpit scribere in diebus Oziæ Regis vsque ad tempora Regis Ezechiæ: vt patet Isa. 1. cap. Oseas autem, qui fuit primus de minoribus, fuit omnino contemporaneus Isaiæ. s. incipiens sub Ozia, & finiẽs sub Ezechia, Oseæ. 1. c. Ieremias tñ, & Ezechiel & Daniel fuerunt multo tpe post Oseam, quia Ieremias cœpit sub Rege Iosia, & finiuit post captiuitatem babylonis. Ieremiæ. 1. c. Ezechiel autem in Babylonẽ prophetabat: Ezechielis. 1. c. Daniel etiam in Babylone prophetauit. Daniel. 1. c. Isti tamen tres ponuntur ante Oseam, & alios Prophetas minores, qui præcesserunt eos tempore. Et hoc fuit propter dignitatem personarũ. Nam Prophetę maiores reputati sunt digniores, eo quòd plura quàm illi dixerunt. De tertio patet. s. de dignitate materię in nouo testamento. Nam Beatus Ioannes scripsit Apocalypsim, & Canonicas tres Epistolas, & Euangelium. Ponitur tamen Apocalypsis post omnes libros scripturæ: non

F propter auctorem, quia idem fecit Euangelium, & Apocalypsim, nec propter ordinem tpis, quia potius tũc deberet præcedere Apocalypsis, quia prius Apocalypsis scripta est, quàm Euangelium, vt ait Hier. in Prologo super Ioannem: sed est ordo in materia: quia materia Euangeliorum est excellentior. Ideo fuit Euangelium Ioannis positum ante Canonicas ipsius Epistolas. Et quia Canonicæ etiam Epistolæ excedunt in materia Apocalypsim, fuerunt positæ ante Apocalypsim. Idem patet in Euangelio Lucæ, & in libro de actibus Apostolorum. Vtrũq; enim ipse scripsit. Quia tñ Euãgelium excellebat in materia fuit positũ ante Actus Apostolorũ. De ordine Euangelistarũ dicendũ, quòd Ecclesia ordinauit eos sm ordinem tpis in scribendo, vt qui prius scripsit, prior esset. Non potuit obseruari ibi ordo sm dignitatem materię: quia eadem est omnibus

G Euangelistis. s. de factis, & dictis Christi. Poterat aũt fortè obseruari aliquis ordo quantum ad dignitatẽ personarum: quia non erant eiusdẽ gradus: Ecclesia tñ non obseruauit. Ratio potest esse duplex: prima, quia cũ excellẽtia Euangelistarum sit propter materiam potius, q̃ propter personas, quia aliàs fortè Epistolæ Canonicæ Beati Petri præcederent Euangelia, quia ille fuit Princeps Apostolorum: & etiam Epistolæ Beati Pauli præcederent Euangelia, quia Paulus vr excessisse cęteros Apostolos: nõ curauit Ecclesia de dignitate personarũ, in qua minus excedebãt: sed de materię dignitate, in qua excedebant oẽs. Et quia in hac vnus Euangelista non excedebat alium, non potuit esse ordo inter eos: sed consideratus est ordo tẽporis qui assignari poterat. Secunda rõ est, quia si cõsideraretur dignitas personarum, non videretur quõ possent se habere.

H Nam Mattheus & Ioannes in dignitate vñr æquales; qa ambo Apostoli & ambo Euangelistæ: ideo non videretur quis deberet alterum præcedere. Item Marcus, & Lucas eiusdem dignitatis sunt: quia ambo Euangelistæ, & non reperiuntur aliquæ aliæ eorum dignitates, in quib. vnus excederet alterum: ideo non videretur quis deberet præcedere, potissimè quia comparatio dignitatum inter personas vr aliqualiter odiosa, nisi qñ excessus est valde magnus & omnibus manifestus; quia tunc nemo iustè potest vindicare iniuriam sibi factam, si ille sibi præponatur, qui manifestè eum excellit valde. Ideo scriptura rarò considerat ordinem in libris secundùm dignitatem personarum, sed secundùm materiam, vel secundùm tempora. Nõ ergo potuit inter Euangelistas assignari cõuenienter aliquis ordo, nisi ordo temporis. Et propter hoc Mattheus primò

Comparatio dignitatum inter personas est odiosa.

I ponitur in Canone Euangelistarum, qui ante cęteros scripsit in Iudæa, vt patet in historia Ecclesiastica, & per Hieron. in libro de Illustribus viris, & in Prologo eiusdẽ super Matthæum, qui incipit: Plures fuisse. Post Matthęum ponitur Marcus, quia ipse post eum ante cęteros in Italia scripsit, cùm adhuc maneret ibi cum Beato Petro, vt declaratum est præcedenti quæstione. Post Marcum Lucas ponitur tertius: quoniam ipse aliquanto tẽpore post Marcum scripsit, cùm adhuc comitaretur Paulum in Græciã in partibus Achaię, & Bœotiæ. Vltimus Euangelistarum ponitur Ioannes, quia ipse longo tempore post omnes scripsit, nec scribere intendebat, nisi ad preces omnium Episcoporum Asianorum. De his patet in Ecclesiastica historia, & per Hieron. in lib. de Illustribus viris, & in allegato Prologo. Si autem consideraretur hic ordo dignitatis

Ordo Euãgeliorũ secundum quatuor Euãgelistas p Ecclesiã ordinatus.

K personarum, Ioannes præcederet Marcum, & Lucam: quia ipse fuit Apostolus, & illi non. De ordine illorum dicit August. lib. 1. de Concord. Euangelistarum, quòd non fuit idem ordo inter Euangelistas in scribendo, qui fuit in cognoscendo. Nam Matthæus, & Ioannes fuerunt priores in cognoscendo, cùm ipsi viderint Dominum, & fuerint cum eo vsque ad mortem, & ascẽsionem. Marcus autem, & Lucas postea cognouerunt audiendo Apostolos. s. Marcus Petrum, Lucas Paulum, & alios. In scribendo tamen Marcus, & Lucas præcesserunt Ioannẽ: solus Matthęus sicut præcessit in ordine cognitionis, ita præcessit in ordine scripturæ. Et dicit, quod voluntate Dei factum est, vt duo Euangelistę, qui viderant gesta Domini essent in principio, & in fine, & alios duos, qui nõ viderant gesta eius in medio tenerent, & amplecterentur, quasi filios, causa tamen fuit, quia sic ordo tẽporis in scri-

bendo

bendo dictauit. Nam si Ioannes, & Matthæus, sicut præcesserunt cognoscendo præcessissent scribendo, fuissent ambo simul in Canone, & sequerentur Marcus, & Lucas. Quia tamen accidit Marcum, & Lucam in ordine scribendi fuisse medios inter Matthæum, & Ioannẽ, fuerunt etiam in Canone positi intermedij.

Quare Euangelistæ non tenuerint eundem ordinem, nec versentur circa idem? Quæst. XXII.

QVæritur vlterius, quare Euangelistæ nõ tenuerint eundem ordinem in scribendo, nec versentur circa idẽ? Considerandũ circa hoc, quòd Euãgelistę nõ habuerint eadẽ principia, nec similes prosecutiones scripturæ suæ. Nam Lucas, qui visus est tenere conuenientiorem ordinem, quam ceteri, inchoauit ab eis, q̃ prima erãt B secundum tempora. s. à cõceptione Christi, & quõ venit Angelus ad annunciandum cõceptionem eius, & deinde prosequitur totam historiam Christi vsq; ad ascẽsionem eius secundum ordinẽ temporis. Matthæus autẽ incipit à genealogia Christi, deinde eius conceptionẽ expressit, & in materia cõcordauit multum cum Luca, licet in ordine aliquanto discrepẽt: quia quod vnus p̃ponit, alius postponit. Marcus autẽ non cõcordauit in principijs suis cũ aliquo duorum p̃cedentium. Nam nec incepit à Christi conceptione sicut Lucas: nec ab eius genealogia sicut Matthæus, sed incepit à p̃dicatione Ioannis Baptistæ, & à baptismo Christi. Cõtinuationem autẽ postea tenuit, quasi eãdem, quam Matthæus. Vnde ab Aug. vocatur Marcus abbreuiator Matthæi. Ioannes autẽ discordauit ab omnibus tribus tam in exordijs, q̃ in prosecutione, quia alij C cœperunt ab aliquo, qđ pertinebat ad Christũ secundũ carnem, Ioannes autem cœpit à Christi Deitate ostendens, quõ Christus ab æterno erat vnus Deus cũ Patre, & quõ carnem assumpserat. Continuatio etiam eius fuit multum discors à prosecutione aliorum: nam videtur nihil quasi tetigisse, nisi quòd alij omiserunt. Causa autẽ diuersitatis istius secundum Aug. lib. 1. de concor. Euangelistarũ dicitur esse diuina inspiratio tam in ordine, q̃ in rebus enarratis, s. quòd quilibet tenebat illum ordinem dicendi, & illa narrabat, q̃ Deus ei inspirabat, vt narraret. Hiero. autem tam in libro de Illustribus viris, q̃ in prologis videtur velle, quòd fuerit causa istius diuersitatis, vt vnus suppleret, quod alius omiserat. Et istud satis cõuenit, quia nullus Euangelistarum est, qui non addiderit aliqua supra ceteros.

Vnus euãgelista suppleuit qđ alius omiserat.

D Maxime autem patet hoc de Ioanne, de quo constat, quòd ipse solùm scripsit ad supplendum, quæ alij omiserant. Nam ceteri Euangelistæ quasi nihil tetigerant de Christi Deitate. Vnde viuente Beato Ioanne insurrexerunt quidam hæretici in Ecclesia, s. Cerinthiani, & Ebionitæ, qui dicebant Christum non fuisse aliquid ante Mariam, & consequenter quòd non erat Deus, sed purus homo, totum principium suum trahẽs ex virgine. Et ob hoc Episcopi Asiani rogauerunt Beatum Ioannẽ, vt scriberet eis Euangelium: in quo de Christi Deitate declararet. Et Beatus Ioannes vidit tunc libros aliorum Euangelistarũ, & approbauit eorum dicta, quia vera erant, quia tamẽ nihil de deitate tetigerant, & etiam quia aliqua pertinentia ad historiam omiserant: voluit ipse scribere, vt suppleret q̃ alij non habebant. Et ista est causa quare in Canonibus E Euangeliorum Ioannes raro cum alijs concordat, & alij multum consonant inter se. De hoc Hiero. in libro de Illustribus viris cap. de Ioanne Euangelista, & in prologo super Matthæum, qui incipit: Plures fuisse. De Luca idẽ patet, quia multa addidit super Matthæũ maximè quantum ad principia sua, scilicet, de Christi conceptione, & natiuitate, & vsque ad baptismum ponit illa, quæ nemo alius posuit. De Marco videtur tunc esse dubium cum de eo non appareat ita manifestè, quod addiderit: sed dicendum, quod etiam ipse aliud addidit super Matthæum, qđ patet ex Canonibus Euangeliorum, quia in decimo Canone quilibet Euangelista habet ea, quæ sunt sibi propria, & ibi cum nullo concordat: sed super ceteros illa addit, licet fortè intentio Beati Marci fuerit, vt abbreuiaret Euangelium Matthæi. Crederem tamen verisimilius Marcum cum in Italia ad preces condiscipulorum suorum scripsit,

Ioãnes vidit libros Euãgeliorũ aliorũ Euangelistarum, et eos approbauit.

A nondum vidisse Euangelium Matthæi, quia pauco tẽpore in Iudæa scriptum fuerat. Et sic fuit ita breuis, quia fortè beatus Petrus, à quo Marcus Euangelium didicit, illud ita breue prædicabat. Nec videtur satis verisimile, quòd Marcus videns Matthæum voluerit eum abbreuiare. Primò quia Matthæus non fuit longus in narratione ad hoc, quòd abbreuiari deberet, quia abbreuiatio est pro longis operibus. Nam eo modo Lucas etiam mereretur abbreuiatorem, quia longus fuit, sicut Matthæus, & in quibusdam lõgior. Secundo quia abbreuiatio non propriè cõpetit beato Marco. Nam ille dr̃ abbreuiare alium qui eadẽ refert q̃ ille, sed paucioribus sermonibus. Marcus autem in quibusdam non abbreuiauit sed omisit, vt patet in principio eius, vbi multa omisit, quæ Matthæus, & Lucas ponunt. Tertiò, quia ista abbreuiatio per omissionem potest B fieri in rebus illis, quæ non sunt vtiles, vel parũ vtiles: ita vt labor enarrandi sit maior, q̃ fructus ex narratione cõsequens. Illa tamen, quæ Matthæus posuit, & omisit Marcus, & non erant inutilia, sed ita vtilia, & necessaria, sicut cetera, quæ narrabat, quia nemo videns Matthæũ potest iustè dicere aliquid superfluum, vel inutile in eo narrari. Et sic Marcus non abbreuiauit quasi volens Matthæum decurtare: sed quia Euangelium breue à Beato Petro didicit. Cùm autem Beatus Aug. dicit Marcum abbreuiatorem Matthæi: est sensus non quod intenderit Marcus abbreuiare Matthæum, sed quod ita breue Euangeliũ scripsit, quia breue didicerat & accidit præter eius intentionem, quod eius scriptura esset quasi abbreuiatio Matthæi. Sed tunc dicetur, quare potius Marcus dicatur abbreuiator Matthæi quàm Lucæ cùm tam dicta Lucæ, q̃ Mar- C thæi breuiter scripsit, & de vtrisque omiserit. Dicendum, quod vocatur abbreuiator Matthæi, & non Lucæ: primò, quia abbreuiare quis dicitur scripturam illam, quæ iã est, quod autem nondum est nec abbreuiari, nec dilatari põt. Ante Marcum autem solus Matthæus scripserat: Lucas autem post Marcum scripsit: vt supra probatum est. Ideo Marcus nõ potuit dici abbreuiator Lucæ, sed solius Matthæi. Secundo, quia Marcus dicitur abbreuiare illum, cũ quo magis concordat, & dicta eius breuius describit. Magis tamen concordat Marcus cum Matthæo, quam cum Luca, vt patet ex Canonibus Euangeliorum, ideo eius abbreuiator potius dici debuit, q̃ Lucæ. Considerandum vlterius, quod in Euangelistis, qui aliorum libros viderunt, licet principalis intentio esset supplere ea, quæ alij omiserant, nõ posuerant tñ omnia, quæ priores scripserãt, quia D alias posteriores essent longiores prioribus, quod falsum est; sed ponebant ea, q̃ alijs deerant, & quædam de his, q̃ alij sufficienter descripserant, omnino dimittebant, sicut patet de adoratione Christi à Magis, quã solus Matthæus ponit Matth. 2. c. & de morte innocẽtium, quam quia ipse sufficienter descripsit nemo aliorum tangere curauit. Ita est de Beato Ioãne respectu aliorum, quia paucissima ponit de eis, quę alij posuerunt, sed noua semper addidit. Sciendum vlterius, quod August. lib. 1. de Cõcord. Euãg. distinguit Euangelistas per intentiones scribendi, dicens, quod Beatus Matthæus intendit declarare Christum esse regem, & potentem. Et ob hoc in principio Euangelij sui sufficienter, & diligenter annotauit progeniem Christi, quomodo descendat de stirpe Dauid per lineam omnium Regũ Iuda. Matth. 1. c. De Luca dicit, quod intentio eius E fuit ostendere Christum esse Summum Sacerdotem. Nã ista duo Christo conueniebant, s. esse Regem, & Sacerdotem. Et ob hoc Lucas incepit de Zacharia, qui sacerdos erat, & dixit quomodo Elisabeth, quæ erat de filiabus Aaron, erat cognata Virginis, ex quo apparebat, quod Beata Virgo erat de progenie Aaron, & consequenter ipse Christus erat ex vna parte de progenie Aarõ, & sic Sacerdos. Dicit ẽt quod propter hoc Lucas nõ scripsit progeniẽ Christi, per lineã Regũ descendendo de Dauid per Salomonem, & ceteros Reges, sicut fecit Matthæus; sed de Dauid fecit eum descendere per Nathan filiũ Dauid, qui non pertinuit ad lineam regiã. Luc. 3. c. De ipso Dauid dicit, quod potest computari tanquam Rex, vel tanquam Sacerdos: cùm de panibus propositionis comederit: de quib. nõ licebat comedere, nisi solis sacerdotib. Matt. 12. c. De Ioãne dicit, quod fuit intentio sua solum declarare

Nõ est verisimile q̃ Marcus voluerit breuiare Matthæum.

Christi

Christi Deitatē, ideo in principio posuit, quomodo Christus erat Verbum apud Deum, & postea omnia operæ eius deducit ad probandum Deitatem suam. De Marco autem dicit solum, q fuit abbreuiator Matthæi: quia videtur eū secutus in omnibus, licet breuius dixerit. Et ob hoc dic, q Matthæus habuit Marcum abbreuiatorem, quia Matthæus descripsit Christum quasi Regem; Reges autem soli nō sunt, sed habent concomitantes, ideo Matthæus Marcum se comitantem, & sequentem habuit. Lucas autem, quia Christum tanquam Sacerdotem descripsit, non habuit aliquem comitem, nec abbreuiatorē, sed solus est: quia sacerdos summus solus intrabat in Sancta Sanctorum. Istæ sunt rationes figurales. Causa autem literalis videtur esse, quia nullus Euangelista indiget abbreuiatore. Matthæus autem non habuit Marcum in abbreuiatorem tanquam eo indigeret: nec tanquam Marcus hoc intenderet, sed per accidens præter intentionem Marci factum fuit, vt supra declaratum est. Lucas autem non habuit abbreuiatorem, quia non indigebat illo, sicut nec Matthæus. Vnde Ioannes, qui posterius scripsit vidēs Lucam, & ceteros, neminē abbreuiare curauit: sed quod illis deerat, suppleuit. Quæ autem dicta sunt per Aug. de intentionibus, & habitudine Euangelistarum vera sunt, magis tamen literalia sunt, & verisimilia, quæ dicta sunt secundum Hieronymum, scilicet, quod Euangelistæ posteriores, qui priores viderunt, semper intenderunt supplere, quod deerat prioribus.

An Matthæus, & Ioannes possint esse Euangelistæ, cum sint Apostoli? Quæst. XXIII.

Quæritur vlterius, an Matthæus, & Ioannes possint esse Euangelistæ, cum sint Apostoli? Et videretur, q non, quia istæ sunt partes, & gradus distincti in Ecclesia, sicut dicitur ad Heb. 4 & in 1. ad Cor. 12. c. f. quosdam quidem dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas. Itē quando sunt in aliquo corpore partes diuersarum rationum, vna nunquam potest coincidere cum altera: sed Ecclesia est corpus, et partes eius sunt Apostoli, Prophetę, Euangelistę, Pastores, & Doctores, vt patet, vbi supra. Ergo non potest Euangelista esse Apostolus, vel e contrario. Confirmatur hoc, quia 1. ad Corin. 12. c. & ad Rom. 12. c. Apostolus loquens de corpore Christi mystico, quod est Ecclesia, dicit, q sunt in ea multa membra, & q sicut pes non est oculus in corpore naturali, nec possunt omnia mēbra esse vnum, & consequenter vnum non potest esse alterum: quia si vnum membrum potest esse alterum, poterit eadem ratione vnum membrum esse omnia. Et tunc nec esset corpus, nec membrū: ergo non potest Apostolus esse Euangelista, quia ita posset vnus esse tota Ecclesia, q falsum est.

Responsio ad quæstionem. Dicendum q Matthæus, & Ioannes sunt Apostoli, & Euangelistæ, quia esse Apostolum, vel Euangelistam est quoddam donum Dei, sicut dicitur ad Ephe. 4. ca. & 1. ad Cor. 12. ca. q Deus in ecclesia dedit quosdā Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas. Sicut ergo donauit Marco, & Lucæ, q essent solum Euangelistæ, ita donauit Ioanni, & Mattheo, q essent Euāgelistæ, & Apostoli, quia omnes istas gratias Deus donat diuidens vnicuique, sicut vult, siue multum, siue paucum, & nemo est, qui possit ei dicere, cur ita facis? sicut non potest vas factum de luto dicere figulo, quid me finxisti? vel quare me sic fecisti? ad Roma. 9. c. Cum tamen quæritur, an Matthæus, & Ioannes possint simpliciter Apostoli, & Euangelistæ, aut dubitatur, eo quod ista dona, vel gratiæ inter se repugnant, ita q existente vna non existat altera: aut quia per accidens se impediunt: aut quia Deus, cum dederit vnam vni homini non vult dare alteram. De primo sicut est in formis qualitatis contrarijs, vt albedine, nigredine, frigore, & calore: quia propter directam contrarietatem, quam habent, existente vna non existit alia in subiecto: ita de gratijs, quæ competunt diuersis partibus Ecclesiæ potest esse, quod aliquæ sint, quæ non se compatiuntur cum alijs, sicut esse Pastorem in Ecclesia, & esse subditum. Vtrumque bene debet, et tamen ista non possunt competere eidem propter oppositionem. De secundo patet in donis, quæ recipiunt diuersæ partes Ecclesiæ, habent administratio-

F nes singulas, vt patet ad Rom. 12. c. & 1. ad Cor. 12. ca. Et licet vna non impediret alteram, quia tamen multæ sunt, impedirent se per accidens, scilicet, quia non posset idem homo secundum omnes illas ministrare; quia dū ad plura homo se extendit, fit minor in singulis. Vt dicit Greg. 2. dialogor. Nam pastorem esse est vnum de donis Ecclesiæ. ad Ephe. 4. c. Et hoc solum tantæ occupationis est propter multitudinem actionum, vt vix possit quis illud dignè explere: vt ait Greg. 1. dialogorum. f. Mirum est, q mentem Prælati curarum immensitas deuastat, qui dum ad plura extenditur, minor fit in singulis. Si ergo difficile est, vnum hominem hanc solam administrationem digne habere, quāto magis si simul haberet multas, scilicet, q esset Euāgelista, & Apostolus, & Propheta, & sic de ceteris. De tertio patet, quia omnia ista munera secundum quæ consti-

Prælatus multa solicitudine occupatus minor fit in singulis.

G tuuntur diuersæ partes Ecclesiæ, dantur à Deo, & ille distribuit vnicuique prout vult, 1. ad Cor. 12. c. Ideo poterit aliquando dare multas gratias, & aliquando vnicam, & si quælibet gratiæ inter se non repugnarent, nec per accidēs se impedirent, ita vt multæ possent esse simul in eodem, Deus tamen non dat omnes illas cuilibet, in quo esse possunt, sed dat sicut vult, scilicet, alicui vnam, alicui plures, alicui nullam. Nam dicendū quod Ioannes, & Matthæus sunt Apostoli, & Euangelistæ. Et licet istæ sint diuersæ gratiæ, quæ constituunt interdum diuersas partes Ecclesiæ, tamen potuerunt esse simul in eis. Nam non impedit primum, scilicet, quia istæ non directè sibi opponuntur, scilicet, quia actus Euangelistę, & actus Apostoli non sunt oppositi. Nam actus Euangelistæ est Euangelium scribere, actus Apostoli est principaliter in fide docere tanquam

Deus dat gratias suas sicut vult.

H caput omnium ministrorum. Hoc significat Paulus, cum loqueretur Corinthijs, dicens: quia licet multi docerent eos, non erant omnes Magistri eorum, sed pedagogi in Christo. Ipse autem erat tanquam sapiēs architectus, qui fundamentum posuit, cæteri autem super ædificauerunt. Hoc autem erat, quia ipse erat Apostolus, sic dicit: in 1. ad Cor. 4. c. f. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres, id est, vnicus est pater vester, & præcipuus. Et sequitur. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Ita autem ad Apostolum pertinet prædicare, & Magistrum esse omnium prædicatorum, q non pertinent ad eum officia minora, vt baptizare, & alia quæ pertinet ad quandam executionem, licet omnia sint necessaria ad fidem, sicut dicit Apostolus, in 1. ad Corin. 1. c. f. Neminem vestrum baptizaui nisi Crispum,

I & Caium. Et sequitur: Non enim misit me Christus baptizare, sed Euangelizare, id est Euangelium tanquam princeps, & magister prædicare. Erat tamen Paulus Apostolus: vt impleret omnia, quæ pertinebant ad officium Apostolatus, & tamen dicebat se non esse missum nisi ad prædicandum: ergo illud solum erat officium suum: Et sic licet prædicare, quod est actus Apostoli, & Euangelium scribere, quod est actus Euangelistæ, sint diuersi actus, nō tamen repugnant inter se, & sic possunt esse in eodem. Si autem videatur impediri vnus per alterum, dicendum, q non erat magnum impedimentum, eo quòd actus Euangelistę durabat ad paucum tempus, cum non semper scribendum esset Euangelium: ideo bene se compatiebatur cum Apostolatu. Solùm autem restat, an Deus vellet istas duas gratias eidem concedere? Hoc autem constat, quòd

K concessit: ideo non est inconueniens Matthęum, & Ioannem simul esse Apostolos, & Euangelistas. Ad primum in contrarium, cum dicitur, q sunt diuersę partes Ecclesiæ, dicendū q isti gradus, vel dona, siue gratiæ sunt, per quas distinguuntur, aut distingui possunt Ecclesiæ, ministeriales. Nam in Ecclesia sunt duplices partes, quædam ministeriales, & aliæ circa quas exercetur ministerium. Primæ sunt, quę habēt aliquod officium, siue administrationem in Ecclesia ad ędificationem, & consummationem ipsius corporis Christi mystici, quod est Ecclesia, ad Ephe. 4. ca. Et istę partes distinguuntur per dona, vel administrationes, secundum quas ipsi Ecclesiæ seruiunt. Partes autem non ministeriales sunt, non quia non habent aliquam administrationē, sed quia solum super eas administratur id, quod operatur ministeriales. Et sunt quasi formales partes, quia perficiunt, & dant esse. Id autem, per quod distin-

gnuntur

ponuntur partes ministeriales solùm tãgit Apostolus, quia istæ sunt præcipuæ. De partibus autem non ministerialibus nunquam curat, nec nominat illas, quia non habent aliquod nomẽ, per quod nominẽtur, ẽt quia nullius sunt status, vel dignitatis hic in ecclesia militanti. Ea aũt, quæ per partes ministeriales Ecclesiæ distinguuntur, sunt determinatæ gratiæ, de quibus Apostolus ad Rom. 12. & in 1. ad Cor. 12. c. & ad Ephe. 4. c. Et dicendũ, ꝙ quælibet illarum gratiarum potest constituere vnã partem Ecclesię, & constituit interdũ. Quia tñ istæ partes non repugnant, poterunt aliqñ gratiæ, vel administrationes plures in vnũ hoiem incidere. Sicut videmus in honoribus, & gradibus humanis: quia aliqñ idem homo diuersis honoribus, & administrationibus fungitur, & in diuersis facultatibus gradus habet. Ad secundũ cum dr̃, ꝙ istæ partes Ecclesiæ sunt diuersarum rõnum, dicendum ꝙ Ecclesia est corpus non verum, sed mysticum, i. figurale, & sic corpus mysticum & corpus naturale se habent diuersimodẽ in esse partis. Nam sicut corpus humanũ est verum corpus, ita partes suæ sunt veræ partes, & reperitur in eis propria ratio partis. Corpus aũt mysticum, vt Ecclesia, & vniuersitas, sicut non sunt vera corpora, itá nec partes suæ sunt veræ partes, nec in eis reperitur certa rõ partis. Et sic dicẽdum, ꝙ in corpore humano, & in quolibet naturali organico partes sunt ita distinctæ, & diuersarum rõnum, ꝙ vna nullo modo põt esse altera. Nã oculus nõ põt esse nasus, nec auris, quia sunt multum contrariæ complexionis. Etiam actus istorũ sunt ita diuersi, ꝙ vnũ membrũ non potest habere actum alterius. Nam oculus nunquam põt audire, nec auris videre: ratio est, quia ista sunt pura naturalia, & natura est determinata ad vnũ iuxta Arist. 9. lib. Metaphys. Scilicet: Potentię naturales sunt ad vnum, rationales verò ad opposita, & sic ista determinatio facit, ꝙ quælibet pars consistat in natura sua, & non possit esse altera, & ꝙ vnum non possit habere actum alterius.

Ecclesia est corpus mysticũ.

Partes aũt corporis mystici non sunt partes naturales, sed magis partes secundũ rõnem, vel secundum artem. Nam Ecclesia, & quælibet vniuersitas dr̃ esse quoddam corpus compositum secundũ rõnem ex partibus, quarũ quęlibet est rationalis, & operatio illius secundũ rõnẽ. At pp hoc vna pars põt interdum habere actus diuersarũ partium, quia ratio non est determinata ad vnũ, sicut natura, sed põt ad opposita, vt supra dictũ est. s. potentię rationabiles sunt ad opposita, & naturales ad vnum. Item corpus mysticum vr̃ esse factum corpus secũdùm artem. Quia sicut in arte ea, quæ non sunt vnũ naturaliter, efficiuntur aliquando vnum: ita in corpore mystico ea, quæ sunt oino distincta, conueniunt in vnũ corpus. Ars tamen facit vnũ ad multa, licèt natura faciat vnum ad vnum, ars verò facit vnum ad plura. Sicut gladius Delphicus pro paupere vocatur Delphicus gladius, qui vẽdebatur in insula Delphos in Græcia, & ille ex vno latere erat acutus ad scindendum, & ex alio habebat dentes ad serrandum, & supplebat locum duorum instrumentorũ, s. gladij, & serræ. Ideo autem gladius dicebatur pro paupere, quia vilius emebat vnũ instrumentum quã duo. Ita etiam est in corpore mystico, quod est simile rationi artis, quòd vna pars potest habere actus diuersarum. Ad confirmationem argumenti patet responsio per ea, quæ dicta sunt.

Partes corporis mystici sunt partes secundũ rationẽ, & non naturales.

An Euangelium Matthæi, & Ioannis sint maioris auctoritatis, quàm Euangelium Marci, & Lucæ? Quæst. XXIIII.

QVæritur vlterius, an Euangelia Matthæi, & Ioannis sint maioris auctoritatis, vel dignitatis, quam Marci, & Lucę. Aliquis dicet, quòd sic. Primò, quia isti duo fuerunt Apostoli, & illi nõ: & Apostolatus est maxima dignitas in Ecclesia, in 1. ad Cor. 12. c. & ad Ephe. 4. c. Secundò, quia Ioannes, & Matthæus per se viderũt facta Christi, & cõuersati sunt cum eo vsque ad ascensionem: Marcus aũt, & Lucas non viderunt illum. Tertiò, quia Ioannes, & Matthæus ad hoc, ꝙ scriberent, nõ oportuit, vt ab aliquo docerentur, sed potius ipsi docebant alios: Marcus autem, & Lucas non potuerunt scribere, nisi docerentur, scilicet, Marcus à Petro, & Lucas à Paulo, &c. Alph. Tost. super Matt. Præfat.

A alijs Apostolis. Respõdendum, quòd põt considerari dignitas, vel auctoritas inter libros Euangelistarũ, sicut consideratur in scientijs. Ponit autẽ Arist. 1. de Anima. duos modos dignitatis. Vnus est ex modo tradendi, siue certificandi, s. illa scientia est excellentior, in qua modus tradendi est certior. Et sic demõstratiuæ excedunt oẽs alias, quia sola demonstratio facit scire, vt patet primo Posteriorũ. Alius modus dignitatis est ex obiecto, quia in quantum illud est nobilius, sciẽtia est excellentior. Et ita in naturalibus scientia de aĩa est excellentior, quia aĩa est nobilior inter oĩa naturalia. Primus istorum modorum non põt esse inter Euangelistas, quia idem modus certificandi est in eis. Nam si sumatur certitudo eorũ quantũ ad nũc, nõ certificamur per eos, sed per Ecclesiam, vt supra probatũ est in quadam quęstione. Si aũt quantũ ad tp̃s illud,

Scientia vna excellentior altera dupliciter.

B quo Ecclesia suscepit eos in auctoritatẽ, erat etiam idem modus certificandi. s. quia oẽs per Spiritum Sanctũ scripserunt. Et hoc Ecclesiæ constitit, vt sup. q. 19. declaratũ est. Etiã Ecclesia sciuit oẽs eos vera scribere per euidentiã rei, s. quia multi, & magnæ dignitatis erãt in Ecclesia, qñ Euangelia suscepta sunt, qui viderant gesta Saluatoris, & sciebãt vera esse, quæ isti scribebant. Idẽ ergo fuit modus certificandi: & quantum ad hoc sunt oẽs ęqualis dignitatis, & auctoritatis. Secundus modus nõ conuenit eis: quia eadem materia tractatur ab oĩb. s. de actibus, & dictis Christi. Licèt ergo vnus plura dixerit, quam alius, non tamen fuit materia diuersa, & sic eadẽ est dignitas vtrorũque. Dicet tñ aliquis, ꝙ Euangelium B. Ioannis est excellentius ceteris in materia: quia ibi agitur de Deitate Christi, & in alijs de humanitate eius, vt sup. dictum est. Dicẽ-

C dum, ꝙ eiusdem dignitatis est ex parte obiecti. Nã oĩum Euangelistarũ obiectũ est Christus quantũ ad facta sua, & dicta: ideo non differunt: quia alioquin ẽt tres inter se differrẽt. Quia quidam eorũ meliores res de Christo dixerunt, quam alij. Sed nemo dicit eos in materia differre. Quod tamen diceretur Euangelium B. Ioannis excellentius ceteris, nõ haberem pro inconuenienti. Etsi enim Ecclesia non recipit talem nominationem: Sacri tamen Doctores solent in verbis suis significare quandam excellentiam Euangelij Ioannis super cetera, vocando illud diuinum, & altissimum, & quòd Ioannes excesserit ceteros Euãgelistas, sicut aquila omnes aues. De his Aug. lib. 1. de Concordia Euãgelistarum, & Hierony. in prologo super Matthæum, qui incipit. Plures fuisse, & in prologo super Ioannem. Tertiò põt considerari dignitas ex parte certi-

D tudinis, vel ineuitabilitatis rerum traditarum in Euangelijs, & ista non conuenit diuersitas: quia æqualiter necessaria, & vera, vel ineuitabilia sunt, quæ scribit vnus, sicut quæ scribunt omnes. Et nõ solùm est hoc de Euangelistis inter se: sed etiam respectu omnium librorum, tam noui, quam veteris testamenti positorum in Canone. Nam ita esset hæreticus, vel infidelis, qui negaret vnã propositionem de libro Iosue, sicut qui negaret vnũ Euãgelium, vt supra probauimus in quadã quæstione. Quartus modus auctoritatis põt esse secundùm quandam dignitatem. i. æstimationem. s. quòd vnus liber plus ab Ecclesia ęstimetur quàm alius. Dicendũ ẽt, quòd hoc non conuenit, quia Ecclesia non magis appretiatur vnum Euangelistam, quã alium, nec tribuit cuiquam dignitatẽ aliquam super aliũ, nisi quãtum ad ordinem temporis. Verum est autẽ, quòd

E si nos inquireremus particulariter singulas excellentias Euangchitarum, bene inueniremus unum librũ esse excellentiorem aho, sicut supra dicebamus de Ioanne respectu aliorum. Ecclesia tamen, quæ est mater nostra, & quam tenemur sequi per omnia, non distinxit talem dignitatem, ideo non fecit aliquam differentiã inter Euangelistas, nisi in ordine temporis, quia rarò Ecclesia considerat in ordine librorum nisi dignitatem materiæ, & ordinem temporis. Ratio autem quare Ecclesia non posuit aliquam inæqualitatem dignitatis, uel auctoritatis inter Euangelistas, uidetur fuisse, ne dando alicui, quod suum erat, tolleret alteri, quod habebat. s. Quia cũ oẽs Euãgelistæ tractẽt de eadẽ materia omnino, si Ecclesia diceret librum unius excellentiorem altero, putaretur maximè à oĩbus maiorem fidem uni, quam alteri dandam. Et per hoc dicta quorũdam redderentur aliqualiter dubia, uel

nõ putarentur omnino necessaria. Et istud erat valde inconueniens, & ẽt tolleretur aliquibus Euangelistis fides eis debita. Ad primũ in contrariũ dicendum, ꝙ personæ Euangelistarũ bene sunt inter se inæqualis dignitatis, & auctoritatis: quia illi qui sunt Apostoli sunt digniores nõ Apostolis, libri tñ eorũ non sunt pp hoc inæqualis auctoritatis, cum sint de eadẽ materia, & æqualis certitudinis. Dignitatẽ aũt personalem reputauit Ecclesia tanquã extrinsecã, & accidens ad auctoritatẽ libri, cùm illam non conferat directè: sicut esse regem non confert auctoritatẽ libro à se facto: quia dignitas regnatiua non est de specie dignitatis, quæ pertinet ad librum, s. dignitatis sapientualis. Ad secundum, ꝙ Euangelistas quosdam vidisse Christum, & alios non vidisse, non videbatur pertinere ad certitudinẽ scripturæ, quia certius visus iudicat, quàm alius sensus. Quia tñ Ecclesiæ constitit æqualiter vera dicere istos qui non viderunt, sicut eos qui viderunt, vtrosque in eadem auctoritate posuit: maximè quia id, per quod G principaliter certificant Euangelistæ de veritate scriptorum suorum, nõ est visus: quia adhuc circa istum poterat esse aliquis error: sed quia à Spiritu Sancto dirigebãtur, sciebamus eos non posse errare. Et ista est maxima certitudo, quæ esse possit. In hac tamen Euangelistæ nõ differunt: quia æqualiter à Spiritu Sancto dirigebantur ad hoc, quod nullus eorum erraret. Ideo Ecclesia non cõstituit in eis aliquẽ gradum dignitatis per hoc, quòd quidã viderunt, & alij non. Ad tertium dicendum Marcum, & Lucã indiguisse doctrina aliorum, & non Ioannem, nec Matthæum, non facit aliquam differentiam dignitatis in libro: quia põt esse, quòd aliquis eruditus ab alieno scribat cõuenientius librũ in aliqua arte, quàm ille, qui proprio ingenio fultus à nemine doctus est. Et dato, quòd æqualiter scribant, non facit hoc differentiam in dignitate H librorum, sed in quadã excellentia personarum: quia excellentior est, qui Doctore non eguit, quàm qui ab aliquo doctus est, sicut dicit Hesiodus Poeta, & allegat eũ Arist. 1. Ethic. Scilicet: Optimus est, qui per se omnia inuenit. Bonus autem est, qui docentem bene intellexit. Qui autẽ nec per se inuenit, nec à docente intellexit, omnium infelicissimus est. Item cùm dicitur, quòd Matthęus, & Ioan. non docti sunt, & Marcus, & Lucas fuerunt docti, falsum est, quia vtrique edocti sunt: sed Ioan. & Matthæus à Christo à quo audiuerunt: Marcus, & Lucas ab Apostolis. Non differt tamen doceri à prioribus, vel posterioribus, dum tamen eadem vbique tradantur.

In qua lingua Euangelia scripta sint ab Euangelistis, & an a principio semper fuerint in tali forma?
Quæst. XXV.

QVæritur, in qua lingua Euangelia scripta sint per Euãgelistas, & an à principio fuerint semper in tali forma, in qua apud nos manẽt. Ad primum dicendũ secũdùm Aug. lib. de Concordia Euangelistarũ, ꝙ oẽs Euangelistæ scripserunt in Græco præter Matthęum, qui scripsit in Hebræo. Hieronym. aũt in prologo super Euãgelia, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso, dicit ꝙ totũ nouum testamentũ Græcum est, i. scriptum in Græco, præter Matthæi Euangeliũ, qui in Hebræo scripsit. De Matthæo planũ est, ꝙ in Hebræo scripsit: quia postquam ipse prædicauerat in Iudæa volens transire in Aethiopiã, quæ ei sorte prædicationis euenerat: voluit relinquere Euãgelium, quod prædicauerat scriptũ Iudæis, quibus prædicauerat: ideo in Hebręo scripsit. Dicunt tñ quidam, ꝙ Beatus Matthæus conuertit postea illud in Græco, & sic fuerunt duo exemplaria Matthæi Hebræum, & Græcũ: sed Hierony. dicit in lib. de Illustrib. viris, c. de Matthæo, ꝙ hoc dubiũ est. Nã originale Matthæi Hebręum in bibliotheca Cæsarien. q̃ Pamphilus Martyr congregauit, inueniebatur tpe suo: Græcum aũt nõ vidit. De B. Luca, ꝙ in Græco scripsit satis conueniens est. Primò, quia dr, ꝙ B. Lucas erat Græci sermonis non ignarus, vt ait Hieron. in lib. de illustrib. viris, cap. de Luca. Scdò, quia Lucas scripsit in Græcia, s. in partibus Beothiæ, & Achaiæ: vt ait Hieron. in prologo super Matthæum, qui incipit. Plures fuisse, & in libro de Illustrab. viris. De Ioanne, ꝙ in Græ-

Matth. scripsit in Hebræo.

Lucas, Ioannes, & Marcus scripserunt in Græco.

F co scripsit satis rationabile videbatur, qa scripsit in Asia minori, in vrbe Ephesi, quæ nunc pertinet ad terrã Teucrorũ, siue Turcorũ, & tota illa terra sequebatur idioma Græcũ maximè inter peritos, quod ẽt hodie fit. Nam nõ solum ibi, quæ est terra satis coniuncta Græciæ, sed ẽt in tota Syria, & Palæstina, & Aegypto, & Alexãdria omnes Christiani periti in Græco scribunt, & in Græco oẽs sacros libros habent. De solo Marco vr̃ esse dubium quõ in Græco scripsit: quia ipse scripsit in Italia, cùm esset ibi cũ B. Petro, vt ait Hieron. in lib. de Illustrib. viris. Caput tñ linguę latinę erat in Italia, maximè tunc qñ adhuc florebat Imperiũ, & sic videbatur, ꝙ potius scriberet in Latino, q̃ in Græco. Dicendũ, ꝙ sine dubio in Græco scripsit, vt Hieron. & Aug. testãtur vbi supra. Rõ potuit esse multiplex. Prima quia Marcus fortè ignorabat linguã Latinam, vel nõ erat satis instructus in ea, & fortè erat instructus in Græca pp originem suam, vtpotè si esset de aliqua G regione, in qua lingua Græca esset cõis. Nam nõ constat nobis, de qua regione Marcus fuerit oriundus. Sed obijcietur, ꝙ non stet hoc: quia isti sciebant loqui oĩbus linguis: vt prædicarent oĩbus gentibus, ideo in quacunq; lingua possent scribere. Dicendum, ꝙ illud donũ fuit cõcessum oĩbus Apostolis, & ceteris, qui cũ eis erãt die Pentecostes, qñ venit super eos Spiritus Sãctus: nã apparuit super eos in diuersis linguis, & sedit super singulos, & loquebãtur varijs linguis: Act. 2. c. Erant autem isti quasi centum, & viginti. Marcus autem, & Lucas non fuerunt ibi, quia postea per Apostolos ad Christum conuersi sunt. Ideo nõ susceperunt illud donum linguarum. Verum est autem, quòd gratia linguarum, id est, loquendi varijs linguis mansit postea in Ecclesia, & computat eam Apostolus inter gratias, secundùm quas distinguuntur partes Ec- H clesiæ, in 1. ad Corinth. 12. cap. Erat tñ illa quasi minima gratia omnium Ecclesiarum, vt declarat Apostolus, in 1. ad Corin. 14. c. & multi erant in Ecclesia habentes istam gratiam tempore Apostoli, vt patet eod. c. Poterat ergo esse, ꝙ B. Marco collata esset ista gratia, non tñ apparet, ideo bene stat, ꝙ fortè scripsit in Græco: quia nesciebat latinum. Secundo factum est ad maiorem vtilitatem Ecclesię. Nam maior pars Christianorum, immo quasi tota Ecclesia tpe Apostolorũ pertinebat ad Græcos, s. erat in terra ipsorum. Quod patet ex numero Epistolarũ Pauli. Nam quatuordecim scripsit, & præter duas Timothæi, & vnam Titi, & vnam Philemonis, qui fuerunt personæ singulares: ceteræ, scilicet, decẽ fuerunt ad Ecclesias, quarum vnica fuit latinorũ, s. ad Romanos, & vnica Iudæorum, s. ad Hebræos: octo aut reliquæ fuerũt Græcorum. I Vt ergo magis cõmunicaretur Euangelium, Marci scripsit in lingua illa, in qua erat maior pars Ecclesiæ. Tertiò factum est: quia Marcus scripsit illud Euangelium antequam mitteretur in Alexandriam. Et fortè iam sciebat, ꝙ B. Petrus uolebat illuc eum mittere, & intendebat Euãgeliũ secum ferre sicut postea fecit, vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris, ca. de Marco. Et quia Alexandria, & tota Aegyptus sequebatur linguam Græcam quantũ ad viros peritos, sicut postea & fecit manẽte Ecclesia in partibus illis: voluit scribere in Græco, vt proficeret toti illi genti, ad quam ibat. Ad secundum dicendum, quòd non fuerunt semper Euangelia in ista forma, in qua nũc sunt, quia apud nos omnia sunt latina: à principio tamen nullum sint latinum, sed vnum Hebraicum, & tria Græca, vt supra dictum est. Postea autem dilatata fide Christi K per diuersas partes orbis, oportuit Euangelia, in quibus continebatur ipsa fides esse apud omnes gẽtes. Ideo singulæ gentes conatæ sunt scribere in lingua sua. Et sic fuerunt Euangelia in Chaldaico, Græco, Latino, Hebraico, & multis alijs linguis. Quis autem prius in Latinum Euãgelium verterit non constat nobis. Quidam enim putant fuisse Hieron. sed falsum est, quoniam ante eũ longo tẽpore non solũ Euangelia: sed etiam totum nouum testamentum in Latino habebatur, & erant diuersæ translationes, vt ipse significat in quodam prologo super Matthæum, qui incipit. Beatissimo Papę Damaso. Secuta fuit autem postea magna discordia, & error inter ipsos libros noui testamenti, quod accidebat ex pluribus. Primo propter diuersas translationes, quia quasi quælibet Ecclesia

Quis primus in latinum Euãg. verterit?

tenebat

tenebat suam translationem: immo quòd plus erat tot erant exemplaria, quot codices, ea tamen quæ inter se discordant, nō possunt simul esse vera, & sic erant multi errores in plerisque libris noui testamēti. Secundò erat iste error propter librarios dormitantes, vt ait Hierony. i. propter scriptores librorum, qui non aduertentes diligenter sæpe scribebant alia pro alijs, aliquando mutādo; aliquando subtrahendo, & sic non continebant æqualiter omnes codices. Tertiò factum est pp primos transferentes libros Euangelistarum, nescientes habitudinem ipsorum. Nam cùm aliquis interpres voluit primò transferre librum alicuius Euangelistæ, & vidit differentiam illius ad ceteros, quòd quidā plura, alij pauciora continerent, putauit hoc factum esse per errorem non quidem Euangelistarū, sed aliorum, qui eorum libros transtulissent, ideo quidquid habebatur in omnibus posuerunt in vno, s. oia quæ Matthæus, & Lucas, & Ioannes dicunt vltra Matthæum posuerunt in Matthæo: & omnia quæ Matthæus, Lucas, & Ioannes posuerunt super Marcum scripserunt in Marco. Et ita confuderunt oēs Euangelistas, vt nesciretur quid vnus dixerit, & quid alius. Quarto accidit alius error propter eosdem translatores. Nam quando plures Euangelistæ dicebant eandem sententiam, non tamen per eadem verba, sed quidam expressius, & alij breuius; cùm vnus de primis translatoribus primò legisset vnum Euangelistam putans illum vera continere secundùm verba illius emendabat eandem sententiam in omnibus, & secundùm hoc nullus Euangelista manebat, sed in vnum oēs confusi erant, & non erant quatuor libri, sed vnus liber quater scriptus. De his omnibus Hiero. in prologo super Euāgelia, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso. Ad emendandam istam confusionē multi conati sunt, sed non valuerunt. Fecit tamen quidā nomine Ammonius Alexandrinus decem Canones Euangeliorum, per quos sciretur quid proprium cōtinebat quilibet Euangelista, & in quo conueniebat cum alijs, & cum quibus specialiter conueniebat, & per hoc tollebatur cōfusio, immo via, quòd nō poterant cōfundi Euangelia stantibus illis Canonibus, & assignatis in libris. Manserūt autem illi canones apud oēs antiquos, & manent etiam apud nos, sed errore librariorum sæpe etiam ipsi canones confundebantur. Vnde & iam in rarissimis libris apponuntur, nisi in quibusdam antiquissimis, in quibus ipsa antiquitas nouitate diligētior, & solertior annotauit. Non tamē per hoc tollebatur quin apud diuersas Ecclesias essent diuersa exemplaria, & maneret semper error. Nec poterat tolli iste error, nisi per aliquem habentē potestatē, qui recisis omnibus libris nouos, & emendatos condi faceret. Hoc autem fecit Damasus Papa vir Deo deuotus, qui fuit tēpore Beati Hieron. Iste mandauit Beato Hierony. vt corrigeret libros Euangeliorum, immo totum nouum testamentum, & Latinę Ecclesiæ emendatum traderet. Ipse verò ex Græcis exemplaribus, quę fuerant prima, & erant incorrupta, scripsit: & totum nouum testamentum in hac forma, quæ habetur apud nos Latinæ Ecclesiæ tradidit. Et sic totum nouum testamentum in forma, in qua habetur à Beato Hierony. scriptum est, sicut ipse scripserat totum nouum testamentum. De hoc in prologo allegato Hier. qui incipit, Beatissimo Papæ Damaso.

An Christus aliquem librum in nouo testamento scripserit, & quare non scripserit? Quæst. XXVI.

QVæritur vlterius, an Christus aliquem librum in nouo testamento scripserit, & quare non scripserit? Respondet Aug. lib. 1. de concor. Euangelistarum dicens, istam fuisse quæstionem Gentilium tempore suo, qui conabantur aduersari Religioni Christianæ. Et non audentes impugnare Christū, arguebant Discipulos eius indirectè, destruendo fidem, dicentes: Christum fuisse sapientissimum omnium hominum, nō tamen fuisse Deum: ideo ipsum de se non scripsisse, ꝙ erat Deus, sed Discipuli eius volentes eum plus honorare, quàm decebat, dixerūt eū esse Deū. Et ob hoc Porphirius totam culpā Religionis Christianæ introductæ imponit Beato Petro. De quo Aug. 19. de ciu. Dei. Hoc faciebant potissimè Sacerdotes Idolorū videntes templa sua destrui, Idola confringi, & totā spem quæstus sui perire, dolebant, & dicebant, quòd Christus nunquā talia vetuerat, sed Discipuli sui ista confinxerant. Et sic, quòd nō essent tenenda asserebant. Etiā dicebant ipsi Christum scripsisse quosdam libros, quos in mōdū Epistolæ dirigebat Petro, & Paulo, & discipulis suis. Et dicūt, ꝙ in libris illis cōtinebatur quid erat illud, per quod Christus talia miracula faciebat, & sic volebāt Christū per aliquas artes occultissimas, quæ ad magicam pertineret operatū fuisse oia miracula, & vocabant eum sapientissimū oium hoium, quia nullus præter eum tam excellentissimas artes inuenisset, per quas tam stupenda miracula toto orbe fecisset. Hos increpat Aug. probans mētitos. Primò quia Christus nullas tales artes exercuit, cùm nulla gens sit, quę magis interdicat artes istas, quàm cultores Christi. Sedò quia dixerunt, quòd scripserat Petro, & Paulo Discipulis suis, & tñ dum Christus fuit inter hoies nunquam Paulus fuit Discipulus eius, sed postea conuersus est. Nihil ergo tale Christus scripsit. Dicendū igitur, ꝙ Christus nullum librū scripsit, nec pro nouo testamēto, nec pro aliquo alio, quia si Christus aliquid scripsisset nihil fuisset speciosius in toto orbe, & nihil cū maiori diligentia Ecclesia cōseruasset, essetque famosius omnibus, quæ in tota Ecclesia habentur. Nullus tamen talis liber à Christo reperitur scriptus, nec aliquis Doctorum Catholicorū asseruit Christū aliquid simile scripsisse, immo nunquā saltem leuis fama fuit de hoc in Ecclesia. Solùm autem bis legimus Christū aliquid scripsisse. Primò scripsit breuē scripturā digito suo in terra, qn̄ mulier de adulterio accusata coram eo adducta est. Ioan. 8. c. Quid aūt illa scriptura contineret, ibi declarabitur. Sed quidquid illud esset nō mansit, sed sicut Christus illud scripsit ita deleuit, quia in terra illud scripserat. Secunda scriptura fuit epistola quædam, quam Christus misit ad regem Abagarū. Fuit. n. iste, Rex cuiusdā ciuitatis, quæ in libro Tobię vocatur Rages: & nunc appellatur Edesa, circa terram Chanaan in Mesopotamia, qui audita fama miraculorū Saluatoris nostri, quæ per oēs terras vulgabatur, cū ipse laboraret quodam morbo secundū hoies insanabili, rogauit Christū per epistolam, vt dignaretur eū sanare, offerens ei ciuitatem suā, in qua regnabat, quæ ambobus sufficere poterat. Christus aūt rescripsit ei, dicens: ꝙ præsentiam suā habere nō poterat: à morbo tñ sanaretur: licèt non illico, ipse namq; mitteret ad eū Discipulum suū vnū, qui eū sanaret. Iste discipulus fuit Iudas Apostolus, qui alio noie vocatur Thadæus, qui literarum Christi ad Abagarū portitor extitit, & ipse post Christi ascēsionem illuc rediens Regē conuertit ad Christū, & à morbo corporis sanauit. Mansit aūt in prædicta ciuitate epistola illa Saluatoris nostri lōgo tpe, & qn̄ hostes inuadebant vrbem si puer legeret illā literam in muris vrbis destruebatur obsidio. De his hr̄ in historia Ecclesiastica Ruphini. De his ēt Hierony. in lib. de illustr. viris c. de Iuda, & nihil aliud legimus Christū vnquā scripsisse. Cū aūt quæritur, quare Christus nō scripserit aliquid? Respōdet Aug. lib. 1. de concor. Euangelistarum in fi. ꝙ Christus scripsit Euangelia, s. illa, quæ scripserunt quatuor Euangelistæ. Nam cū illi essent partes corporis eius, quidquid illi faciebāt dicebatur Christus facere: sicut id, ꝙ facit manus hominis facit ipse homo. Erant aūt illi manus Christi, quia erant partes ministeriales corporis sui, quod est Ecclesia. Ista tñ est causa figuralis. Dici pōt ergo, ꝙ Christus nihil scripsit, quia honestius erat, ꝙ quidquid scriberetur, per alios scriberetur quàm per ipsum. Nam omnia, quæ scribenda erant, pertinebant ad laudem Christi, cùm continerentur miracula in Euangelijs, quæ ostendebant Christi excellentiam. Erat autem honestius, quòd alius scriberet hoc, quàm quòd ipse: & minus suspectum erat, quia nulli laudanti se creditur, sicut Iudæi dixerunt Christo. Tu testimonium perhibes de te ipso, & testimonium tuū non est verum, id est, non probatur esse verum, quia dictum tuum pro te nihil probat. Cùm autem alij dicerent hoc de Christo, non esset ita suspectum. Sed obijcietur, quod Christus non deberet permittere, ꝙ alij scriberent de eo, perhibentes testimonium de ipso, sed magis, quòd ipse scriberet, quia ipse dixit Ioan. 5. c. Ego autem ab ho-

Christus bis scripsisse legitur.

Cū quare Christus nihil scripserit?

Alph. Tost. super Matt. Præfat.

mine testimonium non accipio. Si tñ aliqui de ipso scriberent, testificarentur de eo. Dicendum, ꝙ Christus nõ accipit testimonium ab Euangelistis, licèt ipsi scribant de eo, quia id, de quo dubitabatur, & super quo Iudæi volebãt testimoniũ, & petiuerant illud à Ioanne, an Christus esset Messias, & esset Deus? ipse autem dixit, ꝙ ad hoc nõn recipiebat testimonium ab hoïe, s. ꝙ per hoc crederetur eũ esse Deum, quia aliquis homo illud dicebat, quia leue testimonium erat illud à quocunque homine esset ad probandum aliquem hominem esse Deum, quia erat res maximè incredibilis. Sed accepit testimonium irrefragabile ab operibus, dicens: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Nunc aũt cum Euangelistæ de Christo scribunt, nñ accipit testimoniũ ab eis, ꝙ ipse sit Deus: sed ipsi referunt ea, quæ Christus fecit, per quæ probauit se esse Deum. Et illud non est testificari, i. probare, sed testimonium perhibere, i. testificata, vel probata scribere. Et tale testimonium bene Christus accipit ab hoïbus, quia nihil per hoc ipsi probant. Secus erat de testimonio Ioannis, s. quòd Christus vellet probare se esse Deũ, vel Messiam solùm per hoc, quòd Ioannes asserebat illud. Tale autem Christus à se accipit, i. ab operibus suis, & non ab homine. Sed testimonium, quòd est relatio gestorũ, per quæ probata est res, conuenientius accipit Christus ab alio, quàm à seipso, vt non sit aliqua suspicio, ꝙ in fauorẽ sui aliquid scripserit. Aliter põt dici, quod Christus nihil scripsit ad tenendam dignitatem quandam. Nam conditio dominorum est, quod licet ipsi possent aliquid facere, non faciant per seipsos, sed per ministros suos, si per illos commodè fieri potest. Sed relatio gestorum, & scriptura quæcũque alia pertinẽs ad mores, poterat scribi per alios cõuenienter: ideo non oportebat, ꝙ Christus illud per se faceret. Redimere autem nõ potuit nos Christus nisi per seipsum, ideo ipse mortuus est, sed scribere poterat per alterum, ideo per se non scripsit. Tertiò põt dici, quòd nihil proficiebat potius scribere Christum, quàm quòd alij scriberent: nam si Euangelistæ alia scriberent, quàm quæ Christus prædicabat, & quæ faciebat ipse, differebat Christum scribere, vel Euangelistas scribere. Quia tamẽ nihil Euangelistæ scripserunt, nisi quòd Christus fecit, & dixit, & si Christus per se scriberet, illa eadem scripturus erat, quia si scriberet nihil scriberet nisi pertinens ad salutem nostram, s. de fide, & moribus, quæ Euangelistæ scripserunt. Ideo nihil magis proderat eum scribere, quã Euangelistas: nisi fortè in quãtum scriptura illa, quę erat de manu Domini, esset maioris honoris. Sed non poterat ille idem liber esse in toto orbe, sed transferretur, & tunc iam non maneret eadem dignitas, quia nõ esset ille liber per manum domini, sed manu hominis scriptus. Nihil ergo melius erat, quòd Christus scriberet, quàm quòd Euãgelistæ scriberent. Quartò quia dici potest, quod Christus scripsit non eo modo, quo dixit August. quia illud videbatur esse figurale, sed quia quando aliquo loquente alius de voluntate eius scribit verba ipsius, illemet dicitur scribere, qui loquitur. Euangelistę tamen fuerunt à Christo positi ad scribendum. Nam ipse dedit in Ecclesia Apostolos, Prophetas, & Euangelistas, ad Ephe. 4. c. Et nihil illi scripserunt, nisi quòd Christus eis dixit prædicãdo, & quod ipse fecit, & voluit ea illos scribere: ergo Christus dicebatur scribere: & sic nõ fuit opus, ꝙ Christus aliquid scriberet manu sua. Sed obijcietur, quod aliquid debuerit scribere de lege sua. Nam sicut fuit, cum data est lex Moysi, quia Deus scripsit decem præcepta in duabus tabulis, & dicuntur scriptæ digito Dei. Exo. 32. & 34. c. Ita Christus dans legem debuit aliquid scribere. Dicendum ꝙ cùm data est lex Moysi, non proderat potius, ꝙ scriberetur lex per Moysem quã per Deũ. Nam aliàs Deus scripsisset totam legem: nihil tamen scripsit de lege, quia decem præcepta, quæ scripsit nõ propriè pertinebant ad legem, quam Deus dabat Iudæis, cùm illa præcepta essent de iure naturali: ista tñ præcepta adhuc non scripsit, nisi in testimoniũ, s. ne Iudæi possent negare, ꝙ Deus dedisset eis legem. Et ad hoc fecit seruari illas duas tabulas lapideas in Arca, quæ vocata est arca testimonij, quia in ea seruabãtur illæ tabulę in testimoniũ legis datę. Exo. 25. c. Illud testimoniũ ponebat Deus contra Iudæos, quia erãt

F duræ ceruicis, & faciliter conuertebantur ad Idola, nec colebant Deum nisi pp timorẽ, cùm essent viri valde imperfecti. Vt ergo posteri eorũ non possent negare se legẽ accepisse, seruabãtur illæ tabulæ in arca. Et sic multa alia Deus iubebat seruari in testimonium contra Iudæos, ne obliuiscerẽtur legis, & beneficiorum susceptorum. Patet Deut. 27. c. cũ Deus iussit, ꝙ ingredientibus Iudæis in terrã Chanaan scriberetur Deuter. in lapidibus inter montẽ Garizim, & Hebal, & sic factũ est. Et istud factũ fuit, vt maneret ibi in memoriã, quõ lex fuisset cõfirmata post ingressum in terrã Chanaan. Iussit quoq; qñ Iudæi transierunt per Iordanem, ꝙ ponerent duodecim magnos lapides in alueo Iordanis, vt qñcunq; Israelitæ viderent illos, & quærerẽt filij à patribus quid significabant lapides illi, dicerent quod per Iordanis alueum arentem fecerat
G illos Deus transire. Iosue 4. c. In nouo autem testamento non erant ista necessaria, quia nunquam negaturus erat totus mundus Christũ dedisse legem. Quia lex vetus data est quasi nolentibus recipere, cum prius Deus rogauerit eos, & induxerit promissionibus, vt illam reciperent. Exo. 29. c. & illam non tenebant nisi pp timorẽ. Secus aũt de lege noua, ad quam totus mundus amans illã cõfluxit. Et nõ oportebat, ꝙ hoies rogarentur, vt legem ipsam acciperent, sed potius ipsi deferebant oïa, & exponebant se mortibus grauissimis, vt illam possent tenere. Nunquam ergo Christo negandum erat, quòd legem dedisset, & sic nõ erat necesse, quòd aliqua scriptura sua maneret quasi in signum legis datæ. Item non conueniebat tale signum, quia Iudæis, qui erant vnus populus, & paruus habitans in terra Palæstinæ, & habens vnicum templum ad quod
H oẽs cõueniebant ter in anno. Exo. 34. c. vtile erat aliquod signum ibi manens, quod Iudæi viderẽt, & per quod admonerentur se accepisse legẽ, vel aliqua beneficia à Deo. Et sic manebat in templo in Sancta Sanctorum Virga Aaron, quæ fronduit, per quam probabatur, quod Sacerdotium pertinebat ad solam progeniem Aaron Numeri 17. c. Manebant etiam laminæ ęreę affixæ altari holocaustorum, vt nemo extraneus, qui non esset de stirpe Aaron auderet accedere ad ministrandum in altari admonitus per laminas æreas affixas altari, quæ fuerant de turibulis illorum virorum, qui contra legem volentes ministrare, à Domino combusti sunt. Numeri 16. c. Erat etiam in Sancta Sanctorũ vrna plena manna, de qua comederant Iudæi in deserto, vt per hanc probaretur, quod Deus illos quadraginta annis cælitus in deserto aluisset. Exod. 16. c.
I Hæc omnia cum ipsis tabulis lapideis erant in arca testimonij, ad Heb. 9. c. Non fuit tamen conueniens aliquod signum relinqui in lege noua, quia cùm illa sit per totum mundũ extensa inter gentes diuersarum communicationum, quæ nunquam inter se conueniunt, quales sunt Indi, & Hispani, vel Alemani, & Aethiopes, si signum illud relictum à Christo esset in vna terra, gentes aliæ distantissimæ nunquam possent per illud signum admoneri: erat ergo inutile. Item si Christus voluisset relinquere aliquem librum in signum legis datæ, sicut Deus reliquit Iudæis tabulas, non oportebat illum librum continere aliquam doctrinam, quia non dabatur, vt per illum homo erudiretur, sed vt maneret in signum legis datæ: sed debebat esse aliqua res admiranda, de qua appareret, quod non poterat fieri nisi supernaturaliter, & tunc nõ erat ad
K propositum quæstionis, scilicet, quare Christus nõ scripsit aliquem librum, sed soli Euãgelistæ. Aliter potest dici ad tollendum omnia hæc, quod Deus nihil scripsit in veteri testamento, & tabulæ illæ lapideæ non fuerunt scriptæ à Deo, sed ab Angelis, & per eos data est lex: vt probatum est Exod. 20. & 32. & 34. cap. Angeli autem erant ministri Dei: ita nunc Christus per se nihil scripsit de nouo testamento, sed per ministros suos, scilicet, Euangelistas, qui erant Angeli sui, omnia scripsit.

An libri Euangeliorum sint necessarij in fide? Quæst. XXVII.

QVAERITVR vlterius, an libri Euangeliorum sint necessarij in fide? Respondendum quod in proposito necessarium accipitur necessitate finis, vel conditionis

A ditionis, & non absolutè, siue necessitate coactionis. Dicantur ergo illa necessaria, sine quibus non est salus. Est autem salus nostra solùm in volũtate Domini. Nam peccare possumus ex nobis ipsis: resurgere autem à peccato, & redire in pristinam amicitiam Dei per nos non possumus: sed pendet hoc ex voluntate Dei, scilicet, quia cùm nos offenderimus eum, ad remissionẽ delictorũ nostrorum nihil requiritur, nisi quòd velit remittere. Quia tamẽ Deus iustissimus est, sicut ab æterno præordinauerat, non vult peccata nostra remitti sine satisfactione, quia aliàs maneret aliquid inordinatũ in vniuerso, & iustitiæ non satisfieret, quod inconueniens est. Nam sicut necesse est Deum bona agere, quia bonus est, & impossibile est eum mala agere, ita necesse est eum iusta agere, quia iustus est. Nam Deus nõ potest negare naturam suam, sicut dixit Apostolus, quòd Deus se ipsum negare non potest. B Cùm ergo nos offenderimus Deũ, non potest offensa tolli sine aliqua satisfactione, quia nõ est iustum. Et quoniam satisfactio nõ est, nisi per æqualitatem: necesse erat; quòd homo tantum patiatur, quantum peccauerat. Peccatum autem nostrũ, licet sit in se actio quædam finita, ex parte tamen obiecti, scilicet Dei, quẽ offendimus, efficitur quodammodo infinita, quia offensa accipit quãtitatem ab eo, qui offenditur, vt probat Aristot. 5. Ethic. cap. de contrapasso. Ideo nullus homo pro seipso satisfacere posset, etiã si solùm semel peccaret. Oportuit ergo, quòd si peccatum hominis deberet remitti per satisfactionem, quòd pro eo laboraret satisfaciendo aliquis cuius actus esset meriti infiniti. Et nemo est nisi Deus, non tamen Deus in seipso, quia Deus mereri nõ potest, cùm non sit aliquis, respectu C cuius mereatur, & etiam non potest aliquem actum pœnalem habere, qui est propriè satisfactorius: oportebat ergo quòd ille esset homo Deus. Homo quidem, vt pati posset, & mereri: Deus quidem, vt actus eius esset infiniti valoris, & meriti, sicut ipse realiter est infiniti valoris. Iste autẽ fuit mediator noster Christus Iesus, & sic per istius mortem fit satisfactio pro omnibus peccatis, etiã si essent in infinitũ plura: etiam satisfaceret pro peccatis Dæmonum, & damnatorum, si illi essent dispositi ad suscipiendum fructum istius redẽptionis. Christus enim cùm mortuus est, æqualiter pro omnibus satisfecit pro bonis, & malis, mortuis, viuentibus, & nondum natis. Quia tamen mors Christi in se est aliquid absolutũ, scilicet, quòd non magis limitatur ad istum hominẽ quàm ad illum, necesse fuit, quòd aut omnes tam boni, quam mali saluarentur per D mortem Christi: aut esse aliquid, per quod fructus istius mortis applicaretur potius isti homini, quàm illi. Et quia Christus per passionem suam etiam in quantum homo acquisiuit, quòd esset Dñs oium hoium, vt probatum est, supra, in quadam. q. & effectus est caput, voluit ꝙ omnes illi, quibus passio deberet proficere, essent vnum corpus, cuius corporis ipse esset caput. Et sicut in corpore naturali dum membra manent vnita capiti per continuationem ipsorum recipiunt influxum virtutis à capite, ita qui essent intra corpus istud reciperẽt influxũ à Christo, & participarentur eis fructus passionis eius. Id autẽ per quod homines efficiuntur de isto corpore est fides, ideò cùm per mortẽ Christi redimamur, erat conueniens, ꝙ nos haberemus fidẽ de eo, ꝙ pro nobis mortuus fuerat. Et quia nõ poterat Christus moriens satisfacere nisi esset Deus, oportebat etiam credi eum esse Deum. Et quia passio Christi E proficiebat ad remissionem peccatorũ, oportebat, quòd nos crederemus remissionem peccatorũ esse possibilem. Et quia omnia non sunt nisi quo ad hoc, ꝙ homo solutus à peccato possit consequi felicitatem, quam vocamus vitã æternã, & quia ista felicitas secundũ hominem erat impossibilis, nisi sit resurrectio mortuorũ, quia aliàs sola aia maneret, & non homo, oportuit credi esse resurrectionẽ. Et quoniã ista bona nõ cõicantur hominibus, nisi existentibus intra Ecclesiã, quæ est corpus Christi: oportuit credi esse sanctam Ecclesiã catholicã vnicam. Et quoniã oia ista bona Deus, qui est Trinitas Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus nobis largitus est, oportuit nos credere Deũ esse vnum, & trinũ. Et isto modo possumus reducere omnes articulos positos in symbolo Apostolorum. Isti autem videntur esse de necessitate salutis. Nam eis nõ credimus

Satisfactio pro peccato hoĩs debebat esse meriti infiniti.

A plenè, vel nescimus quid est nostra salus, vel à quo est, vel quomodo, vel an saluandi simus. Dico autem necessitatẽ salutis rationabiliter, de ceteris aũt nõ videbatur esse tanta necessitas credendi, quia illa nõ sunt per quę principaliter, & immediatè salus nostra procurata est, vel in quibus principaliter consistit. Et ista videtur esse causa, quare Apostoli in symbolo suo collegerunt potius istos articulos, siue puncta quàm aliquos alios, & non plures, quia ceteri non ita immediatè pertinebant ad salutem nostram. Ex hoc aũt eliceret aliquis, ꝙ libri Euangeliorũ non sunt necessarij ad integritatem fidei, sed sufficiunt articuli nominati. Dicendum autem, ꝙ libri Euangeliorum necessarij sunt tam ad integritatem fidei, quàm ad statum noui testamenti. Primò quia licet videantur isti articuli sufficere, tamen isti articuli nõ colliguntur per se, sed haben B tur ex aliquibus lõgis narrationibus, quarũ ipsi sunt principale intentum. Vt ergo isti articuli habeantur plenè, necesse est sciri illas narrationes, ex quibus depẽdent. Et istę sunt narrationes Euangeliorũ, ideo sunt Euangelia necessaria. Secundò quia non solũ dicuntur necessaria in fide ea, in quibus fides declaratur, sed ẽt ea, per quæ defenditur à paganis, & hæreticis: si autem solos articulos haberemus, dicerent fortè pagani, ꝙ ille Christus, quẽ nos credimus, seu dicimus, nõ potuit nos redimere, quia nõ erat Deus, nec fecit aliquid, per quod appareret eũ esse Deũ. Hoc autẽ nos non poteramus ostendere, nisi haberemus libros, vnde constaret, & isti sunt codices Euangeliorum, in quibus apparet de miraculis Christi, per quæ probabat se esse Deũ, & apparent ibi argumẽta, quæ Iudæi contra ipsum faciebant, & quomodo respõdebat, & per illa C nos instruimur ad respondendum infidelibus, & hæreticis. Et sic Euangelia fuerunt necessaria. Sic dicit Hieron. ꝙ necesse fuit Euangeliũ scribi propter hæreticos, vt patet in quodam prologo eius super Matthæũ, qui incipit: Matthæus cùm primo. Tertiò fuit necessarium ꝑp nos, quia non solùm oportebat nos credere postquam semel fidẽ suscepissemus, sed oportebat ẽt nos ad illa induci antequam crederemus. Nemo aũt crederet, si solùm audiret articulos, & nõ audiret aliqua gesta Saluatoris, & miracula ipsius. Ista .n. sola sunt, quæ inducũt ad credendũ. Sic .n. Christus dixit: Si nõ venissem, & non fecissem opera, quæ nemo alius fecit, peccatũ non haberent. Ioan. 15. c. Hoc aut est totũ in Euangelijs. Oportebat ergo illa scribi. Quartò si Euangelia nõ scripta fuissent, nos qui Christum non vidimus, nec eos, qui fuerunt cũ eo, nesciremus D quis fuit Christus, & quid operatus est, & quomodo nobis profuit, & sic fides periret. Vt ergo maneret fides, necesse fuit scribi Euangelia, in quibus illa cõtinẽtur. Quinto quia non solũ erat nobis fides necessaria ad vitam æternã, sed ẽt recta operatio, ne rursus Deũ offenderemus, & periret in nobis fructus passionis Christi, & ob hoc nõ solùm Christus pro nobis mortuus est, sed etiã legem nobis dedit directiuã oium actionum nostrarũ. Ista aũt cõtinetur in Euangelio: ideo necessariũ fuit Euangeliũ ad integritatẽ fidei vel status nostri. Sextò quia fides facit in nobis duo. Primò vt credamus oia illa, quæ credenda sunt: secundò vt nihil credamus eorũ, quę non sunt credenda, sed fugiamus illa. Hoc tñ nõ potuit fieri nisi haberemus libros Euangelij. Nã dato, ꝙ ad credendũ sufficeret habere articulos, hæretici tñ poterant nobis multa dicere de E Deo, siue de Christo, quæ indignum esset credi de eo. Vt autem nos sciremus quid dignũ erat credi de eo, & quid non: oportuit nobis dari satis longam doctrinam, in qua tangeretur de omnibus in quibus dubitari poterat circa Christum, siue Deum, de quibus nos non possemus habere determinationem, nisi per scripturam. Et ad hoc necesse fuit dari Euangelia, & scribi, in quibus continerentur omnia gesta Christi, & dicta: & per illa sciremus, quid de Christo debeamus confiteri, & quid negare.

Libri Euãgeliorum sunt necessarij ad integritatẽ fidei.

Fides in nobis duo facit.

An præter Euangelia sit aliquis alius liber necessarius in Sacra scriptura? Quest. XXVIII.

QVæritur vlterius, an præter Euangelia sit aliquis alius liber necessarius in sacra scriptura? Dicendum sicut supra dicebatur, quòd necessarium non accipitur absolutè, sed necessitate finis. s. ad hoc quòd

fides integra maneat,& status noster possit conseruari si-
ne calumnia hæreticorum, & infidelium. Et hoc modo
non solum Euangelia fuerunt necessaria, sed etiam om-
nes libri,qui traditi sunt in sacra scriptura,fuerunt nobis
necessarij: tam illi,qui sunt in nouo, quam illi,qui sunt in
veteri testamento. Primò propter fidem:nã fides nostra,
quæ collecta est in symbolo in articulis certis,habetur ex
diuersis locis sacræ scripturæ. Et sic habentur ibi articuli
pertinentes ad Christũ,& ad opera reparationis. Ita etiã
sunt articuli pertinentes ad opera creationis. Articuli au-
tem de reparatione colliguntur ex Euangelijs:articuli au
tem de creatione colliguntur ex veteri testamento. Ideo
oportuit nos habere libros veteris testamenti. Secundò
fuerunt necessarij ad respondendum calumnijs infide-
lium. Nam Iudæi possent calumniari, quòd ille,quẽ nos
colebamus,non erat Messias promissus à Deo, quia ex li-
bris eorum cõstabat alterum esse Messiam. Vt ergo fides
posset defendi, oportuit nos habere libros Prophetarũ,
in quibus Christus promissus erat, vt ex eis possemus eli-
dere omnes calumnias Iudæorum. Tertiò,quia non solũ
necesse erat fidem defendi, sed q sicut Christus volebat,
ad eam conuenirent omnes gentes: Iudæi,Latini,Græci,
& Barbari. Iudæi tamen cùm haberent legem à Deo da-
tam,& promissiones certas, quæ falli non poterant: non
recederent à statu illius legis venientes ad Christum, nisi
ex illa lege constaret debere venire talẽ Christum. Et sic
fuerunt necessarij libri Prophetarum, ex quibus constat
de cessatione illius legis,& de altera lege dada,& de Mes-
sia qualis esse debebat. Fuerũt ergo nobis libri illi omni-
no necessarij. Nam Apostolus ex illis probat ea,quę dicta
sunt ad Hebr.7.& 8.& 9.cap. Quartò quia Christus sępe
probat aliquid contra Iudæos,& arguit contra eos,& re-
spondet etiam argumentis illorum ex libris veteris testa-
mẽti: immo & contra Diabolum arguit, & respondet ex
illis. Matth.4.c. Et de hoc patet ex toto processu Euange-
liorum. Necessarij ergo fuerunt nobis illi libri,vt videre-
mus ea,quę Christus allegabat,ne possẽt nobis Iudæi di-
cere illa nõ haberi in libris suis,& Christum falsè allegas-
se. Hoc ergo idem fit in alijs libris noui testamẽti,in qui-
bus sæpe Apostoli inducũt auctoritates veteris testamẽti.
Quintò quia hæretici conantur semper cõtra Ecclesiam,
& calumniantur quomodocunque possunt. Si autem nos
non haberemus omnes libros veteris testamenti, possent
hæretici calumniari nobis, dicentes multa contraria legi
Christi reperiri in veteri testamento, & tamen constabat
illa esse vera, quia data erant à Deo Hebręorum, de quo
cõstabat, quòd erat verus Deus, ideo necesse erat in lege
Christi falsa cõtineri. Ad hoc ergo,quòd nihil possẽt ca-
lumniari infideles,nec hęretici, habere nos oportuit om-
nes libros veteris testamẽti,vt ex illis sciremus veritatem
rerum,ne quis nobis calumniari posset. Nulli autem libri
contra nos allegari poterãt, quia nulli præter illos sunt li-
bri diuini. Ceteris autem fidẽ non adhibemus ex necessi-
tate:& sic fuerunt necessarij libri omnes veteris testamẽ-
ti. Considerandum tamen quòd esse nobis libros illos ne-
cessarios potest intelligi dupliciter,scilicet,aut antequam
fierẽt.s.quòd necesse esset illos fieri propter nos: aut post-
quam facti sunt, scilicet, q necesse sit nobis illos habere.
Accipiendo secundo modo,omnes libri veteris testamẽti
qualescũque sint, sunt nobis necessarij, quia si aliquis eo-
rum nobis deficeret,ex illo possent calumniari nobis hæ-
retici,& infideles,sicut supra diximus. Accipiendo primo
modo necessarium, dicẽdum quòd videbantur aliqui li-
bri necessarij de illis pro bono statu fidei nostræ, sicut li-
bri Prophetarum, in quibus de Christo agitur, & liber
Gen. vbi de creatione dicitur,quam necesse erat credi,&
sic de similibus. Alij autem erant qui nõ videbãtur nobis
necessarij nisi scripti fuissẽt:sicut liber Esther, & Macha
bæorum,& Esdræ,& Nehemiæ, & quædã historiæ,quæ
directè non videntur pertinere ad statum legis nouæ.
Fuerunt tamen istæ historiæ necessariæ Iudæis. Nã sicut
nũc Ecclesia quæ est corpus Christi est in Christianis, ita
ab antiquo fuit Ecclesia in Iudæis. Et est eadem Ecclesia
per continuationẽ, & eadẽ fides erat illorũ, & istorũ,nisi
q iam nos magis claram eam tenemus, quia nõ tantũ est
fides,quantũ historia,vt dicit Aug.& Greg.& cęteri Do-

Quæ sunt necessarij libri veteris testamenti.

Eadẽ est Ecclesia, s. illa qua antiquitus fuit in Iudæis,& quæ nunc est ĩ Christianis.

F ctores. Quia ergo illis Iudæis erant isti libri tũc necessarij
pro bono statu ipsorũ, cũ ibi agatur dę rebus multũ per-
tinentibus ad eos, scripti sunt pro vtilitate Ecclesiæ, i. il-
lius Ecclesiæ quæ tunc erat, & nũc est: licèt nunc habeat
alium statũ. Sunt tñ iam oẽs illi libri nobis necessarij post
quam scripti sunt propter causam dictam. Aliter adhuc
sunt necessarij, i. valde vtiles,quia sunt scripti per reuela-
tionẽ diuinam,& oẽs huiusmodi sunt vtiles valdę, vt ait
Apostolus. 2. ad Tim.3.c.f. Omnis scriptura diuinitus in-
spirata vtilis est ad docendũ, ad arguendũ,ad corripien-
dum,ad erudiendũ in iustitia, vt perfectus sit homo Dei
ad omne opus bonum instructus. Ista tñ sunt nobis neces
saria,s. vt iusti efficiamur, & perfecti corã Deo, quia ista
Deus dixit Abrahæ Gen.17.c.f. Ambula corã me, & esto
perfectus,& ad oẽm hoiem hoc dicitur Deut.18.c.f. Per-
G fectus esto cum Dño Deo tuo. Et Christus ẽt hoc manda
uit Matt.5.c. dicens: Estote perfecti sicut pater vr cęlestis
perfectus est: necesse est ergo nobis habere libros illos,
per quos ad istam iustitiam,& perfectionem erudiamur.
De libris aũt noui testamenti magis planũ est, q̃ de vete-
ribus, quia magis noua pertinent ad nos,quàm vetera,&
tñ vetera sunt nobis necessaria,ergo magis noua. Et dicẽ-
dum q nõ solũ libri noui testamenti sunt necessarij post-
quã scripti sũt, i. q sit necesse illos teneri in canone nostro
postq̃ semel scripti sunt,quia de hoc nõ est dubiũ,sed ẽt,
q erat necesse illos scribi. Primò pp hæreticos repellen-
dos,qui calumniabantur contra Ecclesiam, & nõ possent
nisi per illos repelli. Sic.n. fuit de Euangelio Ioannis. Nã
post ceteros Euangelistas longo tempore scripsit: nec scri
psisset nisi pp hæreticos Ebionitas,& Cerinthianos insur
H gentes: qui negabant Christum esse Deũ, vt dr in Eccle-
siastica historia,& Hierony. idẽ ait in lib. Illustrium viro-
rũ,& in prologo super Matthæũ,qui incipit: Plures fuis-
se. Ita & alij libri,qui scripti sunt post Euangelia in nouo
testamento proficiunt etiam cõtra hęreticos: sicut Cano-
nica Ioannis instruit nos contra hæreticos vocans eos An
tichristos, & quõ ab eis cauendum sit patet infra Ioan.4.
c.& in canonica.2. Ioã.c. vnico. Sic ẽt in alijs libris Episto-
laribus Apostolorũ cõtra hæreticos sępe aliqua ponũtur.
Secundò fuerunt necessarij libri isti ad tollenda dubia.
Nã licèt Christus legẽ perfectã dederit,poterant tñ mul-
ta dubia nasci, & errores quotidie, potissimè in Ecclesia
nouiter nascente, ideo ad tollenda illa dubia, & errores
scripsit B. Paulus ferè oẽs Epistolas suas. Nam Romanis
scripsit pp contentiones Gentiliũ,& Iudæorum;qui con-
I tendebãt de mutua prælatione. Et erãt dubia inter eos de
statu legaliũ,an seruanda essent, vel nõ, & ad ista Aposto
lus ibi respondet. Ita ẽt Epistola ad Cor. pp dubia,& di-
scordias quã ipsorũ erat scribenda. Et generaliter de
qualibet Epistola fuerunt aliqua dubia,vel errores tollen
di,pp quos Apostolus scripsit illas. De motiuis autem ad
scribendum singulas ipsarum, declarabitur per prologos
singularũ. Tertiò fuerunt necessarij libri isti pp mores,
quia licèt in Euangelio cõtineantur regulæ Christi, quæ
erant absolutè necessariæ: ipse tamen non curauit ponere
oia præcepta, quæ sufficere possent ipsi Ecclesiæ, quantũ
ad oia, quæ oriri possent dubia,& negotia: seu posuit ea,
quæ præcipua erant: ex quibus quasi ex quibusdã princi-
pijs generalibus alicuius scientiæ, poterant elici oia præ-
cepta, quæ postea essent necessaria ad statum Ecclesiæ,ita
K vt consideratis præceptis Christi clarè videretur de quo-
cunque præcepto,quod daretur circa quamcunque rem:
an conueniret doctrinę Christi,vel non, ita vt nemo pos-
set dubitare de pręceptis,quæ postea traderentur,an cõ-
uenirent legi Christi,vel non. Sicut cognitis principijs all
cuius artis quæcunque conclusio ab aliquo ponatur circa
illam artem videbitur, an sit vera, vel falsa,secundùm q
potest resolui ad illa principia,vel nõ potest. Talibus prę-
ceptis fundamentalibus positis, Christus non curauit se
vltra extendere, sed reliquit potestatem Apostolis ad di-
sponendum in Ecclesia de quibuscũque,quæ viderentur
opportuna ad fidem introducendam, & conseruandã,&
ad mores dirigẽdos,sic patet Ioã.20.c. cũ Christus introi-
uit ad Discipulos post resurrectionẽ dixit: Pax vobis. Si-
cut me misit Pater, & ego mitto vos, i. in eadem potesta-
te in qua Pater me misit ad procurãdum salutem huma-
nam,

Libri noui testamẽti cur necessarij.

nam, mitto ego vos. Et per hoc acceperunt potestatē diffiniendi, & statuendi in Ecclesia quæcunque eis viderentur per Spiritum Sanctū, qui eos in omnibus dirigebat: Et ob hoc cùm ipsi tradiderint præcepta multa ad directionem Ecclesiæ, quæ eis pro tempore visa sunt, ita & nobis illa fuerunt necessaria: ideo debuerunt scribi, & manere in tota Ecclesia, maximè quia nisi hoc fieret sequerentur schismata in Ecclesia. Nam cùm Apostoli tradiderint quibusdam Ecclesijs, apud quas prædicabant præcepta quædam, sicut Apostolus illis Ecclesijs particularibus, ad quas direxerat Epistolas, vellent tenere illæ Ecclesiæ præcepta illa, aliæ autem, quibus illa prædicta non sunt, non tenerent illa, & sic essent schismata. Vt ergo Ecclesia esset vna, quia plures Ecclesiæ esse non possunt, cùm Christus vnicam redemerit, & sibi sponsauerit, ad Ephe. 5. c. oportuit, vt ista præcepta Apostolorum scriberentur, & apud omnes Ecclesias tenerentur. Et ita de omnibus libris noui testamenti, in quibus continetur aliquid quantum ad mores. De Actibus Apostolorum, & de Apocalypsi Ioan. non ita videbatur causa necessaria, quare scriberentur, quia isti non principaliter continent documenta fidei, nec morum: sed in Actibus Apostolorū continetur historia, in Apocalypsi autem reuelationes. Dicendum quòd licèt isti libri non sint tam necessarij, sicut ceteri, sunt tamē valde vtiles. Patet de Actibus Apostolorum, quia cùm ibi cōtineantur gesta ipsorum in Ecclesia primitiua, erudimur per hoc, quid facere debeamus. Nam sicut iuxta Gregorium omnis Christi actio est instructio nostra, ita & actiones Apostolorum, cùm sciremus operari illos per Spiritum Sanctum. Et ita atgui potest ex similitudine, vel dissimilitudine ad actiones suas aliquam operationem nostram esse bonam, vel malam, sicut argueretur ex aliquo præcepto expressó. Item continentur ibi multa pertinentia ad fidē, de quibus ibi narratur historia, & maximè determinatur per totam Ecclesiam illius famosi dubij in Ecclesia primitiua, scilicet, an legalia cum Euangelio essent seruanda. Continetur etiā aliud valde vtile toti Ecclesiæ, scilicet, potestas, & auctoritas Ecclesiæ vniuersalis, id est Concilij generalis, s. q̃ nō possit errare, & quomodo iudicat cum Spiritu Sancto tanquam cum iudice suo in hac forma, s. placuit Spiritui Sancto, & nobis congregatis in vnum: Act. 15. c. Et multa alia valde vtilia ibi sunt. Sic.n. dicit Hier. in prologo ipsius lib. q̃ si consideremus Lucam Medicum ipsum librū scripsisse, cognoscemus omnia verba eius languentis animæ esse medicinā. De Apocalypsi adhuc nō apparet tanta causa necessitatis, sicut de Actibus Apostolorum, quia iste liber manet adhuc nobis vsque hodie in multis obscurus, cùm tamen Spiritu Sancto dictante scriptus sit. Manifestum est eum non sine magna Ecclesiæ vtilitate fuisse scriptum, cùm ibi contineantur omnia principalia accidentia Ecclesiæ vniuersalis à principio eius vsque ad finem sæculi. Et fortè ista quantum ad multa, licèt nobis obscura sint, essent nota eo tempore, quo Ioannes illum scripsit, quia fortè ista declararet ipse: etiam licèt nunc communiter nesciantur, aliquibus tamen Deus reuelat, vt intelligant, sicut Ioanni reuelauit, vt scriberet. Colligitur etiam magna vtilitas, & mysterium huius libri ex cōtestatione, quam facit Ioannes in fine dicens. Contestor ego omni audienti verba prophetiæ huius, si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri eius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate sancta. Quid tamen conferat nobis iste liber magis declarabitur in prologo super Apocalypsim.

An circa Euangelium possit fieri aliqua dispensatio per Ecclesiam? Quæst. XXIX.

QVæritur vlterius, an circa Euangelium possit fieri aliqua dispensatio per Ecclesiam? Dicendum circa hoc, quòd dispensatio est relaxatio iuris communis à rigore suo, vel tenore in aliquo casu speciali. Et licèt per dispensationem nō tollatur simpliciter: tollitur tamē quantum ad illum casum, & quantum ad illam personam: cū aliàs lex illa obligaret generaliter, & illam personam, & in illo casu necesse est dispensationem solum fieri per iurisdictionem, nec per quemlibet habentē iurisdictionē; sed per ipsum, qui legem condidit, vel qui maior eo est. Nam de iure legem condere, & tollere, & interpretari, & dispensare in ea eiusdem potestatis sunt: ideo non potest vnū, nisi qui potest cetera. Ex hoc elicitur quòd Ecclesia non potest dispensare circa Euangelium, cùm non possit dispensare in lege nisi qui condidit eam, vel qui habet maiorem potestatem eo. Ecclesia tamen non habet maiorem potestatem quàm Christus, ideo non potest dispensare in lege ab eo data. Secūdò patet, quia potestas Ecclesiæ solùm est à Christo: ipse tamen non dedit potestatem alicui ad destruendum ea, quæ ipse fecit, sed ad conseruādum illa: sicut ait Apostolus. 2. ad Cor. 13. c. s. Ideq absens scribo, vt non præsens durius agam secundum potestatem, quàm Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem. Quod autem homines, quos Christus obligauit obseruare legem suā in omni casu, per dispensationem Ecclesię absoluerentur ab ista generali obseruatione; erat minuere potestatem legis Christi. Ideo Ecclesia non potest dispensare. Tertiò patet, quia si circa Euangeliū deberet esse dispensatio, aut esset in eis, quæ fuisse, vel futura asserūtur, aut in eis, quæ fieri præcipiuntur. Circa primū non est dispensatio, cum dispensatio sit solum circa legem, assertiò autem rerum præteritarum, aut futurarū nec est lex, nec pertinet ad legē; ideo in hoc non est dispensatio, nec intelligi potest. Circa secundum posset intelligi dispensatio, cum ibi sint præcepta ad agendum, vel nō agendū. Et tñ circa ista nō potest fieri dispensatio. Ratio est, quia Christus non tradidit in Euangelio aliqua præcepta particularia cęrimonialia, nec aliqua pertinentia ad negotia foralia, sicut in veteri testamēto: quæ sunt propriè pręcepta positiua, & virtus eorū non dependet nisi à potestate cōdentis, sicut dixit Ari. 5. Ethi. s. quia lex positiua est, in qua nō differt à principio, sic vel aliter fieri, sed differt cum posita fuerit. i. ex se ipsa non obligat magis ad sic, quam sic faciendum, sed ex potestate cōdentis. s. postquā posita est. Sed fuerunt pręcepta Christi omnia generalia, quæ secundū naturam obligant, i. secundū rationem naturalem, nec oportebat propter illa poni aliquam legem, quia etiam sine lege obligarent, & apparent per se nota. Fuerunt tamen posita ad declarationem pro simplicibus, & vt ēt non esset locus contendendi, circa ea, si nō posita fuissent. Sic fuit in veteri testamento cū Deus posuit Decalogum ante omnē legem, & tamē manifestū est, q̃ Decalogus præceptorum obligauit à principio sæculi, cum illa essent præcepta iuris naturalis, & talia iura vel leges sunt scripta in cordibus hominum naturaliter, ad Rom. 2. c. Ista autem præcepta iuris naturalis nō sunt dispensabilia. Nā dicimus, q̃ Papa non potest dispensare contra ius naturale. Præcepta tamen à Christo tradita sunt de iure naturali, ideo non sunt dispensabilia, etiamsi non essent in Euangelio, quanto magis cum ibi sunt. Sed obijcietur, q̃ Ecclesia possit dispensare circa Euangeliū. Nam potestas Christi & Ecclesiæ est æqualis quantū ad ea, quæ pertinent ad salutē nostram, sicut Christus dixit Apostolis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. i. in eadē potestate. Ioā. 20. c. Potestas autē Apostolorum est potestas Ecclesiæ. Christus tñ poterat dispensare in Euangelio, quia ipse illam legē dederat: ergo potest Ecclesia. Patet hoc quia vnus rector politię cōdit legē, ceteri rectores politię succedūt in potestate æquali, & possunt illi tollere leges datas à prædecessoribus, sicut patet in Summis Pōtificibus, & Regibus, qui tollut leges priores, nouas cōdēdo, & tamē nō habent maiorē ptātem q̃ priores. Ita cum Ecclesia habeat æqualē ptātem cum Christo, poterit dispensare in lege Christi. Si autē obijciatur istus, q̃ par in parem nō habet imperiū de iure, ideo ēt Ecclesia habēs ptātem æqualē cū Christo, non poterit dispensare in lege eius. Dicendū, q̃ illud intelligitur de paritate in diuersis iurisdictionib. s. qñ duo iudices funguntur duabus iurisdictionibus æqualibus, q̃ vnus nō pōt imperare alteri. Secus aūt est in iurisdictione, quæ est eadē numero. Nā ibi par habet imperium in parem, sicut est de oībus Summis Pontificibus, qui vnicā, & eandem iurisdictionē habent, s. eandem, quā habuit Petrus, habuit Clemens, & eandē Grego-

Gregorius, & sic de ceteris. Ideo ibi successor potest in prædecessorem, qui erat sibi par non solùm dispensando legem illius, sed etiam tollendo eam. Idem de Regibus eiusdem regni, qui succedunt in vnica, & eadem iurisdictione, potest successor in antecessorem. Aliter potest dici, quòd par nõ habet imperium in parem, s. quando ambo sunt pares, & est inter eos paritas: in illis tamen, qui succedunt in eadem iurisdictione, quando vnus est non est alius. Et licèt prædecessor fuerit æqualis potestate ei, qui nunc imperat, quia tamen obijt iam, non solũ non est par isti, qui nunc imperat, sed etiã nullam habet potestatem, & leges, quæ manẽt ab illo conditæ, non habent nũc vigorem ex eo, quo fuit rector politiæ, & non est: sed ab eo qui nunc est, cùm leges sint aliquid ipsius politię. Sicut ergo posset iste reuocare legem, quã ipse fecisset, quia ab eo accepit vigorem, ita potest reuocare leges prædecessorum suorum, quia non habent vigorem nunc ab illis, sed ab isto, qui regit. Dicendum tamẽ, quòd adhuc istis stantibus non sequitur propter illam æqualitatem potestatis Ecclesiã posse dispẽsare in lege Christi. Nam si Christus obijsset, sicut aliquis homo de nobis, & nunc nõ viueret, illi, qui nunc principarentur in Ecclesia, possent dispensare in lege sua, si lex solùm fuisset eius, sicut est de Sũmis Pontificibus inter se, & de Regibus eiusdem Regni inter se, vt dictum est. Christus licet mortuus est, viuit tamen, & nũc est in maiori potestate, quam fuit ante mortẽ, cùm legem cõdidit, s. secundùm humanitatẽ. Nam dixit post resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Matt. 28. c. Ideo principes Ecclesiæ non possunt dispensare in lege Christi, etiam si essent ei æquales potestate, cùm ipse viuat: quia tunc vere par haberet imperiũ in parem, quod ius nõ permittit, nec est possibile: quia ab inæqualitate est motus: secundò quia dato, ꝙ esset æqualis potestas Prælatorum Ecclesiæ, & Christi: quia tamen data est eis ista potestas in certa forma, s. ꝙ sit ad constructionem, & nõ ad destructionẽ. 2. ad Cor. 13. c. Et si vtantur principes Ecclesiæ ista potestate ad manifestam destructionem Ecclesiæ ipso iure nihil est, quod faciũt: quia nullam potestatem ad hoc habent, sed sunt sicut personæ priuatæ. Tertiò quia arguendo ex isto fundamento non solùm Ecclesia posset dispensare in lege Christi, sed etiã posset tollere totum Euangelium, & dare aliam legẽ nouam etiam contrariam illi. Sicut est de Summis Pontificibus, qui habent æqualem potestatem, & vnus reuocat legem alterius, & ponit contraria: istud tamen est absurdum, ideo etiam data ista æqualitate potestatis Prælatorum Ecclesiæ ad Christum, non sequitur, quòd Ecclesia possit dispensare in Euangelio.

An Christus possit dispensare in Euangelio. Quæst. XXX.

QVAERITVR, an Christus possit dispensare in Euangelio? Dicẽdum quòd quantum ad illa, in quibus narrantur res gestæ, non est possibilis dispensatio, quia non sunt leges: ideo nec Christus dispensaret, quia includit cõtradictionem. Circa præcepta Euangelica dicendum, quòd non est dubium Christum posse dispensare de absoluta potestate, quia ipse illam legem condidit, & quilibet potest tollere legem, quam fecit, cùm ab illo accipiat vigorem, & omnis res per easdem causas dissoluatur, per quas nata est. Sed obijcietur, quòd Christus non posit dispensare circa Euangelica præcepta licèt illa dederit, eo quòd illa non solùm sunt præcepta Euangelica, sed etiam iuris naturalis, & antequam Christus ea traderet, iã obligabant, vt supra dictum est, ideo in quantum illa erant præcepta alterius legis, non poterit in eis dispensare. Sicut patet de legislatoribus. Nam si quis statuat, quòd nemo adulterium committat, etiam apponendo pœnam, non potest dispensare in illa lege, s. ꝙ aliquis licite adulterium committat, quia istud præceptum non est solùm illius legis positiuæ, quam ipse nunc condidit, sed alterius legis, quæ prius erat, scilicet, legis naturæ. Ideo licèt ipse posit dispensare in ipso, & tollere in quantum est præceptum legis suæ: non tamen poterit in quantũ est alterius legis, quæ prius erat, scilicet, legis naturæ. Et sic non simpliciter potest dispensare in eo. Dicendum

F quòd Christus poterat dispensare in præceptis Euangelicis, non solùm in quantum erant præcepta Euangelica, sed etiam in quantum erant præcepta legis naturæ. Nam sicut Christus in quantum Deus homo legem Euangelicam dedit, ita in quantum Deus solùm ab exordio creando rationalem creaturam legẽ naturæ condidit, scribendo præcepta illius in mentibus hominum, ad Rom. 2. c. Quia ergo vtriusque erat conditor, in vtraque poterat dispensare, & vtranque tollere. Dicendum tamen, ꝙ licèt non repugnet Christo ex defectu potestatis dispensare in lege Euangelica, & eam tollere: tamen certum est, ꝙ nunquam tolletur. Et facilius erat perire cælum, & terram, quàm ꝙ mutetur aliquid de dictis Christi, quæ in Euangelio continentur: cùm ipse dixerit: Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Matt. 24. c. Ma-**G**ximè quia videtur hoc repugnare toti rationi diuinæ, scilicet, quòd illa lex, propter quã statuendam, & cõfirmandam Deus homo mortuus est, tolleretur. Item quia hoc esset tollere totam naturam: nã cùm Deus illa præcepta scripserit naturaliter in cordibus nostris, & necesse sit nos naturaliter talia esse bona, & recta iudicare, si mutarentur ista præcepta in cõtraria, necesse esset, quòd Deus destrueret conditionem creaturę rationalis recte se habentis, vel quòd creatura rationalis non posset concordare diuinis præceptis, quæ sunt absurda. Item quia Deus prædixit per Prophetas legem istam semper duraturam, scilicet, quòd non infringeretur istud pactum, sicut illud, quod Deus pepigit cum Iudæis in Horeb: ideo non poterit tolli, vt non euacuetur verbum Domini. De hoc Ier. 31. c. & tangit Apostolus ad Heb. 7. & 8. c. & in Psal. 109. **H** scilicet. Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech, quod de Christo intelligitur, vt ipse probauit Matth. 22. c. Ideo sacerdotium Christi mansurum erat in æternum, & lex sua: quia non manet sacerdotium nisi quamdiu manet lex, sicut dixit Apostolus ad Heb. 7. s. Translato sacerdotio, necesse est, vt legis trãslatio fiat.

Licet Christus potuisset in lege Euangelica dispensare, nunquam tamen fecit.

An Ecclesia possit dispensare circa libros alios noui testamenti? Quæst. XXXI.

QVæritur autem de alijs libris noui testamenti, an possit Ecclesia circa illos dispensare? Quidam dicunt, quòd non, propter rationes dictas supra, quia etiãsi Ecclesia habeat æqualem potestatem cum Apostolis, qui illa scripserunt, non potest aliquid mutare in dictis eorũ, **I** vel dispensare: quia non accipit potestatem in destructionem, sed in constructionem. 2. ad Cor. 13. c. Mutare autem legem Apostolorum, aut dispensare in ea, esset destruere, quæ illi construxerunt, ideo nõ potest. Item quia præcepta Apostolorum sunt præcepta Christi, quia ipsi non prædicauerunt, nisi quod à Christo audierunt. Nam nouitates non pertinentes ad legem Christi non introducerent. Et sic dispensare in dictis eorum esset dispensare in dictis Christi, quod Ecclesia non potest, vt probatum est præcedenti quæstione. Itẽ non videntur asserere iura sic enim expresse dicit Gregor. in cap. literas. De restitut. spoliator. dicens, quòd Papa non potest dispensare cõtra Euangelia, nec contra Apostolum. Et si non potest contra vnum, nec poterit contra ceteros, quia omnes habent æqualem potestatem, cùm Christus omnibus dixerit: Si-**K**cut misit me Pater, ita ego mitto vos, id est, in eadem potestate, qua me misit, mitto vos omnes. Ioan. 20. c. Etiam quoniam ibi dicitur omnibus æqualiter, accipite Spiritũ Sanctum, & quorum remiseritis peccata remissa erunt. Et sic contra nullum Apostolum poterit Papa dispensare. Item omnia quæ faciebant Apostoli, fiebant per Spiritum Sanctum, & nõ poterant errare, nec peccare. Ideo dispensare contra dicta eorum est dispensare contra Spiritum Sanctum, qui loquebatur in eis, sicut Christus dixit eis. Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Matt. 10. c. & Luc. 21. c. & Apostolus dixt. 2. ad Corint. 13. c. An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Christus? Sed contra Spiritũ Sanctum non potest Papa dispensare: ergo nec contra Apostolos. Dicendum quod his non obstantibus, Papa dispensare potest contra Apostolos, non tamen contra omnia

omnia dicta eorum. Cur tamen contra, quædam, & non contra omnia, & quæ sunt dispensabilia, & quæ non, est materia propria. 1. ad Cor. 11. c. & ibi latè declarabitur.

An Euangelium discooperto capite, & stando legendum, & audiendum sit? Quæst. XXXII.

QVAERITVR vlterius, an Euangelium discooperto capite, & stando legendum, & audiendum sit? Dicendum quòd ad hoc non aliqua obligatio determinata, nec præceptum ex iure diuino, vel humano, aut naturali prouenit: tamen ex quadam Ecclesiæ consuetudine valde laudabili, & patrum admonitionibus circa hoc, ita vt iustum sit nos illud sic facere, & sit quædam inhonestas, & irreligiositas nõ obseruare illud. Primò prouenit hoc generaliter ex dicto Apostoli: quia non solùm in audiendo Euangelium, quod est res excellentissima, sed etiam in quacunque oratione viri debent habere capita discooperta. 1. ad Corint. 11. cap. scilicet. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum. Et per prophetare possumus etiam colligere lectionem Euangelij. Quia sicut ille, qui prophetat, dicit verba, quæ Deus sibi reuelauit, & propter reuerentiam illorum nõ debet habere caput velatum: ita qui dicit Euangeliũ dicit verba Dei, quæ Christus ore suo protulit, & sunt maioris reuerentiȩ, quàm verba omnium Prophetarum: & sũt etiam magis necessaria ad salutem, quia sine eis, quæ Deus quotidie reuelat Prophetis, potest haberi vita æterna, & non potest sine verbis Euangelij, sicut patet de verbis Apocal. quæ sunt verba Prophetiæ. Apocal. 22. cap. & tamen non sunt tantȩ venerationis, sicut Euangelium. Secũdò fit hoc specialiter propter significationem. Nam quòd audientes Euangelium stent, & non sedeant, significatur quòd homo debet esse promptus ad complendũ omnia, quæ dicuntur in Euangelio, sicut dicitur ad Ephe. 6. cap. state ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricã iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis, id est, Debetis habere istas præparationes ad Euangelium: per quas significatur promptitudo obediendi, & exequendi verba Euangelica. Caput debet esse discoopertum ad significandum, quòd homo habeat promptas aures ad audiendum Euangelium, vt non sit Euangelij surdus auditor, sicut dicitur de Beato Martino, quod Martinus Euãgelij non surdus auditor, de crastino non cogitabat. Vel discooperitur caput ad significandum, quòd propter Euangelium debeamus esse prompti omnia temporalia abijcere à nobis, & abdicare. Et ista est causa quare clerici non solũ habent capita discooperta, sed etiam rasa, ad significandum maiorem abdicationem temporalium rerum, quàm laici, cùm minus Deo adhæreant, quàm Sacerdotes, & Põtifices, qui sunt medij inter Deum, & populum. Ad Hebr. 5. cap. Et ista est causa quare monachi maiores habeant tõsuras, quàm clerici sęculares, scilicet, quia illi magis à se omnia abiecerunt, cùm nihil possideant. Apostolus tamẽ aliam causam ponit, quare caput debeat esse discoopertum, in 1. ad Corint. 11. cap. scilicet, quia caput viri est Christus, & velando caput est quasi velare Christũ. Et hoc est deturpare caput, id est, ostendere illud esse turpe. Nam res quanto sunt turpiores, tãto magis velamus illas, ad Rom. 12. cap. & 1. ad Corint. 12. cap. scilicet. Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis nostri, his abundantiorem honorem circundamus, id est, pluribus vestibus ea tegimus. Partes autem pulchræ non teguntur à nobis, ideo cùm Christus sit caput viri, non est caput in oratione, nec in Euangelio tegendum. Tertio fit hoc propter similitudinem reuerentiæ, quæ exhibetur Dominis temporalibus. Nam cùm quis loquitur Domino temporali, discooperto capite loquitur: cùm etiam Dominus temporalis loquitur alicui, ille audit verba eius discooperto capite: ideo legens Euãgelium, vel orans dicitur quasi loqui cum Deo, ideo caput debet habere nudum. Audiens Euãgelium est quasi audiens Deum loquentem: ideo debet nudum caput habere, & pedibus stare. Nam nemo auderet loqui magno Domino sedens, vel audire verbum eius sedendo, Vult

Quare monachi habent maiorem tonsuram, quã clerici sæculares.

A autem Deus, quòd faciamus sibi, sicut Domino temporali: vnde ipse increpat Sacerdotes veteris testamenti, quia offerebãt sibi aialia clauda, & lãguida, vt patet Malach. 1. c. s. Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malũ est? Offer illud duci tuo si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam: quasi dicat. Nõ placebit ei nec suscipiet faciem tuam, id est, non acceptabit te, nec respiciet bono vultu. Et eodem capitulo dicitur. Filius honorat patrem, & seruus Dominũ suum timebit. Si ergo Pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Et sic Deus vult honorari tanquam Pater, & timeri tanquam Dominus. Reuerẽtia autem ad timorem pertinet aliquo modo, licèt aliquando ad amorem. Ex quocunque autem proueniat, semper Deo reuerentia exhibenda est. Quarto ex quadam ratione generali hono-
B ris: nam nihil iustius, aut naturalius est, quam quòd illum honoremus, qui cùm esset honoratissimus pro nobis maxima vituperia pertulit. Iste est Christus, qui vt ait Apostolus, cùm esset diues, pro nobis pauper factus est. Et cùm esset benedictissimus pro nobis, maledictioni legali se subiecit, quia maledictus est homo, qui pẽdet in ligno. Debemus ergo Christum in quantum possumus honorare, Christus autem non apparet inter nos quantum ad præsentiam corporalem, vt possimus ei exhibere honorem in aliquibus cærimonijs exterioribus: ideo debemus eum honorare in eo, in quo maximè reprȩsentatur. Nihil autem est in quo Christus magis reprȩsentetur, quàm in hostia, quia ibi verè est, licèt nobis non appareat, ideo nunquam debemus exhibere maiorem reuerentiam ei, quàm quando videmus hostiam consecratam: istud au-
C tem est cùm eleuatur super altare, alijs temporibus, licèt videatur, non est necesse tantam ei reuerentiam exhibere sicut cùm eleuatur. Ratio est, quia ad hoc Ecclesia hostiam eleuat, vt tunc adoretur, & quia magis propriè dicitur homo tunc videre Christum siue Deũ, quam aliàs cùm videt hostiam, vt declaratum est in libro nostro de quinque figuratis paradoxis parte secunda. Post hoc autem non est aliquid in quo magis Christus nobis repræsentetur, quàm cùm Euangelium audimus, quia tunc ipse videtur nobis loqui ideo debemus magnam exhibere illi reuerentiam assurgendo, & nudando caput. Similes autem cærimoniæ seruantur iustissimè circa Euangeliũ, quas Ecclesiæ consuetudo tradidit, Aliæ etiam sunt similes circa hoc, vt scilicet, cùm legitur Euangelium Beati Ioannis, & dicitur: Verbum caro factum est, genua fle-
D ctantur. Est enim antiqua cȩrimonia, & laudabilis valde quam etiam ipsi dæmones cogunt interdum laudare, & punire contemptores circa hoc. Legitur enim apud authenticos scriptores quendam Monachum, cùm audiret quodam tempore Missam nõ flexisse genua cùm legeretur istud, Verbum caro factum est, dæmon quidam grauem alapam ei intulit, dicens: Flecte miser, & insensate genua: quia si, sicut dicitur, Verbum caro factum est, diceretur Verbum dȩmon factum est, nos à genuflexione nunquàm cessaremus. Alias etiam cærimonias laudabiles Ecclesia tenet, vt quãdo in Symbolo dicitur, quòd Christus descendit de cȩlis, & homo factus est: omnes genua flectant. Et hoc rationabiliter, scilicet, vt sicut Christus cùm Deus esset se humiliauit humanitatem assumendo, ita & nos commemorato illo beneficio confestim in ho-
E norem illius humiliemur vicem pro beneficio reddẽtes. Similes autem cærimoniæ sunt honestæ, & laudabiles valde in homine Christiano. Qui autem ad ista non attendit, dicitur propriè irreligiosus, nec significat se habere perfectionem religionis Christianæ, nec feruorem aliquem. Cauendum tamen est, ne per obseruantiam cærimoniarum laudabilium perueniatur ad obseruantiam stultarum superstitionum, quales apud quosdam noleuerunt, scilicet, quòd audiẽtes Euangelium Beati Ioannis vno pede in terra fixo alterum eleuatum, & pendentem habeant. Alij autem cum in Missa oratio Dominica recitatur, manu maxillas comprimunt: putantes per hoc se futuros immunes à dolore dentium. Hęc autem quantum irrationabilia sint, & quantum minuant de honore verarum cærimoniarum, & ipsius religionis Christianæ, cuilibet planum est. Nam nulla ratio dictat talia debere

Superstitiones quæ a quibusdam obseruantur irrationabiles, & irrisoria.

fieri

fieri ad exhibendum aliquem honorem: immo potius si quis ista propter aliquem hominem faceret, putaret se per nihil irrideri. Quod autem credatur cōprehensis manibus, cùm dicitur oratio Dominica, vel Euangelium debere immunitatem à dolore dentium causari, quàm stultum sit, etiam simplices vident. Vnde nec contra talia arguere expedit: sicut nec contra stultos, quorum insania omnibus patens est. Sunt tamen ista valde euitanda tanquam inimica religioni Christianæ: quæ omnem superstitionem detestatur. Contra superstitiones autem arguit valde August. in lib. de doctrina Christiana.

An debeat seruari genuflexio semper in eleuatione hostiæ, & in lectione Euangelij caput debeat discooperiri?
Quæst. XXXIII.

QVæritur propter præcedentia, cùm dictum sit, quòd ad honorandum Christum eleuata hostia debent genua flecti, & ad honorandum eum cum Euangelium legitur, debemus stare, cur non vtrobique seruatur eadē cerimonia honoris? Dicendum, quod verus honor quem homo Deo exhibet est in anima, sicut dixit Christus. Ioannes 4. c. quòd Deus spiritus est, & qui adorant eum, oportet vt in spiritu adorent. Ista adoratio, vel honor iste est per fidem, spem, & charitatem: quas Apostolus iubet semper in nobis manere, vt Deo simus accepti, In 1. ad Corint. 13. cap. scilicet: Manet autem in nobis spes, fides, & caritas. Istę enim tres sunt, per quas propriè Deus honoratur. Sic dicit August. in Enchirid. scilicet, spe, fide, & caritate colitur Deus. Honor autem, qui est in corpore, directè ad Deum non pertinet. Quia tamen Deus non solùm condidit animam nostram, sed etiam corpus: dignum est, vt etiam eum corporaliter honoremus. Nō sūt autem naturaliter determinatæ aliquæ cærimoniæ, per quas honor videatur impēdi. Quod patet: quia quædam gentes vtuntur quibusdam cęrimonijs, & aliæ alijs. Et aliquando id, quòd apud vnam gētem reputatur exhibitiuum honoris, apud aliam iudicatur irrogatiuum contumeliæ. Cùm igitur istæ cærimoniæ sint constitutæ ad placitum, ideo ad hoc, quòd aliquis videatur alteri honorē impēdere, oportet vt tali cærimonia vtatur, qualis in terra illa ad honorem impendendum frequentatur. Sic ergo Deus voluit, vt cum nos vellemus ei impendere honorem, per illas cærimonias impendamus, quæ in regionibus nostris vsitatæ sunt. Et quia dominis temporalibus maior honor impenditur, & per cærimonias magis significatiuas honoris, vult Deus, vt taliter eum honoremus, qualiter dominos temporales honoramus, & illud quod non reputaretur ad honorem à dominis temporalibus, non impendamus Deo. Patet Malac. 1. cap. cùm increpat Sacerdotes offerentes animalia clauda, & languida: qualia non acceptarent domini temporales. Nunc autem dicendum, quòd sicut apud dominos temporales ad exhibendum reuerentiam non semper facimus easdem cærimonias, sed aliquando eis assurgimus, & aliquādo genua flectimus, & aliquando capita inclinamus, & nudamus: ita & Deo fieri debet impendendo aliquando vnam cærimoniam, aliquando aliam. Accedendo autē magis particulariter, dicendum quòd quando corpus Christi eleuatur, debemus flectere genua, quia ista est cęrimonia maximi honoris, & vocatur adoratio, & debetur Christo tanquam præsenti. Cùm autem Euangelium legitur, licet Christo debeat dari honor, non tamen tantus, ideo assurgimus, & capita nudamus, quia & iste est honor, sed est minor, & communis. Nam omnibus senibus debetur iste honor, sicut dicitur Leui. 19. cap. scilicet: Coram capite cano consurge, & honora personam senis. Secundò fit hoc, quia flectere genua est honor, qui debetur tanquam præsenti, & multum appropinquanti: sicut cùm aliquis appropinquat Regi, genua flectit, ita cùm Christus videatur nobis valde præsens per illum modum specialem, scilicet, quando videmus eum in hostia, tenemur genua flectere. Cùm autem Euangelium audimus, non flectimus genua, sed stamus capite nudato. Primò propter similitudinem ad honorē dominorum tēporalium. Quia si quis sedeat, & dominus ei loqui incipiat, statim

Prima ratio quare flectere debeamus genua corporis Christi.

Quare debeamus stare capite nudato quādo legitur Euāgelium.

F assurgit, & stat, & caput nudat. Cùm autem Euangelium legitur, Christus videtur nobis loqui, quia illa sunt verba eius. Ideo assurgendum est, & standum nudo capite. Secundò, & præcipuè propter significationem: Nam stare capite nudato cum legitur Euangelium, significat promptitudinem ad audiendum, & exequendum verba illius, sicut dicitur ad Eph. 6. cap. scilicet: State ergo succincti lumbos vestros, & induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euāgelij pacis. Sed tunc est dubium, quare cùm legitur Euāgelium Beati Ioannis & dicitur, Verbum caro factum est, flectantur genua? Dicendum, quòd fit illud specialiter exhibendo vicem pro beneficio ibi commemorato, quia Christus, cùm esset Deus, exinaniuit seipsum formam serui accipiens: ad Philip. 2. cap. ad est, humiliauit se accipiendo carnem humanam.
G Ista autē humiliatio significatur in Euangelio Ioan. cùm dicitur, Verbum caro factum est. Ideo humiliamur tunc in reuerentiam eius, qui se pro nobis humiliauit. Eadem ratio est, quare humiliemur in Symbolo, cùm dicitur: Et homo factus est: quia illa fuit prima humiliatio Verbi Dei. Ex hoc patet determinatio dubij illorum, qui quærunt, in qua parte Symboli genua flectēda sint; Nam aliqui flectunt, cùm dicitur passus est: alij ad alia verba. Sed propriè flectenda sunt genua, cùm dicitur, & homo factus est: quia illa est prima humiliatio Christi, Similis humiliatio fit etiam, quando legitur Euangelium Matthæi, Matth. 2. die Epiphaniæ de tribus Regibus, de quibus dicitur, quòd procidentes adorauerunt eum. Nam tunc nos similiter procidimus, & adoramus Christum. Alia similia fiunt cærimonialia ad honorem Christi, cùm le-
H guntur verba eius, de quibus per prædicta faciliter potest colligi causa.

Quando debeat flecti genua in Symbolo Apostolorum.

An Euangelium positum super languentes aliquando sanet eos, & vnde sit ista virtus ei?
Quæst. XXXIIII.

QVæritur vlterius, an Euangelium positum super languentes aliquando sanet eos, & vnde ei ista virtus sit? Respondendum quòd aliquando posito Euangelio super languentes, & destitutos officio membrorum visum est, eos sanatos fuisse. Ad sciendum autem vnde, & quomodo hoc proueniat, considerandum est, quòd virtus sanatiua est duplex. Quędam naturalis, quædam supernaturalis. Prima est quædam qualitas ab-
I soluta existens in corpore naturali, secundum quam illud corpus per applicationem, & contactum (sine quo non fit actio naturalis, secundo libro de generatione, & corruptione) proficit illi, cui applicatur, sicut res calida per applicationem calefacit. Nam vt communiter virtus sanatiua, vel nociua prouenit rei naturali ex diuersa habitudine quatuor qualitatum primarum, quæ sunt instrumenta totius naturę elementaris, & ex ista habitudine varia qualitatum proueniunt quasi omnes diuersitates, quas cernimus in corporibus elementaribus. Verum est, quòd aliquando prouenit virtus sanatiua ex conditione speciei, non propter habitudinem aliquam quatuor qualitatum, sicut de quibusdam alijs proprietatibus interdum videmus: vt quòd magnes attrahat ferrum non potest euenire ab aliqua re de quatuor qualita-
K tibus, sed à virtute specifica: sic etiam de fonte Epiri in Gręcia, in quo si ponatur lucerna extincta accenditur, & si ponatur accensa extinguitur, & de alijs mirabilibus fontium, & aquarum, & aliarum rerum, quæ ponit Isidorus 13. Etymo. Sic est sępe in lapidibus pretiosis habentibus speciales virtutes, quæ solùm consequuntur speciem, & non proueniunt ex aliqua de quatuor qualitatibus. Virtus sanatiua diuina non est aliqua qualitas Dei, sed ipsa substantia eius: cum in Deo nihil sit, quòd non sit Deus. Prima virtus sanatiua, scilicet, naturalis non potest esse in Euangelijs, quia papyrus, vel membranæ, & literæ nullam virtutem habent ad aliquid efficiendum. Item quia si esset virtus naturalis, esset qualitas absoluta, & semper maneret, & sic quandocunque ponerentur Euangelia super ægros, sanarentur, sed falsum est. Non potest etiam esse in Euangelijs virtus supernatu-

pernatu-

pernaturalis, quia illa non est nisi ipsa substantia diuina, A quæ nulli communicatur. Et hoc modo dicendum etiam de Apostolis, & alijs Viris Sanctis, qui faciebant miracula, quod non erat in illis illa virtus: per quam faciebant miracula; quia illa est infinita, & non potest communicari alicui creaturæ. Et sic dicendum, quòd propriè Sancti non faciebant miracula, sed Deus ad preces eorum faciebat miracula: & aliquando sine precibus daret eis majorem auctoritatem, ad ostensionem gloriæ eius.

Sācti propriè nō fecerunt miracula, sed Deus ad preces eorum illa facit.

Poterat tamen Deus dare alicui libro Euangeliorum, vel omnibus virtutem quandam secundùm quam sanarentur ægri, & illa esset vere in libro Euangeliorum, & maneret ibi semper; cum semper esset absoluta, etiam liber esset subiectum eius, & illa non esset omnino supernaturalis: quia non erat ipsa virtus diuina, sed virtus in corpore realiter existens, licèt esset supernaturaliter causa- B ta: nec etiā esset omnino naturalis; quia non insurgebat ex principijs naturæ, s. non ex aliqua de quatuor qualitatibus, nec etiam esset virtus specifica, quia liber Euangeliorum non est alicuius speciei, nec in aliquo prædicamento, cùm sit ens per accidens, aggregans in se res diuersorum prædicamentorum. Magis tamen diceretur supernaturalis, quàm naturalis. Ista tamen virtus omni tempore sanaret: quandocunque liber superponeretur ægro. Et non est differentia, an ille esset bonus, vel malus: deuotus, vel indeuotus; quia cùm illa virtus iam consisteret in illo libro, & non esset res rationalis, operaretur semper vniformiter: quia natura semper est determinata ad vnum. Solæ enim rationales potentiæ sunt ad opposita. 9. libro Metaphys. & possunt variare actum. Dicendum tamen quòd ista virtus non posset sanare à C quolibet morbo, sicut non posset cæcos illuminare, nec mutilatis membra abscissa restituere, quia illa virtus communicata libro non poterat esse infinita, quia non est communicabilis naturæ creatæ. Ista tamen, quæ dicta sunt, & similia, sicut mutos facere loqui, & suscitare mortuos, sine infinita potentia non possunt fieri. Dicendum autem, quòd cùm per impositionem Euangeliorum aliquis sanatur, non fit hoc per aliquam virtutem, quam Deus communicat Euangelijs: quia nulla est in membranis, nec in literis, sed fit per virtutem infinitam Dei. Facit tamen illud impositis Euangelijs super ægros propter fidem eorum, qui imponunt, vel vt ostendat veritatem, & dignitatem ipsius Euangelij, vt sic magis prompti simus ad credendum ei, & ad obediendum præceptis eius. Sic enim Apostolis datum est, quòd cum imponerent manum super ægrotos, sanarentur. Marc. 16. cap. Impositio autem istarum rerum irrationabilium ad sanandum ægros ab antiquo fuit. Nam Eliseus misit baculum suum ad ponendum super filium mulieris Sunamitis mortuum, vt suscitaretur. 4. Reg. 4. c. licèt non fuerit suscitatus, quod fortè fuit propter demerita Giezi, qui portabat baculum, vel propter aliam causam, vt declaratum est eodem capitulo. Si tamen hoc non consueuisset fieri, vel non putasset Eliseus, quòd per hoc poterat puer suscitari, non misisset baculum. Sic etiam Beatus Ioannes fecit poni vestem suam super mortuos, & sic suscitati sunt, vt patet in eius legenda. De Euangelijs autem, quare iuramus tangendo illa, & an liceat iurare super quædam Euangelia periculosa, in quibus falso iurans in breui moritur, declarabitur inf. 5. cap.

Quare iuramus tāgēdo Euāgelia.

Tangit autem hic Nicolaus in proœmio differentiam legis Euangelicæ ab alijs, assignans quatuor differentias. Circa hoc tamen sunt valde multa dubia, quæ præsentem prologum excederent. De illis autem determinabitur in libro nostro de quinque legibus.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS IN PRIMVM PROLOGVM D. Hieronymi in Matthæum Enarratio.

PROLOGVS PRIMVS BEATI HIERONYMI Presbyteri in libros quatuor Euangelistarum.

MAtthæus, cùm primò prædicasset Euangelium in Iudæa, volens transire ad gentes, primus Euangelium scripsit Hebraicè, quod fratribus, à quibus ibat, ad memoriam reliquit. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei Euangelium prædicare, sic & contra hæreticos scribere.

CIRCA istos prologos Matthæi est diuersitas in Bibliis, quia quædam habent plures, quædam pauciores. Nos autem exponemus hic quatuor, quia non solent plus reperiri, de quorum ordine dicetur infra in quæst. 1. Iste ponitur hic primus, quia vt communiter in omnibus Bibliis, in quibus habetur, primus ponitur, sed in hoc non multum refert. Et diuiditur in duas partes. Quia primò agitur de necessitate scribendi Euangelium. Secundò de numero Euangelistarum, ibi: Cùm autem plures. Ista in duas: quia primò ponitur quare sint quatuor Euangelistæ, assignando diuersas causas, & præcipuè comparando quatuor Euangelistis quatuor animalia. Secundò illa eadem ad Christum comparat, ibi: Christus verò.

An omnes isti prologi hic positi sunt Beati Hieronymi, & quare ponantur tot, & quis sit eorum ordo? G
Quæst. I.

QVæritur circa primum, an omnes isti prologi, qui ponuntur hic sint Beati Hieronymi, & quare ponantur tot, & quis sit ordo ipsorum? Ad primum dicendum, quòd non ponitur communiter certus numerus prologorum, sed sunt quædam Biblia in quibus ponitur vnicus, s. iste, qui habetur hic vltimus, & incipit, Matthæus ex Iudæa. Alij libri habent duos, s. illum, & istum primum, qui incipit, Matthæus cum primo. Alij habent quatuor, s. prædictos duos, & alium, qui incipit, Beatissimo Papæ Damaso, & alium, qui incipit, Plures fuisse. Dicendum de omnibus his, quòd sunt Beati Hieronymi. Primò quia communiter nullus prologus poni- H
tur in Biblijs nisi Beati Hieronymi, quia cùm ipse transtulerit eam, tam nouum, quam vetus testamentum in ea forma, in qua habemus, non debuit poni aliquid alterius in ea, quia non concordaret. Prologi autem Hieronymi concordant, quia per eos ipse declarat intentionem translationis suæ, vt infra dicetur. Secundò patet hoc ex stylo, & genere scribendi. Quia si quis cognoscat aliquid de genere scribendi, Doctores Sacræ scripturæ inter se valde differunt: & cuiuslibet stylus apparet differens esse à reliquo. Et sic omnes istos prologos constat esse Hieronymi, cùm sint eiusdem styli, & generis scribendi vsitati ab eo. Tertiò patet, quia isti prologi reperiuntur inter opera Hieronymi: Nam si quis legat librum Epistolarum suarum, & librũ de Illustribus Viris: reperiet quosdã in Epistolis, & alios in alijs eius libris. Nam cõmuniter omnes I
prologi Beati Hieronymi sunt Epistolæ eius, vt patet ex eis, s. quia dirigebantur ad personas illas, quarum precibus libros in Latinum vertebat. Et sic duo prologi istorũ sunt Epistolæ ipsius Hieronymi ad Damasum Papam, s. ille qui incipit Beatissimo Papæ, & alius qui incipit. Plures fuisse. Dicendum ergo, quòd prologi Hieronymi licèt cõiter sunt Epistolæ eius: tamen aliquando ponuntur vt argumenta ad declarandum aliquid eorum, quæ in ipsis libris habentur, quibus præponuntur. Et cùm Hieronymus translaturus esset libros diuersos sacræ scripturæ, rogabatur à diuersis super hoc, quibus ipse interdum scribebat, s. aliquando se excusabat propter difficultatem, aliquando propter æmulos. Quod communiter facit in quolibet prologo: aliquando magis aliquid eorum, quæ in ipsis libris habentur. Istæ Epistolæ non pertinebant ad sacram scripturam, quia non sunt pars eius: quia tamen Hieronymus eam transtulerat, & istæ Epistolæ declarabat causam translationis, & interdum tangebant aliqua pertinentia ad intellectum ipsorum librorum, visum est Hieronymo apponere libris à se translatis quasdã istarum Epistolarum in principio, vt per hoc saltem cognoscatur, quis librum transtulerit, cùm multæ aliæ editiones solerent esse in Ecclesia, quibus cassatis, ista, quæ est Beati Hier. recepta est. Et maximè apposuit Hier. istas Epistolas, quoniam faciebant multum ad intellectum scripturæ, sicut patet de prologo Galeato, qui incipit, vigintiduas literas, & præponitur libris Regum. Ille nãque est Epistola ad Paulam, & Eustochium: vt patet ex ipso cùm diriguntur verba ad Paulam, & Eustochium, vt orent pro B. Hieronymo contra æmulos. Et istum prologum præposuit ipse omnibus libris sacræ scripturæ, cùm ait. Hic prologus scripturarum quasi Galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum conuenire potest. Vt scire valeamus quidquid extra hos est, inter Apocrypha esse ponendum. Isti prologi in quãtum diriguntur ad certas personas dicuntur Epistolæ: in quãtum verò præponuntur libris sacræ scripturæ vocantur prologi, vel procemia. Interdum aũt Hieronymus apposuit aliquos prologos, qui non sunt Epistolæ, sed possunt vocari argumenta ad habendum intentionem in generali eorum, quæ in libro traduntur, vel saltem, vt leuius intelligantur. Et isti prologi Epistolares, siue argumenta, quæ Hieronymus apposuit libris, habeotur cõiter in omnibus Biblijs, quasi sint de essentia ipsorum librorum, cùm ipse trãslator apposuerit: postea tamen aliqui curiosis legentes libros Hieronymi & reperientes aliqua, siue Epistolas, siue alia scripta, quæ facerẽt generaliter ad intellectum alicuius libri: præposuerunt ea libris. Et ista est causa quare in quibusdam libris plures prologi quàm in alijs habentur. Cùm autem quæritur, quare tot sint? dicendum, quòd ex eo quòd non habẽtur cõiter in omnibus libris, non videbantur esse omnino necessarij: sunt tamẽ vtiles, & colligitur vtilitas sic, quia hic est principium Euangelistarum generaliter, & principium Beati Matthæi specialiter, ideo potuerũt poni prologi specialiter pro Beato Matthæo, vel generaliter pro omnibus Euangelistis. Pro Beato Matthæo solo est hic vnus prologus, qui incipit, Matthæus ex Iudæa, in quo ponitur declaratio quorundã pertinentium ad Matthæum solum. Et iste prologus habetur in omnibus libris. Et erat totaliter necessarius, quia nullus liber est, cui non debeat præponi aliquis prologus, vt cognoscatur aliquid de eo in generali.

generali. Tres aũt sunt quantum ad omnes Euangelistas. Et isti non erant tam necessarij: sunt tamen vtiles. Vnus eorum ponitur ad declarandum correctionem factam librorum noui testamẽti, & translationẽ per Hieronymũ de quo est ille, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso. Alius ponitur, qui fuerunt illi, qui post quatuor Euãgelistas conati sunt scribere Euangelium, & quare nõ sunt recepta eorum scripta, & est ille, qui incipit. Plures fuisse. Ad tertium, cùm quæritur, quis sit ordo istorum prologorum? dicendum est, q illi tres prologi, qui pertinent ad omnes Euãgelistas, præponantur, & qui pertinet ad solùm Matthæum subsequatur, & sit coniunctus Matthæo. Istorum triũ est ordo non totaliter necessarius, præponitur tñ iste, in quo demonstratur, quot sint Euangelistæ, & subsequitur ille, in quo de correctione librorũ agitur, scilicet, Beatissimo Papæ Damaso, quia prius fuerunt libri quatuor Euãgelistarum, q corrumperentur, & corrigerentur. Postea sequitur ille, in quo agitur de Euãgelijs reiectis, quæ scripta sunt à præsumptoribus. Et illud minus pertinet ad vtilitatem, & intentionem Euangeliorum, ideo subsequitur: prologus tamen ille cõcordat in aliquo cum isto primo. Circa literam dicitur. *Matthæus cum primo.* Intẽtio Hieron. in isto ꝓlogo est solùm declarare quare sunt quatuor Euangelistæ, & nõ plures, cùm multi alij Euangelia scripserunt. Et dicitur. *Matthæus cum primo prædicasset Euangelium in Iudæa.* Prædicauit Matthæus Euãgelium in Iudæa, & inter Gẽtiles, scilicet, in Aethiopia, prius tamẽ in Iudæa: ideo dicitur, cum primò prædicasset in Iudæa. *Volens transire ad Gentes.* Gentiles vocantur Gentes respectu Iudæorum: quia gens propriè dicitur cõgregatio multorum hominum. Et hoc pertinebat ad totũ mũdum. Iudæi autem licet essent vna gens, erãt tamẽ paruus populus, & vnicus, ideo nunquam vocãtur gentes, sed reliquus orbis respectu Iudæorum, vocatur gentes. Sic dicitur Malachiæ. 1. c. Magnum est nomen meum in Gẽtibus ab ortu solis vsque ad occasum, id est, inter omnes Gentiles ab ortu solis vsque ad occasum. Istę Gentes, ad quas trãsiuit Matthęus sunt Aethiopes, qui vocãtur Nubiani. *Primus Euangelium scripsit.* Ante ipsum nemo scribere cogitauerat, nec de veris Euangelistis, nec de præsumptoribus: quia præsumptores scripserunt post omnes quatuor Euãgelistas veros. Ipsi autẽ quatuor hoc ordinę scripserũt, scilicet. 1. Matthæus 2. Marcus 3. Luc. 4. Ioannes, vt aıt Hier. infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse, & Aug. lib. 1. de concor. Euangelistarum. *Hebraicè.* Erat Matthæus Iudæus, & scribebat Iudęis, & in terra Iudæorum: ideo Hebraicè scripsit. Quidam tamẽ dicunt, quod postea ipsemet Euangelium suum vertit in Græcum. Et sic mãserũt duo exẽplaria de manu Matthæi Hebræum, & Gręcum. Sed istud dicit Hier. in lib. de Illustribus Viris. c. de Matthæo dubium esse. Nam ipse vidit exemplar Matthæi, siue ipsum scriptũ in famosa Bibliotheca Cęsariensi, quam fecit Pamphilus Martyr: Græcum autẽ non vidit. Ideo tam Doctores tangunt, q Matthæus scripsit Græcè, sed omnes asserũt, q scripsit Hebraicè. *Quod fratribus, a quibus ibat, ad memoriam reliquit.* Scilicet, Euãgelium suum, qd scripsit in Iudæa reliquit ibi fratribus. i. Iudæis illis, quibus prædicauerat, qui vocantur fratres. Et hoc fuit ad memoriam, scilicet, vt non obliuiscerentur eorum, quæ illis prædicauerat, cùm manerent in scriptis. Vel dicitur ad memoriam sui, vt recordarẽtur eius. Nã Matthæus recedebat de Iudæa, in qua habebat cognatos, & amicos, quibus nunc prædicauerat, & ibat ad prædicandũ gentibus, de quibus nesciebat, an reuersurus esset vnquam in Iudæam, ideo ad perpetuam memoriam sui, voluit relinquere illis quoddã pretiosum donum per quod nõ obliuiscerentur eius. Et istud fuit Euangelium, quod erat satis pretiosum, quia nullũ ante hoc scriptum fuerat. Et erat ibi tota doctrina salutis. Sic solẽt amici recedẽtes ab inuicem ad longum tẽpus tradere sibi mutuo dona memorabilia, vel qui recedũt dona dimittunt manentibus. Vocantur fratres isti, quibus Matthæus dimisit Euãgelium dupliciter. Vno modo, quia erant Hebræi, & omnes Hebræi vocantur inter se fratres Deuteronomij. 15. c. scilicet. Si venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa. Et intelligitur de quocũque Hebræo. Sic etiam

A Deuteronom. 23. c. scilicet, non fęnerabis fratri tuo ad vsuram, sed alieno. Et p fratrẽ intelligũtur omnes Iudæi, per alienos intelligũtur Gẽtiles. Nam Hebręi nõ dãt sibi mutuo ad vsuram, sed Christianis, & Saracenis, quos reputant alienos. Aliter vocãtur fratres, & melius, quia erãt Christiani, & oẽs Christiani inter se debent vocari fratres, vt patet Matt. 23. c. scilicet. Oẽs autẽ vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terrã. Et ita Apostoli loquuntur, vt patet Iaco. 2. c. s. Si aũt frater, aut soror nudi sũt, id est, si aliqs Christianus, vel Christiana vestibus caret. Venit aũt eis hoc nomẽ ex cõditione viuendi, quia in principio Ecclesię primitiuę oẽs Christiani habebant omnia communia, & diuidebãtur inter eos secũdùm necessitatem variam ipsorũ, & nemo dicebat quicquã esse suum. Actu. 4. c. Et quia ista est vita fratrũ ex eodẽ patre, rectissimè vocabãtur Christiani fratres. [Sicut enim necesse fuit ad confirmationẽ fidei Euãgelium prædicari.]
B Probat hic, q necesse fuit, q Matthæus, vel aliquis alius scriberet Euãgelium, dicẽs: q sicut fuit necesse ad fundationẽ fidei, q Euãgelium prædicaretur p orbem: ita fuit necesse illud scribere ꝓp hęreticos, ne possẽt calumniari. Accipitur hic confirmatio pro fundatione, vel formatione. Nã p prędicationẽ fides fundatur, & formatur, id est, gignitur in hominibus. Sic Apostolus dicit eis, quibus prędicat ad Gal. 4. c. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, id est, formetur fides Christi in cordibus vestris: Fuit necessaria prędicatio ad formationẽ, vel fundationẽ fidei, quia fides ex auditu est ad Rom. 10. c. & nemo credit explicitè nisi ab aliquo audierit, quia aliàs nesciret, quid crederet. Sed in Euãgelio cõtinetur quid credendum est: ideo necesse fuit istud prædicari ad fundationẽ fidei, vt p totũ orbẽ fides fundare-
C retur, & plãtaretur, sicut dixit Paulus. Ego plantaui, Apollo rigauit. i. ego plãtaui fidẽ prędicãdo illã primo vobis. 1. ad Cor. 3. c. [Sic & cõtra hęreticos scribere]. Propter hæreticos nõ solũ fuit necessariũ prædicari Euãgelium, sed ẽt scribi, quia antequã aliquis fit hęreticus est fidelis, & hoc est per auditũ fidei. Postea aũt volẽdo aliquid malè intelligere, & prauè intellecta pertinaciter defendere, efficitur hęreticus. Et cõtra istos est necessariũ scriptũ fuisse Euãgelium: quia aliàs ad defensionẽ errorũ suorũ dicerent, quòd non sic Christus prædicauerat, sicut Ecclesia tenet. Cùm autem Euãgelium maneret scriptum, non poterant negare, & sic non calumniarentur.

Quare Matthæus scripserit Euangelium? Quæst. II.

D QVæritur, quare Matthęus scripserit Euãgeliũ, & an esset necessariũ? Aliqui dicũt, q nõ, quia aliquod tps fuit, in quo nullũ erat Euãgelium scriptũ, & tñ erat fides plena. s. tpe Christi. Itẽ post Christi mortẽ mãsit Ecclesia sine aliquo Euãgelio scripto vsque ad tps, quo recesserũt Apostoli de Iudæa. Et maximè inter Græcos, & Latinos fuit Ecclesia maiori tpe sine Euãgelio quousque Mar. & Luc. ibi scripserũt, vel quousque Euangelium scriptum à Matth. in Iudęa extenderetur ad eos, & tñ erat tũc fides pfecta, & videbatur necessariũ Euãgeliũ scribi: quia aliàs Christus viuẽs ꝓuidisset de hoc, vel Apostoli immediatè post mortẽ eius, quod nõ factũ est. Ergo nõ erat necessariũ. Dicẽdũ, q necessariũ fuit scribi Euãgeliũ, vt sciremus q credẽdũ esset, & nõ elaberẽtur de memoria nostra ea, quæ prædicata fuerãt, & vt hæretici nõ haberẽt locũ calumniãdi nos, de quo magis infra dicetur. Iõ cum nemo *Responsio Auctoris ad quæsitum quæstionis.*
E adhuc scripsisset, Matthęus ante oẽs scripsit. Et fortè nõ ita cito scripsisset, nisi trãsiturus esset ad Gẽtes: de quorũ regionibus nesciebat, an aliquando rediturus esset. Ideo antequã recederet, voluit Euãgeliũ, q prædicauerat, relinquere scriptũ in Iudæa. Ad primũ cũ dr de tpe Christi, dicẽdũ, q tũc nõ erat scriptũ Euãgeliũ, primò quia nõdũ erat tps. Nã ea quæ Christus faciebat, & dicebat scribẽda erãt in Euãgelio, & quia nõdũ Christus cõpleuerat actiones suas, nec apparebat adhuc, ad quẽ finem res suæ puẽturę essẽt, nõ erat necesse adhuc scribi. Secundò quia Euãgeliũ principaliter scriptũ est ad tollẽdũ dubium de eis, quæ credẽda sũt, & faciẽda, ne hæretici cõtraria assererẽt: tpe tñ Christi, non habebat locũ hoc, qa ipse, q introducebat legem, poterat certificare de omnibus, nullo

scripto

scripto existente. Tertiò quia Euangeliū debuit scribi ad memoriā eorū, quæ crederētur: ideo videbatur prius debere fidem introduci, quam scriberetur liber, per quem haberetur memeria de credendis: ideo viuente Christo nō scriptum est quicquā. Quartò quia Christus noluit sibi assumere aliquē honorē ante mortem: nisi eū, qui necessarius erat ad introducendū legē, & ad salutē nostrā, sique aliquando faciebat miracula, in quibus valde honorabant eū turbæ, & tñ illa nō erant, vt aliquē honorē inde Christus cōsequeretur, sed vt crederetur dictis suis. Sic enim dixit Ioan. 5. c. Opera, quæ ego facio testimoniū perhibēt de me. Rō est, quia Deus voluit, vt totū honorē, qui exhiberetur Christo homini, ipse mereretur p actus suos. Et licèt Christus in quātum erat Deus p quem libet actū posset mereri in infinitum: tñ meritum suū propriè secundum diuinā ordinationem fuit per mortē, & tunc meruit omnem honorem humanitatis suę. s. quòd esset, secūdum q erat homo, dñs omnium hominū, Nam solū post resurrectionē dixit, Data est mihi potestas in cęlo, & in terra. Matt. 28. c. Quod nunquam dixerat ante mortē. Scriptū tñ esse librū noīe Christi, in quo ipse ostēderetur legislator, & teneretur lex sua in veneratione, erat magnus honor eius, & secūdū humanitatē, in qua apparuerat legislator. Ideo nō decuit scribi librum Euangeliorū Christo viuente. Quinto quia Christus qn vixit, seruauit ad vnguem legē Mosaycam. Non videbatur aūt, q eo viuente esset scripturus librū legis suę, cùm ipse obseruaret aliā, quæ in multis repugnabat legi suæ, quia per hoc videretur aliqualiter diminui auctoritas eius. Sextò quia tunc fuit conueniēs scribi librum legis, qn lex confirmata erat, & obligabat. Lex aūt Christi nō cœpit obligare eo viuente, sed post mortem suam: ideo conuenientius fuit scribi librum legis, s. Euangelium post mortē eius. Septimò quia nullus Euangelistarum Christo viuēte auderet scribere quicquā nisi ex mādato Christi: ipse tamen nihil scribi mandabat, ideo nihil scriptum est. Octauò quia etiamsi relinqueretur cuilibet de Apostolis, vel Discipulis Christi facultas scribendi Euangelium: non auderet, nec talia scripta nobis profecissent: quia ante mortem Christi Apostoli fuerunt viri imperfecti, & simplices: nō intelligētes ea, quę Christus eis dicebat, sicut quādo dixit illis de fermento Pharisæorum, putauerunt, quòd loqueretur de panibus. Mat. 16. c. Et quando Christus proponebat populo aliquas parabolas, ipsi nō intelligebant postea à Christo, q eis declararet. Matt. 13. c. aliqua ēt ante passionē Christi, scilicet, ipsa nocte passionis dixit eis Christus, quæ nō intelligebant, sicut quādo dixit eis Christus: Modicū videbitis me, & iterum modicū, & nō videbitis me: nesciebant quid esset illud modicū quousque Christus declarauit, Ioan. 16. c. Multa ēt Christus dixit Discipulis, quę nūquam eo viuēte intellexerunt. sed post resurrectionē suam. Sic ēt dixit: Soluite tēplū hoc, & in triduo reędificabo illud. Et dicitur, q Discipuli post resurrectionē intellexerūt, q dixisset illud de tēplo corporis sui. Ioan. 2. c. quasi dicat ante resurrectionem nunquā intellexerunt de quo locutus fuisset. Cùm ergo Apostoli tunc non intelligerent verba Christi, à fortiori nec possent conuenienter illa scribere, & per seipsos facta, & dicta illius ordinare: quia hoc pertinet ad eum, qui plenè intelligit ea, de quibus scribit. Ideo non debuit Euangelium scribi ante Christi mortem. Et ista est causa multū efficax. Nā Christus de se nihil scripturus erat, vt declaratū est præcedēti prologo in q. 26. Quod aūt Apostoli essent tam simplices tempore toto, quo fuerunt cum Christo, causa fuit, quia perfectio eorū non fuit p verba, quæ Christus eis dicebat, quia illa erāt sicut verba vnius prædicatoris, sed p Spiritum Sanctum operātem in corde, qui subito hominē perficit. Et hoc nunquam habuerunt Apostoli vsque post Christi ascensionem in die Pētecostes, cùm Spiritus Sanctus venit super eos: Actu. 2. c. ille. n. abstulit omnem imperfectionem. Quæ aūt fuerint imperfectiones Apostolorum ante Pentecosten, & quomodo ablatę sint, declaratū est Numeri. 28. c. vbi agitur de Pentecoste Iudæorum. Non ergo debuit aliquis Apostolorum, vel aliorum scribere Euangeliū vsque post Pētecosten, vt sciret quid scriberet, & nō posset errare diri-

F gente Spiritu Sancto. Ad secundum cùm dicitur, q Ecclesia post Christi mortem māsit aliquanto tempore sine Euangelio, dicendum, q tunc nō erat necessarium, & tamen eo tempore, quo cœpit esse necessarium, cœperunt illud scribere Euangelistæ. Ratio autem quare non esset immediatè necessariū post Christi mortem, fuit triplex. Prima quia omnes Apostoli erant tūc in Iudæa, & ibi solùm erāt Christiani. Vnde si aliquod dubium super fide nasceretur, per Apostolos poterat satisfieri nullo existēte libro. Cùm aūt Apostoli debuerunt diuidi per totum orbem relicta Iudæa, poterant oriri dubia super fide, & nō poterat tunc recurri ad eos, ideo antequā ipsi recederēt, conueniens fuit scribi Euangelium. Et istam causam tangit hic Hieronymus dicēs, q cùm Matthæus transiturus esset de Iudæa ad Gentes, scripsit Euāgelium, & reliquit

G illud in Iudæa. Secunda causa fuit, quia Euangeliū principaliter scribitur ad memoriā, vt non obliuiscantur ea, quæ Christus prædicauit. Sic dixit hic Hieronymus q Matthæus Euāgelium ad memoriam fratribus reliquit. Tempore tamen quo Apostoli erant in Iudæa, omnes Christiani erant de Iudæis, & illi viderant Christum, & audierāt eum prædicantem, vel saltē plurimi eorū, vnde non poterāt obliuisci gesta, & dicta tam famosa, quæ ipsi Christum facientem, & dicentem viderant. Ideo nō erat tūc necesse scribi Euāgelium. Cùm autem fides per alias orbis partes diuulganda fuit in illis gentibus, quæ Christum nō viderant, nec audierant, conueniens fuit q scriberetur Euangeliū, vt maneret gentibus ad cognitionem fidei, & ad memoriam eorum: quæ prædicabantur. Tertia causa fuit, quia Euāgeliū licèt sit omnibus necessariū,

H maximè tamen erat necessarium eis, qui prædicaturi erāt illud. Et tamen tempore, quo erant Apostoli Hierosolymis, erant ipsi Apostoli prædicatores, & non indigebant Euangelio scripto ad hoc, vt prædicarent. Nam ipsi omnia mente sciebant: tum quia viderant illa Christum dicētem, & facientem, tū quia per Spiritum Sāctum fuerant docti de omnibus, quę necessaria erant ad fidei fundationem, ita vt nullo libro opus esset illis.

Non fuit necessarium scribi Euangel. immediatè post Christi mortem.

Quare Beatus Matthæus transiuerit ad Gentes, & quæ sint illæ Gentes ad quas transiuit? Quæst. III.

QVæritur, quarè Beatus Matthęus transiuerit ad Gētes, & quæ sint illę Gentes, ad quas transiuit? Ad primum dicendum, quod Matthæus prædicauit Euangelium in Iudęa cum ceteris Apostolis. Et cùm esset

I diuulganda fides per totum orbem mandato Christi, Apostoli diuiserūt inter se prouincias, & euenit vna prouincia Beato Matthęo: ideo debuit ire ad predicandū in illam. Ad secundum dicendum, quòd Gentes istę fuerūt Aethiopes, inter quos prędicauit Matthæus, vt Hiero. ait in libro Illustrium virorum. cap. de Matth. & patet in legenda eius, quam tenet Ecclesia. Sunt autem isti Aethiopes Australes vltra Aegyptum versus Meridiem. Nā cùm quis proficiscitur de terra Iudeę in Aegyptum, scilicet, ex parte Aquilonis in Austrum illum oportet trāsire totam Aegyptum secundùm latitudinē, & procedere vltra versus Meridiem per quædam deserta arenosa nullius habitationis, in quibus est via viginti dierū, & sic peruenitur ad Aethiopiam. Et vocatur illa pars Aethiopiæ Nubia. Nam Aethiopia est nomen multarum gentium: quarum

K quędā sunt in Nubia, quædā in Africa. Isti Nubiani receperunt fidem à Beato Matthæo, in qua manent vsque hodie: licèt parua communicatio sit eis cum Ecclesia Romana, ideo in cæremonijs multum differunt ab Ecclesia Latina. Pertinuit quondam illa regio ad Patriarcham Alexandrinū. Sed cū Alexandria cœpit esse Saracenorū, & terra Palæstinę, & Antiochię, cessauerunt isti tres Patriarchatus saltem quantum ad rem, licèt maneant nuda nomina, scilicet, Alexādrinus, Hierosolymitanus, & Antiochenus. Manent ergo nuc per se Nubiani, cu Prælatis suis, & in cæremonijs illis, quas ab antiquo habuerunt, cū adhuc maneret Patriarchatus Alexandrinus, & floreret Ecclesia in Aegypto, De ista Aethiopia Nubianorū fuit ille Eunuchus Candacis Reginæ Aethiopum, qui venit in Ierusalem adorare in tēplo Salomonis. Et cùm reuerteretur in curru suo, Philippus prędicauit ei, & baptizauit

um

uit ipsum. Actuum 8. cap. Et hoc consonat dictis, quia ille, vt reuerteretur in terram suam reuertebatur per viam Azoti, & Gazæ, &c. & illa est via vsque hodie à Iudęa in Aegyptum, & inde versus terram Nubianorum. Hoc idem testati sunt ipsi Nubiani in quadam Epistola, quam sedi Apostolicę direxerunt temporibus nostris, dicentes, de terra illa fuisse Eunuchum Reginæ Candacis.

Quare Apostoli recesserint à Iudæa? Quæst. IIII.

QVæritur vlterius occasione huius, quare alij Apostoli recesserint de Iudęa. Dicendum, q. post mortem Christi Apostoli manserunt magno tempore in Iudęa, & sic opus erat. Primò quia Ecclesia debebat principaliter fundari ibi, vbi Christus passus fuerat, & prædicauerat, vt videretur Ecclesia super ipsũ fundata, & ab operibus, & verbis eius sumpsisse initium. Secũdò quia facilius erat ibi fundari Ecclesiam, quam alibi, eo quod iam Iudæi viderant omnia gesta Christi, & facilè erat fidem in eis formari, sicut factum est. Quod nõ esset ita facilè in alijs gẽtibus, quæ Christũ non vidissent aliquid dicentẽ, aut facientẽ, quia oportebat ibi noua poni fundamenta. Tertiò quia Christus principaliter venerat pp Iudæos cũ ex ipsis natus fuisset, & cõsequẽter pp alias gentes, Nã ipse dixit: Nõ sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Matt. 15. c. s. principaliter pp Israelitas. Ideo iustum erat, vt primò prædicaretur eis, vt fundaretur Ecclesia in ipsis, & inde deriuaretur salus ad totũ orbẽ, quia sic Christus dixerat. s. Salus ex Iudęis est. Io. 4. c. Quartò q. a Christus post ascensionem suã ita instituerat. s. vt Apostoli primo prædicarẽt in Iudæa, & in Samaria, & deinde in toto orbe. Actuũ. 1. c. s. Eritis mihi testes in Ierusalẽ, & Iudæa, & Samaria, & vsque ad extremũ terræ. Ita fecerũt Apostoli: nã prius prędicauerũt in Ierusalem. Et prędicabant omnes Apostoli, vt patet Actuum. 6. c. quando constituerunt Diaconos ad ministeriũ mensarum. Et dixit Petrus nomine omnium Apostolorũ. Nõ est ęquum nos, scilicet, Apostolos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis: ideo sequitur, q. præposuerunt illi officio septem Diaconos, & ipsi scilicet, Apostoli insistebant verbo prædicationis. Hoc durauit aliquanto tempore quousque congregata est magna multitudo Christianorum in Ierusalem, & manebant in oratione: & insistebant prædicationi, & habebant omnia communia. Actuum. 2. & 4. c. Postea incœperunt Apostoli mittere aliquos de discipulis, qui prædicarent per totam Iudæam, & conuertebantur multi ad Christum. Post miserũt alios in ciuitates Samaritanorũ, & conuersi sunt plurimi de Samaritanis. Et interim manebant omnes Apostoli in Ierusalem tanquam in capite, & fundamento Ecclesiæ, & soli Discipuli de mãdato eorum ibant per Iudæam, & Samariam, vt patet Actuum. 8. c. scilicet. Cùm audissent Apostoli, qui erãt Hierosolymis; quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, vt imponerẽt eis manus, & acciperent Spiritum Sanctum. Ex quo apparet, quòd Apostoli nondum iuerant in Samariam, & ob hoc licèt baptizati essent Samaritani, non acceperant Spiritum Sanctum in aliquo signo visibili, qui dabatur per impositionem manuum Apostolorum, & non aliorum saltem à principio. Et hoc dicitur in eodem. cap. s. nondum in quenquã eorum venerat Spiritus Sanctus, sed baptizati tantùm erãt in nomine Iesu, & ob hoc omnes Apostoli miserunt Petrum & Ioannem, qui erãt Apostoli. Et tũc dicitur, quòd per impositionem manuum ipsorum venit Spiritus Sanctus super Samaritanos. Quintò quia in principio Ecclesię oportebat nasci aliqua dubia, quæ non poterant diffiniri nisi per Generale Concilium, cõuenientibus Apostolis in vnum, oportuit manere simul eos aliquanto tempore. Patet hoc de dubio illo famosissimo, scilicet, an obseruanda essent legalia cum Euangelio, q. per omnes Apostolos in Concilio Generali diffinitum est. Actuum. 15. c. Alias similes dubitationes diffinirent, quæ non cõsequenter tollerentur, nisi per omnes simul. vt magis ipsi Ecclesiæ satisfactum esset, & vt non essent schismata, scilicet, si quædam Ecclesia particularis obseruaret vnum & alia aliud. Et ob hoc diffinito per Concilium super legalibus,

A placuit Apostolis, & toti Ecclesiæ mittere diffinitionẽ illam Christianis, qui manebant Antiochię. Actuum. 15. c. Nam illa erat terra, quæ pro tunc lõgius stabat à Ierusalem de omnibus illis, qui fidem susceperant, cùm nõdum fidem suscepisset nisi Iudæa, & Samaria. Cõsummatis his decuit, immo necesse fuit Apostolos dispergi per totũ orbem. Primò quia Christus eis mandauerat, quòd essent testes eius vsque ad vltimum terræ. Act. 1. c. & Marci. 16. c. dicitur. Ite per vniuersum orbem, & prædicate Euãgelium omni creaturæ, id est, omnibus hominibus. Et vt cõuenientius fieret, diuiserunt inter se totum orbem per duodecim partes, siue prouincias, iuxta numerum ipsorũ Apostolorum, & illas prouincias inter se sorte diuiserũt. Prouenit autem tunc beato Matthæo Aethiopia quantũ ad partem Nubianorum, & Beato Iacobo Hispania, & B Beato Thomæ terra Indorum, & Beato Simoni terra Aegypti, & Beato Andreæ terra Græcorum cum quibusdam adiacẽtibus: nam in Achaia prædicauit. Et sic de omnibus alijs Apostolis. Nam venerunt illis in sortẽ prouinciæ illæ, in quibus prædicauerunt, de quibus patet ex historijs singulorum. Beato Paulo non fuit assignata tunc aliqua prouincia: aliqui volunt quòd hoc fuerit factum, quia quando Paulus conuersus est ad Christum, fuerat iam facta diuisio prouinciarũ per sortes, & Apostoli singuli iuerunt in sortes suas. Sed falsum est, quia quando Paulus conuersus est, & factus est Apostolus, adhuc manebant Apostoli in Ierusalẽ, & manserunt postea multo tempore, vt colligitur ex Actibus Apostolorum: licèt cõtra hoc videatur esse, quod habetur ad Gala. 1. c. s. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrẽ C Domini. De quo quomodo possit stare declarabitur eodem. c. Causa autem, quare Paulus non habuit aliquam determinatã prouinciam fuit, quia Spiritus Sanctus prohibuit, dicẽs, quod deberet Paulus segregari à ceteris: vt patet Actuum. 13. cap. s. Dixit Spiritus Sanctus: Separate mihi Barnabã, & Paulum in opus, ad quod assumpsi eos. Ideo cùm Paulus nõ acceperit aliquam prouinciam specialiter, accepit totum mundum ad prędicandũ: ideo vocatur ipse, Doctor Gentium, in 1. ad Tim. 2. c. s. Ego positus sum Prædicator, & Apostolus, veritatẽ dico in Christo, & non mentior, Doctor Gẽtium in fide & veritate. Et aliquando vocatur, Magister Gentium, in 1. ad Tim. 1. scilicet; Per Euangelium, in quo positus sum ego Prædicator, & Apostolus, & Magister Gẽtium. Et ob hoc Paulus prædicabat in sortibus aliorũ Apostolorum. Nam Ia- D cobo maiori data est Hispania, Paulus tamẽ dixit se illuc iturum ad prædicandum, ad Rom. 15. c. scilicet. Cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero quòd prętereiens videam vos. Et sic saltem proposuit illuc ire. An verò illuc iuerit, vel impeditus fuerit. eo. c. dicetur. Constat tamẽ ad propositum nostrum, quòd non putabat sibi illicitum esse prædicare in sortibus aliorum Apostolorum. Sic etiã terra Iudææ prouenerat sorte Iacobo Minori, qui frater Domini vocatur. ad Gala. 1. cap. & illum statuerũt Apostoli Episcopum Ierusalem: prædicabat tamen Paulus in tota Iudæa. Sic dicitur ad Rom. 15. c. Ita vt à Ierusalem per circuitum vsq; ad Illyricum repleuerim Euãgelium Christi. Etiam Andreæ Achaia, in qua p̃dicauit, & mortuus est: & tñ ibi prædicauit Paulus. Patet ad Ro. 15. c. s. Probauerunt. n. Macedonia, & Achaia collationẽ facere E in pauperes Sanctorum. Sic ẽt Corinthij in Achaia erãt, ut ait Hieronymus in argumento super Epistolã primam ad Corin. & tñ Paulus prædicauit lõgo tẽpore Corinthi, & scripsit eis duas Epistolas. Italia quoque pertinebat ad Petrum cùm transtulerit sedem suam in vrbẽ Romæ: & tñ ibi prędicabat Paulus, & erant ambo simul tpe Neronis. Et sic Paulus laborauit plus, quàm alij Apostoli, quia in pluribus prouincijs prædicauit, & plures ad Christum conuertit, sicut ipse dixit. Plus ego oĩbus laboraui, nõ ego aũt sed gratia Dei mecum, primæ ad Cor. 15. c. Secunda causa recedendi de Iudæa fuit incredulitas Iudęorũ. Nã postquam conuersi fuerunt multi de Iudæis, ceteri obstinati sunt effecti. Et licet prædicaretur eis, nolebãt credere, sed potius persequebantur prædicantes. Et tunc Deus reuelauit Apostolis, q. recederent de Iudæa. Sic enim dicitur Actuum. 13. c. q. dixit Paulus Iudæis. Vobis oporte-

Necesse fuit Apostolos per mundum dispergi.

bat

bat primum loqui Verbum Dei: Sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus. Et tunc positæ fuerunt sortes, vt supra dictum est: nec mansit aliquis Apostolus in Iudæa, nisi Iacobus Minor, qui longè ante hoc, fuerat constitutus Episcopus Ierosolymitanus.

An necessarium fuerit, quòd Euangelium scriberetur propter hæreticos? Quæst. V.

QVæritur vlterius, an fuerit necessarium, quòd Euãgelium scriberetur propter hęreticos, vt hic dicitur? Ad intelligentiam huius considerandum, quòd hæresis circa fidem est duplex. Quædam vocatur infidelitas, quædam hæresis. Infidelitas est in eis, qui fidem non recipiunt, sed negant esse verum id, quod in libris sacris asseritur. Et hoc accidit dupliciter. Vno modo in illis, qui extra fidẽ nati sunt, vt Iudæi, Saraceni, Pagani. Alio modo quãtum ad eos, qui aliquando crediderunt, sed postea à fide recedunt per Apostasiam, sumendo ritum Iudaicum, vel Mahometanum, vel si nullum eorũ accipere velint negando aliquod eorum, quæ in sacris libris traduntur, dicentes scriptorem mentitum esse, vel potuisse mentiri. Et ista Apostasia est grauissimum peccatorum. Hæretici sunt qui nihil negãt de libris Sacræ scripturæ, sed ipsos libros peruerse intelligendo causant conclusiones erroneas contra doctrinam vniuersalis Ecclesiæ, & dicunt illas conuenire magis sacræ scripturę, & veritati quam id quod tenet Ecclesia. Et sic est in eis error, quia malè intelligunt. Et est ptinacia, quia prauè intellecta obstinatè cõtra totam Ecclesiam defendũt. Et istud secundũ est propriè de ratione hæretici. Nam si quis erret etiam in multis, dum tamen non pertinaciter defendat, hæreticus non est. Hic aũt cùm dicitur, quòd Euangelium fuit necessarium pp hæreticos, potest largè accipi hæresis tam ꝓ infidelitate, & Apostasia, quàm pro hęresi strictè sumpta. Nã cõtra oẽs istos fuit necessarium scribi Euãgelium. De infidelibus patet, quia illi videntes fidẽ Christi valde crescere, & templa sua destrui, calumniabantur multa cõtra fidem. Pro quibus fuit necessarium Euangeliũ. Sicut patet de Porphyrio, & aliis, qui dicebãt, quòd Christus nõ erat Deus, nec volebãt prædicare illum esse Deum: Discipulos tñ eius, vt eum honorarẽt, dixisse hoc. Et dixerunt, quòd Christus non iusserat Idola destrui, & vnicũ Deum coli. Quia cùm esset vir sapiẽs, nullum Deorum coli vetaret, sed quòd finxerint hoc Discipuli eius, & maximè Petrus. Etiam dixerunt ꝙ Christus scripsit quẽdam librũ Petro, & Paulo Discipulis suis, in quo continebantur artes illę, per quas ipse fecerat miracula. De his August. lib. 1. de cõcor. Euangelistarum. Ista nos nesciremus repellere, nisi constaret nobis de gestis Christi p Euangelium. Primum patet esse falsum, quia Christus dixit se esse filium Dei, & voluit ostẽdere ex operibus, ꝙ erat Deus Io. 5. c. & voluit ꝙ prædicaretur esse Deum, cùm dixit, ꝙ baptizarentur oẽs homines in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti Matth. 28. c. Secũdũ patet esse falsum, quia Christus vetuit coli Idola, & oẽ aliud præter Deum vnicũ, Matthæ. 4. c. Quãdo dixit ei Diabolus, ꝙ adoraret eum, & ille ait: Scriptũ est, Dominũ Deum tuũ adorabis, & illi soli seruies. Tertium patet esse falsum. Nã Paulus nunquam fuit discipulus Christi viuentis, qa post mortẽ Christi Paulus conuersus est. Actuum. 9. cap. Propter istas, & similes calumnias infidelium necesse fuit scriptum esse Euangeliũ. Quartò pp calumniam quam faciebãt de moribus Christianorũ, dicẽtes eos pessimos viros, & inhumana flagitia cõmittere comedendo homines. Ad hoc sicut calumniati sunt infideles contra Christianos apud Lugdunũ in Frãcia, & occisi sũt multi de Christianis, vt patet lib. 5. Ecclesiasticæ Historiæ. Et ob hoc dicebant legẽ Christianorũ esse immundam, & pessimam, & non esse tolerandam in orbe. Istas calumnias sæpe faciebãt infideles cõtra Christianos, vt innuit Beatus Petrus in 1. Pet. 2. c. f. Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo, ꝙ detrectant de vobis, tãquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum, & infra 1.

Hæreticus quis sit?

F Pet. 3. c. f. Cum modestia, & timore conscientiã habentes bonam, vt in eo, ꝙ detrahunt de vobis, cõfundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationẽ. Vt ergo nõ haberent locũ istæ calumniæ, oportebat ostẽdi legẽ Christianorũ esse mundam, rationabilem, & honestissimam, & hoc nõ poterat fieri nisi p Euangelium in quo est lex nostra. Tertiò fuit necessarium pp infideles, vt conuerterentur ad Christum. Quod fieri nõ poterat nisi prædicãdo eis facta Christi, scilicet, quid credendũ esset, & quare credendum esset, s. quia Christus, qui illa dixit erat Deus, & hoc probabatur ex operibus eius. Ista autẽ omnia sunt in Euangelio, ideo oportebat illud haberi pp infideles. Quartò conueniebat hoc pp Apostatas à fide: nam per Euangelium apparet, quæ est fides illa, à qua recesserunt. Si autem non esset Euangelium, dicerent Christianos G tenere errorẽ in fide, & iniquitatẽ in moribus, & ob hoc recessisse à ritu eorum. Et cùm Christiani dicerẽt illud esse falsum, calumniarentur Apostatæ, & non appareret an iustè deseruissent cultum. Nunc autẽ cum Euangelio sit credendum, & quid agendum sit, Christiano cõstabit, & de Apostata quid est, ꝙ reliquerit. Quintò erat necessarium pp hæreticos propriè sumptos, qa illi conantur omni tẽpore impugnare Catholicam Ecclesiam, & si Euangelium nõ esset scriptum, ad defensionẽ errorũ suorum, dicerent, Christum aliter prædicasse, quàm Ecclesia nunc teneret. Cùm verò Euangelium nunc scriptũ sit, nõ est locus calumniæ: cùm cõstet illud Euangelium mãsisse à principio Ecclesiæ, & illud prædicasse Apostolos, & totã Ecclesiam suscepisse. Quod autem calumniarẽtur hoc hæretici, si non esset Euangelium scriptũ, patet: quia alias H maiores calumnias faciunt. Nã ad defensionem errorum suorum etiam aliqua falsa Euangelia noie Apostolorum scripserunt, in quibus errores suos inseruerunt, vt tangit Hiero. infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse, & fuit necessitas pp duo. Primò ad conuincendos hæreticos falsa tenere ex ipso textu Euangelij. Secundò ad defendendum fidem catholicam, quando vellent illam impugnare asserendo dogmata sua vera esse, & nos falsa sentire.

An non existentibus hæreticis fuerit necessarium Euangelium propter credentes? Quæst. VI.

QVæritur vlterius, an nõ existentibus hæreticis fuerit necessarium Euãgelium propter credentes? Dicẽdũ ꝙ 4. c. Primò pp memoriam, quia per longa tempora, quibus duratura erat Ecclesia, si nõ fuisset Euangeliũ scriptũ I iam obliuioni traditũ esset. Sic dixit hic Hier. ꝙ Matth. Euangeliũ fratribus ad memoriam reliquit. Secundò ad deuotionem nostram mouẽdam. Nam si nos nesciremus facta Christi, dato ꝙ crederemus in eum, nõ toto affectu incitaremur: sicut nunc, cùm gesta eius legimus, quæ magnifica sunt. Tertiò pp doctrinã morum, quia Christus non solùm ostendit nobis quid credendum esset, sed etiã quid agendũ. Et ista in Euangelio traduntur. Quartò pp tollẽda dubia, qa ẽt inter credẽtes dubia multa oriri possunt tã de fide, quã de operationibus, nisi esset Euãgeliũ, in quo certificamur de his, quæ sunt maximè necessaria.

Cum autem plures Euangelium scripserint, quatuor tantum habent auctoritatis testimonium: quia per quatuor mundi partes fidem nunciant Trinitatis, & sunt quasi K *quatuor Rotæ in quadriga Domini, quæ vehit eum per prædicationem Euangelij, & genus humanum quadrifida morte peremptum eorum erat prædicatione viuificandum: vnde & aliorum Euangelia deciderunt, nec recepta sunt, quia nolebant præfinitum numerum cassari propter virtutem sacramenti.*

[Cum autem plures] Hic ponitur secundũ, s. de numero Euangeliorum, quare sint quatuor, & nõ plures, & dr̃. [Cum autẽ plures Euangelium scripserint.] Scilicet: Multi præter istos quatuor. Nam fuit vnũ Euãgelium ꝙ vocabatur Aegyptiorũ, & alia facta ab hæreticis sub nominibus Apostolorum, s. Matthiæ, Thomæ, & Bartholomæi, & singulorũ aliorum, & Euangeliũ Basilidis, & Apellis, & Hesychij, & Luciani, & aliorum multorum, vt ait Hieron. infra in ꝓlogo, qui incipit. Plures fuisse. [Quatuor tãtùm auctoritatis habẽt testimonium.] Id est, licẽt

multi

multi scripserint Euangelia, non datur omnibus auctoritas, A sed solis quatuor, scilicet, quatuor tantum habẽt testimonium auctoritatis, id est, Ecclesia de solis quatuor testificatur, ꝙ habeant auctoritatẽ ad hoc, ꝙ eis credatur. Vel quatuor habent auctoritatis testimonium, id est, habent auctoritatem testificandi de omnibus. Et vtrumque est verum. [Quia per quatuor mundi partes.] Hic ponuntur causæ, quare solum recipiuntur quatuor, & sunt quatuor causę. Prima est, quia Euangelium prędicandum erat per quatuor partes mundi, ideo quatuor Euãgelia esse debuerunt. Non est tamen intelligendum, ꝙ pro qualibet parte mundi esset vnum Euangeliũ, quia omnia quatuor Euangelia recipiuntur in quacunque parte mundi, vbi Ecclesia est. Secunda ratio est figuralis. Ex quadam similitudine sunt istæ partes, oriens, occidens, septentrio, & meridies, quæ sunt quatuor puncta cęli opposita. [Fidem nunciant B Trinitatis.] Non solùm annunciatur in Euangelijs fides Trinitatis, sed etiam fides omnium articulorum pertinentium ad humanitatẽ Christi, & omnia, quæ in ipsis Euangelijs habentur per totum orbem nunciantur. Sed Hiero. dixit hoc, alludens ad dictum Marc. 16. c. & Matth. 28. c. vbi fit mentio de Euangelio diuulgando per orbem, ponitur immediatè articulus de Trinitate personarum, cum dicitur: Ite in vniuersum mũdum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Et Matthæus magis addidit dicens: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sãcti. [Et sunt quasi quatuor Rotę in quadriga Domini.] Ista est secunda causa figuralis, vt intelligamus Christum per prædicationem portari per totum orbem in vna quadriga quatuor Rotarũ. Et sunt istæ quatuor Rotæ quatuor Euangelistæ, quia per C prædicationem quatuor Euangeliorum Christus per totum orbem vehitur ad hoc, quòd secũdum fidem ab omnibus gentibus suscipiatur, & omnes, qui credere incipiunt in cordibus suis. Et dicitur in eis tunc formari sicut fœtus formatur in vtero, iuxta illud Gal. 4. cap. Filioli mei, quos ego iterum parturio, donec formetur in vobis Christus; id est, formetur fides eius in cordibus vestris. Et vocatur ista quadriga Domini, quia Dominum portat per orbem. Et de ea quadriga intelligunt quidam, quod habetur Habac. 3. c. Scilicet: Qui ascendes super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio, id est, salus est in quadriga tua, quia non potest aliquis saluari sine fide quatuor Euãgeliorum, quæ vocantur hic quadriga. Sed iste sensus est mysticus, quia secũdùm literam intelligitur de veris quadrigis, vt ibi dicetur. Quæ vehit eum per prædicationem Euangelij.] Id D est, ista quadriga uehit Christũ per omnia loca, in quibus prædicatur Euangelium, quia in tantum Christus cognoscitur, in quantũ Euangeliũ enunciatur. [Et genus humanum quadrifida morte peremptum.] Id est, quatuor generibus mortis. Quæ autem sint illa, dicetur infra in quadã quæstione. [Eorũ erat prædicatione viuificandum.] Quia genus humanum, quod prius erat mortuũ, nunc suscepto Euangelio viuit liberatũ ab isto quadruplici genere mortis. Quo autẽ hoc fiat, dicetur infra in quæstione decima. [Vnde & aliorum Euangelia deciderunt.] Id est, propter istas causas dictas Euangelia omniũ aliorum, quæ fuerunt scripta post ista quatuor, deciderunt, scilicet, ab auctoritate, & honore, qui nullus eis exhibetur, immo anathematizata sunt, & omnia hęc Ecclesia abijcit, ut patet in Decr. dist. 15. c. Sancta Romana. [Nec recepta sunt.] Id est, non E sunt recepta ab Ecclesia, ad hoc, ꝙ ponerentur in Canone librorum noui testamenti, sicut ponuntur ista quatuor. Nec ulla eis adhibetur fides, licet essent in eis multa uera: [Quia nolebãt præfinitum numerum cassari.] Id est, quia nolebat Ecclesia destrui illum numerum quaternarium præcisum, quod fieret, si plura Euangelia reciperentur. [Propter uirtutem sacramenti.] Idest, propter uirtutem significationis, s. quia quaternarius signabat quatuor partes mundi, et quatuor Rotas quadrigę, & quatuor genera mortis secundum applicationes positas in litera. Si autem essent quinque, uel sex, aut plura Euãgelia, nõ conuenirent illi numero ad significadũ ea quę significata sunt per quaternarium. Dicitur sacramentũ sacrę rei signum. Et quia per quaternariũ significabatur quadriga Domini, & aliæ res sanctę, ista significatio numeri vocatur sacramentum.

An isti, qui scripserunt Euangelia post quatuor Euangelistas, peccauerint scribendo? A
Quæstio VII.

QVeritur circa prædicta, an isti, qui scripserunt Euangelia post quatuor Euangelistas, peccauerint scribendo? Aliquis dicit, quòd non, sed quòd potius merebantur, quia Eccle. 24. dicitur: Sapientes, qui elucidant me, vitam æternam habebunt, & intelligitur de elucidatione sacrę scripturæ. Multitudo autem librorum facit ad magis intelligendum scripturam, cùm quilibet addat super alios. Ergo scribere multa Euangelia vtile erat. Secundo, quia sicut ait Salomon. Sap. 6. c. Multitudo sapientium sanitas est orbis terræ. Sed qui libros scribit, potissimè in sacra scriptura addit sapientiam. Ergo salus est vni- B uersi. Dicendum, quòd isti peccabant grauiter scribendo Euangelia, licet non omnes ęqualiter, quia non eadem intentione, nec obseruabant eadẽ, omnes tamen peccabant. Primò, quia multi eorum apponebant falsa in Euangelijs. Secundò, quia conabantur vsurpare sibi auctoritatem, assumpto falso nomine. Nam ex nominibus singulorũ Apostolorũ Euangelia scripserunt. Tertiò, quia faciebant hoc intentione fallendi Ecclesiam, scilicet, vt putaret Ecclesia vera esse Euangelia, & susciperet illa, & sic cogeretur suscipere errores hæreticorum. Ista autem est pessima deceptio, quãdo quis alium sub specie religionis fallit, quia simulata sanctitas duplex est iniquitas, vt ait Hieronymus. Quartò, quia dabant occasionem faciendi schismata, & procreandi hæreses in Ecclesia, vt ait Hiero. infra in prologo, qui incipit: Plures fuisse, scilicet, & perseuerentia vs- C que ad præsens tempus monimenta declarant, quę diuersis auctoribus edita diuersarum hęresum fuere principia. Quinto, quia isti ausi sunt addere aliquid in sacra scriptura. Nam apposuerunt plerique eorum in Euangelijs suis multa, quæ non habebantur in quatuor Euangelistis. Et iste est grauissimus error, quia soli Spiritui Sancto licet aliquid addere in libris sacris, cùm eo dictante omnes illi scripti sint secundum. 2. Pet. 1. c. Et ob hoc Deus valde vetuit apponi quidquam in libris sacris, vel minui ex eis. Deuteron. 4. c. Scilicet: Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec auferetis ex eo. Et ponit Deus multas maledictiones super addentes aliquid, aut detrahẽtes sacræ scripturæ, Apocalypsis 22. cap. Scilicet: Contestor ego omni audienti verba libri Prophetiæ huius, si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in D libro illo: & si diminuerit de verbis libri huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & ciuitate sancta. A fortiori ergo magis peccaret addens aliquid, vel subtrahens Euangelio, quia maius præiudicium est tolli aliquid de Euangelio, quàm de Apocalypsi, cũ tota fides sit in Euangelio, & tota regula viuendi. In Apocalypsi autem non est aliquid de fide, nec de præceptis viuendi, sed solæ reuelationes de statu Ecclesiæ. Vnde non est aliquis liber minus necessarius inter libros noui testamenti. Sextò peccabant, quia sumebant sibi officium, et honorem magnum, quem nullus per se accipere deberet, cùm Deus illum det, & nõ possit aliter haberi. Patet ad Hebr. 5. c. Scilicet: Nemo indifferenter sibi assumat honorem, nisi qui vocatus est à Deo tanquam Aaron. Sic autem est de officio Euangelistæ: quia est quidam honor magnus, & dignitas, scilicet, E quòd libro suo fides indubitata adhibeatur. Ideo à solo Deo datur homini iste honor. Quia sicut nemo potest esse Propheta, nisi Deus illum fecerit, nec quisquam est Apostolus nisi Christus illum miserit: ita nemo est Euangelista, nisi Deus illum fecerit. Vnde Deus dicitur ponere, vel dare Euangelistas in Ecclesia, ad Ephe. 4. capitulo. Scilicet: Et ipse dedit quosdam Apostolos, & quosdam Prophetas, alios vero Euangelistas. Peccabant ergo isti facientes se Euangelistas cùm non essent, sicut peccat, qui dicit se esse Prophetam à Deo missum, cùm non missus fuerit. Illustrationem ponit Hieronymus infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Ad primum in contrarium dicendum, quòd illud intelligitur de illis, qui declarant scripturam, cùm dicatur, qui elucidant me, secus de illis, qui apponunt aliquid scripturæ tanquam illud sit pars, & sit à Spiritu Sancto, sicut reliqua scriptura, quia isti

sunt maledicti à Deo facientes quantum in se est mentiri Spiritum Sanctum: ideo veniunt super eos plagæ, Apocalyp. 22. c. Item isti non elucidabant, quia scribebant Euangelia sicut quatuor Euangelistæ. Vnde non declarabant Euangelia, sed ea superfluè multiplicabant, quia nihil ipsi dicebant vltra quatuor Euangelistas, nisi cùm interponebant aliqua falsa, vel omnino dubia. Et illud non erat declarare, sed peruertere. Ad secundum dicendum, quòd multitudo librorum istorum non addebat sapientiam, sed potius confundebat eam, quia tollebat certitudinem sacræ scripturæ, & auctoritatem. Nam cùm ipsi scripsissent aliqua falsa, si ponerentur in Canone sua Euãgelia, cùm inueniretur illa falsitas, essent omnes libri sacræ scripturæ suspecti de falsitate, & nõ daretur eis fides, nec vlla auctoritas.

Quomodo quatuor partes orbis, per quas diuulgandum erat Euangelium, accipiantur? Quæst. VIII.

QVæritur vlterius de istis quatuor partib. orbis, p quas Euangelium diuulgandum erat, quomodo accipiãtur? Nam si diuidatur terra in quatuor partes, nõ est verum, ꝙ per oẽs illas fuit Euangelium prædicatum, quia maxima pars illarum non habitabatur. Si accipiãtur quatuor partes pro quatuor pũctis cęli, non est etiã verũ, quia licèt Euangelium fuerit prædicatum ad Orientem, Occidentem, & Aquilonem, non potuit prædicari ad Meridiem, cùm nulla pars Meridiei habitetur, quia pars meridiana est vltra æquinoctialem longo tractu terrarum, quare ex parte Aquilonis desinit habitatio humana propter calorem. Dicendum, quòd quidam diuidũt orbem, id est, terram in quatuor partes per duos circulos de maioribus intersecantes super eam ad angulos rectos, vt si æquinoctialis, & horizon rectus se intersecent super terrã manet ex eorum intersectione terra diuisa in quatuor quartas, quarum duę sunt super horizontem, & duæ, infra horizontem, & est longitudo cuiuslibet istarum ab Oriente vsque in Occidentem. Et isto modo non potest hic accipi, quia vnica de istis quatuor quartis habitatur, scilicet, Aquilonaris, quæ est super horizontem, & adhuc non tota, Et sic Euangelium per vnicam mundi partẽ esset prędicatum. Aliter diuiditur terra in quatuor partes per tres circulos de maioribus, scilicet, æquinoctialem, horizontem, & meridianum intersecantes se. Et tunc manẽt quatuor quartæ super horizõtem, & quatuor infra horizontem. Et vocarentur sic quatuor partes mũdi quatuor quartæ, quæ sunt supra horizontem. Nam de inferioribus nihil ad nos pertinet, & tũc lõgitudo cuiuslibet quartæ non esset ab Oriente in Occidentem, quia illa longitudo diuideretur per medium circulum meridianum, ita vt inciperet vna quarta ab Occidente ex parte Aquilonari, & perueniret vsque ad locum vbi Europa distinguitur ab Asia, & alia inciperet inde, & tenderet vsque ad Orientem. Et ita esset de alijs duabus quartis ex parte meridiei. Sed dicendum, quòd adhuc non stat sic: quia hoc modo solùm habitantur duæ quartæ, quæ sunt ex parte Aquilonis, & in eis sunt istæ tres partes mundi, scilicet, Europa, Aphrica, Asia, ideo non extenderetur Euangelium per quatuor partes mundi. Dicendum, quòd accipiuntur hic quatuor partes orbis, id est, terrę habitatæ, scilicet, quòd vna quarta terræ habitatæ diuidatur in quatuor partes mundi. Sic accipit Ptolemæus in quadripartito, & omnes Astrologi iudiciarij, quando dicunt quędam signa Orientalia, alia Occidentalia, alia Aquilonaria, alia Meridiana. Et per hoc distribuunt ea diuersis gentibus in terra habitabili. Et sic vulgariter in terra habitabili dicimus terram Orientalem, quæ magis propinquat Orienti, & Occidentalem quæ magis appropinquat Occidenti, & ita de Aquilonari, & Meridiana.

Quorũdã orbis diuisio.

Responsio auctoris.

Quæ sint quatuor genera mortis, quoniam humanum genus erat quadrifaria morte peremptum? Quæstio IX.

Triplex mortis genus, vel quadruplex.

QVæritur vlterius, cùm dicitur, quòd genus humanum erat quadrifida morte peremptũ, quæ sint illa

F quatuor genera mortis? Dicendum, quòd omnes Doctores concordant in tribus generibus mortis: quartum autem ratò ponitur, & non idem apud omnes. Prima est mors naturæ, scda est mors culpæ, tertia est mors gehẽnæ. Et in his concordant, quia omnes has videtur nominare scriptura. De prima notum est, ut cum dicitur de aliquo quod mortuus est, intelligitur de morte naturali, quia est communis omnibus, secundo Regũ 14. c. scilicet: Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur.

De secunda patet Sapiẽtiæ primo c. Scilicet: Deus mortem non fecit. Et intelligunt hic plurimi de morte culpę: quia illam non facit Deus, cùm Deus non cooperetur ad culpam, cum non dicatur auctor mali, scilicet, mali culpæ, secus est de malo pœnæ.

De tertia patet ad Roman. 6. capit. scilicet: Stipen-
G dia peccati mors, id est, mors æterna est, quæ datur pro peccato. Sed etiã Oseæ 13. c. Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero inferne. Et intelligunt illam mortem esse æternã, quia coincidit cum inferno. De quarta est diuersitas. Quidam dicunt esse mortem gratiæ, quia aliquis cessans à peccatis per gratiam videtur manere mortuus, scilicet, non operans illa, quæ prius operabatur. Sic accipitur ad Colos. secundo. c. scilicet: Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi. Dicitur homo mortuus cum Christo, quia propter Christum moritur, scilicet, abstinens se ab operibus huius mundi, in quibus delectabatur. Et ista potest vocari mors peccati, vel gratiæ. Mors quidem peccati propriè, quia peccatum, id est, desiderium peccandi moritur in nobis. Sic accipitur ad Rom. 6. c. scilicet: ita & vos existimate uos mortuos esse peccato, viuentes autem
H Deo. Et sequitur. Non igitur regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius, id est, postquam peccatum semel in vobis mortuum est, non debet regnare. Non potest accipi hic mors sic: quia dicitur, quòd à morte quadruplici liberamur per Euangelium, & tamen ab ista quarta morte non oportet nos liberari: quia bona est, immo semper debemus esse mortui peccato per gratiam, vt admonet Apostolus ad Ro. 6. c. Item quia dicitur hic, quòd genus humanum erat peremptum quadruplici morte, & tamen ista quarta mors non erat in hominibus, quando Christus venit: quia non erant mortui peccato: sed potius viuebat peccatum in eis, vt declarat Apostolus ad Rom. 6. & 7. c. Et Christus non venit ad liberandũ nos ab ista morte: sed potius, vt cùm eo moriamur peccato. Alij accipiunt mortem quartam, scilicet, mortem igno-
I rantiæ, quia ignorantes velut mortui sunt. Et licèt iste modus non sit in scriptura vsitatus, poterat conuenire in pręsenti, scilicet, quòd genus humanum erat mortuum per ignorantiam ante Christi aduentum: quia nemo illis prædicauerat præcepta vitæ. Vnde ipsi dicebant se fuisse otiosos vsque ad horam vndecimam, id est, vsque ad Christi aduentum: quia nemo eos conduxit, id est, nullus per doctrinam spiritualem eos ad bona opera incitauit. Matth. 20. c. Christus autem liberauit eos ab ista morte per Euãgelium, scilicet, quia prædicato Euangelio per totum orbem. Mar. 16. c. & Matt. 28. c. Totus orbis cognouit præcepta vitę, & liberati sunt ab ignorantia, qua tenebantur. Aliter potest accipi mors pro morte ciuili. Vocant autem iura mortem ciuilem, vt seruitutem, exilium, priuationem honoris, separationem à communicatione hominum, &
K similia, quæ interdum vocantur capitis diminutio. Et verè ista mors erat in genere humano, quia propter peccatũ erant serui diaboli, & habebat diabolus magnam potestatem super eos. Et ista fuit ablata per Christi mortem, quia ligatus est Satanas. Apocal. 20. c. Erat etiam in hominibus exilium, quia propter peccatum exulauerunt à paradiso terrestri. Gen. 3. c. Erat etiam priuatio communionis, quia licèt Angeli boni, & homines debebant esse conciues regni cælestis: fuerant tamen priuati homines communicatione Angelorum, scilicet, Angeli non respiciebant homines, tanquam æquales sibi, & conciues, sed tanquam minores, & seruos, & permittebant se ab eis adorari, exhibendo eis magnam reuerentiam. Et tamen post mortem Christi non fuit sic, quia Angeli non permittunt se adorari ab hominibus, iam iudicantes se eis esse æquales, vt patet de Beato Ioanne Apocal. 19. & 22. c. cùm Beatus Ioan.

Mors ignorãtiæ.

Mors ciuilis.

ceci-

cecidit ad pedes Angeli, vt adoraret eum, & dixit. Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Iste modus conuenit hic, & accipitur sic aliquando in scriptura, sicut dicitur Isa. 6. cap. scilicet: In anno, in quo mortuus est Rex Ozias, vbi tamẽ non accipitur mors nisi pro percussione lepræ, vt ibi ab omnibus probatur, & tenetur. Vocabatur tamen mortuus ciuiliter, scilicet, quia propter lepram exclusus fuit à communicatione hominum, & cessauit gubernare regnũ, sed filius eius Iohatan gubernabat regnum. 4. Regum 15. cap. & 2. Paralipom. 16. cap. & istud concordat hic intentioni Hieronymi.

Quomodo genus humanum fuerit liberatum à quadruplici morte per Euangelium. Quæstio X.

QVęritur, quomodo genus humanũ fuerit liberatum à quadruplici morte per Euangelium? Et videtur, ꝙ non fuerit liberatum.

Primò patet, quia à morte non liberamur nisi per mortem Christi: quia si per Euangelium, vel aliàs potuissemus cõuenienter liberari, vel liberaremur, superfluè Christus mortuus fuisset. Secundò patet, quia mors naturæ, est prima mors, & ab ista nec per morte Christi, nec aliàs liberamur, cùm semper maneat in nobis necessitas moriendi. Tertio, quia à morte secunda, scilicet, culpæ nõ liberamur per Euangelium, sed solùm per gratiam, quæ opponitur culpæ: vel per contritionem effectiuè: quia facit nos liberari à reatu manente post culpã. Et nihil facit in hoc Euãgelium. Nam etiam antequam esset Euangelium liberabantur homines à morte culpæ per gratiam, & contritionem. Quarto, quia à morte tertia, quę est æterna Euangelium non liberat: quia qui semel æternaliter mortuus, nũquam inde liberatur, cùm in inferno non sit redemptio. Si autem accipias liberari à morte æterna, id est, facere, ꝙ non incurrat homo in illam, non fit hoc per Euangelium, sed per charitatem, & etiam fiebat ante prædicationem Euangelij, quia aliàs omnes perirent æternaliter. Quintò, quia à morte ciuili, id est, exilio non liberat nos Euangelium, quia propter peccatum exulatõmus à paradiso terrestri, & nunquam illuc redituri sumus. Dicendum, quòd per Euangelium, liberamur à morte quadruplici nominata, vt ait Hieronymus, quia Euangelium annunciat nobis istam liberationem indicando mortem Christi, & significando, quod per illam fuimus redempti. Et nulla scriptura potuit hoc indicare ante Euangelium, quia licèt Prophetæ prædixerint Christum venturum ad redimendum sæculum, non tamen ostenditur in eis, quòd venerit, & sic non demonstrant solutum pretium, & dant nobis spẽ, sed non rem. Euangelium autem annunciat nobis Christum venisse, & pro nobis passum, & nos redemisse ab omni delicto, quo tenebamur. Ideo Euangelium est per quod genus humanũ viuificatur, id est viuificatum ostenditur. Ad primum patet ex dictis, scilicet, quòd verùm est, quòd per Christi mortem solùm redempti sumus ab omni debito, & non per Euangelium, nec per aliquid aliud, Euangeliũ tamen nos viuificat non effectiuè, sed indicatiuè, scilicet, indicando quomodo per Christi mortem fuimus liberati. Aliter dici potest, quòd per Euãgelium viuificamur, quia licèt mors Christi sit, per quã verè viuificamur, illa tamen indifferenter se habet tam ad bonos, quam ad malos, quia omnes possunt per illam saluari. Ad hoc ergo, quòd mors Christi proficeret quibusdam, & non alijs, oportuit esse aliquid, per quod fructus illius mortis applicetur quibusdam, & non alijs. Et istud est fides de ipsa morte, & caritas, secundùm quam manemus copulati Christo, fidem tamen non possumus habere, nisi per prædicationẽ Euangelij, ad Rom. 10. cap. quia ibi continetur tota fides. Caritatem autem non possumus habere, nisi fecerimus omnia, quæ Christus nobis mandauit. Ioann. 15. cap. scilicet: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Sed ista præcepta continentur in Euangelio: ergo sine Euangelio non est vita, quia sine illo non potest haberi fides, & caritas, per quæ viuimus. Et sic Euangelium viuificat. Ad secundum dicendum, quòd à morte naturali, non liberamur per mortem Christi, nec per Euangelium: ita

A quòd per susceptionem Euangelij mortuo Christo soluamur à debito moriendi, quia tunc lex Christi non esset ad merendum per illam, sed esset terminus felicitatis, quia immortalitas quætiam pars æternæ felicitatis est, & hoc est contra naturam legis, quia nulla lex est finis, sed dirigit actiones hominum in finem. Ideo quamdiu durat lex Christi, non debet homo esse immortalis, sed dicitur homo per Euangelium viuificari, quia in eo declaratur quomodo ista mors temporalis aliquando cessabit, cùm dicitur quod boni ibunt in vitam æternam. Matthæi 5. &. Et tamen vita æterna excludit omnem mortem, cùm dicat duo, scilicet, vitam indeficientem, & continuam delectationem. Et destruetur tunc mors naturalis id est, obligatio ad moriendum, scilicet, quia in nullo homine, imo in nulla re manebit necessitas moriendi. Sic dicit Apostolus, infra 1. Corinth. 15. capit. quòd nouissima inimica destruetur mors, id est, non erit vltra mors. Et iterum ibi, scilicet: Cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est, scilicet, absorpta est mors in victoria. Ad tertium, cum dicitur, quod non tollitur mors culpæ per Euangelium, dicendum, quod tollitur culpa, id est, reatus manens ex culpa per contritionem, & gratiam, & tamen hoc pertinet ad Euangelium. Modus autem est, quia vt remittatur peccatum, oportet hominem agere quod in se est, per contritionem dolendo de commisso. Et tunc Deus infundit gratiam, & formatur ille motus attritionis, & vocatur contritio, & tunc peccatum remittitur. Deus tamen non infunderet nobis gratiam, nec acceptaret nos nisi pro illo peccato sibi satisfieret: Satisfactio autem fieri non potest per aliquem hominem, nisi per

C Christum: ideo Deus nunquam remitteret homini peccatum, nec infunderet gratiam, per quam hominem acceptat in amicum, nisi satisfieret maiestati suæ de offensa commissa, quod sufficienter fit per mortem Christi. Sed ista mors non annunciatur nobis aliunde, quàm ex Euangelio, ideo per Euangelium viuificamur à morte culpæ indicatiuè, scilicet, quia hoc indicat nobis. Cum vero dicitur, quod ante Christi mortem, & Euangelium fiebat remissio peccatorum: dicendum, quòd siue tunc, siue nunc, remissio nunquam facta est, nisi per mortem Christi, vt ait August. in Epistola ad Optatum. Quia licèt tunc nondum Christus esset mortuus, quia tamen Deus præordinauerat illum mori pro nobis, acceptabat ex tunc precium passionis suę: vt per illam nobis infunderet gratiam remittendo peccata, & faciendo nos amicos sibi. Quia ta-

D men realiter non erat solutum illud precium, nunquam acceptauit nos ad felicitatem paradisi. Et sic Sancti Viri, licèt essent amici Dei, manebant post mortem in sinu Abrahę, quousque Christus mortuus est. Et tunc Deus cępit non solum reconciliare sibi viuentes: sed etiam morientes suscipere ad ęternam vitam.

Ad quartum dicendum, quod liberatur homo à morte ęterna postquam ęternaliter mortuus est, scilicet, postquam est in inferno, sed liberatur à morte ęterna, id est, à debito mortis ęternę. Et istud est per Christi passionem, de qua per Euangelium constat. Et sic illud nos viuificat, vel per illum liberatur homo à morte æterna, id est, fit quod non incidat in mortem æternam, quam non potest euadere nisi per fidem, & caritatem, quæ non possunt haberi sine Euangelio, vt supra dictum est.

E Ad quintum dicendum, quod homo liberatur à morte ciuili, quæ erat separatio à communione Angelorum, quia post mortem Christi acceptant nos Angeli tanquam conciues, & conseruos suos. Apocaly. 19. & 22. capitulo. Etiam tollitur seruitus nostra, & potestas diaboli super nos. Et hoc indicatur per Euangelium Ioann. 12. capit. Scilicet: Nunc iudicium est mundi, & princeps mundi huius eijcietur foras, siue extrà mundum, siue extra potestatem, quam habebat in mundo. Est autem princeps mundi dęmon. Nam ipse est rex super omnes filios superbiæ, Iob. 41. capit. Etiam dicitur de eo, quod ligatus est, & hoc post Christi passionem, Apocalyp. 20. capitulo. Cum autem obijcitur, quod non tollitur exilium, dicendum, quod exulauimus à paradiso terrestri per peccatum, & iam non redimus illuc: sed in meliorẽ paradisum, scilicet, cœlestem, quia terrestris paradisus non conditus est, vt ho-

mo ibi maneret perpetuo, sed per aliquod tempus, & postea transferretur in cælum, vt tota Ecclesia asserit. Item sufficienter reuocamur ab exilio per Christi mortem, quã nobis indicat Euangelium. Et sic per illud à morte ciuili etiam viuificamur. F

Designantur etiam Euangelistæ quatuor figuris, quæ nõ sunt deceptoriæ, sed iucũdi mysterij sibi conscia. Matthæus in homine intelligitur, quia circa humanitatem Christi principaliter immoratur. Marcus in leone, quia agit de resurrectione. Lucas in vitulo: agens de Sacerdotio. Ioannes in aquila scribens sacramenta Diuinitatis.

Expositio literæ. [Designantur etiam Euangelistæ quatuor figuris.] Ista est quarta causa quare sunt quatuor Euangelistæ, s. propter quatuor figuras animalium, hominis, & leonis, & bouis, & aquilæ. [Quæ non sunt deceptoriæ.] Id est, istæ figuræ non decipiunt, sed verum est, quod signant. Vel non sunt deceptoriæ, i. non sunt inutiles, quia ad significãdum mysterium ponuntur. [Sed iucundi mysterij sibi cõsciæ:] Id est, significant iucundũ mysterium, s. quatuor Euangelistas. Quæ significatio iucunda est, quia est vtilis. Et dicitur, quòd sunt sibi consciæ, i. intra se occultæ tenent istam significationem sicut aliquis homo dicitur sibi conscius, quando in se aliquid secretè scit, quod alij nõ possunt probare, an sciat, vel non. [Matthæus in homine intelligitur.] Applicat illas figuras ad Euangelistas, & subdit causas applicationis. [Quia circa humanitatẽ Christi principaliter immoratur.] Licèt tractat de deitate, magis tñ tractat de humanitate, i. de his quæ possunt pertinere ad Christũ in quantum homo. Sed an hoc verum sit, dicetur infra in quadam quæstione. [Marcus in leone, quia agit de resurrectione.] Omnes Euangelistæ Christi describũt resurrectionem. Attribuitur tñ Marco. Sed an ipsi specialius cõueniat, infra dicetur. quæst. 11. [Lucas in vitulo, agens de sacerdotio.] Vitulus est animal ad sacrificia: quia de quadrupedibus solùm offerebantur in lege tres species, s. vitulus, aries, & capra, accipiendo masculum, & feminam semper pro vna specie. Nam in toto veteri testamento nõ reperietur aliud quadrupes aliquando immolatum. Et quia Lucas agebat de Christi sacerdotio, conuenienter per vitulum signatus est. Quia inter ista quatuor animalia nullum est ad sacrificium, nisi vitulus. Nã Aquila, & Leo nõ solùm non erant ad sacrificia, sed etiam ad cibũ immũda iudicabantur s̃m legem Leui. 11. c. & Deuter. 14. c. Christus autem fuit Rex, & Sacerdos. Nã de eo dr̃, ꝙ est Rex regum, & Princeps omnium regum terræ, Apocalyp. 1. c. licet ipse dixerit Pilato, ꝙ regnum suum non erat de hoc mundo. Ioan. 18. c. Erat ẽt Christus Sacerdos: quia ex vna parte descendebat de progenie Sacerdotum. Nam mater sua erat cognita Elisabeth vxoris Zachariæ, & illa erat de filiabus Aaron. Luc. 1. c. Lucas autem tractauit de hoc sacerdotio: ideo ipse solus introduxit Zachariam Sacerdotem, & vxorem suam, quam ostendit esse cognatam Dominæ nostræ. Christus tamen vocatur Sacerdos in sacra scriptura sub alia intentione. Psal. 109. Scilicet: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech. Et sic non vocatur Christus ibi sacerdos, in quantum erat de progenie Sacerdotum, quia tunc vocaretur Sacerdos s̃m ordinem Aaron, quia de progenie eius erat. Sed vocatur Sacerdos, quia instituit nouũ Sacerdotiũ. Et istud est Sacerdotium noui testamenti, quod non est in obligatione animalium, sicut erat Sacerdotium Aaron: sed in pane, & in vino sicut obtulit Melchisedech, de quo dr̃, ꝙ erat Sacerdos Dei altissimi. Gen. 14. c. Vocatur etiam Sacerdos ab immolatione, quia sicut in veteri testamẽto occidebantur animalia pro peccato, & cremabantur, & effundebatur de sanguine eorum super altare. Leui. 4. & 5. c. Ita Christus seipsum obtulit immolandum in ara crucis, & in ea sanguis eius fusus est, sicut dicit Apostolus ad Hebr. 9. cap. Quòd Christus fuit hostia pro peccato. Et quia hostia pro peccato cremabatur extra Sanctuarium, immo extra castra, Christus passus est extra portam vrbis in campo. Et istud est verum sacerdotium Christi, per quod semel immolatus pro nobis satisfecit pro omnibus peccatis. Ideo Apostolus dicit, quòd melius fuit Sacerdotium Christi, quàm veteris testamenti: quia illi offerebant hostias pro peccato, quæ non poterant conscientiã liberare à peccato. Et ob hoc Sacerdos magnus quolibet anno introibat in Sancta Sanctorum cũ sanguine. Christus aũt per sanguinem suũ semel introiuit in Sancta Sanctorum æterna redemptione inuenta. ad Hebræ. 9. cap. Et quia de isto Sacerdotio videtur Lucas magis egisse, dr̃ vitulus. [Ioannes in Aquila scribens sacramenta Deitatis.] Aquila est excellentissima inter oẽs aues: ẽt nulla est quæ clarius videat, & intrepide intuetur solẽ: sic inter Euangelistas cũ Ioãnes dixerit altiora tractãdo de verbo Dei, ideo vocat̃ Aquila. Dñr sacramenta Deitatis. i. secreta: quia Deus nõ intelligitur à nobis clarè: quia excedit facultatem naturalem nostri intellectus: Ioãnes autem declarauit aliqua de secretis Deitatis, ostendens ꝙ Christus est verbum diuinũ ab æterno manens apud patrem, ideo dicitur declarasse mysteria. Circa istas figuras quatuor animaliũ est dubiũ an intelligantur de Euangelistis, & an possint Christo applicari, & an visio quatuor animalium, quæ habentur Ezec. 1. c. & 14. c. sit talis sicut visio quatuor animaliũ, quæ habentur Apocalyp. 4. c. Et alia similia dubia, de quibus declarabitur infra in Prologo, qui incipit: Plures fuisse, quia ibi Hieronymus latius tangit ista, quàm hic.

An sit conueniens applicatio figurarum quatuor animalium quatuor Euangelistis in speciali.
Quæstio XI.

H QVæritur præsupposito, quod ista quatuor animalia signent quatuor Euangelistas, an sit conueniens applicatio, quòd Matthæus sit homo, Marcus Leo, vitulus Lucas, Aquila Ioannes. Videtur quòd non: primo, quia dicitur, quòd Matthæus significatur in homine, quia principaliter circa humanitatem versatur, & tamen videtur, quòd magis versetur circa Deitatem: quia præcipuus tractatus suus est ostendere facta Christi miraculosa, & tamen illa facere non pertinet ad humanitatem, sed ad Deitatem.

Secùndo patet, quia Marcus vocatur Leo, quia tractat de resurrectione: nemo tamen Euangelistarum est, qui non scribat de illa, sicut Marcus: ideo non magis ipse Leo, quam alij, dici debet. Dicendum, quòd ista assignatio conueniens videtur. Nam istam magis sequitur Ecclesia. Sciendum tamen, quod in hoc Beatus August. repugnat Beato Hieron. Aug. tamen lib. 1. de Concordia Euangelistarum ponit duas opiniones de hoc vltra istam, quæ est Beati Hierony. Vna est, quòd per hominem significetur Matthæus, per Aquilam Marcus, per Leonem Ioannes, per vitulum Lucas. Et istam improbat ibi August. Alia est opinio sua, scilicet, quòd Matthæus sit Leo, homo Marcus, vitulus Lucas, Aquila Ioannes. Et dicit, quòd illi, qui tenent alias opiniones, non bene applicant; quia solùm considerant principia librorum Euangelistarum, & ex illis accipiunt coniecturam, & non considerant totam intentionem ipsorum, quæ magis consideranda est. Vnde dicit Matthæum esse Leonem, quia Christum introducit vt regem ponendo in principio Christi progeniem per lineam omnium regum Iuda. Leo tamen significat regnum, cùm dicatur de ipso Christo: vicit Leo de tribu Iuda: Item, quia Matthæus solus introducit, quòd Magi reges venerunt ab Oriente ad adorandum Christum, & quod Herodes rex Christum timuit. & introducitur ibi Christus sub nomine regis, scilicet: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum. De Marco dicit, ꝙ significatur per hominem, quia ipse non descripsit regiam Christi stirpem, vel sacerdotalem cognationem, sed in eis solùm versatus est, quæ Christus est operatus sicut homo. De Luca, & Ioanne non est discordia inter Hiero. & August. quia vterque Ioannem Aquilam vocat, & vitulum Lucam. De his, quæ sit melior applicatio, ad nos dicere nõ attinebat: quia cum isti sint Doctores maximi in Ecclesia, paruuli, & simplices nõ possunt iudicare de maximis: quia tñ in his directè discordãt, possumus sequi quem voluerimus, cũ ipsi cõcordari non possunt: immo non obligamur aliquem eorũ sequi. Quod patet, quia aut applicatio ista est in sensu literali, aut in allegorico. Si in allegorico, ne-

mo errat, quia quilibet potest circa eandem literã facere quamcunque allegoriam voluerit, & nulla est erronea: quia veritas, vel falsitas non consideratur, nisi in sensu literali. Alij autem tres, nec sunt veri, vel falsi: quia litera non intendit eos, sed solùm literalem. Et sic licèt nullus eorum erret, nullum tenemur sequi: sed magis curare de sensu, qui est proprius literæ. Si autem fit in sensu literali ista applicatio, necesse est alterum eorum, aut ambos errare, cùm directè repugnant. Et tunc neutri tenebuntur stare, cùm non constet magis de veritate vnius, quàm alterius. Ecclesia tamen, id est, omnes Doctores sequitur cõmuniter applicationem Hieron. Sed in hoc non multum differt: maxime quia prima facie apparet potius istũ sensum esse allegoricum quàm literalem, & tunc nõ dicit verum magis vnus, quàm alius: quia pro qualibet parte põt applicari, licèt vna applicatio videatur magis consonare, quàm altera. Ad primum dicendum, quòd Mattheus versatur magis circa humanitatem, scilicet, quia nõ expresse declarat de Christi Deitate, sicut Ioannes. Versari autem principaliter circa humanitatẽ potest intelligi dupliciter. Vno modo versari circa humanitatem, i. circa ea, q̃ pertinent ad Christum solùm ex parte humanitatis. Alio modo versari circa humanitatem, id est, circa ea, quæ pertinent ad Christum in quantum homo, & Deus. Primo modo dicitur versari circa humanitatem, quia de Christo tractat, quòd natus est, & de qua stirpe erat, & quòd cõmedit, & dormiuit, & passus est. Ista & similia solùm competunt Christo ex ea parte, qua homo est. Et isto modo nullus Euangelistarum tractat principaliter de Christo, sed magis circa alia opera excellentia, vt erant opera miraculorum; licèt ista, quæ pertinebant ad humanitatem nõ omiserunt, vt non relinquerent locum hæreticis; scilicet, Manichæis, qui dixerunt Christum habuisse corpus phãtasticum, & non fuisse hominem. Et tamen ad redẽptionẽ nostram vtrunque requirebatur: quia sicut non poterat nos saluare merendo infinitum, nisi Deus esset, ita non poterat pro nobis pati ad nos redimendum, nisi Deus esset, & homo. Quia tamen præcipuum erat esse Deum, potius immorati sunt omnes Euangelistæ circa ea, quæ pertinebant ad Deitatem, quàm circa ea, quæ ad humanitatem, maximè quia ad ostendendum Christum esse verum hominem, pauca erant necessaria: ad ostendendum autem eum esse Deum, oportebat multa dici: etiam quia vltra hoc ipse fecit plura in quantum Deus, quàm in quantum homo. Et sic Mattheus non immoratur magis circa humanitatem, quàm Deitatem. Accipiendo secundo modo immorari circa humanitatem, id est, circa ea, quæ pertinent ad Deum humanatum, sunt multa, scilicet, omnia miracula, quæ Christus videbatur facere. Nã ex eo quod ibi fiebant res requirentes potentiam infinitam, apparebat Deitas, in quantum Christus illa faciebat iubendo, & aliquando per quasdam cærimonias, sicut quando liniuit oculos cæci nati, Ioann. 9. c. & linguam tetigit alterius, cui dixit, effeta, qd est aperire, & locutus est, cùm fuisset mutus, apparebat humanitas. Et isto modo non solùm Matthæus, sed etiam Marcus, & Lucas immorantur magis circa humanitatem, quàm circa Deitatem. Nam tunc immorari circa Deitatem nihil est, nisi dicere de illis quæ pertinent ad solam Deitatem, non vt est persona diuina cũ natura assumpta, & sic tractat solus Beatus Ioannes primo cap. ostendens Christum esse Dei Verbum manens ab æterno apud Patrem, per quem omnia facta sunt, & quòd id Verbum diuinum carnem assumpsit. Etiam alio modo Beatus Ioannes dicitur magis dicere de Deitate in quantum intentio sua est probare Christum esse Deum. Nam licèt ceteri Euangelistæ ponant miracula, per quæ sufficiẽter potest probari Christum esse Deum, non apparet, quòd ipsi deducant saltem expressè ad istam conclusionem probandam, & tamen in Beato Ioanne manifestè apparet, quomodo formantur rationes ad manifestè probandum, Christum esse Deum. Ioann. 5. & 7. & 8. & sæpè alibi. Etiam Beatus Ioannes interdum alia interponit quę ad solam Deitatem pertinent, sicut illud. Ego & pater vnum sumus. Et iterum: ego in patre, & pater, in me est, & qui videt me, videt & patrem. Ioan. 14. cap. Nam ista solum competũt secundùm humanitatem. Et istum mo-

A dum tenet solus Ioannes, quia ad istam intentionem scripsit Euangelium, scilicet, vt indicaret Christi Deitatem, quam non indicauerant alij Euangelistæ saltem ex verbis, vt ait Hieron. infra in Prologo, qui incipit. Plures fuisse. Ad secundum de Marco, dicendum quòd in hoc Augustinus, & Hieronymus discordant, quia Hieronymus attribuit ei leonem, & Augustinus hominem. Et verum est, quòd nulla earum est multum solida. Quia si vocemus eum hominem cum Augustino, non videtur habere aliquid speciale à Matthæo, & Luca propter quod vocetur homo magis, quàm quilibet illorum, & maxime cũ Matthæo, cum quo tamen facit eum concordare Augustinus, vt dicat eum abbreuiatorem Matthæi, & comitem eius, libro primo de Concordia Euangelistarum cap. 1. Si dicamus eum leonem cum Hieronymo propter resurre-
B ctionem, etiam non videtur aliquid speciale in Marco quantum ad resurrectionem, quam omnes posuerunt. Si vero dicas, quòd Marcus circa illam principalius immoratus est, falsum est: quia magis immoratus est Ioannes, q̃ aliquis Euangelistarum in ea, vt patet ex libro suo, & magis Lucas, quam Marcus, immo quasi ipse pauciora de resurrectione posuit, quam ceteri. Sed dicendum, quòd istud fit ex necessitate, quia omnes Doctores voluerũt applicare istas quatuor figuras quatuor Euangelistis, siue in sensu literali, siue mystico. Et de Ioanne, & de Luca apparebat aliqua ratio, vt dicerentur aquila, & vitulus. Oportebat igitur leonem, & hominem applicari Marco, & Matthæo. Et quia non apparebat aliqua satis manifesta ratio, quare potius hominem, vel leonẽ attribuerent Marco, quàm Matthæo, Augustinus attribuit leonẽ Mattheo,
C & Marco hominem. Hieronymus vero è contrario, & vtriusque est satis leuis applicatio. Sed cùm iste sensus aliqualiter videatur mysticus non est necesse esse magnam applicationem.

Christus verò, quem describunt, homo fuit de Virgine natus; vitulus in immolatione; leo in resurrectione, aquila in ascensione. Vel in homine humanitas, in vitulo sacerdotium, in leone regnum, in aquila exprimitur Diuinitatis sacramentum.

[Christus verò, quem describunt.] Supra ostensum est quomodo quatuor figuræ animalium conueniebant quatuor Euangelistis. Hic ostenditur quomodo conueniant Christo. Et dicitur, quòd sicut conueniunt istę figuræ qua-
D tuor Euangelistis, ita etiam conueniunt Christo, quem describunt, id est, de quo est tota materia ipsorum, quoniam de nullo agitur in toto processu Euangelij nisi de Christo quantum ad facta, & dicta sua. [Homo fuit de Virgine natus:] Id est, Christo conuenit prima figura hominis non solùm per applicationem, sed etiam verè, quia verus homo fuit, cum natus fuerit de Virgine, quæ erat vera mulier. Non potest tamen ex vera muliere nasci corpus phantasticum, sed verum corpus humanum. Et hoc est contra Manichæos: qui, vt negarent Christum esse verum hominem: dixerunt eum non fuisse natum de Virgine, sed quòd Virgo inuenerat eum a casu, & suscepit eum tanquam filium, vt ait Augustinus in quodam sermone. Et sic natum eum fuisse de Virgine tollit errorem de phantastico corpore. [Vitulus in immolatione.] Conue-
E nit ei figura vituli: quia vitulus est animal immolatiuum secundùm legem. Ita etiam Christus pro nobis immolatus est, sicut dixit Apostolus. Pascha nostrum immolatus est Christus, infra. 1. ad Corin. 5. [Leo in resurrectione.] Conuenit ei figura leonis propter resurrectionem, quia resurrexit in fortitudine sua sicut leo. Ista similitudo ponitur Gen. 49. c. scilicet: Catulus leonis Iuda. & intelligitur de Christo: quia ipse est leo de tribu Iuda. Apoca. 5. scilicet: Vicit leo de tribu Iuda. Et pertinet ista applicatio ad resurrectionem: quia Gen. 49. c. dicitur: Ad prædã fili mi ascendisti: requiescẽs accubuisti vt leo, & quasi leæna. Quis suscitabit eũ? [Aquila in Ascẽsione.] Cõuenit quarta figura Christo propter Ascensionẽ. Quia sicut Aquila super oẽs aues volat, ita Christus ascendit super omnia, scilicet, super oẽs cælos, vt sederet in maiestate sua. [Vel in hoie humanitas.] Hic ponit ista applicatio istarũ qua-

tuor figurarum Christo sub alia ratione,& competit omnis figura quantum ad humanitatem. [In vitulo sacerdotium.] Supra dicebatur Christus vitulus, quia fuit immolatus, hic vocatur vitulus, quia fuit Sacerdos,& vitulus est animal immolatiuum, quod per Sacerdotem solum immolabatur. Quomodo Christus fuit Sacerdos supra declaratum est. [In Leone Regnum.] Ista est propria applicatio, quia Leo est Rex quadrupedum: ideo conuenienter per eum significatur potestas regnatiua, sicut patet Gen. 49. Vbi Iudas vocatur catulus Leonis propter principatū regnatiuum. Nam dicitur immediatè. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec Dux de femore eius. [In aquila exprimitur diuinitatis sacramentum.] Id est, secretum deitatis, scilicet, quòd sicut aquila tam alte volat, vt se subtrahat humano aspectui: ita Christi Deitas effugiebat cognitionem humanam: nisi in quantum ipse per opera se Deū ostendebat.

An istæ figuræ proprius applicentur Christo, quàm Euangelistis, vel è conuerso? Quæst. XII.

QVæritur, cum Hieronymus applicet hic istas quatuor figuras quatuor Euangelistis,& deinde easdem omnes Christo: an proprius applicentur Euāgelistis, quàm Christo, vel è conuerso? Dicendum, quòd pro nunc non constet an aliqua istarum applicationum sit in sensu literali, quia de hoc aliquid tāgetur infra in Prologo Hieronymi, qui incipit: Plures fuisse. Sed præsupposito, quod essent ambæ literales, vel ambæ allegoricæ, est dicendum, quòd magis conueniunt istæ figuræ Christo, quàm Euangelistis, primo quia propter quod vnumquodque tale est, & illud magis tale est: sed istæ figuræ conueniunt Euangelistis propter Christum, vt patet in applicationibus suis. Ergo magis Christo conueniunt. Secundo quia ista animalia, vt describit illa Ezechiel primo c. dicitur, quatuor facies vni, id est, quilibet eorum habebat istas quatuor figuras animalium, & sic Christo, qui vnus est, conueniunt omnes quatuor. Hic tamen applicantur omnes quatuor non cuilibet Euangelistæ, sed cuilibet vnica figura. Tertio quia Matthęus vocatur homo in quantum scribit de humanitate Christi: Christus autem vocatur homo, quia erat verus homo,& sic Christo conuenit proprie: Matthęo autem per attributionem. Quarto, quia Lucas vocatur, vitulus, quia agit de Sacerdotio Christi: Christo autem magis conuenit esse vitulum in quantum immolatus est:

Figuræ quatuor animaliū, magis Christo q̄ Euāgelistis cōueniunt.

E Sacerdoti autem non conuenit nisi in quantum immolat illum: Vitulo tamen non conuenit immolare, sed immolari. Eadem ratio esse potest in Ioanne,& Marco: quia Ioānes vocatur aquila, quia de diuinitate scripsit: Christus autem est aquila quia ipse Deus est. Vel Ioan. dicitur aquila, quia super alios Euangelistas altius locutus est: Christus autem vocatur aquila, quia altius ascendit. Nam etiā magis volauit, quam veræ aquilæ, quia illæ non perueniūt ad regionem ignis: Christus autem non solum super sphęras elementares, sed etiam super omnes cælos ascendit. De ascensu Christi ad cælos, an possit dici volatus, & an de- F scensus eius ad inferos dicatur volatus, declaratum est in libro de quinque figuratis Paradoxis parte. 5. Marcus vocatur Leo, quia scripsit de resurrectione, quod magis Christo conuenit, qui verè surrexit.

Quæ sit melior applicatio istarum duarum figurarum Christo, prima, an secunda? Quæstio XIII.

QVæritur vlterius, cùm Hieron. applicuerit hic Christo istas figuras duobus modis, quæ sit conuenientior G applicatio? Dicendum, quòd non est aliqua totaliter melior, quàm alia. Ambæ enim satis conueniunt: vna tamen conuenit magis quātum ad aliquas particulas, alia vero quantum ad alias. Prima conuenit magis quantum ad vitulum, scilicet, quod Christus sit vitulus: quia immolatus est, sicut vitulus immolabatur in lege. Alia dixit Christum vitulum propter sacerdotium: sed expressius vitulus significat passiuam Christi immolationem, quam eius sacerdotium. Conuenit etiam magis quantum ad aquilam: quia prius dicitur aquila propter ascensionem, quàm propter Deitatem, quia prima est comparatio quasi H vniuoca, vel non multum distans,& alia est multum æquiuoca. Secunda applicatio conuenit magis quantum ad leonem, scilicet, propter regnum, quàm prima, quæ dicit leonem propter resurrectionem, cùm leo sit rex bestiarū, & etiam istud nomen leo in Græco regem significat. Item quia hoc conuenit magis sacræ scripturę, quæ vocat Christum leonem propter regnum. Apocal. 5. c. scilicet: Vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Et ponitur Dauid, quia rex erat. Et sic significatur Christum esse regem,& Iudas vocatur leo: quia competebat ei principatus regnatiuus. Gen. 49. c. Non tamen negatur quin satis proprie compe- I tat ei esse leonem propter resurrectionem.

ALPHONSI TOSTATI
EPISCOPI ABVLENSIS
IN SECVNDVM PROLOGVM
D.Hieronymi in Matthæum Enarratio.

BEATISSIMO PAPAE Damaso Hieronymus.

NOuum opus me facere cogis ex veteri: vt post exemplaria scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidem arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa, quæ cum Græca consentiant veritate, decernam.

IVxta ordinem assignatum in expositione præcedentis Prologi, iste est secundus Prologus Hieronymi super Matthæũ vel vt magis propriè dicatur, super omnes quatuor Euangelistas: quia nihil tangitur hic quòd specialis pertineat ad Matthæum, quàm ad aliquem alium: cùm agatur de emendatione Euangeliorum corruptorum, & de Canonibus ipsorum. Est autem iste Prologus longus, ideo diuidetur in partes generales, deinde in prosecutione diuidẽtur partes in speciali. Et diuiditur in duo. Quia primò ponitur Damasi Papę præceptio. secundo Hieronymi executio ibi. [Igitur præsens præfatiuncula.] Prima in duas, quia primo ponitur præceptio. In secunda excusatio, ibi. [Prius labor.] Ista in duas, quia primo excusat se propter operis difficultatem. Secundo inducit rationes alleuiantes istam difficultatem ibi. [Aduersum quam inuidiam.] Circa primum intentio totius Prologi est, quòd quatuor Euangelia, & totum nouum testamentum corrupta erant tempore Damasi Papæ inter Latinos ex causis, quæ in litera narrantur. Qui iussit Beato Hieronymo corrigere Latinos codices concordando cum veritate Græcorum librorum. Et hoc licèt esset difficile, fecit Hieronymus. Et postquam correxit Euangelia, posuit in eis annotationes decem Canonum Euangelistarum, vt nó possint faciliter corrumpi. Et ibi multa de istis Canonibus. Et dicitur. [Beatissimo Papæ Damaso.] Ista est propriè suprascriptio Papę quam tota Ecclesia seruat. Antiqui tamen aliter seruabant, quia non solum Summo Pontifici, sed etiam omnibus Episcopis sic scribebant. Patet de ipsomet Hieronymo, qui sæpe scribens B. Augustino, sic incipit in multis Epistolis. s. Beatiss. Papæ Augustino. Nó erat tamẽ Augustinus Summus Pontifex, sed solum Episcopus. Ita etiam scribebatur alijs Episcopis. Ecclesia tamen Modernorum obseruat hoc solum in Summo Pontifice, quem solum propter statum vocat beatissimum, & etiam eum solum vocat Papam. Græci tamẽ vsque hodie aliter vtuntur isto nomine, sacerdotes etiam minores episcopis, vocantes Papam. Et ex hoc videtur venisse apud antiquos Latinos, quòd Episcopos vocarent Papas: quia Papa apud eos erat nomen honoris, sed non talis honoris, quòd vni soli competeret. Nunc vero vni soli attribuimus. Propriũ autem nomen eius est Summus Pontifex: quia est maior omnibus Pontificibus, cùm ipse vnus de eis sit: vel Sũmus Sacerdos. Et illud nomen venit ex veteri testamento: vbi Aaron vocabatur Summus Sacerdos, vel Sacerdos Magnus, quia erat maior omnibus Sacerdotibus. & sic Hieronymus vocat Damasum Summum Sacerdotem. Illud nomen Papa apud Latinos videtur traductũ à quadã interiectione. s. Papæ, & est interiectio admirãtis. Et quia Sũmus Pontifex cùm sit super omnes Christianos habet latissimam potẽstatem, de qua admirandum est. Nec sufficienter admiramur, quomodo tãta potestas collata sit vni homini. immo quomodo collata sit alicui homini. Et propter hanc admirationem vocamus eum Papam ab interiectione admirantis deriuatum. Sic accipit Gaufre. in

Papa qd significat.

A principio poetriæ suæ ad Papam Innocentium, dicẽns: Papa stupor mundi. i. vocatur Papa propter stuporẽ, quia totus mundus de eius magnitudine admiratur. [Damaso Hieronymus.] Iste Damasus fuit vir sanctissimus, & Hispanus, qui valde dilexit Beatũ Hieronymum, quia erat sanctus, & peritissimus in vtroque testamento, & propter hoc imposuit ei illam correctionem Euangeliorum. Fuit autem Damasus electus in Summum Sacerdotem in discordia: quia quædam pars elegit quendam nomine Vrsinum. Facto tamen postea Concilio amotus est Vrsinus de Papatu, & vrbe Roma, & constitutus est Episcopus Neapolitanorũ. Ipse vero Damasus de consensu plurimorum sedit in Papatu, & mansit annis 18. & mensibus duobus, B contra quem insurrexerunt quidam maligni infamantes eum de adulterio, sed congregato Concilio purgauit se, & eiecti sunt de Ecclesia accusatores sui. De hoc in historia tripartita, & in legenda Beati Damasi. Fuit valde familiaris ei Hieronymus, & sępe ei scribebat, vt patet de illa Epistola Hieronymi ad Damasum de filio prodigo, & multa alia, de quibus etiam ipse Hieronymus facit mentionem. [Nouum opus me facere cogis ex veteri.] Loquitur Hieronymus ad Damasum. Et istud opus est correctio Euangelistarum, & totius noui testamenti, quòd Damasus Hieronymo corrigere iusserat. Vocatur nouum opus, quia illa correctio, quam Hieronymus faceret, nunq̃ fuerat facta, & resultaret ex ea quoddam opus nouum, C quod non concordaret cum antiquis codicibus Latinorũ, qui erant corrupti, & varij inter se. Et dicitur ex veteri. i. ex libris Latinis, qui ab antiquo habentur, licèt essent corrupti. [Vt post exemplaria scripturarum, toto orbe dispersa, quasi quidã arbiter sedeam.] Declarat quod dixerat: s. Istud est opus nouum, quod me iubes facere ex veteri. s. vt ego sedeam quasi quidam arbiter, siue iudex, inter omnia exemplaria librorum, ad dicendum, ista sunt vera, & ista corrupta. Et notat difficultatem operis huius, cùm dicit, post exemplaria toto orbe dispersa. q. d. Si ista exẽplaria corrupta essent, & manerent adhuc in vno loco: nec essent diuulgata per orbem, facile erat illa corrigi. s. quia esset paruum damnum. Nam pauci libri damnarentur, D & etiam nemo contra me insurgeret dicẽs, quòd ego dãno ea, quæ tenet totus mundus: cùm ad neminem adhuc pertinerent. Nunc tamen cùm exemplaria ista sint dispersa per totum orbem ab antiquis temporibus, oportebat multos libros perire, & multos de nouo condi, quod est magna difficultas. Etiam multi cõtra me insurgerent calumniantes. [Et quia inter se variant.] Ista est vna de causis, quare erat necessaria correctio, s. quia libri Latini inter se discordabant, & tamen quæ discordant nó possunt simul esse vera, vt ait infra Hieronymus. [Quæ sunt illa, quæ cum Græca consentiant veritate decernam.] Id est iubes, quòd ego videam omnia exemplaria, & iudicem, q̃ sunt illa, quæ concordant cum veritate Græca, & ista teneantur. E Dicitur hoc, ꝙ præsupponebatur libros Græcorum esse veraciores, quam Latinorum. Ratio huius est, quia Latini transtulerant ex libris Græcorum. Nam vt infra ait Hieronymus totum nouum testamẽtum scriptũ fuit ab ipsis auctoribus in Græco præter Matthæum, qui in Hebræo scripsit, licèt adhuc dicatur, ꝙ postea in Græcum vertit. vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris. c. de Matthæo: licèt istud sit dubium. Et ob hoc necesse erat pro veritate recurri ad exemplaria. s. Græcorum, & non quidem ad omnes libros, sed ad antiquissimos solum, vt ait Hieron. infra in littera. Istum ordinem ponit Hier. in

prologo super Genesim, qui incipit. Desiderij mei: s. quod libri Hebræorum habent primam certitudinem: deinde libri Græcorum, vltimo libri Latinorum. Et hoc est quantum ad vetus testamentum, quod translatum est de libris Hebræorum. Secus de nouo testamento, quod totum in Græco scriptum est ab auctoribus præter Matthæi. Ideo ibi ad solos Græcos codices recurrendum est.

An ad exemplar Matthæi Hebræum recurrendum sit pro veritate eius Euangelij? Quæst. I.

QVæritur de Euangelio Matthæi cum ille scripserit in Hebræo, quod non debeat recurri pro veritate eius ad libros Græcos? Dicendum quod poterat Hieronymus recurrere ad Hebræum. Nam illa Euangelia quæ ipsemet Mattheus scripserat in Hebræo habebantur tempore Hieronymi in bibliotheca famosa Cæsariensi, quam fecerat Pamphilus Martyr, vt ait Hieronymus in lib. de Illustribus viris c. de Matthæo, & inde haberet veritatem. Cùm autem dixit Damasus Papa, quod videret, quæ erant illa exemplaria, quæ cum Græca veritate consentirent, intellexit de omnibus alijs præter Mattheum. Aliter potest dici, quod tam de alijs, quam de Matthæo intellexit. Nam etiamsi Matthæus non fuerit scriptus in Græco, tamen verius habebatur in exemplaribus Græcorum, quàm Latinorum: quia etiam in libris illis, quæ de Hebræo in Græcum versa sunt, ponuntur Græca emendatiora esse, quam Latina, vt supra dictum est.

An Beatus Hieronymus rectè vocet Beatum Damasum Papam Beatissimum? Quæst. II.

Opponitur. QVæritur, an Hierony. rectè fecerit scribendo Damaso Papæ vocãdo eum Beatissimum? Aliquis dicit, quod non. Primò, quia non erat verum, quia alij erant meliores eo, & feliciores saltem in regno cælorum, & tamen *Secundò.* super beatissimum nihil manet. Secundò, quia non solum Damasus non erat Beatissimus: immo nondum erat beatus, quia erat viator. Et si dicas quod Damasus fuit vir sanctus, & canonizatus ab Ecclesia, dicetur hoc esse post mortem, & tñ Hieronymus scribebat ei viuenti, quando *Tertio.* nondum erat beatus. Tertiò, quia verba videntur sonare in quandam adulationem, cum importent honorem maiorem quam cõpetat mortali. Adulatio tamen semper est illicita. *Responsio ad quæsitum quæstionis.* Dicendum quod Hieronymus rectè scripsit, quia erat vir sanctus, & nisi conuenienter hoc fieret, non fecisset. Item Damasus erat vir sanctus, sicut patuit ex euentu, cum sit canonizatus, & si hoc non fieret rectè, non permitteret, & tamen permittebat, ergo erat licita suprascriptio. Patet hoc de B. Gregorio, quia quando aliqui scribebant sibi quasdã superbas suprascriptiones non recipiebat, sed potius increpabat scribentes, sicut cum vocatus est Papa vniuersalis: nam non permisit se sic vocari. *Summus Pontifex consuetudine laudabili Beatissimus appellatur.* Item patet hoc ex consuetudine totius Ecclesiæ, quæ summum Pontificem vocat beatissimum. Dicendum ergo, quod non solũ illa suprascriptio erat licita, sed etiam debita de iure, vel honestate, immo de quodam rigore. Pro quo sciendum, quod sicut homines tenentur inter se inuicem ad multa, ita etiam tenentur quidam alijs ad honorem, sicut patet ad Rom. 13. c. s. Reddite ergo oĩbus debita: cui tributum, tributũ cui vectigal vectigal, cui timorẽ timorem, cui honorem honorem. Et sic honor cadit sub debito. Verũ est autem, quod scriptura interdum iubet alicui impendere honorem, cui non tenemur ex debito, nec ipsa nos obligat, sed tenemur ex quadam honestate, vel benigna communicatione. Sic accipitur infra 1. Pet. 2. s. Omnes honorate, fraternitatem diligite. Et tamen non tenemur honorare omnes homines ex debito. Sic etiam ad Roma. 12. s. *Honor debetur in testimoniũ virtutis ideo virtuosi debẽt honorari.* Honore vos inuicem præuenientes. i. quod quilibet conetur honorare alium antequam honoretur ab eo. Sed hoc non potest cadere sub debito, quia præuentio honoris est ex vrbanitate. Vbi autem est debitum: vnus tenetur honorare alterum, & alius non tenetur honorare eum. Sciendum autem, quod cùm honor sit exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis, vt colligitur 1. lib. Eth. est honor naturaliter debitus omni virtuoso propter virtutẽ. Et quo-

F niam licèt status, & dignitates, & præeminentiæ non faciant hoiem virtuosum, signant tñ hoiem debere esse virtuosum, cum ista propter virtutẽ dari debeant, senes quoque & hoies maturæ ætatis ex conditione illius ætatis significantur esse prudentes, & virtuosi. Sap. 4. c. s. Senectus veneranda. Et infra eodem cap. Cani sunt sensus hoīs, & ætas senectutis vita immaculata. Ex hoc igitur honor qui dari sibi debetur. *Senibus debetur honor.* Dominis quoque, & parentibus, quia habent quendam modum prælationis ex rõne supraposita debet honor. De hoibus his honorãdis loquitur Arist. 9. lib. Eth. Non est tñ idem honor debitus oĩbus, sed principibus, & regibus, & generaliter oĩbus hñtibus prælationem debetur quidã honor, quasi excellentiæ in subiectionem. Sic dr. 1. Pet. 2. c. Deum timete, regem aũt honorificate. *Dominis, & parentibus debetur honor.* Et iterum ibi: Subiecti estote omni creaturæ, siue re-
G gi tanquam præexcellenti, siue ducibus tanquam à Deo missis. Senibus aũt honor debetur in quadam veneratione assurgendo eis. Leu. 19. c. s. Coram capite cano consurge, & honora personam senis. Dñis debetur honor obedientiæ, sicut dixit Apostolus. Serui obedite Dñis; non tamquam ad oculum seruientes. Ad Ephe. 6. c. Parentibus verò debetur honor non solum in verbo, & cærimonijs honoris, sed etiam in subsidijs, & adiutorio ad vitam, præstando eis ea, quibus indigent quantum ad nutrimentũ. Sic enim Christus increpauit Phariseos. Matth. 15. c. Qui dicebant sufficere honorare parentes verbo, nihil aliud faciendo. Christus autem dixit, quod oportebat eos honorare realiter necessaria tradẽdo. Et istud dicit Arist. 9. lib. Eth. s. quod filij tenentur honorare parentes, & prouidere eis in nutrimento magis, q̃ sibi ipsis. Et declarat ibi di-
H uersos esse honores, qui exhibentur diuersis personis cùm ait. Nec enim eundem honorem patri, & matri: nec rursus eum qui sapienti, vel eum qui duci exercitus: sed paternum, similiter autem & maternum, sed & omni seni honorem eum, qui secundum ætatem à surrectione, & inclinatione, & similibus. Ad exhibendum istum honorem sunt duo necessaria saltem gñaliter. *Duo generaliter requirũtur ad exhibẽdum honorẽ alicui.* Vnum est in cærimonijs exterioribus ex habitudine diuersa corporis: vt assurgendo, inclinando, caput nudando, genua flectendo, & sic de varijs cærimonijs secundum conditionem eorum, quibus exhibetur honor vt regibus. Secundum est in verbo, per quod etiam honor impẽditur. Et sicut cærimoniæ impensiuę honoris sunt ex parte corporis, & ad placitum nostrum, cum nulla earum naturaliter magis conueniat q̃ altera: ita & oportet ad exhibendum honorem in verbo es-
I se cõstituta diuersa verba ad placitum nr̃m, per q̃ honor singulis statibus exhibeatur. Et sic solemus vocare Papã Beatissimum, vel Sanctissimum: qa per istud nomen volumus significare honorem, qui ei debetur ex cundõne status. Cardinales vocamus Reuerendissimos, & sic de ceteris statibus, sed honoribus, quibus ꝓpria reddimus adiectiua, solum intẽdentes significare honorem debitum illi statui, vel gradui, & nihil aliud. Ideo licèt iste terminus beatissimus ex origine sua significet maximam felicitatẽ, quæ soli Deo competit, & beatus importet felicitatem in quocunque gradu, & solus Deũ clarè videntibus competit, nos tñ vtimur isto noĩe non ad significandum aliquid horum, sed solùm ad importandum, vel significandum honorem quendam debitum papali statui. Et ex hoc patet, ꝙ quantumcunque sit criminosus, & virorum pessi-
K mus, non peccat, qui eum uocat Beatissimum, uel Sanctissimum scribendo, aut loquendo ei: immo potius peccat, q̃ illa non vult ei dicere, quasi ei non competant, quia illa solũ importãt honorẽ debitũ statui papali, & ille uerè est Papa q̃diu Ecclesia tolerat, iõ semp debebitur ei ille honor, ꝙ beatissimus, uel Sanctissimus appelletur. Patet q̃a similibus modis inuenimus antiquos loquutos, sicut Hieronymus scribit sæpe Augustino uocando eum Beatissimum Papam, & non ei soli, sed oĩbus Epĩs. Item qđ maius est, Apostoli, & Euangelistæ utebantur talibus modis loquendi, etiam quantum ad uiros sæculares constitutos in aliqua dignitate, ut patet de B. Paulo. Act. 26. c. cui dixit Festus iudex: insanis Paule, multæ literæ te ad insaniam conuertunt. & Paulus ait, nõ insanio optime Feste, sed ueritatis, & sobrietatis uerba loquor. Sic uocauit eum optimum. Sed non erat ille optimus, immo nec bonus, cum

Chri-

Christus venerit se vocari bonum dicens, cur me vocas A bonum? quia bonus est solus Deus. Paulus tamen vocauit Festum optimum non intendens per hoc significare illam excellentem bonitatem, quam importat optimus: sed intendens solum significare honorem debitum statui illius, in quātum erat Præses prouinciæ. Sed etiam B. Lucas scribens Theophilo, qui erat princeps in ciuitate Antiochena dixit. Visum est mihi scribere optime Theophile: vocans optimum, ex ratione dicta. Iustius non potest quilibet Papa quantumcunque malus vocari Beatissimus, vel Sāctissimus, quàm Festus Gentilis iudex Iudæorum vocari optimus, sicut Paulus eum vocauit: quia optissimus, & Beatissimus æqualia sunt, immo cōuertuntur: quia simpliciter loquendo nullus est optimus, nisi qui est Beatissimus, & è contrario, & vtrumque soli Deo competit.

Responsio ad primā oppositionem & secundam. Ad primum dicendum, quòd non accipitur Beatissimus, vt B importet felicitatem: sed vt per hoc nomē importetur honor debitus statui Papali. Et per idem patet responsio ad secundum.

Responsio ad tertiā. Ad tertium, cùm dicitur, quòd ista pertinent ad adulationem, dicendum, quòd si per istud nomen Beatissimus, vel Sanctissimus intenderemus significare id, qđ importatur ex sua origine, non competeret homini mortali, & tunc esset adulatio periculosa, quia peccaret grauiter, qui talia diceret, & qui permitteret illa sibi dici, sicut patet de Herode Agrippa, qui cùm sederet in amplissima maiestate sua, populus acclamauit ei voces Dei, & non hominis, id est laudauit eum non sicut hominem, sed sicut Deum. Et quia ipse permisit, confestim Angelus Domini percussit eum, eo quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expirauit. Acti. 12. cap. Nunc autem non intendimus per istos terminos significare aliquid C maius, quam quòd competat statui Papali, & possumus illud: cùm termini imponantur ad significandum ad placitum, & possit mutari significatio, vel diminui sicut volet vsus.

Pius labor, sed periculosa præsumptio, iudicare de cæteris, ipsum ab omnibus iudicandum: senis mutare linguam, & canescentem mundum ad initia retrahere paruulorum. Quis enim doctus pariter, vel indoctus; cum in manus volumen assumpserit, & a saliua quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere?

[Pius labor.] Istud est secūdum, in quo se excusat Hie- D ronymus propter difficultatem operis. Et ponit multas difficultates, quæ apparent in littera. Et quia si solum poneret difficultates, videretur ex hoc innuere opus non esse bonum, nec mandatum iustum, in quo accusaret Damasum: ideo antequam poneret difficultates, dicit mandatū esse iustum, immo sanctum, sed esse difficile, cum ait: Pius labor. i. iste labor, quem mihi imponis de corrigendo libros Euangelistarum pius est. i. sanctus. Pius propriè significat cultum diuinum, siue amorem ad Deum, vt ait Magister. 3. Sent. dist. 9. dicens pietatem esse cultum diuinū: qui à Græcis vocatur theosebia. i. diuinus cultus, vel eusebia. i. bonus cultus. Et hoc modo vocamus pios homines religiosos erga Deum, & impios vocamus infideles, & hæreticos, qui de Deo male sentiunt, & qui cæremonias cultus eius contemnunt. Apud antiquos scriptores pietas E tria significat. s. amorem ad Deum, quem vocant religionem, & amorem ad parentes, & ad patriam. Sic accipit sæpe Valerius, & Tullius. [Sed periculosa præsumptio:] scilicet, Licèt opus sit bonum, periculosa præsumptio est mihi conari ad illud. Vocatur præsumptio, quia rem magnam videbatur aggredi. s. damnare exempla dispersa p totum orbem. Dicitur periculosa, quia periculum incurreret talia faciendo, quia omnes accusarent eum, & clamarēt esse sacrilegum, vt dicitur infra in litera. [Iudicare de ceteris ipsum ab omnibus iudicandum.] Id est, præsumptio periculosa est ipsum iudicandum ab omnibus, id est, qui ab omnibus iudicabitur tanquam falsarius, & sacrilegus iudicare de ceteris, s. de libris omnium Latinorū, qui contineant verum, & qui non. Et hoc erat periculū, quia iudicia plurimorum obtinerentur magis de fauore, quā iudicium vnius. Et sic videretur potius ipse irrisus à tota multitudine, quàm iudicare totam multitudinem. [Senis mutare linguam.] Id est, periculosa præsumptio est mutare linguam senis. s. isti libri, quos iubebat Damasus corrigi, erant corrupti ab antiquis temporibus: & ita homines, qui iam erant senes fuerant instructi in illis erroribus à pueritia sua. Et si nunc corrigerentur libri, oportebat mutare linguam senis. s. quòd senes iam non sic legerent sicut à pueritia sua semper legerant. Et ista mutatio erat valde difficilis. [Et canescentem iam mundum ad initia retrahere paruulorum.] Eadem sententia, sed ista copia loquēdi pertinet ad stylum Rhetoricum. s. Periculosa præsumptio est retrahere mundum canescentem ad initia paruulorum. i. quòd mundus, qui incanuit, & antiquatus fuit in istis erroribus, retrahatur nūc ad initia paruulorum. i. qđ incipiat totus mundus postq̄ est canus de nouo addiscere, quod paruulo competit. Si tamen fieret ista correctio, necesse erat omnes homines retrahi ad initia paruulorum i. quia inciperent de nouo addiscere: eo quòd istud opus correctum, quod nunc Hieronymus faceret, multum distaret ab erroribus antiquorum, in quibus mundus incanuerat. Et istæ sunt difficultates ad opus. [Quis. n. doctus pariter, vel indoctus.] Ponitur hic alia difficultas, & est sententia longa vsque ad locum illum. [Aduersum quam inuidiam.] Et est sensus, quòd si Hieronymus faceret hāc correctionem, quandocumque aliquis vir doctus, vel indoctus acciperet illam in manus, & videret, quod discordabat ab illa doctrina in qua ipse imbutus fuerat à parua ætate, clamaret Hieronymum esse sacrilegum, qui corrupisset veritatem sacræ scripturæ. Hoc autem non solùm clamarent docti, sed etiam indocti, immo maius periculum instabat ex indoctis, qui non aduerterent quomodo Hieronymus bene fecisset emendando. [Cum in manus volumen assumpserit.] Id est, acceperit istud volumen, qđ ego fecero correctum ad legendum in eo. [Et à saliua, q̄ semel imbibit, viderit discrepare, quod lectitat.] Id est, viderit, quod istud volumen, quòd lectitat. i. legit. s. quod ego feci correctum, discrepat à saliua, quam ille semel imbibit. i. à doctrina, quam semel accepit in parua ætate. s. quòd clamabit contra me. Est modus loquendi figuratus: quia homines imbibunt saliuam, vt non deficiant. Sic dicitur Iob 7. c. Nec dimittis me, vt glutiam saliuam meā. i. vt imbibam illam. Quasi dicat: ista est quędam refrigeratio, & Deus non permittebat Iob spacium quietis affligēdo eum valde: ideo dicebatur, quòd non dimittebat eum glutire saliuam suam. Et accipitur hic glutire saliuā. i. imbibere doctrinam. [Non statim erumpat in voce.] Id est, nullus est tam doctus, quàm indoctus, qui videns istam discrepantiam codicis mei a suis codicibus, non erumpat in vocem, id est, non clamet contra me. [Me falsarium, me clamans esse sacrilegum.] Id est, dicet me esse falsarium, & sacrilegum. Falsarius est, qui scripturam falsat: vel qui rem curam eo gestam falsè scribit, sicut Notarij. Hieronymus autem vocaretur falsarius, quia quilibet putabat librum suum vera continere, & cum videret Hieronymū scripsisse contraria, putaret eum esse falsarium. Sacrilegus est sacrorum violator: sicut, qui incendit Ecclesiam: vel infert ei vim, aut rapit aliquid de ea, vel quomodocunque offendat res sacras. Nulla autem potest esse maior offensa rerum sacrarum, quam corrumpere veritatem sacrarum scripturarum, in quibus tota fides nostra consistit. Et sic videbatur Hieronymus maximum sacrilegium committere corrumpendo sacras scripturas, vt illi putabāt. [Qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere.] Id est, dicent me falsarium, qui audeo corrigere aliquid in veteribus libris. Erant autem veteres, quoniam ab antiquo erant in eis illi errores, vt supra dictum est. Dicitur etiam veteribus ad significandum auctoritatem: quia magis præsumitur libros veteres continere veritatem quam eos, qui de nouo conficiuntur. Intelligendum est de libris, qui continent res gestas, secus autem de illis, qui continent speculationes, vel rem scientificam. Nam magis præsumitur pro nouis, q̄ pro veteribus. Rō diuersitatis est, quia veritas gestarū rerū non pōt cognosci per altitudinem ingenij, cum talia non dependeat ab aliqua rōne naturali, sed solū p visum, vel auditū.

Anti-

Antiquiores tamen magis potuerant esse præsentes rebus ab antiquis gestis quam nos, vel potuerunt illa audire à certioribus, qui interfuerunt, vel interesse potuerũt, quod nobis non conuenit. Ideo si quis conetur nunc scribere historiam rerum gestarum ab antiquo: non habent veritatem nisi ex scriptis veterum, & sic necesse est vetera esse maioris auctoritatis, quam noua, in quantum cõtinent res gestas. Quantum verò ad speculatiuas secus est: quia illæ pendent ex solo ingenij acumine, & à plurimis asseritur ingenia nouorum maiora ingenijs veterum. Patet etiam, quòd hoc verum sit. Nam noui possunt antiquorum scripturas videre, & insuper habere nouas considerationes, & sic facerẽt opus magis perfectum, sicut Arist. 1. dicit Eth. libro quòd per tempora artium additamenta facta sunt: immo vult in 2. libro Elenchorũ, quòd quasi omnes scientiæ ab antiquis imperfectæ traditæ sint, & postea noui illas perfecerũt. Magis ergo pro nouis quam pro veteribus præsumendum est in speculatiuis, licèt non in historicis, maximè quia libros speculatiuos non oportet habere opinionem: quia cùm pendeat certitudo veritatis eorum ex iudicio naturali, poterit manifeste cognosci, an noui, vel veteres melius dicãt. In historicis autem oportet iudicare ex præsumptione: quia non potest alias constare de veritate, & ibi pro veteribus iudicatur. Libri autẽ sacræ scripturæ maximè Euangelia non continent aliquid speculatiuum, sed magis historiam, ideo non potest fieri nisi per visum, vel auditũ, & consequenter maior super hoc fides adhibebitur veteribus libris, quam nouis. Et sic isti clamabunt. Sed tunc dicetur quomodo Hieronymus volebat suum nouum librum præponere veteribus? Dicendum, ꝙ licèt esset nouus quantum ad substantiam, quia nunc de nouo factus fuerat, erat tamẽ antiquissimus quantum ad virtutem, quia erat trãslatus de ipsis primis exemplaribus Græcis, vt patet infra in litera. Et ita iubebat Damasus, ꝙ videret Hieronymus, quę exemplaria Latinorũ cum Gręca veritate consentirent, vt patet supra in litera. Græca tamen exemplaria erant antiquiora Latinis, quia totum nouum testamentum præter Matthæum scriptum fuit in Græco ab auctoribus suis: vt patet infra in litera. Et sic liber Hieronymi erat antiquior omnibus istis libris corruptis. Dicitur hic: Addere, mutare, corrigere: quia ista tria faciebat Hieronymus in libro suo, quia in quibusdam exemplaribus quædam deficiebant, quæ addebat Hieronymus, in alijs erant mutata. Et hoc tripliciter: vno modo quantum ad ordinem. s. vt præponerentur quæ post ponẽda erant, & è conuerso, & illa mutauit Hieronymus reducendo in ordinem, quem acceperant à suis auctoribus. Alio modo erant quædam mutata quãtum ad verba: quia quidam translatores cum legebant vnam sententiam in vno Euãgelista, qui prior venisset in manus eorum, & postea eandem sub alijs verbis legerent in alijs Euangelistis, putabant venisse ex errore, & corrigebant omnes ad exẽplum primi, vt patet infra in litera: ista etiã mutauit Hieronymus reddens cuicunq; Euangelistę proprias locutiones. Nam non eodem modo locuti sunt omnes. Similiter corrigere accipitur hic strictè pro detrahere. Nam corrigere largè significat emendare, quod fit addendo, subtrahendo, & mutando. Quòd tamen corrigere hic distinguitur contra addere, & mutare, oportet quod solum accipiatur pro subtrahere, et hoc faciebat Hieronymus maximè. Nam maxima corruptio erat: quia qui illos libros transtulerant de Græco, posuerunt in quolibet Euangelista id, quòd apud cęteros inueniebatur, ita vt Ioannes haberet totum Matthæum, & Matthæus totum Ioannem, & sic de alijs. Ideo oportebat de quolibet eorum multa subtrahere, quæ non pertinebant ad eum.

An Hieronymus teneretur facere istam correctionem, quam Damasus Papa illi imponebat.
Quæstio III.

QVæritur, an Hieronymus teneretur facere istam correctionem, quam iubebat Damasus? Aliquis dicet, quòd non. Primo, quia ista erat magna difficultas, scilicet, corrumpere tot libros, & mutare veteres ad initia paruulorum. Secũdo, quia nemo tenetur abijcere famam

Primarõ. Secunda ratio.

F suam, nec contemnere eam, sed potius seruare illam, & procurare, cùm dicat scriptura: Curam habe de bono nomine, id est, de bona fama, Hieronymus tamen incurreret grauissimam infamiã per istud opus: quia vocaretur falsarius, & sacrilegus, vt patet in litera. Ergo non tenebatur ad hoc. Dicendum, quòd ad hoc, quòd quis teneatur exequi aliquod mandatum, sunt duo necessaria: primum est potestas iubentis, secundum est iustitia ipsius operis. De primo patet, quia Damasus erat Summus Pontifex, qui generalem, et plenissimam potestatem habet super omnes Christianos in foro Ecclesiastico saltem: nam de sæculari nũc nihil loquimur. scilicet, an Papa habeat executionem vtriusque gladij, immo habet vtrumque, de quo dicetur in libro de Origine, & distinctione iurisdictionum. Secundum est iustitia operis, & istud includit duo, scilicet,

Duo sunt necessaria ad executionem mandati.

G rectitudinem ipsius operis, ita vt iustum sit illud fieri, vel saltem possit fieri sine peccato, et potentiam ex parte eius, cui iubetur: quia aliàs licèt opus in se sit iustum, est iniustũ illi mandari. Ista concurrebant in præsenti. Nam iustum erat, immo iustissimum, quòd fieret ista correctio, sicut dixit Hieronymus supra, scilicet, Pius labor: etiam erat potestas iubentis. Et tangit ista duo Hieronymus infra in litera, cùm ait. Aduersum quam inuidiam duplex causa me consolatur, scilicet, quod tu, qui Summus Sacerdos es, fieri iubes, & hoc quantum ad primum. Sequitur: Et verum non esset, quòd variat. Etiam maledicorum testimonio comprobatur quantum ad secundum, scilicet, quòd discordabant libri Latini inter se, iustum erat eos corrigi: quia etiam iuxta testimonium ipsorum maledicorum, ea quæ inter se discrepant, non possunt simul esse vera. De

H potestate autem siue facultate ad faciendum, scilicet, an Hieronymus posset facere id, quod iubebat Damasus, nihil tangit hic Hieronymus. Per quod tacendo concedit, quòd ad hoc sufficiens erat. Et patet, quia hic non requirebatur ad istud nisi copia sermonis Græci, & Latini, cùm de antiquissimis Græcorum exemplaribus nunc transferendum esset in Latinum. Hieronymus tamen non solùm Latini, & Græci, sed etiam Hebraici sermonis copiam habebat, & aliqualiter Chaldaici, & Syri, vel Arabici, vt patet in prologo eius super Iob, qui incipit: Cogor per singulos. Item, quia si Hieronymus diceret se ad hoc insufficientem, accusaret seipsum, & confiteretur id, quod dicebant æmuli sui. Nam ipse ante hoc trãstulerat omnes libros veteris testamenti de Hebræo in Latinum. De quo conquerebantur æmuli quidam, dicentes eum falsa scri-

I psisse, quia discordabat à septuaginta interpretibus. Alij verò dicebant eum fecisse ex inuidia. Ipse autem ostendit in prologo super Genesim, qui incipit: Desiderij mei. & in prologo Galeato super libros Regum, & in prologo: Si septuaginta. super Paralipom. & quasi in omnibus prologis, quòd ipse nihil falsi dixisset, sed verissimam, & valde necessariam scripsisset translationem, & ꝙ non motus fuerat liuore ad hoc. Ideo non debebat confiteri se insufficientẽ esse ad istam translationem faciendum de Græco in Latinum, corrigendo libros Latinos. Sed dicetur, quid si Hieronymus diceret se esse insufficiẽtem ad hoc, quod iubebat Damasus, an teneretur? Dicendum, quòd aut Hieronymus excusaret se cauillosè, vt laborem effugeret: aut ex quadam humilitate, scilicet, vt non assereret se esse sufficientem ad res tam arduas. Si primo modo, peccaret, quia

Responsio ad instantiam.

K præceptum erat legitimum, & ex eius malitia vellet subterfugere. Si secundo modo, etiam malè faceret: quia licèt quis debeat se humiliare ad non acceptandum honorem, qui est in fauorem suum, non tamen licèt cuiquam se humiliare in subterfugiendo laborem sicut hic. Maximè autem, quia ista correctio erat valde necessaria fidei Catholicæ. Et cùm Deus posuerit nos omnes partes Ecclesiæ suæ, & distribuerit nobis munera, & gratias non propter nos solùm, sed magis propter alia membra Ecclesiæ, quia sollicita sunt adinuicem membra de seipsis. ad Rom. 12. cap. & inf. 1. ad Corinth. 12. peccat, qui ex humilitate, vel ex quacũque alia causa tenuit seruire Ecclesiæ in illo munere, quod Deus ei largitus est, quia facit contra intentionem Dei concedentis illud munus. Si autem se excusaret Hieronymus ex hoc ipso, quia verè crederet se ad hoc non sufficere, tunc aut Damasus acceptaret illam excusationem,

tionem, aut non. Si acceptaret, liberabatur Hieronymus à mandato, & non peccauerat se excusando: quia iuxta conscientiam suam locutus fuerat. Si autem non acceptaret excusationem Damasus, tenebatur Hieronymus facere, quod poterat, siue commodè, siue insufficienter. Etiam incumbebat onus rei factæ Damaso: an correctio bona, vel mala esset, qa Hieronymus simpliciter obligatus erat, cùm Damasus hoc vellet. Nec debebat se insufficientem reputare ad exequendum mandatum, cùm Damasus ei firmiter iubendo illum ad hoc sufficientem reputaret. Ad primum dicendum, quòd istæ sunt difficultates operis, quæ ipsum ad exequendam difficultant, non tamen executionem excludunt, vt infra declarabitur. Ad secundum dicendum, quòd Hieronymus non incurrebat per hoc infamiam aliquam veram, & manentem: sed & si incurreret teneretur ad mandatum, vt declarabitur infra in quadam quæstione.

Responsio ad primũ.

Responsio ad secundum.

Quomodo potuerit stare, quòd cum libri Latini essent corrupti, deberent corrigi ex Græco, & an sequeretur ex hoc Ecclesiam posse errare. Q. IIII.

QVæritur, quomodo potuerit stare, quod codices Euangeliorum, & totius noui testamenti apud Latinos essent corrupti, ita quòd oporteret illos corrigi ex Græco, & an ex hoc sequebatur Ecclesiam errare in fide? Ad primum dicendum, quod libri Latini faciliter potuerunt corrumpi, & corrupti erant tempore Hieron. Quod partim factum erat ab interpretibus, & partim à præsumptuosis correctoribus, & partim à vitiosis librarijs, & negligentibus. Isti modi tanguntur magis in litera, vt ibi declarabitur. Ad secundum aliqui dicunt, quod videbatur ex hoc Ecclesiam errare in fide. Nam fides est de eo, quod habetur in sacra scriptura, cui obligantur stare, & assentire sine aliquo dubio. Si autem libri sacræ scripturę corrumpantur, & credamus ea, quæ in eis habentur, iam falsa credimus, & sic in fide erramus. Dicendum, quod non sequitur Ecclesiam errare. Nam non potest Ecclesia errare in fide, eo quod est vnus de articulis fidei esse Sanctam Ecclesiam Catholicam. Si autem erraret in fide, iam non esset sancta. Item, quia si in fide erraret, periret tota fides, sicut pater de hæretico, qui etiam, si erret in vno articulo, perdit totam fidem, quia non manet ei habitus fidei infusæ, vt est conclusio Doctorum, & maxime S. Tho. 3. Sentent. dist. 33. Ita si Ecclesia erraret in aliquo circa fidẽ, tota fides periret: quia in nullo maneret, cum illa non sit nisi in Ecclesia. Fides tamen nunquam peribit, quia Christus rogauit pro ea, ne periret. Luc. 22. c. & ipse exauditus est in orationibus suis propter sui reuerentiam. ad Heb. 5. c. Item si fides periret, Ecclesia non esset: quia Ecclesia nihil est nisi corpus Christi mysticum, cuius caput est Christus ad Eph. 4. & 5. c. Non possunt tamen membra capiti adhærere, nisi per quandam continuationem, & istam facit sola fides, quia aliàs omnes Pagani, & Saraceni pertinerẽt ad Ecclesiam. Ecclesia tamen semper est, ergo fides nunquam deficit in Ecclesia, nec potest ipsa errare in aliquo articulo. Cùm autem dicitur, quòd corruptis libris sacris errat Ecclesia in fide, dicendum, quòd hoc non stat. Primò, quia id, de quo dicitur, quòd non errat in fide, est Ecclesia vniuersalis: nam quęlibet particularis potest errare, sicut olim vidimus esse multas Ecclesias Arianorum, & aliorum hæreticorum cum Episcopis suis, & tota plebe, & omnes errabant ibi in fide. Sic etiã nunc est apud quasdam Ecclesias oriẽtis, quarum quędam sunt Nestorianorum, & aliæ Iacobinorum Hæreticorum. Vidimus etiam diebus nostris circa Bohemos, vbi tota regio Bohemorũ, in qua erant multæ Ecclesiæ, scilicet, Sedes Episcopales, errabat in fide, sed postea rediit ad concordiam, & vnitatem totius latinæ Ecclesiæ. De istis non est inconueniens, quod errent: quia nulla istarũ est specialiter sponsa Christi, nec corpus eius: sed solùm intelligitur de Ecclesia vniuersali, pro qua ipse mortuus est, & lauit illam in sanguine suo: vt exhiberet eam sibi immaculatam, non habentẽ maculam, nec rugam: ad Ephe. 5. c. Et ista est, quam Apostolus vocat Ecclesiam Dei viui, quæ est columna, & firmamentum veritatis, prima ad Timoth. 3. c. Et de ista est

Ecclesia non potest errare.

A inconueniens, quod erret, quia tunc euacuaretur totum corpus Christi, scilicet, non haberet aliquod corpus mysticum, cùm totum esset ab eo alienatum per hæresim, vel infidelitatem. Item si ista erraret, non esset aliquid, per quod emendaretur, quia in nullo maneret fides. Quando tamẽ errat aliqua Ecclesia particularis, potest corrigi per Ecclesiam Vniuersalem matrem suam: & non sequitur inconueniens. Nunc autem non erant corrupti libri in tota Ecclesia, quia sic non haberetur aliquid per quod corrigerentur: sed solùm erant corrupti libri apud Ecclesiam latinam, & manebant vera exemplaria apud Græcos, per quæ facta est emendatio. Ecclesia autem latinorum non est Ecclesia vniuersalis, sed quędam pars eius: ideo etiam si tota ipsa errasset, non errabat Ecclesia Vniuersalis, quia manet Ecclesia Vniuersalis in partibus illis, quæ non errant, siue illæ sint plures numero quam errantes, siue non.

B Secundo dicendum, quod etiam tota Ecclesia latina non errabat tunc, quia Damasus Papa non errabat, cùm sciret corruptos libros, & ob hoc vellet illos emendare. Non etiam errabat Hieronymus qui illos emendaturus erat, & plurimi alij periti. Tertio dicendum, quod etiamsi libri circa aliquam Ecclesiam particularem sint corrupti; non tamẽ sequitur illam particularem Ecclesiam errare circa fidem, quia fides non est alligata specialiter illis libris, qui scripti sunt in illa Ecclesia, sed libris sacris vbicunque illi sint, & qui illi sint, pertinet determinatio ad Vniuersalem Ecclesiam. Ideo cùm ista fides habitualiter non sit alligata isti, vel illi libro, dato quod credam verum esse, quod inuenio in libris Ecclesiæ meę, non erro in fide: cùm assentiam illis, putans sic haberi per totam Ecclesiam Vniuersalem.

C Et est homo ex habitu promptus ad aliter sentiendum, si Ecclesia Vniuersalis iudicauerit libros suos esse corruptos. Sed dubitabitur, quid si libri totius Ecclesiæ corrumperentur, & vniformiter essent corrupti: an ex hoc sequeretur error in fide. Et videtur quod sic, quia cũ necesse sit quemlibet sic sentire de fide, sicut Vniuersalis Ecclesia definit, & illam tenet fidem ex libris sacris, qui omnes sunt corrupti ex casu, ergo necesse est falsum iudicium in fide proferre. Dicendum, quod iste casus non est admittendus, primo: quia ecclesia seruat exẽplaria librorum cautissimè, ne possint ab hæreticis vitiari. Et sic factũ est ab antiquo in veteri testamento, vt vult Aug. 17. de ciuitate Dei. In nouo etiam sic fit, ideo hæretici non possũt corrumpere. Secundo quia dato, quod aliqui libri corrũperentur, non erat possibile omnes corrumpi, & maximè

Libri sacræ scrip. vniuersaliter non possunt corrumpi.

D quod corruptio esset vniformis. Nam etiamsi omnes homines simul aliquo tempore dormirent, & duraret somnus longo tempore, non poterat tamen illud fieri. Tertio quia Deus conseruat Ecclesiam suam supernaturaliter, ne possit succumbere alicui errori, sic dicitur Matth. 16. c. scilicet, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi nõ præualebunt aduersus eã. Vocantur portę inferi hæretici, vel infideles, qui conantur Ecclesiã subuertere suis fraudibus, & per potentiam opprimere, Christus autẽ certificauit nos, quod nunquã portæ inferi præualerent aduersus Ecclesiã, ita quod vincerent eã. Si tamẽ fraudibus hæreticorũ posset fieri, quod omnes libri Ecclesiæ vniuersalis vniformiter corrumperẽtur, periclitaretur ex hoc fides, & portæ inferi absorberent Ecclesiam. Ideo certi sumus, quod hoc nunquam poterit fieri: quia licet ex

E parte humana non repugnet hoc posse fieri: sumus tamen certi, quod nunquam fiet, quia Christus non permittet, qui ecclesiam suam specialiter conseruat.

An fuerit conueniens ista librorum correctio? Quest. V.

QVæritur, an conueniens fuerit fieri istam correctionem librorum? Aliquis dicet, quod non. Primo, quia sequebatur ex hoc, quod omnes antiqui libri perirent, & reciperentur noui. Hoc tamen Ecclesia omnis euitat. Sicut cum Bonifacius Papa ad supplerionẽ eorũ, quæ deerant quinque libris Decretalium voluit apponere aliquas Extrauagantes Decretales prædecessorum suorum, & aliquas nouas condere, quæ in titulis suis deberent poni in Volumine Decretalium, & non poterat hoc

fieri

fieri in libris iam scriptis; sed oportebat fieri libros de nouo, in quibus tam antiquæ Decretales, quam illæ, quæ de nouo addebantur, ponerentur, ex quo sequebatur, quod perirent omnes libri antiqui. Noluit hoc facere Papa, sed fecit librum sextum, vt patet in Proœmio libri sexti Decret. Ita etiam nunc non faceret illam correctionem, ne perirent omnes libri antiqui. Secundò, quia ex hoc sequebatur magna infamia Hieronymi, scilicet, quia vocaretur falsarius, & sacrilegus, & nõ tamen debebat Papa tantum

Responsio ad quasitum quæstionis. virum infamiæ exponere. Dicendum, quòd non solùm licitum fuit fieri istam correctionem, sed etiam Damasus obligabatur illam procurare iuxta omnes vires suas, etiã si multos labores ad hoc impendere deberet. Nam Summus Pontifex cùm sit maximus Princeps in Ecclesia, & ab ea maximum honorem recipiat, tenetur ampliorem curam gerere de ea, quàm quisquã alius, & in omnibus, in quibus Ecclesia patitur, tenetur ipse subuenire. Alioquin de manu eius requiretur, quia ipse positus est Princeps speculatorum domus Israel. Ezech. 3. & 33. c. Nullũ tamen maius periculum est Ecclesiæ, quàm vbi fides periclitatur, cùm propriè Ecclesia per fidem consistat, & illa est, per quam efficitur homo pars corporis Christi, & per hanc intra Ecclesiam constituimur, & ab omnibus gentibus distinguimur. Nihil tamen est, per quod magis fides periclitetur, quàm si libri sacri, ex quibus fides habetur, permittantur corrumpi. Cùm ergo constiterit aliquos eorum esse corruptos, ipse princeps maximus Ecclesiæ tenetur totis viribus conari, vt corrigantur. Et si per hoc oporteret mortem subire, potius teneretur subire mortem, quàm permittere libros sacros corruptos. Quòd sicut tenetur quis potius mortem subire quàm Christum negare: ita etiam ad hoc, quia permittendo libros corrumpi, vel corruptos manere, negatur Spiritus Sãctus, per quam veritas sacræ scripturæ reuelata est. Negatur etiam Christus: quia poterunt falsa scribi de eo, per quæ negetur in totum, vel in partem. Ideo postposito omni dãno, & quocunque incommodo, tenebatur Damasus conari ad cor-

Responsio ad primũ. rectionem sacrorum librorum. Ad primum dicendum, quòd cùm Ecclesia potest euitare perditionem librorum, & quæcunque damna, tenetur euitare. Hic tamen non poterat euitare perditionem illorum librorum, sine præiudicio fidei, quæ omnibus rebus præferenda est: ideo nõ

Responsio ad secundum. erat curandum, quòd perderentur libri. Ad secundum dicendum, quòd Beatus Hieronymus non incurrebat infamiam veram, nec manentem: quia licèt a principio clamaretur contra eum, constito tamen de veritate, scilicet, quòd ipse reducebat veritatem ad Ecclesiam Latinã, quæ perierat, potius laudaretur: sicut nos nunc eum valde laudamus. Secundò, quia licet aliqui calumniarentur, non poterant manere calumniæ, cùm Hieronymus faceret mandatum Summi Pontificis. Et illa duo ponit hîc Hieronymus, quæ consolantur eum contra clamores æmulorum, vt patet in litera. Sed adhuc dicẽdum, quòd etiamsi Hieronymus deberet incurrere infamiam perpetuam, ac simul cum eo Damasus, non tamen debebant cessare ab hoc opere, quia illud erat de necessitate salutis, & nihil debebat eos retrahere, etiamsi esset mors: quia omnia pro salute animæ exponenda sunt. Iob. 2. cap. scilicet. Pellem pro pelle, & cuncta, quæ habet, dabit homo pro anima sua.

Aduersus quam inuidiam duplex causa me consolatur, quod & tu qui Summus Sacerdos es, fieri iubes, & verum non esse, quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respõdeant, quibus: tot enim sunt exemplaria penè, quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus: cur non ad Græcam originem reuertentes ea, quæ vel a vitiosis interpretibus malè reddita, vel a præsumptoribus imperitis emendata peruersius, vel a librarijs dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus. Neque verò ego de veteri disputo testamẽto, quod a septuaginta senioribus in Græcam linguam versum tertio gradu ad nos vsque peruenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter nouos, & veteres medius incedat: Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probauerunt. De nouo

E *nunc loquor testamento, quod Græcum esse non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Christi Hebraicis literis edidit. Hoc certè cum in nostro sermone discordat, & diuersos riuulorum tramites ducit, vno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices, quos a Luciano, & Hesychio nuncupatos paucorum hominum asserit peruersa contentio: quibus vtique nec in veteri instrumento post septuaginta interpretes emendare quid licuit, nec in nouo profuit emendasse, cùm multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse, quæ addita sunt.*

Aduersus quam inuidiam.] Hic ponuntur rationes alleuiantes difficultatem huius operis, & agit duo, quia primò ponit quod dictum est. Secundò respondet cuidam

G quæstioni, ibi: Nec verò ego nunc de veteri.] Circa primum ponit Hieronymus duas causas alleuiantes laborem operis. Prima est auctoritas iubentis: secunda est rei necessitas, & honestas. [Duplex causa me consolatur.] Id est, licèt isti æmuli clament contra me, duæ tamẽ causæ consolantur me, quòd & tu qui summus sacerdos es fieri iubes. Ista est prima, scilicet Damasus erat summus sacerdos, & iubebat hoc, et ille ex necessitate obedientiæ id fecit. Et sic contra ipsum deberet esse querela, & non contra Hieronymum. [Et verum non esse quod variat.] Ista est secunda causa, scilicet rei necessitas, quam etiam ipsi æmuli non poterant negare. Nam ea, quæ inter se discordant, nõ possunt simul esse vera. Sed libri Latinorum discordabãt, ergo non erant omnes veri, sed necesse erat, aut omnes esse falsos, aut quosdam: quia ea, quæ opponuntur, possunt

H simul esse falsa, sicut contraria, nunquam tamen possunt simul esse vera: quia nec contraria, nec contradictoria possunt simul esse vera. Et tamen non constiterat omnes libros Latinorum simul esse falsos, quia discordabãt, aut quosdam: & in vtroque necessaria erat correctio. Si autem quosdam, cùm non constaret ex eis, an potius isti, quàm illi essent corrupti, oportebat recurri ad alios libros, qui non essent Latini, ex quibus constaret veritas, scilicet an aliqui Latini essent veri, & qui essent illi. Ideo debuit fieri correctio de Græco. [Etiam maledicorum testimonio comprobatur.] Id est, non solum illud est verum, scilicet quod ea, quæ discordant, non possunt simul esse vera, sed etiam ipsi maledici, id est æmuli, qui dicent me falsarium, & sacrilegum, contentur illud. Ponit etiam hoc Hiero. in prologo in Genesim, qui incipit: Desiderij mei.

I [Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda.] Cõtinuat argumentum, cuius vis erat, quòd ea, quæ discordant non possunt simul esse vera. Hoc quoque concedebant æmuli: quia quidam dicebant libros aliorum esse corruptos, cùm contrarium libris suis continerent: & inter se pugnabant propter discordiam librorum. Et hoc admittebat Hieronymum, quo supposito arguit, cùm non possint omnes isti veri esse, quæratur ex quibus habebatur veritas. Si autem dicant æmuli, quòd aliqui libri Latini sunt veri, quærit Hieronymus qui sunt illi? Et cùm tot sint exemplaria quot codices, & quilibet discordat ab alio, nõ videtur magis huic, quàm illi fides adhibenda; & consequenter debet recurri ad Græcos pro veritate. Respondeant quibus, id est, quibus Latinis libris debeat fides adhiberi. Et in hoc nunquam concordarent; quia quilibet

K asserebat libros Ecclesiæ suæ esse veros. Potius ergo consentirent veritatem esse in Græcis, quam quòd vna Ecclesia Latinorum diceret se corruptos habere libros, & quòd alia illos veros habebat. Etiam quia dato, quòd velint cõcordare, quibus libris potius fides adhiberetur, nõ stabat: quia non erat sufficienter probatum, an isti potius, quam illi veri essent. Vnde necesse erat recurri ad Græcos, de quorum veritate non dubitabatur. [Tot enim sunt penè exemplaria, quot codices.] Ista erat causa quare Latinis codicibus non erat adhibenda fides: quia quilibet liber discordabat ab altero. Nam quando sunt multi libri, & omnes concordant, sunt multi codices, & vnicum exemplar; sicut nunc est in Biblijs nostris, quia omnes concordant. Quando autem quilibet liber discordat ab alio, tot sunt exemplaria, quot codices, quia exemplar est liber, per quem alij transcribunt. Cùm autem libri inter se discordant,

ter

dant, vnus non est tractus ab alio: ideo non est vnus liber exemplar alterius, sed quilibet per se est exemplar. [Sin autem veritas est quærenda de pluribus.] Est ratio longa vsque ad illum locum: neq; ego verò, & continuatur arg. scilicet. Si non est quærenda veritas de pluribus, cùm non concordent, necesse est, quòd recurratur ad eum locum, vbi est totaliter concordia, scilicet, ad Græcam originem, & exinde corrigantur omnes errores Latinorum librorum. [Cur non ad Græcam originem reuertentes.] Id est, cur non reuertemur ad libros Græcos, cùm in Latinis nõ sit concordia? Quasi dicat. Nihil est, quòd hoc prohibeat. Et dicitur ad Græcam originem, quia libri Græci fuerũt origo Latinorum. Nam etiam isti, qui tunc corrupti erãt, de Græco originem traxerant, eo quòd totum nouum testamentũ ab ipsis suis auctoribus in Græco scriptum est, præter Matthæum, qui scripsit in Hebræo, vt patet infra in litera. Ideo necesse fuit, quòd antequam nouum testamentum scriptum est in Latino, haberetur in Græco[Eaque, vel à vitiosis interpretibus male edita.] Hic ponuntur tres modi corruptionum, qui fuerunt in libris Latinis, & omnes illos dicebat Hieronymus ex Græco corrigendos. Primus est per interpretes vitiosos. Vocantur interpretes illi, qui primò de Græco in Latinum verterunt nouum testamentum. Et aliqui istorum non bene intelligentes linguam Græcam transferendo errauerunt, vel fortè quia non erat eis copia linguæ Latinæ, & quòd in Græco intellexerunt non valuerunt in Latino competenter exprimere: vt significaretur idem, quòd erat in Græco. Et isti vocantur vitiosi interpretes. [Vel à præsumptoribus imperitis emendata peruersius.] Iste est secũdus modus erroris, scilicet, per emendatores imperitos. Et vocantur isti præsumptores, quia supra vires suas facere ausi sunt, & male fecerunt, quod facere nesciebant. Et dicitur emendata peruersius: quia plus corruperunt isti præsumptores emendando: quàm corruperant interpretes transferendo. Isti præsumptores errauerunt tripliciter: vno modo, quòd aliqua scripta à primis interpretibus visa sunt eis non conuenire, & mutauerunt ea, vt voluerunt. Secundò, quia isti legebant libros Euãgelistarum, & cùm eorum primum legissent, & venirent ceteri in manus eorum, videntes eos discrepare, putantes fuisse hoc ex errore scriptoris, emendauerunt omnes ad similitudinem illius, quem primo legerãt, ita vt omnia, quæ habebãtur in Matthæo, ponerentur in Marco, & q̃ habebantur in Luca ponerentur in Ioanne, & è contrario. Et iste fuit grauissimus error. Tertio modo errauerunt, quia cùm inuenirent multos Euangelistas, dicentes eandem sententiam per diuersa verba, & alij breuius, & alij longius, emendauerunt omnes ad exemplar vnius, vt eadem verba contineret. Duos modos vltimos corruptionis ponit infra Hieronymus de his tribus. [A librarijs dormitantibus, aut addita sunt, aut mutata, corrigimus.] Et iste est tertius modus errandi, scilicet, per librarios dormitantes, id est, alij quando scribunt, dormiunt, sine non aduertunt ad exemplaria, & corrumpunt libros addendo, aut mutando, aut subtrahẽdo. Et dicit Hieronymus. Cur nõ corrigimus ad dita mutata à vitiosis interpretibus, & cetera reuertentes ad Græcam originem, id est, ad libros Græcos. [Nec verò ego nunc de veteri disputo testamento.] Hic respondet Hieronymus tacitæ quæstioni: quia dixerat, quod libri Latini deberent corrigi ex Græcis, aliquis diceret. Tu dixisti contrarium nolens adhibere fidem septuaginta interpretibus, qui in Græco scripserant: sed dixisti necessariam esse aliam translationem ex Hebræo, vt patet in prologo super Genesim, qui incipit. Desiderij mei, & in prologo super Paralipomen. qui incipit. Si septuaginta: ita nec nunc fides Græcis exemplaribus danda est. Respondet Hieronymus, quod illud fuit verum quantum ad vetus testamentum, quod interpretes de Hebræo in Græcum trãstulerunt. Et nunc non loquimur de veteri, sed nouo testamento, in quo fides Græcis exemplaribus danda est. Ratio patet immediatè. Quod à septuaginta senioribus in Græcam linguam versum, scilicet, vetus testamentum in Hebræo habebatur ab origine sua, quia in Hebræo scripserunt auctores primi: septuaginta seniores, qui vocantur septuaginta interpretes ad preces Ptolomæi Philadel-

Tres modi corruptionũ in libris Latinis.

A phi Regis Aegypti de Hebræo in Græcum transtulerunt. De ista translatione, & de eis, quæ circa eam acciderunt, declaratum est in prologo Hieronymi super Genesim, qui incipit. Desiderij mei. Et in prologo super Paralipom. qui incipit. Si septuaginta. Tertio gradu ad nos vsq; peruenit, id est, vetus testamentum peruenit tertio gradu vsque ad nos, scilicet, tres editiones factæ sunt, prima ab ipsis auctoribus veteris testamenti, & ista fuit in Hebræo. Secunda à septuaginta interpretibus, & ista fuit de Hebræo in Græcum. Tertia fuit de Græco in Latinum facta de translatione septuaginta interpretum. Et ista non habuit à principio vnicum translatorem, quia multi de Græco in Latinum transtulerunt, & in diuersis Ecclesijs varia exemplaria habebantur, vt ait Hieronymus in prologo super Paralipo. qui incipit. Si septuaginta, & sic venit ad

B nos tertio gradu vetus testamentum. In hoc fundatur ratio Hieronymi, scilicet. Non est eadem ratio de fide Græcorum exemplarium quantum ad nouum, & quantũ ad vetus testamentum: quia semper pro veritate librorum recurrendum est ad prima exemplaria, quæ primo edita sunt. Vetus autem testamentum non fuit prius editum in Græco, sed in Hebræo, & de Hebræo in Græcum, & de Græco in Latinum ideo quando dubitatur de veritate alicuius libri in veteri testamento, non est recurrendum ad Græca exemplaria, sed ad Hebræa, quia ibi est origo. Si autem est dubium de veritate alicuius libri in nouo testamento, non potest recurri nisi ad Græca exemplaria, quia in Græco ab ipsis auctoribus totum nouum testamẽtum præter Matthæum scriptum est. Et sic non habet locum calumnia à multorum, quod prius diceret Hierony-

C mus Græca exemplaria esse corrupta, & nunc dicat ad illa recurrendum Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant. Ad eandem rationem pertinet. Quasi dicat: quando ego loquebar de veritate librorum veteris testamenti, quærebam an interpretatio septuaginta seniorum esset conueniens, & quomodo cum illa concordaret, vel discordaret editio Aquilæ, & quomodo concordaret editio Symmachi, & Theodotionis, qui omnes fecerunt varias translationes de Hebræo in Græcum, & translationes istorum à multis recipiebantur. Et Origenes in translatione Bibliorum, quam fecit, posuit veritatem Hebraicam in vna columna, & in alia translationem septuaginta, & in alia editionem Aquilæ, in alia Theodotionis, in alia Symmachi, & in alia translationem aliam, & sic in eodem libro erant sex translationes, ideo vocabatur liber il

D le Hexaplarum, id est, sex columnarum. De quo satis declaratum est in prologo Hieronymi super Iosue, qui incipit: Tandem finito. Contra editiones Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, & contra vulgatam editionem, & omnes alias sæpe Hieronymus arguit, quando agit de libris veteris testamenti, ostendens quod omnibus illis existentibus, adhuc erat necessaria aliqua translatio ex Hebræo: quia nulla earum concordabat omnino literæ Hebraicæ. Aquila, de quo hic dicitur, fuit quidam Iudæus de insula Hellesponto, ideo vocatur Aquila Ponticus. Iste fecit secundam translationem Bibliorum, quia prima fuerat facta à septuaginta interpretibus. Floruit autem Aquila quasi anno centesimo quintodecimo à Christi natiuitate, de quo Isidorus lib. Etymologiarum sub Helio Adriano Imperatore. Symmachus fuit quartus Bibliorum trãs

E lator. Nam ante eum Theodotiõ transtulerat, & fuit sub Seuero Pertinace Imperatore, quasi anno à Christi natiuitate centesimo nonagesimo. De hoc Eusebius in libro historiæ Ecclesiasticæ. [Quare Theodotion inter nouos, & veteres medius incedat.] Quasi dicat: etiam nunc non disputatur, quare Theodotion se habeat medius inter nouos interpretes, & veteres, scilicet, illud pertinet ad vetus testamentum. Et de istis translationibus solemnius habemus disputare, quando agemus de ueritate translationũ veteris testamenti. Nunc autem de nouo agitur, ideo non aduertimus ad istos, nec exemplaria Græca damnamus, sicut quando loquebamur de istis, quia agebamus tunc de ueteri testamento. Iste Theodotion fuit Ephesinus tertius Bibliorum trãslator, cuius translatio à septuaginta interpretibus modicum discordat, licet multa inter dum iste addat, q̃ non habentur apud Hebræos. Sicut pater

De interpretib. sacræ scripturæ.

tet in Daniele. Ideo Hieronymus signat ibi quæ sunt illa, quæ habentur in Theodotione. De hoc August. 13. de ciuitate Dei, Et dicitur esse iste medius inter nouos & veteres, quia magis concordabat cum editionibus nouis Latinorum, quæ habebantur tempore Gregorij, & cum veteri translatione septuaginta interpretum, quàm alij interpretes, & quàm alij trãslatores. Et sic medius inter vtrosque incedebat. [Sit illa vera interpretatio, quam Apostoli probauerunt.] Id est, approbauerunt, quasi dicat: non curemus nunc de veteris testamenti, nec de comparatione translationis septuaginta ad Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, & alias translationes: sed si vera, id est, habeatur pro vera illa interpretatio, quã Apostoli approbauerunt: quia magis credendum erat Apostolis, quã cuicunque hominum. Ideo illa translatio, quæ magis concordauerit dictis eorum est verior. Istam rationem ponit Hieronymus in Prologo super Genesim. s. Desiderij mei, & in Prologo: Si septuaginta. super Paralip. ad probandum, quòd sua translatio erat verior, quàm omnes aliæ, & potissimè, quia translatio septuaginta interpretum, quæ maximæ auctoritatis habebant, s. Christus, & Apostoli in libris noui testamenti allegauerunt multa dicta veteris testamenti. Et ostendit Hieronymus, quòd multa eorum non habentur in Biblia septuaginta interpretum, ex quo apparet, quòd septuaginta non plene interpretati sunt, vel eorum editio per successionem erat corrupta, ideo quòd esset necessaria alia de Hebræo. Et ita fuit sua, in qua habentur omnia illa testimonia, quæ Christus, & Apostoli de veteri testamẽto allegauerunt. [De nouo nunc loquor testamẽto.] Quasi dicat: non habet locum calumnia æmulorum: quia nũc non loquor de veteri testamẽto, in quo dicebam non sufficere exemplaria Græcorum: sed loquor de nouo, in quo sufficiunt. [Quod Græcum esse non dubium est.] Id est, totum nouum testamentum est Græcum, id est, scriptum primo in Græco ab ipsis suis auctoribus. Et dicit non esse dubium ad differentiam Matthæi, de quo etiam asserebatur, quia in Græco scripserat, s. quòd primo scripserat in Hebræo, deinde in Græco: Et sic totum nouum testamentum habebatur in Græco. Hoc tamen dicit Hieronymus dubium esse in libro de Illustribus viris. cap. de Matthęo, quia ipse vidit exemplar Matthæi in Hebræo in famosa bibliotheca Cæsariensi quam fecit Pamphilus Martyr, & in Græco videre nunquã potuit. [Excepto Apostolo Matthæo.] scilicet, iste solus scripsit in Hebræo. [Qui primus in Iudæa Euangeliũ Christi hebraicis literis edidit.] Matthæus fuit primus inter omnes scriptores Euangeliorũ, & scripsit in Iudæa in Hebręo, cùm vellet transire ad gẽtes. De quo declaratum est in præcedenti Prologo. De alijs tribus Euãgelistis quomodo verisimile fuerit eos scripsisse in Græco, declaratum fuit, supra in Prologo nostro in quadam quæstione. [Hoc certè cùm in nostro sermone discordat.] Redit ad conclusionem suam, postquam interposuerat responsionem ad tacitam calumniam æmulorũ, dicens: quòd cùm in sermone nostro, scilicet, Latino, libri discordent, necesse est veritatem inquiri in fonte, scilicet, in Gręcis exemplaribus, vnde Latina transcripta sunt. [Et in diuersos riuulorum tramites ducit] i. libri nostri discordant, & vadunt diuersis vijs: quia vnus non redit ad aliũ. Est metaphora de fonte, & fluminibus: quia interdum ex vno fonte nascuntur plura flumina, vel torrentes paruuli, qui habent diuersos tramites. i. alueos, & nunquam concurrunt. Ideo si quis velit videre, vbi coniunguntur, non oportet, quòd sequatur descensum aquarum, quia sic nũquam inueniet eos conuenire, sed redeat ad fontem, & ibi inueniet omnes istos alueos concurrere, & continuari capiti fontis. Ita de libris Latinis, quia eorum origo non est in Latino, sed à Græco quantum ad nouum testamẽtum, & ipsi inter se discordant, quasi euntes per diuersos tramites. Non oportet sequi illos, quia nunquam sic reperietur concordia, sed recurratur ad originem, scilicet, ad Græcum, & ibi poterunt conuenire in fonte, scilicet, reformando quemlibet ad similitudinem suæ fontis. [Vno de fonte quærendus est.] Hoc dicebatur superius, scilicet, de libris Latinis non potest veritas quæri, quia non apparet, cur potius istis, quàm illis credendum sit, cùm tot sint exemplaria, quot codices. [Sed veritas ibi quærenda est

F vbi est vnitas,] id est, concordia: ideò vno de fonte, id est, non de pluribus fontibus, & iste fons est in Græcis exemplaribus, quæ inter se concordabant, & erant omnia vnum exemplar, licèt essent multi codices. [Prætermitto eos codices.] Respõdet tacitæ quæstioni, quia dixerat, quòd veritas non erat quęrenda de Latinis, vbi erat tãta diuersitas: sed de Græcis. Diceret eis aliquis, quòd inter Græcos codices erat discordia, quia exẽplaria Luciani, et Hesychij discordabãt in Gręco à ceteris libris. Dicit Hieronymus quòd ipse prætermittit istos libros, id est non curauit de eis, nec curandum est: quia pauci, & peruersi homines curabant de illis. Ceteri autem Græci codices inter se consonant, & ad illos recurrendum est. [Quos à Luciano, & Hesychio nuncupatos.] Id est isti codices, qui à ceteris discrepabant, nominabantur Luciani, & Hesychij. Vterque enim modum
G nouum translationis fecit tam in nouo, quam in veteri testamẽto, vt patet in litera. Lucianus fuit quidã presbyter vrbis Antiochiæ in Gręco satis peritus: cuius aliqua opera in sacra scriptura manebant etiã tempore Hieron. & iste fecit editionem in nouo, & veteri testamento addendo in vtroque, vt dicitur hic. Non tamen iam recipiebantur exemplaria sua, nisi à paucis. De hoc Hierony. in libro de Illustribus viris Capi. de Luciano. Hesychius fecit alia exemplaria, sicut Lucianus: sed iste non fuit ita vir famosus: ideo de eò non habetur apud auctores, sicut de Luciano. [Paucorum hominum asserit peruersa cõtentio. Probat quomodo de illis non sit curandum: quia paruæ auctoritatis erant apud Græcos: cùm nulli, nisi pauci homines, & peruersi, & pertinaces illos codices susciperẽt. Omnes autem Ecclesiæ alia exemplaria tenebant, quæ inter
H se concordabant: Et ab illis dicit Hieronymus veritatem accipiendam. [Quibus vtique nec in veteri instrumento.] Est ratio longa vsque ad illum locum. [Igitur hoc pſens.] In qua declarat, quomodo non habuerunt Lucianus, & Hesychius auctoritatem scribendi, nec potuerunt recipi scripta sua, dicens, quòd in veteri testamento, id est, in libris eius non potuerunt aliquid emendare post septuaginta interpretes, & in nouo testamento nihil profuit eis id, quod addiderunt, scilicet, quia non receptum est: eo quòd Ecclesia sciebat iam id non esse de veritate sacræ scripturæ. Et dicitur in veteri instrumento, id est, in veteri testamento: sic vocat illud Hieronymus sæpe, vt patet in Epistola ad Paulinum. Et vocatur instrumentum ab instruẽdo, quia instruit nos, id est, informat de veritate. Ita in iudicio vocantur instrumenta illa scripta, quæ in forma pu-
I blica producuntur in iudicio, & faciunt fidem: & per illa iudex instruitur de veritate rerũ, de quibus agitur. [Post septuaginta interpretes emendare quid licuit.] Id est, quãtum ad libros veteris testamenti non licuit istis emendare aliud post translationem septuaginta interpretum, scilicet, quia illa recepta erat per omnes Ecclesias, & erat magnæ auctoritatis, vt ait Hieron. in prologo. Si septuaginta. super Paralipom. Ideo istis non daretur fides emendantibus translationem septuaginta interpretum, sed obijcietur contra Hieronymum quia ipse post translationem septuaginta interpretum fecit nouam translationem ostendens illam esse defectuosam. Et de hoc conquerebantur æmuli contra eũ: vt patet quasi in omnibus prologis. Ideo licuit Luciano, & Hesychio emendare vetera, sicut licuit, vel non licuit Hieronymo post septuaginta interpretes fa-
K cere aliam translationem. Dicendum, quòd non est verisimile, quòd Hieronymus emendauit translationẽ septuaginta interpretum, sed fecit aliam nouam de Hebræo, nõ emendando interpretes, nec aduertendo ad eos, & illud licuit. Sic nec ipse accusat Aquilam, Symmachũ, & Theodotionem, quia fecerunt editiones distinctas ab interpretatione septuaginta, quia non corrigebant eos. Lucianus autem, & Hesychius voluerunt emendare translationes septuaginta, non faciendo nouam translationem de Hebræo, ideo non licuit eis, id est, non profuit, quia non reciperentur in auctoritatem contra septuaginta interpretes. [Nec in nouo profuit emendasse.] Id est, etiam non profuit eis emendare nouum testamentum, id est, libros noui testamenti. Nam isti addiderunt aliquid in libris, quos fecerunt, & non profuit eis, quia ipsi fecerant, vt Ecclesia reciperet libros suos, tanquam vera exemplaria noui te-

Sacra scriptura dicitur instrumentũ ab instruendo.

ti testamenti, & Ecclesiá non recepit cognoscens ea, quæ ipsi addiderant non esse de textu scripturæ. Cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse, quæ addita sunt:] Id est, voluerant isti fallere Ecclesiam innuentes, quòd sui libri continebant puram veritatem sacræ scripturæ, non recepit tamen Ecclesia libros suos, quia cùm ante hoc totum nouum testamentum scriptum esset per totum orbem in varijs linguis, cùm legerunt exemplaria Luciani, & Hesychij inuenientis in eis plura esse, quàm fuerant in antiquis codicibus, quos Ecclesia à principio susceperat, viderunt clarè falsa esse, & ab istis conficta, quæ addita fuerant.

An Lucianus, & Hesychius peccauerint faciendo ista exemplaria? Quæst. VI.

QVæritur, an Lucianus, & Hesychius peccauerint, faciendo ista exemplaria noui, & veteris testamenti, de quibus dicitur hic? Aliquis dicet, quòd hoc expeditum est, cùm in præcedēti prologo in quadam quæstione dictum sit grauiter peccasse illos, qui vltra quatuor Euangelistas Euangelium scripserant. Sed videtur, quòd non sequatur ex hoc istos peccasse, quia non est simile. Primò quia illi scripserunt textum Euangelij, isti autem non solum textum, sed multa alia addiderunt, quæ aliquo modo declararent scripturam: & sic bene fecerunt, quia qui elucidant eam, vitam æternam possidebunt Eccl. 24. cap. Secundò, quia illi, qui scripserunt Euangelia sub nominibus Apostolorum, vt sic auctoritatem consequerentur, erant falsarij, & intendebant nocere Ecclesiæ, cum plerique eorum essent hæretici & intenderent hæreses suas ex hoc confirmare miscendo eas Euangelijs. Isti autem sub nominibus proprijs scripserunt: vnde & exemplaria eorum vocabantur codices Luciani, & Hesychij, vt patet supra in litera, Ergo non peccabant. Tertio quia licuit Hieronymo facere translationem in veteri testamento, & emendationem septuaginta interpretum, vt patet in Prologo, Si septuaginta: super Paralipom. & in nouo testamento emendationem, vt patet. Hoc ergo licuit istis. *Arguitur 1. pro parte affirmatiua.* Dicendum, quòd isti videntur peccasse condendo illos codices. Nam dicit hic, quod non licuit eis post septuaginta interpretes emendare quidquam in veteri, nec in nouo profuit emendasse. Item quia si isti bene fecissent, Ecclesia suscepisset eos, vel saltem non reiecisset: & tamen repulerat eorum codices cum dicatur hic, quod codices illorum paucorum hominum asserit peruersa contentio. Item quia si isti codices fuissent boni, dato quod Ecclesia non poneret eos in Canone suo dando illis tantam auctoritatem, saltē non esset illicitum legi apud quoscunque homines: sicut est nunc de libris Doctorum, qui non sunt in Canone, leguntur tamē. Sed etiam illi, qui eos legunt iudicātur peruersi ergo mali libri sunt. *Responsio principalis.* Dici potest, quod Lucianus, & Hesychius, aut scripserunt istos libros tanquam historiā sacræ scripturæ, ponendo textum eius, & addendo aliqua verba ad declarationem, aut scripserunt eos tanquam ipsum textum sacræ scripturæ, & exemplaria Euangelistarū. Si primo modo licebat eis, quia sic facit Historia Scholastica, quæ vt plurimum textum ponit interponendo pauca ad declarationem. Si secūdo modo illicitum erat, quia nulli licet in sacra scriptura addere, aut minuere, quia præiudicat Spiritui Sancto, quia ea quæ homo addiderit possunt esse falsa, & admiscebitur falsitas veritati Spiritus Sācti. Ideo comminatur Spiritus Sanctus mala eis, qui quicquam addiderint aut subtraxerint sacræ scripturæ Apoc. 22. c. Isti videntur tenuisse secundum modum, scilicet, quia voluerunt quod libri sui haberentur vt vera originalia Euangelistarum: non quod se Euangelistas assererent, sed quod innuerent Euangelistas sic scriptisse, sicut ipsi in suis codicibus scripserant. Ideo volebant codices suos esse textum sacræ scripturæ. Hoc innuit Hieronymus, cum ait, quod nihil profuit eis in nouo testamento aliquid emendasse, quia Ecclesia vidit falsa esse, quæ addita fuerant. Si tamē ipsi non scripsissent codices suos tanquam textum, Ecclesia non iudicasset falsa esse, quæ addita fuerant, quia quando quis scribit per modum glossæ, etiamsi multa ponat, quæ non sunt in sacra scriptura, dum tamen non sint ma-

A nifestæ hæreses, Ecclesia non curat de hoc. Item quia cū dicat Hieronymus quod non profuit eis emēdasse: innuit quod volebant codices suos recipi ab Ecclesia tanquā textus. Et in hoc non profuit, quia Ecclesia videns falsa esse, quæ addita fuerant, non suscepit illa. Et sic peccabant volendo de proprijs addere in sacra scriptura, quod nulli licet nisi Spiritui Sancto. Ad primum in contrarium dicēdum, quod simile est inter istos, & illos: quia ita isti scripserunt textum, sicut illi, qui nolebant codices suos esse textū Euangeliorum. *Responsio ad primū.* Et cum dicitur, quia addiderunt, id factū est ad declarationem. Sed dicendum, quod istud magis nocuit, quia si solum textum scripsissent, non sequeretur error, sed addiderunt: & additum non fuit per modum glossæ, sed per modum textus: & non declarat præcedentia, sed addit noua super illa: & quanto sic plura adduntur, tanto maior error est. B Ad secundum dicendum, quod licèt non vsurpauerunt sibi isti nomina Apostolorum, scripserunt tamen tanquam codices sui verè continerent ea, quæ Euangelistæ scripserant. *Responsio ad secundum.* Et tunc idem error sequebatur, sicut si vsurparent nomina Apostolorum, quia nihil differt, quod quis scribat historiam Euangelicam, cui misceat aliqua falsa, & dicat illam scriptam à Bartholomæo, vel Andrea, qui nullum Euangelium scripserunt, quàm quod dicat scriptam à Marco, vel Matthæo, qui Euangelia scripserunt. Immo deterius est dicère scriptam illam à Marco, vel Matthæo, quia si dicat scriptam illam à Bartholomæo, vel Andrea, cum non constet illos scripsisse Euangelia, dubitabitur de illa scriptura, & non poterit multū nocere, quia non recipietur communiter. Si vero dicat scriptam illam a Marco, vel Luca, cum constet istos scripsisse C Euangelia, erit illud verisimilius, & magis poterit nocere. Ad tertium dicendum, quod Hieronymo licuit translationem facere veteris testamenti, quia fideliter agit, nihil addens, aut subtrahens, aut mutans de sententia: isti autē multa addiderunt tam in nouo, quam in veteri testamento, quod non licebat: vt patet in litera. Cū autem dicitur, quod Hieronymus fecit emendationem septuaginta interpretum, *Responsio ad tertiū.* dicendum quod nō emendauit eorum translationem addendo, aut subtrahendo: sed quia vitio librariorum erat illa translatio iam corrupta, emendauit illam Hieronymus siue correxit, non quidem ipsam translationem, sed libros, qui eam non bene continebant, vt colligitur eodem prologo, & prologo Eusebij & Hieronymi super Paralipom. Cum autem dicitur, quod fecit correctionem in nouo testamento, dicendum quod fecit eam D auctoritate Damasi Papæ, & licuit eam facere. Etiā quia Hieronymus nihil addidit corrigendo, sed solum libros latinos corruptos redegit ad formam Græcorum exemplariorum, in quibus pura veritas continebatur. Isti autem multa addiderūt, ideo nō fuit simile de Hieronymo.

Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tātum Euangelia, quorum ordo est iste. Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes, Codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multum à lectione latina consuetudine discreparent, ita calamo temperauimus: vt his tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, vt fuerant.

[Igitur hæc præsens.] Hic ponitur secundum principale, E scilicet operis executio, & diuiditur in duo, primo ponuntur correcta Euangelia, deinde Canones apponuntur, ibi. [Canones quoque.] Circa primum dicitur. [Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur tantum quatuor Euangelia,] id est iste prologus nihil promittit nisi emendationem quatuor Euangeliorum. Verum est, quod totum nouum testamentum erat corruptum in latinis exēplaribus, licèt non tantum sicut Euangelia, & totum illud Hieronymus correxit. Sed pro nunc non petebatur nisi correctio Euangeliorum, & illa facta est. Causa autem quare Euangelia magis corrupta erant quàm alij libri noui testamenti fuit, quia Euangelia sunt quatuor, & imperiti correctores, vel potius præsumptores miscuerunt cuilibet Euangelistæ ea, quæ in alijs inueniebant, & sic omnia erāt cōfusa, vt patet. [in litera. Ceteri aūt libri noui testamēti sunt simplices. [quia vnus nō cōcordat cū alio: ideo

non

F non potuit vnus cum alio confundi, Et sic solùm erant ibi errores interpretum eorum, qui primo de Græco in Latinum transtulerunt, & errores librariorum. In Euangelijs autē erant tres modi errorum, quos supra declarauimus. [Quorū ordo iste est. Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes.] scilicet ordo Euangelistarum est iste in duobus, scilicet. Primò fuit iste ordo in scribendo, quia prior scripsit Matth. deinde Marcus, postea Lucas, vltimo Ioan. vt patet in sequenti prologo, qui incipit. Plures fuisse. Secundò fuit iste ordo in Canone, quia taliter ordinantur, qualiter hic nominati sunt. Nam non potuit in eis assignari alius ordo, nisi ordo temporis in scribendo, vt declaratum fuit supra in prologo nostro in quadam quæstione. [Codicum græcorum emendata collatione,] idest ista præfatiuncula. Pollicetur, idest promittit quatuor Euangelia emendata

G collatione codicum Græcorū, id est per comparationem, vel collationem cum Græcis codicibus, quia emendatio non fuit alia, nisi quòd latina exemplaria conferrentur cū Gręcis, & vbi latina discordarent à Græcis corrigerentur per gręca, quia in illis erat veritas. [Sed veterum] id est licet corrigamus Latina exemplaria per Græca, non corrigemus per quælibet Græca, sed solum per vetera. Hoc dicitur vno modo ad differentiam codicum Luciani, et Hesychij, qui erant noui codices inter Græcos, & multa addiderant, quæ falsa erant. Et de his dixit, supra Hier. prętermitto eos codices, quos à Luciano, & Hesychio nuncupatos paucorum hominum asserit peruersa contentio, & quia per istos non intendebat emendare, dixit, quòd non emēdaret nisi per veteres codices. Aliter dicitur hoc, quia etiam inter illos codices qui ab omnibus Græcis recipie-

H bantur, veraciores erant veteres quam noui, quia librarij, vel correctores non possunt veteres libros corrigere, quia non habent per quid, nouos autem possunt corrumpere, quia hoc facile est. Ideo non est possibile in libris historicis, quales sunt libri Sacræ scripturæ, veraciores esse communiter nouos, quā veteres. Et istud est apud omnes gentes. Nam etiam apud Hebræos, qui habent exemplaria valde veracia, libri veteres veraciores sunt, quam noui. Vnde Iosue 21. c. deficit nunc in omnibus Biblijs Hebręorum vnus versus, qui habetur in Biblijs latinis, & Rab. Dauid Kimhi, dicit se vidisse in antiquis Biblijs illum versum. Ita ergo apud Græcos veteres codices veraciores esse quàm noui: ideo per veteres solum voluit Hiero. emendare latinos. [Quæ ne multum à lectionis latinæ consuetudine discreparent.] Est sententia longe vsq, ad illum lo-

I cum. [Canones quoque.] Est sensus, quod Hier. voluit dare ista quatuor Euangelia emendata, ne tamen omnino discreparent ista ab illis, quę prius fuerant, noluit omnino conformare Græcis exemplaribus in verbis, & in modo loquendi: sed solùm seruata veritate quantum potuit, permisit, quòd libri Latini manerent, sicut prius fuerant. Et sic illa solùm, quæ nec in verbis, nec in sententia poterant concordare Græcis codicibus emendauit. Alia autem, licèt in verbis, & in modo loquendi à Græcis discreparent codicibus: cùm tamen sententia eadem esset, permisit manere, vt prius fuerant. Et dicitur quæ, id est, illa Euangelia, quæ ego dabo emendata: [ne multum discreparent à consuetudine lectionis latinæ,] id est, à consuetudine istorum librorum, qui nunc habentur apud Latinos. [Ita calamo temperauimus,] id est, temperauimus modum no-

K strum loquendi. Est figurata locutio. Temperantia enim est virtus, qua desideria illicita secundùm tactum, & gustum refrænantur, ne sequamur illa, quantum ad ea inclinamur. Ita Hieronymus cum nunc emendaret Latinos codices per Græcos, inclinabatur ad sequendum omnino sententias, & verba, & genus scribendi Græcorum, tenuit tamen se, vt non sequeretur omnino illos, sed solùm quantum ad sententias. De verbis autem, vel scribendi genere sæpe non curabat, ne multum discreparet à consuetudine Latina. Et hoc est temperare calamum, id est, non permittere eum omnino ire post Græcos. [Vt his tantum, quæ sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, vt fuerant,] id est, Solùm correximus in libris Latinis ea, quæ videbatur mutare sensum à veritate Græcorum: reliqua autem licèt in verbis, & stylo discordarēt, permisimus manere in Latino, sicut prius fuerant.

Tēperantia propriè quid sit.

Quomodo potuerit facere Hieronymus, quòd in libris Latinis aliquid remaneret, sicut prius?
Quæstio VII.

QVæritur quomodo potuerit Hieronymus facere, q in libris Latinis aliquid maneret, sicut prius fuerat? quia videtur quòd necesse erat omnia mutari, ita vt nihil maneret sicut prius: quia taliter erant corrupti libri Latini, quod salua veritate, nihil poterat in eis manere, sicut prius. Nam præsumptores imperiti cum legissent primum vnum Euangelistam, & postea ceteros, quidquid habebatur in vno, ponebāt in ceteris, & quidquid in omnibus habebatur, ponebant in vno: etiam quando eadem sententia reperiebatur apud plures Euangelistas, & non per eadem verba, emendabat omnes ad formam verborum illius, quem primò legissent. Et sic omnia erant confusa in verbis, & sententijs. Ergo non poterat tanta corruptio tolli manentibus aliquibus partibus, sicut prius: potissimè quia ex verbis Hieronymi innuitur, quod nō erāt multa, quæ corrigenda erant, cùm dicat, quod fecit ne Euangelia sua emendata multum discreparent à libris prioribus. Quidam dicunt, quod non manebat in libris Latinis aliquid, sicut prius fuerat. Et cū dicitur hic, quod voluit facere, quod ista Euangelia, quæ corrigebat, nō discreparent multum à cōsuetudine Latinæ lectionis, id est, quod licèt emendarentur per Græcum, quod non secutus est stylum Græcum, sed magis tenuit Latinum, vt non discreparet à consuetudine Latinæ lectionis, id est, Latini styli: iste sensus non stat, cum dicat Hieronymus, quod illa solum, quæ mutabant sensum correcta sunt, & reliqua manserunt sicut prius. Ergo necesse est, quod intelligatur de aliquibus libris corruptis, in quibus corrigerentur ea, quæ mutabant sententiā, & reliqua manerent sicut prius. Nam quantū ad stylum, nihil istud pertinebat: quia Hieronymus totaliter sequeretur stylum Latinum, etiam si scriberet de Græco. Aliter dicendum, quod Hieronymus corrigendo istos libros potuisset facere magnam mutationem si omnino secutus fuisset verba Gręcorum codicum: & sic Euangelia, quę ipse daret, emēdata discreparēt omnino, aut valde multum à libris Latinis, qui nunc habebantur. Vt autem non omnia discreparent, solum mutauit ea, quę non poterant manere salua veritate. Ad difficultatem dicendum, quod si omnes Latini codices fuissent vno, & eodē modo corrupti, non potuissent Euangelia, quæ Hieronymus daret correcta concordare libris Latinis. Sed codices Latini erant variè corrupti: nam quidam multū, alij parum: quidam sic, alij aliter. Nam vt supra dicitur, tot erant exemplaria, quot codices, scilicet, quia nullus liber cum alio concordabat. Vnde quidam erant solum corrupti vitio interpretum: alij solum errore librariorum: alij præsumptione imperitorum correctorum, & quidam duobus modis istorum, & alij tribus. Qui enim solum corrupti erant vitio librariorum, aut vitio interpretum faciliter corrigi poterant, ita vt codex emēdatus modicum distaret à priori codice corrupto. In illis, qui erant corrupti à pręsumptoribus, vbi erant omnes Euangelistæ confusi in vnum, non poterat hoc fieri: nisi vbi illa confusio erat facta in paucis locis. Alioquin necesse erat librum emendatum omnino discrepare à priori corrupto.

Responsio auctoris ad quæsitū quæstionis

Ad quid voluerit Hieronymus, quòd libri suæ trāslationis modicum discreparent à prioribus libris?
Quæstio VIII.

QVæritur, ad quid Hieronymus voluerit quod libri isti, quos ipse traderet emendatos, modicum discreparent à prioribus libris? cum hoc non videretur proficere. Dicendum quod hoc fuit propter multa. Primò ut isti calumniatores facilius reciperent libros emendatos ab eo: Nam cum minus discreparent à prioribus, facilius illos acciperent. Secundo ut minus clamarent contra Hieronymum. Nam à principio isti clamarent eum falsarium, & sacrilegum, vt patet supra in litera. Et hoc quando viderent, q liber suus discrepabat à libris eorum. Ideo quanto magis discreparent, tanto magis clamarent. Voluit autem Hiero-

Hieronymus tollere occasionem scandali quantũ potuit. Tertiò vt verisimilior videretur correctio Hierony. quia si multũ discreparet à libris Latinis, innueretur illos esse valde corruptos, si autem parum discreparet, innueretur paruum fuisse errorẽ. De grauissimo autem errore non erat ita verisimile, quomodo introduci potuisset in omnes libros Latinos, sicut de paruo. Ideo verisimilior esset correctio Hieronymi, si parum discreparet à Latinis libris, quàm si multum. Et ad hoc nimis debuit attẽdere Hieronymus, vt opus suum verisimilius esset, & facilius reciperetur. Quartò quia vna de difficultatibus impedientibus istã correctionem erat mutare linguam senis, & canescentem iam mũdũ ad initia retrahere paruulorum: si tamen multum discordaret emendatio Hieronymi à libris Latinis, omnes senes inciperent quasi de nouo addiscere. Si autẽ modicũ discreparet, esset paruus labor reformare noua cũ veteribus, & non esset quasi de nouo addiscere. Ideo debuit Hieronymus quãtum potuit salua veritate tenere similitudinem priorum librorum. Quintò, & præcipuè, quia si emendatio Hieronymi multum discreparet à Latinis codicibus, oporteret oẽs codices veteres perire, & de nouo oĩa scribi. Si autẽ modicũ discreparet à prioribus, poterant manere ijdem libri, & corrigi, & nõ oporteret de nouo scribi, & perire veteres, quod inducebat magnos sumptus. Ideo erat valde vtile, ꝙ modicum discreparet ista translatio à prioribus libris. Sextò quia de iure est, quòd res sẽper debet interpretari potius, vt valeat, quàm vt pereat. Ideo in quantum libri Latini potuerunt tolerari, debuerunt potius manere, quã mutari. Septimò propter honorem Ecclesiarum immo totius Latinæ ecclesiæ, quia quanto haberet codices magis corruptos, videretur magis errasse prioribus temporibus. Si autem translatio esset nunc multum discrepans, appareret multum errasse Ecclesiam. Et sic debuit seruari honor eius quantum potuit faciendo emendationem parum discrepantem à prioribus libris.

Canones quoque, quos Eusebius Cæsariensis Episcopus Alexandrinum secutus Ammonium in decem numeros ordinauit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quia siquis de curiosis voluerit nosse quæ in Euangelijs, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscet. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inoleuit, dum quod in eadem re alius Euangelista plus dixit, in alio, quia minus putauerint, addiderunt.

[Canones quoque.] Hic ponitur de ipsis Canonibus Euangeliorum quos Hieronymus nunc apposuit correctioni, quam fecerat, & dicitur, [Canones quoque quos Eusebius Cęsariensis Episcopus:] scilicet, expressimus in libris Euãgeliorum Canones, quos ordinauerat Eusebius Cęsariensis Episcopus. Iste Eusebius fuit vir clarissimus ante tempora Hieronymi sapientiæ magnæ, & scripsit librum de gestis Ecclesiasticis, & ordinauit tẽpora. De hoc Hieronymus in lib. de Illustribus viris. Iste ordinauit Canones Euangeliorum. Vocatur Cæsariensis Episcopus ad differentiam aliorũ, qui hoc nomine appellantur. Vocatur quoque Eusebius Pamphili. De quo etiã Hieronymus facit mentionẽ. De hoc dicetur infra in quadã quæstione. Erat autem Episcopus Cæsareę Palæstinæ. Nã vna est Cæsarea Cappadociæ, & alia est Cæsarea in terra Iudeæ. Et ista est duplex. Quędã, quę vocatur Cæsarea Philippi, quam vocauit sic Philippus frater Herodis, de qua infra in quæstione 16. Alia est Cæsarea, quæ vocatur cõmuniter Cæsarea Palæstinæ, & est versus meridiẽ terræ Iudæoru iuxta mare mediterraneum in parte occidẽtali. Et istã vocauit sic Herodes, & reædificauit eam. De hoc habetur in actibus Apostolorũ. Et in hac erat Philippus, & filię eius Prophetissę. Actu. 21. c. [Alexandrinũ secutus Ammonium.] Iste Ammonius Alexandrinus fecit Canones Euãgeliorũ, quos ante eum nemo inuenerat, & Eusebius secutus est ipsũ ordinãdo ipsos in libris Euãgeliorũ. [In decẽ numeros ordinauit:] id est, distinxit in decẽ partes, vel ordines, & totidẽ Canones sunt, quot ordines. Nã decẽ dicimus Canones Euãgeliorũ, sicut dicimus decem ordines, vel numeros. [Sicut in Græco habẽtur, expressi-

Canones Euãgeliorum.

A mus;] Id est, Posuimus expressè, & apertè istos Canones, & numeros ipsorum sicut habebãtur in libris Gręcis. Nã Canones, qui sunt isti decẽ ordines, habẽtur in principijs Euãgeliorum distincti, & ordinati ꝑ lineas suas. Numeri aũt ipsorũ habentur in marginibus ipsorum Euãgeliorũ in quolibet folio, & ꝑ ipsos numeros scimus intrare in Canonem cuius est numerus, & inde cognoscimus quæ sũt, in quibus Euangelistæ concordant, & quæ sunt singulis propria. Isti Canones habebãtur in omnibus libris Græcis, & Hieronymus trãstulit eos tanquã vtiles valde. Nũc aũt errore librariorum sępe corrumpebantur, & modernorũ negligentia omissi sunt, ita vt in Biblijs nostris iam non habeãtur, nisi in antiquissimis, cùm tñ sint valde vtiles, [Quod si quis de curiosis voluerit nosse:] Id est, ad curiosos pertinet scire ea, in quibus Euangelistæ cõcordãt, B vel differunt, & quę sunt singulis ꝓpria. Accipitur curiositas aliquãdo in malum. s. pro desiderio sciendi res inutiles, cũ per studium illorum omittantur res vtiles, hic aũt accipitur curiositas in bonũ pro desiderio sciẽdi res subtiles, vtiles tñ. Et ita erat hic. Quę aũt sit vtilitas Canonũ, infra declarabitur. [Quæ in Euangelijs, vel eadẽ, vel vicina, vel sola sint.] Istud cognoscitur per Canones Euangeliorum, s. quę sunt eadẽ in eis, id est, in quibus Euãgelistæ pauci, vel multi concordant, & quę sunt vicina, id est, aliquo modo similia. Istud est qñ Euangelistæ multi ponunt eadem sentẽtiam: vnus tñ de ea plus, quàm alius expressit. Et ibi sunt dicta vicina quantũ ad id, in quo similatur: non sunt eadem, quia non concordant totaliter in eadem sententia: vel quæ sola sint, id est, in quibus Euãgelistę inter se non concordent, nec in toto, nec in parte, sed quili- C bet addat super oẽs aliquam sententiam. Sciendum ꝙ ad inueniendum ea, quæ sola sunt, id est, in quibus non concordãt, est vnus Canon, s. decimus, in quo singuli dicunt propriè. Ad inueniendum aũt, quę sunt eadẽ, sunt nouem Canones. Ad inueniendum quę sunt vicina, nullus Canõ est: quia nõ fit differentia quæ sint eadẽ, vel vicina. Nam sicut per nouem Canones inueniũtur quę sunt eadem: ita per eosdẽ inueniuntur quæ sunt vicina, [Eorum distinctione cognoscet:] Id est, illud cognoscetur ꝑ distinctionẽ Canonũ. Qd si particula illa, quæ q̃ritur, pertineat ad decimũ Canonẽ, apparet ꝙ illa propria est illius Euãgelistę, in quo inuenta est, & non cõcordat in ea cũ aliquo. Si aũt sit in aliqua de nouem Canonibus cõcordat ille Euangelista cum alio, vel cum alijs. An tñ cõcordet cum vno, vel cum pluribus, & qui sint illi cũ quibus concordat, scietur D ex numero Canonis: quia in quolibet expressum est qui Euangelistæ inter se concordent, [Magnus siquidẽ hic in nostris codicibus error inoleuit.] Hic ponitur in quo proficiunt Canones, scilicet, ad tollendum confusionem, quę erat miscendo dicta Euangelistarum, & vt de cetero cõfundi nõ possent: sed sciremus, quæ sint propria cuilibet, & quæ sunt in quibus cum alio, vel alijs concordat. Quo supposito stante Canone in marginibus Euangeliorũ cognoscetur an in aliquo Euangelista sint aliqua, quæ ad eũ nõ pertinẽt, & quę sunt illa, & cuius sunt. Iste autẽ error confusionis inoleuerat, id est, consuetus erat in libris Latinis. Et ad tollendum eum fuit vtilis annotatio Canonũ. [dum quod in eadẽ re alius Euãgelista plus dixit, in alio, quia minus putauerunt, addiderunt:] Id est, aliqui imperiti correctores, vel potius presũptores inueniẽtes in eadẽ E re, id est, circa vnã rem, quòd vnus, Euangelista plura dicebat, quam alius, sicut sæpe fit, & putabãt, quòd ea, quæ minus habebãtur in vno deerãt ei: ideo supplebãt de alio.

Curiositas in bonum, & in malũ.

Quomodo illi, qui addiderunt Euangelistis hoc facere ausi sint, cùm ex hoc essent manifestè falsarij?
Quæst. IX.

QVæritur quomodo isti potuerint addere, ꝙ in vno non erat de alio, cum erant manifestè falsarij apponentes aliquid in Sacra Scriptura? Dicẽdò quòd isti non putauerunt Euangelistas sic scripsisse: sed quòd omnes concordauerant tam in sententijs, quàm in verbis. Sicut cùm sunt quatuor Notarij, vel plures eiusdem causæ, vel contractus, omnes scribunt omnino idem tam in sententijs, quam in verbis, Maximè cùm isti rogaren-

tur Spiritu Sancto, credebant isti imperiti correctores, quòd magis concordarent, quia Dominus est Deus pacis, & concordiæ, & non dissensionis, nec contentionis, in 1. ad Corin. 14. c. putauerunt ergo, quòd hoc euenerat errore librariorum latinorum, vel Græcorum, qui ex negligentia multa omittūt. Vel quòd euenerat vitio interpretum, id est, eorum qui primò de Græco transtulerunt. Nam si crederent, quòd Euangelistæ sic scripserant, nō ausi fuissent manum apponere, & non dicerent deesse libris eorū aliquid. Quia cùm auctor libri plura non vult apponere libro suo, et si plura conuenienter posset apponere, nihil illi libro deesse dicitur, quia totam mensuram habet, quā dedit ei suus auctor. Erant autem isti imperiti, qui non aduertebant, quòd non fuit eadem intentio omnium Euang. scribentium. Nam Beatus Ioan. solum scripsit, vt suppleret ea, quæ de Deitate in alijs Euangelistis non habebantur, vt patet sequenti prologo, qui incipit: Plures fuisse. Ideo necesse erat quòd ille in multis adderet super alios Euang. quantum ad ea, quę pertinebant ad Deitatē. Et sic de singulis eorum, quia quilibet habuit suam propriam intentionem scribendi, vt declaratum est præcedenti prologo in quæstionibus. Et quantum ad illa, quæ principaliter quilibet intendebat necessū erat, quòd aliquid adderet super ceteros. Similiter isti errauerunt putantes omnes Euangelistas concordare debere in verbis. Sed non oportebat, quia si in sententijs non concordabant, quanto magis in verbis.

Vel dū eundē sensum alius aliter expressit, ille, qui vnū è quatuor primùm legebat, ad eius exemplum ceteros quoque æstimauerit emendandos. Vnde accidit, vt apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Lucæ, atque Matthæi. Rursum in Matthæo plura Ioannis, & Marci, & in ceteris reliquorum, quæ in alijs propria sunt, inueniantur. Cùm itaque Canones legeris, qui subiecti sunt confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In Canone primo concordant quatuor Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Ioannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Ioānes. In quinto duo. Matthæus, Lucas. In sexto duo. Matthæus, Marcus. In septimo duo, Matthæus, Ioannes. In octauo duo. Lucas, Marcus. In nono duo. Lucas, Ioannes. In decimo, propria vnusquisque, quæ non habentur in alijs, ediderunt. Singulis vero Euangelijs ab vno incipiens vsq; ad finem librorum dispar numerus accrescit: Hic nigro colore præscriptus sub se habet alium ex minio discolorem numerum, qui ad decem vsque procedē: indicat: prior numerus, in quo sit canone requirendus. Cùm ergo aperto codice, verbi gratia, illud, siue illud capitulum scire volueris cuius Canonis sit, statim ex subiecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus Canonum est distincta congeries, eodemque statim Canone ex titulo frontis inuento: illum, quem quærebas numerū eiusdem Euangelij, qui & ipse ex inscriptione signatur, inuenies: atque è vicinia ceterorum tramitibus inspectis, quos numeros è regione habeant adnotabis, & cum scieris, recurres ad volumina singulorum & sine mora repertis numeris quos ante signaueras, reperies, & loca, in quibus, vel eadem, vel vicina dixerunt.

Iste erat alius error, scilicet, quando nihil addebat in sententia vnus Euangelista super alium, sed eandem sententiam expressit vnus per quædā verba, & alius per alia: vel vnus breuius, & alius prolixius. [Ille qui vnū ex quatuor primùm legerat, ad eius exemplum ceteros quoque æstimauerit emēdādos.] Scilicet, isti præsumptores, quādo primò legebāt vnum Euangelium, quodcunque illud esset, putabant illud bene se habere, & ad similitudinem verborum illius emendabant omnes alios Euangelistas. Istud etiam putauerunt errore librariorum euenisse. Nā credebāt, quòd Euangelistæ etiam in verbis nequaqiam discordarent. Illud quoque dicitur, quòd emēdabant ceteros ad exēplum primi, quē legissent, intelligitur solùm quantum ad similitudinem verborum, quod pertinet ad istum secundū errorem. Nā si in illo aliquid minus esset, quàm in illis, quos postea legerent, emēdabant quem pri-

F mū legissent ad exemplum eorum, quos postea legerent, vt pote si primum Marcum, qui minor est legerent, emēdabant eū, supplendo quæ plus habebantur in Matthæo, Luca, & Ioanne. [Vnde accidit, vt apud nos mixta sint omnia.] Id est, ex istis duobus erroribus euenit, q apud nos, id est, apud latinos codices mixta sint omnia, id est, illa, quæ pertinent ad vnum Euangelistam sint in alijs, & è contrario. [Et in Marco plura Lucæ, atque Matthæi.] Quia Marcus erat minor oibus, multos erat, cui plura apponi possent. Et sic multa de Luca, & Matthæo apposita sunt. Et nō solū de istis, sed ēt multa de Ioanne, qui plurima ponit, quæ Matthæus, & ceteri non habent. Sciendū tamen, quòd ista corruptio non habebatur apud omnes libros latinos, sed in quibusdam, & non æqualiter in omnibus, quia in quibusdam erāt plura mixta in alijs autem multa, secundùm q illi imperiti correctores plura audebant facere, & imperitiores erant. [Rursus in Matthæo

G Ioannis, & Marci.] etiam in Matthæo plura erant multa posita, quæ pertinebant ad Marcum, & Ioannem. De Marco pauca poterant apponi Matthæo, quia quasi omnia, quæ scripsit Marcus, scripserat prius Matthæus, vnde Augu. lib. 1. de concordia Euangelistarū, vocat Marcum abbreuiatorem Matthæi. Aliquid tamen Marcus addidit super Matthæum, & singulos, licet plurima, quæ Matthæus scripserat, omisit, quia non est aliquis Euangelista, qui non scripserit aliqua super ceteros, quia aliàs esset aliquis Euangelista, qui non poneretur in decimo Canone, cùm ibi sola ponātur, quę quisque habet propria, in quibus non concordat cum alijs, & tñ omnes Euāgelistę ponuntur in decimo Canone. Habet tñ Marcus minimum locum in illo, quia ipse pauciora propria habet, quàm ceteri, vt ait August. in lib. de concordia Euāgelistarum, &

H apparet ex ipsa Canonū inscriptione. De Ioanne aūt multa poterant poni in Matthæo, quia nullus est, qui plura habeat ꝓpria: ideo Ioā. in decimo Canone maximū locū habet, vt apparet ex ipso. De Luca etiam intelligendum est, q aliqua apposita fuerant, vel apponi poterant Matthæo, quia etiam Lucas propria habet sicut ceteri. [Et in ceteris reliquorū, quæ alijs propria sūt inueniant.] Posuit exemplum de duobus Euāgelistis, & omisit de alijs duobus, de quibus dicit idē esse, scilicet, quòd in Luca inueniuntur multa de Matthæo, Marco, & Ioanne: & in Ioāne inueniuntur multa de Matthæo, Marco, & Luca: & quæ sunt propria singulis inueniuntur mixta in ceteris: q per errore factum est, sicut dictum est. [Cùm itaque Canones legeris, qui subiecti sunt.] Ponit quomodo ista cōfusio tolleretur per Canones, scilicet, quia per illos resti-

I tuerentur singulis propria. Et dicitur qui subiecti sunt, id est, qui politi sunt in principijs Euangeliorum: Nam in Biblijs antiquis ibi solēt omnes decem Canones ordinatè poni: Vel dicitur, qui subiecti sūt, id est, suppositi marginibus p singula loca Euangeliorum ad cognoscendū ad quos Canones pertinent illa loca. Et iste est sensus literæ. [Confusionis errore sublato:] Id est, auferetur p hoc cōfusio, quia scienter aliquid additū est cuilibet. [Et similia omniū scies, & singulis sua quęque restitues.] Id est, scietur p istos Canones quid est, in quo oēs cōueniūt, & quę sunt propria cuilibet, in quibus cū nullo conuenit. Et non solùm quæ sunt communia omnibus: sed etiam, quæ sunt cōmunia tribus, & quæ duobus, & quibus de ipsis duobus, vel de ipsis tribus. Nā pro quatuor ponitur vnus Canon: pro tribus inter se cōcordātibus ponuntur tres Ca-

K nones: pro duobus ponūtur quinque, & pro proprijs singulorum ponitur vnus Canon. [In Canone primo concordant quatuor.] Quatuor Euangelistæ habent inter se multa communia, & illa ponuntur in primo Canone. De singulis autem alijs Canonibus, qui, & quot concordant litera dicit, quæ plena est vsque ibi. [In decimo propria vnusquisque, quæ non habentur in alijs ediderunt.] In primis nouem Canonibus est concordia ipsorum Euāgelistarum plurium, vel pauciorum. In decimo autem sunt ea, quæ sola sunt, id est, in quibus nullus conuenit cum alio, & quilibet ipsorum habet aliquid proprium. Et ob hoc Canon decimus est diuisus in quatuor ordines: quia pro quolibet Euangelista Canon ponitur. Quilibet autem de nouem prioribus simplex est, id est, vnus

Declaratur quō Canones Euangeliorū intelligantur.

cum habēt ordinem. In singulis verò Euangelijs hic ponitur modus, quo quilibet sciat inuenire ad quę Canones sunt instituti, & est modus, quo quilibet Euāgelista diuisus est p partes minimas, siue sentētias breues. Nā nos habemus diuisa Euāgelia, & quoslibet libros Scripturæ per capitula, & sunt partes magnæ. Nam in quolibet Euangelistarum pauca capitula sunt. Ad inueniendum autem, in quibus cōcordāt, & quæ sunt propria, oportuit diuidi ipsos per breues sententias in plurimas partes, ita q Matthæus diuiditur in trecentas, & plures partes, & sic de quolibet alio secundùm magnitudinem, vel paruitatē libri, & secundùm pluralitatem, vel paucitatem sententiarum. Et istę partes signantur numeris cōtinuatis ab vno, vsque ad finem. Et ponitur numerus in principio cuiuslibet particulę incipiendo ab vno, crescit semper numerus secundùm numerū ipsarum particularum. Et est ista annotatio de nigro. Apud quālibet aūt istarum annotationum est alius numerus de rubeo, & iste non est cōtinuus, sed aliquando ponitur sex, & immediatè ponitur tria, vel vnum, vel decem: sicut accidit. Et iste numerus nō crescit nisi vsque ad decē, & est numerus Canonum. Numerus niger est particularis. Ponitur aūt rubeus apud nigrum, vt sciatur de qualibet parte, vel sententia Euangelistæ, ad quem Canonē pertineat, & tunc intramus illū Canonē, & quærimus illum numerum nigrum, qui inuētus fuerat iuxta particulam, quā quærebamus, & ibi videtur an cū alio Euangelista concordet, vel non, & cū quot, & in quibus particulis librorū suorum. Vt pote si quis vellet quærere in Mattheo in particula 30. quæ est signata de nigro, apud illam inueniet numerum rubeum. Et si sit septem, est signū, q illa particula 30. Matthæi pertinet ad Canonem septimum, in quo cōcordant Matthæus, & Ioannes. Et ex opposito istius numeri nigri, scilicet, triginta erit numerus in linea Beati Ioannis fortè similis, vel dissimilis. Et secundùm illum numerum est locus particulę in qua cōuenit Ioannes cū Matthæo. Et iste est modus inueniendi quantum ad omnes Euāgelistas. Et secundùm hoc potest intelligi tota litera. [Ab vno incipiens vsque ad finem librorū dispar numerus increscit.] Iste ē primus numerus, scilicet, niger qui in quolibet Euāgelista ponitur, & incipit à principio vsque in finē, id est, in principio cuiuslibet Euangelistę ponitur vnitas, & postea duo, & cōtinuantur numeri vsque ad finē: ita quòd vltimus numerus libri est maximus, & per hoc potest cognosci an nigri numeri sint corrupti, scilicet, si non sint continuati. Dicitur etiam hoc ad differentiam numeri rubei: quia ille non cōtinuatur à principio, vsque ad finē: cùm solùm perueniat vsque ad decem, & etiam in istis decem nō est cōtinuatio, quia aliquādo ponitur numerus decem, & iterū decem: & iterū decem: & sic de alijs numeris, qui sæpe similes sunt in rubeo, & ēt aliquando ponetur decem de rubeo, & post illū ponetur immediatè quinque, vel duo, vel septē sicut acciderit: ita q in istis rubeis numeris nullus est ordo, nec continuatio. Et dicitur dispar, quia numerus increscit, id est, iste numerus niger semper est dispar, quia sequens sēper est maior, quàm præcedēs, cum crescat cōtinuè. [Hic nigro colore prescriptus sub se habet alium ex minio numerum discolorē:] Id est, iste numerus scriptus de nigro, de quo dictum est, habet sub se alium numerum discolorē, id est, diuersi coloris, quia ipse est de nigro, & alius est de minio, id est, de rubeo. Et habet illum sub se, quia est cōiunctus sibi. Et iste numerus rubeus indicat numerum Canonis. Oportuit istos numeros esse discolores, vt sciremus quis signaret numerū particularum, & quis numerum Canonum. Poterāt etiam ambo esse de eodem colore, & quòd vnus poneretur sēper ante alium, & sciretur, quòd prior significabat semper Canonē, & posterior numerum particularum, vel è cōtrario, sicut fit in numeris tabularum astrologicarum, quia quidā numeri sunt pro signis alij pro gradibus, alij pro minutis, & consequenter de alijs fractionibus, & solùm cognoscuntur ex ordine: q a prius ponuntur signa, deinde gradus, deinde minuta. Sic etiam fit in tabulis tēporum, quas facimus ad cōiunctiones, vel oppositiones, vel aspectus planetarum, quia ponimus annos, menses, dies, horas, & fractiones horarum, & correspondent eis diuersi numeri in eadē linea, & solùm

Quo Colore Canones notandi sunt.

A cognoscuntur ex ordine. Fuit tñ facilius, vt ponerentur isti numeri discolores, ne vnus cōfunderetur cū alio. Nā quādo librarij viderent eos discolores, scirent manifestè non pertinere ad eandem rem, & non coniungerent vnū alteri, sed distinctos scriberēt. Si verò essent eiusdē coloris, interdum facerent eos vnum numerum, & cōfunderentur omnia. [Qui ad decē vsque procedēs,] Id est, Iste numerus de rubeo solū extenditur vsque ad decem, quia signat Canones, qui sunt solùm decē, non tñ progreditur cōtinuatè, sicut numerus niger, vt supra dictum est. [Indicat prior numerus, in quo sit Canone requirendus:] Id est. Iste numerus rubeus indicat in quo Canone sit requirendus prior numerus, id est, numerus niger, qui ponitur ante rubrum. Et est ille numerus particularis Euāgelistę: qui numerus inquirendus est in Canone, quem designat
B numerus rubeus, & inde videbitur an cū aliquo concordet, & quis sit ille, an cū nullo cōcordet [Cū igitur aperto codice, verbi gratia, illud, siue illud capitulū scire volueris cuius Canonis sit.] Posuit Hieronymos supra regulam inquirendi in Canonibus: hic ponit quādam practicam, scilicet, q aperiat, qui voluerit librum cuiuslibet Euāgelistę, & in quocūque loco voluerit, & accipiat quācunque particulā voluerit, vel quę ei cito occurrerit, & de illa poterit scire, in quo Canone sit p istos duos numeros, nigrū, & rubeum. Et nihil aliud hic desideratur. Quia postquā scitur de qualibet particula, in quo Canone est, inde colligitur, cū quo, vel cū quibus cōcordat, & in quib⁹ locis. Et dicitur verbi gratia, quia est modus ad ponēdū exēplum. Dixit Hieronymus. Istud, vel illud capitulum: accipiēdo strictè capitulū, quia nos vocamus capitula distinctiones
C magnas ipsius Scripturę, sicut in Biblis distinguuntur, & sic pauca capitula sūt cuiuslibet Euāgelistæ: nā qui maior est, scilicet, Matthęus ad 29. solùm puenit. Et illa distinctio capitulorū nō pficit nobis ad Canones, sed accipitur capitulum p qualibet particula signata p numerū nigrū, qui cōtinet paruam sentētiam, & de qualibet illarū prosequitur, in quo Canone sit. De vno aūt capitulo secundū distinctionē nostram non posset inueniri, in quo Canone sit q a nō est in vno, sed in multis, & fortè erit aliquod capitulū, q sit in quatuor, vel quinque Canonibus. [Statim numero ex subiecto doceberis:] Id est, scies p numerum subiectū. Iste est numerus rubeus, qui subijcitur numero nigro, & indicat i quo Canone sit numerus niger, [Et recurrens ad principia singulorū:] Id est, singulorū Euāgelistarum. [In quibus Canonum est distincta cōgeries:] Id
D est cōgregatio, vel ordo Canonum est distincta in principio cuiuslibet. Sciendū q aliud est Canon aliud numerus Canonis. Canō dr̄ ipsa coordinatio numerorū s̄m lineas, in quibus Euāgelistę conueniunt, vel soli sūt. Et istę coordinationes p se ponūtur extra Euāgelia: numeri aūt Canonū ponūtur in marginib. Euāgeliorū s̄m correspōdētiā particularū. Et cōtinuātur isti numeri nigri, q sūt in marginibus, & tñ numeri nigri, qui sūt i Canonib. in nullo Canone cōtinuātur, sed aliqñ ponitur. 30. ante quinque, vel quatuor, & sic de alijs numeris. Et significat hic Hieronymus q in principio cuiuslibet Euāgelistæ sunt oēs Canones distinctè positi. Nūc tñ non sunt sic: sed solùm ponūtur in principio Matthæi. Diuersitatis ratio est, quia tēpore Hier. nō erant oēs libri Sacrę scripturæ redacti in vnū volumen, q Biblia vocamus, sicut nūc: sed singuli libri p
E se erāt, & ita quatuor Euāgelistæ erāt in quatuor libris, q non sēper erāt simul. Et ob hoc, vt aperto libro cuiuslibet Euāgelistę inueniretur quidquid vellemus in quo Canone esset: necesse erat, q in cuiuslibet Euāgelistæ principio oēs Canones simul ponerentur. Nūc aūt, q oēs Euāgelistę sunt in eodē volumine sufficit in principio Matthæi poni istos Canones. [Eodēq; statim Canone ex titulo frōtis inuento:] Id est inuenies Canonē immediatè ex titulo frōtis, id est, super frontē cuiuslibet Canonis ponitur nomen eius, scilicet, an sit primus, vel secūdus, vel quotus est. Et dicitur in fronte, id est, in principio, vel capite. [Illū, quē quærebas numerum eiusdē Euangelistæ:] Id est. inuenies illum numerum nigrum, quem quærebas. Et ille vocatur numerus Euāgelistæ: quia inuentus fuit in margine Euāgelistæ designans numerum particularum ipsius, siue capitulorū, vt Hieron. loquitur. [Qui & ipse ex inscriptione

signatur, inuenies:] Id est, inuenies numerum Euangelistæ, qui numerus signatur, scilicet in Canone ex inscriptione, id est, per literas suas, quia quilibet numerus ibi inuenietur cuiuscunque Canonis secundùm quod annotauerunt numeri rubei. [Atque è vicinia cęterorum tramitibus inspectis;] Id est, ex opposito considerabis tramites aliorum Euangelistarũ. Vtpotè, si quærimus in primo Canone in quo concordant quatuor: cùm quæsiuerimus, de numero vnius debemus respicere tres lineas aliorũ, quæ vocantur tramites, & respiciemus numeros, qui sunt ex directo oppositi illi numero, de quo quærebamus. [Quos numeros è regione habeant annotabis;] Id est signabis, vel considerabis, qui numeri sint illi, qui sunt ex opposito illius numeri. Vt si quis quærat in Matthæo in parte septuagesima, quæret quis numerus rubeus est sub illa parte, & inueniet vnitatẽ de rubeo, quæ significat primum G Canonem, & intrabit in illu, & inquiret ibi illum numerum septuaginta. Et quia primus Canon habet quatuor Euangelistas, ponũtur quatuor lineæ pro illis, & intrabit primã lineam, quę est Matthæi, & inquiret numerum septuaginta: & tunc cõsiderabis aliàs tres lineas triũ Euangelistarũ, & inuenies in linea Marci. 30. & in linea Lucæ. 37. & in linea Io. 29. Ex quo apparet, quod illa sententia quã posuit Matth. in particula septuagesima, est in Marco in vigesima, & in Luca in 37. & in Ioanne in 29. Et ita de omnibus alijs inquiri põt in quacunque parte voluerimus. [Et cum scieris recurres ad volumina singulorum.] Id est, postquam scieris in quibus illud dictũ Euangelistæ reperitur in alijs Euang. recurremus ad ipsos Euang, H & in locis, quos inuenimus in Canone reperiemus sententiam illam, quã inueneramus in illo Euangelista, cuius librũ aperueramus. [Et sine mora repertis numeris, quos ante signaueras:] Id est, nulla erit mora ad inueniẽdum, in marginibus singulorum Euangelistarũ illos numeros, quos inueneramus in Canone, & signaueramus, s. ponendo aliquem punctum coram eis, vt nõ obliuiscamur eos, vel scribendo eos in aliqua charta extra Canonem. [Reperies & loca in quibus, vel eadem, vel vicina dixerunt:] Id est, per illos numerus inuenies in prædictis Euangelistis loca illa, in quibus illi dixerunt eadem, vel vicina, i. aliqualiter similia. Nam quãdo Euangelistæ dicunt aliquid oĩno simile in sententia, licèt nõ sint verba eadem, dicuntur dicere eadem. Cũ autem dicunt eandẽ sententiã, sed vnus magis exprimit eam quàm alius, vel quia vnus bre- I uius, & alius latius: dicuntur dicere vicina sibi. Et non est ad hoc distinctio Canonum, sed in illo, in quo ponuntur eadẽ, ponuntur vicina, vel similia. Posuimus autem supra exemplũ inquirendi in primo Canone. Similis modus est inquirendi in oĩb. alijs Canonibus, nisi q in alijs non concordant tot Euãgelistæ, quot in primo. In decimo Canone est facilior modus inquirendi, quia ibi quilibet est solus, ideo quando quis sub numero nigro inuenerit numerum rubeũ decem, qui designat decimũ Canonem, non oportet, q recurrat ad Canonem, sed sciat, q illud dictũ in nullo alio Euangelista est; & sic cũ nullo conuenit. Nisi forte accideret eundẽ Euangelistam bis, vel pluries eadẽ dicere in libro suo, quod rarissimè accidit. Sed ad hoc Canones nõ proficiunt, quia tũc oporteret poni pro quolibet Euangelista plures Euangelistas in decimo Canone, K vt illa, quæ multiplicata erant possent ex numero, & collatione linearum inueniri, sed non factum est, quia rarissimum est, & parum prodest.

Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error inuoluat: quòd sicubi in subnotatione Canonum distinctorum Canone quolibet tres Euãgelista bis, ter, vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus è contrario discrepanter, quòd id tres illi, in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diuersi numeri in eius Canone positi sint, contra prædictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in vno quolibet eorum, aut etiam duobus idẽ in Canone numerus, bis, ter, quater, aut eo amplius reperiatur in ordine, & dispares inueniantur: in cæteris, dubium non erit quin id, quod vnus illorum in Canone numerus bis, terque reperitur ab his in volumine semel dictũ sit. Alter, alterve eorũ toties vno, atq; eodẽ sensu loquantur, quoties prætulerint in numerorum annotatione distantiam. Et hoc in oium nouem Canonum collatione seruabitur. Cæterum in decimo, quoniam propria singulorum tantummodo continentur non potest contra id comparatio esse, quod solum est. Opto vt in Christo valeas, & memineris mei Papa Beatissime.

Id est, sciendum est tamen, ne quis error, qui potest accidere ex similitudine numerorum inuoluat ignarum, id est, homines simplices, & faciat eos dubitare circa Canones, an veraciter scripti sint. Et ponuntur hic duæ considerationes, vel cautelæ ad tollendum errorem. Prima durat vsque ad illum locum. [Item si in vno.] Secunda incipit ibi peruenięns vsque ad finem prologi. Prima cautęla est, quod aliquãdo in Canonibus reperiũtur aliqui Euangelistę ponere pluries eundem numerum; & alius, qui est eis cõiunctus in eodem Canone ponit diuersos numeros oppositos illis, dicit, quòd per hoc signatur, quòd quilibet illorum Euangelistarum in libro suo toties ponit eandem sententiam, quoties numerus ille repetitur. Hoc quidam putant, sed falsum est, Quia etiamsi quinquies ponatur idem numerus, vnica sententia est in ipso loco de quo infra dicetur. Et alius, qui ponit numeros discrepantes posuit toties illam sententiam in diuersis locis libri sui, secundum numerum illarum partium, & alij posuerunt pluries in eodem loco eandem sententiam: vtpotè, si quis inquirat in principio primi Canonis in linea Matthæi. Secundus numerus Canonis est vndecim; & ponitur quater iste numerus, vnus post alium, & in linea Lucæ in quatuor locis oppositis numeris prædictis Matthæi, & Marci ponitur iste numerus decem, quater: In linea verò Ioannis in quatuor locis oppositis ponuntur numeri dispares; scilicet, in primo ponitur sex: in secũdo duodecim; in tertio quatuordecim: in quarto. 28. Ex quo colligitur, quòd Matthæus in particula vndecima sui Euangelij posuit quater eandem sententiam, quam toties Marcus posuit in quarta particula sua, & toties Lucas in decima particula, vt putauerunt quidam, & tamen quilibet ponit semel eandem sententiam, Ioan. verò toties posuit eandem sententiam, sed in diuersis locis, scilicet, primò in sexta particula, secũdò in duodecima, tertiò in quartadecima, quartò in 28, Et hoc reperitur tam in eodem primo Canone, quam in alijs, præterquã in decimo vbi soli sunt, quia ibi nemo alter concordat. Si quis autem quærat in tertio Canone in principio, in quo sunt, scilicet, Matthæus, Lucas, & Ioannes, in linea Matthæi ponitur vnitas ter in principio: & in linea Lucæ ponitur ter quatuordecim in partibus oppositis: in linea Ioannis ponuntur tres numeri discordantes in eisdem locis, scilicet, vnus, tria, quinque, Et iudicandum est, sicut in exemplo supra posito. Si quis in nono Canone quærat in quo sunt Lucas, & Ioannes, in principio lineæ Lucæ inueniet. 10. bis, in linea Ioannis in partibus oppositis sunt numeri discrepantes, scilicet, 219. & 222. Et idem iudicandum est quod supra; secundũ hoc applicatur litera, quod sicubi, id est, si alicubi, in subnotatione Canonum distinctorum. Hic accipit Hierony. aliter Canones, quam supra, scilicet, pro ipsis lineis, quæ sunt in Canone. Cùm ergo primus Canon habeat quatuor lineas distinctas pro quatuor Euangelistis, sunt in eo quatuor Canones, in quolibet Canone, id est, in Canone aliquo, scilicet, in primo, quia iste casus, quem ponit hic Hierony. solùm habet locum in primo Canone, quia ponit quod tres Euangelistæ ponant bis, vel ter eundem numerum, & quartus illis oppositus in eodem Canone ponat numeros discrepantes, & tamen in nullo Canone sunt quatuor nisi in primo. De alijs autem, scilicet, de 2. 3. & 4. Canonibus potest poni exemplum in duobus concordantibus, & vno discordante ab eis; quia in illis soli tres sunt in. 5. 6. & 7. 8. & 9. potest poni exemplum de vno habente similes numeros, & de alio discrepante in numeris; quia ibi soli duo sunt. Ad decimum Canonem non pertinet ista cautela, quia ibi quilibet solus est. [Tres Euãgelistę bis, ter, vel quater.] Cõtingit quòd tres Euangelistæ ter, vel quater eundem numerũ habeant, sicut patet in exẽplo primo, in quo quilibet triũ Euangelistarum quater habet eundem numerum, aut etiã amplius; quia contingit q interdum sit iuxta quinquies, quinquies. Sic

ſh primo Canone in linea Matthęi ponitur 98. quinquies. Et in directo illius in Marco ponitur nonaginta & ſex quinquies, & in linea Lucę ponitur cẽtũ decẽ, & ſex quinquies, & in linea Ioãnis ponũtur quinque numeri diſcrepantes. In primo centũ, & viginti, in ſecundo cẽtum vndecim, in tertio quadraginta, in quarto centũ quadraginta quatuor, in quinto centum viginti nouẽ, & ita in alijs locis. [Eundẽ numerũ.] Non intelligas, ꝙ oẽs tres Euangeliſtæ habeant eundẽ numerum, quia iſtud nunquam reperitur. Et ſic idem non dicit idẽtitatem reſpectu omnium, ſed ſolùm reſpectu cuiuslibet ad ſeipſum, ita ꝙ numeri cuiuslibet inter ſe non diſcrepẽt. Et iſtud apparet in omnibus exemplis ſupra poſitis. [Per ordinem habuerint annotatum:] Id eſt, per continuationẽ in eadem linea annotatur idẽ numerus ter, vel quater, vel pluries. [Et quartus è contrario diſcrepanter:] Id eſt, quartus Euangeliſta, qui eſt eis cõiunctus in eodẽ Canone habeat ſe diſcrepãter, id eſt, numeri ſui inter ſe diſcrepent, quia ꝙ diſcrepent à numeris aliorũ non eſt cura, niſi numeri eiuſdem inter ſe diſcreparent. [Quòd id tres illi in eo loco ſemel dixerint:] Id eſt, illi tres in eodẽ loco, ſiue ſub vna particula ponunt eandẽ ſententiam ter, vel quater, & illa eſt, quæ ſignatur per illum numerum, ſicut patet in exemplo primo ſupra poſito in iſta cautela. [Quartus toties in corpore ſui voluminis ponat:] Id eſt, iſte quartus ponat etiã eandem ſententiã, quam alij toties, ſicut alij in libro ſuo: ſed ſolum differt, quia alij ponunt eam in eodẽ loco, ipſe verò in diuerſis. [Quoties diuerſi numeri in eius Canone poſiti sũt:] Id eſt, ponit in diuerſis locis. Et tot ſunt iſta diuerſa loca: quot ſunt numeri ſui diſcrepãtes poſiti contra numeros ſimiles aliorum. Accipitur hic Canon pro qualibet linea Canonis, cùm dicatur iſte quartus Euangeliſta habere Canonem ſuum diſtinctum à Canonibus aliorum, & tamen in primo Canone ponuntur quatuor lineæ quatuor Euangeliſtarum, quæ ſimul faciunt vnum Canonem. [Contra prædictorum numerorum cõtinuatas ſimilitudines:] Id eſt iſti numeri diſcrepantes inter ſe vnius Euangeliſtæ ponuntur contra ſimilitudines continuatas numerorum prædictorũ. i. contra numeros ſimiles aliorũ Euangeliſtarũ. [Item ſi in vno quolibet eorũ.] Iſta eſt ſecunda cautela ad euitandũ errorem. Et eſt caſus, ꝙ in aliquo canone, ſ. in primo reperiamus aliquem vnũ Euangeliſtam, qui ponat eundem numerum bis, vel ter, aut pluries, & alij oẽs Euangeliſtæ ponunt numeros diſcrepantes: quia tunc eſt ſignum, ꝙ illud, quod primus Euangeliſta dixit ter, vel quater, in eodem loco, vt aliqui putauerunt, ſed ſolũ ſemel dixit, vt infra dicetur. Alij dixerunt toties, ſ. in diuerſis locis ſuorũ voluminum. Aliter põt poni, ꝙ duo iſtorum Euangeliſtarum inter ſe habeãt numeros eoſdẽ bis, vel ter, & alij duo habeant numeros diſpares. Et erit ſenſus, quod id ꝙ dixerũt duo illorũ bis, vel ter, in eodẽ loco: dixerunt alij bis, vel ter, ſed in diuerſis locis. De primo patet in primo Canone, quia in linea Matthęi ponitur numerus ducenti, viginti bis, & in linea Marci, & Lucæ, & Ioannis ſunt numeri diſcrepãtes, quia Marcus habet in primo ipſorum locorum cẽtum, viginti duo, in ſecundo centum, viginti nouem: Lucas habet in primo loco ipſorũ ducentos, triginta nouem, & in ſecundo ducentos, quadraginta duos: Ioannes habet in primo loco ipſorũ octoginta quinque, & in ſecundo octoginta octo. De ſecundo, ſ. ꝙ duo concordent, & duo diſcordẽt: patet in primo Canone. Nam in linea Matthæi habetur bis iſte numerus trecenti, viginti ſex, & in linea Marci, in duobus locis oppoſitis habetur bis ducenti, & quinque: in linea Lucæ habetur in locis oppoſitis in primo trecenti, vndecim: in ſecundò trecenti, terdecim: in linea Ioannis in locis oppoſitis ſunt in primo loco cẽtum octoginta octo, in ſecundo centũ nonaginta quatuor, & ſecundùm hoc applicatur litera. [Itẽ ſi in vno quolibet eorũ.] Id eſt, in vno de iſtis quatuor Euãgeliſtis. Iſte eſt primus caſus, ſ. ꝙ in vno ſolo ſint numeri concordantes, & in trib. numeri diſcrepantes. [Aut etiã in duobus.] Iſte eſt ſecundus caſus, ſ. ꝙ duo Euangeliſtæ habeant numeros concordantes, & alij duo habeant numeros diſcordantes, & vterq; caſus poſitus eſt. [Idẽ in canone numerus bis, ter, quater.] Dicitur idem numerus reſpectu eiuſdẽ Euangeliſtę, quia

A ſi duo ſunt, non oportet, quòd eundem numerũ habeant ambo, ſed numeri cuiuslibet ipſorum ſint inter ſe concordantes. Quod autem ponãtur bis, aut ter, aut quater, vel amplius, nihil refert quantum ad ſenſum, ſed quãto fuerint numeri plures concordantes, tanto pluries eadẽ ſententia in eodẽ loco ipſius Euangeliſtæ inuenietur. Et accipitur hic Canon pro linea cuiuslibet Euãgeliſtæ: cùm dicatur, ꝙ vnus Euangeliſta in Canone ſuo habeat eundẽ numerum bis, vel ter, & alij Euangeliſtæ in Canonibus ſuis habeant numeros diſcrepantes. Quatuor tamẽ Euangeliſtæ primũ Canonem conſtituunt, ſed rurſus quælibet linea cuiuslibet eorum vocatur Canon ipſius. Et ſic variatur iſtud nomen Canon, ſcilicet, aliquando pro linea, & aliquando pro coordinatione. [Aut eo amplius.] Scilicet, pluſquã quater. [Reperiatur in ordine collocatus.] Quia

B iſti numeri licèt ſint ſimiles, ſunt in ordine, quia vnus eſt poſt alium in linea eadem. [Et diſpares inueniantur in ceteris:] id eſt in alijs tribus Euãgeliſtis inueniãtur numeri diſcrepantes in eiſdem locis. [Dubium nõ erit quin id, quod vnius illorum in Canone numerus bis, terque repetitur, ab his in volumine ſemel dictũ ſit:] Id eſt, nõ eſt dubiũ, ꝙ id, quod in Canone vnius iſtorũ, quando vnus eſt, qui habet numeros ſimiles, vel in Canone illorum, i. duorum, quando duo ſunt, qui habent numeros ſimiles, vt in ſecundo caſu, ſ. ꝙ toties quoties iſte numerus repetitur: toties eadẽ ſentẽtia in eodem loco habetur, licet alij, qui habẽt numeros diſcrepantes, non habeant ipſam ſententiã in eo loco, niſi ſemel. Aliter põt intelligi, ꝙ iſti numeri ſimiles ponuntur, non quòd toties in eodem loco quilibet iſtorum dicat iſtam ſententiam, quia nullus eorũ in eodẽ

C loco ponit ſępius eandem ſententiam, ſed ponitur hic Canõ, ne maneat vacuus. Et ſic licèt in vno Euangeliſta, vel pluribus ponatur quinquies idẽ numerus, non eſt ſenſus, ꝙ ipſe Euangeliſta quinquies dixit eandem ſententiã in ipſo loco, ſed ſolùm ſemel. Sed ponuntur iſti numeri propter numeros diſcrepantes alterius, vel aliorum Euangeliſtarum, qui in eodẽ Canone numeros diſcrepantes habent oppoſitos iſtis, vt ſignificetur, ꝙ illa ſententia, quam habent illi, qui habent numeros ſimiles in uno loco, habeant aliqui numeros diſcrepantes in tot locis, quot ſunt numeri diſcrepantes poſiti cõtra numeros ſimiles. Aliqui uoluerunt, ꝙ Euangeliſtæ, qui habebãt numeros ſimiles toties habebant eandẽ ſententiã in eodẽ loco, quoties numerus ſimilis erat. Sed falſum eſt, ut dictũ fuit, cùm hic dicatur, quòd ſemel in toto uolumine dictum eſt id, ſu-

D per quo numeri ſimiles ſunt. [Alter alterive eorum toties vno, atque eodem ſenſu loquantur, quoties prætulerint numerorum annotatione diſtantiam:] Id eſt, alij Euangeliſtæ qui habent numeros diſcrepantes toties continẽt eandem ſententiam in diuerſis locis ſuorum librorum, quot ſunt numeri diſcrepantes poſiti contra numeros ſimiles aliorum. Et dicitur alter, ſcilicet, in primo caſu, in quo vnus habet numeros ſimiles, & tres habent numeros diſcrepantes. Dicitur alteri pro ſecundo caſu, in quo duo Euangeliſtæ habent numeros ſimiles, & duos numeros diſcrepantes. Et dicitur prætulerint diſtantiam, id eſt, habuerint, vel oſtenderint differentiam, in annotatione numerorum. [Hoc, & in omnium nouem canonum collatione ſeruabitur,] ſcilicet, exempla ſupra poſita pertinebant omnia ad primum Canonem, in quo ſunt

E quatuor Euangeliſtæ, & idem dicit ſeruandum in collatione, id eſt, in comparatione ipſorum Euangeliſtarum in omnibus nouem Canonibus. Nam in decimo nulla comparatio eſt, quia ibi quilibet propria habet. Intelligendum tamen, quòd in alijs non poſſunt poni tot Euangeliſtæ concordantes, vel diſcordantes, quia in ſecundo, tertio, & quarto ſunt tres Euãgeliſtę. Et poſſunt poni duo cõcordantes, & unus diſcordãs, uel è cõtrario in 5. aut 6. & 7. 8. & 9. ſunt duo Euangeliſtę ſolũ: ideo ibi ſolũ poteſt poni unus habens numeros ſimiles, & illius diſcrepantes. [Ceterum in decimo quoniam ibi propria ſingulorũ tantũmodo continentur.] Scilicet, in iſto Canone nõ eſt ſimilitudo, nec diſſimilitudo, quia ibi quilibet ſolus eſt: & ponũtur ea, quæ ſunt propria ſingulorũ. Et ob hoc decimus Canon eſt diuiſus in quatuor, ſ. vnus pro quolibet Euãgeliſta: ceteri aũt ſunt ſimplices, licèt plures lineas habeant.

[Non potest contra id cõparatio esse quod solum est].i. quia in decimo Canone quilibet haber propria, & si sunt soli non pt esse comparatio aliqua, quia comparatio ponit extrema, quæ non sunt in vno solo. [Opto vt in Christo valeas. Iste est finis Epistolæ, & Hieronymus desiderat salutem Damasi, & profectũ eius in virtutibus, quæ sunt secundùm Christum. [Et mei memineris Papa Beatissime:] Id est. Rogo, quòd semper memineris mei. Istud desiderant omnes illi, qui pro temporali lucro Magnatibus seruiunt, quòd non obliuiscantur ipsorum, quia non potest bene facere, qui obliuiscitur eius, cui bene factum est. Hieron. tamen non desiderabat aliqua tẽporalia bona, vel Ecclesiasticas Dignitates assequi à Papa Damaso, quia ipse omnia contempserat, cùm fugiens de Vrbe Roma, iuit in Bethlehem, & manebat ibi in paupertate, & vita monastica, cum Paula, & Eustochio Sanctissimis feminis, laborans assiduè in translatione, & expositione sacrorum librorum. Et Ecclesia tẽpore Hieron. non erat plena temporalibus bonis, sicut nunc: vt magnæ dignitates, vel reditus concedi possent alicui: sed petebat Hierony. vt Damasus recordaretur eius, scilicet, vt oraret Deum pro ipso, quia erat Damasus vir sanctissimus. Quod patuit ex euentu: nam Ecclesia eum canonizauit.

Quare Hieronymus apposuerit Canones libris Euangeliorum? Quæst. X.

Quæritur, quare Hieron. apposuerit Canones libris Euangeliorum? Dicendum, quòd propter plura. Primò, quia ipse correxit nunc latinos codices ex Græcis, sed in illis erant annotati Canones iuxta Eusebium, ideo illos etiam libris latinis apposuit. Ex quo apparet, φ libri latini ante hoc non habuerant illos, de quo infra dicetur. Secundò, quòd istud erat valde ad propositũ istius correctionis, quam nunc faciebat Hieron. Nam per hoc, quòd ipse correxit tollebatur error præteritus. Poterat tamen successu temporis rursus confundi ista correctio, & oporteret iterum corrigi. Vt ego non esset opus sæpe corrigi, dedit Hierony. regulam, per quam nunquam possent corrumpi, & si aliquando corrumperentur, quòd, posset quilibet faciliter emendare, & cognoscere omnia loca, in quibus esset corruptio. Nam illæ corruptiones, quæ erant in codicibus latinis tempore Hierony. licèt essent ex multis, potissimè tamen à præsumptoribus, siue imperitis correctoribus factæ erant dupliciter. Vno modo, quia quando inueniebant vnum Euangelistam continere plusquam ceteros, quidquid plus ille habebat, ponebant in ceteris, & quidquid omnes habebant ponebant in vno. Secundo modo, quia quando eadem sententia reperiebatur in diuersis Euãgelistis, emendabant omnes ad exemplum vnius. Canones autem tollunt istam primam corruptionem, quæ erat maxima. Nam per eos scitur, quid est in quo concordant omnes, & in quo tres, & in quo duo, & quæ sunt propria singulorum. Et per hoc quãdo alicui fuerint aliena apposita, scietur per hoc, & tollentur illa, & manebunt propria. Ideo conueniens fuit, quòd ponerentur hĩ Canones. Tertiò factum est pp curiosos, qui non solùm volunt scire quid Euangelistæ dicant, sed etiam cum quibus cõcordent, & à quibus differant. Et hoc est vtile, quia sciendo vnum Euangelistam adiunctis Canonibus, quasi scimus omnes. Item quod plus est, quia licèt Euangelistæ ponant sæpè easdem sententias, addit vnus super alios, vel quilibet alterum aliqua verba, vel variat illa, ex quibus colligitur solutio multorum dubiorum. Ideo vtile fuit, quòd apponerentur Canones Euangelijs.

An apud Latinos ante istam correctionem Beati Hieronymi fuerint Canones Euangeliorum? Quæst. XI.

Quæritur, an apud Latinos fuerint Canones Euangeliorum ante istam correctionem Hieronymi? Dicendum, quod non fuerint. Primò patet, quia Hieron. scribit hic Damaso, quòd apposuit Canones Euangelijs, sicut inuenit in Græco. Si tamen Canones fuissent antè hoc in libris latinis, non oporteret

F illos poni de Græco. Et si dicas fortè, quòd erant corrupti sicut libri: dicendum, φ tunc non apponeret eos Hieron. de Græco, sed diceret quòd correxit etiam Canones, sicut correxit libros. Secundò patet, quia Canones ponũtur hic à Hier. ad hoc, φ non possent amplius libri corrumpi per cõfusionẽ. Si ergo fuissent prius in libris latinis, nõ fuisset corrupti, qa p Canones prouideretur, ne fieret. Et dato φ imperiti facerẽt confusionẽ, φ scirẽt Canones tollerẽt illã. Tertiò quia cùm Hieron. arguebat contra æmulos, quòd non poterat dari fides libris Latinis, videtur, quòd non erat aliquid, per quod potius appareret istos esse veros, quàm illos, ideo recurrendum esse ad Græcos: si tamen fuissent Canones in libris Latinis, per illos poterat sciri, in quibus libris esset confusio, & in quibus non, & sic constaret quibus esset fides adhibenda. Sed nõ constabat, ergo non erant Canones in Latino, sed eos de nouo nũc posuit Hieronymus. Sed dicetur, cũ isti Canones essent tã

G vtiles, cur non fuerunt positi in libris Latinis à principio? Aliquis dicet, quòd fuit negligentia, vel vitio interpretũ, qui primò de Græco in Latinum transtulerunt. Nam et errore ipsorum inceperunt Latini codices à suo primordio quantum ad aliquid esse corrupti, vt dixit Hieronymus supra in litera. Sed dicendũ, quod non stat, quia cũ in omnibus libris Græcis haberentur isti Canones, & iudicarentur tã vtiles, habebantur quasi essent de substantia librorum, & sic scriptores non omitterent illos. Quod autem interpretes essent vitiosi, faciebat ad hoc, φ fortè Canones corruptè scriberent, sicut ipsos libros corruperant. Quod tñ omnino omitterent illos, non posset prouenire ex errore eorum, sed voluntate, vel alia causa. Aliquis dicet, quod fortè isti Canones scripti fuerunt à principio in libris Latinis, negligentia tamen sequentis ætatis cessa-

H tum est ab eis, ita vt iam non scriberentur, nec de eis curaretur, sicut & nostra ætas, & aliqui ante nos omiserunt illos omnino, & iam non sunt in Biblijs nisi in antiquissimis, quas nobis priscorum dedit ætas, & nos inde trãscribere omittimus. Dicendum quòd non stat, quia non fuerunt eo tempore homines ita negligentes harum rerum, sicut nunc. Quod patet, quia cùm Hieronymus scripsit eos de Græco in Latinum, scripti fuerunt in omnibus Biblijs, & manserunt ab eo tempore, vsque nunc: in quo sunt quasi anni mille, & centum: licèt nunc cessimus ab eis: ideo non omitterent illos scribere, qui fuerunt ante Hieronymum, si semel scriptos inuenissent in libris Latinis. Dicendum, quod interpretes, qui de Græco in Latinum Euangelia primò verterunt, non scripserunt Canones, quia non erant tunc in Græco, nec

I erant facti: immo quasi ad ducentos annos post illas translationes non fuerunt facti Canones. Hoc patet, quia Euangelia scripta sunt in Græco ab ipsis Euangelistis præter Matthæi Euangelium. Et quia illa erant summè necessaria toti Ecclesiæ, immediatè translata sunt in omnes linguas, in quibus erant Christiani. Et tunc versa sunt in Latinum, cum non esset hoc 40. annis post Christi mortẽ. Canones tamen Euangeliorum facti sunt post Christi natiuitatem plusquam trecentis, & quinquaginta annis, quia excogitati fuerunt ab Ammonio Alexandrino, & completi sunt ab Eusebio Cæsariensi, vt dicetur sequenti quæstione. Isti duo tamen fuerunt sub Constantino, & Constantio Imperatoribus, vt ait Hieronymus in libro de Illustribus viris, capitul. de Eusebio, & cap. de Ammonio. Constantinus tamen, & Constantius fuerunt plusquam

K trecentis annis post Christi natiuitatem, vt pater ex Paulo Orosio. 7. de Ormesta mundi, & ex communibus Historijs tàm Ecclesiasticis, quam Romanis. Et sic non potuerunt interpretes trãsferre, quod in Græco non erat. Cùm autem Hieronymus fecit istam correctionem, erant iam scripti Canones in libris Græcorum, ideo potuit illos apponere libris Latinis.

Quis fuerit Ammonius Alexandrinus, & quis Eusebius Cæsariensis, & quis eorum Canones fecerit? Quæstio XII.

Quæritur, quis fuerit Ammonius Alexandrinus, & Eusebius Cæsariensis, & quis eorũ fecerit Canones?

Ad

[A] Ad primum dicẽdum, quòd, vt ait Hieronymus in libro de Illustribus viris, cap. de Ammonio. fuerit Ammonius Alexandrinus tempore Origenis, & fuit in Philosophia sapientissimus, & inter alia opera ingenij sui fecit librum vnum de concordia Christi, & Moysis. Excogitauit quoque modum Canonum Euangeliorum. De eo dicit Porphyrius, quòd ante mortẽ Ethnicus factus est, id est gentilis: cùm tamen Hieronymus asserat eum in eodem libro vsque ad extremam mortem in Christiana religione mansisse. Fuit autem temporibus Constantini Imperatoris. De Eusebio dicendũ, quòd tres fuerunt Eusebij, quos Hieronymus ponit inter viros illustres. Primus fuit Eusebius Cæsariensis, id est, Episcopus Cæsareæ Palæstinæ in terra Iudeæ. De isto dicit Hieronymus, quòd fuit vir excellentissimus, & quòd infinita volumina edidit. Ponit autem nomina, & numerum plurimorum ibi. Et iste est [B] de quo hoc dicitur, & ipse Canones ordinauit. Qui aliquando vocatur Eusebius Pamphili accepto cognomine à quodam Pamphilo Martyre, qui fuit consocius eius, & laborauerunt ambo in cõplenda Bibliotheca famosa Cæsariensi, & ob amorem illius sic vocatus est. Ita vocat eum Hieronymus in prologo super Iosue, qui incipit. Tandẽ finito, scilicet: Cur Origenem, & Eusebiũ Pamphili imitantur. Aliqui putant Eusebium Pamphili esse alium ab Eusebio Cæsariensi. Sed Hieronymus in lib. de Illustrib. viris, dicit esse eundem, & vult sic vocari illũ amore Pamphili. Alius fuit Eusebius Episcopus Emisenus excellentissimus in oratoria, qui multos libros ad eloquentiam, & historiam pertinentes scripsit, & maximè contra Iudæos, & contra Gentiles. Legunt autem illum valde, qui volũt declamare: scripsit etiam Homilias super Epistolas Pau- [C] li. De hoc Hieronymus in libro de Illustribus viris. Tertius Eusebius fuit natione Sardus, qui prius lector vrbis Romanæ extitit: inde Episcopus Vercellensis ordinatus est, & tandem martyrio uitam finiuit. Iste fuit posterior alijs. De hoc Hieronymus in libro de Illustribus viris. Quandocunque tamẽ in prologo Hieronymi, vel in alijs libris fit communiter mentio de Eusebio, intelligitur de Eusebio Cæsariensi, quia fuit vir excellentissimus, faciẽs multos libros, propter quos adhuc memoria eius hodie illustris est. Ad secundum cùm quæritur quis fecerit Canones? Solet dici cõmuniter, quòd fecit illos Ammonius Alexandrinus. Hieronymus tamen supra in litera dicit, quòd Canones ordinauit Eusebius Cæsariensis Alexandrinum Ammonium secutus. Et sic Eusebius illos ordinauit, & distinxit in decem numeros, sicut ibi dicitur. Sed tunc est dubium, quomodo Eusebius dicatur secutus Ammonium. Aliqui volunt, quòd Ammonius istos Canones prius ordinauit, sed non apposuit Euangelijs. Sed hoc non stat, quia Hieronymus dicit hic, quòd Eusebius distinxit illos, & ordinauit in decem numeros. Dicendum, quòd Eusebius totaliter fecit Canones ordinando illos in decem ordinationes sicut sunt, & ipse apposuit numeros de nigro, & rubeo Euangelijs, & Ammonius nihil fecit de Canonibus. Sed dicitur Eusebius secutus Ammonium, quia ex quodam opere eius habuit motiuum, & quasi artem ad edendum illos Canones. Et sic nos quandocunque dicimus Ammonium Alexandrinum fecisse Canones, intelligimus ipsum præstitisse originem, & viam ad illos faciendum, licèt tamen ipse non fecerit. Modus autem, quem tenuit Ammonius fuit, quia ipse in Euangelio Matthæi posuit omnia quatuor Euangelia, licèt non confusè, scilicet, quòd vbi Mattheus concordabat cum omnibus tribus, ponebat ibi literam illorũ secundùm ordinem, scilicet, primò Marci, deinde Lucæ, postea Ioannis: quando concordabant duo, cum eo similiter faciebat, & quando vnus similiter. Et hoc completo redibat ad literam Matthæi continuando historiam eius vsque ad locum, in quo.um aliquo, vel aliquibus concordaret. Et faciebat sicut prius. Illud declarat Eusebius Cæsariensis in quodam prologo, quem ipse fecit super Canones Euangeliorum, & incipit. Eusebius Carpiano fratri: cuius expositio infra ponetur. Et sic apparebat quãdo cõcordabant omnes, & quando tres, & quando duo, & qui erant illi tres, vel illi duo, & quãdo Matthæus solus erat. Et ex hoc colligebatur modus manifestè inueniendi Canones decem Euangeliorum secundum concordiã multorum, aut paucorum. Et quantum ad hoc dicitur Eusebius Cæsariensis secutus Ammonium faciendo Canones ex doctrina illius: licèt Ammonius Canones non fecerit.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS IN PRAEFATIONEM EVSEBII Cæsariensis de Euangeliorum Canonibus Enarratio.

EVSEBIVS CARPIANO Fratri in Domino salutem.

AMMONIVS quidam Alexandrinus magno studio, atque industria vnum nobis pro quatuor Euangelijs dereliquit. Nāque trium Euangeliorum sensus exceptos omnes similes, contentusque Matthæi Euangelio quasi ad vnum congestos annexuit: ita vt eorundem, quantum ad tenorem pertinet, lectionis sequens iam stylus interruptus esse videatur. Verum vt saluo corpore siue textu cæterorum hic Euangeliorum propria, & familiaria loca, in quibus eadem, similiterque dixerunt scire possis, ac vere discernere: accepta occasione ex prædicti viri studio, alia ratione decem numerorum tibi titulos designaui. Quorum primus quatuor in se continet numeros, in quibus similia ab vniuersis dicta sunt Matthæo, Marco, Luca, & Ioanne. Secundus in quibus tres, Matthæus, Marcus, & Lucas. Tertius in quibus tres, Matthæus, Lucas, & Ioannes. Quartus in quibus tres, Matthæus, Marcus, & Ioannes. Quintus, in quibus duo, Matthæus, Lucas. Sextus, in quibus duo, Matthæus, & Marcus. Septimus, in quibus duo, Matthæus, & Ioannes. Octauus, in quibus duo, Marcus, & Lucas. Nonus, in quibus duo, Lucas, & Ioannes. Decimus, in quibus singuli de quibusdam propriè scripserunt. Et quidem subiectorum titulorum id est argumentum: clara verò eorum narratio hæc est. Etenim per singula loca Euangeliorum quidam numerus videtur appositus paulatim incipiens à primo, deinde secundo, postremo tertio, & per ordinem librorum ad finem vsque progrediens. Itaque per singulos numeros supputatio, per minij distinctionem inuenitur inserta: significans, cui de decem titulis appositus numerus assignetur. Veluti siquidem primum certum, est in primo. Si verò in secundo, & eodem modo vsque ad decem. Si igitur euoluto vno qualicunque eum quatuor Euangelijs cuilibet capitulo velis insistere, & rescire, qui similia dixerint, & loca propria agnoscere singulorum, in quibus eadem sunt prolocuti: eiusdem sensus, quem tenes relegens propositum numerum quæsitumque eum in titulo, quem demonstrat tituli subnotatio, continuò scire potes ex superscriptionibus, quas in fronte notatas inuenies, qui, aut quod de his, quæ inquiris similia dixerint. Venies etiam ad reliqua Euangelia per eundem numerum, quem contines, videbis appositos per singulos numeros: atque eos in suis, proprijsque locis similia dixisse reperies.

EVsebius; Iste non est prologus Beati Hieronymi, sed Eusebij Cæsariensis, qui fuit multo tēpore ante Hieronymum, & Canones Euangeliorum cōdidit. Institueramus autem nullum nisi quatuor prologos Beati Hieronymi exponere, quia non solent plures haberi; sed quia iste casu uenit in manus; & ad materiam istam Canonū

F pertinet, breuiter exponendus est, quia intentio eius per ea, quæ dicta sunt in præcedenti prologo, habetur. Huius prologi intentio est, quòd Eusebius auctor Canonū scribit amico suo Carpiano de Canonibus Euangeliorum: ad quid utiles sint, & quomodo per eos aliquid possit inquiri. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur, quid circa Canones fecerit Ammonius: secundò quid egerit Eusebius, ibi, [Verum ut saluo.] Illa diuiditur in duas: quia primò ponuntur ipsi Canones, ibi, [Et quidem subiectorum.] Circa primū dicitur. [Eusebius Carpiano Fratri.] Iste est Eusebius Cæsariensis, qui Canones ordinauit in decem numeros, ut ait Hieronymus in præcedenti prologo. Fuerunt autem tres Eusebij uiri illustres, s. Cæsa-
G riensis, & Emisenus, & Sardus. De gestis eorum habetur per Hieronym. in libro de Illustrib. uiris, c. 7. & declaratum est in ultima quæstione præcedētis prologi. Iste quia de se ipso scribebat, non uocauit se Cæsariensem, ad differentiam aliorum, quia ante eum nondum fuerat quisquam Eusebius uir Illustris. Hieronymus tamen, & alij quando de eo scribunt, uocant eum Eusebium Cæsariēsem Episcopum, ut patet in præcedenti prologo, uel Eusebium Pamphili, quod idem est, ut patet in prologo super Iosue, qui incipit, Tandem finito. Iste Carpianus erat amicus Eusebij, cui ipse primo dirigebat opus Canonum Euangeliorum. Et ad hoc scripsit ei declarando hic modum, quo intelligeret illos. [In Domino salutem.]
H Iste ablatiuus in Domino potest determinare illud nomē Fratri. Et est sensus, quòd Carpianus erat Frater in Domino ipsius Eusebij, scilicet, quòd non erat Frater carnalis. Vel potest determinare illud nomen salutem. Et est sensus: Eusebius salutem in Domino Carpiano Fratri: & subintelligitur mittit, uel optat, sicut fit in omnibus epistolis: & dicitur salutē in Domino, id est, quòd non optat ei salutem, quæ est ex hominibus, quoniam uana est salus hominis, id est salus, quæ ab homine procuratur, uel dari potest. [Ammonius quidam Alexandrinus:] Hic incipit narratio Epistolæ. Et ponit de Ammonio quid fecerit: quia ille fuit, à quo ipse sumpsit occasionē cōdendi Canones. De isto Ammonio quis fuerit declaratum est in ulti-
I ma qōne præcedentis prologi. [Magno studio atq; industria]. Laudat Ammonium, quia illa congregatio, quam ipse fecit oium Euangelistarum in unū, non potuit fieri sine magno studio, ut p singula loca uideret oēs quatuor Euangelistas, in quibus locis concordabant cū Matthęo: & qui illorum concordabant, & qui discordabant. Fuit magna industria excogitando istud, scilicet, quòd cōiungeret ea, in quibus concordabant, ut sic sciremus habitudinem Euangelistarum omnium per unum Euangeliū. Et aliæ vtilitates sequi poterant. [Vnum nobis pro quatuor Euangelijs dereliquit,] Id est: Loco quatuor Euangeliorum dedit nobis vnum Euāgelium, scilicet quod in Euangelio Matthæi posuit quidquid alij dicebant simile
K ei in loco ipso. Et sic per illud Euāgelium sciebamus plurima, vel quasi omnia, quę erant in omnibus Euangelistis. [Namque trium Euangeliorū sensus exceptos omnes similes annexuit.] Hic ponitur quomodo fecit vnum Euāgelium de quatuor, scilicet accepit Euāgelium Matthæi, qui primus erat: & vbi Matthæus non concordabat cum aliquo, scribebat simpliciter literam illius, nihil addens, aut minuens, vel mutans. Cúm autem venisset ad locum,

in quo Matthæus concordabat cum aliquo Euangelistarũ, siue vno modo, siue pluribus, scribebat primò literam Matthæi, deinde scribebat literam illius, vel illorum, qui cum eo concordabant, nihil mutans, aut addens eis, & quando omnes quatuor concordabant, quater scribebat eundem sensum, primò scribens literam Beati Matthæi, deinde cuiuslibet aliorum secundùm ordinem ipsorum, & tunc redibat ad continuationem literæ Matthæi: quousque iterum occurrerent aliqua, in quibus concordaret Matthæus cũ aliquo, vel aliquibus: & tunc faciebat sicut prius. Et dicitur, quòd annexuit, id est coniunxit sensus trium Euangeliorum, id est, trium Euangelistarum, scilicet, Marci, Lucæ, Ioannis. Nam istos coniungebat Matthæo, & incorporabat illos Euãgelio eius. Et dicitur omnes similes, id est solùm scribebat illos sensus, in quibus ceteri concordabant Matthęo. Nam propria singulorum non scribebat, nisi ipsius Matthæi: cuius totum Euangelium scribebat. [Contentusque Matthæi Euangelio] id est, contentus fuit Ammonius habere Euangelium Matthæi, non curans de aliquo aliorum, quia in illo quasi habebat quatuor Euãgelia, sicut supra dicitur, quòd vnum nobis pro quatuor Euãgelijs dereliquit. [Quasi ad vnum congestos annexuit.] Id est, Ammonius sententias istorum quatuor Euangelistarum quasi congestas ad vnum, id est quasi essent congregatæ, vel ad propositum alicuius vnius rei, quia sicut in eodem libri corpore non coniunguntur, nisi quæ inter se aliquo modo conueniunt: ita, cùm isti sensus quatuor Euangelistarum congregarentur in vnum, ponebantur quasi pertinerent ad vnam rem, & dependeret vnus sensus ex altero. [Ita vt eorundem quãtum ad tenorem pertinet lectionis sequens iam stylus interruptus esse videatur] Id est, isti sensus erãt cõiuncti, & tenor lectionis erat interruptus, & stylus, s. quia verba B. Ioannis, vel aliorum non pertinebant ad Matthæũ. Ideo quando sensus, & verba trium Euangelistarum, vel duorum, vel vnius incorporarentur libro Beati Matthæi, fiebat stylus interruptus: quia verba Beati Matthæi habent inter seipsa stylum, & sententiã continuatam. Cùm autẽ aliquid alienũ interponitur, necesse est stylum interrumpi, & hic stylus sequens, id est, stylus Beati Matthæi, scilicet, quantum ad illa verba, quæ sequuntur positis verbis aliorum Euangelistarum videtur esse interruptus, quantum pertinet ad lectionem eorundem, id est quantũ pertinet ad ipsa verba aliorum Euangelistarum, quæ ei coniunguntur, quia alia non possunt coniungi in stylo verbis Beati Matthæi; nec aliquibus verbis: nisi quando sunt in libris suis, vbi ab auctoribus posita sunt. [Verum, vt saluo corpore.] Hic ponitur secundum, scilicet, quid fecit Eusebius quantum ad ipsos Canones Euangeliorum. Et est sensus, quòd ipse videns motiuum Ammonij scripsit Canones Euangeliorum, qui melius se habebant, quàm illa congestio aliorum cum Matthæo, quia illa corrumpebat corpus scilicet Matthæi, quia corpus consistit in quadam cõtinuatione partiũ. Per hoc enim corpus est, quia membra habet, ad Rom. 12. c. & 1. ad Corint. 12. cap. Membra autem non possunt esse nisi continuatione unius cum altero: quia alias non faciunt aliquod unum. Si autem tollatur continuatio ipsorum, non manet corpus: sic fiebat nunc in Matthæo, quia interrumpebantur sensus, & uerba aliorum Euangelistarum, qui concordabant cũ Matthæo, & sic non erat saluum corpus Matthæi, sed laceratum. Nisi quis dicat, quòd diuiso corpore humano in particulas, & postea illis aggregatis in cumulum, maneat idẽ corpus humanum, quod falsum est. Ita nunc dicendum, quòd illud quod Ammonius fecit, non erat Euangelium Matthæi, nec alicuius aliorũ, cũ nõ scripsisset Matthæus omnia illa, nec aliquis aliorum. Voluit ergo Eusebius facere id, quod intendebat Ammonius, scilicet dare uiã, ut sciretur in quibus concordabant Euangelistæ saluis corporibus eorum, id est, manente Euangelio cuiuslibet ipsorum integro, nihil interponẽdo in uno de eo, quod habet alius. Et hoc fuit inueniendo Canones. [Siue textu ceterorũ, hic Euangeliorum.] Scilicet non manebat corpus aliorum Euangelistarum saluum, quia de Euangelijs suis tollebantur aliqua, & ponebantur in Matthæo. Et non manebat corpus Matthæi saluum, quia tollebatur

A continuitas, & interrumpebatur, ut partes aliæ partibus eius insererentur. Ista tamen nõ sibi copulantur, sicut dicitur Daniel. 2. c. de pedibus statuæ, quorũ pars erat ferrea, & pars fictilis, siue testacea, & ista non cõueniunt, sed faciliter discontinuantur. [Propria, & familiaria loca, in quibus eadem similiterque dixerit, scire possis, ac uerè discernere.] Duo sunt quæ per Canones inquiruntur, scilicet, quæ sunt loca, in quibus omnes Euangelistæ, uel aliqui ipsorum conueniunt: & quæ sunt loca, ubi singuli propria habent, & soli sunt. Et ista uocantur propria, & familiaria, quia familiaria domini ad familiam pertinẽtia, id est, quòd sunt de familia alicuius, & non sunt communia ei cum aliquo alio. Hic non possunt accipi sic, quia est tota una sententia, & istud quod sequitur, scilicet in quibus eadem similiterque dixerunt determinat propria

Duo sunt quæ p Canones Euãgeliorũ inquirũtur.

B loca, & familiaria. Et tũc solùm est sensus, quòd per istos Canones inuenitur, quæ sunt loca propria in quocunque ipsorum Euangelistarum, in quibus ipsi ad inuicem concordant. De locis autem, ubi propria habent, & soli sunt, nihil tangitur. Et fortè fecit hoc Eusebius, quia comparabat opus suum operi Ammonij, per quod solùm habebatur, quæ erant loca illa, in quibus concordabant Euangelistæ. Alio modo potest intelligi; quòd subintelligatur hic una coniunctio copulatiua loco illius puncti interpositi. Et tunc intelligentur ambo, scilicet propria, & familiaria loca scire possis, scilicet illa, in quibus singuli soli sunt, in quibus eadem, id est, & in quibus eadem dixerint. Et tũc sunt duæ sentẽtię, scilicet, quia sciemus etiam loca in quibus Euangelistæ dixerunt similia, vel eadem. Dicuntur dicere eadem, quãdo ponunt eandem sentẽtiam, & quasi

C per eadem uerba: dicũtur dicere similia, quando eandem sententiam ponunt, sed unus breuius, alius prolixius. [Accepta occasione ex prædicti uiri studio:] Id est, ego accepi occasionẽ faciendi Canones ex studio Ammonij, scilicet, quia Canones ad idem sunt, quod intendebat per Canones, quàm per modum ipsius, & tamen forte si Eusebius non uidisset studium, nec intẽtionem Ammonij, nesciuisset excogitare Canones. Ideo licèt Ammonius non uenerit ad complementũ eius, quod intendebat: multũ laudandus est, quia sine ipso nihil de Canonibus fieri potuisset. Sic Arist. dicit 2. lib. Metaphys. de quibusdam antiquis Musicis, qui multũ errauerũt in Musica, & tñ tradiderunt uiam sequentibus ad cogitãdam ueritatem in eo, in quo ipsi errauerãt. Ideo dicit quòd laudandi sunt, quia si illi non fuissent, multis melodijs careremus. [Alia ratio-

D ne:] Id est, alio modo, uel alio motiuo, scilicet, quia Ammonius fecit hoc coniungendo in unum uerba Euangelistarum. Eusebius autẽ per numeros Canonum designauit nobis hoc, & plenius. [Decem numerorum tibi titulos designaui:] Id est, assignaui tibi decem titulos numerorum, quia istud adiectiuum decẽ potest hic cum utroque ordinari, & Eusebius solùm loquitur hic de Canonibus, prout sunt decem coordinationes numerorum, & nõ loquitur de numeris positis in marginibus Euangeliorum singulorum, de quibus infra habetur, [Quorum primus quatuor in se cõtinet numeros] Id est, primus Canon cõtinet quatuor numeros, id est, quatuor lineas numerorũ pro singulis quatuor Euangelistis, in quibus similia ab uniuersis dicta sunt: Id est, in quibus lineis signantur ea, quæ dicta sunt similia ab uniuersis quatuor. [Secundus

E in quibus tres.] Hic & in omnibus Canonibus loquitur Eusebius decurtatè. Et est sensus, secundus in quib. tres, .i. secundus Canon cõtinet tres lineas, in quibus assignantur loca, in quibus tres Euangelistæ cõcordant. Et ita exponitur de omnibus alijs, licèt quibusdam videbatur litera corrupta, scilicet, quòd deberet esse sic scriptum: secundus, in quo tres Matthæus, Marcus, Lucas, id est, secũdus Canon est, in quo concordant tres Euangelistæ, scilicet, Matthæus, Marcus, & Lucas, & ita habet Hieronymus præcedenti prologo. Sed non est litera corrupta, cùm decies repetatur eadem litera, scilicet, in quolibet Canone: ideo intelligendum est, sicut exposuimus. Est autem tota litera plana vsque ad illum locũ. [Decimus in quibus singuli de quibusdam propriè dixerunt,] Id est, decimus Canon continet quatuor lineas numerorũ pro quatuor Euãgelistis, in quibus scilicet lineis designantur per numeros

loca

loca illa, in quibus singuli de quibusdam dixerūt propriè, id est, singulariter, vel soli, non concordantes cum alio. Et non accipitur hic propriè, vt distinguitur contra impropriè, quia in omnibus locis Euangelistæ propriè dixerūt, sed accipitur propriè, vt distinguitur cōtra communiter, & sic non dixerunt, sed accipitur propriè vbique, scilicet, in quibusdam locis, & ita assignantur in Canone decimo. [Et quidem subiectorum titulorum id est argumentū.] Hic ponitur secundum huius partis, in quo docet Eusebius ad quid proficiūt Canones, & qualiter per eos inquiramus, & dicitur, & id, id est, illud quod dictum est, argumentum, id est, quædam cognitio breuis, subiectorum titulorum, id est, Canonum infra positorum. Ex quo innuitur, q̄ Eusebius misit Carpiano fratri, vel amico suo istos Canones Euāgelistarū cum ista Epistola declaratiua ipsorū. Misit & quatuor Euāgelia designata in marginib. suis per numeros nigros, & rubeos, & ista Epistola ponebatur in principio libri: & post illā ponebātur Canones, & post Canones ipsa quatuor Euangelia designata per numeros. Et iste ordo est nūc etiam in Bibliis nostris antiquissimis, & sic Canones erāt subiecti huic Epistolæ, id est positi sub ea. Vocat autem ipsos Canones titulos, quia titulus est ad innotescendum, vel declarandum in breui, vel saltem indicandum quid in opere longius continetur, & ita per istos Canones indicantur omnia, quæ sunt in quatuor Euangelistis, scilicet quę conueniant, & quę sint propria singulorū. [Clara verò eorū narratio hæc est.] Id est, id quod dictū est, argumentum, id est, breuis declaratio, titulorū, id est, Canonum: sed narratio eorum clara, i. magis aperta, est ista, quæ sequitur. Per hoc considerandū, quòd in isto opere Eusebij erant duo: primo erant ipsi Canones, qui erant quædam coordinationes numerorum per se positæ extra Euangelia: secundum erat ipsa assignatio numerorum nigrorum, & rubeorum in marginibus Euāgeliorū, & vnū non proderat sine altero: quia p illas assignationes numerorum rubeorum intrabamus in Canonē cum nigris numeris. Et sic inueniēdum erat, quòd volebamus: pro vtroque istorum ponit declarationem hic Eusebius. Nam pro ipsis Canonibus, vt intelligerentur quātum ad se ipsos posuit Eusebius, quæ supra habentur, scilicet, quòd sunt decem Canones, id est, decem coordinationes numerorum: & quot, & qui Euangelistæ concordēt in primo Canone, & quot, & qui in secundo: & sic vsque ad decimū. Et istud est, quòd breuiter sufficit quantum ad declarationem ipsorum Canonum in se. Et de hoc intelligitur illa litera, s. & quidem subiectorum titulorum, id est argumentū, id est, id quod supra positum est, est argumentum, id est breuis declaratio, titulorum, id est Canonum, scilicet quantū ad seipsos: pro secūdo, scilicet, pro numeris positis in marginibus Euangeliorum ponit Eusebius declarationem, s. ad quid sint illi numeri duo, niger, & rubeus, & quomodo illis vtamur. Et ista declaratio est, quæ incipit hic vsq; ad finem prologi, & de hac intelligitur illa litera, scilicet. Clara vero narratio eorum hæc est, scilicet hæc, quæ infra ponitur, est narratio clara eorum, scilicet istorum numerorum nigrorum, & rubeorum, qui sunt in marginib. Euāgeliorum, vel potest accipi eorum id est Canonū: quia declaratio illorum numerorum est declaratio Canonum, in quantum cum nigris numeris intramus in Canones. Argumentum accipitur multipliciter, vt ponit Sanctus Thom. in 3. dist. 23. In proposito tamen accipitur argumentum, vt est quædam breuis prælibatio eorum, quæ diffusius in opere continentur, id est in breui narratur in argumento id, quod diffusè, & prolixè continetur postea in opere. Et iste est modus communis accipiendi argumentum apud Oratores, & Historicos, & in sacra scriptura. Sic enim præponuntur singulis Epistolis Pauli, & multis alijs libris Sacræ scripturæ quidā prologi breuissimi, qui vocantur argumenta, quia in eis in breui continetur intentio Epistolæ, vel aliquid quod generaliter facit ad intellectum ipsarum Epistolarum, vel librorum. Sic in tragœdijs singulis Senecæ præponimus argumenta: sic & in comedijs Terētij, & aliorum: & in multis libris hoc fit. Dialectici autem non accipiunt sic argumentum, sed prout est ratio, id est, rationis discursus, vel processus, rei dubiæ faciens fidem: vt ait Boetius in Topicis. Et non accipimus hic sic, sed

F primo modo. [Etenim per singula loca Euāgeliorum quidam numerus videtur appositus.] Incipit dicere de numero nigro, & rubeo. Et dicit primò de nigro, scilicet, quod in singula loca Euangeliorum, id est in omnibus marginibus quatuor Euangelistarum, est quidam numerus appositus, & iste est in principijs particularum singularum, in quibus Euangelistæ, vel concordant, uel propria dicunt. [Paulatim incipiens.] Id est, incipiens successiuè, uel continuè, & incipit à pauco. Et istud dicitur ad differentiam Canonum, quia lineæ Canonum non incipiunt à numeris primis continuando, sed aliquando incipiunt à numeris maximis, sicut in secundo Canone in linea Matthæi primus numerus est ducenti, quadraginta octo, & primus numerus Lucæ ducenti, quinquaginta tres, & sic de singulis Canonibus: quia nec incipiunt ibi numeri à primis, nec ipsi incepti continuantur, sed coniunguntur ali-

G quando numeri multum distantes. [A primo, & deinde secundo, & postremò tertio, & per ordinem.] Id est, numeri incipiunt à primo, & deinde secundo, postea tertio, & sic per ordinem numerorum, scilicet continuando, nec interrumpitur continuatio. Et si aliquando reperiatur interrupta, apparet erratum esse in assignatione numerorū nigrorum librorum ad finem usque progrediens, id est iste numerus progreditur continuè à principio librorum vsque ad finem, & sic in fine cuiuslibet Euangelistæ est maximus numerus eius. Aliqui coniungunt istum genitiuum librorum, cum illo accusatiuo per ordinem. Et est sensus, quòd iste numerus progreditur per ordinem librorum. Sed istud nihil est, sed debet ille accusatiuus per ordinem ordinari cum præcedenti, ut dicimus primo, deinde secun-

H do, postremo tertio, & per ordinem, scilicet, per ordinem numerorum: quia in numeris est hic ordo. In ipso autem libro non attenditur ordo aliquis in præsenti, cùm de solis numeris agatur. [Itaque per singulos numeros supputatio per numeri distinctionem inuenitur inserta.] Hic agitur de secundo numero, scilicet rubeo, qui etiam ponitur in marginibus semper cum numero nigro, ita quòd vbicunque ponitur in marginibus aliquis numerus niger, sub illo ponitur numerus rubeus. Iste tamen non continuatur, sicut niger, sed fortè ponetur nunc decem de rubeo, & immediatè ponentur quinque, uel septem, ut patet in principio Matthæ. in secunda particula, quia numerus eius est decem de rubeo, & in tertia particula, quæ est immediatè ponitur quinque de rubeo, & in quarta immediatè ponitur decem de rubeo: nigri autem numeri continuantur:

I etiam isti rubei numeri, non perueniunt nisi usque ad decem: nigri autem continuantur usque ad trecentos, & ultra secundum quantitatem singulorum Euangeliorum. Sunt autem numeri nigri ad significandum particulas, scilicet, quota est quælibet particula in ipso Euangelista. Rubei numeri sunt ad designandum quis est Canon, in quo ille numerus niger suppositus sibi requirendus sit. Et dicitur, quod per singulos numeros, i. per singulos numeros nigros inuenitur inserta supputatio, i. insertus numerus per minij distinctionem, id est, distinctus ab alio numero per minium, id est, rubeum colorem, quia minium est id, de quo literæ rubeæ fiunt. Quasi dicat. Isti duo numeri sunt distincti per hoc, quod unus est niger, alius rubeus. Et hoc factum est, ut diximus in præcedenti prologo: ut non possent confundi faciliter, cum essent colores distincti. Et ap-

K pareret per hoc, quod non pertinebant ambo ad eandem rem. [Significans, cui de decem titulis appositus numerus dignoscitur.] Id est, iste numerus rubeus significat, cui de decem titulis: id est, de decē Canonibus dignoscitur appositus, i. debet sciri esse appositus numerus niger, s. in quo Canone requirendus sit niger numerus, [Veluti si quidē primum certum est in primo.] Ponit exemplum eorū, quæ dixit, s. Siquidem primū, id est si inuenerimus de rubeo unitatem, quæ est primus numerus certum est in primo, i. certum est, quod inuenietur numerus niger sibi coniunctus in primo Canone: & ibi debet quæri. [Si uero secundum in scdo.] Id est, si inueneris de rubeo duo, qui est secūdus numerus, erit quærendus numerus niger in secundo Canone: & eodem modo usque ad decem, s. si inuenimus de rubeo tria, vel quatuor, vel quinque, & sic vsq; ad decem significatur, ille est numerus Canonis, quem designat nu-

merus

merus rubeus. [Si igitur euoluto vno qualicunq; de quatuor Euangelijs.] Ponitur hic Practica applicandi numeros ad Euangelistas, scilicet, quòd si nos voluerimus voluere volumen cuiuscunque Euangelistæ, inueniemus per istum modum Canones, quia in quolibet Euangelista sūt numeri nigri, & rubei in marginibus. [Cuilibet capitulo velis insistere,] Id est, volueris stare super quodlibet capitulum ad sciendum, an solus Euāgelista illud dixerit, vel concordauerit cum alijs. Et accipitur pro particula quadam breui, in qua vnus Euangelista, vel concordat cum aliquo alio, vel solus ipse illud dixit. Nos autē accipimus capitula ꝓ quibusdā distinctionibus grossioribus. Quod patet, quia nos habemus in Matthæo solùm viginti octo capitula, & tamen distinguitur pro Canone in trecenta, quinquaginta quinque capitula. Marcus habet apud nos sedecim, & in Canone habet ducenta, triginta quatuor. Lucas habet apud nos viginti quatuor, & in Canone habet trecenta, quadraginta duo. Ioannes habet apud nos viginti vnum: in Canone habet ducenta triginta unum. Et isto modo accipit ēt capitula Hieronym. præcedenti prologo. [Et rescire, q̄ similia dixerint:] Id est, si uiso quocunque capitulo alicuius Euangelistę uoluerimus scire in illo qui concordauerunt cum eo, sciemus ꝑ hos numeros. [Et loca propria agnoscerę singulorum, in quibus eadem sunt prolocuti.] Hic nō uocātur loca propria illa, in quibus Euangelistæ soli sunt, sicut accipit sęper Hieronym. sed dicūtur loca propria, id est loca ipsorum Euāgelistarum, in quibus locuti sunt eadem. Et licèt sentētia sit eadem, loca tamē propria sunt singulorum: quia id q̄ dixit Matthæus in una parte Euangelij sui, dixit Ioannes in alia, uel Marcus, uel Lucas. [Eiusdem sensus, quem tenes, releges propositum numerum.] Id est, releges numerum propositum, id est numerum nigrum, qui est propositus in margine eiusdem sensus, quem tenes, id est, illius capituli, de quo uoluisti scire, an concordet cum aliquo Euangelista uel non. [Quæsitumque eum in titulo, quem demonstrat tituli subnotatio.] Id est, quæres eum, scilicet, numerū nigrum in titulo, id est, in Canone, quem demonstrat subnotatio tituli, id est numerus rubeus, qui est subnotatio tituli, id est denotans Canones, siue titulū. Et uocatur subnotatio, quia ista nota id est signū de rubeo est sub numero nigro. [Continuo scire poteris ex superscriptionibus, quas in frōte notatas inuenies.] Scilicet, postquam sciueris per numerū rubeum q̄ qui ponitur pro Canone quis est Canon, in quo sit requirendus numerus niger: poteris scire continuo sine aliqua mora, qui sunt Euāgelistæ qui concordant in illo dicto. Et hoc ꝑ subscriptiones, quas inuenies notatas in frōte, id est, in capite Canonis, quia in capite cuiuslibet ponuntur nomina illorū Euangelistarū qui sunt in illo Canone. Et per illa sola nomina et nō inquirendo aliquid in lineis Canonis sciemus quot, & qui sunt Euangelistę, qui cōcordant in illo dicto: loca tamen singulorum in quibus concordant adhuc nesciemus, quousque intremus in lineas cū illo numero nigro, & ꝑ illum uidebimus ex locis oppositis in lineis aliorum Euāgelistarum, in quibus partibus suorum Euāgeliorum sit illud dictum. Sed hoc non curat explicare hic Eusebius tantū sicut Hieronym. explicuit in præcedenti prologo. Ponatur exēplum, q̄ quis uelit in Matthæo illā particulam. Ego quidem uos baptizo in aqua in pœnitentiam: considerare an solus Matthęus illam dixerit, uel cū quibus cōcordet, & illa habetur Matth. 3. c. secūdùm nostram assignationē capitulorū, & tn̄ quantū ad signationē Canonis in ipsa incipit. 11. c. Et apud illam est in margine numerus undecim de nigro, & sub illo est unitas de rubeo, per q̄ apparet quòd ille numerus undecim in primo Canone quęrendus est, & intramus in illum cum isto numero in lineā Matthæi, & in directo illius inuenimus in Marco quatuor, & in Luca decē, & in Ioanne duodecim. Ex quo apparet, quòd idē dixit Marcus in 4. c. suo, & Lucas in decimo, & Ioānes in duodecimo. cap. [Qui, aut quot de his, quę inquiris similia dixerint:] Id est, inuenies per superscriptiones positas in fronte Canonum, qui, & quot Euāgelistæ sunt, qui dixerūt similia de his, quæ inquiris, id est, quantum ad illum textum, de quo inquirebamus, uenies etiam ad reliqua Euangelia, id est, sicut fe-

Exemplū pro intelligentia Canonis sequentis.

A cisti in uno Euangelio ita poteris facere in omnibus, quia in omnibus sunt numeri descripti in marginibus. [Per eundem numerum, quem contines uidebis oppositos per singulos numeros:] Id est, per numerū illum, quem tu inuenies apud textum, de quo quæris, inuenies Canones, & in Canonibus inuenies lineas pro singulis Euāgelistis, qui sunt in illo Canone, & in directo illius numero cum quo intrasti uidebis numeros appositos per singulos, id est, per singulos Euangelistas, quia pro quolibet est una linea: & debemus accipere illos numeros singulorū, qui sūt in directo eius, cū quo nos intrauimus. [Atque eos in suis proprijs locis similia dixisse reperies,] id est, reperies tunc, quòd omnes illi Euangelistæ: qui ponuntur in illo Canone, in quem intrasti, dicunt similia in locis proprijs, id est in locis illis, qui designantur per numeros positos in suis

B lineis. Et dicuntur loca propria, quia non dicunt idem in eodem loco, sed id quod unus dicit in decimo capitulo, uel particula, alius dicit in ducentesima, uel trecētesima.

Quid voluerit facere Ammonius, & an aliter potuisset facere? Quæstio. I.

QVæritur circa prædicta, quid voluerit facere Ammonius, & an aliter potuisset facere? Ad primum dicitur, quòd Ammonius vidit quatuor Euangelistas, qui in plurimis concordabant, & erant in quatuor libris. Voluit autem ipse ponere omnia illa in vno volumine, vt sic loco quatuor Euangeliorum haberetur vnum. Sic dixit Eusebius supra in litera, quòd Ammonius nobis vnum pro quatuor Euangelijs dereliquit. Vtilitas autem erat in

C hoc. Prima, quia erat leuius, vt videbatur habere vnum Euangelium, quàm quatuor, & verè sic esset, si habendo vnum verè quatuor haberemus per sufficientē æquipollentiam. Sed de hoc, quæstione sequenti dicetur. Secunda, & erat valde magna, scilicet, quòd sciremus in quibus locis concordant Euangelistæ. Et illud est vtile, & nō potest aliquis illud scire legendo quodcūque Euangelium, nisi omnia quatuor legat. Et etiam tunc est difficultas, quia cum legerit vnū, non recordabitur de partibus singulis, quas legit in alio: cum per partes valde paruas sint Euangelia distincta: in quibus concordant, vel discordāt. Hic autē Ammonius posuerat omnia loca, in quibus cōcordabant Euangelistæ, & per hoc etiam sciebatur quid erat quod habebat Matthæus proprium vltra alios. Ter-

D tia erat, quòd non solum sciebantur loca concordiæ, sed etiam ponebantur verba ipsorum, quæ in eadem sententia interdum vnus addit super alterum. Et illa faciunt ad tollendum sæpe magna dubia. Ad hoc elegit Ammonius Euangelium Matthæi, & sequens literam illius, vbi cum alijs concordabat, ponebat literam aliorum, sicut ipsi ponebant in libris suis, & non nominabat ibi aliquam particulam nec ponebātur in margine aliqui numeri rubei, vel nigri: quia isti sunt ad intrādum in Canones. Et tamē Ammonius non fecit Canones, nec ab alio erāt facti; immo etiam si essent facti, non tn̄ esset necesse vti illis, quia Ammonius ponebat in litera ipsa loca, in quibus concordabant Euangelistæ, & non est opus, quòd inquiratur, q̄ habetur. Ponebat tn̄ nomina ipsorum Euangelistarum super loca ipsa, quæ competebant eis, vt videretur cuius

E esset illa litera, & non fieret confusio. Ad secūdum, dicēdum, q̄ poterat Ammonius facere hoc, quod intēdebat alio modo. Nam q̄ ipse fecit in Matthæo ponendo loca, in quibus concordabāt cum eo alij Euangelistæ, poterat facere in Marco, Luca, & Ioanne sequēdo literā cuiuscūque illorum, & ponēdo loca, in quibus alij, vel aliquis de ipsis concordabat cum eo: conuenientius tn̄ factum est in Matthæo, quàm in aliquo aliorū, vt putauit Ammonius. Primò, quia Matthæus erat primus Euangelistarū, & rationabilius fuit alios incorporari sibi, quā ipsum incorporari alijs. Secundò quia non poterat fieri conuenienter in quolibet saltem in Marco. Nā Marcus est minimus omniū: ideo ipse habet pauciora loca, in quibus possint cum eo concordare alij, quàm quilibet aliorum. Et sic pauca loca ponerentur vbi cōcordarent Euāgelistæ: quia adhuc manerent multa loca, in quibus concordarent aliqui de Euangelistis, qui nō haberentur ibi propter paucitatē di-

ctorum

ctorum Marci. Item quia Marcus est, qui pauciora dixit de proprijs, quã alij, vt patet ex decimo Canone vbi ponuntur propria singulorum, & Marcus est ibi valde minor quolibet aliorum. Ammonius tamen intendebat cõpilare per istum modum plurima, quæ haberi possent de Euãgelistis omnibus: sed nullus erat, in quo ista cõpilatio fieret incompletior, quàm in Marco: ideo non potuit cõuenire proposito suo. Nullus autem erat quem ad hoc rationabiliter assumere posset nisi Matthæum, aut Lucam: quia isti duo completissimè tractant gesta Christi in cõparatione ad alios, & multum inter se similantur. Elegit tñ potius Matthæum, quam Lucam, primò quia cæteris paribus iustius erat Lucam incorporari Matthæo, quã è contrario, cùm Matthæus esset prior. Secundò quia Euãgeliũ Matthæi videtur sequi magis ordinem rerũ gestarum, quàm Euangelium Lucæ, quia videtur aliqualiter esse completius. Nã licèt multa ponat Lucas, quæ non habet Matthæus, & è cõtrario, vidẽtur tñ ea, quę ponit solus Matthęus digniora, & magis necessaria, quàm ea, quę ponit Lucas tãquam propria. Itaq; si vnicum de istis quatuor Euãgelijs deberet manere, videretur potius debere manere Euangelium Matthæi, quàm quodlibet de ceteris. Ideo potius Matthæũ, quàm Lucã secutus est. Quartò quia si incorporaret Matthæum Lucæ, oportebat omittere propria Matthæi. Voluit aũt potius omittere propria Lucæ, q̃ Matthæi, quia non videbãtur tantę necessitatis. Sed obijcietur, quòd potius debuisset sumere Ioannem, & concordare ei ceteros. Ratio est, quia Ioannes habet plura propria, quàm ceteri, quasi in triplo, & sic poneret in hoc Ammonius eã, in quibus concordabant Euangelistæ, & poneret propria Ioannis, quæ erãt valde multa, & vtilia potius, quam propria Matthæi, & Lucæ. Dicendũ, quòd incorporando ceteros Ioanni colligerentur multa propria, in quibus Ioannes excedebat ceteros, & tamen haberentur pauca communia in quibus cõcordaret cum alijs quia nullus est magis cõcordans cum ceteris, quàm Matthæus, & Lucas. Intendebat autem Ammonius potius habere concordiam Euangelistarum, vt relinqueret vnum Euangelium pro quatuor. Ideo non debuit accipere Ioannem, sed Matthæum, & Lucam, & accepit Matthæum propter causas dictas.

An opus Ammonij fuerit aliquid completum?
Quæst. II.

QVæritur vlterius, an istud opus fuerit aliquid cõpletum? Respondendum q̃ nõ. Quia licèt vtile esset, & laude dignum, tñ non erat completum ad id, ad quòd tẽdebat. Primũ patet, quia erat vtile istud opus ad illa, quæ dicta sunt præcedẽti quæstione. Fuit autem laude dignũ in quantũ per illud Eusebius inuenit Canones Euangelicos. Nam ipse tradidit quasi regulam licèt imperfectã: Eusebius tñ non inuenisset uiam ad istos Canones faciẽdos, nisi ex eis, quæ fecit Ammonius: quia illud quòd ipse faciebat, scilicet ponere locum, in quibus concordabant Euãgelistæ erat id, quod inuenitur per Canones Eusebij: licèt aliter, & subtilius. Et sic fuit quasi maior pars inuẽtionis in Ammonio: quia excogitatio siue inuentio in oratoria, & in omnibus alijs artibus maxima est. Secũdũ patet, quia multæ imperfectiones erant in opere Ammonij. Prima quia nullum Euangelium manebat integrũ. Nam Euãgelia Marci, Lucæ, & Ioannis nõ manebant integra, quia tollebantur de eis loca illa in quibus concordabant cum Matthæo. Ipse autem Matthæus nõ manebat integer: quia interrũpebatur, vt insererentur sibi partes aliorum Euangelistarum. Et hoc tetigit Eusebius supra in litera, scilicet, verum vt saluo corpore &c. Secunda imperfectio, quia istud Euangelium, quod faciebat Ammonius, nullius Euangelistæ erat: nam nullus scripsit illud sic, sed erat quædam congeries facta de dictis multorum Euangelistarum, ideo nõ erat codex cõueniens ad exhibendũ in testimoniũ alicuius dicti Euãgelici. Tertia quia videbatur istud opus aliqualiter superuacuum, in quantum continebat ter, vel quater eandem sententiam in diuersis locis, scilicet vbi concordabant quatuor Euangelistæ, ponebatur quater sententia eadem secundùm verba F singulorum semel, & quando ter, ponebatur ter eadem sententia. Et licèt esset vtile scire, in quibus locis cõcordabant Euangelistæ: erat tñ tædiosum ponere quater eandem sentẽtiam integram ad hoc, quòd solùm sciretur, q̃ concordabant in loco illo Euangelistæ. Quarta, & valde magna imperfectio, quia omnes libri scribũtur, vt ex eis colligatur aliqua sententia: istud autẽ impediebatur maximè in codice Ammonij: quia cũ ipse prosequeretur literam Matthæi, & veniret locus, in quo concordabat cũ ceteris, ponebantur sententiæ ipsæ secũdùm verba singulorũ, & tunc interrumpebatur sententia Matthæi: quia interponebantur illę, & sententiæ illę non continebantur cũ sententia Matthæi: & illę erant omnino discontinuæ, quia non erant istæ principium illarũ, nec finis, sed interponebantur ibi. Et hoc tetigit Eusebius in litera. Quinta, G quia non consequebatur per hoc Ammonius id, quòd intendebat, scilicet, quia non poterat ponere ea, in quibus concordabant omnes Euãgelistæ, sed solùm ea, in quibus concordabat Matthæus cum alijs Euangelistis. Manebãt autem ea, in quibus concordabant Marcus & Lucas, & Marcus & Ioannes, & Lucas & Ioannes, qui ponuntur in tribus Canonibus. Sexta, q̃ deficiebat id, quòd erat maxime necessarium. Nam ad hoc, quòd de quatuor Euangelijs vnum faceremus, oportebat, quòd omnes sentẽtię, quæ habẽtur in omnibus quatuor Euangelijs, colligerentur in vnum, licèt verba omnium nũ ponerentur in vno. Et ad hoc debebat fieri totaliter è contrario, quàm faciebat Ammonius: q̃a ipse ponebat omnia illa, in quibus concordabant Euangelistæ, & quę erãt propria Matthæi quem prosequebatur. Fuisset autem magis conueniens, q̃ H ipse prosequeretur Matthęum, & in quocũque loco ipse concordaret cum omnibus, uel cum aliquo solùm poneretur litera sua, quia illa sufficiebat. Vbi autẽ alij, uel aliquis aliorũ addebat aliquid, interponeretur illud dictis Matthæi, & notaretur super illud nomẽ Euangelistæ, ut sciretur cuius hoc esset. Et sic haberentur omnia Euãgelia in uno. Ammonius autem omisit omnia propria Euãgelistarum, ponens solùm propria Matthæi. Et erat magnus defectus, potissimè quia in Ioanne erant multa propria ualde necessaria in scriptura. Septima quia dato, q̃ Ammonius nulla de prædictis imperfectionibus habuisset, sed poneret tam propria, quam communia Euangelistarum, posuit illa modo grosso. Nã poterant facilius haberi omnia hæc. Ideo Eusebius ad supplendum istos defectus excogitauit Canones Euangeliorum, per quos in- I ueniantur omnia hæc facilius, & sine aliqua imperfectione. Nam non oportet rumpi corpora ipsorum, ita ut fiat unum Euangelium ex omnibus: sed manẽte quolibet libro per se, & non interrupto aliquo stylo per Canones, & & per numeros appositos in marginibus singulorũ Euãgelistarum inueniuntur in quibus concordant Euangelistæ siue multi, siue pauci: quod non inueniebatur p compilationem Ammonij, ut dictum est supra, scilicet, quia deficiebant ei tres Canones. Etiam inueniuntur singula propria Euangelistarum distinctè: ideo fuit ille modus conueniens potius, quàm modus Ammonij.

Quid sint Canones, & ad quid sint vtiles?
Quæst. III.

K QVæritur ulterius, quid sint Canones isti, & ad quid sint utiles? Ad primum dicendum, quòd Canon in Græcu idem est, quòd regula. Ita accipitur quòd isti Canones sint coordinationes numerorũ per quas habetur regula ad inueniendum cõmunia, & propria Euãgelistarum. Accipitur tamen Canon dupliciter. Aliquando pro quadam coordinatione linearum, & numerorum in quibus Euangelistæ aliqui conueniunt, uel non conueniunt, sicut primus Canõ est coordinatio quatuor linearum positarum pro quatuor Euãgelistis, in quibus significantur cõcordare omnes quatuor. Ita de ceteris Canonibus, quia in quolibet sunt saltem duæ lineæ, & concordant duo Euãgelistæ. In decimo autem licèt quilibet habeat solùm propria in quibus, cùm nullo concordat, ponuntur tamen quatuor lineæ, & quatuor Euangelistæ, & in qualibet earum signatur quid ille, cujus est illa linea

super

super ceteros dixerit, vel è cæteris proprium habeat. Et illæ quatuor lineæ simul cõstituunt decimum Canonem. Alio modo accipitur Canõ pro qualibet linea illius coordinationis. Et ita in primo Canone sunt quatuor Canones: quia sunt ibi quatuor lineæ. Et sic dicitur integrum, quòd quilibet Euangelista habet suum Canonẽ in primo Canone, & in ipso est requirendus, scilicet, in ipsa linea sua, quã habet in primo Canone. Et ita accepit Eusebius bis, vel ter supra in litera, vt ibi declaratum est, ita etiam accepit Hieronymus sępe præcedenti prologo. Quandocunque tamen cõmuniter loquimur de Canonibus Euangeliorum, accipimus Canones primo modo, scilicet, pro ipsis coordinationibus. Ad secundum dicendum, quòd Canones fuerunt multũ vtiles. Primò ad tollendam quãcunque cõfusionem, quę in Euangelijs fieret: sicut fuerat facta apud latinos, scilicet, quòd ea quæ erant vnius Euãgelistæ ponebantur in alijs, & ea quæ erant propria omnium ponebantur in quolibet. Ista autẽ confusio tollitur per Canones: quia cùm ex eis constet, quæ sint propria, & quæ sint communia, tollent ea, quę sint propria aliorũ, & manebunt cuique, quæ propria sint sibi. Secundò sunt vtiles ad cauendam cõfusionem, ne iterum accidat: quia cùm non haberentur isti Canones poterat faciliter quis errando apponere vni Euangelistę, quod alterius est. Nunc verò cùm ex his constet, quæ sunt propria singulorũ non apponẽtur vni, quæ pertinent ad alios. Tertiò sunt vtiles, vt sciamus in quibus Euangelistæ inter se cõsonant, & in quibus propria habent, quia p hoc tollitur difficultas inquirendi totos codices eorum. Nam si quis sine istis Canonibus vellet scire super aliquo dicto aliquius Euangelistæ, an alij concordent, vel quomodo dicant, oporteret vt legeret tota singulorum volumina, quę erat magna difficultas. Nunc verò nihil legẽdo sciet per istos Canones de quocunque dicto, quòd Euangelistę concordent. Quartò est vtile ad tollendum multa dubia: quia quando ipsi Euangelistæ concordant in sententia nõ semper dicunt eadem uerba; sed interdum unus sic, & alius sic. Per quòd tollitur dubium, & unus declarat alterum: ideo est ualde utile, immo necessariũ pro intellectu sacræ scripturę scire loca, in quibus consonant, & quãdo consonant: quia non potest ueritas haberi nisi ex concordia ipsorum, quando multi circa idem dicunt. Quintò est utile habere Canones propter propria singulorum, quia quando quis legit unum Euangelistã, nesciet quid alij addiderunt super ipsum, & in quibus locis, nisi ualde diligẽter, & assiduo labore quærantur. Nunc autem etiam non aperto libro alicuius ipsorum, scimus, quæ, & quot sunt propria singulorum, & in quibus locis suorum Euangeliorum sunt. Et hoc per solum decimum Canonem. Et ob hoc antiquitas ualde curauit de istis Canonibus. Moderni autẽ sicut in multis alijs, ita & in hoc sunt negligentes, & iã quasi omnino omissi sunt. Causa autem fuit prima, quia non curauit de quibusdam curiosis sic, & hoc videbatur sibi curiosum esse, & sufficere sibi simpliciter aliquid scire de ipsis Euangelijs. Nam ita Hieronymus dicit præcedenti capite. Quod si aliquis de curiosis uelit scire propria, & communia Euangelistarum per hos Canones sciet. Secunda quia sicut studium sacræ scripturæ à pluribus Modernorum propter quædam alia omissum est: ita & ea quæ erant sibi adhærentia, & principaliter pertinebãt ad valde studiosos. Nam Canones Euãgeliorum pro valde studiosis circa ipsa Euangelia sunt: vt possint circa singulas particulas ipsorum scire, quæ sunt communia, & quæ sũt propria. Tertia, & præcipua fuit propter errorem librariorum, siue scriptorum; qui apud nos nõ sunt periti, nec diligẽtes, sicut fuerunt apud ipsam antiquitatem. Et propter multitudinem numerorum, & varietatem ipsorum sæpe confundebant eos, & aliquando ponebant extra loca propria: & sic erat difficile, & tædiosum ista emendari, ideo omissi sunt.

De numero Canonum Euangeliorum. Quæst. IIII.

QVæritur vlterius, de numero Canonum? Dicendum, quòd sunt decem: causa autem quare non sunt plures est, quia Canones ponuntur ad inue-

A niendum, quæ sunt communia. Si autem quæratur de proprijs, sic est vnus Canon, scilicet, decimus: in quo ponuntur quatuor lineæ pro quatuor Euãgelistis, & in qualibet earum signantur loca ipsius Euangelistæ, cuius est, in quibus ipse locutus est propria, quæ non habentur ab aliquo aliorum. Si autem sunt communia, aut cõueniunt in eis omnes quatuor, aut non. Si omnes, sic est primus Canon. Si non omnes, aut tres, aut duo. Si tres, aut sunt Matthæus, Marcus, & Lucas, & sic est secundus Canon. Aut sunt Matthæus, Lucas, & Ioannes, & sic est tertius Canon. Aut sunt Matthęus, Marcus, & Ioannes, & sic est quartus Canon. Nõ enim inueniuntur tres ipsorum pluribus modis inter se concordare. Si duo soli, aut sunt Matthæus, & Lucas, & sic est quintus Canon. Aut Marcus, & Matthęus, & est sextus: aut Mat-

B thæus, & Ioannes, & est septimus. Aut Marcus, & Lucas, & est octauus. Aut Lucas, & Ioannes, & est nonus. Non possunt autem Euangelistæ pluribus modis inter se combinari, vt sint: ideo nõ sunt nisi quinque Canones in quibus duo conueniant. Et si possint combinationes fieri ad sufficientem diuisionem, tamen pro illis non est Canon, quia non inueniuntur concordare, vt Canonem faciant: sicut patet in Marco, & Ioanne, qui nullum Canonem faciunt, quia inter se concordant, in quo cum alijs, vel aliquo aliorum non concordant. Vnus autem non potest ad se ipsum conuenire: quia ad id, quod solum est comparatio non est, vt dixit Hieronymus præcedẽti prologo: ideo non manet postea nisi Canon de proprijs, & est vnus. Et ita sunt decem Canones, scilicet, vnus in quo nullus cum alio concordat, & vnus est, quo omnes quatuor concor-

C dant, & tres, in quibus concordant tres Euangelistæ, & quinque in quibus concordant duo. Et sic non potuerunt esse nisi decem Canones.

An alij libri sacræ scripturæ habeant inter se Canones? Quæstio. V.

QVæritur de alijs libris sacræ scripturæ, an habeant aliquos Canones, & cur non? Ad primum dicendum, quòd nulli libri veteris testamenti, aut noui habent aliquem Canonem: nam nullus inuenitur in ipso corpore Bibliorum, siue in nouis, siue in antiquis libris, sicut reperiuntur Canones Euangeliorum. Etiam nullus Doctorum inuenitur facere mẽtionem de aliquibus Canonibus præter Canones Euangelij. Ad secundum di-

D cendum, quòd non fuerunt facti Canones pro alijs libris, quia fieri non poterant. Nam Canones, vt supra dictum est, sunt ad inueniendum propria, & communia Euangelistarum: habere autem proprium, aut commune non est nisi respectu multorum, qui comparãtur ad eandem rem: ideo non potest propriè fieri Canon nisi pro aliquibus libris, qui de eadem materia sunt; vt videatur in quo consonant, & in quo differunt. Quilibet autem aliorum librorum veteris, aut noui testamenti solus est: quia non agitur in vno, de quo agitur in alio. Et sic non sunt ibi propria, neque communia nisi large loquendo quælibet inuenta in quocunque libro propria sibi sunt, & dicuntur: sed non est propriè dictum: cum tales libri non comparentur ad inuicem. Euangelistæ autem quatuor tractauerunt de eadem re, ideo in multis poterant

E conuenire, & in alijs discordare, & sic eis propriè competebat Canon. Si autem obijciatur de libris Regum, & Paralipomenon, qui de eadem materia agunt, & poterat sciri in quibus conueniebant, & in quibus differebant. Dicendum, quòd non fuit necesse hic fieri Canon, tum quia ibi facilius poterant cognosci propria, & communia, quam in Euangelistis, vbi sunt multæ particulæ, & paruæ in quibus potest esse concordia, vel discordia. In libris autem Regum, & Paralipomenon, quia est quasi continuata historia, non sunt ita paruæ particulæ, in quibus possent conuenire, vel differre: tum quia libri Regum, & Paralipomenon, non sunt de principalissimis, nec maxime necessarijs sacræ scripturæ, sicut sunt Euangelia, quæ oportet sciri vsque ad minimas particulas: ideo pro alijs non oportuit fieri Canon.

RVBRI-

RVBRICA

EVANGELICORVM CANONVM.

AD declarationem ſequentium Canonum Euangelicorum nota, quòd in primis ſunt quædam clauſulæ Euangeliorum cum duplici numero, ſcilicet, rubeo, & nigro, in margine poſito: quæ quidem clauſulæ ſignificant diuiſionem particularium capitulorum, in quibus omnes, vel aliqui Euangeliſtæ in vnum conueniunt, vel aliquis eorum particulariter aliquid dixit. Et tales numeri ſunt aſſignandi in Biblijs in margine Euangeliorum cum eiſdem coloribus, & ante eaſdem clauſulas, ante quas in ſequenti tabula poſiti ſunt: capitula autem, quæ intermedia ponuntur, ſignificant capitula ſecundùm diuiſionem modernam Bibliorum. Vt autem facilius prædictæ concordantiæ poſſint inueniri, & clarius diſcerni, ordinatæ ſunt columnæ in figuris, quæ ſequuntur cum ſuis ſpatijs intermedijs, in quibus in eadem linea per tranſuerſum inuenitur, in qua clauſula concordant omnes, vt in primo Canone: vel tres, vt in II. III. & IIII. vel duo, vt in V. VI. VII. VIII. & IX. Vel in quo quilibet aliquid proprium ponit, vt in X. Et iſto modo habetur breuiter tota notitia Canonum Euangelicorum. Notandum eſt tamen, quòd numeri nigri, qui ponuntur ante clauſas prædictas, ſignificant numerum clauſularum ſecundùm Euangelij ordinem, & incipiunt ab vno vſque ad numerum, in quo finitur Euangelium ſemper ordinate procedendo. Numeri autem rubei ſignificant, in quo Canone inueniatur talis ſententia, ſeu clauſula. Et iſti non excedunt numerum denarium. Et iſti numeri rubei colore ſuo in Bibliorum marginibus poni debent: quia aliter non poſſent bene diſcerni, & etiam Beatus Hieronymus, & Beatus Euſebius ita declarant.

RAINERIVS BOVOSIVS

PIO LECTORI.

EVSEBIVS Cæſarienſis Euangelicos Canones ita digeſſit, vt eorum numeri in priori ſerie poſiti Canonem ipſum indicantes rubeo colore, reliqui verò in ſecunda collocati, oſtendentes, quæ ſententiæ in Euangelijs eadem ſint, aut ſimiles, vel adeo propria, vt ab alio Euangeliſtarum nomine edita fuerint, nigro præſcriberentur. Quod ea ratione factum eſt, vt, quoniam vterque numerus in margine contextus Euangeliſtarum ſingulis ſententijs appingi oportebat, ſtatim noſceremus ex ea colorum varietate, qui Canonem, & qui ſententiam indicaret. Verùm cùm iam Euangelia, numeris omnibus huiuſmodi ſublatis, imprimantur, neceſſitas quoque variandi numerorum colores ſublata eſſe videtur. Ne mireris igitur, ſtudioſe lector, ſi numeros eoſdem ita coloribus notatos, vt & Euſebius, & Hieronymus, & Abulenſis conſcribendos eſſe tradiderunt, non inueneris: ſatis enim eſt, vt, qui numeri ſint Canonum, & qui clauſularum Euangelij, cognoſcas.

CLAVSVLAE EVANGELII
Beati Matthæi ſecundum diuiſionem Canonum Beati Euſebij Epiſcopi Cæſarienſis.

		Capitulum I.
10	j	Liber generationis.
10	ij	Omnes generationes.
5	iij	Cùm eſſet deſponſata.
10	iiij	Ioſeph autem vir ejus.
		Capitulum II.
6	v	In Bethlehem Judæ.
10	vj	Tunc Herodes.
		Capitulum III.
3	vij	In diebus autem illis.
1	viij	Hic eſt enim.
6	ix	Ipſe autem Ioannes.
5	x	Videns autem multos.
1	xj	Ego quidẽm baptizo.
5	xij	Cuius ventilabrum.
10	xiij	Tunc venit Ieſus.
1	xiiij	Baptizatus autem Ieſus.
		Capitulum IIII.
2	xv	Tunc ductus eſt Ieſus.
5	xvj	Et cum ieiunaſſet.
6	xvij	Tunc reliquit eum diabolus.
4	xviij	Cum autem audiſſet Ieſus, quòd Ioannes traditus.
7	xix	Et relicta ciuitate Nazareth.
6	xx	Exinde cępit Ieſus prædicare.
2	xxj	Et ait illis, venite poſt me.
6	xxij	Et procedẽs inde vidit alios duos.
1	xxiij	Et circuibat Ieſus totam Galilæã.
		Capitulum V.
10	xxiiij	Videns autem turbas.
5	xxv	Et aperiens os ſuum.
5	xxvj	Beati pauperes.
10	xxvij	Beati mites.
5	xxviij	Beati, qui eſuriunt.
5	xxix	Beati, qui lugent.
10	xxx	Beati miſericordes.
5	xxxj	Beati eſtis, cum maledixerint.
2	xxxij	Vos eſtis ſal terrę.
2	xxxiij	Vos eſtis lux mundi.
10	xxxiiij	Nolite putare, quoniam veni ſoluere.
5	xxxv	Amen quippe dico vobis.
10	xxxvj	Qui ergo ſoluerit.
5	xxxvij	Auditis, quia dictum, & non occides.
10	xxxviij	Eſto conſentiens.
5	xxxix	Sed ſi quis te percuſſerit.
10	xl	Et quicunque te angariauerit.
5	xlj	Auditis quia dictum, diliges proximum.
5	xlij	Si enim diligatis.
		Capitulum VI.
10	xliij	Attendite, ne iuſtitiam.
5	xliiij	Orantes autem.
5	xlv	Si enim dimiſeritis hominibus.
10	xlvj	Cum autem ieiunatis.
5	xlvij	Theſaurizate autem vobis.
5	xlviij	Lucerna corporis tui.
5	xlix	Nemo poteſt duobus Dominis.
5	l	Ideo dico vobis ne ſolliciti.
2	lj	Nolite iudicare, & non iudicabimini.
5	lij	Quid autem vides feſtucam.
10	liij	Nolite ſanctum dare canibus.
		Capitulum VII.
5	liiij	Petite, & dabitur vobis.
5	lv	Omnia ergo quæcunque vultis.
5	lvj	Intrate per anguſtam portam.
10	lvij	Attendite à falſis Prophetis.
5	lviij	Nunquid colligũt de ſpinis vuas.
5	lix	Sic omnis arbor bona.
3	lx	Non oĩs, qui dicit mihi Domine.
5	lxj	Multi dicent mihi.
5	lxij	Omnis ergo, q̃ audit verba mea.
2	lxiij	Et factum eſt, cum cõſummaſſet.
		Capitulum VIII.
2	lxiiij	Cum autem deſcendiſſet.
2	lxv	Cũ autẽ introiſſet Capharnaum.
5	lxvj	Dico autem vobis, quòd multi.
5	lxvij	Et dixit Ieſus Centurioni.
2	lxviij	Et cũ veniſſet Ieſus ĩ domũ Petri.
5	lxix	Et accedens vnus ſcriba.
2	lxx	Et aſcendente eo in nauiculam.
		Capitulum IX.
1	lxxj	Et aſcendens Ieſus in nauiculam.
2	lxxij	Et cum tranſiret inde.
2	lxxiij	Et factum eſt diſcumbente eo.
2	lxxiiij	Et Ieſus audiens ait.
2	lxxv	Hæc eo loquente ad eos.
10	lxxvj	Et tranſeunte inde Ieſu.
2	lxxvij	Et circuibat Ieſus.
5	lxxviij	Vidẽns autem turbas.
5	lxxix	Tunc dicit Diſcipulis.
		Capitulum X.
2	lxxx	Et conuocatis duodecim.
2	lxxxj	Duodecim autem Apoſtolorum.
10	lxxxij	Hos duodecim miſit Ieſus.
2	lxxxiij	Euntes autem prædicate.
2	lxxxiiij	In quamcunque ciuitatẽm.
5	lxxxv	Intrantes autem in domum.
2	lxxxvj	Et quicunque non receperint vos.
5	lxxxvij	Ecce ego mitto vos.
2	lxxxviij	Cauete autem ab hominibus.
2	lxxxix	Cùm autem tradent vos.
10	xc	Cùm autem perſequentur vos.
3	xcj	Nõ eſt diſcipulus ſuper magiſtrũ.
10	xcij	Si patremfamilias.
2	xciij	Nihil enim opertum.
10	xciiij	Quod dico vobis in tenebris.
2	xcv	Qui autem negauerit me.
5	xcvj	Nolite arbitrari.
5	xcvij	Qui amat patrem, aut matrem.
3	xcviij	Qui inuenit animam ſuam.
1	xcix	Qui recipit vos, me recipit.
10	c	Qui recipit Prophetã in nomine.
6	cj	Et quicunque dederit potum.
		Capitulum XI.
10	cij	Et factum eſt.
5	ciij	Ioannes autem cum audiſſet.
2	ciiij	Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt.
5	cv	Amen dico vobis non ſurrexit inter natos mulierum.
5	cvj	A diebus autem Ioannis Baptiſt.
10	cvij	Omnes enim Prophetæ.
5	cviij	Cui autem ſimilem æſtimabo.
5	cix	Tunc cępit exprobrare.
10	cx	Quia ſi in Sodomis.
5	cxj	In illo tempore reſpondens Ieſus.
3	cxij	Omnia mihi tradita ſunt.
3	cxiij	Et nemo nouit filium.
2	cxiiij	Venite ad me oẽs qui laboratis.
2	cxv	In illo tempore abijt Ieſus.
		Capitulum XII.
2	cxvj	Et cum inde tranſiſſet.
4	cxvij	Exeuntes autem Phariſæi.
10	cxviij	Ieſus autem ſciens.
5	cxix	Tunc oblatus eſt ei.
7	cxx	Et ſtupebant omnes.
2	cxxj	Phariſæi autem audientes.
2	cxxij	Ieſus autem ſciens.
2	cxxiij	Qui non eſt mecum.
10	cxxiiij	Aut facite arborem.
10	cxxv	Bonus homo.
10	cxxvj	Dico autem vobis.
5	cxxvij	Tunc reſponderunt ei.
5	cxxviij	Qui reſpondens ait illis.
5	cxxix	Cùm autem immundus.
2	cxxx	Adhuc eo loquente.

Capi-

		Capitulum XIII.
2	cxxxj	In die illo exiens.
5	cxxxij	Qui enim habet, dabitur ei.
1	cxxxiij	Ideo in parabolis.
5	cxxxiiij	Vestri autem oculi.
2	cxxxv	Vos ergo audite parabolam.
10	cxxxvj	Aliam parabolam proposuit homini qui seminauit.
2	cxxxvij	Aliam parabolam grano sinapis.
5	cxxxviij	Aliam parabolam fermento.
6	cxxxix	Hæc omnia locutus est.
10	clx	Tunc dimissis turbis.
1	cxli	Et veniens in patriam.
1	cxlij	Iesus autem dixit eis, non est Propheta sine honore.
		Capitulum XIIII.
2	cxliij	In illo tempore audiuit.
2	cxliiij	Herodes enim tenuit Ioannem.
6	cxlv	Die autem natalis.
3	cxlvj	Quod cum audisset Iesus secessit.
1	clxvij	Vespere autem facto venerunt.
6	cxlviij	Et statim iussit.
2	cxlix	Et dimissa turba.
4	cl	Vespere autem.
10	cli	Respondens autem Petrus.
6	clij	Et cum ascendisset.
2	cliij	Et cùm transfretassent.
		Capitulum XV.
6	cliiij	Tûc accesserût ad eû ab Hierosl.
10	clv	Tunc accedentes.
5	clvj	Sinite illos.
6	clvij	Respondens autem Petrus.
5	clviij	Ipse autem respondens ait: non sum missus.
6	clix	At illa venit, & adorauit eum.
5	clx	Et cum transisset inde.
		Capitulum XVI.
4	clxj	Et accesserunt ad eum.
5	clxij	At ille respôdês ait facto vespere.
6	clxiij	Generatio mala, & adultera.
2	clxiiij	Et cû venissent Discipuli eius trâs fretum.
6	clxv	Qui dixit illis, intuemini.
1	clxvj	Venit aût Iesus i partes Cæsareæ.
10	clxvij	Respondens autem Iesus, Beatus es Simon.
2	clxviij	Tunc præcepit Discipulis vt nemini dicerent.
6	clxix	Et assumens eum Petrus.
2	clxx	Tunc Iesus dixit.
2	clxxj	Filius enim hominis venturus est.
2	clxxij	Amen dico vobis, sunt quidam, qui non gustabunt.
		Capitulum XVII.
6	clxxiij	Et interrogauerunt eum.
2	clxxiiij	Et cum venisset.
5	clxxv	Tunc accesserunt.
2	clxxvj	Conuersantibus autem eis.
10	clxxvij	Et cum venissent.
		Capitulum XVIII.
2	clxxviij	In illa hora accesserunt Discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas maior est.
2	clxxix	Qui autem scandalizauerit.
6	clxxx	Si autem manus tua.
10	clxxxj	Videte ne contemnatis.
5	clxxxij	Quid vobis videtur.
5	clxxxiij	Si autem peccauerit.
10	clxxxiiij	Si autem non te audierit.
6	clxxxv	Amen dico vobis quæcumque alligaueritis.
10	clxxxvj	Iterum dico vobis.
5	clxxxvij	Tunc accedens ad eum Petrus.
10	clxxxviij	Ideo assimilatû est regnû cęlorû.
		Capitulum XIX.
6	clxxxix	Et factum est, migrauit.

2	cxc	Dico autem vobis quia quicunq; dimiserit vxorem suam.
10	cxci	Dicunt ei Discipuli.
2	cxcij	Tunc oblati sunt ei paruuli.
2	cxciij	Et ecce vnus: Magister bone.
2	cxciiij	Ait illi Iesus: Si vis perfectus.
2	cxcv	Cum audisset autem adolescens.
10	cxcvj	Iesus aût dixit: qa diues difficilè.
5	cxcvij	Sedebitis, & vos.
2	cxcviij	Et omnis qui reliquerit.
2	cxcix	Multi autem erunt.
		Capitulum XX.
10	cc	Simile est regnum cęlorum conducere operarios.
2	cci	Et ascendens Iesus Hierosol.
6	ccij	Tunc accessit ad eum Mater filiorum Zebedæi.
2	cciij	Et audientes decem.
4	cciiij	Sicut filius hominis non venit ministrari.
2	ccv	Et egredientibus illis.
		Capitulum XXI.
2	ccvj	Et cum appropinquassent.
7	ccvij	Hoc autem totum.
2	ccviij	Euntes autem discipuli.
1	ccix	Turbæ autem quæ præcedebant.
10	ccx	Et cum intrasset commota.
1	ccxj	Et intrauit Iesus in templum.
10	ccxij	Et accesserunt ad eum cæci.
5	ccxiij	Videntes autem pueros.
6	ccxiiij	Et relictis illis abijt.
6	ccxv	Respondens autem Iesus.
4	ccxvj	Et omnia quæcunque petieritis.
2	ccxvij	Et cum venisset.
10	ccxviij	Quid autem vobis videtur.
2	ccxix	Aliam parabolam audite, homo plantauit.
1	ccxx	Et cum audissent principes.
5	ccxxj	Et respondens Iesus.
		Capitulum XXII.
10	ccxxij	Intrauit autem Rex.
2	ccxxiij	Tunc abeuntes Pharisæi.
6	ccxxiiij	Pharisæi autem audientes.
2	ccxxv	Congregatis autem Pharisæis.
2	ccxxvj	Si ergo Dauid.
		Capitulum XXIII.
10	ccxxvij	Tûc Iesus locutus: sup cathedrâ.
5	ccxxviij	Alligant autem.
2	ccxxix	Omnia vero opera.
10	ccxxx	Vos autem nolite vocari.
5	ccxxxj	Qui maior est vestrum.
5	ccxxxij	Væ autem vobis qui clauditis.
10	ccxxxiij	Væ vobis qui comeditis.
5	ccxxxiiij	Væ autem vobis qui decimatis.
10	ccxxxv	Duces cæci.
5	ccxxxvj	Væ vobis qui mundatis.
5	ccxxxvij	Vę vobis, qa similis est sepulchris.
5	ccxxxviij	Væ vobis qui ædificatis.
10	ccxxxix	Et vos implete mensuram.
5	ccxl	Ideo ecce mitto ad vos.
5	ccxli	Hierusalem Hierusalem.
		Capitulum XXIIII.
2	ccxlij	Et egressus Iesus.
2	ccxliij	Sedente autem eo.
1	ccxliiij	Tunc tradent vos.
10	ccxlv	Et tunc scandalizabuntur.
6	ccxlvj	Et prædicabitur hoc Euang.
6	ccxlvij	Cum ergo videritis.
2	ccxlviij	Tunc qui in Iudæa.
2	ccxlix	Væ autem prægnantibus.
6	ccl	Orate autem.
2	cclj	Erit enim.
6	cclij	Et nisi breuiati.
2	ccliij	Tunc si quis vobis dixerit.
6	ccliiij	Surgent enim Pseudo christi.
5	cclv	Si ergo dixerint.

5	cclvj	Sicut enim fulgur.
5	cclvij	Vbicunque fuerit corpus.
2	cclviij	Statim autem.
2	cclix	Et tunc plangent.
6	cclx	De die autem illa.
5	cclxj	Sicut autem in diebus Noe.
5	cclxij	Tunc duo erunt in agro.
6	cclxiij	Vigilate ergo.
2	cclxiiij	Illud autem ſcitote.
6	cclxv	Quid putas eſt fidelis.
5	cclxvj	Beatus ille ſeruus.
5	cclxvij	Si autem dixerit malus.
		Capitulum XXV.
10	cclxviij	Tunc ſimile eſt regnum cælorum decem virginibus.
2	cclxix	Sicut.n.homo peregre proficiſcēs.
5	cclxx	Et vni dedit quinque talenta.
2	cclxxj	Omni enim habenti.
5	cclxxij	Et inutilem ſeruum.
10	cclxxiij	Cum autem venerit.
		Capitulum XXVI.
1	cclxxiiij	Scitis quia poſt biduum.
6	cclxxv	Tunc congregati ſunt.
1	cclxxvj	Cum autem eſſet Ieſus.
4	cclxxvij	Mittens enim hæc.
2	cclxxviij	Tunc abijt Iudas.
4	cclxxix	Veſpere autem facto.
1	cclxxx	Et contriſtati ſunt valde.
2	cclxxxj	At ipſe reſpondens:
6	cclxxxij	Væ autem homini.
10	cclxxxiij	Reſpondens autem Iudas.
1	cclxxxiiij	Cenantibus autem.
2	cclxxxv	Et accipiens calicem.
6	cclxxxvj	Et hymno dicto.
4	cclxxxvij	Tunc dicit illis.
6	cclxxxviij	Scriptum eſt enim.
1	cclxxxix	Reſpondens autem Petrus.
6	ccxc	Ait illi Petrus.
1	ccxcj	Tunc venit Ieſus.
6	ccxcij	Sedete hic.
4	ccxciij	Tunc ait illis.
2	ccxciiij	Et progreſſus puſillum.
1	ccxcv	Verumtamen non ſicut ego.
2	ccxcvj	Et venit ad Diſcipulos.
4	ccxcvij	Spiritus quidem promptus.
6	ccxcviij	Iterum ſecundo.
4	ccxcix	Tunc venit ad Diſcipulos.
1	ccc	Adhuc ipſo loquente.
2	cccj	Qui autem tradidit illum.
1	cccij	Et ecce vnus ex his.
10	ccciij	Tunc ait illi Ieſus, conuerte
1	ccciiij	In illa hora.
6	cccv	Hoc autem totum.
1	cccvj	At illi tenentes.
4	cccvij	Petrus autem ſequebatur.
x	cccviij	Principes autem ſacerdotum.
6	cccix	Nouiſſime autem.
1	cccx	Veruntamen dico vobis.
6	cccxj	Tunc principes ſacerdotum.
2	cccxij	Ecce nunc audiſtis.
1	cccxiij	Tunc expuerunt.
1	cccxiiij	Petrus vero ſedebat.
1	cccxv	Exeunte autem illo.
2	cccxvj	Et recordatus eſt Petrus.
		Capitulum XXVII.
2	cccxvij	Mane autem facto.
1	cccxviij	Et vinctum.
10	cccxix	Tunc videns Iudas.
1	cccxx	Ieſus autem ſtetit ante præſidem.
4	cccxxj	Dicit ei Ieſus.
2	cccxxij	Per diem autem ſolennem.
4	cccxxiij	Congregatis ergo illis.
10	cccxxiiij	Sedente autem illo.
1	cccxxv	Principes autem ſacerdotum.
1	cccxxvj	Dicit illis Pilatus.
10	cccxxvij	Videns autem Pilatus.

Alph.Toſt.ſuper Prol.in Matt.Enar. 6

1	cccxxviij	Tunc dimiſit illis Barabbam.
4	cccxxix	Tunc milites præſidis.
6	cccxxx	Et expuentes in eum.
1	cccxxxj	Exeuntes autem inuenerunt.
1	cccxxxij	Et venerunt in locum.
4	cccxxxiij	Et dederunt ei vinum.
1	cccxxxiiij	Poſtquam autem crucifixerunt.
1	cccxxxv	Et impoſuerunt ſuper caput eius.
1	cccxxxvj	Tunc crucifixi ſunt.
6	cccxxxvij	Prætereuntes autem.
2	cccxxxviij	Similiter & principes.
2	cccxxxix	Idipſum autem,& latrones.
2	cccxl	A ſexta autem hora.
6	cccxlj	Et circa horam nonam.
2	cccxlij	Et continuo currens vnus.
1	cccxliij	Ceteri verò dicebant.
2	cccxliiij	Et ecce velum templi.
10	cccxlv	Et terra mota eſt.
2	cccxlvj	Centurio autem.
6	cccxlvij	Erant autem ibi mulieres.
1	ccclxviij	Cum ſerò autem factum eſſet.
1	cccxlix	Et accepto corpore.
6	cccl	Erant autem ibi Maria.
10	ccclj	Altera autem die.
		Capitulum XXVIII.
1	ccclij	Veſpere autem Sabbati.
2	cccliij	Præ timore autem eius.
2	cccliiij	Et exierunt cito.
10	ccclv	Et ecce Ieſus occurrit.

CLAVSVLAE EVANGELII BEATI Marci Euangeliſtæ ſecundum diuiſionem Canonum Beati Euſebij.

		Capitulum I.
10	j	Initium Euangelij Ieſu Chriſti.
1	ij	Vox clamantis.
6	iij	Fuit Ioannes in deſerto.
1	iiij	Et erat Ioannes.
1	v	Et factum eſt in diebus illis.
2	vj	Et ſtatim ſpiritus expulit.
6	vij	Eratque cum beſtijs.
4	viij	Poſtquam autem traditus eſt.
6	ix	Prædicans Euangelium.
2	x	Et dixit eis Ieſus: Venite poſt me.
6	xj	Et progreſſus inde.
8	xij	Et ingrediuntur Capharnaum.
2	xiij	Et ſtupebant ſuper doctrina.
8	xiiij	Et erat in ſynagoga eorum.
2	xv	Et protinus egredientes.
8	xvj	Et diluculo valde.
8	xvij	Et proſecutus eſt eum Simon.
2	xviij	Et venit ad eum leproſus.
10	xix	At ille egreſſus.
		Capitulum II.
1	xx	Et iterum intrauit Capharnaum.
2	xxj	Et egreſſus eſt rurſus.
2	xxij	Et factum eſt cum accumberet.
2	xxiij	Hoc audito Ieſus: non neceſſe ha. ſani medico.
2	xxiiij	Et factum eſt iterum.
		Capitulum III.
2	xxv	Et introiuit iterum,aridam.
4	xxvj	Exeuntes autem ſtatim.
1	xxvij	Et multa turba à Galilæa.
8	xxviij	Et clamabant dicentes,tu es filius Dei.
2	xxix	Et aſcendens in montem.
2	xxx	Et impoſuit Simoni.
10	xxxj	Et venerunt ad domum.
2	xxxij	Et ſcribæ qui ab Hieroſolymis.
2	xxxiij	Et conuocatis eis: Satanas.
2	xxxiiij	Amen dico vobis.
2	xxxv	Et veniunt mater eius.
		Capitulum IV.
2	xxxvj	Et iterum cœpit docere.
1	xxxvij	Illis autem qui foris ſunt.

2	xxxviij	Qui seminat verbum.
2	xxxix	Et dicebat illis, vt sub modio.
2	xl	Non enim est aliquid.
2	xlj	Et dicebat illis, in qua mensura.
2	xlij	Qui enim habet, dabitur.
10	xliij	Et dicebat sic est.
2	xliiij	Et dicebat cui assimulabimus.
6	xlv	Et talibus multis parabolis.
2	xlvj	Seorsum autem.
2	xlvij	Et ait illis.
		Capitulum V.
8	xlviij	Cumque ascenderet nauem.
2	xlix	Et cum ascendisset Iesus in nauim Archisi.
		Capitulum VI.
1	l	Et egressus inde abijt in patriam.
2	lj	Et dicebat illis Iesus, quia non.
2	lij	Et circuibat castella.
2	liij	Et conuocauit duodecim binos.
2	liiij	Et dicebat eis, quocunque.
2	lv	Et quicunque non receperint.
8	lvj	Et exeuntes prædicabant.
2	lvij	Et audiuit Herodes rex.
10	lviij	Quo audito Herodes ait.
2	lix	Ipse enim Herodes misit.
6	lx	Dicebat enim Ioannes.
8	lxj	Et conuenientes Apostoli.
10	lxij	Et ait illis venite seorsum.
6	lxiij	Et ascendentes in nauim.
1	lxiiij	Et cum iam hora multa.
6	lxv	Et statim coegit Discipulos.
2	lxvj	Et cum dimisisset eos.
4	lxvij	Et cum sero esset, erat nauis.
6	lxviij	Et ascendit ad illos in nauim.
2	lxix	Cumque egressi essent de naui.
		Capitulum VII.
10	lxx	Et conuenerunt ad eum Pharisæi.
6	lxxj	Et interrogabant eum Pharisæi, & Scribæ.
6	lxxij	Et cum introissent in domum, à turba.
6	lxxiij	Et rogabant eum, vt dæmonium.
10	lxxiiij	Et iterum exiens.
8	lxxv	Quanto autem eis præcipiebat.
6	lxxvj	Bene omnia fecit.
		Capitulum VIII.
4	lxxvij	Et exierunt Pharisæi signum.
6	lxxviij	Et ingemiscens spiritu.
2	lxxix	Et præcipiebat eis: a fermento
6	lxxx	Et cogitabant ad alterutrum.
10	lxxxj	Et veniunt Bethsaidam.
1	lxxxij	Et egressus Iesus in castella Cæsareæ.
2	lxxxiij	Tunc dixit illis. Vos verò.
6	lxxxiiij	Et apprehendens eum increpare.
2	lxxxv	Et conuocata turba.
2	lxxxvj	Qui me confessus.
2	lxxxvij	Et dicebat illis non gustabunt.
		Capitulum IX.
2	lxxxviij	Et verbum continuerunt.
6	lxxxix	Et interrogabant eum.
10	xc	Et veniens ad Discipulos suos.
2	xcj	Et respondens vnus de turba.
2	xcij	Et cum introisset domum.
2	xciij	Et inde profecti.
10	xciiij	Et venerunt Capharnaum.
2	xcv	At illi tacebant.
1	xcvj	Et quicunque me susceperit.
8	xcvij	Respondit illi Ioannes.
6	xcviij	Quisquis enim potum.
2	xcix	Et quisquis scandalizauerit.
6	c	Et si scandalizauerit te manus.
10	cj	Vbi vermis eorum.
2	cij	Bonum est sal.
		Capitulum X.
7	ciij	Et inde exurgens.
10	ciiij	Et in domo iterũ Discipuli eius.
2	cv	Et dixit illis: quicunque vxorem.
2	cvj	Et offerebant illi paruulos.
2	cvij	Et cum egressus esset in via:
2	cviij	Iesus autem intuitus eum.
2	cix	Qui contristatus in verbo.
2	cx	Respondens Iesus ait: domum.
2	cxj	Multi autem erunt primi.
2	cxij	Erant autem in via.
6	cxiij	Et accesserunt ad eum Iacobus.
2	cxiiij	Et audientes decem.
4	cxv	Nam, & filius hominis.
2	cxvj	Et veniunt Iericho.
		Capitulum XI.
2	cxvij	Et cum appropinquarẽt Ierusalẽ.
2	cxviij	Et qui præibant.
1	cxix	Et introiuit.
6	cxx	Et audientes veniunt Ierosolymam.
1	cxxj	Et audientes venerunt Ierosolymam.
1	cxxij	Quo audito Principes sacerdotũ.
10	cxxiij	Et cum vespera facta esset.
6	cxxiiij	Et respondens Iesus, habete fidem.
7	cxxv	Propterea dico vobis.
6	cxxvj	Et cum stabitis ad orandum.
2	cxxvij	Et veniunt rursus Ierosolymam.
		Capitulum XII.
2	cxxviij	Et cœpit illis in parabolis: Vinea.
1	cxxix	Et quærebant eum tenere.
2	cxxx	Et mittunt ad eum Herodia.
6	cxxxj	Et accessit vnus de Scribis.
10	cxxxij	Et ait illi Scriba.
2	cxxxiij	Et nemo iam audebat.
2	cxxxiiij	Et respondens Iesus dicebat.
2	cxxxv	Et dicebat eis in doctrina sua.
8	cxxxvj	Qui deuorant domos viduarum.
		Capitulum XIII.
2	cxxxvij	Et cum egrederetur de templo.
2	cxxxviij	Et cum sederet in monte.
1	cxxxix	Videte autem vosmetipsos.
6	cxl	Et in omnes gentes.
2	cxlj	Et cum duxerint vos.
6	cxlij	Cum autem videritis abominationem.
2	cxliij	Tunc qui in Iudæa sunt.
2	cxliiij	Væ autem prægnantibus.
6	cxlv	Orate verò vt hyeme.
2	cxlvj	Erunt enim dies.
6	cxlvij	Et nisi breuiasset.
2	cxlviij	Et tunc si quis vobis dixerit.
6	cxlix	Exurgent enim Pseudo Christi.
2	cl	Sed in illis diebus.
2	clj	Et tunc videbunt filium hom.
6	clij	De die autem illo.
6	cliij	Videte, vigilate.
2	cliiij	Sicut homo peregre.
2	clv	Vigilate ergo, quia nescitis.
		Capitulum XIV.
1	clvj	Erat autem Pascha, & azyma.
6	clvij	Et quærebãt Summi Sacerdotes.
2	clviij	Et cum essent Bethaniæ.
4	clix	Quod habuit hæc fecit.
2	clx	Et Iudas Iscariotes.
4	clxj	Vespere autem facto.
1	clxij	At illi cœperunt.
2	clxiij	Quæ ait illis.
6	clxiiij	Bonum erat ei.
1	clxv	Et manducantibus illis.
2	clxvj	Et accepto calice.
6	clxvij	Et hymno dicto.
4	clxviij	Et ait illis: Oẽs scandalizabimini.

Quia

6	clxix	Quia scriptum est percutiam pastorem.
1	clxx	Petrus autem ait ei.
6	clxxi	At ille amplius.
1	clxxii	Similiter autem.
6	clxxiii	Et ait discipulis.
4	clxxiiii	Et ait illis: Tristis est.
1	clxxv	Et cum processisset.
1	clxxvi	Sed non quod ego volo.
2	clxxvii	Et venit, & inuenit.
4	clxxviii	Spiritus quidem promptus est.
6	clxxix	Et iterum abiens.
4	clxxx	Et venit tertio.
1	clxxxi	Et adhuc eo loquente.
2	clxxxii	Dederat autem traditor.
1	clxxxiii	Vnus autem quidam.
1	clxxxiiii	Et respondens Iesus.
6	clxxxv	Tunc discipuli eius.
10	clxxxvi	Adolescens autem quidam.
1	clxxxvii	Et adduxerunt Iesum.
4	clxxxviii	Petrus autem a longe.
2	clxxxix	Summi verò sacerdotes.
6	cxc	Et quidam surgentes.
1	cxci	Iesus autem dixit, Ego sum.
6	cxcii	Summus autem Sacerdos.
x	cxciii	Quid adhuc desideramus.
1	cxciiii	Et cœperunt quidam conspuere.
1	cxcv	Et cum esset Petrus.
1	cxcvi	Et exijt foras.
2	cxcvii	Et recordatus est Petrus.
		Capitulum XV.
x	cxcviii	Et confestim mane.
1	cxcix	Vincientes Iesum.
1	cc	Et interrogauit eum Pilatus.
4	cci	Et accusabant eum Summi Sac.
x	ccii	Per diem autem festum.
1	cciii	Erat autem qui dicebatur.
1	cciiii	Pontifices autem.
1	ccv	Pilatus autem iterum.
1	ccvi	Pilatus autem volens.
4	ccvii	Milites autem duxerunt.
6	ccviii	Et postquam illuserunt.
1	ccix	Et angariauerunt.
1	ccx	Et perducunt illum.
4	ccxi	Et dabant ei bibere.
1	ccxii	Et crucifigentes eum.
10	ccxiii	Erat autem hora tertia.
1	ccxiiii	Et erat titulus.
1	ccxv	Et cum eo crucifigunt.
5	ccxvi	Et adimpleta est scriptura.
6	ccxvii	Et prætereuntes blasphema.
2	ccxviii	Similiter & Summi Sacerdotes.
2	ccxix	Et qui cum eo crucifixi.
2	ccxx	Et facta hora sexta.
6	ccxxi	Et hora nona exclamauit.
2	ccxxii	Currens autem vnus.
1	ccxxiii	Iesus autem emissa.
x	ccxxiiii	Et velum templi scissum est.
x	ccxxv	Videns autem Centurio.
6	ccxxvi	Erant autem & mulieres.
1	ccxxvii	Et cum item sero esset.
1	ccxxviii	Ioseph autem mercatus.
6	ccxxix	Maria autem Magdalena.
		Capitulum XVI.
5	ccxxx	Et cum transisset sabbatum.
1	ccxxxi	Et valde mane vna sabbatorum.
2	ccxxxii	Qui dicit eis: nolite.
2	ccxxxiii	At illæ exeuntes.
5	ccxxxiiii	Post hæc autem duobus.
10	ccxxxv	Nouissime recumbentibus.

Alph. Tost. sup. Prol. in Mat. Enar.

CLAVSVLAE EVANGELII BEATI Lucæ Euangelistæ secundum diuisionem Canonum B. Eusebij Episcopi.

		Capitulum I.
10	i	Quoniam quidem multi.
5	ii	Mense autem sexto missus est.
10	iii	Et ingressus Angelus ad eam.
		Capitulum II.
x	iiii	Stupebant autē omnes super prudentiam.
10	v	Et dixit mater eius.
		Capitulum III.
3	vi	Anno xv. Tyberij.
x	vii	Et venit in omnem regionem.
5	viii	Dicebat ergo ad turbas.
10	ix	Et interrogauerunt eum turbæ.
1	x	Ego quidem aqua.
5	xi	Cuius ventilabrum.
2	xii	Herodes autem Tetrarcha.
1	xiii	Factum est autem cum baptizaretur.
3	xiiii	Et ipse Iesus erat incipiens.
		Capitulum IV.
2	xv	Iesus autem plenus Spiritu Sācto.
5	vxi	Et nihil manducauit.
1	xvii	Et regressus est Iesus in virtute.
10	xviii	Et venit Nazareth.
1	xix	Et omnes testimonium illi dabant.
10	xx	Et ait illis vtique.
1	xxi	Ait autem, autem: quia nemo Propheta.
10	xxii	In veritate dico vobis.
8	xxxiii	Et descendit in Capharnaum.
1	xxiiii	Stupebant in doctrina.
8	xxv	In synagoga homo.
x	xxvi	Surgens autem de synagoga.
8	xxvii	Exibant autem dæmonia.
8	xxviii	Facta autem die egressus.
		Capitulum V.
10	xxix	Factum est autem cum turbæ.
9	xxx	Vt cessauit autem loqui.
10	xxxi	Quod cum videret Simon.
x	xxxii	Ait ad Simonem Iesus.
2	xxxiii	Et factum est cum esset.
1	xxxiiii	Perambulabat autem magis.
x	xxxv	Ipse autem secedebat.
2	xxxvi	Et factum est in vna dierum.
1	xxxvii	Et ecce viri portantes.
2	xxxviii	Et post hæc exijt.
2	xxxix	Et fecit ei conuiuium.
2	xl	Et respondens Iesus: Sani.
		Factum est autem in Sabbato.
		Capitulum VI.
2	xli	Factum est autē in alio Sabbato
2	xlii	Factum est autem & in alio.
x	lxiii	Factum est autem in illis.
2	xliiii	Et cùm dies factus esset.
1	xlv	Et descendens cum illis stetit.
5	xlvi	Et ipse eleuatis.
5	xlvii	Beati pauperes.
5	xlviii	Beati qui nunc esuritis.
5	xlix	Beati qui nunc fletis.
5	l	Beati eritis cum vos.
10	li	Væ vobis qui saturati.
10	lii	Væ cum benedixerint vobis.
5	liii	Secundum hæc faciebant.
5	liiii	Et qui te percutit.
5	lv	Et prout vultis.
5	lvi	Et si diligitis eos.
2	lvii	Nolite iudicare.
5	lviii	Dicebant autem illis.
3	lix	Non est Discipulus.
5	lx	Quid autem vides.
5	lxi	Non est enim arbor bona.

5	lxij	Neque enim de ſpinis.
5	lxiij	Bonus homo de bono.
4	lxiiij	Quid autem vocatis me.
5	lxv	Omnis qui venit ad me.
		Capitulum VII.
3	lxvi	Cum autem impleſſet.
5	lxvij	Et reuerſi qui miſſi fuerant.
10	lxviij	Et factum eſt deinceps.
5	lxix	Et exijt hic ſermo.
2	lxx	Hic de quo ſcriptum eſt.
5	lxxj	Dico enim vobis.
10	lxxij	Et omnis populus audiens.
5	lxxiij	Cui ergo ſimiles dicam.
1	lxxiiij	Rogauit autem illum.
		Capitulum VIII.
10	lxxv	Et factum eſt deinceps.
2	lxxvj	Cum autem turba plurima.
1	lxxvij	Ceteris autem in parabolis.
2	lxxviij	Eſt autem hæc parabola.
2	lxxix	Nemo autem lucernam.
2	lxxx	Non eſt enim occultum.
5	lxxxj	Videte ergo quomodo
2	lxxxij	Venerunt autem ad illum.
2	lxxxiij	Factum eſt autem in vna.
8	lxxxiiij	Ipſe autem aſcendens.
2	lxxxv	Factum eſt autem cum rediſſet.
		Capitulum IX.
2	lxxxvj	Conuocatis autem duodecim.
2	lxxxvij	Et ait ad illos.
2	lxxxviij	Et quicumque non receperint.
8	lxxxix	Egreſſi autem circuibant
2	xc	Audiuit autem Herodes.
8	xcj	Et reuerſi Apoſtoli.
4	xcij	Et aſſumptis illis.
1	xciij	Dies autem cœperat.
1	xciiij	Et factum eſt cum ſolus.
2	xcv	Reſpondens Simon Petrus.
2	xcvj	Dicebat autem ad omnes.
2	xcvij	Nam qui me erubuerit.
2	xcviij	Dico autem vobis.
2	xcix	Factum eſt autem in ſequenti.
8	c	Stupebant autem omnes.
2	cj	Omnibuſque mirantibus.
2	cij	Intrauit autem cogitatio.
8	ciij	Reſpondens autem Ioannes.
10	ciiij	Factum eſt autem dum complere.
5	cv	Factum eſt autem ambulantibus.
10	cvj	Et ait alter, ſequar te.
		Capitulum X.
10	cvij	Poſt hæc autem deſignauit.
5	cviij	Meſſis quidem multa.
5	cix	Ite ecce ego mitto.
2	cx	Nolite portare ſacculum.
5	cxj	In quamcunque domum.
2	cxij	In eadem autem domo.
10	cxiij	Nolite tranſire de domo
2	cxiiij	In quamcunque ciuitatem.
5	cxv	Væ tibi Corozain, væ tibi.
1	cxvj	Qui vos audit, me audit.
10	cxvij	Reuerſi ſunt autem.
5	cxviij	In ipſa hora exultauit.
3	cxix	Omnia mihi tradita ſunt.
5	cxx	Et conuerſus ad Diſcipulos.
2	cxxj	Et ecce quidam Legiſperitus.
10	cxxij	Ille autem volens.
		Capitulum XI.
5	cxxiij	Et factum eſt, dum eſſet.
10	cxxiiij	Quis veſtrum habebit.
5	cxxv	Et ego dico vobis.
5	cxxvj	Et erat eijciens dæmonium.
2	cxxvij	Quidam aũt ex eis: in belzebub
5	cxxviij	Et alij tentantes.
2	cxxix	Ipſe autem vt vidit.
5	cxxx	Cum immundus ſpiritus.
10	cxxxj	Factum eſt, autẽ cũ hæc diceret.
5	cxxxij	Turbis autem concurrentibus.

2	cxxxiij	Nemo accendit lucernam.
5	cxxxiiij	Lucerna corporis tui.
3	cxxxv	Et cum loqueretur, rogauit.
5	cxxxvj	Sed væ vobis Phariſæis.
2	cxxxvij	Væ vobis Phariſæis cathedras.
5	cxxxviij	Væ vobis qui eſtis.
5	cxxxix	Reſpondens autem quidam.
5	cxl	Væ vobis qui ædificatis.
5	cxlj	Propterea, & ſapientia.
5	cxlij	Væ vobis Legiſperitis.
10	cxliij	Cum hæc ad illos diceret.
		Capitulum XII.
2	clxiiij	Attendite à fermento.
5	cxlv	Nihil autem opertum.
2	cxlvi	Qui autem negauerit me.
2	cxlvij	Et omnis, qui dicit verbum.
2	cxlviij	Cum autem inducent vos.
10	cxlix	Ait autem ei quidam.
5	cl	Dixitque ad Diſcipulos.
10	clj	Nolite timere puſillus grex.
2	clij	Vendite quæ poſſidetis.
5	cliij	Facite vobis ſacculos.
10	cliiij	Sint lumbi veſtri.
5	clv	Beati ſerui illi.
2	clvj	Hoc autem ſcitote.
5	clvij	Ait autem ei Petrus.
5	clviij	Quod ſi dixerit ſeruus.
10	clix	Ille autem ſeruus qui cognouit.
10	clx	Ignem veni mittere.
5	clxj	Dicebat autem, & ad turbas.
5	clxij	Cum autem vadis.
		Capitulum XIII.
10	clxiij	Aderant autem quidam.
10	clxiiij	Dicebat autem ſimilitudinem.
2	clxv	Reſpondens aũt archiſynagogus.
10	clxvj	Et cum hæc diceret erubeſcebant
2	clxvij	Dicebat ergo cui ſimile.
5	clxviij	Et iterum dixit, cui ſimile.
2	clxix	Et ibat per ciuitates.
5	clxx	Ait autem illi pauci.
5	clxxj	Cum autem intrauerit.
5	clxxij	Cum videritis Abraham.
2	clxxiij	Et ecce ſunt nouiſſimi.
10	clxxiiij	In ipſa die acceſſerunt.
5	clxxv	Ieruſalem, Ieruſalem.
		Capitulum XIIII.
10	cclxxvj	Et factum eſt cum intraſſet.
5	clxxvij	Et reſpondens Ieſus dixit.
10	clxxviij	Dicebat autem & ad inuitatos.
5	cclxxix	Quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur.
10	clxxx	Dicebat autem & ei, qui ſe.
5	clxxxj	Et ipſe dixit ei.
5	clxxxij	Ibant autem turbæ.
10	clxxxiij	Quis enim ex vobis.
5	clxxxiiij	Sic ergo omnis ex vobis.
2	clxxxv	Bonum eſt ſal.
		Capitulum XV.
2	clxxxvj	Erant autem appropinquantes.
5	clxxxvij	Et ait ad illos parabolam.
10	clxxxviij	Aut quæ mulier habẽs drachmas.
5	clxxxix	Ita dico vobis.
10	cxc	Ait autem, homo quidam.
5	cxcj	Nemo poteſt duobus dominis.
10	cxcij	Non poteſtis Deo ſeruire.
5	cxciij	Lex, & Prophetæ vſque ad Ioãnẽ.
5	cxciiij	Facilius eſt autem cælum.
2	cxcv	Omnis qui dimittit vxorem.
		Capitulum XVI.
10	cvcvj	Homo quidam erat diues: qui habebat villicum.
2	cxcvij	Et ad diſcipulos ſuos ait.
5	cxcviij	Attendite vobis, ſi peccauerit.
5	cxcix	Et ſi ſepties in die pecca.
5	cc	Et dixerunt Apoſtoli.
10	ccj	Quis autem veſtrum habet.

5	ccii	Interrogatus autem à Phariſęis.
		Capitulum XVII.
10	cciii	Et ait ad Diſcipulos ſuos.
2	cciiii	Et dicent vobis, ecce hic.
5	ccv	Nam ſicut fulgur.
2	ccvi	Primum autem oportet.
5	ccvii	Et ſicut factum eſt in diebus.
10	ccviii	Similiter factum eſt in diebus.
2	ccix	In illa die qui fuerint in tecto.
10	ccx	Memores eſtote vxoris Loth.
5	ccxi	Quicunque quæſierit animam.
5	ccxii	Dico vobis in illa nocte.
5	ccxiii	Reſpondentes dicunt ei.
		Capitulum XVIII.
10	ccxiiii	Dicebat autẽ, & parabolã orare.
5	ccxv	Quia omnis qui ſe exaltat.
2	ccxvi	Afferebant autem ad illum.
2	ccxvii	Amen amen dico vobis quicunque.
2	ccxviii	Et interrogauerunt eum quidã.
2	ccxix	Quo audito Ieſus.
2	ccxx	His ille auditis.
2	ccxxi	Qui dixit eis: Amen.
2	ccxxii	Aſſumpſit autem Ieſus.
10	ccxxiii	Et ipſi nihil horum.
2	ccxxiiii	Factum eſt autem cum appro.
		Capitulum XIX.
10	ccxxv	Et ingreſſus perambulabat.
5	ccxxvi	Venit enim filius hominis.
10	ccxxvii	Hæc illis audientibus.
2	ccxxviii	Dixit ergo homo quidam.
5	ccxxix	Vocatis autem decem ſeruis.
2	ccxxx	Dico autem vobis, quia habenti.
5	ccxxxi	Veruntamen inimicos meos.
2	ccxxxii	Et his dictis præcedebat.
2	ccxxxiii	Abierunt autem qui miſſi.
1	ccxxxiiii	Et cum appropinquaret.
5	ccxxxv	Et quidam Phariſæi.
10	ccxxxvi	Et vt appropinquauit.
2	ccxxxvii	Et non relinquent in te.
1	cccxxxviii	Et ingreſſus in templum.
1	ccxxxix	Et erat docens.
		Capitulum XX.
2	ccxl	Et factum eſt in vna dierum.
2	ccxli	Cœpit autem dicere, vineam.
1	ccxlii	Et quærebant Principes ſacerd.
2	ccxliii	Et obſeruantes miſerit cenſum.
5	ccxliiii	Et amplius non audebant.
5	ccxlv	Dixit autem ad illos.
5	ccxlvi	Audiente autem omni populo.
8	ccxlvii	Qui deuorant domos viduarum.
		Capitulum XXI.
2	ccxlviii	Et quibuſdã dicentibus de tẽplo.
2	ccxlix	Interrogauerunt autem illum.
1	ccl	Sed ante hæc omnia.
2	ccli	Ponite ergo in cordibus.
10	cclii	Cum autem videritis circunda.
2	cliii	Tunc qui in Iudæa ſunt.
2	ccliii	Væ autem prægnantibus.
2	cclv	Erit enim preſſura magna.
10	cclvj	Et cadent in ore gladij.
2	cclvij	Et erunt ſigna in ſole.
2	cclviij	Et tunc videbunt filium hominis.
10	cclix	Attendite autem vobis.
		Capitulum XXII.
1	cclx	Appropinquabat autem dies azymorum.
1	cclxj	Et quærebant Principes.
9	cclxij	Intrauit autem ſatanas.
2	cclxiij	Et abijt, & locutus eſt.
10	cclxiiij	Et ait illis: Deſiderio.
2	cclxv	Dico enim vobis.
1	cclxvj	Et accepto pane.
2	cclxvij	Similiter, & calicem.
2	cclxviij	Veruntamen ecce manus.
1	cclxix	Et ipſi cœperunt.

Alph. Toſt. ſuper Prol. in Matth. Enar.

2	cclxx	Facta eſt autem, & contentio.
10	cclxxj	Nam quis maior eſt.
4	cclxxij	Et ſedeatis ſuper.
10	cclxxiij	Ait autem Dominus Simoni.
9	cclxxiiij	Et tu aliquando conuerſus.
1	cclxxv	Qui dixit ei: Domine.
10	cclxxvj	Et dixit eis: Quando.
7	cclxxvij	Dico enim vobis.
10	cclxxviij	At illi dixerunt: Ecce duo gladij.
1	cclxxix	Et egreſſus ibat.
2	cclxxx	Et cum perueniſſet ad eos.
1	cclxxxj	Et ipſe auulſus eſt.
1	cclxxxij	Pater ſi vis.
10	cclxxxiij	Apparuit autem illi.
2	cclxxxiiij	Et cum ſurrexiſſet.
1	cclxxxv	Adhuc eo loquente.
2	cclxxxvj	Ieſus autem dixit illi.
1	cclxxxvij	Videntes autem hi.
10	cclxxxviij	Et cum tetigiſſet auriculam.
1	cclxxxix	Dixit autem Ieſus.
1	ccxc	Comprehendentes autem eum.
1	ccxcj	Petrus vero ſequebatur.
1	ccxcij	Et poſt puſillum.
2	ccxciij	Et conuerſus Dominus.
1	ccxciiij	Et viri qui tenebant.
2	ccxcv	Et vt factus eſt dies.
10	ccxcvj	Et ait illis ſi vobis.
1	ccxcvij	Ex hoc autem erit.
10	ccxcviij	Dixerunt autem omnes.
2	ccxcix	At illi dixerunt quid ad nos.
		Capitulum XXIII.
1	ccc	Et ſurgens omnis.
10	cccj	Cœperunt autem eum accuſare.
1	cccij	Pilatus autem interrogauit.
9	ccciij	Ait autem Pilatus.
10	ccciiij	At illi inualeſcebant.
2	cccv	Stabant etiam Principes.
10	cccvj	Spreuit autem illum Herodes.
9	cccvij	Pilatus autem conuocans.
9	cccviij	Sed neque Herodes.
2	cccix	Emendatum ergo illum.
1	cccx	Exclamauit autem ſimul.
1	cccxj	Iterum autem Pilatus.
9	cccxij	Ille autem tertio.
1	cccxiij	At illi inſtabant.
1	cccxiiij	Et Pilatus adiudicauit.
1	cccxv	Et cum ducerent eum.
10	cccxvj	Sequebatur autem illum.
1	cccxvij	Ducebantur autem, & alij.
1	cccxviij	Et poſtquam venerunt.
1	cccxix	Et latronem vnum.
10	cccxx	Ieſus autem dicebat.
1	cccxxj	Diuidentes vero.
2	cccxxij	Et deridebant illum.
2	cccxxiij	Illudebant autem ei.
1	cccxxiiij	Erat autem & ſuperſcriptio.
2	cccxxv	Vnus autem de his qui pẽdebat.
10	cccxxvj	Reſpondens autem alter.
2	cccxxvij	Et tenebræ factæ ſunt.
2	cccxxviij	Et velum templi ſciſſum.
1	cccxxix	Et clamans voce magna.
2	cccxxx	Videns autem Centurio.
10	cccxxxj	Et omnis turba eorum.
1	cccxxxij	Et ecce vir Ioſeph.
1	cccxxxiij	Et depoſitum inuoluit.
10	cccxxxiiij	Et dies erat paraſceues.
8	cccxxxv	Et reuertentes parauerunt.
		Capitulum XXIV.
1	cccxxxvj	Vna autem Sabbati.
2	cccxxxvij	Cum timerent autem.
2	cccxxxviij	Et egreſſæ à monumento.
10	cccxxxix	Erat autem Maria Magdalena.
9	cccxl	Cum autem hæc loquerentur.
9	cccxlj	Ad huc autẽ illis non credẽtibus.
10	cccxlij	Et dixit ad eos hæc ſunt.

CLAVSVLAE EVANGELII BEATI Ioannis fecundum diuifionem Canonum B. Eufebij Epifcopi.

		Capitulum I.
10	j	In principio erat verbum.
3	ij	Fuit homo miffus à Deo.
3	iij	Erat lux vera.
10	iiij	In propria venit.
3	v	Et Verbum caro factum eft.
1	vj	Ioannes teftimonium.
10	vij	Et de plenitudine eius.
3	viij	Deum nemo vidit vnquam.
10	ix	Et hoc eft teftimonium.
1	x	Ego vox clamantis in deferto.
10	xj	Et qui miffi fuerant, erant.
1	xij	Refpondit eis Ioannes.
10	xiij	Hæc in Bethania.
1	xiiij	Hic eft de quo dixi.
1	xv	Et teftimonium perhibuit.
10	xvj	Et ego vidi, & teftimoniũ phibui.
1	xvij	Inuenit hic primum.
		Capitulum II.
10	xviij	In craftinum voluit.
7	xix	Poft hæc defcendit.
10	xx	Et prope erat.
1	xxj	Et inuenit in templo.
10	xxij	Recordati vero funt.
3	xxiij	Refponderunt vero Iudæi.
10	xxiiij	Refpondit Iefus, & dixit.
		Capitulum III.
3	xxv	Erat autem & Ioannes.
4	xxvj	Nondum enim miffus.
10	xxvij	Facta eft ergo quæftio.
1	xxviij	Ipfi vos mihi teftimonium.
10	xxix	Qui habet fponfam.
3	xxx	Pater diligit filium.
10	xxxj	Qui credit in filium.
		Capitulum IV.
7	xxxij	Vt ergo cognouit.
10	xxxiij	Oportebat autem eum tranfire.
7	xxxiiij	Poft duos autem dies.
1	xxxv	Ipfe enim Iefus.
10	xxxvj	Cum ergo venisset in Galilæam.
3	xxxvij	Et erat quidam regulus.
1	xxxviij	Hoc iterum fignum.
		Capitulum V.
10	xxxix	Poft hæc erat dies feftus.
1	xl	Refpondit eis, qui me fanum.
10	xlj	Qui non honorificat filium.
10	xlij	Amen amen dico vobis.
10	xliij	Quia nõ quæro voluntatẽ meam.
4	xliiij	Si ego teftimonium perhibeo.
10	xlv	Neque vocem eius vnquam.
1	xlvj	Et verbum eius non habetis.
		Capitulum VI.
3	xlvij	Poft hæc abijt Iefus.
1	xlviij	Subijt ergo in montem Iefus.
1	xlix	Erat autem proximum Pafcha.
10	l	Cũ fubleuaflet ergo oculos Iefus.
4	lj	Illi ergo homines cum vidiffent.
10	lij	Fugit iterum in montem.
4	liij	Altera die turba.
10	liiij	Dixerunt ergo ei, quid ergo.
1	lv	Patres veftri manna.
10	lvj	Dixit autem ei Iefus: Panis.
1	lvij	Omne quod dat mihi pater.
10	lviij	Quia defcendi de cęlo.
1	lix	Hæc eft autem voluntas.
10	lx	Murmurabant ergo Iudæi.
3	lxj	Refpõdit ergo Iefus: murmurare.
10	lxij	Non quia patrem vidit.
1	lxiij	Amen amen dico vobis.
10	lxiiij	Ego fum panis vitæ.
1	lxv	Patres veftri manducauerunt.
10	lxvj	Ego fum panis viuus.
1	lxvij	Litigabant ergo Iudæi.
10	lxviij	Caro mea vere eft cibus.
1	lxix	Qui manducat meam.
4	lxx	Si ergo videritis.
10	lxxj	Spiritus eft qui viuificat.
4	lxxij	Verba quæ ego locutus.
10	lxxiij	Sciebat enim ab initio.
1	lxxiiij	Et dicebat propterea.
10	lxxv	Refpondit ergo ei Simon.
3	lxxvj	Refpondit eis Iefus.
		Capitulum VII.
1	lxxvij	Clamabat ergo dicens.
10	lxxviij	Quærebant ergo eum apprehen-hendere.
1	lxxix	De turba autem multi.
10	lxxx	Et miferũt Principes & Pharifæi.
10	lxxxj	Dixit ergo eis Iefus: Adhuc.
7	lxxxij	Quæretis me, & non inuenietis.
7	lxxxiij	Ex illa ergo turba.
10	lxxxiiij	Quidam autem dicebant.
1	lxxxv	Diffenfio itaque facta eft.
10	lxxxvj	Venerunt ergo miniftri.
		Capitulum VIII.
3	lxxxvij	Refpondit Iefus: neque me.
4	lxxxviij	Hæc verba locutus eft eis in Gazo phylacio.
10	lxxxix	Dixit ergo eis iterum Iefus. Ego vado.
3	xc	Sicut nouit me pater.
		Capitulum IX. & X.
4	xcj	Et animam meam pono.
10	xcij	Et alias oues habeo.
4	xciij	Quærebant ergo eũ apprehẽdere.
10	xciiij	Et multi venerunt ad eum.
		Capitulum XI.
4	xcv	Ab illo ergo die cogitauerunt.
1	xcvj	Proximum autem erat Pafcha.
10	xcvij	Et afcenderunt multi Ierofoly-mam.
		Capitulum XII.
1	xcviij	Fecerunt autem ei cęnam.
10	xcix	Cognouit autem turba multa.
1	c	In craftinum cum turba multa.
7	cj	Inuenit Iefus afellum.
10	cij	Hoc non cognouerunt Difcipuli.
4	ciij	Iefus autẽ refpondit: Clarificetur.
10	ciiij	Amen amen dico vobis, nifi.
3	cv	Qui amat animam fuam.
10	cvj	Si quis mihi miniftrat.
4	cvij	Nunc anima mea turbata eft.
10	cviij	Sed propterea veni in hanc horã.
1	cix	Propterea non poterant credere.
10	cx	Hæc dixit Ifaias quando vidit.
1	cxj	Iefus autem clamauit, & dixit.
10	cxij	Ego lux in mundum veni.
		Capitulum XIII.
9	cxiij	Et cœna facta cum diabolus.
3	cxiiij	Sciens quia omnia.
10	cxv	Surgit a cęna, & ponit.
3	cxvj	Scitis quid fecerim.
10	cxvij	Si ergo ego laui.
3	cxviij	Amen amen dico vobis.
10	cxix	Non de omnibus vobis dico.
1	cxx	Amen amen dico vobis qui acci-pit.
4	cxxj	Cum hæc dixiffet Iefus.
1	cxxij	Afpiciebant ergo ad inuicem.
10	cxxiij	Erat ergo recumbens.
9	cxxiiij	Et cum intinxiffet.
10	cxxv	Et dicit ei Iefus quod facis.
1	cxxvj	Dixit ei Simon Petrus.
		Capitulum XIV.
10	cxxvij	Non turbetur cor veftrum.
4	cxxviij	Et quodcunque petieritis.
1	cxxix	Qui autem diligit me.
10	cxxx	Dicit ei Iudas non ille.

Et

1	cxxxi	Et ſermonem quem audiſtis.
10	cxxxii	Paraclitus autem Spiritus Sãctus.
		Capitulum XV.
4	cxxxiii	Si manſeritis in me.
10	cxxxiiii	In hoc clarificatus.
4	cxxxv	Maiorem hac dilectionem.
10	cxxxvi	Vos amici mei eſtis.
4	cxxxvii	Vt quodcunque petieritis.
10	cxxxviii	Hæc mando vobis.
3	cxxxix	Mementote ſermonis.
10	cxl	Si me perſecuti ſunt.
1	clxi	Hæc omnia facient.
1	cxlii	Quia neſcient eum.
1	clxiii	Si non veniſſem.
10	cxliiii	Me odit, & patrem.
1	cxlv	Si opera non feciſſem.
		Capitulum XVI.
10	cxlvi	Venit hora, vt omnis.
3	cxlvii	Hoc autem vobis ab initio non dixi.
10	cxlviii	Omnia quæcunque habet pater mea ſunt.
4	cxlix	Propterea dixi quia.
10	cl	Amen amen dico vobis, ſi quid.
4	cli	Hæc in prouerbijs.
10	clii	Reſpondit eis Ieſus.
		Capitulum XVII.
3	cliii	Hæc loquutus ſum vobis.
10	cliiii	Pater iuſte.
1	clv	Et hi cognouerunt.
		Capitulum XVIII.
10	clvi	Hoc cum dixiſſet.
1	clvii	Sciebat autem & Iudas.
10	clviii	Iudas ergo.
1	clix	Ieſus itaque ſciens.
1	clx	Simon ergo Petrus.
1	clxi	Dixit ergo Ieſus Petro.
10	clxii	Cohors ergo, & tribunus.
4	clxiii	Et adduxerunt eum ad Annam.
10	clxiiii	Sequebatur ad Ieſum.
1	clxv	Diſcipulus autem ille.
10	clxvi	Petrus autem ſtabat ad oſtium.
1	clxvii	Exiuit ergo Diſcipulus.
10	clxviii	Dixit ergo Petro ancilla.
1	clxix	Stabant autem ſerui, & miniſtri.
10	clxx	Reſpondit ei Ieſus, ego palam.
1	clxxi	Quid me interrogas?
10	clxxii	Hæc autem cum dixiſſet vnus.
1	clxxiii	Reſpondit ei Ieſus: Si male.
1	clxxiiii	Et miſit eum Annas.
1	clxxv	Erat autem Simon Petrus.
10	clxxvi	Adducunt ergo Ieſum à Caipha.
1	clxxvii	Exiuit ergo Pilatus.
10	clxxviii	Introiuit ergo iterum Pilatus.
4	clxxix	Reſpondit Pilatus.
10	clxxx	Dixit itaque ei Pilatus.
9	clxxxi	Ego in hoc natus ſum.
4	clxxxii	Ego nullam in eo inuenio.
1	clxxxiii	Eſt autem conſuetudo.
4	clxxxiiii	Clamauerunt ergo rurſum.
		Capitulum XIX.
9	lxxxv	Tunc ergo apprehendit Pilatus.
4	clxxxvi	Exijt iterum Pilatus.
1	clxxxvii	Exijt ergo Ieſus portans.
10	clxxxviii	Cum ergo vidiſſent eum.
9	clxxxix	Dixit eis Pilatus.
10	cxc	Ego enim non inuenio.
4	cxci	Reſponderunt ei Iudæi.
10	cxcii	Cum ergo audiſſet Pilatus.
1	cxciii	Dicit ergo ei Pilatus.
10	cxciiii	Et dicit Iudæis ecce rex.
1	cxcv	Dixit eis Pilatus.
1	cxcvi	Tunc ergo tradidit eis.
1	cxcvii	Suſceperunt autem Ieſum.
1	cxcviii	Et cum eo alios duos.
10	cxcix	Scripſit autem & titulum.
1	cc	Hunc ergo titulum.
10	cci	Milites ergo cum crucifixiſſent.
3	ccii	Stabant autem iuxta.
1	cciii	Poſtea ſciens Ieſus.
10	cciiii	Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum.
1	ccv	Iudæi ergo quoniam paraſceue erat.
10	ccvi	Poſt hæc autem rogauit.
1	ccvii	Venit autem & Nicodemus.
1	ccviii	Acceperunt ergo corpus Ieſu.
		Capitulum XX.
10	ccix	Vna autem ſabbati Maria.
1	ccx	Cucurrit ergo & venit.
10	ccxi	Maria autem ſtabat.
10	ccxii	Dicunt ei illi: Mulier.
9	ccxiii	Cum eſſet ergo ſero die illo.
10	ccxiiii	Gauiſi ſunt ergo Diſcipuli.
8	ccxv	Quorum remiſeritis peccata.
10	ccxvi	Thomas autem vnus.
9	ccxvii	Et poſt dies octo.
10	ccxviii	Reſpondit Thomas.
		Capitulum XXI.
9	ccxix	Poſtea manifeſtauit.
9	ccxx	Dixit ergo Diſcipulus.
9	ccxxi	Vt ergo deſcenderunt.
9	ccxxii	Aſcendit Simon Petrus.
9	ccxxiii	Dicit ei Ieſus.
10	ccxxiiii	Et nemo audebat.
9	ccxxv	Et uenit Ieſus, & accepit.
10	ccxxvi	Hoc iam tertio.
9	ccxxvii	Cum ergo prandiſſent.
9	ccxxviii	Dixit ei paſce agnos.
10	ccxxix	Dicit ei iterum.
10	ccxxx	Dicit ei tertio.
9	ccxxxi	Dicit ei paſce oues.
10	ccxxxii	Amen amen dico tibi.

CANON PRIMVS Euangeliorum.

Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.
viij	j	vij	x
xj	iiij	x	vj
xj	iiij	x	xij
xj	iiij	x	xiij
xj	iiij	x	xxviij
xiiij	v	xiij	xv
xxiij	xxvij	xvij	xlvj
xxiij	xxvij	xxxiiij	xlvj
xxiij	xxvij	xlv	xlvj
lxx	xxx	xxxvij	xxxviij
xcviij	xcvj	cxvj	cxx
xcviij	xcvj	cxvj	cxj
xcviij	xcvj	cxvj	xl
xcviij	xcvj	cxvj	cxiiij
xcviij	xcvj	xcvj	cxxix
xcviij	xcvj	cxvj	cxxxj
cxxxiij	xxxvij	lxxvj	cix
cxlj	l	xix	lix
cxlij	lj	xxj	xxxv
cxlvij	lxiiij	xciij	xlix
clxvj	lxxxij	xciiij	lxiiij
clxvj	lxxxij	xciiij	xvij
ccix	cxix	ccxxiiij	c
ccxj	cxxj	ccxxxviij	xxj
ccxx	cxxij	ccxxxix	lxxxv
ccxx	cxxix	ccxlij	lxxxix
cc x	cxxxix	cclxj	lxxvij
ccxliiij	cxxxix	ccl	cxlvj
ccxliiij	clvj	ccl	cxlj
cclxxiiij	clxvj	cclx	xx
cclxxiiij	clvj	cclx	xlviij
cclxxiiij	clviij	cclx	xcvj
cclxxvj	clxij	cclxxiiij	xcviij
cclxxx	clxv	cclxix	cxxij
cclxxxiiij	clxv	cclxvj	lv
cclxxxiiij		cclxvj	lxiij

CANON PRIMVS Euangeliorum.

Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.
cclxxxiiij	clxv	cclxvj	lxv
cclxxxiiij	clxv	cclxvj	lxvii
cclxxxix	clxx	cclxxv	cxxvi
ccxcj	clxxij	cclxxix	clxvi
ccxciiij	clxxv	cclxxxj	clxi
ccxcv	clxxvj	cclxxxij	lvii
ccxcv	clxxvj	cclxxxij	xlii
ccc	clxxxj	cclxxxv	clviii
ccc	clxxxj	cclxxxv	lxxxix
cccij	clxxxiij	cclxxxvij	clx
ccciij	clxxxiiij	cclxxxix	clxx
cccvj	clxxxvij	ccxc	clxii
cccvj	clxxxvij	ccxc	clxxiiii
cccx	cxcj	ccxcvij	lxix
cccxiij	cxciiij	ccxciiij	clxxii
cccxiiij	cxcv	ccxcj	clxviii
cccxiiij	cxcv	ccxcj	clxvi
cccxv	cxcvj	cxcij	clxxv
cccxviij	cxcix	ccc	clxxvi
cccxx	cc	ccciij	clxxviii
cccxxv	cciiij	cccx	clxxxiiii
cccxxvj	ccv	cccxj	clxxxviii
cccxxvj	ccv	cccxiij	cxciiii
cccxxviij	ccvj	cccxiiij	cxcvi
cccxxxj	ccix	cccxv	cxcvii
cccxxxij	ccx	cccxviij	cxcvii
cccxxxiiij	ccxij	cccxxj	cci
cccxxxv	ccxiiij	cccxxiiij	cxcix
cccxxxvj	ccxv	cccxvij	ccxcviii
cccxxxvj	ccxv	cccxix	ccxcviii
ccclxiij	ccxviij	cccxxix	cciiii
cccxlviij	ccvij	cccxxxij	ccvi
cccxlix	ccxxviij	cccxxxiij	ccviii
ccclij	ccxxxj	cccxxxvj	ccix
ccclij	ccxxxj	cccxxxvj	ccix

Matthæus.	Marcus.	Lucas.
xv	vi	xv
xxi	x	xxxii
xxxi	cii	clxxxv
xxxii	xxxix	lxxxiii
xxxii	xxxix	lxxxix
l	xlj	lvi
lxii	xiii	iiii
lxii	xiii	xxiiii
lxiii	xviij	xxxiij
lxvij	xv	xxvj
lxix	xlvii	lxxxii
lxxi	xxi	xxxviij
lxxii	xxij	xxxix
lxxii	xxii	clxxxvj
lxxiii	xxiij	xl
lxxiiij	xlix	lxxxv
lxxvj	liij	clxix
lxxviij	xxix	lxxxvl
lxxx	xxx	xliiii
lxxxii	liii	lxxxv
lxxxij	liij	cx
lxxxiii	liiij	lxxxvii
lxxxiii	liiij	cxii
lxxxv	lv	cxiiii
lxxxv	lv	lxxxviij
lxxxviii	cxlj	cclj
lxxxviij	cxlj	cclii
xcij	xl	lxxx
xciiii	lxxxvi	xcvii
xciiii	lxxxvj	cxlvj
ciii	j	lxx
cxiiii	xxiiij	xli
cxvi	xxv	xlii
cxxi	xxii	cxxvii
cxxij	xxxiij	cxxix
cxxiii	xxxiiii	cxlvii
cxxx	xxxv	lxxii
cxxxi	xxxvi	lxxvj
cxxxv	xxxviij	lxxviij
cxxxvii	xliiii	clxvii
cxliii	lvii	xc
cxliiij	lix	xii
cxlix	lxvi	xliii
cxlix	lxvj	xxxv
cciii	lxix	xxxvi
clxiiii	lxxix	cxliiij
clxviii	lxxxiij	xcv
clxviii	lxxxiij	ccxcvj
clxx	lxxxv	xcvi
clxxii	lxxxvij	xcviij
clxxiiii	xci	xcix
clxxvi	xciii	ci
clxxviii	xcv	cij
clxxviii	xcv	ccxvii
clxxxix	cix	cxcvij

Matthæus,	Marcus.	Lucas
cxc	cv	cxcv
cxcii	cvj	ccxvj
cxciij	cvi	cxxi
cxciij	cvii	ccxviii
cxciiii	cviii	clii
cxciiii	cviii	ccxix
cxcv	cviii	ccxx
cxcvii	cx	ccxxi
cxcix	cxi	clxxiii
cci	cxil	ccxxii
cciij	cxiiii	cclxx
ccv	cxvi	ccxxiiij
ccvj	cxvii	ccxxxii
ccviii	cxviii	ccxxxiii
ccxvii	cxxvii	ccxl
ccxix	cxxviii	ccxlj
ccxxiij	cxxx	ccxliii
ccxxv	cxxxiiii	ccxlv
ccxxvi	cxxxiii	cclxiiii
ccxxix	cxxxv	ccxxxvii
ccxxix	cxxxv	ccxlvi
ccxlii	cxxxvii	ccxxxvii
cclij	cxxxvii	ccxlviii
cclii	cxxxviii	ccxlix
ccxlviii	cxliij	ccix
ccxlviii	cxliii	ccliii
ccxlix	cxliiii	ccxliiii
cclj	cxlvi	cclv
ccliii	cxlviii	cciiii
cclviii	cl	cclvii
cclix	cli	cclviii
cclxiiii	clv	cclvi
cclxix	cliiii	ccxxix
cclxxi	xlii	ccxx
cclxxviii	clx	cclxiii
cclxxxi	clxiii	cclxviii
cclxxxv	clxvi	cclxv
cclxxxv	clxvi	cclxxvii
ccxcvi	clxxvij	cclxxx
ccxcvi	clxxxvii	cclxxxiiii
ccci	clxxxii	cclxxxvi
cccviii	clxxxix	cccv
cccxii	cxciii	ccxcix
cccxvi	cxcvii	ccxciii
cccxvij	cxcviii	ccxcv
cccxxii	ccii	cccix
cccxxxviii	ccxviii	cccxxij
cccxxxix	ccxix	cccxxv
ccclx	ccxx	cccxxvii
cccxlii	ccxxii	cccxxiij
cccxliiii	ccxxiiii	cccxxviii
cccxlvi	ccxxv	cccxxx
ccclv	ccxxxii	cccxxxvii
cccliiij	ccxxxiii	cccxxxviii

Can.iij.Euang.

Matthæus.	Lucas.	Ioannes.
i	xiiii	i
i	xiiii	iii
i	xiiii	v
vij	vi	ii
vij	vi	xxv
lix	lxiii	cxvi
lxiiij	lxv	xxxvii
xc	lviii	cxviii
xc	lviii	cxxxix
xcvij	ccxi	cv
cxi	cxix	cxlviii
cxi	cxix	cxx
cxi	cxix	cxiiii
cxij	cxix	lxxxvii
cxij	cxix	xliiii
cxij	cxix	lxi
cxij	cxix	viii
cxij	cxix	lxxvi
cxij	cxix	xc
cxij	cxix	cliiii
cxij	cxix	cxlii
cxlvi	xcii	xlvii

Can.iiij.Euang.

Matthæus.	Marcus.	Ioannes.
xviii	viii	xxvi
cxvii	xxvi	xciii
cxvii	xxvi	xcv
cl	lxvii	li
clxi	lxxvii	xxiii
clxi	lxxvii	liii
cciiii	cxv	xci
cciiii	cxv	cxxv
ccxvi	cxxv	cl
ccxvi	cxxv	cxxviii
ccxvi	cxxv	cxxxvii
ccxvi	cxxv	cxxxiii
cclxxvii	clix	lxxx
cclxxix	clxi	lxxii
cclxxix	clxi	cxxi
cclxxvii	clxviii	clii
ccxciii	clxxiiii	cvii
ccxcvii	clxxviii	lxx
ccxcix	clxxx	ciii
cccviii	clxxxviii	clxiii
cccxxi	cci	clxxx
cccxxi	cci	cxcii
cccxxxiii	cciii	clxxxiii
cccxxix	ccvii	clxxxv
cccxxix	ccvii	clxxxvii
cccxxxiii	ccxi	ccii

Matthæus.	Lucas.	Matthæus.	Lucas.	Matthæus.	Marcus.
iij	ij	cxvi	clxv	ix	iii
x	viij	cxvi	clxxvij	xvii	vii
xij	xi	cxix	cxxvi	xx	ix
xvi	xvi	cxxv	cxii	xxii	xi
xxv	xlvi	cxxvii	cxxviij	xliiij	cxxvi
xxvi	xlvij	cxxviij	cxxxii	lxxvi	lxiij
xxviij	xlviij	cxxviij	cxxx	lxxxvii	cxxxix
xxx	xlix	cxxxii	lxxxi	c	xcviij
xxxiiij	cxciij	cxxxiii	cxx	cxxxix	xlv
xxxvij	clxii	cxxxviij	clxviij	cxlv	lx
xxxvij	lii	clvi	lvii	cxlviij	lxv
xl	lii	clviij	ccxxvi	cli	lxviij
xli	lv	clxii	clxi	cliiij	lxxi
xliij	cxxiij	clxxv	cc	clvii	lxxii
xlvi	cliij	clxxxii	clxxxvii	clix	lxxii
xlvii	cxxxiiij	clxxxii	clxxxix	clx	lxxvi
xlviij	cxci	clxxxiij	cxcviij	clxiii	lxxviii
xlix	cl	clxxxvi	cxcix	clxv	lxxx
li	lix	cxcvii	cclxxii	clxix	lxxxiiii
liij	cxxv	ccxiii	cclxxxv	clxxiii	lxxxix
liiij	liiij	ccxxii	clxxxi	clxxx	c
lv	clxx	ccxxviii	cxxxix	clxxxix	ciii
lvij	lxi	ccxxxi	clxxix	ccii	cxiii
lviij	lx	ccxxxii	ccxv	ccxiiii	cxx
lx	clxxi	ccxxxii	cxlij	ccxv	cxxiiii
lxi	lxiiij	ccxxxiiij	cxxxvi	ccxxiiii	cxxxi
lxv	clxxij	ccxxxvi	cxxxv	ccxlvi	cxl
lxvi	lxvi	ccxxxvii	cxxxviij	ccxlvii	cxlii
lxviij	cv	ccxxxviij	cxl	ccl	cxlv
lxviij	cviij	ccxl	cxli	cclii	cxlvii
lxxxiiij	cxi	ccxli	clxxv	ccliiii	cxlix
lxxxvi	cix	ccxlv	ccii	cclx	clii
xciij	cxlv	cclvi	ccv	cclxvi	cliii
xcv	clx	cclvii	cxiij	cclxxv	clvii
xcvi	clxxxiij	cclxi	cvii	cclxxxii	clxiiii
xcvi	clxxxiiij	cclxii	ccxi	cclxxxvi	clxvii
cii	lxix	cclxv	clvij	cclxxxviii	clxix
ciiii	lxxi	cclxvi	cclv	ccxc	clxxi
cv	cxciiij	cclxvii	clviij	ccxcii	clxxiii
cvij	lxxiij	clxx	cccxxix	ccxcviii	clxxix
cviii	cxv	cclxxii	ccxxxi	cccv	clxxxv
cx	cxiiij			cccix	cxc
				cccxi	cxcii
				cccxxx	ccviii
				cccxxxvii	ccxvii
				cccxli	ccxxi
				cccxlvii	ccxxvi
				cccl	cclxxix

Can.vij.

Matthaeus.	Ioannes.
	lxxxij
v	xix
xix	xxxij
xix	xxxiiij
xix	lxxxij
cxx	ccxv
clxxxv	cj
clxxxv	
ccvij	

Can.viij.

Lucas.	Marcus.
xxxiij	xij
xxv	xiiij
xxvij	xvj
xxvij	xxviij
xxviij	xvij
lxxxiiij	xlviij
lxxxix	lvj
xcj	lxj
c	lxxv
ciij	xcvij
ccxlvij	cxxxvj
cclxxvij	ccxvj
cccxxxv	ccxxx
cccxl	ccxxxiiij

Can.ix.

Lucas.	Ioannes.
xxx	ccix
xxx	ccxvij
cclxij	cc ij
ccl ij	c[illegible]ij
ccl[illegible]iiij	ccxxviij
cclxxiiij	ccc[illegible]vij
ccl[illegible]iiij	cc xxj
ccciij	cxc
cccvij	cxc
cccxij	cxc
ccciij	clxxxvj
cccvij	clx[illegible]vj
ccc ij	clx[illegible]vj
ccc ij	cl[illegible]x ij
cccvj	clx[illegible]ij
cccxij	cl[illegible]xvij
cccxl	cc iij
cccxl	cc vij
cccxlj	cc[illegible]j
cccxlj	cc xiij
ccc lj	ccxxv

Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.	Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Ioannes.
ii	xix	i	iiii	clv	xc	clxxxviii	cxix
iiii	xxxi	iii	vii	clxvii	xcii	cxc	cxxiii
vi	xliii	v	viii	clxxi	xciiii	cxcii	cxxv
xiii	xlvi	ix	xi	clxxvii	ci	cxcvii	cxxvii
xxiiii	lviii	xix	xiii	clxxxi	ciiii	cci	cxxx
xxvii	lxii	xx	xvi	clxxxiiii	cxxiii	cciii	cxxxii
xxix	lxx	xxii	xviii	clxxxvi	cxxxi	ccviii	cxxxiiii
xxxiii	lxxiiii	xxviii	xxii	clxxxviii	clxxxvi	ccx	cxxxv
xxxv	lxxxi	xxxi	xxiiii	cxci	ccxiii	ccxiiii	cxxxviii
xxxvii	lxxxviii	l	xxvii	cxcvi	ccxxxv	ccxxiii	cxl
xxxix		li	xxix	cc		ccxxv	cxliii
xlii		lxvii	xxxi	ccx		ccxxvii	cxlv
xlv		lxviii	xxxiii	ccxii		ccxxxvi	cxlvii
lii		lxxii	xxxvi	ccxviii		cclii	cxlix
lvi		lxxv	xxxix	ccxxii		cclvi	cli
lxxv		ciiii	xli	ccxxvii		cclix	cliiii
lxxxi		cvi	xliiii	ccxxx		cclxiiii	clv
lxxxix		cvii	xlv	ccxxxiii		cclxxi	clvi
xci		cxiii	l	ccxxxv		cclxxiii	clviii
xcix		cxvii	lii	ccxxxix		cclxxvi	clxiii
ci		cxxii	liiii	ccxlv		cclxxviii	clxv
cv		cxxiiii	lvi	cclxviii		cclxxxiii	clxvii
cix		cxxxi	lviii	cclxxiii		cclxxxviii	clxix
cxiii		cxliii	lx	cclxxxiii		ccxcvi	clxxi
cxv		cxlix	lxii	ccciii		ccxcviii	clxxii
cxviii		cli	lxiiii	cccxix		ccci	clxxvii
cxxiiii		cliiii	lxvi	cccxxiiii		ccciiii	clxxix
cxxvi		clviii	lxviii	cccxxvii		cccvi	clxxxi
cxxxvi		clxiii	lxxi	cccxlv		cccviii	clxxxix
cxl		clxiiii	lxxiii	cccli		cccxvi	cxci
cli		clxvi	lxxv	ccclv		cccxx	cxciii
		clxxiiii	lxxviii			cccxxvi	cxcv
		clxxvi	lxxxi			cccxxxi	cc
		clxxviii	lxxxiiii			cccxxxiiii	ccii
		clxxx	lxxxvi			cccxxxix	ccv
		clxxxiii	lxxxix			cccxlii	ccvii
			xcii				ccx
			xciiii				ccxii
			xcvii				ccxiiii
			cxcix				ccxvi
			cii				ccxviii
			ciiii				ccxx
			cvi				ccxxiiii
			cviii				ccxxvi
			cx				ccxxviii
			cxii				ccxxx
			cxv				ccxxxii
			cxvii				

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS IN TERTIVM PROLOGVM D.Hieronymi in Matthæum Enarratio.

PLVRES fuisse, qui Euangelia scripserunt, Lucas Euangelista testatur, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completa sunt: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt sermonem, & ministrauerunt ei: & perseuerantia vsque ad præsens tempus monumenta declarant.

PLures fuisse. Iste est tertius prologus Hieronymi super omnes quatuor Euangelistas, & in materia concordat cum primo eiusdem. Sed hic latius explicantur, quæ ibi breuiter tacta sunt. Et diuiditur in duo, quia primò agit Hieronymus de Euangelistis, qui reprobati sunt, secundò de illis, qui ab Ecclesia recepti sunt, ibi, [Ecclesia autẽ.] Prima in duas, quia primo declarat quomodo multi Euangelia scripserunt; secundo quare recepta non fuerunt, ibi: [Quæ à diuersis auctoribus.] Ista in duas secundum quod ponuntur duæ causæ, quare non fuerunt recepti isti Scriptores Euangeliorum. Secunda ibi cum hoc tantum. Intentio huius prologi est ostendere, quòd multi fuerunt Scriptores Euangeliorum: sed illorum Euãgelia recepta non fuerunt, & quod sola quatuor Euangelia recepta sunt, & quare ista recepta sunt, & illa reiecta. Circa primum dicitur. [Plures fuisse, qui Euangelia scripserunt, Lucas Euangelista testatur:] Id est multi fuerunt, qui scripserunt Euangelia, scilicet, præter istos quatuor, quos Ecclesia suscepit. Et hoc probat dupliciter, primò auctoritate Lucæ 1.c. ex ipsa rei euidentia, scilicet quia Euangelia adhuc manebant ibi, & perseuerentia vsque ad præsens tempus monimenta declarabant. Lucas autem testatur plures fuisse, qui scribere voluerunt, vel conati sunt. Et hoc Lucas dicit in proœmio sui Euangelij, dicens: [Quoniam quidem multi conati sunt, ordinare narrationem rerum.] Ista verba sunt verba Lucæ in principio libri sui, vbi ponit prologum contra conditionem aliorum Euangelistarum, & in illo dirigit Euangelium suum Theophilo magno viro in vrbe Antiochena, & exprimit causas quare scribere voluit. Et ad hoc dicit, quòd ipse de rebus istis, quas scripturus erat, erat plenè informatus, licèt multi alij non informati conati sunt ordinationem facere de istis rebus, scilicet Euangelicis, & non potuerunt conuenienter facere. Et isti sunt, de quibus Hieronymus dicit. [Rerum quæ in nobis completæ sunt:] Id est, de rebus Christi, quæ pertinent ad Euãgelium, quæ completæ sunt in nobis, id est, de quibus habemus completam notitiam. In quo innuit, quòd alij non habebant plenam notitiam. Et ob hoc dicit, quod conati sunt ordinare narrationem, quasi dicat non potuerunt, sed solum conati sunt. [Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi viderũt sermonem.] Quia dixerat Lucas, se plene instructum de rebus istis, ostendit per quam viam erat instructus, scilicet per doctrinam, quia sic tradiderunt, id est, docuerunt eum. Et vt doctrina ista videatur esse alicuius ponderis, & cui assentiendum sit, dicit quòd hanc tradiderunt illi, qui viderunt. Et ista erat certissima cognitio. Et dicitur, qui viderunt sermonem, & est impropria locutio, quia sermo nõ videtur, sed auditur. Accipitur tamen interdum sic in scriptura, vt Exo.20.c. scilicet. Omnis populus videbat voces, id est, audiebat. Accipitur tamen hic sermo pro ipsa re facta. Nam sic in scriptura sæpe sermo, vel verbũ accipitur pro rebus, vt patet 1.Reg.3.c. scilicet. Ego faciam verbum, quòd qui audierit tinnient ambæ aures eius, id est, faciam rem terribilem, scilicet destructionem domus Hely Sacerdotis.

F Et secundo Reg.1.c. dicitur, Quod est verbum quod factum est in castris? id est, quod est, vel quod accidit in castris. Ita isti viderũt res gestas à Christo. Et isti erant Apostoli, & alij qui Christum viuentem secuti sunt. Lucas tamen non ponit istam improprietatẽ, quam ponit hic Hieronymus, sed dicit: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Lucas in proœmio suo: Sensus tamen idem est. [Et ministrauerunt ei:] Qui ministrauerunt sermone, scilicet, prædicantes ipsum. Nam Christus instituit eos, qui secum sunt ipsum in testes, & prædicatores eorum, quæ viderãt. Actuum. 1.c. scilicet: Et eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Et isti ministri sermo-
G nis tales erant, quòd in eo errare non possent. Nam cum Christus eos instituisset, non institueret, nisi quos ad hoc sciret idoneos, vel potius quos ipse ad hoc faceret idoneos. Et sic cum aliquis dicat se instructum ab illis, quos Christus instituit ministros sermonis sui, probat sufficiẽter doctrinam illam esse authenticam. Et hoc volebat ostendere Lucas. [Et perseuerantia vsque ad præsens tempus monimenta declarant.] Ista est secunda probatio, quod fuerint plures Euangelistæ, scilicet, quia libri eorum manebant vsque ad tempora Hieronymi. Et vocantur libri monimenta, dicta à monendo, scilicet, quia monent hominem, quasi loquantur ei. Sicut enim qui alicui loquitur instruẽdo eum in bono, vel malo, dicitur eum monere in bono,
H vel malo: ita quia in libris continentur doctrinæ, dicuntur monumenta.

Qui sint illi, qui conati sunt scribere Euangelia, de quibus ait Beatus Lucas? Quæstio I.

QVæritur, qui sint illi, de quibus Lucas dicit, quòd conati sunt ordinare narrationem, id est, scribere Euangelium? Aliqui dicunt, quòd sunt illi, quorum Euangelia infra nominãtur, scilicet, iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomæum, duodecim quoque Apostolorum. Sed dicendum, quòd hoc non est satis verisimile. Primò quia illi fuerunt hæretici, vel
I quasi omnes, et scripserunt ista Euangelia, vt fauerent hæresibus suis sub nomine auctoritatis Euangelicæ, sicut dicit Hieronymus in litera, scilicet, quæ à diuersis auctoribus edita diuersarum hæresum fuere principia. Non est tamen verisimile istos tunc fuisse, quia illi, de quibus Lucas dicit, scripserunt ante eum, & tamen ipse scripsit non longo tempore post mortem Christi, cum de veris Euangelistis non fuerint ante eum nisi duo, scilicet Matthæus, & Marcus. Hæreses tamen nõ erant tunc in Ecclesia, quia tunc viuebant omnes Apostoli, & poterant illas illico extirpare: licèt ipsi præcognouerunt futuras hæreses, sicut dixit Paulus inf. 1. ad Corin. 11. scilicet: Oportet hæreses esse. Multo autem tempore post Christi passionem cùm
K iam mortui essent quasi omnes Apostoli præter Ioannem, insurrexerunt quidam heretici in Asia, scilicet, Nicolaitę, de quibus Apocal. 2.c. & Ebionitæ, & Cerinthiani, contra quos ipse Beatus Ioannes scripsit Euangelium, vt dicitur infra in litera. Ante tamen, quàm Beatus Lucas scriberet Euangelium, non erat verisimile fuisse hæreticos. Item dato quòd aliqui tunc esse inciperent, non conueniebat hoc, quia quòd hæretici scribant Euangelia in defensionem suarum hæresum, signat ipsas hæreses ab aliquanto tempore ortas esse, & ad earum defensionem contingi Euangelium. Et non est satis verisimile hoc potuisse acci-

dere in tam breui tempore. Secundo quia plurimi isto- A
rum scripserunt Euangelia sub nominibus Apostolorum,
vt patet infra in litera. Hoc autem non poterat esse tem-
pore Lucæ, scilicet, antequam ipse scriberet, quia tunc vi-
uebant omnes Apostoli, & si falso scriberetur Euāgelium
nomine alicuius ipsorum, mox inueniretur falsitas: cùm
ille cuius nomine scriptum erat, assereret se non scripsisse,
& non proficeret ista fictio. Ideo oportet ꝙ post mortem
ipsorum ista scriberentur, quando probari non posset an
illi hoc scripsissent. Ergo non scripserunt isti ante Lucam.
Tertio patet, quia falsitates, quas isti admiscebant Euan-
gelijs suis, non habuissent locum ante Lucam, quia mane-
bant tunc omnes Apostoli, & plurimi alij, qui cum Domi-
no fuerant, & singula viderant: ideo si quis falsum scribe-
ret de gestis, vel doctrina Domini, illico à tota Ecclesia cō-
uinceretur mentitus. Vnde non poterat esse locus hæreti- B
cis, quousque tota illa generatio decederet, & succederent
alij in Ecclesia, qui non vidissent Dominum: tunc poterāt
falsa confingi. Ergo ante Lucam non scriberent isti hære-
tici. Sed obijcietur ꝙ ista est sententia Hieronymi in litera
introducentis Euangelia istorum. Dicendum ꝙ Hiero-
nymus non introducit ista Euangelia volens innuere, ꝙ
omnia fuerint ante Lucam, sed solùm inducit ad proban-
dum, ꝙ fuerunt scripta multa Euangelia. Nam istud est,
ꝙ ipse intendebat hic probare, quia in principio dixit plu-
res fuisse, qui Euangelia scripserāt. Et hoc probauit primò
auctoritate Lucæ in prologo suo, qui introduxit multa
Euangelia, quæ manebāt vsque ad tempus Hieronymi, &
sunt illa, quæ nominat in litera. Vnde vna probatio non
pertinet ad aliam. Item patet, quia dato ꝙ posset concedi
Hieronymū voluisse aliquos istorum fuisse ante Lucam: C
dicere tamen ꝙ omnia ista Euangelia hic nominata volue
rit Hieronymus ante Lucam esse, non est verisimile, quia
postquam nominat multa Euangelia, subditur, scilicet, ac
reliquorum, quos enumerare longissimum est. Per quod
Hieronymus comprehēdit omnes falsos Euangelistas, qui
fuerunt ante tempus suum. Nemo tamen diceret Hiero-
nymum putare omnia Euangelia falsa, quæ fuerunt ante
tempus suum fuisse scripta ante Lucam: cùm constet tem-
poribus illis, quibus maximè vigebant hæreses in Ecclesia
ab hæreticis multos libros fuisse falsè scriptos tanquam es-
sent libri Sacræ Scripturæ. Alij dicunt, ꝙ Lucas intellexit
de alijs duobus Euangelistis, qui fuerūt ante eum. s. Mat-
thæo, & Marco, sed hoc non conuenit. Primo quia ipse vr̃
ex modo verborum illos increpare. s. ꝙ conati sunt, quasi
dicat, ꝙ non fecerunt, vel ꝙ non benè fecerunt: maximè D
quia dicit ibi narrationem, quæ in malum sonat, vt Hieron.
innuit distinguendo eam contra historiam, vt infra in lite-
ra, quasi historia contineat veritatem, & narratio fictionē,
vel voluntatem humanam. Lucas tñ non auderet arguere
Matthæum, aut Marcū, qui omnia verè scripserant, & eo
spiritu, quo ipse. Nam si illos argueret, quos Spiritus San-
ctus approbauit, seipsum argueret, & ipse solus mentire-
tur, & non mereretur poni in numero Euangelistarum.
Secundò quia Lucas vr̃ se præferre illis Euangelistis, cùm
ait, multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quę in
nobis completæ sunt. q. d. in nobis sunt completæ, & non
in illis: ideo nos potuimus ordinare historiā, & illi nō, vel
nō potuerunt cōuenienter ordinare. Lucas tñ non se præ-
poneret Marco, aut Matthæo. De Matthæo patet, qa ipse
videbatur maior, ꝗ Lucas, quia Matthæus viderat Chri- E
stum, & fuerat semper cū eo: Lucas autem non vidit. Pro-
bat autem Lucas doctrinam suā esse authenticā, quia ipse
audiuit ab illis, qui viderunt. Esset ergo à fortiori magis
authētica ex hoc doctrina Matthęi, quia à nemine audie-
rat, sed ipse viderat. De Marco patet ꝙ non se præponeret
ei Lucas, cū fuerit Marcus instructus à Petro, qui omnia
familiarius viderat, quam ceteri, & ipse fuit primus, qui à
Christo vocatus est. Matt. 4. c. Vnde plura poterat vidisse,
quam ceteri. Item omnes veri Euangelistæ per eundem
Spiritum Sanctum scribebant, ideo nullius se auderet al-
teri præponere, cum essent æquales. Non potest ergo in-
telligi, ꝙ loquatur hic Lucas de Matthæo, & Marco, qui
fuerunt ante ipsum. Dicendum ꝙ potest intelligi dictum
Lucæ de quibusdam Christianis bonæ affectionis, qui fue
runt contemporanei Lucæ, & desiderabant ordinare hi-
storiam gestorum, & dictorum Christi. Quia tamen non
erant plenè instructi circa ista, non poterant libros conde
re, nec condiderūt. Et hoc propriè significat litera, scilicet
multi conati sunt ordinare narrationem. Conatus autem
importat desiderium sine effectu. Alioquin si Lucas inten-
deret dicere, quòd alij scripserant, & non bene: non dice-
ret, quòd conati sunt, sed ꝙ incompletè narrationem or-
dinauerunt, vel malè, & ꝙ ipse completè ordinauit illam.
Iste sensus multum competit literæ: non tamen est ad in-
tentionem Hieronymi, qui vult ex dicto Lucæ probare
multos fuisse scriptores Euangeliorum. Dici potest ad in-
tentionem Hieronymi. quòd ante Lucam fuerunt aliqui,
non quidem hæretici, sed boni Christiani, qui scripserunt
Euangelia, non tamē collegerunt sufficiēter facta, & dicta
Christi: quia non erāt plenè instructi in illis. Et hoc etiam
valde competit literæ: quia dicit, ordinationem rerū, quæ
in nobis completæ sunt, quasi dicat, in alijs non erant com
pletæ, ideo licèt vera scriberent, non tamen plenè, scilicet
non scripserunt omnia verba necessaria. Et ex hoc patet
etiam, quòd isti non erant hæretici, quia si falsa, & impia
de Christo scripsissent, non argueret eos Lucas, quòd nōn
plenè ordinauerant narrationem: sed argueret eos de im-
pietate, & falsitate, quæ valde deterior est, quàm incom-
pletio operis.

An Beatus Lucas conuenienter dicat se instructum?
Quæstio II.

QVæritur vlterius de B. Luca, an cōuenienter dicat se
instructum, quantum sufficit ad auctoritatem sa-
cræ scripturæ, quam scribebat? Dicendum quòd
B. Lucas non vidit Christum: de veritate tamen eorū, quę
scripsit, constabat sibi dupliciter, & vterq; modus erat in-
fallibilis. Primò per Spiritū Sanctum. Nam omnes Euan-
gelistæ, immo omnes scriptores vtriusq; testamēti Spiritu
Sancto dictante scripserunt, secunda Pet. 1. c. Idem vult
Hieronymus infra in litera dicens, quòd Euangelia mul-
torū reiecta sunt ab Ecclesia: quia scripserunt non dictāto
Spiritu Sancto. Idem de Luca patet in prologo Hiero. su-
per Lucam, quòd Spiritu Sancto instigante in Achaię par
tibus scripsit Euangelium: sed Spiritus Sanctus non potest
mētiri, id est certitudo eorum, quæ Lucas scribebat, ideo
erat tanta, quāta requirebatur in sacra scriptura. Secundo
cōstabat Lucæ de veritate dictorum suorum ex doctrina
infallibili: quia ipse instructus est ab illis, qui mentiri non
poterant. Nam instructus est à Paulo, quem semper secu-
tus est. Paulus autem per reuelationem Christi accepit
Euangelium. ad Gal. 1. c. & sic non poterat ibi esse error,
quia scribens illud Lucas de ore Pauli, esset quasi scribens
de ore Christi. Et Lucas instructus est ab Apostolis alijs,
cum dicat ipse: Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi
viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Nullus tamē fuit,
qui ab initio vsq; ad finem videret omnia gesta Christi, &
instituerettur ab eo prædicator eorum quæ viderat, nisi
Apostoli: ergo ab Apostolis doctus est. Apostoli autem cū
à Spiritu Sancto fuissent confirmati, errare non poterant,
maxime in eis, quę ad fidem pertinebant: ideo infallibili-
ter Lucæ constabat de veritate dictorum suorum. Item
quia isti, qui eum docuerant, viderant omnia. In probatio
nib. aūt humanis nulla plenior est quā per visum. Dicen-
dum tamen, quòd iste modus licèt sit satis certus, attamen
non est ita certus sicut aliquis de duobus pręcedentibus,
quia visus interdum falli potest. Sed Spiritus Sanctus, qui
in duobus modis præcedentibus operatur, nō potest falli.
Quare Lucas volens ostendere Theophilo certitudinem,
& veritatem doctrinę suæ: cum haberet illos duos modos
supra positos firmissimos ad hoc probandum, accepit il-
lum, qui erat infirmior, scilicet, quòd eruditus est ab illis,
qui viderant. Et de quibusdam alijs pertinentibus ad cer-
titudinem ipsorum Euāgelistarum declaratum est in pro-
logo nostro in quadam quæstione.

Quæ à diuersis auctoribus edita diuersarum hæresum
fuere principia: vt est illud iuxta Aegyptios, & Thomam,
& Matthiam, & Bartholomæum: duodecim quoque Apo-
stolorum, & Basilidis, atque Appellis, ac reliquorum, quos
enu-

enumerare longissimum est, cum hoc tantum impræsentiarum necesse sit dicere, extitisse quosdam, qui sine spiritu, & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quam historiæ texere veritatem. Quibus iure potest illud Propheticum coaptari: Væ qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suum, qui dicunt: Hæc dicit Dominus, & Dominus non misit eos. De quibus & Saluator in Euangelio Ioannis loquitur: Omnes qui ante me venerunt, fures fuerunt, & latrones.

Prima cã quare oĩa Euãgelia aũa pter quatuor ab Ecclesia sũt reiecta.

[Quæ à diuersis auctoribus edita diuersarũ hæresum fuere principia.] Hic ponuntur causæ, quare ista multa Euangelia reiecta sunt, & est ista prima causa, s. quia fuerunt principia diuersarum hæresum. Nihil tamẽ est propter quod magis aliqua scriptura debeat reijci quam hęresis: oĩa hæresis directè repugnat fidei, quam introducit sacra scriptura. Potuerunt ista Euangelia esse dupliciter principia hęresum. Vno modo, s. quia in ipsis continerentur hæreses. Sed tunc dicetur. Quõ stabit hoc, quia supra dictũ est, ꝙ hæretici ad fauendum suis erroribus scribebant Euangelia, quibus miscebãt errores suos: vt inde auctoritatẽ reciperent. Dici pôt quod Euangelia ista erãt principia istarũ hæresum, nõ quidẽ, quod ibi acciperent originem ad easdem, sed quod acciperent originem inde ad manendum: vel quia fortè hæreses aliquæ quando inchoauerunt, habebant paucos sequaces, & erãt paruæ auctoritatis, cũ vero insertæ sunt quibusdam falsis Euangelijs, cęperunt ex tunc habere auctoritatem, & sequaces. Et potuerunt longo tempore manere, quòd aliàs non habuissent. Secundo modo poterant esse Euãgelia ista principia hæresum, non quidem quod auctores essent hęretici, nec intenderent hæresim introducere: sed occasione quorundam ibi positorũ ab aliquibus inchoata est noua hæresis, & vterque modus satis cõuenit literæ. Isti diuersi auctores Euangeliorum non nominantur: quia nec scribebant sub nominibus suis communiter: sed intitulabant libros suos nominibus Apostolorum, vt patet in litera. Aliquorum tamen nomina habentur sicut Basilidis, & Appellis, de quib. infra in litera, & Luciani, & Hesychij, vt patet supra in 2. prol. Hieron. [Vt est illud iuxta Aegyptios] i. sic erat illud Euangelium, ꝙ vocatur iuxta Aegyptios. i. Euãgeliũ Aegyptiorũ. Et fortè sic vocabatur, quia apud Aegyptios maxime tenebatᷣ, vel q̃a cõstabat illud ab aliquibus Aegyptijs fuisse cõditũ. Sic ẽt vocabatur aliud Euangeliũ Nazarenorũ, & similia a diuersis hominibus, vel gentibus. [Et Thomam, & Matthiam, & Bartholomæum. Non est intelligendũ, quod dicerentur isti tres fecisse vnũ Euangeliũ: sed quilibet eorum dicebatur fecisse vnum, sicut Marcus, Lucas, & Ioannes. Ista Euangelia, quæ nominãtur ab Apostolis fuerunt facta ab hæreticis: quia de Apostolis soli duo fuerunt Euangelistæ, s. Matthæus, & Ioãnes. Et ista nominata ab Apostolis erant deteriora omnibus, & magis facta in fraudem. Et quia talia ibi ponebantur, quæ communiter non reciperentur: præposuerunt eis hæretici nomina Apostolorum: vt propter eorum auctoritatem reciperentur: & ista sunt peiora ceteris. Nam illi, qui scribebant nominibus proprijs, faciebant hoc, vel ex caritate, vt ceteris proficerent, vel desiderio honoris. Si tamen ipsi scriberent talia quæ non reciperentur, vel non esset verisimile recipi: non putarent inde se honorem consecuturos: sed potius ignominiam. Ideo isti pauca scribebant quæ possent fidei præiudicare. [Duodecim quoque Apostolorum.] Non est sensus quòd omnibus intitularetur vnum volumen: quia tunc superflue expressum esset supra, scilicet, Thomam, Matthiam, & Bartholomæum, cùm isti essent de duodecim Apostolis: sed est sensus quòd cuilibet de duodecim Apostolis vnum volumen Euangeliorum ascribebant. Et ad hoc expressit Hieronym. de tribus illorum, scilicet Thoma, Matthia, & Bartholomæo. Et postea posuit vnam clausulam generalem, scilicet duodecim quoque Apostolorum, idest non solum istis nominatis ascribebantur Euangelia: sed etiam singulis de duodecim Apostolis, hoc est præter Matthæum, & Ioannem: quia illi iam scripserant propria Euangelia, & non poterant eis alia ascribi: quia mox appareret falsum esse: cum ista iam recepta fuissent per totam Ecclesiam. [Et Basilidis atque Appellis.] Isti

F duo scripserunt Euangelia nominibus proprijs, non tamen fuerunt viri illustres, quorum mentio apud auctores habeatur. Nam etiam hæreticos aliquos Hierony. ponit in lib. Illustrium virorum: quia fuerunt in multis sapientes, licèt circa fidem errauerint. [Ac reliquorum, quos enumerare longissimum est.] Id est, multi alij Euangelia scripserunt, quos solum nominare esse longissimum. De his fuerunt Lucianus, & Hesychius, qui inter Græcos Euangelia scripserunt, & generaliter in omnibus libris noui testamenti aliquid addiderunt, quos tamen Ecclesia non suscepit, sed pauci, & peruersi homines eorum tenebant libros, vt patet supra in 2. prologo Hierony. qui incipit. Beatissimo Papæ. [Cum hoc tantum impræsentiarum necesse sit dicere.] Hic ponitur secunda causa quare libri istorum non fuerunt recepti, scilicet, quia non scripserunt

G per Spiritum Sanctum. Ecclesia tamẽ nullam scripturam recipit in Canone librorum suorum nisi de qua constet, quòd per Spiritũ S. dictata est. Et dicitur impræsentiarũ, idest in præsenti, vel nunc non est necesse allegare aliam causam, quare non recepta fuerunt: nisi quia fuerunt quidam homines: qui sine Spiritu Sancto scripserunt, & illa non sunt recepti. Quasi dicat multæ causæ sunt, quare nõ fuerunt recepta istorum Euãgelia. Nam supra in prologo nostro in quadam quæstione fuerunt positæ octo causę. Et Hieron. allegauit aliquas causas mysticas supra in prologo primo, & tamen impræsentiarum, idest nunc non est necesse exprimi aliam causam, quia ista sufficit. Est impræsentiarum vna dictio, & est aduerbium temporis, & sæpe vtitur eo Hierony. [Extitisse quosdam, qui sine Spiritu, & gratia Dei] Id est fuerũt quidam, qui sine Spiritu Sancto

H dirigente eos, & gratia Dei scribere voluerunt. Nemo potest scribere sine Spiritu Sancto: quia cum Deus sit causa prima, necesse est, quòd concurrat ad omnem actum, quia aliàs cessarent causæ, quæ non operantur nisi in virtute primæ, cum etiam ab ea in suo esse conseruentur: sed Spiritus est Deus, & actiones triũ personarum ad extra sunt eędem; ideo nemo potest operari sine Spiritu Sancto: maximè quia quando dicitur Spiritus Sanctus aliquid in nobis facere, vel nos aliquid facere per Spiritum Sanctum, non accipitur Spiritus Sanctus pro Persona, sed pro tota Essentia Diuina, quæ est, & recte vocatur Spiritus Sãctus, quia Spiritus est Deus. Ioann. 4. & sanctus est, quia Deus immaculatus est. Etiam quia dixit: Sancti estote, quia ego

I sanctus sum. Leuit. 11. & 19. Sed dicitur operari quis sine Spiritu Sancto: quando Spiritus Sanctus nõ dirigit eum specialiter, vel supernaturaliter. Et sic omnes actiones naturales, vel humanitus factę, sunt sine Spiritu Sancto. Etiã quia nemo diceret bestias operari per Spiritum Sãctum, & tamen illæ nihil possunt, sicut nec homines nisi Deus concurrat in actibus earum, ita isti scripserunt sine Spiritu Sancto: quia non direxit eos specialiter ad hoc, quòd non possent errare dictando quidquid deberent scribere. Illi autem, qui per Spiritum Sanctum scribunt, nihil ingenio suo, aut volũtate scribunt: sed solum quidquid dictat eis Spiritus Sanctus quasi oretenus eis loqueretur. 2. Pet. 1. Sed dicetur: ad quid dixit hic Hieron. sine Spiritu Sancto, & gratia Dei: quia qui agit per Spiritum Sanctum, non potest agere sine gratia Dei, & qui agit per gratiam Dei, non potest agere sine Spiritu Sancto. Dicendum, ꝙ conuenienter ponuntur ista: nam ad hoc quòd aliquis cõ-

K uenienter scribat Euangelium, tria requiruntur. Primum quòd à Deo ptãtem accipiat. Secundum quòd Deus specialiter illum moueat, & inclinet ad scribẽdum. Tertium, quòd in scribendo illum dirigat dictando ei, quod scribẽdum est, ne erret. De primo patet, quia scribere Euangeliũ est actus Euangelistæ, & Euangelista est quidam gradus in Ecclesia. ad Ephe. 4. capit. Et iste non datur nisi a Deo: quia dicitur ibi, quòd Deus dedit in Ecclesia quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas. Cum ergo Deus istos ponat: non pertinet ad aliquem vsurpare sibi istum gradum, nisi sibi illum det ille, ad quem pertinet ponere, & distribuere partes in Ecclesia, qui est Deus, vt patet. 1. ad Cor. 22. cap. & ad Ephe. 4. cap. Sicut non potest esse Episcopus ille, qui à nullo constituitur: sed per se ipsum Episcopatum vsurpat, vel inuadit, maxime, q̃a Apostolus prohibuit hoc generaliter

Tria requiruntur ad scriptorem Euãgelij.

in

in qualibet dignitate Ecclesiastica, dicens: Nemo indifferenter sibi sumit honorẽ, sed qui vocatur à Deo tãquam Aaron. ad Hebr. 5. c. Et subditur ibi de Christo, quòd ipse non clarificauit seipsum, vt Pontifex fieret: sed ille clarificauit eum, qui dixit ei: Tu es filius meus. Sed Euangelistam esse est magna dignitas in Ecclesia, sicut est esse Pontificem: immo maior: quia Euangelistę ponuntur ante pastores, qui sunt Pontifices, ad Ephe. 4. c. Ergò nemo potest esse Euangelista nisi Deus fecerit eum Euangelistã. De secundo patet, quia dato quod aliquis sit à Deo factus Euangelista, non oportet, quod omni tempore, quo est Euãgelista scribat, sed aliquãdo scilicet quando Deus eum instigauerit ad scribendum. Sic Hieron. de B. Luca in prolog. super Lucam. s. quod Lucas Spiritu Sancto instigante scripsit Euangelium. De tertio patet, quia dato quod Spiritus Sanctus inclinaret aliquem ad scribẽdum, si tamen ipse non dictaret ei quid scriberet, erraret: quia ista sunt distincta scilicet inclinari ad scribendum, & scire quid scribendum sit, & vnum potest esse sine altero: ideo Deus eis, quos inclinat ad scribendum, dictat quid scribant: vt non ingenio, vel voluntate sua scribant, sed Deo dictante. 2. Pet. 1. Ista tria signauit hic Hieron. per gratiã, & Spiritum Sanctum. Nam ista potestas, per quam quis constituitur Euangelista, est quædam gratia gratis à Deo data: vt patet 1. Corinth. 12. c. vbi ponuntur Apostoli, Prophetæ, Interpretationes sermonum, genera linguarũ, curatio ægritudinũ, & reliqua, per q̃ cõstituuntur partes Ecclesiæ diuersæ, & vocantur omnia ista gratiæ. Nam dicitur, diuisiones autẽ gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Sic ẽt dicitur ibi, gratia sanitatum: Ergo Euãgelistam esse, & Prophetam, & Apostolum vocatur ibi gratia. Duo C sequentia intellexit ibi Hier. per Spiritum Sanctum. s. inclinationem, qua ad scribendum inclinatur Euangelista, & ipsum dictamen quod Deus dictat Euãgelistæ in corde quid scribere debeat, & sic Hier. posuit ista duo tanq̃ distincta. [Conati sunt magis ordinare narrationem, q̃ historiæ texere veritatem.] Inter narrationem, & historiã non vr̃ esse differentia, quia historia est rerum gestarum narratio: etiã narratio est relatio gestarum rerum. Hiero. tñ hic facit differentiam inter vtrumq; s. q̃ historia sit vera descriptio rerũ gestarum. Nã historiam s̃m Græcos à Theorin, q̃d est videre dr̃: quia de reb. visis est. Et apud antiquos nemini historiam scribere licebat, nisi qui reb. gestis interfuisset. Narrationem vocat relationem rerum verarum, vel verisimilium cõpositam humano ingenio. Sicut fuit de libro Esther, qui in vulgata editione scriptus est, & multa continet, de quibus in Hebræo nõ apparet, nec constat vera fuisse. Sed sunt talia quæ pro tempore dici, aut cogitari poterant, sic ait Hieronym. in prologo super Esther, scilicet. Hunc librum lasciuiosis hinc inde verborum funibus vulgata editio trahit: addens ea, quæ ex tempore dici poterant, & audiri: sicut solitum est scholaribus ex disciplinis sumpto themate excogitare, quibus verbis vti potuit, qui iniuriam passus est, vel iniuriam fecit. Motiuum Hieron. est, quia Lucas dixit, quòd multi conati sunt ordinare narrationem, quasi dicat magis ordinauerunt narrationem, id est, quandam relationem secundùm ingenium suum, quàm veritatem historiæ, id est, gestorum, sicut realiter acciderunt. [Quibus iure potest illud propheticum coaptari:] Id est, illis Euangelistis iure, id est, iustè coaptatur, id est, conuenit illud propheticum, scilicet Ezech. 13. c. Et arguit Hiero. cõtra istos, quia sine gratia Dei, id est, sine hoc q̃ cõstituerentur Euangelistæ voluerunt scribere Euãgelium, sicut qui dicunt se Prophetas, & Deus non misit illos. Et tamen sicut nemo potest esse Propheta, nisi Deus ei loquatur: ita nemo potest esse Euangelista, nisi eũ Deus constituerit, quia de eis simul dicitur ad Eph. 4. c. & 1. Cor. 12. c. quia Deus dedit, vel posuit in Ecclesia quosdã quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas. [Vę qui prophetãt de corde suo:] Id est. Malũ veniet illis. Nã Deus iubebat interfici eos, qui prophetarent cùm Deus nõ mitteret illos. Deut. 18. c. & ponitur pœna istorũ etiam Ezech. 13. c. Et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt: & in scriptura Domus Israel non scribentur, nec in terram A Israel ingredientur. Dicit prophetare de corde suo, cui Deus nihil loquitur, sed ipse fingit, quæ vult. Ita est de Euangelistis, qui de corde suo euangelizant scribendo ea, quæ Spiritus Sanctus eis non dictat, sed ipsi scribunt vt volunt, & tamen vt essent veri Euangelistę ita necesse erat, quòd Spiritus Sanctus dictaret eis scribenda, sicut quòd Prophetis diceret annuncianda. [Qui ambulant post Spiritum suum:] id est, qui sequuntur desideriũ suũ, & non sequuntur voluntatem Domini. Ideo dicunt quæ volunt, & non quæ Deus inspirat, cùm nihil eis inspiret. [Qui dicunt, dicit Dominus, cũ Dominus non misit eos] id est quando ipsi annũciant populo aliquid tanquã Prophetæ dicunt, hoc dicit Dominus, & sic mentiuntur: quia Deus nihil eis dixit. Totum hoc, & multa alia contra similes Prophetas habetur Ezech. 13. c. [De quibus, & saluaB tor in Euangelio Ioãnis loquitur]. s. de istis Prophetis, qui veniunt quando non mittuntur, Christus loquitur in Euangelio Ioannis, scilicet Ioan. 10. cap. [Omnes qui ante me venerunt, fures fuerunt, & latrones.] Hoc dixit Christus volens significare se esse pastorem animarum nostrarum, & quòd pastor bonus intrat per ostium, & cognoscunt eum oues. Erat ipse pastor, qui per ostium intrauerat. De furibus autem, & latronibus dixit, quòd non intrabant per ostium, sed aliunde. Ideo dicebat, quòd omnes, qui venerant ante eum fuerunt latrones, quia non intrauerunt per ostium.

Quomodo hoc sit verum, quod Christus dicit, quòd omnes, qui venerunt ante eum, fuerint fures, & latrones, cum ex illis multi Sancti Prophetæ fuerint? Quæstio IV.

QVæritur quomodo Christus asserat hoc, quia ante eum venerant multi, qui erant veri Prophetæ, & non fures? Respondet Hieronymus, quòd verum est quantum ad illos, qui missi sunt, non tamen quantum ad illos, qui venerunt: Quia illi, qui veniebant non mittebantur, & isti falsi Prophetæ erant. Christus autem non dixit, quòd omnes, qui missi fuerant ante eum erant latrones, sed solùm illi, qui venerunt, scilicet, auctoritate propria, & Deus non misit illos. Sed dicetur, quòd hoc est satus dubium, quia per hoc non appareret qui erant illi, qui venerant, & qui erant qui mittebantur, & sic verbũ Christi erat incertum. Si autem intelligas, quòd Christus diceret omnes qui venerunt, id est, omnes, qui finxerunt se à D Deo missos, & non erant missi, erant latrones: nihil declarat, nec importat aliquid illud verbum, quia manifestum erat, quòd fingentes se missos à Deo erant pessimi, & sicut fures. Christus tamen nunquam loquitur nisi cũ magna importantia. Ideo videtur dicendum quòd Christus non facit differentiam hic inter uenire, & mitti, quia etiã scriptura dicit aliquos venire, qui tamen missi sunt, sicut patet de Ioanne Baptista, de quo dicitur infra tertio capite. In diebus illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudeæ, & tamen ipse missus est, vt patet Marci primo cap. s. Ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Et Ioannes dixit se à Deo missum. Ioan. 1. cap. scilicet. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Et sic non seruatur ista differentia in scriptura. Dicendum ergo q̃ nec Christus seruauit illam nunc, E sed dixit generaliter omnes, qui venerunt. s. quomodocũque venerint: intellexit tamen. s. qui venerũt dicẽtes se esse Messiam, omnes illi fuerunt latrones, quia oẽs mentiti sunt. Nam licèt multi Prophetæ venissent, siue missi fuissent, nemo eorum dixit se esse Messiam, sed potius negabant: sicut patet de Ioanne Baptista, a quo quæsiuerunt Iudæi an esset Christus. i. Messias, & dixit, non sum ego Christus. Ioan. 1. c. Quod autem Christus de loco loqueretur patet, quia ipse dixit se esse verum pastorem positurũ animam suam pro ouibus suis. Ioan. 10. c. quòd propriè pertinebat ad Messiam, & ipse dixerat se Messiã clare Io. 4. c. cũ dixit mulier Samaritana: scio, quia Messias venit, & Christus dixit ei, Ego sum, qui loquor tecũ. Et quia volebat nũc probare se esse verum Messiã ex multis signis, & tñ Messias futurus vnicus erat: oportebat quòd assereret mentitos oẽs illos, qui hoc sibi nomen ascripserant. Et

fic dixit omnes, qui ante me venerunt, s. vocantes se Messias, fures fuerunt, s. quia hoc nomen sibi furati sunt, & quia furtim introibant ad oues, & non per ostium quod sibi non patebat. Venerunt aut pauco tempore ante Christum duo successiue, qui vsurpauerant sibi hoc nomen. Primus fuit Theodas dicens se esse aliquem magnum, s. Messiam, & consenserunt ei viri quasi quadringenti. Et occisus est ipse, & omnes, qui credebant ei. Post istum venit Iudas Galilæus in diebus professionis, in diebus, quibus numeratus est orbis, & profitebantur singuli in ciuitatibus suis se esse subiectos Romanis: in quibus diebus Christus natus est Luc. 2. c. Iste Iudas dicens se Messiam auertit populum post se. Et ipse periit, & omnes qui consenserunt ei, Act. 5. cap. Quod autem isti vocarent se Messias, patet, quia Gamaliel illa duo exempla introducit in fauorem Christianorum. Comparauit enim Theodam & Iudam Galilæum Christo, dicens quod non persequerentur Iudæi Christianos propter Christi nomen, qui se Messiam Christum dicebat filium Dei, quia si illud opus esset à Deo maneret, si autem ab hominibus dissiparetur, à assecutus ita fuerat de Theoda, & Iuda Galilæo, quorum opus fuerat ab hominibus, ideo dissipatum est. Ideo oportuit, quod istud esset simile factis Christi, quia se vocarent Messiam, sicut ille, quia aliàs non esset hoc ad propositum. De istis ergo Christus intellexit, quod fuerunt latrones. Et non oportet tunc distinguere inter venire, & mitti, distinctio tamen facit ad propositum Hieronymi. Ideo fecit eam.

Qui venerunt, non qui missi sunt. Ipse enim ait: Veniebant, & ego non mittebam eos. In venientibus præsumptio temeritatis: in missis obsequium seruitutis est.

[Qui venerunt non qui missi sunt,] scilicet, omnes fuerunt latrones, scilicet, qui venerunt, quia à seipsis venerunt: non qui missi sunt, quia ego illos misi. [Ipse enim ait veniebant, & ego non mittebam eos,] scilicet, Deus dixit hoc Ezech. 13. c. quasi conquerens de istis, quod venirent, s. dicentes se esse Prophetas, cùm Deus non mitteret eos, scilicet, ad annunciandum aliquid: [In venientibus præsumptio temeritatis est,] s. qui veniunt vsurpantes sibi honorem propheticum cùm non mittantur, præsumptuosi, & temerarij sunt, quia audent vsurpare sibi nomen, & honorem, qui eis non competit: [In missis obsequium seruitutis est,] id est, quod missi veniant, est obsequium quoddam, quod homo præstat Deo in quantum seruus eius est.

An libri Euangeliorum prædictorum tempore Hieronymi essent ab Ecclesia damnati? Quæst. V.

QVæritur de libris illorum Euangeliorum, quæ supra nominantur, quia dubium est an ab Ecclesia damnati essent, & quomodo haberentur tempore Hieronymi? Dicendum, quod isti libri à principio putabantur esse aliud, cum plures eorū scripti essent nominibus Apostolorum. Postea autem inuentis eorum erroribus cœperunt esse suspecti, quousque compertum est eos factos ab hæreticis. Alij autem fuerant facti à non hæreticis, & sub nominibus proprijs. Inuentis tamen erroribus abiecti sunt, sicut patet de codicibus Luciani, & Hesychij, de quibus Hieronymus supra in prologo, qui incipit: Beatissimo Papæ. Omnes autem isti libri postea ab Ecclesia damnati sunt, & inhibitum eos legi, sicut nunc inhibitum est per Ecclesiam ne eisdem Euangelijs, scilicet, omnia Euangelia præter quatuor sunt damnata; vt patet in Epistola Gelasij de libris approbatis, & habetur in Decre. distinc. 15. cap. Sancta Romana. Hoc autem patet. Nam codices Luciani, & Hesychij ab Ecclesia reiecti erant, & nullus eos acceptabat, nisi paucorum hominum peruersa contentio, vt ait Hieronymus in allegato prologo. Illi tamen non erant hæretici, sicut illi, qui scripserant sub nominibus Apostolorum, quia illi deterius scripserant, vt supra dictum est. A fortiori ergo damnarentur codices illorum. Et hoc patet, quia si Ecclesia non damnasset eos, mansissent semper, & diuulgarentur sicut quatuor Euangelistæ. Cum autem dicitur quomodo manebant illi libri tempore Hieronymi: dicendum, quod licèt damnati essent,

F tamen adhuc manebant apud aliquos homines contentiosos, qui non bene obediebant Ecclesiæ sicut dicit Hieronymus, de codicibus Luciani, & Hesychij quod illos paucorum hominum asserit peruersa contentio. Vel forte occultè tenebantur apud aliquos, sicut nunc multi ab Ecclesia damnati sunt, quos adhuc multi seruant. Non manebant tamen illi libri apud multos, sed apud aliquot, & quasi iam desinebant haberi. Et hoc voluit significare Hieronymus dicens: & perseuerantia vsque ad præsens tempus monumenta declarant. Nam non dixit monimenta eorum hoc declarant, sed dixit perseuerantia vsque ad præsens tempus ad diminuendum aliqualiter statum librorum. Quasi dicat: non erant illi libri omnino deleti, sed vsque ad præsens tempus adhuc manebant. Postea emullatim, debuerunt haberi, sicut nunc nullus eorum
G habetur. De illis scribentibus Euangelia an peccauerint scribendo, declaratum est supra in primo prologo Matthæi, scilicet, Matthæus cum primo in quadam quæstione.

Ecclesia autem, quæ Domini voce supra petram fundata est: quam introduxit Rex in cubiculum suum, & ad quam per foramen descensionis occultæ misit manum suam: similis damulæ, hinnuloque ceruorum, quatuor flumina paradisi instar eructans, quatuor & angulos, & annulos habet, per quos quasi arca testamenti, & custos legis Domini lignis mobilibus vehitur.

[Ecclesia autem.] Hic ponitur principale, scilicet, de quatuor Euangelistis, qui recepti sunt. Et diuiditur in
H duo. Primo ponitur, qui sunt isti, qui recepti sunt. Secundo, ponit causas, quare suscepti sunt ibi: Hæc igitur quatuor: prima in duas. Primo ponuntur quædam similitudines, quare Euangelistæ sunt quatuor: secundo ostenditur, qui sunt isti quatuor ibi, [primus omnium.] Circa primum dicitur. [Ecclesia autem, quæ supra petram Domini voce fundata est.] Hoc habetur Matthæi 16. cap. scilicet, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Non intelligitur super hanc petram, id est, super Petrum, quia Ecclesia non est fundata super Petrū, cùm potius ipse Petrus esset fundatus in Ecclesia, cuius filius & pater erat. Item non poterat fundari Ecclesia super Petrum, quia tunc esset Ecclesia Petri: sed non est Petri, immo Christi, qui est caput eius. Item si in Petro Ecclesia fundaretur, posset cadere, & actualiter cecidisset: quia
I lapso fundamento necesse est corruere totum ædificium, sicut dixit Christus, infra 7. cap. de viro stulto, qui ædificauit domum super arenam: Petrus tamen erat talis, qui poterat cadere, & post ista verba Domini cecidit, quia negauit eum ter. Matth. 26. c. Ergo Ecclesia tunc cecidisset. Sed Ecclesia nunquam cecidit: quia fundata est supra firmam petram sicut patet de domo, de qua Christus loquitur, infra 7. cap. quam ædificauit vir prudens: & maximè quia Christus dixit infra 16. cap. quòd portæ inferi non præualebunt aduersus Ecclesiam: si tamen Ecclesia cadere posset destructo fundamento, portæ inferi præualerent contra eam: ergo non fuit fundata Ecclesia in Petro, nec potuit in eo fundari, nec in aliquo homine, sed in Christo solo. Et sic exponit Augustinus in quodam sermone super eundem locum, scilicet, tu es Pe-
K trus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, id est, super hanc petram, quam confessus es: quia petra erat Christus, in 1. ad Corin. 10. c. Et propriè super Christum ædificatur Ecclesia, quia ipse solus est fundamentum. Si autem super Petrum esset ædificata, vocaretur Petrus fundamentum Ecclesiæ, sed falsum est: quia solus Christus est fundamentum, in 1. ad Cor. 3. c. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. De hoc magis dicetur, infra 16. c. & magis in libro nostro de Origine, & distinctione iurisdictionū. Dixit aūt hic Hieron. Ecclesiā fundatā supra petrā, ad innuendū, quod Ecclesia nō errauit, nec errare potuit in his, quę fecit approbādo illos quatuor Euāgelistas, & reprobando oēs alios: quia cum fundata sit Ecclesia supra firmam petram cadere non potest caderet tamen, si erraret circa fidem approbādo libros erroneos, &

reproe-

reprobãdo libros Catholicos. [Quam introduxit Rex in A
cubiculum suum.] Verba sunt Ecclesiæ in Cantic. Canticorum, s. introduxit me Rex in cellaria sua. Can. 1. c. Introducitur autem Ecclesia à Christo in cubiculum, quia sponsa eius est. Nam ad sponsum pertinet introducere sponsam in cubiculum. Christus autem desponsauit sibi Ecclesiam. ad Ephe. 5. c. Ideo dicitur introducere eam in cubiculum, & per hoc significatur magnus Christi amor, & familiaritas ad Ecclesiam, quia introduxit eam in secreta cubiculi sui. [Et ad quam per foramẽ descensionis occultæ misit manum suam.] Alludit hic Hieronymus verbis Salomonis Can. 5. scilicet: Dilectus meus misit manũ suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Et ponitur ibi, quòd ista est vox Ecclesię ad Christũ. An verò iste sit sensus literalis, scilicet, quòd Ecclesia loquatur Christo, vel aliquis alius, cùm Nicolaus exponat B
hoc de populo Israel, quando à Deo percutiebatur, quia dicebatur tunc mittere manum ad eam per foramen, non est nunc diffiniendum, sed solùm exponendum ad intentionem Hieronymi, cùm hic non agatur principaliter de ipsa litera Cantici canticorum, sed solùm quomodo Hieronymus inducat eam in præsenti. Et dicit quòd intelligitur de Christo ad Ecclesiam, qui mittit manum suam ad illam per foramen, scilicet, per descẽsionem occultam ad eam. Nam sicut foramen est res occulta, quia non est porta patens: ita Christus occultè descendit ad Ecclesiam per influxionem continuam charismatum, secundùm quam Ecclesia conseruatur in esse speciali à sponso suo. Etiam propter hoc non potest cadere, nec errare. Omnes autem aduentus Christi, siue Spiritus Sancti in totam Ecclesiã, siue in membra sua inuisibiles sunt, ideo est occulta de- C
scensio. Et hoc etiam ponitur ad significandum, q̇ Ecclesia non errat probando, vel reprobando Euãgelistas, quia Christus conseruat eam, ne erret mittendo manum suam ad illam per descensiones occultas. [Similis Damulæ Hinnuloque Ceruorum,] scilicet, qui est similis Damulæ Hinnuloque Ceruorum. Mittit manum suam ad Ecclesiam. Alludit hic Hieronymus verbis Salomonis Canticorum. 8. scilicet, fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloq; ceruorum super montes aromatum: caprea, & damula idem sunt. Nam vt ait Isidorus Etymol. 17. Damula est siluestris capra, sic dicta, quia de manu fugiat. Est autem animal timidum, & imbelle, cui sola fuga pro defensione est. Comedit enim ramos arborum medicinalium, & cũ vulneratur draconteam herbam comedit, & ferrum de corpore eijcit. Nullum animal est tam leue, ita vt possit in D
præruptis, & locis altissimis sine offensa incedere, sicut dicitur de capreis, primo Regum 24. c. quòd Dauid ascẽdit in præruptis montiũ, quæ loca solis ibicibus peruia sunt. Et ubi nos dicimus ibices, in Hebręo dicitur capreis, scilicet, quod solæ capreæ poterant in locis illis altissimis ambulare. Et sic dicitur secundo Regum secundo cap. quòd Asael erat cursor velocissimus, quasi vnus de capreis, quæ morãtur in siluis: ex quo apparet maxima earum leuitas. Hinnulus dicitur filius ceruorum quando est paruus. Et dicitur hinnulus ab innuendo, quia mater ei innuit, id est, vultu signa ostẽdit. Et est animal velox simile capreæ, siue Damulæ, vt ait Isidor. 17. Etymologic. Similitudinẽ posuit hic Salomon ad ista animalia propter velocitatem cursus. Nam dixit: Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnuloque Ceruorum super montes. Quasi dicat: fuge E
velociter sicut Caprea, & Hinnulus super montes. Ita potest hic Christus respectu Ecclesiæ esse sicut caprea, & hinnulus, scilicet, quia velociter descendit ad illam, & velociter se subtrahit ab illa, permittendo eam tribulari tẽporaliter quando iudicat expedire. [Quatuor flumina paradisi instar eructans,] scilicet, Ecclesia est eructans, id est, emittens de se quatuor flumina paradisi. Et dicitur instar, id est, ad instar, quia non emittit flumina quatuor, sed aliquid ad modum quatuor fluminum, quæ sunt quatuor Euangelia, quæ de ipso Ecclesiæ fonte eructant, id est, emanant, sicut quatuor flumina emanant de paradiso terrestri. Eructare significat emissionem, vel emanationem quandam de plenitudine, sicut dicitur Psal. 44. Eructauit cor meum verbum bonum, scilicet, de cordis plenitudine uenit illud verbum bonum: nam ex abundan-

tia cordis os loquitur, infra 12. cap. sic dicitur Psal. 143. Promptuaria eorum plena, & eructantia ex hoc in illud, id est, quòd promptuaria, quæ sunt plena, nec vltra aliquid possunt continere, oportet quòd de vno in alterum cadat. Quod est propriè eructare. Sic accipitur hic, quia Ecclesia de plenitudine sua diffundit ista quatuor Euangelia, quasi quatuor flumina per totum orbem. [Quatuor angulos, & annulos habet:] Ista est alia similitudo de quatuor Euangelijs Ecclesiæ ad arcam testamenti, quia sicut illa habebat quatuor angulos, & quatuor annulos; ita habet Ecclesia quatuor Euangelia, per quæ portatur in totò orbe, sicut arca per annulos, & angulos. De fabricatione, & figura istius arcæ patet Exod. 25. & 37. c. Erat enim facta de lignis Setim habens in longitudine duos cubitos, & dimidium, & in altitudine cubitum, & dimidiũ. Erat autem intus, & foris operta laminis aureis grossis de auro purissimo, ita vt tota videretur aurum. Opertorium autem illius non erat de lignis, sed de auro purissimo, scilicet, quædam massa aurea formata in modum tabulæ habentis in longitudine duos cubitos, & dimidium, & in latitudinem cubitum, & dimidium. Super istam arcam erant duo Cherubim de auro purissimo productiles de lateribus arcæ, scilicet, de extremitatibus propitiatorij, de quorum habitudine, & figura, & alarum extensione ibi visum est. Habebat ista arca quatuor angulos, quia vocatur angulus extremitas, vbi coniunguntur tabulę laterum, & in illis angulis positi fuerunt quatuor annuli de auro purissimo, qui vocantur quatuor circuli de auro. Exo. 25. & 37. c. Et idem est. Per istos circulos, vel annulos mittenantur ligna longa, & aliqualiter grossa transeuntia ab extremo in extremum iuxta latera arcæ, & erant operta laminis aureis, & vocabantur vectes, quia per illa ligna vehebatur, id est, portabatur arca quandocunque mouẽda erat de loco in locum super humeros hominum, vt patet Numeri. 8. & 7. ita Ecclesia habet quatuor Euangelia, quæ sunt quatuor annuli aurei. [Per quos quasi arca testamenti,] scilicet, habet Ecclesia quatuor Euangelia, per q̃ portatur, sicut arca testamenti portatur per vectes insertos annulis. [Et custos legis Domini lignis mobilibus vehitur:] id est, arca testamenti, quæ custos legis Domini, id est, quę custodit in se legem Domini, scilicet, duas tabulas legis. Vehitur, id est, portatur lignis mobilibus, id est, vectibus, quia per illos portabatur impositos humeris hominum, & ipsa in medio pendebat. Non vocantur ligna mobilia vectes, quasi de loco suo moueantur cũ potius Deus iusserit, quòd vectes insererentur circulis, siue annulis aureis, & semper ibi essent, nec vnquam extraherentur ab eis. Exo. 25. c. Sed vocantur ligna mobilia, quia per ea mouebatur arca. Ita est de Ecclesia, quia ipsa est custos legis Domini sicut arca, scilicet, quia intra Ecclesiam est tota lex Dei in Ecclesia non quidem in lapidibus sicut in arca, sed in cordibus hominum, qui perfectior modus est scripturæ, sicut tangit Apostolus. 2. ad Corint. 3. c. Continet etiam Ecclesia in se legem, quia tenet istos quatuor libros Euangeliorum, in quibus est tota lex Christi immaculata.

Quare arca fœderis vocatur arca testamenti?
Quæstio VI.

QVæritur de arca, quare vocatur arca testamenti? Dicendum, quòd multis nominibus appellatur. Aliquando vocatur arca fęderis Domini, secundo Regum 6. cap. Aliquando arca testimonij, vel testificationis: aliquando arca testamenti, ad Hebr. 9. cap. & in multis locis. Vocatur arca fœderis, id est, pacti, quia continebat in se legem propter quam fuerat factum pactum. Nam quando Deus dedit legem Iudæis, & susceperunt eam, vt maneret firmius, factum est fędus de obseruando legem: occidendo animalia, & aspergendo populum sanguine, & altare, & librum legis. Exod. 34. cap. & ad Hebr. 9. cap. Vocatur arca testamenti, id est, legis. Sic enim vocantur tabulæ testamenti, id est, legis ad Hebr. 9. cap. Et quia arca testamenti, id est, legis vocatur arca testimonij, siue testificationis, quia per ea quæ in arca seruabãtur reddebatur testimonium

Israelitis, vel potius aduersus eos de eo, quòd Deus volebat. Erant .n. in arca tabulæ legis, & virga Aaron, quæ fronduerat, & vrna aurea habens manna ad Hebr. 9. c. & in latere arcæ erat positus liber Deutero. vt patet Deuterono. 31. c. Omnia ista obseruabantur ibi in testimoniũ contra Israelitas. Nam tabulæ legis seruabantur ibi, vt si aliquando Israelitæ vellent negare se accepisse legem à Deo, per illas tabulas probaretur eis, in quibus erat scripta lex. Et erat sculpta opere Dei; ideo tabulæ istæ vocabantur testificatio, vel testimonium. Sic patet Exo. 25. c. scilicet. Ponesq; in arca testificationem, quam dabo tibi, id est, tabulas legis, quas dabo: quia postea fuerunt datę, vt patet Exo. 32. & 34. c. Vocatur testimonium, vt patet Exo. 25. c. scilicet: Respicient se versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca Domini, in qua pones testimonium, quod dabo tibi, id est, tabulas legis. Erat autem vrna aurea habens manna in arca ad probandum contra Israelitas, quòd Deus quadraginta annis in deserto aluisset eos cælesti cibo. Exo. 16. c. scilicet; Dixit Moyses ad Aaron: sume vas vnum, & mitte ibi manna quantum potest capere gomor, & repone corã Domino ad seruandum in generationes vestras, sicut præcepit Dominus. Posuit illud Aaron in tabernaculo reseruandum, scilicet, non erat tunc facta arca. Ideo non potuit poni in arca, sed in tabernaculo. Facta tamen arca positum est ibi vas tenens manna. An esset tũc facta arca, uel non, nihil attinet, dum cõstet, quod istud uas erat in arca, ad Hebr. 9. c. Erat virga Aaron in arca in testimonium contra Israelitas, qui sæpe insurgebant contra Aaron, & Moysem pro summo sacerdotio Aaron. Et iussit Deus, quod singulæ tribus acciperent singulas virgas, & super quamlibet scriberetur nomen tribus suæ, & poneretur in tabernaculo corã Domino. Et in illa tribu cuius virga floreret esset sacerdotium, & sic cessarent querelæ Israelitarum. Floruit autem virga Aaron, etiam sacerdotium mãsit in eo Numeri 17. c. Iussit autem Deus poni virgam in tabernaculo in testimonium. eod. c. scilicet. Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israelis, & quiescant querelæ eorum à me ne moriantur. Deuterono. verò quod positum erat in latere arcæ erat aliqualiter in testimonium legis secundæ; quia ipsum Deuteron. dicebatur lex secunda, & distincta ab illa, quæ data est in monte Sinai Deuterono. 29. c. scilicet. Hęc sunt verba fęderis, quæ præcepit Dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel in terra Moab, præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb. Seruabatur etiam aliqualiter, vt legeretur de septennio in septẽnium coram toto populo in festo tabernaculorum. Deuteron. 31. c. Magis tamen seruabatur in testimoniũ contra Israelitas. eod. c. scilicet, Præcepit Moyses Leuitis, qui portabant arcam fęderis, dicẽns: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fęderis, vt sit ibi contra te in testimonium. Hæc sunt propter quę vocabatur arca testamenti, vel testimonij, scilicet, seruãs istas res testimoniales. An verò conuenienter, & sufficienter probaretur contra Iudæos, quod suscepissent legem à Deo per tabulas, quæ erant in arca, declaratum est Exo. 25. c. De alijs etiam quære in locis allegatis.

Primus omnium Matthæus est Publicanus cognomento Leui, qui Euangelium in Iudæa Hebræo sermone edidit, ob eorum vel maximè causam, qui in Iesum crediderant ex Iudæis, & nequaquam legis vmbra succedente Euangelij veritatem seruabant. Secundus Marcus, interpres Apostoli Petri, & Alexandrinæ Ecclesiæ primus Episcopus: qui Dominum quidem Saluatorem ipse non vidit, sed ea, quæ audierat, Magistro prædicante, iuxta fidem magis gestorum narrauit, quam ordinẽ. Tertius Lucas Medicus natione Syrus Antiochensis: cuius laus in Euãgelio, qui & ipse Discipulus Apostoli Pauli in Achaia, Bithyniæque partibus, volumen condidit, quædam altius repetens, & vt ipse in proœmio confitetur, audita magis quam visa describens. Vltimus Ioannes Apostolus, & Euangelista, quem Iesus amauit plurimum, qui super pectus Domini recumbens purissima doctrinarum fluenta potauit, & qui solus de cruce meruit audire, Ecce mater tua. Is cum esset in Asia, & iam tunc hæreticorum semina pul- F *lularent Cerinthi, & Ebionis, & cęterorum, qui negant Christum in carnem venisse, quos & ipse in Epistola sua Antichristos vocat, & Apostolus Paulus frequenter percutit, coactus est ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus, de diuinitate Saluatoris altius scribere, & ad ipsum, vt ita dicam, Dei Verbum, non tam audaci, quam felici temeritate prorumpere, vt Ecclesiastica narrat historia, cum à fratribus cogeretur, vt scriberet, ita facturum se respondisse, si indicto ieiunio in commune omnes Deum deprecarentur. Quo expleto, reuelatiòne saturatus in illud proœmium cœlo veniens eructauit: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum.*

[Primus omnium.] Hic ponitur, qui sunt isti quatuor G Euangelistæ, & dicitur, [Primus omnium Matthęus est.] Non est primus in dignitate, quia non excedit Ioannem, qui est sibi Coapostolus, & Coeuangelista. Nã alios duos, scilicet, Marcum, & Lucam excedere posset, quia nõ fuerunt illi Apostoli: sed dicitur primus in scribendo, quia ante omnes scripsit. Etiam dicitur primus in Canone, quia Ecclesia ordinauit eum ante ceteros in Canone poni. An inter Euangelistas posset seruari aliquis ordo dignitatis, vel aliquis alius præter ordinem temporis declaratum est, supra in primo prologo Matthei, scilicet, Matthæus cum primò in quadam quæstione. [Publicanus,] scilicet, Matthæus fuit Publicanus, sicut dicitur Luc. 5. c. Vocatur Publicanus à plebe, vel à publico, scilicet, qui colligit, vel conducit vectigalia, vel quoscunque reditus Fisci, vel populi. Et dicuntur isti Publicani à Publio Cæ- H sare, qui primus in Iudæam vectigalia induxit. De hoc Isidorus Etymolog. lib. 9. Colligebat ista vectigalia Matthęus circa mare, vt dicetur infr. 9. ideo erat Publicanus. Isti Publicani habebantur ab omnibus tanquam peccatores, quia talia officia vix sine peccato fieri possunt. Ideo Pharisæi calumniabantur Christo, quod conuersabatur cum Publicanis. infra 9. c. scilicet: Quare cum Publicanis, & peccatoribus manducat Magister vester? Et in magnum opprobrium dixerunt ei: Ecce homo vorax, & potator vini, & Publicanorum, & peccatorum amicus, infra 21. c. Christus etiam reputabat Publicanos peccatores esse. Vnde comparabat eos publicis peccatoribus, dicens: Publicani, & meretrices præcedent vos in regnũ Dei. Et tamen meretrices sunt publicæ peccatrices. [Cognomento Leui.] Est cognomentum, siue cognomen ip- I sum, quod non est principale nomen hominis, sed adiunctum est. Et ita Leui non erat nomen principale istius, sed Matthæus. Vocatur tamen aliquando Leui tanquam esset nomen suum: ipse solus se nomine suo appellauit. infra 9. c. scilicet. Vidit Iesus hominem sedentem in Telonio Matthæum nomine. Sed Marci secũdo dicitur, vidit Leui Alphei sedẽtem ad Telonium, & Lucæ 5. c. dicitur, vidit Publicanum nomine Leui sedentem ad Telonium. [Qui Euangelium in Iudæa Hebræo sermone edidit.] Scripsit Matthæus in Iudæa, scilicet, postquam prædicauerat Iudæis volens transire ad gentes Aethiopum, quæ sibi sorte prædicationis euenerant, vt relinqueret memoriam eorum, quæ prædicauerat, Euangelium scripsit. Et scripsit in Hebręo, quia illi, quibus scribebat Iudęi erant, & ipse Iudæus, & terra, in qua scribebat erat Iudæorum. K De causa scribendi, Matthæi, & de transitu eius ad gẽtes declaratum fuit supra in prologo Matthæi, scilicet, Matthæus cum primò, in quibusdam quæstionibus: [Ob eorum vel maximè causam, qui in Iesum crediderat ex Iudæis,] Quasi dicat. Licèt Matthęus scripserit propter multas causas, quia cùm esset à Deo Euangelista constitutus, scribebat propter vtilitatem Ecclesiæ vniuersalis: causa tamen magis familiaris sibi propter illos, qui ad Christum conuersi fuerant de Iudæis: ob eorum, vel maximè, id est, saltem maximè scripsit ob eorum causam, id est, propter illos, qui crediderant in Iesum ex Iudæis. [Et nequaquam legis vmbra secedente Euangelij veritatem seruabãt,] id est, scripsit propter hoc, quia illi Iudæi, qui crediderant in Christum, non seruabant veritatem Euangelicã, sed præcepta legalia. Putabãt enim illi, quòd Christus erat Messias Iudæorum: ideo quod sufficeret

habere fidem de illo: præcepta tamen legis Moysis debe- A rent manere: ideo non seruabant mandata aliqua Christi, sed solùm legem Moysis sicut prius. Et ad hoc erat eis occasio, quia Christi legem scriptam non habebant, sed legem Moysis. Ideo Mattheus scripsit eis Euangelium, vt per hoc scirent legem Christi, & seruarent illam. Et ita factum est. Postea autem aliud dubium venit, quia conuersi ad Christum de Iudaismo volebant obligare Christianos omnes ad obseruandum simul præcepta Christi, & legem Moysis. Sed Ecclesia in Concilio Generali præsentibus Apostolis diffiniuit iam legalia non obligare. Actu. 15. c. Dicitur hic vmbra legis, quia lex Moysis fuit quasi quædam vmbra, quia vmbra habet similitudinem boni veri in quantum illud significabat: non tamen illud continebat: sicut dicitur ad Hebræos. 10. c. scilicet. Vmbram enim habet lex futurorum bonorũ non ipsam ima- B ginem rerum, id est, non subiectum, vel veritatem rerum. Et sic distinguit hic Hieronymus ex opposito vmbram, et veritatem, ponens vmbram in lege, & veritatem in Euangelio, & dicitur, nequaquam seruabant veritatem Euangelij, id est, præcepta Euangelij, in quo est ipsa veritas, q̃ est Christus. Ioan. 14. c. succedente vmbra legis, id est, manente, adhuc vmbra legis in eis, vel dicitur secedente, id est, habente secessionem suam, scilicet, quia lex iam debebat cessare, & non habere aliquem progressum publicato Euangelio. Isti tamen dabant ei successionem, & progressum volentes illam seruare sicut prius. Secundus Marcus interpres Apostoli Petri, scilicet, secundus Euangelista est Marcus, & est secundus in ordine scribendi, & secundus in ordine Canonis. Nam postquam Matthæus scripserat in Iudæa, ipse scripsit in Italia. De hoc non di- C citur hic in qua lingua scripsit, tamen in Græco, cùm præter Matthæum totum nouum testamentum in Greco scriptum asserat Hieronymus, sup. in prologo 2. scilicet, Beatissimo Papę Damaso. Idem August. lib. 1. de concordia Euangelistarum, & Isido. lib. 6. Etymologiarum, vbi de his quatuor Euangelistis ponit quo tempore, & quibus locis, & in quibus linguis singuli scripserint, dicitur: Marcus interpres Petri, quia sicut audiuit eum prædicãtem, ita Euangelium ex ore eius scripsit, à quo ipse ad fidem conuersus fuerat, & baptizatus, & in fide instructus, vt ait Hieronymus lib. de Illustribus viris, c. de Marco. Vocatur autem interpres, qui de vna lingua vertit in aliã: ita fuit Marcus. Nam ipse scripsit Euangelium in Italia manente ibi beato Petro, & prædicante. Petrus in Italia non prædicaret nisi Latino, vel vulgari Italico. Marcus tamen D scripsit illud in Græco, vt dictum est: ergo fuit interpres Petri. Quod autem Marcus in Italia scripserat, patet in Prologo Hieronymi super Marcum, s. Marcus Euangelista Dei electus, & Petri in baptismate filius, atque in diuino sermone Discipulus: conuersus ad fidem Christi Euangelium in Italia scripsit. Aug. tamen lib. 1. de concordia Euangelistarum vocat Marcum abbreuiatorem Matthæi. De hoc tamen quomodo intelligatur, declaratũ est supra in Prologo Mat. s. Matthæus cùm primo: in quadã quæstione. [Et Alexandrinæ Ecclesię Episcopus primus,] scilicet, Marcus fuit primus Episcopus Alexandriæ. Fuit autem postea illa sedes patriarchalis: tempore tamẽ Marci solùm fuit Episcopalis. Ipse enim primus Episcopus extitit, qui gentem illam ad Christum conuertit, ibique passus est, vt ait Hieronymus in lib. Illustrium virorum. c. de E Marco. Ipse enim assumpto Euangelio, quod scripserat, iuit Alexandriam de mandato Petri, & ibi præfuit, ut ait Hieronymus ubi sup. & Clemens lib. 6. Informationum, & Ecclesiastica historia Ruphini. Marcus tamen videtur à principio recusasse sacerdotium: nam pollicem sibi amputasse dicitur, vt sacerdotio reprobus haberetur. Sed cõtra suam mutilationem electio Dei præualuit, & factus est Episcopus Alexandrinus, vt ait Hiero. in prologo super Marcum. [Qui Dominum quidem Saluatorem ipse non vidit,] s. Marcus non vidit Christum prædicantem, sed post eius mortem à Petro cõuersus est ad fidem. Duo enim soli Euangelistarũ, s. Mattheus, & Ioãnes Christum viderunt. An tñ Euangelium eius, vel Lucæ, qui non uiderunt Christum sit minoris auctoritatis Euangelio Ioannis, & Matthæi, qui viderunt Christum, declaratum est latè supra in prologo nostro in quadã quæstione: & tenetur ꝙ sunt æqualis auctoritatis. [Sed ea, quæ Magistro audierat prædicante] i. non scripsit quæ vidit: sed ea, q̃ audiuit Magistro suo, s. Petro prædicante. Et ita certus erat de illis, ac si vidisset: immo magis, quia sciebat impossibile esse Petrum mentiri in fide, cũ loqueretur per Spiritũ Sanctum. [Iuxta fidem magis gestorũ narrauit, quã ordinẽ.] Scilicet, magis Marcus attendit fidem gestorum, i. veritatem rerum, q̃ ordinem. s. ipsarum rerum quantũ ad tempus. Et in hoc tangitur qualitas processus Marci, qui à Matthæo, & Luca in duobus differt. Primò quia illi completè gesta tradiderunt: Marcus autem multa omisit, & plurima decurtauit. Vnde eum Matthæi abbreuiatorem Aug. vocat. Secundo differt in obseruatione iuxta ordinẽ rerum gestarum. Licèt interdum sit ibi anticipatio, & recapitulatio, Marcus autem pluries omisit ordinem non attendens principaliter ad ordinem gestorum, sed ad veritatem ipsorum. Istud autem patebit ex processu suo concordando eum cum alijs Euangelistis quantum ad ordinem rerum gestarum secundum tempora. [Tertius Lucas:] Scilicet, fuit tertius in ordine scribendi, & in ordine Canonis, sicut de alijs dicitur, Medicus. Ipse. n. fuit arte Medicus: vt ait Hier. super Lucam: ante enim quàm conuerteretur ad Christum, Medicus erat corporum: postq̃ vero conuersus est, factus est Medicus animarum: sic dicit Hieron. Quod si consideremus Lucam Medicum scriptorem esse, inueniemus omnia uerba sua esse medelam languentiũ animarũ, vt patet in prologo super Actus Apostolorum: sic dicitur. inf. 4. c. qñ Christus uocauit Petrũ; & Andream, qui erant piscatores, ꝙ dixit eis: venite post me: & faciã vos fieri piscatores hominũ. [Natione Syrus Antiochenus] i. erat de ciuitate Antiochiæ etiam de Regione Syriæ: quia Antiochia in Syria est. Est. n. Antiochia extra terram Chanaan, quæ fuit terra Iudęorum, nõ longè ab ipsa in parte Aquilonari eius circa mare Mediterraneum, & est ciuitas magna longitudine, & fortis, ac munitissima: quam primo acquisierunt Christiani qñ acceperunt terram sanctam de manibus Saracenorũ anno Christi millesimo nonagesimo octauo. In hac ciuitate conuersi ad Christum vocati sunt primo Christiani. Et erant ibi multi Prophetæ, & uiri de Ecclesia, & Doctores plurimi. Actu. 11. & 13. c. Ista ciuitas est in quadam parte Syriæ. Quia tñ Syria dicitur multipliciter, & quidã ponunt decẽ Syrias, alij pauciores, quod multũ facit ad intellectum sacræ scripturæ, quæ sepe de Syria loquitur, declarabit. inf. 4. c. vbi dicitur, ꝙ opinio de Christo abijt in Syriam. [Cuius laus in Euange.] i. laus magna Lucæ erat in Euangelio. i. in Euãgelio quod scripserat, quia oẽs Ecclesiæ laudabant illud optimè ordinatũ. Vel dicitur in Euãgelio. i. in euangelizãdo: sicut dr Mat. 10. c. Qui reliquerit patrẽ, & matrẽ &c. propter me, & propter Euãgeliũ. i. vt euãgelizet: & sic accipit semper Apostolus dicẽs se pati propter Euãgeliũ. i. quia euãgelizat ista verba. De laude Lucę dixit Apostolus. 2. ad Corin. 8. c. s. Misimus fratrẽ, cuius laus est in Euãgelio. s. Lucam. [Qui & ipse discipulus Apostoli Pauli] s. Lucas fuit discipulus Pauli: & semper eũ secutus est, vsq; ad mortẽ, vt ait Hier. in lib. de Viris Illus. 6. c. de Luca, & ob hoc pluries loquitur de eo Paulus, vt patet ad Collo. 4. c. s. Salutat uos Lucas Medicus carissimus. Et secũdæ ad Tim. 4. c. dr. Lucas est mecũ solus. Et ob hoc potuit Lucas scribere actus Apostolorũ, & oia, q̃ pertinebãt ad Paulũ, sicut apparet ex ipso libro. s. quia secutus est eius historiã vsq; ad vinculationẽ Pauli in vrbe Roma, secũdo Neronis anno, ut ait Hier. in lib. de Viris Illust. 6. c. Nõ est tñ intelligẽdũ, ꝙ solius Pauli Lucas fuerit discipulus, sed ẽt aliorum Apostolorum, quia Lucas testatur se instructũ ab illis, qui Christũ uiderunt, & ab eo prædicatores instituti, in proœmio Lucæ. i. c. s. Quoniã multi conati sunt ordinare narrationẽ rerũ, quæ in nobis completæ sunt, sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi uiderũt, & ministri fuerunt sermonis. Paulus tñ non uidit Christum, id est, non secutus est eum, quando prædicabat, & sic non uidit gesta eius ab initio: ideo Lucas doctus fuit ab alijs Apostolis. Vnde uocatur Lucas Discipulus Apostolorum, ut ait Hiero. in prologo super Lucã. [In Achaię, Bithyniæque partibus uolumen condidit.] Achaia, quędã prouincia est

Græciæ: in qua fuit ciuitas famosissima Athenarum. Bi-
thynia nomen prouinciæ est in Asia: quæ coniuncta Græ-
ciæ est, distans à ciuitate Constantinopoli freto modico
intermedio, quod vulgariter dicitur brachiū sancti Geor
gij. In hac Bithyniæ prouincia est ciuitas Nicææ: in qua
fuit primum Concilium Generale, de quo sæpe in histo-
ria tripartita. In his partibus erat Lucas, quando scripsit
Euangelium, quia erat ibi Paulus, quem ipse sequebatur.
Nam Paulus prędicauit in Græcia longo tempore, & in
Bithynia, & in tota terra, quæ est ab Ierusalem, & Illyri-
Illyricū quid sit. co: vt ipse dixit ad Rom. 15. c. s. A Ierusalem vsque ad Il-
lyricum repleui Euangelium Christi. Illyricum tamē est
quædam Regio in extremo Græciæ vbi Italia extenditur
contra Græciam, s. iuxta terrā Venetorum. Nam fluuius
Padus, qui intrat in mare nō longè à Ferrara vadit in Il-
lyricos: vt ait Franciscus Petrarca lib. 1. rerum familiariū.
[Quædam altius repetens ab origine rerum quā ceteri
Euāgelistę, quia Marcus & Ioannes quantū ad res gestas
inceperunt à prædicatione Ioannis, & Christi baptisma-
te. Matthęus verò à Christi Genealogia, & natiuitate.] Lu
cas autē incepit à Sacerdote Zacharia, & postea de conce
ptione, & natiuitate Ioannis, & inde processit ad salutatio
nem Virginis per Angelū, & Christi conceptionē. Et hęc
omnia dixit ante ceteros. Postea cępit habere quædā cōia
cum Matthæo, s. de Christi natiuitate: & tñ ipsam magis
Lucas, q̃ Matthęus tangit. Et vt ipse in procemio confite-
tur audita magis, quam visa describens: Idest, Beatus Lu
cas non scripsit quæ vidit, sed quę audiuit, s. Apostolos p̄-
dicantes, à quibus instructus est, ut ipse ait in procemio sui
Euangelii, sic inquiens. Sicut tradiderunt nobis, qui à prin
cipio uiderunt, & ministri fuerunt sermonis, id est. Non
scribimus sicut uidimus, sed sicut nobis dixerunt qui vi-
derunt. [Vltimus Ioannes Apostolus, & Euangelista.] Sci
licet, fuit vltimus in Canone. Nam non iam scribere intē-
debat existentibus tribus Euangeliis, nisi suborta causa,
& ad preces Episcoporum, vt dicitur in litera. [Quē Iesus
amauit plurimum.] Hoc colligitur Ioan. 21. c. s. Conuer-
sus Petrus vidit illum Discipulū, quem diligebat Iesus, s.
ipsum Ioannem, vt litera declarat. Et non est sensus, quòd
eum solum diligeret, quia Christus omnes diligebat, cum
poneret pro eis animam suam, & elegisset eos ad tantum
gradum: etiam sic dixit Christus, q̃ pater amabat eos, q̃a
ipsi amauerant Christum: sed dicitur de Ioanne, q̃ dilige
bat eum, s. valde; & super alios. An tamen Christus dile-
xit magis Ioānem, quàm Petrum, est quæstio cōis, de qua
magis poterit ibi uideri. s. Ioan. 19. cap. [Qui super pectus
Dñi recumbens.] Istud fuit in cęna, quia ex vno latere e-
rat Ioannes apud Christum. Et cùm prædicaret Christus
in mensa, Ioannes reclinauit caput suum super gremiū, &
pectus Christi. Ioan. 11. c. Et hoc ponit hic Hier. & posuit
ibi Ioannes ad signandum magnam familiaritatē Christi
ad Ioannem, quia nemo alius ausus est recumbere super
Christi pectus. Etiam ponitur ibi, quòd solus Ioannes di-
xit Christo: Domine, quis est, qui tradet te? scilicet, quòd
nullus alius ausus est quęrere istud à Christo, quia nemo
erat iam familiaris, & secretorum Christi conscius. [Pu-
rissima doctrinarum fluenta potauit,] scilicet, recumbēs
super pectus Domini bibit de pectore eius purissimam,
& altissimam doctrinam. Et est modus figuratius loquen-
di: quia in pectore est cor hominis, & putatur ibi homo
habere sapientiam. Et sic qui adhæret pectori alterius po-
test bibere de sapientia eius. Sed in re istud non est: quia
sapientia hominis non magis est in corde, aut in pectore,
quam in pedibus, aut capillis. Sed est in intellectu, qui nul
lo organo, aut parti corporis alligatus est, cùm sit immate
rialis. Cum dicitur, q̃ Ioannes potauit purissima fluenta,
id est, fluuios doctrinarum, totum est Metaphora, quia
nec doctrina bibitur, nec fluit: sed designatur tanquam
Christus sit fluuius, qui potari possit. Sic scriptura com-
parat sapientiam fluminibus. Eccle. 24. c. scilicet. Qui im-
plet quasi Phison sapientiam, & quasi Tigris in diebus
nouorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui
mittit disciplinam suam quasi Gion in die vindemiæ. Et
iterum: Ego sapientia effudi flumina, & ego quasi fluuius
Dorix: ita uocantur hæc fluenta. Et dicitur Ioannes illa
epotasse, id est, perfectè bibisse. Nam potare est bibere,

F epotare autem est totaliter bibere. Sic dicit Salomon:
Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui fouea? cui sine cau-
sa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his qui commo-
rantur in vino, & student calicibus epotandis? id est, to-
taliter bibendis vsque ad fundum: Prouerb. 23. cap. Ita
Ioannes epotauit, id est, perfectè bibit. Quod autem dicit
purissima fluenta: non est sensus quòd alij potauerunt
impuram doctrinam à Christo: quia omnes purissimam
biberunt, cùm nihil fuerit impurum in dictis eius: sed po-
test intelligi, quòd Beatus Ioannes adhuc altiora intelle-
xerit, sicut altiora scripsit, & sic erat purior sua doctrina:
Non est tamen intelligendum, quòd alii Apostoli, vel
Euāgelistæ intellexerint illa, quæ dixerit Ioannes de Ver
bo diuino in principio Euangelii: quia omnibus reuela-
tum erat de Trinitate: potissimè cùm istud credere esset
G de necessitate salutis, & ipsi erāt Magistri fidei: ideo illud
plenius, quàm cæteri cognoscerent. Poterant tamen quę-
dam mysteria de Deitate quorum cognitio non erat de
necessitate salutis reuelari potius Ioanni, quàm alteri,
quia ita altissima reuelata fuit Paulo: quia vidit talia, quę
non licet homini loqui, secundæ ad Corint. 12. cap. Et de
ipso asserit August. in nouo testamento, quòd uiderit Deū
per essentiam, & non de Ioanne, nec de aliquo alio. Quia
tamen Ioannes de Christi Deitate excellentius locutus
est: dixerunt eum purissima fluenta doctrinæ potasse.
Credendum est tamen, quòd si insurgentibus hæreticis,
qui fuerunt tempore Ioannis, defunctus esset Ioannes, &
superuixeret Paulus, vel aliquis alius de Apostolis, &
quæsiuissent ab eo Episcopi Ecclesiæ, vt scriberet de Dei-
tate Christi, quòd ita scripsisset altissimè, sicut Ioannes.
H Tempore tamen, quo ista quæsita sunt à Ioanne, mortui
erant omnes Apostoli, & incipiebant hæretici pullulare.
Ideo nemo fuit, ad quem confugerent, vt scriberet, nisi
Ioannes. Et sic altissimè scripsit. [Et qui solus de cruce au-
dire meruit: Ecce mater tua.] Istud ponitur ad significan-
dum excellentiam Ioānis, quia nulli commissa est Mater
Christi, nisi ei. Ioan. 19. c. Et tamen dato, quod Christus
in cruce pendens alteri committere voluisset, nemo erat
præsens de Apostolis: quia omnes à principio captionis
Christi relicto eo fugerunt: Matth. 26. c. Est tamen verū,
quod si Christus alteri commendare matrem intēdisset,
dedisset ei constantiam, vt maneret præsens passioni eius
sicut Ioanni dedit. Sed quia huic soli commendare inten-
debat, hunc solum præsentem esse fecit. Quare autem po
tius Ioanni, quàm alteri commissa est Mater Christi, &
I an sit istud priuilegium speciale Ioannis, & quantum per
hoc excedat ceteros, declarabitur Ioann. 19. c. [Is cū esset
in Asia: scilicet, Beatus Ioannes erat in Asia: quia ibi lon-
gissimo tempore moratus est, & vitam finiuit: licèt prius
stetisset in Vrbe Roma, quando positus est in feruenti o-
leo. Accipitur hic Asia non prout est vna pars mundi,
quæ est maxima aliarum: sed pro quadam parua prouin-
cia, in qua erant illæ septem Ecclesiæ, ad quas ipse scribit
in Apocal. & ibi erat, scilicet, in Vrbe Ephesi, quando
scripsit. [Et iam tunc hæreticorum semina pullularent:]
Idest. Tunc paulò ante mortem Ioannis, inceperunt se-
mina hæreticorum exire de terra: quia ante hoc nulli hę-
retici fuerant. Nam cùm superuiuerent Apostoli, & om-
nes illi, qui in carne Dominum viderant: quibus de omni
bus ueritas constaret; etiam si nascerentur hæreses mox
K comprimerentur. Nunc uero circa mortem Beati Ioan-
nis, qui longo tempore vixit post alios Apostolos, cessa-
bat iam generatio illa, quæ Christum in carne uiderat:
ideo poterant liberius oriri dubia, & hæreses pullulare,
& sic nunc inchoabant [hæretici Cerinthi, & Ebionis.]
Duo homines sunt isti, qui eidem hæresi dederunt prin-
cipium, & multi alii consentiebant cum eis. [Et cetero-
rum, qui negant Christum in carne venisse,] scilicet, non
solum hæresis Cerinti, & Ebionis pullulabat, sed etiam
omnium aliorum, qui negant Christum uenisse in carne,
id est, esse Deum, & assumpsisse carnem. Ista namque est
hæresis Arij, qui Christum dixit esse puram creaturam,
& non esse consubstantialem Patri, ut patet in Historia
tripartita, & multi alii hæretici idem senserunt. Non est
tñ sensus, quod isti omnes essent tempore Beati Ioannis,
quia Arius fuit post mortem Christi plusquam trecentis
annis:

annis: nam tempore Constantini Imperatoris ipse Arius A personaliter cum suis sequacibus in Concilio Niceno condemnatus est, vt patet in Historia tripartita. Et tamē Constantinus fuit post Christi natiuitatem plusquam trecentis, & quadraginta annis. Sed est sensus, quòd licèt isti heretici non essent personaliter viuente Beato Ioanne: pullulabat tamen tunc hæresis eorum in quantum pullulabat hæresis Cerinthi, & Ebionis; qui fuerunt viuente Beato Ioanne, & tenuerunt eandem hæresim, quam postea Arius, & multi alii tenuerunt. Non solùm Cerinthiani asseruerunt Christum fuisse purum hominem, & non fuisse ante Mariam suam matrem, sed totaliter ab ea principium sumpsisse, vt ait Hieron. in lib. Illustr. vir. cap. de Ioanne, sed etiam dixerunt mundum factum esse ab Angelis, & non à Deo, & quòd oportebat seruari circumcisionem, & omnia legalia cum Euangelio, etiam quòd Christus non resurrexerat, sed resurrecturus erat in fine sæculi, & quòd post resurrectionem generalem omnes viuerent in regno Christi terreno vacantes carnalibus desideriis, libidini, & voluptati, ut ait August. in libro de hæresi. Ebionitæ in omnibus concordant cum Cerinthianis, vt ait August. ibidem: sed addunt dicentes, quòd sufficit homini habere fidem in corde, dato quòd neget eā in verbis: ita quòd tempore persecutionis possit aliquis negare Christum uoce, dum tamen corde credat in eum.
Marci. 8.c. et Luc. 12.c. Luc. 19.c. Et in hoc repugnant Christo, qui dixit: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor ego eum coram patre meo, & qui negauerit, vel erubuerit me coram hominibus, ego negabo eum coram Patre meo. [Quos, & ipse in Epistola sua Antichristos vocat.] Hoc habetur
Matth. 10.c. secunda Ioan. unico c. scilicet, quòd seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Christum uenisse in carnem. Hic est seductor, & Antichristus. Et dicebat Ioannes in eadem Epistola, quòd non erat communicandum his hereticis in aliquo, nec dicendum eis, aue: quia qui dicit eis, aue, communicat in operibus eorum malignis. [Et Apostolus Paulus frequenter percutit.] Id est, frequenter Apostolus loquitur contra istos hæreticos iubendo abstinere ab illis. Ad Rom. 16. cap. scilicet. Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis faciunt, & declinate ab eis. Et ad Titum. c. 3. dicit. Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuita, sciens, quia subuersus est, qui huiusmodi est. [Coactus est ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus.] Scilicet, coactus est Beatus Ioannes scribere. Non intelligas, quòd simpliciter coactus est, sed precibus eorum, quia tam instanter orabant, vt non posset conuenienter effugere preces eorum. Et dicitur ab omnibus Episcopis Asiæ, scilicet, Asiæ minoris, quæ est quędam parua prouincia iuxta Græciam intra maiorem Asiam, in qua erat ciuitas Ephesum, vt supra dictum est. Beatus Ioannes instituerat omnes Episcopos illius regionis, quia ipse informauit omnes in fide, & regebat Ecclesiam in partibus illis. Multę quoque Ecclesiæ particulares extra Asiam legationem miserunt ad Beatum Ioannem super hoc. De diuinitate Saluatoris altius scribere.] id est, coactus est scribere altius, quam ceteri Euangelistæ de diuinitate. Alii quippè de diuinitate aliqua dixerant, cùm ex operibus Christi scripserant eum Deum esse: & tamen non loquebantur de Deitate per se, sed de Christo Deo & homine. Et hoc erat quasi inferius, & grossioris cōsiderationis. Ioannes autem scripsit altius de Deitate, quia de ipso verbo, & patre scripsit solùm quantum ad naturam diuinam, quomodo verbum ab ęterno apud patrem subsistebat, & ad ipsum. [Vt ita dicam Dei verbum non tam audaci quam felici temeritate prorumpere.] Id est, coactus est Ioannes prorumpere ad Dei Verbum, i. loqui de illo.
Filii Dei dicitur verbum Dei im.ago, ars, & sapientia patris. Vocatur.n. filius Dei Verbum, & imago, & sapientia patris. Omnia ista conueniunt sibi propter diuersas rōnes. Verbū dicitur, quia dicentē manifestat, filius, quia de substantia Patris est: imago, quia est expressissima similitudo Patris. Ars, quia in ipso est ratio omnium factibiliū, & in ipso, & per ipsum omnia facta sunt. Sapientia, quia est per modū intellectus. De his plura dicere nō est ad præsens. Et dixit q̃ Ioannes proruperit in Verbum nō tam audaci quam felici temeritate: quia audax temeritas est, quando quis contra ea faceret, quæ sunt supra facultatem suā, & non habet prosperum finem. Felix temeritas est, quando quis aggreditur ea, quæ sunt supra potestatem suam, & accidit ei optatus successus. Ita erat de Beato Ioanne, quia supra facultatem suam erat, in quantum erat homo perscrutari de verbo diuino, & tamen concessum est ei ex gratia, quòd bene in hoc diceret. Ideo fuit felix temeritas. Fuisset autem audax temeritas si Ioannes aggrederetur de hoc agere, & nesciuisset vera dicere. Et dicitur. [Vt ita dicam.] Quæ est clausula signans impropriam locutionem, scilicet, quia non propriè dicebatur de Beato Ioanne temeritas, quæ uitium est. Nihil enim temerariè egit, sed est quædam similitudo actus sui ad felicem temeritatem, vt dictum est. [Vt Ecclesiastica narrat historia.] Ista
B est historia, quam scripsit Ruphinus Græcus, de factis Ecclesiæ Illustribus à morte Christi usque ad tempus suum, quam Hieron. de Græco transtulit iussu Damasi, & compleuit eam vsque ad tempora sua duos libros addens, s. decimum, & vndecimum, & apposuit ei prologum, qui incipit. Peritorum dicunt esse Medicorum. Fecit quoque Eusebius Cæsariensis, librum Ecclesiasticarum historiarum. Et primus fuit qui hoc genere scribendi vsus est: vel potius qui hanc materiam tetigit, ut ait Isidorus in lib. Etymol. Quando tñ nominamus Ecclesiasticam historiā, intelligitur de historia Ruphini: & in illa continentur, quæ habentur hic. [Cum à fratribus cogeretur, ut scriberet.] Cogeretur, s. per preces instantes, ut dictum est. Et dicitur à fratribus, i. Coepiscopis, quia etiam ipse erat Episcopus, licèt esset maior Episcopis in quantum erat Apostolus, &
C omnes Coepiscopi inter se sunt fratres. Sic Papa scribit omnibus Episcopis vocans illos fratres. Vel dicitur à fratribus, i. à Christianis, quia omnes Christiani inter se vocabantur fratres: sicut Christus dixit: Omnes uos fratres estis, & patrem nolite uocare uobis super terram. inf. 23. c. Et ita accepit Hierony. supra prologo primo, scilicet, q̃ Matthæus recedere volens de Iudæa Euangelium, quod prædicauerat, fratribus ad memoriam reliquit, i. Christianis. Et ista appellatio erat communis in Ecclesia primitiua. Nunc aūt cessante caritate, cessat ista appellatio, quia frater caritatis nomē est, & amoris, & cōitatis, quia fratribus multa sunt communia, s. caro, & sanguis, & origo, & connutritio, & multa alia: ut ait Arist. lib. 8. Ethi. [Se ita facturum respondit si indicto ieiunio in cōe oēs Deū precarentur.] Scilicet, assensit Beatus Ioannes precibus illorū *Frater caritatis nomen est.*
D cum cōditione, s. si uellent indicere, i. imponere ieiunium in commune, s. super totam communitatem Ecclesiarū, quę hoc fieri precabantur: & ieiunantes oēs Deū precarētur, vt reuelaret Beato Ioanni quid de se scribi dignaretur. [Quo expleto.] Scilicet, tēpore ieiunii, & orationis finito. [Reuelatione saturatus.] id est, reuelatum est ei abūdanter, siue vsque ad saturitatem quid scribere deberet. [In illud procemium cælo veniens eructauit.] id est, incępit loqui. Vel prorupit in tale procemium, quale non poterat esse nisi de cælo ueniens, scilicet: In principio erat verbum. Et dicitur eructauit, id est, ex abundantia prorupit, quia eructare est ex abundantia emittere, quando non potest contineri, quod habetur. Et sic ex abundantia cordis os loquitur. inf. 12. c. Et Psal. 143. dicitur: Prōptuaria eorum plena, & eructantia ex hoc in illud, i. quando prō-
E ptuarium est plenum, non se potest ibi quidquā tenere: ideo superefluit de uno in alterum. Et hoc est eructare ex hoc in illud. Sic erat de Beato Ioanne, quia erat reuelatione saturatus: ideo eructauit tale procemiū. [In principio erat verbum.] Allegat hic Beatus Hieronymus illa verba excellentissima Beati Ioānis, q̃ latiori egerent declaratione, sed loco suo dicetur. Nunc aūt dicetur: In principio erat Verbum, id est, Verbum Dei, quòd filius, vel persona Christi erat in principio omnium rerum, scilicet, quando res creatæ esse cęperunt iam Verbum erat. Et hoc dicitur contra Cerinthum, & Ebionem, qui dixerunt Christum non fuisse ante Mariam: & quòd ab ea esse simpliciter cępisset: vt ait Hieronym. in li. de Viris Illustri. 6. c. de Ioanne, & quia propter istos hæreticos scribebat Ioannes, dixit eos immediatè mentiri, asserens Christum, qui est verbum non cœpisse principium essendi à Virgine: sed fuisse

à principio, id est, ab æterno. Nam quidquid erat, quando res creatæ esse cęperunt, ęternum est: quia non poterat esse nisi Deus: cùm solus Deus sit increatus. Et hoc idē est contra Arium, qui posuit Christum esse purum hominem, quia Christus erat Verbum, vt dicit Beatus Ioannes, & tamen Verbum in principio erat. Ergo non cœpit esse ex non existentibus, uel de nouo sicut ipse impie asserebat. [Et verbum erat apud Deum.] Accipitur Deus, personaliter, scilicet, pro Patre, scilicet, quòd Verbum erat apud Deum, id est, Filius erat apud Patrem, & non habebat esse in alio, scilicet non in vtero Virginis, quia ille fuit nouus modus essendi assumendo carnem. Et dicitur quòd Verbum erat apud Deum, id est, erat in Deo: quia Pater in Filio, & Filius in Patre est, ut ipse dixit Ioã. 14. c. scilicet. Non credis, quòd ego in Patre, & Pater in me est? Circumincessio personarum quæ competit eis propter identitatem substantiæ: quia in eadē substantia subsistunt omnes, & quælibet totaliter subsistit in illa, ac si alia non subsisteret: quia non communicatur eis substantia quantum ad partes sicut humanitas hominibus: quia alia substantia humana est, in qua subsistit vnus homo, & alia, in qua subsistit alius. De hoc Magister primo Sententiarum distinct. 19. [Et Deus erat Verbum:] Scilicet, Verbum erat Deus. Et est prædicatio de modo inconsueto, s. non solùm Verbum erat ab æterno, sed etiam pertinebat ad naturam Deitatis, quia erat Deus. Et hoc non poterat esse, si Verbum esset alterius naturæ, uel non esset de substantia Patris: quia si esset ab æterno, & esset Deus, & esset apud Deum, & non esset de Deo, necesse erat esse plures Deos. Ideo oportet esse de Deo, sicut dicit Symbolum: Deum de Deo, & sic de Deo esse consubstantiale sibi est. Hoc est, quod negabat Arius, nolens cōcedere filium esse consubstantialem Patri, siue Homousion, sicut Græci dicebant. [Hoc erat in principio apud Deum:] Scilicet, ꝙ Verbum esset apud Deum, & Verbum esset Deus, nō cœpit esse de nouo, sed erat apud Deum ab æterno: quia in Deo nihil nouum esse potest, cùm apud ipsum non sit aliqua transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Iacob. 1. capit.

An Beatus Ioannes teneretur scribere Euangelium de Deitate ad preces Episcoporum?
Quæstio VII.

QVæritur, an Beatus Ioannes teneretur scribere Euãgelium de Deitate ad preces illorum Episcoporum?

Aliquis dicet, ꝙ non. Primo, quia si Ioannes de hoc teneretur, non oporteret eum rogari, & tamen isti Episcopi instantissime rogauerunt; Ergo non tenebatur. Secundo, quia si Ioannes teneretur simpliciter ad hoc, nō potuisset ad hoc interponere conditionem: quia hoc pertinet ad illum qui est sui iuris, & tamen interposuit illam. Dicendum, quod tenebatur ad hoc Beatus Ioannes. Primo propter necessitatem Ecclesiæ, cuius quædam pars ipse erat. Nã nō est Ecclesia propter aliquem hominem, sed quilibet est propter Ecclesiam, sicut corpus nō est propter aliquam partem corporis. Sicut igitur membra in corpore naturali se exponunt periculis pro salute totius, ita & quęlibet pars Ecclesiæ tenętur pro Ecclesia, quandu expedierit, se exponere. Et patet maxime, quia illæ gratię, quæ datæ sunt partibus Ecclesiæ in quantum sunt partes ministeriales eius, omnes sunt propter alterum, & nulla est propter ipsum, cui datur. Sicut esse Apostolum, Prophetam, Euangelistam, Pastorem, Doctorem. in 1. ad Corin. 12. c. & ad Ephe. 4. c. Nulla istarum sibi proficit, scilicet, in quo est, sed alteri, maximè quia Apostolus dixit, quòd istę datæ sunt ad ędificationem corporis Christi. ad Ephe. 4. c. Ergo quilibet tenetur ministrare Ecclesiæ pro loco, & tēpore opportunis, & maximè in necessitate: nulla tamē est maior necessitas Ecclesiæ, quam periculum hęreticorum, cùm fides sit illud proprium, per quod Ecclesia est, & incorporamur Christo: ergo quilibet fidelis secundum gratiam ministrationis sibi collatæ tenetur Ecclesię matri suę tali tempore subuenire iuxta uires suas. Sic autē erat tunc cùm insurgerent hæretici, scilicet, Cerinthiani, & Ebionitæ. Ergo tenebatur Beatus Ioannes scribere Euangeliũ,

F cùm per hoc periculis subueniretur Ecclesiæ, scilicet, ne doctrina hęreticorum procederet ex defectu sanæ doctrinæ. Secundo patet, quia quilibet tenetur proximo in necessitate succurrere iuxta vires. Maior tamen est necessitas animæ, quàm corporis, cùm anima sit maior, quàm corpus. infra 6. cap. Sed si quis videat fame morientē petentem cibum, & non pręstet, ipse illum occidit: à fortiori si quis uiderit simplices in heresim manifestè incursuros, nisi eos doceat, & illi petant doctrinam; quam iste dare possit, & dare nolit, & ille incidit in heresim, grauius iste peccat, quàm si illos gladio occideret. Nunc autem sic erat, quia insurgentibus hæreticis isti adhuc in fide nō plene instructi propter defectum doctrinæ inciderēt, aut incidere possent in hæresim, & petebant à Ioanne, ꝙ doceret eos. Tenebatur ergo docere tradendo doctrinam in

G scriptis sicut illi petebant, alioquin occidebat eos & ipse directè. Tertio patet, quia Ioannes tenebatur hoc facere ex officio suo in quantum erat Apostolus. Nam officium Apostoli est principaliter docere, id est, docere sicut princeps omnium Doctorũ: sicut dixit Apostolus, in 1. ad Corinth. 1. Scilicet. Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare, id est, prædicare Euangelium. Quasi dicat: officium meum est istud, & ipse erat Apostolus solũ: ergo officium Apostoli erat euangelizare. Euangelizare autem includit omnem doctrinam, quę est de necessitate salutis: quia alioquin Euangelium, quod Christus iubebat Apostolis predicare, non sufficiebat ad salutem, quod falsum est. Nihil tamen magis est de necessitate salutis,

H quàm vitare hæresim, quæ repugnat verę fidei, quæ est fundamentum. Quod maximè competebat heresi Cerinthianorum, qui negabant Christum esse Deum, & sic tollebant Christum, qui solus est fundamentum fidei. infra 1. ad Corinth. 3. c. Et erant isti specialiter inimici Christi, quia specialiter in personam suam dicebant iniuriam, asserentes eum non esse Deum. Vnde eos Ioannes Antichristos vocauit, secundę Ioan. cap. vii. id est, directos inimicos Christi. Ergo tenebatur Ioannes in quantum Apostolus prouidere cùm posset. Sed dicet aliquis, quòd tenebatur docere illos, sed non tenebatur scribere, cùm officium Apostolorum solùm sit euangelizare, & nō scribere, sicut officium Pauli erat euangelizare, & non baptizare. Dicēdum, quòd qui tenetur docere, tenetur vniuersaliter docere quantum potest, quia non docere, & inutiliter doce-

I re idem sunt, cùm nihil, & inutile secundum iura æquiparentur. Et quia docere non est propter docentē, sed propter eos, qui docentur, tenetur Doctor illo modo docere, quo sentiat discipulis utile esse. Et tñ nunc doctrina in sola uoce non proficeret, nisi B. Ioannes scriberet, ut posset hoc dirigi ad oēs Ecclesias, & cōmunicari omnibus, & manere in memoriã contra hęreticos, & ita petebant: ergo tenebatur Ioannes scribere de Christi Deitate. Quarto patet, qa Ioannes erat Euangelista, & ad officiũ eius pertinet scribere Euangelium, & licet ad actus uirtutum non tenetur homo pro omni tēpore, tenetur tñ pro illo tempore, quo opportunũ est talia fieri: ita Euangelista non tenetur omni tempore scribere Euangelium, sed cùm expedit, & Deus illũ inclinat. Nunc autem non solũ expediebat, sed ēt necesse erat scribere, quia alioquin periclitaretur fides:

Nihil, & inutile æquiparantur.

K ergo tenebatur scribere. Quinto patet, quia Ecclesia poterat cogere Ioannem ad scribendum, & tenebatur scribere de mandato illius, etiam non existente tanta necessitate: sed sola utilitate: quia ipse Ioannes erat res Ecclesiæ, & poterat ei Ecclesia imperare: Sic patet ubi, 1. ad Corinth. 3. c. Omnia. n. vestra sunt, i. in uestra potestate, & ppter nos siue Paulus, siue Apollo siue Cephas, siue mundus, siue uita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia uestra sunt: uos autem Christi: Christus autem Dei: Id est, Sicut Christus homo, siue in quantum homo est res Dei, scilicet, minor Deo, & subiectus illi: ita nos sumus res Christi hominis, & Paulus, & Apollo, & omnes Apostoli sunt res nostræ, & possumus sic illis imperare, quia sunt propter nos. Hoc patet ex intentione Apostoli, quia ibi increpat Corinthios: quia quidam dicebant se esse Pauli, alii Cephę: Paulus autem reprehendit hoc, quia nō sunt ipsi Pauli, & Cephæ, sed solius Christi. Et ad hoc addit, quod non solùm non sunt ipsi Pauli, & Cephæ: sed potius

Paulus,

Paulus, & Cephas sunt ipsorum, id est, propter eos. Aliquis dicet quod hoc est verum de Ecclesia vniuersali, cui quilibet fidelis tenetur obedire, & ipsi Apostoli omnes si viuerent tenerentur obedire Ecclesiæ vniuersali, sicut patet de Paulo, & Barnaba, quos Ecclesia misit in Antiochiã cum decreto Generalis Concilij notificando fratribus, & illi obedierunt. Et erat hoc per modum imperij, quia dicitur: Placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba. Act. 15. c. Et dicitur ibi, viros primos in fratribus, id est, principalissimos inter Christianos, & illis imperauit Ecclesia, & tamen non imperaret si non liceret ei. Et eo. cap. dicitur: Placuit nobis collectis in vnum eligere viros, & mittere ad vos cum carissimis nostris Barnaba, & Paulo. Sic etiam Ecclesia imperauit Petro, & Ioanni Act. 8. c. scilicet. Cùm audissent Apostoli, qui erãt Ierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem. Mittere autẽ auctoritatem importat, & imperium. De Ecclesia ergo vniuersali nõ est dubium, secus autem de particulari. Hæc tamen Ecclesia, quæ rogabat Ioannem, non erat vniuersalis, sed Ecclesia Asianorum. Ergo non poterat ei imperare. Dicendum quod non solum Ecclesia vniuersalis, sed etiam particularis poterat imperare Ioanni, quia ipse erat res eius. Nã quando Apostolus dixit: Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, inf. 1. ad Corin. 3. cap. non loquebatur Ecclesiæ vniuersali, sed Ecclesiæ Corint. quæ erat vna particularis: nunc autem erant multæ Ecclesiæ, quæ petebant à Ioanne hoc fieri, scilicet, omnes Ecclesiæ Asianorum, quas Episcopi sui repræsentabant, & multæ aliæ Ecclesiæ, de quibus hic dicitur, quod miserunt legationes ad eum. Ergo tenebatur à fortiori Ioannes obedire: & sic obediuit non solum scribens quantum necesse erat de veritate fidei ad hæreticos excludendos: sed etiam admonuit illos vitandos, ne quis ab eis labe hæresis inficeretur. Etiam ne diceretur eis Aue, scilicet, vt sic confusi pęniterent de errore suo, & redirent ad Ecclesiam, vt patet secundę Ioan. cap. vnico.

Ad primum dicendum, quod licet Episcopi rogarent, non tollitur quin Ioannes obligaretur: sed rogabant ex quadam vrbanitate: sic quis rogat iudicem, ut prouideat ei de iustitia, & tamen iudex tenetur hoc facere. Aliter dicendum, & melius, quod licet Ioannes teneretur ad hoc, ipsi tamẽ tenebantur eum rogare propter dignitatem status sui: maximè quia licèt isti reputarent illas Ecclesias particulares, tamen ipsi priuatæ personę erant, & Ioannes poterat imperare singulis eorum. Verum est tamen, quòd si istæ Ecclesię uoluissent requirere Ioannem, quod hoc faceret propter periculum Ecclesię, etiam non rogando teneretur Ioannes hoc facere.

Ad secundum potest dici uno modo, quod cum Ioannes teneretur ad hoc simpliciter, non poterat interponere aliquam conditionem, qua non existente non teneretur hoc facere, uel non facere illud. Ista autem non fuit propriè interpositio conditionis, sed magis preces quædam, scilicet, quod ipse rogauit omnes Ecclesias, scilicet, quod sicut ipse propter illas subijciebat se labori scribendi, ita ipse propter illũ, uel potius pro se ipsis, ut res bene fieret, Deum orarent. Aliter potest dici, quod Ioannes non poterat interponere conditionem, quę factum excluderet, poterat tamen interponere conditionem, quę factum iuuaret, & ita erat hoc, quia oratio adiuuabat, ut res melius, & facilius fieret.

Quare Beatus Ioannes fecerit, quòd Ecclesia ieiunarent, antequam scriberet Euangelium?
Quæstio VIII.

QVęritur ulterius, quare Beatus Ioannes fecerit, quod Ecclesię ieiunarent ad hoc, quod Deus sibi reuelaret quid scriberet, & an sibi licuerit?

Aliquis dicet, quod non oportebat hoc fieri, quia Spiritus loquebatur in promptu per ora Apostolorum, quandocunque uolebant, sicut Christus dixit: Non estis uos, qui loquimini, sed Spiritus Patris uestri, qui loquitur in uobis. infra Ioan. & Luc. 21. c. Item uř hoc nõ licere, quia

A Christus dixit Apostolis, quòd non cogitarent quid loque
rentur: quia in illa hora daretur eis, quid loquerentur: er-
go si ipsi vellent cogitare quid loquerentur, viderentur
esse modicæ fidei, & peccarent: ita velle nunc rogare Deũ
pro hoc, videbatur esse cuiusdam paruę fidei, scilicet, quia
videbatur putare Beatus Ioannes, quòd aliter nõ daretur
quid scriberet. Dicendum, ꝙ beato Ioanni licuit hoc face
re, & factum est conuenienter. Primò quia ipse erat Euan
gelista, licèt de hoc sibi non constaret: quia non constitue-
batur aliquis Euãgelista per aliquem actum exteriorem,
sed solùm per gratuitam Dei operationem, quę est occul-
ta, & de hac non potest constare Euangelistæ nisi per reue
lationem, vel per hoc, quia Deus instiget eum ad scriben-
dum, & dictet ei actualiter quid scribatur: sicut dicit Hie
ronymus in prologo super Lucam, quòd Lucas instigante
B Spiritu Sancto Euangelium scripsit. Et probatũ est supra,
necessaria esse iste tria in quolibet Euangelista, vt Hiero-
nymus supra in litera dicit, nõ fuisse susceptos ab Ecclesia
illos, qui sine Spiritu Sancto, & gratia scripserunt, id est,
sine potestate collata ad scribendum, quæ est gratia Dei,
scilicet, gratis data, & sine Spiritu Sancto, scilicet, instigã-
te, & dictante. Sed fortè Beatus Ioannes nondum sense-
rat in se istam inclinationem, nec dictamẽ Spiritus Sancti
ad scribendum: ideo vt dignaretur Spiritus Sanctus ostẽ-
dere, an ei placeret, quod Ioannes scriberet, & quid scri-
beret, conueniens fuit orationem, & ieiunium fieri. Secun
do quòd Deus interdum dat potestatem homini ad faciẽ-
dum aliquid, & tamen non vult interdum, quòd illud fa-
ciat, nisi præmissa oratione, vel ieiunio, sicut patet Matth.
10. cap. vbi Christus dedit potestatem Apostolis infirmos
C curandi, mortuos suscitandi, & dæmones eijciendi, & ta-
men postea quando non potuerunt eijcere quoddam dæ-
monium, dixit eis Christus: hoc genus dæmoniorum non
eijcitur nisi per orationem, & ieiunium. infra 17. c. Ita vi-
detur, quòd licèt Deus sine aliqua oratione dedisset pote-
statem Ioanni, & alijs Apostolis ad loquendum per Spiri-
tum Sanctum, quòd conueniens erat interdum eos petere
Spiritum Sanctum per orationem. Tertiò ꝙ fortè Apo-
stoli non habebant Spiritum Sanctum in promptu omni
tempore, sed solùm quando trahebantur ante reges, &
pręsides, quia tunc dixit eis, quòd non cogitarent quid lo-
querentur. Nunc autem in pace Ecclesiæ fortè oportebat,
quòd orationibus illud peterent ad hoc, quòd haberent.
Quartò potest dici, quia dato quòd Spiritus Sanctus ad-
esset semper Apostolis, & instrueret eos quid loqui debe
D rent: tamen quia Ioannes petebat nunc aliquid specialissi-
mum, cum de altioribus mysterijs loqui deberet, quàm
cæteri locuti fuerant, desiderauit specialem assistentiam,
& directionem Spiritus Sancti: ad quam habendam con-
ueniens fuit à tota Ecclesia præcedente ieiunio orationem
fundi. Et ita non solùm Deus concessit Beato Ioanni, vt
loqueretur altiora mysteria, quæ nunquã dicta fuerant,
sed etiam quòd locus ille, in quo scriberet ab elemẽtis ve-
nerationi haberetur. Nam fertur, quod in campo scripse-
rit sub dio, & tamen dum scripsit, nulla pluuiarũ, aut ven-
torum æstus, aut frigoris turbatio fuit: sed maxima in lo-
co ipso rerum temperies. Quam vsque hodie reuerentiam
omnia elementa ipsi loco seruare asserũt. Quinto fecit hoc
Beatus Ioannes fortè propter exemplum, cum ad eum per
tineret omnes Asianos instruere, cùm esset Apostolus eo-
E rum. Erat autem rationabile, quòd homo in omnibus quę
facturus sit, maxime quę fuerint alicuius ponderis, Deum
inuocet, & de eis se ei committat. Licèt ergo nunc non es-
set Ioanni necessarium specialiter vocare Spiritum San-
ctum, quia semper sibi assistebat, tamen vt alijs inuocandi
exemplum instantissimè pręberet, fecit orari ad Dominũ.
Et ex hoc colligitur, quia non solùm ipse orauit, sed om-
nes de Ecclesia orare, & ieiunare fecit. Simile erat de
Christo, qui solo verbo, immo sola voluntate sine verbo
omnia facere poterat, interdum tamen quando facturus
erat miracula, orabat: sicut quando suscitauit Lazarum,
eleuatis oculis in cælum dixit: Pater gratias ago tibi, quo-
niam audisti me, & sequitur ibi: Ego autem sciebam, quia
semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, di-
xi, ut credat, quia tu me misisti. Ioan. 11. c. & Ioannes face
ret fortè hoc propter populum, licèt propter se non esset
necessa-

necessarium. Sextò fortè fecit Beatus Ioannes propter auctoritatem Euãgelij, quod scripturus erat, & hoc est multum verisimile. Nam homines solent habere aliquid magis carum sibi, & in maiori veneratione, quando maiori labore obtinuerunt illud: & quia istud Euangelium nunc precibus, & ieiunijs omnium Ecclesiarum obtinebatur, magnæ reuerentiæ haberetur. Septimò, quia quanto homines putant aliquam rem magis à Deo datam, illam amplius venerantur: cùm autem nunc orationibus, et ieiunijs omnium Ecclesiarum specialiter ad Deum pro hoc fusis obtineretur istud Euangelium: putarent certissimè istud esse specialiter à Deo datum, & illud maximè venerarentur potius, quàm si petentibus illis Episcopis mox Ioannes Euangelium scriberet. Sed dicetur, quòd alij Euangelistæ non faciebant præmitti orationes, & ieiunia ab Ecclesijs, quando scripturi erant. Dicendum, quòd non fuit in alijs tam opportunum hoc fieri, sicut in Euangelio Ioannis. Nam etiam in speculatiuis, quando quis vult introducere aliquam doctrinam existente sibi aliqua opinione contraria, oportet quòd firmissimis probationibus fulciatur illa doctrina, vt reiecta alia faueatur illi. Si autem doctrina introducenda est nulla sibi contraria præexistente, nõ est necesse tanta firmitate fulciri. Nunc autem Beatus Ioannes scripturus erat contra doctrinam Cerinthianorum, & Ebionitarum, qui negabãt Christum esse Deum, quæ à multis tenebatur, vt abiecta illa susciperetur doctrina Ioannis, oportuit illam esse magnæ auctoritatis. Et ad hoc conueniens fuit talia præmitti, per quæ putaretur à suscipientibus doctrinam illam specialiter à Deo esse. Et hoc fuit, quòd tota Ecclesia ieiunaret, & oraret. Quando autem alij Euangelistæ scripserunt, nulla falsa doctrina pullulauerat in Ecclesia, contra quam ipsi scriberent, ideo nõ fuit necesse præmitti orationes, & ieiunia ab Ecclesijs.

Hæc igitur quatuor Euangelia multo ante prædicta, Ezechielis quoque volumen probat: in quo prima visio ita contexitur: Et in medio similitudo quatuor animalium, & vultus eorum. Facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ. Prima hominis facies Matthæum significat, qui quasi de homine exorsus est scribere: Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Secunda Marcum, in quo vox leonis in eremo rugientis auditur: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Tertia vituli, qui Euangelistam Lucam a Zacharia sacerdote sumpsisse initiũ præfigurat. Quarta Ioannem Euangelistã, qui assumptis pennis Aquilæ, & ad altiora festinans de verbo Dei disputat. Cetera quæ sequuntur in eundem sensum proficiunt. Crura eorum recta, & pennati pedes, & quocunque spiritus ibat, ibant, & non reuertebantur, & dorsa eorum plena oculis, et scintillæ ac lampades in medio discurrentes, & rota in rota, & in singulis quatuor facies: Vnde & Apocalypsis Ioannis post expositionem vigintiquatuor seniorum, qui tenentes Citharas, & Phialas adorabant agnum Dei, introducit fulgura, atque tonitrua, & septem spiritus discurrentes, & mare vitreum, & quatuor animalia plena oculis, dicens: Animal primum simile leoni, & secundum simile vitulo, & tertium simile homini, & quartum simile aquilæ volanti. Et post paululum: Plena inquit erant oculis, & requiem non habebant die, ac nocte dicentia: Sanctus, S. S. Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Quibus cunctis perspicuè ostenditur, quatuor debere tãtum Euangelia suscipi, & omnes Apocryphorum nenias, mortuis magis hæreticis, quàm Ecclesiasticis viuis canendas.

Expositio literæ. [Hæc igitur quatuor.] Hic ponũtur causæ, quare ista quatuor Euangelia fuerunt recepta ab Ecclesia, scilicet, quia illa figurata erant in sacra scriptura. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur præfiguratio eorũ in veteri testamento. Secundò figuratio eorum in nouo ibi, vnde & Apocalypsis. Circa primum dicitur. [Hæc igitur quatuor Euangelia multo ante prædicta Ezechielis quoque volumen probat.] Id est, ista quatuor Euangelia multo antequam essent prænunciata fuerunt in sacra scriptura, scilicet, in lib. Ezechiel. 1. c. & Ioan. in Apocalyp. 4. cap. [In

F quo prima visio ita contexitur.] Scilicet, prima visio Ezechielis est ista, quæ sequitur, & hæc est de quatuor Euangelistis. [Et in medio illius nubis erat similitudo quatuor animalium.] Scilicet. In medio illius nubis erat similitudo quatuor animalium, quæ nominat immediatè. [Et vultus eorum facies hominis, & facies leonis vituli, & facies aquilæ:] Id est, vultus eorum, scilicet, quatuor animalium, erant sicut vultus hominis, leonis, vituli, & aquilæ. Considerandum, quod Beatus Hieronymus ad ostendendum, quomodo quatuor Euangelistæ præfigurantur in sacra scriptura, introducit hic multa, & difficilia de Ezech. & de Apoca. quæ si per singula discutienda forent, sicut eorum expositio requirit, oporteret valde immorari, quod nõ intendimus. Ideo relictis eis pro locis suis solùm tangemus ea, in quantum pertinet ad intentionem Hie-

G ronymi. Ponitur autem primo visio Ezechielis, in qua discutiendum erat de vera figuratione istorum animalium, & rotarum, & an sit vnum animal, vel multa, & deinde de veritate literæ, scilicet, an illa visio quatuor animalium in sensu literali conueniat quatuor Euangelistis, vel quid signet, & multa alia, quæ nunc omittemus. Præsopponendo pro nunc pro Hieronymo, quod quatuor animalia significant quatuor Euãgelistas, solum tangetur in generali de figura istorum animalium. Pro quo considerandum, quod quidam ponunt apparuisse vnum animal Ezechieli, quod tamen habebat quatuor facies nominatas hic. Alij dicunt esse quatuor animalia, & quodlibet habere quatuor facies. Alij dicũt esse quatuor animalia, & quodlibet habere vnicam faciẽ, scilicet, vnum habebat faciem hominis, alterum leonis, alterum aquilæ, alterum vituli: sicut

Diuersæ opiniones de figuratione quatuor Euãgelistarũ & quatuor animalia

H pinguntur Euangelistæ. Et isti errant, quia nullo modo concordat hoc literæ Ezechielis, quia necesse est semper poni quatuor facies in quocumque animali, siue sit vnicũ, siue quatuor. Alij dicunt fuisse quatuor animalia, & quodlibet illorum habuisse sexdecim facies, vt tenet Rabi Sa. Prima positio non consonat literæ Ezech. 1. c. & id satis colligitur ex litera, quod essent animalia quatuor. Manet ergo secunda positio communis, scilicet, quod essent quatuor animalia, & quodlibet haberet quatuor vultus. De quarta positione infra dicetur. Ad euidentiam huius considerandum, quod Ezechieli existenti in Babylone apud fluuium Chobar visi sunt aperti cæli, & quod veniret quædam nubes cum vento turbinis ab aquilone, & illa nubes erat circundata igne inuoluente eam, & splẽdore, erat tamen quoddam foramen magnum in ea ex

Responsio ad quæsitũ quõnis.

I parte Ezechielis, per quod ipse videbat ista quatuor animalia, de quibus dicitur ea ambulare intra illam nubem sicut in domo, vel palatio. Figura autem istorum quatuor animalium erat penitus eadem, ideo descripto vno descripta sunt alia, scilicet, quod animal illud habebat corpus quadratum habens quatuor latera plena: vel, vt alij volunt, erat rotundum, & hoc à parte colli vsq; ad crura, sed in hoc non multum differt, quia corpus velatum erat. Aliàs collum surgebat de pectore, & in eo erant quatuor facies ad quatuor partes oppositas, scilicet, ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum: à parte anteriori, quam respiciebat directè animal, erat facies hominis: in latere dextro erat facies leonis: in latere sinistro erat facies vituli: in parte posteriori erat facies aquilæ. Et ob hoc dicitur, quòd facies hominis erat prima, scilicet, quòd il-

K la erat, quæ erat magis cõiuncta Ezechieli, & illam directè respiciebat. De facie leonis dicitur, quod erat à dextris ipsorum quatuor, id est, in dextra parte istarum quatuor facierum, & de facie bouis dicitur, quod erat à sinistris ipsorum quatuor, id est, in sinistra parte ipsarũ quatuor facierum. De vultu aquilæ dicitur, ꝙ erat desuper ipsorum quatuor, id est, in parte superiori istarum quatuor facierum. Pro hoc intelligendum, quod Ezechiel erat in terra, & ista quatuor animalia erãt in alto, cùm viderentur de cælo venire, ideo ad hoc quod Ezechiel videret facies ipsorum, oportebat quod non viderentur descendere, vel stare directè, scilicet, pedibus eorum directè versis ad terram, sed essent aliqualiter inclinata lateraliter, & tunc cum facies hominis esset magis propinqua Ezechieli, vt dignum est, oportebat, vt ipsa esset inferior in situ, & sic erat prima respectu Ezechielis, & facies aquilæ, quæ

erat

erat oppoſita faciei hominis, eſſet magis remota ab Ezechiele, & magis propinqua cælo, & ſic dicebatur eſſe deſuper ipſorũ quatuor, id eſt, quod ipſa erat magis eleuata à terra: de omnibus quatuor faciebus iſta eſt deſcriptio colli illius animalis à collo vſq; ad femora. Quidam ponunt eſſe corpus quadratũ, vt quodlibet latus correſpondeat vni faciei. Alij dicunt eſſe rotundum, vel alio modo figuratum. Sed hoc nõ refert cùm de illo nihil dicat ſcriptura, nec ibi aſſignetur aliquid, propter quod neceſſe ſit illud potius eſſe quadratum, quàm rotũdum, & maximè quia totum corpus velatum erat. Habebat autem iſtud animal quatuor alas, quarum duæ erant ad velandum totum corpus, & aliæ duæ ad volandum, & erant extenſæ, & tangebãt ſe iſta quatuor animalia alis ſuis, ſcilicet, ſingulæ alæ vnius iungebantur duabus alis duorum, ſicut fit in choreis vbi homines tenent ſe manibus, & quilibet tenet duos. Habebat autem quodlibet iſtorum animaliũ quatuor crura directè poſita in quatuor lateribus, & qđlibet eius directè poſitum in linea veniente ab vno de capitibus. Erat aũt quodlibet iſtorũ crurum ſic diſpoſitum, quod poterat flecti in quatuor partes. Et ita poterat animal ambulare æqualiter contra quatuor partes non ſe conuertendo: ſicut ſi crus hominis quod poteſt flecti ad partem anteriorem poſſet flecti ad poſteriorẽ, & in dextrum, & ſiniſtrum, & ſicut habet oculos anterius, haberet etiam poſterius, & ſuper vtrunque eius æqualiter poſſet ambulare ad omnia latera. Nũc autem ſolùm poteſt ambulare ad partem anteriorem expeditè; quia ſolùm ad illa vertuntur crura. Iſta autem animalia cùm haberent facies ad quatuor latera, & crura ex omni latere æqualiter expeditè ambulabant ad vnum latus, ſicut ad aliud, ideo ſi aliquando ambularent ad partem anteriorem, & poſtea vellent ambulare contra poſteriorem, non oportebat, quod gyrarent corpus ſuum, ſicut homo gyrat faciẽ ſuam ad poſterius, vel ad latera, quando vult ambulare contra partem poſteriorẽ, vel lateralem, & ſic dicitur, ꝙ cùm iſta animalia ambularent, non reuertebantur, id eſt, ad hoc, quod ambularẽt de vna parte in alterã non oportebat, vt ſe conuerterent, nec mutarent ſitum: ſed ad illã partem, ad quam vna facies ſemel reſpiciebat, ſemper reſpiciebat, etiam ſi ambularet ad diuerſa latera. Vel aliquando ante, vel aliquando ad poſterius. Iſta eſt figura vnius de animalibus, & talia erãt cetera. Quarta poſitio, ſcilicet Rabi Sa. erat, quod haberet illud animal ſexdecim facies, ſcilicet, haberet quatuor latera ſicut ſupra dictum eſt, & in quolibet latere eſſent iſtæ quatuor facies, & ita in latere anteriori, quod erat directè oppoſitum Ezechieli, erant illæ quatuor facies, & videbat eas clarè Ezechiel. Alias autem facies, quæ erãt in alijs tribus lateribus, non videbat. In omnibus alijs concordat iſta poſitio cum præcedenti quantum ad corpora, crura, & alas. An tamen iſta poſitio cõueniat literæ, vel in quo deficiat, non eſt nunc dicendum, ſed hoc ſufficiat in generali. Cõſiderandum tamen, quod illa viſio intelligeretur ad literam de quatuor Euangeliſtis, de quo non conſtat; adhuc tamen malè, & incõuenienter apud nos pinguntur Euangeliſtæ cum ſingulis aſcribantur ſingula animalia vnius faciei, ſcilicet, vni aſcribitur homo, alteri leo, alteri vitulus, alteri aquila, & tamen quodlibet de iſtis quatuor animalibus habebat omnes iſtas quatuor facies, ſed adhuc de hoc dici poterit ſuper Ezechielem, ſcilicet, an dato ꝙ intelligatur viſio de Euangeliſtis, debeat quilibet Euangeliſta pingi cum vna facie, vel cum quatuor. [Prima hominis facies Matthæũ ſignificat.] Applicat Hieronymus viſionem, & dixit, quòd prima facies ſignificat Matthæũ, & non dixit primum animal: quia in eodem animali erant iſtæ quatuor facies. [Qui quaſi de homine exorſus eſt ſcribere.] Quia ſcripſit ſicut homo, vel ſcripſit de Chriſto ſicut de homine, vocatur homo: [Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham.] Scilicet, ita ſcripſit Matthęus, & hoc eſt ſcribere de Chriſto, Sicut de homine: quia incipit ponere eum deſcendiſſe ab hominibus, & enarrat progeniem ſuam ſolum de hominibus. Alij autem aliter poſuerunt, ſcilicet, Matthæum ſignificari per Leonem, ſicut ait Auguſtinus libro primo de Concordia Euangeliſtarum, & dicit rationabilius eſſe,

An rectè Euãgeliſta per ſingulũ animal pingantur?

A quàm quod ſignificetur Matthæus per hominem. Cauſas autem Auguſtini, & Hieronymi in aſſignationibus ſuis, & quæ illarum ſit melior, declarauimus ſupra in prologo primo Hieronymi, ſcilicet, Matthæus cum primò: tam in litera, quam in quæſtionibus. Secundum Marcum, id eſt, ſecunda facies animalis, quæ eſt facies leonis ſignificat Marcum. Et iſta non dicitur ſecunda in Ezechiele, ſed ponitur in ſecundo loco, quia poſtquam poſita eſt facies hominis, ſequitur, & facies leonis à dextris ipſorũ quatuor. [In quo vox leonis rugientis in eremo auditur.] Id eſt, Marco conuenit leo, quia ſicut leo rugit in eremo, ita vox Marci ſonit de clamore in eremo: quia in principio Euangelij ſui incipit: Vox clamantis in deſerto. Aliam cauſam aſſignat Hieronymus ſupra in primo prologo, quare vocetur Marcus leo, ſcilicet, quia
B egit de reſurrectione, in qua Chriſtus eſt leo, & illa communis eſt aſſignatio. Iſta tamen aliqualiter eſt magis conueniens, quia de reſurrectione nihil ſpecialius Marcus egerit, quàm ceteri. Hoc autem ſibi ſoli conuenit, quòd inceperit à clamore in deſerto. [Vox clamantis in deſerto.] Ibidem manebat, vbi prædicabat, & illuc confluebãt ad eum Iudæi, & baptizabat eos. [Parate viam Domini.] Iſta ſunt verba Ioannis, ſcilicet, parate viam Domino. Quaſi dicat: nunc Dominus venturus eſt, ideo parate viam, per quam venturus eſt, ne inueniat in ea aliqua offendicula. Miſſus fuerat Ioannes Baptiſta tanquam præcurſor Chriſti, vt prædicatione ſua diſponeret homines, vt quando Chriſtus inciperet prædicare, eſſent magis diſpoſiti ad recipiendum verbum eius. Hoc eſt quòd aſſuefierent per virtutes ad bonum: quia Deo non
C paratur aliqua via materialis, cùm ſpiritus ſit. Ioan. 4. c. Sed paramus viam quando damus formam. Vt anima noſtra, quæ per peccatum diſtabat ab eo in infinitum, redeat in ipſum per quandam viam ſimilitudinis gratiæ, & boni operis, vt Deus veniens ad eam non inueniat aliquod offendiculum, per quod non amittatur. Sic Chriſtus dixit loquens de tota Trinitate ſimul. Scilicet: Et ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. [Rectas facite ſemitas eius.] Scilicet. Non maneat aliqua obliquitas intentionis, ſcilicet, quod homo volens venire ad Deum ipſum ſolum intendat, & non aliud, ſcilicet, quòd non velit adhærere ei relinquendo ſibi alia bona, quæ diligat tantum ſicut Deum, vel magis: quia hoc ipſe non permittit cùm ſit Deus zelotes. Vt ipſe dixit, ſcilicet, quòd ſolus vult amari: vel quòd homo tendat in
D Deum propter aliqua alia bona: quia tunc eſt via hominis in Deum. Tamen non eſt via recta, & Deus illam non acceptat. Tertia vituli: tertia facies illius animalis, quæ erat à ſiniſtris ipſorũm quatuor, erat vituli. [Quæ Euangeliſtam Lucam, qui à Zacharia ſumpſit initium, præfigurat.] Scilicet, iſta tertia facies ſignat Lucam, & hoc quia initium ſumit Lucas à Zacharia ſacerdote. Quia primum, quod narrat eſt de Zacharia ſacerdote. Vitulus autem eſt animal immolatiuum ſecundùm legem, & cõuenit ſacerdotibus, qui ſoli immolabant. Alia cauſa eſt, quia Lucas ſignificauit Chriſtum, vt ſacerdotẽ: deſcribens eius ſacerdotium. Nam Chriſtus fuit rex, & ſacerdos. Matthæus egit de Chriſto, vt de rege: Lucas verò de ipſo, vt de ſacerdote. Iſtam tangit Hieronymus ſupra, prologo primo, & declarat eam magis Augu-
E ſtinus libro primo de Concordia Euangeliſtarum. Sciendum, quòd iſtud ſolum animal eſt, in quo omnes concordant, quòd Lucæ aſcribatur. Nam in homine diſcordabat Hieronymus & Auguſtinus, cùm Hieronymus aſcriberet hominem Matthæo, & Auguſtinus Marco. De leone etiam diſcordabant. Et in hoc erat maxima diſcordia: quia quidam tribuebant leonẽ Ioãni, quos Auguſtinus vbi ſupra redarguit. Alij tribuunt Leonẽ Matthæo, ſ. ipſe Auguſtinus dicens, ꝙ Matthæus tractauit de Chriſto, vt de rege, & leo conuenit principatui regnatiuo. Hieronymus tribuit leonem Marco: vt patet in litera. In vitulo autem oẽs concordant, ꝙ Lucæ tribueretur per cauſas dictas. De his tamen magis dictum eſt ſupra in prologo primo Hieronymi. [Quarta Ioannem Euangeliſtam.] Scilicet, quarta [facies] animalis, quæ erat aquilæ, & erat deſuper ipſorum quatuor, ſignat Ioannẽ, qui aſſum-

ptus

ptis pennis aquilæ,& ad altiora festinans de verbo Dei disputat.] Ista est applicatio, scilicet, ꝙ sicut aquila altius volat, quam omnes aues,& clarius omnia videt: Ita Ioannes ascendit in altum super omnes disputans, id est, tractãs de Dei Verbo. Eandem causam ponit Augustinus, sed latius. Aliqui voluerunt Ioannem non esse aquilam sed leonem, & Marcum esse aquilã. Quos arguit Augustinus vt dictũ est, quia nullam rectam applicationem ad hoc inuenire poterant. [Cætera, quæ sequũtur in eundem sensum proficiunt.] Applicauerat Hieronymus quatuor facies animalis quatuor Euangelistis, nũc autem vult applicare eisdem cetera, quæ sequuntur in eadem visione. Ideo dicit, ꝙ cetera, quæ sequũtur, scilicet, in visione Ezechielis proficiũt in eundem sensum, id est, proficiunt ad applicationẽ Euangelistarum. [Crura eorũ recta.] Idest, non habebant crura istorum animalium nodos, vel flexuras magis cõtra vnam partem, quàm contra aliã. Crura enim humana,& aliorũ magnorum animalium non sunt recta: sed à parte anteriori habent nodos, & à posteriori concaua flexurarum, eo ꝙ cõtra vnicam partem, scilicet, anteriorem, sit motus illorum. Ista tamen animalia, vt declaratum est, mouebãtur ęqualiter expeditè ad omnes partes, ideo oportebat, ꝙ crura eorũ essent recta, id est, non magis haberent nodos, vel flexuras contra vnam partem, quàm contra ceteras: sed ad omnem partem esset flexura. [Et pennati pedes.] Id est, habebant plumas in pedibus, eo ꝙ erant animalia in aere, & oportebat volare. [Et quocũq; spiritus ibat, ibãt.] Id est, ad quamcunque partem ibat ventus, ibant ista animalia, scilicet, quia vt dictum fuit, ista erant intra nubem, & nubes mouebatur per ventum turbinis venientem ab aquilone, ideo contra quãcunque partem iret ventus, ibat simul nubes,& cum ea quatuor animalia. [Et non reuertebantur.] Scilicet, Quando ista animalia ambulabant, non reuertebantur, id est, non conuertebant vultus suos nunc ad vnã partem, nunc ad alteram. Nam licèt animalia irẽt quocunq; ibat spiritus, id est, ventus, & ille ibat nũc huc, nunc illuc: nõ oportebat quòd animalia mutarent vultus, sed contra quamcunque partem ventus iret, contra illam mouebantur animalia intra nubem, quia ad quamlibet partem habebant faciem, & crura poterãt flecti ad vnam partem æqualiter. [Et dorsa eorum.] Plena oculis, scilicet, ista animalia habebant ante, & retro, & in omni latere oculos, vt possent cauere offendicula. Homines autem, & cetera animalia, quia solùm mouentur contra partem anteriorem, solum habent oculos anterius. Et scintillæ vocãtur parui ignes: lampades vocãtur magni ignes, ad modũ cometarum. Et est sensus, quòd inter illa animalia discurrebant parui ignes,& magni; sicut videntur discurrere in cælo sæpissime. [Et rota in rota.] Id est erat vna rota in alia. Ista est alia visio licèt sit pars visionis primæ, scilicet, quatuor rotæ: circa quas tanta, vel maior difficultas est, quam circa animalia quatuor. Ideo non curaui in pręsenti introducere aliquid de eis, quia manet eis locus suus, potissimè quia non tantum faciunt ad propositum quatuor Euangelistarum sicut quatuor animalia. [Et singulis quatuor facies.] Id est in qualibet istarum quatuor rotarum erant quatuor facies,& erat quælibet rota plena oculis: licèt quomodo possit esse nunc non dicimus ista omnia ab illo loco. [Crura eorum recta, & pennati pedes.] Exposita sunt literaliter,& non applicando Euangelistis, sicut vult Hieronymus. Dicendum ergo, quòd crura Euangelistarũ sunt recta, quia recti sunt sermones eorum, & nihil in eis falsum, vel inhonestum, aut qualitercunque malum inuenitur. Vel dicuntur recta crura eorum, quia ipsorum crura nostra certificauerunt. Nam per crura, & pedes super quos fundatur corpus,& quibus in aliud tẽdimus, signantur affectiones nostræ, quibus in aliquid tendimus. Et ista dirigunt, vel rectificant Euangelistæ, cum monitis suis desideria nostra in Deum dirigunt, quia lex illa immaculata est, & cõuertens animas, scilicet, dirigendo eas in Deum. Psalm. 14. Pedes Euangelistarum sunt plumati, quia in altum eleuantur, & non manent in terra: cum de Christo Deo,& homine tractent, quæ est res altissima. Etiam quia desideria nostra quasi plumis appositis in altum leuãt, abstrahentes ea à carnalibus,& terrenis. Dicitur ꝙ quocunque Spiritus ibat, vadunt ista quatuor animalia, quia Spi-

F ritus Sanctus direxit Euangelistas. Ipse enim fuit, quia instigauit singulos eorum ad scribendum, sicut dicit Hieronymus in prologo Lucæ, ꝙ Lucas instigante Spiritu Sãcto Euangelium scripsit. Etiam Spiritus Sanctus direxit eos dictãdo illis quid scribere deberent, quia nõ ingenio suo, neque voluntate scripserunt, sed quidquid Spiritus Sanctus dictauit, secunda Petri primo cap. Dicitur quòd non reuertebantur cùm irẽt, quia reuerti ad imperfectionem pertinet. Ideo Euangelistæ non solum non retrocedebant in operibus suis, sed etiam docebant homines non retrocedere per ea, quæ de Christo scripserunt: sicut dicitur Luc. 9. c. Nemo mittens manum ad aratrum,& respiciens retro aptus est regno Dei. Dicitur, dorsa eorũ plena sunt oculis: ad significandum clarissimam cognitionem, quia oculus est per quem res videtur, & cognoscitur. Multitudo oculorum signat magnitudinem cognitionis. Et sunt oculi in omni parte, vt significetur, quòd nihil sit, quod

G Euangelistas lateat de eo, quod ad ipsos scribere pertinuerit. Vel habent Euangelistę oculos ante, et retro, quia scripserunt quædam de præteritis,& quædam de futuris, scilicet, de tribulationibus, quę erunt in fine sęculi,& de aduentu ad iudicium,& de modo iudicij,& iudicandorum, vt infra 24. 25. c. Dicuntur discurrere scintillæ, & lampades inter Euangelistas, vt innuatur ꝙ per illuminationem Spiritus Sancti scripserunt. Apparet autem Spiritus Sanctus in igne, sicut super Apostolos in Pẽtecoste. Actu. 2. c. Vel per lampades, & scintillas signatur operatio miraculorum maiorum, & minorum, quia sicut fulgur, vel ignis cælestis toto orbe coruscat: sicut dixit Christus: Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vsque in occidentem. inf. 24. c. ita miracula Christi toto orbe coruscauerunt, quia clarissima fama illa nota fecit, sicut dicit inf. 4. c. quòd exijt

H opinio Christi in Syriã totam, scilicet, propter miracula, quæ facere incipiebat,& quia omnes Euangelistæ Christi miracula describunt, dicuntur discurrere inter eos lampades,& scintillæ, scilicet, maiora,& minora miracula. Licèt secundum veritatem nõ possit vnum miraculum esse maius alio, quia nullum miraculũ est tam magnum, quin fiat per potentiam infinitam: & nullum est tam paruum, quin ad illud requiratur potentia infinita: ideo æqualia sunt, quia à potentia æquali fiunt. Dicitur esse rota in rota, quia vnus Euangelista est in alio, quia illud ꝙ Matthæus dicit de Christo, hoc Lucas, Marcus,& Ioannes: & quod Marcus sentit de quacunque re Christi, hoc idem Matthæus, Lucas,& Ioannes, & sic est in ceteris. Dicitur & singulis quatuor facies, id est, in quolibet Euangelistarũ sunt quatuor Euangelistæ, quia quilibet tractat, de quo tractant

I omnes quatuor: licèt quidam plenius, alij breuius. Vel dicitur hoc, quia in quolibet eorum siue in qualibet parte scripturæ sunt quatuor facies, id est quatuor sensus, scilicet, literalis, allegoricus, tropologicus, anagogicus. [Vnde, & Apocalypsis.] Hic ponitur figuratio istorum quatuor Euangelistarum in nouo testamẽto, scilicet in Apoc. Ioan. c. 4. Pro quo sciendũ, ꝙ Beatus Ioannes posuit ibi quatuor Animalia, licèt nõ omnino similia animalibus Ezechielis, tamẽ ista animalia simplicia, scilicet, quòd quodlibet habebat vnicam faciem, vnum Leonis, alterum Hominis, alterum Aquilæ, alterum Vituli. Et ista concordabat magis picturæ Euãgelistarum, vbi cuilibet ascribitur vnum animal. Et ad innuendum quomodo ista quatuor animalia intelligantur de Euangelistis inducit Hierony. multa alia præcedentia in eadẽ visione, quæ videntur facere ad pro-

K positum Euangelistarum: ideo quasi resultat de solis Euãgelistis intelligi illa animalia: habetur ista visio Apoc. 4. c. Considerandum tamen, ꝙ circa illas visiones Beati Ioannis est etiam difficultas, de quo intelligantur literaliter: ideo pro nunc, non est de hoc agendum, sed in loco suo, Nunc autem applicauimus ea secundum intentionẽ Hieronymi, vt magis concordare possunt quatuor Euangelistis. Et dicitur. [Vnde & Apoc. Ioan. post expositionem viginti quatuor Seniorum.] Litera suspensiua est quasi tota vna sententia vsque ad finem: & habentur ista Apoc. 4. c. & ponitur ibi primo de viginti quatuor, Senioribus sedentibus super viginti quatuor Thronos, per quos dicit Nicolaus intelligi omnes Ecclesias cathedrales, vel omnes Episcopos earũ. Et ponitur numerus certus pro incerto,

sicut

sicut Apoca. 7. cap. de qualibet tribu ponuntur duodecim millia signati, & non ille aliquis numerus certus ipsorum signatorum, sed intelligũtur omnes signati quotquot sint. [Qui tenentes Citharas, & Phialas.] Scilicet, isti vigintiquatuor Seniores tenẽt in manibus suis Citharas, & Phialas. Apoc. 5. c. per Citharas intelligũtur diuinę laudes, quę redduntur Deo ab omnibus Ecclesijs. Et fuerunt istæ laudes aliquando in Musicis instrumẽtis. Sic dicitur Psalmo vltimo, scilicet, Laudate Dominum in sono tubæ, laudate eũ in Psalterio, & Cithara. Per Phialas quid intelligatur ipse Ioannes declarat dicens, ꝙ Seniores habebant Phialas aureas plenas odoramentorũ, quæ sunt orationes Sanctorum. [Adorant agnum Dei.] Scilicet, illi Seniores adorant eum, quia dicitur Apoc. 5. c. ꝙ Agnus accepit librum de dextra sedentis, & cum aperuisset librum quatuor Animalia, & vigintiquatuor Seniores ceciderũt coram Agno habentes singuli Citharas, & Phialas aureas, & cantabant canticum nouum. [Introducit fulgura, & tonitrua.] Scilicet, Ioannes introducit ista, quia Apoca. 4. c. dicitur, quòd de throno procedebant fulgura, & tonitrua. Per fulgura, quæ sunt ignes cęlestes signantur miracula coruscantia, vt supra dictum est. Per tonitrua signatur prædicatio Christi, quæ per ipsum, & postea per Apostolos toti mundo intonuit: quia in omnem terrã exiuit sonus eorum. ad Roman. 10. c. Et istud pertinet ad Euangelistas: quia ipsi scripserunt miracula, & prædicationem Christi. [Et septem spiritus discurrentes.] Id est, introducit istos septem spiritus. Apocal. 4. c. Et non dicitur sic, sed aliter, scilicet. [Et septem lampades ardentes ante thronum quæ sunt septem spiritus Dei.] Sed Apoc. 5. c. ponitur ista litera Hiero. scilicet, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Per septem spiritus significatur vniuersitas spirituum ministrantium Deo, qui ab eo mittuntur in omnem terram: sicut dicitur ad Hebræ. 1. c. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Et quia numerus septem est perfectus quodammodo signat vniuersitatem rerum, quę septem diebus condita est, & septem diebus tota vita huius sæculi agitur, & illi iterum replicantur, & per septem planetas quasi tota generatio, & corruptio inferiorum ministratur, & sic est iste numerus conuenientissimus ad notandam vniuersitatem cuiuslibet rei. Et ita septem spiritus signant vniuersitatem spirituum, sicut Tobiæ. 12. c. cum dixit Angelus: Ego sum Raphael Angelus vnus ex septem, qui astamus ante Dominum, & sic tota vniuersitas spirituum tam assistentium, quàm administrantium: quia Raphael non erat de assistentibus, cùm assistentes non mittãtur, iste tamen missus est, vt dirigeret Tobiam. [Et mare vitreum.] Scilicet. Introducit mare vitreum: quia dicitur Apoc. 4. c. & in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile cristallo. Hoc signat fontem baptismatis, quẽ habet Ecclesia. Et dicitur mare ad significandum aquas multas, in quibus omnes Christiani regenerãtur. Et vocatur mare vitreum simile cristallo propter puritatem, & perspicuitatem: quia cum quis lotus est baptismate, manet omnino mundus, & nitidus sicut vitrum, & cristallus. [Et quatuor animalia plena oculis.] Istud est propter ꝙ Hieronymus introduxit cetera, & dicit, quòd erant quatuor animalia, & quatuor Euãgelistę, vt supra posuit, & erant plena oculis, quia nihil latet Euangelistas de eo, quòd scribi conueniens erat, vt supra expositum est. [Animal primum simile leoni.] Hic non tenetur ille ordo, qui tenebatur in visione Ezechielis, quia ibi erat prima facies hominis, secunda leonis, tertia vituli, quarta aquilæ. Et ista est causa aliqualis, quare Aug. 1. de Concordia Euangelistarũ dixit, Matthæum significari per leonem. Nam Matthęus est primus Euangelista, & primũ animal est hic leo, ideo debet ascribi leo Matthęo. Hier. tamen intelligit per leonem Marcũ: vt patet in litera. Et nõ facit hic aliam applicationem nisi illam, quam supra fecit ponendo visionem Ezechielis. Rñ est, quia licèt Hier. ex vtraq; visione conetur probare esse quatuor Euangelistas, tamen specialiter in ordine animalium magis cõuenit sibi visio Ezechielis, in qua figura hominis est prima, quã ipse ascribit Matthæo, qui est primus Euangelista. Sciẽdum tamen, quòd iste ordo quatuor animalium, nõ competit ordini quatuor Euangelistarum se-

A cundùm aliquam assignationem, nec secundum assignationem Hieronymi, nec Augustini, nec aliorũ. Nam Hieronymus vocat Matthæum hominem, Marcum leonem, Lucam vitulum, Ioannem aquilam. Et sic Marcus esset primus, Lucas secundus, Matthæus tertius, Ioannes quartus. Sed non est iste ordo ipsorum. Non conuenit etiam assignatio Augustini, qui vocat Matthæum leonem, Marcum hominem, Lucam vitulum, aquilam Ioannem, & sic esset primus Matthæus, secundus Lucas, tertius Marcus, quod non conuenit. Alij autem dicebant hominem Matthæum, Marcum aquilam, Lucam vitulum, leonem Ioannem. Et tunc Ioannes est primus, & secundus Lucas, & tertius Matthæus, quartus Marcus. In ordine ergo Euangelistarum non conuenit iste ordo animalium cum aliqua assignatione Euangelistarum. Illa autem quæ est Ezechie-
B lis cõuenit cum assignatione communi in ordine ipsorum Euangelistarum: quia facies hominis est prima, scilicet, Matthęus, secunda est facies leonis, scilicet, Marcus, tertia est facies bouis, scilicet, Lucas, quarta est facies aquilæ, scilicet, Ioannes. [Et secũdum simile vitulo.] Scilicet Lucas, causa dicta est, & tertiũ simile homini, scilicet, Matthæus propter rationem dictam, & quartum simile aquilæ volanti, scilicet, Ioannes, qui volat super ceteros de verbo disputans. Considerandum, quòd Nicolaus non vult, quòd intelligantur ista quatuor animalia pro quatuor Euangelistis, quia non est inter illa ordo, qui est inter quatuor Euangelistas, quorum primus est Matthæus, & tamen hic leo est primum animal, quod competit Marco, sed dicit, quòd significantur per ista quatuor animalia quatuor Ecclesiæ, siue quatuor sedes Patriarchales. Primum animal
C est leo, & competit Ecclesiæ Hierosolymitanæ: quæ fuit prima omnium, & fuit leo propter constãtiam. Nam constanter Apostoli, qui erant ibi, restiterunt Iudæis dicentibus, ne loquerẽtur in nomine Christi: quibus illi dixerũt: oportere magis obedire Deo quam hominibus, & ꝙ non desinerent loqui in nomine hoc. Secundum animal est vitulus, & signat secundam sedem patriarchalem, scilicet, Antiochenam: cui bos ascribitur propter obedientiam: quia qui erant Antiochię obediebant decretis Concilij, & Apostolorum cum ad illos missum est decretum Concilij. Actu. 15. c. Tertium animal, scilicet, homo signat Ecclesiã tertiam, scilicet, Alexãdrinam, quæ fuit ad similitudinem hominis propter sapientiam: quia ibi fuit Petrus Patriarcha, & Athanasius, & alij viri sapiẽtissimi. Quartum animal, scilicet, aquila signat Ecclesiã Constãtinopolitanam,
D quæ est quarta Patriarchalis: quæ vocatur aquila propter excellentiam contemplationis: quia ibi fuerunt viri excellentissimi in contemplatione Patriarchæ illius sedis, scilicet, Gregorius Nazianzenus, & Ioann. Chrysostomus: An hoc tamen sit verum, non est nunc discutiendum, sed in loco suo. Quia tamen Hier. applicat ista quatuor animalia quatuor Euangelistis, pro nunc ita tenendũ. [Et post paululum.] Scilicet, subijcitur istud. eo. c. plena, inquit, erant oculis. Ibi dicitur plena erant oculis ante, & retro. Idem est, quia ita dicebatur in visione Ezechielis, quòd dorsa eorum plena erant oculis. Habent oculos retro, quia præterita vident in quantum scripserunt gesta præterita Christi, habent oculos ante, in quãtum dicunt futura, sicut supra dictum est, scilicet, de tribulationibus ad finem sęculi, & de modo iudicij, & iudicandorum. Et requiem nõ ha-
E bebant die, ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotẽs, scilicet, ista quatuor animalia erant in circuitu throni, & nocte, ac die non habebant requiem, id est, non cessabant dicere Sanctus, Sanctus, &c. Istud non poterat intelligi de quatuor animalibus, in quãtum erãt quatuor sedes Patriarchales iuxta Nicolaum: quia illę non habent requiem nocte, & die, eo quòd omni tempore cantantur in eis laudes diuinæ horis diurnis, & nocturnis. Et nõ est sensus, quòd non habebant requiem, id est, nullo tempore cessabant. Et sic faciendo nunquam dicebantur cessare: sicut dicitur: Nunquam cadat Psalterium de manu tua, id est, nullo die: quia omni die in eo legendum est pro diuinis laudibus. Vel nunquam cadat, Psalterium, scilicet, horis competentibus. Et qui omnibus horis competentibus legit in Psalterio, dicitur semper in eo legere. Quia tamẽ Hier. intelligit hoc de Euangelistis,

dicen-

dicendum quòd Euangelistæ non laudant Deum omni tempore, potius quàm omnes Sancti, qui sunt in vita æterna, sed dicuntur Deum semper laudare, quia per eorum doctrinam Deus omni tempore laudatur. Nam Euangelistæ scripserunt legem Christi, per quam homines mouẽtur ad laudandum semper Deum, sicut dicitur Luc. 18. c. quòd oportet semper orare, & nunquam deficere; ita dicitur quòd fontes, & maria, & terra, & arbores laudant Deum, quia propter ista Deus laudatur, scilicet quia mouetur homo ad laudandum Deum, videns ordinem istarum rerum, vel vtilitatem, quæ ab eis prouenit. Daniel. 3. cap. dicitur, quòd dicebant Sanctus, Sanctus &c. Non est sensus, quòd ista verba semper dicerent, quia per alia verba multa Deum laudamus, siue quæ Ecclesia statuit, siue quæ quilibet concipit, sed ponitur ista laus determinata pro omnibus laudibus indeterminatis. Vel potest poni hoc, quia ista laus valde placet Deo. Vnde similis modus ponitur in visione Isaiæ, quando vidit Dominum sedentẽ super solium excelsum, & Seraphim stabãt super solium, & clamabat alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum Isa. 6. Ita hic ponitur. Et ob hoc Ecclesia apposuit istam formam laudis in officio Missæ. Aliter potest dici, quòd non ponitur hoc ad dandum formam laudis, sed ad ostendẽdum quid sit id, quòd laudandum est, quia ponitur hic Trinitas, cum dicitur Sanctus, Sanctus, Sanctus, vt innuunt Doctores nostri, q huic debetur tota laus. [Qui erat, & qui est, & qui vẽturus est.] Hoc ponitur ad significandum rei æternitatem, scilicet q semper, & nũquam esse desinit, & quia totum tempus per tres partes diuiditur, scilicet præsens, & præteritum, & futurum. Et qui in istis tribus est, nunquam esse desinit. Non tamẽ propriè de Deo dicitur, quòd fuit, vel futurus est, quia istæ sunt differentiæ temporis, & conueniunt rei, quæ propriè est in tempore. Deus autem non est in tempore, sed est in æternitate, quæ distinguitur contra tempus. Item quia quod in tempore est, in loco est, et in motu, quia ista tria se consequuntur locus, tempus, & motus, vt patet 4. lib. Phys. Deus tamen nec est in lòco, nec mouetur. Ergo non est in tempore, & consequenter non fuit, nec futurus est, quia istud est esse in tempore. Item quod fuit, esse desijt, quod autem futurum est, nondum est. Si ergo Deus fuisset, illa pars essendi, quam habuisset, iam non haberetur, quia præterita esset, & si Deus futurus esset, illud esse futurum Dei nondum esset, & sic in Deo esset successio, & aliquid acquireretur sibi, & aliquid deperiret: Quod non potest esse nisi in rebus compositis, & imperfectis. Esse autem Dei est totum simul, cuius nulla pars prçterijt, & nulla ventura est: sed totũ illud Deus nunc est, quod aliquando ipse fuit, & quòd vnquam futurus est, quia est æternus æternitas autem est interminabilis vitæ, simul tota, & perfecta possessio, vt ait Boethius lib. 5. de consolatione. Prosa vltima. Scriptura tamen volens simplicibus condescendere, vt taliter ipsa tradatur, qualiter à simplicibus intelligi posset, loquitur in modo communi, dicens Deum in tempore esse, cum in nullo tempore sit. Et sic Deus non est ante hominem, nec post hominem, nec quando homo est, quia homo non potest esse nisi in tempore. Deus autẽ non potest esse in tempore: sed ante, & post, & tunc, vel nunc sunt differentiæ temporis, ideo in illis non est. Hoc etiam modo dicimus, quòd Deus nescit rem antequam fiat, nec postquam facta est, nec quando fit, & tamen scit omnia, quæ fiunt. Nam scire illa antequam fiant, vel postquam fiunt, vel quando fiunt est scire illud applicari tempori, & scire Dei non est in aliqua differentia temporis, sicut nec esse illius, sed omnia sunt in æternitate. Et sic habetur via facilis ad respondendum omnibus argumentis de prædestinatione, & præscientia, quæ videntur esse quibusdam grauissima, de quibus tamen nihil nunc dicendũ est. Ideo quando ponuntur aliquæ propositiones affirmatiuæ de

F duratione Dei in tempore, vt propriè accipiantur debent exponi negatiuè. Vt si dicatur, Deus fuit in omni tempore, est sensus in nullo tẽpore Deus esse desijt. Et si dicatur, Deus erit omni tempore, est sensus, id est, nullo tempore Deus esse desinet. Cùm autem dicitur hic: Qui erat: intelligitur de toto tempore præterito, scilicet, quòd semper fuit. Qui est, scilicet pro præsenti. Et aliqui putant, quòd licèt de Deo non dicatur propriè, quòd fuit in præterito, vel erit in futuro, tãmẽ quòd dicatur propriè quòd Deus est in præsenti. Dicendum autem, quòd non est verum. Nam si quis dicat, Deus est, nihil addẽdo, est vera, & propria. Si autem dicatur Deus est in præsenti, est falsa de rigore sermonis, quia licèt præsens in tempore non dicat aliquam partem diuisibilem, nec sit propriè pars temporis, cuius aliquid prætetierit, & aliquid non dum sit, & ex hoc
G conuenit aliqualiter cum çternitate, quç dicit simultatem essendi: tamen præsens in tempore dicit instans, quod est indiuisibile sub ratione fluentis. Et sic dicit habitudinem præteriti ad futurum, quia est id per quod copulantur. Nunc autem æternitatis non est succedens, nec dicit relationem ad præteritum, & futurum, ideo non propriè dicitur, quòd Deus est in præsenti, quia si est in præsenti, esset aliquandiu in futuro, quia id, quod semel præsens est, immediatè fit præteritum, & transit res de esse futuro ad esse præteritum per præsens copulans, & fluens. Cum autem dicitur. [Et qui venturus est,] intelligitur, id est, qui futurus est. Nam non signatur hic, quòd Deus sit vẽturus ad aliquid, quia nunquam venit, nec vadit, maximè quia
H illud non erat ad propositum, cùm hic dicatur de esse, & fuisse, sed accipitur pro futuro esse, quia quod venturum est, futurum est. [Quibus cunctis perspicuè ostẽditur quatuor debere tantum Euangelia suscipi.] Ista est conclusio intenta à Hier. quasi in toto c. scilicet quòd licèt multi fuerunt scriptores Euangeliorum, sola quatuor recipi debuerunt. Et dicit hoc sequi perspicuè, id est, clarè ex omnibus suprapositis, scilicet ex visionibus Eze. & Ioan. & ex alijs applicationibus supra factis. [Et omnes apocryphorũ nenias mortuis magis hæreticis, quam Ecclesiasticis viuis canendas] scilicet ista quatuor Euangelia, quæ sola sunt authentica, recipi debent: Apocrypha autem Euangelia ab hæreticis, qui mortui sunt, legi possunt. A viris autem Ecclesiasticis, qui viui sunt, legi non debent. Et est figuratus modus loquendi. Est enim nenia quidam cãtus lugubris,
I qui solet cantari super mortuos, & vocantur vulgariter Endechas: quarũ vsus maximè est in Hispania, ideo Hier. dixit Hyberias nenias, id est, nenias Hispanorum. in prologo super Gen. s. Desiderij mei. Et est sensus, q illa Euangelia, quæ scripta fuerunt præter quatuor sunt Apocrypha, & sunt sicut neniæ mortuorum, quia sicut in illis multa falsa dicuntur in laudem funeris: ita in libris Apocryphis multa falsa ponũtur, & dubia multa: ex quo propriè conueniunt sibi neniæ mortuorum. Et quia hæretici sunt mortui, cum sint præcisi à corpore Ecclesiæ, & membra præcisa à corpore non possunt viuere, propriè competit eis, quòd canantur eis neniæ mortuorum. Et quia Apocrypha sunt neniæ, hæreticis sunt canenda Apocrypha siue neniæ Apocryphorum. Isto modo loquendi vtitur Hieronymus in prologo allegato super Genes. vocans libros
K Apocryphos nenias: dicens, quòd multi ignorantes Apocryphorum deliramenta sectantur, & Hyberias nenias libris authenticis præferunt. Vocantur Hyberiæ, vt supra dictum est, scilicet, quia in Hyberia, id est, in Hispania erat antiquitus maximus harum vsus, qui nec omnino cessauit, licèt Christiana religio talia abominetur. Viri Ecclesiastici, scilicet, fideles viri sunt, quia manent in corpore Ecclesiæ per fidem, & quamdiu membrum est in corpore viuenti, semper viuit per influxum totius: ideo eis non sunt canendæ neniæ Apocryphorum, sed soli libri Authentici legendi sunt.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS IN QVARTVM PROLOGVM D.Hieronymi in Matthæum Enarratio.

MATTHAEVS Ex Iudæa, sicut in ordine primus ponitur, ita Euangelium in Iudæa primus scripsit, cuius vocatio ad Dominum ex publicanis actibus fuit, duorum in generatione Christi principia præsumens, vnius, cuius prima circumcisio in carne, alterius, cuius secundum cor electio fuit. Ex vtrisque enim patribus Christus. Sicque quaterdenario numero triformiter posito principium à credendi fide in electionis tempus porrigens, & ex electione vsque in transmigrationis diem dirigens, atque à transmigrationis die vsq; in Christum definiens, decursam aduentus Domini ostendit generationem.

OMnes præcedentes prologi Hieronymi fuerunt generales ad omnes Euangelistas, vt in eis patuit. Iste autem est propriè prologus super Matthæum: quia in eo de solo Matthæo agitur. Et diuiditur in quatuor. Primò ponitur Euangelistę status: secundò scribendi modus, ibi. [Duorum in generatione.] Tertiò huius Euangelij materia principalis, ibi. [Quare omniū rerum.] Quartò vtilitas huius operis, ibi. [In quo Euangelio.] Circa primum intentio huius prologi est dicere de Matthæo quis fuit, & quæ est materia huius Euangelij Matthæi, & quæ fuerit intentio eius in scribendo. Tangitur autem status Euangelistæ quantum ad nomen, & originem, & auctoritatem, & ordinem, & vitam præcedentem. **C** Cum dicitur [Matthæus,] designatur quantum ad nomen proprium, & interpretatur donatus, scilicet, quia sibi primò donatū est Euangelium scribere. [Ex Iudæa.] Designatur quantū ad nationem, quia fuit de regione Iudææ. Sciēdum, quòd Iudæa accipitur dupliciter, vno modo strictè, pro terra illa, in qua habitabat tribus Iuda: nam terra Chanaan, quę possessa fuerat primò à Chananæis, & postea tradita est Israelitis, diuisa fuit in duodecim partes per duodecim tribus Israel: quia duæ illarum, & dimidia, scilicet, Rubē, & Gad, & dimidiá pars tribus Manasse acceperūt possessionem ab oriente Iordanis, Numeri. 32.c. Aliæ nouem tribus, & dimidia diuiserunt inter se totam terram reliquam Chanaan, quæ est à Iordane, vsque ad mare mediterraneum, siue mare occidentale, in decem partes, scilicet, nouem pro nouem tribus, & vna pro dimidia tribu **D** Manasse, quæ nō acceperat possessionem ante Iordanem. De his Iosue decimo quinto, vsque ad 19.capit. Vna pars illarum fuit data tribui Iudæ, quæ describitur Iosue decimo quinto cap. & illa propriè vocatur Iudæa. Aliquando accipitur largè terra Iudææ, pro terra, in qua habitabant omnes duodecim tribus, eo quòd omnes vocabātur Iudæi largè, & sic accipitur, Psal. 75. Scilicet. Notus in Iudæa Deus, in tota terra Iudæorum, quia apud omnes Israelitas notus erat. & Psal. 113. Facta est Iudæa sanctificatio eius: quod non est verum de sola tribu Iuda, sed de toto Israel. Causa autem præcipua, quare tota illa terra vo**E**cetur Iudæa, fuit: quia postquam Iudæi translati fuerunt in Babylonem, scilicet, duę solæ tribus Iudę & Beniamin, redierunt in terram suam, & occupauerunt totam illam terram, quam prius tenebant omnes duodecim tribus, vel plurimam partem eius; quia aliquam partem tenebāt Samaritani, & sic multi de tribu Iuda habitabant in sorte Beniamin, & Ephraim, & Dā, & Isachar, & in alijs. Quod patet, quia Domina nostra morabatur in Nazareth, quæ erat in terra Galilææ, vt patet Lucæ 1.c. Et ob hoc vocabatur Christus Galilæus, & tamen Galilęa non erat de terra Iuda, sed magis de terra Zabulon, & Nephthali, vt patet

A Isai. 9.c. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephthali, & nouissimo grauata est via maris trans Iordanem Galilęæ gentium: Et sic Galilęa pertinebat ad Zabulon, & Nephthalim. Idem patet infra 4.c. s. quòd Christus habitauit in Capharnaum, maritimam ciuitatem in finibus Zabulon, & Nephthali, vt adimpleretur, quod dictū est per Isa. &c. Et sic, quia possidebatur tunc tota illa terra principaliter per tribū Iuda, vocabatur tota terra Iudęæ. Aliquando tamen etiam in Euāgelijs accipitur Iudæa primo modo, vt patet infra 2.c. s. quòd audiens Ioseph, quòd regnaret Archelaus in Iudæa, timuit illò ire, & secessit in partes Galilææ. Et sic distinguitur Iudæa, à Galilæa, quæ erat in tribu Zabulon, & Nephtali. Et hoc modo Ierusalem non **B** est in Iudæa, cum sit de tribu Beniamin. Iosue. 18.c. Et sic etiam accipitur infra 3.c. vbi distinguitur Ierusalem à Iudæa. s. tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem. Quomodo accipiatur nunc Iudæa non apparet, sed satis est, quod Matthæus erat Iudæus, & erat de terra Israel, siue duodecim tribuum, siue esset de tribu, & possessione Iudæ, siue de alijs tribubus. [Sicut in ordine primus ponitur.] Scilicet, in Canone librorum Euangelistarum ipse primus est: Ita Euangelium in Iudæa primus scripsit. Propter hoc ponitur primus inter Euangelistas, quia prior alijs scripsit. Et hoc in Iudæa, volens transire ad gentes Aethiopum Nubianorum, quæ sibi forte prædicationis prouenerant, voluit Euangelium **C** Iudęis, quibus prędicauerat, relinquere, vt patet pręcedēti prologo, & supra in primo prologo Matthæi magis declaratum est. [Cuius vocatio ad Deum ante cōuersionē ex publicanis actibus fuit.] Tangitur status eius ante conuersionem, s. quòd erat primo Publicanus, & de illis actibus vocatus est ad Deum. Nam quū Christus vocauit Matthæum actualiter sedebat in Telonio, vbi publicanos actus exercebat, & dimissis illis secutus est Christum. infra 9.cap. & Mar. 2.c. & Luc. 5.c. Vocantur actus publicani, id est, pertinētes ad Publicanos. Sunt autem Publicani, qui reditus Fisci, vel publicos conducunt, & colligūt, vt ait Isid. 9.lib. Etymologiar. Et exprimitur de Matthęo, quòd erat Publicanus: ad signandū, quòd erat in statu peccatoris, quū à Christo **D** vocatus est, quia Publicani peccatores vocantur, infra 9.c. Scilicet. Quare cum Publicanis, & peccatoribus māducat Magister vester, & bibit? Dicit Nicolaus, quòd erant tūc Iudæi tributarij Romanorum, & Matthæus, & ceteri colligentes illa tributa vocabantur Publicani. De talibus negocijs dicit Gregorius, quòd vix homines possunt illa sine peccato exercere. [Duorum in generatione Christi principia præsumens.] Hic ponitur scribendi modus, quem tenuit Matthæus in genealogia Christi, a qua incipit Euangeliū suū. Et primo ponitur modus scribendi quantum ad radicem, scilicet, quantum ad ipsos duos patres, de quibus Christus venit. Secundo quantum ad deductionem totius genealogiæ, ibi. [Sicque quaterdenario.] Et dicitur, quòd Matthæus **E** prę sumpsit, i. accepit in generatione Christi principia duorū, i. a duobus. s. à Dauid, & Abrahā. Et dicitur principia pluraliter, quia non vult Dauid, & Abraham accipi tanq̄ vnū principiū Christi, sed tanq̄ duo: cū dicatur, liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abraham. Veritas aūt est, quòd ambo sunt vnū principiū Christi, quātū ad substātiā carnis: quia hīt se p successionē, & deriuationē, cū ex Abrahā interpositis multis generationib. natus fuerit Dauid. Si aūt Dauid nō nasceretur de Abrahā, nec è contrario, essent verè duo principia. Et hoc poterat esse, vt si descenderēt ab illis duę progenies, q̄ postea cōiungātur per matrimoniū, & efficiētur vna, & ita Christus poterat descendere

scēdere ab istis, etsi essent duo principia: ita, q̄ aui, vel proaui materni matris suæ descēderent de Dauid, & aui p̄ſni matris suę descenderent de Abraham. Nunc autē non est sic, cum Dauid descendat de Abraham, & sic non poterāt cōnumerari tanq̄ duo principia. Quia tñ Euangelista posuit illos tanquā duo principia, cū dixerit, filij Dauid, filij Abraham; dixit hic Hier. q̄ præsumpsit principia duorū. Quare aūt posuerit illos tanq̄ duo principia, cū sint vnum principiū, declarabitur inf. 1. cap. [Vniuscuiusq; prima circūcisio carnis.] Dependet ex pręcedenti, s. præsumpsit principia duorū: & vnius illorū erat prima circumcisio in carne. Iste est Abrahā, q primo circūcisus est in carne, qa ei dedit Deus legē de circūcisione in pactum sempiternū pro se, & pro filijs suis. Gen. 17. c. Et ipse est, qui primo circumcisus est, cum esset annorum nonaginta, eod. c. Quare aūt Deus circumcisionē imposuit, & quare potius dedit eā Abrahæ, q̄ alicui priori, & quid illa proficiebat, & quare octauo die, & quare in mēbro illo, & de multis alijs declaratum est eod. capite. Dr̄ hic circumcisio in carne ad differentiā aliarum circumcisionum: quia vocatur aliquis incircūcisus corde, & aliquis incircūcisus carne. Rō est, qa circūcisio dr̄ esse amputatio particulæ superfluæ. Ideo qñ quis habet aliquod superfluum in seipso, dr̄ quantum ad illud incircumcisus. Et quia præputium vr̄ esse particula superflua, vel non necessaria, licèt in veritate non sit: habentes illam dicūtur incircumcisi carne. Et si quis habeat desideria superflua, vel nociua in corde, quæ sequatur, dr̄ incircumcisus corde. De vtroq; patet Ezech. 44. c. s. Sufficiāt vobis scelera vestra domus Israel, eo q̄ inducitis filios alienos incircumcisos corde, & incircūcisos carne, vt sint in sanctuario meo. Et iterum eod. c. dr̄: Omnis alienigena incircumcisus corde, & incircumcisus carne, nō ingredietur sanctuarium meum. Aliqñ etiā dr̄ mens incircumcisa Leu. 26. c. s. inducam eos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum. Dr̄ etiam homo incircūcisus labijs, qñ habet linguam impeditam ad loquendum: sicut dixit Moyses: Impeditioris, & tardioris linguæ sum. Exod. 4. c. Et postea dixit se incircumcisum labijs. Exod. 6. c. Quō me audiet Pharao, pręsertim cum sim incircūcisus labijs? Dicitur autem, q̄ Abraham habuit primo circumcisionem in carne: quasi dicat, q̄ non fuit ipse primus, qui habuit circumcisionem in corde, quia omnis vir bonus, q desideria sua carnalia amputat, & comprimit, dr̄ habere mentem circumcisam. Ideo necesse erat, q̄ omnes boni à principio seculi haberent cor circumcisum, & sic non fuit primo in Abrahā circumcisio cordis, sed circumcisio carnis fuit primo in eo, quia nullus ante eum se circumciderat: nec Deus alicui pręceperat. [Alterius, cuius s̄m cor electio fuit.] Pendet ex præcedenti, scilicet, præsumpsit principia in generatione Christi duorum hoīum, scilicet, alterius, cuius electio fuit s̄m cor, id est, ipsius Dauid, qui fuit electus à Dño s̄m cor suum. Ista sunt verba Dñi, qñ per Samuelem signauit Saulē repellēdum de Regno, & dixit ei: stulte fecisti, nec custodisti mandata Dñi, sed nequaquā Regnum tuum vltra consurget. Quæsiuit sibi Dñs virum iuxta cor suū, & pręcepit ei Dñs, vt esset Dux super Israel. 1. Reg. 13. c. Saul autem, qui pręcesserat eum, non fuit electus à Deo s̄m cor, sed magis pp instātiam populi, de quo magis dicetur inf. 1. c. [Et ex vtrisque patribus Christus.] Quia dixerat, q̄ Matthæus sumpsit in generatione Christi principia duorum hominum. s. Dauid, & Abraham, declarat hic, ad quod est hoc. s. quia Christus voluit esset ex vtrisq; patribus. i. ex vtroq; tanq̄ ex patre. Est. n. pr̄ principiū generationis, & Christus dr̄ ex vtroq; tanq̄ ex patre, quia in principio libri Matthæi ponuntur Dauid, & Abrahā quasi duo principia disparata generationis Christi. Pōt illa litera dupliciter intelligi: vno modo, q̄ Christus est ex vtrisq; patrib. i. ex vtroq; patre. s. ex vtroq; eorum tanq̄ ex patre: & tunc cōuenientius diceretur, ex vtroq; . n. patre Christus, q̄ ex vtrisq; patribus, cum hic solū distribuatur pro duobus. Ex vtroq; in singulari significat duos: in plurali autem significat plures, q̄ duos. Et tñ Hieronymus nō seruat semper istam congruitatē. Sic patet Luc. 7. c. cum dr̄ de duobus debitoribus cuiusdam fœneratoris, q̄ nō habentibus illis vnde soluerent, donauit vtrisque. Aliter potest intelligi litera, scilicet, q̄ Matthæus posuit istos

F duos tanquam principia generationis Christi: quia vnus eorum erat Patriarcha, s. Abraham, & alius erat rex, scilicet, Dauid, & vt signaretur, q̄ Christus secūdum carnem descēdebat tam de Patriarchis, quam de Regibus, positi fuerunt isti duo in principio genealogiæ Christi: & tunc litera stat proprie, scilicet ex vtrisque patribus Christus, id est Christus est ex Patriarchis, & ex Regibus, & vtriq; sunt patres Christi. [Sic quaterdenario numero trisormiter posito.] Hic tangitur modus scribendi genealogiam Christi quantum ad deductionem eius ex patribus per omnes descendentes. Et modus est, quòd describit eam Matthæus per tres quaterdenas, scilicet in generatione Christi nominātur quadraginta duo homines incluso ipso Christo, & diuiditur totus iste numerus per tres partes æquales, & est quælibet quatuordecim: & sic sunt tres qua-
G terdenæ in Christi generatione. Vocat Hieronymus istas super Matthæū tres Tesseredecades, id est, quaterdenas: quia Tesseredecas est nomen Græcum significans quaterdena, & dicitur à Tessera, quod est quatuor, & decas, id est, decena. Incipit prima quaterdena ab Abraham, & terminatur in Dauid. Secunda incipit à Dauid, & terminatur in transmigrationem Babylonis. scilicet in Iechonia filio Iosię. Tertia incipit in alio Iechonia filio istius, scilicet post transmigrationem Babylonis, & finitur in Christo: vt dicitur infra primo capitulo, & dicitur sic quaterdenario numero triformiter posito, id est, ter ponitur à Matthæo numerus quaterdenarius, & etiam tribus modis: quia est ad significādum tria tempora, scilicet, sub Iudicibus, sub
H Regibus, et sub Sacerdotibus: vt infra dicetur. [Principiū à credendi fide in electionis tempus porrigens.] Ponitur hic de quo sint istæ quaterdenæ, scilicet, quomodo varientur per diuersas rationes, & diuersa principia. Nā prima quaterdena principium sumit à credendi fide à tempore, quo cœpit esse fides, scilicet, incœpit ab Abraham, qui fuit principium fidei. Non est autem credēdum, q̄ ipse fuerit totaliter principium fidei: sed infra declarabitur. Quęst. 1. Et dicitur, quod ista prima quaterdena porrigit se vsq; ad tempus electionis, id est, vsque ad Dauid, in quo fuit tempus electionis: quia ipse est electus à Deo secundum cor, vt dicitur supra in litera. Et totū hoc signat, q̄ prima quaterdena incipit ab Abraham, & finitur in Dauid. Sed seruantur ista pondera, & ministeria lectionis ex consuetudine oratoria: in qua non est nudis, & rudibus verbis vten-
I dum. [Et ex electione vsque in transmigrationis diem dirigens.] Ista est secūda quaterdena, quæ incipit ex electione, & finitur in transmigratione, id est, incipit à Dauid exclusiuè, & finitur in Iechonia filio Iosiæ. Et dicitur incipere ab electione pp Dauid, qui electus est in regem à Deo. Et finitur in transmigrationem Babylonis: quia iste Iechonias, in quo finitur secunda quaterdena ductus est in Babylonem. De hoc magis declarādum est inf. 1. c. [Atque à transmigrationis die vsque ad Christum definiens.] Ista est tertia quaterdena, quæ incipit à trāsmigratione Babylonis, id est, à Iechonia filio Iechoniæ alterius: & iste est nepos Iosiæ. Nā pręcedens Iechonias, qui vocatur in libro Regum Ioachim non transmigrauit in Babylonem, sed mortuus est in Ierusalem, de quo Ieremias dixerat, q̄ putrefactus eijceretur extra Ierusalem, & q̄ sepultura Asini
K sepeliretur: Ieremiæ 22. c. Secundus autem Iechonias, scilicet, filius eius fuit ductus in Babylonē per Nabuchodonosor. 4. Reg. 24. cap. licèt ibi vocatur Ioachim sicut pater suus, & ab ipso incipit. Tertia quaterdena, & finitur in Christo, & dr̄ a transmigrationis die vsq; ad Christū definiens, id est, concludens. [Decursam aduentus Dñi ostēdit generationem.] Id est, potius his quaterdenis. Ostēdit Matthęus generationē aduentus Dñi, id est, generationē, de qua Dñs venit esse decursam, id est, finitam: vel intelligitur, q̄ ostendit decursam generationem aduentus Dñi, id est ostēdit, q̄ finitis omnibus generationibus supra positis fuit aduentus Christi, cùm ipse ponatur vltimo in ista generatione. Et dr̄ decursam, id est, decurrentem. Est decurrere à superiori ad inferius venire, scilicet, decurrere, id est, deorsum currere. Et sic proprie aqua decurrit, quia ad inferiora labitur. Ita est hic de generatione Christi, quia à principio, & superiori deducitur, vsq; ad inferiora, & vltima. Et hoc dicitur ad differentiam Beati Lucæ, qui

gene-

generationem Christi ordine contrario scripsit. s. incipiēs **A** à Christo, & reducens vsque ad Abraham: & postea vsq; ad Adam, & Deum. Ista litera est suspensiua ab illo loco. [Sic quaterdenario numero.] Quaterdenario triformiter. s. Matthæus, supple, sumens principium a credendi fide. i. ab Abraham. Et porrigens. i. extendēs in tps electionis. i. vsque ad tempus Dauid, qui fuit electus a Deo, & hoc quantum ad primam quaterdenam. Et dirigens. i. directe scribens per successionem patrum ex electione. i. à Dauid vsque ad transmigrationis diem. s. Iechoniam filium Iosiæ: Et hoc quantum ad secundam quaterdenam, atque diffiniens, id est, concludens, scilicet, totam Christi generationem, à transmigrationis die, id est, à Iechonia secundo nepote Iosiæ vsque ad Christum, scilicet, qui est vltimus in tertia quaterdena, ostendit generationem aduentus Domini, id est, per quem Dominus venit, vel de- **B** scendit esse decursam, id est finitam.

Quomodo dicatur, quod principium credendi fuit in Abraham? Quæst. I.

QVæritur quomodo dicatur, quod principium credēdi fuerit in Abraham? Aliqui putant hoc verum esse, quia ipse fuit primus, qui in Deum verum credidit. Sed falsum est, quia sine fide impossibile erat aliquem hominem saluari ad Heb. 11. c. s. Sine fide impossibile est placere Deo. Et tamen multi ante Abraham saluati sunt. Ergo necesse est, q̃ alii habuerunt fidem. Itē nullus iustus est sine fide, quia iustus ex fide viuit. ad Rom. 1. c. Et tñ Noe fuit vir iustus in generatione sua. Genes. 6. c. Ergo fidem habuit. Item nemo Deo acceptus est sine fi- **C** de, & tñ Henoch acceptus fuit valde Deo: quia dr̃ in Genes. 5. c. q̃ ambulauit Henoch cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus. & Eccl. 44. c. dr̃, q̃ Henoch placuit Deo, & trāslatus est in paradisum. Ergo fidem habuit. Itē Apostolus ad Heb. 11. c. laudans patres illos, qui per fidē probati sunt, ponit primò Abel dicens: Fide plurimā hostiam Abel, q̃ Cain obtulit Deo. Et dr̃ de Henoch: Fide Henoch translatus est, ne videret mortem, & nō inueniebatur, quia transtulit illum Deus. Ergo ante Abrahā multi habuerunt fidem. Alii dñt, q̃ Abraham primus habuit fidem. s. explicitam: nam ante eū habebant ceteri viri boni fidem implicitam, quæ sufficiebat ad saluandum eos, vt declaratur per Magistrum, & Doctores. 3. Sent. 24. & 25. dist. Abraham aūt habuit fidē explicitā, quia expres- **D** se credidit Deo multa, quæ ei dixit. s. q̃ in semine tuo benedicentur oēs gentes. Gen. 22. c. Et q̃ daret sibi, & semini suo terram Chanaan, & q̃ multiplicaret semen eius sicut stellas cœli. Gen. 13. & 15. c. Sed dicendum, q̃ adhuc non stat, quia non solū Abraham, sed ēt oēs iusti, qui fuerunt ante eum habuerunt fidem explicitam, nec est possibile, q̃ aliquis homo habens vsum liberi arbitrii perfectū saluaretur sine fide explicita. Soli aūt paruuli morientes post baptismum, vel post circumcisionem saluantur in fide implicita. s. quia Deus infundit eis habitum fidei, spei, & caritatis, & ille habitus fidei vocatur fides implicita: quia non habet aliquem actum determinatum. Idem est de paruulis inter gentiles, q̄ saluabantur in fide parentum: cum tñ aliquis est in adulta ætate, necesse est, q̃ habeat fidem explicitam. Et ita dicit Mag. 3. Sent. dist. 25. q̃ **E** est quædam mensura fidei. s. explicitæ, quæ omni tpe fuit necessaria: nec potuit quisquam hominum sine illa saluari. Et ista est in duobus articulis, quos ponit Apostolus ad Heb. 11. cap. s. Quod accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & q̃ inquirentibus se remunerator sit. Et ita tenet Magister, & omnes Doctores. 3. Sent. dist. 35. quod fuit ista fides explicita necessaria omni tempore, & omni hominū & ratio est: quia fides ponitur ad dirigendum actum in finem in gratuitis, sicut prudentia in moralibus, & sicut sine actu prudentiæ impossibile est elici actum alicuius virtutis moralis: ita sine actu fidei impossibile est dirigi aliquem actum in Deum, vt est finis supernaturalis. Quilibet tamen actus fidei determinatus pertinet ad fidem explicitam: quia fide implicita nō dicit actum, sed habitum solum. Omni enim tempore fuit necessaria hominibus fides explicita: ideo non fuit fides explicita primò in Abraham. Nam quando Abel fide hostiam obtulit. ad Heb. 11. c. fidem explicitam habebat. Idem de Henoch, ibidem, qui fide translatus est. Alii dicunt, quod Abraham non solum habuit fidem explicitam, sed ēt habuit fidem de Deo, specialiter de quibusdā, quæ non pertinebant simpliciter ad salutem. Et quando obiicitur de antiquis, quod omnes habebant fidem explicitam: verum est hoc quantum ad illos duos articulos, qui erant simpliciter de necessitate salutis: & tamen non habebant fidem de aliquo alio mysterio specialiter: nec cognoscebant Deū particulariter: quia licet crederent Deum esse, & esse vnicum, & esse æternū, & alia quæ naturaliter cognosci possunt. ad Rom. 1. s. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, a creatura mundi intellecta conspiciunt, sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas: nō tamen cognoscebant Deū **B** particulariter quis ille esset, nec aliquid ei particulariter reuelabat, sicut supra dictum est, & Deus ei per Angelos loquebatur indicans se quis esset. Dicendum, quod non stat, quia etiam ante Abraham fuit Deus cognitus particulariter ab aliis, sicut ab Adam, & Heua, quibus Deus locutus est Genes. 2. & 3. capit. Etiam Deus locutus est ad Noe, & reuelauit sibi mysteria particularia, quod mūdus delendus esset per aquam, & credidit Noe, & fecit arcam Gen. 6. c. Et ista fides laudatur valde ad Heb. 11. cap. s. de Noe, responso accepto de his, quæ adhuc non videbātur metuens, aptauit arcam in salutem domus suæ. Non ergo fuit Abraham primus, qui mysteria particularia credidit. Alii dicunt, quod uocatur Abraham primus credentiū. Vnde dicitur, tunc cœpisse tempus fidei, quia ipse constitutus est pater fidei, & hæres eius a Deo, ita quod fides pertineret ad ipsum specialiter tanquam quædam hæredi- **C** tas sua, quia crediderat multa specialia. Sed non stat, quia Noe fuit pater, & hæres fidei institutus a Deo, sicut, & Abraham ad Hebr. 11. capit. s. fide Noe responso accepto de his, quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcā in salutem domus suæ: per quam damnauit mundum, & iustitiæ, quæ per fidem est hæres institutus. Dicendum, quod Abraham potest dici fuisse principium credendi propter tria: primo quantum ad specialem articulum. Nā fides est de his, quæ sunt necessaria ad salutem omnino: id autem pro quo salus nostra recuperanda fuit, erat mediator Dei, & hominum Christus Iesus, & sic fides specialis de isto mediatore quantum ad se, & ad modos redemptionis erat propriissime fides. In hac autem fuit primus Abraham, quia nulli legimus ante eum reuelatum fuisse **D** mysterium mediatoris. Sibi autem reuelatum est quendam futurum esse, in quo benedicerentur omnes gentes. Genes. 12. capit. Et non solum sibi reuelatum est, sed etiā sibi promissum est quod de semine suo nasceretur: cum dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Genes. 12. capit. Quod exponit Apostolus ad Galat. 3. capitu. Si Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Et sequitur: Non dicit & seminibus, quasi in multis, sed in vno, & semini tuo, qui est Christus. Et sic in ista fide Abraham primus est, & ob hoc Apostolus ponit eum quasi patrem, & caput credentium. ad Gala. tertio capit. Scilicet. Igitur, qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham, & sic omnes, qui sunt in fide subiicit Abrahæ, vel reducit in illum, tanquam in caput, vel originem fidei, & ob hoc vocauit eum specialiter fidelem dicens: benedi- **E** centur cum fideli Abraham. Secundo dicitur, quod in Abraham cœpit fides, scilicet, quia ex quo cœpit in ipso semper seruata est. Nam licet aliquid de patribus antiquis habuerint fidem specialem de quibusdam mysteriis, tamen non fuit illa fides continuata in posteros. Sicut Noe fuit iustus, & fidelis Deo multa particularia mysteria credens, tamen non fuit continuata ista fides in posteris suis, quia post diluuium dispersi sunt per terras, & quasi omnes cœperunt idola colere. Secus autem in Abraham, quia postquam ipse cœpit credere: posteri sui crediderunt, & mansit semper fides in populo illo usque ad Christū. Et eadem fides nunc continuatur in Christianis, qui vere vocātur filii Abrahæ. Et uocantur vere Iudæi, & vere circūcisi. ad Ro. 2. s. Et iudicabit id, quod est ex natura præputiū, legē consummans te, qui per literā, & circūcisionem præuaricator legis es. Non enim qui in manife-

Oēs, qui ab initio saluati sunt habuerūt fidem explicitam, si fuerūt adulti, vel implicitā si fuerunt paruuli.

Fides explicita in antiquis erat credere Deum esse, et eūdē se inquirentiū remuneratorem.

Abrahā fuit principiū credendi propter tria.

sto Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne est cir-
cumcisio: sed qui in abscondito Iudæus est, & circunci-
sio cordis, in spiritu non litera: cuius laus non ex homini-
bus, sed ex Deo est. Tertio dicitur principium fidei in A-
braham, quia ibi non cœpit fides, sed status fidei. Nam in
præcedentibus patribus fides fuerat, non tñ fuit status fi-
dei. i. non fuit in illis fides tanquam in quodam statu, vel
obseruatione vitæ. In Abraham aũt fuit sic, quia primo
Deus ei reuelauit, quid credẽdum erat particulariter de
mediatore. s. quod per illum benedicerentur oẽs gentes,
& reuelauit, quod ille mediator de semine suo futurus
esset. Postea autem voluit eu separare à ceteris gentibus,
& dedit ei separatum signum. s. circumcisionem, vt sicut
in modo fidei ab omnibus gentibus distinguebatur: ita &
in signo corporali, & quibusdam cærimoniis vitæ distin-
gueretur ab omnibus. i. quod non solum ipse, sed etiam
omnes descendentes de semine suo haberent istam sepa-
rationem, tanquam semen sanctificatum, cum iam reue-
latum esset, quod ex eis Messias descensurus esset. Ante
Abraham aũt nulli hoc reuelatũ fuerat: ideo nulli ante
eum danda fuit circumcisio: nec fuit quisquam ante eum
separandus a ceteris gentibus, quia adhuc spãle appare-
bat in illo, pp ꝙ separari deberet. Et sic in Abrahã cœpit
fides. i. status fidei, quantum ad quendam modum vitæ,
& religionis: In aliis autem patribus fuerat fides. i. status
fidei, quia non erat in eis aliqua cærimonia, vel specialis
obseruatio cum illa fide, sicut fuit in Abraham.

Quare diuerso modo Matthæus, & Lucas genealogiam Christi texuerint? Quæst. II.

QVæritur, cum dicatur hic, quod Matthæus decurrit
generationem Christi. s. a principio vsque ad finẽ,
& Lucas enarrauit illam conuertendo a fine vsq; ad prin
cipium, quare hoc factum sit? Dicendũ quod Matthæus
enarrauit generationem Christi eo modo, quo cõiter e-
narrantur omnes progenies. s. per ordinem descendentiũ.
Lucas autem omisit modum cõem: ideo non oportebat
quærere aliquam causam, quare Matthęus sic enarrauit,
nam fecit quod fieri consueuerat. De Luca autem ratio-
nabiliter quærendum erat, quare sic fecit: cum contra cõ
suetum fecit? Dicendum quod isti duo Euangelistę enar-
rando generationem Dñi voluerunt ostendere duas habi
tudines hoĩs ad Deum. Vna est Dei ad hominem. Alia est
hoĩs ad Deum euntis. Primam Matthęus descripsit, ostẽ-
dens Christum venientem ad nos. Et sic dr̃ in litera, quod
decursam aduentus Domini ostendit generationem. Se-
cundam descripsit Lucas: ostendens Christum redeuntẽ
ad Deum, & reducens hominem ad Deum, quia ista duo
sunt nobis necessaria ad salutem. s. quod Deus ad nos ve-
niat, & ꝙ nos ad Deum eamus. Venit Deus ad nos gratifi
cando nos sibi, & manendo in cordibus nostris, sicut di-
xit Christus Io. 14. c. s. Qui diligit me, sermones meos ser-
uabit, & pr̃ meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mã
sionem apud eum faciemus. Homo vadit ad Deum, tan-
quam ad finem suum beatificantem. Quia tñ non potest
homo ire ad Deum, vt in beatitudinem, nisi prius Deus
venerit ad eũ, decuit ꝙ Matthæus primo describeret ge-
nerationem Christi, vt uenientis ad nos, & postea per Lu
cam, vel per aliquẽ alium describeretur generatio Chri-
sti, vt redeũtis ad Deum. Et sic factũ est. Et quia qñ hõ in-
cipit redire ad Deum, oportet credere, & quia baptismus
est proprie Sacr̃m fidei. i. in quo fides infunditur baptiza
to, conuenienter Lucas post Christi baptismũ descripsit
generationem eius, vt redeuntis ad Deum: quasi per ba-
ptismũ innuat hoĩem redire ad Deum. Luc. 3. c. Alia ratio
esse põt. s. qui ambo Euangelistæ scripserunt generationẽ
Christi. Christus aũt habuit se dupliciter, quia ab æterno
erat Deus inuisibilis cum patre manens, & apud patrem,
vt dr̃ Io. 1. s. in principio erat Verbum, & Verbum erat
apud Deũ. Postea uenit ad nos assumendo carnẽ nostrã,
& inter nos conuersatus est. Deinde rediit ad statum prio
rem manens apud patrẽ, iã nunc nobis inuisibilis factus.
Hæc duo declarauerunt isti duo Euangelistæ. Nam pri-
mus tetigit generationẽ Christi, qua uenit ad nos facien-
do se visibilem, cum prius esset inuisibilis. Secũdus narra-
F uit generationem Christi reducendo eum, in Deum, sin
quam à nobis recedens cum prius esset visibilis, factus est
inuisibilis, cum Deo patre manens a quo exierat.

*Vt & numero satisfaceret, & tempori: & se, quid
esset ostenderet, & Dei in se opus monstrans, etiam in his,
quorum genus posuit, Christi operantis a principio testimo
nium non negaret. Quarum omnium rerum tempus, ordo,
numerus, dispositio, vel ratio, quod fidei necessarium est:
Deus Christus est, qui factus est ex muliere, factus sub le-
ge, natus ex virgine, & passus in carne, omnia in cruce fi-
xit, vt triumphans ea in semetipso resurgens in corpore, &
patris nomen in patribus filio, & filii nomen patri resti-
tuens in filiis, sine principio, sine fine, ostendens vnum se cũ
patre esse, quia vnus est. In quo Euangelio vtile est deside-
G rantibus Deum, sic prima, vel media, vel perfecta cogno-
scere, vt, & vocationem Apostoli, & opus Euangelii, & di
lectionem Dei in carne nascentis per vniuersa legentes in-
telligant, atque in id eo, in quo reprehensi sunt, & appre-
hendere appetunt, recognoscant. Nobis enim in hoc studio
argumenti fuit, & fidem factæ rei tradere, & operantis
Dei intelligendam diligenter esse dispositionem, a quæren
tibus non tacere.*

Vt, & numero satisfaceret, & tpi. i. Matthæus scripsit
generationẽ Dñi per tres quaterdenas, vt per hoc satisfa-
ceret numero, & tpi. Sunt. n. in hoc tres numeri. s. tres, &
quatuor, & decem. Et conueniens fuit obseruari istos in
generatione Christi, quia conueniebant isti numeri my-
sterio Christi. Nã quaterdena cõponitur ex quatuor, &
H decem, per quos numeros signatur vtraq; lex. s. noua lex
per quatuor, quia scripta est in quatuor Euangeliis. Lex
vetus signatur per decem, pp decem præcepta, quæ sola
dedit Deus toti populo Israel in voce clangoris, & bucci-
næ. Cetera aũt dedit per Moysen Exo. 20. c. & Deut. 5. c.
Per ternarium significatur mysterium Trinitatis, quod v-
triq; legi conueniebat, sed in noua lege magis explicitè,
in veteri aũt magis obscurè. Alio modo satisfit numero,
quia Matthæus in generatione Christi posuit. 40. & duas
personas cõputato ipso Christo, & dñt quidam, ꝙ factũ
est ad signandũ quadraginta duas mansiones, p quas Is-
raelitæ uenerunt de Aegypto, usque ad terrã promissam.
Num. 33. c. Sed prima applicatio melior est, quia mansio-
nes Iudæorum parum faciunt ad intentionem Christi. Et
si ponuntur. 42. personæ in generatione Christi, nõ fit hoc
I nisi, ut ex eis fiant tres quaterdenæ, & applicabuntur ad
mysterium sup. positum. Satisfacit tpi Matthæus per nu-
merum ternarium, quia tres fuerunt quaterdenæ ad si-
gnificandu tria tpa, per quæ decurrit ista generatio Chri
sti. Nã Iudæi a principio regebantur per Iudices, Quod
fuit usq; ad Saulẽ. Deinde regebãtur per Reges, qd fuit
vsque ad captiuitatẽ Babylonis. Postea aũt regebãtur per
Sacerdotes: licet multi illorũ fuerunt Reges sicut Aristo
bolus, Alexander, Hyrcanus, & Ioannes Hyrcanus, & a-
lii. Et hoc fuit a captiuitate Babylonis usque ad Christũ.
Nam paulo anteq̃ Christus nasceretur cessauerant Reges
Iudæorũ. Et ipse natus est in tpe Regni Herodis Ascalo-
nitæ, qui fuit primus Rex alienigena. Nã ipse fuit de gñe
Idumęorũ. Aliter satisfacit tpi, qa p tres quaterdenas si-
gnat tria tpa. s. ante legem, sub lege, & sub gratia. Et Chri
K stus pertinet ad oia ista tpa, quia in nullo istorum potuit
esse salus hoĩbus nisi per fidem explicitam, aut implicitã
Christi, ut sup. declaratum est. {Et se quid esset ostende-
ret.] istud iã non pertinet ad superiorem sñiam de tribus
quaterdenis, sed est sensus, ꝙ Matthęus non solũ posuit
illas tres quaterdenas in Euangelio suo ad satisfaciẽdum
tpi, & numero suo, sed ẽt ostẽdit ex se ipso quis esset, quia
infra 9. c. dicit de se, quod erat Publicanus sedens in Telo
nio. {Et Dei in se opus monstrans]. i. ostendit opus, quod
Deus in illo fecit. s. cum ipse esset in statu peccati, quia erat
Publicanus, Deus ex sola gratia uocauit eũ ad se, & fecit
eum Apostolum, & Euangelistam. Et utraque potestas a
Deo est, & uocatur gratia eius, ut patet in 1. ad Cor. 12. c.
& ad Ephe. 4. c. & declaratum est in præcedenti Prologo.
{Etiam in his, quorum genus posuit, Christi operantis a
principio testimonium non negaret.} Id est non solum,

Quare Matt. posuit per quaterdenas ĩ Christi generatione.

Matthęus ostendit in se opus Dei, sed ẽt ostendit testimo A nium Christi operantis à principio in illis, quorum genus posuit. Matthæus posuit genus omnium, qui ponuntur in Christi genealogia, quia sicut per istam scripturam Matthæi constat de omnibus auis, & proauis Christi maternis, ita constat de auis, & proauis cuiuslibet positi in hac genealogia. Ideo Matthæus non solum scripsit hic Christi generationem, sed ẽt generationem cuiuslibet illorum. Est tñ verum, ꝙ non scribuntur illi nisi per Christum, in quantum pertinent ad progeniẽ eius. Et est hic figura locutionis. s. Lyptote, cum minus dicitur, & plus significatur: quia dr̃, Christi testimonium non negaret, & est sensus, ꝙ Matthęus non solum nõ negauit testimoniũ Christi, sed ẽt expresse posuit illud. Nam nos non negamus testimonium Christi, & tñ nihil dicimus: Hieronymus aũt uoluit plus significare. s. ꝙ Matthæus non solum B non negauerat, sed ẽt expresserat. Dr̃ aũt ꝙ Matthæus posuit testimonium Christi a principio operãtis in his, quorũ genus scribebat. i. ostendit qũo Christus misericorditer se habuerat ad istos patres a principio totius generationis. Ponuntur aũt hic in principio generationis Christi Abraham, & Dauid, & ad istos fuit magna misericordia Christi, quia Deus ex sola gratia, & liberalitate elegit potius Abraham, q̃ aliquem alium de contẽporaneis suis: cui familiariter loqueretur, & cui promitteret Messiã nasciturum de semine suo, & qđ semen suum possideret terram Chanaan. Non. n. meruit ista Abraham anteq̃ Deus inciperet sibi bene facere: Et si dicas, ꝙ Abraham erat à principio iustus, & merebatur ista, dicendũ, ꝙ falsum est, quia præuenit eũ faciendo ipsum iustũ, vt esset talis, qui conuenienter esset capax beneficiorũ eius. Et ita poterat C præuenire quemcunq; alium contemporaneũ Abrahæ, iustificando eũ, vt esset capax illorũ bonorũ, quæ promissa fuerunt Abrahæ, & tunc promitterentur illi, & nõ Abrahæ, & maneret Abrahã, sicut vnus de gentilibus in infidelitate, sed elegit eum Deus solum, quia voluit. Et non solũ qñ Deus vult alicui facere bonũ ex liberalitate sua, præuenit eum, iustificando eũ viuentem, vt dignus efficiatur illis bonis, quæ recepturus est, sed potius præuenit eũ ab æterno præparando eũ ad illud bonum. Sic ponit Apostolus exẽplum de Esau & Iacob ad Ro. 9. s. Cũ. n. nondũ nati fuissent, aut aliquid egissent boni, aut mali, nõ ex operibus, sed ex vocante dictũ est, quia maior seruiet minori, sicut scriptũ est: Iacob dilexi, Esau aũt odio habui. Ideo Deus præuenit Abrahã eligendo eum ad istud bonũ anteq̃ nasceretur, nõ ex aliqua causa, sed solum, quia voluit. D Et nõ solum nulla fuit causa, sed ẽt nulla esse potuit quare Deus ab æterno potius eligeret Abraham ad hoc, quã aliquẽ alium, quia hoc dato, non esset voluntas Dei prima regula rerũ, sed penderet ex quibusdam rõnib. determinantibus eam ad hoc, vel ad illud, q̃ se tenerent ex parte creaturæ. Qđ non solum est falsum, sed ẽt absurdum est ipsum cogitare. Itẽ non stat quod illi dicebant, quia etiãsi Abrahã potuisset esse iustus anteq̃ Deus eũ præueniret, non tñ poterat per illam iustitiam mereri oĩa ista quæ sibi promissa sunt, quia iustitiæ nostræ, vt ait Isa. 64. c. sunt sicut pãnus mulieris mẽstruatæ, & sic per eas non possumus mereri aliquid insigne de condigno, nisi Deus nobis ex gratia dederit. De Dauid idem dicendum est, ꝙ ex Dei misericordia consecutus est oĩa bona. Nã non meruit ipse, ꝙ eligeretur a Deo in Regẽ, & quod Deus diligeret eũ E in tm̃, vt diceret, inueni virum ſm cor meũ. Primo Reg. 13. c. & ꝙ Deus promitteret ei regnum non solum pro se, sed ẽt pro tota sua posteritate. Vnde & ipse Dauid miratus est, qñ Deus ei ista promisit, dicens: Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, vt præstares mihi talia, 2. Reg. 7. c. & 1. Paralip. 17. c. Aliter põt intelligi. s. ꝙ Matthæus ostendit testimoniũ Christi operantis. i. misericordiam eius in istis, quorũ genus scripsit. s. ꝙ licet essent peccatores plurimi eorum, uoluit tñ descendere de eis ſm carnem. Et ob hoc Matthæus exprimit spãliter in Christi generatione quasdam mulieres peccatrices, uel tales, q̃ non erant dignæ, vt de eis descenderet Christus: vt cũ appareat de eis descendere videatur maxima Christi misericordia, qui de talibus nasci dignatus est. Et ista est hic propria intentio Hiero. Ita ipse ait super Matthæũ, quod

Quare ponũtur Dauid & Abrahã in principio Christi generationis

Quare Matthæ. mulieres peccatrices ĩ Christi generatione posuerit?

Alph. Toti. super Prol. in Matt. Enarr.

A in genealogia Christi nullã sanctarũ feminarum legimus poni: sed eas, quas scriptura condẽnat. Et hoc patet exemplariter. Nã prima mulier noĩata in Christi genealogia est Thamar, de qua Iudas genuit Phares, & Zarã. Et ista fuit peccatrix: quia cõmixta est carnaliter socero suo illo nesciẽte. Gen. 38. c. Scđa ponitur Raab, de qua Salmon genuit Booz. Et ista fuit peccatrix, quia fuit meretrix Ierichõtina. Iosue. 2. ca. Tertia est Ruth, ex qua Booz genuit Obed. Et ista licet nõ legatur peccatrix: fuit tñ gentilis de Moabitis, vt patet Ruth 1. cap. Et ad illos non pertinebat progenies Christi: Christus tñ dignatus est illam esse in progenie sua ex grãtia. Quarta fuit Bethsabee, de qua dr̃, ꝙ Dauid genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ. Et tñ illa fuit peccatrix: quia fuit adultera. 2. Reg. 11. & 12. c. Et exprimit eas spãliter Matthæus, vt significetur misericor B dia Christi, qui de talibus dignatus est nasci. Et hoc est testimonium, quod Christus ostendit a principio in his, de quibus descendit. [Quare omnium rerum.] Hic ponitur tertiũ. s. huius Euangelii materia principalis: quę est subiectum huius libri, & oium aliorum Euangeliorum, cum in oibus tractetur de Christo Deo, & hoie; quantum ad actus, & passiones suas. Et hoc tangitur, cum dr̃, quarũ omnium rerum, &c. [Quod fidei necessarium est: Deus Christus est] i. istæ res solum pertinent ad hoc, ꝙ est Christus Deus, & homo. Et dr̃ quarum omnium rerum. s. omnium rerum sup. positarum de Christi genealogia. Tp̃s. i. tẽpus, & ordo, & numerus, & dispositio istarum rerum solũ est ad declarandum ꝙ Christus est Deus, qui factus ex muliere, &c. Et dr̃ tempus, quia in genealogia Christi considerantur tempora tria. s. sub Iudicibus, sub Regibus, sub C Sacerdotibus, uel tempus ante legem, sub lege, & sub gratia. Ordo consideratur in genealogia quantum ad ordinem ipsarum personarum ſm successionem temporum. [Numerus.] Consideratur numerus quantum ad personas: quia cum sint tres quaterdenę sunt quadraginta duę personę. [Dispositio, uel ratio] i. quod sic ordinentur, uel disponantur ſm rõnem. [Quod fidei necessariũ est: Deus Christus est] i. omnia ista supra posita in quantũ sunt necessaria ad fidem, solum pertinent ad hoc, vt inducatur, qũo Christus est Deus, & assumpsit carnẽ de Virgine, & redemit nos in ea in cruce. Isto modo exponit Nicol. & alii. Aliter tñ ẽr̃. s. quod tp̃s, ordo, & numerus non refertur ad genealogiam Christi, sicut expositum est: sed ad aliquid aliud. Primò patet, quia istud relatiuũ. s. quarũ omnium rerum, refertur ad oĩa præcedentia. Et tñ sup. non D solum tactum est de genealogia Christi, sed ẽt de statu Matthæi, & de gratia Christi vocantis eũ: ideo tp̃s, ordo, numerus non solũ ad genealogiam referendum est. Scđo patet, & efficacius: quia hic dr̃ tp̃s, ordo, & numerus istarum rerum esse solum ad inducendum qũo Christus fuit Deus, & assumpsit carnem, & in cruce moriens redemit nos, & resurrexit, & tñ ordo, tp̃s, & numerus, & dispositio genealogiæ Christi nõ pertinet ad hoc: quia ex illo ordine, numero, & tpe, nihil istorũ inducitur. Dicendum ergo ꝙ istud intelligitur de toto Euangelio Matthæi, & p̃supponẽdum est, quod cũ Hier. sup. dixerit, quod Matthęus tetigit Christi generationẽ, & tetigit de se ipso, & de Dei gratia quantũ ad se, & alios, ꝙ uoluit per hoc intelligere traditam esse in vniuersali totã materiam Euangelii Matthęi. Et tũc sequitur. [Quarum oium rerum]. i. quod om E nium istarum rerum, quæ tractantur in Matthęo tp̃s, & ordo, & numerus, & dispositio solum est ad hoc, quod appareat. Christum esse Deum, & hoiem, & pro nobis mortuum, & nos redemisse, & tunc plana est litera. s. q oĩa quæ Matthęus tangit solum inducuntur ad hoc. Et non solum ea, quæ tangit Matthæus, sed etiam ea, quæ tangunt omnes Euangelistæ: quia nihil aliud omnes intendunt, cum in hoc sit tota fides, & dicitur, quarum omnium rerum, scilicet, narratarum in lib. Matthæi. tempus, scilicet, consideratio temporis, in ipsis rebus, scilicet, quod quædam fuerint ante Christi prędicationem, & alia post: quædam ante mortem, & alia post mortem, & sic de uariis temporibus rerum narratarum: Ordo, scilicet, consideratio ordinis quantum ad ipsas res, quod quædam præponantur, & alia postponantur. Nam interdum seruatur ordo temporis in illis, qui est ordo naturalis: in-

Responde tur instãtiæ.

terdum ordo artificialis.s.quod quædam,quæ sunt priora tempore postponantur: cum sic interdum cōueniat ad concludendum id quod intendimus. Quod forte non fieret ita conuenienter, si per omnia obseruaremus ordinē temporis. Numerus, scilicet, numerus rerum narratarū. Quasi dicat, quod Euangelistæ multa,uel pauca de Christo dicant, non est intelligendum, quod ideo solum tot dixerint,quia de Christo nulla alia quæ dicerent,inuenerint:vel quia Christus nulla alia fecerit;sed ideo tot,& talia posuerunt, quia credebant illa sufficere ad id,quod intendebant,scilicet,ad probandum Christum esse Deū, & hominem, pro nobis mortuum,& nos redimentem. Et si putauissent plura esse necessaria ad probandum hoc multo plura scripsissent; quia Christus fecit multa alia, quæ scribere poterant,sed non scripserunt illa, quia non putauerunt esse necessaria ad probandum quod dictum est:sic patet Io.20.c. scilicet, Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.Hæc autem scripta sunt, ut credatis:quia Iesus est Christus filius Dei, & ut credentes vitā habeatis in nomine eius. [Dispositio, uel ratio.] Id est, quod istę res disponantur sic,& regulentur secundum rationem. s.quod unus Euangelista sic ordinet processum suum,& alius sic,totum est ad probandum,quod dictum est, cum quilibet Euangelista idem probet, licet diuerso processu,& ordine.[Quod fidei necessarium est].i.quantum ad id, quod est necessarium ad fidem. [Deus Christus est.] Ab isto loco vsq; ad illum.s.in quo Euangelio ponuntur conclusiones, siue articuli principales fidei;quos intendit probare Matthæus, vel declarare ex narratione sua.Ideo subiectum totius libri est Christus Deus homo, vt faciens,& patiens. Hic ēt dicitur Christus Deus esse.s. ipse Christus,qui est Deus est subiectum libri.Christus significat Messiam, sicut patet cum quæsiuit Iesus a Pharisęis de Christo cuius filius sit. i.cuius filius debeat esse Messias, Matth. infra 22.c.& dixerunt Iudæi:Christus cum uenerit nescietur,unde sit.Io.7.cap.i.nescietur vnde veniet Messias. Et iterum ibidem: Nunquid uerè cognouerunt Principes,quia hic est Christus.i.Messias.[Qui factus est ex muliere]. i. qui natus est. Magis.n. proprie dr̃ natus,q̃ factus,quia facere pertinet ad rem,quæ ęquiuoce producitur,& est extra facientem. Sicut proprie ad artem pertinet facere,quia artifex operatur in materia quę est extra ipsum, & est illa productio æquiuoca, quia res producta per artē non est in specie artificis,& tñ cum nascitur hō ex muliere est uniuoca productio, quia est homo ex hoie,& non est de materia exteriori,sed de substātia generantis:& tñ in scriptura est iste modus loquendi, quia Apostolus dicit Christum factum esse ex semine Dauid scdm carnem,ad Roman.1.c.Et dicit factum ex muliere,ad Gal.4.c. [Factus sub lege].i. natus tpe legis, quia adhuc durabat lex Moysi,qñ Christus natus est.Nec cessauit nisi post mortē Christi, qñ fuit Euangelium publicatum.Ista uerba sumit Hier.de Apostolo,ad Gal.4.c.At vbi uenit plenitudo tpis, misit Deus filium suum factum ex muliere,factum sub lege. [Natus ex Virgine.] iste est vnus articulus fidei, quem Matthæus probat, infra 1.c.& Luc.2.c.[Passus in carne].s.Pro nobis mortuus,& tñ non fuit mortuus scdm carnem: quia Christus erat Deus,& hō.Erat.n.Deus per naturā,& hō per assumptionē humanitatis.Christus aūt non fuit mortuus,nisi scdm quod hō ex infirmitate carnis, quod quantū ad hoc statutum erat de eo,sicut de unoquoq; hoie semel mori,ad Heb.9.Deitas autem, vel persona diuina mori non potuit.Et quia aliqui putabant Christum esse purum hoiem, & non fuisse ante Mariam,sicut dicebant Cerinthiani,& Ebionitæ, & Ariani,& alii hæretici, ut declaratu est in præcedenti prologo.Isti.n.putabant totaliter Christū fuisse mortuū, sicut hō totaliter moritur, quia post mortem non manet persona hois, licet maneat anima, & tñ in triduo mortis Christi manebat Christus sicut prius, licet non esset tunc hō,sicut prius: ideo non erat totaliter mortuus sicut hō; & ad hoc dicitur,quod passus est,uel mortuus in carne.i. solum secundū carnē. [Oia in cruce fixit]. s. Oia peccata nostra fuerunt cum Christo crucifixa,& ibi moriēdo occidit oia illa,uel destruxit. Et est figurata locutio. In quo

Subiectū Euangeliorū est Christus Deus, & homo, vt faciēs, & patiens.

F presupponendum,q̃ qñcunque quis peccat mortaliter, incurrit obligationem ad mortem æternam in inferno, & est ac si homo qualibet vice faceret instrumentum obligationis,in quo se fateretur obligatum ad mortem æternam pro illo actu. Et sic quot peccata hō habet, tot chirographos obligationis, ideo quandiu manserint isti chirographi integri,manet homo obligatus.Et tamen nos redimendi eramus per mortem Christi.Ideo oportebat q̃ Christus moriens omnes istos chirographos cassaret, deleret, vel rumperet, quia alioquin, illis saluis nos manebamus obligati,vel saltem constabat nos manere obligatos.Ideo dicitur,quòd Christus fixit istos chirographos in cruce, scilicet, perforauit eos.s. quia qñ aliquod instrumentum perforatur,vel rumpitur,per hoc perit vigor eius:ita cū Christus abstulerit nobis obligationem ad mortem, dr̃ cassasse

G chirographos illos, vel rupisse, aut clauo fixisse, quia per quemcunque modum istorum annihilatur instrumētum. Illud posuit Apostolus ad Colo.2.c.s.Cōuiuificauit vos cū illo donans vobis omnia delicta:i. remittens, & sequitur, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, q̃ erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud Cruci.[Vt triumphans ea in semetipso:] Id est, vincens peccata in se ipso.Peccata.n.ante hoc ex eo, quod obligabant hoies ad mortem æternā, dicebantur illis aduersarii:ad hoc autem, quod non aduersarentur, oportebat facere, q̃ illa non haberent aliquam vim obligandi. Et fuit pugnare contra peccata, & triumphare de eis. Et triumphauit in corpore suo,vel in semetipso.s.quia ex eo quod ipse mortuus est, peccata simul mortua sunt. Alii autem vincunt hostes per hoc, q̃ occidunt illos: Christus

H aūt vicit peccata, quæ erant quasi hostes, per hoc, quòd occisus ipse est.Ideo nō triumphauit Christus in alio, sed in seipso. [Resurgens in corpore.] Iste est alius articulus principalis,& illum declarant oēs Euangelistæ,& dicitur resurgens in corpore.i.resurgens solum secūdum corpus. Nā ille simpliciter dicitur resurgere, qui simpliciter, vel totaliter moritur. Christus aūt non mortuus est totaliter, s.quia non mortua est persona diuina, licet per communicationem idiomatum cōcedamus,q̃ Deus mortuus est, & sit vera propositio ex eo, quòd Deus est homo, & homo moritur,& quia Christus non mortuus est,nisi secundum carnem, non potuit resurgere, nisi secundum carnem. Et hoc etiam est contra hæreticos,qui dicebant Christum purum hoiem, & tamen si esset purus homo, ipsa persona vere moreretur, & verè resurgeret, & nō o-

I porteret poni istam limitationem. s. passus in corpore, & resurgēs in corpore. Et patris nomen in patribus filio,& filii nomen patri restitueret in filiis].s.Christus mortuus est ad restituendum patribus nomen patrum, & ad restituendum filiis nomen filiorum. Pro quo sciendum,quòd pater,& filius cum sint correlatiua,vnum non manet sine altero,sed posita se ponunt, & perempta se perimunt. Erat autem Abraham genitor omnium Iudæorum, & ei promissum est,quòd Messias veniret de semine suo.Cum autem Christus venit, & non receperunt eum Iudæi,desierunt esse filii Abrahæ, quia non erant participes illius benedictionis,quæ fuerat promissa Abrahæ,Genes.22.capit.scilicet: in semine tuo benedicentur omnes gentes,id est,in semine,quod est Christus ad Galat.3.capit.Et tunc Abraham desiit esse pater,quia non habebat filios.Chri-

K stus autem veniens restituit patribus nomen patrum,& filiis nomen filiorum,quia Gentiles susceperunt fidē Christi per prędicationem Apostolorum,& per hoc cœperunt esse filii Abrahæ, qui erat pater omnium credentium, & omnes credentes dicuntur benedicti cum fideli Abrahā. ad Galat.3.cap.Et tunc Abraham cœpit habere filios, & cœpit esse pater:cum prius periisset paternitas, & filiatio. Et isti qui crediderunt in Christum uocati sunt postea verè filii Abrahæ, & vere Israelitæ magis quam illi, qui descendebant ab eo secundum carnē. Patet hoc ad Rom.9. c.s.Non enim omnes,qui ex Israel sunt,hi sunt Israelitæ: nec qui semen Abrahæ sunt omnes filii, sed in Isaac voca bitur tibi semen.i.non, qui filii carnis,hi filii Dei,qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine.Q.d.Si filius Abrahæ sicut Isaac: immo magis, quia Ismael totaliter natus est secundum naturam nullo existēte miraculo: Isaac

vero

verò aliqualiter super naturã genitus est, quia desiderant A Saræ fieri muliebria: Gen. 18. c. Et erat caro Abrahæ mortua, & emortuus venter Saræ, & acceperunt à Deo virtutem, vt patet ad Heb. 11. c. & tamẽ solus Isaac filius vocatur Abrahæ, & noluit Deus, quod vocaretur Ismael filius Abrahæ, dicens: In Isaac vocabitur tibi semen. Gen. 21. c. Ergo noluit Deus vocari filios Abrahæ eos, qui erant secundum solam carnem, sed eos, qui erant secundũ repromissionem. Ideo Apostolus concludit ex hoc; quod Iudęi, qui recesserunt à fide Abrahæ, non fuerunt filij eius; quia non pertinent ad repromissionem, cum non communicẽt in Christo, qui erat repromissus, in quo erat benedictio. Gentiles autem accipientes fidem Christi, quam tenuit Abraham, efficiuntur participes repromissionis factæ ad eum. Ideo isti sunt veri Israelitæ, & veri filij Abrahã. Et quia in hac fide non fuit Abraham; sed etiam multi alij B Patriarchæ, & Prophetæ, qui vocantur patres, omnes illi perdiderant iam nomen paternitatis, quia filios non habebant, omnibus illis nomen paternitatis restitutum est. Cum autem dicitur quod filijs restitutum est nomen filiorum, accipitur restituere, id est dare, quia propriè restituere est in eo, qui spoliatus est, vel saltem in eo qui perdidit rem. Gentiles autem nunquam habuerant nomen filiationis, quia nunquam fuerant filij Abrahæ. Sed nunc nouiter per fidem Christi illud acceperunt. Ideo nõ fuit eis propriè restitutum, sed datum, ideo accipitur largè restituere, id est, dare. Patribus autem s. hoc Abrahę, & alijs propriè restitutum est nomen paternitatis, quia spoliati fuerant eo per iniquitatem filiorum, qui recedere voluerũt a filiatione. Aliter potest intelligi, quod accipiatur restituere propriè. s. quia Abraham, & alij Patriarchę, & C Prophetę fuerunt patres in regula fidei, & operum, & omnes Iudæi, qui sequebantur eorum exempla, erant filij ipsorum non solum secundum carnem, sed etiam per imitationem. Et tamen ante aduẽtum Christi plurimi istorum declinauerant tam a fide, quam ab operibus antiquorum & sic desinebant ipsi esse filij, & antiqui desinebãt esse patres. Multos istorum Iudæorũ Christus per prædicationem suam, & Apostolorum conuertit ad fidem, & ad opera Abrahæ, & aliorum antiquorum ideo restituit illis nomen patrum, & istis nomen filiorum. Et accipitur restituere propriè, quia vtrique perdiderant nomen: s. antiqui tanquam violenter spoliati nomine paternitatis per iniquitatem istorum, & ista tanquam sponte abrenunciantes filiationem recedendo ab imitatione patrum. Iste modus loquendi est in scriptura, vt Malach. 4. c. s. Ego mittã vo- D bis Eliam, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Corda filiorum conuertuntur ad patres, quando redeunt ad imitandum eos quos desierãt imitari: & corda patrum conuertuntur ad filios, quando patres dignantur habere in filios propter nouam assimilationem, eos, quos prius habere dedignabantur in filios propter dissimilitudinem. Et exponunt istam literam Nicolaus, & alius expositorum prologorum sic. s. ut restitueret patribus. s. antiquis nomen patris. s. quod perdiderant filio, id est, ad honorẽ filij. s. quia magnus honor est Christo, q restituatur istud nomen paternitatis antiquis, & restitueret in filijs nomen filij. i. filiorum patri, i. ad honorẽ patris. Sed ista expositio non videtur multum stare. Primo, quia apparet aliqualiter distorta ad literam, cum isti datiui. i. filio, & patri non videantur signare talem modũ E acquisitionis, qualem isti dant. Secundò, quia tunc non diceretur hic, q Christus restituit nomen ptatis patribus in filio. i. ad honorem filij, sed diceretur sibi. i. ad honorẽ sui ipsius, quia ipse erat filius. Tertiò, quia fit hic differentia inter honorem patris, & filij. s. quod in uno istorum erat honor patri, & in alio honor filio, & tamen honor Patris, Filij, & Spiritus Sancti unus est, cum sit unus Deus. Et ob hoc sæpe Ecclesia dicit in Hymnis: Tribus honor vnus, id est, indiuisus. Quarto, quia dato, q vellemus distinguere inter honorem Patris, & Filij per quandam appropriationem, non stat, quia tunc esset honor patris in restituendo antiquis nomen patris, & esset honor filio in restituendo filijs nomen filiationis. Et tamen isti exponuntur per contrarium. s. quod restituendo patribus nomen patris sit honor filio, & restituendo filijs nomen filiorum

A sit honor patri. Quinto, quia dato, quod personis diuinis competerent diuersi honores, tamen hic non poterat esse nisi unicus, quia ex unico actu vnicus insurgit honor, & tamen cum pater, & filius sint correlatiua, ut dictum est, sic ambo eodem actu simul restituuntur; unde, qui restituit patribus nomen patrum, restituit filijs nomen filiorum. Non ergo poterunt hic esse diuersi honores. Exponenda est ergo taliter litera. s. Christus restituit filio, i. filijs nomen patris; id est, quod possent dicere se habere patrem, quod prius non poterant in patribus. i. quantum ad patres ipsorum, scilicet, Abrahã, & alios restituit patri. i. patribus nomen filij, id est, quod haberent filios, in filijs, id est quantum ad filios. s. quod ante hoc non poterant vocare filios eos; qui prius fuerant filij sui, & nũc incipiebãt posse illos sic uocare. Et ponitur singulare pro plurali. s. fi- B lio, id est, filijs patri, id est, patribus, quod sæpe fit in scriptura. Si tamen uelimus, q maneat propriè in singulari; adhuc erat eadem sententia. s. restituit filio, i. cuilibet filiorum, & restituit patri. i. cuilibet patrum. [Sine principio, sine fine.] Refertur ad Christum. s. Christus existens, sine principio, & sine fine fecit omnia. Hoc dicitur ad significandum eum esse uerum Deum, qui nec habet principium, nec finem, quia Deus nec cępit esse aliqñ, nec aliqñ esse desinet. Et hoc dicitur contra illos, qui putabant Christum esse purum hominem, quia isti dicebant eũ habuisse principium, immo quod fuerit ante Mariam. Dicitur Deus sine principio, & sine fine, & tñ ipse est principium, & finis: sic dicitur Apoc. 1. c. s. Ego sum Alpha. & Omega, principium, & finis: siue primus, & nouissimus. Sic etiam dixit Christus Io. 8. c. s. Ego sum principium, C qui loquor vobis. [Ostendẽs vnum se cum patre esse.] Id est: Christus ostendit se vnum, id est, vnam substantiã esse cum patre, quia Christus per opera sua ostendit se esse Deum, vt ipse inducit Ioan. 5. c. & quia non sunt plures Dij, cùm sit impossibile esse plures Deos, necesse est, q Pater, & Filius sint vnus Deus. Ergo sunt vnus Deus. Istud ostendit Christus dicens: Ego, & pater unum sumus, & ego in Patre, & Pater in me est. Ioan. 14. c. quia vnus est. i. quia Christus est uerè vnus Deus cum Patre, ostendit se vnum Deũ. Nã si non fuisset vere unus Deus cum illo, nõ potuisset hoc ostendere, quia ostensio fieri debebat per opera miraculorum, & tñ miracula non pñt fieri in testimonium falsitatis, cum miracula non possint fieri nisi à Deo: Deus tñ nunquam mentitur, ipse tñ mentiretur si faceret miracula, ut aliquis probaret per illa, falsa, quæ di- D ceret. Hoc patet Deut. 18. c. Quia istud signum dedit ibi Deus ad cognoscendũ ueros Prophetas, & falsos. s. si Propheta prænunciaret aliquid, & non eueniret, signum erat quod Deus nõ erat locutus illi, sed finxerat de corde suo. Si aũt eueniret, erat signum, quod Deus locutus fuerat ei. [In quo Euangelio.] Hic ponitur quartum huius prologi, in quo ostenditur Euangelij Matthæi vtilitas. Et est vtilitas, cognitio, quæ hr de rebus pertinentibus ad fidem traditis in eo. Nã in quolibet libro vtilitas est cognitio, cũ quilibet liber immediatè ordinetur ad manifestationem quarundam veritatum siue illæ ueritates postea ordinentur ad opus, sicut in moralibus, siue sint propter se ipsas, sicut in speculatiuis. Ita in isto libro Matthæi. Et quia hic agitur de Christo, tanquam de subiecto quantum ad oẽs operationes, & passiones suas, & cetera accidentia circa E ipsum, & omnia ista fuerunt ad salutem nostram, quam Christus ex magna caritate operatus est. Præcipuũ, quod cognoscitur ex hoc libro est dilectio Dei nascentis in carne. Et dicitur. [In quo Euangelio.] Scilicet, Matthæi. [Vtile est desiderantibus Deum.] Scilicet, vtile est cognoscere ea, quæ infra habentur. Et dr desiderantibus cognoscere Deũ. Q. d. Per ea, q scripta sunt a Matthæo, & alijs Euangelistis cognoscimus Deum. Nam licet Deus naturaliter cognoscatur, est illa leuis cognitio, & multum vniuersalis. Per fidem autem magis determinatè cognoscitur: Fides autem ponitur præcipuè in Euangelijs. Quia licet in ueteri testamento esse scriptum, quid de Christo credi deberet, erat tamen ualde obscurum. In Euangelijs autẽ clarissime traditur, ideo ibi propriè Deus cognoscitur sic: [Prima, uel media, uel perfecta cognoscere.] Id est utile est cognoscere in hoc Euangelio principium, medium,

ſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio: ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis, in ſpiritu non litera: cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Tertio dicitur principium fidei in Abraham, quia ibi non cœpit fides, ſed ſtatus fidei. Nam in præcedentibus patribus fides fuerat, non tñ fuit ſtatus fidei. i. non fuit in illis fides tanquam in quodam ſtatu, vel obſeruatione vitæ. In Abraham aũt fuit ſic, quia primo Deus ei reuelauit, quid credẽdum erat particulariter de mediatore. ſ. quod per illum benedicerentur oẽs gentes, & reuelauit, quod ille mediator de ſemine ſuo futurus eſſet. Poſtea autem voluit eu ſeparare à ceteris gentibus, & dedit ei ſeparatum ſignum. ſ. circumciſionem, vt ſicut in modo fidei ab omnibus gentibus diſtinguebatur: ita & in ſigno corporali, & quibuſdam cæremoniis vitæ diſtingueretur ab omnibus. i. quod non ſolum ipſe, ſed etiam omnes deſcendentes de ſemine ſuo haberent illam ſeparationem, tanquam ſemen ſanctificatum, cum iam reuelatum eſſet, quod ex eis Meſſias deſcenſurus eſſet. Ante Abraham aũt nulli hoc reuelatũ fuerat: ideo nulli ante eum danda fuit circumciſio: nec fuit quiſquam ante eum ſeparandus a ceteris gentibus, quia adhuc ſpãle apparebat in illo, pp ꝙ ſeparari deberet. Et ſic in Abrahã cœpit fides. i. ſtatus fidei, quantum ad quendam modum vitæ, & religionis: In aliis autem patribus fuerat fides. i. ſtatus fidei, quia non erat in eis aliqua cærimonia, vel ſpecialis obſeruatio cum illa fide, ſicut fuit in Abraham.

Quare diuerſo modo Matthæus, & Lucas genealogiam Chriſti texuerint? Quæſt. II.

QVæritur, cum dicatur hic, quod Matthæus decurrit generationem Chriſti. ſ. a principio vſque ad finẽ, & Lucas enarrauit illam conuertendo a fine vſq; ad principium, quare hoc factum ſit? Dicendũ quod Matthæus enarrauit generationem Chriſti eo modo, quo cõiter enarrantur omnes progenies. ſ. per ordinem deſcendentiũ. Lucas autem omiſit modum cõem: ideo non oportebat quærere aliquam cauſam, quare Mattheus ſic enarrauit, nam fecit quod fieri conſueuerat. De Luca autem rationabiliter quærendum erat, quare ſic fecit; cum contra cõſuetum fecit? Dicendum quod iſti duo Euangeliſtę enarrando generationem Dñi voluerunt oſtendere duas habitudines hois ad Deum. Vna eſt Dei ad hominem. Alia eſt hois ad Deum euntis. Primam Mattheus deſcripſit, oſtẽdens Chriſtum venientem ad nos. Et ſic dr̃ in litera, quod decurſam aduentus Domini oſtendit generationem. Secundam deſcripſit Lucas: oſtendens Chriſtum redeuntẽ ad Deum, & reducens hominem ad Deum, quia iſta duo ſunt nobis neceſſaria ad ſalutem. ſ. quod Deus ad nos veniat, & ꝙ nos ad Deum eamus. Venit Deus ad nos gratificando nos ſibi, & manendo in cordibus noſtris, ſicut dixit Chriſtus Io. 14. c. ſ. Qui diligit me ſermones meos ſeruabit, & pr̃ meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mãſionem apud eum faciemus. Homo vadit ad Deum, tanquam ad finem ſuum beatificantem. Quia tñ non poteſt homo ire ad Deum, vt in beatitudinem, niſi prius Deus venerit ad eũ, decuit ꝙ Matthæus primo deſcriberet generationem Chriſti, vt uenientis ad nos, & poſtea per Lucam, vel per aliquẽ alium deſcriberetur generatio Chriſti, vt redeũtis ad Deum. Et ſic factũ eſt. Et quia qñ hõ incipit redire ad Deum, oportet credere, & quia baptiſmus eſt proprie Sacr̃m fidei. i. in quo fides infunditur baptizato, conuenienter Lucas poſt Chriſti baptiſmũ deſcripſit generationem eius, vt redeuntis ad Deum: quaſi per baptiſmũ innuat hoiem redire ad Deum. Luc. 3. c. Alia ratio eſſe põt. ſ. qui ambo Euangeliſtæ ſcripſerunt generationẽ Chriſti. Chriſtus aũt habuit ſe dupliciter, quia ab æterno erat Deus inuiſibilis cum patre manens, & apud patrem, vt dr̃ Io. 1. ſ. in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ. Poſtea uenit ad nos aſſumendo carnẽ noſtrã, & inter nos conuerſatus eſt. Deinde redijt ad ſtatum priorem manens apud patrẽ, iã nunc nobis inuiſibilis factus. Hæc duo declarauerunt iſti duo Euangeliſtæ. Nam primus tetigit generationẽ Chriſti, qua uenit ad nos faciendo ſe viſibilem, cum prius eſſet inuiſibilis. Secũdus narra-

F uit generationem Chriſti reducendo eum, in Deum, ſm quam à nobis recedens cum prius eſſet viſibilis, factus eſt inuiſibilis, cum Deo patre manens a quo exierat.

Vt & numero ſatisfaceret, & tempori: & ſe, quid eſſet oſtenderet, & Dei in ſe opus monſtrans, etiam in his, quorum genus poſuit, Chriſti operantis a principio teſtimonium non negaret. Quarum omnium rerum tempus, ordo, numerus, diſpoſitio, vel ratio, quod fidei neceſſarium eſt: Deus Chriſtus eſt, qui factus eſt ex muliere, factus ſub lege, natus ex virgine, & paſſus in carne, omnia in cruce fixit, vt triumphans ea in ſemetipſo reſurgens in corpore, & patris nomen in patribus filio, & filii nomen patri reſtituens in filiis, ſine principio, ſine fine, oſtendens vnum ſe cũ patre eſſe, quia unus eſt. In quo Euangelio vtile eſt deſide-
G *rantibus Deum, ſic prima, vel media, vel perfecta cognoſcere, vt, & vocationem Apoſtoli, & opus Euangelii, & dilectionem Dei in carne naſcentis per vniuerſa legentes intelligant, atque in id eo, in quo reprehenſi ſunt, & apprehendere appetunt, recognoſcant. Nobis enim in hoc ſtudio argumenti fuit, & fidem factæ rei tradere, & operantis Dei intelligendam diligenter eſſe diſpoſitionem, a quærentibus non tacere.*

Vt, & numero ſatisfaceret, & tpi. i. Matthæus ſcripſit generationẽ Dñi per tres quaterdenas, vt per hoc ſatisfaceret numero, & tpi. Sunt. n. in hoc tres numeri. ſ. tres, & quatuor, & decem. Et conueniens fuit obſeruari iſtos in generatione Chriſti, quia conueniebant iſti numeri myſteriis Chriſti. Nã quaterdena cõponitur ex quatuor, &
H decem, per quos numeros ſignatur vtraq; lex. ſ. noua lex per quatuor, quia ſcripta eſt in quatuor Euangeliis. Lex vetus ſignatur per decem, pp decem præcepta, quæ ſola dedit Deus ipſi populo Iſrael in voce clangoris, & buccinæ. Cetera aũt dedit per Moyſen Exo. 20. c. & Deut. 5. c. Per ternarium ſignificatur myſterium Trinitatis, quod vtriq; legi conueniebat, ſed in noua lege magis explicitè, in veteri aũt magis obſcurè. Alio modo ſatisfit numero, quia Matthæus in generatione Chriſti poſuit. 40. & duas perſonas cõputato ipſo Chriſto, & dñt quidam, ꝙ factũ eſt ad ſignandũ quadraginta duas manſiones, p quas Iſraelitæ uenerunt de Aegypto, uſque ad terrã promiſſam. Num. 33. c. Sed prima applicatio melior eſt, quia manſiones Iudæorum parum faciunt ad intentionem Chriſti. Et ſi ponuntur. 42. perſonæ in generatione Chriſti, nõ fit hoc
I niſi, ut ex eis fiant tres quaterdenæ, & applicabuntur ad myſterium ſup. poſitum. Satisfacit tpi Matthæus per numerum ternarium, quia tres fuerunt quaterdenæ ad ſignificandũ tria tpa, per quæ decurrit iſta generatio Chriſti. Nã Iudæi a principio regebantur per Iudices, Quod fuit uſq, ad Saulẽ. Deinde regebãtur per Reges, qd fuit vſque ad captiuitatẽ Babylonis. Poſtea aũt regebãtur per Sacerdotes: licet multi illorũ fuerunt Reges ſicut Ariſtobolus, Alexander, Hyrcanus, & Ioannes Hyrcanus, & alii. Et hoc fuit a captiuitate Babylonis uſque ad Chriſtũ. Nam paulo anteq̃ Chriſtus naſceretur ceſſauerant Reges Iudæorũ. Et ipſe natus eſt in tpe Regni Herodis Aſcalonitæ, qui fuit primus Rex alienigena. Nã ipſe fuit de gñe Idumæorũ. Aliter ſatisfacit tpi, qa p tres quaterdenas ſignat tria tpa. ſ. ante legem, ſub lege, & ſub gratia. Et Chri-
K ſtus pertinet ad oĩa iſta tpa, quia in nullo iſtorum potuit eſſe ſalus hoibus niſi per fidem explicitam, aut implicitã Chriſti, ut ſup. declaratum eſt. [Et ſe quid eſſet oſtenderet.] iſtud iã non pertinet ad ſuperiorem ſniam de tribus quaterdenis, ſed eſt ſenſus, ꝙ Mattheus non ſolũ poſuit illas tres quaterdenas in Euangelio ſuo ad ſatisfaciẽdum tpi, & numero ſuo, ſed ẽt oſtẽdit ex ſe ipſo quis eſſet, quia infra 9. c. dicit de ſe, quod erat Publicanus ſedens in Telonio. [Et Dei in ſe opus monſtrans] i. oſtendit opus, quod Deus in illo fecit. ſ. cum ipſe eſſet in ſtatu peccati, quia erat Publicanus, Deus ex ſola gratia uocauit eũ ad ſe, & fecit eum Apoſtolum, & Euangeliſtam. Et utraque poteſtas a Deo eſt, & uocatur gratia eius, ut patet in 1. ad Cor. 12. c. & ad Ephe. 4. c. & declaratum eſt in præcedenti Prologo. [Etiam in his, quorum genus poſuit, Chriſti operantis a principio teſtimonium non negaret.] Id eſt non ſolum,

Quare Matt. poſuit tres quaterdenas in generatione.

Matthęus ostendit in se opus Dei, sed ēt ostendit testimo- A
nium Christi operantis à principio in illis, quorum genus
posuit. Matthæus posuit genus omnium, qui ponuntur in
Christi genealogia, quia sicut per istam scripturam Mat-
thæi constat de omnibus auis, & proauis Christi mater-
nis, ita constat de auis, & proauis cuiuslibet positi in hac
genealogia. Ideo Matthæus non solum scripsit hic
Christi generationem, sed ēt generationem cuiuslibet il-
lorum. Est tñ verum, q non scribuntur illi nisi per Chri-
stum, in quantum pertinent ad progeniē eius. Et est hic fi-
gura locutionis. s. Lyptote, cum minus dicitur, & plus si-
gnificatur. quia dr̃, Christi testimonium non negaret, &
est sensus, q Matthęus non solum nō negauit testimoniū
Christi, sed ēt expresse posuit illud. Nam nos non nega-
mus testimonium Christi, & tñ nihil dicimus: Hierony-
mus aūt uoluit plus significare. s. q Matthæus non solum B
non negauerat, sed ēt expresserat. Dr̃ aūt q Matthæus po-
suit testimonium Christi a principio operātis in his, quo-
rū genus scribebat. i. ostendit qūo Christus misericordi-
ter se habuerat ad istos patres a principio totius genera-
tionis. Ponuntur aūt hic in principio generationis Chri-
sti Abraham, & Dauid, & ad istos fuit magna misericor-
dia Christi, quia Deus ex sola gratia, & liberalitate elegit
potius Abraham, q̃ aliquem alium de contēporaneis suis:
cui familiariter loqueretur, & cui promitteret Messiā na-
sciturum de semine suo, & qđ semeo suum possideret ter
ram Chanaan. Non. n. meruit ista Abraham anteq̃ Deus
inciperet sibi bene facere. Et si dicas, q Abraham erat à
principio iustus, & merebatur ista, dicendū, q falsum est,
quia præuenit eū faciendo ipsum iustū, vt esset talis, qui
conuenienter esset capax beneficiorū eius. Et ita poterat C
præuenire quemcunq; alium contemporaneū Abrahæ,
iustificando eū, vt esset capax illorū bonorū, quæ promis-
sa fuerunt Abrahæ, & tunc promitterentur illi, & nō A-
brahæ, & maneret Abrahā, sicut vnus de gentilibus in in-
fidelitate, sed elegit eum Deus solum, quia voluit. Et non
solū qñ Deus vult alicui facere bonū ex liberalitate sua,
præuenit eum, iustificando eū viuentem, vt dignus efficia-
tur illis bonis, quæ recepturus est, sed potius præuenit eū
ab æterno præparando eū ad illud bonum. Sic ponit Apo
stolus exēplum de Esau & Iacob ad Ro. 9. s. Cū. n. nondū
nati fuissent, aut aliquid egissent boni, aut mali, nō ex ope
ribus, sed ex vocante dictū est, quia maior seruiet minori,
sicut scriptū est: Iacob dilexi, Esau aūt odio habui. Ideo
Deus præuenit Abrahā eligendo eum ad istud bonū an-
teq̃ nasceretur, nō ex aliqua causa, sed solum, quia voluit. D
Et nō solum nulla fuit causa, sed ēt nulla esse potuit qua-
re Deus ab æterno potius eligeret Abraham ad hoc, quā
aliquē alium, quia hoc dato, non esset voluntas Dei prima
regula rerū, sed penderet ex quibusdam rōnib. determi-
nantibus eam ad hoc, vel ad illud, q̃ se tenerent ex parte
creaturæ. Qđ non solum est falsum, sed ēt absurdum est
ipsum cogitare. itē non stat quod illi dicebant, quia etiāsi
Abrahā potuisset esse iustus anteq̃ Deus eū præueniret,
non tñ poterat per illam iustitiam mereri oīa ista quæ sibi
promissa sunt, quia iustitiæ nostræ, vt ait Isa. 64. c. sunt si-
cut pānus mulieris mēstruatæ, & sic per eas non possumus
mereri aliquid insigne de condigno, nisi Deus nobis ex
gratia dederit. De Dauid idem dicendum est, q ex Dei
misericordia consecutus est oīa bona. Nā non meruit ip-
se, q eligeretur a Deo in Regē, & quod Deus diligeret eū E
in tm̃, vt diceret, inueni virum s̄m cor meū. Primo Reg.
13. c. & q Deus promitteret ei regnum non solum pro se,
sed ēt pro tota sua posteritate. Vnde & ipse Dauid mira-
tus est, qñ Deus ei ista promisit, dicens: Quis ego sum Do
mine Deus, & quæ domus mea, vt præstares mihi talia, 2.
Reg. 7. c. & 1. Paralip. 17. c. Aliter pōt intelligi. s. q Mat-
thæus ostendit testimoniū Christi operantis. i. misericor-
diam eius in istis, quorū genus scripsit. s. q licet essent pec-
catores plurimi eorum, uoluit tñ descendere de eis s̄m
carnem. Et ob hoc Matthæus exprimit spāliter in Chri-
sti generatione quasdam mulieres peccatrices, uel tales, q̃
non erant dignæ, vt de eis descenderet Christus: vt eū ap
pareat de eis descendere videatur maxima Christi mise-
ricordia, qui de talibus nasci dignatus est. Et ista est hic
propria intentio Hiero. Ita ipse ait super Matthæū, quod

Quare ponūtur Dauid & Abrahā in principio Christi generationis.

Quare Matthæus mulieres peccatrices in Christi generatione posuerit?

in genealogia Christi nullā sanctarū feminarum legimus
poni: sed eas, quas scriptura condēnat. Et hoc patet exem-
plariter. Nā prima mulier noīata in Christi genealogia est
Thamar, de qua Iudas genuit Phares, & Zarā. Et ista fuit
peccatrix: quia cōmixta est carnaliter socero suo illo ne-
sciēte. Gen. 38. c. Scđa ponitur Raab, de qua Salmon ge-
nuit Booz. Et ista fuit peccatrix, quia fuit meretrix Ieri-
chōtina. Iosue. 2. ca. Tertia est Ruth, ex qua Booz genuit
Obed. Et ista licet nō legatur peccatrix: fuit tñ gentilis de
Moabitis, vt patet Ruth 1. cap. Et ad illos non pertinebat
progenies Christi: Christus tñ dignatus est illam esse in
progenie sua ex grātia. Quarta fuit Bethsabee, de qua dr̃,
q Dauid genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ. Et tñ
illa fuit peccatrix: quia fuit adultera. 2. Reg. 11. & 12. c. Et
exprimit eas spāliter Matthæus, vt significetur misericor-
dia Christi, qui de talibus dignatus est nasci. Et hoc est te-
stimonium, quod Christus ostendit a principio in his, de
quibus descendit. [Quare omnium rerum.] Hic ponitur
tertiū. s. huius Euangelii materia principalis: quę est subie-
ctum huius libri, & oium aliorum Euangeliorum, cum in
oibus tractetur de Christo Deo, & hoie; quantum ad a-
ctus, & passiones suas. Et hoc tangitur, cum dr̃, quarū om
nium rerum, &c. [Quod fidei necessarium est: Deus Chri
stus est]. i. istæ res solum pertinent ad hoc, q est Christus
Deus, & homo. Et dr̃ quarum omnium rerum. s. omnium
rerum sup. positarum de Christi genealogia. Tp̃s. i. tēpus,
& ordo, & numerus, & dispositio istarum rerum solū est
ad declarandum q Christus est Deus, qui factus ex mu-
liere, &c. Et dr̃ tempus, quia in genealogia Christi consi-
derantur tempora tria. s. sub Iudicibus, sub Regibus, sub
Sacerdotibus, uel tempus ante legem, sub lege, & sub gra-
tia. Ordo consideratur in genealogia quantum ad ordi-
nem ipsarum personarum s̄m successionem temporum.
[Numerus.] Consideratur numerus quantum ad perso-
nas: quia cum sint tres quaterdenę sunt quadraginta duę
personę. [Dispositio, uel ratio]. i. quod sic ordinentur, uel
disponantur s̄m rōnem. [Quod fidei necessariū est: Deus
Christus est]. i. omnia ista supra posita in quantū sunt ne-
cessaria ad fidem, solum pertinent ad hoc, vt inducatur,
qūo Christus est Deus, & assumpsit carnē de Virgine, &
redemit nos in ea in cruce. Isto modo exponit Nicol. &
alii. Aliter tñ vr̃. s. quod tp̃s, ordo, & numerus non refer-
tur ad genealogiam Christi, sicut expositum est: sed ad a-
liquid aliud. Primò patet, quia istud relatiuū. s. quarū om
nium rerum, refertur ad oīa præcedentia. Et tñ sup. non
solum tactum est de genealogia Christi, sed ēt de statu
Matthæi, & de gratia Christi vocantis eū: ideo tp̃s, ordo,
numerus non solū ad genealogiam referendum est. Scđo
patet, & efficacius: quia hic dr̃ tp̃s, ordo, & numerus ista-
rum rerum esse solum ad inducendum qūo Christus fuit
Deus, & assumpsit carnem, & in cruce moriens redemit
nos, & resurrexit, & tñ ordo, tp̃s, & numerus, & dispositio
genealogiæ Christi nō pertinet ad hoc: quia ex illo ordi-
ne, numero, & tpe, nihil istorū inducitur. Dicendum ergo
q illud intelligitur de toto Euangelio Matthæi, & p̄sup-
ponēdum est, quod cū Hier. sup. dixerit, quod Matthęus
tetigit Christi generationē, & tetigit de se ipso, & de Dei
gratia quantū ad se, & alios, q uoluit per hoc intelligere
traditam esse in vniuersali totā materiam Euangelii Mat-
thęi. Et tūc sequitur. [Quarum oium rerum]. i. quod om-
nium istarum rerum, quæ tractantur in Matthęo tp̃s, &
ordo, & numerus, & dispositio solum est ad hoc, quod ap-
pareat. Christum esse Deum, & hoiem, & pro nobis mor-
tuum, & nos redemisse, & tunc plana est litera. s. q oīa quæ
Matthęus tangit solum inducuntur ad hoc. Et non solum
ea, quæ tangit Matthæus, sed etiam ea, quæ tangunt
omnes Euangelistæ: quia nihil aliud omnes intendunt,
cum in hoc sit tota fides, & dicitur, quarum omnium
rerum, scilicet, narratarum in lib. Matthæi. tempus, scili-
cet, consideratio temporis, in ipsis rebus, scilicet, quod
quædam fuerunt ante Christi prędicationem, & alia post:
quædam ante mortem, & alia post mortem, & sic de ua-
riis temporibus rerum narratarum: Ordo, scilicet, con-
sideratio ordinis quantum ad ipsas res, quod quædam
præponantur, & alia postponantur. Nam interdum
seruatur ordo temporis in illis, qui est ordo naturalis: in-

Respondetur instātia.

terdum ordo artificialis.s.quod quædam, quæ sunt priora tempore postponantur: cum sic interdum cõueniat ad concludendum id quod intendimus. Quod forte non fieret ita conuenienter, si per omnia obseruaremus ordinẽ temporis. Numerus, scilicet, numerus rerum narratarũ, Quasi dicat, quod Euangelistæ multa, uel pauca de Christo dicant, non est intelligendum, quod ideo solum tot dixerint, quia de Christo nulla alia quæ dicerent, inuenerint: vel quia Christus nulla alia fecerit; sed ideo tot, & talia posuerunt, quia credebant ista sufficere ad id, quod intendebant, scilicet, ad probandum Christum esse Deũ, & hominem, pro nobis mortuum, & nos redimentem. Et si putauissent plura esse necessaria ad probandum hoc multo plura scripsissent: quia Christus fecit multa alia, quæ scribere poterant, sed non scripserunt illa, quia non putauerunt esse necessaria ad probandum quod dictum est: sic patet Io.20.c. scilicet, Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, ut credatis: quia Iesus est Christus filius Dei, & ut credentes vitã habeatis in nomine eius. [Dispositio, uel ratio.] id est, quod istę rẹs disponantur sic, & regulentur secundum rationem. s. quod unus Euangelista sic ordinet processum suum, & alius sic, totum est ad probandum, quod dictum est, cum quilibet Euangelista idem probet, licet diuerso processu, & ordine. [Quod fidei necessarium est] .i. quantum ad id, quod est necessarium ad fidem. [Deus Christus est.] Ab isto loco vsq; ad illum.s. in quo Euangelio ponuntur conclusiones, siue articuli principales fidei; quos intendit probare Matthæus, vel declarare ex narratione sua. Ideo subiectum totius libri est Christus Deus homo, vt faciens, & patiens. Hic ẽt dicitur Christus Deus esse.s. ipse Christus, qui est Deus est subiectum libri. Christus significat Messiam, sicut patet cum quæsiuit Iesus a Pharisęis de Christo cuius filius sit. i. cuius filius debeat esse Messias. Matth. infra 22.c. & dixerunt Iudæi; Christus cum uenerit nescietur, unde sit. Io.7.cap. i. nescietur vnde veniet Messias. Et iterum ibidem: Nunquid uerè cognouerunt Principes, quia hic est Christus. i. Messias. [Qui factus est ex muliere]. i. qui natus est. Magis.n. propriè dr̃ natus, q̃ factus, quia facere pertinet ad rem, quæ ęquiuoce producitur, & est extra facientem. Sicut propriè ad artem pertinet facere, quia artifex operatur in materia quę est extra ipsum, & est illa productio æquiuoca, quia res producta per artẽ non est in specie artificis, & tñ cum nascitur hõ ex muliere est uniuoca productio, quia est homo ex hoie, & non est de materia exteriori, sed de substãtia generantis: & tñ in scriptura est iste modus loquendi, quia Apostolus dicit Christum factum esse ex semine Dauid scdm carnem, ad Roman. 1.c. Et dicit factum ex muliere, ad Gal.4.c. [Factus sub lege] .i. natus tpe legis, quia adhuc durabat lex Moysi, qñ Christus natus est. Nec cessauit nisi post mortẽ Christi, qñ fuit Euangelium publicatum. Ista uerba sumit Hier. de Apostolo, ad Gal.4.c. At vbi uenit plenitudo tpis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. [Natus ex Virgine.] iste est vnus articulus fidei, quem Matthæus probat, infra 1.& Luc.2.c. [Passus in carne] .s. Pro nobis mortuus, & tñ non fuit mortuus scdm carnem: quia Christus erat Deus, & hõ. Erat.n. Deus per naturã, & hõ per assumptionẽ humanitatis. Christus aũt non fuit mortuus, nisi scdm quod hõ ex infirmitate carnis, quod quantũ ad hoc statutum erat de eo, sicut de unoquoq; hoie semel mori, ad Heb.9. Deitas autem, vel persona diuina mori non potuit. Et quia aliqui putabant Christum esse purum hoiem, & non fuisse ante Mariam, sicut dicebant Cerinthiani, & Ebionitæ, & Ariani, & alii hæretici, ut declaratu est in præcedenti prologo. Illi.n. putabant totaliter Christũ fuisse mortuũ, sicut hõ totaliter moritur, quia post mortem non manet persona hois, licet maneat anima, & tñ in triduo mortis Christi manebat Christus sicut prius, licet non esset tunc hõ, sicut prius: ideo non erat totaliter mortuus sicut hõ; & ad hoc dicitur, quod passus est, uel mortuus in carne.i. solum secundũ carnẽ. [Oia in cruce fixit]. s. Oia peccata nostra fuerunt cum Christo crucifixa, & ibi moriẽdo occidit oia illa, uel destruxit. Et est figurata locutio. In quo

Subiectũ Euangeliorũ est Christus Deus, & homo, vt faciẽs, & patiens.

F præsupponendum, q̃ qñcunque quis peccat mortaliter, incurrit obligationem ad mortem æternam in inferno, & est ac si homo qualibet vice faceret instrumentum obligationis, in quo se fateretur obligatum ad mortem æternam pro illo actu. Et sic quot peccata hõ habet, tot chirographos obligationis, ideo quandiu manserint isti chirographi integri, manet homo obligatus. Et tamen nos redimendi eramus per mortem Christi: ideo oportebat q̃ Christus moriens omnes istos chirographos cassaret, deleret, vel rumperet, quia alioquin, illis saluis nos manebamus obligati, vel saltem constabat nos manere obligatos. Ideo dicitur, quod Christus fixit istos chirographos in cruce, scilicet, perforauit eos.s. quia qñ aliquod instrumentum perforatur, vel rumpitur, per hoc perit vigor eius; ita cũ Christus abstulerit nobis obligationem ad mortem, dr̃ cassasse

G chirographos illos, vel rupisse, aut clauo fixisse, quia per quemcunque modum istorum annihilatur instrumẽtum. Istud posuit Apostolus ad Colo.2.c.s. Cõuiuificauit vos cũ illo donans vobis omnia delicta: i. remittens, & sequitur; delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, q̃ erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud Cruci. [Vt triumphans ea in semetipso:] Id est, vincens peccata in se ipso. Peccata.n. ante hoc ex eo, quod obligabant hoies ad mortem æternã, dicebantur illis aduersarii: ad hoc autem, quod non aduersarentur, oportebat facere, q̃ illa non haberent aliquam vim obligandi. Et fuit pugnare contra peccata, & triumphare de eis. Et triumphauit in corpore suo, vel in semetipso. s. quia ex eo quod ipse mortuus est, peccata simul mortua sunt. Alii autem vincunt hostes per hoc, q̃ occidunt illos: Christus

H aũt vicit peccata, quæ erant quasi hostes, per hoc, quòd occisus ipse est. Ideo nõ triumphauit Christus in alio, sed in seipso. [Resurgens in corpore.] Iste est alius articulus principalis, & illum declarant oẽs Euangelistæ, & dicitur resurgens in corpore. i. resurgens solum secundum corpus. Nã ille simpliciter dicitur resurgere, qui simpliciter, vel totaliter moritur. Christus aũt non mortuus est totaliter, s. quia non mortua est persona diuina, licet per communicationem idiomatum cõcedamus, q̃ Deus mortuus est, & sit vera propositio ex eo, quòd Deus est homo, & homo moritur, & quia Christus non mortuus est, nisi secundum carnem, non potuit resurgere, nisi secundum carnem. Et hoc etiam est contra hæreticos, qui dicebant Christum purum hoiem, & tamen si esset purus homo, ipsa persona vere moreretur, & verè resurgeret, & nõ o-

I porteret poni istam limitationem. s. passus in corpore, & resurgẽs in corpore. [Et patris nomen in patribus filio, & filii nomen patri restitueret in filiis] .s. Christus mortuus est ad restituendum patribus nomen patrum, & ad restituendum filiis nomen filiorum. Pro quo sciendum, quòd pater, & filius cum sint correlatiua, vnum non manet sine altero, sed posita se ponunt, & perempta se perimunt. Erat autem Abraham genitor omnium Iudæorum, & ei promissum est, quòd Messias veniret de semine suo. Cum autem Christus venit, & non receperunt eum Iudæi, desierunt esse filii Abrahæ, quia non erant participes illius benedictionis, quæ fuerat promissa Abrahæ, Genes.22.capit. scilicet: in semine tuo benedicentur omnes gentes, id est, in semine, quod est Christus ad Galat.3.capit. Et tunc Abraham desiit esse pater, quia non habebat filios. Chri-

K stus autem veniens restituit patribus nomen patrum, & filiis nomen filiorum, quia Gentiles susceperunt fidẽ Christi per prędicationem Apostolorum, & per hoc cœperunt esse filii Abrahæ, qui erat pater omnium credentium, & omnes credentes dicuntur benedicti cum fideli Abrahã. ad Galat.3.cap. Et tunc Abraham cœpit habere filios, & cœpit esse pater: cum prius periisset paternitas, & filiatio. Et isti qui crediderunt in Christum uocati sunt postea verè filii Abrahæ, & vere Israelitæ magis quam illi, qui descendebant ab eo secundum carnẽ. Patet hoc ad Rom.9.c.s. Non enim omnes, qui ex Israel sunt, hi sunt Israelitæ: nec qui semen Abrahæ sunt omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen. i. non, qui filii carnis, hi filii Dei, qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. Q.d. Si filius Abrahæ sicut Isaac: immo magis, quia Ismael totaliter natus est secundum naturam nullo existẽte miraculo: Isaac

vero

verò aliqualiter super naturā genitus est, quia desiderant A Saræ fieri muliebria: Gen. 18. c. Et erat caro Abrahæ mortua, & emortuus venter Saræ, & acceperunt à Deo virtutem, vt patet ad Heb. 11. c. & tamē solus Isaac filius vocatur Abrahæ, & noluit Deus, quod vocaretur Ismael filius Abrahæ, dicens: In Isaac vocabitur tibi semen. Gen. 21. c. Ergo noluit Deus vocari filios Abrahæ eos, qui erant secundum solam carnem, sed eos, qui erant secundū repromissionem. Ideo Apostolus concludit ex hoc, quod Iudæi, qui recesserunt à fide Abrahæ, non fuerunt filii eius; quia non pertinent ad repromissionem, cum non communicent in Christo, qui erat repromissus, in quo erat benedictio. Gentiles autem accipientes fidem Christi, quam tenuit Abraham, efficiuntur participes repromissiones factæ ad eum. Ideo isti sunt veri Israelitæ, & veri filii Abrahæ. Et quia in hac fide non fuit Abraham; sed etiam multi alij B Patriarchæ, & Prophetæ, qui vocantur patres, omnes illi perdiderant iam nomen paternitatis, quia filios non habebant, omnibus illis nomen paternitatis restitutum est. Cum autem dicitur quod filiis restitutum est nomen filiorum, accipitur restituere, id est dare, quia propriè restituere est in eo, qui spoliatus est, vel saltem in eo qui perdidit rem. Gentiles autem nunquam habuerant nomen filiationis, quia nunquam fuerant filij Abrahæ. Sed nunc nouiter per fidem Christi illud acceperunt. Ideo nō fuit eis propriè restitutum, sed datum, ideo accipitur largè restituere, id est, dare. Patribus autem scilicet Abrahæ, & aliis propriè restitutum est nomen paternitatis, quia spoliati fuerant eo per iniquitatem filiorum, qui recedere voluerūt a filiatione. Aliter potest intelligi, quod accipiatur restituere propriè. s. quia Abraham, & alii Patriarchę, & C Prophetę fuerunt patres in regula fidei, & operum, & omnes Iudæi, qui sequebantur eorum exempla, erant filii ipsorum non solum secundum carnem, sed etiam per imitationem. Et tamen ante aduētum Christi plurimi istorum declinauerant tam a fide, quam ab operibus antiquorum & sic desinebant ipsi esse filii, & antiqui desinebāt esse patres. Multos istorum Iudæorū Christus per prædicationem suam, & Apostolorum conuertit ad fidem, & ad opera Abrahæ, & aliorum antiquorum: ideo restituit illis nomen patrum, & istis nomen filiorum. Et accipitur restituere propriè, quia vtrique perdiderant nomen. s. antiqui tāquam violenter spoliati nomine paternitatis per iniquitatem istorum, & ista tanquam sponte abrenunciantes filiationem recedendo ab imitatione patrum. Iste modus loquendi est in scriptura, vt Malach. 4. c. s. Ego mittā vo- D bis Eliam, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Corda filiorum conuertuntur ad patres, quando redeunt ad imitandum eos quos deserãt imitari: & corda patrum conuertuntur ad filios, quando patres dignantur habere in filios propter nouam assimilationem, eos, quos prius habere dedignabantur in filios propter dissimilitudinem. Et exponunt istam literam Nicolaus, & alius expositorum prologorum sic. s. vt restitueret patribus. s. antiquis nomen patris. s. quod perdiderant filio, id est, ad honorē filii. s. quia magnus honor est Christo, q restituatur istud nomen paternitatis antiquis, & restitueret in filius nomen filii. i. filiorum patri, i. ad honorē patris. Sed ista expositio non videtur multum stare. Primo, quia apparet aliqualiter distorta ad literam, cum isti datiui. i. filio, & patri non videantur signare talem modū E acquisitionis, qualem isti dant. Secundò, quia tunc non diceretur hic, q Christus restituit nomen patris patribus in filio. i. ad honorem filii, sed diceretur sibi. i. ad honorē sui ipsius, quia ipse erat filius. Tertiò, quia fit hic differentia inter honorem patris, & filii. s. quod in uno istorum erat honor patri, & in alio honor filio, & tamen honor Patris, Filii, & Spiritus Sancti unus est, cūm sit unus Deus. Et ob hoc sæpe Ecclesia dicit in Hymnis: Tribus honor vnus, id est, indiuisus. Quarto, quia dato, q vellemus distinguere inter honorem Patris, & Filii per quandam appropriationem, non stat, quia tunc esset honor patris in restituendo antiquis nomen patris, & esset honor filio in restituendo filius nomen filiationis. Et tamen isti exponuntur per contrarium. s. quod restituendo patribus nomen patris sit honor filio, & restituendo filius nomen filiorum fit honor patri. Quinto, quia dato, quod personis diuinis competerent diuersi honores, tamen hic non poterat esse nisi unicus, quia ex unico actu vnicus insurgit honor, & tamen cum pater, & filius sint correlatiua, ut dictum est, sic ambo eodem actu simul restituuntur: unde, qui restituit patribus nomen patrum, restituit filiis nomen filiorum. Non ergo potuerunt hic esse diuersi honores. Exponenda est ergo taliter litera. s. Christus restituit filio, i. filiis nomen patris; id est, quod possent dicere se habere patrem, quod prius non poterant in patribus. i. quantum ad patres ipsorum, scilicet, Abrahā, & alios restituit patri. i. patribus nomen filii, id est, quod haberent filios, in filiis, id est quantum ad filios. s. quod ante hoc non poterant vocare filios eos; qui prius fuerant filii sui, & nūc incipiebāt posse illos sic uocare. Et ponitur singulare pro plurali. s. filio; id est, filiis patri; id est, patribus, quod sæpe fit in scriptura. Si tamen uelimus, q maneat propriè in singulari; adhuc erit eadem sententia. s. restituit filio, i. cuilibet filiorum, & restituit patri. i. cuilibet patrum. [Sine principio, sine fine.] Refertur ad Christum. s. Christus existens, sine principio, & sine fine fecit omnia. Hoc dicitur ad significandum eum esse uerum Deum, qui nec habet principium, nec finem, quia Deus nec cępit esse aliqñ, nec aliqñ esse desinet. Et hoc dicitur contra illos, qui putabant Christum esse purum hominem, quia isti dicebant eū habuisse principium, immo quod fuerit ante Mariam. Dicitur Deus sine principio, & sine fine, & in ipse est principium, & finis: sic dicitur Apoc. 1. c. s. Ego sum Alpha. & Omega, principium, & finis: siue primus, & nouissimus. Sic etiam dixit Christus Io. 8. c. s. Ego sum principium, qui loquor vobis. [Ostendēs vnum se cum patre esse.] Id est: Christus ostendit se vnum; id est, vnam substantiā esse cum patre, quia Christus per opera sua ostendit se esse Deum, vt ipse indicit Ioan. 5. c. & quia non sunt plures Dii, cùm sit impossibile esse plures Deos, necesse est, q Pater, & Filius sint vnus Deus. Ergo sunt vnus Deus. Istud ostendit Christus dicens: Ego, & pater unum sumus, & ego in Patre, & Pater in me est. Ioan. 14. c. quia vnus est. i. quia Christus est uerè vnus Deus cum Patre, ostendit se vnum Deū. Nā si non fuisset vere unus Deus cum illo, nō potuisset hoc ostendere, quia ostensio fieri debebat per opera miraculorum, & tñ miracula non pñt fieri in testimonium falsitatis, cum miracula non possint fieri nisi à Deo: Deus tñ nunquam mentitur, ipse tñ mentiretur si faceret miracula, ut aliquis probaret per illa, falsa, quæ diceret. Hoc patet Deut. 18. c. Quia istud signum dedit ibi Deus ad cognoscendū ueros Prophetas, & falsos. s. si Propheta prænunciaret aliquid, & non eueniret, signum erat quod Deus nō erat locutus illi, sed finxerat de corde suo. Si aūt eueniret, erat signum, quod Deus locutus fuerat ei. [In quo Euangelio.] Hic ponitur quartum huius prologi, in quo ostenditur Euangelii Matthæi vtilitas. Et est vtilitas, cognitio, quæ hr̄ de rebus pertinentibus ad fidem traditis in eo. Nā in quolibet libro vtilitas est cognitio, cū quilibet liber immediatè ordinetur ad manifestationem quarundam veritatum siue illæ ueritates postea ordinentur ad opus, sicut in moralibus, siue sint propter se ipsas, sicut in speculatiuis. Ita in isto libro Matthæi. Et quia hic agitur de Christo, tanquam de subiecto quantum ad oēs operationes, & passiones suas, & cetera accidentia circa ipsum, & omnia ista fuerunt ad salutem nostram, quam Christus ex magna caritate operatus est. Præcipuū, quod cognoscitur ex hoc libro est dilectio Dei nascentis in carne. Et dicitur. [In quo Euangelio.] Scilicet, Matthæi. [Vtile est desiderantibus Deum.] Scilicet, vtile est cognoscere ea, quæ infra habentur. Et dr̄ desiderantibus cognoscere Deū. Q. d. Per ea, q̇ scripta sunt a Matthæo, & aliis Euangelistis cognoscimus Deum. Nam licet Deus naturaliter cognoscatur, est illa leuis cognitio, & multum vniuersalis. Per fidem autem magis determinatè cognoscitur: Fides autem ponitur præcipue in Euangeliis. Quia licet in ueteri testamento esse scriptum, quid de Christo credi deberet, erat tamen ualde obscurum: In Euangeliis autē clarissime traditur, ideo ibi propriè Deus cognoscitur sic. [Prima, uel media, uel perfecta cognoscere.] Id est utile est cognoscere in hoc Euangelio principium, medium,

& finem, per quæ significatur totum Euangelium, quia ex eo toto colliguntur omnia, quæ ad Christum pertinent. Quidam expositor prologorum exposuit, quod prima sunt ea, quæ fuerunt ante Christi prædicationem, media sunt à principio prædicationis usque ad mortem, perfecta sunt à morte usque ad descensionem. Aliter etiam exponit. s. quod prima dicantur omnia scripta à Matthæo in quantum pertinent ad sensum literalem, qui primus est: media sunt quæ pertinent ad sensum allegoricum: perfecta sunt, quæ pertinent ad sensum tropologicum, siue moralem. Primus tamen sensus est verus. [Vt & vocationem Apostoli.] id est vtile est legere omnia, vt intelligant vocationem Apostoli, & dilectionem Dei operantis in carne: q. d. finis illius libri est ostendere redemptionem nostram factam per Christum, quàm fecit ex maxima dilectione. Vnde & singula gesta eius magnum amorem ostendunt. Quod patet primo ex ipso Matthæo, qui scripsit Euangelium. Nam erat Publicanus, & inter peccatores. Deus autem ex magna caritate illum vocare dignatus est, & fecit eum Apostolum, & tradidit ei honorem Euangelistæ. Ex quibus satis ostenditur, quod omnia opera Christi erant magnæ caritatis, cum in ipso qui Euangelium scripsit tantum amorem ostenderit. [Et opus Euangelistæ potest intelligi vno modo, quod legentes intelligant opus Euangelistæ. i. officium suum. s. quod habebat antequam vocaretur à Christo. Q. d. erat Publicanus ante hoc, & peccator, & quod de tali statu, siue officio vocaretur a Christo fuit magna misericordia, & dilectio. Sic quæsierant Nautæ à Iona Propheta. s. quid est opus tuum, & quæ terra tua? i. quod officium habes: & de qua terra es? Ionæ 1. c. Aliter intelligitur. s. quod intelligant opus Euangelistæ. i. dignitatem, vel honorem traditum

H Matthæo faciendo eum Euangelistam, & Apostolum. Nam prima dignitas, & maxima, quam Christus constituit in Ecclesia est Apostolorum, secunda Prophetarum, tertia Euangelistarum ad Ephe. 4. c. Matthæus autem primam, & quartam simul effectus est. In quo apparet Dei dilectio: qui ad tantum honorem sublimauit Matthæum quem inter publicos peccatores inuenerat, & dilectionem Dei in carne nascentis. i. cognoscent dilectionem Christi, qui est Deus incarnatus. Et ista incarnatio facta est ex magna dilectione. Nam propter nimiam caritatem, qua dilexit nos Deus, misit filium suum assumpturus naturam nostram, quia si quis consideraret, inæstimabile beneficium est, quod natura humana nostra, quæ est corruptibilis, assumatur ad vnitatem personæ a Deo vero, ita quod sit iam

I verum dicere, quod Deus est homo, & homo est Deus. Vnde nullus maior honor poterat fieri hominibus a Deo, licet posset eis facere maiorem vtilitatem. Nam vtilius fuit homini liberari a morte æterna, quam naturam humanam assumi a Verbo, quia vt ait Gregorius, nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset. Honorabilius tamen fuit homini, quod assumeretur natura sua a Deo vero, quam quod redimeretur, & sic ista assumptio ex magna caritate fuit, & omnia alia opera Christi in carne fuerunt magnæ dilectionis. [Per vniuersa legentes intelligant.] s. legentes Euangelium Matthæi intelligant per vniuersa. i. per singula opera Christi magnam dilectionem eius. Nam nullum opus Christi est, quod in se ipso consideratum quantum ad circumstantias, & motiuum suum non appareat esse magnæ dilectionis. [Atque id in eo, quo apprehensi sunt, & appre-

K hendere expetunt, recognoscant.] Id est, in isto Euangelio recognoscant homines, quid est, in quo desiderant eum apprehendere. Deus. n. apprehendit nos in natura, quia assumpsit naturam nostram. Et isto modo loquitur Apostolus ad Heb. 2. c. s. Nusquam. n. Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. i. nunquam assumpsit naturam Angelicam ad vnitatem suppositi: sed apprehendit semen Abrahæ. i. naturam humanam de stirpe Abrahæ. Nos autem desideramus Deum apprehendere per beatitudinem. Et hoc totum cognoscitur in Euangelio, quia ibi constat quomodo Deus assumpsit carnem, & natus est de Virgine, in quo nos apprehendit, infra 1. c. Et etiam constat de beatitudine vitæ æternæ, in qua boni apprehendent Deum clarè eum videntes, infra 25. Iste modus lo-

F quendi Hier. accipitur de verbis Apostoli, ad Phil. 3. c. cum dicitur. Sequor autem, si quo modo comprehendam, in quo & comprehensus sum. Aliter poterat intelligi, quòd Deus apprehendit nos per cognitionem cum clarè nos cognoscat: nos autem desideramus apprehendere eum. s. vt clarè cognoscamus, sic patet 1. Cor. 13. c. s. Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus. Et postea dicitur: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Et istud, quod nos apprehendamus Deum, in quo sumus apprehensi ab eo. Aliter potest intelligi de apprehensione per caritatem: nos debemus eum apprehendere per caritatem: Et ista caritas, siue qua Deus dilexit nos, siue qua nos debemus diligere Deum, inuenitur in Matthæo, quia ibi habetur quid fecit Christus pro no-

G bis, in quo apparet magna caritas eius: & quid nos debemus facere pro eo: s. custodire omnia mandata, quæ dedit, quia qui diligit me sermonem meum seruabit: dixit Christus Io. 14. c. Traditur etiam modus dilectionis, quia Christus dedit formam dilectionis Dei infra 22. c. Et iste sensus conuenit magis verbis Apostoli: s. Sequor autem si quomodo comprehendam, in quo, & comprehensus sum à Christo Iesu. Et sequitur, fratres ego non me arbitror comprehendisse. Ex quo apparet, quod loquitur ibi de comprehensione per caritatem, & non per beatitudinem, quia manifestum est, quod cum homo viuit, non comprehendit Deum per beatitudinem: ideo prima, & vltima expositio sunt meliores, quam secunda. [Nobis. n. hoc in studio argumenti fuit.] Hic. n. ponit Hieronymus motiuum suum, quare fecit istum prologum. Et dicitur: Nobis. n. hoc

H fuit in studio argumenti. i. hoc studium, vel hanc intentionem habuimus in faciendo hoc argumentum. s. intentionem, quæ infra exprimitur. Vocat Hier. istum prologum argumentum. Argumentum autem est quædam prælibatio breuis eorum, quæ postea diffusè in opere continentur. Et quia in isto prologo Hier. declarauit in generali ea, quæ tractantur in Matthæo, & intentionem illius de scribendo, dicitur conuenienter iste prologus argumentum. [Et fidem factæ rei tradere.] s. in hoc prologo intendebamus facere fidem de re facta. i. declarare quid Matthæus fecit in libro suo, & quod intenderit, quia hoc totum erat iam res facta. [Et operantis Dei intelligendam diligenter esse dispositionem quærentibus non tacere.] Id est, exprimere etiam intendimus in prologo non tacere. i. exprimere quærentibus esse intelligendam diligenter Dei dispositionem.

I Q. d. Volumus significare, quod legentes in hoc lib. Matthæi Dei dispositionem. i. actus Dei, & omnia quæ disponere dignatus est, debeant diligenter inquirere, ad hoc, quod intelligant: quia si pigre, & negligenter inquirunt, nunquam intelligent. Et ob hoc Hier. tetigit aliqua mysteria obscura in hoc prologo, quæ pertinent ad Matthæum & non aperit illa, vt relinquatur locus, & desiderium legentibus ad solicitè legendum. Et sic intentio Hier. faciendo istum prologum fuit solum de duobus. s. quod declararet, quid est de quo tractabat Matthæus, & hoc est fidem factæ rei tradere, & monere nos, quod diligenter, & solicitè legeremus ad intelligendum Dei dispositionem in hoc libro. Nicolaus exponit hoc de intentione Hieronymi, non in scribendo Euangelium Matthæi. Nam in hoc ipse non intendebat facere fidem rei factæ scribendo Euangelium

K Matthæi. Nam in hoc Hier. non tradebat fidem alicuius rei, sed Matthæus, cum Hier. nihil adderet super Matthæum. Item non fuit ista intentio eius transferendo: sed solum emendare libros latinos, & obedire Papæ Damaso. Nam supra in prologo eius, qui incipit. Beatissimo Papæ Damaso: ostendit quod ad præceptum Damasi transtulit Euangelia de Græco, eo quod apud Latinos erant valde corrupta, & erat varietas exemplarium. Vnde non transtulit Euangelia ad faciendum fidem de re facta, sed solum, vt manerent incorrupta, maximè quia applicatio literæ ad istum sensum est valde distorta, quia accipit Nicolaus hic argumentum pro ratione motiua Hieronymi ad transferendum; & tamen argumentum non solet sic accipi, ideo tenenda est superior expositio.

ALPHONSI TOSTATI
EPISCOPI ABVLENSIS
IN SANCTVM IESV CHRISTI
Euangelium ſecundum Matthæum
Commentaria.

LIBER generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid filij Abraham. Abraham genuit Iſaac. Iſaac genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & Fratres eius. Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Eſron. Eſron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Ieſſe. Ieſſe autem genuit Dauid regem.

Cur Euãgelium Matthæi ante alia ponitur?

HIc incipit Euangelium Matthæi, quod inter omnia primum ponitur, quia Matthæus ante alios Euangeliſtas ſcripſit, vt ait Hier. præcedenti prologo, & in prologo, qui incipit: Plures fuiſſe. Et prima ſui diuiſione diuiditur in duo. Et primò Matthæus ſtabilit ſubſtantiã huius libri, ſcilicet, Chriſtum Deum verum, & hominẽ, oſtẽdendo eum eſſe Deum, & hominem verum. Secundò determinat de redemptione noſtrã facta per ipſum, infra circa medium quarti. c. ſ. [Cum audiſſet Ieſus, quòd Ioannes.] Prima in quatuor, ſecundum quòd probat Matth. Chriſtum Deum verum, & verum hominem quadrupliciter. Primò teſtimonio Angelico, & prophetico. Secũdò cœleſti illuſtratione, & regali veneratione. Tertio ex prædicatione Ioannis, & teſtificatione Dei patris. Quarto Dæmonum tentatione, & Angelorum obſequio, & veneratione. Secunda incipit ſeq. cap. tertia in tertio, quarta in quarto. Prima in duas, quia primò oſtendit veritatem humanæ naturæ in Chriſto, eius Genealogiam deſcribẽdo. Secundo ueritatem diuinæ naturæ, modum ſuæ conceptionis mirabilem oſtendendo, ibi. [Chriſti autem generatio ſic erat.] Prima in tres, quia circa Chriſti Genealogiam præmittit Matthæus quandam præfationem. Secũdo ponit genealogiæ deſcriptionẽ, ibi. [Abrahã genuit.] Tertio genealogiæ deſcriptæ recapitulationem, ibi. [Omnes ergo generationes.] Circa primum dicitur. [Liber generationis Ieſu Chriſti.] Iſtud eſt principium libri, & eſt quaſi titulus eius: quia per hoc declaratur de quo tractatur in libro, vel in parte eius. ſ. de Chriſti generatione. Et

Substãtia huius lib.

Duo nomĩa Saluatoris.

ponuntur hic duo nomina eiuſdem perſonæ. Primum eſt Ieſus, & eſt nomen perſonale, quod Angelus nominauit, præcipiens Ioſeph, q ita uocaret puerum, cum naſceretur. ſ. quia ipſe ſaluum faceret populum ſuum à peccatis: cum Ieſus interpretetur Saluator, ut patet infra in litera, & Luc. 2. c. Chriſtus non eſt nomen perſonæ, ſed dignitatis, quia ſignat regem, eo quod interpretatur unctus, reges tamen, & Sacerdotes erant, qui ungebantur in ueteri teſtamento, ut patet 1. Paralip. 29. c. ubi dicitur, quod vnxerunt Salomonem in Regem: & Sadoc in Pontificẽ. Et competit illud nomen Ieſu, quia ipſe Rex erat, & ſedere debebat ſuper ſolium Dauid patris ſui. Ierem. 23. c. Chriſtus ẽt ſignificat Meſſiã. Et pro hoc cõiter accipitur in ſcriptura, ut patet Io. 1. c. ſ. Inuenit Andreas fratrem ſuũ Simonem, & dixit ei. Inuenimus Meſſiã, quod eſt interpretatum Chriſtus, & Io. 7. c. ſ. Verè cognouerunt Principes, quia hic eſt Chriſtus. i. Meſſias. Et iterum, Chriſtus, cũm uenerit nemo ſcit unde ſit. i. Meſſias. Et ſæpe eod. c. Licet autem Ieſus eſſet Rex, non uocatur Chriſtus, in quantum Rex, ſed in quantum Meſſias: quia hoc proprijſſimum ei,

A quia ipſe erat qui miſſus erat ad ſaluandum nos, filii Dauid, filii Abrahã. Vocatur Chriſtus filius Dauid, & filius Abrahæ. ſ. ſecundum carnem cuius generationẽ ſolũ deſcribit Matth. Nam generationem diuinam nullus tetigit niſi Io. & ſecundum hanc eſt filius Dei patris. Et iſtã differentiam ſeruat Apoſtolus ad Rom. 1. c. dicens: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Nam non dixit abſolute, Chriſtus natus eſt, uel factus ex ſemine Dauid, ſed quòd ſolum natus eſt ſecundum carnẽ, quia præter iſtam generationem Chriſti de ſemine Dauid, ipſe erat perſona ab æterno manens cum patre. Et non incipit hic recta enumeratio generationis Chriſti, ſed ibi infra.

B [Abraham genuit Iſaac.] Sed quare ponũtur, dicetur infra in quadam quæſt. [Abraham.] Hic ponitur ſecundũ, in quo deſcribitur Chriſti genealogia. Et diuiditur in tria ſcdm tres quaterdenas, quas Matthæus in ea aſſignat. Prima incipit in Abraham, & terminatur in Dauid incluſiue. Secunda incipit in Dauid excluſiue, ſiue in Salomone filio eius, & terminat in Iechonia filio Ioſiæ incluſiuè. Tertia incipit in alio Iechonia filio prædicti Iechoniæ, & terminatur in Chriſto incluſiuè, ſecunda ibi. [Dauid aũt genuit.] Tertia ibi. [Et poſt tranſmigrationem Babylonis.] Circa primum dr. [Abraham genuit Iſaac.] Alios filios multos habuit Abraham, ſed alii non ponuntur hic, quia

C non deſcendit Chriſtus per lineã illorum. Genuit autem Abrahã Iſaac de Sara, cum ipſa eſſet nonaginta annorũ, & ipſe Abrahã centum annorũ. Gen. 21. c. & ob hoc fuit conceptus ille aliqualiter ſupernaturalis: maximè, quia Saræ deſierant fieri muliebria, ſine quibus, nõ eſt poſſibile fieri conceptũ. [Iſaac aũt genuit Iacob.] Etiã genuit Eſau: ſed ille non ponitur hic. Genuit aũt ambos de Rebecca, & ſimul nati ſunt. Gen. 26. c. Erat aũt Iſaac annorũ quadraginta, qñ accepit uxorem, eo. c. [Iacob aũt genuit Iudam, & fratres eius.] Nõ ponitur Iudas prior, quaſi prior fuerit in ordine naſcẽdi, quia primus filius Iacob fuit Ruben: quartus aũt fuit Iudas, Gen. 29. c. Sed ponitur prior,

D quia ipſe ſolus pertinet ad generationem Chriſti. Dr, & fratres eius. ſ. oẽs filios Iacob: nã duodecim genuit, ſex de Lia, duos de Rachel, duos de Zelpha, duos de Bala. Gen. 29. & 30. c. Quare aũt ponantur hic, infra dicetur. [Iudas aũt genuit Phares, & Zaram de Thamar.] Thamar non fuit uxor Iudæ, ſed nurus ſua, quia uxor ſua fuit quædam, quæ uocabatur Sua: ex qua habuit tres filios. ſ. Her, Onã, & Selam. Her, & Onam occiſi ſunt à Domino: Sela manſit: ſed non pertinet ad Chriſti progeniem. Poſtea cognouit Iudas ignoranter nurum ſuam, & genuit ex unico cõcubitu iſtos duos: Geneſ. 38. c. Et non pertinent ambo ad Chriſti progeniem, ſed Phares ſolus. [Phares aũt genuit

E Eſron.] Ab iſtis oĩbus filiis, & nepotibus Iudæ, qui ponuntur hic, nominantur familiæ in tribu Iuda. ſ. a Phares nominatur familia Phareſitarum. Zaram nominatur Zare aliquando, & nominatur ab eo familia Zareitarum. Ab Eſron filio Phares nominatur familia Eſronitarum Numeri. 26. c. Sciendum, quod omnes iſti ab Abraham vſq; Eſron incluſiue nati ſunt in terra Chanaan anteqũ deſcenderet Iſrael in Aegyptum. Abraham natus fuerat in Vrbe Chaldæorum, & cũm eſſet ſeptuagintaquinque annorum, iubente Domino, uenit in terrã Chanaan. Geneſ. 12. & ibi natus eſt Iſaac filius eius, Gen. 21. c. Deinde Iacob cum oĩbus, qui nominãtur hic uſque ad Eſron incluſiue,

suę, & cum filijs, & nepotibus filiorũ suorum, qui simul erant sexaginta sex descendit in Aegyptum, Genes. 46. c. [Esron autem genuit Arã.] Iste natus est in Aegypto, quia Esron pater suus paruulus erat, quando descendit in Aegyptum, vt declaratum est Genes. 46. c. Et etiam mortuus est ibi iste Esron, & Aram filius eius. [Aram genuit Aminadab.] Iste Aminadab natus est de Aegypto, etiam videtur, quòd ibi mortuus est. Nam manserunt Hebræi in Aegypto annis quasi ducentis, & quindecim: vt declaratum est Genes. 16. c. & Exod. 1. c. & 12. c. Nico. autẽ vult, ꝙ Aminadab exierit de Aegypto, & mortuus fuerit in deserto, & ibi fuit princeps in tribu sua, & post illum fuit Naasson filius eius. Et hoc inducit, quia Canticorum 6. c. dicitur. Anima mea conturbauit me: propter quadrigas Aminadab. Et dicit, ꝙ intelligitur. s. quòd in exitu Israelitarum de Aegypto Dominus aperuit mare rubrum, & siccauit fundum, & steterũt aquæ ex vtraq; parte, quasi muri Exod. 14. c. Iudæi autẽ timebant intrare, & tunc Aminadab Princeps tribus Iudæ intrauit primus post Moysen cũ tribu sua. Et ex hoc tribus Iuda, vt ipse vult meruit dignitatem regni. Et sic dicitur anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab. s. quia Israelitæ videntes Aminadab præcedentẽ cum quadrigis suis admirati sunt propter eius audaciam, & secuti sunt eum.

Opi. Nic. de Lyra de Aminadab.

Dicendum quòd in hoc non potest omnino patere veritas: verisimilius tamẽ videtur, ꝙ Aminadab mortuus fuerit in Aegypto, quàm quòd exierit inde. Primò quia motiuum Nicolai ad ponendum eum exiuisse de Aegypto solum fuit ex auctoritate prædicta. Illa tamẽ non satis probat hoc: immo non conuenit, de quo videbitur Cant. 6. Secundò apparet ex longitudine temporis, quo fuerunt Israelitæ in Aegypto. s. annis ducentis, & quindecim, vt dictum est, in quibus verisimilius videtur, quòd pater suus Aram, & ipse mortui fuerint, quam quòd superuixerint: cùm auus suus Esron natus fuerit ante introitum in Aegyptum, vt supra dictum est. Tertiò, quia si Aminadab exiuisset de Agypto, ipse fuisset princeps tribus Iudæ, & non filius suus, quia ipsi non principabantur nisi patribus mortuis, & tamen in principio secundi anni ab exitu de Aegypto, quando numeratus est populus, positus est Naasson filius Aminadab princeps tribus Iudæ: Numer. 1. c. Ergo non viuebat tunc Aminadab. Est dicendum, quòd istud est verisimilius, quam oppositum & tamen erat possibile, quòd Aminadab exiret de Aegypto, & moreretur in deserto primo anno exitus de Aegypto: Et sic non fuerit princeps ipse, quando populus numeratus est, sed filius eius Naasson. Non potest dici, quòd Aminadab vixerit post exitum de Aegypto vltra annum, quia in principio anni vigesimi primi ab exitu de Aegypto, s. prima die mẽsis secundi, numeratus est populus, & erat tunc princeps Naasson. Num. 1. c. Israelitæ autem exierant de Aegypto in principio anni die quintadecima mensis Exod. 12. c. & Num. 33. c. [Aminadab genuit Naasson.] Iste Naasson natus est in Aegypto, cum anno secundo ab exitu de Aegypto esset ipse princeps de tribu Iuda: Nu. 1. c. Mortuus est autem iste Naasson in deserto, quia de omnibus, qui exierũt de Aegypto, & numerati sunt in deserto à viginti annis & supra, non intrauit in terram promissionis nisi Iosue, & Caleb Num. 14. c. [Naasson genuit Salmon.] Iste Salmon genitus est in deserto, licet potuit esse, ꝙ generaretur in Aegypto, & tamen tunc exiret paruus de Aegypto. s. minor anno 15. quia alias moreretur in deserto, qa esset de numeratis: cùm numerentur oẽs, qui essent supra vigesimum annum Num. 1. c. Iste tamen Salmon introiuit in terram promissionis. Nã accepit in vxorem Rahab Ierichontinam, vt patet ex litera, & ipse fuit princeps in tribu Iuda mortuo patre suo Naasson. [Salmon genuit Booz de Rahab.] Ista Rahab fuit meretrix Ierichontina: quæ abscondit exploratores Iudæorum. Iosue 2. cap. Et ob hoc qñ capta est Iericho, ipsa sola cum oĩbus, qui erant in domo sua, mortem euasit. Et assumpta est in vxorem à Salmon principe tribus Iudæ, vt colligitur Iosue 6. c. [Booz autem genuit Obed ex Ruth.] Iste est Booz vir honorabilis, de quo fit mentio in libro Ruth, qui accepit in vxorem Ruth Moabitidem, quæ fuerat vxor Mahalõ cognati sui: vt patet Ruth. 3. & 4. c. [Obed aũt genuit Iesse.]

Responsio auct. primo.

F Iste est Binonymus, quia aliqñ vocatur Iesse, aliquando Isai. Nam cõiter in libris Regum, & in toto veteri testamẽto vocatur Isa. vt patet 1. Reg. 18. & 20. cap. & nunquam vocatur Iesse, nisi in vno loco veteris testamenti. s. Isai. 11. c. cum dicitur. Egredietur virga de radice Iesse. Et hic etiã vocatur Iesse. Sed idem nomen videtur esse Iesse, & Isai. Sed est pauca mutatio in literis, quæ sæpe solet fieri in veteri testamento, sicut patet supra in litera de Zaram, qui aliquando vocatur Zaram, & aliquando Zare. Nã Gen. 34. c. & hic in litera vocatur Zaram, & Num. 26. cap. & Iosue. 7. c. vocatur Zare. Habet iste pater Dauid aliud nomen. Nam vocatur Naas, & tamen istud nomen non reperitur, nisi in vnico loco Sacræ scripturæ. s. 2. Reg. 17. c. [Iesse aũt genuit Dauid regem.] Alios genuit Iesse. s. octo filios, 1. Paralip. 2. & 1. Reg. 16. & tamen ponitur hic solus

G Dauid, quia ab alijs non descendit Christus.

Quare Matthæus appellauerit istum librum generationis, & non alio vocabulo? Quæst. I.

QVæritur, quare Matth. vocauit istum librum generationis Iesu Christi, quia nõ est præcipuè de Christi generatione, cum parum de ea tractetur: & totus liber pertineat ad gesta Christi. Respondet Nic. ꝙ Matth. scripsit Hebraice: modus autem Hebræorum est denominare libros ab eo, de quo tractatur in principio, sicut liber Genesis, id est vocatur Gen. à generatione, quia in principio eius tractatur de creatione rerum: sic Matthæus, quia incipit Euangeliũ à Christi generatione, nominat ipsum librum generationis. Dicendum, quòd hoc non stat, pri-

H mò quia Nic. præsupponit falsum, quia modus Hebræorum non est nominare libros ab eo, de quo tractatur in principio, sed nominant libros tripliciter. s. aliquãdo à primo verbo siue dictione libri, secundò à materia, tertiò ab auctore. De primo patet in omnibus quinque libris Moysis, quia primus eorum. s. Gen. vocatur Beresith, id est, in principio, quia sic incipit. Secundus. s. Exodus vocatus Vellesemoth, id est, hæc sunt nomina, quia sic liber incipit. Tertius. s. Leuiticus vocatur Vaiera, id est, vocauit, quia sic incipit: Quartus. s. liber Numerorum vocatur Vaiedabber, id est, locutus est, quia sic incipit. Quintus, scilicet, Deuteronomium, vocatur Elehaddeberim, id est, hæc sunt verba, quia sic incipit. Hæc omnia ponit Hieronymus in prologo Galeato super libros Regum, qui incipit: Viginti duas literas. De secundo, scilicet, quando nomi-

Lyranus reijcitur.

Libri sacræ script. a trib. nominatur.

I nant à materia non nominant ab aliqua speciali materia, quæ tractetur in aliqua parte libri, sed à materia totius libri. Sic vocant libros Regum, in quibus totaliter agitur de Regibus. Sic etiam librum Paralip. vocant verba dierũ, quia in toto illo de hoc agitur, ut declarauimus supra in prologo Paralip. Sic vocant Parabolas, & Cantica Cantic. Sic lib. Iosue: liber Iudicum, lib. Ruth: liber Tobiæ, quia isti non sunt auctores, sed materia librorum. De tertio patet, ut in libris omnium Prophetarum, qui ab ipsis nominantur: & in quibusdam alijs. Sic in nouo testamento libros Euangeliorum ab auctoribus nominauimus. Secundò, non stat dictum Nicolai: quia nõ est verum, quòd Iudæi nominẽt librum Gen. lib. de generatione, quia hoc apud Græcos est, qui vocant eum Genesin. i. naturã, quia de natura condita agit. Iudæi autem vocant illum Bere-

K sith, vt ait Hieronym. in prologo Galeato: & tamen Beresith non est nomen materiæ, sed significat in principio, quia sic liber incipit. Tertiò, quia etiã si omnia ista essent vera, istud non esset ad propositum, quia nomen libri nõ est pars libri, & tamen hic, cum dicitur, liber generationis, pars libri est, quia est principiũ eius: ideo non est istud nomen libri, sed est pars scripturæ. Quòd aũt nos uocaremus librum Mathæi librum generationis, quia sic incœpit scribere Matth. esset ad propositum Nicolai, & tamen nunc non est nomen libri, quia nos non vocamus sic librum istum, nec aliquis: sed solũ quærimus quare sic incœpit Matthæus, ideo non est ad propositum. Dicendum ergo aliter, quod istud nomen generatio in scriptura accipitur multipliciter, aliqñ pro fructu, sicut fructus arboris vocantur generationes eius: sic dicitur Eccles. 24. c. à generationibus meis adimplemini, id est, comedite sufficienter

Generatio multipliciter capitur.

ter

ter de fructibus meis. Sic accipitur Matth. 26. c. scilicet. Non bibam à modo de hoc genimine vitis Matth. 26. c. & Marci. 14. & tamen Luc. 22. c. dicitur non bibam de generatione vitis, id est, de fructu vitis. Aliquando accipitur generatio pro gestis hominum. Et sic enarrare totam vitam hominis est enarrare generationem. Sic accipitur Gen. 37. c. in principio cùm dicitur: Habitauit Iacob in terra Chanaan. Et hæ sunt generationes eius. Et tamen post hoc in toto libro Gen. nihil agitur de generatione Iacob, sed solùm de gestis eius, & filiorum suorum. Etiam ante hoc immediatè nihil agitur de generatione Iacob, sed solùm de generatione Esau. Etiamsi acciperetur generatio propriè, non diceretur, hæ sunt generationes eius, sed hæc est generatio. i. progenies, quæ vnica est ab vno homine, licèt multos filios habeat: sed accipiuntur generationes, i. actus. Alio modo generatio vocatur ipsa progenies, vel id, per quod res exit de non esse, ad esse. Ita potest hic accipi generatio secundo modo, scilicet, pro actibus. Et est sensus, quòd iste est liber generationis Iesu Christi. i. liber de actibus eius: & tunc bene conuenit, quia totus iste liber est de actibus, & passionibus Christi. Aliter potest dici, quòd accipitur generatio propriè. i. progenies, & tunc potest dupliciter intelligi: vno modo, quòd iste liber totus vocetur liber generationis propter istam partem eius primam, in qua agitur de Christi generatione. Alio modo, quòd non vocetur totus liber generationis, nec Matth. voluerit imponere aliquod nomen isti libro, sed solùm vocatur liber generationis Christi medietas istius cap. i. in qua ponitur progenies tota: & ista est veritas tenenda. Simile patet Gen. 5. c. cùm dicitur in principio: Hic est liber generationis Adam: & non intelligitur nisi pro ipso, quinto cap. in quo ponitur tota progenies Adæ vsque ad diluuium. Nam in sequētibus non continuatur de illa progenie: nec ante hoc agebatur de illa. Nec etiam ipse liber Gen. vocatur ab aliquo liber generationis Adę: sed solùm ipsum modicum, in quo ponuntur illæ generationes, scilicet in quinto cap. Ita hugnon vocatur totus iste liber generationis, sed solùm illud paucum, quod est in principio. Et dato, quòd Christi genealogia fuisset posita in medio Matthæi: adhuc ibi diceretur liber generationis Iesu Christi: & ibi manifestū esset, quòd nō nominaretur totus liber: sed solum illud paucum libri, in quo describerentur progenies: sicut dictum est de libro generationis Adæ. Et etiamsi ista generatio Christi esset minor, i. adhuc essent pauciores personæ: tamen illa pauca descriptio vocaretur liber generationis: quia in Hebræo quælibet scriptura, quantuncunque parua vocatur liber: sicut instrumentum factum de traditione possessionis illius vocatur liber possessionis, Ierem. 32. c. scilicet. Et accepi librum possessionis signatum stipulationes, & rata, & signa forinsecus: & dedi librum possessionis Baruch in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis. Et erant duo libri isti. Nam dicitur sume libros istos, & pone eos in vase fictili. Ita ergo quantuncunque esset parua Christi generatio, vocaretur liber: & tamen hic toti lib. Matt. non posuit aliquod nomen, nec nos posuimus, nisi vocamus eum Mat. sicut scriptorē suum, sicut vocamus Isaiam lib. Isaiæ, & sic de libris aliorum Prophetarum nominatis à suis auctoribus.

Quare Matthæus incœperit Euangelium suum à Christi generatione? Quæst. II.

QVæritur, quare Matthæus incœperit Euangelium suum à Christi generatione? Dicendum, quod factū est primo, quia iste erat ordo rectus. Nam Matthæus intēdebat enarrare omnia gesta Christi necessaria ad fidem, & ad salutem nostram. Et inter ista primum est generatio. Sed aliquis dicet, quod debuisset Matthæ. incipere à generatione Christi æterna: quia illa erat prior, & per quam Chrs habet esse simpliciter, sicut incœpit beatus Ioan. Dicendum, quod Matthæus scribere voluerit de Christo, in quantum erat simul Deus, & homo, & non de Deitate per se. Scribere autem generationem æternam solùm pertinet ad Deitatem, non considerata humanitate. De omnibus autem, quæ pertinebant ad Christum, vt erat Deus, & homo, vel potius erat Deus, & homo, voluit scribere Matth.

A Et istæ sunt operationes miraculorum, & passiones in carne, quia miracula non posset facere nisi esset Deus. Primū autem, quod Christo competit, vt Deo, & homini simul fuit nasci, vel gigni: quia per hoc Deus cepit esse homo, ideo generationem Christi Matthæus primo scripsit, scilicet, secundùm carnem. Si quæratur quare Matth. non scripserit generationem æternam Christi? Erit quærere, quare omnes Euangelistæ non dixerint omnino eadem? Et dicendum est, quod sicut Euangelistæ à solo Deo accipiebant potestatem scribendi, & ipso solo instigante scribebant: ita ipse dictabat eis quidquid scribere deberent, vt probatum est supra in prologo Hieronym. qui incipit: Plures fuisse, & supra in prologo nostro in quibusdam quęstionibus. Alia causa potest accipi ex parte ipsorum Euangelistarum, quia ipsi à principio scribebant Euangelium
B aliquibus personis, & ex certis motiuis, & tunc secundùm exigentiam motiuorum, & eorum, quibus scribebant erat conditio scripturæ. Sic fuit de Matthæo, qui scripsit Euangelium propter quosdam Iudæos, quibus prædicauerat, qui ad Christum conuersi adhuc præcepta Euangelica nō seruabant, sed solam legem Moysis. sicut prius, vt ait Hieronym. supra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Illis autem Iudæis necessarium erat scire præcepta Christi: cùm solùm errarent, quia non obseruabant illa. De ceteris autem gestis Christi non erat tanta necessitas, quia cùm sunt plurima dicta Christi, quæ non possunt scribi sine gestis, saltem conuenienter, eo quod vnum dependet ex altero, sicut apparet clarè cuilibet legenti Euangelistam, scripsit Matthæ. simul præcepta, & gesta Christi. Et ob hoc inter ceteros Matthæ. est, qui primus describit præcepta Chri-
C sti. Isti Iudæi non dubitabāt de fide: ideo non oportuit eis scribi de Deitate Christi, Nam nec Marcus, nec Lucas, de eo curauerunt immo, nec aliquod Euangelium de hoc scriberetur, quia Ioan. non intendebat scribere nisi ex accidenti propter insurgentes hæreticos, qui specialiter negauerunt Christi Deitatem, dicentes eum purum hominē, & non fuisse ante Mariam. Vnde Ioann. instantissimus precibus Ecclesiarum scripsit Euangelium de Deitate, vt ait Hieronym. in lib. de Viris Illustri. 6. c. de Ioanne, & supra, in prologo, q incipit. Plures fuisse. Sed obiicies, cur Matth. non scripsit ea, quæ Lucas posuit in principio, scilicet, de salutatione Virginis, & alijs pertinentibus ad Christi conceptionem. Dicendum, vt supra quod sicut motiua erant diuersa: ita, & scripturæ. Nam Marcus fuit omnium breuissimus, quia solum curauit de illis, quæ videbantur totaliter
D esse necessaria omissis alijs: etiam interdum non curando de ordine ipsorum. Sic ait Hieronym. supra in prologo, q. Plures fuisse, dicens: Marcus iuxta fidem magis gestorum narrauit, quàm ordinem. Ita de Matthæo. Nam visum est sibi pro illis, quibus scribebat, sufficere quæ scripsit. Et ad motiuum suum nō esse necessarium scribi illa, quæ Lucas præposuit, ideo omisit illa, licèt constaret ei de veritate, sicut Lucæ. De Luca dicendum, quod intentio sua fuit ordinare plenissimè historiam de gestis Christi. Et quia ad plenitudinem similiter competebat scribi de conceptione, & natiuitate Christi quędam signantia magnam Christi dignitatem, scripsit illa Luc. 1. & 2. c. Quod autem Lucas intenderet scribere completè gesta Christi, accidit, quia ipse scripsit Theophilo viro Illustri apud Antiochenos, qui plenissimè desiderabat instrui de gestis Christi. Item, quia
E Luc. 1. c. in proœmio eius dicitur: Multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quę in nobis completę sunt: quasi dicat non habuerunt completè illas: ideo non potuerunt scribere de Christo, vel saltem non conuenienter scripserunt. Ego autem plenè habens, illas scribere possum. Item quia dicitur ibi: visum est mihi assequuto à principio omnia, diligenter ex ordine tibi scribere optime Theophile. Et sic innuit se omnia hæc plenè scire, & intendere singula plenè: etiam ex ordine scribere. Ideo propter hoc motiuū pertinuit ad Lucam latius, quàm ad omnes Euangelistas tradere omnia, quę ad Christum pertinent, vt est simul Deus, & homo. De Christi autem Deitate Lucas scribere non curauit, quia nullum dubium erat de hoc, sicut diximus de Matthęo: nec ortum fuit vsque circa finem vitę Ioan. quia tunc surrexerunt Cerinthiani, & Ebionitę, ideo ipse solus tunc de illa scripsit. Tertia, & principalis causa, quare

quare Matthæus incœpit à Christi genealogia, & illã diligenter scripsit, fuit quia ipse scribebat istud Euangelium Iudęis, quibus Christus dixerat se esse missum. Et quia in Prophetis promissus erat Messias de semine Dauid, & quidam Iudęi putabant Christum non esse de semine Dauid, & nolebant recipere eum tanquam Messiam. Nam cùm esset nutritus in Nazareth Galileæ, credebant, quòd inde non poterat esse Messias: sic vt patet cùm Iudæi inter se de Christo disputarent quis ille esset Io.7.c. dicebant quidã, hic est vere Propheta: alij autem dicebãt, hic est Christus, id est Messias, & sequitur ibi, scilicet. Quidam autem dicebant. Nunquid à Galilęa Christus venit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid venit Christus: Dissensio itaque facta est in turba propter eũ. Et cùm postea Nicodemus increparet Pharisæos propter Christum, dixerunt ei. Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & vide quia Propheta à Galilæo non surgit, id est, Messias nõ potest venire de Galilæa. Erat etiam istud dubium inter eos, qui volebant esse discipuli Christi Ioan.1.c. scilicet, inuenit Philipp⁹ Nathanael, & dixit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetę, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael: a Nazareth potest aliquid boni esse? id est. Nunquid Messias, qui est bonũ expectatum: potest esse de Nazareth? Ob hoc Matthæus diligenter ostendit Christum descendere de semine Dauid: & de semine Abrahæ: & describit totam lineam continuatam generationum ab Abraham, & Dauid vsque ad Christum: ita vt nemo dubitare posset Christum esse de semine Dauid. Et quia non solùm de Dauid descensurus erat, sed etiam nasciturus in Bethlehem, vt Iudæi innuebant Ioan.1.c. & 7.c. ostendit Matthæus diligenter quomodo Christus natus est in Bethlehem in diebus Herodis, & quomodo in Bethlehem a Regibus adoratus est: introducens illud factum famosissimum. s. cùm Herodes quæsiuit vbi nasceretur Christus, id est, Messias, Iudęi dixerunt in Bethlehem: inducentes auctoritatem Prophetæ ad hoc. Et ob hoc occisi sunt Infantes in Bethlehem, & finibus eius a bimatu, & infra iussu Herodis: sequenti capitulo. Ista autem non potuerunt negari, quia fuerunt famosissima, vt patet ex seipsis. Ideo sufficienter probat Matth.2.c. scilicet, Christũ natum in Bethlehem. Quòd autẽ arguebatur, quòd Christus erat de Galilæa, de qua non surgeret Messias: declarauit Matthæ. satis diligenter, quomodo habitatio Christi in Galilæa fuit aliqualiter accidentalis, scilicet, quia cùm fugisset Ioseph in Aegyptum cum Puero, & Matre, & Angelus dixisset ei, quòd rediret, in terrã Israel redijt. Quia tamẽ regnabat Archelaus filius Herodis in Iudæa, timuit ire illuc. Et mandato Angeli venit in Galilæam, & habitauit id Nazareth. Et dicit Matth. non factum esse sine mysterio: sed dicit, quòd factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetas, quoniam Nazarenus vocabitur. Et sic Matthęus multum rationabiliter intrauit in Christi genealogiam, & illam diligenter posuit.

Quare Matthæus posuerit in principio istius genealogia Abraham, & Dauid? Quæst. II.

QVæritur, quare Matthæus posuerit in principio istius genealogiæ Abraham, & Dauid: cùm non sit ista recta descriptio eius: qa deberet primò poni Abraham deinde Isaac, & ceteri? Dicendum quòd genealogia Christi non incipit, cùm dicitur: Liber generationis Iesu Christi Filij Dauid, Filij Abrahã: sed ibi vbi dicitur: Abraham genuit Isaac. Ponuntur autem a principio hic Abraham, & Dauid: non tanquam partes ipsius genealogiæ continuatæ, vel incipientis: sed tanquam quædam capita, vel fundamenta huius generationis. Et patet, quia non ponuntur isti duo hic, sicut ponuntur omnes alij infra, quia hic dicitur Filij Dauid, filij Abraham, infra autem in tota genealogia non dicitur aliquis filius alterius, nec Christus filius alicuius: sed dicitur, quòd talis genuit talem, & sic continuatur. Prima ratio quare isti duo potius ponuntur hic, quàm alij licèt multi alij sint Patres Christi, est, vt ait Hieron. in Prologo Matthæi, scilicet, quòd Matthæus assumpsit in generatione Christi principia, a duob. hominibus:

F vnus erat, qui prius circumcisus est, & in quo fuit principium credendi, scilicet, Abraham. Et propter istas duas excellentias positus fuit tanquam principium. Alius fuit, qui electus est secũdùm cor Domini, scilicet, Dauid. Et ob hoc præponi debuit. De Abraham, an fuerit principium credendi, & quomodo, & an alij ante ipsum crediderint, & quid crediderint, declaratum est in ipso Prologo Matth. in quadam quæstione. De Dauid, an ipse fuerit primus electus in Regem, & quomodo est secundùm cor Domini, dicetur infra in quadam quæstione. Secũda est, quia in Christi genealogia sunt Patriarchæ, & Reges, qui sunt viri honorabilissimi. Et ad ostendendum istam dignitatem ponuntur isti duo, quorum vnus fuit primus, & maximus inter Patriarchas, scilicet, Abraham: & alius primus, & maximus inter Reges, scilicet, Dauid. Obijcietur, cur etiam nõ
G positi fuerunt hic, tanquam capita, aliqui de Iudicibus, & aliqui de Prophetis, & aliqui de Sacerdotibus, quia temporibus omnium istorũ continuata est Christi generatio, cùm incipiat ab Abraham, qui fuit ante omnes istos. De Iudicibus dicendum, quod non ponitur aliquis hic tanquam caput pro eis, quia nemo de Iudicibus fuit de Christi genealogia. Nam Iudices non erant de eadem Tribu, sed de diuersis, s. aliquando de Iuda, aliquando de Manasse, aliquando de Nephtalim, aliquando de Gad, etiam sic de ceteris, vt patet ex toto libro Iudicum: & illi, qui fuerunt de Tribu Iuda inter ipsos sicut Othoniel primus Iudex, & Abesam, qui fuit de Bethlehem, nõ pertinuerunt ad Christi genealogiam. De Prophetis dicendum, quod Prophetę non dicunt aliquem statum, sicut esse Sacerdotem, vel Leuitam, vel esse Patriarcham non specialiter pertinent ad

Quare in Christi genealogia non sint positi Iudices, Propheta, vel Sacerdotes?

H aliquam progeniem, sed aliquando de vna, aliquando de alia, & aliquando Iudæi, aliquando Gentiles, ideo non potuerunt specialiter pertinere Prophetę ad Christi progeniem, sicut pertinuerunt Patriarchę, & Reges. Verum est tamen, quòd in Christi genealogia aliqui sunt Prophetę. Nam isti duo, qui pręponuntur, scilicet, Dauid, & Abrahã Prophetę fuerunt. De Abraham patet, cùm dixit Deus ad Abimelech Regem, qui tenebat Saram vxorem Abrahę; scilicet: Nunc redde vxorem viro suo: quia Propheta est, & orabit pro te. Genes.20.c. De Dauid patet, quia non solùm erat Propheta, sed etiam excellentissimus Prophetarum. Vnde vocabatur Propheta per excellentiam. Hoc verum est quantum ad cantica diuinę laudis, quę Deo inspi-
I rante edebat: sed non quantum ad reuelationes rerum cõtingentium occultarum, quia illę non reuelabantur ei, sed potius Deus reuelabat ei per alios Prophetas, scilicet, per Nathan, & Gad, & alios. De his duobus generibus Prophetarum declaratum est 1.Reg.10.& 20.cap.& 1. Paralipo.17.& 21.& 25.cap. De Sacerdotibus dicendum, quòd ad genealogiam Christi non pertinuerunt nisi ex quadam naturali coniunctione. Nam Christus erat verè de tribu Iuda, & non de tribu Leui, vt innuit Apostolus ad Hebrę. 7.cap. quia tamen Sacerdotes accipiebant interdum vxores de tribu Iuda, & è contrario: potuit Christus aliqualiter pertinere ad tribum Leui. Nam Mater erat cognata Elisabeth, Luc.1.c.& tñ Elisabeth erat de filiabus Aaron, eod.ca. Dicendum tamen, quòd licèt Christus pertinuerit aliquo modo ad Sacerdotes: tamen in ista sua genealogia nullus ponitur de Sacerdotibus, sed soli qui erant de tribu Iuda. De Luca autem, qui alter Christi generationẽ enar-
K rat, an in ea posuerit aliquos Sacerdotes, declarabit. Luc.3.c. Tertia causa fuit, quia Matth. fecit hic, sicut solet fieri in speculatiuis, scilicet, quando quis intendit in parte alicuius libri, vel tractatus probare vnam conclusionem, vt magis intelligatur a legentibus quid ille intendat, prępponit conclusionem illam, licèt nõdum sit probata. Ita hic Matthę. intendebat ex tota genealogia Christi quantumcunque illam diligenter describeret solùm inducere istam conclusionem, scilicet, quòd Iesus erat filius Abrahę, & Dauid: licèt quare hoc intenderet, dicetur infra. Vt ergo legentes intelligerent, quid Matthęus intenderet concludere, & an bene concluderet: posuit conclusionem, scilicet, quòd Christus erat filius Abrahę, & Dauid: & sic dixit, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham, id est: in isto paruo libro generationis Iesu Chri solùm intendo probare, quod Christus sit filius Dauid, & Abraham: & tunc

incipit

incipit probationem deducendo totam Genealogiam, scilicet: Abraham genuit Isaac, &c. Quarta causa fuit, & praecipua, quia Matthaeus intendebat satisfacere Iudaeis ostendendo Christum esse Messiam. Ipsi autem dubitabant de hoc propter Prophetas suos, qui de Messia praedixerant, cuius filius esset: Ideo Matthae. voluit ostendere, quòd Iesus erat filius omnium illorum, quorum Messias dicitur filius, vel de quorum stirpe dicitur descensurus. Soli autem duo sunt, quibus Messias promissus est, quòd esset de semine eorum, scilicet, Abraham, & Dauid. De Abrahã patet Gen. 22. c. scilicet. In semine tuo benedicentur omnes gentes, scilicet, in Christo: & Apostolus declarat hoc ad Galà. 3. c. scillcet, Abrahae dictae sunt promissiones, & semini eius. Et sequitur: Non dicit, & seminibus quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. De Dauid patet Iere. 23. c. Vbi dicitur, quòd regnaret germen Dauid, B & quòd esset germen iustum. Et idem in multis locis. Ideo de istis duobus debuit ostendere Matthae, quòd Iesus erat filius eorum: vt probaret sufficienter ipsum esse Messiam, tollendo dubia Iudaeorum. Et quòd hoc intenderit, patet, quia dixit, filij Dauid, filij Abraham, id est, Messias vocatur in scriptura filius Dauid, & filius Abraham. Et ista est vera causa, quam intendit Matthaeus. Potuit tamen cum illa habere omnes, quę dictae sunt: sed ista, aut fuit sola, aut saltem praecipua. Sed tunc dicetur: quare Matthaeus dixit, filij Dauid, filij Abraham? Nam cùm diceret, filij Dauid, satis constabat, quòd erat filius Abraham: cùm ipse Dauid fuerit filius Abrahae. Dicendum, quòd si posuisset Abraham ante Dauid: ita vt diceretur, filij Abraham, filij Dauid, conueniens erat, vel necessarium poni Dauid: quia poterat esse Messias filius Abraham, & quòd non esset filius C Dauid: quia per multas lineas poterat descendere ab Abraham, & quòd non pertineret ad Dauid; quia tamen praeposuit Dauid, non erat necessarium subsequi Abraham. Et ita dicendum, quòd non posuit Matthaeus tanquam necessarium, vt intelligeretur de eius semine venire Messiã; sed quia Matth. volebat concordare istam genealogiam sacrae scripturae, & in illa dicitur de istis duobus, quòd Messias sit filius eorum, vt dictum est: ideo Matthae. voluit ponere vtrumque: vt nihil maneret in scriptura, de quo posset fieri dubium circa Christi progeniem.

Quare in genealogia prius ponatur Dauid, quàm Abraham, cùm fuerit eo posterior? Quaest. IIII.

QVaeritur, quare ponatur hic Dauid ante Abraham, D cùm Abraham prius fuerit? Dicendum, quòd propter multa. Primò, quia Dauid dignior fuit, quàm Abraham ex conditione status, Nam Abraham fuit Patriarcha solùm: Dauid autẽ fuit Rex. Et iste est maximus status, qui illo tempore erat inter homines. Secundò, quia Dauid excellebat Abrahã ex conditione prophetię. Nã licèt Abraham fuerit Propheta, Gen. 20. c. excellentior fuit Dauid, cui reuelata sunt multa mysteria, quae scripsit in Psalmis. Et vocatus est Propheta per excellentiam. Et non solùm ipse excedebat Abraham, sed etiam omnes Prophetae temporis sui excedebant Abraham: quia antiquis pauca mysteria Deus reuelauit, sed secundùm tempora creuit illuminatio in Prophetis, & semper Deus illis altiora reuelabat: sicut colligitur Exo. 6. c. scilicet. Ego apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotente: & nomen meum E magnum Adonai non indicaui eis, id est. Solùm me indicaui eis tanquam Deum omnipotentem: sed non indicaui nomẽ meum magnum, id est, non reuelaui eis aliquas perfectiones, & secreta de me, quae importantur per nomen meum magnum. Et super ipsum locum tenent omnes Doctores, tam Hebraei, quàm Christiani, quòd per successionem temporum Deus semper maiora & altiora patribus reuelabat. Tertiò videtur Dauid excellere ipsum Abrahã ex Dei acceptatione. Quia licèt nõ constet nobis omnino, an Deus magis dilexerit Dauid, quàm Abraham, vel è contrario: ex verbis tamen, quae Deus dixit, aliqualiter innuitur magis fuisse acceptum Deo Dauid, quàm Abraham. Quòd de Dauid Deus dixit: Quaesiui virum secundùm cor meum. 1. Regum. 13. c. illud non dicitur de Abraham, nec de aliquo alio. Etiam ex beneficijs collatis innuitur: quia

A maiora contulit ipsi Dauid, quàm alicui Iudaeorum: quia cùm esset pastor ouium, Deus fecit eũ Regẽ totius Israel: & super gentes multas de gentilibus constituit eum. Nam fecit sibi Philisthinos tributarios, & Ammonitas, & Moabitas, & Idumaeos, & Syros. 2. Regum 8. c. & 1. Paralip. 18. c. Et dedit ei famam super Reges sibi contemporaneos: Nam dixit ei Deus: Feci tibi nomen, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra: 2. Reg. 7. c. & 1. Paralipo. 17. c. Quartò, & praecipuè Dauid excellebat ipsum Abrahã quantũ ad Messiam. Nam pluries, & expressius facta est promissio ipsi Dauid de Messia, quam Abrahę. Nam de Abraham habetur solùm Gene. 12. & 15. c. de Dauid autem habetur in multis locis, scilicet, Psal. 131. f. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Habetur etiã 2. Regum 7. c. & 1. Paralip. 17. & 22. c. vbi litera aliquo modo intelligitur de B Salomone, & aliquo modo de Christo: licèt plurimi de Doctorib. nostris solùm velint intelligere de Christo. Habetur etiam promissio ista Isa. 11. c. & Ierem. 23. c. & quod plus est, quia expressior erat promissio facta ipsi Dauid. Nam Ierem. 23. c. dicitur: Suscitabo Dauid germẽ iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit. In diebus illis saluabit Iuda, & Israel habitabit cõfidenter: & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Quod omnes Iudaei exponunt de Messia. Nec potest negari quod Isa. 11. c. valde expresse habetur de Messia nascituro de semine Dauid. Item Micheae 5. c. dicitur: Et tu Bethlehem Ephrata paruula es in millibus Iuda: ex te enim egredietur Dux, qui sit dominator in Israel. Et tamen dicendo, quòd Messias nasciturus esset de Bethlehem innuebatur, quòd nasceretur de semine Dauid: ad quem pertinebat illud Castrũ. C Et ita intelligebant Iudaei. Ideo maior erat Dauid in promissionibus de Messia, quàm Abraham: ideo debuit poni hic tanquam primus, & maior, cùm solùm ponantur hic ambo in quantum sunt principia generationis Christi: per hoc, quòd facta est eis promissio de eo. Quintò fuit hoc, quia vt supra dictum est, Matthaeus ponit hic Christi genealogiam ad tollendum dubia Iudaeorum, qui non credebant eum Messiam esse, quia putabant eum non esse de progenie illa, de qua promissus erat Messias nasciturus. Et quia Iudaei magis asserebant Christum esse de stirpe Dauid quàm Abrahae, & magis dubitabant de Christo, an esset de stirpe Dauid, quàm an esset de stirpe Abrahae, Matthaeus debuit principalius ostendere Iesum pertinere ad Dauid, & facere maiorem mentionem de Dauid, quàm de alio. Patet hoc, quia quando Iesus quaesiuit à Iudaeis de D Christo, id est, Messia, cuius filius sit, dicunt ei, quòd est filius Dauid; & non dixerunt, quòd erat filius Abrahae, infra 22. c. Item quando Christus introiuit honorabiliter in Ierusalem volens ostendere se esse Messiam populus laudabat eũ, dicens: Osanna filio Dauid: infra 21. c. Et in hoc dicebant eum esse Messiam: quia Messias est missus à Deo, quod ipsi expresserunt dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini; id est, tu Benedicaris, qui venisti ad nos missus à Deo. Item Iudei nunquam inueniuntur dixisse, quod Christus non erat filius Abrahę, & tamen dicebant, quod non erat filius Dauid: & ob hoc, quod non erat Messias: Io. 7. c. scilicet. Quidam dicebant nunquid à Galilęa Christus venit, id est, Messias? Nonnè scriptura dicit, quia ex semine Dauid: & de Bethlehem Castello, vbi erat Dauid, venit Christus? Idem patet Ioan. 3. c. Matthę. 2. c. E Ergo debuit pręcipuè ponere Christum filium Dauid, quàm Abrahę. Et istae duę vltimae causę sunt, quas magis intendit Matthaeus.

Quare potius B. Matthae. genealogiam Christi inceperit ab Abraham, quam ab aliquo alio?
Quaest. V.

QVaeritur, quare Matthęus describendo istam progeniem Christi inceperit potius ab Abraham, quã ab aliquo alio: Nam poterat incipere ab Adam, vel à Noè, vel vbicunque vellet. Dicendum, quod cùm quilibet homo descendat ab Adam, vel etiam à Noè siquis velit describere progeniem alicuius, ad distinguendum illam ab omnib. alijs progeniebus, oportet, quod incipiat eam vel ad Adam, vel à Noè. Et si hoc non intendit, potest incipere

cipere illam à quocunque loco voluerit, siue à remotissimis, siue à coniunctis. Primum patet, quia de quolibet homine certum est, quòd venit ab Adam. Ideò cùm simpliciter aliquis vult progeniem alicuius distinguere ab omnibus alijs progeniebus, quæ fuerunt in orbe, necesse est incipere ab Adam, vel reducere vsque ad Adam, sicut fecit Lucas in Christi progenie Luc. 3. c. Quòd autem omnes, qui fuerunt ab Adam vsque ad Noe mortui sunt prius, vel in diluuio perierũt præter Noe, & tres filios eius, habetur Gen. 6. & 7. c. & nullus homo est de illis, de quibus dubitare possumus: qui nõ descendat à Noe: ideo quando describerimus alicuius progeniem incipiendo a Noe, vel reducendo in ipsum: sufficienter distinguimus illam progeniẽ ab omnibus. Secundum patet, quia si quis non incipit progeniem, quam vult describere ab Adam, vel à Noe, non distinguit eam sufficienter ab omnibus alijs: ideo potest incipere à quocunque voluerit, siue à propinquis illius, cuius progenies describitur, siue à remotis, secundùm diuersa motiua, quæ habere potest. Considerandum ergo, quòd ad incipiendum progeniem alicuius describere, cùm quælibet continuetur vsque ad Noe: non est maior causa, quare incipiatur ab vno de illa progenie, q̃ ab alio nisi secundùm quòd describens progeniem intẽdit notificare, quòd aliquis homo venit de tali, vel de tali progenie: & illum, de quo notificare intendit, ponit pro capite illius progeniei. Et quia Matthæus intendebat probare Iesum esse filium Dauid, & filiũ Abrahæ propter causas supra positas, oportebat, quòd inciperet scribere genealogiam a Dauid, vel ab Abraham. Et patet hoc, quia propter istud Matthæus posuit hic in principio Iesum esse filium Dauid, & Abrahæ: vt sciatur, quòd tota ista descriptio genealogiæ non est nisi ad probandum, quòd Iesus descendit de Dauid, vel Abraham: Ideo nõ debuit rationabiliter incipere ista progenies describi nisi à Dauid, vel Abraham. Sed obijcietur, quòd debuit Matthæus incipere ab Adam. Nam inter Lucam, & Matthæum differt, scilicet, quia Matthæus deducit Christum ad nos, & Lucas deducit Christum in Deũ. Lucas tamẽ reduxit Christum ad Adam. Ergo Matthæus debuit incipere ab Adam. Dicendum, quòd non tenet argumentum: quia non fuit eadem intentio Lucæ, & Matthæi: ideo non eodem modo scripserunt. Nam sicut apparet diuersa motiua eorũ fuere, quia vnus induxit, & alius reduxit: ita etiam quantum ad principia, & fines genealogiæ fuerunt diuersa motiua. Fuit duplex causa, quare Lucas reduxit vsque in Adam. Prima, quia ipse intendebat per hoc signare reditũ hominis in Deum. Et ad hoc oportuit, quòd reduceret vsque in Adam, qui immediatè reducitur in Deum: quia exiuit ab eo per creationem, sic dicitur Luc. 3. c. in fine genealogiæ, scilicet, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Secunda causa est, quia Lucæ motiuum scribẽdo Euangelium fuit describere plenè omnia, quæ pertinebant ad Christum Deum, & hominem, vt probatum est supra, in quadam quæstione, ideo ipsam Christi genealogiam voluit ponere simpliciter perfectam. Nõ ponitur tamen plenè aliqua prosapia, nisi cùm describendo illam distinguitur per eam ab omnibus alijs progeniebus, ille, cuius progenies describitur. Et hoc non fit nisi illa progenies incipiat in Adam, vel saltem in Noe, vel reducatur ad illos: vt supra probatum est. Ideo Luc. debuit reducere Christum vsque ad Adam: vel saltem vsque ad Noe: Matthæus autem non intendebat hoc: sed solùm declarare quomodo Iesus erat de stirpe Dauid, vel de stirpe Abrahæ, vt satisfaceret dubijs Iudæorum, sicut supra diximus: ideo non debuit incipere ab Adam, vel Noe: sed ab Abraham, vel Dauid. Sed tunc dicetur, quòd sufficiebat quod Matthæ. describeret istã progeniem inchoando à Dauid. Et hoc propter duo. Primò quia, vt supra declaratum est Iudæi nunquam faciebant dubium, an Christus esset de semine Abrahę, sed dubitabant an esset de semine Dauid: ideo ad respondendum eis sufficiebat incipere progeniem a Dauid. Secundo, quia ostendendo, quomodo Christus erat filius Dauid, ostensum erat sufficienter, quod erat filius Abrahę, cùm Dauid esset de stirpe Abrahę. Dicendũ quod si Matthęus voluisset, bene sufficeret, quod inchoaretur genealogia à Dauid: & omitteretur tota prima quaterdena. Potest tamen esse narratio figuralis, cùm dicat

F Hiero. in prolego super Matthęum, scilicet, quod per istas
tres quaterdenas Matthęus intendebat significare quæ-
dam mysteria, quæ ibi declarauimus. Si autem inciperet
a Dauid, essent solum duæ quaterdenę: & non posset signi-
ficari idem mysterium. Secunda ratio est, quia Matthę. in-
tendebat per istam genealogiam concordare progeniem
Iesu Christi scripturę de Messia: Scriptura autem vocabat
Messiam, filium Abrahę, & filium Dauid, propter quod
Matthę. dixit hic in principio: Liber generationis Iesu
Christi, filij Dauid, filij Abraham. Vt ergo vtraque pars
conclusionis probaretur, sicut vtraque explicitè poneba-
tur, ita vtraque explicite probãda fuit: quia si ad hoc aspi-
ceretur, etiam Matthę. non dixisset in principio, filij Da-
uid, filij Abraham, cùm dicendo filij Dauid sequebatur,
quia esset filius Abraham: sed posuit vtrumque expresse,
G vt consonaret scripturæ, sicut supra dictum est. Ideo ab
vtroque debuit probari descendere: ponendo explicitè
quomodo descenderet ab Abraham. Ad primum dicen-
dum, quod Iudęi dubitabant de Dauid, & non de Abra-
ham; quia cùm Christus esset Iudęus, constabat eum
descendere ab Abraham; nisi dicerent eum de gentili-
bus Samaritanis, sicut semel dixerunt, scilicet, Samarita-
nus es, & dęmonium habes. Io. 8. cap. De Dauid autem
poterant rationabiliter dubitare, an ab illo descenderet
Christus, cùm esset illa quędam specialis, vel particularis
progenies. Matthęus autem non posuit progeniem solùm
ad tollendum dubia Iudęorum, sed etiam ad ostenden-
dum, quomodo concordabat progenies Iesu Sacrę scri-
pturę. Ad secundum dicendum, quod verum est, & tamen
non solùm Matthęus voluit implicitè probare Christum
H descendere ab Abraham, sed etiam exprimere omnes me-
dias generationes propter causam supradictam. Si tamen
Matthę. voluisset incipere progeniem Christi à Dauid, suf
fecisset: & si voluisset illam incipere ab aliquo post Dauid,
non suffecisset. Ratio est, quia oportebat ostendere Iesum
descendere de semine Dauid, vt crederetur esse Messias.
Incipiendo tamen ab alijs inferioribus, non appareret quo
modo descendebat de stirpe Dauid nisi de progeniebus
aliorum constaret: si tamen constaret suffecisset à quocun-
que inciperet: vt potè si inciperetur Christi generatio à Ie-
chonia, quia cùm constaret de illo, quod esset de stirpe Da
uid, constaret Christum esse de stirpe Dauid. E tamen hoc
dato nõ fuit cõueniens: quod aliquis in generatione Chri-
I sti poneretur caput nisi Abraham, vel Dauid propter cau-
sas dictas.

Quare non fuerit nominatus alius filius Abraham, quam Isaac, cùm plures alios habuerit? Quæst. VI.

QVæritur, cùm Abraham habuerit multos filios, qua-
re non fuit hic nominatus nisi Isaac? Nam habuit
Ismaelem de Agar, & habuit multos dę Cętura.
Gen, 16. & 25. cap. Dicendum, quod quando aliqua proge
nies deducitur per aliquos, licet quilibet illorum habeat
multos filios, non pertinet ad illam progeniem nisi vnicus:
quia vna progenies non potest deriuari nisi per vnam li-
neam. Ita fuit in Abrahã, à quo Christus descendit. Qui li-
cet habuerit multos filios, non potuit tamen Christus
descendere, nisi per vnicum illorum, & iste fuit Isaac. I-
deo non debuit poni Ismael, nec filij Cęturæ. Nam Deus
K dixerat Abrahæ, quod Ismael, & ceteri filii non pertine-
bant ad semen eius: sed solum Isaac. Genes. 21. c. scilicet,
in Isaac vocabitur tibi semen. Ita fuit de Isaac, qui habuit
duos filios, scilicet, Iacob, & Esau; & non ponitur hic E-
sau, q nõ pertinet ad istam progeniem, nec Christus vo-
luit descendere ex illo, sed potius dixit: Iacob dilexi, Esau
odio habui. Malachiæ primo capit. Obiicitur, quod ali-
quando ponuntur hic filii aliquorum, qui non pertinent
ad istam progeniem: sicut dicitur, Iudas genuit Phares,
& Zaram: sed Zaram non est de Christi progenie. Item
dicitur Iacob genuit Iudam, & fratres eius, & tamen so-
lus Iudas pertinet ad Christi progeniem. Dicitur etiam,
quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, & tamen
solus Iechonias ad Christi progeniem pertinet. Dicen-
dum, quod illi, qui non pertinent ad progeniem aliquam
superflue ponerentur in ea, & insuper facerent quandam

confu-

confusionem. De istis tamen allegatis dicendum, quod fuerunt causę speciales, quare positi fuerunt, quæ declarabuntur locis suis.

Quare dicatur Iacob genuit Iudam, & fratres eius, cum solus Iudas in Christi generatione concurrat.
Quæst. VII.

QVæritur, quare dicatur, quod Iacob genuit Iudam, fratres eius, cum non pertineat ad Christi progeniem nisi Iudas. Dicunt quidam, quod factum est specialiter in istis, quia fuerunt viri sancti. Sed dicēdum, quod non stat, quia potius peccauerunt in multis, & grauissimis. Nam Gen. 37. cap. dicitur, quod Ioseph accusauit fratres suos de crimine pessimo, & tñ ille vere accusabat. Ergo illi peccauerant in crimine pessimo: quid illud sit, ibi declaratum est. Item voluerūt isti filii Iacob occidere fratrem suum Ioseph, & vēdiderunt eum Ismaelitis sine causa, quod erat crimen graue. eo. c. Item isti occiderunt iniuste omnes Sichimitas. Gen. 34. & 49. & Iacob increpat valde auctores sceleris. eod. c. Item Ruben, qui fuit de istis, peccauit grauiter, quia cognouit carnaliter Balam vxorē patris sui. Gen. 35. c. Dicendum ergo, quod non fuerūt positi, tanquam sancti, sed propter duo. Primo propter dignitatem quandam. s. quia fuerunt Patriarchæ. Nam ab istis, tanquam a duodecim capitibus deriuatus est totus populus Iudæorum. Secundò, & principaliter fuit, eo ꝙ isti omnes fuerunt illi, qui primo totaliter pertinuerunt ad populum Dei. Nam Abraham fuit specialis Dei cultor, & principium populi Dei: & tamen non pertinuerunt omnes filii sui ad populum Dei. Nam Ismael, & filii Cethuræ in gentilitate manserunt. Solus autem Isaac fuit de populo Dei. Gen. 21. c. scilicet, In Isaac vocabitur tibi semē. Sic etiam Isaac fuit cultor Dei, sed non omnes filii sui: quia Esau mansit in gentilitate cum posteritate, solus Iacob pertinuit ad populum Dei. In Iacob autem non fuit sic, quia ipse habuit duodecim filios, & omnes pertinuerunt ad populum Dei, cum totis posteritatibus suis. Ideo, licet non pertinerent omnes isti ad progeniem Christi, quia fuerunt primi, qui ab eodem patre pertinuerunt totaliter ad populum Dei, fuit rationabile fieri mentionem de illis. Sed dicetur, cum tangatur de eis, quare non exprimuntur ipsorum nomina? Dicēdum vno modo, quod non fuit necesse: quia nomina istorum erant tam nota, ꝙ nemo inter Iudæos poterat illa ignorare. Secundo, quia isti non pertinebant ad progeniem, de quo agitur, ideo licet fieret mentio de eis in generali, non debebat in particulari fieri, vt differret à mentione eorum, qui pertinent ad stirpem Christi, qui expresse nominandi sunt, sicut patet infra, cum dicitur: Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, & non exprimuntur nomina. Obiicietur, quia infra dicitur: Iudas genuit Phares, & Zaram: & tamen Zaram non pertinet ad Christi progeniem, & exprimitur nominatim. Dicendum, quod hic sunt duo. Vnum est, cur fiat mentio aliqua de Zarā, & aliud quare nominatim. Primū declarabitur sequenti quæstione. De secundo dicendum, quod expressit Matthæus nomen eius, quia breuius sic fecit, quam si diceret: Iudas genuit Phares, & fratrem eius. Ideo supposito, quod deberet fieri mentio aliqua de Zaram, melius fuit, quod nominatim, quam aliàs. Secundo potest dici, quod factum est ad tollendum dubium, quia si diceretur genuit Phares, & fratrem eius, cum habuerit Iudas alios filios, scilicet, Her, & Onan, & Sela. Gen. c. 38. qui erant fratres Phares, esset dubium, de quo illorū intelligeretur, ideo expediuit nominari Zaram.

Quare Iudas dicatur genuisse Zaram, cum non pertineat ad Christi generationem?
Quæst. VIII.

QVæritur, quare dicatur, quod Iudas genuit Phares, & Zaram, cum Zaram non pertineat ad Christi progeniem? Dicendum, vt supra dictum fuit quod qui non pertinent ad istam progeniem, non nominantur in ea, nisi propter aliquam causam specialem. Fuit autem hoc in Phares, & Zaram quantum ad duo. Primo

A ex parte matris: nam non erat illa uxor, sed nurus. Gen. 38. cap. & non cognouit eam volens, sed ignorans, quæ illa esset. eodem cap. Secundo ex parte filiorum, nam accidit in eis aliquid speciale in natiuitate sua. Fuerant enim ambo geniti vnico concubitu: quia Iudas nunquam cognouit ante, nec post Thamar nurum suam nisi tunc, cū ignorauit eam. Gen. 38. capit. Et cum fuit tempus pariendi, vnus paruulorum eduxit manum de ventre, & obstetrix ligauit in digito eius filum coccineum, id est, rubeū dicens: iste egredietur prior. Postea retrahente illo manum egressus est alius prior, & vocauit nomen eius Phares, id est, diuisio: dicens, quia propter te diuisa est materia, id est, tu rupisti parietem: vel propter te ruptus est. Alium autem, in cuius digito erat coccinum vocauit Zaram, id est, splendentem propter splendorem coccini. Ge
B nes. 38. capit. Sed dicetur, quare ergo non fuerunt nominati alii filii Iuda, scilicet, Her, Onan, & Sela? Dici posset vno modo, quod fuit propter peccatum, quia Her, & Onan fuerunt valde peccatores. Genes. 38. capitu. Et tamen Hieronymus vult quosdam prætermitti in ista genealogia, licet sint de progenie Christi, quia erant peccatores, vt patet in homilia eius super Matthæum. Dicendum tamen potius videtur, quod Her, & Onan omissi sunt, quia illi mortui sunt sine liberis, quia Deus percussit eos, cum essent pessimi. Genes. 38. capit. & Numeri. 26. cap. Aliter potest dici tam de Her, & Onan, quam de Sela, quod non fuerunt expressim nominati, nec generaliter, sicut Zaram, quia minus illi pertinebant ad Christum, quam Zaram. Nam Zaram, & Phares erant fratres ex eodem patre, & matre. Alii autem erant filii Iudæ ex
C alia vxore: ideo non erat de eis exprimendum sicut de Zaram. Secundo quia, vt supra dictum est, de Zaram fit hic mentio propter illa duo specialia, quæ acciderunt in eo, & fratre suo: & tamen in aliis filiis Iudæ, nihil specialiter accidit: ideo nihil fuit quare de eis hic fiat mentio. Et ista est causa præcipua.

Quare ponatur Thamar hic, quod genuerit Phares, & Zaram, cum matres aliorum non ponantur.
Quæst. IX.

QVæritur, quare ponatur hic Thamar, cum dicatur, quod Iudas genuerit Phares, & Zaram de Thamar: cum in aliis non ponantur matres ipsorum, qui hic describuntur? Nicolaus respondet secun-
D dum Hieronymum, dicentem in genealogia Saluatoris nullam sanctarum feminarum assumi: sed eas tantū, quas scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatricibus nascēs omnium peccata deleret. Vnde & in consequentibus Rahab meretrix, & Ruth Moabitis ponitur, & Bethsabee vxor Vriæ, hoc Hieron. Contra illud arguit Nicol. non esse rationabiliter dictū, quia Hieronym. dicit ibidem, quod propter peccatum tres reges de Christi genealogia tolluntur, s. Ochozias, siue Azarias, Ioas, & Amasias. s. quia Ioram miscuerat se Athaliæ filiæ impiissimæ Iezabelis: ideo filii eius, vsque ad quartā generationem de genealogia Christi tolluntur: ergo non est probabile, quod propter peccatum in ipsa genealogia nomina mulierum exprimantur. Item, quia dicit, in genealogia Christi nullam sanctarum feminarum poni:
E & tamen ponitur ibi Beata Virgo Maria, quæ est sanctissima. Item dicit Rahab, & Ruth ibi expressas propter peccatum: & non videtur verum, sed potius propter virtutis actum: Rahab namque suscepit exploratores Israelitarum, & saluauit eos: Iosue secundo capitul. Et ponitur ab Apostolo in Catalogo eorum, qui meruerūt aliquid ꝑ fidem, ad Hebræ. 11. cap. Et cum dicitur, quod fuit meretrix, negat illud, sed asserit fuisse cognomen, sicut aliquis rusticus uocatur rex cognomine. De Ruth Moabitide dicit, quod scriptura non reprehendit eam, sed potius laudat, quia relicta gentilitate suscepit fidem Dei: etiam laudauit eam Booz, dicens: quod totus populus sciebat eam esse mulierem virtutis. Ruth primo, & tertio cap. Hæc dicit Nicol. Dicendum uidetur, quod Thamar exprimitur hic propter multa. Primo potest exprimi propter peccatum, vt ait Hieron. Non quidem, ut ista mulier, & cetere

de

de peccato arguantur per hoc, quod exprimuntur: sed, vt per hoc Dei misericordia ostendatur: qui voluit ex talibus nasci propterea nô dedignatus est eas. Et hoc etiam signatur in prologo eius super Matthæum. Tamen verum est, quod non est ista causa præcipua, quare exprimatur hic Thamar, vel aliæ mulieres: quia tunc potius exprimeretur Athalia vxor Ioram, quæ fuit pessima. Nam ipsa spoliauit templũ Domini, & posuit ornamenta eius in templo Baal. secundo Paralipom. 33. cap. Ipsa quoque occidit iniustè omnes de semine regio, in Iuda, & tenuit regnum per violentiam sex annis. 4. Reg. 11. c. & 2. Paralipom. 22. c. Et tamen non exprimitur hic. Et licèt Nico. conuenienter arguat, potest tamen dictum Hier. stare in sensu suo. Ad primum dicendum, quòd illi reges secũdùm Hiero. tam peccatores fuerunt. vt non mererentur exprimi in genealogia, ne istum haberent honorem. Mulieres autem licèt fuerint peccatrices, poterat tamen peccatum illarum tale esse quòd illas consequi honorem quendam ex Dei misericordia esset ad Dei laudem. Ideo exprimerentur, non tamen ex hoc intendo pro nunc approbare illud dictum Hiero. de tribus Regibus, quare subticeantur, quia de hoc infra dicetur. Ad secundum dicendum, quòd Hiero. non intellexit hic de mulieribus, nisi de illis, quæ conceperant ex viris: Domina autem nostra excepta est ab hoc. Nam satis apparet Hiero. non sensisse de ea, quia aliàs non solùm falsum diceret: immo esset hæreticum, & absurdum dictum suum. Ad tertium, cùm dicit Rahab non fuisse meretricẽ, non probat istam negatiuam, maxime cùm scriptura vocet eam meretricem. Iosue secundo cap. Et tamen hoc an verum sit, ibi declaratum est. Item dato quod non fuisset meretrix, fuisset peccatrix: quia non vocatur mulier peccatrix, quia semper peccat, Sed quia, aliquando mansit in peccato manifeste, vel commisit illud. Et hoc ipse concedere videtur. Nam dato quod Rahab fuisset aliquando meretrix, quia tamen assumpta est in vxorem à Salmon principe tribus Iudæ, & peperit Booz, qui pertinet ad Christi progeniem, non fuit meretrix. Et tamen Nico. vult dicere eam nunquam fuisse meretricem, timens, quod si hoc concesserit fatebitur eam peccatricem. Et tamen Rahab fuit idolatra magno tempore: ergo peccatrix fuit, & ex hoc infamis, & sic indignum videbatur ponere eam in Christi genealogia: licèt postea esset femina magnæ virtutis, ex misericordia. Sicut cùm quis incurrit infamiam de iure, propter aliquod delictum licèt postea honestissimè viuat, non est habilis ad honores politicos, nec Ecclesiasticos. De Ruth idem dicendum est, quòd licèt virtuosè vixerit postquam cœpit redire cum socru sua, & suscepit fidem Dei Israel: tamen prius fuerat idolatra, & erat infamis: & sic semper poterat vocari peccatrix, licèt postea honestè viueret. Et ita Hiero. rectè potest vocare istas peccatrices. Secũda causa, & præcipua est, propter aliquid speciale quod pertinuit ad Thamar, & ad ceteras, quæ exprimuntur. Nã sicut aliqui viri, qui ad istam progeniem non pertinent, positi fuerunt hic, quia in eis accidit aliquid speciale, vt supra dictum est, ita & in mulieribus. De alijs autem, qui exprimuntur dicetur locis suis: de Thamar nunc dicẽdum, quòd ipsa non fuit vxor Iudæ, sed Nurus, & cognouit eã Iudas ignorans illam. Et acciderunt in hoc, quæ habentur Genes. 38. c. Et hoc tenet Nicol. dicens, quòd istæ mulieres exprimuntur, quia fuerunt accidentaliter coniunctæ viris, de quibus conceperunt. Quod declarabitur infra in locis suis. An verò Thamar peccauerit subijciendo se Iudę, & an Iudas peccauerit cognoscendo eam? & multa circa hoc declarata sunt Gen. 38. cap.

An Salmon peccauerit accipiendo Rahab in vxorem? Quæst. X.

QVæritur, an Salmon peccauerit accipiendo Rahab in vxorem? Aliquis dicet, quòd sic, quia Rahab non erat de Israelitis. Et dicitur Numeri. 36. cap. quòd omnes viri ducent vxores de tribu sua, & cunctæ feminæ maritos de eadem tribu accipiãt. Rahab tamen non erat de tribu Salmon, quia non erat de Iudæis: ergo peccabat accipiendo. Item Rahab erat Chananæa: vetitum autem erat Iudæis accipere vxores de illis, ne ad idolatriam indu-

F cerent filios suos: Exod. 34. c. & Deuteronomij. 7. c. Dicendum, quòd nõ peccauit Salmon accipiendo Rahab: quod si inspiciatur, quod ipsa erat Chananæa, non solum erat illicitum accipere illam in matrimonium, sed etiam tenebantur Israelitæ occidere illam cum ceteris Chananæis, quia nullum illorum poterant permittere viuere sub aliqua conditione. Deuteronomij. 2. Cum Rahab tamen rationabiliter, immo quasi ex necessitate dispensatum est in hac lege, quia liberauit exploratores à morte, ideo fuit causa sufficiẽs ad hoc, quod posset accipi in matrimoniũ & potissimè, quia ipsa Rahab iam erat in ritu Iudaico: & antequam exploratores venirent, ipsa habebat fidẽ de Deo Israel. Nam dixit, quod non erat alius Deus in cęlo, nec in terra. Iosue. 2. c. Ad primum dicendum, quod lex illa de accipientibus vxores non obligabat viros determinate ad ac-

G cipiendum vxores de tribu sua, sed quod non acciperent vxores de alijs tribubus Israel, de quibus ipsi non essent. Cùm autem Israelita acciperet vxorem de gentilibus non, accipiebat vxorem de aliqua tribu, quæ non esset sua: cùm de nulla tribu Israel acciperet illam, & sic obseruabat legem. Quod autem sit iste intellectus legis declaratum est Iosue. 6. c. in quadam quæstione. Ad secundum dicendũ, quod Deus vetuerat accipere vxores de Chananæis, ne conuerterent viros suos ad idolatriam. Exod. 34. c. & Deuteronomij. 7. c. hoc non erat in Rahab, quæ iam conuersa fuerat ad ritum Iudaicum: ideo licebat eam accipere in vxorem. Sed arguetur, quod tunc liceret Iudæis conuertere mulieres Chananæas in Iudaismum, & deinde habere eas in vxores? Dicendum, quod non licebat Iudæis hoc facere, immo dato, quod Chananæi expugnati à Iudæis

H vellent conuerti ad Deum Israel, non licebat Iudæis recipere eos, sed tenebãtur occidere omnes viros, & feminas: paruos, & magnos. Deuteronomij. 2. c. Si tamen in aliquo speciali casu liceret permitti viuere aliquam Chananæã, & conuerti ad Iudaismum, non minus liceret eam accipi in vxorem, quam aliquam de stirpe Moabitarum, & Idumæorum, aut de quibuscunque gentilibus non pertinentibus ad Chananæos. De Rahab autem sic factum est, quia Israelitæ obligati fuerunt permittere eam viuere, quia liberauerat exploratores eorum de morte, & ipsi nomine totius populi, quorum negotia vtiliter gerebant, sub iuramento se obligauerunt, non solùm eam, sed etiam omnes confugientes in domum suam liberare a morte. Iosue. 2. c. Ideo potuit licite accipi in vxorem a quocumque Israelita. Et non solùm fuit hoc in ipsa, sed etiam in omnib.

I de cognatione sua, & in omnibus confugientibus in domum suam: quia omnes illi a morte liberati sunt ex viribus iuramenti præstiti ab exploratoribus. Et illud postea obseruauerunt Israelitæ. Iosue. 6. c. Ideo quamlibet illarũ Chananęarum ad ritum Iudaicum conuersam licebat accipi in vxorem a quocunque Israelita. De his latius declaratum est Iusue. 6. c. in quadam quæstione.

Quare Rahab hic fuerit specialiter expressa, cum non ponantur regulariter mulieres? Quæst. X I.

QVæritur quare Rahab fuerit hic specialiter expressa, cum non ponantur hic regulariter mulieres? Dicendum, quod prima causa esse potuit ex causa, quam assignauit Hier. s. quia fuit peccatrix, Nam fuerat

K idolatra magno tẽpore, & de illo maledicto semine Chananæorum, quod vocatur semẽ nequam, & maledictum: Sapientiæ. 12. c. & ex sola Dei misericordia non solũ exempta est, vt a morte liberaretur morientibus ceteris, sed ẽt, ꝙ perueniret ad legem sanctam Dei Israel: & nouissimè, ꝙ de progenie eius Messias nasceretur. Et quia scriptura intendit ostendere talem Dei misericordiam in laudem ipsius, exprimit similia ex quib. colligatur amplissima Dei misericordia. Secunda est propter specialem casum, s. quia ipsa quasi dedit viam ad capiendum vrbem Iericho, & liberauit exploratores Iudęorũ a morte, & assumpta est in vxorem a Salmon: voluit Matth. exprimere illam, quoniã in scriptura magna mentio de ea: & propter magna beneficia, q̃ contulit Israelitis. Tertia fuit in laudem eius propter virtutẽ suam. Quia licet fuerit à principio idolatra, fuit postea Dei cultrix. Et antequam communicaret cum

Iudęis

Iudęis habebat fidem de Deo ipsorum. Nam dixit, q non erat alius Deus in cęlo, nec in terra: & quod ipse traderet terram in manu eorum. Iosue. 2. c. Et ob hoc Apostolus ponit eam in Catalogo eorum, qui laudantur in fide dicens: Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiēs exploratores cum pace ad Hebræ. 11. Dignum ergo fuit, vt Matth. illam nominaret in laudem fidei: sicut Paulus illam nominauit. Circa Ruth. quam Booz duxit in vxorem, dubitari poterat, an Mahalon primus vir eius Iudæus peccauerit eam accipiendo vxorem, & an acceperit eam manentem in gētilitate, & si sic, an licuerit sibi? Hęc, & alia circa hoc declarata sunt Ruth primo c. Quod tamen Ruth non ponitur in ista Christi progenie in quantum fuit vxor Mahalon, sed in quantum fuit suscepta à Booz, non interest quærere de habitudine eius ad primum virum suum, scilicet, Mahalon.

An Booz peccauerit accipiendo Ruth in vxorem? Quæst. XII.

QVæritur de Booz, an peccauerit accipiendo Ruth in vxorem? Aliquis dicit, quod sic, quia Ruth erat gentilis, & non licebat Iudæis accipere vxores de gentilitate. Secundo, quia non solum erat gentilis, sed ēt de stirpe Moab. Moabitæ autem prohibentur intrare in Ecclesiam Domini in æternum. s. per contractum matrimonij. Deuteron. 23. c. Ergo nulli Iudæo licebat accipere Ruth Moabitidem in vxorem. Dicendum, qd licuit Booz accipere Ruth in vxorem, immo fuit ex hoc laudabilis. Primò, quia ex verbis Ruth, quia ipsa edocta a Noemi socru sua, petiuit Booz in virum iure propinquitatis. Ruth. 3. c. si tamen nō liceret Booz illam accipere, nō instruxisset eam Noemi ad petendum, quod erat illicitum. Secundo patet, quia Booz dixit ipsi Ruth, qd erat propinquus, & tamen alius erat propinquior, & si ipse nollet eam recipere, ipse Booz sine dubio eam reciperet: Ruth. 3. c. Si tamen hoc non liceret: non respondisset Booz, quod illam acciperet. Tertiò patet, quia Booz laudauit ipsam Ruth, quia petiuit eum in virum, dicens: Benedicta filia tu à Domino, quia priorem misericordiam posteriore superasti, quia non es secuta iuuenes pauperes, vel diuites, sed petiuisti me seniorem in virum. Si autem illicitum esset, quod petebat, non laudaretur: ergo licitum erat. Quarto patet, quia Booz dixit cognato, q si vellet accipere hæreditatem de manu Noemi, tenebatur accipere Ruth in vxorē Ruth. 4. c. Et tñ si nō esset hoc licitū, nō teneretur propinquus Booz illā accipere. Quintò patet, quia ex eo, q ille propinquus Booz noluit accipere Ruth in vxorē, non potuit redimere possessionē, q vendiderat Noemi, nec potuit succedere in hæreditatē defunctorum, & Booz, qui erat minus propinquus succeslit in oībus his, quia accepit Ruth in vxorē: ergo licitum erat, immo quasi necessarium illam accipere: quia aliàs non priuaretur iste cognatus Booz bonis, in quibus erat. Sextò patet, quia Booz vocauit oēs de populo in testes, q ipse acciperet Ruth in vxorē. Ruth. 4. Si tñ esset illicitū, non vocaret ad hoc testes, quia qui malum agit, vult illud abscondi, iuxta illud: Oculus adulteri obseruat caligiē, dicēs: Non me videbitis oculus, & operiet vultū suum. Iob. 24. c. Ergo licitū erat illā accipere in vxorem. Septimo patet, quia totus populus laudauit illud matrimonium, & imprecatus est bona Booz, & Ruth: vt patet Ruth. 4. Si tñ esset illicitū, non laudaretur Booz, nec imprecaretur ei aliquis bonū pro turpi cōmisso. Octauò patet, quia Booz fecit hoc bono desiderio. s. vt suscitaret semē defuncti. Qd alias, cū ipse esset vir potēs, & magnarū opū in vrbe Bethlehē, vt patet Ruth. 2. c. accipiēdo mulierē peregrinā in vxorē, iā ab alio viro ductā, nō erat magna laus. Fuit ergo meritoriū, & laudabile, q Booz acciperet Ruth in vxorē. Ad primū argumētū dicēdū, q Israelitis: non erat simpliciter prohibitus cōtractus matrimonij cū mulierib. gētilibus, sed cū duabus conditionibus. Prima erat, quod non essent mulieres manentes in ritu Gentilitatis: nam non licebat in hoc ritu quamcunque accipere, sed si dimitteret illum, licebat. Sic colligitur Deuteronomij 21. c. cum dicitur de mulieribus, quas Iudæi captiuas acceperēt in bello de gentilitate, quia si inter illas esset

Decisio quæst.

A aliqua, quæ placeret in oculis alicuius Iudæi: posset illam accipere in uxorem, post unum mensem, factis cærimonijs, de quibus ibi. Secunda conditio erat, quod mulier illa non esset Chananæa. Nam siue cōuerteretur ad Iudaismum, siue non, nequaquam poterat accipi in uxorē. Hoc est uerum si ipsa uellet conuerti, quia propter hoc, adhuc non licebat accipi illam. Si tamen in aliquo casu liceret Iudæis permittere mulieres Chananæas uiuere, licebat ēt eis accipere eas in uxores. Sicut fuit de Rahab: vt declaratum est Iosuæ. 6. c. Sed illud erat rarissimum. Generaliter ergo tenebantur Israelitæ occidere omnes Chananęos viros, & feminas, magnos, & paruulos, & non licebat eis donare vitam cuiquam, Deuter. 2. cap. etiamsi uellent, interponere quascunque grauissimas conditiones super ipsos Chananæos. De alijs autem gentilibus, non erat ta- B lis prohibitio, ideo leges, quę communiter uetant accipi uxor. de gentilibus, intelliguntur de Chananæis, ut colligitur Exod. 34. cap. & Deuteronomii. 7. c. Ad secundum dicendum, quod Ruth erat Moabitis, & tamen non erat illicitum alicui Iudæo accipere illam in uxorem, quia lex Deuter. 23. capit. intelligitur de viris Moabitis, & non de mulieribus, vt patet ibidem. Et ratio est manifesta, s. quia nolebat Deus viris Moabitis concedere, quod aliqui de progenie eorum siue totius populi Moab essent pars populi Hebræorum: & per hoc intrarent Ecclesiam Dei: Sequeretur tamen hoc si Moabitæ conuersi ad Iudaismum possent accipere vxores de Israelitis, quia filius semper nominatur de familia patris, & non matris, maxime secundum consuetudinem veteris testamenti. Si tamen mulieres Moabitides acciperentur in uxores a Iudæis non se- C queretur hoc, quia filii Iudæ procreati non nominarētur de stirpe matrum, sed patrum. Ideo Moabitæ sic nunquā intrarent Ecclesiam Dei, quia filii mulierum Moabitidarum non erant Moabitæ, sed Iudæi, cum patres illorum essent Iudæi. Filii autem uirorum Moabitarū, erant Moabitæ, etiamsi matres illorum essent Iudęæ.

Quare Ruth hic nominatur, cum esset mulier? Quæst. XIII.

QVæritur, quare Ruth hic nominetur, cum esset mulier? Dicendum, quod propter multa. Primo ad ostendendum Dei misericordiam. Nam Ruth erat gentilis idolatra, & de populo illo Iudæis infesto. s. de Moabitis, quos Deus vetuerat intrare Ecclesiam suam; D Deut. 23. c. Quod ergo nunc non solum ad fidem Dei ipsius misericordiam conuerteretur, sed etiam acciperetur in vxorem a uiro potentissimo, & ditissimo in tribu Iuda, quæ erat præcipua, & quod maius est, quod de ea Messias descenderet, fuit magnum beneficium. Ideo ad ostendendam hanc Dei misericordiam expressa est Ruth. Secundo propter virtutem eius, quæ nimis laudatur in scriptura. Nam cum esset puella de terra Moabitarū, defuncto viro, cum iam de socru sua, vidua, & antiquissima peregrina, & paupere muliere nihil sperare posset, nisi participare angustiis eius, deseruit terrā originis suæ, & cognationē, & quidquid habere poterat: & secuta est peregrinando socrum suā. Et qd maius est, ēt illa renitente a principio. Et ēt uoluit deserere sponte Deos Moabitarū, quos semper coluerat, ut confugeret ad Deū Israel. Et ob hoc E oēs laudabant eam, & imprecabantur sibi bona, sicut dixit ei Booz. Reddat tibi Dñs pro opere tuo, & plenā mercedem recipias a Dño Deo Israel, ad quem uenisti, & sub cuius confugisti alas Ruth. 2. ca. Tertio fuit principaliter ad concordandū progeniem Iesu sacræ scripturæ loquenti de Messia. Nam pp hoc positi fuerunt in principio Abrahā, & Dauid. s. quia ad ipsos spāliter promissio de Messia facta est. Scriptura aūt signauerat Messiam venturum de Ruth: Ergo debuit ipsa hic exprimi. Patet hoc Isa. 16. c. s. Emitte agnum Dñe Dñatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Est aūt Petra deserti quædam ciuitas terræ Moab, de qua dicitur fuisse Ruth. Et sic agnus dominator terræ, id est, Messias uenturus erat ad montem filiæ Sion, id est, in Ierusalem, ubi est mons Sion de Petra deserti, id est, de terra, uel stirpe Moabitarum, ubi erat ciuitas, quæ uocabatur Petra, scilicet, de stirpe ipsius

Ruth,

Ruth, quæ erat de Petra deserti. Et sic intelligunt omnes Doctores nostri, sicut ait Hieronymus, in Epistola ad Paulinum, s. Ruth Moabitis Isaiæ explet vaticinium dicentis. Emitte agnum Domine dominatorem terræ &c. id est, in Ruth completur illud dictum Isaiæ. Et ob hoc non fuit de aliqua alia muliere tam necessarium, quod exprimeretur hic, sicut de Ruth: An tamen auctoritas ista intelligatur de Messia dicetur plene Isai. 16. c.

An Booz filius Salmon fuerit pater Obed? Quæst. XIIII.

QVæritur, cùm dicatur hic Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed, an Booz filius Salmon fuerit pater Obed, vel aliquis alius? Aliquis dicet, quod non potest stare istum Booz fuisse filium Salmon, quia tunc quilibet eorum, quando gigneret, esset plusquã centum, & viginti annorum. Quod absurdum videtur, quia nullus homo in tanta ętate erat potens ad gignendũ: immo rarissimi perueniebant ad istam ætatem tempore illo, sicut & isto. Consequentia patet, quia natiuitas Obed ponitur communiter fuisse tempore Heli Iudicis Israel, & summi Sacerdotis: Sic enim vult Iosephus 5. libro Antiquitatum. Salmon autem accepit Rahab Ierichontinã in vxorem, ex qua natus est Booz in introitu Israel in terram Chanaan: vt patet Iosue 6. c. quia tunc ipsa recepta est inter Israelitas. eod. c. Et cùm inter vtrumque tempus fuerint plures, quàm ducenti, & quadraginta anni, ideo necesse erat, quod vterque istorum, quando gigneret, esset plus quam centum & viginti annorum, cum totũ hoc tempus competat istis solis duobus. Patet hoc, quia ab exitu de Aegypto, vsque ad fundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta: vt patet 3. Reg. 6. c. de quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto, vsque ad introitum in terram Chanaan; quãdo capta est Iericho: quæ primo capta est in terra Chanaan, vt patet ex processu libri Iosuæ à principio vsq; ad septimũ capitulũ. Detrahantur ẽt triginta anni ad plus de tpe Heli summi Sacerdotis, & Iudicis: nam peregrinatio Elimelech facta est in diebus cuiusdam Iudicis. Ruth 1. c. & dicitur iste fuisse Heli, durauitque ista peregrinatio decẽ annis. Ruth 1. cap. & post reuersionem de illa accepta est Ruth in vxorem à Booz, & peperit Obed, de quo hic, & Ruth. 4. c. & sic ad minus transierunt decem, vel vndecim de tempore Heli Iudicis, & Sacerdotis vsque ad natiuitatem Obed. Ipse autem Heli iudicauit Israel quadraginta annis. primo Reg. 4. cap. ideo ad plus de tpe eius poterunt detrahi 30. anni, qui fuerunt post natiuitatem Obed. Deinde subtrahantur quadraginta anni Saulis. s. Regni eius. Actu. 13. c. & postea quadraginta anni Regni Dauid. 2. Reg. 5. c. & 3. Reg. 2. ca. & tres anni de regno Salomonis, quia in principio quarti anni regni Salomonis fundatum est templum. 3. Reg. 6. c. qui sunt simul anni centum, & quinquaginta, & tres, qui subtrahãtur de quadringentis, & octoginta, manebunt trecenti, & viginti septem. Diuidendo ergo istos per Salmon, & Booz, necesse erit, ꝙ quilibet istorum haberet annos plures quam cẽtum, & sexaginta & tres quando gigneret, quod videtur impossibile: quia nullus hominum ad tantam ætatẽ illo tpe perueniebat, & dato ꝙ quis attingeret eam, non esset potens gignere tunc. Dicit Nicol. & quidam de Doctoribus nostris, ꝙ fuerunt tres viri eiusdem nominis. s. Booz. Pater, filius, & Nepos. Et primus eorũ fuit filius Salmon, & ille genuit alterum Booz, qui subticetur hic, & ille Booz, qui subticetur genuit Booz patrẽ Obed: & isti tres conuenienter implent tempus istorum trecentorum viginti & septem annorum cum Salmon. Et sic potest litera stare. Tenet hoc Nico. & super Ruth. 4. c. probat etiã hoc per simile, quia infra in litera ista in progenie Christi subticẽtur alij tres, scilicet, Ochozias, Iohas, & Amasias. Nam dicitur Ioram genuit Oziam, & tamen Ioram non genuit Oziam, sed Ochoziam, & ille genuit Iohas, & Iohas genuit Amasiam, & Amasias genuit Oziam, vt patet 4. Reg. 8. & 11. & 14. c. & 2. Paralip. 21. & 22. & 25. cap. Sicut ergo subticentur isti tres, ita poterũt subticeri alij tres, qui vocantur Booz. Dicendum, ꝙ licèt hoc videatur satis verisimile, est tamen falsum. Causa autem huius est, quia isti nesciunt dissoluere inconueniens, quòd videtur sequi, si ponatur vnicus Booz, & tamen dicendum est, quòd fuerit vnicus, s. quia fuit filius Salmon, & pater Obed. Modus autem, qui in litera ista, & multis alijs similibus stat conueniens est, scilicet ꝙ non astringamur ad credendum, ꝙ historia Ruth fuerit tẽpore Heli Sacerdotis, & Iudicis, cum hoc non constet: sed ꝙ fuerit tẽpore alicuius Iudicis multo ante Heli. Et dicemus, quòd historia Ruth accidit diebus Gedeonis Iudicis Israel; vel tẽpore Barac vltimo anno eius, & computabitur sic, ꝙ Salmon filius Naasson natus fuerit ante exitum de deserto decem, vel viginti annis, & acceperit Rahab Ierichontinam in vxorem in introitu terræ Chanaan, & forte genuit ex ea multos, & tamen genuit ex ea Booz, in fine omnium, cum iam esset annorum nonaginta duorum, vel trium: & tunc etiam Rahab esset apta ad gignendum, quia fortè in introitu in terram Chanaan ipsa esset puella tenera quindecim annorũ, vel quasi: licèt dedita impudicitiæ. Et cum esset annorum octoginta, & septem, conciperet Booz ex Salmon: nam Sara quando concepit Isaac erat annorum nonaginta. Genes. 21. c. & tamen non fuit miraculum in conceptione illa propter maximam senectutem, sed quia desierant Saræ fieri muliebria. Genes. 18. c. Posset ergo Rahab in anno octogesimo septimo concipere Booz ex Salmon: deinde Booz filius Salmon anno nonagesimo octauo vitæ suæ ex Ruth, quæ erat iuuencula poterat gignere Obed. Et istud esset tempore Barac Iudicis Israel. Quod patet computando ab introitu in terram Chanaan septuaginta duos annos, post quos gigneretur Booz ex Salmon constituto in nonaginta & duobus annis, & ex Rahab, quæ esset tunc octoginta septem annorum, & addantur illis nonaginta octo anni, in qua ætate Booz gigneret Obed ex Ruth: qui sunt simul centum, & septuaginta anni. Computentur totidem per tempora Iudicũ, scilicet, quadraginta anni primi Iudicis, scilicet, Othoniel. Iudicum. 3. c. sub quibus etiã comprehenditur totum tempus, quo Iosue præfuit, & tempus medium inter Iosue, & Iudices, vt probatum est eodem capitulo, & postea anni octoginta, qui computantur sub Aod Iudice secundo. eo. cap. & quadraginta anni sub Barac Iudicum. 4. c. Nam sub Samgar non computantur aliqui anni, sed tempora sua colliguntur sub Barac, & sunt isti anni simul centum, & sexaginta. Accipiantur anni decem de diebus Gedeonis, qui etiam quadraginta annis iudicauit. Iudicum. 8. c. & sic dicetur, ꝙ tempore Gedeonis anno decimo eius, vel quasi potuerit esse generatio Obed: & principium peregrinationis Elimelech, & Noemi fuerit in principio dierum Gedeonis, vel in fine dierũ Barac. Nam durauit illa peregrinatio decem annis. Ruth 1. cap. Deinde quòd Obed nonaginta octo annorum, vel quasi, poterat gignere Isai patrẽ Dauid, & Isai gigneret Dauid anno octogesimo quinto, vel quasi vitæ suæ. Isti anni omnes coniungendo eos cũ præcedentibus sunt anni trecenti quinquaginta sex, scilicet, septuaginta duo anni Salmon post introitum in terram Chanaan, & nonaginta octo anni Booz, & totidem Obed, & octoginta quinque Isai: qui subtrahantur de quadringentis, & octoginta, qui fuerunt ab exitu de Ægypto vsque ad fundationem templi Salomonis. 3. Reg. 6. ca. manebunt centum & vigintiquatuor anni. De quibus rursus sunt subtrahendi quadraginta, scilicet, qui fuerunt ab exitu de Ægypto vsque ad introitum terræ Chanaan: & manebunt octoginta quatuor anni. De quibus subtrahantur quatuor anni ferè, qui transierant de regno Salomonis, quando fundatum est templum. 3. Reg. 6. c. & quadraginta, quibus regnauit Dauid, secundo Reg. 2. cap. & 1. Paralip. 29. manebunt solum quadraginta anni, & isti fuerũt, qui ascribuntur regno Saulis. Actu. 13. cap. Et hoc modo, quando cœpit regnare Saul, vel quando cœperunt computari quadraginta anni sub eo fuit natiuitas Dauid. Et erit tunc totus numerus completus, & conformatus numerus generationum numero temporis. Et tamen non debet dici quod Dauid natus fuerit primo anno regni Saulis, quia tunc anno, quo moreretur Saul, esset Dauid quadraginta annorum, & falsum est, quia erat solum triginta annorum. Quod patet, quia illico, vt mortuus est Saul, vnctus est Dauid in regẽ super Iudam,

Liranus impugnatur.

vt

vt patet 2. Reg. 1. & 2. cap. & tamen quando vnctus est in A
regem super Iudam erat annorum triginta. 2. Reg. 2. c.
Ideo dicendum, quòd decem anni erant transacti de re-
gno Saulis, quando natus est Dauid: nondum tamen re-
gnabat Saul, sed iudicabat Samuel. Tempus tamen Sa-
muelis, & Saulis computantur in illis quadraginta annis,
qui ascribuntur Sauli. Actu. 13. Et de istis iudicauit Sa-
muel ad minus. 20. annis, vt probatum est 1. Reg. 7. cap.
Iosephus autem 6. & 7. lib. Antiquitatum in principio di-
cit fuisse. 18. annos regni Saulis, & sic manent vigintiduo
pro Samuele, quod satis côueniens est. Isti autem decem
anni, qui deficiebant de numero vsque ad natiuitatem
Dauid diuidentur per generationes præcedentes dando
cuilibet duos, vel tres, & sic stabit numerus ex omni par-
te conueniens. Et non oportebit dici, quòd fuerint tres vi
ri nomine Booz successiuè: quod litera non innuit: sed est B
diuinare. Dicêdum autem videtur quibusdam, quod ista
computatio generationum ad implendum numerum an
norum est omnino ficta, & à voluntate propter tria. Pri-
mò, quia ponuntur isti generare in tanta ætate, in qua nô
possunt gignere, vel nô erat satis possibile. Secundò, quia
dato quòd possent gignere in tanta ætate, non est verisi-
mile, quòd in illa gignerent, sed potius in minori ætate.
Tertiò, quia dato quòd in tanta ætate gignerent: isti, de
quibus hoc dicitur essent geniti in minori ætate, cùm sint
primogeniti, per quos texitur linea patrum. Cùm tam
hic quam Ruth. 4. c. & 1. Paral: p. 2. ponantur ad enarran
dum generationem patrum, quæ describitur per lineam
primogenitorum. Dicendum, quòd non sequitur aliquid
istorum inconuenientium: nec est fictio aliqua, sed neces-
sitas ad ponendum generationê in tanta ætate, quia aliàs C
non posset stare, quòd isti soli, qui ponuntur hic, comple-
rent generationem istam: sed necesse erat dici aliquos ta-
ceri: quod non est inconueniens, vt infra dicetur. Ad pri-
mum inconueniens dicendum, quòd isti poterant gigne-
re in tanta ætate, quia alij generabant in maiori. Nâ Abra
ham, quando genuit filios ex Cetura erat plus quam an-
norum centum, & quadraginta, vt probatum est Gen. 25.
c. & nô fuit miraculum aliquod in generatione illa, quia,
solùm ponitur miraculum in generatione Isaac, quê con-
cepit Sara, vt patet Gen. 21. c. & ad Rom. 4. c. & ad Hebr.
11. c. Ideo à fortiori possent isti gignere anno octogesimo
octauo. Et istud posset faciliter esse accipiendo iuuencu-

Vir senex potest de iuuencula concipere.

las in vxores. Nam viri senes non possunt gignere ex ve-
teribus, & tamen si accipiant iuuenculas in vxores, pote-
runt gignere, & sic dicit August. quòd Abraham potuit D
gignere naturaliter ex Cetura in magna senectute, cû ex
Sara in minori ætate constitutus gignere non potuisset,
scilicet, quia Sara erat veterana, sicut Abraham: & Cetu-
ra, de qua postea genuit sex filios, erat iuuencula. Causa
autem quare potest vir senex de iuuencula gignere, &
non de veterana est multiplex. Prima, quia in magna æta
te desinunt mulieribus fieri menstrua, & tunc impossibi-
lis est conceptio naturaliter, sic fuit de Sara. Nam dicitur
Gen. 18. c. quòd erant Abraham & Sara prouectæ ætatis,
desieranteque Saræ fieri muliebria. Secunda est, quia ad
hoc, quòd mulier concipiat, oportet, quòd menstruum
muliebre digeratur, & formetur à semine masculino: di-
gestio autem fit per calorem seminis masculini. Et sur-
gunt tunc duo impedimenta. Primum est ex parte viri,
quia semen senis est debilis caloris: & non valebit conue- E
niêter digerere, & formare menstruum muliebre ad or-
ganizandum inde fœtum. Secundum est ex parte mulie-
ris veteranæ. Nam menstruum muliebre de se est aliqua-
liter frigidæ naturæ, & valde humidæ, & quanto mulier
declinat magis ad senectutem, tanto menstruum est fri-
gidius, & cum maiori difficultate formabile. Si autem se-
nex accipiat iuuenculam: propter calorem ætatis men-
struum est calidæ côplexionis; maximè si femina est cho-
lerica, & modicus calor seminis masculi sufficit ad dige-
rendum, & formandum menstruum muliebre in fœtum,
ideo senex poterit gignere ex iuuencula: dum tamen non
sit omnino infrigidatus. Nam ad tantum defectum vir-
tutum naturalium propter ætatem potest aliquis deue-
nire, quòd ex nulla femina quantumcunque iuuencula
gignere possit, etiamsi possit semen emittere. Nam facile

est homini in quacunque ætate saltem artificialiter cale-
facto semen emittere, & tamen illud erit tam defectuo-
sum, quòd nullo modo proficiat ad generationem. Sic e-
tiam est de menstruo muliebri. Nam, licèt mulier vete-
rana non possit concipere de sene, poterit concipere de
iuuene: quia in illo propter ætatis calorem, & fortitudinê
excellens calor seminis masculi contemperabit semen fe-
mininum, etiamsi sit frigidum: & fiet inde conceptus. In
tanta tamen frigiditate, vel indispositione potest interdû
esse menstruû muliebre, quòd à nullo semine virili quan
tumcunque calido possit digeri, & formari: & in tali sta-
tu mulier concipere naturaliter non potest. Et tunc voca-
tur corpus mulieris emortuum: sicut dixit Apostolus ad
Hebr. 11. c. quòd Abraham non considerauit emortuam
vuluam Saræ. Poterat ergo senex gignere de iuuencula,
qui non posset gignere de veterana propter calorem ni-
mium ætatis. Quod autem sit nimius calor iuuencularû,
patet, quia quando Dauid infrigidatus erat, ita vt oper-
tus vestibus non calefieret, quæsiuerunt ei serui sui ado-
lescentulam nomine Abisag, quæ dormiret in sinu eius,
& calefaceret eum, 3. Reg. 1. capite. Istud esse poterat in
omnibus istis præterquam in Salmon, cuius vxor Rahab
erat annorum octoginta, & septem vel ferè, quando con-
cepit Booz, vt supra declaratum est, in alijs esse poterat
hoc. Patet de Booz. Nam ipse accepit Ruth in vxorê, quę
erat iuuencula, & vocatur puella Ruth. 3. c. Ad secundû
inconueniens dicendum, quòd non solùm est satis verisi-
mile istos tunc genuisse: immo etiam est verû, quia Booz
senex erat, quando accepit tunc Ruth in vxorem, & ge-
nuit ex ea Obed. Vnde ipse dixit, Benedicta filia a Domi
no, quia non es secuta iuuenes pauperes, aut diuites: &
tamê ipsa secuta est Booz. Ruth. 3. c. ergo ipse erat senex.
Sic etiam patet de Isai patre Dauid. Nam in senectute
sua genuit Dauid. Nam quando Dauid erat paruulus, &
pascebat greges, erat Isai pater eius grandæuus, id est, lon
gissimæ ætatis. 1. Reg. 17. c. Ad tertium inconueniens di-
cendum, quòd non fuerunt omnes, qui ponuntur primo-
geniti patrum suorum, sed fortè vltimi filiorû ipsorum:
sicut patet de Dauid. Nam dicitur Ruth. 4. c. & etiam
hic quod Isai genuit Dauid. Et non ponitur aliquis de fi-
lijs eius, & tamen Isai habuit octo filios, quorum vltimus
fuit Dauid. 1. Reg. 16. c. & 1. Paralip. 3. & 28. c. Ita pote-
rat esse de alijs. Et cùm obijcitur, quod isti essent primo-
geniti: quia per eos describitur progenies patrum. Dicen
dum quod non stat, quia si aliquando minores fuerunt
digniores primogenitis, non computatur progenies pa-
trum per primogenitos. Sic patet de Dauid: Nam Salo-
mon fuit minimus filiorum eius 1. Paralip. 28. & tamen
per eum computatur progenies Dauid, vt patet hic, & 1.
Paralip. 3. c. s. quia ipse fuit Rex, & non aliquis de fratri-
bus eius. Cùm autem obijcitur, quod fuit Obed primo-
genitus respectu Booz: Respondendum fuisse primoge-
nitum eius de Ruth, quia cùm suscepit illam in vxorem
ad suscitandum semen defuncti, primus filius eius fuit
Obed. Aliud inconueniens potest allegari, scilicet, quod
hoc modo ponitur historia Ruth fuisse tempore Gedeo-
nis, & tamen communiter dicitur, quod fuit têpore Heli
summi Sacerdotis, & Iudicis. Dicêdum, quod non est ali-
quod inconueniens. Nam non constat, quod fuerit ista hi
storia tempore Heli ex aliquo loco sacræ scripturæ, nec
ex aliquo argumento probabili, sed solùm ex opinione,
cui possumus contradicere, si voluerimus: potissimè cùm
non possit stare vllo modo, quod fuerit hoc têpore Heli.
Nam Ruth primo c. declaratum est in quadam quæstio-
ne, quod non erat hoc possibile. Ideo Hebræi dicebant,
quod fuerit historia Ruth tempore Abesan Iudicis Is-
rael. Sed dicendum, quod non potest stare. Nam Abesan
fuit multo tpe post Gedeonem, & inter annû decimum
Gedeonis, vel quasi in quo fuit natiuitas Booz, & inter
principiû temporis Abesan fuerunt anni cêtum, & duo.
Quod patet, quia Gedeon iudicauit, quadraginta annis,
Iudicum 8. c. De quibus subtrahantur decem, quia anno
eius decimo ponitur supra fuisse natiuitas Obed: manent
triginta anni. Deinde tres anni, quibus præfuit Abime-
lech filius eius. Iudic. 9. c. Deinde viginti tres anni Thola,
& viginti duo anni quibus præfuit Iair, & decem octo

anni, qui sine Iudice fuerunt: Iudicum 10. c. Deinde sex anni Iephthæ Galaaditis Iudicum. 12. ca. Qui sunt simul centum, & duo anni, quibus additis præcedenti tempori, sequitur, quòd tam Salmon, quam Booz, quando genuerunt, erant annorum centum quadraginta septem ad minus; & tamen istud non conceditur tempore istorum: quia tunc nullus hominum ad tantam perueniebat ætatem: quanto magis, quòd illo tempore gignere possent. Patet hoc, quia supposito, quòd fuerit natiuitas Obed anno decimo, vel quasi Gedeonis, ponebatur, quòd esset Salmon annorum nonaginta duorum, vel quasi, scilicet, quia natus esset ante introitum in terrā Chanaan, viginti annis, vel quasi: & postea post septuaginta duos annos genuerit Booz, sic esset nonaginta duorum annorum quando gigneret. Et ponebatur etiam Booz nonaginta octo annorum, quando gigneret Obed, quia aliàs non poterat peruenire vsque ad tempus Gedeonis, vt supra declaratum est. Si autem nunc addantur illi centum, & duo anni, sequitur, quòd quilibet istorum ad minus erat annorum centum quadraginta septem, & tamen ad tantam ætatem non poterat quisquam illo tēpore peruenire, & à fortiori non posset gignere. Ideo si illo tēpore esset historia Ruth, necesse erat, quod aliquis subticeretur in progenie ista: sicut dixit Nicol. & quidā Doctores nostri. Ideo licèt quantum ad hoc tam Iudæi, quàm quidam de latinis videantur errare, tamen rationabilius locuti sunt Latini ponentes, quòd fuerit historia Ruth tempore Heli, & quòd subticeantur hic aliqui, quàm Hebræi non ponentes aliquos subticeri, & dicentes, quòd fuerit tempore Abesan. Et rationabilius vtrisque locutus est Nicolaus dicens, quòd fuerit tempore Abesan: & ponens, quod aliqui subticeantur, scilicet, quòd fuerint tres vocati Booz. Sed adhuc ipse non dixit rectè in hoc fingens aliquid, quod scriptura non dixit, & tamen sine causa, scilicet, ponendo plures quàm exprimantur in litera, & sic non est ponendum, quod fuerit historia Ruth tempore Heli, nec tempore Abesan, sed tempore Gedeonis, vt supra declaratum est. Causa autem quare motiuum, & ratio Nicolai non tenet, est, primò, quia videtur nimis absurdum, quòd aliquis faciat suppletiones ad sacram scripturā dicendo fuisse aliud quia in scriptura non ponitur, nullam ostendendo ad hoc causam necessariam. Nam quādo est causa necessaria dicetur aliud esse omissum. Ratio huius est, quia ex hoc tolletur quædam certitudo scripturæ, cùm poterimus dicere in quolibet loco non tradi res plenè, sed multa omitti. Et hoc non est concedendum, quia imperfectio quædam est, quòd etiam in sæcularibus historijs non concedimus, sine aliqua apparenti causa. Et tamen Nicolaus non ostendit aliquam causam necessariam, quare debeamus dicere, quòd fuerint tres Booz, & hic ponitur vnus, cùm existente vnico possit saluari, & stare conuenienter, vt supra declaratum est. Et potissimè circa enarrationem primorum genitorum, vbi scriptura dicat fuisse Salmon patrem Booz, & Booz patrem Obed, & nos asseramus, hoc non fuisse sic, sed quòd Booz fuerit pater alterius Booz, & ille alterius. Nam videmur quodammodo dicere contra naturam scripturæ. Secundo patet, & efficacius, quia si verum esset, quòd omitterentur hic aliqui viri nomine Booz, dato quòd in aliquo loco scripturæ omitterentur, supplerentur in alijs, sicut fit de multis alijs, quæ omittuntur in quibusdam libris, & supplentur in alijs: sicut patet de libris Regum, & Paralipom. inter se. Nam vnus supplet, quod alius omisit: & tamen, cùm in multis locis scripturæ ponatur illa progenies, semper ponitur eodem modo nullo additamento omisso, scilicet, Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed: sic ponitur Ruth. 4. & primo Paralipom. 2. & hic in litera. & Luc. 3. Ideo nō videtur, quod aliquid omissum fuerit. Quod cum in tot locis ponatur, in aliquo eorū suppleretur. Et ista ratio est valde efficax. Sic patet de trib. regibus, qui infra omittuntur, & tamen ponuntur, 4. Regum 8. & 11. & 14. c. & 1. Paralipom. 3. c. & secundo, Paralipom. 21. & 22. c. Item patet hoc potissimè propter librum Paralipom. quia ille liber est ad supplendum ea, quæ omittuntur in alijs libris historicis, & ob hoc vocatur Paralipom. id est omissorum, vel de omissis, & tamen ibi ponitur illa generatio omnino sicut

Lyrānus refellitur.

F hic, ergo non fuerunt ibi aliqui taciti, qui vocarentur Booz. Item de Luca nullus vnquam dixit, quod describendo Christi progeniem aliquid omitteret, sicut dicitur de Matthæo, & tamen Lucas ponit sicut hic, scilicet, quod Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed. Motiuum autem Nicolai, scilicet, quod subticeantur hic duo viri, sicut constat, quod subticentur infra tres reges, non est ad propositum, quia de illis asseritur, quod omissi sunt propter peccatum, de quo infra dicetur: & tamen illi, quos dicunt subticeri, non apparet, quod fuerint mali, cùm et non appareat, an fuerint: ideo non est simile. Item, quia quod hic omittantur aliqui adhuc poterat esse causa: vt quater denæ, quas intendebat seruare Matthæus redderentur æquales: & si ponerentur omnes, qui erant in progenie superabundaret numerus, & tamen in libro Ruth, G & Paralipom. & in Luca, & in alijs libris non intenduntur aliquæ quater denæ: nec aliquod mysterium numeri, ideo non omitterentur: & tamen illi non ponuntur ibi, sicut nec hic: ergo in nullo loco omittuntur. Confirmatur hoc, quia Ochozias, Ioas, & Amasias, qui omittuntur infra in litera, ponūtur in multis locis vbicumq; enarratur progenies Regum istorum, vt 4. Reg. 8. & 11. & 14. c. & primo Paralipo. 3. c. & 2. Paralip. 21. & 22. Apparet igitur, quod Salmon fuerit pater Booz, & Booz pater Obed, & non omittuntur hic aliqui de ista progenie.

Quare hic dicatur, quod Iesse genuit Dauid Regem, cum de nullo alio hic scripto exprimatur nomen Regium? Quæst. XV.

H QVæritur, quare dicatur, quod Iesse genuit Dauid regem, cùm de nullo alio exprimatur hic nomen Regium? Aliquis dicet hoc esse, quia Dauid fuit Rex, & vt sciretur dignitas sua debuit exprimi. Dicendum, quod non stat, quia etiam omnes, qui sunt in ista quaterdena sunt Reges, vt patet 3. & 4. Reg. & ex libris Paralip. & tamen de nullo eorum dicitur hic, quod fuerit Rex. Aliqui dicunt, quod fuit, quia Dauid fuit primus de Regibus Iudæorum. Dicendum quod falsum est, quia ante eum fuerunt duo reges. Nam primus rex fuit Abimelech filius Gedeonis, qui vnctus est in regē in Sichem, Iudicum 9. c. Et post illum non fuerunt alij Reges, sed iudices sicut ante fuerant, vt patet ex processu libri Iudicū. I Fuit autem postea Rex Saul. Et in hoc proprie incœpit status Regalis, quia post ipsum semper continuatus est, & fuit ante Dauid. Etiam filius Saulis, scilicet, Isboseth fuit Rex ante Dauid, quia non fuit Dauid vnctus in Regem super totum Israel vsque post mortem Isboseth. 2. Reg. 4. & 5. c. licèt ante hoc Dauid fuerit constitutus Rex super solam tribum Iudæ, mox vt Saul mortuus est, 2. Reg. 2. c. Alij dicunt, quod nominatur Dauid Rex, quia ipse est primus, qui electus est à Deo. Nam Abimelech electus non fuit à Deo, sed ab hominibus. Iudicum 9. ca. Deus autem elegit Dauid 1. Regum 16. cap. Dicendum quod non stat, quia Saul à Deo electus est 1. Regū 10. c. & apparuerunt in eo signa, sicut in Dauid. eod. capit. Respondent isti quod Dauid fuit electus à Deo secundùm cor. Saul autem non fuit secundùm cor, sed propter importunitatem populi K petentis. Nam non placuit Deo illa petitio, cum dicat, quod contempserunt eum, & abiecerunt, petentes aliquē hominem in regem, vt volentes quod Deus non regnaret super eos 1. Regum 8. c. Etiam ad ostendendum toti populo, quod peccauerant petendo regem, Deus ostendit signa de cœlo ad inuocationem Samuelis. 1. Regum 12. Et hoc videtur innuere Hieronymus in Prologo super Matthæum dicens, quòd assumpsit Matthæus in generatione Christi principia duorū hominū, vnius cuius secundū cor electio fuit, id est, Dauid. Dicendum, quòd hoc non stat, et Saul fuit electus secūdū cor Domini, & patet per signa quæ ipse ostendit. Et non videtur aliqua differentia inter electionē eius, & Dauid. Nā sicut Deus misit Samuelē ad vngendū Dauid, Nā 1. Reg. 16. c. ita iussit eū vngere Saulem 1. Reg. 9. c. s. Cras mittam ad te virū de terra Beniamin, & vnges eū Ducē super populū meū Israel: Et qn venit Saul coram Samuele, dixit Deus Samueli: Ecce vir, quem dixerā tibi, iste dominabitur populo meo; eod. cap. Item osten-

ostendit Deus alia signa in Saule, quia quando venit ad
collem Prophetarum, insilijt in eum Spiritus Domini, &
prophetauit cum ceteris, primo Reg. 10. c. Item quando
coram toto populo iussit Deus eligi Regem, cecidit sors
super Saulem. eod. c. Item Saul erat Deo valde acceptus
propter virtutem suam, quãdo electus est in Regem, sci-
licet, quia erat valde humilis primo Regum 15. c. scilicet.
Cũ paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel
factus es, vnxitque te Dominus in regem. Cùm aũt obij-
citur, quòd Deus nõ elegit Saul ex corde, sed propter po-
puli importunitatem, falsum est. Nam verum est, quòd
dari aliquem in regem Israelitis a Deo a principio fuit ex
importunitate petendi, quòd tamen daretur potius iste,
quam ille nõ fuit ex importunitate, sed solùm ex Dei vo-
luntate, quia populus non petiuit aliquem determinate.
Ideo Deus ex corde elegit Saulem, maxime cùm de hoc
signa apparuerint magnæ acceptationis, quę supra posita
sunt. Dicẽdum tamen, quod Hierony. asserit electionem
Dauid fuisse ex corde, quia de eo dixit Samuel ad Saulẽ.
Stultè egisti, nec custodisti mandata Dñi Dei tui. Quod
si non egisses iam nunc præparasset Dominus regnũ tuũ
super Israel in sempiternum. Sed nequaquam regnum
tuum vltra consurget. Quæsiuit sibi Dominus virũ iuxta
cor suum, & præcepit ei, vt esset Dux super populum
suum, primo Regum 13. cap. Et licèt tam electio Saulis,
quam Dauid fuerit secundùm cor Dei, quia vtramq; vo-
luit: primum tamẽ voluit, vt esset, & non, vt permaneret;
secũdam autem voluit esse, & permanere: quia Deus vo-
luit, quòd Dauid esset Rex super Israel in sempiternum;
& non solum ipse, sed etiam posteri eius in æternum. 2.
Regum 7. cap. & primo Paral. 17. & 22. c. Maxime, quia
dixit ei, quòd etiã si filij eius peccarent, non abijceret eos
a facie sua tollendo eis regnum, sicut abiecerat & Saulẽ,
secundo Regum 7. c. & primo Paralip. 17. cap. Et in hoc
apparet valde, quòd electio Dauid fuerit magis secũdùm
cor, quàm electio Saulis. Dicendum tamen, quod ista nõ
est causa, quare Dauid nominetur hic Rex: quia istud
habet locum cõparando Dauid ad Saulem, sed non com
parando Dauid ad posteros, quia per eandem electionem
Dei, qua Dauid constitutus est in regem, fuerunt consti-
tuti posteri sui, quia eadem confirmatione fuit Regnum
confirmatum in seipso, & in posteris suis, secundo Reg.
7. c. & primo Paralip. 17. c. Et tamen de alijs posteris Da-
uid, qui ponũtur hic nullus nominatur Rex. Est ergo di-
cendum quòd Dauid vocatus est hic Rex: quia ante eum
in hac progenie Christi nullus fuit Rex. Et quia erat ma-
gnus honor alicuius progeniei, quòd in ea essent Reges:
expressum est, quòd Dauid esset Rex. Alij autem, qui se-
quuntur Reges sunt in tota secunda quaterdena, & ta-
men non conueniebat exprimi, quia de quolibet eorum
constabat, quòd esset Rex, cùm de Dauid descenderint
Reges semper vsque ad captiuitatem Babylonis. Et si ex-
primeretur de vno, de omnibus exprimẽdum erat. Quod
videbatur superfluum. Si autem quidam eorum essent
Reges, & alij non: exprimeretur ad tollendum dubium,
& propter honorem progeniei, qui essent Reges, & qui
non. Nunc autem nõ oportuit, cum omnes essent Reges.

*Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit
Vriæ. Salomon autem genuit Roboam, Roboam autem ge
nuit Abiam, Abias autem genuit Asa, Asa autẽ genuit
Iosaphat, Iosaphat autem genuit Ioram, Ioram autem ge
nuit Oziam, Ozias autem genuit Ioathan, Ioathan au-
tem genuit Achaz, Achaz autẽ genuit Ezechiam, Eze-
chias autem genuit Manassen, Manasses autem genuit
Amon, Amon autem genuit Iosiam, Iosias autem genuit
Iechoniam, & fratres eius in trãsmigratione Babylonis.*

[Dauid autem rex.] Hic incipit secunda quaterdena,
quæ terminatur in Iechonia filio Iosiæ: & Dauid, qui po-
nitur hic, pertinet ad illam, sed est vltimus in præcedenti
quaterdena. Et ista incipit a Salomone. [Genuit Salomo
nem.] Multos alios filios habuit Dauid, quorum nomina
ponuntur 2. Reg. 3. c. & 1. Paralip. 3. cap. de quibus nati
sunt sex in Hebron, vbi regnauit septem annis: postea au-
tem in Ierusalem nati sunt ei nomen filij prater filios, &

A filias concubinarum, primo Paralipom. 3. c. Salomon au-
tem fuit de vltimis istorum, & sic Dauid vocabat eũ pue
rum, & tenellum, quando constituit eum in Regem pau
lo ante mortem suam. 1. Paral. 22. & 29 cap. Ponitur ta-
men Salomon, vt aliqui volunt: quia ipse solus fuit Rex.
Sed nõ est ista causa, sed solùm, quia Salomon solus per-
tinuit ad progeniem Christi. Si autẽ aliquis de alijs, qui
non fuerunt Reges, pertinuisset ad Christi progeniẽ, po-
neretur ille, & non Salomon. Lucas tñ enarrauit Christi
progeniem per alium filium Dauid, scilicet, per Nathan.
Luc. 3. c. Et ille ponitur inter filios Dauid, qui nati sunt ei
in Ierusalẽ, 1. Paralip. 3. c. Quomodo aũt possit vtrumque
stare in veritate, & cur Lucas deuiauit a Mattheo, decla-
rabitur Luc. 3. c. [Ex ea, quæ fuit Vriæ.] Id est, genuit eũ
ex Bethsabee, quæ fuit vxor Vriæ, quem fecit Dauid oc-
B cidi propter vxorem suam. 2. Reg. 11. [Salomon autem
genuit Roboam.] Fuit Salomõ in principio Regni sui fe
licissimus inter alios Reges, & super omnes: Nam fuit sa-
piẽtior omnibus hominibus collata sibi sapiẽtia superna-
turaliter in vna nocte. 2. Reg. 3. cap. & 2. Paral. 1. De quo
ibi multa declarata sunt. Fuit etiã potẽtior ceteris multi-
tudine equorum, & famulorũ, & armorum 3. Reg. 4 &
10. c. & 2. Paralipom. 8. c. Fuit ẽt ditior omnibus Regibus
Iudæorũ ante ipsum, & post ipsum. Habuit enim varios
modos colligendi aurum, & argentũ immensum 3. Reg.
9. & 10. c. Et ipse dixit, quòd præcesserat in diuitiis omnes
Reges, qui fuerunt ante eum in Ierusalem. Eccles. 2. Fuit
etiã in apparatu domestico, & ornatu, & ordine ministro-
rũ excellẽtior omnibus regibus tẽporis sui, ita vt Regina
Saba videns, admiraretur, & nõ maneret ei spiritus præ
C stupore, tertio Reg. quarto, & 10. c. Et hoc Christus in-
nuit infra sexto c. dicẽs: Dico aũt vobis, quoniam nec Sa-
lomõ in omni gloria sua coopertus est sicut vnus ex istis.
Oĩa tamẽ ista perierunt in senectute. Nã infatuatus est p
mulieres, & coluit idola, & fabricauit eis tẽpla 3. Reg. 11.
c. & 4. Reg. 22. c. Habuit autẽ vxores plurimos de omni-
bus gẽtibus, fueruntq; ei vxores quasi reginæ septingẽtæ,
cõcubinæ trecẽtæ. 3. Reg. 11. c. [Roboam genuit Abiã.]
Salomon nõ legitur habuisse alium filiũ nisi Roboã: licet
habuerit vxores plurimas Filias aũt duas legitur habuis-
se, quas tradidit duobus præpositis suis. 3. Reg. 4. Fuit iste
Roboam fatuus. Nam pp eius superbiam regnum illud
Israel, quod in auo, & patre suo fuerat gloriosum, habẽs
duodecim tribus, diuisum est, nec mãserũt ei nisi duæ tri-
bus, s. Iuda, & Beniamin. Et hoc solùm pp merita Da-
D uid, quia aliàs omnino fuisset trãslatũ regnum de manu
eius: imò etiam de manu Salomonis 3. Reg. 11 & 12. cap.
Decẽ tribus transierunt ad Ieroboam, qui erat seruus Sa-
lomon. Conatusq; est Roboam pugnare contra decẽ tri-
bus ad reducendum eas ad se: Deus autem vetuit dicens,
voluntate sua factum esse. 3. Reg 12. c. & 2. Paralipom.
11. cap. [Abias autem genuit Asa.] Iste Abias pauco tem-
pore regnauit, scilicet, tribus annis. Fuit tamẽ vir animo-
sus valde, & egit bella durissima contra Ieroboam, & in
vno bello perierunt quinquaginta millia virorũ fortium
de Israel. secundo Paralipom. 13. cap. Et tamen in diebus
eius: & patris sui Roboam fuerunt idola in regno Iuda.
3. Reg. 14. & 15. Filius eius fuit Asa, & iste fuit rex glorio
sus dirigens cor suum ad Dominum: & auferens idola de
terra, & effeminatos, & alia turpia, quæ fuerant tempo-
re patrum suorum. 3. Reg. 15. Iste fecit magna bella con-
E tra Æthiopes, & a Deo adiutus est, & postea secutus est
Dominum. 2. Paralipom. 14. & 15. cap. Circa finem tamẽ
vitæ aliqualiter cessauit feruor deuotionis eius, & posuit
in hominibus spem, & posuit in carcere quendam Pro-
phetam, qui contra eum locutus fuerat ex parte Dei, &
in fine podagra consumptus obiit, 2. Paralip. 16. cap. [Asa
aũt genuit Iosaphat] Fuit Iosaphat rex gloriosus magis,
quã pater suus Asa, & coluit Dominum in toto corde, &
posuit Deus pauorem eius super omnia regna terrarum,
quæ erant in circuitu; vt non auderent pugnare contra
Iosaphat. 2. Paralip. 17. c. Fuit tamen amicus Achab regis
Israel, qui erat pessimus. Et cum fuisset cum eo in bello
contra Syros in Ramoth Galaad, omnes Syri ceperunt
pugnare contra Iosaphat putantes eum regẽ Israel. Et cũ
clamaret ad Dominum, liberatus est de manu Syrorum,

2. Paralipom. 18. c. Contra Iosaphat conuenerunt plurimi Moabitæ, & Ammonitæ, & Idumæi: ita, vt Iosaphat non auderet pugnare cōtra eos, sed venit ad Dominū, & orauit deuotissimè. Et tūc propheta vnus dixit ei, quō Deus pugnaret pro eo. Et cū ipse iret in bellum, & Leuitæ cantarent ibi laudes Domino, hostes eius, qui erant diuisi in diuersis locis, surrexerunt Deo infatuante illos, & mutua se cæde truncauerunt: ita vt nemo maneret. Postea vero Iosaphat collegit spolia. 2. Paralip. 20. c. [Iosaphat autem genuit Ioram.] Iste Ioram accepit in vxorē Athaliam filiam Achab regis Israel, & Iezabelis, quæ induxit eū ad idolatriā, fuitq; pessimus, & perdidit regnū Idumæorū. Nam Iudæi ex tempore, quo Dauid subiecerat eos in tributarios. 2. Regū 8. c. & 1. Paralip. 18. c. manserunt semper sub regno Iuda, & maximè tēpore Iosaphat patris istius Ioram. Cùm aūt vidissent istum esse virum miserabilem, rebellauerunt ei; & postea nūquam redierunt in pristinā subiectionē 4. Reg. 8. c. & 2. Paralip. 21. c. Occidit aūt iste oēs fratres suos: timens, ne eriperent ei regnum. Contra quē surrexerunt Philisthini, & Arabes vastantes regnum eius, abstuleruntq; ei oēs vxores, & filios: nec māsit ei nisi minimus filius, & postea ipse pessimo languore consumptus est. 2. Paralip. 21. c. [Iorā aūt genuit Oziam. Hic deficiunt tres reges. Nā Ioram nō genuit Oziam, sed genuit Ochoziam. 4. Reg. 8. c. & 2. Paralip. 21. & 22. c. Ochozias genuit Ioas. 4. Reg. 8. c. & 10. c. & 2. Paralip. 22. c. Ioas aūt genuit Amasiam, 4 Reg. 48. c. & 2. Paralip. 24. c. Amasias aūt genuit Oziā. 2. Paralip. 25. & 26. c. & 4. Reg. 15. c. De his Regibus, quare omittātur, infra dicetur. Ochozias filius Iorā fuit rex pessimus: quia mater eius Athalia induxit eū ad colendū Baal. Ipse aūt iuit in adiutorium Iorā regis Israel cōtra Syros. Et cū Iehu occidit Ioram regem Israel, occidit etiam istum Ochoziam. 4. Reg. 9. c. & 2. Paralip. 22. c. Tunc māsit paruus filius eius Ioas. Athalia autem mater eius occidit omnes de semine regio mortuo filio suo Ochozia, vt ipsa regnaret, & regnauit sex annis. Cùm autem interficerentur, qui erant de semine regio, Iosabeth filia regis furata est Ioas filium Ochoziæ, & custoditus fuit in templo Domini sex annis per Ioiadā summum Sacerdotem. Et in septimo anno conuocata multitudine armatorum fecit vngi Ioas in regem in templo. Et occidit Athaliam Reginam. 4. Reg. 11. c. 2. Paralip. 22. & 23. Iste Ioas fuit deuotus Deo, quamdiu vixit Ioiada, & fuit primus, qui fecit colligi pecuniam pro reparatione templi: sed postquam mortuus est Ioiada factus est Ioas pessimus, & lapidauit Zachariam filium Ioiadæ in templo: quia increpabat eum de crimine. Contra hunc surrexerunt serui sui, & occiderunt eū in lectulo suo. 4. Regum 12. c. & 2. Paralipom. 24. cap. Amasias filius Ioas fuit à principio rex bonus, & occidit illos, qui occiderunt patrem suum; Iste pugnauit contra Idumæos, & obtinuit: & Deos eorum, quos in bello cœpit, coluit, & cremabat incensum eis. Propter quod misit Deus Prophetā contra eum. Postea Amasias in superbiam elatus voluit pugnare cum Ioas rege Israel, à quo superatus, & captus est, & reductus ignominiosè in Ierusalem à rege Ioas. Et postea à seruis suis occisus est in Lachis. 4. Reg. 14. c. & 2. Parali. 25. c. [Ozias autem genuit Ioathan.] Iste vocatur aliquando Ozias sicut hic & 2. Paral. 26. c. & Isai. 6. c. aliquando vocatur Azarias, vt quarto Regum 15. & secundo Paralip. 26. ca. Iste fuit vir Deicola, & abstulit idola de terra: fuitq; vir potens, & in oībus prosperè agēns, & timebant omnes gentes eum in circuitu. Semel tamen voluit vsurpare sacerdotale officium conatus intrare in templum ad cremandum incensum. Cui restiterunt sacerdotes octoginta viri, & volebant eum eijcere de templo. Cumque ipse extenderet manum contra eos, percussit illum Deus lepra in fronte, & illico expulerunt eum. Cessauitque tunc Ozias administrare regnum, quia non poterat manere inter cæteros Israelitas. Sed fuit in domo libera seorsum. Filius autem eius Ioathan administrabat regnum. 2. Paralip. 26. c. & 4. Reg. 15. cap. Ioathan autem fuit rex bonus colens Dominum secutus viam patris sui. Et ipse dicitur ædificasse portam speciosam in domo Domini. 4. Reg. 15. & cap. 2. Paralipom. 27. [Ioathan autem genuit Achaz.] Achaz fuit pessimus omnium idolatrarum inter

F reges Iuda. Ipse enim posuit idola in templo Domini, & simulachra solis, & lunæ, & omnium stellarum, & equos solis, & fecit, quod Israelitæ illa colerent. Postea verò clausit templum Domini, ne quis introiret illuc ad colendum Deum, & repleuit illud sordibus. Constituitque altaria in omnibus plateis, & angulis Ierusalem, vt ibi colerentur idola, & abstulit altare Domini de loco suo. Contra hunc surrexit rex Israel, & occidit centum & viginti millia virorum in vno die. Rex quoque Syrorū vastauit terram eius, & tulit prædam magnam in Damascum, Et ipse Achaz coluit Deos Syrorum, qui persecuti fuerunt eum, dicens, quod Dij Syrorum adiuuabant cultores suos, vt placaret eos muneribus. 4. Reg. 16. cap. & 2. Paralipom. 28. cap. [Achaz autem genuit Ezechiam.] Iste fuit rex optimus. Nam ante eum nemo fuit

G similis in regibus Iuda. Iste aperuit templum Domini, quod fuerat clausum tempore Achaz patris sui, & exclusit inde omnia idola, & immunditias, fecitq; coli Deum toto corde. Et congregato toto populo fecit magnum Phase, & obtulit plurima, & fecit sacerdotes, & Leuitas consecrari, & exercere officium suum, quod omissum fuerat tempore Achaz, confregitque omnia idola, & altaria, quę pater suus fecerat in Ierusalem, & in alijs locis, confregitque serpentem æneum, quem fecerat Moyses: quia iam populus colebat illum. 4. Reg 19. cap. & 2. Paralip. 29. & 30. cap. Contra hunc ascendit Sennacherib rex Assyriorū, & obsedit eū in Ierusalem dicens, quod Deus Hebræorum non posset eum defendere de manu eius. Deus autem misit Angelum suum, & occidit centum octogintaquinque millia virorum in castris Sennacherib

H vna nocte. Et ille tunc coactus est fugere in terram suam cum paucissimis, & ibi in templo Dei sui à filijs suis occisus est. 3. Reg. 18. & 19. c. & 2. Paralipom. 32. cap. Post hoc ægrotauit Ezechias vsq; ad mortem, & venit Isaias Propheta dicens eis: Hæc dicit Dominus: morieris, & non viues. Cumq; fleuisset: Deus dixit Prophetæ, quod annunciaret ei, quod superuiueret quindecim annis. In cuius rei testimonium fecit retrocedere solem per decem lineas in horologio Achaz. 2. Paralip. 32. c. & 4. Reg. 20. c. & Isa. 38. & 39. [Ezechias autem genuit Manassem.] Propter istud fleuit Ezechias, quando annunciata est sibi mors, quia nondum habebat filium aliquem, & relicturus esset regnum sine hærede. Nam tribus annis post illam ægritudinem Ezechiæ natus est Manasses. Quod patet, quod Ezechias superuixit quindecim annis, & tamē Manasses,

I qui successit Ezechiæ erat duodecim annorum, quando regnare cœpit. 2. Paralipom. 33. cap. Iste fuit rex pessimus, colens idola, & inducens populum ad colendum ea sicut auus suus Achaz. Habuitque secum incantatores, & magos, & diuinatores, & augures, & omne genus mali. Contra quem venerunt principes Regis Assyriorum, & captum duxerunt eum in Babylonem: iste autem est primus rex Iudæorum, qui deductus est in Babylonem. Cumq; esset in angustia orauit Deum deuotissimè, reduxitq; eum in terram suam. Qui postea secutus est Deum in toto corde, destruens totam idolatriam, quam introduxerat, & felici morte occubuit. Sed cùm primus esset malus occidit Prophetas plurimos, & alios iustos viros: ita, vt dicatur repleuisse Ierusalem sanguine vsque ad os. 4. Reg. 21. c. & 2. Paralip. 33. c. Iste dicitur

K occidisse Isaiam Prophetam, de quo eod. cap. dictum est. [Manasses genuit Amon.] Fuit pessimus iste Amon magis quam fuerat pater suus a principio: & noluit conuerti ad Dominum sicut pater suus. Vnde serui eius occiderunt eum in domo sua. Populus autē occidit eos, qui regem occiderant: & constituerunt Iosiam filiū eius in regem. 4. Reg. 21. c. & 2. Paralip. 33. c. [Amon autem genuit Iosiam. Iste fuit rex optimus, ita vt de eo dicat scriptura, quòd ante ipsum nullus fuit similis. Nam præter ipsum, & Ezechiam, & Dauid omnes reges Iuda peccatum commiserunt. Ecclesiast. 48. & 49. capit. Nullus fuit tam validus persecutor idolatriæ sicut iste. Nam ipse destruxit templa, quæ Salomon constituerat idolis, quæ nemo alius, nec etiam Ezechias tetigerat. Fecit etiam, quod populus totus faceret fœdus cum Domino, quòd seruaret legē eius, quando inuentus est liber in domo Domini

3. Reg. 22.

4.Reg.22. & 23. cap. & 2. Paralip.34.c. Iste fecit Phase excellentius, quàm vnquam fuerat. Postea autem egressus contra Pharaonem sagitta percussus in bello occubuit. Quem fleuit totus Israel, & Ieremias fecit de eo lamentationes, & nullius regis mansit memoria tam dulcis, sicut regis Iosiæ. 2. Paralipom. 35.c. & Eccles.49.cap. [Iosias autem genuit Iechoniam] Iste vocatur aliquando Iechonias sicut hic, & aliquando Eliachim, & aliquando Ioachim. 4.Reg.23.cap. Iste non fuit rex immediate post patrem suum, sed frater eius Ioachaz. Pharao tamen priuauit eum regno, & constituit istum Iechoniam in regẽ. 4.Reg.33.& 2.Paralip.36.c. [Et fratres eius.] tres fuerũt fratres filij Iosię, scilicet, Ioacham, Eliachim, & Matthanias, qui alijs nominibus postea vocati sunt, 4.Reg.24.c. & tamen primo Paralip.3.dicitur quòd fuerunt quatuor filij Iosiæ, scilicet, Iohanan, Ioachim, Sedechias, & Sellũ: B de quo, quid sit verum infra dicetur. [In transmigratione.] Licèt fortè propter aliud poterant dici fuisse in trãsmigratione, de quo infra dicetur.

Quare in hac genealogia nominetur vxor Vriæ, quia non solent nominari mulieres in genealogijs? Quæst. XVI.

QVæritur, quare dicatur hic, quòd Dauid genuerit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ: quia, mulieres nõ solent nominari communiter? Quidam dicunt quòd factum est, quia Dauid habuit multas vxores, & quia nesciretur de qua illarum genuerat Salomonem, dictum est: ex ea, quæ fuit Vriæ. Nam habuit Dauid sex vxores antequam regnaret in Ierusalem, de quibus genuit sex filios in Hebron. Postea habuit alias in Ierusalẽ. C Habuit quoque concubinas aliquas, ex quibus etiam filios, & filias genuit, vt patet 2. Reg.3. c. & 1. Paralip.3.c. Dicendum quod non stat, quia etiam diceretur quòd Abraham genuit Isaac de Sara. Nam habuit tres vxores, scilicet, Saram, Agar, & Ceturam, vt probatum est. Gen. 25.c. De Iacobo etiam dicetur, quòd genuit Iudã ex alia Nam habuit quatuor vxores, scilicet, Liam, & Rachelẽ, Zelpham, & Balam. Gen.29. & 30. cap. Salomon habuit septingentas vxores, & trecentas concubinas, & non dicitur de qua vxore Roboam natus sit. 3. Reg.11.c. Abiax quoque non dicitur de qua vxore Roboam natus sit: cũ habuerit Roboam decem & octo vxores, & sexaginta concubinas. 2. Paralipom.11. cap. Non ergo propter hoc nominata est hic Mater Salomonis. Est dicendum quòd fuit expressa propter multa. Primò sicut dicebatur de a- D lijs mulieribus supra positis iuxta regulam Hier. scilicet, quia ista fuit peccatrix. Nam prius fuit adulterata cum Dauid, quàm esset vxor eius: & propter eam vir suus occisus est. Et apparet Dei amplissima misericordia, quòd de talibus nasci dignatus sit. Secundò exprimitur, quia acciderunt aliqua specialia circa ipsam, in quibus efficitur famosa. Nam de alijs vxoribus Dauid, & aliorũ Regum nihil speciale legitur: de ista autem multa leguntur, scilicet, quomodo a principio accepta a Dauid per adulterium, & propter ipsam vir suus occisus fuerit, 2. Reg. 11.c. & quomodo puer natus de ea ex adulterio mortuus est, & qualiter postea fuerit vxor Dauid, & natus est Salomon. 2. Regum 12. cap. & qualis fuerit intentio, antequam regnaret Salomon, in quo ipsa Bethsabee ex consilio Nathan plura egit cum Dauid 3.Reg.1.cap. Et pro- E pter talia voluit Matthæus exprimere eam. Sed dicetur. Cùm Matthæus illam expresserit, quare non posuit nomen, scilicet, Bethsabee. Quidam dicunt, quòd fecit hoc, quia erat sua consuetudo. Nam sic dixit supra Iacob genuit Iudam, & fratres eius, & non fuerunt expressa nomina. Etiam dicitur Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius nihil plus exprimendo. Dicendum, quòd non stat, quia in multis alijs Matthæus exprimit nomina maxime in omnibus mulieribus, quæ ponuntur hic, sicut dicitur Iudas genuit Phares de Thamar, & Salmon genuit Booz de Rahab, & Booz genuit Obed ex Ruth: etiam fit aliquando in viris, qui non pertinent ad progeniem istam, & exprimuntur ex aliqua causa. Nam ponuntur nomina eorum sicut dicitur Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar. Est ergo dicendum, quòd exprimit no-

A mina interdum, non quia intendit breuitati, & interdum breuius fit ponẽdo nomina propria, quam suppletiones; sicut patet in exemplis allegatis, quia cùm dicitur, Iacob genuit Iudam, & fratres eius: si ponerentur nomina propria, oportebat exprimi nomina vndecim virorum. Breuius autem fuit includi sub ista suppletione, scilicet, & fratres eius. Cùm dicitur, Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, si exprimerentur illi, oporteret poni quatuor nomina. Breuius tamẽ erat dici, & fratres eius. Quando autem est vnicum nomen proprium, breuius est poni illud quàm fieri suppletionem pro eo. Et ita in istis mulieribus ponuntur nomina propria, & non suppletiones illorum. Sic etiam dicitur, Iudas genuit Phares, & Zaram: & non posuit aliquam suppletionem pro Zara. Sic autem esset in Bethsabee, quia breuius est dici genuit ex Bethsabee, B quàm ex ea, quæ fuit Vriæ: ideo oportet fuisse factũ propter causam aliam. Alij dicunt, quòd factum est ad excusationem infamiæ: quia ponendo nomen eius videbatur magis infamari. Ideo apposita est suppletio: sicut dicit Glos. ordinaria infra nono capitulo, cùm Matthæus seipsum nominat: scilicet quòd nemo aliorum Euangelistarum eum nominare voluit sub nomine proprio. Et verũ est, quia Matthæus de seipso loquens infra nono nominauit se dicens: Vidit Iesus hominem sedentem in telonio Matthæum nomine. Marcus autem non expressit nomen eius, sed dixit. Vidit Iesus Leui Alphęi sedentem ad telonium: Marci 2.c. Lucas autem dixit: Vidit Iesus Publicanum nomine Leui sedentem ad telonium. Luc.5.c. Sed dicendum, quòd licèt de Matthæo nunc non agamus, an illi voluerint tacere infamiam eius, vel fuerit C alia causa, de Bethsabee tamen dicendum, quod nõ conuenit, immo magis exprimitur eius infamia sic. Quia si diceretur, genuit ex Bethsabee, saltem ex ipsa litera non significabatur aliquid mali. Sed cùm dicitur, ex ea, quæ fuit Vriæ, reducitur lectori in memoriam infamia eius, scilicet, quia ipsa fuit vxor Vriæ, & adulterata est cũ Dauid, & oportuit propter eam occidi Vriam. Dicendum videtur, quòd Matthæus ex ista causa fecerit, scilicet, vt ostenderet peccatum eius non quidem quasi accusando eam, quã Dominus postea acceptauit, & ipsa fuit virtuosa femina, sed vt ostenderet Dei misericordiam, qui etiã tales peccatores non abominatur, sed interdũ eos ad magna eleuat. Nam per adulterium fecit eam venire ad regnum. Et non solùm hoc, sed etiam quod de stirpe eius Messias nasceretur. Nicolaus dicit, quod dictum est: Ex D ea, quæ fuit Vriæ, quia Vrias fuit vir iustus, & debuit exprimi. De ipsa Bethsabee dicit quod exprimitur sic, vt ostendatur, quod accidentaliter cõiuncta est ipsi Dauid, scilicet, per mortem Vriæ.

Quare Matth. in hac genealogia omittat tres Reges? Quæst. XVII.

QVæritur, cur Matth. omittat hic tres Reges, scilicet, Ochoziam, Ioas, & Amasiam? Nam dicitur, quòd Iorã non genuit Oziam, sed genuit Ochoziam, Ochozias genuit Ioas 4.Reg.8. & 11. & 13. & 2. Paralipom.22. & 23. c. Ioas genuit Amasiam 4. Regum 14.c. & 2. Paralipom.24. & 25. c. Amasias autem genuit Oziam. 2. Paralipom.25.26. cap. qui vocatur aliquando E Azarias. 4. Reg.14.c. & 1. Paralip.3. c. Et sic omittuntur illi tres, scilicet, Ochozias, Ioas, & Amasias. Quidam dicunt quòd Matthæus nihil omisit, & tamen errore librariorum postea factum est, qui omiserunt istos tres Reges. Dicendum, quòd fictum est: nam tunc non esset defectus iste vniuersalis, & tamen tam apud Latinos, quam apud Græcos, & apud omnes barbaras nationes, vbicumque Christus colitur, Euangelium Matthæi ita se habet: maxime, quia quando Hieron. correxit Euangelia per exemplaria Gręca, vt dicitur supra in prologo eius, qui incipit: Beatissimo Papę Damaso, manserunt illa originalia Hieron. immo & tota Biblia, quæ Hieron. scripsit, quæ vsque hodie tenẽtur in vrbe Roma, sed illa nihil tale continent. Item, quia oẽs Doctores, & ipsemet Hier. asserunt istos tres reges omissos, & Hieron. super Matthæum ponit causam huius omissionis. Item patet efficacius hoc

per ipsum Matthæum. Nam finita Christi generatione recolligit eam, & dicit fuisse tres quaterdenas, & de secunda quæ est à Dauid, vsque ad transmigrationem Babylonis, dicit, quòd sunt generationes quatuordecim, & tamē si illi tres Reges ponerentur, oportebat, quod essent decem, & septem generationes. Dato ergo hoc necesse fuit, quòd Matthęus omitteret tres Reges: siue istos, siue alios. Dicendum ergo, quòd Matthæus omisit illos, & dicit Hiero. quòd fuit ob peccatum, scilicet, quia Ioram Pater Ochoziæ miscuerat se impio semini accipiendo Athaliā filiam Iezabelis, & Achab regis Israel. 4. Reg. 8. c. & 2. Paralip. 21. c. Istud satis potest teneri, & tamen aliqualiter videtur calumniabile. Nam si isti omissi sunt tanquam peccatores, multi alij erant, qui poterant sic omitti. Nam inter reges Iuda nemo fuit, qui non esset aliqualiter peccator. Nam Eccles. 24. c. dicitur, quid, pręter Dauid, Eze- G chiam, & Iosiam omnes reges Iuda peccatum commiserunt, & sic omnes isti poterant tolli. Item dato, quod non tollerentur omnes peccatores, sed maximi, potius debuerat tolli Achaz, & Manasses, & Amon. Isti enim fuerunt pessimi inter omnes, vt patet comparando omnia gesta ipsorum Regum inter se in libr. 3. & 4. Regum, & ex toto 2. Paralip. & apparet aliqualiter ex his, quæ dicta sunt supra in expositione literæ. Item si ablati sunt de progenie Christi, quia Ioram miscuit se pessimæ Athaliæ, debuit potius ipse Ioram tolli, qui se miscuit; quàm qui ex illo nati sunt, & tamen Ioram ponitur in Christi progenie. Si autem dicas, quod, quia descendunt de semine Athaliæ tolluntur de Christi progenie, omnes reges posteri deberent tolli, quia necesse est eos venire de semine Athaliæ, cùm sint nepotes, & pronepotes istorum, qui subticentur. H Item non videtur, quod isti auferantur de progenie Christi propter hoc. Nam si Ioram, de quo ipsi descendunt, miscuit se Athaliæ, quæ erat idolatra de stirpe Achab: tamen tres, qui subticentur hic non acceperunt vxores de illo semine, nec de gentilitate, sed de Iudæis. Patet hoc, quia primus istorum omissorum est Ochozias pater Ioas: ipse autem accepit vxorem Sebiam nomine de Bersabee, ex qua genuit Ioas. 2. Parali. 24. c. Est autem Bersabee in sorte Iudæ. Iosue 15. c. Secundus omissorum est Ioas, qui accepit vxorem nomine Ioadem de Hierusalem: de qua genuit Oziam. 2. Paralip. 26. c. Ergo non debuerunt isti omitti propter hoc. Dicendum videtur, quòd omissi fuerunt, quia repugnabant numero, quem intendebat Matthæus. Nam ipse intendebat facere tres distinctiones in Christi progenie, & in qualibet ponere vnam quaterde- I nam generationum, & tamen si isti exprimerentur essent decem, & septem in secunda quaterdena. Ratio autē per quam Matthæus voluit hoc facere fuit propter mysteria numerorum. Voluit namque facere tres distinctiones in illa propter tria tempora, per quæ cōtinuata fuit ista progenies. Primū fuit sub Patriarchis, & Iudicibus, siue Regibus, & istud fuit ab Abraham vsque ad Dauid. Secundum fuit sub Regibus, & fuit à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, vbi est quidam magnus articulus, siue distinctio temporis. Nam ante trāsmigrationem Babylonis erant Iudæi in potestate magna, & habebant Reges: post transmigrationem verò non solum desierunt habere Reges, sed etiam desijt esse populus in Iudæa. Nam quidam translati sunt in Babylonem per Nabuchodonosor, & Nabuzardam. 4. Reg. 24. & 25. capit. Alij autē, qui K relicti fuerant mortuo Godolia timentes regem Babylonis fugerant in Aegyptum. 4. Reg. 25. c. & Iere. 42. & 43. cap. & tunc nullus mansit in terra Iudęorum: sed requieuit terra per septuaginta annos. 2. Paralipom. 36. lib. & c. 3. Esdræ. Tertium tempus fuit à reditu de Babylone vsque ad Christum, & istud non fuit simile pręcedentibus: quia nec omnino reges habuit, nec penitus regibus caruit: sed à principio gubernabantur per summos sacerdotes, postea vero versus est principatus iste in Regalem, quando Ioannes Hircanus filius Simonis Machabæi, qui erat summus sacerdos, imposuit sibi diadema regni: vt ait Iosephus lib. 13. Antiquitatum. In quolibet istorum temporum voluit ponere Matthęus vnam quaterdenam generationum. Et hoc fuit, quia isti tres numeri signabāt mysteria, scilicet, tres & quatuor, & decem. Per decem

Tres distinctiones Matthæus in Christi genealogia fecit.

F signatur lex vetus, quæ continebat decem præcepta, quæ sola à Deo per seipsum data sunt, & ista sola continebantur in tabulis legis. Exo. 24. & 32. & 33. capit. & Deuteronomij 5. & 9. & 10. cap. Per quatuor signatur lex noua, quæ per quatuor Euangelia currit. Per tres, scilicet, quia sunt tres quaterdenæ, signatur mysterium Trinitatis, quod tā in noua, quàm in veteri lege erat, licèt in noua expressius. Omnia ista ad Christum pertinebant: nam erat vna de personis Trinitatis, & vtraque lex ad eum pertinebant. De veteri patet: quia sub ea natus est, ad Galat. 4. capit. Misit Deus filium suum factum sub lege. Etiam lex vetus ab eo complementum accepit, infra decimoquinto, scilicet. Nolite putare, quòd veni soluere legem: non veni soluere legem, sed implere. Vnde Apostolus vocauit Christum ministrum circumcisionis, ad Roman. 15. c. Lex noua ad Christum pertinet: quia ipse eam dedit. Ideo isti numeri signant ministerium in Christo. Et ob hoc Matthæus voluit obseruare istas tres quaterdenas. Item patet efficacius, quod fuerit istud de intentione sua, quia postquam descripsit Christi generationem recolligendo illam ponit tres quaterdenas dicens. Omnes ergo generationes ab Abraham, vsque ad Dauid generationes quatuordecim, & à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & a transmigratione Babylonis vsque ad Christum generationes quatuordecim. Et sic fecit tres distinctiones, & quælibet continet quatuordecim generationes.

An ex ista omissione generationum sequatur aliquis error? Quæst. XVIII.

QVæritur, an ex ista omissione generationum trium in Matthæo sequatur aliquis error? Aliquis diceret quod sic, quia dicitur hic Ioram genuit Oziam, & tamen non genuit eum, sed Ochoziam. Item quia cùm omittantur illi tres, non erit per quod cognoscatur Christi generatio, quod est inconueniens. Item quia videtur, quod ex hoc Iudæi non reciperent librum Matthæi videntes eum repugnare libris suis. Dicendum quòd non sequitur aliquis error ex hoc, nec sequitur aliquis defectus omittendo illos tres reges: quia cùm Spiritus Sanctus dirigeret Matthæum in scribendo, non poterat errare, & sicut ipse non poterat in seipso falli, scilicet, quòd scriberet aliquid, quod esset falsum, putans illud esse verum, ita nec permit- I teret Spiritus Sanctus, quòd ipse scriberet aliquid, ex quo apud nos sequeretur error: cùm propter nos scriptum esset Euangelium. Item si in hoc fuisset aliquis error, & Ecclesia putaret esse errorem, non recepisset Matthæū, quia à principio in potestate Ecclesiæ erat recipere, vel non recipere: & sine dubio non recepisset: nisi vidisset omnia scripta per Matthæum optimè se habere. Et ita de ceteris Euangelistis factum est, quia Ecclesiæ poterat constare ex notorietate facti, quando ipsi scripserunt an vera scripserint, quia erant tunc plurimi in Ecclesia, qui Christum viderant, & prædicantem audierant: de quo magis dictum est supra in Prologo nostro, in quibusdam quæst. Ad primum dicendum, quòd licèt dicat Matth. quod Ioram genuit Oziam, non est ob hoc falsum, quia falsitas, vel veritas in propositione apud auctores debet accipi secundum K quòd ipsi volunt significare, dum tamen non omnino loquantur, vel vtantur terminis contra rationem. Cùm autem Matth. dixit, quòd genuit Ioram Oziam, noluit intelligi, quòd genuit eum immediatè, sed mediatè, scilicet, mediantibus tribus, qui subticentur. Et iste modus est cōueniens loquendi. Nam Aui, & Proaui alicuius in Sacra Scriptura vocantur patres, sicut dicitur hic de Christo, quòd erat filius Abrahæ, & filius Dauid: & non erat filius immediatus. Ita dicitur Lucæ primo capite de Elisabeth, quòd erat de filiabus Aaron, scilicet, mediatè. Pater tamen dicitur à generādo, vel a potestate generatiua. Ergo sicut scriptor concedit Proauū alicuius esse patrē eius, ita cōcedet, & asseret eum genitū esse à Proauo suo. Ita est de Ioram: nam ipse est Atauus Oziæ; quia filius Iorā fuit Ochozias, & nepos Ioram fuit Ioas, Pronepos fuit Amasias, Abnepos fuit Ozias: ergo Iorā fuit Atauus Oziæ: Ad secundū,

aliqua

aliqui dicunt, quòd licèt Matthæus omisit istos tres, poterit constare de omnibus per Lucam', qui nihil omisit in Christi progenie. Luc. 3. c. Dicendum, quòd non stat, quia Luc. non ponit istos tres, imò nec aliquos de ista secunda quaterdena, solùm enim concordat Lucas cum Matthæo in prima quaterdena, quæ est ab Abraham vsque ad Dauid: in duabus sequentib. nullum nominat Lucas de his, quos nominat Matthæus, nisi Ioseph virum Mariæ: vt patet conferendo ista cum eis, quæ habentur Luc. 3. c. de qua diuersitate infra dicetur. Sed dicendum, quòd licèt Matthæus omittat hic istos tres, potest constare de eis ex multis locis veteris testamenti. Nam 4. Regum 4. & 11. & 14. capitib. ponitur ista progenies, etiam primo Paralip. 3. c. ponitur tota simul, scilicet, à Dauid vsque ad trãsmigrationem Babylonis. Etiam de istis tribus regibus patet 2. Paralip. 21. & 22. & 24. & 25. & 26. capitib. Ad tertium, quod Iudæi non recusauerũt Euangelium Matthæi, immo ipsi primo acceperunt illud. Nam Matthæus propter Iudæos scripsit, & eis reliquit, quando recessit de Iudæa: vt patet supra in primo prologo Hieronym. scilicet, Matthæus, cùm primo, & in alio, qui incipit. Plures fuisse. Si autem Matthæus putasset, quod Iudæi nõ reciperent talem modum loquendi, non sic scripsisset: potissimè cùm ista Christi progenies magis describatur propter Iudæos, quàm propter conuersos de gentilitate. Nã gentiles non crediderũt in Christum propter progeniem, sed propter miracula, quæ ipse faciebat, & discipuli eius, qualia nullus hominum vnquam fecerat. Propter Iudæos autem necessarium erat Christi progeniem scribi: vt appareret, quomodo ipse veniebat de progenie illorum, de quibus lex, & Prophetæ dixerant Christum, siue Messiam venturum. Debuit ergo taliter scribi qualiter faceret conuenientem probationem contra Iudæos. Si autem ista omissio repugnaret modo scribendi, vel loquendi illorum: nullo modo Matthæus fecisset talem omissionem, ideo conueniebat eis, nec offendebantur ex hoc.

Quare dicatur, quòd Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius? *Quæst.* XIX.

QVæritur, quare dicatur hic, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, cum de alijs Regib. non ponatur hoc? Aliqui dicunt, quod fuit, quia Iosias habuit multos filios, ideo expressit eos in generali. Dicendum, quod non stat: quia multi alij de regibus præcedentibus habuerunt plurimos filios, sicut Dauid habuit quindecim filios, scilicet, sex in Hebron, & nouem in Ierusalem præter filios, quos suscepit ex cõcubinis. 2. Regum 3. c. & v. Paralip. 3. c. & tamen vnicus nominatur Salomon. Roboam etiam genuit viginti octo filios, & sexaginta filias. 2. Paralip. 13. & tamen vnicus nominatur, scilicet, Asa. Dicendum, quod licet quilibet istorum, qui ponitur in Christi progenie haberet multos filios, vnicus tamen eorum poni debebat hic, quia non potest eadem linea generationis ab vno Patre deriuari per multos filios eius, sed per vnicum. Ponuntur tamen interdum alij propter aliquas speciales causas: sicut dicitur supra, Iudas genuit Phares, & Zaram, & Iacob genuit Iudam, & fratres eius. Causæ quantum ad illos supra positæ sunt. De fratribus Iechoniæ, dicendum, quod ponuntur hic propter duo specialia. Primum est, quia omnes filij Iosiæ, qui mãserunt post ipsum, fuerunt reges successiuè, quod nulli accidit in regibus præcedentibus. Nam Dauid quindecim filios habuit: vt dictum est, & tamẽ vnicus regnauit, idest, Salomon. Idem est in filijs Roboam, scilicet, viginti octo, & in viginti duobus filijs Abiæ, & sic de ceteris. Qđ colligitur ex processu tertij, & quarti Reg. & totius secũdi Paralip. in quibus ponuntur omnes, qui regnauerunt inter Iudæos. Quod autem omnes filij Iosię regnauerint, patet, quia erant tres, & primus eorum, scilicet, Ioacham mortuo Iosia constitutus est in Regem à populo. 4. Reg. 24. c. Pharao tamen Rex Aegypti priuauit eum Regno, & constituit fratrem eius Eliachim in Regẽ, quẽ vocauit Ioachim. eod. ca. Post istum regnauit filius eius, Ioachim, qui trãslatus est in Babylonem. Et constituit tunc Nabuchodono. Sedechiam in Regẽ, qui erat tertius filius Iosię

A 4. Reg. 34. c. & sic omnes regnauerunt, de quo magis dicetur sequenti quæstione. Secundum fuit pp accidentia varia istorũ, & mutationes ipsorum. Nã primo istorum, s. Ioachaz accidit, q̄ constitueretur in Regem, & cùm regnasset tribus mensib. priuatus est regno, & ductus est captiuus in Aegyptũ. 4. Reg. 23. c. & in hac captiuitate mortuus est, vt probatum est eod. c. in quadam quæstione. Secundo ipsorũ, s. Eliachim accidit, q̄ cum regnaret captus est à Nabuchodonosor, & ducebatur in Babylonẽ. 2. Paralipo. 36. c. Postea aũt reductus est in Ierusalẽ, & ibi occisus est. De quo tangitur Iere. 22. c. & declaratum est. 4. Reg. 34. c. Tertio eorum, s. Sedechiæ accidit, q̄ cum esset constitutus in regẽ, & rebellasset Chaldæis, obsedit eum Nabuchodonosor in Ierusalẽ, & destruxit vrbem; cœpitque ipsum Sedechiam, & occisis filijs eius coram eo eruit B ei oculos, vinctumque catenis duxit eũ in Babylonem. Vbi infeliciter mortuus est. 4. Regum 25. c. Nulla autem talia accidentia fuerunt in filijs aliorum Regum Iudæorum: ideo non oportuit illos exprimi.

Quot fuerint filij Iosiæ, & de nomine eorum, & ordine regnandi. *Quæst.* XX.

QVæritur vltimo de istis filijs Iosiæ, quot fuerint, & de nominibus eorum, & de ordine regnandi? Ad primum dicẽdum, quòd communiter dicitur istos fuisse tres, qui supra nominati sunt, & ita ponuntur. 4. Reg. 23. c. & 2. Paralip. 36. c. & 3. Esdræ 4. & 5. c. & tamen primo Paral. 3. c. ponuntur quatuor filij Iosię, scilicet, primus Iohanã, secundus Ioachim, tertius Sedechias, quar-C tus Sellum: de quo latè dictum est eod. c. in quadã quæstione ponendo quinque opiniones, & in fine ipsarũ concluditur, quòd habuit Iosias quatuor filios, qui nominati sunt, & primus eorũ, scilicet, Iohanan mortuus ante mortem Patris sui, & ob hoc iste non regnauit. Alij tres vixerunt mortuo patre, & isti regnauerũt: ideo in libris Reg. & Paralip. 2. c. & in Esdra, solum fit mentio de illis, eo q̄ scriptura solum intẽdit ibi declarare, qui fuerint successores Iosiæ: & quia ante mortem eius mortuus fuerat Iohanan primogenitus suus, non fit mentio de ipso. Et tamẽ primo Paralip. 3. c. intendit Scriptura solum describere plene illam progeniem Dauid vsque ad tempora scriptoris, scilicet, Esdræ: ideo oportebat poni omnes, siue reges, siue non reges: & sic positi fuerunt ibi quatuor. Ad secundum, scilicet, de nominibus eorum, & ordine regnandi? D dicendum, quod quantum ad primogenitum Iosiæ, scilicet Iohanan, non est hic quæstio. Nam ipse non regnauit: quia mortuus est ante patrem, etiam in nomine eius non est aliqua controuersia: quoniam non habet nisi vnum nomen, scilicet, Iohanan, primo Paralip. 3. c. Nam non fit mentio de eo in alio loco scripturæ. De alijs tribus est nũc dubium, & vocantur communiter Ioacham, Ioachim, & Sedechias. Ioacham habuit duo nomina. Nam vocatur aliquando Ioacham: sicut habetur 4. Reg. 23. cap. & 2. Paralipom. 36. c. aliquando vocatur Iechonias, vt patet. 2. Esdre. 4. cap. Nam dicitur, quod assumptus est Iechonias à populo terræ pro patre suo Iosiam. Sciendum tamen, quod iste Iechonias non est, de quo hic dicitur: nec pertinet ad Christi progeniem. Quod patet, quia dicitur hic, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in trãsE migratione Babylonis. Et post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel, & tamen Salathiel non est de progenie illius Iechoniæ, qui fuit nominatus Ioacham, & ductus est in Aegyptum, vt aliqualiter colligitur primo Paralipom. 30. cap. & patet magis, quia in ista Christi genealogia oportet necessario poni duos Iechonias. Nam quomodocunque accipiatur Iechonias, non potest esse idem Iechonias, qui in Babylone genuit Salathiel, & Iechonias quem genuit Iosias. Quod patet, quia Iosias habuit solum quatuor filios. primo Paralipome. 3. cap. & primus illorum, scilicet, Ioacham mortuus est ante patrem suum. vt supra dictum est, manebant ergo tres, nemo tamen illorũ potuit in Babylone gignere Salathiel. Nam dato, quòd primus, id est, Ioacham, s. qui primo regnauit post Iosiam vocaretur Iechonias, non potuit esse pater Salathiel: q̃a iste ductus est in Aegyptũ

captiuus 4. Reg. 23. c. & ibi mortuus est, nec vnquam redijt in Iudæam; nec iuit in Babylonem: sed in Aegypto mortuus est: vt probatum est in quadam quæstione eod. cap. Secundus, scilicet, Eliachim, etiã vocetur Iechonias, non potest esse pater Salathiel: quia ille genitus est in Babylone. Iste tamen Eliachim mortuus est in Ierusalem ante captiuitatem Babylonis, & regnauit filius eius pro eo. 4. Reg. 24. c. & Ierem. 22. c. Ergo non est ipse pater Salathiel. Tertius, scilicet, Sedechias non potest esse iste Iechonias: quia licèt ipse ductus est in Babylonem, tamẽ filij eius occisi sũt per regem Babylonis ante ipsum 4. Reg. 25. c. maximè quia primo Paralipom. 3. c. ponitur, quòd Ioachim genuit Iechoniam, & Iechonias genuit Salathiel, & sic Salathiel est de stirpe Ioachim filij Iosiæ, scilicet, nepos eius, & pronepos Iosię, & tamen iste Ioachaz, de quo nunc loquimur, licèt vocatur aliquando Iechonias: nunquam tamen vocatur Ioachim: ergo alius est Iechonias, qui ponitur hic in progenie Christi. Secundus istorum trium filiorum Iosiæ vocatus est Ioachim, qui prius vocabatur Eliachim. 3. Reg. 23. c. & tamen Pharao mutauit nomen eius quãdo constituit eum regem, & vocatur Ioachim, eodem capitulo, & iste etiam vocabatur Iechonias. Et ita tenet historia Scholastica, & communiter tenent Doctores. Et iste, qui vocatur hic Iechonias, quando dicitur, quòd Iosias genuit Iechoniam, vocatur alias Ioachim. 3. Reg. 24. c. qui regnauit post eũ, & illum transtulit Nabuchodonosor in Babylonem, eodem capitulo. Et iste etiam vocatur Iechonias hic, cùm dicitur. Et post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel. Nam ibi potuit gignere: quia longo tempore vixit, & in magno honore: vt infra dicetur, & tamẽ Iechonias, de quo dicitur secundo Esdræ primo, non accipitur pro aliquo istorum duorum; sed per Ioacham, qui primus regnauit de filijs Iosiæ, cùm dicatur, quòd populus assumpsit Iechoniam filium Iosiæ, & constituerunt eum Regẽ pro Iosia, & regnauit mensibus tribus. Istud tamen, non conuenit Ioachim, sed Ioacham: quia eadem verba ponuntur de eo. 4. Reg. 23. c. Iste etiam Ioachim, qui prius regnauit de filijs Iosiæ vocabatur Sellum: vt patet Iere. 22. c. Scilicet. Hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosiæ regem Iuda: qui regnauit pro patre suo Iosia: qui egressus est de loco isto, non reuertetur huc amplius: sed in loco, ad quem transtuli eum ibi morietur, & terram istam non videbit amplius. Et postea sequitur de Ioachim, scilicet. Hæc dicit Dominus ad Ioachim. Sepultura asini sepelietur. Et sic accipitur Sellum pro Ioachã, quia regnante Ioachim nõ erat aliquis de filijs Iosiæ, qui ductus fuisset extra terram suam. Ioachim ibi manebat, ut dicit Ieremias: Sedechias autem nondum erat ductus in captiuitatem, quia hoc fuit mortuis fratribus suis; cùm ipse regnauit post eos, & rebellans Chaldæis captus est, vt colligitur. 4. Reg. 23. & 24. & 25. c. Ergo erat ille Ioachim. Tertius filius Iosiæ erat Matthanias, qui postea vocatus est Sedechias. Nam Nabuchodonosor, quando constituit eũ regem, mutauit nomen eius vocans illum Sedechiam. 4. Reg. 24. c. Et hoc fuit, quia Nabuchodonosor accepit ab eo iuramentum per Deum suum, vt non rebellaret sibi. Et sic interpretatur Sedechias iustitia Dei ad significandum, quod iuste se deberet habere ad seruandum iuramentũ illud, quod præstiterat in nomine Domini. Sciendum, quod isti tres prædicti erant filij eiusdem patris, scilicet, Iosiæ, & diuersarum matrum. Nam Ioachim erat filius Amital filiæ Ieremiæ de Lobna: Ioacham erat filius Zebida filiæ Phadanæ. De vtroque patet. 4. Reg. 23. cap. Sedechias fuit frater ex patre, & matre cum Ioachim: quia mater sua fuit Amital filia Ieremiæ de Lobna. 4. Reg. 24. c. Quilibet istorum habuit multa nomina. Nam Ioacha habuit tria nomina, scilicet, Ioachaz, Iechonias, & Sellum: vt patet supra: Ioachim habuit alia tria, scilicet, Eliachim, Ioachim, & Iechonias. Sedechias habuit duo nomina, scilicet, Sedechias, & Matthanias. Sciẽdum etiam, quod quando mortuus est Iosias, erant isti tres diuersæ ætatis. Nam Ioachaz erat annorum viginti trium, Ioachim autem annorum viginti quinque: Sedechias vero annorum quasi octo, de Ioacham patet, quia dicitur, 4. Reg. 23. c. quod erat annorum viginti trium, quando

F cœpit regnare, & tamẽ ipse assumptus est in Regem immediatè post mortem Iosiæ, eodem c. De Ioachim, quod esset tunc viginti quinque annorum, patet quia eod. cap. dicitur: Ioachaz regnauit solùm tribus mensibus, & successit ei Ioachim: dicitur ibi de eo, quod cum regnare cœpisset erat annorum viginti quinque. De Sedechia patet, quod esset annorum octo, vel quasi, quia quando ipse cœpit regnare erat annorum viginti vnius. 4. Reg. 24. c. & tamen post mortem Iosiæ regnauerat Ioachaz tribus mensibus, & sic erant quasi duodecim anni. Vnde manet, quod Sedechias esset annorum octo, vel quasi nouem, quando moreretur Iosias pater suus. Considerandum, quòd isti filij Iosiæ non regnauerunt secundùm ordinem natiuitatis: quia maior eorum erat Ioachim, & tamen populus accepit Ioachaz in regem prius, deinde cùm regnasset ille tribus mẽsibus, frater eius maior, scilicet, Ioachim
G substitutus est in regno per Pharaonem: & ipse Ioacham ductus est in Aegyptum, & ibi mortuus est. Ieremiæ 22. c. Regnauit iste Ioachim vndecim annis, cui successit filius eius Ioachim 4. Reg. 23. & 24. c. Et sic Sedechias filius tertius Iosiæ non regnauerat: quia transibat successio ad filium fratris sui; tamen Rex Babylonis transtulit Ioachim in Babylonem, & tunc fecit, quod regnaret Sedechias minimus omnium filiorum Iosiæ. Et in eo finitum est regnum Iudæ ante captiuitatem Babylonis.

Quomodo dicatur, quòd Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis? Quæst. XXI.

H QVæritur quomodo dicatur Iosias genuit Iechoniã, & fratres eius in transmigratione Babylonis? Nã nullus istorum transmigrauit in Babylonem: sed solùm Iechonias, siue Ioachim filius alterius Ioachim filij Iosiæ 3. Regum 24. c. Et transmigrauit Sedechias; tamen ille non nominatur hic. Dici potest vno modo, quod Iosias genuit istos in transmigratione Babylonis, id est, circa transmigrationem Babylonis. Nam inter istos filios Iosiæ & transmigrationem Babylonis nulli alij Reges interciderunt. Secundo potest dici, quod accipitur in transmigratione, id est, ante transmigrationem. Nam distinguuntur hic illa duo, scilicet, in transmigratione, & post transmigrationem. Et hoc fuit propter Iechoniam. Nam ponitur hic bis: vnus fuit genitus ante transmigrationem, & mortuus ante transmigrationem: alius natus est ante transmigrationem, sed post transmigrationem,
I scilicet, in Babylone genuit Salathiel. Et vt non putetur esse idem Iechonias, ponitur illa differentia, scilicet, ante transmigrationem, & post transmigrationem. Et ista est vera ratio. Nam Iechonias, qui fuit filius Iosię, est ille, qui vocabatur Eliachim, & postea vocatus est Ioachim, & constitutus est in Regem à Pharaone, vt declaratum est præcedenti quæst. Et iste mortuus est in Ierusalem, Ieremiæ 22. c. Iechonias autem, de quo dicitur, quòd genuit Salathiel post transmigrationem filius fuit primi Iechoniæ, & natus est in Ierusalem, & regnauit ibi tribus mensibus. 4. Reg. 24. c. & translatus est in Babylonem per Nabuchodonosor. eod. cap. & ibi genuit Salathiel. Tertio potest dici secundùm Nicolaum, quod dicuntur isti fuisse in transmigratione Babylonis, quia licèt non omnes transmigrauerunt illuc, sed solus Sedechias, fuerunt aliquo tamen modo similes in transmigrando. Nam Sede-
K chias transmigrauit; quia illuc ductus est erutis oculis. 4. Reg. 25. c. Ioachaz frater suus, qui primo regnauit, transmigrauit: quia cùm regnasset tribus mensibus, Pharao duxit eum illuc captiuum. & ibi mortuus est, sicut Sedechias in Babylone. 4. Regum 23. c. Ioachim alius frater eius, qui institutus fuerat Rex à Pharaone captus est à Nabuchodonosor, & ducebatur in Babylonem, sed de itinere remisit eum accepto ab eo iuramento, quod fideliter sibi seruiret. Postea quarto anno, cùm rebellare vellet, captus est ab exercitu regis Babylonis, & cadauer eius extra vrbem eiectum est; Ierem. 22. c. scilicet, sepultura Asini sepelietur, & regnauit pro eo Ioachim filius eius. Et dicit Hieronymus, quod primus Ioachim scribitur per c, & m, alius scribitur per k, & n, sed librarij nostri iam hoc corruperunt, & iudicio sapientum relinquuntur.

Quot fuerint Reges Iudæorum, & quanto tempore durauerint? Quæstio XXII.

QVæritur, cùm descripta sit hic vna quaterdena Regum in Christi progenie, de istis Regibus, & consequẽter de omnibus Regibus Iudæorum, quot fuerint, & quanto tempore durauerint? Considerãdũ pro hoc, quod Iudæi, antequam descenderent in Aegyptum, non erant populus, sed erant paucæ domus, & habebant Regem Oeconomicum, cùm solùm præcessissent Abraham, & Isaac, & postea Iacob cum filijs suis. Qui Iacob in Aegyptum descendit, & omnes, qui cum eo ibant de progenie sua paruuli, & magni erant sexaginta sex. Gen. 46. c. & sic erant quasi vna œconomia. Postquam autẽ fuerunt in Aegypto multiplicati sunt ibi valde, quasi germinãtes. Exod. 1. c. quia fuerunt ibi longo tempore, scilicet, ducentis, & quasi quindecim annis, vt probatum est Gen. 50. c. & Exod. 1. & 12. cap. Vnde in exitu de Aegypto erãt sexcenta millia peditum. Exod. 12. c. Ibi autem propter multitudinem poterant facere vnum populum; vel multos, & tamen nullum populum constituebant, quia erant serui, & seruitute durissima quidem oppressi. Exod. 1. c. Ita vt dicerentur esse in fornace ferrea Deuteron. 4. c. & esse in ergastulo Exo. 6. c. & habere ceruices incuruatas propter catenas. Leu. 26. c. Multitudo tamen Seruorum, vel Banausorum, non constituit politiam, nec est pars eius, vt ait Arist. 3. lib. Polit. Postquam autem Israelitæ exierunt de Aegypto, fuerunt vnus populus, & habuerunt certum modum gubernationis. Primus gubernator fuit Moyses per quadraginta annos, quibus Iudæi manserunt in deserto. Quis fuit modus gubernationis illius, & quãta erat potestas Moysis, & eorum, qui sub ipso erant, patet Exo. 18. & Num. 11. c. & ibi latè declaratum est. Post Moysen & introitum in terram Chanaan fuit princeps totius populi Iosue. Quanta autem fuerit potestas huius declaratum est Nume. 27. c. & Deuteron. 31. c. & Iosue primo c. Tempus autem huius computatur sub tempore Iudicũ. Post Iosue successit principatus Iudicum, qui nõ fuit tantæ potestatis, sicut principatus Iosue, & tamẽ fuit magnæ potestatis. Primus istorum Iudicum fuit Othoniel, vltimus fuit Samuel. Qui autem fuerunt, & qui, & quanto tempore singuli, & omnes simul præfuerint, & quãta fuerit potestas eorum declaratum est in Prologo libri Iudicum, & Iudicum 3. & Ruth. 1. c. Post illos cœpit gubernatio Regum, quæ erat dignior, & durauit maiori tempore. Nam totum tempus, quo Moyses, & Iosue, & Iudices præfuerunt, non fuit nisi quasi annorum quadringentorum, & viginti. Quod patet, quia ab exitu de Aegypto, quãdo cœpit principatus Moysis vsque ad fundationem templi Salomonis fuerũt anni quasi ingenti, & octoginta. 3. Regum 3. c. De quibus tollantur quasi quattuor anni qui præcesserant de regno Salomonis, quando fundatum est templum. eod. cap. & quadraginta anni quibus regnauit Dauid. 2. Reg. 5. c. & 3. Reg. 2. & 18. c. anni quibus regnauit Saul, vt ait Iosephus 6. & 7. lib. antiquitatum, & declaratum est supra in quæst. de Booz, & Obed, manebũt anni quadringenti, & decem & octo ab exitu de Aegypto, vsque ad tẽpus quo cœpit regnare Saul, qui fuit primus de Regibus. De potestate Regum quãta fuerit declaratum est 1. Reg. 8. c. Ad sciendũ autem primò, qui, & quot fuerint isti Reges, dicendum, quòd non est computandũ hic Abimelech filius Gedeonis, quia licet vnctus fuerit in Regem Iudicum 9. c. tamen non computatur inter Reges: quia solùm fuit vnctus a viris Sichem: eodem capitulo. Item, quia ipse ponitur inter Iudices, & nõ successit ei aliquis Rex, sed Iudices. Vnde scriptura vocat eum vnũ de Iudicibus, debent ergo computari reges à tempore Saulis, quia tempus præteritum fuit tempus Iudicum: vt patet Actu. 13. c. scilicet: Et post hæc dedit Iudices, vsque ad Samuelem Prophetam. Et exinde postulauerunt Regem, & dedit illis Saul filium Cis. Incipiendo ab hoc, vsque ad captiuitatem Babylonicã fuerunt viginti tres Reges, quorum duo primi fuerũt de tribu Beniamin, & viginti vnus sequentes fuerunt de tribu Iuda. Primus fuit Saul de tribu Beniamin. 1. Reg. 9. & 10. c. Secundus fuit

Principatus Iudæorum.

Reges Iudæorum.

A Isboseth filius eius, quem mortuo Saule, & ceteris filijs eius, constituit Abner Princeps militiæ in Regem. 2. Regum 2. c. Tertius fuit Dauid, & iste fuit de tribu Iuda, & omnes sequentes; De hoc 2. Reg. 2. & 5. c. & ceteri non solum fuerunt de tribu Iuda, sed etiã de filijs Dauid, quòd Deus promiserat ei, quòd filij sui regnarent in æternum, 2. Reg. 7. c. & 2. Paralip. 17. cap. Quartus fuit Salomon. 3. Reg. 1. & 1. Paralip. 2. c. Quintus fuit Roboam. 3. Regũ 24. c. & 2. Paralip. 11. Sextus fuit Abia. 3. Reg. 14. & 15. c. & 2. Paralip. 13. c. Septimus fuit Asa. 3. Reg. 15. c. & 2. Paralip. 14. c. Octauus fuit Iosaphat. 3. Reg. 15. c. & 2. Paralip. 17. c. Nonus fuit Ioram. 4. Regum 8. c. & 2. Paral. 22. c. Decimus fuit Ochozias, siue Ioachaz. 4. Reg. 8. & 9. c. & 2. Paralip. 21. & 22. cap. Vndecimus fuit Ioas. 4. Reg. 11. c. & 2. Paral. 23. c. Duodecimus fuit Amasias. 4. Reg. 14. c. & 2. Paralip. 25. c. Tertiusdecimus fuit Ozias. 4. Regũ 15. c. & 2. Paralip. 26. c. Quartusdecimus fuit Ioathan 4. Reg. 15. c. & 2. Paral. 27. c. Quintusdecimus fuit Achaz 4. Reg. 16. c. & 2. Paralip. 28. c. Sextusdecimus fuit Ezechias. 4. Regũ 18. c. & 2. Paralip. 29. c. Septimusdecimus fuit Manasses. 4. Reg. 21. c. & 2. Paralip. 33. c. Decimusoctauus fuit Amon eisdẽ capitibus. Nonusdecimus fuit Iosias. 4. Reg. 22. c. & 2. Paralipom. 34. c. Vigesimus fuit Ioachaz. 4. Regum 33. c. & 2. Paralip. 36. c. Vigesimusprimus fuit Ioachim frater eius, eisdem cap. Vigesimussecundus fuit alius IoaKin filius præcedentis: Ioachim. 4. Reg. 24. c. & 2. Paralip. 36. c. Vigesimustertius fuit Sedecias eisdem cap. Et in hoc finitum est regnũ Iuda per captiuitatem Babylonis. Nam tam Sedecias, quam totus populus translatus est per Nabuchodonosor, & Nabuzardam in Babylonem præter pauperes agricolas, & vinitores: qui relicti sunt ad colendũ terram sub principe Godolia. 4. Reg. 25. c. Occiso autẽ Godolia per insidias omnes Iudæi recesserunt in Aegyptum timore Chaldæorũ. Ierem. 41. & 42. & 43. capitibus. Considerandum, quòd illud regnũ nõ fuit vniformiter semper, sed primus Rex, scilicet, Saul regnauit super totũ Israel, id est, duodecim tribubus. Secundus, scilicet, Isboseth regnauit super vndecim tribus solùm: quia interim Dauid regnabat super vnam tribum, scilicet Iudæ: eo quod fuerunt illi duo reges simul constituti. Nam mox, vt Saul mortuus est, Dauid vnctus est in regem super Iudam. 2. Reg. 2. c. & Isboseth fuit tunc vnctus in regem super 11. tribus. eod. c. Et fuit longo tempore bellum inter ambos reges. 2. Reg. 3. & 4. c. Mortuo autẽ Isboseth Dauid, qui erat tertius Rex, vnctus est simul a toto Israel in Regẽ. 2. Reg. 5. c. & post eum Salomon, qui fuit quartus, regnauit super totum Israel. In quinto Rege. s. Roboam diuisum est regnũ propter eius superbiam, & stultitiam. Manserunt ei solũ duæ tribus, s. Iuda, & Beniamin, & aliæ decem præfecerũt sibi in Regem Ieroboam filium Nabath. 3. Reg. 12. & 2. Paralipom. 11. c. & postea nunquam reintegratum est regnum, sed manserunt ista duo regna diuisa, & regnum duarum tribuum vocatum est regnum Iuda. Regnũ autem decem tribuum vocatum est regnum Israel; & sic vocantur semper in scriptura. Nunc autem computamus reges per regnum Iuda omittendo omnes reges Israel, de quibus infra dicetur.

Regnũ Iudæorũ nõ fuit semper vniforme.

Quanto tempore durauerint Reges apud Iudæos? Quæst. XXIII.

QVæritur nunc quanto tempore durauerint Reges apud Iudæos? Dicendum, quòd ad hoc computanda sunt tempora per lineam Regum Iuda, quos supra posuimus. Nam regnum Iuda durauit maiori tempore quã regnum Israel: quia regnum Israel finitum est anno sexto Ezechiæ. 4. Reg. 17. c. & ille fuit sextus Rex Iuda. Dicendum autem quod incipiendo tempus à Saule vsq; ad vltimum annum Sedechiæ fuerunt anni quingenti, & quindecim, vel quasi. Quod patet colligẽdo annos eorũ. Nã Saul regnauit annis quadraginta. Act. 13. c. Isboseth autem regnauit annis fere septem, & dimidio: quia tempore huius regnabãt Dauid in Iuda, in Hebron. 2. Reg. 5. c. Quia tñ regnabãt simul Dauid, & Isboseth computatur tẽpus vtriusque sub Dauid, q regnauit annis quadraginta.

ginta. 2. Reg. 5. cap. & 3. Reg. 2. c. Deinde Salomon annis quadraginta. 3. Reg. 11. c. postea Roboã annis decem, & septem. 3. Reg. 14. c. deinde Abia annis tribus. 3. Reg. 15. c. deinde Asa annis. 41. eo. c. postea Iosaphat annis 25. 3. Reg. 22. c. postea Ioram annis octo. 4. Reg. 8. cap. postea Ochozias anno vno. eo. cap. deinde Athalia, quæ fuit regina, & regnauit annis sex, qui non computantur sub aliquo Rege, quia tunc nullus regnabat. 4. Reg. 11. c. & 2. Paral. 22. & 23. capitib. Deinde Ioas annis. 40. 4. Reg. 12. cap. deinde Amasias annis 29. 4. Reg. 14. c. deinde Ozias annis quinquaginta duobus. 4. Reg. 15. c. postea Ioathan annis sexdecim. eo. c. deinde Achaz annis totidẽ. 4. Reg. 16. c. deinde Ezechias annis. 29. 4. Reg. 18. c. postea Manasses. 55. 4. Reg. 21. c. deinde Amõ annis duobus. eo. cap. Postea Iosias triginta, & vno annis. 4. Reg. 22. cap. deinde Ioachaz trib: mẽsibus. 4. Reg. 23. c. postea Ioachim annis. 11. eo. c. deinde alius IoaKin tribus mensibus, & decem diebus. 4. Reg. 24. cap. & 2. Paral. 36. cap. & 2. Esdræ. 2. c. G & postea Sedechias anni. 11. 4. Reg. 24. c. Et omnes isti sũt anni quasi quingenti, & quindecim. Sic enim ait Ioseph. lib. 10. Antiquitatum. s. regnauerunt oẽs reges annis quingentis, & quatuordecim, & mẽsibus sex, & dies decẽ. Intelligendum tñ. q iste numerus procedit computando in Saule annos quadraginta, sicut dicitur Act. 13. cap. & tamen ipse nõ regnauit tot annis, cùm in illis quadraginta computentur tẽpora Samuelis. Samuel præfuit necessariò plus quam viginti annis, & sic non manebunt adhuc Sauli viginti anni, & ita dicit Iosephus libro 6. Antiquitatum, quòd regnauit Saul annis decem & octo, & sic manent viginti duo pro Samuele, & isti viginti duo subtrahendi sunt de prædicto numero, & sic erunt anni quadringenti nonaginta & tres.

Quot fuerint Reges Israel, & quanto tempore regnauerint? Quæst. XXIIII.

QVæritur nunc incidentaliter de Regibus Israel, quot fuerint, & qui, & quanto tempore regnauerint? Cõsiderandum pro hoc, quòd regnum Israel. i. decem tribuum non cœperit à principio, quando primò cœperunt esse Reges, sed cœpit tempore Roboam, filij Salomonis: in quo regnum Iudæorum quod vnum erat, diuisum est in duo scilicet in regnum Iuda, & Israel, vt supra dictum fuit. Item istud regnum fuit semper pessimũ, & fundatum super iniquitate, scilicet, quia omnes Reges illius coluerunt idola. Nam primus Rex scilicet Ieroboã timens, quòd si populus iret ter in anno in tẽplum in Ierusalem, iuxta præceptum legis. Exo. 23. & 24. capitib. cũ I esset Israel in regno Iuda, recõciliarentur ibi Israelitę regi suo naturali scilicet Roboã filio Salomõ, à quo propter quandam insurgentem iracundiam recesserunt, & dereliquerẽt ipsum Ieroboam, qui de nouo Dominus esse cœperat: ideo cogitauit, quòd non permitteret aliquẽ de regno suo ascendere in Ierusalem, sed fecit eis duos vitulos aureos, & posuit vnũ in Dan, & alterũ in Bethel, vt illos populus coleret. 3. Reg. 12. c. Et ita factũ est, quòd nunquã cessauit postea idolatria in regno Israel. In regno Iudæ non fuit sic: quia erat ibi templum Domini, & Sacerdotes, & Leuitæ, qui ministrabant secũdùm legẽ. Et licèt aliqui reges Iuda colerent idola: alij tñ erant valde boni, & destruebãt omnia idola, sicut Iosias, & Ezechias, Ioathã, & Ozias, & Asa, & Iosaphat. Etiamsi multi de populo colerent idola, attamen reliqui colebant Deũ cũ haberent templum Domini, in quo eum colerent, & Sacerdotes, qui ministrarent. Item regnũ Israel fuit quasi quædã inordinatio: quia non erant ibi Reges de aliqua certa familia, vel tribu, sed aliquando de vna, & aliquando de alia. Et vnus insurgẽs occidebat aliũ: & regnabat pro eo, & alius alium. Et sic fiebant crebræ mutationes, vt infra videbitur. In regno autem Iuda non fuit sic: quia semper fuerunt Reges de tribu Iuda, & de filijs Dauid, & nunquam constituebatur Rex nisi filius pręcedentis Regis, licèt aliquando serui ipsorum occiderẽt eos, sicut occisus est rex Ioas. 2. Paralip. 24. c. & occisus est Amasias. 4. Reg. 14. c. & occisus est Amon. 4. Reg. 21. c. semper tamen populus constituebat filios eorum in Reges, vt patet in ipsis

F locis. Fuerunt autem Reges Israel multi, licèt pauco tempore durauerunt. Nam cœperunt tempore Roboam, & durauerunt vsq; ad sextum annum regis Ezechiæ. 4. Regum 17. c. Nã eo ipso anno ducti sunt Israelitę in captiuitatem in Assyrios, vbi manent hodie, eod. cap. Et sic fuerunt Reges tredecim solùm de Iuda eo tẽpore, quo permansit regnũ Israel, & tamen in Regno Israel, fuerunt reges decẽ, & nouem: quia minori tempore viuebant: eo quod quidam insurgentes occidebant alios. Primus fuit Ieroboam filius Nabath, de tribu Ephraim, qui regnauit annis vigintiduobus. 3. Reg. 14. c. Secundus Nadab filius eius de tribu Ephraim, qui regnauit annis duobus. 3. Regum 15. cap. Tertius Baasa de progenie Issachar, qui erat princeps militię sub Nadab. Et insurgẽs occidit ipsum, & omnes de progenie Ieroboam. 3. Regum 15. c. & regnauit annis vigintiquatuor eodem capitulo. Quartus Ela filius Baasa de tribu Issachar, qui regnauit annis duobus. G 3. Regum 16. c. Quintus fuit Zamri, qui fuit dux mediæ partis equitum Regis Ela: & dum esset Ela bibens, & temulentus in vrbe Thersa, insurrexit, & occidit eum. 3. Reg. 16. c. Regnauit aũt iste Zamri septem diebus solũ. Nam eo tempore erat exercitus Ela obsidendo quãdam vrbem Philisthinorum, & audiẽtes Regem occisum obsederunt ipsum Zamri, qui regnabat pro eo. Qui sciens non posse resistere incendit se cum palatio regis, hanc sibi mortem inferens, eodẽ capitulo. Sextus Rex fuit Amri, qui erat princeps militiæ regis Ela, & surrexit contra Zamri, qui occiderat Ela, & ipse constitutus est in regem ab exercitu. Et de isto pręcedente, & alijs sequentibus nõ habetur de qua tribu essent. Regnauit autem annis duodecim 3. Regũ 16. c. Septimus Rex fuit Achab filius eius, qui fuit famosior inter oẽs reges Israel, qui præcesserant H eum, nec est aliquis omnium ipsorum, de quo tanta habeantur in Sacra Scriptura. Iste regnauit annis vigintiduobus. 3. Regũ 16. c. Octauus Rex fuit Ochozias filius Achab, qui regnauit annis duob. 3. Reg. 22. c. Nonus fuit Ioram frater Ochozię, qui regnauit annis tredecim: & tempore huius floruit maxime Eliseus propheta, per quẽ etiam apud illum impium regem fecit Deus miracula. 4. Reg. 7. c. Decimus Rex fuit Iehu. Iste fuit seruus regis Ioram, & Deus misit Prophetam ad eum, vt ipsum vngeret in regem ad occidẽdum totam posteritatẽ Achab. Vnde ipse occidit Ioram Dominũ suum regẽ Israel, & Ochoziam regem Iuda, & Iezabelem vxorem Achab, & septuaginta filios regis Achab. 4. Reg. 9. & 10. capitib. Ipse etiam occidit cultores Baal fingens se eis velle benefacere. 4. Reg. 10. c. Ad vltimum tamen ipse idolatra fuit, & I regnauit annis viginti octo, eodem capitulo. Vndecimus Rex fuit Ioacham filius Iehu, & regnauit decẽ, & septẽ annis. Tempore huius fuit maxime afflictum regnum Israel per Syros: ita, vt non relinquerentur in toto Israel nisi quinquaginta equites, & decẽ currus, & decẽ millia peditum. 4. Reg. 12. c. Duodecimus Rex fuit Ioas filius illius Ioachaz, & regnauit sexdecim annis. Iste pugnauit contra Syros, & ter præualuit, restituitque iure belli regno suo omnes vrbes, quas Syri abstulerant. 4. Reg. 13. c. Tertiusdecimus Rex fuit Ieroboam filius illius Regis Ioas, & regnauit annis quadraginta vno: fuit famosior in potentia, & opibus belli omnibus Regibus Israel. Vnde ipse vocatus est Saluator. 4. Regum 14. c. Quartusdecimus Rex fuit Zacharias filius prędicti Ieroboam, qui regnauit mensibus sex. Nam insurrexit contra eum Sellum K seruus eius, & occidit ipsum. 4. Regum 15. c. Quintusdecimus Rex fuit Sellum. Nam occiso Zacharia Domino suo regnauit pro eo, & regnauit vno mense solùm, quia insurrexit cõtra eum Manahen, & occidit ipsum, quarto Regum 15. c. Sextusdecimus Rex fuit Manahen, qui occiderat Sellum, & regnauit annis decem, eodẽ capitulo. Septimusdecimus Rex fuit Phaceia filius Manahen, & regnauit duobus annis, eod. c. Decimusoctauus Rex fuit Phacęe, filius Romelię, qui insurgens occidit Phaceia, & regnauit annis viginti. eod. cap. Decimus nonus fuit Osee filius Ela, qui insurrexerat contra Phacæe, & occiderat ipsum. Iste regnauit annis nouem. 4. Regum 17. c. & in ipso finitum est regnum Israel. Nam anno nono eius cũ rebellare niteretur Regi Assyriorum, cui solebat soluere

tributa,

tributa, obsedit eum, & captiuum duxit in terram Assyriorum: & omnes Israelitas de decem tribubus cum eo: ita, vt nemo maneret in terra nisi, qui cõfugerant ad Iudam. Et mansit terra sine habitatore: sed rex Assyriorum transtulit de alijs gentibus habitatores in illa, qui postea vocati sunt Samaritani. eod. cap. Tempus quo durauit istud regnum Israel fuit quasi annorum ducentorum, & sexaginta. Nam cœpit istud regnum in primo anno Roboam filij Salomonis regis Iuda. 3. Reg. 12. cap. & 3. Paralip. 11. c. & durauit vsque ad annum sextum Ezechiæ Regis Iuda. Nam ipso anno translati sunt Israelitę in Assyrios. 4. Reg. 17. c. Fuit autem tempus intermedium annorum ducentorum, & sexaginta. Quod patet: quia Roboã regnauit annis decem, & septem. 3. Reg. 14. c. Deinde Asa annis quadraginta vno. eo. cap. Postea Iosaphat annis viginti quinq;. 3. Reg. 22. c. postea Iorã annis octo. 4. Reg. 8. postea Ochozias anno vno. eo. cap. deinde Athalia Regina annis sex, qui non computantur sub aliquo rege. 4. Reg. 11. c. deinde Ioas annis quadraginta. 4. Reg. 12. cap. deinde Amasias annis viginti nouẽ. 4. Reg. 14. c. Deinde Ozias annis quinquaginta duobus. 4. Reg. 15. cap. postea Ioathã annis decem & sex. eo. c. deinde Achaz annis totidem. 4. Reg. 16. cap. deinde regnauit Ezechias, in cuius anno sexto translati sunt Israelitæ in Assyrios. 4. Reg. 27. cap. & isti anni simul sumpti sunt ducenti, & sexaginta. Hæc dicta sunt de statu Regum Iuda, & Israel, & de tẽporibus eorum, & de toto principatu Iudæorum, vsque ad trãsmigrationem Babylonis: quia hic descripsit Matthæus quasi omnes reges Iuda, & quia sæpe agitur mentio de hoc in nouo testã, & fuit necessarium ad tollendum multa dubia. De tempore, quod fuit à captiuitate Babylonis vsque ad Christum, quale regimen fuerit, & quæ tempora, poterit infra dici, cùm agetur de Herode sequenti cap.

Et post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel, Salathiel autem genuit Zorobabel, Zorobabel aũt genuit Abiud, Abiud aũt genuit Eliachim, Eliachim autem genuit Azor, Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achim, Achim autem genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Mathan, Mathan autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.

Hic ponitur tertia quaterdena progeniei, quæ incipit à Iechonia nepote Iosiæ, & terminatur in Christo. Et propter hoc posuit Matthæus hic istum articulũ, siue distinctionem temporis, dicens: Et post transmigrationem Babylonis scilicet quia omnes generationes sequẽtes fuerunt postquã Iudæi sunt translati in Babylonem. [Iechonias genuit Salathiel.] Iste Iechonias est filius alterius Iechoniæ, de quo supra habetur, & est nepos Iosię, & vocatur IoaKin 4. Reg. 24. cap. & pater suus etiam vocatur Ioachim. 4. Regum 23. cap. & ambo vocantur hic Iechonias: quia parum ista nomina videntur differre. Considerandum quòd multi errant circa istum Iechoniã patrem Salathiel dicẽtes eum esse filium Iosiæ. Et hoc tenet Aug. lib. 1. de Concord. Euang. Et motiuũ eius, & aliorum est: quia dicitur supra: Iosias autem genuit Iechoniã, & fratres eius, in transmigratione Babylonis. Iechonias genuit Salathiel. Et sic vr̃ esse idem Iechonias filius Iosiæ, & pater Salathiel. Sed non põt stare, immo necesse est poni duos Iechonias: quia nullus de filijs Iosiæ, qui vocaretur Iechonias translatus est in Babylonẽ, vt posset ibi gignere Salathiel. Nam sicut probatum est in quadam q̃one, tres filij Iosiæ manserunt post mortem eius scilicet Ioachim, Ioachaz, & Sedechias, & primus scilicet Ioachim habuit tria noĩa scilicet Ioachim, Iechonias, & Sellum. Secundus scilicet Ioachim habuit totidem noĩa scilicet Eliachim, IoaKin, & Iechonias. Tertius. s. Sedechias solum habuit duo noĩa. s. Sedechias, & Mathanias. Et sic cũ dicitur, quod Iosias genuit Iechoniam non põt intelligi de Sedechia, qui nunquam vocatus est Iechonias: sed de vno de duobus primis. Neuter tamen illorum ductus est in Babylonem, q̃a Ioachim ductus est in Aegyptum,

A 4. Reg. 23. c. & ibi mortuus est, nec vnquam redijt in Iudæam: nec iuit in Babylonem. Ier. 22. c. Secundus autem scilicet IoaKin mortuus est in Ierusalem ante captiuitatem Babylonis, vt 4. Reg. 34. c. & Iere. 22. c. Ergo non potuit esse Iechonias filius Iosię, qui post transmigrationem Babylonis genuit Salathiel, quia solùm ille esset Sedechias, qui translatus est in Babylonem, & tamen ipse non vocatus est Iechonias, vt supra dictum est. Item, quia non videtur reliquisse Sedechias aliquam posteritatem. Nam Nabuchodonosor occidit omnes filios eius ante eum, & eruit post illo oculos. 4. Reg. 25. c. Postea aũt non videtur, quòd genuerit. Et hoc colligitur primo Paralipom. 3. cap. vbi ponuntur omnes filij Iosiæ, & non ponitur aliquis ipsorum habere posteros, nisi Ioachim. Et est satis rationabile: quia Ioachim cùm esset iuuenis, ductus est in Aegy-
B ptum, & ibi mortuus est, & sic nõ relinquit posteritatem. Sedechias autẽ habuit filios, & occisi sunt, & ipse in breui mortuus est: vt declaratũ est. 4. Regum 25. c. Item patet, quòd non fuit iste Iechonias filius Iosiæ, sed nepos, quia primo Paralipom. 3. dicitur, quòd Iosias habuit quatuor filios scilicet Iohanã, Ioachim, & Sellum, & Sedechiam, & sequitur, de Ioachim natus est Iechonias, & postea dicitur filij Iechonię fuerunt Salathiel, & Asir &c. Ergo nõ est Iechonias filius Iosię. Item hoc tenet Hieronymus super Matth. dicens duos fuisse Iechonias scilicet patrem, & filium, & tamen magis credendum est Hieronymo, quàm Augustino maxime vbi agitur de veteri testã, & de historijs. Nam in hoc ipse excessit omnes Doctores Ecclesiæ. Item patet hoc ex litera Matth. quia dicitur infra, à transmigratione Babylonis vsque ad Christum genera-
C tiones quatuordecim, & tamen si Iechonias pater Salathiel non computetur tanquam vnus de ista quaterdena, erunt solum tredecim, etiam incluso Christo. Necesse ergo est poni Iechoniam esse primum de ista quaterdena, & Salathiel filium eius secundum. Si tamẽ iste Iechonias pater Salathiel esse filius Iosię: non posset esse de ista quaterdena tertia, cũ fuerit vltimus in secunda quaterdena: ergo necesse est poni duos Iechonias: Itẽ patet, quia hoc magis conuenit sacræ scripturæ quam aliquid aliud: quia istud apparet ex litera, & quidquid aliud dicatur est fictum ad effugiendum, & scriptura non ponit illud. Patet quia. 4. Regum 23. cap. dicitur, quòd Iosias habuit tres filios, scilicet, Ioachaz, Ioachim, & Sedechiam, & dicitur de isto Ioachim: quia regnauit pro eo filius eius IoaKin, qui vocatur Iechonias primo Paralipom. 3. c. & postquã
D regnasset tribus mẽsibus Nabuchodonosor oppugnauit Ierusalem, & egressus est ad eum IoaKin rex, & transtulit eum in Babylonem. 4. Reg. 24. c. Et sic iste erat Iechonias nepos Iosię: & in Babylone genuit Salathiel, quia ibi vixit longo tempore, & in magno honore. Nam Euilmerodach filius Nabuchodonosor dilexit eum valde, & posuit thronum eius super thronos omnium Regum, qui erant in Babylone: & tota vita sua fecit eũ habere cibos de mẽsa ipsius, scilicet, quia comedebat ipse coram eo, & pro familia sua dabat illi Euilmoradach sumptus. 4. Regum. 25. cap. Et iste genuit in Babylone: nam ante nõ videbatur habere filios, licèt haberet vxorẽ: vt colligitur. 4. Reg. 24. cap. cùm dicitur: Transtulit quoque IoaKin in Babylonem, & matrem Regis, & vxorẽ Regis, & Eunuchos Regis, & Iudices terræ, & viros robustos, & artifi-
E ces, & inclusores. Et tamen, cùm omnia ista, quę translata sunt tam diligenter exprimantur per singula, nõ ponitur ibi, quòd aliqui filij Ioachim fuerunt translati: maximè cùm ponatur ibi mater, & vxor: & sic videtur, quòd nondum habebat filios. Nam erat valde iuuenis, scilicet, decem & octo annorum, eod. cap. Postea autẽ in Babylone genuit Salathiel, cùm haberet vxorẽ, & haberet opportunum tempus, quia erat in magno honore. Motiuum autem Beati Aug. & aliorum asserentium fuisse eundem Iechoniam filium Iosiæ, & patrem Salathiel, est sophisticum. Nam litera decipit eos propter similitudinẽ nominis scilicet quia tam pater, quam filius vocabatur Iechonias, & cùm videatur in superficie ponere vnicum, ponit duos. Sed obijcietur, quòd sit Iechonias filius Iosiæ, ille qui vocatur Ioachim, de quo supra diximus, quia Iere. 22. c. dicitur de isto Iechonia, scilicet, Scribe istum virum sterilem.

sterilem. Non enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid. De Christo tamen dicitur Isaię.9.c.& Ier.23.c. quòd sedebit super solium Dauid: ergo non fuit Christus de stirpe Iechoniæ filij Iosiæ. Ad hoc respondet Ambr. super Lucam, dicens, ꝙ nõ negatur ex illa auctoritate posteros nascituros de semine Iechonię. Et cùm dicitur, ꝙ non erit qui sedeat super solium Dauid de semine eius, ꝙ non obstat Christo, quia ipse non sedit in solio Dauid secundùm honorem sęcularem: nã dixit regnum meum non est de hoc mundo. Io.18.c. Hoc dicit Sanctus Thomas tertia parte summę. q. 31. art. 2. Dicendum autẽ videtur quibusdã, ꝙ licèt hoc sit verum quantũ ad Christum, ꝙ nõ fuerit Rex ſm honorem sęcularem, non satis facit adhuc, quia de semine istius Ioachim siue Iechonię sedit aliquis super thronum Dauid. Nam iste Iechonias siue Ioachim genuit aliũ IoaKin, qui post mortem suam regnauit super Iudam tribus mẽsibus. 4. Reg. 24. c. & hoc fuit ſm honorem sęcularẽ: sicut sederunt alij reges Iuda. G Est ergo dicendum secundùm illos, quòd intellexit Iere. quòd de semine illius Iechonię, non sederet aliquis super solium Dauid, qui propriè diceretur sedere. IoaKin autẽ filius istius solùm sedit tribus mensibus, & illico translatus est in Babylonem. 4. Reg. 24. c. Vnde videtur nunquã sedisse, quia cum incœpit sedere desijt sedere. Ipsum tamen sedere dicit propriè quandam quietem. Iste tamen IoaKin illico, vt cœpit sedere cessauit: ideo non dicitur sedisse: nec Propheta iudicat eũ regnasse. Similis modus loquendi est scripturæ, quantum ad multa alia, scilicet, quia illa, quę mox, vt cœperunt esse, desierunt, dicuntur nunquam fuisse. Sic patet Prouerb. 4. scilicet, cũ Salomon loquitur dicens: Nam & ego filius fui patris mei, & vnigenitus coram matre mea. Et tñ Salomon non fuit vnigenitus apud matrem suam Bethsabee. Nam ipsa habuit H alium filium ex Dauid ante Salomonem. 2. Regum. 12. c. Quia tamẽ ille pauco tempore vixit: & quasi in principio vitæ mortuus est: iudicatur nunquam vixisse. Iste modus loquẽdi est etiam in iure, scilicet, quòd illa res, quæ desijt mox, vt cępit, dicatur nunquã fuisse, vt patet in Decretalib. tit. de verb. signifi. c. Nam & ego. Et fundatur illud dictum Salomonis allegatum. Et ita licèt IoaKin vere regnauerit: quia tñ solis tribus mensibus regnauit, & mox ductus est in captiuitatem, iudicat eum Ieremias nunquã regnasse. Aliqui dicũt, quod illa litera Ieremię poterit intelligi melius, & sine calumnia de Iechonia filio alterius Iechoniæ, scilicet, de isto, qui translatus est in Babylonẽ, & tunc verum est, quòd nullus de semine eius sedit super solium Dauid. Nã ipse ductus est in Babylonem, & post eum regnauit Sedechias, qui non erat de semine eius: sed I erat patruus suus. 4. Reg. 24. c. Et post Sedechiã nemo regnauit: qa ipse ductus est in Babylonẽ, & cessauit ibi regnum. 4. Reg. 25. c. Et ista est veritas. Nã Iere. 22. c. dicitur: Viuo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius IoaKin Regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde auellam eũ. Et de isto postea sequitur, ꝙ nõ erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid. Et tũc nõ est aliqua calumnia cõtra literam Ieremiæ, & est responsio Ambrosij, & Sancti Thomæ sufficiens. Argum. autẽ, & responsio præcedens quorundam erat cõueniens præsupposito, quòd esset ille Iechonias filius Iosię, & tñ fuit Iechonias filius IoaKin, scilicet nepos Iosiæ. [Salathiel autem genuit Zorobabel.] Ista generatio fuit in Babylone: nã ibi Iechonias genuit Salathiel, & Salathiel genuit Zorobabel, cùm mãserint Iudęi in Babylone septuaginta K annis. Ierem. 25. c. & 2. Esdræ 3. c. Mortui sunt aũt in Babylone Iechonias, & Salathiel filius eius. Zorobabel aũt filius Salathiel redijt in terrã Iuda, expletis septuaginta annis captiuitatis, & ipse fuit princeps in ædificãtibus tẽplum, & Iosue filius Iosedech Sacerdos magnus. 1. Esdrę. 3. c. Sed obijcietur, ꝙ non sit Zorobabel filius Salathiel, sed filius Phadaia fratris Salathiel. Nam. 1. Paralipom. 3. c. dicitur, ꝙ filij Iechonię fuerũt Asir, Salathiel, Melchiram, & Phadaia. Et sequitur de Phadaia orti sunt Zorobabel, & Semoi. Ergo non est Zorobabel filius Salathiel. Dicẽdũ, ꝙ ibi nõ ponitur progenies deriuata à Salathiel, sed à fratre eius Phadaia, & ille habuit multos filios: quorum fuit vnus Zorobabel. Sed nõ est iste Zorobabel idẽ

F cum illo, qui fuit filius Salathiel. Et hoc satis stat. Si autẽ ponerentur ibi filij Salathiel, & inter eos non poneretur Zorobabel esset aliquale dubium. Nunc autem nullũ est. Item patet, quia iste Zorobabel, qui hic ponitur, dicitur genuisse Abiud, & tamen primo Paralipom. 3. c. ponũtur oẽs filij illius Zorobabel, & nullus eorũ vocatur Abiud, ergo nõ est idem Zorobabel ille, & iste. [Zorobabel autem Abiud.] Non constat an Zorobabel genuerit Abiud in Babylone, vel post reditum in Iudęam: constat tamen, quòd ipse Zorobabel redierit in Iudæam: primo Esdræ 3. c. Nicolaus obijcit, ꝙ Zorobabel non genuerit Abiud: quia primo Paralip. 3. c. dicitur: ꝙ Zorobabel genuit Mosolam, & Anamã, & Salomith. Respondet, quòd aliquis illorum fuit binonymus, & vocaretur Abiud, & haberet aliud de illis nominibus. Dicendum tamen, quòd nec stat responsio: nec dubium, quia dubium suum procedit præsupposito, quòd ille Zorobabel de quo ibi dicitur fuerit G filius Salathiel, & tamẽ non fuit filius eius, sed filius Phadaia fratris Salathiel, vt patet ibidem: ideo non oportet aliquem de istis filijs Zorobabel esse binonymũ, quia illi non pertinent ad hanc progeniem. [Abiud autem genuit Eliachim.] De istis omnibus vsque ad finem genealogiæ Christi exclusiue ex Salathiel non constat in aliquo loco veteris testamenti. Vnde autem Matthęus ista sumpserit declarabitur infra in quadã quęstione. [Iacob aũt genuit Ioseph.] Dicitur Luc. 3. cap. quòd Ioseph fuit filius Heli: quomodo autem possit stare declarabitur. [Virum Marię.] Id est, maritũ eius: quia fuit vera illa vxor eius: licèt non fuerit matrimonium cõsummatũ per copulam. [De qua natus est Iesus.] Istud est proprium nomen eius personale. Et dicitur: de qua natus est, vt nõ intelligatur, quòd natus est de Ioseph. Nam in omnibus præcedentibus ge- H nerationibus dicitur, ꝙ talis genuit talem, hic verò non dicitur, ꝙ Ioseph genuit Christum, sed dicitur, ꝙ Ioseph fuit vir Mariæ, de qua natus est Iesus. s. nõ de viro, sed de Spiritu Sãcto, vt patet infra in litera. [Qui vocatur Christus.] Q. d. Non est istud nomen proprium eius: qa Christus significat Regem, vel Messiam, eo ꝙ ambo vncti sũt. De Rege patet, quòd vocetur Christus, primo Reg. 24. c. cùm dixit Dauid, quòd nõ mitteret manũ in Saulẽ, quia erat Christus Domini. & 1. Reg. 16. c. dicitur: Propitius sit mihi Dominus: ne extendã manũ meam in Christum Domini. Messias etiã vocatur Ioan. 1. c. s. Inuenimus Messiam: qđ est interpretatum Christus. Vocãtur ẽt Prophetæ, & Sacerdotes magni Christi, i. vncti: quia Sacerdotes Magni vnguntur oleo sancto, sicut Reges, vt patet 1. Paral. 2. c. Vnxerunt Salomonem in Regẽ. & Sadoc in Põ- I tificẽ. Prophetæ autem vnguntur à Deo oleo inuisibili, licèt aliqñ fiat cærimonia q̃dam exterior vngendo illos, vt patet 3. Reg. 19. c. cũ dixit Deus ad Eliã: Vnges Azael Regem super Syriam, & Iehu vnges Regẽ super Israel: Elisęum aũt vnges Prophetam pro te. Istã vnctionẽ propheticam fecit Elias mittendo pallium super Elisæum, cũ dr: Cumq; venisset ad eũ Elias misit pallium suũ super eum, & postea dixit Elias: quod meum erat feci tibi, quasi dicat: Ego feci quod mãdatum est mihi. s. ꝙ vngerem te in Prophetam. Et hoc fuit mittendo pallium super eum. Et non ponitur ibi alia cærimonia. Ergo videtur, ꝙ ista erat vnctio Prophetarũ. An esset alia cęrimonia, & quid ꝑ istã vnctionẽ acquireretur declaratum est eod. c. Isti vocãtur Christi. s. Sacerdotes, & Prophetę. Psal. 104. s. Nolite tangere Christos meos: & ĩ Prophetis meis nolite malignari.

Iesus est nomẽ proprium, & ꝑsonale.

Christus est Rex, & Messias, & Sacerdos, & Propheta.

K

Quo supradictorum modorum quatuor Iesus dicatur Christus? Quæst. XXV.

QVæritur nunc, in quo modo istorũ quatuor Iesus vocatur Christus? Dicendũ, quòd oẽs conueniunt sibi aliquo modo. De primo patet, quia ipse fuit verus Rex, & de stirpe regia secundùm carnem, & de eo dixit Ieremias, quòd sederet super solium Dauid. Iere. 23. c. licèt ipse dixit, regnũ suum non esse de hoc mundo. Ioan. 18. c. Concessit tamen se esse Regem, & sic vocatur Apoc. 1. c. s. Rex Regum, & princeps omnium Regum terræ. De secundo patet. s. de Sacerdotibus. Nã Christus fuit Sacerdos cùm etiam secũdum carnem aliquo modo

fuerit

fuerit de stirpe Sacerdotali: quia mater sua erat cognata Elisabeth. Luc. 1. c. illa erat de filiabus Aaron. eod cap. Fuit etiã Christus Sacerdos alio veriori modo. Nam dicitur Sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Psal. 109. Et Apostolus declarat eum esse Põtificem veriorem & perfectiorem Pontificibus veteris testamenti: applicando multa ad hoc, ad Hebr. 7. & 6. & 9. capitib. De tertio patet. s. quia ipse fuit Messias. Nam hoc fuit principium in eo, scilicet, quòd missus fuit ad salutem humani generis, sic dicitur infra in litera. Ipse. n. saluum faciet populũ suum à peccatis eorum. De quartò. s. de Prophetis aliqualiter conuenit Christo. Nam sicut Prophetę futura prædicebant, ita Christus, & sæpe Iudæi vocabant Christum Prophetam, vt infra 21. cap. vbi vocatur Iesus Propheta à Nazareth: & quando Christus suscitauit filium viduæ in vrbe Naim, dixerunt: Propheta magnus surrexit in nobis. Luc. 7. c. Non tamen erat Christus propriè Propheta: quia Propheta dicit imperfectum modum cognitionis, sicut fides: quia non est per claram visionem, sed per reuelationẽ, & sic omnis Propheta ab aliquo recipit, Christus autem à nullo poterat recipere, quia erat Deus. Ideo non erat Propheta propriè, sed aliquid maius. Nã si Ioannes Baptista erat plus quàm Propheta. infra 11. & Luc. 7. c. & erat purus hõ, à fortiori Christus erat plus quam Propheta. Dicendum ergo, quòd licèt omnibus istis modis Iesus possit vocari Christus, tamen non vocatur communiter Christus, nisi vt est Messias. Et sic Iudæi accipiebant, quã do vocabant eum Christum, vt patet Ioan. 1. cap. scilicet, inuenimus Messiã, quod est interpretatum Christus. Sic etiã Ioan. 7. c. dicebant: Nunquid verè cognouerũt principes: quia hic est Christus; sed hunc scimus vnde sit: Christus autem cùm venerit nemo scit vnde sit. Illud tñ nõ potest intelligi de Rege, nec Sacerdote, nec Propheta: quia de quolibet illorum scitur vnde sit. Itẽ patet magis, quia dicitur singulariter, Christus autem cùm venerit nemo scit vnde sit. in quo innuitur, quòd iste vnicus erat, & tamen Sacerdotes, & Reges, & Prophetę multi sunt. Ergo erat iste Messias, qui vnicus est, & vnicus putabatur. Itẽ, quia dicitur, cùm venerit, & sic spectabatur à Iudæis tanquam aliquando venturus iste Christus, de quo loquebantur; nullus tamen sperabatur determinatè venturus à Iudæis nisi Messias. Ergo quando dicebant Iudæi Christum vocabant eum Messiam. Et sic dixit hic Matthęus, qui vocatur Christus, id est, Messias. Et dicitur, qui vocatur, quasi dicat: Nomen proprium eius nõ est nisi Iesus. Christus autem est nomen competens ei ex officio, quia venit redimere homines, & ad hoc missus est.

Iesus vocatur Christus, & Propheta. quia Messias erat.

Vnde Matthæus habuerit istas progenies? Quæst. XXVI.

Quæritur vnde Matthæus habuerit istas progenies, quas describit hic; Respondẽdũ: quod ex sacra scriptura cõstat de maxima parte harum generationum. Nã de Abraham, quod genuit Isaac, patet Gen. 22. c. quod Isaac genuit Iacob, patet Gen. 25. c. quod Iacob genuit Iudã; & fratres eius, patet Gen. 29. & 30. c. quod Iudas genuit Phares, & Zarã, patet Gen. 38. c. De Phares, quòd genuit Esron; & deinde de omnibus istis progeniebus vsque ad Dauid regem, patet Ruth. 4. c. in fin. vbi ponuntur ad literam sicut hic. Et sic patet de prima quatterdena. De secunda quaterdena vsque ad transmigrationẽ Babylonis, quæ tota describitur per Reges, patet ex processu tertij, & quarti Reg. & 1. & 2. Paralip. Loca aũt determinata pro singulis Regibus posita fuerunt supra in duabus quęstionibus, in quibus egimus de Regibus Iudã. Tertia quaterdena incipit à Iechonia, & iste fuit Ioachin Regis Iuda: Iere. 22. cap. & 4. Reg. 24. c. & primo Paralip. 4. cap. Iechonias genuit Salathiel. Et de hoc patet primo Paralipom. 3. c. Salathiel genuit Zorobabel. Et ex illo loco vsque ad finem totius quaterdenæ non apparet generatio ex aliquo loco sacræ scripturę quomodo se habuerit istæ generationes, licet de Salathiel constat, quòd genuerit Zorobabel, vt patet 1. Esdræ. 3. & 5 cap. Dicunt ergo quidam, quòd Matthæus per reuelationem habuit cognitionẽ de istis generationibus: quia Spiritu Sancto dictante scripsit tam ipse, quam omnes scriptores sacræ scripturæ secundũ 2. Pet. 1. c. Sed dicendum, quod hoc non conuenit. Quia licet Matthæus

A potuerit hoc habere per reuelationem: tamen non proficeret ad intentum suum. Ipse namque describit istam Christi progeniem ad probandũ Iudæis, quod Christus veniret de semine Dauid, de quo ipsi dubitabant, vt supra dictum est. Si autem constaret hoc Matthęo solũ per reuelationẽ, non pateret per hoc Iudæis verum esse, quod Matthæus dicebat. Et sic esset inutilis ista descriptio genealogię. Est ergo dicendum, quòd constitit Matthæo de istis generationibus ex aliquo loco authentico manifesto Iudęis, quem negare nõ possent. Pro quo sciendum, quòd inter Iudæos erant libri, in quibus scribebantur progenies singulæ, per quos constare poterat de singulis hominibus, de quibus progeniebus essent. Et non solum scribebantur progenies singulæ, sed etiam scribebatur summa omnium, vt patet 1. Paralipom. 9. cap. scilicet. Vniuersus

B ergo Israel dinumeratus est, & summa eorum descripta est in libro Regum, Israel, & Iudá. Patet etiam de progeniebus singulorum Ezech. 13. cap. Vbi contra Prophetas falsos, qui prophetant, & Deus non misit illos, dicit de illis Deus: Et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium, in concilio populi mei nõ erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur. Quasi dicat, Ego occidam eos, & non manebit progenies eorũ, quæ possit scribi in scriptura domus Israel, id est, in libris, in quibus scribuntur progenies totius Israel, isti libri erant authentici: ita quod per illos firmiter constabat de progeniebus quorumcunque, & non poterat in dubiũ reuocari id, quod ibi scriberetur. Et ob hoc oportebat istos libros seruari in locis publicis non suspectis, vt non posset aliquod peruerti in eis. Et asseritur, quòd isti libri

C erant in archiuis templi. Et hoc est valde verisimile, eo quòd ille locus erat publicissimus, & sacer, & minus suspectus, quàm alia loca. Item patet hoc, quia etiam libri, vel scripturæ pertinentes ad quædã negocia publica conseruabantur in templo coram Domino: vt ibi essent securiùs, & sine suspicione. Sic fuit quãdo Saul factus est rex, & concordatum est inter populum, & regem de modo regendi, & quibusdam aliis concernentibus statum regni, quæ vocatur lex regni. Scripta fuerunt illa in libro, & mansit liber custoditus in sanctuario. 1. Reg. 10. c. Loquutus est Samuel ad populũ legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino, id est, in sanctuario. Ita erat de libris generationum, quia illi pertinebant ad statum publicum, & erant valde necessarij isti libri. Quia cum Iudæi essent distincti per duodecim tribus, & Deus

Necessarium erat conseruare libros genealogiarum apud Iudæos, & quas ob causas.

D iusserat, quòd istæ tribus manerent semper distinctæ, sicut ipse distinxerat eas. Numeri 36. cap. oportet, quod essent libri, in quibus scriberentur progenies singulorum, ne dubitaretur de eis: sicut nec dubitamus de progeniebus singulorum post quartum, vel quintum gradum, nisi de quibusdam viris famosissimis, de quibus libri manẽt historiarum, & progenierũm. Ita erat hoc valde necessarium propter officia, quia hominibus de quibusdam tribubus debebantur quædam officia, quæ non debebantur alijs. Sic patet de Sacerdotibus, & Leuitis, quibus competebant ministrationes certæ in cultu Domini, quę non competebat alijs. Nu. 3. & 18. capit. Ideo oportebat, quod constaret de genere cuiuslibet Sacerdotis, & Leuitæ, ne aliquis per fraudes posset gerere se pro Sacerdote, vel Leuita, quod erat contra Dei cultum. Quia si quis de ex-

E traneis se immisceret ministerio Dei, occideretur à Deo: Numeri 3. & 16. c. & etiam furor Dei oriretur super totũ populum. Numeri primo cap. Etiam, quia esset præiudicium Sacerdotum, & Leuitarum, quod aliquis prætextu falsi nominis, dicens se Leuitam, vel Sacerdotem vellet ministrare, & habere partem redituum illorum, qui per omnes diuidendi erat. Leuit. 6. capit. & Numeri 18. cap. Item erant necessarij isti libri propter coniugia, quia iusserat Deus, quod viri de vna tribu non acciperent vxores de alia: sed de tribu suis, & familia. Numeri 36. cap. Item erant necessarij propter hæreditates, quia diuisę erant omnes hæreditatęs terræ Israel in duodecim partes pro duodecim tribubus. Et statuerat Deus, quod non transiret hæreditas de vna tribu in alteram: sed quantum à principio quælibet tribus accepisset, tantum semper haberet. Et ob hoc vetita erat inter Iudæos

ven-

venditio, nisi quantum ad tempus, quia nulla durabat, nisi ad iubileum, & tunc redibat possessio ad dominum priorem. Leu. 25. c. Et sic non solum quælibet tribus habebat semper possessiones suas, sed etiã quælibet familia, & quælibet progenies particularis. Ad hoc ergo, q̃ constaret de hoĩbus an possent habere possessiones, quas tenebant, oportebat, q̃ sciretur de quib. tribubus, & familiis essent: & si aliquis, qui non esset de tribu illa, vel familia, teneret aliquam possessionẽ illius tribus, vel familiæ, per illos libros generationũ poterat constare, q̃ iniustè tenebat illã, & auferebatur sibi, & non posset se defendere prætextu alicuius donationis, quã diceret sibi factã, vel alicuius emptionis, aut præscriptiones, aut alterius tituli tribuẽtis dominium: quia non permittebatur secũdum legem per vllum modũ, q̃ possessio vnius tribus, vel familiæ maneret apud aliam tribum, vel familiam. Erant autẽ isti libri ad hoc necessarij, vt nulla possessio perderetur, aut cõfunderetur: quia hoc Deus valde intendebat. Num. 27. & 36. c. Itẽ erant necessarij propter principatus, & dominia, quia primogeniti inter Hebræos erant maiores in dominio, & in hæreditate: quia cuiuscunq; hoĩs primogenitus hẽbat duplũ de hæreditate, quã quilibet fratrum suorũ. Deut. 21. c. De dominio erat eodem modo: de quo, & de oĩbus iuribus primogenituræ declaratum est latè. 1. Parali. 5. c. Sicut ergo quilibet primogenitus respectu fratrũ suorum habebat ista iura: ita illi, qui descendebant per lineam primogenitorũ à capite alicuius tribus, vel familiæ habebant istum principatũ, & alia iura respectu totius tribus, vel familiæ. Ne igitur orirentur litigia pp cõpetentiam istorum iuriũ, oportebat cognitas esse singulorũ progenies, vt sciretur, quid cuilibet cõpeteret: Et hoc sciebatur, per illos. Ergo erant necessarij. Et ex istis libris erat cuilibet locus ad probandũ iura, quæ ei cõpetebant. Nam, si quis diceret aliquid sibi deberi pp progeniẽ, oportebat q̃ probaret ex illis libris se esse de illa progenie, cui talia iura cõpetebãt. Et adhibebatur fides illis libris inenarrabiliter. Patet hoc 1. Esdræ 2. c. de quibusdã sacerdotibus, de quibus dicitur, Hi quæsierũt scripturas genealogiæ suæ, & nõ inuenerũt, & eiecti sunt de sacerdotio. Et sic videtur, q̃ illi fidẽ facerẽt. Et de alijs dicitur similiter Nehemiæ. 7. c. Hi quæsierunt scriptura suã in cẽsu, & nõ inuenerunt, & eiecti sunt de sacerdotio. Et 3. Esdræ 5. dicitur de quibusdã, q̃ nõ poterãt edicere ciuitates suas, & pgenies. Et dicitur de alijs. Horũ quæsita est generis scriptura, & non est inuenta, & prohibiti sunt sacerdotio fungi. Et nõ solũ erat hoc quãtũ ad sacerdotes, & Leuitas; sed & quantũ ad singulos Israelitas. s. q̃ scriptę erant progenies eorũ, per quas quilibet probare poterat de templo, de qua tribu esset, & an esset de Israelitis, vel non. Patet hoc Nehemiæ. 7. c. cùm dicitur de quibusdam, q̃ non potuerunt indicare domũ patrũ suorum, & semen suũ, vtrum ex Israel essent. Apparet ergo, q̃ quemlibet Israelitam probare oportebat, an esset de Israel: quia alias nõ essent isti eiecti de consortio alterũ, nisi quia nõ probabant se esse de Israel. Sciendũ, q̃ cũ ista scripta essent valde necessaria, quia per illa probabãtur multa, quæ veniebant in contentione, oportebat, q̃ aliquibus esset specialiter commissum scire illa, quæ erant in libris progenierum: sicut scietia iuris, quæ est necessaria in causis quotidianis, propterea debet haberi a iudicibus, & ab illis, qui causas tractãt. Et quia inter Iudæos præcipui iudices erant sacerdotes, & maximus Iudicum, Sacerdos Summus: Deut. 18. cap. pertinebat ad istos sacerdotes scire illa, quæ continebantur in libris progenierum: vt scirẽt soluere intricationes, quæ acciderent circa progenies. Sic patet. 1. Esdræ 2. c. qua cùm dicitur de quibusdã, q̃ eiecti sunt de sacerdotio, quia nõ inuenerunt scripturas genealogiæ suæ, dicitur, qđ dictum est eis, q̃ non comederent de sanctis, donec surgeret Sacerdos doctus, atq; perfectus. i. Sacerdos perfecte doctus, qui sciret veritatem progenierum, s. an illi essent Sacerdotes, vel non. Et idem dicitur Nehemiæ 7. ca. Donec staret sacerdos doctus & eruditus. Et 3. Esdræ 5. magis declaratur, cùm dicitur. Et dixit illis Nehemias, ne participentur sancta, donec exurgat Pontifex doctus in ostensionem, & veritatem, i. Põtifex doctus in istis genealogijs, qui sciat ostẽdere veritatem, s. an sint isti de sacerdotibus vel non. Existentibus autem talibus

F libris, per quos poterat constare de progenie cuiuslibet, testibus sacerdotibus doctis, circa hoc non poterat dubitari de progenie Christi, nec alicuius alterius, & sic non solum Matthæus, sed ẽt quilibet Iudæus poterat scire verũ esse Christũ descendere de tali progenie per illos libros. Ecclesiastica historia Ruphini, vel vt alij dicunt Eusebij Cæsariensis tãgit aliqualiter de ista progenie ex doctrina Aphricani, qui fuit proximus temporibus Christi, dicens, quod Idumæi latrones de templo Apollinis æditui quod adhærebat muro vrbis Ascalonis, cum cæteris spolijs rapuerunt quendam Antipatrũ Herodis filium, qui in Ierusalem deductus in amicitiam Hyrcani Pontificis peruenit cuius principatum defuncto ipso Hyrcano, cum ipso regno Iudææ pro Herode filio suo per ambitionẽ à Romanis accepit. Dicit autem idem Aphricanus, q̃ a quibusdã
G cognatis Christi, qui tempore suo manebãt, accepit, quòd illo tempore omnes Hebræorum progenies in arcanis templi secretioribus habebantur, in quibus etiam alienigenarum quorundam continebantur origines; sicut Achio ex Ammonitis, & Ruth ex Moabitis. Herodes verò, cùm ad summam potestatẽ venisset, videns per hos libros se ignobilem probari, existimans se nobilem posse videri, si nulli progenierum libri manerent, combussit illos. Aliqui tamen viri studiosi tenebant illos penes se in toto, vel ex parte conscriptos, & ex illis potuit constare progenies Christi, & aliorum. Ista dicit Aphricanus se accepisse a cognatis Christi, qui despoti, vel heriles, i. dominici appellatur, scilicet, ab ipso Domino cuius cognati erant. De hoc lib. 1. Ecclesia. Hist. cap. 7. Et concordat valde ista historia cum dictis sacræ scripturæ, cùm asserat fuisse istos libros in se-
H cretioribus archiuis templi. Nam dictum est, quod sacerdotes habebant curam de illis, & erant docti in eis, scilicet, quia libri erant penes eos in templo.

Quomodo Matth. habuit genealogiã Christi. quæ scrip.

De diuersitate genealogiæ Christi inter Matthæum, & Lucam? *Quæst.* *XXVII.*

Quæritur de diuersitate inter Matthæum, & Lucam quantum ad Christi genealogiam? Et dicendum, quod est diuersitas in septem. Primo in personis: quia alias personas ponit Lucas, & alias Matthæus. Secundo in progressu describendi, quia Matthæus scribit descendendo, & Lucas ascendendo. Tertio in modo: quia Matthæus dicit de quolibet, quòd talis genuit talem: Lucas verò nunquam vsus est hoc verbo, sed dixit, qui fuit. Quartò in
I tempore: quia Matthæus scripsit progeniem Christi ante eius conceptionem, & natiuitatem, id est, primo ponit genealogiam, quam natiuitatem. Lucas verò posuit genealogiam post annum trigesimum Christi. nam in principio eius dicitur quòd Iesus erat incipiens quasi annorũ triginta, vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli &c. Quinto in situ: quia Matthæus in principio libri, Lucas post baptismum. Sexto in statu, quia Matthæus ponit statum in Abraham: Lucas ponit statum in Deum. Septimo in numero: quia Matthæus ponit quadraginta duas generationes, idest, quadraginta duas personas: Lucas ponit septuaginta, & septem. Quantum ad primum, scilicet, de personis sunt variæ opiniones. Quidam dixerunt, quòd eædem sunt personæ, quæ ponuntur a Luca, & Matthæo,
K licèt sub diuersis nominibus, sicut multoties idem homo habet plura nomina. Hoc refert Gregorius Nazianzenus. Sed non stat. Primò, quia necesse est esse diuersas personas, quia Matthæus dicit, quod Dauid genuit Salomonẽ: Lucas dicit, quòd Nathan fuit Dauid, ac si dicat: Dauid genuit Nathan: quia ponit generationem ascendendo, & tamen Salomon, & Nathan non sunt idẽ, homo, sed duo fratres filij Dauid. 1. Paralipom. 3. Secundo quia dato, quòd cõcederemus de aliquibus, quòd essent binonymi, & in illis discordarent, esset saltem in paucis, & in ceteris concordaret, & tamen sunt quadraginta duæ generationes, in quibus nihil concordant: ergo non sunt eædem personæ narratæ ab vtroque. Tertio patet, & efficacius. Quia si essent eædem personæ, etiamsi concederemus in omnibus variari nomina, quod non est verisimile, tamen saltem essent tot personæ a Dauid vsque ad Christum per lineam Matthæi, sicut per lineam Lucæ, & tamen a Chri-

sto

sto vsque ad Dauid in genealogia Matthæi sunt viginti octo generationes, scilicet, ditæ quaterdenæ, & tamē Lucas ponit à Christo vsque ad Dauid quadraginta & duas generationes. Et si dicas, quòd Matthæus omisit aliquos nihil confert: quia solùm omisit tres Reges, vt supra declaratum est, & sic essent solùm triginta vna generationes expressis illis tribus: Lucas tamen ponit quadraginta duas, & sic non possent esse eædem personæ vtrobique. Alij dixerunt, quòd Matthæus scripsit Christi generationem veram, scilicet, à quibus descēdit secundùm carnem: Lucas posuit generationem putatiuam. Vnde incœpit dicere, vt putabatur filius Ioseph. Vocatur generatio putatiua: quia quidam Iudæi putauerunt, quod Christus id est, Messias propter peccata regum nō descenderet de Dauid per lineam ipsorum regum; sed per lineam aliorum priuatorum hominum. Sed dicetur, quod non stat: quia genealogia Christi ponitur ad probandum, quod ipse descendat de illa progenie, de qua Prophetæ dixerant Messiam futurum. Ad hoc ergo nihil proficiebat genealogia nisi quæ vera esset, & manifesta, vt ex illa probaretur intentum. Genealogia autem putatiua nihil probat. Secundò patet, quia aut Lucas sciebat veram Christi progeniem, aut nō. Si nesciret, posset dici, quòd scriberet istam tanquā putatiuam. Et hoc non stat, quia tunc mentiretur Euangelista, vel deciperetur credens se scribere veram progeniem, cùm non scriberet. Si autem sciret veritatem, omnino erat superfluum & inutile scribere generationem putatiuam cum non sit aliquid aliud putare nisi Messiam nō descensurum à Dauid per reges, sed per alios. Non tamen putabant determinatè, quòd potius descenderet per illos, quam per alios. Lucas tamē determinatè scripsit Christum descendisse per Nathan: ergo non intendebat ponere putatiuam. Tertiò patet: quia ista non satisfaciunt literæ. Nā si essent istę duę generationes omnino distinctę, scilicet vna vera, & alia putatiua, non possent se reducere ad vnum, & tamen tam Lucas, quā Matthæus reducunt se ad Ioseph: ergo quilibet ponit veram progeniē. Motiuum eorum, scilicet quia dixit Lucas, qui putabatur filius Ioseph, nihil confert. Nā non dixit hoc ad signādum se scribere generationem putatiuā, quę ad nihil erat vtilis: sed ad innuendum, quòd homines communiter credebant de Christo, scilicet quòd putabant eū esse filium Ioseph. Nam, & discipuli sui, sic putabant à principio. Ioan. 1. c. Nā & Philippus dixit ad Nathanael: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ inuenimus Iesum filiū Ioseph à Nazareth. Alij dixerunt, quòd vnus Euāgelista posuit Christi verā progeniē secundùm carnem, & alius posuit progeniē spūalem, scilicet quia omnes viros iustos dixit esse patres Christi: quia sunt patres propter similitudinē honestatis. Dicendū, quòd non stat. Primò, quia non proderat talis descriptio, cùm vt dictum est genealogia scribatur ad probandum Christum descendere de stirpe illorum, de quibus Messias venturus prænunciabatur: & ad hoc nihil cōfert talis descriptio. Secundò patet: quia si hoc intenderet aliquis Euangelista: poneret omnes Prophetas, & viros sanctos in Christi genealogia, quicunque fuerūt in veteri testamento: & tamē nulli ponuntur à Luca, nec Matthęo de illis Prophetis, & viris famosis. Tertiò patet, quòd tunc nullus malus poneretur in Christi progenie: & tamen siue in Lucā, siue in Matthæo describuntur in Christi progenie multi peccatores. Quartò, & clarius: quia si hoc intenderet aliquis eorum, non cōtinuaret aliquam lineam: quia viri sancti non fuerunt in eadem progenie, nec per eandē lineam, sed in diuersis progeniebus, & non continuatis: tamen ambo Euangelistæ ponunt lineas cōtinuatas. De Matthęo clarū est, quia ita describuntur istę generationes in veteri testamēto, sicut ipse eas describit, vt probatū est sup. De Luca patet, quia à Dauid vsq; ad Adam omnes generationes, quas ipse ponit, sunt continuatæ. Aug. autem in lib. de quęstionibus Euangeliorum ponit tres solutiones, & hoc specialiter quātū ad Ioseph, quia vnus dicit eum filium Heli & alius filium Iacob. Vna est, quòd vnus Euangelista nominauit patrem Ioseph, & alter auum eius, vel aliquem de cognatis maioribus. Alia est, quòd vnus posuit patrem naturalem Ioseph, & alius patrem adoptiuum. Alia est, quòd duo essent patres Ioseph,

A vnus legalis, alius naturalis, scilicet, quia duo haberent eandem vxorem, & ista causa vltima videtur esse verior. Considerādum pro hoc, quòd maxima diuersitas Lucæ, & Matthæi est: quòd Matthæus dixit Iacob esse patrem Ioseph, & Lucas dixit Heli esset patrem Ioseph. Non est autem possibile eundem hominem duos habere patres. Illud argumentum induxit Iulianus Apostata Imperator præcipue contra Euangelistas. Nam ille, cùm prius fuisset Christianus, & Ecclesiasticus vir, & Monachus, conuersus ad idola, & assumptiq; imperio maxime inuidebat Christo. Et cùm non posset Christianos extirpare, saltem conatus est rationibus conuincere eos falsa credere. Et ad hoc opus magnarum vigiliarum fecit commētarios scribendo, in quibus arguebat contra Euangelistas ex multis locis, in quibus videntur discordare, de quibus multa in
B historia tripartita. Et illud fuit vnum de præcipuis argumentis. Dicendum autem, quòd tollitur diuersitas, quia Matthæus scripsit generationem naturalem, & Lucas generationem legalem. Et non discordant Lucas, & Matthæus nisi ex Dauid vsque ad Christum. Nam ex Dauid vsque ad Abraham, ambo concordant: de Abraham, vsque ad Adam solus Lucas prosequitur. Ratio est, quia Lucas posuit vnum patrē legalem Ioseph: Matthæus autem posuit patrem naturalem: & postea describēdo amborum lineas, nō concurrunt in vnum, vsque ad Dauid: ideo ibi ambo concordant. Poterat autem accidere, quòd concurrerent illę lineę ante Dauid: & tunc concordarent Euangelistæ ante Dauid. Sed dices, quid si non concurrent illæ lineæ ante Dauid? Dicendum, quòd esse poterat: & tunc Lucas nō scripsisset progeniem per talem pa-
C trem legalē. Vt autē sciatur quid sit pater legalis, & quid naturalis: dicendum, quòd Deus iusserat Deut. 25. cap. quòd moriente aliquo sine filijs, & manente vxore, & aliquo fratre eius minore, quòd ille acciperet vxorem defuncti, & suscitaret semen defuncto, scilicet, vt gigneret aliquem filium, qui computaretur de linea, & progenie defuncti, & sic videretur ille nō fuisse mortuus sine filijs. Et tunc iste natus erat filius naturalis illius, qui eum genuit, erat autem filius legalis defuncti, cui suscitabatur semen, & cui succedebat in hæreditate. Et sic cùm talis describeretur in libris genealogiæ, de quibus supra dictū est, poterat describi in linea patris naturalis, vel in linea patris legalis. Ita fuit hic, quia Matthęus posuit Ioseph in linea patris sui naturalis: quia dixit eum filiū Iacob: Lucas posuit eum in linea patris legalis, & dixit eum filium
D Heli. Modus autē fuit, quia Matthæus dicit patrē Iacob fuisse Mathan, & Lucas dicit patrē Heli fuisse Mathat. Isti autem duo erant de stirpe Dauid, licèt per diuersas lineas. Quod, quia vterque Euangelista reducit progeniem ad Dauid. Et habuerunt isti duo vnam, & eandem vxorem successiuè, quę dicta est Iescha, quam primò habuit Mathat, & genuit ex ea Heli, & quia vidua secundùm legem nō prohibetur nubere, accepit eam postea in vxorē Matthan, & genuit ex ea Iacob. Et sic Heli, & Iacob erant duo fratres vterini: Heli maior, Iacob minor. Accepit aūt Heli vxorem, & mortuus est sine filijs, & tūc Iacob frater eius minor secundùm legem suscipere tenebatur vxorē illius ad suscitandū semen fratri suo defuncto, & accepit illam, genuitque ex ea Ioseph virū Mariæ. Et sic Ioseph erat filius naturalis Iacob, & filius legalis
E Heli. Matthæus autē secutus est lineam patris naturalis: Lucas autem lineam patris legalis. Ratio est, quia secundùm Hebreos tales poterāt describi in linea vnius patris, vel alterius. Et hoc est, quia vt supra declaratum est, isti libri genealogiarum erant pręcipuè propter hæreditates, & honores debitos aliquibus secundum progenies suas. Iste autem filius legalis generaliter succedebat defuncto, siue in possessionibus, siue in honoribus. Succedebat etiā interdum patri naturali, scilicet, quando ille non haberet alios liberos, ideo poterat poni in linea vtriusque. Considerandum tamen, quod quidam decipiuntur circa hoc, scilicet putantes, quod Matthæus posuerit omnes patres naturales. Lucas autem posuerit omnes patres legales. Sed non est verum, quia solùm oportet poni vnicum patrem legalem, cùm respectu vnius personæ sit tota veritas, scilicet, respectu Ioseph cuius pater naturalis fuit Iacob,

Quis sit pater legalis, & naturalis?

Iacob, quem ponit Matthæus, & omnes superiores sunt adinuicem patres naturales. Heli enim, quē Lucas posuit, fuit pater legalis Ioseph, & tamen Matthat fuit naturalis Heli, & Leui fuit pater naturalis Matthat, & sic de omnibus sequentibus vsque ad Nathan filium Dauid. Nam ibi, scilicet, in Dauid concurrunt linea Matthęi, & Lucę, ideo Lucas vnicum patrem legalem posuit, & ceteros naturales, Matthæus autem nullum legalem: sed omnes naturales. Secunda diuersitas Lucæ, & Matthæi erat in progressu, scilicet, quia vnus describit ascendēdo, & alius descendendo. Ratio est: quia homo habet se ad Deum dupliciter, scilicet, vt ab eo venit, & ad eum vadit. Et Euangelistę signauerunt ista duo in Christi generatione: quia vnus, scilicet, Matthæus deducit illum ad nos: alius scilicet Lucas reducit illum in Deum, vt magis declaratum est supra in prologo Hieronymi super Matthæū in quadam quæstione. August. libro secundo de Cōcordia Euangelistarum dicit, quòd Matthæus intendebat significare Christum, vt personam Regalem, Lucas describit illum, vt personam Sacerdotalem: ideo Matthæus ponit Christum, vt venientem ad assumendum nostra peccata in quantum per carnis originem similitudinē carnis peccati assumpsit: Lucas autem designat Christum, vt lauantem peccata nostra, quòd pertinet ad Sacerdotem, per quam ablutionem in Deum redimus: ideo ascendendo descripsit. Et ob hoc Matthæus fecit descendere Christum à Dauid, per Salomonem in cuius matre, scilicet, Bethsabee Dauid peccauit, & Lucas fecit ascēdere Christum per Nathan ad Dauid, quia per Prophetam huius nominis, scilicet per Prophetam Nathan, qui missus est à Deo ad expiationem peccati Dauid. 2. Reg. 12. c. Tertia diuersitas est in modo: quia Matthæus dicit genuit, & Lucas dicit, qui fuit. Ratio diuersitatis est: q̃a Matthęus posuit lineam naturalem, in qua vnus gignit alium verè: Lucas posuit lineam patris legalis, qui non gignit, cùm sit defunctus: sed ille, qui nascitur reputatur filius eius: ideo dicitur, qui fuit, scilicet, filius talis, vel talis: licèt eum non genuerit. Hoc dicitur in lib. Eccle. Historiæ lib. 1. cap. 7. Quarta diuersitas fuit in tempore, quia Matthæus ab exordio, & Lucas ab anno trigesimo. Quia Matthęus ponit exordiū Christi nascendo, & tunc generatio præcedit omnia: Lucas ponit genealogiam nos in Deum reducendo, & hoc non fit nisi per gratiæ cōplementum: ideo ponit illam post annum trigesimum, quę est ætas robustissima, & ob hoc Lucas posuit genealogiam post baptismū. Quinta diuersitas fuit in situ: quia Matthæus posuit genealogiam à principio: & Lucas in baptismo. Nam, cùm Christus ponatur à Luca, vt Sacerdos, qui est minister expiandorum criminum, & per baptismum primo tolluntur crimina, cōuenienter in baptismo est posita genealogia. Matthæus autem, quia naturalem intendebat generationem, debuit præponere eam omnibus. Sexta diuersitas fuit in statu: quia Matthæus posuit statum in Abraham, & Lucas in Deo: quia cum Matthæus intendat generationem secundum carnem, & Christus non est filius Dei secundùm carnem, posuit statum in Abraham, qui secūdùm promissionē est primus pater eius: Lucas posuit statum in Deo: quia per expiationem criminum, cuius minister est Sacerdos, qualē Lucas repræsentauit Christum, efficitur homo filius Dei per adoptionem. Septima diuersitas est in numero: quia Matthæus quadraginta duas: Lucas verò septuaginta septem. Considerandum autem, quòd August. lib. 2. de Concordia Euangelistarū volens dare causam mysticam istius numeri, dicit generationes Christi in Matthæo fuisse quadraginta, scilicet, quia Iechonias bis ponitur ante transmigrationē, & post, & tamen est vnus, & sic tollitur vna generatio. Christum etiam non oportet computari, & tollitur alia, sic manent quadraginta, & dicit, quòd numerus quadraginta pertinet ad statum præsentis vitæ, quam sub Christo regnante per quatuor mundi partes ducimus: quia quadraginta ex quatuor nominatur etiam decem, & rursus decem ex quatuor surgit, scilicet, ex processu ab vnitate vsque ad quatuor: quia vnum, & duo, & tria, & quatuor simul sumpta decē efficiunt. Vel dicit significari quatuor Euāgelia, in quibus sub Christo viuimus. Dicendum tamen,

F quòd generationes non possunt poni pauciores, quā quadraginta, & duæ: quia Matthæus infra in litera dicit eas esse totidē, scilicet ter quatuordecim. Quòd autem dicitur de Iechonia fuisse eundem, scilicet filium Iosiæ ante transmigrationem Babylonis, & illum esse patrem Salathiel post transmigrationem Babylonis, non potest stare: quia supra probatum est, quòd necesse sit illos esse duos. Hierony. autē dicit generationes esse quadraginta duas, & quòd duo fuerūt Iechoniæ pater, & filius, vt diximus, & iste numerus signat statum præsentis Ecclesię laboriosum: quia quadraginta duo conficitur ex senario ducto in septenarium, scilicet, sexies septem. Sex significat laborem præsentis vitæ, & septenarius significat quietem futuræ, vel poterat dici, q̃ significat laborē totus numerus. Quia sicut Israelitæ, per quadraginta duas mansiones cū
G magnis laboribus, & difficultatibus venerunt in terram promissionis. Numeri 33. c. ita nos per quadraginta duas generationes speramus ire in beatitudinem. Nā per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Actu. 14. c. Et Christus dixit: Arcta est via, quę ducit ad vitam, infra 7. c. Lucas posuit septuaginta generationes, p̃ quas designantur vniuersitas criminum. Nam conficitur septuaginta & septem, ex vndecim, ducto in septē. Septem significat vniuersitatem, vndecim significat transgressionem, vel peccatū, quia denarius est numerus iustitiæ propter decem præcepta legis, per quæ homo iustificatur. Vndecim primò transgreditur super decem, ideo significat trāsgressionem iustitiæ, siue peccatū. Et sic septuaginta & septē significat vniuersitatē peccatorū: quę vniuersa Christus in quantum Sacerdos abstulit: ideo Lucas, qui
H Christum vt Sacerdotem repræsentauit: per septuaginta & septē eius genealogiam descripsit. Dicendum autem, quòd istę omnes sunt causæ mysticæ, quas quilibet potest applicare pręsupposita re. Causæ tamen veræ, & motiuę, quare Matthæus posuit quadraginta duas, & Lucas posuit septuaginta, & septē, non fuerunt istæ: sed Matthæus posuit quadraginta duas, quia ipse incipere debebat in Abraham, cùm intēderet probare Christum esse filium Abrahæ, ab Abraham tamen vsque ad Christum nō sūt nisi quadraginta duę generationes: omissis illis tribus Regibus, qui ex causa tacētur. Ideo etiam si voluisset ponere plures generationes, non potuisset, quia nihil erat, q̃ poneret. Lucas autem, qui intendebat completissimam ge-
I nerationem Christi ponere, oportebat, quòd deduceret ipsum vsque ad Adam. Et non sunt nisi septuaginta, & septem generationes mediæ. Si autem fuissent à Christo vsque ad Adā solùm quinquaginta, & quinq; generationes, non potuisset ponere plures Lucas, & si fuissent cētū, oportebat oēs illas poni, & tamen quodcunque ille poneret, nos inquireremus causam figuralem, & applicationē pro illo numero. Ideo nō sunt illæ causæ motiuæ. Omnes diuersitates supra assignatæ inter Matthæum & Lucam sunt paruæ, præter primam de diuersitate personarum. Et id, quod ibi diffiniuimus, tenet Aphricanus, q̃ fuit vicinus temporibus Apostolorum: idem Historia Ecclesiastica lib. 1. cap. 8. & Hiero. super Matthæum; & August. in lib. de quęstionibus Euangelij, & de his tangit S. Thomas 3. parte Summæ. quæst. 31. art. 2. & 3.

Ad quid Matthæus istam genealogiam scripserit, cum
K *non sit Christi, sed Ioseph? Quæst. XXVIII.*

QVæritur, ad quid Matthæus descripserit istam genealogiam? quia ista non est genealogia Christi, sed Ioseph; vt patet ex litera. & Christus nō est filius Ioseph, nec alicuius viri. Quidam dicunt, quòd Matthæus conabatur ostendere Iudæis Christum esse de semine Dauid, & Abrahæ, de quo semine prædixerant Prophetæ Messiam futurum. Si autem diceret Christum conceptum de Spiritu Sancto: non constaret Iudæis, quomodo Christus erat de semine Dauid: immo putarēt ipsum de adulterio; sicut asseruerunt. Ideo voluit innuere eis, q̃ Christus erat filius Ioseph. Et sic apparet manifestè ipsum esse de semine Dauid. Et postea, hoc supposito poterat declarari, quomodo Christus erat natus de Spiritu Sancto. Dicendum, quòd hoc non stat. Primò: quia Matthæus

asereret

asseret mendacium in fide, quod est periculosissimum super omnes errores, maximè quia tolleret in hoc Christi dignitatem, dicens eum de viro genitum, & non esset talis liber recipiendus in Sacra Scriptura. Nec obstat, quod hoc faceret ad ostendendum Christum esse de semine David, quia verum non potest probari ex falso probatione directa: maxime, quia non est faciendum malum, vt bona eueniant, ad Roma. 3. capit. Secundo patet; quia hoc non côuenit intentioni Matthæi, nec per hoc poterat persuadere Iudæis. Nam, quid proderat, quòd Matthæus innueret Christum esse filium Ioseph, cùm immediatè in litera asserat, quod antequam conuenirent, inuenta est Maria habens in vtero de Spiritu Sancto? Nam si Matthæus hoc tacuisset: poterat credi, quod vellet innuere Christũ esse filium Ioseph. Quia tamen immediatè expressit contrarium, non potest hoc dici, quia sic nihil persuaderet Matthæus, & ostenderet contradictionem in verbis suis. Tertio patet, quia non solum Matthæus non voluit innuere Christum esse filium Ioseph, sed etiam expresse voluit ostendere eum non pertinere ad Ioseph. Nam de omnibus superioribus dicebat, quod talis genuit talem, scilicet, Mathan genuit Iacob, & Iacob genuit Ioseph, & non subdidit Ioseph genuit Iesum, quod dicere debuisset, si innuere vellet Christum esse filium Ioseph, & tamen dixit hic alio modo, quàm in omnibus superioribus, scilicet, Iacob genuit Ioseph virum Mariæ: quasi dicat non patrẽ Christi, sed solùm virum Mariæ. Et sequitur, de qua natus est Iesus, quasi de illa natus est, & non de Ioseph. Et quia dubitaret aliquis quomodo de illa nasceretur, & non de Ioseph, subdidit Matthæus modum dicens, Christi autem generatio sic erat, scilicet. Cum esset desponsata Maria mater eius Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto. Ergo non intendit Matthæus innuere Christum esse filium Ioseph; sed potius cum magna diligentia voluit declarare nõ esse filium eius. Quarto patet, quia istud aliqualiter haberet locum in Matthæo, qui prius posuit Christi genealogiam, quàm conceptionem eius de Spiritu Sancto, scilicet, quod persuaderet primo, quod falsum erat, vt probaret Christum esse Messiam de semine David, & postea diceret veritatem, scilicet, eum conceptum de Spiritu Sancto: sed in Luca non habebat locum, quia Luc. 1. c. ponit, quod Christus conceptus est de Spiritu Sancto, & Luc. 3. c. describitur genealogia Christi per Ioseph sicut hic: & tamen Lucas non poterat hoc intendere, cum prius contrarium dixisset: maxime, quia ipse dixit de Christo, quod putabatur esse filius Ioseph: in quo ostendebat hoc non esse verum, sed sic putari à populo. A principio ergo, cùm Euangelistæ describunt Christi progeniem per Ioseph, non intendunt innuere Ioseph esse patrem eius. Quinto patet, quia illud etiam posset esse verisimile, si forte ista scripta Matthæi danda erant Iudæis antequam crederent: vt sic ex principio eorum constaret Christum esse de semine David, supposito eum esse filium Ioseph: & tamen Matthæus non scripsit Euangelium nisi Iudæis iam credentibus in Christum, & tenentibus de eo omnia, quæ tenenda erant: volens relinquere eis istud Euangelium in memoriam, quando recessit de Iudæa, vt patet supra in prologo Hierony, scilicet, Matthæus cum primo & in alio prologo, qui incipit: Plures fuisse. Illis autem non oportebat innui Christũ esse filium Ioseph, cum ipsi iam firmiter crederent natum solùm de Spiritu Sancto sine viro. Ergo non fuit ista intentio Matthæi. Dicendum ergo, quod Matthæus posuit genealogiam Ioseph, quia ille erat vir Mariæ. Et probando Ioseph esse de semine David, probabatur esse Mariam de semine David, & consequenter ipsum Christum. Hoc est, quia Dominus iusserat, quod quilibet acciperet vxorem de tribu sua, & familia: & non de aliena. Numeri. 36. capitulo. Et sic cum Ioseph esset vir Mariæ, & esset de tribu Iuda, oportebat Mariam esse de tribu Iuda. Et si erat Ioseph de familia, vel domo David, necesse erat Mariam esse de illa familia. Immo esset sub familia David alia familia domus magis particularis, & esset de illa Ioseph, esset quoque de illa Maria. Sed tunc dicetur. Quare non fuit descripta progenies Mariæ per se? Dicendum, quod

A non erat consuetudo apud Iudæos, quod scriberentur progenies feminarum, sed solùm virorum: & in libris genealogiarum, de quibus supra diximus, nulla femina ponebatur: etiam quando fiebant numerationes populi, nũquam enumerabantur feminæ, sed solum viri: sicut dicitur Exod. 12. capit. quod fuerunt in exitu de Ægypto sexcenta millia peditum, absque paruulis, & mulieribus. Et Numeri. 1. & 26. cap. cum bis Deus iussit numerari Israelitas: soli viri numerati sunt. Sic etiam, quando David numerauit populum. 2. Reg. 24. c. & 1. Paralipom. 21. cap. Et istud etiam hodie obseruatur, quod feminæ nunquam numerentur: quia ipsæ non sunt pars populi, vel polinæ: nisi in quantum sunt matres virorum. Et tamen, licèt non scriberentur progenies earum, non poterat dubitari de aliqua ipsarum. Nam quando femina erat in domo pa-

B tris, cum esset de familia eius, constabat de progenie ipsius. Si autem esset in domo viri, constabat de progenie eius per virum, cum necesse esset virum & vxorem esse de eadem familia, & tribu: ideo nihil differebat probari progeniem feminæ per patrem, vel per virum. Et sic nihil differebat, progeniem Mariæ scribi per patrem suum Ioachim, vel per virum suum Ioseph. Sed obiicietur, quod Christus non potuit esse de stirpe David, quia fuit de tribu Leui. Nam Maria erat cognata Elisabeth. Lucæ. 1. cap. & Elisabeth erat de filiabus Aaron. eod. capit. Ergo erat Maria de filiabus Aaron, & consequenter Christus de tribu Leuit. Istud argumentum facit Faustus Manichæus ad probandum, quod Christus non fuerit de semine David. Respondet huic argumento Gregorius Nazianzenus: quod num diuino factum est, vt genus Regium stirpi

C Sacerdotali iungeretur: vt Christus qui Sacerdos & Rex erat, de vtraque tribu secundum carnem nasceretur. Et satis faciliter hoc contingere poterat, scilicet, quia viri de tribu Iuda, aliquando accipiebant vxores de tribu Leuit. & è contrario: & sic cum Domina nostra esset de stirpe Iuda, directè aliquis de auis, vel proauis eius accepisset aliquam vxorem de tribu Leui, & ex illa parte poterat Maria esse cognata Elisabeth. Cùm autem obiicitur ab istis, quod non licebat fieri copulam de diuersis tribubus, dicunt quod speciale fuit in tribu Iuda, & Leui: quod illæ duæ tribus iungerentur. Nam Aaron, qui fuit primus Sacerdos, in tribu Leui accepit in vxorem Elisabeth filiam Aminadab sororem Naasson. Exo. 6. cap. Et tamen Aminadab, & Naasson fuerunt de tribu Iuda, vt patet hic in litera, & Ruth. 4. immo fuerunt principes in illa tribu.

D Numeri. 1. & 2. & 7. cap. Sed dicendum, quod ex hoc nihil colligitur, quia illud fuit ante legem datam, quia lex data de non coniungendo diuersas tribus in matrimoniũ, fuit in deserto, & tamen Aaron in Ægypto accepit Elisabeth filiam Aminadab in vxorem, qui Aminadab ibi mortuus est, vt declarauimus supra in litera. Et dato, quod exierit de Ægypto, non potuerit viuere nisi vno anno post exitum, vt ibi probatum est. Et sic in Ægypto acceperat vxorem. Adhuc tamen dicendum, quod post legem datam licebat viris de tribu Iuda accipere vxores de tribu Leui, & Leuitis è cõtrario. Nam Ioiada summus sacerdos accepit in vxorem Iosabâ filiam Regis Ioram. 4. Reg. 11. c. & 2. Paralip. 21. c. Et tamẽ Ioram erat de tribu Iuda, & de stirpe David, vt patet hic in litera. Nõ est cogitandũ, ꝙ soli tribui Leui licebat accipere vxorẽ de qualibet tribu,

E alijs tñ tribubus inter se non licebat contingere matrimonia. Ratio est, quia ista lex data est pp hæreditates, quia si viri de vna tribu acciperent vxores de alia tribu miscerẽtur hæreditates, & transirent de vna tribu in aliã. Sic conquesti fuerunt filij Manasse propter filias Salphaad dicẽtes, ꝙ si illæ nuberẽt quibus vellent, trãsiret hæreditas earũ, quæ erat de tribu Manasse ad aliã tribũ, de qua viros acciperẽt: & Deus dixit, vt nuberẽt filiæ Salphaad, quibus vellet, dũ tñ essent de sua tribu, vel familia: vt non trãsiret hæreditas ad aliam tribũ, vel familiã. Et sic fecerunt, quia acceperũt filios patrui sui in viros. Nu. 36. c. Et ibi data est lex illa generalis. In tribu aũt Leui non erant aliquæ hæreditates. Numeri. 18. c. & Iosue. 13. c. & sic feminæ illius tribus non poterant succedere in aliquibus bonis immobilibus. Ideo licèt acciperentur à viris cuiuscunq; tribus, non

sequebatur aliqua confusio hæreditatum, sic etiam si Leuitæ acciperent vxores de quacunque tribu, cum ad illas non pertineat succedere in aliquibus bonis immobilibus existente aliquo filio, Numeri.37.c.non sequebatur confusio hæreditatum. Sciendum tamen, quòd interdum ad fœminas istarum tribuum pertinebat successio in bonis paternis. Nam Numeri.27.c.statuit Deus, quod si quis haberet aliquem filium, etiam si haberet multas filias: solus filius succederet in bonis immobilibus. Nullo autem existente filio, succedebant filiæ per partes equales. Quando autem tales fœminæ essent in aliqua tribu, non possent Leuitæ accipere illas in vxores, sed tenebantur illę accipere viros de tribu, & familia sua: sicut patet de filiabus Salphaad. Numer.36.c. Item, quia si Leuitæ acciperent tales vxores, filij earum succederent in illis bonis: illi tamen erant Leuitæ, cùm essent filij Leuitarum: & sic Leuitæ haberent possessiones, sed hoc Deus prohibuit Numeri.18.& Iosue.13. Ergo non poterant Leuitæ accipere tales vxores, sed solùm illas, ad quas nulla pertinebat successio. Stante ergo hoc, Beata Virgo poterat esse de tribu Iuda, & habere cognatam de tribu Leui duobus modis. Vno modo, quod pater Elisabeth esse de tribu Leui, & acciperet aliquam vxorem de tribu Iuda, de qua nasceretur Elisabeth, & mediante illa esset cognata Maria Elisabeth. Alio modo, quod Ioachim pater Mariæ acciperet vxorem de tribu Leui, cum ipse esset de tribu Iuda, & per illam esset cognatio. Et istud secundum magis tenetur, quia volunt multi, quod Anna mater Dominæ nostræ fuit de tribu Leui, sed non differt quantum ad præsens quis modus fuerit. Et sic tollitur argumentum Fausti hęretici. Aug. tamen respondet contra eum lib.26. cõtra Faustum: dicebat enim Faustus, quod Ioachim pater Mariæ fuit de tribu Aaron, & asserebat hoc per quasdã scripturas Apochryphas. Dicit autem Aug. quod etiamsi Ioachim fuerit de stirpe Aaron, sicut volebat Faustus, poterat tamen esse Anna vxor sua de tribu Iuda, & sic Maria esse de tribu Iuda aliquo modo. Et hoc sufficiebat ad intentionem Matthæi. Sciendum, quod à principio in Ecclesia fuit magna discordia, & quæstio suscitata à quibusdam propter Christi genealogiam, scilicet, quomodo descenderet de Dauid. Et sicut erat tempore Augu. quod Faustus hæreticus volebat probare per quasdam scripturas Apocryphas Christum non esse de semine Dauid: ita & tempore Pauli erat ista cõtentio genealogiarum, quam Paulus iudicauit inutilem, & omnino omittendam: sicut patet ad Titum.3. scilicet: Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita: sunt enim inutiles, & vanæ. Sed adhuc restat magnum dubium in hoc, quia cùm quilibet vir de tribu Iuda, vel de quacunque alia posset accipere vxorem de tribu Leui, poterat esse, quod licet Ioseph esset de tribu Iuda, acciperet vxorem de tribu Leui: & ita non repugnat Mariam esse totaliter de tribu Leui, & cùm Christus solum sit de Maria secũdum carnem, & non de Ioseph, esset totaliter Christus de tribu Leui, & non pertineret ad Dauid, nec ad tribũ Iuda. Dicendum, quod nobis satis constat Mariam esse de tribu Iuda, quia credimus Christum verum Messiam. Et si Messias de semine Dauid esse debebat, Ioan.7.c. non erat tamen Christus de semine aliquo nisi de quo Maria: ergo erat illa de stirpe Dauid. Si tamen nos consideremus solùm quomodo ex hac genealogia probatur Christum & Mariam esse de stirpe Dauid: dicendum, quod probabatur tempore Matthæi. Nunc autem non procedit probatio. Patet hoc, quia quando Matthæus scripsit, superuiuebant plurimi qui Christum viderant, & cognoscebant patrem Mariæ, & cognationem eius: & illis constabat Mariam esse filiam Ioachim, qui non erãt de tribu Leui, sed de tribu Iuda: & quod Ioseph vir Mariæ, & Ioachim pater Mariæ pertinebant ad eandem familiam: & ista non poterant negari, cum viderentur. Quo supposito, probatio ista procedebat necessario. Ad nos autem non est probatio necessaria, eo quod nobis non constat, quod pater Mariæ, & vir eius essent de eadem progenie. Dico autem, quod non constat ex litera Matthęi, nec Lucæ: ideo nos credimus, quia scriptum est: & non tanquam probatio nos cogat. Sed tunc

An Maria fuerit de tribu Iuda?

F dicetur, quod inutiliter scripta est genealogia Christi, quantum ad illos, quibus Matthæus scripsit, non erat necessaria, quia eis constabat per euidentiam rei: quantum ad nos non probat, ideo est inutilis. Dicendum quod est vtilis: immo necessaria genealogia ista, tam quantum ad illos, quam quantum ad nos. De illis patet, quia licèt constaret eis, quomodo pater Mariæ, & vir eius essent de eadem progenie, tamen de tota progenie cuiuslibet illorum vsque ad Dauid, vel Abraham deducendo non poterat constare nisi per scripturas: ideo Euangelistæ debuerunt totam Christi progeniem ascribere ab Abraham, vel saltem à Dauid, vsque ad Christum. Et tunc Iudæi poterant conferre istam genealogiam libris genealogiarum totius Israel, qui erant in templo, de quibus supra dictum est, & ita erat illis ista probatio necessaria, & sufficiens. Pro nobis autem ista genealogia est vtilis dupliciter: vno modo, G quia dato, quod per eam non fiat nobis probatio: cum tamen credamus Euangelistam vera dixisse, est vtile, quod sciamus, qui sunt illi, per quos Christus descẽdit à Dauid, vel Abraham. Alio modo est vtilis modus probationis. Quia licèt non faciat nobis probationem directam, facit probationem, vel præsumptionem. Nam, cum sciamus istud Euangelium fuisse scriptum ad probandum Christi genealogiam, & scriptum tempore illorum, qui sciebant veritatem, & poterant repugnare, si Euangelista falsum dixisset, vel non bene probasset: & tamen nõ restiterunt, sed acceptauerunt Euangelium. Ergo apparet, quod bene probabat. Et sic vtilis fuit quantum ad nos. Etiam fuit valde vtilis genealogia ad respondendum calumnijs infidelium, vel hæreticorum: qui dicerent Iesum non fuisse H Messiam, quia debebat esse de semine Dauid, & nõ fuit. Nunc autem, cum nos habeamus genealogiam, dicemus eis modum, quo Christus descendit de semine Dauid: si autem dixerint ista falsa, vel conficta: remittemus eos ad libros genealogiarum, de quibus supra diximus. Et sic licèt per hoc non probemus, tamen sufficienter calumniam excludimus: & hoc est vtile.

Genealogia Christi nobis est vtilis.

Omnes itaque generationes ab Abraham, vsque ad Dauid generationes quatuordecim, & à Dauid vsque ad trãsmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & à transmigratione Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto.

I [Omnes itaque generationes.] Hic ponitur genealogiæ recapitulatio, & assignatur, quomodo sint quadraginta duæ generationes, id est, quadraginta duæ personæ distinctæ per tres quaterdenas, & dicitur. [Omnes ergo generationes ab Abraham, vsque ad Dauid generationes quatuordecim.] ista est prima quaterdena, quæ incipit ab Abraham, & terminatur in Dauid inclusiuè, ita quod Abraham, & Dauid computentur in ea, & inter ipsos sunt duodecim generationes. [Et à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim.] Et ista est secunda quaterdena, & incipit à Dauid exclusiue. Nam Dauid non est de ea, cum sit de prima: sed incipit in Salomone, & terminatur in Iechonia, siue Ioachim filio Iosiæ. Et in hac omittuntur tres Reges, scilicet, Ochozias, Ioas, & Amasias. Qui si ponerentur K essent à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis generationes decem & septem, & non esset quaterdena. [Et à transmigratione vsque ad Christum generationes quatuordecim.] Ista est tertia quaterdena, & incipit à transmigratione Babylonis, & incipit ab illo, qui primus de ista progenie genuit filium post transmigrationem in Babylonem. Et iste fuit Iechonias, siue Ioachim nepos Iosiæ. Et licèt ponatur Iechonias ante transmigrationem, & Iechonias immediate post transmigrationem, non est idem Iechonias, quia tunc pertineret ad secundam quaterdenam, & non ad tertiam, & inciperet tertia in Salathiel filio Iechoniæ, & sic essent solum tredecim generationes in tertia quaterdena. Debent ergo poni duo Iechoniæ, scilicet, pater, & filius: & vnus fuit vltimus

mus in secunda quater dena, & alius primus in tertia, & secundus Salathiel vltimus. Christus, & Maria non computantur: licèt dicatur: De qua natus est Iesus: cùm sint quatuordecim viri in hac progenie; & feminæ non computẽtur in progenie virorum: maxime, quia vir, & vxor reputantur eadem persona, cùm Christus dicat de illis, quòd non sunt duo, sed vna caro. Et tamẽ hoc est per copulam, quæ non fuit inter Mariam, & Ioseph. Quia tamen erant veri coniuges reputabantur vna caro. [Christi autem generatio.] Mattheus descripsit supra Christi genealogiam, in qua ostendit Christi veram humanitatem, hic ostendit eius Deitatem per modum conceptionis mirabilem. Et diuiditur in tria, quia. Primò ponitur Virginis miraculosa conceptio. Secundo ipsius Ioseph rationabiliter dubitatio ibi. [Ioseph autem vir eius.] Tertiò clara dubij certificatio ibi. [Hoc autem eo cogitante.] Circa primum dicitur. [Christi autem generatio sic erat.] Istud dependet ex præcedentibus, quia dixerat, scilicet Matthæus: Iacob genuit Ioseph virum Mariæ, quasi dicat non patrem Christi, sed virum Mariæ, id est, solùm erat vir eius, & subiunxerat. De qua natus est Iesus.] Id est, de Maria natus est Iesus, & non de Ioseph. Et quia dubitaretur quomodo poterat nasci de Maria sine Ioseph, quia putaretur natus de alio viro per adulterium, quod erat multo deterius, subdit hic modum, dicens. [Christi autem generatio sic erat.] Id est, fuit Christus genitus per Spiritum Sanctum, sicut immediatè subditur. [Cú esset desponsata mater eius Maria Ioseph.] Lucas exprimit illam fuisse virginem, dicens, quòd missus est Gabriel angelus ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph: Matthæus non expressit, sed ex eis, quæ scribebantur, cùm dicat, quòd antequam conuenirẽt inuenta est habens in vtero de Spiritu Sancto. Et sic præsupponitur esse incognitam viro: quia, si esset cognita viro, superfluum esset, quòd haberet de Spiritu Sancto, quia posset habere de viro. Et tamen Spiritus Sanctus nihil superfluum facit. Ergo non fuerat cognita viro, quando habuit de Spiritu Sancto. [Antequam conuenirent.] scilicet carnaliter. Ex quo innuit Christum non fuisse natum de semine virili, quia antequam Ioseph tangeret eam, conceperat. Non tamen ex hoc innuitur, quòd postea conuenerunt carnaliter: sicut aliqui hæretici putauerant, de quo infra dicetur. Nam asseruerunt Mariam habuisse alios filios post Christum de Ioseph. [Inuenta est in vtero habẽs de Spiritu Sancto.] Id est, inuenta est à viro suo, vel sponso Ioseph habens in vtero. Hoc inuenit, id est, cognouit Ioseph, quia vterus eius iam surgebat, crescente corpore Dominico, & non poterat occultari, quin esse prægnans. Et dicitur, quòd inuenta est habens in vtero de Spiritu Sancto. Non quidem, quòd Ioseph hoc inuenerit: immo potius contrarium putabat: quia credebat eam concepisse de adulterio. Et sic dicitur, quòd voluit eam occulte dimittere: & tamen si inuenisset, quòd erat de Spiritu Sancto nollet eam dimittere. Id quod ergo inuenit Ioseph, fuit, scilicet, quòd Maria habebat in vtero, & nõ inuenit, quod erat de Spiritu Sancto. Quia tamen sic erat, quod de Spiritu Sancto erat ille conceptus, dicit Euangelista, ꝙ inuenta est habens in vtero. Et cùm subditur de Spiritu Sancto, id est, & illud erat de Spiritu Sancto.

An beata virgo conceperit de Spiritu Sancto antequam sponsata fuit, vel post? *Quæst.* XXIX.

QVæritur, an Beata Virgo habuerit de Spiritu Sancto in vtero antequam sponsaretur, vel postquam desponsata fuisset? Aliquis dicet, quod ex litera apparet eam prius fuisse desponsatam: quia dicitur; Cum esset desponsatæ mater eius. Dicendum, quod ex hoc nihil probatur, quia hic non dicitur de tempore, quo cœpit habere in vtero, sed de tempore, quo inuenta est habens in vtero. Et fortè fuit duobus, vel tribus mensibus postquam conceperat: quando iam crescebat vterus manifestè. Poterat ergo esse, quod ante desponsationem conciperet, & post desponsationem Ioseph inuenirent eam habere in vtero. Dicendum tamen, quod concepit virgo post desponsationem, quia virgo concepit quando Angelus venit ad eam, dicens: Ecce concipies: Et tamen quando venit

A Angelus ad illam, jam erat desponsata. Luc. 1. cap. scilicet: Missus est Angelus Gabriel ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.

An licuerit Beatæ Mariæ nubere? *Quæstio* XXX.

QVæritur vlterius, an licuerit Beatæ Mariæ nubere? Quidam dicunt quod non, quia, ut ait August. in uouentibus uirginitatem non solum nubere, sed etiam uelle nubere damnabile est. Ipsa tamen uirginitatem uouerat. Ergo non licebat ei. Item quia committeret se periculo, quia uxor non habet potestatem corporis sui, sed uir, & è contrario. 1. Corin. 7. cap. Et si uir peteret debitum, teneretur reddere, & sic periret uirginitas. Et dato, quod nunquam peteret, cum tamen posset petere, & B ipsa obligaretur reddere, subijceret se periculo manifesto, ꝙ non licebat. Item quia quicunque contrahit, repugnat perfectioni uirginitatis, ad quam requiritur integritas mentis, & corporis. Respondent quidam, quod licuit Dominæ nostræ nubere, quia non uouerat uirginitatem, nec erat aliquod impedimentum. Ad hoc dicendum, ꝙ siue uoluisset, siue non, aliquod impedimentum erat in ea ad actum matrimonialem. Quia quando Angelus dixit ei, quod conciperet filium, Luc. 1. c. dixit ipsa: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Si tamen non haberet aliquod impedimentum ad nubendum non diceret: Quomodo fiet istud, sed potius consentiret præ desiderio talis filij, qualis ei promittebatur. Quidam dicunt, quod uoluit domina nostra uirginitatum antequam contraheret: & non contraxit, nisi quia certificata est de diui- C no consilio: scilicet, quod per matrimonium non impediretur uirginitas. Sed non stat, quia non solum ante matrimonium, sed etiam contracto matrimonio non erat certificata de hoc. Nam quando Angelus uenit ad eam, desponsata erat. Lucæ. 1. c. Et tamen quando dixit ipsa: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Ergo non erat certificata, an esset cognoscenda à uiro. Dicendum igitur, quod Beata Virgo ante contractum matrimonij non uouerat uirginitatem, sed proposuerat illam seruare, propositum autem non obligat, ideo licet homini resilire. Votum autem obligat: & ab hoc non potest homo licite recedere. Cum autem ipsa dixit Angelo: Quoniam uirum non cognosco, exponitur id est, quia proposui nunquam cognoscere. Cum isto autem proposito bene stat matrimonium, sed non cum uoto: Tamen adhuc uidetur, quod in D domina nostra plus fuerit, quia non solum ipsa contraxit, quasi liceret ei agere contra propositum, sed etiam post contractum matrimonium tenebat illud propositum, scilicet, quod non cognosceretur à viro. Ideo dicendum, ꝙ siue fuerit uotum, siue propositum, erat tale, quod repugnabat actui matrimonij. Et tamen domina nostra conabatur illud seruare etiam contracto matrimonio. Ideo, cum communiter Doctores dicant, quod Domina nostra uouit uirginitatem: potest dici, quod uouerat: non tamen fecit uotum solenne, sed simplex. Et illud non absolutum, sed sub conditione. Intelligendum autem, quod uotum uocatur solenne per aliquas cærimonias exteriores certas de iure: sicut est in uoto castitatis solennizato per susceptionem sacri ordinis: aut per professionem expressam alicuius religionis approbatæ: ut patet de uoto & uoti. re- E demp. c. unico in 6. In ueteri testamento si aliquod uotum solennizaretur fiebat per aliquas alias cærimonias. Votum simplex uocatur, quando quis sine aliqua solennitate uouit, siue in uoce exprimat, siue non. Licet aliqui putauerunt, quod esset necessaria expressio, quod falsum est. Votum solenne impedit contrahi matrimonium, & si de facto contractum fuerit dirimitur. Votum autem simplex impedit matrimonium fieri: si tamen quis contraxerit tenet, licet peccet contrahendo. Si Domina nostra uouisset solenniter, non contraheret. maximè autem, quia in ueteri testamento nulla mulier tale uotum emitteret, nec auderet emittere, quia reputabatur quędam maledictio sterilem esse, uel non dare operam proli. Sic Deus dixerat. Non erit apud te sterilis utriusque sextus Deuteron. 7. c. t. Nullus homo, uel mulier erit, qui uelit manere in sterilitate. Fuit ergo uotũ Dominæ nostræ simplex: & non fuit

Responsio auctoris. De votis beatę Maria.

Votum solemne, & simplex quid sit.

cognitum à parentibus suis. Nam si cognouissent nō permisissent eam vouere taliter, quia istud erat cōtra statum legis illius temporis, quòd aliqua mulier vellet manere in virginitate, immo reputabatur quasi infelix illa, quæ moriebatur in virginitate, scilicet, quia non potuerat suscipere liberos, sicut patet de filia Iepthæ Galaaditis, quam pater iugulaturus erat pro voto. Ipsa autem petiuit à patre, quòd concederet ei duos menses, vt plangeret virginitatem suam super montes Israel, Iudi. 11. c. Item considerandum, quod illud votum simplex non fuit determinatum ita quod totaliter ipsa vellet se obligare ad seruandam virginitatem, quia tunc non liceret ei nubere, quamuis si nuberet, teneret matrimonium, licèt peccaret: sed vouit sub conditione, scilicet, si Deo placeret, quod in virginitate maneret; quia aliàs nō recusabat virum accipere etiam ad copulam, vel qualitercumque. Ideo, licèt postea contraheret, non faciebat contra votum: quia illud non fuerat votum determinatum. Deo autē placuerat, quod nuberet, ideo licebat. Considerandum vlterius, quod dato, quod vouisset determinatè Domina nostra virginitatem ante desponsationem: non tenebat simpliciter illud votum, quia quacunque die constaret patri suo de illo, poterat irritare illud, si ipso die vellet irritare. Si autem differret post illum diem, manebat votum firmum. Numeri. 30. c. Ideo, licèt multo tempore tenuisset Domina nostra illud secretum, & postea constaret patri suo, poterat illud infringere, & non teneretur ipsa. Dicunt tamen communiter, quod Domina nostra post contractum matrimonij simpliciter emisit votum, scilicet, quia ipsa, & Ioseph reuelauerunt sibi mutuo intentiones suas. Et tunc de communi consensu vouerunt virginitatem. Sic dicit Magister. 4. sententiarum dist. 30. De matrimonio autem contracto dicendum, quod non repugnauit voto, tum quia votum non fuerat determinatè emissum: tum quia in contrahendo matrimonium non cōsentiebat Domina nostra in aliquid, quod repugnaret illi voto. Et tamen ēt non stantibus his licebat cōtrahere ei si pater suus iubebat, quia per hoc infringebatur votum. Quod tamen Domina nostra contrahendo matrimonium non putaret se consentire in aliquid contra votum, patet, quia cōtracto illo, dixit ad Angelum. Quomodo fiet illud, quoniam virum non cognosco: si tamen determinatè consensisset in copulam, nō diceret hoc. Sed diceret aliquis: si Domina nostra volebat virginitatem seruare, cur contraxit? quia liberius illam seruaret sine matrimonio. Dicendum, quod ipsa proposuerat ante desponsationem manere in virginitate perpetua, nisi Deus de illa aliter statueret: & hoc fuit Deo instigante, vt illa esset sanctior, & per hoc Deo magis placeret. Et si ipsa permitteretur libertati suæ, nunquam contraxisset. Quia tamen pater iussit, necesse fuit contrahere. Nā ēt si votum esset determinatum, & pater vellet, poterat illud irritare, vt dictum est: ideo non habebat nunc aliquam defensionem Domina nostra. Quia si patre dicēte, quòd contraheret, responderet, quod vouerat virginitatem: Pater diceret: nolo quod obserues votum: & tunc votum non teneret. Vnde post hoc non se posset defendere prætextu voti, sed magis esset inobediens patri, in quo peccaret, cùm esset in potestate eius. Ideo patre virginis tradente eam viro, consensit ipsa. Et tamen propter hoc non dimisit propositum, siue votum virginitatis, credens quod adhuc Deus prouideret ei per aliquem modum, vt manente illo voto teneret matrimonium. Patet, quia cū esset desponsata, dixit Angelo, quod proposuerat non cognoscere virum. Et hoc pertinebat ad magnam fidem, quòd in re tam ardua haberet de Deo certam confidentiam, quòd ipse adhuc conseruaret votum eius: sicut fuit in Abrahā, cui Deus promiserat, quod in semine suo deriuando per Isaac benedicerentur omnes gentes, & crediderat hoc Abraham, & tamen iussus mandabat ei, quod occideret suum filium Isaac. Et licèt ista duo viderentur incompassibilia, Abraham credidit posse stare, quia Deus illa dixerat, scilicet, quia potens erat Deus suscitare Isaac à mortuis, & tunc in semine eius benedicerentur omnes gētes. ad Hebræ. 11. c. Ad primum dicendum vno modo, quod votum non est nunc sicut in veteri testamento, quia quilibet quantumcunque sit in potestate patris, dum tamen habeat vsū

F perfectum rationis, potest vouere castitatem, & parentes non possunt infringere votum. Ideo nunc in taliter vouentibus velle nubere damnabile est. In veteri testamento nō erant libera vota eorum, qui erant sub patria potestate, quia poterat irritare illa quacunque die sciret, & sic liceret postea nubere, vel contrarium facere votis. Et sic Domina nostra ex mandato parentum non solum erat absoluta à voto, sed etiam tenebatur contrahere. Aliter potest dici quod in vouentibus simpliciter castitatem est damnabile contrahere, aut velle contrahere, secus in Domina nostra, quæ non simpliciter vouit, sed sub conditione, scilicet, nisi Deus aliter disponeret, vt ait Augu. in lib. de Nuptijs, & concupiscentia: sed Beata Maria proposuit se seruaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votū non expressit ore, subiecit se diuinæ dispositioni se seruaturā virginitatem, nisi Deus aliter reuelaret, & tamen nunc Deus videbatur aliter disponere cùm parentes sui traderent

G eam viro: qui auctoritate legis Dei poterant irritare votum eius, & tenebatur ipsa eis obedire: ideo non peccaret contrahendo. Ad secundum dicendum, quod stante voto virginitatis periculum erat nubere. Et tamen Dominæ nostræ non erat periculum: tum quia parentes eius, qui poterant votum infringere tradebant eam: tum quia votum suum non fuerat determinatum, & cum proposito tenendi illud quantum in se esset securè accipere virum: maximè, quia hoc semper tenendum est, quod iussu parentum faciebat. Nunc autem vouentibus non liceret cōtrahere, quia verè se exponerent periculo, & esset contra votum ille contractus. Quidam tamen dicunt, quod non se exposuit periculo, quia antequam contraheret, fuit certificata per Spiritum Sanctum, quod Ioseph manebat in illo proposito, scilicet, seruandi virginitatem, nisi Deus aliter

H disponeret, licet nullus eorum expresse votum emisisset. Postea autem emiserunt, & sic non se subiecit periculo. Idem Magister tenet in 4. dist. 30. Idē tenet Sanctus Tho. *S. Tho. in 4. dist. 30. q. 2. art. 1.* Dicit tamen, quod illa conditio de seruanda virginitate nisi Deus aliter disponeret, non fuit expressa in contractu matrimonij, quia impediret contractum, cùm esset contra bonum prolis. Illud videtur tamen aliqualiter dubium; quia postquam desponsata erat Domina nostra dixit ei Angelus, quod conciperet, & ipsa dixit, quomodo fieret hoc, quia virum non cognoscebat: tamen si certificata fuisset per Spiritum Sanctum de voto suo, quia per matrimonium non tolleretur, & quod Ioseph nō peteret ab ea debitum, non dubitaret nunc de modo, nec diceret: quoniam virum non cognosco; sed sciret, quod hoc sine viro fieret. Et tamen nesciebat: ergo non erat certificata. Ad

I saluandum istam positionem dicere possemus, quod fuit certificata Virgo, quod Ioseph habebat simile propositū; & quod nunquam peteret ab ea debitum: & tamen non fuit certificata an Deo placeret, quod aliquo tempore carnaliter conuenirent, vel semper sic manerent. Potuit dubitare, quando dixit ei Angelus, quod conciperet: satis tamen rationabiliter videtur, quod non esset certificata ante cōtractum. Itē illud non proficit, quia solum hoc inducitur ad saluandum Dominæ nostræ votum, ne videatur se periculo exponere contrahendo. Et tamen manifestum est; quod votum irritatum est, etiam si esset simpliciter factū; cùm parentes tradiderint eam viro, cum intentione, vt ex ea liberos susciperet, & sic nullum periculum erat, cum iam votum non teneret, licèt ipsa semper teneret propositum suum, scilicet, quòd illud seruaret quantum posset: nisi

K cum Deus aliter videretur disponere. Ad tertium dicendum, quod in contrahentibus necessario incidit copula carnalis in consensu cōtractus saltem implicitè: cùm matrimonium sit principaliter ad prolem gignendam, sicut ad proprium actum. Et sic in Virgine fuit consensus implicitus, scilicet, in quantum ex matrimonio consequitur ius cuilibet coniugum petendi copulam ab alio. Ista potestas de se non repugnat virginitati: sed solùm actualis consensus in copulam. Et iste nunquam fuit in Virgine; immo firmiter proponebat nunquam talem consensum habere, nisi Deus aliter disponeret.

An fuerit conueniens Beatam Virginem esse coniugatam? Quæstio XXXI.

Conueniẽs fuit Beatã Virg. esse cõiugatã ex parte Christi.

Quæritur vlterius, an fuerit conueniens Dominã nostram esse coniugatam, vel potius, quòd maneret sine viro? Dicendum, quòd conueniens fuerit eã esse coniugatam, & non nasci Christum nec concipi nisi cùm esset cõiugata. Et ad hoc sunt aliquæ rationes ex parte Christi: aliquæ ex parte Virginis: aliquæ ex parte nostra. Ex parte Christi fuit prima propter Iudæos, & infideles: ne tanquam illegitimè natus abijceretur: quia illegitimi ab omni honore repelluntur. Christus autem habendus erat tanquam Messias, & prædicatio sua, & lex suscipienda erat ab omnibus hominibus. Ideo non debuit apparere in eo aliquod propter quod prima facie iudicaretur indignus honore. Sic ait Ambros. super Lucam. scilicet: Quid Iudæis, quid Herodi posset ascribi: si natũ viderentur ex adulterio persecuti. Secunda, haberet Christus, per quem consueto modo sua genealogia describeretur. Nam si non esset Virgo coniugata, non posset progenies eius describi, nisi per ipsam: & tamen nõ erat consuetum secundũ legem, quòd aliqua genealogia per mulieres describeretur. Si autem illa esset coniugata, describeretur genealogia Christi per virum eius, sicut nuc descripta est per Ioseph. Sic ait Ambrosius super Lucã, scilicet, qui venit in sæculum, more sæculi debet describi. Tertia est secundùm quosdam ad tutelam Christi nati, scilicet, vt Diabolo partus virginis occultaretur, scilicet, vt nesciret, an Christus erat Deus, quod argueret, si videret eam sine viro concipere. Hoc tenet Ignatius, & multi antiquorum, & Magister sententiarum. 4. dist. 30. Sed illud non videtur stare, quia hoc non lateret Dæmonem, quia etiam si haberet virum, bene diabolus videret an cognosceret eam, vel non, etiam si nõ aduerteret ad aliquem actum copulæ, an esset. Nam manebat semper probatio manifesta, scilicet, per claustrum genitale, quod semper fuit inuiolatum in Virgine: & illud cognoscebat Diabolus, quia erat semper manens, ideo nihil per hoc occultaretur. Istam positionẽ vult defendere vel excusare aliquo modo Sanctus Tho. super 4. dist. 30. quæst. 2. articulo primo, & in tertia parte summæ, quæst. 2. art. 1. allegans Beatum August. in 3. lib. de Trin. scilicet, quòd diabolus multa potest cognoscere virtute naturæ suæ à quibus prohibetur virtute diuina, & sic licèt diabolus hoc cognoscere posset, Deus prohibebat ne cognosceret partum illum esse diuinum. Sed illud non multum videtur stare. Nam si virtute diuina diabolus prohiberetur cogitare super hoc, vel intelligere illud, etiam fieret si Domina nostra non haberet virum: quia virtute Dei diabolus prohiberetur cogitare quomodo cõcepisset, an de viro, vel non: & sic occultaretur ei partus. Item non sunt ponẽda miracula sine necessitate: & tamẽ non videtur necessarium, quòd aliquid in isto partu occultaretur diabolo. Nam per hoc nihil cognosceret de diuino secreto. Nam dato quòd diabolus sciret Mariam in virginitate peperisse: nõ ex hoc sequebatur ipsum natum esse Deum, quia poterat Deus illud priuilegium concedere cuicumque homini, licèt non consueuisset concedere. Item si dicimus, quòd ex hoc argueret Christi Deitatem, alia maiora argumenta haberet, scilicet, quando reges venerunt ad Christum adorandũ, & stella præcedebat eos: quòd omnino erat supra naturam, & hoc non erat occultum diabolo, cùm esset notum omnibus, qui erant in Iudæa. Magis ergo ex hoc argueretur eum esse Deum, quã ex conceptu virginali, & tamen hoc non fuit occultatum diabolo, ergo nec oportuit virginalem conceptum occultari. Item Christo existente in Iordane descendit Spiritus Sanctus super eum, & vox Patris audita est, scilicet, Hic est filius meus dilectus. Luc. 3. c. Et istud plurimi audierũt & ipse Ioannes, qui baptizauit Christum, perhibuit de hoc testimonium in Iudæis. Ioan. 1. cap. & diabolus ista videbat, quia omnia ista, quæ fiunt, diabolus cognoscit: & tamen per hoc adhuc non credidit Christum esse Deum: sed post baptismum tentauit eum. infra. 4. cap. Ergo minus crederet ex conceptione virginali eum esse Deum. Item diabolus viderat Christum facere omnia miracula, quæ totus populus videbat. Adhuc communiter asseri-

A tur, quòd ipse non credebat per certitudinem Christum esse Deum: quia aliàs non concitasset Iudæos contra ipsum ad eum occidendum, sed potius impediuisset, & illa miracula, sicut Christus dixit Ioan. 5. cap. probabant eum esse Deum: ergo nec crederet ipsum cognoscendo partum virginalem. Et sic, non videtur, quòd partus iste occultari debuit hac causa: nec propter hoc Virgo maritum habere debuit. Hoc declarat Beatus Ambrosius super Lucam tangens istam causam, quæ ab antiquioribus assignata fuerat, & eam non admittens. Nam cùm dixisset, quòd habere maritum fuerat ad fallendum principẽ sæculi, id est diabolum, subdidit: Sed tamen magis fefellit principem sæculi. Dæmonum enim malitia facile etiã occulta deprehendit: at verò qui sæcularibus vanitatibus occupantur, scire diuina non possunt. Non est ergo satis

B conueniens ista causa. Quarta fuit, vt Christus in parua ætate à Ioseph nutriretur, & defenderetur. Multis enim pro infirmitate illius opus erat: in quibus sola Mater conuenienter, & sufficienter prouidere non poterat: ad quæ Ioseph sufficeret cum Matre simul. Ex parte Matris fuit conueniens habere virum potius, quàm manere innuptã: primò ne à Iudæis lapidaretur, vt Hieron. ait. Sed dicetur, quomodo poterat lapidari Domina nostra, etiam si inueniretur in vtero habens, dum non esset coniugata, quia lex non obligat tales ad mortem? Quidam dicunt, quòd Hieron. intellexit de lapidatione infamiæ, scilicet, quod infamaretur à Iudæis tanquàm meretrix, & hoc erat lapidari illam. Sed istud non stat, quia iste sensus non conuenit verbis Hieron. dicentis, quòd lapidaretur a Iudæis. Dicunt alij, quòd forte hoc erat, quia Virgo erat de stirpe Aaron, & filia Sacerdotis: si fornicaretur in domo patris sui, etiam antequàm desponsaretur occidenda erat

B. Virg. fuisse cõiugatã cõueniens fuit ex parte ipsius virg.

C filia sacerdotis, sed filia viri de tribu Iuda. Nã aliàs Christus potius esset de tribu Leui, quàm de tribu Iuda, quod falsum est, quia Apostolus dicit, quòd in tribu illa, de qua Christus est natus, ad Sacerdotium nihil pertinebat: nec quisquam fuit de illa Sacerdos. Ad Hebr. 7. cap. Ergo de Iuda fuit; & non de Leui: ita quòd si Domina nostra tanquam filia Sacerdotis, propter stuprum occidenda esset, non erat lapidanda, sed comburenda: quia Leui. 21. cap. dicitur, quod filia sacerdotis, quæ in domo patris fornicatur flammis exuretur. Dicunt alij, quod etiam si non esset coniugata, quia tamen seruabatur a patre suo, vt aliquando tradenda viro, si fornicaretur ante hoc lapidanda erat. Deuteron. 22. c. Sed videtur dicendum, quod non habeat locum, quia illud intelligitur, quando puella tradita erat viro: & ipse primo cognoscens eam inuenit ipsam nõ esse

D virginem. Nam tunc si parentes puellæ non ostenderent signa virginitatis expanso vestimento, puella lapidanda erat pro fornicatione, quam commiserat antequam sponsaretur. Deuteron. 22. cap. Et iste est casus multum distinctus a proposito. Nam si puella nondum desponsata inueniretur a patre suo fuisse fornicata: non videtur, quod lapidanda erat, quia nulla lex de hoc erat. Quod autem nunc lapidaretur postquam tradita erat viro pro priori fornicatione, videtur ot̃e causa: quia fuit in culpa cùm permiserit se desponsari, dum non esset virgo: quia debuerat hoc reuelare patri suo, ne traderet eã viro, vt nõ subijceretur periculo. Et videbatur maxime fieri in fauorẽ viri, quia ista puella voluerat eum fallere, scilicet, accipiendo eũ in coniugem, dũ non esset virgo. Item patet, quia specialiter propter honorẽ Sacerdotũ, qui debebãt esse mũ-

E diores, quã populus, & segregati ab omni infamia. Leuit. 21. c. concessum est, ꝙ si filię eorũ etiam ante desponsationem commisissent stuprum, occiderentur. Ita ergo videbatur, ꝙ Domina nostra etiam si inueniretur concepisse, dum tamen non esset desponsata, non poterat lapidari. Si velimus tñ tenere dictum Hieron. oportet dicere, quod illa lex Deuter. 22. c. non solùm habebat locum, quando puella fornicata est ante desponsationem, & postea tradita viro inuenta est, quod non esset virgo, sed etiam in illa, quæ nunquam fuerat desponsata, & inuenta est concepisse, vel fornicata esse. Non tñ satis cõuenit literæ. Quia, cùm illa sit lex pœnalis, & loquatur in casu proprio, cuius verba satis diligenter exprimit legislator, non est extendenda ad alios casus, quia odia restringẽda sunt, maxi-

me quæ omnia ista debent propter duritiam cordis Iu- F dæorum. Sicut Christus dixit de libello repudij, infra 19. c. quod Moyses illum permisit ad duritiam cordis ipsorum, id est, quia erant duri corde, & si uxores non placerent eis, occiderent illas, permisit ut darent libellum repudij. Ita cum ille vir inueniret puellam illam, occideret, vel perse- queretur, ideo potius lex voluit eos occidere, quàm quod ipse occideret. Et hoc aliqualiter innuitur ibidem Deute- ronomij 22. c. scilicet, quod cùm vir illius puellæ conquereretur dicens, non inuenisse puellam virginem; quod parentes eius deberent eam defendere coram Iudicibus populi, di- centes, quod ille vir oderat filiam ipsorum, & imposuerat ei nomen pessimum. Secus autem de parentibus, qui natu raliter diligunt filios, & sic licet inuenirent eam fornica- tam non occiderent eam. Vnde nec lex propter eos iube- ret illam occidi. Secunda causa erat, vt liberaretur Domi- G na nostra ab infamia, quam non posset excusare si conce- pisset non coniugata: quia nullus crederet eam de Spiritu Sancto concepisse. Sic ait Ambrosius super Lucam: quòd desponsata est, ne temeratæ virginitatis aduretur infa- mia, cui grauis aluus corruptelæ videretur insigne præfer- re. Tertia causa fuit, vt haberet ministrum in necessitati- bus suis, vt ait Hieron. super Matthæum. Nam multa sūt, ad quæ fœmineus pudor, & digna verecundia se non ex- tendit; quæ melius per viros efficiuntur. Maximè cùm pro- pter puerum in Aegyptum fugitura erat, sicut postea ac- cidit in sequenti, cap. non iret honestè, nec securè puella virgo incomitata per longitudinem viarum: nec cum ali- quo honestè posset sola discurrere, & manere, nisi cum il- lo, qui vir eius esset: cum quo fœmina non solum non infa- matur, sed etiam omnem alienam excludit infamiam. Ex H parte nostra fuit conueniens virginem habere maritum. Primò vt testimonio Ioseph probaretur Christum de vir- gine esse natum, & non de fornicaria. Sic ait Ambrosius super Lucam, locupletior testis pudoris maritus adhibe- tur, qui doleret, & posset iniuriā vindicare & opprobriū, si non agnosceret sacramentum, scilicet. Si Maria peperis- set non coniugata, & vellet dicere, quòd erat de Spiritu Sancto, nemo esset ad quem directè pertineret eam accu- sare. Et sic non constaret an ex fornicatione peperisset. Cū autem haberet virum, qui eam semper tenebat, si nō agno- uisset certissime, quod de Spiritu Sancto conceperat: do- leret de hac iniuria, & prosequeretur faciendo eam lapi- dari. Ipse tamen tenuit eam semper, & veneratus est. Ergo non inuenit eam ex fornicatione concepisse. Secunda cau- I sa, quia magis sic creditur Beatæ Mariæ asserenti se virgi- nem, cùm habeat virum; quàm si non haberet, sicut ait Ambrosius super Lucam. Fides Mariæ verbis magis af- fertur, & mendacij causa remouetur. Videretur enim cul- pam obumbrare voluisse mendacio innupta prægnans: causam autem mentiendi desponsata non habuit. Quasi dicat: si non haberet virum cum peperisset, & diceret se virginem, videretur hoc esse ad excusandum culpam for- nicationis, cum tamen habeat virum, cui commisceri peccatum non est, sed laudabile, non habebat causam di- cendi se virginem, nisi sic verum esset. Et cum haberet vi- rum, illi posset scire, an erat virgo, vel non. Vnde ipsa non posset secure mentiri: Cum autem non haberet virum, ei a nemo esset, per quem hoc constare posset, liberius sibi es- set mentiri. Tertia causa, vt tolleretur occasio excusatio- K nis virginibus, quæ propter suam negligentiam non vitāt infamiam. Quia si aliquando infamarentur, consolarent- tur seipsas dicentes, quod etiam Domina nostra de forni- catione infamata fuisset. Sic ait Ambrosius super Lucam: quod non decuit virginibus sinistra opinione viuentibus velamen excusationis relinqui, quod infamata mater quo- que Domini videretur. Quarta causa propter significatio- nem, scilicet, vt significetur per hoc sancta Mater Eccle- sia, quæ desponsata est, & virgo sicut dicit Apostolus. 2. Cor. 11. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Et non loquitur de aliqua virgine, sed de Ecclesia. Nam ait despondi, id est, promisi exhibere Deo virginem castam, i. exhibere uos omnes Christo uni uiro uirginem castam, qui etiis uirgo casta. Vel promisi uos dare tanquam uirginem castam, & tamen omnes illi sunt Ecclesia. Idem dicit August. in lib. de Sancta uirgini-

B. Virginem fuisse coniugatā conueniens fuit ex parte nostra.

tate. Quinta causa est ad confundendum hæreticos Ma- nichæos, qui nuptias damnauerunt, & quosdam dicentes solas uirgines posse saluari: quos damnat Ecclesia, in De- cretal. tit. de Sum. Trin. & fid. cap. firmiter. Cum autem Christus uoluisset in matre sua, quod esset uirgo & despō- sata, & uere habens coniugem, apparet, quod matrimo- nium approbauit.

An inter Ioseph, & Beatam Virginem esset uerum matri- monium? Quæst. XXXII.

QVæritur, an inter Ioseph & Dominam nostram fue- rit uerum matrimonium, uel solum præsumptum, aut inchoatum? Quidam dicunt, quod non fuerit matrimonium, quia Ioseph non fuit assumptus tanquam G maritus Dominæ nostræ, sed potius ut custos eius. Et isti habent occasionem ex uerbis Hiero. in lib. contra Elui- dium hæreticum dicentis, quod Ioseph custos fuit Mariæ potius quàm maritus. Item ostendunt hoc dicentes, quod Ioseph senex erat, nec iam aptus ad copulam: Vnde non assumpsisset puellam in matrimonium, sed potius in cu- stodiam. Dicendum, quod uerum matrimonium fuit in- ter Mariam, & Ioseph. Nam ponitur desponsatio, & po- nitur matrimonium. De desponsatione patet in litera, s. cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, & Luc. 1. c. scilicet: Missus est Angelus ad uirginem desponsatam. De matrimonio patet, quia istud est per quod efficiuntur aliqui uere coniuges, & uocantur uir, & uxor, & tamē ista nomina dicit scriptura de Maria, & Ioseph, quia supra di- citur, Iacob genuit Ioseph uirum Mariæ. Et infra in lite- H ra dicitur, quod Angelus dixit Ioseph: Noli timere accipe- re Mariam coniugem tuam. Et uerum dicitur, quod acce- pit Ioseph coniugem suam, & non cognoscebat eam: non esset tamen uerum ista dicere, nisi uerum matrimonium esset. Considerandum pro hoc, quod matrimonium quan- tum ad sui substantiam consistit in quadam indiuisibili- tate, & iure acquisito per consensum mutuum. Et uocatur ista indiuisibilitas animorum, non quod illa semper sit in actu, quia aliquando est discordia, sed quod per consensū causatum est quoddam uinculum indissolubile, secun- dum quod coniuges manent perpetuo obligati ad unita- tem animorum in his, quæ concernunt actum matrimo- nij, in societate coniugali, & in iure petendi, & reddendi debitum, quod præcipuum est. Et hoc est proprie indiuisi- I bilitas animorum, si quia uir cogitur uelle reddere debi- tum, si uxor petierit, & e contrario. Et in hoc non sunt li- beri, quia neuter eorum habet potestatem corporis sui, prima ad Cor. 7. c. Et sic uere manet indiuisibilitas animo- rum. Idem est quantum ad mutuam cohabitationem, & societatem. Illud uinculum, & ius causatum per consensū est propriè substantia matrimonij. Efficiens autem matri- monij est ipse consensus mutuus expressus per uerba de præsenti, uel per æquipollentia signa inter personas non prohibitas de iure cōtrahere. Ita fuerunt plene inter Ma- riam, & Ioseph, quia habuerunt legitimum consensū in desponsationem, & secutum fuit inde uinculum, de quo dictum est. Et quia ueritas rei consistit in substantia sua, sicut uerus homo est, qui habet uerum corpus & ueram animam: ita et uerum matrimonium, quod habet substan- tiam matrimonij: uerum ergo matrimoniū fuit inter Ma- K riam & Ioseph. Dubium autē manet, an fuerit perfectū? Pro quo dicendū, quod perfectio rei consistit in actu eius. Est autem duplex actus, scilicet, primus, & secundus. Pri- mus actus est ipsa forma rei, per quam est, & actu est. Se- cundus actus est perfectio secunda, quæ emanat a prima. Nam quamlibet formam consequitur aliqua operatio, & consequuntur etiam illam aliqua accidentia, quæ sunt per- fectiones eius. In matrimonio actus primus est, ipsum sub- stantiale, per quod est actus secundus, id est ipsa opera- tio, ad quam matrimonium institutum est, scilicet, socie- tas coniugalis, quæ est in cohabitatione quantum ad to- tam uitam, & in uacatione ad prolem gignendam, quod fit per carnalem copulam. Sunt etiam quædam acciden- tia consequentia matrimonium, quæ sunt perfectio- nes eius, & solent uocari bona matrimonij, scilicet, pro- les, & fides, & sacramentum. Fides uocatur fidelitas,

In quo cōsistat matrimoniū.

An matrimoniū inter Ioseph, & Mariam fuerit pfectum.

quam

etiam coniugem sibi inuicem seruare debent. Sacramentum est inseparabilitas, quia ex hac parte matrimonium noui testamenti habet propriè rationem sacramenti, & non matrimonium, quod est inter infideles: quia illud dissoluitur, matrimonium autem indissolubile est. Et per hoc significat vnionem verbi diuini ad naturam humanam, quam non dimisit vnquam, nec dimittet. Significat etiam vnionem Christi ad Ecclesiam, quæ nunquam dissoluetur. ad Ephe. 5. vbi Apostolus dixit matrimonium esse sacramentum, cùm ait. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia, scilicet indissolubilem vnionem. Si consideretur prima perfectio matrimonij, fuit perfectum matrimonium inter Mariam, & Ioseph, quia ibi fuit tota substantia matrimonij, vt probatum est. Si intelligatur de secunda perfectione quantum ad bona, quæ consequuntur matrimonium, non solum fuit illud perfectum, B sed etiam perfectissimum, vt ait Augu. in lib. de Bono coniugali, scilicet, Omne nuptiale bonum in Christi parentibus fuit. Fides, proles, & sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium. Si consideretur etiam tota alia coniugalis societas, scilicet, in cohabitatione, & mutuis obsequijs, & ceteris, quæ ad hoc pertinent, fuit ibi completissimè matrimonium. Sola autem carnalis copula defecit, quæ non erat necessaria ex vi actus matrimonij. Nam matrimonium directè instituitur ad prolem, si autem proles posset haberi sine coitu, honestius multo fieret. In isto tamen matrimonio fuit proles, propter quã ipsum instituerunt. Nam, vt declaratum est præcedenti quæstione, propter Christum principaliter fuit necessarium virginem habere maritum, ideo Christus tanquam C proles ad matrimonium Mariæ, & Ioseph pertinet, licèt non per ipsorum copulam, cum illud matrimonium propter Christum prolem institutum est. Et sic non solum deerat hic copula, immo non erat conueniens, cum iam habitus esset finis, ad quem matrimonium institutum fuerat: vnde non minus perfectum est matrimonium, quod nunquam per copulam consummatur, quàm illud in quo copula interuenit, vt ait August. in 2. lib. de Concor. Euãg. Hoc verum est, dum tamen in contractu matrimonij non apponatur conditio de permanẽdo sine copula, quia istud faceret, quòd non sequeretur matrimonium, quia talis consensus nõ efficit matrimoniũ, sed potius repugnat sibi postquam verum matrimonium sine vlla conditione contractum est, & est coniugibus libertas petendi, & reddendi debitum, possunt tamen ipsi ex mutuo consensu, siue D cum voto: siue sine voto manere perpetuo in castitate: licèt videatur quibusdam Apostolus dicere contrarium. 1. Cor. 7. c. scilicet, quòd reddant sibi inuicem debitum, & non se fraudent, dicens: Nolite fraudare inuicem nisi forte ex consensu ad tempus, & iterum reuertimini in idipsum. Dicendum quod Apostolus non iubet illud, sed consulit propter quosdam infirmos, qui si forte vellent perpetuo continere, laberentur in deteriora. Et illis consultius est redire ad petendum debitum, quàm abstinere, licèt absolutè melius esset abstinere, si ipsi possẽt. Patet, quod hoc intendat: quia ipse dicit, & iterum reuertimini in idipsũ, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: scilicet, quia fortè conaremini abstinere, & non possetis, & incideretis in deteriora. Et patet hoc magis, quia immediatè dixit: hoc autem dico secundum indulgentiam, non E secundum imperium, id est, non iubeo, sed permitto: volo autem omnes esse, scilicet, sine coniugibus, & abstinere, sicut ego abstineo. Subiunxit. Sed vnusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic, id est, Licèt ego vellem, quod omnes continerent sicut ego: non est possibile, quia non est omnibus concessum istud donum a Deo, licet concedantur alia. Cum autem dicebant quidam, quod Ioseph non est assumptus in virum Mariæ, sed in custodem, falsum est; cum scriptura vocet eum maritum, & coniugem eius. Cum autem Hieron. dixit, quod fuit potius custos, quàm maritus: dicendum, quod loquebatur contra Eluidium, qui asseruerat Dominam nostram ex Ioseph suscepisse post Christi natiuitatẽ plures filios: Et quantum ad hoc dicit Hieron. quod fuit potius custos, quam maritus: prout maritus dicit actum

A consummati matrimonij, sicut nec est ille actus maritorum. Et quia Eluidius dixerat Ioseph esse maritum Mariæ proprie dixit Hierony. quod potius quantum ad hoc fuerat custos, quam maritus, scilicet, quia custodiuit famam eius, & tamen non cognouit eam. Ita etiam interdum sancti Doctores dicunt aliqua de isto matrimonio, quæ videntur diminuere naturam matrimonij, sicut dicit Hieron. super Matthæum, scilicet. Cum Ioseph vir Mariæ audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis scripturarum: quod sponsi viri, & spõsæ vocentur vxores. Et tamen per nuptias videntur effici vir, & vxor. Dicendum, quod accepit nuptias pro nuptiali concubitu, qui non est de substantia, & non pro contractu, qui substantiam matrimonij efficit. Cum autẽ dixerunt, quidam, quod Ioseph non accepit Mariam in vxo- B rem, sed in custodiam, quia erat senex, & non erat aptus ad copulam, est valde irrationabile. Quod patet, quia si ita fuisset senex Ioseph, non posset putari pater Christi, & tamen putabatur ab omnibus pater eius. Luc. 3. c. Ergo erat talis, de quo erat verisimile, quod potuisset eum gignere. Secundo patet, quia hoc modo esset male consultum virgini, & deterius Christo per Deum. Nam si esset ita senex, quod non esset verisimile eum posse gignere, appareret manifeste, quod Maria non concepisset ex eo, sed per adulterium, & hoc esset deterius. Nam minus malum fuisset, si non habens virum concepisset, & putaretur fornicata: quam, quod nunc habens virum putaretur adulterata, & esset effectus infamior. Etiam ipsa posset directius nunc accusari, quam si esset soluta, & conciperet. Item, quia si esset ita senex Ioseph, quod non posset gigne- C re, etiam esset inutilis ad labores. Et tamen fuit maritus necessarius Dominæ nostræ, vt prouideret illi in necessarijs, & defenderet eam in laboribus viarum, sicut eundo in Aegyptum. Ad quæ omnino esset inutilis, si iam esset in tali ætate, in qua cum non est verisimile posse gignere. Et tamen, vt declaratum est præcedenti quæstione, maritus fuit necessarius virgini tam propter multas causas ex parte Christi, quam ex parte Virginis, & ad nullam proficeret Ioseph, si esset senex; ergo non erat talis, sed in ætate, in qua poterat præsumi uerisimiliter, quod gigneret. Quarto patet, quia parentes Dominæ nostræ tradiderunt illam Ioseph in coniugem, & intentio sua erat ea, quæ solet esse omnium parentum tradentium filias suas uiris. Si tamen Ioseph esset senex, ut uerisimile esset illum non posse gignere, nequaquam illi darent. Patet, quod hoc inten- D derent, quia si intenderent, quod filia sua maneret in virginitate, potius apud se ipsos illam tenerent, quam alicui extraneo uiro seni, vel iuueni commendarent: Et si dicas, quod ita fieri decebat, quod commendaretur uiro, ut non uideretur de adulterio peperisse, redibit quod diximus, scilicet, quod oportebat eam tradi tali uiro in uxorem, de quo uerisimile esset, quod posset de illa gignere, quia alias maior infamia esset. Quinto, quia ad hoc, quod Ioseph acciperet illam in custodiam, & non in vxorem, cum istud nunquam factum esset, oporteret, quod reuelatum esset Ioseph mysterium, scilicet, ad quid deberet illam accipere in custodiam, & quomodo custodiret: quia alias ipse faceret, quod nunquam factum fuerat, cum nulla appareret causa quare deberet illam accipere in custodiam, & tamen non fuit reuelatum ei quando accepit illam, cum di- E cat hic Matthæus, quod quando uidit illam prægnantem turbatus est, & cogitauit eam dimittere, & tunc sibi reuelatum est mysterium, ergo non acceperat illam in custodiam. Sexta patet ex parte Dominæ nostræ, quia ipsa non consensisset cohabitare alicui uiro, nisi esset maritus eius: nisi sibi Deus iuberet, & reuelaret ad quid ille uir erat sibi necessarius in custodiam. Et tamen, quando Virgo despõsata est Ioseph, nesciebat an paritura esset Christum: immo potius credebat, quod nunquam pareret, quia turbata est, quando Angelus dixit ei, quod conciperet, Luc. 1. c. Ergo nesciebat tunc mysterium: & consequenter non consensisset cohabitare alicui uiro nisi daretur ei in maritũ. Et ita Ioseph illam uere in coniugem accepit, & non in custodem, & erat talis, de quo uerisimiliter putaretur, quod posset de ipsa gignere.

Ioseph falso putatur fuisse malũ senex.

Quid intenderit facere Ioseph, quando accepit Mariam in sponsam? Quæst. XXXIII.

QVæritur, quid intenderit facere Ioseph, quando accepit Mariam in sponsam? Quidam dicũt, quod Ioseph volebat eam accipere in coniugem ad societatem coniugalem, non tamen ad copulam carnalem, quam nunquam intendebat ab ea exigere, & credebat nũquam reddere. Hoc autem erat, quia quando Maria desponsata est Ioseph, habebat Ioseph intentionem seruandi castitatem perpetuam, sicut habebat Maria. Et quod Spiritus Sanctus reuelauit Ioseph, quod Maria habebat illud propositum: & reuelauit Mariæ, quod Ioseph intendebat, & sic se acceperunt mutuo in coniuges. Hoc tenet Magister. in 4. dist. 30. & aliqualiter Sanctus Tho. saltem quantum ad virginem. ea. dist. q. 2. art. 1. Et tunc sicut a principio ante contractum intendebant, quod nunquàm interueniret copula, ita postea seruauerunt. Alij dicunt, quod Ioseph a principio aliud intendebat quàm Maria. Nam postquam desponsata erat, cùm ei dixit Angelus, quod conciperet, dixit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? i. proposui nunquam cognoscere; & tamen si putauisset, quòd aliquo tempore ipsa cessaret obseruare virginitatem, non oportebat dubitare, quomodo conciperet. De Ioseph dicunt, quod a principio intendebat accipere eam in coniugem ad procreandum prolẽ ex ea. Et cùm quæritur ab eis, quare ergo, cũ teneret Ioseph illam in domo, non cognoscebat eam? dicunt, quod erat consuetudo iustorum nõ consummare matrimonium per copulam nisi prius uacarent orationi per aliquod tempus implorãdo diuinam misericordiam, vt patet Tob. 8. cùm dixit Tobias ad Sarai, quod non debebant prima nocte copulari, quia erant filij sanctorum, & non debebant coniũgi sicut equus, & mulus: nec sicut gentes, quæ ignorant Deum: sed quod prima, & secunda nocte essent in oratione, & in tertia matrimonium cõsummarent. Et sic Ioseph forte abstinuit per aliquos dies, quoniam erat vir iustus, sicut dicitur in litera. Hoc tenet Nicolaus, & aliqualiter Ioan. Chrysosto. Dicit autem Nicolaus, quod isto tempore, quo Ioseph vacabat orationi, reuelatum est sibi propositum Mariæ de seruanda virginitate: & tunc Ioseph, & Maria ex communi consensu vouerunt virginitatem. Nã dicit, quòd credendum est, Ioseph ante hoc fuisse virginem: quia aliàs non traderetur virgo iuuencula custodienda, nisi virgini. Nam in passione Christus illam nulli nisi Ioanni Virgini commendauit. Dicendum, quod prima positio est magis apta ad defendendum votum virginis, ita vt matrimonium contractum non præiudicet virginitati, videlicet ad hoc, quòd ipsa non exponat virginitatem alicui periculo: cũ accipiat illum, de quo certificata est, quòd maneat in simili proposito. Secunda tñ positio conuenientior est ad defendendum veritatem matrimonij: quia quãto minus fuerit virginitas in proposito, tanto magis habet locum veritas matrimonij, quod directè ad prolem est. Est etiam, aut saltem videtur rationabilior absolutè ista positio quam prima: quia non est ponendum aliquid contra consuetudinẽ, vel miraculosum nisi causa appareat. Quod tamen aliquis accipiat vxorem nunquam fit ad virginitatem seruandam, sed ad prolem procreandam: maximè autem illo tempore, quo laudabile erat gignere, & opprobrium magnum erat manere sine liberis, ideo sumeret Ioseph vxorem ad hoc. Itẽ si concedere vellemus, quod Ioseph tam sanctus erat, & vellet virginitatem seruare, quæ repugnabat statui temporis sui, diceremus, quòd nollet accipere vxorem, quia liberius custodiret illam non habendo vxorem, immo videbatur stultum in eo, qui erat totaliter sui iuris, velle accipere vxorem, cum proponeret nunquam habere illum actum, qui erat propriè coniugalis: nisi diceretur, quòd Deus reuelauerat ei, quòd acciperet illam virginem in custodiam ad illud mysterium, quod postea secutum est: nondum tamen erat hoc reuelatum ei, cùm postea videns virginem grauidam turbatus fuerit: ergo non acciperet illam in vxorem cum proposito seruandi castitatem. Sed adhuc positio Nicolai non videtur sufficere, scilicet, quòd post contractum ma- F trimonij fuerit reuelatum Ioseph propositum Mariæ, & quòd ambo tunc virginitatem uouerunt. Hoc non videtur satis rationabile, quia, aut istud propositum Mariæ reuelatum fuit Ioseph per ipsam Mariam, aut per Spiritum Sanctum. Si per Mariam, non consentiret ei Ioseph, quia ista res erat ardua, scilicet, quod ille, qui contraxerat matrimonium propter prolem procreandam, vellet seruare castitatem perpetuam. Etiam erat contra consuetudinem temporis, cum tunc nullus abstineret a maritali copula. Etiam Maria erat puella satis tenera, cui non erat adhuc in aliquo credendum, maxime in re tam ardua, cum nondum constaret ipsam moueri per Spiritum Sanctum: ideo Ioseph non seruaret continentiam propter eam. Si autem dicas, quod Spiritus Sanctus reuelauit hoc Ioseph ad hoc, quod ipse contineret: non stat, quia G tunc declararet causam, propter quam continere deberent: cum moueret ipsum Ioseph ad rem tam arduam, quam prius non intenderat. Et tamen non reuelauit Deus causam Ioseph, quare hoc fieret, scilicet propter conceptum de Spiritu Sancto, qui futurus erat in ea, quem non cognouit Ioseph quousque Angelus postea ei dixit: ergo non fuerat ei reuelatum propositum Mariæ de continendo. Item dato, quod diceremus, quod Deus voluit reuelare Ioseph propositum Mariæ de continendo, vt ipse contineret, & non reuelaret ei causam propter quam fieret: saltem Ioseph esset certus, quod Maria seruatura esset perpetuo Virginitatem, & quod nullo modo circa hoc deficeret, cum significaretur ei per Spiritum Sanctum ad hoc, quod ipse propter eam contineret; & tamen Ioseph postea dubitauit de virginitate Mariæ, immo credidit H eam fornicatam, cum videret vterum eius tumentem, & propter hoc vellet eam dimittere: ergo Spiritus Sanctus nihil reuelauerit Ioseph de proposito Mariæ ad continendum. Dicendum ergo videtur, quod Ioseph à principio intenderit accipere Mariam in coniugem ad procreandum liberos, & quod semper tenuit hoc propositum vsque quo uidens Virginem grauidam uoluit recedere, & Angelus ei dixit, quod de Spiritu Sancto cõcepisset, tunc est uerisimile, quod Ioseph cessauerit a proposito suo, quia ipse non auderet uiolare templum Spiritus Sancti, Esset enim temerarius, si eam carnaliter uellet tangere, quam Spiritus Sanctus fœcundauerat. Et sic fuit sibi tunc quasi necessitas continendi. Deus tamen inclinaret affectum eius ad hoc, ut promptè, & sine labore efficeret. Et istud uidetur rationabilius, & ma- I gis consonans literæ, & tunc nihil ponimus sine necessitate. Cum autem quæritur, quare Ioseph ante hoc non cognouerat Beatam Virginem, satis uidebatur esse rationabile dictum Nicolai scilicet, quod uocabat orationi. Et tamen rationabilius uidetur dicendum, quod nondum consummauerat matrimonium, quia licèt in lege per desponsationem de præsenti tradatur coniugibus mutua potestas petendi debitum, & reddendi, erat tamen consuetudo sicut nunc est, quod non prius petatur, nec reddatur, quam nuptiæ publicè celebrentur, & uxor traducatur in domum uiri. Non erant tamen tunc nuptiæ celebratæ, nec Virgo traducta in domum Ioseph, cũ dicatur infra, quod nolebat eam traducere, uidens uterum eius tumentem. Ergo nondum erat traducta, & sic nondum fuerat locus ipsi Ioseph consummandi matrimonium. Qui autem tenent, K quod eam tenebat in domo, & nuptiarum solennitas erat celebrata, debent dicere, quod non consummabat matrimonium quousque uacasset orationi.

Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

Ioseph autem. Hic ponit rationabilis Ioseph dubitatio, .s. cum uidit Virginem prægnantem, quam ipse nõ cognouerat. Nicolaus continuat istam literam dicens, quod emisso uoto uirginitatis per Mariã, & Ioseph, Gabriel Angelus uenit ad eã ignorante Ioseph. & impregnata est de Spiritu Sancto. Luc. primo. c. Et statim de licentia Ioseph abijt ad cognatã suam Elizabeth, ut ei prægnanti seruiret, & mãsit ibi quasi tribus mensibus usque ad natiuitatem Ioannis: tunc redeunte Maria uidit Ioseph uterum eius grauidũ,

& in-

& incurrit magnam suspicionem, nec fuit mirum propter longam Mariæ absentiam. Et rursus tantum confidebat de sanctitate Mariæ, quod videbatur ei quasi impossibile, quod ipsa peccaret, vt ait Chrysost. Dicendum, quod istud verum est, in quantum dicitur quod immediate vt Angelus apparuit Mariæ, & fecundata est, quod iuerit ad Elisabeth, quia Lucæ primo cap. Angelus, qui apparuit Mariæ dixit ei. Ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis sextus est illi. Lucæ primo cap. Et tunc dicitur, quod Maria exurgens in diebus illis abiit in montana, cum festinatione, & intrauit in domum Zachariæ. & sic immediate iuit postquam ei apparuit Angelus. Item patet, quia quando Angelus apparuit Mariæ, erat sextus mensis à conceptu Elisabeth, vt dictum est, & tamen Maria stetit cum Elisabeth vsque ad natiuitatem Ioannis. Lucæ primo capi. Et dicitur ibi, quod mansit quasi tribus mensibus cum Elisabeth. Ergo mox, vt ab Angelo salutata est, iuit ad Elisabeth, quia aliàs non posset manere cum ea tribus mensibus. Cum autem dicitur, quod in regressu Ioseph cognouit, quod habebat in vtero, etiam verum est. Quia non potuit hoc cognoscere Ioseph antequam veniret Maria ab Elisabeth, quia mox, vt ab Angelo salutata est iuit ad Elisabeth, ut probatum est, & tamen non poterat cognosci eam habere in vtero, vsque post aliquot dies conceptus. Nam etiam post vnum mensem, quasi nihil videtur. In regressu autem transierant iam tres menses à conceptu, & sic vterus intumesceret notabiliter, ita vt cognosci posset, & tunc Ioseph primò deprehendit. Nam tempore, quo illa fuit cum Elisabeth non erat Ioseph cum ea: quia ipsa manebat ibi ad seruiendum cognatæ suæ, & non erat optimum manere ibi per tam longum tempus Ioseph cum ea, maxime quia nondum erat maritus, sed sponsus, quia nondum erant celebratæ nuptiæ. Vnde manebat Maria in potestate parentum, & non Ioseph. Nam, & Ioseph non iuit cum ea in domum Zachariæ, quia Lucas non facit de hoc mentionem, sed solum, quod Maria exurgens abiit in montana cum festinatione: & tamen aliis vicibus cum ibant simul fit mentio de Ioseph: vt patet sequenti cap. cum iuerunt in Aegyptum: quia dicitur, quod Ioseph accepit illam, & puerum, & iuit in Aegyptum. Et Luc. secundo capit. dicitur, quod iuit Ioseph cum Maria in Bethlehem, vt profiterentur ibi. Et eodem cap. dicitur quomodo, & Ioseph, & Maria ascendebant singulis annis in die festo. Hic autem non fit mentio quando iuit ad Elisabeth. Et causa videtur esse, quia adhuc erat sponsus, & nondum fuerat sibi tradita virgo. Non potuit ergo cognoscere Ioseph, quod haberet in vtero: quousque rediit de domo Elisabeth. Quod autem dicitur, quod iuit Maria de licentia Ioseph ad Elisabeth, non fuit necessarium: quia nondum erat in potestate eius, sed parentum suorũ: cum nondum essent celebratæ nuptiæ, nec ipsa tradita ei. Cum dicitur, quod Angelus apparuit Mariæ nesciente Ioseph, certum est, quia aliàs licet vidisset eam postea prægnantem, non dubitasset de conceptu: cum Angelus prænunciasset Mariæ, quod impraegnaretur de Spiritu Sancto. Fuit autem hoc nesciente Ioseph: quia ipsa adhuc manebat in domo paterna, quia nondum erat tradita viro: & sic rationabiliter ille istam apparitionem ignoraret. Dicitur autem. [Ioseph autem vir eius.] Vocatur vir, id est sponsus, quia licet per sponsalia de præsenti sit verum matrimonium, nondum vocantur homines viri, vel mariti, sed solum sponsi, quousque nuptiæ celebrentur. Nũc autem nondum erant nuptiæ celebratæ: & tamen vocatur Ioseph vir: quia scriptura solet accipere virum pro sponso, & è contrario: vt ait Hieronymus super Matthęũ. [Cum esset iustus.] Erat Ioseph vir valde iustus. Et hoc satis credendum erat, etiamsi scriptura illud non expressisset. Quia non erat verisimile, quod Deus matrem suam virginem, & filium suum vnigenitum poneret in manibus hominis peccatoris: quia magna ex hoc pericula sequerentur: maxime cum virginitas Mariæ seruanda esset. [Et nollet eam traducere.] id est, nollet eam ducere in domum suam, & nuptias celebrare, scilicet vidit eam prægnantem, & sciebat, quod ipse non cognouerat eam: arguebat necessario, quod ipsa fornicata fuerat. Ideo,

A cum ipse esset iustus, nolebat eam accipere: quia per hoc videbatur fauere delicto eius: & videbatur, quod cum ipsa non erubuerat fornicari antequam nuptiæ celebrarentur, minus erubesceret postquam celebratæ essent: quia liberius illud posset agere, cum minus posset deprehendi. [Voluit occulte dimittere:] scilicet, voluit recedere de terra illa occultè, nesciente Maria: vt non teneret eam in vxorem post fornicationem, quam putabat. Aliqui dicũt, quod nolebat eam traducere: id est nolebat eam infamare, scilicet dicendo eam adulteram. Ideo voluit recedere occultè. Sed dicendum, quod non accipitur traducere pro infamare, sed pro accipere in potestate. Nam tunc dicitur vir traducere feminam, quando eam in domum suã ducit, siue in potestatem accipit. Et iste est modus loquẽdi Iurium antiquorum: scilicet, quod ad hoc, quod ma-

Quo intelligatur, quod Ioseph noluit traducere Mariã.

B trimonium sit legitimum, mulier debet esse viro tradita, & ab eo traducta. Et istud est accipere eam proprie, quantum ad potestatem. Sic accipit Magister in 4. di. distinct. 27. scilicet, qui tamen asserunt verum coniugium non cõtrahi ante traductionem, & carnalem copulam: id est, antequam ducatur sponsa in domum uiri, & accipiat potestatem in eam. Secundo patet, quia Angelus persuasit facere Ioseph id, quod ipse facere nolebat: & tamen dixit ei, Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam: ergo uidetur, quod ipse nolebat eam accipere propter dubium ortum: ergo nolle traducere erat nolle accipere. Tertio patet, quia Ioseph deprehendit Mariam esse prægnantem quando nondum erant celebratæ nuptiæ: sed solum erat desponsatio facta: vt patet supra in litera scilicet. [Cum esset desponsata Mater eius Maria

Traducere quid sit

C inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto.] & tamen quando mulier solum est desponsata, nondũ est viro tradita, nec in domum suam traducta. Hoc ergo erat, quod volebat facere Ioseph: & est sensus, quòd iam erat desponsatio facta, & intendebat Ioseph celebrare nuptias, & traducere Mariam in domum suam. Cum tamen vidit eam prægnantem, noluit traducere, id est, noluit accipere eam, & celebrare nuptias. Quartò patet, quia accipiendo traducere pro infamare, non consonat literæ: quia etiã dimittendo illam infamat eam: immo si teneret eam non infamaret illam: quia videretur concedere conceptum esse suum: dimittendo autem eam occultè infamabat eã manifestè, quia apparebat, quod propter fornicationem eam dimittebat: quia aliàs non recederet a patria occultè; vt non acciperet uxorem. Quintò, quia dicitur hic, quòd

D Ioseph, cum esset uir iustus, nolebat eam traducere: & sic causa quare nollet traducere erat, quia erat uir iustus: & tamen si accipiatur traducere pro infamare, non dicitur conuenienter, quòd quia erat uir iustus nolebat eam infamare, quia non solum poterat eam infamare, cum ipsa crimen uideretur commisisse, sed etiam poterat ad mortem persequi. Et tamen accipiendo traducere, id est, accipere per nuptias consonat literæ: scilicet, quod nolebat copulari, quia uidebatur adultera, & melius erat talem dimittere, quam accipere: quia accipiendo dabat ei occasionem ad vlteriora crimina, permittẽdo illud multum. Ista videtur uera sententia literæ: licet Io. Chrysost. potius teneat, quod iam erat traducta: & quod traducere sit hic infamare. Et idem tenet aliquo modo Sanctus Tho. 3. parte summæ. q. 29. articulo 2. Non tamen concordat satis

E intentio eorum literæ.

An Ioseph potuisset accusare Mariam ad mortem?
Quæstio XXXIIII.

QVæritur, an Ioseph potuisset accusare Mariã ad mortem? Aliquis dicet, quod sic, quia videbatur adulterata: & erat articulus necessarius, cum ipsa concepisset, & uir suus non cognouisset eam. Dicendum tamen, quod Ioseph licet accusare posset, quod verisimilem causam habebat: tamen non poterat conuincere Dominam nostram ad mortem. Poterat enim Ioseph procedere contra Mariam tripliciter; vno modo tanquam fornicata esset antequam desponsaretur, uel saltem antequam nuptię celebrarentur. Alio modo per uiam adulterũ, scilicet, quod violasset thorum viri adulterando cum alio viro. Et istud

poterat

poterat esse dupliciter, scilicet in iudicio hominum, vel in F iudicio Dei. De primo patet: Nam si spõsus diceret, quod non fuerat inuenta virginitas in puella, & hoc constaret, scilicet, ipsa non ostendente signa virginitatis suæ, lapidãda erat. Deuteronomij. 22. cap. Isto modo non posset condemnari Maria: quia ad hoc erat necesse, quod nuptiæ primo fierent. Et si tunc diceret vir, quod non inuenerat eam virginem, oportebat quod parentes puellæ expanderent vestimentum, id est stramenta lecti, in quo fuerat cõsummatum matrimonium, & ex illa erant ostendenda signa virginitatis Mariæ. Tamen nondum fuerat cognita viro, quia nondum nuptiæ erant celebratæ: ideo Ioseph non poterat intentare talem actionem, quousque nuptiæ celebrarentur. Quod faciendum non erat. Si tamen factum fuisset: apparuisset illam uirginem esse, sicut erat; & non posset conqueri Ioseph. Et si quæreretur, constaret ex signis uirginitatis eum calumniatum, & flagellaretur, & solueret quinquaginta siclos patri Mariæ. Deuteron. 22. capit. G De secundo patet, quia si mulier adulterata poterat accusari in iudicio humano, & si conuinceretur lapidaretur tam adulter, quam adultera. Leuit. 20. capit. Et sic fuit de Susanna, quæ cõuicta de adulterio licet per falsos testes educebatur ad lapidandum, Daniel. 13. cap. Illum modum non poterat tenere Ioseph. Primo, quia nõ constabat an fuisset adulterium. Nam dato, quod appareret de conceptu non constabat an ante contractum matrimonij fornicata esset, vel postea, quia sic prius non erat adulterium, & tamen istud non erat possibile probari, saltem quousque pareret Maria. Licet adhuc tunc non fiebat firma probatio propter ea, quæ sequuntur. Secundo, quia non habebat testes aliquos Ioseph ad probandũ istud adulterium nisi falsos uellet inducere, sicut inducti sunt contra Susannam. Daniel. 13. capit. Alioquin accusa- H tio non ualeret, immo potius ipse condemnaretur, quia deficiebat in probatione obiecti criminis per accusationem. Si autem dicas, quod sufficienter probaret hoc Ioseph ex euidẽtia rei, scilicet, quia ipsa prægnans erat, & ipse non tetigerat eam. Dicendum, quod ista probatio deficiebat primo, quia dato, quod appareret eam esse prægnantem, non tamen constaret de ista negatiua, scilicet, quod ipse non cognouerat eam: sed potius e cõtrario præsumeretur, quod ipse cognouerat eam, quia iam erat spõsa sua, & conceptus concordabat in tempore, quia imprægnata fuerat postquam desponsata erat. Luc. primo capit. Secundo deficit probatio, quia si uellet Ioseph probare eam adulteratam, quia vterus erat tumens, probaret ipsa se esse virginem, quia claustra manebant illæsa, cũ manifeste hoc posset apparere iudicio matronarum, licet iu- I ra dicant, quod sæpe manus fallitur, & oculus obstetricũ, & tamen, cum in criminibus ad conuincendum aliquem probationes debeant esse luce clariores, & ipsa haberet rationabilem defensionem, adhuc non existente alia causa Iudices non possent iuste condemnare illam: nec etiam omnino absoluere: sed in talibus requirerent iudicium Dei, quod Iudæi in multis requirebant. De tertio modo patet, quia aliquando uiri procedebant contra uxores ex solis præsumptionibus adulterij, nõ existente aliqua probatione, & tunc non contendebant iudicio humano, sed diuino; faciendo, quod mulier se purgaret per quasdam cærimonias legis. Numeri. 5. capit. Isto modo non poterat condemnari virgo, quia factis illis cærimonijs, scilicet, cum mulier bibisset aquas amarissimas, si fornicata fuerat intumescebat uenter eius, & rupto femore moriebatur, K si autem non fuerat fornicata, illæsa manebat, & Deus dabat ei liberos. Numeri. 5. c. si & hoc iudicio purganda esset Domina nostra, cum illa esset innocens, nihil mali pateretur, ideo Ioseph nullo modo poterat uirginem conuincere ad hoc, quod lapidaretur.

An Ioseph peccasset capiendo Mariam in vxorem cum ista suspicione? Quæst. XXXV.

QVæritur, an Ioseph peccasset traducendo, id est, capiendo Mariam in potestatem suam? Aliquis dicet, quod non, quia potest quis accipere in coniugẽ eam, quæ sæpe fornicata est, scilicet, publicam meretricem, & non solum potest, sed etiam meretur accipiendo, & iudicatur de magnis operibus caritatis, vt patet in Decretal. titulo, de spon. c. inter opera. Item si peccaret Ioseph accipiendo Mariam, quam credebat fornicatam, videtur quod teneretur quilibet dimittere vxorem suam, quando fornicatur, & tamen non tenetur, sed potest eam sibi reconciliari, & manere cum ea: prima ad Corinth. septimo cap. scilicet: Præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quod si discesserit manere innuptam, aut reconciliari uiro suo. Et hoc intelligitur de causa fornicationis. infra quinto, & 19. capit. Ergo vxorem fornicatam potest uir sibi retinere. Item si diceretur, quod vir non posset retinere vxorem fornicariam, sed dimittere illam: Christus illud expressisset per uerba significantia permissionem. Ergo nõ tenebatur Ioseph accipere Mariam. Item patet ex eo, quod seruat Ecclesia, & leges humanæ, scilicet, si fornicata uxore, uir consentit habitare cum ea: nemo cogit eum dimittere, per iudicium Ecclesiæ separabitur. Si tamen licitum non esset manere cum ea, iura non permitterent eum manere cum ipsa propria: sicut non permitterent, si esset uxor illegitima. s. attinens ad eũ in aliquo gradu consanguinitatis, uel affinitatis prohibito: non tamen uetant manere. Ergo potest sine peccato manere cum illa. Item si peccaret manendo cum illa cogeretur eam accusare, quia non poterat eam abijcere siue per legem Ecclesiasticam, siue ciuilem, nisi accusando: licet in foro Ecclesiastico procedatur solum ad diuortium, quia Ecclesia nihil aliud potest facere. In foro autem ciuili proceditur ad sententiam capitalem in ultionem criminis. Nemo tamen Christianus cogitur accusare, cum sit lex Christi, lex misericordiæ, & ipse neminem uoluit accusare, sed potius accusatam de adulterio, quæ uere adulterata fuerat, ab accusatoribus defendit, iubẽs ei, quod amplius non peccaret. Ioan. 8. cap. Ergo nec nos accusare tenemur, potissime, quia Apostolus secunda ad Timoth. 2. dicit, quod seruum Dei non oportet litigare, sed accusare est litigium, immo est litigium rigorosum, cum sit causa criminalis. Itẽ si uxor alicuius fornicata fuerit, potest uir ei parcere, & si pepercerit, non stat aliquod impedimentum ad manendum cum ea. Ergo non cogitur dimittere illam. Patet Matth. 18. cap. cum Petrus quæsiuit a Christo quoties parcendum esset proximo peccãti contra nos, an solum usque septies, & Christus ei dixit. Non dico tibi usque septies, sed usque septuagesies septies. Dicendũ, quod uidebatur aliqualiter ipsi Ioseph peccatum esse accipere Mariam celebrando nuptias, cum crederet eam adulteratam. Hoc autem erat, quia per hoc ipse celabat crimen eius, & dabat occasionem ad plura. Nam si ipsa, cum nondum esset ab eo cognita, non timuerat, nec erubuerat fornicari, ut ipse credebat, quando manifeste deprehenderetur, minus erubesceret postquam ab eo acciperetur, quia tunc liberius posset fornicari. Et dato quod gigneret, nõ appareret an ex adulterio, uel ex marito. Est autem peccatum dare alicui occasionem peccandi, ideo Ioseph nolebat eam accipere, & hoc significat litera, cum dicit. [Ioseph autem, cum esset uir iustus, nolebat eã traducere.] id est accipere. Si tamen Ioseph credidisset, quod accipiendo eam non daret ei occasionem ad peccandum vlterius, non uideretur, quod peccaret eam accipiendo. Sed obijcietur, quod etiamsi Ioseph crederet, quod ulterius non erubesceret fornicari, non peccaret accipiendo eam, quia sicut non erubesceret fornicari manendo cum eo, & non erubuerat prius antequam esset cum eo, non erubesceret etiã si ipse non acciperet eam, & maneret qualitercunque. Dicẽdum, quod forte Ioseph credebat, quod si ipse non acciperet eam, & maneret penes parentes suos, quod forte castigaretur alio modo, ne in similia incideret. Dato tamen, quod putaret Ioseph, quod ipsa apud quemcunq; manendo fornicaretur putabatur fornicata, & sicut credebat, quod fornicaretur manendo apud ipsum, non peccabat dimittendo, immo etiam si putaret, quod magis fornicaretur manendo penes alios, quam penes se, non peccabat dimittendo, sed bene faciebat. Quia si fornicaretur manendo apud ipsum, hoc faceret in spe uelandi crimẽ sub colore mariti, & sic ipse Ioseph præstaret occasionem ad hoc. Volebat tamen Ioseph potius eligere,

Non cogitur vir accusare vxorẽ adulteratam.

Vir potest parcere adulterãti vxori.

quod

quod alii essent sibi occasio mille criminum; quam ipse si esset illis occasio vnius, cum quilibet de suis rationem reddere teneatur. Cum autem obiicitur de conditione vxoris secundum legem Christi, non est simile propter duo. Primò, quia omnia, quæ allegata sunt, tenent verum in matrimonio consummato: secus autem de non cõsummato. Quia illud potest dissolui saltem per introitum vnius eorum in religionem: consummatum autem non potest sic dissolui. Ideo, cum non possit dissolui est facilius retinere eam, quam habet, quam non recipere eam quam nondum habet. Secundò, & præcipuè propter differentiam legis Christi ad legem veterem. Nam in veteri poterat matrimonium dissolui ex quacunque causa, scilicet, quia quomodocunque uxor non placeret uiro, poterat ei dare libellum repudij. Deuteronomij 24. cap. & ibi declaratum est. Nunc autem non potest matrimonium dissolui, nec etiam propter fornicationem. Quia licet possit fieri separatio quantum ad thorum, non separantur omnino: quia nullus eorum potest altero viuente transire ad aliud matrimonium: ideo, quòd aliquis reconciliet sibi illam, quam non potest omnino abijcere, est rationabile, & non est vetitum: maxime, quia dato, quòd vir, & vxor separentur quantum ad thorum, si ipsa postea fornicatur, adhuc potest eam uir accusare, quia matrimonium manet. Est igitur, semper occasio mulieri ad fornicandum sub prætextu uiri, scilicet, in quantum non accusat eã ad mortem, cum posset accusare. Et sic pauca utilitas uidetur esse, quod uiri separentur ab uxoribus solum quantum ad ad thorum: ideo facile est uerum reconciliari mulieri fornicanti in nouo testamento, etiamsi fornicetur: dum tamen ipse caueat hoc quantum poterit. Secus autem in ueteri testamento, ubi uir poterat libere dimittere uxorem ex quacunque causa etiam postquam accepisset: ideo si crederet uir, quod uxor sub colore eius fornicaretur, non solum licebat ei non accipere illam; immo peccare uidebatur accipiendo illam, cum posset non accipere eam, sed accipere quamcunque aliam. Et ita erat Ioseph. Et per hoc patet ad omnia argumenta; quia illa tenent quantum ad uxores in nouo testamento. Et est diuersus status, & ratio, ut declaratum est.

An Ioseph peccaret occulte dimittendo vxorem?
Quæst. XXXVI.

QVæritur, an Ioseph peccaret dimittendo occulte vxorem? Aliquis dicet, quod sic, quia per hoc infamabat illam, scilicet, quia apparebat, quod propter adulterium dimiserat illam. Ergo peccabat. Dicendum, quòd non peccabat Ioseph dimittendo: quia istud faciebat tanquam iustus, cum dicatur in litera, quòd Ioseph erat uir iustus, & nolebat eam traducere: sed occulte dimittere: iustitia tamen non habet actum malum. Ergo bene faciebat. Item patet, quia si Ioseph peccaret volendo dimittere, quando Angelus apparuit ei, arguisset illum de hoc: sed non arguit, sed solum abstulit ei suspicionem propter quam mouebatur: ergo uidetur, quòd si uerum esset, quod suspicabatur Ioseph, quod non peccabat dimittendo: alioquin Angelus increpasset eum, uel saltem ostendisset ei, quod iniustum faciebat, uolendo eã dimittere. Cum autem obijcitur, quòd infamabat eam, dicendum, quod infamare dupliciter accipitur. Vno modo, id est crimen falsum alicui publice apponere. Alio modo uerum crimen, uel defectum, aut ignominiam alicuius declarare. Primo modo infamare semper est peccatũ grauissimum, tum quia falsa dicuntur, & perniciosè: tum, quia ista redundant in magnum præiudicium eius, qui infamatur. Secundo modo infamare contingit dupliciter: quia aut habet quis causam legitimam dicendi, aut non. Si primo modo, infamare non est peccatum, quia nõ est proprie infamare, sed infamatum, aut se infamantem ostendere. Et hoc est, quando quis in prosecutione iuris sui proprij publicat crimina alterius, utpote opponendo ea per uiam exceptionis, vt repellat eum ab agendo, uel testificando, uel ab aliquo honore consequendo quo ambo sunt competentes. Et non potest aliter causam suam sufficienter prosequi, uel saltem non tam conuenienter, sicut obiiciendo illa crimina. Ita etiam quando quis in prosecutione iuris sui directè accusat alterum de crimine quantumcunque, & qualecunque illud sit. Nam in hoc nulla iniuria fit accusato, uel ei, cui obiiciuntur crimina per uiam exceptionis: quia nemini facit iniuriam, qui vtitur iure suo. Sic etiam est quando quis cogitur a iure dicere crimina alterius, sicut est de monitione fraterna, cuius tenorem obseruando possunt crimina alicuius multis publicari, si ipse non vult per primam admonitionem cessare. Matth. 18. cap. Sic etiam si quis cogatur a iudice: sicut in eo, qui producitur in testem. Nam cogitur dicere uerum de omnibus illis, de quibus interrogatur, quantumcunque sint pessima, & in præiudicium alicuius. Et isto modo non infamaret alium. Si autem accipiatur secundo modo, scilicet, quando quis sine prosecutione

B ne iuris sui, aut coactione facta a iure, uel a iudice, manifestat peccata alterius, quæ occulta erant, dicitur eũ proprie infamare, & peccat, licet illa peccata uera sint, quæ dixit: & sic, cum nunc appareret manifeste ipsi Ioseph Dominam nostram fornicatam esse, quia erat fœcunda, & ipse non cognouerat eam, poterat illam iuste infamare, vel magis proprie peccata illius diuulgare: non solum indirecte, scilicet, occulte illam dimittendo: sed etiam directe, scilicet, peccatum eius publicando, uel eam accusando. Sed obiicietur, quod non poterat iuste facere, quia nõ erat uerum crimen, pro quo nolebat eam dimittere Ioseph, siue infamare. Dicendum, quod pro eodem accipitur in iure esse aliquid uerum, uel probari esse uerum tali probatione, in qua iura non dubitent. Et sic falsum probatum per testes, de quibus non constet esse falsos, habe-

C tur in iure, ac si esset uerissimum. Et non requirunt iura maiorem probationem, quia maiorem habere non possunt. Ita causa, quam nunc habebat Ioseph contra Mariam, erat necessaria de iure, scilicet, concepit, ergo erat cognita ab aliquo uiro. Ideo licet posset per Deum falsificari ista probatio, sicut factum est, scilicet, concipiente ista muliere de Spiritu Sancto, quantum ad Ioseph tamen, vt iuste moueretur, non uidebatur differre, quod posset falsificari, uel quod esset simpliciter necessaria. Ideo iuste poterat eam dimittere, uel intentare contra eam quidquid intentari posset prætextu criminis præsumpti, si illud uerum esset, quousque Deus, qui talem probationem falsificabat, quæ secundum naturam tenebat, responderet pro illa, quam ad hunc casum deduxerat. Et sic factum est, quia Ioseph ista cogitante contra Virginem Angelus di-

D xit Ioseph. [Noli timere, &c.]

Cur Ioseph non fecerit purgari ab infamia Beatam Virginem, quam credebat fuisse fornicatam?
Quæst. XXXVII.

QVæritur, cum Ioseph crederet Dominam nostram vere fornicatam, cur non faciebat eam purgari secundum legem, uel cur non accusabat eam? Respondendum, quod si accusare uellet, poterat duobus modis, scilicet, uel tanquam fornicatam ante matrimonium, vel post matrimonium. Primum non poterat, quia nondum acceperat eam in coniugem celebrando nuptias, & consummando matrimonium. Et tamen istud habebat locum quando maritus cognouisset eam non esse Virgi-

E nem. Deuteronomij. 22. cap. Ioseph tamen nondum celebrauerat nuptias, nec eam cognouerat: ideo non poterat intentare talem actionem. Secundum modum accusationis, scilicet, quod fornicata est post matrimonium, nõ poterat intentare, quia illud habet locum consummato matrimonio manente vxore in domo uiri. Nunc autem non sic erat, cum nondum esset consummatum matrimonium inter Mariam, & Ioseph, sicut nec postea consummatum est. Item quia ad talem accusationem oportebat, quod testes produceret Ioseph contra Mariam, qui legitime probarent. Numeri. 5. capit. Sed testes non habebat Ioseph, quia cum res non facta esset, non poterat ab aliquo sciri, aut uideri. Manebat ergo Ioseph solum, quod cogeret Mariam ad hoc, quod se purgaret per aquas amarissimas, quia ista purgatio erat data in subsidium uiris contra uxores, quando non habebant testes ad probandum adulterium,

rium, & suspicabantur contra uxores. Numeri. 5. ca. Erat tamen dubium an Ioseph posset cogere Mariam ad subeundum istam probationem, quia illa videtur habere solum locum post matrimonium consummatum, quia loquitur in viro, & vxore. Numer. 5. cap. Est tamen verum, si Ioseph Mariæ iuberet, quod subiret istam purgationẽ, quod ipsa non dubitaret subire, quia innocens erat. Alia causa quare Ioseph non curauit de ista purgatione fuit, quia iustus erat uir, & suspicabatur, & nesciebat veritatem, & tamen dubitabat nunc de fornicatione, cum videret eam prægnantem, ideo non erat necessaria sibi ista probatio. Alia causa, vt quidam volunt, scilicet, quia Ioseph dato, quod vellet intentare accusationem, vel cogere Mariam ad purgationem, habuit modicum tempus: quia dum ista cogitaret, antequam posset aliquid exequi, apparuit ei Angelus Domini, qui certificauit ipsum de dubio, vt patet in litera. Dicendum, quod hoc verum est, & tamen Ioseph non intendebat experiri aliquem modum istorum contra illam, sed iam diffinierat quid ageret, scilicet, quod dimitteret eam occulte. Sed diceretur, quare Ioseph non consummauit matrimonium, & postea conquereretur de illa, quod non inuenerat eam Virginem? quia tunc locum haberet illa actio. Dicendum, quod si Ioseph adhuc expectaret, interim Angelus appareret ei, & impediret ista fieri certificans eum de dubio, sicut factum est: & tamen Ioseph etiam non intendebat istud, dato quòd Angelus ei nõ appareret, quia forte abominabatur eam, cum crederet ipsam fornicatam: etiam putabat esse peccatum, quod vellet coniungi adulteræ: maxime cum non intenderet eam tenere in vxorem. Et sine dubio peccatũ esset tunc quia non cognosceret eam affectu maritali, sed magis ad nocendum. Et ideo, cum esset vir iustus non faceret hoc.

Quare Ioseph voluerit Beatam Virginem occulte dimittere, cum eam posset manifeste relinquere?
Quæst. XXXVIII.

QVæritur, quare Ioseph voluit dimittere eam occulte, cum posset eam dimittere manifestè? Dicendum, quod aliquo modo fecit Ioseph propter se, scilicet, quia si manifeste illam dimitteret, oporteret, quod daret ei libellum repudii, quia non erat alius modus dimittendi. Nam aliàs, si mulier nuberet alteri, posset accusari: vel ille libellus, qui testabatur matrimonium dissolutum, liberabat eam ab omni actione viri, siue alteri nuberet, siue fornicaretur, sicut si vir esset mortuus, quia tunc est soluta mulier a lege viri. ad Roman. septimo cap. & prima ad Corint. 7. c. Non poterat tamen Ioseph dare Mariæ libellum repudii, quia solum datur post matrimonium cõsummatum, vt probatum est Deuteron. 24. cum ibi dicatur: si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, id est, si acceperit homo uxorem per desponsationem, per uerba de præsenti, quæ faciunt matrimonium, & habuerit eam: scilicet in potestate, & domo sua consummato matrimonio, tunc si non inuenerit gratiam in oculis eius, poterit ei dare libellum. Ioseph tamen nondum tenebat Mariam in potestate, & domo sua: cum dicatur, quod nolebat eam traducere, ergo non poterat dare libellum repudii. Si autem credat aliquis, quod habebat eam iam in domo: cum tamen nondum esset consummatum matrimonium, non poterat ei dare libellum, nisi forte vellet cõsummare matrimonium ad hoc, quod posset dare libellum. Et tamen hoc nolebat Ioseph, propter causas assignatas præcedenti quæstione. Ideo melius dimitteret Ioseph Mariam occulte, vt non cogeretur ei dare libellum. Secunda causa fuit ad non infamandum eam, uel ad parum infamandũ. Nam si dimitteret eã publicè, etiam sine libello, oportebat, quod conquereretur de ea: dicens se illam dimittere, quia fuerat fornicata. Nunc autem, cum occulte dimitteret eam, licet aliquo modo infamaret ipsam non tamen tantum, sicut si publice dimitteret. Tertia causa, quia si Ioseph uellet dimittere eam publicè, scilicet, manendo in patria, oportebat, quod daret ei libellum, uel accusaret eam: scilicet, quia accusatio erat pro crimine, libellus erat si mulier non placeret ei, etiam sine crimine, & tamen

F libellum non poterat dare nunc Ioseph propter causam supradictam: ideo oportebat, quod accusaret eam si publice dimitteret. Hoc autem nolebat, quia forte miserebatur eius, nolens, quod occideretur: ideo voluit occulte dimittere. Quarta causa fuit propter verecundiam. Nam siue Ioseph accusaret eam de adulterio, siue conquereretur, erubesceret, scilicet, quod uxor eius fornicata esset, ideo, vt non cogeretur pati istam verecundiam, voluit eã occulte dimittere. Sed dicetur, quod Ioseph iniuste agebat, quia cum dimitteret illam, & non daret ei libellum repudii cogebat eam sic manere, & non poterat transire ad alium virum, quod posset, si habuisset libellum, & sic cogebat eam. Dicendum, quod non peccabat, quia ipsa videbatur esse in culpa, vt maiora pati deberet, cum videretur ei fornicata: etiam ei erat vtilius manere innuptam, G quam transire ad alium uirum, ut uidebatur Ioseph, cum esset prægnans, & non appareret de quo viro, ideo nihil iniustum faciebat Ioseph.

Quomodo poterat Ioseph Mariam occulte dimittere?
Quæst. XXXIX.

QVæritur, quomodo poterat Mariam Ioseph dimittere occultè? Nam videtur, quod non poterat, quia ad hoc necesse erat, quod recederet de terra, & nunquam rediret ad eam: Quia si ibi maneret manifeste Mariam, scilicet, quia cogeretur dare causam, quare dimittebat, scilicet, dando libellum, uel accusando, ideo oportebat, q fugeret ad terram. Etiam oportebat, quod nunquam rediret ad eam, quia alias cogeretur tunc dare rationem, H quare dimisisset illam: & hoc ipse nolebat. Et tamen videtur, quod Ioseph non poterat licite dimittere terram totaliter: quia omnes Iudæi obligabantur ter in anno ascendere in templum Domini. Exod. 23. & 34. cap. & Deuteronomii. & 16. capit. Si tamen de terra fugeret, non rediturus in eam, non posset ascendere in templum Domini ad festiuitates istas: ipse tamen ad eas ascendebat singulis annis in templum cum Maria coniuge sua. Luc. secundo cap. Dicendum, quod non obligabantur omnes Iudæi ascendere ad istas festiuitates ter in anno, nec etiam aliqua vice nisi illi, qui erant in terra Chanaan: vt colligitur Numeri. 9. cap. scilicet, quod ille, qui erat in peregrinatione, non cogebatur venire ad faciendum Phase tempore suo, scilicet, 14. cap. die mensis primi. Et tamen istud erat festum præcipuum omnium trium: ergo a fortiori poterat I tempore aliorum esse absens. Maxime autem, quia multi Iudæi habitabant extra terram Chanaan per omnes nationes ferè: vt patet Actu. 2. capit. scilicet. Erant autem in Hierusalem habitantes Iudæi uiri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est. Et nominantur ibi nationes plurimæ. Et sic Iudæi multi morabantur in omnibus illis nationibus, cum dicatur, quod isti Iudæi audierunt Apostolos loquentes linguis ipsorum, in quibus nati erant. Ergo isti erant Iudæi, scilicet, de stirpe Iudæorum: quia alias non vocarentur Iudæi, sed Proselyti, vel Aduenæ: quia ita uocat eos semper lex. Et etiam eodem cap. fit ista differentia: quia postquam positi fuerunt multi Iudæi in eorũ genere dicitur, & aduenæ Romani, id est, conuersi ad Iudaismum de Romanis. Et patet magis ex eo, quod sequitur, scilicet, Iudæi quoque, & Proselyti. Et sic fit differen- K tia Iudæorum, & Proselytorum. Et tamen Proselyti sunt conuersi de gentilitate ad Iudaismum. Ergo Iudæi sunt, qui ex genere Iudæorum sunt: & tamen ibi erant Iudæi ex omni natione, quæ sub cœlo est: & dixerunt se audisse Apostolos loquentes linguis in quibus ipsi nati fuerant. Ergo in omni terra erant Iudæi. De illis tamen manifestum est, quod non ascendebant ad festiuitates ter in anno: sicut patet de Parthis, & Elamitis, qui sunt multum propinqui Orienti: & etiamsi vellent non possent venire: quia eundo, & redeundo semel in Ierusalem quolibet anno expenderent quasi totum annum. Ideo dicendũ, quod isti, qui erant extra terram Chanaan non veniebant in templum Domini ad istas festiuitates: sed solum, qui erãt in terra Chanaan. Et quia aliqui erant de eis valde deuoti ad istas cærimonias, & omnes solemnitates, & de terra sua venire non poterant: ideo volebant potius habitare in

Ieru-

Ierusalem, ideo dicitur: Habitantes Iudęi viri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est. Si autem omnes Iudæi obligarentur venire ad festiuitates in templum, obligarentur indirectè ad non habitandum in terris illis, sed habitandum in terra Chanaan, vel in propinquissimis partibus; vt possent ter in anno venire ad istas solennitates. Sed hoc falsum est: quia tunc omnes isti essent in malo statu, & inobedientes legi: & Iudæi, qui essent in terra non communicarent illis tanquam hæreticis, vel non obedientibus legi; & tamen communicabant cum eis, & vocabant eos fratres: sicut scribit Iudas Machabæus Iudæis, qui erant in Aegypto, secundo Machabæorum primo capite. Itē quia si illi non essent in bono statu manentes extra terrā Chanaan, per hoc impediretur, & diminueretur cultus diuinus. Quia cùm Iudæi essent tēpore illo veri cultores Dei: quanto in plures gentes, & terras essent dilatati, tāto magis cresceret cultus diuinus, & conuerterentur aliquæ de illis nationibus: sicut aliqui de Romanis conuersi erant ad Iudaismū: Act. secundo, c. scilicet & aduenæ Romani. Ergo licebat Iudæis habitare in quacunque terra; etiamsi Iudæi non venirent, vel non possent venire ad festiuitates in templum Domini. Vnde multæ gentes de istis nunquā veniebant in Ierusalem, sed si aliqua statuta, vel declarationes, aut innouationes fierent circa statum legis, aut circa ritum viuendi; illi qui erant in Ierusalem, transmittebant ista omnibus Iudæis, qui erant dispersi per alias nationes. Sic patet secundo Machabæorū primo c. cùm Iudas, & populus, qui erat Ierosolymis & in Iudæa, scripserunt omnibus Iudæis, qui erant in Aegypto de festiuitate purificationis templi, quam nouiter instituerant: & de die ignis, qui datus est sub Nehemia, quod ambos dies solennes agerent sicut ipsi in Iudæa facere instituerant. Et scripserunt eis causas quare hoc fecerant. Ita ergo dicēdum, quod Ioseph poterat manere extra terram Chanaan inter Iudæos in aliqua natione remota: & nunquam veniret in Ierusalem, nec obligaretur: & sic non daret causam, quare dimitteret Mariam. Sed dicetur, quod forte, ea q̄ dicta sunt habent locum in illis Iudæis, qui semel dispersi ex aliqua causa, morabantur posteà in illis nationibus: & ibi nascebantur filij, & posteri eorum: secus autem de illo, qui nunc sponte vellet recedere de terra Chanaan ad aliquas remotas partes: de quibus postea non veniret ad festiuitatem temporibus debitis: & sic esset de Ioseph: Dicendum, quod etiam ex causa voluntaria licebat alicui ire extra terram Chanaan, & quod non veniret ad solennitates: sicut patet de negociatoribus, qui ibant ad diuersa loca extra terram Chanaan, & non poterant venire ad faciendum Phase. 14. die mēsis primi, poterant facere illud mense secundo. Num. 9. c. Et tamen illa est maior omniū solennitatum. Et poterant Iudæi, etiam de ipsa terra Chanaan esse absentes ex causa voluntaria, scilicet ad lucra quærenda per negociationes. Ergo poterat Ioseph ire in quamcunque terram vellet, cùm haberet causam satis rationabilem, etiamsi nunquam rediret in templū Domini. Quia in quacunque terra poterat seruari tota lex Iudęorum: præter quasdam cærimonias sacrificiorum. Quę autem sint cærimoniæ legis, quæ non poterant obseruari, declaratum est in quadam quæstione 4. Reg. 25. cap.

Quare Maria non dixerit veritatem rei Ioseph? Quæstio XL.

QVæritur, cùm Ioseph esset ita turbatus, q̄ vellet dimittere Mariam, putans eam fuisse fornicatā, quare Maria non dixerit Ioseph veritatem rei, vt cessaret a turbatione? Respondet vno modo Nicolaus, quod talia secreta non sunt reuelanda nisi quantū se extēdit voluntas diuina. Et ideo bene Virgo tacuit: tenēs firmiter, q̄ sicut istud secretū fuerat reuelatū sanctæ Elisabeth, vt habetur Luc. 1. c. cùm dixit: vnde hoc mihi, vt veniat Mater Dn̄i mei ad me? & sic cognoscebat eam esse Matrē Dei: sic reuelaretur alijs, quibus esset opportunū tp̄e competēti iuxta diuinū beneplacitū. Hoc verū est, & tn̄ non est pu tandū, q̄ Virgo obligaretur omnino tacere, quia licet regulariter tacere deberet: si tn̄ putaret vitā suā, aut famam defendere reuelando istud, q̄ aliter periclitaretur, poterat

A licitè illa reuelare. Sic patet, quia nemo debet seipsum laudare, q̄a scriptura dicit. Laudet te alienus, & nō os tuum, Prouerb. 27. Si tn̄, quis nō posset defendere ius suū nisi veras laudas suas proferēdo, pōt se ipsum licite laudare. Sic patet de Beato Paulo. secunda Cor. 11. & 12. c. vbi se volebat defendere cōtra quosdā falsos Apostolos, qui contendebant se habere maiorē potestatē, q̄ Paulus, ex quo periclitabatur Euangeliū: ideo ipse laudauit se ibi nimiū tam de reuelationibus, q̄ de laboribus, q̄ de potestate a Christo tradita: ostendendo se excedere in immēsum oēs illos. Sic ēt Abdias dispensator regis Achab timens mortem, si exequeretur mandatū Eliæ: orauit ipsum, ne traderet eū morti, & ad hoc enarrauit laudes proprias, s. qūo ipse pauerat Prophetas Dn̄i in abscondito, custodiens eos à facie Iezabel. 3. Reg. 18. c. Sic ēt regulariter non licet alicui laudare se in oratione, sicut patet de Pharisæo, quē Christus
B redarguit Luc. 18. c. quia dixit ieiuno bis in sabbato. &c. Et tn̄ si quis petat misericordiam a Deo in magna aduersitate, ad hoc, q̄ persuadeat Deo illud, quod intēdit, potest exprimere laudes proprias in oratione, sicut patet de Ezechia, qn̄ dixit ei Deus: morieris, & non viues, orauit dicens: Obsecro Dn̄e: memento qūo ambulauerim corā te in veritate, & corde perfecto: & quod placitū est corā te fecerim. Ita nunc si Domina nostra putasset defendere posse famam suam coram Ioseph, reuelando istud secretum, posset reuelare. Secunda causa fuit potius, quia Domina nostra nō sciuit Ioseph turbatū: quia ista turbatio Ioseph durauit modicum: cùm Angelus apparuerit ei, dū ista cogitaret, vt patet in litera, & abstulit turbationem. Maria tn̄ nondū erat in domo Ioseph, sed parentū suo-
C rum: quia nondū erat traducta, vt patet in litera, s. q̄ Ioseph nolebat traducere eam. Et sic poterat esse turbatus Ioseph: & q̄ virgo illud nō cognosceret. Tertia causa fuit, quia dato, quod Virgo cognosceret causam turbationis eius, nihil ei diceret, quia non proderat: cùm Ioseph non esset talia crediturus, quæ totaliter excedebant naturā ex testimonio vnius puellæ: maximè cùm ipsa videretur talia fingere, vt excusaret crimen suum. Quarta causa fuit, quia factum est mysterio diuino, vt per Angelum magis certificaretur, & non haberet causam obiurgandi Virginem: si ipsa ei circa talia loqueretur volendo excusare illud crimen, quod manifestum apparebat.

Quare Ioseph non quæsiuerit à Beata Virgine, quomodo concepisset? Quæstio XLI.

D QVæritur, quare Ioseph non quæsiuerit a Maria quomodo se res haberet? Dicendum vno modo, quod non quæsiuit, quia frustra erat quærere, eo quod non credidisset Mariæ respondenti pro se, & volenti excusare crimen suum. Secundo, quia Ioseph si fortè dubitaret, quæreret eam prægnantem, ita vt occultare non posset, ideo frustra erat quæri de re manifesta: nisi forte Ioseph vellet quærere de modo, quo illud malum accidisset. Et hoc non curabat petere, quia cùm ipse crederet eā certissimè fornicatam, nihil videbantur differre, an sic, vel sic accidisset, quia quocunque modo fuisset, ipse nolebat tenere vxorem fornicatam, sed illam dimittere. Tertio, vt aliqui dicunt, factum est, quia Ioseph non habuit tempus ad hoc: cùm eo cogitante circa ista apparuerit ei
E Angelus Domini. Sed hoc non stat, quia quando prima vice vidit Ioseph eam prægnantem, & ex hoc cœpit turbari, potuerat ab ea quærere super hoc; ideo non omisit quærere, quasi non habuisset tempus ad hoc. Item patet, quia si intendisset Ioseph quærere, nō determinasset quid ageret super hoc, & tamen iam determinauerat, quod dimitteret eam occultè. Ergo non omiserat quærere ab ea propter temporis paruitatem. Quarto fortè fuit, quia noluit obiurgari eam. Nam si loqueretur sibi de tali re, erat materia tam scandalosa, quod forte non posset continere iram; & percuteret Virginem: sicut dicitur in l. Gracchus. C. Ad leg. Iul. de adult. de illo, qui occidit adulterū, quē inuenit cum vxore. Et subditur ibi causa, scilicet, quia tā iustum dolorem continere non potuit. Hoc autem nolebat Ioseph, quia sic publicaretur factum, & non haberet locum ad postea eam occultè dimittendum, sicut volebat.

lel at. Quinto factum est, vt creditur, Dei dispensatione, ne Virgo affligeretur, & male tractaretur, quia Ioseph loqueretur ad eam de hac re: ideo Deus posuit in corde eius, quod non loqueretur illi.

Quare ponatur hic turbatio Ioseph? Quæstio XLII.

QVæritur, quare ponantur ista hic, scilicet, de turbatione Ioseph? Dicendum, quod Matthæus intendebat hic declarare generationem Christi esse supernaturalem, s. quia natus est de Virgine. Et ad hoc, vt ostenderet quomodo Domina nostra erat Virgo, induxit hic dubitationem Ioseph de conceptu eius, quia nullus testis poterat esse firmior, & magis sine suspicione ad probandam virginitatem Mariæ, & conceptum de Spiritu Sancto q̃ Ioseph vir eius. Nam cùm Maria haberet virum, si ipsa conciperet, & non de viro suo, manifestum est, q̃ ille turbaretur ad mortem. Et quia ille nesciret a principio, an esset hoc de Spiritu Sancto: necesse est, q̃ persequeretur Mariam aliquo modo, vel ostenderet indignationem suam: ideo oportebat, q̃ diceretur vnũ de duobus. s. q̃ aut Deus reuelauerit Ioseph, q̃ vxor sua conciperet de Spiritu Sancto antequam fieret conceptus; aut q̃ Ioseph turbaretur, & conquereretur de tali conceptu. Si autem Euangelistæ tacuissent vtrumque, esset suspectum Euangelium de falsitate, quia non videbatur possibile, quin aliquod istorum duorum accideret: & sic videretur Euangelium fictum. Ideo Matthæus, qui primus fuit, curauit reddere rationẽ de hoc, ne alicui ex isto suspicio oriretur. Considerandum autem, q̃ licèt exprimendo alterum istorũ tolleretur suspicio nobis de falsitate Euangelij: tamen conuenientius fuit, q̃ Ioseph permitteretur turbari, quàm q̃ ei a principio reuelaretur, q̃ vxor sua de Spiritu Sancto conciperet. Quia istud erat magis naturale. s. q̃ ipse viso illo conceptu turbaretur, & ẽt magis certificabatur, cum diceretur post conceptum, q̃ ante: quia iam non poterat esse dubium, an de illo conceptu, vel de aliquo alio postea futuro intelligeretur. Cum autem Angelus certificauit eum de illo conceptu iam præterito: non poterat esse dubium circa illud. Et sic cõuenienter declaratur, quòd conceptu viso turbatus fuerit Ioseph. Quod tamen ipse postea desineret turbari, & consentire cohabitare in pace ei, quam dimittere dispo fuerat, satis arguitur, etiamsi nihil aliud Euangelista exprimeret, quod Ioseph inuenit conceptum illum non esse adulterinum; & ideo placatus est. Et ideo, licèt nos, qui iã fidem tenemus credamus ex eo quod sic scriptum est; tñ anteq̃ homo fidem recipiat, oportet ipsam scripturam, q̃ credi debet, continere res aliqualiter verisimiles, & quod non appareant fictæ prima facie, & sic Euangelista curauit historiam verisimile reddere: & sic posuit turbationẽ Ioseph ad probationem virginitatis Mariæ, quia nullum testimonium conuenientius reddi poterat, sicut ait Ambrosius super Lucam, scilicet, locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, si non cognosceret Sacramentum.

Quid fecerint parentes Beatæ Virginis videntes eam prægnantem? Quæstio XLIII.

QVæritur, quod parentes Virginis fecerint, cum viderent eam prægnantem nondum factis nuptijs? Quidam dicunt, quod hoc nondum cognouerant; ideo non turbabantur: nec aliquid faciebant. Et hoc erat verisimile, quia illud durauit pauco tempore. Et illud Spiritus Sanctus abstulit dubium Ioseph. Et sic nec ipse, nec parentes virginis potuerunt vltra de nouo dubitare; aut dubitationem antiquam tenere. Dicendum, quod non stat. Primo, quia ista res non poterat latere. Nam quando venit Maria de domo Elisabeth erant iam tres menses fecunditatis elapsi, scilicet, quia Maria antequam iret ad Elisabeth conceperat cum apparuit ei Angelus, Lucæ primo, cap. & etiam ipsa Elisabeth vocauit Mariam matrem Domini quando introiuit primo ad eam. eo. cap. Et tamen post hoc mansit Maria cum Elisabeth tribus mensibus. eod. cap. Ergo quando postea rediret non poterat

F iam occultari fœcunditas eius parentibus, sicut nec sponso occultata est, quia eo tempore ipse deprehendit eam esse prægnantem, vt supra declaratum est. Secundo patet, quia adhuc facilius erat, quod parentes cognoscerẽt Mariam fecundam, quam Ioseph, quia tunc manebat in domo eorum, & non sponsi: cùm nondum traduxisset eam, vt patet in litera. Etiam, quia ipsa non tantum erubesceret parentes sicut sponsum, & magis se occultaret ab eo, & tamen ipse cognouerat eam fecundam: ergo parentes non poterant ignorare, maximè mater, quæ circa talia esset magis solicita, & non erubesceret diligenter quæcũque videre, quia ambæ erant mulieres. Dici ergo potest duobus modis. Vno modo, quod parentes non fuerunt turbati, quia ipsi cognouerunt hoc secretum, scilicet, reuelante Maria, vel reuelante eis Elisabeth, quæ illud Spi-
G ritu Sancto docente agnouerat. Et licèt fortè modicum a principio turbarentur, cognita mox veritate, vt dictum est, cessarent. Aliter potest dici, quòd parentibus non fuit reuelatum istud secretum quousque fuit Ioseph reuelatum, & quod ipsi turbabantur sicut Ioseph: scriptura tamen nihil ponit de turbatione eorum, quia turbatio Ioseph non fuit hic posita nisi in quantum per eam rationabiliter probaretur virginitas Mariæ, & vt Euangelium non videretur esse fictum. Turbatio tamen parentum nõ proderat ad hoc; quia etiamsi Maria fuisset verè fornicata, verisimile erat de parentibus, quòd tacerent, & occultarent crimen filiæ: & non fuit conueniens, quod diceretur, quod parentes turbati sunt, & tamen quod Spiritus Sanctus reuelauit eis veritatem conceptus, & sic cessauit turbatio, quia tale testimonium erat valde suspectum, sci-
H licet, quia diceretur, quod ipsi ad excusandum crimen filiæ suæ, & propriam infamiam ista confinxerant. De marito autem non erat sic credendum; quia, cum ipsa non esset de cognatione eius, magis vellet honorem propriũ, quam illius incolumitatem, ideo si verè inueniret eam fornicatam esse, cùm posset illam dimittere secundùm legẽ, vel accusare ad mortem, faceret hoc potius, quàm quod illam acciperet. Et tamen licèt prius incepisset turbari, postea accepit eam, & tenuit in pace tota vita, & diligenter ei seruiuit: Ergo non reperit eam fornicatam, sed de Spiritu Sancto concepisse. Debuit ergo poni hic de turbatione Ioseph, non tamen de turbatione parentum: licèt illi turbati fuissent, & verè accidisset, quod non cessaret eorum turbatio, quousque veritas per Angelum reuelata est. Sed obijcietur, quod tunc parentes Virginis affligerẽt
I eam quotidie, quod esset inconueniens. Dici posset, quod ipsa tunc reuelaret eis, & sic cessarent eam affligere. Maximè, quia Mater sua Anna poterat experiri eam esse Virginem attractando claustra feminea, quæ reperiret illæsa: sicut de iure fit sæpe probatio si aliqua dicat se esse Virginem per hoc, quod matronæ circa hoc prouidæ tractent, & videant. Et sic pater, & mater cessarent affligere illam. Aliter potest dici, quod etiam si ipsa nihil dixerit eis, pauco tempore affligeretur, quia pauco tempore illud durauit. Nam verisimile est, quòd illico, vt rediit Maria de domo Elisabeth, Ioseph videret eam, quia erat sponsus, & illa fuerat absens per tres menses, ideo veniret illico ad videndum eum. Et quia fæcunditas erat iam magna non posset celari, & sic mox agnosceret Ioseph: ita, vt nõ prius parentes, quam Ioseph agnoscerẽt. Dico autem nõ prius,
K scilicet, non in aliquanto tempore, in quo possent eam super hoc molestare. Et tamen mox, vt Ioseph dubitauit, certificatus est, scilicet, sequenti nocte in somnijs, vt colligitur ex litera, ergo non fuit tempus aliquantum, in quo virgo posset affligi a parentibus suis super hac re. Dicendum tamen est, quod si parentes aliquid inquirerẽt a Virgine, aut vellent eam molestare super hoc: ipsa responderet aliquid. Nam si nihil omnino responderet, esset inobediens parentibus, & peccaret, maxime tenendo eos suspensos in tali re, in qua valde affligerentur: si autem responderet, aut falsum diceret, aut verum. Non est autem verisimile, quod diceret se fornicatam, quia mentiretur, & infamaret seipsam, & filium nasciturum: oportebat ergo, quod verum diceret asserendo se Virginem, & quod per Spiritum Sanctum conceperat. Aliter potest dici, & tollentur omnes istæ difficultates, scilicet, quod forte Io-

seph

ſeph agnouit eſſe Mariam prægnansem, dum erat in domo Eliſabeth,& tunc cogitauit eam dimittere occultè, & Angelus apparens certificauit eum,& ſic antequam virgo rediret in domum parentum, eſſet certificatus Ioſeph: & poſſent ipſi conuenienter certificari, antequam viderent filiam prægnantem, & ſic non poſſent eam affligere, ſed quidquid iſtorum teneamus, nihil differt.

Hac autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt: pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt a Domino per Prophetam, dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.

[Hæc autem eo cogitante.] Hic ponitur ipſius Ioſeph diuina certificatio. Et diuiditur in duo. Quia primo ponitur certificatio eius quantum ad intentum. Secundo oſtēditur certificatio per effectum, ibi.[Exurgens autem.] Prima in duas, quia primo ad certificationem ipſius ponitur teſtimonium Angelicum. Secundo ad fidei noſtræ confirmationem producitur teſtimonium Propheticum, ibi. [Hoc autem totum factum eſt.] Circa primum dicitur: Hæc eo cogitante, id eſt, dum Ioſeph cogitaret, quid ageret ſuper cōceptu virginis, quem credebat adulterinum, & determinaſſet, quod dimitteret eam occultè, apparuit ei Angelus. Et intelligendum eſt, quod Ioſeph habuit iſtā dubitationem die, qua primo vidit vterum Virginis tumentem,& ſequenti nocte apparuit Angelus ei: cùm dicatur, quod in ſomnis apparuit. Et non eſt dicendum, quod aliquot diebus poſtquam cœpit Ioſeph habere iſtam turbationem manſerit in ea: quia tunc dimiſiſſet Virginem occultè, ſicut diffinierat, vel proceſſiſſet ad aliquē actum per quem diſfamaretur aliqualiter Virgo; ideo mox Angelus apparuit Ioſeph. Quod ſignificatur, cùm dicitur. [Hæc eo cogitante.] Id eſt, non intercidit aliquantum tempus, ſed tunc quando iſta cogitabat Ioſeph, apparuit ei Angelus, ſcilicet, ſequenti nocte. Et adhuc diceremus, quod ipſo die quo cœpit dubitare apparuiſſet Angelus, niſi diceretur, quod apparuit in ſomnis, quod ad noctem pertinet. [Ecce Angelus Domini.] Quis eſſet iſte Angelus non conſtat, ſed ſatis erat veriſimile, quod eſſet Gabriel: quia ille erat ſpecialis miniſter Virginis: cùm ipſe ad illam ſalutādam miſſus fuerit. Luc. 1. cap. [In ſomnis apparuit.] Id eſt, apparuit Ioſeph dormienti: quia hoc eſt apparere in ſomnis,& dixit quæ ſequuntur. An vero dormiret Ioſeph, vel vigilaret,& an verè Angelus iſte locutus ſit, infra dicetur. [Ioſeph fili Dauid.] Vocauit eum filium Dauid, Sic dicitur Luc. 1. cap. quod Eliſabeth erat de filiabus Aaron: tamen Aaron non genuerat eam, ſed erat de ſtirpe eius. Et vocauit eum filium Dauid; quia loqui volebat ſibi de illo, qui erat ſpecialiter filius Dauid, infra 21. cap. cùm populus dixit: Oſanna filio Dauid, id eſt, Meſſiæ,& quando Chriſtus quæſiuit a Phariſæis de Chriſto, id eſt, de Meſſia cuius filius ſit, dicunt ei: Dauid. infra 22. capit. quaſi dicat. Ioſeph fili Dauid, id eſt, cùm tu ſis filius Dauid, non mireris de conceptu vxoris, quia in ea genitus eſt ille, qui vocatur ſpecialiter filius Dauid. [Noli timere accipere Mariam.] Timebat Ioſeph accipere Mariam, quia putabat eam fornicatam. Et cùm eſſet vir iuſtus, nolebat illam accipere ad cohabitationē, ſed dimittere eā. Et Angelus dicit. [Noli timere.] Id eſt, nō dubites accipere eā, ſcilicet, ad ſolam cohabitationem: nō aūt ad conſummātum matrimoniū. Nam etiamſi Angelus hoc ſpecialiter ei non prohiberet, cū ipſe eſſet vir iuſtus, nequaquā auderet violare templum Spiritus Sancti. ſ. volendo eam carnaliter tangere, quā Deus ſpeciali ſanctificatione fęcūdauerat. Et hoc appareret, ꝙ ſic accipiebat traducere, i. accipere in domū, vel in poteſtatem ſuam, cùm dicatur ſupra, ꝙ Ioſeph nolebat illam traducere, & hic dr̄, quod non timeat illam accipere. Et tn̄ hic contrarium iubetur ei facere eius quod ipſe volebat. [Coniugem tuā.] Veri coniuges

A erant, cū eſſet verum matrimonium inter eos per verba de præſenti, per quod contrahentes vocantur cōiuges. Et ſic Ioſeph vocatur vir Mariæ, i. maritus, ſ. Ioſeph virum Marię. Et iterum: Ioſeph aūt vir eius, cū eſſet iuſtus. Conſuetudo m̄ tenet, quod ante cōſummatum matrimonium vocentur ſponſi, cōſummato aūt matrimonio vocētur cōiuges. Hic aūt nulla matrimonij cōſummatio fuerat, nec poſtea fuit. ſed more ſcripturæ accipitur maritus pro ſpōſo, & è cōtrario; vt ait Hieronymus ſuper Matth. ſ. Cū legeris Ioſeph virū Mariæ, nulla tibi ſubeat ſuſpicio nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis ſcripturarū, in quibus ſponſi coniuges appellantur. [Quod. n. in ea natum eſt.] Id eſt, quod in ea conceptū eſt, quia natiuitas propriè nō eſt niſi exitus de vtero, conceptio aūt eſt formatio in vtero,& cōceptionem vocauit hic natiuitatē. Et ſic ponit ſcri

B ptura duas natiuitates vnam in vtero, & aliam ex vtero. Iſta eſt cauſa ſupradictorū, quaſi dicat. Non timeas accipere Mariam; quia non fornicata eſt cum aliquo, ſed de Spiritu Sancto fœcundata eſt. [De Spiritu ſancto eſt.] Id eſt, non concepit de homine, ſed de Deo, ſ. miraculosè ſine cōcubitu. Et dr̄ hic Spiritus Sanctus tota Trinitas; qa iſta operatio, & generaliter oēs operationes Dei ad extra ſunt ſimul ab omnibus tribus perſonis tanquam ab vnico principio; quia Deus non eſt principiū iſtarum rerum ſub ratione perſonæ, ſed ſub ratione naturæ, quæ eadem eſt in tribus. Quare aūt magis dicatur de Spiritu Sancto conce piſſe, quā de patre, vel filio, infra dicetur. [Pariet autem filium.] In hoc ēt certificabatur Ioſeph; quia cùm poſtea videret, quod natus erat maſculus, appareret, quod Angelus non mentitus fuerat ei, & ſic cōſtaret quod de Spiritu Sancto conceperat ſicut Angelus dixerat. [Et vocabis nomen eius Ieſum.] Hoc dixit Angelus ipſi Ioſeph; quia ad

C ipſum pertinebat imponere nomen puero, cū reputaretur tanquam pater. [Ipſe. n. ſaluum faciet populum ſuū a peccatis eorū.] Redditur cauſa nominis. ſ. quia Ieſus interpretatur Saluator, & oſtendit Angelus, ꝙ iſtud nomen rectè conueniebat puero propter effectū, quia ipſe ſaluaret oēs hoīes. ſ. per mortem ſuam. Et dicit. [Populum ſuum.] Id eſt, Iudæos, qui erant populus Chriſti. ſ. quibus ſpālīter promiſſus erat Meſſias: ſicut ipſe dixit. Non veni niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael, infra 15. c. ſ. principaliter, & tn̄ conſequenter venit ad oēs homines; ideo omnibus iuſſit prædicari Euangelium, & fidem accipere, infra 28. c. & Mat. 16. c. immo ſi propriè loquamur, principalius venit Chriſtus propter Gentiles, q̄ propter Iudæos, cùm pauciſſimi numero de Iudæis ſaluati ſunt conferendo ad illos, qui de gentibus Chriſto crediderūt, & ſaluati ſunt.

D Et hoc ſignificauit ipſe, dicens: Non eſt mihi voluntas in vobis, ab ortu ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomē meum in gentibus. Dicitur tamen principalius veniſſe ꝑ Iudæos, i. prius ordine temporis, vel cuiuſdā dignitatis accidentalis, ſcilicet, quia eis promiſſus fuerat. Dixit autem Angelus ad Ioſeph, quod ſaluum faceret populum ſuum, ad oſtendendum, quòd ipſe erat Meſſias, qui ſperabatur à Iudæis, tanquam redempturus Iſrael: ſicut etiam Diſcipuli Chriſti dixerunt ei aſcendenti in cælum: Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? Et dixit. [A peccatis eorum.] Ad oſtendendum, quod Chriſtus non veniebat ad redimendum homines, ab aliqua temporali miſeria, ſed a iugo peccati, vt eſſent apti ad regnum cælorum, quod multo excellentius eſt, quàm regnum temporale. Iudæi tamen putabant, quod Meſſias redimeret eos

E a temporali ſeruitute, & deduxiſſet regnum Iſrael ad proſperitatem maiorem temporalem, quàm fuerat ſub Dauid, & Salomone, & ceteris regibus, propter quod plurimi Iudæorum non receperunt Ieſum in Meſſiam: quia non liberauit aliquid de temporali regno. Et iſta erat quaſi communis intentio omnium Iudæorum tempore Chriſti. Vnde mater filiorum Zebedæi petiuit a Chriſto, vt ſederent duo filij ſui vnus ad dexteram Chriſti, alius ad ſiniſtram in regno ſuo. Vnde ipſe dixit eis, neſcitis quid petatis, quaſi dicat. Putatis regnum meum eſſe temporale, & non eſt tale, quia regnum meum non eſt de hoc mundo, ſicut ipſe dixit Ioan. 18. cap. In hoc etiam oſtendebatur Ieſum eſſe verum Deum: quia nemo poterat ſaluare à peccatis niſi Deus. Vnde propter hoc Iudæi dicebāt ſæpe

Chriſto,

Christo quod blasphemabat: eo quod dicebat aliquibus: F dimittuntur tibi peccata tua. Christus autem saluauit nos à peccatis in quantum ipse per mortem suam tollens pœnas debitas nobis, satisfecit toti Trinitati. Et ablata est obligatio, qua nos tenebamur ad mortem æternam propter peccata, sicut dicit Apostolus ad Colos. 2.c.s. Delens, quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Hoc aũt solus Iesus facere poterat: quia ipse solus poterat mereri in infinitũ: ideo ipse solus potuit hominẽ saluare a peccatis. De hoc magis declaratum est supra in prologo Hieronymi sup Matthæũ, qui incipit. Matthæus ex Iudæa. [Hoc totũ.] Hoc ponitur ad certificationẽ nostræ fidei testimonium Propheticũ. Et dicitur. [Hoc totũ factum est.] Ista sunt verba Matthæi, quia Angelus non dixit Ioseph nisi vsque ad locum suum, s. [Saluum faciet populum suum à peccatis eorum.] Et dicitur hoc totum, scilicet, intelligendo ab illo loco, s. quod in ea natum est. G Nam quod supra habetur de turbatione Ioseph, & apparitione Angeli nõ factum est propter ea, quæ sequuntur: quia in auctoritate Isaiæ, quæ hic ponitur, non fit mentio de turbatione Ioseph. Sciendum, quod duo dixit hic Angelus. Primum est de virginitate Mariæ, s. [Quod.n. in ea natum est, De Spiritu Sancto est.] Secundum est de nomine pueri, cum ait. [Vocabis nomen eius Iesum.] Ista duo ostendit Matthæus ex auctoritate Isaiæ. Primum, cũ dĩ, ecce virgo concipiet, & pariet filium. Secundum, cùm dicitur, & vocabitur nomen eius Emmanuel: qui ad idem reddit, quod Christus, vt infra declarabitur. [Vt impleretur, quod dictũ est a Domino, per Prophetam.] Scilicet. Isai. cap. 7. c. Cùm autem dicitur, ꝙ factum est hoc vt impleretur illud, nõ est sensus, quod propter hoc facta fuerunt, quæ habentur hic. Nam Christus non natus est de H Virgine, nec vocatus est Iesus: quia Isai. illud prędixit: sed potius Isai. illud prędixit, quia Deus volebat, quòd aliquo tempore sic fieret. Manifestum est autem, quòd non sunt res propter verba, sed verba propter res, Decret. de verborũ significat. c. intelligentia, s. Intelligentia verborũ ex causis dicendi assumenda est: quia non res sermoni, sed rei est sermo subiectus. Est ergo ordo, quia Christus natus est de Virgine, & vocatus est Iesus: quia Deus sic voluit: Et ipse voluit sic: quia ita volebat salutem nostram procurari, & quia sic volebat, aliquo tẽpore facturum esse prædixit illud per Prophetas antequam fieret, vt quando fieret crederemus, sicut Christus dixit Apostolis. Hoc dico vobis antequam, fiat vt cum factum fuerit, credatis. Io. 14. c. Cũ ergo dĩ hoc. [Hoc totum factum est, vt impleretur quod dictum est per Prophetam.] Non tenetur causaliter, sed co- I mitatiuè, i. qñ hoc totum factum est, s. quod Christus natus est de Virgine, & vocatus est Iesus: impletũ est, quod dictum est per Prophetam, & ita exponendum in multis alijs locis scripturæ, vbi similis locutio reperitur. [Ecce Virgo in vtero habebit.] Isai. 7. c. dĩ: ecce Virgo cõcipiet. Sed idem est concipere, quod habere in vtero, quia dum manet fœtus in vtero, dicitur conceptio, & quando prodit in lucem dicitur natiuitas. Et iste est modus loquẽdi Matthęi, quia. s. dixit supra, inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto, i. concepisse de Spiritu Sancto. [Et pariet filiu.] Id est, puella concipiet Virgo existens, de quo infra dicitur. [Et vocabitur nomen eius Emmanuel.] Nunquã Christus sic vocatus est: quia solùm vocabatur Iesus, tanquã noie proprio, & aliquando vocabatur quodam nomine appro- K priato, quod non erat personale, s. Christus, vel Messias, vt patet supra, scilicet. [De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.] Vocatur tamen Iesus Emmanuel: qui ita est, quod in eo est vere Emmanuel. Nam Emmanuel interpretatur nobiscum Deus, id est, cùm natura nostra Deus, scilicet natura humana simul cum persona diuina: quod soli Christo conuenit, qui simul est Deus, & homo, & vtrumque plene. Considerandum, quòd in hoc vult probare Matthæus illud, quod dixerat Angelus, scilicet, & vocabis nomen eius Iesum, & Propheta dixit, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Et sic vult idem nomen esse Iesus, & Emmanuel. Et verum est, quia Emmanuel significat Deum, & hominem simul, scilicet, in eodem supposito, & hoc significat Iesus, quod interpretatur Saluator, maximè cùm Angelus dixerit, quòd saluaret populũ suum a peccatis. Hoc autem non poterat facere nisi qui esset simul Deus, & homo, scilicet homo, vt pateretur: Deus autem, vt per hoc in infinitum mereretur. Et sic vocare aliquem Iesum, id est saluatorem, si verum est, quod saluat, nihil aliud est, quàm vocare eum Deum, & hominem. Idem ergo nomen est Emmanuel, & Iesus, & hoc vult Matthæus: quia aliàs auctoritas Isaiæ non faceret ad propositum suum. [Quod est interpretatum nobiscum Deus.] Illud non est de litera Isai. sed apposuit illud Matthæus: quia Emmanuel est nomen Hebraicum, & voluit illud exponere Matthæus, & dixit. Quod interpretatur nobiscum Deus: quia Emmanu in Hebræo, idẽ est, quod nobiscum: el significat Deum. & sic multoties Euangelistę faciunt ponentes interpretationem aliquorum nominum Hebræorum. De expositione istius auctoritatis Isaiæ ad probandum, quomodo intelligatur de materia, & de varietatibus Hebræorum circa illam, & confutationibus dictorum suorum, non est hic dicendum, quoniam longum valde esset, maximè quia Isaiæ 7. c. est proprius locus, & latè de hoc diximus in quodam libello nostro, qui solum est de expositione istius auctoritatis.

Quare Matthæus hic dixerit, quòd Emmanuel interpretetur nobiscum Deus? Quæst. XLIV.

QVæritur, quare Matthæus hic dixerit, quod Emmanuel sit interpretatum nobiscum Deus? Respondetur, quod sicut dictum est, fecit hoc, quia Emmanuel est nomen Hebraicum, & sæpe Euangelistæ exponunt talia nomina, vt patet Mar. 5. cap. scilicet. Et tenens manum puellæ ait Tabitha cumi; quod est interpretatum, tibi dico puella surge. Et Ioan. primo capite dicitur: Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus. Sed dicetur, quòd alij Euangelistæ potuerunt rationabiliter ponere istas interpretationes, quia illi scripserunt in Gręco, vt ait Hieronymus in prologo, qui incipit. Beatissimo Papę Damaso. Ideo quando allegantur aliqua verba, quę Christus, vel Prophetæ dixerunt in Hebræo, conuenienter illa exponuntur interpretando in Græcum, in quo scribebant, & tamen Matthæus scripsit in Hebræo, ideo non videtur, quod posset interpretari nomina Hebræa. Nam nihil hoc proficiebat: quia manebat in eadem lingua, & esset exponere idem per idem. Aliquis dicet, quod Matthæus a principio scripsit in Hebræo, & postea scripsit in Græco, & sic dimisit duo originalia de manu sua. Hoc tãgit Hieronymus in lib. de Illust. viris. cap. de Matthęo, & tunc dicunt, quod in primo exemplari, quod scripsit in Hebræo non erat interpretatio aliqua: quia erat eadem lingua, sed in exẽplari, quod scripsit in Græco, posuit istã interpretationem, scilicet, de Hebræo in Græcum. Dicendum, quod hoc non stat. Primo quia Matthæus scripsisset in Hebræo, & in Græco, non addidisset, nec mutasset verbum aliquod potius in vno, quam in alio: quia aliàs non viderentur esse exemplaria eiusdem Euangelistæ. Secundo patet, quia, quod Matthæus scripserit in Græco, dubium est: vt ait Hieronymus vbi supra. Omnes autem asserunt Matthæũ scripsisse in Hebræo, & testatur Hiero. fuisse exemplar Matthæi Hebraicum in Bibliotheca famosa Cæsariensi Pamphili Martyris, & sic per illud facta est translatio Euangeliorum, cũ de originali Gręco ignoretur, an fuerit, & tamen omnes codices habent istam interpretationem: ergo in exemplari Hebræo erat, cùm ex illo translationes factæ sint. Aliquis dicit, quod Matthęus scripsit solùm in Hebræo, & non posuit ibi interpretationem istam, nec alias, sed, quod scriptores primi addiderunt, quando conuerterunt de Hebræo in Græcum, vel de Hebræo in Latinum. Dicendum, quod non stat, quia nullus scriptor auderet apponere quicquam in sacra scriptura; quia maledictus esset, qui vellet ei addere saltem vnam literam, vel detrahere vnum apicem: quia per hoc homo vellet infamare Spiritum Sanctum, cùm tota sacra scriptura per eum dictata sit. 2. Pet. 1. cap. & vellet homo ea, quæ sunt de ingenio suo ascribere Spiritui Sancto. Est ergo dicendum, quod Matthæus hoc posuit in suo exemplari quod scripsit in Hebræo: & satis potest fieri interpretatio,

pretatio, vel etymologia in eodem idiomate, quando aliquod nomen compositum corruptè, vel saltem ex partibus, quæ non videntur integræ, per illas exponitur, sicut cùm dicimus lapis, id est, lædens pedem, petra, id est pede trita. Sic Emmanuel est vnum nomē compositum in Hebræo, & Matthæus exposuit illud per multa nomina simplicia æquiualentia illi in significando. Ratio autem præcipua fuit, quia aliquis posset putare, quod Emmanuel erat nomen proprium sicut Iacob, vel Isaac: & tunc nullum mysterium inducebat, nec faciebat ad propositum Matthæi, cùm ipse inducat istam auctoritatem ad ostendendum, qood Iesus, & Emmanuel sunt idem nomen, ideo declarat, quòd sit nomen appellatiuum. Et hoc ostēdit per interpretationem, scilicet, quia interpretatur nobiscum Deus, quasi dicat, non ponitur istud nomen tanquam nomen personale alicuius hominis, sed solùm, vt appellatiuum ad significandum hoc, quod est Deum esse nobiscum. Et tunc conuenit intentioni suę: quia per istam interpretationem Iesus, & Emmanuel sunt vnum & idē. Et si non interpretaretur ita, vt sit nomen appellatiuum, nihil magis conueniret Emmanuel cum isto nomine Iesus, quam istud nomen Abraham, vel Isaac. Istud facit sæpe errorem inter Latinos, & Hebræos: quia idem nomen in Hebræo potest accipi tanquam commune, vel tāquam proprium, & quidam accipiunt illud tanquam commune, & alij tanquam proprium, sicut patet. 3. Reg. 22. cap. & secundo Paralipom. 18. cap. cùm dicitur: Ducite eum ad Amon principem ciuitatis, & ad Ioas filium Amalech. Vbi nos dicimus Ioas filium Amalech dicitur in Hebræo Ioas Abimelech. Et accipiunt Hebræi illud pro nomine appellatiuo, & significat Abimelech filium regis: quia Melech significat regem, & Ben, significat filium. Hieronymus autem accepit tanquam nomen proprium Amelech dicens Ioas filium Amelech. In talibus autem, an nomina accipiantur, vt propria, an vt communia, non potest sciri nisi ex ipsa conuenientia sententiæ: ideo, vt tolleretur æquiuocatio circa talia nomina, maximè vbi mysterium aliquod importatur, oportuit fieri interpretationes. Et sic fuit hic. Et qria Matthæus habet totum vigorem probationis suæ hic ex isto nomine, quòd accipiatur, vt commune, & non vt proprium, interpretatus est illud.

Exurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem suam. Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum, & vocauit nomen eius Iesum.

[Exurgens autem.] Hic ponitur ipsius Ioseph certificatio per effectum, scilicet, quia in somno certificatus fuit per reuelationem Angeli, post somnum autem certificatus est per effectum, vel potius nos certificauit, quia ex hoc, quòd ipse turbatus prius fuerat propter Virginis cōceptum, & volebat eam dimittere, nunc autem cùm Angelus ei locutus est, accepit eam in pace, & non tangebat eam carnaliter. Ergo apparet, quod crediderat eam de Spiritu Sancto grauidam, & propter hoc tenebat eam, & non tangebat illam, scilicet, quam Deus imprægnauerat. Et dicitur. [Exurgens autem Ioseph à somno.] Omnia, quæ supra dixerat Angelus Ioseph fuerunt in somnis. Euigilauit ergo Ioseph post hoc, & surrexit illico, vt sine mora exequeretur præceptum Angeli: fecit sicut præcepit ei Angelus Domini, scilicet, quòd accepit Mariam coniugem suam: & nihil dubitauit iam de conceptu eius. Et quando natus est puer imposuit ei nomen, quod Angelus dixerat, quia nihil aliud præcepit, vt patet supra in litera. [Et accepit coniugem suam.] Id est, accepit Mariam, quæ erat vxor sua, cùm esset verum matrimonium inter eos, per quos efficiuntur coniuges: licèt nulla copula intercesserit. Et dicitur accepit eam, scilicet, ad cohabitationem, & ad alia obsequia coniugalia. Nam quidquid maritus pro coniuge facere debebat, hoc Ioseph faciebat pro Maria: & quidquid est, in quo vxores viris seruiunt, in illo Maria seruiuit: ita vt cessaret ab obsequijs humilitatis. Erat igitur subdita Ioseph viro suo, cū & ipse Deus, qui de ea natus est, subditus esset vtrique. Luc. 2. cap. scili-

A cet. Et erat subditus illis. Solus autem concubitus fuit, qui in hoc matrimonio defuit: vt ait August. in lib. de bono coniugali. Et iste non dicitur verè defuisse, sed non fuisse: quia illud dicitur deesse, quod rei necessarium, vel vtile est. Concubitus autem non erat necessarius in hoc matrimonio, cùm sine illo proles esset: cōcubitus tamen ad prolem ordinatur. Non etiam fuit vtilis, quoniam potius fuisset inhonestus, si templum Spiritus Sancti aliquis temerare auderet. [Et non cognoscebat eam.] Scilicet, non cognoscebat carnaliter. Hoc ponit Matthæus, quòd nō solùm Maria concepit Christum de Spiritu Sancto, quia antequam ista dicerentur iam Maria habebat in vtero, vt patet in litera, sed ad ostendendum, quod etiam postea Virgo permansit. Quidam exponūt hoc de cognitione dignitatis, scilicet quòd postquam concepit Maria quousque peperit non cognoscebat eam Ioseph, id est, nō poterat cognoscere quantæ dignitatis erat, sed postquam peperit, cognouit eam, id est, quantæ dignitatis ipsa erat, scilicet, quia à conceptu vsque ad partum dignitas virginis erat inæstimabilis, qui erat dignior toto sæculo: cùm eum, quē totus orbis capere non poterat, in sui vteri angustijs perfectè contineret. Et tunc stat propriè ista dictio, donec: & non potest fieri aliqua calumnia. Sed dicēdum, quod iste non est sensus literæ. Nā ad innuendum talem cognitionem, non sunt ista verba satis accommodata, sed magis extra proprium sensum. Nam cùm scriptura sic loquitur, intelligitur de cognitione carnali, sicut dicitur Gen. 4. f. Adam cognouit vxorem suam, & peperit &c. Item quia intelligendo sic non solùm Ioseph, nō cognoscebat quātæ dignitatis erat Maria, sed etiā nec aliquis hominum, nec Angeli, nec Archāgeli: cùm dignitas Dei, quem Maria specialiter continebat, sit infinita, & nullus potest cōprehendere infinitū nisi ipse, qui infinitus est. Ideo si hoc intelligeret scriptura, non expressisset specialiter Ioseph: ergo non intendit hoc. Item, quia iste sensus non videtur ad propositum Matthæi, cum loquatur hic de accipere vxorem, & parere, & ad hoc magis accommodata est cognitio carnalis, quàm aliqua alia: quia ad coniuges illa propriè pertinet, etiam quia partus ex ipsa semper sequi creditur: nisi cum aliud ostēditur, sicut hic, & ista est expositio Ioan. Chrys. Alij exponunt de cognitione vultus, scilicet, quamdiu Maria tenuit Christum in vtero fulgebat vultus eius quadam glorifica claritate: ita vt Ioseph nō posset aspicere in eam: nec cognoscere vultū eius propter infirmitatē oculorum, sicut non possumus solem in-

De fulgore vultus B. Virg.

D tueri: sic fuit de Moyse quando stetit cū Domino in mōte: quia ex cōsortio sermonis Domini erat facies eius cornuta, & quādo venit ad populum nō poterat populus intendere in vultum eius propter fulgorem, sed operiebat Moyses vultum suum velamine, cū loqueretur. Exod. 34. c. & 2. ad Corinth. 3. c. Postquā aūt peperit Maria cognouit eam Ioseph, id est, potuit cognoscere vultū eius: quia cessauit ille fulgor egresso Christo de vtero. Sed hoc non est cōueniens: primò quia ex hoc Domina nostra pateretur scandalū, quia iste fulgor nō solū videretur a Ioseph, sed ēt ab omnibus alijs, cum quibus loquebatur, & conuersabatur Maria: quia vt isti volunt durauit nouem mēsibus, scilicet, quamdiu habuit Christū in vtero, & quia nō putàbatur ab aliquo Mariam cōcepisse de Spiritu Sācto nisi ab his, quibus specialiter reuelatum est, putarent

E ceteri Mariam esse maleficam, scilicet, quòd opere magico illū fulgorē fecerat; & quidquid esset, aut crederetur, necesse erat ipsum satis turbari: quia omnes Iudæi cōuenirent ad ipsam stupentes rei admirandam nouitatem, in quo turbaretur valde Virgo. Et non conueniebat hoc ei, quæ præ verecūdia sexus, & ætatis potius volebat latere, quàm videri ab hominibus. Itē, quia si fuisset iste fulgor, & tanto permansisset tempore, necesse erat, quòd Iudæi quærerent causam huius rei: oportebat, quòd Virgo manifestaret, vnde hoc proueniebat, aut concederet se esse maleficam. Et sic oportebat, quòd diceret se concepisse Messiam de Spiritu Sancto, & istud erat maximum periculum matris, & pueri nascituri: quia si Herodes diligenter inquisiuit Messiam natum ad occidendū illum, quando Reges stella duce venerunt ad adorandum eum, sequenti c. & nesciebat tunc penitus locum natiuitatis, nec

matre::i,nec puerum: quanto magis persequeretur nunc ipsum, si per istum fulgorem constaret sibi de matre falsitem ex præsumptione. Ideo non est credendum, quòd talem fulgorem habuerit, quia nociuus erat matri, & filio. Item, quia quãdo dicitur communiter ab antiquis, quòd Maria habuit virum, vt partus diabolo celaretur, dicit Ambrosius super Lucã, quòd magis hoc fuit, vt Christus falleret principes sæculi, qui sunt membra diaboli. Nam scit, quòd dæmonum malitia facile occulta deprehendit. At verò, qui secularibus vanitatibus occupantur scire diuina non possunt: si igitur Deus voluit Mariam habere virum, vt partus celaretur, scilicet, vt principes sæculi nõ cognoscerent à principio esse Messiam illum, qui natus erat, non daret Mariæ vultus fulgorem, per quem oporteret istum reuelari, vel ipsam pœnas pati, aut saltem tanquam maleficam infamari. Item si iste fulgor fuisset in Virgine ex quo Christum concepit, non fuisset turbatus Ioseph videns eam prægnantem: quia sicut videret illũ fulgorem supernaturalem, ita verisimiliter putaret conceptum illum esse supernaturalem, & non turbaretur, ita vt vellet eam dimittere, quia saltem peteret ab ea causam per illum fulgorem, quem videbat. Et tamen nihil petiuit, sed putans eam verè adulteram, dimittere eam occultè diffinierat: ergo nullum fulgorẽ videbat in vultu eius. Item non est ad propositum Matthæi dicere de tali cognitione, cùm hic loquatur de vxore, & partu, ad quæ nõ pertinet cognitio vultus, sed cognitio carnalis. Item si intendisset Matthæus loqui de tali fulgore, non solùm dixisset, quòd Ioseph non cognoscebat eam, sed etiam dixisset de isto fulgore, quomodo erat in vultu Virginis, & qualis esset, & quanto tempore durauerit, & causa vnde peruenerit: cùm istud esset aliquid speciale, quod non intelligeretur nisi exprimeretur, sicut fuit de fulgore vultus Moysis: quia scriptura ponit causam, vnde proueniebat ille fulgor, scilicet, ex consortio sermonis Domini. Et declaratur, quomodo videntes fulgorem timebant, & non audebant ad ipsum accedere, & quomodo ipse ponebat velamen super vultum quando loquebatur populo: cùm verò solus erat deponebat velamen. Exod. 34. c. Matthæus tamen nihil de isto fulgore expressit: ergo, vel nullus talis fuit, vel Matthæus non intendit hic loqui de eo. Item dato, quòd Virgo habuisset talem fulgorem, nõ diceretur, quòd Ioseph non cognoscebat eam, id est, vultum eius: quia bene cognosceret, & tamen non auderet prope accedere, propter magnitudinem fulgoris, sicut erat de Moyse. Nam licèt esset facies eius resplendens ex consortio sermonis Domini, cognouerunt illum filij Israel: & tamen dicitur, quod timebant prope accedere. Exod. 34. c. Ita fuisset de Ioseph: quia diceret Matthæus, quòd non audebat prope accedere ad Virginem. Dicitur tamen, quòd non cognoscebat eam, ergo non intendit Matthæus aliquid de fulgore. Dicendum ergo, quòd loquitur Matthæus de cognitione carnali: sicut ait Hieronymus super Matthæum. Et tunc stat litera propriè: quia cognoscere tali loco signat cognitionem carnalem, cùm loquatur hic Matthæus de vxore, scilicet, quod Ioseph accepit Mariam coniugem suam, & tamen actus coniugalis est cognitio carnalis, ideo crederetur, quòd eam cognoscebat carnaliter, nisi Euangelista hoc expresse negaret, maximè, quia dicitur. [Donec peperit filium suum.] Quia forte aliquis putaret, quod filius suus Iesus natus fuerat ex concubitu Ioseph, & Mariæ, dicitur, quod non cognouit eam, vt innuatur, quod de Spiritu Sancto conceptus esset. [Donec peperit filium suũ primogenitum.] Id est, donec peperit Iesum, qui fuit primogenitus Mariæ, ante quem nullum habuit, & post illum etiam neminem. Et dum dicitur, donec peperit, non innuitur, quod postquàm peperit, cognouerit eam Ioseph, quia nunquã eam cognouit, sed solum significatur, quod nõ cognouit eam ante Christi conceptum, & natiuitatem. Et dixit hoc Matthæus ad tollendum dubium. Nam Maria non habuit alium filium nisi Iesum, vt constabat ei, & omnibus, qui fuerant contemporanei eius, quibus tunc Matthæus loquebatur. Ideo an Ioseph cognosceret Mariam post Christi natiuitatem, non apparebat aliqua ratio motiua, cũ post Christum Maria nullum peperit. De Christi autem conceptu erat rationabiliter dubitandum: quia conceptus nõ solet fieri sine semine virili: ideo Matthæus volens auferre dubium, dixit, quod Maria nõ fuerat cognita à Ioseph vsquequo pareret Christum: quia de hoc dubitari poterat. De tempore autem quod fuit post Christi natiuitatem, cùm non fuerit aliqua verisimilis ratio dubitandi, cum non conceperit postea Maria, non curauit dicere Matthæus, an postea cognouerit, vel non: de quo infra magis dicetur. Et licèt dicat, filium primogenitum, non innuit, quod postea alios habuerit, vt infra dicetur. [Et vocauit nomen eius Iesum.] Scilicet, ipse Ioseph vocauit eum sic, quia Angelus ita iusserat.

Responsio Auctoris.

An Spiritus Sanctus sit principium conceptionis Christi? Quæst. XLV.

QVæritur, cùm dictum sit hic, quod Maria inuenta est habens in vtero de Spiritu Sancto, an Spiritus Sanctus sit principium conceptionis Christi actiuum? Dicendum, quod non solùm Spiritus Sanctus, sed tota Trinitas conceptionẽ Christi operata est. Nam opera Trinitatis indiuisa sunt, quia omnes tres personæ operantur singulas res, & per vnicam, & eandem operationẽ: quia sunt vna natura, & eadem quæ est principium illarũ operationum. Miraculum ergo, quod in Christi conceptione fuit, à tota Trinitate simul factum est. Nec potuit vna persona operari, alia non operante: quia tunc posset vna habere principium operatiuum quod non haberet alia. Et tamen falsum est: quia natura est principium operandi, & illa est eadem numero in tribus: Ergo nõ potest vna operari quin alia operetur. Sicut, si tres possent habere eundem oculum numero, non posset aliquis eorum videre per illum, quin viderent omnes tres: quia omnium trium est, & æqualiter omnium trium. Item dicendum, quod non solùm tres personæ operantur simul eandem rem, sed etiam operantur vnica operatione, licèt ipsæ sint tres: cum principium operandi sit idem, & multiplicatur operatio è multiplicatione principij operatiui, sicut diximus de tribus habentibus eundem oculum. Nam, cum simul viderint, non erunt tres visiones, sed vnica visio: quia vnicus est motus in sensu, cùm sit vnicum organum, & vnica est numero species immutans. Item dicendum, quòd cùm tres personæ operantur, quælibet earum æqualiter operatur. Nam æqualitas, vel inæqualitas operationis prouenit ex maioritate, vel minoritate principij operatiui, sed principiũ operatiuum est æquale in tribus, quia est idem numero: ergo est operatio æqualis inter eas: sicut in tribus habentibus vnũ oculum, quilibet triũ videt, sicut alius, quia ille oculus æqualis est respectu cuiuslibet eorũ. Item non solùm est hoc, sed etiam quælibet persona operatur ita perfectè, sicut oẽs tres simul. Quod patet, quia si tres simul operarẽtur perfectius, quam vna, cùm illa vna sit Deus, esset aliquid maius, & perfectius Deo: quod falsum est. Etiã quia non põt stare: nã si tres perfectius operarentur principiũ operandi esset perfectius in tribus, & maius, quàm in vna sola: & tñ falsum est, quia diuina natura quæ principiũ operationũ est, ita perfecta est in vna sola persona, sicut in oĩb. tribus, & illa eadẽ quæ in vnica est, in tribus est, non plus, nec minus: quia non est Deitas in tribus suppositis: quia in tribus suppositis humanis sũt tres humanitates numero, in tribus autem diuinis suppositis nõ sunt tres Deitates, sed vnica Deitas. Et ob hoc tria supposita humana sunt tres hoĩes, & tria supposita diuina non sunt tres Dij, nec esse possunt, sed sunt vnicus Deus. Necesse est igitur nõ solum istã operationẽ conceptionis Christi factã esse simul à tota Trinitate nõ distinguendo aliquã personã, cuius sit illa operatio magis, quã alterius, sed etiã oẽs alias operationes à tota Trinitate esse necesse est, quod intelligitur de operationibus propriè dictis, quæ sunt ad res. Nã in diuinis sunt quidẽ actus notionales, vt gignere, & spirare, & gigni, & spirari, qui non vocantur propriè operationes, sed actus: & isti conueniunt singulis personis, quia per istos cõstituuntur, vel producuntur: & tota Trinitas, siue natura diuina non habet aliquẽ actum notionaliter: quia non gignit, nec gignitur: non spirat, nec spiratur: vt patet per Magistrum primo Sentent. dist. 5. Loquendo ergo propriè de Christi conceptione, non est

Tota Trinitas operata est Christi conceptionẽ.

eſt conceptus de Spiritu Sancto, ſed de tota Trinitate. Conſiderãdum autem, quòd Spiritus Sanctus poteſt accipi ſubſtantialiter, vel perſonaliter. Subſtantialiter tota Trinitas, ſiue natura diuina vocatur Spiritus Sanctus: quia Deus ſpiritus eſt. Ioan.4.c.Et etiam eſt ſanctus:quia Deus nihil contaminatum habet, ideo vocabitur Spiritus Sanctus. Et tunc idem eſt dici Chriſtum eſſe conceptum de Spiritu Sancto, quod eſſe conceptum opere diuino per totam Trinitatem. Et tunc ponitur aliquid factum per Spiritum Sanctum, quando naturalis operatio non peruenit ad illud,quaſi dicat. Aliquid factum eſt per Spiritum Sanctum, id eſt, non ſpiritum notionalem, & iſte videtur eſſe proprius ſenſus: quia Matthæus non intenderet introducere, nec Angelum diſtinguentem de operatione Spiritus Sancti ad alias perſonas.Et iſte videtur eſſe ſenſus in ſacra ſcriptura,quandocunque fit mẽtio de Spiritu Sancto, niſi ſimul exprimantur ibi,aliæ perſonæ,vel aliqua illarum: quia tunc neceſſe erit accipi Spiritum Sanctum notionaliter, ſiue perſonaliter, vt Mar.16.c.& infra vltimo capite:cùm dicitur,quod baptiſmus debet eſſe in nomine Patris, & Filij,& Spiritus Sancti: quia ibi Spiritus Sanctus pro perſona accipitur. Quia tamen communiter Doctores antiqui, & etiam moderni accipiũt Spiritum Sanctum hic, & in alijs locis perſonaliter, poterit accipi perſonaliter, & tunc dicemus, quod licèt non operatus fuerit ſolus Spiritus Sanctus Chriſti conceptionem,ei tamen appropriatur propter tria. Primò propter cauſam incarnationis, quæ cõſideratur ex parte Dei. Eſt enim Spiritus Sanctus amor patris, & filij, prouenit tamen ex maximo Dei amore, quod filius Dei carnem aſſumeret, vt dicitur Ioan.3.cap.ſcilicet: Sic Deus dilexit mundum,vt filium ſuum vnigenitum daret: ergo per Spiritum Sanctum, qui eſt amor, hoc factum eſſe dicitur. Secundò conuenit hoc ex parte naturæ aſſumptæ: quia cùm dicitur facta conceptio per Spiritum Sanctum, innuitur, quod natura humana aſſumpta eſt à filio Dei in vnitate perſonę non ex aliquibus meritis noſtris,nec propter dignitatem naturæ humanæ, ſed ex ſola gratia, quæ ſoli Spiritui Sancto attribuitur,iuxta illud in 1.ad Corin.12.cap.ſcilicet.Diuiſiones gratiarum ſunt,idem autẽ ſpiritus. Hoc indicat Auguſt. in Enchir. quod modus iſte, quo natus eſt Chriſtus de Spiritu Sancto, inſinuabat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis in primo exordio naturæ ſuæ, quo eſſe cœpit, verbo Dei copularetur in tantam perſonæ vnitatem, vt idem eſſet filius Dei. Tertiò conuenit ex termino incarnationis. Ad hoc enim terminata eſt incarnatio, vt homo ille,qui concipiebatur eſſet ſanctus, & filius Dei:vtrumque eorum attribuitur Spiritui Sancto. Nam per ipſum efficiuntur homines filij Dei,ad Galat.3.c.ſcilicet. Quoniam eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem abba pater. Etiam per Spiritum Sanctum, ſancti efficimur, ideo ad Rom.1. vocatur ſpiritus ſanctificationis.Sicut ergo alij homines per Spiritum Sanctum ſanctificantur ſpiritualiter, vt ſint filij Dei adoptiui,ita Chriſtus per Spiritum Sanctum eſt in ſanctitate conceptus,vt eſſet filius Dei naturalis. Conſiderandum tamen, quòd adhuc in iſta conceptione aliquid appropriatur ſingulis perſonis. Nam patri attribuitur tota conceptio auctoritatiuè: quia in patre eſt auctoritas reſpectu filij, & filius à patre eſt, ideo totum quod filius facit à patre miſſus facere dicitur, ſic dicitur ad Gala.4.c. Scilicet. Miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, factum ex muliere, id eſt, Deus pater miſit filium ſuum, vt incarnaretur. Filio attribuitur in conceptione ipſa carnis aſſumptio: quia ipſe ſolus eam aſſumpſit. Nam ſolus filius eſt Deus,& homo. Spiritui Sancto attribuitur in conceptione ipſa formatio ſeminis: quia ſicut virtus animæ quæ eſt in ſemine per ſpiritum, qui in ſemine includitur format corpus in generatione aliorum hominum, ita virtus Dei formauit illud ſemen ſupplens illud, quod feciſſet virtus ſeminis maſculini. Ideo maior ſimilitudo eſt in hoc ad Spiritum Sanctum propter nomen ſuum, quam ad patrem, vel ad filium:quaſi dicat. Quod enim in ea natum eſt de Spiritu Sancto eſt, id eſt, fœtus formatus in ea non eſt formatus, vel organizatus per ſpiritum ſeminis maſculini, ſed

Spiritus Sãctus dupliciter accipitur.

Chriſti cõceptio per ſona Spiritus Sãcti appropriatur ꝓpter tria.

A per ſpiritum Dei, qui ſanctus eſt, vel vocatur Spiritus Sanctus.

An benè dicatur Chriſtus conceptus de Spiritu Sancto? Quæſt. XLVI.

QVæritur, an bene dicatur Chriſtus conceptus de Spiritu Sancto, & quid Spiritus Sanctus fecerit in conceptione Chriſti? Dicendũ,quod conceptio Chriſti non attribuitur ſoli corpori eius, ita vt dicatur corpus Chriſti conceptum eſſe,ſed attribuitur Chriſto,ita vt dicatur corpus conceptum eſſe, licèt non conueniat ſibi,niſi ratione corporis. Eſt autem duplex habitudo Spiritus Sancti reſpectu Chriſti. Nam ad filium Dei, qui dicitur eſſe conceptus,habet Spiritus Sanctus ſimilitudinem con B ſubſtantialitatis, quia ambo ſunt vna ſubſtantia ad corpus Chriſti. Habet Spiritus Sanctus habitudinem cauſæ efficientis, cùm ſit corpus Chriſti creatura. Iſta autem præpoſitio,de,importat vtramque habitudinem conſubſtantialitatis. Vt cùm dicimus, fętus eſt de menſtruo,vel de ſemine, vel homo eſt de patre ſuo, vel de matre. Aliquando importatur efficiens, vt cùm dicimus vas eſſe de figulo, id eſt, à figulo factum, ideo conuenienter poſſumus dicere Chriſtum eſſe conceptum de Spiritu Sancto, & importabitur ſimul vtraque habitudo. Quia efficientia Spiritus Sancti erit reſpectu corporis Chriſti, & conſubſtantialitatis eius erit ad ipſam perſonam diuinam aſſumentem corpus. Aliqui nolunt, quod Chriſtus dicatur conceptus de Spiritu Sancto, ſed ex Spiritu Sancto. Et verum eſt,quod magis propriè diceretur ex Spiritu San- C cto: quia corpus Chriſti propter quod iſte dicitur conceptus non eſt de ſubſtantia Spiritus Sancti,ideo melius dicetur ex Spiritu Sancto: quia ex importat expreſſius habitudinem efficientis,quàm de,quæ propriè importat habitudinem conſubſtantialitatis, ſicut ait Ambroſius in libro de Spiritu Sancto,ſcilicet. Quod ex aliquo,eſt aut ex ſubſtantia,aut ex poteſtate eius. Ex ſubſtantia ſicut filius qui à patre eſt, ex poteſtate ſicut ex Deo omnia, quo modo & in vtero habuit Maria ex Spiritu Sancto. Et ſic Ambroſius non dixit, quod habuit de Spiritu Sancto, ſed ex Spiritu Sancto. Nam Hieronymus qui fuit contemporaneus Ambroſio ſcripſit Euangelia transferens de Græco, & dixit habens in vtero de Spiritu Sancto. Libri autem, qui prius habebantur apud Latinos habebant ex Spiritu Sancto. Et ita allegauit Ambroſius, quia ipſe non credi- D tur vidiſſe translationem, & correctionem Hieronymi. Poſuit autem Hieronymus hoc bis de Spiritu Sancto. Senſus autem idem eſt, ſed ſolum differt in modo accipiendi iſtam præpoſitionem,ex,vel,de, ſecundum diuerſos Doctores,& tamen ſecundum vſum,& aliqualem importantiam ipſarum præpoſitionum, de importat habitudinem conſubſtantialitatis, vel termini: ex, importat habitudinem materiæ,vel efficientis:nam,& ipſe Hieronymus accipit,ex,vt denotat cauſam efficientem,ad Roman.11.c.dicens: ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia,& intelligitur de Deo: & ſic, ex, ſignificat efficientem:quia Deus eſt efficiens omnium,ideò abſolutè magis concedendum eſt Chriſtum fuiſſe conceptum ex Spiritu Sancto, quàm de Spiritu Sancto, ſed in hoc parũ differt, & vtrumque concedit ſcriptura,& ſacri Doctores. Con- E ſiderandum vlterius quid Spiritus Sanctus egit io Virginis conceptione. Et non eſt intelligendum,quod ipſe aliquod ſemen deciderit, per quod formaretur ſanguis menſtrualis Virginis, ſicut formari debebat per ſemen maſculinum, ſi ibi fuiſſet. Nam hoc non poteſt fieri niſi ab animali, cum ſemen ſit ſubſtantia corporea: Deus autem ſpiritus eſt. Ioan.4.cap. Niſi quis putauerit Deum noſtrum eſſe talem, quales aſſerebant Gentiles, & Poetæ eſſe Deos ſuos, inter quos ponunt generationem per concubitum, & in cœlo multos gigni Deos, & ibi nuptias celebrari, vt ait Martianus Minæus fęlix Capella in lib.de Nupt. Mercurij, & Phyſiologiæ. Sic etiam Ouidius, & ceteri Poetæ multos introducunt à Ioue, & ab alijs Dijs ſuis genitos, & quod ſæpe rapiebant vxores aliorum, vt patet de Ioue rapiente Europam filiam Agenoris regis Tyri.2.lib.Metamor. Sic &

Spiritus Sãctus nõ poſuit aliquod virile ſemẽ ad generationem Chriſti.

Alexander se asserebat filium Iouis, scilicet, quod Mater sua Olympias a Ioue Libyco in figura serpentis cognita, & impręgnata sit. Sic fuit opinio corporis apud Gentiles, vt recitat Aug. 7. de Ciuitate Dei, introducens Herculis Hedituum ludentem tesseris pro se, & Hercule: ita quòd vna vice pro se luderet, & alia pro Hercule. Et si Hercules lucraretur promittebat de pecuniis suis copiosam pręparare cęnam Herculi, & illi nobile scortum adducere. Si verò ipse lucraretur, vincens Herculem de expensis templi sibimet cœnam, & scortum prouideret. Accidit autem, vt ipse pro Hercule contra se obtineret. Vnde cęnam, & meretricem per noctem Herculis in templo posuit. Erat autem illa nobilis meretrix Tarentina, quæ per noctem se ab Hercule cognosci sensit: & in mercedẽ concubitus dixit ei, quòd sequenti die exeunti illi de templo occurreret, qui vicissitudinem retribueret, quod factum est. Nam exeunti illi de templo occurrit quidã Romanus ditissimus: qui eam hæredem instituit. Hoc modo Sacerdotes templorum per fraudem cognoscebant sæpe nobiles, & pulchras virgines, vel matronas: dicentes patribus, aut viris earum, quòd talis, vel talis Deus amabat filiam, vel eius vxorem. Quod ipsi miseri ad magnam felicitatem arbitrantes ponebant eas per noctem in templis Idolorum, vt expectarent Deos ad se per tenebras venturos. & tunc Sacerdotes caute de latibulis exeuntes eas nihil dicentes cognoscebant: vt sic ipsi manerent non agniti. Sic fiebat Romæ in templo Isidis. De quo Ioseph. & declaratum est Leuit. 19. c. quousque agnita fraude Sacerdotes occisi templumque penitus ipsum deletum est. Sic & in templo Isidis in vrbe Alexandriæ factum refert Ecclesiastica Historia. Talia tamen de Deo arbitrari turpissimum, & ridiculum est, nec talia credunt nisi qui insaniunt, aut insanire volunt. Rursus autem non est putandũ, quòd Spiritus Sanctus semen alicuius viri assumpserit, & conseruauerit: & illud postea in vtero Virginis posuerit ad formandum, & dirigendum menstruum illius. Hoc enim repugnat diuinę bonitati, quia iste est modus, quo dæmones incubi, & succubi gignunt. Et oportet eos prius esse succubos in modum feminarum: & postea incubos in modum virorum. Quod de Deo cogitare super omnem absurditatem est. Item, quia hoc modo sequeretur violatio claustrorum virginis, & non fuisset virgo in conceptu: sicut cum dæmones incubi semen susceptũ a viris in vasa genitalia feminarũ effundunt. Tunc enim claustra rumpuntur virginea: sicut si a viro quocumque potente femina carnaliter tangeretur. Fuit tamen Maria virgo in conceptu, ideo nihil tale fuit. Item quia si Spiritus tale semen viri posuisset in vtero virginis, esset verè Christus filius illius viri, cuius esset illud semen: & non differebat, an vir ille cognosceret Mariam carnaliter, vel non: dum tamen semen illius esset in vtero Mariæ. Quia coitus non proficit, nisi ad hoc, vt semina misceantur. Et tamen Christus non est filius alicuius viri, sed solius Mariæ: ergo nullum semen virile ibi fuit. Confirmatur hoc, quia geniti per dæmones incubos, & succubos non dicuntur esse filij dæmonum, sed illorum virorum, a quibus semen acceperunt. Alij putant, quod Spiritus Sanctus non acceperit semen alicuius viri, sed creauit illud de nouo, & posuit in vtero Virginis: & sic non diceretur Christus filius alicuius hominis. Dicendum quod hoc adhuc est deterius, quam præcedentia: quia hoc modo Christus nõ redemisset nos conuenienter: quia, licèt Deus potuisset peccata nostra sola voluntate sua dimittere: vt tamen satisfieret iustitiæ suæ, noluit illa dimittere nisi tantum satisfaceret compatiendo quantum offenderamus praue agendo. Hoc autem non fieri potuit nisi per illum qui esset simul Deus & homo: homo quidẽ, vt posset pati: Deus autem, vt posset in infinitum mereri per passionem. Necesse erat ergo, quod iste homo, qui pateretur, esset de progenie illorum, qui peccauerant: quia aliàs passio, vel meritum illius non pertineret ad eos potius, quam si aliquis Angelus non assumendo carnem, sed in propria natura pro eis pateretur, sicut dæmon in inferno. Hoc autem patet, quia cùm semen masculinum habeat virtutẽ actiuam, & formet ipsum menstruum femininum, magis dicitur homo filius patris sui, quàm matris. Et sic si in vte-

F ro Virginis fuisset aliquod semen, quod Spiritus Sanctus creasset de nouo, quod suppleret locum viri, magis diceretur Christus pertinere ad illud semen, quàm ad virginis progeniem: vnde non diceretur Christus de progenie Adæ. Et sic, cùm non esset de progenie Adæ, non redimeret peccatores descendentes de Adam: ideo dicendum, quod melius fuisset, quod Domina nostra cognosceretur a viro, & Christus naturaliter conciperetur, quã per tale semen nouiter creatum fieret conceptio. Nam illo modo conuenienter nos Christus redimeret: quia esset de progenie Adæ. Dicendum tamen, quod nullum istorũ fuit, quia sicut Christus non est natus de viro modo naturali: ita nec de semine apposito per Spiritum Sanctum, siue de nouo creato, siue assumpto de viro. Sed dicitur conceptus de Spiritu Sancto, scilicet, quia Spiritus Sanctus

G supernaturali operatione nullo alio naturali agente mediante tanquam principali, nec tanquam instrumento temperauit, digessit, & formauit menstruum Virginis donec corpus perfecte organizatum est: sicut virile semen facturum erat si sibi commixtum fuisset. Ita enim de igne dicimus, quia ignis comburit, & incinerat lignum: & tunc comburitur lignum naturali actione ignis. Si autem Deus per seipsum nullo alio naturali agente mediante lignum combureret, illa ligni combustio supernaturalis diceretur: quia quicquid ignis naturaliter facturus erat, Deus supernaturaliter faciebat. De hoc magis diximus in lib. nostro de quinque figuris paradoxis parte prima. Considerandum tamẽ, quod aliqui Doctores dicunt Spiritum Sanctum fuisse pro semine. Sic ait Chrysost. super Matth. scilicet, vnigenito Dei in virginẽ ingressuro præ-

Opi. Doctorum de cõceptione Christi.

I cessit Spiritus Sanctus; vt præcedente Spiritu Sancto in sanctificatione nascatur, scilicet Christus secundum corpus diuinitate ingrediente pro semine. Damascenus 3. Sẽtentiarum suarum ait, quod obumbrauit super Mariam Dei sapientia, & virtus, velut diuinum semen: Hierony. autem contrarium dicit volens Spiritum Sanctum non fuisse pro semine. Et hoc absurdum dicit. Concordantur faciliter isti, quia si accipiatur, quod Spiritus Sanctus fuerit pro semine, id est, quod ipse apposuerit aliquod semen corporale, vel aliquam virtutem corporalem loco seminis falsum est, vt probatum est: & sic intelligit Hierony. Si accipiatur, quod Spiritus Sãctus fuit pro semine, id est, quod ipse virtute sua supernaturali suppleuit in conceptione ista, quicquid faceret semen masculinũ, si ibi fuisset, verum est. Et sic non negat Hieronym. Et hoc mo-

H do solùm potest intelligi Christum esse conceptum de Spiritu Sancto.

An Spiritus Sanctus possit dici Pater Christi? Quæst. XLVII.

D. Tho. 3. p. q. 32. ar. 3.

QVæritur, cùm sit conceptus Christus de Spiritu Sancto, an posset dici Spiritus Sanctus pater Christi secundùm carnem, vel quantum ad humanitatem? Quidam dicũt, quod sic, quia eo modo quo Christus dicitur conceptus de Spiritu Sancto, diceretur filius Spiritus Sancti. Et hoc solùm est quantum ad carnem: quia persona Filij non est concepta de Spiritu Sancto. Et similis modus loquendi videtur in scriptura: nam Deus dicitur pater noster, quia fecit nos. Deuteron. 32. c. scilicet. Nonne

K ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te? Et tamen Spiritus Sanctus est causa efficiens corporis Christi, ideo est pater eius secũdùm corpus. Dicendum, quod non est concedenda ista propositio. Nam Augustinus in Ench. dicit, quod natus est Christus de Spiritu Sancto, nõ sicut filius, sed natus est de Maria Virgine sicut filius. Ratio huius est: quia nomen paternitatis, & maternitatis, & filiationis consequitur generationem, & non quãlibet, sed solum propriam, qualis est generatio animaliũ, & maximè perfectorum: nam non dicimus, quod ignis generatus de igne sit filius ignis, nisi per metaphorã, sed filiationem solum concedimus in animalibus, in quibus est generatio magis perfecta. Non tamen vocatur filius quidquid generatur in animali, sed solùm quod generatur in similitudinem ipsius animalis. Vnde ait Augustinus, quod non dicimus, quod capillus, qui nascitur ex homine

Responsio ad quæstiõnem.

mine fit filius hominis: quia capillus non est similis homini in substantia, nec in nomine. Sic etiam homo nascitur de semine, & non vocatur filius seminis, sed filius hominis: quia homo non est similis semini, nec in nomine, nec in substantia. Si autem fit perfecta similitudo geniti ad generationem, erit perfecta filiatio, tam in diuinis, quàm in humanis: si imperfecta similitudo, est imperfecta filiatio, sicut patet de homine respectu Dei. Nam est in homine quædam similitudo Dei imperfecta in quantum creatus est ad imaginem Dei, & in quantum recreatus est secundum similitudinem gratiæ. Et ideo vtroque modo potest homo filius Dei dici: scilicet, quia creatus est ad imaginē eius, & quia assimulatus est ei per gratiam. Et vtraque est imperfecta filiatio. Est autem considerandum, quòd illud, de quo aliquid dicitur secundum perfectam rationem, non est dicendum de eo secundum imperfectam rationem, sicut si aliquid conuenit alicui propriè, non est dicendum de eo secundum rationem, qua conuenit ei appropriatè, sicut semē nō dicitur naturaliter homo secundùm rationem propriam hominis, ideo nunquam dicitur homo de illo secundùm illam significationem, qua pictura hominis dicitur homo, licèt fortè ipsa pictura assimiletur vero homini. Christus autem est filius Dei secundùm perfectam rationem filiationis, scilicet, quia est filius Dei naturalis. Ideo quamuis secundùm humanam naturam sit creatus, & iustificatus, non tamen debet dici filius Dei ratione creationis, nec ratione iustificationis, sed solùm ratione generationis æternæ, secundùm quam est filius patris solius. Ideo nullo modo debet dici Christus filius Spiritus sancti, nec totius Trinitatis. Ad rationem, cum dicitur, quòd homo dicitur filius Dei, quia est factus ab eo, dicendum, quod homo secundum hoc habet quandam assimilationem imperfectam ad Deum: ideo vocatur filius imperfectè. Christus autem, licet isto modo secundùm corpus sit factus à Deo & consequenter à Spiritu Sancto: quia tamen ei competit propria ratio filiationis quantum ad personam suam, non vocabitur filius Dei secundùm impropriam, vel imperfectam filiationem, & tamen Christus non posset esse filius Spiritus sancti, nisi quantum ad corpus, secundum quod est imperfecta filiatio. Ideò quantum ad corpus Christus non dicitur filius Spiritus Sancti, immo nec filius Dei.

An Beata Maria fuerit virgo in concipiendo? Quæst. XLVIII.

QVæritur, cum hic agatur de Virginitate Mariæ, an ipsa fuerit Virgo in concipiendo Christum? Dicendum quòd sic, vt Matth. hic asserit, & prædixerat Isai. scilicet Ecce Virgo concipiet, quod Math. hic allegauit, hoc est tenendum simpliciter. Velle enim contrarium asserere pertineret ad hæresim Ebionitarum, & Cerinthianorum: qui Christum dicunt esse purum hominem, & natum ex concubitu maris, & feminæ. Debuit autem Christus de Virgine nasci propter quatuor. Primo propter Patris sui mittentis dignitatem conseruandam. Cum enim Christus sit verus, & naturalis filius Dei, non fuit conueniens, quod alium patrem haberet, ne dignitas Dei Patris communicaretur alteri. Secundò, fuit conueniens ipsi Christo, qui est Verbum Dei. Verbum autem absque omni corruptione cordis concipitur, immo cordis corruptio non permittit perfectam verbi conceptionem. Et quia caro sic fuit assumpta a Verbo diuino, quod esset caro Verbi Dei: conueniens fuit, quòd ipse de matre sine corruptione matris conciperetur, sicut verbum de patre sine corruptione genitum est. Tertiò conuenit hoc propter dignitatem humanitatis Christi, in qua peccatum locum habere non debuit, cum per ipsam omnia peccata tollerentur. Io. 1.c. Ecce agnus Dei, id est, innocens sicut agnus, qui tollit peccata mundi. Non poterat autem in natura iam corrupta ex concubitu nasci caro sine infectione aliqua. Vnde August. in lib de Nup. & concupiscentia dicit, quod solus nuptialis concubitus in matrimonio Mariæ & Ioseph non fuit, quia in peccati carne fieri non poterat sine vlla carnis concupiscentia, quę accidit ex pec-

Christus debuit de Virgine nasci propter quatuor.

A cato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato. Quarto fuit conueniens propter finem incarnationis Christi, quæ ad hoc fuit, vt homines renascerentur in filios Dei, non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri; sed ex Deo, id est, virtute Dei, Ioan. 1. capit. Cuius rei exemplar apparere debuit in Christi conceptione. Vnde ait August. in lib. de sancta virginitate, quòd oportebat caput nostrum per insigne miraculum secundùm corpus nasci de Virgine: vt significaret membra sua de Virgine Ecclesia secundum ipsum spiritum nascitura. Quidam dicunt, quod non fuit Maria Virgo in conceptu: quia Christus vocatur filius Ioseph. Luc. 2. cap. scilicet. Erant pater, & mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de eo. & eod. cap. Maria dixit: Ego, & pater tuus dolentes

B quærebamus te. Ergo cognita est Maria à Ioseph, vt Christus conciperetur. Dicendum, quòd non fuit Ioseph pater Christi, sed ab omnibus ignorantibus veritatem rei putabatur pater Christi. Luc. 3. cap. scilicet. Et putabatur filius Ioseph. Hæc Beda super Luc. Aliter, dicit August. lib. 2. de concor. Euangel. & in lib de bono coniugali, scilicet, quod Ioseph fuit pater Christi, licet non sit de eius substantia, etiam dicit quòd poterat esse filius adoptiuus: Scriptura tamen vocat Christum filium Ioseph, scilicet, quia sic putabatur. Sed obijcitur, quod necesse fuerit Christum concipi per concubitum, quia eorum, quæ sunt eiusdem speciei, est idem modus generationis: cum generatio sit exitus ad esse, & accipiat speciem a termino, scilicet, a re genita. Christus tamen est eiusdem speciei cum cæteris hominibus, & illi gignuntur ex coitu, ergo etiam Christus. Item quælibet forma habet materiam deter-

C minatam, extra quam non potest inueniri, nec esse. Est autem materia formæ humanæ semen maris, & feminæ. Si ergo Christus non est conceptus ex semine maris, & feminæ, non fuit corpus eius verè humanum, quod est falsum: ergo non est natus de Virgine. Dicendum ad primum, quòd in his, quæ naturaliter procedunt, sicut natura est determinata ad vnum modum producendi. Virtus autem diuina est supernaturalis: & cum sit infinita, non est determinata ad vnum effectum. Ideo nec est determinata ad vnum modum producendi quemcumque effectum. Nam sicut potuit virtus diuina primum hominem sine concubitu producere de limo terræ: ita potuit corpus Christi sine coitu formare de Virginis sanguine. Ad aliud dicendum, quod non est verum, quod semen maris & feminæ sit materia formæ humanæ

D in conceptione animalis, sed solum menstruum femininum est materia fœtus: semen autem viri est agens, & formans: ideo non defuit in formatione corporis materia, sed agens, & locum illius suppleuit diuina virtus, quæ potest quamcumque materiam facere perfectè dispositam ad quamcumque formam. Nam, licet menstruum non sit materia apta, vt inde formetur fœtus immediatè, nisi digeratur, & alteretur: magis tamen inepta materia est lutum ad formationem corporis humani, & Deus de luto formauit corpus Adæ. Fuit ergo facilius virtuti diuinæ menstruum dirigere, & formare inde corpus Christi.

An Beata Maria fuerit Virgo in partu? Quæst. XLIX.

QVæritur de virginitate Mariæ in partu, scilicet, an Virgo fuerit in partu? Considerandum primò

E quid sit virginitas in partu. De virginitate namque, quæ est ad concipiendum, vel in conceptu planum est, scilicet, virginem dicimus eam, quæ sine semine virili, & sine apertione claustrorum concipit. Et propria ista virginitas est quædam priuatio coitus. In partu tamen non apparet ita, quid sit virginitas. Nam si mulier fuit virgo in concipiendo, manifestum est, quod non oportet, quod cognoscatur, vt pariat. Et sic videtur, quod quæcumque est virgo in conceptu, est virgo in partu, maximè quia certum est nullam feminam, dum parit, cognosci posse. Dicendum autem, quod ad virginitatem propriè dictam requiritur propositum perpetuò abstinendi a delectatione Venerea, cum corporis integritate.

Quid est virginitas in partu.

Definitur virginitas. Integritas autem corporis est virginitas. Et quando dicimus aliquam esse virginem in conceptu, aut partu, vel post partum: loquimur de ista integritate corporis. Isti autem integritati opponitur ruptio, vel apertio claustrorũ femineorum: cum illa naturaliter conclusa sint, & infertur quædam violentia carnis, siue naturæ in ruptione: cum sit quædam continui diuisio. Sunt autem duæ aperturæ claustrorum muliebrium: prima est ad concipiendum. Nam cum fiat conceptus per mixtionem seminum: & non possent commisceri sine quadam ruptura feminei genitalis, tollitur integritas corporis a conceptu. Secunda apertio claustrorum est in partu. Nam tunc necesse est aperiri claustra feminea, vt fœtus in lucem prodeat. Et ista tollit integritatem corporis. Dicendum autẽ, quòd per vtramque istarum tollitur virginitas, cum vtrobique tollatur integritas corporis, quæ vocatur materialiter virginitas: Et magis adhuc in secunda, quàm in prima ruptura. Nam maior est necessario secunda ruptura, quam prima, quæ fit, vt emittatur infans in lucem. Et ob hoc in partu mulier periclitantur, sed nulla in conceptu. Item, quia est magis necessaria ista secunda apertio, quam prima: quia potest fieri conceptio sine aliqua apertione naturaliter, & tamen non potest fieri partus sine ruptura. Vnde potest contingere purè naturaliter, q aliqua mulier totaliter Virgo concipiat, s. quæ sit Virgo corpore, & mente. Mente quidem, s. q proposuerit nunquam experiri delectationem Venereã: corpore autem, s. quia a nullo viro tacta est, & claustra feminea integra manent, & tamen concipit ex semine virili. Sicut ponit S. Thomas exemplum in quodam quolibeto de puella pubere iacente in lecto cum patre, vbi nullus fuit actus, & tamen concepit de semine patris. Et hoc pater nesciuit, & ipsa etiam non sensit: quia vtroque dormiente accidit humorem masculinum defluere in genitale femininum: quod satis quilibet excogitare potest. Ista tamen non poterat parere sine ruptura claustrorum, ideo magis necessarium est virginitatem perire in partu, quam in conceptu. Quia sicut mulier aliqua dicitur Virgo in conceptu, quia ad cõcipiẽdum claustra aperta non fuerunt: ita dicitur Virgo in partu, s. quia in partu claustra non rumpuntur. Ideo nõ ociosè dictũ est de Domina nostra, quod fuit Virgo ante partum, & in partu, s. quia maius miraculum fuit ipsam manente virginitate parere, quam cũ virginitate concipere. Habuit tamen vtrunque. Nam in conceptu fuit Virgo: quia a nullo cognita est, & quod maius est, quia sine semine fuit. In partu autem Virgo stetit: quia nullam rupturam passum est genitale eius potius quàm cùm vrinã emitteret. Hoc autem fuit: quia Christus prodijt de vtero eius non determinatè per genitale, sed per totam latitudinem vteri quanta erat latitudo fœtus. *Per quã partẽ vteri virginalis Christus natus sit.* Nam qui intrauit ad discipulos ianuis clausis non rumpens ianuas, sed transiens per solidum ianuarum non obstante sibi corpore, sed facta penetratione demensione, potuit exire de vtero Virginis non rupto vtero nec aperto, quia siue rumperetur, vt fit in omnibus, siue aperiretur, vt quidã volebant, sẽper esset ablata integritas: quia genitale femininum naturaliter clausum est. De his latius habetur in libro nostro de quinque figuratis paradoxis parte prima. Istam virginitatem in partu necesse est poni in Domina nostra: nam Isa. illam prædixit, scilicet. Ecce Virgo concipiet, & pariet. Ergo sicut in virginitate concepit: ita in virginitate peperit. Hoc fuit conueniens propter tria. Primo propter proprietatem eius, qui nascebatur, qui est Verbum Dei. Verbum autem non solum in corde absque corruptione concipitur, sed etiam absque cordis corruptione de ipso procedit. Vt ergo ostenderetur istud esse corpus Verbi Dei, conueniens fuit, vt incorrupto Virginis vtero nasceretur. Secundo hoc est conueniens quantum ad effectum incarnationis Christi. Nam ad hoc venit, vt nostram corruptionem tolleret. Non ergo fuit conueniens, vt virginitatẽ matris nascendo corrumperet. Vnde Augustinus in quodam sermone de natiuitate Domini ait, quod fas non erat, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venit sanare corrupta. Tertio ne matris honorem nascendo diminueret, qui parentes præceperat honorandos. Erat etiam valde inconueniens, vt cùm Virgi-

F nitatem matris in conceptu supernaturaliter custodierat, in partu illam perire permitteret. Dicunt quidam, quod non fuit conueniens Christum nasci manentibus integris claustris: quia per hoc videretur corpus phãtasticum. Nam corpori naturali resistunt alia corpora solida: Christus tamen hoc fugit, cùm in resurrectione diligenter ostenderit corpus suum Apostolis, ne illud spiritum aereum, vel phantasma esse putarent. Luc. 24. c. Est dicendum, quòd Christus ita voluit corporis sui veritatem demonstrare, vt etiam simul eius diuinitas declararetur. Et ideo permiscuit mira humilibus. Vnde vt corpus verum ostenderetur, natus est de femina, sed vt ostenderetur eius diuinitas processit de Virgine. Talis enim partus Deum decebat, vt ait Ambrosius in Hymno natiuitatis Domini. Et non obstat, quod posset ex hoc putari corpus
G eius phantasticum: quia si hoc solum Christus attendisset multa miracula, quæ fecit, omisisset facere, sicut quando per noctẽ ambulabat super mare pedibus, & discipuli videntes de nauicula putauerunt phantasma esse. Mar. 6. cap. Non omisit autem Christus hoc, quia licet prima facie phantasma putaretur, postea cognita veritate diuina virtus elucebat, maximè quia hic nullum erat periculum, quia Christus exiret de vtero Virginis. Nemo enim vidit eum exeuntem, vt per hoc putaret esse phantasticum, quia claustra non rumpebat: ideo debuit obseruari dignitas eius, & honor matris, vt de incorrupto vtero nasceretur.

An Beata Maria post partum Christi fuerit cognita carnaliter à Ioseph? Quæst. L.

QVæritur de virginitate Mariæ post partum, an postquam Christum peperit, alios filios habuerit, &
H an aliquando saltem cognita fuerit postea? Quidam dicunt, quòd licet Maria fuerit semper Virgo ante Christi natiuitatem, postea tamen cognita est à Ioseph, & alios filios genuit. *Primum arg.* Vnde Christus sæpe dicitur habere fratres, vt Ioan. 2. cap. dicitur quod descendit in Capharnaum Iesus & mater eius. Et Actorum 1. dicitur, quod hi omnes erant cum Maria matre Iesu, & fratribus eius. Item quia dicitur supra in litera, quòd antequam conuenirent Maria & Ioseph, inuenta est ipsa habens in vtero, *Secundũ arg.* ergo postea conuenerunt scilicet carnaliter. Item quia
I dicitur, Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit filium: *Tertium arg.* ergo videtur quod postea cognouit. Item, quia dicitur peperit filium suum primogenitum, & tamen primogenitus ad alios sequentes dicitur. *Quartum arg.* Sic dicitur ad Roman. 8. de Christo, scilicet. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: ergo alios filios habuit Maria post Christum, & sic non fuit Virgo post partum. Dicendum, quod Maria semper fuit Virgo, & facilius erat Virginem esse post partum, quam prius. Nam si ante conceptum, & in partu Virgo esse potuit, à fortiori post partum, cùm nulla necessitas corruptionis maneret, quia vt conciperet necesse erat naturaliter perdi virginitatem, vel saltem suscipere semen, vt pareret; omnino necessarium erat naturaliter fieri corruptionem, vt tamen postea incorrupta maneret, nihil obstabat, nisi voluntas, cum iam nec concipere, nec parere quicquam necesse erat. Ista virginitas
K perpetua Mariæ designata fuit per Ezechielem per portam clausam in domo Domini, quæ nunquam aperietur, & vir non intrabit per eam. Ezech. 44. cap. Et August. in sermone quodam exponens dicit: Quid est porta clausa, nisi Maria semper intacta? Quid est: homo non transibit per eam, nisi quòd Ioseph non cognoscet eam? Et quid est: Deus solus ingreditur, & egreditur per eam, nisi quod Spiritus sanctus imprægnauit eam? Et quid est: clausa erit in æternum, nisi quod Maria Virgo est, ante partum, & Virgo in partu, & Virgo post partum? Considerandum autem, quod circa Virginitatem Mariæ quidam errauerunt dicentes, eam nec in partu, nec in conceptu, nec post partum Virginem stetisse. Sed etiam ipsum Christum ex concubitu natum. *Error de integritate B. Mariæ.* Hi fuerunt pessimi hæretici Cerinthiani, & Ebionitæ, de quibus supra dictum est: & isti potius sunt infideles, quam hæretici, cùm expressè negent textum sacræ scriptu-

tæ,

ræ, quæ dicit Christum de Spiritu Sancto natum, & natum de virgine, & quòd Ioseph non cognouit Mariam, antequam pareret Christum. Alij errauerunt cõcedentes Mariam ante partum, & in partu Christi Virginem extitisse: & tamen Christo nato dicunt eam à Ioseph cognitam alios filios peperisse. Iste autem est error detestandissimus Eluidij, qui mouetur ex eis, quæ supra obiecta sunt. Dicendum, quod non conueniebat Mariam post Christi natiuitatem ab aliquo cognosci. Primò, quia derogat hoc perfectioni, & dignitati Christi, quia sicut secundùm naturam diuinam est vnigenitus Dei patris tanquam perfectus filius, quo existente non est necesse alium gigni: ita decuit, ut esset vnigenitus matris. Quia velle alios gignere, erat innuere, quod iste non erat perfectum bonum, & solatium matris: ita, vt eo existente mater adhuc alios filios cuperet. B Secundò, quia hoc facit iniuriam Spiritui Sancto: cuius sacrarium fuit vterus virginalis, in quo carnem Christi formauit. Vnde non decebat propter honorē Spiritus Sancti, vt quis conaretur illud polluere, quod Spiritus Sanctus fœcundauerat, & specialiter consecrauerat. Tertiò hoc derogat dignitati, & sanctitati matris, quæ ingratissima videretur si hoc filio tanto contenta non esset, & si virginitatem, quæ in ea miraculosè seruata fuerat, sponte perdere uellet per carnis concubitum. Quartò, quia si Ioseph hoc attentaret, esset sibi imputandum ad magnam temeritatem: cum Angelus reuelasset ei mysterium, scilicet, quòd Spiritus Sanctus virginem fœcundauerat. Quod ergo ipse vellet nunc violare templum Spiritus Sancti esset summa temeritas. Nā Spiritus Sanctus illum disperderet, sicut dixit Apostolus, quod qui violauerit templum Dei disperdet illum Deus. C 1. ad Corin. 3. c. Quintò, quia si Maria post hoc ab aliquo vellet cognosci, videretur hoc esse propter solum desiderium libidinis: nam matrimonium illud factum fuerat, vt haberetur ista proles, non quidem ex ea, sed vt conseruaretur per illud. Nihil ergo erat iam necessarium pertinens ad matrimonium, cum proles perfecta haberetur. Ergo velle cognosci post hoc propter incontinentiam, & infirmitatem carnis esset, quæ imperfectio nō est ponēda in Virgine. Sextò, quia retrocederet virgo a proposito suo. Nam quando Angelus dixit ei, quod conciperet Messiam, quodammodo turbabatur, ne per hoc oporteret eam cognosci à viro dicēs: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. 1. c. Ergo à fortiori intendebat postea, quando nō esset necessitas concipiendi manere in perpetua continentia. D Sed post Christi natiuitatē non fuit aliqua necessitas concipiendi: ergo Maria post hoc seruaret incorruptionem, nisi mutaret propositum: mutare autem propositum in tali re est magna imperfectio, quia nemo mittens manum ad aratrum, & respiciēs retro, aptus est regno Dei. Luc. 9. c.

Ad argumenta opposita.

Ad primum.

Ad primum in contrarium dicēdum, quòd quidam putant, sicut ait Hieronymus super Matthæum, fuisse fratres Domini quosdam, quos Ioseph ex alia vxore prius genuerit. Nos autem fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos saluatoris sororis Mariæ materteræ Domini filios intelligimus, & sic vult Hieron. quod Ioseph nō habuit aliquos filios, nec etiam habuit aliam vxorem præter Mariam: immo ait Hieronym. in li. contra Eluidium hæreticum, quod credendum est, Ioseph potius Virginem permāsisse, quia E aliam vxorem habuisse non scribitur, & fornicatio in sanctum virum non cadit. Vocantur ergo fratres Domini filij sororū matris eius: quia Maria mater eius habuit sorores, quæ genuerunt filios. Nam Maria vxor Zebedæi dicitur esse soror eius: & Maria vxor Alphæi etiam dicitur soror eius. Ideo filij illius Mariæ, & Alphæi dicuntur fratres Christi. Et filij istius Mariæ, & Zebedæi dicuntur fratres Christi. Primi sunt Iacobus, & Ioannes, de quibus dicitur, q mater filiorum Zebedæi stetit coram Christo, petens ab eo, vt duo filij sui sederent, vnus ad dextram Christi, & alius ad sinistrā in regno suo. Et hoc dicebat: confidens, quod Christus faceret istud propter propinquitatem magnā filiorum suorum ad Christum, infra 2. filij Alphæi & Mariæ vxoris eius vocabantur fratres Christi. Et de his magis expressè habetur in scriptura, vt patet Mar. 6. c. f. Nonne iste est fabri filius, & A Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nonne & sorores apud nos sunt? Omnes nominati hic dicũtur esse filij Alphæi, & maximè Iacobus, qui primus nominatur. Et iste est Iacobus, de quo communiter dicitur, quod sit frater Domini, sicut ait Apostolus ad Gala. 1. c. f. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. Et sic est consuetudo apud Hebræos vocare fratres: licèt isti potius vocentur patrueles, vel fratrueles, id est filij duorum fratrum, vel patrũ, vel matrum, qui sunt fratres. Sic accipitur Isai. 5. c. f. Cantabo vineæ meæ canticum patruelis mei.

Ad secundum responsio.

Ad secundum dicendum, quod non sequitur, cum dicitur antequam conuenirent peperit: ergo postquam peperit, conuenerunt: quia potest stare vnum sine altero, & etiam non est semper intentio loquentis significare aliquem actum sequentem. B Sic ait Hieron. in lib. contra Eluidium, quod licèt hæc præpositio ante sæpe indicet consequentiam actus, interdum tamen solum ostendit ea, quæ prius cogitabantur, vt postea fierent. Non est autem necesse, vt primò cogitata semper fiant, cum aliqñ interueniat aliquid, vt illa fieri non possint. Si aliquis dicat antequam in portu prandere navigaui, non innuit, quod in portu prādeat postquam nauigauerit, sed innuit quod cogitauerat, scilicet, quod ante pransurus esset in portu, quàm nauigaret. Et accidit quod non potuerit prandere, quousque nauigaret. Sic Matthæus, cum dicit antequam conuenirent inuenta est in vtero habens de Spiritu Sancto: non innuit, quod post hoc conuenerint: sed, quod dum videbantur conuenirent.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod illud aduerbium donec, non importat semper alium actum sequi: C sed aliquando pōt esse, quod nullus actus sequatur. Sic patet Ge. 8. c. Vbi dr̃ de coruo, quod emiserit Noe coruum, vt videret, an desiccata esset terra, qui egrediebatur, & nō reuertebatur, donec siccarentur aquæ. Et tamen manifestum est, vt probatum est. eod. c. & colligitur satis ex litera, quod coruus nunquam redierit in arcam: quia si redire deberet, hoc potius faceret, quando tota terra erat operta aquis, sicut dicitur de colūba, quod non inueniēs, vbi requiesceret pes eius, reuersa est in arcam. Et postquā misit eam iterum, & inuenit terram desiccatam non est reuersa vltra ad eum. eod. c. Ita esset de coruo: quia, cum esset terra desiccata, & inueniret eam plenam cadaueribus, quæ ipse valde cupiebat: non erat vllatenus verisimile, quod vellet redire in arcam. Et sic idē est dicere, q non reuertebatur, donec siccarentur aquæ, quod dicere D nunquam reuersus est. Et ponitur quasi ad tollendū dubium, scilicet, quia solum erat dubium, an coruus reuerteretur antequam inueniret terram desiccatam, & dicitur, quod vsque tunc non reuersus est. Et sic innuitur, q nũquam rediit. Sed patet etiam Gen. Vbi Deus promittens Iacob multa bona, ait: Ego ero custos tuus quocunq; perrexeris: nec dimittam te, nisi compleuero vniuersa, q dixi. Vbi alia litera habet donec compleuero vniuersa, q dixi. Et tamen non est sensus, quod postquam Deus compleuit vniuersa, quæ dixit ad Iacob, dimiserit eum. Nam nunquam dimisit, sed potius multiplicauit eum, & semen eius, & pepigit cum eo pactum, quod etiā pepigerat cum patre suo Abraham, & Isaac promittens ei specialiter bona, vsque ad mortem suam. Genes. 46. c. f. Quando apparuit Deus Iacob descendenti in Aegyptum apud E puteum iuramenti. Sic etiam Psalm. 109. dicitur de Messia, quod Deus dicat ei: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Non est tamen sensus, quod postquam Deus subijceret inimicos Christi pedibus eius, desineret sedere ad dextram patris, quia in æternum sedet, cum sit filius eius naturalis, & consubstantialis, & necesse est eum semper esse æqualem patri, quod est esse ad dexteram. Et accipiendo etiam secundum humanitatem nunquam cessabit sedere, immo subiectis inimicis videbitur esse humanitas Christi in maiori gloria, quod importatur per sedere ad dextram. Nam quando inimici Christi non erant sibi subiecti, s. eo viuente, cū eū impugnabant, erat Christus secundum humanitatem in minori honore, & tñ tunc sedebat adhuc ad dexterā patris secundum æqualitatem naturæ. Post resurrectionē aūt, qñ inceperunt

rant inimici eius subijci sibi, cœpit humanitas sua esse in maiori honore. Nam dixit Apostolis. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, infra 28. c. Ergo à fortiori tunc sedet ad dextram Dei. Et sic non ponitur donec, nisi ad tollendum dubium: quia dubium erat, an antequã essent subiecti Christo inimici sui, sederet ad dextrã Dei, quia de post non erat dubium, cum postea esset honorabilior: Ideo, cum dicitur: sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, etiam innuitur, quòd sedeat à dextris Dei in æternum. Sic etiam dicitur Psal. 122. f. Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Non est tamen sensus, quod postquã Deus misertus fuerit nobis, debeamus oculos nostros ab eo auertere, sed semper debemus habere oculos nostros ad ipsum. Psalm. 122. f. Oculi mei semper ad Dominum, ita hic solùm ponitur donec, ad tollendum dubium: quia solùm erat nobis dubium, an Maria fuerit cognita à Ioseph ante Christi natiuitatem: cùm non fiat conceptio naturaliter sine semine. Postea verò non erat aliqua causa dubitandi, cùm Maria postea nõ concepit, nec peperit. Ideo dicere, quod Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit filium: est quasi dicere, quod nunquam cognouit eam, quod solùm erat ratio dubitandi, an cognouisset eam ante conceptũ, & partum.

Ad quartum. Primogenitus quõ intelligatur. Ad quartum dicendum, quod primogenitus non semper importat alios postea genitos, vt patet hic, quia aliquando illud nomen primogenitus importat relationẽ, & tunc signat alios post natos. Aliquando est nomen absolutum, & tunc non signat aliquem consequi. Quod apparet, quia primogenitus dicitur de primo, & tamen primus, & omnes comparatiui secundùm Dialecticos ponuntur aliquando absolutè, & dicitur primus, ante quem nemo fuit, siue post illum sit aliquis, siue non, & vltimus, post quem nullus est, siue ante eum aliquis fuerit, siue non. Aliquando exponuntur comparatiuè, s. primus est, ante quem nemo fuit, & post quem aliquis est. Et vltimus, post quem nemo est, & ante quem aliquis fuit. Ita ergo primogenitus exponetur absolutè aliquando, s. primogenitus, ante quem nullus natus est, siue post eum sit natus aliquis, siue non. Et potest poni comparatiuè, scilicet, primogenitus, ante quem nullus natus est, & post quem aliquis natus est. Ita Christus est primogenitus Mariæ: quia ante illum de Maria nullus genitus est, licèt post eum nullum genuerit. Item patet hoc ex nominibus relatiuis, quia filius, & filia, nurus, & socrus relatiua sunt, & tamẽ accipiuntur sæpe pro absolutis, s. filius pro viro quocunque, & filia pro fœmina quacunque. Sic accipitur Canticorũ 2. c. cùm dicit sponsus. Ego flos campi, & liliũ conuallium. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, id est, inter mulieres. Quia si relatiuè acciperetur, necesse esset poni ibi, cuius erant istæ filiæ. Etiam dicit, eod. cap. sponsa. Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios, id est, inter viros: quia non ponitur ibi, cuius sint isti filij. Sicut etiam dicitur Prou. vlt. Multæ filiæ congregauerunt diuitias, i. multæ mulieres: quia non ponitur ibi relatiuè. Sic etiam illud nomen nurus est relatiuum, & ponitur absolutè; vt ait Ouid. 2. Metam. scilicet.

Inde fluunt lacrymæ, stillataque sole rigescunt
De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.

Id est, mulieribus Latinis: quasi dicat, de arboribus illis fluunt lacrymæ, quæ per calorem solis rigescunt, id est, indurantur in electra, & cadunt in fluuium Eridanum, siue Padum vulgariter dictum. Et ille mittit illa electra per Italiam, vt nurus Latinæ. i. mulieres Latinæ gestent illa in ornatum. Idem est de alijs nominibus relatiuis, vt proximus, & supremus. Nam licèt ista sint comparatiua, & exponantur aliquando comparatiuè, aliquando absolutè, leges tamen humanæ accipiunt sæpe absolute proximum, & supremum, vt patet. ff. de verbor. signific. l. proximus. Et dicitur proximus est, quem nemo antecedit. Vnde posuit in significatione absoluta, & apparet magis, eod. tit. l. proximi, cùm dicitur proximi appellatione etiã ille continetur, qui solus est. Sic etiam de isto nomine supremus, eod. tit. l. proximus, scilicet, quod sit supremus etiam ille, ante quem nemo fuit. Cùm ergo omnia ista nomina sint relatiua secundum naturam suam, & tamẽ in-

F ueniantur sæpissime in significatione absoluta, erit sic de hoc nomine primogenitus, quòd licèt sit relatiuum, aliquando tamen ponitur vt absolutum: ita, vt dicatur primogenitus, post quem nemo nascitur. Hoc magis ex consuetudine sacræ scripturæ in veteri testamento, vbi vocatur primogenitus ille, ante quem nemo nascitur, siue post eum aliquis nascatur, siue non: vt patet Exo. 13. c. Vbi iubetur primogenitum pecorum offerri, & primogenitos hominum redimi. Si tamen vocaretur primogenitus solùm ille, qui habebat alios post se natos, nunquam sciretur, an erat primogenitus, qui prius nascebatur quousque haberet alios fratres. Et tamen iubebat Deus, quòd cùm mulier pareret primogenitũ post quadraginta dies offerret illum Domino: dans sacrificium, & redimens illum quinque siclis. Leu. 12. c. & Numeri. 18. c. Et tamen

G post quadraginta dies à partu nondum poterat sciri, an ista mulier alios habitura esset filios, respectu quorũ iste vocaretur primogenitus. Ergo lex vocat illum primogenitum, quando nondum constat, an alios post se natos habeat. Et sic accipit primogenitum absolutè. s. quem nemo præcessit natiuitate, siue alius post nascatur, siue non. Sic fuit in Maria. Nam constat de ipsa etiã apud hæreticos, quòd ante Christum nullum filium habuit, & istum obtulit in templo in die quadragesimo post partum, & redemit eum lege primogenitorum. Lucæ 2. c. Manifestũ est ergo, quòd tunc Christus primogenitus vocatur secundũ legem, & tamen nondum Maria poterat habere alios filios, etiam si aliquos post Christum habuisset: igitur pri-

H mogenitus secundum legem absolutè accipitur. Et sic nõ oportebat, quòd post Christum aliqui iam nascerentur ad hoc, quod ipse vocaretur primogenitus respectu illorum: quia immediatè vt natus est, primogenitus vocatus est, secundum legem: quia alias non fuisset obligata mater sua offerre illum in templo die quadragesimo. Et tamen Luc. 2. c. innuitur, quòd obligabatur, vel videbatur obligari: quia dicitur ibi, quòd ista facta sunt secundum consuetudinem legis Moysi. Iste etiam est modus accipiendi primogenitum in iure. Nam si sit lex, quod aliquis honor, vel possessio deueniat solùm ad primogenitos, si quis vnicum filium genuerit, non est dubium, quin ad illum pertineat ille honor, vel possessio. Sic accipitur primogenitus in Decretalibus, tit. de verb. signif. c. Ioseph. cùm dicitur. Ex hoc loco multi peruersè suspicati sunt

I Mariam alios filios habuisse, cùm sit mos sacrarum scripturarum illum primogenitum appellare, quem nemo præcessit, & non solùm eum, post quem alij nati sunt. De his omnibus magis diximus in libro nostro de quinque figuratis paradoxis, parte prima.

De quo Christus fuit conceptus in vtero Virginis? Quæst. LI.

QVæritur vlterius circa Christi conceptionem ex Virgine, de quo conceptus est? Nam cõiter dicitur, quòd conceptus est de purissimis sanguinibus B. Virginis, vt ait Damascenus lib. 3. Aliquando tamẽ errant circa istos purissimos sanguines, putantes non fuisse conceptũ Dominũ in Virgine de sanguine menstruali, de quo con-

K cipiuntur oẽs, quia putant sanguinẽ illũ esse impurum, & sordidũ. Et errant credentes ob hoc, quòd fuerit conceptus Christus de sanguine, qui erat in venis B. Virg. quia illũ putant esse purũ. Sed hoc nõ stat. Primò, quia ex sanguine, qui est in venis non potest fieri conceptio, cũ locus conceptionis, & formationis fœtus non possit esse in venis, sed in matrice, & tamen in matrice nõ est sanguis aliquis, nisi qui vocatur menstruũ: ergo ex menstruo necesse est fieri conceptionem. Secundò patet, quia si ex sanguine venarũ in Virgine Christus fuisset conceptus, nõ diceretur Christus propriè filius Mariæ, vel ipsa nõ vocaretur ita propriè mater Christi, sicut aliæ mulieres vocantur matres filiorum suorũ. Hoc autem esset tollere totum bonum Virginis, quia maxima dignitas eius, in qua ipsa excedit omnes mulieres, immo & omnem creaturam est, quòd sit mater Christi, qui est verus Deus, si autem imperfectam rationem maternitatis habet, tolletur sibi multum de dignitate maternitatis: oportet ergo quòd ad hoc, quòd ipsa sit vere mater

Christus non fuit conceptus de sanguine, q. erat in venis B. Virg.

ter

ter Christi, quod ipsa in conceptu Christi fecerit quod aliæ feminæ faciunt concipiendo filios suos. Aliæ autem feminæ non solum ministrant materiam, de qua fiat conceptus, sed etiam per quandam virtutē actiuā disponunt illam ad hoc, quòd sit apta, & propinqua, vt possit fieri cōceptus. Istud autem est, quia sanguis absolutè, siue in viro, siue in fœmina non est materia apta propinqua ad fœtu formandum, ideo in fœminis digeritur sanguis ille purus, & alteratur, & sic disponitur, vt sit materia propinqua, & apta ad conceptum. Sic enim fit in lacte, quod de sanguine gignitur per quādam alterationem factā à virtute existente in mamillis. Ita sanguis ille purus, & ratus, qualis est in venis non est materia apta ad formationem fœtus, sed oportet magis densari, & digeri, & alterari secūdùm calorem. Et hoc fit in feminis à virtute generatiua, sicut in viris semen digeritur à virtute generatiua. Et iste sanguis alteratus, & aliqualiter dēsatus per virtutem generatiuam feminæ mediante calore tanquam instrumento vocatur menstruum, & est de quo fit conceptio in matrice. Et hoc appatet, quia puellæ non possunt gignere vsquequo incipiant habere menstrua. Et postquam desierint habere menstrua etiam non possunt gignere nisi supernaturaliter, sicut dicitur Gen. 18. c. scilicet Erāt ambo, scilicet Abraham, & Sara prouectæ ætatis, desierantq; Saræ fieri muliebria. Et in hoc innuit ibi, quòd cōceptus Isaac fuit supernaturalis, & verum est. Et tamē ista digestio sanguinis ad faciendum menstrua fit à potētia generatiua, quæ habet calorem sufficientē, qui est instrumentum suum. Et ista est causa, quare menstrua non fiunt in puellis quousque incipiunt habere pilos in genitalibus, & vocantur tunc puberes secūdùm iura, vt ait Isidorus. 11. lib. Etymologiarum, & in Decretal. titulo de Spon. c. puberes, scilicet, puberes à pudēdis dicti sunt, quia ista loca primò lanuginē ferunt. Pili tamen nascuntur propter calorem digerētem. Ideo puellæ tunc primò menstrua habent, quādo calor in eis incipit esse, & ista est causa quare feminæ in senectute magna non habent menstrua, scilicet, quia cessat in eis calor, cū infrigidentur propter ætatem. Et ita cum Sara esset prouectæ ætatis desierant fieri in ea muliebria. Gen. 18. c. Hoc supposito dicēdum, quòd licèt mulier duo faciat in cōceptu, scilicet ministrare materiam id est, sanguinem, & præparare illam id est, menstruum, tamen magis dicitur mater propter secundā opinionem, quam propter primam: quia aliàs ita possent esse matres puellæ ante pubertatem, & veteranæ postquam desierunt fieri muliebria, sicut mulieres puberes ætatis maturæ: quia in vtrisque est sanguis, qui est materia, & tamen impuberes puellæ, & veteranę non possunt disponere illum sanguinem, vt sit materia apta ad conceptum, & sic illæ nunquam efficiuntur matres. Item patet efficacius, quia sicut pater non dicitur à potentia generatiua, sed ab actu potentiæ generatiuæ; ita mater vocatur mater ab actu potentiæ generatiuæ. Ipsa namque potentia generatiua semper est in viro, & in femina à principio vitæ, vsque ad mortem; quia cum sit potentia quædā naturalis purè, non aduenit post tempus, sed incipit cum ipso animali, & desinit cū eo, sicut appareret in ceteris potentijs, & viribus. Actus tamen potentię generatiuæ non est semper, sed in tempore determinato, scilicet quando est instrumentum conueniens in animali, scilicet calor, qui est instrumentum generale virium animę. Sicut ergo pater dicitur ab actu potentiæ generatiuæ, ita mater ab actu potentiæ generatiuæ. Primus tamen actus, scilicet ministrare materiam id est, sanguinem non est actus personæ generatiuæ, nec alicuius potentiæ: quia non est verè actus: quia ministrare materiam isto modo, scilicet sanguinem non digestum, nec alteratum, nihil aliud est, quā habere sanguinem in corpore. Et istud non est actus alicuius potentiæ, sed est natura animalis perfecti, quòd nō est sine sanguine. Erit ergo actus potentiæ generatiuæ in femina digerere sanguinem illum, & alterare aliqualiter, vt sit materia proxima ad conceptum. Iste igitur erit actus, à quo mulier propriè denominatur mater, & dicitur gignere, vel concipere. Confirmatur hoc, quia si istud non esset, diceretur vir gignere fœtum ex fœmina, ipsa tamen non diceretur gignere filium, vel concipere, si non

A haberet aliquē actum specialem circa materiam fœtus. Nam propter solam continentiam sanguinis non magis diceretur mulier concipere, vel gignere filiū, quando ille concipitur, quàm ante per decem annos, cum etiam prius sanguinem haberet, de quo poterat formari fœtus. Nō est ergo mulier mater propriè, nisi pro eo, quòd materiam disponit. Cùm ergo Maria fuerit vera mater Christi, tam completè sicut aliæ mulieres sunt matres filiorū suorum, oportet ꝙ ipsa habuerit istas duas operationes respectu corporis Christi, scilicet, ministrare materiam, id est, sanguinem, digerere illum, & alterare, vt sit materia apta ad conceptum. Hoc autem est habere menstrua, vel conceptionem fieri de menstruo, ergo corpus Christi non fuit cōceptum de sanguine, qui erat in venis, sed de mēstruo. Item patet, quia, vt dictum est, propria ratio, à qua mater
B dicitur, est præparare materiam; quia vt dictum est ille est actus potentiæ generatiuæ, & tamē Maria fuit mater Christi: ergo ipsa pręparauit sanguinem faciendo menstruum, & de illo corpus Christi formatum est. Alioquin non esset Maria naturalis, & vera mater Christi. Et tamē est naturalis mater eius, licèt supernaturaliter cōceperit, & tñ ad hoc, quòd mater sit naturalis, requiritur, quòd ipsa ministraret materiā eo modo, quo aliæ feminæ, sicut patet per Sanctum Thom. 3. parte Summæ. q. 31. artic. 5. cùm ait: Ad naturalem autem modum generationis ex parte materiæ pertinet, ꝙ materia, de qua corpus eius id est, Christi conceptum est, sit conformis materiæ, quam aliæ feminæ subministrant ad conceptionem prolis. Hæc autem materia secundùm Philosophum in lib. de generatione animalium est sanguis mulieris, non quicumque,
C sed perductus ad quandam ampliorem digestionem per virtutem generatiuam matris, vt sit materia apta ad cōceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptum: hæc ille. Est autem verum, quòd aliqui dubitāt, quæ sit naturaliter materia fœtus, & tamē nemo, qui aliquid sapit, dicit aliam materiā, vel aliter dispositam ministrasse Dominam in Christi conceptu, quam ministrāt aliæ mulieres naturaliter. Dicunt tamen quidam, quòd materia naturalis, de qua corpus formatur sunt semē patris, & matris commixta simul cum sanguine menstruo, ita quòd totum hoc sit materia corporis. Hoc autem Arist. destruit multipliciter in 15. de animalibus, ostendens, ꝙ id, quòd decidit de viro non est materia corporis humani, sed solùm principium actiuum, vel motiuum. Et probat hoc per rationem, & experimenta sensibilia, quæ ma-

Materia, ex qua formatur humanũ corpus.

D ximè in rebus naturalibus fidem faciunt, vt patet inspicienti verba eius. Ostendit etiam, quòd semen mulieris nihil facit ad generationem. Vnde quædā mulieres concipiunt sine hoc, q̃ seminent: sed sanguis, qui menstruum dicitur, est in feminis loco seminis in viris. Et secundùm hanc positionem Philosophi, potest magis saluari, & cōuenientius partus Mariæ, & maternitas eius, quàm secūdùm alias positiones: quia secundùm eum ad conceptionem corporis humani nulla materia requiritur naturaliter, nisi sanguis mulieris. De hoc latissimè tractat Aegidius Romanus in quodā libello, quem fecit de Embrione. Non est autem credendum, quòd materię corporis Christi, quod sine semine viri conceptum est, aliquid defuerit, quod naturaliter ad formationem corporis requiratur. Constat tamen Mariam cōcepisse sine semine hu-
E mano: asserentibus istud Matthæo, & Luca, & Isai. Ideo oportet, quòd materia, ex qua formatū est corpus Christi, & formatur in alijs hominibus, sit sanguis per virtutē generatiuam matris præparatus: & ille sanguis est in mulieribus, sicut semen in viris: ideo eodem tempore semen in viris, & sanguis iste in mulieribus incipit, scilicet quando vtrisque incipiunt oriri pili, & apparent alia signa pubertatis: vt supra dictum est. Quia tamē in muliere calor deseruiens potentiæ generatiuæ est diminutus respectu caloris viri, non potest in mulieribus superfluum alimēti ad tantam digestionem perduci, sicut in viris: ideo in viris relinquitur sub forma seminis: in feminis autē manet sub forma sanguinis deficiens a completa digestione seminis. Sanguis tamen & semen propinqua sunt: ideo accidit in hominibus multum coeūtibus, quòd sanguinem emittant, quādo semē deficit, vt ait Arist. 15. de animalibus,

bus.s. Quia non sufficit ad tantum de semine digerendũ, quantũ iocontinentia desiderat. Non tamen posset emitti sanguis loco seminis, nisi sanguis esset propinquus semini, & in eisdẽ vasis, in quibus semen, scilicet, quia cùm in vasis illis generatiuis per virtutem generatiuam conuertitur alimenti superfluũ in sanguinem, & sanguis vltimò decoquitur in semen: cùm accidit, quòd aliquis coeat plus debito, non existente semine cõplete digesto in vasis emittitur sanguis, qui digerebatur, vt fieret semen completum. Est tamen dicendum, quòd sanguis menstruus, qui feminis est pro semine, est magis digestus, & inspissatus, quã sanguis, qui est in venis: quia sanguis, qui est in venis, est valde fluidus, & modicũ digestus: nec digeritur tãtũ, quantũ posset calor femineus digerere. Quod patet, cũ lac dicatur magis digestum, vt quidam volũt: licèt de hoc

G nihil nunc asseritur: sanguis tamen menstruus digeritur a femina secundùm omnem possibilitatẽ caloris sui: cùm & adhuc requiratur in eo maior digestio: quæ postea fiet per semẽ maris commixtum sibi. Item patet clarius: quia omni tempore gignitur sanguis in femina: siue sit puella, siue vetusta: quia quamdiu animal viuit, nutritur, vt ait Aristoteles licèt non semper augmentetur. Nutriri tamẽ est per conuersionem alimenti, quod necesse est prius cõuerti in sanguinem, quam in membra, & sic in minima ętate, & maxima senectute sanguis gignitur in femina, & tamen oon fiunt menstrua in ea in parua ætate, nec in senectute: sed in pubertate, & ætate calida: Ergo valde magis digestus est sanguis menstruus, quàm sanguis, qui est in venis. Non est autem putandum, sicut quidam simplices credunt, sanguinem mẽstruum fieri ex sanguine, qui

H est in venis. Nam nõ fit ex illo: quia non erat locus ad faciendum hoc, cùm capita venarum nõ aperiantur, vt influat in matricem. Item, quia sanguis, qui est in venis, est determinatus ad sustentationem membrorum, & non ad generationem. Item, quia dicimus, quòd semen in viris fit ex superfluo alimenti: sanguis tñ qui est in venis non fit ex superfluo alimẽti, sed ex ipso alimento, cùm directè alimentum conuertatur in sanguinẽ. In feminis ergo sanguis menstruus, qui est loco seminis, vt dicit Ari. 15. animalium, & digeritur per potentiam generatiuam, fiet de superfluo alimenti: & habebit alia vasa, in quibus alteretur, & conuertatur: & nunquam defluet de venis. Et ista est intentio Aristotelis & omnium, qui loquuntur de mẽstruo. Ergo non tenet positio illorum, qui dicunt corpus Christi non esse cõceptum de menstruo: quia motiuum

I suum deficit. Dicunt enim menstruum esse impurum, & fætidum: Christi tamẽ corpus de purissimis sanguinibus conceptum fuit. Hoc non tenet, quia natura, quę maximè circa generationẽ hominis, qui est animal perfectissimũ non est verisimile, quòd de re fætida, & turpi corpus humanum formaret: maximè, cum multa sint pura, de quibus posset formare. Etiam, quia si de re tam impura, & turpi formaretur corpus humanum, non posset magno tempore homo viuere, sed faciliter corrumperetur. Ideo dicendum, quòd sanguis menstruus, de quo formatur corpus hominis, non solùm non est impurus, nec fætidus, sed etiam est purior, & perfectior, & pretiosior quàm sãguis, qui est io venis. Quod patet, quia natura cùm sit regulatissima in operationibus suis, necesse est, quòd illę res sint perfectiores, pro quibus ipsa magis laborauerit: ma-

K gis tamen laborat pro sanguine menstruo, quàm pro sanguine, qui est in venis: cùm maiorem calorem ad hoc requirat, vt supra declaratũ est. Ergo est pretiosior sanguis iste, quàm ille. Motiuum autem illorum asserẽtium menstruum esse fætidum, & impurũ, quia menstruum, quod fæminæ emittunt tale est, nõ tenet: quia sãguis mẽstruus, qui manet in matrice nõ est talis, sicut ille, qui emittitur: sicut stercora emittuntur de corpore, & sunt quædã partes alimenti: non sunt tales illæ partes, quas membra recipiunt de alimento sicut stercora: quia illa tanquàm inutilia, & impura separat natura a puro, & expellit: reseruando sibi quasdam partes puriores de substantia alimẽti. In generatione menstrui sic est, quia natura accipit multas partes cibi, quæ non sunt necessariæ nutritioni, & illas digerit, & conuertit in sanguinem menstrualem. Et quia illud, quod natura accipit de hoc, habet multas partes

F impuras, necesse est, quòd natura separet, & emittat illas. Et sicut sumpto alimento necesse est causari stercora: ita facto sanguine menstruali necesse est manere ibi quasdã partes impuras loco stercorum, & illas emittit natura singulis mensibus. Quælibet enim femina postquàm semel cœperit habere sanguinem istum, quolibet mense semel aliquid emittit: licèt quædam mulieres plus, aliæ minus: sicut fit de quantitate stercorũ. Et sic dicitur mulier pati fluxum sanguinis redeunte mense. Leu. 15. id est, quòd in fine cuiuslibet mensis: siue de mense, ad mensem hoc patiuntur feminæ. Et ista est causa quare vocatur iste sãguis menstrualis id est qui singulis mensibus accidit: nisi propter ægritudinem, vel aliqua impedimenta cesset. Nam menstrualis, vel menstruus à mẽse dicitur, diurnus à die. Aliæ autem partes puræ huius sanguinis manent in cor-

G pore, & de illis fœtus formatur. Et illæ non sunt fętidæ, nec impurę, ideo corpus humanum de substãtia pura, & pretiosa formatur: & propriè loquendo non est verum, quòd fętus formetur de sanguine mẽstruo, quia sanguis, de quo formatur fętus manet in corpore, & nunquam emittitur, menstruus autem sanguis foras emittitur per singulos menses. Dicimus tamen sanguinem, de quo formatur fętus, menstrualem, vt faciamus differẽtiam inter eum, & sanguinem, qui est in venis, qui non pertinet ad generationem, sed ad alimentum membrorum. Apparet ergo, quòd corpus Christi formatum est in Virgine de sanguine mẽstruali eius, de quo formantur corpora aliorum hominum. Cum autẽ dicit Damascenus, quòd fuit formatum de purissimis sanguinibus, verum est, quia sãguis ille, quem natura seruat ad formationem fętus, pu-

H rus est, & pretiosior, quàm sãguis, qui est in venis. Habuit autem specialem causam dicendi hoc Damascenus, licèt quorumlibet hominum corpora de purissimis sanguinibus formentur: scilicet, quia corpus Christi non fuit per opus virile, sicut alia corpora formatum. Ideo fortè putaret aliquis quòd loco seminis virilis quod defuerat, fuisset ibi alia aliqua materia de humoribus virginis. Et ad tollendum hoc dixit Damascenus, quòd fuit formatum de purissimis sanguinibus, id est, non fuit ibi aliqua alia materia, nisi sanguis purus, qui est sanguis menstrualis.

An Beata Virgo aliquid operata sit actiuè in Christi conceptione? Quæst. LII.

I QVæritur, an Beata Virgo operata sit aliquid actiuè in Christi conceptione? Quidam dicunt, quòd in conceptione Christi mater eius operata est aliquod per modum naturalem, & alij dicũt, quod per donũ supernaturale. Cum enim Virgo vera mater Christi asseratur, oportet sibi attribuere totũ, qđ ad matrẽ pertinet. Dicunt autem pertinere ad officiũ matris, quòd aliquod principium actiuum ad conceptionem ministret, & non solum materiã tribuat. Hoc autem diuersimodè ponunt: nam quidam dicunt, quòd in materia, quam mater ministrat, oportet esse virtutẽ actiuam principaliter, tum quia ex cõmixtione seminum fieri ponunt cõceptionem, vnde sicut semen viri est actiuum in generatione, ita & semen mulieris, licèt non sit in ea tanta efficacia ad agendum, tũ etiam, quia ponunt conceptam prolem sensificari, vel sentire per animam matris, vt sic etiam sit princi-

K palior mater in generatione, quam pater. Hoc autem improbat Arist. 15. de Animalibus, dicens, quòd in his, quæ habent vitam perfectam, distinguitur agens, & patiens in generatione propter perfectam generationem, quæ in eis est. In plantis autem, quæ imperfectam vitã habent, est in eadem planta virtus actiua, & passiua, quamuis interdum in vna planta dominatur virtus actiua, & in alia virtus passiua. Vnde vna planta vocatur masculina aliquando, & alia feminina. Cum ergo impossibile sit, quod est determinatum, vt patiens habeat virtutem actiuam, respectu eius, ad quod est patiens: quia alias non distinguerentur ibi actiuum, & passiuum, oportet quòd femina non sit agens in cõceptione, sed solùm patiens. Alij dicunt quòd illud, quod mater ministrat, se habet in generatione, sicut materia naturalis: in materia autem naturali non est solùm potentia passiua, quia esset tunc gene-

ratio

ratio violenta, & nõ naturalis, sed oportet inesse ipsi materiæ formam, quæ per generationem est introducenda, & quod illa præcesserit in materia in potentia, & secundum esse incompletum, & ideo non habet perfectam virtutem ad agendum, sed solum imperfectam, & ideo per se non potest agere, nisi quodammodo excitetur ab agente exteriori, & sic ei cooperetur. Hoc autem non potest stare; quia impossibile est idem esse alterans, & alteratũ: vnde non potest esse, quod forma, quæ est in aliqua materia, agat in ipsam materiam, in qua est, siue sit forma perfecta, siue imperfecta: forma enim, quæ per se non existit, non agit, nec etiam propriè materia patitur, sed compositum est, quod agit, & patitur. Agit quidem ratione formæ, & patitur ratione materiæ. Et ideo non est possibile, quod illa forma imperfecta agendo cooperetur exteriori agenti. Item agere non est nisi in re perfecta, quia agere consequitur ad esse perfectum, cum vnumquodque agat, secundum quod est in actu. Vnde oportet, quod forma imperfectè existens in materia, prius perficiatur in esse per agens exterius, quam detur sibi agere. Vnde non potest agendo cooperari ad generationem, per quam forma in esse perfectum adducitur. Item si esset de necessitate matris vt actiue ad generationem cooperaretur, Beata Virgo non posset dici mater. Cum enim conceptio ista simul sit tota facta, scilicet, in instanti, vt sequenti q. declarabitur, non potuit per aliquam virtutem actiuam creatam fieri: quia omnis creatura operatur cum successione quadam propter essentiæ finitatem. Vnde B. Virgo non potuit actiuè operari ad conceptionem, & sic non habuisset illud, quod ad matrem pertinet, & sic nec mater esset. Nec potest dici, quod cooperata sit ad introductionem formę substantialis solum; quæ etiam secundum naturam in instanti inducitur. Inducens enim formam est nobilius, quam præparans materiam per alterationem, & sic attribueretur Spiritui Sancto, quod est maioris dignitatis, & virgini attribueretur istud, quod est maioris dignitatis, scilicet introducere formam, & Spiritui Sancto digerere, & præparare materiam. Item forma substantialis, ad quã terminatur conceptio est anima, quæ est actus totius, & omnium partium. Nam ea remota, sicut non manet homo, ita nec remanet pes, nec brachium, nec caro, nec os nisi æquiuocè, ad animam autem Christi constat, quod Beata Virgo nihil actiuè operata est. Ideo non potuit isto modo Virgo operari materialiter in generatione Christi. Alij dicunt, quod B. Virgo ex dono supernaturali habuit aliquid plusquã aliæ matres. Materia enim, quæ ab ijs ministratur, non potest seipsam completè in actum educere, nisi sit ibi agẽs exterius: sed materia corporis Christi, quã B. Virgo ministrauit, hoc habuit ex dono diuino, quod posset se ipsam formare per virtutem superadditam naturæ, sed non poterat hoc in instanti fieri, vt infra probabitur, præuenit Spiritus Sanctus, scilicet subito formationem corporis Christi complens, quæ tamen per virtutem superadditam naturæ compleri potuisset successiuè. Istud non stat, primo, quia si illa virtus nihil operata est ad formationem corporis Christi, frustra collata est, & tamen in natura nihil est frustra, quanto magis in eis, quæ à Deo fiunt? Secundo, quia B. Virgo non eligebatur à Deo, vt esset simul pater, & mater Christi, sed solum vt esset mater, ideo non oportebat, quod in materia, quam Virgo ministrauit ad Christi conceptionem, esset illud, quod est in alijs ex parte patris, & matris. Nam in alijs conceptionibus commixto semine masculino cum menstruo, est ibi virtus actiua ex parte seminis viri, & principium passiuum ex parte menstrui. Tertiò, quia secundum actiuam, vel passiuam potentiam generandi non dicitur homo pater, vel mater, sed secundum quod persona procedit in actum. Ideo licèt Virgo non habuerit personam actiuam viri, & passiuam fœminæ, cum solum esset fœmina: si tamen in materia, quam ipsa ministrauit, fuit virtus actiua, quæ requiritur ad patrem, & matrem, si virtus illa non operata est, non diceretur pater, nec mater: vel eadem ratione pater, qua mater, quod absurdum est: nisi fortè diceretur, quod ad esse matrem sufficit ministrare materiam, quod non sufficit ad esse patrem: ideo quod dicatur mater, & non pater. Et hoc

A est secundum intentionẽ Philosophi intelligendo de materia, sicut declaratum est præcedenti quæst. Et secundum istam viam perfectissimè saluatur virginitas, & maternitas, & ob hoc positio Philosophi conuenientior est fidei. Tenendo hanc viam, videtur quod in conceptione prolis inuenitur triplex actio. Vna, quæ est principalis, scilicet formatio, & organizatio corporis. Et respectu huius actionis solus pater est agens, mater autem solum ministrat materiam. Secunda actio est præcedens hanc actionem, & præparatorium ad ipsam, cum enim generatio naturalis sit ex determinata materia, & vnusquisque actus sit in propria materia, vt patet secundo de anima, oportet, quod formatio prolis fiat de materia conuenienti, & non de quacunque: vnde oportet esse aliam virtutem agentem, per quam præparetur materia ad conce-
B ptum, & sic dicit Arist. in 2. Phy. ars, quæ operatur ad formam, imperat, & principatur ei, quæ præparat materiam, sicut ars, quæ compaginat nauem, imperat ei, quæ complanat ligna. Et ideo virtus, quæ præparat materiam ad conceptum est imperfecta respectu illius, quæ ex materia præparata format prolem. Hæc autem virtus præparans materiam est matris, & est imperfecta respectu virtutis actiuæ, quæ est in patre: vnde dicit Arist. 15. de animalibus quod mulier est sicut puer, qui nondum potest generare. Tertia actio est concomitans, vel sequens principalem actionem. Sicut enim locus facit ad bonitatem generationis, ita etiam dispositio matricis operatur ad bonam dispositionem prolis quasi præbens fomentum. Et hoc est quod dicit Auic. in cap. de Dilemijs, scilicet matrix non facit nisi ad meliorationem conceptus. Secundum hoc
C dicendum, quod in principali actione formationis corporis Christi nihil fuit ex parte virginis, quod esset actiuum, sed id quod ministrauit B. Virgo fuit solum materiale, & passiuum ad hanc conceptionem, virtus autem diuina fecit ipsum, quod fit in alijs conceptionibus per virtutem seminis, quod est à patre. Et ideo Damascenus dicit virtutem diuinam fuisse quasi diuinum semen. In secunda autem, & tertia operatione B. Virgo operata est actiuè, sicut & aliæ matres, ideo fuit vera mater. Et hæc est veritas. Aliqui tamẽ errãt adhuc, sicut quidam de præcedentibus, dicẽtes beatam Virginem operatam esse actiuè in conceptione Christi, tam virtute naturali, quam supernaturali. Naturali quidem virtute, quia ponunt, quod in qualibet materia naturali est aliquod actiuum principium, sicut supra dicebatur, quia alias esset generatio vio-
D lenta. In hoc tamen decipiuntur, quia transmutatio dicitur naturalis propter principium intrinsecum non solum actiuũ, sed etiam passiuum. Nã expresſè dicit Aris. 8. Phy. quod in grauibus, & leuibus est principium passiuum motus naturalis, & non actiuum: nec est possibile, quod materia agat ad formam suam producendam, quia non est in actu: nec est possibile, quod aliquid moueat se ipsum nisi diuidatur in duas partes, quarum vna sit mouens, & alia mota, quod in solis animatis contingit, vt probatur 8. Physi. Ideo naturali virtute Domina nostra nihil ad hoc egit, vel non probatur egisse, cum isti decipiãtur in fundamento. Dicunt etiam quod supernaturali virtute operata sit, quia dicunt ad matrem requiri, quod non solum materiam administret, quæ est sanguis menstruus: sed etiam quod semen femininum commixtum
E semini viri habet virtutem actiuam in generatione. Dicunt tamen, quod B. Virgini nulla fuit facta resolutio seminis propter integerrimam eius virginitatem: ideò asserunt, quod Spiritus Sanctus tribuit ei supernaturaliter virtutem actiuam in conceptione corporis Christi, & quod aliæ matres habent per semen resolutum, quod habuerit Virgo per virtutem supernaturalem. Sed errant quia supra in quadam quæstione probatum est, quod semen feminæ nihil proficit ad generationem, & quod interdum concipiunt non seminando. Item, quia cum quælibet res sit propter suam operationem, vt patet in secundo de cœlo & mundo: non fuisset necessarium distingui sexum maris, & fœminæ ad generationem, nisi essent distinctæ operationes maris, & feminæ in generatione. Distinguuntur tamen in generatione operationes agentis, & patientis. Ideo relinquitur, quod tota vir-

tus

Triplex actio in cõceptione prolis inuenitur.

tus actiua in generatione sit ex parte matris, & tota passio ex parte feminæ, & ob hoc, sicut supra dictum est, in plãtis in quibus vtraque virtus reperitur in eodem, non est distinctio maris, & feminæ. Quia igitur Virgo non accepit, vt esset pater Christi, sed solum mater, oportet, quòd solum fuerit in ea potentia passiua, & non fuerit ei data aliqua potentia actiua in conceptione corporis Christi. Et sic frustra esset ista potentia: quia si fuisset ibi, esset ipsa pater, & mater, vt probatum est, & tamen solùm fuit mater: ergo non fuit collata sibi virtus actiua. Dicendum ergo sicut supra, quod nihil egit in formatione corporis actiuè, sed solùm ministrauit materiam, quam ipsa per virtutem generatiuam præparauerat, antequam Angelus veniret ad eam vt fieret conceptio, & per illam præparationem fuit sanguis aptus, vt formaretur ex eo corpus. Et ista præparatio naturaliter facta est. Hoc autem sufficit ad hoc, quod ipsa verè, & completè sit mater.

An conceptio Christi facta fuerit in instanti, vel successiuè? Quæst. LIII.

Quanto tẽpore formetur homo in ventre matris.

QVæritur de conceptione Christi, aut fuerit facta in instanti, vel successiuè? Dicendum, quòd aliorum hominum, & omnium animalium conceptiones fiunt successiuè: quia conceptio dicit perfectã formationem corporis animalis, & non completur in viro nisi vsque ad diem quadragesimum à decisione seminis, & in femina vsque ad diem nonagesimum. Ergo vir non concipitur in instanti, sed in quadraginta diebus, & femina in nonaginta, vt ait Arist. lib. 9. de animalibus. Augustinus autem addit sex dies in formatione corporis viri, quos ipse distinguit in Epistola ad Hieronymum, scilicet, semen primis sex diebus habet similitudinem lactis, postea in nouem diebus conuertitur in sanguinẽ, deinde in duodecim diebus solidatur, & inspissatur. Postea in decem, & octo diebus formatur vsq; ad perfecta membrorum lineamenta. Reliquum autem tempus vsque ad exitum de vtero datur, vt ipse fœtus possit augeri secundum quantitatem. De hoc sunt versus communes. Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine terni: Bis seni carnem, ter seni membra figurant. In Christi autem conceptione non fuit ista successio, sed in instanti factum est, scilicet subitò ipsa materia menstrualis, quæ iam sufficienter erat præparata per Beatam Virginem, quantum poterat præparari naturaliter, accepit formã, & figuram corporis humani, & animam, & assumptæ sunt ipsę partes humanę naturæ in vnitatem diuinæ personæ. Nõ potuit autẽ fieri successiuè ista cõceptio: quia facta est à solo Deo actiõe. Deus tamen nõ potest operari per successionem, quia sicut esse eius est totum simul, cũ sit in æternitate, ita etiã operatio eius est tota simul: ideo necesse est rẽ ab eo operatã totam simul induci. Et si posset produci per partes, nunquã tamẽ per successionẽ: vtpotè si essent plures productiones terminatæ ad plures partes, vel status rei, quælibet tamẽ esset in instãti. Itẽ oportet dici secundũ fidẽ, quòd subitò fuerit facta ista conceptio, quia humana natura nõ fuit prius assũpta a verbo, quam esset perfecta tota secundum speciem suam. Nam partes humanæ naturæ non sunt per se assumptibiles, sed ratione totius, vt declarauit S. Thomas 2. sententiarum dist. 2. Corpus etiam Christi non nisi per animam est assumptibile. Proprietates autem, & accidentia humanę naturæ non dicuntur de filio Dei ante assumptionem, cùm propter ipsam naturam assumptam fiat communicatio idiomatum. Ergo quidquid humanum de filio Dei dicitur, non potuit præcedere conceptionem naturæ humanæ. Conceptio autem de filio Dei dicitur, quia in symbolo dicitur: Qui conceptus est de Spiritu Sancto. Oportet ergo, quod conceptio Christi non præcedat tempore materiam carnis completam, quia quando esset incompleta non esset assumpta, cum nondum esset ibi natura humana. Et si per conceptionem illius carnis imperfectæ non diceretur Christus concipi. Oportet ergo, quòd Christus simul concipiebatur, & conceptus est, & tunc in eodem instanti Christus est homo, & concipitur, & conceptus est, & naturam humanam assumpsit. Et sic necesse est ponere subitaneam Christi fuisse conceptio-

Christi conceptio fuit subitò facta, & perfecta.

F nem, scilicet, quòd in eodem instanti conuersus est sanguis menstrualis in carnem, & perfectè organizatum est corpus, & anima sibi vnita est, & persona diuina illam naturam assumpsit. Et sic non fuit Christus prius homo, quã esset natura humana assũpta à verbo. Et ista est causa, quare Deus, & homo in Christo non sunt duæ personæ, sicut dixerunt quidam hæretici, sed vnica, scilicet, quia natura humana Christi nunquam fuit per se supposita, sed idem fuit instans, quo ista facta sunt, & verbo vnita sunt: ita vt non potuerit acquiri ibi aliqua propria suppositalitas in natura humana: fuisset tamen hoc factum, si persona verbi non assumpsisset naturam humanam in ipso instanti, quo cœpit esse, si autem postea assumpsisset necesse erat, quod destruxisset suppositalitatem præexistentem, vt partes naturæ inciperent supponi, & subsistere

G subsistentia verbi. Hoc autem non erat conueniens, quia destruere præexistentem suppositalitatem non erat aliud, nisi occidere verum hominem, qui iam esset, & partes eius sumi a Verbo, vt iam non essent partes illius hominis, qui prius fuerat: sed partes ipsius personæ Verbi. Nam licet potuerit Christi assumptio fieri de partibus iam præexistentibus in supposito, non tamen fuit conueniens propter causam dictam, sed solum, quod Verbum diuinum assumeret quandam naturam humanam particularem, quæ simul, id est, in instanti formaretur, vel ad esse deduceretur. Amplius considerandum est, quod in conceptione corporis Christi tria possumus inuenire. Primò motum localem sanguinis ad locum generationis. Secundò formationem corporis ex tali materia. Tertiò augmentum, quo perducitur corpus ad quantitatem perfectam, in quorum medio ratio conceptionis consistit. Nam primum est ad conceptionem præambulum, tertium autem con-

Tria inueniuntur in conceptione corporis Christi.

H ceptionem sequitur. Primum autem non potuit esse in instanti, quia hoc est contra rationem motus localis cuiuscunque, cuius partes successiuè subintrant locum: tertium etiam non est sine motu locali: tum quia augmentum cum successione etiam motu locali est: tum etiam, quia procedit ex virtute animæ iam in corpore formato, quæ non operatur nisi in tempore. Secundum autem, scilicet, ipsa formatio corporis, in qua consistit ratio conceptionis, principaliter fuit in instanti, licet in alijs hominibus fiat per successionem, vt supra dictum est. Fuit autem duplex ratio ad hoc præter supra assignatas. Prima propter virtutem infinitam agentis, scilicet, Spiritus Sancti per quem corpus Christi formatum est. Tanto enim citius

I agens potest materiam disponere quanto fuerit maioris virtutis. Vnde agens infinitæ virtutis potest in instanti materiam disponere ad debitam formam. Secunda est ex parte personæ filij, cuius corpus formabatur. Nõ enim erat congruum, vt corpus humanum assumeret nisi formatum, quia vt superius probatum est, si ante completam formationem aliquod tempus conceptionis præcessisset, non poterat attribui tota conceptio filio Dei, quæ non attribuitur ei nisi ratione assumptionis, & ideo in primo instanti, quo materia adunata peruenit ad locum generationis, fuit corpus Christi perfectè formatum, & anima infusa, & totũ assũptũ. Et per hoc dicitur filius Dei conceptus: qđ non fieret si per successionẽ fuisset facta conceptio: quia tunc non diceremus filium Dei conceptum, sed corpus illud fuisset conceptum, quod post conceptionem

K filius Dei assũpsit. Amplius cõsiderãdũ, quod licet conceptio Christi fuit facta in instanti, nõ tamẽ fuit corpus illud completa conceptione tãtæ quantitatis, sicut alia corpora humana qñ finitur in eis conceptio, sed postea augmentatum est, ita vt expletis quadraginta diebus, post quos corpus maris est completum in vtero, erat corpus Christi tantæ quantitatis sicut corpora quorumlibet aliorum fœtuum, qñ primò sunt completa, s. in ipso quadragesimo die. Pro hoc autẽ cõsiderandum, quod quantitas debita alicui speciei non est determinata secundum aliquid indiuisibile, sed habet aliquam latitudinem, & sic in specie humana inuenitur maior quantitas in diuersis indiuiduis secundũ diuersa tempora, vt patet ad sensum, minima autem quantitas, quæ est in vno indiuiduo, est in ipso in primo instanti suæ figurationis, & licet fuerit minor ante perfectam figurationẽ, quãtitas tamen, quæ est in illo tempore,

Corpus Christi licet esset in instãti cõpletum, tamen fuit paruissimæ quãtitatis.

non

non dicitur esse ipsius indiuidui, quia illud non est, donec formatum est, quia tũc animatur, & per formam incipit esse. Ista aũt quantitas est valde parua, ita quòd interdum non excedat quantitatem vnius magnæ formicæ, vt dicit Arist. 9. de Animalibus, scilicet, quod in quadragesimo die, quando completur conceptio, muliere patiente abortum, inuentum est corpus prolis omnia membra distincta habere, quamuis in quantitate esset sicut vna magna formica: maxima autem quantitas in aliquo indiuiduo est in vltimo termino augmenti, differt in diuersis hominibus, ita proportionaliter minimum quod est in conceptione differt in quantitate in diuersis. Potuit ergo esse, vt corpus Christi in primo instanti conceptionis suæ perfectæ signatam haberet quantitatem sufficientem speciei humanæ, ita quòd sub illa posset existere natura speciei minor tamen, quam sibi deberetur in principio suæ humanitatis, si naturaliter conceptus esset respectu quantitatis, quam habuit in ætate completa proportionaliter ad alios homines, & vsque ad quadragesimum, vel quadragesimum sextum diem crescendo peruenit vsque ad illam quantitatem, quam alij homines habent, quando in eis minima est, & incipiunt esse homines, & sic nullum corpus humanum proportionaliter fuit vnquam tã paruæ quantitatis, aut esse potuit in principio suæ humanitatis, sicut corpus Christi. Dixi autem proportionaliter, quia aliquod corpus potuit esse, vel fortè multa fuerunt ita parua in quadragesimo die suæ completæ formationis sicut corpus Christi in primo instanti, quo fuit perfectum, & tamen isti homines postea viuentes nõ poterant peruenire ad magnitudinem corporis Christi sicut corpora Pygmæorum, quæ sunt cubitalia generaliter, & raro excedunt istam quantitatem. Necesse est enim corpora istorum in vtero primo instanti suæ completæ formationis, scilicet, die quadragesimo minora esse corporibus aliorum hominum. Si tamen esset aliquis homo æqualis Christo in quantitate sua maxima, ille non potuit habere corpus sub tam parua quantitate in primo instanti suæ completæ formationis, sicut Christus. Quando tamen exiuit corpus Christi de vtero, erat æquale corporibus aliorum hominum sui tẽporis, qui ad æqualem magnitudinem, vel quasi perueniebant, & sic corpus Christi toto tempore, quo fuit in virginis vtero creuit. In alijs aũt hominibus non incipit augmentum nisi post diẽ quadragesimum, quia res non dicitur augeri nisi quando est: & tamen non est homo in vtero vsque ad primum instans post completam conceptionem, quæ accidit masculis die quadragesimo: & feminis die nonagesimo. Ideo tũc possunt incipere crescere. Christus autem à primo instanti, quo materia corporis eius, scilicet, sãguis virginis adunatus confluxit in locum conceptionis, fuit perfectus, vt supra declaratum est: ideo nullum tẽpus fuit, quo ipse, vel aliqua pars eius esset in vtero virginis, quod nõ pertinuerit ad augmentum eius: quia in conceptione non fuit expensum aliquod tempus, sed solum instans. Et per hunc modum potest tolli illorum obiectio, qui dicunt corpus Christi fuisse formatum in quadraginta sex diebus. Ita enim dicit August. super illud Ioan. 2. cùm Christus dixit de templo, quòd illud in triduo reædificaret, & illud dicitur, quod quadraginta sex annis ædificatũ est. Ita dicit Aug. & alij quadraginta sex dieb. corpus Christi fuisse formatum. Et non est intelligendum, quòd incepit formatio à primo die, & completa fuerit in quadragesimo sexto, sicut fit in alijs hominibus: sed quòd corpus Christi in instanti formatum est, sed in illis quadraginta sex diebus creuit, & peruenit ad tantam magnitudinem in quanta sunt alia corpora humana, in principio suæ cõceptionis, quæ finitur illo die quadragesimo.

An conceptio Christi sit omnino naturalis, vel omnino miraculosa? Quæst. LIIII.

QVæritur vlterius, an conceptio Christi sit omnino naturalis, vel omnino miraculosa? Dicẽdum, quòd nec fuit omnino miraculosa, nec omnino naturalis, quia ait Ambrosius in libro de Incarnatione: In hoc mysterio multa secundùm naturam inuenies, & multa supra naturam. Si enim consideremus ex parte virtutis

A actiuæ in matre ad præparandum materiam pro conceptione, & ex parte virtutis passiuæ, scilicet, ad habẽdum materiam, quæ posset formari, totum est naturale. Quia sicut probatum est præcedentibus quæstionibus, Maria habuit in Christi conceptione quidquid aliæ matres habent in conceptione filiorum suorum: & tamen illæ operantur naturaliter disponendo materiam, antequam incipiat fieri conceptio, & ministrando illam, quæ possit formari, quod est virtutis passiuæ: ideo hoc Maria egit naturaliter in conceptione Christi: nec dicit ad hoc, aut potest poni aliquod miraculum. Si autem consideremus ex parte virtutis actiuę formantis sanguinem mẽstruum, totum est supernaturale: quia solus Spiritus Sanctus illud operatus est. Et quia res nominatur à forma, & non à materia, & potentia actiua ad passiuam habet se sicut materia ad formam, ideo nominabitur cõceptio à virtute formatiua, & non à passiua ministrante materiã. Actiua tamen supernaturaliter egit, ideo vocabitur ipsa conceptio absolutè supernaturalis. Ad magis hoc cognoscendum considerandum, quòd propter vnionem duarum naturarum in vnam personam, vel hypostasim, quæ vnio completa est in cõceptione Christi, est ista vnio miraculum miraculorum: cùm nihil maius esse possit, quàm, quòd homo sit Deus, & Deus sit homo. Est etiam aliud miraculum, scilicet, quòd Virgo manens concipiat hominem Deum. Ad hoc autem, quod generatio naturaliter fiat, oportet duo esse, scilicet, quòd fiat ab agente naturali, & ex materia naturaliter disposita, & proportionata. Quodcunque autem istorum desit non erit generatio naturalis, sed miraculosa. Si enim fiat generatio C per agens naturale, cùm illud sit virtutis finitæ, nõ potest effectum producere ex materia non proportionata sibi. Est autem materia proportionata agenti, quando non est tanta resistentia materiæ ad recipiendum formam, quam intendit agens, sicut virtus agentis ad illam inducendum: & esse materiam taliter proportionatam est eam esse naturaliter dispositam: ideo non solùm requiritur, quòd sit agens naturale: sed etiam materia naturaliter disposita, vt sit actio naturalis. Agens autem supernaturale, cum sit virtutis infinitæ, potest operari tam ex materia disposita, quàm non disposita. Ideo duobus modis erit operatio miraculosa. Primò quando agens supernaturale operatur ex materia indisposita: quia tunc agens non est naturale, & materia non est naturalis, id est, non est se habens naturaliter ad formam: sicut quod de limo terræ D formetur corpus humanum. Nam huiusmodi non est materia naturaliter se habens ad formam hominis: sed virtus formans illud corpus, & introducens animam fuit supernaturalis. Alio modo est supernaturalis operatio: vt si materia sit naturalis, id est, naturaliter se habens ad suscipiendam formam: agens tamen introducens non sit naturale. Sicut si homo sanetur miraculosè à febre: nam homo est substantia naturaliter dispositus, vt possit recipere curationem à febre: quia tamen operans fuit hic supernaturale, fuit ipsa curatio supernaturalis. Sic enim fuit in conceptione Christi. Materia enim, quam virgo ministrauit, erat materia naturaliter disposita, ex qua corpus hominis naturaliter formari poterat, scilicet, per semen masculinum: tamen virtus formans fuit diuina, ideo conceptio fuit simpliciter diuina, vel miraculosa. Et E non vocabitur absolutè naturalis, licèt quantum ad aliquid fuerit naturalis, s. quantum ad omnia illa, quę fecit, & ministrauit virgo. Ista tamẽ non faciunt cõceptionem esse naturalem: sed faciunt, quod Beata Virgo fuerit mater Christi naturalis: & hoc ei sufficit. De veritate autem miraculi conceptionis Christi ita se habet, vt dictum est. De hoc tamen ponendo errores quorundam, & fundamenta varia dissoluendo, dictum est magis in libro nostro de quinque figuratis peradoxis parte prima.

Operatio miraculosa vel supernaturalis fit duob. modis.

Quomodo Angelus in somnijs reuelauerit conceptionem Virginis Ioseph? Quæst. LV.

QVæritur vlterius, cũ dicatur hic de Ioseph, q̃ in somnijs Angelus reuelauerit sibi conceptionẽ Virginis, quo possit stare? Quidam dicunt falsum esse, q̃m non licebat ipsi Ioseph attẽdere ad aliquid, quod esset in somnio:

nio: quia Deus iusserat perire de terra obseruatores somniorum Deuteronomij 18. cap. scilicet. Non inueniatur *2. argum.* apud te, qui obseruet somnia. Item quia non poterat per somnium certificari de aliqua re: cùm somnia habeant varios euentus, & proueniant ex diuersis causis: maximè qoia anima in somnio non potest esse intenta ad aliquid: quia virtutes suæ animales, & rationales sunt ligatæ: solæ autem naturales intensæ operantur, sicut vult Arist. 2. de Somno, & Vigilia, scilicet. Somnus est quies virtutũ animalium cum intensione naturalium. Dicendum, quòd Ioseph potuit in somno habere reuelationem à Deo, & certificari per illam de quacunque re sibi reuelata, sicut si esset vigilans. Pro hoc dicendum, quòd, sicut latius declaratum est Deuteronomij. 12. c. & 2. Paralipom. 18. cap. reuelatio prophetalis, aut quæcunque facta à Deo fit quinq; modis. Primò modo apparente Angelo in effigie humana. Gen. 16. & 18. c. Secundò modo, quando auditur vox formata ab Angelo, & nõ videtur formans, sicut erat de Moyse audiente respõsum super propitiatorium. Numeri. 7. cap. & de populo Iudæorum in datione legis: Deuteronomij. 4. & 5. capitib. Tertiò modo, per immutationem phantasię, quę fit communiter in somnijs, Gen. 20. cap. vbi Deus apparuit Abimelech Regi Philisthinorum per somnium. Quartò modo, per immutationem solius intellectus in vigilia. 4. Reg. 3. cap. de ipso Elisæo. Quintò modo, per ecstasim in vigilia, sicut est de illis, qui rapiuntur, vt in Paulo. 2. Corin. 12. c. & Balaam, licèt non eodem modo. Numeri. 24. cap. Nunc dicendum, quòd vnus modus istorum erat per somnia, quia Deus multa solet reuelare per somnia. Gen. 40. & 41. de Pharaone vidente vaccas, & spicas, & dixit ibi Ioseph: Quod futurum est, Deus voluit reuelari Pharaoni. Et sic conueniens modus est reuelandi per somnia. Patet etiam de somno Nabuchodonosor, quod Daniel interpretatus est: & tamen si non fuisset à Deo, non interpretaretur illud Propheta Dei. Maximè, quia Daniel ostendit, quòd Deus voluerat ostẽdere, & reuelare Nabuchodonosor ea, quæ ventura erant in nouissimis diebus. Daniel. 2. c. Item patet, quia non solùm per somnia Deus reuelabat hominibus, quæ volebat, sed etiam vnus de modis communibus consulendi Deum erat per somnia, primo Regum 28. c. scilicet. Consuluit Saul Dominum, & non respondit ei, nec per somnia, nec per Sacerdotes, nec per Prophetas. Quis tamen esset modus consulendi Dominum per somnia, eo. cap. declaratum est. Sciendum autem, quòd cùm Deus per somnia vult alicui declarare veritatem futurorum, quòd immutat phantasiam eius nouas species formando ad significandum illas res, quas Deus vult declarare: vel veteres species nouo modo mutat, vt sic causetur quędam phantastica cognitio de illa re, quam Deus intendit, & sic sufficienter reuelatur alicui in somnio, quod Deus vult indicare. Cùm autem obijcitur, quod *Reuelatio per sõnia quõ fiat.* non liceat obseruare somnia, verum est de somnijs, quæ proueniunt ex varijs accidentibus, maximè cùm aliquando dæmones illudant homines per somnia. Quando tamen somnium est à Deo, licitum est obseruare illud, quia non est purè somnium, sed magis prophetia. Differentia autem somniorum an sint à Deo, vel non, potest apparere ex ipsa immutatione. Nam somnia, quæ naturaliter, vel varijs causis accidunt, parum immutant, ita vt verè videantur somnia. Ipsum autem somnium, quod à Deo venit, est tam efficax, quòd non videtur esse somnium, sed magis, quod res actualiter fiat. Et hoc rationabile est, quia aliàs cum Prophetæ sæpe à Deo reuelationes accipiant per somnium. Numeri. 12. c. scilicet. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, aut in visione apparebo ei: aut per somnium loquar ad illum. Si non esset ista immutatio somnij valde magna ita vt Prophetæ cognoscerent distinctionem eius ab alijs somnijs, quæ naturaliter patiuntur, nescirent quando Deus eis aliqua reuelabat. ideo oporteret, quòd aut tacerent nihil annunciantes de eo, quod Deus iubebat annunciari: aut aliquãdo annunciando errarent putantes fuisse somnium a Deo missum, & esset fortè naturaliter veniens, aut ex varijs causis. Et tamen Prophetæ nunquã in hoc errabant: ideo erat specialis immutatio in somnijs a Deo missis, quæ distinctè

F cognoscebatur ab alijs somnijs differre. Item, quia si iste modus reuelandi per somnium fuisset deceptorius, vel incertus, Deus non consueuisset reuelare prophetice aliquid per eum. Et tamẽ erat iste modus communissimus, vt innuitur Numeri. 12. c. Ergo erat distincta immutatio somniorum. Item quia aliquando Deus per somnium apparebat alicui, cui nunquam apparuerat, & iubebat ei aliquid mox facere, quod si illico non faceret, sequeretur pœna: si in illo immutatio somnij non esset tam efficax, vt appareret manifestè distinctum ab alijs somnijs, & quod illud a Deo erat, non deberet puniri, cui somnium immissum erat, si immediatè non exequeretur quod iubebatur. Sic fuit de Abimelech rege Palæstinorũ, cui Deus nunquam apparuerat. Et cùm haberet apud se Saram vxorẽ Abrahę, quam intẽdebat accipere in vxorẽ, vel cõ- G cubinam, apparuit ei Deus per somnium, dicens. En morieris propter mulierem, quã tulisti. Habet enim virum. Si autem nolueris reddere cito morieris tu, & omnia quę tua sunt. Et dicitur, quod statim surrexit per noctem, & vocauit seruos, & fecit, quæ Deus dixerat. Gen. 20. cap. Et sic fuit illud somnium tam efficax, quòd Abimelech, qui nunquam à Deo reuelationem habuerat, non solum cognoocit Deum sibi hoc reuelasse, sed etiam immediatè euigilauit, & surrexit, fecitque iniuncta sibi per somnium. Ad secundum dicendum, quòd licet somnia ex varijs causis accidant, tamen cognosceretur an sint ex Deo, vel non per modum supra dictum, & tunc homo per illa somnia sufficienter certificatur, sicut si Angelus Dei loqueretur homini in vigilia. Et ob hoc per istum modum sæpe in nouo testamento fiebat reuelatio, sicut H hic fuit, & iterum Angelus apparuit Ioseph in somnijs iubens portare puerum, & matrem in Aegyptum infra in secundo capite & iterum in somnijs iussit eum redire de Aegypto eo. cap. Regibus quoque Magis in somnijs dictum est, ne redirent ad Herodem, eodem capitulo.

An quando Angelus apparuerit Ioseph, ille vigilauerit, vel non? Quæst. LVI.

QVæritur, an quando Angelus apparuerit Ioseph hic, Ioseph esset vigilans? Dicunt aliqui, quòd videtur, quòd esset vigilans, quia aliàs non potuisset videre Angelum, & tamen dicitur, quod apparuit ei Angelus. Item quia si Ioseph dormiret, Angelus non loqueretur ei, & tamen locutus est, quia dicitur hic, quod dixit ei: I Ioseph fili Dauid noli timere &c. Itẽ quia si Ioseph dormiret, quando postea euigilaret, non esset certus de isto, quod in somnijs habuisset. Dicendum, quod Ioseph erat verè dormiens, quando ista facta sunt, & nihil vidit, nec audiuit, cùm in somno sint ligatæ omnes potentiæ animales, quales sunt omnes potentiæ sensitiuæ. Et apparet hoc, quia dicitur, quod Angelus apparuit in somnijs, & tamen si Ioseph esset vigilans, non posset apparere ei in somnijs, sed vigilanti. Item quia dicitur infra, exurgens autem Ioseph a somno, fecit sicut præceperat ei Angelus. Et sic videtur, quod in somno erat quando Angelus ei apparuit. Dicant quidam, quod Ioseph dormiebat, quando apparuit ei Angelus, & tamen Angelus excitauit eum, & tunc stant omnia hæc, scilicet, quod Angelus visus fuerit a Ioseph, & quòd locutus fuerit ei. Est dicendum, quod K non stat, quia non solùm quando Angelus venit ad Ioseph, erat ipse dormiens, sed etiam dum omnia ista facta sunt, quia dicitur in litera: Exurgens Ioseph a somno, fecit sicut pręcepit ei Angelus. Pręceperat ei quidquid pręcepturus erat, & recesserat ab eo, & istud est verum. Ad primum dicendum, quod Angelus non simpliciter apparuit Ioseph, sed apparuit in somnijs: apparere autem in somnijs diminuit de ratione hominis simpliciter, sicut homo pictus, vel mortuus diminuit de ratione hominis simpliciter. Ideo licèt dicatur, quod apparuit Angelus Ioseph, non sequitur, quod Ioseph vidit eum, quia non dicitur simpliciter, quod Angelus apparuit Ioseph, sed quod apparuit ei in somnijs. Apparitio autem in somnijs non est per rei præsentiam, quæ comprehendatur exteriori sensu, sed solùm per phantasticam immutationem, qua videtur res præsens, quæ non est, vel res,

fieri,

fieri, quæ non fit. Sed dicetur, quòd hoc modo non diceretur, quòd Angelus apparebar Ioseph potius quam, quòd apparebat Deus, cùm solùm esset illa apparitio immutando phantasiam eius, & illam immutationem Deus facit. Dici potest dupliciter vno modo, quòd immutatio phantasiæ potest fieri tam per Deum, quam per Angelum. De Deo notum est. De Angelo patet, quia immutatio phantasiæ est aliquid naturale cùm etiam homo naturaliter habeat somnia sine aliqua speciali immutatione Dei, vel Angeli. Poterit ergo Angelus illud facere, maximè cùm dicamus dæmones sæpe hoc facere. Nunc autē istam immutationem fecit Angelus, ideo dicitur ipse apparuisse. Aliter potest dici, & melius, quod siue Deus fecerit istam immutationem, siue Angelus, dicitur Angelus apparuisse, quia videbatur ipsi Ioseph, quòd ipse videret Angelum sibi præsentem, & loquentem. Dato etgo, quòd immutationem illam phantasticam non faceret Angelus, sed Deus, Angelus tamen est qui apparebat, & non Deus: sicut appatet de præstigijs apparitorum, qui faciunt nobis apparere serpentes, vel gallos portātes trabes magnas. Illam apparitionem nullus facit nisi homo apparitor per artes maleficas: id tamen quod apparet, nō est homo, sed serpens, vel gallus, qoia imaginem illius causat apparitor. Sic Deus mouens phantasiam facit apparere imaginem repræsentantem Angelum: ideo dicitur tunc Angelus apparere. Sic patet Apoca. 19. & 22.c. vbi Ioannes dicit, quòd apparuit ei Angelus, & quòd voluit adorare eũ, sed prohibitus est: & tamen illa non fuit apparitio realis, sed imaginaria: quia tota visio Ioannis fuit in spiritu Apoca. primo, & sic Angelus dicitur hic apparuisse, licèt solùm esset per immutationē phantasiæ. Sed adhuc obijcietur, quòd non sit ista conueniens reuelatio, quia falluntur in ea illi, quibus fit: cùm putēt se aliquid videre, vel audire, & nihil audiunt, nec vident. Dicendo, quod nulla falsitas est in hoc, quia non dicitur res vera, vel falsa nisi respectu illius, ad quod significandum, vel operandum introducitur. Ita nunc visio imaginaria non introducitur nisi ad certificādum de aliqua re eum, cui fuit facta reuelatio. Et tamē ita plenè certificatur per visionem phantasticam, sicut per visionem oculorum, quātum ad id, quod Deus reuelat: ergo nulla falsitas est, & si sit illa visio phātastica, sicut patet de columna ignis, quæ præcedebat Iudęos per noctem, & manebat singulis noctibus super castra manentibus castris. Exod. 13. 14. & 40. captib. Nam illa vocatur columna ignis, & tamē non erat ignis verus, sed species ignis, Numeri. 9. cap. i. Fulgor ignis: non tamen dicebatur esse ibi aliqua falsitas, licèt nō esset ignis verus, quia illa columna ignis non erat ad calefaciendum, vel cremandũ aliquid, sed ad illuminandum castra p noctem. Et quia illud ita plenè faciebat fulgor, vel species ignis: sicut verus ignis, vocabatur simpliciter columna ignis: si autem esset illa columna ad calefaciendum, & non esset ignis verus, sed species, vel fulgor ignis, ibi esset tunc falsitas: quia non posset fulgor ignis calefacere, sicut verus ignis. Cùm autē dicitur, quòd decipiuntur illi, quibus fiunt istæ reuelationes, putantes se aliquid videre, & nihil videntes dicendum, quòd non decipiuntur in eo, ad quod fit ista apparitio, scilicet, ad cognoscendom veritatem rerum, quæ reuelantur. Nā Deus non facit tales reuelationes, vt illi, quibus fiunt, credant se videre, vel audire. Ideo licèt circa hoc fallantur, est per accidens, & non pertinet ad id, quod Deus intendit per tales reuelationes: maximè, quia licèt isti videātur falli quādiu sunt in somno, euigilantes tamen nō falluntur, quia illico cognoscunt, quòd fuit somnium, & non visio realis. Sicut patet 3. Reg. 3. c. de Salomone, quando Deus per noctem dedit ei sapientiam. Nam dicitur. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit, quòd esset somnium. In somnijs tamen non dicitur propriè aliquis decipi, sicut nec verum dicere: cùm nō sit ibi aliqua operatio potentiarũ animaliũ, nec rationalium, quia omnes ligatæ sũt, vt supra dictum est. *Ad secundum.* Ad secundum principale dicendum, quòd licèt dicatur hic, q̃ Aogelus dixit ista Ioseph, non est putādum, q̃ aliquid dixerit. Nō enim fuit ibi aliqua vox formata, nec realis locutio: quia non proficeret, cùm existens in somno nihil audiret, sed dicitur Angelus locutus: quia secũdum phantasiæ immutationē videbatur Ioseph, quòd Angelus Dei esset præsens ei, & loqueretur ista, quæ habentur hic. Et non solùm videtur in talibus apparitionibus, quod aliquis loquatur ad ipsũ, cui fit reuelatio, sed etiā, quod ipse sæpe respondeat, & aliquando nihil interrogatus aliqua petat. Patet de apparitione facta Abimelech Regi Geraræ Gen. 20. c. Nā ibi introducitur Deus ei loquens, & ipse se excusans de crimine. Magis autem fuit in collatione sapientiæ Salomoni, vbi multa locutus ipse introducitur, & Deus multa respondens, quæ vix in vigilia homo sciret ita ordinatè proponere, sicut ibi introducũtur 3. Reg. 3. c. & 2. Paralipom. 1. c. *Ad tertium.* Ad tertium dicendum, quod per illud somnium sufficienter Ioseph certificatus est, & poterat certificari, sicut si fuerat in vigilia, vt declaratum est præcedenti quæstione. Nā in Dei reuelationibus hoc accidit, quod sæpe illa, quæ est in somno, est efficax, sicut si esset in vigilia, & videtur homini, q̃ sic verè in vigilia, & illa quæ est in vigilia, aliquādo apparet, quasi esset in somnijs, ita vt homo ignoret, an vigilet, vel sit in somno. De primo patet: nam apparitio illa in qua data est Salomoni sapientia fuit per somnum. 3. Regum 3. cap. & tamen ita efficaciter Salomon immutabatur, q̃ putabat se verè vigilare, & quod illa verè fierent. Nā dicitur eod. c. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit quod esset somnium. Quasi dicat: ante hoc putabat, quod erat res vera sine phantasia, & tamen postquā euigilauit, cognouit quód fuerat somnium. Et tñ inuenit verum esse, quod per somnium significabatur, scilicet, collatam esse sibi sapiētiā, sicut si verè in vigilia omnia illa accidissent. De secundò patet Actu. 12. c. de Petro, qui tenebatur in carcere, cui Angelus astitit, & percusso latere eius excitauit eum, & dixit. Præcingere, & calcea te caligas tuas, & Petrus fuit tunc verè vigilans. Nā præcinxit se, & calceauit, & circumdedit sibi vestimentum suum, & secutus est Angelũ. Et in omnibus his adhuc Petrus putabat se esse in somnio. Nā dicitur, exiens sequebatur eũ, & nesciebat, quia verum esset, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre. Et adhuc post hoc Petrus sequēs Angelum transiuit primam, & secundā custodiam, & venit ad portam ferream, per quam exibatur in ciuitatem, & processit per totum vnum vicum, & adhuc Petrus putabat ista esse somniũ, quousque pertrāsito vico Angelus disparuit ei. Nā tunc dicitur, & Petrus ad se reuersus ait: Nunc scio verè, quod misit Dominus Angelum suum, & eripuit me. Quasi dicat: ante hoc non sciebā verè, sed putabam esse somnium. Ideo tenelationes, quæ à Deo fiunt siue per somnium, siue in vigilia fiant, tam efficaces sunt, quod nó plus certificatur homo in vigilia, quā in somno.

An Ioseph fuerit Propheta, quia apparuit ei Angelus in somnijs? Quæstio. LVII.

QVæritur vltimo, an Ioseph fuerit Propheta, quia apparuit ei Angelus, & locutus est cum ipso in somnijs? Dicendum, quòd vt ait Sanctus Tho. secunda secundæ. q. 171. art. 1. tria requiruntur ad hoc, quòd aliquis sit Propheta. Primum est cognitio, scilicet, quòd cognoscat quædā, quæ sunt procul remota ab hominum cognitione. Vnde possunt dici Prophetæ à pro, quod est procul, & phanos, quod est apparitio, scilicet, quia aliqua eis apparent, quæ procul sunt. Et ob hoc dicit Isid. libr. 6. Etymol. quod Prophetæ vocabantur in veteri testamēto videntes, scilicet, quia videbant quæ ceteri non videbāt. Et apud gentiles isti vocabantur Vates à vi mentis, scilicet, quia habebant in mente quandā vim cognitiuam ad occulta. Secundũ est, quòd Prophetæ annuncient ea, quę sibi reuelata fuerint, quia prophetia est quoddā donum, per quod cõstituitur aliquis homo pars ministerialis Ecclesiæ: sicut esse Apostolum, & Euangelistam, Doctorem, aut Pastorem. Nam omnes istos Deus dicitur posuisse in Ecclesia ad Ephe. 4. c. & prima ad Corin. 12. c. & ibi ponuntur Prophetæ. Istud autem donum nō datur homini propter seipsum, sed propter alios, scilicet, propter Ecclesiam cuius pars est. Nā omnia ista dona ministerialia data sunt à Deo in Ecclesia ad consummationem corporis Christi mystici, ad Ephe. 4. c. Et dicuntur esse ad vtilitatē

proxi-

proximorum 1.ad Cor.12.c.s. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, i. Spiritus Sanctus concedit hominibus dona sua, per quæ manifestetur ipse spiritus: vel opera sua ad vtilitatem, scilicet, proximorum. Et specialiter dicitur esse propheta ad vtilitatem Ecclesiæ, vt patet priori ad Cor.14.c. Ideo comparat ibi Apostolus dona Spiritus Sancti inter se, dicens: illa esse maiora, quæ Ecclesiæ magis proficiunt, cùm ait: Maior est, qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, vt Ecclesia ædificationem accipiat. Et iterum. Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem. Et iterũ: Vos quoniam æmulatores estis spirituum ad ædificationem ecclesiæ, quærite, vt abundetis. Et sic Prophetæ dicunt se annunciare, quæ a Deo audierunt: iuxta illud Isa.21.c. scilicet. Quæ a Domino exercituũ Deo Israel audiui, annunciaui vobis. Et hoc modo possunt vocari Prophetæ, vt ait Isid. quasi præfatores, i. antèloquẽtes, quia prius rẽ enunciant, quàm eueniat, vel Prophetæ quasi profatores, i. porro, vel procul fatores: quia procul fantur, s. antequam res sit, vel dato q; sit, prænunciant, antequàm ab alijs cognoscatur. Tertium est operatio miraculorum. Nam ea, quæ à Prophetis dicuntur, excedunt naturalem cognitionem: ideo ad hoc quòd cognoscantur ab alijs vera dicere, oportet quòd aliquod miraculum ostendant. Et sic dicuntur quidam Prophetæ interdum maiores alijs, propter ostensionem plurium, vel maiorum miraculorum. Sicut dicitur de Moyse Deut.34.c. quod non surrexit vltra Propheta in Israel sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis, atque portentis quæ misit per eum vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnib. seruis eius. Dicendum autem, quod ista tria sunt necessaria ad plenissimam prophetiam: ita quod nihil desit Prophetæ de eo, quod est consequens sibi. Sæpe tamen in Sacra scriptura vocantur Prophetæ illi, qui non habent ista, vt infra declarabitur. Considerandum tamen primò, q; non sufficit ad hoc, quod aliquis dicatur Propheta, q; Deus ei aliquid reuelet. Nam Pharaoni Deus voluit ostendere ea, quę futura erant. Gen.41.c. cùm dixit Ioseph: Somniũ Regis vnum est. Quę facturus est Deus ostendit Pharaoni. Non tamẽ vocatur Pharao Propheta in sacra scriptura: nec aliquis eum Prophetam vocat. Sic ẽt fuit de Nabuchodonosor: quia per somnium Deus voluit ei ostendere statum regnorum futurorum. Dan.2.c. scilicet, Deus in cœlis reuelans mysteria, indicauit tibi Rex, quę ventura sunt in nouissimis temporibus. Tamen Nabuchodonosor non vocatur Propheta. Ratio est, quia ad Prophetam non solũ debet esse reuelatio, sed ẽt, q; ille, cui fit, intelligat illam. Dan.10. cap. s. Anno tertio Regni Cyri Regis Persarum reuelatum est verbum Danieli, intellexitq; sermonem. Et sic ponit duo, s. reuelari verbum, & intelligere istud. Et ostendit hoc magis, cum sequitur. Intelligentia enim opus est in visione, i. Ad hoc, quod sit aliquis Propheta, oportet quod intelligat visionem, siue reuelationem, quæ ei fit. Secundum est, quod etiam non sufficit ad esse, vel vocari Prophetam, quod fiat reuelatio alicui, & intelligat illam: sed etiam, quod illa reuelatio sit ad vtilitatem aliorum multorum: & non sit solum quantum ad statum eius cui reuelatur: sicut patet de Abimelech Rege Geraræ in terra Palestina. Nam Deus apparuit ei per noctem. Et intellexit ea quæ dicebantur, & fecit illa. Gen.20.c. Et tñ ipse non vocatur Propheta, immo potius innuitur ibi, quod non erat Propheta: quia dixit ei Deus, quod redderet vxorem Abrahæ, & cum ille esset vir Propheta oraret dominum pro ipso, & remitteretur sibi peccatum. Quocunque autem modo fiat reuelatio alicui, pręsuppositis his duobus, s. q; intelligat, & q; sit illud, quod reuelatur ad multorum vtilitatem, potest vocari Propheta, & consueuit vocari propheta in scriptura. Patet hoc in Abraham. Nã ipse vocatur Propheta. Gen.20.c. & nulla miracula fecit vnquã: immo & nõ legitur annunciasse aliquibus illa, quæ Deus reuelauit sibi: cu Deus non iniungeret ei, quod reuelaret illa. Intelligebat tñ ea, quæ reuelabantur sibi, & erant illa ad vtilitatem totius sæculi, cũ sibi reuelatum sit primò de Messia, in quo benedicendæ erant oẽs gentes. Gen.12.c. Et sic de illis tribus, quæ supra posuimus non habuit Abraham nisi primum, & vocatur

Ad Prophetã non sufficit reuelatio sola, sed ẽt intelligentia, & vtilitas aliorum.

F Propheta. De tertio, scilicet, operatione miraculorum, dicendum, quod non est necessaria ad prophetiam: quia multi Prophetæ fuerunt, quos nunquam legimus fecisse miracula, etiam de Prophetis maximis: vt patet de Ieremia, & Ezechiele, & Daniele. Nam non inuenitur quod aliqua miracula isti fecerint, nec in libris suis, nec in alijs libris historicis Sacræ Scripturæ. Patet etiam de duodecim Prophetis minoribus, quorũ libros habemus in Canone. Nam nulla miracula eorum sunt: rari autem sunt Prophetæ, qui leguntur fecisse, vt Moyses, & Elias & Elisæus. Item patet, quia miracula non pertinent ad Prophetam nisi per accidens, s. in quãtum sibi non creditur, quia tunc præmittendo aliqua miracula, creditur quod ille a Deo missus est: & ita res eueniet sicut ille prędixerit. Deuteron.13.& 18. cap. Miraculum tñ nihil addit ad cogni-

Miraculorũ operatio nõ ẽ necessaria ad prophetiam.

G tionem propheticam, quæ est propriè ipsius Prophetæ: cũ etiam ad alios, qui non sunt Prophetę pertineat interdum miracula facere: immo quod plus est, operatio miraculorum, & prophetia ponuntur tanquam dona distincta prima ad Cor.12.c. Si tñ operatio miraculorum pertineret ad prophetiam, vnum concluderetur in altero, & non distinguerentur sicut gratiæ, vel dona distincta. Dicendum autem, quod modus communis accipiendi Prophetam est, s. q; reuelatio fiat ei a Deo, & ille annunciet illa alijs. Ita accipit Apostolus prima ad Cor.12.& 14.c. in nouo testamento, & ẽt sic accipitur in veteri: ideo illi, qui nihil annunciant, communiter non vocantur Prophetæ, licẽt eis fiat reuelatio. Aliquando tamen Prophetę vocantur largè ẽt aliqui, qui nihil annunciãt: sicut diximus de Abraham. Strictissimè autem Propheta accipitur pro

H illo, in quo concurrunt omnia tria, quæ supra assignauimus. Et talis non solum habet ea, quæ sunt de necessitate Prophetæ: sed etiam ea, quæ sunt de bene esse, & perfectione quadam. Quia nulla maior perfectio potest esse in Propheta, quantum ad genus prophetiæ, quam quod habeat illa tria. De Ioseph dicendum nunc, q; ipse potest vocari Propheta: quia habuit reuelationem a Deo, & intellexit illam: & fuit de rebus vtilibus non sibi soli, sed toti generi humano, s. de virginitate Mariæ, & de conceptione Messiæ. Siue autem illa reuelauerit Ioseph, siue non: potest dici propheta. Nam ita fuit de Abraham, qui nihil annunciauit alijs de eo, quod sibi reuelatum est, vel saltẽ non sibi impositũ, quòd annũciaret, & vocatur Propheta. De Regibus tamen Magis, de quibus dicitur sequenti c. quod in somnijs responsum est eis, ne redirent ad Hero-

Ioseph poterat dici Propheta.

I dem, dicendum est, q; non fuerunt Prophetæ: quia reuelatio illa solùm erat ad vtilitatem eorum, s. vt non redirẽt ad Herodem, ne inciderent in periculum. Sic etiam dicẽdum est de omnibus Israelitis, quando data est sibi lex loquente Angelo ad eos in voce tubæ Exo.20.c. & Deut.4. & 5.c. Et iterum, quando erant Iudæi congregati in loco flentium, & apparuit eis Angelus ibi, & locutus est. Iudic.2.c. Nam illis facta est reuelatio solũ pertinens ad statum ipsorum, & in quantum pertinebat ad eos, ideo non vocantur Prophetæ propter illam reuelationem: quia aliàs quilibet Iudæus esset Propheta, quod non concederetur licẽt videbatur esse quædã sanctitas specialiter illius populi super ceteros: eo quod Deus locutus fuerat hominibus illis palã. Sic enim dixit Core ad Moysem, & Aaron, Num.16.s. Sufficiat vobis, quod omnis multitudo San-

K ctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Dicebantur Sancti omnes, quia erant specialiter ad Deum pertinentes per modum dictum.

Quare nomen Christi annunciatum sit Ioseph antequam nasceretur? Quæst. LVIII.

QVæritur, Quare nomen Christi annunciatum sit hic Ioseph, antequam ipse Christus nasceretur? Dicendum quod in hoc fuit significatum, aliquid speciale debere esse in Christo. Pro quo sciendũ, quod quinque inueniũtur nominati antequã nati. Primus Ismahel Gen.16.c. Secundus est Isaac, Gen.17.c. Tertius Iosias.3. Reg.13.c. Quartus Ioannes Baptista. Luc.1.cap. Quintus fuit Christus, vt patet hic, & Luc.1.c. Sciendum autem, quod iste pronunciationes nominũ factæ fuerunt ex cau-

Quinq; inueniuntur nominati antequam nati.

sa spe-

A fa speciali, s. propter aliqua priuilegia, vel excellentias, quę in istis apparere deberent. De primo patet, s. de Ismahel: quia quando Angelus apparuit Agar matri suæ dixit ei. Ecce concepisti, & paries filium, vocabis nomen eius Ismahel. Et subditur sibi causa, scilicet, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam. Fuit etiam speciale in eo, s. quod fuit vir bellator, & fortis animi: cum dixit Angelus eo. c. scilicet, Hic erit vir ferus: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: & è Regione vniuersorũ fratrum suorum figet tabernacula. Et fuit speciale, quod de isto multæ gentes natæ sunt. eod. cap. scilicet, multiplicans multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ multitudine. Et Gen. 21. c. dicitur. Surge, & tolle puerũ, & tene manum eius, quia in gentem magnam faciam eum. Fuerunt & duodecim Principes tribuũ filij Ismael. Gen.
B 25. c. etiam Deus exaudiuit Ismahelem antequam sciret orare, s. cum mater proiecisset eum sub arbore in deserto non habens qui daret ei ad bibendũ. Et fleuit tũc puer, & dicitur, quod exaudiuit tũc Dominus vocem pueri de loco suo. Gen. 21. c. Et tunc propter puerum ostẽdit matri puteum, quem nunquam viderat, vt hausta aqua refocillaretur puer, & non moreretur. eo. c. De secundo, scilicet, de Isaac patet. Nam ipse supernaturaliter genitus est, licèt ex semine viri, quia erant Abraham, & Sara prouectæ ætatis, desierantque Saræ fieri muliebria. Gen. 18. c. Et erãt impotentes ad gignendum, uel valde indispositi. Vnde vocat Apostolus corpus Abrahæ emortuum, & emortuam vuluam Saræ. Ad Roma. 4. c. & ad Hebr. 11. c. Fuit etiam Isaac genitus propter repromissionem, quia dixit Deus, quod benedicerentur gentes in illo, i. in semine eius. Gen. 12. c. & dixit Deus, quod ipsi Isaac benediceret, & cũ illo poneret pactum suum, & prænunciauit natiuitatem eius ante vnum annũ. Gen. 17. & 18. De tertio, scilicet, de Iosia
C patet, quia istũ prænunciauit Deus futurum ad destructionem Idolatriæ, & idolatrarũ: sicut dixit vir Dei contra Ieroboam stantem super altare Bethel. s. Hæc dicit Dñs, ecce filius nascetur domui Dauid Iosias nomine, & immolabit super te Sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, & hominum ossa incendet super te. 3. Reg. 13. c. Et nõ solum prænunciatus est, sed & in prænunciatione sua miraculum accidit, s. quod altare scissum est, & effusa est cinis eius: & aruit manus regis, quam extenderat contra Prophetam, qui ista prædixerat: nec valuit eam ad se retrahere, eodem cap. Fuit autem Iosias famosissimus regũ. Nam de eo dr. 4. Reg. 23. quod similis illi non fuit ante eũ Rex, qui reuerteretur ad Dñm in corde suo iuxta oẽm legẽ Moysi: nec post eum surrexit simi-
D lis illi. Iste maximè persecutus est idolatras occidẽdo eos, & diruendo omnia templa, q̃ reges præcedentes non destruxerant: & fecit Phase excellentius, q̃ factũ fuerat post quam cœpit esse lex Moysi. eodem cap. & 2. Paralipo. 35. c. Fuit. n. laudabilior iste cæteris regibus: & memoria eius gloriosior. Vnde dr Eccle. 49. c. quod memoria Iosiæ quasi mel in ore indulcabitur: & vt musica in conuiuio vini. Nullius autem regis mors tam amare, & inconsolabiliter à Iudæis deplorata est. 2. Paralipom. 35. c. De quarto. s. Ioãne Baptista maiores laudes apparent. Nam Pater eius fuit mutus vsque ad tempus, quo scripsit nomen eius; & illico soluta est lingua eius. Luc. 1. c. Et mater erat sterilis, & cõcepit in senectute sua. In quo apparet fuisse conceptũ supernaturaliter datũ, cum ista duo impedimenta obstarẽt conceptui. eod. cap. Pater etiam illius prophetauit propter eum faciens illud canticum, scilicet. Benedictus Dñs, &c.
E eod. capit. Mater quoque illius ante hoc, cum haberet illum in vtero, prophetauit de Christi conceptione, cum ait: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? eodem cap. Omnes quoque admirati sunt, & posuerunt in corde suo, quod iste puer aliquid magnum esset. eod. c. Fuit etiam admirabile in austeritate vitæ infra. 3. cap. In tantum quod Christus dicebat eum non manducantem, nec bibentem, scilicet. Venit Ioannes non manducans, nec bibens, & dicunt quia dæmonium habet, infra 11. c. Et vt in breui omnes laudes eius colligantur: ipse videtur maior omnibus hominibus. Nã Christus ait de eo, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. eod. cap. De quinto scilicet, de Christo laudes aliquas

Christus laudari nõ potest.

dicere non solum superfluum, sed etiam ridiculum est. Nam vt dicitur primo Ethic. Deos non laudamus, sed honoramus. Christus autem non solum est bonus, sed est omne bonum, & totius bonitatis fons: & non oportet dici aliqua specialia fuisse in eo, quia nihil est in eo, quod speciale non sit. Decuit ergo nomen eius annunciari ante natiuitatem, vt signaretur eum inter cæteros homines futurum insigniorem. Ratio tamen in speciali fuit, vt postquã nasceretur non imponeretur ei aliquod nomen, quod sibi non conueniret. Nam Deus volebat, quod sibi poneretur nomen consonum. Primo propter actum suum. Nam cũ ipse veniret Messias redempturus sæculum, voluit Deus, quod nomen conueniret huic actui, scilicet, quod vocaretur Iesus, quod interpretatur saluator. Et patet, quod ista fuerit intentio, quia quando Angelus prædixit nomẽ istud Ioseph, subiunxit illico causam dicens. Ipse. n. saluũ faciet populum suum a peccatis eorum. Secundo fuit, q͛a nomen Christi fuerat iam prænunciatum per Isaiam, cũ vocauit eum Emmanuel: etsi sic non annunciaretur nunc Ioseph nomen eius, fortè imponeret ei aliud, quod non conueniret nomini, quod prædixerat Isaias, quia fortè vocaret eum Ioseph sicut seipsum, qui habebatur vt pater eius: sicut fuit de Ioanne Baptista, quia quidam volebant eum vocare Zachariam nomine patris sui. Luc. 1. c. Oportebat tamen, quod nomen, quod nunc imponeretur Christo, esset conueniens nominũ, quod prædixerat Isaias, ideo debuit prænunciari. Patet hoc, quia Matthæus ad probãdum ea, quæ Angelus dixerat hic Ioseph, scilicet, de conceptione Christi ex virgine, & de nomine Christi induxit auctoritatem Isa. scilicet. Ecce virgo concipiet, &c. [Et vocabitur nomen eius Emmanuel.] Et dixit. [Hoc totum factum est, vt impleretur, quod dictum est per Prophetam.] Et sic apparet, quod necesse erat Christum vocari Iesum: sicut necesse fuit nasci de Virgine, scilicet, q͛a vtrumque prænunciatum erat per Prophetam, qui non solum de conceptu virginali, sed etiam de nomine Iesu dixit, scilicet, quod vocaretur Emmanuel. Nullum tamen aliud nomen potuisset correspõdere huic nomini Emmanuel nisi Iesus, quia Emmanuel idem est, quod nobiscum Deus, id est, Deus in natura, vel cum natura humana. Et hoc significat Iesus, id est, saluator, scilicet, quia non poterat saluare nisi, qui esset simul Deus & homo, vt declaratum est super literam.

Christo impositũ fuit nomẽ consonum ꝑp duo.

Quare nomen Iesu Ioseph, & non alij prænunciatum fuerit? Quæstio LIX.

Q Væritur dato quod nomen Iesus prænunciandũ est, quare nunc prænunciatum sit, & quare potius Ioseph, quàm alicui alteri prænunciatum fuerit? Dicendum, quod Deus non facit aliquid frustra. Et cùm oporteret, quod nomen Iesu aliquando pronunciaretur propter causas dictas, & nunc Angelus appareret Ioseph ad denunciandum conceptum Virginis, fuit conuenientius nunc etiam prænunciari nomen Christi, quam quod iterum pro hoc solo deberet apparere Ioseph: potissimè cum conceptio, & annunciatio nominis pertineant ad eãdem rem, & deberent simul dici. Cùm autem quęritur, quare potius Ioseph, quàm alteri? Dicendum, quod non soli Ioseph annunciatum est, sed prius Mariæ, quãdo Angelus ei apparuit, antequam cõciperet. Luc. 1. c. Alijs autẽ non legitur fuisse istud nomen prænunciatum, nec creditur, quia non attinebat ita specialiter ad alios scire hoc sicut ad Mariam, & Ioseph, qui vocabantur parẽtes Christi. Sed dicetur: ad quod fuit istud nomen prænunciatum Ioseph, cùm fuisset iam prænunciatum Mariæ? Dicendũ, quod ad patrem pertinebat imponere nomen filio potius quam ad matrem, cùm ipse sit caput; quia vir est caput mulieris, sicut Christus caput viri, prima ad Cor. 11. c. Et ita fuit de Ioanne Baptista, quia cũ natus est, innuebant patri eius, quẽ vellet vocari eũ. Luc. 1. c. ipse scripsit, Ioannes est nomen eius. Item fuit conueniens, vt annunciaretur vtrique, ne discordarent in nomine, quia licèt Maria vellet eum vocare Iesum præmonita ab Angelo, quia fortè Ioseph non crederet Angelum hoc dixisse, potissimè, cùm sibi annunciasset conceptionem, si taceret de nomine.

mine. Et sic fortè vellet vocare eum aliter. Ideo vtrique F propter concordiam annunciatum est nomen. Ita fuit de nomine Ioannis Baptistæ, quia tam patri, quam matri annunciatum est nomen. De patre patet Luc. 1. c. De matre non apparet ita manifestè, & tamen necesse est dici, quòd ipsi reuelatum fuerit nomen Ioannis, quia quando natus est, & vellent cognati vocari illum Zachariam, dixit mater, nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et tamen Elisabeth non didicerat hoc à Zacharia, quia ille semper fuit mutus a tempore, quo locutus est ei Gabriel, vsquequo scripsit, Ioannes vocabitur nomen eius. Et tamen prius mater vocauit eum Ioannem, quàm pater scriberet hoc. Luc. 1. c. Ita ergo hoc conueniens fuit matri, & patri; id est, Ioseph tenentis locum patris prænunciari nomen Iesu: cùm non fuerint minoris dignitatis, sed maioris, quàm Zacharias, & Elisabeth.

An Christus apud Hebræos Iesus sit vocatus? Quæstio LX.

QVæritur de hoc nomine Iesus, an sic vocatus fuerit Christus apud Hebræos? Dicendum, quòd habuit tria nomina, scilicet, Emmanuel, & Christus, & Iesus. De primo patet, hic & Isa. 7. c. Istud autem non est nomē personale proprium, sed potius appellatiuum. Quia licèt esse Emmanuel, i. habere id, quod significatur per Emmanuel, non conueniat nisi soli Christo: tamen Emmanuel non est nomen personale, sed est quoddam nomen cōe, significans quid esset illud, quod reperiretur in Christo, quia Emmanuel idem est, quod nobiscum Deus, i. Deus cum natura nostra humana, quod erat in Christo, qui habebat naturam diuinam cum humana. Et Christus nunquā fuit vocatus isto nomine apud Iudæos, nec Isa. illud prænunciauit, quasi aliquando Christus Emmanuel deberet vocari, sed, vt per istud nomen signaret eum esse Deum, & hominem. De secundo nomine, s. Christus, dicendum, quod non est nomen proprium, nec personale, sed appellatiuū: significans Regem, Sacerdotem, Prophetam, & Messiam. Quæ omnia licèt Christo conuenirent, non vocatus est Christus nisi in quantum Messias. De quo supra satis declaratum est super illam partem, scilicet, de qua natus est Iesus. Et ob hoc Matthæus non posuit istud quasi nomen eius, sed Iesum supra in litera, s. De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus, i. Messias. De tertio nomine, s. dicendum, quòd est propriū nomen eius, & personale. Et istud est quo semper vocabatur à Iudæis, qui nondum cognoscebant Christum, i. Messiam ipsum esse. Nos autem qui vtrumque cognoscimus, aliquando vocamus eum Christum, & aliquando Iesum. Sciendum tamen, quod in Hebræo non vocatur Iesus, sed Iehosua: nos autem in Latino, & Græco mutato aliqualiter nomine, quod quasi semper sic cum Iesum dicimus. Et istud nomen corrumpitur dupliciter. Nam pro hoc nomine Iehosua, quod est propriè Hebraicum, aliquando dicimus Iesus, & aliquando Iosue. Nam pro eodem accipiuntur illa duo nomina, vt patet in quodam sacerdote magno, qui vocatur Iesus filius Iosedech, de quo Zachariæ. 3. 4. Et iste vocatur aliquando Iesus, & aliquando Iosue. Nam primo Esdræ 3. c. vocatur ipse Iosue filius Iosedech: & vtrobique narratur eadem historia omnino. Idem patet in prologo Hierony. super Iosue, qui incipit: Tandem finito. Nam dicitur: ad Iesum filium Naue manum mittimus, quem Hebræi Iosue Ben Num, i. Iosue filium Num vocant. Dicendum tamen, quod magis corrumpitur istud nomen ab Hebraica proprietate, cùm dicitur Iesus, quam cùm dicitur Iosue: quia huic nomini quod est Iehosua propinquius est Iosue, quàm Iesus. Et hoc innuitur in allegato prologo Hieronymi, cùm ipse dicat, quòd nos vocamus eum Iesum filium Naue, et Hebræi vocant eum Iosue Ben Num, id est, Iosue filium Num. Iam tamen non liceret nobis Christum vocare Iosue, sed Iesum quia istud nomen tota Ecclesia suscepit. De virtute huius nominis, & priuilegijs eius dicetur ad Philip. 2. c. vel Act. 4. capite.

Christus habuit tria nomina.

CAP. II.

CVm ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.

DEclarauit Matthæus in præcedentibus Christi Deitatem ex conceptione mirabili: hic ostendit rursus eum esse verum Deum, & verum hominem ex illustratione cælesti, & veneratione legali. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur huius rei manifestatio; secūdò Christi manifestati persecutio, ibi. [Qui cum recessissent.] Prima in tres, quia primò ponitur Christi sollicita inquisitio. Secū- G dò eius certa inuentio ibi. [Qui cum audissent Regem.] Tertiò eius deuota adoratio, ibi. [Et procidentes.] Prima in duas, quia primò ponitur Christi inquisitio ad eum venerandum. Secundò eiusdem inquisitio ad ipsum occidēdum, ibi. [Audiens autem Herodes Rex.] Circa primum dicitur. [Cùm ergo natus esset Iesus.] Hic importatur quædam consequentia ad præcedentia. Nam supra Angelus annunciauerat de natiuitate Christi futura: & de nomine sibi imponendo: & dictum fuerat quomodo Ioseph nō cognoscebat Mariam donec peperit primogenitum suū: hic dicitur: cùm ergo natus esset Iesus, id est, quando natus est acciderunt ista, quæ habentur hic. Considerandū, quod modus natiuitatis Christi fuit, quod in anno illo quo Virgo concepit Christum, accidit quod poneretur edictum ab Octauiano Augusto, vt describeretur vniuer- H sus orbis: & irent singuli in ciuitates suas ad profitendum ibi se esse subditos Romanorum. Et tunc accidit, quod cùm Ioseph esset de Ciuitate Bethlehem, licèt habitaret in Galilæa, ire debuit in Bethlehem ad profitendum ibi, & ivit cum eo Maria vxor eius, quæ erat iam propinqua partui. Et accidit, quod ibi pareret. Hoc totum patet Luc. 1. & 2. c. [In Bethlehem Iudæ.] Matthæus assignat hic locum natiuitatis Christi, & tēpus. De loco dicit, quod fuit in Bethlehem Iudæ. Est Bethlehem quædam Ciuitas parua in sorte Tribus Iudæ: Iosuæ 15. c. & distat duobus milliaribus, id est, Leucis a Ierusalem, vel quasi: & est ad meridiem respectu eius, & inter Ierusalem, & Bethlehem transit linea diuisionis distinguens sortem tribus Iudæ a sorte tribus Beniamin. Vnde Ierusalem pertinet ad tribum Beniamin. Iosue 18. cap. Bethlehem pertinet ad tri- I bum Iuda. Iosue 15. cap. Et dicitur hic in Bethlehem Iudæ ad differentiam alterius Bethlehem, quæ est in tribu Zabulon. Iosue. 19. c. quia sæpe erant multa loca, quæ eodem nomine vocabantur, vt patet in isto loco seu ciuitate Iezrahel, quòd erat quædam ciuitas Iezrahel in sorte Iudæ, Iosue 15. cap. & alia Iezrahel in sorte Ephraim. Iosue. 17. cap. Sic etiam erant ciuitates quæ vocabatur Afor: duę erant in tribu Iudæ. Iosuæ. 15. c. & alia erat in tribu Nephthalim Iosue 19. c. Ista Bethlehem solet vocari Bethlehem Iudæ, sicut hic, & 1. Reg. 17. c. vel Bethlehem Ephrata, vt Gen. 48. cap. & Michææ. 5. cap. Aliquando autem volunt eam vocatam fuisse Ephratam, & mutatum esse nomen eius, vt vocaretur Bethlehem propter abundantiam panis: quia Bethlehem interpretatur domus panis: sed an verum sit declaratum est Genes. 48. c. & Ruth. 1. c. K [In diebus Herodis Regis.] Hic designatur tempus natiuitatis Christi, s. quod fuit in diebus Herodis Regis Iudæorum. Iste fuit primus Herodes: quia alij fuerunt eiusdem nominis de progenie sua, qui regnauerunt post eū. De isto Herode, quis fuerit, & vnde habuerit originem, & quomodo peruenerit ad Regnum, declarabitur infra in quadam. q. & de alijs Regibus huius nominis cum eo. Iesus autem natus est postquam incœperat regnare iste primus Herodes. [Ecce Magi.] Isti sunt qui venerunt ad adorandū Christū, & qui fuerūt infra dicetur. [Ab Oriēte venerūt] s. de quadā terra, quæ erat Oriētalis respectu terræ Iudæorū. [Ierosolymam.] Non solum venerunt in Ierosolymam, sed etiam in alias partes terræ Iudeæ, quæ erant Ierosolymam: & tamen nō fit mentio de alijs locis, ad quæ prius venerunt: quia ibi non accidit eis aliqd speciale, sicut accidit in Ierusalē, sicut dicitur in litera. Et ex eadem

Modus natiuitatis Christi.

eadem causa fit mẽtio de Bethlehem infra, scilicet, quod iuerint in Bethlehem, scilicet, quia ibi accidit aliud speciale, cùm ibi inuenerint quod quærebant. [Dicẽtes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum.] id est, vbi est Rex Iudæorum, qui nunc natus est. Isti sciebant natiuitatem, & non quærebant de illa, sed præsupponebant eam: locum autem natiuitatis ignorabant: ideo de illo quærebant. Et dicunt Regem Iudæorum ipsum Messiam, vt infra dicetur: [Vidimus stellam eius in Oriente,] id est, nos existentes in Oriente vidimus stellam, vel nos non existentes in Oriente vidimus stellam eius in Oriente, id est, existentẽ in parte Orientali cæli. Et dicitur stella eius, id est, designans eum natum. [Et venimus adorare eum.] Id est, quia vidimus stellam significantem eius natiuitatem parauimus nos, & venimus ad adorandum eum.

Quo tempore sæculi Christus natus sit? Quæstio I.

QVæritur, De tempore natiuitatis Christi quantum ad tempora sæculi? Dicendum, quòd varie computantur anni a diuersis inter Latinos. Nam inter Hebræos vnus modus computandi est, & inter Græcos vnicus. Inter Latinos autem sunt duo modi computãdi. Ratio varietatis est, quia cùm a principio sæculi non possunt haberi ex aliqua historia gentium: quia antiquissimæ historiarum, quæ habentur apud Gentes, cœperunt a tempore Regis Nini, quando regna cœperunt esse in orbe, & bella, & facta insignia: & omnes inter se homines cœperunt habere maiorem communicationem, vt ait August. 4. de Ciuit. Dei: & Paulus Orosius primo de Ormesta mundi: reliqua tempora. s. ab Adam vsque ad diluuiũ, & a diluuio vsque ad tempora Regis Nini a Gentibus ignorantur: ideo oportet ea haberi per Sacram Scripturam, quæ computat tempora ab orbe condito, & enarrat gesta aliqua illorum temporum. Hoc dato, apud Hebręos est vnicus modus computandi, quia illorum Biblia vnica sunt, & vnico modo se habentia: Græci autem computant vnico modo, quia Biblia illorum vnica sunt, scilicet quæ transtulerunt Septuaginta Interpretes: quia illam fecit transferri Ptolemæus Philadelphus Rex Aegypti, qui Græcus erat natione. De translatione, & pertinẽtibus ad eam latè declarauimus in prologo Hiero. super Paralipo. Græci autem susceperunt istam translationem, & nunquã aliam: ideo per istam computant. Latini autem, licèt habuerint multas translationes, duæ tamen sunt quæ auctoritatem habuerunt. s. translatio prædicta Interpretum: & translatio Hierony. Translatio Interpretum fuit, quę primò suscepta est, & in ea fuit fundata Ecclesia primitiua, vt ait Hier. in prologo: Si septuaginta. super Paralip. Istã habuerunt oẽs Ecclesiæ Latinorũ de Græco, quia mox, vt ad Christũ conuerti cœperunt Latini, vt haberent libros Sacræ Scripturæ transtulerunt de Græco totũ vetus testamentum. Et illud habitũ fuit semper in Ecclesijs Latinorũ, vsq; ad tẽpora Damasi Papæ, & Hieron. Licèt autẽ essent plurimæ aliæ trãslationes, vt testatur Hieronymus in prologo Paralipo. Non erat in honore aliqua ipsarum, sicut trãslatio septuaginta Interpretum. Postea aũt Hier. ex causis necessarijs, quas assignat in prologo super Gen. s. Desiderij mei, & in prologo super Paralip. s. Si septuaginta. transtulit de Hebræo in Latinum. Et istam translationem tanquã puriorem, & magis emendatam suscepit tota Ecclesia Latinorum: & istam nunc sequitur, nec manet apud nos iam translatio Interpretum. Quia tamen antiqui sequebantur illam, reperimus multas auctoritates apud Aug. & Ambro. secundùm literam illius translationis. Istę duæ translationes, licèt in multis alijs differant: maximè tamen differunt in numeris assignandis. Nam valde maiores numeri inueniuntur apud Interpretes, quam in veritate Hebraica. Et illud est quantum ad primam, & secundam ætatem sæculi, scilicet, vsque ad Abraham. Nam postea numeri vtrobique concordant. Nunc autem, licèt non habeatur translatio Interpretum: quia tamen antiqui secuti sunt illam, inuenimus numeros secundùm illam, qui discrepant a numeris Bibliæ nostræ, quæ est secundùm Hebraicam veritatem. Hoc modo, quando quę-

A rimus quot anni fuerunt ab orbe condito vsque ad Christi natiuitatem sequentes translationem Interpretum, ponunt quinque millia, & centum, & nonaginta, & octo, vel quasi. Et alij sequentes quasdam historias gentium simul cum translatione Interpretum ponunt plures annos. Et etiam fit in hoc discordia ex tabulis astrologicis, in quib. differentiæ horarum annotantur. Quia secundùm quasdam tabulas resultat maior numerus, & secundùm alias minor: vt patet in tabula Regis Alphonsi. Nos autem ad hoc attendere non pertinet: quia cùm habeamus veritatem Sacræ Scripturæ, quæ est infallibilis, & cuius auctoritas est super omnem auctoritatem: non expedit curare quid homines dicant, qui errare possunt: immo quos constat errare quandocumque obuiant Sacræ Scripturæ. De differẽtia autem numerorum inter Hebraicam veritatẽ, B & translationem Interpretum loquitur Aug. 7. de Ciuit. Dei: assignando aliquas causas illius, sed quomodocũque, vel vndecumque acciderit non potest esse verum, quod Sacræ Scripturæ dissonat. Computando ergo secundum veritatem Hebraicam, quam nos sequimur, ab orbe condito vsque ad Christi natiuitatem fuerunt anni tria millia, nongenti, sexaginta tres. Patet hoc ex annis correspondentibus ætatibus. Nam ab orbe condito vsque ad diluuium fuerunt anni mille, sexcenti quinquaginta sex. Hoc patet inducendo per omnes generationes, quę fuerunt ab orbe condito vsque ad annum sexcentesimum Noe, quãdo incepit diluuiũ, vt patet Genes. 5. c. quia ibi habentur omnes istæ generationes. Et ibi induximus per generationes istam summam annorum, & declarauimus istam differentiam, & causas differentiæ Interpretum à veritate C Hebraica. Secunda ætas est à diluuio vsque ad natiuitatem Abrahę. Et sunt anni ducenti nonaginta duo, vt patet ex generationibus, quæ fuerunt post diluuium vsque ad natiuitatem Abrahæ. s. incipiendo a natiuitate Arphaxad, qui natus est duobus annis post diluuium. Genes. 11. cap. Computando ergo ab Arphaxad vsque ad natiuitatem Abrahæ omnes generationes, quæ habentur Genes. 11. cap. inuenientur prædicti anni. Et ibi induximus istam summam. Tertia ætas, quæ fuit a natiuitate Abrahæ vsque ad natiuitatem Dauid fuit annorum nongentorum, & viginti vnius. Deductio istius potest patere partim ex lib. Genes. vbi habentur anni Abrahæ, & Isaac, & Iacob, & vsque ad exitum de Aegypto, quæ possunt haberi ex his, quæ declarauimus Genes. 15. capit. & partim ex illis annis, qui ponuntur. 3. Reg. 6. capit. qui D fuerunt ab exitu de Aegypto vsque ad fundationem templi Salomonis: detrahendo ex illis septuaginta annos, quibus vixit Dauid, scilicet triginta antequam regnaret, & quadraginta postquam cœpit regnare, vt patet. 2. Reg. 5. & quatuor annos, qui transierunt à principio regni Salomonis vsque ad fundationem templi. Nam isti septuaginta quatuor anni sunt de quarta ætate, reliqua autem summa annorum est de tertia ætate. Quarta ætas incœpit a natiuitate Dauid vsque ad captiuitatem Babylonis, quæ fuit vltimo anno regis Sedechiæ. 4. Regum 25. c. & durauit annis quadringentis nonaginta tribus. Istud autem potest faciliter induci ex. 3. & 4. Reg. lib. in quibus ponuntur anni quibus singuli reges regnabant. Istud autem deduximus satis plenè præcedenti. cap. in quadam quæstione.

E Quinta ætas fuit à primo anno captiuitatis Babylonicæ, vsq; ad Christi natiuitatẽ: & sũt anni sexcẽti, & vnus. Istud nõ potest deduci ex sacra scriptura totaliter: quia a captiuitate Babylonis vsq; ad Christi natiuitatẽ non sunt sacri libri, qui cõtineant historiã totius medij tpis, sed colliguntur isti anni ex historijs certissimis oium gentium, in quibus non est aliqua discordia. Et satis poteramus inducere, nisi quia istud nõ pertinet tã particulariter ad intentionem nostram. Collectis ergo annis istarum quinq; ætatum resultant ab orbe cõdito vsq; ad Christi natiuitatem anni tria millia, nõgenti sexaginta sex. A diluuio vsque ad Christi natiuitatem sunt anni duo millia quingenti, & septẽ. Quod patet detrahẽdo de tota summa annos primæ ætatis. A natiuitate Dauid vsq; ad Christi natiuitatẽ sunt anni mille, ducenti, nonaginta quatuor. Quod patet subtrahendo de tota summa annos triũ primarũ ętatũ. A na-

Cõputatio annorũ ab orbe cõdito vsq; ad Christũ.

tionis ab Abrahæ vsque ad Christi natiuitatem sunt anni F duo millia duzenti, & quindecim. Quod patet subtrahẽdo annos duarum primarum ætatum. A primo anno captiuitatis Babylonicæ vsque ad Christi natiuitatem sunt anni sexcenti, & vnus, qui sunt anni ipsius quintæ ætatis.

Quare Matthæus dixerit hic, quòd Christus natus est in Bethlehem Iudæ. Quæst. II.

QVæritur, quare Matthæus dixerit hic, quòd Christus natus est in Bethlehem. Quidam dicunt, quòd hoc fuit, quia ita erat veritas; ideo non poterat Mattheus mutare veritatem. Dicendum, quòd non stat, quia licet Matthæus non poterat mutare veritatem contrariũ scribendo, poterat tamen nihil dicere, sicut multa alia subticet de Christo, quæ alij Euangelistæ dixerunt. Ideo non G fuit veritas causa quare ipse scriberet, sed aliquid aliud. Est ergo dicendum, quòd intentio Matthæi præcipua in principio Euangelij sui fuit, probare Christum esse Messiam promissum Iudæi in lege, quia quidam Iudæi recusabant recipere legem Christi; putantes eũ non esse Messiam, scilicet, quia non constabat eis, quod ipse haberet omnes conditiones, quas scriptura de Messia dixerat. Et ob hoc Mattheus est conatus probare Christum esse Messiam applicando ad eum omnia, quæ in lege, & Prophetis de Messia dicta erant. Et quia Messias fuerat promissus de quodam genere certo venturus, scilicet, de Dauid, & etiam primò fuerat promissus Abrahæ, ostendit Matthæus præcedenti, c. quomodo Iesus descendit de stirpe Abrahæ, & Dauid. Et ista fuit causa sola, vel saltem præcipua, quare Matthæus descripsit Christi genealogiam. I Et quia scriptura etiam dixerat Messiam nasciturum de Virgine, & quod vocaretur Emmanuel, Isa. 7. c. ostendit Matthæus quomodo Christus natus est de Virgine, & quod vocatus est Iesus, quod idem est, quod Emmanuel, & ad hoc induxit ipsam auctoritatem Isai. præcedenti, c. & quia etiam de Messia dictum erat, quod nasceretur in Bethlehem, vt patet Mich. 5. c. & etiam Iudæi allegauerunt ipsam auctoritatem, quando quæsiuit ab eis Herodes, vbi Christus nasceretur, vt patet in littera. s. Et tu Bethlehem terra Iuda &c. voluit Matthæus ostendere Iesum natum esse in Bethlehem, vt per hoc pateret ipsum posse esse Messiam: & istud erat dubium inter Iudæos, propter quod plurimi non credebant eũ esse Messiam, vt patet Ioan. 7. c. s. Quidam autem dicebant nunquid a Galilæa Christus venit. Nõne scriptura dicit, quod H ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid venit Christus. Item, quia Nicodemus volebat defendere partem Christi contra Pharisæos, dixerunt ei Pharisæi: Scrutare scripturas, & vide, quia Propheta à Galilæa, non surgit, id est Messias non venit de Galilæa sed de Bethlehem, eod. cap. Hoc idem dicebant illi, qui Christum diligebant dubitantes super hoc. Nam Philippus dixit ad Nathanael. Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. Et dixit Nathanael: à Nazareth potest aliquid boni esse? Io. 1. c. id est nunquid aliquod bonum potest nasci de Nazareth? q. d. bonum, quod speramus, id est Messias non debet nasci in Nazareth, sed in Bethlehem. Cũ ergo Iudæi obijcerent Iesu, quod non poterat esse Messias, quia non erat de semine Dauid, nec de Bethlehem K ciuitate, Io. 7. c. oportebat, quod Mattheus ista duo probaret. Probauerat autem primum, s. Christum esse de semine Dauid præcedenti. c. Ideo hic fuit cõueniens, quod declararet ipsum natum esse in Bethlehem.

Quare Matthæus posuerit, quod Christus tempore Herodis natus sit? Quæst. III.

QVæritur quare Matthæus dixerit, in dieb. Herodis Christum natum esse? Non potest respõderi, quod hoc dixit Matthæus, quia sic verũ erat, quia hoc exclusũ est præcedenti, q. Sed dicendum, quod hoc introduxit Matthæus ad probandum etiam Iesum esse Messiam. Quia sicut scriptura prænunciauerat de progenie Messiæ & de loco natiuitatis, ita prænunciauerat de tempore. Nam Iacob in benedictione filiorum suorum loquens de Messia venturo de stirpe Iuda dixit: Non auferetur sceptrum de Iuda, nec Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, Gen. 49. c. Et sic erat Messias, vt declaratum est ibi. In quo significabatur, quod Messias nasciturus erat in fine regni Iudæorum, quia ante natiuitatem Messiæ nõ poterat penitus auferri sceptrum de Iuda, Ita fuit nunc: nam Herodes non erat Iudæus ex genere, quia pater suus Antipater erat Idumæus, & conuersus est ad Iudaismum. Et sic erat Herodes filius eius. Ideo necesse erat, quod regnum Iudæorum tunc esset ablatum, quando Messias nasceretur: quia, donec, tenetur propriè in prædicta auctoritate. s. donec veniat qui mittendus est, scilicet, Messias, s. ante illum non auferetur totaliter. Et tamen, quando ipse natus fuerit, erit immediate ablatum sceptrum. Et sic fuit, quia ante Herodem semper fuerant Rectores Iudæorum de genere ipsorum. Herodes autem fuit primus, qui de alienigenis regnauit sup Iudæos. Sed obijcietur, quod Christus non debuit nasci Herode regnante, seu antequam inciperet regnare, cũ dicatur. Nõ auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat, qui mittẽdus est. Dicendum, quod Iesus natus est in principio regni Herodis, & tunc non erat vere ablatum sceptrum de Iuda, vel saltem non omnino, quia adhuc viuebat Hyrcanus, qui erat Summus Sacerdos, & fuerat Rex: licèt in cõtentione cum fratre suo Aristobolo. Et non erat sibi omnino ablatum regnum, sed Herodes ministrabat de mandato Dominorum Romanorum. Manebat autem quidam nepos filius eius adolescens, qui erat Summus Sacerdos, & in eum erant intenti oculi omnium Iudæorum, quasi ipse regnaturus esset, & ita Herodes videbatur quasi tenere regnum pro illo, & acceperat sororem eius Mariannem in vxorem; ipsum verò adolescentem regaliter nutriebat, & educabat quasi aliquando regnaturus esset: & tamen postea dolosè ipsum fecit suffocari natando, de quo Iosephus 15. lib. Antiquitatũ. Mortuo autem isto adolescente omnino periit sceptrum de femore Iuda, & non manebat spes iam Iudæis de habendo principem de genere suo. Et sic Herodes confirmatus est in regno, & tunc propriè cœpit regnare, de quo magis declarabitur, infra in quadam. q. in qua agetur de Herode. Et sic, licet Christus natus sit in principio regni Herodis, nondum sceptrum erat ablatum de femore Iuda: sed pauco tempore post Christi natiuitatem factum est. Secunda causa fuit ad ostendendum persecutionem, quam fecit Herodes Christo. Nam occidit omnes pueros in Bethlehem propter ipsum, vt patet infra in littera, & ipsum coegit fugere in Aegyptum, & mansit ibi vsque ad Mortẽ Herodis; oportuit ergo dici, quod Christus natus esset in diebus Herodis, quia alias non videretur, quomodo Herodes ipsum posset persequi; quod aũt dictũ est Christum natum esse in principio regni Herodis, non est intelligendum, quod omnino in principio eius natus esset, quia post Christi natiuitatem non regnauit Herodes nisi septem annis, quibus mansit Christus in Aegypto: & tunc reuersus est Ioseph cum eo in terram Iuda, vt asseritur communiter, & tenet hoc historia scholastica, & tamẽ Herodes regnauit maiori tempore, sed dicitur in principio regni, scilicet, quia multo tempore ante finem regni fuit ista natiuitas. Quod autem dictum est supra, quod nondũ abla K tum erat regnum omnino de gente Iudæorum, quando Christus natus est, verum est: & tamen etiam si ablatum esset, quia tunc nouiter auferebatur, videbatur esse tunc non omnino ablatum: Et sic conueniebat prophetia de Messia ipsi Iesu: licet natus esset ablato sceptro de stirpe Iuda. Et patet hoc, quia licet Iudæi fecerint contra Christum aliquas obiectiones volendo ostendere, quod non erat Messias, scilicet, quia non esset de semine Dauid, & quod non esset de Bethlehem: nunquam dixerunt, quod natus erat post ablatum sceptrum de stirpe Iuda. Et sic ipsi non putabant, quod obstaret ei illa auctoritas. Et ista responsio est firmior, & quæ magis tenetur. Ista sufficit, etiam si dicamus ante Christi natiuitatem mortuum fuisse illum filium Hyrcani, in quo erat spes regni.

An

An Christus conuenienter natus sit in Bethlehem? Quæstio IV.

QVæritur, an Christus conuenienter natus sit in Bethlehem? Dicendum, quod conuenienter ibi natus est: immo necesse fuit ibi eum nasci: quia sic prædictum erat Michææ. 5. cap. & allegatur per Iudæos, infra in litera. Necesse est tamen impleri totum, quod in scriptura habetur, vt Christus dixit infra, 5. c. scilicet. Amen dico vobis, donec transeat cælum, & terra, iota vnum, aut apex vnus non præteribit a lege, donec omnia fiant. i. Facilius potest destrui cęlum, & terra, quàm, quod maneat aliquid in lege, & Prophetis, quod non impleatur. Et specialiter Christus dixit de seipso, quòd oportebat impleri in eo omnia, quæ de ipso scripta erant in lege, & Prophetis, & in Psal. Luc. 24. Nunc igitur non quæritur, an conueniens fuit eũ nasci in Bethlehem, postquam sic scriptum erat, sed dato, q̃ non esset aliqua scriptura de hoc, an fuerit satis conueniens Iesum nasci in Bethlehem potius quã in alio loco. Dicendum autem, quod conueniens fuit ibi eum nasci. Primo, quia ipse erat de semine Dauid secundùm carnẽ. ad Rom. 1. Et fuerat ei facta specialis promissio de Christo. 2. Reg. 23. c. s. Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, id est, cui facta est promissio de Messia, qui missus est a Deo Iacob: Dauid autem natus est in Bethlehem 1. Reg. 16. c. & Iere. 7. c. ibi ergo Christum nasci conueniens fuit: vt appareret, quòd erat de stirpe illius. Nam inter Iudæos erat tota terra diuisa per sortes, vt declaratũ est præcedenti. c. & in vrbibus pertinentibus ad vnam tribum, vel familiam non habitabant viri de alijs tribubus, vel alijs familijs, vt non transiret hæreditas de vna tribu in alteram. Numeri 36. c. Et sic Ioseph, qui erat de stirpe Dauid, erat de Bethlehem, & ibi natus fuerat. Ideo licèt tempore professionis, quam iusserunt facere Romani singulis hominibus in ciuitatibus suis, Ioseph moraretur in Galilæa in Ciuitate Nazareth. Luc. 1. c. iuit ad profitendum in Bethlehem. eod. cap. Secunda causa est mystica, quam ponit Greg. in homilia quadam dicens, quod Bethlehem interpretatur domus panis. Ipse autem Christus erat panis, sicut ipse dixit, ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Ioan. 6. c. Debuit ergo ipse in domo panis nasci, id est, in Bethlehem. Quidam dicunt, quod Christus debuit nasci in Ierusalem: quia Isa. 2. cap. dicitur: De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Sed Christus est verbum Dei consubstantiale Patri: ergo debuit nasci in Ierusalem, quod est exire de Ierusalem. Alij autem dicunt, quòd debuit Christus nasci in Nazareth, quia infra in litera dicitur, quod Christ⁹ Nazarenus vocabitur. Et sumitur hoc ex eo, quod habetur Is. 11. c. vbi dicitur. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Nazareth tamen florem significat. Homo tamen maximè denominatur a loco suæ originis, ergo debuit nasci in Nazareth. Alij dicunt, quod debuit nasci in vrbe Romæ, quia Christus natus est ad annunciandum veritatem. Io. 18. c. scilicet. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Hoc autẽ facilius potuisset fieri, si Christus natus fuisset in Vrbe Romæ, quæ tunc dominium orbis tenebat, & id, quod ibi erat famosum in toto orbe erat cognitum. Sic enim Paulus Romanis scribens; ad Rom. 1. c. dixit. Fides vestra annunciatur vniuerso mundo. Quasi dicat. Per hoc quod estis in capite mundi, fides vestra per omnes gentes cognoscitur, quia de omnibus gentibus plurimi ad vrbem Romæ confluebant. Ad primum dicendum, quod non debuit Christus nasci in Ierusalem, sed in Bethlehem, vbi prænunciatum erat. Et cùm dicitur, Verbum Domini exiuit de Ierusalem, intelligitur de prædicatione Christi. Quod patet, quia dicitur, de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Lex, autem & verbum ad idem pertinent. Et hoc verum est, Quia licèt Christus non esset natus in Ierusalem, sed in Bethlehem, prædicauit tamen in Ierusalem, & non in Bethlehem, quia Bethlehem erat parua Ciuitas, Vnde vocatur castrum. Ioan. 7. c. Prædicatio autem debet fieri in loco, ad quem plurimæ gentes conueniunt. Sic autem cognati Christi dixerunt: Transi, & vade in Iudæam, si hoc facis, manifesta te ipsum mundo.

A Ioan. 7. cap. Erat autem Ierusalem locus famosissimus, ad quem Iudæi conueniebant de omnibus nationibus terræ: immo habitabant ibi Iudæi de omni natione, quæ sub cœlo est. Actu. 2. cap. Et conueniebant illuc, etiam gentiles de partibus remotissimis terræ, sicut patet de Eunucho Reginæ Aethiopum, Actu. 8. c. Ideo Christus debuit maximè prædicare in Ierusalem. Pro quo considerandum, q̃ Christus voluit similari Dauid. Dauid enim natus est in Bethlehem. primo Reg. 16. c. & Ioan. 7. cap. sedem tamen regni constituit in Ierusalem. 2. Reg. 5. & 6. cap. & 3. Reg. 1. c. Ibi etiam voluit ædificare templum Domini. primo Paralipom. 21. & 22. c. Item fecit Ierusalem esse ciuitatem Regalem, & Sacerdotalem: Christus autem fuit Rex, & Sacerdos, & tam Regnum eius, quam Sacerdotium fuit habitum perfectè per mortem. Nam moriens fuit Sacer-
B dos; quia se obtulit pro nobis in cruce hostiam Deo patri. Fuit etiam Rex: quia per mortem acquisiuit, quod esset caput totius Ecclesiæ. Actu. 2. c. Et data est sibi per hoc potestas in cœlo, & in terra. infra. 28. c. Ideo in Ierusalem debuit Christus mori, & prædicare, scilicet, tanquam Rex, & tanquam Sacerdos, & in Bethlehem debuit nasci. Dicunt autem Doctores hoc esse morale documentum ad confutandum gloriam superborum, qui gloriantur, quod de nobilibus ciuitatibus originem ducunt, & in illis præcipuè volunt honorari: Christus autem è contrario in ciuitate ignobili nasci voluit: & in nobilissima ciuitate voluit pati opprobrium. Ad secundum dicendum, quod Christus vocatur Nazarenus non quod in Nazareth natus sit, sed, quod ibi nutritus sit, & conuersatus ex eo tempore, quo redijt de Aegypto defuncto Herode vsque ad princi-
C pium suæ prædicationis, vt patet infra in litera. De quo magis ibi dicetur. Moraliter dicunt quidam, quod Christus voluit florere non secundùm carnalem originem, sed secundùm virtuosam conuersationem. Ideo in ciuitate Nazareth voluit educari, & nutriri. In Bethlehem autem voluit quasi peregre nasci: quia eundo ad professionem faciendam quasi in itinere natus est. Vnde ait Greg. quod per humanitatem, quam assumpsit, quasi in alieno nascebatur. Alienum autem non secundùm potestatem, sed secundum naturam, scilicet, quia ipsum habere naturam nostram erat sibi alienum: & tamen ipsum habere potestatem super naturam nostrã erat sibi naturale. Beda etiã dicit, quod p hoc, quod Christus in diuersorio loco eget:
D nobis in domo patris sui multas mãsiones præparauit. Ista sunt moraliter dicta: causa tamen vera, quare nõ habitauit in Bethlehem, vbi natus est, sed in Nazareth, fuit propter metum Archelai regnantis in Iudæa, q̃n Christus redijt ex Aegypto. vt patet infra in litera. Ad tertiũ dicendum, quod Christus non debuit nasci in vrbe Romæ: q̃ prænunciatum erat ipsum debere nasci in Bethlehem. Item Christus promissus erat venturus de semine Dauid, & primo in salutem Iudæorum, sicut ipse dixit, non sum missus nisi ad oues, q̃ perierũt domus Israel, infra, 15. cap. Debuit ergo nasci in terra Iudæorum: quia si nasceretur in Vrbe Roma, q̃ pertinebat ad gentiles poterat sibi obijci, quod nõ esset Messias: sed q̃ esset de stirpe Gentilium. Cùm autem dicunt, quod ibi potuisset veritas magis manifestari mundo: dicendũ quod verum est, & tñ Christus nõ quæsiuit istas opportunitates, q̃ erãt ex parte hominũ, ne obijceretur in calũniam legis ab eo introductæ, quod
E per potentiã, vel fauorem hominũ introducta fuit. Et ob hoc Christus elegit pauperẽ matrem, & pauperẽ patrem putatiuum: noluit ẽt fauores principum, nec familiaritates eorũ, quas habuisset, nisi eas spreuisset; noluit ẽt prædicatores legis suæ viros potentes, ac sapientes, sed rudissimos viros, & ignobiles: vt constaret, quod nõ per potẽtiã, aut fallaciã argumentorũ introduxissent legem Christi: sed per solam Dei virtutẽ in opere miraculorũ. Omnia ergo contemptibilia elegit Christus. 1. Corin. 1. cap. scilicet. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus: vt cõfundat sapiẽtes, & infirma mundi elegit, vt confundat fortia. Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit, vt quæ sunt destrueret. Vt non glorietur coram eo omnis caro. Ideo non decuit quod Christus nasceretur in Vrbe Roma; ne putaretur, aut ne obijceretur, quod fauore Imperatorum lex sua fuisset introducta: cũ potius ipsi Imperatores fuerunt sibi obuij,

& occiderunt plurimos de confitentibus Christum. Et nulla calumnia manet in Deo, aut Gentilibus de introductione legis Christi.

An Christus conuenienti tempore natus sit?
Quæst. V.

QVæritur an Christus fuerit natus conuenienti tempore, vel debuisset nasci prius, aut post? Dicendũ quod ceteri homines nascuntur subditi legi temporum: ita quod non est in potestate eorum nasci, quãdo voluerint, sed secundũ seriem temporum pendentem ex diuina voluntate, accedẽtibus determinatis temporibus, & in locis certis, & determinatis parentibus: Christus autem, qui est Dominus temporũ, natus est quando voluit. Elegerat enim tempus, in quo nasceretur, & matrem, de qua conciperetur, & locum, vbi nasceretur, & natus est, quando elegit. Et sic dicitur completum tempus, in quo Christus nasci deberet, id est, completum tempus, in quo elegerat nasci. Nam sicut in aliis hominibus est cõpletũ tempus natiuitatis eorum, quando ex cursu particulariũ causarum dependẽtium à primo eos nasci necesse est: ita in Christo fuit completum tempus nascendi, quãdo fuit completum tempus istud, post quod nasci elegerat: sic patet ad Gala. 4. c. scilicet. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Istud autem tempus fuit, quando cessauit principatus Iudæorum, quia ita ipse elegerat, vt patet Gen. 49. c. scilicet: Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat, qui mittendus est, id est Messias. Istud autem cõpletum est in principio regni Herodis: ideo tunc fuit tẽpus conueniens, quo Christus venit, vt nos in libertatem reuocaret. Natus est tamen tempore seruitutis, scilicet tempore, quo totus orbis præcepto Augusti describeretur, quasi tributarius factus. Luc. 2. c. Ergo non fuit tempus conueniens nascendi. Item non fuit conuenienter natus in diebus Herodis, quia promissiones factæ de Christo non fuerunt gentilibus, sed Iudæis factæ, ad Rom. 9. c. Natus est tamen Christus tempore, quo dominabantur alienigenæ super Iudæos, scilicet, Herodes: ergo non fuit natus tempore cõgruo, sed potius debuisset nasci tempore, quo dominabantur Iudæi reges. Item Christus erat lux in mundo, & præsentia eius in mundo comparatur luci. Vnde ipse dicit Ioan. 9. c. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est, id est, dum dies est, dies tamen sunt longiores in æstate, quam in hyeme. ideo potius debuit nasci in æstate: & tamen natus est in hyeme cùm sunt dies minimi. Dicẽdum, quòd Christus conuenienti tempore natus est. Cõueniens erat eum nasci tempore, quo instituerat nasci. Dicendum ergo ad primum, quòd Christus venit ad reducendum nos in libertatem de statu seruitutis, ideo sicut mortalitatem nostram assumpsit, vt nos ad vitãm reduceret, ita vt Beda ait, eo tẽpore dignatus est incarnari, quo mox natus censu Cæsaris scribitur, tempore etiam illo, quo totus orbis sub vno principe viuebat, & maxima pax fuit in mundo. Et ideo decebat vt tempore summæ pacis illius Christus nasceretur, qui est pax nostra faciens vtraque vnum. Ad Ephe. 2. c. Vnde Ioã. ait super Isai. Veteres renouemus historias, & inueniemus vsque ad vigesimum octauum annũ Cæsaris Augusti in toto orbe fuisse discordiam: orto autem Domino omnia bella cessauerunt. Iuxta illud Isai. 2. c. & Michæ 4. c. scilicet. Non leuabit gens contra gentẽ gladium. Non est tamen intelligendum, quòd Christo nato cessauerint ista bella: immo antequam ipse nasceretur fecit illa cessare per duodecim annos. Nam Christus natus est anno quadragesimo secundo Octauiani. Bella tamen cessauerãt anno vigesimo octauo Octauiani, vt Hieron. ait: & illa magna pax erat signum, quòd ipso tempore Messias nasci deberet. Item conueniens fuit, vt Christus illo tẽpore nasceretur, quo vnus Princeps dominabatur in orbe: cùm ipse venisset cõgregare suos, vt fieret vnum ouile, & vnus pastor. Ioan. 10. c. Ad secundum dicendum, quòd licèt promissiones factæ fuissent Iudæis: tamen pro maiori parte cõpletæ fuerunt in gentilibus, qui ad Christũ conuersi sunt, q̃ de Iudæis, vt colligitur ad Rom. 11. c. scilicet. Cæcitas ex parte contingit in Israel: donec intraret plenitudo gentium: ideo conueniens fuit Christum nasci tempore, quo alienigenæ dominabantur. Item quia licèt fuerint factæ promissiones Iudæis non intelligitur de Iudæis secundùm carnem, sed ipsi gẽtiles, qui ad Christum conuersi sunt Israelitæ sunt, & Iudæi: & in eis verè complentur promissiones factæ Israelitis, quia ipsi sunt Israelitæ, quibus factæ sunt, vt patet ad Ro. 2. c. scilicet. Non enim qui in manifesto Iudæus est, nec quæ in manifesto in carne circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu, non in litera: cuius laus non est ex hominibus, sed ex Deo. Et ad Rom. 3. c. dicitur. Nõ enim oẽs, qui ex Israel, hi sunt Israelitæ: nec qui semen Abrahæ sunt oẽs filij Abrahæ. Et non solùm non fuit inconueniens Christum nasci tempore Herodis: immo nõ debuit alio tempore nasci, nisi vel regnante Herode, vel paulo ante regnantibus Aristobolo, & Hyrcano, scilicet tpe quo sceptrum Iuda auferendum erat, vel ablatũ est, vt conueniret prophetiæ iam dictæ. Gen. 49. Dicit autem Chrysost. quòd quamdiu gens Iudaica sub Iudaicis Regibus tenebatur quamuis peccatoribus prophetæ mittebantur ad remedium eius. Nunc autem qñ lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur, nascitur Christus, quia magna, & desperabilis infirmitas Medicum artificiosiorẽm quærebat. Ad tertium dicẽdum, quòd Christus natus est octauo Kalendas Ianuarij, s. die vigesima quinta Decembris, & conceptus est octauo Calend. Aprilis, s. die vigesima quinta Martij. Est aũt verum, q̃ tempora videntur mutata ab illo statu, quo erant tpe Christi, quia non computamus annum precisè. Nam vt ait Beda legimus Christo nato solstitium fuisse. Erat autẽ solstitium hyemale, & est ibi dies minimus anni, quod nunc accidit ad diem vndecimum, vel duodecimum Decembris, & tempore natiuitatis Christi fuit solstitium die vigesima quinta Decembris. Et sic propter inconuenientem calculationem calendariorum, quia non præcisè annis omnib. cõputatur, & quia non emendatur Calendarium, quod patitur errorem ex multis annis, & semper maiorem errorem patietur, quia quotidie crescit error quousque emendetur, de quo magis diximus in nostro Defensorio trium quæstionum contra æmulos. Christus ergo natus est in minimis diebus anni, qñ dies incipit crescere: vt ostenderetur, quòd Christus venerat, vt hoies crescerent in lucẽ diuinam. Luc. 2. c. s. Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent, id est, Ad hoc Christus venit, vt illuminet homines. Natus est ẽt in diebus magni frigoris, in quo designauit, q̃ pro nobis afflictionem pati venerat, & ideo incœpit in ipsa natiuitate temporis incommoda pati. Quidam autem dicunt, q̃ Christus natus est quando dies incipiunt crescere, quia Christus crescere debebat in cruce per membrorum extẽsionem. Et ob hoc dicunt, quod Ioan. Baptista natus est quãdo dies sunt maximi, & incipiunt decrescere: quia ipse debebat minui, amputando sibi caput. Et sic exponunt illud, quod dixit Ioan. Baptista Ioan. 3. c. scilicet. Illum oportet crescere, me autem minui. Veritas tamen literæ aliud vult.

Huiusmodi emendatio Calendarij facta fuit an. 1582. Greg. xiij. Sum. Pont. qui annus fuit. 145. postquam auct. hæc scripserat.

Magi, qui venerunt ad Christum, quot, & qui fuerint?
Quæst. VI.

QVæritur de istis Magis, qui venerant ad adorandum Christum, qui, & quot fuerint? Respondent quidam, quòd erant tres: sed hoc non apparet ex litera, quia non ponitur quot fuerint. Motiuum autem eorum ad hoc est, quia dicitur, quòd obtulerunt aurum, thus, myrrham: quæ sunt tria munera. Et sic essent ipsi tres. Dicendum tamen, quòd hoc non probat sufficienter, quia poterat esse, quòd quilibet eorũ offerret ista tria munera: imò verisimilius est, vt infra declarabitur, q̃ quilibet tria obtulerit, quia q̃ quilibet vnũ: vt infra declarabitur. Communiter tamen tenetur, quòd fuerint tres Magi: licèt cũ illis multi venerũt, quia erant viri potentes. Ad aliud dicendum, quòd asseritur communiter istos tres fuisse Reges: Ita Ecclesiæ communis vox tenet, & sic Doctores asserunt. Et tamen ẽt hoc

non

non constat, quia non vocantur Reges hic, sed solum Magi. Hoc tamen poterat sciri ex historijs illorum temporũ, quia qui fuerunt contemporanei scripserunt res istas diligenter, & inde habitum est de istis, quòd tres fuerint, & quod Reges fuerint. Quod tamẽ fuerint Reges, & quod tres, infra declarabitur in quadam quęstione. Tamẽ, quia isti vocantur Magi, considerandum est, quod tripliciter Magus dicitur. s. Magus. i. illusor, vel maleficus, vel sapiẽs. Dicitur Magus illusor ille, qui facit præstigia, quæ hominibus apparent aliquid esse, & nihil sunt eorũ, quæ videntur, & sic illudunt sensus hominum. Magus, i. maleficus dicitur incantator, vel inuocator dæmonum, vel exercens similia maleficia, sicut Leuit. 19. c. dicitur, s. Ne declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini. Magus dicitur sapiens, quia multi ipsos Philosophos Magos vocant: & maxime ipsi vulgares, vt ait Hieron. in Epistola ad Paulinum, scilicet, Apollonius, siue ille Magus, vt vulgus loquitur, siue Philosophus, vt Pythagorici tradunt. Dicuntur isti Magi, i. illusores ab effectu: ex eo quod Herodem illuserunt: quia ad eum non redierunt. Vnde dicitur de Herode, quod videns, quod esset illusus a Magis, &c. Secundo modo possunt vocari Magi, i. malefici, sic. n. malefici Pharaonis Magi vocantur Exod. 7. & 8. cap. hoc tenet Chrysosto. dicens, istos vocatos fuisse Magos, i. maleficos: postea tamen ad Deum conuersos, quibus Dominus voluit natiuitatem suam reuelare: & eos ad se adducere; vt per hos peccatoribus spes veniæ tribueret. Tertio modo possunt vocari Magi, i. sapientes, vt dicantur Magi, id est, in sapientia magni. Et ita sapientes vocantur Magi apud Persas: apud Hebræos vocantur Scribæ: sicut dixit Christus. Omnis scriba doctus in regno cælorum profert de thesauro suo noua, & vetera, infra 13. id est, Omnis homo doctus in sacra scriptura, quæ vocatur regnum cælorum. Apud Græcos vocantur Philosophi, apud Latinos vocantur Sapientes, & maximè dicuntur esse Magi Sapientes in Astrologia. Tales autem isti videbantur, cũ per stellã Deus direxerit illos: ideo Magi vocati sunt. De istis Magis dicit Chrysostomus super Matthæum, quosdã dicere, quod quidam secretorum inspectores elegerunt de seipsis duodecim studiosiores, & si quis moriebatur filius eius aut aliquis propinquorum loco eius substituebatur. Hi vero per singulos annos post mensem ascendebant super montem victorialem, & tribus diebus ibidem morantes se lauabant, & orabant Deum: vt eis illam stellam, q̃ Balaham prædixerat, ostenderet. De istis dicit Aug. quod fuerunt primitiæ gentium, id est, primi de gentibus ad Christum conuersi: sicut Pastores, quibus Angelus apparuit fuerunt primitiæ Iudæorum. Hi Magi fuerũt postea in fide Christi excellentes, quorum tria corpora diu manserunt in vrbe Mediolani. Nunc vero in Vrbe Coloniæ apud Germaniam requiescunt.

Magus tripliciter.

Magorũ tria corpora vbi sũt?

De qua terra venerint isti Magi ad adorandum Christum? Quæstio VII.

QVæritur, de qua terra venerint isti Reges ad adorãdum Christũ? Respondendũ, q̃ venerint de Oriẽte sicut in litera dr̃. Considerandum autem pp hoc, q̃ Oriẽs, si proprijssimè accipiatur, ita q̃ aliquis locus sit Oriens, & nullus alius in toto orbe, nõ poterit inueniri talis locus, quia in omni loco est Oriẽs, & in omni loco est Occidens. Dicitur. n. Oriens primus pũctus Horizõtis ab ea parte, a qua sol mouetur procedendo versus nos. Et q̃a non est aliquis locus in toto orbe, in quo non sit punctus Orientalis alicuius Horizontis, non erit aliquis locus in quo non sit Oriens. Idem est de Occidente: quia nullus locus est, in quo nõ sit punctus Occidentalis alicuius Horizõtis. Et sic in omni loco est Oriens, & Occidens. Et illemet punctus, qui est Oriens est Occidens: & isto mõ nunquam accipitur Oriens in scriptura, quia nihil determinaretur magis dicẽdo esse aliquid in Oriente, q̃ esse in Occidente: cum in eodem puncto, in quo est Oriens in eodẽ sit Occidens. Alio mõ accipitur Oriens magis largè. Et tunc põt sumi absolutè, vel respectiuè. Absolutè. n. dicimus, Orientem esse primam partem terræ habitabilis versus locum illum, de quo sol oritur. Et hoc mõ dicimus Oriẽ-

Oriẽs multipliciter accipitur.

A tem esse in terra Indiæ, quia illa est prima pars terræ habitabilis, & iste est modus cõis loquendi de Oriente. Alio modo accipitur Oriẽs respectiuè. Et isto mõ dicimus vnũ locum esse ad Orientem alterius. Nam quicunque locus magis appropinquat parti illi, de qua sol mouetur versus nos, dr̃ esse magis Orientalis, q̃ alius. Et hoc modo non est aliquis locus, qui non sit Orientalis respectu alicuius alterius, & si non distat ab eo nisi per vnũ pedem. Hoc p̃supposito cõiter dicitur, quod venerunt isti Reges de Oriente, accipiendo Orientem secũdo modo, scilicet, absolutè, vt est prima pars terræ habitabilis. Sed tunc est dubium quomodo in tam paruo tempore, scilicet, in tredecim diebus, qui sunt a die natalis Domini vsque ad Epiphaniam, quo die Ecclesia asserit Christũ a Regibus adoratum, potuerint venire de terra tam remotissima: maximè, quia nõ

B ambularent omnibus istis tredecim diebus, sed visa stella, parauerunt se quasi itineraturi, & tunc venerunt. Quidam dicunt, quod isti Reges non poterant venire naturaliter in tam pauco tempore, sed miraculosè venerũt. Hoc enim dicit Remigius, s. quod ille puer, ad quem properabant adorandum, eos in tam breui spacio temporis perducere potuit. Sed hoc non stat. Primo, quia isti asserũt Orientem esse partem remotissimam orbis, quæ opponitur occidenti nostro, quod falsum est, vt infra patebit, cũ necesse sit poni Orientem respectiuè. Secundo, quia miraculum non est ponendum sine causa vrgente, cum non sit ponenda pluralitas sine necessitate, cum peccatũ sit per plura facere, quod potest fieri per pauciora. 8. Topic. & tamẽ poterant isti Reges venire naturaliter, & sine labore graui in isto pauco tempore, vt infra declarabitur. Ergo non

Opinio prima Remigij.

C est ponendum, quod venerunt miraculosè. Tertio patet hoc, quia repugnat literæ. Nam dicitur in litera, q̃ stella dirigebat Magos in via, in quo innuitur, quod aliàs nescirent viam: & tamen si mouerentur Magi miraculosè a Deo, non oportebat, quod stella dirigeret eos, sed ipse, qui mouebat eos, miraculosè perduceret illos, quo vellet: & sic esset superuacuum officium stellæ, quod est inconueniens: quia omne quod est, a Deo ordinatũ est. Ad Rom. 13. Superuacuum autem non potest reduci in ordinem; quia ex eo quod superuacuum est, non competit ei locus aliquis, in quo ordinetur. In diuinis ergo operibus nihil superfluum est. Simile patet de Habacuc, qui portatus est ab Angelo de Iudæa in Chaldæam quasi in momẽto per capillum capitis. Dan. 14. cap. & ille non indiguit aliqua stella præcedente, nec aliquo alio dirigente: & tamen ista

D stella non præcessit Magos frustra. Ergo Magi non mouebantur a Deo miraculosè. Quarto, quia si isti Magi sic venissent, non dicerentur ipsi venisse, sed duci, vel portari: sicut dicitur de Habacuc Dan. 14. cap. De istis tamen dicitur, quod venerunt, & ipsi dicunt, quod videntes stellam venerunt: Ergo non mouebantur miraculosè. Quinto patet, quia si mouerentur miraculosè, deducti fuissent ad locum illum, in quo erat Christus, ad quem adorandum veniebant: & tamen ipsi iuerunt in Ierusalem, & quæsiuerunt ibi de loco natiuitatis Christi. Ergo videtur, quod a voluntate sua mouebantur, & ibant sicut volebant. Patet de Habacuc, quia ille, quando iussus est ire in Babylonem dixit. Domine Babylonem non noui, & lacum nescio. Dan. 14. c. Et tunc Angelus apprehendit eũ, & portauit miraculosè. Et cùm portaretur, non oportuit,

E quod quæreret de via, nec de termino; sed ab ipso Angelo positus est super lacum Leonum, ad quem ibat. Sexto patet, quia si mouerentur miraculosè non mouerẽtur per terram, sed Deus portaret eos per aerem, sicut fuit de Habacuc: & tamen isti ambulabant per viam, & stella dirigebat eos, vt tenerent semper viam rectam. Ergo non mouebantur miraculosè. Secunda positio est Hieron. scilicet, quod isti tres Reges venerunt de extremo Orientis, quod est in principio indiæ, & quod in tredecim diebus venerunt super dromedarios, quæ sunt animalia velocissima. Et dicitur de eis, quod tantum ambulant in vna die, sicut vnus equus in tribus. Sed contra istam positionem militant duæ primæ rationes factæ contra præcedentem positionem: sed adhuc non potest stare.

Opinio secunda D. Hieronymi.

Primo, quia dato, quod venirẽt super dromedarios, nõ possent in tam breui tempore venire, quia fortassis non

itineraucrunt decem diebus. Quod patet considerato tē-
pore, quo se parauerunt ad veniendum, visa stella, & tem
pore, quo morati sunt in Ierusalem, vocando sapientes, &
quærendo ab eis vbi Christus nasceretur, vt patet in lite-
ra. Et dato, quòd dromedarius tantum de itinere pertran
seat vna die sicut equus in tribus, non possent venire in
Bethlehem, quia tunc in istis decem diebus perambula-
rent dromedarij tantum, sicut equi in triginta diebus, &
tamen in triginta diebus non poterant ad plus ambulare,
nisi quadringentas leucas. Et a Ierusalem vsque ad princi
pium Orientis est distantia ferè tripla, quàm ab isto loco
vsque in Ierusalem. Nam ab vrbe Tolen vsque in Ierusa-
lem est præcisè spacium trium horarum, secundùm di-
stantiam Meridianorum, quia inter ambos meridianos
sunt quadraginta quinque gradus de longitudine, qui
complent tres horas, vt patet hoc per Ptolemæum in lib.
de Cosmographia: & sic habetur in omnibus tabulis com
munibus Astrologicis. Et istis tribus horis correspondent
quasi octingentæ leucæ. Et tamen a Ierusalem vsque ad
principium Orientis sunt nouem horæ, vel quasi, de lon-
gitudine inter Meridianos, cum ab extremò Occidentis
vsque ad extremum Orientis ponantur duodecim horæ,
quæ est medietas cæli: ideo a Ierusalem vsque ad princi-
pium Orientis erit quasi triplum de spacio, quàm sit ab
vrbe Toleti vsque in Ierusalem. Ideo equi non possent il-
lud ambulare in triginta diebus, immo nec in centum, &
sic quam dromedarij quantumcunque sint veloces, opor-
teret quod morarentur in itinere plusquam triginta die-
bus. Non ergo potuerunt venire in tam breui tempore pp
dromedarios. Sed obijcietur contra prædicta, quia Ieru-
salem dicitur in medio mundi: ideo si sunt tres horæ, aut
parum plus a nostro meridiano Occidentali vsque Ierusa
lem, non erunt plures inde vsque ad Orientem. Dicendū,
quòd Ierusalem non est in medio mundi, secundùm lon-
gitudinem, quæ est distantia inter Meridianos ab Orien-
te in Occidentem, sed est in medio secundùm latitudinē,
quæ computatur a Septentrione in Meridiem. Item non
est Ierusalem etiam in medio mundi secundùm latitudi-
nem, sed est in medio terræ habitabilis. Nec est simplici-
ter in medio terræ habitabilis prout nunc est terra habi-
tata, sed est in medio latitudinis septem climatū, per quæ
solebat ab antiquissimis Astrologis diuidi tota terra habi
tabilis. Nunc verò habitatio multa est extra septem clima
ta versus septentrionem, vt patet in tota Anglia, & multis
partibus Alemaniæ, & insulis maris Atlantici, siue Britan
nia, quia omnia hæc sunt extra septem climata. Locus ve-
rò, qui est in medio mundi simpliciter tam, secundū lon-
gitudinem, quam secundùm latitudinem est ciuitas Arin,
quæ est sub æquinoctiali, & distat nonaginta gradibus ab
Oriente, & totidem ab Occidente. Est etiam in medio se-
cundùm latitudinem, quia cum sit sub æquinoctiali distat
ab vtroque polorum nonaginta gradibus, & secundùm
aliquos dicitur ibi esse Paradisus terrestris, sed non vide-
tur verum, de quo magis diximus Genes. 2. Non poterant
ergo isti Reges venire etiam in quadraginta diebus super
dromedarios. Secundò patet, quia ponitur hic labor gra-
uissimus sine necessitate: nā poterat esse, quòd isti Reges
venirent in istis tredecim diebus equitando molliter: non
est ergo ponendum, quòd venerint in tanta velocitate, q̄
erat eis laboriosissima. Tertio, quia dato quod isti Reges
essent in Oriente, non esset vllo modo credendum, quod
isti tantum se vellent affligere, vt venirent in tam breui
tempore ad adorandum Christum, quia dato, quòd esset
aliquod animal, quòd posset tam velociter moueri, s. du-
centis leucis in vna die, nullus tamen homo esset, qui tan-
tum laborem motus posset tolerare: potissimè, quia esset
hoc in tredecim diebus continuis, quia esset ille labor ad
mortem. Nulla tamen causa videbatur, quare Magi se de-
berent tam grauiter affligere, quia nihil referebat, quòd
venirent in tredecim diebus potius quam in quadragin-
ta, vel in quocunque alio termino. Quartò quia motiuum
illius positionis est satis leue. s. quia in die Epiphaniæ legi-
tur illa Epistola: Surge illuminare Ierusalem, Isa. 60. c. Et
ibi dī: inundatio camelorum operiet te, dromedarij Ma-
diā, & Epha. Secundùm hoc non obstat, quia non intelli-
gitur tota illa prophetia de adoratione Christi, licet con-

F ueniat ei aliquid de illa prophetia, sic patet, quia dī ibi:
omne pecus Cedar cōgregabitur tibi, & arietes Nabaioth
ministrabunt tibi. Istud tamen non conuenit adorationi
Christi: quia ibi nec fuerūt pecora Cedar, nec arietes Na
baioth: quæ sunt quædam prouinciæ non multū distantes
a terra Chanaan. Non. n. est intelligendum, quod prædi-
cta prophetia totaliter cōueniat adorationi Christi, id est,
quantum ad singulas partes suas: sed legitur propter illā,
quæ est in fine, scilicet, Aurum, & thus deferētes. Item dī
ibi inundatio camelorum operiet te: & tamen nō fuerunt
cameli in isto aduentu Regum: quia si venissent in drome
darijs non poterant secum afferre camelos, qui sunt ani-
malia pigra, & habent pedes molles ad viam, que nō pro-
grediuntur tantum sicut equus. Item quia dicitur, q̄ tene
bræ operient terram, & caligo populos: super te autē orie-
G tur Dominus: quia si ista accipiantur sic in sensu literali,
non fuit tunc aliqua tenebra, aut caligo super populos. Si
autem accipiantur tenebra pro errore, & ortus Dni pro ve-
ritatis manifestatione, etiam nō conuenit: sed magis è cō-
trario: quia veritas manifestata est nunc gentibus; quia re-
ges isti ad adorandum Christum venerunt: & habitantes
in Ierusalem Christum natum non agnouerut, vel cogno-
scere noluerunt: sed potius in tali annunciatione turbati
sunt: cùm dicatur hic, quod audiēs Herodes turbatus est,
& omnis Ierosolyma cum illo. Multæ quoque aliæ parti-
culæ illius prophetiæ repugnant isti adorationi. Item da-
to, quod isti Reges venirent super dromedarios, non fa-
ceret ista prophetia ad propositum: quia non venirent su-
per dromedarios Madian, & Epha: quia ambæ illæ pro-
uinciæ sunt circa terram Chanaan, & circa Aegyptum, &
circa desertum. Nam Madian fuit filius Abrahæ ex Ce-
tura vxore sua. Genes. 25. c. Epha autem fuit filius Madiā,
H vt patet eod. cap. & sic isti habitauerunt simul, quia erant
quasi vna gens. Et ob hoc ponitur simul in prophetia cū
dicitur: Dromedarij Madian, & Epha. Madianitæ tamen
habitant circa terram Chanaan, in qua erant Iudæi: quod
patet, quia quando venerunt Iudæi de Aegypto in terram
Chanaan per desertum, pugnauerunt cōtra Madianitas,
& deleuerunt totam terram ipsorum. Numer. 31. c. Et
sic modicum distaret terra Madian a Ierusalem: quod ēt
declaratum est Numeri. 22. cap. Si autem isti venirent in
Ierusalem de Madian, & Epha in tredecim diebus, non
oportebat vt venirent in dromedarijs: quia etiam super
equos, immo etiam pedestres possent conficere illud iter
in tredecim diebus. Si autem velis, quod Reges sint de ex
tremo Orientis, & illi dromedarij, in quibus venerunt,
sint de Madian, & Epha, non est conueniens, quia inter
I Orientem verum, & terram Madian erant plus quā duo
millia leucarum; vt patet ex declaratis: ideo non possent
accipere dromedarios de Madian, & Epha ad veniendū
de Oriente: sed oporteret, quod acciperent ipsos de Oriē-
te, de quo veniebant. Tertia positio est, quod isti Magi ve- *Opinio tertia.*
nerunt de Oriente, [illegible] est, & non venerunt in tre-
decim diebus sed in vno anno, & tredecim diebus: Et nūc
non oportebat, quod venirent super dromedarios: quia in
tanto tempore facile erat venire, etiam de principio Oriē-
tis vsque in Ierusalem. Sed hoc non stat; primo quia ratio
[illegible] contra primam positionem militant contra
illam: quia ponunt illos Reges venire de Oriente vero,
quod est falsum, vt infra dicetur.

Secundo, quia dato quod isti Reges venirent de prin-
cipio Orientis, non morarentur tanto tempore in via; quia
K ipsi inciperent venire illico, vt stella eis apparuit, cum eam
diligenter a multo tempore obseruassent. Ideo [illegible]
pio huius anni inciperent venire, & multo ante finem an-
ni venirent, etiam si essent in fine Orientis.

Tertio, quia quando isti Reges venerunt ad adorandū
Christum, inuenerunt eum in diuersorio, vbi natus fue-
rat; & tamen non debet existimari, quod staret ibi tanto
tempore, cùm esset locus valde incōmodus, & solu ex ne-
cessitate temporis mansit ibi Ioseph cū Virgine tēpore
professionis. Sed ibi inuenerunt Christum Magi, vt patet
infra in litera, ergo non venerunt Magi post annum, &
tredecim dies, sed illum post tredecim dies.

Quarto patet, q̄ si Magi venissent post annū, & trede-
cim dies, no solū non inuenissent Iesum in diuersorio, sed

etiam non inuenissent eum in Bethlehem, sed in Galilæa in vrbe Nazareth, quæ multum inde distabat. Et non venerunt in Bethlehem nisi propter necessitatem professionis, quam quilibet facere debebat in loco, de quo erat sua progenies: vt iusserat Octauianus. Luc. 2. cap. Et quia Ioseph erat de progenie, & domo Dauid, qui erat de Bethlehem secundum originem, ibi professus est. eod. cap. Alio autem tempore nunquam leguntur Ioseph, & Virgo habitasse in Bethlehem, sed semper in Nazareth. Expleta ergo professione, & eis, quæ pertinebant ad partum Dominæ nostræ recederent inde: & non manerent in Bethlehem: potissimè, quia non habebant ibi, de quo possent viuere, cum non esset ibi habitatio sua. Quintò patet, & efficacius: quia Virgo mansit in Bethlehem post partum quasi quadraginta diebus: & die quadragesimo venit in Hierusalem offerens Iesum Sacerdotibus secundum legē. Luc. 2. ca. Et dicitur ibi, quòd postquam perfecerunt omnia secundum legem Moysis, scilicet, offerendo puerum, & redimēdo eum: reuersi sunt in Galilæam in Ciuitatem suam Nazareth. Si ergo Magi venissent post quadraginta dies à Christi natiuitate non inuenissent eum in Bethlehem, sed in Nazareth, & tamen inuenerunt eum in Bethlehem, vt patet hic. Ergo nondum trāsierunt quadraginta dies.

4. Opinio Chrysost. & Augu.

Quarta positio est Chrysost. super Matthæum, & August. in sermone quodam de Epiphania, scilicet, quòd stella apparuit istis Magis per duos annos ante Christi natiuitatem. Et tunc parantes se ad iter, venerunt à remotissimis partibus Orientis ad Christum tertiodecimo die, postquam natus est. Motiuum autem ipsorum est, quia Herodes post recessum Magorum vidēs se ab eis illusum, mandauit occidi pueros à bimatu, & infra, & dicitur, C infra, in litera, quòd hoc fecit secundum tempus stellæ, quod à Magis exquisierat. Dicendum autem, quòd ista positio nō tenetur communiter etiam per Doctores veteres, nec per nouos. Nam aliam sequitur hic Nicolaus. Etiam Sanctus Tho. 3. parte summæ. q. 36. artic. 6. magis tenet aliam positionem, de qua infra dicetur. Et non videtur ista opinio conueniens. Primò quia motiuum illorum de stella repugnat eis. Nam Herodes voluit scire ætatem pueri per tempus stellæ, infra in litera: & dicitur, quod occidit pueros à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat à magis: & sic ipse præsupponebat puerum non fuisse natū ante stellæ ortum, & in hoc diligenter à Magis instructus fuerat: ergo non apparuit stella ante eius natiuitatem. Secundo patet, quia Magi dixerunt: Vidimus stellam eius in D oriente, idest stellam significantem natiuitatem eius: ergo iam natus erat. Tertiò patet, quia non est verisimile, quòd Magi venirent duobus annis, & tredecim diebus post ortum stellæ: quia illico, vt stella appareret, verisimile erat eos incipere iter, cùm tamdiu expectassent ortum illius: & tamen non possent morari in veniendo duobus annis: immo nec vno anno, etiam si venissent à principio Orientis, vt supra dictum est. Quarto patet, quia non est verisimile, quòd stella appareret ante Christi natiuitatem, quia possent illudi ipsi Reges, scilicet, quia festinarent venire, & cōtingeret eos venire ante Christi natiuitatem: potissimè, si duobus annis stella ante Christi natiuitatem appareret. Ideo est verisimilius, quòd in ipsa hora natiuitatis apparuerit per noctem, & tunc cœperint se parare Magi ad veniendum. Quinta positio est, quòd ista stella apparuit in E hora natiuitatis Christi: Magi tamen non venerunt vsque ad duos annos, & tredecim dies post Christi natiuitatem. Istis conuenit aliqualiter motiuum præcedentis positionis, scilicet, quòd Herodes occidit pueros mox: vt Magi recesserunt: & tamen dicitur, quod occidit eos à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Ergo innuebatur, quod iam erant plus quam duo anni à natiuitate illius, quando Magi adoraturi venerant. Dicendum, quod ista positio non est verisimilis, & procedunt contra eam omnes rationes, quæ assignatæ sunt contra aliam positionem. Nam si non est verisimile, vel non potest stare, quod venerunt Magi post vnum annum, & tredecim dies: a fortiori non erit verisimile, quod venerint post duos annos, & tredecim dies. Sexta positio est, quod isti fuerūt de aliqua regione propinqua ad terram Chanaan, & tamen esset extra terram Iudæorum, cum isti Magi es-

A sent gentiles, & quod apparuerit eis stella in ipsa hora natiuitatis Christi: & venerint in tredecim diebus sine miraculo, & sine dromedariis. quia via erat tanta quæ posset competenter in illis diebus sine graui labore confici. Hoc tenet Nicolaus: & hoc Sanctus Tho. 3. parte Summæ. q. 36. art. 6. Et tunc accipietur Oriens respectiuè prout quælibet pars terræ est Orientalis respectu alicuius alterius. Et ita ista terra, de qua venerunt Magi licèt esset satis propinqua ad terram promissionis, erat tamen ad Orientalem partem eius. Ideo dicebantur venire de Oriente. Et hoc modo consueuerunt loqui nautæ, & etiam est communis vsus. Nam dicimus mare Atlanticum, & Hispanum esse mare Occidentale & mare Græcorum, & Italorum dicimus mare Orientale: & omnia ista maria sunt citra Ierusalem, quia mare Mediterraneum non peruenit vltra, nec B defluit per alias partes in mare Oceanum: sed solùm de mare Atlantico quod est in fine Hispaniæ in occidente apud fretum Galicanum per angustias terræ intrat illa aqua tota, quæ diuidit Africam ab Europa: & uocatur à nobis mare Mediterraneum. Considerandum autem, quòd etiam si reges essent de aliqua terra, quæ distaret per decem leucas à terra promissionis versus Orientem, diceretur venire de Oriente: quod patet ex modo loquendi scripturæ quæ vocat Orientalem plagam omnem regionem, quæ est magis Orientalis, quam alia. Genes. 25. c. vbi dicitur, quod Abraham separauit filios suos de concubinis à filio suo Isaac ad Orientalem plagam. Manifestum est tamen, quod alij filij Abrahæ habitauerunt circa terrā Chanaan in qua habitabat Isaac. Nam Ismael habitabat in Arabia. Gen. 21. c. scilicet, inter Sur, & Chades in solitudine, & illa solitudo vocatur desertum Arabiæ. Et Madian filius Abrahæ habitauit in quadam terra, quæ ab eo nominata est terra Madian, et alius filius eius, scilicet, Cedar habitauit in alia terra, quę ab eo nominatur terra Cedar, & istæ sunt propinquæ terræ Chanaan, sicut supra probauimus de terra Madian. Item Isai. 11. c. dicitur, quod Iudæi prædabuntur filios Orientis. Et tamen vocantur filij Orientis illæ gentes, quæ habitabant extra terram Chanaan: & cum aliis nunquam Iudæi habebant bella: maximè quia non possent ire ad verum Orientem ad prædandum: quia distat à terra eorum plusquam duabus millibus leucis, vt supra declaratum est. Item Syria, dicitur esse in Oriente Isa. 11 & 4. Regum 13. cap. & tamen Syria stat coniuncta terræ Iudæorum, tam in latere Orientis, quam in latere Aquilonari, ita quod nulla regio sit media inter Syriam, & terram Iudæorum.

Responsio auctoris ad quæstionem.

D Dicendum quod videtur, quod isti Reges erant de terra Mesopotamiæ, & de terra Ammonitarum, quæ sunt regiones coniunctæ terræ promissionis. Quod patet, quia isti Reges erant de progenie Balaam Prophetæ, vt asseritur tam per Nicolaum, & Sanctum Thom. quam communiter. Et est rationabiliter dictum, & sic ex suasione Balaam expectabat istam stellam, quam ipse dixerat: Orietur stella ex Iacob. Et hoc tenet etiam Historia Scholastica, & ferè omnes Doctores Latini. Prædixerat autem istud Balaam Numeri. 28. c. habitabat autem Balaam in confinibus Mesopotamiæ: & terræ Ammonitarum. Ideo dicitur Numeri. 22. c. quod habitabat Balaam super flumen terræ filiorum Ammon, & Numeri. 23. c. dicitur quod dixit Balaam, de Aram adduxit me Balac. Aram autē in Hebræo dicitur apud nos Syria, E vel Mesopotamia: & ambæ sunt terræ coniunctæ terræ Chanaan: immo ipsa Mesopotomia est pars Syriæ accipiendo Syriam large. Ipsa autem terra, in qua habitabat Balaam dicitur terra Orientis absolute Numeri. 23. c. scilicet. De Aram vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis. Cum ergo venirēt isti Reges cognati Balaam de terra, in qua habitauerat Balaam, dicerentur venire de Oriente. Et non moueat aliquos, quod hic ponitur Oriens absolute. Nam etiam terra illa, in qua habitabat Balaam, vocabatur Oriens absolute, sicut ipse dixit Numeri. 23. c. scilicet, de Aram vocauit me Balac de montibus orientis: ita ergo dicerentur isti absolute venire de Oriente. Ostenso autem, quod isti Reges venerunt de Oriente, & quod apparuit eis stella in Oriente: ostendendum est, quomodo in tam breui tempore potuerunt venire in Bethlehem. Et dicendum quod isti Reges nō solum

in

in tredecim diebus potuerunt venire, sed etiam in octo, F vel nouem. Quod patet, quia Iacob habitabat in Mesopotamia in ciuitate Nachor. Genes. 29. cap. & fugit nesciẽte Laban socero suo: venitque vsque ad montem Galaad. Gene. 31. cap. Mons autem Galaad est in terra promissionis, scilicet, in terra duorum Regum Amorrhæorum, & est iuxta Iordanem: & medietas montis Galaad pertinebat ad tribum Gad, & medietas ad tribum Ruben: Deuteronom. 3. cap. Et tamen ab vrbe Nachor vsque ad montem Galaad poterat quis venire in quatuor diebus. Quod patet, quia Laban in septem diebus venit de loco, in quo erat tondens greges vsque ad montem Galaad. Genes. 31. c. Et tamen locus, in quo tondebat greges distabat per tres dietas ab vrbe Nachor, de qua recesserat Iacob. Quod patet, quia quando recesserat Iacob iuerunt domestici Laban ad nunciandum ei, quòd Iacob fugerat, & asportabat omnia, quæ habebat: & tamen illi peruenerũt ad Labã post tres dies Gen. 31. c. Subtrahendo ergo G istas tres dietas de septem dietis, quas fecit Laban de loco tonsionis ouium, vsque ad montem Galaad, manebunt quatuor dietæ ab vrbe Nachor, quę erat in Mesopotamia vsque ad montem Galaad. Et sic in quatuor diebus poterant venire isti Magi de Mesopotomia, vsque ad montem Galaad, quæ est circa Iordanem. Et tamen de Iordane vsque ad Ierusalem non possunt esse ad plus nisi decem, & octo leucæ: quia tota latitudo terræ Chanaan accipiendo à Iordane vsque ad mare Mediterraneum, scilicet, ab Oriente in Occidentem est solum viginti octo leucarum, vt declarat plenissimè Marinus Venetus in lib. quem fecit ad Papam Clementem, in quo diligentissimè describit totum situm terræ sanctæ, & distantias singulorum locorum inter se; & tamen à Ierusalem vsque ad mare mediterraneum sunt nouem leucæ, vel quasi, scilicet à Ierusalẽ H vsque ad vrbem Ioppen, quę vulgariter appellatur Iapha, & est portus, ad quem omnes peregrini euntes in Ierusalẽ naues applicant. Subtrahẽdo ergo nouem de viginti octo manebunt ad plus duæ dietæ de Iordane vsque in Ierusalem. Et addendo istas præcedentibus quatuor dietis, erũt sex, vel septem dietę de vrbe Nachor, quæ est in Mesopotamia, vsque ad Ierusalem. Isto tamen præsupposito, quòd illæ tres dietæ, scilicet, de loco tonsionis ouium vsque ad vrbem Nachor, debeant subtrahi de septem dietis, quas fecit Laban de ipso loco vsque ad montem Galaad. Posset autem aliquis calumniari, quòd non sint subtrahendæ: quia fortè locus tonsionis erat ad latus vrbis Nachor, ita quòd non plus distaret mons Galaad à prædicto loco tonsionis, quàm ab vrbe Nachor. Dicendum, quòd subtrahendæ sunt: quia necesse est plus fuisse de loco tonsionis I ad montem Galaad: quàm de vrbe Nachor. Nam propter hoc Iacob tunc fugit quasi credens, quod tunc Laban non posset eum consequi, & tamen si tantum distaret mõs. Galaad, ad quem ibat Iacob ab vrbe Nachor, sicut à loco tonsionis, non captaret Iacob conuenientem opportunitatem ad recedendum tunc versus montem Galaad. Idem potest intelligi ex multis alijs, quę habentur Gene. 31. cap. Et tamen dato, quod non debeant subtrahi illæ tres dietæ, erunt nouem, vel decẽ dietæ ad plus de vrbe Nachor, quæ est in Mesopotamia, vsque ad Ierusalem. Cum ergo isti Magi venerint de Mesopotamia, vt declaratum est, potuerunt conuenienter, & sine aliquo labore die tertiodecimo à Christi natiuitate venire in Bethlehem ad adorandum ipsum, & non oportet poni dromedarios, nec aliquod miraculum.

Marinus Venetus.

Quare isti Magi venerint in Ierusalem, cum Christus non esset ibi? Quæstio VIII.

Quæritur, quare isti Reges venerint in Ierusalem: nam nõ erat ibi Christus, quem volebant adorare? Dicendum, quod prima causa fuit, quia stella dirigebat illos, & ipsa deduxit eos vsq; in Ierusalem, ideo oportebat, quod intrarent in Ierusalem. Sed tunc dicetur, quare Magi quæsierunt de Christi natiuitate in Ierusalẽ: quia stella sufficienter dirigebat eos, & non oportebat, q̃ quærerent viam, per quam ituri essent, nec locum: quia ipsa deduceret eos vsque ad locum, vbi erat puer adorandus, sicut factum est, vt patet infra in litera. Dicendum, q̃ Magi quæsierunt nunc de loco, vbi Christus nasceretur: quia prius dirigebantur per stellam, nunc autem cum intrauerunt in Ierusalem disparuit eis stella, ideo putauerũt Magi, quod iam non viderent eam, ideo voluerunt scire per humanam solicitudinem locum natiuitatis Christi, cum iam destituti viderentur signo diuinitus ostensiuo. Et hoc patet, quia infra in litera dicitur, quod quando exierunt de Ierusalem venientes versus Bethlehem viderunt rursus stellam, quam viderant in Oriente, & gauisi sunt gaudio magno valde. Et sic innuitur, quod iam visum stellæ perdiderant. Et ob hoc cum rursus viderunt eam, gauisi sunt valde. Vel potest dici, quod Magi interrogauerunt in Ierusalem de natiuitate Christi propter duo. Primo quia, cum stella dirigeret eos ad ostendendum eis locum, in quo natus est Christus, & nunc introeuntibus eis in Ierusalem disparuisset, putauerunt rationabiliter, quia ibi Christus natus esset, & sic quærerent: vbi est, qui natus est rex Iudęorum, id est in qua parte istius vrbis est rex Iudæorum, qui natus est. Et satis innuitur ex verbis eorum, quod putarent in ciuitate illa esse Christum, quia non dixerunt in quo loco natus est Christus, sed dixerunt, vbi est, qui natus est. Quasi dicat: hic natus est, & hic est, sed vellemus scire in qua parte vrbis est. Si enim dubitassent Magi, an in Ierusalem, vel in alio loco Christus nasceretur, nõ dixissent, vbi est, qui natus est, sed dixissent: in quo loco natus est Rex Iudæorum? Secundo, quia cum Ierusalem esset ciuitas regia, verisimilius ibi puer regius nasceretur, quam in aliquo loco alio, ideo ipsi crediderunt eum ibi natum, & interrogauerunt de illo. Remigius tangit quatuor causas qualiter Magi venerunt in Ierosolymam. Prima est, quia Magi tempus natiuitatis agnouerunt, sed locum ignorauerunt. Ideo quæsierunt. Dicendum tamen, quod istud solum non fuit causa, quia hoc modo quærerent etiam in alijs locis Iudęorum, in nullo tamen quæsierunt nisi in Ierusalem. Et hoc fuit, quia ibi solum disparuerat eis stella. Secunda est, vt citius natiuitatis locum scire possent, cum ibi sapiẽtes, & sacerdotes Iudæorum præsiderent; qui de ista re magis, quàm ceteri certificare possent. Sed istud procedit præsupposito, quod ipsi per stellã nescirent locum, & tamen si stella nunquam eis disparuisset, sicut dirigebat eos in via, ita ostendisset eis locum, cum via sit solum propter terminum. Tertia est, vt Iudæi inexcusabiles manerent. Quia Iudæi possent dicere: nos quidem locum natiuitatis Messiæ scimus, sed tempus ignoramus. Ideo ad ipsum adorandum non vadimus. Nunc autem Magi tempus ostenderunt, & sic manserunt inexcusabiles. Quarta fuit, vt per studium Magorum condemnaretur incredulitas Iudæorum: quia Magi fuerunt solliciti veniendo ad adorandum Christum, Iudæi autem fuerunt negligentes, immo de eius natiuitate turbati sunt, vt patet infra in litera.

Magi interrogauerunt de Christi natiuitate in Ierusalem pp duo.

Quare magis q̃sierunt Christum Magi in Ierusalem quã alibi.

Quare Deus ostendit istis Magis natiuitatem Christi? Quæstio IX.

Quæritur, quare Deus ostenderit istis Magis natiuitatem Christi? Dicunt quidam, quòd non debuisset fieri manifestatio eis, sed potius alijs hominibus. Nam Deus annunciat de seipso amicis suis, vt patet Iob 37. c. scilicet. Annunciat Deus amico suo. Isti tamen Magi videbantur esse inimici Dei: quia dicitur Leui. 29. cap. Ad K Magos nõ declinetis. Magi etiam sunt, qui resistunt Deo. Nam Magi Pharaonis resistebant miraculis, quæ fiebant per Moysem ex parte Dei. Exo. 7. & 8. c. Ergo non debuit Magis manifestari natiuitas Christi. Item quòd Christus promissus fuerat Iudæis, & non gentilibus, ad Roman. 9. cap. Et de semine Iudæorum veniebat, & non Gentilium, ideo debuit Iudæis manifestari eius natiuitas, & non Gentilibus. Item, quia licet fides Christi gentilibus communicata est, hoc non fuit à principio, sed postquam Iudæi noluerunt recipere Christum, & discipulos eius. Nam à principio Christus non prædicabat, nec faciebat miracula inter Gentiles, sed inter Iudæos solum, infra 15. cap. scilicet. Non sum missus nisi ad oues, quę perierunt domus Israel. De Discipulis Christi idem fuit viuente eo. Nam iussit, quod

Secunda ratio.

Tertia ratiõ.

quod non prædicarent Gentilibus, infra Matth. 10. cap. scilicet: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Post resurrectionem autem sciens Christus, quod Iudæi indurandi erant, dixit Apostolis, quod docerent omnes gentes prædicando per totum orbem, infra 28. Matth. c. & Mar. 16. c. Et ipsi non iuerunt ad Gentiles, quousque Iudæi indurati fuerunt. Vt patet Act. 13. cap. cum dixit Paulus Iudæis. Vobis quidem primo oportebat loqui de regno Dei, sed quia repulistis verbum Dei, & indignos iudicastis vos æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis præcepit Deus. Non ergo debebat notificari Christus Gentilibus antequam indurarentur Iudæi. Natiuitas tamen Christi fuit primum, quod in eo fuit respectu nostri; ergo non debuit notificari Gentilibus Christus, antequam indurarentur Iudæi. Dicendũ, quod cõueniens fuit Christi natiuitatem manifestari istis Magis.

Conuenienter manifestata fuit, Christi natiuitas.

Primo, quia aliàs Deus non manifestasset eam, cũ omnia, quæ a Deo sunt, ordinata sint, ad Rom. 13. c.

Secundo, quia videbatur sic necessarium, cùm iam prænunciatum fuisset. Nam de Christi adoratione per Magos exponitur communiter illud. Isai. 6. c. scilicet. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. De hoc etiam exponitur illud communiter Psal. 71. f. Reges Arabum, & Saba dona adducent. Si ergo ista de Christo prænunciata erant, necesse erat illa compleri in aduentu Magorum. An vero de Christo intelligantur, declarabitur locis suis.

Tertio fuit hoc conueniens, quia Christus non solùm nascebatur in salutem Iudæorum, sed etiam in salutẽ omnium gentium. Natiuitas ergo sua ita debuit Gentilibus sicut, & Iudæis manifestari. De Gentilibus autem fuerũt isti tres Magi. Ideo dicit Augustinus, quod isti fuerũt primitiæ gentium ad Christum conuersarum.

Quarto fuit hoc cõueniens ad ostendendum magnum honorem Christi, scilicet, quod ipso existente recenter nato in paupere domo, reges venirent de terra longinqua ad eum adorandum, & offerendum sibi munera, & quod stella præcederet eos, ostendendo illis viam. Quod manifestè indicabat Deum esse illum, cui astra quoq; seruiunt. Non poterat esse maior honor Christo exhibitus: ideo conueniens fuit istum honorem ei impendi, ne propter opprobria, & angustias quas postea semper tolerauit opinio de eius Deitate omnino periret, vel non posset apparere.

Quinto fuit hoc conueniens propter Iudæos ad cõuincendum eorum duritiam, & vt nõ manerent excusabiles, scilicet, quia istud factum erat valde famosum, quod tres Reges venirent de Oriente ad adorandum Christum, & in Ierusalem publicè peterent de loco natiuitatis eius asserentes eum natum. Ideo non poterant Iudæi hoc ignorare, & consequenter si non inquirerent eum, vel si postea audientes eum prędicantem non crederent sibi manerent inexcusabiles: quia poterant scire, quod ille erat, ad quem tres Magi venerant adorandum.

Ad primã rationem.

Ad primum dicendum, quod sicut supra dictum est, quidam putant vocari istos Magos, id est, maleficos, vel incãtatores, & sic tenet Chrysostomus, & tamen debuit eis reuelari Christi natiuitas, vt per hoc innueretur, quod Christus non veniebat solũ propter iustos, sed etiam propter peccatores, immo magis propter peccatores, vt patet infra 9. scilicet. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et ita ait Augustinus in sermone de Epiphania, scilicet. Sicut præualet imperitia in rusticitate pastorum, ita præualet etiam pietas in sacrilegijs Magorum. Vtrosque tamen sibi lapis ille angularis ascersiuit: quippe, qui venit stulta eligere, vt confunderet sapientes, & non vocare iustos, sed peccatores, vt nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Alij putant, quod isti vocantur Magi, id est, sapientes in Astrologia, qui apud Chaldæos, & Persas vocantur Magi. Et tũc Christus potuit illis tanquam iustis, & amicis suis natiuitatem suam manifestare: quia fortè erant sapientes, & iusti.

Ad secundam.

Ad secundum dicendum, quod licèt promissiones de Christo non fuerint factæ Gentilibus, sed Iudæis, completæ tamen fuerunt magis in Gentilibus, quam Iudęis, cum

A plures de Gentilibus fuerint conuersi ad Christum, quã de Iudæis. Ideo natiuitas Christi eis conuenienter manifestari potuit: maximè, quia ipsi Gentiles, licèt non sint de semine Abrahæ secundùm carnem, vocantur tamen magis filij Abrahæ, quã Iudæi, qui ad Christum conuerti noluerunt, vt patet ad Rom. 2. & 9. c. vt & supra declaratum est. Et sic isti in quantum credunt in Christum, assequuntur promissiones cum fideli Abraham. ad Gala. 4. c. Eis igitur natiuitas Christi debuit rationabiliter manifestari.

Ad tertiam.

Ad tertium dicẽdum, quod manifestatio natiuitatis Christi fuit quasi quoddam signum manifestationis eius per fidem in cordibus eorum, qui crederent. Christus autem per fidem manifestatus est primo Iudæis, deinde Gentilibus, postea iterum Iudæis. De primo patet, quia Christus in principio suæ prædicationis solis Iudæis prædicauit, B immo ipse nunquam prædicauit, nisi Iudæis. Discipuli et sui non prædicauerunt Gentilibus, quousque de Iudæis omnes conuersi sunt quotquot conuerti voluerunt. Et de istis conuersis fuerunt Apostoli, qui fuerunt primi credentes. Et ita Paulus vocat se, & alios Apostolos primitias creaturæ Dei, vt patet ad Rom. 8. Id est, primos conuersos ad Christum. Fuerunt etiam multi alij, quos Petrus conuertit in Pentecoste, scilicet, vna vice tria millia, & alia vice duo millia. Vt patet Act. 2. & 4. cap. Deinde prædicauerunt Apostoli gentilibus, & conuersi sunt plurimi, & ferè totus orbis. Deinde in fine sęculi Iudæi conuertentur, vt dicitur ad Rom. 11. c. scilicet. Cæcitas ex parte contingit in Israel donec intraret plenitudo gentium, & tunc vniuersus Israel saluus fiet. In signum autem harum conuersionum ad Christum Deus ostendit tripliciter natiuitatem Christi.

Triplex manifestatio natiuitatis Christi.

Primo ostendit eam pastoribus annunciante eis Angelo in ipsa hora, qua Christus natus est. Luc. 2. c. C Secundo fuit manifestata natiuitas Magis: qui tertiodecimo die post natiuitatem ipsum Iesum recens natum viderunt, vt patet hic. Tertio fuit manifestata Iudæis die quadragesimo a natiuitate, scilicet, quando in templo Simeõ, & Anna filia Phanuel Christum cognouerunt. Luc. 2. c. Prima manifestatio correspondet primæ manifestationi per fidem prædicatam à Christo Apostolis. Et sicut isti, quibus primo Angelus apparuit, fuerunt pastores, ita qui in Christum primo crediderunt fuerunt pastores, scilicet Apostoli, & Discipuli, qui constituti fuerunt pastores totius orbis, sicut dicitur in pręfatione Apostolorum, scilicet. Quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores.

Secunda manifestatio facta Magis signat diuulgationem fidei Christi factam in gentibus.

D Tertia manifestatio facta Simeoni, & Annæ Prophetissæ signat vltimam manifestationem fidei Christi, quando in fine sæculi reliquiæ Israel saluæ fient.

Quare Reges Magi quæsierint, vbi erat rex Iudæorum? Quæstio X.

QVæritur quare Magi quæsierint, vbi erat Rex Iudæorum, qui natus erat? Nam videtur, quod erat stultum quærere Regem alicuius regni, cùm viueret Rex ipsius regni. Non enim debebat quæri de Rege nato, donec Rex præcedens esset mortuus. Et tamen viuebat tunc Herodes Rex, & in præsentia eius quærebant de Rege nato.

Dicendum, quod isti Reges non veniebant ad quærenE dum pro aliquo Rege, qui modo humano regnaret, sed pro quodam Rege, qui excelleret alios Reges, & esset ille Deus: nam videbant, quod stella præcedebat eos ad ostendendum illum regem, Stellæ tamen non seruiũt hominibus, sed Deo. Et ob hoc non quæsiuerunt de ipso sicut de aliquo particulari Rege denotantes eum ex nomine, vel ex aliqua circumstantia particulari, sed dixerunt absolutè, vbi est qui natus est Rex Iudæorum. Sic dicit Augustinus in sermone quodam Epiphanię, scilicet. Cùm multi Reges Iudæorum nati fuissent, atque defuncti, nullum eorum Magi adorandum quæsierunt. Nõ itaque Regi Iudæorum quales illic esse solebant hunc tam magnum honorem longinqui alienigenæ ab eodẽ regno prorsus extranei a se deberi arbitrabantur: sed talẽ natũ

esse

esse didicerunt, in quo adorando se salutem, quæ secun-
dum Deum est consecuturos minimè dubitarent. Vel po-
tuit esse, quòd isti Magi quærerēt de Rege Iudæorum, id
est, de Messia qui specialiter regnaturus erat, scilicet, sa-
pienter, & iustè, & differentius, quam ceteri. Iere. 23. cap.
Hoc autem patet ex intentione Herodis: quia cum isti
quæsiuissent, vbi natus erat Rex Iudæorum, ipse quæsiuit
à sapientibus vbi Christus, id est, Messias nasceretur: vt
patet in litera. Ad rationem in contrarium dicendum,
quòd isti non quæsiuissent Regem aliquem vsitato modò
regnaturum, quia viuente Herode nullum quærerent:
quia tamen quærebant Regem Cælestem in terris, cui
astra quoque obsequium præstabant: ideo viuente Hero-
de illum quærere potuerunt. Item, quia cum Magi dirige
rentur à stella, erant quasi à Deo missi ad quærēdum Re-
gem, quem illa stella designabat: ideo non debebant eru-
bescere propter homines quærere regem in Ierusalē, quo
stella illos deduxerat.

*Qualis fuerit ista stella, quæ Magos perduxit in Ieru-
salem? Quæst. XI.*

QVæritur circa istam stellam, quæ direxit Magos, qua
lis fuerit? Quidam dicunt, quòd fuit de septem pla-
netis, vel de stellis fixis in firmamento cæli. Sed dicēdum,
quòd non stat. Primo propter tempus: quia stellæ fixæ, &
erraticæ nunquam apparent nisi per noctem. Ista autem
potius apparebat per diem, quia tūc dirigebat Magos per
viam, & nō per noctem, quia non est verisimile, quòd per
noctem ambularent. Et tamen siue per diem, siue per no-
ctem procederent, semper dirigeret eos: sicut columna
ignis, & nubis, quæ præcedebat Hebræos in via per diem,
& noctē. Exod. 14. & 40. c. Secundo patet ex differentia,
quam habebat ista in figura, vel magnitudine ad alias stel
las. Nam oportuit istam stellam, quæ apparuit, esse talem,
quòd illico, vt appareret cognosceretur distincta ab alijs:
ita, vt scirent aliquod nouum esse, propter quod ista stella
apparebat. Si autem esset de fixis stellis, vel erraticis, non
haberet aliquod nouum per quod à cæteris appareret di-
stincta. Tertio, quia ista stella nouiter orta erat ad hoc, vt
illa apparente Reges illico mouerentur venire ad adoran
dum Christū. Si tamen esset aliqua de fixis, vel erraticis,
non haberet aliquam causam, quare nunc potius, quàm
prius mouerentur ad veniendum: quia omnes tam fixæ,
quam erraticæ à principio orbis conditæ fuerunt, scilicet
quarto die. Genes. 1. c. Quartò quia ista stella erat ad diri-
gendum Magos in via: & tamen nulla de fixis, vel errati-
cis poterat dirigere in via: quia multæ simul sunt: & non
appareret quæ illarum potius, quàm alia dirigeret. Quin-
to patet ex motu, quia quælibet stellarum fixarum, vel er-
raticarum mouetur motu circulari ascendendo, & descē-
dendo. Ista autem mouebatur motu recto, & plano secun
dum conditionem viæ, scilicet, sicut viantes semper sunt
in plano super terram, ita stella vno modo, & conformi
semper distabat à terra. Sexto quia ad hoc, quòd stella
demonstraret viam: oportebat, quòd illa esset multū pro-
pinqua terræ propter electionem itinerum, quæ sunt si-
mul sicut in biuio, vel triuio: aut pluralitate viarum. Stel-
læ autem erraticæ, vel fixæ, quia sunt multum eleuatæ à
nobis, non possunt ostendere nobis potius vnam viam,
quàm aliam: quia ita videtur esse quælibet stella in dire-
cto vnius viæ, sicut in directo alterius propter magnam
eleuationem ipsarum a nobis. Oportebat ergo, quòd mo-
dicum à terra eleuaretur ista stella, vt distincte appareret,
quam viam designabat, etiam vbi sunt multæ viæ. Septi-
mo, quia licèt stellæ fixæ, vel erraticæ moueantur circula-
riter, sunt tamen illi circuli recti, ideo vocantur paralleli,
id est, æquidistantes. Ista tamen stella non mouebatur re-
ctè, sed circumflexè secundum circulationes, & declina-
tiones viarum: quia alias non dirigeret eos. Octauò, quia
tam stellæ fixæ, quam erraticæ mouentur motu continuo,
qui nunquam cessat, ista autem mouebatur motu inter-
pollato. Quia quando Reges stabant, illa stabat, & quan-
do incipiebant moueri, illa incipiebat moueri, cum ipsi
Reges non possent omni tempore ambulare. Nonò, quia
tam fixæ, quā erraticæ mouentur in vna nocte ab Oriente

F vsque ad Occidentem: Ista autem in tredecim diebus nō
fuit mora visi à terra Mesopotamiæ de qua Reges venie-
bant vsque in Bethlehem. Decimò, quia stellæ fixæ, & er-
raticæ habent apparitionem vnimodam. Ista autem ha-
buit apparitionem, & occultationem quasi voluntariam,
eo quod quamdiu fuerunt in Ierusalem Magi, nunquam
apparuit quousque exeuntes de vrbe inciperent ire in Be-
thlehem, vt patet infra in litera, scilicet, videntes autem
stellam &c. Vndecimò patet, quia omnes stellę habēt mo-
tum suum regulariter ab Oriente in occidentem, quātum
ad id, quod apparet, ista autem habebat motum à septen-
trione in meridiem. Quia terra Mesopotamiæ, de qua isti
venerunt, vel terra Persidis, vt aliqui volunt, respectu Iu-
dææ est sicut terra septentrionalis respectu meridianæ, &
sic terra illa erat aliqualiter septentrionalis. Sicut respectu
G vrbis Salamantinæ ciuitas Burgensis est Orientalis, & se-
ptentrionalis. Duodecimo, quia si ista fuisset de stellis fixis,
vel erraticis, existens in cœlo non ostendisset natiuitatem
Christi in terra. Ista tamen deorsum descendit ad osten-
dendum locum natiuitatis. Nam quando Magi intraue-
runt in Bethlehem accedentes ad illud diuersorium, in
quo erat Christus, stella inclinauit se ita, vt staret super ip-
sum diuersorium, vt innuitur in litera, scilicet: [Et ecce
stella antecedebat eos vsque dum veniens, staret supra vbi
erat puer.] Decimotertiò, quia Augustinus dicit in libro
contra Faustum, quòd ista stella nō erat ex illis stellis, quæ
ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub creato-
ris lege custodiunt, sed nouo Virginis partu, nouum sidus
apparuit. Alij dicunt, quòd ista stella erat de cometis, quæ
non sunt in cęlo, sed gignuntur in aere. Hoc tamen non
H stat: primo quia cometæ apparent solum per noctem, licet
moueantur per diem, & noctem, sicut stellæ fixæ, & erra-
ticæ omni tempore mouentur, solum tamen per noctem
videntur. Ista aūt stella videbatur per diem. Secūdo, quia
cometæ mouentur circulariter. Nam licet illi orbes, qui
quasi singulis noctibus apparent, moueantur in diuersas
partes, cometæ tamen mouentur motu totius orbis, ideo
mouentur circulariter, & aliquando ascendunt. & aliquā-
do descendunt. Ista autem mouebatur motu recto, & pla-
no, non eleuando, nec deprimendo se. Tertio, quia come-
tæ mouentur in aere superiori, & non appropinquant no-
bis, ideo per illas non possunt viæ ostendi, sicut nec per stel
las fixas, aut erraticas, vt supra dictum est. Ista tamen erat
in aere inferiori iuxta nos, ita vt posset ostendere manife-
stè vias. Quarto, quia cum cometæ moueantur ad motum
I aeris superioris, in quo sunt, & aer & ignis moueantur ad
motum firmamenti propter contactum sphęrarum in die
& nocte vna circulatione perfecta, mouentur cometæ per
diem & noctem complentes vnam circulationem. Ista au-
tem stella solum mota est à terra Magorum, vsque ad Be-
thlehem, & in tredecim diebus, qui non sunt pars vnius
completæ circulationis. Quintò, quia cometæ postquam
incipiunt apparere semper mouentur circulariter quous-
que consumatur materia ipsorum, & euanescāt, & postea
nunquam apparent. Ista autem stella aliquando appare-
bat, & aliquando non. Sextò, quia motus cometarum est
motus naturalis, motus autem istius stellæ erat quasi vo-
luntarius, quia regibus stantibus stabat, & eis ambulanti-
bus mouebatur. Septimo, quia cometæ non semper appa-
rent æquales, sed paulatim materia ipsorum consumitur
K quousque penitus euanescant, & sic à principio sunt maio
res quàm in fine. Ista autem stella semper apparuit æqua-
lis, vt Magi non errarent in cognitione eius, ideo non erat
cometa. Octauo, quia cometa non erat cōueniens signum
ad manifestandam Christi natiuitatem: quia sicut illa erat
supernaturalis, ita signum debuit dari supernaturaliter:
quia naturalia non possunt esse conuenientia signa rerum
supernaturalium, cum naturalia habent se determinate,
& ex necessitate, supernaturalia autem sunt pure libera,
scilicet, ex voluntate diuina. Cometa autem est ens natu-
rale, quod habet naturalem, & determinatam causam suę
generationis, & ita etiam significatio cometarum est deter
minata. Ideo non debuit cometa dari tanquam ostensiua
istius natiuitatis, sed aliquid quod esset magis liberum, si-
cut ista stella, quæ videbatur moueri quasi voluntarie, vt
patet ex dictis. Et confirmatur, quia si per cometam po-

tuisset

tuisset Christi natiuitas designari, & manifestari, putaretur, quòd omnia quæ Christus faciebat ex aliqua speciali influentia naturali tantum proueniebant, quod aliqui heretici putauerunt, & erat inconueniens. Nonò, quia non conueniebat ista manifestatio naturæ cometarum: quia cometæ non apparent in natiuitatibus Regum, sed potius sunt signa mortis eorum, quando apparent. Ista autem stella signabat Christi natiuitatem, sicut Magi dixerunt, scilicet, vidimus stellam eius in Oriente, id est, stellam significantem natiuitatem eius: non ergo fuit cõueniens, quòd esset cometa.

Responsio auctoris.

Dicendum, quòd ista stella, quæ Magos direxit non fuit aliqua de cœlestibus stellis, vt ait Chrysostomus super Matthæum, nec etiam fuit de cometis: vt innuitur ex verbis Augustini in lib. contra Faustum, cũ ait: Nouo Virginis, & partu nouum sidus apparuit. Stellæ tamen cœlestes non sunt nouæ: quia semper fuerunt ab vrbe condito, cometæ quoque noui non sunt, quia licèt nõ semper appareant, à principio tamen sæculi secundum diuersa tempora & regiones cometæ varij apparuerunt, & apparent. Sed dicendum, quod ista stella fuit quædam impressio facta supernaturaliter in aere infimo circa terrã, & fuit illud corpus valde densum multum habens de lumine. Et propter sui sphæricitatem, & flammas vocabatur stella. Non solent autem tales impressiones fieri naturaliter, sed facit Deus illas propter aliquem finem specialem, sicut fuit in exitu Israel de Ægypto. Nam, quia populus nesciebat viam, fecit Deus eis columnam ignis, & nubis, quod erat quoddam corpus de vaporibus densum valde præcedens per diem, & illuminans per noctem, vt dicetur sequenti quæstione. Alias autem Deus non legitur fecisse talia corpora, licet aliquando fecerit impressiones C aliquas per modum ignis, vt patet 3. Reg. 19. cap. quando Deus voluit ostendere se Eliæ manenti in spelunca. De ista stella dicit Chrysostomus super Matthæum, quòd videtur habuisse quandam virtutem rationalem, & quòd fuerit aliqua virtus inuisibilis transformata in talem apparẽtiam. Vnde quidam dicunt, quòd Spiritus Sanctus, qui descendit super Christum baptizatum in specie columbæ apparuit Magis in specie stellæ. Alij dicunt, quòd Angelus, qui apparuit pastoribus in specie humana, apparuit Magis in specie stellæ. Ista tamen non sunt vera, vt declarabitur infra in quadam quæstione. Dicit autem Sanctus Thomas, quod probabilius est, quòd ista fuerit quædam stella de nouo creata non in cælo, sed in aere vicino terræ, quæ secundum diuinam voluntatem mouebatur. 3. par. Summæ. q. 36. artic. 3. Hoc autem verum est intelligendo, D quod sit stella de nouo creata, scilicet, corpus densum factum de vaporibus, & non intelligas, quod fuerit talis sicut cœlestes stellæ, id est, de tali materia, & natura, quia hoc esset frustra, cum illæ sint incorruptibiles, quia factæ sunt ad semper manendum. Istam autem non oportebat esse incorruptibilem, quia non erat facta ad semper manendum, sed ad modico tempore administrandum, & illico cessandum. Potissime cum communiter asseratur, quòd ipsa resoluta fuerit in præiacentem materiam, & tamen quod incorruptibile est non potest solui in aliud: quia resolutio corruptio quædam est. De motu autem eius, quem dicit fuisse per diuinam voluntatem, dicetur infra in quadam quæstione, vbi agetur de principio mouente istam stellam.

Opinio quorundã de forma stellæ.

Quidam dicunt, quod ista stella habebat formam cuiusdam pueri pulcherrimi, & ista stella locuta est Ma- E gis dicens. Ite velocius in terram Iuda, & ibi regem, quem quæritis natum inuenietis, sic Chrysostomus super Matthæum refert quosdam dicere. Aliqui dicunt, quod ista fuit vna de stellis cælestibus: quia Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ ait. Dum pendet ad vbera, & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repẽte nouum de cælo sidus effulsit: Ergo fuit stella de cælo. Item ait idem Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet, Pastoribus Angeli, Magis stella, Christum demonstrat, vtrisbue loquitur lingua cælorum, quia lingua cessauit Prophetarum: sed Angeli pastoribus apparentes fuerunt verè de Angelis cælestibus, ergò & stella Magis apparens fuit verè de cælestibus stellis. Item quia aut fuit vera stella, aut fuit cometa, sed non fuit cometa, quia non est ad significandum natiuitatem alicuius, sed potius mortem, ideo A fuit vera stella. Ad primum dicendum, quòd ista non fuit vera stella, vt supra probatum est. Et cum dicit Augustinus, quod sidus nouum de cœlo effulsit accipitur cœlum pro regione aeris, vt Psal. 8. scilicet, Volucres cæli, id est, aeris, & infra 13. Aues cæli comederunt illud. Et sic non fuit vera stella, sed impressio facta in aere. Ad secundum dicendum, quòd Angelus qui apparuit pastoribus fuit cælestis, stella tamen quæ apparuit Magis non fuit cælestis. Ratio diuersitatis est, quia Angeli cælestes habent ex officio suo, quod ad nos descendant in ministerium. ad Hebr. 14. c. scilicet. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi. Stellæ autem cœlestes nũquam suum situm mutant, ideo non est similis ratio. Ad tertium dicendum, quod non est sufficiens diuisio, quia aliquid est quod apparet stella, & tamen non est stella, nec cometa, sed aliqua B alia impressio facta in aere habẽs aliquam similitudinem cum cometa, vel stella. Et ita fuit hic, & tamen non fuit cometa, nec stella, vt probatum est.

Quare Deus non miserit columnam ignis, vel nubis ad dirigendos Magos, sed stellam?

Quæstio XII.

Quæritur, quare non misit Deus columnam ignis, vel columnam nubis ad dirigendum Magos, sed misit stellam? Nam ad dirigendum Iudæos columnam nubis, & ignis miserat. Exod. 14. c. Pro hoc considerandum quid fuerit columna illa, & dicendum, quòd Deus volebat educere Israelitas de Ægypto per desertum, in quo non erat via, nec ambulauerat per illud vir. Ierem. 2. c. Et quia nesciebat populus viam, oportuit, quod Deus daret eis aliquod directiuum. Nam nesciebant viam, & nullus erat in deserto, qui eis illam indicaret. Et quia nesciebant loca, in quibus castra metari deberent, nec locum ad quem illos Deus deducere volebat. Ideo Deus dedit eis columnam nubis, & ignis, per quam dirigebãtur. Exo. 14. c. Erat autem ista columna nubis, quia erat adinodum in duobus, scilicet, in colore, & figura. Erat enim aliqualiter alba, & densa sicut nubes. Habebat etiam figuram nubis, quia erat lata, & extensa. Vocatur autem columna propter figuram: quia columna est magis longa, quàm lata, ita erat de ista nube. Columna ignis eiusdem figuræ erat. Aliqui putant fuisse duas columnas: vnam nubis, quæ per diem dirigeret, aliam ignis, quæ per noctem illuminaret. Errãt tamen, quia erat eadem columna, quæ per diem erat alba D quasi nubes, & per noctem erat lucida ad modum ignis, vt probatum est Exo. 14. cap. & Numer. 9. c. Ista columna erat quædam impressio, facta de vaporibus ad modum veræ nubis, nisi quod ista erat densior, & aliqualiter solidior: quia alias non posset esse multum lucens, cum corpora diaphana non possint esse lucida nisi modicum, sed solum corpora terminata, & quanto fuerit magis terminatũ corpus, erit magis lucidum, id est, poterit recipere maiorẽ lucem. Conseruabatur autem ista columna supernaturaliter: quia alias, sicut nubes aliquando ingrossantur, & aliquando rarefiunt, & soluũtur in præiacentem materiam, ita ista columna fuisset cito soluta. Deus tamen conseruauit eam per quadraginta annos, vt maneret semper in eadem quantitate, & figura, & colore, ita vt nihil videretur in ea mutatum, ne Iudæi de hoc turbarentur. Nam si con E cederemus eam totam fuisse solutam: quia non erat possibile vnam, & eandem nubem manere per quadraginta annos, cum cõtinue generentur, & corrumpantur, vt in breui gignitur, & corrumpitur nubes, cum sit mixtum imperfectum. Ista nubes præcedebat castra Israelitarum per diẽ dirigens in via, & vbi nubes stetisset, figebant castra. Cum autem occubuisset sol eadem nubes vertebatur in colorẽ ignis splendentis, & illuminabat ipsa castra. Et sic erat semper eadem columna, quæ variabat colores per tempora. Nam per noctem si contingeret inter Iudæos ambulare, indigebant lumine præcedente, & si manerent castra fixa, pendebat illa columna ignis super medium castrorum, & illuminabat tota castra. Et ita proficiebat eis columna ignis. Magis autem ostẽdebat viam stella quædam, quæ erat impressio facta ex vaporibus lucens valde, & præcedens eos. Sciendum autem quòd tam stella Magorum, quam

De columna ignis, & nubis, quid fuerit.

columna

columna Iudæorum habebant fulgorem illum, vel colorẽ supernaturaliter. De columna patet, primò, quia non poterat tantam locem habere, si naturalis esset lux. Namque in diebus æstatis, & alijs diebus serenis, nubes, vel dissoluuntur, vel sole impediente non videntur, ista autem manebat in dissoluta in vniformitate coloris. Ergo non habebat illum naturaliter. Secundo, quia mutabatur color iste qualibet die, ita vt per diem videretur nubes, & per noctẽ videretur purus ignis. Non poterat tamen esse tanta mutatio naturalis, potissimè cùm quolibet die, & qualibet nocte fieret, non magis in æstate, quam in hyeme. Tertio, quia eadem columna, licèt regulariter esset tota fulgens, vt ignis, tamen aliquando visa est ex vna parte esse tota fulgens, & ex alia parte esse nigerrima, & obscura, sicut fuit in transitu maris rubri, quando Ægyptij voluerunt appropinquare castris Hebræorum, vt comprehenderent eos, & nubes, quæ præcedebat castra, conuertit se ad posteriorem partem castrorum, & erat lucida ex parte Hebræorum, & obscura ex parte Ægyptiorum, vt Ægyptij tota nocte non auderent terrore nubis irrumpere ad castra Hebræorum. Exo. 14.c. Hoc tamen non poterat fieri naturaliter, ideo sicut seruiebat illa oubes tanquam instrumentum diuinæ voluntatis, ita colores, & cetera accidentia mutabantur, vel manebant non naturaliter, sed ad placitum diuinæ voluntatis secundum exigentiam illius ministerij, ad quod Deus eam dederat. De stella Magorum dicendum eodem modo, quòd fuit corpus satis densum, vt esset susceptiuum magnæ lucis, & fulgor ille manebat in ea supernaturaliter. Primò patet, quia si fuisset naturalis lux obscuraretur à sole: quia nulla est lux, quam non vincat, & obscuret sol, sicut apparet de astris, quæ per diẽ non videntur, & tamen videbatur ista stella per diem, immo, maximè per diem, quia tunc Reges ambulabant. Secundo patet, quia si naturaliter fulgeret quousque desineret omnino, vel obscuraretur maiori luce, & tamen aliquando apparebat, & aliquando abscondebatur non superueniente maiori lumine, sed quasi ex causa volũtaria, sicut quando Magi introierũt in Ierusalem disparuit stella, & quando exierunt de vrbe, iterum apparuit, & direxit eos, vt patet infra in litera. In naturalibus autem non est sic, sed semper manẽt quamdiu possunt manere quousque omnino pereant. Tertio patet, quia ista stella postquam deduxit Magos in Bethlehem nunquam amplius visa est, & tamen si naturaliter fulgeret, non potuisset sic subito desinere fulgor eius, sed paulatim minueretur quousque omnino deficeret. Ipsa tamen subito defecit nunquam amplius visa, sicut subito esse inceperat. Ideo apparet, quòd non naturaliter conseruabatur in ea ille fulgor, scilicet ex causa voluntaria. Cum autem quæritur quare Magos non præcessit columna, sicut Iudæos, dicendum quòd Deus facit omnia ordinatè. ad Rom. 13.c. Est autem opus ordinatum, quando talis est res, quale est illud, propter quod est, scilicet, vt congruat illi fini. Quia quidquid supra illum finem est, superfluum est, & quidquid infra illum est, diminutum est. Debent ergo esse res secundum exigentiam, & proportionem ad suum finem. Populus autem Iudæorum fuit valde magnus, quia erant sexcenta millia peditum præter paruulos, & feminas, & populum promiscuum moltum nimis, qui de Ægypto cũ eis ascendebat. Exod. 12.c. Egebat ergo magno lumine ad illuminandum omnia castra. Ideo fuit magna columna lata in modum nubis, & longa in altum, ita vt omnia castra clarissimè lucerent. Reges autem Magi erant tres solum, & non habebant secum magnas copias famulorum. Ideo non fuit eis necessaria columna nubis, sed sufficiebat paruum corpus lucidum ad modum stellæ. Ideo vocabatur stella. Erat adhoc ratio potissima, quia Iudæi indigebãt magna columna potius pro nocte, quàm pro die: quia per diem etiam si esset corpus illud dirigens paruulum sicut stella, sufficiebat ad dirigendum, saltem vt videretur à paucis, qui præcederent. Cæteri autem sequerentur illos, etiam si nullam columnam, vel stellam viderent. Pro nocte autem, quia manebant in campo, egebant magno lumine, vt omnia castra illostrarentur. Magi autem solum egebant directione viarum per diem. Nam per noctem non ambulabãt, quia nulla eos ad hoc necessitas cogebat.

Responsio auctoris ad quæsitũ quõnis.

F Ideo sufficiebat, etiam si illud corpus dirigẽs eos esset paruum, sicut stella. Et ita vocatur stella, quia fuit ad modũ stellæ in quantitate, & figuræ, & colore.

Quomodo se habuerit illa stella dirigendo Magos? Quæstio XIII.

QVæritur, quomodo se habuerit ista stella dirigendo Magos? Aliqui dicunt, quòd se haberet omnino sicut columna ignis, & nubis, quæ præcedebat Iudæos. Et hoc videtur prima facie verum: quia sicut erat data ista ad dirigendum in via, ita etiam columna erat ad dirigendum, & sicut stella data est supernaturaliter, ita & columna. Dicendum tamen, quòd non dirigebant eodem modo. Modus enim directionis columnæ erat, quòd Iudæi mouebantur ad motum columnæ, & si inciperet moueri columna in aurora, & non cessaret vsque ad solis occasum,
G oportebat Iudæos tota die incessanter ambulare, & si cum incepisset moueri post vnam horam quiesceret, oportebat Israelitas illico quiescere. Idem si media nocte inciperet moueri, vel quocunque alio tempore. Et postquam quiesceret, si maneret per annum, vel duos menses, aut magno, vel paruo tempore, erant Iudæi præstolantes, quando Deus vellet columnam mouere. Exod. 4.c. & Numeri 9. capit. De modo autem mouendi castra, & figendi, quando columna incipiebat moueri, vel quiescere declaratum est Numeri. 2. Et ideo de Magis non erat sic, quia non mouebantur ipsi ad motum stellæ, sed magis stella ad motum eorum, & patet: quia quando ipsi inceperunt exire de Ierusalem stella iocœpit eos præcedere, & ante hoc non videbant eam, vt patet infra in litera. Et sic dicẽdum, quòd moueretur stella ad nutum Magorum, scilicet, quã-
H docunque ipsi volebant itinerare ipsa incipiebat moueri, & cum illi quiescere vellent, illa manebat: & sic Iudæi mouebantur ad motum columnæ, & Magi non mouebantur ad motum stellæ, sed stella ad motum Magorum. Ratio diuersitatis est. Primo, quia Magi non habebant pro nunc aliud officium nisi itinerare, quousque peruenirent ad locum Christi, ideo expediebat eis ambulare quandocunq; possent, saltem temporibus opportunis. Ideo conueniens erat, quòd stella moueretur ad voluntatem eorum. Qoia alias sæpe vellent ambulare, & si stella non moueretur expenderent tempus inaniter, & aliquando esset eis opus quiescere, siue propter fatigationẽ, siue propter opportunitatem locorum, & non possent, sed oporteret eos moueri ad motum stellæ. In Iudæis autem non erat sic: quia nõ erat intentio Dei, vt semper ambularent quamdiu pos-
I sent, sed quòd aliquando manerent longo tempore in aliquibus locis ex aliquibus causis, sicut in monte Sinai manserunt quasi per vnum annum: quia ibi lex data est, & fabricatum fuit sanctuarium Domini. Exo. 40. cap. Et sic in multis alijs locis propter similia volebat Deus, quod manerent. Si autem nubes moueretur ad motum Iudæorum non fierent ista, quæ Deus volebat in temporibus, & locis quibus ipse volebat, nisi qualibet vice Deus expresè Iudæis iuberet propter talia, vel talia manere in tali loco. Vt autem non oporteret ista Deum iubere, manebat nubes, quamdiu ipse volebat sine aliquo mandato expresso, quia motus, & quies nubis erat pro mandato. Secundo, quia Magi erant pauci viri, & concordes inter se, cum tenderent ad vnum finem, scilicet, ad inueniẽdum illum, quem adorare desiderabant: ideo concordabant faciliter de
K tempore itinerandi. Iudæi autem quia erant plurimi, & viri discordes: nam erant sexcenta millia, & amplius. Exo. 12.c. Et sic quidam vellẽt manere, alij ambulare. Vt ergo non fierent inter eos seditiones, Deus noluit, quòd moueretur oubes ad motum eorum, sed ipsi ad motum nubis. Tertio, quia Iudæi erant viri timidi, & increduli, & timerent moueri nisi Deus expresè iuberet eis itinerare, quia alias putarent, quòd euenirent eis aliqua mala. Sicut Exo. 33.c. dixit Deus Moysi, quod ipse non præcederet populum, sed Angelus eius præcederet. Et dixit Moyses, si non tu ipse præcedis, non educas nos de loco isto. Putabant enim, quod si Deus specialiter non præcederet eos, quod illico perirent. Et ob hoc nollent mouere castra de aliquo loco, quousque Deus specialiter iuberet. Et postquam inciperent

Stella mouebatur ad motum Magorũ.

ciperent pergere nollent in aliquo loco castra metari nisi A Deus iuberet. Et sic Deus iubebat illis stare, & ambulare, & vt non oporteret, quòd singulis vicibus Deus loqueretur Moysi, vel Prophetis, & quòd postea mandatum eius diuulgaretur per castra: quia erat magni laboris. Fuit igitur conuenientius, quòd Iudæi mouerentur ad motum nubis, & tunc non oportebat fieri singulis vicibus præceptum de stando, vel de mouendo castra: & maxime, quia adhuc magis constabat Israelitis, quòd mouebantur ex Dei mandato, quãdo mouebantur, & quiescebant ad motum, & quietem nubis, quam si per Prophetam eis diceretur. Quia in motu nubis erat signum manifestum, quod omnis populus videbat, & nemo poterat negare. Et sic dicitur Exod. 4. c. & Numeri. 3. c. quòd per mandatum Dei Israelitę mouebant castra, & per mandatum Dei figebant tentoria: & vocatur mandatum Dei motus ille, & quies B nubis. Magi autem nõ erant ita viri timidi, nec increduli, vt non auderent moueri, vel quiescere sine speciali mandato Dei, ideo conuenientius erat, quòd stella ad eorum nutum moueretur. Quarto, quia Iudæi mouebantur per desertum, in quo non erant humanæ habitationes, & ipsi nesciebant in quo loco expediebat eis manere longo tempore, & in quo paruo, quia nesciebant, quæ loca essent opportuna ad manendum, & quæ non: maximè quia in circuitu illius deserti habitabant aliquæ gentes, scilicet, Amalecitæ, Medianitæ, Arabes, Idumæi, Ammonitæ, & Moabitæ. Et si in quibusdam locis manerent Iudæi longo tempore superuenire possent hostes, & nocere eis, eos quasi incautos aggrediendo: sicut factum est, quando erant in Raphidim, & superuenerunt Amalecitæ, & percusserunt extrema castrorũ. Exod. 17. c. & Deuteronomij 26. c. Nõ C poterant autem Iudæi scire, quæ loca secura eis erant, & quę non: ideo non fuit conueniens, quod mouerentur ipsi ad nutum suum, sed Deus moueret eos, scilicet, faciendo nubem moueri, & quiescere: quando vellet. In Magis non fuit sic, quia ipsi procedebant per terram habitatam, in qua erant conuenientes mansiones, & ipsi poterant eligere sibi quas vellent ad manendum, & nõ oportebat, quòd stella designaret eis locum, in quo deberent manere. Ideo conuenientius ipsa mouebatur ad nutum eorum. Quinto, quia dato quòd Israelitæ inter se concordare possent, quando mouerent castra, non poterant tamen concordare, quando deberent ea figere. Nam oportebat fieri vnum de duobus, scilicet, quòd Iudæi manentes in vno loco ca- D strorum mitterent aliquos ad videndum vbi conuenienter post hoc possent locari castra, & quod non recederent de loco, quousque nuncij inquisito loco futuro pro castris redirent, vel cum Iudæi inciperent progredi, inuento aliquo loco, inciperent deliberare, an ibi manendum esset. Primus modus videtur melior: quia illum consueuerunt tenere homines bellatores, vel magna castra quando mouentur per loca ignota. Non poterat tamen stare, quia Iudæi nunquam ambulauerant per desertum illum, & nemo sciret ire ad quærendum locum castrorum nisi nubes præcederet eum, & tamen nubes manebat semper in castris. Ideo non poterant ire aliqui ad inquirendum loca. Secundo, quia dato, quòd scirent progredi per desertum, sicut exploratores sciuerunt discurrere per terram Chanaan. Numeri. 13. c. Nescirent tamen, quo irent ad quærendum locum castrorum, quia nesciebant, an nubes contra illam partem vellet eos mouere. Nam dato, quòd mo- E ueretur nubes quando ipsi vellent, non moueretur quò ipsi vellent. Quia tunc ad nihil proficeret eis. Sicut etiam erat in Magis: quia licèt moueretur quo ipsi volebant, nõ tamen per viam quam ipsi vellent, cùm ipsa dirigeret eos: quia ipsi nullam viam sciebant, cùm terminum nescirent. Non poterant ergo mittere Iudæi aliquos ad quęrendum loca castrorum. Aliud non potest stare, scilicet, quòd postquam Iudęi incœperunt moueri occurrente eis aliquo loco, qui videretur esse conueniens pro castris locandis inciperent super hoc deliberare. Nam hoc non posset esse: quia cum esset innumerabilis multitudo in castris, scilicet, plus quam sexcenta millia peditum præter paruulos, & feminas, & vulgus promiscuum Ægyptiorum, & haberent pecora multa, & totam substantiam suam secum afferrent, esset longa series procedentium fortè plus quam

A per duas leucas, & ita non possent congregari ad deliberandum: maxime, quia principes, ad quos pertinebat diffinire non poterant ire simul, sed singuli in locis suis secundum ordinem tribuum suarum, qui ordo ponitur Numeri 2. c. Multæ quoque aliæ difficultates ad hoc sequerentur, ideo non fuit aliquis modus conueniens, quo Iudæi procederent per desertum, nisi quòd mouerentur ad motum nubis. Secus autem de Magis, quia ipsi procedebant per terram habitatam, & erant pauci, & sic non erat difficultas aliqua in quærendo loca ad manendum. Ideo conuenientius fuit in eis, quòd moueretur stella ad nutum eorum, & Iudæis è contrario, scilicet, quòd mouerentur ipsi ad motum nubis.

Quid fuerit de stella, quando Magi manebant in hospitijs? B
Quæstio XIV.

QVæritur circa istam stellam, quomodo se habuerit quando Magi manebant in diuersorijs, an appareret, vel occultaretur? Aliqui dicunt, quòd occultaretur: quia ceteri non erant digni videre illam stellam. Et tamen si maneret super locum, in quo ipsi manebant, omnibus constaret istud miraculum. Dicendum videtur, quòd stella ista manebat super locum, in quo Magi manebant. Primo, quia ita erat de columna, quæ dirigebat Iudæos. Nam ipsa manebat semper pendens super castra ipsorum, & quousque ipsa inciperet moueri semper apparebat stans omnibus Iudæis. Exod. 13. & 14. & 33. cap & Numeri. 9. & 12. ca. Ita ergo esset de ista stella, quia ad idem officium erat. Nec apparet hic ratio diuersitatis C inter columnam & stellam, sicut erat in eis, quæ dicebantur præcedenti quæstione. Secundo patet, quia quandò stella subtraxit se, & occultauit in Ierusalem, admirati sunt Magi, & ob hoc incœperunt quærere de Christo. Et postea quando in exitu de Ierusalem rursus apparuit eis, gauisi sunt valde, vt patet infra in litera. Si tamen in singulis locis manentibus Magis consueuisset stella occultari, & non apparere quousque rursus inciperent progredi, non admirati fuissent nunc, nec gauisi valde. Ergo fuit hic aliquid nouum, & consequenter in alijs locis ista stella non disparebat, sed manebat super loco, in quo erant Magi. Tertio, quia cum disparuerit stella Magis ad introitum Ierusalem, putauerunt ibi esse Christum natum, & quæ- D sierunt de eo. Si autem in singulis locis, in quibus manerent dispareret, quousque rursus inciperent progredi, in quolibet loco quærerent de natiuitate Christi, saltem postquam essent in Iudæa, vel in nullo. Et tamen in Ierusalem quæsierunt, vbi constat, quod disparuerit stella: & in alijs non quærebant. Ergo in omnibus locis stella manebat semper apparens manentibus Magis, nisi in Ierusalem, & ob hoc ibi quęsierunt, & non alibi. Dicendum ergo, quòd stella ista postquam semel incœpit apparere Magis, nunquàm occultata est: sed in quemcunque locum intrassent, & manerent ibi aliquantulum, stella quoque manebat super ipsum locum, vel domum, vbi ipsi manerent: & quando ipsi vellent discedere, ipsa quoque præcedebat dirigẽs in via. Cum autem obijcitur, quod non erant digni ceteri videre istam stellam, dicendum, quod ista stella apparuit ad manifestationem natiuitatis Christi, ideo non erat conueniens, quod stella se occultaret, vt nemo pręter Ma- E gos sciret istam natiuitatem: sed potius erat conueniens, quod stella à multis videretur, & multi cognoscerent natiuitatem Christi: quia istud redundabat in gloriam eius. Et hoc modo nullus est indignus videre talia miracula: cum ipsa fiant immediatè magis propter gloriam Dei, quàm propter nostram vtilitatem: licèt ibi vtrunque concurrat. Simile erat in columna nubis Iudæorum: quia toto tempore quadraginta annorum, quibus Iudæi manserunt in deserto, columna nunquam disparuit, sed semper pendebat super castra, vel præcedebat ipsa castra. Et licet venirent Gentiles in castra Iudæorum, non disparebat illa columna, sed omnibus nota erat. Et per hoc Deus magis laudabatur. Nam per omnes Gentes diuulgatum erat quomodo Deus præcederet Iudæos in columna nubis, & ignis. Numeri 14. cap. Sicut ergo illa apparebat ad ostensionem cuiusdam dignitatis Iudæorum, quibus nouiter

uiter

uiter erat data lex Moysis: ita decuit istam stellam semper F apparere, quàmdiu officium suum exercendum erat ad ostensionem dignitatis noui testamenti: quod per illum incipere debebat, quem hæc stella demonstrabat.

Ista stella à quo mouebatur? Quæstio XV.

QVæritur de ista stella, à quo mouebatur, vel quomodo? Quidam dicunt, quòd Spiritus Sanctus, qui in specie columbæ descendit super Christum baptizatum, ipse in specie stellæ præcessit Magos. Sed non stat, quia non poterat Spiritus Sanctus præcedere Magos, vel facere aliquam aliam operationem solus circa nos: sed necesse erat omnes tres personas concurrere: quia operationes earum sunt indiuisæ: vt declaratum fuit præcedenti capitulo in quadam quæstione. Item, nec poterant omnes tres personæ assumendo corpus stellæ præcedere Ma- G gos: quia Deus nō potest facere aliquid, quòd sit cum successione: quia sicut totum esse Dei est simul per conditionem æternitatis: ita necesse est operationem suam totam esse simul, ita quòd pars non præcedat partem. Et hoc esse in instanti: vt declaratum est. 2. Paralip. 21. c. & tangetur Luc. 3. cap. scilicet, an Spiritus Sanctus in specie columbæ potuerit super Christum apparere. Item dato, quòd Deo ista facere non repugnaret, non faceret illa: quia Deus nō facit aliquid per se, nisi quod per alios non potest fieri: quia alias Deus per se calefaceret, & combureret, & perduceret omnes effectus naturales non operantibus naturalibus causis: & hoc est falsum, & incōueniens: quia tunc fieret miraculum sine necessitate: etiam superflue ponerentur causæ naturales, cum non deberent habere operationem, sed Deus illam haberet. Habet tamen Deus An- H gelos, tanquam ministros suos, & alia naturalia agentia obedientia voluntati suæ, per quæ poterat ista res fieri. Ergo non est conueniens, quòd dicamus Deum per seipsum fuisse ista operatum. Alij dicunt, quòd Angelus, qui apparuit pastoribus in figura humana ad denunciandum Christi natiuitatem: ipse præcessit Magos nunc in figura stellæ. Non est autem cogitandum, quòd Angelus præcesserit in figura stellæ, id est, transformauerit se in stellam, quæ præcedebat Magos: quia Angelus est spiritualis naturæ, & non potest transformari in corpus, quia non corpora non possunt mutari in corpus. Dicit S. Thom. 3. parte. su. q. 36. articulo 7. quòd ista stella moueretur per diuinam voluntatem: & esset de nouo creata non in cælo, sed in aere. Non est tamen intelligendum, quòd moueretur per diuinam voluntatem, id est, quòd non haberet I aliud principium motus, quia istud non sufficiebat ad motum eius, sed oportebat dari formam, à qua moueretur tanquam à principio intrinseco, vel aliud exterius agens, & impellens. Pro quo considerandum, quòd ista stella nō poterat moueri nisi vel à se ipsa, vel à Deo, vel ab aliquo Angelo. A Deo autem non poterat moueri: vt supra dictum est. Deus enim nullam rem mouet saltem successiuè in ratione causæ efficientis: sed bene in ratione causæ finalis, scilicet, vt amatum, & desideratum. Si autem dicas, quòd per diuinam voluntatem non existente alia re moueretur ista stella, non stat: quòd, aut moueretur tanquam obediens diuinæ voluntati: aut tanquàm realiter mota ab ipsa voluntate efficiente motum eius: non primo modo, quia non potest diuinæ voluntati obedire, nisi quod intelligens est, sicut Angelus, vel homo. Stella autem ista erat K corpus purè materiale nihil intelligens: ideo non poterat obedire Deo. Accipiendo autem large obedire, non prout est intelligere præceptum, sed exequi illud: dicuntur etiā res irrationabiles, vel etiam inanimatæ Deo obedire: quia faciunt id quod Deus vult per illas fieri: licet non intelligant quid faciant, nec sciant, an Deo obediant. Adhuc non posset stella illa obedire diuinæ voluntati: quia res illo modo obedientes habent in se principium sui motus, per quod sufficienter facere possunt id, quod Deus vult eas agere. Non erat autem sic de illa stella, vt immediate dicetur: Ergo non poterat obedire diuinæ voluntati. Si accipiatur obedire diuinæ voluntati, id est, quia ipsa diuina voluntas realiter, & effectiuè moueret illam F stellam: & illa passiuè obediret illi motui: sicut dicimus omnes res respectu Dei esse in potentia obedientiali. Adhuc non stat, quia istud verum, quantum ad productiones rerum, quæ possunt fieri in instanti. Nam quantum ad hoc de qualibet re potest Deus facere quid voluerit per subitam productionem. Et ita fuit de creatione, quam in instanti dicimus fieri. Et hoc proprie fit per voluntatem diuinam: sic dicit Propheta. Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Secus autem hic: quia processio stellæ non poterat fieri nisi per verum motum localem in successione. Ideo licet Deus posset formare istam stellam per solam voluntatem, non poterat mouere eam localiter per solam voluntatem. Non quidem ex defectu potentiæ Dei, sed quia repugnat perfectioni suæ, & naturæ, quæ est agere cum motu, & successione. Non potest etiam dici, quòd illa stella à seipsa mota fuerit, quia ad hoc quòd aliquid moueatur à seipso, G oportet, quòd sit ens perfectum, & moueatur per suam formam, quæ sit sibi principium sui motus: ista autem stella erat ens imperfectum, quia pertinebat ad entia meteorica: ideo non habebat formam specificam, secundum quam competeret ei aliquis motus. Et dato, quod secundum formam elementi, vel illius speciei, in qua esset, competeret sibi aliquis motus: non tamen iste motus, quem habebat: quia motus rectus est motus quasi voluntarius, ideo si sit ab intrinseco non potest esse nisi animalis: stella autem illa non erat animal: ergo non mouebatur à se ipsa, sed ab aliquo ente rationali. Dicendum autem, quòd non poterat moueri nisi ab Angelo. Angelo autem competit sic mouere, & specialiter illam stellam. Primo, quia Angeli sunt ministri salutis nostræ, ad Hebr. 1. c. scilicet. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi pro- H pter eos, qui hæreditatem capient salutis. Hic autem procurabatur salus nostra, scilicet, quia vocabantur Gentiles ad fidem manifestando eis Christum natum, ideo ad Angelos pertinebat ista manifestatio. Secundo, quia per Angelos factæ sunt aliæ manifestationes natiuitatis Christi. Nam Angelus apparuit pastoribus. Luc. 2. capit. sed per stellam Magis Christus manifestabatur, ideo ad Angelum pertinebat mouere illam stellam. Tertio, quia sic fuit de columna nubis, & ignis, quæ præcedebat Iudæos. Nam ab Angelo mouebatur. Exod. 14. cap. scilicet: Tollensque se Angelus Domini, qui præcedebat castra Israel abijt post eos, & cum eo columna nubis, scilicet, Angelus mouebat columnam, & cum moueret eam præcedendo castra conuertit se cum columna ad posteriorem partem castrorum, quando Ægyptij voluerunt appropinquare I Iudæis. Exod. 13. dicitur. Dominus præcedebat ad ostendendam viam in columnam nubis. Dominus erat in columna illa, & mouebat eam, & accipitur Dominus pro Angelo, sicut immediate dicitur. Exod. 14. capit. scilicet. Quod Angelus præcedebat castra in columna, & tamen modus loquendi scripturæ, maxime in veteri testamento est ponere Deum, vel Dominum pro Angelo. Quare tamen in quibusdam locis Angeli vocentur Deus, & in quibusdam Angeli, quod non fit sine causa, declaratum est Exo. 10. cap. Et hoc modo stat conuenienter quasi voluntarie, eo quòd principium mouens erat ens rationale, scilicet, Angelus.

Responsio auctoris.

Stella Magorū mouebatur ab Angelo.

Quid factum sit de illa stella, postquam perduxit Magos in Bethlehem? Quæst. XVI.

K QVæritur, quid factum sit de ista stella, postquam adduxit Magos in Bethlehem? Nam postea nunquam visa est, nec reduxit Magos in terram suam, vt infra dicetur. Dicunt quidam, quod cum ceteris cœpit postea lucere in firmamento. Dicendum tamen, quod non stat, quia illa stella erat de natura elemētorum, scilicet, corpus de vaporibus, vt supra declaratum est, & sic erat corruptibile, & tamen cæli, & astra sunt incorruptibilia, ideo non poterat ibi manere, quia corrumperetur, nisi dicas, quod Deus miraculose illam stellam conseruaret. Et illud est inconueniens, scilicet, ponere miraculum sine necessitate. Secundo, quia non conueniebat illam stellam poni inter ceteras, etiam si esset de natura in-

A incorruptibili: quia in operibus Dei nihil est superfluum, & nihil diminutum: quia aliàs essent entia inordinata, & tamen entia non volunt malè ordinari. 12. lib. Metaphys. Stella enim ista, aut erat necessaria ad aliquem influxum in vniuerso, vel non. Si non erat necessaria, superfluè poneretur in cælo. Si autem erat necessaria: ergo ante hoc deficiebat, & non fieret influxus completus ad generationem, & corruptionem rerum naturalium, cum illa nõ existeret: quia per motum astrorum generantur, & corrumpuntur omnia naturalia, primò de generatione, & corruptione. Ergo non posita fuit in cælo.

Responsio auctoris. Dicendum ergo secũdum veritatem, & communem positionem, quod peracto officio suo rediit in præiacentem materiam. Nã ipsa stella non fuit ad aliud nisi vt Magos conduceret in Bethlehem: hoc ergo facto non fuit conueniens eam manere: quia ad nihil erat vtilis, sed rediit in materiam illam **B** vaporalem. Hoc autem erat facile, & sine miraculo. Nam ad hoc, quod illa stella esset, & moueretur, oportebat poni miraculum, & tamen ad hoc, quod esse desineret sufficiebat solùm, quod Deus illam conseruare miraculosè desineret, etiam si cõseruaret naturaliter. Nam stella ista erat corpus imperfectum: & conseruabatur ille fulgor in ea in actu supernaturaliter: ideo illico, vt Deus cessaret illum fulgorem conseruare, periret stella: & naturaliter rediret in ea, quæ prius erat. Hoc autem est, cùm esset ens imperfectum sicut nubes, & glacies, & gelu, & pruina, quæ per seipsa faciliter soluuntur: quia non sunt mixta determinata ad aliquam speciem. Nam inter omnia meteorica nullum est in aliqua specie nisi pluuia: cætera autem sunt in illa specie, cuius sunt materiæ: sicut glacies, nix, & gelu in specie aquæ: & sic de aliis. Sic erat de ista **C** stella, quæ erat corpus de vaporibus compositum. Si autem fuisset ista stella ens perfectum, non desineret esse per se: sed ad hoc, quod subitò esse desineret, necessariũ erat miraculũ: sicut anima supernaturaliter producitur, & tamen non potest desinere esse sine miraculo. Considerandum, quod in ista stella erant duo, scilicet, fulgor, & soliditas. Nam erat corpus valde lucidum, cum etiam in die non offuscaretur a sole: erat etiam solidum, quia non posset esse tantus fulgor in re diaphana. Fulgor erat purè supernaturaliter, quia in nulla materia corruptibili poterat esse tantus fulgor, quod in meridie non vinceretur a sole. Soliditas, licet fuisset causata supernaturaliter, cum tota ipsa stella a Deo facta fuisset: erat tamen soliditas quædam qualitas, quæ naturaliter poterat causari in ipsa materia: licet fulgor ille non potuisset ibi causari nisi Deo **D** agente. Ideo dicendum, quod mox, vt Deus desineret conseruare illam stellam supernaturaliter, cessaret fulgor eius, & tamen non propter hoc cessaret soliditas saltem immediatè: licet pauco tempore posset sic manere illud corpus, cùm non haberet aliquam formam specificam, quæ determinaret sibi illum gradum soliditatis. Ad hoc tamen, quod subitò desineret apparere illa stella, non solùm requirebatur, vt cessaret fulgor: sed etiam, vt cessaret soliditas corporis: quia aliàs videri posset in meridie, sicut videntur nubes propter densitatem, siue sint albę, siue obscuræ. Ideo cum subitò ista stella apparere desierit, oporteret, quod fieret ibi aliqua operatio diuina. Qualis tamen ista esset, siue desinendo esse, siue per ocultationem dicetur infra in quadam quæstione, scilicet, de stella quãdo se occultauit ad introitum Ierusalem. De columna nu**E**bus idem fuit, quæ per quadraginta annos Hebræos direxerat, & peruenerunt ad Iordanem, vbi iam non erat necessaria columna, desiit esse, & nunquam vltra visa est. Nam etiam illa supernaturaliter conseruabatur: quia corpus de vaporibus nõn posset multis diebus manere sine alteratione, & augmentatione, vel diminutione, & raretactione quadam, vel condensatione: cùm non habeat aliquam formam specificam, quæ determinet sibi illos gradus qualitatis. Idem fuit de columba, in qua Spiritus Sanctus dicitur descendisse super Christum in Iordane, quia ista erat corpus densum de vaporibus siccis, & puris, licet quidam aliter putent, de quo magis dicetur Luc. 3. cap.

An conuenienter Christi natiuitas per stellam Magis nunciata sit. Quæst. VII.

QVæritur, an conueniens fuerit, quòd Magis notificaretur Christi natiuitas per stellam. Quidam dicunt, quòd non: quia Deus non debuit dare alicui occasionem errandi, & tamen per apparitionem stellæ in Christi natiuitate fouebatur ille error quorundam, qui putabant astra dominari natiuitatibus hominum. Ergo non debuit apparere. Et patet hoc ex verbis Magorum dicentium: Vidimus stellam eius, id est, quæ ad eum pertinet. Item si nulli homini per hoc erat danda occasio errandi per apparitionem huius stellæ: minus danda erat istis Magis, qui erant Gentiles. Nam Gentiles putabant **B** astra cæli præesse hominibus, & imponere illis necessitatẽ infortuniorum, secundùm figuram cæli, quæ in ascẽdente natiuitatis fuerat: & ob hoc timebant astra, & colebãt ea. Quod etiam faciebant Iudæi imitari Gentiles. 4. Reg. 23. c. Hoc autem Deus valde intendebat auferre de mentibus hominum Ierem. 10. c. f. Iuxta vias Gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quoniam leges populorum vanæ sunt, id est, Gentes putantes astra nocere hominibus, vel bene facere, & ob hoc iubentes ea coli in legibus suis vana dicunt. Notificando autem nunc Christi natiuitatem per astrum, erat innuere, quòd astra haberent aliquam virtutem ad natiuitates hominum, Ideo nõ fuit conueniens. Item, quia notificando natiuitatem per stellã, putaretur, quòd ista natiuitas erat naturalis secundùm cursum astrorum, & sic putaretur de omnibus factis **C** Christi, quòd purè naturaliter fierent ex quadam speciali virtute naturali, & occulta: quod valde derogat fidei, quia per hoc diceretur Christum non fuisse Deum, sicut dixit Porphyrius, & Sacerdotes, idolorum tempore Aug. asserebant Christum non fuisse Deum, sed hominem sapientissimum: qui per quædam secreta, & artes fecisset omnia miracula, vt ait August. 1. lib. de concordia Euangelistarum. Item ad significandum Christi natiuitatem debuit dari certum signum, quòd determinatè hoc significaret, stella autem apparens, etiam si apparuisset iuxta terram, & apud Magos, non magis ostendebat Christum natum quàm aliam rem, cùm talis stella non esset signum determinatum ad aliquid specialiter innuendum, Ideo debuit dari aliud signum Magis, per quod intelligerent determinatè Christum natum. Dicendum, quòd **D** manifestatio Christi natiuitatis per stellam fuit conueniens: quia Deus aliàs non sic se manifestasset, quia omnia opera Dei perfecta sunt. Deuteronomij 32. c. Hoc autem patet, quia si quis conetur syllogisticè aliquid manifestare, manifestat per ea, quæ sunt magis nota illi: & sic generaliter quæcunque manifestatio fieri debeat, fit per signa familiaria eis, quibus res manifestatur. Certum est autem, quod iustis est familiare, & consuetum edoceri à Spiritu Sancto quodam interiori instinctu absque signorum exteriorum ostensione. Et hoc aliquando fit per Spiritum prophetiæ, per quem habetur veritas certissima de occultis, aliquando autem per solum instinctum, qui non est Spiritus prophetiæ, immutat tamen hominum ad tenendum aliquam certam viam de re, in qua homo dubitabat, vel cogitabat. Alij verò corporalibus rebus dediti **E** per solas res sensibiles ad intelligibilia, & spiritualia deducuntur. Iudæi autem erant consueti diuina responsa per Angelos accipere, per quos etiam legem à principio acceperat, vt patet. Act. 7. c. f. Accepistis legem in dispositione Angelorum. Gẽtiles vero, & maxime Astrologi consueti sunt stellarum cursus inspicere. Ideo Iudæis viris iustis, s. Simeoni, & Annę Filiæ Phanuelis manifestata est Christi natiuitas per interiorem instinctum Spiritus Sancti. Luc. 2. c. scilicet. Responsum accepit Simeon à Spiritu Sancto non visurum se mortem: nisi prius videret Christum Domini. Pastoribus autem tanquam magis deditis rebus corporalib. manifestata est Christi natiuitas per visibiles apparitiones. Et quia ista natiuitas nõ erat purè terrena, sed magis cælestis, nõ fuit pastoribus p Prophetas annunciata, sed per Angelos, qui cælestes sunt. Ipsis quoq; Magis per cæleste signum, scilicet, stellam notificata est. Vt enim

a t August. in sermone quodam Epiphaniæ. Cęlos Angeli habitant, & syderaornant. Vtrique cęli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter autem pastoribus, tanquam Iudæis, apud quos frequenter fiebant apparitiones Angelorum, reuelata est ista natiuitas per Angelos. Regibus autē Magis tanquam assuetis in consideratione cælestium corporum, manifestata est per signum stellę. Sic.n.ait Chrysost. super Matthæum, quod per consueta voluit Deus eos vocare, eis condescendens. Alia ratio est secundum Gregorium, s. quod Iudæis tanquam ratione vtentibus rationale animal, id est, Angelus prędicare debuit: Gentiles verò quia ratione vti nesciebant ad cognoscendum Dominum non per vocem; sed per signa perducuntur: & sicut Dominum iam loquentem annunciauerunt muta elementa Gentibus prædicatores: ita eum needum loquentem prędicauerunt. Alia ratio est secundum August. in quodam sermone, scilicet: Abrahæ innumerabilis soerat promissa successio; non carnis semine, sed fidei fæcunditate generanda: ideo stellarum multitudini est comparata, vt cęlestis progenies speraretur. Eo ideo Gentiles in fœderibus designati ortu noui fœderis excitantur, vt perueniant ad Christum, per quem efficiuntur semen Abrahæ. Potest aliter doceri ista comparatio, scilicet, quod Deus dixerat Abrahæ semen suum futurum sicut stellas cæli. Gen. 15. Christus autem erat semen Abrahę, in quo erant benedicendæ omnes Gentes. Genes. 12. & ad Galat. 4. Ideo natiuitas Christi conuenienter per stellam designata est. Dicendum autem, quod omnes istæ sunt causæ per applicationem, & inuestigatæ: vera autem causa literalis fuit: quia Magi deducendi erant ad Christum adorandum: & non poterat hoc fieri nisi per aliquod signum, quod præcederet eos ostendendo viam. Ideo necesse erat, quod stella, vel columna nubis, vel aliquid simile præcederet eos semper ad ostendendum viam, sicut fuit de columna nubis, & ignis, quæ præcedebat Iudæos. Sed dicetur, quare non fuit manifestata illis Magis Christi natiuitas per interiorem inspirationem, aut reuelationem aliquam: sicut fuit ostensa Simeoni, & Annæ. Luc. 2. c. Quidam dicunt, quod fuit, quia erant Gentiles, & non erant assueti recipere reuelationes a Deo. Dicendum, quod non stat: quia Abimelech Rex Philisthinorum Gentilis erat, & tamen Deus locutus est ei per noctem. Gen. 20. c. Pharao quoque rex Aegypti erat Gentilis, & Deus reuelauit ei famem, & fertilitatem. Gen. 41. c. Ipsi etiam Nabuchodonosor reuelatus est status futurorum regnorum. Dan. 2. c. Erant quoque Prophetę de Gentilibus, quibus Deus apparebat, sicut Balaā, qui fuit Propheta magnus, Gentilis tamē. Num. 22. & 24. c. Fuerunt quoq; multæ Sybillæ, quibus Deus multa prophetice reuelauit, de quibus recitat quædam August. 18. de ciuitate Dei: & plurima Lactantius in lib. de diuinis institutionibus: qui vulgariter dicitur natiua Deorum. Dicendum ergo, quòd non fuit propter hoc. Nam necesse erat, quod Magis non solum stella appareret: sed etiam aliqua alia reuelatio præcessit erat: vt declarabitur infra in quadam quæstione. Duobus enim Magi indigebant, vt ad Christum adorandum in Bethlehem venirent. Prima erat quædam certificatio de eius natiuitate, & quis ipse futurus esset: ad hoc quod Magi putarent dignū esse adorare eum, & ad hoc mouerentur. Secundum erat, vt scirent locum, in quo natus erat, & viam qua illuc iretur. Ad primum non solum nō sufficiebat stella, quod cum sit signū irrationale, nō potest determinate significare ad quid sit, ideo oportebat, quod ad hoc præcederet aliqua reuelatio, vt infra dicetur. Ad secundum proficiebat stella, scilicet, quia ipsa poterat conuenienter dirigere eos in via, & perducere vsque ad locum, in quo Christus manebat. In Simeone autem non fuit necessarium nisi primum, quoniam ipse erat in Ierusalem, vbi Christus præsentandus erat in templo, & acceperat responsum a Spiritu Sancto multo tempore ante hoc, quod non moreretur, quousque videret Christum Domini, id est Messiam. Et illa die, qua Christus in templo præsentandus fuit, præmonuit eū Spiritus Sanctus ire illuc, quia ibi videret Messiam, scilicet: Et venit in spiritu in tēplum. Luc. 2. c. Id est, Spiritus Sanctus mouit eum ad veniendum tunc in templum. Et sic fuit sibi ostensus Christus. Huic sufficiebat interior im-

F mutatio, quæ etiam fuit in Magis. Et non requirebatur aliquod directiuum in via, quoniam ipse erat in Ierusalem, vbi Christus præsentandus erat. Secus fuit de Magis, qui erant in terra longinqua; & sine directiuo venire nescirent. Sed dicetur, quare non fuit reuelatus Magis locus natiuitatis, & sic venirent sine aliquo directiuo, sicut pastoribus Angelus reuelauit locum. Luc. 2. c. scilicet: Natus est Saluator mundi in Bethlehem Iudæ, ciuitate Dauid. Et si sic reuelaretur Magis, non erat necessaria stella. Dicendum verum esse, quòd Magis non fuerit reuelatus locus natiuitatis Christi: quia aliàs cum essent in Ierusalem, non quærerent de hoc, maximè quia Herodes responso accepto à sapientibus, quod nasceretur Messias in Bethlehem, illuc Magos misit, & ipsi illuc ibant, etiam nondū videntes stellam, vt patet infra in litera. Et tamen etiamsi
G reuelatus fuisset locus natiuitatis Christi in regione sua, nescirent ire in Bethlehem: quia terra sua distabat à terra Iudææ, & non poterant scire existentes in terra sua, in qua parte terrarum esset Bethlehem: quia non erat ciuitas famosa; sed paruula quasi castrum, ideo oportebat, quod daretur eis stella dirigens; vt scirent, vbi erat locus ille, ad quem ibant, & non paterentur maximos errores viarum: quia alias fortè difficultas viarum distraheret eos ab ista via, & peregrinatione. De pastoribus non fuit sic, quia ipsi erant iuxta Bethlehem, vbi Christus natus fuit. Nam in hora natiuitatis Christi reuelatum fuit eis hoc, & immediatè iuerunt in Bethlehem, dicentes: Transeamus vsque in Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est. Luc. 2. cap. Non egebat ergo isti directiuo; quia non distabant à Bethlehem, nisi per medi-
I am quasi leucam, vt hodie ostenditur locus, in quo ipsi pascebant greges. Ad primum dicendum, quod nullus error per hoc fouetur. Nam si stella, quæ apparuit in Christi natiuitate fuisset de stellis celi, & moueretur ad modum ipsarum, & significasset Christi natiuitatem, daretur locus errori: & tamen illa stella non fuit de cælestibus, nec in cælo, sed iuxta terram ad modum viatoris procedens: & non erat ad significandum tanquam habens potestatem efficienter super Christum natum, sicut dicitur de stellis manentibus in cælo, quæ influunt super omnia naturalia, & ob hoc putantur præesse omnibus nascentibus: sed ipsa stella magis erat ad seruiendum, cum præcederet Magos ad ostendendum locum, in quo puer natus erat. Ideo nullus error ex hoc fouebatur. Sic enim ait Augustinus in libro contra Faustum, scilicet.
H Nulli Astrologi ita constituerunt hominum nascentium fata sub stellis, vt aliquam stellarum homine aliquo nato circuitus sui ordinem reliquisse, & ad eum qui natus est, perrexisse assererent, sicut accidit circa stellam, quæ demonstrauit natiuitatem Christi. Et ideo per hoc non confirmatur error eorum, qui sortes nascentium hominum astrorum ordini colligari arbitrantur. Non autem credunt astrorum ordinem ad hominis natiuitatem posse mutari. Sic etiam dicit Chrysostomus, quod non est opus astronomiæ à stellis scire eos, qui nascuntur, sed ab hora natiuitatis futura prædicere. Magi autem tempus natiuitatis non cognouerunt, vt hinc sumentes initium à stellarum motu futura cognoscerent, sed potius cognito, quod Christus natus erat, cognouerunt illam esse stellam suam. Vel dato, quod cognouerunt tempus natiuita-
K tis per stellam, non fuit hoc, quasi stella illa naturaliter hoc significaret, & ipsi per viam astronomiæ illud cognoscerent; sed solum, quia de ista stella aliquando apparitura per Prophetam reuelatum fuerat. De quo infra dicitur. Ad secundum dicendum, quod nec Gentilibus, nec aliquibus hominibus dabatur per hoc causa errandi, & colendi astra, cum ista stella non dominaretur, sed seruiret, sicut quædam creatura rationalis, vt dictum est. Ad tertium dicendum, quod non poterat per hoc putari natiuitatem Christi accidisse naturaliter, nec opera sua, quæ postea fecit, sed potius ex hoc erat testimonium certissimum, quod Christus erat Deus: quia astra illi seruiebant contra totius naturæ ordinem: veniente aliquo astro ad ostendendum locum natiuitatis eius. Si autem circa Christi natiuitatem accidisset aliqua coniunctio mirabilis planetarum, in locis insignibus cæli, & per

hanc

Cur Magis nō fuit reuelatus locus absque stella.

Responsio ad primā rōnem primæ opin.

Ad secundā rōnem.

Ad tertiā rationem.

hanc iſti Magi potuiſſent cognoſcere Chriſti natiuitatem naturaliter, putaretur tunc rationabiliter, quod ea, quæ Chriſtus fecerat, eueniſſent naturaliter. Iſtud autem non fuit, cùm ſtella oſtendens Chriſti natiuitatem non fuerit in cęlo, ſed iuxta terram, per qualem nihil indicant Aſtrologi, immo nunquam talem Aſtrologi viderunt: quia ſolum apparuit in Chriſti natiuitate ad cōducendum Magos in Bethlehem. Ideò non erat hoc occaſio cogitandi contra Chriſtum, quod facta ſua naturaliter euenirent, ſed potius erat argumentum firmum ſuæ Deitatis. Ad quartum dicendum, quod ſtella fuit conueniens ſignum: quia ipſa ſola non fuit, ſed cum ea fuit aliqua reuelatio vel tunc, vel prius, ſicut infra dicetur. Et per vtrumque ſimul ſufficienter, & determinatè Chriſti natiuitas, & natiuitatis locus oſtendebatur.

Quomodo Magi dixerint, vidimus ſtellam eius in Oriente? Quaſt. XVIII.

QVæritur de iſtis Magis, quomodo dixerint: ſtellam eius vidimus in oriente? Conſiderandum circa iſtos Magos, quod ſicut ſupra tetigimus in quadã quęſtione, non conſtat de his per Matthæum, quot fuerint, nec cuius dignitatis, ſcilicet, an Reges, vel nõ, & tamẽ nos aſſerimus eos fuiſſe tres Reges, & ita cõmuniter tenetur, quod ex hiſtorijs illius temporis cognitum eſt, & ſic aſſerunt Sancti. Nam tres eos fuiſſe aſſerit Leo Papa in ſermone Epiphanię. ſ. Tribus Magis in regione orientis ſtella nouæ claritatis apparuit: quæ illuſtrior ceteris ſyderibus in ſe intuentiũ oculos, animoſque converteret. Quod autem eſſent Reges tenetur conuenienter ex eo quod ha-
C betur Iſa. 60. cap. ſcilicet, Gentes ambulabunt in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui. Et legitur hoc ipſa die Epiphanię, tanquam de Chriſti adoratione intelligatur. Sic etiam dicitur Pſalm. 71. ſcilicet. Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent. Et intelligunt hoc de Chriſto adorato ab iſtis Magis offerentibus munera. Cum autem quæritur, quomodo dixerunt, quod viderant ſtellam eius, intelligunt quidam, id eſt, ſtellam cõuenientem natiuitati eius. Nam quidam credunt ſingulis hominibus natis, ſingulas ſtellas conuenire, & quod illa, quæ apparuit in natiuitate Chriſti, fuit ſtella, quę conueniebat ei, ideo vocata eſt ſtella eius. Sed non ſtat, quia non eſt verum, quod ſingulis hominibus competant ſingula aſtra, ſed ſuper quemlibet ho-
D minem in quantum habet corpus naturale, & ſuper omnia elementata dominantur omnia aſtra ſecundùm leges inditas eis à creatore, licèt variè ſuper homines iuxta temporum, & locorũ natiuitates. Nam, & ipſi Aſtrologi, qui purè ſequuntur viam naturæ, & attribuunt aliquam poteſtatem aſtris ſuper homines, non tribuunt ſingulis hominibus ſingula aſtra, ſed pro ſingulo homine iudicant per omnia aſtra ſecundum diuerſam figuram cęli, & habitudinem planetarum, quæ eſt in aſcendente natiuitatis cuiuslibet hominis. Secũdò patet, quia dato, quod pro quolibet homine eſſet vnum aſtrum, per illud tamen, id eſt, per apparentiam illius non poſſet iudicari de natiuitate illius, vel morte: cùm omnia aſtra à principio ſemper fuerint, & non naſcantur aliqua aſtra de nouo, niſi fortè ſequamur ridiculam Poetarum fictionem, ſcilicet, conuerti
E homines in aſtra. Sic introduxit Ouidius Parrhaſim, & Archadem raptos per inania, & conuerſos in aſtra, ſcilicet. in duas vrſas iuxta polum arcticum, & Iunonem orãtem Nereum, & Deos maris, ne aſtra recepta in cęlo mercede ſtupri tinganturin æquore, vt patet. 2. lib. Metamorphoſeon. Et de ſeptem Pleiadibus, & Perſeo, & Ariadna, & ceteris, Seneca in prima Tragędia carmine primo, ſcilicet, Soror tonantis. Iſta autem puerilia ſunt, ideo non poſſet per ortum alicuius ſtellæ aliquod nouum deſignari, cùm ſtellæ omnes quotidie oriantur, & occidant, id eſt, faciant circulos ſuos, ideo tali modo non poterat Chriſti natiuitas oſtendi per ſtellam ſuam. Tertiò, quia dato, quòd ſinguli homines haberent ſingula aſtra propria, illa tamen nunquam apparent iuxta terram, ſicut apparuit iſta ſtella Magorum, ideo non poterat dici, quod ſtella, quam viderunt Magi, erat ſtella Chri-
A ſti, ita quòd ſibi correſponderet ſpecialiter, ſicut cuilibet homini alia particularis ſtella correſponderet. Dicẽdum ergo, quod Magi dixerunt: vidimus ſtellam eius, quia innuebant, quod viderant ſtellam, quam Deus ſpecialiter apparere fecerat præter naturæ curſum ad oſtendendum tempus, & locum natiuitatis eius. Et quantum ad hoc dicitur ſtella eius, propter eum ſolum facta. Vel dicitur ſtella eius, id eſt, quam Propheta prædixerat apparituram in natiuitate eius. Numeri. 24. c. ſ. Orietur ſtella ex Iacob. Cũ autem dixerunt, quod viderunt eam in Oriente, intelligitur. i. Nos exiſtentes in terra noſtra, quæ eſt terra Oriẽtis, ſiue Orientalis reſpectu huius, vidimus ipſam exiſtentem ibi iuxta nos, & direxit nos vſque huc. Alij exponunt, vidimus ſtellam eius in Oriente, id eſt, nos exiſtentes in Oriente vidimus ſtellam eius, ſcilicet, pendentem ſuper Iu-
B dæam, ſuper locum natiuitatis Chriſti. Sed non ſtat, quia tunc parum prodeſſet Magis. Nam ſi exiſteret ſuper Iudæam pendens, non ex hoc determinaretur locus natiuitatis Chriſti, immo non indicaretur, an ſuper Iudęam, vel aliam terram penderet, niſi actualiter Iudæa oculis conſpiceretur, maximè quia ſtella quando eſt multũ eleuata, ſicut ſunt ſtellæ cęli, propter ſuam altitudinem, non appareret quam partẽ terrę ſpecialiter aſpiciat, ſed omnes partes ſuper ipſum horizontem videtur aſpicere: ideo non proficiebat magis ſtella ſic apparens, quia non conſtaret ex hoc Chriſtum potius natum in Iudæa, quàm in Arabia, vel terra Philiſthinorum, cùm ſint iſtæ terræ coniunctæ. Secundò patet, quia aut iſta ſtella eſſet multum eleuata, ita vt eſſet in cælo cùm alijs. Aut eſſet propinqua terræ. Si primo modo, non ſufficiebat, quia nõ videretur diſtincta
C à ceteris: & ſic nihil ſpecialius, quàm cetere deſignaret. Et dato, quod in magnitudine, vel figura, aut fulgore diſtingueretur ab alijs, tamen non appareret, quam terram reſpiceret. Sicut nos videntes aliquam ſtellam oriri, vel eſſe eleuatam niſi ſit directè ſuper nos, neſcimus quam terrã ſpecialiter, vel directè illa reſpiciat, & ſic non oſtenderet locũ natiuitatis ſtella. Si ſecundo modo. ſ. q eſſet iuxta terram, poſſet quidem ſpecialiter deſignare locum, vel regionem, & tamẽ tunc ipſi exiſtentes in terra ſua non poſſent eam videre pendentem ſuper Bethlehem, immo nec ſuper totam Iudæam: quia tumor terræ, cum ipſa ſit rotunda, & montes impedirent, ne illa poſſet videri: & ſic ſi eſſet terra Magorum diſtans à terra Iudææ, etiam ſi eleuaretur ſtella illa per decem, vel viginti leucas in aere, non videretur à viris exiſtentibus in terra remota, cùm viſio
D fiat per lineas rectas, & modica interpoſitio montis faciat lineam viſualem valde dirigi: cum interdum aliqui exiſtentes in vallibus obiectu montium impediantur videre ſolem, quouſque ſit eleuatus ſuper viginti, vel triginta gradus. Quod ſatis apparet in figuris geometricis. Et ſic illi exiſtentes in Oriente non poſſent videre ſtellam pendentem ſuper Iudæam. Tertiò patet, quia ſi ſic ſtella penderet, non moueretur, ſed ſolum ſtaret ad deſignandum locum natiuitatis Chriſti, & tunc Magi non haberent per quid dirigerentur in via, & neſcirent ire ad locum illum. Quartò patet, quia in litera manifeſtè apparet, quòd ſtella iſta præcedebat Magis in via dirigendo eos. Nam quando exierunt de Ieruſalem dicitur, quod ſtella antecedebat eos vſque dum veniens ſtaret ſupra locum, vbi erat Puer, infra in litera: ergo non ſtabat pendens
E ſupra Iudæam, ſed iuxta eos erat ſemper dirigendo ipſos. Ideo oportuit, quod in Oriente appareret eis iſta ſtella, id eſt, ipſis exiſtentibus in Oriente, ſtella quoque appareret in Oriente, ſcilicet, iuxta eos, & tunc ad motum eius incœperũt ipſi moueri. Et patet hoc in litera, ſcilicet. [Ecce ſtella, quam viderant in Oriente antecedebat eos.] Id eſt, ſtella, quam viderant iuxta ſe in Oriente, incœpit eos præcedere exeuntes de Ieruſalẽ, ſicut prius præcedebat, & ibi occultata fuerat, Nam ſi ante hoc ſtella nõ prę-ceſſiſſet Magos venientes de terra ſua vſque in Ieruſalem per tantam terrarum diſtantiam fruſtra erat, quod nunc à Ieruſalem vſque in Bethlehem, ſcilicet, per duas leucas præcederet eos. Sed ſatis erat, quod penderet ſuper diuerſorium, in quo Chriſtus natus erat, ſicut ante hoc iſti ponunt pependiſſe. Ideo neceſſe eſt dici, quod iſti viderunt ſtellam in oriente, id eſt, in terra ſua iuxta ſe,

Reſponſio auctoris adqõnem.

eos dirigere, & sic semper præcessit eos vsque in Ierusalẽ, vbi eis occultata est, & rursus in exitu de Ierusalem versus Bethlehem apparuit eis, & direxit illos.

Quomodo Magi propter istam stellam moti sint ad veniendum? Quæst. XIX.

Diuersæ opiniones de stella. Chrysost. QVæritur, quomodo isti Magi moti sint ad veniendũ de terra sua propter stellam, quia non poterat eis designare Christum natum potius, quàm aliquam aliam rem, etiam si iuxta illos appareret? Dicit Chrysostomus super Matthæum, quosdam dicere, quòd quidam secretorum inspectores elegerunt de seipsis duodecim sapientes, & si quis moriebatur, filius eius, aut aliquis propinquorũ loco eius substituebatur. Hi verò, per singulos annos post mensem ascendebant super montem Victorialem, & tri- **G** bus diebus ibi commorantes orabant Deum, vt eis illam stellam ostenderet, quam Balaam prædixerat. Quadã autem nocte. s. in die natalis Domini stella quædam ad eos super montem venit, quæ habebat formam pulcherrimi pueri, super cuius caput crux pendebat, quæ Magos allocuta est, dicẽs: Ite velocius in terram Iuda, & ibi Regem, quem quæritis, natum inuenietis. Sed Sanctus Thom. 3. par. Sum. q. 36. art. 5. aliter refert. s. Chrysost. dicere, quod in quibusdam scriptis Apocryphis legitur, ꝙ quædã gens in extremo Orientis iuxta oceanum scripturam quandã habebat ex nomine Seth de hac stella, & muneribus huiusmodi offerendis, quæ gens diligẽter obseruabat huiusmodi stellæ ortum positis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus de nocte ascendebant in montẽ, in quo postmodum eam viderunt habentem in se quasi paruuli **H** formam, & super se similitudinem crucis. Aliter dicitur in libro de quæstionibus noui, & veteris testamenti, scilicet, quòd Magi isti traditionem Balaam sequebãtur, qui dixit: Orietur stella ex Iacob. Vnde vidẽtes stellam extra ordinem ceterarum, intellexerunt hanc esse quam Balaã futuram prædixerat indicatricem Regis Iudæorum, vt *August.* infra dicetur. Aliter dicit Augustinus in sermone de Epiphania. s. quod Angelus reuelauit illis regibus, quod stella illa significaret Christum natum. Quasi diceret. Ista stella, quam videtis Christi est: ite, & adorate illum. Aliter di- *Leo Papa.* cit Leo Papa in sermone de Epiphania, scilicet, quod non solum Magi stellam viderunt, sed etiam fuerit quædam illuminatio mentis per Spiritum Sanctum ostendentem, quod illa stella Christum natum designabat, cum ait: præ- **I** ter illam speciem, quę corporeum excitauit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, quæ ad illuminationem fidei pertinebant. Omnes istæ tres immediatæ positiones rationabiles sunt: quia verisimile est, ꝙ Spiritus Sanctus illos tres Reges docuerit, vel Angelus eis apparuerit. De Balaam tamen magis dicendum est, cũ ipse videtur aliquid significasse de hac stella. Pro quo sciẽdum, quod iste Balaam fuit Propheta in terra Mesopotamiæ tẽpore, quo Iudæi exierunt de Aegypto, & fuit Propheta maximus. Nam & quidam Iudæi asserunt illũ fuisse maiorem Moyse super illud Deuteronomij 24. cap. Et nõ surrexit vltra in Israel. Dicunt, quòd verum est, quod non fuit in Israel maior Propheta Moyse, & tamen inter Gentiles fuit Balaam maior Propheta, quam Moyses. Vnde Moyses descripsit prophetiam illius Numeri 24. c. Prænunciauit enim multarum gentiũ clades, & Roma- **K** norum bella contra Iudæos: & quomodo Romani post hæc omnia perirent. eo. c. scilicet. Venient in trirenibus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ibi peribunt. Inter cetera autem, quæ Balaam prænunciauit, dixit de Saluatoris natiuitate, & de ortu stellæ ostenderitis eum, scilicet. Orietur stella ex Iacob, scilicet stella materialis de Iacob. Nam Christus erat stella, quæ erat de Iacob: quia nascebatur de stirpe Iacob. Et dicitur: Et virga cõsurget ex Israel. Idem sensus est. s. Christus, qui est virga, cõsurgit ex Israel. i. de semine Iacob, qui vocatur Israel. Gen. 32. & 35. c. Et dicitur virga, quia percutiet terram virga oris sui, arguendo vitia, & puniendo peccata. Et sic vocatur Isa. 11. c. Egredietur virga de radice Iesse. Illud Balaam prænunciauit etiam in terra sua, & commendauit cognatis suis, quod aspicerent **F** in temporibus futuris, s. ꝙ quando nasceretur illa stella, surgeret quædam virga de Israel Rex Messias. Nam stella in dictis Balaam poterat accipi pro ipso Messia, vel pro stella ostendente eius natiuitatem, sed magis propriè pro Christo, & pro stella per attributionem, vt declaratũ est Numeri 24. c. Dixit etiam, quòd isti Regi Messiæ subderentur omnes homines: ideo, quod ipsi irent ad adorandum eum, quando nasceretur, & efficerent se seruos voluntarios eius. Hoc autem significauit, cum dixit: Consurget virga de Israel, & percutiet Duces Moab: vastabitq; omnes filios Seth, & tamen filij Seth sunt omnes homines: quia ab eo descenderunt, quotquot sunt in orbe, & omnes qui fuerunt post diluuium, cũ tota progenies Cain in diluuio perierit. Et dicitur Christus vastare omnes homines, s. faciendo eos non esse impios, sicut prius erant. Si- **G** cut dicitur: Verte impios, & nõ erunt. Et Paulus de seipso dicit ad Gala. 2. c. Viuo ego, & iam non ego, s. quia prius eram malus, & nunc sum conuersus ad Christum. Dixit autẽ Balaam, quod multo tempore post mortem eius ista acciderẽt. Nam ait: videbo eum, s. per generationes meas, vel in gloria, vel quando descenderit in lymbum, sed nõ modo. i. nondum viuo, intuebor illum, sed non propè, pro eadem sententia, i. post multũ tempus videbo illum. Ideo dixit, quod diligenter semper post mortem eius seruarẽt ortum illius stellæ. Expectauerunt igitur posteri Balaam de cuius progenie fuerunt isti Reges Magi, vel fortè fuerunt de habitatoribus terræ illius, qui crediderunt verbis Balaam, & obseruauerunt ortum istius stellæ semper. Cũ verò orta est, illico parauerunt se ad veniendum ad Christum. Et tunc non oportebat, quod apparente stella fieret **H** eis aliqua reuelatio per Angelum, vel Spiritum Sanctũ: quia per doctrinam Balaam erant sufficienter instructi.

Quare isti Reges voluerint adorare Christum? Quæst. XX.

QVæritur, quare isti Reges voluerint adorare Christum? Dicendum, quod ex eo, quod cognouerunt eum esse verum Deum, cui astra quoque seruirent. Nam à sæculis nunquam visum fuerat, quòd in natiuitate alicuius hominis astrum aliquod sic appareret ad dirigendum homines in ipsum natum. Secundò hoc habuerunt ex doctrina Balaam. Nam ipse prædixerat omnes homines subdendos huic regi Messiæ. Ideo, quod ipsi sponte se ei subijcerent, & illum adorarent, vt præcedenti **I** quęstione declaratum est. Tertiò, quia videbatur necessitas quædam istis regibus imponi à Deo ad hoc faciendũ, cũ stella appareret solũ ad hoc, vt conduceret eos in locũ natiuitatis, & ipsis constabat hoc, quia aliàs non incepissent progredi de terra suã nisi putassent, quod illa stella directura esset eos vsque illuc. Quartò, quia Reges isti tendebant per hoc consequi salutem animarum suarum adorando illum, qui erat verus Deus, & pro salute hominum venerat, & non erat sicut ceteri Reges. Sic enim ait Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet cum multi Reges Iudęorum nati fuissent atque defuncti nullum eorum Magi adorandum quæsierunt. Non itaque Regi Iudæorum quales illic esse solebant, hunc tam magnum honorem longinqui alienigenę ab eodem regno prorsus extranei à se deberi arbitrati sunt, sed talem esse natum cre- **K** diderunt, in quo adorando se salutem, quæ secundùm Deum est, consecuturos minimè dubitarent.

Quomodo isti reges ausi sint venire ad adorandum aliquem Regem in Iudæa viuente Herode? Quæst. XXI.

QVæritur, quomodo isti Magi ausi sint venire ad adorandum aliquem Regem in Iudæa viuente Herode, in cuius præiudicium hoc fieri videbatur, & etiã ipse de hoc valde turbatus est, sicut dicitur in litera, ꝙ audiens Herodes turbatus est? Quidam dicunt, ꝙ putauerũt Magi illum, qui natus est, esse filium Herodis: quia Herodes erat Rex Iudæorum, sicut dixerunt Magi, s. vbi est, qui natus est Rex Iudæorum. Et sic verisimile erat, quòd esset filius Herodis Regis. Et tunc Herodes gauderet, quod filius suus adoraretur à Regibus. Sed dicendũ,

quod

quod non stat: quia iste Rex quẽ volebant adorare Magi, erat de stirpe Iudæorum. Et hoc ipsi sciebant, quia prędixerat eis Balaam: orietur stella ex Iacob, & virga consurget ex Israel, & etiam dicitur ibi, quod de Iacob erit qui dominabitur. Herodes tamen non erat de Iudæis, sed de stirpe Idumæorum, ideo non putarent, ꝙ iste Rex, quem adoraturi erant, esset filius Herodis. Forte aliquis dicet, ꝙ isti Reges putauerunt Herodem esse de stirpe Iudæorũ, & istum Regẽ posse esse de stirpe eius. Sed non stat, quia isti tres Reges non erant multum distantes à terra Chanaan, vt declaratum est supra, ideo non erat verisimile, ꝙ ignorarent stirpem Herodis saltem in generali. Quia cùm Reges sint viri clarissimi, & apud plurimos cogniti, etiã apud extraneas nationes progenies eorum cognoscũtur: maximè, quia etiamsi isti reges nesciuissent progeniẽ Herodis, antequam intrarent in Iudęam, scirent illã postquam intrarent: quia erant viri prudentes, & de singulis, quæ pertinebant ad eorum actus diligenter inquirerent: potissimè cum circa hoc posset magnum periculum versari ignorata progenie Herodis. Ideo non ignorarent illam. Aliqui dicunt, quod Magi sciebant istum nasciturũ non esse filium Herodis, sed quòd putauerunt eum esse alicuius amici Herodis filium, & sic non doleret Herodes de hoc. Dicendum, quod non stat, quia immo ex hoc valde doleret, s. quod periret regnum eius, & non regnaret aliquis de eius progenie, sed de extraneis. Nihil enim est, quod hominem ad maiora impellat mala, quàm desiderium conseruandi honorem magnum, quem semel consecutus est. Vnde ob hoc non solùm amicis, sed etiam fratribus, & patri nulla fides, nullum fędus, nullus amor seruatur. Sic ait Lucanus lib. 1. scilicet.

C

Nulla fides regni socijs, omnisque potestas
Impatiens consortis erit, nec longa petantur
Fatorum exempla:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Id est, Romulus occidit fratrem suũ Remũ super nouos muros Vrbis, vt solus regnaret. A fortiori Herodes quoslibet amicos suos occideret, de quibus putaret, ꝙ regnare possent, aut cuperent. Nam & filios suos propter hoc occidebat, vt ait Iosephus, & infra dicetur. Patuit etiã hoc: quia, qñ Herodes audiuit istum Regem natum, conatus est occidere eum. Dicendum igitur, ꝙ isti Reges nõ putauerunt Herodem gauisurum ex hoc, sed ꝙ molestè ferret, & tñ ausi sunt venire in Iudeam, quia forte putauerunt, ꝙ non occurreret eis ire ad Herodem ad hoc, ꝙ irent ad adorandum Christum, & sic nõ esset causa timendi. D Adhuc tñ melius dicitur, ꝙ isti Reges non timuerunt Herodẽ, nec quenquam hominum, etiamsi putarẽt multos hoc grauiter, & molestè passuros: quia sciebant, ꝙ iste, ad quẽ adorandum ibant, erat Deus, & defenderet eos ab oibus. Etiam videbant se dirigi miraculosè cum stella eos regeret, ideo credebãt, ꝙ nemo poterat eis nocere, quia Deus iuuabat eos. Et si Deus pro nobis, quis contra nos? ad Roman. 8. c. Et si Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Psalm. 26. Et si dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Psal. 117. Et sic factũ est: quia qñ isti Reges fuerunt in periculo adorato Christo, Angelus Domini apparuit eis in somnijs dicens, ꝙ per aliam viam reuerterentur in regionem suam, & non redirent ad Herodẽ, quia occiderentur, nisi dicerent vbi erat puer. Vnde E per istos Magos significabatur constantia Gentium postea confitentium Christum vsque ad mortem. Sic dicit Chrysost. super Matthæũ, s. quod dum considerabant Regem futurum, non timebant Regem præsentem. Et adhuc nõ viderant Christum, & iam parati erant pro eo mori.

An Magi conuenienter se habuerint volenter Christum adorare? Quæst. XXII.

QVæritur, an isti Magi conuenienter se habuerint volendo Christum adorare, scilicet, an cõsiderauerint, quod hoc esset iustũ, & quomodo debuisset fieri? Quidam dicunt, quod non se habuerunt conuenienter, quia reuerentia non debetur alicui Regi nisi a suis subditis. Cum ergo Magi per stellam cognouerunt natum esse Regem Iudæorũ, non conueniebat eis ire ad adorandũ

A eum, quia non erant de regno Iudæorum. Item stultũ est viuente rege alicuius regni annunciare aliũ Regem eiusdem regni, & venire ad adorandum ipsum. In Iudæa autem regnabat Herodes, & hoc cõstabat ipsis Magis: ideo stultè faciebant, maximè præsente Herode annunciare de Rege Iudæorum, qui natus esset. Item, quia reuerẽtia adorationis, & oblatio munerum non debetur nisi Regibus iam regnantibus: Magi tamen non inuenerunt Christum regnantem, sed in diuersorio in paupertate iacentẽ: ideo non debuerunt eum adorare, nec offerre munera. Dicendum quòd Magi ex causis iustissimis moti sunt ad veniendum ad Christum, & ad adorandũ eum, vt declaratum est supra, in duabus quæstionibus: & fuit conueniens istos Magos venire. Quia, vt ait August. Magi sunt primitiæ Gentium in Christum credentium, in quib. apparuit sicut in quodam pręsagio fides in deuotione Gentium, quæ est sine errore per inspirationem Spiritus Sancti. Et ita credendum est Magos a Spiritu Sancto inspiratos Christo reuerentiam exhibuisse. De cærimonijs autẽ munerum, & de omnibus quæ præcesserunt istam adorationem, etiam dicendum est, quòd sapienter facta sunt. Quia sicut Spiritus Sanctus mouit eos principaliter ad Christum adorandum: ita, & instruxit eos in modo adorandi, & in omnibus accessorijs. Quia ea, quæ a Deo sunt, perfecta sunt: & nihil est in eis reprehensibile. Deut. 32. c. scilicet. Dei perfecta sunt opera. Iste autem aduentus Magorum fuit totus per diuinam operationem: cũ stella diuinitus eos semper in via direxerit. Et tamen grauius est errare in via morum, quam in via pedum. Et Deus direxit eos semper in via pedum per stellam, ne errarent. Ergo a fortiori dirigeret in via morum, ne deficerent in aliquo, quod pertinebat ad istam adorationẽ. Ad primũ dicendũ, ꝙ isti Magi cognoscebant se esse subditos isti Regi Iudæorum, ad quẽ adorandum ibant: non in quantum erat rex Iudæorum, sed in quantum erat verus Deus, & redemptor mundi. Ideo nullos alios reges Iudæorum ante hunc natos adorauerunt: quia erant solũ reges Iudæorum nihil vltra habentes, sicut ait Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet, ꝙ multi Reges Iudæorũ nati fuissent ac defuncti: nullũ eorum Magi adorandũ quęsierunt. Non itaque regi Iudæorum, quales illi esse solebant, hunc magnum honorẽ longinqui alienigenę ab eodem regno prorsus extranei à se deberi arbitrabãtur: sed talem natum didicerunt esse, in quo adorando se salutẽ, quæ secundùm Deum est, consecuturos minimè dubitarent. Ad secundum dicendum, quod stultum fuisset regnante aliquo rege annunciare alium regem, si ille eodẽ modo regnaturus esset, & viuens. Iste autem, quẽ annunciauerunt Magi, non erat regnaturus, sicut mortales, sed spiritualiter in salutem animarum nostrarum, vt faceret nos Deo nostro regnum, & sacerdotes per sanguinem suum. Apoc. 5. c. Talis autem rex poterat annunciari quocunque alio humanitus regnante. Est autẽ verum, quod isti Reges exponebant se periculo propter Herodem annunciando talem regem: & tamen non timuerunt, vt declaratum est supra in quadam quæstione. Ad tertium dicendum, quod Magi obtulerunt munera Christo regnanti, non quidem humanitus, sed diuinitus. Nam ipse dixit. Regnum meum non est de hoc mundo. Ioan. 18. c. id est. Non erat ipse regnaturus secundum modum regum temporalium in illo apparatu, & honore. Paupertas autem, in qua tunc erat nihil, diminuebat de regno eis: immo erat propria conditio regni sui. Zach. 9. c. & infra 21. c. scilicet. Ecce rex tuus venit tibi pauper, & mansuetus sedens super asinam. Ideo Magi a Deo instructi maiorem honorẽ illi Puero iacenti in paupere diuersorio exhibendum putauerunt, quàm omnibus Regibus, & Principibus sæculi. Sic ait Chrysostomus super Matt. scilicet. Si Magi Regẽ terrenũ quærentes inuenissent, confusi fuissent: quia tanti itineris laborem sine causa suscepissent. Vnde nec adorassent, nec munera obtulissent. Nunc autem, quia cœlestem regem quærebant: & si nihil regalis excellentiæ in eo viderent: tamen solius stellæ testimonio contenti adorauerunt. Vident enim hominem, & cognoscunt Deum, & offerunt munera Christi dignitati conuenientia, de quibus infra dicetur.

2. Ratio opp.

Audiens autem Herodes Rex, turbatus est; & omnis Ierosolyma cum illo. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi; sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei; In Bethlehem Iudæ. Sic enim scriptum est per Prophetam; Et tu Bethlehem in terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda; ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.

[Audiens] Hic ponitur inquisitio Christi ab Herode, quæ fuit ex malignatione. Et primò ponitur eius inquisitio, quam fecit a Iudæis. Secundò inquisitio quam fecit a Magis, ibi: [Tunc Herodes.] Circa primũ dicitur: [Tunc Herodes turbatus est,] scilicet, quando audiuit, quod Magi quærebant Regem Iudæorum, quem iam natum asserebant. Fuit turbatio, quia audiuit ex insperato, quod nõ putabat se auditurum, & inducebat ei causam timendi. G [Et omnis Hierosolyma cũ illo.] Id est, tota ciuitas, quia hoc non solum auditum est ab Herode, sed etiam ab omnibus habitantibus in Hierusalem: quia ista erat res celebris, quæ latere non poterat, scilicet, quòd venirent tres Reges extranei in Ierusalem. Quomodo autem turbati sunt Iudæi, & cur infra dicetur. [Et congregans oẽs Principes Sacerdotum.] Isti vocantur Summi Sacerdotes cõmuniter per Mar. 14. c. qui per Mattheum, & Lucam vocantur Principes Sacerdotum, & erant præcipui inter Sacerdotes, quos vocauit, vt sciret ab eis de loco natiuitatis Christi. Isti omnes Principes Sacerdotum erant in Ierusalem, & potuit eos faciliter congregare Herodes. Nam Magi pauco tempore manserunt in Ierusalem, cùm intredecim diebus venerint de terra sua vsque Bethlehem, vbi erat Christus, vt supra probatum est. H [Et Scribas populis,] Id est, sapientes, qui erãt in toto populo. Sæpe Euangelistæ vtuntur hoc nomine iuxta modum loquendi Hebraicum, quia Hebræi vocant Scribas ipsos sapientes. Sic vocatur Esdras Scriba velocissimus in lege Dei, id est magnus sapiens. Sic enim vocauit eum rex Persarum 1. Esdræ. 7. c. Sic etiam accipit Apostolus 1. Cor. 1. c. Vbi Sapiens, vbi Scriba, vbi conquisitor huius sæculi? Et totum accipitur pro sapiente. Dicitur, & Scribas populi, ad differentiam Sacerdotum: quia isti sapientes non erant de Sacerdotibus, sed de popularibus. Et dicitur hoc notanter, quia Sacerdotes tenebantur esse sapientes circa ea, quæ pertinent ad legem, & ipsi debebant diffinire de omnib. dubijs, quæ acciderant secundum legem. Sic patet Aggæi. 2. vbi Deus posuit vnum dubium, s. de veste contingente carnem sanctificatã, quid fieri deberet, & dicitur: I Interroga sacerdotes legũ, id est, interroga eos, vt respondeant tibi de hoc dubio. Et Malachię 2. c. Deus iussit sacerdotes habere plenam scientiam legis, dicens: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent de ore eius: quoniam Angelus Domini exercituum est. Vnde si sacerdos non haberet sapientiam circa legem, repelleretur de sacerdotio. Oseę. 4. c. scilicet. Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Et non solùm sacerdos tenetur habere scientiam, sed etiam si ignorauerit imputabitur ei tota ignorãtia populi. Oseæ. 4. c. scilicet. Conticuit populus meus, eo quod non habuit scientiam. Et sequitur: quia tu scientiam repulisti, repellam te ne Sacerdotio fungaris. Et sic quanquam Deus dixit populum ignorantem, non imposuit ei culpam, nec comminatus est K pœnam, sacerdoti comminatus est dicens, quia tu repulisti &c. quasi dicat, populus ideo non habuit scientiã, quia tu non habuisti, & quia non habuisti, repellam te de Sacerdotio. Nam pertinet ad Sacerdotes annunciare plebi necessaria ad salutẽ: quia si tacuerint, imputantur eis omnes animæ percuntes: quia Deus posuit eos speculatores domui Israel. Ezechiæ. 3. & 33. c. Et ob hoc præsupponebatur, quòd Sacerdotes erant sapientes, ideo vocati sunt isti Scribæ populi, id est, sapientes de populo, quia præter Sacerdotes erant multi laici, qui vacabant sapientię legis, & etiam ab istis scire poterat Herodes quod quærebat: & specialiter in quibusdam tribubus erant homines, qui magis dediti erant sapientiæ legis, & omni doctrinæ, sicut fuerat aliquando in tribu Issachar, vt patet 1. Paralip. 12. scilicet. De filijs quoque Issachar viri eruditi, qui nouerant singula tempora ad præcipiendum quid facere de-

F berent Israel principes ducenti. Ita nunc esset tempore Herodis. Istos Scribas sæpe nominant Euangelistæ, contra quos Christus plurima loquebatur, sicut contra Phariseos, qui etiam erant de secularibus, de quo magis postea dicetur. [Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur.] Id est, interrogabat de loco natiuitatis Messiæ. Nam putabat Herodes, quod lex, vel Prophetæ declarassent vbi Messias nasci deberet. Et hoc poterant scire sapiẽtes, ideo ab eis quæsiuit. Accipitur Christus pro Messia, & specialiter pro persona Iesu: quia Herodes nesciebat talem hominem natum esse, nec sciuit vsque ad tempora multa, vt aliqui volunt. Nam si sciuisset illum natum esse, & credidisset illum aliquid esse, persequeretur eum determinatè ad mortem, & tamen non persecutus est, cum iusserit occidi infantes in Bethlehem, quia nesciebat quis G esset ille, quem persequi desiderabat. Et tamen, vt verius loquamur, nunquam iste Herodes sciuit determinatè de natiuitate Iesu. Nam priusquam ipse iuberet occidi infantes, fugit Ioseph in Aegyptum cum matre puero, infra in litera, & mansit ibi vsque post mortem Herodis, vt patet ibidem. Si autem Herodes audiuisset illum natum esse, etiam si nesciuisset illum esse Messiam, dum tamen sciret eum esse de natis in Bethlehem, & fugisse in Aegyptum, propter hoc persequeretur eum ad mortem, & mitteret in Aegyptum, vt ibi eum occideret. Et tamen nec misit, nec persequutus est, ideo nunquam sciuit de natiuitate eius. Nec est putandum, quod omisisset eum persequi, postquam recessisset in Aegyptum, quasi non posset persequi eum in Aegyptum. Nam ibi facile erat eum persequi, vel reducere inde ad occidendum, sicut fuit Vrias H propheta, qui prophetauit contra Ierusalem in diebus Ioachim, & audiens, quod vellet eum occidere Rex, fugit in Aegyptum. Et inde fecit eum reduci Ioachim, & occidit illum in Ierusalem Ierem. 26. cap. Non ergo cognitum est, quod mater Iesu fugisset in Aegyptum, quia ibi persecutus fuisset eam Herodes. Nunquam ergo Herodes audiuit Iesum natum, sed accipitur Christus pro Messia. Et de hoc audiuerat Herodes, quod venturus esset: quia ita omnes Iudæi expectabant, ideo Messiam vocant Christum, & non ipsum Iesum. Verum est autem, quòd Iesus erat Messias, ideo vocatur Christus. Ioã. 1. cap. Herodes tamen nesciebat, an ipse, vel aliquis alius esset Messias. Vnde quandocunque Christus ponitur in Euangelio, semper accipitur pro Messia, & non pro persona Iesu, vt erat quidam homo: & sic Iudæi dicebant I Christum esse venturum, & tamen dicebant, quod Iesus non erat Christus. quia erat de Galilæa. Ioa. 7. c. [At illi dixerunt ei, in Bethlehem Iudæ.] Ista est responsio Sacerdotum, & Scribarum. Et dicitur in Bethlehem Iudæ: quia erat duplex Bethlehem, vna in sorte Iuda, & alia in tribu Zabulon, vt probatum est supra in principio cap. [Sic enim est scriptum per Prophetam.] Id est, per Michæam. 5. ca. Nos quando dicimus Prophetam absolutè, consueuimus accipere pro Dauid, quasi per excellentiam, aliorum autem nomina exprimimus: Matthæus tamen non curat exprimere nomina, sed quemlibet vocat Prophetam absolutè. Sic patet præcedenti capitulo, scilicet, quod dictum est per Prophetam, scilicet. Ecce Virgo. Et ille fuit Isaias: & infra in litera dicitur, vt impleretur quod dictum est per Prophetam, scilicet, ex Aegypto vo- K caui filium meum: & ille est Oseæ. Et infra 21. dicitur: quod dictum est per Prophetam, scilicet. Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus. Et ille fuit Zacha. Aliquando autem exprimit nomina Prophetarum, vt infra in litera exprimit Ieremiam, scilicet, quod dictum est per Ieremiam. Vox in Rama audita est, & aliquando exprimit Isa. sequenti cap. & infra. [Et tu Bethlehem terra Iuda.] ista est litera prophetiæ, & loquitur Deus ad Bethlehem fingendo nomen personæ, sicut homo sæpe loquitur ad lapides, & res inanimatas, vt patet 3. Regum 13. cap. de viro Dei, qui exclamauit ex parte Dei contra altare dicens: Altare, altare, hoc dicit Dominus: Ecce filius nascetur domui Dauid nomine Iosias, & immolabit super te Sacerdotes. Et dicitur terra Iuda, id est, de sorte tribus Iuda ad differentiam alterius Bethlehem, quæ erat de tribu Zabulon. Iosue 19. c. [Nequaquã minima es in Principib. Iuda.] Id est,

quamuis

quamuis sis parua murorum ambitu, & paucitate plebis in principibus Iuda, id est, inter ciuitates, quæ sunt principes, id est, principales in tribu Iuda. [Ex te enim exiet dux.] Id est, Messias: quia ita ponitur in Chaldæo in libro Michææ. Quasi dicat, propter Messiam, qui nascetur in te, tu es maior dignitate alijs ciuitatibus magnis de tribu Iuda. [Qui regat populum meum Israel.] Messias regere deberet, quia rex futurus erat, & regeret melius, & iustius, quàm ceteri Reges, sic dicitur Iere. 23. c. s. Suscitabo Dauid germen iustum. & regnabit Rex, & sapiẽs erit, & faciet iudicium, & iustitiam in terra. Regimen autem Messiæ laudat valde Isa. 11. c. quia iudicaret specialiori modo, quàm ceteri, s. Non secundùm visionem oculorum iudicabit, nec secundùm auditum aurium audiet, sed iudicabit in iustitia pauperes. De regno autem Messię dicetur fortè infra vigesimo primo. vel Ioan. 18. cap.

Quare Matthæus mutauerit verba prophetiæ hic allegatæ? Quæst. XXIII.

QVæritur circa istam prophetiam, quare Matthæus mutauerit hic verba? Nam non habetur sic in Michæa: quia Michææ. 5. c. dicitur. Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te. n. mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Dicunt quidam quod Matthæus scripsit sicut habebatur in Michæa, & tñ habemus nos aliam translationem, ideo est quędã differentia in verbis, licèt non in sententia. Sed dicendum est, ꝙ non stat. Nã verum est, ꝙ B. Matthæus sequebatur veritatem Michææ secundum literam Hebraicam, quia nulla tunç alia erat trãslatio, maximè quia inter Iudęos nun- C quam fuit nisi vnus modus literæ, cùm inter eos nunquã fuerit facta aliqua translatio, sed manserunt verba, sicut scripta sunt ab ipsis primis auctoribus, vel ab Esdra, qui postea propheticè omnia transtulit. Nos tamen habemus nunc translationem secũdum literam Hebraicam, ideo si Matthæus scripsisset, sicut habebatur in Hebræo, concordasset litera nostra cum sua. Et patet hoc magis: quia si vellimus inquirere libros Hebræorum, eadem verba habẽt ipsi in illa auctoritate Michææ, quæ nos habemus. Ideo necesse est dici, ꝙ Matthæus non scripsit sicut habebatur in Michæa, & hoc verum est. Causa aũt põt esse duplex: vna est, quia quando Matthæus, & alij Euangelistæ allegant dicta Prophetarũ, quasi nunquam obseruant verba eorum oĩno, sed solùm sententiam. Patet infra in litera, cũ dicitur: vt impleretur, quod dictum est per Ieremiam D Prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos. Et tñ Ier. 31. c. dicitur. Vox in excelso audita est lamentationis, fletus, & luctus. Et ita est de omnibus alijs, quæ allegantur hic: quia nulla earum tenet omnino eadẽ verba, quæ habentur in libris Prophetarum, vt patet exquirẽti singula. Alia causa potuit esse, scilicet, ꝙ Matthæus noluit hic allegare verba Michææ, sicut ipse dixit, sed sicut isti Sacerdotes, & Scribæ dixerunt Herodi. Nam voluerunt isti sapientes dare certum, & clarum responsum Herodi. Et quia si ipsi posuissent verba, quæ Michæas dixit, Herodes non intellexisset, dixerunt eandem sententiam per alia verba. Nam Herodes, cum esset vir nobilis, & semper deditus principatui, nunquam vacauerat studio legis, & sic non intelligeret verba Prophetarũ. Hoc tenet Nicolaus. E Mutationes autẽ aliquæ factæ sunt, vt patet concordanti, & conferenti vtramque auctoritatem. Nam Matthæus dixit hic secundũm Scribas. Et tu Bethlehem terra Iuda. In Michæa autem dicitur, & tu Bethlehem Ephrata. Idẽ locus est diuerso nomine vocatus. Dicit enim Nicolaus, ꝙ ista ciuitas vocata fuit antiquitus Ephrata ab vxore Caleph nomine Ephrata, sed postea facta est ibi fames magna tempore Elimelech, & Noemi vxoris suæ, propter quam famem iuerunt ad peregrinandum in terrã Moab. Ruth primo. c. Transeunte autem fame facta est maxima abundantia in eadem ciuitate Ephrata, & tunc mutato nomine vocata est ciuitas Bethlehem, id est, domus panis propter abundantiam euentuum. Hoc tamen non stat, quia ista ciuitas vocabatur Bethlehem etiam ante famẽ illam. Nam tempore Moysi vocabatur Bethlehem, &

A Ephrata. Gen. 48. cap. Ideo dicendum, quòd ista ciuitas à principio habuit duo nomina, scilicet, Bethlehem, & Ephrata. Et tunc apud antiquos fuit magis vsitatũ istud nomen Ephrata, apud posteros autem istud nomen Bethlehem, & ideo vnum notificatur per alterum. Nam quando vocabatur principaliter Ephrata adiũgebatur ei istud nomen Bethlehem, quasi ad notificationem. Gen. 48. c. s. Et ingrediebar Ephratam, & sepeliui eam iuxta viam Ephrata, quæ alio nomine Bethlehem appellatur. Cũ verò vocatur Bethlehem principaliter adiungitur ei Ephrata ad notificationem. Sic accipitur Michææ. 5. c. scilicet. Et tu Bethlehem Ephrata, & tamen istud nomen. Ephrata etiam mansit post illam famem, de qua loquitur Nicolaus: quia Dauid vocauit eam Ephratam. Psalm. 131. scilicet. Audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in cam- B pis syluæ: id est, audiuimus eum in Bethlehem. Quod autem ista duo nomina sibi simul competerent, colligitur Gen. 48. scilicet, & sepeliui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem. De quo magis declaratum est eo. cap. & Ruth primo. Dixit autem Michæas Bethlehem Ephrata ad differentiam alterius Bethlehẽ, quæ erat in tribu Zabulon, quia sicut notificatur, quæ Bethlehem sit dicẽdo in Bethlehem Iuda, ita notificatur dicendo Bethlehem Ephrata: nam eadem est. Voluerunt autem Sacerdotes potius dicere Bethlehem terra Iuda, quàm Bethlehem Ephrata, eo quòd istud nomen Ephrata non erat ita vsitatum tempore Herodis, sicut istud nomen Bethlehem. Per hoc autem, quod dicerent Bethlehẽ terra Iuda constaret Herodi, de qua Bethlehem loquebantur. In auctoritate Michęæ dicitur. Paruulus in milli- C bus Iuda. Matthæus dixit. Nequaquã minima es in principibus Iuda. Et videtur esse contrarietas, & tamen non, quia Matthæus dixit, nequaquam minima es. i. verè non es minima. Quia licèt in murorum ambitu, & populi numero sis parua, tamen non es parua in dignitate propter Messiam, qui nascetur in te. Michæas dixit paruulus es. i. paruus locus, scilicet tu Bethlehem paruus locus es, & subintelligitur, sed non eris paruus in dignitate, quia ex te egredietur mihi, qui sit dominator in Israel, id est, Messias. Nam si nihil subintelligeretur non esset ad propositum, cum dicitur, paruulus es, ad ea, quæ sequuntur, scilicet, ex te mihi egredietur, &c. ideo oportet subintelligi sicut diximus. Vel potest intelligi paruulus es, id est, licèt paruulus sis, non obstabit quin ex te egrediatur mihi dominator in Israel. Et tunc idem est, quod dicere, paruulus D es loco, sed es magnus dignitate, scilicet. Quia ex te egredietur &c. Et hoc intelligit Matthæus, scilicet, nequaquam minima es, id est, non es minima in dignitate, licèt sis minima loco. Cùm autem dicit Michæas, in millibus Iuda, & Matthæus, in principibus Iuda, idem est: quia Matthæus dixit in principibus Iuda, id est, inter ciuitates principales terræ Iuda. Michæas dixit in millibus Iuda, id est, in multitudinibus tribus Iudæ. Quasi dicat, inter ciuitates tribus Iudæ, in quibus sunt multitudines eius, scilicet, populorum est minima Bethlehem. Sic accipitur Deuteronomij 33. cap. scilicet. Hæ sunt multitudines Ephraim, & hæc millia Manasse, id est, multitudines Manasse. Michæas dixit. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Matthæus dixit, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Et idem sunt: quia E dominator in Israel, vel dux, qui regat populum Israel, idem sunt. Vtraque istarum causarum est satis rationabilis, verisimilius tamen videtur, quòd Matthæus ista verba mutauerit à seipso, quàm secutus mutationem, quam fecerunt sapientes respondentes Herodi, cum de illa nobis non constet, licèt sit satis verisimilis, & constet, quòd tam Matthæus, quàm alij Euangelistæ quasi nunquam ponant verba Prophetarum ad literam, quando illa allegant, vt patet discurrenti per omnia allegata ab eis.

Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: & mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum.

[Tunc Herodes.] Hic ponitur inquisitio Herodis facta a Magis. Nam postquam se informauit per sapientes Iudæorum de loco natiuitatis Christi: voluit se informare per Magos de tempore natiuitatis. Et dicitur. [Tunc Herodes clam vocatis Magis.] Scilicet, postquam sapiētes Iudæorum responderunt sibi, quòd in Bethlehem Iudæ nasceretur Christus, vocauit Magos clam, id est, occultè, vt secretè haberet cum eis consilium. Et sic patet, quòd in isto consilio, vel conuocatione non fuerunt sapientes Iudæorum. Etiam, quòd quando Herodes certificatus est per sapiētes Iudæorū de loco natiuitatis Christi, nō erant præsentes Magi: sed postea vocati sunt. [Diligenter didicit ab eis tempus stellæ,] id est, informauit se ab eis de tempore, quo apparuerat stella, scilicet, quātum tēpus erat, quo apparere cœperat. Et hoc diligenter voluit sciret, quia multum de factis suis pendebat ex hac cognitione, vt ipse putabat, vt infra dicetur. [Quæ apparuit eis.] id est, quæ apparuerat eis in Oriēte in terra sua, quādo primò cœperunt proficisci, & præcesserat eos semper vsq; in Ierusalem, vbi se occultauerat. [Et mittens illos in Bethlehem.] In hoc respondet Herodes quæstioni Magorum. Nam intrantes in Ierusalem dixerant, vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? Et licèt ipsi putarēt ibi eum esse natum vt supra declaratum est in quadam quæstione, & in litera: tamen comperto ab Herode per sapientes Iudæorum quòd non nasceretur ibi Christus, sed in Bethlehem, misit Magos in Bethlehem, quasi certificans eos, quod ibi inuenirent natum, quem quærebant; vel saltem, quod ibi erat locus natiuitatis suæ, dixit: [Ite, & interrogate diligenter de puero.] Id est, inquirite diligenter de puero, quis sit, & cuius dispositionis, & grauis, & non fallamini circa illum. Et dixit diligenter, quasi dicat: Iste puer est tanti honoris, quòd circa illum non se debet habere homo negligenter. Herodes tamen volebat, quòd illum cognoscerent diligenter, vt per hoc ipse diligēter, & certissimè eum cognosceret, vt non erraret occidendo alios pro eo, & quod ipse euaderet. Et dixit: [De Puero.] Quia secundùm quod didicerat Herodes a Magis paucum tēpus transierat ab ortu stellæ signantis Christi natiuitatem, & sic apparebat ipsum esse puerum. [Et cum inueneritis renunciate mihi,] id est, mittite mihi ad dicēdum, vel venite vos, & dicite mihi, postquam diligenter quærentes inueneritis illū. [Vt & ego veniens adorem illum.] Non intendebat hoc Herodes, sed solùm interficere puerum. Vt tamen Magi non recusarent ei annunciare de puero inuēto: dixit, quòd etiam ipse volebat ire ad adorandū eum.

Quare Herodes audiens Regem Iudæorum natum esse turbatus sit? Quæst. XXIIII.

Propter multa Herodes turbatus est. QVæritur, quare Hero. audiens Regem Iudæorum natum esse, turbatus sit? Dicendum, quòd propter multa. Primò, quia timebat perdere regnū propter eum, quia ipse erat alienigena: & iste nunc natus significabatur esse de stirpe Iudæorū, & Iudæi fauentes illi opponerent se contra Herodem, & de regno expellerent. Secundò turbatus est propter magnam excellētiam istius Regis, qui natus esse annunciabatur. Nā non poterat esse nisi aliquod valde magnū, in quo tanta signa apparerent, scilicet, quod natiuitas eius cognosceretur à Regibus extraneis, & longinquarum nationum, & quòd venirent ad adorandū eum; & quod stella præcederet eos in via. Hæc enim diuina erant, & maiora suspicari posset Herodes verisimiliter accidere circa illum Regem natum, cùm esset in maiori ætate, & sic ei resistere fortè se non posse putabat. Tertiò turbabatur propter potentiam eius temporalem. Nam isti Reges tres, qui nunc mox natum adoraturi venerant, verisimile erat, quòd pro eo se exponerent ad mortem. Et sicut venerant illi tres, poterat Herodes verisimiliter putare, quòd etiam alij venirent, & omnes hi essent in auxilium illius Regis nati contra Herodem, & contra quemcūque impugnatorem: cùm illum tanquam dominum recognoscerent venientes ad adorādum. Erat ergo magna causa timoris, & turbationis Herodi. Quartò, quia etiā si nihil horum existeret sola annunciatio alterius Regis turbaret Herodē. Quia nulli sunt, qui ma-

F gis, & facilius turbantur, quàm qui magnos gerunt magistratus, & tenent alta dominia: potissimè quādo iniustè possident sicut Herodes erat sibi conscius, cùm violenter inuasisset regnum Hyrcani ipse, & pater eius Antipater: vt ait Iosephus. 14. libro. Antiquitatum, & ipse occultè, & fraudulenter occidisset adolescētem filium Hyrcani iam Summum Sacerdotē, qui pro patre regnaturus erat. Ideo mox vt quædam de regno audiret, turbaretur cōscius sibi suorum scelerum. Et ait Chryso. Ramum arboris in excelsum positum leuis etiam aura, & sic, & sublimes homines in culmine dignitatum existentes leuis etiam auræ fama conturbat. Quintò, quia timebat Herodes periculum à Romanis, si aliquis intra Iudæos Rex vocaretur, quem Octauianus non constituisset. Sic enim Romani ordinauerant, vt nullus Rex, vel Deus sine eorum licentia dice-
G retur. Et si Herodes permitteret aliquem Regem vocari, vel nō impediret, culparetur à Romanis. Sic enim fuit de Iudæis quando habuerunt consilium de morte Christi dicentes, quòd homo ille multa signa faciebat, & si dimitterent eum, totus mūdus sequeretur illum, & venientes Romani tollerent locum eorum, & gentem. Io. 11. c. Sextò turbatus est Herodes, vt per hoc manifestetur Christi dignitas, & appareret dignitas eius cælestis: sicut ait Greg. in Homilia: Cæli rege nato rex terræ turbatus est: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cùm celsitudo cælestis aperitur. Septimò, quia hoc congruebat ad significandum Christi iudiciariam potestatē, de qua Herodes tanquam terrenus timebat. Sic ait Aug. in quodam
H sermone Epiphaniæ, scilicet. Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos Reges cuna terrebat infantis? Octauò congruebat ista turbatio ad significandum deiectionem Diaboli, qui per Christū deiectus est: sicut ipse dixit. Nūc iudicium est mundi, & princeps mundi huius ejicietur foras. Io. 12. c. Et ligatus est Satanas per Christum, vt dicitur Apocaly. 20. c. Et apprehendit draconem serpētem antiquum, qui est diabolus, & Satanas, & ligauit per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super eum. In ista autem turbatione Herodis signabatur turbatio diaboli, qui in membris suis turbatur, sicut erat Herodes. Sicut ait Leo Papa in sermone Epiphaniæ, scilicet. Non tantum Herodes in seipso turbatur, quantum diabolus in Herode. Herodes enim hominem existimabat, sed diabolus Deum: & vterque regni sui successorem ti-
I mebat. Diabolus cælestem: sed Herodes terrenum. Superfluè tamen, quia Christus non venerat regnum terrenum in terra habere. Vnde Leo Papa Herodi loquens, ait. Nō capit Christus regna tua, nec mundi Dominus potestates tuæ, & loco sceptri est contentus angustijs. Quinque primæ causæ sunt literales, tres vltimæ sunt potius mysticæ.

Quare tota Ierosolyma turbata sit audita Christi natiuitate? Quæst. XXV.

QVæritur quare Ierosolyma tota turbata sit audito, quòd natus esset Rex Iudæorum: cùm potius gaudere debuisset, quia Herodes erat rex alienigena. Et erat eis maior gloria habere regem de stirpe sua, potissimum quia ille erat Rex Messias, quem lex, & Prophetæ
K prædixerant venturum ad redimendum Israel? Dici potest vno modo, quod non fuit turbata tota Ierosolyma, sed solùm aliqui de principibus; & quod ceteri non turbarentur. Essent autem isti principes, qui erant accepti Herodi: & per eum putabant se felicem statum habere. Ideo necesse erat, quod ipsi non tantum pro Herode, quantum pro statu suo turbarentur: cùm penderet status eorum de prosperitate Herodis: adueniente autem alio rege tam ipsi quàm Hero. periclitarentur: ideo iustè turbabantur. Et turbatis istis dicitur turbari tota Ierosolyma: quia id quod Principes ciuitatis faciunt, dicitur facere tota ciuitas: quia ipsi sunt præcipua pars eius, & in ipsis tota ciuitas continetur eminenter. Hunc sensum sequitur Nicolaus. Secundò potest dici, quod turbata est tota ciuitas, id est, magna pars eius: hoc est verum quantum ad adulatores Regis. Nam ipsi fingunt se gaudere de omnibus, de quibus reges gaudent, & dolere de quibus dolent, sed præstant illis assensum accommo-

datum

datum propter quæstum, quem sic extorquêt. Et isti vocantur assentatores ab assentiendo dicti: quia fingunt se assentire omnibus, quibus Domini assentiunt, siue in bono, siue in malo. Nam magna pars Ierosolymæ erat de istis assentatoribus Herodis. Ideo turbata esse dicitur tota Ierosolyma, quia omnes isti assentatores finxerunt se turbatos. Tertiò potest dici, quòd tota ciuitas turbata est, id est, nemo ausus est ostendere se gaudere, licèt in corde suo gauderent: quia Herodes erat crudelis valde, cùm etiam filios suos occideret, vt infra dicetur: & grassabatur valde in Iudæos opprimens eos. Vnde si sensisset aliquos eorum gaudere, quando ipse turbabatur, occidisset illos. Ideo nemo ausus est ostendere gaudiũ, licèt in corde haberet. Sic enim semel Herodes quasi hoc tempore, cùm ægritudine magna laboraret, & in vinculis haberet filium suum Antipatrum propter quasdam suspiciones, licèt illum regnare post se voluisset: accidit, vt quadã die Herodes gladium manu tenens præ impatientia ægritudinis percussit se volens occidere, sed nequiuit, impediente eum quodam de ministris. Fama tamen subito percrebuit occubuisse Herodem: quod audiens Antipater filius eius in vinculis, exultans valde, quasi mox regnaturus esset, multa locutus est, & plurima pollicitus fuit custodi carceris, vt eum solueret. Herodes autem ad se reuersus, cognita exultatione Antipatri, iussit eum occidi, quem prius successorem regni instituerat. De hoc Iosephus. lib. 17. Antiquitatum. Item etiam circa mortem suam plurimos de nobilibus Iudæorum Herodes tenebat in vinculis. Sentiens autem omnium Iudæorum lætitiam de morte sua propinqua, iussit Salomæ sorori suæ, quòd eo mortuo occideret omnes nobiles Iudæorum, quos vinctos tenebat, vt sic omnes Iudæi lugerent in morte Herodis propter liberos suos occisos. Quod sic se facturam spopondit Salome, vt placeret Herodi. Eo tamẽ mortuo soluit omnes illos vinctos, & donauit parentibus: volens auferre seditiones post mortem Herodis, & confirmare regnum in posteris eius, quod forte non fieret exasperatis Iudæis si occiderentur omnes illi nobiles, qui vincti tenebantur, vt ait Iosephus. eo. lib. Iudæi igitur tantam Herodis crudelitatem in multis experti gaudere palam ausi non sunt, sed turbatos se ostenderunt in eo quo turbabatur Herodes, licèt fortè de hoc gauderent. Quartò fortè Iudæi non putabant hunc esse Regem Messiam, quem nunc natum Magi asserebant: sed aliquem fortè de genere Hyrcani, qui vltimus fuerat rex de stirpe Iudæorum, vel de progenie fratris sui Aristoboli; vel de progenie aliquorum aliorum Machabæorum: quia omnes isti reges, qui fuerunt intra Babylonis captiuitatem, & Christi natiuitatem fuerunt de stirpe Machabęorum, vt infra declarabitur. Et forte pro tali rege non multum gauderent Iudæi, quia temporibus eorum grauia mala passi sunt, & propter ipsos Reges de stirpe sua facti sunt tributarij, & serui Romanorum, cùm prius essent amici eorum, & confœderati: de quo infra declarabitur. Si aũt putassent, quòd erat Rex Messias non turbarentur, saltẽ verè, quia ille multa bona Israelitis allaturus erat. Quintò potest dici, quòd totus populus verè turbatus est, etiã si putarent illum, qui regnaturus erat, esse Messiam: quia populus cognoscebat animositatem, & potentiam Herodis, & astutiam bellicam, & res ab eo semper feliciter gestas. Oportebat autem, vt si alius regnaturus esset, etiam si Messias esset, haberet bella magna cum Herode: in quibus verisimile erat magnas clades futuras considerata probitate bellica Herodis: ideo timebant res tam graues incipere: etiam si ad vltimũ Messias regnaturus esset deuicto Herode: quia putabant, quòd prosperitas esset pro illis, qui manerẽt post bellum, pro eis tamen, qui nunc erant, magna pericula, & rerum vastationes, & calamitates plurimorum poterant verisimiliter expectari. Præeligebant ergo potius sub Herode in pace viuere, licèt esset rex alienigena, quàm vt posteris statum honorabilem relinquentes seipsos omnibus malis exponerent. Rationabiliter ergo turbati sunt audito quòd Rex Iudæorum natus esset. Hãc rationem tangit Chrysost. scilicet. Sicut ventis contrauenientibus vnda concutitur: sic Regibus inuicem contrariantibus populus conturbatur.

A Et ideo ex hoc timuerunt, scilicet, ne præsente, & venturo Rege adinuicem certantibus, ipsi perturbationib. inuoluerentur. Sextò potest dici, quòd turbatio est duplex: vna est quasi admiratio ex re insolita: licèt illa prospera sit. Sicut si alicui, cuius pater mortuus esset à plurimis annis, diceretur: ecce Pater tuus viuit: licet ista esset res prospera, turbaretur tamen primò, licet postea gauderet. Sic fuit de Iacob, qui credebat Ioseph mortuum. Cum verò audisset: Ioseph viuit, & dominatur in omni terra Aegypti dicitur, quòd quasi de graui somno euigilans non credebat, & illa erat turbatio. Gen. 45. c. Alio modo accipitur turbatio pro quadam passione prouenienti ex enũciatione, vel cognitione alicuius aduersi. Et isto modo accipitur communiter in scriptura turbatio: & etiam in modo nostro loquẽdi. Hic potest dici, quod turbati sunt isti,
B non quod ista res esset aduersa, nec timerent eam, aut odissent, sed propter nouitatẽ eius admirati sunt, & redditi quasi stupidi. Et istud est quod dicit eos turbatos fuisse. Septimò secundùm Chrysost. fuerũt isti turbati, quia iniusti non possunt gaudere de aduentu iusti. Erant autẽ Iudæi mali: ideo non gaudebant de aduentu Christi. Hoc autem non intelligendum de omnibus Iudæis: sed de multis & peccatoribus. Erant tamen alij viri iusti, qui expectabant Messiam: & desiderabant redemptionem, quam facturus erat. Sic patet de Simeone, & Anna filia Phanuelis, quibus Christus tanquam iustis se manifestauit in templo. Luc. 2. c. Dicitur etiã de Ioseph de Arimathia, qui erat nobilis Decurio, quòd ipse erat expectans regnum Dei, & petiuit corpus Iesu ad sepeliendũ. Mar.
C 15. c. Ex quo innuitur, quòd non expectabant, nec desiderabant omnes Iudæi, quod inducendum erat per aduentum Messiæ, quia erãt viri carnales, & solùm desiderabant bona huius sęculi, eisque contenti erant. Plurima autem multitudo erat huius opinionis. Nam etiam quotidie istud experimur in credentibus in Christum. Ideo poterat dici, quòd tota ciuitas turbaretur, quia illi iniqui, qui erant maxima pars vrbis, turbabantur.

Duplex turbatio.

Qui sint isti Principes Sacerdotum, quos congregauit Herodes? Quæst. XXVI.

QVæritur, qui sint isti Principes Sacerdotum, quos congregauit Herodes? Nam videtur, quòd non poterat congregare Principes Sacerdotum. Dicendum, quòd secundum legem erat vnicus Summus
D Sacerdos. Nam quando Deus voluit, quòd Aaron, & posteri eius essent Sacerdotes, instituit quòd de nulla tribu, vel familia essent Sacerdotes præterquam de progenie Aaron. Et si aliquis extraneus, scilicet, nõ de hac progenie, vellet ministrare in officio Sacerdotali, sanciuit, vt occideretur. Num. 3. & 18. c. Et ad hoc Deus occiderat ducentos, & quinquaginta proceres, qui voluerunt vsurpare sacerdotium. Num. 16. c. & fecit turibula eorum extendi in laminas, & affigi altari holocaustorum, vt manerent ibi in memoriam, scilicet, quòd Deus occidisset illos qui conati fuerant ministrare in Sacerdotio, cùm non essent de progenie Aaron, & omnes videntes à similibus abstinerent. eod. cap. Fecit etiam quòd omnes tribus ponerent virgas coram Domino vnam pro qualibet tribu: & cuius virga floreret, pertineret sacerdotium ad illam
E tribum. Floruit autem virga Aaron: & mansit ex tunc sacerdotium indubitatè in Aaron, & posteris eius, & virgã illam quæ fronduerat, fecit Deus custodiri inter cetera, quæ erãt in arca: vt maneret in testimoniũ, ne amplius de sacerdotio contenderent Israelitæ. Nume. 17. c. Fecit aũt Deus tũc quòd Aaron vngeretur in Summũ Sacerdotẽ, & filij eius in sacerdotes minores. Exo. 29. c. Nõ est autem putandum, quòd Aaron diceretur Sacerdos magnus, eo quod respectu filiorum ipse erat maior, & dignior: etiam si in sacerdotio non excederet. Nam non solùm in hac dignitate excellebat: sed etiam ex parte Sacerdotij erat distinctus a filijs suis. Primò in nomine, quia ipse vocabatur Pontifex, filij autem sui solùm vocabantur Sacerdotes. Exo. 29. c. & Leu. 8. c. Secũdò ex parte cõsecrationis: quia valde multæ cærimoniæ obseruabantur in consecratione Aaron, quæ nõ obseruabantur in filijs eius, Et tamen omnes

nes obseruabantur in patre. Exo. 29. c. & Leui. 8. c. vbi ponuntur omnes cærimoniæ consecrationis Aaron, & filiorum eius, siue Sacerdotis magni, & minorum. Tertiò ex parte vestium, vel ornamentorum, quia Summus Sacerdos habebat quasi decem ornamenta, minores autem habebant tria, vel quatuor solùm: & illa quæ habebant minores Sacerdotes habebat maior, & non è contrario. Nã Summus Sacerdos habebat feminalia sacra, & tunicam lineam siue byssinam, & cingulum byssinum, & cidarim lineam, & baltheum, & rationale, & ephod, & tunicam totam hiacynthinam, & thiatam hiacynthinam, & laminam auream pro fronte, & cingulum de multiplici colore. De his omnibus, etiam de omnibus fabricaturis, & figuris patet. Exod. 28. c. & ibi declaratum est Filij autem Aaron solùm habebant quatuor prima ornamenta. eod. cap. Quartò differebant ex parte redituum. Nam Sacerdotes minores habebant reditus suos de oblationibus, & primitijs, & votis, & redemptionibus primogenitorum, & de partibus sacrificiorum, & similibus, quę plenè ponuntur Numeri. 18. c. Aaron autẽ, siue Sacerdos magnus habebat decimam decimæ, id est, cẽtesimam partem fructuum totius Israel. Nam Leuitæ accipiebant omnes decimas Israel: & iubebat Deus illis, quòd illarum decimarum partem decimam darent Aaron, scilicet, Summo Sacerdoti. eo. cap. Quintò differebant in officio, vel ministratione, quia summus sacerdos poterat ministrare in omnibus, in quibus minores. Et vltra hoc habebat quasdã proprias ministrationes, scilicet, ipse solus ministrare debebat in die expiationis, quæ est die decima mensis septimi. Leui. 16. c. Vnde Iosephus dicit in lib. Antiquitatum, quòd cùm semel illa die ministraturus esset quidã Summus Sacerdos vir iustus, & præcedenti nocte accidisset ei illusio per somnum, & pollui contigisset: alius factus est Summus Sacerdos loco eius, qui mansit postea in Summo Sacerdotio, de quo declaratum est primo Paralipo. 6. cap. Etiam soli Summo Sacerdoti licebat intrare in Sancta Sanctorum. Leu. 16. cap. & ad Hebr. 9. Minoribus autem non licebat. Quod non solùm non licebat: immo etiam quando intrabat Summus Sacerdos in Sancta Sanctorũ, non licebat alicui de Sacerdotibus minoribus manere in exteriori tabernaculo. Leui. 16. cap. Sextò differebant sacerdos magnus & minores in obseruantijs. Nam tenebatur Summus Sacerdos abstinere à quibusdam, à quibus non tenebantur abstinere minores. Nam de minoribus dixit Deus Leui. 21. cap. quod non contaminarentur in mortibus suorum, id est, non exirent ad plangendũ mortuos: nec accederent ad res ipsorum: nisi in morte patris, & matris, & filij, & filiæ, & fratris, & sororis virginis, quę nondum accepit virum: & tamen Summus Sacerdos non poterat exire ad mortem alicuius, nec etiam patris sui. eo. cap. Item Sacerdotes minores tenebantur non accipere meretricem in vxorem, nec viduam, nec repudiatã. Leui. 21. cap. Summus Sacerdos nõ solùm tenebatur non accipere viduam, vel repudiatã, vel meretricem, sed tenebatur accipere in vxorem virginem generosam. Nam dicitur: non commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suę. Septimò differebant in quibusdam priuilegijs honoris, nam de solo Summo Sacerdote dicitur, ꝙ quando exules fugerent in ciuitates refugij, non liceret eis exire impune inde vsque ad mortẽ Summi Sacerdotis, alioquin poterant occidi licitè. Numeri. 35. c. Octauò differebãt, quia Summus Sacerdos erat vnicus, & Sacerdotes minores erant plurimi. De minoribus manifestum est, cum distincti essent per viginti quatuor sortes ad ministrandum, & in qualibet sorte erant multi Sacerdotes. 1. Paralipom. 28. cap. De summo sacerdote patet, quod esset vnicus, quia Deus fecit Aaron vngi in Summum Sacerdotem siue Pontificem, & omnes filios eius in Sacerdotes minores. Exo. 29. cap. & Leui. 8. cap. Sic etiam mortuo Aaron fecit Deus, quod Eleazar fieret Pontifex pro patre suo Aaron. Numeri. 20. c. Si tamen non differret summus Sacerdos à minoribus, non oportebat, quod Eleazar poneretur nunc pro Aaron, quia iam ipse fuerat consecratus in Sacerdotem minorem. Exo. 29. cap. & Leu. 8. c. Etiam si essent plures Summi Sacerdotes, nũ iussisset nunc Deus poni Eleazar ipsũ tuner pro Aaron, sed possent esse multi. Itẽ patet

Summus Sacerdos Iudæorũ vnus erat.

F hoc magis Exod. 29. cap. Nam posito ritu consecrationis dicitur: vestem autem sanctam, qua vtetur Aaron, habebunt filij eius post eum, vt vngantur in ea, & cõsecrentur manus eius. Septem diebus vtetur illa, qui Pontifex pro illo fuerit constitutus de filijs eius. Et sic videtur, quòd vnus Summus Sacerdos succedebat alteri, quia vnus dicitur vngi pro altero, sicut in regno, vbi est vnicus Rex, & moritur, & succedit alius, dicitur, quòd mortuus est talis Rex, & regnauit filius eius pro eo, vt sæpe dicitur in 3. & 4. libris Regum, & in toto, 2. Paralipom. Hic tamen dicitur, quod Pontifex vngeretur pro patre suo, ergo vnicus erat. Etiã quia dicitur: septem diebus vtetur illa, qui Pontifex fuerit constitutus, & sic vnicus significatur. Etiam, quia dicitur, qui pontifex fuerit constitutus de filijs eius & sic innuitur, quod licèt Aaron, vel alius Summus Sa- G cerdos haberet multos filios, nõ erant omnes Summi Sacerdotes, sed vnicus. Item patet, quia vt supra declaratum est, vestes Summi Sacerdotis, & minorum differebant. Si ergo essent multi Sacerdotes Summi fierẽt multæ vestes, scilicet, pro quolibet omnia ornamenta Summi Sacerdotis. Deus tamẽ iussit fieri vestes Summi Sacerdotis solùm pro Aaron. Exo. 28. cap. Vnde vocat eam vnam vestem, scilicet, faciesque vestem sanctã Aaron fratri tuo, & sic iussit fieri vnicũ rationale, & vnicum Ephod, & vnicam laminã auream, & vnicam tunicam hiacinthinam, & sic de ceteris. Si tamen essent multi Sacerdotes Summi, fierent multa rationalia, & multa Ephod, & cetera ornamenta Pontificis. Ergo vnicus erat. Item patet, quia Exo. 29. cap. dicitur: Vestem sãctam qua vtetur Aaron, habebunt filij eius post eum. Et sic vestis erat vnica, Ergo vni- H cus Summus Sacerdos. Etiam quia dicitur, quòd illam habebunt filij eius post eum. Ergo viuente Aaron nullus poterat indui illa veste, nisi ipse. Et tamen necesse erat Summum Sacerdotem indui illis vestibus, quibus induebatur Aaron, ergo viuente Aaron nullus fuit Summus Sacerdos nisi ipse. Ita ergo post eum, quia eadem habitudo, quæ erat Aaron ad filios suos, erat cuiuslibet Summi Sacerdotis ad ceteros sacerdotes, quia Deus ponebat hoc in lege, vt ita apud omnes posteros obseruaretur. Et patet quia postquam posita est consecratio Aaron, & filiorum suorũ, subditur, quod ita debeãt seruari omnia illa apud posteros. Exo. 29. c. & Leui. 8. c. Item patet, quia videbatur valde irrationabile esse multos Summos Sacerdotes. Nam vnius Ecclesiæ non potest esse nisi vnus Pontifex, & Summus Sacerdos erat Pontifex apud Iudæos. Leui. 21. I cap. & Nume. 35. cap. Ergo vnicus esse debebat. Et adhuc magis repugnabat inter Iudæos esse multos Pontifices, quam in eodem Episcopatu esse multos Episcopos. Quia licèt in vnico Episcopatu sit vnica Ecclesia, quæ est sedes, sunt tamen multæ particulares subiectæ illi. Inter Iudęos tamen erat vnica Ecclesia, siue vnicum templum in vnico loco terrę Chanaan, & non licebat in aliquo alio loco esse templum, nec altare aliquod ad ministrandum in sacrificijs. Deuteronom. 12. cap. Et colligitur Iosue. 22. cap. vbi voluerunt nouem tribus & dimidia pugnare contra duas & dimidiam, quia erexerunt vnum altare apud tumulos Iordanis. In eadem particulari Ecclesia, siue templo, non videtur quomodo possent esse multi Summi Sacerdotes, quia ista pluralitas principum seipsam confunderet, quia quod vnus iuberet alius destrueret: ideo Arist. K 12. lib. Metaphy. posuit vnicũ Rectorem vniuersi, quem Deum, vel causam primam nos appellamus, dicens: Entia nolunt malè ordinari: mala est aũt pluralitas principum, bonus est ergo vnus princeps. Itẽ patet hoc ex deductione, quã facit Iosephus in libris Antiquitatum, vbi enarrat omnes Summos Sacerdotes simul, nisi per contentionem, vel ex aliquo accidenti particulari, alias sẽper est vnicus. Item, quia si possent esse multi Summi Sacerdotes, nõ diceretur aliquando de aliquo Sacerdote specialiter, quod erat Prępositus in templo, vel quod ministrauerat in templo, & tamen dicitur de aliquibus hoc, vt patet Iudicum. 20. cap. scilicet. Eo tempore erat arca domini in Silo, & Phinees filius Eleazari, filij Aarõ erat Præpositus domus. Ergo vnicus erat iste Præpositus, & iste erat Summus Sacerdos, cui Deus promiserat summum Sacerdotiũ in ęternum, quia pro eo zelauerat occidẽs coeuntes in contẽptũ

Dei.

Dei. Numeri. 25. cap. & primo Macha. 2. c. Et etiam omnes, qui ibi nominãtur fuerunt Summi Sacerdotes. Nam dicitur, quod Phinees filius Eleazari filij Aaron erat Prępositus domus, & tamen Phinees fuit Pontifex, vt nunc dictum est, & Eleazar pater suus, siue Eleazarus fuit Pontifex. Nume. 20. cap. & Aaron fuit primus Pontifex. Exod. 29. cap. Item dicuntur aliqui ministrasse specialiter in templo: sicut dicitur primo Paralipom. 6. cap. Iohanam genuit Azariam. Ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificauit Salomon in Ierusalem. Et sic dicitur specialiter de illo, quod Sacerdotio functus est. Si tamen multi essent, qui similiter sacerdotio fungerẽtur, non diceretur de hoc absolutè, quod sacerdotio functus est, Ergo vnicus erat in isto modo fungendi sacerdotio, & tamen iste fuit Summus Sacerdos, vt declaratum est eod. c. & vt Iosephus dicit. Ergo vnicus erat Summus Sacerdos. Nonò differebant, quia Summus Sacerdos erat semper primogenitus inter fratres: ita quòd non erat aliquis maior illo: & talis debebat esse Summus Sacerdos, vel eo moriente sequens frater eius, si ille nondum habebat filios. Leui. 21. c. scilicet, Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos. Item quia generale erat apud Iudæos, quòd omnis honor, qui veniret per successionem, pertineret ad primogenitos, quia primogeniti succedebãt in duplo in possessionibus, quàm quilibet de fratribus. Deuteron. 21. c. In honore etiam, & imperio primogenitus erat maior alijs. Gen. 49. c. Maximè, cùm honor esset indiuisibilis, qui non posset diuidi per omnes fratres, pertinebat solùm ad primogenitum. Sicut nunc fit de successione in regno. Sacerdotes autem minores erant tam primogeniti, quàm non primogeniti, cùm omnes filij Sacerdotum necessariò essent Sacerdotes, quia tota posteritas Aaron applicabatur ad Sacerdotium. Nume. 3. & 16. Aliæ differentiæ possent assignari inter Sacerdotem magnum, & minores, quæ reducẽtur ad supradictas. De materia Summorum Sacerdotũ est magis declaratũ Exod. 29. c. & Numeri. 20. cap. De istis etiã sacerdotibus quot fuerunt, scilicet, quòd fuerũt octoginta tres vel quatuor, & nomina eorum, & actus aliquorum declaratũ est latè primo Paralipom. 6. c. Sciendũ, quòd multa nomina, habet Sacerdos magnus, scilicet, vocatur Põtifex, & Sacerdos magnus, & Sacerdos maximus, & Sũmus Sacerdos, & Princeps Sacerdotũ: de primo patet Exo. 29. c. & Leui. 21. c. & Nu. 35. c. De secũdo patet, quia Elcias vocatur Sũmus Sacerdos magnus. 4. Reg. 22. c. & 2. Paralip. 34. c. & Eliasib Sacerdos magnus Nee. 3. c. De tertio patet Leui. 21. c. Vbi pontifex vocatur Sacerdos maximus. De quarto patet Act. 23. c. scilicet, Summum Sacerdotẽ Dei maledicis, & Marci. 13. & 15. c. Nam cõuenienter Marcus vocat Summos Sacerdotes, quos alii vocant Principes Sacerdotum. De quinto patet Actuum. 23. cap. scilicet, nesciebam quia princeps esset Sacerdotum, & Luc. 20. & 22. c. & hic in litera, & infra 26. & 27. c. & Ioan. 18. c. Apparet autem ex præcedenobus, quòd Summus Sacerdos vnicus erat, & non poterant esse plures simul. Scriptura tamen maximè apud Euangelistas dicit, multos Principes sacerdotum, vel Sũmos Sacerdotes, vt hic in litera, & inf. 26. & 27. c. & Mar. 13. & 15. c. & Luc. 2. & 22. c. & Ioan. 18. & 19. c. Quidam dicunt, quòd licèt à principio institutum fuerit vnicũ esse Summum Sacerdotem: postea tamen Dauid instituit esse duos, quando reformauit cultum Dei. Nã posuit vnum Summum Sacerdotẽ de familia Eleazar, & alium de familia Ithamar, primo Paralipom. 24. c. & fuerũt isti, scilicet, Abiathar, & Sadoc. Ita ergo post istud essent saltem duo Summi Sacerdotes semper simul, & isti vocãtur Principes Sacerdotum, vel Summi Sacerdotes. Dicendũ, quod nõ stat, quia licèt Dauid posuit Sadoc, & Abiathar, vt Summos Sacerdotes, non manserunt ambo in Summo Sacerdotio, & coegit eum manere exulem vsque ad mortem, ita vt non solum non ministraret, immo etiam quòd non intraret in Ierusalem, sed quod maneret in agro suo in Anathoc, quæ erat parua ciuitas apud Ierusalem. Patet hoc. 3. Reg. 2. c. & post hoc nullus de stirpe Abiathar fuit Summus Sacerdos. Et sic Deus prædixerat contra Heli, quod nemo de domo sua ministraret in Sacerdotio summo: sed essent sic extranei, & quasi laici, vt reciperentur inter Sacerdotes minores, primo Reg. 2. c. & erat iste Abiathar de progenie Heli summi sacerdotis. Et in eo cõpleta fuit maledictio domus Heli. 3. Reg. 2. c. & ibi declaratum est. Et ideo postea nũquam fuit Sacerdos aliquis de stirpe Abiathar, sed solùm de stirpe Sadoc. Et ille iam mãsit vnicus. Nec fuerunt postea aliquo tempore duo Summi Sacerdotes, nisi quando assumebantur in discordia, vel per aliquod accidens, vt supra dictum est. Hoc patet magis ex discursu Iosephi in libris Antiquitatum vsque ad finem, vbi ponit omnes Summos Sacerdotes, & tempora, quibus ministrauerunt, & tamen nunquam duo simul erant. Patet etiam ex his, quæ declarata sunt primo Paralip. 6. c. vbi omnes Summi Sacerdotes, & tempora eorum describuntur. Item hoc colligitur ex verbis Euangelistarum. Nam Io. 18. c. dicitur. Et adduxerunt eum ad Annam primum Et sequitur: Erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Et ibi solus Caiphas vocatur Pontifex. Idẽ dicitur Ioan. 11. c. scilicet, quòd cùm Caiphas esset Pontifex anni illius prophetauit. Sic etiam alij Euangelistæ vocant absolutè Caipham Principem Sacerdotum. Et Luc. 22. c. dicitur magis absolutè, scilicet. Comprehendentes eũ duxerunt ad domum Principis Sacerdotum. Si tamen essent multi Principes Sacerdotum, non vocaretur aliquis eorũ Princeps absolutè: maximè non exprimendo nomen eius. Ideo vnicus erat. Dici ergo potest dupliciter: vno modo quòd Summus Sacerdos semper fuit vnicus. Quia tamen postquam Romani cœperunt dominari super Iudęos fuit Sacerdotium venale, nõ ministrabat aliquis Sacerdos secundùm legem, vsque ad mortem suam, vt sic succederet filius suus: sed vendebatur Sacerdotiũ, & vnus erat Sacerdos magnus in vno anno, & alius ĩ alio. Sic patet. Ioan. 11. c. de Caipha, qui erat pontifex anni illius, & Ioan. 18. c. Et tunc ille, qui semel fuisset Summus Sacerdos, poterat vocari Summus Sacerdos, vel Princeps Sacerdotũ. Vnde poterant esse multi Summi Sacerdotes, simul, & isti sunt, quos Euangelistę vocant Summos Sacerdotes, vel Principes Sacerdotum, licèt vnus de eis esset solũ Summus Sacerdos actualiter. Aliter potest dici, quòd licèt esset vnicus Summus Sacerdos, secundùm tamen diuersa officia tẽpli erant diuersi, qui principabantur in illis officiis, & illi erãt præpositi multorum sacerdotum. Ideo vocantur Summi Sacerdotes. Hoc maximè potest intelligi de Principibus sortium. Nam erant diuersi Sacerdotes per viginti quatuor sortes, & in qualibet erant multi Sacerdotes, præcipuus autem in qualibet sorte vocabatur Princeps Sacerdotum illius sortis. Sic accipitur primo Paralip. 24. c. scilicet. Diuisit autem eis, hoc est filijs Eleazar principes per familias sedecim & filijs Ithamar per familias, & domos suas octo. Primò de familia Eleazar erãt sedecim principes propter sexdecim sortes, & de familia Ithamar erant octo principes propter octo familias. Et sic sępe eod. cap. vocantur isti viginti quatuor Principes Sacerdotũ, id est, familiarum sacerdotalium. Manserunt autem istæ sortes viginti quatuor distinctę vsque ad Christi tempus, & ministrabant Sacerdotes secundùm illas. Ergo poterant esse nũc multi Principes Sacerdotum, quia semper essent viginti quatuor Principes. Patet hoc Luc. 1. c. vbi dicitur de Zacharia patre Ioannis, quod fuit sacerdos de vice Abia, & illa erat octaua sors Sacerdotalis primo Paralipo. 24. c. Et etiam dicitur, quod sorte exijt, vt poneret incensum. Isti autem principes familiarum Sacerdotalium vocãtur ab Euangelistis aliquando Principes Sacerdotum, vt vocant Matthæus, Lucas, & Ioannes, aliquando Pontifices Ioã. 18. c. s. Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi: & aliquãdo Summi Sacerdotes. Mar. 13. & 15. ca. Magis tamen propriè vocantur Principes Sacerdotum, quàm Summi Sacerdotes, & Pontifices, quia Princeps Sacerdotum potest vocari quicunque præest aliquibus Sacerdotibus, sicut præerat quilibet istorum 24. Principum familiarum Sacerdotalium. Summus Sacerdos est, qui super omnes Sacerdotes est, & super quem nullus Sacerdos est, & tamen super quemlibet istorum viginti quatuor erat vnus Summus Pontifex, qui erat respectu omnium. Etiam non dicuntur propriè Pontifices, quia Pontifex solùm accipitur pro Sacerdote maximo. Leui. 21. c. Omnes tamen Principes familiarum Sacerdotalium erant Sacer-

Nomina summi sacerdotis.

Determinatio auctoris quod vnicus erat Sacerdos maximus.

Sacerdotes minores, præter vnum eorum, qui erat Summus Sacerdos. Ideo oportet dici, quòd vocentur largè Pontifices, vel Summi Sacerdotes, licèt propriè vocentur Principes Sacerdotum. Et sic semper erat vnicus Sũmus Sacerdos, qui absolutè vocabatur Summus Sacerdos, vel Pontifex, vel Princeps Sacerdotum solus, sed solùm quando sic multi vocantur. Ratio differentiæ est, quia si aliquis vocetur solus summus sacerdos necesse est, quòd cõueniat sibi per aliquam rationem specialem. Et istud est, quod sit simpliciter super omnes Sacerdotes. Si autẽ multi vocantur simul Summi Sacerdotes, non oportet alicui horum conuenire per aliquam rationem specialem. Sicut si dicamus Propheta dixit, vel Apostolus dixit, intelligimus de aliquo cui per excellentiã conuenit istud nomẽ, scilicet, de Dauid, & Paulo. Si autem dicamus, Prophetæ dixerunt, vel Apostoli fecerunt, non accipitur Propheta, vel Apostolus secundùm aliquam rationem specialem, sed communem. Ita autem est de Pontificibus, quia sæpe vocatur aliquis Pontifex, vel Princeps Sacerdotum absolutè in singulari, & non expresso nomine eius, & tunc accipitur pro eo, qui erat verè Summus Sacerdos, sicut Caiphas vocatur absolutè Princeps Sacerdotum non expresso nomine Luc. 22. c. Et vocatur Põtifex absolutè, & singulariter Io. decimo octauo cap. & sic ipse erat tunc solus Summus Sacerdos. Et hoc satis patet, quia de eo solo dicitur Ioan. 11. & 18. quòd erat Pontifex anni illius, quod frustra diceretur si istum eundem gradum alij tenerent. Idem patet, quia nullus de Principibus Sacerdotum iudicauit de Christo, nisi Caiphas. Item ad domum nullius principis Sacerdotum ductus est Christus, nisi ad domum Caiphæ. Et si dicas, quod ad Annam ductus est primo Ioan. 18. ca. ibidem respondetur, quod hoc fuit quia Annas erat socer Caiphæ, qui erat Põtifex. Ergo propter Caipham ductus est ad Annam. Satis tamen apparet, quod Annas non erat in eodem gradu Sacerdotij, in quo Caiphas: quia licet iste honor fuerit ei delatus, scilicet, quòd Christus ad eũ ductus est primum propter Caipham, ipse tamen tanquam sibi conscius, quòd non erat in dignitate illa, in qua erat Caiphas, nihil voluit iudicare de Christo, sed interrogauit quędam ab eo, & remisit eum ad Caipham. Ioan. 18. c. Ipse autẽ Caiphas iudicauit de illo, quòd esset reus mortis. infra 26. c. & Luc. 22. c. Et sic ipse solus videbatur habere potestatem. Item patet, quia in domum Caiphæ cõuenerant omnes Principes Sacerdotũ, & Seniores infra Matth. 26. & Luc. 22. cap. & Marc. 15. cap. Et sic ille erat præcipuus, qui erat verus Summus Sacerdos. Ceteri autem erant solum Principes familiarum Sacerdotalium. Si autem obijcias, quòd etiam Annas vocatus est Pontifex absolutè. Ioan. 18. c. Dicendum, quòd postquam positum est nomen suum, vocatur Pontifex, & tunc non oportet vocari eum Põtificem propter aliquam rationem specialem. Cùm autẽ non expresso nomine vocatur aliquis Pontifex, oportet quod intelligatur secundùm rationem specialem, licèt posset adhuc dici de Anna: quod ipse fuerat verus Summus Pontifex, quem Iosephus vocat Annani Pontificem, de quo declaratum est primo Paralipom. 6. c. Ideo posset ipse vocari Potifex absolutè, licet illo anno nõ esset Põtifex ipse, sed Caiphas. Si autem obijciatur, quod ponuntur duo Summi Sacerdotes simul, qui essent Summi Sacerdotes veri, scilicet, Annas, & Caiphas. Luc. 3. c. scilicet, sub Principibus Sacerdotum Anna, & Caipha. Ibidem declarabitur. Vterque istorum modorum est satis rationabilis, sed secundus magis placet, eo quod de illo habemus exemplum in scriptura, & non de primo, vt dictum est; & tamen per primum modum possunt vocari omnes isti Summi Sacerdotes, vel Pontifices, & non per secundum, vt declaratum est.

Quare Herodes quæsiuerit Summos Sacerdotes, cum Magi solum ab eo quæsiissent de Rege nato?
Quæst. XXVII.

QVæritur, cùm Magi solum dixerint Herodi, vbi est qui natus est Rex Iudæorum? quare ipse quæsiuit a Sacerdotibus, vbi Christus, id est, Messias nasciturus esset? Dicendum, quod Herodes putauit, quod iste

F Rex cuius natiuitas annunciabatur, erat Messias: ideo quæsiuit de loco natiuitatis eius. Causa autem quærendi fuit: quia putauit, quod in lege, vel Prophetis scriptum esset de loco natiuitatis Messiæ. Nam audiebat Herodes promissum esse Messiam in lege, & Prophetis, ideo licet ipse nihil sciret de sacra scriptura verisimiliter ad credendum, mouebatur discere multa de eius moribus, & loco, & tempore: vt per hoc cognosceretur. Causa aũt quare putauit esse Messiam istum regem, qui annunciabatur, fuit multiplex. Prima, quia Herodes vidit nunc, qualia nunquam viderat in natiuitate alicuius Regis, siue Iudæorum, siue aliorum Gentium. Nec etiam talia quisquã audierat, scilicet, quod appareret aliqua stella ad ostendendum illum natum, & quod Reges de longinquis venirent ad adorandum eum antequam natiuitas eius diuulgata
G foret, & etiam, quod stella præcederet reges dirigẽdo eos in via. Et quia Herodes audierat Messiam futurum aliquid magnũ super ceteros reges, putauit Herodes, quod nulli poterat conuenire hoc nisi Messiæ: & sic ipse esset cuius natiuitas annunciaretur. Secunda, quia Iudæi tempore illo expectabant Messiam venturum, quia secũdum Prophetiam Iacob ipso tempore venturus esset, quia iam incipiebat trãsire Sceptrum de femore Iuda ad alienigenas, cùm Herodes Rex esset de stirpe Idumæorum: vt supra dictum est. Forte autem Herodes sæpe audiuit Messiam tunc venturum: quia non poterat istud abscondi, cùm Israelitæ istud valde desiderarent, & de hoc sæpe loquerentur: & sic putaret Herodes istum esse Messiam quem Iudæi tunc sperabant. Tertia est, quia eo tempore erat magna fama de Messia: ita vt aliqui videntes imple-
I tum esse tempus prænunciatum à Prophetis de aduentu Messiæ, & ille nondum venisset, dicerent se esse Messiam. Sic fuit de quodam Iudæo, qui dictus est Theodas, & dixit se esse Messiam, cui consenserũt viri quasi quadringenti, sed tandem ipse occisus est, & qui credebãt in eum, dissipati sunt. Post istum fuit Iudas Galilæus, qui etiam dixit se esse Messiã, & perijt ipse, & qui cõsenserut ei. Act. 5. c. Fuerũt isti quasi in tpe natiuitatis Christi. Nã de Iuda Galilæo dicitur, quod fuit in dieb. professionis. eo. c. Vocantur dies professionis qñ Octauianus iussit, vt describeretur vniuersus orbis, & iret quilibet ad profitendum in ciuitatem suã Luc. 2. Et tñ in dieb. professionis Christus natus est: quia cũ iret Ioseph, & Maria vxor eius in Bethlehem ad profitendũ, natus est ibi Christus. eod. c. Et sic Iudas Gali. fuit quasi tempore natiuitatis Christi. Theodas
H fuit aliquanto tempore ante natiuitatem: cum dicatur, quod fuerit ante Iu. Gali. Act. 5. c. propter ista ergo scandala ab omnibus considerabatur tunc de aduentu Messiæ, & erant circa hoc solliciti. Ideo Herodes audiens natum Regem Iudæ, de Messia putauit dici. Quarta est, quia ex modo loquendi Magorum videbatur, quod loquerentur de Messia. Nam non quæsiuerunt de natiuitate alicuius Regis specialiter, sed dixerunt. [Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?] Et sic specialiter erat iste Rex Iudæorum, de quo annunciabant. Istud autem soli Messiæ competit, qui specialiter regnaturus erat, scilicet, sapientius, & iustius, quàm ceteri reges. Hiere. 23. cap. & specialem modum regendi, & iudicãdi haberet. Isa. 11. c. Et ipse restitueret Israel faciendo eum habitare confidẽter. Iere. 23. c. quod nulli alteri regi competebat: ideo di-
K cendo simpliciter Regem Iudæorum, non possumus intelligere, nisi Messiam. Sic accipitur. Zach. 9. cap. & infra 21. c. scilicet: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit. Ille autem est Messias. Sic etiam Michæas vocauit Messiam specialiter dominatorem Israel, nec expresso nomine. Michęę. 5. c. scilicet. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Cum ergo Herodes audiuit nominari Regem Iudæorum absolutè, de Messia intellexit.

Ad quid Herodes voluerit scire locum natiuitatis Christi?
Quæst. XXVIII.

QVæritur ad quid Herodes voluerit scire locum natiuitatis Christi, id est, Messiæ. Dicendũ, quod cum Herodes audisset natum esse Regem Iudæorum, credidit quod ille, si viueret, auferret sibi regnum, vel

filijs

filijs suis. Et quia putauit Herodes illum esse puerum sicut innuebant Magi ex ortu stellæ, credidit, quod maneret in loco natiuitatis, & sic cognito loco natiuitatis posset inuenire eum, & occidere, & si non posset eum determinate cognoscere, saltē occidendo omnes coætaneos occideret ipsum, sicut conatus est postea facere. Sed dicetur quomodo Herodes auderet talia quærere a Iudæis: quia ipsi nollēt respondere ei ad istum finem, sed potius persequerentur eum, si intenderet occidere Messiam eorum, quem ipsi pro summo bono expectabant. Dicendū, quod Herodes non ostendit Iudæis se velle occidere Messiam eorum: quia si hoc Herodes innueret, ipse se impediret, quia Iudæi resisterent ei pro viribus, etiam occultarent ei Messiam. Item non responderent ei de loco natiuitatis. Et dato, quòd aliqui propter timorem responderent, subticerent ei veritatem, & exprimerēt ei alium locum, in quo B Messias non esset nasciturus: & sic nunquàm eum inueniret. Sed potuit Herodes duas causas verisimiles ad interrogandum prætendere. Prima propter Magos. Nam erāt Reges alienigenæ, & venerant ad Herodem, quærentes, vbi erat natus Rex Iudæorum. Dignum ergo erat, quòd Herodes faceret illis responderi per sapientes. Et ad hoc quæsiuit vbi Christus nasceretur. Et quòd propter hoc factum fuisset apparet, quia postquam sapientes responderunt Christū debere nasci in Bethlehem: dicitur, quod Herodes miserit Magos in Bethlehem. Secunda propter se ipsum: quia cum Messias a Iudæis putaretur futurus excellentior omnibus Regibus, & hoc innuerēt Magi venientes ad adorandum eum. Volebat quoque innuere, ꝙ ipse vellet eū adorare sicut Magi, vel honorare in aliquo. Patet, quia sic innuit ipse Magis, dicens scilicet: [Et cùm C inueneritis, renūciate mihi, vt & ego veniens adorē eū.]

Quomodo Herodes intenderit occidere Messiam, cùm occidi non posset, quia Deus erat? Quæst. XXIX.

QVæritur quomodo Herodes intēderit occidere Messiam, cùm non posset occidi Messias, nisi quando ipse vellet, quia Deus erat? Itē, quia lex prædixerat multa de Messia, quæ facere deberet, scilicet, quòd regnaret iustè, & sapiēter, & in diebus suis saluaretur Iuda, & Israel habitaret cōfidenter. Iere. 23.c. Ante ergo quam ista impleret, non poterat occidi, quia necesse est, quòd omnia, quæ scriptura dicit cōpleantur, sicut dicitur infra. 5.c. scilicet. Donec cælum, & terra transeat, Iota vnum aut apex vnus non preteribit a lege, donec omnia fiant, id est, facilius est D quòd cælum & terra trāseant, id est, esse desinant, quàm, quod vnum verbum minimum maneat de lege, quod non compleatur: & Christus dixit de se ipso quod oportet impleri omnia, quæ de ipso scripta erant lege, & in Prophetis, & in Psalmis. Sed nihil horum erat impletū: ergo non poterat nunc Herodes occidere Messiam. Item quia non poterat occidi in loco natiuitatis suę, quia propter hoc voluit de illo certificari, vt supra dictum est. Nō poterat tamē Christus occidi in Bethlehem loco natiuitatis suę, sed in Ierusalem necesse erat eum mori, vt dixit ipse Christus Lucæ. 13.c. scilicet. Non capit Prophetam perire extra Ierusalem, id est, non est possibile, quòd Propheta, id est, Messias, qui vocatur Propheta per excellentiam pereat, id est, moriatur extra Ierusalem. Dicendum, quod verū est, E quod Herodes non poterāt nunc occidere Christum, nec quisquam hominum, nec ēt totus mundus; quia cùm ipse haberet potestatem ponendi animam suam, & sumendi eam. Ioan. 10.c. id est, potestatem moriendi, quādo vellet, & surgendi quando vellet, & nunc mori nollet, quousque impleret omnia, quæ de eo dicta erant, non poterat eum quisquam occidere. Et sic etiam fuit alijs vicibus quando Iudæi conabantur occidere ipsum, & tñ non poterāt. Sed dicitur, ꝙ nemo misit manum in eum, quia nondum venerat hora eius, id est, hora, qua ipse volebat mori. Ioan. 7.c. A fortiori nunc, quia nihil adhuc fecerat de eis, pro quibus missus erat. Herodes tamen putauit, quod posset eum occidere, sicut quidam dicūt, quia ita ēt putauit Pilatus. Ioa. 18.c.s. Mihi nō loqueris? Nescis, quia potestatē habeo dimittere te, & potestatē crucifigere te? Et sic ipse postea illum occidit. Christus tamen dicit, quòd ille non A habebat potestatem occidendi eum, scilicet: Non habeřes potestatē in me, nisi datum esset tibi desuper. Et hoc erat quia tunc erat hora mortis Christi, sicut dicitur Luc. 22.c. scilicet: Quotidie eram vobiscum in tēplo docens, & nō me tenuistis. Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum, quasi dicat, licèt essem vobiscū quotidie in tēplo, non me tenuistis, id est, non potuistis me tenere. Nunc aūt tenuistis me, quia est hora vestra, id est, concessa vobis, & potestas tenebrarum, id est, potestas peccatorū hominū, qui sunt tenebrosi. Sed non stat, quia Pilatus nesciebat de Iesu, an esset Messias, sed solùm putabat, ꝙ per inuidiam traderent eum: ipse autem esset vir bonus. Herodes tamē nitebatur occidere Messiam, non quidem specialiter aliquem hominem, sed ipsum Messiam in generali, secundū quod erat in lege, & Prophetis promissus. Nam quęsiuit B vbi nasceretur Christus, id est, Messias: & etiā patet, quia postea iubēs occidi infantes in Bethlehem, intēdebat occidere eū, qui erat Messias, vel quē ipse putabat esse Messiā. Aliter ergo dici pōt, qđ licet Herodes sciret Messiam in lege promissū, et magnalia facturū audiret, credidit tamen, quod ipse posset occidere eum, & quilibet potens in sæculo. Sic patet de alio Herode de progenie istius, qui occidit Ioannem Baptistam, quem credebat esse virum sanctissimū, ita vt in virtutes eius alij operarētur miracula, & tamen credidit, quod facilè erat occidere eum, sicut ipse occidit, sic dicitur infra. 14.c.s. Herodes audiens famam Iesu ait pueris suis, Ioannes, quem ego decollaui, surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Et Luc. 9.c. dicit Herodes, Ioannem ego decollaui: Quis est autem iste, de quo talia audio? Si autē obijcias, ꝙ erat Messias Deus, C & nemo poterat eum occidere: dicendum ꝙ Herodes nō credebat istud, immo nec cogitabat, quia Iudæi cōmuniter nō asserebant Messiam esse Deum, licèt multi eorū sic putarēt, & ex lege sita, & Prophetis ita colligeretur, & sic Herodes fortè nūquam audierat, ꝙ Messias esset Deus, & dato ꝙ audiret fortè non crederet, quia Herodes erat vir iniquus cultum Dei despiciens, sola temporalia bona sequens, & fauorem principum Romanorū: ideo istud, ꝙ erat difficillimum, nō crederet. Aliter potest dici, ꝙ etiāsi Herodes crederet vera esse, quæ dicebātur de Messia, & quod ipse non posset occidere eum, excæcabat eum desiderium: sicut quotidie videmus in aliquibus, quæ homo scit se non posse consequi, quia tamē illa nimium desiderat, fallit se ipsum, fingens quasi sit facile illa consequi, & sic illis se exponit. Ita Herodes, cùm desideraret nimis ocD cidere Christum, tanquā hostem regni sui: licèt putaret, quod non posset hoc efficere, excæcabatur, & credebat ꝙ posset efficere, & conabatur ad illud. Adhuc potest dici, quod licèt putaret quod nō posset hoc facere, tñ quasi ex quadā desperatione conabatur se opponere: sicut interdū homines sciētes, quod non possent euadere quędam pericula, exponunt se totaliter eis. Magis tamen credendū est, quod Herodes crediderit, ꝙ ipse posset occidere Messiā, quia putabat eū esse solùm aliquem virum iustum, & tales per tēporalem potentiam possunt occidi: ideo ipse conatus est eum occidere. Cùm aūt dicitur, ꝙ Messias non posset occidi, nisi quando vellet, quia Deus erat: dicendū, quod verū est, & tamen Herodes nesciebat istud, scilicet, an esset Deus, & an in potestate sua esset mori, quādo vellet. Et si dicas, ꝙ istud constabat ex lege, & Prophetis: diE cendum, ꝙ licèt inde colligatur, Herodes tamē nesciebat illud, quia non erat studiosus in lege, nec dedit se ad audiendum illam, sed erat de illis, qui dicunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Iob. 21.c. Maximè, quia inter Iudæos non erat communiter notum, nec diuulgatum, quod Messias deberet esse Deus. Ad secundum, cùm dicitur ꝙ multa erant prædicta de Messia, quæ oportebat prius impleri, verum est: & tamen Herodes putabat ista posse impediri, scilicet, quod si Messias veniret ad ætatem adultam, quod faceret illa, quæ de eo prænunciata erant, & tamen quod posset impediri, ne veniret ad ætatem adultam, per humanam potentiam. Et si dicas, quod ista erant prænunciata per Prophetas, & legem. Dicendum, quod Herodes non multum credebat Prophetis, nec legi, quia erat totus vir mundanus, sicut plurimi inter nos nihil credunt, sicut di-

citur ad Rom. 1. c. Non omnes credunt Euangelio. Prophetæ etiam conquerebantur, quod non credebatur eis. Nam Isa. specialiter loquens de Messia cõqueritur, quod sibi non credatur. Isa. 53. c. f. Quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Quasi dicat: Pauci volunt credere nobis: maximè quia viri mundani plurimi putant Deum res mundanas non aduertere, nec illas regi aliqua lege, ideo est locus malitiæ, & potentiæ humanæ. Et sic viri iusti possunt occidi ab impijs. Dato etiam, quod Herodes crederet vera esse, quæ lex, & Prophetę prænũciarent, credebat tamen illa posse impediri, ideo conabatur impedire. Ad tertium dicendum, quod verũ est, quod Christus non poterat occidi extra Ierusalem, & tamen Herodes nesciebat istud. Ideo putabat quod posset occidi vbicunque pœna temporalis in eum insurgeret. Et hoc modo respondetur ad omnes similes confirmationes.

Quare Herodes clam vocauerit Magos? Quæst. XXX.

QVæritur, quare Herodes vocauerit Magos clam? Dicendum, quod postquam se informauerat de loco natiuitatis Messiæ per sapientes: voluit se informare de tempore natiuitatis per Magos, & ad hoc vocauit eos clam. Primò vt Iudæi hoc non viderent, vt auferret eis occasionem suspicandi contra eum. Erat enim Herodes alienigena regnans super Iudæos, & non cõfidebat eis. Et ipse sciebat, quòd ipsi oderant eum, licèt paterẽtur in Dominiũ, quia vitare nõ poterant. Et si nunc de Messia suo tam sollicitus inquisitor esset, suspicarentur, quòd aliquid mali ei inferre vellet, & Iudæi se opponerent ipsi, & non posset facere quæ conceperat, & persequerentur ipsum. Ideo voluit eis nescientibus ista quærere, & sic clam vocauit Magos. Sed dicetur, quòd Iudæi non suspicarentur ex hoc contra Herodem, nec etiam ipse deberet hoc putare, quia non quęsiuisset ab eis de loco, vbi Christus nasceretur, & tamen omnibus vocatis quæsiuit illud. Dicendum, quod non stat. Nam in illa quæstione nõ potuit, vel non debuit verisimiliter aliud præsumi contra Herodem, poterat tamen pręsumi in ista secunda propter duo. Primo, quia primum, scilicet, de loco natiuitatis non putaretur Herodes propter se ipsum quærere, sed propter Magos, quia venerant ad eum, & petebant. [Vbi est, qui natus Rex Iudęorum?] Ad Herodem ergo tanquam Regem pertinebat facere eis responderi: cùm ad eum venissent, quasi se ei commendantes: & sic Iudęi putarẽt, quòd istud quærebat ad satisfaciendum Magis, & non propter Herodem. Si autem peteret à Magis de tẽpore natiuitatis, iam istud videretur propter se ipsum, ideo suspicarentur Hebræi, quòd propter aliquid istud vellet. Secundò, quia conquirẽdo solùm de loco natiuitatis Messiæ, cùm nihil ante hoc quæsiuisset de Messia nihil præsumeretur, quod tamen quæreret secundo, scilicet, de tempore natiuitatis, iam apparebat magna diligentia. Ideo verisimile erat, quod propter aliquem finem peteret, & sic Iudęi suspicarentur, quod aliquid intenderet cõtra Messiam: ideo noluit eis præsentibus hoc quærere. Secunda causa quare clam quæsiuit videtur esse, vt Magi non cogerentur aliquid dicere de secretis suis coram multitudine, scilicet: Magi putabãt aliquid magnum esse scire natiuitatẽ eius, ad quem adorandum venerãt, cùm ista fuisset sibi specialiter reuelata. Noluit ergo Herodes cogere eos ad dicendum coram multis, quod faceret si coram Iudæis quæreret: ideo secrete quæsiuit ab eis, & sic ipsi faciliores essent ad respondendum soli Regi declarantes secretum suum, quam si toti multitudini declararẽt. Et in hoc erat maior honor ipsorum Magorum, scilicet, quo ad secretã Regis collocutionem, quam, quod coram multitudine interrogarentur. Tertia causa fuit, quod Herodes non vocauit multitudinem Sacerdotum, & Scribarum nisi per accidens, scilicet, quod accidit, quod Herodes non potuit respondere Magis, nisi vocaret sapientes: ideo oportuit illos vocari. Nunc autem non erant necessarij, quia ad hoc, quod ipse nunc quærebat, scilicet de tempore natiuitatis Christi per stellam, non debebant respondere sapientes, sed Magi: ideo non vocauit eos. Quarta causa fuit, vt quando Herodes vellet exequi id, quod nunc intende-

F bat, nesciretur quid vellet, scilicet, quia post biennium ipse iussit occidi omnes pueros, qui erant in Bethlehem a bimatu, & infra, & noluit, quod Iudæi intelligerent ad quem finem faciebat. Si tamen ipse nunc peteret de tempore stellę coram Iudæis, per quam notificabatur tempus natiuitatis Christi: quando postea viderent pueros occidi, colligerent ex circumstantia temporis quid intenderet. Voluit ergo secrete à Magis quærere. Quælibet harum quatuor causarum est rationabilis, prima tamen, & quarta sũt rationabiliores propter duo. Primò, quia quidquid Herodes hic faciebat, erat propter mortem Christi, quã præcipuè intendebat, vt ex litera apparet: ideo verisimilius est singula, quæ dicuntur hic, pertinere potius ad istũ finem, quàm ad aliquem alium, & ad hunc pertinent prima, & quarta causa. Secundò, quia dicitur hic, clam vo-
G catus, & tamen clam sonat in malum. Nam si dixisset secrete poterat in bonum interpretari, sed clam ad malum est. Ita dicit Ecclesia matrimonia clandestina, quæ occultè sunt facta, puta propter aliquid malùm, vel turpe, & talia nõ approbat, sed potius punit, vt patet in tit. Decret. de clan. spon. per totum. Malum autem aliud ibi non erat, nisi desideriũ mortis Christi. Ideo quod Magi clandestinè vocati fuerunt, ad procurationem mortis Christi pertinet, & hoc vult prima, & quarta causa.

Quare Herodes voluerit à Magis discere tempus stellæ? Quæst. XXXI

QVæritur, quare Herodes voluerit a Magis discere tempus stellę diligenter? Dicendum quod Herodes
H intendebat occidere Messiam, ne priuaretur regno per ipsum. Et ad hoc volebat scire tempus natiuitatis eius, vt ex ignorantia ætatis non falleretur occidendo alium loco eius, & quia stella apparuerat in eius natiuitate, voluit scire tempus stellæ, id est quantum erat, quòd stella apparuerãt, & sic per hoc sciret ætatẽ Messiæ. Præsupponebat autem Herodes, quod stella tunc apparuit quando Messias natus est. Et hoc videbatur rationabile. Nam stella illa erat ad ostendendam natiuitatem eius, ideo rationabile erat, aut verisimile tunc ipsam apparere quando Messias nasceretur: quia aliàs possent falli Magi si stella prius nasceretur, quàm Messias. Nam possent venire in Iudæam antequam nasceretur Messias, & non inuenirent quem adorarent. Si autem dicatur, quod post eius natiuitatem oriretur, ita posset oriri duobus, vel tri-
I bus annis, vel viginti post natum Messiam, sicut quolibet alio tempore, quia non erat maior ratio, quod potius vno tempore, quàm alio appareret. De natiuitate autem erat specialis ratio, quia tunc incipiebat Messias esse in mundo, ideo tunc competebat, quod stella ipsum indicaret. Item patet hoc efficacius ex Magorum intentione: quia ipsi putabant tunc Messiam natum, quando stella orta est. Quod patet ex verbis eorum. Nam dixerunt. Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? id est. Vbi est Rex Iudæorum, qui nunc natus est. Si tamen præsupponeretur stellam apparuisse post eius natiuitatem, poterat apparere vigesimo, vel trigesimo anno sicut quolibet alio tempore: quia non erat maior causa de vno, quàm de alio, vt dictum est. Et tamen de illo, qui est iam aliquantæ ætatis non dicitur: vbi est, qui natus est, & sic Magi putabant
K siue præsupponebant, quod tunc stella apparuit, quando Christus natus est. Hoc fortè prædixerat Balaam posteris suis, quando informauit eos de ortu stellę, scilicet, quod mox, vt nasceretur ille Rex, stella appareret, vel fortè Angelus apparuit Magis dicens. Nunc natus est Christus, quem ista stella significat: ite & adorate eum. Vel hoc idem Spiritus Sanctus eos docuit per interiorem inspirationem, vt declaratum est supra in 6. & magis 19. quęst. scilicet. Quare Magi moti sunt ad veniendum, & sic Herodes petens de tempore stellę, petebat de tempore natiuitatis Christi. Sed dicetur, quod non oportebat, quod Herodes peteret istud, quia ad occidendum Christum, sicut ipse intendebat, erat alius modus apertior, scilicet, quod postquam Magi inuenirent Christum, & adorarent, ipse iret illuc fingens se velle adorare, & tunc distinctè cognosceret Christum, & esset facilius eum occidere,

dere, immo hoc videtur ipse Herodes voluisse. Nam dixit Magis, quod interrogarent diligēter de puero, & renunciarent ei, vt ipse iret, & adoraret eum. Dicendum verum esse, quod iste esset modus facilior, & tamen illud primū, scilicet, de tempore stellæ petiuit Herodes quasi in subsidium, scilicet, deficiētibus alijs modis certioribus, & hoc fuit propter duo. Primò, quia fortè poterat deludi a Magis, s. quod postquam ipsi inuenissent puerum, quod non ostenderent ei illum, sicut factum est, quia admoniti ab Angelo ne redirent ad Herodem, reuersi sunt per aliam viam in regionem suam, & sic Herodes nō potuit per eos cognoscere puerum. Ideo voluit Herodes quod si contingeret sibi deficere istam cognitionem, de qua tamen ipse non suspicabatur, quod maneret sibi aliud, per quod posset saltem in generali habere cognitionem de Christo, s. per ætatem. Secundò fuit hoc, quia fortè Magi deciperentur in stella sua, ita quod per illam non inuenirent puerum, scilicet, quia quando Magi intrauerunt in Ierusalem disparuit eis stella, quod ante hoc nunquam fecerat. Et hoc videntur ipsi significasse Herodi. Vnde putabat Herodes, quod fortè iam non appareret stella, & sic Magi non possent determinatam habere cognitionem de Messia: ideo fortè non inuenirent eum, vel si inuenirent forte non certificarentur omnino an ille esset, vel alius, & sic non possent renunciare Herodi per certitudinem de illo. Et ad hoc voluit Herodes scire tempus stellæ, scilicet, dato, quod Magi non inuenirent Christum: ipse per tempus stellæ saltem in generali cognosceret eū, & posset occidere occidendo omnes coætaneos sibi. Et ista est vera intentio Herodis. Et sic voluit, quod si Magi inuenirent puerum ipsi renunciarent, vt iret ad adorandum eum, & sic posset eum occidere nullum alium occidendo. Si autem non inuenirent illum: recurreret ipse ad aliud remedium per tempus stellæ, vt dictum est. Sed quare dicitur, quod diligenter didicit tempus stellæ. Dicēdum, quod propter duo oportuit hoc diligenter sciri: primò, vt occidendo alios quasi coætaneos Christi, non contingeret eum euadere propter ignorantiam ætatis. Hoc tamen non posset fieri, si non diligenter sciret tempus stellæ: vt pote si stella fuisset orta tribus annis, antequam Herodes vellet occidere pueros, & ipse putaret fuisse illam natā solùm duobus annis ante hoc, occideret solùm pueros à bienuio, & infra, & euaderet Christus, qui iam esset triennis, ideo oportuit, quod diligenter sciret, scilicet, nihil errando de tempore. Secundò, vt Herodes cum minori scandalo, quàm fieri posset istam rem ageret. Nā si non sciret Herodes determinatè tempus stellæ, oporteret, quod occideret multos etiam supra ætatem Christi, vt non maneret sibi dubium, quod fortè Christus euaderet. Si autem determinate sciret tempus stellæ, non oportebat, quod occideret aliquos nisi, qui nati fuerant tempore ortus illius stellæ, & post, & sic pauciores occideret, & esset minus scandalum, ideo oportuit diligenter hoc sciri.

Propter duo Her. petiuit de tempore stella.

Quare Herodes non quæsiuerit à Iudæis de tempore natiuitatis Christi? Quæst. XXXII.

QVæritur quare Herodes non quæsiuit à Iudæis de tempore natiuitatis Christi? Quidam dicunt, quod Herodes putauit non posse hoc constare sapientibus Iudæorum, quia talia fortè non essent in lege eorum, nec in Prophetis scripta. Sed non stat, quia Herodes petiuit à sapientibus Iudæorum de loco natiuitatis Christi, & non petiuisset, nisi putasset, quod illi hoc scire possent per legem suam, vel Prophetas. Sed sicut locus est circunstantia natiuitatis, ita etiam tempus: ideo qui putat Prophetas, vel legē dicere de loco natiuitatis Messię, vel alterius, verisimiliter putare potest, quod etiam scriptura de tempore dicat: cùm ista sint accidentia coniuncta, quæ sunt circunstantiæ eiusdem rei. Ideo non est dicendum, quod Herodes putauerit hoc non haberi in lege, nec in Prophetis. Sed dicendum, quod ideo quæsiuit à Iudæis ad tollendam suspicionem contra se, quia si ab eis peteret, appareret, quod aliquid volebat facere contra Messiam, vel saltem erat verisimile, quod Iudæi hoc præsumerent; ideo noluit petere ab eis, ne ipsum in hoc impedirent, vt

A dictum est supra penultima quęstione ante hoc. Secundò, quia Herodes fortè putabat, quod licèt in lege, & Prophetis aliquid scriptum esset de tempore natiuitatis Messiæ, quod Iudæi non bene certificātur per illud, quia fortè erat breuiter, vel obscurè dictum, vel propter aliam causam, & ita ipsi nesciebant dicere determinatè quando nasceretur Messias. Hoc autē manifestè apparebat, quia si Iudęi determinatè scirent illud tempus, non possent inter eos varij insurgere, qui se dicerent Messiā, & diuersis tēporibus: vel saltem si insurgerent appareret manifestè eorum falsitas, & nemo eos reciperet. Et tamen pauco tēpore ante hoc venit Theodas asserens se esse Messiam, & crediderunt in eum aliqui. Et post ipse occisus est, & illi perierunt. Post istum venit Iudas Galilæus dicens se esse Messiam, & crediderunt ei multi. Et etiam iste, & ipse

B perijt. Act. 5. c. Etiam post Christi mortem veniebant aliqui dicentes se esse Messiam, & recipiebantur à multis, infra. 24. c. scilicet. Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic, nolite illi crēdere: Et tamē Christus Messias est. Et sequitur. Surgent enim Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia: ita vt in errorem inducātur, si fieri posset, etiam electi. Et sic multos Christos, id est, Messias dixit post se venturos, scilicet, qui se sic vocarent. Et Luc. 21. c. dicitur: Multi venient in nomine meo dicentes, quia ego sum Christus, id est, ego sum Messias. Quilibet tamen istorum habebat sequaces multos, cùm infra. 24. c. dicatur, quod isti falsi Christi inducerēt in errorem, si fieri posset, etiam electos: Ergo Iudæi nesciebant determinatum tempus aduentus Messiæ, id est, natiuitatis eius, cùm illud sit valde præcisum tem-

C pus. Tertiò, quia dato, quod Iudæi scirent determinatum tempus natiuitatis Messiæ, non peteret ab eis Herodes, quia non petebat ab eis quidquam nisi ex necessitate. Nā propter hoc quæsiuit ab eis de loco natiuitatis Messiæ, quia ad respondendum Magis non poterat per alios certificari. Nunc autem de tempore natiuitatis Messiæ poterat certificari per Magos, per stellam: ideo non curauit quærere à Iudæis. Nam etiam de loco natiuitatis nō quæsiuisset ab eis, si per Magos scire potuisset. Quartò, quia etiam si Iudæi hoc scirent, & nulla suspicio oriretur contra Herodem ita interrogando: magis tamen volebat hoc scire per Magos, quia verisimilius erat eos scire, & magis determinatè. Nam scriptura etiam si interdum loquatur de tempore, quo aliqua rēs debet fieri, non ponit determinatè diem, quo fiet, vel fieri incipiet, sed ponit

D quasdam generales determinationes, Iudæi tamen non poterant scire nisi per scripturam: Magi autem sciebant per stellam. Et ista determinatè poterat certificare, cùm præsupponatur eam ortam die illo, quo Christus natus est, vt declaratum est præcedenti quæstione: etiam quia illa stella ad nihil aliud fuit, nisi vt ostenderet Christum natum, & viam, qua illuc iretur, & postea locum, in quo esset: ideo per istam magis determinatè poterat homo instrui de tempore natiuitatis Messiæ, quàm per aliquid aliud, & sic Herodes potius voluit quærere a Magis, quam a Iudæis.

Quare Herodes miserit Magos in Bethlehem? Quæst. XXXIII.

E QVæritur, quare nunc Herodes miserit Magos in Bethlehem? Dicendum, quod Magi postquam sibi occulta fuit stella ad introitū Ierusalē, quæsierunt vbi natus erat Rex Iudæorū. Herodes autē fecit responderi per sapientes, & inuentum est, quod in Bethlehem. Ideo misit eos in Bethlehem, quasi certificans eos, quod ille erat locus natiuitatis eius, & ibi inuenirent eū si iam natus esset. Sed dicetur ad quid Herodes mittebat eos illuc, quia cùm stella dirigeret eos, irēt quo stella eos duceret, siue in Bethlehē, siue in alium locū, & sic non oportebat eis nominari locū, ad quē irent: sicut factum est: quia dicitur infra in litera, quod [stella pręcedebat eos vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer.] Dicendum, quod Herodes putabat, quod stella iam non appareret Magis amplius, cùm semper direxisset eos per viam, & occultata fuisset ad introitum Ierusalem, ideo oportebat, quod diceretur eis locus,

ad

ad quem deberent ire. Et ista est causa, quare petierunt vbi est, qui natus est Rex Iudæorum. Si autem stella eis nõ disparuisset non quæsiuissent hoc. Ipsi etiam Magi putauerunt, quod iam stella non appareret eis, vnde quando ad exitum de Ierusalem viderunt stellam, gauisi sunt gaudio magno valde, scilicet, quasi ex insperato eis appareret, quia aliàs non esset istud gaudium tam magnum, quantum litera significat. Et sic ipsi voluerunt ab Herode informari de loco, ad quem deberent ire. Et cum dixit eis, quod irent in Bethlehem, incœperunt illuc ire. Nam quando stella eis apparuit, iam erant in via versus Bethlehem, & iuissent illuc, etiam si stella non apparuisset rursus. Sed dicetur ad quid mittebat Herodes Magos in Bethlehem, quia dato, quod ibi Messias nasceretur, poterat esse, quod ibi non esset, sed in alio quocunque loco terræ Iudææ. Dicendum, quod præsuppositis eis, quæ Magi præsupponebant, & eis, quæ nunc per Herodem inuenta sunt, erat quasi necesse, vel saltẽ omnino verisimile, quod inuenirent eum in Bethlehem. Nam nunc inuentum fuerat, quod deberet nasci in Bethlehem: Magi autem præsupponebant ipsum natum esse, sicut stella significauerat, etiam præsupponebant, quod non effluxerant tredecim dies à natiuitate eius, quod apparebat per ortum stellæ. Nam die tertiodecimo venerunt Magi in Bethlehem, & tamen in tam parua ætate non erat verisimile, quod Puer portatus esset ad alium locum extra locũ natiuitatis suæ, quia propter tantam teneritudinem Pueri, noceret ei diuersitas, siue propter motum localem, siue per varietatem aeris. Sed adhuc magis erat hoc propter matrem, quia in tam paucis diebus fortè nondum esset curata de puerperio, & sic maneret in loco, in quo peperisset. Et potissimè illud erat secundum consuetudinem legis Iudæorum. Nam femina, cum pareret filium erat septem diebus immunda iuxta legem mulieris menstruatæ, & erat separata, & sic in illis non posset discurrere hinc, & inde. Postea manebat triginta tribus diebus immunda in purificatione sanguinis sui. Leu. 12. ideo vsque ad istos quadraginta dies, non erat verisimile, quod mulier recederet de loco, in quo pepererat. In die autem quadragesimo ventura erat in templum ad offerendum filium. eod. cap. ideo vsque ad illud tempus poterat in Bethlehem quæri verisimiliter Christus natus, & sic factum est. Nam vsque ad diem quadragesimum mansit ibi Domina nostra cum Puero, & die quadragesimo obtulit ipsum in Ierusalem in templo. Luc. 2. cap. & tunc rediit in Galilæam in ciuitatem Nazareth. eo. cap.

Quare Herodes non iuerit cum Magis in Bethlehem? Quæst. XXXIIII.

QVæritur, quare Herodes non iuerit nunc cum Magis in Bethlehem, quia ibi potuisset tunc inuenire Christum, & fuisset opportunitas ad occidendum eum, sicut ipse desiderabat, quoniam Magi eum inuenerunt? Dicendum, ꝙ noluit ire tunc illuc propter multa. Primò, quia Deus inclinauit cor eius ad non eundum. Sic enim Deus solet mouere corda hominũ, & præcipuè Regum ad faciendum, vel non faciendũ aliquid secundùm quod ei placet. Prouer. 21. c. scilicet. Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, & quocunque voluerit, vertet illud. Hoc modo Deus facit quidquid vult in nobis, & de nobis, quia non solũ nos nihil possumus facere contra id, quod ipse vult, sed ẽt non possumus velle facere contra id, quod ipse vult: id est, ꝙ homo non potest velle aliquid, ꝙ Deus velit eum nõ velle, quia alias esset aliquis actus positiuus ad quẽ Deus non concurreret etiam in ratione primæ causæ, & vniuersalis, ꝙ est impossibile, vel cogeretur ad faciendum, quod non vult. Et si Deus interdum mouet corda hominum ad volẽdum aliquid, quod non est eis expediens quantum ad statum temporale: vel ad omittendum aliquid, quod erat vtile, & hoc in pœnam ipsorum: nunquam tamen Deus homines mouet ad volẽdum id, quòd est malum culpæ. Quomodo autem possit stare pura libertas arbitrij mouente Deo voluntatem nostram ad id, quod vult, declaratum est late. 3. Reg. 12. c. in quibusdam quæstionibus. Causa autẽ quare Deus mouit

F nunc cor Herodis ad volendũ non ire in Bethlehem fuit, quia tũc manebat ibi Christus, & si illuc iret Herodes cũ Magis, necesse erat, quod Magi non inuenirent Christũ, vel Herodes illum inueniret. Primum erat inconueniens, cùm Deus solum ad hoc fecisset Magos venire de terra sua, vt Christum viderent, & adorarent: Ideo non debebat impediri diuina intentio, & bonum istorum Regum propter Herodem. Secundum erat inconueniens magnũ, quia si Herodes Christum inueniret, occideret eum, vel Christus se liberaret per aliquod miraculum, & vtrumque erat inconueniens. Primum patet, quia Christus venerat, vt legem daret, & vt taliter operaretur nostram redemptionem. Si autẽ tunc occideretur, nihil fieret de eo quod scriptum erat de ipso: secundùm etiam erat inconueniens, quia si tunc Christus per miraculum se liberaret,

G constaret Herodi veritas rei, & tunc persequeretur eum semper, quia cognosceret eum esse Messiam. Ideo oportetet, ꝙ Christus recederet de Iudæa, vel quod ibi semper miraculosè se defenderet, ab Herode. Et hoc non conueniebat, quia sic nõ posset operari nostram redemptionem sicut operatus est, quia cognosceretur ab omnibus esse Messias, & tamen nõ decuit: sed postea procedente tẽpore debuit manifestari. An verò natiuitatem suam Christus pluribus notificare debuerit, & an debuit esse nota omnibus hominib. declarabitur Luc. 2. c. & sic vt omnia hæc euitarentur, Deus mouit cor Herodis, vt non iret tũc cum Magis. Secunda causa fuit, quia Herodes nondum erat certificatus de natiuitate Messiæ, sed putabat, ꝙ illi Magi poterant falli per stellam: maximè, quia nõ viderat Herodes illam stellam. Nam illico vt introierunt in Ieru-

H salem disparuit & euanuit stella, & post hoc quæsierũt ab Herode [Vbi est, q natus est, &c.] Et sic Herodes nõ erat adhuc confirmatus circa intentionem. Magorum, ideo noluit moueri quo vsq; sciret veritatẽ. Tertia causa, quia dato ꝙ constaret Herodi natum esse Messiã; tamẽ adhuc nesciebat, quis ille erat, quia Magi non dirigebantur tũc a stella, quando recesserunt ab eo. Et sic nõ habebant aliquod signũ per quod determinatè cognoscerẽt Messiam. Et sic fortè nõ inuenirent illum. Vt ergo non iret in vanũ Herodes noluit ire cum eis, sed mãsit in Ierusalem. Quarta causa, quia facilius erat Herodi aliter inuenire Messiã, scilicet, ꝙ Magi irent prius, & inquirerẽt sollicitè, & si inuenirent illum iret mox illuc Herodes, si autem non inuenirent ipse postea faceret, quod præcogitauerat. Et ista fuit vera intentio Herodis. Nam dixit Magis, quod dili-

I genter inquirerent de Puero, & cum inuenirent, renunciarent ei, vt ipse iret ad adorandũ illum. Si autem nõ inuenirent illum, intẽdebat Herodes occidere omnes pueros, qui nati fuissent post ortum stellæ, sicut postea fecit, & sic non oportebat ire cum Magis. Sciendum tamen, quod Herodes non iuit cum Magis, quia vidit eos ire in dubium, cùm non dirigerentur a stella: si tamen sciret, quod stella apparitura erat eis in exitu de ciuitate, iuisset cũ eis: quia tunc putaret se ire ad rem certam: Nõ cognouit tamen hoc Herodes. Nam etiã Magi, quando recesserunt ab Herode, non putauerunt se dirigendos per stellã: sed apparuit eis quasi ex insperato. Et ob hoc gauisi sunt gaudio magno valde, vt patet infra in litera. Quinta, vt Herodes non irrideretur a Iudæis. Nã si iuisset cũ Magis, & non inuenirent Regem natum, quem annunciauerant

K Magi, irrideretur Herodes, quod leuiter mouebatur ad dictum extraneorũ hominũ super re incerta. Voluit ergo expectare certitudinem. Sexta, quia si Herodes iuisset cũ Magis, parentes Pueri timerent, & erat verisimile, ꝙ abscondèrent eum, & postea nunquã posset inuenire Herodes. Nam de Herode eunte ad Puerũ nihil boni poterant suspicari parentes Pueri, ꝙ non esset circa extraneos Reges. Et tunc si illi semel illum adorarent, & cognoscerẽt, ꝙ non poterat latere, quia isti cognoscerẽt eum vbicumque esset. Ideo aptius erat ad intentionem Herodis nõ ire cũ Magis. Et ista etiam est causa quare non iuit ante Magos. Poterat enim facere, ꝙ illi manerent in Ierusalem, & ipse iret ante eos, vt inueniret Puerum: & non fecit, quia prçter alias causas obstantes obstabat sibi, quia cõtra eum solum venientem præsumeretur malum, & occultaretur Puer. Septima ad tollendum suspicionẽ sapiẽtum Iudæorum,

stum, quos nunc congregauerat, quia illi dixerant Messiã nasciturum in Bethlehem, Magi autem dixerant illum iam natum. Si igitur viderent Iudæi Herodem euntem in Bethlehem, clarè cognoscerent, quòd hoc volebat, ideo cessauit dimittens Magos ire.

Quare Herodes dixerit Magis, quòd postquam inuenissent Puerum, et renunciarent de eo? Quæst. XXXV.

QVæritur, quare dixerit Herodes Magis, qđ postquã inuenirent Puerum, diligenter quæsitum, renunciarent ei? Dicendũ, quod Herodes suaserat Magis diligẽter puerum quærere, vt nõ errarent in eo: quia Herodes intendebat occidere illum quem ipsi adorassent: & timebat decipi, si forte aliquem qui nõ erat Messias occideret, & Messias euaderet. Ad hoc ergo diligens inquisitio erat necessaria. Secundò, quia non habebant tunc Magi aliquod signum certum. Nam si habuissent stellã dirigentem sicut prius, ipsa ostenderet eis Messiã indubitate, & tunc non oportebat esse aliquam diligentiã in quærendo illũ. Quia tñ, qñ recesserunt Magi ab Herode, nõ habebant stellam præuiam, nihil erat, per quod possent inuenire Puerũ natum, nisi per diligentem inquisitionem, ideo dixit, qđ diligenter inquirerent. Quod autem dixit, quod renunciarẽt ei, põt intelligi dupliciter. Vno modo, quod postquã adorarent, redirent in Ierusalem, & nunciarent Herodi de Puero. Alio modo, quod non redirent, sed mox, vt inuenirent eum, mitterent aliquẽ nuncium ad Herodem, & ipsis manentibus ibi, iret Herodes illuc. Istud ẽm intellexit Herodes: primo, quia non dixit eis, quod redirent ad eũ, sed quod renunciarent ei: & tamen renunciare poterat fieri per nuncium, vel per literas, ideo non oportebat, qđ Reges redirent. Secundo, quia erat contra vrbanitatem, quod Herodes iniungeret Regibus id, quod per simplicẽ nuncium fieri poterat, & melius, & tutius fieret. Tertio, et principaliter, quia istud specialiter conueniebat intentioni Herodis, vt Puerum inueniret. Quia si semel adorato Puero redirent Reges, posset occultari Puer, & fortè postea non inueniret eum Herodes. Si autem manentibus Regibus cum Puero nuncius renunciaret Herodi de illo, illico Herodes iret illuc, & non posset occultari Puer propter Regum præsentiam. Hoc ergo ipse volebat.

Quare Herodes dixerit Magis, quòd ipse veniens adoraret eum? Quæstio XXXVI.

QVæritur quare Herodes dixerit Magis, qđ ipse veniens adoraret Puerum? Dicendũ, quod primo dixerit hoc, quia istud videbatur satis rõnabile. Quia cum isti tres Reges de longinquis regionibus venissent ad illũ adorandum, iustũ erat, vt Herodes, qui erat in terra illa, eum adoraret. Secundo dixit hoc ad dandum rationẽm dicti sui. Nam dixerat Magis, quòd quærerent diligenter de puero, & renunciarent ei. Si autem non daret causam, videretur istud dictũ irrationabile, & inane: ideo dedit causam verisimilem, s. vt ego veniens adorem eum. Quasi dicat. Ego vellẽ adorare puerum hunc, & tñ nollem errare adorando alium pro eo. Ideo quærite illum diligenter, & nunciate mihi, & tunc ego ibo ad adorandum eũ. Tertio ad tollendam suspicionem: Quia cũ diceret, qđ diligẽter quærerent de illo, & renunciarent ei, si nõ daret causam quare hoc iubebat, putarẽt verisimiliter, quod ipse vellet nocere illi Regi nato, cũ nõ esset de progenie sua, & timeret per illum regnum perdere. Hoc autem nolebat Herodes ab aliquo putari. Ideo dixit, qđ hoc dicebat, quia volebat ire ad adorandum eum. Quarto, quia timebat Herodes, qđ impediretur ab eo, qđ intendebat, si Reges isti cõtra eum aliquid præsumerent. Nam ipse videbat, quòd isti Magi diligebant valde illum Regem natum, cum ꝑp eum venissent de longinquis regionib. desiderio adorandi eum: ob hoc si suspicarẽtur, quod Herodes volebat nocere illi Puero, opponerent se pro eo, vel saltẽ nõ renũciarent ei de illo postq̃ inuenissent, sed magis occultarẽt eũ: ideo Herodes voluit auferre Magis occasionem suspicandi dicens, quod ipse volebat venire ad adorandum eum.

A *Qui cum audissent Regem, abierunt. Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer. Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno valde: & intrantes domum inuenerũt Puerum, cum Maria Matre eius.*

[Qui cum audissent.] Hic ponitur Christi inuẽtio per Magos, & dicitur. [Qui cum audissent Regem.] Id est, postquam locutus est Herodes cum eis, de tempore apparitionis stellæ, præcepit, ac commendauit eis, vt diligẽter inquirerent Puerum, & renunciarent ei: abierunt. i. inceperunt ire in Bethlehem, qñ dicitur supra, quod misit illos Herodes in Bethlehem. [Et ecce stella, quã viderãt in Oriente.] Cùm recesserũt ab Herode nõ præcedebat eos stella, sed quæsiuerunt de via Bethlehem, & intendebant sequi illam. Et cùm egressi fuissent de vrbe apparuit eis B stella, quæ occultata fuerat eis ad introitum Ierusalem, et iam desperauerant se visuros illam. Et dicitur. [Quam viderant in Oriente] i. quam viderant, qñ erãt in terra sua, quæ erat Orientalis respectu Ierusalem, & viderant eam iuxta se. [Antecedat eos]. i. præcedebat eos in viam dirigendo, sicut solita erat facere, & erat modicum eleuata a terra, & satis iuxta eos: vt sic determinatè ostenderet, quã viam deberent tenere. [Vsque dum veniens staret supra, vbi erat Puer.] Id est per totam illam viam præcessit eos dirigendo, & intrauit cum eis in Bethlehem dirigendo ꝑ vicum, quousque veniretur ad illam domum, vel diuersorium, vbi erat puer, & stabat pendens supra domum. Per quod determinatè cognouerunt Magi in quam domum deberent intrare. Postquam autem stetit stella supra domum, & Magi intrauerunt, nunquam amplius visa est, quia ibi finitum est officium suum. [Videntes autem stellam] i. qñ eam viderunt in exitu de Ierusalem incipiẽtes C ire in Bethlehẽ. [Gauisi sunt gaudio magno valde.] Istud ponitur ad significandum magnam lætitiam, quæ fuit de apparitione stellæ, quæ occultata fuerat: & putabant se iã non visuros eam, & per illam nunc liberabantur à multis curis, vt infra dicetur. [Et intrantes domum.] Lucas vocat diuersorium. Nam dicit, quod non erat ei locus in diuersorio. Quid autem fuerit istud diuersorium, an fuerit domus communis. i. hospitium, vel aliquis locus opertus, & non habitatus, dicetur Luc. 2. c. [Inuenerunt Puerum cum Maria matre eius.] Erat enim tredecim dierũ, quia hoc fuit die Epiphaniæ, vt supra probatum est. Et sic teneret eum mater sua in manibus fouens eum, vel lactans, sicut illa ætas exigit, quia omnes passiones, & defectus, qui proueniunt hominibus secundum naturam, assumpsit Christus. Vnde dicit Leo Papa in sermone Epiphaniæ, D quod Magi inuenerunt Christum paruulum nihil differentem ab aliis paruulis secundum ætatem.

Quare stella Magis se occultauerit ad introitum Ierusalem? Quæstio XXXVII.

QVæritur, quare qñ Magi introierunt in Ierusalẽ occultata fuerit eis stella, quæ semper ante hoc eis apparuerat? Prima causa ẽm quosdam est, quod Magi meruerunt illam perdere, quia recurrerunt ad humanũ adiutorium, cum haberent diuinum. Nam stella dirigebat eos sufficienter, quæsierunt autẽ ipsi ꝑter hoc in Ierusalẽ, vbi natus erat Christus, ideo disparuit stella. Sed hoc nõ stat, qa isti ꝑsupponunt, ꝙ Magi prius petiuerũt: vbi natus est Christus, q̃ stella eis dispareret. Sed falsum est: nã manẽte E stella nunq̃ ipsi peterent, vbi Christus nasceretur, qa aliàs diceremus, qđ in quolibet loco Iudææ peterent, cũ de quolibet possent dubitare, an ibi Christus nasceretur. Secũda dicitur esse, quia signa sensibilia dantur infidelibus, & prophetia fidelibus secundum Apostolum, ideo signum stellæ, quod datum est istis, quando erant inter infideles dicunt, quòd non debuit manere inter Iudæos, qui erant fideles. Sed hoc non stat. Quòd tunc sequeretur, quòd non solùm isti perdidissent stellam in Ierusalem, sed qđ in introitu Iudææ occultaretur eis stella, quia ibi cœperunt esse iam inter fideles. Item sequeretur, quod postq̃ semel perdiderunt eam inter Iudæos, non deberent amplius inuenire: maximè postquam essent certificati ꝑ prophetiam in Ierusalem, & tamẽ in exitu Ierusalem rursus appa-

apparuit eis stella dirigens vsque ad Christum. Ergo non disparuit eis propter hoc. Tertia causa ponitur esse ad hoc; quod magis certificarentur Magi. s. vt qui fuerant certificati cælesti signo, certificarentur nunc testimonio prophetico, cùm in Ierusalem responsum fuerit eis ex dictis Michææ de loco natiuitatis Christi. Quarta causa, & præcipua est, quòd factum est hoc, vt Magi cogerentur in Ierusalem quærere de loco natiuitatis Christi, & annunciarét ibi Christum natum. Nam si stella nūquam disparuisset, nunquam Magi quærerét aliquid, quia superfluum erat, cùm stella eos sufficienter dirigeret. Si autem in aliquo alio loco occultaretur, ibi quærerent de Christo nato. Et quia nullus locus erat, in quo magis conueniret ipsos quærere, quàm in Ierusalem, fecit Deus, quòd stella dispareret ad introitum Ierusalem. Ratio autem quare petere debe- rent in Ierusalem fuit multiplex. Prima propter eos, scilicet, vt magis certificarentur per duo testimonia, quàm per vnum. Nam stella directura erat eos in Bethlehem, quæ testaretur ibi esse Christum natum. Cùm autem nunc petentibus eis de loco natiuitatis Christi responderetur, quòd in Bethlehem nasceretur, & postea stella illos dirigeret vsque in Bethlehem, esset illud opus firmius, & non putarét per hoc se deludi, cum inuenirent prophetias gentis Iudæorum conueniri cum dictis Balaam patris eorum, vel Doctoris loquentis de hac stella, & cum reuelatione eis facta, quando ad veniendum moti sunt. Secūda etiam ex parte ipsorum, scilicet, vt non dubitarent postquam ingrederentur in Bethlehem. Nam si nó quæsiuissent Magi de loco natiuitatis Christi, nec stella eis disparuisset, sed permansisset vsque in Bethlehem, quando ingrederentur, & staret stella supra vbi erat Puer, licèt esset aliqua certitudo, tamen adhuc poterant aliqualiter dubitare, an rectè dirigerentur. Nunc verò, cum prius in Ierusalem responsum esset eis, quòd Christus nasceretur in Bethlehem: & nūc stella deduceret in Bethlehem, apparebat manifestè, quòd nullus error erat, sed ista à Deo fiebant. Tertia etiā ex parte ipsorum, quia per hoc cognouerunt quis erat iste Rex natus. Nam etiam si stella deducente eos ad Christū non dubitassent illum esse, ad quem adorandum veniebant, tamen nescirent quis esset ille Rex. Nunc autem cū quæsierunt in Ierusalem, vbi natus est Rex Iudæorum, & responsum fuit eis, quòd Rex Messias nasceretur in Bethlehem, & stella postea illuc deduceret eos, scirent manifestè, quòd ille erat Rex Messias, quē Iudæi expectabāt, & de quo tanta magnalia dicebant. Quarta, quia hoc pertinebat ad magis ostendendum excellentiam istius, quem Magi adorabant, scilicet, quia non solùm astra ei seruiebant, & attestabātur sibi, sed etiam Prophetæ ab antiquo de eo prænunciauerant, etiam quantum ad locum natiuitatis. In quo apparet, quòd excellentissimus erat, quem Deus tantis testimonijs illustrem redderet. Quinta, & præcipua fuit ex parte Iudæorum. Quòd Deus non solū voluit natiuitatem Christi sciri ab istis Gentilibus, sed etiam à Iudæis. Et licèt quibusdam esset reuelata in particulari sicut pastoribus. Luc. 2. c. & postea Simeoni, & Annæ eodem cap. videbatur tamen non sufficere. Ideo voluit Deus, quod etiam omnibus Iudæis manifestaretur. Hoc autem fuit per hoc, quod stella occultata est, quia tunc necesse fuit, quòd Magi quærerent in Ierusalē, quis erat locus, in quo Christus natus esset, & per hoc annunciabant ipsum esse natum; & quia Ierusalem erat locus, ad quem conueniebant omnes Iudæi propter templum, quòd solum erat in tota Iudæa, quia quod notum esset in Ierusalem, faciliter notum erat in tota Iudea. Hanc notificationē voluit Deus facere Iudæis de Christo nato propter multa. Primo, vt ipsi possent eum adorare, & cognoscere, sicut Magi ad adorandum eum venerant. Secundo, vt non maneret Iudæis aliqua excusatio. Quod dicere poterant nos scimus Messiam futurum esse, & scimus locū, vbi nascetur, nescimus tamē tempus natiuitatis eius, ideo non vadimus ad adorandum eum. Nunc autem Magis venientibus ablata erat ista excusatio, cùm ipsi annunciarent Christum esse natum. Et sic Iudæi etiam si non crederent illis, saltem tenerentur esse solliciti ad inquirendum, an verum esset, quod Magi annunciarent. Tertiò ad reddendum verisimile, quod Christus erat Messias,

Quare Magi debuerūt petere de Christo nato in Ierusalem.

Deus voluit notā esse Christi natiuitatem Iudæis propter multas causas.

F quando postea faceret miracula. Nam sæpe Iudæi conquerebantur inter se de Iesu, an esset Messias. Ioan. 7. c. Considerata autem ætate eius poterāt inuenire, quòd ille fuit, ad quem tanquam Messiam venerant Magi in Bethlehē, per ea, quæ nunc publicè facta fuerant, & non poterant ignorare, nec negare. Et sic attestarentur ea, quæ in Christo prius fuerant, miraculis, quæ postea faceret, vt sic ex his collatis planè appareret ipsum esse Messiam. Quartò, vt per studium, & diligentiam Magorum condemnaretur pigritia Iudæorum, & indeuotio. Nam Magi venerūt de Oriente, vt Christum quærerent, & Iudæi, qui habebant eum in foribus, ipsum videre contempserunt. Sic. n. Christus arguit contra Iudæos. inf. 12. c. f. Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomo-

G nis. Et ecce plus quam Salomō hic. Quasi dicat. Ego sum maior, quàm Salomon, & regina Austri venit ad audiendum sapientiam eius de finibus terræ, & isti nolunt me audire, cùm sim inter eos. Ideo peccatum eorum est grauissimum. Aliquas istarum causarum ponit Remigius, & aliquas ponit Augu. in sermonibus Epiphaniæ. Dic, quod stella, quæ Magos perduxit ad locum, vbi erat cum matre virgine Deus infans poterat eos ad ipsam perducere ciuitatem Bethlehem, in qua natus est Christus. Sed subtraxit se, donec de ciuitate, in qua Christus nasceretur, & Iudæi testimonium perhiberent; vt sic geminato testimonio confirmati, vt ait Leo Papa ardentiori fide expeterét, quem, & stellæ claritas, & prophetiæ manifestabat auctoritas. Igitur ipsi annunciant Iudæis Christi natiuitatem, & interrogant locum. Credunt, & quærunt: tanquam si-

H gnificantes eos, qui ambulant per fidem, & desiderant spem. Dicit etiam August. in sermonib. Epiphaniæ, quod Iudæi fuerunt indicantes locum natiuitatis Christi, & facti sunt similes fabris arcæ Noe, qui alijs, vbi euaderent præstiterunt, & ipsi diluuio perierunt. Audierunt, & abierunt inquisitores; dixerunt, & remanserunt Doctores: similes lapidibus milliariorum, qui viam ostendunt, nec ambulant. Diuino etiam nutu factum est, vt aspectu stellę subtracto Magi humano sensu in Ierusalem irent, quærentes in ciuitate regia Regem natum, vt in Ierusalem primo Christi natiuitas annunciaretur.

Quare stella apparuerit Magis exeuntibus de Ierusalem, quæ in vrbe eis se occultauerit?
Quæstio XXXVIII.

QVæritur, quare exeuntibus de Ierusalem stella apparuerit, quæ non apparuerat dum essent in vrbe? Dicendum primo, quòd stella non fuit necessaria Magis in Ierusalem, immo fuit opportunum, quod ibi eis occultaretur, quia aliàs non quærerent de Christo nato, vbi natus esset, nec annunciarent illum natum Iudæis. Et tamen istud fieri decebat propter illa quæ præcedenti quæstione declarata sunt.

Secundo non apparuit ibi, quia Iudæi erant indigni non solùm stellam eis apparere, sed & reuelationem natiuitatis Christi eis tam manifestè fieri. Volebat enim Deus, quod Iudæis habitantibus in Ierusalem, & in tota Iudæa natiuitas Christi reuelaretur, ita vt eam non possent ignorare; noluit tamen, quod fieret tām manifesta reuelatio, vt ipsum Christum apertè cognoscerent. Quod istud specialiter ad quosdam viros iustos pertinebat, sicut ad pastores, quibus Angelus apparuit in hora natiuitatis, & euntes in Bethlehem viderunt Christum. Luc. secundo capite. Sic etiam Simeoni, & Annæ Christus personaliter ostensus est. Viderunt enim illum, & læti sunt. eodem capit. Iudæis autem omnibus generaliter non decebat fieri istam reuelationem, quia per eam impedirentur opera nostræ redemptionis. De quo declarabitur Luc. 2. cap. fuit tamen conueniens illis declarari in generali, ita, vt non ignorarent, & qui deuotè inquirere vellent, inuenirent. Qui autem mali essent, & nocere intenderent, non inuenirent. Qui verò pigri non haberent excusationem pigritiæ suæ, quia poterant illum inquirere, si voluissent, cum annūciaretur

eis iam natus: & scirent ipsi, quòd nasci deberet in Bethlehem. Non ergo apparuit stella in Ierusalem: nec omnes Iudæi illam viderent, & tamen apparuit extra Ierusalem, vt Magi illa non priuarentur. Tertiò factum est specialiter propter Herodem. Quia si ipse vidisset stellam præcedentem mansisse in Ierusalem cum eis, mani feste cognosceret verum esse, quòd Magi dicebant de Christo nato, & iret cum eis sequens stellam vsque ad locum, vbi esset Puer. Et tunc sequeretur inconueniens, scilicet, quia Herodes haberet opportunitatem ad occidendum Puerum. Quod Deus voluit euitare. Vnde non solum nunc noluit, quòd veniret cum Magis, vt declaratum est, supra.q.34.f. Quare Herodes nō iuit cū Magis in Bethlehem, sed et voluit, q Magi renunciarent Herodi de Christo inuēto. Sed admoniti sunt redire in terram suam per aliam viam. Postq autem Magi exierūt de ciuitate, Herodes dispofuerat nō B ire cum eis: quia non videbat aliquod signum certitudinis, ideo tunc propter Magos stella debuit apparere.

Ad quid stella apparuerit Magis, quando certificati fuissent de loco natiuitatis Christi? Quæstio XXXIX.

QVæritur vlterius, ad quid stella apparuerit nūc Magis, postquam certificati erant de loco natiuitatis Christi? Nam videtur, quòd non erat necessariū, quia stella erat ad ostendendum locum natiuitatis, ipsi tñ erant iam de illo certificati, ideo non erat necessaria stella. Secundò patet, quia etiam non præcedente stella iam Magi cœperant ire in Bethlehem, cùm egressis de Vrbe stella apparuerit. Dicendum, quòd stella debuit apparere. C Primò ad consolationem Magorum. Quod patet, quia quando eam viderunt gauisi sunt gaudio magno valde. Deus tamē nolebat affligere illos, qui de notio eum sequi inceperant. Secundò, quia stella data fuit Magis, vt semper eos præcederet, vsque ad locum vbi esset pueri. Quod autem in Ierusalem se occultauerit, fuit propter causas speciales, supra expressas. Exeuntibus tamen eis de Ierusalem cessabant illæ causæ: ideo debuit rursus eis apparere exeuntibus de vrbe. Tertiò ad tollendum suspicionem Magis. Nam cùm stella direxisset ante hoc eos semper in via: si postea non appareret eis dedicens vsque ad locum intentum: putarent, quòd propter aliqua eorum peccata Deus offensus subtraxerat eis stellam. Sed ipsi non offenderant Deum postquam inceperant venire, sed instanter laborauerant, vt peruenirent ad illum Regem natum, ideo non D debuit eis relinqui iste scrupulus, quia erat pœnalis. Sed pro bona actione maximè incipientibus Deus non infligit pœnam. Quartò, quia si stella rursus nō appareret eis, putarent Magi, quòd Deus nolebat iam ostendere eis illū Regem natum, quia cùm subtraheret eis stellam, quæ dirigebat ad Regem natum, satis erat verisimile, quod vellet eis occultare illum, & ideo dato, quòd inuenirēt eum, fortè non essent certificati. Quintò ad totalem Magorum certitudinem: quòd dato, quòd fortè sine stella possent inuenire Puerum, non essent certificati per vnicum testimonium, sicut si etiam stella attestaretur, determinatè illum ostendens. Sextò, & præcipuè debuit eis apparere stella, quia sine illa videretur, quòd non possent certificari. Nā saltem ex præmissis non poterant certificari, quia in Ierusalem certificati fuerant, quod nasceretur Christus in Bethlehem. Ex hoc tamen non plenè cognoscerent Christū, E quia multi pueri nati essent in Bethlehem, & nescirent quis illorum esset: maximè quia non essent certi an esset aliquis eorum, qui erant in Bethlehem, & nescirent quis illorum esset: maximè quia non essent certi an esset aliquis eorum, qui erant in Bethlehem, quia poterat esse, quod ibi natus fuisset, & translatus fuisset ad alium locum. Nā licèt verisimilius esset Puerum recenter natum in eodem manere loco, quàm translatum esse ad alterum, non tamē sufficiebat hoc ad plenam certificationem: & etiam, quia fortè non contingeret Magis videre omnes pueros recenter natos in Bethlehem; quia parentes videntes, quod isti extranei inquirerēt pueros, non haberent causam suspicādi bonū: ideo occultarentur. Quapropter ex pmissis nō manebat aliqua certitudo Magis ad inueniendū Puerū,

Quas ob causas stella debuit Magis apparere.

nisi stella rursus appareret. Cū aūt ipsa apparuit, plenè potuerūt certificari, quia ipsa præcessit eos, quousq; veniens staret super domum illā, in qua erat puer, vt patet supra in litera. Et sic nō poterant errare. Ideo adhuc fuit necessariū, q rursus stella appareret Magis. Ad primū in cōtrarium dicendum, q stella adhuc erat necessaria, quia illa pcedebat ad certificandum de tribus.s. de via, & de loco, & de persona. Magi aūt poterāt esse certificati de loco, & via ad illum per ea, quæ dicta fuerant sibi in Ierusalē, de persona tñ nō poterant per hoc certificari, vt supra dictū est. Et istud erat maximè necessarium. Aliter potest dici, q fortè Magi adhuc per dicta Iudæorū non erant certificati, quia ipsi nesciebāt quid Prophetæ Iudæorū dicerent, nec obligabantur credere illis, maximè, quia nesciebāt an sapientes Iudæorū vere respondissent eis, sm Prophetas suos. Primum tñ melius est. Ad sm dicendum, quod Magi incipiebant pergere in Bethlehem, non tñ propter hoc erant certificati, an inuenirent, sed fortè haberent fidem, quod Deus eis illum ostenderet, quem quærebant.

Quid facerent Magi, vel quomodo Christum inquirerent, si stella eis non apparuisset? Quæst. XL.

QVæritur, si stella non apparuisset rursus Magis, quid fecissent, an redissent in terrā suā, vel inquisiuissēt Christū, & quō inquisiuerint? Dicendū, q Magi, ēt si non apparuisset stella, Christū inquirerent. Quod patet, quia qn parauerunt ad eundū in Bethlehē, non videbant stellam, & tñ ire volebant, & ire inceperunt: postea verò in via eis apparuit. Cùm vero dr quō illum inuenirent: dicendū, q quærerent quantū esset eis possibile via humana. Et patet ex eis, q prius fecerunt. Nā cū stella disparuisset eis ad introitū Ierusalē, & nondū certificati essent de loco, qſierunt. [Vbi est, qui natus est Rex Iudæorū?] Ita ergo nunc, cū iam cōstaret eis de loco, qrerēt de persona quātū sollicitè possent. Et patet hoc, q a ita videbantur cōcordasse cū Herode, qui dixerat eis. [Ite, & interrogate diligenter de Puero, & cū inueneritis eū, renūciate mihi.] Modus autem ad certificationem suam erat diligentior inquisitio, quam facere possent: & ista esset per considerationem ortus stellæ. Nam tertius decimus dies erat, quo stella apparere cœperat. Inquirerent ergo solùm paruulos recenter natos, & ita per coniecturas possent habere aliqualem certitudinem. Et patet hoc, quia iste fuit modus, quem Herodes accepit à Magis ad certificandum se de natiuitate Pueri, quia dicitur supra in litera, quod diligenter didicit ab eis tempus stellę. Quando etiam occidit infantes, istam coniecturam habuit, vt dicitur infra.s. occidit oēs pueros in Bethlehem à bimatu, & ī.sm tempus, quod exquisierat à Magis. In quo innuebatur, q in hac re nō poterat haberi certior cognitio, q per ortū stellæ. Dici pōt tñ, q cùm Magi essent boni viri habebāt fidē, q Deus eis aliquem modum ostenderet, per quem certificarentur de Puero, ad quem venerāt adorandum.s. Qd cùm Deus solū fecisset eos exire de terra sua, vt istū Puerum adorarēt, & dedisset eis stellam præcedentem, credebant, q non desereret eos, ita vt fraudarētur aspectu eius. Hoc erat verisimile, quia sic fuit in Abrahā, qui fuit pater omnium credentium, & maximè fuit caput populi Iudæorum. Ipsi.n. Deus promiserat, q in Isaac vocaretur sibi semen, & in semine illius benedicerentur oēs tribus terræ, Gen.12.c. & iussit ei, quod occideret illum. Gen.22.c. Credidit tñ Abraham, quod ex hoc non irritabatur diuina promissio, quia potēs erat Deus suscitare eum à mortuis, vt sic implerentur promissiones. ad Hebr.11.c. Isti autem Magi erant primitiæ gentium ad Christum conuertendarum, vt ait Aug. ideo verisimile erat, quod Deus eis daret fidem magnam, vt inuenirent illū, ad quem veniebant, qui erat: sicut dederat fidē Abrahæ, qui erat primitiæ Iudæorum circa ipsum Messiam futurum de semine suo. Aliter potest dici, quod ēt non apparente stella Deus poterat eis dare aliū modum certitudinis de puero, & inuentionis eius mouendo cor ipsorum, vt directè irent ad locum illum, in quo puer erat, & Spiritus Sanctus erudiret eos interius, certificans illum esse puerum, ad quem quærendum veniebant: quia sicut Spiritus Sanctus per solam

interiorem admonitionem certificat hominem de rebus occultis, ita vt nullo modo de eis dubitet: sic in præsentia Pueri posset Magos certificare, quòd ille erat, qui adorandus erat. Et sic de via, & domo eos instrueret. Nam non minus certificantur Prophetæ per interiorem mentis illustrationem, quam certificentur alij homines per exteriora signa. Et tamen per stellam Magi certificabantur de his hominibus, & ideo etiam si illa non apparuisset, poterant certificari per interiorem illustrationem. Voluit tamen Deus, quòd appareret eis stella propter causas dictas præcedenti. q. Credendum autem est, quomodocunque dicatur, quòd Magi exeuntes de Ierusalem fidem habuerunt, quòd illum inuenirent, & per fidem mouebantur. Quòd non erat verisimile, quòd illi quos de omnibus gentibus Deus tanquam primitias elegerat, & quibus Deus stellam suam ostenderat ad se manifestãdum fidem perderent: quæ Deo maxime placeret: sed qui eis cetera bona dederat, fidem quoque daret.

Quomodo stella potuerit occultari, & quando appareret, an ab omnibus, vel a solis Magis videretur?
Quæstio XLI.

QVæritur, quomodo stella potuerit occultari Magis in Ierusalem: & an illa, quando appareret, videretur ab omnibus, vel à solis Magis? Ad primum dicendum, quòd stella poterat disparere dupliciter, vno modo, quòd ipsa redderetur inuisibilis: alio modo, quòd ipsa manens non videretur propter aliquem defectum ex parte hominum. Primus modus adhuc potest distingui, quia redditur inuisibilis res dupliciter, scilicet, si esse desinat, vel si manens acquirat conditionem inuisibilitatis. De primo patet, quia si res esse desinit, etiam videri desinit, quia non potest videri, quod nihil est, licèt possit videri aliter quam sit. Hoc modo stella poterat desinere esse, scilicet, quòd Deus auferret ei fulgorem illum, per quẽ notabiliter videbatur, vel totaliter annihilaret. s. dissoluẽdo materiam illam in aliquod aliud, ita vt non maneret sub illa densitate, sub qua prius erat quando habebat fulgorem. Quia illa magna densitas erat necessaria in ipsa stella, vt haberet fulgorem, sicut declaratũ fuit supra in 16. quæst. Et tunc quando exirent Magi de Ierusalem, rursus illam stellam de nouo faceret sub eodem fulgore, & magnitudine, & figura sicut prius: ita, vt Magi putarent eandem esse stellam. Alio modo poterat fieri inuisibilis, & hoc absolutè. Et illud est si res priuetur omni colore, & luce, cùm visio solùm fit ad lucem, vel colorẽ: fieri potest etiam si res deducatur ad indiuisibile, quia potest manere res cum omnibus speciebus quantitatis suæ, & cum omnibus partibus suis integralibus in indiuisibili, & erit vna pars, vbi est alia. Ita assignant Doctores de vero corpore Christi in Sacramento. Nam aliàs non posset esse corpus Christi sub quacunque particula hostiæ quantumcunque parua. Et sicut illud corpus opere Dei manet cum omnibus partibus suis sub indiuisibili: ita, & quodlibet aliud corpus potest reduci per Deum: & erit illud tunc indiuisibile: quia repugnat indiuisibile videri: cùm omnis visio fit per piramidem radiosam, cuius basis est in re visa, & conus in oculo videntis. Indiuisibile autem non potest esse basis, cum basis sit superficies quædam. Reducendo ergo rem ad indiuisibile est facere eam inuisibilem: sicut si esse desineret. Et hoc etiam modo poterat fieri stella inuisibilis. Si autem ipsa maneret visibilis poterat adhuc non videri a nobis: si in sensibus nostris esset aliquod impedimẽtum: vel si fortè stella subito eleuaretur ad locum altissimum, in quo videri non posset, licet secundùm se maneret visibilis. Nam dictum est supra, quòd ista stella erat iuxta terram, & apud Magos quando præcedebat eos. Et ad hoc sufficiebat, quòd esset satis paruum corpus. Si autem eleuaretur valde versus cælum lunæ: iam non posset videri propter paruitatem suam; quia causaret tam paruulum angulum, quòd sub illo non posset oculus immutari. Et sic non videretur, etiam si maneret fulgida, & sic etiam potuit in Ierusalem occultari: ita, vt a nullo videretur: & postea exeuntibus Magis de Ierusalem, reduceretur ad locum suum iuxta terram, & circa Magos: & ex

F tunc eam viderent inciperent. Ad secundum dicendum, quod stella omnibus apparebat, dum Magi eam videbãt, licèt quidam voluerint, quòd nullis appareret nisi Magis: quia alij non erant digni videre. Sed iam respondimus istis supra in quæstione 14. Poterat tamen stella videri a Magis, etiam quòd non videretur ab aliis: quia poterat turbare oculos aliorum, vt illum non viderent: quod scriptura vocat percutere eos cæcitate, sicut dicitur de Sodomitis. Genes. 19. c. qui nunquam potuerunt inuenire ostium domus Loth. Sic etiam fuit de Syris, quos duxit Elisæus in Samariam. 4. Reg. 6. qui putabant se deduci ad locum, in quo erat Elisæus, vt caperent eum: & tamen ipsemet Elisæus ducebat eos, & deduxit in Samariã ponens eos in manibus inimicorum suorum. Ista tamen non erat vera cæcitas, quia si Sodomitæ verè effecti fuissent cæci,

G iam non inquirerent ostium domus Loth: quia non possent inuenire, cùm omnes essent percussi cęcitate, & maximè, quia viderant Deum contra se miraculosè operãtem, & illico cessarent. Continuauerunt tamen tota nocte inquirere ostium: ideo cæci non erant. Idem patet de Syris quærentibus Elisæum: quia si fuissent cæci, desijssent persequi Elisæum. Et tamen postquam percussi erant, inquirebant eum, etiam quia postquam sunt percussi cæcitate venerunt cum Elisæo de Dothain vsque in Samariam. Si tamen essent cæci nullam viam viderent, & sic non venirent cum eo: sed erat ista cæcitas quædam passio, quã græci Acrisiam vocant. Sic enim appellat eam Aug. 22. de ciuitate Dei. Et ista est quando homo omnia videns, quæ ei obijciuntur, aliquid, quod specialiter quærit, & coram ipso est, non videt. Sic enim Sodomitæ totam domũ Loth,

Acrisia.

H & omnia alia videntes, solum ostium domus, quod quærebant, & coram eis erat, inuenire non poterant. Et aliquando fit ista passio, vt homo rem videat, quam videre solitus est, & tamen eam non cognoscat. Sic erat de Syris, qui Elisæum quidem cognoscebant, cùm ad eum tenendum venirent, & tamen nunc erat coram eis, & videbant eum, quia aliàs nõ possent ipsum sequi dirigentem eos in via, & tamen non cognoscebant eum vsquequo fuerũt in Samaria. Sic etiam Syri sciebant terram illam, & quæ esset ciuitas Samariæ, & sæpe illam viderant, & tamen accedentes ad eam non cognouerunt, & secuti intrauerunt, quousque in platea vrbis existentibus eis aperti sunt oculi eorum, & tunc viderunt se esse in medio Samariæ. Ista cæcitas, siue acrisia poterat esse ad hoc, quòd nemo videret stellam præter Magos, & non esset nociua alicui ista cæ-

Opi. quorundam de gaudio Magorũ pp visionẽ pluriũ stellarũ.

I citas, quia omnia alia videndo solam stellam non viderent stellam. In exitu de Ierusalem gauisi sunt gaudio magno valde. Quidam dicunt, quòd hoc ponitur ad innuendum lætitiam, quam Magi conceperant de multiplici stella, quam viderant. Dicunt enim eos vidisse quinque stellas, scilicet, stellam materialem, stellam spiritualem, stellam intellectualem, stellam rationalem, stellam supersubstantialem. Stella materialis fuit, quam viderunt in Oriente, & præcedebat eos. Stella spiritualis fuit fides, quam viderunt in cordibus suis: nam dicunt illi, quòd nisi stella, id est, fides prius in cordibus Magorum radiasset, nequaquam ad visionem primæ stellæ venissent. Habuerunt enim fidem de Christi humanitate cùm dixerunt. [Vbi est, qui natus est.] Et de eius regali dignitate, cùm dixerunt. [Rex Iudæorum.] Et

K de eius deitate, cùm dixerunt. [Venimus adorare eum.] Tertia stella est intellectualis, scilicet, Angelus quem dicunt illos Magos vidisse in somno admonentem eos, ne redirent ad Herodem. Quarta stella, scilicet, rationalis fuit Beata Virgo, quam viderunt in diuersorio.

Quinta stella, scilicet, supersubstantialis fuit Christus, quem viderunt, vt illi asserunt in præsepio. Quamlibet harum dicunt vocari stellam. De prima, Psalm. 8. scilicet, Lunam, & stellas. De secundo Ecclesiast. 43. c. scilicet, species cęli, id est, hominis cęlestis, & gloria stellarum, id est, virtutum. De tertia Baruch. 3. scilicet, stellæ dederunt lumen in custodijs suis. id est, Angeli. De quarta canit Ecclesia, Aue maris Stella. De quinta Apocal. vltimo capite: Ego sum radix, & genus Dauid, stella splendida, & matutina. Dicunt autem, quod propter visionem primæ, & secũdæ stellæ Magi gauisi sunt, & pp visionem tertiæ gauisi

sunt

sunt gaudio: propter visionem quartæ gauisi sunt gaudio magno: propter visionem quintæ gauisi sunt gaudio magno valde. Manifestum est tamen, quod istæ sunt applicationes mysticæ, quia in sensu literali, quem sacra scriptura intendit, non vocantur stellæ istis modis. Et patet ex applicatione auctoritatum, quia saltem duæ illarum, scilicet, de secunda, & tertia stella, non possunt intelligi in sensu literali, sicut applicatæ sunt, sed intelligit scriptura ibi de stellis materialibus. Item patet hoc, quia scriptura nõ loquitur hic nisi de stella, quæ præcedebat Magos, cùm dicatur. [Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos.] Et sequitur. [Videntes autem stellã gauisi sunt.] De illa ergo intelligebatur. Item non stant applicationes de gaudio secundum quinque stellas, quia solum videtãt stellam materialem, & fidem quando dicitur. [Videntes stellam gauisi sunt gaudio magno valde.] Ideo totum hoc mysticum est. Dicendum autem, quòd secundum veritatem Magi vnicam stellam viderunt, scilicet, materialem, & de illa gauisi sunt gaudio magno valde. Ponitur autem hoc ad signandum immensam lætitiam quam Magi conceperunt, cùm viderunt stellam. Nam, licèt ante hoc fidẽ haberent, quòd Deus eis per aliquem modum ostenderet illum Puerum, quem quærebant: tamen modum adhuc non videbant, cùm verò stellam viderunt, manifestè cognouerunt per quid Deus eis Puerum ostensurus esset. Et per hoc liberabantur à multis curis, quia aliàs ex eis quæ audierant in Ierusalem non poterant plenè certificari de puero, pro quo videndo tantum laborauerãt. Valde ergo gaudere debuerunt, quando stella apparuit, quæ eis certissime illum ostẽderet, & auferret eis suspiciones, de quibus dictu est supra in 39. q. scilicet. Quare stella apparuit Magis, cùm iam scirent locum natiuitatis Christi.

Per quid Magi cognouerint Christum, quando domum introissent? Quæstio XLII.

QVæritur, quando Magi intrauerunt in domum, in qua erat puer, per quid eum cognouerunt, & an vltra stellam fuerit ibi aliud signum necessarium? Dicendũ videtur, quòd stella sufficienter designabat Puerum, & sic Magi intelligebant. Nam propter hoc vidẽtes stellam gauisi sunt, scilicet, quia putabant, quòd per illam sufficienter cognoscerent puerum. Et patet hoc, quia stella direxit Magos vsque dum staret supra domum, vbi erat puer. Ex quo manifestè apparebat, quòd puer quæsitus ibi esset, quia aliàs stella falsè designaret manendo fixa super illam domum, & non se determinando ad aliam nisi ad illam. Vnde non signabatur solùm, quòd Puer ibi natus fuisset, sed quòd ibi actualiter esset. Nã si fuisset trãslatus ad aliam domum: frustra immo falsè stella super domum illam mansisset, quia non petebatur locus natiuitatis Pueri, sed ipse Puer. Apparebat ergo Puerum in domo illa esse. Non ergo manebat dubium aliquod, nisi in domo illa alij pueri quasi coætanei essent. Sed tunc Magi per tẽpus stellæ poterant discernere inter eos, quia ipsa dies, qua intrauerunt in domum illam erat terdecima ab ortu stellæ: & sic cognoscerent, quis esset, nisi fortè contingeret plures esse ibi pueros coætaneos eodem die natos: quod non erat satis verisimile. Vel fortè mater eius vellet illum occultare, vt Magi eum non inuenirent: quod etiam non est satis verisimile. Et sic satis apparet, quòd stella sufficeret sine alio signo ad Christum cognoscẽdum. Dici tamẽ potest, & valde rationabiliter, quòd aliquod signum aliud apparuit ad magis distinctè cognoscendum, vt tolleretur omnis dubitatio possibilis. Et hoc poterat esse per interiorem mutationem factam à Spiritu Sancto, qui eis innueret illum esse, quem quærebant. Sic enim fuit de Simeone, quem non solus Spiritus Sanctus certificauerat, quòd videret Christũ ante mortem, sed etiã die illo, quo Christus ductus est in templum Spiritus Sanctus mouit cor Simeonis, vt veniret in templum, & vt illum cognosceret, & acciperet in vlnas suas. Luc. secundo cap. Sic etiam mouit ibi cor Annæ Prophetissæ ad cognoscendum eum, & loquendum de ipso Iudeis. eod. cap. Aliter potest dici, quod non fuit mutatio aliqua in corde ipsorum principaliter, sed apparuit aliqua dignitas in vultu pueri Iesu supra hu-

A manum modum, per quam appareret illum esse, qui adorandus erat. Hoc autem videtur sæpe Christus ostendisse incutiens quibusdam timorem, & quosdam ad amorem mouens. De timore patet infra 21. c. & Ioan. secundo cap. quando Christus facto flagello de funiculis eiecit de templo omnes ementes, & vendentes, & oues, & boues, & effudit omnem pecuniam, quæ erat super mensas numulariorum, ipsasque mensas subuertit. Manifestum est autem, quòd de hoc valde indignati fuerint Iudæi maximè numularij, qui effusis pecunijs aliquid perderent. Nemo tamen ausus est resistere ei, sed cedebant quasi in paruo flagello suo de funiculis facto, esset omnis pœnarum acerbitas. Et hoc fuit, vt dicunt multi Doctores, quia ipse ostendit eis vultum terribilem, & timentes fugerunt. Vel aliquid aliud insolitum apparuit in vultu eius, propter quod

B Iudæi timuerunt. Sic etiam fuit instante passione, quando ministri Iudæorum quærebant Christum in horto, & cũ Christus eis diceret: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terrã. Ioan. 18. c. Hoc autem ex magno timore fuit propter aliquod, quod eis Christus ostenderet. De amore idem erat: quia quandoque ad subitum sermonem eius homo mouebatur, vt omnia desereret: sicut quando iuxta mare existẽs vocauit Petrum, & Andream, qui erãt piscantes, & illi continuò relictis retibus secuti sunt eum. infra 4. c. Idem fecerunt Ioãnes, & Iaco. quia audito hoc verbo relinquẽtes patrem, & retia secuti sunt Christum. eod. cap. Matthæus quoque ad vnum verbum eius totam mundanam occupationem reliquit. infra 9. c. Hoc autem esse non poterat nisi, quia tunc Christus aliquid specialiter in vultu suo ostendebat: quo viso isti mutabantur, vel

C in cordibus eorum aliquod diuinum efficaciter operabatur. Ita nunc est satis verisimile fuisse in Magis, vt Christum sine dubio cognoscerẽt: maximè quia Christus erat circundatus paupertate, & infirmitate carnis propter ætatem, & ista nihil dignum regio apparatu ostendebant. Deitas ergo suppleret, quòd exterior apparatus non poterat: ergo tam per stellam, quàm per aliquod de signis, quę nunc deducta sunt, fieret; & istud valde esset ad consolationem Magorum.

Et procidentes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

D [Et procidentes.] Hic ponitur Christi inuenti deuota adoratio, & dicitur. [Et procidentes adorauerunt eum.] Id est, flexis genibus, vel forte toto corpore prostrato, vel secundùm varias cæremonias, quia non est eadem consuetudo apud omnes gentes exhibendi reuerentiam. Modus tamen communior est flectendo genua, & hoc vocamus nos procidere. Ista fuit adoratio diuina, quia Magi non adorauerunt Christum, vt hominem, sed vt Deum. [Et apertis thesauris suis.] Erant Reges, & diuites, & habebant thesauros magnos, quos aperuerunt ad dandum munera Christo. Nicolaus dicit, quod non aperuerunt eos tunc, sed quando cęperunt venire de terra sua ad expendendum in viam. Sed in hoc non est difficultas. Potest tamen dupliciter dici, quod nunc aperuerunt thesauros suos, vno modo, quòd thesaurus vocetur vas repositorium, siue arca in qua pecuniæ, & res prẽtiosæ conseruantur:

Expositio litera.

Nicolaus de Lyra.

Duplex expositio: prima.

E quia propriè thesaurus est positio auri, & sic non est ipsum aurum thesaurus, sed locus, in quo conseruatur. Fortè autem isti Reges habebant aliquas arcas, vel vasa in quibus segregauerant in terra sua munera, quæ portare deberent huic Regi nato, ad quem adorandum veniebant, & nihil aliud erat in istis arcis, ideo vsque in Bethlehem non aperuerunt eas. Et sic dicuntur ibi aperuisse thesauros. Alio modo potest dici, quòd Magi portabant munera in repositorijs, in quibus cetera pertinentia ad expensas suas tenebant, & nunc ad dandum ista munera aperuerunt thesauros, id est, illas arcas communes, quæ sæpius apertæ fuerant, & etiam nunc apertæ sunt, sicut sæpe homo dicitur bursam aperire, & claudere, & non solum prima vice, qua aperitur. [Obtulerunt ei munera.] Postquã adorauerũt obtulerũt, vt sic compleretur honor debitus. [Aurum, thus, & myrrham.]

Secunda.

rham.] Ista tria solum obtulerunt, & ponontur hic a Mat- thæo, vel propter magnitudinem sui, vel propter aliquā significationem mysticam, quam Magi intendebant in istis donis, ita quòd essent quasi quædam professio eorū, quæ Magi credebant de Christo, vt iostra dicetur. F

An Magi bene fecerint adorando Christum? Quæstio XLIII.

QVæritur, an Magi bene fecerint adorando Christum? Aliquis dicet, quòd non. quia ipse erat homo, & apparebant in eo signa humanæ infirmitatis, ideo non debuerunt adorare. Dicendum, quòd etiā si Christus fuisset purus homo, non peccassent Magi adorando eum, quia homines adorantur. 3. Regum 1. capit. dicitur, quòd Bethsabee adorauit Regem Dauid. Est aūt quædam adoratio, quam latriam vocamus, quæ soli Deo debetur. Et talis adoratio nulli creaturæ facienda est. De G hac dixit Christus infra 4.c. scriptum est. Dominum Deū tuum adorabis. Quasi dicat. Ipsum solum, cum sequatur, & illi soli seruies. Illa tamen adoratio nihil est, nisi quedā pars illius seruitutis soli Deo debitæ. Huic adorationi q̄ vocamus latriam opponitur idolatria, id est, cultus idolorum, vel quarumcunque rerum creatarum. Alia adoratio vocatur dulia, quàm cuilibet homini excellenti, vel virtuoso tribuimus. Alia vocatur hyperdulia, id est, excellēs duliam, vel supra duliam, & illa est honor quidam specialis, minor tamen diuino honore, qui tribuitur illis rebus, per quas specialiter nostra salus procurata est, scilicet, cruci Christi, & Beatæ Virgini, & carni Christi, vt consideratur sine Deitate. Nam vt est coniuncta Deitati adoratur eadem adoratione, qua Deitas, scilicet, latria. De his patet per Magistrum 3. Sentent. dist. 9. Quandocunque H ergo in scriptura dicitur, quòd aliquis homo adorat aliū, intelligitur de adoratione duliæ. Quomodo distinguātur istæ adorationes, dicunt quidam distingui per cærimonias, in quibus exhibentur. Sed dicendum, quòd non est verum. Quòd sicut Deo genua flectimus, ita & interdum hominibus. Et omnes aliæ inclinationes, quæ fiunt in vna possunt fieri in alia. Solùm ergo distinguuntur ex intētione, scilicet, quia ille, qui adorat Deum licet exterius non ostendat alias cærimonias, quàm ostendit circa homines, in corde debet facere differentiam, scilicet, quòd coram Deo se inclinat tanquam coram Deo, & Domino vniuersali conditore, & gubernatore, & redemptore, & in quo est totum bonum nostrum, cui homo seipsum debet, & totum quidquid est, & habet. Regibus autem, & Dominis temporalibus, vel quibuscunque constitutis in honore I exhibet homo easdem cærimonias reuerentiæ exterius, non tanquam illis, in quibus consistat aliquod bonum nostrum, nec in quibus sit potestas vitæ, aut mortis, sed tanquā quibusdam mortalibus hominibus similibus nobis, differentibus autem per aliquem gradum honoris, quē Deo volente habent. Cùm ergo Dei nutu factum sit, vt illi præsint etiamsi mali sint, reuerentia tamen illis exhibēda est, sicut dixit Beatus Petrus: Serui subditi estote Dominis, nō solùm bonis, & modestis, sed etiam dyscolis, id est malis, et discordibus, & remotis ab omni virtute. Sub hoc respectu Beatus Petrus iubet hominibus constitutis in dignitate, vel potestate honorem esse dandum. prima Pet. 2. c. scilicet. Subiecti estote omni creaturæ humanæ propter Deū: siue Regi, tanquam præcellenti, siue Ducibus tanquā ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bono- K rum: quia hæc est voluntas Dei. Hoc modo debet homo exhibere reuerentiam Regibus, & Principibus, & Dominis, & exhibere talem reuerentiam cadit sub debito, ad Roman. 13. scilicet. Reddite ergo omnibus debita. Cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorē timorem, cui honorem honorem. Nunc tamen dicendum de Magis, quod Christum adorauerunt non adoratione duliæ, vel hyperduliæ, sed adorauerunt eum adoratione latriæ, quæ soli Deo debetur: quia crediderunt eum esse verum Deum, cùm astra quoque ei seruirent, nulli tamē homini seruiunt. Etiam, quia cùm supra declaratū sit, quod Angelus apparuit istis Regibus, vel Spiritus Sanctus docuit eos, quod venirent ad adorandum Christum, declaratum est eis, quòd ipse erat Deus, & sic adorabant ipsum vt Deum. Item patet, quia si Magi credidissent illum purum hominem, etiam si scirent esse regem excellentem, non venissent de regione sua procul in Iudæam ad ipsum adorandum: quia ad nihil ei tenebantur. Vnde licet multi alij Reges Iudæorum nati fuissent, & mortui, ad nullū eorum venerunt Magi adorandum, nec antecessoris sui, quia istum non putauerunt esse similem ceteris, sed per cuius adorationem salutem suam consequerentur, vt ait Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ. Item isti Magi, aut nullam adorationem Christo exhiberent, aut exhiberent latriam. Patet, quia si duliam exhiberent eum purum hominem esse putarent. Quod si crederent, nec etiā duliam ei impenderent, quia paupertate circundatus erat Puer paruulus, & in paupere domo, & infirmis parentibus, & nullo extrinsecus apparatu. Adorauerunt tamē eū procidentes in terram, ideo plus homine ipsum esse credi- derunt: cui tantam reuerentiam etiam a Regibus impendi dignum esse putarent. Ideo Magi non solùm non peccauerunt puerum adorando, sed valde laudabiles fuerunt. Vnde meruerunt esse primitiæ gentium ad Christū conuertendarum. Et per hoc patet responsio ad argumentū, scilicet, quia licet Magi hominem viderunt: Deum tamē illum certissimè crediderunt, quem non solùm iustè adorare potuerunt, sed etiam debuerunt.

De adoratione latria, dulia, hyperdulia.

Magi crediderunt Christum esse Deū.

An Beata Virgo timuerit aduentum Magorum? Quæstio XLIV.

QVæritur, quando isti tres Reges intrauerunt ad adorandum Christū, an Virgo mater eius timuerit propter filium suum, videns homines incognitos, & apparatu grandi? Quidam dicunt, quod Virgo nihil poterat timere, quia sciebat filium suum esse Deum, & nihil posse ei accidere contra voluntatem suam. Dicendum istud non videtur stare. Nam Christus de seipso timebat, & præ timore contristabatur, cùm dicatur de eo, quod cœpit pauere, & tedere, vel mæstus esse. infra 26. c. & Luc. 22. cap. A fortiori Virgo de illo poterat timere, quòd aliqua ei acciderent nociua.

Item si non timeret Virgo de puero, non esset sollicita nutriendo eum, obseruans ne quid deesset, cùm nihil mali posset accidere ei. Et tamen ipsa erat valde sollicita circa ipsum, & anxiabatur, & timebat, & dolebat: vt patet quando ipsa, & Ioseph perdiderunt eum, & non inuenerunt vsque ad tertium diem. Nam ipsa turbata dixit. Fili quid fecisti nobis sic? Nam ego, & pater tuus dolentes quærebamus te. Luc. 2. c.

Item licet Virgo sciret, quod Christus non poterat aliquid pati contra voluntatem suam quia tamen verus homo erat, & susceperat omnes infirmitates nostras, poterāt multa ei nociua accidere: nisi miraculosè se vellet liberare. Et tamen ipse non venerat, vt per miraculum se ab omni passione liberaret, sed potius, vt multa pateretur. Nūc autem maximè cùm esset in teherrima ætate, in qua non erat compos sui ex parte corporis, multa timere poterat Virgo circa illum, quæ verè ei accederent nisi ipsa sollicite caueret.

Item Virgo erat mater, & nō poterat tolli ei, quod erat matris, scilicet timere pro filio, & sollicitam esse de illo. Maximè ergo timere tunc eum videret aliquid insolitum sicut nunc, scilicet, quod tres Reges venirent ad adorādum puerum. Considerandū autem, q̄ Virgo sciebat filiū suū esse Deū, quia sic annunciauerat Angelus Luc. 1. cap. scilicet. antequam conciperet. Et hoc experiebatur: quia sine corruptione illum conceperat, & sine dolore pepererat. Ideo licèt circa eum accidērent magnalia, vt quod nunc isti tres reges venirent ad adorandum eum, non timeret, nec suspicaretur aliquid mali, sciens, quia filius ipsa ista facere poterat, quia ipsa nesciebat omnia, quæ circa illū accidere deberent: quando videbat res de nouo, admirabatur. Sicut fuit quando post partum eius ij sa de natiuitate Iesu per noctem venerunt pastores, & narrauerunt quomodo viderant Angelos annunciantes de Puero. Et dicitur, quod Maria obseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Luc. secundo c. Quasi admirata de his cogitabat quomodo

Responsio auctoris.

modo hæc acciderent, & quomodo Simeon, & Anna cognoscentes Christum puerum in templo magnificauerũt eum, cùm dicitur. Erant pater eius, & mater mirantes super his quæ dicebãtur de illo. eod. cap. Ista autem regum adoratio fuit maximum saltẽ in honore, quod circa Puerum Iesum accidit. Ideo cùm subito Virgo hoc videret, non est dubium, quin admiraretur, & tamen non suspicaretur aliquid mali. Quòd sicut die natiuitatis pueri Deus misit pastores ad eum per noctem, & Maria sciuit hoc per Deum fieri, ita & nunc crederet illos Reges mitti à Deo ad adorandum filium suum. An tamen primo aspectu timuerit non est mirandum, quia insolita, & maxime incognita terrorem gignunt. Credendum est autem, quòd saltem verecundiam pateretur Virgo in conspectu Regum. Erat enim puella tenera vix annorum quindecim, aut sexdecim, vt asseritur, noua mater, & Virgo, quæ à quorumlibet virorum aspectibus fugeret, & erubesceret, maximè autem in conspectu trium Regum, & tanti apparatus, potissimè cùm ipsa paupercula esset, & extra natalem terrã in angusta domo nihil boni nisi filium habens. Sed credẽdum, quod Reges illi venerarentur eam summo honore, vt matrem conditoris sui, quem de longinquo venerant adorare, & consolarentur eam dulci alloquio, bonam habere spem, quam Deus tanto filio illustrauerat.

Quare Magi obtulerint munera Christo? Quæstio XLV.

Magi obtulerunt munera Christo ꝓpter tria.

QVæritur, quare isti Magi obtulerint Christo munera? Dicendum, quod primo fecerunt hoc ad complementum honoris. Nam Magi volebant Christum perfectè honorare sicut poterant. Honor autem iste non solum consistit in exhibitione reuerentiæ, sed etiam in præstatione aliquorum munerum in signum subiectionis, & reuerentiæ. Ideo postquam adorauerunt, munera quoque obtulerũt. Est enim verè honor Dei in hoc, quod homo ei dat de rebus quas possidet, in signum cuiusdam recognitionis, scilicet, quod ista, quæ damus ei, de manu eius accepimus. Sic dixit Dauid. primo Paralipo. 29. cap. Quando ipse, & principes obtulerunt multa donaria ad ædificationem templi, scilicet, quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi hæc vniuersa promittere? Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Secundo fecerunt hoc Magi ad seruandum communẽ consuetudinem. Nam cùm quis iret coram Regibus, aut Dominis apud antiquos erat consuetudo, quod semper eis aliquid offerret. Et ob hoc Deus etiam fecerat, quod obseruaretur ista consuetudo erga eum. Exo. 23. c. scilicet. Non apparebis in conspectu meo vacuus: quia Deus volebat seruari erga se cæremonias honoris, quæ seruantur circa Dominos temporales. Malachiæ primo cap. scilicet. Offer illud duci tuo si placuerit ei, & si acceperit faciem tuam: Quasi dicat. Non offeratis mihi animalia, nisi quæ sine verecundia potestis offerre Dominis temporalibus. Sed illis non placebunt, nec accipient facies vestras, id est, non respicient vos bono vultu, si offeratis eis animalia clauda, & cæca, ideo non offeratis mihi talia. Magi sciebant Christũ esse Deum, & Dominum, ideo ex vtroq; capite fuit conueniens, quod ei munera offerrent. Tertio fuit fortè ex misericordia, vel charitate ad subuentionem paupertatis Christi. Nam pauper erat, & parentes eius pauca possidẽtes, ideo erat quasi quædam inhumanitas, vt adorantes Christum tanquam Deum, & hominem, permitterent ipsum, & parentes suos in paupertate, & angustia viuere. Largiti sunt ergo munera ad releuationem paupertatis.

Quare Magi obtulerint Christo aurum, thus, & myrrham? Quæstio XLVI.

Quilibet Magorũ obtulit tria munera Christo.

QVæritur, quare isti Reges obtulerunt Christo ista tria munera, scilicet, aurum, thus, & myrrham. Quidam dicunt, quod obtulerunt tria munera, quia tres erant, ita quod vnus offerret aurum, alius thus, alius myrrham. Sed hoc non est verisimile, immo quod potius quilibet istorum obtulerit ista tria.

Primo, quia munera istorum Regum debebant esse

A solemnia sicut decebat ipsos reges dare, & sicut decebat dari ipsi Christo, quem tanquam Deum adorabant. Et tamen, quòd vnus eorum offerret myrrham, & alius thus, etiamsi de illo multum offerret parui valoris esset tale munus, & maximè in illa terra, vbi plurimum ista abundant.

Secundo, quia dicitur hic, quod apertis thesauris suis obtulerunt munera, & tamen ad dandum modicum de thure, vel de myrrha non diceretur quis aperire thesaurum, immo etiam ad dandum multam myrrhã, vel thus, quia ibi paucis denarijs ista emuntur.

Tertio, quia isti Reges erant inter se quasi æquales. Nã scriptura non ponit inter eos aliquam differentiam prælationis, ideo munera eorum essent æqualia, vel quasi, & tamen qui offerret aurum, etiamsi paucum daret, erat ma-
B gna offerens, qui autem myrrham, aut thus offerret, etiã si multum in quantitate daret, nihil offerebat in valore. Et sic non essent tam inæquales eorum oblationes. Ideo non est verisimile, quod vnus obtulerit vnum, & alius aliud, sed quilibet de omnibus tribus obtulerit siue æqualiter, siue inæqualiter obtulerint.

Quarto, quia etiam si quilibet vnum de istis tribus obtulisset nõ reddebatur ex hoc ratio, quare potius ista tria, quàm quælibet alia tria obtulissent. Quòd si propter hoc, quòd tres erant tria obtulissent, ita possent offerre quæcunque alia tria. Dicunt autem quidam, quòd obtulerunt ista tria, quia ista erat consuetudo Regum Arabiæ, scilicet, quòd offerrent ista tria munera. Et ista tenet Nicolaus. Alij dicunt, quòd factum est in significationẽ, quasi per hanc oblationem Reges profitebantur quid erat il-
C lud, quod de Christo credebant. Offerunt aurum quod conuenit regiæ dignitati: quia Christus Rex erat. Iere. 23. c. Offerunt thus signantes illum esse Deum. Nam thus in sacrificio Dei ponitur, & est vnum de libamentis sacrificij. Numeri. 5. c. Etiam quotidie sacerdos cremabat thus in altari thymiamatum intra templum. Exod. 3. c. Immo thus, & maximè thymiama, quod erat de thure soli Deo conueniebat, & nulli hominum licebat facere talem compositionem: eod. cap. Myrrham offerunt ad significãdum Christum moriturum, & esse verum hominem. Nã myrrha ponitur corporibus mortuorum, ne putrefiant. Istam secundam rationem approbat Ecclesia in quodam hymno Epiphanię, qui incipit. Nuncium fero de supernis. Alij dicunt, quod istæ oblationes sunt mysticæ, scilicet, quia per has innuitur, quę nos offerre debeamus. Christo enim
D tam præcipuè offerre debemus, vt ei placeamus, scilicet, sapientiam, orationis deuotionem, & carnis mortificationem. Hæc ponit Gregorius in quadam homilia dicens. Instruimur, vt nato regi aurum, per quod significatur sapientia offeramus, in conspectu eius in sapientiæ lumine resplendentes. Thus autem, per quod exprimitur orationis deuotio, offeramus Deo, vt per orationum studia Deo redolere valeamus. Myrrham, quæ significat mortificationem carnis offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificemus. Alij dicunt, quòd aurum obtulerunt in sustentationem paupertatis matris, & filij. Thus
A contra fętorẽ loci. Myrrhã vero ad consolidanda mẽbra Pueri. Harum quatuor positionum sola prima est literalis, aliæ sunt mysticę, licet quarta aliqualiter sit literalis. Dicendum tamen, quòd quarta non conuenit. Primo,
E quia dicitur, quod Magi dederunt thus contra fœtorem loci. Nam Magi, quando recesserunt de terra sua tulerunt secum ista munera ad offerendum, cùm dicatur. [Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera.] Et sic ista munera de terra sua portabant in thesauris suis, quæ tũc aperuerunt coram Christo, & non emerunt ea in Bethlehem. Et tamen non poterant scire Magi, an esset Christus in loco immundo, & fętido, nisi postquam fuerunt in Bethlehem: ergo non obtulerunt ista tria munera propter istam causam. Secundo, quia isti præsupponunt locum illum in quo Christus natus est fuisse immundum, & fętidum, quia dicunt fuisse stabulum quoddam, cũ Christus fuerit positus in præsepio Luc. 2. cap. Istud tamen non stat, quia domus illa magna erat, in qua virgo peperit. Quòd tamen accidit illo tempore fuisse multitudinẽ ibi cõfluentium ad professionem, ad quam venerat Ioseph:

accidit, quòd Domina nostra non habēs locum secretum in quo posset parere, & maneret separata à reliquis: diuertit ad quoddam præsepium & ibi reclinauit paruulum mox natum. Luc. 2. scilicet. Peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat locus in diuersorio. Non est tamen verisimile, quòd omnibus illis tredecim diebus, qui fluxerunt a Christi natiuitate, vsque ad aduentum Regum māserit paruulus in præsepio, & virgo in stabulo: sed haberet aliquem locum aptiorem in domo, quem ipsa propter puerum conaretur inquirere. Et sic non oporteret, quòd ad fætorem loci tollendum offerretur thus. Tertiò, patet, quia si ad hoc offerretur, sufficiebat parum de thure: ita, vt de illo nō deberet fieri mentio inter oblationes Regū: maximè, cùm dicantur eductæ de Thesauris: ideo de quolibet istorum oportebat multum offerri. Et sic non offerretur thus ad tollendum fætorem loci. Quarto patet idem de myrrha, quam dicunt oblatam ad cōsolidationem membrorum pueri. Hoc tamen rarum est: & tamē dato, quod fieret, paucissimum de myrrha ad hoc sufficiebat: & non poneretur tanquam vnum de tribus regijs muneribus. Ideo ista positio non est verisimilis. Secunda & tertia positio mysticæ sunt. Non autem conueniunt secundum literam: quia non essentialiter causæ, quæ mouerent Reges ad ista offerendum: cum istæ significationes non prouenerint ex natura rei: sed sunt quædam applicationes, quas consueuerunt facere Doctores in sacra scriptura. Vtraq; autē est rationabilis applicatio. Vnam enim. s. secundam approbat Ecclesiam: aliam verò, i. tertiam ponit Grego. Prima ipsa est allegorica, qui cōuenit secundùm ea, quæ de Christo credenda sunt: alia est tropologica, siue moralis, quia competit secundùm ea, quæ à nobis agenda sunt. Si tamē aliqua earum deberet accipi, vt motiua regum, acciperetur ipsa, quæ est allegorica: quia per illam quasi profiterē tur Reges, quid est, quod de Christo credebant. Prima autem est vere literalis: quia verisimile est, quod isti portarent munera secundùm consuetudinem terræ suæ, scilicet, de melioribus rebus, quæ erant in terra sua. Sic. n. dixit Iacob filijs suis volens, quòd inuenirent propitium Dominum Aegypti, scilicet. Sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris: & deferte viro munera, scilicet, modicum resinæ, & mellis, & storacis, & stactes, & terebinthi, & Amygdalarum. Gen. 43. c. Ita isti Reges, cum essent circa terram Arabiæ, in qua abundabant ista: offerrent ista tria munera tanquam præcipua terræ suæ. Aurum enim in omni terra super cetera metalla preciosius est, ideo tanquam præcipuum illud obtulerunt, maximè, quia istud conueniebat ad sustentationē Regis nati pauperis. Thus, & Myrrham obtulerunt tanquam consueta offerri in terra sua: sicut patet ex muneribus Reginæ Sabæ, quæ obtulit auri talēta. cxx. & aromata multa nimis ad Salomonē. 3. Reg. 10. c. & 2. Paralip. 9. c. Nomine aromatum intelliguntur Thus, & myrrha, & omnia similia, vt colligitur. Exod. 30. cap. Vbi iubentur sumi aromata pro thymiamate, & oleo vnctionis. Et ponitur ibi thus. Putant autem quidam Reginam Saba fuisse de terra istorum Regum, vel de terra propinqua: ideo concordauerunt in muneribus, quæ obtulerunt.

Quid factum fuerit de istis Regum oblationibus? Quæstio XLVII.

QVæritur, quid factum sit postea de istis oblationibus Regum? Quidam dicunt, quòd Domina nostra, & Ioseph erant pauperes, & expenderunt hoc in sustentationem suam. Sed contra, quia quando Christus erat vir erant parentes sui valde pauperes, & de labore manuum suarum viuentes. Vnde ipse Ioseph faber lignarius erat. Et sic dixerunt Iudei de Christo, Nonne hic est filius fabri? Ipse etiam Christus dixit se esse pauperem: cùm dixisset quidam, quod volebat sequi eum, scilicet: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, & filius hominis non habet vbi reclinet caput suum. Quidam dicūt, quod in triginta annis, qui fuerunt a natiuitate Christi, vsque ad tempus, quo incæpit prædicare, & fieri mentio de actibus eius, potuerunt ista consumi, & ita post hoc

F Christus dicebat se pauperem, & nihil habere, & parentes eius erant pauperes. Dicendum, quod non stat, nec est verisimile, quod isti tres Reges veniebant de longinquo ad offerendum munera regi nato, quem sciebant Deum, & hominem. Facerent ergo oblationes meliores, quàm possent sicut decebat regiam dignitatem, & sic ex illis possent Ioseph, & Virgo, & omnes posteri sui, & etiam cognati non solum ditari, sed etiam locupletari nimium: cū quilibet de regibus offerret aurum, vt probatū est supra, & illud non esset modicum, quia dicitur in litera, quod apertis thesauris suis obtulerunt munera, & tamen non diceretur aperiri thesaurus ad offerendum paruam rem, sed aperiri bursa. Multum ergo dederunt, ita vt possent Christi parentes esse diuites. Dici potest vno de duobus modis. Primo modo, quod isti Reges obtulerunt Christo

G valde magna munera. Domina tamen nostra edocta per Spiritum Sanctum, vt ostenderet summam virtutem filij sui, tanquam despiciens omnia terrena, noluit accipere totas illas oblationes, sed modicum de singulis, & illud in breui tempore poterat consumi, ita vt non ditarentur inde parentes Christi. Secundo modo potest dici, quod accepit Virgo totas oblationes Regum. Et tamen sciens, quod filius suus non venerat ditari in terra, sed potius, vt pro nobis se pauperem faceret, & vt doceret nos gratis erogare, quæ haberemus, & anhelare ad perfectionem negligēdo pecuniam, iuxta illud: Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris infra Matth. 10. c. Et nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur &c. infra Matth. 6. c. Retentis ergo quibusdam paucissimis ad subleuandam necessitatē

H aliquorum temporum; cetera in breui pauperibus distribuit. Vtraque positio est satis rationabilis, sed magis, & communius tenetur secunda. Et probatur aliqualiter istæ positiones per oblationē Virginis in die purificationis in templo. Nam mulier, cùm purificaretur deferebat agnū anniculum in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem pro peccato. Leu. 12. c. Et dicitur ibi, quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum: sumet duos turtures, vel duos pullos columbæ. Et sic non poterat mulier offerre turtures, aut pullos columbarum, nisi quando non poterat offerre agnum. Et tamen Domina nostra obtulit par turturum, & non agnum, vt patet. Luc. 2. c. Ergo erat pauperrima. Et sic post oblationem Magorum, vsque ad diem quadragesimum, quo Christus in tēplu oblatus est, iam virgo omnia expenderat, ita, vt pau-

I per posset dici. Sed dicetur: cur Euangelista non expressit hoc, quia istud erat magna eruditio moralis. Dicendum, quod quidquid istorum duorum esset, erat valde ad mores conterens: Euangelistæ tamen breuitati studentes, vel quod verisimilius est, à Spiritu Sancto moti multa de maximis omiserunt. Ioan. 20. c. scilicet. Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt. Et Ioā. 21. c. dicitur: Multa quidem & alia fecit Iesus, quæ si scriberentur per singula, arbitror mundum capere non posse eos, qui scribendi sunt, libros.

K *Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.*

[Et responso accepto.] Hic ponitur Magorum recessus. Nam postquam obtulerunt Christo munera, non expediuit ad aliquid eos manere longo tempore in Bethlehem. Et dicitur. [Responso accepto in somnis.] Hoc credendum est fuisse sequenti nocte, postquam venerunt in Bethlehem. Non enim longius ibi morarentur: quia expleuerant, quod desiderauerant, & non erat aliqua causa iam ibi manendi. Et tunc in somno admoniti sunt a Deo, vel ab Angelo, quid facere deberent. [Ne redirent ad Herodem.] Volebant Reges ad Herodem redire, Deus autē hoc fieri prohibuit propter causam, quæ infra tangetur. [Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.] Id est, non redierant in Ierusalem, per quam venerant, vbi tunc erat Herodes, sed per aliam viam declinādo, reuersi sunt in terram suam.

Quo-

Quomodo isti Magi responsum acceperint in somnis? Quæstio XLVIII.

QVæritur, quomodo dicitur hic, quòd isti Reges acceperint responsum in somnis? Quidam dicunt, ꝙ quæsiuerant aliquid à Deo, & de illo responsum est sibi in somnis. Istud autem videbatur esse de via, scilicet, per quam viam ire deberent, cum responsum de hoc sit, scilicet, ne reuerterentur ad Herodem, sed per aliam viam irent in terram suam. Dicunt autem isti, quòd Magi petiuerant hoc à Deo, & volebant sibi respõderi per somnia: quia non solum Deus solebat reuelare hominibus nihil petentibus ea, quæ ipse vellet per somnia, sed etiam quandoque homines petebant à Deo sibi responderi per somnia, & sic dicebantur consulere Dominum per somnia. Et erat iste vnus de modis præcipuis consulendi, vt patet primo Reg. 28. c. scilicet. Cõsuluit Saul Dominum, & non respondit ei, nec per somnia, nec per Sacerdotes, nec per Prophetas. De modo, & cærimonijs consulendi Dominum per somnia. eod. capit. declaratum est. Sic isti Magi petiuerunt responderi sibi per somnia: & respondit illis Deus. Et sic dicitur: Et responso accepto in somnis. Sed dicendum, quòd non stat. Nam non est verisimile, ꝙ Magi hic aliquid quæsierint à Deo. Primo, quia non ponitur hic eorum quæstio, & tamen, si aliquid quęsiuissent, ad quod Matthæus vellet ponere responsum datum, præposuisset eorum quæstionem, & non fecit. Secundo, quia non erat verisimile, quòd saltem ipsi quærerent de hoc, quod hic ponitur: quia non habebat aliquam causam dubij, scilicet, an redire deberent ad Herodem. Nam per illam viam venerant, & fortè nesciebant aliam: maximè quia Herodi promiserant redire ad ipsum renũciaturi de puero, ideo non quærerent à Deo, an deberent redire ad Herodem: quia nulla causa motiua ad hoc dubium apparebat. Homines tamen non petunt à Deo sibi responderi nisi in rebus illis, quæ graues sunt, & habent magnam rationem dubij: quia aliàs nemo dignum iudicaret talia à Deo petere, nec etiam credere deberet, quòd Deus sibi in talibus responderet.

Magi nihil q̃siuerũt à Deo.

Responsio ad quæst.

Dicendum ergo, quòd Magi de nullo dubitauerunt, & nihil à Deo petiuerunt, sed solum Deus voluit reuelare eis, ne redirent ad Herodem. Et ista reuelatio vocatur responsum largè secundum modum loquẽdi Hebræorum, cum tamen propriè respõsum sit verbum satisfaciens dubio. Et ita sæpe non solum in veteri testamento, sed etiam apud Euangelistas inuenitur, sic patet Mar. 11. c. Nam dicitur, quòd cùm vidisset Christus à longè ficum habentem folia, & cum venisset ad eam, nihil inuenit præter folia, & respondens dixit: Iam non amplius in æternum quisquam ex te fructum manducet. Ibi tamen Christus incipiebat loqui, & nulla locutio præcesserat ab alio, & tamen dicitur, quòd respondens, dixit hoc. Item, quia dicitur, quòd Christus respondens dixit hoc ficulneæ, & tamen ficulnea nihil petierat a Christo. Ergo non conueniens erat, quod Christus deberet illi respondere. Sic etiam accipitur infra 16. c. scilicet: Respondens Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar Iona, & tamen Petrus nihil quæsiuerat à Christo, ad quod Christus deberet respondere, vt patet ibidem. Sed dicitur respondens, id est, loquens, vel dicens. Et sic accipitur hic responsum pro simplici locutione: quam nulla interrogatio præcesserat.

Quomodo Magi habuerint istam reuelationem? Quæstio XLIX.

QVæritur, per quem habuerint Magi istam reuelationem in somnijs, per Deum, an per Angelum? Dicendum, quòd vtroque modo fieri potuerit. De Deo patet, quia Genes. 20. c. dicitur, quòd Deus loquutus est ad Abimelech Regem Geraræ Palestinæ in per noctem, id est, in somnijs. De Salomone quoque dicitur, quòd Deus per noctem loquutus est cum eo, quando dedit illi sapiẽtiam. 3. Reg. 3. c. & 2. Paralipom. 1. c. De Angelo patet: quia precedenti c. dicitur quod Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis. Dicendum tamen, quod istud factum est per Angelum, id est, quod videbatur Magis, ꝙ Angelus loquebatur eis per noctem ista. Et patet hoc: quia præcedenti

Reuelatio facta Magis de via in somnis, facta fuit p Angelũ.

A capit. posuerat Matthæus quomodo Angelus Domini apparuerat Ioseph in somnis. Et iterum infra in litera dicitur, quod apparuit Angelus in somnis. Et rursus ponitur idem. Ideo intelligendum est, quod cùm omnes reuelationes, quæ habentur hic, dicantur factæ per Angelos in somnis, quod etiam ista, de qua non exprimitur, fuerit facta per Angelos, cum ponatur inter illas, & verisimilius est pertinere ad illas, quàm ad alium extraneum modum reuelationis. Secundo patet hoc, quia Matthæus ponens istam reuelationem, non certificauit modum eius, ideo videtur voluisse, quod ista esset similis alijs, de quibus loquebatur ipse. Et tamen semel ponit supra reuelationem factam per Angelum, & bis ponit illam infra, & nunquam ponit hic aliquam reuelationem factam per Deum. Ideo manifeste videtur velle, quod etiam ista per Angelum facta sit. B Tertio patet: quia Matthæus vult hoc declarare per quandam similitudinem, quam ponit inter istas reuelationes. Nam dicitur de tribus reuelationibus factis Ioseph præcedenti cap. & infra in litera, quod factæ sunt in somnis, & per Angelum. De ista autem dicitur, quod facta est in somnis: ideo videtur, quod voluerit subintelligi etiam aliam conditionem, scilicet, quod facta sit per Angelum.

Quomodo facta fuerit reuelatio Magis, an ipsis dormientibus, vel vigilantibus? Quæstio L.

QVæritur, quomodo facta sit ista reuelatio Magis, scilicet, an tunc temporis dormientes, vel vigilan- C tes essent? Dicendum, quod dormiebant, & non fuit eis facta aliqua locutio, nec audięrunt quidquam, cum dicatur, quod in somnis acceperunt responsum. Et tamen in somnis nihil auditur, nec quisquã loqueretur dormienti, nisi vellet eum excitare, sicut declaratum est late præcedenti cap. quæst. 55. & magis 56. de Ioseph, cui apparuit Angelus Domini in somnis. Et tamen ibi erat adhuc difficilius, cum dicatur, quod Angelus locutus est Ioseph. Hic autem non dicitur, quod fuit aliqua locutio, sed solum accepto responso, &c. Poterat autẽ fieri responsum per solam immutationem phantasiæ, ita quod nihil quisquam loquatur. Difficilius etiam erat de Salomone, quando petiuit sapientiam. 3. Reg. 3. c. Nam ponuntur ibi multa, de quibus dicitur ipsum petiuisse à Domino, & multa, quæ Deus ei respondisse dicitur. Et tamen D nihil istorum fuit vocaliter, sed Salomõ vere dormiebat, cum dicatur ibi, quod erat somnium. De istis Magis licet apparuerit eis Angelus per somnium, illud tamen non dicunt Prophetæ. Ratio satis declarata est præcedenti c. q. 57. Cum quærebatur, an Ioseph esset Propheta, quia apparuit ei Angelus.

Quare reuelatum sit istis Magis, ne redirẽt ad Herodem? Quæstio LI.

QVæritur, quare reuelatum sit istis Magis, ne redirent ad Herodem? Dicendum, quod Magi intendebant redire ad Herodem, eo quod Herodes erat in Ierusalem. Et illa erat via eorum: etiam, quia ipsi promiserant Herodi, quod inuento puero E renunciarent ei. Nam ipse dixerat eis, quod diligenter inquirerent de puero, & cum inuenirent, renunciarent sibi, vt patet supra. Non est autem verisimile, quod Magi recusarent istud facere: quia erat satis rationabile: maxime, quia ipsi nihil auderent negare Herodi. Ideo concederẽt, quod ei renunciarent de puero. Hoc patet magis, quia dicitur infra, quod Herodes videns, quod illusus esset à Magis, iratus est valde: & tamen non esset illusus, nisi Magi promisissent ei aliquid, quod non obseruarent ei. Sic ergo intendebant redire ad Herodem, Deus autem vetuit hoc: quia si redirent ad eum, & renunciarent de puero, ipse veniret, & conaretur occidere eum, sicut postea fecit. Et sic Christus, vel occideretur, vel defenderet se miraculose. Vtrumque autem erat inconueniens. De occisione manifestum est, de defensione miraculosa etiam patet: quia tunc manifeste cognosceretur Christus esse Messias,

quem

quem Herodes quærebat, ideo semper persequeretur eũ, & per hoc apud omnes esset cognitum illum puerum esse Christum. Quod non decebat pro tunc: vt magis dictum est supra in quæst. quadam, scilicet: Quare Herodes non iuerit cum Magis in Bethlehem? Sed dicetur, cur non faciebat Christus se portari in Galilæã in vrbem Nazareth, quia tunc etiam si Herodes eum inquireret, non inueniret: quia ipse solùm quæreret in Bethlehẽ, & finibus eius, sicut postea fecit ibi solum occidi infantes, vt patet in litera. Dicendum, quòd hoc non fiebat. Primo, quia non poterat fieri reuertentibus Magis in Ierusalem. Nam ibi erat Herodes, & distabat Ierusalem solum duabus leucis à Bethlehem, & si reges illuc redirent, illico Herodes veniret, vel mitteret pro puero in Bethlehem. Et dato, quòd virgo inciperet recedere cum filio de Bethlehem, quando Magi inde recederent, parum inde distaret, quando Herodes veniret in Bethlehem. Et cum à Magis scire posset in qua domo puer fuerat, ibi inquireret de recessu, & mitteret in breui per omnes vias illũ inquiri. Vnde necesse erat eum inueniri, nisi miraculosè se absconderet. Christus tamen nolebat se defendere per miraculum, quamdiu res conuenienter fieri poterat modo humano: ideo non debuerunt Reges redire ad Herodem. Secundo, quia Christus nolebat matrem suam, & Ioseph vexare laboribus supra modum. Et tamen si nunc recederent de Bethlehem in Galilæam, oportebat rursus ante diem quadragesimum à partu redire de Galilæa in Ierusalem: quia die quadragesimo Puer offerendus erat in templo, sicut & factum est. Luc. 2. cap. Ideo voluit Christus, quòd mater sua maneret in Bethlehem, quæ erat iuxta Ierusalem, vsque ad diem purificationis, qui erat quadragesimus à natiuitate. Et tunc oblato ipso Iesu in templo rediret mater sua, & Ioseph in Galilæam in Nazareth vrbem habitationis suæ. Et sic factum est. Luc. 2. c. Ideo, vt non cogerentur superfluè itinerare, non debuerunt recedere de Bethlehem vsque ad diem quadragesimum à natiuitate. Quod tamen necesse erat si Magi redijssent ad Herodem. Tertio, quia etiam si Virgo redijsset in Galilæam antequam Magi redirent ad Herodem, non sufficiebat hoc ad securitatem pueri: quia Magi non redierunt ad Herodem, & Christus iuit in Galilæam. Et tamen ibi vidit non esse securum manere. Vnde Angelus mandauit Ioseph, quod fugeret cum Puero, & matre eius in Ægyptum, vt patet infra in litera: ergo nõ sufficiebat, quòd Iesus rediret in Galilæam, & Magi redirent ad Herodem. Quarto, & præcipue non debuerunt Magi redire ad Herodem: quia si redirent, cognosceret Herodes per eos, quòd Puerum inuenerant. Et tunc dato, quòd Christus se occultaret miraculose, non cessaret Herodes tota vita sua illum inquirere, & etiam posteri sui inquirerent illum. Et ita non liceret Christo manere vllo tẽpore in Iudæa, maxime quando inciperet se manifestare, quin Herodes, vel filij sui illum occiderent, & sic impediretur ordo redemptionis nostræ, quem Christus tenuit. Cum autem Magi non redierunt ad Herodem, fuit valde conueniens Christo: quia posset tunc putare Herodes, quòd Magi decepti fuerant per stellam suam, & nihil inuenerant, ideo prę confusione non ausi fuerunt redire ad eum. Et per hoc negligentius se haberet in persecutione Christi: quia nõ esset certus, an natus esset. Si autem Magi iuissent ad eum, & dixissent se inuenisse puerum, nunquam cessaret inquirere Herodes, & haberet exactissimam diligentiam, ita vt per hoc posset deprehendere fugam Domini in Ægyptum, & inde eum reducere, vel occidi ibi facere, nisi defenderet miraculosè se, sicut Ioachim Rex Iuda fecit reduci Vriam Prophetam, qui prophetauerat contra Ierusalem, & fugerat in Ægyptum, & fecit eum coram se occidi. Ierem. 26. c. Quinto, quia sequerentur ex hoc innumerabilia mala. Nam si Herodes ex Magis didicisset in qua domo fuerat ille puer in Bethlehem, inde sciret, quæ fuit mulier, quæ peperit eum, & qualis vir eius, & inde sciret vnde venerant, scilicet, quomodo venerant ex Galilæa, quousque veniret necessario ad cognoscendum determinate quis erat puer, & quæ erat mater. Et si non inuenirentur in Galilæa, sciret qui erant, qui de terra illa deerant, & inueniret deesse Mariam, & Ioseph. Item dato, quod in Bethlehem non potuisset certificari vnde vene-

Magi nõ debebant redire.

F rant illa mulier, & vir suus: per totam terram Iudæorum faceret inquiri talem feminam, & talem senem, quales ei Magi enunciarent. Et si manerent in terra Iudæorum necessario inueniret illos. Si autem recessissent in Ægyptum, vel in aliam regionem, Herodes poterat in quolibet loco terræ Iudæorum facere inquiri, quis deficiebat de illo loco, & tanto tempore quantum erat, quòd Ioseph venerat cum Virgine in Bethlehem. Et sic manifeste inueniret, quòd Ioseph, & Maria deficiebant de vrbe Nazareth, & faceret eos inquiri diligentissimè per signa in quacunque parte orbis, ita vt quasi naturaliter non esset possibile latere propter exactissimam diligentiam, quam Herodes ad hoc apponeret, & multitudinem ministrorum ad hoc prompte seruientium: maxime quia facile erat sciri, de quo loco erat Ioseph & Maria: quia Ioseph, & Maria venerunt G ad profitendum in Bethlehem. Luc. 2. capit. Et descripti sunt in libro professionis cum iuberet Cæsar totũ orbem describi. eod. capit. Ibi autem erat Ioseph, & Maria vxor sua, & cuius loci erant habitatores: quia ista, & multæ aliæ circunstantiæ ad cognoscendum distinctè personas solent apponi in contractibus, & in similibus descriptionibus, potissime cum ista descriptio tunc fieret, vt cognosceretur, quæ, & quot erant personæ subditæ Romanis, de quibuslibet locis, & cognationibus. Et sic Herodes ex libro professionis factæ in Bethlehem poterat scire nomen illius viri, & coniugis suę: quia ambo profitebantur, vt asseritur: de quo dicetur Luc. 2. c. Sciret etiam eorum cognationem, & terram habitationis, & sic Christus distinctè cognosceretur per Herodem, & nullo iam tempore viuente Herode, aut filijs suis, qui eandem haberent solicitudi- H nem, vt regnum conseruarent, posset Christus redire in Iudæam, aut Maria & Ioseph, quin cognoscerentur: Et sic Christus non solum non posset prædicare, immo nec posset viuere in Iudæa, nisi per miraculum. Idem esset de Maria & Ioseph, quod erat valde inconueniens, & omnino contrarium eis, quæ Deus de Christo homine disposuerat. Item Herodes occideret tunc omnes de cognatione Christi, si non inueniret eum: ne quis de illa cognatione posset aliquando obtinere regnum Iudæorum, aut nocere filijs Herodis. Et hoc erat inconueniens. Item Herodes non occidisset tunc infantes in Bethlehem, & finibus eius: quia vt patet ex dictis: Herodes per Magos cognosceret distinctè, quis erat ille puer, & tunc iam non dubitaret: quia de quolibet puero, qui erat in Bethlehem, & finibus eius, poterat cognoscere manifeste ex signis datis, & I non erat ille quem Magi dixerant, potissime cum reperiret parentes suos abesse. Occidit tamen Herodes infantes propter dubium, vt inter eos Christum occideret: quia nullum signum potuit habere de Christo, cum Magi non redirent ad eum, ideo si redijssent, non occidisset infantes, sed solum Christum persequeretur. Prænunciauerat tamen iam Deus hoc per Ieremiam, vt allegat Matthæus in litera, ideo Deus non permitteret Herodem habere signum aliquod de Christo per Magos, & sic haberet occasionem ad implendum, quòd pręnunciatum fuerat de occisione infantium, licet Deus ad hoc nec cogat, nec impellat, nec moueat, sed sola iniquitas Herodis eũ ad hoc mouit, cum non inueniret alia remedia, aut viam ad intentionem suam complendam. Fuit ergo valde necessarium, quòd Magi non redirent ad Herodem.

K

Quare Herodes cum tanto desiderio & ardore Christum persecutus fuerit? Quæst. LII.

QVæritur, quare Herodes cum tanto ardore & desiderio persecutus fuerit Christum? Dicendum, quòd ille annunciabatur Rex Iudæorum, & Herodes tunc regnabat super Iudæos. Timebat ergo, ne per eum perderet regnum ipse, & posteritas eius. Sed dicetur, quod Christus non venerat accipere regnum temporale, sed regnaturus erat spiritualiter. Sic enim dixit Ioan. 18. cap. Regnum meum non est de hoc mundo, id est, non est tale, quale regnum huius mundi. Non ergo debuisset timere Herodes. Et sic Ecclesia increpat Herodem de iniusto timore in quodam hymno Epiphaniæ, scilicet: Hostis Herodes impie, Christum venire quid times? non eripit

mor-

mortalia; qui regna dat cælestia. Dicendum, quod Herodes non erat instructus circa veritatem status Christi per legem, aut Prophetas. Sed cum audisset eum futurum Regem Iudæorum: putauit, quòd ita regnaturus esset, sicut ceteri, qui præcesserant inter Iudæos. Nam multi fuerunt reges iusti, quos valde laudabant Iudæi, sicut Dauid, Ezechias, & Iosias, & tamen isti temporaliter regnauerũt, & nemo fuit, qui aliter vnquam regnaret. Sed si ita regnaturus esset Messias, oportebat, quòd tolleret regnum Herodi, ideo timuit Herodes, & persequebatur eum tanquã hostem suum. Secundo quia Herodes audiebat à Iudæis de Messia magnalia. Putabant enim Iudæi, quòd Messias liberaturus esset eos de iugo Romanorum, & omnium gentium, & essent per eum in excellentiori statu, quàm fuerant tempore alicuius de Regibus præcedẽtibus. Quia Iere. 23. c. dicitur de Messia, quòd regnabit Rex, & sapiẽs erit. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et hoc non solum putabant Iudæi, antequam Christus veniret, sed etiam de Iesu postquam cognitum est a credentibus in eum, quòd esset Messias. Licet enim vidissent eum semper habentem formam paupertatis, putabant tamen, quod reducturus esset Israel in pristinam gloriam, siue statum priorum regum: Ideo mater filiorum Zebedæi petiuit à Christo, vt duo filij eius sederent, vnus ad dexteram eius, & alius ad sinistram ipsius in regno suo infra. 20. c. Et post resurrectionem, cum Christus ascensurus esset in cælum, petiuerunt quidam de circumstantibus: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Actu. 1. c. Herodes ergo putans, quòd Messias sic manifestè regnaturus esset, iustè timuit, id est, verisimiliter, ideo persecutus est eum.

Quare Herodes non obseruauerit Christum in Ierusalem in die purificationis? Quæst. LIII.

QVæritur cum Herodes tãtum desideraret Christum occidere, quare non obseruauerit eum in Ierusalem, vt occideret die purificationis, quando præsentatus est in templo? Dicunt quidam, quòd Herodes nõ potuit scire diem purificationis Christi, ideo nec sic potuit eum occidere. Dicendum, quod non stat, quia Herodes potuit hoc scire saltem ex coniectura, quam ipse veram putabat. Ipse namque didicerat à Magis tempus stellæ quę apparuerat eis, & pręsupponebat Herodes, quod die, quo stella apparuerit natus est ille puer, cũ dicatur infra, quod iusserit occidi omnes pueros in Bethlehem, & in finibus eius à bimatu, & infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Et illud est tempus ortus stellæ, quod diligenter Herodes didicit à Magis, vt patet supra in litera. Si tamen ipse non præsupponeret stellam apparuisse illa die, qua natus est puer, non occideret pueros iuxta tẽpus illud, quod didicerat à Magis. Ergo præsupponebat puerum natum fuisse die, qua apparuit stella. Sciebat tamen Herodes, quando erat dies quadragesimus ab ortu stellæ, cum didicisset à Magis. Ergo sciret, quod illa die paruulus deducendus esset in templum, & mater sua se deberet tunc temporis purificari. Poterat ergo illo die obseruare Herodes, qui pueri portarentur in templum, & quæreret de qua regione portabantur. Et cum inueniret aliquem portari de Bethlehẽ cognosceret, quod ille erat, vel poterat esse puer, quem Magi adorauerant, cum sciret eum nasci in Bethlehem, sicut respõderant sapientes Hebræorum Herodi supra in litera. Et tunc si vnicus puer duceretur de Bethlehem illo die quadragesimo ab ortu stellæ, constaret illum esse Messiam. Si autem plures ducerentur, inter illos discerneret si posset, sin secus occideret omnes illos. Potuisset autem discernere inquirẽdo, quem illorum Magi adorassẽt, vel si magis vellet certificari omnes illos occideret, quia non contingeret multos esse, qui eodem die nascerentur in loco tam paruo, sicut erat Bethlehem: etiam illos sine scandalo magno poterat Herodes occidere. Et adhuc si vellet esse magis securus, posset accipere omnes pueros, qui de Bethlehem portarentur aliquot diebus ante illum diem quadragesimum, & aliquot dies post. Dicendum, quod iste erat conueniens modus ad inueniendum Christum: & tamen Herodes non tenuit il-

A lum propter multa. Primo quia Deus excæcauit eum, nè posset Christum inuenire: quia hoc esset valde inconueniens: sicut supra dictum est. Et non solum excæcauit eum in hoc, sed etiam in alijs: quia cum Herodes tanto desiderio anhelaret ad occisionem Christi, & mitteret Magos in Bethlehem, vt inuento puero renunciarent sibi, debuerat mittere cum eis saltem vnum simplicem nuncium, qui videret, an Magi inueniebant puerum, vel non, & quid faciebant: & ille referret Herodi veritatem rei, & nõ posset Herodes illudi à Magis etiam si ipsi nollent redire ad Herodem: quia per illum nuncium constaret Herodi, quis erat puer, quem adorauerant Magi, & qualis erat, & cuius ætatis, & in qua domo erat, & qui erant parentes eius, vel quis tenebat eum: & sic de ceteris circumstantijs, per quas Christus manifestè cognosceretur, & non posset la-
B tere naturaliter sicut declaratum est supra penul. q. 52. & sequerentur omnia inconuenientia, quæ ibi dicta sunt, & tamen Herodes non misit tunc saltem vnum nuncium simplicem, vnde valde excæcatus fuit. Item licet Herodes non misisset nuncium aliquem cum Magis ad sciendum quid illi facerent, saltem postquam illi iuerunt in Bethlehem, & non redibant debuerat mittere aliquem. Et tamẽ multis diebus Herodes dimisit istud negocium, ita, vt Magi potuerint recedere de Iudæa eo nesciente, & tamẽ Bethlehem erat iuxta Ierusalem: ideo valde excæcatus est, quod tantum esset negligens circa ea, quæ tam ardenter cupiebat. Secundo potest dici, quod Herodes fortè putauit, quod Messias, cùm esset iustissimus, & mittendus esset tanquam redemptor Israel, quod no obligaretur ad istas legales cærimonias: ideo quod fortè mater sua non portaret eum in templum die quadragesimo, sicut ceteri portabantur: vnde non curauit istum diem quadragesi-
C mum obseruare. Tertio potest dici, quod Herodes sciebat hoc modo posse illum puerum inuenire, & tamen credidit, quod alio modo certiori illum inueniret, scilicet, quia Magi renunciarent ei postquam inuenirent eum. Et antequam Herodes sciret Magos recessisse, transijt ille quadragesimus dies purificationis: & sic iam non potuit Herodes eum inuenire per hanc viam. Sed dicetur, quomodo potuit transire dies ille antequam Magi cognoscerentur ab Herode recessisse? Nam iuerunt Magi in Bethlehem die 13. à natiuitate Pueri, & debebat præsentari die quadragesimo in templo. Magi tamen recesserunt de Bethlehem mox, vt adorauerunt Christum. Et sic poterat Herodes scire de eorum recessu ante diem quadragesimum. Dicendum, quod verum est, & tamen Herodes nutu Dei excæcatus est, ne ad ista aduerteret. Vnde non con-
D siderauit de Magis, an recessissent vsque ad multos dies post eorum recessum. Fortè enim putabat, quod inquirebant puerum, quia ipse nesciuerat, quod stella direxit eos exeuntes de Ierusalem vsque in Bethlehem, & sic credebat, quod solum per humanam coniecturam inquirebant eum, sicut ipse dixerat eis, scilicet. Ite, & interrogate diligenter de Puero, & credidit, quod morabantur inquirendo eum. Cum autem multi dies transissent, Herodes videns eos non redire, cognouit eos recessisse. Et tunc iratus est videns, quod illusus esset ab eis: vt patet infra in litera, & tamen tunc transierat dies quadragesimus, quo puer præsentandus erat in templo. Vnde non potuit Herodes eum hoc modo inquirere. Sed dicetur, quod poterat inuenire eum, quia die, quo Christus præsentatus est in templo occurrit ei Simeon, & Anna Prophetissa. Et dicitur, quod
E isti ambo loquebantur de ipso Puero omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Luc. secundo capite. Ergo per hoc Herodes audiret de illo, & certificaretur. Dicendum, quod Simeon, & Anna non locuti sunt publicè de Christo, sed quibusdam, quos sciebant viros bonos. Nam isti ambo erant Prophetæ, & à Spiritu Sancto moti sunt, vt venirent in templum, & viderent Christum: vt patet, eo. cap. Deus autem nolebat, quod diuulgaretur pro nunc Iesum esse Messiam propter periculum Pueri, cum fecerit eum cum matre fugere in Ægyptum: ideo non moueret istos ad taliter loquendum, quod per eos agnosceretur Puer. Vnde non loquebantur isti omnibus: sed illis solis, quos sciebant desiderare redemptionem Israel spirituale. Et sic dicitur, quod loquebantur de ipso omnibus, qui ex-

pectabant

pectabant redemptionem Israel. Isti autem pauci erant, F
quos tamen illi cognoscebant spiritu prophetico, & illis Deus volebat reuelari natiuitatem Christi, sicut reuelauit pastoribus. Sed per istos Christus non diuulgaretur cum Spiritus Sanctus moueret eos ad tacendum, qui eis ista faciebat reuelari. Vnde nihil ex his potuit Herodes scire.

Quare iussum fuerit Magis, vt per aliam viam reuerterentur? Quaestio LIV.

QVaeritur, quare fuerit iussum Regibus Magis, vt per aliam viam reuerterentur? Dicendum, quòd non debebant ire ad Herodem, vt supra dictum est. Viam tamen, quam tenuerant prius, & quae videbatur certa ad terram suam, erat, vt irêt in Ierusalem vbi erat Herodes. G
Et si tenerent illam viam sciret eos Herodes recedere, & necesse esset, quòd dicerent ei veritatem de Puero, vel occideret eos. Ipsi autem si viderent intentionem iniquam Herodis contra Puerum nō reuelarent ei de illo, & essent in periculo: ideo Angelus iussit, vt irent per aliam viam. Iuerunt autem satis secrete Magi, licèt non poterat occultari recessus illorū, nisi Herodes esset valde negligens, vel excaecatus cum recederent de Bethlehem, quae distabat solum duabus leucis à Ierusalem vbi erat Herodes.

An Magi directi fuerint per stellam in redeundo? Quaestio LV.

QVaeritur, an Magi directi fuerint nunc per stellam redeundo in terram suam? Aliqui dicunt, quòd licèt H
hoc non pateat ex litera, potest tamen concedi, quòd stella praecederet eos recedendo, sicut praecesserat veniendo. Dicendum, quòd stella non direxit nunc Magos redeuntes, & patet. Primo, quia illud erat miraculum, & cum agatur hic de reditu eorum, si directi fuissent per stellam, diceret illud Euangelista. Secundo patet, & clarius, quia praesupponitur hic quod Magi sciebant, quòd stella non debebat eos dirigere, & ob hoc volebant redire per viam, qua venerant. Ideo Angelus dixit eis in somnijs, ne redirent ad Herodem. Si autem stella Magos praecederet redeuntes, non oportebat dici, quòd non redirent ad Herodem: quia non irent nisi per viam, per quam iret stella. Et tamen dictum est, quòd non redirent ad Herodem: ergo stella non debebat eos praecedere, sed relinquendi erāt arbitrio suo, & prudentiae. Modus autem fuit, scilicet, quòd postquam I
stella dirigens Magos stetit supra domū, in qua erat Puer, & Magi adorauerunt Christum, disparuit stella, & nunquam amplius visa est. Et licet ipsi manserint ibi die eadē, non viderunt illam post: ideo disponebant redire per viā, qua venerant: tum quia promiserant Herodi renunciare ei; tum quia non habebant dirigentem, & illam viam, per quam venerāt, iam sciebant. Quia tamen periculum erat, si redirent per illam viam, qua venerant, Angelus dixit eis ne redirent per illam. Et sic stella iam non dirigebat eos, nec ipsi illam expectabant. Quidam dicunt, quòd stella non direxit nunc Magos: quia prius fuit conueniens eos miraculosè dirigi, quia veniebant ad Christum, & stella praecedens eos deseruiebat in hoc Christo. Nunc tamen redibant in terram suam, & ille motus erat propter se, & non propter Christum. Ideo non fuit conueniens, quod K
tunc dirigerentur à stella. Dicendum, quod non stat, quia Deus nō facit miracula nisi propter necessitates nostras. Si igitur maneret necessitas redeundo sicut veniendo, esset idem miraculum: quia à principio stella non direxit Magos, nisi quia ire nesciebant. Si autem redire nescirent, etiam dirigeret eos stella, tanquam sibi necessaria. Sic fuit in Tobia iuniore quem Angelus duxit, & reduxit eundo in Rages, eo quod vtrumque erat necessarium. Et ita dixit ipse Angelus Tobiae seniori. Ego adducam, & reducam eum. Tob. 5. cap. Alij dicunt, quòd nunc non fuit necessaria stella, quia à principio Magi nesciebant viam veniendo: nunc autem scirent redeundo. Dicendum, quod non stat, quia istud esset si redirent per eandem viam, & tamen iussum est, quod per aliam viam reuerterētur. Alij dicunt, quod non indiguerunt Magi nunc stella: quia redierunt per mare in naue quadam Tharsensium; & ibi sufficiebat ars nautica, ideo stella non erat necessaria. Hoc tamen falsum est, vt dicetur sequenti quaestione. Dicendum, quod miracula nunquam fiunt nisi propter necessitatem, scilicet, vbi humana potentia deficit, operatur diuina. In aduentu autem Magorum fuit necessaria stella propter tria, scilicet propter locum, & viam, & personam. Nam Magi nesciebant in quo loco erat puer adorandus, ideo non possent scire viam, & etiam si scirent locum, vtpote, quod Angelus nominasset eis locū natiuitatis Christi, nescirent ipsi ire illuc. Et ista duo ostēdebat stella, cum semper duxerit eos exeuntes de terra sua vsque in Bethlehem vbi Christus natus est. Personam etiam cognoscerēt, & in hoc erat maior difficultas, & ad hoc profuit stella: quia stetit supra domum, vbi erat puer, & per hoc ostendit in illa domo esse puerum, qui aliàs non cognosceretur. Nunc non erat aliquis inquirendus etiam nota erat sibi terra, ad quam ibant, scilicet in terram suam, ideo etiamsi viam ignorarent, cum cogerentur non redire per illam, per quam venerant, poterant quaerere, & ostenderetur eis alia via: maximè quia Deus non obligauit eos ad hoc, quod per nullam partem illius viae, per quam venerant redirent, sed solum, quod non redirent ad Herodem. Et sic cum dicitur, quod per aliam viam reuersi sunt, est sensus, quod non redierunt in Ierusalem, vbi erat Herodes, sed declinauerunt modicum, vt non intrarent in Ierusalem, ne Herodes agnosceret eorum recessum. Et postea redirent in viam priorem, & sic non erat opus, quod stella eos dirigeret.

Quae fuerit via per quam Magi redierunt? Quaestio LVI.

QVaeritur vlterius, quae fuit via ista, per quam iuerunt nunc Magi. Nicolaus dicit, quod cum recepissent Magi responsum peracto obsequio suo, descenderunt ad mare, & ibi per nauem transfretantes in Tharsis abierunt. Propter quod Herodes iratus naues Tharsensium incendit, sicut praedixerat Dauid, scilicet. In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. Psal. 47. Dicendum tamen quod hoc nō videtur stare, quia isti non poterant ire conuenienter in Tharsis. Nam hic dicitur, quod Magi, vt non redirent ad Herodem reuersi sunt per aliam viam in regionem suam, & tamen redire in regionem suam per Tharsim erat difficultas maxima, & nullo modo conferebat ad Magorum vtilitatem, ideo non iuerunt illuc. Videtur autem decipi Nicolaus ex errore maris, & terrarū: quia ad hoc ponit ipse istud quasi facile esset Magis existentibus in Bethlehem intrare nauem, & ire in terram suam: & hoc esset si mare modicum distaret à Bethlehem: & tamen mare illud per quod ituri erant in Tharsim distabat valde à Bethlehem, ita vt potius esset magnus labor, & impedimentum, quam conferret eis securitatem. Pro quo sciendum, quod duo maria sunt apud Iudaeam, per quae nauigari potest, scilicet mare mediterraneū, quod in scriptura vocatur mare magnum, vel mare occidentale, vel mare Palestinorum. Exo. 23. cap. & Numeri 34. c. & Deuteron. 11. c. & Iosue 1. cap. Et istud est ad partem occidentalem terrae Iudaeorum: ideo vocatur in scriptura mare occidentale, Deuteron. 11. c. vel mare contra solis occasum. Iosue 1. cap. Aliud est mare rubrū quod tangit Aegyptum, per quod transierunt Iudaei. Et istud etiam tangit partem maxime orientalem terrae Iudaeorum, scilicet duarum tribuum, & dimidiae, ideo ponitur tanquam terminus terrę Iudaeorum. Exo. 23. c. scilicet. Ponam terminos tuos à mari rubro, vsque ad mare Palestinorum, & à deserto, vsque ad fluuium. Istud erat in deserto Arabiae vbi terra Iudaeorum, & Idumaeorum se contingebat. Ideo classes, quae nauigabant per istud mare rubrum ex parte terrae Idumaeorum, non habebant portum, nisi in quadam ciuitate Idumaeae, quae vocatur Ahilar, & in his portibus habebat Salomon classes suas, quando volebat mittere pro auro in orientem, vt patet 3. Reg. 9. c. & 2. Paralipom. 8. c. Et ibi etiam Iosaphat rex Iuda, & Ochozias rex Israel fecerunt classem, vt iret pro auro in Tharsim, & cōfracta est in portu. 3. Reg. 22. c. & 2. Paralip. 20. c.

Aliud

Aliud mare est in Iudęa, quòd vocatur mare Genesareth, vel Galilęæ, vel Tiberiadis, de quo sæpe Euangelistæ loquuntur. Hoc tamen non est propriè mare, sed quidam lacus magnus, qui intra Iudæam clauditur. Et non nauiganir per eum ad aliquam regionem, sed solum est ad piscandum: ideo si Magi irent per mare, non irent nisi per vnum de duobus primis. Considerandum etiam, ꝙ multi falluntur in isto nomine Tharsis. Nam est quædam regio quæ vocatur Tharsis, & est quædam ciuitas, quæ vocatur Tarsus. Ista ciuitas est in prouincia Ciliciæ, & de ista erat oriundus Beatus Paulus. Act. 21. c. scilicet. Et dixit Paulus ad eum: ego homo quidem sum Iudæus à Tarso Ciliciæ, non ignotæ ciuitatis municeps. Tharsis nomen regionis est multum orientalis, vt plurimi volunt in India: Quod patet ex eis, quæ inde deducūntur. Nam Salomon mittebat illuc seruos suos, & deferebant aurum, & argentum, ebur, & simias, & pauos, vt patet 3. Reg. 10. c. & 2. Paralip. 9. c. Illuc quoque rex Iosaphat mittebat pro auro. 3. Reg. 22. c. & 2. Paralipom. 20. c. Tarsus quæ est ciuitas Ciliciæ, non est valde distans à terra Iudæorum, & est ad latus aquilonare eius. Est enim inter Iudæam, & Græciam circa terram Antiochiæ. Vnde Christiani, qui transierunt ad conquirendum Ierusalem, transierunt de Constantinopoli vsque in Ierusalem & venerunt ad vrbem Tarsum antequam venirent in Antiochiam, & in Ierusalem. Et idem de Alexandro, quando de Gręcia ibat versus vrbem Tyri, & de Ierusalem, venit ad vrbem Tarsum, & ibi in flumine, qui dicitur Cignus fuit in periculo mortis, vt patet Alexandreidos libro 2. Et ibi dicitur, quòd illa ciuitas Tarsus erat, in qua natus est Paulus. Ad hanc ciuitatem de Iudæa melius itur per terram, quàm per mare, quia nō est iuxta mare. Et tamen si quis velit ire per mare, oportet ire per mare mediterraneum, quoniam tota Cilicia est satis propinqua mari mediterraneo. Tharsis prouincia est valde distans à Iudæa in parte orientis. Vnde dicitur, ꝙ in tribus annis ibant semel serui Salomonis in Tharsis, & aurum deferebant, & ebur. 3. Reg. 10. & 2. Paralipom. 9. Et tamen ista non sunt in Tarso Ciliciæ, sed solum in partibus orientis. Et ad eundum in Tharsis oportebat nauigare per mare rubrum. Nam mare mediterraneum nō potest illuc peruenire, vt patet 3. Reg. 22. & 2. Paralip. 20. ca. Si autem aliquis consideret, nunc apparebit falsum esse quod dicit Nicolaus, scilicet, quòd iuerunt reges Magi per mare in Tharsis: quia ad hoc oportebat, quòd irent ad mare rubrum, sed hoc non erat eis facile. Nam si debuissent Magi nauigare per mare mediterraneum erat eis facile illuc descendere: quia de Ierusalem vsque ad Ioppen, quę ciuitas est portus maris, dicuntur esse nouem leucæ, & sunt quasi totidem à Bethlehem vsque in Ioppen, ideo possent descendere faciliter Magi illuc, & per hoc magis elongabantur ab Herode, vt nesciret eorum recessum. Et tamen per istud mare non poterant ire in Tharsis, vt supra dictum est. Oportebat ergo, quòd irent ad mare rubrum, & ad hoc erat necesse, quod transirent totā longitudinem terræ Iudæorum, cum esset mare rubrum terminus orientalis terræ Iudæorum. Et hoc non conueniebat Magis, quia antequam ipsi in Bethlehem irent ad mare rubrum possent exire de Iudæa eundo in Syriam, vel in alias regiones coniunctas terræ Iudææ: quia ex nulla parte erat magis longum regnum Iudæorum, quàm ex loco, in quo erant Magi, vsq; ad mare rubrum quod erat in oriente. Item, quia semel tantum elongati essent Magi ab Herode, quod possent peruenire ad mare rubrum, nō erat opus intrare in mare: quia iam Herodes non posset illos consequi. Item videbatur hoc aduersum intentioni Magorum. Nam Magi venerant de Mesopotamia Syriæ, quæ aliquo modo est oriētalis terræ Iudæorum, & aliquo modo aquilonaris. Vnde dicit Sanctus Thom. tertia parte Summæ. quæst. 36. artic. 7. quod isti Reges procedebant à septentrione in meridiem, & ita stella mouebatur. Ire tamen ad mare rubrum erat ire ad orientem declinando aliquo modo ad meridiem, & sic declinarent Magi à terra sua. Item ipsemet Nicolaus confitetur, & est communis positio, quod isti Magi erant de terra non multum distante à Iudæa, ita quod in tredecim diebus potuerant de terra sua venire in Bethlehem, & tamen Tharsis erat terra

A distantissima à Iudæa in oriente, ideo non irent illuc Reges: quia ad redeundum de Tharsis in terram suam oportebat eos morari multis diebus, sicut si quis volens de Hispania ire Romam, eat prius in Ægyptum, & redeat inde Romam. Putauit autem Nicolaus, quod per mare mediterraneum, quod erat satis coniunctum Bethlehem possent nauigare Magi in Tharsis, sed non poterant, & sic deceptus est. Ad hoc mouentur quidam dicentes istos reges esse de Tharsis, quia Psalm. 71. dicitur. Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent. Sed hoc non stat, quia illud intelligitur de Salomone ad literam maxime. Qui applicant istud Christo dicunt, quod cum dicitur reges Arabum, & Saba dona adducent, intelligitur de Regibus Magis, quos dicunt esse de terris coniunctis Arabiæ, & Saba, & etiam Nicolaus
B hoc vult. Vnde dixit, quod isti obtulerant aurum, thus, & myrrham, quia talia munera offerebantur apud Reges Arabum. Aliud motiuum Nicolai, scilicet, quia dicitur in Psal. in spiritu vehementi conteres naues Tharsis, nihil facit, quia nō intelligitur de hoc, vt Psal. 47. declarabitur.

Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe Puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi, vsque dum dicam tibi. Futurum est enim, vt Herodes quærat Puerum ad perdendum eum. Qui consurgens, accepit Puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis: vt adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum. Osee 11.

C Qui cum recessissent.] Hic ponitur Christi nati persecutio. Et diuiditur in tria: quia primò ponit Matthæus quoddam præcedens persecutionem. Secundo ponit ipsam persecutionem, ibi. [Tunc Herodes videns.] Tertio, describit quoddam consequens ipsam persecutionem, ibi. [Defuncto autē Herode.] Circa primum dicitur, qui cum recessissent, id est, postquam Magi recesserunt de Bethlehem non redeuntes ad Herodem, sicut fuerant admoniti. [Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph.] Recedentibus Magis quando primum Herodi constaret de eorum recessu inciperet persequi Christum. Quod præuidēs Deus misit Angelum, vt reuelaret Ioseph, quod fugeret in Ægyptum. Et dicitur, quod apparuit ei in somnis, id est, dormienti, scilicet, quod Angelus nihil dixit Io-
D seph, nec audiuit Ioseph aliquid, quia dormiebat, sed in phantasia eius facta est immutatio, secundum quam apparebat, quod Angelus ei loquebatur ista, quæ habentur de quo declaratum est latè pręcedenti cap. vbi iterum apparuit Angelus Ioseph in somnis. [Dicens, surge, & accipe puerum, & matrem eius.] Erat Ioseph quasi Dominus Mariæ, quia erat vir eius, & ad mandatum eius moueri debebat, ideo iussum est Ioseph, quod acciperet Mariam, & puerum. [Et fuge in Ægyptum.] Est Ægyptus regio coniuncta terræ Chanaan, licèt sint quædam deserta intermedia, & iter laboriosum propter arenam, et raritatem habitationis, de quo magis infra dicetur. [Et esto ibi, vsq; dum dicam tibi.] Id est, maneas ibi quousque iterum appaream tibi, & iubeam redire. Et sic factum est, quia mortuo Herode dixit Angelus Ioseph, quod rediret de Ægy-
E pto: quia defuncti erant, qui quærebant animam Pueri. [Futurum est enim.] Id est, accidet post hoc. [Vt Herodes quærat Puerum ad perdendum eum.] Quasi dicat, licèt Herodes nunc nihil agat contra Puerum, conabitur tamē postea perdere eum, id est, occidere. [Qui consurgens.] Angelus dixerat Ioseph; & surge, & hic dicitur, quod surrexit. [Accepit Puerum & matrem eius.] Primo ponitur Puer, quia dignior erat, etiam quia propter ipsum fiebat ista fuga, & quia ipsum intendebat Herodes perdere, & non parentes eius. [Nocte.] Nō recessit Ioseph per diem, ne videretur, & vt tolleret suspicionem, vt infra dicetur. [Et secessit in Ægyptum.] Id est, recessit, separans se à terra Iudæorum, in qua periculum erat Puero manere. [Et erat ibi vsque ad obitum Herodis.] Id est, mansit ibi vsq; ad mortem istius primi Herodis, qui occidit infantes in Bethlehem: quia eo viuente nō fuit securum Christo redire

dire

dire in Iudæam, & fuit ibi hoc toto tempore, quia Ange- F
lus non iusserat ei redire, & tamen Ioseph mansurus erat
ibi semper, quousque Angelus ei diceret, quòd rediret, ut
patet supra. s. esto ibi vsque dum dicam tibi. [Vt adimple-
retur, quod dictum est à Domino per Prophetam.] Scili-
cet Oseæ. 11. c. Et non obseruat Matthæus differentiam,
quam nos solemus obseruare. s. quod Propheta non expresso
nomine accipiatur pro Dauid, quasi per excellentiam ei
competat, pro alijs autem exprimimus nomina ipsorum:
Matthæus tamen, de quocunque Propheta dicit Prophe-
tam nō expresso nomine. Et ista solent facere antiqui. Cū
autem dicitur hic, quod factum est hoc, vt impleretur, qđ
dictum est per Prophetam, non est sensus, quod ad istum
finem ista res facta est, vt impleretur, quod Propheta di-
xerat: quia potius ex eo, quod res secundum Dei volunta-
tem futura erat, Propheta illam prænunciauit, ideo, vt,
non importat hic causalitatem finis, sed habitudinē con-
comitantiæ. s. vt impleretur quod dictum est &c. i. quādo G
istud factum impletum est, quòd per Prophetam dictum
fuit. Sæpe ponit Matthæus istum modum loquendi infra
in litera, & præcedenti cap. & infra 4. c. & in alijs locis, &
sic exponendum est. [Dicentem, ex Aegypto vocaui filiū
meum.] Deus loquitur, s. vocaui filium meum ex Aegy-
pto. i. reduxi eum. Nam non poterat reduci Christus de
Aegypto, nisi illuc iuisset, cùm non fuerit natus in Aegy-
pto. Ideo ad complēdum istam Prophetiam, necesse erat,
quòd Christus iret in Aegyptum, & postea inde rediret,
& tunc vocaretur de Aegypto, scilicet, per Angelum, quia
defuncto Herode Angelus dixit Ioseph, quod reduceret
Puerum, & matrem in terra Israel.

*An ista auctoritas, ex Aegypto vocaui filium meum, intel
ligatur de Christo? Quæstio LVII.* H

QVæritur circa istam auctoritatem, quam calumniantur quidā dicentes, quòd non intelligatur de Christo, sed de populo Israel? Dicendum, quod necesse est illam intelligi verè de Christo ad literam. Nam si solùm intelligeretur de eo in sensu mystico, cū non sit intentio prophetiæ id, quod significatur in sensu mystico, non diceretur Prophetia compleri. Nam non dicitur impleri Prophetiam, nisi quādo fit id, quod per eam significatur. Illud autem signatur per Prophetiam, quod Propheta intendit significare, cùm necesse sit Prophetam intelligere ea, quæ dixit: quia aliàs non est Propheta propriè. Daniel 10. c. s. intelligentia opus est in visione. i. in Prophetia: sed ista Prophetia completa est qn̄ Christus reductus est de
Aegypto. Ergo Oseæ Propheta hoc intendit per illā. Itē, I
quia, vt ait Dionysius, Theologia mystica non arguit. i. nō est ad faciendum probationem, ergo nec ſm mysticum sensum cōpleri dicetur scriptura, quia ex eo, quod scriptura completur, non est necesse, immo non est possibile eam vltra cōpleri, quia res non potest habere nisi vnicum complementum. Si ergo compleretur scriptura in sensu mystico, non oporteret eam compleri in literali. Et cùm ille est, quē intendit scriptura, ideo non cōpletur in mystico, sed necesse est compleri in literali. Item si diceretur scriptura cōpleri in sensu mystico, liceret argui ex illo sensu, quia ex hoc quòd aliqua scriptura cōpleta est, vel non cōpleta, est magnum argumentum, immo tota vis arguendi, & veritas, ideo liceret argui ex mystico, & esset argumentū efficax. Item non stat, quòd compleatur aliqua scriptura in
mystico, quia nunquam possemus esse certi, qn̄ esset cōple- K
ta, vel non: eo quòd sensus mysticus non est aliquod certum, quia quilibet potest facere allegorias, & tropologias, sicut voluerit: quemadmodū apparet in sacris Doctorib. qui varios sensus mysticos ponunt, sicut diximus supra de tribus muneribus Magorum. Et omnes illi sensus approbantur, nec vnquam quis dicitur errare in sensibus mysticis, sed qualitercunque voluerit applicare licitum est. Et sic, quia non est scriptura aliqua, cui non possimus dare aliquem sensum mysticum, secundùm quem sit completa: & etiam nulla est scriptura, cui non possimus dare mysticum sensum, in quo speretur complenda: nulla esset scriptura, quæ non iudicaretur completa, & non completa: & istud est cōtradictio: ideo necesse est sensum sacræ scri-

F pturæ, in quo ipsa dicitur compleri, esse aliquid certum, quòd non possit variari per voluntatem humanam. Illud autem solùm conuenit sensui literali, quia non potest applicari quilibet sensus literalis literæ, sicut potest applicari quilibet sensus allegoricus, vel tropologicus. In solo ergo sensu literali scriptura completur: & tamen hic dicitur, quod completa est Prophetia ista, quando Christus de Aegypto reductus est. Ergo istud intendebat Propheta, & est sensus literalis. Aliquis dicet, verum esse, quòd in solo sensu literali scriptura completur: & tamen ista prophetia non fuit completa in Christo. Dicendum, quòd necesse est asseri completam esse in Christo, cū Matthæus hoc asserat, per quem loquebatur Spiritus Sanctus, qui per Prophetam Oseam locutus est, quando ista verba dixit: & tamen nullus melius interpretatur aliquod dictū, quàm ille, qui dixit. Et propter hoc de iure ad illum pertinet iura interpretari, ad quem pertinet condere: fuit ta-
G men Matthæus plenissimus Spiritu Sancto potius quàm Prophetæ veteris testamenti: cùm omnes Apostoli haberent Spiritum Sanctum sibi promptissimum; qui per eos loquebatur, quandocumque volebant. infra. 10. c. & Luc. 21. c. Ideo non potuit Matthæus errare, siue decipi circa id, quòd Propheta Oseæ locutus est, nisi Spiritus Sanctus vellet fallere eum. Et non est possibile: quia Spiritus Sanctus nunquàm mentitur: quod tamen fieret, si per vnum diceret vnam Prophetiam debere sic intelligi, & per aliū diceret non debere sic intelligi. Si autem Iudæus dicat, quòd non intelligitur de Iesu, sed de populo Israel, non possumus eum cogere, cùm verum sit, quod etiam intelligatur de populo Israel, & non habeamus probationem, nisi dictum Matthæi, cui Iudæus non credit. Satis tamen nobis est, quod nos scimus hoc verum esse, quod Mat-
H thæus illud dicat. Et non est necesse, quod nos probemus contra Iudæos illud dictum intelligi de Christo: cū non sit in hoc aliquis articulus fidei, vel punctus de illis, in quibus Iudæi differunt a nobis. Nam in illis est necessarium, quod nos habeamus probationem ex sacra scriptura ad conuincendum Iudæos. Considerandū autem, quod istud dictum Oseæ intelligitur de Christo & de populo Israel, & de vtroque in sensu literali: quia multa sunt huiusmodi in sacra scriptura, quæ habent duos sensus literales: & vnum intendit scriptura magis principaliter, & aliū minus: neutro tamen illorum est mysticus: sicut patet Exo. 12. c. vbi dicitur de agno Paschali. Os non comminuetis ex eo. Intelligitur autem ad literam de Agno Paschali, cuius ossa non erant frangenda ad comedendū medullas eorū: sed integra manere debebant, & solæ carnes comedi. In-
I telligitur etiam ad literam de Christo, qui etiam erat Agnus Paschalis: & dicitur. Ioan. 19. c. quod crura latronū, qui cum Christo crucifixi sunt, confracta fuerunt, vt citius morerentur, ad Christum autem cùm venissent, videntes eum mortuum, non fregerunt crura eius. Et dicit ibi Beatus Ioannes, quod hoc factum est, vt impleretur scriptura, scilicet. Os non comminuetis ex eo. Et sic oportet intelligi, quod in sensu literali dictum fuit illud de Christo: q̄a aliàs non diceretur impleri scriptura per hoc: cùm probatum sit, quod scriptura non dicitur impleri in sensu mystico, sed solùm in literali: quia aliàs Euangelistæ non allegarent, nisi scriptura illud intendisset. Quidquid autem scriptura intendit sensus literalis est: quod autem nos applicamus scripturæ, est sensus mysticus. Sic etiam. 2. Reg. 7. & primo Paralipo. 22. dicitur de Salomone ad
K literam, Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et tamen illud idem intelligitur ad literam de Christo, vt ait Apostolus ad Hebræ. primo capite scilicet, Cui aliquando Angelorum dixit Deus, filius meus es tu, &c. Et illud: Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. q. d. nulli dictum est hoc, nisi Christo, & hoc in sensu literali. Nam non allegant aliàs Euangelistæ, nec Apostoli, & si allegarent aliquid in sensu mystico, declararent illud esse mysticum. Sic. n. dicit Apostolus ad Gal. 4. c. Scriptum est, qm̄ Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnū de libera. Et dicitur ibi. Hæc sunt duo testamenta, & vt intelligamus, quod iste non est sensus literalis, dicitur ibi. Quæ sunt per allegoriam dicta. i. ille est sensus allegoricus. Ita in p̄nti dictum Oseæ intelligitur de Christo ad literam,

Sensus literalis & sensus mysticus quid sit?

teram, quia ipse est filius Dei, & vocatus est de Ægypto, quãdo rediјt de Ægypto, & intelligitur magis propriè de Christo, quam de Israel, quia ipse vocatur propriè filius Dei: cum ipse sit vnicus, & naturalis Dei filius: nos autem non sumus filiј Dei nisi per creationem. Deu. 32. c. scilicet. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit, & creauit te? Sumus etiam filiј Dei adoptione, id est per gratiam, & fidem. Ioan. 1. c. scilicet. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Et intelligitur de toto Israel ad literam. Quod satis apparet Oseæ 11. c. cum dicitur, Sicut manè transiit, pertransiјt Rex Israel, quia puer Israel, & dilexi eum: & ex Ægypto vocaui filium meum. Nam Israel vocatur filius Dei. Et non solum filius, sed etiam specialiter filius. Vnde vocat Deus Israel filium suum primogenitum. Exod. 4. c. scilicet. Hæc dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israel: dimitte filium meũ, vt seruiat mihi. Et hunc filium suum Deus vocauit de Ægypto, quia eduxit illum populum de Ægypto. Et tunc quãdo educebat, vocabat eum filium: sicut dicitur supra, scilicet, dimitte filium meum, vt seruiat mihi. Matthæus autem allegauit istam auctoritatem, vt de Christo intelligitur.

Quo tempore, & de quo loco Ioseph incœpit recedere in Ægyptum? Quæstio LVIII.

QVæritur, quo tempore, & de quo loco Ioseph incœpit recedere in Ægyptum cum puero, & matre eius? Quidam dicunt, quòd mox, vt Magi recesserunt, factum est hoc. Quod patet, quia dicitur supra. Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge &c. Et sic mox, vt Magi recesserunt, recessit Ioseph, & tamen Ioseph fugit in Ægyptum mox vt Angelus sibi dixit, quia dicitur: qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Ægyptum, & sic videtur, quòd nulla fuit mora; quia mox, vt Angelus locutus est, surrexit Ioseph. Item, quia hic erat periculum de vita pueri, & mora poterat esse nociua, ideo audito hoc Ioseph nihil moraretur. Ex hoc etiam inferunt, quòd erat Ioseph in Bethlehem, quando incœpit recedere in Ægyptum, quia quando Magi recesserunt, Ioseph erat in Bethlehem die 13. à Christi natiuitate, vt supra probatum est, & adorato Christo mox inde recesserunt, quia nihil expediendum habebant: Maximè, quia si ibi aliquandiu mansissent esset ex hoc periculum puero, scilicet, quia Herodes sciret eum esse in Bethlehem: & tamen Deus cauebat, vt hoc Herodes non intelligeret, & ob hoc admonuit Magos in somnis, ne redirent ad Herodem: ideo non manerent ipsi aliquanto tempore in Bethlehem, sed credendum est, quòd sequenti die inde recesserunt ad euitãdum periculum ipsorum, & pueri. Si ergo Ioseph recederet mox, vt Magi recesserunt, recederet die 15. vel 16. à natiuitate. In contrarium est, quòd Christus die 40. præsentatus est. Lucæ 2. c. Ergo non fuit hoc post recessum Magorum immediatè. Item patet, quia Luc. 2. cap. dicitur, quod postquam parentes Christi præsentauerunt eum in templo, & fecerunt secundum cõsuetudinem legis pro eo, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. Ergo non fuit adhuc recessus iste immediatè post purificationẽ Virginis, id est præsentationem Christi in templo, quæ facta fuit die quadragesimo à natiuitate. Nec recessit Ioseph de Bethlehem ad eundum in Ægyptum: Quia postquam Ioseph, & Maria cum Puero Iesu venerunt in Ierusalem ad præsentandum eum in templo, nunquam reuersi sunt in Bethlehem, sed iuerunt in Nazareth. Luc. 2. c. In Bethlehem autem nihil habebant ad hoc, quòd ibi manerent. Vnde quando iuerunt illuc ad professionem, non habuerunt domum, in qua manerent, sed fuerunt in diuersorio. Et adhuc non erat ibi locus eis, ita vt oporteret Virginem reclinare paruulum in præsepio. Luc. 2. cap. Nazareth autem vocatur ciuitas sua, & sic habebant ibi aliquid ad viuendum, ideo illuc iuerunt. eod. cap. In Bethlehem autem non iuerunt, nisi ex necessitate professionis faciendæ, & non tanquam aliquid haberent, vt innuitur eo. c. *Responsio Auctoris.* Dicendum ergo, ꝙ Magi recesserunt de Bethlehem die 14. vel 15. à natiuitate Christi, & mãsit ibi Ioseph cum Puero, & virgine vsque ad diem quadragesimum, quando in templo præsentatus est. Et post præsentationem recesserunt in Galilæam, in ciuitatem suam Nazareth. Et cum ibi mansissent aliquanto tempore, apparuit Angelus Ioseph in somnis, iubens eum ire in Ægyptum, & illico iuit. Quantum autem tempus fuerit à natiuitate Christi vsque ad recessum in Aegyptum non apparet ex litera. Satis tamen potest dici, quod potuerit Christus manere in Iudæa, quasi duobus annis post natiuitatem suam, quia Herodes non occidit pueros vsque duos annos post Christum natum, cum dicatur infra, ꝙ occidit pueros à bimatu, & infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis, idest ꝙ duo anni erant, ꝙ stella apparuerat Magis. Et propter hoc occidit pueros à bimatu, & infra. Et tamen non videtur aliqua causa timoris ex litera antequam Herodes vellet occidere pueros, ideo potuit manere quasi duobus annis in Galilæa, & tunc fugeret in Aegyptũ. Sed an prius recesserit non apparet. Vltra biennium tamen non poterat manere, eo quòd tunc occidit pueros Herodes. Satis tamen verisimile est, quod recesserit cito de Iudæa, ne aliqua suspicio haberi posset de fuga eius. Cum autem obijcitur, ꝙ factum est mox, vt recesserunt Magi, dicendum, ꝙ non fuit immediate, nec litera hoc signat, sed solũ ostendit, ꝙ fuit post recessum Magorum, & cum nihil ponatur inter recessum Magorum, & fugam Ioseph in Aegyptũ, non est sensus, ꝙ immediate factũ sit. Quia iste est modus loquendi scripturæ. Sicut dicitur de aliqua muliere, quòd concepit, & peperit, & tamen non est sensus, quod statim vt conceperit pariat, cum oporteat magnum tempus intercidere. Scriptura tamen solum curat de eis, quæ sunt de intentione sua, omittens cetera intermedia. Et ob hoc caute obseruandum est legentibus in sacra scriptura, s. ꝙ non putent omnes res continuatas esse secundum ordinem sine intercessione tẽporis, sicut continuantur in narratione. Sic patet infra in litera, s. ꝙ quãdo venit Ioseph de Aegypto cum Puero, & matre habitauit in Nazareth. Et sequitur immediate in principio sequentis c. s. in diebus illis, venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ. Et tamẽ non fuit in diebus illis, quia inter aduentum Christi de Aegypto, & prædicationem Ioannis, interciderunt plusquam viginti anni: quia quando rediјt de Aegypto erat puer, qui portabatur à matre; & non erat 12. annorum: quia quando fuit duodecim annorum, mansit in templo disputando. Luc. 2. c. & sic iam redierat de Aegypto. Et tamen Ioannes Baptista cœpit prædicare ante Christum, quasi per vnum annum, & non completum, vt colligitur Luc. 3. cap. cum dicatur ꝙ anno 15. Tyberiј Cæsaris cœpit prædicare, vt ibi declarabitur. Et sic dicitur, ꝙ in diebus illis venit Ioannes prædicans, & tamen inter vnum, & alterum interciderunt plusquam viginti anni. Cum autem dicitur, quod Ioseph recessit in Aegyptum mox vt sibi Angelus iussit, verum est, & tamen non iniunxit ei hoc mox, vt recesserunt Magi de Bethlehem, sed aliquanto tempore post.

An Ioseph recesserit ea nocte, qua Angelus ei apparuit? Quæstio LIX.

QVæritur, an recesserit Ioseph ea nocte qua Angelus illi apparuit? Quidam dicunt, quod sic: quia dicitur, quod Angelus apparuit ei in somnis dicẽs: *Opinio quorundã.* Surge, & accipe &c. & postea dicitur, qui consurgens accepit Puerum, & fugit. *Prima ratio.* Etiam, quia dicitur, ꝙ accepit Puerũ, & matrem nocte, & tamẽ per noctem fuerat sibi dictum: hoc videtur quod ipsa nocte fugit. *Secunda ratio.* Itẽ, quia Angelus monebat fugere periculum Pueri, ideo ipse non moraretur, ne mora induceret periculum. *Tertia ratio.* Dicendum, quod Ioseph non recessit ipsa nocte, qua Angelus ei apparuit: quia indigebat Ioseph aliquibus præparatoriјs pro via, pro matre, & Puero: maxime cum via esset longa, & laboriosa, scilicet, per desertum, vt infra dicetur. Ideo non posset subito nocte ipsa parare se, & recedere. Item, quia Ioseph ibat in Aegyptum ad manendum longo tempore, cũ Angelus dixerit ei: Fuge in Aegyptum, & esto ibi, vsque dum dicam tibi. Nam oportebat, quod disponeret aliqua de necessariјs, quæ afferre secum poterat in solatiũ vitæ, vel auxilium

xilium pro tanto tempore. Item, quia licèt Ioseph, & Virgo essent pauperes, aliquid tamen habebant, ideo cum recederent de terra nescientes, quando redituri essent, disponerent aliquid de rebus suis eo modo, quo possent cautius: vt saltem non omnino perirent in absentia eorum. Et sic non recederet Ioseph ipsa nocte, sed aliquot diebus post, licet paucis, quia accelerarет negocium, quantum posset.

Responsio ad primū oppositū.

Ad primum dicendum, quòd cùm dicitur, Ioseph surgens accepit Puerum, & matrem, non est sensus, quòd mox, vt surrexit accepit eos, & recessit, sed est sensus, q̃ nullas moras substinuit, sed quantum se potuit citius expedire ad viam recessit.

Responsio ad secundū.

Ad secundum dicendum, quòd verum est, quòd per noctem recessit, non tamen ipsa nocte, qua Angelus apparuit ei, sed aliqua alia paucis interiectis. Recessit autem per noctem ad tollendum suspicionis caussas, scilicet, vt nemo esset testis sui recessus, nec sciret quisquā quò ibat, quia si videretur recedere interrogaretur, & poterat sciri ab aliquibus de Nazareth: & si nollet respondere, causaret suspicionem, & posset peruenire ad aures Herodis, vel suorum satellitum de recessu illius Pueri, & per coniecturas temporis natiuitatis eius. Et quia habitatores Nazareth scirent, quòd ille non erat natus in Nazareth, sed in Bethlehem, quando parentes eius iuerant ad professionem, posset Herodes cognoscere, vel habere manifestas coniecturas, q̃ erat ille Puer, ad quem Magi venerant ad adorandum in Bethlehem. Nunc autem q̃ nemo sciuerit, quò iuit Ioseph, nec etiam vidit eum recedentem, nõ potuit quidquam peruenire ad Herodem de Iesu, vel de recessu Ioseph, ad hoc, quòd posset persequi, vel quærere Iesum in aliqua parte orbis. Et sic fuit conueniens nocte recedere. H Ex hoc morale documentum nobis est, quòd quandocunque aliquid homo agit, in quo potest verti periculum, quantumcunque habeat firmam spem de Deo: non omittat aliquam de cautelis, & securitatibus, quæ prudẽtia humana haberi possent. Sic erat de Ioseph: quia ipse Puerum Iesum, qui erat verus Deus portabat, & tamen in defendendo ipsum, & custodiendo ab iniquitate Herodis apposuit omnem diligẽtiam, & cautelam, quæ humanitus poterat apponi. Et si homo non faciat hoc, tẽtare Deum dicitur. Nam non solum Ioseph adhibuit diligentiam, sed Angelus iussit illam adhiberi, dicens ei, q̃ fugeret in Aegyptum cum Puero, & Magis iussit, q̃ non redirent ad Herodem. Hoc verũ est quando homini non est iussum, vt totam curam relinquat Deo, omittendo cautelas humanæ prudentiæ: & tunc peccaret, & esset modicæ fidei si ad securitatem suam ageret id, quod humani- I tus posset fieri. Sic patet de Apostolis, quibus Christus dixit, quòd quando essent ante Reges, & Præsides non cogitarent quid loquerẽtur: quia in illa hora daretur eis per Spiritum Sanctum. infra 10. cap. & Luc. 21. c. Si ergo hoc non obstante vellent Apostoli cogitationes quantum possent via humana ad respondendum, intendere peccarent: quia essent modicæ fidei, & mererentur perdere Spiritum Sanctum, cui non confidebant. Sic etiam patet de Iudæis, quia Deus iubebat, quòd ter in anno omnes masculi de genere Iudæorum ascenderẽt in templum in tribus festiuitatibus. Exod. 23. & 34. cap. Et sic in illis nullus vir manebat in ciuitatibus Iudæorum, & poterat verisimiliter accidere, q̃ hostes sui vicini eorum irent ad capiendum ciuitates Iudæorum in illo tempore, quia non inue- K nirent aliquem resistentem: & ob hoc recusarent Iudæi ascendere in templum: quia saltem non irent omnes, & manerent aliqui in custodijs vrbium. Deus autem dedit eis certitudinem, quia isto tempore nullus inimicorum insidiaretur eis, nec posset accipere ciuitates ipsorũ. Exo. 34. capit. Facta autem hac securitate per Deum, si Iudæi vellent dimittere aliquos in vrbibus secundum humanam cautelam ad tuendum ipsas, peccarent: quia manifestè diffiderent de Deo, non credentes verbo eius, & etiam facerent contra mandatum ipsius, qui iusserat nullas apponi custodias. Ideo in talibus solum cessare debet humana cautela. In ceteris autem quantumcumque homo videatur propinquus Deo, semper debet facere quidquid potest, secundum humanam prudentiam: quia alias erit in culpa negligere, vel videbitur tentare Deum.

Responsio ad tertiū.

Ad tertium dicendum, quod verum est, quod Ioseph non passus est F moras in faciendo, quod dixerat ei Angelus: non tamen ob hoc fecit ipsa nocte, sed interiectis paucis diebus propter causas supra positas.

De mansione Virginis in Aegypto, & via laboriosa? Quæstio LX.

QVæritur circa mansionem Virginis in Aegypto, & circa viam laboriosam, quam habuit? Occasione huius, quoniam sæpe de terra Aegypti tam in veteri testamento, quam in nouo dicitur, & ignorantia situs, & conditionis eius, facit lectores sacræ scripturæ interdum dubitare, declarabitur aliquid hic de ipsa.

Describitur Aegyptus quantum ad accessum.

Dicendum autem, quòd Aegyptus est terra quædam, quasi inaccessibilis ex omni parte, nisi per mare ex parte occiden- G tis. Ab occidente enim habet mare mediterraneum, & per nauigium ad eam accessus est. In quadam tamen parte occidentis, quæ est versus Austrum vltra Alexandriam ad meridiem habet confinia cum quadam prouincia Barbariæ, quæ vocatur Varcha, & est inter eam, & Aegyptum desertum. 15. dietarum. Ab Austro terræ Aegypti est desertum Aethiopiæ duodecim dietarum, & vltra, vsque ad Nubiam. Est enim ista prouincia quædam pars Aethiopiæ, in qua prædicauit Beatus Matthæus, & gentes illius regionis Christiani sunt vsque hodie, de quo magis diximus supra in primo prologo Hieronymi qui incipit. Matthæus cum primo. quæst. 3. Ab oriente est desertum Thebaidos vsque ad mare rubrum per tres dietas ad locum, qui Beronice dicitur, & est portus Aegypti in litore maris rubri volentibus versus Indiam nauigare. Contra H Vulturnum vero, & Septentrionem est desertum magnum vsque ad terram Chanaan, siue Iudæorum, in quo 40. annis morati sunt Israelitæ: quod desertum non potest minus, quam octo diebus transiri. Ex omni ergo parte terra Aegypti circundata est desertis magnis, & arenosis præter quandam partem eius, quæ est ex parte occidentis, & mari coniungitur, habens loca, & portus, de quibus infra dicetur.

Forma terræ Aegypti.

Est autem Aegyptus ferè in situ triangulari posita duobus lateribus æqualibus, & tertia breuiore. Et sunt in tribus cornibus, vel angulis huius trianguli ciuitates tres, scilicet, Lachis, Babylon, & Alexandria. Est Babylon in oriente posita circa Nilum, & mare. Alexandria vero ad Austrum, & ex parte occidentis iuxta mare, & quoddam magnum brachium, vel portum Nili fluminis. Lachis est in parte aquilonari.

Circuitus Aegypti.

Voluitur autem Aegy- I ptus in gyro de Lachis per Babyloniam vsque ad Alexandriam, & inde in Lachis iterum milliaribus nongentis & quinquaginta, id est, quod totus iste circuitus non est maior. Ista est magnitudo laterum trianguli, ex quibus posset sciri area eius secundum regulas Geometricas de inueniendo areas figurarum per lineas claudentes. De Babylone autem in Sienem, & inde Meroen, licet sit longitudo magna, quæ pertineat ad Aegyptum, latitudo fere nulla est: quia ista via procedit per ascensum Nili contra orientem aliqualiter, sed mox declinat in Austrum contra Nubiam. Habet autem Nilus montes altissimos, hinc, & inde, & terram destructam, & pessimam nisi super ipsum fluuium, sed & ipsa loca sunt Barbaræ habitationis. Igitur longitudo illa, quæ est super Lachis versus orientem, vsque Meroen non computatur communiter de terra K Aegypti, & ita procedit computatio quam supra fecimus. Est autem in Aegypto aer bonus, & cuique conueniens, & terra magis temperata, quam Syria, & Palestina, id est terra Iudæorum, licet ex situ terræ deberet esse magis temperata in calore terra Iudæorum, quia est magis septentrionalis, quam Aegyptus, & tamen Aegyptus magis temperata est in calore, & est terra magis sana ad viuendum. Totum autem bonum terræ Aegypti est ex Nilo flumine, quia tota irrigatur Nilo, qui fluuius contra conditionem omnium aliorum fluminum crescit, & decrescit quolibet anno statutis, & certis temporibus, & nunquam est error in hoc, nec varietas.

Aegyptus à Nilo flumine irrigatur.

Incipit enim crescere die natiuitatis Sancti Ioannis, & crescit continue vsque ad diem exaltationis Sanctæ Crucis in mense Septembris. Et ab illa die incipit decrescere vsque ad diem Epiphaniæ continuè decrescendo. Et cum ap-

paret

paret terra arida proijcit agricola semen, scilicet, in mẽse Ianuarij, & maturas fruges colligit in Martio. Est autem posita quædam columna marmorea in insula quadã parua in medio fluminis, quæ est ante ciuitatem antiquã nomine Mesrem, quæ est iuxta Chairũ, & in illa columna ponunt signa, p̃m quæ cognoscunt sequẽtis messis copiam. s. sunt facta signa in columna in diuersis locis eius, & p̃m q̃ aqua Nili crescentis pertingit vsque ad vnũ signum, vel alterum cognoscitur quãtitas frugum futurarum. Vnde viso augmento fluminis cognoscit certissime agricola quantos fructus habiturus sit. Nec cũ falsũ opinio. In singulis locis prope Nilum erant antiquitus, & sunt virgæ positæ, secundum quas mensurabatur crementum Nili. Et illæ ponebantur quondam in tẽplis idolorũ in laudẽ ipsorum: quasi ab eis proueniret crementũ Nili, & fecunditas anni. Vnde in Alexandria ponebatur virga illa in tẽplo Isidis quæ erat maxima Dearum, & Deorum Aegypti. Sed postquã fides Christi suscepta est in Aegypto, posita fuit illa virga in Ecclesia Christianorum in honorem Christi, vt patet in historia Ecclesiastica. Nilus potest rigare quasi totam Aegyptũ, & de eo viuunt omnes Aegyptij. Et hoc, quia Nilus diuidit Aegyptum in duas partes intrans per caput orientis Aegypti, & procedens vsque ad occidentem eius, & ibi a mari Mediterraneo absorbetur dimittens vnam medietatem Aegypti versus Aquilonem. Ideo hoc supposito non est difficultas, quõ tota Aegyptus ab oriente vsque in occidentem possit irrigari Nilo: sed solum dubium, an a septentrione in meridiem possit latitudo Aegypti tota irrigari? Et dicendũ, quòd sic, & ad hoc adiuuant quatuor. Primum est, quod licèt Aegyptus sit satis longa ab oriente in occidentem: non est t\~n valde lata a septentrione in meridiem, ideo potest extendi aqua. Secundum est, quia Nilus cùm intrat Aegyptũ, scilicet, apud Babyloniam diuiditur in multas partes. Nam septem riui, vel brachia fiunt, quæ extenduntur per latitudinem Aegypti: vt infra declarabitur. Tertium, quia Aegyptus est terra planissima, & faciliter aqua potest deduci, & extendi per alueos per totam eius superficiem, quod non fieret in terris montuosis. Et istam differentiam posuit Deus inter Aegyptũ, & terram Chanaan loquens Iudæis Deuter. 11. c. scilicet: Terra, ad quã ingrederis possidendam, non est sicut terra Aegypti, de qua existi, vbi iacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ: sed montuosa est, & campestris de cælo expectans pluuias. Quartum est, quia aqua Nili crescit quolibet anno valde: & illud est potissimum. Nã omnia alia tria simul sumpta non sufficerent ad irrigationem Aegypti sine hoc, & sic tota Aegyptus potest irrigari Nilo: & partes illæ desertæ à lateribus Aegypti ad quas non possunt peruenire aquæ Nili non habitantur. Sciendum autem, quod licèt quolibet anno crescat Nilus tempore statuto supra posito, tamen nõ crescit æqualiter quolibet anno, quia quando maximè visus est crescere non peruenit nisi ad cubitos viginti duos, quando autem minimè crescit ad quindecim, vel quasi peruenit. Modus autem medius ad habendum frugum copiam est, vt crescat sexdecim cubitis, vel quasi, quidquid autem est infra quindecim cubitos famem facit. Et ex hoc colligitur etiã parua, vel magna fames. Non est autem visus Nilus crescere minus vnquam, quam quinque cubitis, & tunc non solum grauissimam famem fecit, sed etiam malorũ grandium prodigium fuit, quia ipso anno fuit bellum Pharsalicum inter Iulium Cæsarem, & Pompeium, quod Romanam rempublicam valde destruxit. De hoc Solinus in Polyhistor. c. de Aegypto. Considerandum autem, quod apud alueos Nili sunt facti multi aquæductus, per quos deducatur aqua in omnia plana Aegypti, & viæ illæ per quas intrant aquæ sunt obstructæ, & quando crescit Nilus aperiuntur tunc, & quando rumpuntur, vel aperiuntur subito replebitur aliquis magnus campus aqua. Et ita semel fuerũt capti Christiani à Saracenis apud Damiatam vrbẽ, cùm esset ibi Sanctus Ludouicus rex Franciæ, quia aperuerant Saraceni vias Nili, & clauserant eos aquis, ita quod tam homines, quàm iumenta erant intra aquam, & ex omni parte clausi. Vnde erat periculum mortis, & vt permitterentur liberè exire, oportuit, quod

De aquæductis Nili per Aegyptum.

A Christiani redderent Saracenis Damiatam, quam iam acquisiuerant. Et illæ clausuræ viarum Nili vocantur aggeres Nili. Et ita est vnus titulus in C. de Nili aggeribus non rumpendis. Cùm autem Aegyptus sit terra temperata, licet magis calida aliqualiter, quàm oporteat, sunt ibi fructus priori tempore, quam apud nos. Nam a festo Beati Martini vsque ad Martium, legumina, & recentes colligunt fructus. Oues, & Capræ bis in anno pariunt.

Nunc autem considerandum est de itinere Ioseph, & Mariæ in Aegyptum, & de peregrinatione eorum ibi, & propter hoc oportebit plura adhuc declarari de Aegypto. Aliqui dicunt, quod Ioseph, & Virgo peruenerunt in Aegyptum in longo tempore. Nam Israelitæ exeuntes de Aegypto non peruenerunt in Iudæam vsque ad qua-

B draginta annos, & sic magno tempore morarẽtur Ioseph & Maria in via. Dicendum, quod non est arguendum viam esse longam, vel breuem, ex eo quòd Israelitæ quadraginta annis manserunt: & tunc Maria & Ioseph non potuissent peruenire in Aegyptum minus quam in quadraginta annis, quod absurdum est: quia etiã si quis deberet perambulare totam terram ab extremo occidentis, vsque in extremum orientis, esset iter quingentorũ dierum: nisi essent alia impedimenta quorundam locorum inaccessibiliũ propter bestias, vel solitudines, & pessimas regiones: quãto magis ab Aegypto in terram Iudæorum, quæ ponuntur terræ vicinæ? Quia etiam hoc modo tota vita Christi non suffecisset ad eũdum in Aegyptum, quia non peruenit ad triginta quatuor annos completos: quanto magis ad eundum, & redeundum? Et tamen Christus

Opi. aliquorũ de tẽpe quòd tenuerunt B. Virgo & Ioseph eundo in Aegyptum.

In quingẽtis diebus põt perambulari tota terra ab Oriente in Occidentem.

C ante annum duodecimum suum redierat de Aegypto: quia ipso anno mansit in templo disputãdo inter Doctores Luc. 2. c. Considerandum autem, quod ab Aegypto vsque ad Iudæam non erat illa via recta, per quam venerunt Israelitæ: sed Deus fecit eos valdo declinare: quia ab Aegypto in Iudæam est via per latus aquilonare Aegypti: ad latus australe Iudææ. Et ista est via per terrã Philisthinorum, quæ est valde breuis, de qua dicitur Exo. 13. c. Deus autem fecit, quod Iudæi ascenderent ad orientẽ terræ Aegypti, scilicet, ad mare rubrum. Nam ipsum mare rubrum distat tribus diebus ab Aegypto contra orientem: vt supra dictum est, & tamen Iudæi transierunt mare rubrum Exod. 14. ca. & postea circuierunt per deserta Arabiæ, & intrauerunt per partem orientalẽ terræ Chanaan, scilicet per terram duorum Regũ videlicet Sehon

D Regis Amorrhæorum, & Og Regis Basan, quæ est ad orientem Iordanis. Numeri 32. cap. Et tamen Iordanis ponitur in oriente terræ Chanaam Numeri 34. cap. Deus autem noluit, quod venirent Israelitæ in terram Chanaan per viam rectam Philisthinorum, ne videntes bella insurgere contra se non redirent in Aegyptum: sicut dicitur Exod. 13. cap. scilicet. Cum Pharao emisisset populum, non eduxit eos Dominus per viam terræ Philisthijm, quæ vicina est, reputans ne fortè pœniteret eum si vidisset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Aegyptum: sed circumduxit per viam deserti, quæ est iuxta mare rubrum. Hoc autem erat, quia per illam viam non poterant tot bella insurgere contra Iudæos: quia erat terra magis deserta: & maxime, quia dato, quod Iudæi vellent regredi in Aegyptum iam non possent: quia clau-

E debat eos mare rubrum ex una parte; ex alijs autẽ erant variæ gentes habitantes in deserto, scilicet, Amalecitæ, Madianitæ, & Arabes, per quas non possent transire nisi pugnando contra eos. Et sic cogerentur ire in terrã Chanaan, ad quam deducebat eos. Non est tamen cogitandum, quod etiam per istam viam circunflexam morarẽtur Israelitæ annis quadraginta semper itinerando: quia potuissent peruenire minus quam in duobus mensibus. Morati sunt tamen tanto tempore: quia peccauerunt, & Deus noluit introducere eos, quousque morerentur omnes illi, qui peccauerant contra ipsum murmurando, s. omnes qui in exitu de Aegypto fuerũt maiores vigesimo anno. Nam de illis soli duo superfuerunt, qui intrarent in terram promissionis, ut patet Numeri 14. c. & Deuteron. 1. c. Considerandum tamẽ, quod per viam breuem, & rectam, quæ est de Aegypto per terrã Philisthinorum

F est paruum iter, licèt quasi totum per desertum. Sunt .n. fere.70. leucæ. Et hoc est computando à ciuitate Gaza, quæ est de terra Chanaan, vsque ad ciuitatem Chairum, quæ est maxima in Aegypto: sed de hac via sunt quasi viginti leucæ, arabilis, & competentis habitationis. 50. aūt reliquæ sunt verum desertum. Et sic secūdùm veritatem inter terminos Aegypti, & Iudeę siue terræ Chanaan solum sunt leucæ 50. de vera solitudine: quia quando computamus. 70. incipimus à Gaza, & tamen non terminatur Chanaan ex parte australi in vrbe Gaza, sed in quodam loco, qui vocatur Darū, & est iuxta mare mediterraneū, vel verius terminatur in Bersabee, quæ est magis intra desertum. Et ista solet poni in scriptura tanquam terminus terræ Chanaan, sicut dicitur primo Reg.3.c. Cognouit vniuersus Israel à Dan vsque Bersabee, & 2. Regum 17.c. Et sic ponitur ibi Dan tanquā terminus terræ Israel ex parte Aquilonari, & Bersabee terminus ex parte Australi. Aegyptus ēt non incipit in Chairo ex parte Aquilonari, sed multo ante in vrbe, quæ vocatur Pharamia. Et tamen ipsa ciuitas non habitatur, & etiam Taphnis, quæ est post illam, sed habitatio incipit in Chairo, ideo ibi incipit computari Aegyptus. Vt magis tamen cognoscatur via ista, considerandum est, quòd in Aegyptum de terra Chanaan via facilior est per mare, maxime quia de Ierusalem vsque ad mare mediterraneum, quod est ad occidentem sunt nouem leucæ. s. ad vrbem Ioppen, & inde nauigando in Aegyptum sunt quasi 80. leucæ. Si quis tamen velit ire via terrestri, ibit de Ierusalem, vel de Bethlehem ad vrbem Gazæ, quæ est vna de quinque ciuitatibus terræ Philisthinorum, & pertinet ad terram Iudææ, & per istam viam reuertebatur Eunuchus Reginæ Aethiopiæ, qui ibat in Aegyptum, & inde in Aethiopiam, Sicut dicitur Act.8.c. scilicet. Angelus Domini locutus est ad Philippum, scilicet. Surge, & vade contra meridianum ad viam, quæ descendit à Ierusalem in Gazam. Et est Gaza circa finem terræ Iudææ in latere australi. De Gaza vsque ad quindecim milliaria est in littore maris mediterranei quidam locus, qui dicitur Darū, vel Dorum, & in eo est finis terræ promissionis in littore, licèt vltra habeat aliquid terra Iudææ, non tamen in littore maris. De Daro vsque ad locum, qui dicitur Caput Boroaldi, sunt triginta milliaria. Et inde vsque ad fundū cuiusdam stagni, qui dicitur Derisa, sunt milliaria triginta, & inde vsque ad aliud caput eiusdem stagni sunt milliaria triginta, & inde vsque ad locum, qui dicitur Rasacharon sunt milliaria 50. & inde vsque Pharchaniā sunt milliaria 30. & hic incipit Aegyptus. Hæc fuit ciuitas bene murata, & munita, sed postea à serpentibus totaliter occupata est, nec est ibi quisquam habitator, & est posita in ostio Nili fluminis iuxta mare, scilicet, quia ibi vnum brachiū Nili absorbetur à mari mediterraneo. Hoc sufficiebat ad cognitionē itineris de Iudæa in Aegyptum. Et istud iter credendum est, quòd tenuerit Ioseph cum Virgine, quia nullū aliud est nisi iretur per mare. Qd Ioseph non fecit; quia fortè, cùm esset pauper, non haberet ad hoc sumptus. Maxima tamē causa est, vt lateret fuga Ioseph: quia si voluisset nauigio ire, oportebat eū fortè manere aliquot diebus in portu maris, expectando nauigiū, & ibi est locus communissimus, vbi solent esse collectores prouentuum regalium. Et sic aliqui de satellitibus Herodis possent videre Ioseph fugientem cum paruulo, quod magnum incōueniens, cùm ipse vellet omnino latere fugam suam; quia propter hoc per noctem recesserat, vt supra dictum est. Alia ratio est, quia via maris erat valde nociua Puero tenero, cùm vix viri integri non assueti nauigare possint sustinere labores maris propter maximam immutationem, quæ fit in eis. Iuit ergo Ioseph via terrestri supra posita, quæ est via breuis. Et illa est quam Deus Exo.13.c. vocat viam per terram Philisthinorum: quia vt supra dicitur, de Ierusalem, vel Bethlehem, veniendum est in Gazam, quæ est vna de ciuitatibus Philisthinorum. Iosue 15.c. & primo Reg.6.c. Adhuc tamē vt cognoscantur aliqua, quæ facta sunt existente Iesu puero in Aegypto, dicetur amplius de Aegypto. Et sciendum, quòd de ciuitate Pharchania, de qua supra diximus, quæ est in principio Aegypti vsque ad flumen ciuitatis Taphnis,

Spacium inter Aegyptū, & Iudaeam, est 70. leucarum .i. ducentorū viginti milliariorum.

sunt milliaria 25. Ciuitas tamē Taphnis est vltra fluuiū, quasi per quindecim milliaria supra quendam locum. In hac vrbe ante aduentum Israelitarum in terrā Chanaan fuerunt gigantes, de quorū stirpe fuerunt illi tres gigantes, de quibus dicitur Numeri 13.c. & Iosue 15.c. Et propter hoc dicitur. Numer. 13. c. quando fit mentio de istis gigantibus, & Taphnis ante Ebron septem annis condita est. In Taphnis erat Pharao quādo Moyses, & Aaron petiuerunt ab eo, quòd dimitteret recedere Israelitas de Aegypto, vt aliqui dicunt, & ob hoc facta sunt ibi miracula à Deo sicut dicitur Psalmo 77. scilicet. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, & in campo Taphneos. Ad ueritatem autem ista ciuitas fuit de terra Gessen, in qua habitauerunt Israelitæ, quando fuerunt in Aegypto, & de hac dixit Ioseph fratribus suis Gen.46.c. Dicetis Pharaoni, pastores ouium sumus nos, & patres nostri. Et hoc dicetis, ut habitare possitis in Gessen. Est hæc

G terra in fine Aegypti tam ex parte aquilonis, quàm ex parte occidentis: quia est iuxta mare, & Nilum fluuium. Hoc autem uoluit Ioseph, ut fratres sui non essent in medio Aegyptiorum, sed separati ab eis propter tria. Primò, quia Aegyptii detestantur pastores ouium, sicut dixit Ioseph Gen. quadragesimo sexto. Et si manerent inter Aegyptios detestarentur eos. Nunc uerò cum essent in fine Aegypti quasi extra Aegyptum, non conuersabantur cum Aegyptiis, nec detestarentur eos. Secundò, quia terra Gessen erat pascualis, & Israelitæ habebant pecora, quibus alendis erat terra conueniens. Gen. quadragesimo sexto. Tertiò, quia sciebat Ioseph, quòd Deus uisitaret Israelitas, & faceret eos ascendere aliquo tempore de Aegypto. Gen. quinquagesimo. deo uoluit, quòd essent in extremitate Aegypti apud uiam mariti-

Ioseph voluit, ut fratres sui separarentur ab Aegyptijs, idō dedit eis terrā Gessen.

H mam, id est, circa litus maris, per quam itur in terram Chanaan, siue in Syriam. Ista ciuitas Taphnis fuit antiquitus ualde munita, in firmo loco posita, sed hodie est omnino destructa, & pauci Saraceni, qui uocantur Bediuini, & sunt de stirpe Moabitarum, & Ammonitarum, habitant in ea, scilicet, apud riuos eius propter pascua, & ubertatem terræ, & abundant piscibus, & auibus supra modum. A fluuio Taphnis usque ad urbem Damiatam Aegypti sunt milliaria sexaginta nauigando per mare de Taphni in Damiatam. Ista ciuitas Damiatæ olim Memphis dicebatur, ubi floruerunt prima studia literarum. Nam prius fuit sapientia apud Aegyptios, quàm apud Græcos. Philosophus uocatus fuit Pythagoras, ut ait August.4. de ciuitate Dei. Ipse tamen iuit ad discendum in Memphim. Et etiam Plato,

Damiata olim dicebatur Mēphis.

I qui fuit de maximis Philosophis Græcorum illuc iuit, sicut ait Hierony. in Episto. ad Paulinum: legimus in ueteribus historiis quosdam lustrasse prouincias, ut eos, quos ex libris nouerant coram quoque uiderent, sic Pythagoras Memphiticos uates, & Plato Aegyptum adiit, id est, Pythagoras iuit ad sapientes urbis Memphis, qui uocantur Memphitici uates, & Plato etiam iuit in Aegyptum, scilicet, in Memphim, quia ibi erant studia solennia. Est autem nunc ista Memphis, siue Damiata antiqua totaliter destructa, sed fecerunt Saraceni circa illam vnum casale longum distans à mari per duas leucas ad naues collocandas, & merces colligendas, & abundat fructibus, piscibus, & frumento, & omnibus bonis sicut Taphnis. Aliam Damiatam construxerunt Saraceni, quæ dicitur noua Damiata, & est distans à mari duabus

K leucis. Inter eam, & Damiatam veterem fluit quidam riuus, qui procedit de alueo Nili ad occidentalem partem huius Damiatæ transiens, & procedit contra aquilonem, in Taphnim, & inde per quoddam fretum, quod Bagera dicitur, vsq. Pharchaniā, & ibi coniungitur mari mediterraneo: & iste est primus portus Aegypti versus terrā Iudææ, s. Pharchania. Ipse verò maior riuus Nili ad duas leucas de Damiata intrat in mare, & iste est portus secundus Aegypti. Tertius portus est in Alexandria, vbi intrat maior pars Nili. Distat aūt Alexādria à Pharchania, vbi est primus portus per milliaria ducenta, & triginta. Et hoc est tota longitudo quam habet Aegyptus iuxta mare. Considerandum tn̄, quòd Alexandria consistit in angulo australi, et orientali maris mediterranei, ita quòd vltra

Portus terra Aegypti.

Alexandri Aegypti.

vltra Alexandriam non extēditur mare versus austrum, nec etiam versus orientem: quia non potest vltra ascendi iam per mare, sed solùm per Nilum ad ipsam terrā Aegypti. De Alexandria vsque ad Babyloniam Aegypti sunt milliaria ducenta ascendendo per Nilum cōtra oriētem, de Pharchania verò per Taphnim, & Damiatam ascendendo vsque Babylonem via terrestri sunt ducenta milliaria, & totidem sunt ascendendo fluuium Nili. De Babylone verò vsque ad Sienem ciuitatem, quæ est vltima pars Aegypti contra Austrum, & Aethiopiam vbi Nilus declinat versus austrum sunt milliaria ducenta & quadraginta cōtra Aethiopiam. Ista Aethiopia est Nubia, in qua prædicauit Beatus Matthæus, vt dictum est supra. A ciuitate autem Siene per ipsum Nilum nauigando vsque ad locum vocatum Chus, vbi onerantur nauigia de mercimonijs delatis de prouincia Adena, quæ est orientalis, B sunt milliaria ducenta sexaginta. De Damiata tamē ascendendo per Nilū versus Babylonem primò inuenitur locus, qui dicitur Abdela, & deinde locus, qui vocatur Māsora, & ibi separatur à Nilo ille riuus paruus, qui vadit iuxta Pharchaniam, vbi est primus portus Aegypti, vt supra diximus. Considerandum autem, quòd Nilus quādo venit de oriente per Aethiopiā, & postea intrat in Aegyptum habet vnicum alueum, & est vnicum flumen, & qū peruenit apud Babylonem, etiam est vnicum. Sed postea apud locum, qui dicitur Masora separatur vnus riuus siue brachium ab eo, & vadit cōtra Pharchaniam, vt dictum est, deinde apud quendam locum, qui vocatur Delta diuiditur Nilus in modum figuræ deltæ, quæ est vna litera apud Græcos bifurcata, & ibi constituitur maxima pars Aegypti, quasi insula in medio illarum magnarum diuisionum Nili. Sed ante hoc apud quādam villam magnā, quæ vocatur Seminith separatur aliud brachium Nili, C siue riuus, & est tertius riuus Nili, qui vadit contra austrum intrans mare, iuxta villam, quæ dicitur Fames. Sed non est iste riuus nauigabilis: quia est paruus descendendo de prædicta villa Seminith versus occidentem, antequā perueniatur ad ciuitates, scilicet, Phiton, & Ramesses separatur à Nilo aliud brachium, & est quartū, & vadit contra austrum intrans mare iuxta quandam villam, quæ dicitur Sturion; ideo ille portus vocatur communiter os Sturionis. Istæ duæ ciuitates, scilicet Phiton, & Ramesses sunt illæ, quas coacti sunt Iudæi ædificare quando erant in Aegypto. Exo. 1. c. & sunt coniunctæ, & de eis vsque ad portum Sturionis sunt quasi decem leucæ, & sunt istæ duæ ciuitates iuxta Nilum positæ, vna ex parte australi, & alia ex parte aquilonari. Et ab istis ciuitatibus vsque ad locum, qui dicitur Delta, vbi principaliter diuiditur Nilus, D id est in partes maiores, sunt triginta milliaria, & sic habentur quinque brachia Nili, siue quinque ostia eius, quibus intrat in mare. De prædicto loco, vbi dicitur Delta, vsq; ad ciuitatem Heliopolim sunt tria milliaria, & ibi separatur quidam paruus riuus à Nilo qui procedit contra aquilonem vsque ad ciuitatem, quæ dicitur Belbeis, & olim Pellutium vocabatur, & vadit inde per desertum semper contra aquilonem, & peruenit ad terram Iudææ, & intrat mare mediterraneum iuxta ciuitatem, quæ dicitur Laris, & distat per vnam dietam à ciuitate Gaza, & à Bersabea, vel quasi duabus. Iste riuus propriè in scriptura sacra vocatur riuus Aegypti, & in ipso erat terminus terræ sanctæ, siue Iudæorum ex parte australi, sicut dicitur Gen. 15. c. scilicet. Semini tuo dabo terram hanc, à flumine Aegypti, vsque ad flumē magnum Euphratem. E Et est Euphrates terminus ex parte aquilonari, & riuus Aegypti terminus ex parte australi. Et est paruus riuus, & non est nauigabilis, & est sextum brachium Nili. Ex hoc autem soluuntur contrarietates, quæ videntur esse in litera sacræ scripturę, cum Iosue 13. cap. dicatur, ꝙ fluuius qui irrigat Aegyptum, scilicet, Sior, sicut dicitur in Hebræo, vel Nilus, sicut nos dicimus, sit terminus terræ Chanaan.

Descriptio Nili, & eius diuisio.

Quod videbatur quibusdā impossibile, cū Nilus fluat per medium Aegypti, & tamen inter Aegyptum & terrā Chanaan est magnum desertum, est tamen verum. Et tamen Nilus, siue Sior non accipitur ibi pro toto Nilo, sed solùm pro isto paruo riuo, qui vocatur ibi Sior, siue irriA gans Aegyptum, & sm ueritatem est brachium illius, ut dictum est, & uocatur istud brachium binocorula, licèt ab aliis uocetur rinocorula, in Hebræo autem uocatur Sior Iosue. Si autem obiiciatur, quod tota terra Chanaan est inter Bersabee, & Dan, ut supra dictū est. Dicendum, quod uerum est, & tamen iste riuus, qui dicitur binocorula, non longe transit à Bersabee, & sic in utroq; est terminus. Et tamen magis uerè est terminus in riuo, quàm in Bersabee: sed ipse riuus non tāgit Bersabee, sed postea iuxta occidentem apud ciuitatem Laris, ut supra dictum est, intrat in mare, & ibi magis coniungitur terræ habitatæ de terra Chanaān. In ceteris autē partibus magis elongatur fluens per desertum, quod est inter Aegyptum, & Iudæam. Origo istius Nili fluminis nondum inuenta est ab aliquo determinatè. Nam de Babylone Aegypti usq; B ad Sienem, & Meroem ciuitates Nilus uidebitur, & inde usque ad quosdam montes altissimos, qui sunt ad sinistrā partem Nubiæ, per quos descendit Nilus, & ultra illos non est locus accessibilis: ita, ut possit ultra quis procedere ad quęrendū originem Nili, licèt uarii circa hoc laborauerunt. Nunc aūt considerandū est de locis, in quibus māsit Ioseph cum Virgine in Aegypto. Et dicitur, ꝙ mansit in Heliopoli, & in Babylone, & ibi ostenduntur loca, in quibus manserunt. Est aūt Heliopolis ciuitas ualde bona, sed non est murata, sicut nec aliqua ciuitas in Aegypto, præter Babylonem, Alexādriam, & Chairum. Et ista uocatur ciuitas solis, Isai. 19. ca. Nam Heliopolis in Græco idem est, quòd ciuitas solis, & est una de quinque ciuitatibus Aegypti; quæ loquerentur lingua terræ Chanaan. Est ista ciuitas diues ualde abundās fructibus, & omnib. delitiis mundi. Babylon est alia ciuitas magna in Aegypto: & nō est ista, quam scriptura uocat Babylonem: C quia illa est in Chaldæa, de qua erat Nabuchodonosor. Istam Babylonem Aegypti condidit Cābyses Rex Persarum filius Regis Cyri postquam destructa est Babylon, quæ erat in Chaldæa, ut retineret nomen illius, quia in illa fuerat caput regni Chaldęorū, & postea Persarum, & Medorum, & Cambyses uolebat manere in Aegypto, & constituere ibi caput regni. Ideo fecit ciuitatem, quàm uocauit Babylonem. In Heliopoli fuit primo uirgo cum Christo, quam in alio loco Aegypti. Et cùm primò uenisset non habens aliquem locum, in quem ingrederetur, uel ad quem diuerteret, intrauit quoddā tēplum, in quo erant Idola trecēta sexaginta quinque, iuxta numerum dierum anni, quibus singulis diebus; diuinus exhibebatur cultus. Ad Christi autem, & matris eius ingressum uniuersa Idola corruerunt. Et impletum est il- D lud Isai. decimo nono capite, scilicet: Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur simulacra Aegypti: id est, Christus, qui erat Deus, ascendens super nubem leuem: id est super asinam, super quam portabatur in Aegyptum, quæ erat nubes leuis: id est parua, uel super nubem leuem, idest humanitatem, in qua Deitas uehebatur quasi operiretur nube, uniuersa Idola Aegypti coram eo mota sunt; in quārum illa trecenta sexaginta quinque corruerunt: quæ fortè erant omnia Idola Aegypti, scilicet, quod non essent plura nomine differentia: licèt essent multa alia differentia numero ab illis. Et ualde rationabile istud erat, quia si ad ingressum arcæ Domini in templum Dagon corruit ipsum Idolum, & contractum est, iustius erat, ut ad ingressum ueri filii Dei in carne in templum Idolorum corruerent E Idola. De arca patet primo Regum quinto capite. Quo facto, cùm esset nunciatum Aphrodisio Principi Sacerdotum, uenit in templum cum omni exercitu suo. Et accedens adorauit Puerum Iesum, & alloquens exercitum, ait: Hic nisi esset Deus Deorum nostrorum, coram eo non se prosternerent. Nos ergo, quod Deos nostros facere uidemus, nisi cautè fecerimus omnes, sicut Pharao periculum incurremus. Et sic pius Deus, qui in ira sua non continet misericordias suas filium suum in Aegyptum misit, dans Aegypto magnum reconciliationis signum. Et sic decem plagas, quas Deus Aegyptiis prius iratus intulerat, per filium suum sanauit. Nam in Aegypto fides Christi postea floruit ualde: & ibi fuerunt Monachi uita excellentissimi. De

Origo Nili.

In quibus locis Aegypti māsit Christus cum B. Virg. et Ioseph.

Babylon Aegypti. Heliopoli ad septem leucas est Babylon magna valde ciuitas, & bene munita sita supra Nilũ in eius latere Aquilonari. Transit tamẽ vnus riuus satis magnus de Nilo per medium Babylonis, & per Chairum, quæ ei contigua est, & reuertitur ad fluuium principalem iuxta Chairum. De Babylone, vsque ad quinque leucas sunt quædam pyramides de lapidibus triangulatæ in modum narium altæ valde, quæ dicuntur fuisse horrea Ioseph, in quibus seruauit fruges septem annis fertilitatis collectas pro fame futura. Et iuxta istas pyramides ad duas leucas sunt ruinę ciuitatis Thebæ, de qua fuit legio Thebeorum, quã trucidauit Imperator Maximianus super Rodanum. Et iuxta istam ciuitatem est desertum Thebaides, vbi fuit antiquitus multitudo monachorum strictè viuentium, qui manserunt ibi vsq; ad tempora Mahometi, cuius immediati successores occupauerunt totam Aegyptum, & de- G fierunt esse monachi ibi, & etiam quasi Christiani: & tamen non omnino, quia non multis temporibus ante hoc, scilicet, tempore Papæ Ioannis vigesimi primi, sicut scribit frater Brocardus Teuthonicus, & Marinus Venetus, *Marinus Venetus.* erant in Aegypto vltra trecenta millia Christianorum, & Ecclesiæ, & claustra Monachorum. In Babylone etiam Aegypti, & in Chairo erãt plures quàm quadraginta Ecclesiæ. Et sic in omnibus alijs ciuitatibus Aegypti. Inter Heliopolim, & Babylonẽ in medio satis iuxta Chairum est hortus balsami habẽs in latitudine quasi iactum lapidis in longitudine aliquantulũ plus. Et est terra quasi tota alba. Est .n. arbuscula balsami sicut lignum vitis trium annorum: folia vero eius sunt quasi folia parui trifolij, vel quasi folia rutę, albiora tamen sunt. Est enim arbor parua: scilicet palmi, & dimidij in altitudine. Modus autem H colligendi balsamum est, quòd cultores discerpunt folia de ipso stipite: quia folia stipiti adhærent, & vnum tãtum stipitem habent: licèt in vno cespite sint plures stipites, s. sex, vel septem, & interdum plures. Discerpto autem folio contra radium solis statim de ipsa ruptura egreditur gutta lucidissima odorifera valde. Et iste est liquor balsami, qui colligitur in phialis vitreis modo debito, & balsamus efficitur. Et si istud folium discerperetur contra aliã partem quàm contra ortum solis, non stillaret gutta aliqua de ruptura. Alius modus colligendi balsamum est: scilicet tẽpore maturitatis foliorum, quòd accidit, quod est circa mensem Maij scinditur cortex ligni: id est aperitur, & liquor inde fluens colligitur vasis vitreis, & illa reponuntur in stercore columbino, & desiccatur ille humor: & sic efficitur balsamus probatus. Rigatur autem I iste hortus de quodã fonte paruo: sed abundanter fluẽte: in quo Beata Virgo benedictissimum Puerum Iesum dicitur sæpe lauisse, & pannos eius abluisse cum maneret in Aegypto. Et ibidem est lapis, in quo prædictos pãnos dicebatur exiccasse. Et hæc omnia in magna veneratione habentur vsque hodie, tam à Saracenis, quam à Christianis terræ incolis. Est autem dictus fons valde paruus: ita quòd non sufficeret ad rigãdum totum hortum: ideo Saraceni fecerunt alium quasi puteum profũdum iuxta illum, de quo quatuor boues per quadam rotã aquam trahebant sperãtes, quòd propter vicinitatem fontis haberet iste puteus virtutem, vt faceret arborem balsami germinare, quam irrigaret. Sed deceptos se videntes cum aqua illa non proficeret: vt nasceretur arbor balsami, canale quoddam fecerunt de fonte suo ad fontem Christi: K vt sic miscerentur aquæ, & copiosius fluerẽt, & virtus ab vna in alteram transfunderetur, & sufficeret ad irrigandum totum hortum, & non fefellit eos ista opinio. Nunc .n. per ipsas aquas mixtas fęcũdatur hortus balsami. Qđ aliàs fieri non posset. Est ibi præterea vnum valde mirabile attestans nimirum fidem Christianã, scilicet quòd à *Miraculum fidẽ Christianam attestans vsq; hodie.* meridie diei Sabbati, vsq; ad ortum Solis diei Lunæ boues, qui trahunt aquã de puteo siue fonte cessant a labore: & nullo modo volunt postea aquam trahere, etiam si occidantur, vel excorientur: & post in die lunæ orto sole trahunt aquam vsq; ad diem Sabbati ad meridiem: hoc plurimi Christiani quotidie vident, quorum aliqui apud nos manent. Et testatur in libro suo Frater Brocardus se vidisse, cum non crederet omnib. asserentibus. Ad istum fontem Christi in die Epiphaniæ conueniunt Christiani,

F & lauant ibi corpora sua ex deuotione. Saraceni etiã conueniunt ad hũc fontem ex deuotione, & lauãtur ibi. Habent .n. Saraceni quendam fętorem grauissimum, quem tollere nullo modo possunt nisi cùm sæpe lauãtur, & maxime tollitur, si lauẽtur in fonte illo. Vnde se, & filios suos sæpe in fonte illo lauant. Iuxta Chairum est quædam arbor palmæ antiquissima, quæ Beatæ Virgini intranti in *Miraculũ palmæ.* Aegyptum se inclinauit, vt dactylos inde colligeret, & iterum se erexit: videntes idolatræ succiderunt eam, sed *Magnũ miraculũ vsque hodie.* nocte sequenti consolidata est, & erecta. Et apparent adhuc incisiones eius in ipsa. Est etiam aliud miraculũ memoria dignum. Est enim in Babylone Aegypti quoddam monasterium in honorem Beati Ioannis Baptistæ cõstructum, vbi sunt quædam reliquiæ eius inclusæ, in quodam scrinio non magno. Consuetudo aũt est non solùm Chri- G stianis, sed ẽt Saracenis in festo eius frequentare Monasteriũ ipsum. Saraceni quippe valde honorãt Beatũ Ioãnem Baptistam, & anno quolibet in dicto festo Christiani cũ Saracenis portãt prædictum scrinium per quinque leucas descendendo per flumen Nili ad aliam Ecclesiam Monachorum constructam similiter in honorem Beati Ioannis Baptistæ. Postquam verò ibi fuerint Missarum solemnia celebrata, ponunt prædictum scrinium in flumine, probare volentes an Beatus Ioannes velit reliquias suas manere in hoc monasterio, vel redire ad priorem locum. Sed mox videntibus omnibus Scrinium ipsum cõtra imperum Nili fluminis, qui vtique est valde violentus, tanta velocitate sursum currit, & redit ad locũ suum priorem, quòd nec hi, qui in equis currunt possunt velocius ad dictum monasterium peruenire. Hoc singulis an- H nis fit. Hæc propter Christum in Aegypto manentem dicta sunt de Aegypto: quorũ quædã supra à nobis probata sunt ex certis locis: quæ verò probata nõ fuerunt habentur omnia ex libro Fratris Brocardi Teuthonici, & ex libro Marini Veneti, qui diligẽtissimè scripsit librũ vnum ad Papam Ioannem vigesimum primum de omnib. reb. terræ Sanctæ, & Aegypti. Quanto aũt tempore manserit Christus in Aegypto non potest colligi ex sacra scriptura: sed Historia Scholastica asserit eum septẽ annis mansisse, quod ex aliquib. antiquis historijs colligi potest. De modo quo Ioseph, & Virgo in Aegypto vixerũt, dici potest, quòd de operibus manuum suarum, quia pauperes erãt: sic etiam viuebant quando erant in terra Iudæorum, sicut communiter asseritur, & satis verisimile est, cùm pauperes essent, Christo dicente, quòd non habebat vbi re- I clinaret caput suũ, id est nihil proprium habebat in terra, in quo tanquam in proprio posset caput reclinare: si tamen parentes eius diuites essent, haberet ipse aliquid, vbi caput reclinaret.

Quare potius Ioseph iuerit in Aegyptum, quam in aliam regionem? LXI.

QVæritur, quare potius nunc iuerit Ioseph cum Iesu in Aegyptum, quam in aliam regionẽ, quia multa regna erant in circuitu terræ Iudæorũ, ad quæ posset fugere Ioseph? Dicendum, quòd hoc fuit, quia sic iussit Angelus, vt patet in litera. Si aũt quæras quare Angelus iusserit potius illuc ire, q̃ in aliam terram? Dicendũ quod Deo iubente factum est, quia Angelus nihil iussit K nisi quod Deus voluit. Hoc aũt fieri nunc oportebat, quia prænunciatum erat per Osee, vt allegat hic Matthęus, s. Ex Aegypto vocaui filium meum. Etiã prædictum fuerat Isa. 19. c. 1. Ecce ascendet Dominus nubem leuem, & ingredietur Aegyptũ. Quod de Christo intelligitur, vt declaratum est supra. Si autẽ nunc Christus iret in aliam regionem, non implerentur prophetiæ istæ: ideo debuit sic fieri. Non est tamẽ credendum, quod adeo ita factum est, quia sic scriptũ fuit, cùm potius sic scriptũ est, quia Deus volebat illud sic fieri, quia sic videbatur expedire. Putant aliqui, quòd hoc fuerit, quasi Christus non posset euadere gladium Herodis in alia regione, nisi in Aegypto. Sed hoc non stat, quia istud esset præsupponendo, quòd Herodes sciret eum esse in Aegypto, vel esse in alia regione. Sed & hoc falsum est, quia si Herodes cognouisset Christum esse in aliqua parte orbis, non posset euadere,

quia

quia illuc mitteret satellites ad occidendum ipsum secretè, vel procuraret eum occidi per incolas terræ. Et dato, quod hoc fieri non posset, saltem nunquam Christus posset redire in Iudæam, postquam semel Herodes cognosceret eum distinctè, & sciret eum esse in aliqua parte orbis. Et dato, quod moreretur Herodes, eadem voluntas maneret filijs eius, si scirent viuere Messiam Hebræorū, qui regnaturus erat. Et tamen Christus redijt in Iudæam mortuo Herode, ergo nō cognouit Herodes eum fugisse in Aegyptum. Dici potest, quòd fugit illuc, quia Deus voluit, per illam fugam Christi dare principium reconciliationis Aegyptijs: ostendendo miracula, conterendo idola, vel deijciendo ea ad terram, & conuertendo Aphrodisium, & exercitum suum ad se adorandum, vt supra dictum est. Aliter potest dici, quòd fuit hoc, vt magis esset secreta fuga Christi, quia nullum regnum erat ad quod minus verisimile esset, quod Ioseph confugeret, quàm in Aegyptum, cùm distaret Aegyptus à terra Iudeorum deserto magno intermedio, quæ erat via valde difficilis. Ad alia autem regna erat via breuior, & facilior, ideo minus putaretur eum fugisse in Aegyptum, quàm in aliquam aliam terrā. Etiam quia eundo in Aegyptum, quasi à nullo videretur, cùm illa via non ita frequentaretur, sicut viç ad ceteras regiones coniunctas terræ Iudæorum.

Ad quid oportuerit Christum fugere in Aegyptum? Quæst. LXII.

QVæritur, ad quid oportuerit Christum fugere in Aegyptum? Nam videtur, quod non esset aliqua causa timoris manendo in Nazareth, quia Herodes solum occidit pueros, qui erant in Bethlehem, & finibus eius, vt patet infra in litera, neminem autem occidit in Galilæa, vbi erat Iesus, ideo non oportuit inde fugere. Et non solùm nullum occidit in Galilæa, sed etiam nō suspicatus est aliquid contra pueros Galilææ, quia aliàs occidisset aliquos eorum, sicut occidit pueros Bethlehem propter solam suspicionem. Dicendum, quod causa timendi fuit, & fugiendi de Galilæa rationabilis, quia in Nazareth manebat Ioseph quādo Angelus dixit ei, quod fugeret in Aegyptum, & tamen non iuberet Angelus, nisi subesset vera causa timoris, cùm ait. [Futurum est enim, vt Herodes quærat Puerum ad perdendum eum.] Dicendum ergo videtur, quod aliquæ causæ timoris poterant subesse, quas nos manifestè videre nō possumus: eo quod Matthęus non descripsit omnes circumstantias temporis, & loci & omnia alia, quæ possunt pertinere ad hoc negotium, ex quibus argui posset causa timoris, sicut in moralibus ex singulis circumstantijs negotiorum vir prudens potest arguere ad colligendum quid inde sperari debeat boni, aut mali. Possumus tamen dicere, quod si Ioseph mansisset in Nazareth, quod poterat esse periculum, quia Herodes per stellam Magorū sciebat tempus, quo Christus natus fuerat, & sic posset quærere, quot, & qui nati fuerunt illo tempore in Bethlehem, & per diligentem inquisitionem posset inuenire, quòd quidam puer Galilæus natus fuerat eo tempore, ibi venientibus parentibus ad profitendum. Et posset scire quomodo erat de Nazareth, quia per libros professionis Bethlehem poterat constare Herodi, quot, & qui viri, & fęminæ tam de Bethlehem, quàm alienigenæ fuerunt ipso tempore in Bethlehem, & ex hoc inquireret, quæ feminæ ibi tunc pepererant, & posset inuenire Mariam de Nazareth ibi tunc peperisse Puerum Iesum. Et sic faceret fortè Herodes inquiri eum in Nazareth. Oportuit ergo ad securitatem habendam fugere etiam de Nazareth in Aegyptum. Quidam soluere volunt apertius dicentes, quod erat periculum, si non fugeret Ioseph cum Iesu, quia quando illud dictum est Ioseph ab Angelo, erat Ioseph in Bethlehem, Herodes autem occisurus erat pueros Bethlehemiticos: ideo oportuit fugere. Dicendum, quòd non stat, quia Ioseph erat in Nazareth Galilææ quando dixit ei Angelus, quòd fugeret, quia Ioseph non fugit ante purificationem Mariæ, cū purificata fuerit in templo. Lucæ. 2. cap. Et cum post purificationem Ioseph cum Virgine nō redijt in Bethlehem, sed in Nazareth Galilææ, eod. cap. & ibi semper mansit,

A nec vnquam postea redijt in Bethlehem, vt probatum fuit supra in quæstione, qua quærebatur de loco, & tempore quo Angelus ista dixit Ioseph: ergo nō fugit Ioseph de Bethlehem in Aegyptum, sed de Nazareth in Aegyptum. Item quia isti volunt præsupponere, quod maneret in Bethlehem, quando Angelus apparuit, non stat, quia si securum esset manere in Nazareth, non præciperetur Ioseph fugere de Bethlehem in Aegyptum, sed de Bethlehem in Nazareth: quia ibi melius essent parentes Christi, cùm esset terra natalis eorū, si securi manere possent, & tamen non iussit Angelus fugere in Nazareth, sed in Aegyptum. Ergo non erat securitas in Nazareth, & sic etiam si esset Ioseph in Nazareth, quando Angelus ei apparuit iuberet, quod fugeret in Aegyptum. Sed dicetur, cur non fugeret in aliam partem terræ Iudæorum?
B dicendum, quod in nulla parte Iudææ poterat manere securus Ioseph, quia in quocunque loco esset, cognosceretur ab incolis, quod non esset de terra illa, & oportebat sciri quare recessisset de terra sua. Et si ipse vellet istud occultare præstaret contra se suspicandi occasionem. Et ex hoc cū Herodes inquireret pueros natos in Bethlehē: posset ex suspicione procedi contra illum puerum, quem parentes de terra sua extulerant. Nam semel supposita suspicione poterat inquiri, vbi Puer iste natus fuerat, & quando: & sic perueniretur ad veram coniecturam, quod iste esset Puer, quem quærebat Herodes, vel saltem vnus de illis, de quibus verisimiliter poterat dubitare: ideo nō debuit manere Ioseph in aliqua parte terræ Iudæorum, sed fugere in Aegyptum.

C *Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde, & mittens, occidit omnes pueros, qui erāt in Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu, & infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Ieremiam Prophetā dicentem: Vox in Rama audita est; ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.*

[Tunc Herodes.] Hic ponit Matthæus ipsam Christi persecutionem, qua Herodes eum, & membra sua persecutus est, & dicitur. [Tunc Herodes videns, quod illusus esset à Magis.] Id est, cognouit se illusum esse, quia Magi non seruauerant veritatem: nam promiserant ei, ꝙ redirent ad ipsum, siue ꝙ renunciarent ei de Puero, & tñ nec
D redierunt, nec renunciauerūt, sed per aliam viam reuersi sunt, vt non redirent ad ipsum. [Iratus est valde.] Id est, quia non consecutus est, quod desiderabat. [Et mittens.] Scilicet, ministros suos, qui ei fauebant in hoc crudeli mādato. Ipse autē non iuit ad hoc in Bethlehem, sed mansit in Ierusalem, vbi esse solebat. [Et occidit oēs pueros, qui erāt in Bethlehem.] Quia ibi putabat natum esse Messiā, sicut Iudæi asseruerunt ei. [Et in omnibus finibus eius.] Id est, in quibusdam Villulis, & Viculis paruulis nō muratis, consistentibus in territorio Vrbis Bethlehem, quia etiam pueri ibi occisi sunt. [A bimatu, & infra.] Ista erat ętas puerorum, s. oēs, qui erant nati a duobus annis, & infra, i. oēs, qui nondum peruenerant ad duos annos ætatis, ēt si essent vnius mensis, vel vnius hebdomadę, occidebātur ēt vsq; ad Pueros vnius diei. Sic cōiter exponitur. Sed
E de hoc magis dicetur, infra in septuagesima secūda q̄ne, bimatus est ætas duorū annorū, & bimus est habens duos annos ætatis, sicut trimatus est ætas trium annorū, & trimus habens ætatē trium annorū: sic accipitur. Gen. 15. cū dixit Deus Abrahæ. Sume inquit vaccā mihi triennem, & caprā trimam, & arietē trium annorū: ecce singula aialia iussit esse trium annorū. [Secundū tempus, quod exquisierat a Magis.] Quasi dicat, ætas occidendorū ab Herode fuit secundū tēpus. i. s'm quantitatē temporis, quod à Magis quæsierat. Illud fuit tps stellæ, quia dr̄ supra, ꝙ Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tēpus stellę. Et sic quia iam erant duo anni, vel quasi, ꝙ ista stella apparuerat, fecit occidi pueros ætatis duorū annorum. [Tunc adimpletum est, ꝙ dictū est per Ieremiā Prophetam.] Scilicet: In occisione istorum puerorum impletum est dictum Ieremiæ, quod habetur infra. Ista locutio est

propri̶issima potius, quã cùm solet dicere Matthæus hoc factum est, vt impleretur, quòd dictum est per Prophetam, vt patet supra in litera, & infra, & supra primo, & infra quarto, ideo illi modi loquendi exponendi sunt per istum, cùm idem velit Matthæus in omnibus his locis significare. [Dicẽtem, vox in Rama audita est.] Id est, vox in excelso audita est. Rama in Hebræo potest esse nomen appellatiuum, & proprium. Quando est proprium est nomen vrbis, quando est appellatiuum significat excelsum. Et sic accipitur hic, scilicet, qd vox audita est in Rama, id est, in excelso, quia mulieres plorantes pro filijs occisis acriter, & inconsolabiliter plorabant. Vnde clamant excelsa voce. Ploratus multus, id est, magnus ploratus, & vlulatus fuit in Bethlehem, & finib. eius, quia erant multi paruuli occisi. Et ponitur ploratus, & vlulatus, quia vlulare differt à plorare, cùm plorare consistat in emissione lachrymarum, vlulare verò in quibusdam vocibus funestis, & terribilibus. [Rachel plorans filios suos.] Id est, Rachel plorauit nunc filios suos, qui occidebantur in Bethlehem. Sciendum tamen, quòd isti pueri, qui occidebantur, non erant filij Rachel, quia Rachel fuit vxor Iacob, de qua genuit duos filios, scilicet, Ioseph, & Beniamin. Gen. 30. & 35. c. Isti autem, qui occidebantur nunc erant de filijs Iuda, & Iudas erat filius Liæ. Gen. 29. cap. Patet hoc, quia Bethlehem erat de tribu Iuda, vt patet supra in litera, & Messias etiam, quem nunc intendebat occidere Herodes, de tribu Iuda erat, de semine Dauid, & de vrbe Bethlehem. Ioan. 7. c. Dicuntur tamẽ isti filij Rachel, quia sepulta erat Rachel iuxta vrbem Bethlehem, vt patet Gen. 35. & 48. ca. & manet vsque hodie pyramis sepulchri eius excelsa, quæ videtur ab omnibus euntibus de Ierusalem in Bethlehem, vt ibi declaratum est. Et ob hoc Rachel videbatur specialis mater omnium, qui erãt in Bethlehem. [Et noluit consolari.] Id est noluit cessare à fletu, quod est recipere consolationem. [Quia non sunt.] id est, quia filij sui iam non sunt, nec possunt haberi cum occisi sint, quasi dicat. De malo quod reparabile est, potest homo recipere consolationem propter spem, vel propter actualem reparationem, quæ aliquando fiet: & tamen occisis pueris nulla erat reparatio, quia iam non erant, ideo noluit consolari Rachel cessando à fletu.

An Herodes peccaret volens Christum occidere?
Quæst. LXIII.

QVæritur, an Herodes peccaret volendo Christum occidere? Aliquis dicet, quod non, quia faciebat in defensionem iuris sui, scilicet, quia ipse erat Rex, & timebat perdere regnum, si Messias viueret. Dicendum, quod peccabat Herodes, & grauissimè volens occidere hominem innocẽtissimum, scilicet, puerum Iesum, etiam si nihil existimaret in eo esse supra hominem. Cùm autem dicitur, quòd faciebat in defensionem iuris sui, nõ est verum. Primò, quia si fecisset in defensionem iuris fecisset iuridicè, quasi sibi competeret, & tamẽ faciebat per fraudes, & inimicitias. Secundò, quia non erat defensio iuris, cum potius Herodes crederet se facere contra ius. Nam ideo Herodes timebat illum Puerum, quia Prophetæ prædixerãt de eo, quod regnaret in Israel. Et istud per Deum prænunciabant. Vnde Herodes timens hoc euenturum esse, quod Deus prænunciauerat, conabatur si quomodo posset impedire istum euentum occidendo Messiam. Et sic Herodes non solum mouebatur iniustè volens occidere Messiam, vt non assequeretur regnum, quod sibi competebat de iure, sicut scriptura dicebat, sed et conabatur impedire id, qd Deus simpliciter intendebat facere. Tertiò, quia dato, quod Herodi competeret istud regnum, & non illi Puero, & suspicaretur, quod per illum posset perdere regnum: non poterat propter hoc occidere ipsum, quia nondum quicquam mali faciebat, cũ esset Puer. Cùm vero inciperet impedire, vel turbare Herodem in regno posset eum Herodes occidere. Et tamen nunc non solum nõ turbauerat eum, sed etiam nec poterat turbare propter ætatem, ideo non licebat ei occidere, vel persequi illum. Quarto, quia dato, quod iam esset vir, & posset turbare Herodem in regno: si tamen nõ turbaret, non poterat Herodes eum iustè occidere propter solum timorem, sed solùm liceret ei incarcerare illum, quia pœna occisionis nõ debetur nisi peccato perpetrato, quod malum est actualiter: potentia autem peccandi non est aliquod malum, sed est bonum, cùm sit potentia naturalis, ideo pro potentia nocẽdi non debetur alicui pœna. Quia tamen potentia ista potest exire in actum, & tũc erit malum actualiter, debet impediri habens istam potentiam, sed non puniri, quia malum nondum commissum est. Et sic liceret Herodi tenere Christum in vinculis, vt non turbaret eum in regno præsupposito iusto timore, vt dictum est: non licebat tamen ei adhuc occidere illum propter istum solum timorem. Quinto, quia etiamsi Christus mãsisset semper in Iudæa, & vixisset Herodes, nũquam turbasset eum super statu regni, quia Christus non erat regnaturus temporaliter, id est, secundum illas cærimonias, quas Reges principantur, sicut dixit ipse Ioan. 18. c. Regnum meum non est de hoc mundo. Non tamen est tale regnum, quod homines exercent in hoc mundo, ideo iniustè mouebatur Herodes contra eum, qui nunquam illum turbaturus erat. Si autem dicas, quod hoc Herodes nesciebat, sed potius credebat Messiam regnaturum, sicut regnabant alij Reges sęculi, & sic iustè timeret, quod per eum priuaretur regno: Dicendum quod hoc non sufficiebat, quia ex sola præsumptione non solum non debet aliquis occidi, sed etiam nec puniri, sed necesse est veram esse causam, pro qua puniatur quis, vt iustè puniatur. Et sic iniustè mouebatur Herodes ex sola pręsumptione, quę falli poterat, & erat verè falsa volens Christum occidere.

An peccauerit Herodes occidendo pueros?
Quæst. LXIV.

QVæritur, an peccauerit Herodes occidendo pueros in Bethlehem? Dicendum, quod sic: & omnes causæ ferè, quæ probant iniustè Herodem voluisse occidere Christum, probant iniustè occidisse pueros, cùm ipsos propter Christum occideret. Insuper tamen dicendum, quod Herodes iniustè egit, quia pro iniusto fine, s. vt conseruaret regnum, quod iniustè tenebat, & pertinebat ad progeniem Iudæorum, de qua ipse nõ erat. Secundo, quia isti paruuli nihil mali fecerant, nec facere poterant. Tertio, quod adhuc magis iniustum erat, quam de Christo, quia de illo poterat habere suspicionẽ, & timere, & tamen de omnibus his non timebat, quia certus erat, ꝙ non erat quilibet illorum, vel non erant oẽs isti simul ad quos regnum Iudæorum posset pertinere. Et sic Herodes certus esset, quod occiderat aliquos, qui iniustè moriebantur, ita quod mors illorum nihil faciebat ad id, quod ipse intẽdebat. Et ob hoc Herodes iste pessimus, qui paruulos non solum iniustè, sed etiam crudelissimè occidit, simili pœna mulctatus est, scilicet, vt qui alienos filios occiderat iniustè, proprijs filijs iustè priuaretur: & qd atrocius erat, & miserabilius, s. ꝙ per seipsum. Nã Herodes septem filios habuisse legitur, s. Antipatrum, Alexãdrum, Aristobolum, Archelaum, Herodem, Antipam & Philippum. Tres autem illorum ipse occidit. Nam Alexandrum, & Aristobolum occidi fecit suspicatus, quod eum occidere vellent, vt ait Ioseph. 16. lib. Antiquitat. Antipatrum ẽt de morte propinqua, immo de præterita, vt ipse crediderat, exultantem occidi fecit, vt ait Ioseph. 17. lib. Antiquitatum, de quo infra magis declarabitur. Asseritur etiam quod in ipsa morte innocentum Herodes punitus est, sicut ait Macrobius in quadam historia, scilicet, quod Herodes tradiderat vnum paruolum filium nutriendum in Bethlehem, qui casu cum ceteris paruulis à carnificibus occisus est.

Magis peccauit Herodes occidendo innocẽtes, quàm si Christum occidisset.

Herodes cum pueris filium proprium occidit.

Quare Herodes fecerit occidi pueros in Bethlehem?
Quæst. LXV.

QVæritur, quare Herodes fecerit occidi pueros in Bethlehem? Dicendum, ꝙ ipse timuerat se priuandum regno per Messiam: & ob hoc proposuerat illum occidere, & ad istud dixerat Magis, quod diligenter interrogarent de Puero, & cùm inuenirent, renunciarent ei, vt

vt ipse iret ad adorandum eum, scilicet vt, fingens se velle adorare, occideret, postquam inuenirent. Nunc verò Magi recesserant, & iam Herodes non poterat certificari de Puero: ideo, vt auferret sibi ipsi timorem, voluit occidere omnes coætaneos eius, vt inter illos eum occideret. Et quia sapientes dixerant, quod Messias nasceretur in Bethlehem voluit occidere omnes pueros, qui erant in Bethlehem secundum illam ætatem, quam credebat Messiam habere. Et sic putauit, quod non euaderet, quia inter ceteros occideretur. In alijs autem locis, nō fecit Herodes occidi paruulos, quia de paruulis Bethlehem solùm dubitabat, cùm ibi, & non alibi Messias nasciturus esset.

An Magi peccauerint illudendo Herodi? Quæst. LXVI.

QVæritur, an Magi peccauerint illudendo Herodem, scilicet non redeundo ad eum? Aliquis dicet, quòd sic: quia Magi promiserant Herodi redire ad ipsum, siue renunciare ei de puero: & tamen neutrum fecerunt, tenebantur tamen seruare veritatem promissam. Quod autem promiserint apparet, quia si non promisissent redire ad Herodem, non diceret se illusum à Magis; ergo promiserant redire & ei renunciare de Puero, & renunciarent ei, & tamen non est dubium, quin Magi concederēt se facturos, quod Herodes petebat, q a leue erat: maximè quia videbatur rationabile. Et quia Magi non auderent aliquid negare Herodi, cū essent in règno suo, *Responsio aucto. ad quæstionē.* & sub potestate eius. Dicendum, quod Magi promiserant Herodi redire ad ipsum, siue renunciare de Puero, & non fecerunt, tamen non peccauerunt, immo peccassent, si redijssent ad Herodem, vel renunciassent ei de Puero, vt seruarent promissa. Primò, quia Deus hoc vetuit, cùm Angelus in somnijs reuelauit eis, ne redirent ad Herodē. Et tenebantur obedire ei. Et contra istud mandatum Dei nulla promissio, vel pactio, aut iuramentum poterat eòs obligare, quia Deus est super omnem legem naturalem, vel positiuam, ex qua causantur obligationes. Nā si Deo iubente, non solum potest homo licitè occidere innocentem, sed etiam tenetur, sicut patet de Abraham, qui filiū voluit occidere, quia Deus iussit. Genes. 22. cap. & laudatur ibi laude magna propter hoc. Israelitæ quoque ea, quæ ab Aegyptijs accommodata bona fide acceperant furati sunt Deo iubente. Exod. 3. & 11. cap. Ita in promissionibus, a fortiori Deo iubente contrarium licebit ab eis recedere, immo oportebit quantumcunque illæ aliàs iustæ sint, & quantumcunque eorum non obseruatio vergat in damnum eius, cui ex illis ius acquisitum erat. Secundò quia etiam Deo non iubente, nec reuelante, Magi propria auctoritate facere hoc poterant, immo tenebantur, quia vt ait Isidorus, in malè promissis rescinde fidē. Magi tamen licèt a principio, quando promiserunt Herodi redire ad ipsum, crederent hoc bonum esse, postea informati sunt esse malum. Nam a principio non crediderant, quod Herodes aliquid malum contra puerum concepisset, sed putabant, quod volebat ire ad adorandum eum sicut ipse dixit, scilicet, vt & ego veniens adorem eum. Postea verò edocti sunt, quod Herodes intendebat occidere puerum, & hoc per Angelum cognouerunt, etsi etiam per aliquem alium certificati fuissent de hoc, tenebantur non redire ad Herodem, nec ei renunciare de puero, quia alias ipsi præstarent causam ad mortem eius. Et sic, si quis petat a me, quod ego dicam sibi veritatem, & promittam, & ille petat, quod indicem sibi aliquem, quem intendit occidere, non teneor seruare promissum. Tertiò patet, quia non solum tenet hoc in simplici promissione, sed etiam in iuramentis. Nam quandocunque inuenitur iuramentum vergere in deteriorem exitum, nunquam est seruādum. Vnde siue iurans a principio intenderit malum esse id, quod iurabit, vt si iurauerit occidere, vel fornicari: siue a principio putauerit licitum esse, quod iurabat, & postea appareat malum esse, vel malum inde sequi: non est tenendum iuramentum, sed potius tenere volens illud peccaret mortaliter: quia iuramentum non est inuentum, vt esset vinculum iniquitatis, sed obligatio ad bonum firmius tenendum. Quar-

A tò, quia Magi periclitarentur ex hoc, nam si Herodem redirent, sicut promiserant, oportebat, quod aut indicarent Puerum, aut ipsi morerentur. Primum non erat faciendum, quia melius erat eis omnia mala pati, quam Puerum ad mortem prodere: secundum, scilicet vitam suam Magi tenebantur potius conseruare, quàm tenere promissionem, quam dolosè Herodes eos facere induxerat, ideo non tenebantur redire, sed potius tenebantur non redire, sicut fecerunt reuersi per aliam viam.

Quare iratus sit Herodes: & an iuste iratus sit? Quæst. LXVII.

B QVæritur, quare Herodes iratus fuerit, & an iustè iratus sit? Ad primum dicendum, quod iratus fuit. Primò, quia frustrabatur desiderio suo. Nam valde optauerat occidere Messiam, quem Magi adorare volebant. Et hoc valde desiderabat, quia per hoc credebat pacificare regnū suum, quod aliàs perdere timebat. Nunc verò Magis recedentibus putabat se non posse inuenire illum Puerum, quia non manebant ei signa certa ad inueniendum, ideo non solùm iratus est, sed iratus est valdè. Secundò, quia Magi fefellerant eum non seruantes promissa, & putabat se ex hoc læsum, & vilipensum. Ad secundum dicendum, quod Herodes iniustè iratus est, quia pro re iniusta, scilicet, quia non poterat inuenire determinatè ad occidendum Puerum, ad quem Magi venerant ad adorandum. Et tamen istud velle erat iniustissimum, vt supra declaratum est. Item non iustè irascebatur C contra Magos, quasi contra violatores promissi, quia illi habuerunt causas iustissimas ad non seruandum, vt declaratum est præcedenti quæstione, licèt ipsæ non constarent Herodi, ideo quousque sciret, cur non redierant ad ipsum, non poterat eis iustè irasci tanquàm violatoribus promissi, quia non erant. Nam sicut non est periurus, qui non seruat iuramentum, quod vergit in deteriorem exitum, ita non est, nec vocari debet promissi violator, qui illud non obseruat, quod si obseruatur malum est. Et ita erat hic: Herodes tamen, qui non respiciebat nisi desiderium suum, irascebatur supra modum.

Quando iratus fuerit Herodes. Quæst. LXVIII.

D QVæritur, quomodo dicitur hic, quod tunc Herodes vidēs, quod illusus esset a Magis, occidit pueros, scilicet quando fuit illud tunc, quod hic ponitur, cùm Herodes dicitur iratus? Quidam dicunt, quod istud fuit mox, vt Magi recesserunt, scilicet post duos, vel tres dies postquam recesserant ab Herode. Nam Herodes erat in Ierusalem, & Iesus natus erat in Bethlehem, quæ distat duabus leucis a Ierusalem: Magi autem euntes in Bethlehem mox Christum adorauerūt, & sequenti nocte in somnijs admoniti sunt, ne redirent ad Herodem, sequenti die redierunt in terram suam, vt supra declaratum est in quadam quæstione, & sic Herodes post paucos dies poterat scire de eorum recessu, cum locus, de quo recesserant, distaret a loco, in quo erat Herodes solum per duas leucas, & sic tunc iratus est. Dicendum, quod non stat, quia tunc manebat Christus in Beth E lehem, & si irasceretur eo manente ibi, esset in periculo, quòd esset ibi. Patet, quia Christus fuit in Bethlehem vsque ad diem quadragesimum quando præsentatus est in templo, & tunc iuit in Nazareth Luc. 2. c. Ergo videtur, quod ante diem quadragesimum in Christi natiuitate non iratus est Herodes, & sic non cognouit ante tempus illud Magos recessisse. Alij autem dicunt, quod istud fuit post fugam Christi in Aegyptum, & deinde sequitur, scilicet tunc Herodes videns, quod illusus esset à Magis. Ergo necesse est, quod fuerit hoc post fugam Christi in Aegyptum. Secundò patet, quia dicitur, quod tunc videns, quod illusus esset à Magis, mittens occidit pueros, & tamen non occidit pueros vsque ad biennium post Christi natiuitatem, cùm dicatur, quod occidit pueros à bimatu & infra: ergo vsque ad illud tempus non iratus est. Sed tunc videtur esse inconueniens, scilicet, quod

Herodes vsque ad biennium post Christum natum non F
videret se illusum à Magis, quia tunc oportebat, quòd quasi per biennium lateret eum recessus Magorum: & nullo modo est verisimile. Patet hoc, quia Magi venerũt in Bethlehem die 13. post Christi natiuitatem, vt supra probatum est in octaua quæstione, & sequenti die recesserunt de Bethlehem, scilicet, die quarto decimo, vel quinto decimo à Christi natiuitate, vt supra etiam probatum est quæstione 5. supra. Nunc autem quãdo iratus est, erat biennium post Christum natum, & sic per totum istud biennium lateret Herodem recessus Magorũ. Et hoc non est verisimile, cum Herodes duabus leucis solùm distaret à loco, in quo erant Magi. Dicunt quidã aliter, quòd Herodes iratus est, & agnouit Magos recessisse post diẽ quadragesimum à Christi natiuitate, cùm iam præsentatus fuisset in templo, & iuisset in Nazareth: & sic sine peri- G
culo fuit Christus, quãdiu iratus est Herodes. Sed obijcitur, quòd non erat verisimile Herodem tanto tempore ignorasse fugam Magorum, cùm esset tam propinquus ei locus, de quo recesserant. Dicendum, quod necesse est dici Herodem supra modum in hac re fuisse remissum, & recessum Magorum maiori tẽpore, quàm verisimile erat eum ignorare debere. Quod patet, quia Magi recesserũt de Bethlehem, quę erat propinqua Ierusalem, in qua erat Herodes: ait, quod poterat Herodes ipsa die, vel sequenti scire eorũ recessum. Et tamen necesse est dici, quod ignorauerit, quia si mox, vel post vnam diem, aut duos à recessu eorum sciuisset Herodes, fecisset eos præoccupari ante reditum in terram suam, cùm valde iratus fuerit de eorum recessu, vt dicitur hic. Et tamen nõ potuit hoc facere Herodes, ergo non sciuit de eorum recessu vsque post I
aliquantum tempus, quando iam non poterat eos consequi fugientes. Et istud non poterat prouenire nisi ex aliqua cæcitate, vel negligentia Herodis. Ita ergo potest dici, quod Herodes ignorauerit recessum Magorum, vsque post diem quadragesimum à Christi natiuitate: & tunc cognito recessu iratus est. Cùm autem obijcitur, quod non erat verisimile Herodem hoc ignorare quadraginta diebus, dicendu, quod hoc poterat prouenire, quia Deus excæcabat Herodem, ne ad ista aduerteret, vt euitaretur periculum Magorum, & Pueri: sicut in quibusdam alijs circa hoc negotium Herodes excæcatus est, vt probatum est supra in quæstione, qua quærebatur: quare Herodes non venit cum Magis in Bethlehem. Aliter potest dici, ꝙ interim acciderunt Herodi aliqua magna negocia, quib. implicatus ad Magos nihil aduertit. Aliter potest dici, & H
melius, quod Herodes hoc tempore nõ erat oblitus Magorum, & tamen non poterat suspicari, quod eo nesciente recederent: quia promiserant, quod venirent ad ipsum. Etiam, quia non apparebat aliqua causa, quare eo nesciente vellẽt recedere: cum potius ipse in reditu iuxta regiam magnificentiam intenderet eis largiri munera, quia magnificus valde erat Herodes: vt declarat Iosephus sæpe à 14. lib. vsque ad 19. Antiquitatum. Et quia putabat Herodes, quod ipsi non crederẽt se posse recedere de regno illius ipso nolente, scilicet, quia non auderent se exponere, periculo, & verecundiæ sine vlla causa. Ideo licèt morarentur ad redeundum ad ipsum: non putabat, quod recessissent: sed credebat, quod occupati erant inquirendo de Puero. Nam quando Magi recesserunt ab Herode dimiserat eos stella, quam iam non sperabant rediturã: K
ideo per humanam prudentiam petiuerant informari de loco, in quo Christus natus erat. Vnde Herodes misit eos in Bethlehem, quasi ibi inuenturi essent Messiam. Iratus enim erat, & putabat, quod eum non poterant inuenire nisi per coniecturas, & prudentiam, ac sollicitudinem humanam: ideo dixit eis: Ite & interrogate diligenter de Puero, & cum inueneritis renunciate mihi. Et ob hoc, cũ ad inquirendum illum, vt non errarent in eo, adorantes quem non debebant, requireretur magna inquisitio, putabat fortè eos manere faciendo illam inquisitionẽ. Istud ait crederet vsquequo transiret magnum tempus, s. post quadragenariu diem à natiuitate Christi, vel plus. Et tũc admiratus de eorum magna mora mitteret ad sciendum de illis, & inueniret eos recessisse, & tunc irasceretur. Ista positio aliqualiter videtur rationabilis, & tamen nõ stat, cum dicatur in litera, quod Herodes videns se illusum à Magis iratus est, & mittens occidit pueros, qui erant in Bethlehem. Ergo quando iratus est, occidit pueros: sed non occidit illos vsque ad biennium post Christum natum. Ergo vsque tunc non iudicauit se illusum, nec iratus est. Dicendum ergo videtur, quod Herodes cognouit de recessu Magorum paucis diebus post eorum recessum, & tamen non iratus est, nec iudicauit se illusum, quia putauit, quod Magi stultè moti fuerant, & fefellerat eos stella, quam dicebant sibi apparuisse: & non inuenientes puerum reuersi sunt occultè in terram suam erubescentes redire ad ipsum. Sed post aliquanta tempora audiuit Herodes, quod Messias natus erat, & quod fuerat præsentatus in templo, cum istud nunciasset Simeon, & Anna Prophetissa omnibus, qui sperabãt redemptionem Israel. Luc. 2. c. Quo audito putauit Herodes, quod Magi Puerum inuenerant, & tamẽ nolentes ei indicare illum, reuersi sunt occultè in regionem suam. Et tunc Herodes putauit se ab eis delusum. Et iratus est, & fecit immediatè occidi pueros, & sic fuerũt omnia ista simul. Ista positio est multum rationabilis, quia non patitur aliquod de inconuenientibus aliarum positionum, quia secundum istam non ponitur, quod Herodes longo tempore ignorauerit recessum Magorum, sed quod sciuerit satis cito. Et dato, quod sciuerit fuit causa valde verisimilis ad hoc, quod tunc non iudicaret se illusum, sed magis iudicaret Magos fallacis stellæ visione deceptos erubuisse ad eum redire: sic ait August. 2. lib. de Concordia Euang. Et hoc erat valde verisimile: quia Herodes non solum putabat Magos posse falli per stellam: sed etiam poterat putare, quod stella nunquã eis apparuisset, quia ipse nunquam viderat eam. Nã quando venerant Magi ad Herodem, occultata fuerat eis iam stella ad introitum Ierusalem, & quando recesserunt ab Herode etiam non præcedebat eos stella: sed postea in via eis apparuit, vt patet supra in litera. Ideo poterat putare Herodes, quod Magi non viderant stellam, licèt satis esset, quod putaret eos deceptos visione stellæ. Et tunc stat, quod iratus fuerit post fugam Domini in Aegyptũ, sicut litera significat, cùm dicitur. Tunc Herodes videns, quod illusus esset &c. Et ponitur hoc post Christi fugam in Aegyptum: etiam stat litera, scilicet, quod tunc, quando iratus est, misit, & occidit pueros sicut litera dicit. Qui autẽ tenẽt alias positiones, necesse est, quod dicant aliqua quæ videantur cõtra literam. Nam solet teneri à multis, quod Herodes pauco tempore post Magorum recessum vidẽs se illusum, voluit pueros occidere, & iratus est, sed impeditus ab executione huiusmodi, non occidit tunc pueros vsque post biennium, dè quo infra dicetur. Sed obijcitur quare dicitur hic, ꝙ Herodes credidit se illusũ, quãdo audiuit ea quæ dicebantur per Simeonem, & Annam Prophetissam? Nam tũc Herodes posset ab illis cognoscere, quis esset ille puer Messias, & sic non occideret pueros Bethlehemiticos, sed persequeretur ipsum determinatè. Potest dici, ꝙ Herodes audiuit aliquam famã de Messia nato, & ista peruenerat ex eis, quæ Simeon & Anna Prophetissa dixerant in templo, & tamen non peruenit ad Herodem, quod illi dixissent, sed fuit ista fama quasi ab incerto auctore, sicut quotidie accidit, & sic non potuit Herodes habere aliquos, per quos se informaret de Messia, quis erat, vel vnde, vel quando steterat in templo. Et tamen e. ista fama, quæ astipulabatur dictis Magorũ licet esset ab incerto auctore, Herodes credidit, vel suspicatus est vehementer natũ fuisse Messiam, & quòd Magi illum inuenissent, & tamen nolentes ei illum indicare, nõ redierunt ad ipsum, & sic crederet se illusum ab eis.

Quare occiderit Herodes pueros in finibus Bethlehem?
Quæst. LXIX.

QVæritur, quare occidit pueros, qui erant in Bethlehem, & in finibus eius: quia sufficiebat occidi pueros, qui erant in Bethlehẽ: cum Messias determinatè nasciturus esset in Bethlehem, sicut certificauerant sapientes supra in litera? Dicendum, ꝙ hoc fecit Herodes propter duo. Primo, quia dictum erat, quod nasceretur in Bethlehem, & tamẽ Bethlehem potest accipi dupliciter. Primò pro ciuitate ipsa, quæ murorum ambitu continetur.

netur. Secundò pro vrbe cum territorio, sic enim aliquã- A do solet accipi in scriptura, vt Iosue 5. c. vbi litera nostra dicit, q Angelus Domini apparuit Iosue in agro Iericho, dicitur in Hebræo, quod apparuit ei in Iericho. Et sic accipitur Iericho pro ciuitate cum territorio. Et quia Herodes nesciebat, quo istorum modorum acciperetur Bethlehem, vt nõ erarret, occidit pueros tam in vrbe, quàm in territorio. Secundò potest dici, & fortè melius, quod Bethlehem secundùm consuetudinem Hebræorum habebat territorium, in quo essent vineæ, & agri vrbis, & in his agris erant aliquæ paruæ congregationes domorum, quæ vocantur in scriptura villulæ, & viculi, & erant præcipuè istæ domus propter necessitatem agriculturę, & illi, qui, habitabant in ciuitate habebant istas domos, & manebant aliquando in vrbe, & aliquando in his domibus. Poterat autem esse, quod quando Herodes vellet occide- B re pueros Bethlehemiticos, essent aliqui in illis domibus agrorum, vel territorij, & vt non euaderet sic ille puer, iussit quod non solùm in vrbe, sed etiam in territorio occiderentur pueri. Et hoc erat occidere pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus eius.

An Herodes putaret sibi auferre timorem, si occideret pueros in Bethlehem? Quæst. LXX.

QVęritur, an Herodes putaret sufficienter sibi auferre timorem, per hoc, quod occideret pueros solùm in Bethlehem? Aliquis dicet, quod non, quia licèt natus esset puer in Bethlehem, poterat esse alibi, & sic nõ occideretur cum pueris in Bethlehem. Dicendum, quod Herodes intendebat puerum istum inuenire determinatè per Magos, & ire ad adorandum, vt ipse fingebat, & tunc C occideret illum, & sic esset certificatus, & auferret sibi omnem timorem. Cùm tamẽ Magos comperit recessisse: putauit, quod iam nõ posset determinatè, sed posset fraudari desiderio suo. Et ad hoc valde iratus est, vt supra dictum fuit. Credidit tamen Herodes aliqualiter se esse securũ occidendo pueros in Bethlehem: quia non credebat esse verisimile, quod puer alibi esset Nam certus erat Herodes, quod natus erat Puer ibi, & non alibi, si adhuc natus erat, quia sapientes ei hoc ostenderant per Prophetas, ideo licèt esset possibile puerum ibi natum alibi esse, non credebat tamen esse verisimile: quia si esset vir, aut iuuenis, vel in quacunque ætate, in qua homo potest per seipsum discurrere hinc, & inde, non indigens totaliter cura D alterius, posset credi, quod illo tempore fortè non esset in Bethlehem, vbi natus fuerat, & tamẽ erat puer paruulus, qui adhuc penderet ad vbera matris, ideo non erat verisimile eũ esse extra locum, in quo natus fuerat. Aliter potest dici, qđ licèt Herodes crederet puerũ alibi esse posse, & non esset certus, quod esset in Bethlehem, non ausus est tamẽ extra Bethlehem, & fines eius occidere pueros, quia eadem ratione, qua occideret pueros vnius loci occidere debebat pueros omnium locorum: quia non erat magis verisimile eum esse in vno loco, quàm in alio, si putaretur esse extra Bethlehẽ locum suæ originis. Herodes tamen non auderet occidere omnes pueros, qui essẽt in tota terra Iudæorum; quia si consurgerent omnes de regno cõtra ipsum, cùm esset causa communis, subitò eum delerent. Et non haberet ipse vires ad faciendum hoc in terra tota E Iudæorum: ideo fecit solum in Bethlehem, in qua erat vehemẽtissima præsumptio, quod ibi esset puer paruulus, qui ibi natus fuerat. Sed dicetur: quare non fecit Herodes occidi pueros, qui erãt in Nazareth? Quia licet Christus natus fuisset in Bethlehem, erant tamen de vrbe Nazareth parentes eius, & morabantur ibi. Vnde vocatur Nazareth ciuitas eorum. Luc. 2. cap. Et sic poterat ibi esse puer, & poterat ibi verisimiliter præsupponi, sicut quod esset in Bethlehem. Dicendum, quod Herodes non cognouit determinate Christum, nec parentes eius, ideo nesciuit an illi essent de Nazareth, sed potius putauit, quod erant de Bethlehem, vbi Puer nascebatur. Si autem sciuisset Herodes parentes Pueri esse de Nazareth, iam cognosceret eos distinctè saltem per coniecturas, & tunc non occideret pueros in Nazareth, nec in Bethlehem, sed per parentes Puerum cognosceret, & illum solùm determinatè persequeretur.

Quare Herodes occiderit pueros à bimatu? Quæst. LXXI.

QVæritur, quare Herodes occiderit pueros à bimatu, & infra, id est pueros duorum annorũ? In litera dicitur, secundùm tempus, quod exquisierat a Magis, id est, secundùm obseruationem illius temporis seruauit ętatem puerorum occidendorum, vt occiderentur illi, de quibus verisimiliter poterat dubitari, & nõ alij. Et quia istud erat tẽpus ortus stellæ, sicut dicitur supra, quod Herodes didicit diligenter a Magis tempus stellę, secũdùm quod variè de stella dicitur, ita etiam variè dicitur de ista assignatione temporis. Quidam dicunt, quod isti pueri fuerunt occisi paucis diebus post Christi natiuitatem: scilicet B fortè non duobus mensibus, & tamen iussit Herodes occidi eos à bimatu & infra. Quia dicunt, quod stella apparuit per duos annos ante Christi natiuitatem. Et quando venerunt Magi ad Christũ effluxerant iam duo anni, & tredecim dies ab ortu stellę: & a Christo nato transierant solùm tredecim dies. Sed hoc non stat, falsum enim præsupponunt. Nam supra probatum est, quod ipsa die natiuitatis Christi stella apparuit, & non occidit prius. Itẽ quia isti non dant causam quare dicatur, quod occidit pueros infra bimatum: quia hoc modo solùm debuisset occidere pueros, qui erant in biennio, aut parum plus, & non eos, qui erant infra bimatum. Alij dicunt, quod Herodes fecit occidi pueros à bimatu, & infra, id est, a duobus annis, vsq; ad quinque annos: scilicet, quia Herodes quando iussit fieri istam occisionem, transierant duo anni C ab ortu stellæ: ideo à bimatu occidi debebant, & deinde vsque ad quinque annos, & ante bimatum nullus occidẽdus erat. Ista opinio est irrationabilis, primò, quia infra non significat id, quod est vltra sed id quod est citra: cùm dicitur a bimatu & infra, id est infra bimatum, nõ potest intelligi, quod sit vltra bimatum sed citra, scilicet minus quam bimatus, ideo ex hoc non debebant occidi pueri, qui erant vltra bimatum, sed solùm qui peruenerant ad bimatum: & qui nondum peruenerant. Qui autem transierant non erant occidendi. Item quia dicũt, quod vsque ad quinquennium erant occidendi pueri, & tamen non apparet aliqua ratio, quare potius vsque ad quinquennium, quam vsque ad septennium, vel decennium occidi D deberent. Et si dicas, quod stella apparuerat per duos annos ante natiuitatem Pueri, & aduentum Magorum, & postea quasi per triennium Herodes impeditus est occidere pueros, & sic effluxisset per quinquennium ab ortu stellæ: etiam est hoc irrationabile. Quia aut Herodes putabat Puerum natum tunc, quando stella orta est, aut quãdo Magi venerunt. Si primo modo debebat occidere solùm pueros, qui erant iam in quinquennio constituti, & non citra, & sic non a biennio in quinquennium. Si secundo modo, occideret pueros constitutos in triennio, & non ante, & non occideret vsque ad quinquennium constitutos, quia ad illud nulla ratio mouebat. Alij dicunt, quod Herodes pauco tempore post recessum Magorum, cognito recessu eorum videns se delusum iratus est, & voluit occidere pueros Bethlehemiticos, & ta- E men impeditus est: quia vocantibus eum filijs suis Aristobolo, & Alexandro super statu regni coram Cæsare Romam iuit. Et antequam iret, non ausus est occidere pueros, ne de tanta crudelitate accusaretur. Cùm verò diffinitum esset quod Herodes regnaret, & filij sibi obedirent reuersus est in Iudæam. Et quia tunc confirmatus erat in regno, ausus est occidere pueros quasi nemo sibi resistere posset. Et quia eundo Romam, & manendo, & redeundo transierat quasi biennium: occidit pueros a bimatu & infra, quia tantum tempus iam transierat ab ortu stellæ. Sed hoc non conuenit omnino: cùm dicatur in litera, quod Herodes videns se illusum a Magis iratus est, & mittens, occidit pueros. Et sic oportet, quod tunc quando iratus est occiderit pueros. Sed non occidit ante biennium transactum ab ortu stellæ: ergo non iratus est ante istud biennium. Nicolaus tamen, & multi alij tenent istam positionem. Magis tamen videtur dicendum, quod Herodes occide-

rit

rit pueros à bimatu & infra, quia tunc quando credidit se illusum à Magis, transierat biennium ab ortu stellæ, & credebat Herodes natum esse puerum quando stella apparuit, & non ante, nec post. Quomodo autem Herodes non crediderit se illusum à Magis ante biennium, declaratum est supra in 67. quæstione. Et hoc modo concordamus literæ, scilicet, quòd tunc quãdo Herodes iratus fuit, occiderit pueros. Et quia non cogimur isto modo ponere aliqua, quæ non appareant ex litera, sicut ponit Nicolaus, scilicet, quòd Herodes vocatus fuerit Romã à filijs: quia licet verum sit, quod Herodes accusatus sit ab illis: non tamen constat an accusatus sit mox post aduentum Magorum, ita, vt impediretur, vel nõ auderet occidere pueros, & tamen pluralitas nunquam est ponenda sine necessitate: idem iste modus est conuenientior, qui literæ conuenit, & nihil superfluum ponit. Sed dicetur quare Herodes occidit pueros infra bimatum, quia non videtur hoc conuenire intentioni suæ. Dicendum, quod dupliciter solet exponi istud verbum, infra. Quidam dicunt, quod occidit pueros à bimatu & infra, id est pueros omnes, qui erant inter bimatum & quinquẽnium: & minores bimatu nullos occident. Istam tamen positionem supra ostendimus esse irrationabilem. Dicit tamen Iacobus de Voragine, ꝙ huic oppositioni astipuletur, quod quædam ossa innocentum reperiuntur ita magna, quòd puerorum solum in bimatu constitutorum esse non possint. Ipse tamen non tenens hanc positionem dicit, ꝙ homines erant tunc quantitatis maioris, quam nunc: Ideo poterant ossa pueri duorum annorum tũc esse sicut ossa pueri trium, vel quatuor annorum nunc. Dicendum, quod etiam illa ossa non multum inferunt: quia non constat nobis an omnia illa, quæ ostenduntur sint ossa Innocentum, potissime cum multi fuerint, & potuerint ossa aliquorum aliorum eis admisceri, & etiam ossa aliquorum innocentum nondum inuenta esse, sed manere inter ossa priuatorum hominum, sicut de innumerabilibus Martyribus, qui adhuc maioris meriti fuerunt, concedi necesse est, ideo de hac positione non est curandum. Alij dicunt, quod Herodes occidit pueros à bimatu & infra, scilicet, quod non occiderit maiores biennio, omnes tamen minores occiderit etiam vsque ad paruulos vnius noctis. Cum autem obijcitur, quod hoc non conueniebat intentioni Herodis, quia cum ipse non dubitaret puerum iam esse duorum annorum, frustra erat occidi pueros vnius mensis, vel hebdomadæ, de quibus nullum dubium erat, dicunt, quod timuit Herodes, quod ille puer, cui sydera famulabantur, speciem suam supra ætatem, vel infra ætatem mutaret, & ita posset ostendere se esse puerum vnius noctis, licet esset duorum annorum. Ideo ad tollendum voluit occidere pueros, qui erant infra bimatum. Hoc tenet Aug. in quodam sermone Epiphaniæ. Sed dicendum, quod hoc non stat. Primo quia si puer crederetur posse mutare figuram, vel quantitatem, non solum mutaret infra ætatem, sed etiam supra ætatem mutare posset, & sic non solum diceretur à bimatu, & infra, sed à bimatu & supra. Secundo, quia si crederetur puerũ posse mutare quantitatem, non proderat dici, quod occiderentur pueri à bimatu & infra, vel supra, quia poterat mutare quantitatem suam, & figuram iuxta ætatem hominis annorum quinquaginta, aut vetustissimi. Tertio, quia si Herodes hoc timeret, oportebat, quòd crederet puerum hoc scire, & velle mutare vultum, ne agnosceretur, & tunc verisimilius erat, quod mutaret vultum suum ad illam ætatem, in qua nullo modo agnosceretur, scilicet, ad maximam senectutem, quam quod omitteret modicũ ab ætate sua, scilicet, parum supra biennium, vel parum infra biennium, & sic non daret aliquem terminum ætatis ad occidendum pueros. Quarto, quia si Herodes crediderit istum puerum posse facere miracula, desperaret posse occidere illum: quia poterat facere diuersa miracula, vt non occideretur. Quinto, quia non videtur conuenire hoc intentioni Herodis, qui solum voluit assignare terminum ætatis occidendorum per ortum stellæ, cum dicatur in litera, quod occidit pueros à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Ergo non considerauit, quod puer posset mutare vultum, sed solum tempus natiuitatis eius: non dubitans, quin iuxta ætatem suam

F esset vultus, & corpus eius, sicut in alijs hominibus. Sexto, quia si crederet illum puerum posse facere miracula, crederet quod poterat facere se inuisibilem, & maneret in Bethlehem, & non occideretur, vel exiret de Bethlehem, & finibus. Et sic frustra Herodes occideret pueros. Et in hoc nõ erat dubitandum, quia si ipse crederet, quod puer posset mutare vultum suum, & quantitatem, & mutaret quando occiderentur infantes, oportebat, quod præsupponeret illum puerum scire, quod quærebatur ad mortẽ. Et tunc, quod taliter se defenderet, quod Herodes non posset eum occidere. Et sic sciret, quòd non posset eum occidere, & occisio puerorum esset inutilis. Septimo, quia supposito, quod puer posset facere miracula non solum Herodes deberet desperare se posse occidere illum, sed deberet potius timere, quod ille puer occideret eum: quia

G ipse conabatur occidere illũ, & alios propter ipsum: ideo non videtur dictum rationabiliter, quod Herodes suspicaretur, quod puer posset mutare vultu, aut facere aliqua miracula ad defendendum se ab Herode. Sed obijcietur, quia Herodes sciuit miraculum factum esse in natiuitate pueri, scilicet quod stella apparuit, & deduxit Magos vsq; in Bethlehem. Dicendum, quod nihil sequitur ex hoc. Nam non cõstabat Herodi miraculum illud factum fuisse, quia ipse nunquam vidit stellam Magorum, eo quod, quãdo Magi venerunt ad Herodem, iam disparuerat eis stella ad introitum Ierusalem, & quando recesserunt ab Herode, nondum apparuerat eis, sed postea in via apparuit, vt colligitur supra ex litera, ideo poterat credere nullam stellam Magis apparuisse. Aliter potest dici, quod licet Herodes crederet stellam apparuisse Magis, tamen nõ

H constabat illam indicare natiuitatem Messiæ. Vnde Herodes credidit, quando Magi recesserunt à se non redeundo eos fallaci stellæ visione deceptos erubuisse, & ad se non redijsse, vt ait Aug. in lib. de Concor. Euang. & sic nõ constabat Herodi miraculum apparuisse in natiuitate Pueri. Vt per hoc crederet eum posse mutare vultum, vel facere nunc aliqua miracula. Omissa ergo ista positione, dici potest vno modo, quod Herodes fecit occidi omnes pueros, qui erant infra bimatum vsque ad puerum vnius noctis, propter duo. Primo propter superabundantem cautelam, ne accideret aliquis error, per quem ille puer euaderet. Quia licet ille esset in bimatu, vel quasi, cum nimis desideraret Herodes occidere illum, potius voluit peccare ex superabundantia, quam propter malam, vel non diligentem considerationem circa ætatem, ne puer ille

I posset euadere. Secundo potest dici, & verisimilius, quod ista occisio puerorum facta fuit subitaneè, & non poterãt ministri immorari circa singulos pueros considerando de eorum ætate, an essent in bimatu constituti, vel parũ plus, aut minus, ideo occiderunt omnes, de quibus poterat dubitari. Et sic etiam ipsos recenter natos occiderunt. Quod autem fieret subito ista occisio, verisimile est propter duo. Primo, quia si fieret cum aliquali deliberatione, & mora, patres paruulorum pararent se fortè ad resistendum Regi, ne morerentur filij sui, & alius populus consurgeret, & obstaret ei occidenti pueros sine causa, potissime quia cognoscerent, quod hoc faceret ad occidendum Messiam, qui erat verus Rex ipsorum. Secundo, quia si fieret mora in occisione, parentes paruulorum haberẽt locum abscondendi pueros, vel transferendi eos extra terminos Bethle-

K hem. Et sic Herodes non consequeretur intentum. Ideo necesse est, quod perfecta fuerit ista occisio repentinè multis ministris venientibus simul ad occidendum pueros, ita vt vix audiretur fama, antequam esset malum finitum. Et ad istam tantam celeritatem habendam nõ poterant ministri Herodis morari aliqualiter ad discernendum ætatẽ puerorum, ex vultu, vel ex quantitate corporis. Vt ergo non errarent, iubebat eis, quod occiderent omnes, qui erant à bimatu & infra, quia omnibus talibus quasi competit eadem conditio, scilicet quod teneantur in brachijs matrum, vel maneant in crepundijs, siue cunis. Ista positio est satis verisimilis, nec oportet eam negare. Possumus tamen dicere rationabilius, quod Herodes iusserit occidi pueros à bimatu & infra, scilicet eos, qui erant in bimatu, & qui erant parum infra bimatum, de quibus non posset faciliter cognosci differentia ætatis. In illis tamen quorum

ætas

A ætas cognosceretur distincta propter paruitatem, vt si essent pueri vnius mensis, vel parum plus, non erat vllatenus verisimile, quod Herodes iuberet eos occidi, cum frustra esset hoc ad intentionem suam. Et tamen ipse in quantum posset euitaret videri crudelis, ideo nõ occideret omnes, qui erant infra bimatũ, sed solùm eos de quorum ętate poterat dubitari, an essent in bimatu, vel quasi. Et hoc oportet subintelligi, cum dicatur in litera quod Herodes occidit pueros a bimatu & infra secundum tẽpus, quod exquisierat à Magis: & sic non occideret illos, de quibus manifestum fuisset, quod nati fuissent multo post illud tempus, quod didicerat a Magis. Et ita erãt paruuli vnius, vel duorum mensium, & infra. Ergo non occiderentur, & necesse est secundum hoc tempus subintelligi literã non solùm à bimatu, & infra, sed etiam aliquos, B qui essent parum supra bimatum, de quibus nõ constaret, quod essent maiores bimatu, oportebat occidi, quia aliàs posset sequi error, scilicet, quod aliquis qui erat solum in bimatu non occideretur, si videretur aliqualiter esse supra bimatum, vel non cõstaret omnino esse in bimatu, vel oportebat dari, quod ministri Herodis inquirerẽt de singulis, an essent in bimatu, vel aliqualiter supra. Et hoc falsum est, quia si cognitio fieri deberet, non potuisset fieri illa occisio infantium, vt supra dictum est. Iõ oportebat, quod ex aspectu corporis iudicaretur ætas. Et sic aliqui supra bimatum occiderentur, sicut aliqui infra bimatum. Et eadem ratio erat de vtrisque, cùm constaret Herodi biennium transijsse ab ortu stellæ, & tunc credebat Puerum natum. Si autem obijciatur, quod in litera dicitur, ꝙ Herodes occidit omnes pueros à bimatu & infra. Dicẽdum, quod dictio OMNES solùm refertur ad pueros C qui erant in bimatu. Et verum est, quod omnes qui erant in bimatu occisi sunt, non tamen omnes, qui erant infra bimatum. Aliter potest dici, quod omnes pueri, qui erant in bimatu, & qui erant infra occisi sunt non quidem omnes simpliciter, sed secundum intentionem Herodis, scilicet omnes, qui erant infra bimatum, de quibus posset dubitari ex aspectu corporis, an essent in bimatu. Considerandum autem, quod ad hoc quod Herodes istam occisionem puerorum faceret minus crudeliter, quàm fieri posset, & tolleret sibi suspicionẽ timoris, oportebat, quod ipse secretè faceret sciri quot pueri parui erãt in Bethlehẽ ætatis duorum annorum, vel quasi, & hos faceret describi & nomina parentũ suorum. Tunc subito mitteret ministros ad occidendum eos. Et hoc modo ministri iam scirẽt D quos pueros occidere deberent, & in quibus domibus. Et sic subito possent facere nihil cogitantibus parentibus de hoc, vt non possint eos occultare, nec in alia loca transferre. Et hoc modo Herodes certificaretur ex numero interfectorum, an occisi essent omnes illi de quib. poterat dubitari, an essent coætanei Messiæ. Et etiam minorem crudelitatem sic exerceret: quia non occideret nisi pueros cõstitutos in bimatu, & parum infra, & parum supra: quia tunc ministri non occidere debebant indifferẽter omnes, de quibus dubitarent, sed illos solùm, qui descripti erant, & ad quos mittebantur, & quorum iam patres, & domos cognoscebant ipsi ministri, vel aliqui dirigentes eos in hoc. Et ob hoc ista positio est adhuc rationabilior, quã præcedens: quia ista ponit minorem crudelitatẽ, scilicet, quia valde pauciores hoc modo Herodes occideret, quã E illo, & tamen omnino credendum est, quod ipse quãtum posset euitaret crudelitatem, vt non insurgerent contra eum regnicolæ. Item quia exercendo totam illam crudelitatem, non esset certificatus, an occidisset omnes pueros in Bethlehem, de quibus poterat dubitari. Nam si subito facta fuisset ista occisio, & non præcessisset illa consideratio, & descriptio puerorum, de qua supra diximus, poterat accidere, quod aliqui de illis pueris casu essent tũc extra Bethlehem, & fines eius, etiam quod aliqui essent tunc intra Bethlehem in talibus locis positi, in quibus non inuenirentur, licèt parentes de hoc non præcogitassent, & sic aliqui euadere possent, & maneret Herodes adhuc dubius. Facta autem præcognitione, & descriptione prædicta non poterat hoc accidere, ideo ista positio est valde rationabilior.

Quid velit dicere, vox in Rama audita est? Quæst. LXXII.

QVæritur, quomodo dicatur hic, quod vox in Rama audita sit? Nam ploratus, & vlulatus solùm fuit in Bethlehẽ, vbi occisi fuerũt infantes, & nõ in Rama: ideo nõ audiretur in Rama. Quidam dicunt, quod licèt ploratus esset solùm in Bethlehem & finibus eius, auditus est tamen in Rama, quia erat locus propinquus Bethlehem, scilicet plus quam ciuitas Ierusalem. Nam procedẽdo de Bethlehem in Rama venitur per vrbẽ Ierusalẽ, vt patet Iudicum 19. c. de illo Leuita, qui accepit vxorem de Bethlehem. Et dicitur quod redibat cum ea de Bethlehem in terrã suam, & iuxta solis occasum venit in Ierusalem. Et dixit puer Leuitæ, quod manerent in Ierusalẽ. Et dixit Leuita, non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ nõ est de filijs Israel, sed trãsibo vsque Gabaa. Et cùm illuc peruenero, manebimus in ea, aut certè in vrbe Rama. Et sic apparet, quod Rama erat vltra Ierusalem venientibus de Bethlehem, & tamen à Ierusalem in Bethlehem, sũt duæ leucæ, vt supra dictum est, ergo non poterat ploratus, & vlulatus Bethlehemitarũ audiri in Rama: maximè: quia de Bethlehem vsque Rama sunt quatuor leucæ recto itinere, vt ait Marinus Venetus in libro suo in quo descripsit diligentissimè totam terram sanctam, & distantias singulorum locorum artificioso modo valde in quadam area geometrica diuisa per leucas quadratas. Idẽ patet in lib. Fratris Brocardi Teuthonici de eadem re. Ad quatuor tñ leucas non poterat aliquis clamor audiri plorantium. Item quia non videtur esse aliqua cã quare diceretur, ꝙ vox plorantium audiretur in Rama, quia potius ad hoc dici debuisset, quod audiretur in Ierusalem, quæ erat ciuitas magis propinqua, & erat valde insignis. Dicẽdũ igitur sicut supra dictum est exponendo literam. Rama accipitur vno modo, vt nomẽ proprium, & tunc est nomen ciuitatis, quæ est in tribu Beniamin, & distat quasi duabus leucis à Ierusalem existens iuxta Gabaa. Iud. 19. cap. Alio modo est nomen commune, & significat excelsum. Ita accipitur hic, & sic accipitur, vox in Rama audita est, id est, in excelso. Sed obijcietur, quod non accipiatur hic, vt nomen cõmune, quia tunc cum sit translatum istud Euangelium de Hebræo, non diceretur vox in Rama, sed vox in excelso audita est. Et tamen Hieron. posuit nomen Hebræum, Ergo accepit illud, vt nomen propriũ. Dicendum, quod communiter nomina: quę in Hebręo sunt cõmunia, quando fit interpretatio in latinum, vertuntur in nomina latina, & quando manet nomen sicut in Hebræo semper accipitur tanquam nomen proprium, nisi quãdo fortè Euangelistæ voluut allegare id, quod Christus allegauit in Hebręo, quia ponũt in Hebræo, sicut ipse posuit, sicut infra 27. cap. dicitur Eli, Eli, lammasabacthani, & est hebraicus sermo. Et Mar. 5. cap. dicitur Talitha cumi, & etiam est Hebræum. Quando tamẽ Euangelistæ ipsa dicunt immediatè declarant: sicut, scilicet infra 27. cap. vbi dicitur Eli, Eli, &c. dicitur immeditatè, hoc est: Deus Deus meus, cur me dereliquisti? Et Mar. 5. cap cum dicitur Talitha cumi, dicitur immediate, quod est interpretatum: puella tibi dico surge. Hoc autẽ fuit speciale, quia cùm sit nomen appellatiuum, & ponatur in Hebræo, non ponitur expositio eius. Necesse est tamen dici, quod Rama sit nomen cõmune, id est, excelsum, quod patet, quia Ierem. 31. cap. ponitur ista eadem auctoritas. Nam de ipso loco allegat eum hic Matthęus, & tamen ibi non ponitur Rama, sed excelsum, scilicet, in excelso audita est lamentationis, fletus, & luctus Rachel plorantis filios suos. Et tamen in Hebræo ponitur ibi Rama, & sic Hierony. fecit hic, contra communem consuetudinem suam, & aliorum Interpretum, & nisi ista eadem auctoritas Ier. 31. cap. nos compelleret, necessariò dicere deberemus, quod accipitur Rama, vt nomen proprium.

Quare Matthæus alleget hic sæpius auctoritates veteris testamenti? Quæst. LXXIII.

QVæritur quare Matthæus alleget hic sæpe auctoritates veteris testamenti? Aliquis dicet, ꝙ sit vt adhibeamus

beamus fidem dictis eius. Dicendum, quòd non stat, quia Matthæus nihil probans est tantæ auctoritatis, sicut quilibet Propheta veteris testamenti, & non oportet, quòd inducat aliquas probationes, quia tunc eodem modo non crederemus Isaiæ, nec Moysi, nec alicui Prophetæ, cum nihil probent, sed solum dicant. Et hoc falsum est. Patet propositum, quia Matthæus, & omnes scriptores sacræ scripturæ Spiritu Sancto dictante scripserunt. 2. Pet. 1. c. & tamen Spiritus Sanctus ita verax est in vno, sicut in alio, quia per nullum potest mentiri. Ergo ita credẽdum Matthæo, sicut Isaiæ, & Ieremiæ, & non debet peti ab eo aliqua probatio, imò maioris auctoritatis est Matthæus, & quilibet de scriptoribus noui testamenti, quã Moyses, Isaias, Ieremias, & omnes scriptores veteris testamenti, vt declaratum est supra in prologo nostro in 6. qõ. Dicendum, quòd Matthæus allegat auctoritates veteris testamenti sicut allegant Euangelistæ, quia nemo est eorum, qui aliquas non alleget, vt patet discurrendo in libris eorum. Cõsiderandum tamen, quod Matthæus allegat auctoritates, quas ceteri Euangelistæ, & insuper plures. Nã quædam sunt auctoritates Euangelistarum, quas Christus allegauit contra Iudæos ad probandum aliquid, & Euangelistæ scribunt illas scribentes gesta Christi. Aliæ sunt, quas Euangelistæ inducunt interdum vltra eas, quas Christus induxit. Primas auctoritates nõ inducunt Euangelistæ, sed Christus, & illas scribunt tanquam historici descriptores rerum gestarũ, & dictarum à Christo, sicut est illa, infra 22. c. scilicet: Dominum Deum tuum &c. & alia, scilicet: Dixit Dominus Domino meo, eod. cap. & illa. Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. infra 21. c. & illa: Domus mea domus orationis vocabitur. eod. cap. Et sic de multis alijs. Alias autem Christus non allegauit, & inducunt Euangelistæ illas, sicut sunt omnes, quæ habentur hic, & præcedenti ca. & seq. & infra 4. c. Illas quas Christus induxit, ad hoc solùm induxit, vt conuinceret Iudæos, vel ipsos, contra quos arguebat. Nam Iudæi non credebant Christo, ideo ipse indigebat auctoritatibus contra illos, vt contra diabolum tentantem triplici auctoritate vsus est infra 4. c. & Luc. 4. c. Quantum ad istas auctoritates non est differentia inter Euangelistas, quia omnes allegant illas, licèt quidam plures illarum, alij pauciores. Matthæus quippe magis solicitus est inducendo illas, quã ceteri, vt patet legẽdo librum eius, & ceterorum Euangelistarum. De alijs allegationibus, quæ non sunt Christi, dicendum, quod quasi nullus inducit aliquas nisi Matth. Alij vero rarissime: Matth. autem sæpissime, vt patet sequenti c. & hic, & præce. c. & inf. 21. c. & in multis locis, vbi ipse inducit illas, & nemo aliorum Euãgelistarum illas ponit. Ratio huius fuit, quia Matthæus scripsit Iudæis, qui legem Moysis, & Prophetas tenebant, in quib. plurima de ipso Messia, & de actib. eius scripta erant. Et quia erat impossibile Messiã esse eũ, qui nõ impleret omnia illa, habuit specialiter Matthæus hanc solicitudinẽ, ꝙ vbicunque aliquid de Christo scripsit, quod prænunciatum esset in lege, aut Prophetis, allegaret loca illa, ostendẽs qũo in Iesu cõpleta erant. Et per hoc si Iudæi non plenè credebant, crederent ablatis sibi dubijs circa Iesum per hoc. Si aũt plenè credebant, consolarentur saltem videntes qũo Iesus in quem credebant, erat ille verus Messias, quem lex, & Prophetæ prædixerant, sicut dr̃ Ioã. 1. c. ꝙ Philippus dixit Nathanaeli: Quẽ scripsit Moyses in lege, & Prophetæ inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. Et illa est causa, sicut declaratũ est præcedenti c. quare Matthæus incœpit à generatione Christi probans ipsum esse filium Dauid, & Abrahæ: de quorum semine promissus erat venturus Messias. Ceteri aũt Euangelistæ non habuerunt hanc solicitudinẽ, quia non scripserunt Iudæis, sed Gentilibus, qui non credebãt in Christũ, ex eo ꝙ prænunciatus erat in lege, & Prophetis: sed ex eo, ꝙ miracula fecerat ipse, & Discipuli eius, qualia nunquam visa, nec audita sunt. Et sic non erat necesse allegare illis auctoritates veteris testamenti. De Matthæo, quod scripsit Iudæis, patet in prologo primo Hieronymi supra, scilicet, Matthæus, cùm primò, & in prologo eiusdem, s. Plures fuisse, & in prologo super Marcum. De Ioanne patet, quia scripsit ad preces Episcoporũ Asia-

F norum, & aliarum Ecclesiarum, quæ erãt extra Iudæam, & principaliter propter hæreticos, s. Cerinthianos, & Ebionitas supra in prologo, Plures fuisse. Ideo non oportebat allegare vetera. De Luca dicendum, ꝙ scripsit Theophilo viro præcipuo in vrbe Antiochena. Et iste, vt dicitur, non erat Iudæus, sed de gentilitate conuersus, quia Antiochia extra terram Chanaan est, licèt non multum distans ab illa. Et dato, quòd esset Iudæus, erat iam vir perfectus in fide, & non erat necesse allegare ei auctoritates veteris testamenti, sed hanc curam Matthæus habuit præ omnibus.

Defuncto aũt Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe Puerum, & Matrem eius: & vade in terrã Israel. Defuncti sunt .n. qui quærebant animam pueri. Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius: & venit in terram Israel.
G *Audiens autem, quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire. Et admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur, quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.*

[Defuncto autem.] Hic ponitur quoddam cõsequens ad Christi persecutionem. s. quod factum est postq̃ cessauit persecutio, quæ inferebatur per Herodẽ, et dicitur. [Defuncto aũt Herode.] Iste fuit primus Herodes, cuius tpe Christus natus est, & pp quem fugit in Aegyptum. Et dum ipse vixit, semper ibi mansit. Alij post illum vocantur Herodes de progenie istius, de quibus in scriptura fit mentio, & de his inf. dicetur in historia Herodis. qu. 91. [Ecce Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis.] Sæ-
H pe apparebat Angelus Ioseph. Nam hic quater apparuit. s. semel in Christi conceptione, præcedenti cap. & semel ad fugiendum in Aegyptum, supra in litera, & semel ad redeundum de Aegypto, vt patet hic, & semel ad eundũ in Nazareth. infra in litera. Qualis esset ista apparitio præcedenti c. declaratum est. q. 55. & 56. [In Aegypto.] s. manente in Aegypto in ciuitate Heliopoli, vt asseritur, vel Babylone. Sic enim Cassiodorus refert in historia tripartita, & manebat ibi Ioseph quasi nunquam recessurus esset inde quousque Angelus ei appareret, quia supra dixit ei. Fuge in Aegyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi. [Surge, & accipe puerum, & matrem eius.] Erat Ioseph dormiens, cũ Angelus ei apparuit, quia dicitur, quod apparuit ei in somnis. Et non est sensus, ꝙ immediatè teneretur Ioseph surgere, & recedere, quia de Aegypto non
I recessit per noctem, sicut de terra Israel, vt patet supra in litera, eo quod de terra Israel timebat videri fugiens: de Aegypto autem non timebat videri recedens, quia nemo ibi persequebatur eũ, sicut in terra Israel. Sed est sensus, quod Ioseph surgeret, id est inciperet parare se ad redeũdum de Aegypto. [Et vade in terram Israel.] Vocatur terra Israel tota terra Iudæorum. Et distinguitur hic terra Israel cõtra Iudæam eo modo, quo superius distinguitur ab inferiori: quia Israel includit totã terrã Chanaan, in qua Iudæi habitabant. Iudæa autem vocatur pars illa, quæ pertinebat ad tribum Iuda specialiter, de qua Iosue. 15. c. Et sic Galilæa erat de terra Israel, sed non de Iudæa, cùm dicatur infra quod timuit Ioseph ire in Iudæam, & iuit in Galilæam in ciuitatem Nazareth, & Angelus dixit nunc Ioseph, quod iret in terram Israel, & non di-
K xit in quem locum, sed iterum admonitus per Angelum iuit in Nazareth. [Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri.] Quasi dicat. Non est iam aliqua causa manendi hic: quia illi, qui quærebant animam pueri sunt, scilicet, Herodes. Quærere animam alicuius, est petere illum ad mortem, & sic dixit Helias. Ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. 3. Regum 19. c. Et Dauid dixit ad Abiathar. Mane mecum, ne timeas. Si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque seruaberis. Quasi dicat. Si aliquis voluerit me occidere, volet etiam occidere te: & è contrario. 1. Regum 22. cap. [Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius.] Non est sensus, quod mox accepta reuelatione per noctem cõsurgens recesserit, quia oportebat eũ

aliqua

aliqua necessaria viæ disponere, cùm itineraturus esset per desertum, vt supra declarauimus: etiam si Ioseph mãserat in Aegypto multo tempore, scilicet, septem annis, vt asserit Historia scholastica: & haberet in tanto tempore aliquem mundum œconomiæ, & aliqua vtensilia, & res domesticas, de quibus dispositurus esset: etiam, quia aliquas amicitias propter communicationẽ ibi contraxisset, & forte ex collatione beneficiorum susceptorum. Erat ergo inurbanum, quod insalutatis amicis recederet, maximè quia istud erat prçstare causam suspicandi contra se, quia quç in tenebris, & abscondite aguntur, suspecta sunt de malo, quia qui malè agit, odit lucem. Ideo, vt nemo haberet ius querelæ, nec suspicari quicquam posset cõtra Ioseph & Virginem, decuit illos prius alloqui amicos significãtes recessum suum, & sic palam recedere. Scriptura tamen nõ posuit nisi id, quod est ad propositum suum, cetera subticens. Ideo dicitur hoc, quod consurgens cepit Puerum, & matrem: quia cetera, quæ inter hoc egit Ioseph, ad sacrã scripturam non pertinent. [Et venit in terram Israel,] scilicet, Intrauit in terram Iudæorum pertrãsito deserto, quod erat inter Aegyptum, & Iudæam. [Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudæa.] Hic ponitur causa timoris Ioseph, quia ipse veniebat directè in Iudæã & audiens nunc, quod regnaret Archelaus, timuit. Nam ante hoc nõ timebat, cùm Angelus dixisset ei: Defuncti sunt, qui quçrebant animam Pueri. Iste Archelaus erat quartus filius Herodis, qui regnauit loco Herodis. Nã tres priores scilicet Antipater, Alexander, & Aristobolus ab ipso Herode occisi fuerunt, de quo infra dicetur. Et dicitur, quod regnabat in Iudça, scilicet non in tota terra Iudæorum. Nam in Galilæa non regnabat, quia aliàs non ausus fuisset ire illuc Ioseph pro Herode patre suo, scilicet, pro primo Herode, qui nunc defunctus fuerat, quem vocant Herodem Ascalonitam, & vocatur pater istius, non quòd istum solum haberet filium, quia septem habuit, quos supra nominauimus. & quatuor illorũ viuebant quorum iste erat maior. Et vocatur specialiter filius Herodis, quia ipse solus ei succedebat in regno. [Timuit illò ire.] Putauit enim, quod ille vellet persequi Puerum, sicut pater eius Herodes. [Et admonitus in somnis.] Subintelligendum est, quod Ioseph pendebat in dubio, scilicet, an iret in Iudçam, vel non: & nesciebat quid faceret. Et interim apparuit ei Angelus i somnis, sicut solitus erat apparere, & dixit ei, quod iret in Galilæam. [Secessit in partes Galilæç.] Id est, diuertit ad Galilæam. Quasi dicat: nunc erat in terra Iuda, vel in principio eius, & ad illam directè veniebat, & tamẽ admonitione angelica diuertit in Galilæam. Quæ autem sit Galilça, & quomodo vocantur duæ Galilææ declarabitur infra 4. cap. quãdo dicetur de Galilæa gentium. [Veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth.] Est Nazareth in Galilæa, in qua etiã habitauerant parentes Iesu, antequam recederent in Aegyptum: quia postquam prçsentatus est in templo, dicitur quod recesserunt parentes eius in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth, de qua magis infra dicetur. [Vt adimpleretur quod dictum est per Prophetã: Quoniam Nazarenus vocabitur.] Debet exponi VT, vt importet concomitantiam, & non causalitatem, scilicet, vt adimpleretur, quod dictum est &c. i. Tunc adimpletũ est, quod dictum est per Prophetam. Sic accepit ipsemet Matthæus supra in litera, quia postquam posuit de morte puerorum subdidit. Tunc adimpletũ est, quod dictum est per Ieremiã: & dicitur hic, quod dictum est per Prophetam, scilicet, Isaiam. 11. c. s. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Dicit litera Hebraica, & Nazarenus de radice eius cõsurget, & ille erat Christus, qui venit de radice Iesse, id est, stirpe Dauid, qui erat filius Iesse prçcedenti c. & vocatur Christus Nazarenus, non quod fuerit in Nazareth natus, quia natus est in Bethlehem, supra in litera, sed quia conceptus est in Nazareth. Luc. 1. cap. & ibi nutritus est, antequam iret in Aegyptum. Luc. 2. cap. & ibi mansit, & conuersatus est vsque ad principiũ prædicationis suæ, vt colligitur hic, tunc enim cœpit Christus discurrere per diuersas ciuitates, & prædicauit in Ierusalem, quç erat caput terræ Iudæorum. Cùm autem dicitur hic, quoniam Nazarenus vocabitur, non est sensus, quod

A sic dixerit Propheta, quia Isaiæ. 11. cap. vnde hoc accipitur, non habetur sic, sed solum Nazarenus de radice eius consurget. Sed allegauit Matthæus quantum ad sententiam, & non quantum ad literam: sicut sæpe Christus facit, & Apostoli, & ipse Matthæus, vt patet, scilicet, Et tu Bethlehem terra Iuda, quia illud habetur Michæç. 5. c. & tamen non est eadem litera, vt supra declaratum est.

Quare post mortem Herodis, & non ante, iussus sit Ioseph redire in terram Israel? Quæst. LXXIIII.

QVæritur, quare dicatur hic, quod defuncto Herode dixerit Angelus Ioseph, quod rediret de Aegypto, & cur nõ ante mortem eius? Nam videtur, quod ante mortem ipsius potuisset securè venire. Quia Christus B recessit de Iudæa, quia futurum erat, quod Herodes quçreret eum ad perdendũ ipsum, sicut dixit Angelus supra in litera. Istud aũt fuit, quando Herodes occidit pueros in Bethlehem. Illis autem occisis Herodes non persequeretur Puerum propter duo. Primò, quia iam cessaret timor eius credendo, quod inter illos pueros Bethlehem occidisset illum, quem timebat. Secundò, quia dato, quod Herodes vellet aliquem iam persequi, nesciret quis esset ille. Et tamen multo tempore ante mortem suam Herodes occidit istos pueros, quia postea in pœnam istius occisionis datum est ei, quod occideret tres filios suos, scilicet, Alexãdrum, Aristobolum, & Antipatrum. Postquam ergo occisi erant pueri posset Christus redire in Galilæam. Dicendũ, quod non fuit ei securum redire dum viuebat Herodes, cũ dixerit hic Angelus, defuncti sunt enim, qui quçrebant animam pueri: Quasi dicat: Nũc est securum redire, & ante C hoc nõ erat securum. Ratio huius est, quia Herodes licet occidisset omnes pueros in Bethlehem, nondum erat animus suus quietus, quia nesciebat per certitudinem an occiderat illum, quem quærebat, cum eum distinctè cognoscere potuerit. Hoc est enim quod ipse valde cupiebat scire, & per Magos sperabat illud scire, cùm dixit eis: quod diligenter interrogarent de puero, & cùm inuenirent renunciarẽt ei, vt ipse veniens adoraret eum, supra in litera. Et quia hoc nõ potuit consequi, iratus est valde de recessu Magorũ, & se illusum iudicauit. Occidendo ergo pueros fecit, quod potuit ad occidendum illum: quem ignorabat. Et tamen non plene sibi ipsi satisfecit, quia nesciuit D an illũ occidit. Vnde hoc facto Herodes nesciebat quid vltra faceret. Et tamen animus suus non omnino quiescebat, sed adhuc intentus erat si aliquid vltra hoc scire posset. Si autẽ viuente Herode Christus rediret de Aegypto in Iudæam, cum adhuc Herodes semper haberet animũ inquirendi illum, de quo dubitabat, & haberet satellites suos per diuersa loca, posset aliquis ei dicere, quod redierat nunc quidam puer Iudæus de Aegypto, & secundum considerationẽ ætatis poterat præsumi, quod erat de illis, qui in Bethlehẽ querebãtur ad mortẽ, & maximè quia venire de Aegypto faciebat quãdã præsumptionẽ, cũ in Aegypto nullũ negotiũ cõficiendũ haberent parẽtes cũ puero paruulo. Iõ forte inquirerentur sup eo, existẽtibus his causis suspicãdi, & poterat inueniri clarè, quod ipse fugerat de Bethlehẽ antequã occiderentur alij pueri, & quo postea de E Nazareth fugerat in Aegyptum. Et sic esset ei periculum graue, ideo viuente Herode securè redire non potuit.

Quare post mortem Herodis iussus sit Ioseph redire in terram Israel, cum ibi posset habitare? Quæst. LXXV.

QVæritur, quare post mortem Herodis iubeatur Ioseph redire de Aegypto, quia ita bene posset ibi manere, & nutriri puer sicut in Iudæa? Quidam dicũt, quod factum est, quia peccatum erat viro Iudæo manere extra terram Iudæorum sine causa necessaria: quia non poterat ire in templum tribus temporibus anni, quibus ire tenebatur. Exodi. 23. & 24. capitib. Dicendum, quod falsum est: primò quia hoc dato, obligarentur omnes Iudæi habitare in terra Chanaan: in qua manentes possent ire in templum temporibus statutis, & tamen falsum est, quia poterat quilibet Iudæus habitare in quacunque terra vellet, etiam nunquam in veniendo ad templum

Domini,

Domini, & non peccabat in hoc, vt latè declaratum est præcedenti cap. in q. tricesima nona, qua quærebatur, An liceret Ioseph recedere de terra Israel, quãdo voluit occultè dimittere Mariam. Secundò, quia in Aegypto, vbi nunc erat Ioseph, habitabant plurimi Iudæorum ex antiquis temporibus. Nam tempore Iudæ Machabæi ipse Iudas, & totus populus Iudæorum scripserunt Iudæis, qui erant in Aegypto, vt obseruarent diem purificationis templi, & diem ignis: quas festiuitates ipsi in Iudæa incœperant obseruare. 2. Machabæo 1. cap. Ergo poterat Ioseph licitè manere cum illis Aegyptijs obseruãdo Iudaicas cæremonias: etiam non redeundo in templum ter quolibet anno: nec etiam semel. Quia non solùm nunc existente causa tam ardua, non tenebatur redire, sed & nulla existente causa Iudæus, qui semel habitaret extra terram Chanaan, non obligabatur ascendere in templum temporib. statutis: vt eadem quæstione declaratum est. Tertiò, quia non solùm non peccaret Ioseph non redeundo in terram Israel mortuo Herode, & cessantibus omnibus causis timoris, sed potius peccaret, si rediret, quousque ei Deus mandaret: quia Angelus ei dixit: Fuge in Aegyptũ: & esto ibi, vsque dum dicam tibi: Supra in litera. Ergo si in tota vita Ioseph Angelus nõ apparuisset ei: rursus ẽt si mortuus fuisset Herodes, & omnes de progenie sua, tenebatur manere in Aegypto per totam vitam, & sic Angelus non dixit ei, quòd rediret, vt non peccaret, quia non manebat ibi voluntate sua, sed mandato Dei, & Deus nõ obligabatur ad legem, scilicet, vt expleta causa timoris, pro qua iusserat Ioseph manere in Aegypto, teneretur ei iubere, quòd rediret in Iudæam: ideo non propter hoc iubebat ei redire. Dicendum autem, quòd Angelus iussit H Ioseph redire de Aegypto. Primò, quia ire in Ægyptum non fuit iussum Ioseph tãquam bonum esset ei, aut puero simpliciter, sed solùm ex necessitate, ad euitandum periculum. Cessante ergo periculo non fuit opus manere in Ægypto. Hanc causam tetigit Angelus iubendo ipsi Ioseph redire, cùm ait: Defuncti sunt enim, qui quærebãt animam pueri. Quasi dicat. Iam non est necessarium, ꝙ maneas hic in Ægypto, quia defuncti sunt, qui quærebãt animam pueri, id est volebant eum occidere: ideo reuertere in terram tuam. Secundò, vt tolleretur pęna Ioseph, & Mariæ. quia manẽdo in Aegypto erant exules. Est tamen homini pœna manere omnino extra natale solum. Nam propter hoc iura dederunt exilium in pœnam, & ipsa conuersatio terræ natalis est cuilibet dulcior, maximè quãdo ex necessitate quis relinquit terram suam. Vo- I luit ergo Deus istam pœnam tollere Ioseph, & Mariæ. Puero enim non erat pœna, quia nũquam se cognouerat nutriri in alia terra secundùm cognitionem cõpetentem ætati, licèt aliàs ipse semper sciret omnia. Ideo poterat terram Ægypti diligere sicut terram natalem, & vellet in ea manere. Erat etiam pœna Mariæ, & Ioseph, quia priuabantur communicatione, & alijs parentum, & cognatorum, & amicorum, cum quibus totam transactam vitam egerãt. Et consistit maxima delectatio in talibus communicationibus. Quia cõuenire est actus proprius amicorũ, in quo maxime delectantur secundum Aristotelem libro 9. Ethic. Carere ergo hoc longo tempore erat grauis pęna. Item quia commodius Ioseph, & Maria possent viuere in terra sua quam in Aegypto. Quia licèt pauperes essent, fortè habebant aliqua in Nazareth, aut in alijs locis K terræ Israel, ex quibus aliquod sustentationis ad vitã capere possent, quod non poterant facere in terra Aegypti. Item quia qui sunt extra terram suam, sunt semper timidiores, & habent animum afflictum magis nihil audentes facere. Et si quis eis molestus est, oporteret tolerare, quia non confidunt se habere adiutores contra eos, qui sunt incolæ. Ideo est eis vita amarior, quàm in natali solo viuentibus. Et ob hoc Deus valde vetuit affligi aduenas. Exo. 22. c. scilicet. Aduenam non contristabis, nec affliges eum: Aduenæ enim fuistis in terra Ægypti. Et Exod. 23. c. dicitur. Peregrino molestus non eris: scitis enim aduenarum animas, quia & vos aduenæ fuistis. Quasi dicat; Bene scitis quales sunt animę aduenarum, scilicet semper afflictæ, & timentes malum sibi inferri, & non sperantes auxiliatorem. Et ob hoc inter se affliguntur semper, ideo F vos non affligaris eos. Vt ergo his pęnis carerent Maria, & Ioseph, & alijs multis, quæ consequuntur exules, & peregrinos, & aduenas, debuerunt vocari de Aegypto, vt redirent in terram suam. Tertiò, quia fuit valde necessarium ex parte Christi quòd rediret in terrã Israel. Quia si Ioseph, & Maria mãsissent in Ægypto post mortem Herodis, & Christus non redijsset nisi tempore, quo prædicaturus esset, scilicet, anno tricesimo, non cognosceretur à Iudæis esse de stirpe Iudæorum, sed magis putaretur esse Ægyptius, cùm nõn cognouissent eũ ante annum tricesimum, quando rediret de Ægypto. Istud autem erat valde inconueniens, & contra intentionem Christi, quia ipse volebat Iudæis ostẽdere se vt Messiam, quia sic erat. Et si mansisset in Ægypto vsq; ad annũ tricesimum, nunquam eum recepissent, quia constabat Messiam venturũ G esse de semine Dauid. De isto autem non constaret, sed potius præsumeretur Ægyptius, si semper mãsisset in Aegypto vsq; ad tricesimum annũ. Debuit ergo in tenera ætate, scilicet, in 6. vel 7. anno redire in terram Israel, & ibi semper conseruari, vt Iudæi non possẽt ignorare, vel dubitare eum esse de stirpe ipsorum, & inter eos semper nutritum. Et sic non esset difficile ostendere se esse Messiam. Quartò erat hoc necessarium ad eandẽ rem propter operationem miraculorum, quæ facturus erat ad ostendendum se Messiam, & Deum. Nam si in Aegypto mansisset vsque ad annum tricesimum, poterant Iudæi putare, ꝙ illa sapientia prædicandi prouenisset ei ex humana eruditione, quia inter Aegyptios fuerũt olim clarissima studia in vrbe Memphis, vt supra dictum est tractando de Aegypto, & fuerunt semper ibi magni sapientes. Vnde H Moyses in Aegypto eruditus est in omni doctrina, & sapientia Aegyptiorum. Act. 7. ca. Et sic de Christo poterat putari. De miraculis autem eius poterat esse magna suspicio, quia in Aegypto fuerunt semper maximi malefici, & incantatores, & in omni arte pessima eruditi. Vnde Magi Pharaonis contendebant de paritate miraculorum cum Moyse, & Aaron, qui faciebant vera miracula ex parte Dei, & fecerunt isti Magi aliqua, scilicet, conuerterunt aquam in sanguinem sicut Aaron, & Moyses, Exo. 7. c. & ẽt malefici fecerunt ranas in Aegypto sicut Moyses, Exo. 8. c. & fecissent etiã alia signa nisi Deus prohibuisset eos.

Quod satis apparet, quia quando Moyses sciniphes fecit, non potuerunt Magi Pharaonis illos facere, sed dixerunt: digitus Dei est hic. Exo. 8. cap. id est potestas Dei est I hęc, quæ impedit nos facere hoc, ꝗa aliàs bene possemus. Posset ergo dici de Christo, ꝙ ibi didicisset artem magicã, & omne genus maleficij, per quod faceret miracula, & dicerent, ꝙ ipse peruenerat ad apices istius artis, & secreta eius magis quàm præcedentes, ideo admirabiliora opera faciebat. Ita .n. putauit Porphyrius de Christo, & multi de Pontificibus idolorum dicentes Christum fuisse virum sapientissimũ oium hoĩum, non tñ fuisse Deum, & ꝙ ipse scripsit quendam librũ ad Petrum, & Paulum discipulos suos de artib. illis, per quas miracula faciebat, vt ait August. 1. lib. de concordia Euangelistarum. Christus aũt voluit ostendere, ꝙ sapientia prædicationis suæ nõ veniebat ex humana instructione, & miracula nõ prouenicbant ex aliquibus artibus nefarijs, sed sola Dei virtute. Ideo oportebat, quòd ipse viueret inter Iudæos à te- K nera ætate tali modo, vt tota sua conuersatio sciretur, & an aliquid posset addiscere, vel non, & an magicas artes ex aliqua parte posset consequi. Ita factum est: nam Christus postquam de Aegypto reductus est in teneris annis, scilicet, in septennio, vt asseritur, mansit semper in Nazareth vitam pauperem ducẽs, & erat subditus parentibus. s. suis. Luc. 2. c. faciebat omnia, quæ sibi imperabantur: seruiens in procurando necessaria ad vitam. Et ita, nec literas vnquam didicit, nec aliquibus sapientib. viris communicabat, sed inter illos pauperes viros in vrbe Nazareth conuersatus est semper sciente hoc toto populo. Et sic nemo poterat calumniari eum alibi didicisse, vel aliunde consecutum artes ad faciendum miracula, sicut patet ex Magistr. sententiarum libr. 6. Quia, cùm esset in terra sua, dicitur, ꝙ multi audientes eum mirabantur in doctrina eius, dicentes. Vnde huic hęc oĩa? Et quæ est sapientia,

quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne iste est fabri filius, & Mariæ, & frater Iacobi, & Ioseph, & Simeonis, & Iudæ? Nonne & sorores eius hic nobiscũ sunt? Et sequitur: Et scandalizabantur in illo. Et sic isti de Nazareth mirabantur de doctrina Christi, quia cognoscebant totã præteritam eius conuersationem, & fuerat semper apud illos ipse, & parentes eius, nec erat de stirpe aliquorum sapientum, ideo scãdalizabantur nescientes vnde ista prouenirẽt. Si aũt fuisset in Aegypto vsque ad annũ tricesimum, & tunc mox veniens inciperet prædicare, & miracula facere, manifestè dicerent, quòd per Aegyptiorũ incãtationes & sapientiã ista omnia habuerat: quia erat satis verisimilis præsumptio saltẽ prima facie, & maximè volentibus malignari, quibus etiam leuissimæ præsumptiones videntur esse violentę. Ideo dicendum, quod Christus non solùm non debuit manere in Aegypto vsque ad annum tricesimũ: sed ẽt non debuit ibi manere aliquãto tpe ætatis suæ: in quo iam sit puer capax disciplinę: quia ẽt si Christus anno. 18. ætatis suæ rediisset de Aegypto, posset præsumi, q didicisset artes nefarias ibi tpe illo. Nam Christus non fuit in Aegypto, nec alibi aliquo tpe conuersatus cum hominibus, à quibus posset pręsumi, q aliquid boni, aut mali addisceret in doctrinis, & tñ Iudæi dixerunt, q in Beelzebub principe dęmoniorum eiiciebat dęmonia. inf. 12. ca. & Luc. 11. c. A fortiori ergo istud dixissent, si in Aegypto moratus fuisset in aliqua parte ætatis suæ, in qua esset capax disciplinæ. Et ob hoc rediit de Aegypto in septẽnio, vt asseritur, & tñ manifestum est, quòd ante septennium non poterat ista didicisse. Et ob hoc Christus non debuit conuersari aliquo tpe antequã inciperet prædicare, & facere miracula in aliqua terra extra terram Iudęorũ, quia tunc posset præsumi, q inde cõsecutus fuisset artes maleficas ad faciendũ miracula. Fuit ergo valde necessarium pp Christum, vt cito rediret Ioseph de Aegypto. Quinta, quia Christus debuit conuersari in sua tenera ætate inter Iudæos nõ solùm in Nazareth ciuitate sua, sed ẽt in aliis locis Iudæorũ: vt aliqualiter inciperet cognosci, vt qñ inciperet prędicare, nõ haberetur omnino incognitus. Hoc autẽ fieri poterat, quia quolibet anno ibat ipse in Ierusalem in die solenni paschali cum parentib. suis. Lucæ 2. c. Et sic ascendendo quolibet anno in Ierusalem poterat cognosci à multis Iudęorum, cùm omnes conuenirent in illo festo: quia ter in anno omne masculinum apparere debebat coram Domino in templo. Exo. 23. & 24. c. Hoc nõ potuisset fieri si mansisset in Aegypto vsq; ad annum tricesimum. Sexta, quia Christus antequã prædicaret, oporteret quòd cognosceretur à Iudæis tanquam obseruans legem per continuam conuersationẽ in actib. legis Moysis, sicut alii Iudæi conuersabantur, quia istud requirebatur ad hoc, q aliqui vocarentur iusti, vt patet Luc. 1. cap. scilicet. Erãt ambo iusti ante Deum incedentes in omnibus mãdatis, & iustificationibus Domini sine querela. Et non solum operari sm legem, sed ẽt cogitare in illa requiritur ad esse iustum. Psal. 1. s. Sed in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. Hoc Christus ostendere non poterat Iudæis de se ipso, si mansisset in Aegypto vsq; ad annum tricesimum, quando inciperet prædicare. Ideo oportuit, q multo tpe ante ipse esset inter Iudæos, & per opera ostenderet se obseruatorẽ legis Moysis, cum ipse vellet ostendere se esse iustum. Hoc autem Christus ostendebat nõ solum eis, inter quos continuè morabatur. s. in vrbe Nazareth, qui videbant eum secundum legem Moysis viuere sine querela, & offensione: sed ẽt toti Israel hoc ostendebat, cum ascẽderet quolibet anno in die solenni paschæ in Ierusalem, quando totus Israel ascendebat. Luc. 2. c. Et sic totus Israel erat testis, quòd ipse saltem in hoc obseruaret legem Dei. Septimò erat hoc necessarium ad tollendum timorem, & suspicionem quandam Iudæorum circa prædicationem suam. Quia si Iudæi nunquam vidissent eum viuere secundum legem Moysis: putarent, q prædicando conaretur introducere aliquem nouum errorem cõtra legem. Si autem vidissent eum tota vita sua præcedente viuere secundum legem Moysi, non putarent, quòd cõtra illam nunc prædicaret. Quia non erat verisimile, q aliquis vir

A prudens prædicando vellet subitò destruere ea, quæ tota vita operãdo approbauerat: potissimè cum in moralibus magis credatur operibus, quàm sermonibus, vt ait Arist. 4. Ethi. Et ille, qui reprobat in verbo, quæ facto approbauerat, ostendit se præuaricatorem, vt patet ad Gala. 2. ca. scilicet. Si enim, quæ destruxi, hoc iterum ædifico: præuaricatorem me constituo. Et sic erat necesse, vt prædicatio Christi sine timore, & suspicione à Iudæis reciperetur: q multo tempore. s. à parua ætate viderent eum operari sm legem. Et hoc innuit Lucas. Act. 1. c. s. Primũ sermonem feci de omnibus, quæ cœpit Iesus facere, & docere. Et ponitur prius facere, quam docere. Hoc autem fieri non poterat, si Christus mansisset in Aegypto vsque ad annum tricesimũ, ideo debuit reuerti in parua ætate. Octauò fuit necessarium ad tollẽdum calumniam. Quia
B quando Christus cœpit prædicare, multi Iudæorum calumniabantur eum, q nõ obseruaret legem, quia curabat sabbatis infirmos, & dicebant: iste homo à Deo non est, qui sabbatum non seruat. Et Christus excusabat se, dicẽs: quòd ipse contra legem non ageret, nec prædicaret contram eam, in s. 5. c. s. Non veni soluere legem, sed implere. Et quia vt dictum est, in moralibus magis creditur operibus, quàm sermonibus, magis ipse tolleret hanc suspicionem, si tota vita præterita vixisset secũdum legem Moysis, quam si nũc multis verbis se excusaret. Ideo oportuit, quòd ante hoc Iudæi cognouissent eum tanquam perfectum obseruatorem legis. Nã si nouiter venisset de Aegypto, & curaret sabbatis, vel faceret quędam alia, de quib. Iudæi eum calumniabantur, etiamsi multis sermonib. se vellet excusare, nunquam ei crederent: sed putarẽt, quòd
C intendebat paulatim progredi ad destructionẽ legis. Fuit ergo necessariũ, quòd rediret de Aegypto in parua ætate. Nonò fuit hoc necessarium maximè ad intentionem suam, quia alias à Iudæis non crederetur Messias, etiamsi multa miracula faceret. Nã in lege & Prophetis promissus erat Messias futurus de semine Dauid, & nasciturus in Bethlehem: ideo necesse erat verum Messiam ista habere. Et sic quantacunque miracula faceret, qui non esset natus in Bethlehem, nec esset de semine Dauid, nũquam debebat credi esse Messias. Si tamen Christus mansisset in Aegypto vsque ad annum tricesimum, nunquã Iudæi credidissent eũ esse de semine Dauid, sed de stirpe Aegyptiorum. Et dato, quod aliqui benigniores vellent credere eum esse de stirpe Iudæorum, quia in Aegypto multi Iudæi habitant, vt supra dictum est: tamen saltem nunq̃
D credidissent eum natum in Bethlehem. Et tamen necessarium erat omninu Messiam esse natum in Bethlehem Micheæ 5. c. & supra in litera. Ergo Iudæi nunquam vellent eum recipere tanquam Messiã. Patet hoc, quia Christus ex tenera ætate, s. ex septennio fuit semper in terra Israel, & nunquam inde recessit, & videbant eum quolibet anno Iudæi in Ierusalem in festo Paschæ. Luc. 2. c. Et tamen calumniabantur, quòd non erat Messias dicentes, quòd non erat de Bethlehẽ, nec de semine Dauid. Io. 7. c. Nam cùm quidam dixissent, q Iesus erat Messias: alii dicebant, quòd non. s. Nunquid a Galilæa Christus venit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem Castello, vbi erat Dauid venit Christus? Quasi dicat. Iste non de Bethlehem, sed de Nazareth. Ideo non potest esse Messias. Nec soli Pharisæi, qui erant æmuli
E Christi, istud dicebant: sed etiam viri iusti diligentes ipsum, sicut erat Nathanael, quem ipse Christus laudauit, Io. 1. c. dicens. Hic est verè Israelita, in quo dolus non est. Et tamen iste Nathanael dubitauit de Iesu, an posset esse Messias: quia erat de Nazareth. Vnde quando Andreas dixit ei. s. Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, dixit Nathanael. A Nazareth potest esse aliquid boni? id est. Nunquid Messias qui est totum bonum, quod speramus, potest esse de Nazareth? Quasi dicat, Nõ. A fortiori autem ista dicerent, si Christus non rediisset de Aegypto vsque ad annum tricesimum, quando incœpit prædicare. Ideo fuit omnino necessarium, quod Christus pauco tempore maneret in Aegypto. Decimo, quia Christus in parua ætate facturus erat aliqua miracula, vel signa virtutis suæ inter Iudæos, sicut quando existens annorum duodecim dispu-

disputabat in templo cùm doctoribus: & stupebant omnes super prudentia, & responsis eius. Luc. 2. c. Oportebat ergo, quòd in anno duodecimo ætatis suæ esset in terra Israel, quia illo tempore decreuerat istud miraculum facere. Non ergo decuit ipsum manere in Aegypto vsque ad annum tricesimum. Et ob hoc mortuo Herode mox, vt periculum cessauit, iussus est Ioseph redire in terram Israel. De loco autem conuersationis Iesu in parua ætate, & de conuersatione eius ante prædicationem suam, & post, qualis esse debuit, & an fuit conueniens declarabitur. Luc. 2. c.

Quare Angelus non nominauerit Ioseph determinatum locum ad habitandum? Quæst. LXXVII.

QVæritur, quum Angelus dixerit Ioseph, quòd rediret in terram Israel: quare non dixerit ei locum determinatum, ad quem iret: & vnde oportuerit ipsum Ioseph postea de hoc dubitare, vt patet supra in litera? Dicendum, quod hoc factum fuit. Primò propter Ioseph consolationem: quia consolabatur ex apparitione Angeli reuelantis ei quid facere deberet: & per hoc securus erat, quòd illud quod faciebat rectum erat, & prospere ei eueniret. Et sic quanto pluries Angelus appareret Ioseph, tanto magis consolaretur. Si tamē Angelus nunc dixisset Ioseph locum, ad quem iturus esset: non oporteret, quòd ei iterum appareret. Et quia nō dixit, oportuit, quòd dubitante Ioseph iterum appareret Angelus ei ad tollendum dubium, & sic magis consolaretur. Hanc rationem tangit Nicolaus hic. Secundò fuit, vt Ioseph postea dubitaret, & cogeretur recurrere ad Deum per orationem. Nam si nunc Angelus dixisset Ioseph locum, ad quem ire deberet determinatè, non dubitaret: & sic non recurreret ad Deum. Nunc autem, quia non fuit certificatus dubitauit. Ideo cùm esset vir iustus, & quem scriptura laudat, verisimile est, quòd mox, vt dubitaret conuerteret se ad Deum, vt certificaret ipsum: quia iste est modus iustorum, sicut dixit Rex Iosaphat. 2. Paralip. 20. c. f. In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Et sic Ioseph magis mereretur confidendo in domino, & ad ipsum in tribulatione cordis sui recurrendo. Tertiò fuit hoc propter nos, quia Christus non solùm nos docuit verbis, sed etiam operibus, & exemplis: cùm omnis Christi actio sit instructio nostra. Cum ergo nos videamus, quòd parētes Iesu portantes ipsum paruulum laborioso itinere de Aegypto, à Deo relinquebantur aliquando in afflictionibus cordis, scilicet dubitantes de statu suo, non miremur nos, si nos quoque à Deo relinquamur interdum in angustijs. Nec per hoc arguere debemus, quòd nos deseruerit, aut exosos habeat, quia cùm hoc vnigenito suo fecerit, & parentibus eius, portantibus eum de Aegypto: de quibus non est dubium, quin eos Deus valde diligeret, quos vnigeniti sui inter omnes homines parentes custodes educatores elegerat: nobis quoque, licet idem faciat, non est signum, quod nos oderit; sed potius ex hoc arguendū est, quod nos diligat: quia Deus omnem filium quem suscipit flagellat; qui aūt non corripitur à Deo adulterinus reputatur, & non filius, vt patet ad Hebr. 12. c. vbi Apostolus valde inducit istam similitudinem ad non deficiendum in tribulationibus, dicens: Recogitate eum, qui talē sustinuit a peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes. Quarto fuit hoc, quia Angelus noluit cogere Ioseph ad manendum in aliquo loco determinato, vt posset manere in terra Israel vbicunq; bene sibi videretur. Et tamen si Angelus diceret ei, quod iret in locum certum, teneretur illuc ire, & manere, & putaret, quod non liceret ei aliquando ire ad habitandum in alio loco quousque Angelus ei diceret; ideo noluit ei determinare locum, quia satis erat, quod Christus esset in terra Israel, & esset vbicunque. Si autem dicas, quod postea determinauit ei locum, & sic obligauit eum ad manendum ibi: dicendum, quod non determinauit ei locum, sed solum prouinciam, quia

F dicitur. [Et admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ: & postea dicitur, quod & veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth.] Et sic videtur, quod primum dixit Angelus Ioseph, scilicet, quod secederet in partes Galileæ, secundum autem, scilicet, quod veniret in Nazareth videtur fuisse magis voluntarium, cum dicatur. [Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth.] Si autem scriptura intenderet significare, quod vtrumque habuit Ioseph ab Angelo, diceret apertius, & admonitus in somnis secessit in partes Galilææ in Nazareth, vel adhuc melius diceretur, quod admonitus in somnis venit in Nazareth ciuitatem Galileæ. Quinto fuit hoc, quia sicut Deus non defecit homini circa necessaria, ita in non necessarijs non prouidet supernaturaliter. Omnes autem reuelationes sunt opus supernaturale, non
G solum fieri debent de eis, in quibus homo nullo modo potest prouidere per prudentiam suam. Poterat tamen Ioseph per prudētiam suam in isto dubio prouidere. Quia tamen contingit ipsum dubitare, & fortè affligebatur timore, Angelus ei rursus apparuit.

Qui fuerint illi, qui quærebant animam Pueri? Quæst. LXXVIII.

QVæritur, qui fuerint isti de quib. hic dicitur, quod quærebant animam Pueri? Dicendum, quod Herodes ille erat. Quod patet, quia defuncto Herode, dicitur quod defuncti erant, qui quærebant animam Pueri. Nā mox, vt defunctus est Herodes Angelus dixit Ioseph: quod rediret in terram Israel: vt patet supra
H in litera. Et subdit causam, scilicet. [Defuncti sunt enim, qui quærebant animam Pueri.] Ergo moriente Herode omnes isti mortui dicti sunt: si tamen essent isti multi, mortuo Herode, non dicerētur omnes esse mortui: ideo de ipso solo videtur dici. Sed tūc obijcitur, quia dicitur defuncti sunt, qui quærebant: ergo non erat solus Herodes. Aliquis posset dicere, quod præter Herodem erant alij, qui quærebant animam Christi, scilicet, filij eius, qui contendebant de regno. Nam sicut Herodes, vt conseruaret sibi regnum, quærebat animam Christi, ita etiam filij sui hoc facerent. Erant autem filij Herodis huiusmodi. Nam Alexander, & Aristobolus filij eius etiam cum ipso Herode viuente super regno contendere
I ausi sunt; & coram Romanis eum in causam vocare, vt infra magis dicetur. Antipater autem licet non cōtenderet contra Herodem, tamen anhelabat ad regnum, & mortem patris desiderabat, vt istud assequeretur, vt ait Iosephus. 17. libr. Antiquitatum. Ideo de istis verisimile erat, quod etiam quærerent animam Christi: per quem timerent se regno priuandos, sicut timebat pater eorum. Isti tamen mortui erant ante Herodem, quia Herodes fecit illos occidi, ideo quando Herodes defunctus est, dicitur quod defuncti sunt omnes, qui quærebant animam Pueri. Istud aliqualiter est verisimile, sed non multum. Quia quando quis est implicitus alicui magnæ causæ, de minimis, quæ eum contingunt, pro tunc nihil curat. Sic erat de istis filijs Herodis, quia licet anhelarent ad regnum, quæstio tamen maxima eorum erat cum alijs: scilicet, Aristobolus, & Alexāder cum patre habebant quæstionem, quæ erat ita grauis, vt deduxerit eos ad miserabilem
K mortem. Antipater autem habebat quæstionem grauissimam contra Alexandrū, & Aristobolum fratres suos. Ex qua etiam manserunt quędam incentiua, ex quibus etiam ipse postea perijt. Non ergo erat verisimile, quod isti constituti in tam grauibus causis ad quosdam rumores Magorum de Messia nato mouerentur, vt intenderent ad eum occidendum. Dicendū ergo magis videtur, quod Herodes erat solus persecutor Christi. Quia tamen erat Rex, & valde hoc efficere cupiebat, habebat multos fautores, & satellites, qui fauebant in hoc, & diligenter laborabant, vt in hoc ei complacerent. Et sic omnes isti dicebantur quærere animam Pueri: tamē quia principaliter Herodes, qui quærebat animam pueri mortuus erat, & propter quem omnes isti quærebant animam Pueri, eo mortuo omnes cessauerunt, & sic dicebantur defuncti omnes, qui quærebant animam Pueri, quia mortuus erat

ille

ille propter quem omnes isti quærebant animam Pueri. Et etiam licèt isti non essent verè mortui, erant tamen mortui quantum ad istam persecutionem faciẽdam, quia iam nihil de illo facerent. Et sic dicimus, monachos esse mortuos sæculo, non quòd mortui sint, sed quia de sæcularibus nihil facere possunt: & sic accipit Apostolus sæpe dicens, quòd nos mortui sumus peccato ad Rom. 6. c. Et iterum dicit: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. ad Colo. 3. c. Etiam dicit nos mortuos ibidem, & in alijs locis ab operibus carnis, & operibus sæculi. Et ita quilibet generaliter dici potest mortuus, quantum ad illum actum, quem prius facere consueuerat, & postea omnino facere desinit. Et illud verisimilius est, quàm præcedens: licèt illud aliqualiter possit stare.

An Archelaus quæreret animam Pueri?
Quæst. LXXIX.

QVæritur, an Archelaus filius Herodis, qui tunc regnabat pro Herode, esset de quærentibus animam Pueri? Et non est quæstio, an ipse quæreret animam Pueri viuente Herode: quia si tunc Aristobolus, & Alexander, & Antipater, ad quos principaliter pertinebat regnum, non quærebant animam Pueri, vt dictum est, non quæreret eã Archelaus, qui minor erat, & ad quem minus pertinebat: & qui, viuentibus alijs fratribus, de regno quæstionem nunquam fecit. Item, quia quærere animam Pueri propriè pertinebat ad possidẽtem regnum. Archelaus autem tunc non possidebat. Et ista etiam est causa, quare ad Aristobolum, & Alexandrum, & Antipatrum non pertinebat cura persequendi Christum: quia ipsi nondum possidebant regnum, sed conabantur, vt possiderent, quia ad hoc inter se contendebant. Herodes autem possidebat: ideo ad illum pertinebat persequi omnes, per quos timeret posse perdere regnum. Et talis erat Christus, quia futurus erat Rex Iudæorum, ideo Herodes persequebatur illum, & non filij Herodis eo viuente. Et sic non quæritur de Archelao, an persequeretur Christum viuente Herode: sed illo mortuo postquam incepit regnare, an quæreret animam Pueri. Dicendum, quòd non, quia dicitur supra: defuncti sunt, qui quærebant animam Pueri, & tamen Archelaus non erat defunctus. Ergo non quærebat ipse illam. Sed obijceretur, quod quæreret eam, quia audiens Ioseph, quod regnaret Archelaus non ausus est ire in Iudæam timens propter Puerum, ergo ille persequebatur Puerum. Aliquis dicit, quòd Ioseph timuit ex superabundanti, cùm non subesset aliqua causa timoris, nihil intendente Archelao contra Puerum. Dicendum, quòd non stat, quia Angelus approbauit istũ timorem Ioseph admonens illũ, ne iret in Iudæam vbi regnabat Archelaus, sed in terram Galilææ, & tamen non approbasset nisi verisimiliter timeret Ioseph. Est ergo dicẽdum, quòd Archelaus non quærebat animam Pueri, ita quòd haberet illam solicitudinem, quam Herodes habuerat ad inquirendum eum: nec etiam ipse occidisset pueros Bethlehem, & si pater suus nondum occidisset illos: ipse non occideret eos. Si tamẽ quis diceret ei aliqua de puero isto, & colligeret ex cõiecturis, quòd ille euaserat de pueris, quos pater suus occiderat in Bethlehem: fortè occideret eum: ideo verisimile est, quod occidisset. Pater tamen suus non solùm aliquo annunciante de puero occidisset illum, sed etiam nullo annunciante quæreret eum quantum posset, cùm, vt eum inueniret, occiderit pueros Bethlehem: & sic Archelaus non dicebatur quærere animam Pueri, quia non quærebat eum ad occidendum interrogans de illo diligenter, sed si oblatus fuisset ei occidisset illum.

Quomodo Archelaus regnaret pro Herode patre suo?
Quæst. LXXX.

QVæritur, quomodo dicitur de Archelao, quòd regnauerit pro Herode? Dicendum, quòd quando in aliquo regno est vnicus rex, & illo mortuo succedit alius: sequens dicitur regnare pro præcedente. i. loco eius. Sic dicitur quasi de omnibus Regibus in 3. & 4. lib. Reg. & in

A toto 2. Paralipom. Quando aliquis rex moritur dicitur, mortuus est, & regnauit pro eo filius eius, & etiam quando aliquis inuadebat regnum violenter occidens priorem Regem dicitur regnare pro eo. 3. Regum 15. & 16. cap. & 4. Reg. 9. cap. Ita nunc Herodes mortuus est, & successit ei Archelaus filius eius, ideo dicitur regnasse pro eo. Alio modo potest dici magis propriè: quia Archelaus specialiter quodammodo regnauit pro Herode: quia non solùm Archelaus successit Herodi, sed etiam alij duo filij eius, scilicet, Herodes, & Philippus. Solus tamen Archelaus regnauit. Ideo ipse habuit specialiter locum patris, quia alij habuerunt partem hæreditatis paternæ, sed non nomen regni, Archelaus autem habuit hæreditatem, & regnum, ideo ipse propriè successit patri suo, & dicitur regnasse pro eo. Circa hoc considerandum, quòd Herodes habuit septẽ *Responsio ad quæsitum q(uaesti)on.*

B filios, quorum iste fuit ordo natiuitatis, scilicet, Antipater, Alexãder, Aristobolus, Archelaus, Herodes, Antipas, Philippus. Ad primum istorum, scilicet, Antipatrum videbatur pertinere regnum ex iure primogenituræ, & tamen Alexander, & Aristobolus vendicabant sibi illud propter generositatem, non solùm contra fratrem, sed etiam contra patrem. Pro quo sciendum, vt infra declarabitur, quod Herodes non fuit de gente Iudæorum, sed Idumæus. Pater tamen suus conuersus est ad Iudaismum. Accidit autem eum peruenire ad regnãdum per viam quæ infra declarabitur q. 91. regnum vero Iudæorum pertinebat ad sacerdotes de stirpe Machabæorum, qui illud longo tempore tenuerant, quorum vltimi fuerunt Aristobolus, & Hircanus. Isti enim fratres erant, & maior eorum Hircanus, ad quem regnum de iure pertinebat. Sed multis bel-

C lis inter eos gestis, & mortuo Aristobolo mansit Hircanus in regno. Cui amicus erat Antipater Herodis pater. Habuerat autem Aristobolus filium quendam nomine Alexandrum, qui accepit vxorem filiam Hircani patrui sui nomine Alexandram, ex qua genuit Aristobolum, & Mariannam feminam. Ista Marianna post in vxorem accepta est ab Herode, & genuit ex Herode duos filios Alexandrũ scilicet & Aristobolum. Et sic isti erant propriè de genere Regum: quia erant nepotes Hircani, & Aristoboli. Nam auus eorũ, scilicet Alexander erat filius Aristoboli, & auia eorum, scilicet Alexandra erat filia Hircani, ideo secundum rectam lineam ex vtroque latere competebat eis regnum Iudæorum. Vnde ob hoc etiam patri suo Herodi præponi volebant, contendentes cum eo iudicialiter corã Romanis de regno. Herodes tamen obtinuit. Et tandem

D isti, vt infra dicetur q. 91. propter quasdam suspiciones ab Herode occisi sunt, & sic cessauit successor de vera stirpe Iudæorũ. Antipater autem, qui maior ætate erat de matre Iudæa nomine Doris natus erat, vt Iosephus ait, & tamẽ nõ erat de genere regio ex parte matris, ita vt contendere posset de iure regni cum Aristobolo, & Alexandro fratribus suis viuentibus. Mortuis autem illis indubitate ad eum pertinebat. Sed postea propter quasdam suspiciones Herodes Antipatrum coniecit in vincula. Cùm autem semel fama percrebuisset in aula regem occubuisse, Antipater exultans in carcere de morte patris multa custodi carceris pollicebatur, vt eum dimitteret. Quod cùm cognouisset Herodes, illum occidi fecit. Manebant autem quatuor filij Herodis, quorũ maior erat Archelaus. Et istum constituit in Regem, iubens tamen, vt coronam sibi non

E imponeret, sed acciperet illam de manu Romanorum. Et ita contigit Archelaum regnare pro Herode, cùm esset quartus natiuitate inter filios eius.

Quomodo dicatur, quòd Archelaus regnaret in Iudæa?
Quæst. LXXXI.

QVæritur, quomodo dicatur hic, quòd Archelaus regnabat in Iudæa? Dicendum, quòd Iudæa accipitur multipliciter. Vno modo pro tota terra Iudæorum, id est, omnium Israelitarum de duodecim tribubus. Et sic conuertitur cum Israel. Sic dicitur Psal. 75. scilicet. Notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius. Et ponuntur ibi pro eodem, & est repetitio eiusdem sententiæ per diuersa verba ad pulchritudinem faciendam. Sic dicitur 3. Reg. 12. cap. & 2. Reg. 20. cap. Quæ nobis pars in Da- *Iudæa accipit(ur) multipliciter.*

uid, & quæ hæreditas in filio Isai. Et tamen filius Isai, & Dauid idem sunt: quia Dauid erat filius Isai. Et pars, & hæreditas idem sunt, & tamen fit repetitio ad pulchritudinem. Sic patet in eisdem terminis. Psalm. 113. scilicet. In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Facta est Iudæa sãctificatio eius, Israel potestas eius, Et accipitur ibi Israel, & domus Iacob pro eodem, & Iudæa, & Israel pro eodem. Hoc modo non regnabat Archelaus in iudæa: quia non regnabat super totam terram, quam possederunt olim Israelitæ, cùm & iudæi nunc tempore Archelai non possiderent totam illam terram, de quo magis declarabitur. 1. Esdræ 2. c. Secundò modo accipitur iudæa pro terra, quæ prouenit in sortem tribui Iuda. Quæ autem sit terra illa, patet Iosue. 15. c. vbi nominantur omnes ciuitates eius. Et licèt sic possimus vocare iudæam à tribu Iuda, tamen non inuenitur hoc modo in scriptura accipi. Hoc modo verum est, quòd Archelaus regnabat in iudæa: quia totam illam terram, quæ fuit sortis iudæ habebat nunc Archelaus in iure suo, & tamen non illam solam, sed etiam aliquid aliud de sorte Beniamin, vt infra dicetur. Tertio modo accipitur iudæa pro tota terra, quam nunc possidebant iudæi. Nunquã vocati sunt autem ante reditum de Babylone iudæi: quia prius vocabantur, Hebræi, vel Israelitæ ab Israel patre suo, scilicet Iacob, & non vocabantur specialiter ex nomine alicuius tribus. Ex die autem, qua redierunt de Babylone vocati sunt iudæi, vt ait Iosephus 11. lib. Antiquitatum. Et reddit causam, scilicet, quia viri de tribu iuda prius redierunt ad terram, quæ nunc vocatur iudæa. Et dicit, quod ipsa prouincia ab eis accepit nomen. Hoc modo iudæa tantũ cõtinet quantum olim continebat tota terra Israel præter terram Samaritanorum. Quod patet, quia duodecim tribus tenebant olim totam terram Chanaan, & tenuerunt eam quousque Reges Assyriorum abstulerunt decẽ tribus de terra illa, transferentes eas in terram Medorum. 4. Reg. 17. c. & in ciuitatibus eorum posuerunt alias gentes, quæ postea vocatæ sunt Samaritæ, vel Samaritani, quia habitabant in vrbibus regni Israel, siue Samariæ, quia Samaria erat caput illius regni. Quando aut duæ tribus residuæ, scilicet iuda, & Beniamin translatæ sunt in Babylonem per Nabuchodonosor, manserunt illi Samaritani in terris, quas prius tenebant. In terris autem, in quibus habitabant Iuda, & Beniamin nullæ gentes collocatæ sunt per Nabuchodonosor, vt ait Iosephus 1. lib. Antiquitatem, sed mansit terra sine habitatore, & cultore, & requieuit toto tempore captiuitatis. Sic dicitur 2. Paralipom. 30. ca. & 2. Esdræ 2. c. quòd sabbathizauit terra septuaginta annis. Et hoc fuit, quia Deus non permisit, quòd quisquam illam terrã interim occuparet, quia de captiuitate redituri erant iudæ. Cùm ergo redierunt de Babylone inceperunt possidere totam terram, quam prius tenebant. Et nõ solùm istæ duæ tribus, scilicet, iuda, & Beniamin possiderunt terram, quæ eis data fuerat in sortem à principio, quæ habetur Iosue 15. & 18. cap. sed etiam magnam terram, & vrbes de illis, quas possederant tribus, quæ translatæ fuerant in Assyrios. Quod patet, quia iudæi tempore Christi possidebant Galilæam. Nã ibi habitauit Christus, scilicet in Nazareth, vt patet in litera, & tamen Galilæa erat in tribu Nephtali, & Zabulon, vt patet infra 4. c. & Isa. 9. c. Nam Samaritani, vel non occupauerunt omnes vrbes, quas tenebant decem tribus translatæ in Assyrios, vel saltem desierant eas postea possidere. Paucam. o. terram possidebant Samaritani. Isti tamẽ dolentes de reditu iudæorum de Babylone, impediebant eos ædificare templum, & accusauerunt illos apud regem Persarum Artaxerxem. 1. Esdræ. 4. c. Et sic cùm iudæa hoc modo contineat totam terram, quam olim tenebant oẽs Israelitæ præter terram Samaritanorum, distinguitur iudæa contra Samariam. Sic accipitur iudæa Act. 1. c. scilicet. Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Et hoc modo non distinguitur Galilæa contra Iudæam, sed includitur in ea. Et sic Herodes pater Archelai vocari poterat Rex Iudææ, quia dominabatur in tota terra, in qua Iudæi erant, & sic nos communiter accipimus Iudæam, quando loquimur vulgariter, licèt scriptura per multos modos distinguat. Quar-

F tò modo accipitur Iudæa pro vna medietate Regni Iudæorum, cuius pars præcipua erat sors Iudæ, licèt aliquid esset in illa de sorte Beniamin. Et sic distinguitur Iudæa contra Galilæam. Quia licèt in Galilæa habitarent Iudæi, non vocabatur Iudæa; Sic distinguitur hic, cùm dicitur, quòd Archelaus regnabat in Iudæa. Et ob hoc Ioseph nõ iuit illuc, sed in partes Galilææ. Sic etiam accipitur infra 4. cap. scilicet: Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & de Ierosolymis, & de Iudæa. Sic etiam accipitur Luc. 3. cap. vbi ponitur Iudæa tanquam vna Tetrarchia. Posset tamen dici, quod aliquando accipitur Iudæa hic solùm pro sorte tribus Iuda, quia non est in hoc aliqua difficultas. An tamen accipiatur hic Iudæa tam strictè, sicut sequenti cap. & infra 4. cap. & Luc. 3. cap. declarabitur. Hoc modo accipitur hic Iudæa, scilicet, pro medietate re-
G gni Iudæorum, siue terræ, in qua nunc habitabant Iudæi. Pro quo sciendum, quod Herodes pater Archelai fuerat Rex totius regni Iudæorum; Moriens autem instituit Archelaum in regem, vt succederet sibi in toto regno: iubens tamen ne coronam sibi imponeret, sed à Romanis illã acciperet, vt ait Iosephus, & infra magis declarabitur. Ad accipiendum autem coronam venit Romam, fratres autem eius Herodes, & Philippus illuc iuerunt petentes partes hæreditatis paternæ. Decretum autem est per Octauianum, quòd Archelaus regnaret, & tamen haberet solùm medietatem regni paterni, quæ medietas vocata est Iudæa. Aliam medietatem diuisit in duas partes, quæ vocantur Tetrarchiæ, id est, quartæ partes respectu totius regni, & vnam dedit Herodi, & vocata est Tetrarchia Galilææ, aliam autem dedit Philippo fratri eius, & factus est Tetrarcha Trachonitidis, & Iturææ. Et sic Archelaus regnauit in Iudæa, & non in Galilæa, nec in Ituræa, &
H Trachonitide regionibus. Vnde non regnauit sicut pater suus Herodes, & sic post istum Archelaum fuit iste nouus modus distinguendi Iudæam à Galilæa.

Quomodo timuerit Ioseph ire in terram Iudæa?
Quæst. LXXXII.

QVæritur, quomodo timuerit Ioseph ire in terram Iudææ, cùm Angelus dixisset ei, quod rediret de Aegypto in terram Israel, & sic videtur, quòd peccabat timendo ire, quò iubebatur. Aliquis dicet, quòd licet Angelus dixisset Ioseph, quod iret in terram Israel, cùm tamen ipse videret causam timendi, poterat secundum humanã

Opinio aliquorum. Improbatur opin. prædicta. I

I prouidentiam timere, & cauere ire illuc. Dicẽdum, quòd hoc non stat, quia sicut in eis vbi est periculum, peccatum grauius est, & grauis præsumptio si quis propter diuinam confidentiam omittat facere ea, quæ possunt fieri per humanam prudentiam, cùm hoc sit tentare Deum: ita illicitum est, & defectus magnus fidei, si quis attendat ad humanam prudentiam, & cautelam in quib. Deus iam præstitit securitatem. Sicut si Apostoli, quibus Christus dixerat, quod non cogitarent quid loquerentur, quia Spiritus Sãctus daret eis, quid loquerentur, adhuc cogitarent quomodo formarent responsiones suas, quia sic aut non confiderent de verbo Christi, aut præponerent iudicium suum Spiritui Sancto, vt alibi magis declaratum est. Ita nunc si Ioseph iussus esset ab Angelo ire in aliquem locũ, & non confideret ire illuc, peccaret. Verum est tamen,
K quòd homo non peccat timendo facere ea, quæ Deus iubet, sed si propter timorem illa omittat facere. Nam Christus timuit mortem, quam Deus decreuerat eum subire, & tamen propter hoc non diuertit se ab ea. Ita cùm Deus iusserit nobis pro fide, vel iustitia in casu vitam ponere, licitum est hoc timidè facere propter naturale desiderium vitæ, & tamen propter hoc non est euitãda mors. De Ioseph autem adhuc aliter erat, quia Angelus nihil ei iuberet, si quod esset securum: cùm propter securitatem fecerit eum fugere in Aegyptum. Nunc autem, iubebat ei, quod rediret in terram Israel: ergo securum erat redire: maximè cùm dixerit ei, defuncti sunt qui quærebant animam Pueri. Dicendum, quod Ioseph non peccauit timendo ire in Iudæam, cum iustè timuerit, & eius timorem angelus approbauerit, faciendo quod non iret in Iudęam. Ad rationem in contrarium dicendum,

cendum, quòd si Angelus dixisset Ioseph, quòd iret cum Puero in aliquem determinatum locū, & timeret Ioseph illuc ire, & nollet ire, peccaret. Quando tamen Dominus iubet homini aliquid in generali, vel quod generale est: licèt dubitet circa aliquod particularé in operatione, non est diffidentia, nec peccatum: quia in vniuersali sermone non intelliguntur, quæ particulariter possunt euenire, vel cogitari. Ita nunc iussit Angelus Ioseph, quòd rediret in terram Israel, & terra Israel est nomen generale includēs Galilæam, & Iudæam, & Ituræam, & Trachonitidem: sicut hic accipitur: ideo poterat timere Ioseph ire in Iudæam, & non ire illuc. Aliter potest dici, quòd Ioseph nihil hic faciebat illicitum contra dictum Angeli, quia Angelus iusserat eum redire in terram Israel, & quòd nollet ire in Iudæam non erat contra hoc mandatum, quia poterat ire in Galilæam, aut Trachonitidem, vel Ituręam, **B** quæ erant de terra Israel, & sic iret in terram Israel, licèt non iret in Iudæam. Aliter potest dici, quòd etiamsi Deus aliquid iubeat homini in particulari, potest circa istud dubitare, & aliqualiter cessare ab illo: quousque habeat à Deo certum responsum. Vt si Deus præcipiat homini aliquem actum particularem, & postea circa illum occurrat aliqua difficultas, quā homo nescit, quomodò se habéat; licèt homo confidere debeat, quòd Deus, qui iussit eum illam rem facere, etiamsi sit ardua, dabit ei exitum conuenientem: attamen quousque sciat quomodo illi difficultati nouiter emergēti occurratur, vel an propter illam opus omittendum sit, tunc licitum est homini dubitare, & à Deo petere, quousque responsum sit, nihil facere de eo, quod imperatum est. Sic patet in Virgine, cui Angelus dixit, quòd conciperet, & pareret filium, & vocaretur altissimi filius. Luc. 1. c. Virgo nō dubitauit quin Angelus verum diceret, & tamen non consensit in illum conceptum, **C** & partum, quousq; certificaretur de dubio, scilicet: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Angelus autem dixit, quòd Spiritus Sanctus superueniret in eam, & tunc ipsa certificata de hac difficultate consensit dicēs: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Ita de Ioseph poterat esse, quod etiamsi Deus mandasset ei expresse redire in Iudæam, & postea veniens inueniret istam difficultatem eundi, scilicet, quod regnaret Archelaus, quem ipse poterat verisimiliter timere, non tenebatur ire illuc, sed manere sub dubio expectās diuinum responsum sup hoc. Et non diceretur propter hoc incredulus, vel diffidens, quia nō dubitabat de eo, quod Deus iubebat quin fieri posset cōuenienter, & tamen ipse nesciebat modum insurgentem sibi hac difficultate; ideo expectabat responsum super illa. **D**

Quomodo fuerit securum Christo redire in terram Iuda?
Quæst. LXXXIII.

QVæritur, quomodo fuerit Christo securum redire in terram Israel viuente Archelao, & non fuit securum redire viuente Herode? Dicēdum, quòd hoc fuit, quia Herodes quærebat animam pueri, Archelaus autem nō. Nam defuncto Herode, dicitur: defuncti sunt, qui quærebant animam pueri, & tamen non erat defunctus Archelaus. Causa autem differentiæ poterat esse multiplex. Prima quia tempore Herodis negocium istud fuerat recens venientibus Magis ad Herodem, & annunciantibus de Rege nato, sed post illud vixerat longo tempore **E** Herodes, & sic incipiente regnare Archelao erat iam aliqualiter inueteratum, & parum de eo curabatur. Secunda, quod Herodes occiderat pueros in Bethlehem, & poterat putari quod ibi occisus esset, & ille, qui quærebatur, & sic non videret Archelaus, quid facere posset. Nam etiamsi ad pacificandum statum regni sui Archelaus vellet illum Puerum occidere, nesciret quid faceret, vel vbi eum inquireret, vel an viueret, & propter istam difficultatem inueniendi cessaret eum quærere, sicut dixit Dauid, quòd fugere volebat in terram Philisthinorum, & Saul desperaret posse inuenire eum, & cessaret ipsum quærere in toto Israel, primo Reg. 27. c. Tertia, quia poterat Archelaus putare famam illam de Messia nato fuisse falsam, cùm iam tāto tempore nihil apparuisset de eo, vel saltem

A non cōtinuaretur ipsa fama, sicut prius incœperat. Quarta, quia istud negocium non ita directè tangebat Archelaum sicut patrem suum Herodē, quia ille erat rex totius terræ Iudæorum: ideo Messias non poterat regnare quin sibi regnaret occupando totum regnum, vel partem eius. Archelaus autem habebat solùm medietatem, & fratres sui habebant aliam medietatem, ideo poterat esse, quòd etiam si regnaret non impediret eum occupādo aliquam partem terræ eius. Quinta est, quia Archelaus nō poterat Christo nocere, sicut Herodes. Quia Herodes erat Dominus totius terræ Iudæorum, & sic non poterat venire in aliquam partem Israel, quin Herodes ibi posset eum occidere. Archelaus autem non poterat, quia solùm dominabatur in Iudæa. Et sic, si iret Christus in Galilæam, aut Trachonitidem, siue Ituræam, non posset nocere ei Ar- **B** chelaus. Et ista est vera causa. Nam Ioseph non ausus est ire in Iudęam, quia ibi regnabat Archelaus, & iuit in Galilæam, vbi ipse non dominabatur. Ideo propter differentiam dominij ausus est redire nunc in terram Israel, & nō tempore Herodis, qui in tota illa terra regnabat. Sed dicetur, quòd etiamsi Christus iret in Galilæam, posset tamen eum inde habere Archelaus, quia frater suus Herodes, qui dominabatur in Galilæa traderet sibi illū. Dicendum, quod Archelaus, & Herodes non erant sibi concordes: quia Archelaus regnaturus erat in tota terra Iudæorum, sicut instituerat pater suus Herodes. Et tamen petentibus Herode, & Philippo fratribus Archelai partē hæreditatis paternæ diuisum est regnū, vt supra dictum fuit, & sic Archelaus priuatus est pleno iure regnandi propter Philippum, & Herodem, & ipsi possidebant terras illas inuito Archelao. Ideo non concordabāt inter se, & sic Herodes non permitteret aliquos de Galilæa trahi **C** in Iudæam, quòd aliquod paterentur ad complacendum Archelao fratri suo.

Quomodo Ioseph ausus sit ire in Galilæam, cum ibi dominaretur Herodes filius alterius Herodis?
Quæst. LXXXIII.

QVæritur, quomodo Ioseph ausus sit ire in Galilęam, cùm ibi dominaretur Herodes filius alterius Herodis, qui pueros occiderat? Dicendum, quòd Angelus admonuerit eum in somnis ire in Galilæam, & non in Iudæam, & sic cum particulariter eū iam admoneret, non dubitauit ire. Sed dicitur, cur Angelus dixit, quod iret in Galilæam, & non in Iudæam? Dicendum est primò, quia regnaturus erat Messias, ideo directè ipse repugnaret Re- **D** gi, & tamen Herodes non erat Rex nunc, sed Archelaus, ideo poterat putare, quod Messias etiamsi regnaturus esset, nō impediret dominium eius, maximè quia in eodem regno possūt esse multi duces, & comites, & marchiones, & in alijs dignitatibus, Rex tamen vnicus esse debet. Nec est possibile plures esse manente vnitate regni. Ita adhuc regnante Messia poterat iste Herodes dominari in Galilæa, & sic non curaret obuiare Messiæ. Secundò, quia iste Herodes paruam partem regni Israel habebat, scilicet vnam Tetrarchiam, id est, quartam partem de terra, quæ possidebatur à Samaritanis, quæ etiam ad Messiam deberet pertinere si temporaliter regnaret, quia illa fuit terra tribuum Israel. Ideo poterat Messias regnare non contendendo cum ipso Herode. Tertiò, quia ista persecutio Christi, quam nunc facere deberent filij Herodis **E** mortui, si facerent, videretur esse principaliter ad fauendum factis paternis: quia ille persecutus fuerat eum. Archelaus autem regnabat loco Herodis, & de uoluntate eius, quia ipse non solùm Iudææ, sed totius terræ Israel eum Regem instituerat, ideo volebat fauere factis eius. Herodes autem, & Philippus non præsidebant de uoluntate patris, sed potius contra voluntatem eius, cùm ipse Archelaum instituisset Regem in tota terra Israel, & nullas terras alijs reliquisset. Ideo Philippus, & Herodes non fauebant paternis factis, ita ut propter eum vellent occidere Puerum, quem ipse persequebatur. Ideo potuit securè Christus manere in terra Philippi, vel Herodis, sed non in terra Archelai.

Angelus monuit Ioseph quòd iret in Galilæā propter tres causas.

Si Ioseph timuerit ire in Iudaeam, et postea admonitus fuerit ab Angelo, quid faceret, si non fuisset admonitus? Quaest. LXXXV.

Prima rō huius opinionis fecūda fundata i auctoritate.

QVæritur, cum Ioseph timuerit ire in Iudæam, postquam admonitus sit ab Angelo, quid faceret si nō fuisset admonitus? Aliqui dicunt, quòd debebat redire in Aegyptum, quia non erat sibi securum ire quò Angelus iubebat. Quidam dicunt, quòd non licebat, quia ante hoc licuit Ioseph manere in Aegypto ex mandato Angeli, et tamen nunc ex arbitrio suo non liceret: quia dicunt, quòd nō licebat alicui Iudæo in Aegyptum ire, quia Deuteron. 17. c. dicitur, scilicet. Non reducet Rex populū in Aegyptum, presertim cum Dominus præceperit vobis, vt nequaquam amplius per eandem viam reuertamini.

Secunda ratio.

Item Ierem. 43. c. Deus comminatur Iudæis, qui volebant descendere in Aegyptum, quòd perirent, & nemo eorum reuerteretur in terram Iuda. Dicendum, quòd hoc non obstante licebat Ioseph redire in Aegyptum nisi aliud obstaret, quia Iudæis licebat manere in Aegypto. Plurimi

Responsio auctoris ad quaestionem.

namque habitabant ibi, & habitauerant prius tempore Machabæorum, & tamen non peccabant, quia aliàs Iudæi, qui essent in terra Israel, non reciperent eos ad communionem tanquam transgressores legis, & manentes in manifesta rebellione ad legem habitantes in Aegypto cōtra interdictum legis. Sed falsum est, quia Iudæi, qui erāt in Ierusalem, & tota terra Israel vocabant eos fratres, & scribebant eis tanquam fratribus confortando, quòd obseruarent festiuitates nouas, quę inuentæ fuerant nunc in Iudæa, scilicet purificationem, & diem ignis. 1. Machab, 1. c. cum dicitur; fratribus, qui sunt per Aegyptum Iudęis, salutem dicunt fratres, qui sunt Ierosolymis Iudæi. Ad

Ad primam rationem.

primam auctoritatem dicendum, quòd ibi non vetuit Deus alicui Iudæo ire in Aegyptum, vel morari ibi, sed vetuit toti populo, scilicet, ne totus populus redire vellet in Aegyptum relicta terra Chanaan, quam Deus eis tradiderat possidendam. Sicut aliquando voluerunt facere, quando erant in deserto dicentes: Constituamus nobis Ducem, & reuertamur in Aegyptum. Numeri 14. cap. Et satis apparet hoc: quia loquitur ibi Deus toti populo, & dicit, quòd Rex non reducat illum in Aegyptum. De aliquo autem Iudæo, vel multis, quod in Aegypto habitarēt non erat interdictum. Nam cum in omni natione, quæ sub cęlo est habitarent Iudæi, etiam habitarent in Aegypto. Actu. 2. c. Et ibi cum exprimuntur quædam regiones de illis, in quibus habitabant Iudæi, ponitur etiam Aegyptus, & tamen dicitur, quod erant viri religiosi Iudæi de omnibus illis nationibus. Ergo non peccabant habitando in Aegypto. Nisi forte quis abominatus terram Israel, & quasi contemnens hæreditatem illam Dei, quam ipse tantum laudauerat, vellet ire ad habitandum in Aegyptum. Peccaret enim sicut illi, qui dixerunt, quod melius fuerat sibi mori in Aegypto super ollas carniū, & comedere ibi porros, & cępas, & allea, quàm venire ad possidendum aliam terram. Nam increpantur, & puniuntur Numeri 11. capit. Iudæi tamen volentes habitare in Aegypto propter aliam causam, scilicet, quia fortè possent ibi facilius viuere, non peccarent. Ad secundam auctoritatem dicen-

Ad secundam.

dum, quod Deus comminatur illis, quia illi consulerant Dominum per Ierem. & dixerant, quod quidquid Deus responderet, facerent. Dixit autem, quod non irent in Aegyptum, & ipsi ire contendebant, ideo Deus comminatur eis multa mala tanquam manifestis rebellibus, & contemnentibus mandatum eius. Aliter etiam peccabant isti, quia non descendebant nunc ad habitandum in Aegyptum aliquæ personæ singulares, sed totus populus, & deserebant terram Israel sine habitatore: ita vt possent venire alij populi, & occupare eam. Et hoc erat directè contra mandatum Dei. Deuteron. 17. cap. Ideo etiam si nunc Deus specialiter eis non inhibuisset ire in Aegyptum, non liceret illuc ire. Dicendum ergo, quod istud non obstabat Ioseph, quin posset redire in Aegyptum. Non licebat tamen ei redire illuc, quia Angelus iusserat ei, quod rediret de Aegypto in terram Israel, ideo non licebat reuerti in Aegyptum, quia erat directè contra mandatum Angeli. Est ergo dubium, an teneretur ire in Iudæam existente

F isto timore. Dicendum, quod non obligabatur ille ire illuc, & non solùm non obligabatur ire, immo si existente isto timore non certificatus amplius per Deum iret illuc subijciens puerum periculo, vt ipse putabat, peccaret. Dici autem poterat, quod Ioseph poterat implere mandatum Angeli, quia si timebat ire in Iudæam, iret in Galilæam, vel in aliquam partem Trachonitidis, aut Itureæ, in quibus non erat periculum, nec etiam ipse timebat, cum solum dicatur, quod timuit ire in Iudæam audiens, quod regnaret ibi Archelaus. Et eundo in aliquam terram illarum iret in terram Israel, & impleret præceptum Angeli. Quia tamen Ioseph occurrente isto dubio habuit specialem causam dubitandi, voluit seipsum determinare: sperans, quod Angelus ei responderet, sicut sæpe facere solebat. Et tamen si Angelus ei non respondisset, debebat Io-
G seph ire in Galilęam, siue in aliquam partem Trachonitidis, aut Itureæ, sicut dictum est.

Ad quid Ioseph timuerit ire in Iudaeam? Quaestio LXXXVI.

QVæritur, ad quid dicitur hic, quod Ioseph timuerit ire in Iudęam, quia regnabat ibi Archelaus? Nam etiamsi non regnaret ibi Archelaus, nihil facturus erat ibi Ioseph, sed solū in Galilæa in vrbe sua Nazareth. Quidam dicunt, quod Ioseph cum esset de domo Dauid, & haberet originem ex Bethlehem. Luc. 2. c. & Bethlehē erat in sorte Iudæ, vt patet supra in litera, volebat ire Ioseph ad habitandum in Bethlehem, & sic iturus erat in Iudæam. Dicendum, quod Ioseph non intendebat ire in
H Bethlehem ad habitandum, quia nihil ibi habebat, sed ipsum, quod Ioseph, et virgo habebant erat in Nazareth, & ibi habitabant parentes Virginis, & ibi desponsata est, & concepit. Luc. 1. c. In Bethlehem Ioseph & Virgo nunquam habitauerunt nisi ex necessitate. Quia non legitur, quod aliquo tempore ibi manserint, nisi quando Christus natus est. Et patet hoc. Quia si Ioseph, & Virgo habitassent in Bethlehem magno tempore, sicut in Nazareth, Iudæi non dicerent de Iesu, quod erat de Nazareth, & non de Bethlehem. Et tamen dicebant hoc in tantum, quod propter istud negabant eum esse Messiam. Ioan. 7. c. Ergo Virgo, & Ioseph non habitauerunt aliquanto tempore in Bethlehē, sed semper in Nazareth. Et adhuc ipso tempore, quo Christus natus est in Bethlehem, non iuerunt illuc Ioseph, & Virgo, quasi aliquid de re familiari
I ibi haberent expediendum: sed ex necessitate compulsi propter professionem faciendam: quia erant de domo Dauid. Et istam causam innuit Luc. 2. cap. Christo tamen nato, & præsentato in templo non redierunt in Bethlehē; sed dicitur quod iuerunt in Nazareth. Luc. 2. c. Et tamen si habitatio sua esset in Bethlehem, post præsentationem Christi in templo, quæ facta est in Ierusalem, redirent in Bethlehem, & nō redierunt, sed iuerunt in Nazareth eo. c. Ergo non habebant habitationem in Bethlehem. Item quia non solum dicitur, redierunt in Nazareth, sed dicitur ꝙ redierunt in Nazareth ciuitatem suam. Et sic Nazareth erat locus, in quo ipsi habitabant. Aliqui dicunt, ꝙ post præsentationem Christi in templo non redierunt Ioseph, & Virgo in Bethlehem, quia ibi futura erat occisio paruulorum per Herodem, alioquin redissent illuc, & nō
K fuissent in Nazareth. Dicēdum ꝙ non stat, quia si propter hoc non redissent in Bethlehem, etiam non irent in Nazareth, quia nec ibi erat locus securus, cū oportuerit Ioseph fugere in Aegyptum. Ergo post præsentationem in templo Ioseph non iret in Nazareth, sed rediret in Bethlehē, vel iret in Aegyptum. Maximè, quia hoc non potest stare cum dicatur Luc. 2. capit. quod reuersi sunt in Nazareth ciuitatem suam. Et sic innuitur, quod non redierunt illuc propter aliquam specialem causam de nouo emergentem, sed quia erat ciuitas sua, id est, quia ibi habebant suum domicilium. Sic patet, quia quando Lucas dixit, quod iuit Ioseph, & Virgo in Bethlehē expressit causam specialem, scilicet, quia oportebat eos ibi profiteri, quia erant de domo Dauid. Hic autem non dixit nisi, quod reuersi sunt in ciuitatem suam Nazareth. Ergo hic erat domicilium eorum, & non in Bethlehem. Item patet, quia

si habi-

si habitarent in Bethlehem non oporteret, quod ad faciẽdam professionem irent illuc, sed essent ibi quando fieret, & tamen dicitur eo cap. quod ascendit Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam in ciuitatem Dauid: eo quod esset de domo, & familia Dauid. Dicendum ergo, quod nihil habebant Ioseph, & Virgo, propter quod habitare vellent in Bethlehem. Cum autem dicitur, quod Ioseph timuit ire in Iudæam, intelligitur de transitu per Iudæam, & non de habitatione in ea. Et iste est verus sensus, intelligendo, quod Ioseph nolebat habitare in Iudæa, sed volebat ire in Nazareth ciuitatem suam, & tamen trãsitus erat via recta per Iudæam, quia, vt supra fuit declaratum, cũ diximus de itinere Aegypti, accipitur illud iter per desertum iuxta mare occidentale per ciuitates Philisthinorum, scilicet, per Gazam, & alias. Et propter hoc Deus dixit, quod iter de terra Aegypti in terram Chanaan est per terram Philisthinorum. Exod. decimo tertio, ciuitates tamen Philisthinorum sunt in sorte Iudæ. Iosue 15. c. Et sic erant in Iudæa. Ideo iter rectum ad veniẽdum de Aegypto in Galilæam erat per terram Iudeæ. Ioseph autem timuit transire per illam propter Archelaum, ideo dicitur, quod timuit ire in Iudæam, & ob hoc oportuit, quod flecteret iter suum multum extra rectitudinem, vt non transiret per Iudæam, saltem non per medium eius. Et hoc videtur significare littera cum dicitur: Secessit in partes Galilææ, id est, diuertit, vel declinauit à recto conuertens se contra Galilæam. Alio modo potest dici, quod Ioseph volebat nunc ire ad habitandum in Iudæa, non quasi haberet ibi aliquod speciale domicilium, propter quod illuc vellet ire: sed quia pauper erat viuens de labore manuum suarum. Nam faber erat, Mar. 6. ca. & poterat viuere vbicunque. Et forte putabat, quod conuenienter posset viuere nunc in Iudæa. Præcedens tamen sensus melior est.

In qua tribu esset Nazareth? Quæstio. LXXXVII.

QVæritur de ciuitate Nazareth in qua Tribu esset? Dicendum quod saltem ex hoc loco apparet, quod non erat in sorte Iudæ, cum distinguatur hic Iudæa, & Galilæa, & Nazareth erat in Galilæa, vt patet in litera. Est autem dicendũ, quod est Nazareth in sorte Nephthali non longè à mari Galilææ. Vnde inter ciuitates sortis Nephthali ponitur Nazareth sub alio nomine, vt declaratum est Iosue. 19. c. Est autem Nazareth Ciuitas Galilææ distans per septẽ leucades à mari Mediterraneo Occidentali. Est enim modicum magis occidentalis quam Hierusalem: quia Hierusalem à mari Mediterraneo distat per nouẽ leucades, aut plus: Nazareth autem modicum distat: & est non longe Nazareth à quadam ciuitate, quæ vocatur Achon, quæ est in portu maris Mediterranei, & fuit vltima quam Sarraceni receperunt de manibus Christianorum, & ibi plurimi Christiani perierunt. Et hanc solet vocare scriptura Ptolomaidem in libris Machabæorum. Est enim ciuitas Nazareth nũc quasi omnino destructa, licèt olim fuit ciuitas satis gloriosa, & vsque hodie habetur in ea locus, in quo Gabriel salutauit Virginem. Et est ibi quædam capella excisa de petra in rupe, & sunt ibi tria altaria. Magna autem pars ciuitatis Nazareth erat antiquitus excisa de rupe, & adhuc hodie apparet. Est etiam in ipsa ciuitate adhuc Synagoga illa, in Ecclesiam tamẽ commutata, in qua Iesu docente traditus est liber Isaiæ Prophetæ, & aperuit illum, & legit in loco, vbi dicitur: Spiritus Domini super me &c. & ait, Hodie completa est scriptura hæc in auribus nostris. Luc. 4. cap. Est etiam in fine ipsius ciuitatis in Ecclesia Sancti Gabrielis, quidam fons, qui ab incolis in magna veneratione habetur, de quo asseritur benedictissimũ Puerum Iesum aquam sæpe hausisse, & portamisse matri suæ, quia ministrabat ei et subditus erat ipsi, & Ioseph nutritio suo. Luc. 2. cap. scilicet. Descendit cum eis, & venit in Nazareth, & erat subditus illis. Extra Nazareth contra Austrum ad vnum iactum balistæ est locus, qui vsque hodie vocatur saltus Domini, vbi volebant Iudæi Christum præcipitare, quia nolebat facere miracula in Nazareth, sicut in alijs locis. Sed ipse exiuit de manibus eorum. Luc. 4. c. Et subi-

A to inuentus est in latere montis oppositi ad iactum arcus, & videntur ibi quædam lineamenta corporis, & vestium lapidi impressa. De monte isto videtur mons Hermon, & mons Hermonim, qui est paruus mons, de quo dicitur Psal. 41. Hermonij à monte modico. Videtur etiam mons Thabor, & ciuitas Naym, in qua Christus suscitauit filiũ viduæ. Luc. 7. c. Et videtur etiam tota latitudo campi magni Esdrelon, de quo in libro Iudith: & ab ista ciuitate cõtra oriẽtem distat per duas leucades mons excelsus Thabor in quo Christus transfiguratus est. infra 17. c. & Mar. 9. c. & Luc. 9. c. De Nazareth ad tres leucades cõtra Aquilonem, & modicum declinando contra occidentem est oppidum quod vocatur Sephorum, & supra illud est castrũ valde pulchrum, & de hac ciuitate communiter tenetur, quod fuerit oriundus Ioachim pater Virginis. Et est **B** istud oppidum in tribu Aser, & ipsum, & etiam Nazareth est in prouincia Ituraæ: quia illa pars Galilææ est Ituræa. De his frater Brocardus Teuthonicus in libro suo de diuisione terræ sanctæ, & Marinus Venetus in lib. suo de eodem.

Quomodo potuerit habitare Ioseph in Nazareth, cum esset de tribu Iuda? Quæst. LXXXVIII.

QVæritur, quomodo potuerit Ioseph habitare in Nazareth, cum ipse esset de tribu Iuda, & de progenie Dauid, originem trahens de Bethlehem, Luc. 11. c. Dicendũ quod trib. & familiæ diuersæ, habebãt possessiones diuersas, & terram inter se diuisam iuxta diuisiones, quæ habentur Iosue 15. c. vsque ad 19. ca. Et istæ **C** possessiones, scilicet tam agri, quam loca habitationũ non debebant misceri, nec trãsire de tribu in tribum, sed quod manerẽt separatæ, & distinctæ, sicut Deus distinxerat eas Numeri 36. Licebat tamen viris vnius tribus ire ad habitandum ad loca aliarum tribuum: si bene ibi esse sibi reperirent: sicut dicitur Iudicum 17. c. de Leuita, qui erat de Bethlehem, & egressus est, & peregrinari voluit vbicumque sibi commodum reperisset, & venit in terram Ephraim, habitauitque in domo Michæ. Isti tamen non poterant habere possessiones in locis illis, ad quæ transibant, ne confunderentur hæreditatum distributiones, & transiret hæreditas de tribu in tribũ. Et si aliquando emerent possessiones, id est, bona immobilia, non poterant illa semper tenere, sed cogebantur restituere quandocunque venditores vellent illa redimere data parte pretij, & fru- **D** ctibus susceptis per emptorem computatis in sortem, & si venditor non posset redimere, vel nollet, saltem in iubilæo redibat ad ipsum possessio, scilicet, anno quinquagesimo: Leui. 25. cap. Ita ergo Ioseph, licèt esset de tribu Iuda, poterat habitare in Nazareth, quę erat de tribu Nephtalim Sed dicetur, quod non licebat hoc nisi Leuitis. Nam ille, de quo dictum est, Leuita erat, & isti, quia non acceperãt possessionem inter Israelitas. Nume. 18. c. & Iosue 13. ca. poterant discurrere per totam terram Israel. Secus autem de laicis, qui acceperant possessiones determinatas, quia non videtur illis licere habitare in sortibus aliarum tribuum. Dicendum, quod non solum licebat hoc Leuitis, sed etiã laicis. Quod patet, quia aliqui de tribu Ephraim. habitabant in sorte Beniamin. Iudicum 19. c. de illo sene, qui recepit Leuitã in domo. Nam dicitur, quod erat de mon- **E** te Ephraim, & habitabat peregrinus in Gabaa, quæ erat in tribu Beniamin. Ergo etiã laicis licebat habitare extra terram tribus suæ. Et ita esset de Ioseph. Sed dicendum, quod nunc tempore Ioseph, non solũ licebat viris de vna tribu habitare in sorte alterius tribus, sed etiam habere possessiones alterius tribus. Quod patet, quia post reditum de Babylone sola tribus Iuda, & Beniamin mansit in Iudæa. Aliæ autem decem tribus in terra Medorum, & Persarũ sunt. Vnde non solum Iudæi habitantes in Iudæa erant de sola tribu Iuda, & Beniamin: sed etiam omnes, qui sũt dispersi per Asiam, & Europã obsequentes Romanis. Decem aũt tribus trans Euphratem hactenus cõmorari probantur, quarum multitudines inæstimabiles minimè possunt numero comprehendi. Manserunt ergo sortes illarũ decem tribuum in terra Israel, & illæ aliqualiter fuerunt occupatæ à Samaritanis, & quædam partes manserũt sine

habitatore. Istas autem tenebant Iudæi post reditum de Babylone. Nam Christo nato Iudæi habitabant in sorte Nephtalim, & Zabulon, infra quarto. Et erant isti Iudæi de tribu Iuda, & Beniamin. Ideo oportebat, quod isti tenerent etiam possessiones Zabulon, & Nephtalim: & sic de omnibus alijs sortibus tribuum, quarum partes aliquas Iudæi tenebant, & sic non solum non erat illicitum nunc Iudæo habitare extra terram tribus suæ, sed etiã nõ erat illi illicitũ tenere possessionẽ, quæ fuerat alterius tribus. Et ita licebat Ioseph habitare in Nazareth, quę erat de terra Galilææ, & tribu Nephtalim, & habere ibi possessionẽ, licèt esset ipse de tribu Iuda. Cum aũt obijcitur, quod cõfunderẽtur sic diuisiones sortium, dicendũ, quod verum est, si illę tribus, cuius possessiones erant, manerẽt in terra Israel. Illæ tamen recesserant nunquam rediture sicut Prophetæ prędixerant: ideo possessiones earum debebant ab alijs tribubus occupari, & diuidi per illas, & ita fieret in reditu de Babylone, quomodo tamen hoc factum fuerit, declarabitur magis primo Esdræ cap. 11.

An Ioseph teneretur ire ad habitandum in Nazareth? Quæstio. LXXXIX.

QVæritur, an Ioseph teneretur ire ad habitandum in Nazareth, vt impleretur Prophetia, quæ hoc prædixerat? Aliquis dicet, quod sic, quia dicitur hic quod [Venit Ioseph, & habitauit in Nazareth, vt impleretur, quod dictum est per Prophetam,] s. [quoniam Nazarenus vocabitur.] Ergo oportebat illuc ire, vt istud cõpleretur. Maximè quia videtur dici, quod propter hoc iuerit illuc Ioseph, vt impleretur Prophetia. Itẽ quia istud prænunciatũ fuerat: si tamẽ Ioseph nollet ire in Nazareth, nõ posset impleri ista Prophetia. Ideo oportebat ipsum ire illuc. Dicẽdum, quod nõ erat obligatus Ioseph ire in Nazareth, quia aliàs nõ habuisset intentionem eundi in Iudæam, & ideo videtur, quod noluerit illuc ire nisi propter Archelaum. Cum autem dicitur de Prophetia, dicendum, quod non obligabat, quia id quod obligat est proprie præceptum. Prophetia autem non est præceptum, sed prænunciatio quædam rei futurę: ideo contra conditionem suam est, quod obliget. Item quia Prophetia interdum est occulta eis, per quos debet compleri. Nemo tamen obligatur ad id, quod nullo modo potest scire, & tamen, vt plurimum res prænunciatæ implentur in illis, & per illos, qui prophetiam ignorant. Item dato, quod quis sciat Prophetiam, quę per ipsum debet compleri: non tenetur implere illam nisi sibi iubeatur. Nam interdum est Prophetia de malo, quod quis pati debeat, vel de malo culpæ, quod facit, & tamen nemo tenetur subire pœnam sponte, quam Deus prænunciauit ipsum passurum: sed licet fugere ab ea quantũ poterit, & si prænunciatum fuerit aliquod malũ culpæ per ipsum patrandum: non tenetur illud implere: quia implẽdo peccat: sicut prænunciatum erat Christum per Iudęos occidendum, & tamen non tenebantur eum occidere, sed potius non occidere tenebantur: quia iustus erat. Ita nunc prænũciatum erat, quod Iesus Nazarenus vocaretur per hoc, quod habitaret in Nazareth, & tamen Ioseph non tenebatur habitare in Nazareth, quia nesciebat prophetiam, & dato quod sciret, non tenebatur implere illam: quia cum Deus per prophetiam prænunciet aliquid, & non iubeat, ad ipsum pertinet cura implendi, & quando ei placuerit implebitur. Item quia licet homo sciat aliquã prophetiam per se implendam, quia ita prænunciatũ est: fortè nesciet tempus, aut modum, & causam impletionis: quia sibi reuelatum nõ est. Ideo si vellet implere fortè erraret. Dimittendum ergo est Deo: quia ipse, qui prænunciauit, implebit, & licèt per hominẽ impleri debeat: ipse tñ deducet eum ad tẽpus, vt impleatur res, sicut Deo placuerit, & sic licet nunc Ioseph iret ad habitandum ad aliũ locum: Deus taliter faceret, quod Iesus aliquando habitaret in Nazareth, scilicet, ipse induceret aliquam opportunitatem, Ioseph non cogitante, quod oporteret eum ire ad habitandum in Nazareth, & Christum cum eo, & sic vocaretur Nazarenus. Et si Ioseph, vt impleret illam prophetiam, vellet ire ad habitandum in Nazareth, non esset certus an Deus sic vellet illam implere, ideo curare F non debebat de hoc: Nemo enim se debet intromittere de operibus Dei, quorum ipse nobis onus non imposuit; quia ipse non indiget adiutorio nostro.

Quomodo Christus vocatus sit Nazarenus? Quæstio. XC.

QVæritur quomodo Christus Nazarenus vocatus sit? Dicendũ quod poterat vocari Nazarenus, & Bethlehemites. Nam in Bethlehem natus est, & inde vocaretur Bethlehemites, cum propriè denominetur homo à loco originis. Nazareus, vel Nazarenus poterat vocari à Nazareth: quia ibi conceptus est, nutritus, educatus, & conuersatus vsque ad tempus, quo cœpit prædicare. Vocatur tamen Christus Nazarenus, & nunquam Bethlemi- G tes, & hoc prouenit ex errore Iudæorum; quia putauerunt Christum natum esse in Nazareth, cum ibi viderunt eum semper conuersari, & ibi habitabat tota cognatio eius, & ob hoc dicebant eum esse de Nazareth, sicut dixit Philippus ad Nathanael, scilicet, Inueni Iesum filium Ioseph à Nazareth. Ioan. 1. cap. Et dicebant propter hoc eum non esse Messiam, asserentes illum esse de Galilæa. Ioan. 7. capit. scilicet, Nunquid à Galilæa venit Christus? Quasi dicat, Messias non potest nasci de Galilæa. Et iterum ibi: Scrutare scripturas, & vide, quia Propheta à Galilæa non surgit. Sic enim totus populus vocabat Christum infra 21. ca. scilicet, Hic est Iesus Propheta à Nazareth. Ipsi etiam ministri, qui iuerunt ad tenendum eum, sic illum vocauerunt. Ioan. 18. c. quia Christus dixit: Quẽ quæritis? Et illi dixerunt: Iesum Nazarenum. Sic etiam H in Cruce titulus sibi appositus est, in quo vocabatur Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Ioan. 19. ca. Sic etiam Angeli vocauerunt eum Mar. 16. cap. scilicet, Iesum quæritis Nazarenũ. Ita, & nos vocamus. Et licet fuerit Bethlehemites, non vocamus eum Bethlehemitem: sed istud nomen quod per errorem Iudæorum introductum est magis placuit Spiritui Sancto. Et sic fecerat prænunciari, quod vocaretur Nazarenus, & non Bethlehemites. Et non fuit error similiter in nomine, sed solum fuit error in motiuo Iudæorum. Quia verum est, quod Christus Nazarenus erat, & tamen Iudæi vocabant eum Nazarenum tanquam natum de Nazareth, & falsum erat. Nam si intelligerent eum esse Nazarenum, id est, nutritum in Nazareth, non obijcerent ei, quod non esset Messias: dicentes quòd non erat de Nazareth, & tamen obiecerunt. I Ergo sic vocabant eum Nazarenum, id est, natum in Nazareth. Et ex falso motiuo verum nomen ei impositum est, quia aliàs nos non vocaremus eum Nazarenum, nisi verè esset Nazarenus.

De ordine temporum à transmigratione Babylonis, vsque ad Christum. Quæst. XCI.

QVæritur nunc circa ordinem temporum, de quibus omisimus pręcedente capite. Nam diximus ibi de regimine Iudæorum, & de modo principatus eorum vsque ad captiuitatem Babylonis. Nunc autem dicendum est de regimine, & statu ipsorum à die captiuitatis, & trãslationis in Babylonem, quia ista multum faciunt ad intellectum sacræ scripturæ, tam noui, quam veteris testamen- K ti, saltem vt videatur, quando sceptrum expirauit de stirpe Iudæorum, & multa de diuersitate historiarum, & temporis per hoc cognoscantur. Considerandum, quòd translatio Iudæorum in Babylonem fuit vltimo anno regni Sedechiæ, scilicet anno vndecimo. 4. Reg. 25. capit. & 2. Paralipomen. 36. capit. Ante hoc per vndecim annos fuerat translatus Ioachim Rex Iuda in Babylonem, quartò Reg. 25. capit. & ipse est, qui vocatur Iechonias, & genuit Salathiel præcedenti capitulo. Et est primus in tertia quaterdena. In ipso anno incepit historia Daniel. Nam translatus est Daniel in Babylonem, quando translatus est Ioachim rex Iuda: cũ esset ipse Daniel de cognatione regis, vt patet Danielis primo capit. Erat autem hoc ante Christi Natiuitatem annis sexcentis, & duodecim, quia à transmigratione Babylonis vsque ad Christi Natiuitatem fuerunt anni sexcenti, & vnus, vt dictum est su-

A transmigratione Babylonis vsque ad Christũ anni. 601.

A creatione mundi vsque ad captiuitatẽ Babylonis anni. 3351.

pta in principio huius capitis & captiuatio Ioakim fuit vndecim annis ante transmigrationem totalem Babylonis, quia illa fuit anno vndecimo regni Sedeciæ.4. Reg.25. Et tamen Sedecias cœpit regnare quando Ioakim ductus est in Babylonem.4.Reg.24.c. Et fuit hoc anno ab orbe condito ter millesimo, trecentesimo, quinquagesimo primo. Quinque annis post hoc cœpit prophetare Ezech. scilicet, anno quinto transmigrationis Ioakim Regis Iuda in Babylonem. Et sic fuit sex annis ante totalem transmigrationem Iudæorum in Babylonẽ. Ezech.1.c. Et ante Christi natiuitatem annis sexcentis, & septem. Ipsa antẽ transmigratio in Babylonem fuit anno vndecimo Sedeciæ, vt dictum est, & ibi cessauit regnum de linea recta Dauid; quia omnes Reges, qui ante hoc fuerant post ipsum Dauid in regno Iuda fuerunt de successione recta Dauid. Postea vero nullus de hac stirpe imposuit sibi diadema regium, quia translati sunt in Babylonem, & post reditum de Babylone nemo de eis fuit Rex, nec de alia tribu: sed solùm pauci de Sacerdotibus, de quibus infra dicetur. Quantum autem durauerit illud regnum, & quot Reges fuerint, & qui, & multa alia circa hoc declarauimus præcedenti cap. q.22. & 23. Cessauit autem illud regnum ab orbe condito annis tribus millibus, trecentis, sexaginta, duobus, & ante Christi natiuitatem annis sexcentis, & vno. Et procedunt omnes hi numeri, & quos infra ponemus secundum veritatem Hebraicam, & non secundum Interpretes, quam differentiam supra assignauimus in principio huius secundi capituli in prima. q. Quãdo Ioakim Rex Iuda translatus est in Babylonem, multi de Iudæis translati sunt cum eo, de quibus.4.Reg.24.c. Sed illa fuit parua transmigratio. Postea annis vndecim, scilicet, vltimo anno Sedeciæ ipse Sedecias Rex, & omnes Iudæi de tribu Iuda, & Beniamin translati sunt in Babylonem præter pauperes agricolas, & vinitores, quos Nabuzardã Princeps exercitus Regis Nabuchodonosor dimisit ad colendum terram, & habitandum in ea, vt soluerent tributa Chaldeis, & præposuit illis quendam principem nomine Godoliam virum bonum: quem quidam Iudæi maligni occiderunt, & tunc timuit totum illud vulgus Iudæorum manere in terra propter Chaldæos: putantes, quod occiderent eos, quia occiderant Principem positum per illos. Et ob hoc voluerunt descendere in Aegyptum, vt ibi liberarentur de manu Chaldæorum, quia Aegyptus non erat tunc subiecta Chaldæis. Erat autem tunc Ieremias inter illos, quia ipse manserat in Iudæa transmigrantibus alijs in Babylonem. Nam Nabuchodonosor dixit ei, q̃d iret in Babylonem, si vellet, sin autem, iret quo vellet. Ierem.40.c. Ipsum cõsuluerunt Iudæi, vt peteret Dominũ pro eis, an descenderent in Aegyptum. Et Deus dixit, q̃d non descenderent, quia aliàs morerentur gladio, & fame, & peste in Aegypto, & nunquam redirent in Iudæam. Ierem.42.c. Hoc non obstante Iudæi descẽderunt in Aegyptum, & Ieremias cum illis, ne solus maneret in Iudæa. Iere.43.c. Tunc mansit tota terra Iudææ sine habitatore, & nulla gens ausa est, vel desiderauit occupare terram illam, sed septuaginta annis mansit inculta, & non habitata, & tunc sabbathizabat, id est, quiescebat vsque ad reditum Iudæorum de Babylone.2. Paralipom.36.c. & 2. Esdræ.2.c. De hoc latè declaratum est 4.Reg.25.c. & habetur Isa.40.c. vsque ad 44.cap. Fuit hoc vno anno, vel quasi post transmigrationem Iudæorum in Babylonem, quæ fuit anno 19. Nabuchodonosor.4. Regum 25.cap. Et hoc tempore floruerunt in Græcia septem Sapientes. Qui sic vulgariter nominantur, quia isti fuerunt quasi primordia omnium sapientum in Græcia, licèt post illos nõ sapiẽtes, sed Philosophi vocati sunt: quod Pythagoras inchoauit. Quinto anno post transmigrationem Babylonis, qui fuit anno.23. Nabuchodonosor, & ante Christi natiuitatem anno quingentesimo, nonagesimo sexto, ipse Nabuchodonosor venit in Syriã, & pugnauit cõtra Moabitas, & Ammonitas, quibus subiectis iuit in Aegyptum, eamque subuertit Regem eius occidens, & alium constituens, & tunc trãstulit omnes illos, qui fugerant de Iudæa post mortem Godoliæ, vt supra dictũ est: vt ait Iosephus 10. libr. Antiquitatum. Plurimi tñ istorum ibi gladio, & fame, & peste cõsumpti sunt: sicut pdixerat eis Iere.42. c. Residui eorũ

A translati sunt in Babylonem. Et nemo ipsorũ rediit in Iudæam, sed oẽs mortui sunt in Babylone, quia Ieremias pdixerat eis, q̃ vltra nunq̃ viderent locũ illum, i. Ierusalẽ, & Iudæam. eod. cap. Ipse quoq; Ieremias, ibi in Aegypto mortuus est, anteq̃ transferrentur illi Iudæi in Babylonẽ: nam prædicantem cõtra idolatriam ipsorũ lapidauerunt, & ibi in Aegypto sepultus est, cuius merito multa beneficia Aegyptij susceperunt: quia fugauit serpentes de terra ipsorum. Postea vero Alexander Macedo, veniens in Aegyptum audita virtute sancti viri transtulit honorabiliter ossa eius in ciuitatem, q̃ in Aegypto condidit, & de nomine suo Alexandriam vocauit. De his Isido. in lib. de ortu, & obitu patrum. Fuerũt ergo tres transmigrationes Iudæorum in Babylonem, s. vna cum Ioakim Rege Iuda. Secunda vndecim annis post. s. cum Sedecia Rege Iuda, B quæ fuit maxima. Tertia quæ fuit quinque annis post, in hac translati sunt Iudæi, qui fugerant in Aegyptum. Fuerant aũt a die transmigrationis decem Tribuum in Assyrios vsque ad ipsam transmigrationem Iudæorũ in Babylonem, quæ facta est anno 11. Sedeciæ anni centũ, & triginta, & menses sex, & dies decẽ; vt ait Iosephus libr.10. Antiquitatum. Anno 7. post transmigrationem Babylonis incœpit Daniel haberi tanq̃ Propheta: quia tunc interpretatus est, & annunciauit ipsi Nabuchodonosor somniũ, quod ille oblitus fuerat. De quo Danielis.2.c. Dr̃ tñ ibi, q̃ illud fuit anno. 2. regni Nabuchodonosor: & tñ Nabuchodonosor ante captiuitatem Iudæorũ, & transmigrationem Babylonis regnauerat annis.19. vt patet.4. Reg.25.c. Sed cõputatur ibi regnũ suũ incipiendo a tempore, quo subiecit Aegyptios. Sic ait Iosephus lib.10. antiqui. s. Igi- C tur post annum secundùm Aegyptiacæ vastationis Rex Nabuchodonosor vidit somnium valde mirabile. Ista tamen vastatio fuit quinque annis post transmigrationem Babylonis, vt supra dictum est. Ideo fuit annis septẽ post istam transmigrationem somnium Nabuchodonosor, & interpretatio Danielis. Et ex hoc patet, quòd fuit annis decem, & octo postquam ipse Daniel translatus est in Babylonem. Nã ipse vndecim annis, scilicet, sub rege Ioachim ductus est in Babylonem ante generalem translationem, quæ fuit cum Sedecia, scilicet, vltimo anno regni eius, vt supra patet: & tamen post istam translationem septẽ annis fuit somnium, vt supra dictum est: Daniel autem vixit longo tempore in Babylone, scilicet, plus octoginta annis, vel quasi. Quod patet, quia Daniel translatus est in Babylonem vndecim annis ante generalem translationem, sci- D licet, cum Ioakim Rege. Daniel.1.cap. & supra declaratum est. Mansit tamen adhuc vsque ad tempora Darij Regis Persarum, & Cyri. Daniel.6.cap. Et tamen anno primo Cyri Regis completi sunt septuaginta anni captiuitatis Babylonicæ: qui incipiunt computari ab vltimo anno regis Sedeciæ. Et istis addantur 11. anni, quibus ante hoc translatus fuerat Daniel in Babylonem, erunt anni octoginta, & vnus, quibus mansit in Babylone. Et hoc erat, quia puer erat quando translatus est in Babylonem. Sic patet Danielis.1.c. scilicet, quod Præpositus Eunuchorum accepit pueros decoros de semine Regio, & vnus eorum fuit Daniel. Ipse non reuersus est de captiuitate in Iudæam licet adhuc viueret, quia erat Præpositus regni Persarum, & Medorum positus per Darium Regem. Et in ciuitate Ecbatanis terræ Medorũ ædificauit pulcherrimũ E sepulchrum, ibiq; sepultus est. In eo postea sepeliebantur Reges Medorũ, vt ait Ioseph. lib.10. Antiquitatũ. Nabuchodonosor qui Iudæos captiuauit, vixit aliquanto tẽpore post captiuitatẽ ipsorũ, de quo infra dicetur: & post eũ regnauit filius eius, qui Nabuchodonosor minor dictus est. Istũ misit Nabuchodonosor pater suus in Aegyptum, subiugauitq; satrapas qui contra eum insurrexerũt. Quo ibi manente mortuus est Nabuchodonosor pater suus in Babylone: & ipse successit in regno. Fecit aũt opera magnifica in ædificijs supra oẽs Reges, qui ante eum fuerãt. Fecit hortũ suspensibilẽ de quo vxor sua posset uidere terram Medorum in qua nutrita fuerat. Huius meminerũt omnes Historiographi. De hoc Berosus in 3. lib. historiæ Chaldæorũ, & Iosephus lib.10. Antiquitatum. Post illum regnauit Euilmerodach in Babylonia: multi putant illũ successisse Nabuchodonosor priori, eo quòd de Nabu-

chodonosor minore non fit mentio in sacra scriptura. Et tamen falsum est, quia iste cœpit regnare anno tricesimo septimo à transmigratione Ioachim regis Iudææ. 4. Reg. 25. c. Et sic erant anni viginti sex post transmigrationem generalem: & tamen non potuit tanto tempore viuere ille Nabuchodonosor, cùm solùm vixerit annis. 40. vt ait Iosephus lib. 10. Antiquit. Iste ergo Euilmerodach fuit post Nabuchodonosor minorem, & vocat Iosephus istũ Euilmerodach Amilmadapacam, siue Abimathadocum Filiũ Nabuchodonosor minoris. Et iste est q exaltauit Ioakim regem Iuda, qui erat in Babylone, educens eum de carcere, & exaltans solium eius super solia omnium regum, qui erant in Babylone. 4. Reg. 25. c. Post istũ regnauit Egressarius filius eius, & post eum Labosardacus: & post istum regnauit Balthasar filius eius, qui Nabar dicitur, vt ait Iosephus libr. 10. Antiquit. Iste Balthasar fuit, qui bibit in vasis sacris, & contra quem apparuerunt digiti scribentes in pariete, & ipsa nocte occisus fuit, & Persæ, & Medi intrauerunt in Babylonem, translatumq; est regnum Chaldæorum de stirpe Nabuchodonosor in Darium, & Cyrum Reges Persarum, & Medorum. Daniel. 5. c. De temporibus, quibus isti Reges regnauerũt est dubium. Nam de Nabuchodonosor dicũt quidam, quod regnauerit annis tredecim. De Euilmerodach dicit Iosephus, quod regnauerit annis decem, & octo. Egressarius autem annis quadraginta. Labosardacus mensibus nouem, Balthasar annis decem, & septem. Sed non stat: quia à trasmigratione Babylonis, vsque ad reditum, solùm fuerunt septuaginta anni. 2. Paralipo. 36. c. & completi sunt anno primo Cyri regis. 1. Esdræ. 1. c. & 2. Esdræ. 2. c. Et tamen anni istorum Regum collecti sunt octoginta, & nouem. Quibus adhuc addendi erant duo anni, quibus regnauit Darius Rex Persarum antequam regnaret Cyrus. Etiam addendi sunt anni, quibus vixit Nabuchodonosor post transmigrationem Babylonis, qui fuerunt plus quam duodecim. Nam septem annis post illam transmigrationẽ vidit somnium, de quo habetur Daniel. 2. c. vt dictum est supra, & postea septem annis fuit quasi bestia, sicut prædixerat Daniel. 4. cap. & sic erunt plures quam centum anni. Ideo dicendum est, quòd non regnauerunt isti reges tanto tempore. Quidam autem dicunt, quòd regnauit Nabuchodonosor viginti duobus annis post transmigrationem Babylonis, & filius eius Nabuchodonosor minor annis tredecim reliqui autem, scilicet, Euilmerodach, Egressarius, & Labosardacus, & Balthasar regnauerunt annis vigintiquinque, & Darius Rex Persarum annis duobus. Et hoc modo complentur præcise anni septuaginta quibus manserunt Iudei in Babylone. De his tamen magis dicendum erit Daniel 1. vel 4. capit. Considerandum est nunc de istis septuaginta annis, quibus steterunt Iudei in Babylone, quem modum Principatus habuerunt. Et dicendum est, quòd nullum modum: quia Principatus non est nisi in aliquo populo, vel politia. Iudæi autem tunc nullum populũ faciebant, quia erant captiui. Ideo non solum non erant per se populus, sed etiam non erant pars populi, quia non erant ciues. Nam multitudo seruorum, & banausorum nõ est pars politiæ, vt ait Arist. Erant enim Reges istorum captiui. Nam Sedecias mansit in carcere vsque ad diẽ mortis suæ, quem tamen sepeliuit honorabiliter Nabuchodonosor, vt ait Iosephus. libr. 10. Antiquitatum. Ipse autem Ioachim Rex Iuda etiam manebat in carcere. Et fuit in eo quamdiu regnauit prior Nabuchodonosor, & Nabuchodonosor minor. Huius autem filius, scilicet, Euilmerodach primo anno regni sui, qui erat trigesimus septimus a transmigratione ipsius Ioakim eduxit eum de carcere, & exaltauit eum super omnes Reges, qui erant in Babylone. Et comedebat semper coram eo, vsque ad mortem suam. 4. Regum. 25. cap. Et tunc fuit aliqua relaxatio oneris Iudæorum, quia forte ille Ioakim habebat aliquã potestatem super eos, & tamen non erat propriè aliquod genus Principatus, quia non erant Iudæi per se vnus populus. Fuit autem reditus de Babylone anno primo Cyri regis Persarum, in quo completi sunt anni septuaginta captiuitatis Babylonicæ, & fuit ante Christi natiuitaté annis quingentis, & triginta, & vno: & ab orbe condito annis tribus millibus quadringentis, viginti, & octo: & re-
F gnauit Cyrus annis triginta. In primo anno huius incipit historia librorum Esdræ, quia primus, & secundus Esdræ idem dicunt, nisi quòd secũdus recapitulat ea, quæ dicta sunt in primo, addendo aliqua. Iste dedit licẽtiam Iudęis redeundi in terram suam. primo Esdræ, primo capite, sicut prædixerat Isai. 45. c. ante per annos ducentos, & decem. Et Rex Cyrus legit hunc librum, & inueniens ibi nomen suum prænunciatum, & quòd Deus magnarum gentiũ constituturus erat eum Regem, gaudio quodam repletus est, & voluit benefacere illi genti, cuius fuerat ille Propheta. Et conuocans Iudæorum clarissimos, qui erant in Babylone, dedit illis licentiam redeundi, vt ait Iosephus vndecimo libro Antiquitatum. Et tunc mandauit dari vasa templi, quæ Nabuchodonosor abstulerat, & manebant in Babylone, vt patet primo Esdræ primo capite, & secun-
G do Esdræ secundo capite. Tunc congregati sunt plurimi Iudęorum, & exhortabantur se, vt redirent de Babylone. Et redierunt multi, quorum numerus ponitur per Iosephum vndecimo libro Antiquitatum, & primo Esdræ secundo. Non redierunt autem de Babylone omnes Iudæi, qui ibi erant, quia multi tenebantur desiderio possessionum, & affinitatum contractarum in Babylone. Nam quã translati sunt Iudæi de Babylone a principio sub Ioakim, quidam falsi prophetæ dicebant, quòd Deus reduceret illos captiuos post biennium de Babylone. Et hoc dixit Annanias Propheta de Gabaa in principio, regni Sedeciæ, postquam translatus fuit Ioakim in Babylonem, scilicet, post duos annos cõteram iugum Nabuchodonosor de collo omnium gentium, & conuertam Iechoniam filium Ioakim & omnem transmigrationem Iudæ ad lo-
H cum istum. Ierem. 28. c. Iste fuit Propheta falsus, contra quem Ieremias prædixit, quòd ipso anno moreretur, & sic factum est. Alij etiam erant Prophetæ falsi in Babylone dicentes, quòd citò Deus reducturus esset eos in terrá Iuda. Ideo populus non curabat ædificare domos, nec plãtare vineas, vt possent viuere in Babylone. Ieremias autẽ scripsit eis: ædificate domos, & habitate, & plantate hortos, & comedite fructum eorum. Accipite vxores, & generate filios, & multiplicamini ibi, & nolite esse numero pauci, quia hæc dicit Dominus, cùm cęperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & reducam vos ad locum istum. Ierem. vigesimo nono capite. His verbis incitati, qui erant in Babylone, fecerunt sic. Ideo anno septuage-
I simo, quando finita est captiuitas, multi tracti amore possessionum, & affinitatum, & terræ illius, quam iam reputabant sibi natalem, redire noluerunt. In hoc reditu fuerunt duo Principes, scilicet, Zorobabel filius Salathiel: & Iesus filius Iosedech Sacerdos magnus. Et sub eis fuit multitudo illa redeuntium de Babylone. Ioakim namq; Rex Iuda, qui ductus fuerat in Babylonem genuit ibi Salathiel, de quo dicitur præcedenti cap. quòd Iechonias genuit Salathiel, & Salathiel ibi in Babylone genuit Zorobabel. Iste fuit Princeps Iudæorum redeuntium de Babylone. Considerandum nunc, quòd Iudæi, dum fuerunt in Babylone, non fuerunt populus per se: ideo non habebãt Principatum. Nunc vero redeuntes erant iam liberi, & incipiebant esse populus, & habere Principatum: & quia Zorobabel erat nobilissimus Iudæorum, qui fuerant in Babylone, qui erat nepos Ioakim Regis Iudæ, fuit Princeps Iudæorum in reditu, licèt non fuit Rex sicut auus
K suus, quia fortè Rex Persarum, qui dedit licẽtiam Iudæis redeundi, non dedit eis licentiam habendi regem: ne ex hoc fortè fierent prompti ad rebellandum Regibus Persarum.

De reditu Iudæorũ de Babylone in Iudæam.

Ideo vocatur sæpe Zorobabel Princeps Iudæorum, vel Iudex eorum: vt ait Iosephus vndecimo libro Antiquitatum: & primo Esdræ sexto capitulo, vocatur Zorobabel Dux Iudæorum, vel Dux transmigrationis, & quia Sacerdotes magni erant viri honorabiles valde in tota Israel, fuit quoque cum eo Princeps Sacerdos magnus, q tunc erat, scilicet, Iesus filius Iosedech, qui de Babylona rediJt. Et ob hoc in libris Esdræ quando aliquid fiebat, dicebantur isti duo illud iubere, vel illud facere: sed patet primo Esdræ tertio cap. s. Zorobabel filius Salathiel, & Iosue, vel Iosedech cœperunt fundare templum: & similiter primo Esdræ quarto, & sæpissimè, & propter hoc Za-

charias Propheta, qui illo tempore prophetauit, vt patet primo Esdræ quinto, solum loquitur ad istos duos, sicut patet Zachariç tertio, vbi loquitur ad Iesum Sacerdotem magnum, id est, Iesum filium Iosedech, loquitur etiam ad Zorobabel incitans eum ad ædificandum templum. Zachariæ quarto capitulo. Fuit Zorobabel maior Princeps, vnde ipse semper nominatur prius, & ipse vocatur Dux Iudæorum, vel transmigrationis, primo Esdræ sexto cap. quod non dicitur de Iesu filio Iosedech Sacerdote. Post hoc autem non sic fuit: quia non successit aliquis filius Zorobabel in principatu eius: nec viri de tribu Iuda habuerunt principatum: sed Summi Sacerdotes post hoc fuerunt semper Principes, vsque ad Christi natiuitatem, quando Herodes, qui erat alienigena primo incœpit regnare super Iudæos, ante quem semper habuerunt Principes de gente sua. Isti autem Summi Sacerdotes à principio huius status fuerunt contenti honore suo. Et licet principarentur populo, non imponebant sibi maius nomē. Quod durauit vsque ad Ioannem Hyrcanum filium Simonis Machabæi: quia ex ipso tempore Summi Sacerdotes incœperunt sibi imponere diademata regia, & vocari Reges, & durauit vsque ad Aristobolum, & Hyrcanum fratres, propter quorum contentiones contigit regnum transire ad Herodem alienigenam, de quo infra dicetur. Sacerdotes tamen antequam sibi imponerent diademata regia, licet ipsi principarentur, recipiebant secum alios seniores plebis, qui cum eis disponebant, quæ agenda erant. Cum vero illi se Reges vocauerunt, fuit eorum principatus maior: & ad eos tota rerum disponendarum summa pertinebat. De his Iosephus vndecimo libro Antiquitatum ait: Habitabant in Hierosolymis, & optimatum gubernatione regebantur. Nam Sacerdotes tractabant eorum negotium vsquequo regnare contingit nepotes Asamonæi, id est, Machabæorum nepotes.

De reditu Iudæorum de Babylone in Iudæam. Redeundo ad ordinem historiæ dicendum, quòd anno primo regis Cyri, quando data est Iudæis licentia redeundi de Babylone, data est eis licentia per Cyrum ad ædificandum templum Domini, quod destructum fuerat prius per Chaldæos, vt patet primo Esdræ.6.c. Zorobabel autem dux Iudæorum, & ceteri, qui cum eo erant anno secundo aduentus eorum in Iudæam incœperunt ędificare templum, & offerre Domino sacrificia, & factus est magnus applausus populi, quando viderunt illud fundari, primo Esdræ.3.cap. Cum autem inciperent ædificare, ipsi Samaritani, qui morabantur in terra inuidentes Iudæis, dixerunt illis, quòd volebant ædificare cum eis templum Deo. Quibus Zorobabel, & Iesus filius Iosedech Sacerdos magnus responderunt, quòd non licebat eis hoc facere, sed soli ædificarent, primo Esdræ quarto capite. Erant autem isti Samaritani, quos Salmanasar Rex posuerat in vrbibus Samariæ.4. Regum 17.c. Et quando tribus Iuda, & Beniamin ductæ sunt in Babylonem, manserunt isti in terra per illos septuaginta annos, & nunc incipientibus Iudæis ædificare templum, isti voluerunt ædificare cum eis. Cum vero Iudæi non consensissent, isti Samaritani incœperunt perturbare Iudæos ne ædificarent, & accusauerunt eos apud regem Babylonis. *Cyrus rex moritur.* Interim autem contigit Cyrum regem Persarum, qui regnabat in Babylone, mori. Nam occupatus in bello Massagetarum à Regina ipsorum circumuentus, occisus est, caputque eius missum est in vtrem plenum sanguine humano, dictumque est: Satiare, satiare sanguine humano, quem tantum sitijsti. Regnauerat autem annis triginta. Huic successit filius eius Cambyses, qui vocatus est alio nomine Nabuchodonosor. Ad istum directa est accusatio Samaritanorum contra Iudæos, ne ædificarent templum, primo Esdræ quarto, capite. Et vocatur ibi iste Artaxerxes, & sic habet tria nomina, scilicet, Cambyses, Nabuchodonosor, Artaxerxes. Suscepit iste accusationem Samaritanorum, & prohibuit ædificari templum. Mãsitque sic opus incompletum, & cessatum est ab ædificatione quasi per nouem annos, scilicet, per septem annos, quibus regnauit Cambyses, & per duos annos primos Darij, qui successit ei, vt ait Iosephus. 11. libr. Antiquitatū. *Cambyses Cyri filius regnauit annis 7.* Vt patet primo Esdræ quarto, scilicet. Tunc intermissum est opus domus Dei in Ierusalem, & non fiebat vsque ad annum secundum regni Darij

A regis Persarum, de quo postea dicetur. Iste Cambyses, cuius primo anno prohibitum est ædificare templum, cępit regnare anno centesimo à transmigratione Iudæorum in Babylonem, scilicet, ante Christi natiuitatem annis quingentis, & vno, & ab orbe condito annis tribus millibus quadringentis quinquaginta, & octo: & regnauit annis septem. Iste vocatus est Nabuchodonosor alio nomine, & sub eo contigit historia libri Iudith. Et ita vocatur ibi Nabuchodonosor. Ita tenent omnes descriptores temporum. Et cœpit in principio regni eius. Nam ipse volebat vocari Deus, & solus haberi vt Deus, & propter hoc iusserat, quòd Holofernes, princeps militiæ suæ destrueret omnia idola Gentium, vt ipse solus tanquam Deus haberetur. De hoc tamen quomodo possit stare declarabitur in principio libri Iudith. Dum hęc aguntur, contigit mori
B Iesum filium Iosedech Sacerdotem magnum, qui sub Cambyse, vel in principio regni Darij mortuus est, & successit ei Ioakim filius eius in summo Sacerdotio, vt ait Iosephus vndecimo libro Antiquitatum. Iste Cambyses ædificauit Babylonem ciuitatem in Aegypto in memoriā illius, quæ erat in Chaldæa, & erat caput regni sui: & volebat ipse transferre sedem regni in Aegyptum. Mortuo autem Cambyse post septem annos, quibus regnauerat successerunt septem Magi in regno Persarum, qui regnauerant mensibus septem. Postquam autem Samaritani posuerunt accusationem contra Iudæos, & vetita est ædificatio templi anno primo Cambysis Regis, vt dictum est, ascendit tunc Zorobabel Princeps Iudæorum de Iudæa in Babylonem, vt responderet accusationi Samaritanorum, & permitteretur Iudæis ædificare templum, quod
C viuente Cambyse impetrari non potuit. Tunc Zorobabel mansit in Babylone, & adhæsit Dario, qui erat vnus de Magis Persarum, qui erant potentes apud Cambysem, & tamen nondum regnabat, & sæpe significat ei, quomodo templum Ierusalem, quod Cyrus ædificari iusserat, mandato Cambysis ædificari vetabatur, & Darius motus est in desiderium ædificandi illud si posset, & vouit, quòd si Deus faceret eum regem Persarum, quod ædificaret templum Ierusalem. Accidit interea mori Cambysem, de quo supra diximus, & regnauerunt Magi per septem menses, cum nullus maneret successor Cambysis, & isti, quia non poterant esse simul Reges eiusdem regni conabantur inuenire modum, vt vnus eorum regnaret. Et cum non conuenirent, tandem diffinitum est, quod die quodam omnes oriente Sole simul in campum equitando procede
D rent, & cuius equus primus hinnitum emitteret, regnaret, quia apud Persas hinnitus equi prosperitatis augurium iudicatur. Seruus autem quidam Darij equo, quem ipse in crastino ascensurus erat in loco, ad quem Magi equitando processuri erant, equam subiecit. Sequenti autem mane, cum ad prædictum locum Magi venissent, equus Darij nocturnæ delectationis venereæ in ipso loco recordatus hinnitum emisit, & sic Darius rex constitutus est. Cœpit autem regnare Darius à transmigratione in Babylonem anno centesimo quarto ferè, & erant ab orbe condito anni tres mille quadringenti, sexaginta quinque, & ante Christi natiuitatem fuerunt anni quadringenti nonaginta, & octo ferè, & regnauit annis triginta, & sex. Manebat autem tunc cum eo Zorobabel Princeps Iudæorum, de quo supra diximus. Et in primo anno regni
E sui iste Darius fecit cœnam magnam omnibus Principibus suis. Et nocte illa Darius, cum modicum dormisset euigilauit, & tribus iuuenibus custodibus corporis sui proposuit quæstionem, scilicet, quæ esset res fortior inter omnes, & qui melius responderet magnum honorem habiturus erat. Cogitauerunt autem iuuenes, quorum vnus erat Zorobabel, vt ait Iosephus, vndecimo libro Antiquitatum. Et sequenti die coram Dario, & Principibus suis primus disputauit vinum omnium rerum esse fortissimū. Secundus Regem dixit fortiorem. Tertius mulieres dixit omnibus rebus fortiores, & tamen super hæc omnia veritatem excellere. Et iste fuit Zorobabel. Cumque singuli dixissent, sententia illius laudata est. Et Darius dixit quod peteret etiam si aliquid vellet vltra id, quod ipse promiserat. Dixit autem Zorobabel, quod solum petebat, quod Darius impleret votum suum, scilicet, quod si Rex fieret,

ædificaret

ædificaret templum in Ierusalem. Et nihil aliud volebat, vt patet, secundo Esdræ quarto, & quinto, & per Iosephũ vndecimo libro Antiquitatum. Tunc Darius surrexit de solio suo, & osculatus est Zorobabel. Et dedit ei epistolas ad Principes Syriæ, & Phœnicis, & ad Samaritanos, vt permitterent Iudæos ædificare templum, & vt darent eis ligna de Libano, & quòd de reditibus Regis darent eis expensas pro ædificatione: & pro sacrificijs, vt patet.2. Esdræ.5.cap. Tunc rediit Zorobabel de Babylone ferens istas epistolas. Quod fuit primo anno Darij regis. Et tunc iuerunt cum eo multi de Iudæis, qui manserant in Babylone: tam de Sacerdotibus, & Leuitis quàm de popularibus videntes affectum Regis erga Iudæos. Et fuit ista secunda transmigratio de Babylone in Iudæam: & plurimi fuerunt in hac transmigratione: quorum numerum ponit Iosephus, vndecimo libro Antiquitatum. Cœperunt tunc in aduentu Zorobabel Iudæi opus templi continuare, quod iam per nouem annos intermissum fuerat: & istud fuit anno.2. Darij. Erant tunc duo Prophetæ in Iudæa, scilicet, Aggæus, & Zacharias. Et isti adiuuabant operantes. primo Esdræ.5.c. Tunc Samaritani accusauerunt iterum Iudæos apud Darium, quòd construerent templum fortissimum: & quòd Iudæi possent rebellare regibus Persarum. Tunc aliqui Iudæi volebant cessare ab ædificatione templi quousque diffiniretur per Darium, sed Aggeus, & Zacharias Prophetæ instabant, quòd opera fierent: & non attenderent ad impedimenta Samaritanorum. Et sic factum est. Interim tamen miserunt Iudæi legatos ad Darium Regem responsuros accusationi Samaritanorum, & fecit Darius inquiri in bibliothecis sicut petiuerant Samaritani, & inuentum est quomodo Cyrus rex concessisset Iudæis ædificare templũ. Tunc Darius confirmauit mandatum Cyri, addens, quòd de reditibus suis darentur expensæ pro ædificatione, & etiam pro sacrificijs: vt patet primo Esdræ.4. & 6. capit. Tunc cessauerunt Samaritani impedire Iudæos iuxta mandatum Regis, & dederunt eis expensas, quas iusserat. Et finitum est templum Duce Zorobabel. Vnde dicitur Zachariæ 4.c. quòd manus Zorobabel ædificauerunt templum. Consummatum est itaque templum annis quasi sex, postquam Darius cœperat regnare. Quod fuit ab orbe condito annis tribus millibus, quadringentis, septuaginta, & vno, & fuit ante Christi natiuitatẽ annis quadringentis, & quasi nonaginta duobus. Hoc tempore Pythagoras, qui apud Græcos floruerat, moritur. Iste enim magnæ frugalitatis fuit, & vitæ continentissimæ: distrahens homines ab esu carnium, asserens quòd animæ hominum transirent de corpore in corpus, & interdum migrarent in corpora bestiarum. Vnde poterat quis carnes patris sui comedere, si comederet carnes pecorum, ad quæ anima patris, vel matris demigrasset. Dixit etiam se fuisse militem Euphorbũ occisum in bello Troiano: ita quod anima illius militis erat anima, quam ipse habebat. De hoc Ouid.15.Met. Iste fuit primus, qui apud Græcos philosophum se appellauit, cum prius huiusmodi homines sapientes vocarentur. Et cum illud esset nomen cuiusdam arrogantiæ, interrogatus quid esset, non se sapiẽtem, sed philosophum, id est, sapientiæ amatorem professus est. Quæ appellatio postea in ceteros deriuata est: vt ait August. de ciui. Dei lib.8. Dario isto mortuo, qui annis triginta, & sex regnauit, successit ei Xerxes eius filius, qui regnauit annis viginti: & incœpit regnare post transitum Iudæorum in Babylonem annis centum, & triginta nouem: & à reditu de Babylone annis sexaginta nouem. Et fuit ante Christi natiuitatem annis quadringentis, & sexaginta duobus. Hoc tempore Iudęi manebant in pace in Ierusalem, & cærimonijs legis vtebantur ædificato iam templo, vt supra dictum est, & muri ciuitatis nondum erant ædificati. Quos postea Nehemias reædificauit. Viuebat autem hoc tempore Zorobabel. Iste Xerxes fuit deuotus erga cultum Dei: & gentem Iudęorum, & honorabat eos, sicut pater suus Darius. De hoc Ioseph. vndecimo libro Antiquitatum dicit, scilicet: Dario defuncto filius eius Xerxes regnum suscipiens voluntatis paternę colendi, & honorandi Deum hæres apparuit. Omnia namque faciebat quæ religionis erant, patrem secutus, & Iudæis liberaliter vtebatur. Mortuo autem isto Xerxe post

F viginti annos regni sui successit Artabanus, qui septem mensibus solum regnauit apud Persas. Hoc mortuo regnare cœpit Artaxerxes, qui Longimanus appellatur, & regnauit annis quadraginta. Cœpit autem regnare ab orbe condito annis tribus millibus quingentis, & viginti duobus: post transmigrationem Babylonis Iudæorum in Babylonem annis centum, & sexaginta: & à reditu de Babylone annis nonaginta, & ante Christi natiuitatẽ annis quasi quadringentis, & quadraginta duobus. Hoc tempore erat in Babylone vir quidam nomine Esdras Sacerdos, qui erat de genere Summorum Sacerdotum per rectam lineam, vt patet primo Esdræ 7.c. vbi ponitur progenies reducendo vsque ad Aaron, non tamen erat Summus Sacerdos: quia Ioakim filius Iesu filij Iosedech erat tunc Summus Sacerdos, vt supra dictum est. Iste Esdras fuit

G sapientissimus in lege, ideo vocatur scriba doctus, & eruditus, & scriba velox in lege Domini. primo Esdræ.7.cap. Nam scriba apud Hebræos sapiens dicitur. Iste in principio regni huius Artaxerxis restaurauit legẽ Domini, quæ magna ex parte combusta fuerat. Et ad hoc spiritum Propheticum habuit sicut priores scriptores per Spiritum Sanctum libros illos scripserant, quia aliàs non reciperemus istos libros reparatos ab Esdra. Quia quicunque homo quantumcunque eruditus, si soli sapientiæ humanæ innitatur, errare potest: & non est tantę auctoritatis: quod necessario ei fidem adhibere debeamus: vt magis diximus supra, in prologo nostro. De ista tamen reparatione legis super Esdram multa expediẽda sunt. Iste Esdras sicut fuit magnus sapientia: ita & operibus, & potentia clarus, & Artaxerxis prædicti amicus fuit. Iste desiderauit de Baby-

H lone ire in Iudæam, cui rex Artaxerxes propter amicitiã, & viri auctoritatem concessit multa priuilegia: non solum ei, sed & templo Domini, & genti Iudęorum, iubens, quod de reditibus suis quos habebat in Syria, darentur omnes expẽsæ pro sacrificijs, & alijs necessitatibus templi Domini. Quod latè habetur primo Esdræ septimo capit. Concessit etiam ei quòd ipse doceret omnes Iudæos in lege Dei: & quod esset Princeps gentis Iudæorum: & quod nemo auderet transgredi legem ab eo datam iuxta pœnas, quas imponeret: & multa alia in fauorem eius. eod. cap. Iussit etiam, quòd omnia vasa quæ superfuerant in Babylone de vasis templi Domini, quę nondum omnia portata fuerant in Ierusalem, nunc darentur Esdræ, & portaret illa: & sic factum est. Esdras recessit de Babylone portans vasa Domini anno septimo huius Artaxerxis: vt patet primo

I Esdrę.7.& 8.cap. & cum Esdra venit tunc multitudo magna Iudæorum de Babylone sacerdotum, & laicorum, de quibus patet primo Esdræ.8.cap. Ex hoc apparet quomodo fuerunt tres reditus Iudæorum de Babylone, scilicet, primus sub Zorobabel: & Iesu Iosedech Sacerdote magno in principio regni Cyri: Secundus sub solo Zorobabel, quando attulit licentiam ædificandi templum anno primo Darij Regis. Tertius fuit nunc sub Esdra in principio quasi regni Artaxerxis, scilicet, anno eius septimo, vt dictum est. De his omnibus patet supra. Ita fuerunt tres transmigrationes Iudęorum in Babylonem, scilicet. Vna sub Ioakim rege Iudà, & alia sub Sedechia, & alia quinque annis post pręcedentem transmigrationem quantum ad Iudæos, qui fugerant in Aegyptum, de quibus etiam supra dictum est. Quando venit Esdras in Ierusalem erat

K Sacerdos magnus Ioakim filius Iesu filij Iosedech, & ad ipsum pertinebat principatus, cum Summi Sacerdotes post reditum de Babylone semper præfuerunt. Quia tamẽ Artaxerxes posuerat Esdram principem gentis Iudæorũ, & quod omnes tenerentur seruare legem eius. primo Esdræ.7.c. ipse erat maior Princeps, quam IoaKim, & dum ipse vixit ipse semper pręfuit, vt colligitur ex libris eius. Nam ipse populum cogebat ad obseruandam legem Dei, vt patet immediatè. Postquam autem venit Esdras inuenit multos de sacerdotibus, & Leuitis, & de laicis, qui acceperant vxores alienigenas de Moabitis, & Ammonitis, & alijs nationibus, & prędicauit eis, & coegit recedere ab illis expellendo illas, & filios, quos ex eis susceperant. De quo patet primo Esdrę.9.& 10.cap. & Nehemię.13. Et fecerunt tunc honorabile festum Scenopegiæ, de quo ibi. Esdras autem postquam longo tempore vixit plurima

opera

opera laude digna faciens, & corrigens delicta gentis Iudæorum, in senectute bona defunctus est, & in Ierusalem cum magno honore sepultus fuit. Ipso tempore mortuus est Ioachim Summus Sacerdos filius Iesu filij Iosedech, qui fuit Secundus Summus Sacerdos post reditum de Babylone, & successit ei Heliasib filius, tertius Summus Sacerdos. Et iste erat Sacerdos magnus tempore Nehemiæ: vt patet Nehemiæ 3. ca. De Hoc Iosephus 10. libro Antiquitatum. Hic finitur historia librorum duorum Esdræ. Nunc incipit historia libri Nehemiæ: quia licèt liber Nehemiæ contineatur inter duos libros Esdræ, scilicet, primum, & secundum, & Nehemias sit medius illorum, quasi sit liber Esdræ: tamen non est, sed primus, & secundus Esdræ ponunt historiam vnius, & eiusdem temporis, nec continuatur secundus primo in tempore. aut ordine rerū gestarum, sed solum recapitulat aliqua, quæ pertinent ad primum librum supplendo quædam omissa, & primus, & secūdus eodem tempore, & in eadem materia finiuntur: liber autē Nehemiæ incipit immediatè post librū Esdræ. Nā Esdras rediit de Babylone anno septimo Artaxerxis, vt patet primo Esdræ 7. c. Historia autem Nehemiæ incipit anno vigesimo istius Artaxerxis: vt patet Nehemiæ primo, & secundo, & erant tunc à transmigratione Iudæorū in Babylonem anni cētum, & octoginta, & à reditu de Babylone anni centum, & decem, & ante Christi Natiuitatē anni quadringenti, & viginti vnus, & ab orbe condito anni tres mille quingenti, et quadraginta, et duo. Viuebat autem adhuc Esdras quando Nehemias venit ad reparandū Ierusalem, sed quasi post annos vndecim mortuus est, & sic præsens fuit, dum muri Ierusalem reædificarentur. Et ob hoc in libro Nehemiæ fit mentio quædam de operib. Esdræ, vt patet Nehemiæ decimo tertio ca. Iste Nehemias erat Iudæus manens adhuc in Babylone, siue in regno Persarum post tertium reditum Iudæorum de Babylone sub Esdra, & erat pincerna Regis Artaxerxis, manebantq; plurimi Iudæi ibi: quia nunquam omnes Iudæi redierunt de Babylone. Iste, cum esset apud Regem Persarū, vidit quosdam Iudæos, qui veniebant de Ierusalem, & quærens de statu terræ inuenit muros Ierusalē esse destructos, & nullā esse munitionem, intra quam habitatores possent defendi, propter quod ipse tristis effectus impetrauit à rege Artaxerxe anno vigesimo regni eius, quod ædificaret muros Ierusalem, & postea rediret ad eū, & accepit epistolas ad Præpositos, & Duces terræ Syriæ, vt adiuuarent eum in operibus, quæ ipse intendebat, vt patet Esdræ primo, & secundo. Venit autem Nehemias in Ierusalem, & suasit Iudæis, vt muros vrbis cum eo ædificarent. Timebāt autem Iudæi propter Samaritanos, qui erant hostes eorum, & impediuerant illos, quando ædificabant templum. Et tamen confortati à Nehemia inceperunt ædificare, & vt opus citius fieret, diuiserunt inter se Iudæi partes murorum, scilicet, vt tales ædificarent vsque ad talem locum, & tales vsque ad talem, & primus de ædificatoribus fuit Heliasib Summus Sacerdos, de his Nehemiæ tertio. Audientes Samaritani, & Arabes, & alij habitatores terræ, quod Iudæi ædificarent, præstiterunt eis multa impedimenta: ita vt cogerentur Iudæi ædificantes vna manu facere opus, & alia tenere lanceam, id est, quidam ædificabāt, & alij circa eos erant armati, vt defenderent eos a subitis incursibus Samaritanorum, & aliorum hostium. De his Nehemię quarto, & quinto, & sexto. Hoc modo Iudæi cum labore ædificauerunt vsquequo completi sunt muri, & positæ sunt portæ. Durauit autem murorum ædificatio annis duodecim, vt ait Iosephus vndecimo libro Antiquitatum, scilicet, quos labores sustinuit Nehemias per annos vndecim & menses quatuor. Nam tanto tempore muri Ierosolymorum completi sunt, & fuit hoc anno trigesimo secundo regni istius Artaxerxis. Nam anno vigesimo eius incepti fuerunt, & duodecim annis durauit ædificatio murorum, & finitis muris populus fecit magnum gaudium, & conuiuia per multos dies: tunc erant pauci habitatores in Ierusalem. Et fecit Nehemias, vt omnes principes Iudæorum habitarent in Ierusalem, & populares diuiderentur per decem partes, & vna pars eorum habitarent in Ierusalem, cui per sortem eueniret. Tunc plurimi se obtulerunt ad manendum sponte in ciuitate, Nehemiæ vndecimo.

Nehemias venit in Ierusalē, & muros ciuitatis ædificauit.

A Fuit ista ædificatio murorum consummata ab orbe condito tribus mille, quingentis, & quinquaginta duobus annis: a captiuitate Babylonis annis centum nonaginta duobus, & à reditu de Babylone centum, & viginti duobus, & ante Christi Natiuitatem quadringentis, & nouem. Ipso anno rediit Nehemias ad regem Artaxerxem: quia pincerna eius erat, & non dederat ei licentiam nisi vt fabricatis muris rediret ad eum, vt patet Nehemiæ secūdo. Ipso anno mortuus est Esdras in senectute bona, vt dictum est. Mortuo isto Artaxerxe, qui dicebatur Longimanus, filius eius Xerxes, qui vocatur Xerxes secundus suscepit regnum. Quod fuit ante Christi Natiuitatem annis quadringentis, & vno, & post transmigrationem in Babylonem annis ducentis, & à reditu de captiuitate annis centum, & triginta, & regnauit

B duobus mensibus. Hoc mortuo successit in regno Persarum Sodianus, qui imperauit mensibus septem. Sub his duobus propter temporis breuitatem nihil dignum relatu accidit. Post Sodianum regnauit Darius Nothus annis decem, & nouem. Qui cępit ab orbe condito annis tribus mille quingentis sexaginta tribus, & ante Christum natū annis quadringentis, & a transmigratione Babylonis annis ducentis, & vno, & a reditu de Babylone annis cētum triginta, & vno. Hoc tempore floruit Plato Philosophus, & tunc etiam Hippocrates Medicus famosissimus fuit, & ambo in Gręcia. Tunc etiam Dionysius Tyrannus fuit in Sicilia, qui tanquam totius crudelitatis exemplar ab omnibus auctoribus inducitur. Phalaris etiam Tyrannus tūc fuit, qui fecit bouem æneum ad cremandum intus homines, & artificem rei, scilicet Perillum, qui per hoc crude-

C litatis ingenium Tyranno placere optauerat, primum intra bouem, ad huius rei experientiam capiendam ardere fecit, vt ait Valerius Maximus, & Seneca. De hoc Paulus Orosius de Ormesta mundi. Mortuo isto Dario successit Artaxerxes, qui Asuerus dicitur, & regnauit annis quadraginta. Et incepit ab orbe condito annis tribus millib. quingentis, & octoginta duobus, & ante Christi Natiuitatem annis trecentis, & octoginta vno, & a trāsmigratione in Babylonem annis ducentis, & viginti, & a reditu de Babylone annis centum, & quinquaginta. Sub isto incepit historia libri Esther anno tertio eius: vt patet Esther primo cap. & sub ipso finita est. Ipse enim fuit, qui exaltauit Mardochæum auunculum Esther, et suspendit Aman hostem Iudæorum, qui voluerat omnes Iudæos in toto orbe vna die occidere. De his etiam Iosephus vndecimo

D libro Antiquitatum. Et fuit hoc quasi annis triginta post ædificationem murorum Ierusalem, vt patet, ex præcedētibus annis intermedijs inter hoc tempus, & ædificationem. Et sic inter finem libri Nehemiæ & principium libri Esther fuerunt anni quasi triginta: quia historia Nehemiæ finitur in ædificatione murorum. Quod autem ponitur ibi de actionibus Esdræ in fine libri non fuit post ædificationem murorum, sed quia Esdras, & Nehemias fuerunt contemporanei. Hoc tempore Anaxagoras Philosophus moritur, & tunc Aristoteles Platonis discipulus floruit. Tunc etiam Heraclitus, & Democritus, & Socrates, & Diogenes floruerūt. Eo tempore mortuo Heliasib, qui fuerat tertius Summus Sacerdos, post reditum de Baby-

E lone successit filius eius Iudas quartus Summus Sacerdos vt ait Iosephus lib. 11. Antiquitatum. Mortuo Asuero prædicto regnauit alius Artaxerxes, qui vocatur Ochus annis viginti, & sex. Et cœpit ab orbe condito annis tribus millibus sexcentis, & viginti duobus. Et ante Christum natum annis trecentis, & quadraginta vno, & a transmigratione in Babylonem annis ducentis, & sexaginta, & a reditu de Babylone annis centum, & nonaginta. Hoc tempore Demosthenes Orator apud Græcos floruit, de quo Hieron. in Epistola ad Paulinum. Tunc etiam Isocrates Philosophus & Orator fuit. Tunc mortuo Platone successit ei in doctrina sua Speusippus nepos eius, id est, filius sororis suæ, quem aliquando Aristoteles nominat. Hoc tempore mortuo Iuda quarto Sacerdote filius eius Ioannes quintus Sacerdos ei successit, vt ait Iosephus lib. 11. Antiquitatum. Habuit iste Ioannes Sacerdos fratrem quendam minorem nomine Iesum, qui amicus fuit cuiusdam principis Regis Persarum, qui Vagosus dicebatur,

Et

Et iste promiserat ei Summum Sacerdotium. Huius con-
fidentia Iesus minor contra fratrem suum Ioannem Sa-
cerdotem magnum in templo iurgatus est, ita vt Ioannes
Iesum in templo occideret. Tantum facinus in eum con-
misit in templo, quod nunquam prius, nec apud Barbaros
ita crudeliter, & impie factum est. Et ob hoc templum in
seruitutem Persarum redactum est. Nam dixit Vagosus
prædictus, Ausi estis in templo vestro homicidium com-
mittere, ego mundior sum, & hoc dicens, ingressus est tem
plum. Et non permisit Iudæis prius offerre sacrificia,
quam pro quolibet anno soluerent ei quinquaginta dra-
chmas. Et hoc per septem annos durauit, vt ait Iose-
phus lib. 11. Anngoitatum. Mortuo isto Artaxerxe regna
uit Arges, qui Arsamus dicitur, annis quatuor. Et cœpit
ab orbe condito annis tribus millibus, sexcentis, quadra-
ginta octo, & ante Christum natum annis trecentis, &
quindecim, & a transmigratione Babylonis annis ducen-
tis, & octoginta, & sex, & à reditu de Babylone annis du-
centis, sexdecim. Hoc tempore moriente Ioanne Sacerdo-
te quinto, filius eius Hyadus in Summum Sacerdotium
sextus successit. Et iste fuit Sacerdos tempore Alesandri
Macedonis, vt infra dicetur, de quo Iosephus lib. 11. An-
tiquitatum. Mortuo Arge, siue Arsamo, Darius filius eius
successit in regno Persarum annis sex, & cœpit ab orbe cō
dito annis tribus millibus, sexcentis, quinquaginta duo-
bus, & ante Christum natum annis trecentis, & vndecim,
& à transmigratione in Babylonem annis ducentis, &
nonaginta, & à reditu de Babylone annis ducentis, & vi-
ginti. Iste est Darius contra quem pugnauit Alexander
Macedo. Eo anno, quo Darius apud Persas cœpit regna-
re, cœpit quoque Alexander apud Macedones occiso pa-
tre suo Philippo, scilicet, annis trecentis, & vndecim ante
Christum natum. Iste multa bella fecit contra Darium:
cuius anno sexto ipse Darius à famulis occisus est. Ipse ve-
rò Alexander annis duodecim regnauit, vt patet primo
Machabæorum primo, & ædificauit Alexandriā in Aegy-
pto ex nomine suo, in qua mortuus est. Viuente Alexādro
Hyadus Sacerdos magnus erat, qui fratrem minorem ha
bebat nomine Manassem; cui Sanabalath Samaritanus
missus tanquam princeps regionis a Dario rege Persarum
filiam suam vxorem dedit. Seniores autem Iudæorū gra-
uiter ferebant, quod Manasses frater Summi Sacerdotis
vxorem haberet alienigenam, & particeps esset in sacer-
dotio. Putabant enim per coniugum occasionem præsta-
ri ad dissoluendas leges: ita vt cuilibet liceret alienigenam
ducere vxorem. Inferunt ergo seniores, & principes Sa-
cerdotum ipsi Manassæ, vt aut vxorem dimitteret, aut in
templum non intraret. Manasses verò prohibitus mini-
strare accessit ad Sanabalath socerum suum dicens, se fi-
liam illius diligere, & tamen apud Iudæos honorem sacer
dotij maximum esse, quo priuari nollet propter illud con-
iugium. Sanabalath autem ei blanditus, non solum sacer
dotium, sed etiam principatum sacerdotij, & honorem, &
potentiam in omnibus locis Samaritanorum, quibus præ-
erat Sanabalath haberet promisit: dummodo filiam eius
non dimitteret. Dicebat enim se ædificaturum templū
ad instar Ierosolymitani super montem Garizim, qui om
nibus Samariæ altior est. Hoc tamen dixit ex licentia
regis Darij facere velle. Interim contingit Darium supe-
rari ab Alexandro, & venire in Syriam ad vrbem Tyri.
Tunc Sanabalath desperans rebus Darij se Alexādro sub
iecit, & totam terram, quam à Dario tenebat vadens ei
obuiam in Tyrum: a quo cum se gratè susceptum putas-
set, indicauit ei de suo genero Manasse, & quod vtile es-
set ipsi Alexandro gentem Iudæorum esse diuisam, & duo
templa habere, vt minus faciles essent ad rebellandum.
Quo audito concessit Alexāder templum ædificari, quod
Sanabalath celeriter in monte Garizim ædificauit: in
quo Manasses gener eius ministrauit in summo sacerdo-
tio. Iste modus fuit templi Samaritanorum. Et sic diui-
sio maxima facta est inter Iudæos propter duo templa.
Vnde si quis apud Ierosolymitas culpam habuisset, aut de
cibo illicito, seu de transgressione sabbatorum, aut de hu-
iusmodi peccato, ad templum Samaritanorum veniebat,
dicens se apud Iudæos iniustè culpari. De his Iosephus
libro 11. Antiquitatum. Et ob hoc, qui inter Iudæos

F non integrè seruabant legem, Samaritani in iniuriam di-
cebantur, quia tales de peccato accusati ad Samaritanos
transfugere solebant. Et sic Iudæi Christum Samaritanū
vocauerunt. Ioan. 8. f. quia putabant eum, vel saltem calū-
niabantur, tanquam transgressorem legis, & non obseruā-
tem sabbatum, quia curabat in sabbato. Ioan. 9. cap. Quia
etiam permittebat discipulis esurientibus spicas Sabbato
vellere, & fricare manibus ad comedendum, infra 12. ca.
Et istud est templum montis Garizim, de quo mulier Sa-
maritana dixit Christo sedenti ad fontem, an adorare de-
berent in Ierosolymis, vel in monte illo, scilicet: Patres no
stri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Ieroso-
lymis est locus, vbi oportet adorare. Ioan. 4. ca. Istud tem-
plum ducentis annis postquam constructum fuerat, de-
structum est tempore Hircani Summi Sacerdotis Iudæo
G rum, de quo infra dicetur, vt ait Iosephus lib. 13. Antiqui
tatum. Nec tamē omnino perijt, quia tempore Christi in
eo adorabant Samaritani, vt dictum est. Et hæc sub Ale-
xandro facta sunt: & sic fuit factum istud templum Samā
ritanorum quasi per trecētos, & quinq; annos ante Chri-
sti Natiuitatem. Cum aūt prædictus Alexāder venisset in
vrbem Tyri, quæ non multum distat a Ierusalem, & obsi-
deret eam, literas misit ad Summū Sacerdotem nomine
Hyadum, de quo supra diximus, rectorem gentis Iudæo-
rum, vt eius amicitiam eligeret potius, quam Persarum &
quidquid Dario soliti erant dare, hoc ei darent. Hyadus,
& gens Iudæorum dixerunt se Dario sacramenta præsti-
tisse, vt nequaquam contra ipsum eo viuente arma porta-
rent, ideo se non posse pacta dissoluere. Tunc Alexander
iratus Tyrum quidem dimittere noluit, quem erat in pro
H ximo capturus, sed genti Iudæorum multa comminatus
est. Tunc Hyadus, & tota gens Iudæorum pauebant ad
Alexandri aduentum; precabanturque Deum sic afflictis
succurrere. Dormienti autem Hyado Summo Sacerdoti
apparuit Deus iubens nihil timere, sed ornare vrbem, &
portas aperire, ipsumque vestibus Pontificalibus indutū,
ceterosq; sacerdotes in stolis suis, cum tota gente Iudæo-
rum Alexandro cum gaudio occurrere. Quod factum est.
Putauerant. n. Samaritani tunc, & ceteræ gentes vicinæ
Iudæis Summum Sacerdotem, & reliquam gentem Iu-
dæorum varijs pœnis ab Alexandro affligendam. Quod
è contrario factum est. Nam properans Alesāder descē-
dit de equo, & adorato nomine Dei, quod erat in lamina
aurea circundante frontem sacerdotis, ipsum Summum
Sacerdotem veneratus est. Quod videntes omnes Reges
I Syriæ, qui Alexandro astabant, cunctiq; Macedones stu-
pebant, mentem Regis delusam esse putantes, quia nulli
vnquam hominum hoc fecisset. Solus autem Parmenio
Dux eius interrogare ausus est: cur ceteris eum adoranti-
bus, ipse Sacerdotem gentis Iudæorum adorauerat. Cui
Alexander inquit: Non hunc, sed Deum, cui in Sacerdo-
tio ministrat, adoraui. Nam eum in hoc habitu vidi per
somnium, cum adhuc essem in Macedonia. Ipseque suasit
in Asiam exercitum ducere. Et cum nullum in tali stola
nisi hunc viderim, habens probationem visionis meæ hūc
salutaui, & ex nūc arbitror Darium, & Persarum exerci-
tum dissoluisse, quia sicut in somnio accepi, ita firmiter
prouentura confido. Ita Alexander Parmenioni locutus
est. Tunc gaudentibus omnibus Alexander in vrbem Ie-
rusalem ducitur, & ascendens in templū sacrificauit Deo,
K sicut ei ostenderat Sacerdos. Ipse vero Summo Sacerdo-
ti Hyado, & reliquis sacerdotibus larga munera contulit.
Et allato libro Danielis, in quo scriptum est quendā prin-
cipem Græcorum, Persarum gentes superaturum, seip-
sum Alexander esse credidit. Sequenti die Alexander cō-
uocata multitudine Iudæorum iussit eos, quidquid vel-
lent ab eo petere. Petit autem Summus Sacerdos, vt Iu-
dæis liceret suis legibus viuere, & sine tributis septimum
annum esse permitteret, quæ Alexander concessit. Iste se-
ptimus annus est, in quo Iudæi nec agros colunt, nec eis
metere fruges, aut vindemiam facere licet, vt patet Exo.
23. c. Petiuit etiam, vt Iudæis habitantibus in Babylone,
in terra Medorum, vbi adhuc multi manserant, qui de Ba
bylone finita captiuitate redire noluerant, legibus pro-
prijs viuere permitteret, quod etiam concessit. Cumque
etiam Alexander dimissa Ierusalem iussisset in vrbes Sa-
marita-

maritanorum iuxta montem Garizim, vbi prius tẽplum per Sanabalath fundatum esse diximus, occurrerunt ei Samaritani solenniter Alexandrum recipientes. Hi quoque petierunt ab Alexandro, quæ Iudæi petierant. s. tributa anni septimi, quia ipsi quoque Samaritani, nec colunt agros, nec metunt anno septimo, cùm obseruent legem Moysis: ceteros autem libros Prophetarum non recipiunt, vt diximus, 4. Reg. 17. c. Quibus Alexander ait, qui erant, qui talia peterent. Responderunt se Iudæos esse, Sichimitas tamen, à Sidonijs vocari. Nam Samaritani, cum Iudæos feliciter agere viderent, se Iudæos mendaciter profitentur, cum autem illos affligi cernunt, verum confitentes Iudæos se non esse dicunt. Quibus Alexander iterum dixit an Iudæi essent: cui illi dixerunt se non esse. Et ille ait: ego hoc Iudæi concessi. Quasi dicat: satis est concessisse Iudæis. Veruntamen rursus certius videbo, & quę agenda sunt disponam. Hoc modo Samaritani, nullo obtento ab Alexandro, mãserunt. De his Iosephus lib. 11. Antiquitatum. Hoc tempore defuncto Hiado Sacerdote Summo: Onias filius eius septimus Sũmus Sacerdos effectus est, de quo Iosephus lib. 11. Antiquitatum. Mortuo Alexandro in Babylone, regnum eius in multos successores diuisum est, vt patet primo Macha. 1. c. Antigonus nãque Asiam minorem apprehendit: Seleucus Babylonem, & gentes vicinas obtinuit, Lysimacho cessit Hellespontus: Macedoniam accepit Cassander, Ptolemæus filius Lagi Aegyptum possedit. Horum plurima, & grauissima bella fuerunt, de quibus Paulus Orosius lib. 3. de Ormesta mundi. Ptolemæus filius Lagi, de quo diximus, cœpit regnare in Aegypto ipso anno, quo Alexander mortuus est. s. ante Christi natiuitatem annis ducentis, & nonaginta, & nouem, & ab orbe condito annis tribus millibus, sexcentis, sexaginta quatuor, & a transmigratione in Babylonem annis trecentis, & duobus, & à reditu de Babylone annis ducentis, & triginta duobus. Iste Ptolemæus Soter in Græco. i. saluator dictus est. Ipse autem totam Syriam sibi subiecit, & Ierosolymam, & Iudęos per fraudes expugnauit. Ipse enim sub specie sacrificij Ierosolymam ingressus ciuitate non resistente, sed apertis portis, cùm nihil mali cogitarent, vniuersa prædatus est, & gentem seruituti subiecit. Et plurimos de Iudæis vltra centum millia, multos quoque de Samaritanis tenens in Aegyptum reuersus est. De quo Iosephus. 12. lib. Antiquitatum. Regnauit autem iste Ptolemæus annis decem, & sex. Huius tempore Theophrastus Philosophus in Græcia floruit. Defuncto Ptolemæo Soter, siue filio Lagi Ptolemæus Philadelphus filius eius regnauit in Aegypto. Et cœpit ante Christum natum annis ducentis, octoginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus, sexcentis, & octoginta, & à transmigratione in Babylonem annis trecentis, & decem, & octo: & à reditu de Babylone annis ducentis, & quadraginta octo, & regnauit annis triginta octo. Sub hoc manebant in Aegypto Iudæi captiui, quos pater eius Ptolemæus Soter captos duxerat, vt supra dictum est. Et ex hoc tempore prouenit, quod plurimi Iudæorum habitarent in Aegypto, vt ait Iosephus 12. lib. Antiquitatum. Et manserunt semper vsque ad tempora Christi. Nã post mortem eius dicitur Act. 2. c. quod multi Iudæi de habitantibus in Aegypto manebant in Ierusalem. Iste Ptolemęus Philadelphus fecit vetus testamentum totum transferri de Hebræo in Græcũ per septuaginta, & duos Interpretes. Nam librorum cupidus erat, & habuit famosissimam librorum copiam in Alexandria, quantam nullus vnquam legitur habuisse, scilicet plus quam viginti millia librorum, vt ait Iosephus 12. lib. Antiquitatum. De hac interpretatione, & modo eius laté diximus in prologo Hieron. super Paralipom. latius tamen ponit Iosephus 12. lib. Antiquitatum. Onias Summus Sacerdos filius Hiadi, de quo supra diximus, mortuus est sub Ptolemæo Soter, cui successit filius Simon Summus Sacerdos notatus, qui vocabatur Simon Iustus propter pietatem, quam habebat in Deum, & fauorem, quem habebat erga Regem. Iste est Simon Summus Sacerdos, cuius laudes ponuntur Eccles. 50. c. Iste moriens reliquit filium paruulum Oniam nomine, qui propter ætatem ministrare non poterat: ideo ministrauit in Summo Sacerdotio Eleazarus frater Simonis. Et iste est a quo septuaginta Interpretes directi sunt ad Ptolemæum Philadelphum ad interpretationem faciendam. Et ob hoc Ptolemæus redemit plusquam centum viginti millia Iudęorum de his, qui capti tenebantur in Aegypto, & seruiebant a tempore patris sui Ptolemęi Soter: & pro quolibet redimendo dedit centum, & viginti drachmas, vt ait Iosephus lib. 12. Antiquitatum. Iste Eleazarus fuit nonus Summus Sacerdos. Mortuo Ptolemæo Philadelpho successit in regno Aegypti Ptolemæus Euergetes filius eius regnans annis viginti sex. Et cœpit ante Christum natum annis ducẽtis, & quadraginta quinque, & a transmigratione in Babylonem annis trecentis, quinquaginta, & sex: & a reditu de Babylone annis ducentis, & octoginta, & sex, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis, & decem, & octo. Hoc tempore scriptus est Ecclesiasticus liber per Iesum filium Sirach: vt patet Eccles. 50. c. scilicet. Doctrinã sapientiæ, & disciplinam scripsit in codice isto Ioannes filius Sirach Ierosolymita: qui renouauit sapientiã de corde suo. Pauco tempore post mortem Simonis Summi Sacerdotis fuit scriptus ille liber: ideo auctor eius laudans omnes patres antiquos finiuit laudes in Simone Summo Sacerdote, quasi nullum haberet post eum quem laudare potuisset. Mortuo Ptolemæo Euergete regnauit Ptolemæus Philopater filius eius, quem Iosephus vocat Ptolemæum Eupatorem, & regnauit in Aegypto annis decem, & septem, & cœpit ante Christũ natum annis ducentis, & decem, & nouem: & ab orbe condito tribus millibus, & septingentis, & quadraginta quatuor: & a transmigratione in Babylonem annis trecentis octoginta duobus, & a reditu de Babylone annis trecentis, & duodecim. Dum iste regnaret in Aegypto regnauit in Syria Antiochus Magnus Rex Syriæ. Qui confligens cũ Ptolemæo Philopatre vicit eum quatuor annis ante mortem suam. Et iste est ille Antiochus, qui occisus fuit in Perside in templo Naneæ, deceptus consilio sacerdotum Naneæ. Fuerat enim ingressus templum, vt acciperet inde pecunias multas. Quo ingresso sacerdotes clauserunt templum. Et aperto occulto aditu templi miserunt lapides, & percusserunt Antiochum, & eos, qui cum eo erant: & diuiserunt illos membratim, & capitibus amputatis proiecerunt foras, vt patet secundò Machabæorum. Mortuo Ptolemæo Philopatre regnauit in Aegypto Ptolemæus Epiphanes annis quindecim. Et cœpit ante Christi natiuitatem annis ducentis, & duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis sexaginta, & vno, & a transmigratione in Babylonem annis trecentis nonaginta nouem, & a reditu de Babylone annis trecentis, & viginti nouem. Et tunc fuerunt turbationes inter Ptolemęum Epiphanem, & Antiochum. Iudæi autem adiuuauerunt Antiochum, de quo Iosephus lib. 12. Antiquitatum. Ante hoc aliquanto tempore mortuo Eleazaro Summo Sacerdote fratre Simonis, Onias filius Simonis Summi Sacerdotis, qui paruulus relictus fuerat eo moriente successit in Summo Sacerdotio: & fuit decimus Summus Sacerdos. Iste Onias erat auarus valde: & cùm esset princeps gentis Iudæorum propter eum periclitari habuit gens illa: cùm ipse propter auaritiam soluere nollet tributa, ad quæ singulis annis tenebatur Regi Aegypti tota gens Iudæorum: sed liberauit eos de his angustijs quidam Iuuenis Iosippus nomine filius sororis Oniæ. De hoc, & de quodam filio eius Hircano multa refert Iosephus laudabilia libro 12. Antiquitatum. Mortuo Ptolemæo Epiphane Seleucus primus regnauit in Syria, & cœpit ante Christum natum annis centum octoginta, & septem: & a transmigratione in Babylonem annis quadringẽtis, & quatuordecim, & a reditu de Babylone annis trecentis quadraginta quatuor. Iste Seleucus fuit valde deuotus Deo Iudæorum tempore Onię Summi Sacerdotis: & præstabat de reditibus suis omnia necessaria ad sumptus sacrificiorum, vt patet secundo Machabæorum 3. c. & vocatur ibi Rex Asiæ. Et verum est, quod erat Rex Asiæ, & Syriæ. Post hunc Seleucum regnauit Ptolemæus Philomater annis tribus. Et cœpit ante Christum natum annis centum septuaginta, & octo, & ab orbe condito annis tribus millibus, septingentis, & octoginta quinque: & a transf-

a transmigratione Baby'onis quadringentis, & viginti tribus, & a reditu de Babylone annis trecentis, quinquaginta tribus. Ante hoc mortuo Summo Sacerdote Onia auaro, de quo supra diximus successit ei Simon filius eius vndecimus Sacerdos Magnus. Et hoc mortuo successit Onias filius eius duodecimus Summus Sacerdos, Dicit autem Iosephus libro 12. Antiquitatum, quòd fuerunt tres fratres filij Simonis, scilicet, Onias, & Iesus, & alius Onias minor. Ipse autem Iesus se vocauit Iasonem, & Onias minor vocauit se Menelaum. Qui assumpti sunt ad tres principatus Summi Sacerdotij. Et cùm Iason, qui medius erat, suscepisset Sacerdotium Summum, Rex Antiochus deposuit eum, & tradidit Sacerdotium Oniæ minori, qui dicebatur Menelaus. Et de istis dicitur secundo Machabæorum quarto cap. scilicet, quomodo Iason discordauerit contra Oniam, & Menelaus assumptus fuerit in Summum Sacerdotium effugato Iasone. Sed illa litera videtur discordare à Iosepho, de quo quomodo se habeat veritas, ibidem declarabitur. Hoc tempore, scilicet, sub hoc Antiocho magis propriè incœpit historia libri secundi, quàm primi. Pro quo considerandum, quòd duo libri Machabæorum non habent historiã continuatam ita, quòd finitis eis, quæ sunt in primo libro, incipiant ea, quæ sunt in secundo; sed prius desinunt, quæ sunt in secundo, quàm in primo: quia secundus liber finitur in gestis Iudæ Machabæi, & non peruenitur ibi vsque ad mortem suam. Et tamen in primo libro Machabæorum continuatur historia Iudæ Machabæi, & fratris sui Ionathę post eum, & postea historia Simonis post ipsos. Sed est secundus liber Machabæorum quædam recapitulatio ad supplendum quædam, quæ omissa fuerant in primo de actibus Iudæ. Et incipit proprie historia in 3. cap. secundi Machabæorum, quia in duobus præcedentib. solùm ponuntur quædam præambula, quæ non sunt de historia Machabæorum: & incipit historia sub tempore Regis Seleuci, de quo supra diximus in Heliodoro, qui venit ad accipiendum pecunias depositas in templo, secundo Machabæorum tertio cap. Et post hoc fuit contentio illa pro Summo Sacerdotio inter Iasonem, & Menelaum de qua supra diximus, & hoc habetur secundo Machabęorũ 4. c. Hæc tamen contentio fuit sub Antiocho Epiphane, qui vocatur Antiochus illustris primo Machabæorum primo capite, scilicet: Exijt ex eis radix peccati Antiochus illustris. Et idem est illustris, quod Epiphanes, & est nomen Græcum, & interpretatur apparens, id est valde apparẽs, vel valde notus, & hoc significat illustris, id est, clarissimus. Iste Antiochus fuit pessimus, sub quo occisus est Onias Summus Sacerdos, secundo Mach. 4. c. & ipse vendidit Summũ Sacerdotium Menelao auferens illud fratri suo Iasoni. eod, cap. Huius tempore ipse Menelaus promisit, quod conuerteret Iudæos ad ritum Græcorum, & posuit effęminatos in terra, scilicet optimos Ephebos, & constituit Gymnasium in Ierusalem, & translata est gens de ritu Iudaico ad ritum Græcorum, secũdo Machabęorum 4. c. Tũc vetitum est Iudæis circumcidere filios suos, & qui circumcidebant illos occidebantur, & suspendebantur paruuli. De quibus primo Machabæorum primo capite. Eo tempore occisus est Elezarus scriba vir doctus, & honorabilis inter Iudæos: quia noluit manducare carnes porcinas, secundo Machabęorum 6, c. Tunc etiã occisi sunt septem filij cum matre, varijs tormentis, & ad vltimum ipsa mater, quia noluerunt mãducare carnes porcinas recedendo à lege, secundo Machabæorũ 7. c. Tunc etiam ille Antiochus Epiphanes spoltauit templum, auferens totum argentum, & aurum, quod ibi inuenit. Et fuit hoc ante Christi natiuitatem annis centum, & sexaginta nouem. De hoc primo Machabęorum primo, & secundo Machabæorum 5. c. Postea per duos annos, scilicet octauo anno regni sui compellebat Iudæos ad sacrificandum idolis, & posuit idolũ Iouis Olympici, & aram eius in templo Ierusalem, & super illam cogebat Iudæos sacrificare, vt patet primo Machab. primo capite. Eo tempore erat Mathathias sacerdos de Vrbe Modim, qui nolens præuaricari legem Dei, parauit se ad resistendum satellitibus Antiochi, & fecit bella contra eos. Iste erat pater Machabæorum, de quo primo Machab. secundo, Iste

Mathathias pater Iudæ Machabæi.

F moriens reliquit Iudam filium suum, qui vocatus est Machabæus, principem ad resistendum violatoribus legis. Et mortuus est Mathathias ante Christum natum annis centum sexaginta sex, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis, & triginta, & quinque: & à reditu de Babylone annis trecentis, & sexaginta, & quinque: & ab orbe condito annis tribus millibus, septingentis nonaginta, & septem. De his Iosephus lib. 12. Antiquitatum. Ipso anno, quo mortuus est Mathathias surrexit Iudas Machabæus: & obtinuit principatum pro patre suo, & incepit pugnare contra Duces Antiochi, qui compellebant Iudæos ad dimittendam legem, & tenendum ritum Gentilem, & aduersabantur eis inferentes multa damna. De hoc primo Machabæor. tertio, & quarto capite. Secundo anno postquam Iudas suscepit principatum mundauit templũ,
G & altare Ierusalem, postquam fecerat aliqua bella contra gentes. Nam pollutum erat altare, quia immolati fuerant porci super illud: vt ait Iosephus lib, 12. Antiquitatum, & multæ turpitudines factæ fuerant. De solennitate huius purificationis patet primo Machab. 4. c. Hoc autem fuit ante Christi natiuitatem annis centum, & sexaginta quatuor, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis triginta, & septem: & a reditu de Babylone annis trecentis, & sexaginta septem, & ab orbe condito annis tribus millibus, septingentis, & nonaginta, & nouem. Hoc viuente mortuus est impijssimus Antiochus, Epiphanes, qui omnium horum malorum causa extiterat, cuius mors acerba fuit, secundo Machab. nono capite. Viuente etiam Iuda acciderunt omnia, quæ habentur secundo Machab. à cap. 8. vsque ad finem. Nam, & mors Iudæ non contine-
H tur ibi, sed ponitur magis historia Iudæ primo Machab. a cap. 3. vsque ad octauum, vbi mortuus est. Tenuit autem Iudas Machabæus principatum Gentis suæ, tribus annis, vt ait Iosephus lib. 12. Antiquitatum. Vno anno postquã Iudas mundauit templum, Antiochus Eupater regnauit in Syria, & post duos annos successit Demetrius, & sub hoc mortuus est Iudas per Ducem eius Bachidem, Mortuo Iuda Machabæo frater eius Ionathas suscepit principatum gentis Iudæorum, & Summum Sacerdotium, & bella faciebat contra gentes. De quo primo Machab. ab 8. vsque ad 12. cap. Et nihil de isto libro habetur in 2. lib. Machabæorum. Cepit Ionathas principatum ante Christi natiuitatem annis centum, & sexaginta, & vno, & a transmigratione Babylonis quadringentis, & quadraginta, & a reditu de Babylone trecentis, & septuaginta ab
I orbe condito annis tribus millibus octingẽtis, & duobus. Tenuit autem principatum annis viginti incipiens. Tempore Ionathæ accidit, quod Onias quidam de genere Sacerdotum, scilicet, filius Summi Sacerdotis, qui in Alexandriam fugerat ad Ptolemæum Philomatrem petijt ab eo, & a Regina Cleopatra, vt daretur sibi locus in Heliopoli ciuitate Aegypti ad ædificandum templum Deo simile templo Ierosolymorum. Quod concessum est, & factum fuit, tamen illud minus in quantitate, & paupertimum. Ibi tamen sacerdotes, & Leuitas instituit facientes eadem officia, quæ fiebant in Ierusalem. Hoc autem fecit confisus in quodam dicto Isaiæ, qui quasi per sexcentos annos ante hoc sacrarium Deo in Aegypto per virum Iudæum ædificandum prædixerat. De hoc Iosephus tertio decimo libro Antiquitatum, & magis in libro de bel-
K lo Iudaico, An tamen ibi completa fuerit scriptura Isaiæ pro nunc non asseritur, de quo magis dicetur super Isaiam. Sub Ionatha regnare cœpit Alexander filius Antiochi ante Christum natum annis centum, quinquaginta duobus, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis, quadraginta nouem, & a reditu de Babylone annis trecentis septuaginta nouem: & ab orbe condito annis tribus millibus, octingentis, & vndecim. Sub Ionatha etiam ortæ sunt inter Iudæos tres hæreses, id est tres modi, vel differentiæ credendi, & viuendi, scilicet, Pharisæorum, Hessenorum, & Sadducæorũ. De quib. quid teneant ponit Iosephus decimo tertio libro Antiquitatum, & secundo libro de bello Iudaico; de quibus, & alijs sectis Iudæorum declarabitur sequenti capitulo, vel infra 12. cap. Ionatha quoque viuente cœpit regnare Demetrius post annos quinque, postquam cœperat regnare Alexander filius

litis Antiochi. Et fuit ante Christum natum annis centum quadraginta septem: sub hoc mortuus est Ionathas, primo Machabæorum secundo capite, cum tenuisset principatum quasi annis viginti, vt colligitur per Iosephum decimo tertio lib. antiquitatum. Mortuo Ionatha successit Simon frater eius vltimus Machabæorum, qui tenuit Summum Sacerdotium, & principatum. gentis suæ annis octo, vt ait Iosephus lib. decimo tertio antiquitatum. Et cœpit ante Christum natum annis centum, quadraginta tribus, & à transmigratione Babylonis annis quadringentis, quinquaginta octo, & à reditu de Babylone annis trecentis octoginta octo, & ab orbe condito annis tribus millibus, octingentis, & viginti. Iste fecit bella contra hostes Iudæorum, sicut Iudas, & Ionathas: maius tamen tempus principatus huius in quiete fuit. De hoc primo Machabæorum à cap. decimo secundo, **B** vsque ad finem libri. Hoc viuente Demetrius auferebat iugum Iudæorum, s. tollēdo illis tributa, & fuit hoc secūdo anno Principatus Simonis. Hoc viuente, scilicet, anno quinto eius Antiochus filius Demetrij regnare cœpit. Et fuit ante Christum natum annis centum triginta, & octo, & à transmigratione Babylonis annis quadringentis sexaginta duobus, & a reditu de Babylone annis trecentis, nonaginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus, octingentis, & viginti, & quinque. Simon Machabæus anno octauo principatus sui in conuiuio proditoriè occisus est per insidias Ptolomæi generi sui viri Iudæi, cui filiam suam dederat vxorem. Et ille inuidens gloriæ Simonis, & cupiens principatum gentis Iudæorum, cum tamen ipse non esset ad hoc satis efficax in conuiuio tenens eum in delicijs nihil mali a genero suspicantem, ex insi- **C** dijs armatos iubet exire, ipsumque Simonem inter epulas occidit. Tenuit autem ibi vxorem Simonis, & omnes filios eius præter Ioannem, qui vocabatur Hircanus. De hoc primo Macha. vltimo cap. & Iosephus libr. 12. Antiquitatum. Et sic fuit finis trium fratrum Machabæorum, qui viriliter pro lege Dei, & libertate gentis suæ pugnantes gloriosas sui reliquere memorias, omnes tamen gladio trucidati. Tenuerunt autem principatum gentis suæ, & supremum Sacerdotium annis triginta, & vno, scilicet Iudas annis tribus, Ionathas annis viginti, & Simon annis octo. Vsque ad hoc tempus perueniunt historiæ librorum veteris testamenti. Postea vero de reliquo tempore, quod est vsque ad Christi natiuitatem, scilicet, de annis centum triginta, & quinque, nullus liber sacræ scripturæ stat: sed colliguntur gesta ex historijs temporum, tam apud Græ- **D** cos, quàm apud Latinos, & maxime Iosephus Iudæus de his egit in libris antiquitatum, quasi a medio libri tertij decimi, vsque ad decimum octauum, in quo de Christo locutus. De his etiam in libris suis de bello Iudaico. Capto ergo Simone, & occiso, filijsq; eius, & vxore, solus Ioānes, qui Hircanus dicitur, de filijs eius euasit. Qui mox fugit in Ierusalē confidens de fauore populi erga se propter patris sui Simonis beneficia multa genti Iudæorū præstita, & propter odiū Ptolomæi generi Simonis, quem populus oderat. Voluerat autem Ptolomæus totā progeniē Simonis tenere, vt omnibus occisis ad eum principatus deuolueretur: Ideo fugientē Hircanū persecutus est, & properantem intrare in Ierusalem populus expulit. Iam enim Hircanum susceperant. Fugit ergo Ptolomæus in quoddā castellū nomine Dagon, apud Iericho. Datus est tunc principatus gentis Iudæorū Ioanni Hircano sicut pater eius il- **E** lū tenuerat, & tenuit eum annis triginta vno, vt ait Iosephus libro decimo tertio Antiquitatum. Iste innouauit principatum, quia ante hoc Summi Sacerdotes honore suo contenti, & principatu plebis ad altiorem plebis magistratum non aspirabant. Iste autem Hircanus imposuit sibi diadema regium, vt communiter tenetur. Ioseph. tamē 13. lib. antiquitatum dicit, quod filius istius, scilicet Aristobolus primus sibi de Sūmis Sacerdotibus coronā imposuit. Ipse tamē Iosephus lib. 16. antiquitatū dicit Hircanū fuisse regē. Cœpit iste principari ante Christum natum annis centum, triginta, & quinque, & a reditu de Babylone annis trecentis nonaginta, & sex, & a transmigratione in Babylonem annis quadringētis sexaginta, & sex, & ab orbe condito annis trib. millib. octin-

Simon Summus sacerdos.

Ad quæ tempora se extendunt historiæ vet. testā.

Ioan. Hircanus Sūmus Sac.

A gentis, & viginti octo. Mox, vt iste accepit principatum, factis sacrificijs ex more ad placandum Deum perduxit exercitum contra Ptolomæum, qui matrem suam, & fratres captos tenebat, contra quem facile præualebat, Hircanus tamen matris affectu trahebatur. Nam Ptolemæus in obsidione positus matrem Hircani, & fratres eo vidente super muros torquebat, & si non recederet ab obsidione penitus mortem minabatur. Hircani autem animus soluebatur vidēs matrem charissimam, & fratres torqueri, ideo à conflictu cessabat, mater vero de muro manus protendens petebat, ne propter se differet, sed castellum celerius destrueret, & Ptolemæo pro eorum morte redderet retributionem, existimans sibi vtilissimum, si per suam mortem hostes atrocius deperirent. Tunc Hircanus ad capiendum castrum inflammabatur, sed cum **B** rursus matrem, & fratres torqueri crudeliter videret, remittebatur ardor eius, & ab oppugnatione cessabat, ne crudelis in matrem videretur. Tali necessitate obsidendi Hircanus vnum annum expleuit, cum castrum paucis diebus capere potuisset. Vnde Ptolomæus a bello solutus occidit matrem, & fratres Hircani clam, & cum se resistere non posse teneret, relicto castro fugit ad Zenonem Tyrannum Philadelphiæ. Hoc modo tota progenies Simonis Machabæi præter Ioannem Hircanum perijt. Cum autem cœpit Hircanus principari, Antiochus pugnauit contra Hircanum quem in Ierusalem obsedit, quia Simon pater Hircani exercitum Antiochi Regis magna plaga attriuerat. In hac tamen obsidione nihil proficiebat propter loci fortitudinē, licet machinas bellicas, & profundas caueas fecisset. Iudæi tamen, qui erant in vrbe, sæpe **C** incursantes exercitum Antiochi percutiebant. Timens tamen Hircanus famem in ciuitate cito venturam, redemit se pecunijs, & sic obsidionem soluit multis interiectis conditionibus.

Iste Hircanus obsessus adueniente festo tabernaculorum ab Antiocho inducias septem dierum pro festiuitate, & sacrificijs petijt. Antiochus autem, non solum concessit, sed etiam magnificentissimum sacrificium misit, scilicet, taurum viuentem cornibus inauratis, & vasa argentea, & aurea, plena omnibus aromatibus. Fuit autem iste Antiochus melior Antiocho Epiphane, qui ciuitatem pacificè ingressus porcos super aram immolauit, & ius carnium per totum templum ad coinquinandum illud sparsit. Cum semel Hircanus pecunijs egeret, sepulchrum Dauid in Ierusalem aperuit, qui inter Reges **D** valde extiterat, & protulit inde tria millia talenta pecuniarum, ex quibus ditatus exercitum peregrinorum primus cœpit alere. Iste pacem, & fœdera amicitiarum renouauit cum Romanis, quam sæpe prædecessores sui fecerant. Et hanc primo fecit Iudas Machabæus, primo Machabæorum octauo capite. Idem postea fecit Ionathas. primo Machabæorum 12. capite. Nunc vero tempore Hircani ista confirmata sunt. Fecit autem bella aliqua, de quibus Iosephus libro 13. Antiquitatum. Fuit iste Hircanus vir iustus, & prophetiæ dono præditus. Nam semel, cum misisset filios suos ad pugnandum contra Antiochum, ipseque solus intra templum thus adoleret, vocem audiuit, quod filij sui ipso die vincerent Antiochum. Qui mox procedens de templo toti populo retulit. Et ipso exitu rei verum fuisse constitit. Fuit Hircanus magnæ prosperitatis; ita, vt plurimi Iudæorum ei inuiderent, & maxime Pharisæi: quorum hæ- **E** resim sub Ionatha Machabæo ortam diximus. Erant autem tantæ opinionis apud plebem: vt si quid contra Regem, aut Principem Sacerdotum dicerent, facere crederetur. Eorum tamen discipulus Hircanus extiterat. Sed cum eos ad conuiuium vocasset, & amicabiliter pasceret; nimisque delectari illos vidisset: dicere cœpit. Scitis me velle iuste omnia facere: per quæ Deo, & vobis placeam. Rogo autem si quid me peccantem videritis corrigite. Qui dum ei testimonium præberent omni virtute ornatum lætatus est. Tunc vnus de recumbentibus nomine Eleazarus, vir maleuolus, seditionibus gaudens, inquit. Quoniam dixisti, te iustum velle cognoscere, iustū est te deponere principatū Sacerdotij, & solū populi regere magistratum. Petente autem Hircano, cur deponeret, ait:

Ioseph. lib. 13. Antiqu. cap. 17.

Quia

Quia audiuimus a senioribus nostris captiuam fuisse matrem tuam ab Antiocho Epiphane. Quod tamen falsum erat. Cui valde Hircanus iratus est. Et tunc Ionathas quidam de Sadducæis amicus Hircani dixit Elezarum blasphemasse. Petiuit autem Hircanus à Pharisæis, quod pati deberet Eleazarus pro hac blasphemia. Cum illi in pœna mites esse vellent, nec consentirent Hircano, incitante Ionatha Sadducæo Hircanus ad Sadducæorum partē transijt, & leges, quas populo tradiderat, soluere noluit. Vnde magnum odium contra Pharisæos a toto populo conflatum est. Fuit ergo Hircanus vir clarus in multis. Et cū triginta, & vnum annos in principatum egisset, obijt. De hoc multa alia Iosephus lib. 13. Antiquitatum, & in libro de bello Iudaico. Mortuo Hircano successit Aristobolus filius eius, qui fuit Summus Sacerdos, & Rex. Et de hoc dicit Iosephus lib. 13. Antiquitatum, quod iste fuit primus Iudæorum, qui post reditum de Babylone sibi regium diadema imposuit. Fuit autem hoc ante Christum natum annis centum, & duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus, octingentis, sexaginta, & vno, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis, & viginti, & nouem, regnauit autem solum anno vno. Aristobolus iste sumpto regio diademate, Antigonum fratrem suum sibi secundū amans in simili dignitate eum constituere volebat, matrē verò, & alios fratres in vinculis tenebat. Hircanus namq; matrem istorum dominam esse reliquerat. Cum autem de principatu altercaretur cum Aristobolo, ad tantam crudelitatem ipse peruenit, vt eam in vinculis fame, & penuria occiderit, ceteros verò fratres astrictos tenebat vinculis Antigonum tamen, quem valde diligere videbatur, occidit. Cum enim Aristobolus Antigonum misisset in hostes, & ille obtēta victoria clarus rediret tempore, quo tabernaculorum festum celebrari debebat, & frater eius Aristobolus Rex, & Summus Sacerdos quadam ægritudine teneretur. Antigonus fecit sacrificia. Maleuoli autem fratrum concordiam turbare cupientes, ex Antigoni pompa occasionem sumpserunt, & coram Aristobolo iniquè loquebantur, dicentes: quomodo Antigonus in celebratione tabernaculorum sublimis apparuit, vt non æquè à priuato fieri viderentur, sed regij status ostentatio crederetur. Asserebāt etiam eum cum multitudine armatorum ad Aristoboli venturum interitum. Aristobolus autem, cum his accusationibus credidisset, timens ne incideret in suspicionem fratris, suique corporis curam agens, disposuit custodes in subterranea specu. Iacebat autem ipse Aristobolus in turre, quæ Antoniana dicebatur, licet à paucissimis turris Stratonis diceretur. Præcepit autem, vt cum Antigonus ingrederetur nullum inermem, ipsum tamen Antigonum si armatus intraret, interficerent. Misitque ad Antigonum, quod ad eum sine armis veniret. Regina autem inuidēs Antigono, quem Aristobolus valde diligebat, persuasit nuncio contraria referre, scilicet, frater tuus audiens te construxisse arma, & ornatum bellicum, petit vt ingrediaris cum armis, vt eorum possit videre facturam. Antigonus autem nihil dolosum meditatus, de affectu fratris confidens, armatus ad Aristobolum ingreditur, vt armorum demonstraret ornatum. Cumquè in ipsam turrim, quæ Stratonis dicebatur introisset, ab illis, qui in tenebroso loco constituti erant occiditur. Admirandum autem ipsa die circa Iudam Hesenum accidit, qui nūquam in his, quæ prædixit mentitus est. Erat enim Hesenus, idest, de secta, vel hæresi Hesenorum. Iste cum vidisset ipsa die Antigonum transire per templum, clamauit socijs suis. Melius est mihi mori, quàm si mortem fuero mentitus Antigoni, quem hodie video periturum in turri Stratonis. Ipse autem locus, scilicet, turris Stratonis sexcentis distabat stadijs, vbi eum prædixerat interfici, & diei plurima pars transierat, ita vt dubitari posset, an prænunciatum esset possibile. Cumquè hoc dixisset, & tristis esset, nunciatur ei, Antigonum occisum esse in subterranea specu. Nam & ipse locus Stratonis dicebatur, sicut Cæsarea, prius vero turris Stratonis dicebatur. Vnde & ipse Iudas de vaticinio suo turbatus erat, nesciens quomodo compleretur. Aristobolus autem magno fletu de fratris morte tenebatur, nec non ægritudo solita mentem eius subitaneo dolore percussit, & intolerabilem dolorem

Mors Hircani. Aristobolus Rex, & Pontifex.

F corruptis visceribus sustinebat, copiam quoque sanguinis euomebat. Quem dum famulus quidam manu portaret, lapsus est in loco vbi maculæ sanguinis morientis Antigoni permanebant. Quo facto clamor populi attollitur, cum viderent sanguinem, quem rex euomuerat, & putarēt hoc a famulo de industria factum. Clamorem autem audiens Aristobolus, causam inquisiuit. Illis autem tacētibus comminatur. Illi vero coacti, quid contigisset aperiūt scilicet, quod Dei vltio in eo loco ipsum voluisset perimere, in quo fratrem occidi fecerat. Hoc audiens Aristobolus confunditur, gemensque cum lachrymis ex alto pectore dixit: Nunquid Deum latere potui in tam crudelibus factis, vt non scelere fraternę cædis celeri pœna consumerer? Vsquequo improbum corpus prohibes impiam animam ad vmbras fratris, & matris accedere? Cur non tam celeriter reddis, sed paulatim sanguinem meum effundo occisis? Quæ cum dixisset, moritur anno primo

G regni sui. Iste vocatus est amator Græcorum, & multum Iudæis profuit, quia Ituræos, & magnam eorum prouinciam Iudæis adiunxit, compellens habitatores terræ, vt si eam habitare vellent circumciderentur, & secundum legem Mosaicam viuerent. De his Iosephus 13. lib. Antiquitatum & in lib. de bello Iudaico. Mortuo Aristobolo successit in regno, & in Summo Sacerdotio Iamnæus, frater Aristoboli, qui postea Alexander dictus est, & cœpit regnare vno anno postquam cœperat Aristobolus, scilicet, ante Christum natum annis centum, & vno, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & sexaginta duobus & à transmigratione Babylonis annis quingentis, & a reditu de Babylone annis quadringentis, & triginta. Mox enim, vt Aristobolus mortuus est, Salome vxor Aristobo-

H li, quæ apud historiographos Alexandra communiter appellatur, soluit omnes fratres Aristoboli a vinculis, quos ipse viuens ligatos tenuerat, & Iamnæum, qui Alexander vocatus est, Regem ordinauit, maiorem quidem ętate alijs residuis fratribus. Iste cœpit regnare vno anno postquam cęperat Aristobolus, scilicet, annis centum, & vno ante natiuitatem Christi, vt dictum est, & regnauit viginti septē annis, vt ait Iosephus 13. lib Antiquitatum, & annis quadraginta vixit. Alij autem volunt eum regnasse annis triginta. Iste nunquam ad faciem patris sui Ioannis Hircani venerat, quia eum quodammodo oderat. Causa huius talis fuisse dicitur, scilicet. Cum Hircanus diligeret multū duos filios priores Aristobolum & Antigonum, & Deus

I apparuisset in somnis Hircano, & quæreret ab eo quis filiorum suorum successor eius existeret. Ostendit ei Deus vultum Iamnæi. Vnde Hircanus contristatus est, quod omnium bonorum suorum hæres iste existeret. Genitum ergo in Galilæa nutriri fecit, & ad conspectum eius nunquam venit. Deus tamen Hircano non mentitus est. Nam iste mortuo Aristobolo, qui quasi nihil regnauerat, regnū accepit. Assumptus in regnum vnum de fratribus suis, qui cum eo in vinculis fuerat, contendentem de regno, occidit, alium vero mansuete viuentem honorabiliter tractabat. Multa bella iste strenue gessit contra hostes, & cōtra gentem suam: nouissimè crudelis apparuit. Accidit enim, vt in discordiam veniret cum Iudæis, quibus præerat. Et quadam die in festiuitate tabernaculorum, dum Alexander, qui Summus Sacerdos erat, & Rex, astitisset super altare solenniter immolaturus, Iudæi, qui astabant, virgis cedrinis in contemptum iaculabantur eum. Nam in

K illo festo Iudæi in templo, & in singulis domibus ramos arborum habent. Et in eum contumeliosè, cum egressi fuissent, dicerent illum de captiua fuisse genitum, & ideo honore sacerdotij non esse dignum. Iratus Alexander sex millia Iudæorum occidit: parietem vero ligneum circa altare, & templum constituit, qui multitudini aditum denegabat, vt ad Sacerdotes sacrificia facientes populus pertingere non posset. Alexander Moabitas eis impos[illegible]. Cū autē contra Regem Arabum Obidam pugnaret incidit in insidiā altissimæ vallis iuxta Galatitem. Inde [illegible] cum fugeret super infelicitatē Iudæorum gentem [illegible] habuit. Nam cum fugiens venisset in Ierusalem, & peteret, ꝙ odiū, qđ in eum habebant, dimitterent, & illi [illegible] magis eum odiosum haberent, dixit eis, qđ vellent [illegible] satisfacerēt. Clamauerunt oēs, ꝙ moreretur Alexāder. For-

mao ergo aperto odio inter eum, & Iudæos sex annis cōtra illos pugnans interfecit quinquaginta millia illorum. Semel enim cum Iudæorum plurimi contra eum pugnarent, & inclusisset eos in quadam vrbe, multos in bello occidit. Capta aorem vrbe de præcipuis illorum in Ierusalē octingentos duxit, in quos crudelem vindictam exercuit. Nam cum cœnaret semel cum concubinis suis, illos octingentos in alto loco, vt ab omnibus viderentur, suspendi secit: prius filios, & filias earum, & vxores ipsis videntibus, occidendo. Hoc autem ad vindictam egit pro malis, quæ ab eis passus fuerat, quem sæpe varijs laboribus afflictum ad periculum regni, & vitæ perduxerant. Nec suffecit eis, vt contra eum ipsi pugnarent, sed etiam alienigenas contra eum inducerent, ita vt ipse coactus Regi Arabum terram Moabitidis, & Galaaditidis traderet, vt eundem contra Iudæos adiuuaret. Excessit tamen modum humanæ vindictæ, ideo à Iudæis Thracida, id est crudelis appellatus est, quia Thraces ceteris gentibus in crudelitate famosiores sunt. Hoc facto octomillia de aduersarijs Alexandri per noctem de Iudæa fugerunt, & quamdiu ille vixit exulabant. Hac seditione sic liberatus Alexander reliquum tempus cum omni quiete regnauit. Plurima egit bella contra gentes finitimas, de quibus Iosephus libro 13 Antiquitatum, & in libro de bello Iudaico. Post hoc Alexander multum crapulæ deditus ægritudinem incurrit, & in tribus annis morbum quartanæ passus est. Nec tamen sic à bellis cessauit, donec in ipsis laboribus animam redderet. Mortuus est autem in monte Genasenorum vltra Iordanem. Quem cum Regina Alexandra morti propinquum cerneret, nullam spem salutis habentem, deplorans futuram suam, & filiorum calamitatem, ait: Cui me ita relinquis, cum filijs alienis adiutorijs indigentem, cum scias tibi aduersariam esse gentem Iudæorum? Cui ille iussit mandata sua seruare, & certum cum filijs regnum possideret: scilicet, vt mortem eius militibus celaret quousque, & castellum caperet & ad Ierosolymam victrix clarissima rediret, & Pharisæis potestatem daret, quidquid illi facere vellent, eosque ceteris in honore præferret, vt illi laudantes eam apud plebem propter honorem eis collatum fidelem sibi gentem Iudæorum constitueret. Nam posse istos multa apud Iudæos dicebat, & lædere si quem odissent, & prodesse, cui fideles existerent, cum eis nimiū à populo crederetur quidquid vellent graue contra aliquem referre. Et se ideo multitudinem Iudæorum ostendisse dicebat, quod Pharisæos aliquando contristasset. Tunc igitur, cùm in Ierusalem perueneris conuocatis militibus eis meum corpus ostende, & permitte eis qualitercunqoe voluerint meo cadauere vti, siue contumeliosè velint, & etiam insepultum illud relinquere, eo quod à me grauia passi sunt siue aliquid voluerint in tuo regno disponere, quod si hoc eis dixeris, ego quidem clariore funere ab eis dignus habebor, quàm à te, cùm ira post mortem in aliquo oon seruetur. Tu verò tibi, & filijs firmum constitues principatum. Hæc cùm dixisset vxori, obijt anno 27. vt Iosephus ait. Alexandra autem cùm castellum cœpisset, iuxta mandata mariti Pharisæis locuta est, eorū potestati tam mariti corpus, quàm Regni gubernacula tradidit. Ita iram eorum, quam in Alexandrum habuerāt extinxit, & fideles eos sibi amicos parauit. Qui populum conuocantes res gestas Alexandri explanauerunt, dicentes se Regem magnum, & iustum perdidisse, & tantum populo luctum prædictis laudibus intulerunt, vt exequias & solenniores, quam ceteris Regibus exhiberent. Sic igitur Alexandro defuncto, vxor eius Alexandra regni gu-

Alexandra regnat sup Iudeos.

bernacula suscepit, quæ per nouem annos tenuit. Cœpit autem ab orbe condito annis tribus millibus, octingentis, & septuaginta, & vno, & ante Christi natiuitatem annis nonaginta duobus, & à transmigratione Babylonis annis quingentis, & tribus. Habuit autem Alexandra duos filios Hircanum, scilicet, & Aristobolum, Hircanum quidem maiorem, qui tamen ad regni gubernationem ignorans, & remissus, erat mansuetæ quidem, & innocentis vitæ, Aristobolus autem efficacior ad gubernandum erat, & acrioris ingenij. A populo autem Alexandra Regina diligebatur, quia ostendebat se contristari de his, quæ maritus suus contra populum egerat. Hæc Hircanum quidē, quia

A maior ætate erat, & innocentis vitæ summum Sacerdotē constituit. Pharisæis autem omnia facere permisit, & leges, quas à Pharisæis Hircanus filius Simonis Machabæi iratus cōtra Pharisæos dissoluerat, de quo supra diximus, in integrum redire constituit. Solum enim nomen regium ipsa tenebat, cætera vero Pharisæi possidebant. Regina tamen sui corporis custodiam faciebat conductos milites tenens, vt vires suas duplas ostenderet. Tota prouincia pacem habebat, præter Pharisæos, qui totam Rempublicā conturbabant, conantes Reginam flectere, vt occideret consiliarios mariti sui Alexandri, quorum consilio octingentos Iudæos suspenderat, & ipsi Pharisæi vnum de illis scilicet, Diogenem occiderunt, & post ipsum multos, ita vt illi cum Aristobolo Reginam conquesturi adirent, (videbatur autem, quod Aristobolus accepta occasione Re-

B ginam deponere vellet, & regnum suscipere) & conquererentur, ostendentes quanta pro Alexandro fecissent, vt ei gentem Iudæorum subiectam tenerent, & petebant ne omnino spem eorum euerteret. Nam cur fugerent aduersariorum pericula, si in aula regia à Pharisæis inimicis suis vltionem tanquam pecora tolerarent. Si verò Pharisæi contenti essent cæde mortuorum, dicebant se patienter tolerare, vt Reginæ fidelitatem obseruarent. Si autem in ea intentione Pharisæi permanerent, petebant sibi licentiam recedendi concedi. Nam præter Reginæ concessionem dicebant, nequaquam saluti suæ prouisuros, sed libenter in aula eius morerentur, ne recedentes infideles iudicarentur. Opprobrium tamen Reginæ esse asserebant, si neglecti socij mariti eius aduersarijs traderentur. Dicūt ergo, si Pharisæos præponere disponis, vnumquemq; no-

C strum ad castella transmitte, hoc autem, cùm illi dicerent & animam Alexandri ad omnes querelas suas inuocarēt, omnes, qui astabant collachrymati sunt, sed Aristobolus super omnes, qui contra matrem multa locutus est. Interiecto tempore circa mortem Alexandræ Reginæ, cùm ægritudinem grauem incurrisset, placuit Aristobolo Regnum inuadere, & per noctem tacitè egressus de Ierusalem, cum vnico famulo ad castella deuenit, in quibus patris sui consiliarij iam ab aula regia alienati, vt supra diximus, manebāt. Timebat autem Aristobolus, ne matre defuncta Pharisæis tenentibus regnum, tota cognatio sua periret, propter odium Pharisæorum. Sciebat etiā, quod non posset matri succedere existente fratre suo Hircano maiore. Huius autem facti vxor Aristoboli conscia extiterat, quam cum filijs in Ierusalem reliquit. Aristobolus au-

D tem venit in castellum, quod Gabbathus dicitur, vbi Gelastis potentissimus amicorum eius manebat, à quo benignè suscipitur. Sequenti die Regina fugam Aristoboli sentiens, non pro rebellione illam factam putauit, quousque venirent ounciantes quidam Aristobolum iam occupasse omnia castra. Nam voo comprehenso ad voluntatē eius, omnia festinabant. Tunc tota gens Iudçorum cum Regina in magnis cœpit esse terroribus, videns non longè esse, quin Aristobolus totum regnum occuparet, & de illatis sibi contumelijs vindictam peteret. Tunc ergo vxorem eius, & filios in Ierusalem relictos, in superiori custodia templi posuerunt. Cum autem multi nunciarent Aristobolum regio ornatu indutum intra quindecim dies viginti duo loca occupasse, de quibus militiam congregabat Hircanus frater eius maior, & seniores Iudæorum Regi-

E nam adeunt petentes, in his periculis sententiam ferre: quia iam quasi omnia Aristobolus occupauerat. Inhonestum enim putabant eam ēt ægritudine laborantem super talibus non consulere. Quibus præcepit agere, quæ prodesse existimarent, multas eis opportunitates ostendens. s. exercitum potentem, & pecuniarum copiam, sibiq; iam corpore deficiente vanum esse pro talibus laborem impendere. Hæc cum dixisset, non multo post obijt, anno regni sui 9. ætatis vero septuagesimo tertio, mulier quæ fragilitati sexus nunquam succubuit. Post cuius mortem regnum Iudæorum in magnas calamitates deuenit. De his Iosephus lib. 13. Antiquitatum. Mortua Alexandra Aristobolus cōtra Hircanum fratrem suum maiorem bellum parauit, & facta pugna apud Ierichontem, multi de militibus Hircani ad Aristobolum confugerunt. Quo facto Hircanus in Ierusalem ad arcē, in qua vxor, & filij Aristoboli in custo-

dia tenebantur, confugit. Cui Aristobolus verba de recõciliatione fecit pactis interpositis, quo Aristobolus regnũ teneret. Hircanus vero tanquam priuatus viueret suis possessionibus contentus. Hoc iureiurando interposito, & dextris datis in templo firmauerunt: quod cum fecissent, toto populo vidente, Aristobolus in aulam regiam abijt. Hircanus vero tanquam priuatus in Aristoboli domum. De his Iosephus lib. 14. Antiquitatum. Hæc autem firma mansissent nisi Antipater pater Herodis turbasset Hircanum. Hic ergo Herodis historia incipit, quæ currit simul cum historia Hircani, & Aristoboli, quorum calamitas, & intestina bella Herodem virum quidem de media plebe genitum ad regnum direxerunt. Cœpit autem Aristobolus regnare ante Christum natum annis sexaginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus, & nongentis, à transmigratione in Babylonem annis quingentis triginta, & octo, & à reditu de Babylone annis quadringentis, sexaginta octo. Quod quidem regnum paucis annis tenuit insurgentibus bellis domesticis. Hæc in parte composita erant, & inter Hircanum, & Aristobolum firma mansissent, cum Hircanus vir innocentis vitæ, nec regni cupidus existeret, & ad ipsam gubernationem non satis efficax. Habebat tamen amicum nomine Antipatrum genere Idumæum multarum pecuniarum, & possessionum, ad ritum ante Iudaicum conuersum, qui de Idumæis vxorem nobilissimam acceperat nomine Cyprim, de qua quatuor filios genuit, scilicet, Phasellum & Herodem, qui postea Rex fuit, & Iosephum, & Pheroram, & filiam vnam, scilicet, Salomen, vt ait Iosephus lib. 14. Antiquitatum. De hoc libro primo Ecclesiasticæ historiæ dicitur, quod fuerit Aedituus templi Apollinis in vrbe Ascalone, quod templum iuxta muros est, & Ascalon in Iudæa est vna de quinque ciuitatibus Philisthinorum. Iosue 14. c. & 1. Reg. 6. c. Cumque latrones irrupissent templum Apollinis prædicti omnes diuitias eius tollentes, ipsum quoque Antipatrum Aeditimum secum tulerunt. Qui casu Hircano postea amicus factus est. Et hac ratione nostri communiter vocant Herodem Ascalonitam, id est, filium Antipatri Aeditui templi Ascalonitarum. Iste Antipater, qui aliquãdo Antipas appellatur, quoniam Alexander Rex Iudæorum pater Hircani, & Aristoboli, Ducem Idumææ ordinauerat (nam Idumæa ei subdita erat) ibi diuitias magnas & amicitias sibi copulauit, vt ait Iosephus lib. 14. Antiquitatum. Iste Aristobolum timebat, ne aliquid ab eo pateretur: ideo latenter potentissimos Iudæorum contra Aristobolum incitabat, dicens: Iniustum esse, quod Aristobolus principatum possideret eiecto Hircano, cui propter ætatem principatus debebatur. Ad Hircanum quoque Antipater loquebatur, dicens: Periculum esse vitæ suæ sub Aristobolo viuere; & quod ille mortem ei procuraret. Hircanus autem, qui mansuetus, & bonus erat his accusationibus non credebat. Sed cum singulis diebus ista ei diceret, tandem persuasit, vt ad Aretham regem Arabum vellet confugere. Præmisit ergo Hircanus Antipatrum ad Aretham, & accepta fide ab eo ne Hircanum ad se confugientem hostibus traderet, redijt in Ierusalem. Et nocte quadam Hircanus cum Antipatro de vrbe egressus ad Petram vrbem Arabiæ peruenit, vbi Arethæ palatium erat. Antipater autem, cùm amicus esset Arethæ, asiduè rogabat eum, vt Hircanum in regnum Iudæorum restitueret. Quod si faceret, pollicebatur Hircanus se traditurum decem ciuitates, & omnem terram, quam pater suus Alexander pugnando de terra Arabum ceperat. Has promissiones audiens rex Arabum, exercitum deduxit contra Aristobolum, scilicet quinquaginta millia equitum, & peditum: in quo bello superato Aristobolo, multi de eius militibus ad Hircanum transfugerunt. Aristobolus autem in Ierusalem desolatus redijt. Rex Arabum exercitum tunc ad Ierusalem applicuit, & templum obsedit. Nam totus populus Iudæorum ad Hircanum redijt, solis Sacerdotibus cum Aristobolo manentibus. Hæc fiebant dum contigit solennitatem azymorum euenire. Erat autem tunc Onias vir iustus, & Deo amabilis: qui, dum non plueret, orauerat Dominum, vt tolleret siccitatem, & Deus audiens, illico pluit. Hunc propter seditionem in vrbe celatum habebant: quem nunc in exercitu deduxerunt petentes, vt

F oraret contra milites Aristoboli, vt soluerentur, & deficerent sicut pluuia soluta est. Cum autem ille diu resisteret, a multitudine compulsus in medio stetit, & orando ita dixit. Deus omnium Rex, quoniam hi, qui mecum consistunt populus tuus sunt, & qui obsidentur Sacerdotes tui sunt te peto, vt neque istos exaudias contra illos petentes, nec illos cõtra istos orantes. Quod cum dixisset. Quidam maligni illico aggressi trucidauerunt eum. Deus tamen ab eis pro morte Oniæ pœnam crudelitatis exegit. Cumque durante obsidione Paschalis celebratio aduenisset, & Sacerdotes obsessi pecoribus ad immolandas victimas indigerent, dixerunt obsessoribus, quod acciperent ab eis pecunias quantas vellent, & pecora concederent. Illi autem mille drachmas pro singulo pecore petierunt, cùm tamen vnus homo captiuus centum drachmis redimi pos-
G sit. Quas pecunias cùm accepissent violata fide pecora non dederunt: Sacerdotes autem obsessi gementes, quod pecora ad ritus sacrificiorum non haberent, Deum orauerunt, ne violatores fide impuniti euaderent. Quod & illico factum est. Nam Deus procellam acerrimam toti prouinciæ immittens consumpsit eos, vt modius tritici vndecim drachmis venderetur. Quod ad acerbissimam famem pertinebat. Hoc tempore apud Romanos Pompeius florebat: qui contra Tigranem in Armenia bellum gerebat, Scaurum in S. riam, vbi Iudæa est, misit. Qui cum venisset in Damascum, legatos Aristoboli petentis ab eo auxilia, obuios habuit. Pollicebatur enim quadraginta talenta si eum adiuuaret: Hircanus autem totidem promittebat Scauro, vt esset ei in auxilium contra Aristobolum. Scaurus tamen videns ciuitatem munitissimam,
H quam non esset facilè capere, pecunias ab Aristobolo potius accepit, & obsidionem soluit, iubens Arethæ Regi Arabum recedere, ne Romanorum hostis haberetur. Soluta obsidione Aristobolus contra Hircanum, & Aretham parauit exercitum, cum quibus confligens, eosque superans sex millia de illis occidit, inter quos etiam Falion frater Antipatri corruit. Parum post hoc Pompeius in Syriam venit. Cui Aristobolus maximum donum, scilicet, coronam auream quingentorum talentorum transmisit, quam Iosephus libro decimo quarto Antiquitatum testatur se vidisse in templo Iouis Capitolini in Vrbe Roma temporibus Domitiani Imperatoris habentem titulum, scilicet, Aristoboli filij Alexandri Regis Iudæorum. Interea multi Iudæorum conquesti sunt Pompeio, quod Aristobolus & Hircanus, cum essent nepotes Sacer-
I dotũ non contenti honore, illorum prouinciam ad regalem principatum, & maiorem subiectionem deducebant. Hircanus quoque accusabat Aristobolum, quod sibi debitum principatum violenter abstulisset, & gentem Iudæorum coegisset ab eo recedere, & latrocinia, & incursiones contra finitimos ageret. Aristobolus autem dicebat, Hircanum propter suam naturalem ineptiam a principatu cecidisse: se autem non vsurpasse nomen regis populo, respondebat: sed illud a patre, & prædecessoribus accepisse. Pompeius autem, cum hoc dixissent, Aristobolum leuiter de violentia increpans, dimisit eos dicens se iterum rediturum, cum Nabathæorum prouinciam disponeret; & tunc diligentius in his prouideret. Interim autem pacem illos habere iussit. Aristobolo tamen Pompeius blandiebatur, ne prouinciam faceret rebellare, & viarum a-
K ditus clauderet. Quod tamen postea factum est. Pompeio autem procedente ad prouinciam Nabathæorum, Aristobolus in Iudæam reuersus, nihil eorum, quæ Pompeius iusserat fecit. Vnde iratus Pompeius, exercitum, quem contra Nabathæos parauerat, contra Aristobolum deduxit. Ipse vero in castellum munitissimum nomine Alexandrium confugerat, rebellandi intentionem habens. Pompeius autem iussit illum ad se descendere, multis vero Romanorum suadentibus non rebellare, descendit ad Pompeium, & coram eo de fratre suo Hircano de iure principatus disputauit, Et tunc concedente Pompeio in castellum redijt, & hoc bis, & ter fecit, obediens Pompeio, & cum fratre disputans. Hoc autem Aristobolus simulabat, timens, ne spoliaretur regno per Pompeiũ, & Hircano traderetur. Pompeio autem iubente castella dimittere & custodibus eorum propria manu scribere Aristobolus

se sa-

se facturum dixit: non tamen fecit quod promiserat: sed in Ierusalem fugiens contra Pompeium bellum parabat. Cum verò Pompeius contra eum castra dirigeret, Aristobolus pœnitens ad Pompeium descendit: offerens pecunias, & in Ierosolymis eum suscepit: rogabatque bellum desinere: & quæ vellet cum pace disponere. Pompeius autem veniam petenti præstitit, mittens Gabinium Ducem cum militibus ciuitatem, & pecunias obtinere. Qui a militibus Aristoboli de vrbe repulsus est, negatis pecunijs: nã illi, pactis non consenserant. Pompeius propter hoc iratus Aristobolum, qui penes eum erat reclusit in carcerem, & venit cõtra vrbem Ierusalem ex omni parte munitissimã, præterquam ex parte septentrionali. In vrbe autem dissensio erat quibusdam iudicantibus Pompeio tradi ciuitatẽ: socij autem Aristoboli non recipere Pompeium persuadebant. Isti igitur a reliquo populo discordes in templum confugerunt, vbi erat fortissima munitio: ceteri autem exercitum Pompei receperunt in vrbe. Pompeius autem conclusis in templo verba pacifica obtulit: quæ cum non recepissent Pompeius loca iuxta templũ posita muris circundedit Hircano adiuuante eũ ad omnia, quæ per hoc regnum se habiturum credebat. Collocauit autem Pompeius ex parte Aquilonis, ex qua templum expugnari poterat milites, habebat tamen ex ea parte templum turres altissimas: erat quoque ibi vallis magna, & fossæ latissimę & fons recisus erat: ita vt Romani volentes accedere ad templum, prohiberentur. Pompeius Romanis tamen arbores de sylua incidentibus fecit vallem, & fossas complanari, & machinas bellicas, quas de Vrbe Tyri deportari fecerat, superimposuit. Dicit tamen Iosephus lib. 14. Antiquitatum, quod si Iudæis licuisset in Sabbatis pugnare: vel aliquid facere non potuissent Romani machinas construere repugnantibus Iudæis. Dicit quoque, quod occidentibus, & pugnantibus in Sabbato lex resistere concedit, si tamen aliquid aliud hostes velint facere, non datur Iudæis in Sabbatis eos prohibere. Ideo non resistentibus Iudæis Romani potuerunt in Sabbatis machinas erigere quibus sequentibus diebus contra Iudæos vtebantur, & sic captum est templum, Romanis destruentibus muros per machinas bellicas: in quo magna deuotio Iudæorum apparebat, permittentium hostes contra se præualere, vt Sabbata non violarent. Captum est ergo templum tertio mense ieiuniorum, dũ apud Romanos Antonius, & Tullius Cicero consules essent. Quod fuit pauco tempore antequam inciperet regnare Herodes, scilicet, annis sexdecim: quia Herodes cœpit regnare in principio centesimæ, & nonagesimæ quartæ Olympiadis, vt ait Iosephus libro 14. Antiquitatum. Et ista ruptio templi facta est sub Pompeio Olympiade centesima nonagesima nona. Et sic sunt quatuor Olympiades, vel quasi inter hoc, & regnum Herodis, quæ faciunt annos sexdecim. Et sic fuit ista irruptio quasi annos quadraginta sex ante Christum natum. Nam Christum tricesimo anno regni Herodis natum dicunt, quo infra dicetur. Apparuit autem adhuc maior Iudæorum deuotio erga Deum. Nam cum Romani ingressi essent templum, cunctos ibi inuentos peremerunt. Et erant tunc Sacerdotes occupati circa sacrificia, quæ nequaquã omiserunt, videntes super se hostes irruere, nec imminente morte turbari, nec morientium dolore commoti: sed omnia etiam crudelissima circa ipsum altare pati voluerunt, & putauerunt esse melius mori, quàm sacrificia imperfecta relinquere. Nec istam laudem solus Iosephus Iudæus suis tribuit contribulibus: sed idem Strabo historiographus, & Nicolaus, qui eum præcesserat, & Titus Liuius Romanæ historiæ conscriptor, testantur idem. Tunc omnia mortibus complebantur. Nam quidam Iudęorum à Romanis occidebantur; alij vero seipsos occidebant. Erant etiam, qui seipsos in flammas præcipites darent; nolentes a Romanis violentiam sustinere. De Iudæis tunc viginti duo millia perierunt, de Romanis vero pauci, & ibi socer Aristoboli occubuit. Commissa sunt tunc contra legem Dei grauia. Nam Pompeius cum multis Romanorum ingressus est in templum ad loca inuisibilia, id est, quæ solis Sacerdotibus videre licitum erat. Nam introiuit in sancta sanctorum; de thesauris tamen, quæ ibi inuenit, scilicet de mensa aurea, & candelabris, & sacris pe-

Ant. & Tull. Cic. Cos. apud Roman.

A cunijs, quæ erant vsque duo millia talentorum nihil penitus contingere voluit. Quæ tamen postea Crassus Dux Romanorum omnia abstulit, vt infra dicetur: sed cũ hoc vidisset, iussit Sacerdotibus, quod templum ab immunditijs mortuorum, & alijs quæ tunc per bellum contigerant purificarent, & hostias secundum legem Deo suo offerrẽt. Tunc Hircanum constituit Principem Sacerdotum, eo quod vtilis sibi apparuisset, & prohibuisset Iudęos auxilium prę stare Aristobolo contra Romanos. Imposuit autem in Ierusalem Tributa Fiscalia pro Romanis: & ciuitates, quas Iudæi abstulerant a finitimis Regibus, & Principibus sub prioribus dominijs esse constituit. Tunc incœperunt Iudæi seruire Romanis, cum ante hoc ex tempore Iudę Machabæi amici eorum existerent fœdere inito inter eos ex æquali. De hoc patet primo Machabæorum 8. c. His di-

B spositis Pompeius de Syria Romam venit: Syriam Scauro Duci Romanorum commendãs. Tunc Pompeius tulit secum Aristobolum, & vxorem, & filios captiuos in Vrbẽ Romam. Erant autem ei duo filij. s. Alexander, & Antigonus, & duæ filiæ, quorum Alexander euasit, & in Iudæam redijt. Antigonus vero Romam cum patre delatus est. Interiecto autem pauco tempore Alexander iste, qui fugerat, inuasit Iudæam. Contra quẽ processit Gabinius Dux Romanorum; veniens ad hoc de Roma in Syriam. Nam Hircanus Alexandro resistere non poterat; cum necdum potuisset reædificare muros Ierusalem, quos Pompeius destruxerat. Quos cum niteretur restaurare a Romanis prohibitus est. Alexander autem prædictus iuxta Ierosolymam peruenit, vbi conserto prælio, cum Gabinio tria millia Iudęorum ex parte Alexandri ceciderunt, & alia

C tria millia captiuantur. Ipse autem Alexander iuit in quoddam castellum munitissimum, quod Alexandrium vocabatur. Quod cum Gabinius obsidere vellet, Alexander ei legatos destinauit veniam petens, & Castella, quæ tenebat reddere pollicetur. Quæ cum Gabinius accepisset, euertit. Interim mater Alexandri, scilicet vxor Aristoboli de Roma in Iudæam transmittitur. Quę Romanis fauebat, cum qua Gabinius pacem fecit. Tunc autem Aristobolus, qui captus tenebatur in vrbe Roma de carcere fugit, & cum eo Antigonus filius eius, & in Iudęam venit. Multi autem Iudęorum propter hanc rem eius antiquam venerunt ad eum armati quidam, & alij inermes, armatos quidem tenuit, qui fuerunt vsque ad octo millia, inermes vero dimisit. Cum his processit ad bellum contra Gabinium Ducem Romanorum, in quo bello, quinque mil-

D lia ex parte Aristoboli perierunt: & ceteri dispersi sunt. Manserunt tamen cum eo plus mille, cum quibus Macherunta Oppidum munitissimum venit, Et licet male perdidisset in exercitu vires, spem tamen habebat resistendi. Cumque eum Gabinius obsedisset, per duos dies solum obsidionem tolerans, multis plagis confossus, capitur cum Antigono filio suo, qui cum eo de carcere Romę fugerat. Vnde iterum ligatus Aristobolus Romam cum Antigono mittitur, & ibi cum filijs manebat: filios tamen remisit Senatus Matri in Iudęã; quia sic Gabinius Romanis scripserat se conuenisse cum Matre, vt ei quędam castra traderet. Alexander tamen Aristoboli maior filius in vrbe Antiochię, iubente Pompeio securi percussus est, accusatus de turbationibus, quas per Iudęos egerat. Interea Gabinius multis laudabiliter in Syria gestis à Romanis reuo-

E catur, & Crassus prouinciæ Syriæ præficitur, cum prius contra Parthos exercitum duceret. Iste mox, vt in Iudæã venit, pecunias sacras templi, quas Pompeius tangere noluerat, vsque ad duo millia talentorum, & totum reliquũ aurum, vsque ad octo millia talentorum abstulit. Accepit etiam trabem de auro puro versatilem, qua nihil pretiosius in templo erat pondere trecentarum minarum, id est septingentarum, & quinquaginta librarum. Minas autem apud Hebræos duas libras, & dimidiam continet. Hanc trabem tradidit Crasso Sacerdos quidam nomine Eleazarus custos pecuniarum, non maleuolo animo, sed vt reliquos thesauros templi conseruaret.

Erat autem ista trabs occulta, ita vt eam Crassus inuenire non posset, nisi Eleazarus proderet, quia quædam alia trabs lignea istam operiebat, & includebat, ita vt lignũ & non aurum videretur. In hac enim trabe pendebant vela

templi, quæ preciosissima, & admirandæ pulchritudinis erant. Videns autem Eleazarus Crassum totum thesaurũ templi colligere velle: timens ne nihil dimitteret, dixit, quod ostenderet ei vnde multa talenta habere posset: præstito tamen prius iuramento, quod nihil Crassus tolleret, nisi quod ei Eleazarus traderet, & tunc trabem auream ostendit, Crassus tamen licet iurasset nihil accipere, nisi quod Eleazarus traderet, fidem mentitus accepta trabe totum reliquũ aurum templi abstulit. Iste autem est, cui postea Persæ, seu Parthi aurum liquefactum in gutture infuderunt dicentes. Crasse, aurum sitiuisti, aurum bibe. De his omnibus Iosephus lib. 14. Antiquitatum. Et dicit: Nemo miretur tantas diuitias fuisse in templo Ierusalem, quia illas omnes Iudæi per totum orbem habitantes illuc contulerant Deo offerentes. Hoc tempore fuerunt bella illa famosissima inter Iulium Cæsarem, & Pompeiũ, & tota Respublica Romanorum turbabatur. Mortuo autem tunc Põpeio in Aegypto, Iulius Cæsar primus inter Romanos Imperator effectus est. Et cœpit annis ante Christi natiuitatem quadraginta, & septem, & à transmigratione Babylonis annis quingentis quinquaginta, & quatuor, & à reditu de Babylone annis quadringentis octoginta, & quatuor, & ab orbe condito annis tribus millibus, nongentis, & sexdecim. Imperauit autem annis tribus, & mensibus sex. Eo tempore Aristobolus in carcere Romæ tenebatur, cum Iulius Cæsar venisset in Vrbem, & fugiente inde Pompeio, & toto Senatu, solus Cæsar omnia teneret soluit Aristobolum, & ad Syriam misit, tradens ei duas Legiones, vt terram illam Cæsari paratam teneret. Aristobolus tamen potentia sibi donata à Cęsare non vsus est, quia Pompeiani præuenientes eum veneno occiderunt, & sepelierunt eum socij Cæsaris, mansitq; in loco ipso vsquequo iubente Antonio in Iudæam relatus est, & in monumentis regijs positus. Iste finis Aristobolum inuenit, qui regnum Iudæorum, & principatum Sacerdotij tribus annis, & sex mensibus tenuerat. Hæc viuente Cæsare, & Põpeio facta sunt paulò tamen ante mortem Pompei. Mortuo autem Pompeio cum Cæsar pugnaret contra Aegyptum, Antipater Herodis pater mandato Hircani multũ vtilis Cæsari fuit, cum Duce eius Mithridate contra Aegyptios pugnans. In quo bello pars Mithridatis succumbebat, & ipse Mithridates perijsset, nisi Antipater eum liberasset Aegyptios in fugam vertens. Ex quo Antipater Cæsari valde charus fuit, & eo ad multa bellorum pericula vtebatur. Vnde sæpe Antipatrum vulnerari contigit. Eo tempore cùm Cæsar in Syriam nauigasset, Hircano principatum Sacerdotij confirmauit: Antipatrum verò ciuem Romanum sine censu constituit. Tunc, cùm venisset ad Cæsarem Antigonus filius Aristoboli, & calamitatem suam deflens exponeret patrem suum Aristobolum pro Cæsare veneno necatum, & fratrem suum Alexandrum à Pompeio securi percussum, petebat sui misereri à regno depulsi. Hircanum autem, & Antipatrũ accusabat, quod principatum occupassent, & contra ipsum crudeliter egissent. Antipater vero coram Cæsare de illatis criminibus satisfaciebat, asserens rebellem Antigonum, se vero in multis pro Cæsare ante Aristòbolum laborasse. Aristobolum autem dicebat iustè Romæ tractum, eo quod hostis esset Romanorum, Alexandrum vero fratrem Antigoni, tanquam latrocinia agentem à Pompeio securi percussum. Cum hoc Antipater dixisset, Cæsar vt prius in Summum Sacerdotem Hircanum confirmauit, Antipatro postea donauit potestatem, quam ipse eligeret, totius Iudææ eum tutorem constituens, Hircano quoque concessit muros Ierusalem restaurare, quia hoc ille petierat dimitti. Namque iacebant ex eo tempore, à quo illos destruxerat Pompeius, de quo supra diximus. Antipater autem, vt Cæsarem à Syria recedentem deduxit, reuertitur, & statim muros à Pompeio dirutos restaurauit, seditionem quoque Iudæorum sedauit comminationibus, & blanditijs eos requiescere faciens. Dixit enim, si quis Hircano consenserit feliciter vitam suam agere potest, qui vero ad spem rebellandi peruenerit, & me pro patrono dominum sentiet, & Hircanum pro Rege Tyrannum, Romanos vero, & Cæsarem pro rectoribus amaros hostes. Nã non patientur amoueri, quem ipsi principem constituerint.

F Sed cum Antipater tardum, & inefficacem Hircanum ad regni gubernacula cerneret, filium suum maiorem, scilicet, Phasellum Ducem in Ierosolymis ordinauit: secundum, scilicet, Herodem Galilææ tutorem fecit, adhuc iuuenem valde. Nam quindecim annorum tunc erat, sed ætas nihil obsuit, quia prudentiam super ætatem habebat. Tunc Ezechiam Principem latronum, qui totam Syriam conturbabat tenuit, & occidit. Pro quo à tota prouincia magnis laudibus attollitur, quod eam à latrocinijs liberasset. Sexto quoque Cæsaris cognato regenti totam Syriam, amicus factus est, ita, vt frater eius Phasellus eius laudibus inuideret. Potentissimi autem Iudæorum videntes Antipatrum cum filijs nimis extolli per fauorem gentis Iudææ, & pecunias Hircani, inuidebant ei. Ille namque amicitias cum Imperatoribus compo-
G suerat, & flectebat Hircanum illis pecunias transmittere, quas Antipater nomine suo Imperatoribus offerebat. Dicebant ergo potentissimi Iudæorum Hircano, vsquequo patiemur te solo nomine regem, Antipatrum verò cum filijs regnum possidere, quod sine periculo vitæ tuæ non fit? Accusabant etiam Herodem, quòd Ezechiam, filium suum, & eos, qui cum illo erant occiderat, quos secundum legem etiam pessimos existentes occidi non licebat, nisi prius in concilio condemnatos: Herodes autem cum nullam suscepisset potestatem illos occidit. Hoc audiens Hircanus flectebatur, sed plus iram eius incendebant matres illorum, quos Herodes occiderat, dum per singulos dies in templo clamarent, quòd Herodes in concilio de prædicta cæde rationem redderet. Commotus ergo Hircanus Herodem vocauit in concilio de illatis cri-
H minibus satisfacturum. Qui suadente patre venit, non priuatus, sed cum tutela corporis sui. Cumque Galilæam, vt putauerat sibi prodesse, disposuisset, parua turba militum comitatus in Ierusalem venit, ne si multos duceret Hircano timorem incuteret. Sextus quoque Syriæ Rector, & Cæsaris cognatus scripsit Hircano, vt Herodem à concilio liberaret: comminatus mala, si non faceret. Vnde literæ Sexti occasionem præstiterant, vt Herodes nihil pateretur: ipse quoque Hircanus Herodem tanquam filium diligebat. Herodes autem, cum in medio concilij militibus circundatus astitisset omnes perterruit nec quisquam accusare eum ausus est de illis, qui prius contra illum exclamabant; sed omnes in silentio rei exitum expectabant. Qui cum ita sedissent, vnus nomine Sameus vir quidem iustus, ita loquutus est: Viri iudices,
I & Rex, neminem scio ad iudicium à nobis vocatum ita astitisse: sed omnis quicunque in hoc iudicio peruenit interrogandus humiliter astitit misericordiam à nobis expetens, capillis prolixis, & veste nigra indutus. Iste autem Herodes optimus iuuenis reus pro homicidio, satisfacturus de crimine astat purpura circundatus, & caput ornatum habens compositione crinium, armisque stipatus: vt si condemnatus secundum legem fuerit, nos quidem interficiat ipse vero vim faciens veritati, liberetur. Sed Herodem non culpabo, siquidem suum commodum fecit: sed vos, et regem accuso, qui ei tantam licentiam concessistis. Scitote tamen maximum esse Deum, qui istum Herodem, quẽ propter Hircanum absoluere vultis, quandoque vos, & ipsum regem torquebit. Nihil autem hoc dicendo mentitus est. Nam Herodes cum regnum suscepisset, omnes qui tũc
K in concilio erant, & etiam ipsum Hircanum occidit præter istum Sameum: quem valde propter iustitiam dilexit. Et quia iste suasit Hierosolymitis obsessis ab Herode propter peccata non posse euitari, quin illum in Regem acciperent. Hircanus autem, cum vidisset iudices ad condemnandum Herodem inclinatos, iudicium in sequentem diẽ distulit: & furtim misit ad Herodem, suadens ei ciuitatẽ nocte relinquere, vt posset periculum euitare. Herodes autem discedens in Damascum ad Sextum cognatum Cæsaris peruenit: decernens si ad iudicium amplius vocaretur non obedire. Iudices autem indignabantur Hircano dicentes, quòd omnia hæc contra eum essent. Tunc Sextus Herodem Rectorem inferioris Syriæ ordinauit, hoc ei pecunijs vendens. Hircanus autem timebat, ne quando Herodes exercitum contra eum duceret. Quod Herodes facere voluit. Irascebatur namque, quod ad iudi-

ciuin

ciuis vocatus esset. Sed Antipater, & Phasellus frater eius illum imperum remouerũt, orantes ne accederet prope Ierosolymas, ne ingratus existeret ei, qui tanta in ipsum bona contulerat, nec cogitaret, quòd ad iudicium vocatus fuerit, sed quod absolutionem meruerit. Hoc tẽpore Cæsar in Senatu occisus est à Bruto, & Cassio, cùm tribus annis, & sex mensibus imperium tenuisset. Circa cuius mortem multa signa in cęlo visa sunt. Fuit hoc ante Christi natiuitatem, annis quasi quadraginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus nongentis, & viginti. Tunc per Iudæam Romani magna tributa imposuerunt. Nam Cassius quia Cesarem occiderat, septuaginta talenta pecuniarum inde tulit. Cassius autem & Marcus congregato exercitu Herodem totius Syriæ Ducem fecerunt: & naues ei cum toto exercitu commendauerunt. Promiserunt etiam eum post bellum, quod tunc contra Antonium, & Octauianum imminebat, Regem Iudææ ordinare. Tunc Malchus vir potens, & Hircano proximus Antipatrum occidere studebat. Quadam autem die cum Hircanus, & Antipater apud eum pranderent, pincernam Hircani multis pecunijs corrupit: & tradito veneno Antipatrum occidit. Herodes autem, & Phasellus filij eius mortem patris vlcisci parabant. Sed cum Herodes palam hoc facere vellet, Phasello magis placuit dolis hoc agere, & excusationem Malchi suscipiebant, qui asserebat nihil tale vnquã putasse. Herodes tamen Malchum apud Tyrum occidi fecit. De his Iosephus lib. 14. Antiquitatum. Hoc tempore cum Antonius, & Octauianus in campo Philippensi Brutum, & Cassium superassent, Octauianus in Italiam redijt, Antonius autem in Asiam profectus est. Tunc nobilissimi Iudæorum venientes ad Antonium accusabant Phasellum, & Herodem, quòd totam potestatem regni Iudæorum sibi vsurpassent, Hircanus autem solo nomine Rex existeret. Antonius tamen Herodem maxime honorauit. Nam eius fauorem Herodes pecunijs emerat: vnde contigit aduersarios nihil obtinere. Iterum etiam cum Antonius in Syria esset Iudæis accusantibus Herodem, & Phasellum, multos de illis ligauit Antonius, vt occideret, nisi hoc Herodes prohibuisset. Sed cum rursus apud Tyrum Iudæi adhuc pertinacem Herodem accusarent, Romani milites multos de accusatoribus occiderunt, ceteros in fugam verterunt. Hoc tempore post bellum Philippense contra Cassium, & Brutum Octauianus post Cæsarem imperat. Et cœpit ante Christi natiuitatem annis quadraginta duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus nongentis, & viginti, & vno, & à transmigratione Babylonis annis quingentis quinquaginta nouem. Post hoc Antigonus filius Aristoboli, de quo supra diximus Regi Parthorum quingentas mulieres, & mille talenta offerre promisit; si Hircanum priuaret principatu, & ei traderet, & Herodem interficeret. Quod postea nõ compleuit. Tunc Parthi contra Iudæam exercitum duxerunt. Antigonus autem tunc Iudæam ingressus multos Iudæos in auxilium habuit, per quos sperabat partem recuperare Prouinciæ. Cum his vero in Ierusalem ascendit, & intra Vrbem receptus pugnã contra Herodem, & Phasellum faciebat. Tunc Pachorus rex Parthorum petente Antigono cum paucis equitibus in Ierusalem peruenit, ostendens quasi seditionem sedare intenderet: Antigono tamen principatum tradere intendebat. Hunc Phasellus frater Herodis magno cum honore hospitio suscepit. Pachorus autem dolum meditatus suadet Phasello ad Barzafranẽ Satrapam Parthorũ, qui tunc extra Ierusalem cum exercitu manebat legationem facere, in qua Hircanus, & Phasellus iuerunt: licet hoc Herodes non approbaret, metuens de Barbarorum infidelitate. Barzafranes autem Hircanum, & Phasellum benignè suscepit: sed post redeuntibus insidias posuit, & tenuisset eos; nisi quia cupiebat hos simul, & Herodem tenere. Quod fieri non posset, si Herodes semel fraudem videret. Hoc tamen Phasellus considerans Barzafranem increpauit, quod fidem eis non seruaret. Ipse tamen dissimulans eos ligari fecit. Cumque Herodes hoc audiuisset ad Pachorum Regem Parthorum, qui intra Ierusalem erat, retulit. Quæ Pachorus dissimulauit, vt etiam Herodes capi posset. His malis Herodes circumdatus de Ierusalem per noctem fugere statuit: sciens sibi in Vrbe nullam esse de-

Cæsar occiditur

Octauianus imperat.

A fensionem per noctem: ergo necessaria sibi, quæ potuit iumentis imposuit, & mulieres octoginta duas, scilicet, matrem suam, & sororem, & Mariannem sponsam suam filiam Alexandri, & neptem Hircani, & matrem eius Alexandram, & filium eius Aristobolum paruum, & alias feminas, & in Idumæam ignorantibus hostibus festinabat. Flebant autem omnes feminæ, quæ cum Herode ibant memores status prioris, & quod nunc cogerentur exulare nullam melioris status spem habentes. Multi autem Iudæi secuti sunt Herodem: quos ipse hortabatur confidentes esse in his aduersis, & meliora sperare. Interim mater Herodis, quę nunc cum ceteris mulieribus portabatur ex quodam accidenti subito mortis periculum incurrere visa est. Cui Herodes compassus, & quia timebat, quod hostes cognito recessu eius sequerentur eum, & comprehen-
B derent morantes circa curam matris, in quandam desperationem subitam incidit. Nam gladium euaginauit, & se occidere conatus est. Quem tenuerunt præsentes dicentes. Non oportet inimicos lætificare: nec hoc fortitudinis esse se de periculis liberãdo amicos tradere inimicis. Quo animatus Herodes ab incepto destitit. Cognita fuga eius Parthi, qui manebant in vrbe persecuti eum faciebant super illum incursus, quos ipse viriliter sustinuit multos hostium occidens. Cumque peruenisset ad Idumæam, obuiauit ei frater suus Iosephus, cum quo habito consilio magnam multitudinem eorum, qui sequebantur Herodem, abire iussit, s. plusquam nouem millia, & manere interim in Idumæa, quia oppidum Massada, in quod confugere destinauerat, paruum erat ad tantam multitudinem. Dimissis autem stipendia præstitit, vt in Idumæa possent ali.
C Constitutis mulieribus in oppido Massada, & data copia tritici, & aquæ, & omnium necessariorum: ipse ad Petram ciuitatem Arabiæ peruenit. Interim Parthi, qui manebant in vrbe omnes thesauros, qui erant in aula regia diripuerunt præter trecenta talenta Hircani, quæ tangere noluerunt. Antigonus filius Aristoboli, qui Parthos in Ierusalem duxerat cognita Herodis fuga, & quod mulieres secũ duxisset, cruciabatur, & maxime propter mulieres, quia illas Parthis dare intendebat, cum quingentas feminas eis promisisset. Interim Parthi, cùm prædæ, quas in vrbe fecerant, non viderentur eis sufficere, egressi Ierusalem totam prouinciam excurrebant vniuersa prædantes. Tunc Antigonus à Parthis suscepit Hircanum & Phasellum ligatos. Timens autem, ne multitudo Iudęorum Hircano Regnũ & Sacerdotium restitueret; aures ei abscidit, sic eum de-
D formans, vt iam ei Sacerdotium restitui nõ posset, in quo solis integris corpore ministrare licebat. Leui. 21. & 22. c. Phasellus autem animosior mortem non dolebat, sed quod sub hoste necesse esset. Quapropter manus sibi ingerere voluit, sed cum illas vinclis haberet astrictas, caput suum ad saxum vehementissime percussit. Ex quo cũ eũ Antigonus grauissime vulneratum agnosceret, præcipiens medicis illius curam habere, quasi curaturus, venenosa vulneri apposuit. Ex quibus celeriter Phasellus perijt. Cum tamen audisset, quod frater eius Herodes hostes viriliter deuicisset, ait se mortem non curare; cũ post se mortis vltorem relinqueret. Tunc Herodes ad Malchum Regem Arabiæ plurima sibi beneficia debentem, apud quem pater eius, & ipse plurima deposuerant, pergebat, vt debitas pecunias, & insuper donatas ad vsus bellorum acciperet.
E Malchus vero consilio Arabum dicentium, quod licitis posset repulso Herode lucrari pecunias; per legatos Herodẽ venientem repulit iubens, quod à prouincia sua discederet, sumpta occasione, quod Parthi hostes Herodis hoc iussissent. Herodes autem legatis ait: Nihil grauare eos venisse, sed rem sibi necessariam locuturum. Cum ergo Herodi visum est recedere, cum paucis pergebat in Aegyptũ. Quem Malchus penitens, quod eum repulisset, sequebatur, vt ad se reduceret: sed peruenire ad eum non potuit. Ad Alexandriam ergo Aegypti perductus a Cleopatra Regina, quam dilexit Antonius benignè suscipitur: quæ eum retinere voluit, sed nequiuit, eum Romam ille festinaret. Herodes tunc licet hyems esset in Italiam nauigauit & in vrbem Romam deductus est. Vbi Antonio, cui familiaris nimiũ extiterat, vniuersam suam enarrat calamitatem, Parthorum, & Antigoni iniquitates. Anton. aũt his

commotus collachrymatus eſt Herodi: compaſſus, quod viros in tali dignitate conſtitutos aduerſa fortuna quoq; percuteret. Fuit autem Herodes ibi acceptus Aotonio propter priſtinam cõuerſationem, quam cum eo in Syria habuerat. Antonio autem accepius fuit propter odium Antigoni, qui exercitum Iulij Cæſaris per Aegyptum, & S.riam in multis direxerat. Cõgregato ergo Senatu Meſſalla, & Atrachinus Herodem liſtentes in medio de Antipatre patre eius, qualis erga Romanos extitiſſet intimabant, quem etiam fauorem ſemper eis Herodes præſtitiſſet, accuſantes Antigonum, & manifeſtum eum Romanorum hoſtem aſſerentes, non ſolũ in eis, quæ iniquè geſſerat, ſed, quia neglectis Romanis exercitum Parthorum accepiſſet contra Iudæos. Cumque ex his Senatus commotus eſſet, Antonius referebat, quantum prodeſſet Romanis contra Parthorum pugnam Herodem regnare in Iudæa. Cum ergo omnibus placuiſſet, Herodem Iudææ Regem decreuerunt. Herodes tam excellenti, & penitus inſperato bono gauiſus erga Antonium magnum gerebat affectum, quo promotore iſta aſſecutus fuerat. Nam Herodes nunquam petijt, nec petere auſus fuiſſet à Romanis Iudæorum Regnum, cùm hoc nunquam dari ſoleret, niſi generi Sacerdotali. Illud ergo petebat Herodes pro Ariſtobolo iuuene fratre vxoris ſuæ Mariannæ, ad quem directè ex vtroque latere regnum pertinebat, quia vterque auus ſuus, ſcilicet, Ariſtobolus, & Hircanus regnum tenuit. Fuerant autem fratres Ariſtobolus, & Hircanus: Ariſtoboli autem filius extitit Alexander. Hic accepit in vxorem Alexandram filiam Hircani patrui ſui, de qua genuit Mariannem ſponſam Herodis, & hunc iuuenem Ariſtobolum, pro quo Herodes regnum petebat. Factus eſt tamen Herodes Rex Iudæorum auctoritate Romanorum per Senatus decretum, cùm ipſe eſſet vir popularis, & non de genere Iudæorum, ſed Idumæorum, qui tamen ad ritum Iudaicum conuerſi erant. Et primo die regni huius ablatum eſt ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius. Sicut prædixerat Iacob Geneſ. 49. cap. quia iſte alienigena erat. Et poſtea de Iudæis nemo regnauit: ſed, omnes fuerunt de progenie huius vſque ad tempus, quo Iudæi deſierunt eſſe populus, & gens vna, ſubuerſa Ieruſalem per Titum, & Romanos; quia poſtea non fuerunt vnius populus, ſed vbique nihil ſunt: & vbique miſeri, & ſerui luentes proauorum ſuorum facinora, qui Chriſtum ſuum agnoſcere non ſolùm noluerunt, ſed etiam morte turpiſſima damnauerunt; licet propriè ſua potius, quàm proauorum peccata luant: quia licet Chriſtum iam regnantem, quem proaui ſui occiderunt, ipſi occidere nequeant, non minori tamen eum odio, quàm proaui ſui perſequuntur. Cepit autem regnare Herodes ante Chriſtum natum annis ferè triginta: duodecim annis, poſtquam Octauianus, & Antonius imperium tenerent: ab orbe condito annis tribus millibus, nongentis, & triginta tribus, & à tranſmigratione in Babylonem annis quingentis ſeptuaginta, & vno, & à reditu de Babylone annis quingentis, & vno. Cumque Herodes Rex conſtitutus egrederetur de Senatu, medius procedebat inter Octauianum, & Antonium, & illa die magnificè apud Antonium paſtus eſt. Iuſſit autem Senatus Herodem redire in Iudæam propter bella Antigoni, & Parthorum. Hoc tempore Antigonus Maſſadam caſtrum obſidebat, vbi Herodes reliquerat mulieres de quibus diximus, & omnia ſua: cui caſtro Ioſeph frater Herodis præerat habens ibi omnem neceſſariorum copiã præterquam aquæ. Caſtrum igitur nocte quadam relinquere ſtatuens, & in Arabiam fugere ad Malicum Regẽ, quem Regem iam penitebat de his, quę contra Herodem egerat, Deus prohibuit, ea nocte tantam aquarum copiã fundens, vt cuncta ciſternarum receptacula implerentur. Dum autem Herodes Romæ maneret, Romani miſerũt Ventidium Ducem in Iudæam contra Parthos, & Antigonum. Qui venit ſimulans ſe Ioſephum fratrem Herodis adiuturum: verè tamen intendebat ab Antigono pecunias recipere. Interum Herodes de Italia in Iudæam veniens multam Iudæorum collegit turbam, & bella multa contra Antigonum inſtruebat, contra quem Antigonus ſæpe progrediens, & milites ex inſidijs ponens, multa inferebat damna. De quorum congreſſionibus Ioſephus 14.

F libro Antiquitatum. Tunc Herodes contra latrones, qui habitant in montibus altiſſimis direxit exercitum, quos modo mirabili in locis inacceſſibilibus artificio arcarum depoſitarum de alto per catenas, in quibus armati milites erant, occidit, & loca cuidam Ptolomæo Duci ſuo tradidit. Herodes autem fratri ſuo Ioſepho duo millia peditum tradens, & quadringentos equites Iudææ cuſtodiam habere præcepit. Ipſe verò ad Samariam pergens ibi matrem ſuam, & ceteras mulieres, quas dimiſerat in caſtro Maſſada poſuit. Ioſephus interim contra milites Antigoni in quibuſdam locis difficilibus pugnans relictus à ſuis viriliter agens ab hoſtibus occiditur. Antigonus autem, cum inimicos viciſſet, & penè omnes occidiſſet, caput Ioſephi incidit, quod quinquaginta talentis frater eius Feroras redemit. Iſte namque ſolus manebat de fra-
G tribus Herodis, quia quatuor tantum fuerant, & iam duo perierant, ſcilicet, Phaſellus, de quo ſupra, & nunc Ioſephus. Manſit autem Feroras frater, & Salome ſoror, quæ ad multa mala ei cauſam præſtitit, de quibus infra dicetur. Hoc tempore Herodes nuptias celebrare voluit cum Marianne ſponſa ſua filia Alexandri, & nepte Ariſtoboli, de qua ſupra diximus. De qua genuit duos filios, ſcilicet, Alexandrum, & Ariſtobolum, quos ipſe poſtea occidit, vt infra dicetur. Nuptiæ autem in Samaria celebratæ ſunt. Poſt hoc, cùm Herodes magnam partem cepiſſet prouinciæ; contra Ieruſalem exercitum ducit. Tunc enim ſibi ab Antonio Soſius quidam Dux Romanorum tranſmiſſus eſt, vt Antigonum de principatu depelleret; & Herodi illum tribueret, quem Senatus Regem fecerat. Tunc contra Ieruſalem machinas bellicas pa-
H rant. Iudæi verò, qui in vrbe erant alacriter reſiſtebant machinas comburentes, & fodientes ſub terra percutientes: veruntamen machinæ muros concutiebant, & Romani, qui cum Herode erant primum murum vrbis in quadraginta diebus ceperunt. Secundum autem in quindecim, & tunc circa templum, ad quod Iudæi confugerant pugna erat, & multæ domus in circuitu eius combuſtæ ſunt. Romani autem occidebant quoſcunque inuentos in vrbe, nec ſexui, nec ætati parcentes, & Herodi rogandi, ne fieret, Nemo fuit, qui dextram contineret, ſed tanquam furioſi omnia mortibus implebant. Tunc Antigonus, nec priorem, nec præſentem fortunam cõſiderans de turre deſcendit, & ad pedes Soſij Romanorum Ducis procidit. Ille verò calamitatis eius non miſertus, ſed plaudens eum tanquam fœminam, non Antigonum, ſed Anti-
I gonam nominauit, quem tamen in carcerem coniecit. Interea Romani ad videndum inuiſibilia templi properant, de quo Herodes turbatus, nimium quoſdam rogabat, alijs vero comminabatur, ne hoc facerent, peiorem putans victoriam, quam deſtructionem; ſi aliquid inuiſibilium à peregrinis, & populo videretur in templo. Putabat enim Herodes per hoc nunquam ſibi cum Iudæis pacem habendam, quia calumniarentur, quòd per eum peregrinorum moltitudo inuiſibilia aſpexiſſet. Rogabat præterea Herodes Soſium Ducem, & Romanos iam à rapinis, & cædibus quieſcere; inquiens, quod ſi pecunijs, & hominibus Romani Ciuitatem euacuarent, eum deſertorum Regem relinquerent, & ſufficere militibus pro mercede obſidionis prædas, quas iam egerant. Quod ſi parua eis conquiſitio pecuniarum videbatur, ſingulis
K ipſe de ſuis tribueret: & his promiſſionibus reliquam ciuitatem à cædibus, & rapinis liberauit. Ipſe verò tàm Soſio, quàm militibus largiſſimas donationes faciens, pecunijs plenos abire permiſit.

Accidit autem iſta calamitas Iudæis, & deſtructio quædam circa templum, menſe tertio ieiuniorum, eo tempore ſcilicet, menſe, & ſolennitate, & eo die, quo per Pompeium per viginti ſeptem annos ante, templum captum fuerat. Plura tamen damna, & mortes tunc acciderunt circa templum, quam nunc: & tamen nec tunc, nec nunc ſubuerſum eſt, licet aliquæ eius munitiones à Romanis euerſæ fuerint ad ipſum capiendum. Tunc Soſius Dux Romanorum Antigonum ligatum perduxit ad Antonium: timens autem Herodes, quod ſi Antigonus Romam deduceretur, allegaret pro ſe, quod de ſanguine regio procederet, Herodes

vero

A vero de media plebe. Et licet eum Senatus propter delicta principatu priuaret, filijs tamen eius regnum traderet multis pecunijs Antonium corrupit, vt Antigonum occideret. Quod cum factum fuisset, Herodes timorem deposuit: in hoc dicit Iosephus cessasse Principatum Assamoneorum, idest Machabæorum, & est genus magis generale, quos nos Machabæos dicimus. Ipse tamen eos Assamoneos vocat, à quodam proauo eorum. Nam Mathathias pater Machabæorum fuit filius Ioannis filij Simonis filij Asamonei, vt patet lib. 14. cap. 17. Antiquitatum. Ipse autem Iosephus erat de stirpe Asamonei, & ex hac parte conueniebat cum genere Machabæorum, vt ipse attestatur lib. 16. Antiquitatum. Ideo semper eos Assamoneos vocat: quasi genus suum in hoc laudans. Dicit autem nunc cessasse principatum istorum, quia licet Herodes fuisset Rex constitutus per Romanos, tamen Antigonus, B qui erat de stirpe Machabæorum adhuc tenebat principatum. Et hoc modo non solum nunc non cessauit, sed etiam mansit post hoc longo tempore, scilicet vsq; ad mortem Hircani, qui fuerat Rex Iudæorum, quem multo post hoc occidit Herodes. Cùm autem Herodes ciuitatē tenuisset sibi subditam, occidit quadraginta præcipuos de parte Antigoni. Occidit etiam omnes, qui erant de concilio iudiciali, sicut Sameus prædixerat, quando Herodes accusatus est coram concilio, quod ipse illos, & Hircanū torqueret, de quo suprà diximus. Ipsum autem Sameum virum iustum valde honorauit. De hoc Iosephus libr. 15. Antiquitatum. Hic enim incipit ipse. Quintus decimus eius Hircanus, de quo supra diximus, quod cum Phasello fratre Herodis à Parthis captus est, apud Babylonem tenebatur, quò ab eis ductus fuerat: vbi à Iudæis, qui ibi mo C rabantur, valde honorabatur propter principatum sacerdotij, & generis dignitatem. Iste audiens, quòd Herodes regnaret, desiderauit redire in Iudæam putans Herodem memorem beneficiorum, quæ ab eo suscepisset, & quod eum à morte liberasset. Herodes quoque Parthis scripsit, quod dignarentur pecunijs liberatum Hircanū ei remittere desideranti reddere sibi vicem pro beneficijs, quæ ab eo susceperat: & quod vellet eum regni habere participem. Iudæi autem, qui in Babylone erant, dissuadebant ei redditum, asserentes quòd non minorem honorem apud eos, quàm in summo sacerdotio haberet. Hircanus tamen omnino redijt. Herodes autem non hoc scripserat tanquā Hircanum diligeret: sed quia supra meritum regnum obtinuerat, timens ne Iudæi sibi regnum auferentes Hircano traderent, conatus est Hircanum in suam reducere po D testatem, vel potius eum occidere, quod postea factum est. Iudæis ergo pecunias Regi Parthorum pro redemptione offerentibus Hircanus in Iudæam redijt: quem Herodes, valde se honorare simulabat, eum patrem vocans. Tunc in domo Herodis seditio quædam orta est. Nam habebat Herodes apud se Mariannem vxorem suam filiam Alexandri, & neptem Aristoboli, & Hircani: habebat & ipsum Hircanum, & Alexandram filiam Hircani matrem Mariannæ vxoris suæ, habebat etiam Aristobolum adolescentem fratrem Mariannæ, & filium Alexandræ. Ad istum iuuenem pertinebat directè Summum Sacerdotiū, & pro ipso regnum Herodes petiuerat à Romanis. Nunc tamen timens, quòd si Aristobolus, vel aliquis de nobilitate Princeps Sacerdotum constitueretur, posset eis rebellare, constituit quendam de ignobilissimis nomine Ana E nellum in Principem Sacerdotum. Hoc autem Alexandra mater Aristoboli ferre non potuit, quod filius suus priuaretur Summo Sacerdotio. Scripsit ergo ad Cleopatram amicam suam Reginam Aegypti, & vxorem Antonij: vt ab eo impetraret Aristobolum summum Sacerdotem cōstitui. Hanc petitionem Antonius neglexit. Interim Celius amicus Antonij in Iudæam venit, & videns pulchritudinem, & iuuentutem Aristoboli, & Mariannæ sororis suæ obstupuit, arbitratus Alexandram bonorum liberorum matrem, a qua tandem precibus obtinuit Aristoboli, & Mariannæ diligenter imagines pingi, quas Antonio direxit. Antonius autem erubuit Mariannem ad se vocare, quia Herodis vxor esset. Aristobolum vero ad se honorabiliter venire præcepit, si sine scandalo fieri posset. Herodes putauit iniquum esse, iuuenem pulchritudine, & cor-

A pore excellentem, qui tunc sextum decimum annum agebat de sanguine regio ad Antonium transmitti eius libidini seruiturum (nam in his Antonius peccabat) timens tamen Herodes, ne petente Alexandra Antonius precibus Cleopatræ regnum Aristobolo restitueret: Alexandram increpauit, quod Cleopatræ scripsisset, dicens se non intendisse Aristobolo principatum auferre, sed quia puer erat, commisisse interim Ananello administrationem Summi Sacerdotij. Quo tunc deposito principatu Aristobolo tradidit. Et sic domus suæ seditionem aliqualiter placauit. Antonio autem scripsit, quod si Aristobolus de Iudea exiret tota prouincia turbaretur. Per quod Antonio satisfactum est. De his Iosephus libro decimoquinto Antiquitatum. Dicit etiam Iosephus iniustum fuisse, quod Principatus Sacerdotij semel collatus alicui, illi auferretur, & in B tribus solis accidisse dicit. Primus fuit Iason, qui vocatus est Iesus, cui Antiochus Epiphanes Principatum Sacerdotij auferens fratri eius Oniæ minori, qui Menelaus dictus est, tradidit: de quo secundo Machabæorum. Secundus fuit Aristobolus, qui priuauit fratrem suum Hircanum Sacerdotio, in quo per nouem annos ministrauerat, & ipse illud postea per tres annos, & sex menses tenuit, quousque a Pompeio captus Romam deductus est: de quo supra diximus. Tertius fuit nunc Herodes, qui Ananellum, quem prius constituerat Sacerdotum Principem, deposuit, & Principatum Aristobolo tradidit. Herodes inter hoc timens, ne aliquam nouitatem Alexandra, & Hircanus, & Aristobulus contra eum molirentur, eos quidem honorari valde faciebat, custodiam tamen diligentem in aula contra eos disposuerat, ne quid moliri possent. Quod C Alexandra grauiter tolerabat, scribens Cleopatræ Reginæ Aegypti, in quantis calamitatibus esset. Cui illa rescripsit; quod ipsa cum Aristobolo confugeret in Aegyptum. Ad hoc Alexandra parauit duos loculos, siue arcas, tanquam pro mortuorum exequijs, & præcepit quibusdam famulis suis huius rei conscijs, quod eam & filium in illis loculis positis per noctem de Ierusalem deducentes ad mare deducerent, vbi paratum habebat nauigium, vt pergeret in Aegyptum. Quidam autem de his, quibus Alexandra hoc reuelauerat: cum Herodi suspectus esset, & odiosus, inuenta occasione in amicitiam redeundi propositum Alexandræ significauit, cum ipsa res iam in fieri cōsisteret. Vnde Alexandra in hoc deprehensa erubuit. Herodes tamen punire eam timuit, sed dissimulauit: & ex cordis bonitate remittere se ostendit. Veruntamen ex D eo die Aristobolum occidere decreuit, arbitratus illo viuente sibi non posse regnum manere securum. Paulo post hoc cum Aristobolus annum decimum octauum ageret, & in solennitate quadam victimas super aram facturus ascenderet, totius populi fauor in eum excitatus est: cum super ætatem eum agere viderent, & Aristoboli aui sui memoriam præsens reduxit. Vnde multi Iudæorum ex hoc inflammati multa dixerunt, quasi significantes se velle principatum gentis in Aristobolum reducere. Quod Herodes valde timuit, dissimulauit tamen. Celebratione autem transacta, cum in Hierichonte solenniter quadam die cum Herode Aristobolus epularetur; Herodes iuueni adulabatur multis cum laudibus afferens, quem quasi filium se diligere ostendebat. Cum autem esset tempus æstiuum inuitauit eum ad natandum. Præceperat autem E Herodes ministris, quod Aristobolum totiens ludentes mergerent quousque extingueretur. Quod factum est. Herodes autem ostendit istud eo non cogitante accidisse, quia iam tenebræ incipiebant, quando Aristobolus suffocatus est, & videri non potuit palam, an hoc maleuolè factum fuisset. Hoc ergo fine occubuit Aristobolus annum decimum octauum agens, cum in Summo Sacerdotio vno anno solùm ministrasset, in quo iam tota Iudæorum spes erat redeundi in pristinum principatum. Hunc Herodes valde defleuit: vt populo, & matri, & cognatis ostenderet se mortis eius non fuisse conscium: cum tamen valde de hoc gauderet, cui magnificam sepolturam construxit. Alexandra autem his incitata doloribus ad tabiē efferebatur: voluit tamen dissimulare se credere fuisse Herodem conscium: vt sic magis nocere posset. Scripsit autem Cleopatræ Reginæ de morte filij sui Aristo-

boli per Herodem. Cleopatra autem Herodem acerrime F apud Antonium accusabat, asserens indignum esse, quod vir de plebeio genere sumptus in regnum, ipsos qui de genere regio sunt innocenter viuentes occidat. Quibus Antonius vehementer commotus iussit Herodem venire ad satisfaciendum pro morte Aristoboli. Herodes autem valde timebat propter Cleopatram, quæ eum accusare non cessabat. Illam tamen maxime diligebat Antonius. Nam propter immoderatum amorem ad eam perijt, bella faciens contra Octauianum. Herodes ergo satis voluisset hoc iudicium effugere, sed ire necesse erat, cum vocaret Anto. aut regnum deponere, & occulte fugere. Tunc ergo Herodes Iosephum patruum suum procuratorem regni, & omnium rerum suarum dimisit: cui iussit secretè quod si quid mali ipse pateretur ab Antonio: illico Mariannem vxorem eius occideret; dicens quod eam tenerri- G mè diligebat, & nolebat, quod eo mortuo ab aliquo contumeliam pateretur. Maximè cum Anto. de illius pulchritudine audiuisset. His dictis Herodes ad Antonium progressus est. Iosephus interea relictus regni procurator, cum propter multa negocia honoris causa, ipsam Mariannem Reginam adiret, eius sententiam petens inter multa, quæ familiariter loquebatur de amore, quem Herodes erga Mariannem habebat, locutus est. Ipsa autem, & maximè Alexandra mater eius Iosephum multis blanditijs emollientes coegerunt ei mandatum Herodis explanare, qui ait: Tanto amore Herodem ferri in Mariannem, quòd etiam mortem suam non sufferret ab ea separari: ideo iusserat, quòd si ipse ab Antonio occideretur, illico occideretur Marianne. Hoc autem Iosephus mulieribus aperuit, vt illas Herodi fideliores faceret. Mulieres tamen non sic H acceperunt: sed suspicionem magnam, & timorem assumpserunt ex verbo Iosephi, quòd Herodes, si rediret, eas tyrannica crudelitate occideret. Herodes tamen hoc non intendebat: quia si in vindictam mortis suæ Mariannem occidi vellet, potius mandasset Alexandram matrē Mariannæ occidi, quæ ad mortem Herodis causa extiterat, eum apud Cleopatram per literas accusando. Manebat interea in aula regis Salome soror Herodis animo maleuola prædicti Iosephi vxor, licet ille Herodis patruus vocetur. Hæc sæpe cum Marianne, & Alexandra habens iurgia, ab eis contemnebatur, & mordaciter obijciebatur ei generis vilitas. Propter quod grauissimum odium contra Alexandram, & Mariannem conceperat. Herodes autem Antonium multis pecunijs placans de morte Aristoboli satisfecit, & Cleopatra ab accusationibus destitit. Cum au- I tem redijsset Herodes in Ierusalem, Salome soror eius accusauit Mariannem secretè, quod sæpè cum Iosepho carnaliter conuenisset. Et non erubuit Salome in hoc maritū suum accusare. Herodes autem his valde turbatus est, sed non statim credidit. Diligebat enim nimium Mariannē. Secreto autem quadam die quærit à Marianne, an verum esset, quod contra eam de Iosepho obijciebatur. Illa autē cum iuramēto affirmauit se in nullo peccasse. Ex quo Herodes credidit sibi satisfactum, & honestati eius magis gratias egit; eique suum ostendebat fauorem: ita vt ambo collachrymarentur præ amoris teneritudine; quod amantibus sæpe accidit. Videns autem Marianne affectum regis ad se inclinatum, inquit nō est amantis, quod Iosepho mandaueris, scilicet; si quid ab Antonio patereris, me occidere, quæ nihil tibi peccaueram. Quod Herodes au- K diens in iram excanduit: & ab amplexu eam diuellens, clamabat, capillos dilacerans, scilicet Marianne, manifestum est te cum Iosepho carnaliter, conuenisse: quia aliter secreta mea tibi non proderet: nisi tibi cum eo magna fides fuisset, qualis ad amātes pertinet. Vnde nisi amor maximus quem ad Mariannem habebat, eum parum frenasset, illā mox occidisset. Iosephum tamen abire præcepit: coram eo nunquam vlterius appariturum. Alexandram autem, tanquam totius mali causam seruari iussit. Interim accidit bellum inter Octauianum, & Antonium. Et victus Antonius postea mortuus est, & totus Romanorum Principatus ad Octauianum deuenit. Tunc Herodes valde timuit propter amicitias, quas cum Antonio habuerat. Et quia tunc nullus de genere Iudæorum supererat, nisi Hircanus, putauit Herodes sibi prodesse, quod Hircanū

occideret. Fuit autem occasio ad hoc, quod Alexandra filia Hircani, & mater Aristoboli supra defuncti incitabat Hircanum fugere ad Regem Arabum, ne per dolum occideretur ab Herode, sicut Aristobolus: maximè, quia si Herodes, qui nunc inimicus erat Octauiani aliquid mali ab ipso pateretur, ad Hircanum regnum perueniret. His verbis non assentiebat Hircanus, cum esset vir quietus, & innocens. Sed cum ei semper esset molesta, tandem scripsit Regi Arabum, quod mitteret equites ad paludem Bitumines, quæ ducentis stadijs distat a Ierusalem, vt cum eis iret in Arabiam. Hanc literam amico suo cuidam nomine Desichæus deferendam tradidit Regi Arabum. Desichæus verò, vt Herodis amicitias acquireret, ostendit ei literam. Quam Herodes legens, rursus reclusit, & per ipsum Desichæum Regi Arabum transmisit. Qui rescripsit Hircano, quam etiam literam Desichæus ad Herodem pertulit. Tunc Herodes conuocato concilio quæsiuit ab Hircano, an aliquid secretè per literas tractaret cum rege Arabum. Herodes autem Epistolas coram toto Concilio ostendit, & illico Hircanum tanquam conuictum de crimine occidit. Hic finis Hircanum inuenit, cum octogesimum annum ætatis ageret per multas calamitates transeuntem. Nam in principio cum mater eius Alexandra regnaret, nouem annis Principatum Sacerdotij tenuit. Matre autem defuncta cum simul regnum, & Sacerdotium tenuisset per tres menses ab Aristobolo fratre suo depellitur. Restituitur autem iterum à Pompeio, & quadraginta annis Principatum tenuit; à quo rursus per Antigonum filium fratris sui Aristoboli deiectus est, & aurium abscissionem passus est; & captiuus apud Parthos in Babylonem translatus est. Inde autem propter spem ab Herode promissam, nihil sicut sperauerat, sed mortem potius assecutus est. Post hoc incidit Alexandriæ maius odium contra Herodem, occiso ante patre suo Hircano. Tunc Herodes ad Octauianum iturus, cum mortis timeret periculum, fratri suo Feroræ regnum commisit, iubens, si quid aduersum de eo accideret, ipse cum filijs suis regnum assumeret: Mariannem autem, & Alexandram illico occideret, & illas in quodam Castello dimisit; præficiens eis Semeum virum bonum, quasi pro honore. Interim Herodes ad Octauianum progressus, non obstantibus amicitijs, quas cum Antonio habuerat, ei reconciliatur. Semeus vero, qui custodiebat Alexandram, & Mariannem à principio Herodi fidelis existebat. Postea vero illarum blandiijs emollitus eius mandatum eis declarauit, scilicet, occidēdas esse, si Herodes ab Octauiano occideretur. His verbis Alexandra, & Marianne turbabatur. Cum autem Herodes redijsset lætus, quia prosperè ei acciderant omnia, hoc vxori suæ Mariannæ declarabat. Illa vero gaudente eo, nec gaudebat: sed ad oscula gemebat, & flebat, odium suum in Herodem celare non valens. De quo Herodes nimium turbabatur. Salome quoque soror Herodis Mariannem accusabat; eratque in periculo Mariannes, nisi subito anunciasset Herodi, quod Octauianus Antonium, & Cleopatram occidisset. Mansitque tunc Mariannes commendata Semeo, sicut prius. Redeunte autem Herode, rursus Mariannes odium, quod in eum conceperat, occultare nequibat. Et cum semel ab eo vocata fuisset, accedere noluit; sed Herodem ad se accedentem confestim depulit, improperans ei patris sui Hircani interitum: ex quo in iram incanduit. Salome autem Herodis soror, quæ Mariannem grauiter oderat, habita occasione accusauit eam, venenum regi propinare voluisse; intromittens quendam pincernam regis, qui assereret Mariannem sibi attribuisse, & dixisse esse poculum amatorium. Herodes autem clamauit, quod venenum erat, tunc quidam Eunuchus Mariannæ sibi familiarissimus; cum iubente Herode torqueretur, de veneno quidem nihil confessus est: sed dixit, quod Mariannes Herodem odio habebat propter verba, quæ dixerat ei Semeus. Herodes tunc grauius conquestus est, dicens, quòd nequaquam Semeus secreta mandata sua Mariannæ declararet, nisi cum ea concubuisset. Semeum ergo illico occidi fecit; Mariannem autem morti adiudicauit. Dum

tamen

A tamen quidam dicerent non debere occidi, sed in aliquo castro custodiri: Salome soror Herodis, vt illam interficeret eum impulit. Et sic Marianne casta quidem femina, sed Herodem portare non potens, patris, & matris interfectorem, hunc finem accepit. Tunc Alexandra mater eius dolens quidem nimium, non tam pro morte filiæ, quàm quia iniustè occidebatur plangere volens timore Herodis cohibita est: ne cum ipsa occideretur: sed potius ipsam increpabat tanquam iniquam clamans, quòd iuste pateretur, & capillos illius dilacerans, & vestes. Quæ omnia Marianne constanter pertulit: nec quidem oculum contra Matrem sic agentem vertens. Post hoc mortua Marianne desiderium Herodis exarsit in eam: ita vt sæpe quasi viuentem Mariannem vocaret. Et cùm varijs se implicaret, nunc negocia, nunc solitudines eligens, in nullo quies tamen erat: ita vt grauem incurreret ægritu-
B dinem. In qua Medicis nihil ei proficere potentibus desperatus de vita erat. Hoc cùm Alexandra mater Mariannæ, & omnes Iudæi viderent, de vita Herodis nihil sperabant. Vnde Alexandra secrete custodias templi, id est, turres præcipuas à custodibus petijt dicens, quòd securum erat, quòd illas, ne si Herodes moreretur, alius eas occuparet, & non peruenirent ad filios Herodis; Ipsa autem custodiret pro filijs Herodis. Si autem Herodes superuiueret secure illas habebat. Qui autem teneret istas custodias erat Dominus Iudæorum, quia eo nolente nemo posset templum intrare ad faciendum sacrificia: & tamen Iudæi potius vitam perdere, quàm sacrificia legitima omittere vellent: ideo illas Alexandra optauerat. Custodes autem illico Herodi Alexandræ verba retulerunt; quæ illam mox occidi fecit. Et sic perijt agen-
C te Herode omne genus regale Iudæorum. Soli enim manebant duo filij Herodis, scilicet Alexander, & Aristobolus filij Mariannæ, qui ex parte matris ex illa progenie descendebant: qui etiam postea per Herodem occisi sunt, vt infra dicetur. Eo tempore accidit, Iudæos nimium contra Herodem turbari, quia ipse in honorem Octauiani quinquennale certamen constituit: sicut apud Græcos olympiades fiebant de quadriennio in quadriennium. Et cùm in hoc omne genus pugnæ tam hominum, quam ferarum, & rationabilium rerum, & inanimatarum fieret, imagines quoque hominum armis indutæ introducebantur artificialiter in pugnam, Iudæi tunc contra Herodem clamauerunt. Ipse verò consolabatur eos, dicens, ista non esse contra legem. Illi autem dixerunt; licet omnia tolerare velimus: imagines tamen hominum in Ieru-
D salem non recipiemus. Herodes quosdam præcipuos de Iudæis in atrium vocans, & ostendens illis trophea, petiuit quid illis videretur; Qui clamauerunt: imagines hominum. Præcipiens autem Herodes auferre ornatum illi superpositum ostendit nuda ligna esse: quæ statim spoliata risum plurimum aspicientibus intulerunt. Tali modo impetum multitudinis mitigauit Herodes: vt iam plurimi ista respicientes non turbarentur. Alij verò in suis difficultatibus permanentes clamabant legem destrui. Inter quos fuerunt decem Iudæi, qui coniurauerunt contra Herodem, vt cùm in theatro ista aspicientem occiderent: parati pro hoc mortem subire. Quidam verò hoc Herodi nunciauerunt, ne in theatrum exiret. Qui illos decem coniuratos contra eum vocauit ex nomine.
E Qui, cùm capti essent, scientes non posse se mortem euadere, constanter confessi sunt se voluisse illum occidere, & gladios quos sub vestibus habebant ostenderunt, dicentes: Hoc non pro dolore, nec iniuria, quam passi fuissent facere voluisse, sed pro lege Dei, quam soluebat Herodes. Hoc confessi, mox a ministris Herodis occisi sunt. Ille tamen, qui hoc Herodi nunciauerat de coniuratis, a quibusdam Iudæis raptus, non solùm occisus, sed & membratim dilaceratus canibus traditus est. Hæc acciderunt circa annum tertium decimum regni Herodis. De his Iosephus decimo quinto libro Antiquitatum. Eo tempore Herodes duos filios, scilicet, Alexandrum, & Aristobolum, quos susceperat ex Marianne in vrbem Romam misit, vt liberalibus literis erudirentur. Quos Octauianus cum omni benignitate suscepit, & in domo Pollionis illustris viri amici Herodis conuersabantur. Hoc

A factum est anno duodecimo regni Herodis. De quo Iosephus vbi supra. Per quadriennium post hoc, scilicet, anno sexto decimo regni Herodis Beatissima illa Gloriosa femina Maria nata est in Nazareth, vt asserunt, vel in Sephoro: quod est oppidum distans à Nazareth per tres leucas contra partem Aquilonis, de quo supra diximus. Nam de ipso loco asserunt fuisse Ioachim patrem Virginis: alij autem Annam matrem eius ibi ortam dicunt: fuit autem hoc ante Christi natiuitatem per annos quatuordecim, vt quidam volunt, & sic fuit anno sexto decimo regni Herodis. Alij autem volunt eam fuisse annorum sexdecim quando Christus natus est, quod verisimilius est. Et tunc dicetur eam fuisse anno quarto decimo regni Herodis, & ab orbe condito annis tribus millibus, nongentis, & quadraginta septem: à transmigratione in Babylonem annis
B quingentis septaginta sex, & à reditu de Babylone annis quingentis, & sex. Post hoc Herodes ædificatis multis ciuitatibus, de quibus Iosephus lib. 15. Antiquitatum: Nam magnus ædificator fuit volens Iudæis præstare gratiam, & ad perpetuam laudem sui templum Iudæis ædificare voluit, & fecit hoc anno decimo octauo regni sui, scilicet, annis duodecim ante Christum natum. Et ad hoc conuocauit Iudæos alloquens eos, quod templum illud non erat factum sicut templum Salomonis, ideo quòd volebat nunc aliud facere penitus ad figuram, & magnitudinem illius, & hoc quidem in octo annis finitum est, scilicet, anno. 26. Herodis, ante Christum natum annis quatuor. De tota figura, & partib. huius templi Iosephus disserit lib. 15. Antiquitatum. De quo Ioan. secundo capite dicetur, cùm ibi litera aliqualiter Iosepho repugnare videatur, ideo
C nunc omittitur. Eo tempore Herodes Romam profectus est, & postea de Italia rediens Alexandrum, & Aristobolum filios suos iam perfectè in omni doctrina eruditos secum in Iudæam duxit. Hos autem Iudæi summo fauore prosequebantur, tum quia omnibus grati propter seipsos erant, tum quia eis iure paternum regnum debebatur. Nam licet Antipater illis maior esset, non erat de genere regio, sed de matre plebea nomine Doris. Illi autem matrem habuerunt ex vtroque latere de genere Iudæorum Regum descendentem, vt supra ostensum est. Salome autem soror Herodis, quæ adolescentum matrem ad mortem vsque fuerat persecuta, ipsis inuidens illos accusationibus apud Herodem ad illorum mortem conabatur impellere. Dicebat namque eos dicere, quod non libenter cohabitarent Herodi interfectori matris eorum. Vnde
D pater in eorum odium exarsit, omissa tamen accusatione amore eorum illis nobilissimas vxores tradidit, scilicet, Aristobolo dedit Beronicem filiam Salomæ sororis suæ; Alexandro autem tradidit Galfiram filiam Archelai Regis Cappadociæ. Salome autem adolescentes accusabat, tum quia inuidebat honori eorum, tum quia timebat, quòd si illi præualerent, occiderent ipsam pro morte matris suæ, quam Salome procurauerat. De his Iosephus lib. 16. Antiquitatum.

Eo tempore Græci non permittebant Iudæos, qui in diuersis ciuitatibus habitabant, viuere secundum legem Moysis. De quo Herodi conquesti sunt. Ipse verò apud Agrippam Romanorum Principem querelam per quendam Nicolaum oratorem proposuit eis, scilicet, quod viuere secundum legem Moysis non esset aliquid inhone-
E stum, nec contra statum Reipublicæ Romanorum. Quibus tunc Agrippa concessit proprijs legibus vti. Interea odium Salomæ contra Aristobolum, & Alexandrum non quiescebat, quæ secum fratrem suum Ferotam, qui etiam Herodis frater erat, in hac causa copulauit; Et fiebant sæpe contentiones inter illos, & iuuenes. Aristobolus autem, & Alexander confidentes de nobilitate generis sui, obijciebant Ferotæ, & Salomæ generis vilitatem: insuper non erubescebant de interitu matris, quam asserebant iniustè occisam: & dicebant miserabiliter accidisse matri, se tamen infeliciores esse, qui cogerentur matris suæ interfectoribus cohabitare. Hoc autem Ferotas, & Salome confestim Herodi referebant, significantes periculum ei imminere a iuuenibus, quia non paterentur illi Matris interitum esse multum. Super his Herodes turbatus dolebat infelicitatem domus suæ: quia mortua Marianne

odia

odia non cessarent: putauit autem, quòd iuuenes ab hac intentione deijcere posset, si eis Antipatrum præponeret. Ille quidem, licèt ætate maior esset, genere tamen erat minor, scilicet, de plebeia matre, vt dictum est. Hunc ergo illis præposuit: quod in deterius venit. Nam iuuenes tunc non solùm matris mortem, sed suum contemptum querebantur: ita, vt sæpe multis præsentibus lachrymarentur. Quæ antipater per amicos suos Herodi referri faciebat, vt magis in eorum odium exarderet. Tunc Herodes Romam nauigans cum Agrippa, solum Antipatrum secum tulit, vt illum Octauiano amicum faceret: & omnes crederent, quòd Herodes iam abiectis Aristobolo, & Alexandro hunc sibi successorem eligeret. In his tamen Antipater dolebat, timens ne eo manente Romæ voluntas patris mutaretur, & reconciliaret sibi Aristobolum, & Alexandrum. Dolebat etiam, quia accusandi illos copiam non habebat. Vnde sæpe de Vrbe Roma patri scribens dicebat, se timere mortem illius propter filios, & in tantum furorem falsis accusationibus Herodem induxit, vt iam de filiorum morte cogitaret. Noluit tamen Herodes tantum facinus propria auctoritate committere, sed voluit eos apud Cæsarem accusare. Et illos secum ducens, Octauianum adijt, dicens filios suos in tantam insolentiam deuenisse, vt eum occidere festinassent. Et quòd ipse hactenus tacuerat factum fuisse ne talibus verbis aures Cæsaris pollueret; nunc verò necessitate compulsus, hoc dixit. Nam iam nihil reliquum erat, nisi aut eum occidi: ne cum timore maximo ipse viueret: aut eos interfici; ne eum occiderent. Hæc cum dixisset Herodes, iuuenes lachrymati sunt confusi de tali accusatione, licèt conscientiam mundam haberent, & sermonem liberum putassent; tamen difficilem satisfactionem esse accusationibus patris, licèt possent eum redarguere. Erat ergo in eis inopia dicendi, & lachrymæ cum gemitu timentibus ne ab alijs propter criminis veritatem respondendi copiam non haberent. Turbationem eorum Cæsar attendens, sicut erant innoxij credidit: & quòd non conscientia criminis, sed imperitia dicendi, & modestia quadam, ne patrem redarguerent, se defendere non valerent. Vnde et facti miseratione digni, cunctis præsentibus patrem ad veram misericordiam commouerunt. Vnus ergo eorum Alexander accusationes patris soluere iussus est sic inquiens: Pater, affectus tuus erga nos, ex ipso iuditio manifestus apparuit. Nã si quid crudele contra nos cogitasse, nõ nos ad om̃ium seruatorem Cæsarem deduxisses: cum tibi, quòd velles liceret vt patri. Neq; enim quemquã interficere volens, eũ ad templa perducit, vnde vita conquiritur, quæ nobis morte peior existeret; si tale quid in patrem cogitassemus. Siquidem sermonem fiducia veritatis inuenit, cùm beatos nos fore sciamus mitigantes, & pericula fugientes. Si verò accusatio præualuit, viuere nos superfluum iudicamus. Multa quoque alia Alexander dixit. Quibus Octauianus ad adolescentes conuersus, dixit, quòd in vno solo peccauerant, quia non se tradiderant tractabiles patri, ita vt talis accusatio occasionem non inuenisset. Herodem verò petebat Octauianus: vt omnem oppositionem abijciens, reconciliaretur filijs. Cumque istud suasisset Herodi, innuit iuuenibus se ad pedes Herodis projcere. Quod facientes patrem mouerunt, vt eos flebiliter amplecteretur. Reconciliatis filijs patri: quod accidit circa vicesimum octauum annum regni Herodis reuersus est in Iudæam.

Cæsarea ciuitas ab Herode ædificata. Et ipso tempore finita est ædificatio Cæsareæ Ciuitatis: quam in decem annis Herodes ædificauerat: & Cæsaream in honorem Octauiani vocauit, cùm prius Turris Stratonis diceretur. Hoc tempore currebant illi duodecim anni, maximæ pacis in orbem; in quibus bella nulla facta sunt: qui fuerunt ante Christi natiuitatem & cœperunt in anno vigesimo octauo Octauiani, vt ait Hieronymus super *Isaiam*. Et cœperunt anno decimo octauo regni Herodis, scilicet, quando ipse cœpit ædificare templum Iudæorum, de quo supra dictum est: & durauerunt vsque ad annum tricesimum Herodis. Tunc Herodes consumptis pecunijs per magnas largitiones, & ædificationes: audiens Ioannem Hircanum filium Simonis Machabæi, qui multo ante ipsum regnauerat,

F aperuisse tumulum Dauid, & tria millia talentorum inuenisse, credens multa plura ibi esse, illuc per noctem ingressus est, ne a Iudæis hoc sciretur, fidelissimos tantum secum habens. Qui pecunias quidem non inuenit, sed ornatum multum; & vasa aurea, & argentea, quæ accepit. Dum autem diligentius inquirens, vellet ingredi interius ad loca, in quibus vrnæ continentes corpora Dauid, & Salomonis essent, duo de famulis eius flammis ab interiori parte occurrentibus combusti sunt. Herodes autem timens egreditur, & pro peccato quod commiserat, monumentum pulchrum de lapide candido ante ianuam huius sepulchri fecit. Interea venit annus tricesimus regni *Herodis*, in quo Christus natus asseritur in Bethlehẽ eo tempore, quo toto orbe manente in pace Octauianus iussit describi omnes homines, & profiteri se Romanis

G subditos certam pecuniam soluentes. Et ista professio fieri debebat à singulis pro locis, de quibus habebant originem. Ideo oportuit, quòd Ioseph, & Maria Mater Christi, quæ adhuc prægnans erat, iret in Bethlehem ad profitendum: & ibi accidit Christum nasci. Fuerat autem Christus conceptus die vigesima quinta Martij, scilicet, octauo Kalendas Aprilis. Fuit autem natus vigesima quinta Decembris, scilicet, octauo Kalendas Ianuarij. Ipso anno adoratur a Magis die sexto Ianuarij, id est, diebus 13. post natiuitatem suam. Ipso tempore, scilicet die secunda Februarij in templo præsentatus est, & ductus est in Galilæam a parentibus suis: & post paucum tempus Angelo apparente in somnis Ioseph fugit in Aegyptũ timens Herodem. Post biennium autem natiuitatis Christi, scilicet anno xxxij. regni Herodis, Innocentes occisi sunt. Manebat

H autem tunc Christus in Aegypto. Dum hæc fierent, rursus Herodes occupatus erat circa accusationes Alexandri, & Aristoboli filiorum suorum: quibus iam supra fuerat reconciliatus. Nam Ferotas frater Herodis, & Salome soror eius, & maximè Antipater filius Herodis de multis accusabant illos, quòd ad mortem patris anhelarent. Quibus Herodes turbatus iuuenes ligauit, & accusationibus locum dedit. Tunc multi in fauorem Antipatri, quem regnaturum credebant accusatores, & varie testificantes accesserunt. Interim Herodes contra filios nihil crudele agere audens, ne culparetur, scripsit Octauiano de iniquitate filiorum contra se. Octauianus autem rescripsit, tradens ei potestatem accusandi filios in vrbe Beriti, quæ est maritima in Iudæa: & assignauit iudices, coram quibus Herodes filios absentes accusauit magis ira commo-

I tus, quàm ratione, & probatione fultus. Multi tamen de iudicibus intentionem Herodis videntes erga filios condemnauerunt illos. Accesserunt aliqui eos saluare volentes: sed nec profuit. Vnde ipsos Herodes in Cæsarea laqueo suspendi fecit, & corpora eorum in Alexandrio castro sepeliri per noctem: vbi corpora matris, & aliorum cognatorum ipsorum erant. Hoc modo Alexander, & Aristobolus filij Mariannæ, & Herodis finem acceperunt. De his Iosephus lib. 16. Antiquitatum.

Antipater autem contentione fratrum liberatus, qui iam illi obesse non poterant ad assecutionem regni contra patrem suum Herodem insidias parat: vt illo cito vitam finiente ad ipsum regnum perueniret. Et ad hoc Antipater fratres reliquos accusabat, & amicos patris sui, quasi zelans vitam patris. Verè tamen intendebat, quòd

K illis a patre occisis ipse faciliorem locum ad occidendum Patrem haberet. Conquerebatur namque sæpe matri suæ, quòd tam prolixè pater viueret, ac seipsum iam senem esse: ita quòd quando eum regnare contingeret, iam propter ætatis grauitatem iucundè viuere non valeret. Dicebat etiam multos fratres se habere, propter quos minus sibi securum locum ad regnandum esse putabat. Irascebatur etiam Antipater, quia licèt Herodes Aristobolum, & Alexandrum occiderat, filios tamen eorum sicut proprios diligebat, optans, vt eis meliora quam patribus eorum euenirent: illisque vxores nobilissimas tradidit. Vnde timebat Antipater, quòd ad illos forte regnum perueniret. Habebat autem tunc Herodes nouem vxores. Nam iam Mariannes occisa fuerat. Prima erat Antipatri mater nomine Doris: quam Herodes susceperat, antequam regnaret. Secunda erat filia Pontificis, quam mor-

Iosephus lib. 16. c. 8.

Vxores Herodis.

mortua Marianne in vxorem acceperat, & ex ista genuerat filium quendam nomine Herodem. Tertia erat quædam filia fratris sui. Quarta erat quædam neptis. Ex istis tamen duabus nullam prolem habuerat. Quinta erat vna de gente Samaritanorum, ex qua Herodes duos filios habuit, scilicet, Archelaum, & Antipam, & filiam nomine Olympiadem. Sexta vxor fuit Cleopatra Hierosolymitis, de qua Herodes genuit Philippum, & Herodem: qui Romæ erudiebantur. Septima fuit nomine Pallas, quæ Phasellum ei peperit. Octaua fuit Fedra. Nona fuit Helpis, ex quibus duæ filiæ natæ sunt, scilicet, Roxame, & Salome. Et sic habebat Herodes nunc octo filios, & filias tres. Habuerat autem duos alios, quos iam occiderat, Alexandrum scilicet, & Aristobolum ex Marianne etiam occisa. De filiabus apud nos raró mentio fit: de filijs etiam, non fit mentio nisi de septem, scilicet, Antipatro, Alexandro, Aristobolo, Archelao, Herode, Antipa, & Philippo. De Herode autem quem genuit ex filia Pontificis, & de Phasello raró mentio fit, eo quod isti non videntur superuixisse patri, vt cum alijs fratribus in aliquo possent de regno contendere. De his Iosephus li. 17. Antiquitatum. Interea Antipater cum Ferora fratre Herodis de morte Herodis communicabat: super quo Antipater accusatus est. Et præcepit Herodes, ne cum Ferora conueniret: sed postea occulte per nuncios contra Herodem mors tractabatur. Ad hoc autem præcipua erat vxor Feroræ, quam Pharisæi quodammodo incitabant dicentes: quód Herodi terminus vitæ in breui futurus esset, & quód a filijs eius regnum transiret, & in filijs Feroræ, & ipsius maneret. Hoc autem dicebant Pharisæi quasi retribuentes illi vicem pro beneficio, quod ipsis contulerat. Nam tota gens Iudæorum Cæsari iurauerat se illi subditam esse, & regi fauere. Pharisæi iurare noluerunt, quos Herodes in pecunijs condemnauit. Illam autem pecuniam vxor Feroræ pro Pharisæis soluit: vnde ei amici valde facti sunt, & illam apud populum laudabant. Erant autem isti Pharisæi quasi sex millia. Hæc autem omnia Salome fratri suo Herodi nunciabat, qui omnes quidem Pharisæos, qui malorum causam præstabant occidit, fratri autem suo Feroræ iussit, aut vxorem illam dimittere, aut consanguinitatis iura negare. Feroras autem dixit, nihil se contra cognationis iura agere, vxorem tamen dimittere nolle, quia eam diligebat nimium. Antipater tunc habens patrem suspectum, scripsit amicis patris sui Romæ manentibus, quod patri scriberet eum Romam mittere, & cum eo testamentum, in quo ipse hæres regni declararetur destinare. Nam iam Herodes alius frater eius, quem susceperat Herodes ex filia Pontificis, defunctus erat. Hoc autem Antipater faciebat ne præsens magis in suspicionem patris incideret, & ab eo occideretur. Etiam, vt magis sine suspicione de morte Patris posset haberi. Ipse namque venenum fecerat afferri de Aegypto ad occidendum Herodem, & illud Feroræ fratri patris sui conscio suorum scelerum tradiderat, vt aliquanto tempore post recessum eius patri de illo propinaret. Et sic moreretur Herodes, & Antipater de morte eius suspectus non haberetur. Herodes interea cum Ferora contendebat, vt vxorem abijceret. Quam cum non abijceret, iussit eum Herodes ad propria recedere, scilicet quia timebat Herodes, quod manente Ferora cum eo suasione vxoris aliquod malum in ipsum pararetur. Feroras autem sponte recessit in suam Tetrarchiam: iuramento affirmás se non rediturum antequam Herodem esse mortuum cognosceret. Vnde paulo post ægrotante Herode, & iubente, vt veniret propter quædam mandata de dispositione regni, quę ei iniungere volebat, venire noluit, ne iuramenti violator haberetur. Herodes tamen meliorem erga eũ gerens affectum paulo post hæc Ferora ægrotante ad ipsum non vocatus venit. Et tunc Feroras mortuus est, eũq; Herodes in Hierosolymam detulit, & honorificã illi contulit sepulturam. Mortuo Ferora duo liberti eius Herodem adeunt dicentes, quód Feroras veneno perijsset. Nã vna die antequam obiret, cum vxore cęnauerat, & tunc venenum traditum esse asserebant, quod tanquam poculum amatorium datum erat. Eo tamen bibito ille perijt. Quo audito iratus Herodes omnes ancillas vxoris Feroræ, & matris ipsius torqueri fecit, quæ nihil quidem confessæ sunt. Vna tamen vrgente dolore dixit: vtinam talia supplicia mater Antipatri patiatur, quæ omnium horum causa extitit. Tunc Herodes diligentius per tormenta veritatem exquirens omnia nota esse fecit, scilicet qualiter Feroras, & Antipater matri sæpe conquereretur, quód Herodes tamdiu viueret. Vnus autem testatus est Antipatrum de Aegypto venenum attulisse, quod Feroræ cõmendauerat, vt illo propinato, Herodem occideret. Et hoc modo ad vxorem Feroræ venenum venisse, tradente ei Ferora ad custodiendum: quæ omnia vxor Feroræ confessa est. Quæ cum curreret, vt venenum afferret, de tecto lapsa plené perijt, nec tamen mortua est: quia super pedes cadens terra recepta est. Cumq; refocillata recepisset spiritum, promittit ei Herodes salutem, & omnibus domesticis eius, dummodo veritatem totam aperiret. Illa autẽ omnia, quæ dicta sunt fatebatur. Addens, ꝙ quando Herodes Feroram ægrotantem visitaturus accessit, Feroras vxori dixit conspecta fratris erga se voluntate. O mulier, Antipater induxit me contra patrem suum, consilia iniqua constituens. Nam, & venenum ad eius mortem emit. Nunc ergo, ne cum conscientia huius sceleris de hoc sęculo transeam, venenum & epistolam Antipatri apporta: & me vidente combure. Et cùm ego hæc quidem eo vidente fecissem, de veneno mihi modicum reseruaui, vt si Ferora defuncto, o rex me male respiceres, veneno bibito huius sæculi necessitates effugerem: hoc dicens venenum in pixide in medium protulit. Tunc Herodes matrẽ Antipatri eiecit, eo quód horum cõscia erat, ei totum ornatum, quem dederat, auferens. Aliam quoque vxorem, scilicet, filiam Pontificis, quæ de his accusabatur, expulit a se: & patrem eius quem Summum Sacerdotem fecerat, s. Simonem Boethi Pontificatu priuauit: Matthiam Theophili Pontificem instituens. Hęc dum fierent, Bathilus Libertus Antipatri de Roma veniens tormentis interrogatur, si quid de Antipatro sciret. Qui confessus est, venenũ apportare dandum Feroræ: vt si primum venenum minus efficax forté Herodem necare non potuisset, hoc ei propinaret. His Herodes auditis, turbabatur nimium de nequitia Antipatri. Scripsit autem ei, vt illico de vrbe Roma rediret, nihil aperiens de eo, quod inquirebatur: sed potius blãditus, vt nihil aduersum se suspicari posset, propter quod venire differret. Redijt ergo, antequam perueniret in Iudæam, audiens expulsam matrem suam de domo Herodis, timuit an iret, vel expectaret quousque certificaretur qualiter se haberent res. Quibusdam tamen amicis eius asserentibus non debere aduentum eius differri: quia propter eius absentiam accusatoribus locus erat, & eo præsente cuncta dissoluenda, profectus est. Herodes tunc Seuerum Quintillum Præsidem Syriæ a Romanis constitutum apud se habebat: sub quo Antipatrum accusare voluit. Antipater autem timebat, ne, eo inaudito, sententia dictaretur. Tunc Herodes accusationem exorsus est: beneficia in Antipatrum collata referens: eiusq; ingratitudinem. Et intra hoc Herodes fundens lachrymas interclusa voce cessauit. Rogabat autem Nicolaum Antiochenum, qui sibi aderat cetera accusationis fulcimenta prosequi, quia ille dicẽdi copiam, & artem habebat. Prius tamen quam ille loqueretur, Antipater se excusabat, asserens falsa esse, quæ per tormẽta extorta erant. Quo dicendi finem faciente, Nicolaus Damascenus Regis accusationem prosecutus est. Qui cùm multa dixisset: nihil, quód obijceret Antipater habuit: sed Deum in testimoniũ inuocabat se innocentem. Cumque Varus Præses quęreret, an alias haberet defensiones, & ille solum Deum inuocaret: Varus venenum in medium proferri fecit, vt vires eius experiretur. De quo, cùm quidam de damnatis vidente Varo bibisset, illico perijt. Quod cùm Varus attenderet soluto iudicio abijt, nihil de hac re diffinire volens. Herodes tunc Antipatrum ligari fecit, quem ad Cęsarem destinare volebat, vt de eo supplicium sumeret. Timens tamen ne aliqua occasione pœnam effugeret: eum apud se in vinculis tenuit, & Cæsari, scilicet, Octauiano omnia, quæ facta sunt rescripsit. Hoc tempore Herodes iam septuagesimum ætatis annum agens graui morbo detẽtus, testamentum scripsit in quo Antipam filium suum iuniorem

Iosephus li. 17. c. 5. Antiquit.

Herod.

rem Regem declarat. Nam contra Archelaum, & Philippum odium conceperat accusante eos Antipatro. Istud tamen testamentum postea mutauit aliud condens, de quo infra dicetur. Herodes autem morti propinquus irreuocabili furia, & amaritudine mentis tenebatur: volens si posset totam gentem Iudæorum occidere: quia credebat illos de morte sua propinqua, & de omnibus calamitatibus domesticis gaudere. Superuenit etiam alia quædam causa, scilicet, seditio quorũdam popularium. Erant enim tũc apud Iudęos duo viri eruditi, scilicet, Iudas, & Mathathias in lege Magistri, a quibus erudiebantur quicunque in lege voluntatem habebant. Qui videntes Herodis mortem imminere, plures de populo hortabantur, vt illo defuncto, omnia quæ Herodes contra legem fecerat, tollerent. Fecerat autem Herodes quãdam magnam aquilam auream, quam supra portam templi posuit. Hanc isti non tolerantes cum multitudine populi meridie iuerunt ad deponendum eam securibus concidentes. Quod cùm ad Herodẽ peruenisset misit illuc Ducem exercitus, quem conspiciens tota illa plebea multitudo diffugit manentibus solis quadraginta iuuenibus, qui indignum cedere putauerunt. Nihil tamen se defendentes comprehenduntur cũ Mathathia, & Iuda huius rei auctoribus. Qui regi præsentati non timuerunt se confiteri pro lege Dei ista fecisse, etiam si mille pœnarum genera infligenda essent Herodes vocatis multis Doctoribus Iudæorum, & alijs præcipuis viris, istorum accusabat audaciam, qui aquilam deponere præsumpsissent, improperans eis, quòd templum illis construxisset, quale Salomon non construxerat: & aquilam auream, quam in ornamentum templi, & memoriam sui posuerat, illi diuellebant. Tunc Mathathiã Summum Sacerdotem, quem huius seditionis conscium fuisse crediderat, de Pontificatu deposuit, quem ipse prius, vt supra diximus, Pontificem constituerat deposito socero suo Simone Boethi. Hunc ergo Mathathiam deposuit, & promouit Azarum in Pontificem, qui erat frater cuiusdam vxoris suæ. Alium autem Mathathiam, & Iudam auctores seditionis, & aliquos de socijs eorum viuos igni tradidit. Interea morbus Herodis per singulos dies fiebat amarior. Erãt enim ei intestina interius vermibus plena, & carnes eius putrescebant: & humor quidam fluidus ad pedes descendebat, & cum his omnibus Herodi erat insatiabilis ciborum auiditas. Cumque Medici circa eum nihil proficerent, testabantur vltionem cælestem esse propter Herodis crudelitatem. Hoc tempore Herodes de vita desperans iussit optimates de tota terra Iudæorum, sub interminatione mortis congregari. Qui omnes ad eum in Ierichontem venerunt. Mandauerat autem Herodes Salome sorori suę, & Alexandro viro eius omnes illos moriente Herode occidere. Dolebat namque Herodes plurimum, quòd eo moriente neminem credebat doliturũ: sed potius lætaturos Iudæos: quod sibi ad calamitatem reputabat. Dixit autem, quòd si omnes illi nobiles Iudæi, quos in carcerem incluserat, occiderentur, Ipso moriente nulli regi honorabiliores exequiæ fierent: quia tota tunc plangeret Iudæa. Hoc autem sub iuramento a Salome, & Alexandro se facturos extorsit. Tunc crescente dolore, desiderio tamen ciborum vrgente pomum & cultrum petijt. Ipse enim per se solitus erat pomum in partes minutas concidere, & sic sumebat. Sumens ergo cultrũ, & circumspiciens ne quis adesset, se ipsum occidere voluit. Quod perfecisset nisi nepos eius Acciabus clamans eum tenuisset. Tunc per totam aulam luctus exortus est clamantium regem mortuum. Antipater, dum hæc fierent, in carcere tenebatur, qui regem mortuum audiens, plurimum gauisus custodi carceris multa pollicebatur, si eum dimitteret. Quod ille non fecit: sed cuncta, quæ Antipater dixerat Herodi nunciauit. Quo audito Herodes indicibili furore repletus illum confestim occidi fecit, & in Hircania sine vllo honore sepeliri. Antipatrum autem in omnibus nequiter agentem, & fratres accusantem iste finis inuenit. Tunc Herodes testamentum prius factum in quo Antipatrũ Regem declarauit, mutat: constituens illum Tetrarcham Galilææ: Archelaum autem Regem constituit. Philippo autem fratri Archelai tradidit Trachonitidem regionem tanquam Tetrarchiam. Salomæ autem sorori suæ quam

F in omnibus fidelem se habuisse putabat, loca aliqua, & pecunias tradidit. Octauiano autem mille talenta argenti signati, & insuper multa vasa aurea, & argentea reliquit: & vxori eius Iuliæ, & quibusdam amicis Octauiani talenta quingenta: Testamentum ipsi Octauiano confirmandum subijciens. Herodes autem quinto die postquam Antipatrum occiderat mortuus est annis quasi sex post Christi natiuitatem, dum Christus in Aegypto maneret. Mortuo autem Herode antequã mors eius innotesceret Salome, & Alexander cunctos Iudæos, quos in carcere tenebant, abire permittunt in pace dicentes, hoc Herodem mandasse quasi adhuc viueret. Hoc fecerunt volentes genti Iudæorum præstare beneficium, & regnum sibi confirmare: quod Iudæis repugnantibus non erat facile fieri: de his Iosephus li. 17. Antiquitatum. Morte autem regis Hero-
G dis diuulgata Alexander, & Salome congregauerunt totam militiam, quæ tunc erat in Ierichonte, & legerunt epistolam, quam Herodes militibus viuens scripserat, petẽs, vt circa Archelaum filium suum fideles existerent, sicut sibi fuerant. Tunc omnes ad honorandum Archelaum occurrunt eum Regem salutantes. Hoc tempore, scilicet 7. Anno a Christi natiuitate, Angelus apparuit Ioseph in Aegypto, iubens redire in terram Israel: quia iam defunctus erat Herodes.

Archelaus autem Herodi honorabiles parat exequias; cuius corpus de Ierichonte in Herodium Castrum transtulit, vbi se Herodes sepeliri iusserat. Quibus expletis Archelaus ascendit in templum, vbi tribunal sibi paratum erat, Et populum alloquens gratias egit, quòd a patre suo læsi nihil mali nunc rependerent: & eis se beneuolum pro-
H misit. Rogabat tamen ne eum nunc Regem vocarent: quia licèt eum pater declarasset Regem, vigor tamen testamenti ex Cæsaris voluntate pendebat. Sic omnibus ei prospera acclamantibus consensus dissoluitur. Interea seditio magna concitata est quorundam clamantium de morte Mathathię, & Iudæ, & aliorũ, qui pro depositione aquilæ aureæ ab Herode combusti fuerant. Petebant ergo ab Archelao vindictam fieri in illis, qui huius rei causa extiterant. Archelaus verò dicebat non esse huic discussioni nunc locum, quia ipse ad Cæsarem pro regni confirmatione festinabat. Sed cùm rediret, de omnibus se certius iudicaturum dicebat. Ad hoc tamen seditio non cessabat, sed magis tumultus fiebat, potissimè cùm accidisset tunc esse festum azymorum, in quo omnes Iudæi in Ierusalem conueniebant. Totus ergo populus turbabatur. Ar-
I chelaus ergo misit tribunum cum militibus, ut seditionẽ hanc quiescere faceret. Seditiosi tamen tribuno occurrentes omnes milites eius in fugam compellunt, quosdam autem cum ipso tribuno vulnerant. Videns Archelaus cuncta peritura esse, nisi populi impetus frangeretur, totam misit militiam, & concursu facto quasi tria millia Iudæorum occiduntur à militibus. Reliqua verò multitudo ad montes confugit. Iussit autem Archelaus omnes, qui conuenerant de Ierusalem discedere, ne turbationes maiores sequerentur. Qui illico recesserunt, festiuitatem non celebratam deserentes. Tunc Archelaus Romam properans ad confirmationem suam, secum tulit Salome sororem patris, & amicos, & reliquos cognatos quasi cooperaturos sibi ad regni gubernationem. Totam autem regni gubernationem interim Philippo fratri suo tradidit. Eo tempo-
K re Antipas frater Archelai minor, quem Herodes in primo testamento Regem instituerat, Romam nauigat contra Archelaum pro regno disputaturus. Hunc enim Salome Herodis soror ad hoc incitabat, docens eum iustiores habere causas ad regnandum quàm Archelaus. Cùm autem Archelaus Romam venisset, omnes cognati eius, quos secum duxerat ab eo recedentes Antipam minorem sequuntur, non quidem quia eum diligerent, sed quia Archelaum oderant. Cupiebant enim omnes Iudæi libertatem, & potius Romanos Iudices, & Præsides super se habere volebant, quàm Reges proprios. Si tamen non contingeret iugum regium penitus excutere, volebant potius Antipam super se regnare, quàm Archelaum. Tunc coram Cæsare disceptatur. Antipater autem quidam Salomę filius acerrimus orator pro Antipa contra Archelaum locutus est, asserens primum testamentum tenuisse, quia

quan-

quandò Herodes secundum fecit in quo Archelaum Regem instituit, propter ægritudinem non erat sanæ mentis. Dixit etiam, quòd Archelaus sibi sine Cæsare regnum vsurpauerat, quia ascenderat tribunal, & totum populum allocutus fuerat tanquã Rex, & in festiuitate azymorum tria millia Iudæorum occiderat regia potestate vsus, &, quòd deterius erat, crudelitate quadam. Hæc & alia multa Antipater contra Archelaum dicens, plurimum ei ab assecutione regni derogabat. Nicolaus autem Damascenus, qui Herodis amicus extiterat, & accusauerat Antipatrum, vt supra diximus, qui etiam nunc Archelaum eius genibus prouolutum subleuauit iudicans illum regno esse dignum: nec tamen illum Regem denunciauit: omnes tamen hoc audito Archelao fauent, quem iam futurum Regem putabant. Hoc tempore Christus de Aegypto à parentibus reductus in Nazareth habitabat, vbi nutritus est, parentibus subditus. Nec quicquam de eo legimus vsque ad annum duodecimum, quando ascendens cum parentibus in Ierusalem in festiuitate Paschæ mansit inter Doctores disputans, Luc. secundo, c. Si tamen aliqua miracula tunc faceret, diceretur eodem cap. Tunc etiam Io. Baptista in deserto Iudææ conuersari cœpit. Nam a pueritia fugiens humanam conuersationem in deserto habitabat sicut Ecclesia dicit in hymno eius, scilicet.

Antra deserti teneris sub annis,
Ciuium turmas fugiens petisti.

Hoc autem erat, quia Ioannes a Spiritu Sancto specialiter dirigebatur: vt in hac parua ætate admiranda opera faceret, nihil tamen de eo legitur vsque ad annum trigesimum suum quando incœpit prædicare, & baptizare in Iordane. Nam tunc manifestatus est populo, cùm ante hoc semper mansisset in deserto incognitus: sicut dicitur, Luc. primo cap. scilicet: Puer autem crescebat, & confortabatur: & erat in deserto vsque ad diem ostensionis suæ ad Israel. Interea dum Archelaus Romam nauigasset, regnum petiturus, in Iudæa turbatio magna oritur super morte Mathathiæ, & Iudæ, quæ non fuerat sedata per Archelaum. Varus autem Præses Syriæ, qui apud Antiochiam manebat aduenens multos de seditiosis occidit. Quo recedente in Antiochiam, mansit in Iudæa Sabinus Procurator Çæsaris magnam tenens militiam contra Iudæos, ne seditiones facerent. Vnde affligebat eos, cępitque arces templi, & thesauros Regis. Tunc Iudæi in festiuitate Pentecostes, quæ apud eos vocatur festum Hebdomadarum, desiderio magis resistendi Sabino, & Romanis, quàm colendi festum, congregati sunt ex omni Iudæa, & Galilæa innumerabilis multitudo, qui in tres partes diuisi templum ex omni parte circumdederunt, vt Romanos, qui in medio erant, occiderent cum Sabino, & congressione facta plures hinc, & inde peribant: ex Iudæis tamen plures, quia non habebant artem bellandi. Ipsi tamẽ superiores loco existebant, de quo Romanis multa inferebant damna. Quod Romani non passi sunt, sed templum incenderunt, vt Iudæi cremarentur, vbi magna pulchritudo templi destructa est: & plurimi Iudæorum, quos ignis fugere compulerat, a Romanis necabantur. Tunc Romani templum ingressi ærarium scrutantes opes Sanctuarij diripiunt. Eo tempore per Iudęam Principes latronum multi erant: multi quoque Iudæorum Regalem honorem sibi vsurpabant. De quibus fuit quidam Simon, qui Herodis seruus extiterat, corpore, & pulchritudine, & operibus præstans. Iste putans nullum in præcedentib. Regibus fuisse æquè dignum regali honore, regium diadema capiti suo imposuit: quem magna turba sequebatur. Iste opes Herodis, quæ in Iericionte erant arripuit, multa quoque loca flammis dedit. Contra hunc milites Archelai, & Romani conflixerunt. Sed dum superatus per montes fugeret, a militibus Archelai occiditur. Fuit quoq; alius eo tempore nomine Athogenus, nulla quidẽ dignitate clarus, sed de media plebe genitus: pastor namque erat opibus tamen potens: qui etiam sibi regiam coronam imposuit multos habẽs fautores: qui etiam cum suis postea disperijt: & hoc modo Iudæa absente Archelao latronum habitatio facta erat. Manente autem adhuc Archelao in vrbe Roma vniuersi Iudæi congregati legatos quinquaginta ad Cæsarem mittunt petentes, vt ipsi per-

A mitteretur suis legibus viuere, & regium iugum non haberent. Accusabant namque Herodem dicentes non fuisse eum Regem, sed Tyrannũ, iniustas, & crudeles cædes, & rapinas innumeras, & seruilem subiectionem, virginũ deflorationem, & matronarum iniurias plurimas fecisse, quæ nec apud barbaros fierent. Ipso mortuo, nihil mali poterat formidari, quia nihil peius Herode esse putabãt. Vnde, & Archelaum eis in Regem suscipere graue erat: potissimè, quia se mansuetum in primis ostenderat, ne tamen omnino non videretur filius Herodis, crudelitatem suam continere non potuit. Nam in principio regni in festo Azymorum Iudæorũ tria millia trucidauit. Petebant ergo nullum habere Regem, sed manere sub Præsidibus Romanorũ sicut reliqua Syria manebat. Et tunc Romani cognoscerent eos non esse seditiosos. Regalis namq; su-
B perbia eos rebellare cogebat. Hos legatos Iudæorum Cęsar audiuit, contra quos Nico. Damascenus pro Archelao respondit. Cæsar tamen post paucos dies Archelaum quidem Regem non constituit, sed dimidiæ terræ Iudæorũ, quæ patri illius subiecta erat, eum Tetrarcham fecit, promittens se ei daturum regiam dignitatem, si postea suis meritis erga Cæsarem dignus appareret: reliquam autem medietatem regni in duas partes diuisit, quæ Tetrarchiæ vocantur: & vnam quidem Philippo, aliam vero Antipæ tradidit. Isti namque filij erant Herodis. Habebat enim Antipas Galilæam, Philippus vero Ituræam, & Trachonitidem regionem. De his Iosephus lib. 17. Antiquitatum.

Ex his apparet quomodo inter filios Herodis principatus diuisus est. Nam tres habuerunt illum, de quibus nullus Rex vocatus est, sed omnes Tetrarchæ. Archelaus ta-
C men vocatur hic Rex secũdùm Matthæum cùm dicatur, quòd Ioseph audiuit regnare Archelaum in Iudæa. Sed non est diuersitas in hoc: quia interdum in scriptura aliqui vocantur Reges, qui tamẽ sunt Duces, vel Principes: sicut apparet de Regibus Madianitanorum, qui Numeri. 31. cap. vocantur Reges, & vocãtur Principes. Sic etiam patet de Regibus Philisthinorum qui vocantur aliquando Reges, vt Iosue 13. c. scilicet, quòd terra Philisthinorũ in quinque Regulos diuiditur, & aliquando vocantur Satrapæ Philisthinorum: primo Regum. 6. c. Ita Archelaus, licet non esset Rex, vocatur Rex: quia erat Princeps quidam, sumendo large nomen Regis. Et hoc magis conueniebat ei, quam fratribus suis, quia eum pater suus Regẽ instituerat: etiam quia ipsi data est medietas regni paterni, cuilibet autem aliorum data est quarta pars. Vnde illi
D Tetrarchæ, & non Reges vocati sunt. Quod autem dicatur hic Antipam fuisse Tetrarcham Galilææ, & Philippũ Trachonitidis, & Iturææ, & nullam Tetrarchiam assignemus Herodi, de quo tamen. Luc. 3. c. dicitur, quod erat Tetrarcha Galilęæ. Dicendum, quod Tetrarchiam Galilęæ primo habuit Antipas, cui Cæsar illam concessit: postea verò illo fortè moriente illam Herodes frater eius habuit de quo magis dicetur infra. 14. c. vel Luc. 3. cap. Dum hæc fierent quidam Iudæus nutritus in Sidone, qui per omnia corpore, & ætate Alexandro filio Herodis similabatur: magnas mutationes inter Iudæos egit. Erat enim vir incognitus, qui facile fingere posset, quod volebat. Hic habuit quendam ad hoc prudentem promotorem, qui in aula Herodis conuersatus omnia, quæ acciderant, plene nouerat. Illum ergo iuuenem instruxit, qualiter se Alexãdrum
E vocaret filium Herodis, & Mariannæ: quem, cùm pater cum Aristobolo fratre suo occidi iussisset, ministri miserati alios loco eorum occidentes ipsos absconderunt. Adiungebat etiam, quòd viuente Herode semper latuerant eius metu: nunc autem ad regnum anhelare se dicebat. Erat autem tanta huius ad illum Alexandrum per omnia similitudo, vt etiam illi, qui longo tempore cum Alexandro conuersati essent, hunc Alexandrum esse putarent. Hoc Iudæi audientes multas ei pecunias offerebant propter generis dignitatem, & quia spes erat, quòd ad regnum perueniret. Vnde cùm Romam venisset magna comitatus multitudine, sicut Rex per vrbem in sella à famulis portabatur. Cęsar autem dubitauit nimium, an iste posset esse Alexander. Nam credebat Herodem circa occisionẽ filiorum non fuisse deceptum, qui in talibus diligentissimus existeret. Cumque multos Cæsar induxisset ad cognoscen-

quo Matth. dicit hic. Et sic inter hæc, & præcedentia nihil interdicit de his, quæ pertinēt ad sacram scripturam: ideo continuata sunt. De continuatione autem temporis, scilicet, an aliquod tempus interciderit inter hęc, & ea, quæ habentur præcedenti ca. dicetur sequenti quæstione. Circa primum dicitur. [In diebus autem illis:] scilicet in diebus, quibus manebat Iesus in Nazareth. [Venit Ioan. Baptista prædicans:] Id est venit ad prædicandum, quia Deus misit eum, vt prædicaret. Luc. 3. c. Vocatur Baptista, quia officium baptizandi habuit, quod ante eum nemo videtur habuisse. Et ponitur hoc tanquam excellentia eius. [In deserto Iudææ.] Antequam prædicaret Ioan. in deserto erat: quia a tenera ætate ibi fuit: & non apparebat vsque ad tempus, quo ad prædicandum missus est. Luc. 1. c. s. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deserto vsque ad diem ostensionis suæ ad Israel. Quando autem cœpit prædicare, incœpit in ipso deserto, & ad ipsum concurrebant populi vndique. An verò Ioan. prędicauerit in solo deserto, vel per ciuitates, & loca discurrerit, infra dicetur. Vocatur autem hic desertum Iudæę, id est, in tribu Iudææ ad differentiam aliarum tribuum, in quibus etiam erant deserta. Io. autē non fuit nisi in deserto Iudææ. Et est istud desertum quædā pars terræ Iudæę, quæ est montuosa. Et de ista dicitur Iosue. 15. c. vbi nominantur omnes ciuitates, quæ sunt in sorte Iudæ in diuersis partibus ipsius sortis. Et dicitur, quòd in deserto sunt ciuitates sex, & vna earum est Engaddi, de qua constat, quòd erat in terra valde montuosa, & prærupta, primo Regū 24. c. & in isto deserto erat ciuitas, in qua habitabat Zacharias pater Io. Baptistæ vt patet Luc. 1. c. Nam cùm Maria voluit ire ad seruiendum Elisabeth prægnanti, dicitur quòd ascendit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, id est, in vnam de ciuitatibus Iuda, quæ erat in mōtanis, siue in deserto. Sic etiam dicitur eod. cap. scilicet. Et factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc, id est, per ciuitates illas vicinas ciuitati, in qua habitabat Zacharias, quæ erant montanæ. [Et dicens, pœnitentiam agite.] Istud erat quod præcipuè Ioannes prædicabat, scilicet, quòd pęnitentiam agerent. s. dolendo de peccatis, quę commiserant, & subeundo aliqua opera pœnalia sponte in remissionem peccatorum suorum. [Appropinquabit regnum cęlorum.] Id est, si pœnitentiam feceritis, de propinquo habebitis regnum cælorum, & sic non omnes peribitis, sicut Christus dixit. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Lucæ 13. c. Alio modo potest intelligi appropinquabit regnum cęlorum, id est, status noui testamenti, qui est status Messiæ, appropinquat: quia immediate veniet: ideo debetis disponere vos per pęnitentiam ad suscipiendum illum. Vocatur enim interdum regnum cęlorum Ecclesia militans, sicut dicit Beatus Greg. in quadam Homilia, scilicet: Regnum cęlorum præsens Ecclesia dicitur. Sic accipitur infra 5. c. de hoc magis infra dicetur. [Hic enim est, de quo dictum est per Isaiam Prophetam.] Ostendit Mat. quod Ioan. à se ipso non loquitur, sed à Deo missus est: & etiam de sua missione prænunciatum fuerat multo tempore ante per Isaiam scilicet pluribus quàm septingentis, & quasi quinquaginta annis. Et sic testimonium eius non est respuendum, cùm Deus illum ante approbauerit, quàm esset. [Vox clamantis in deserto.] Scilicet, Ioan. est ista vox clamantis in deserto. Istud habetur Isaiæ 40. c. Et quidam intelligunt, quòd est vox clamātis, scilicet, quia alius est, qui clamat, & Io. vox eius. Et sic intelligunt, q Christus sit clamans, Io. autem sit vox eius. Et tamen hoc non multum facit, quia Io. non est propriè vox Christi, sed magis ipse ad Christum præparat, cùm dicat, parate viam Domini, & ille Deus est Christus. Alij putant, quòd Ioan. sit vox, & Deus sit clamans, quia Deus per eum loquitur. Et sic Ioan. vox clamantis est, & non ipse clamans, quia non est ipse, qui loquitur, sed alius per eū. Et sic quilibet Propheta vocabatur vox clamantis, quia per ipsum Deus loquitur. 2. Petri 1. c. id est scilicet: Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt Sancti Dei homines. Et magis hoc clarè de Apostolis dicitur. Luc. 21. c. s. Non estis vos, qui loquimini: sed Spiritus Patris vestri,

A loquitur in vobis. Et sic Beatus Ioan. dixit se esse vocem clamantis: Ioan. 1. c. scilicet: Ego vox clamantis. Aliter potest dici, quòd hic accipiatur vox clamantis pro ipso clamante. Et sic Ioan. est vox clamantis, id est, clamans. Et ponitur intransitiuè licet videatur poni transitiuè. Sic enim dicitur aliquando, q aliquis audiuit vocem verborum, i. audiuit illa verba, quia non est aliud ipsum verbum, quā vox verbi. Sic patet Deuteronomij 4. c. scilicet, vocem verborum eius audiuistis, & formam penitus non vidistis. Et iste est magis conueniens sensus, quia ex modo loquendi Hebraico prouenit, q aliquis dicatur vox clamantis, i. clamans. [Parate viam Domini.] Id est, viam per quā Deus veniet ad vos, vel viam, per quam vos eatis ad Deum. Ad Deum non potest quis pedibus venire, quia vbique ipse est: nec ipse ad nos venit, quia vbi nos sumus, ibi ipse est. B Sed peruenimus ad Deum per hoc, quòd efficimur ei similes, cùm prius eramus dissimiles. Et hoc per gratiam, & rectam operationem tendentem in Deum. Et siue nos eamus ad Deum, siue ipse veniat ad nos, eadem res sit, scilicet, homo reconciliatur ei, & efficitur sibi acceptus. Dicimus tamen interdum nos ire ad Deum, & interdum ipse dicitur venire ad nos, quia solum cōsideratur principium motus, scilicet, vt iuxta id, quod in nobis est, disponamus nos ad appropinquandum ei abijciendo opera tenebrarum, & induendo arma lucis, vadimus nos ad Deum. Si autem ipse præueniat nos, non vocantes eum, dicitur ipse venire ad nos: vel postquam homo est in gratia, si Deus ei maiora charismata dare dignetur, non petente homine specialiter illa, dicitur Deus ad eum venire. Sic dicitur Ioan. 14. c. scilicet, Ad eum veniemus, & apud eum man- C sionem faciemus. s. faciemus eum mansionem nostrā per charismata gratiarum. Et hoc modo potest vocari via Dei id, per quod Deus venit ad nos: & istud est verè misericordia eius: quia quidquid nobis confert, ex misericordia largitur. Et sic dicitur Ps. 24. Vniuersę vię Domini misericordia, & veritas. Pręponitur misericordia, quia ex sola misericordia communiter est beneficium Dei in nobis. Est etiā veritas via Dei, scilicet, quando Deus promisit aliquid facere, pro aliquo facit illud: & tunc dicitur via Dei veritas, quia propter veritatem conseruandam operatur. Via aūt, per quam nos ad Deum vadimus est obseruatio mandatorum: a qua declinando erramus. Et ob hoc dicitur Deut. 5. & 28. c. quòd non declinemus ad dextram, nec ad sinistram ab ipsa lege: sed secundùm eam operemur. Et quia ista obseruatio præceptorum est aliquantulū difficilis ho- D mini inclinato secundùm carnem, dicitur: arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci ambulant in ea, vel inueniūt eam infra. 7. c. & Ps. 16. dicitur. Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras: id est, quia tu mandasti mandata tua custodiri, ego custodiui illa, licèt durum sit ea custodire. Ioannes autem loquebatur hoc de aduentu Dei ad nos: quia annunciabat Messiam esse venturum, ad quem recipiendum debebant Iudæi parare viam suam; quia oportebat eos dimittere antiquam, & carnalem conuersationem: quia immundus Christum suscipere non potest: & non erat iustum, q sanctissimus habitaret cum immundis. Et ob hoc præposuit, quòd pęnitentiam agerent scilicet, vt diluerent crimina, & nō inueniret illa Messias veniens. [Rectas facite semitas eius.] Idem est, est enim iteratio sententiæ. Quod solet fieri apud Prophetas, & in E cantu sicut fit in Psalmis. Nā idem est parare viam Dn̄i, quod facere rectas semitas eius. Nam rectitudo est per hoc, q non declinamus ad dextram, nec ad sinistram. Et istud pertinet ad puram obseruationem legis. Deut. 5. & 28. c. Et illa est via Dei. Nam vtrumque est idem.

Ad Deū quo accedimus.

Quomodo possit stare, quod hic dicatur in diebus illis, scilicet, de quibus loquitur in præcedenti capitulo, cum inter illud tempus & istud fuerint multi anni intermedij? Quæst. II.

QVæritur quomodo possit stare, quod hic dicatur, scilicet, in diebus illis venit Ioannes? Nam præcedenti c. dicebatur de tempore, quo Iesus venit de Aegypto, & habitabat in Nazareth. Et illud erat, cùm esset ipse annorum septem, vel quasi vt ibi declaratum est. Hic

autem

autem dicitur de tempore, quo Ioan. cœpit baptizare, & erat tunc Iesus annorum quasi triginta, quod patet, quia hic dicitur quomodo incœpit Ioan. prædicare, & infra dicitur: Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioan. vt baptizaretur ab eo, id est, tunc quando incœpit prædicare, & tamen quando Christus baptizatus est erat annorum triginta. Luc. 3. c. Ergo inter tempus illud, de quo præcedenti c. & illud de quo hic, transierunt anni 22. vel 23. & sic non fuit in diebus illis. Dici potest vno modo, quòd illud fuit in diebus illis, eo quòd scriptura totum tempus medium computat pro tempore, quantum ad gesta Christi, eo quòd nulla gesta eius in isto tempore scribit, vt supra diximus præcedenti quæstione. Aliter potest dici, quòd fuit in diebus illis, id est, in ipsomet tempore, in quo fiebant ea, quæ habentur supra. Nam in fine præcedentis c. dicitur, quod venit Iosephus cum Iesu in Nazareth Galilææ, & habitabat ibi. Si autem ista litera continuetur aliquantulum ad hoc, quòd Iesus venit in Nazareth, sunt intermedij 22. anni. Si autem continuetur quantum ad hoc, quod dicitur, quòd habitauit in Nazareth nulla dies est intermedia inter ista, & illa, quia Iesus semper habitauit in Nazareth vsq; ad tempus, quo Ioann. cœpit prędicare. Et patet, quia infra dicitur. Tunc venit Iesus à Galilæa. Ergo videtur, quòd quando Ioan. cœpit prædicare Iesus erat in Nazareth Galilææ, & de ipso loco venit ad Ioan. Et tamē postquā Christus de Aegypto reductus est, semper habitauit in Nazareth quousque cœpit ieiunare, & prædicare: ideo erat Iesus in Nazareth quando Io. cœpit prædicare, quia Ioan. aliquanto tempore cœpit ante Christū. Et hoc significatur expressius Luc. 2. c. Nam dicitur quòd Iesus redijt cum parentibus suis in Nazareth, & erat subditus illis. Et immediatè in principio. 3. c. dicitur quomodo Io. cœpit prædicare. Et sic est propria continuatio secundum tempus, s. quòd in diebus illis, quibus venit Iesus in Nazareth, venit Ioan. baptizans. Et ad istud tempus debet fieri continuatio literæ, & non ad tempus, quo venit in Nazareth, quia istud est posterius, & propter istud dicitur in fine præcedentis ca. quoniam Nazarenus vocabitur. Non vocabatur tamen Nazarenus, quia venit in Nazareth, quia tunc a quolibet loco appellaretur Christus, in quem venisset: sed dicitur Nazarenus, quia longo tempore habitauit in Nazareth magis, quàm in alio loco, s. quasi tota vita: ideo ab ipso sortitus est nomen. Et istud est coniunctum huic literæ immediatè: ideo ad ipsam habitationem Christi in Nazareth, propter quam vocatur Nazarenus, debet continuari illa litera, scilicet, quòd diebus, quibus ibi habitabat venit Ioan. prædicans.

Quomodo Ioannes venerit, aut cur? Quæst. III.

QVæritur quomodo Ioan. venerit, aut cur? Dicendum est, quòd venit, quia missus est. Non enim a seipso venit, sicut Prophetæ falsi, de quibus Deus conqueritur dicens: Veniebant, & ego non mittebam eos. Ezech. 13. c. Io. autem missus est, & non solùm missus est, sed etiam sua missio fuit longo tempore ante prænunciata: quia Isaias prædixit illam: vt patet hîc in litera, & tamē ille fuit quasi per septingentos, & quinquaginta annos ante baptismum Io. Et ob hoc omnes Euāg. maximè tres de hoc fecerunt expressam mentionem. De Matthæo patet hic. De Marco patet Mar. 1. c. De Luca patet Luc. 3. c. De Ioanne patet Ioan. 1. c. quia etiam ipse dicit prænunciatam fuisse missionem Ioannis. Non solum autem per Prophetam significata est missio, sed etiam per Angelum missio Ioan. denunciatur. Luc. 1. c. scilicet. Et ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios. Ipse quoque pater Ioan. prænunciauit hoc in natiuitate eius, dicens: Et tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini. Luc. 1. c. Et nō solum prænunciatus fuit aduentus Ioan. sed etiam tempus, in quo deberet prædicare, & baptizare sibi designatum, & aperte reuelatum quid facere deberet Luc. 3. c. scilicet. Anno 15. Imperio Tiberij Cæsaris, &c. factum est verbum Domini super Ioan. filium Zachariæ. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans bap. Dicitur tamen fieri verbum Domini ad aliquem Prophetam, id est,

F fieri sibi reuelationem. Et in illo anno, in quo facta est reuelatio Ioanni, cœpit immediatè prædicare, & ipse dixit sibi reuelatum esse, quòd prædicaret, & baptizaret. Ioan. 1. c. s. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, dixit mihi.

Ad quid Ioannes missus fuerit? Quæst. IV.

QVæritur, ad quid Ioan. missus sit? Dicendum, quòd ad duo, scilicet, ad baptizandum, & ad prædicandū: & vtrumque ipsorum indigebat speciali potestate. De prædicatione, quòd mitteretur ad illam patet, quia dicitur hic, quòd erat vox clamantis, & hoc de eo prænunciatum fuerit: ergo prænunciatum erat, quòd ipse debebat prædicare, & maxime declarauit hoc Angelus. s. Ipse

G præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ vt conuertat corda patrum in filios. Luc. 1. cap. De baptismo patet quia dicitur Ioan. 1. c. qui misit me baptizare in aqua. Et vtrumque istorum indigebat speciali missione, ne videretur quis vsurpare quod sibi datum non esset. Et hoc significauit ipse Ioan. 3. c. Id est, quando dixerunt ei discipuli sui. Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, baptizat, & omnes veniunt ad eum. Ioan. dixit: Non potest homo accipere quidquam nisi fuerit datū ei de cęlo. Quasi dicat. Ille baptizat, quia ad hoc accepit potestatem de cælo, eo quòd non potest quis aliquid licitè agere, quòd pertineat ad potestatem, nisi acceperit de cęlo, id est, à Deo potestatem. Et sic Ioannes potestatem habere debebat ad ista duo. Apparet autem de baptizare, quòd requireret potestatem specialem, quia quan

H do dixit, non sum Christus, nec Elias, nec Propheta, dixerunt Iudæi quomodo ergo baptizas, si non es Elias, nec Propheta? Quasi dicat specialem potestatem hoc exigit, quæ non pertinet nisi ad aliquem de his tribus. Et patet specialiter de quolibet eorum. De prædicatione patet, quia ipse missus est ad prædicandum. Sicut dicitur Marci. 1. c. scilicet, quòd iste est, de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Ergo potestas dabatur ei per istam missionem ad prædicandum: De secundo patet, quia ipse Ioan. dixit se missum fuisse ad baptizandum. Ioan. 1. c. scilicet. Qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi &c. & sic accepit potestatem ad baptizandum, quia ad hoc missus est. Etiam iterum dicitur ibi: Propterea ego veni in aqua baptizans. Etiam si Ioan. non accepisset potestatem ad ista, esset vsurpator, & increpare-

I tur, sicut illi Prophetæ falsi, de quibus dicitur Ezech. 13. c. Veniebant, & ego non mittebam eos, Christus tamen laudauit Ioannem valdè infra 11. c. ergo ad hæc acceperat potestatem.

Ad quid fuerit necessarium: vel conueniens venire Ioannem. Quæst. V.

QVæritur ad quid fuerit necessarium, vel conueniens, venire Ioan. Dicendum, quòd tota causa aduentus Io. fuit propter Christum, scilicet, vt annunciaret eū: & tota vita sua, & operatio, & prædicatio fuit ad ostendēdum Christum, & annunciandum. Et patet hoc, quia quādo Isaias de Ioan. prænunciauit, vt Mat. allegat hic, & oēs Euang. dixit: Vox clamātis in deserto: parate viam Domi-

K ni. Hoc autem erat annunciare ipsum Dominum, id est, Christum venturum. Et magis declarauit hoc Marc. dicēs: hic est de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelum meum, ante faciem tuā, qui præparabit viam tuam. Marc. 1. Idem patet infra 11. c. hoc et Ang. de Ioan. dixit, quòd ad hoc erat: vt Christum anunciaret, s. Ipse pręcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, parare Domino plebē perfectam. Luc. 1. c. quasi dicat. Ad hoc ipse erit, vt præcedat Messiam, & paret plebem ad aduentum eius. Ad hoc etiam patet suum per Spiritum Sanctum dixit eum natum Luc. 1. c. scilicet. Et tu puer Propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Ipse quoque Ioan. dixit, quòd ad nihil aliud venerat nisi ad annunciandum Messiam. Io. 1. c. scilicet. Ego nesciebam eum, sed vt manifestaretur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. Sic etiam Ioan. 3. c. dixit Ioan. Ipsi

vos

...mihi testimonium perhibetis, quòd dixerim ego non sum Christus: sed quia missus sum ante illum, id est, officium meum, vel dignitas mea non est esse Messiam, sed venire ante illum, scilicet, ad ostendendum ipsum.

Quomodo, & in quibus aduentus Ioannis proficeret? Quæstio VI.

QVæritur, quomodo, & in quibus aduentus Ioan. & annunciatio eius proficeret Christo, vel pertineret aliquo modo ad eum? Dicendū, q aduentus Ioan. & prędicatio, & opera eius fuerunt necessaria Christo ad duo, s. ad ostendendum ipsum esse Messiam, & ad disponendū populum ad recipiendum eum. De primo patet, quia Ioan. ostendit Iesum esse Messiam multipliciter testimonium perhibēs de illo coram Iudæis, vt declarabitur seq. q. Et istud erat cōueniens ad hoc vt aduentus Christi magis innotesceret, & non possent Iudæi excusabiles esse, q nescirent quis erat Messias, vel quomodo venit. De secundo patet, quia populus Iudæorum erat imperfectus, & nunc recepturi erant Messiam, qui erat Deus, & homo, & cum maximo honore, & deuotione erat recipiendus, cùm per ipsum peccata nostra essent tollenda: ideo debuerunt disponi per aliquam mutationem, vel meliorationē vitæ Iudæi ad recipiendum Christum. Istud autem fieri debebat per aliquem, qui de nouo hortaretur populū disponi ad istam perfectionem, vel puritatem, quia lex non sufficiebat ad hoc, cum postquam data esset per Moysem non recepisset in se aliquam nouitatem, vel pluralitatem præceptorum vel mutationē, ideo propter istud accidens nouum, s. aduentum Messię necesse erat aliquem esse, qui annunciaret istum aduentum, & hortaretur populum ad istam perfectionem. Iste autē fuit Ioan. & patet Luc. 1. c. quia Angelus dixit: Ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, parare Dño plebem perfectam. i. Ad hoc præcedet, vt disponat plebem ad perfectionē ad recipiendum Christum venientem. Et quia ista dispositio fit per hoc, quòd homines recedant à vitijs, & hoc fit per pęnitentiam, secundum quam detestatur homo vitia, & punit se pro illis: dixit Ioan. pęnitētiam agite, vt patet hic, & Marci. 1. ca. & Luc. 3. c. Item perfectio quædam causatur in hominibus secundum q se diligunt, & inter se concordant, Quod non est facile inter iniquos. Ideo dicitur de Ioanne, q ipse conuerteret corda patrū ad filios: & incredulos ad prudentiam iustorum. Item quia Christus daturus erat legem nouam, quæ erat lex perfectionis, & Iudęi erant assueti ad legem imperfectam, ideo ne subito transirent de imperfecto ad perfectum fuit Ioann. tanquam medius inter legem Moysis, & Christi dans aliqua perfecta quodam modo perfectionis, s. Qui habet duas tunicas det non habēti, & similia, de quibus Luc. 3. c. Et illud valde proderat, vt annunciata lege Christi non esset Iudæis difficilè subire illam propter perfectionem. Item decebat Ioan. prædicare ad hoc, vt Christus inueniret materiam dispositam. Nam Christus prædicaturus erat, & volebat, vt multi sequerentur eum ad audiendum doctrinam suam. Et ad hoc erat necesse, quòd populus esset aliqualiter commotus ad audiendum verbum Dei. Istud autem fecit Ioann. quia propter baptismum & prædicationem suam confluebant ad eum Iudæi de tota terra, sicut dicitur infra in litera, scilicet, quod exibat ad eum omnis Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem. Et sic assuefiebant homines ad sequendum prædicatorem famosum, & conueniendum ad eum de multis locis. Vnde quando Christus inciperet prædicare famosè, non esset difficile mox ad eum omnes concurrere, quia iam erant assuefacti ad veniendum de diuersis locis ad prædicationem. Item fuit hoc conueniens ad manifestationem Christi, quia Ioann. venerat principaliter ad ostendendum, quòd Iesus erat Messias. Hoc autem non proderat annunciare vni, vel paucis, sed toti populo, & genti Iudęorum, quia ad omnes pertinebat Messias, ideo non debuit Ioann. esse solum Propheta sicut quidam de præcedentibus, sed debuit esse prædicator famosus, ad quem totus populus concurreret, & tunc denunciaret eis de Messia. Et sic non possent Iudæi ignorare illum, ista

A autem annunciatio de Messia erat officium principale Ioan. & propter hoc omnes aliæ dispositiones fiebant.

Quomodo Ioannes ostenderit Iesum esse Messiam? Quæstio VII.

QVæritur quomodo Ioannes ostenderit Iesum esse Messiam? Dicendum, quòd ostendit istud multipliciter. Primò ostendebat negando de seipso, scilicet, quòd non esset Messias. Nam Iudæi putabant eum esse Messiam. Ideo quæsiuerunt ab eo an ipse esset Christus, & dixit, quòd non. Ioan. 1. c. Secundo ostendit per affirmationem, asserendo de Iesu quòd esset Messias. Et istud fecit primò implicitè, vel non totaliter manifestè, quando dixerunt ei Iudæi cur baptizaret, si non erat
B Christus, nec Elias, nec Propheta, & ipse ait: Ego baptizo vos aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ioann. 1. ca. Quasi dicat licèt ego baptizo in aqua, non putetis ex hoc, quod sim Messias, sed in medio vestrum stetit nunc, & vos non cognouistis eum. Hoc autem erat, quia Iesus veniebat aliquando ad audiendum Ioan. cum reliquis Iudęis. Ioan. 1. c. scilicet. Altera die vidit Ioan. Iesum venientem ad se, & tunc stabat Iesus cum ceteris audiendo Ioan. & perhibuit Ioan. istud testimonium de eo. Postea autem Ioan. clarè dixit, Iesum esse Messiam. Ioan. 1. c. scilicet. Altera die vidit Ioan. Iesum venientem ad se, & ait. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et tamen nemo potest tollere peccata nisi Deus: ideo Ioann. significabat Iesum non solum esse Messiam, sed etiam esse Deum, cùm diceret eum posse tollere peccata. Et ita Iu-
C dæi dicebant: ideo quando Christus dicebat alicui: dimittuntur tibi peccata tua, dicebant Iudæi, quod blasphemabat. Marci. 2. ca. scilicet. Quid iste sic loquatur? Blasphemat. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? q. d. Nemo. Et verum dicebant: tamen ille Deus erat, ideo poterat peccata dimittere. Ideo ipse dixit: Quid est facilius dicere remittuntur tibi peccata tua: an dicere surge, & ambula? q. d. Nō est vnum facilius alio, quia ambo requirunt potestatem infinitam: ideo, qui potest vnum, potest alterum. Ideo vt probaret Iesus se habere potestatem dimittendi peccata dixit. Vt autem sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata ait Paralytico, Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et statim ille surrexit, & sublato grabato abijt coram omnibus. Marci. 2. c. Ideo Ioan. dicens illū
D esse Deum. Etiam innuebat per hoc eum esse Messiam, quia ad Messiam pertinet peccata tollere, scilicet, patiendo pro redemptione peccatorum. Isa. 53. ca. scilicet, Verè langores nostros ipse tulit: & dolores nostros ipse portauit. Et iterum: Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra. Et hoc de Messia intelligitur, & etiam Iudæi ita exponunt. Vnde nō solùm Messias pati debebat pro peccatis, sed etiam mori debebat pro redemptione peccatorum eod. cap. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum. Et iterum. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit. Et dicitur iterum ibi, quod omnes nos errauimus & Deus posuit super eum iniquitates omnium nostrum. Hęc omnia dixerat Isaias de Messia, ad quem pertinebat
E solum mori pro peccatis mundi. Illud autem Ioan. dicit, scilicet. Ecce qui tollit peccata mundi, Ideo clarissimum testimonium perhibuit, quod Iesus esset Messias. Aliud quoque testimonium dedit de eo, scilicet, quòd esset filius Dei, & quod vidisset super eum descendentem Spiritum Sanctum. Ioan. 1. ca. scilicet, & testimonium perhibuit Ioan. dicens. Quod vidi Spiritum Sanctum descendentem quasi columbam de cęlo, super ipsum. Et dicebat Ioan. q illud signum datum fuerat sibi a Deo cognoscendum Messiam. Nam sequitur ibi, scilicet. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit. Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum; hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto. Et sequitur, ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Hoc autem Ioan. non semel dixit, sed sępissime testabatur illud populis. Et quando contingebat Ie-

sum transire coram eo: ostendebat illum tanquam Messiam, dicens. Ecce agnus Dei. Vnde Ioan. bis legitur hoc dixisse, cum diuersis vicibus transisset Iesus coram eo: significauit etiam eum iterum esse filium Dei. Ioan. 3. cap. Et istud testimonium Ioan. erat ita manifestum populis, quòd nemo poterat ignorare illud dictum à Ioan. Vnde ipsi Iudæi Iesum cognouerunt esse Messiã per dicta Ioan, & aliqui propter hoc secuti sunt eum, vt patet Ioan. 1. c. de duobus discipulis Ioan. qui cùm audierunt Ioannem dicentem de Iesu. Ecce agnus Dei, secuti sunt eum, & manebant cum eo: & postea ipsi annunciabãt aliis, quòd inuenerant Messiam, eod. cap. Item Ioan. 3. c. discipuli Ioan. dixerunt ei: Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce baptizat. Et sic illi profitebantur quod Ioan. dixerat Iesum esse Messiam, & cognoscebant illum. Et non solũ discipuli Ioannis, sed etiam alij Iudæi videbant, quòd Ioannes perhiberet testimonium de Iesu: & ipsi confitebantur hoc, & multi propter hoc credebant in eum: vt patet Ioan. 1. cap. scilicet: Et multi venerunt ad Iesum, & dicebant. Omnia quæcumque Ioannes dixit de hoc, vera erant. Et sequitur: Et multi crediderunt in eum. Iesus quoque contra Iudæos vsus est testimonio Ioannis, quod de ipso perhibuerat Ioan. 5. cap. scilicet: Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati, scilicet, dixit, quòd ego eram Messias. Et istud inducit, quia Iesus dicebat se esse filium Dei, & Iudæi obijciebant, quòd ipse de se ipso testimonium perhiberet, & testimonium eius non esset verum. Iesus autem dixit: alius est, qui testimonium perhibet de me, & scio ꝙ verum est testimonium eius. Et hoc dicebat de testimonio Ioannis allegato. Ioannes autem non solum dixit Iesum esse Messiam: sed etiam ostendit magnam perfectionem eius, & maximam laudem ei dedit. Credebant enim Iudæi Ioannem esse virum sanctissimum, & verum erat: ideo putabant quòd nemo poterat eum excedere, nisi haberet aliquod diuinum. Ioannes tñ dixit de Christo, Qui post me venturus est fortior me est: cuius non sum dignus calceamenta portare, id est. Adhuc ad portãdum calceamenta sua super caput nostrum, ego non sum dignus, infra in litera, & Luc. 3. c dicitur: Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. In quo magna inæqualitas designatur. Maximè, quia non solum dixit, non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius, sed etiam dixit, non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Mar. 1. c. & tamen non potest esse maior subiecto. Ideo signabat Ioannes, quòd non solum ipse non erat æqualis Iesu, sed quòd nullo modo erat ei comparabilis, scilicet, quòd distabant in infinitum. Nam si aliquo modo Ioannes, & Iesus essent comparabiles: esset Ioannes aliquid respectu Iesu licèt paruum. Non poterat autem minus esse, quam vt procumbens solueret corrigiam calceamentorum eius. Ad hoc tamen Ioan. dicebat se non esse dignum ergo Ioannes nihil erat comparatus ad Christum. Alias magnas laudes dabat Ioannes de Iesu Ioan. 3. c. Vbi cum dicerent ei discipuli sui, quod Iesus baptizaret, dixit Ioan. illum oportet crescere, me autem minui, id est, Ille debet peruenire ad magnum honorem, & famam: & ego debeo semper diminui, scilicet, quia præsente eo, ego nihil sum, & non possum crescere in fama, sed oportet me minui, & illum valde crescere. Subdit tamen quod in hoc est gaudium eius impletum, scilicet: Ego non veni nisi vt iste crescat: ideo licèt ego diminuar, & ipse crescat, non tristor, sed potius gaudium meum in hoc completur, quia ego nihil aliud desidero, cum ad nihil aliud venerim. Dixit etiam Ioannes, quod Iesus erat super omnes homines, eo quod de cælo venerat, ceteri autem de terra. Ioan. 3. c. Dicit etiam, quod ipse est filius Dei: & quod Pater tradidit omnia in manu eius, & quod dedit ei Spiritum sine mensura, & quod qui non credit in eum, non habet vitam æternam, sed ira Dei manet super eum, & multa alia, eod. capit. Vnde ita clarè Ioannes ostendit Iesum esse Messiam, vt nihil clarius dici possit. Et hoc est ad quod ipse Ioannes missus est.

F *Ad quid oportuerit Ioannem mitti pro Christi testimonio? Quæst. VIII.*

QVæritur, ad quid oportuerit Ioannem mitti, vt perhiberet testimonium, quod Iesus esset Christus: quia illud videbatur esse manifestum? Et primo quia ipse ostendebat in se opera Messiæ. Nam faciebat miracula, quæ nemo alius fecerat. Ioan. 15. scilicet: Si non venissem, & non fecissem opera in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Secundo quia manifestum fuerat Iesum esse Messiam, & Deum per aduentum Magorum de Oriente, & stellam præcedentem eos. Vnde ipsi publicè petiuerunt in Ierusalem. Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Quod de Messia intelligitur: ideo Herodes fe- G cit eis respondere de loco natiuitatis Messiæ, quærens à principibus Sacerdotum vbi Christus nasceretur: præce. c. Dicendum quod propter multa constabat Iesum esse Messiam: ita, vt negari non posset rationabiliter, nec etiã ignorari: si quis non maligno animo respexisset ad gesta Iesu. Deus tamen voluit, quod homines manerent inexcusabiles, si non reciperent Messiam: maximè ipsi Iudæi, ad quos primo mittebatur, & ideo super probationes necessarias posuit aliquas valde vtiles, & adaptatas ipsis Iudæis: sicut erat de missione Ioan. ad ostendendum Messiam. Nam Iudæi valde credebant Ioanni, quia reputabãt eum sanctissimum virorum, & quidquid ille diceret crederent. Ipse autem testimonium perhibebat, quod Iesus esset filius Dei, & Messias, & Redemptor seculi, vt patet H Ioan. 1. c. & dictum est præcedenti quæstione. Et erat ista probatio multum conueniens: cum Iudæi valde crederent ipsi Ioan. Erat etiam valde manifesta, de qua dubitari non posset, præsupposito quod credere vellent Ioan. quia ipse ostendebat Iesum digito: & dicebat, quod ille erat filius Dei, vel Messias. Ioan. 1. c. Profuit etiam valde manifestatio per Ioannem, quia multi Iudæorum ex hoc credebant Christum esse Messiam; sicut illi discipuli duo, qui audientes à Ioanne, quod Iesus tolleret peccata mundi, secuti sunt eum, & manserunt cum eo. Ioan. 1. cap. De alijs quoque Iudæis plurimi propter hoc crediderunt in Iesum, vt patet Ioan. 1. c. scilicet; Et venerunt multi ad Iesum, & dicebant, quod omnia, quæ de isto Ioannes dixit vera erant, & sequitur ibi, quod crediderunt in eum. Sed I obijcietur, quod non debuit Ioannes venire ad ostendendum Iesum esse Messiam, quia in probationibus est iste modus, quod postquam aliquis posuit probationem firmissimam; non est opus, quod ponat probationem minorem, quia illa nihil addit super præcedentem. Sed si aliquis accumulat probationes debet ponere fortiores postquam posuit debiles, quæ non sufficiebant, quia nunc isti addunt ad illas, & complent quod illæ non potuerunt cõplere. Iesus autem habebat in se ipso probationem firmissimam super omnes probationes, scilicet, quia per miracula inaudita ostendebat se esse Messiam, ideo non erat necesse Ioanni illum ostendere. Nam magis per illa miracula ostendebatur Iesum esse Messiam, quam per dictũ Ioãnis. Ita dixit Christus, Ego testimoniũ maius habeo Ioanne. Io. 5. c. id est, Aliunde habeo aliud testimonium, quod K est maius, & efficacius ad probandum me esse Messiam, quàm Ioannis testimonium. Dici potest vno modo, quod probatio, quam faciebat Christus de se ipso per miracula, erat magis necessaria, quàm probatio, quam faciebat Ioãnes de eo Iudæis: tamen erat magis accepta probatio Ioãnis propter deuotionem magnam, quam habebãt ad eũ, & propter sanctitatem ipsius: ideo respectu ipsorum ista erat maior probatio, quàm probatio, quàm faciebat Christus per miracula. Sicut sæpe videmus multos hoĩes tã circa speculatiua, quam moralia, ex aliqua ipsis apparenti ratione, citius q̃ arguto quodã argumẽto moueri, quia magis ab eis creditur quibusdã leuib. motiuis, q̃ efficaciorib. rationib. eo, ꝙ illa motiua magis videtur eis cõuenire. Et cũ Arist. 1. Posteriorũ dicat, ꝙ probatio dẽt fieri ex his, quæ sunt, vel videntur respondenti: ideo conueniens fuit probationem istam fieri per Ioãnem, quia efficax videbatur Iudæis. Secundò potest dici quod probatio quã faciebat Ioannes minor erat, quàm probatio, quæ fiebat per miracula Christi: & tamen non est hic aliqua muta-

Probatio Christi p miracula erat maior simpliciter quã probatio Ioannis.

tio or-

tio ordinis in probando: eo ꝙ probatio, quæ per Ioannem fiebat præcessit probationem, quæ fiebat per Christum: quia Ioannes fuit præcursor, & ipse annunciauit Christũ, vt venturum, Ioan. 1.c. & infra in litera. Vnde Iesus nulla miracula fecerat, nec quicquam prædicauerat, nec discipulos habebat: qñ Ioannes de ipso dixit, ꝙ erat filius Dei: & ꝙ erat Agnus, tollens peccata mundi. eo. c. Postea vero Christus incipiens prædicare cœpit miracula facere. Ideo probatio Ioan. quæ erat minor præcessit, & sic non est superflua accumulatio in eis. Vnde annunciatio Ioannis de Iesu etiam si secundùm Iudæos non causaret plenam probationem de Iesu, ꝙ esset Messias: tñ causabat quandam vehementem opinionem propter auctoritatem magnam Ioannis, ita vt, quando post Iesus prædicaret, & signa faceret Iudæi faciliter acquiescerent ei. Et sic Iudæis aliquibus accidit, qui videntes opera Christi cócordare verbis, quæ Ioannes dixerat de illo vera erant. Et dicitur ibi, ꝙ crediderunt in eum Ioann. 1. c. Tertiò potest dici, ꝙ licèt probatio Christi esset simpliciter maior, quàm testimonium Ioannis de eo: tñ probatio Ioãnis videbatur ex hoc maior, eo ꝙ erat magis determinata, & aperta: cùm ipse diceret: iste est filius Dei: &, iste est, qui tollit peccata mundi: &, iste solus est, qui descendit de cœlo; ceteri autem de terra: &, qui non credit in istum ira Dei manet super eũ: &, qui credit habet vitam æternã. Ioan. 1. c. & Eccles. 3. c. Nihil autem magis potest esse determinatum, & in quo minus dubitari posset: præsupposito, ꝙ aliqua auctoritas tribuatur loquenti. Ideo quãtum ad hoc quodammodo probatio Ioannis excedebat probationem Christi, licèt simpliciter ab ea excederetur. Et sic erat conueniens. Nam probatio per miracula: licèt sit fortior, non est tam aperta: cùm miraculum non loquatur: ita vt dicat, iste est Messias. Quartò potest dici: ꝙ hoc fuit propter iniquitatem Iudæorum: quia quidam eorum calumniabantur miracula Christi dicentes, ꝙ in Beelzebub principe dæmoniorum ejciebat dæmonia. inf. 12. c. & tñ verbum Ioannis non poterant calumniari, nec audebant. Et hoc non solùm parui homines, & populares, sed etiam sapientes, & magni viri inter Iudæos. Sic patet infra 21. c. qñ Christus quæsiuit de summis sacerdotibus, & senioribus populi de baptismo Ioannis an esset a Deo, vel ab hominibus, & illi non ausi fuerunt dicere, ꝙ erat ab hominibus: quia dicitur ibi, ꝙ timebant populum, eo ꝙ omnes habebant Ioannem, vt Prophetam: ita nunc, cùm diceret eis de Iesu, ꝙ erat Messias, crederent, vel saltem non auderent ita manifestè negare propter testimonium Ioannis, cui contradicere non audebant. Considerandum tñ, ꝙ in hoc apparuit magna iniquitas Iudæorum, quia ipsi putauerunt de Ioãne, quod esset Messias, & si ipse voluisset dicere, quòd erat Messias, credidissent ei. Nam propter hoc miserant ad interrogandum eum, an esset Messias. Ioann. 1. c. Et tamen postea, cùm ipse testimonium perhiberet, ꝙ ipse non esset Messias, sed Iesus esset Messias. Ioann. 1. c. noluerunt recipere Iesum tanquam Messiam: & tamen magis credendum erat Ioanni, dicenti alium esse Messiam, quàm seipsum: quia pro seipso testimonium cuiuslibet est infirmum: cùm quilibet sibi ipsi naturaliter faueat. Pro alio autem est efficax. Et tñ Ioannes testificabatur Iesum esse Messiam sæpissime, & magno conatu: & tamen noluerũt recipere eum. Quod videbatur procedere ex quadam inuidia, vel iniquitate, scilicet, quia specialiter Iesum oderant, & nolebant comedere aliquod bonum. Quinto Ioãnis probatio erat conueniens, quia erat multum particularis: nam non solum omnibus in generali annunciabat de Messia, sed etiam cuilibet in particulari. Quòd cum aliquis baptizabatur ab eo, annũciabat ei de Messia, quia baptismus Ioannis fiebat in nomine venturi, vt colligitur Act. 19. ca. & infra declarabitur in quadam quæstione, & istud valde proficiebat, & quantum ad istum modum erat maior, probatio autem Christi non. Sextò potest dici, quòd dato, quod probatio Ioannis sit minor, quàm probatio Christi, quod verum est, tamen totaliter posteris vtilis est: quia licèt ista non maximé probet, multum tamen confert: & hoc sufficit ad hoc quod Ioannes mitteretur: quia Deus in procuratione salutis nostræ, non solum ministrauit ea, quæ erant simpliciter necessaria: sed etiam ea, quæ erant aliquo modo vtilia: Ad secũdum de apparitione stellæ, & aduentu Magorum dici potest. Vno modo, quia licèt satis indicaret Messiam esse natum, tamen non indicabat quis erat ille: ideo adhuc erat necessarium signũ per quod cognosceretur quis erat. Et ista fuit annunciatio Ioannis, in qua ostèndebatur persona, cùm ipse diceret, iste est Messias, vel filius Dei. Ioan. 1. cap. Secundò potest dici, quòd licèt ille aduentus Magorum probaret aliquid de Messia: tamen iam transierat a multis annis, scilicet, quasi triginta, ꝙ fortè venerat in obliuionem, vel non multum aduerteretur ad illum: ideo necessarium erat aliquod signum, quod de nouo moneret, & sic erat aduentus Ioannis. Tertiò potest dici, quòd cùm Herodes occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & finibus eius, quando venerunt Magi, vt occideret illum Puerum quem Magi Regem natum esse dicebant, præcedenti capit. possent putare, quòd Puer de quo Magi locuti fuerant mortuus erat: ideo ex illa parte, non cognoscerent sufficienter Messiam: ideo debuit dari aliud signum ad ostendendum Messiam, sicut erat istud testimonium Ioannis.

An prædicatio Ioannis necessaria fuerit propter Christum? Quæstio IX.

QVæritur circa prædicationem Ioannis, quia dicebat supra, quòd fuit prædicatio sua necessaria propter Christum non solùm ad indicandum eum, sed propter legem, quam Christus daturus esset? Et dicet aliquis, quòd non fuit auctoritate, quòd Ioannes prædicaret aliquid vltra legem Moysis ad disponendum homines ad legem Christi: cùm per legem Moysis sufficienter disponerentur. Dicendum, quòd lex Christi fuit perfectissima, qua nullam decuit esse perfectiorem: & per quam homines efficiuntur simpliciter boni. Et quia perfectio non potest competere homini subito, vel a principio: oportuit, quòd ad suscipiendum legem Christi præcederet alia lex disponens homines aliqualiter ad perfectionem illius suscipiendam. Sic patet in naturalibus, quia natura in processu suo semper incipit ab imperfectis, & paulatim tendit ad perfectionem vltimum autẽ, quod ipsa natura consequitur est perfectio rei. Si autem natura inciperet à perfectis, non esset motus in natura: quia vbi inciperet ibi finiret & non esset medium inter inchoationem, & complementum. Et sic non esset successio, nec motus. Et tamen motus est in natura via ad omne, quod acquiritur: ideo natura non incipit a perfectis. Et propter hoc dicitur, quòd motus est actus entis imperfecti, vel in potentia, quod idem est. Ita est in via doctrinæ speculatiuæ, vel practicæ. Nam in speculatiuis circa principia primò quis immoratur, & in eis, quæ vocantur rudimenta artis: postea vero tendit ad ea, quæ firmiora, & magis occulta sunt in ipsa arte. Sic quoque in moralibus. Nam non confestim debet quis erudiri circa doctrinam viri, quæ hominem perficit: sed circa ipsa principia, vel præambula quædam operationis, scilicet, vt erudiatur homo recte tristari, & recte gaudere: vt per hoc alliciatur ad bonum, in quo gaudendum est, & prompte agat illud, & a malo recedat, vel detestetur tanquam tristabile, cùm fuerit eruditus ad tristandum de talibus. Et ista est optima doctrina paruulorum erudiendorum, scilicet assuefieri ad recte tristari, & gaudere, vt ait Paulus 2. ad Corinth. 6. cap. & commendat hanc doctrinam Aristoteles secundo libro Ethicorum. Ita debet esse circa politica, in quibus consistit positio legis, scilicet, quòd homines nondum eruditos, nec assuefactos in aliqua lege, non oportet subito ponere in lege perfecta: quia esset eis valde difficilis, & non possent illam obseruare. Ideo instruendi sunt per quasdam leges minus perfectas. Sic igitur respectu legis Christi fuit conueniens aliam legem præcedere, vt disponeret ad illam assuefaciendo homines ad aliqua opera bona, per quæ facilius venirent ad legem Christi. Ista autem fuit lex Moysis, quæ bona quidem erat, licèt non perfecta: quia multas imperfectiones admittebat secum, fuit tamen quidam gradus perueniendi in ipsam legem,

Christi. Istam enim comparationem ponit Apostolus ad Gala. 3. c. dicens, quod lex fuit Pædagogus noster in Christo, id est: Sicut Pædagogi sunt respectu paruulorum; quia erudiunt eos in aliquibus præceptis imperfectis, & per timorem. Ita fuit lex Moysis; quia erudiuit homines per timorem in præceptis imperfectis, quæ dirigebant ad Christum, id est, ad legem eius; sicut præcepta, in quibus Pædagogus instruit puerum, ordinantur ad præcepta illa, vel mores, qui debent ei competere, quando fuerit vir, Item Apostolus comparat legem Moysis ad legem Christi, sicut rudimenta alicuius artis, siue principia eius ad solidam cognitionem ipsius artis. Vnde dicit ad Gala. 4. c. Itaque nos cùm essemus paruuli, sub elementis mundi, eramus seruientes, id est, cùm nos eramus in lege Moysis, in qua eramus in statu paruulorum, eramus seruientes sub elementis, & primordijs legis, quæ sunt elementa legis, Nam elementum est primum principium per quod est res composita. Et ob hoc literæ vocantur elementa vocis secundum Priscianum, eo quòd sunt primæ partes ex quibus vox componitur, Et sic accipitur primo Phys. scilicet, quòd tunc intelligimus rem aliquam, quando cognoscimus principia, & causas eius, vsque ad elementa. Et sic principia in legislatione, & quæ sunt prima, & minus perfecta, vocitur elementa legislationis. Ita lex Moysis: quia continebat præcepta imperfecta respectu legis magis perfectæ dicebatur continere elementa, & manentes in illa lege dicebantur manere sub elementis seruientes. Quod autem intelligat Apostolus de hoc, patet; quia eod. cap. paulò post hoc dicitur; Nunc autem, cùm cognouistis Deum, quomodo côuertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo seruire vultis. Et loquitur ibi de Iudæis, qui ad Christú conuersi fuerant, & rursus redibant ad obseruandum cærimonias Mosaicas. Quod patet, cùm subditur ibi; Dies obseruatis, menses, & tempora, & annos: timeo, ne forte sine causa laborauerim in vobis, id est. quia obseruatis dies festorum secûdùm legem Moysis timeo, quod labor meus, qui fuit conuertendo vos ad Christum, fuit sine causa, id est, inutilis. Et sic lex Moysis ad legem Christi ordinatur, & præcedit tanquam perfectum ad imperfectum. Et quia adhuc inter legem Moysis, & legem Christi erat magna differentia perfectionis; non poterat homo transire immediatè de illa ad istam, sed oportebat poni quosdam gradus medios. Et ita fuit de prædicatione Ioannis. Nam ipse dedit præcepta, quæ erant perfectiora, quàm in lege Moysis, & tamen non erant ita perfecta sicut præcepta legis Christi, Patet, quia in lege Moysis homines inducebantur principaliter ad opera iustitiæ, scilicet, quòd vnus non noceret alteri. Et istud adhuc non perfectè fiebat, cùm permitteretur quòd Iudæi darent ad vsuram extraneis, etiã conuersis ad Iudaismum, qui non erant de genere Iudæorũ: Deuter: 23. c. Et si aliquando inducebant ad aliqua opera misericordiæ, erant illa parua. Ioannes autem induxit ad maiora; quia dixit, qui habet duas tunicas, det vnam non habenti. Luc. 3. ca. Lex autem Christi ad maiorem valde perfectionem incitat, siue in præceptis, siue in consilijs. De præceptis patet, quia non solùm vetat fornicari; sed etiam omnes illicitos appetitus frenare iubet, dicẽs: quod si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo. inf. 5. c. Sic etiam de inimicis diligendis, & similibus. eod. cap. De consilijs magis manifestum est, sicut illud: Si vis esse perfectus vade, & vende vniuersa, quæ habes, & da pauperibus. inf. 19. c. Et si quis te percusserit in vna maxilla præbe ei & alterã. Et si quis vult prætendere tecum, & tollere à te tunicam, da ei & pallium: & multa similia. inf. 5. ca. Et sic lex Christi fuit adhuc perfectior, quam præcepta Ioannis. Ideo conueniens fuit, quod non conuerterentur de lege Moysis immediate ad legem Christi: sed per rationis medium, scilicet per præcepta prædicationis Ioannis per quæ disponebatur plebs, vt esset perfecta. Et ad hoc Ioan. venerat, s. parare Dño plebem perfectã. Luc. 1. c. Hoc etiam obseruatur in lege Christi. Nam licèt ipsa sit simpliciter perfecta, non immediate debent surgere ad perfectionem omnes, qui in ea viuunt, sed prius incipientes a minoribus præceptis, quæ sunt quasi puerilia tẽdant ad maiora, quæ sunt quasi

F cibus virorum. Sic patet inf. 1. ad Corin. 3. c. s. Ego fratres nõ potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed, nec nunc potestis. Quasi dicat; sicut paruuli non possunt comedere cibum solidum, sed viuunt lacte: ita & vos, cùm sitis paruuli in Christo, id est, in doctrina Christi, non potuistis accipere istam, id est, præcepta fortia, sed lac, i. præcepta tenera, & minora. Sic etiam dixit Beatus Petrus eis, quos nouiter conuertebat, 1. Pet. 2. c. s. Sicut modo geniti infanter lac rationabile sine dolo concupiscite; vt in eo crescatis in salutem, id est: Sicut paruuli nouiter geniti debent velle lac, & non cibum: ita vos modo geniti in Christo cõcupiscite lac rationabile, id est, lac doctrinæ fidei, quod non est lac materiale, sed intellectuale, vel rationale. Et

G hoc vt in Christo crescatis, id est, per ista parua præcepta, quæ vocantur lac, crescatis in salutem, id est, veniendo ad præcepta perfecta, per quæ saluemini.

An præcepta Ioannis deberent poni per modum legis?
Quæstio. X.

QVæritur, cùm præcepta prædicationis Ioannis debuerint esse media inter legem Christi, & Moysis, vt dictum est præcedenti quæstione, an debuerint poni per modum legis, ita quod daretur vna lex à Ioan. sicut data est alia per Moysen? Aliquis dicet, quod sic: quia non fuit maior ratio de lege Moysis quàm de præceptis Ioan. Quia lex Moysis non est data, vt semper maneret; sed solum, vt disponeret ad legem Christi, sicut perfectum ad

H ad imperfectum, vt dictum est præced. quæst. Præcepta autem Ioan. sic etiam disponebant ad Christum, ideo debuerunt esse lex, vt etiam data Moysi. Vel si præcepta erant, debuerunt esse lex. Secundò patet, quia adhuc dicta Ioan. videntur habere magis rationem legis, quia perfectiora sunt, quàm dicta legis Moysis, vt diximus præcedenti quæst. & immediatius ordinant in legem Christi, quàm lex Moysis, cùm inter illa, & legem Christi nihil sit, & tamen aliquid est inter legem Christi, & legẽ Moysis. Dicendum, quod licèt Ioan. debuit dare aliqua præcepta, non debuerunt illa esse, vt lex, quæ esset distincta a lege Moysis: sed solùm præcepta quædam, quæ licèt obligarent, legem tamen per se non facerent. Et hoc propter multa. Primo quia lex dicit quendam statum totalem, id est, complementum ad regulationem omnium actionum

I ipsorum viuentium sub lege, quia qui viuunt sub lege, volunt per illam vitam suam regulare. Si autem illa nõ contineat præcepta ad dirigendas omnes actiones, non poterunt manentes sub ea viuere per illam solam: sed etiam oportet recurrere ad alias leges, a quibus accipiant complementum. Et tunc idem populus stabit sub diuersis legibus. Quod non est possibile, quia ad nullam illarũ pertineret, & nulla vocaretur lex illius populi; quia non magis vna, quàm altera. Item quia populus distinguitur à populo per diuersam legislationem: ita, vt qui habent diuersam legislationem idem populus esse non possint. Et non solum hoc: imò si idem populus diuersis temporibus diuersas leges accipiat, ita quod deficiẽte vna legislatione incipiat alia: non vocabitur idem populus: quia iuxta Aristot. 3. Politicorum, non est idem Chorus, si mutat melo-

K diam de Dorica in Phrygiam, vel è cõtrario, etiam si sint idem homines; ita non est idem populus, si mutetur genus principatus, vel legislatio. Item patet, quia oportet ciues participare loco, & lege, & principatu 3. Politicorum. Sicut ergo illi, qui non habitant in eadem vrbe non sunt idem populus, ita qui non habent eandem legem, non sunt idem populus, vel gens. Ob hoc ergo necesse est, legislationem sub qua aliqua gens viuere debet, esse perfectam, id est, continere præcepta pro omnibus actionibus, vt non oporteat recurrere ad aliam legem. Ita erat de lege Moysis: quia completè habebat omnia præcepta, per quæ homines possent regulari, siue respectu Dei, siue respectu proximi. Nam respectu Dei habebant cærimonialia quæ sufficienter dirigebant eos in omnibus, quæ ad Deum facere deberent. Respectu proximorum dirigebant eos iudicialiter: respectu vtriusque dirigebant

Præcepta Ioan. non debebant esse lex.

gebant

A gebant eos ad moralia: quia illorum quedã sunt ad Deũ, plurima autem ad proximum. Et ista præcepta ita complete sufficiebant ad dirigendum Iudæos: quòd Deus volebat, quòd nihil amplius facerent, quàm quod eis imperatum erat. Deut. 12. c. s. Quod præcipio tibi hoc tãtùm facito Domino Deo tuo, nec minuas quicquã, nec addas. Ioannes tamen pauca præcepta prædicabat, quę nõ erant sufficientia ad regulandam totam vitã, vt patet Luc. 3. ca. vbi ponuntur ea, quæ Io. prædicabat: ideo non debuerũt præcepta Ioannis esse aliqua lex distincta à lege Moysis. Secundò quia cùm lex ponatur ad dirigendum statũ totius populi, vel gentis, ponitur pro longo tempore, & debet esse aliquid permanens: quia aliàs videbitur ante desinere lex, quàm incipiat. Sed ea quæ Ioan. dicebat tempore pauco mansura erant: ideo non potuerunt esse lex. Patet hoc, quia si lex Ioann. esset distincta à lege Moysis, & B Christi, non duraret nisi quousq; inciperet lex Christi, & tamen lex Christi incępit eo prædicante, vel saltem post mortem suam: ideo lex Ioannis non duraret nisi vsque ad mortem Christi. Et sic non duraret nisi tribus annis, vel quasi: & quasi desineret esse, quando inciperet: quod non conueniebat legi. Item patet, quia magnum inconueniẽs est subitò legem poni, & subitò tolli. Nam non solùm in lege bona, sed etiam in lege mala non debet fieri subita mutatio. Sic enim dicit Arist. 2. Politic. c. de Politia Hippodami Erisontis: vbi quæritur, an quandocunq; lex inueniatur esse mala, debeat tolli, & poni bona lex, vel alia melior. Et dicitur, q; non debet mutari, etiam si sit mala, nisi sit valde mala: vt tolerari non possit sine magno damno subiectorum. Sicut dicit esse de quibusdam legibus datis ab hominibus insipientibus saluatis ex diluuijs, C & corruptionibus: qui propter inexperientiam actuum politicorum inconuenientes leges tradũt. Sicut dicit fuisse in Græcia quandam legem, quòd liceret cuique vendere vxorem suam pro ferro, & non pro alia re. Similes autem leges quomodocunque inueniantur non sunt tolerandæ. Ceteræ autem, etiam si aliquid iniquitatis contineant, manere debent. Quia minus malum est Politiæ tolerare aliquid mali in lege, quàm quòd quandocunque inueniatur in ea aliquis defectus tollatur, & ponatur alias quia sic continget leges frequenter mutari, & per talem mutationem populus efficietur insolens, & promptus ad excutiendum iugum legis. Quia lex, quæ pauco tempore durat, non subijcit colla hominum sibi, cùm rarò per eam iudicentur, & sic assuefiecient ad nulli legi obediendum, cùm sæpe leges de collo suo excutiant. Obligatio D autẽ, & obseruatio legis ad hoc, quòd homines ei se subdant, pendet ex quadam auctoritate, & maiestate eius, cùm naturaliter non obliget. Ista autem auctoritas acquiritur per diuturnitatem temporum, cùm homines non meminerint vixisse aliquando sine illa lege: & proauos suos sub illa etiam mansisse. Ex hoc acquiritur ipsi legi quædam reuerentia, secundùm quam putamus dignum esse obedire illi, & est iam nobis quasi conuersum in naturã illi subditos esse, cùm semper subditi fuerimus. Et ex hoc cõsequenter putamus indignum violari, vel tolli, per quod tota vita nostra, & proauorum nostrorum regulata est. Ista autem est maiestas, & reuerentia legum, secundùm quam eas sanctas vocamus: quasi sint aliquid valde sacrum, contra quod agere non liceat. Hac autem maiestate ablata a lege nihil boni manet, E quia non seruabitur. Et tamen istud acquiritur per diuturnitatem temporis. Ideo nihil est quod magis legi noceat, quàm frequenter mutari. Si tamen Ioannis præcepta essent vt lex: oportebat istam legem immediatè tolli, quia vix esset data, cùm deberet cessare: cùm ad dandum eam, & ad manendum solum esset tempus triennij, vel quasi, scilicet, vsque ad mortem Christi: ideo non debuit Ioannes ponere dicta sua tãquam legem distinctam à lege Moysis, & Christi, ne immediatè tolleretur. De lege autem politica, quæ importat peccatum mortale, an legislator, vel populus obligetur eam tollere quandocunque inueniat eam continere peccatum, declarabitur in libro nostro de quinq. legibus. Tertiò non debuit Ioannes dare legem: quia non erat prænunciatum de eo, quod daret legem. Et tamen non mouerentur homines ad tan-

A tam mutationem faciendam adueniente lege subitò, nisi prænunciatum esset, quòd talis deberet lex dari. Sic patet de lege Christi, quia de hac prænunciatum est, quòd dari deberet, sicut dicitur Ierem. 31. cap. Ecce dies venient, & feriam domui Israel, & domui Iuda fędus nouum: non secundùm pactum, quod pepigi cum patribus vestris in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, pactum quod irritum fecerunt: sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel, scilicet, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde ipsorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et quando Apostolus volebat probare legem Christi esse suscipiendam a Iudæis, dixit illam esse iam prænunciatam: & induxit allegatam auctoritatem: vt patet ad Hebr. 8. ca. De Ioanne autem B non prænunciatum fuerat, quòd daret aliquam legem: ideo non reciperetur, & sic non debuit dare. Quartò patet, quia si Ioannes daret legem distinctam a lege Moysis præiudicaret hoc valde legi Christi. Nam Ierem. 31. c. prænunciatum erat, quòd deberet dari lex noua: & cessaret lex Moysis. Si autem Ioannes daret legem, cùm esset vir sanctus, putarent Iudæi, quòd illa lex erat, de qua prænunciauerat Ieremias, & postea nollent recipere legem Christi, quasi nulla alia lex iam superuentura esset. Non ergo debuit Ioannes dare legem. Quintò, quia si Ioannes daret legem distinctam a lege Moysis, oportebat, vt cessaret lex Moysis. Nam lex Christi non dicitur propter aliud esse alia a lege Moysis: nisi quia fecit illam cessare: ita vt, qui iam custodiret legem Moysis, peccaret, & non proficeret ei lex Christi, ad Galatas quinto ca- C pite, scilicet: Si circumcidamini Christus vobis nihil prodest. Si enim lex Christi non abstulisset legem Moysis, esset eadem lex, & Christi nihil esset nisi quædam additio ad legem Moysis, & non faceret nouam legem: sed vocaretur semper lex Moysis: sicut post Moysem multi Prophetæ dederunt plurima præcepta: & tamen non dicuntur dedisse aliquam legem, eo quòd per illa non tollebatur lex Moysis, sed manebat simul cum eis. Sicut patet de Dauid, qui multa præcepta, & ordinationes dedit circa cultum Dei, & officia ministrorum Sacerdotum, & Leuitarum, Cantorum, Ianitorum, & Thesaurariorum. 1. Paralipom. 13. vsq; ad 7. & tamen ipse non dicitur dedisse legem, sed totum vocatur lex Moysis, nec vocatur lex distincta. Lex autem Ioannis non debebat excludere legem Moysis: ideo non poterat esse lex distincta ab il- D la. Et patet hoc, quia vna lex non excludit aliam, nisi ponat præcepta contraria. Nam etiam secundum naturam destructio non fit nisi a contrarijs. Sic lex Christi exclusit legem Moysis: quia posuit præcepta contraria saltem in quibusdam, vt patet infra cap. 5. Præcepta autem Ioannis non erant contraria præceptis legis Moysis, vt patet Luc. 3. ca. Ergo non excluderet lex Ioannis legem Moysi. Secundò patet, quia nullam causam excludendi illam habebat lex Ioannis. Lex enim Christi habet causam excludendi legem Moysis, quia lex Christi est sicut perfectum, & lex Moysis, sicut imperfectum, sed adueniente perfecto, non potest manere imperfectio. 1. Corint. 13. c. scilicet. Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est scilicet, imperfectum. Item, quia lex Christi, & Moysis se habent sicut vir, & paruu- E lus: & tamen non potest aliquis esse simul vir, & paruulus: ideo non poterant manere simul lex Christi, & Moysis. Patet hoc ad Gal. 3. & 4. c. vbi legem Moysis, vocat Apostolus puerum sub Pædagogo, & legem Christi virum perfectum non habentem Pædagogum. Etiam dicit esse legem Moysis, vel existentes in ea sicut hæredes paruulos, qui cùm sint domini omnium, nihil habent vsque ad tempus præfinitum a patre: sed sunt sub curatoribus, & actoribus. Legem autem Christi vocat tempus libertatis, quando hæres potest libere administrare non habens tutores, nec actores. Item lex Christi fuit sicut finis, & lex Moysis sicut id, quod est ad finem: Et tamen non possunt stare simul finis, & quod est finem, sed vno habito cessat alterum, sicut habito termino, cessat motus: ideo adueniente lege Christi non debebat, nec poterat manere lex Moysis. Lex

tamen Ioannis, si aliquam daret, non erat respectu legis Moysis, sicut finis, & ea quæ sunt ad finem: quia non erat vna propter alteram, sed ambæ propter legem, ideo lex Ioannis nó debebat tollere legem Moysis. Item lex Christi, & Moysis se habent sicut figura, & figuratum: & sicut vmbra, & corpus: & tamen existente figurato, cessat figura, vel signum; & adueniente corpore non attendimus ad vmbram: ideo adueniente lege Christi, superflua erat lex Moysis. Patet hoc ad Hebræos vndecimo. capite. f. Vmbram enim futurorum bonorum habet lex, & non ipsam imaginem, id est, Lex Moysis habet vmbram futurorum bonorum, & non habet imaginem, i. non continet ipsam rem bonam quam repræsentat. Lex autē Ioan. non se haberet sic ad legem Moysis, quia vtraq; esset sicut vmbra, cùm neutra contineret gratiam, & perfectionem, quod solùm competebat legi Christi: ideo nó cessaret vna per alterā, & sic non posset esse lex Ioannis distincta a lege Moysis. Sextò ad principale patet, quia Ioannes non erat facturus nisi id ad quod mittebatur. Ipse autem non mittebatur ad dandum aliquam legem; sed solùm ad annunciandum Christum: ideo non debebat dare legem: sed præcepta, quæ non facerent legem distinctam a lege Moysis. Septimò, quia non est ponenda pluralitas sine necessitate: ideo si Ioannes poterat facere id, ad quod mittebatur non dando legem, non erat conueniens ꝙ daret legem. Et tamen non erat necessaria aliqua lex ad opera, quæ Ioannes faciebat: ideo non debuit legem dare. Patet hoc quia duo erant opera, ad quæ Ioannes missus erat, vt supra dictum est, scilicet, ostēdere Iesum esse Messiam, & per prędicationem suam disponere homines ad suscipiēdam legem Christi. Ad primum non erat necessaria lex, quia lex iubet, vel vetat, & non consistit in affirmando, vel negando. Ostēdere tamen Iesum esse Messiam erat solùm quædam assertio, vel demonstratio: ideo non erat ad hoc necessaria lex, nec aliquo modo vtilis. De secūdo patet, quia populus disponi debebat per aliqua præcepta, quæ Ioannes daret, quæ essent magis perfecta, quàm præcepta legis Moysis: ꝙ tamen ista darentur per modū legis distinctæ a lege Moysis, vel non essent aliquid distinctum, non differebat quantum ad hoc, ꝙ populus per illa præcepta disponeretur, si populus illa recipiebat. Ad primū in contrarium cùm dicitur, ꝙ nō fuit maior causa de præceptis Moysis, quam Ioannis, dicendum quòd valde maior fuit: quia præcepta annunciata populo per Moysem fuerunt data populo ad manendum sub illis longo tempore: quia plures, quàm mille & quingenti anni fuerunt a lege data per Moysem vsq; ad Christi mortem, quando cessauit. Et pro tanto tempore populus egebat aliqua lege, in qua maneret. Mandata autem Ioan. non poterant ad plus manere tribus annis; vt declaratum est supra, & pro tam pauco non erat lex necessaria, immo nec conueniens. Itē quia mandata Moysis fuerunt tot, quot sufficiebant ad regendam totam vitam humanam sine alia lege: ideo poterant habere per se nomen legis. Mādata autem Ioannis erant pauca, & non sufficiebant ad hoc quod esset lex. Multæ quoque aliæ rationes differētiæ de hoc supra positæ sunt.

Responsio ad primā rationem in oppositum.

Ad secundum dicendum, quòd præcepta Ioannis perfectiora erant præceptis Moysis: non tamen propter hoc habent potius rationem legis, quàm præcepta Moysis. Sic patet de consilijs, & præceptis noui testamenti: quia consilia sunt perfectiora, quam præcepta: & tamen præcepta vocantur lex, & consilia non: quia præcepta obligant, & non consilia. Et tamen lex obligat: quia lex a ligando, id est obligando dicitur. Et sic licet mandata Ioannis essent perfectiora, non sequitur, quod essent lex.

Responsio ad secundam rationem.

Ex quo data fuit lex Moysis, & præcepta Ioannis ad disponendum Iudæos ad legem Christi; an etiam Gentilibus dari debuerit aliqua lex ante Christi legem? Quæstio XI.

Quæritur, cùm dictum sit, quòd data fuit lex Moysis ad disponēdum Iudæos ad legem Christi: & post illam præcepta Ioannis: quia lex Moysis, non perfectè disponebat: an debuerit dari aliqua lex gentilibus antequàm susciperent legem Christi? Aliquis dicet ꝙ sic,

F quia non solùm Iudæi recepturi erant, sed etiam gentiles. Sicut ergo Iudæi habuerunt duo dispositiua ad legē Christi, s. legem Moysis, & præcepta Ioannis, debuerunt Gentiles habere aliquod, scilicet, aliquam legem. Quidā dicunt, ꝙ habuerunt legem naturalem in cordibus suis, quæ disponebat eos ad legem naturalem Christi, & per illam ita ipsi disponerentur sicut Iudæi per legem Moysis. Sic dicitur ad Ro. 2. c. ꝙ gentes, quę legem non habēt, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legē non habentes ipsi sibi sunt lex: qui ostēdunt opus legis scriptum in cordibus suis; testimoniū reddente illis conscientia ipsorum. Dicendum ꝙ hoc non stat: quia licèt ista lex naturalis in homine sit: non tn̄ sufficit disponere hominem ad perfectionē, qualis est in lege Christi. Et patet hoc ex duobus. Primò, quia in nulla politia est aliqua legislatio per-

G fecta, sed quæcumq; legislatio humana permittit multa mala. Quia si vellet omnia prohibere, non posset lex tolerari. Si tamen homines per legem naturæ disponerentur ad perfectionem, possēt omnes politiæ habere legislationes perfectas, eo ꝙ omnes homines habent in cordibus suis legem naturalem. Non ergo sufficit aliquid disponi ad perfectionem per solam lege naturalem. Secundò patet; quia si per legem naturalē possent homines sufficienter disponi ad perfectionē, frustra fuisset dari legē Moysis, & postea præcepta Ioannis, vt disponerētur Iudæi per ea ad legem Christi, quæ perfecta erat. Et tamen nó fuerunt ista frustra, cum a Deo data sint: ergo per solā legem naturalem non potest quis sufficienter disponi ad perfectionem. Dicendum, ꝙ gentiles non disponebantur perfectè per legem naturalem ad legem Christi, quę erat per-

H fecta: sed suppletur indispositio per gratiam, quæ datur in lege Christi. Ista enim est causa, quare sola lex Christi vetat omnia mala, scilicet, quia in ipsa sola datur gratia: quia legislator eius potest dare gratiā obseruatoribus. Et sic licet mandata sint perfecta, & per hoc difficilia ad obseruandum, legislator tamen facilitat hominem ad obseruanda per gratiam, quam confert obseruatoribus: secundùm quam omnia dura facilia efficiuntur. Legislator autem, qui est purus homo, non potest dare gratiam, secundùm quam difficultas legis alleuietur; ideo non debet vetare omnia mala: quia obligaret subditos suos ad plus, quàm ipsi possunt secundùm id, in quo subditi eius sunt, id est, in quantum sunt homines solum naturaliter viuentes. Legislator Moysi dare poterat gratiam: quia verus Deus: & tamen noluit dare gratiam per exercita-

I tionem illius legis: quia non decuit gratiam præcedere ipsum Christum: sicut dicitur Ioan. 1. ca. Lex per Moysem data est: gratia autem per Iesum Christum facta est. Et sic cùm Deus disponeret non dare gratiam per exercitationem legis Moysis debuit etiam non prohibere omnia mala; sicut nec prohibent legislatores, qui sunt puri homines. Et ita fecit, ꝙ aliqua mala permittit: sola autem lex Christi est, in qua nullum malum permittitur. Et non est difficile obseruari, eo, quòd iste solus legislator gratiam dedit; & in hac sola lege per obseruationem eius gratia datur. Et sic quicunque homo, etiam si non fuerit prius dispositus, potest subire hanc difficultatem, quæ videtur esse in lege Christi quantumcunque sit perfecta: cùm in ipsa detur gratia, per quam difficilia reddantur facilia. Quare in lege Moysis non fuit data gratia, cùm Deus de-

K disset eam, & legislatores possint dare leges perfectas: & an peccent dimittendo quædam peccata manifesta impunita, declaratum est in libro nostro defensorio trium conclusionum contra æmulos. Sed nunc dicetur, si lex Christi propter suam gratiam adiunctam sufficienter disponit hominem ad obseruādum ipsam legem, etiamsi prius non fuerit dispositus, non oportebat, quòd daretur lex Moysis, nec postea præcepta Ioannis ad disponendum ad legem Christi. Dicendum quòd pro Iudæis suscepturis legem Christi a principio fuit necessaria aliqua dispositio, quæ facta est per legem Moysis, & præcepta Ioannis; pro gentilibus autem non fuit necessaria aliqua dispositio, nec aliqua lex præcedens. Ratio diuersitatis est, quia Iudæi debebant recipere legem Christi ante mortem eius: gentiles vero post mortem. Et pro suscipientibus ante mortem Christi fuit necessaria dispositio:

ſitio: & pro ſuſcipientibus poſtea non fuit neceſſaria. Prima pars patet: quia Chriſtus ex die, quo incępit prędicare vſq; ad mortem ſuam, quod fuit triennium, aut parum plus, ſemper prędicauit Iudæis, & nunquã gentilibus, nec volebat facere aliqua miracula ad vtilitatem gentilium. Sic patet infra 15. c. quando Chananæa petiuit filiã ſuam liberari a dæmonio. Nam dixit Chriſtus. Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Sic etiam qñ quidam Centurio petebat a Chriſto, ꝙ ſanaret quendam ſeruum eius, & ille erat gentilis, & non auſus eſt per ſe rogare Ieſum: ſed miſit ad illũ ſeniores Iudæorum, qui dicebant: dignus eſt, vt ei hoc præſtes: diligit enim gentem noſtrã, & ſynagogam ipſe ædificauit nobis. Luc. 7. ca. ex quo apparet, ꝙ ipſe nõ audebat rogare, & ob hoc miſit ad Ieſum ſeniores Iudæorum, vt rogarent. Si tamen ipſe ſolitus eſſet præſtare ſanitatem Gentilibus, & prædicare eis, non oportebat, ꝙ Cẽturio mitteret Iudæos ad Ieſum: ſed ipſe per ſe rogaret. Niſi forte aliquis dicat, ꝙ erat vir valde honorabilis, & noluit per ſeipſũ ire, ſed miſit Iudæos. Nam hoc non ſtat, quia potius fuit valde humilis, cum dixerit: Domine non ſum dignus, vt ſub tectum meum intres, eo. c. Etiam, quia ſi ex ſuperbia ipſe noluiſſet ad Chriſtum ire: Chriſtus cognoſcens præcordia non præſtaret ei ſanitatem quam petebat. Et non ſolùm Chriſtus nunquã prædicauit Gentilibus: ſed etiam quamdiu ipſe vixit, dixit Apoſtolis, ꝙ nunquam prædicarent Gẽtilibus, inf. 10. c. & Mar. 6. c. & Luc. 9. c. ſ. In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum nõ introieritis: ſed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. Per prædicationem ergo Chriſti, & Apoſtolorum Iudæi ſuſceperunt legem Chriſti ante mortem eius. Gentiles autem poſt mortem illius ſuſceperunt eam, quia tunc incępit eis prædicare. Chriſtus namque viuens vetuerat prædicari Gentilibus: cùm aſcenſurus eſſet in cęlum, iuſſit prædicari Euangelium Gentilibus Marci vltimo, ſ. Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Et infra 28. c. dicitur. Euntes docete omnes Gentes. Hoc fecerunt Apoſtoli poſt Chriſti mortem. Secunda pars patet, quia ante mortẽ Chriſti non dabatur gratia per obſeruationem legis, nec perficiebantur homines per eam: ſed ſolùm poſt reſurrectionem ſuam, et miſſionem Spiritus Sãcti. Et patet hoc, quia Apoſtoli fuerunt cũ Chriſto a principio prædicationis ſuæ vſq; ad mortem, & conuerſabantur cũ eo die, & nocte, & docebat eos ſemper declarãs eis ſolis ſecreta, ſ. Vobis datũ eſt noſſe myſterium regni Dei: cęteris autem in parabolis inf. 13. c. Et in tantum familiariter loquebatur eis ſecreta ſua, ꝙ vocabat illos amicos propter iſtam conuerſationem. Ioan. 15. c. ſ. Iam non dicã vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius: vos aũt dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Et tamen, cum tota illa familiaritate Chriſti erant viri imperfecti. Nam adhuc cùm eſſent cũ Chriſto in vltima cęna contendebant inter ſe quis eorum maior eſſet. Lucæ. 22. c. Quod ad magnam imperfectionem pertinet. Etiam Petrus qui familiaris erat valde Chriſto, negauit eum ter, infr. 26. c. & omnes increduli fuerunt de reſurrectione Domini: Et non ſolùm non crediderunt eũ reſurrecturum, ſed etiam poſtquam reſurrexit; non credebant dicentibus, ꝙ ſurrexerat, ſed potius terrebantur, & mirabantur audientes hæc. Luc. 24. c. De quo Chriſtus eos increpauit. eod. ca. & Mar. 16. c. Erant etiã modicæ fidei Chriſto viuente. Ideo cùm ſemel non potuiſſent ſanare quendam lunaticum: Chriſtus increpauit eos, dicens: O generatio incredula, & peruerſa, quouſq. ero vobiſcũ, & vſquequo patiar vos? Et cũ illi dixiſſent Chriſto: quare nos nõ potuimus eijcere illũ? Dixit Chriſtus: Propter incredulitatem veſtram. Erant etiam Apoſtoli viri ſimplices quamdiu cum Chriſto manebant. Nam ſæpe dicebat eis multa, & non intelligebant. Sicut qñ dixit eis. Cauete à fermento Phariſæorum: & illi putauerunt, ꝙ loquebatur de panibus, quia panes obliti fuerant accipere inf. 16. c. & Mar. 8. & Luc. 12. c. De incredulitate eorum patet infra 17. c. & Marc. 9. c. & Luc. 9. ca. Sic etiam qñ Chriſtus dixit: Soluite templũ hoc, & in triduo reædificabo illud, nõ intellexerunt quid vellet dicere: nec in tota vita Chriſti intellexerunt, ſed poſt reſurrectionem eius recordati

A ſunt de hoc: & intellexerunt, ꝙ dixiſſet de templo corporis ſui. Ioann. 2. c. Etiam qñ Chriſtus dicebat aliquas parabolas non intelligebant, ſed interrogabant eum in ſecreto quid iſta ſignificarẽt. inf. 13. c. Et ſic qñ Chriſtus dixit, Quod intrat per os, non coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore: & ipſi nõ intelligerent, quæſierũt de hoc & Chriſtus dixit. Adhuc vos ſine intellectu eſtis. inſ. 15. c. Multas alias perfectiones habuerunt Apoſtoli ante mortem Chriſti, et poſt mortem, vſque ad aduentum Spiritus Sancti. In ipſo autem aduẽtu ablatæ ſunt imperfectiones contrariæ: ita, vt iam in nullo eſſent imperfecti. De perfectionibus, quas habuerunt Apoſtoli poſt aduentum Spiritus Sancti, & imperfectionibus, quas habuerunt ante mortẽ Chriſti declaratum eſt magis Numeri vigeſimo quarto, vbi agitur de Pentecoſte Iudæorum. Tota autem

B iſta differentia ſtatus Apoſtolorum fuit, quia Chriſtus licèt dederit legem ſanctiſſimã: tñ ante mortem ſuam non dabat gratiam cum ea. Ideo etiam Apoſtoli, qui tanto tẽporẽ cum eo manſerunt, erant viri imperfecti: poſt mortẽ autem ſuam fuit data gratia copioſiſſima, & datur omni credenti, & volenti viuere ſecundùm hanc legem. Ideo qui debebant recipere iſtam legem Chriſti ante mortem eius, oportebat, vt eſſent diſpoſiti per vſum legum: cum gratia non adiuuaret eos ad ſubeundum iſtam difficultatem alleuiando eam. Poſt mortem autem Chriſti datur gratia copioſa volenti credere, quę etiam indiſpoſitiſſimum hominem ſufficit diſponere ad iſtam perfectam legem obſeruandam. Cùm igitur Apoſtoli, & plurimi Iudæorum quotquot Chriſto prędicante conuerſi ſunt, debebant conuerti ante mortem ipſius, neceſſe erat, ꝙ eſſent

C iſti diſpoſiti per legẽ Moyſis, & poſtea per præcepta Ioan. Gentiles autem omnes conuerti incęperunt poſt mortem Chriſti aduentumque Spiritus Sancti, quando dabatur gratia copioſa. Nam deſcendebat Spiritus Sanctus ſuper baptizatos, & aliquando antequam baptizarentur deſcẽdebat ſuper eos, & ipſi oſtendebant aliqua mirabilia antequam eſſent baptizati. Pro talibus ergo non erat neceſſaria aliqua diſpoſitio per legem præcedentem, quia Spiritus Sanctus ſuperueniens in eos perficiebat eos, & diſponebat ſubitò non ſolùm ad obſeruandum legem Chriſti, quæ erat perfecta, ſed etiam ad moriendum pro ipſo immediatè, ſi oporteret. Patet hoc quando Beatus Petrus prędicauit quibuſdam Gentilibus baptizato Cornelio. Nam Petro loquente de Ieſu, cecidit Spiritus Sanctus ſuper omnes gentes, qui audiebant verbum. Quod videns

D Beatus Petrus dixit. Nunquid aquam quis prohibere poteſt, vt non baptizentur iſti, qui acceperunt Spiritum Sanctum, ſicut & nos? Quaſi dicat: Spiritus Sanctus voluit ſe infundere in iſtos nulla diſpoſitione præcedente: ſicut ſe infudit in nos præcedentibus multis diſpoſitionibus. Ideo non potuimus, nec poſſumus eis prohibere aquam ad baptiſmum: cùm id, quod plus erat, Spiritus Sanctus iam feciſſet in eis. Et ſic non indigebant iſti aliqua diſpoſitione ad legem Chriſti, ſed etiam de peſſima conuerſatione idolatriæ, & abominabilium vitiorum ſubito diſponebantur ad ſtatum perfectiſſimum Spiritu Sãcto veniente in eos ad habendam gratiam: ideo non debuit dari Gentilibus aliqua lex, per quam diſponerentur ad legem Chriſti. Iudæis autem, qui credituri erant ante mortem Chriſti, debuit dari lex, per quam diſpo-

E nerentur, & poſtea præcepta Ioannis perfectiora; quam legis, & adhuc omnia iſta non ſufficiebant ad diſponendum eos.

Cur Chriſtus ante mortem ſuam non dabat gratiam ſuſcipientibus legem ſuam? Quæſt. XII.

QVæritur autem, cur Chriſtus ante mortem ſuam, cum prædicaret legem ſuam ſanctam, & perfectam, non dabat gratiam ſuſcipientibus eam, ita vt non egerent diſpoſitiuo aliquo, ſicut de Gentilibus, qui poſt Chriſti mortem illam ſuſceperunt? Dicendum, quòd hoc iuſtitia exigebat, quia abundantiæ gratiarum ſunt quaſi quędã dona nobis collata à Deo nobis reconciliato: ſicut illi, qui primò exiſtentes amici, & deinde inimici facti, rurſus perfectè reconcilientur, oſtendunt mutuo dilectionis ope-

ra magis, quàm prius, & abundantissime: ita Deus, qui erat auersus à nobis per peccatum, nunquam fuit reconciliatus nobis, quousque fuit plenissime, immo supra plenitudinem maiestati suæ satisfactum per sanguinem benedicti sui filij. Et tunc quasi supra modum nos amans, incepit diffundere immensa dona gratiarum suarum. Ista autem reconciliatio facta non est nisi per mortem Christi. Ideo etiam si Christus per mille annos prædicasset prius, & faceret semper miracula inaudita, nunquam fuissent homines perfecti, sed essent quasi sicut in lege Moysis, quia per prædicationem Christi, & miracula eius non satisfiebat maiestati diuinæ de offensa sibi à nobis facta; ideo nondum aperiebat manum largitatis suæ ad effundendum in nos, abundanter gratias suas. Per mortem autē Christi satisfactum est: ideo tunc solum gratiæ venerũt. Et ista fuit causa quare, licèt homines iusti ante Christi mortē quandocumque morerentur, saluarentur in fide explicita, vel implicita mortis Christi: nunquam tamen Deus dignatus est quenquam recipere ad vitam æternā vsquequo Christus mortuus est. Sic ergo illam maximam gratiam tunc nobis facere incepit propter mortem vnigeniti filij sui: ita & oēs alias tunc facere incepit, nec prius decuit incipere.

Sed dicet aliquis, cum ante Christi mortem data lege Christi incepisset baptismus eius: quia Ioan. 4. c. legitur, quod Christo viuente discipuli eius baptizabant, an daretur Spiritus Sanctus in baptismo? Si dicatur, quòd non: est absurdum, quia nihil differret tunc baptismus Christi a baptismo Ioannis, qui erat solùm in aqua, & tamen baptismus Christi erat in Spiritu Sancto. Infra in litera, cùm dixit Ioannes. Ego baptizo vos in aqua, ipse autem baptizat vos in Spiritu Sancto. Idem Mar. primo cap. & Luc. 3. c. & Ioan. primo cap. Si autem dicas, quòd Spiritus Sanctus dabatur per baptismum Christi: ergo ante mortem eius dabatur, & sic non erit verum, quòd ante mortem Christi esset necessaria dispositio ad legem eius obseruandam propter defectum gratiæ, & post mortē eius, quòd non esset necessaria aliqua dispositio præcedens. Dicendum quòd per baptismum Christi ante mortem eius dabatur Spiritus Sanctus, id est, dabatur gratia remissionis peccatorum, quæ fit per Spiritum Sanctum. Baptismus autem Ioannis nō tollebat peccata, ideo dicebatur solùm esse in aqua, & ita differebat ab illo baptismus Christi: & tamen in baptismo Christi ante eius mortem non dabatur Spiritus Sanctus ad plenitudinem gratiarum, & ostensionem signorum, & confirmationem eorum, qui baptizabantur. Et tūc licet daretur Spiritus Sanctus ad remissionem peccatorum, ante mortem Christi in baptismo; non sequebatur aliqua perfectio, nec dispositio hominis ad perfectionem, per hoc idem erat in lege Moysis per circumcisionem, per quam tollebantur peccata plenissimè: & tamen lex Moysis non faciebat perfectionem aliquam: quia neminem ad perfectum lex induxit. Ad Hebr. 7. ca. immo nec disponebat sufficienter ad perfectionem, cùm vltra illam requirerentur mandata Ioan. Perfectio igitur non prouenit homini per hoc, quòd Spiritus Sanctus datur homini ad remissionem peccatorum suorum; sed per hoc quòd datur ei ad plenitudinem gratiarum sicut dicitur ad Titum. 3. c. scilicet, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus Sācti, quem effudit in nos abunde, id est, abundanter. Ista effusio abundans Spiritus Sancti non fuit per baptismum Christi ante mortem eius, sed solùm post mortem ex illa die, qua Spiritus Sanctus venit super Apostolos. Ideo licèt Ioann. dixerit, quòd Christus baptizaret in Spiritu Sancto. noluit ipse intelligere, quòd compleretur istud viuente Christo, sed mortuo. Vnde Christus ascendens in cælum dixit; Ioannes baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies. Et sic innuebat Christus, quòd discipuli sui nondum erant baptizati Spiritu Sancto. Actuum primo ca. & tamen baptizati erant baptismo Christi. Illum tamen baptismum nolebat Christus vocare baptismum in Spiritu Sancto: quia non dabatur Spiritus Sanctus ad copiam, sed solùm datus est post mortem eius. Sic etiam intellexit beatus Petrus, quando prædicauit Gentilibus prima vice, & Spiritus Sanctus cecidit super eos in signis apparentibus. Dicit enim quòd tunc fuit impletum ver-

F bum Christi, scilicet, Ioannes quidem baptizauit aqua: vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Actu. 11. ca. Et hoc modo baptismus Christi ante mortem eius dicebatur baptismus in aqua, & non in Spiritu Sancto respectu illius plenitudinis Spiritus Sancti, quæ postea dabatur. Et ob hoc per baptismum Christi, qui dabatur ante mortem eius, non solùm non perficiebatur homo: sed etiam non disponebatur perfectè ad tolerandam aliquam legē perfectam. Per baptismum autem, qui datus est post mortem Christi, dabatur Spiritus Sanctus ad plenitudinem. Nam non solùm remittebantur peccata, quòd non fiebat in baptismo Ioannis, sed etiam conferebantur homini multæ gratiæ interius, & disponebatur per illas sufficienter non solùm ad tolerandam illam perfectam sine diffi-

G cultate, sed etiam ad spontè moriendum pro Christo, & subeundum quæcunque pericula. Etiam dabatur gratia Spiritus Sācti baptizati in quadā manifestatione exteriori: qa baptizati incipiebant loqui varijs linguis: sicut Apostoli qñ datus est eis Spiritus Sāctus. Act. 2. c. vel aliquod signum manifestè apparebat super eos: per quod constabat euidenter, quòd Spiritus Sanctus descendebat super illos. Sic patet de illis Gentilibus quibus Petrus primò prædicauit, & baptizauit eos. Actu. 10. ca. scilicet, Adhuc Petro loquente verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Et obstupuerunt fideles ex circumcisione, qui venerant cum Petro, quia & in nationes Spiritus Sancti gratia effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Et descē-

H debat Spiritus Sanctus tam manifeste, scilicet, ostendens signa tam euidentia, quòd non solùm fideles, sed etiam infideles, & pessimi viri videbant, quòd Spiritus Sanctus descenderet super baptizatos. Patet hoc de Simone Mago, qui erat necromanticus, & pessimus: & tamen dicitur de eo Actu. 8. ca. quòd cùm vidisset Simon Magus, quòd per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam dicens: Date mihi hanc potestatem, vt cuicumq. imposuero manus accipiat Spiritum Sanctum. Isti igitur, qui sic conuertebantur ad Christum, non indigebant aliqua lege præcedente disponente eos ad suscipiendam eandem legem Christi; quia in ipsa susceptione dabatur perfectio quædam, secundum quā posset homo sine difficultate tolerare illam legem. Sed obij-

I cietur; quòd cùm nos nunc baptizati non suscipiamus Spiritum Sanctum illa plenitudine, quia non loquimur varijs linguis, nec apparent alia signa manifesta in nobis: quòd non simus sufficienter dispositi ad legem Christi. Dicendum quòd in baptismo datur nobis plena remissio peccatorum, sicut tunc, siue quantum ad originale, siue quantum ad actualia peccata. Dantur etiam multæ gratiæ, scilicet, infunduntur virtutes Theologicæ, & morales. De Theologicis patet, quia si nō infunderetur fides, maneret puer baptizatus adhuc infidelis, et si moreretur, non posset saluari: quia nemo sine fide saluatur. De charitate eadem ratio est: quia quicumque moritur sine charitate, perit æternaliter. Baptizati autem illicò morientes nō pereunt, ergo in charitate decedunt. Et sic necesse est in baptismo illas tres Theologicas virtutes dari. De moralibus idem

K est, licèt probare de his non est ad præsens institutum. Signum autem exterius, scilicet, loqui linguis, vel Spiritum Sanctum descendere in specie columbæ, aut ignis: nunc non apparet, sed solùm in Ecclesia primitiua, & tamen propter hoc nihil minus habent baptizati nunc de gratijs disponentibus eos ad perfectionem, quàm tunc baptizati: Nam illud signum exterius nullam perfectionē conferebat, sed solùm erat signum perfectionis tunc collatæ. Quia loqui linguis non est aliquid per quod homo Deo placeat, vel mereatur. Et ita de cæteris signis exterioribus, sed solùm proficiebant ad manifestationem Spiritus Sancti. Et hoc fuit valde vtile, & quasi necessarium in Ecclesia primitiua ad introducēdam fidem. Quia cùm id quod credere iubebamur esset difficile, scilicet, credere hominem occisum a Iudæis esse Deum verum, & illum redemisse nos: & per baptismū, qui erat immersio in aquam, peccata tollerentur, oportebat, quòd ad hoc quòd ista verisimilia redderentur eis, qui nunquam talia audierant, quòd ostēderentur signa magna. Ideo fiebat signum vali-

de conueniens, s. quòd qui baptizabatur, illico loqueretur varijs linguis, vel alia signa quæcunque manifestantia operationem Dei in ipso appareret, & ita infideles deducerentur ad finem. Istud fuit conueniens in Ecclesia primitiua, quando fides nondum erat introducta. Nunc autem cùm per totum orbem fides dilatata sit, nó oportet fieri istam manifestationem in baptismo. Et si aliquis diceret, quòd magis veneraretur baptismus, & plures conuerterentur: si tales manifestationes nunc fierent. Dicendum quòd euidentius appareret virtus baptizati, & tamé, quanto esset magis de manifestatione virtutis baptismi, tanto esset minus de merito fidei in suscipientibus: ideo cum aliunde habeamus iam plurimas causas ad credendum, non oportet miracula quotidie fieri, vt locus merendi relinquatur. Secus autem erat in Ecclesia primitiua: quia ibi necessaria erant miracula. Nam si non fierent valde multa: tunc nemo credidisset: immo stultus fuisset, qui voluisset credere res tam duras, & supra omnem æstimationem, non habito aliquo argumento probatiuo. Et sic nó diminueretur meritum eorum, qui tunc fuerunt ex eo quod non crediderunt, nisi prius miracula viderent: sed solum increpabantur illi, qui cum semel vidissent miracula, & credidissent, petebát plura miracula ad credendú quidquid postea sibi diceretur. Sicut fuit de Thoma, qui Christum facienté multa miracula viderat, & audierat ipse cum alijs Apostolis Christum dicenté, quod moreretur, & tertia die resurgeret. infra 16. cap. & Marc. 8. c. & tamen noluit credere Christum resurrexisse: & dixit quod non crederet quousq; mitteret manum suam in latus Christi, & digitum suum in loca clauorum. Ioan. 20. c. Vnde Christus increpuit eum de hac incredulitate. eo. ca. Erat igitur miraculum iam in Ecclesia primitiua ad hoc, quod homines crederent: & non imputabatur eis ad incredulitatem miraculum petere. Et tamen postquam semel vidissent aliqua miracula; si ad credendum omnia alia, quæ eis dicebantur, peterent plura miracula, erat infidelitas. In nobis autem nullum miraculum petendum est ad credendum, & qui peteret incredulus diceretur, eo quod nos habemus iam causas manifestissimas ad credendum, etiam nullo miraculo apparente. Et deducit sic August. scilicet. Constat enim per historias omniú gentium, siue gentilium, siue Iudæorum ante Christi morté Christianum nullum fuisse, & istam legem non fuisse in sæculo. Apparet etiam manifeste esse difficilé, quia prohibet homini ea, quæ homo naturaliter desiderat. Constat tamen maioré partem sæculi, & meliorem huic legi, & fidei colla subiecisse. Tunc ergo aut aliqua miracula apparuerunt, quare totus mundus hoc sequeretur, quod prius abominabatur: aut nulla apparuerunt. Si aliqua miracula apparuerunt, constat legem à Deo esse, & illicitum esset petere plura miracula: cum vnum miraculum ita probet, sicut decem millia: quia non requirunt maiorem potestatem decem miracula simul quam vnum solum. Si autem dicas, quod nullum miraculum apparuit ad probationem huius legis; & tamen mundus credidit, tunc dicam, quod nullum miraculum maius esse potuit, nec operatio Dei magis manifesta, quá quod totus mũdus nullo viso miraculo rem tam difficilem credere voluerit; & legi tá asperæ se subiecerit. Et non solum hoc semel factum fuerit, sed iam sunt mille, & plures quam quadringenti anni: & res ista durat, & semper augetur. Non ergo potest esse maior manifestatio diuinæ operationis quàm quod Deus velit istam legem ab hominibus teneri. Est ergo valde irrationabilis, qui visis his fundamentis adhuc ad credendum miraculum petit. Huic enim non esset aliquod meritum credendi: cum iam magis videretur quædam necessitas probationis, quam virtus fidei. Nec est argum. vllum de multitudine Gentilium: qui tamen errabant. Nam isti non concordabant inter se. Nam quidá colebant vnum Deum: quidam alium: & quidam vnum, alij multos, & quidam nullum: sed potius asserebant non esse Deum, nec Deos, sicut dicebant Epicurei, vt ait Tullius 1. lib. de natura Deorum. Nec est argum. de secta detestabili Mahometistarum; quia illa concedit homini omnes voluptates. Et non est propriè lex; sed corruptela quædam legis naturæ, quæ non solum est contra legem Dei; sed

A etiam contra rectam, & communem prophetiam moralem. Ideo propter illas delectationes temporales, quibus permittuntur homines frui: plurimi in illam sectam declinauerunt. Secus autem de lege Christi, quæ non solum vetat homini delectationes; sed etiam desideria ipsarum delectationum, & omnes appetitus frenat sub iugo rationis. Nemo ergo ad hanc declinaret, nisi crederet verum esse, quod illa asserit, & certum esse, quod promittit. Hoc autem non erat verisimile vllatenus homines credidisse: nisi aliqua manifesta signa vidissent: Ideo nobis sufficit, quod illi miracula viderint, ad hoc quod nos credamus: quia aliàs totus orbis in hanc fidem, & legem non declinasset: maximè autem, quia nulla gens est, quæ non concedat Christum fecisse miracula, & Apostolos. De Saracenis satis apparet in suo Alchorano. Iudæi quoque hostes Christi idem confitentur. Dicunt tamen quidam eorum, quod faciebat miracula in potestate Dæmonum, sicut patres eorum Christo viuente dixerunt, in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia eijcit iste. infra 12. ca. & Marc. 3. c. & Luc. 11. c. Alij autem dicunt quædam ridicula, s. Christum alligasse cruri suo nomen Dei Tetragrammaton, quod de templo furatus fuerat, & in virtute illius fecisse miracula. Sunt tamen ista tam ridicula, & irrationabilia, quod ad illa responderi non oporteat. Dicetur tamen de his in quodam libello nostro cótra Iudæos. Apparet autem ex dictis, quod nemo nunc petere debet miraculum ad credendum, cùm constet nobis rationabiliter facta fuisse miracula, vel loco miraculorum habeamus rationem inconuincibilem. Secus autem erat in Ecclesia primitiua, quando fides incipiebat. Nam tunc nulla ratio mouebat ad credendum, nisi miracula fierent. Ideo fiebant multa, maximè autem circa baptismum: tum, quia baptismus erat principium fidei, quia in illo incipiunt credentes: tum quia ipse baptismus habebat spiritualem rationem difficultatis, scilicet, quod homo crederet, quod per immersionem in aquam tollerentur peccata: ideo fiebant in eo aliquæ manifestationes Spiritus Sancti, vt euidenter appareret, quod per baptismum verè tollebantur peccata. Istud autem non fiebat quádocumque dabatur baptismus in Ecclesia primitiua: sed fiebat præcipuè, quando dabatur per Apostolos. Sic patet Act. 8. c. de illis, qui in Samaria audito verbo de fide Christi baptizati erant: & tamen non apparuerat Spiritus Sanctus super aliquem eorú. Ideo Apostoli iuerunt ad imponendum eis manus, vt reciperent Spiritum Sanctum, id est, vt appareret Spiritus Sanctus super eos in signo visibili, cum dicitur. Audierunt Apostoli, qui erant Hierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, & miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum Sanctum, nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum, scilicet, in signo visibili. Et patet, quia immediatè sequitur in litera. Quod vidisset Simon Magus, quod per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus obtulit eis pecuniam, &c. Causa autem quare ad impositionem manus ipsorum, vel baptismum ipsorum, dabatur Spiritus Sanctus, &c. non ad baptismum aliorum, erat ad ostendendum differentiam dignitatis ipsorum à ceteris: quia ipsi erant Principes Ecclesiæ; quos Christus specialiter elegerat. Infra decimo capite, & Luc. sexto capite, & dedit eis primum gradum in Ecclesia, prima ad Corinth. 12. c. & ad Ephes. 4. c. Ideo licet multi alij facerent miracula suscitando mortuos, &c. in varijs curationibus morborum, vt patet Luc. 10. cap. vbi illam potestatem Christus tradidit septuaginta duobus discipulis, qui erant distincti ab Apostolis. eod. cap. dare tamen Spiritum Sanctum per impositionem manuum solis Apostolis concessit, ad ostendendam in eis quandam excellentiam super ceteros. Istud autem non erat ad honorem ipsorum, sed ad vtilitatem Ecclesiæ, s. vt cum omnes de Ecclesia viderent illos à Deo specialiter honorari, & ceteris præferre voluisse, ipsi quoque eis sponte colla subderent, & obedirent præceptis eorum, & crederent quidquid illi prædicarent. Alias autem omnibus

æquali-

æqualibus existentib. magna turbatio sequeretur. Apparet ex prædictis, quòd manifestatio Spiritus Sancti super baptizatos in Ecclesia primitiua non erat aliquod perficiens ipsos, sed signum gratiarum collatarum per Spiritū Sanctum ipsis baptizatis. Nunc autem baptizatis non fit aliqua manifestatio Spiritus Sancti, quia non est necessaria, vt patet ex dictis. Ipsæ tamen gratiæ interiores communiter dantur nobis sicut illis. Dico autem communiter, quia fortè aliquibus eorum dabatur maior in baptismo gratia, quàm nunc nobis. Nam etiam nobis non datur nunc æqualiter gratia in baptismo, maxime in adultis baptizatis, quia qui magis se disponit, maiorem gratiam recipit: licet ex virtute sacramenti æqualis gratia omnibus conferatur. In paruulis quoque baptizatis etiam potest dici, quòd quibusdam maior gratia, quàm alijs conferatur, non quidem ex virtute sacramenti, quæ ad omnes non ponentes obicem æqualis est, nec ex dispositione ipsorum, quia vbi non est vsus liberi arbitrij non est dispositio, sed ex pura Dei liberalitate, qui sicut ab æterno elegit, quos voluit ad inæqualem gratiam, ita gratis donauit illis inæqualē gratiam, ita vt quosdam prius sanctos faceret, quàm natos, sicut fuit de Beato Ioanne, de quo dixit Angelus, quòd Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero Matris suæ. Luc. 1. cap. Sic etiam fuit de Ieremia, cui Deus dixit. Priusquam te formarem in vtero noui te, & antequàm exires de vulua sanctificaui te. Ierem. primo. cap. Regulariter æqualis gratia datur nunc in baptismo, & in Ecclesia primitiua quantum ad gratiam interiorem, & vtrobique maior, quàm in baptismo Christi ante mortem eius. Nam ille hominem baptizatum, & illico morientem non faciebat euolare ad vitam æternam, sed manebat in sinu Abrahæ vsq; ad Christi mortem, vt declarauimus in libro nostro de quinque figuratis Paradoxis parte. 5. Sicut ergo disponebantur sufficienter homines in Ecclesia primitiua per gratiam collatam in baptismo ad obseruandum legem Christi, ita, & nunc sufficienter disponuntur, cùm vtrobique æqualis gratia conferat. Si autem dicatur, quòd illa gratia collata in baptismo adhuc videmus homines infirmos ad obseruandum legem Christi. Dicendum, quòd hoc fit, quia gratia naturam perficit, & non cogit. Ideo habentes gratiam possunt non operari per illam, & tunc peccant. Si tamen velint niti per illam sufficienter se habent ad obseruandum legem Christi, etiamsi sit difficilis, maxime quia non solum habet homo in baptismo gratiā, per quam perficiatur, vel confortetur ad obseruandum legem: sed etiam in vsu omnium Sanctorum, quia omnia Sacramenta legis nouæ gratiam conferunt, & per quotidianam exercitationem in eis gratia, quę nobis data est in baptismo augetur, & aucta perficitur: ita, vt tunc homo fiat sufficiens non solum legem Christi obseruare, sed etiam pro illo mori. Et istud est, quod dicit Aug. de charitate, quòd nutritur, & postea roboratur, deinde perficitur, vel consummatur. Et cùm fuerit consummata dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et etiam ponit animā suam pro fratribus. De hoc August. super Epistolam Ioannis: & Magister. 3. sen. dist. 29. Istud autem propriè est, in quo status noui testamenti excedit statum veteris testamenti, quia in nouo testamento sunt Sacramenta, per quorum vsum ex natura ipsorum Sacramentorum magnæ gratiæ dantur, & datæ augentur. Et hoc modo per assiduum vsum sacramētorum si homo vellet animum suum illis applicare, citò efficeretur perfectus. In veteri autem testamento nullum sacramentum erat, nec cærimonia, quæ esset propriè ipsius legis Moysis, per quam gratia aliqua conferretur, ideo nemo per illam legem poterat venire ad perfectionem, sicut Apostolus dicit: Neminem ad perfectionem deduxit lex, ad Hebr. 7. c. Alia multa sunt, per quę maior gratia datur nunc, quàm in veteri testamēto: ex eo quòd iam Christus mortuus est, de quibus non est nunc dicendum.

Gratia nō datur æqualiter omnibus ī baptismo.

An præcepta, quæ dabat Ioannes, essent de veteri testamento, vel de nouo? Quæst. XIII.

Q Væritur, cum nunc Ioannes daturus esset quædam præcepta: an illa essent de nouo testamento, vel de F veteri, vel de quo esse deberent? Quidam dicunt, quod deberent esse pertinentia ad vetus testamentum, eo quod Ioannes manebat adhuc in statu veteris testamenti, & obligabatur seruare totam legem Moysis. Alij dicunt, quòd deberent esse præcepta noui testamenti, quia Ioannes non mittebatur propter aliquid, quod esset in veteri testamento, sed propter Christum, qui daturus erat nouum testamentum. Dicendum, quod propriè loquendo præcepta Ioannis non poterant esse noui, nec veteris testamenti. Patet de nouo, quia non poterant dari præcepta noui testamenti, nisi per conditorem noui testamenti. Iste autē fuit solus Christus. Ideo Ioannes non poterat dare præcepta noui testamenti, maxime cum Christus nondum incœpisset prędicare, nec dare legem de veteri testamento. Patet, quia illius legislator fuerat verè Deus, tamen ipse, qui legem G populo notificauit, fuit solus Moyses. Ideo vocatur illa lex Moysis. Nam, & ipse Deus vocat illam legē Moysis, Malachiæ vlti. scilicet. Mementote legis Moysis serui mei. Ioannes ergo, nec quisquam alius non poterat dici dare aliqua præcepta legis, quia solùm lex nominatur à Moyse. Licet tamen non essent præcepta Ioannis alicuius legis, poterant applicari, vel assimilari vni legi magis, quā alteri. Et tunc dicendum quod præcepta Ioannis etiam si possent esse de nouo, vel veteri testamento, de neutro esse debebant, sed assimilari debebant magis præceptis noui testamenti, quàm veteris. Primum patet, quia Ioannes veniebat, vt dispositurus populum ad suscipiendam legem Christi, scilicet parare Domino plebem perfectam. Lucæ. 1. c. Lex autem Moysi data fuerat, vt vnus gradus dispositionis ad legem Christi. Si autem præcepta Ioannis essent H de veteri testamento, non adderent aliquem gradum vlterioris dispositionis supra legem Moysis, & tunc superflua essent præcepta Ioannis, quod falsum est. Ergo non debuerunt esse de lege Moysis. Non debuerant etiam esse de lege Christi, quia finis, & ea quæ sunt ad finem, & motus, & terminus nunquam coincidunt: præcepta tamē Ioannis erant dispositiua ad legem Christi suscipiendam. Ergo non debebant esse de lege Christi, quia sic coinciderent motus cum termino. Secundum patet, quia præcepta Ioannis non dabantur propter legem Moysis, sed propter legem Christi: ideo debebant magis accedere ad illam. Erant tamen præcepta Ioannis media inter legem Moysis, & Christi, sicut quinarius inter quaternarium, & senarium: ideo cum vtraque lege concurdabant, ita quod aliquo modo excederent legem Moysis, & aliquo modo essent I minora quantum ad perfectionem præceptis legis Christi. Ad primum argumentum dicendum, quod licet Ioannes fuit sub lege Moysis, non oportet, quod præcepta ab eo data pertinerent ad legem Moysis, sed poterat dare perfectiora: sicut nunc Sancti, qui instituerunt regulas Monachorum, & fratrum, fuerunt sub lege Christi, & tamen præcepta illa ab illis tradita non sunt præcepta legis Christi, sed continentia vlteriorem perfectionem. Ita de Ioanne poterat esse. Pro quo sciendum, quòd Ioannes poterat dupliciter considerari. Vno modo in quantum erat homo Iudæus natus tempore quando lex Moysis obligabat. Alio in quantum erat prædicator quidam à Deo missus. Propter primum tenebatur obseruare totam legē Moysis: propter secundum tenebatur prædicare aliquid, quod esset maius lege Moysis: quia ad hoc mittebatur, vt dictum est. Ad secundum dicendum, quòd ista ratio non K concludit: immo potius oppositum formaliter. Nam si præcepta Ioannis erant propter nouum testamentum: sequitur, quòd non debebant esse de nouo testamento: quia alias coinciderent finis, & id quod est ad finem: sed ista ratio probat, quòd præcepta Ioannis debebant magis assimilari præceptis noui testamenti, quàm veteris.

Ad quid Deus misit Ioannem, vt Christi testimonium perhiberet? Quæstio XIV.

Q Væritur vlterius, ad quid Deus misit Ioannem, vt perhiberet testimonium de Christo, cum Christus nollet accipere testimonium eius. Nam Christus loquens contra Iudæos dixit: Vos misistis ad Ioannem & ille testimonium perhibuit veritati: ego tamen testimonium

nium ab homine non accipio, Ioan. 5. c.) Dicendum quòd Christus non recusauit testimonium Ioannis, cũ ipse vtatur eo contra Iudæos, dicens: Vos misistis ad Ioannem, & ille testimonium perhibuit veritati. Item quia Euangelistę inducunt testimonium Ioannis ad probandum Christum esse Messiam. Nam Ioannes Euangelista postquam in principio Euangelij probauit, vel declarauit Iesum esse Verbum Dei, & verum Deum manentem ab æterno apud Patrem: ad ostendendum ipsum esse Messiam, inducit testimonium Ioannis Baptistæ, dicens: Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic est quem dixi, qui post me venturus est, &c. Ioan. 1. ca. Et iterum dicitur ibi: Et hoc est testimonium Ioannis quando miserunt Iudæi ad eum. Ceteri quoque Euangelistæ inducunt testimonium Ioannis.

B Ergo illud erat vtile, & acceptũ Christo: maximè quia Ioannes erat testis valde idoneus, cùm a Iudæis reputaretur vir magnæ auctoritatis, & sanctitatis, cui ipsi crederẽt in omnibus, cùm etiam de eo putarẽt quòd esset Messias, ideo quæsierunt ab eo, an esset Christus, id est Messias. Ioan. 1. cap. Cùm autem dicitur, quòd Christus dixit. Ego testimonium ab homine non accipio, non respuit per hoc testimonium Ioannis, sed intelligitur, vno modo, scilicet, ego non recipio testimonium ab homine, id est, non recipio istud tanquam maximum testimonium ab homine, & firmissimum, quod de me dari possit. Nã testimonium Ioãnis, licèt esset magnum apud Hebræos, quia magnam auctoritatem illi præstabant, poterant tamen infirmari, quia si aliquis negare vellet illud, non habebat vnde cogeretur. Nam Ioannes non ostendebat aliquod miraculum ad probationem illius rei, quam dicebat, sicut dicitur Ioan. 10. c. scilicet: Ioannes quidem signum nullum fecit. Christus autem habebat firmiorem probationem, quòd ipse C esset Messias, quia faciebat miracula inaudita, quæ nemo vnquam fecerat, nec facere potuerat. Et istud testimoniũ non poterat negari, quia miraculum non poterat fieri nisi à Deo: Deus autem non potest mentiri, & tamen mentiretur, si cum aliquo concurreret approbando mendacia illius per miraculum, & faciendo miracula ad illius inuocationem. Iesus tamen dicens se esse Messiam, & filium Dei, ostendebat multa miracula, quæ firmissimè probabant verum esse, quod ille dicebat, & non poterat hoc negari, constito de miraculo, quia assereremus Deum mentiri. Et ista est maxima culpa, quam Christus ponebat Iudæis, scilicet, quia viderunt eum facere miracula, qualia nunquam facta sunt, & tamen non credebant. Sicut dicitur Ioan. 15. c. Si non venissem, & opera nõ fecissem, quę nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem D viderunt, & oderunt me, & patrem meum. Ipsi quoque Iudæi confitebantur quòd nunquam viderant talia fieri, sicut quando Christus dixit. Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Nam dixerunt: Nunquam talia vidimus. Mar. 2. c. Et ob hoc Christus vocabat testimoniũ Ioannis testimonium ob hoc, quia licèt à Deo esset Ioannes cùm repletus Spiritu Sancto esset ab vtero, & Deus dirigeret eum in omnibus: quoniam miserat eum ad perhibendum istud testimonium: quia tamen exterius non ostendebat aliquod miraculum, per quod appareret testimonium suum esse à Deo, dicebatur testimonium ab homine: quia poterat teneri tanquam testimonium ab homine: testimonium autem quod Christus habebat dicebatur esse à Patre suo cùm ait. Opera enim quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio perhi- E bent testimoniũ de me, quia Pater me misit. Et qui misit me Pater ipse testimoniũ perhibuit de me. Et sicut Christus non respuit testimonium Ioannis, sed dixit ego testimonium ab homine non accipio, id est, testimonium datum à Ioanne, de me non accipio tanquam maximum testimonium, quod de me dari possit. Et patet, quia ipse dixit ibi. Ego autem habeo testimonium maius Ioanne, id est, testimonium, per quod ego probo me esse Messiam, maius est quam testimonium, quod Ioannes perhibet de me, id est, firmius. Alio modo potest intelligi ego non accipio testimonium ab homine, id est, non accipio illo modo, quo vos vultis, vel putatis. Nam Iudæi nolebant credere Iesum esse Messiam nisi Ioannes hoc assereret, & q

A ex verbo illius penderet totum quod tenendum esset de Iesu. Ille autem dixit, quòd non consentiebat: quia non erat verum, quod totum testimoniũ eius penderet à Ioãne, ideo dixit: Ego non accipio testimonium ab homine, id est nolo ab eo accipere totum testimonium, ita quòd vos aliquid debeatis credere de me solùm, quia Ioannes sic dixit. Istud namque esset subijcere auctoritatem diuinam humanæ, quod est valde inconueniens. Nã Christus operabatur valde multa miracula, quorum faciendorum potestas pendebat à tota Deitate, & concedebatur ei a Deitate, vt per hanc ostenderet se esse Messiam; & missum a Deo. Ioan. 5. c. scilicet: Opera enim, quæ dedit mihi Pater vt perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio testimonium perhibent de me, quod Pater me misit, id est quòd ego in quantum homo sum missus a tota Deitate, quæ est B maior Christo in quantum homo. Per hoc etiam Christus valde præiudicaret probationibus suis. Sicut quando aliquis in iudicio habet multas probationes, & aliqua earum, quæ est infirmior recipiatur a iudice tãquam maxima, & efficacior omnium: si per hoc ipse habens istas probationes renunciaret omnibus alijs, quæ erant secundum veritatem firmiores, astringens se ad istam, quam iudex firmiorem putabat, præiudicaret sibi: quia postea forte illa non faceret plenam fidem, & caderet iste a causa, qui renunciauerat efficacioribus probationibus. Ita fuit de Christo, qui habuit multas probationes ad ostendendum se esse Messiam, scilicet ex testimonio legis, & testimonio miraculorum, & ex dicto Ioannis. Iudæi autem putabant efficaciorem probationem pro Iesu esse testimoniũ Ioannis, & non erat. Ergo ipse renunciaret alijs probationibus .s. miraculis, & testimonijs legis, astringens se solum ad testimonium Ioannis, si vellet aliquis negare illud, quod C poterat facere: quia Ioannes non ostendebat miraculum non maneret aliquid, per quod Iesus postea probaret se esse Messiam. Ideo hoc modo dixit, quod non accipiebat testimonium ab homine, quasi illud esset totum testimonium, in quo fundabatur. Ipse tamen Iesus accepit testimonium Ioannis pro se, & vsus est eo cõtra Iudæos. Nam tria testimonia induxit ad probandum se Messiam. Ioan. 5. c. Primum fuit testimonium Ioannis, quod ille approbauit, dicens: vos misistis ad Ioannem, & testimoniũ perhibuit veritati, id est, verum testimonium protulit de me. Si autem Iesus non reciperet illud testimoniũ, quod perhibuerat veritati: vt tamen per hoc nõ relinqueret Iudæis occasionem errandi putantibus maximum testimonium de Iesu, vel totum esse per dictum Ioãnis dixit. Ego testimonium ab homine non recipio, exponẽdo vt supra. Po- D stea tamen adhuc Christus magis laudat testimoniũ Ioannis dicens: Ego autem ab homine testimonium non accipio, sed hoc dico, vt salui sitis. Ego autem habeo testimonium ab homine, id est, non indigeo illo: cum aliunde habeam testimonium sufficiens, quia ego testimonium maius habeo Ioanne; id est, maius quam quod Ioannes præstat. Hoc dico, vt vos salui sitis, id est: Licèt ego non indigeam testimonio Ioannis, quia tamen vos libenter creditis Ioanni, ego allego testimonium eius pro me: vt per hoc mihi credatis, & vos salui sitis credendo in me. Approbauit etiam testimonium Ioannis in quantum dixit, habeo testimonium maius Ioanne, in quo innuebat istud conueniens esse, & tamen aliud esse firmius illo. Secũdum testimonium Christi est ex operibus miraculorum, quib. magis innuitur tanquam sufficientissimo testimonio, etiamsi E nullum aliud existeret, & de hoc dixit: Opera, quæ dedit mihi Pater, vt faciam, testimonium perhibent de me, eod. cap. Tertium testimonium erat ex auctoritate legis, & Prophetarum, & de hoc dixit eod. cap. Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: apparet ergo quod Iesus accipiat testimonium a Ioanne, & quomodo accipiat.

Iesus triplex testimoniũ adduxit contra Iudæos ad probandũ se esse Messiam.

An Ioannes praecesserit Christum tanquam disponens ad illum, sicut lex Moysis praecedebat ad legem Christi? Quaest. XV.

QVaeritur vlterius de Ioanne, cum dixerimus, an ipse praecesserit Christum tāquam disponens ad illum, sicut lex Moysis praecedebat ad legem Christi? Dicendum quòd aliquae similitudines sunt in hoc. Prima est, quòd lex Moysis fuit bona, & a Deo data. Melior tamē valde fuit lex Christi: quia erat imperfecta, ista autem perfectissima. Sic fuit de Ioanne. Nam ille bonus erat, & non solum bonus, sed etiam excellentior omnibus hominibus, infra 11. cap. scilicet: Inter natos mulierum, &c. Christus tamen melior erat in immensum, sicut dixerat ipse Ioannes, scilicet, quòd non erat dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum Christi. Ioan. 1. cap. Secunda, quia Ioannes a Deo missus est, & eius missio praenunciata fuerat: Iesus autē missus est a Deo, quia est filius eius verus, & eius missio magis fuit praenunciata, q̄ missio Ioannis, quia omnes ferè Prophetae de Christo aliquid locuti sunt, sicut dicitur Act. 10. c. scilicet: Huic omnes Prophetae testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Sicut etiam dicit Paulus Act. 13. c. scilicet: Qui habitant Ierusalem, & principes eius ignorantes hunc, & voces Prophetarum, quae per omne Sabbatum leguntur, petierunt à Pilato, vt interficerent eum, Et sic Paulus vult quòd omnes Prophetae testimonium perhibeant de Christo. De Ioanne tamen solus Isaias est, qui testimoniū perhibet, & ita allegant omnes Euangelistae. Hoc modo lex Moysis à Deo est, & lex Christi a Deo, & cum lex Christi est à Deo per se, quia Christus qui erat Deus dedit per se ipsum istam legem, quia aperiens os suum docebat discipulos suos de regno Dei infra 5. c. Lex autem Moysis data quidem est a Deo, sed per medium Moysis. Et alij multimodi differentiç sunt legis Christi ad legem Moysis, quantum ad perfectionem, de quib. dicetur in libro nostro de quinque legibus. Tertium quia lex Moysis data fuit non propter se, sed vt esset dispositio ad legem Christi, quia fuit lex Moysis sicut pędagogus, ad Gal. 3. cap. Lex autem Christi propter nullam est, sed per se ipsam. Ita Ioan. fuit respectu Christi, quia Ioan. non fuit propter se ipsum, sed missus est propter Christum, vt manifestaret Deum. Ioan. 1. & 3. & Act. 13. Christus autem propter nullum venit: sed quia ipse erat, qui vltimò sperabatur tanquam ablaturus peccata sęculi, sicut dixit Ioannes. Ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. c. Quartum quia lex Moysis non fuit data, vt semper dimittatur, sed solum, vt maneret vsque ad tempus illud, quo Messias veniret ad Galat. 3. ca. scilicet, Lex propter transgressiones posita est: donec veniret semen, cui promiserat, id est, semē istud, de quo facta erat repromissio, scilicet, Messias, qui erat semē, in quo benedicendae erant omnes gentes. eod. cap. Lex autem Christi data est, vt semper duraret, scilicet, vsque ad finem sęculi. Et si mundus duraret in isto statu in aeternum, lex quoque ista duraret in aeternum. Non sic fuit de Ioanne, quia ille non fuit missus ad semper manendum, vel ad hoc quod officium eius semper maneret, sed ad officium quod in breui tempore consummandum erat, & consummatum est, sicut dixit Paul. Act. 13. c. scilicet. Cum impleret autem Ioannes cursum suum, id est, officium suum, dicebat: Ecce venit post me, &c. Christus autem duraturus erat in aeternum, non solum autem quantum ad personā suam, quae semper manet, vt patet ad Hebraeos. 13. c. s. Christus est heri, & hodie, & ipse in secula, id est, semper durans, sed etiam quantum ad legem suam, quę semper manebit, cui alia non succedit, cum ipsa sit perfecta, quae ad nullam ordinatur. Quintum quia lex Moysi aliquo tempore concurrit cum lege Christi, licèt pauco, ita & Ioannes cum Christo. Patet hoc, quia lex Moysis concurrit cum lege Christi ab illo tempore, quo Christus cępit praedicare vsque ad perfectam publicationem Euangelij. Nam tunc poterat obseruari lex Christi, vel Moysis, & vtraque proficiebat. Completa autem Euangelij publicatione, sola lex Christi coepit currere sepulta iam lege Moysis. De cessatione autem legalium quomodo cessauerūt, vel quamdiu

F habuerunt virtutem, dicetur Act. 15. c. vel ad Gala. 4. aut 5. c. Ita fuit de Ioanne, quia ipse praecessit Christum praedicando populo, & baptizando, & postea aliquanto tempore concurrit cum Christo, in quo tempore praedicabant simul Ioannes, & Christus, & simul baptizabant. Sic dicitur Ioannis 3. ca. quòd discipuli Ioannis dixerunt ei. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum. Pauco tamen tempore Ioānes durauit, quia postquam Christus coepit praedicare quasi illico Herodes tenuit Ioannem, & decollauit eum, vt colligitur. Luc. 3. c. & de hoc infra 14. c. Sextum quia eo tempore, quo lex Moysis, & lex Christi concurrerunt, vna semper minuebatur, scilicet, lex Moysis, & alia, scilicet lex Christi totaliter
G exaltata est: & lex Moysis omnino cessauit, nisi in quibusdam paucis miseris, & excęcatis, qui tamen aliquando cōuertentur: ita ut lex Moysis non maneat vsque in finem sęculi. Sic dicitur ad Roma. 11. c. scilicet. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, id est, secretum, vt non sitis vobis ipsis sapientes, quia cęcitas ex parte contigit in Israel, donec intraret plenitudo Gentium, & sic omnis Israel saluus fieret. An tamen intelligatur de omnibus Iudaeis: ita quod nullus perueniat ad finem saeculi, declarabitur eod. c. ita fuit de Ioanne ad Christum, quia quādiu ambo concurrerunt, minuebatur quotidie fama Ioānis, & discipulorum eius: & augebatur fama Christi, & conueniebat ad eum omnes, sicut dixerunt discipuli Ioānis ad eum. s. Ille, cui perhibuisti testimonium baptizat,
H & omnes veniunt ad eum. Ioannis 3. c. Ioannes, quoq; hoc audito dixit. Illum oportet crescere, me autem minui. eo. cap. id est necesse est, vt ille crescat in fama, & ego minuar in fama propter eius praesentiam. Et dedit causam. s. qui de sursum venit, super omnes est: qui autem de terra est, de terra loquitur. Quasi dicat: Ego de terra sum, quia sū purus homo, de terra natus: ille autem de caelo venit, quia est verus, & naturalis filius Dei: ideo ille super omnes est: ideo non est mirum, quod crescat, & in ea minuatur. Hoc etiam patet, quia Pharisaei murmurabant videntes, quòd plures discipuli sequerentur Christum, quàm Ioannem. Ioan. 4. c. Vnde Christus audiens istam murmurationem, voluit recedere de Iudaea: vbi erant ipse, & Ioannes, & reuersus est in Galilaeam, vt non concurreret cum Ioan-
I ne: & auferret locum murmurationi. eod. cap.

An Ioannes fuerit testis idoneus ad perhibendum testimonium Iesu, quod esset Christus? Quaest. XVI.

QVaeritur vlterius, an Ioannes Baptista fuerit testis idoneus ad perhibendum testimonium de Iesu, q esset Christus? Dicendum quod sic. Primo quia adiuuabat eum diuina auctoritatis, cùm de eo praenunciatum esset per Isaiam, quod venturus esset ad parandum viam Domini: vt patet in litera: & Luc. 3. cap. & Beatus Marcus dixit, quòd iste est, de quo dictum est per Isaiam: Ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Marc. 1. ca. Et ex hoc ei credendum erat. Nam etiam isto modo Ie-
K sus probat se esse Messiam vsus auctoritate scripturarum contra Iudaeos, cum ait. Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere: & illae sunt, quae testimonium perhibent de me. Ioan. 5. c. Ioannes quoque sic etiam asserebat de se dictum esse per Isaiam. Nam cum Iudaeis quaerentibus, an esset Christus, id est, Messias, ille respondisset, non: & ipsi quaererent quid esset, dixit: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta. Ioan. 1. c. Secundo patet esse Ioānem testem idoneum, quia ita ab omnibus reputabatur. Nam non solum Iudaei credebant eum esse sufficientem ad testificandum de Christo: sed etiam putabant eum esse Christum. Et ob hoc quęsierunt ab eo, an esset Christus. Ioan. 1. c. Et patet magis clarè quod ipsi crederent eum esse Christum sicut dixit Paulus Act. 13. c. scilicet, cum impleret autem Ioannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, non sum ego: sed ecce veniet post me, id est: Vos arbitramini me esse Messiam, & non sum: sed ecce ille veniet post me. Istud autem sufficiebat ad faciendum

dum Ioannem testem idoneum, etiamsi aliàs in veritate A non esset. Vnde melius erat quantum ad probationem faciendam eum apparere toti populo testem idoneum, & non esse, quàm quòd vere esset testis idoneus, & nemo eũ talem iudicaret. Sic patet in probationibus syllogisticis, quæ debent procedere ex veris, vel saltem ex his, quæ vidẽtur vera respondenti, primo Poster. Et conuenientius aliquis argueret probando per ea, quæ videntur respondenti vera, etiamsi non sint, quàm si probet per ea, quæ sunt simpliciter necessaria: & tamen non videntur talia respondenti. Idem apparet in probationibus iudicialibus: quia aliquando per id, quod falsum est probatur aliquid: sicut per quasdam præsumptiones, quas iura vocant violẽtas, & per alias, quæ vocantur præsumptiones iuris, & de iure, contra quas iura non admittunt probationem, & cum omnibus illis potest subesse falsum, quia cùm iura repu- B tant eas conuenientes, sufficiunt. Sic etiam aliquid in iudicio interdum probatur per falsos testes: Et quia nõ constat illos esse falsos recipitur probatio eorum tanquam firmissima, & interdum probatur aliquid per veros testes. Et obiectis eis quibusdam exceptionibus de iure non tenet eorum testimonium. Ad hoc ergo quòd aliquis testis sit idoneus, vel testimonium eius conueniens, nihil magis sufficit, quàm quod ille talis ab omnibus reputetur, & pro tali indubitanter teneatur. Ita erat de Ioanne, qui ab omnibus talis reputabatur: ergo erat idoneus testis. Tertio patet ex sanctitate vitæ. Nam vna de conditionibus, quas iura requirunt in teste, est bona vita: & ista est præcipua, immo quasi totum quod reddit aliquem habilem ad testificandum, vt in tit. Decretal. de verb. sign. cap. forus. Istud autem erat in Ioanne. Nam non solùm erat bonus, C sed etiam sanctus, & sanctissimus. Nam vita sua erat austera valde supra omnes homines: vt patet in litera. Vnde Iudæi mirabantur quomodo in corpore humano posset esse tantæ austeritatis toleratio, vt ait Chrysost. super Ioannem. Ideo putabant esse aliquod diuinum in eo, & sine aliqua probatione credebant illi quidquid diceret. Quarto patet ex effectu. Nam Iudæi ei valde credebant. Et cùm ipse testimonium perhibuit de Iesu, quod esset Messias, duo de discipulis Ioannis statim secuti sunt illũ. Ioan. 1. c. Multi quoque alij Iudæorum credebant in Iesum propter testimonium Ioannis, vt patet Ioan. 10. c. scilicet: Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Omnia quæcunque dixit Ioannes de isto vera erant, & multi credide- D runt in eum. Quinto patet quia testimonium Ioannis concordabat veritati, scilicet, quia approbabatur miraculis. Nam id, quod asserebat Io ãnes de Iesu, scilicet, esse Messiam, asserebat Ioannes de seipso, & confirmabat hoc miraculo. Ioan. 5. c. Et non poterant miracula mentiri: ideo apparebat Ioannis dictum esse verum. Item confirmabatur hoc voce Dei, quia cùm Christus baptizatus est, aperti sunt cæli, & Spiritus Sanctus descendit super ipsum in specie columbæ, & vox Patris audita est dicentis: Hic est Filius meus dilectus, infra in litera: & Luc. 3. c. & Mar. 1. cap. Item concordabat auctoritatibus Sacræ Scripturæ: Nam illa testimonium perhibebant de Iesu, quod esset Messias, sicut Christus dixit Iudęis: Scrutamini scripturas, quia illæ testimonium perhibẽt de me. Testimonium autem scripturæ non potest esse falsum: quia est per Spiri E tum Sanctum dictata. 2. Pet. 1. Cum ergo dictum Ioannis concordaret Sacræ Scripturæ: apparebat manifestè ipsum verum dicere. Et sic erat testis idoneus, tamen testis propter testimonium quæritur.

An Ioannes solum prædicaret in deserto, vel etiam discurreret per loca sicut Christus?
Quæstio XVII.

QVæritur, an Ioan. solùm prædicauit in deserto, vel discurrebat per loca ad prædicandum, sicut Christus, qui dicebat: oportet me euangelizare alijs ciuitatibus? Quidam dicunt, quòd Ioannes discurrebat prædicando per ciuitates: quia ipse imitaturus erat Christum, quem venerat annunciare; Christus tamen per diuersa loca discurrebat: & Apostolos, & Discipulos iubebat ire per diuersa loca, infra Matth. 10. cap. A & Luc. 9. cap. Sic ergo facere debuit Ioannes. Secundo patet, quia hoc conueniebat intentioni Ioannis. Nam ipse venerat, vt annunciaret Christũ omni populo. Act. 13. c. scilicet, prædicante Ioanne ante faciem aduentus eius baptismum pœnitentiæ omni populo Israel. Non poterat tñ prædicare omni populo, nisi discurreret per loca: ergo per totam terram Iudæorum discurrebat.

Prima rõ. Opinio 1.

Secunda ratio.

Alij dicunt, quod Ioannes solùm prædicauit in deserto. Et patet primo: quia dicitur hic, venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudeæ, & magis clarè dicitur Marc. 1. scilicet, fuit Ioannes in deserto baptizans, & prędicans: ergo ibi erat, & non discurrebat. Secundo patet, quia dicitur, quod Ioannes habebat pro esca locustas, & mel syluestre, vt patet infra in litera, & Mar. 1. Iste tamen erat cibus deserti: nec posset habere illum in ciuitatibus, B si per diuersa loca discurreret: scriptura tamen ponit istũ cibum Ioannis, quasi semper illo vsus fuerit: ergo semper erat in deserto. Tertio patet quia si Ioannes discurreret per Vrbes ad prædicandum non oportebat, ut aliqui conuenirent ad eum, & tamen dicitur, quod exibat ad eum omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem: vt patet infra in litera: & Mar. 1. cap. Ergo non discurrebat ipse per loca. Quarto patet, quia si per loca discurreret, nullus locus esset, ad quem magis iret, quàm ad Hierusalem: quia erat ciuitas famosissima, & illuc concurrebant omnes Iudæi propter sacrificia, & orationem in templo faciẽdam. Et tamen non iuit Ioannes in Ierusalem cùm dicatur infra in litera; quod exibat ad eum Ierosolyma, & Mar. 1. c. quod egrediebantur ad illum Ierosolymitæ vniuersi: ergo non iuit in Ierusalem. Quinto patet, quia infra 11. cap. C Christus laudans Ioannem coram turba dixit: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? &c. Si tamen Ioannes discurrisset per Vrbes, non dixisset Christus populo, quid existis videre in desertũ: sed, quid vidistis in ciuitatibus vestris. Ergo Ioãnes in deserto semper erat, & non discurrebat. Dicendum, quod Ioannes in principio prædicationis suæ erat in deserto Iudææ, in quo tota vita priori conuersatus fuerat, & cùm incępisset prædicare in ipso deserto, audita fama illius, scilicet, quia tam austeram vitam ageret: & etiam, quod incœpisset baptizare, quod nemo ante eum fecerat, concurrebat ad eum totus Israel de omnibus Ciuitatibus. Et hoc est quod dicitur infra in litera, scilicet, tunc exibat ad eum D Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem. Postea autem Ioan. declinabat ad loca propinqua Iordani: vt ibi in Iordane baptizaret iudæos: quia fortè in deserto in loco, in quo ipse prius fuerant, non erant aquæ multæ: in Iordane autem totus populus poterat baptizari. Et hoc dicitur Luc. 3. c. s. Factum est verbum Domini super Ioannem in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum: Et sic in deserto factum est verbum Domini ad ipsum. Et de deserto descendit ad Iordanem, Ioannes tamen non discurrebat per loca, ita quod iret ad prædicandum in ciuitatibus: sed manebat in eremo circa Iordanem; & aliquando ibat ad partem superiorem Iordanis, & aliquando ad inferiorem. Et hoc significatur Luc. 3. cùm dicitur. Et venit in omnem regionem Iordanis, id est, non stabat semper in eodem loco E apud Iordanem, sed aliquando ad vnam partem eius, aliquando ad aliam. Putant autem aliqui, quod venit in omnem regionem Iordanis, id est, ad omnes ciuitates, quæ erant circa Iordanem, quæ vocantur regio Iordanis, & falsum est: quia infra in litera: & Mar. 1. cap. dicitur quod isti, qui veniebant ad Ioannem baptizabantur ab eo in Iordane. Et tamen non poterant baptizari in Iordane omnes, nisi Ioannes maneret apud fluuium. Quod autem aliquando declinaret ad aliqua loca, non est inconueniẽs, non tamen ibat illuc ad prædicandum principaliter: quia prædicatio sua, & baptismus erat apud fluuium. Interim tamen Ioannes declinabat ad alia loca, quia erant ibi aquæ multæ; & habebat ibi opportunitatem ad baptizandum patet. Ioann. 3. c. scilicet, Erat autem Ioannes baptizans in Aenon, quia aquæ multæ erant illic; & veniebant, & baptizabantur. Et sic non iuit ipse in locum illum, vt prædicaret in loco, sed quia habebat opportunitatem ad baptizandũ propter multitudinem aquarum; ita

Prima rõ. Opin. 2.

Secunda ratio.

Tertia rõ.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Responsio ad quæstiõnis.

etiam

etiam de quibusdā alijs locis dici potest, quòd Ioan. iuerit ad illa, non vt in eis prędicaret, sed vt apud illa baptizaret propter multitudinem aquarum, & tamen semper dicebatur Ioannes manere in deserto, quia non elongabatur ab eo, & ista etiam loca in deserto erant, & Iordanis fluuius per desertum Iudææ transit. Nā in isto deserto erant sex ciuitates. Iosue 15. c. & supra dictum est.

Ad primam rationē opinionis primæ.

Ad primum argumentum dicendum, quòd licèt Christus discurreret per loca, non debebat Ioan. imitari Christum per omnia: sed multis ei dissimilari, sicut supra declarauimus, quòd præcepta Ioannis non debebant esse sicut præcepta noui testamenti: ita & in nouo non se debuit habere Ioannes per omnia sicut Christus: cum Ioannes ordinaretur ad Christum tāquam id, quod est in fine, ad ipsum finem: & non erat Ioannes in eodem statu, in quo Christus: quia Ioannes erat adhuc in statu veteris testamenti. Christus autem inchoabat statum noui testamenti. Discipuli autem Christi debuerunt eū per omnia imitari: quia erant in eodem statu. Et ad hoc erant, vt Christum imitarentur, non autem Ioannes, maximè quia contra intentionem Ioannis erat, & Dei mittentis eum, quia ipse imitaretur Christum discurrendo per loca, sicut ipse, vt dicetur in sequenti responsione.

Ad secundam.

Ad secundum dicendum, quòd non erat necessarium Ioanni prædicare discurrendo per loca ad hoc, quòd notificaret Iesum esse Messiam: immo non erat conueniens, quòd discurreret, sed quòd maneret extra vrbes in deserto: & omnes accurrerent ad illum. Et hoc propter duo.

Primò quia non volebat Ioannes denunciare Iesum esse Messiam omnibus Israelitis diuisis per loca: sed potius denunciare illis simul manantibus: vt denunciatio esset maioris efficaciæ, quæ fieret quasi toti Israel congregato magis quàm si fieret Israelitis diuisis per loca. Illud autē cōtingeret manente Ioanne in deserto, & confluente ad eum toto populo Israel. Quia tūc omnibus simul annunciaret de Christo. Sic autem fiebat, cùm dicatur infra, quòd exibat ad Ioannem Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem. Si autem Ioannes discurreret per singula loca, non conuenirent ad eum de omnibus locis; quia expectarent, quod adhuc ipse ad illa loca iturus esset, vel saltem non conuenirent multi. Nunc autem scientes Ioannem non venturum ad aliqua loca, omnes quotquot desiderabant audire eum, exibant in desertum, & sic conueniebat ad eum quasi tota Iudæa, & tunc posset illis congregatis conuenienter annunciare de Christo. Secūdo expediebat sic fieri propter Iesum. Quia non solùm Ioannes annunciaturus erat Iudæis de Messia, sed etiam ostensurus erat eū digito suo, sicut cùm dixit: Ecce agnus Dei. Ioan. 1. c. Ad hoc autem necesse erat Iesum esse præsentem, quando Ioannes prædicabat populo. Si autem Ioannes discurreret per diuersa loca, oportebat, quòd Iesus comitaretur eum prædicantem per singula loca: vt ibi posset ab eo ostendi populo: aliter non posset eum ostendere. Quod tamen Iesus sequeretur Ioannem prædicantem per loca erat indecens nimium. Nam ipse videretur famulari Ioanni, & minor eo: cùm tamen Ioannes de eo dicturus esset, quòd non erat dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. Etiam ex hoc dabatur locus suspicioni, scilicet, quòd Ioānes, & Iesus conuenissent inter se, vt ille istum Messiam assereret. Non ergo decebat sic fieri. Nunc autem conueniente tanta Gente Iudæorum ad Ioannem in desertum, Iesus ibi quasi casu staret: Ioannes coram toto populo ostendit illum esse Messiam. Et tunc non erat aliqua suspicio, quòd falsè Ioannes Iesum assereret Messiam: quia inter eos nulla familiaritas apparebat, nec erat. Fuit ergo conueniens, quod Ioannes in deserto prædicaret, & illuc totus populus conflueret, & non discurreret per loca.

Ad argumenta alterius partis respondendū non erat: quia verum supponunt, scilicet Ioannem non discurrisse per loca. Ne tamen aliquis putet Ioannem semper mansisse in deserto, id est in eadem parte Eremi, in qua vixit antequam inciperet prædicare, & baptizare, dicendum est sicut supra, scilicet, quod Ioannes non elongabatur à deserto, licèt declinaret ad diuersas partes ipsius deserti propter opportunitatem aquarum ad baptizandum, &

F aliquando veniebat iuxta aliquas vrbes non vt in eis prędicaret, sed propter aquas, quæ erant iuxta illas, sicut dictum est supra de Ænon, & patet Ioan. 3. ca. Ideo ad primum dicendum, quod Ioannes prædicauit in deserto Iudææ: non est tamen sensus, quod semper in eodem loco, sed declinabat ad partes diuersas propter causam dictam.

Ad secundum dicendum, quod Ioannes non solùm ante prædicationem vsus est isto cibo, scilicet, locustis, & melle, sed etiam quamdiu prædicauit, & vsque ad mortem, vel saltem vsquequo teneretur in vinculis ab Herode. Poterat autem habere istum cibum semper, quia licèt non maneret semper in eadem parte deserti, sed quandoque iret ad diuersas, nec inueniebat illum in quacunque parte deserti: quia paucam terram discurrit: & est G totum istud desertum eiusdem conditionis, vt vbique locustæ, & mel inueniantur.

Ad tertium dicendum quod verum est, quod non discurrebat per loca, ita quod in illis prædicaret, sicut Christus faciebat.

Ad quartum, & quintum eodem modo dicendū est, concedendo illa: quia solum probant quod Ioannes semper staret in deserto, & non discurreret per loca, quod verum est: non tamen negant quin de vna parte deserti ad aliam transiret.

Quare Ioannes dixerit, pænitentiam agite?
Quæstio. XVIII.

QVæritur quare Ioannes dixerit hic: pænitentiā agite? Dicendum quod Ioannes venerat ad faciendum duo, vt supra dictum est, scilicet ostendere Iesum esse Christum: & disponere populum ad suscipiendam legem illius. Ad vtrumque autem istorum erat necessarium, quod populus faceret pęnitentiam. De primo patet, quia Messias, quem Ioannes ostensurus erat populo, erat totum bonum, quod tādiu Iudæi expectauerant, & quod promissum fuerat tanquam benedictio ipsorum. Gen. 12. c. scilicet. In semine tuo benedicentur omnes tribus terrę. Et intelligitur de Christo, vt ait Apostolus ad Galat. 3. ca. Debebant ergo Iudæi esse digni ad hoc, quod Messiam reciperent, vt mererentur participare de bonis eius. Efficitur autem homo dignus, vel dispositus secundum quod anhelat ad opera alicuius perfectionis, & se exercet in illis. Hoc autem non potest fieri, nisi quis recedat à vitijs, quibus prius inuoluebatur: ideo oportet recedere ab illis, & non solùm recedere, sed se pro illis punire. Vt sicut homo displicuit Deo per illos actus volūtati suæ, vel desiderio satisfacere volens, ita contra voluntatem suam faciat patiendo aliquid quod absolutè non vellet. Et ista propriè est adequatio facta per iustitiam, scilicet, vt qui voluit habere de lucro magis, quàm debuit, cogatur perdere quod non vult. Et qui voluit delectari, qualiter nō debebat aliquem per hoc contristando, cogatur per dolorem suum illi satisfacere. Sic patet 5. Ethic. Et ista est adæquatio iuris pertinentis ad iustitiam ad quæstionem faciendam iudices constituuntur. Pęnitentia autem prout in præsenti accipitur continet ista duo, scilicet, à peccato recedere dolēdo de illo, & aliquam pœnam pro illo subire. Ideo ad ista duo Ioannes hortabatur populū dicens, quod pænitentiam agerent, & tunc esset via, vt ostenderentur ad actus alicuius perfectionis, per quos disponerentur ad recipiendum dignè Messiam. Secundum erat quod populus erat excellentior lege Moysis, scilicet de actibus perfectioribus: oportebat quod populus se exerceret in aliquibus actibus perfectioribus, quàm illi, qui imperantur à lege Moysis. Et talia erant omnia, quæ imperabantur à Ioanne. Nō potest tamen quis ascendere ad excellentem actum virtutis, nisi a conuersatione vitiorum recesserit. Istud autem fit primo, si pænitentiam agerent: deinde iniungerentur eis opera alicuius perfectionis, sicut ipse dixit Luc. 3. c. f. qui habet duas tunicas, det vnam non habenti. Quō autem per pænitentiam appropinquet regnū cælorum: & quod sit illud regnum cælorum, tactum est supra exponendu literam: sed magis dicetur sequenti. c. qu. 90. 91. 92. 93. & 94. vbi eadem verba Christus dixit.

Quare

Quare omnes Euangelistæ faciant mentionem de Ioanne? Quæstio XIX.

QVæritur quare omnes Euangelistę fecerint tantam mentionem de Ioanne: nam omnes de illo tetigerunt? Quidam dicunt hoc fuisse propter sanctitatẽ Ioannis: quia fuit sanctior omnium hominum. Cùm Christus dixerit: Inter natos mulierum &c. infra 11.c. Ideo maior mentio de illo debuit fieri quàm de omnibus alijs. Dicendum, quòd non stat propter duo. Primo quia si propter sanctitatem magnam fit ista mentio de Ioanne, de omnibus alijs sanctis veteris testamenti fieri deberet mentio, vel saltem de sanctioribus: sicut de Elia, & Elisæo, qui erant tam sancti, & fecerunt multa miracula, vt patet per tot.libr. 3. & 4. Regum in diuersis cap. Sic etiam de Moyse, qui fuit Deo tam acceptus, quod Deus illum laudauit, dicens illum esse fidelissimum in tota domo sua. Numeri. 12. c. & ad Hebræ. 3. cap. Sic etiam de septem fratribus Machabæis cum matre sua, qui pro lege Dei atrocissimas mortes subierunt. 2. Machabæo. 7. c. & de Eleazaro Scriba, qui ex simili causa passus est. 2. Machabæorum. 6. cap. Ita de ceteris quos Apostolus ponit in Catalogo Sanctorum ad Hebræ. 11. c. De istis tamen non fit aliqua mentio per aliquem Euangelistarum: nisi à casu introducatur aliquid de aliquo eorum in quantum pertinet ad historiam Christi, vt infra dicetur: ergo nõ ponitur vita Ioannis ab Euangelistis propter sanctitatem eius. Secundo patet, qa manifestum est Beatam Virginem fuisse sanctiorem Beato Ioanne, quod tota Ecclesia asserit, & irrefragabiliter, atque sine conditione tenetur ab omnibus, ratio quoque istud inducit, quia ista sanctitas tam excellens collata est Ioanni propter Christum, quia futurus erat præcursor, & annunciator eius: Virgini autem data est sanctitas excellens, quia futura erat mater Dei. Incomparabiliter tamẽ maius est, esse matrem Dei, quàm præcursorem eius. Ergo quasi incomparabiliter magnitudo gratiarum, & sanctitatis virginis debuit excedere sanctitatem Ioannis. De quo magis dicetur infra 11. cap. De Virgine tamen paucissima tanguntur in Euangelijs, & non ab omnibus Euãgelistis, & adhuc ibi non tanguntur in quantum pertinẽt ad ipsam, sed in quantum pertinent ad Christum: ergo non ponitur vita Ioannis ab Euangelistis propter sanctitatem suam. Dicendum, quod circa Ioannem duo faciũt Euangelistæ. Primum est, quod plura dicunt de ipso, quã de aliquo homine propter Christum, cuius Euangelia sunt. Nam etiam de Virgine non tanguntur tot, maxime considerando ea, quæ dicit Lucas. Secundum est, ꝙ omnes Euangelistæ conuenerunt in dicendo de Ioanne. Et istud est specialius magis, quàm in Virgine. Nam licèt de Virgine multa dicat Lucas. Marcus tamen nihil omnino dicit. Matthæus verò, & Ioan. paucissima. De Ioanne tamen omnes multa dixerunt, & maximè Lucas, & Ioannes: ideo fuit aliquid valde speciale in eo. Considerandũ, quod sicut declaratum est supra in prologo nostro in quibusdam quæstionibus, scilicet. 17. & 28. & in alijs autem instans intentio omnium Euangelistarum fuit enarrare omnia gesta, & dicta Christi in quantum illa sunt necessaria, vel vtilia ad salutem nostram, scilicet, ad fidem, & ad instructionem necessariam in moribus.

Tractare autem de aliquo alio erat eis omnino alienũ, & præter intentionem ipsorum, immo inartificiosè agerent. Sicut si quis vellet condere librum de Geometricis, licèt consideratio de Deo sit excellentissima, nihil debet interponi ibi de illa, nisi accederet ad declarationem ipsorum Geometricorum, ad quæ intenderet auctor vtilem esse aliquam considerationem Theologicam. Sicut accidit sæpissime circa omnes artes. Nam, & naturalis vtitur geometricis, vt facit Arist. primo, & 6. Physic. loquens de partibus animæ, & de peripheria tetragoni, & de diametro, & costa. 3. Ethic. Et ita contingit circa ceteras artes, & partes earum. Idem etiam fit in narrationibus historicis, quibus interdum ad explanationem eorum, quæ dicuntur, necesse est interponi aliqua naturalia, aut astrologica. Et sic de alijs considerationibus. Et maxime faciunt hoc Poetæ, cùm enarrant aliquid historicum: sicut Lucanus, A qui multa interponit astrologica; plurima autem ponit Ouid. in lib. Fastorum. Et ita de Virgilio, & ceteris. Euãgelistæ autem solùm intendunt enarrare ea, quæ ad Christum pertinent: quia tamen illa interdum non possunt conuenienter enarrari, nisi interponantur quædam pertinentia ad alios in quantum aliquo modo tangunt gesta Christi: oportet quod interdum de quibusdam alijs dicant. Sic patet de Dauid de quo fit mentio infra 12. cap. & Luc. 6. cap. nõ quidem, quia vellent narrare aliquid de Dauid, sed quia Christus allegauit factum eius ad excusationem Apostolorum euellentium spicas in Sabbato. Sic etiam fit mentio de Moyse, & Elia infra 17. c. & Mar. 9. c. & Luc. 9. c. scilicet, in quantum apparuerunt loquentes cum Christo quando transfiguratus est. Sicut etiam fit mentio de malis, sicut de Hero. & Archelao. præcedẽ B ti. cap. & de Caipha, & Pilato infra 26. & 27. cap. scilicet, in quantum isti persecuti sunt Christum, & impossibile erat enarrare ea, quæ Christus passus est plenè, & intelligibiliter, nisi isti nominarentur, & aliquid de factis eorũ scriberetur. Nullius tamen gesta quantumcũque sanctissimus ille sit, describuntur, vel saltem nominantur ab aliquo Euangelista ex ea parte, qua non tangunt historiam Christi. Et ista est causa quare de Beata Virgine quędam narrantur, & alia subticentur. Nam quomodo Christum conceperit, & pepererit, & similia narrantur ibi, vt patet supra primo, & pręcedenti. cap. & Luc. 1. & 2. cap. Cetera autem de vita Virginis, quæ ad historiam Christi nõ pertinent, licèt illa essent relatu dignissima, nullus Euangelistarum saltem tetigit, quia de eorum consideratione non erant. De Ioanne autem eodem modo dicẽdum est, quod C non dixerunt Euangelistæ aliquid de eo propter sanctitatem suam, sed in quantum gesta eius pertinebant ad Christum. Sciendum tamen, quod licèt omnia, quæ Euangelistæ narrant, ad Christum pertineant, & nihil alienum interponant: quædam tamen sunt magis necessaria de gestis, & dictis Christi, quàm alia. In illis autem quæ non sunt maximè necessaria, licèt sint valde vtilia, quidam eorum illa tetigerunt, & alij omiserunt. In eis vero, quæ erant omnino necessaria, nullus eorum tacuit, licèt quidã plura, quàm alij in eadem re dicant. Christus autem non venit ad aliud, nisi vt nos redimeret. Ex Euangelio ergo duo debent principaliter colligi, scilicet, quod Christus nos redimeret, & qualiter ad participandum fructũ istius redemptionis perueniamus, quod fit per rectitudinem vitæ regulatæ per præcepta Christi. Et ob hoc cùm inter p̃ D cepta Christi quædam sint maximè necessaria, illa omnes Euangelistæ posuerunt. Alia autem sunt non tam necessaria, & illa subticuerunt quidam, scilicet, Marcus, & Ioannes, qui plurima de præceptis Christi tacuerunt. Lucas autem, & Matthæus illa descripserunt plenissimè. Quod autem Christus nos redimeret, pendet ex duobus. Primũ est, quod fuerit talis qui potuerit nos redimere. Secundũ est, quod fecit illum actum, per quem nos redimi debere mus. Primum erat, quod Iesus esset Deus, siue Messias, quia nemo alius redimere poterat. Secundum est, quod mortuus fuerit libenter pro nobis cùm ille modus determinatus esset à Deitate, per quem nos redimeremur. Ista ergo duo erant præcipua, quæ Euangelistæ debebant enarrare, vel ostendere, scilicet, Iesum esse Messiam, & ipsum pro nobis esse mortuum. Hæc autem duo omnes E E uangelistæ explicuerunt. Ideo, licèt primus eorum plenè passionem enarrasset, cæteri plenè etiam retulerunt, ac si nemo alius tetigisset; ostendentes, quod istud esset de principali intentione eorum. Tertium autem. s. Christum esse Messiam omnes ostendunt. In hoc tamen considerandũ, quod sunt multi modi probandi Christum esse Messiã: & possunt ad tres reduci, scilicet. Probatio per miracula: & per scripturas & per testimonium Ioannis. Istos tres modos probationis de seipso ponit Christus Ioan. 5 cap. Primo ponens testimonium Ioannis: deinde miracula: & postea mittit iudæos ad considerationem scripturarum quæ testimonium perhibent de ipso. Istos modos tetigerunt Euangelistæ. Quia tamen satis est probari Iesum esse Messiam, etiam si per vnicum modum probetur, dum tamen sufficienter probetur, non oportuit, quod omnes Euãgelistæ tangerẽt istos tres modos, sed satis erat, quod

Qũ Christus nos redemit.

Tres modi probandi Christum esse Messia.

tan-

tangeret aliquem eorum: & ita factũ est, quia solus Marcus tetigit omnes tres, vt infra dicetur, alij autem tetigerant solùm duos. Inter istos autem tres modos probationis maximè necessarius est per miracula: quia nihil potest obijci contra miracula. Etiam quia miraculũ probat tam contra Gentiles, quàm contra Iudæos. Etiam quia miraculum non solùm probat esse Messiam, sed etiam esse verum Deum. Et sic posuit Christus istam tanquam maximam probationem, dicens: Ego testimonium ab homine non accipio: Opera enim quæ dedit mihi pater, vt faciã, ipsa testimonium perhibent de me. Et tunc dixit. Ego testimoniũ maius habeo Ioãne, scilicet, per miracula. Ioan. 5. c. Modus probandi per testimonium scripturarum est efficax contra Iudæos, & tamen nihil valet contra Gentiles: ideo valde minor est, quàm operatio miraculorum, quia ad pauciores extenditur. Etiam quia non tam efficaciter, nec tam apertè probant. Probatio autem per testimonium Ioannis etiam minor est, quàm probatio per miracula. Quia licèt aliquid proficeret testimonium Ioannis contra Iudæos, nihil proficiebat contra Gentiles. Etiam quia miraculum efficacius probat, non enim potest falli nec obijci contra illud. Ioannes tamen poterat errare, quia homo erat, maximè cùm non ostenderet aliquod miraculum ad probationem dicti sui. Ideo Christus dixit. Ego testimonium ab homine non accipio, id est, non accipio testimonium Ioannis tanquam maximum, vel in quo me totaliter fundem. Ioan. 5. c. Et iterum ibi, scilicet. Ego testimonium maius habeo Ioanne. Dicẽdum tamen, quòd testimonium Ioannis erat magis efficax contra Iudæos, quàm per scripturas. Nam licèt auctoritas sacræ scripturæ sit maior quàm cuiuscunque hominis: imò maior quam omnium hominum simul sumptorum: tamen non est determinata, sicut erat testimonium Ioannis. Nam in ea solùm dicitur de loco, & tempore, & quibusdam conditionibus Messiæ: non tamen determinatur ipsa persona: ideo poterat esse dubium, quis esset ille, cui illa competebant, vel de quo dicebantur. Ioãnes autem determinatè dixit de Iesu, quòd erat Messias: ostendens eum digito, & dicens: Ecce agnus Dei, &c. Ioan. 1. c. Et sic maxima harum probationum est per miraculum, media est per testimonium Ioannis, minima est per auctoritatem scripturæ. Ob hoc autem omnes Euangelistæ tetigerunt duas illarum, scilicet, miracula, & testimonium Ioannis. Et quia probatio per miraculum est maxima, nihil est, in quo Euangelistæ magis immorentur quàm enarrando Christi miracula, vt patet ex libris eorum. Quia tamen ad probandum Deitatem sufficit quodcunque miraculum, etiamsi vnicum: non oportet, quòd tot miracula ponat vnus Euangelista sicut alius. Et patet, quia Ioannes paucissima, vel quasi nulla tangit de miraculis, quæ alij dixerunt: sed tangit alia, quæ nemo aliorum dixerat: sicut de suscitatione Lazari. Ioan. 11. c. & de cæco nato. Ioan. 9. c. & quædam alia Ioan. 5. c. Sed dicetur cùm vnicum miraculum sufficiat ad probationem Deitatis, quare Euangelistæ tot posuerunt. Dicendũ quòd factum est ad ostendendum differentiam Iesu ab omnibus Prophetis veteris testamẽti. Nam per illos Deus aliqua miracula fecit: sicut de Elia, qui suscitauit vnum mortuum. 3. Reg. 17. ca. Elisæus similiter 4. Regum 4. Si autem Christus fecisset pauca miracula. Vel Euangelistæ pauca de illo enarrarẽt: appareret, quod ipse non excellisset Prophetas veteris testamenti. Quod valde inconueniens erat: quia Iudæi sic non crederent: sed solùm ex eo, quòd viderent Christum facere maiora, quàm aliquis hominum non fecerat, crediderunt multi in eum, & dicebant, quòd nunquam talia viderant, vel quod nunquam aliquid tale apparuerat in Israel. Marc. 2. c. Debuerunt ergo Euangelistæ multa miracula de Christo enarrare. Alia autem probatio, scilicet, per scripturas non erat tam firma sicut aliæ duæ propter causam supra dictam. Vnde magis erat illa probatio ad soluendum argumenta quæ fierent contra Christum, quam ad probandum Iesum esse Messiam, Et istum modum probationis solus Matt. tenuit. Et quoniam scriptura dabat duo signa, vel conditiones Messiæ: vna, quod esset de semine Dauid, alia quòd esset de Bethlehem. Ioan. 7. c. vtrumque Matth. voluit probare de Iesu. Primam

F probat describendo progeniem eius, supra primo capite, vbi ostenditur Christũ esse de semine Dauid. Secundam probat præcedenti capit. ostendens quòd natus fuerit in Bethlehem. Lucas autem ista duo aliquo modo deduxit: sed non ita sicut Matthæus, nec ita euidenter probat eum esse de semine Dauid, sicut Matth. cùm describat progeniem legalem, & non carnalem, vt declaratum est supra primo c. Aliam autem probationem, scilicet, per testimonium Ioannis omnes Euangelistæ posuerunt diligenter, & maximè Ioannes, vt patet Ioan. 1. & 3. cap. Et istud est propter duo. Primò quia ista probatio, licet esset minor, quam per miracula, erat tamen magis determinata, & aperta. Quia præsupposito quod Ioanni in aliquo credendum esset, non poterat esse aliquid magis apertum quam cùm ipse digito ostẽderet Christũ, dicens: Ecce agnus Dei.

G Et iterum, Iste est filius Dei. Ioan. 1. c. Secundo, & præcipuè, quia licèt ista non esset maxima probatio simpliciter, Iudæi tamen maximè persuadebantur per istam, ita vt potius vellent credere Iesum esse Messiam, quia Ioannes dixerat, quam quia miracula faciebat. Christus autem nolebat hoc, sed quod magis crederetur sibi propter miracula, quam propter Ioannem, ideo dixit, Ego testimonium ab homine non accipio. Ioan. 5. c. Et iterum, Ego habeo testimonium maius Ioanne. Quia tamẽ Iudæi valde suadebantur ex auctoritate Ioannis, cùm multi propter ipsum conuerterentur ad Christum. Ioan. 10. c. scilicet. Et veniebant multi ad eum, & dicebant: omnia, quæ Ioannes dixit de isto vera sunt, multi crediderunt in eũ. Euangelistæ debuerunt diligenter scribere gesta Ioannis in quantum illa pertinent ad testificationem de Iesu, quod

H esset Messias. Et ob hoc omnes Euangelistæ diligẽter exposuerunt hoc tanquam vnum de articulis principalibus, quos intenderent in libris suis. Et non solum Euangelistæ, sed etiam Christus de Ioanne locutus est diligenter laudans eum, dicens toti populo Iudæorum; Quid existis videre in desertum? infra 11. ca. vbi vocat Ioannem Prophetam, & plus quam Prophetam. Et iterum dicit, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioãne Baptista. Istud autem dixit Christus, quia verum erat, & nõ solum propter hoc; sed etiam quia multum conferebat hoc intentioni suæ, quia ipse volebat ostendere se esse Messiam, & filium Dei, vt crederetur in eum. Ioãnes autem perhibuerat de eo testimonium, quod erat Messias, ideo quanto magis Iesus laudaret Ioannem, tanto magis ostendebat eum esse dignum fide, & auctoritate. Et per hoc magis

I cõfirmatur id, quod de eo dixerat Ioannes, scilicet, quod esset Messias, ideo decens fuit, quod etiam Christus laudaret Ioannem.

Quare Ioannes venerit ad ostendendum Christum, cùm lex & Prophetæ testificati fuerint de eo? Quæst. XX.

QVæritur, quare Ioãnes venerit ad ostendendũ Christum, cùm lex, & Prophetæ testificarentur de eo: & illa erat probatio firmissima, etiam nulla alia existente? Dicendum quod probatio, quæ fit ex sacra scriptura est omnino necessaria: quia est testimonium Spiritus Sancti: cum ipse illam totam dictauerit per ora Prophetarum, & Sanctorum, 2. Petri 1. c. Non credere autem

K Spiritui Sancto nefas est: ideo existente probatione per sacram scripturam non oportet quærere aliam. Nunc autem fuit in Iesu necessaria alia probatio, nõ tanquam non crederetur scripturæ: sed quia non determinabat omnia ita, vt non maneret dubium. Pro quo sciendum, quod auctoritas sacræ scripturæ erat maior, quam Ioannis: ideo siue Ioannes, & scriptura de eadem re simile testimonium perhiberent siue discordans, magis scripturæ, quam Ioãni standum erat, quando discordarent. Manifestum est, quia de Ioanne non curaretur; immo teneretur, vt mendax, & reciperetur testimonium sacræ scripturæ, quoniam mentiri esset impossibile quod ab omnibus creditum erat. Si autem concordarẽt in eodem testimonio, adhuc magis credendum erat, quia illud dicebat scriptura quod dicebat Ioannes, quia de Ioanne adhuc non constabat necessariù, quod non posset mentiri, de scriptura autem

rem istud manifestũ erat. Nunc autem vltra testimonium scripturæ de Iesu erat necessarium testimonium Ioannis non quidem quasi ad confirmandum dictum scripturæ, vel ad dandum ei firmitatem maiorem: quia non potest esse maior auctoritas, nec firmitas quàm quòd credatur de aliquo, quod impossibile est eum mentiri: sed petitur Ioan. testimonium ad declarandum id, quod scriptura non declarat. Nam scriptura circa Messiam non locuta est ita clarè, vt per illam certissimè excluso omni dubio illum cognosceremus. Nam præcipua, quæ de Messia posuit fuerunt locus, & tempus natiuitatis, & progenies de qua nasceretur, & tamen ista omnia poterant sibi esse communia cum multis alijs: quia multi poterant nasci eodẽm loco, & tempore & de eadem progenie: & ita factũ est, quia quando natus est Iesus in Bethlehem, Herodes per Magos, & sapientes cognouit tempus natiuitatis eius, & locũ, & consequenter progeniem, quia qui nascebãtur in Bethlehem pertinebant ad familiam Dauid. Et tamen cum omnibus his Herodes non potuit eum cognoscere distinctè, sed occidit propter eum pueros omnes in Bethlehẽ à bimatu, & infra, vt inter alios occideret Messiam præcedenti. c. Sola ergo scripturarum testimonia non sufficiebant ad certificandũ de Messia quis esset determinatè. Et quia Messias erat totum bonum speratum, ex quo pendebat solus omnium hominum, non debuit tali modo constitui, aut apparere, quod homines verisimiliter possent circa eum errare, vel saltem, quod putarent forte se errauisse, etiamsi eum inuenissent, quia esset tunc conscientia eorum infirma, & nihil proficerent eis: quia fides debet esse certissima sine scrupulo aliquo: alioquin nõ est fides. Debuit ergo Messias taliter ostendi sæculo, qđ hoĩes non possent errare circa illum, & firmiter crederent se inuenisse eũ. Nõ ergo sufficiebant testimonia scripturæ de illo, quia non certificabant: sed oportebat, quod aliud testimoniũ determinatum daretur. Et istud fuit testimonium Ioan. qui Christum digito ostendit, dicens: Ecce agnus Dei. Ioan. 1. c. Et circa istud iam non poterat dubitari, quia facta ibi demonstratione necesse erat credi illum esse Messiã: nisi dubitaremus de verbo Ioan. Si autem scriptura ita apertè potuisset nobis ostendere Messiam: non fuisset necessarium Ioannis testimonium, imò, nec vtile videretur, cum post plenissimam certitudinem inutile videtur probationes adiungere. Fuit ergo necessarius aduentus Ioan. ideo ipsamet scriptura, quæ de aduentu Messiæ locuta est, dixit etiam de aduentu Ioan. ad ostendendum Messiam.

Ad quid fuerit necessariũ testimonium scripturæ, si Ioannes Christum plenissimè ostenderit? Quæst. XXI.

QVæritur, cùm Ioannes venturus esset ad ostendendum Messiam, ad quid fuit necesse scripturæ testimonium de illo haberi, cum Ioannes, plenissimè illum ostenderit ita, vt dubitari nequeat? Dicendum, quod si scriptura non prædixisset de Messia, testimonium Ioannis non solùm non sufficeret, imo nihil valeret. Fuit ergo necessarium testimonium scripturæ, etiamsi illud nõ posset omnino certificare de eo. Et patet hoc. Primò quia si scripturæ nihil de Messia prædixissent, non solùm non haberetur aliqua via ad cognoscendum eum ex sacra scriptura, imò nec expectaretur Messias aliquando venturus: quia non habebant Iudæi causam expectandi aliquid supernaturale, quod Deus eis non promitteret. Sed Messiã venire ad tollendum omnia peccata erat supernaturale: ideo non expectarent illum nisi Deus eum permitteret mittendum. Et tunc dato, quòd Ioan. postea diceret, iste est Messias, non crederetur ei: imò nesciretur quid diceret. Ideo oportebat de Messia aliquã mentionem factam esse in sacra scriptura: & tunc speraretur continuè, & quando Ioan. eum ostenderet, posset sibi credi verisimiliter. Secundò erat hoc necessarium ad legem Iudæis dandam, scilicet, quòd promitteretur eis Messias. Nã in moralibus finis operationis est præcipuum quod consideratur: & illud est quod totaliter intendimus: lex autem per se aliquid laboriosum est: & labor non est aliquid desiderabile: ideo oportebat, quod cùm lex Moysis esset difficilis obseruationis, sicut dixerunt Apostoli. Act.

A 15. c. scilicet. Hoc est onus, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus; quod antequam susciperetur, promitteretur populo obseruanti aliquod bonũ propter quod vellet obseruare. Et licèt aliqua bona tẽporalia promitterentur: non tamen sufficiebant illa. Ideo Deus prius promisit Messiam. Nam antequã daret legem cum inciperet facere sibi populum specialem de progenie Abrahæ promisit eis Messiam. Nam dixit ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes cognationes tuæ. Gen. 12. c. & ille erat Messias, vt exponit Apostolus ad Gal. 3. ca. Ideo super istã promissionem tanquam, præcipuam, non solum fundata est lex: sed etiam incœpit esse populus Dei ille, cui Messias promissus est. Et ipsa lex non fuit nisi propter Messiam, vt patet ad Gal. 3. c. s. Lex propter præuaricationes posita est: donec veniret semen, cui repromissum est, id est, donec

B veniret Messias, qui promissus erat aliquando populo Iudæorum dandus. Oportebat ergo de Messia fieri mentionem in scriptura. Esset enim magnum vitium, & deordinatio, quod enarratis ceteris in sacra scriptura: ipsum solum quod maximum erat, & propter quod omnia erant subticeretur. Tertiò oportet dici de eo, quia licèt non faceret scriptura determinatam probationem affirmatiuè, faceret tamen negatiuè. Pro quo sciendum, quod duplex via est ad cognoscendum aliquam rem, scilicet scire quid est, & quid non est: sicut de homine scimus, quod non est lapis, nec lignum, nec ignis, & sic de ceteris. Et per istas negationes, venimus in cognitionem affirmationis, quia remouentur cetera quæ non sunt sua, & manet ei quod suum est. Modus affirmatiuus est, scire quid est, vt cum scimus hominem esse animal. De Deo aũt non habemus

Duplex via ad cognoscẽdũ aliquam rem.

C cognitionem quid est propriè, sed quid non est, quia proprijssimè scimus Deum non esse lapidem, nec arborem, nec aliquod corpus, aut virtutem corporis, quid tamen sit determinatè nescimus. Ita ad cognoscendum aliquam personam possumus procedere per signa ostẽdentia quid est, quod non est illa, & quid est quod est illa. Ita nunc dũ scriptura dicat de Messia, quando nasci deberet, & vbi, & de qua progenie, & sic de alijs conditionibus: licèt per hoc non cognoscatur determinatè quis esset Messias: tamen sciretur de multis quod nõ esset Messias. Nam multi hoc nomen sibi vsurpare conati sunt, quibus non competebant istæ conditiones, & per illas ostẽdebatur, quod illi non essent Messias. Sic enim Iudæi arguebant contra Iesum, quod non esset Messias: eo quod Messias de semine Dauid, & in Bethlehem nasciturus erat: Iesus autem erat

D Galilæus de Nazareth, vt ipsi asserebant. Ioan. 1. & 7. cap. & tamen falsum erat, quòd præsupponebant, quia Iesus verè erat de semine Dauid, & natus in Bethlehem, sicut ostendit Matthæus supra 1. & præcedenti. c. Erat ergo ad hoc valde necessarium, quod scriptura aliquid diceret de Messia. Quartò quia per hoc tollebatur magnum dubiũ. Nam dato quod Messias expectandus esset: si scriptura nihil loqueretur de conditionibus eius, maneret quædam confusio: quia de quolibet homine posset dubitari an esset Messias. Cum autem scriptura posuit locum, & tẽpus natiuitatis, & progeniem, & multa alia, non potest iam de multis dubitari quis eorum sit Messias, quia omnia illa paucis possent applicari. Est autem quoddam genus certitudinis reducere dubium ad pauca: vt per hoc facilius inueniatur, quod quæritur. Quintò, quia lex ista nõ pro-

E baret determinatè quis esset Messias: tamen confortabat, & confirmabat testimonium illius, qui ostẽderet Messiã. Nam Ioan. ostendit Iesum esse Messiam. Cum aũt omnes conditiones, quas scriptura de Messia dicit conuenirent Iesu, faciliter crederetur Ioanni propter istam concordantiam. Si autem scriptura nullum signum posuisset ad cognoscendum Messiam: etiam Ioanne asserente Iesum esse Messiam, non facile crederetur. Fuit ergo necessarium, quod scriptura de Messia aliquid diceret: licèt non posset dare signa, per quæ omnino certificaremur de persona, cum non posset eum ostendere digito, sicut Ioannes ostendit.

Ad quid venerit Ioannes ad ostendendum Christum, cùm ipse faceret miracula, per quã manifestè se Christum ostenderet? Quæst. XXII. F

QVæritur, ad quid venerit Ioan. ad ostẽdẽdũ Christũ, cùm ipse faceret miracula, per q̃ manifestè appa rebat eũ esse Deũ, & vera dicere? Nã per miracula determinatè cognoscebatur. Et hoc nõ solùm quantũ ad Iudæos, sed ẽt quantũ ad Gentiles. Dicẽdum, ꝙ licèt miracula sint firmissima probatio ad ostendendũ Christũ esse ipsum Iesum, sicut ipse dixit Ioan. 5. ca. tñ necessariũ erat Ioan. venire pp multa. Primò, quia Christus per miracula non poterat probare se esse Christum quousq́, multa miracula faceret, quia adhuc populus dubitaret. Et tñ decebat ipsum cognosci anteq̃ faceret miracula, vt sic facilius Iudæi cognoscerent, & crederent in eũ. Et ita factum est per aduentum Ioan. Nam anteq̃ Christus inciperet prædicare, ostẽdit Ioan. ipsum esse Messiã: & tunc secuti sunt eum aliqui adhuc non prædicantem. Sicut fuit de duobus G discipulis Ioan. vt patet Ioan. 1. c. Secũdò, quia licet miracula efficaciter probẽt magis q̃ quicunq́; alius modus, non tñ determinant, vel certificant tam expresse sicut ostensio Ioan. quia ille digito ostendit Iesum, dicens. Hic est Messias, & filius Dei. Ioan. 1. c. Voluit ergo Deus istam maximam determinationem præstare Iudæis, qui erant valdè increduli, & volebant de omnibus nimis certificari. Tertiò, quia non solũ Messias ostẽdẽdus erat, sed ẽt populus disponendus erat, vt esset dignus ad recipiendum Messiam. Et ad hoc oportuit mitti determinate Ioannẽ, vel alium. Et sic ipse dixit. Ego sum vox clamantis in deserto: parate viã Domini. Ioan. 1. c. Istud antẽ non poterat fieri per miracula. Quarto, quia cùm Christus daturus esset legem H perfectam, & Iudæi ante hoc haberent legem imperfectam: oportebat, ꝙ per aliqua præcepta perfectiora, quam præcepta legis Moysis perficerentur aliqualiter, id est disponerentur ad perfectionem illam futuram. Et ad hoc Ioan. dedit præcepta aliqua conuenientia, de quibus. Luc. 3. c. Et istud erat vnum ad quod principaliter Ioannes veniebat, sicut dr̃ Luc. 1. c. Ipse præcedet in spiritu, & virtute Eliæ parare Domino plebem perfectam, id est ad disponendum populum ad perfectionem. Quintò ad hoc ꝙ Christus haberet populum magis prõptũ ad audiendũ eum, qñ inciperet prædicare. Nã Ioan. fuit famosissimus prædicator, ad quẽ exibant oẽs Iudæi in desertũ, vt audirent cũ. ins. in litera. Et sic populus erat p hoc assuefactus ad eundũ per diuersa loca, vt audirent prædicatorem famosum. Et ita qñ inciperet Iesus prædicare totus populus I sequeretur eum, iam assuetus ad hoc p prædicatione Ioã. Si aũt non præcessisset, non haberet Christus populũ ita dispositum. Sextò, quia Deus præuidebat, ꝙ Iudæi tãtam auctoritatẽ præstarent Ioan. ꝙ aliquo mõ magis starẽt dictis suis, quam miraculo, sicut innuitur Io. 5. c. & quia illa est conuenientissima probatio, quæ procedit ex his, quæ videntur maximè respondenti: fuit valde conueniens, quòd præmitteret Ioannem ante Christum, vt eum ostenderet, & propter dicta.

An fuerit necessarium, quòd Christus faceret miracula, ex quo Ioannes venturus esset. Quæst. XXIII.

QVæritur, cũ Ioan. venturus esset, an necesse fuerit, ꝙ K Christus faceret miracula? Et videtur, quòd sufficeret ostensio Ioannis, maximè cùm testimoniũ legis ei concordaret. Dicẽdũ, ꝙ necesse quoq́; fuerit Christum facere miracula ad ostendendũ se esse Messiã. Primò quia oẽs aliæ ꝓbationes erant aliquales, ista aũt firmissima. Vnde Christus posuit istã tanq̃ maximã, dicẽs: Ego testimoniũ ab hoĩe non accipio: sed opera, quæ dedit mihi pater, vt faciã, testimoniũ perhibent de me. Io. 5. c. Erat aũt incõueniens, ꝙ adducerentur testimonia quæ leuia erãt, & illud qđ erat firmissimũ, omitteretur. Secundò, quia Christus non solũ venerat, vt crederent in eũ Iudæi, sed Gẽtiles ẽt, cũ plures de Gẽtilib. crediderint, q̃ de Iudæis. Gẽtiles tñ non crederent Ioanni, quia non erat, cur crederent. Etiã non crederent legi, & Prophetis prænunciantibus de Messia. Vnde pro illis nulla probatio conueniens erat, nisi per miraculũ. Hãc ergo Christus tanq̃ præcipuã, & cõiorẽ oib. habere debuit. Tertiò, quia dato ꝙ Iudæi valdè crederent Iesũ esse Messiã, poterant tñ, si nollent, non credere, cũ non cogerentur aliqua probatione necessaria. Cũ aũt miraculũ ostenderetur, nemo poterat negare Iesum esse Messiã. Ideo magis necessariũ fuit eũ habere istã probationẽ, q̃ ceteras. Quartò, quia dato ꝙ Iudæi oẽs vellent credere Ioã. aliqui Iudæi essent, qui fortè Ioannẽ non vidissent, & illi non crederẽt rẽ tam arduam, ẽtsi alij assererent Ioãnẽ hoc dixisse, sicut Thomas non crediderit Christum surrexisse, licèt alij Apostoli dicerent, ꝙ eũ viderant. Ioan. 20. c. Oportebat ergo, quod Christus tunc haberet operationẽ miraculorum, per q̃ firmiter probaret se esse Messiã. Quinto, quia Iesus nõ solũ ostensurus erat se esse Messiã, sed ẽt se esse verũ Deũ. Nã licet non poterat esse Messias, id est, redemptor mũdi, qui nõ simul erat verus Deus: Iudæi tñ multi putauerunt, & hodie oẽs cõiter tenẽt, quod Messias debuerit esse purus hõ, iustissimus tñ: vt non putarent ergo Iesus purus homo, debuit ostendere deitatẽ suã per miracula. Sed dices, quod Ioannes istud ẽt ostendit dicens, quod Christus tollebat peccata mũdi: sed nõ poterat tollere, nisi esset Deus, sicut ipsimet Iudæi dixerunt cõtra Iesum. s. iste blasphemat: nemo .n. põt dimittere peccata nisi solus Deus. Mar. 2. c. Io. quoq́; dixit eũ filium Dei. Ioã. 1. c. Dici põt vno modo, qđ licet Iudæi non crederent Ioanni asserẽti illũ esse Deũ, quia istud erat supra oẽm cogitationẽ, esse tamen Messiã, sicut ipsi putabãt, .s. hoiem purũ iustũ facile erat: ideo forte non crederent Ioan. in illo. Cum autem per miraculum ostẽderetur, negari non posset. Aliter potest dici, quod Iudæi crediderũt H omnia, quæ Ioannes dixit: & tamen non constabat adhuc omnino eis ex illis verbis Christum esse Deũ, quia grossi sunt: sic .n. patet ex multis testimonijs scripturæ, per quæ ostenditur Messiam esse Deum: & tamen ipsi adhuc tenent eum esse, vel futurum esse purum hominem, nõ intelligentes scripturam. Vnde quando Ioannes dixit, quod Iesus tollebat peccata mundi, non intelligerent ex hoc esse Deum: licèt necessario sequatur. Et patet, quia ipsi benè credunt, quod peccata nemo potest dimittere ex sola auctoritate, nisi solus Deus. Et ob hoc cùm Christus per solam auctoritatem peccata dimitteret dicens, dimittuntur tibi peccata tua, dicebant eum blasphemare. Mat. 2. capite. Putant tamen, quod aliquis homo possit satisfacere pro peccatis aliorum tolerando pœnam, & per hoc tollat peccata illorum. Sic tenet Rabbi Salomon. 3. I Reg. 22. cap. cùm quærit, quare nõ mortui fuerunt omnes Israelitæ in bello, quod habuit Achab cõtra Syros in Ramoth Galaad, sicut Achab, cùm Deus prænunciasset per Michæam de vtrisq́; 3. Reg. 20. c. s. Quia dimisisti de manu tua virum dignum morte, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. Respondet, quod sanguis Michæ Prophetæ qui erat vir iustus satisfecit Deo pro toto populo, & non perierunt. Non satisfecit autem pro Achab. Si ergo sanguis Michæ viri iusti, qui tamen non occisus est, sed solùm vulneratus, satisfacere potuit pro peccato totius populi, siue pro obligatione totius populi ad moriẽdum, à fortiori vnus vir iustissimus, qualis Messias futurus erat, moriens pro populo satisfaceret pro peccatis eorum, licèt esset purus homo. Hoc ergo Iudæi tenent, & nunc tenere potuissent: ideo non constaret K per dictum Ioannis Christum esse Deum. Est autem verum, quod dictum Rabbi Salomon est omnino irrationabile, quia satisfactio non fit nisi sit tanta pœna, quanta fuit iniuria: quia aliàs est aliquid agere, sed non satisfacere, quod importat plenitudinem, vel æquiualentiam: & iniuria, quæ Deo fit, est infinita, cùm ipse sit infiniti status: & iniuria aggrauatur ex parte personæ, cui irrogatur, vt patet 5. Ethicorum. Ergo non poterat quis satisfacere Deo de iniuria, nisi posset mereri in infinitum. Quod non est possibile in aliqua creatura, quia nulla infinitas est in re verè finita. Nobis quoque illud constat: quod si per purum hominem potuissent homines redimi, Deus non fecisset, quod vnigenitus filius suus pro nobis nobis pateretur: sed vnus purus homo pro omnibus: vel quilibet pro peccato suo, etiam si per plurimos annos deberet manere in inferno. Aliud quoque

dictum

dictum Ioannis, scilicet, quòd Iesus erat filius Dei, nó omnino ostendebat, quia poterat accipi pro filio adoptiuo, sicut accipitur Ioan. 1. ca. quòd dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credút in nomine eius. Sic etiam in veteri testamento sæpe Iudæi vocantur filij Dei. Isa. 1. c. vbi Deus conqueritur de eis dicés: Filios enutriui, & exaltaui, & ipsi spreuerunt me. Totus ét populus vocatur filius Dei, & etiam primogenitus, sicut dixit Deus ad Pharaoné, filius meus primogenitus Israel. Dixi tibi dimitte filium meũ, vt seruiat mihi. Exo. 4. ca. Sic ergo poterat vocari Messias filius Dei. Et dato, quod magis specialiter vocaretur filius Dei, istud esset in quantum erat sanctior alijs, sicut Prophetæ vocabantur viri Dei, vel homines Dei: vt patet de Elia. 4. Reg. 1. c. & de Elisæ 4. Reg. 5. & de alio Propheta, qui venit ad Ieroboam. 3. Reg. 13. & 4. Reg. 23. omnes tamen homines erant, homines Dei, vel viri Dei, quia erant aliquid factum, vel possessum ab eo. Deut. 32. scilicet. Nunquid nó ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit, & creauit te? Prophetæ tamen specialiter erant viri Dei, & etiam Deus erat specialiter Deus ipsorũ. Nã licèt Deus sit Deus omnium Gentium, tam Iudæorum, q̃ Gentiliũ ad Rom. 3. c. s. An Iudæorum tantum Deus, nonne & Gentilium? immo, & Gentilium: & tamen Deus vocatur specialiter Deus Hebræorum. Exo. 19. c. tamé adhuc inter ipsos Hebræos magis Deus erat Deus Prophetarum, & virorum bonorum, quàm aliorum. Sic dixit Saul Samueli, s. pepercit populus melioribus ouibus, & armentis, vt immolarétur domino Deo tuo 1. Reg. 15. c. Et hoc dicitur, quia Samuel erat Propheta Domini specialiter pertinens ad eum. Et sic Iudæi dicente Ioanne Iesum esse filium Dei, adhuc non putarent eum esse verũ filium Dei. s. naturalé, sed adoptiuum modo dicto. Ideo necessarium fuit, quòd Iesus faceret miracula, per quæ manifestè constaret eũ esse Deum. Sextò, qm̃ principaliter necesse erat Christum facere miracula: quia multa circa ipsũ accidere debebant, & multa ipse promissurus erat, quæ non crederentur nisi miracula fecisset: ipse. n. prædixerat se occidendũ, & tertia die surrecturum, infra 16. c. Et istud erat miraculum magnum, quod nó crederetur, nisi in eo apparuissent aliqua miracula. Nam ipse fecerat miracula videntibus ea discipulis suis, & prænũciauit eis mortem, & resurrectionem, & tamen postquam mortuus est, non crediderunt eum surrecturum, imò postquam surrexit, & audierunt hoc turbati sunt. Luc. 24. c. Ergo valde minus credidissẽt, si nullum miraculum præcessisset in eo. Oportuit ergo, quòd præcederent miracula. Ipse quoque promisit nobis vitam æternam, & quòd resurgeremus, & quod essemus in cælo sicut angeli Dei. infra. 2. c. Istud autem omnino crederet, cùm esset supra naturam, nisi videret ipsum promittentem hæc facere aliquid supra naturam. s. miraculum. Fuit ergo necesse, quod miracula faceret. Septimò quia miracula fuerunt, quæ propriæ firmiter fecerunt homines credere in ipsum. Nam, & discipuli Christi, licèt sequerentur eum, non firmiter credebát in Christum, quousque viderũt eum facere primum miraculum. Ioan. 2. c. s. hoc fecit initium signorũ Iesus in Cana Galilææ: & manifestauit gloriã suam, & crediderunt in eũ discipuli eius. Octauò, quia Christus debebat Apostolis, & discipulis dare potestatem faciendi miracula: quia aliàs quando prædicarent inter Gentes non crederetur eis, & ita dedit potestatem hanc, vt patet infra Matth. 10. c. & Luc. 9. & 10. c. Esset tñ inconueniens, q̃ ipse traderet Apostolis, & discipulis potestatem maximam, qua ipse nunquam fecisset, eo q̃ tunc viderentur quodãmodo maiores discipuli, q̃ Christus. Et tamen sicut discipulus non est supra magistrũ, nec seruus supra dominum, infra Matth. 10. c. & Luc. 6. c. & Io. 13. c. ita nec dét apparere maior. Debuit ergo Christus facere miracula, & postea tradere discipulis ptãtẽ faciẽdi.

An, faciente Christo miracula, necesse fuerit, quòd etiam per legem aliquid de eo prænunciaretur?
Quæst. XXIIII.

Q Væritur, cùm Christus faceret miracula, quæ perfectè ostendebãt eum esse Deum, vel Messiam; an esset necesse quod aliquid de eo in lege prænunciaretur? Et

Alph. Tost. in Matth. Comm.

A videtur, quod non. Quia licèt necessariũ esset, Christum prænunciatũ esse in lege propter hoc, quod testimonium Ioannis non erat omnino sufficiens sine testimonio legis, vt declaratum est sup. miracula tamen firmissimè probabant, & non indigeret alia probatione adiuncta sibi ad conferendum firmitatem, vel auctoritatem. Dicendum, quod existentibus miraculis Christi non erat tanta necessitas, quod lex prænũciasset aliquid de illo, etiam respectu Iudæorum, sicut Ioannem ostendendus esset, & nó faceret miracula. Fuit tamen necesse adhuc, quod aliquid de eo prænunciaretur in lege. Primo, quia non poterat conuenienter populus iste Iudæorum specialiter a ceteris populis separari, nisi prænunciaretur eis Messiam futurum de semine eorum. Et ob hoc ipsi specialius pertinere debebant ad Deum, quàm ceteri populi, cùm propterea separati fuerint, quia Deus de istis solis voluit Messiam nasci: & istis solis promisit Messiam. Et sic dicit Apostolus ad Ro. 9. c. q̃ Iudæorum est testimoniũ, & legislatio, & promissa, quorum patres, & ex quibus est Christus secũdum carnem. Si autem separaretur iste populus à reliquis, & non prænunciaretur ei de Messia, nesciret quare separaretur à reliquis, & non haberet tantum incẽtiuum ad adhærendum Deo sicut hoc cognito. Secundo conueniebat hoc pp spem, & fidem, s. vt Iudæi haberent semper spem de aduentu Messiæ, sicut desiderabãt omnes antiqui patres, & etiam ipsi, qui erant in lymbo sancto continuè sperabant redemptionem futuram per Messiam, esset tamen spes ablata si in scriptura non fuisset prænunciatũ de Messia. De fide patet, quia cùm nunq̃ homines saluati sint nisi in fide Messiæ explicita, vel implicita, & fides implicita, quæ est minorũ depẽdet ex fide explicita, quæ est maiorũ decebat q̃ aliqui haberent fidem explicitam de Messia: istud aũt esse non poterat nisi de illo prænunciatum esset, ideo debuit prænunciari in scriptura. De ista fide de Messia necessaria ad salutem magis diximus supra in prologo Hieronymi, qui incipit: Matthęus ex Iudæa. Tertio, quia sic facilius cognosceretur Christus, quàm aliter, quia si non fuisset in scriptura prænunciatus Messias: quando postea faceret miracula, licèt illa probarent eum esse Deum: tamen Iudæi valde dubitarent propter hoc, quod lex sua data fuerat eis à Deo, & nihil dictum fuerat, quod postea Deus appariturus esset. Cùm autem lex prænunciasset de Messia, & postea appareret Iesus faciens miracula, crederetur in eum. Vnde non solùm scriptura prænunciauit, q̃ venturus esset, sed etiam quando nasciturus, & vbi: & de qua progenie, & quid facturus esset, scilicet, quod mutaret legem Moysis, & multa alia. His tamen omnibus stantibus multi Iudæorum noluerunt credere ei; quanto magis si nihil de eo prænunciatum fuisset: ideo fuit necessarium prænunciari. Quartò, quia si non fuisset de eo prænunciatum, haberent Iudæi colorem ad non recipiẽdum eum, etiam si faceret miracula: quia videretur facere contra legem Moysis. Nam Deuteron. 13. c. dicitur. Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prędixerit signum, atque portẽtum, & euenerit quod locutus est: & dixerit tibi eamus, & sequamur Deos alienos: nõ audies verba Prophetæ illius, quia tẽtat vos Dominus Deus vester. Ita nũc Christus introducturus erat legem nouã, per quam cessaret tota lex Moysis. Dici tamen Iudæis, quod relinquerẽt totam legem Moysis, quã Deus eis dederat, & acciperent aliam de nouo, nihil aliud videbatur, quam si diceretur eis: eamus, & colamus Deos alienos, & sic licèt multa miracula faceret, nunquam ei crederent, vt dimitterent legẽ Moysis, nisi ipsa lex hoc eis prænunciasset. Et sic fuit valde necessarium prænunciari, quia aliter non viderentur sufficere miracula: & ista est de causis potissimus. Quinto, vt tolleretur occasio Iudæis obijciendi cõtra miracula Christi. Nam existentibus omnibus his obijciebant dicentes: in Beelzebul Principe Dęmoniorũ Dęmonia eijcit. infra decimo secundo. Quanto magis si lex non prænunciasset de illo? Deus autem voluit auferre omnem occasionem calumniandi: ideo debuit prænunciare Christum in scriptura sacra.

An Ioannes debuerit Christum ostendere mox, vt natus est? Quæst. XXV.

QVæritur, cum Ioannes venerit ad ostendendum Christum, an debuerit ostendere mox, vt natus est? Aliquis dicet quòd sic, quia ex eo tempore Messias erat, ergo in veneratione haberi debebat. Secundò quia Christus, mox vt natus est, annunciatus est, & ostensus. Nam Angeli annunciauerunt eum pastoribus. Luc. 2. cap. Reges quoque ab Oriente venerunt adorare eum. Et hoc cognitum est ab omnibus Iudæis, cùm illi Magi quæsierunt in Ierusalem: vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? præcedenti. c. Fuit quoque ostensus Simeoni, & Annæ Prophetissæ: quando oblatus est in templo. Luc. 2. c. Dicendum, quod Ioannes non debuit ostendere Christum ante tempus istud, quo ostendit. Nam si ostendisset illum mox vt natus est, incurrisset magnum periculū, quia Hero. conaretur occidere illum postquā semel esset persona cognita sicut occidit infantes in Bethlehem, vt occideret eum inter eos præcedenti. c. Magis autem moueretur ad hoc, quando cōstaret ei determinatè de persona. Ideo necesse erat, quòd Iesus defenderet se per miraculum, vel quòd occideretur ab Herode. Et non solùm semel se defenderet, sed etiam quamdiu maneret in Iudæa: immò, & ad quamcunque partem orbis fugeret, persequeretur eum Herodes, & occideret: nisi tota vita Christi esset miraculum. Et istud valde impediebat procurationem salutis nostræ eo modo, quo Deus illam disposuerat procurandam. Ideo non debuit tunc ostendi à Ioanne. Nec obstant ostensiones Christi supra positæ: quia illæ non inducebant periculum, vt infra dicetur. Ista autem inducebāt manifestissimum periculum, cùm constaret de persona, quod non constabat ex alijs. Secundò quia Ioannes veniebat ad disponendum populum ad prædicationē Christi, & tamen ipse non erat prædicaturus, vsque ad annum tricesimum. Ideo Ioannes non debuit mitti prius. Tertiò quia si Ioan. ostenderet Christum mox vt natus est, non posset esse tanta fides verbo eius, sicut nunc: quia non appareret tunc aliqua operatio Iesu, quæ ostenderet ipsum Messiam. Nunc autem cum à Ioan. ostensus est, baptizatus fuit, & ieiunauit: & illico cœpit prædicare, & miracula facere. Ideo nūc fides daretur verbo eius, & non prius, quia ex factis Christi appareret Ioannem verum dixisse. Quartò quia Ioannes ostensurus erat Christum per baptismum, sicut dicitur. Ioā. 1. c. s. Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Iesus tamen nō poterat baptizari baptismo Ioan, quando erat paruulus, quia soli vtentes ratione, qui pœnitentiam de peccatis agere debebant, baptizabantur: ideo vocatur baptizare pœnitentiæ, oportet ergo quod verus esset vir quando baptizaretur. Quintò quia si Ioannes ostendisset Iesum esse Messiam, quando erat paruulus, aut populus teneret tunc Iesum, vt Messiam curando de testimonio Ioann. aut non. Si non, periret testimonium Ioannis. Si autem teneret eum vt Messiam: teneretur magnificè sicut filius Regis: quia Iudæi putabant Messiam regnaturum temporaliter, sicut putauit Herodes, & dictum est præced. ca. Istud autem repugnabat intentioni Christi, qui volebat in paupertate viuere. Vnde quando ipse cognouit, quòd populus venturus erat, vt raperet eum, & constitueret Regem, quia saturauerat eos de quinque panibus, & duobus piscibus, fugit solus in montem ad orandum. Ioan. 6. c. Non ergo decebat, quod Ioannes illum tunc manifestaret. Christus igitur manifestandus fuit determinatè solùm, quando incepturus erat prædicare, quia tunc populus admonitus ex Ioan. testimonio recenter, & videns immediate opera Christi crederet verum esse, quod dixit Ioann. Et sic factum est, quia quando Christus incœpit prædicare, multi veniebant ad eum, dicentes: omnia quę Ioannes dixit de isto vera erāt. Si autem ostendisset eum paruulum, interim moreretur Ioannes, & quando Iesus veniret ad ætatem triginta annorum in qua prædicaret, esset obliuioni tradita testificatio Ioannis de illo. Ad argumentum in cōtrarium dicendum, quòd licèt Christus esset Messias mox vt natus est, non tamen facturus erat opera Messiæ vsque annum tri-

F gesimum. Duo namq; erāt opera Messiæ .s. mori pro nobis, vt nos redimeret: & dare legem in qua viueremus, vt consequeremur fructum redemptionis suæ. Et hæc lex danda erat per prædicationem. Istud autem non incœpit Iesus vsque ad annum trigesimum. Ideo tunc demōstrari debuit, vt Messias, & non prius. Ioannes autem venerat ad ostendendum Iesum, vt facientem opera Messiæ: & sic illo tempore venturus erat Ioannes ad ostendendum eum populo. Ad secundum dicēdum quod Christus manifestatus est istis, de quib. dicitur in sua natiuitate: & ex illa ostensione nullū inconueniens sequi poterat. Ex ostensione autem Ioannis magnum periculum sequeretur. Et patet, quia Ioanni nō ostensus est Christus, vt ipse cognosceret eum, sed vt manifestaret eum toti populo. Sic ipse dixit Ioan. 1. c. s. Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur G in Israel, propterea veni ego in aqua baptizās. Et sic ostendit eum toti populo, cum prædicans corā toto populo, vt vidit Iesum transire coram se, ait: Ecce agnus Dei. Et iterum: Iste est filius Dei. Io. 1. c. Si autem sic Ioannes ostendisset Christum quando natus est, cognosceret Herodes Puerum, & occideret Christum. Regib. autem Christus ostensus est, non vt ipsi alijs manifestarent eum: sed vt ipsi cognoscerēt illum. Et ob hoc dixit eis Angelus in somnis, ne redirent ad Herodem, præcedenti ca. s. vt ille nesciret de Puero. Sic etiam pastoribus Christus ostensus est. Illi autem non manifestauerunt eum populo: sed paucis, qui nocere non poterant, nec illum diuulgarent. Sic etiam Simeoni, & Annæ Christus ostensus est: & illi in templo loquebantur de eo illis, qui expectabāt redemptionē Israel, scilicet, quibusdam viris spiritualibus. Et isti non reuela-H rent alijs, ita vt Christo posset inde oriri periculum. Ideo istis fuit conueniens Christum ostendi in natiuitate: per Ioannem autem non debuit ostendi. Nisi dicas, ꝙ ostenderetur Ioanni ita quod ipse cognosceret eum, vel paucis reuelaret: quia tunc nō proficeret. Nam Ioannes non veniebat, vt ostenderet eum toti populo, vt dictum est: ideo non debuit Ioannes eum ostendere nisi eo tempore, quo sine periculo ostendi poterat, & quando poterat exercere opera Messię. Et vtrumque fuit circa annum trigesimum Christi: quia tunc nemo eum persequebatur; licet dictū esset eum esse Messiam. Nec Iudæi illum persecuti fuissēt, nisi postea propter miracula, & increpationes, quas faciebat contra eos, qui concitati erant contra eum.

Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis Came-
I *lorum, & Zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locusta, & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, et omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua.*

[Ipse autem Ioannes.] Hic ostenditur idoneitas Ioannis ad testificandum ex vitæ sanctitate. Et ad hoc ponitur hic de cibo, & potu, & vestibus eius, scilicet. [Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis Camelorum.] Et in hoc apparet asperitas vestis, quia pili Camelorum sunt asperi, & fiunt de istis vestes asperæ valde, sicut de pilis caprarum. Et hoc erat propter vilitatem, & asperitatem habitus: quia non decebat virum Dei mollibus, & delicatis, aut pretiosis indui vestimentis. [Et zonam pelliceam circa lumbos suos. Id est,] Ista zona non erat texti-K lis, sicut nos aliquando habemus de lana textili, de varijs coloribus, nec etiam erat de corio animalis disposito per artifices, & exornato sicut communiter fiunt zonæ, sed quædam pars pellis animalis mortui, scilicet, corrigia adhuc cruda cum pilis suis, circa quam artifex nihil fecerat. Et sic erat zona vilis, rudis, & aspera. Et apparet in hoc contemptibilitas habitus, quia tam vestes, quam zona erant contemptibiles. Aliqui putant, quod habebat zonam pelliceam circa lumbos. Non tamen constat an sic haberet, quia potest intelligi ꝙ hēret zonā iuxta carnē, vel ꝙ haberet eam sup vestem, quia vtroq; modo erat circa lumbos. Magis tñ videtur conuenire literæ ꝙ esset iuxta carnem, q̄ supra vestes, & tunc esset ad maiorē afflictionem carnis. [Esca aūt eius erat locustæ, & mel syluestre.] Hic notatur sanctitas in cibo, scilicet, quia non comedebant nisi locustas, & mel. Quidam putant istas

locustas

locustas esse pisces marinos, quos sic vocamus. Sed hoc nō conuenit: quia tales pisces satis sunt delectabiles, & apud aliquos pretiosi iudicantur: scriptura tamen laudat hic Ioannem de austeritate vitæ: ideo non diceret, q̄ tales locustas comederet. Item quia Ioannes manebat continuè in deserto: ibi autem non poterat habere tales pisces, maximè cū non haberet aliquam curam, aut solicitudinē circa cibū. Oportet ergo, q̄ sit locusta aliquid quod habeat cōiter in deserto: ad quod inquirendū non sit necesse impendi magnam solicitudinē. Alij dicunt, q̄ locustæ sunt illa aialia parua, quæ saltant, & segetes destruunt. Et de his dicitur: Ioel 1. cap. s. Residuū erucæ comedit locusta, & residuū locustæ comedit bruchus. De istis dicit Nic. q̄ inueniuntur in deserto Iudææ: & frixæ cū oleo sunt cibus pauperum. Istud est satis verisimile, quia non est aliquis sumptus circa talem cibum respectu aliorum ciborū. Quidam tñ dicunt, hoc non esse verum, quia Ioānes erat quasi extremus in abstinentia a cibo, & potu: ideo non comederet ista aialia frixa cum oleo: tum quia erat aliquis apparatus, & oportebat impendi aliquantam solicitudinem circa talia: tum quia ille cibus aliqualiter esset sapidus pp̄ frixuram in oleo. Alij ergo dn̄t, q̄ Ioānes comedebat istas locustas, & tñ non frigebat eas in oleo, sed solùm sale condītas cōmedebat. Et sic fit in quadam parte Aethiopiæ. s. apud Treglodītas. Istud autem nullius sumptus erat nec apparatus, aut solicitudinis, & est cibus magis austerus: ideo istud verisimilius videbatur. Alij dicunt, q̄ istæ locustæ non sunt animalia, sed quædam herbæ, quæ habentur in deserto, quæ locustæ vocantur in terra Chanaan: & de istis comedebat Ioannes. Et tunc erat magna austeritas in cibo suo, scilicet comedere herbas crudas. Istud tenet frater Brocardus Teuthonicus in lib. suo de terra sancta, dicens se fuisse in multis monasterijs apud Iordanem in locis, vbi Beatus Ioannes conuersabatur baptizans, & prædicans, & ibi cum multis monachis sæpe comedisse herbas, quas illi locustas vocant, & abundant in terra illa. Et dicunt, quòd illæ erant locustæ quas comedebat Beatus Ioānes. Istud etiam satis est rationabile. Quia tamē istud nomen locusta apud latinos communiter signat illa animalia parua, & non herbas, nec aliquid aliud, verisimilius videtur, quòd comedebat locustas, scilicet illa volatilia sale condita, quia talia valde abundant in deserto. De melle syluestri dicunt quidam, quòd est quidam paruus humor repertus in folijs quarundam arborum, & est dulcis sicut mel: ideo vocatur mel. Sed hoc non multum videtur, quia ille humor est res delicata, & parua, quæ magis lambitur, quàm comedatur: Ioannes autem comedebat cibum rudem ad necessitatem stomachi: ideo non est satis verisimile, quòd tale mel comederet. Alij dicunt, q̄ istud mel syluestre reperitur in truncis arborum quarundam, sunt enim ibi quædam partes albæ, & teneræ quæ manibus contritæ comeduntur, & saporem mellis habēt. Istud tenet Nico. Ista varietas & etiam aliorum aliter opinantium est, quia istud vocatur mel syluestre. Nam si vocaretur mel absolutè, putarent quòd esset mel cōe: quia tamen mel syluestre dicitur, putant non esse de melle nostro. Videtur tamen rationabiliter dicendum, quod istud erat mel commune, quo nos vescimur: & est cibus rudis, & cōis, quem Ioann. sine apparatu, & solicitudine habere poterat, quia multum de melle esset in deserto: vocatur autem mel syluestre, i. melrude ad differentiam mellis nostri, quod defecatum est, & purgatum a cera. Illud autem mel, quod Ioan. comedebat erat simul cum cera, scilicet, fauus sicut ipse inueniebat in deserto in aluearijs apum. Nam illæ in diuersis locis in deserto mellificabant: etiam in locis, vbi nulli hominum de eis cura erat. Et illi faui erant adhuc rudiores. Et propriè vocaretur illud mel syluestre, quia in syluis sine cura humana fiebat, & de illo Ioannes comedebat, quia nollet quemquam grauare tollendo de alieno. Et istud videtur magis tenendum. Iste autem esset cibus satis grossus, & non delicatus, nec dulcis, quia licèt semel aut modicum de melle comedere sit dulcè, & delectabile, tamen multum comedere, aut quotidie, vel quod de illo homo saturari velit prouocat nauseam, & non est cibus suauis, ut patet Prouer. 25. cap. scilicet, mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne fortè saturatus euomas illud. [Tunc exibat ad eum Ierosolyma.] Postquam descripta est vita Ioannis in cibo, & veste, ponitur eius prædicatio famosa, scilicet, quia propter sanctitatem suam confluebant ad eum omnes. Et dicitur quod tunc, id est, quando incepit prædicare exibat ad eum Ierosolyma, id est, habitatores Ierusalem. Ponitur enim continens pro contento. Marc. 1. cap. dicitur: Egrediebantur ad eum Ierosolymitæ vniuersi. Eadem sententia est. Et cùm dicitur omnes Ierosolymitæ intelliguntur multi: quia non est verisimile, quòd omnes irent, nemo manente in Vrbe: immo manifestum est, quod non ibant omnes, quia necesse erat manere ministros in templo: Leuitas, & Sacerdotes, qui nunquam exibant de templo toto tempore ministrationis suæ, vt colligitur 1. Paral. 9. c. etiam Luc. 1. c. & declaratum fuit 4. Regum 11. c. [Et omnis Iudæa.] Id est, omnes habitantes in iudæa, scilicet plurimi eorum. Et accipitur iudæa strictè solum pro sorte Iudæ. Quod patet, quia Ierusalem distinguitur in hoc a Iudæa: & verum est, quia non est in sorte Iudæ, sed in sorte Beniamin. Iosue 18. c. linea tamen diuidens sortem Iudæ a Beniamin transit per fontem Rogel, qui est iuxta Ierusalem non longe a portis, vt declaratum est Iosue 15. cap. Et sic transit inter Ierusalem, & Bethlehem: Et est Ierusalem de sorte Beniamin. Bethlehem autem de sorte Iudæ. Accipiendo tamen largius Iudæam includitur Ierusalem in ea. Et sic Pilatus, qui erat procurator iudææ, erat procurator Ierusalē, vt supra dictū est de hoc, et præced. c. in 18. q. [Et omnis regio circa Iordanē,] i. terra illa, quæ est circa alueū Iordanis. Est. n. terra illa delectabilis, & sunt ibi palmæ, & quondam erat Balsamum, & est terra pinguis propter flumium, & vocatur regio circa Iordanē tota terra Iordani adiacens ex parte Oriētis, & Occidētis. [Et baptizabantur ab eo in Iordane.] Id est, immergebantur in aquam. Et ob hoc erat Ioannes apud Iordanem propter aquas multas, vt ibi baptizare posset. Non fuit tamē semper circa Iordanē, quia aliquando declinauit ad alia loca, vbi erant aquæ, sicut quando fuit in Aenon iuxta Salim, vbi erant aquæ multæ. Ioan. 3. cap. ante tamen quam Christus baptizaretur, erat Ioannes semper apud Iordanem: & ibi Christus baptizatus est, scilicet, in Iordane infra in litera. Post Christi autem baptismum Ioannes etiam baptizauit in alijs locis. Matthæus autem, & Marcus non curant de hoc. Ideo solùm dicunt, quomodo baptizaret in Iordane. Ioannes autem, qui istud scripsit latius dicit: quòd Ioannes postea Christo prædicante baptizaret in Aenon. Ioan. 3. capit. [Confitentes peccata sua.] Id est, confitentes se peccasse. Quomodo autem fieret ista confessio, dicetur infra 58. & 55. & 96. q.

An Ioannes debuerit esse tam sanctæ vitæ, ut hic describitur? Quæstio XXVI.

QVæritur circa Ioannem, an debuerit esse tam sanctę vitæ sicut hic describitur? Dicendum q̄ Ioan. fuit sanctissimæ: & decuit, q̄ haberet istam sanctitatem. Vnde Deus ex speciali gratia dedit ei propositum tam arduum, s. vt tam asperam viam sequeretur, & constantiā in opere in tanta difficultate vitæ tam longo tempore habita illis laborib. frangeretur. Et satis apparebat in eo aliquid diuinum esse, quòd tam graues labores, & potissimè a tenera ætate tolerasset. Hoc autem fuit necessarium: quia Deus volebat quòd Ioannes esset testis idoneus in re tā ardua, sicut erat dicere aliquem esse Messiam, & quòd totus populus crederet ei. Ad hoc autem necesse erat quod Ioan. manifestè ostenderet in se aliquid diuinum, quia alias nō adhiberetur ei tanta fides. Istud autem poterat esse in miraculis, vel in vitæ perfectione: quia vtrumque à Deo est. Ioannes tamen miracula non fecit, vt infra dicetur. q. 34. Ideo oportebat, quòd haberet vitam sanctissimam, & nō quamcunque: sed in gradu excellentissimo, quia alias nō fuisset tanta opinio de eo, scilicet, quod ipse esset Messias, cum nullum signum ostendisset. Quia apud antiquos fuerunt multi sancti viri, & a nullo eorum talis opinio habita est. Ideo oportebat quod Ioan. sanctior appareret illis. Etiam, quia in re tā ardua soli verbo eius standū erat, s. vt

crederetur Messias, quem ille assereret nō ostenso aliquo miraculo. Oportebat ergo quòd ista vita esset ita excellēs, vt appareret specialiter à Deo, & non esset dubium quin à Deo mitteretur, & Deus operaretur in eo, qui talia faciebat, & tunc Iudæi certificati de Ioan. quod esset à Deo propter excellentiam vitæ crederent quicquid ipse diceret. Sed obijcietur quòd ista sanctitas vitæ non operata fuerit in Ioann. quia talis fides ei adhiberetur, Nam licet ostendisset Iesum esse Messiam coram toto populo; Iudæi non acceperunt eum, vt Messiam. Dicēdum quod sanctitas Ioan. operata est id, ad quod erat. s. vt crederetur ei à populo; vt nemo auderet dicere aliquid ab eo dictū, vel factum non esse diuinum, Sic patet infra 21. c. cùm Christus quæsiuit a Sacerdotibus, & Pharisæis, an baptismus Ioan. esset a Deo, an ab hominibus; vt se excusarent dicitur, quod non ausi sunt dicere esse ab hominibus, quia timebant populum, qui Ioann. tanquam Prophetam tenebant. In omnibus alijs quæ Ioannes assereret nemo auderet ei repugnare. Quod autem omnes Iudæi non acceperunt Iesum, vt Messiam ipso testificante, nō diminuunt testimonium eius. Nā etiam Iesus fecit plurima, & mandi ta miracula, q̄ omnes Iudæi viderunt, & tamen noluerūt omnes credere in eum. Miracula tamen non solùm Messiam, sed etiam Deum esse illum probant. Sed sicut aliqui crediderunt in eum propter miracula, ita etiam aliqui crediderunt in eum propter testimonium Ioan. Nam dicitur Ioan. 10. quod multi veniebant ad Iesum dicētes, qd omnia, quæ Ioan. de isto dixit, vera erant, & crediderunt in eum. Sed dicetur fortè, quod Ioan. non debebat esse tam excellentis vitæ, quia per hæc etiam Christum excedebat in austeritate vitæ. Quod videtur plurimis inconueniens: quia omnes virtutes debent poni in summo in Christo, id est in gradu excellentiori quam in omnibus hominibus. Dicēdum quod Ioan. debuit habere totam austeritatem, quā habuit, quia alioquin, non excederet omnes antiquos sanctos valde, & sic non esset causa quare præstaretur ei tanta auctoritas à populo: & tamen præstari istam auctoritatem erat vtile Christo: quia quanto magis crederetur Ioan. tanto magis dirigerentur facta Christi, s. quòd facilius in eum crederetur. Ideo decebat, quod Deus daret Ioan. priuilegium vitæ sanctissimæ in austeritate. Cum autem dicitur de Christo quod sic Ioannes excederet Christum, dicendum quòd ridiculum est comparare quemq̄ hominum ad Christum, nec omnes homines simul sumptos. Et hoc confitetur planissime ipse Ioannes dicens, q̄ de plenitudine eius omnes accepimus, Ioā. 1. Dixit etiam, quòd pater dedit ei Spiritum, & non ad mensuram. Ioan. 3. c. q. d. ceteris datur Spiritus sanctitatis in certa mensura, filio autem datus est iste Spiritus sine mensura, id est inextimabiliter. Et sic potuerunt oēs de plenitudine eius recipere, quia in immensum habet. Et sic non solum non est aliquis Sanctus sicut Christus: sed ipse Solus est Sanctus, quia est Sanctus Sanctorum. Sic enim vocauit eum Daniel, s. Vngetur Sanctus Sāctorum, Dan. 9. c. Et Solus Sanctus est, quia ipse Sanctus Sanctificans tā Ioan. quam omnes alios. Ideo consequenter vita Christi erat excellentior, & sanctior quam vita Ioann. quia ipse sanctior erat; Et tamen vita Ioan. fuit austerior, quam vita Christi, sicut ipse Christus testatus est infra 11. ca. Venit Ioan. non manducans, nec bibens, & dicūt: quia dæmonium habet: venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: ecce homo vorax, & potator vini, & publicanorum amicus. Quare autem Christus non habuit tantam austeritatem sicut Ioannes, & an decuit habere declarabitur infra 11. c. vel Luc. 2. c.

An Elias, & Prophetæ antiqui testamenti fuerint ita austeri in vita, sicut Ioannes? *Quæst.* XXVII.

QVæritur an Elias, & Prophetæ antiq. fuerint tā sācti & tā austeri in vita sicut Ioannes? Aliquis diceret q̄ sic, quia etiam filij Prophetarum comedebāt herbas, sicut Ioannes: vt patet 4. Reg. 4. c. de illo, qui posuit colocynthidas, siue herbas amaras in olla pro filijs Prophetarum. Item patet de Elia, qui in deserto apud torrētem Carith à coruis pascebatur. Item ipse Elias comedit

F semel in quadraginta diebus, & de pane quidem subcineritio, 3. Reg. 19. Itē Moyses bis quadraginta dieb. mansit sine cibo, s. quadraginta dieb. pro primis tabulis suscipiēdis, & quadraginta pro secūdis, vt colligitur Exo. 34. c. & magis patet Deut. 9. c. Et ista videbat maior austeritas.

Dicendum, q̄ Ioannes fuit austerior in victu, & vestitu ceteris, qui eum præcesserant: & colligitur ex testimonio Christi, s. Inter natos mulierum nō surrexit maior Ioanne Baptista. Et intelligebatur de sanctitate: Sanctitas autem Ioannis manifestabatur in illa exteriori austeritate vitæ; ideo oportet q̄ Christus intellexerit, quòd in hac nemo eum excesserit, imò nec fuerit quisquam sibi æqualis, licēt antiqui sancti habērint vitam satis abstinentem a delicijs, & modestiam magnam in habitu. Et ob hoc specia-
G liter scriptura ponit cibum eius, & vestitum, quod non facit de alijs sanctis noui, & veteris testamenti, nec de ipso Christo, & specialiter laudat eum de hoc, ideo oportet q̄ in isto excederet omnes alios homines. Ad primū quando dicitur de filijs Prophetarum, q̄ comedebant herbas, dicendum q̄ non attestabatur magnā austeritatē vitæ: quia illud erat ex necessitate famis, cū non haberent aliud, vel saltē nō ad sufficientiā: sic patet e. c. s. Erat autē fames in terra, & dixit Elisæus vni de pueris suis, pone ollam grandē, & coque pulmentum pro filijs Prophetarum. Si tñ fuisset abundantia escarum, nō comedissent herbas, cū ibi causa innuatur, s. quia erat fames in terra. Comedebāt tñ panes, & alia, quæ apponebantur illis filijs Prophetarū, cum dicatur eo. c. q̄ quidā vir: attulit panes primitiarum Elisæo;
H & fecit illos apponi coram filijs prophetarum, & comederunt. Ioan autē nunq̄ comedebat panem, sed solū locustas, & mel syluestre. Ad secūdū dicendū, q̄ Elias non fuit ibi austerus aliqn̄, sed solū ostenditur inde, q̄ per miraculum nutriebatur. Nā erat fames magna in terra, & iussit Eliam manere apud torrentem Carith: & ibi dixerat, q̄ corui pascerent eū, & dabant illi bis in die panem, & carnes mane, & vesperi. eo. c. Ita aūt nulla austeritas erat, sed vita satis delectabilis quantum ad cibum: de potu autem Deus non prouidebat ei, sed bibebat aquam de torrente. eo. c. Ad tertium dicendum, quod Elias non fuit austerior in hoc, eo quod quadraginta diebus non comederit: Nam illud non erat voluntate humana: sed quia Deus compulit eum facere, dicens quod comederet, & biberet,
I quia grandis via ei restabat. 3. Regum 19. Et tunc etiam si Elias voluisset aliquid aliud comedere non potuisset, quia nihil erat in deserto. Et ob hoc Angelus attulit ei cibum, quasi aliunde habere non posset. Nam Deus non prouidet miraculosè, nisi in necessitate. Ioannes autem sine vlla necessitate sponte tenebat hanc austeritatem: cum posset habere alios cibos ad abundantiam. Item non grauabat Eliam, quod tanto tempore abstineret a cibo: quia si grauaretur modo naturali, necesse erat quòd moreretur, scilicet nihil comedendo in quadraginta diebus. Et tamen perijt, ideo miraculose conseruabatur. Et tamē non affligeretur fame, sic ieiunans. Et hoc innuitur eod. cap. cum dicitur, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vsque ad montem Dei Horeb: Et sic cibus ille confortabat adhuc
K eum, non solum ad viuendum, sed etiam ad itinerandum continuè. Ioann. autem naturaliter conseruabatur, ideo affligebatur austeritate cibi, & forte interdum fame. Item adhuc non erat austeritas hæc in cibo Eliæ; quia ipse comedit panem subcineritium. Ioann. autem nunquam comedebat panem, sed locustas, & mel. Ad quartum dicendum quòd in Moyse nunquam apparuit aliqua austeritas vitæ, sed comedebat de eisdem cibis de quibus ceteri homines. Quod autem bis quadraginta diebus manserit sine cibo nullam austeritatem in eo significat, sed solum ostendit diuinum miraculum; quia naturaliter non poterat manere sine cibo tanto tempore. Illud autem non fuit sibi graue, sed iucundum; quia fruebatur consortio diuini sermonis. Vnde apparuerunt in eo signa huius. Sic enim dicitur Exod. 34. capite, quod quando Moyses descendit ad castra, erat cornuta facies eius ex consortio sermonis Domini, & ipse ignorabat. Ita etiam totus populus Israel per xl. annos comedit solum manna: quod videretur, quod naturaliter

non

non posset eos nutrire, & conseruare ita fortes, & iucun-dos. Sic dicitur Deut. 8. c. f. de dit tibi cibum manna, quod ignorabas tu, & patres tui, vt ostenderet tibi, quòd non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod egreditur ex ore Domini. Quasi dicat: iste cibus manna non poterat te ita naturaliter nutrire sicut panis: sed Deus fecit ad ostendendam potentiam suam, scilicet, vt scires, quòd non in solo pane viuit homo, id est, pôt viuere, sed ex omni verbo quod procedit ex ore Domini, id est. Quidquid dixerit, homini quòd comedat, viuet comedendo illud: etiam si dicat quòd comedat ferrum, vel lapides. Talia ergo non sunt ducẽda in argumentum, quia miraculosa sunt. In Ioanne autem nihil erat miraculosum: sed naturaliter viuebat, & affligebatur per istam cibi austeritatem: magnitudo tamen virtutis eius faciebat, quòd omnia toleraret.

Quare ista hic posita sint ad denotandam vitam Ioannis? Quaest. XXVIII.

QVæritur, quare posita sint hic ista ad denotandum excellentem vitam Ioannis? Dicẽdum quòd Euangelistæ voluerunt ostendere Iudæis, & omnibus legentibus Ioannem esse virum sanctissimum: ideo ista scripserunt de eo. Deus quoque volens quòd Ioan. appareret sanctissimus Iudæis, fecit quòd ista haberet, per quæ sanctissimus probabatur. Pro quo considerandum quod tota perfectio, & sanctitas hominis prouenit à charitate. Ipsa namque charitas in se ipsa perfectio quædam est, & ipsa perficit omnes operationes, quæ cum ea fiunt. Sic ostendit Apostolus 1. ad Corinth. 12. vbi cum posuisset præcedenti c. de omnibus gratijs Spiritus Sãcti, dixit ibi. Et adhuc excellentiorem viam vobis ostẽdo. f. viam charitatis. Nam ibi ponit omnes laudes eius. Ideo dicendum, quod simpliciter non est perfectio in maiori austeritate: quia non potest esse maior austeritas, & tolerantia, quàm quod homo tradat corpus suum, ita vt ardeat. Dicit tamen Apostolus, quod adhuc istud nihil est: si charitatem non habet, prima ad Cor. 13. c. Ideo sanctitas Ioan. ex charitatis gradu accipienda erat: scriptura tamen nõ denotauit gradum sanctitatis eius ex charitate, sed ex vitæ austeritate. Et hoc propter duo. Primo quia Ioan. non solùm dicitur hic sanctus, sed ostenditur populo, quomodo ipse sit sanctus. Charitas autem est aliquid in anima, quod non videtur: ideo sanctitas per exteriorem operationem ostendenda est. Istud autem erat in Ioann. quantum ad vitæ austeritatem, quæ omnibus apparebat. Secundò quia ista sanctitas ostendenda erat Iudæis qui adhuc erant viri grossi circa spiritualem vitam: ideo per ea, quæ erant maximè palpabilia ostendi debuit eis sanctitas Ioannis, & ostensa est magis per vitæ austeritatem, quàm per aliquid aliud. Nam homines rudes iudicant excellentius esse id est ad resistendum sibi. Istud autem est in eis, quæ caro desiderat: quæ si non ministrentur sibi, vexat eos, & affligit, & tolerare has tentiones est magnæ difficultatis. Ita est in cibo, & potu, & vestitu austeritas, quia caro omnia contraria appetit, & ista tolerare difficile est. Habebat autem Ioannes præter istam austeritatem magnam excellentiam orationis, & cõtemplationis. Quia cùm in deserto semper mansisset vsque ad annum tricesimum, & non conuersaretur cum hominibus, nõ erat otiosus: sed necesse erat eum esse orationi, & contemplationi deditum, quia non vacabat operib. laborum ad acquirẽdam vitam: cùm ferè nulla re indigeret habẽs omnia necessaria in deserto sponte nata, & ad abundantiam occurrentia. f. locustas, & mel. Istud autem erat maioris perfectionis, vt priuilegij. f. posse semper intẽtum esse Deo orando, vel contemplando, quàm abstinere ab omni cibo. Viri tamen rudes, sicut populus non capiunt quanta sit illa perfectio: ideo scriptura non curauit laudare Ioannem, de dotibus spiritualibus: sed laudauit de austeritate in victu, & vestitu, quia istud erat per quod populus Iudæorum iudicabat eius sanctitatem. Ista autẽ austeritas ostendebat Ioannem esse diuinum hominem dupliciter. Vno modo, quia Ioan. talia volebat. Alio modo, quia talia pati poterat. De primo patet, quia Ioan. elegerat vitã tam austeram, qualem

A nullus vnq̃ hoĩum habuisse visus erat. Istud aũt non videbatur esse posse nisi à Deo, & propter Deum. Sic enim Christus dixit: A fructibus eorum cognoscetis eos inf. 7. c. Istud verum est nisi in hominibus Hypocritis, qui interdum multa simulant propter quæstum, & honorem. Et tamen isti ad huc ex fructibus cognoscuntur. Habet enim Hypocrisis fructus quosdam. f. quod homo cum videri bonus velit, bonus tamen esse non vult. Ideo licẽt hypocrita aliquid interdum exterius faciat, per quod bonus videatur, necesse est, quod plurima interius, vel abscondite faciat per quæ bonus non sit. Et quia nihil est occultum, quod non reueletur, dicente Saluatore: necesse est quod opera istorum aliquãdo in lucem veniant, & tunc apparent, quod non sanctitatis, sed hypocrisis opera fuerunt, quæ videbantur. Et si quis cõsideret diligenter, hypocrisis

B diu latere nõ potest. Quia cùm hypocrita verè diligat aliquod bonum temporale. f. lucrum, vel honores: & magis sit amor suus ad hoc, quam ad ostendendum sanctitatem exterius, quæ propter ista bona ostenditur: necesse est, q̃ interdum cum maiori feruore feratur in id, quod maximè diligit: & lucrum, vel honorem sectetur, & tunc apparebit vnde procedant opera sua. Item quia licẽt hypocrita aliquanto tempore dura toleraret propter spem lucri, vel honoris: diuturne tamen non tolerabit, quia nollet perdere totam vitam, quam amat propter spem pauci temporis. Ideo perseuerare semper in duris sanctitatis, & non hypocrisis indicium est. In Ioan. autem erant opera bona, & taliter se habebat, quòd nullus posset de eo præsumere, quod faceret hoc per hypocrisim. Primo quia circa natiuitatem Ioan. apparuerunt multa miranda, quæ

C ostendebant sanctitatem eius futuram. Vnde oẽs audiẽtes de eo posuerunt in cordibus suis, q̃ puer ille aliquid magni esset. Luc. 1. c. Et sic quando postea viderẽt opera eius miranda crederent, quod à Deo erant, qui in natiuitate eius ipsum magnum virum futurum ostenderat. Secundò quia Ioan. cœpit istam conuersationem austeram à tenera ætate, vt colligitur Luc. 1. c. Et sic dicitur in hymno suo: f.

Antra deserti teneris sub annis.

Ciuium turmas fugiens petisti.

Hypocrisis autem non est nisi in viris habentibus indicium perfectum ad excogitandos dolos peruersos, & fucos, per quos sub specie boni fallant, & consequantur lucrum, aut honorem intẽtum. Ioan. aũt incepit istam vitã, quando puer erat: ideo nõ erat verisimile q̃ per hypocrisim moueretur, sed à Deo. Tertio, quia hypocritæ, vt di-

D ctum est non perseuerant longo tempore in opere duro: cũ desideriũ eorũ sit cõseq̃ bona huius vitæ, & nolũt fraudari tota iucunditate vitæ, tolerando dura pp spem pauci tpis. Ioan. aũt cõtinuauit in ista austeritate ab exordio vitæ vsq; ad finẽ: & nunq̃ aliquid sibi de rigore subtrahere visus est: sed semp in eadẽ austeritate manebat: ideo apparebat, q̃ nõ erat ex hypocrisi, sed à Deo. Quarto, quia cũ hypocritæ non desiderẽt esse boni, sed videri, faciunt solũ ibi opera sua, vbi videri possint, sicut dr inf. 6. c. f. Cũ facis eleemosynam, noli tuba canere ante, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & vicis, vt honorentur ab hominibus. Et iterum dicitur: Cum oratis non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & angulis platearum stantes orare. Et sic ad hoc quod aliquis effugiat hypocrisim dicit ibi Christus, quod oret in cubiculo clauso ostio, &

E quod det eleemosynam in abscondito nesciente sinistra quid faciat dextra. Ioan. autem opera sua faciebat in abscondito, quia a tenera ætate semper fuit in deserto, & non conuersabatur cum hominibus vsque ad tempus illud, in quo ex mandato Dei oportebat se ostendere populo, & prædicare, vt patet Luc. 1. ca. scilicet Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deserto vsque in diem ostensionis suæ ad Israel. Si autem fecisset per hypocrisim, mansisset in Ierusalem, vel in aliquo magno populo, vbi viderentur ab hominibus opera sua, & consequeretur magnum honorem, & statum. Sic enim cognati Christi qui erant uiri mundani, uidentes Christum facere talia mirabilia in terra Galilææ inter pauperes, hortabantur eum, quod iret in Ierusalem, & ostenderet se ibi mundo, ut consequeretur honorem de operibus suis. Ioann. 7. capite, scilicet. Dixerunt ei frattes eius.

eius. Trāſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua, quæ tu facis. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipſe in palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta te ipſum mundo. Ioannes tamen nunquam venit in Ieruſalem, vbi poſſet honorari: ſed manebat in deſerto: ideo apparebat, quòd non per hypocriſim faciebat. Quintò, quia licèt hypocritæ valde deſiderent honorem, & propter hunc aliqua opera dura faciant: tamen non duriſſima, quę repugnent vitæ, & deſtruant eam, vel valde affligant: cùm ipſi propter iſtam vitam omnia faciant: nolunt autem eam affligere propter aliquid, quod ſperent: Ioannes tamen faciebat opera, quæ erant quaſi magis ad moriendum, quam ad viuendum, ſcilicet, ſolum comedere locuſtas, & mel, & indui pilis camelorum: Vnde nullam ſibi vitæ delectationē retinebat. Quod hypocritæ nequaquam facerent: ideo apparebat eum nō eſſe hypocritam. Sextò, quia cùm hypocritę honores, ac dignitates deſiderant, & iſta maximè conſequi poſſint homines à dominis temporalibus, hypocritæ blandiuntur eis, & laudāt ipſos, eorumque vitia tolerant, vt ſic ab eis conſequantur, quod optant. Ioannes autem non blanditus eſt: ſed maximè increpabat Herodem principem terræ Galilææ dicēs, quòd non licebat ei habere vxorem fratris ſui. Propter quod Herodes tenuit eum, & occidit, infra 14. c. & Mar. 6. c. & Luc. 3. cap. Non erat ergo Hypocrita, ſed propter Deum omnia iſta faciebat. Quod autem propter Deum talia facere vellet, oſtendebat eum eſſe virum ſanctum. Secundū principale erat oſtendens Ioannē eſſe a Deo, ſcilicet, quia tantam auſteritatem tolerare poterat, quia non videbatur, quod aliquis homo talia poſſet pati: ideo abſolute erat mirandum. Vnde dicit Chryſoſtomus ſuper Ioannem, ꝙ Iudæi videntes Ioannem mirabantur, quomodo in corpore humano tanta patientia eſſe poſſet: & præcipuè, quia Ioannes tolerauerat iſta in parua ætate. Nam à pueritia ſua manebat in deſerto. Luc. 1. c. Item, quia tam longo tēpore tolerare potuiſſet. Nam quod paruo tempore aliquis iſta pateretur erat aliqualiter veriſimile, Ioannes tamen tolerauit hoc à parua ætate vſque ad mortem. Ideo apparebat nō ſolum voluntatem hoc faciendi, ſed etiam firmitatem ſuſtinendi ſibi à Deo eſſe ſupernaturaliter collatam: propter quod homo diuinus iudicari poterat: & tanquam à Deo venienti fides firmiſſima adhibeatur. Conſiderandum autem quod Euangeliſtæ volunt oſtendere ꝑ hoc in Ioanne fuiſſe omnem perfectionem vitæ, quæ exterius apparere poteſt. Conſiſtit autem iſta perfectio in duobus, ſ. in fugiendo vitia, & proſequendo virtutum actus. Pſal. 33. c. ſ. Diuerte à malo, & fac bonum: poſuerunt tamen Euangeliſtæ de Ioanne ſolùm ipſum bonum, quod faciebat, & nō quomodo vitia euitaret. Hoc autem propter duò. Primò quia declinare a vitijs eſt primus, & infimus gradus perfectionis: & eſt in quolibet, qui incœperit eſſe bonus. De Ioanne aūt volebant Euangeliſtæ non ſolum oſtendere, quòd eſſet bonus, ſed quod eſſet omnium bonorum maximus: ideo non oportebat, quod de eo prædicarent illud, quod bonum erat minimæ perfectionis, & pertinet ad incipientes: ſed quod eſt maximæ perfectionis, & in ſolo Ioanne inueniebatur. Secūdò quia cum ſcriptura oſtendat Ioannem talia opera feciſſe: manifeſtum eſt, quod omnia vitia deuitabat. Nam omnia vitia dependent ex tribus capitibus, ſ. ex deſiderio honoris: aut diuitiarum: aut delectationum carnis: ſicut dicitur. 1. Ioan. 2. c. ſ. Omne quod eſt in mundo, eſt concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quæ non eſt in parte, ſed ex mūdo eſt. Ioānes aūt nihil horum habebat: de delectationibus carnis patet: quia in cibo, & potu erat maximè auſterus, locuſtas ſolum, & mel comedens. Circa carnis etiam teneritudinem erat durus, quia non induebatur mollibus ſicut Chriſtus dixit inf. 11. c. ſed aſperrimus veſtibus. ſ. de pilis Camelorum, & zona pellicea circa lumbos. De delectationibus autem illicitis in Ioanne dici non oportet, quia vir, qui carnem ſuā quotidie mortificabat, non eſt veriſimile, quod ſaltē aliquando de talibus cogitaret. De deſiderio diuitiarum apparet, quod non pertineret ad Ioannem: quia pauperrimè viuere elegerat, nihil habens niſi pilos Cameli, quibus induebatur. Cętera autem communia erant ei cum beſtijs, ſ. co-

F medere locuſtas, & mel ſponte inuentum, quod ad nullius bona, vel poſſeſſionem pertinebat. De honore patet maximè, quod illum Ioānes non cuperet, quia honor ab hominibus, & inter homines exhibetur. Qui autem ſecedit in ſolitudinem non ſolūm nihil tale cupit, ſed nec recipere vult ſi offeratur. Apparet ergò quod Ioannes non deſiderabat aliquid iſtorum, cum talia faceret qualia ſcribuntur hic, & ſic ſcriptus iſtis non oportebat dici quomodo Ioannes vitia deuitaret, quia ſatis apparet ex his.

Quare Ioannes determinatè vtebatur tali habitu?
Quæſt. XXIX.

G QVæritur, quare Ioannes determinatè vtebatur tali habitu, ſ. pilis Camelorum, & zona pellicea circa lumbos? Dicendum quod Ioannes faciebat propter duo. Primò propter magnā auſteritatem vitæ, quam ipſe tenere volebat. In habitu autem non poterat eſſe maior auſteritas quam indui reb. aſperrimis, quales ſunt veſtimenta de pilis Camelorum: & Zona cruda de pellibus poſita iuxta lumbos: ideo erat conueniens habitus ei. Secundo propter imitationem antiquorum: nam Ioannes fuit Eremicola cum tota vita manſerit in deſerto abſtractus ab hominum cōmunicatione vſque ad tempus, quo manifeſtatus eſt Iſraelitis; inter antiquos tamen ſanctos Eliam legitur fuiſſe maiorem Eremicolam: nam ipſe manebat in monte Carmeli, vt patet 4. Reg. 1. ca. & 3. Reg. 18. & 19. ca. Cum ergo illius vitam Ioannes tenere vellet,
H voluit quoque in habitu imitari. Elias autem tenuit iſtum habitum. ſ. pilos Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos: & per iſtum habitum cognoſcebatur diſtinctus ab alijs hominibus tempore ſuo. Sicut patet 4. Reg. 1. ca. quando Ochozias quæſiuit à nuncijs ſuis, Cuius figuræ, & habitus eſt vir, qui occurrit vobis, & locutus eſt verba hæc? At illi dixerunt: Vir piloſus, & zona pellicea accinctus renibus. Et tunc rex ait, Elias Theſbites eſt. Vocatur autem Elias vir piloſus, id eſt indutus pilis Camelorum, ſicut Ioannes, vel piloſus, ſ. in carne, ita quod eſſet multorum pilorum, ſicut dixit Iacob de Eſau fratre ſuo; noſti quod frater meus Eſau vir piloſus ſit, ego autem lenis. Gen. 27. c. Vtroque modo poteſt accipi Elias. Aliqualiter videtur veriſimilius, quod eſſet indutus pilis: quia illud pertine-
I bat ad habitum Eremitæ. Sed de hoc vide 4. Reg. 1. cap. nec multum differt, quod tenere velis. Propter hoc autē Eremitæ, qui dicunt propoſitum ſuum, & vitam incœpiſſe in Elia, & poſtea apertius in Ioāne Baptiſta, vt ait Hieronymus in libello de vita Pauli primi Eremitæ, induebantur antiquitus, & etiam nunc multi, habitu ita aſpero, ſ. de pilis caprarum, vel Camelorum, licèt non habeantur ita communiter, aut de alijs reb. valde aſperis. Et quidam eorum ad imitandum ſpecialiter habitum Ioannis vtuntur quibuſdam veſtibus paruis, ſiue funiculis circa carnem, ita vt lumbos ſtringant. Iſtud autem eſt ad affligendum carnem per duritiam, & potiſſimè partem lumborum: quia circa illa dñatur libido. Sic ait B. Gregorius in homilia confeſſorum, ſcilicet, quod viris luxuria ſit in lumbis, feminis autem in vmbilico. Et illa comprimitur ꝑ
K reſtrictionem, & dominationem quādam. Ioannes tamen habebat zonam crudam de pellibus, quæ erat circa lumbos, id eſt, circa carnem, vt communiter tenetur: licèt poſſit dici quod erat illa zona ſuper veſtes ad ſtringendū eas, ne laxæ fluerent. Et hoc modo Elias habebat zonam. Nā dixerunt viri, qui eum viderant, quod erat piloſus, & accinctus renibus zona pellicea. Manifeſtum eſt tamen ꝙ illi viri non videbant id, quod habebat Elias iuxta carnē, cùm ipſe indutus eſſet. Habebat ergo zonam ſuper veſtes, & ſic poterat eſſe de Ioanne, ſed primum magis videtur. Aliam cauſam habent iſti Eremitæ ad hoc ex verbo Chriſti dicentis Lucæ 12. c. Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris: iſti ergo lumbos veſtibus præcingunt. Verum eſt autem, quod illa parabola eſt. Nam ſic exponit Gregorius dicens, lumbos pręcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Iſti autem etiam quantum ad corticē literæ obſeruāt. Et non eſt irrationabile: quia illa obſeruātia multū confert ad id qd Chriſtus intendit, ſ. ad carnis luxuriam coarctandam.

An

An Ioannes debuerit in deserto nudus manere? Quæstio. XXX.

QVæritur, an Ioannes debuerit in deserto nudus manere? Aliqui dicunt quod sic, quia Ioannes debebat ostendere in se austeritatatem vitæ maiorem quàm habuissent aliqui præcedentes eum, & tam aliqui vsi fuerant pilis Camelorum, & zona pelliçea circa lumbos, sicut diximus de Elia. Ergo Ioannes vt eum excederet debuit nudus manere. Secundo quia aliqui etiam manserunt nudi in deserto longo tempore, sicut patet de Maria Aegyptiaca; & de Honuphrio Eremita, & quibusdam alijs. Ioannes ergo vt non minor his videretur, debuit esse nudus.

Dicendum quòd Ioannes debuit esse vestitus, & cum veste manere. Primò quia nulla lex sanctitatis tollit ea, quæ sunt necessaria naturæ. Illud enim insanire est, & non sanctè viuere: dicit Apostolus ad Rom. 12. c. Obsecro vos, vt offeratis corpora vestra hostiam viuentem sanctam Deo placentem, id est, offeratis illi corpora vestra in sacrificium. Et quia putaret aliquis propter hoc valde affligenda esse corpora, subdidit: rationabile sit obsequium vestrum, id est, estote moderati secundùm regulam rationis non affligentes vos supra modum. Qui tamen subtraheret necessaria naturæ diceretur odisse corpus suum, & properaret ad illius interitum. Iubemur tamen corpora diligere ad Ephe. 5. c. scilicet: Ita, & viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit. Tenemur ergo ministrare corpori nostro necessaria in quantum possumus, & in quantum necessaria sunt. Inter necessaria tamen ponitur vestis. Eccles. 29. cap. scilicet: Initium vitæ hominis aqua, & panis, & vestimentum. Et licèt ipse cibus sit magis necessarius: quia tamen vbique potest reperiri aliquid, saltem herbæ, vel folia arborum, quibus aliqualiter vita conseruetur, & non reperitur vbique vestis, ponitur ipsa vestis tanquam maximè necessarium. Et sic Deus, quando exclusit Adam, & Euam de paradiso: volens eis solùm dare ea, quæ erant necessaria, fecit eis tunicas pelliceas, & induit eos. Genes. 3. cap. Et nihil aliud eis dedit. Ex quo apparebat, quòd Deus indicabat vestem esse de maximè necessarijs. Ioan. ergo habere debebat propter necessitatem repellendi frigoris, & importunitatem temporis, quia forte periclitaretur vita eius. Licet ergo illa, quæ erant dura, faceret; id tamen quod naturæ aduersatur, & omnino destruit eam, scilicet esse nudum, facere non debebat. Secundò quia repugnat humanæ verecundiæ sine vestibus manere. Ista autem verecundia consequitur hominem in pœnam. Ideo necesse est homines rationabiliter viuentes erubescere, ne nudi videantur. Et si quis erubescere nollet, tanquam insanus ab omnibus putaretur; nec quisquam aspicere vellet hominem nudum penitus. Ioannes autem licet in deserto vixerit: tamen prædicaturus erat toti populo Iudæorum; ideo saltem propter verecundiam vestes habere debebat. Non ergo pertinebat ad austeritatem non habere vestes, sed habere illas duras, & contemptibiles: & sic Ioannes habebat. Ad primum dicendum, quòd Ioannes ostendere debebat maiorem austeritatem vitæ, quàm ceteri præcedentes; non tamen oportet, quòd in singulis rebus esset austerior. Satis enim erat, vt in quibusdam excederet: licèt in alijs esset æqualis. Nam quædam sunt, in quibus quidam homines non possunt excellere alios, quia paucos gradus habent: & est facile peruenire ad extremum. In rebus autem habentibus multos gradus, & differentias perfectionis, potest quis excedere alium; & ille alium, & sic in infinitum. De primo patet in vestibus. De secundo patet in charitate, quia in charitate gradus possunt esse infiniti. Ad secundum dicendum, quod illi qui manserunt nudi, passi sunt hoc etiam necessitate, quia vestes habere non poterant, scilicet, quia vestes quas in desertum tulerant, vetustate attritæ erant, & cõsumptæ. Et ita fuit de Maria Aegyptiaca: quamdiu tamen vestes habere potuerunt habuerunt illas. Ioannes autem non erat in hac necessitate, cùm vestes habere posset; ideo nõ

A debebat nudus esse: maxime, quia vestes erant maximè necessariæ Ioanni, quàm illis quos diximus in deserto nudos fuisse: quia illi nunquam redituri erant ad seculum. Ioannes autem venturus erat ad prædicandum omnibus Iudæis. Item, quia illi morabantur in interioribus partibus deserti, ad quas nullus hominum perueniebat; sicut legitur de Honuphrio quòd quadraginta annis mansit in deserto hominibus incognitus preterquam Paphnutio Eremitæ. De Maria Aegyptiaca quasi eodem modo fuit. Ioannes autem erat in deserto Iudææ, quod est paruum desertum, & sunt ibi multæ habitationes. Nam sex ciuitates in eo fuisse dicuntur. Iosue 15. c. Et sic licèt Ioannes non conuersaretur communiter cum hominibus, poterat tamen videri sæpe a multis, transeuntibus per regionem illam: ideo non debuit esse nudus.

B

Quare scriptura nihil ponat de austeritate potus Beati Ioannis? Quæstio XXXI.

QVæritur, quomodo scriptura non ponat hic de austeritate Ioannis in potu, sicut ponit in cibo, & in vestitu. Dicendum quòd hoc factum est. Primò quia non est tanta diuersitas austeritatis in potu, sicut in cibo. Nam in potu non est varietas nisi in vino, & aqua. Nec potest esse magis austerus aliquis, quam vt solam aquam bibat. Et ista est pauca austeritas: ideo non debuit poni in laude Ioannis, quia etiamsi ille solam aquam biberet, non excederet plurimos vulgares: qui etiam sine aliquo desiderio virtutis solam aquam bibunt. Secundò quia scriptura posuit hic illud, de quo dubitari poterat, scilicet, de cibo: cùm in eo sint multæ differentiæ austeritatis propter varietatem ciborum: & nesciremus, quem
C gradum austeritatis teneret Ioannes. In potu autem manifestum erat, quòd si aliquam austeritatem seruare vellet, solam aquam biberet: & sic non fuit necesse exprimi. Ita dicitur in suo hymno, scilicet.

Cui latex haustum sociata pastum
Mella locustis.

Item ratio persuadet hoc, quia Ioannes solum vtebatur eis, quæ necessaria erant ad vitam. Vinum autem non est necessarium, quia non solùm multi homines, sed etiam multi populi, & Gentes sine illo viuunt. Et a principio seculi vsque post diluuium vinum non fuit, licèt essent vites. Primus autem, qui bibit vinum, fuit Noe, & inebriatus est. Gen. 9. ca. Præcedens autem ætas vinum non nouerat. Erant tamen tunc homines longæui, & robusti, & omnes bonam habitudinẽ corporis habentes, ideo
D Ioannes non biberet de eo. Sciendum tamen quòd licèt hic Matth. & etiam Mar. 1. cap. nihil dicant de potu: attamen Luc. 1. ca. dixit Angelus, quòd Ioannes vinum, & siceram non biberet: sola ergo aqua restabat ad potum. Item quia Ioannes manebat in deserto sine conuersatione humana, vinum tamen habere non poterat nisi cum hominibus conuersaretur. Item quia Ioannes non vtebatur quibusdam magis necessarijs, quàm sit vinum. Ergo a fortiori non vteretur vino. Patet quia inter necessaria ad vitam humanam non ponitur. Ecclesiast. 29. c. scilicet, Initium vitæ hominis aqua, & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. Ioannes tamen pane non vescebatur, qui ponitur inter necessaria: ergo a fortiori non vteretur vino, quod non ponitur inter necessaria. Item, quia non solùm vinum non est de neces-
E sarijs, sed etiam ad mediocrem pastum nõ pertinet. Nam Deus quando pascebat Eliam apud torrentem Carith; mittebat ei panem, & carnes mane, & vespere: tamen nõ mittebat ei vinum: sed iubebat bibere de aqua torrentis. Dare tamen panem, & carnes bis in die erat pastus ad abundantiam: & tamen non dabatur vinum. Ergo non solùm ad necessitatem, sed etiam ad quandam abundantiam non pertinet. De hoc. 3. Reg. 17. cap. Christus tamen posuit de Ioanne, quod non solùm in cibo, sed etiam in potu erat austerus, dicens. Venit Ioannes non manducans, nec bibens, & dicunt quòd Dæmonium habet, infra. 11. id est, non manducabat id quod alij manducabãt: nec bibebat de eo, quod alij bibebant scilicet de vino.

An

An aliquid aliud fuerit in Ioanne præter sanctitatem, & austeritatem vitæ, per quod esset tantæ auctoritatis apud Iudæos. Quæstio XXXII.

QVæritur an in Ioanne præter istam sanctitatem vitæ, & austeritatē fuerit aliquid aliud; propter quod Iudæi sibi tantam præstarent auctoritatem? Dicendum quòd vita Ioannis fuit valde excellens, propter quam dignus erat auctoritate magna, & reuerentia. Quia manifestè apparebat esse homo diuinus. Forte tamen ad tantam auctoritatem quantam ei Iudæi præstabant, non sufficiebat hoc. Videtur ergo dicendum ꝙ Ioannes non solùm ex sua sanctitate consecutus est istam magnam reuerentiam, & auctoritatem: sed etiam Deus voluit ei dare aliæ multa testimonia, & ista fuerunt, quę in natiuitate eius apparuerunt. Nā eius conceptio, natiuitas, nomen, & actus, & totus vitæ ordo ab Angelo prænunciata sunt, antequā fierent. Luc. 1. c. Et totus populus cognouit hoc, quia cùm exiuit Zacharias pater eius de templo exiuit mutus, & expectabat eum totus populus foris. Et cognouerunt, ꝙ visionem in templo vidisset. eo. c. Postea etiam quādo Ioannes natus est patre eius muto permanente: cum scripsisset nomen illius, solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Ex quo apparebat, ꝙ merito pueri nati illud accidisset. Prophetauit tunc pater, & omnes qui audierūt istud mirabantur. Luc. 1. c. f. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ diuulgabantur verba hæc. Et posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicentes. Quis putas puer iste erit? Quasi dicat. Aliquid valde magnum erit. Sic ergo Ioannes illico vt natus est, creditus est sanctus futurus, vt magnus vir ex eo tempore cęperit habere magnam reuerentiā, siue auctoritatem apud Iudæos: licèt nihil adhuc loqueretur; Ideo postquam cępit habere tantam vitæ austeritatē concordāte vita cum magnitudine, quæ signata fuerat in natiuitate, & conceptione, faciliter ei crederetur, etiamsi nō fuisset tam austeræ vitæ. Sed dicet aliquis: sufficiebat ergo Ioanni, ꝙ apparuisset ante conceptionem, & natiuitatem suam illa figura magnitudinis: etiamsi postea nō esset tam austerus: ideò non debuit, vel non fuit necesse habere tantam austeritatem. Dicendum, ꝙ licèt figna, quæ comparuerunt in natiuitate Ioannis ostenderent quandam magnitudinem excellentem in eo futuram, si tamen vita postea non concordaret cum signis, nō præstaretur ei auctoritas; quia putaretur, ꝙ Deus mutauerat iudicium suum circa illum propter peccatum eius, vel suorum. Iste enim erat modus Dei. Ierem. 18. c. scilicet, ꝙ promitteret alicui homini multa mala: & si ageret pœnitentiam cessabat illa inferre, & conferebat Deus ei bona. Econtrario Deus promitteret alicui magna bona, & si recederet a Deo, mutabat Deus sententiam, & nihil conferebatur de promissis. Ita putaretur de Ioanne si vita sua non fuisset excellens, Et tunc non solùm non præstaretur ei auctoritas, sed etiā malus iudicaretur; propter cuius peccatum putaretur Deum mutasse sententiam de bonis promissis. Debuit ergo Ioannes excellens esse. Nam etiamsi solùm esset bonus nihil habens speciale super ceteros, putarentur frustrata effecta præcedentia signa: quia illa non solùm bonum, sed excellentem valde innuebant: sicut omnes audientes; quæ facta fuerant dicebant, scilicet. Quis putas puer iste erit? Quasi dicat. Erit quid admirabile quale nunquam visum est. Et ista etiam fuit causa quare Iudæi putauerūt eum esse Messiam. Ioan. 1. c. Debuit ergo istam excellentem magnitudinem habere in austeritate vitæ: licèt tamē aliquid minus habuisset, quam habebat: nō tollitur quin Iudæi præstassent illam auctoritatem, cùm vita satis concordaret signis, quæ apparuerunt in conceptione, & natiuitate. Sed diceretur quòd Iudęi non præstarent Ioanni aliquam auctoritatem propter signa, quæ apparuerant in natiuitate eius; quia Ioannes tacuit vsque ad annum trigesimum, manens in deserto. Et tunc ista venissent iam in obliuionem; vel nec aduerterent Iudæi ad ea. Sic fuit de Christo, nam maiora signa apparuerunt in natiuitate eius, scilicet Magi venerunt ab Oriente ad adorandum eum, & stella præcedebat eos, nunciaueratque illud in Ierusalem: præcedenti: cap. Angeli etiam cantauerunt eo nato, & pastoribus apparuerunt. Et postea ipso Christus in templo cognitus est a Simeone, & Anna. Luc. 2. cap. Et tamen propter ista non aduerterunt Iudæi ad ipsum, quādo cœpit prædicare: nec præstabant aliquam auctoritatem nisi miracula interuenissent. Dicendum ꝙ secus fuit in Ioanne, quàm in Christo, quia licèt signa Christi nati maiora fuerunt quàm Ioannis, tamen per illa cognitus non est Iesus distinctè in persona sua: Ioannes autem fuit distinctè cognitus. Patet hoc, quia ista, quæ acciderant in natiuitate Ioannis, cognouerunt ferè omnes Iudæi. Nam quando Zachariæ apparuit Angelus, totus populus stabat foris expectans eum. Et cùm vidissent eum mutum cognouerunt, quòd visionem vidisset. Luc. 1. ca. cùm etiam natus est Ioannes & patre suo scribente nomen eius solu-
G tum est vinculum linguæ suæ: erāt præsentes plures Israelitarum, & omnes cognouerant tam ipsum Ioannem, qui natus est, quàm omnia, quæ acciderant. Nā dicitur Luc. 1. c. ꝙ diuulgabantur omnia verba hæc super omnia montana Iudææ. Et tamen omnes qui audierunt posuerunt in corde suo, dicentes: Quis putas puer iste erit? De Christo autem non fuit sic. Nā Magi, qui eum adorauerunt, agnouerunt ipsum distinctè; ceteri autem Israelitæ: licèt audierint nunc Messiam natum, & turbatus est Herodes, & Ierosolyma cum illo: præcedenti c. tamen non agnouerūt eum. Vnde licèt postea conuersaretur inter eos, & veniret in templum in Ierusalem, cum parentibus suis in solennitatibus. Luc. 2. c. non agnoscebant eum. Idem fuit de reuelatione, & ostensione facta pastoribus, & Simeoni, & Annæ. Nam ipsi cognouerunt eum, sed aliis hoc non in-
H dicauerunt: ideò mansit Christus Iudæis incognitus. Vnde non poterat ei auctoritas præstari propter illa signa, quæ apparuerant in eius natiuitate. Secus autem de Ioanne, quoniam ille semper distinctè cognitus fuit, & habebatur semper in honorem propter illa, quæ habuerat in natiuitate signa magnitudinis.

Quare Ioannes voluerit habere tantam vitæ austeritatem cùm ante eum nullus tantam habuisset? Quæstio XXXIII.

QVæritur de ista austeritate vitæ Ioannis, quare voluit tantam habere: cùm ante eum nullus tantam habuisset. Quidam dicunt, quòd hoc fuit ex desiderio sanctitatis, sicut multi viri ante eum, & post anhe-
I lauerunt ad actus valde excellentes solùm ex desiderio cultus diuini, & vitæ æternæ, sine aliquo alio speciali motiuo: ita enim potuit esse in Ioanne. Dicendum quòd licèt hoc esset satis verisimile, tamen non fuit verum: sed Ioannes, ideò anhelauit ad tantam perfectionem, quia Deus concessit ei speciale priuilegium, vt hoc facere posset. Et nō solùm, vt posset, sed etiam monuit eum, vt omnino faceret. Et patet hoc, quia Angelus prænunciauit Zachariæ quid facere deberet Ioannes. Nam dixit ei, quòd vinum & siceram non biberet. Luc. 1. ca. Vnde iam Ioannes non solùm desideraret hoc facere tanquam bonum, sed quasi necessarium, quia Angelus illud prædixerat, & obtinebat vim præcepti. Istud autem postea Zacharias indicaret Ioanni venienti ad ætatem rationis capacem, & tunc ipse obseruaret hoc tanquam mandatum Dei. Et
K sicut Angelus scribitur hoc dixisse Zachariæ: ita fortè dixit de cibo Ioannis, & vestitu: licet Lucas, & alij Euangelistæ non expresserint. Secundò patet, quia Ioannes incœpit istam vitam in pueritia. Luc. 1. scilicet. Puer crescebat, & confortabatur Spiritu, & erat in desertis, & quia tamen non haberet tale desiderium in parua ætate, quia istud excedebat omnino ætatem illam: nisi Deus omnino specialiter eum moueret ad hoc volendum. Nam sicut posse tolerare in parua ætate istam austeritatē erat quodammodo super naturale, & ex gratia speciali Dei: ita quod moueretur ad rem tam arduam in tam infirma ætate, a solo Deo esset, & non ex communi desiderio sanctitatis. Tertiò patet, quia sicut Ioannes non venit in desertum propter se, sed vt Christum annunciaret, quia sic de eo prænunciatum erat, vt supra diximus: ita omnia, quæ Ioannes faciebat, non propter se, sed propter Christum erant,

erant, in quantum ista disponebant Ioannem, vt esset testis idoneus Christi. Deus ergo specialiter mouit Ioannem ad subeũdum istud propositum tam arduum, vt per hoc in maiori reuerentia, & auctoritate esset apud Iudæos, & sic magis crederetur ei quando testificaretur de Christo. Quartò patet, quia Angelus dixit Zacharię. Et Spiritu Sãcto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. In quo ostenditur specialis plenitudo spiritus semper manentis in eo. Et sic per illum moueretur ad faciendum omnia, quæ faciebat. Et specialiter apparet de progressu eius in desertum, quia eod. c. dicitur, scilicet. Puer crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis: id est, Spiritus Sanctus, qui in eo confortabatur per augmentum gratiarum faciebat eum stare in pueritia in deserto. Ibi autem tolerauit hanc austeritatem. Ideo Ioannes non motus fuit ad faciendum hæc solùm ex desiderio sanctitatis, sicut Deus specialiter B mouit eum propter causam dictam.

An Ioannes fecerat miracula? Quæst. XXXIIII.

QVæritur, an Ioannes fecerit miracula? Dicendum, quòd nullum miraculũ fecisse legatur. Licèt enim Euangelistæ describant diligenter facta eius: nullum tamen miraculum descripserunt. Quidam tamen dicunt, quòd Ioannes fecit aliqua miracula, licèt scriptura illa taceat: sicut multa de miraculis, & gestis Christi tacentur. Ioan. 20. c. Item quia si non fecisset miracula aliqua, videtur quòd non crederetur ei. Nã etiam Prophetis non obligabantur credere Israelitæ, si non facerent aliqua signa: vt colligitur Deuter. 13. & 18. cap. Maxime autem in re tam ardua, scilicet, asserendo aliquem esse Messiam, in quo erat totum bonum Iudæorum.

Dicendum, quòd Ioannes nullum miraculum fecit, licet fuerit vitæ sanctissimæ: & patet, quia Ioan. 10. c. dicitur: & multi venerunt ad eum, & dicebant: Ioannes quidem nullum signum fecit. Item patet quia si Ioannes fecisset miracula, istud esset ad approbationem dicti sui, & tunc nullo modo omitterent illa Euangelistę, qui scripserunt diligenter vitam Ioannis in quantum ille testimonium erat Iesu, ꝙ esset Messias, & tamẽ nihil esset, quod magis confirmaret testimonium Ioannis, quàm miracula, si ostẽdisset illa in testificando, ideo Euangelistæ non subticuissent ea, sed exprimerent: potissimè cùm omnes Euangelistæ diligenter de Ioãne locuti fuerint. Et licèt aliqui istud omitterent, aliquis tamen saltem illud diceret, sed nemo fuit: ideo miraculum nullum fecit. Ad primum argumen- D tum dicendum, ꝙ illud argumentum verisimilitudinem habet, non tamen veritatem: vel potius illud magis est ad respondendum, si quis dicat Ioannem non fecisse miracula, quia non sunt scripta, quantum ad aliquid probãdum. Argumentum tamen verisimilitudinis cessat, cùm de veritate constat, sicut nunc constat Ioan. 10. c. ꝙ Ioannes signum nullum fecerit. Ad secundum dicendum, ꝙ licèt Ioannes signum nullum fecerit, crediderunt ei multi Iudæorum, quia certissimè eum à Deo esse putabãt. Et hoc propter vitæ sanctitatem, quam non putabant esse ab homine, sed specialiter à Deo. Quia vt Chryso. super Ioannem dicit, mirabantur Iudæi tantam in corpore humano videre patiẽtiam. Etiam propter signa, quæ apparuerunt in natiuitate eius, quæ attestabãtur eum esse à Deo, & aliquem magnum futurum. Et sic omnes crediderunt ex na- E tiuitate eius, dicentes: Quis putas puer iste erit? Luc. 1. c. Alij dicunt, quòd videtur irrationabile, quòd Ioãnes miracula non fecerit, quia multi fuerunt in veteri testamento minores eo, & tamen miracula fecerant, sicut patet de Elia, & de Elisæo, qui mortuos suscitauerunt. Nam Elias vnum suscitauit. 3. Reg. 17. c. Elisæus vero duos. 4. Reg. 4. & 13. c. Dicendum ꝙ manifestum est Ioannem non fecisse miracula. Et nõ est irrationabile eum nulla fecisse, quia manifestum est, quòd aliqui minus perfecti faciunt interdum miracula, quæ alij non faciunt viri perfectiores. Sicut Elias, & Elisæus mortuos suscitauerunt: Moyses autem nullum suscitauit. Et tamen Moyses fuit excellẽtior illis. Nam Deus laudans Moysem dicit, ꝙ est fidelissimus in tota domo sua. Et quòd nemo est talis sicut ipse Nume. 12. c. & ad Hebr. 3. ca. Etiam Deut. 34. dicitur, ꝙ post

A Moysem non surrexit vltra talis propheta in Israel: ergo non fuerunt tales Elias, & Elisæus. Item Christus non fecit tanta, nec tam magna miracula, sicut Apostoli. Nam vmbra Petri sanabat infirmos, & ideo ponebãtur in grabatis per loca, per quæ ipse transiturus erat. Act. 5. cap. De Christo non legitur, quòd vmbra sua quemquam sanaret: nec etiam ponerentur mortui, vel ægroti, vt vmbra eius obumbraret quemquam eorum. Etiam Christus nõ legitur suscitasse nisi tres mortuos: Andreas tamen vnico actu suscitauit, quadraginta, qui in mari perierant. Item, quia facere miracula est quædam gratia per se gratis data distincta à sanctitate vitæ. Vnde & homines mali interdum faciunt miracula, vt patet infra 7. c. & Luc. 14. ca. scilicet: Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo B dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, discedite a me, qui operamini iniquitatem. Si autem operatio miraculorum esset aliquid consequens ad sanctitatem, & secundùm gradum sanctitatis esset maior, vel minor illa virtus, siue fierent plura, aut pauciora miracula, oporteret dici ꝙ Ioannes fecisset multa miracula: cùm tamen ista potestas non cõsequatur necessariò sanctitatem, cùm etiam aliquando in malis sit, non inconueniens est, quòd Ioannes miracula nulla fecerit.

Quare Ioannes nulla miracula fecerit? Quæst. XXXV.

QVæritur, quare Ioannes nulla fecerit miracula? Dicendum, ꝙ propter multa. Primò quia virtus ope- C randi miraculosè non conceditur homini propter vtilitatem, vel honorem sui ipsius: sed propter vtilitatem aliorum, qui sunt, vel possunt esse partes Ecclesiæ, vt declarat Apostolus. 1. ad Cor. 12. tempore autem Ioãnis fortè non erãt necessaria miracula ad vtilitatem aliquorum: ideo non fecit miracula. Secundò quia Ioannes solùm venerat ad ostendendum Christum, & disponendum populum ad suscipiendum eum: vt supra probatum est: hoc autem sine miraculis fieri poterat, quia sanctitas Ioannis excellens, & signa, quæ præcesserant in natiuitate eius sufficientem præstabant ei auctoritatem, vt populus sibi crederet: quia videbatur, ꝙ necesse esset à Deo esse hominẽ in quo talia apparerent, ideò non erat opus confirmari dicta eius miraculis. Tertiò patet, & efficacius, quòd si Ioannes miracula fecisset, oportebat, ꝙ illa fuissent valde ma- D iora omnibus miraculis, quæ fecerant Prophetæ: & omnes patres veteris testamenti, eo ꝙ ista miracula essent ad ostensionem perfectionis Ioannis. Sed ipse excessit omnes præcedentes in austeritate vitæ, & sanctitate vitæ: ita ergo & in miraculis precederet. Quod aliàs non conuenienter ostenderetur ipsum esse excellentiorem omnibus præcedentibus. Si autem Ioannes talia miracula fecisset, essẽt æqualia, aut valde similia miraculis Christi. Hóc autem nimis repugnabat intentioni Dei: quia tunc Iudæi credidissent Ioãnem esse Messiam, & non Iesum. Et hoc quasi rationabiliter. Quia Ioannes in austeritate vitæ, quæ est sanctitas exterior, vel signum sanctitatis, excedebat valde Iesum. Quia Iesus non fuit austerus in vita, sed communis, & mediocris. Sic ipse dixit comparans se, & Ioan. infr. 11. c. Venit Ioãnes non manducans, nec bibens, & dicũt E quia Dæmonium habet. Venit filius hominis manducãs, & bibens, & dicunt: Ecce vorax, & potator vini. Si ergo Ioannes in miraculis videretur æqualis, vel quasi æqualis Iesu, cũ austeritate esset maior, videretur simpliciter maior, & sanctior quàm Iesus, et sic rationabilius crederetur de eo, ꝙ esset Messias, quàm de Iesu. Ioannes tamen venerat, vt ostenderet Iesum esse Messiam: ideo non debuit ipse facere miracula talia sicut Christus, nec aliquo modo similia, vt manifestè appareret quòd Iesus excedebat Ioannem, vt verisimilius esset ipsum esse Messiam quàm Ioannem. Hoc autem signauit Ioannes, quando quęsitum est ab eo an esset Messias, & dixit, ꝙ non. Quia ille, qui futurus erat Messias, & venturus post eum fortior erat eo. id est, sanctior: ita ꝙ ipse non erat dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. infra in litera: & Mar. 1. c. & Luc. 3. Et hoc apparebat quando Iesus faciebat miracula

cuis, qualia & quanta nunquam visa fuerat. Nullum ideò inconueniens fuit, quòd Ioannes miracula nulla faceret. Si autem dicas, quòd poterat Ioannes facere miracula parua, per quæ non videretur æqualis Iesu, secundum quod nó conueniebat. Quia si Ioannes faceret miracula, debebant illa esse maiora miraculis omnium patrum veteris testamenti propter causam supradictam. Nulla ergo miracula debuit Ioannes facere.

Ad quid Ioannes baptizauerit, & an fuerit conueniens ipsum baptizare? Quæstio XXXVI.

QVæritur nunc circa baptismum Ioannis, & primò, ad quid Ioannes baptizauit, & an fuerit conueniés, quòd baptizaret. Quidá dicunt, quòd non debuit baptizare, quia Ioannes fuit missus ad perhibendum testimo- G nium de Christo, iuxta illud Ioan. 1. c. s. Hic venit in testimonium, & Luc. 1. c. Tu puer Propheta altissimi vocaberis. Sed Prophetæ, qui fuerunt ante Ioanné nunquam introduxerunt aliquem nouum ritum præter illa, quæ erant in lege Moysis, vt patet ex eorú libris, et gestis. Ergo nec Ioannes debuit introducere nouum ritum, s. baptismum. Itē quia vbi est alicuius rei superfluitas, nó oportet addi, sed potius tolli, sed Iudæi abundabant in ritu baptizandi, & superfluebant: ergo nó debuit dari nouus baptismus per Ioannem. Patet hoc quia Mar. 6. c. dicitur, quòd Pharisæi, & omnes Iudæi, nisi crebro lauent manus, non manducant tenétes traditioné seniorum. Et cùm à foro venerint, nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & vrceorú, & æramentorum, et lectorum. Dicendú quòd Ioannes propter mul- H ta baptizauit, & cóueniens fuit, quod baptizaret propter multa. Primò & præcipuè ad ostendendum Christum. Sic enim ipse dixit Ioan. 1. ca. Ego nesciebam eum: sed vt manifestet in Israel, propterea veni ego in aqua baptizás. Erat enim modus valde conueniens ostendendi Iesú populo esse Messiam in baptismo, vt infra dicetur. Secundò quia conueniens fuit Ioannem baptizare, vt posset ab eo Iesus baptizari, vt sic in seipso Christus baptismú consecraret, s. sanctificádo aquam, in qua baptizabatur. Sic ait Aug. super Ioan. Tertiò quia, vt cú populus accurreret ad ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo, poterat illis ostendere Iesum prædicando illis, quia sic plures ad prædicationem conueniebant. Quartò quia cum Ioannes debuit ostendi tanquam excellentior omnibus patribus prioribus vete- I ris testamenti, fuit cóueniens ipsum introducere aliquem ritum admirandú, per quem ad ipsum omnes concurrerent, quia istud in prioribus sæculis nunquā vidisset. Et hoc conueniebat valde ad manifestationem Christi: quia sic pluribus quā alias manifestaretur. Quintò, quia Ioannes per baptismú suum assuefaciebat homines ad baptismū Christi. Et hoc erat conueniens, s. vt sicut ad doctrinam Christi, vt reciperetur, præcedebat doctrina Ioannis, ita ad baptismú Christi præcederet baptismus Ioánis. Et per hoc Ioannes per omnia pararet dño plebem perfectam. Luc. 1. ca. Sic enim dicit Gregor. in quadam Homilia, quòd Ioánes ideo baptizauit, vt præcursionis suæ ordinem seruans, qui nasciturú Dñm nascendo præuenerat, baptizádo quoque baptizaturum præueniret. Sextò, vt inducens homines ad pœnitentiam præpararet ad digne suscipien- K dum baptismum Christi. Vnde ait Beda, quòd quantum nondum baptizatis prodest catechumenis fidei doctrina: tantum profuit baptismus Ioannis ante baptismum Christi. Quia sicut ille prædicabat pœnitentiā, & baptismū Christi prænunciabat, & in cognitione veritatis, quæ mundo apparuit attrahebat. Sic ministri Ecclesiæ primò erudiút; post peccata eorú redarguunt; deinum in baptismo Christi remissionem promittunt. Ad primum argumentum in contrarium dicendum, quòd Ioannes non fuit sicut ceteri Prophetæ, quia non solùm fuit Propheta, sed plusquam Propheta, vt dixit Christus, infr. 11. c. fuit enim ipse finis legis Moysis, & principium Euangelij, vt ait Chrysostomus. Ideo magis pertinebat ad eum verbo, & opere inducere homines ad legem Euágelij, quàm ad Prophetas veteris testamenti. Quia illi erant tanquam Magistri obseruatorum veteris testaméti. Et quia illud complete fuerat F traditum in lege Moysis ita vt nihil liceret addi. Deuter. 12. c. non decebat, quòd illi introducerét aliquos ritus obseruationum. Ioannes autem non fuit tanquam Magister, vel prædicator veteris testamenti: sed tanquam annunciator latoris noui testamenti, & dispositurus ad illum. Luc. 1. c. s. Præibis ante faciem domini: parare vias eius. Et iterum. Ipse præcedet eum in spiritu, & in virtute Eliæ. Parare domino plebem perfectam. Ideo non solùm licuit Ioanni Christum præire ad testimonium perhibendum: sed etiam nouum ritum introducere, vt per nouum ritum ad nouitatem disponerentur. Ad secundum argumentum dicendum, quòd baptismus Ioannis non fuit aliquid additum ad baptismata Pharisæorum, sed fuit potius nouus ritus, quia baptismata Pharisæorú erant inutilia, & omnino superflua, & curiosa. Baptismus autem Ioannis erat valde G vtilis, quia nó inducebat ad solam munditiam carnis, sicut baptismata Pharisæorum: sed potius ad munditiam spiritualem, quia erat baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum, infra in litera, & Mar. 1. ca. Ideo istud debuit introduci, & illa cessare, vel omitti tanquā inania.

Ad quid baptizabat Ioannes, vt Christum ostenderet: quem per prædicationem posset demonstrare? Quæstio XXXVII.

QVæritur, ad quid Ioannes baptizauit, vt Christum ostenderet, quia poterat eúm ostendere per prædicationem, s. congregato populo ad prædicationé eius. Poterat enim Ioannes dicere iste est Messias, & sufficeret? Dicendum quòd licèt prædicádo Ioannes posset Chri- H stum ostendere, conuenientius tñ fuit, quòd baptizádo ostenderet, quia sic magis ostendere poterat toti populo Iesum esse Messiam. Magis tamen faceret hoc per baptismum, quàm per prædicationem. Quia si solùm prædicaret: non egrederentur ad eum omnes Israelitæ sicut egrediebantur, cùm baptizabat. Et hoc erat, quia istud erat insolitú; & propter eius nouitatem omnes ad eum confluebant. Si autem solùm prædicasset, etiamsi excellétius, quàm priores Prophetæ loqueretur, non cóueniret sic ad eum totus Israel, quia alij etiam Prophetæ prædicauerant. Hoc innuitur hic in litera, & Mar. 1. c. cùm dicitur. Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic dicitur, quòd exibant, & baptizabantur, & non dicitur exibant, & audiebant eum prædicantem: quasi innuatur, quòd I præcipua causa exeundi ad eum erat, vt baptizarétur ab ipso, quàm vt audirent eum prædicantem. Et sic magis poterat congregari populus per baptismum ad ostendendum ei Christum, quàm per prædicationem: ideo per baptismum potius debuit ostendi. Hoc innuit Iosephus. 18. libr. Antiquitatum dicens, quòd Ioannes docebat homines per baptismum in vnum conuenire: in quo innuit, quòd ad baptismum Ioannis speciali modo homines conueniebant, siue congregabantur. Secundò erat hoc propter necessitaté baptismi. Quia si Ioannes solùm debuisset prædicare, posset discurrere per loca, & non esset aliqua causa, quæ eum impediret ad hoc. Cú autem baptizaret, non poterat discurrere per singula loca, sed solum esset iuxta flumina, vel in locis vbi essent aquæ multæ, vt ibi posset populus baptizari. Sic dicitur Ioan. 3. cap. quod K erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur. Et sic Ioannes non posset discurrere per loca, sed maneret in aliquo loco, vbi essent aquæ multæ, & populus ad eum conueniret. Et sic manifestum est, quod plures ad eum conuenirent, quàm si ipse per loca discurreret. Quod tamen fieri non potuisset conuenienter nisi baptizaret. Ergo abundantius, & pluribus Christus ostendi poterat. Ioanne baptizante, quàm solùm prædicante. Tertiò, quia Iudæi putabant per baptismum Ioannis aliquid consequi: quia ipse dicebat illum baptismum esse in pœnitentiam ad remissionem peccatorum, & ob hoc omnes baptizabantur, sicut patet hic in litera, & Marci tertio. Si autem Ioannes solùm prædicaret, per doctrinam suam non crederent Iudæi aliquam gratiam consequi, vel perfectionem: sed solùm eruditionem: ideo plures venirent

rent ad baptismum, quàm ad prædicationem. Et dato quòd aliquis contenderet plures venire ad prædicationē, quàm ad baptismum Ioānis, saltem necesse est dici, quod plures conuenirent eo prædicante, & baptizante, quàm si solùm prædicaret. Ideo dicitur supra in litera, quòd venit Ioannes Baptista prædicans, id est, quòd baptizabat, & prædicabat. Et sic debuit potius per baptismum, quam per prædicationem ostendi Christus. Quartò, quia non solùm Ioannes ostendebat toti populo Iesum esse Messiam: sed etiam singulos in hoc instruebat, quod non fieret conuenienter nisi per baptismum, scilicet, quia cùm Ioannes sigillatim baptizabat quoslibet: annunciabat illis de Iesu, quòd esset Messias, quem iam toti populo ostēderat. Ioan. 1. ca. Sic dicit Chrysostomus super Ioannem, quòd Ioannes annunciabat singulis de Christo, dum baptizando per singulos discurrisset. Si autem solum prædicaret, non esset aliquid per quod haberetur opportunitas ad annuncianduum singulis de Iesu. In baptismo autem, cùm necesse esset, quod Ioannes sigillatim quemlibet baptizaret: erat locus opportunus ad singulis annunciandu. Quinto, quia non solùm Ioannes annunciabat Iudæis sigillatim de Christo: sed etiam per formam ipsius baptismi, quem Iudæi fructuosum credebant, ostendebat eis Messiam, cum baptizaret singulos in nomine Messiæ, siue in nomine venturi: sicut dixit Paulus. Act. 19. cap. scilicet, quòd Ioannes baptizauit in eum, qui venturus esset post ipsum: fuit ergo conueniens baptisma Ioannis ad ostendendum Christum. Sexto, quia non solum Ioannes debuit Christum ostendere populo, sed etiam Christus debuit sibi ostendi, quia Ioannes à principio non cognouit Christum, sicut ipse dixit Ioan. 1. c. s. Et ego nesciebam eum, per baptismum autem cognouit eum: quia Spiritus Sanctus dixit sibi, quod super quem videret descendentem Spiritum Sanctum in specie columbæ, ille erat, qui baptizabat in Spiritu Sancto, id est, erat Messias. eod. capit. Et sic Ioannes cum baptizaret Christum in Iordane vidit Spiritum Sanctum descendentem super ipsum. infra in litera, & Luc. 3. cap. Et sic cognouit eum. Ioann. 1. cap. Si autem non baptizaret, non esset modus, ita conueniens ad hoc, quod Ioannes eum cognosceret, ideo decuit, quod Ioannes baptizaret. Et de hoc etiam intelligitur illud Ioan. 1. scilicet. Et ego nesciebam eum: sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Quasi dicat. Ego non cognoscebam eum, & vt cognoscerem, & manifestare possem eum toti Israel, missus sum ad baptizandum, scilicet, vt in baptismo eum cognoscerem. Septimo, vt Ioannes posset maius testimonium perhibere de Christo, scilicet, quod non solum diceret Iesum esse Messiam, sed etiam quòd Spiritus Sanctus venerat super eum. Quod ostendebat singularem perfectionem. Sic Ioannes dixit Israelitis. Ego vidi, scilicet, Spiritum Sanctum descendentem super eum, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Octauò, quia Ioannes non solùm perhibiturus erat testimonium de Christo: sed etiam de baptismo eius, vt magis a Iudæis reciperetur. Et illud erat per comparationem baptismi sui ad baptismum Christi. Sicut dicitur infra in litera. Ego baptizo vos in aqua, qui autem post me venturus est baptizabit vos in Spiritu Sancto, & igne. Et Ioan. 1. cap. dicitur. Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem super eum: hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Et sic innuitur, quòd baptismus Ioannis solùm erat in aqua, id est, faciebat solum id, quod facit aqua: baptismus autem Christi erat in Spiritu Sancto, id est, conferebat gratiam, quæ est à Spiritu Sancto. Si autem Ioannes non baptizaret, non posset conuenienter extollere virtutem baptismi Christi per comparationem ad aliquid aliud: ideo debuit ipse baptizare. Nonò, quia si Ioannes non baptizaret: sed solum per prædicationem Christum ostenderet: cessarent omnes illæ vtilitates assignatæ præcedenti quæstione, scilicet, quare Ioannes baptizauit: ideo debuit non solùm prædicando, sed potius baptizando Christum ostendere.

A

An ante Ioannem aliquis habuerit officium baptizandi? Quæstio XXXVIII.

QVæritur, an ante Ioannem aliquis baptizandi officium habuerit, vel fuerit introductus vsus baptizādi ab aliquo? Quidam dicunt, quòd ante Christum erat vsus baptizandi, quia Pharisæi ante hoc baptizabantur. Nam dicitur Mar. 7. ca. quòd Pharisæi cùm à foro venerint nisi baptizentur, non comedunt. Item erāt multa baptismata ante Ioannem, scilicet, baptismata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. eod. cap. Dicendum, quòd ante Ioannem non fuit vsus baptizandi, sed ipse primus illum introduxit. Et ob hoc vocatur Ioānes Baptista, sicut Christus eum vocauit. infr. 11. c.

B Sic etiam vocatur hic. Non tamen vocaretur ipse Baptista absolutè, si alij cum eo simul, vel ante ipsum haberent vsum baptizandi. Sic etiam vocat eum Iosephus. libr. 18. Antiquitatum dicens, quòd à quibusdam Iudæorum credebatur perijsse exercitum Herodis pro morte Ioannis, qui vocabatur Baptista. De hoc dicit ibidem, s. Hunc Herodes occidit virum valde bonū, qui præcipiebat Iudæis virtuti operam dare: iustitiam colere: in Deū seruare pietatem & per baptismum acceptabile fore: si nō solùm ad abluēda peccata sumatur, verum etiam ad castimoniam corporis, atque animæ iustitia purificationum seruetur: omniumq; pater virtutum velut signaculum, & custodia quædam fidelis habeatur. Secundo patet per August. qui ait: Nulli præcedentium Prophetarum fuit datum baptizare nisi soli Ioāni. Tertio quia si baptismus fuisset tra-

C ditus ab aliquo alio Propheta, vel viro sancto, cùm ille nō esset in lege Moysis scriptus, iuberetur etiam à Deo obseruari. Et tamen per Malachiā, qui fuit vltimus Prophetarum, qui libros scripserunt, dicitur: mementote legis Moysis serui mei. quasi dicat, quòd non oportebat, quod recordarentur aliorum præceptorum, aut rituum nisi illius legis Moysis. Ergo baptismus nondum erat datus per aliquem Prophetarum, vel virum sanctum. Quarto patet, quia si baptismus fuisset ante Ioannem, nō vocaretur baptismus Ioannis, quia nō esset suus, sed potius illius, qui eum instituisset à principio. Et tamē sæpe vocatur iste baptismus Ioannis, sicut dicitur infra in litera, s. Videns Ioānes multos Pharisæorum, & Sadducæorum veniētes ad baptismum suum, & inf. 21. dixit Christus: baptismus Ioānis vnde erat ex cęlo, an ex hominibus. Et Act. 19. c. cùm

D Paulus quæreret à quibusdā, in quo ergo baptizati estis? dixerunt in Ioannis baptismate. Oportet ergo dici, quòd Ioannes instituerat baptismum. Quintò, quia licèt multa facta sunt, quę non scribuntur in Sacra Scriptura. Tamē ea, quæ præcipua erant, & pertinebant ad instructionem nostram, non fuerunt omissa, sed diligenter tradita: cùm modus procedendi Sacræ Scripturæ sit artificiosus, s. per Spiritum Sāctum auctorem suum: baptismus autem erat aliquid multum pertinēs ad eruditionem, & mores: ideo si Deus per aliquem instituisset eum ante Ioannem, scriptura fecisset mentionem de illo, sicut nunc omnes Euangelistæ diligentem mentionem faciunt de baptismo Ioannis. Et tamen non est aliquid de illo scriptum in toto veteri testamento: ergo ante Ioannem non fuerat baptismus. Sexto, quia si fuisset vsus baptismi ante Ioannem, bapti-

E zarentur Iudæi plurimi, sicut à Ioanne baptizabantur, & tunc veniēte Ioanne non oporteret omnes ab eo baptizari: quia plurimi baptizati essent antequam Ioannes inciperet baptizare, & etiam essent aliqui habentes officium baptizandi, si ante Ioannem fuisset baptismus institutus, & tamen omnes Iudęi de singulis partibus Israel exibant ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, vt patet hic, et Mar. 1. c. Ergo videtur, quod ante Ioannem non fuerat vsus baptizandi, nec aliquis baptizabat, nisi Ioannes. Septimò, quia Christus dixit Pharisæis, inf. 21. c. Baptismus Ioannis vnde erat? è cęlo an ex hominibus? Et dicitur, quod Pharisæi non responderunt, timentes, quòd si dicerent esse à Deo, obijceret et Christus cur non recepissent illum. Ista tamen interrogatio, & reprehensio, quam timebant Iudæi, non haberet locum, si ante Ioannem alius baptizasset, vel eo viuente haberet alius idem officium: quia tunc Christus

non

non diceret eis, quare non receperunt baptismum Ioannis: sed diceret simpliciter, quarè non baptizati sunt. Et tamen solum stat argumentum in baptismo Ioannis. Ergo videtur ꝙ ante eum nemo baptizauerat. Octauò patet, quia postquam Christus cępit habere discipulos: ipsi quoque inceperunt baptizare. Et tunc mirati sunt discipuli Ioannis, & dixerunt ei. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, baptizat, & omnes veniunt ad eum. Io. 3. c. Si tamen aliquis ante Ioãnem baptizasset, vel eo viuente haberet idem officium, non mirarentur discipuli Ioannis, ꝙ alius præter Ioannem baptizaret: quia admiratio nõ est nisi de insolitis: maximè cùm Christus laudatus fuisset valde à Ioanne, sicut illi discipuli dixerunt, sicut testimonium tu perhibuisti. Ideo si alicui præter Ioannem competere deberet officium baptizãdi, maximè videtur, ꝙ deberet cõpetere Christo propter excellentem sanctitatem. Sicut etiam intelligebant discipuli Ioannis, et tamen ipsi mirati sunt, ꝙ Iesus baptizaret: ergo videtur, quòd præter Ioãnem nemo baptizabat, nec vnquam baptizauerat. Nonò patet ex confirmatione Ioãnis. Quia Ioannes approbauit dubium, & admirationem discipulorum suorum ostẽdens, ꝙ Iesus poterat baptizãre eò, ꝙ fuerat sibi datum a Deo dicens. Nõ potest homo accipere quicquam: nisi fuerit ei datum de cęlo. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizasset, vel simul cum eo baptizaret: non ostenderet Ioannes rationabilem esse admirationem discipulorum suorum ponens causam, & multã super hoc de Christo introducens. Ioan. 3. c. sed diceret: Non est admirandũ, ꝙ Iesus baptizaret cùm plurimi alij baptizassent. Decimò patet, quia Pharisæi videntes, quòd Ioannes baptizaret, miserunt ad eum, vt scirẽt quis erat: & dixerunt: quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, nec Propheta: Ioan. 1. c. Si tamen officium baptizãdi fuisset ante Ioannem, non esset aliqua causa quærendi ab eo strictè, cur baptizaret. Nam putauerunt eum esse Messiam, cum baptizaret, ideo quærebant an esset Christus: si tamen ante Ioannem aliquis baptizasset nihil magnum de Ioãne crederetur, quia baptizabat. Vndecimò, quia Ioãnis 4. c. dicitur, quod, vt cognouit Iesus, quia Pharisæi audierunt, Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quàm Ioannes, reliquit Iudæam, & abijt in Galilæam, s. ad tollendam murmurationem Pharisæorum de prælatione Christi super Ioannem. Si tamen alij præter Ioannẽ baptizarent non compararetur soli Christo in baptizando. Ergo nemo ante Ioannem baptizabat, nec eo viuẽte: quousque iubente Christo discipuli eius baptizare cęperunt. Duodecimò, quia quando nos loquimur de baptismo, sufficienter distinguimus eum per baptismũ Christi, & Ioannis: dicẽtes de aliquo baptizato, quòd aut baptizatus est baptismo Christi, aut baptismo Ioannis. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizasset, non vocaretur ille baptismus Ioannis: sed esset alius tertius condistinctus à baptismo Christi, & Ioannis: ergo nullus ante Ioannem baptizauerat.

Ad argumentum in contrarium dicendùm, quòd baptismus Pharisæorum vocabatur largè baptismus, id est, lotio: quia baptizare in Græco, nihil est, nisi lauare. Et hoc modo quælibet ablutio corporis, vel cuiuscunque rei vocatur baptismus. Sic dicuntur baptismata calicum, vrceorum, & æramentorum, id est ablutiones istorum vasorum Matth. 7. c. Et ita vasa Pharisæorum crebro baptizabant, id est lauabant. Qui etiamsi nihil tãgerent immundum, sed solùm ꝙ de foro venirent, manus lauabant: & multas alias cærimonias ablutionum habebant. Et quia istæ ablutiones solum erant carnales, erant inutiles: quia spiritus vita est, caro autem nihil prodest. Ioan. 6. ca. scilicet. Id quod fit spiritualiter est vita, id est proficit ad vitã æternam. Caro autẽ, id est, quod carnaliter fit, nihil proficit ad salutem. Et ob hoc ablutiones istæ Pharisæorum, quæ largè vocantur baptismata, non possunt propriè vocari baptismus, quia nihil spirituale faciebant. Baptismus autem Ioannis faciebat aliquid spiritualiter, vel saltem significabat illud, quod spiritualiter per baptismũ Christi efficiendum erat, scilicet, remissionem peccatorum, & gratiæ collationem. Multa quoque spiritualiter faciebat, scilicet, ꝙ Ioannes assuefaceret, & disponeret ad baptis-

F mum Christi, per quem gratiam reciperent, & etiam, ꝙ per istum baptismum Christus cognosceretur, & multa alia, de quibus supra dictum est. Et ad ista omnia institutus erat baptismus Ioan. Ideò ille propriè dici potuit baptismus. Ipsę autem Pharisæorum ablutiones, quia nihil spiritualium faciebant, aut significabant, non vocabãtur baptismus propriè. Et sic Ioannes fuit primus, qui introduxit baptismum. Ad confirmationem dicendum, quòd erant apud Iudæos multa baptismata calicum, & æramẽtorum, & vrceorum, & ista non erant aliquid sacrum, sed potius inane, cùm esset quædam curiositas superflua circa corpora omittendo spiritualia: ideo licet largè vocentur baptismata, non vocantur propriè baptismus.

Quare Ioannes potius baptizauerit in Iordane, quam in alio loco? Quæstio XXXIX.

G QVæritur, quare Ioannes baptizauerit potius in Iordane quàm in alio loco. Respondet Glos. ordinaria, quòd baptizabat in Iordane, vt ibi aperiretur ianua regni cælestis, vbi datus est aditus filijs Israel terram promissionis intrandi. Aliam causam ponit Iulianus dicens, quòd bene in Iordane qui descensio eorum interpretatur baptizabantur, quia de superbia vitæ ad humilitatem veræ confessionis descenderant. Exemplum autem iam tunc confitẽdi peccata, ac meliorem vitam promittendi baptizandis dabatur. Istæ autem duæ causæ sũt mysticæ. Dicendum tamen, ꝙ non solùm Ioannes baptizabat in Iordane, sed etiam in alijs locis, vbi aquæ multæ erant: sicut dicitur Ioan. 3. c. quod erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multę illic erant. Maximè tamen Ioannes baptizabat in Iordane. Primò propter
H aquas multas, quæ erant necessariæ ad baptismum totius populi, & in nullo loco in Iudæa magis, quàm in Iordane inueniri poterant. Secundò quia Ioãnes habitauerat semper in deserto, & nolebat ab eo nimis elongari: Iordanis autem transit ad radices deserti sortis Iudæ, per quæ descendit infra Iericho, & tẽdit in mare mortuum, quia ibi Iordanis, & mare mortuum sunt termini sortis Iudæ ex parte orientis. Iosue. 3. c. Et sic Ioannes habebat magnam opportunitatem baptizandi in Iordane, quia erat iuxta desertum, in quo ipse habitabat.

An baptismus Ioannis fuerit Sacramentum, & cuius legis fuerit Sacramentum? Quæstio XL.

QVæritur, an baptismus Ioannis fuerit Sacramentum, & cuius legis fuerit Sacramentum. Quidam dicunt, quòd non fuerit Sacramentum, quia di-
I cit Beda super Ioannem, & etiam Glos. Ioan. 4. c. ꝙ quantum catechumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantum profuit baptismus Ioannis ante baptismum Christi: sed doctrina illa catechumenorum, quæ vocatur catechismus, non est Sacramentum, sed aliquid Sacramẽtale, cùm non connumeretur inter alia Sacramenta. Ergo baptismus Ioannis non fuit Sacramentum. Item omne Sacramentum est alicuius legis; sed baptismus Ioannis non fuit Sacramentum alicuius legis, scilicet nec naturæ, nec Moysis, nec Euangelij. Ergo non fuit Sacramentum. De lege naturæ patet: quia nondum fuerat baptismus in illa. De lege Moysis patet, quia dicit Augustinus, ꝙ nulli præcedentium Prophetarum datum fuit baptizare nisi soli Ioanni. Et tamen vsus Sacramẽtorum veteris legis peruenit ad plurimos præcedentes Ioannem. De lege Euan-
K gelij patet, quia illa tota a Christo prædicãte instituta est. Et tamen baptismus Ioannis institutus fuit antequã Christus inciperet prædicare: cum Christus primò a Ioanne baptizatus est, postea ieiunauit, deinde prædicare cępit, vt colligitur hic, & inf. 4. & 5. c. Ergo non erat baptismus Ioannis aliquid pertinens ad legem Christi. Itẽ quia omnis ritus sacramentalis spiritualiter pertinet ad aliquam legem introductam: Ioannes tamen non dedit aliquam legem: ipse tamen introduxit baptismum: ergo baptismus Ioannis non erat Sacramentum. Dicendum ꝙ baptismus ille non erat propriè Sacramentum, sicut sunt Sacramenta legis nouæ: erat tamen aliquo modo Sacramẽtum. Pro quo sciendũ, ꝙ Hugo de Sãcto Victore dicit, ꝙ secundũ processum tẽporis, & maiorem propinquitatem ad tẽpus gratiæ oportuit alia Sacramenta institui. Vnde quia in Ioãne aliquo modo cępit tẽpus gratiæ, quia lex, & Prophe-

Prophetæ fuerunt vsq; ad Ioannem, & ex tunc regnum Dei.inf.11.c. Ideo vsq,ad Ioannẽ fuit lex Moysis,& Prophetæ,quę erant de Messia,& ex tunc cępit regnum Dei, id est, status noui testamenti: qui status vocatur regnum Dei,vel regnũ cęlorum.Et sic in Ioanne incępit tẽpus gratiæ:non quidẽ ꝙ ab ipso esset gratia, sed quia ipse immediatè ad datorẽ gratiæ viã prophetauit: Et sic baptismus eius fuit Sacramentũ,quia erat quædam inchoatio Sacramentorũ noui testamenti. Vnde dicendum,ꝙ baptismus Ioannis erat Sacramentũ veteris testamenti, & nouæ legis:sicut dispositio ad formam, media est quodammodo inter priuationẽ,& formã. Conueniebat enim baptismus Ioannis cum Sacramẽtis veteris legis in hoc,ꝙ solum erat signum,& nihil efficiebat de eo,qđ fieri signabatur:quod generale est in omnibus Sacramentis legis Moysis. Nam gratiam nullam conferunt.Si autẽ obijcias de Circumci- B sione per quã tollebatur peccatum originale, & dabatur gratia:dicendũ ꝙ non fuit Sacramentũ legis Moysis: sed plusquã per quadringentos annos data fuit Circumcisio ante legem. Nã data est circumcisio Abrahæ Gen.17.ca. Lex autem data est per Moysen Exo.19.& 20.ca. Et inter hoc fuerunt plures quam quadringẽti anni, vt colligitur Exo.12.c.& ad Gala.3.c. Conuenit autẽ baptismus Ioannis cum Sacramentis legis nouę quodammodo in forma, quia parum differt forma, & modus baptizandi Ioannis à baptismo noui testamenti. De baptismo Ioannis dicit Magister.4.sent.dist.2.ꝙ si quęritur an fuit Sacramentũ, potest satis concedi, ꝙ fuerit ex eo sensu quo legalia signa dicuntur sacramenta: signabat.n.baptismus Ioannis rem Sacram.i.baptismum Christi:qui tñ nõ est baptismus pęnitentiæ solũ,sed ẽt remissionis peccatorum. Ad primum C argumentum dicendũ,ꝙ baptismus Ioannis est Sacramẽtum, & tñ habet aliquid simile cum Sacramentalibus legis nouæ. Nam catechismus,qui est aliquid sacramentale baptismi Christi,s.quia disponit ad suscipiendum conuenienter effectum baptismi per ipsam eruditionem fidei, non vocatur Sacramentũ,sed Sacramẽtale,quia est quoddam præcedens, & præparatorium:ita Baptismus Ioãnis habet aliquid simile in quantum erat dispositio quædam ad baptismũ Christi: siue per assuefactionem, siue per significationẽ. Ex hac parte baptismus Ioannis est aliquid Sacramentale. Et sic intelligitur auctoritas Bedæ in contrarium allegata,s.ꝙ esset baptismus Ioãnis respectu baptismi Christi sicut catechismus,i.doctrina fidei pręcedẽs: Quia tñ baptismus Ioãnis præcessit institutionẽ baptismi Christi,est per se Sacramentũ.Nã catechismus nõ est Sa- D cramentum,sed Sacramentale:quia est pars baptismi,s.ritus baptismi,& est simile cũ ipso baptismo. Quod autem præcedit aliquid tpe,non potest esse pars eius, vel aliquid ipsius,quia sunt omnino separata. Item baptismus Ioannis licèt disponeret ad baptismum Christi sicut quidã catechismus:quia tñ tpe præcessit baptismum Christi, non potest dici aliquid sacramentale baptismi Christi: sed qđ per se est Sacramentũ: Sic est de Sacramẽtis legis veteris, quæ solùm, vel præcipuè data fuerunt, vt disponentia ad Christũ,& ad Sacramẽta nouæ legis.Et ex hac parte sunt aliquid sacr̃ale ipsorum Sacr̃orum nouę legis.Quia tamẽ tpe præcesserunt non possunt esse omnino sacr̃alia: sed necesse est,ꝙ sint per se Sacramenta. Baptismus aũt Ioannis magis de propinquo habet rationem alicuius sacramen- E talis nouæ legis,q̃ Sacramenta veteris testamẽti,quia magis de propinquo disponit,q̃ illa ad nouam legẽ,& magis concordat in forma,vt dictum est. Ad secundum dicendũ,ꝙ baptismus Ioannis fuit alicuius legis,s.tam nouæ, q̃ veteris: in quantum Ioannes fuit medius quodammodo inter nouum & vetus testamentum. Nam si consideretur Ioannes quantũ ad personã suã, erat subiectus legi Moysis,quæ nondu cessauerat,& sic baptismus per eũ introductus esset Sacr̃m legis Moysis. Si vero Ioannes consideretur quantũ ad officiũ,cum ipse solũ missus fuerit, vt præcursor Christi, & ad parandum eiũ plebem perfectam. Luc.1.ca.pertinebit baptismus suus ad Sacr̃a nouæ legis: ad quam ipse disponebat.Et quia Ioannes non introduxit baptismum in quantũ erat persona priuata, sed solùm in quantũ erat præcursor Christi:sicut dr̃ Ioan.1.s.Ego nesciebã eũ,sed vt manifestetur in Israel,propterea ego veni

A in aqua baptizans: dicetur similiter baptismus Ioãnis pertinere ad nouã legem,et non ad veterem:non tanq̃ vnum de Sacr̃is nouæ legis:sed tanq̃ ad illa disponens. Quia sicut dispositio in naturalibus reducitur ad genus formæ, ad q̃ disponit: ita baptismus Ioannis reducitur ad sacr̃a nouæ legis. Et quia dispositio non habet cõpletum esse in genere formæ, sed habet se sicut motus ad formã,baptismus Ioannis non habebat esse completum in genere Sacramenti, sicut Sacramenta nouæ legis. Ad tertium dicendum, ꝙ omnis ritus sacramentalis pertinet necessario ad aliquam legẽ: ideo si institutor Sacr̃i vult,ꝙ Sacr̃m illud sit distinctum à Sacramẽtis omniũ aliarũ legũ,necesse est,ꝙ introducat legẽ distinctam ab omnibus alijs legibus,cuius legis istud sit Sacr̃m. Baptismus autem Ioannis fuit introductus ab eo, & non dedit ipse aliquam legem B distinctã à nouo, & veteri testamento ideo baptismus Ioãnis Sacramentũ est: sed non põt esse Sacramentũ distinctum à Sacramentis noui,& veteris testamenti. Et istud verum est, quia reducitur ad sacramenta nouæ legis, sicut dispositio ad genus formæ, vt supra dictum est.

An baptismus Ioannis fuerit à Deo, vel solum per humanam institutionem. Quæstio XLI.

QVæritur,an baptismus Ioannis fuerit à Deo, vel solum per humanã institutionem, & voluntatẽ? Quidã dicunt,ꝙ nõ fuit à Deo, quia Sacr̃m qđ à Deo instituitur non denominatur ab aliquo puro homine: licèt per purũ hominem ministretur, vt patet de baptismo Christi,qui ministrabatur per Petrũ,& Paulũ & cęteros, C & tñ non vocabatur baptismus Petri,& Pauli aut aliorũ. Vnde Apostolus arguit Corinthios, quia quidã eorum dicebant: Ego sum Pauli,alij ego sum Cæphæ,alij ego sum Apollo, s.quia ab istis baptizati fuerant.1.ad Cor.1.c.& tñ iste baptismus vocatur baptismus Ioannis.inf.in litera, & inf.21.c.& Act.19. Ergo non erat à Deo,sed solũ à Ioãne. Item oĩs doctrina,quæ de nouo procedit à Deo, cõfirmatur aliquibus miraculis,patet de lege Moysis, quia qñ Moyses debuit loqui populo significans illis,ꝙ Deus vocaret eos,vt essent populus eius,& daret eis legem, ostendit miracula.Exo.3.& 4.ca. Idem in nouo testõ.Nam Christus prædicans nouam doctrinã, noua & inaudita miracula faciebat, vt patet ex toto processu Euangeliorũ, etiã qñ misit Apostolos,& Discipulos ad prædicandum dedit eis potestatem faciendi miracula.inf.10.c.& Luc.9.& 10. D c.& quando postea prædicare cęperunt, Deus confirmabat sermonem eorum,sequẽtibus signis. Mar.16.c.Ioan. tamen non fecit aliquod miraculum, vt patet Ioan.10.c.s. Ioan. quidem signum nullum fecit: ergo baptismus per eũ nouiter introductus non fuit à Deo. Item Sacramẽta, q̃ sunt diuinitus instituta aliquibus præceptis sacræ scripturæ continentur, baptismus tñ Io.non continetur in nouo aut veteri testõ,ergo non erat à Deo. Dicendũ ꝙ baptismus Ioannis à Deo erat.i. Ioannes à Deo inspiratus illũ instituit,siue primus introduxit. Sic patet Io.1.ca.cũ dixit Ioannes.Ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare ille mihi dixit, super quem videris Spiritum Sãctum descendentem,&c. Ergo Ioanes à Deo missus fuerat ad baptizandum. Secundo quia si non missus fuisset a Deo, & baptizaret,peccaret,vsurpando sibi potestatem, q̃ non ac- E ceperat: Baptizare tñ requirit specialẽ potestatem à Deo traditam.Sic professus est ipse Ioannes,dicentibus ei Discipulis suis,ꝙ Iesus baptizaret. Nam ait: Non potest homo accipere quicq̃, nisi fuerit ei datum de cęlo,Ioan.3.c. q.d.Non potuisset Iesus baptizare nisi datum esset ei diuinitus. Sic ergo Ioan.non potuisset baptizare,s.licitè: nisi Deus eum hoc iussisset. Idem significauerunt Iudæi dicẽtes Ioanni. Quid ergo baptizas,si tu non es Christus,nec Elias, nec Propheta? Ioan.1.c.q.d.ꝙ baptizare non pertinebat nisi ad aliquem de istis. Et tñ isti habebant potestatem specialem à Deo: ideo Ioannes non potuisset baptizare,nisi mitteretur.Et tñ non peccauit baptizando,cum Christus dicat eum sanctissimum omniũ hominũ.inf.11. ca. Ergo à Deo missus est ad baptizandum. Tertiò,quia si non esset à Deo baptismus Ioan. nihil proficeret efficiendo,nec significando: & ita esset inutilis, sicut baptismata

Pharisæo-

Pharisæorum. Mar.6.de quibus Christus eos reprehēdit tanquam superfluè curiosos. Est autem peccatum magnū grauare hominem,& implicare præceptis, & cæremonijs inutilibus, cū vix homo sufficiat obseruare præcepta vtilia,& necessaria:ideo peccaret Ioanes si introduceret baptismum non iubente Deo, & hoc maxime in veteri testō, vbi erat multitudo præceptorum necessariorum,quæ vix homines poterant implere. Act.15.c.f. Quid tentatis imponere iugū super ceruicē Discipulorū,qd nec patres nostri,nec nos portare potuimus? Et intelligitur de obseruātia legis Moysi. Ergo peccatum esset sic introduci aliquē ritum obseruandum: qui tñ non esset vtilis,nec a Deo:introduxit tñ Ioannes baptismum:ergo à Deo erat. Quarto ex opinione Iudæorum , quia cōmuniter tenebatur, φ esset a Deo. Ideo quando Christus quæsiuit à Sacerdotibus,& Phariseis de baptismo Ioannis an esset de cęlo, vel ab hominibus, non ausi sunt dicere,φ esset ab hoibus : quia timebant populum, qui Ioannem, vt Prophetam tenebat, s.credebat à Deo esse omnia,quæ ille faciebat.infr.21.ca. Pro hoc sciendum,φ in baptismo Ioan.possunt duo considerari,s.ritus baptizandi,i.forma,vel modus:et effectus baptismi. Ritus baptizandi non fuit ab hominibus, i.per humanā voluntatē introductus:sed familiari consilio Spiritus Sancti,qui Ioannem ad baptizandum misit:& iussit tenere illam formam quā tenuit , Et quātum ad hoc dicit ipse se missum a Spiritu Sancto ad baptizandum. Io.1.c. Effectus autem baptismi Io. fuit ab homine,quia nihil in illo baptismo conferebatur, quod per hominem conferri non posset,cū non conferretur gratia,vt infra dicetur. Et hoc modo non fuit à Deo nisi per generalem influētiam: in quantum Deus cooperatur homini , & cuicunq.agenti in actione:cū sit causa prima . Et hoc est φ Ioannes dicit se baptizare in aqua,i.solùm lauare corpora.Ad primum dicendum, φ in quocumq; opere consideratur finis eius, quia illud est præcipuum qd intēditur. In baptismo ergo quocūq.consideratur principaliter effectus eius,& ab illo nōiabitur.Et quia per baptismum nouæ legis homines interius per Spiritum Sāctum baptizantur , i.mundantur à vitijs,& perficiuntur per gratiā, quod fit per solum Deū. dr̄ baptismus noui testamēti esse a Deo, quia effectus eius a solo Deo est.Per baptismū autem Io. solùm mundabantur corpora,& non tollebantur peccata, vt infra dicetur ; & istud fit per hominē purū , qui potest lauare corpora : ideo baptismus Ioan.ab ipso denominatur, quia ipse efficiebat totū, quod in illo baptismo efficiebatur . Sic enim dicit Magister.4.sen.di.2. φ Ioannis operatio visibilis tantùm erat exterius lauantis,non inuisibilis gratia Dei operātis interius. Sed tñ & illa Ioānis operatio,& baptismus auctoritate à Deo erat,& non à Ioan.homine. Sed baptismus Ioan. dictus est, quia ibi nihil gerebatur , quod non ageret homo. Ad secundum dicendū,φ Ioan.non confirmauit baptismum suum,nec etiam reliquā doctrinā miraculis,quia satis magna auctoritas, & sufficiens ei dabatur non existente aliquo miraculo. Vnde quando Iudæi quæsierūt ab eo cur baptizaret si nō erat Propheta,nec Christus,nec Elias: confirmauit officium suum non quidē miraculo,sed auctoritate sacræ scripturæ dicēs: Ego vox clamantis in deserto.Io.1.c.q.d.ex eo,φ sum vox clamantis, sicut dixit.Isa.competit mihi baptizare.Cōferebat etiam Ioan.auctoritatem austeritas vitæ eius. Quia vt ait Chrysost.super Matth. mirabile erat in humano corpore tantā patientiam videre. Nam putabant,φ non posset esse nisi a Deo,& sic credebant omnia,quæ ille faciebat à Deo esse. Attestabantur etiam ei signa,quæ præcesserant in natiuitate eius,quæ Iudæi videntes admirati sunt,& posuerunt omnes in corde suo dicētes, quis putas puer iste erit? Luc. 1.c. Miracula autem facere non datū est Ioanni,quia non cōueniebat propter rationes assignatas supra in 35.q. Ad tertium dicendum, φ qñ Deus vult dare aliquod præceptum, vel nouum ritum longo tp̄e duraturum, ponit illud in aliqua lege per q̄ homines sciant se obligatos ad illud præceptum,vel ritum: Baptismus autem Io.pauco tp̄e duraturus erat, quia vtilitas sua præcipua solùm fuit vsquequo Christus baptizatus est. Nā postea introducto baptismo nouæ legis à Christo:ille cessare debebat. Et sic nō durauit quasi per duos annos, quia in breui Ioannes occisus

F est postquam cępit baptizare. Ideo non oportuit dari aliquam legem de baptismo. Io.quia lex non datur,nisi longo tempore duratura, vt declaratum est supra in [illegible]

An baptismus Ioannis daretur sub aliqua certa forma? Quæstio XLII.

QVæritur,an baptismus Ioan.daretur sub aliqua certa forma, & quæ erat illa ? Quidam dicunt, φ cùm baptismus Ioan.non esset completum Sacramentum , sed magis quoddam præparatorium adueniens ad completa Sacramenta:non oportebat, φ in illo essent omnia,quæ sunt in veris Sacramentis , Et sic non oportebat seruari aliquam certam formam,sed solum, φ mergerentur baptizati in aquam . Item forma in Sacramento est, G per quam est præcipuè effectus Sacramenti;sicut in naturalibus esse compositi præcipuè à forma est. In baptismo tamen Ioan. non erat aliquis effectus præter ipsam ablutionem corporalem,quæ pertinet ad materiam. Ergo non solum non oportebat dari aliquam certam formam , sed etiam superfluum erat illam dari , cum per solam materiam efficeretur quidquid in isto baptismo fiebat. Dicendum, φ in baptismo Io.necesse erat dari aliquam certam formam, quia baptismus iste erat Sacramentū,vt vnū Sacramentum necesse erat vnico modo tradi, quia aliàs per diuersos modos,& formas essent plura baptismata. Sic ēt erat in Sacris veteris legis, s.in sacrificijs,& ceteris Sacramentalibus. Nam singula habebant certas formas traditas in lege; quas necesse erat obseruare : & si ministri non obseruarent illas morerentur. Sicut patet de ritu sacrifi- H cij,in quo quia duo filij Aaron, s.Nadab,& Abiu nō sumpserunt de igne sacro, sed de alieno, ignis egressus à Dño occidit illos. Leui.10.c. A fortiori ergo in baptismo Ioan. seruaretur certa forma,in quantum iste baptismus habebat magis de complemento Sacramenti quàm Sacramēta legis veteris,cùm propinquius disponeret ad Sacramēta legis nouæ,quæ erant plenissima Sacramenta. Istud autem totum intelligitur de forma Sacramenti, in quātum est quidam modus determinatus ministrandi ipsum Sacramentum. Alio modo accipitur forma Sacramenti pro quibusdam verbis determinatis , quæ proferuntur à ministro in collatione Sacramenti,vel administratione eius. Et sic in singulis Sacramentis nouæ legis sunt aliqua verba, quæ dicimus esse formam Sacramenti : sicut apparet in singulis. In Sacramentis autem veteris legis non ap- I paret,an generaliter essent tales formæ. Constat tamē,quod in quibusdam eorum erant certa verba , quæ dici debebant. Sic apparet de oblatione primitiarum ponendarum in cartallo. Nam erat certus modus professionis verbalis, quem facere deberet offerens . Et ponuntur ista verba Deutoronom.26. cap. Sic etiam in sacrificio Zelotypiæ , quod erat de Sacramentis veteris legis , Sacerdos proferebat certam formam verborum super mulierem,de qua erat suspicio. De quibus Numeri 5.cap. Sic etiam quando Israelitæ offerebāt aliquid Dño,& suscipiebatur per manum Sacerdotis: tenebatur Sacerdos dicere quandam benedictionem certam. De qua Num.6.c. Et ita de quibusdam alijs Sacramentis veteris testamenti. In baptismo autem Ioannis a fortiori obseruaretur certa forma verborum:quia istud magis accedit ad Sacramenta nouę legis: K in quorum singulis certæ formæ verborum obseruantur. Erat tamen præcipua ratio : quia baptismus Ioannis erat ordinatus ad Christū:quia ille erat finis suus: ideo oportebat, quòd ex forma verborum eius ostēderetur ista ordinatio ad Christum : vt dicetur sequenti quæstione. Est ergo dicendum , quod certam formam verborum habebat baptismus Ioannis:& erat ista,s. Ego baptizo te in nomine venturi,s.Messiæ venturi. Sic dixit Paulus.Act.19. scilicet, Ioannes baptizauit baptismo pœnitētiæ populum, dicens in eum,qui venturus esset post ipsum, vt crederēt: hoc est in Iesum . Et istam formam exprimebat beatus Ioannes sigillatim super quemlibet , quem baptizabat,vt ait Chrysost. Et sic per eam habebant singuli notitiam de Christo futuro. Ad primùm dicendum, quòd baptismus Ioannis non erat ita completum Sacramentum sicut Sacramenta legis nouę,scilicet quantum ad gratiam, quæ confer-

conferetur in istis, & non in illo. Et tñ erat plenum Sacrm quantum ad rationem significationis. Ideo oportebat in illo esse omnia, quę sunt de rõne Sacramenti, s. materiam, & formam. Et ista forma est in verbis, & cum dicitur ꝙ sufficiebat baptizandos mergi in aquam non expressa aliqua forma verborum: dicendum, ꝙ falsum est, quia tunc nihil haberet baptismus Ioannis supra baptismata Pharisæorum. s. baptismata calicum, & æramentorum, & vrceorum, & baptismata carnis suæ, quæ solum erant quædam ablutiones corporales, nihil præter id, quod fiebat, significantes. Et tunc baptismus Ioannis, non esset Sacramentũ, quia de rõne Sacramenti est esse sacræ rei signum. Ad hoc autem, ꝙ baptismus Ioannis aliquam rem sacram specialiter designaret necesse erat, ꝙ esset in eo specialis forma, per quam hoc designaretur, ꝙ ipsa ablutio in aqua absolutè nihil signabat. Ad secundum dicendum, quod necessarium est, quòd forma Sacramenti præcipuè pertinet ad effectum Sacramenti. Et cùm dicitur, quòd in sacramento Ioannis nihil conferebatur præter ipsam corporalem absolutionem: verum est per modum effectus inducti ex sacramento, sine opere principali ministri, scilicet quia gratia non conferebatur: sed conferebatur aliquid per modum doctrinæ scilicet cognitio Messiæ, & ita erat tanquam effectus sacramenti, quia erat pręcipuus finis, quem Ioannes intendebat in baptismo, & iste effectus erat vltra ablutionem corporalem. Et adhuc fuit necessaria certa forma verborum, per quam expresse signaretur Messias, vel ostenderetur, & ista est forma supra posita. Et sic quando dicitur, quod in baptismo Ioannis, nihil conferebatur, quod per hominem fieri non posset, debet intelligi de effectu, qui sequitur directè ex Sacramento. Secus est de effectu, qui sequitur modum instructionis. Et iste effectus non fuisset in baptismo Ioannis nisi a Deo fuisset institutus, sicut est de Sacramentis veteris legis, quę signāt aliquid sacrum ex eo, quod a Deo instituta sunt. Si autem aliquid pure ab homine instituatur, non potest efficere aliquid sacramentum, nec significare, cùm omne sacramentum a Deo sit, ideo sicut effectus ad Deum pertinet, ita & significatio ab eius auctoritate pendet.

An ista forma in nomine venturi sit conueniens forma baptismi? Quæst. XLIII.

QVæritur, an ista forma baptizandi scilicet in nomine venturi, esset conueniens baptismo Ioannis? Aliqui dicunt, quod non. Quia quando Ioannes baptizabat iam Christus venerat. Nam incœpit baptizare Ioannes annos 29. ætatis Christi, quia Christus baptizatus est illico, vt Ioannes cœpit baptizare, vt colligitur supra in litera, & tamen quando Iesus baptizatus est, erat annorũ. 29. scilicet incipiens annum. 30. Luc. 3. c. Et maximè patet hoc, quia Ioannes cœpit baptizare anno. 15. Tyberij Cęsaris. Luc. 3. c. Et ille erat annus 29. vel quasi 30. Christi, quia ille natus fuerat anno. 42. Octauiani, qui 57. annis, vel quasi imperauerat. Et sic vixit Christus quasi 15. annis imperante Octauiano, cui successit Tyberius: vt patet ex omnibus historijs vulgatis, & 15. anno illius Ioannes cœpit prædicare, & baptizare. Ergo erat Christus tunc annorum 30. vel quasi. Non ergo dicebatur conuenienter, baptizo te in nomine venturi. Item eadem fides erat de Christo, quando venturus erat, & postquam venit: cùm dicimus, quòd eadem fides fuit patrum in veteri testamẽto, & nunc, vt ait Greg. super Ezec. Et patet per Magistrũ. 3. sent. dist. 25. Cùm ergo baptismus Ioannis esset in nomine venturi, ita & forma baptismi nostri deberet esse in nomine venturi, quia eadem illa esset cum forma baptizandi, quæ est in nomine Christi. In illa ergo forma baptizarent discipuli Christi, vt esset vnica forma baptismi, sicut vnica fides. Et tamen falsum est, quod Apostoli baptizabant in nomine Christi, vt patet Act. 19. c. vbi dicitur de quibusdam, qui baptizati erant solùm baptismo Ioannis. Et sequitur, his auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu.

Dicendum quòd ista forma baptizandi fuit conueniens baptismo Ioannis, & non alia, quia vtilitas rei consequitur ex sua forma, cùm materia indeterminate se habeat ad talem actum, siue vtilitatem. Et quia Sacramenta sunt ad aliquos effectus, vel vtilitates; necesse est, quòd formæ Sacramentorum designent ipsam vtilitatem intentam in Sacramento, vel id, ex quo sequitur illa vtilitas. Quod satis apparere posset ex formis omnium Sacramentorum noui testamenti. Baptismus autem Ioannis solum erat ordinatus ad Christum ostendendum, vel saltem præcipuè ad hoc Ioan. 1. c. scilicet Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua baptizans. Debuit ergo ex forma baptismi Ioan. significari, vel ostendi ipse Christus. Hoc autem fiebat cùm Ioan. dicebat: Ego baptizo te in nomine venturi, quia per hoc significabat Messiam, qui venturus erat scilicet ad operandum salutem nostram. Et per hoc singulis ostendebat Iesum esse Messiam, quem prius toti populo ostenderat: & designabat, quod per illum gratiam, & redemptionem accepturi erant: cùm istud Sacramentum in nomine eius præstaretur. Ad primum dicendũ, quod bene dicebatur in nomine venturi, quia licèt iam Christus venisset in carne, nondum venerat ad operandum salutem nostram, quia nondum incœperat operari aliquid pertinens ad redemptionem, prædicando vel patiendo. Ex ea autem die, qua baptizatus est, dicitur venisse, quia tunc incœpit operari mysteria redemptionis nostræ. Nam per hoc quod baptizatus est, tactu suæ carnis vim regeneratiuam aquis tribuit, vt dicit Beda: & tunc principium fuit ad baptismum noui testamenti. Ad secundum dicendum, quod licèt fides eadem sit antiquorum, & modernorum, non debuit esse eadem forma baptismi ante Christum, & post. Ratio diuersitatis est: quia cùm fides sit quædam cognitio, respicit rei vnitatem, & veritatem. Et quia diuersitas temporum consignificatorum non variat veritatem rei, non etiam variabit fidem. Nam fides non respicit principaliter ipsa tempora: sicut fides est de morte Christi in quantum per eam est salus nostra: quod autem illa sit præterita, vel futura non pertinet ad fidem directè, quia salus nostra non est per fidem in quantum præterita est, vel futura, sed in quantum mors est. Secus autem de sacramentis, quia in illis consideratur effectus. Et quia non eodem modo se habet ad actum res, quæ iam est, & quæ futura speratur, quia existens potest aliquid efficere, non existens, licet speretur nihil efficiet sicut patet de morte Christi, per quam salus est, & tamen antequam Christus moreretur nulli erat aditus ad vitam æternam: eo autem mortuo omnibus dispositis est aditus. In Sacramentis autem cùm intendatur effectus qui est à Christo, necesse est, quod distinguantur efficaciæ eorum per præteritum, & futurum, & per istam distinctionem, quæ significatur ex forma Sacramentorum, ostendetur diuersitas effectus ipsorum. Et sic cum in baptismo Ioannis dicebatur in nomine venturi, designabatur, quod nihil efficiebat: eo quod ille, à quo virtus sacramenti esse debebat nondum erat scilicet tali modo, quod ab eo aliquid consequeretur Sacramentum. In baptismo autem nouæ legis non dicitur in nomine venturi, sed dicebatur a principio in nomine Christi tanquam iam existentis, vel qui iam existentis fuisset. Ex quo signatur, quod Sacramentum baptismi iam efficaciam habet.

An in baptismo Ioannis gratia conferretur? Quæst. XLIV.

QVæritur, an in baptismo Ioan. gratia conferretur? Quidam dicunt, quod sic: quia si gratia non conferretur non esset à Deo, & tamen a Deo erat, vt supra q. 41. probatum est: Ergo videtur quòd gratiam conferebat. Item Mar. 1. cap. dicitur quod Ioannes erat prædicans, & baptizans in deserto baptismum pœnitẽtiæ in remissionem peccatorum, sed remissio peccatorum non fit sine gratia: ergo conferebatur gratia in eo. Item baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, vt patet infra in litera: & Mar. 1. c. confessio tamen peccatorum ordinatur ad remissionem eorum: Ergo remittebatur in baptismo. Et hoc non fit sine gratia: ergo illa ibi conferebatur. Item baptismus Ioan. propinquior erat baptismo Christi, quam circumcisio, & tamen per circumcisionem tollebatur

gratia: ideo non competebat omnibus hominibus sub eadem ratione. Ideo totum erat, quòd quidam illum acciperent propter causas assignatas in corpore quæstionis. Ad quartum dicendum, quòd baptismus Ioannis institutus fuit præcipuè ad Christi manifestationem: ideo effectus eius principalis fuit, quod per eum Christus manifestaretur Ioanni, & per Ioannem toti populi. Fuerunt tamen aliæ causæ minus principales eius, propter quas, non solùm licitum erat, immo quasi necessarium multos alios præter Christum isto baptismo baptizari;

An paruuli baptizarentur baptismo Ioannis?
Quæst. XLVI.

QVæritur, an paruuli baptizarentur baptismo Ioannis? Aliqui dicunt, quod sic, quia baptismus Ioannis erat signum baptismi Christi, & ordinabat ad eum, & tamen baptismo Christi baptizabantur tam paruuli, quàm adulti: ergo etiam baptismo Ioannis paruuli baptizarentur. Item circumcisio in veteri testamento dabatur paruulis, & magnis, & præcipuè paruulis; nam octauo die circumcidebatur puer. Gen. 17. c. Nullus autem inter Iudæos adultus circumcidebatur: sed solùm, qui de Gentilibus cõuertebantur circumcidebantur quocunque tempore vellent conuerti; sicut dicitur Exod. 12. cap. quod serui, & vernaculi circumciderentur, & quicunque vellet transire in Coloniam Iudæorum, id est, in ritum Iudaicum circumcideretur. Et sic comederet Phase. Baptismus autem Christi datur indifferenter paruulis, & magnis; sed baptismus Ioannis est medius inter circumcisionem, & baptismum Christi, ergo etiam debuit dari paruulis. Item per baptismum Ioannis ordinabantur homines ad Christum, & tamen non solùm magni ordinandi erant in Christum, sed etiam paruuli; quia ab illo omnibus erat futura salus: ergo tam paruuli, quam magni baptizarentur a Ioanne. Dicendum, quòd baptismo Ioannis soli adulti baptizabantur. Et patet primo quia dicitur hic, & Mar. 1. cap. quod exibant ad Ioannem Iudæi, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic non dicitur, quòd baptizabantur nisi illi, qui exibant. Paruulis autem non competit hoc, quia qui exeunt sunt adulti, qui poterant ire ad Ioannem: ergo de solis adultis scriptura loquitur. Secundò patet, quia baptismus Ioannis vocatur baptismus pœnitentiæ: sic enim ipse dixit. Ego baptizo vos in pœnitentiam. Non competit autem paruulis pœnitentia, quia ibi est dolor de commissis, & satisfactio per actus laboriosos, quæ solum habentibus vsum liberi arbitrij competit, scilicet, adultis. Tertiò patet, quia baptismus Ioannis erat in remissionem peccatorum. Mar. 1. c. paruulis autem non competit ista remissio peccatorum, quia aut intelligetur de remissione peccati originalis, vel actualium. Non de actualibus, quia paruuli, de quibus loquimur, non possunt peccare actualiter, cùm peccata fiant per actum liberi arbitrij, & habentes vsum liberi arbitrij hic adultos vocamus. Nec etiam potest intelligi de remissione peccati originalis, quia istud remittebatur per circumcisionem. Vnde si aliquis paruulis de Iudæis baptizaretur baptismo Ioannis, aut hoc esset ante circumcisionem, aut post. Non post, quia tunc esset inutilis baptismus, quia culpa originalis iam ablata esset per circumcisionem. Si verò ante circumcisionem: etiam erat baptismus inutilis, quia per hoc non tollebatur, quin puer deberet circumcidi, cum adhuc lex Moysis obligaret: ideo frustra erat paruulos baptizari baptismo Ioannis. Aliquis dicet, quòd ista ratio procedit præsupposito, quod per baptismum Ioannis fieret remissio peccatorum, & tamen non fiebat, cum non conferretur in eo gratia, vt dictum est sup. in 44. q. ideo quod ratio non procedat. Dicendum quod hic non præsupponitur in baptismo Ioannis remissionem fieri peccatorum: sed arguitur ex illis verbis Mar. 1. c. a sufficienti diuisione. Quia aut accipiet aliquis ibi remissionem peccatorum, quod verè fieret in baptismo Ioannis, vel quod per eum significaretur, & conferri deberet per Christum. Si primo modo, non competebat paruulis ista remissio peccatorum, sicut nec deductum est;

F si secundo modo etiam non competebat paruulis: quia tunc non deberet conferri baptismus istis, nisi illis, qui possent intelligere quomodo significabatur remissio peccatorum per eum. Quia alias esset baptismus inutilis, & hoc solùm competit adultis; ideo illi soli baptizandi erant baptismo Ioannis. Quartò patet, quia hic in litera dicitur, quòd baptizabantur a Ioanne Iudæi confitentes peccata sua, & tamen confiteri peccatum solùm competit adultis, cum paruuli, nec confiteri, nec peccare possint. Soli ergo adulti baptizabantur. Quintò patet, quia baptismus Ioannis erat ad manifestationem Christi, Ioan. 1. cap. scilicet sed, vt manifestetur in Israel propterea ego veni in aqua baptizans: paruulis tamen non poterat aliquid manifestari, cum nondum habeant vsum rationis, ergo non competebat eis iste baptismus.

G Sextò patet, quia baptismus Ioannis erat, vt homines per illum assuefierent ad baptismum, vt ait Gregor. in quadam homilia: assuefieri autem non competit circa talia nisi habentibus vsum rationis, quia aliàs non intelligent ad quid assuefiunt, vel quid præstat eis illa assuefactio. Soli ergo adulti baptizabantur baptismo Ioannis. Septimò patet, quia baptismus Ioannis erat tanquam quoddam signum præparatorium ad Christum, & ad baptismum eius, ideo non debebat conferri nisi illis, qui possent intelligere hanc significationem. Quia cùm istud sacramentum non haberet nisi significationem, illi qui non intelligerent significationem, vel saltem intelligere non possent, frustra baptizarentur. Sed ita erat de paruulis, quòd non poterant intelligere; ergo non baptizabantur. Sed obijcietur de circumcisione, quæ significa-

H bat aliquid pertinens ad legem nouam, sicut generaliter omnia, quæ erant in veteri testamento, sicut dicitur. 1. ad Corint. 10. c. f. omnia in figura contingebant illis, & tamen dabatur paruulis qui non poterãt intelligere, quid significaret. Dicendum, quod circumcisio significabat, & efficiebat. Duo namque faciebat scilicet tollebat culpam originalem conferendo gratiam, & ostendebat hominem per signum corporale pertinere ad populum Dei, & distinguebat eum ab omnibus populis. Vnde licèt circumcisio non daretur pueris propter significationem, dabatur propter istum duplicem effectum necessarium. Baptismus autem Ioannis nihil efficiebat: sed solùm significabat: ideo illis, qui significationem intelligere non possent frustra daretur, & ita erant paruuli. Ergo non baptizabãtur paruuli baptismo Ioannis. Ad primum argumen-

I tum dicendum, quòd licèt baptismus Christi competat paruulis, & magnis, non competebat sic baptismus Ioannis, qui erat signum baptismi Christi, & hoc propter duo. Primò, quia baptismus Christi est sacramentum necessitatis, quia qui non baptizatus fuerit, & crediderit, condemnabitur. Mar. 16. c. & qui non renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non potest introire in regnũ Dei. Io. 3. c. Baptismus autem Ioannis non erat sacramentum necessitatis, vt infra dicetur: ideo baptismus Christi omnibus competebat, baptismus autem Ioannis non. Secundò, quia baptismus Christi conferebat ad salutem, quia per eum confertur gratia; & efficitur homo aptus ad regnum Dei. Ioan. 3. c. Et quia regnum Dei est necessarium tam paruulis, quàm magnis: omnes baptizandi erant baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis non confert ad vitam æ-

K ternam, cùm non conferat gratiam: ideo non oportebat omnes illo baptizari. Ad secundum dicendum, quòd licèt paruuli circumciderentur, non oportebat baptizari paruulos baptismo Ioannis. Quia circumcisio duo faciebat scilicet tollebat peccatum originale, conferendo gratiam, & ostendebat hominem esse de populo Dei: vt supra dictum est. Et propter ista duo erat paruulis necessaria circumcisio. Baptismus autem Ioannis solùm significabat; ideo non erat eadem ratio, quæ de circumcisione, vt paruulis deberet conferri. Ad tertium dicendum, quòd ad Christum ordinantur omnes tam paruuli, quàm magni: non tamen oportuit, quod omnes baptizarentur baptismo Ioannis, quia iste baptismus ordinabat ad Christum tãquam signum quoddam Christi, & baptismi sui: ideo non poterat prodesse nisi illis, qui possent intelligere, sicut prædicatio fidei cõfert ad hoc; quod

homo

homo credat, & per hoc saluetur, & tamen non debet fieri paruulis, quia illi nihil intelligunt.

An baptismo Ioannis Gentiles baptizarentur? Quæst. XLVII.

QVæritur, an baptismo Ioannis baptizarentur Gentiles? Dicunt quidam quòd sic, quia baptismus Ioannis ordinabat ad Christum: Gentiles autem ad Christum ordinandi erant sicut Iudæi: ergo baptizandi erant hoc baptismo. Et non obstat eis, quod obstabat pueris, quia adulti inter Gentiles possent intelligere, quòd baptismus Ioan. ordinabat ad Christum. Item baptismus Ioan. fuit datus Iudæis, vt per illum assuefierent ad baptismum Christi, & tamen tam Gentiles, quam Iudæi baptizandi erant baptismo Christi: ergo omnibus eis erat vtile assuefieri per baptismum Ioann. ad baptismum Christi. Item licèt Gentiles non cogerentur ad circumcisionem, tamen recipiebant illam, qui volebant, & laudabantur: sicut Ruth laudatur, quia conuersa est ad ritum Iudaicum Ruth. 1. c. Magis tamen baptismus Ioan. erat propinquus baptismo Christi, quam circumcisio: cum immediatè disponeret ad illum. Ergo licèt non cogerentur Gentiles ad baptismum Ioan. laudarentur si susciperent, & sic competeret eis. Dicendum, quòd baptismo Ioannis non baptizabantur Gentiles, sed soli Iudæi. Nam scriptura de solis Iudæis facit mentionem, cùm dicitur in littera scilicet. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic omnes isti, qui nominantur erant de terra Iudæorum. Secundò patet; quia etiam multi Iudæorum, & præcipui inter eos, scilicet, Summi Sacerdotes, & Pharisæi non susceperunt baptismum Ioan. infra 21. c. Nam dicitur, quòd Christo quærente ab eis de baptismo Ioan. an esset de cęlo, vel ab hominibus: non ausi sunt dicere, quòd erat de cęlo, ne Christus eis diceret: quare ergo non suscepistis illum? Et sic non susceperant. A fortiori ergo Gentiles non susciperent baptismum Ioannis, cùm Ioannes qui istum baptismum introduxerat, esset Iudæus. Tertiò patet, quia Gentiles non curabant de ritu Iudæorum: sed spernebant eum, sicut patet de Iuuenali Poeta qui Iudæos increpat, quia obseruabant Sabbatum: asserens eos perdere septimam partem vitæ. Etiam dicebat quòd isti non colebant aliquem Deum nisi nubila cæli. Et multa alia dicit contra eos. Et ita erat ferè de omnibus Gentilibus præter paucos, qui vertebantur ad ritum Iudaicum. Et tamen Gentiles crederent istum baptismum Ioannis pertinere ad ritum Iudaicum, cùm introductor, & prædicator eius esset Iudæus: ideo non susciperent eum nisi illi Gentiles, qui ex toto conuerterentur ad ritum Iudaicum. Et isti iam non vocarentur Gentiles, sed aduenæ, vel peregrini, vel proselyti Iudæorum. Gentiles ergo scilicet manentes in Gentilitate eum non susciperent. Quartò, patet, quia Ioannes solùm prædicabat istum baptismum Iudæis. Soli ergo Iudæi reciperent illum. Patet hoc, quia prædicabat in deserto Iudęæ, & iuxta Iordanem, & hoc est in terra Iudæorum, & per hoc quòd prædicabat in sola terra Iudæorum, dicebatur solis Iudæis prædicare. Sic patet de Christo. Nam volens, quòd Discipuli sui solis Iudæis prædicarent dixit. In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. infr. 10. c. Et sic per hoc, quod solùm prædicarent in terra Iudæorum: dicebantur solis Iudæis prædicare. A fortiori patet de Ioanne, qui non discurrebat per loca, sed manebat apud Iordanem, & baptizabat venientes ad se. Non ergo irent ad eum Gentiles, vt baptizarentur. Quinto patet, quia baptismus Ioannis erat ad ostendendum Iesum esse Messiam toti Israel Ioan. 1. c. Gentilibus tamen non fieret conuenienter ista manifestatio, cùm ipsi non solùm nescirent quis esset Messias, sed etiam an aliquis Messias futurus esset: cùm istud penderet ex promissione legis, & Prophetarum, quibus Gentiles non credebant: ideo frustra erat eis iste baptismus: solis ergo Iudæis competebat, qui per legem, & Prophetas edo-

A cti erant de Messia, quod futurus esset, & quia nesciebant quis ille esset, per baptismum Ioannis poterat eis ostendi, sicut factum est. Sextò, quia non erat necesse nunc Gentilibus Christum ostendi. Nam etiam Christo prædicante non fuit necesse ipsum cognosci à Gentilibus: cum potius ipse vetuit Discipulis suis prædicare Gentilibus se viuente, scilicet. In viam Gentium ne abieritis. infra 10. c. Post resurrectionem autem iussit Discipulos, quòd prædicarent Gentilibus, scilicet, per totum mundum. infra 28. c. & Mar. 16. cap. A fortiori igitur antequam inciperet prędicare, non oportebat, quod Gentilibus ostenderetur. Et sic non fuit illis conueniens baptismus Ioannis, vt per eum Christum agnoscerent. Sed dicetur. Ad quid ergo Iudæis debuit Christus ostendi, antequam prædicaret, & faceret miracula? Dicendum, B quod hic sunt duo dubia, vnum est ad quid Christus fuit ostensus Iudęis per Ioannem, antequam prædicaret, & an hoc fuit conueniens. Aliud est, dato quod fuerit conueniens Iudæis illum ostendi: quare Iudæis, & non Gentilibus. De primo patet, quia declaratum fuit supra in 22. quæstio. scilicet, quod etiamsi Christus facturus esset miracula, quæ probarent eum esse Deum, & Messiam: tamen fuit sibi necessarium, vel valde vtile testimonium Ioannis. De secundo dicendum, quod Iudæis potius, quàm Gentilibus debuit Christus ostendi antequam prædicaret. Primo, quia solis Iudæis prædicaturus erat: Gentilibus autem nunquam prædicauit, nec ad vtilitatem eorum miracula facere volebat, nisi cum magna importunitate petentium. Sicut patet de importuna Chananæa petente pro filia, cui Christus dixit: C Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus ad manducandum. infra 15. c. Iterum etiam cum Christus suscitare debuit seruum cuiusdam Centurionis Gentilis, oportuit quod Seniores Iudæorum hoc instanter peterent, dicentes, dignus est, vt hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Luc. 7. c. Solis ergo Iudæis necesse erat Christum ostendi. Secundo, quia Christus solis Iudæis promissus est: Gentiles autem nesciebant, an aliquis Messias futurus esset: ideo non oportebat propriè Gentibus ostendi Messias. Quia ad hoc quod concederent de aliquo, quod erat Messias, necesse erat, quod præsupponerent verum esse, quod in lege, & in Prophetis dicebatur, scilicet, Messiam esse venturum. Gentiles tamen non credebant hoc. Ideo non poterat vllo modo o- D stendi eis aliquis esse Messias, saltem directè. Nam prius oportebat, quod constaret eis de veritate legis, & etiam de necessitate veritatis in ostendente. Non ergo debuit eis ostendi. Tertio, quia Christus de solis Iudæis natus est, & inter eos conuersatus est, & ad Gentiles non pertinuit dum vixit, ideo Iudæis ostendi debuit. Ista etiam fuit causa quare lex Moysis, quæ disponebat ad Christum data fuit solis Iudæis, scilicet, quia de eis Christus nasciturus erat; & oportebat eos spiritualius disponi ad ipsum. De quo supra dictum est in quadam quæstio. Iudæis ergo, & non Gentilibus debuit Christus ostendi, & sic Iudæi soli debuerunt baptizari baptismo Ioannis. Septimo quantum ad principale dicendum, quod licèt Gentilibus Christus ostendendus esset, non poterat ostendi per baptismum Ioannis, quia E Gentiles non crederent sine miraculo. Nihil autem aliud erat, quod rationabiliter eos mouere posset. Ioannes tamen miraculum nullum fecit. Ioan. 10. c. ideo Gentiles non crederent ei ostendenti Messiam populo, quem baptizabat. Solis ergo Iudæis baptismus Ioannis dari debuit: Gentilibus autem non proficiebat. Nec est verisimile, quod aliqui eorum susceperint illum. Sed dicetur, quid si aliqui Gentiles vellent suscipere baptismum Ioannis, an prohiberet eos Ioannes. Dicendum, quod de baptismo Ioannis erat sicut de baptismo nostro est. Nam baptismus noster est Sacramentum fidei, id est, in quo fides inchoatur: ideo si aliquis adultus vellet suscipere baptismum nostrum, necesse erat quod crederet legem Euangelicam. Si autem diceret, quod volebat baptizari sicut nos, & tamen nollet credere, Ecclesia non baptizaret eum, quia esset hoc quasi include-

re contradictionem, scilicet dare sacramentum fidei nolenti fidem suscipere. Et esset irridere fidem, & baptismum. Ita de baptismo Ioannis. Nam in eo erat quædam professio Messiæ sumpta, cùm in forma baptismi diceretur, baptizo te in nomine venturi: ideo Ioannes non baptizaret aliquem, nisi ille faceret istam professionem de Messia, scilicet, credendo, quòd aliquis Messias promissus esset in lege, & Prophetis, & quòd in nomine eius, & per ipsum intendebat consequi salutem: sicut Iudæi putabant, & sperabant, scilicet, se saluandos per Messiam, & illum esse totum bonum ipsorum. Et rursus, quod crederet illum esse Messiam, quem Ioannes eis ostenderet, & ex tunc crederent in ipsum, id est, se consecuturos salutem per ipsum, quia hoc est in nomine eius baptizari: sicut dicit Apostolus Actu. 19. c. quòd baptizati baptismo Ioannis, credebant in Messiam, cum G ait: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum dicens, in eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est in Iesum. Si autem Gentiles facerent istam professionem, iam efficiebantur Iudæi ex maxima parte, quia credebant legi, & Prophetis sicut Iudæi, & sperabant illud bonum quod Iudæi scilicet Messiam. Istud autem non erat verisimile facere aliquem Gentilem nisi prius ex toto conuerteretur ad ritum Iudaicum, & sic Gentiles non baptizarentur à Ioanne, quia tales conuersi post conuersionem non vocantur Gentiles. Sed adhuc dicendum, quod dato quòd aliquis Gentilis vellet facere totam istam professionem credendo; si tamen circumcideretur, & ex toto se faceret Iudæum, Ioannes non baptizaret ipsum: quia Iudæi tumultuarentur contra Ioannem si aliquem non circumcisum, nec ex toto Iudæum H baptizaret. Ratio est, quia baptismus Ioannis a Iudæis reputabatur quasi quædam cæremonia veteris testamenti, cùm institueretur per Prophetam veteris testamenti, manente tamen adhuc lege illa: ideo non admitterent ad illam cærimoniam, nec ad aliquam aliam hominem nondum circumcisum. Sic dicitur Exod. 12. quòd si quis de Gentilibus vellet mãducare Phase id est agnum paschalem, circumcideretur, & tunc comederet de eo. Ita ergo de baptismo Ioannis crederent esse faciendum, quòd soli Iudæi baptizarentur: maximè autem, quia baptismus Ioannis ordinabat ad Messiam, & sub hac ratione eum Iudæi suscipiebant. Et tamen Iudæi putabant Messiam ad se solos pertinere, & non ad Gentiles; ideo baptismum Ioannis Gentilibus non communicarent. Et si Ioannes Gentiles baptizare vellet, tumultuarentur I contra eum Iudæi. Hoc patet à fortiori. Nam Christus post resurrectionem suam iussit Euangelium prædicare omni creaturæ, & docere omnes gentes, & baptizare illas. infra 28. c. & Mar. 16. c. & tamen Iudæi conuersi ad Christum quando viderunt, quòd Petrus baptizauit quosdam de Gentilibus tumultuabantur contra ipsum, cur illos baptizasset: quasi non admittendi essent illi ad legem Christi: sed quòd ad ipsos solos pertineret Messias. Actu. 10. & 11. cap. & tamen iam Christus mandauerat Euangelium prædicari Gentilibus, & baptizari illos, & Spiritus Sanctus venerat super Gentiles antequam Petrus eos baptizaret ita, vt Petrus diceret. Nunquid aquam prohibere quis potest, vt non baptizentur hi qui Spiritum Sanctum susceperunt, sicut & nos? Actu. 10. c. Et his omnibus existentibus adhuc Iudæi conuersi ad K Christum tumultuabantur contra Petrum, quòd iuisset ad prædicandum Gentilibus, & baptizasset eos. Ergo à fortiori tumultuarentur Iudæi contra Ioannem si baptizaret Gentiles: cùm nondum apparuisset aliquid ostendens Gentiles debere communicare cum Iudæis in hoc baptismo. Et tamen non tumultuati sunt contra eum: ergo Ioannes nullum Gentilem baptizauit. Et sic apparet quòd Gentiles non baptizati sunt baptismo Ioannis, nec poterat Messias eis ostendi per istum baptismum: cùm Ioannes miraculum nullum faceret, & Gentiles non crederent sine miraculo. Nec erat necesse nunc Messiam ostendi Gentilibus, antequam prædicaret, & postea per miracula sua, & Discipulorum suorum toti mundo innotesceret, sicut factum est. Iudæis autem poterat conuenienter ostendi Messias per baptismum Io-

F annis, quia ipsi credebant Ioanni sine miraculo; propter excellentem vitæ sanctitatem, & propter magna, quæ præcesserant in eius natiuitate, de quibus supra dictum est. Sed dicetur, quomodo dictum est, quòd Messias non erat ostendendus Gentilibus ante prædicationem suam; nam mox, vt natus est, Gentilibus ostensus est, scilicet, tribus regibus, qui eum adorauerunt. præcedenti. c. Dicendum, quòd illa fuit quædam ostensio in generali de natiuitate Messiæ, & fuit facta per modum, qui competebat Gentilibus, scilicet, per stellam, quæ deduxit eos vsque ad locum vbi erat Puer. Et istud erat miraculum, quod omnem hominem conuinceret. Nunc autem Messias à Ioanne ostendebatur sine aliquo miraculo, sed solum, vt crederetur testimonio Ioannis, ideo ista ostensio Messiæ non competebat Gentilibus, sed solum G quàm Christus fecit ante per stellam, & illa, quam fecit postea per multitudinem miraculorum inauditorum à sæculis. Et tunc adhuc non probabat directè se esse Messiam, sed probabat se esse Deum. Et quia Deus mentiri non potest, si ipse diceret se esse Messiam promissum in lege Iudæorum, & Prophetis, Gentiles crederent ei, & tamen directè, & primò non probat se esse Messiam, sed Deum. Et istud est quod supra dicebamus, quòd Gentilibus non poterat probari aliquem esse Messiam, nisi prius probaretur aliud maius, scilicet, esse Deum, quod est maius, quàm esse Messiam: vel fieret operatio miraculi ostendens deitatem operantem in illo, qui testimonium perhiberet de Messia. Ad primum argumentum dicendum, quòd Gentiles ordinandi erant ad Christum, sicut Iudæi: & tamen non poterant ordi- H nari ad illum per baptismum Ioannis, quia oportebat tunc credere Ioanni sine miraculis, & legi, & Prophetis: hoc autem Gentiles non facerent. Ad secundum dicendum, quod Gentiles volentes circumcidi, laudabantur; quia per hoc transibant in ritum Iudaicum, & cultum Dei. Et tamen si aliquis Gentilis vellet comedere Phase, & nollet circumcidi, non laudaretur, immo non permitteretur. Exod. 12. cap. Et si Gentilis vellet intrare ex deuotione in templum Domini ad orandum, non permitteretur, sed increparetur. Vnde Deus increpat Iudæos, quia permittebant quibusdam Gentilibus intrare in templum. Exech. 44. c. Etiam si vellet Gentilis offerre Domino animalia in sacrificium, vel alia munera, quæ deberent poni super altare, non recipiebantur. Leuitic. 22. c. Et sic non admittebantur Gentiles ad aliquam I cæremoniam ritus Iudaici, nisi prius circumciderentur. Iudæi tamen putabant baptismum Ioannis pertinere ad ritum Iudaicum, quia introductus fuerat à Propheta Iudæo, & maximè, quòd ordinabat ad Messiam, quem ad se solos pertinere putabant, vt dictum est: ideo non permitterent, quòd aliquis Gentiles baptizaretur à Ioanne, nisi prius circumcideretur. Ad tertium dicendum, quod Gentilibus non fuit conueniens assuefieri ad baptismum Christi per baptismum Ioannis, sed solis Iudæis. Sic enim fuit de lege Moysis, quæ solum fuit disponens homines ad Christum, sicut dixit Apostolus ad Galat. 3. cap. scilicet, quod lex Pedagogus noster fuit in Christo, id est, lex Moysis fuit sicut Pedagogus deducens nos ad Christum, scilicet, deduxit nos ad Christum disponendo ad eum: sicut pædagogus per instructio- K nem deducit puerum ad esse bonum puerum. Lex tamen non data est omnibus hominibus, sed solis Iudæis: ita ergo baptismus Ioannis assuefaciens homines ad baptismum Christi solis Iudæis dari debuit. Aliter potest dici, quod baptismus Ioannis non poterat Gentilibus proficere, vt per eum assuefierent ad baptismum Christi: quia ad hoc oportebat præsupponi fidem, scilicet, quòd crederetur Messiam promissum esse in lege, & Prophetis; & quòd crederetur per ipsum salutem esse futuram, vt supra dictum est. Ista autem non crederent Gentiles sine miraculo. Ioannes autem miraculum nullum faciebat: ergo non conueniebat Gentilibus baptismus Ioannis.

An baptizato Christo cessauerit illico baptismus Ioannis? Quæst. XLVIII.

QVæritur, an baptizato Christo cessauerit illico baptismus Ioannis, vel quanto tempore durauerit? Aliqui dicũt, quod Christo baptizato cessauit immediatè, quia Ioannes dixit: Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua baptizans. Ioan. 1. c. Et tamen baptizato Christo satis fuit ipse ostensus Iudęis: tam per Ioannis testimonium, quàm per Spiritum Sanctum descendentem super eum: quàm per vocem Patris, quæ audita est, scilicet, hic est filius meus dilectus. infra in litera, & Luc. 3. c. Ergo non oportuit, quod beatus Ioannes postea maneret ad magis ostendendum Christum. Item dicit Augustinus super Ioãnem: baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis fluxus, id est, baptismus Ioannis. Ergo Christo baptizato non debuit Ioannes aliquem baptizare. Item baptismus Ioannis erat præparatorius ad baptismum Christi: sed baptismus Christi incœpit mox, vt Christus baptizatus est: quia tunc tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam aquis tribuit, vt ait Beda: ergo Christo baptizato non debuit continuari vltra baptismus Ioannis. Dicendum quod baptismus Ioannis mãsit etiam post Christum baptizatum. Nam Ioannes in baptismo cognouit Christum, quia vidit Spiritum Sanctum super eum descendentem. Ioan. 1. c. & tamen postea baptizauit, & quamdiu vixit semper habuit officium baptizandi. Quod patet, quia postea baptizantibus Discipulis Christi Iudæos, adhuc Ioannes baptizabat in Aenon, quæ est iuxta Salim. Ioan. 3. c. Et tunc Discipuli Ioannis dixerunt illi, quod de cælo fuerat sibi data potestas ad hoc. Et sic ambo concurrebant in baptizando. Et tamen Christus nõ baptizauit, nec etiam habuit discipulos quousque baptizatus est a Ioanne, quia tunc cognitus est a Iudæis: & incœperunt eum aliqui sequi. Ioan. 1. cap. Et tunc discipulos aliquos habere cœpit. Ergo Ioannes adhuc post baptizatum Christum omnes ad se uenientes baptizabat. Patet etiam hoc, quia ex isto concursu in baptizando secuta fuit illa murmuratio Pharisæorum, dicentium, quod plures Iesus baptizaret: quàm Ioannes, & plures discipulos, Ioan. 7. c. Baptizauit autem Ioannes semper Iudæos vsque ad mortem, scilicet, vsquequo missus est in carcerem, in quo occisus est. Hoc colligitur Ioã. 3. c. scilicet. Erat autem Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic: & ueniebant, & baptizabantur. Et sequitur: Nondum missus fuerat in carcerem Ioannes. q. d. Ioannes semper baptizauit vsquequo missus est in carcerem. Et quia nondum missus fuerat in carcerem, quando erat in Aenon adhuc baptizabat. Si autem non intelligatur sic, erit omnino superflua illa clausula, scilicet, nondum missus fuerat in carcerem Ioannes. Nam ibi ponitur vt redditiua causa dictorum præcedentium. Et non fuit conueniens, quod baptizato Christo Ioannes illico cessaret a baptizando. Primo, quia si cessaret, putaretur, quod fecisset propter iram, vel inuidiam, vt ait Chrysost. Nam non appareret aliqua causa quare cessaret. Ideo suspicarentur multi, quod propter iram, vel aliquod motiuum inhonestum cessasset. Secundo quia Discipulos suos, & Pharisæos posuisset tunc in maiori zelo, & inuidia, quàm alias habituri essent. E De Discipulis Ioannis patet Ioan. 3. cap. Nam dixerunt ei: Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat, & ecce omnes ueniunt ad eum. Et sic erat hic quidam zelus, cùm Discipuli Ioannis dicerent, quod omnes ueniebant ad baptismum Iesu. Et sic plures ueniebant ad ipsum, quam Ioannem. Et voluit Ioannes euitare istam inuidiam, dicens, quod a Deo istud esset, cùm ait: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cælo. Et postea dixit, illum oportet crescere, me autem minui, scilicet, in fama, & honore. q. d. Non inuideatis pro me: quia necesse est, quòd sic fiat, scilicet, quòd ille crescat in honore & ego minuar. De inuidia, & murmuratione Pharisæorum patet Ioan. 4. c. Nam dicebant, quòd Iesus plures baptizaret, quàm Ioannes, & plures

A Discipulos faceret. Huic inuidiæ occasionem Christus tollere voluit recedens de Iudæa, & eundo in Galilæam: vt non maneret ipse, & Ioannes in eadem terra: vt etiam iuxta positionem eorum non videretur maioritas vnius, & minoritas alterius, sicut fit in magno, & paruo, & in omnibus contrarijs. 2. Elenc. Si autem Ioannes mox, vt baptizauit Christum baptizare cessasset, & inciperet Christus baptizare, & ad eum omnes venirent: magis supprimeretur honor Ioannis, quia subito ipse cessasset ex præsentia Iesu. Et sic magis inuiderent Discipuli Ioannis & Pharisæi. Nec autem, cùm Ioannes semper baptizauit vsque ad mortem, mansit semper sibi honor officij sui, licèt minueretur per accidens ex præsentia Christi, & non periret subito officium suum, & honor. Erat namque magnus honor Ioanni, quòd præsente B Messia, & iam baptizante, ipse dignus haberetur baptizare aliquos. Quod non esset, si illico, vt Christus baptizatus esset, cessaret Ioannes baptizare. Et sic tam propter inuidiam tollendam, quàm propter Ioannis honorem non debuit cessare Ioannes baptizare, mox vt Christum baptizauit. Sed dicetur, quòd cùm Ioannes dicat se venisse ad baptizandum, vt manifestaretur Iesus in Israel. Ioan. 1. c. & diceret se non esse dignum soluere corrigiam calceamentorum eius. infra in litera. & Mar. 1 c. & Luc. 3. c. non inuiderent aliqui Christo, quod ipso baptizato Ioannes cessaret baptizare, & Iesus solus baptizaret: ideo poterat cessare Ioannes. Dicendum, quod non tolleretur per hoc inuidia, quia Ioannes ostenderat Iesum toti populo esse Messiam. Et dixerat de eo multas laudes, & istud sciebant tam Discipuli Ioannis, C quam Pharisæi: cùm quidam de Discipulis Ioannis secuti fuissent Iesum. Ioan. 1. cap. Et omnibus his stantibus adhuc Discipuli Ioannis inuidebant Christo. Nam ipsimet dixerunt. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat. Ioan. 3. c. Et sic ipsi sciebant qualia testimonia Ioannes de eo perhibuerat: & tamen adhuc inuidebat ei: quia per eum honor, & fama Ioannis aliqualiter decrescebant. A fortiori ergo inuiderent si totaliter honor Ioannis, & fama cessaret cessante officio eius. Hoc autem erat, quia isti erant carnales, id est, habebant specialiter affectiones ad homines: non attendentes principaliter cultum Dei, vel quid Deus vellet. Sic enim erant illi Corinthij, quibus prædicabat Paulus. Et quidam illorum dicebant, ego sum Pauli: alij ego sum Cephæ, D alij ego sum Apollo, alij ego sum Christi. 1. c. Corinth. 1. Nam specialiter isti afficiebantur ad illos a quibus baptizati fuerunt, & illis totum honorem impendere volebant: tanquam ab ipsis esset lex, & non potius omnes essent ministri Christi, a quo lex & salus prouenisset. Vnde quilibet honorabat suum doctorem, & de alijs prædicatoribus fidei non curabat. Paulus autem increpat eos, vocans ipsos carnales, & ambulantes secundùm hominem, & paruulos in spirituali processu 1. ad Corinth. 2. cap. Et quia tales æmulationes solent euenire hominibus imperfectis in exordio introducendarum religionum, Deus volens amputare magnam partem huius inuidiæ voluit, quòd Ioannes semper baptizaret vsque ad mortem, licèt Christus esset iam baptizatus. Tertio quia istud proficiebat ad Christum, quia cùm Ioannes E baptizaret in nomine venturi, scilicet, Christi, auditores suos, & a se baptizatos mittebat ad Iesum. Sic patet de discipulis quos misit ad eum quæsituros: tu es, qui venturus es, an alium expectamus? infra 11. c. Ideo vtile erat Ioannem baptizare. Quarto quia licèt Christus toti populo esset ostensus per Ioannem, magis ostendebatur cùm quotidie uenientibus Iudæis ad suum baptismum, annunciaret de Christo. Quinto quia baptismus Ioannis erat baptismus pęnitentiæ, proderat autem ualde, quòd Ioannes semper baptizaret, ut quotidie ostenderet populo de Iesu, quòd esset Messias. Sexto quia, vt dicit Beda, viuente Ioanne adhuc manebant verba veteris legis: nec debet præcursor cessare, quousque veritas manifestetur.

Cùm tamen quæritur, an baptismus Ioannis cessauit Christo baptizato? Dicendum quod quantum ad suum

principalem effectum cessauit. Nam præcipuum quod per baptismum Ioannis intendebatur erat ostendere Iesum toti populo esse Messiam. Et hoc factum est, cùm Christus baptizatus fuit. Nõ tamen cessauit realiter baptismus Ioannis, vsque ad mortem eius: quia multos alios effectus habebat, quantum ad quos vtile fuit illum manere, vt dictum est. Ad primum argumentum dicẽdum vno modo, quòd baptismus Ioannis fuit ad ostendendum Christum populo: & tamen non fuerat plenissime ostensus, quando baptizatus est, cùm quotidie nouiter veniebant Iudæi ad Ioannem vt baptizarentur: & illis annunciabat de Iesu, quòd esset Messias. Aliter potest dici, quod licèt Christo baptizato ostẽsum fuisset plenissimè toti populo, quòd ipse erat Messias, tamen habebat iste baptismus multos alios effectus, qui Christo baptizato adhuc manebant, vt supra dictum est: Ideo Christo baptizato non debuit cessare. Ad secundum cùm dicit Augustinus, baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis fluxus, id est baptismus: potest intelligi, quòd cessauit quantum ad principalem effectum baptizato Christo: & tamen omnino non cessauit; quia manebant adhuc alii effectus eius, propter quos vtile erat ipsum manere. Aliter potest dici, quòd cessauit baptismus Ioannis baptizato Christo: non tamen mox, vt Christus baptizatus est, sed quando Ioannes missus fuit in carcerem: quia postea nunquã baptizauit. Vnde Chrysostomus super Ioannem dicit: Aestimo permissam esse propter hoc à Deo mortem Ioannis, & eo sublato de medio Christum maximè prædicare cœpisse, vt totius multitudinis affectio ad Christum transiret: & non vltra sententijs diuersis de vtroque scinderentur, id est, vt non haberent quidam opinionem de Ioanne, & alij de Christo: & vt non inuiderent quidam pro Ioanne, & alij pro Christo, sicut Discipuli Ioannis, & Pharisæi inuidebant Christo pro Ioan. 3. & 4. c. vt supra dictum est. Ad tertium dicendum, quòd baptismus Ioannis præparatorius erat ad baptismum Christi; & tamen non oportebat quòd Christo baptizato cessaret baptismus Ioannis, quia iste baptismus non disponebat ad hoc solùm quòd Christus baptizaretur; sed etiam vt alij baptizarentur baptismo Christi. Et ista præparatio non erat completa per hoc quòd Christus baptizatus est: sed per hoc, quòd multi alij baptizarentur.

An baptizati per Ioannem iterum Christi baptismo baptizarentur? Quæst. XLIX.

QVæritur, cùm Ioannes multos baptizauit, an baptizati, ab eo postea baptizarentur baptismo Christi? Quidam dicunt, quòd baptizati à Ioanne nunquàm postea baptizabantur, quia Ioannes non fuit minor Apostolis, & Discipulis Christi dicente Christo: inter natos mulierum, &c. infra 11. cap. Et tamen baptizati ab Apostolis, vel Discipulis etiamsi non reciperent Spiritum Sanctum, non baptizabantur postea, sed solum imponebantur eis manus ab Apostolis: vt acciperent Spiritum Sanctum, quem non acceperant in baptismo *Ioannis*. Item Apostoli fuerunt baptizati baptismo Ioannis, quia quidã eorum fuerunt Discipuli Ioannis. Ioan. 1. c. scilicet, duo de discipulis Ioãnis secuti sunt ibi Iesum, & vnus eorum fuit Andreas, qui postea fuit Apostolus Christi. Apostoli autẽ non fuerunt baptizati baptismo Christi, quia hoc non legitur: & tñ ipsi baptizabant Iudæos baptismo Christi. Io. 4. c. Ergo baptizati baptismo Ioannis non erant baptizandi baptismo Christi: & tamen ipse baptizabat. Maior autem est, qui baptizat, quàm qui baptizatur: Si ergo ad hoc, quòd quis habeat potestatem baptizandi baptismo Ioãnis nõ requiritur, quod sit baptizatus baptismo Christi: a fortiori non erit necesse, quòd baptizati baptismo Ioannnis baptizentur baptismo Christi. Item Paulus interrogauit quosdam Actu. 19. c. an Spiritum Sanctum accepissent credentes. Et illi dixerunt: sed nec si Spiritus Sanctus sit, audiuimus. Et ille ait, In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: in Ioannis baptismate. Et sequitur ibi, quòd Paulus fecit eos baptizari in nomine Iesu. Et sic isti, quia non sciebant an esset Spiritus Sanctus, baptizati sunt iterum. Si autem credidissent Spiritum Sanctum es-

F se, non oportuisset eos iterum baptizari. Istam causam videtur tradere Hieronymus super Ioelem: & in Epistola de viro vnius vxoris, cùm ait, quòd causa quare quidam baptizati à Ioanne, iterum sunt baptizati a Paulo baptismo Christi, fuit, quia non habebãt fidem Trinitatis: nec si Spiritus Sanctus est, audierant. Multi tamen baptizati fuerunt baptismo Ioannis, qui habebant fidem Trinitatis: ideo isti non baptizarentur iterum baptismo Christi. Idem videtur tenere Ambrosius in lib. de Spiritu Sancto. Item gloss. August. super Epistolam ad Rom. 10. c. super verbum, scilicet, hoc est verbum fidei, quod prædicamus, dicit. Vnde est ista virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente verbo: non quia dicitur, sed quia creditur. Ex quo patet, quòd virtus baptismi dependet ex fide. Sed forma baptismi Ioannis significauit Christi fidem

G in qua nos baptizamur. Nam dixit Paulus, Act. 19. c. Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum dicens, in eum, qui venturus est post ipsum, vt crederent: hoc est in Iesum. Ergo cùm in baptismo Ioannis fides importaretur, non oportebat baptizatos a Ioanne rursus baptizari baptismo Christi.

Dicendum quòd fuit opinio multorum, & ista est opinio Magistri 4. sent. d. 2. ca. vltimo, quod baptizati baptismo Ioannis, si nesciebant Spiritum Sãctum esse, & spem ponebãt in baptismo Ioannis, s. quod per illum aliquid de eis conferretur, baptizandi erant iterum baptismo Christi. Illi autem, qui in baptismo Ioannis spem non ponebant, & Spiritum Sanctum esse credebant habentes fidem de tota Trinitate, nõ erant rursus baptizandi baptismo Christi: sed solùm imponebantur eis manus, vt acciperent Spi-

H ritum Sanctum. Ista opinio licèt fuerit Magistri, communiter improbatur a Doctoribus. Nam contrarium tenet Sanctus Thom. 4. sent. dist. 2. q. vlt. & 3. parte Summæ. q. 38. artic. 6. & dicit communiter teneri a Doctoribus contra Magistrum. Primum autem quod Magister dicit, scilicet, quod habentes spem in baptismo Ioan. & nescientes Spiritum Sãctum fuerint baptizari rursus baptismo Christi, verum est: secundum, scilicet, quod baptizati a Ioanne, & habentes fidem de trinitate non fuerint iterum baptizati, est irrationabile. Primo, quia baptismus Ioannis non conferebat gratiam, sed solùm erat in aqua, sicut ipse dixit. Ego baptizo vos in aqua, infra in litera Ioannes. Fides, & spes quam haberent baptizati de Christo, vt futuro, non poterant supplere defectum gratiæ, per quam anima gratificatur. Secundo quia per baptismum

I Christi imprimitur homini character, secundum quem baptizatus iam est Christianus: & etiamsi velit recedere a fide, iam non potest non esse Christianus. Baptismus autem Ioannis characterem nullum imprimebat: quia sicut nemo potest esse Christianus sine Christo: ita nemo potest accipere characterem Christianitatis per Sacramentum, quod non est a Christo. Et tamen baptismus Ioannis non fuit a Christo, sed a Ioanne, nec fuit de Sacramentis nouæ legis propriè loquendo: ideo per eum non poterat aliquis effici Christianus, & consequenter semper erat necessarius baptismus Christi, per quem character Christianitatis imprimeretur. Tertiò, quia spes, & fides, quam baptizati a Ioanne haberent de Christo, licèt possent in eis aliquid facere quantum ad rem Sacramenti, scilicet, gratiam promerendam: non poterant tamen fa-

K cere aliquid ad Sacramentum; ita quod ista omnia supplerent locum baptismi Christi. Vnde quantumcunque aliquis baptizatus baptismo Ioannis spem suam ad Christum referret: baptismum nouæ legis non consequebatur. Cùm ergo baptismus Christi esset de necessitate salutis, necesse erat quòd baptizati a Ioanne baptizarentur rursus baptismo Christi. Quartò quia istud est generale in omnibus Sacramẽtis, quod quando omittitur aliquid quod est de substantia Sacramenti, non solùm oportet suppleri id, quod omissum est, sed totum Sacramentum innouatur. Est autem de necessitate baptismi, quod fiat non solùm in aqua, sed etiam in Spiritu Sancto, quia dicitur Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, nõ potest introire in regnum Dei: baptismus autem Ioannis erat solùm in aqua: ergo in baptizatis a Ioanne non solùm oportebat suppleri, quod deerat,

scili-

scilicet, collationem Spiritus sancti, quæ fiebat per impositionem manus Apostolorum, sed oportebat baptismo Christi rursus baptizari. Item, quia principale in quolibet Sacramento est forma eius, in qua si erretur Sacramētum non confertur, sed oportet innouari: baptismus tamē Ioannis differebat valde in forma à baptismo Christi, qa baptismus Ioannis erat in nomine venturi, baptismus autem Christi erat in nomine totius Trinitatis, vel in nomine Christi. Et sic non conueniebat forma baptismi Ioannis baptismo Christi: ideo oportebat baptizatos à Ioanne rursus baptizari baptismo Christi, tanquā si prius baptizati essent baptismo Christi: & erratum esset in forma. Item dicit Augustinus, quòd baptizat Ioannes, & non est baptizatus: & non fuit collatus baptismus, & tamen de necessitate salutis tempore legis Christi est, quòd homo sit baptizatus, vel saltem habeat propositū baptizari: ergo baptizatos à Ioanne, necesse erat rursus baptizari baptismo Christi. Item dato, quod super baptizatos à Ioanne imponerent Apostoli manus, & reciperent per hoc Spiritum sanctum: tamē per nullum istorum recipiebant characterem. Non quidem per baptismum Ioannis, quia ille non potest facere Christianum, cum non sit à Christo, sed à Ioanne. Non etiam per collationem Spiritus sancti impositis manibus Apostolorum: quia illa impositio manus pertinebat ad confirmationem, quod communiter tenetur: & tunc non poterat ibi conferri character baptismi: quia per vnum Sacramentum, non confertur character alterius, cum Sacramenta inter se sint distincta. Si autem illa impositio manuum non pertineat ad cōfirmationem, sed solum sit quędam suppletio collationis Spiritus sancti, qui non datus est in baptismo Ioannis, non poterit ibi conferri character. Quia dare Spiritum sanctum, est dare gratiā. Character autem non est effectus gratiæ, vel Spiritus sancti, sed Sacramenti. Et quia ista collatio Spiritus sancti nō est Sacramentum, non imprimitur ibi character. Et tamē character est necessarius, quia per illum est homo Christianus: ergo baptizati baptismo Ioannis erant adhuc baptizandi baptismo Christi. Item ipsemet Ioannes voluit innuere, quod baptizati baptismo suo, erant baptizādi baptismo Christi. Nam dixit: ego baptizo vos in aqua, in præsenti: ipse autem baptizabit vos in Spiritu sancto. Ergo illimet, qui baptizabantur a Ioanne in aqua, baptizandi postea erant baptismo Christi. Sic innuit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, Christus iterum baptizauit eos, qui à Ioanne fuerant baptizati; sicut sermo Ioannis demōstrat dicens: Ego baptizo vos in aqua: ille vos baptizabit in Spiritu. Nec videbatur iterum baptizare, sed semel. Quod enim amplius erat baptismus Christi, quàm Ioannis, nouum dabatur, etiamsi iteratum. Et ista est opinio communior, & verior, quæ conformatur ex verbis Augustini super Ioannem Homilia quinta, scilicet. Qui baptizati sunt baptismate Ioannis non eis suffecit, sed baptizari baptismo Christi debuerunt. Ad primum dicēdum, quod sicut dicit Augustinus super Ioan. Ioannes baptizans nō dabat baptismum Christi, sed suum. Baptismus autem, qui dabatur à Petro, & etiam qui dabatur à Iuda Christi erat: ideo si quos baptizauit Iudas, non fuerunt postea baptizati. Baptisma enim tale est, qualis est ille, cuius potestate datur, & non qualis est ille, cuius ministerio datur. Et quia Philippus, qui baptizauit Samaritanos erat Discipulus Christi, conferebat baptismum Christi: ideo baptizati ab eo non fuerunt iterum baptizati, sed solum per impositionem manus Apostolorum collatus est eis Spiritus sanctus. Ista autem collatio pertinebat ad confirmationē, in quo dabatur Spiritus sanctus in robore. Et hoc non fiebat nisi per impositionem manus Apostolorum. Philippus autem non erat Apostolus, sed Diaconus: ideo baptizauit Samaritanos, & non confirmauit: & sic non imposuit eis manus ad hoc, quòd acciperent Spiritum sanctum: sed Apostoli imposuerunt eis manus & non baptizauerunt eos. Secus autem de baptizatis à Ioanne, quia illi non accipiebant perfectum baptismum, scilicet, baptismum Christi; ideo baptizandi erant. Et non sufficiebat eis impositio manuum, quia illa non conferebat Sacramentum baptismi, nec etiam poterant suppleri omissa, quando substantialia omittuntur: vt supra dictum est. Ad secundum dicendū,

A quod aliqui de Apostolis Christi baptizati sunt baptismo Ioannis, vt dictum est: de omnibus tamen ipsis non constat, an hoc baptismo fuerint baptizati. De baptismo autē Christi dicendum, quod omnes Apostoli fuerunt baptizati baptismo eius, quia cum esset iste baptismus necessarius ad salutem, certum est, quòd non omitteretur in illis, per quos omnia, quę ad salutem nostram pertinebant, prędicanda erant; maximè quia esset valde reprehensibile ipsos prædicare, nos debere suscipere illum baptismum, quē constaret eos non recepisse. Et licet non legatur in aliquo loco sacræ Scripturæ, tenendum est firmiter, quod factū fuerit: cum necesse esset fieri. Talia enim solet interdum sacra Scriptura omittere, cum nemo rationabiliter de eis dubitare posset, an facta fuerint. Augustinus tamen dicit in Epistola ad Seleucianum. Intelligimus Discipulos Christi

B fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrâtur, siue, quod magis credibile est, baptismo Christi. Nec enim ministerio baptizādi defuit, vt haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret, qui non defuit humilitatis ministerio, quando eis pedes lauaret. De hoc etiam dicitur in Glo. super Ioann. 13. cap. super illud, scilicet, qui lotus est, scilicet. Credendum est, quod Apostoli fuerunt baptizati baptismo Christi. Est autem verum, quod Christus poterat absoluere eos ex priuilegio à lege baptismi, sanctificando eos sine baptismo, cum virtutem suam non alligasset sacramentis. Quia tamen istud est quoddam exorbitans, non est ponendum, quia miracula, & priuilegia, & exorbitantia nunquam sunt ponenda, nisi cum nos ad hoc necessitas vrget. Hic autem nulla est, cum possimus dicere, eos esse baptizatos, licet scriptum non sit:

C Sicut dicimus Christum quotidie aliquid comedisse, & nunquam nudum incessisse, licet scriptura de hoc nihil ponat. Quia circa talia non est necesse, quod scriptura aliquid asserat; sed solum, quod contrarium non dicat. Ad tertium dicendum, quod sicut dicit Chrisostomus super Matth. per hoc, quod Christus Ioanni dicenti, ego à te debeo baptizari, respondit, sine modo: ostenditur, quod postea Christus baptizauerit Ioannem. Et hoc dicit in quibusdam locis Apocryphis manifeste scriptum esse, & sic Ioannes, qui alios baptizabat, à Christo baptizatus erat. Sed etiam hoc nō multum facit ad propositum. Quia dato, quod Ioannes à Christo fuerit baptizatus, necesse est dici, quod Christus prius fuerit baptizatus à Ioanne, quā ipse baptizaret Ioannem. Quia quando Christus petiuit à Ioanne, quod baptizaret eum, Ioannes prohibebat illum,

D dicens; Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me. Respondens autem Iesus, dixit ei. Sine modo; sic decet nos implere omnem iustitiam. Et dimisit eum, id est, non impediuit eum, sed baptizauit eum, sicut petebat. Et sic Christus prius baptizatus est a Ioanne, quàm Ioannes à Christo. Ioannes autem baptizauerat multos alios, quando baptizauit Christum, quia Luc. 3. dicitur, quod cum baptizaretur omnis populus baptizatus est Iesus. Et sic Ioann. non baptizatus baptizabat. Sed istud non est inconueniēs quia maior est baptismus Christi quàm Ioannis, & tamen baptismus Christi potest dari a quolibet infideli non baptizato, & valet, & confert sicut si conferretur à fideli, dū tamen seruet formam, & intendat facere, quod Ecclesia facit. A fortiori ergo baptismus Ioannis poterat conferri à non baptizato. Nō ergo erat dubium, quomodo Ioannes

E non baptizatus poterat baptizare, sed quomodo poterat baptismum instituere, quia istud erat alicuius potestatis, baptizare autem nullius potestatis est, quia cuilibet homini competit. Et tamen Ioannes potuit baptismum introducere, quia ad hoc acceperat potestatem à Deo, qui miserat eum ad baptizandum. Ioann. 1. cap. & ipsemet dixit, quod nemo poterat aliquid accipere, nisi datum esset ei de cœlo. Ioann. 3. cap. Ad quartum dicendum, quod illi, qui nesciebant Spiritum sanctum esse; baptizati sunt iterum a Paulo: & tamen non fuit causa huius baptismi innouati, quòd Spiritum sanctum non cognoscerent, sed qa non erant baptizati baptismo Christi, qui tamen erat de necessitate salutis. Et hoc innuitur ex verbis Hieronymi ibidem super Ioelem, cum ait, qui dicit se credere, & non credit in Spiritum sanctum, nondum habet claros oculos. In sufficientia autem fidei non potest esse causa, quare aliquis

liquis iterum baptizetur; sed vt iterum instruatur in eo, F
in quo deficit. Et apparet in baptismo Christi, Quia si ali-
quis baptizetur apud hæreticos, qui non rectè credunt, &
exprimant aliquos falsos articulos fidei, ad quos creden-
dos eum inducant, sed baptismum in forma Ecclesiæ con
ferat, iste non rebaptizabitur, cùm venit ad Ecclesiam Or
thodoxorum, sed solum instruetur in eo, in quo praue se-
cundum doctrinam hæreticorum credebat. Ita ergo in
baptismo Ioannis nullo modo rebaptizandus esset aliquis
quia non benè credi disset, sed solùm, quia sacramentum
non accepit, scilicet, baptismum Christi, qui erat necessa-
rius, Idem patet de accedentibus fictè ad baptismum, qa
ille nihil credunt, nec intendunt suscipere baptismum. Si
tamen non coacti baptizentur, non sunt postea rebapti-
zandi, quia Sacramentum susceperunt, licet fidem nullã
habuerunt, & gratiam non receperunt. Isti ergo, qui in G
Spiritum sanctum non credebant, non rebaptizati sunt
adhuc, sed quia omnes baptizati baptismo Ioannis, erant
denuo baptizandi baptismo Christi. Ad secundum dicen
dum, quod sicut dicit Augustinus contra Faustum Sacra-
menta nostra sunt signa præsentis gratiæ. Sacramenta au-
tem veteris legis fuerunt signa gratiæ futuræ. Ex hoc er-
go, quod Ioannes baptizat tamen in nomine venturi in-
nuebatur, quod non dabat baptismum Christi, qui est Sa
cramentum nouæ legis: ideo licet forma baptismi Ioan-
nis signaret fidem, signabat tamen, vt futuram rem, Sa-
cramenta autem nouæ legis de præsenti conferunt, &
nó expectatur effectus eorum in futurum. Non ergo suffi
ciebat baptismus Ioannis, qui aliquid efficiendum si-
gnabat, & non efficiebat, sed erat adhuc necessarius bap-
tismus Christi, qui de præsenti efficeret, quod efficien- H
dum erat,

An baptismus Ioannis habuerit alium ministrum, præter Ioannem? Quæst. L.

QVæritur, an baptismus Ioannis habuerit alium mini
strum, præter Ioannem, id est, an aliquis alius contu
lerit aliquando istum baptismum, præter Ioann.?
Dicendum, quod solus Ioannes fuit minister eius. Ipse
enim illum instituit, & ipse solus illum ministrauit. Hoc
patet, quia si aliquis alius fuit minister huius baptismi,
aut fuit ante Ioannem, aut simul cum eo, aut post ipsum.
Ante Ioannem nullus fuit, sed ipse illum primus instituit,
sicut fuit declaratum supra 38. quæstio. De hoc, & patet,
quia aliàs non vocaretur iste baptismus Ioannis, sed nomi I
naretur ab illo, qui primus eum introduxisset. Viuente
Ioanne nemo etiam conferebat illum, præter Ioannem.
Nam Discipuli Ioannis admirati sunt, quod Iesus baptiza
ret viuente Ioanne, & dixerunt ei: Rabbi, ille qui tecum
erat trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ba-
ptizat. Si tamen alij viuente Ioanne baptizarent, non mi-
rarentur discipuli Ioannis de Iesu, quod baptizaret, Pha-
risæi etiam dicebant, quod Iesus plures baptizaret, quàm
Ioannes. Ioann. 4. cap. Si tamen aliquis alius tunc baptiza-
ret, non conferrent solum Iesum Ioanni in baptismo. Tūc
autem non baptizabat Iesus, sed discipuli eius, Ioann. 4. c.
Et ipsi non baptizabant baptismo Ioannis, sed baptismo
Christi, quia non erant Discipuli Ioannis, sed Christi. So-
lus ergo Ioannes baptizabat tunc baptismo suo proprio.
Mortuo autem Ioanne nemo baptizauit baptismo eius, K
sed omnino cessauit, Et patet hoc. Primo, quia ad hoc, φ
aliquis baptizaret baptismo Ioannis, oportebat, quod ac-
ciperet potestatem ad hoc, sicut Ioannes accepit. Nam à
Deo missus est ad baptizandum. Ioann. 1. cap. Etiam quã-
do Christus cœpit baptizare, dixit Ioannes. Nemo potest
aliquid accipere, nisi fuerit ei datum de cælo, quasi dicat,
quod Christus baptizabat, eo quod data fuerat sibi pote-
stas ad hoc a Deo. Nemo tamen postea accepit a Deo spe-
cialiter potestatem ad conferendum illum baptismum:
quia nec opus erat. Ergo nullus mortuo Ioanne illum cõ-
tulit. Secundo patet, quod Ioannes non contulit alicui po
testatem baptizandi baptismo suo, nec poterat conferre il
lam, quia ipse acceperat a Deo specialiter pro persona sua
& aliquantum tempus, ideo non potuit alicui tradere eã-
dem potestatem, vt esset successor eius in officio. Aliqui di
cunt, quod multi baptizauerunt baptismo Ioannis. Quia
sicut Christus instituit baptismum suum, & nunc multi
conferunt illum: ita licet solus Ioannes baptismum illum
instituerit, poterat multos relinquere conferentes illum:
Dicendum, quod non est simile: quia Christus habebat
potestatem instituendi Sacramenta, & constituendi mini
stros, quibus relinqueret potestatem ministrandi in Sacra
mentis illis. Et sic fecit, quia iussit Apostolos, prædicare, &
baptizare, infra 28. cap. & Marc. 16. cap. Ac absolutionem
& pœnitentialem tribuit potestatem, cùm ait: Accipite
Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa
erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Ioann. 20. ca.
Et illud. Quæcunque ligaueritis super terram, &c. infra
16. cap. Hoc autem Christus potuit, quia Deus erat, & in
quantum homo acceperat potestatem à Deo ad faciendũ
hoc. Ioan. 20. cap. scilicet, Sicut misit me pater, & ego mit
to vos, id est, in potestate, qua misit me pater, ego mitto
vos. Ioannes autem erat purus homo, & non poterat ista
facere: licet Deus sicut dedit ei potestatem ad instituendũ
baptismum, potuisset dare potestatem ad relinquendum
ministros in eo, sed noluit, quia volebat, quod officium
Ioannis esset temporale durãs ad modicum tempus, quasi
ad horam solum, sicut Christus dixit Ioann. 5. cap. scilicet
Ioannes erat lucerna ardens, & lucens, vos autem nolui-
stis ad horam exultare in luce eius. Tertio, quia non dece-
bat, quod aliqui ministri manerent in baptismo Ioannis:
quia baptismus Ioannis non fuit institutus, vt semper ma-
neret, sed solum vt disponeret ad Christum. Moriente au
tem Ioanne baptismus eius completè disposuerat ad Chri
stum; quia iam Christus toti populo per Ioannem fuerat
ostensus. Etiam baptismus Christi, ad quem baptismus
Ioannis ordinabat, iam omnibus conferebatur. Vnde ni-
hil manebat, quod efficere posset baptismus Ioannis, ideo
cessare debebat. Quarto, quia baptismus Ioannis fuit si-
cut lex Moysis. Ipsa enim lex Moysis non fuit data tan-
quam in se perfecta esset, & semper mansura, sed solum,
vt homines aliqualiter duceret ad bonum, quousque ve
niret Christus. Ad Gal. 3. cap. scilicet. Lex propter trans-
gressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat,
id est, donec veniret Christus, quod erat semen repromis
sum, eod. cap. ita baptismus Ioannis ad Christum ordina-
bat, quia Ioannes erat præcursor Domini, & missus fue-
rat ad præcedendum eum, vt pararet sibi plebem perfe-
ctam. Luc. 1. cap. Sicut ergo lex Moysis cessauit omnino
introducta lege Christi, ita vt iam nemini liceat obserua-
ri aliquid de lege Moysis, sicut dicitur ad Gal. quinto ca.
scilicet, si circumcidimini Christus vobis, nihil prodest:
ita baptismus Ioannis iam non solum non erit vtilis: im-
mo si quis vellet eum conferre, aut recipere euacuaret ba
ptismum Christi: & ita peccaret, sicut si circumcideretur:
quia tam circumcisio, quàm Ioannis baptismus ad Chri-
stum disponebat: & ambo æqualiter præterierunt. Quin-
to, quia non debet aliquid manere, nisi quamdiu est vtile,
vel potest esse vtile; baptismus autem Ioannis nunc nec
est vtilis, nec potest esse vtile. Et ita fuit immediatè post
mortem Ioannis; ideo illico cessare debuit. Patet hoc, qa
cùm Ioannes mortuus est, baptismus Christi institutus e-
rat, & conferebatur omnibus, & per illum peccata tolle-
bantur, & gratia conferebatur; ideo iam nihil erat, quod
facere posset baptismus Ioannis, Vnde erat omnino super
fluus, sed superfluum repugnat ordini; quia superfluum
nulli loco coaptatur, nam si alicui loco coaptatur, super-
fluum non est, si vero nulli ordini; non patitur, sed refu-
git. Quæ tamen à Deo sunt, ordinata sunt. Ad Romanos
13. cap. In ordinatissimo ergo regimine Dei non erat per-
mittendus Ioannis baptismus, cum iam esset omnino su-
perfluus. Sexto, quia baptismus Ioannis, aut aliquando
cessaturus erat, aut nunquam. Non potest dici, quod nun
quam, quia iam cessauit, & nemo illum confert, nec reci-
pit. Si autem cessaturus erat aliquando, nunquam fuit
conuenientius tempus ad cessandus, quàm mortuo Ioan-
ne, ideo mox cessauit. Aliquis dicet, quòd nec debuit tūc
cessare, sicut lex Moysis cessatura erat per Christum, &
tamen non cessauit mox, vt Christus cœpit prædicare, sed
aliquanto tempore post mortem eius: ita de baptismo
Ioannis posset dici, quod tunc semel cessauerit cum legẽ
Moysis.

Moysis. Dn̄, quòd nō fuit simile, quia lex Moysis non debuit excludi, nisi introducta lege Christi, ne daretur aliquod tempus medium, in quo neutra earum teneretur, & obseruaretur. Lex tamen Christi, licet ab eo viuente condita est, non fuit sufficienter publicata vsque ad aliquantum tempus post mortem eius: cum iam Apostoli prædicauerant per totum orbem, vel prædicare incœperant: quia lex non obligat a tempore conditionis, sed publicationis. Secus de baptismo Ioannis, quia non habebat aliquam talem habitudinem ad legem Christi: quia solum ordinabat ad Christum, & ad baptismum eius. Et tamen Christus erat toti populo ostensus, & baptismus eius introductus; ideo non erat aliquid, propter quod deberet manere iam baptismus Ioannis. Item lex Moysis debuit manere quamdiu Christus vixit, vt iudæi viderēt, quomodo Christus conuersabatur secundum eam, quia aliàs eum non acciperent in Messiam, & dicerent eum non esse a Deo: sicut semel dixerunt, quod ipse nō erat à Deo: quia Sabbatum non seruabat. Ioann. 9. cap. Si autem lex Mo sis cessaret, vel tolleretur per Christum, mox vt ipse cœpit prædicare iudæi non possent videre, quomodo Christus legem illam seruabat: immo potius detestarentur eum tāquam destructorem legis Moysis. Ideo eo viuente manere debuit. Secus de baptismo Ioannis, quia nō erat aliqua obligatio ad tenendum illum, nec Iudæi aliquam experientiā de Christo iam capere possent per illum: sicut per custodiam legis Mo sis: ideo non erat aliqua causa, quare maneret mortuo Ioanne. Item si baptismus Ioannis non deberet cessare quousque cessauit lex Moysis hoc esset, si ipse esset aliqua cerimonia legis. Nam tota lex simul desiit obligare, & non cessauerunt quædam cærimoniæ priusquam aliæ: quia omnes ab eodem legislatore vim obligandi acceperunt. Baptismus tamen Ioannis, non erat aliqua cærimonia legis Moysis: sed magis pertinebat ad legem Christi, vt declaratum est supra 40. quæst. ideo non erat aliqua causa, quare simul cessaret cum lege Moysis, sed per se cessare poterat, & cessauit. Septima ratio, quantum ad principale, dato quod mortuo Ioanne aliquis conferre vellet baptismum eius, non prodesset: quia forte nemo accipere vellet illum. Nam Iudæi volebant baptizari à Ioanne propter auctoritatem eius, quia omnium hominum eum sanctissimum reputabant, & verè sic erat. Vnde propter se ipsum sine aliquo miraculo Iudæi præstabant illi auctoritatem, & credentiam ad ea, quæ diceret. Sicut cum dixit Iesum esse Messiam plurimi de Iudæis crediderunt Ioan. 1. & 10. cap.

Nam propter ipsum multi ad eum venerunt. Mortuo autem Ioanne, non manebat aliquis vir tantæ auctoritatis, cuius baptismum propter auctoritatem eius Iudæi suscipere vellent. Nam licet etiam Christus esset sanctior Ioanne in infinitum, apud Iudæos tamen a principio non erat tantæ reputationis, etiam si Christus miracula multa faceret, Ioannes vero nullum. Ioann. 10. cap. Mortuo ergo Ioanne, nullus vellet accipere baptismum eius, ministrante illum quocunque alio, quia nullus ad hoc sufficientis auctoritatis reputaretur, vt baptismus ab eo reciperet auctoritatem. Secus autem est baptismo Christi, qui non recipitur propter auctoritatem cōferentium, sed propter efficaciam, quam in se continet. Mortuo ergo Ioanne, nullus contulit baptismum eis, & consequenter nullus vnquam ministrauit baptismum Ioannis, nisi ipsemet. Octauo patet, quia infra 21. cap. & Mar. 11. cap. quæsiuit Christus a Legisperitis, & Sacerdotibus dicens: Baptismus Io. de cœlo erat, an ex hominibus? Si autem mortuo Ioanne maneret baptismus eius de cælo esset, & dicerent, de cælo est. Quia in illo signabant illum præterijsse. Nam patet, quia ibidem dicitur: quia Pharisæi dixerūt intra se, quod si dicerent Christo, quod à Deo erat, Christus diceret eis, quare non suscepistis illum? eodem capit. Et sic videtur, quod iam prætererat ille baptismus, quia aliàs Christus non diceret; quare non suscepistis illum, sed quare non suscipitis. Idem patet Lucæ septimo capit. dicitur, quod omnis populus, & Publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis. Pharisæi autem, & Legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. Et sic videtur, quòd iam prætererat, quia

A aliàs quodcunque baptizarentur illo baptismo, proficeret eis.

An baptismus Ioannis eo tempore, quo durabat, obligaret aliquos ad ipsum recipiendum?
Quæst. LI.

QVæritur, an baptismus Ioannis eo tempore, quo durabat, obligaret aliquos ad ipsum recipiendum? Aliqui dicunt, quod sic; Quia si circumcisio non erat semper mansura, sed ad Christum ordinabat. Eo tempore tamen, quo mansit obligabat Iudæos, ita, vt quicumque non acciperet illam exterminaretur de populo suo. Gen. 17. cap. Ita baptismus Ioannis, qui non semper mansurus erat, ad Christum ordinabat,
B & tamen eo tempore, quo maneret obligaret. Dicendum, quod baptismus Ioannis neminem vnquam obligauit. Hoc patet, quia si obligaret, aut omnes homines obligaret, aut solos Iudæos. Ista est distinctio Sacramentorum noui, & veteris sacri testamenti; quia Sacramenta necessitatis noui testamenti omnes homines obligant. Circumcisio autem, quæ erat in veteri testamento solos Iudæos obligabat. Baptismus autem Ioannis non obligabat omnes homines, quia non obligabat Gentiles. Et non solum non obligabat eos; sed etiam si vellent recipere baptismum Ioannis non permitterentur, nisi efficerentur Iudæi, vt declaratum fuit supra in 47. q. Non etiam obligabantur Iudæi; quia tunc obligarentur magni, & paruuli, cum æqualiter vtrique baptizari possent. Paruuli tamen Iudæorum non baptizabantur baptismo Ioannis, vt probatum fuit
C supra in 46. quæstio. de hoc ergo etiam Iudæi non obligabantur, & sic nulli homines obligarentur. Secundo patet hoc, quòd si baptismus Ioannis obligaret, necesse erat, quod poneretur per modum legis; quia quæ alias dicuntur vim obligandi non habent. Ioannes tamen legem nullam dedit, nec posuit aliquid per modum legis; sed solum fuit præcursor Christi; ideo baptismus, quem prædicabat, non obligabat. Et patet hoc ex omnibus Euangelistis, qui de baptismo Ioannis locuti sunt. Ex nullius enim verbis colligitur, quod fuerit per modum præcepti. Tertio patet, quia si per modum præcepti fuisset; omnes Iudæi accepissent illum, quia alias, qui nollent accipere tanquam contumaces diuinarum legum poterant manifeste haberi, & puniri. Et tamen plurimi Iudæorum non susceperunt illum, scilicet multi de Sacerdotibus, & Pharisæis infra 21. cap.
D Ergo non obligabat, nec dabatur per modum obligandi; quia alias populus lapidaret istos, qui manifeste contemnerent legem Dei. Sicut, si quis nollet circumcidi, vel contemneret aliquam de cærimonijs legis Moysis, quia talis per superbiam peccabat, & mori debebat, nec aliqua sacrificia ei proderant ad remissionem iniquitatis, Numeri 15. cap. Quarto patet, quia Christus voluit arguere contra Sacerdotes, & Pharisæos de baptismo Ioannis, quare non suscepissent illum infra 21. capit. Si tamen baptismus Ioannis positus fuisset per modum præcepti, non oportebat, quod Christus argueret contra Iudæos per istam diuisionem sufficientem; sed solum diceret, quod illi erant pessimi peccatores, qui baptismum Ioannis contempserāt cum obligaret eos. Et tamen Christus non reprehendit eos, ex confessione sua. Ergo videtur, quod non obligabat
E baptismus Ioannis, vel saltem non erat planum, quod obligaret. Vnde quia Pharisæi respondere noluerunt ad aliquam partem quæstionis; Christus non habuit locum increpandi eos super baptismo Ioannis, sed tacuit solum, dicens. Nec ego dico vobis, in qua potestate ego facio. Si tamen obligarentur ad baptismum Ioannis, etiamsi ipsi nihil responderent, Christus eos increparet tanquam legis transgressores, sicut in multis alijs eos accusat non procedendo contra eos per argumentum, sicut hic. Quinto patet ex eadem auctoritate; quia Christus quæsiuit a prædictis de baptismo Ioannis, an esset de cælo, id est, a Deo, vel ab hominibus, & tamen si baptismus Ioannis obligaret manifestè, & fuisset datus tanquam præceptum, certū esset, quod à Deo esset, quia Ioannes non posset obligare populum ad aliquid obseruandum per modum legis, nisi Deus poneret illam legem; cum Ioannes non poneret præ-

ceptum

Pharisæorum. Mar.6. de quibus Christus eos reprehēdit tanquam superfluè curiosos. Est autem peccatum magnū grauare hominem, & implicare præceptis, & cæremoniis inutilibus, cū vix homo sufficiat obseruare præcepta vtilia, & necessaria: ideo peccaret Ioānes si introduceret baptismum non iubente Deo, & hoc maxime in veteri testo, vbi erat multitudo præceptorum necessariorum, quæ vix homines poterant implere. Act.15.c.s. Quid tentatis imponere iugū super ceruicē Discipulorū, qd nec patres nostri, nec nos portare potuimus? Et intelligitur de obseruātia legis Moysi. Ergo peccatum esset sic introduci aliquē ritum obseruandum: qui tñ non esset vtilis, nec a Deo: introduxit tñ Ioannes baptismum: ergo à Deo erat. Quarto ex opinione Iudæorum, quia cōiter tenebatur, ꝙ esset a Deo. Ideo quando Christus quæsiuit à Sacerdotibus, & Phariseis de baptismo Ioannis an esset de cælo, vel ab ho G minibus, non ausi sunt dicere, ꝙ esset ab hoibus: quia timebant populum, qui Ioannem, vt Prophetam tenebat, s. credebat à Deo esse omnia, quæ ille faciebat. infr.21.ca. Pro hoc sciendum, ꝙ in baptismo Ioan. possunt duo considerari, s. ritus baptizandi, i. forma, vel modus: et effectus baptismi. Ritus baptizandi non fuit ab hominibus, i. per humanā voluntatē introductus: sed familiari consilio Spiritus Sancti, qui Ioannem ad baptizandum misit: & iussit tenere illam formam quā tenuit. Et quātum ad hoc dicit ipse se missum a Spiritu Sancto ad baptizandum. Io.1.c. Effectus autem baptismi Io. fuit ab homine, quia nihil in illo baptismo conferebatur, quod per hominem conferri non posset, cū non conferretur gratia, vt infra dicetur. Et hoc modo non fuit à Deo nisi per generalem influētiam: in quantum Deus cooperatur homini, & cuicunq; agenti H in actione: cū sit causa prima. Et hoc est ꝙ Ioannes dicit se baptizare in aqua, i. solùm lauare corpora. Ad primum dicendum, ꝙ in quocumq; opere consideratur finis eius, quia illud est præcipuum qd intēditur. In baptismo ergo quocūq; consideratur principaliter effectus eius; & ab illo nominabitur. Et quia per baptismum nouæ legis homines interius per Spiritum Sāctum baptizantur, i. mundantur à vitiis, & perficiuntur per gratiā, quod fit per solum Deū: dr baptismus noui testamēti esse a Deo, quia effectus eius a solo Deo est. Per baptismū autem Io. solùm mundabantur corpora, & non tollebantur peccata, vt infra dicetur; & istud fit per hominē purū, qui potest lauare corpora: ideo baptismus Ioan. ab ipso denominatur, quia ipse efficiebat totū, quod in illo baptismo efficiebatur. Sic enim dicit Magister 4. sen. di.2. ꝙ Ioannis operatio visibilis tan I tùm erat exterius lauantis, non inuisibilis gratia Dei operātis interius. Sed tñ & illa Ioānis operatio, & baptismus auctoritate à Deo erat, & non à Ioan. homine. Sed baptismus Ioan. dictus est, quia ibi nihil gerebatur, quod non ageret homo. Ad secundum dicendū, ꝙ Ioan. non confirmauit baptismum suum, nec etiam reliquā doctrinā miraculis, quia satis magna auctoritas, & sufficiens ei dabatur non existente aliquo miraculo. Vnde quando Iudæi quæsierūt ab eo cur baptizaret si nō erat Propheta, nec Christus, nec Elias: confirmauit officium suum non quidē miraculo, sed auctoritate sacræ scripturæ dicēs: Ego vox clamantis in deserto. Io.1.c. q.d. ex eo, ꝙ sum vox clamantis, sicut dixit. Isa. competit mihi baptizare. Cōferebat etiam Ioan. auctoritatem austeritas vitæ eius. Quia vt ait Chrysost. super Matth. mirabile erat in humano corpore tantā K patientiam videre. Nam putabant, ꝙ non posset esse nisi a Deo, & sic credebant omnia, quæ ille faciebat à Deo esse. Attestabantur etiam ei signa, quæ præcesserant in natiuitate eius, quæ Iudæi videntes admirati sunt, & posuerunt omnes in corde suo dicētes, quis putas puer iste erit? Luc. 1.c. Miracula autem facere non datū est Ioanni, quia non cōueniebat propter rationes assignatas supra in 35.q. Ad tertium dicendum, ꝙ qñ Deus vult dare aliquod præceptum, vel nouum ritum longo tpe duraturum, ponit illud in aliqua lege per qā homines sciant se obligatos ad illud præceptum, vel ritum: Baptismus autem Io. pauco tpe duraturus erat, quia vtilitas sua præcipua solùm fuit vsquequo Christus baptizatus est. Nā postea introducto baptismo nouæ legis à Christo: ille cessare debebat. Et sic nō durauit quasi per duos annos, quia in breui Ioannes occasus

F est postquam cœpit baptizare. Ideo non oportuit dari aliquam legem de baptismo. Io. quia lex non datur, nisi longo tempore duratura, vt declaratum est supra in 1. q.

An baptismus Ioannis daretur sub aliqua certa forma? Quæstio XLII.

QVæritur, an baptismus Ioan. daretur sub aliqua certa forma, & quæ erat illa? Quidam dicunt, ꝙ cùm baptismus Ioan. non esset completum Sacramentum, sed magis quoddam præparatorium aduenient ad completa Sacramenta: non oportebat, ꝙ in illo essent omnia, quæ sunt in veris Sacramentis. Et sic non oportebat seruari aliquam certam formam, sed solùm, ꝙ mergerentur baptizati in aquam. Item forma in Sacramento est, G per quam est præcipuè effectus Sacramenti; sicut in naturalibus esse compositi præcipuè à forma est. In baptismo tamen Ioan. non erat aliquis effectus præter ipsam ablutionem corporalem, quæ pertinet ad materiam. Ergo non solùm non oportebat dari aliquam certam formam, sed etiam superfluum erat illam dari, cum per solam materiam efficeretur quidquid in isto baptismo fiebat. Dicendum, ꝙ in baptismo Io. necesse erat dari aliquam certam formam, quia baptismus ille erat Sacramentū, vt vnū Sacramentum necesse erat vnico modo tradi, quia aliàs per diuersos modos, & formas essent plura baptismata. Sic ēt erat in Sacris veteris legis, s. in sacrificiis, & cæteris Sacramentalibus. Nam singula habebant certas formas traditas in lege; quas necesse erat obseruare: & si ministri non obseruarent illas morerentur. Sicut patet de ritu sacrifi- H cii, in quo quia duo filii Aaron, s. Nadab, & Abiu nō sumpserunt de igne sacro, sed de alieno, ignis egressus à Dño occidit illos. Leui. 10.c. A fortiori ergo in baptismo Ioan. seruaretur certa forma, in quantum iste baptismus habebat magis de complemento Sacramenti quàm Sacramēta legis veteris, cùm propinquius disponeret ad Sacramēta legis nouæ, quæ erant plenissima Sacramenta. Istud autem totum intelligitur de forma Sacramenti, in quātum est quidam modus determinatus ministrandi ipsum Sacramentum. Alio modo accipitur forma Sacramenti pro quibusdam verbis determinatis, quæ proferuntur à ministro in collatione Sacramenti, vel administratione eius. Et sic in singulis Sacramentis nouæ legis sunt aliqua verba, quæ dicimus esse formam Sacramenti: sicut apparet in singulis. In Sacramentis autem veteris legis non appa- I ret, an generaliter essent tales formæ. Constat tamē, quod in quibusdam eorum erant certa verba, quæ dici debebant. Sic apparet de oblatione primitiarum ponendarum in cartallo. Nam erat certus modus professionis verbalis, quem facere deberet offerens. Et ponuntur ista verba Deutoronom.26. cap. Sic etiam in sacrificio Zelotypiæ, quod erat de Sacramentis veteris legis, Sacerdos proferebat certam formam verborum super mulierem, de qua erat suspicio. De quibus Numeri 5. cap. Sic etiam quando Israelitæ offerebāt aliquid Dño, & suscipiebatur per manum Sacerdotis: tenebatur Sacerdos dicere quandam benedictionem certam. De qua Num.6.c. Et ita de quibusdam aliis Sacramentis veteris testamenti. In baptismo autem Ioannis a fortiori obseruaretur certa forma verborum: quia illud magis accedit ad Sacramenta nouæ legis: K in quorum singulis certæ formæ verborum obseruantur. Erat tamen præcipua ratio: quia baptismus Ioannis erat ordinatus ad Christū: quia ille erat finis suus: ideo oportebat, quòd ex forma verborum eius ostēderetur ista ordinatio ad Christum: vt dicetur sequenti quæstione. Est ergo dicendum, quòd certam formam verborum habebat baptismus Ioannis: & erat ista, s. Ego baptizo te in nomine venturi, s. Messiæ venturi. Sic dixit Paulus. Act.19. scilicet, Ioannes baptizauit baptismo pœnitētiæ populum, dicens in eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederēt: hoc est in Iesum. Et istam formam exprimebat beatus Ioannes sigillatim super quemlibet, quem baptizabat, vt ait Chrysost. Et sic per eam habebant singuli notitiam de Christo futuro. Ad primùm dicendum, quòd baptismus Ioannis non erat ita completum Sacramentum sicut Sacramenta legis nouæ, scilicet quantum ad gratiam, ...

conferetur in istis, & non in illo. Et tñ erat plenum Sacrm quantum ad rationem significationis. Ideo oportebat in illo esse omnia, quę sunt de rõne Sacramenti, s. materiam, & formam. Et ista forma est in verbis, & cum dicitur ꝙ sufficiebat baptizandos mergi in aquam non expressa aliqua forma verborum: dicendum, ꝙ falsum est, quia tunc nihil haberet baptismus Ioannis supra baptismata Pharisæorum. s. baptismata calicum, & æramentorum, & vrceorum, & baptismata carnis istæ, quæ solum erant quædam ablutiones corporales, nihil præter id, quod fiebat, significantes. Et tunc baptismus Ioannis, non esset Sacramentũ, quia de rõne Sacramenti est esse sacræ rei signum. Ad hoc autem, ꝙ baptismus Ioannis aliquam rem sacram specialiter designaret necesse erat, ꝙ esset in eo specialis forma, per quam hoc designaretur, ꝙ ipsa ablutio in aqua absolutè nihil signabat. Ad secundum dicendum, quod necessarium est, quòd forma Sacramenti præcipuè pertinet ad effectum Sacramenti. Et cùm dicitur, quòd in sacramento Ioannis nihil conferebatur præter ipsam corporalem absolutionem: verum est per modum effectus inducti ex sacramento, siue opere principali ministri, scilicet quia gratia non conferebatur: sed conferebatur aliquid per modum doctrinæ scilicet cognitio Messiæ, & ita erat tanquam effectus sacramenti, quia erat pręcipuus finis, quem Ioannes intendebat in baptismo, & iste effectus erat vltrà ablutionem corporalem. Et adhuc fuit necessaria certa forma verborum, per quam expresse signaretur Messias, vel ostenderetur, & ita est forma supra posita. Et sic quando dicitur, quod in baptismo Ioannis, nihil conferebatur, quod per hominem fieri non posset, debet intelligi de effectu, qui sequitur directe ex Sacramento. Secus est de effectu, qui sequitur modum instructionis. Et iste effectus non fuisset in baptismo Ioannis nisi a Deo fuisset institutus, sicut est de Sacramentis veteris legis, quę signãt aliquid sacrum ex eo, quod a Deo instituta sunt. Si autem aliquid purè ab homine instituatur, non potest efficere aliquid sacramentum, nec significare, cùm omne sacramentum a Deo sit, ideo sicut effectus ad Deum pertinet, ita & significatio ab eius auctoritate pendet.

An ista forma in nomine venturi sit conueniens forma baptismi? Quæst. XLIII.

QVęritur, an ista forma baptizandi scilicet in nomine venturi, esset conueniens baptismo Ioannis? Aliqui dicunt, quod non. Quia quando Ioannes baptizabat iam Christus venerat. Nam incœpit baptizare Ioannes annos 29. ætatis Christi, quia Christus baptizatus est illico, vt Ioannes cœpit baptizare, vt colligitur supra in litera, & tamen quando Iesus baptizatus est, erat annorũ. 29. scilicet incipiens annum. 30. Luc. 3. c. Et maxime patet hoc, quia Ioannes cœpit baptizare anno. 15. Tyberij Cęsaris. Luc. 3. c. Et ille erat annus 29. vel quasi 30. Christi, quia ille natus fuerat anno. 42. Octauiani, qui 57. annis, vel quasi imperauerat. Et sic vixit Christus quasi 15. annis imperante Octauiano, cui successit Tyberius: vt patet ex omnibus historijs vulgatis, & 15. anno illius Ioannes cœpit prædicare, & baptizare. Ergo erat Christus tunc annorum 30. vel quasi. Non ergo dicebatur conuenienter, baptizo te in nomine venturi. Item eadem fides erat de Christo, quando venturus erat, & postquam venit: cum dicimus, quòd eadem fides fuit patrum in veteri testamẽto, & nunc, vt ait Greg. super Ezec. Et patet per Magistrũ. 3. sent. dist. 25. Cùm ergo baptismus Ioannis esset in nomine venturi, ita & forma baptismi nostri deberet esse in nomine venturi, quia eadem illa esset cum forma baptizandi, quæ est in nomine Christi. In illa ergo forma baptizarent discipuli Christi, vt esset vnica forma baptismi, sicut vnica fides. Et tamen falsum est, quod Apostoli baptizabant in nomine Christi, vt patet Act. 19. c. vbi dicitur de quibusdam, qui baptizati erant solùm baptismo Ioannis. Et sequitur, his auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu.

Dicendum quòd ista forma baptizandi fuit conueniens baptismo Ioannis, & non alia, quia vtilitas rei consequitur ex sua forma, cùm materia indeterminate se habeat ad talem actum, siue vtilitatem. Et quia Sacramenta sunt ad aliquos effectus, vel vtilitates; necesse est, quòd formæ Sacramentorum designent ipsam vtilitatem intentam in Sacramento, vel id, ex quo sequitur illa vtilitas. Quod satis apparere posset ex formis omnium Sacramentorum noui testamenti. Baptismus autem Ioannis solum erat ordinatus ad Christum ostendendum, vel saltem præcipuè ad hoc Ioan. 1. c. scilicet Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel: proptérea ego veni in aqua baptizans. Debuit ergo ex forma baptismi Ioan. significari, vel ostendi ipse Christus. Hoc autem fiebat cùm Ioan. dicebat: Ego baptizo te in nomine venturi, quia per hoc significabat Messiam, qui venturus erat scilicet ad operandum salutem nostram. Et per hoc singulis ostendebat Iesum esse Messiam, quem prius toti populo ostenderat: & designabat, quod per illum gratiam, & redemptionem accepturi erant: cùm istud Sacramentum in nomine eius præstaretur. Ad primum dicendũ, quod bene dicebatur in nomine venturi, quia licèt iam Christus venisset in carne, nondum venerat ad operandum salutem nostram, quia nondum incœperat operari aliquid pertinens ad redemptionem, prædicando vel patiendo. Ex ea autem die, qua baptizatus est, dicitur venisse, quia tunc incœpit operari mysteria redemptionis nostræ. Nam per hoc quod baptizatus est, tactu suæ carnis vim regeneratiuam aquis tribuit, vt dicit Beda: & tunc principium fuit ad baptismum noui testamenti. Ad secundum dicendum, quod licèt fides eadem sit antiquorum, & modernorum, non debuit esse eadem forma baptismi ante Christum, & post. Ratio diuersitatis est: quia cùm fides sit quædam cognitio, respicit rei veritatem, & veritatem. Et quia diuersitas temporum consignificatorum non variat veritatem rei, non etiam variabit fidem. Nam fides non respicit principaliter ipsa tempora: sicut fides est de morte Christi in quantum per eam est salus nostra: quod autem illa sit præterita, vel futura non pertinet ad fidem directè; quia salus nostra non est per fidem in quantum præterita est, vel futura, sed in quantum mors est. Secus autem de sacramentis, quia in illis consideratur effectus. Et quia non eodem modo se habet ad actum res, quæ iam est, & quæ futura speratur, quia existens potest aliquid efficere, non existens, licet speretur nihil efficit: sicut patet de morte Christi, per quàm salus est, & tamen antequam Christus moreretur nulli erat aditus ad vitam æternam: eo autem mortuo omnibus dispositis est aditus. In Sacramentis autem cùm intendatur effectus qui est à Christo, necesse est, quod distinguantur efficaciæ eorum per præteritum, & futurum, & per istam distinctionem, quæ significatur ex forma Sacramentorum, ostendetur diuersitas effectus ipsorum. Et sic cum in baptismo Ioannis dicebatur in nomine venturi, designabatur, quod nihil efficiebat: eo quod ille, à quo virtus sacramenti esse debebat nondum erat scilicet tali modo, quod ab eo aliquid consequeretur Sacramentum. In baptismo autem nouæ legis non dicitur in nomine venturi, sed dicebatur a principio in nomine Christi tanquam iam existentis, vel qui iam existentis fuisset. Ex quo signatur, quod Sacramentum baptismi iam efficaciam habet.

An in baptismo Ioannis gratia conferretur? Quæst. XLIV.

QVæritur, an in baptismo Ioan. gratia conferretur? Quidam dicunt, quod sic: quia si gratia non conferretur non esset à Deo, & tamen à Deo erat, vt supra q. 41. probatum est: Ergo videtur quòd gratiam conferebat. Item Mar. 1. cap. dicitur quod Ioannes erat prædicans, & baptizans in deserto baptismum pænitẽtiæ in remissionem peccatorum, sed remissio peccatorum non fit sine gratia: ergo conferebatur gratia in eo. Item baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, vt patet infra in litera: & Mar. 1. c. confessio tamen peccatorum ordinatur ad remissionem eorum: Ergo remittebatur in baptismo. Et hoc non fit sine gratia: ergo illa ibi conferebatur. Item baptismus Ioan. propinquior erat baptismo Christi, quam circumcisio, & tamen per circumcisionem tollebatur

peccatum originale Iudæis, vt ait Beda.s. quod eandem sa-
lutem curationis, & auxilium cõtulit circumcisio in lege,
contra originalis peccati vulnus, quam nunc baptismus
agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit. Ergo à fortiori
per baptismum Io. tolleretur originale, quod sine gratia
fieri non poterat. Item Damas. loquens de baptismo Ioan
nis dicit, q. purgat spiritum per aquam: sed purgatio spiri
tualis non fit sine gratia: ergo baptismus Ioan. illam con-
ferebat. Item dicit Aug. contra Donatistas. Ita credam Io-
annem baptizare in aqua in remissionem peccatorum, vt
ab eo baptizatis in spe dimitterentur peccata. Sed spes de
remissione peccatorum non potest esse sine gratia. Ergo
baptismus Ioannis illam conferebat. Item Sacramenta
sunt instituta aut ad conferendum gratiam, aut ad signifi
candum: sed Sacramenta veteris legis fuerunt sufficientia
ad significandum gratiam conferendam per Sacramenta
legis nouæ, & ipsa Sacramenta legis nouæ ad gratiam cõ-
ferendam fuerunt instituta. Baptismus ergo Ioan. aliquan
do gratiam conferebat, quia aliàs superfluè esset institu-
tus: cùm iam per Sacramenta veteris legis sufficienter si-
gnaretur gratia conferenda per noua sacramenta. Sed
non fuit superfluè institutus baptismus. Ioã. ergo gratiam
conferebat. Dicendum, quòd absolutè conceditur ab om
nibus per baptismum Ioan. nullam fuisse gratiam collatã.
Et patet primò differentia: quàm ipse Ioannes posuit in-
ter baptismum suum, & baptismum Christi. Nam dixit,
ego baptizo vos aqua: qui autem post me venturus est,
fortior me est, ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto. infra
in litera, & Marc. 1. c. & Luc. 3. c. Quasi dicat. Ego solùm
baptizo in aqua, id est, baptismus meus ex viribus suis ni-
hil confert, nisi quod aqua confert. Gregorius autem ex-
ponens hoc in quadam Homilia dicit. Ioannes non in spi-
ritu, sed in aqua baptizat, quia peccata soluere non vale-
bat. Si tamen in baptismo Ioannis conferretur gratia, sol
uerentur peccata, quia illa non possunt manere cum gra-
tia: ergo nulla gratia ibi conferebatur. Secundò patet ex
testimonio Dei per Ioannem. Nam dixit Ioannes: super
quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manẽ
tem super eũ: hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Io. 1.
c. q. d. Nemo poterat baptizare in Spiritu Sancto, nisi ille,
super quẽ descenderet Spiritus Sanctus. Et iste fuit Iesus;
ergo Ioannes non baptizabat in Spiritu Sancto. Sed nulla
gratia est nisi à Spiritu Sancto, 1. ad Cor. 12. c. s. Diuisiones
gratiarum sunt, vnus autem spiritus, qui diuidit singulis
prout vult. Ergo qui non baptizat in Spũ Sancto, non põt
dare gratiam. Et sic Ioannes baptizans, gratiam non con-
ferebat. Tertiò patet ex assertione Christi. Act. 1. c. s. Ioan
nes quidem baptizauit aqua: vos aũt baptizabimini Spi-
ritu Sancto non post multos hos dies. Ergo baptismus Io-
annis non erat in Spiritu Sancto, quia aliàs non differret
baptismus Ioan. quem iam susceperant Apostoli a baptis-
mate Spiritus Sancti, quo perfundendi erant. Ideo Spiri-
tum Sanctum non conferebat Ioannes, & consequenter
nec gratiam. Quartò patet ex defectu, quia in baptismo
Ioan. Spiritus Sanctus non conferebatur, nec apparebat
signum eius, in baptismo autem Christi cõferebatur. Act.
19. c. cum quæsiuit Paulus à quibusdam discipulis an acce-
pissent Spiritum Sanctum credentes. i. quãdo credere in-
ceperunt. Qui cum negassent se scire, an esset Spiritus
Sanctus, & dicerent se baptizatos baptismo Ioannis, fe-
cit eos baptizari baptismo Christi. s. in nomine Iesu. Et
cum imposuisset illis manus venit super illos Spiritus San
ctus, & loquebantur linguis, & prophetabant. Et iste ba-
ptismus vocatur in spiritu. s. sicut Petrus declarat Act. 11.
c. exponens illa verba Christi, scilicet, Ioannes baptizauit
aqua: vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Et dicit
istud completum fuisse in Gentilibus, quos baptizauit, su-
per quos descendit Spiritus Sanctus, & loquebantur lin-
guis. Act. 10. & 11. cap. Quintò patet, quia si in baptismo
Ioannis gratia cõferretur, nihil differret à baptismo Chri
sti, quia maximum bonum baptismi Christi est, q. per il-
lum peccata deleantur, & gratia conferatur. Et tamen scri
ptura ponit istum duplicem baptismum. s. Ioãnis, & Chri
sti. Actu 19. c. & in multis locis, ergo in baptismo Ioannis
gratia non conferebatur. Sextò patet, quia si in baptis-
mo Ioannis gratia conferretur, superfluum erat institui

F baptismum Christi, cùm ille esset similis baptismo Chri-
sti, & per omnia faceret, quidquid faciebat baptismus
Christi: & tamen baptismus Christi non frustra, sed pro-
pter magnam necessitatem institutus est: cum ipse dixe-
rit, quod qui non baptizatus fuerit, condemnabitur. Mar.
16. cap. Ergo in baptismo Ioannis non conferebatur gra-
tia. Septimò, quia si conferretur gratia in baptismo Io-
annis, qui baptizati essent baptismo Ioannis, non bapti-
zarentur postea baptismo Christi, & tamen iterum bapti
zantur: sicut Paulus baptizauit in nomine Iesu quosdam
iam baptizatos baptismo Ioannis. Actu. 19. cap. Ergo in
baptismo Ioannis gratia non conferebatur. Octauo, quia
erat quodammodo contra rationem, quod per baptis-
mum Ioannis gratia conferretur, quia finis, & ea, quæ
sunt ad finem non possunt coincidere. Tota autem doctri
G na, & operatio Ioannis erat præparatoria ad Christum, si-
cut ministri, & inferioris artificis est præparare materiam
ad formam quam intendit, & inducit principalis artifex:
gratia autem conferenda erat hominibus per Christum:
iuxta id Ioan. 1. c. Lex per Moysem data est, gratia autem,
& veritas per Iesum Christum facta est: ideo erat irratio
nabile, quod cùm baptismus Ioãnis ordinaretur ad Chri
stum, conferretur gratia per illum, cum illa conferenda
esset per Christum, quia tunc finis, & id quod est ad finẽ
coinciderent. Baptismus ergo Ioannis gratiam non con-
ferebat, sed ad gratiam præparabat. Vno modo per do-
ctrinam Ioannis inducentem homines ad fidem Christi.
Nam per fidem Christi homo saluatur. Act. 15. c. Baptis-
mus autem Ioannis per doctrinam deducebat ad istam
fidem, quia quando Ioannes baptizabat, sigillatim quos-
H libet baptizatos admonebat de fide Christi, cum in for-
ma baptismi fieret mentio de illo, quia in nomine eius sci
licet venturi baptizabantur. Alio modò præparabat ho-
mines ad gratiam. s. per pœnitentiam disponendo eos ad
suscipiendum effectum baptismi Christi. s. gratiam, vel
remissionem peccatorum. Et ob hoc vocatur iste baptis-
mus pœnitentiæ, vt infr. dicetur in. 52. & 54. q. & magis.
inf. 58. q. Ad primum argumentum dicendum, quod non
tenet, quia licèt esset baptismus Ioannis à Deo, non sequi-
tur, quod gratiam deberet conferre, quia omnia Sacra-
menta legis Moysis à Deo instituta sunt, & tamen per nul
lum eorum gratia conferebatur, vt manifestum est. Aliter
potest dici, quod baptismus Ioannis erat a Deo quantum
ad ritum baptizandi. s. quia Deus specialiter ei tradidit il-
lum ritum: non tamen erat a Deo quantum ad effectum
baptismi, quia nihil in eo fiebat, quod per purum homi-
I nem fieri non posset. Si autem quantum ad effectum fuis
set baptismus Ioannis a Deo, gratiam conferret. Ad secun
dum dicendum, quod baptismus Ioannis erat in remissio
nem peccatorum, non quę per illum baptismum conferre
tur, sed quæ per Christum speraretur ad quem ordinaba
tur iste baptismus: quo tamen baptismus Ioannis esset in
remissionem peccatorum. inf. dicetur in 59. q. de hoc. Ad
tertium dicendum, quod confessio fit ad remissionem pec
catorum, & tamen confessio ista, quæ fiebat in baptismo
Ioannis ad remissionem peccatorum non erat, tanquam
tunc peccata remitterentur, sed quod post per Christi ba
ptismum remittenda essent. Vel dicebantur confiteri pec
cata, id est, profitebantur se peccatores, quia aliàs non ba-
ptizarentur. Ad quartum dicendum, quod baptismus
K Ioannis erat propinquior baptismo Christi, quam circum
cisio in similitudine operis, quia vterque baptismus erat
in aqua, & quasi eodem modo ministrabatur vterque. Et
tamen quãtum ad effectum circumcisio erat propinquior
baptismo, quia similabatur ei in conferendo gratiam. Ra
tio autem quare per circumcisionem conferebatur gra-
tia, & non per baptismum Ioannis fuit, quia circumcisio
erat instituta in remedium originalis peccati, quod non
poterat tolli nisi per gratiam: ideo oportebat per circum-
cisionem gratiam conferri. Baptismus autem Ioannis
non fuit institutus in remedium peccati originalis: sed so-
lùm, vt quoddam præparatorium ad Christum: ideo non
oportebat, quod per ipsum gratia conferretur: immo
quodammodo rationi repugnabat, cum ordinaretur ad
Christum, per quem gratia conferenda erat, vt supr. di-
ctum est. Ad quintum dicendum, quod baptismus Ioãnis
dici-

dicitur purgare spiritũ dupliciter. Vno modo purgat, non quidem efficiendo, sed significando. s. q̃ significabat purgationem spiritus futuram per baptismum Christi. Alio modo purgabat spiritum nõ quidem per aliquem effectũ inductum ex ipso Sacr͂o: sed per doctrinam Ioãnis quam dabat in baptismo, per quam baptizati purgabantur ab ignorantia, cùm singulis Messiam annunciaret. Et per istam doctrinam credebant in Christum, per cuius fidem simpliciter purgabantur. Sic dr͂ Act. 10. cap. s. Fide purificans corda eorum. Ad sextum dicendum, q̃ in baptismo Ioannis dabatur spes remissionis peccatorum, & ista spes remissionis semper procedit ex gratia: cùm nullum actũ condignum nos facere possimus, per quem nobis peccata remittantur. Quia si possemus: non fuisset necesse pro nobis Christum mori: cum quilibet per actum suum posset mereri remissionem peccatorum. Remissio ergo peccatorum ex gratia est: ita etiam spes, quæ est certa expectatio non potest esse nisi ex gratia, quia sic posset spes de remissione esse sine gratia, cum spes non sit dubia, sed certa expectatio, & tamen remissio peccati sine gratia est impossibilis, vt dictum est: ergo nec spes de remissione poterit esse sine gratia. Non tamen est semper ista spes remissionis ex gratia iam habita, sed interdum ex gratia expectata. Et sic baptismus Ioannis dabat spem de remissione peccatorum, nõ conferens gratiam, sed promittens eam in hoc, quod figurabat baptismum Christi in quo gratia conferẽda erat. Ad septimum dicendum, quod baptismus Ioannis erat ad significandum gratiam, & non ad conferendum. Cum autem dr͂, q̃ per Sacr͂a legis veteris sufficienter ista gratia designabatur: dicendum q̃ conuenientius per baptismum Ioannis significabatur: quia ille expressius significabat baptismum Christi, quam sacr͂a legis veteris: propter maiorem similitudinem ad baptismum. Et ideo magis de propinquo importabat significationem gratiæ, & quandam protestationem pœnitentiæ. Et sic debuit esse ad significandum gratiam noui testamenti.

An solus Christus, vel etiam alij debuerint baptizari baptismo Ioannis? Quæst. XLV.

QVæritur, an alij præter Christum debuerint baptizari baptismo Ioannis, vel solus Christus debuit à Ioanne baptizari? Aliqui dicunt, quod solus Christus baptizari debuit. Quia quod proprium est Christo, non debet alijs cõuenire, sed baptismus Ioannis erat proprius Christo. Nam Aug. super Ioan. dicit. Ioannes baptizauit, vt Christus baptizaretur. Ergo solus Christus hoc baptismo debuit baptizari. Item quia quicunque baptizaretur, aut aliquid accipit à baptismo, aut aliquid confert ipsi baptismo. A baptismo autem Ioannis nemo poterat accipere aliquid, quia in eo gratia non conferebatur, vt dictum est. Nullus etiam poterat aliquid conferre baptismo, nisi Christus, qui tactu suæ mundissimæ carnis aquas sanctificauit. Ergo solus Christus baptizari debebat baptismo Ioannis, vt ab eo baptismus sanctificaretur. Item Sacramenta eadem ratione competunt omnibus quibus conferuntur, sed non erat necessarium, quod omnes baptizarentur baptismo Ioannis, sicut nec omnes baptizati sunt, sed solùm aliqui Israelitæ: ergo nullus præter Christum hoc baptismo baptizari debebat. Item baptismus Ioannis institutus fuit ad Christi manifestationem, quia Ioan. 1. c. dicitur. Ego nesciebam eum: sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. Ergo baptizato Christo non debebat alius baptizari, nec etiam ante eum quisquam, cum propter ipsum fuisset institutus ille baptismus. Dicendum, quod baptismo Ioannis non debuit solus Christus baptizari, sed etiam multi alij, & tamen non debuerunt omnes homines cogi ad baptismum Ioannis, sicut ad baptismum Christi. Primum patet, quia si solus Christus baptizaretur baptismo Ioannis, videretur melioris baptismi institutor, & dispensator ipse Ioannes, quàm Christus: in quantum melior erat, qui baptizabatur baptismo Ioannis, quàm Christi, vt ait Augustin. in lib. de baptismo contra Donatistas. Secundo patet, idem quia oportebat, quod per baptismum Ioannis disponerentur

A ad baptismum Christi, quia sicut per doctrinam Ioannis disponebantur homines ad doctrinam Christi, vt supra dictum est: ita per baptismum Ioannis disponebantur ad baptismum Christi. Et ista fuit vna de causis quare baptismus *Ioannis* institutus est scilicet vt per illum assuefierent homines ad baptismum Christi. Oportebat ergo, quod illi, qui baptizandi erant à Christo, siue aliqui eorum baptizarentur baptismo Ioannis. Et sic non solus Christus baptizari debuit hoc baptismo. Tertiò patet, quia institutus fuit iste baptismus, vt Ioannes per eum Christum agnosceret. Nam ipse à principio non cognoscebat illum, & dedit ei hoc signum, quòd quando baptizaret, & veniret aliquis, super quem in baptismo appareret Spiritus Sanctus, ille esset Messias scilicet qui baptizabat in Spiritu Sancto. Ioan. 4. cap. Et

B sic oportebat, quod multi baptizarentur à Ioanne, & inter illos Christus veniret, & appareret super eum Spiritus Sanctus, & tunc Ioannes eum agnosceret. Sic factum est, vt patet Luc. 3. cap. scilicet. Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante apertum est cęlum, & descendit Spiritus Sanctus. Quartò patet, quia etiam baptismus Ioannis fuit ad ostendendum Christum toti populo. Si tamen solus Christus baptizaretur à Ioanne, non posset per baptismum ostendi toti populo. Nam totus populus Iudæorum confluebat ad Ioannem, eo quod omnes baptizabantur ab eo, vt patet in litera, & Mar. 1. cap. & sic congregatis poterat Ioannes ostendere Iesum esse Messiam. Si autem solus Iesus baptizaretur, non conflueret totus populus ad Ioannem, & sic non posset ostendere Chri-

C stum illis, quod tamen Ioannes principaliter intendebat. Quintò patet, quia si solus Christus baptizaretur à Ioanne, Iudæi suspicarentur aliquid circa hoc scilicet cur ceteris non communicabatur ille baptismus, ideo etiam alij debuerunt baptizari. Sexto patet, quia baptismus Ioannis erat baptismus pęnitentiæ, vt patet inf. in litera, & Mar. 1. cap. ideo maximè conueniebat illis, qui indigebant pęnitentia: istud autem potius erat in Iudæis, quam in Christo, qui pęnitentia nõ egebat, ideo alij præter Christum baptizari debebant. Secundum principale patet, quia si baptismo Ioannis omnes baptizarentur, videretur quod baptismus Christi non sufficiebat hominibus ad salutem: cum prius oporteret eos baptizari baptismo Ioannis, vt ait Aug. in libr. de baptismo contra Donatistas. Secundo patet, quia non debent homines obligari, nisi ad

D id, quod bonum est, & necessarium. Baptismus autem Ioannis non conferebat solutum: ideo superuacuum erat omnes homines compelli ad baptismum Ioannis, vel ad illum induci. Ad primum argumentum dicendum, quòd verum est ideo Ioannem baptizasse, vt Christus baptizaretur: non tamen fuit sola causa baptismi Ioannis: sed etiam multæ aliæ, vt declaratum fuit sup. in quadam quęstione. Et licet ista causa prima scilicet vt Christus baptizaretur competeret: aliæ competebant multis: ideo multi præter Christum baptizari debuerunt baptismo Ioannis. Ad secundum dicendum, quod baptizati baptismo Ioannis nihil conferebant baptismo, nec etiam gratiam per illum recipiebant. Et tamen non frustra baptizabantur: quia licet gratiam non reciperent recipiebant signum gratiæ suscipiendæ per Christi baptismum: Vel licet non

E proficeret ad gratiam, proficiebat ad pęnitentiam, quia vocabatur baptismus pęnitentiæ. Et erat quasi quædam protestatio faciendi pęnitentiam de peccatis præteritis: cùm dicatur in litera, quod baptizati à Ioanne confitebãtur peccata sua, & ille dicebat eis facite fructum dignum pænitentiæ, id est, cauete de cetero à peccatis, & per actus laboriosos, & meritorios satisfacite de commissis. Ad tertium dicendum, quod Sacramenta, quæ sunt de necessitate salutis, vel saltem conferunt ad salutem, competunt omnibus suscipientibus per eandem rationem, id est omnes illa suscipiunt, quia omnes obligantur suscipere, vel omnes suscipiunt, quia omnes indigent salute, ad quam illa Sacramenta proficiunt. Baptismus autem Ioannis non erat Sacramentum necessitatis, vt infr. dicetur in quadam quæstione: etiam non conferebat directè ad salutem, quia non dabatur per eum

gratia: ideo non competebat omnibus hominibus sub eadem ratione. Ideo totum erat, quòd quidam illum acciperent propter causas assignatas in corpore quæstionis. Ad quartum dicendum, ꝙ baptismus Ioannis institutus fuit præcipuè ad Christi manifestationem: ideo effectus eius principalis fuit, quod per eum Christus manifestaretur Ioanni, & per Ioannem toti populi. Fuerunt tamen aliæ causæ minus principales eius, propter quas, non solùm licitum erat, immo quasi necessarium multos alios præter Christum isto baptismo baptizari;

An paruuli baptizarentur baptismo Ioannis? Quæst. XLVI.

QVæritur, an paruuli baptizarentur baptismo Ioannis? Aliqui dicunt, quod sic, quia baptismus Ioannis erat signum baptismi Christi, & ordinabat ad eum, & tamen baptismo Christi baptizabantur tam paruuli, quam adulti: ergo etiam baptismo Ioannis paruuli baptizarentur. Item circumcisio in veteri testamento dabatur paruulis, & magnis, & præcipuè paruulis; nam octauo die circumcidebatur puer. Gen. 17. c. Nullus autem inter Iudæos adultus circumcidebatur: sed solùm, qui de Gentilibus conuertebantur circumcidebantur quocunque tempore vellent conuerti; sicut dicitur Exod. 12. cap. quod serui, & vernaculi circumciderentur, & quicunque vellet transire in Coloniam Iudæorum, id est, in ritum Iudaicum circumcideretur. Et sic comederet Phase. Baptismus autem Christi datur indifferenter paruulis, & magnis; sed baptismus Ioannis est medius inter circumcisionem, & baptismum Christi, ergo etiam debuit dari paruulis. Item per baptismum Ioannis ordinabantur homines ad Christum, & tamen non solùm magni ordinandi erant in Christum, sed etiam paruuli; quia ab illo omnibus erat futura salus: ergo tam paruuli, quam magni baptizarentur a Ioanne. Dicendum, quòd baptismo Ioannis soli adulti baptizabantur. Et patet primo quia dicitur hic, & Mar. 1. cap. quod exibant ad Ioannem Iudæi, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic non dicitur, quòd baptizabantur nisi illi, qui exibant. Paruulis autem non competit hoc, quia qui exeunt sunt adulti, qui poterant ire ad Ioannem: ergo de solis adultis scriptura loquitur. Secundò patet, quia baptismus Ioannis vocatur baptismus pœnitentiæ; sic enim ipse dixit. Ego baptizo vos in pœnitentiam. Non competit autem paruulis pœnitentia, quia ibi est dolor de commissis, & satisfactio per actus laboriosos, quæ solum habentibus vsum liberi arbitrij competit, scilicet, adultis. Tertiò patet, quia baptismus Ioannis erat in remissionem peccatorum. Mar. 1. c. paruulis autem non competit ista remissio peccatorum, quia aut intelligetur de remissione peccati originalis, vel actualium. Non de actualibus, quia paruuli, de quibus loquimur, non possunt peccare actualiter, cùm peccata fiant per actum liberi arbitrij, & habentes vsum liberi arbitrij hic adultos vocamus. Nec etiam potest intelligi de remissione peccati originalis, quia istud remittebatur per circumcisionem. Vnde si aliquis paruulis de Iudæis baptizaretur baptismo Ioannis, aut hoc esset ante circumcisionem, aut post. Non post, quia tunc esset inutilis baptismus, quia culpa originalis iam ablata esset per circumcisionem. Si verò ante circumcisionem: etiam erat baptismus inutilis, quia per hoc non tollebatur, quin puer deberet circumcidi, cum adhuc lex Moysis obligaret: ideo frustra erat paruulos baptizari baptismo Ioannis. Aliquis dicet, quòd ista ratio procedit præsupposito, quod per baptismum Ioannis fieret remissio peccatorum, & tamen non fiebat, cum non conferretur in eo gratia, vt dictum est sup. in 44. q. ideo quod ratio non procedat. Dicendum quod hic non præsupponitur in baptismo Ioannis remissionem fieri peccatorum: sed arguitur ex illis verbis Mar. 1. c. a sufficienti diuisione. Quia aut accipiet aliquis ibi remissionem peccatorum, quod verè fieret in baptismo Ioannis, vel quod per eum significaretur, & conferri deberet per Christum. Si primo modo, non competebat paruulis ista remissio peccatorum, sicut nec deductum est;

F si secundo modo etiam non competebat paruulis: quia tunc non deberet conferri baptismus istis, nisi illis, qui possent intelligere quomodo significabatur remissio peccatorum per eum. Quia alias esset baptismus inutilis, & hoc solùm competit adultis; ideo illi soli baptizandi erant baptismo Ioannis. Quartò patet, quia hic in litera dicitur, quòd baptizabantur a Ioanne Iudæi confitentes peccata sua, & tamen confiteri peccatum solùm competit adultis, cum paruuli, nec confiteri, nec peccare possint. Soli ergo adulti baptizabantur. Quintò patet, quia baptismus Ioannis erat ad manifestationem Christi, Ioan. 1. cap. scilicet sed, vt manifestetur in Israel propterea ego veni in aqua baptizans: paruulis tamen non poterat aliquid manifestari, cum nondum habeant vsum rationis, ergo non competebat eis iste baptismus.

G Sextò patet, quia baptismus Ioannis erat, vt homines per illum assuefierent ad baptismum, vt ait Gregor. in quadam homilia: assuefieri autem non competit circa talia nisi habentibus vsum rationis, quia aliàs non intelligent ad quid assuefiunt, vel quid præstat eis illa assuefactio. Soli ergo adulti baptizabantur baptismo Ioannis. Septimò patet, quia baptismus Ioannis erat tanquam quoddam signum præparatorium ad Christum, & ad baptismum eius, ideo non debebat conferri nisi illis, qui possent intelligere hanc significationem. Quia cùm istud sacramentum non haberet nisi significationem, illi qui non intelligerent significationem, vel saltem intelligere non possent, frustra baptizarentur. Sed ita erat de paruulis, quòd non poterant intelligere; ergo non baptizabantur. Sed obijcietur de circumcisione, quæ significa-

H bat aliquid pertinens ad legem nouam, sicut generaliter omnia, quæ erant in veteri testamento, sicut dicitur. 1. ad Corint. 10. c. f. omnia in figura contingebant illis, & tamen dabatur paruulis qui non poterāt intelligere, quid significaret. Dicendum, quòd circumcisio significabat, & efficiebat. Duo namque faciebat scilicet tollebat culpam originalem conferendo gratiam, & ostendebat hominem per signum corporale pertinere ad populum Dei, & distinguebat eum ab omnibus populis. Vnde licèt circumcisio non daretur pueris propter significationem, dabatur propter istum duplicem effectum necessarium. Baptismus autem Ioannis nihil efficiebat: sed solùm significabat: ideo illis, qui significationem intelligere non possent frustra daretur, & ita erant paruuli. Ergo non baptizabantur paruuli baptismo Ioannis. Ad primum argumen-

I tum dicendum, ꝙ licèt baptismus Christi competat paruulis, & magnis, non competebat sic baptismus Ioannis, qui erat signum baptismi Christi, & hoc propter duo. Primò, quia baptismus Christi est sacramentum necessitatis, quia qui non baptizatus fuerit, & crediderit, condemnabitur. Mar. 16. c. & qui non renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non potest introire in regnū Dei. Io. 3. c. Baptismus autem Ioannis non erat sacramentum necessitatis, vt infra dicetur: ideo baptismus Christi omnibus competebat, baptismus autem Ioannis non. Secundò, quia baptismus Christi conferebat ad salutem, quia per eum confertur gratia, & efficitur homo aptus ad regnum Dei. Ioan. 3. c. Et quia regnum Dei est necessarium tam paruulis, quàm magnis: omnes baptizandi erant baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis non confert ad vitam æ-

K ternam, cùm non conferat gratiam: ideo non oportebat omnes illo baptizari. Ad secundum dicendum, quòd licèt paruuli circumciderentur, non oportebat baptizari paruulos baptismo Ioannis. Quia circumcisio duo faciebat scilicet tollebat peccatum originale, conferendo gratiam, & ostendebat hominem esse de populo Dei: vt supra dictum est. Et propter ista duo erat paruulis necessaria circumcisio. Baptismus autem Ioannis solùm significabat: ideo non erat eadem ratio, quæ de circumcisione, vt paruulis deberet conferri. Ad tertium dicendum, quòd ad Christum ordinantur omnes tam paruuli, quàm magni: non tamen oportuit, quod omnes baptizarentur baptismo Ioannis, quia iste baptismus ordinabat ad Christum tanquam signum quoddam Christi, & baptismi sui: ideo non poterat prodesse nisi illis, qui possent intelligere, sicut prædicatio fidei cōfert ad hoc; quod

homo credat, & per hoc saluetur, & tamen non debet fieri paruulis, quia illi nihil intelligunt.

An baptismo Ioannis Gentiles baptizarentur? Quæst. XLVII.

QVæritur, an baptismo Ioannis baptizarentur Gentiles? Dicunt quidam quòd sic, quia baptismus Ioannis ordinabat ad Christum: Gentiles autem ad Christum ordinandi erant sicut Iudæi: ergo baptizandi erant hoc baptismo. Et non obstat eis, quod obstabat pueris, quia adulti inter Gentiles possent intelligere, quòd baptismus Ioan. ordinabat ad Christum. Item baptismus Ioan. fuit datus Iudæis, vt per illum assuefierent ad baptismum Christi, & tamen tam Gentiles, quam Iudæi baptizandi erant baptismo Christi: ergo omnibus eis erat vtile assuefieri per baptismum Ioann. ad baptismum Christi. Item licèt Gentiles non cogerentur ad circumcisionem, tamen recipiebant illam, qui volebant, & laudabantur: sicut Ruth laudatur, quia conuersa est ad ritum Iudaicum Ruth. 1. c. Magis tamen baptismus Ioan. erat propinquus baptismo Christi, quam circumcisio: cum immediatè disponeret ad illum. Ergo licèt non cogerentur Gentiles ad baptismum Ioan. laudarentur si susciperent, & sic competeret eis. Dicendum, quòd baptismo Ioannis non baptizabantur Gentiles, sed soli Iudæi. Nam scriptura de solis Iudæis facit mentionem, cùm dicitur in littera scilicet. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic omnes isti, qui nominantur erant de terra Iudæorum. Secundò patet, quia etiam multi Iudæorum, & præcipui inter eos, scilicet, Summi Sacerdotes, & Pharisæi non susceperunt baptismum Ioan. infra 21. c. Nam dicitur, quòd Christo quærente ab eis de baptismo Ioan. an esset de cęlo, vel ab hominibus: non ausi sunt dicere, quòd erat de cęlo, ne Christus eis diceret: quare ergo non suscepistis illum? Et sic non susceperant. A fortiori ergo Gentiles non susciperent baptismum Ioannis, cùm Ioannes qui istum baptismum introduxerat, esset Iudæus. Tertiò patet, quia Gentiles non curabant de ritu Iudæorum: sed spernebant eum, sicut patet de Iuuenali Poeta qui Iudæos increpat, quia obseruabant Sabbatum: asserens eos perdere septimam partem vitæ. Etiam dicebat quòd isti non colebant aliquem Deum nisi nubila cæli. Et multa alia dicit contra eos. Et ita erat ferè de omnibus Gentilibus præter paucos, qui vertebantur ad ritum Iudaicum. Et tamen Gentiles crederent illum baptismum Ioannis pertinere ad ritum Iudaicum, cùm introductor, & prædicator eius esset Iudæus: ideo non susciperent eum nisi illi Gentiles, qui ex toto conuerterentur ad ritum Iudaicum. Et isti iam non vocarentur Gentiles, sed aduenæ, vel peregrini, vel proselyti Iudæorum. Gentiles ergo scilicet manentes in Gentilitate eum non susciperent. Quartò patet, quia Ioannes solùm prædicabat istum baptismum Iudæis. Soli ergo Iudæi reciperent illum. Patet hoc, quia prædicabat in deserto Iudęæ, & iuxta Iordanem, & hoc erat in terra Iudæorum, & per hoc quòd prædicabat in sola terra Iudæorum, dicebatur solis Iudæis prædicare. Sic patet de Christo. Nam volens, quòd Discipuli sui solis Iudæis prædicarent dixit. In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. infr. 10. c. Et sic per hoc, quod solùm prædicarent in terra Iudæorum: dicebantur solis Iudæis prædicare. A fortiori patet de Ioanne, qui non discurrebat per loca, sed manebat apud Iordanem, & baptizabat venientes ad se. Non ergo irent ad eum Gentiles, vt baptizarentur. Quinto patet, quia baptismus Ioannis erat ad ostendendum Iesum esse Messiam toti Israel Ioan. 1. c. Gentilibus tamen non fieret conuenienter ista manifestatio, cùm ipsi non solum nescirent quis esset Messias, sed etiam an aliquis Messias futurus esset: cùm istud penderet ex promissione legis, & Prophetarum, quibus Gentiles non credebant: ideo frustra erat eis iste baptismus: solis ergo Iudæis competebat, qui per legem, & Prophetas edocti erant de Messia, quod futurus esset, & quia nesciebant quis ille esset, per baptismum Ioannis poterat eis ostendi, sicut factum est. Sextò, quia non erat necesse nunc Gentilibus Christum ostendi. Nam etiam Christo prædicante non fuit necesse ipsum cognosci à Gentilibus: cum potius ipse vetuit Discipulis suis prædicare Gentilibus se viuente, scilicet. In viam Gentium ne abieritis. infra 10. c. Post resurrectionem autem iussit Discipulos, quòd prædicarent Gentilibus, scilicet, per totum mundum. infra 28. c. & Mar. 16. cap. A fortiori igitur antequam inciperet prędicare, non oportebat, quod Gentilibus ostenderetur. Et sic non fuit illis conueniens baptismus Ioannis, vt per eum Christum agnoscerent. Sed dicetur. Ad quid ergo Iudæis debuit Christus ostendi, antequam prædicaret, & faceret miracula? Dicendum, quod hic sunt duo dubia, vnum est ad quid Christus fuit ostensus Iudęis per Ioannem, antequam prædicaret, & an hoc fuit conueniens. Aliud est, dato quod fuerit conueniens Iudæis illum ostendi: quare Iudæis, & non Gentilibus. De primo patet, quia declaratum fuit supra in 21. quæstio. scilicet, quod etiamsi Christus facturus esset miracula, quæ probarent eum esse Deum, & Messiam: tamen fuit sibi necessarium, vel valde vtile testimonium Ioannis. De secundo dicendum, quod Iudæis potius, quàm Gentilibus debuit Christus ostendi antequam prædicaret. Primo, quia solis Iudæis prædicaturus erat: Gentilibus autem nunquam prædicauit, nec ad vtilitatem eorum miracula facere volebat, nisi cum magna importunitate petentium. Sicut patet de importuna Chananæa petente pro filia, cui Christus dixit: Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus ad manducandum. infra 15. c. Iterum etiam cum Christus suscitare debuit seruum cuiusdam Centurionis Gentilis, oportuit quod Seniores Iudæorum hoc instanter peterent, dicentes, dignus est, vt hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Luc. 7. c. Solis ergo Iudæis necesse erat Christum ostendi. Secundo, quia Christus solis Iudæis promissus est: Gentiles autem nesciebant, an aliquis Messias futurus esset: ideo non oportebat propriè Gentilibus ostendi Messias. Quia ad hoc quod concederent de aliquo, quod erat Messias, necesse erat, quod præsupponerent verum esse, quod in lege, & in Prophetis dicebatur, scilicet, Messiam esse venturum. Gentiles tamen non credebant hoc. Ideo non poterat vllo modo ostendi eis aliquis esse Messias, saltem directè. Nam prius oportebat, quod constaret eis de veritate legis, & etiam de necessitate veritatis in ostendente. Non ergo debuit eis ostendi. Tertio, quia Christus de solis Iudæis natus est, & inter eos conuersatus est, & ad Gentiles non pertinuit dum vixit, ideo Iudæis ostendi debuit. Ista etiam fuit causa quare lex Moysis, quæ disponebat ad Christum data fuit solis Iudæis, scilicet, quia de eis Christus nasciturus erat, & oportebat eos spiritualius disponi ad ipsum. De quo supra dictum est in quadam quæstio. Iudæis ergo, & non Gentilibus debuit Christus ostendi, & sic Iudæi soli debuerunt baptizari baptismo Ioannis. Septimo quantum ad principale dicendum, quod licèt Gentilibus Christus ostendendus esset, non poterat ostendi per baptismum Ioannis, quia Gentiles non crederent sine miraculo. Nihil autem aliud erat, quod rationabiliter eos mouere posset. Ioannes tamen miraculum nullum fecit. Ioan. 10. c. ideo Gentiles non crederent ei ostendenti Messiam populo, quem baptizabat. Solis ergo Iudæis baptismus Ioannis dari debuit: Gentilibus autem non proficiebat. Nec est verisimile, quod aliqui eorum susceperint illum. Sed dicetur, quid si aliqui Gentiles vellent suscipere baptismum Ioannis, an prohiberet eos Ioannes. Dicendum, quod de baptismo Ioannis erat sicut de baptismo nostro est. Nam baptismus noster est Sacramentum fidei, id est, in quo fides inchoatur: ideo si aliquis adultus vellet suscipere baptismum nostrum, necesse erat quod crederet legem Euangelicam. Si autem diceret, quod volebat baptizari sicut nos, & tamen nollet credere, Ecclesia non baptizaret eum, quia esset hoc quasi includere con-

re contradictionem, scilicet dare sacramentum fidei nolenti fidem suscipere. Et esset irridere fidem, & baptismum. Ita de baptismo Ioannis. Nam in eo erat quædam professio Messiæ futuri, cùm in forma baptismi diceretur, baptizo te in nomine venturi: ideo Ioannes non baptizaret aliquem, nisi ille faceret istam professionem de Messia, scilicet, credendo, quòd aliquis Messias promissus esset in lege, & Prophetis, & quòd in nomine eius, & per ipsum intendebat consequi salutem: sicut Iudæi putabant, & sperabant, scilicet, se saluandos per Messiam, & illum esse totum bonum ipsorum. Et rursus, quod crederet illum esse Messiam, quem Ioannes eis ostenderet, & ex tunc crederent in ipsum, id est, se consecuturos salutem per ipsum, quia hoc est in nomine eius baptizari: sicut dicit Apostolus Actu. 19. c. quòd baptizati baptismo Ioannis, credebant in Messiam, cum
G ait: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ, populum dicens, in eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est in Iesum. Si autem Gentiles facerent istam professionem, iam efficiebantur Iudæi ex maxima parte, quia credebant legi, & Prophetis sicut Iudæi, & sperabant illud bonum quod Iudæi scilicet Messiam. Istud autem non erat verisimile facere aliquem Gentilem nisi prius ex toto conuerteretur ad ritum Iudaicum, & sic Gentiles non baptizarentur à Ioanne, quia tales conuersi post conuersionem non vocantur Gentiles, Sed adhuc dicendum, quod dato quòd aliquis Gentilis vellet facere totam istam professionem credendo: si tamen circumcideretur, & ex toto se faceret Iudæum, Ioannes non baptizaret ipsum: quia Iudæi tumultuarentur contra Ioannem si aliquem non circumcisum, nec ex toto Iudæum
H baptizaret. Ratio est, quia baptismus Ioannis a Iudæis reputabatur quasi quædam cærimonia veteris testamenti, cùm institueretur per Prophetam veteris testamenti, manente tamen adhuc lege illa: ideo non admitterent ad illam cærimoniam, nec ad aliquam aliam hominem nondum circumcisum. Sic dicitur Exod. 12. quòd si quis de Gentilibus vellet mãducare Phase id est agnum paschalem, circumcideretur, & tunc comederet de eo. Ita ergo de baptismo Ioannis crederent esse faciendum, quòd soli Iudæi baptizarentur: maximè autem, quia baptismus Ioannis ordinabat ad Messiam, & sub hac ratione eum Iudæi suscipiebant. Et tamen Iudæi putabant Messiam ad se solos pertinere, & non ad Gentiles: ideo baptismum Ioannis Gentilibus non communicarent.
I Et si Ioannes Gentiles baptizare vellet, tumultuarentur contra eum Iudæi. Hoc patet à fortiori. Nam Christus post resurrectionem suam iussit Euangelium prædicare omni creaturæ, & docere omnes gentes, & baptizare illas. infra 28. c. & Mar. 16. c. & tamen Iudæi conuersi ad Christum quando viderunt, quòd Petrus baptizauit quosdam de Gentilibus tumultuabantur contra ipsum, cur illos baptizasset: quasi non admittendi essent illi ad legem Christi: sed quòd ad ipsos solos pertineret Messias. Actu. 10. & 11. cap. & tamen iam Christus mandauerat Euangelium prædicari Gentilibus, & baptizari illos, & Spiritus Sanctus venerat super Gentiles antequam Petrus eos baptizaret ita, vt Petrus diceret. Nunquid aquam prohibere quis potest, vt non baptizentur hi qui Spiritum Sanctum susceperunt, sicut & nos? Actu. 10.
K c. Et his omnibus existentibus adhuc Iudæi conuersi ad Christum tumultuabantur contra Petrum, quòd iuisset ad prædicandum Gentilibus, & baptizasset eos. Ergo à fortiori tumultuarentur Iudæi contra Ioannem si baptizaret Gentiles: cùm nondum apparuisset aliquid ostendens Gentiles debere communicare cum Iudæis in hoc baptismo. Et tamen non tumultuati sunt contra eum: ergo Ioannes nullum Gentilem baptizauit. Et sic apparet quòd Gentiles non baptizati sunt baptismo Ioannis, nec poterat Messias eis ostendi per istum baptismum: cùm Ioannes miraculum nullum faceret, & Gentiles non crederent sine miraculo. Nec erat necesse nunc Messiam ostendi Gentilibus, antequam prædicaret, & postea per miracula sua, & Discipulorum suorum toti mundo innotesceret, sicut factum est. Iudæis autem poterat conuenienter ostendi Messias per baptismum Io-

F annis, quia ipsi credebant Ioanni sine miraculo: propter excellentem vitæ sanctitatem, & propter magna, quæ præcesserant in eius natiuitate, de quibus supra dictum est. Sed dicetur, quomodo dictum est, quòd Messias non erat ostendendus Gentilibus ante prædicationem suam; nam mox, vt natus est, Gentilibus ostensus est, scilicet, tribus regibus, qui eum adorauerunt. præcedenti. c. Dicendum, quòd illa fuit quædam ostensio in generali de natiuitate Messiæ, & fuit facta per modum, qui competebat Gentilibus, scilicet, per stellam, quæ deduxit eos vsque ad locum vbi erat Puer. Et istud erat miraculum, quod omnem hominem conuinceret. Nunc autem Messias à Ioanne ostendebatur sine aliquo miraculo, sed solum, vt crederetur testimonio Ioannis, ideo ista ostensio Messiæ non competebat Gentilibus, sed so-
G lùm quàm Christus fecit ante per stellam, & illa, quam fecit postea per multitudinem miraculorum inauditorum à seculis. Et tunc adhuc non probabat directè se esse Messiam, sed probabat se esse Deum. Et quia Deus mentiri non potest, si ipse diceret se esse Messiam promissum in lege Iudæorum, & Prophetis, Gentiles crederent ei, & tamen directè, & primò non probat se esse Messiam, sed Deum. Et istud est quod supra dicebamus, quòd Gentilibus non poterat probari aliquem esse Messiam, nisi prius probaretur aliud maius, scilicet, esse Deum, quod est maius, quàm esse Messiam: vel fieret operatio miraculi ostendens deitatem operantem in illo, qui testimonium perhiberet de Messia. Ad primum argumentum dicendum, quòd Gentiles ordinandi erant ad Christum, sicut Iudæi: & tamen non poterant ordi-
H nari ad illum per baptismum Ioannis, quia oportebat tunc credere Ioanni sine miraculis, & legi, & Prophetis: hoc autem Gentiles non facerent. Ad secundum dicendum, quod Gentiles volentes circumcidi, laudabantur: quia per hoc transibant in ritum Iudaicum, & cultum Dei. Et tamen si aliquis Gentilis vellet comedere Phase, & nollet circumcidi, non laudaretur, immo non permitteretur. Exod. 12. cap. Et si Gentilis vellet intrare ex deuotione in templum Domini ad orandum, non permitteretur, sed increparetur. Vnde Deus increpat Iudæos, quia permittebant quibusdam Gentilibus intrare in templum. Exech. 44. c. Etiam si vellet Gentilis offerre Domino animalia in sacrificium, vel alia munera, quæ deberent poni super altare, non recipiebantur. Leuitic. 22. c. Et sic non admittebantur Gentiles ad aliquam
I cærimoniam ritus Iudaici, nisi prius circumciderentur. Iudæi tamen putabant baptismum Ioannis pertinere ad ritum Iudaicum, quia introductus fuerat à Propheta Iudæo, & maximè, quòd ordinabat ad Messiam, quem ad se solos pertinere putabant, vt dictum est: ideo non permitterent, quòd aliquis Gentiles baptizaretur à Ioanne, nisi prius circumcideretur. Ad tertium dicendum, quod Gentilibus non fuit conueniens assuefieri ad baptismum Christi per baptismum Ioannis, sed solis Iudæis. Sic enim fuit de lege Moysis, quæ solum fuit disponens homines ad Christum, sicut dixit Apostolus ad Galat. 3. cap. scilicet, quod lex Pædagogus noster fuit in Christo, id est, lex Moysis fuit sicut Pædagogus deducens nos ad Christum, scilicet, deduxit nos ad Christum disponendo ad eum: sicut pædagogus per instructio-
K nem deducit puerum ad esse bonum puerum. Lex tamen non data est omnibus hominibus, sed solis Iudæis; ita ergo baptismus Ioannis assuefaciens homines ad baptismum Christi solis Iudæis dari debuit. Aliter potest dici, quod baptismus Ioannis non poterat Gentilibus proficere, vt per eum assuefierent ad baptismum Christi: quia ad hoc oportebat præsupponi fidem, scilicet, quòd crederetur Messiam promissum esse in lege, & Prophetis: & quòd crederetur per ipsum salutem esse futuram, vt supra dictum est. Ista autem non crederent Gentiles sine miraculo. Ioannes autem miraculum nullum faciebat: ergo non conueniebat Gentilibus baptismus Ioannis.

An baptizato Christo cessauerit illico baptismus Ioannis? Quæst. XLVIII.

QVæritur, an baptizato Christo cessauerit illico baptismus Ioannis, vel quanto tempore durauerit? Aliqui dicũt, quod Christo baptizato cessauit immediatè, quia Ioannes dixit: Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua baptizans. Ioan. 1. c. Et tamen baptizato Christo satis fuit ipse ostensus Iudæis: tam per Ioannis testimonium, quàm per Spiritum Sanctum descendentem super eum: quàm per vocem Patris, quæ audita est, scilicet, hic est filius meus dilectus. infra in litera, & Luc. 3. c. Ergo non oportuit, quod beatus Ioannes postea maneret ad magis ostendendum Christum. Item dicit Augustinus super Ioãnem: baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis fluxus, id est, baptismus Ioannis. Ergo Christo baptizato non debuit Ioannes aliquem baptizare. Item baptismus Ioannis erat præparatorius ad baptismum Christi: sed baptismus Christi incœpit mox, vt Christus baptizatus est: quia tunc tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam aquis tribuit, vt ait Beda: ergo Christo baptizato non debuit continuari vltra baptismus Ioannis. Dicendum quod baptismus Ioannis mãsit etiam post Christum baptizatum. Nam Ioannes in baptismo cognouit Christum, quia vidit Spiritum Sanctum super eum descendentem. Ioan. 1. c. & tamen postea baptizauit, & quamdiu vixit semper habuit officium baptizandi. Quod patet, quia postea baptizantibus Discipulis Christi Iudæos, adhuc Ioannes baptizabat in Aenon, quæ est iuxta Salim. Ioan. 3. c. Et tunc Discipuli Ioannis dixerunt illi, quod de cælo fuerat sibi data potestas ad hoc. Et sic ambo concurrebant in baptizando. Et tamen Christus nõ baptizauit, nec etiam habuit discipulos quousque baptizatus est a Ioanne, quia tunc cognitus est a Iudæis: & incœperunt eum aliqui sequi. Ioan. 1. cap. Et tunc discipulos aliquos habere cœpit. Ergo Ioannes adhuc post baptizatum Christum omnes ad se uenientes baptizabat. Patet etiam hoc, quia ex isto concursu in baptizando secuta fuit illa murmuratio Pharisæorum, dicentium, quod plures Iesus baptizaret: quàm Ioannes, & plures discipulos, Ioan. 7. c. Baptizauit autem Ioannes semper Iudæos vsque ad mortem, scilicet, vsquequo missus est in carcerem, in quo occisus est. Hoc colligitur Ioã. 3. c. scilicet. Erat autem Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic: & ueniebant, & baptizabantur. Et sequitur: Nondum missus fuerat in carcerem Ioannes. q. d. Ioannes semper baptizauit vsquequo missus est in carcerem. Et quia nondum missus fuerat in carcerem, quando erat in Aenon adhuc baptizabat. Si autem non intelligatur sic, erit omnino superflua illa clausula, scilicet, nondum missus fuerat in carcerem Ioannes. Nam ibi ponitur vt redditiua causa dictorum præcedentium. Et non fuit conueniens, quod baptizato Christo Ioannes illico cessaret a baptizando. Primo, quia si cessaret, putaretur, quod fecisset propter iram, vel inuidiam, vt ait Chrysost. Nam non appareret aliqua causa quare cessaret. Ideo suspicarentur multi, quod propter iram, vel aliquod motiuum inhonestum cessasset. Secundo quia Discipulos suos, & Pharisæos posuisset tunc in maiori zelo, & inuidia, quàm alias habituri essent. E De Discipulis Ioannis patet Ioan. 3. cap. Nam dixerunt ei: Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat, & ecce omnes ueniunt ad eum. Et sic erat hic quidam zelus, cùm Discipuli Ioannis dicerent, quod omnes veniebant ad baptismum Iesu. Et sic plures veniebant ad ipsum, quam Ioannem. Et voluit Ioannes euitare istam inuidiam, dicens, quod a Deo istud esset, cùm ait: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de cælo. Et postea dixit, illum oportet crescere, me autem minui, scilicet, in fama, & honore. q. d. Non inuideatis pro me: quia necesse est, quòd sic fiat, scilicet, quòd ille crescat in honore & ego minuar. De inuidia, & murmuratione Pharisæorum patet Ioan. 4. c. Nam dicebant, quòd Iesus plures baptizaret, quàm Ioannes, & plures A Discipulos faceret. Huic inuidiæ occasionem Christus tollere voluit recedens de Iudæa, & eundo in Galilæam: vt non maneret ipse, & Ioannes in eadem terra: vt etiam iuxta positionem eorum non videretur maioritas vnius, & minoritas alterius, sicut fit in magno, & paruo, & in omnibus contrarijs. 2. Elenc. Si autem Ioannes mox, vt baptizauit Christum baptizare cessasset, & inciperet Christus baptizare, & ad eum omnes venirent: magis supprimeretur honor Ioannis, quia subito ipse cessasset ex præsentia Iesu. Et sic magis inuiderent Discipuli Ioannis & Pharisæi. Nec autem, cùm Ioannes semper baptizauit vsque ad mortem, mansit semper sibi honor officij sui, licèt minueretur per accidens ex præsentia Christi, & non periret subito officium suum, & honor. Erat namque magnus honor Ioanni, quòd præsente B Messia, & iam baptizante, ipse dignus haberetur baptizare aliquos. Quod non esset, si illico, vt Christus baptizatus esset, cessaret Ioannes baptizare. Et sic tam propter inuidiam tollendam, quàm propter Ioannis honorem non debuit cessare Ioannes baptizare, mox vt Christum baptizauit. Sed dicetur, quòd cùm Ioannes dicat se venisse ad baptizandum, vt manifestaretur Iesus in Israel. Ioan. 1. c. & diceret se non esse dignum soluere corrigiam calceamentorum eius. infra in litera. & Mar. 1. c. & Luc. 3. c. non inuiderent aliqui Christo, quod ipso baptizato Ioannes cessaret baptizare, & Iesus solus baptizaret: ideo poterat cessare Ioannes. Dicendum, quod non tolleretur per hoc inuidia, quia Ioannes ostenderat Iesum toti populo esse Messiam. Et dixerat de eo multas laudes, & istud sciebant tam Discipuli Ioannis, C quam Pharisæi: cùm quidam de Discipulis Ioannis secuti fuissent. Iesum. Ioan. 1. cap. Et omnibus his stantibus adhuc Discipuli Ioannis inuidebant Christo. Nam ipsimet dixerunt. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat. Ioan. 3. c. Et sic ipsi sciebant qualia testimonia Ioannes de eo perhibuerat: & tamen adhuc inuidebat ei: quia per eum honor, & fama Ioannis aliqualiter decrescebant. A fortiori ergo inuiderent si totaliter honor Ioannis, & fama cessaret cessante officio eius. Hoc autem erat, quia isti erant carnales, id est, habebant specialiter affectiones ad homines: non attendentes principaliter cultum Dei, vel quid Deus vellet. Sic enim erant illi Corinthij, quibus prædicabat Paulus. Et quidam illorum dicebant, ego sum Pauli: alij ego sum Cephæ, D alij ego sum Apollo, alij ego sum Christi. 1. c. Corinth. 1. Nam specialiter isti afficiebantur ad illos a quibus baptizati fuerunt, & illis totum honorem impendere volebant: tanquam ab ipsis esset lex, & non potius omnes essent ministri Christi, a quo lex & salus prouenisset. Vnde quilibet honorabat suum doctorem, & de alijs prædicatoribus fidei non curabat. Paulus autem increpat eos, vocans ipsos carnales, & ambulantes secundùm hominem, & paruulos in spirituali processu 1. ad Corinth. 2. cap. Et quia tales æmulationes solent euenire hominibus imperfectis in exordio introducendarum religionum, Deus volens amputare magnam partem huius inuidiæ voluit, quòd Ioannes semper baptizaret vsque ad mortem, licèt Christus esset iam baptizatus. Tertio quia istud proficiebat ad Christum, quia cùm Ioannes baptizaret in nomine venturi, scilicet, Christi, auditores suos, & a se baptizatos mittebat ad Iesum. Sic patet de discipulis quos misit ad eum quæsituros: tu es, qui venturus es, an alium expectamus? infra 11. c. Ideo vtile erat Ioannem baptizare. Quarto quia licèt Christus toti populo esset ostensus per Ioannem, magis ostendebatur cùm quotidie uenientibus Iudæis ad suum baptismum, annunciaret de Christo. Quinto quia baptismus Ioannis erat baptismus pœnitentiæ, proderat autem ualde, quòd Ioannes semper baptizaret, ut quotidie ostenderet populo de Iesu, quòd esset Messias. Sexto quia, vt dicit Beda, viuente Ioanne adhuc manebant verba veteris legis: nec debet præcursor cessare, quousque veritas manifestetur.

Cùm tamen quæritur, an baptismus Ioannis cessauit Christo baptizato? Dicendum quod quantum ad suum

principalem effectum ceſſauit. Nam præcipuum quod per baptiſmum Ioannis intendebatur erat oſtendere Ieſum toti populo eſſe Meſſiam. Et hoc factum eſt, cùm Chriſtus baptizatus fuit. Nõ tamen ceſſauit realiter baptiſmus Ioannis, vſque ad mortem eius: quia multos alios effectus habebat, quantum ad quos vtile fuit illum manere, vt dictum eſt. Ad primum argumentum dicẽdum vno modo, quòd baptiſmus Ioannis fuit ad oſtendendum Chriſtum populo: & tamen non fuerat pleniſſime oſtenſus, quando baptizatus eſt, cùm quotidie nouiter veniebant Iudæi ad Ioannem vt baptizarentur: & illis annunciabat de Ieſu, quòd eſſet Meſſias. Aliter poteſt dici, quod licèt Chriſto baptizato oſtẽſum fuiſſet pleniſſimè toti populo, quòd ipſe erat Meſſias, tamen habebat iſte baptiſmus multos alios effectus, qui Chriſto baptizato adhuc manebant, vt ſupra dictum eſt: Ideo Chriſto baptizato non debuit ceſſare. Ad ſecundum cùm dicit Auguſtinus, baptizatus eſt Chriſtus, & ceſſauit Ioannis fluxus, id eſt baptiſmus: poteſt intelligi, quòd ceſſauit quantum ad principalem effectum baptizato Chriſto: & tamen omnino non ceſſauit; quia manebant adhuc alii effectus eius, propter quos vtile erat ipſum manere. Aliter poteſt dici, quòd ceſſauit baptiſmus Ioannis baptizato Chriſto: non tamen mox, vt Chriſtus baptizatus eſt, ſed quando Ioannes miſſus fuit in carcerem: quia poſtea nunquã baptizauit. Vnde Chryſoſtomus ſuper Ioannem dicit: Aeſtimo permiſſam eſſe propter hoc à Deo mortem Ioannis, & eo ſublato de medio Chriſtum maximè prædicare cœpiſſe, vt totius multitudinis affectio ad Chriſtum tranſiret: & non vltra ſententiis diuerſis de vtroque ſcinderentur, id eſt, vt non haberent quidam opinionem de Ioanne, & alij de Chriſto: & vt non inuiderent quidam pro Ioanne, & alij pro Chriſto, ſicut Diſcipuli Ioannis, & Phariſæi inuidebant Chriſto pro Ioan. 3. & 4. c. vt ſupra dictum eſt. Ad tertium dicendum, quòd baptiſmus Ioannis præparatorius erat ad baptiſmum Chriſti: & tamen non oportebat quod Chriſto baptizato ceſſaret baptiſmus Ioannis, quia iſte baptiſmus non diſponebat ad hoc ſolùm quod Chriſtus baptizaretur: ſed etiam vt alij baptizarentur baptiſmo Chriſti. Et iſta præparatio non erat completa per hoc quòd Chriſtus baptizatus eſt: ſed per hoc, quòd multi alij baptizarentur.

An baptizati per Ioannem iterum Chriſti baptiſmo baptizarentur? Quæſt. XLIX.

QVæritur, cùm Ioannes multos baptizauit, an baptizati, ab eo poſtea baptizarentur baptiſmo Chriſti? Quidam dicunt, quòd baptizati à Ioanne nunquàm poſtea baptizabantur, quia Ioannes non fuit minor Apoſtolis, & Diſcipulis Chriſti dicente Chriſto: inter natos mulierum, &c. infra 11. cap. Et tamen baptizati ab Apoſtolis, vel Diſcipulis etiamſi non reciperent Spiritum Sanctum, non baptizabantur poſtea, ſed ſolum imponebantur eis manus ab Apoſtolis: vt acciperent Spiritum Sanctum, quem non acceperant in baptiſmo Ioannis. Item Apoſtoli fuerunt baptizati baptiſmo Ioannis, quia quidã eorum fuerunt Diſcipuli Ioannis. Ioan. 1. c. ſcilicet, duo de diſcipulis Ioãnis ſecuti ſunt ibi Ieſum, & vnus eorum fuit Andreas, qui poſtea fuit Apoſtolus Chriſti. Apoſtoli autẽ non fuerunt baptizati baptiſmo Chriſti, quia hoc oon legitur: & tñ ipſi baptizabant Iudæos baptiſmo Chriſti. Io. 4. c. Ergo baptizati baptiſmo Ioannis non erant baptizandi baptiſmo Chriſti: & tamen ipſe baptizabat. Maior autem eſt, qui baptizat, quàm qui baptizatur: Si ergo ad hoc, quòd quis habeat poteſtatem baptizandi baptiſmo Ioãnis nõ requiritur, quod ſit baptizatus baptiſmo Chriſti: a fortiori non erit neceſſe, quòd baptizati baptiſmo Ioannis baptizentur baptiſmo Chriſti. Item Paulus interrogauit quoſdam Actu. 19. c. an Spiritum Sanctum accepiſſent credentes. Et illi dixerunt: ſed nec ſi Spiritus Sanctus ſit, audiuimus. Et ille ait, In quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt: in Ioannis baptiſmate. Et ſequitur ibi, quòd Paulus fecit eos baptizari in nomine Ieſu. Et ſic iſti, quia non ſciebant an eſſet Spiritus Sanctus, baptizati ſunt iterum. Si autem credidiſſent Spiritum Sanctum eſ-

F ſe, non oportuiſſet eos iterum baptizari. Iſtam cauſam videtur tradere Hieronymus ſuper Ioelem: & in Epiſtola de viro vnius vxoris, cùm ait, quòd cauſa quare quidam baptizati à Ioanne, iterum ſunt baptizati a Paulo baptiſmo Chriſti, fuit, quia non habebãt fidem Trinitatis: nec ſi Spiritus Sanctus eſt, audierant. Multi tamen baptizati fuerunt baptiſmo Ioannis, qui habebant fidem Trinitatis: ideo iſti non baptizarentur iterum baptiſmo Chriſti. Idem videtur tenere Ambroſius in lib. de Spiritu Sancto. Item gloſſ. Auguſt. ſuper Epiſtolam ad Rom. 10. c. ſuper verbum, ſcilicet, hoc eſt verbum fidei, quod prędicamus, dicit. Vnde eſt iſta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? niſi faciente verbo: non quia dicitur, ſed quia creditur. Ex quo patet, quòd virtus baptiſmi dependet ex fide. Sed forma baptiſmi Ioannis ſignificauit Chriſti fidem **G** in qua nos baptizamur. Nam dixit Paulus, Act. 19. c. Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentię populum dicens, in eum, qui venturus eſt poſt ipſum, vt crederent: hoc eſt in Ieſum. Ergo cùm in baptiſmo Ioannis fides importaretur, non oportebat baptizatos a Ioanne rurſus baptizari baptiſmo Chriſti.

Dicendum quòd fuit opinio multorum, & iſta eſt opinio Magiſtri 4. ſent. d. 2. ca. vltimo, quod baptizati baptiſmo Ioannis, ſi neſciebant Spiritum Sãctum eſſe, & ſpem ponebãt in baptiſmo Ioannis, ſ. q. per illum aliquid de eis conferretur, baptizandi erant iterum baptiſmo Chriſti. Illi autem, qui in baptiſmo Ioannis ſpem non ponebant, & Spiritum Sanctum eſſe credebant habentes fidem de tota Trinitate, nõ erant rurſus baptizandi baptiſmo Chriſti: ſed ſolùm imponebantur eis manus, vt acciperent Spi- **H** ritum Sanctum. Iſta opinio licèt fuerit Magiſtri, communiter improbatur a Doctoribus. Nam contrarium tenet Sanctus Thom. 4. ſent. diſt. 2. q. vlt. & 3. parte Summæ. q. 38. artic. 6. & dicit communiter teneri a Doctoribus contra Magiſtrum. Primum autem quod Magiſter dicit, ſcilicet, quod habentes ſpem in baptiſmo Ioan. & neſcientes Spiritum Sãctum fuerint baptizati rurſus baptiſmo Chriſti, verum eſt: ſecundum, ſcilicet, quod baptizati a Ioanne, & habentes fidem de trinitate non fuerint iterum baptizati, eſt irrationabile. Primo, quia baptiſmus Ioannis non conferebat gratiam, ſed ſolùm erat in aqua, ſicut ipſe dixit. Ego baptizo vos in aqua, in ſtra in litera Ioannes, Fides, & ſpes quam haberent baptizati de Chriſto, vt futuro, non poterant ſupplere defectum gratiæ, per quam anima gratificatur. Secundo quia per baptiſmum **I** Chriſti imprimitur homini character, ſecundum quem baptizatus iam eſt Chriſtianus: & etiamſi velit recedere a fide, iam non poteſt non eſſe Chriſtianus. Baptiſmus autem Ioannis characterem nullum imprimebat: quia ſicut nemo poteſt eſſe Chriſtianus ſine Chriſto: ita nemo poteſt accipere characterem Chriſtianitatis per Sacramentum, quod non eſt a Chriſto. Et tamen baptiſmus Ioannis non fuit a Chriſto, ſed a Ioanne, nec fuit de Sacramentis nouæ legis propriè loquendo: ideo per eum non poterat aliquis effici Chriſtianus, & conſequenter ſemper erat neceſſarius baptiſmus Chriſti, per quem character Chriſtianitatis imprimeretur. Tertiò, quia ſpes, & fides, quam baptizati a Ioanne haberent de Chriſto, licèt poſſent in eis aliquid facere quantum ad rem Sacramenti, ſcilicet, gratiam promerendam: non poterant tamen fa- **K** cere aliquid ad Sacramentum: ita quod iſta omnia ſupplerent locum baptiſmi Chriſti. Vnde quantumcunque aliquis baptizatus baptiſmo Ioannis ſpem ſuam ad Chriſtum referret: baptiſmum nouæ legis non conſequebatur. Cùm ergo baptiſmus Chriſti eſſet de neceſſitate ſalutis, neceſſe erat quòd baptizati a Ioanne baptizarentur rurſus baptiſmo Chriſti. Quartò quia iſtud eſt generale in omnibus Sacramẽtis, quod quando omittitur aliquid quod eſt de ſubſtantia Sacramenti, non ſolùm oportet ſuppleri id, quod omiſſum eſt, ſed totum Sacramentum innouatur. Eſt autem de neceſſitate baptiſmi, quod fiat non ſolùm in aqua, ſed etiam in Spiritu Sancto, quia dicitur Io. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, nõ poteſt introire in regnum Dei: baptiſmus autem Ioannis erat ſolùm in aqua: ergo in baptizatis a Ioanne non ſolùm oportebat ſuppleri, quod deerat,

ſcili-

scilicet, collationem Spiritus sancti, quæ fiebat per impositionem manus Apostolorum, sed oportebat baptismo Christi rursus baptizari. Item, quia principale in quolibet Sacramento est forma eius, in qua si erretur Sacramentum non confertur, sed oportet innouari: baptismus tamẽ Ioannis differebat valde in forma à baptismo Christi, qa baptismus Ioannis erat in nomine venturi, baptisitius autem Christi erat in nomine totius Trinitatis, vel in nomine Christi. Et sic non conuenicbat forma baptismi Ioannis baptismo Christi: ideo oportebat baptizatos à Ioanne rursus baptizari baptismo Christi, tanquã si prius baptizati essent baptismo Christi: & erratum esset in forma. Item dicit Augustinus, quòd baptizat Ioannes, & non est baptizatus: & non fuit collatus baptismus, & tamen de necessitate salutis tempore legis Christi est, quòd homo sit baptizatus, vel saltem habeat propositũ baptizari: ergo baptizatos à Ioanne, necesse erat rursus baptizari baptismo Christi. Item dato, quod super baptizatos à Ioanne imponerent Apostoli manus, & reciperent per hoc Spiritum sanctum: tamẽ per nullum istorum recipiebant characterem. Non quidem per baptismum Ioannis, quia ille non potest facere Christianum, cum non sit à Christo, sed à Ioanne. Non etiam per collationem Spiritus sancti impositis manibus Apostolorum: quia illa impositio manus pertinebat ad confirmationem, quod communiter tenetur: & tunc non poterat ibi conferri character baptismi: quia per vnum Sacramentum, non confertur character alterius, cum Sacramenta inter se sint distincta. Si autem illa impositio manuum non pertineat ad cõfirmationem, sed solum sit quędam suppletio collationis Spiritus sancti, qui non datus est in baptismo Ioannis, non poterit ibi conferri character. Quia date Spritum sanctum, est dare gratiã. Character autem non est effectus gratiæ, vel Spiritus sancti, sed Sacramenti. Et quia ista collatio Spiritus sancti nõ est Sacramentum, non imprimitur ibi character. Et tamẽ character est necessarius, quia per illum est homo Christianus: ergo baptizati baptismo Ioannis erant adhuc baptizandi baptismo Christi. Item ipsemet Ioannes voluit innuere, quod baptizati baptismo suo, erant baptizãdi baptismo Christi. Nam dixit: ego baptizo vos in aqua, in præsenti: ipse autem baptizabit vos in Spiritu sancto. Ergo illimet, qui baptizabantur a Ioanne in aqua, baptizandi postea erant baptismo Christi. Sic innuit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, Christus iterum baptizauit eos, qui à Ioanne fuerant baptizati; sicut sermo Ioannis demõstrat dicens: Ego baptizo vos in aqua: ille vos baptizabit in Spiritu. Nec videbatur iterum baptizare, sed semel. Quod enim amplius erat baptismus Christi, quàm Ioannis, nouum dabatur, etiamsi iteratum. Et ista est opinio communior, & verior, quæ conformatur ex verbis Augustini super Ioannem Homilia quinta, scilicet. Qui baptizati sunt baptismate Ioannis non eis suffecit, sed baptizari baptismo Christi debuerunt. Ad primum dicẽdum, quod sicut dicit Augustinus super Ioan . Ioannes baptizans nõ dabat baptismum Christi, sed suum. Baptismus autem, qui dabatur à Petro, & etiam qui dabatur a Iuda Christi erat: ideo si quos baptizauit Iudas, non fuerunt postea baptizati. Baptisma enim tale est, qualis est ille, cuius potestate datur, & non qualis est ille, cuius ministerio datur. Et quia Philippus, qui baptizauit Samaritanos erat Discipulus Christi, conferebat baptismum Christi: ideo baptizati ab eo non fuerunt iterum baptizati, sed solum per impositionem manus Apostolorum collatus est eis Spiritus sanctus. Ista autem collatio pertinebat ad confirmationẽ, in quo dabatur Spiritus sanctus in robore. Et hoc non fiebat nisi per impositionem manus Apostolorum. Philippus autem non erat Apostolus, sed Diaconus: ideo baptizauit Samaritanos, & non confirmauit: & sic non imposuit eis manus ad hoc, quòd acciperent Spiritum sanctum: sed Apostoli imposuerunt eis manus & non baptizauerunt eos. Secus autem de baptizatis à Ioanne, quia illi non accipiebant perfectum baptismum, scilicet, baptismum Christi: ideo baptizandi erant. Et non sufficiebat eis impositio manuum, quia illa non conferebat Sacramentum baptismi, nec etiam poterant suppleri omissa, quando substantialia omittuntur: vt supra dictum est. Ad secundum dicendũ,

A quod aliqui de Apostolis Christi baptizati sunt baptismo Ioannis, vt dictum est: de omnibus tamen ipsis non constat, an hoc baptismo fuerint baptizati. De baptismo autẽ Christi dicendum, quod omnes Apostoli fuerunt baptizati baptismo eius, quia cum esset iste baptismus necessarius ad salutem, certum est, quòd non omitteretur in illis, per quos omnia, quę ad salutem nostram pertinebant, prędicanda erant; maximè quia esset valde reprehensibile ipsos prædicare, nos debere suscipere illum baptismum, quẽ constaret eos non recepisse. Et licet non legatur in aliquo loco sacræ Scripturæ, tenendum est firmiter, quod factũ fuerit: cum necesse esset fieri. Talia enim solet interdum sacra Scriptura omittere, cum nemo rationabiliter de eis dubitare posset, an facta fuerint. Augustinus tamen dicit in Epistola ad Seleucianum. Intelligimus Discipulos Chri-
B sti fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrãtur, siue, quod magis credibile est, baptismo Christi. Nec enim ministerio baptizãdi defuit, vt haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret, qui non defuit humilitatis ministerio, quando eis pedes lauaret. De hoc etiam dicitur in Glo. super Ioann. 13. cap. super illud, scilicet, qui lotus est, scilicet. Credendum est, quod Apostoli fuerunt baptizati baptismo Christi. Est autem verum, quod Christus poterat absoluere eos ex priuilegio à lege baptismi, sanctificando eos sine baptismo, cum virtutem suam non alligasset sacramentis. Quia tamen istud est quoddam exorbitans, non est ponendum, quia miracula, & priuilegia, & exorbitantia nunquam sunt ponenda, nisi cum nos ad hoc necessitas vrget. Hic autem nulla est, cum possimus dicere, eos esse baptizatos, licet scriptum non sit:
C Sicut dicimus Christum quotidie aliquid comedisse, & nunquam nudum incessisse, licet scriptura de hoc nihil ponat. Quia circa talia non est necesse, quod scriptura aliquid asserat: sed solum, quod contrarium non dicat. Ad tertium dicendum, quod sicut dicit Chrisostomus super Matth. per hoc, quod Christus Ioanni dicenti, ego à te debeo baptizari, respondit, sine modo: ostenditur, quod postea Christus baptizauerit Ioannem. Et hoc dicit in quibusdam locis Apocryphis manifeste scriptum esse, & sic Ioannes, qui alios baptizabat, à Christo baptizatus erat. Sed etiam hoc nõ multum facit ad propositum. Quia dato, quod Ioannes à Christo fuerit baptizatus, necesse est dici, quod Christus prius fuerit baptizatus à Ioanne, quã ipse baptizaret Ioannem. Quia quando Christus petiuit à Ioanne, quod baptizaret eum, Ioannes prohibebat illum,
D dicens; Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me. Respondens autem Iesus, dixit ei. Sine modo; sic decet nos implere omnem iustitiam. Et dimisit eum, id est, non impedimit eum, sed baptizauit eum, sicut petebat. Et sic Christus prius baptizatus est a Ioanne, quàm Ioannes à Christo. Ioannes autem baptizauerat multos alios, quando baptizauit Christum, quia Luc. 3. dicitur, quod cum baptizaretur omnis populus baptizatus est Iesus. Et sic Ioann. non baptizatus baptizabat. Sed istud non est inconueniẽs quia maior est baptismus Christi quàm Ioannis, & tamen baptisitius Christi potest dari a quolibet infideli non baptizato, & valet, & confert sicut si conferretur à fideli, dũ tamen seruet formam, & intendat facere, quod Ecclesia facit. A fortiori ergo baptismus Ioannis poterat conferri à non baptizato. Nõ ergo erat dubium, quomodo Ioannes
E non baptizatus poterat baptizare, sed quomodo poterat baptismum instituere, quia istud erat alicuius potestatis, baptizare autem nullius potestatis est, quia cuilibet homini competit. Et tamen Ioannes potuit baptismum introducere, quia ad hoc acceperat potestatem à Deo, qui miserat eum ad baptizandum. Ioann. 1. cap. & ipsemet dixit, quod nemo poterat aliquid accipere, nisi datum esset ei de cœlo. Ioann. 3. cap. Ad quartum dicendum, quod illi, qui nesciebant Spritum sanctum esse; baptizati sunt iterum a Paulo: & tamen non fuit causa huius baptismi innouati, quòd Spiritum sanctum non cognoscerent, sed qa non erant baptizati baptismo Christi, qui tamen erat de necessitate salutis. Et hoc innuitur ex verbis Hieronymi ibidem super Ioelem, cum ait, qui dicit se credere, & non credit in Spiritum sanctum, nondum habet claros oculos. In sufficientia autem fidei non potest esse causa, quare aliquis

liquis iterum baptizetur: sed vt iterum instruatur in eo, in quo deficit. Et apparet in baptismo Christi, Quia si aliquis baptizetur apud hæreticos, qui non rectè credunt, & exprimant aliquos falsos articulos fidei, ad quos credendos eum inducant, sed baptismum in forma Ecclesiæ conferat, iste non rebaptizabitur, cùm venit ad Ecclesiam Orthodoxorum, sed solum instruetur in eo, in quo prauè secundum doctrinam hæreticorum credebat. Ita ergo in baptismo Ioannis nullo modo rebaptizandus esset aliquis quia non bene credidisset, sed solùm, quia sacramentum non accepit, scilicet, baptismum Christi, qui erat necessarius, Idem patet de accedentibus fictè ad baptismum, qui illi nihil credunt, nec intendunt suscipere baptismum. Si tamen non coacti baptizentur, non sunt postea rebaptizandi, quia Sacramentum susceperunt, licet fidem nullã habuerunt, & gratiam non receperunt. Illi ergo, qui in Spiritum sanctum non credebant, non rebaptizati sunt adhuc, sed quia omnes baptizati baptismo Ioannis, erant denuo baptizandi baptismo Christi. Ad secundum dicendum, quod sicut dicit Augustinus contra Faustum Sacramenta nostra sunt signa præsentis gratiæ. Sacramenta autem veteris legis fuerunt signa gratiæ futuræ. Ex hoc ergo, quod Ioannes baptizat tamen in nomine venturi innuebatur, quod non dabat baptismum Christi, qui est Sacramentum nouæ legis; ideo licet forma baptismi Ioannis signaret fidem, signabat tamen, vt futuram rem. Sacramenta autem nouæ legis de præsenti conferunt, & nõ expectatur effectus eorum in futurum. Non ergo sufficiebat baptismus Ioannis, qui aliquid efficiendum signabat, & non efficiebat, sed erat adhuc necessarius baptismus Christi, qui de præsenti efficeret, quod efficiendum erat,

An baptismus Ioannis habuerit alium ministrum, præter Ioannem? Quæst. L.

QVæritur, an baptismus Ioannis habuerit alium ministrum, præter Ioannem, id est, an aliquis alius contulerit aliquando istum baptismum, præter Ioann.? Dicendum, quod solus Ioannes fuit minister eius. Ipse enim illum instituit, & ipse solus illum ministrauit. Hoc patet, quia si aliquis alius fuit minister huius baptismi, aut fuit ante Ioannem, aut simul cum eo, aut post ipsum. Ante Ioannem nullus fuit, sed ipse illum primus instituit, sicut fuit declaratum supra 38. quæstio. De hoc, & patet, quia aliàs non vocaretur iste baptismus Ioannis, sed nominaretur ab illo, qui primus eum introduxisset. Viuente Ioanne nemo etiam conferebat illum, præter Ioannem. Nam Discipuli Ioannis admirati sunt, quod Iesus baptizaret viuente Ioanne, & dixerunt ei: Rabbi, ille qui tecum erat trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, baptizat. Si tamen alij viuente Ioanne baptizarent, non mirarentur discipuli Ioannis de Iesu, quod baptizaret, Pharisæi etiam dicebant, quod Iesus plures baptizaret, quàm Ioannes. Ioann. 4. cap. Si tamen aliquis alius tunc baptizaret, non conferrent solum Iesum Ioanni in baptismo. Tũc autem non baptizabat Iesus, sed discipuli eius, Ioann. 4. c. Et ipsi non baptizabant baptismo Ioannis, sed baptismo Christi, quia non erant Discipuli Ioannis, sed Christi. Solus ergo Ioannes baptizabat tunc baptismo suo proprio. Mortuo autem Ioanne nemo baptizauit baptismo eius, sed omnino cessauit, Et patet hoc. Primo, quia ad hoc, quod aliquis baptizaret baptismo Ioannis, oportebat, quod acciperet potestatem ad hoc, sicut Ioannes accepit. Nam à Deo missus est ad baptizandum. Ioann. 1. cap. Etiam quãdo Christus cœpit baptizare, dixit Ioannes, Nemo potest aliquid accipere, nisi fuerit ei datum de cælo, quasi dicat, quod Christus baptizabat, eo quod data fuerat sibi potestas ad hoc a Deo. Nemo tamen postea accepit a Deo specialiter potestatem ad conferendum illum baptismum; quia nec opus erat. Ergo nullus mortuo Ioanne illum cõtulit. Secundo patet, quod Ioannes non contulit alicui potestatem baptizandi baptismo suo, nec poterat conferre illam, quia ipse acceperat a Deo specialiter pro persona sua & aliquantum tempus, ideo non potuit alicui tradere eãdem potestatem, vt esset successor eius in officio. Aliqui dicunt, quod multi baptizauerunt baptismo Ioannis. Quia sicut Christus instituit baptismum suum, & nunc multi conferunt illum: ita licet solus Ioannes baptismum illum instituerit, poterat multos relinquere conferentes illum. Dicendum, quod non est simile: quia Christus habebat potestatem instituendi Sacramenta, & constituendi ministros, quibus relinqueret potestatem ministrandi in Sacramentis illis. Et sic fecit, quia iussit Apostolos, prædicare, & baptizare, infra 28. cap. & Marc. 16. cap. Ac absolutionem & pœnitentialem tribuit potestatem, cùm ait: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Ioann. 20. ca. Et illud. Quæcunque ligaueritis super terram, &c. infra 16. cap. Hoc autem Christus potuit, quia Deus erat, & in quantum homo acceperat potestatem à Deo ad faciendũ

G hoc. Ioan. 20. cap. scilicet, Sicut misit me pater, & ego mitto vos, id est, in potestate, qua misit me pater, ego mitto vos. Ioannes autem erat purus homo, & non poterat ista facere: licet Deus sicut dedit ei potestatem ad instituendũ baptismum, potuisset dare potestatem ad relinquendum ministros in eo, sed noluit, quia volebat, quod officium Ioannis esset temporale durãs ad modicum tempus, quasi ad horam solum, sicut Christus dixit Ioann. 5. cap. scilicet Ioannes erat lucerna ardens, & lucens, vos autem noluistis ad horam exultare in luce eius. Tertio, quia non decebat, quod aliqui ministri manerent in baptismo Ioannis; quia baptismus Ioannis non fuit institutus, vt semper maneret, sed solum vt disponeret ad Christum. Moriente autem Ioanne baptismus eius completè disposuerat ad Christum; quia iam Christus toti populo per Ioannem fuerat

H ostensus. Etiam baptismus Christi, ad quem baptismus Ioannis ordinabat, iam omnibus conferebatur. Vnde nihil manebat, quod efficere posset baptismus Ioannis, ideo cessare debebat. Quarto, quia baptismus Ioannis fuit sicut lex Moysis. Ipsa enim lex Moysis non fuit data tanquam in se perfecta esset, & semper mansura, sed solum, vt homines aliqualiter duceret ad bonum, quousque veniret Christus. Ad Gal. 3. cap. scilicet. Lex propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, id est, donec veniret Christus, quod erat semen repromissum, eod. cap. ita baptismus Ioannis ad Christum ordinabat, quia Ioannes erat præcursor Domini, & missus fuerat ad præcedendum eum, vt pararet sibi plebem perfectam. Luc. 1. cap. Sicut ergo lex Moysis cessauit omnino introducta lege Christi: ita vt iam nemini liceat obseruari

I aliquid de lege Moysis, sicut dicitur ad Gal. quinto ca. scilicet, si circumcidimini Christus vobis, nihil proderit: ita baptismus Ioannis iam non solum non erit vtilis: immo si quis vellet eum conferre, aut recipere euacuaret baptismum Christi: & ita peccaret, sicut si circumcideretur: quia tam circumcisio, quàm Ioannis baptismus ad Christum disponebat: & ambo æqualiter præterierunt. Quinto, quia non debet aliquid manere, nisi quamdiu est vtile, vel potest esse vtile; baptismus autem Ioannis nunc nec est vtilis, nec potest esse vtile. Et ita fuit immediatè post mortem Ioannis; ideo illico cessare debuit. Patet hoc, quia cùm Ioannes mortuus est, baptismus Christi institutus erat, & conferebatur omnibus, & per illum peccata tollebantur, & gratia conferebatur; ideo iam nihil erat, quod facere posset baptismus Ioannis, Vnde erat omnino super

K fluus, sed superfluum repugnat ordini; quia superfluum nulli loco coaptatur, nam si alicui loco coaptatur, superfluum non est, si vero nulli ordini; non patitur, sed refugit. Quæ tamen à Deo sunt, ordinata sunt. Ad Romanos 13. cap. In ordinatissimo ergo regimine Dei non erat permittendus Ioannis baptismus, cum iam esset omnino superfluus. Sexto, quia baptismus Ioannis, aut aliquando cessaturus erat, aut nunquam. Non potest dici, quod nunquam, quia iam cessauit, & nemo illum confert, nec recipit. Si autem cessaturus erat aliquando, nunquam fuit conuenientius tempus ad cessandus, quàm mortuo Ioanne, ideo mox cessauit. Aliquis dicet, quòd nec debuit tũc cessare, sicut lex Moysis cessatura erat per Christum, & tamen non cessauit mox, vt Christus cœpit prædicare, sed aliquanto tempore post mortem eius: ita de baptismo Ioannis posset dici, quod tunc semel cessauerit cum lege Moysis.

Moysis. Domini, quòd nō fuit simile, quia lex Moysis non debuit excludi, nisi introducta lege Christi, ne daretur aliquod tempus meditum, in quo neutra earum teneretur, & obseruaretur. Lex tamen Christi, licet ab eo viuente condita est, oon fuit sufficienter publicata vsque ad aliquantum tempus post mortem eius: cum iam Apostoli prædicauerant per totum orbem, vel prædicare incœperant: quia lex non obligat a tempore conditionis, sed publicationis. Secus de baptismo Ioannis, quia non habebat aliquam talem habitudinem ad legem Christi: quia solum ordinabat ad Christum, & ad baptismum eius. Et tamen Christus erat toti populo ostensus, & baptismus eius introductus; ideo non erat aliquid, propter quod deberet manere iam baptismus Ioannis. Item lex Moysis debuit manere quamdiu Christus vixit, vt Iudæi viderēt, quomodo Christus conuersabatur secundum eam, quia aliàs eum non [B] acciperent in Messiam, & dicerent eum non esse a Deo: sicut semel dixerunt, quod ipse nō erat à Deo: quia Sabbatum non seruabat. Ioann. 9. cap. Si autem lex Mo sis cessaret, vel tolleretur per Christum, mox vt ipse cœpit prædicare Iudæi non possent videre, quomodo Christus legem illam seruabat: immo potius detestarentur eum tāquam destructorem legis Moysis. Ideo eo viuente manere debuit. Secus de baptismo Ioannis, quia nō erat aliqua obligatio ad tenendum illum, nec Iudæi aliquam experientiā de Christo iam capere possent per illum: sicut per custodiam legis Moysis: ideo non erat aliqua causa, quare maneret mortuo Ioanne. Item si baptismus Ioannis non deberet cessare quousque cessauit lex Moysis hoc esset, si ipse esset aliqua cerimonia legis. Nam tota lex simul desiit obligare, & non cessauerunt quædam cærimoniæ priusquam aliæ: [C] quia omnes ab eodem legislatore vim obligandi acceperunt. Baptismus tamen Ioannis, non erat aliqua cærimonia legis Moysis: sed magis pertinebat ad legem Christi, vt declaratum est supra 40. quæst. ideo non erat aliqua causa, quare simul cessaret cum lege Moysis, sed per se cessare poterat, & cessauit. Septima ratio, quantum ad principale, dato quod mortuo Ioanne aliquis conferre vellet baptismom eius, non prodesset: quia forte nemo accipere vellet illum. Nam Iudæi volebant baptizari à Ioanne propter auctoritatem eius, quia omnium hominum eum sanctissimum reputabant, & verè sic erat. Vnde propter se ipsum sine aliquo miraculo Iudæi præstabant illi auctoritatem, & credentiam ad ea, quæ diceret. Sicut cum dixit Iesum esse Messiam plurimi de Iodæis crediderunt Ioan. 1. & 10. cap.

[D] Nam propter ipsum multi ad eum venerunt. Mortuo autem Ioanne, non manebat aliquis vir tantæ auctoritatis, cuius baptismum propter auctoritatem eius Iudæi suscipere vellent. Nam licet etiam Christus esset sanctior Ioanne in infinitum, apud Iudæos tamen a principio non erat tantæ reputationis, etiam si Christus miracula multa faceret, Ioannes vero nullum. Ioann. 10. cap. Mortuo ergo Ioanne, oullus vellet accipere baptismum eius, ministrante illum quocunque alio, quia oullus ad hoc sufficientis auctoritatis reputaretur, vt baptismus ab eo reciperet auctoritatem. Secus autem est baptismo Christi, qui non recipitur propter auctoritatem coferentium, sed propter efficaciam, quam in se continet. Mortuo ergo Ioanne, nullus contulit baptismum eis, & consequenter oullus vnquam ministrauit baptismom Ioannis, nisi ipsemet. [E] Octauo patet, quia infra 21. cap. & Mar. 11. cap. quæsiuit Christus à Legisperitis, & Sacerdotibus dicens: Baptismus Io. de cœlo erat, an ex hominibus? Si autem mortuo Ioanne maneret baptismus eius de cælo esset, & dicerent, de cælo est. Quia in illo signabant illum præterijsse. Nam patet, quia ibidem dicitur: quia Pharisæi dixerūt intra se, quod si dicerent Christo, quod à Deo erat, Christus diceret eis, quare non suscepistis illum? eodem capit. Et sic videtur, quod iam præterierat ille baptismus, quia aliàs Christus non diceret; quare non suscepistis illum, sed quare non suscipitis. Idem patet Lucæ septimo capit. dicitur, quod omnis populus, & Publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis. Pharisæi autem, & Legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. Et sic videtur, quòd iam præterierat, quia

[A] aliàs quòdcunque baptizarentur illo baptismo, proficeret eis.

An baptismus Ioannis eo tempore, quo durabat, obligaret aliquos ad ipsum recipiendum?

Quæst. LI.

Quæritur, an baptismus Ioannis eo tempore, quo durabat, obligaret aliquos ad ipsum recipiendum? Aliqui dicunt, quod sic; Quia si circumcisio non erat semper mansura, sed ad Christum ordinabat. Eo tempore tamen, quo mansit obligabat Iudæos, ita, vt quicumque non acciperet illam exterminaretur de populo suo. Gen. 17. cap. Ita baptismus Ioannis, qui non semper mansurus erat, ad Christum ordina- [B] bat, & tamen eo tempore, quo maneret obligaret. Dicendum, quod baptismus Ioannis neminem vnquam obligauit. Hoc patet, quia si obligaret, aut omnes homines obligaret, aut solos Iudæos. Ista est distinctio Sacramentorum noui, & veteris sacri testamenti; quia Sacramenta necessitatis noui testamenti omnes homines obligant. Circumcisio autem, quæ erat in veteri testamento solos Iudæos obligabat. Baptismus autem Ioannis oon obligabat omnes homines, quia non obligabat Gentiles. Et non solom non obligabat eos; sed etiam si vellent recipere baptismum Ioannis non permitterentur, nisi efficerentur Iudæi, vt declaratum fuit supra in 47. q. Non etiam obligabantur Iudæi; quia tunc obligarentur magni, & paruuli, cum æqualiter vtrique baptizari possent. Paruuli tamen Iudæorum non baptizabantur baptismo Ioannis, vt probatum fuit [C] supra in 46. quæstio. de hoc ergo etiam Iudæi non obligabantur, & sic nulli homines obligarentur. Secundo patet hoc, quòd si baptismus Ioannis obligaret, necesse erat, quod poneretur per modum legis; quia quæ aliàs dicuntur vim obligandi non habent. Ioannes tamen legem nullam dedit, nec posuit aliquid per modum legis; sed solum fuit præcursor Christi; ideo baptismus, quem prædicabat, non obligabat. Et patet hoc ex omnibus Euangelistis, qui de baptismo Ioannis locuti sunt. Ex nullius enim verbis colligitur, quod fuerit per modum præcepti. Tertio patet, quia si per modum præcepti fuisset, omnes Iudæi accepissent illum, quia alias, qui nollent accipere tanquam contumaces diuinarum legum poterant manifeste haberi, & puniri. Et tamen plurimi Iudæorum non susceperunt illum, scilicet multi de Sacerdotibus, & Pharisæis infra 21. cap. [D] Ergo non obligabat, nec dabatur per modum obligandi; quia alias populus lapidaret istos, qui manifestè contemnerent legem Dei. Sicut, si quis nollet circumcidi, vel contemneret aliquam de cærimonijs legis Moysis, quia talis per superbiam peccabat, & mori debebat, nec aliqua sacrificia ei proderant ad remissionem iniquitatis, Numeri 15. cap. Quarto patet, quia Christus voluit arguere contra Sacerdotes, & Pharisæos de baptismo Ioannis, quare non suscepissent illum infra 21. capit. Si tamen baptismus Ioannis positus fuisset per modum præcepti, non oportebat, quod Christus argueret contra Iudæos per istam diuisionem sufficientem; sed solum diceret, quod illi erant pessimi peccatores, qui baptismum Ioannis contempserāt cum obligaret eos. Et tamen Christus non reprehendit eos, ex confessione sua. Ergo videtur, quod non obligabat [E] baptismus Ioannis, vel saltem non erat planum, quod obligaret. Vnde quia Pharisæi respondere noluerunt ad aliquam partem quæstionis; Christus non habuit locum increpandi eos super baptismo Ioannis, sed tacuit solom, dicens. Nec ego dico vobis, in qua potestate ego facio. Si tamen obligarentur ad baptismum Ioannis, etiamsi ipsi nihil responderent, Christus eos increparet tanquam legis transgressores, sicut in multis alijs eos accusat non procedendo contra eos per argumentum, sicut hic. Quinto patet ex eadem auctoritate; quia Christus quæsiuit a prædictis de baptismo Ioannis, an esset de cælo, id est, a Deo, vel ab hominibus, & tamen si baptismus Ioannis obligaret manifestè, & fuisset datus tanquam præceptum, certū esset, quod à Deo esset, quia Ioannes non posset obligare populum ad aliquid obseruandum per modum legis, nisi Deus poneret illam legem; cum Ioannes non poneret præ

ceptum

ceptum tanquam rector alicuius politiæ, sed sicut homo à Deo missus; cum baptismus pertineret ad spiritualia, ideo non poterat obligare, nisi à Deo esset. Sic Iudæi si putarentur se obligatos ad baptismum Ioannis, necesse est, quòd crederent illum à Deo esse, & tamen Christus posuit hoc sub dubio, quærens an esset à Deo, vel ab hominibus, ergo non obligabat, nec constabat ipsum à Deo esse, licet plurimi de populo crederent à Deo esse istum baptismum, quia Ioannem tanquam prophetam habebant, infra 21. cap. Sexto patet, quia non erat opus quod baptismus iste obligaret; quia duraturus erat valde paruo tempore, scilicet per vnum, vel duos annos vsque ad mortem Ioannis. Et sic quodammodo prius desineret obligare, quàm ab hominibus sciretur, quod obligaret. Non ergo debuit poni tanquam obligatorius. Patet hoc. quia Ioann. 5. cap. dixit Christus de Ioanne: Ioannes erat lucerna ardens, & lucens, & vos voluistis ad horam exultare in lumine eius. Et sic innuebat, quòd Ioannis officium ad horam solùm, id est modico tempore durare debebat. Septimò, quia etiam si non obligaret, Iudæi susciperent illum quia propter maximam auctoritatem Ioannis, omnia, quæ ille dicebat faciebant, & ita crederent illum esse Messiam, quem ipse assereret, licet nullo miraculo testimonium suum confirmaret. Ita igitur baptismum eius susciperent propter eius reuerentiam, etiam si non poneretur tanquam obligatorius. Et sic factum est: quia baptismus prædicatus est à Ioanne exortante homines ad pœnitentiam, vt dignè suscipere possent Messiam. Neminem tamen obligauit: sed qui volebant recipiebant eum. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod non est de baptismo Ioannis, sicut de circumcisione, quia licet circumcisio non esset semper duratura: fuit tamen posita per modum præcepti, & sub grauissima pœna. Baptismus autem Ioannis nõ fuit positus per modum præcepti: sed solum prædicabatur, & recipiebatur à volentibus. Aliter potest dici, scilicet, quod circumcisio: licet non semper esset mansura, eo tempore, quo manebat, erat valde necessaria propter duo scilicet, ad tollendum peccatum originale, quod maximè necessarium erat, ne paruuli damnarentur æternaliter: & ad distinguẽdum populum Dei à ceteris populis terræ in signo quodam corporali. Ideo debuit poni per modum præcepti, & obligare, baptismus autem Ioannis non conferebat ad ista, nec ad aliqua de necessitate. Nam per eum non tollebantur peccata, nec gratia conferebatur, nec ẽt erat signum ad distinguendum, quia non relinquebatur aliquod signum ex baptismo Ioannis, sicut ex circumcisione. Ideò erat simile ad hoc, quòd esset obligatorius, sicut circũcisio. Aliqui tamen dicunt, quod obligabat, eo q̃ cõferebant ad vitam æternam, quia per baptismum Io. euitabat homo pœnam æternam. Nam ipse dixit Pharisæis venientibus ad baptismum suum. Genimina viperarum, qs ostendet vobis fugere a ventura ira. Quasi dicat, q̃ veniendo ad baptismum fugiebant à ventura ira. Non potest tamen aliquis euitare pœnam æternam, nisi per gratiam, & remissionem peccatorum: ergo per baptismum Ioann. remittebantur peccata, & gratia conferebatur. Dicendũ quod baptismus Ioannis non erat necessarius, nec conferebat gratiam, aut remissionem peccatorum, quia si contulisset, necessarius esset. Cum autem dicitur, quòd per baptismum Ioannis euitabatur pœna æterna, negandum est. Et cum dixit, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? nõ intelligitur, quòd illam effugerent ex viribus baptismi Io. sed per pœnitentiam, quã se facturos profitebantur. Baptismus namque Ioannis vocatur baptismus pœnitentiæ, scilicet, quia homines accipientes illum profitebantur se facturos pœnitentiam de peccatis præteritis. Per pœnitentiam autem effugit homo pœnam æternam, & temporalem, quæ à Deo infligitur, sicut Christus dixit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Luc. 13. capit. Per pœnitentiam etiam habetur vita æterna, sicut dixit Christus. Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum, sequenti cap. Et idem Ioannes dixit supra in litera. Cum ergo venirent Pharisæi ab baptismum Ioannis, veniebant ad pœnitentiam, quam necessario profiteri debebant in ipso baptismo, & per per illam effugerent pœnam æternam. Et de illa dixit Ioannes, quis ostendit vo-

F bis fugere à ventura ira? Et patet, quòd intelligatur de hoc, quia cum dixit, quis ostendit vobis, &c. subdidit. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, infra in litera, id est, facite pœnitentiam dignam de peccatis, & sic fugietis à ventura ira. Non ergo fuit vnquam baptismus Ioannis obligatorius.

An tempore Ioannis fuerit Sacramentum pœnitentia? Quæst. L I I.

Quæritur, Cum baptismus Ioannis dicatur baptismus pœnitentiæ, an tempore Ioannis fuerit Sacramentum pœnitentiæ? Aliquis dicet, quod sic, cùm litera dicat baptismum pœnitentiæ. Marc. 1. cap. etiam dicitur infra. Ego baptizo vos in aqua

G in pœnitentiam: pœnitentia autem Sacramentum est. Itẽ hæc erant omnia necessaria ad pœnitentiam, siue omnes partes eius. Ergo erat Sacramentum pœnitentiæ. Patet, quia tres partes pœnitentiæ ponimus, scilicet, contritionẽ, confessionem, & satisfactionem, & istæ tres fuerunt hic. De contritione non est dubium; nam ista est de iure naturæ, & omni tempore fuit necessaria: nec potest alicui adulto remitti peccatum, nisi per contritionem, sicut dicit Augustinus, quod nemo suæ mentis arbiter potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris pœniteat. Noua vita vocatur gratia: vetus vita in peccato. Et sic quem non pœnitet de peccato, non potest gratiam consequi. Et patet hoc magis, quia omnes venientes ad baptismum Ioannis, profitebantur se facturos pœnitentiam de peccatis. Ista tamen professio est asserere, quod malè fecerint, & quod

H iam non facient. Et istud pertinet ad contritionem. Erat etiam hic satisfactio, quia ista etiam fuit necessaria omni tempore ex iure naturæ, quod qui peccauit in Deum, vel in proximum, satisfaciat ei: aliàs nõ est omnino remissum peccatum, sed manet quantum ad aliquid, id est, quantũ ad aliquam obligationem pœnæ. Ista etiam satisfactio erat hic, quia Ioannes dicebat venientibus ad baptismum. Facite fructum dignum pœnitentiæ, infra in litera. Fructus autem pœnitentiæ sunt ipsa opera satisfactoria. Confessio autem sola peccatorum est, quæ non est de iure naturæ ita expressè, vel determinatè sicut contritio, & satisfactio. Et de ista potest dubitari rationabiliter, an fuerit tempore Ioannis. Litera tamen aufert istud dubium, dicens, quod baptizabantur à Ioanne in Iordane confitentes peccata sua. Nihil ergo deerat de partibus pœnitentiæ,

I & sic esset hic Sacramentum pœnitentiæ.

Dicendum, quod tempore Ioannis non erat Sacramentum pœnitentiæ. Nam Sacramentum pœnitentiæ est vnũ de sacramentis legis nouæ, & tamen lex noua nondum erat: ideo non poterat esse Sacramentum pœnitentiæ. Item, quia omnia Sacramenta legis nouæ à Christo instituta sunt, & virtutem acceperunt. Quando tamen Ioannes baptizabat, dicebatur Christus nondum venisse. Nam in forma baptismi Ioannis dicebatur, baptizo te in nomine venturi. Ergo Sacramenta nulla adhuc ab ipso instituta fuerant. Item, quia ad Sacramentum pœnitentiæ requiritur potestas ligandi, & soluendi, quæ est potestas clauium & istæ nondum erant, vt infra dicetur. Requiritur etiam actualis absolutio per eum, cui fit confessio, & tamen non fiebat aliqua absolutio tempore Ioannis, vt infra dicetur.

K Ergo non erat Sacramentum pœnitentiæ. Item in Sacramento pœnitentiæ gratia confertur etiam ex viribus Sacramenti, nisi ipse pœnitens ponat obicem, cum istud sit generale in omnibus Sacramentis noui testamenti, quod per ea gratia conferatur. Ante Christum tamen nullum fuit Sacramentum, in quo ex opere operato gratia conferretur, nisi circumcisio: si tamen esset Sacramentum pœnitentiæ ante Christum, conferretur gratia ibi ex opere operato. Ergo tempore Ioannis non erat Sacramentum pœnitentiæ. Considerandum est autem, quod pœnitentia aliquando accipitur pro Sacramento, & aliquando pro virtute: & differunt, quia Sacramentum pœnitentiæ tenet se quantum ad ea, quæ pœnitens recipit ex parte Dei, scilicet, sanctificationem, & gratiam, & tunc propriè vocatur Sacramentum, quia Sacramentum rem in nobis efficit. Est autem virtus pœnitentiæ, quantum ad ea, quæ te-

nent

nent se ex parte pænitentis, scilicet, quod de peccato suo doleat, & pro illo se affligat satisfaciendo ei, in quo deliquit. Pænitentia autem in quantum est virtus, non habet aliquas partes, sed est habitus simplex. Habet tamen actũ sibi correspondentem, scilicet, dolere de peccato, & satisfacere pro illo, scilicet. Sicut homo fecit aliquid, quod nõ debuit, vt seipsum delectaret, ita faciendo, quod seipsum affligat in eo, in quo se alias affligere non tenebatur. Sic enim iudex facit adæquationem inter iniusta passos, & iniusta facientes, scilicet, vt qui voluit recipere plus de lucro, quàm debuit cum damno proximi, recipiat per iudicem damnum, quod aliàs recipere non tenebatur, vt per damnum istius satisfiat illi, qui ab isto damnum susceperat, vt patet quinto libro Ethicor. Et ob hoc licèt virtus pænitentiæ posset pertinere ad multas virtutes, tanquam aliquid generale: tamen propriè pertinet ad iustitiam, & est pars eius, quia aliquo modo iustitię participat: cum per virtutem pænitentiæ homo punit in se id, quod peccauit dolendo, & satisfaciendo. Et in hoc quodammodo soluit Deo debitum: quo per peccatum ei homo tenebatur. Et est ista virtus pænitentiæ habitus, inclinans hominem ad dolendum de peccato, & puniendo se pro illo tanquam debitorem constitutum per peccatum. Sed per temperantiam inclinatur homo ad operandum temperata, & temperatè, & sic de ceteris virtutibus, quæ sunt habitus iam determinati, & quasi naturaliter inclinantes ad actus suos. Ista virtus pænitentiæ non habet confessionem pro actu propriè, quia ista virtus est de iure naturali, cum sit moralis: confessio tamen determinata peccatorum non est de iure naturali, sed magis de iure diuino positiuo. Ista etiam virtus respicit absolutionem peccatorum, & illa pertinet ad claues, quæ solum sunt in Ecclesia ex gratuita concessione Dei. Istam etiam virtutem habet homo, quando est in peccato mortali, & per illam inclinatur ad pænitendũ de peccato. Immo propriè non proficeret ista virtus, nisi esset in homine, quando est homo in peccato mortali: quia id, de quo homo pænitere debet, peccatum est. Sacramentum autem pænitentiæ non est aliquis habitus, nec virtus est: sed aliquod signum à Christo institutum, quod rem sacram significat, & importat, quia per istud gratia confertur ex opere operato, id est ex ipsomet Sacramento. Et de hoc dicimus, quod Sacramentum pænitentiæ habet partes materiales, & formales: materiales quidẽ tres, confessionem, contritionem, & satisfactionem. Formalis pars est absolutio sacramentalis: quia illa est præcipua res in pænitentia, in quantum pænitentia est Sacramentum. Nam tota virtus Sacramenti pænitentiæ est ex auctoritate clauium, & dispensatur per Sacerdotem in actu absolutionis. Præcipuum autem quod est in pænitentia in quantum est virtus, est contritio. Et absolutè ipsa est maior: quia per eam sine ceteris partibus materialibus, aut formalibus pænitentiæ realiter existentibus, potest homo saluari, dum ceteræ non contemnantur. Et tamen per omnes alias simul existentes nihil confertur homini si contritionem realiter non habuerit. Istas partes materiales, & formales realiter non distinguimus in pænitentia, prout est virtus, sed solum in Sacramento pænitentiæ: quia virtus pænitentiæ non habet aliquas partes, sed est habitus simplex, vt dictum est. Sacramentum autem pænitentiæ non est aliquid vnum simplex, sed ex multis constans. Virtus autem pænitentiæ est quædam simplex qualitas, scilicet, habitus quidam, qui ponitur inter partes iustitiæ. In Sacramento autem pænitentiæ ponimus ministrum, per quem dispensatur, sicut in omnibus Sacramentis: virtus pænitentiæ ministrum non habet, nec potest habere: quia non est aliquid, quod debeat dispensari: sed est simplex habitus in voluntate hominis existens, & inclinans eum ad dolendum, & satisfaciendum de peccato. De Sacramento pænitentiæ, & virtute pænitentiæ, quomodo differant, & quantum ad eorum conditiones, tractant cõmuniter Doctores 4. sen. d. 14.

Aliqui autem putauerunt, quod pænitentia non posset esse virtus moralis, quia Philosophi de omnibus moralibus virtutibus sufficienter tractantes de ista, nihil vnquã dixerunt. Verum est, quòd nihil de ea tangunt sub propria ratione pænitentiæ. Hæc ratio est, quia cum virtus pæni-
A tentiæ ordinetur ad remissionem peccati, quia aliàs frustra esset dolere si peccatum non esset remissibile; expiatio autem peccati pertineat ad prouidentiam Dei de humanis actibus in quantum Deus per culpam offenditur, & per pænitentiam placatur. Philosophi autem non considerauerunt virtutes dirigentes in actibus humanis, prout actus humani ordinantur ad Dei prouidentiam, sed ad aliquod bonum humanum, siue proprium, siue commune, quod est politicum: ideo ipsi de pænitentia mẽtionem nullam fecerunt: sed ex similitudine illarum moralium, quas Philosophi determinant, possumus nos istam accipere. Quia sicut ad aliquam moralem virtutem pertinet, quod homo placet illum, quem offendit; ita pertinebit ad aliquam moralem, quod homo placet Deum, quem offendit peccando. Sic tenet Sanctus Thom. 4. senten. distinct.
B 14. quæ. 1. ar. 3. in responsione ad quartum argumentum. Sed aliquis dicet, quod hoc non pertinet ad aliquam virtutem moralem, sed ad Theologicam: cum virtus pænitentiæ sit respectu Dei, quem placare intendimus per pænitentiam. Dicendum, quod non stat, quia virtutes Theologicæ habent Deum pro obiecto & pro fine, & in hoc differunt à moralibus, quæ licèt possint habere Deum pro fine, immo habere debeant ad hoc, quod actus earum sint meritorij: non tamen possunt habere Deum pro obiecto, sed solum aliquas passiones, vel actus humanos: sicut temperantia, quæ est circa delectationes, & tristitiam: & iustitiam circa operationes, quæ sunt ad alterum. Et ita de omnibus moralibus. Pænitentia autem non potest habere Deum pro obiecto, quia peccatum est obiectum suum: quia de solo peccato pænitemus. Ideo nõ potest esse Theo-
C logica, sed moralis.

Ad propositum ergo dicendum, quod tempore Ioannis non erat Sacramentum pænitentiæ, quia nondum à Christo fuerat institutum. Et tamen per ipsum primo esse incœpit, sicut cetera sacramenta noui testamenti. Erat tamen tempore Ioannis pænitentia, quæ est virtus: quia ista omni tempore esse debuit, cum sit moralis, & sic quoddam debitum de iure naturæ: & tamen per actum illius pænitentiæ, quæ est virtus, remittebantur tunc, & toto tempore præterito peccata, sicut nunc remittuntur, licèt verum sit, quod debebat ibi intercidere fides de morte Christi explicitè: quia sine ista fide nunquam peccata remissa fuerunt, nec potuit alicui homini esse salus. De quo
D magis declaratum est in prima quæstione, supra in prologo vltimo Hieronymi super Matthæum. Verum est autem, quòd magis plenè remittuntur nunc peccata per Sacramentum pænitentiæ, quam remittebantur tunc per actum virtutis pænitentiæ; eo quod Sacramentum istud ex seipso confert gratiam, non ponenti obicem, & per potestatem clauium Ecclesiæ, quibus homo se subijcit, remittitur aliquid de pœna debita pro peccato vltra id, quod remittitur virtute contritionis, & omnium actuum ipsius pænitentis. Et istud nunquam fuit, antequam institueretur Sacramentum pænitentiæ. Ideo tempora nostra feliciora sunt omnibus temporibus, quæ fuerunt ante nouũ testamentum, quia abundantior gratia nunc nobis præstatur, & facilius, quàm omnibus illis temporibus. Hoc autem est, quia licet lex per Moysem data est, gratia autem,
E & veritas per Iesum Christum facta est. Ad primum argumentum dicendum, quòd Ioannes prædicabat baptismum pænitentiæ, & tamen non erat tunc Sacramentum pænitentiæ, sed solum virtutis pænitentiæ, per quam sufficienter fieret illa pænitentia de peccatis, quam Ioannes fieri monebat. Ad secundum dicendum quod argumentum illud non probat sufficienter, quia non enumerat omnes partes pænitentiæ sufficienter, sed solum partes materiales. Deficit autem pars formalis, scilicet, absolutio, quæ nõ erat tunc, & tamen pars formalis in qualibet re est magis præcipua, quàm pars materialis, cùm à forma accipiatur ratio speciei, & principium distinguendi, licet esse composita à materia, & forma simul accipiatur: quia ambæ sunt partes substantiales. Item licet baptizati à Ioanne confiterentur peccata sua, non constat, quod illa confessio esset pars Sacramenti pænitentiæ: cum non fieret eo modo, quo in Sacramento, scilicet, ad hoc, quod de illis homo absolueretur. Nam Ioannes neminem absoluebat, vt in-

stra dicetur, maximè, quia sæpè homo peccata sua confitetur, & non pertinet ad Sacramentum, sicut cum quis in iudicio peccatum confitetur; vel quando confitetur peccata consilium petens ab aliquo viro perito de illis, vel cum quis sponte alicui amico suo peccata sua pandit, & tamen in nullo istorum est confessio pænitentialis, & ita fuit tempore Ioannis.

An Sacramentum pænitentiæ fuerit in veteri testamento? Quæst. LIII.

QVæritur, an Sacramentum pænitentiæ fuerit in veteri testamento? Aliquis dicit planum, quod non, quia si tempore Ioannis non fuit, nec etiam esset in veteri testamento. Dicendum, quod poterat esse, quod esset Sacramentum pænitentiæ in veteri G testamento, & ista pænitentia, ad quam Ioannes admonebat, non esset Sacramentum pænitentiæ. Dicit ergo aliqs, quod fuit Sacramentum istud in veteri testamento. Nam ibi Deus mandabat fieri confessionem peccatorum. Leu. 16. cap. Et tamen ista confessio quædam pars pænitentiæ est. Et non est hic ratio dubitandi, sicut de pænitentia, ad quam Ioannes admonebat. Nam Ioannes poterat tenere aliquem modum pænitentiæ, quæ non esset Sacramentum, quia ipse non poterat instituere Sacramentum pænitentiæ, nec aliquod, in quo gratia daretur: ad solum enim Deum istud pertinebat. Deus tamen dedit legem Moysi, & potuit tunc instituere Sacramentum pænitentiæ, in quo gratia daretur, sicut instituit Sacramentum circumcisionis, in quo dabatur gratia. Ipse tamen instituit illam confessionem, de qua Leuit. 16. capit. Ergo videtur, quod H Sacramentum pænitentiæ instituerit, quia confessio est, quæ magis specialiter pertinet ad Sacramentum pænitentiæ: Nam contritio, & satisfactio de iure naturæ insunt: confessio autem ex solo iure positiuo diuino. Dicendum, verum esse, quod Deus potuit instituere Sacramentum pænitentiæ in veteri lege, per quod gratia daretur, & tamen instituit. Confessio autem illa, quam tunc fieri iubebat, non erat confessio Sacramentalis, nec vllo modo similis illi. Primo, quia in confessione Sacramentali Sacerdos est audiens, & peccator est qui confitetur, cùm Sacerdos sit minister Sacramenti ad absoluendum de peccatis sibi reuelatis per virtutem clauium, & Sacerdos nunquam confitetur in quantum Sacerdos, sed in quantum peccator nullam habens potestatem clauium, & confitetur alteri Sacerdoti, qui propriè habet ibi locum Sacerdotis, I sicut vnus Medicus ab alio curatur in ægritudine, non in quantum medicus, sed in quantum ægrotans. In veteri autem testamento solus Sacerdos confitebatur peccata, pronuncians super caput hirci. Nullus autem de populo confitebatur: ideo non erat confessio Sacramentalis. Secundo, quia in confessione Sacramentali quilibet confitetur peccata sua solum: aliena autem ibi reuelare nefas est. In veteri autem testamento Sacerdos non confitebatur solum peccata sua, sed peccata populi. Nisi dicatur, quod etiam illa erant peccata sua in quantum ipse erat caput populi in spiritualibus, & eo delinquente per ignorantiam totus populus peccabat attendens ad ipsum. Leuit. 4. cap. Tertio, quia in confessione sacramentali enarrantur peccata particularia, quæ homines faciunt, & etiam circumstantiæ eorum, quæ ipsa peccata aggrauant, vel speciem K mutant: in veteri autem testamento non fiebat confessio peccatorum particularium, sed solum quarundam præuaricationum generalium. Quia si omnia deberet confiteri particulariter, non esset possibile fieri, cum dicatur Leui. 16. cap. quod Sacerdos confiteatur super caput hirci omnes iniquitates filiorum Israel, & delicta, & peccata ipsorum. Et tamen si deberet pronunciando peccata singulorum super caput hirci, non posset hoc facere forte in tribus mensibus, quia debebat enarrare singula peccata, quę fecissent omnes Iudæi in vno anno, cum quolibet anno fieret ista confessio, scilicet die propitiationis. Et cum fiebat ista confessio complete in die illa, & non occupabatur Sacerdos in ea fortè per mediam horam, cum in ipsa die Sacerdos magnus deberet facere omnes cærimonias, quæ habentur Leuit. 16. cap. quæ sunt satis multæ, & etiam sa-

F crificia huius diei, quæ habentur Numeri 19. cap. Vnde dicendum, quòd Sacerdos non confitebatur ibi super caput hirci peccatum alicuius de Israelitis singulariter, sed solum peccata totius populi. Nam erant quædam peccata totius populi, quæ non erant personarum singularium. Nam Leuit. 4. cap. distinguuntur quatuor genera peccatorum, & peccantium, & secundum illa ponuntur genera sacrificiorum, & animalium immolandorum, scilicet, peccatum Summi Sacerdotis, & peccatum totius populi, & peccatum principis terræ, & peccatum personæ priuatæ. Sunt autem peccata populi, sicut si interdum populus totus non obseruaret aliquod festum, quod tenebatur obseruare, vel omitteret aliquas cærimonias istius festiuitatis, quas facere tenebatur: aut in similibus per ignorantiam interdum peccarent omnes Israelitæ: sicut si Sacerdos Sū- G mus per ignorantiam legis aliquid faceret, vel prædicaret faciendum, & populus sequeretur eum in hoc. Ista sunt propriè peccata populi, & talia confitebatur Summus Sacerdos die propitiationis super caput hircorum. Et ista pauca erant, quia non accidebat totum populum sæpe circa aliquam rem peccare, sicut peccant personæ priuatæ: ideo Sacerdos breuissimè confitebatur omnia peccata populi; & non impediebatur ab alijs cærimonijs. Esset tamen impossibile, quod sic confiteretur peccata singularium personarum: in confessione tamen Sacramentali nemo confitebatur peccata populi, siue communia, sed peccata propria. Quarto, quia confessio Sacramentalis fit Sacerdoti, vt ipse absoluat de peccatis auctoritate clauium, vt dictum est. In veteri testamento fiebat confessio peccatorum hirco, id est, super caput hirci. Leuit. 16. ca. Non H ergo pertinet ad Sacramentum. Quinto, quia confessio peccatorum fit sacramentaliter ad hoc, quod de illis absolutio habeatur, quia ista est propria vtilitas Sacramenti pænitentiæ. Et tamen in veteri testamento non fiebat absolutio, sed mox, vt Sacerdos confiteretur peccata populi super hirco; mittebat eum in solitudinem per hominem ad hoc paratum. Leuit. 16. cap. Non ergo erat Sacramentalis confessio. Sexto, quia in confessione Sacramentali imponitur pænitentia ipsi confesso, per Sacerdotem: hic autem nulla pænitentia imponebatur ipsi Sacerdoti, qui confitebatur peccata, nec populo, cuius erant peccata; sed potius ipse Sacerdos, qui peccata confitebatur, imprecabatur ea super caput hirci, cui illa confitebatur, quasi omnia peccata hircus suscepisset, & populus maneret absolutus ab his. Non ergo erat confessio illa Sacramentalis. Dicendum I ergo, quod in veteri testamento non fuit Sacramentum pænitentiæ, sed in nouo per Christum institutum est. Et etiam non fuit confessio Sacramentalis aliquando, nisi in nouo testamento. Quare autem Deus iuberet peccata populi pronunciari super caput hirci, & an aliquid proficeret, & quid illud erat, & quæ peccata erant illa, quæ Sacerdos confitebatur, & multa alia circa hoc, declarata sunt latè Leuit. 16. cap.

Quæ peccata, & quomodo confitebantur Ioanni illi, qui ab eo baptizabantur? Quæst. LIV.

QVæritur, quomodo baptizati à Ioanne confitebantur peccata, & ad quid, & quæ peccata confitebantur. Quidam dicunt, quòd baptizati confitebantur Ioanni omnia peccata sua particulariter, & grauitates eorum, sicut nunc confitentur in Sacramento pænitentię: licet non esset illa confessio pænitentialis. Sed tunc non K apparet ad quid fieret ista tam diligens confessio; cum ibi non expectaretur aliqua absolutio, nec remissio peccatorum; quia Ioannes peccata remittere non poterat, sed solum in aqua baptizabat. Item non videtur satis verisimile, quod vellent Iudęi facere talem confessionem; quia nunc sunt homines exercitati ad confessionem, & tamen propter verecundiam plurimi omittunt confiteri, vel non plenè confitentur, & ipsi, qui confitentur, habent hoc pro graui. A fortiori ergo Iudęi, qui nunquam habuerant talem confessionem in vsu, pro difficili haberent, quod omnia peccata sua sic explicitè confiterentur. Et non est verisimile, quòd vellent confiteri, nisi saltem aliqui viri valde

deuo-

deuoti. Et tamen dicitur hic, & Mar. 1. cap. & Luc. 3. cap. quod exibant quasi omnes Iudæi ad baptismum Ioannis, ergo omnes confitebantur peccata sua, vt dicitur in litera. Et sic non confiterentur omnia peccata particulariter sicut in confessione nostra. Item, quia nunc tenemur nos ex præcepto ad confessionem quolibet anno semel, & tamen multi omittunt. Iudæi autem non tenebantur ad istã confessionem, nec ad baptismum Ioann. quia confessio ista fiebat in baptismo, & tamen baptismus Ioannis neminem obligauit, vt supra dictum est in 51. quæstione de hoc: ideo non est verisimile, quod sine obligatione omnes se subijcerent huic confessioni, quam nos sub obligatione habentes pro magna parte non seruamus. Alio ergo modo, & leuiori fieret ista confessio, & sic omnes Iudæi faciliter inclinarentur ad illam.

Alij dicunt, quòd Iudæi confitebantur peccata sua, nõ quidem particularia, sed generalia quædam: sicut faciebat Sacerdos super caput hirci, vt diximus præced. quæstione. Istud autem erat satis facile ad quod Iudæi inclinarentur, quia sine rubore magno fieri poterat. Sed dicendum, quòd non stat, quia in confessione, quam faciebat Sacerdos super caput hirci confitebatur ipse solus pro toto populo, ideo poterat dicere peccata generalia populi non dicendo peccatum speciale alicuius priuatæ personæ vel singularis. In baptismo autem Ioannis quilibet confitebatur, ideo non poterat confiteri peccata populi, sed propria. Quia aliàs, id quod vnus confiteretur, alius confiteretur, cum eadem essent populi peccata. Et istud esset superfluum, quia sufficeret, quod vnus confiteretur pro omnibus: non ergo confitebantur peccata omnium, sed propria. Item patet, quia in litera dicitur, quod baptizabantur à Ioanne in Iordane confitentes peccata sua. Ergo peccata sua confitebantur, quia aliàs non diceretur quilibet confiteri peccata sua, sed peccata populi, vel peccata communia. Item, quia isti baptizati confitebantur peccata, eo quod volebant facere pænitentiam de illis, quia sicut dictum est, iste vocabatur baptismus pænitentiæ, quia in illo confitebantur homines se facturos pænitentiam de peccatis, & Ioannes dicebat eis, facite fructum dignum pænitentiæ. Nemo tamen illorum debebat facere pænitentiam de peccatis populi, sed de suis. Ergo non confitebantur peccata populi, sed propria. Aliter potest dici, quòd ibi baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, non tamen confitebantur illa particulariter, sicut nos in confessione Sacramentali. Immo nullum peccatum expresse confitebantur: sed dicebantur confiteri peccata sua, id est, confitebantur se esse peccatores, scilicet, quod quilibet eorum diceret, peccator sum, & offendi Deum in plurimis, volo tamen facere pænitentiam. Istud autem conuenit valde, quia vt omnes Doctores asserunt, baptismus Ioannis erat baptismus pænitentiæ, id est confessio quædam de faciendo pænitentiam. Qui autem debet protestari se facturum pænitentiam, oportet, quod fateatur se esse peccatorem. Et hoc erat confiteri peccata sua. Et sic in confessione generali dicitur homo confiteri peccata sua, tamen nullum illorum exprimit, sed confitetur se in multis esse peccatorem. Hoc autem modo facile esset Iudæos confiteri peccata sua, quia nulla esset verecundia, cum constet omnem hominem esse peccatorem. Quia si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ioann. 1. cap. Hoc etiam modo non ponitur aliquid superfluum, sicut poneretur dicendo, quod Iudæi confitebantur omnia peccata sua. Et tamen ab illis non absoluebantur. Etiam non ponitur aliquid contra consuetudinem Iudæorum, quod fieret, si diceremus, quod confitebantur de omnibus peccatis suis, quia ista consuetudo nunquam fuerat in veteri testamento, & tamen nunquã est ponendum aliquid fuisse factum contra consuetudinẽ nisi necessitas vrgeat ad hoc. Item hoc videtur litera significare, quia dixit, quod confitebantur peccata sua. Si tamẽ confiterentur omnia peccata particulariter, sicut nos confitemur, non solum diceretur, quod confitebantur peccata sua, sed quod confitebantur omnia peccata. Quidam dicunt, quod confitebantur isti baptizati peccata sua Ioãni, quia ad comparationem illius peccatores erant. Et istud videtur dicere Chrysostomus super Matthæum,

A scilicet, ad comparationem enim sanctitatis Ioannis, quis poterat arbitrari se iustum? Sicut enim vestis candida, si fuerit posita iuxta niuem ad comparationem niuis sordida inuenitur: sic ad comparationem Ioannis omnis homo videbatur immundus: & ideo peccata sua confitebantur. Istud autem confirmat sensum, quem posuimus: quia isto modo confiteri peccata, nihil est, nisi dicere se esse peccatorem: quia etiamsi quis esset nullius peccati conscius, comparatus tamen Ioanni peccator videretur; sicut vestis candida iuxta niuem. Ideo iste confiteretur se esse peccatorem, & tamen non posset exprimere nominatim aliquod peccatum, quia nullius sibi conscius esset. Et iste videtur esse verus sensus literæ. Si quis autem contendat, quod baptizati confitebantur peccata sua, quia litera hoc videtur dicere, non admittimus, quia non videtur rationabiliter dictum. B Si tamen aliquis vellet, quod aliqui baptizati confiterentur Ioanni aliqua de peccatis suis, vt peterent consilium, quid circa illa facerent, sicut fit apud viros peritos, à quibus consilium petimus in rebus grauibus non est negandum. Et tamen in litera non intelligitur de hoc, quia non est verisimile quod omnibus baptizatis occurrerent dubia de peccatis suis: ita, vt omnes confiterentur Ioanni, cum litera velit, quod omnes, qui baptizabantur, confitebantur.

An Ioannes absolueret eos, qui sibi confiterentur? Quæst. L V.

QVæritur, an Ioannes absolueret eos, qui confiterẽtur sibi? Aliqui dicunt, quòd sic, quia confessio C peccatorum non ordinatur, nisi ad absolutionẽ: ideo nunquam confitemur, nisi ei, qui potest nos absoluere. Et propter hoc interdum confitemur quibusdam, & interdum alijs: quia quidam possunt nos absoluere à quibusdam, à quibus non possunt alij. Confitebantur tamen Ioanni omnes baptizati: ergo absoluebat eos. Dicendum, quòd Ioannes neminem absoluebat à peccatis. Nam absolutio solùm fit in Sacramento pænitentiæ, & tamen non fuit Saacramentum pænitentiæ tempore Ioannis, cùm pænitentia sit Sacramentum noui testamenti, & fuit per Christum institutum, aliàs autem licet fiat confessio peccatorum, non sequitur absolutio. Sicut cùm quis peccata sua confitetur in iudicio, vel confitetur amico suo, vel alicui laico instante morte, si non potest haberi copia Sacerdotis. Nam laicus ille non absoluit, eo quòd D confessio illa non potuit esse Sacramentalis. Secundo, quòd non potest absoluere quis de peccatis, nisi quando sibi reuelantur, & tamen baptizati non reuelabant peccata sua Ioanni, sed solum confitebantur se esse peccatores, vt dictum est præcedenti quæstione, ideo non poterat absoluere quemquam. Tertio, quia absolutio pertinet ad potestatem clauium, Ioannes autem non habebat claues, vt infra dicetur in quadam quæstione. Quarto, quia per absolutionem tolluntur peccata, sicut dicitur Ioannis vigesimo cap. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt: & tamen Ioannes nõ poterat peccata dimittere, quia istud fit per gratiam, Ioannes autem non poterat facere aliquem actum, per quẽ gratia conferretur, quia gratiam per Christum incœpit, qui dedit Spiritum sanctum, sicut ipse Ioannes dixit, sci- E licet. Ego baptizo vos in aqua, ille autem baptizabit vos in Spiritu sancto. Non poterat ergo Ioannes absoluere de peccatis. Ad argumentum in contrarium dicendum, quòd confessio Sacramentalis ordinatur ad absolutionem, confessio tamen, quæ fiebat Ioanni non erat Sacramentalis, maximè cum dictum sit, quòd nullus confitebatur ei peccata sua determinatè, sed solùm dicebat, se esse peccatorem, & tamen si quis etiam Sacerdotibus nostris confiteretur isto modo, non absoluerent eum, quia nihil erat, de quo absoluerent sic generaliter loquendo. Quidam tamen instant, quòd Ioannes poterat absoluere, quia poterat remittere peccata. Nam cõfessio fiebat Ioanni in baptismo, quia dicitur, quod baptizabantur confitentes peccata, baptismus tamen Ioannis erat in remissionem peccatorum. Marc. 1. cap. Ergo per actum Ioannis poterant remitti peccata: ita ergo posset absoluere a peccatis. Di-

cen-

cendum, quòd per baptismum Ioannis non remittebantur peccata: quia solùm fiebat in aqua, & non in Spiritu sancto. Cum autem dicitur, quòd erat in remissionem peccatorum, non intelligitur, quòd ibi fiebat: sed quod futura significabatur, de quo infra dicetur.

An Ioannes pænitentiam imponeret sibi confessis? Quæst. L V I.

QVæritur, an Ioannes imponeret pænitentiam confessis sibi? Quidam dicunt, quod sic, quia infra in litera dicitur, quod Ioannes dicebat baptizatis: Facite fructum dignum pænitentiæ. Et tamen fructus pænitentiæ sunt opera satisfactoria, quæ imponuntur confesso ad satisfaciendum pro peccato. Dicendum, quod non imponebat Ioannes pænitentiam: quia imponere pænitentiam confitenti est absoluere ipsum à quadam parte pœnæ, & obligare ipsum ad aliam taxando sibi illam. Et iste est actus clauium Sacerdotalium, scilicet, ligandi, & absoluendi, vt ait Magister 4. sentent. distinct. 18. Et tamen Ioannes non poterat absoluere, vt dictum est præcedenti quæstione. Ergo non poterat imponere pænitentiam, quod erat propriè ligare: quia qui non potest ligare, absoluere nõ potest: vt ait Ambrosius, Deus voluit par ius esse ligandi, & soluendi: vt ait Magister 4. distinct. Secundò patet, quia imponere pænitentiam actus iurisdictionis est, & pertinet ad claues, Ioannes tamen illas non habebat, vt dictum est. Tertio, quia non potest fieri impositio pænitentiæ, nisi in Sacramento pænitentiæ. Nam etiamsi quis viro perito confiteatur peccatum suum, vt ab eo consilium accipiat: non tamen potest ille sibi pænitentiam imponere, quia non est confessio illa Sacramentalis. Quartò, quia nunquam imponitur pænitentia, nisi pro peccato, quod quis confitetur; Ioanni autem nemo confitebatur peccatum, vt dictum est, sed solùm dicebat se esse peccatorem, & pro tali confessione pænitentia imponi non potest, quia iuxta mensuram delicti, debet imponi pænitentia. Et tamen qui dicit se peccatorem, nullum delictum confitetur: ideo nulla potest sibi imponi pænitentia. Nam si vellemus ei pænitentiam imponere, nesciremus quantam, quia nesciretur quantum erat delictum, cùm per istam confessionem nõ appareat. Dato tamen, quòd diceremus Ioanni factam fuisse confessionem peccatorum determinatè, sicut nos facimus: non poterat pœnitentiam imponere: cùm solùm imponatur in Sacramentali pænitentia. Et tamen confessio facta Ioanni, non erat Sacramentalis, quia non erat tunc Sacramentum pænitentiæ. Nullo modo ergo Ioannes imponebat pænitentiam aliquam. Ad argumentum dicendum, quòd cùm Ioannes diceret: Facite fructum dignum pænitentiæ, non imponebat pænitentiam sed solùm hortabatur, vt homines spontè facerent opera satisfactoria pro peccatis, & mutarent vitam suam in melius: immo ex verbis istis apparet, quòd non imponebat pænitentiam: quia pænitentia posita à Sacerdote, semper est taxata, & certa, vt sciat pænitens ad quid sit obligatus. Sed cum dicitur: Facite fructum dignum pænitentiæ, nihil taxatur. Ergo non est impositio pænitentiæ, sed exhortatio ad faciendum illam secundùm arbitrium pænitentis.

An baptismus Ioannis haberet claues? Quæst. L V I I.

QVæritur, an baptismus Ioannis haberet claues? Quidam dubitant dicentes, quòd cùm claues solùm pertineant ad Sacerdotes, & de Ioanne non constet, an esset Sacerdos, dicunt esse dubium, an habuerit: immo plurimi volunt dicere, quod non fuit Ioannes Sacerdos: quia ipse à teneris annis incœpit in deserto, & mansit ibi vsque ad tempus illud, in quo incœpit prædicare. Luc. 1. scilicet. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deserto, vsque ad diem ostensionis suæ ad Israel. Et sic non habuit aliquod tempus, in quo posset effici Sacerdos: consequenter, quòd non habuit claues.

F Dicendum, quòd isti multum errant, iudicantes de sacerdotibus in veteri testamento, sicut in nouo: & tamen non est idem modus: quia nunc Sacerdotium non pertinet ad aliquam certam progeniem: sed quicumque vult promoueri in Sacerdotium promouetur, dum tamen nõ habeat aliquod impedimentum de iure. In veteri autem testamento Sacerdotium pertinebat ad certam progeniẽ scilicet, Aaronitarum, id est, ad filios Aaron. De alijs autẽ nemo poterat ministrare in Sacerdotio, & si se immisceret; occidendus erat. Numeri 3. 16. 17. & 18. capitibus. Et tunc omnes filij Sacerdotum erant Sacerdotes, & ministrabant temporibus suis, secundum sortes suas. 1. Paralipom. 6. cap. Ex hoc autem apparet, quòd Ioannes Baptista erat Sacerdos, quia pater suus Zacharias erat Sacerdos. Luc. 1. cap. & erat de vice Abia. eod. cap. Et illa est octaua sors Sacerdotum de familia Eleazar. 1. Paralipom.
G 15. cap. Dicendum tamen, quod licet Ioannes fuit Sacerdos, non tamen habuit claues, quia Sacerdotes veteris testamenti claues nullas habebant. Quod patet, quia Christus dedit de nouo claues in nouo testamento, tanquam aliquid spirituale. Ergò non fuerunt in veteri: quia si ibi fuissent, non oportebat illas specialiter tradi Sacerdotibus in nouo, quia tota perfectio Sacerdotum veteris testamenti, abundantius esset in nouo. Et istud planum erat, cùm totus status noui testamenti perfectior sit statu veteris testamenti. Quòd Christus claues dederit, quasi aliquid nouum, patet, quia de eis facit valde expressam mentionem, & [illegible], & tamen si fuissent in veteri testamento non oportebat illas ita exprimi. Patet quando primo Christus fecit mentionem de clauibus, quas tradidit
H omnibus Apostolis, siue ipsi pastori Ecclesiæ specialiter nominato Petro, infra 16. capit. scilicet. Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis, & quodcumque ligaueris, &c. Et iterum infra 18. cap. omnibus Apostolis, immo ipsi Ecclesiæ loquens, dixit: Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis, & quæcumque solueritis, &c. Et iterum post resurrectionem Christus discipulis apparens fecit mentionem de istis clauibus, quasi innouando potestatem traditam. Et cum sufflasset in eos, dixit: accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta erunt. Non ergo fuerunt istæ claues in veteri testamento. Secundo patet, quia si Sacerdotes veteris testamenti habuissent claues, potuissent absoluere, & ligare de peccatis, quia actus
I clauium est absoluere, infra 16. & 18. cap. siue retinere, & dimittere, quod idem est. Ioann. 20. cap. Sacerdotes tamẽ veteris testamenti non potuerunt absoluere, & ligare: quia non potest quis absolui de peccatis, nisi per gratiam. Et tamen in nullo Sacramento legis veteris conferebatur gratia, nisi in circumcisione; ergo non poterant absoluere, & consequenter nec ligare, quia par ius est ligandi, & soluendi: vt ait Ambrosius. Tertio patet, quia si Sacerdotes veteris testamenti habuissent claues, nõ fuissent apud eos otiosæ, quia Deus nihil dat, vt otiosum sit: cum exigat à nobis vsuram de illis, quæ tradit: sicut patet in parabola de Domino, qui tradidit quinque talenta vno seruo, & alteri duo, & alteri vnum, & petijt ab eis cũ vsura. Et ita Christus dicit ita se facturum, infra 25. cap. Maximè autem, quia potestas clauium est tàm excellens, & tam vti-
K lis. Nullo modo ergo mansisset otiosa. Et tamen Sacerdotes veteris testamenti non absoluerunt quemquam, qui eis confessus est: cum Sacramentum pænitentiæ dicatur ab omnibus esse noui testamenti: ergo non habuerunt illi Sacerdotes aliquas claues. Quarto patet, quia per actũ clauium datur Spiritus sanctus; & claues sunt quædam potestas Spiritus sancti, & operantes per clauem, operantur per Spiritum sanctum. Quod patet, quia quando Christus Discipulis claues tradidit, dixit; Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Quasi dicat, quod accipere istam potestatem, erat accipere Spiritum sanctum, & tamen Sacerdotes veteris testamenti non habuerunt Spiritum sanctum quantum ad potestatem, nec etiam illum dabant; Ergo non habent potestatem. Patet hoc, quia Ioannes Baptista erat Sacerdos, & vir sanctissimus, & receperat à Deo specialem potesta-

testatem: & tamen non poterat baptizare in Spiritu Sancto, nec facere aliquid in Spiritu Sancto. Nam si potuisset remittere, vel retinere peccata per confessionem absoluendo, potuisset à fortiori dare Spiritum Sanctum baptizando. Et tamen non potuit: ergo nec poterant Sacerdotes veteris testamenti: & sic non habebant claues. Quinto patet quia non erant necessariæ claues Sacerdotibus veteris testamenti, quia nullum actum habebant, in quo esset necessarius vsus clauium. Nam potestas clauium pertinet ad characterem Sacerdotalem noui testamenti. Dicunt.n. quidam esse vnicum characterem Sacerdotalem, siue vnicam potestatem secundum substantiam: cuius sunt duo actus. Vnus super corpus Christi verum, scilicet, posse cōficere: alius super corpus Christi mysticum.i. super fideles scilicet, posse soluere, & ligare. Alij volunt, quod sicut sūt duo actus, ita sunt duo characteres, & duæ potestates, & quod non simul imprimantur Sacerdoti in ordinatione sua: sed diuerso tempore in traditione diuersarum rerum facta ipsi Ordinādo ab Episcopo. De hoc autem pro nūc non intenditur. Sufficit autem, quòd isti duo actus competūt Sacerdoti ex charactere, siue sit vnus, siue duo. In veteri autem testamento nunquam debebat esse vsus ligandi, & soluendi, quia istud pertinet ad confessionem Sacramentalem, quæ non fuit in veteri testamento: ideo non habuerunt Sacerdotes ibi claues istas, quia essent omnino superfluæ, & otiosæ, quod est maximum inconueniens, & contra ordinem Dei. Sicut si Deus daret oculos lapidi, vel manus, qui nunquam deberet videre, nec aliquid operari, esset istud valde superfluum, & magna inordinatio. Et sic Ioannes, licet esset Sacerdos in veteri testamento, claues nullas habuit. Et non solùm Sacerdotes veteris testamenti non habebant claues, sed etiam nec habebāt characterem ordinis potius, quàm laici. Est autem verum, quòd habebant ipsi potestatem faciendi ministrationem coram Deo, quas nulli alij facere licebat sub pœna mortis. Et tamen istud non arguit characterem; sicut iudex alicuius prouinciæ, vel loci potest facere omnia, quæ pertinent ad iurisdictionem, & nullus priuatorum istud facere potest. Et tamen iudex ille non habet characterem sed solum potestatem quandam iurisdictionis à lege, vel ab homine, quæ potestas non est character, ita illa potestas Sacerdotum veteris testamenti, erat quædam potestas collata eis solis à lege, & tamen non erat character. Ad hoc enim, quod character dicatur, requiruntur plura.s. quod sit potestas ad aliquid agēdum, & quod sit spiritualis, & quod sit indelebilis, & quod sit ad faciendum aliquid, quod aliàs non possent facere non habentes potestatem illam de iure, nec de facto, etiamsi tentarent illud agere. Primo dicitur quod sit potestas ad agendum. Ideo habitus cognitiui non possunt vocari character, eo, quod non sunt ad agendum, sed solum ad intelligendum & non transit operatio illa in aliquid exterius. Secundo, dicitur spiritualis; quia à Deo datur, & pro re, vel ministratione spirituali. Ideo potestas iurisdictionis iudicum laicorum est potestas ad aliquid agendum, non tamen vocatur character, quia non est aliquid spirituale.i. non est pro rebus pure spiritualibus. Et ob hoc etiam potest perire illa potestas, & iterum eidem aduenire, quod non contingit in charactere; nam qualitas indelebilis est. Sic etiā est de potestate iurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ non est in foro pœnitentiæ. Nam illa potestas non est character, nec dependet immediatè à charactere, quia potest esse in aliquo, qui non habeat characterem: tamen licèt non ordinati in sacris non habeant characterem pertinentem ad iurisdictionem; habent tamen iurisdictionem in caussis Ecclesiasticis sæpe, tam ordinariam, quàm delegatam. Tertio dicitur, quod sit indelebilis, quia character nunquam deletur siue sit character ordinis, siue baptismi, vel alicuius Sacramenti, in quo confertur character. Ideo, qui semel baptizatus est, nunquam potest desinere esse Christianus, etiamsi à fide recedat, quia character semper ei manet; ita etiam qui semel promotus est in Sacerdotium, semper est Sacerdos, etiamsi deponatur, vel degradetur; ideo semper conficere potest. Et propter hoc etiam potestas iurisdictionis non pœnitentialis quantumcunque sit spiritualis non est character, quia omnis talis

A desinere potest, & iterum conferri ei, qui semel illam habuit, & ista tria reperimus generaliter in omni charactere, potissimè in charactere Ordinis. Quarto dicitur, quòd non habentes illam potestatem, non possint de iure, nec de facto exercere actum illius potestatis. Et istud apparet specialiter in charactere Ordinis Episcopalis, si sit ordo distinctus à Sacerdotali. Nam Sacerdotalis character quantum ad vtramque partem suam habet tales actus, quos nemo possit facere non habens characterem. Nam per istum characterem Sacerdos potest conficere. Qui autem non est Sacerdos non solum non debet conficere, sed etiamsi tentet conficere, nihil faciet. Sic etiam quantum ad alium actum Sacerdos potest absoluere à peccatis, qui autem non est Sacerdos, non potest absoluere. Et si tentet facere, nihil est. Sic est de charactere Episcopali, qui ea,

B quæ sunt ordinis Episcopalis, nemo potest facere, nisi Episcopus, & non potest Episcopus illa alteri delegare. Aliqs dicet, quod sic etiam accidit in his, in quibus non est character, sicut in actibus iurisdictionis. Nam si priuatus velit exercere actum iurisdictionis, ab eo facta nihil valent, ita quod non solum sunt iniqua, sed etiam sunt nulla: ita vt ab illis appellasi non sit necesse. Dicendum, quod non est simile; primò, quia falsum præsupponitur: quia facta ab illo, qui non præest iurisdictioni de iure nulla sunt, & tamen de facto aliquid sunt si executioni tradantur, sicut si esset verus iudex. Et cùm dicitur, quòd non solùm sunt iniqua, sed etiam nulla: verum est de iure, quia iura reputant illa tanquam non facta, vel à nullo facta quantum ad validitatem, & tamen de facto non potest tolli, quin aliquid sint. Secus autem est in actu Sacerdotali conficiendo, quia qui non habet characterem, si conetur conficere non solùm reputamus illum nihil facere, sed etiam realiter nihil facit, quia nihil conficit, ac si nunquam loqueretur.

C Idem est in absolutione Sacramentali, & idem est in actibus pertinentibus ad Ordinem Episcopalem. Secundo differunt ista, quia licet priuatus vtens iurisdictione de iure nihil facit, tamen istud potest validari, vt aliquid sit siue propter errorem publicum, & communem vtilitatem, sicut in Barbario Philippo, qui erat seruus, & ideo non poterat esse iudex. Et cùm ignoraretur eius conditio factus est iudex & multa vt iudex fecit. Comperto autem postea, quod esset seruus, apparebat nihil valuisse omnia, quæ fecerat. Quia tamen erat damnum publicum, quòd ista omnia haberentur tanquam nulla; habita fuerunt tāquam valida, vt patet in ff. de Offic. Prætor. in l. Barbarius Philippus. Sic etiam si quis priuatus faciat aliquem actū iurisdictionis, de iure nullus est, & tamen habens supre-

D mam potestatem, potest validare illum actum, ita vt teneat, ac si factus fuisset ab habente iurisdictionem. Secus autem hic est, quia si quis non Sacerdos per errorem putās se Sacerdotem, faciat actus Sacerdotis, nihil est, quod facit: nec potest per errorem publicum, & proprium etiā inuincibilem validari, quod factum est, sed necesse est, quod iste Sacerdos reputetur, ac si nihil fecisset; quia verè nihil fecit in effectu; licet aliquid facere videbatur. Et sic est de Sacerdote non baptizato, qui per consequens nō potest habere characterem alicuius ordinis, quia ab isto facta nulla sunt de iure, nec de facto. Et quando comporerit se non esse baptizatum, debet baptizari: & iterum ordinari, vt patet in Decretal. tit. de Præsbyt. non bapt. c. 1. itē poterant facta in priuato validari, vt teneant, sicut facta ab eo, q præest iurisdictioni. Et hoc per consensum

E vel ratificationē, & consummationē eius, q pēst supremæ iurisdictioni.s. Papæ, vel Imperatoris, vel Regū, qui non cognoscunt superiorem in temporalib. & tamē facta à nō habente characterem Sacerdotalē non possunt reualidari per aliquem, nec ēt per Papam ad hoc, quod teneant: sicut si nō Sacerdos conatus est conficere, non pōt per approbationē Papæ effici, quod actus illius valeat aliqd, sicut si fuisset Sacerdos. Idē si nō Sacerdos absoluit aliquē in foro pœnitentiali, Papa nō poterit illū actu reualidare; sed oportebit, quod iste iterum cōfiteatur alteri habenti potestatē. Ratio huius est, qa Papa pōt reualidare ea, quæ de facto aliqd sunt: licet de iure nulla sint. illa tamē, q de facto nihil sunt Papa non pōt facere aliquid esse, qa istud nō pertinet ad potestatem iurisdictio. sed caussalitatis, &

F vigoris quasi naturalis. Tertio differunt, quia in iurisdictionibus ea, quæ non competunt alicui ex iurisdictione, possunt sibi delegari per aliquem habentem iurisdictionem, & non solum parua, & commonia: sed etiam maximè ardua delegabilia sunt ei, qui nullam habet iurisdictionem. Ea tamen, quæ pertinent ad characterem, delegari non possunt. Vnde Papa non poterit alicui non Sacerdoti committere, quòd conficiat: & si committit nihil est, quia ille nihil poterit. Et dato, quòd Papa velit abuti potestate faciendo quicquid vllo modo potest, non poterit hoc facere. Non poterit etiam Papa alicui non Sacerdoti committere, quod absoluat aliquos in foro pœnitentiali. Non poterit etiam committere alicui purè laico ea, quæ sunt Ordinis Episcopalis, quia si committat nihil facit. Et sic non est simile de iurisdictione & charactere, maximè quantum ad characterem Sacerdotalem, & Episco G palem, quos habẽtes possunt de facto aliquid agere, quos non habentes characterem facere non possunt. Ex hoc apparet, quòd in Sacerdotibus veteris testamenti non debeat poni character, quia licet habeant potestatem ad aliquid agendum: non erat illa potestas spiritualis, quia vocatur potestas spiritualis, si id, ad quod est, purè spirituale est. Ministrationes autem, quas faciebant Sacerdotes in veteri testamento, erant carnales. s. sacrificia carnalia, & emundationes carnales, vt Apostolus dicit loquens ad Hebræos. Non erat ergo potestas purè spiritualis ad faciendum illa. Quarto, conditio etiam non competit potestati istorum Sacerdotum, quia actus, quos faciebant Sacerdotes, nulli alij de iure facere poterant: de facto tamen poterãt facere sicut ipsi. Patet in multis qui istud facere aggrediebantur. Num. 16. c. & de Rege Ozia. 4. Reg. 15. c. Moy H ses quoque non erat Sacerdos, & tamen ipse fecit omnia sacrificia, & cærimonias Sacerdotales per illos octo dies, quibus consecrati sunt Aaron, & filij eius in Sacerdotes, & postea ipsi ministrauerunt. Ex. 29. c. & Leui. 8. ca. Adhuc patet magis hoc quantum ad alium actum characteris Sacerdotalis pertinentem ad forum pœnitentię. Nã in veteri testamento nullo modo fuit necessarius, quia ibi nonquam fuit confessio Sacramentalis, in qua propriè est actus illius characteris, vel potestatis. Considerandum, quod licet in veritate non fuerit character in Sacerdotibus, tamen si illum habuissent, esset dubium, quando consequerentur. Ratio dubij est, quia Sacerdotes nostri non sunt Sacerdotes per progeniem, sed per promotionem. Et istis datur character tunc, quando Sacerdotes efficiuntur, scilicet, per ordinationem factam ab Episcopo. In ve I teri autem testamento Sacerdotium competebat per progeniem, ita quod omnes, qui erant de progenie Aaronitarum, erant Sacerdotes, & eo ipso, quod nascebantur assequebantur ius Sacerdotij, & dabantur eis partes de sacrificiis, & de rebus, quæ offerebantur Domino. Et ob hoc aliquis diceret, quòd character Sacerdotalis, si deberet imprimi illis, imprimeretur in illo exitu de vtero, quia eo ipso, quod exibant de vtero, dicebatur homo natus in mundum, & competebant sibi omnia iura, quæ possent ratione progeniei. Dicendum tamen, quod si deberet illis imprimi character ordinis, non imprimeretur eo tempore, quo nati sunt, sed alio tempore, scilicet, in consecratione sua. Pro quo sciendum, quod licèt Sacerdotes haberẽt Sacerdotium ex progenie: tamen non ministrabant, nisi post consecrationem. Erat autem quidam ritus consecra K tionis Sacerdotis Magni, & alius ritus consecrationis Sacerdotum Minorum. De vtroque patet Exod. 29. ca. & Leui. 8. ca. Nam sicut ibi consecrati sunt Aaron, & filij eius: ita dicitur, quod consecrandi essent omnes Sacerdotes in posterum: & sic fiebat, quòd antequam ministrarẽt consecrabantur. Et sicut non Sacerdos, id est qui non erat de illa progenie, non poterat ministrare in Sacerdotio: ita qui erat de illa progenie non poterat ministrare quousque consecraretur. Patet 2. Paral. 30. c. vbi dicitur de Phase, quod factum est tempore Ezechiæ Regis. Nam oblata sunt multa animalia, & dicitur, quod Sacerdotes erant pauci, nec poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent. Vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos donec impleretur opus, & sanctificarentur Antistites. i. Sacerdotes. Erant tunc pauci, quia nondum erant consecra

F ti, nec potuerunt consecrari propter breuitatem temporis pro illa festiuitate. Modus fuit, quia Achaz Rex pater Ezechiæ fuit idolatra nimium, ita vt clauderet portas templi Domini, vt nulla ministratio fieret Deo à Sacerdotib. sed offerebantur sacrificia idolis in angulis platearum, & omnibus locis Ierusalem, 2. Paralipom. 28. cap. & mansit templum sic clausum vsque ad mortem Achaz. Ezechias autem filius eius, cum cœpit regnare, aperuit templum, & purgauit illud ab immunditijs idolorum, 2. Paralipo. 29. c. Et propter hoc toto tempore Achaz Sacerdotes nulli consecrari potuerunt, nec etiam Leuitæ, quia consecratio istorum fieri debebat in templo cum multis cærimonijs. Et ob hoc quando Ezechias aperuit templum, & exclusis immunditijs voluit facere magnam festiuitatem, & multa sacrificia, erant valde pauci Sacerdotes & etiam G Leuitæ consecrati, qui ministrare possent, Leuitæ autem multi subitò consecrati sunt, quia ritus consecrationis eorum facilis est: Sacerdotes autem nulli tunc consecrari potuerunt propter temporis breuitatem quia ritus consecrationis est longior. Vnde oportuit, quòd Leuitæ adiuuarent Sacerdotes ad detrahendas pelles holocaustorum, quod tamen pertinebat ad officium Sacerdotum. Hoc totum colligitur 2. Paralipom. 29. ca. Et sic patet, quod licet Sacerdotium competeret ex progenie, nullus tamen poterat ministrare quousque consecraretur siue de Sacerdotibus Minoribus, siue de Summis. Idem autem erat in Leuitis. Nam etiam officium Leuitarum competebat ex progenie Leui. Numeri 3. & 4. cap. Et secundum determinatam progeniem ipsorum Leuitarum competebant eis diuersæ ministrationes, vt patet Numeri 4. cap. & 1. Parali- H pom. 25. & 26. cap. Et officia istorum erant valde minora, & minus sacra, quàm officia Sacerdotalia. Et tamen adhuc isti non poterant ministrare, quousque consecrarentur. De consecratione horum, cùm primò consecrauit eos Moyses in deserto, cùm primum assumpti sunt in ministerium Dei, patet Numeri 8. cap. & eo modo postea semper afferebantur. Nam tempore Ezechiæ consecrati fuerunt multi Leuitæ: Sacerdotes autem nulli, & tangitur causa 2. Paralipom. 29. cap. scilicet, quia leuiori ritu consecrantur Leuitæ, quàm Sacerdotes, ideo propter temporis breuitatem non potuerunt consecrari, tunc Sacerdotes autẽ nulli, nisi pauci, & tangitur causa, sed soli Leuitæ. Apparet ergo, quod si Sacerdotes, vel Leuitæ veteris testamenti debuissent habere characterem, quod ille imprimeretur eis in consecratione, & non in natiuitate. Et ratio est; I quia alias superflua videretur consecratio, si totum complementum Sacerdotij consequerentur in natiuitate. Et maximè patet hoc, quia non licebat istis ministrare, quando non erant consecrati, ac si non essent Sacerdotes. Et tamen per impressionem characteris, inest Sacerdotibus nostris potestas exeundi in actus Sacerdotales. Et sic dicendum, quod licet Sacerdotibus veteris testamenti character non imprimeretur, tamen illa potestas ministrandi quæ erat eis loco characteris Sacerdotum nostrorum, nõ dabatur nisi in consecratione, & ibi daretur character, tàm ipsis, quàm Leuitis si fuisset character in veteri testamento. Sed obijcietur, quia ex eo, quod aliquis nascebatur de progenie Sacerdotali erat Sacerdos, & dabantur eis partes de reditibus Sacerdotalibus in alimentum. Dicendum quod hoc non stat, quia vocabantur illi Sacer K dotes, id est, nati de progenie Sacerdotali, sed non Sacerdotes, id est, habentes potestatem Sacerdotalem. Et satis stat, quod haberent illi aliquod ius Sacerdotale, & tamẽ non haberent potestatem propriam Sacerdotalem, quæ erat in ministrando. Nam sic etiam est in nouo testamento quantũ ad Eps, q̃a electus confirmatus in Epm põt ministrare in Episcopatu quantũ ad ea, q̃ sunt iurisdict. & tamẽ nõ põt ministrare in eis, q̃ sunt Ord. Episcopalis quousq; fuerit cõsecratus, & si conatur ministrare nihil facit de iure, nec de facto. Hoc aũt est, q̃a character Ord. Episcopalis imprimitur p cõsecratione, & sic Eps anteq̃ hẽat characterẽ Episcopalẽ, hẽt aliquid de potestate Episcopali, vel de iure Epi, sed nõ plenã, & propriã potestatẽ Epi, & ita erat de illis Sacerdotib. Quod aũt dr, q̃ isti eo ipso, q̃ nati erant, habebant ius recipiendi partes de oblationibus, & sacrificijs. Dicẽdum, quod hoc non probat eos ha-

bere

bere aliquid de potestate Sacerdotali, quia partes oblationum, & Sacrificiorum dabantur istis ex necessitate: quæ si non darentur perirent fame. Nam Deus voluit, quòd Sacerdotes, & Leuitæ nullam potestatem haberent possessionis in terra cum reliquis tribubus: sed sacrificia, & oblationes dedit Sacerdotibus in hæreditatem. Iosue. 13. cap. scilicet: Tribui autem Leui non dedit possessioné: sed sacrificia, & victimæ domum Dei Israel, ipsa est hæreditas eius. Oportebat ergo, quòd Sacerdotibus mox natis competeret ius habendi partem de oblationibus, & sacrificijs, quia aliàs non haberent vnde alerentur parui si relicti sine patre, cum non esset alia hæreditas, in qua possent succedere patribus suis. Et ista etiam fuit causa, quare aliqui de progenie Sacerdotum prohibebantur ministrare, & non prohibebantur percipere iura, sicut ministrantes, Leuit. 21. cap. scilicet, homo de semine Sacerdotali, in quo esset aliqua macula, non attendebat ad ministrandum, & tamen vescebatur de his, quæ offerebantur in sanctuario. Apparet ex dictis, quòd in veteri testamento Sacerdotes, vel Leuitæ non habebant characterem, nec claues ligandi, & soluendi. Et ista est causa, quam assignant multi Doctores Iuristæ, quare in veteri testamento non dabantur indulgentiæ à Prælatis, sicut nunc, scilicet, quia Sacerdotes illi non habebant claues, à quibus prouenit posse dare indulgentias. Et ex hoc consequenter apparet, quòd licet Ioannes Baptista esset Sacerdos, non habuit characterem, nec potestatem clauium.

Quare baptismus Ioannis dicitur baptismus pænitentiæ? Quæst. LVIII.

QVæritur, quare baptismus Ioannis vocetur baptismus pænitentiæ? Dicendum secundum quosdã, quòd baptismus Ioannis vocetur baptismus pænitentiæ, id est, pœnæ: quia solum dabatur ad quandam pœnam, vt homines subijcientes se sponte illi pœnæ per hoc mererentur. Erat autem pœna ista, scilicet, quia Ioannes mergebat baptizatos in aquam frigidam Iordanis. Sed hoc non satis stat, quia ista non est tãta pœna, de qua scriptura mentionem facere deberet. Itẽ quia si solus esset baptismus pænitentiæ propter hanc pœnam, non oportebat, quod ad hanc pœnam recipiendam homines venirent ad Ioannem, quia quilibet per se istam pœnam subire poterat. Item non poterat propter hoc vocari regula iste baptismus pænitentiæ, id est pœnæ, quia sicut aliquo tempore pœna est in aquam mergi, ita alio tempore est valde delectabile, & maxime in terra Chanaan, quæ est calidior valde, quàm nostra, quia pertinet ad quartum clima, & partim ad tertium. Ioannes autem omni tempore baptizabat, ideo non poterat vocari baptismus pænitentiæ hac ratione. Item, quia baptizatis dicebat Ioannes: facite fructum dignum pænitentiæ, infra in litera. Si tamen vocaretur baptismus pænitentiæ, id est, pœnæ, propter istam pœnam mersionis in aquam frigidã, non poterat, nec debebat iam sperari alius fructus pænitentiæ, quia illa pænitentia iam transierat, cùm baptizatus exiret de aqua. Non ergo accipitur sic. Aliter dicendum, quod vocatur baptismus pœnitentiæ: quia Ioannés omnes quos baptizabat ad pænitentiam admonebat, & non baptizabat, nisi eos, qui quasi tunc incipiebant pænitentiam ab ipso. Et patet hoc ex litera, quia dicitur, quod E Ioannes fuit prædicans in deserto, & dicens: Pænitentiam agite. Et sic præcipuum quòd Ioannes faciebat, erat admonere ad pænitentiam. Et quia in ipso baptismo etiam admonebat pænitere, cùm baptizati confiterentur peccata sua, vocabatur baptismus pænitentiæ. Erat autem conueniens iste ordo, & modus .s. quia Ioannes volebat populum disponere ad digne suscipiendum Messiam vẽturum. Nam ipse venerat parare Domino plebem perfectam. Luc. 1. c. Istud autem erat per expositionem peccatorum. Ista autem fieri non poterat, nisi per pænitentiam dolendo de commissis, & puniendo in se quæ praue egerant. Et ad hoc Ioannes baptizabat eos in aqua. Nam sicut aqua tollit sordes corporis, ita pænitentia aufert omnia peccata. Vnde, licet baptismus Ioannis non posset tollere peccata, quia non erat Sacramentum noui testamen-

A ti, signabat tamen peccata esse tollenda, & non solùm per Christum, siue baptismum suum, sed etiam signabat, q sicut isti baptizati à Ioanne mundabantur in corpore per aquam, ita mundarentur in anima ab vniuersis delictis p pænitentiam. Et illud necesse erat ad digne recipiendum Messiam. Hoc autem erat totum quod Ioannes hortabatur: ideo postquam baptizabat aliquos dicebat eis, quod facerent fructum dignum pænitentiæ, vt patet in litera, idest talia opera facerent, per quæ essent perfectè mundi ad suscipiendum Messiam. Aliter potest dici, quod erat iste baptismus pænitentiæ, id est, protestatio quædam de pænitendo. Nam omnes, qui veniebant ad baptismum Ioannis protestabantur, quod pæniterent deserentes vitam veterem. Et quia pænitere non est nisi de peccatis, ideo isti profitebantur se primum peccatores. Et hoc est, B quod dicitur, quod baptizabantur à Ioanne confitentes peccata sua .i. profitentes se esse peccatores, & tunc protestabantur se de cetero abstinere à peccatis, & Ioannes hortabatur eos facere fructum dignum pænitentiæ, id est, opera bona, per quæ satisfacerent de præteritis malis.

Quomodo dicatur, quòd baptismus Ioannis esset in remissionem peccatorum? Quæst. LIX.

QVæritur, quomodo dicatur, quòd baptismus Ioannis esset in remissionem peccatorum: cùm per illum remittantur peccata? Quidam dicunt, quòd erat verè in remissionem peccatorum, quia baptismus Ioann. non erat minus perfectus, quam circumcisio, & tamen per circumcisionem tollebatur peccatum originale, & da C batur gratia. Ergo idem fieret per baptismum Ioannis. Dicendum, quòd per Baptismum Ioannis non remittebantur peccata, quia in illo non conferebatur gratia, vt probatum fuit sup. in quadam q. de hoc, & tamen sine gratia non fit remissio peccatorum. Sciendum tamẽ, quod baptismus Ioannis potest dici esse in remissionem peccatorum vno modo .s. per significationem, non quidem, quod baptismus Ioannis remissionem peccatorum faceret, sed quod illam per Christum, siue per baptismum eius faciẽdam esse significaret. Et sic omnia Sacramenta legis veteris erant ad remissionem peccatorum .s. significando. Dicit autem Beda, quod duplex baptismus potest intelligi in verbis Ioannis. Vnus quem Ioannes baptizando conferebat, & est baptismus pænitentiæ .s. quia ibi erat quædã inchoatio pænitentiæ, vt diximus præced. q. Alius erat ba D ptismus Christi, per quem peccata remittuntur, quem Io. dare non poterat, sed solùm prædicabat illum, cùm diceret: Ego baptizo vos in aqua: ille autem baptizabit vos in Spiritu, & sic Marc. 1. c. quando dicitur, fuit Io. prædicãs baptismum pænitentiæ in remissionem peccatorum, possunt distingui illa verba, quia cùm dicitur fuit Ioannes in deserto baptizans, intelligitur de baptismo suo, quem ipse dabat. Cum autem dicitur, & prædicans baptismum pænitentiæ, si fiat ibi punctus, intelligetur de baptismo suo, quia ille erat baptismus pænitentiæ, vt dictum est. Cum autem sequitur in remissionem peccatorum, debet resumi litera, vt dicatur prædicans baptismum in remissionem peccatorum, & intelligitur de baptismo Christi, quem Ioannes prædicabat. Aliter potest intelligi secundum Hier. quod baptismus Ioannis esset in remissionem E peccatorum, non effectiuè, sed inchoatiuè, quia per baptismum gratia conferebatur, per quam remittuntur peccata. Quod autem consummatur per sponsum, inchoatur p paranymphum, erat autem Christus sponsus, & Io. paranymphus .s. amicus sponsi: sicut ipsemet Io. dixit Io. 3. c. Et sic remissio peccatorum, quæ per Christum consummanda erat, inchoaretur per Io. non tanquam ipse aliquid de illa faceret, sed quod disponeret homines ad illam, vel p baptismum suum illã significaret. Aliter potest intelligi ista remissio peccatorum .s. quod non referatur ad baptismum, sed ad pænitentiã; & tunc verum est: quia licet baptismus Io. non conferret remissionem peccatorum, pænitentia tamen confert remissionem peccatorum. Vñ quocunq; statu, & lege semper per pænitẽtiam peccata remittuntur. Et pt iste sensus ex ordine literæ, q̃a dr̃, q̃ fuit Io. p̃dicans baptismũ pniæ in remissionem peccatorũ .i. p̃di-

cabat baptismum pœnitentiæ, quæ pœnitentia confert remissionem peccatorum. Et iste videtur verior sensus literæ. Et tunc nullum est dubium. Hunc sensum sequitur S. Th. t. p. sum. q. 24. ar. 3. in solutione tertij argumenti. Possunt tamen teneri alij sensus supra dicti.

Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?

[Videns autem.] Hic ostenditur idoneitas Ioannis ad ferendum testimonium de Christo ex veritate doctrinæ, quæ consistit in hoc, quod Ioannes non timebat vitia malorum confidenter arguere. Nam Pharisæos, & Sadducæos, de quibus hic in litera dicitur, arguebat, sed illi erant de præcipuis inter Iudæos. Et dicitur. [Videns autē multos Pharisæorum, & Sadducæorum.] Istæ sunt duæ sectæ Iudæorum, & vocantur quidam Pharisæi, & alij Sadducæi, de quibus infra dicetur in 63. q. [Venientes ad baptismum suum.] Id est, veniebant, vt baptizarentur à Ioanne. Et dicitur baptismus suus, id est, Ioannis: quia non vocatur baptismus absoluté, nec baptismus Dei, sed baptismus Ioannis, quia nihil ibi efficiebatur, quod à puro homine fieri non posset. Et sic Christus vocauit istum baptismum Ioannis, infra 21. c. s. Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? Dicit hic Glos. ordin. quod necesse fuit, quod post doctrinam, quam Ioannes turbis tradiderat, Euangelista etiam illius doctrinæ faceret mentionem quia instruxit eos, qui probatiores videbantur, s. Pharisæos, & Sadducæos. [Dixit eis: Progenies viperarum.] Ad istos specialiter Ioannes locutus est, vocans eos, progeniē viperarum. Sensus autem totius literæ est, quod isti Pharisæi, & Sadducæi erant iniqui, & in baptismo Ioannis forte non habebant rectam intentionem, vt infra dicetur in expositione literæ, ideo dixit eis, quod non solum baptizarent, sed etiam facerent fructum dignum pœnitentiæ Vocauit autem eos progeniem viperarum propter iniquitatem, quam in corde tenebant, sicut vipera venenum intra corpus habet. Et ita vocauit istos Christus infra 23. c. s. serpentes, genimina viperarum: quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Alia causa potest esse, & valde conueniēs literæ, scilicet, quia voluit Ioannes istos humiliare in eo, de quo ipsi superbiebant. Nam isti gloriabantur, quod essent filij Abrahæ, & per hoc putabant se euitaturos omnem pœnam, etiamsi nulla bona facerent. Ioannes autem voluit eos humiliare, ne superbirent de progenie, faciens eos de pessima, & noxia progenie, dicens: Genimina viperarum, vel progenies viperarum. Quasi dicat. Nonne estis filij viperarum, vel progenies viperarum. Quod autē sit ista intentio, patet, quia Ioannes dixit eis, ne velitis dicere, patrem habemus Abraham, id est, non gloriemini de hoc, quia magis estis filij viperarum, quàm filij Abrahæ, cùm conditionem viperarum habeatis. Chryso. enim super Matth. dicit istos vocatos progeniem viperarum, eo quod vipera cùm aliquem hominem momorderit, currit ad aquam, quam si non inuenit, moritur. Ideo istos dicebat progeniem viperarum, quia peccata mortifera committentes, currebant ad baptismum, vt sicut viperæ per aquam solùm pericula mortis euaderent. Viperarum etiam natura est, rumpere viscera matrum suarum, & sic nasci. Quoniam ergo Iudæi assiduè persequentes Prophetas corrumpunt synagogam suam: ideo progenies viperarum nuncupantur. Item viperæ foris speciosæ, & quasi pictæ sunt: intus autem veneno repletæ. Ita & isti in vultu pulchritudinem sanctitatis ostendebant. Erant autem hypocritæ, vt Christus dicebat infra 23. cap. Ioannes vocauit istos progeniem viperarum: Christus autem vocauit eos serpentes, siue viperas, & genimina viperarum, infra 23. c. Et vtrunque verum est. Nam isti sunt serpentes, siue viperæ in quantum in se ipsis venenum tenent. Vocantur progenies viperarum, quia istud venenum à patribus acceperunt. Fuerunt enim patres eorum mali, & ipsi secuti sunt eos in malitia ipsorum. Sic Christus dixit inf. 23. cap. scilicet. Væ vobis Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulturas Prophetarum, & dicitis: si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanF guine Prophetarum. Itaque testimonio estis vobisinetipsis, quia filij estis eorum, qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum, id est, sequimini illos in malo. Dicit hoc prænunciando, & non imperando, scilicet, quod ipsi efficerentur successores in malitia patrum suorum. Et propter hoc iuste vocarentur viperæ, & filij viperarum. Vnde eod. cap. cùm Christus dixit, & vos implete mensuram patrum vestrorum, subdidit, serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? [Quis demonstrauit vobis fugere à futura ira.] Quasi dicat: cum sitis de progenie viperarum, & sic contra conditionem vestram bonum faciatis: miror quomodo facitis, sed hoc est, quia aliquis ostendit vobis. Innuit Ioannes, quòd isti Pharisæi, & Sadducæi erant mali, & tamen veniebant ad baptismum. Et hoc erat opus boG num: ideo miratur, quomodo veniant. Et credit, quod nō veniant à se ipsis, sed quod aliquis ostenderit eis hoc. Iste autem est Deus, vt ait hic Remigius. Ipse enim pulsat corda hominum, & erudit eos, vt recedant à malo. Sic dicitur Iob 33. cap. scilicet: Per somnium in visione nocturna quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his, quæ facit, & liberet eum de superbia, eruens animam eius à corruptione, & vitā illius aut non transeat in gladium. Dicitur autem à futura ira, id est, à pœna æterna, quæ futura est malis post vitam. Et vocatur ira, quia homines irati solent inferre pœnas. Ideo pœna obtinuit nomen iræ, ita vt Deus dicatur homini iratus, quando eum punit. In Deo tamen ira non est.

H *Quomodo vera sint verba Sancti Ioannis, dicentis Pharisæis, quis demonstrauit vobis fugere, &c. & Christi dicentis, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Quæstio. LX.*

QVæritur, Quomodo Ioannes dixerit his, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? In quo innuitur, quòd illam euitabant, cùm Christus videatur dicere contrarium istis dicens: serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ: q. d. non poteritis effugere. infra 23. c. Dicendum, quod secundum diuersos actus vtrunque verum est. Nam Pharisæi, & Sadducæi hic veniebant ad baptismum Ioannis, & volebāt pœnitere de peccatis, & per hoc poterant euitare geI hennam. Pharisæi autem, quibus Christus infra 23. c. loquitur, erant in iniquitatibus patrum suorum, quia occisuri erant Scribas, & Sapientes, scilicet, Christi Discipulos. Et iste non erat modus ad euitandum gehennam, sed potius, vt nunquam euaderent: ideò dixit eis, quomodo fugietis à iudicio gehennæ, quasi dicat, non poteritis effugere. Et patet iste sensus; quia immediatè dixit Christus. Ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & ex illis occidetis, & crucifigetis, vt veniat super vos omnis sanguis iustus.

Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos. Patrem habemus Abraham.

[Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.] Fructus K est, quod prouenit de ipsa re & est post rem. Et quia Sadducæi, & Pharisæi habebant pœnitentiam nunc, quando veniebant ad baptismum, hortabatur Ioannes eos, vt facerent fructum pœnitentiæ. Pœnitentia istorum erat dolor, & detestatio peccatorum. Et istam habebat quando baptizabantur, quia confitebantur peccata sua, id est, profitebantur se esse peccatores.

Restabat ergo nunc, quod ex ista pœnitentia proueniret fructus. Et illud est, quod qui peccata detestatur, nunquam ad illa, nec ad alia redeat, etiam quòd pro peccatis aliqua opera satisfactoria faciat. Et nō solùm dixit, quod facerent fructum pœnitentiæ, sed etiam dignum, scilicet, vt quanta fuerunt peccata, tanta sit satisfactio. Nam sicut per peccatum homo voluntati suæ concessit plus, quam debuit: ita iustitia exigit, vt contra voluntatem suam tantum faciat se puniendo. Apocalip. 18. capit. scilicet,

Quan-

Quantum glorificauit se in delicijs suis: tantum date illi **A** de tormento. Cum autem se quis tantum punierit, pœnitentiam dignam faciet. Vt Gregorius dicit in quadam homilia, quòd non solum fructum pœnitentiæ, sed etiam dignos fructus pœnitentiæ admonet esse faciendos. Quisquis enim illicita nulla commisit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur. At si quis in culpam lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se nouerit illicita perpetrasse. [Et ne velitis dicere intra vos: patrem habemus Abraham.] Tollit per hoc Ioannes quandam responsionem, quam Pharisæi poterant habere contra verba Ioannis. Nam forte putarent, quòd etiamsi multa peccata cõmisissent, non punirentur à Deo, etiam si de illis pœnitentiam non agerent, & hoc quia erant filij Abrahæ. Et sic dicerent, quòd non erat necesse, quòd facerent fructum pœnitentiæ, sicut Ioannes dicebat, quia sufficiebat eis esse filios Abrahæ. Dicit autem Ioannes, quòd istud nihil prodesset. Quia etiamsi sint filij Abrahę, peribunt tamen, nisi pœnitentiam egerint: sicut dixit Christus Luc. 13. cap. scilicet; Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Istud motiuum proueniebat Pharisæis ex sacra Scriptura, quæ videtur dicere, quòd propter merita Abrahæ, vel quia Deus dilexit eum, seruaret filios eius à malis, & non destrueret eos, licet peccarent, vt patet. Leuit. 26. cap. cùm Deus posuisset omnia mala, quæ facturus esset contra Iudæos, quando peccarent, dixit in fine: Tunc orabunt pro impietatibus suis, & recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Isaac, & Iacob, & Abraham. Bona quoque, quæ Deus faciebat Israelitis, faciebat propter Abraham, & Isaac, & Iacob. Deuter. 7. c. f. Non quia gentes cunctas numero vincebatis iunctus est Dominus vobis, sed quia dilexit vos, & custodiuit iuramentum, quod iurauit patribus vestris. Et ob hoc quando Deus volebat destruere Iudæos pro peccato vituli, Moyses orauit dicens; Recordare Domine Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum tuorum, & esto placabilis super nequitia populi tui. Et sequitur, quòd placatus est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat. Et sic putabant Pharisæi, quòd ab omnibus malis liberarentur propter Abraham. Sed dicetur, quomodo Ioannes dixit, quòd non dicerent, patrem habemus Abraham, cùm verum est, quod propter eum liberarentur. Ipse autem dicit, quòd non liberarentur per hoc à futura ira, nisi pœnitentiam egerint. Dicunt communiter Doctores multi, quòd isti erant filij Abrahæ secundùm carnem, & tamen non vocantur filij Abrahæ in scriptura, nisi illi, qui sequuntur ab Abraham, Sic innuitur ad Rom. 8. & 9. cap. Et hoc verum est, & tamen Leuit. 26. c. vbi dicitur, quod propter Abraham non destruet eos; vel non penitus abijciet, non accipitur, nisi de filijs Abrahæ secũdum carnem, scilicet, de populo Iudæorum. Nam filijs Abrahæ spiritualiter secundum imitationem morum nulla mala inferenda sunt, cùm boni sint, nec illi liberantur à malis propter Abraham. Dicendum, quòd Ioannes loquitur de filijs Abrahæ secundum carnem, & non vetat Pharisæos vocari filios Abrahæ, sed iubet, quod confidant in virtute animæ, & nõ quod sint filij Abrahæ, vt ait Chrysostomus super Matthæ. Concedendum etiam, quod filij Abrahæ secundum carnem à multis malis liberantur, & propter Abraham. Malum tamen duplex est quoddam temporale, & aliud æternum. De malo autem æterno nullus Iudæus liberabatur propter Abraham, nec liberatur **E** aliquis homo per illum quantumcunque sanctus sit. De malo autem temporali liberatur sępe vnus homo propter merita alterius. Et Leuit. 26. c. Scriptura loquitur de malo temporali, scilicet, de captiuitate populi, & destructione eius. Et ab hoc interdum liberabantur propter Abraham. De malo autem æterno loquitur hic Ioannes, quia dixit quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira. Et ista est pœna gehennæ, sicut Christus dixit infra 23. cap. scilicet. Genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ. Et verum erat, quod ad hoc non proderat eis esse filios Abrahæ, nisi pœnitentiam agerent.

Quare Ioannes non dixerit patres vestros Isaac, & Iacob, sed solum posuit Abraham? Quæst. LXI.

QVæritur, quare solum dixerit Ioannes, ne velitis dicere, patrem habemus Abraham, quia non solum propter merita Abrahæ, sed etiam Isaac, & Iacob liberabantur Iudæi de malis, sicut Deus dixit Leuit. 26. c. & Moyses nomine istorum trium orauit. Exod. 32. cap. Dicendum, quòd verum est, quòd Pharisæi confidebant de meritis omnium istorum trium & tamen solùm dixit Ioannes de Abraham, quia Pharisæi specialiter solebant loqui de Abraham propter multa. Primo, quia loquendo de Abraham includebant omnes tres, quia ipse erat caput aliorum duorum. Ponendo **B** autem vnum de alijs duobus non includerentur tres, quia Abraham non posset intelligi per aliquem aliorum, cùm ipse esset caput, & primus. Ideo ad nominandum vnum, non fuit aliquis, qui deberet nominari, nisi Abraham. Secundo, quia hic loquitur Ioannes de paternitate. Et licet verum sit, quòd Iudæi sint filij Iacob, & etiam Isaac, melius tamen dicuntur filij Abrahæ, quia ille est pater simpliciter patrum. Et ob hoc nullus ita vocatur propriè Patriarcha sicut Abraham. Tertio, quia Abraham fuit principium populi Iudæorum, & ipse est primus, quem reperimus vocari Hebræum, Gen. 14. c. Ipse enim est primus, qui separatus est de populis nationum, vt in eo inchoaretur populus Dei. Nam ipsi dixit Deus, quòd exiret de terra sua. Gen. 12. c. Quarto, quia iste erat honorabilior cęteris; quia licet Isaac, & Iacob viri sancti fuerint, totũ bo**C**num, quod Iudæi habebant; & sperabant, erat propter Abraham. Ei enim promiserat Deus omnia, quæ postea compleuit. Nam sibi promisit, quòd faceret eum in gentem magnam, & quod non posset numerari semen suum sicut nec stellæ cæli, & puluis terræ. Gen. 12. & 15. cap. Et etiam promisit Messiam, scilicet, quod in semine suo benedicerentur omnes gentes. Gen. 12. ca. & intelligitur de Messia, ad Gal. 3. c. Sibi quoque promisit, quod daret terram Chanaan, & designaret terminos eius. Gen. 13. & 15. capitibus. Sibi etiam promisit, quod filij sui præualerent contra hostes, scilicet, possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. Gen. 12. c. Alijs autem patribus Iudæorum Isaac, & Iacob, & posteris nihil Deus promisit de nouo, sed solùm confirmauit ea, quæ promiserat Abrahę. Et ita cum loqueretur Deus de Isaac dixit: tibi, & semini tuo **D** dabo vniuersas regiones has, complens iuramentũ, quod spopondi Abraham patri tuo. Gen. 26. cap. Et sic nihil isti promittebat de nouo. Et quod plus est, ea, quæ dicebat se daturum Isaac, & Iacob, dicebat, quod daret propter Abraham, eo. cap. Cum Deus loquitur ad Isaac dicit. Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ, eo quod obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta mea. Quinto, quia etiam in sanctitate Abraham videbatur esse maior, quoque Isaac, & Iacob. Deus enim laudauit ipsum valde, cum ad præceptum eius non dubitauit disponere se propria pte ad occidendum filium suum Isaac, Gen. 22. c. Sed an sanctior fuerit ipse Abraham, quàm Isaac, dubium est multorum, de quo eod. c. diximus. Potius ergo de Abraham dixit Ioannes, quàm de Isaac, & Iacob. Et tamen quantumcunque esset excellens Abraham, dixit Ioannes, non esse confidendum de meritis illius. Sic etiam stulte confidebant Iudæi in quibusdam alijs dicentes, quod Deus non faceret eis malum, licet peccarent, propter reuerentiam templi, quod habebant. Sic dixit contra eos Ieremias, scilicet. Nolite dicere templum Dei, templum Dei, quasi dicat. Non liberamini propter templum: sed propter iustitiam vestram. Ierem. vigesimo secundo capite.

Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arborum posita est.

[Dico enim vobis, quoniam potẽs est Deus de lapidib. istis suscitare filios Abrahæ.] Quasi dicat. Nõ cõfidatis in

X 3 meritis

meritis Abrahæ putantes, quòd aliquod magnum sit esse filium Abrahæ, & quod propter hoc Deus attendat ad vos; quia Deus potest de lapidibus suscitare filios Abrahæ, id est, facere filios Abrahæ, & tamen lapides sunt aliquid contemptibile. Ideo non credatis quod propter hoc solum, quòd estis filij Abrahæ, Deus tantum vos diligat, quod non puniat vos pro peccatis. Et est modus iste loquendi, sicut dixit Deus Moysi, quando volebat occidere omnes Iudæos in deserto, scilicet. Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Exod. 32. cap. scilicet, ego potero facere aliam gentem magnam, cuius tu sis princeps, si occidam istos: ideo permitte me occidere eos. Ita hic. Quasi dicat; si Deus diligit filios Abrahæ, non putetis, quod propter hoc non puniat eos si peccauerint: quia etiamsi occidebat illos, poterat tamen facere de lapidibus alios plu- G res, & meliores filios Abrahæ, in quibus gaudeat. Et sic occisio istorum nullam inopiam, vel modestiam Deo inducit, quasi dicat. Si Deus valde delectaretur cum filijs Abrahæ, & mortuis istis non posset alios facere, toleraret peccata eorum, vt non perderet illos, quos diligeret: sicut pater non occidit filium, licet malus sit, quia gaudet in eo. Deus tamen potest facere etiam de lapidibus filios Abrahæ. Ideo non est verisimile, quod non puniat eos propter hoc, quod illos diligit. An vero Deus possit de lapidibus facere filios Abrahæ, infra dicetur in 56. quæstione. Dicitur enim communiter, quod isti lapides, quos Ioannes demonstrauit, erant lapides duodecim, quos posuerunt Iudæi in Iordane, quando transierunt Iudæi per siccum, quos Deus ibi poni iussit Iosue 4. cap. & manserunt ibi in memoriam miraculi, & tempore Ioannis erãt, H & apparebant cacumina eorum, & de illis Ioannes locutus est. Sic tenet Remigius. Istud est satis verisimile, quia Ioannes baptizabat populum in Iordane, vt patet in litera, & forte erat circa locum illum, per quem Iudæi transierunt. Et quia isti lapides erant magni, apparebant existentibus extra fluuium, licet lapides in alueo Iordanis essent. Iosue quarto cap. Quod autem viderentur lapides isti notabiliter manentibus extra fluuium, patet, quia Deus iussit illos poni in memoriam transitus Iudæorum. Si tamen non apparerent manentibus extra aquam, ad nihil proficerent. Ideo manifeste videbantur. Et sic Ioannes loqueretur de illis specialiter, quia erant aliqua res notabilis. Quod autem Ioannes de illis locutus fuerit nõ apparet ex sacra Scriptura: Doctores tamen quasi verisimiliter colligunt, quod de illis dicatur propter duo. Pri- I mò, quia Ioannes erat iuxta Iordanem, vbi erant isti lapides, maximè, quia in flumine baptizabat. Secundo, quia præcipuè propter demonstrationem, quia dixit de lapidibus istis, & illa demonstratio significat aliquid speciale. Ideo referunt ad illos lapides memoriales, qui erant aliquo modo venerandi, quia Deus illos ibi poni iusserat. Si autem Ioannes non intendisset, aliquid speciale dixisset, potens est Deus de lapidibus suscitare filios Israel. [Iam enim securis ad radicem arboris posita est.] Hic ponit Ioannes aliquam rationem, quare Pharisæi debebant facere fructum pænitentiæ, quia iam securis posita est ad radicem arboris. Et potest ista litera induci dupliciter. Vno modo, quòd forte Pharisæi dicerent, volumus facere fructum pænitentiæ, sed non oportet, quod immediatè conemur ad hoc, quia adhuc manet nobis tempus, Ioãnes au- K tem dicit non esse expectandum, quia iam tempus est. Nã iam securis posita est ad radicem arboris: ideo oportet mox fructum facere: alioquin arbor succidetur. Alio modo potest intelligi, quòd Ioannes continuet se ad sententiam præcedentem. Nam dixerat, quod debebant fructũ facere, & non confiderent in meritis Abrahæ. Nunc dicit, quod si fructus faciendus est, maximè iam in isto tempore fieri debet: quia nunc securis posita est ad radicem arboris. Et est Metaphora de homine ad arborem: quia sicut arbor infructuosa succiditur, ita homo non faciens fructum pænitentiæ mittetur in ignem. Dicit Nicolaus, quod arbor accipitur hic pro homine, quia homo est arbor conuersa. Scriptura tamen non accipit in sensu literali, sed in Metaphora, & comparauit hominem arbori, propter ea, quæ supra dixit. Nam dixit, quod facerent

F fructum pænitentiæ, & quia fructus propriè ad arbores pertinet, continuata locutione comparauit hominem nõ facientem fructum pænitentiæ arbori infructuosæ. Securis est seueritas diuini iudicij, quæ in promptu est, quæ non solùm in futuro sæculo malos consumet: sed etiam in præsenti homines in peccatis obstinatos præ consuetudine, licet aliàs illa grauissima non sint, Deus auferet de terra amaro exitu, relictis alijs, qui in pluribus peccauerunt. Quia tamen aliquando pænitentiam agunt, Deus illos sustinet: & sic non est causa mortis grauissimæ, vel repentinæ inflictæ quibusdam hominibus à Deo multitudo, vel enormitas peccatorum, sed non pænitere de illis. Sic patet Luc. 13. ca. cùm quidam Christo nunciarent de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorũ, dixit Christus: Putatis, quod hi Galilæi præ om- G nibus Galilæis fuerunt peccatores, quia talia passi sunt? Nam dico vobis, nisi pænitentiam habueritis omnes simul peribitis. Sic etiam dixit de alijs decem, & octo viris quos turris cadens oppressit, scilicet. Putatis, quia hi debitores fuerunt præter omnes homines habitantes in Ierusalem. Nam dico vobis, nisi pænitentiam egeritis, &c. Chrysostomus super Matth. dicit, quod securis est ira cõsummationis, quæ totum mundum præcisura est. Hieron. dicit, quod securis est prædicatio Euangelij iuxta Ierem. 46. cap. qui verbum Domini comparat securi cædenti petram. Gregorius autem in quadam homilia dicit, quod securis est Redemptor noster, qui velut ex manubrio, & ferro, ex Deitate constans, & humanitate, tenetur ex humanitate, sed incidit ex Deitate. Quæ securis ad radicem arboris posita est, quia etsi per patientiam expectat, vide- H tur tamen quid factura sit, id est, quod vult præcidere arborem.

Quare dixerit Ioannes, securis iam ad radicem arboris posita est, quia omni tempore hoc verum sit?

Quæst. LXII.

QVæritur, quare dicitur: Iam securis ad radicem arboris posita est, quia omni tempore verum est, quòd qui non facit fructum pænitentiæ, succidatur a Deo? Quare ergo Ioannes dixit potius istud nunc, quàm alijs temporibus, maximè quia Ioannes expresse significat, quòd etiamsi alijs temporibus hoc nõ esset verum, nunc tamen verum erat, quia dicit, iam enim securis, scilicet, nunc? Dicendum, quod verum est, quod I omni tẽpore Deus homines impænitentes punit, sed maximè tempore hoc, quo Ioannes prædicabat. Primo, quia nunc magis admonebantur homines facere pænitentiã, quam alijs temporibus: cùm Ioannes nihil aliud clamaret præcipuè, nisi pænitentiam agite, supra in litera. Christus etiam post Ioannem istud prædicare incœpit, scilicet, pænitentiam agite, sequenti c. Istud etiam Christus mandauit Discipulis suis prædicare. Ideo cum homines istius temporis magis de hoc essent instructi, quàm homines aliorum temporum magis punirentur, si negligerent: quia seruus sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit multis: qui autem nescit voluntatem Domini, & ideo non facit, plagis vapulabit paucis. Luc. 12. c. Et ob hoc se excusauerunt illi, quos paterfamilias Christus hora vndecima otiosos inueniens, increpauit, Dicens: Quid K hic statis tota die otiosi? Et illi dixerunt: Quia nemo nos conduxit, infra 20. cap. Illi sunt Gentiles, quos Prophetæ non prædicauerunt, ideo excusabiliores sunt de peccatis suis. Et sicut Gentiles non audientes Prophetas, excusabiliores sunt, quàm Iudæi, qui illos audierunt: ita Iudæi, qui antiquitus fuerunt, essent excusabiliores, quàm isti, qui erant tempore Christi, & Ioannis: quibus quotidie prædicabatur, & miracula fiebant. Sic Christus innuit, infra 11. ca. cùm cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt multæ virtutes ab eo, quia non egissent pænitentiam scilicet. Væ tibi Corozaim. Væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis: olim in cilicio, & cinere pænitentiam egissent. Veruntamen dico vobis: Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis. Sic etiam comparat ibi Capharnaum ad terram Sodomorum, & dicit, quod

remis-

remissius erit in die iudicij genti Sodomorum, quàm gẽti Ciuitatis Capharnaum. Secundo erat hoc propter conditionem temporis instantis. Nam tempore Ioannis incœpturus erat status noui testamenti, qui erat status perfectionis, in quo necesse erat magis fructificare. Nam quando arbor noua est paruula, nemo conqueritur, quod fructum non proferat. Cùm vero magna est, & diligenter colitur; iustè querimur, si nihil proferat. Sic etiam cùm homo est infans, vel puer, nemo ab eo petit opera perfecta; cùm vir effectus fuerit, si virilia non agat, omnes eum arguunt. Istas duas comparationes habebat status veteris testamenti ad nouum testamentum. Nam homines in veteri testamento erant sicut paruuli sub Pædagogo; in nouo autem testamento sunt sicut viri liberati à Pædagogo. ad Galat. 3. c. scilicet. Lex Pædagogus noster fuit in Christo, id est. Sicut Pædagogus respectu puerorum. Et sequitur: At vbi venit fides, iam non sumus sub Pædagogo. Et fides vocatur status noui testamenti, ideo in nouo testamento exigitur à nobis, quòd faciamus opera perfectiora, quàm in veteri. Alioquin nunc potius, quàm tunc securis ad radicem arboris posita est, id est, magis puniemur nunc, quàm tunc. Hoc etiam Christus innuit infra quinto cap. scilicet. Nisi abundauerit iustitia vestra plus, quàm Pharisæorum, & Scribarum, non intrabitis in regnum cælorum. Iustitia autem Pharisæorum, & Scribarum sunt ipsa opera veteris testamenti. Iustitia autem, quam Christus dixit abundaturam sunt opera noui testamenti. Et sic declarauit ibi in multis inducendo, quod præcepta sua erant perfectiora, & strictiora, quàm illa veteris testamenti. Aliam similitudinem de arbore ponit Christus Luc. 13. cap. de eo qui habuit arborem fici in vinea sua, & veniens quærere fructum non inuenit: dixitque ad cultorem vineæ: ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam, vt quid enim terram occupat? Et cultor dixit: Domine dimitte illam hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora: si quidem fecerit fructũ, sin autem in futurum succides eam. Illam autem parabolam dixit Christus contra illos, qui expectati à Deo non faciebant pænitentiam. Nam eod. cap. dixerat: Nisi pænitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et distinguit ibi tempora. Quia licet ficulnea non protulisset fructum in tribus annis, & Dominus contra eam irasceretur, non succidit eam, sed diffiniuit, quod si anno illo, quo cultor eam diligenter coleret, & mitteret stercora circa illam, non faceret fructum, succideret eam. illud est tempus noui testamenti, in quo diligenter arbores iam coluntur per prædicationem, & adiutorium diuinæ gratiæ. Si ergo non faciunt nunc fructum, non permittentur occupare terram. Rectè ergo Ioannes dixit, quòd nunc potius, quàm alio tempore securis ad radicem arboris posita est.

Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

[Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum.] Non solum petitur ab arbore, quod fructum faciat, sed etiam, quod sit bonus. Quia sicut infructuosa arbor succiditur: ità & proferens malum fructum. Maximè, quia in comparatione arboris ad hominem melius ponitur arbor faciens bonum fructum, & malum, quàm arbor fructuosa, & infructuosa. Nam operatio hominis eius fructus est, siue bona, siue mala sit. Et quia homines sine operibus non sunt, potius dicuntur mala arbor faciens fructum malum, quàm arbor non faciens fructum. Dicit autem Rabanus esse quatuor species arborum. Vna est totaliter arida, cui assimilantur Pagani; altera viridis, sed sine fructu, cui assimilantur Hypocritæ. Tertia viridis, & fructuosa, sed venenosa, cui assimilantur Hæretici. Quarta viridis, & fructum bonum gignens, cui assimilantur viri Catholici. Et dixit: Omnis arbor, vt auferatur exceptio operarum, scilicet, quia quicunque fuerit, etiam si sit filius Abrahæ, si non facit fructum bonum, mittetur in ignem. Et hoc dixit contra Pharisæos, qui putabant sufficere sibi esse filios Abrahæ. Sic dicit Chrysostomus in homilia, scilicet, cùm dicit, omnis, excludit priuatum,

A qui est à nobilitate. Quasi dicat. Et si nepos Abrahæ fueris, sustinebis pœnam sine fructu manens. [Excidetur, & in ignem mittetur.] Arbor enim, vel aliqua alia res nunquam debet esse inutilis, vel superuacua, quia superfluum repugnat omni ordini, vt supra dictum est. Arbor autem potest proficere in duobus, scilicet, vel in quantum arbor & hoc ad gignendum fructum, vel in quantum lignum, & hoc, vt ardeat. Cum igitur cessat bonum fructum facere, quod ad arborem pertinet, non restat, nisi vt succidatur, & tanquam lignum proficiat ad ignem. Et satis proxima est metaphora veritati, quia sicut arbor mala succiditur, & in ignem mittitur: ita homines iniqui non facientes fructum pænitentiæ tolluntur de terra à Deo, & mittuntur in ignem æternum, per quem Deus figurauit omnes pœnas inferni. Aliter introducunt quidam istam literam totam, scilicet, quòd Ioannes loquutus est specialiter contra Pharisæos, & Sadducæos: quia ipsi malè iudicabant de baptismo Ioannis attribuentes ei plus, quàm oportebat, scilicet, putantes, quod sufficiebat eis baptizari à Ioanne. Et licet multa peccata fecissent, non erat necesse de illis pænitentiam facere. Et Ioannes increpat eos, quod non ponant spem in sola aqua, sed quod faciant fructum pænitentiæ; quia aliàs tanquam mala arbor succidentur, & mittentur in ignem. Istum sensum sequitur Chrysost. super Matthæum, scilicet. Ioannes venientium ad se Pharisæorum prauas cogitationes intellexit. Forsitan enim apud se cogitauerunt: imus, & confitemur peccata nostra, nullum laborem nobis imponit: baptizamur, & cõsequimur indulgentiam peccatorũ. Insipiens nunquid facta digest. impuritatis, non est necessaria suppositio medicinæ? Sic multa diligentia necessaria est homini post cõfessionem, & baptismum, & vulnus peccatorum perfectè sanetur. Et ob hoc vocauit eos viperas: quia iniquam cogitationem intra se tenebant, sicut vipera intra se venenũ tenet. Et in isto sensu quasi Chrysostomus exponit partẽ sequentem, scilicet, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Quasi dicat, Isaias. Si enim Isaias vos docuisset, non spem in aquam tantum poneretis; sed etiam in operibus bonis. Ille enim dicit: Lauamini, & mundi estote, auferte nequitiam ab animabus vestris, discite benefacere. Nunquid Deus vos docuit, lauabis me, & super niuẽ dealbabor; Absit. Ille enim sic postea dicit; Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Si ergo essetis discipuli Dauid cum gemitu ad baptismum veniretis. Et secundum hoc continuatur litera sequens, scilicet, quòd debeant facere D fructum pænitentiæ, scilicet non ponentes spem in sola aqua; quia alias, vt arbor infructuosa, succidentur. Iste sensus conueniens est; & tamen conuenientior est ille, quem supra assignauimus; quia secundùm istum non potest applicari ad quid Ioannes diceret Pharisæis, ne velitis dicere, patrem habemus Abraham. Videtur ergo, quod error Pharisæorum erat confidentia magna de meritis Abrahæ, quia filij eius erant; ita vt non esset eis necessarium facere pænitentiam. Et tamen errabant, putantes, quod per baptismum Ioannis totaliter mundarentur, ita vt non esset eis necessarium facere pænitentiam, cùm potius plurimi Pharisæorum, & Legisperitorum contempserint baptismum Ioannis, nolentes illum tenere. Luc. septimo capite.

E *Qui essent Pharisei, & Sadducei.*
Quæst. LXIII.

QVæritur circa istos Sadducæos, & Pharisæos, qui essent? Dicendum, quod secundùm Iosephum, lib. 18. Antiquitatum, apud Iudæos fuerunt quatuor genera Philosophiæ, id est, quatuor opiniones, vel sectæ, scilicet Pharisæorum, Sadducæorum, Hessænorum, & Iudæ Galilæi. Duas illarum tanquã communiores nominat hic Ioannes increpans eos, qui illas tenebant. De Hessænis, & de sequentibus sectam Iudæ Galilæi nihil in Euangelijs dicitur, cùm sæpissimè tamen de Pharisæis, & Sadducæis dicitur. Ratio est, quia de istis ponitur in quantum aduersabantur Christo, & ipse de multis eos arguebat, pcipuè Pharisæos; de secta Hessænorũ nihil dĩ, qa erãt viri boni, & fortè nunquã contigit eos ad-

F uersari Christo, vel concurrere cum eo ad aliquid. De secta Iudæ Galilæi nunc fit mentio per Euangelistam: quia minor erat ceteris, vt infra dicetur. Istarum duarum, scilicet, Pharisæorum, & Sadducæorum Scriptura ponit differentiam; & erat præcipue in credendo: quia Pharisæi confitentur esse animas immortales, & resurrectionem futuram, & Angelos Spiritus: Sadducæi autem negant resurrectionem, quia dicunt animas esse mortales, & dicunt non esse Angelos, nec aliquos Spiritus: sed sola entia corporalia, vt patet Act. 23. c. Et propter hoc erant magnæ controuersiæ, & contentiones sæpe inter eos. Et per istum modum Paulus, cùm ab omnibus Iudæis vnanimiter accusaretur, vt faceret discordiam inter eos dixit. Viri fratres ego Pharisæus sum, & filius Pharisæorum. De spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum G hæc dixisset; facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo, & exurgentes quidam Pharisæorum pugnabant dicentes. Nihil mali inuenimus in homine isto. Quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus? Act. 23. c. Et nisi hæc dixisset Paulus, tàm Pharisæi, quàm Sadducæi persequebantur eum ad mortem. Isti Sadducæi contra Christum semel arguerunt, quia ipse asserebat resurrectionem mortuorum, quam negabant Sadducæi: & arguerant per deductionem ad inconueniens, scilicet, de muliere, quæ habita fuit hic à septem viris, in resurrectione cuius eorum esset; & Christus redarguit eos tanquam nihil intelligentes, inf. 22. c. Tres sectæ istorum eodem tempore ortæ sunt, scilicet Hesænorum, Pharisæorum, & Sadducæorum, & fuit dum Ionathas Machabæus regeret populum Iudæorum, vt ait Iosephus li. 13. Antiquitatum. Cœpit autem Ionathas gubernare populum Iudæorum annis quasi centum sexaginta tribus, ante Christi natiuitatem, & gubernauit per viginti annos, vt declaratum est præcedenti capite. H

Quarta autem Secta, scilicet Iudæ Galilæi orta est, Christo viuente, quasi circa annum quintumdecimum eius, vel paulo plus, quia tunc Iudas Galilæus occisus est, qui fuit auctor huius Sectæ, vt ait Iosephus lib. 18. Antiquitatum. De Pharisæis dicit Iosephus lib. 13. Antiquitatum, quod fato dicunt quædam gubernari, & alia non. Et de his dicit lib. 18. Antiquitatum, quòd Pharisæi quotidianam conuersationem exiguã habent, & prorsus abiectam, nihil multitudini indulgentes, sed quæcunque rationis iudicio comparata sunt, illa sequuntur. Præpositis nullo modo reluctant; maiores natu competenti honore venerantur: ita vt nec contrarium quicquam alicui eorũ I aliquando respondeant: fato geri omnia credunt. Sed neque liberum arbitrium hominibus auferunt: iudicium Dei futurum esse sentiunt; illic cunctos homines propria merita recepturos, tàm eos, qui secundum virtutem vixerint, quàm eos qui per nequitiam deprauati sunt. Animas autem immortales esse dicunt, & etiam in inferno congrua vnicuiq; habitacula pro merito virtutis, vel iniquitatis attribui. Et alias quidem animas æternis trudi carceribus, aliàs autem facultatem reuiuiscendi percipere. Et ob hoc Pharisæi populis acceptabiles, & credibiles sunt. Quantum vero ad cultum diuinitatis pertinet, orationum celebrationes, & templorum constructiones faciendas prædicant; tantum autem virtutibus eorum testimonium prælatum est; vt ad eos plurimæ ciuitates, & maxima multitudo cum studio grandi confluerent. Et isti ceteris meliores K extimantur. De his etiam dicit 2. libr. de bello Iudaico, quòd Pharisæi prouidentiam Dei ponunt, & student agere quæ iusta sunt, vel negligere pro maiori parte in potestate hominum esse profitentur. Adiuuari tamen in singulis per diuinam prouidentiam. Omnes autem animas immortales esse dicunt, & solas animas bonorum transire in alia corpora, malorum vero interminabili supplicio cruciari. Et quantum ad hoc concordant isti cum opinione Pythagoricorum, qui ponunt animas transire per corpora. Iosephus valde laudat conuersationem istorum; Christus tamen de multis eos increpat. Non quidem quantum ad fidem principaliter, sed quantum ad opera, scilicet, quod introducant ipsi traditiones, & doctrinas, quas magis velint seruari, quàm legem Dei. Sunt etiam curiosi circa quædam inania, scilicet, quòd crebro se lauant, & habẽt baptismata calicum, & æramentorum, & lectorum. Marc. 7. c. & accusabant Discipulos Christi, quod interdum nõ lotis manibus manducabant, infra 15. c. Christus autem eos increpat, quòd ad ista inania respiciant, & non ad præcepta Dei. Dicebant etiam, quod non deberet exhiberi honor parentibus, nisi in verbo, & non in subuentione operis, quod Christus valde increpat, quia est contra intentionem Dei, infra 15. c. & Marc. 7. c. De multis quoq; eos accusat, inf. 23. c. & maxime de hypocrisi, & auaritia, & desiderio dominandi. Et ista fuit causa, quare ipsi magis persecuti fuerunt Christum ad mortem, quàm ceteri. s. Quia Christus eos grauiter increpabat. De desiderio autem dominij, & honoris, quod velint habere primas cathedras in synagogis, & tenere principatum satis concordat Iosephus 13. libr. Antiquitatum. Vbi ponit gubernatum regnum Iudæorum per eos nouem annis, quibus regnauit Alexandra mater Aristoboli, & Hircani. Tempore quoque Ioannis Hircani filij Simonis Machabæi isti magnum principatum habebant, & ipse Ioannes se in eorum manibus ponebat: licet postea iratus ad Sadducæos transierit, de quibus præcedenti cap. diximus. Secunda Secta erat Sadducæorum, qui in Hebræo vocantur Zadiquim, id est, iusti, & in Latino corrupto nomine iuxta Latini sermonis consuetudinem Sadducæi appellantur. Sic dicit Isidorus, quod Sadducæi interpretantur iusti. Vendicant enim sibi quod non sunt: corporis resurrectionem negant: animam cum corpore interire affirmant. Hi tantum quinque libros legis recipiunt. Prophetarum vero vaticinia respuunt. De his dicit Iosephus lib. 13. Antiquitatum. Sadducæi fatum nihil esse existimant; nec per istud humana concludi, sed omnia nostræ supponunt potestati, bonorumque nos ipsos auctores, & peiora per nostram eligi dementiam. Hoc autem est, quia isti putantes libertatem arbitrij fato, id est, diuinæ prouidentiæ repugnare, fatum negant, vt libertatem arbitrij confirment. De his etiam lib. 18. Antiquitatum, ait: Sadducæi animas mortales existimant, simulque cum corporibus interire; nullas vero alias obseruationes præter legem custodiunt, aduersus Doctores Philosophiæ suæ certare, & reniti gloriosum putant. De his quoque lib. 2. de bello Iudaico ait, quod Sadducæi prouidentiam Dei omnino negant, & dicunt mala nostra à Deo non fieri, nec cogitari. Animarum autem supplicia, vel honores generaliter negant. Dicit etiam, quod Pharisæi inter se sociabiles sunt, & mutua se dilectione complectuntur; Sadducæi autem inter se feris moribus discrepant, & conuersatio eorum circa exteros inhumana est. Tertia Secta Hesænorum, & isti erant valde laudabiles. Vnde non solùm Iudei, sed etiam Gentiles illos valde laudabant. Dicit enim de his Solinus Romanus in Polyhistore, vbi mirabilia mundi descripsit, c. de Iudæa, quòd interiora Iudææ, quæ occidentem contuentur, Hesæni teneant, qui præditi memorabili disciplina possunt recensere amorẽ gentiũ vniuersarum, maiestatis, vt reor, prouidentia ad hunc morẽ destinati. Nullæ ibi fœminæ, à Venere se abdicauerunt, pecuniam nesciunt, palmis victitant; nemo ibi nascitur, nec tamẽ deficit hominũ multitudo, locus addictus, id est, subiectus pudicitiæ, ad quẽ plurimæ licet gẽtes properent, nullus admittitur, nisi quẽ castitatis fides, & innocentiæ meritũ prosequatur; nã qui reus est saltẽ leuis culpæ, quamuis summa ope adipisci ingressum velit, diuinitus submouetur, id est, intrare non põt. Ita per immensum spatium sæculorum incredibile dictu æterna gens est, cessantibus tamen puerperijs. De his dicit Iosephus lib. 13. Antiquit. Genus Hesænorũ oĩa sub fato esse cõfirmat. Et nihil esse, quod sibi proueniat, sine fatali decreto. De his ẽt li. 18. Antiquit. ait, Heseni ad Deum oĩa referunt .i. quod oĩa pendent ex sententia sua; immortalem animam dicunt, iustitiam autem rem esse pretiosam, pro qua vsq; ad mortem prædicant. Sacrificia, vel hostias cum populo non celebrant, quia se plurimum ab eo putant inuhditia, & sanctitate differre. Et ideo se à communi congregatione discernunt remoti sacrificia facientes; cultu vero morum, atque conuersationis optimi ad colendam terram valde intenti. Illud ẽt habent dignũ & valde mirabile, quod in alijs Gentilibus non inuenies, tam Græcorum, quàm Barbarorum, quod omnes illis in me-

dio opes sunt, & ab eis omnia communia possidentur. Nihil amplius inter eos ditior fruitur: nihil pauperior defraudatur, ac si nihil omnes possideant. Sunt autem supra quatuor hominum millia numero, vxores non ducunt, seruos habere nolunt, quia seruum habere dicunt esse iniquitatis, vxorem verò seditionis. Isti semoti apud semetipsos viuunt mutua sibi vicissitudine ministrantes. Susceptores autem redituum promouent, & curatores constituunt, qui cuncta, quæ terra profert in vsus necessarios administrent. Sacerdotes autem optimos viros eligont. Cibus illis simplex est, habitus insumptuosus, & mundus. Heseni gente quidem Iudæi, verum inter se mutuo amore coniunctissimi, qui præter cetera voluptates, quasi maleficia, vitare, continentiam seruare, nec cupiditati succũbere virtutem maximam ducunt. Itaque noptias fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia, vel vnicam generis successionem censeant perimendam, sed quia cauendam putent intemperantiam feminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Diuitiarum quoque contemptores sunt: rerumq; apud eos conuitatio admiratoria habetur: nec iouenies alterum alteri præstare opulentia: legẽque sibi dixerunt, qui disciplinam suam sectari volent, bona in communi publicarent: ita enim fore, ne paupertas, vel diuitiarum dignitas appareret, sed permixtis facultatibus veluti inter fratres vnum esset patrimonium omniũ. Pro vituperio oleum habent vnctionis, & si quis inuitus vnctus fuerit immunditijs, corpus absterget: quoniam squalliorem decorem putant, dummodo semper in veste candida sint. Communium rerum designatos procuratores habent, & ad vsus omnium in singulos diuisos. Non est autem illis vna certa ciuitas, sed in singulas multi se transferunt, & aliunde venientibus sectæ professoribus quidquid tanquam proprium exhibeot, & tanquam consuetissimi ad eos ingrediuntur, quos nunquam antea viderunt. Hinc est, quod cùm peregrinantur propter latrones tantùm armantur, & præter arma nihil secum ferunt: in singulis ciuitatibus ex eodem collegio specialis procurator hospitum constituitur, qui eorum vestimenta ceteraque vsui necessaria tueatur. Amictus corporis omnibus pueris sub Magistro positis par est. Nec vestimentum siue calceos mutant, nisi aut omnino concisis prioribus, aut longi temporis vsu consumptis. Nihil inter se mercantur, aut vendunt, sed egeno quisque quod habet, præsens refert: quamuis, & sine permutatione cunctis libera sit facultas, à quibus libuerit, accipiendi quod opus sit, & præcipuè circa Deum religiosi sunt. Nam ante solis ortum nihil prophani loquuntur, sed ei sacra quędam celebrant, quasi vt oriatur precantes. Deinde singuli ad quos nouerunt artes à curatoribus mittuntur. Cumque vsque ad horam quintam fuerint studiosè operati, rursus in vnum congregantur, & linteis velaminibus cuncti aquis frigidis se abluunt. Quo facto in secreta conueniunt, quo neminem alterius sectæ hominem aspirare concessum est. Ipsique purificati in cœnaculum veniunt. Quibus ibi cum silentio residentibus pistor quidem panes ex ordine, vnum autem vasculum ex vno pulmento singulis coquus apponit. Deinde Sacerdos cibum benedicit, nec illum gustare alicui fas est, nisi prius ad Deum celebretur oratio. Post finem quoque prandij vota repetunt. Nam, & cùm incipiunt, & cùm desinunt datorem Deum laudibus canunt. Tunc illi depositis vestimentis vsque post meridiem ad opera se conferunt. Reuersique in domum similiter cœnant, nec clamor illorum tectum vnquam, nec tumultus inquietat. Cùm etiam loquendi ordinem alius alij cedat, eorumque silentium extra domum constitutis arcanum quoddam videatur horribile. Cuius rei perpetua sobrietas causa est, quia apud eos edendi, & bibendi finis in saturitate diffinitur. Sanè cognatis donàre aliquid sine curatoribus interdictum est. Iram moderantur, & cohibent fidem tuentur, & omne, quòd dixerint, iuramento fortius est. Ipsum autem iuramentum quasi pro periurio vitant. Mendacij enim iam condemnandum arbitrantur, cui sine eo non creditur. Summum studium habent in scriptis ve-

A terum, inde, quæ animæ expediant, & corpori, eligentes: sectæ verò suæ studiosis non statim fit cum eis collectio, sed per annum integrum cuique extrinsecus moranti eundem victus ordinem tribuunt, & dolabrum, & perizonia, & albam vestem ei tradunt. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dedit, accedit etiam ad communem cibum, nec tamen in conuictu assumitur. Post ostensionem verò abstinentiæ duobus alijs annis mores eius probantur, & si dignus apparuerit: tunc demum in consortium accipitur: Ante hoc verò magnis execrationibus se adiurat. Primum quidem culturum Deum: deinceps quoque erga homines seruare iustitiam: nec sponte nocere cuiquam, nec ex præcepto, iniquos etiam omnes audire, & honorare semper iustitiæ sectatores fidem omnibus seruare, maximè verò principibus;
B nec absque voluntate Dei cuiquam posse potentiam principatus accedere. Si verò ipse ceteris præsit, nunquam se abusurum viribus potestatis ad contumeliam subditorum, sed nec veste, aut ambitioso aliquo ornatu reliquis enumerare, veritatem semper diligere, & habere propositum conuincere mentientes: manus verò à furto, & animam ab iniustis rebus seruare: nec aliquid de secretis celare socios, nec exteris eorum de suis quicquam publicare, etiam si annunciata morte ad hoc compellatur. Nihil etiam de dogmatibus præter id, quod habent tradere: fugere latrocinia: & conseruare doctrinæ suæ libertatem. Deprehensos autem in peccatis a sua congregatione expellunt, & qui fuerit taliter condemnatus: miserabili morte plerumque consumitur. Nec capere ab aliis oblatum cibum potest, pecudum more herbas decer-
C pens. Propter quod quidam plerumque miserati plurimos extremum agentes spiritum receperunt, sufficientem pro peccatis eorum, vsque ad mortem adductum esse, pœnam fuisse censentes. In iudicijs diligentissimi, & iustissimi sunt. Disceptant autem non minus quàm centum in vnum congregati: quod autem ab his decretum fuerit immobile manet. Veneratio quoque apud eos post Deum magna legiferi est: vt si quis blasphemauerit eum morte damnetur. Cumque simul decem sederint: nullus eorum nouem inuitis loquitur, & expuere quoque in medio eorum, vel in dexteram partem sui quisque deuitat. Sabbatum supra alios Iudæos custodiunt. Nam non solùm cibos sibi pridie præparant, nec illo die ignem accendunt: sed nec vas aliquod transponere præsumunt; immo nec aluum purgant. Alijs autem diebus fodien-
D tes foueam vno pede altam cùm dolabro, quod sibi ab initio traditur, dimissa veste se diligentissime contegentes, scilicet ne splendori diuino iniuriam faciant in eandem foueam ab onere ventris leuantur, & deinceps quam effoderant terram reducunt. Et ipsum faciunt in locis secretissimis. Viuunt autem longissimè: ita vt plurimi eorum vsque ad centenariam perueniant ætatem propter simplicitatem victus. Ad aduersorum cruciatos tolerandos fortes sunt animi firmitate: mortem verò cum decore sumendam meliorem immortalitate iudicant. Prodidit autem eorum in omnibus negotijs animos bellum, quod gestum est cum Romanis. Tunc quidem per arcuum contractiones, & ignes, & per tormenta omnia transeuntes, ne in legislatoris iniuriam aliquid loquerentur, ne ciborum, quos non solent edere, aliquid tangé-
E rent. Ad neutrum horum potuerunt compelli: sed nec deprecari tortores suos: immo in medijs cruciatibus subridentes, & tortoribus suis illudentes constantes animos, cum quadam alacritate reddebant, quasi eos essent iterum recepturi. Opinio quippe apud illos consistit firmata corruptibilia esse corpora, materiamque eorum nõ esse perpetuã: animas verò immortales semper manere, & de æthere subtilissimo commeantes quasi carceribus ita corporibus implicari velut quàs illecebra naturalis attraxerit. Cum verò fuerint carnalibus vinculis quasi de seruitute longissima liberatę tunc eas illico lætari, & in sublime ferri. Et quidem de bonis conuenienter in hoc Græcorum sententijs pronunciant vltra Oceanum degere, vbi eis reposita sit perfruitio. Illic quippe esse regionem, quæ nec imbribus, nec niuibus, nec æstibus aggrauetur, sed quam Oceano oriens Zephirus, & leuiter aspi-

aspirans amenet, malis autem animalibus procellosa loca, & hyberna delegant plena gemitibus exercendarum sine fine pœnarum. Hæc sunt quæ Hesæni de Diuinitate animæ philosophantur. Sunt autem in eis, qui etiam futura nosse promittunt, sacris videlicet libris variis sanctificanonibus Prophetarum dictis à primis ætatibus adhærentes. Raro autem accidit, vt in eis, quæ prænunciauerint fallantur. Est autem Hesenorum alterum collegium cibos quidem, & mores, & leges cum prioribus similes habens: distat verò opinione coniugij. Maximam siquidem vitæ hominum partem, successionem scilicet amputare eos, qui abstineant à nuptijs arbitrantur: quippe si in eandem sententiam omnes velint ire, defuturum confestim omne genus humanum. Isti tamen cum tanta moderatione matrimonia accipiunt, vt per triennium explorent valitudinem feminarum, & si per naturalem purgationẽ constantem apparuerint idoneæ partui, eas in matrimonium accipiunt. Nemo tamen eorum cum prægnante coit, vt ostendatur, quòd non propter voluptates, sed liberorum causa nuptias contrahant.

De quarta Philosophia Iudæorum dicit Iosephus libr. 18. Antiqui. Quod huius princeps fuit Iudas Galilæus. Huius sequaces in vestitu, & habitu à ceteris Phariseis nõ differunt, circa libertatem tamen immutabilem tenet sententiam. Nam huius rei cupido magna eorum mentibus est infixa, solum enim Deum Dominum & principem dicunt, mortis autem varias species sustinere pro nihilo habent, & amicorum amissiones omnino contemnunt: dummodo Dominum nullum hominem dicere compellantur. Hæc de sectis Iudæorum dicta sunt.

An omnes Iudæi baptizati fuerint baptismo Ioannis? Quæst. LXIV.

QVæritur, an omnes Iudæi baptizati fuerint baptismo Ioannis? Aliquis dicet quod sic: quia supra in litera dicitur, quod exibat ad Ioan. Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo, & sic videtur quod omnes baptizarentur. Quidam dicunt, quòd omnes Iudæi baptizabantur, & tamen Sacerdotes, & Legisperiti, & Pharisæi noluerunt recipere baptismum Ioan. vt innuitur infra 21. c. cùm Christus quæsiuit ab eis, baptismus Ioan, vnde esset de cælo, an ex hominibus: & illi non ausi sunt dicere de cælo, ne diceret eis: quare ergo non suscepistis illum? Sed obijcietur, quia hic dicitur, quòd Ioannes dixit, vidit multos Pharisæorũ, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum. Dicendum quòd cum Ioannes fuit tantæ auctoritatis apud Iudæos, quasi totus populus Iudæorum recepit baptismum eius: quia credebant eum esse à Deo sicut verè erat: Sacerdotes tamen, & Pharisæi, & Legisperiti pro maiori parte baptismum Ioannis recipere noluerunt. Quia tamen isti in comparatione populi Iudæorum, quasi nihil erant, dicuntur omnes Iudæi, vel quasi totus populus Iudæorum suscepisse baptismum Ioannis. Primum patet, quia hic & Mar. 1. c. designatur ex modo loquendi, quòd omnes Iudæi baptizarentur, & maximè ibi, cum dicitur egrediebatur ad illum omnis Iudeæ regio, & Hierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur: & Luc. 3. c. dicitur, factum est cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato apertum est cælum: & sic totus populus Iudæorum baptizabatur. Secundum patet, quia Pharisæi, & Legisperiti, & Sacerdotes baptizari noluerunt. Luc. 7. c. scilicet. Et omnis populus audiens, & Publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis, Pharisæi autem, & Legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsis non baptizati ab eo. Et ob hoc Christus arguebat eos petens, an baptismus Ioannis esset a Deo, vt inferret, cur ergo non receperant infra, & Mar. 11. c. Causa huius fuit, quia populus qui simplex erat, credidit Ioanni, & baptizabantur ab eo. Sacerdotes autem, & Legisperiti confidentes de sua dignitate, & de peritia legis noluerunt se subijcere Ioanni. Pharisæi autem confidentes de sanctitate simulata quam foris ostendebant, noluerunt Ioanni credere: ne in hoc minores viderentur. Ideò ad baptismum eius non venerunt: Sic autem fuit quantum ad Christum. Nam

F plurimi de populo libenter eum audiebant, & sequebantur, Pharisæi tamen, & Sacerdotes persequebantur eum. Ioann. 7. c. s. nunquid aliquis ex principibus credit in eum, aut ex Pharisæis: sed turba hæc, quæ non nouit legem maledicti sunt. Cum autem dicitur, quod Pharisæi baptizabantur à Ioanne, vt patet hic. Dicendum quod isti Pharisæi erant pauci, respectu omnium Pharisæorum, ideo Luc. 7. c. absolutè dicitur quod Pharisæi, & Legisperiti non fuerunt baptizati à Ioanne, quia paucum, & nihil secundùm legem, & consuetudinem loci æquiparantur. Sed obijcietur, quia dicitur hic, videns Ioannes multos Pharisæorum venientes ad baptismum suum. Dicendum quod vocantur multi, quia erant aliquot, non tamen erant multi respectu omnium Pharisæorum. Ideo Lucas, accepit eos tanquam nulli fuissent,
G aliqui tamen erant. Et sic fuit quantum ad Christum, quia Pharisæi & Sacerdotes dicerẽtur absolutè eum persequi, tamen aliqui de Sacerdotibus, & etiam Principibus ipsorum credebant in eum, sicut patet de Nicodemo, qui venit ad eum nocte, qui erat Sacerdos, & credebat in Christum. Ioan. 3. & 7. c. Sic etiam Ioseph ab Arimathia, qui erat nobilis Decurio credebat in Christum, & erat discipulus eius infra 27. cap. Alij etiam multi, sed non audebant publicè confiteri, ne eijcerentur de Synagoga, quia decretum fuerat datum, vt quicumque diceret Iesum esse Messiam, de Synagoga eijceretur. Ioan. 9. c. Et ob hoc etiam principes timebant. Ioan. 12. c. scilicet. Verumtamen ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt de Synagoga non eijcerentur. Ita igitur de Pharisæis pauci baptiza-
H bantur à Ioanne, & ob hoc ipse habebat tanquam damnatos viros, quia ex iniquitate negligebant consilium Dei in se, nolentes baptizari Luc. 7. cap. Ideo venientibus ad se illis paucis Pharisæis dicebat. Progenies viperarum quis demonstrauit vobis fugere a ventura ira? Quasi dicat: Pharisæi mali sunt sicut progenies viperarum, & venturam iram non euadent. Vobis ergo, qui de illis estis, quis ostendit fugere à ventura ira veniendo ad baptismum? Quasi dicat: Mirandum est. Et iste etiam est sensus conueniens huius auctoritatis, vltra eos, quos supra posuimus.

Ego quidem baptizo vos in aqua, in pænitentiam, qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare. Ipse vos baptizabit in Spiri-
I tu Sancto, & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam. & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Ego quidem baptizo.] Ostensa Ioannis idoneitate ad testificandum. Hic consequenter ponitur ipsius testimonium. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur testimonium eius de Christo in illius abundantia; secundo in eius pænitentia. ibi. [Tunc venit Iesus.] Circa primum dicitur. [Ego quidem baptizo vos in aqua.] Intentio Ioannis est ostendere Iesum esse valde excellentiorem, quã ipse, & hoc facit ad tollendam opinionem de se ipso, & vt populus toto corde sequeretur Iesum tanquam Messiam. Hoc autem erat, quia populus videns tantam Ioan-
K nis sanctitatem, & putans, quod nemo posset eo sanctior esse, credebat Ioannem esse Messiam, & non curaret de Iesu. Ad hoc ergo quod populus sequeretur Iesum tanquam Messiam viuẽte Ioanne, qui tantæ sanctitatis erat, oportebat ꝙ ostenderet Iesum esse maioris sanctitatis, & potestatis quã Ioannes esset. Et hoc facit Ioannes laudando illum, & assignando magnam differentiam potestatis inter se, & illum. Et ad hoc inducitur tota litera vsque ad illum locum. Tunc venit Iesus. Quod ista sit intentio Ioannis patet. Luc. 3. cum dicitur. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus: respondens Ioannes dixit omnibus: Ego quidem in aqua baptizo vos, veniet autem fortior post me. Quasi dicat. Non putetis, quòd ego sim Messias, quia ille fortior me est, Et per ista verba solùm respondebat ad opinionem, quam populus te-

nebat

nebat de eo, scilicet, vt non crederent eum esse Messiam;
& sic dixit, ego baptizo vos in aqua. Quasi dicat. Ego non
possum baptizare nisi in aqua, id est, ego baptizando vos
nihil facio, nisi quod aqua facit, scilicet, lauare corpora
vestra exterius. Interius verò animam mundare non pos
sum. Sic ait Gregorius, scilicet Ioannes non Spiritu, sed
aqua baptizat, quia si peccata soluere non valebat, corpo-
ra quidem per aquam lauat sed tamen animas per veniã
non lauat. Ioannes ostendit hic duo. Primò ostendit vir-
tutem baptismi sui, ne aliquis in eo fallatur credens se
per illum remissionem suscipere peccatorum: Ioannes
autem dicit, quod nemo hoc credat, quia ipse solùm in
aqua baptizat, & peccatorum remissionem non dat. Se-
cundò ostendit differentiam potestatis inter se, & Mes-
siam. Et istud præcipuè intendit, scilicet, quòd Messias
maior est ipso, quia ipse solùm baptizat in aqua: Messias
autem baptizat in Spiritu. Dicitur igitur, ego baptizo
vos in aqua, ipse autem vos baptizabit in Spiritu Sancto.
Quasi dicat: non credatis, quia ego sim Messias, quia si
essem Messias non baptizarem in aqua, scilicet, solùm
lauans corpora, sicut aqua facit, sed baptizarem in Spiri-
tu mundando animam interius. Et tamen quia non sum
Messias, solùm in aqua baptizo. [In pœnitentiam.] Po-
test vno modo intelligi, quòd etiam per hoc significetur
differentia baptismi Ioannis, & Christi, scilicet. Baptis-
mus meus minor est baptismo Messiæ, quia ille baptizat
in remissionem peccatorum, per baptismum scilicet pec-
cata remittens: Ego autem non, sed solùm baptizo in pœ-
nitentiam, id est, baptismus meus est quoddam exor-
dium ad pęnitentiam, & non confert ipsam remissionem
peccatorum. Et est valde conueniens sensus. Alio mo-
do potest intelligi sicut supra exponebatur sæpe, scilicet,
quod sit baptismus Ioannis in pœnitentiam, id est, quia
omnes qui baptizabantur, oportebat confiteri pœniten-
tiam de præteritis se acturos, quia aliàs Ioannes non ba-
ptizaret eos. Et in signum huius confitebantur peccata
sua, cùm baptizarentur, vt patet supra in litera. [Qui
autem post me venturus est,] scilicet, Messias, Quasi di-
cat: ego non sum Messias, sed alius post me. Apud Iu-
dæos enim tempore Ioannis, & etiam ante eum nemo ex-
pectabatur ab omnibus nisi Messias, quia iste erat, qui
saluaturus erat populum. Ierem. 23. c. scilicet. In diebus
illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et
loquitur de Messia expressè, vt omnes volunt, etiam ipsi
Iudæi. Ideo iste intelligebatur nomine venturi, vel mit-
tendi. Sic enim Ioannes istud significauit, cùm mittens
Discipulos suos ad Iesum quæsiuit. Tu es, qui venturus
es, an alium expectamus? infra 11. Id est, Nunquid tu
es Messias? an expectamus alium, qui sit Messias post te.
Et ob hoc quando Ioannes baptizabat, dicebat, in nomi-
ne venturi, siue in eum, qui venturus est, id est, in no-
mine Messiæ. Act. 19. c. Vocatur etiam Messias per excel-
lentiam mittendus. Gen. 49. c. scilicet. Non auferetur sce-
ptrum de Iuda, donec veniat, qui mittendus est, id est,
Messias. Et sic dixit Ioannes, quòd post eum venturus
erat. s. Messias. Venit enim Christus post Ioannem, quia
Ioãnes fuit finis veteris testamenti, Iesus autem principiũ
noui. [Fortior me est.] Id est, non puteris me esse Messiã
propter sanctitatem, quam de me arbitramini, quia ille,
qui post me veturus est, i. Messias fortior me est, i. sanctior.
Et potest intelligi vno modo, quod notanter dicatur for-
tior, & non sanctior, nec melior, quia Iudæi sanctitatẽ iu-
dicabant potissimè in austeritate vitæ. Et in hac Christus
non excessit Ioannem: sed potius è contrario, vt Christus
innuit infra 11. c. s. Venit Ioannes nec manducans, nec bi-
bens, & dicunt quia Dęmonium habet. Venit filius homi
nis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax.
Licèt ergo in immensum Christus esset sanctior Ioanne:
non ausus est Ioannes dicere venturum post se esse sancto
rem, quia cum Iudæi in austeritate sanctitatem iudicent,
viderent Ioannem expressè meritum. Ideo non dixit
sanctiorem. Quasi dicat: Licet non sit Messias me san-
ctior, i. austerior in vita, est tamen fortior, id est, habet
valde maiorem potestatem, s. in varijs miraculis. Et hoc
manifestè apparuit. Nam Iesus faciebat mirabilia inau-
dita, & promptissimè per solum imperium. Mar. 2. c. Ioan

A nes autem nullum vnquam miraculum fecit: Et iste sen-
sus est valde conueniens. Et posuit Ioannes etiam hoc ad
tollendum dubium Iudæorum. Nam illi videntes vitam
Iesu esse mediocrem, & non excellentem in austeritate, di
cerent Ioanni: quomodo dicis tu hunc esse Messiam, quia
Messias debet esse excellentissimus omnium virorum: tu
tamen es sanctior isto? Dicit Ioannes. Licèt ego sum san-
ctior isto in austeritate vitæ: ipse tamen est sanctior, &
fortior me in miraculis. Et istud magis ostendit expresse
ipsum esse a Deo, quàm me. Aliter potest intelligi, quòd
esse sanctiorem accipiatur, id est, esse meliorem simpli-
citer, scilicet, quòd Ioannes diceret se in nullo posse æqua
ri Messiæ, quia ille fortior erat, id est, melior. Rabanus di
cit nomine Ioannis. Ego quidem fortis sum ad pœniten-
tiam inuitando: ille autem fortior est peccata remitten-
B do. Ego regnum cælorum prædicando, ille donando. Ego
in aqua baptizando, ille in Spiritu Sancto. [Cuius non
sum dignus calceamenta portare.] In hoc Ioannes signi-
ficauit se nullo modo posse comparari Messiæ, quia non
solum non erat æqualis illi, sed etiam non erat dignus por
tare calceamenta eius supra se. Sed tamen nullum obse-
quium potest esse abiectius, quam portare calceamenta
alterius super se: potissime, cùm sunt sordida, aut pulue-
rulenta: & tamen ad hoc Ioannes non erat dignus, ergo
in nullo posset ei comparari. Et istud est ac si dicat, ego
non sum dignus, vt sim minimus, & abiectissimus. Nam
ad minimum, & abiectum pertinet calceamenta alterius
portare: & tamen Luc. 3. c. dicitur, cuius non sum dignus
corrigiam calceamentorum eius soluere. Et ad idem per-
tinet, quod minimum, & infimum est corrigiam calcea-
C menti alicuius soluere, qui autem ad hoc dignus non est
ad nihil dignus est. Marcus tamen adhuc maiorem hu-
militatem Ioannis ostendit, dicens: Cuius non sum di-
gnus procumbens soluerę corrigiam calceamentorum
eius. Quasi dicat, non solùm non sum dignus, soluere
corrigiam calceamenti eius, sed si procumbam in terra
manens prostratus, & abiectus adhuc, nec sic sum dignus
soluere corrigiam calceamenti eius. Hoc vno modo secun
dum Chrysostom. in quadam homilia intelligitur, quod Io-
annes adiunxit istud, quia dixerat supra, fortior me est, in
quo innuebatur aliqualis operatio, scilicet, quod licet Mes
sias esset fortior Ioanne. Erat tamen Ioannis fortis, hoc
Ioannis dictum tollit istum errorem, scilicet, quod non so
lùm ipse est minus fortis, quàm Messias: sed etiam compa
ratus ad Messiam nihil omnino est, cùm nõ sit dignus sol
D uere corrigiam calceamentorum eius. Vnde ait: Cùm au-
dieris quoniam fortior me est, ne extimes secundum com-
parationem me hoc dicere, nec inter seruos illius ordinari
sum dignus, vt vilissimam ministerij suscipere possim par
ticulam, scilicet, portare calceamenta. Aliqui exponunt
calceamenta Christi, & pedes eius moraliter, vt Chryso-
stom. dicit super Matthęum, scilicet, per pedes Christi in-
telligere possumus Christianos, pręcipue Apostolos, cete-
rosque prædicatores, inter quos fuerat Ioannes Baptista.
Calcęamenta autem sunt infirmitates, quibus operit præ-
dicatores. Hæc ergo calceamenta Christi omnes prædi-
catores portant, & Ioannes ipse portabat. Sed dignum se
non esse portare pronunciat, vt maiorem ostenderet gra-
tiam Christi meritis eius. Iste sensus conueniens est, & ta-
men est mysticus, sed secundùm literam Ioannes nihil in-
E tendebat per hoc ostendere, nisi suam paruitatẽ, & Chri-
sti magnitudinem. Sic ait Aug. 2. lib. de concor. Euang.
scilicet. Nihil intendit Ioannes cùm de calceamentis Do-
mini diceret: nisi excellentiam eius, & suam humilitatem.
[Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto.] Id est, Messias ba
ptizabit vos dando vobis Spiritum Sanctum. Quidam
intelligunt, quod hoc ponatur ad differentiam baptismi
Ioannis sic, scilicet, quod Ioannes baptizabat in aqua, i. la
uando corpus per aquam, & Christus baptizabat in Spiri
tu, id est, in anima lauando animam. Et sic accipitur Spi-
ritus pro Spiritu humano. Iste sensus verus est, & tamen
non conuenit literæ: cum dicatur baptizabit in Spiritu
Sancto. Ideo non potest accipi Spiritus ibi pro anima.
Est ergo sensus, quòd baptizabit in Spiritu Sancto, id est,
per Spiritum Sanctum: ita quod teneatur ibi quasi instru
mentaliter. Et tunc potest dupliciter intelligi, Vno mo-
do,

do, quod baptizabit in Spiritu Sancto, id est, dando Spiritum Sanctū baptizato. Et illud est dare sibi gratiam, quia charitas, & gratia, & dona attribuuntur Spiritui Sancto cùm ipse sit donum. Et quia in baptismo Christi remittebantur peccata, quod fit per solam gratiam, & gratia est à Spiritu Sancto, dicitur Christus baptizare in Spiritu Sancto. Et sic baptismus Christi à quocunque detur etiamsi ab infideli, & pessimo homine, dummodo detur in forma Ecclesiæ, & cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, est baptismus in Spiritu Sancto. Aliud potest intelligi, quod baptizabit in Spiritu Sancto; id est, dando Spiritum Sanctum in signo visibili ipsis baptizatis. Sic enim fiebat sæpe in Ecclesia primitiua. Sic accipitur Act. 1. c. cum Christus dixit: Ioannes quidem baptizauit in aqua: vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies. Et illud fuit quando Spiritus Sanctus descendit super eos in linguis igneis. Act. 2. c. Sic etiam beatus Petrus exposuit istud verbum, quando vidit Spiritum descendentem super Gentiles, qui audiebant verbum. Act. 11. c. scilicet. Cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat. Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Isto modo non intelligeretur generaliter de baptismo Christi, quod esset in Spiritu Sancto, quia solùm esset verum de baptismo, qui conferebatur per Apostolos in Ecclesia primitiua. Dicendum ergo, quòd litera magis intelligitur de Spiritu Sancto, id est, de gratia, quæ datur in baptismo generaliter: & dicitur tunc Christus baptizare nos, quia quicunque baptizetur, à Christo baptizatur, Minister enim in aquam mergit, sed solus Christus est, qui per gratiam Spiritus Sancti animam baptizati lauat, & illud est verum baptizare. Nam aqua non pertingit ad animam, sed solùm Spiritus Sanctus eam mundat: & istud est conuenientius, quia aliàs oporteret dici, quod Christus baptizaret plurimos dando Spiritum Sanctum in signo visibili super eos. Istud autem non est verisimile. Primò quia Christus paucos, aut nullos baptizauit. Nam non legimus, quod aliquem baptizauerit, licet credatur, quod Apostoli, aut aliqui Apostolorum ab eo baptizati fuerint, vt supra dictum est in 49. q. & non solum non legitur, quod ipse baptizauerit, sed potius scriptura vult innuere, quod ipse neminem baptizabat. Ioan. 4. cap. scilicet: Audierunt Pharisæi: quia Iesus plures baptizat, quam Ioann. quamquam Iesus non baptizaret, sed Discipuli eius. Ioan. tamen significabat, quod plurimi baptizandi essent hoc baptismo, de quo ipse loquebatur, cum dicat. Ipse baptizabit vos in Spiritu, & loquebatur ad totum populum, ergo non intelligitur de baptismo, quem Iesus per seipsum ministerialiter daret, sed de baptismo qui datur à quocunque homine, seu, siue in forma, quam ipse instituit. Tertio patet, & efficacius, quia si intelligatur sic, etiam si daremus Christum plurimos per manum suam baptizasse, non conueniret, quod baptizaret eos in Spiritu, id est faciendo apparere super eos Spiritum Sanctum in aliquo signo visibili. Illud enim nunquam factum est Christo viuente. Quod patet, quia si Christus aliquos baptizauit, maximè illi essent discipuli eius, quia illi sunt, de quibus communiter dubitabatur, an ab eo fuerint baptizati; & tunc baptizando eos faceret descendere Spiritum Sanctum super eos in signo visibili. Istud tamen non fecit, quia si tunc Spiritum Sanctum sic accepissent, nihil nouum erga eos fieret in die Pentecostes dando eis Spiritum Sanctum in signo visibili. Item, quia Christus innuit, quod nondum receperant Spiritum Sanctum sic visibiliter. Nam ascendens in cœlum dixit eis. Ioannes baptizauit aqua: vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies. Act. 1. c. & sic videtur quod nondum acceperant Spiritum Sanctum. Item accipere Spiritum Sanctum in signo visibili ostendit quandam plenitudinem gratiæ super eum, super quem apparet illud signum. Sicut fuit de Apostolis die Pentecostes. Si ergo quando baptizati fuissent prius à Christo, recepissent Spiritum Sanctum in signo visibili, habuissent gratiæ plenitudinem, sicut in Pentecoste, & tamen non habuerunt, quia ante Christi mor-

Christus non baptizabat.

F tem imperfecti viri, & rudes, & timidi, & satis faciles erant Apostoli ad peccandum, vt declaratum est Numeri. 26. c, & satis apparet ex toto processu Euangeliorum: non ergo fuerat datus Spiritus Sanctus. Item non erat iustum ante Christi mortem Spiritum Sanctum dari, quia apertio vitæ æternæ, & collatio Spiritus Sancti ad plenitudinem in signo visibili sunt quidam effectus meritorum passionis Christi, quos Deus omnino placatus nobis per mortem vnigeniti sui filii concessit. Sicut ergo iniustum videbatur secundum Dei statutum aperiri vitā æternam alicui ante Christi mortem, quia istud pertinebat ad perfectam reconciliationem, ita videretur iniustum Spiritum Sanctum dari ad totalem plenitudinem; quia istud fit ex quodam superabundanti amore Dei ad nos: quia non potest esse nisi post perfectam reconciliationem.

G Non ergo fuit datus vnquam Spiritus Sanctus à Christo in signo visibili, dum viueret, nec etiam fuit datus post mortem suam, vsquequo ipse ascendit in cælum: sicut innuitur Ioan. 16. b. scilicet. Si ego non abiero, Paracletus non veniet: ergo antequam Christus recederet de sæculo per præsentiam corporalem Spiritus Sanctus nunquam datus est scilicet ad plenitudinem, vel in aliquo signo visibili, ideo dixit, expedit vobis, vt ego vadam: si enim non abiero Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Item patet efficacius, quod Christus baptizando, vel aliàs nunquam dedit Spiritum Sanctū in signo visibili, siue ad plenitudinem, dum vixit Ioan. 7. c. scilicet. Qui credit in me flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et sequitur: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Non

H enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Et sic videtur, quod nulli de credentibus in Christum datus fuerat Spiritus Sanctus antequam glorificaretur Christus, id est, sederet ad dextram patris: quod fuit in ascensione, Mar. vlti. Et sic Christus nunquam baptizauit in Spiritu Sancto, scilicet, dando eum in signo visibili. Et tamen dicitur hic, quod Christus deberet baptizare in Spiritu Sancto. Ergo intelligitur de baptismo Christi, qui ministratur per quemcunque, quia ille est in Spiritu Sancto, id est, confertur ibi gratia Spiritus Sancti. Aliter potest intelligi, quòd non intelligatur hic de baptismo Christi, prout est Sacramentum, sed solùm de missione Spiritus Sancti super fideles, etiam sine baptismo, qui est Sacramentum: & sic accipitur propriè Actu. 1. cap. scilicet; Ioannes baptizauit aqua: vos autem ba-

I ptizabimini Spiritu Sancto: & tamen ibi non fuit baptismus, qui est Sacramentum, sed solùm fuit missio Spiritus Sancti super Apostolos in signo visibili. Vocatur tamen illud baptizare, id est, lauare, quia Spiritus Sanctus lauat interiora cordis nostri. Et iste sensus etiam est conueniens, & tamen tunc minus loquitur Ioannes de baptismo Christi. Omnes tamen Doctores tenent, quod Ioannes locutus fuerit de baptismo Christi. Ideo sensus præcedens est melior; & non dicitur, quod Christus daturus esset Spiritum Sanctum, sed etiam, quod baptizaret in Spiritu Sancto ad significandum plenitudinem Spiritus Sancti: quia baptizare est lauare, & quando aliquid lauatur in aliquo liquore; necesse est, quod ille liquor ex omni parte circumfluat ad abluendam ipsam rem, quæ lauatur, quia aliàs non poterunt sordes suffi-

K cienter dilui: sicut quando aliquid sordidum lauatur in pauca aqua. Nam necesse est manere sordes in re lota. Cùm igitur per baptismum Spiritus Sanctus detur homini ad copiam, scilicet, ad remissionem omnium peccatorum, & ad collectionem multarum gratiarum, dicitur homo baptizari in Spiritu Sancto, ac si dicatur, quòd homo lauatur in Spiritu Sancto sicut in aqua. Est etiam metaphora: nam quando aliquis est sapiens nimium, & sapienter loquitur; dicimus de ore eius exire fluuios sapientiæ, id est, multa sapienter dicta. Ita quando alicui multum de Spiritu Sancto confertur, dicitur lauari in Spiritu Sancto, quasi ex omni parte Spiritus Sanctus eum impleat, & operiat. Sic dicit Chrysost. in quadam Homilia, scilicet: Non dixit, dabit vobis Spiritum Sanctum, sed baptizabit vos in Spiritu Sancto, copiam gratiæ metaphoricè ostendens. [Et igni.] Ex hoc quidam

alium-

assumpserunt causam erroris, putantes, quòd Christiani deberent in igne baptizari. Sicut dicitur apud quasdam Gentes fieri, quæ non solùm in aqua baptizantur, sed etiam cum ferro candenti characteres sibi in vultu faciunt. Sed valde errant. Potest autem intelligi vno modo, quòd Christus baptizaret in igne,s. mittendo Spiritum Sanctum in figura ignis. Et videtur conuenire, quia dicitur, baptizabit in Spiritu Sancto, & igni.i. dabit Spiritum Sanctum in figura ignis, sicut fuit datus Apostolis in Pentecoste. Actu 2. c. Et sic exponit Nicolaus. Iste sensus potest stare aliqualiter, sed non est satis conueniens. Primo, quia Ioannes loquebatur hic de eo, quod communiter, vel quasi semper fieri debebat à Christo, cum diceret toti populo: ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto, & igne. Istud autem de Spiritu Sancto in igne dato solùm semel factum legitur. Actu.2.c. In alijs autem vicibus, licèt daretur Spiritus Sanctus in signo sensibili, non dabatur tamen in igne, sed solùm incipiebant loqui varijs linguis illi, super quos descendebat Spiritus Sãctus. Sic patet Actu. 11. c. de Gentilibus audientibus sermonẽ Petri, super quos descendit Spiritus Sanctus, s. Loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & glorificantes Deum. Sic etiam patet. Actu. 19.c. de illis, quos baptizauit Paulus, scilicet. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Non ergo loqueretur Ioannes de illo, quod semel accidit, cùm diceret totum populum à Christo in Spiritu Sancto & igne baptizandum. Secundo patet, quia istud nunquam factum est viuente Christo, vt supra declaratum est, & tamen verba Ioannis videntur etiam intelligenda de tempore Christi, sicut de tempore, quod post mortem eius fuit. Tertio patet, quia sic intelligendo non loqueretur Ioann. de baptismo Christi, sed solùm de collatione Spiritus Sancti in signo sensibili, quæ non fit in baptismo Christi, nec vnquam fuit facta. Tenetur tamen communiter, quod loquatur hic Ioan. de baptismo Christi, qui est Sacramentum. Ideo aliter intelligendum est. Et est metaphora, sicut sæpe solet scriptura loqui, & per ignem significatur gratia Spiritus Sancti, & tamẽ ista gratia in quantum hominem lauat à vitijs, quæ sunt quasi quædam maculæ extrinsecus existentes, & nõ inhærentes firmiter corporibus, dicitur esse Spiritus Sanctus ad baptizandum.i.lauandũ. In quantum verò ista gratia per magnitudinem suam cõsumit omnino radices peccatorum, ita vt non solùm peccata, sed nec etiam radices peccati maneant, dicitur esse ignis. Et est propria comparatio. Nam Spiritus Sanctus est, qui mundat nos ab omni inquinamento spirituali: ideo comparatur illis elementis, per quæ corpora nostra mundantur. Duo autem sunt elementa, quæ communiter mundant.s. aqua, & ignis. Aqua enim solùm tollit sordes exteriores, quæ leuiter adhærent; illas autem, quæ multum infixæ sunt, aqua tollere non potest, nisi adiuuetur calore ignis. Ideo aqua calida aptior est ad lauãdum, quàm frigida. Sed interdum etiam sic nõ tolluntur sordes. Ignis autem est, qui perfecte mundat corpora relinquens in eis solùm quod purum est. Et sic tollit tam sordes extraneas, quàm naturalem impuritatem. Ideo non possunt tolerare ignem aliqua corpora nisi, quæ sunt aliqualiter pura. Sicut est de metallis, & in illis ea, quæ sunt pura, vt aurum, integra manent in pondere suo. Et sic Spiritus Sanctus habet duos gradus purgandi hominem. Vno modo purgat ad hoc quod faciat hominem Deo acceptum. Et ad hoc requiritur remissio omnium peccatorum, & collatio gratiæ gratificantis, & nihil aliud. Et tunc possunt adhuc manere in homine multæ imperfectiones. Alio modo mundat hominem, ita vt faciat eum omnino purum.s. auferendo non solùm sordes exteriores, quæ sunt peccata, quæ quasi ab extrinseco homini adueniunt, in quantum non naturaliter nobis insunt, sed solùm per actum nostrum: sed etiam auferendo potentiam peccandi cõfirmando hominem, vel etiam subijciendo passiones homini, quæ in-

A ducunt ad peccandum. Istæ namque sunt imperfectiones naturales.i. quæ nobis innatæ sunt. Et quia interdum Spiritus Sanctus tollit istas imperfectiones, aut omnino nutrigat, dicetur purgare tunc hominem secundo modo. Prima istarum purgationum designatur per aquam, quæ solùm exteriora purgat, & non naturalia. Secunda per ignẽ, qui etiam interiora purgat, & tollit impuritatem naturalem. Et quia baptizare est lauare, & lauare fit in aqua, designatur ista prima purificatio Spiritus Sancti, cùm dicitur, baptizabit in Spiritu Sancto.i. lauabit per Spiritum Sanctum tanquam per aquam.i. in quantum est Spiritus Sanctus velut aqua.s. leuiter, & sola exteriora purgans. Cum autem dicitur, & igne, significatur secunda purificatio.s. Christus mundabit hominem igne.i. per Spiritum Sanctum, tanquam per ignem consumẽdo in eis omnem

B impuritatem. Et hoc propriè Deo competit, qui vocatur ignis consumens Deuteron. 4. c. Hoc innuit Chrys. super Matthæum dicens: Spiritus repellit concupiscentias, & præualere non sinit. Ignis autem ipsas concupiscentiarum radices comburit. Et Chrys. in quadam Homilia dicit, quod per ignem, vehementia gratiæ quæ vinci non possit demõstratur. Alij exponunt.s. quod Christus baptizat hic per Spiritum Sanctum mundando peccata per Spiritum Sanctum. Id autem quod hic non fuerit mundatum, in futuro mũdabitur per ignem, sicut dixit Apostolus. 1. ad Cor. 3.c.s. Et vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Sicuius opus arserit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, si tamen quasi per ignem. Et istam expositionem ponit cum alijs Hier. super Matthæ. dicens: in præsenti Spiritu baptizamur, & in futuro igni, secundum istud A-

C postoli, vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Hoc bene stat, & tamen conuenientius, quod supra diximus.s. quod sit comparatio de igne, & aqua ad purificationem Spiritus Sancti. [Cuius ventilabrum in manu sua.] Hic ét Ioan. ostendit magnitudinem Messiæ, dicendo, quod ipse est iudex omnium hominum, & ad ipsum pertinet separare bonos à malis, puniendo malos, & retribuendo bonis. In hoc Ioan. valde laudat Christum, quia ostendit eũ esse Deum. Nemo.n. potest ista facere nisi Deus, in cuius manu sunt omnes fines terræ, Psal. 94. & ipse solus est, qui reddet vnicuiq; iuxta opera sua. Ps. 61. Et nihil maius de Messia dici poterat, quia nihil de eo maius est. Ideo nihil est maius, quam esse Deum. Per hoc etiã Io. incitabat ad pœnitentiam, quos baptizabat per terrorem diuini iudicii separantis bonos à malis, & cremantis malos in igne inex-

D tinguibili. Significatur per ventilabrum potestas iudiciaria Christi. Duo.n. continet potestas iudiciaria.s. potestatẽ cognoscendi, & potestatem diffiniendi. Vtrumq; signatur per ventilabrum, quia ventilabrum est instrumentum ad separandum triticum à paleis, eleuando vtrumque in altum, & tunc grana põdere suo cadentia in vnum locum coeunt, paleæ verò sua leuitate a vento raptæ diffugiunt. Ideo ventilabrum a ventilando dicitur.i. proijciendo ad ventum. Et sicut separantur ibi paleæ a granis, ita per potestatem iudiciariam boni separabuntur a malis, vt quilibet eat in locum suum. Et dicitur quod vẽtilabrum est in manu eius, ita quod immediatè promptus est ad discernendũ bonos a malis. Et non dixit, quod ipse assumet ventilabrum, quasi hoc futurum expectetur. An vero ante tempus Messiæ Deus haberet ventilabrum in manu sua, infra q. 70. di-

E cetur. [Et permundabit areã suam.] Metaphora est, quia ventilabrum ad aream pertinet; & per aream significatur hic mundus iste, vel Ecclesia, vt alij dicunt, & vtrumq; verum est. Nam siue Ecclesia, siue totus mundus, ad Christum pertinet, quia data est sibi potestas super omnia, & ipse omnia iudicaturus est. Quia pater non iudicat quemquam: sed omne iudiciũ dedit filio facere. Io. 5. c. Et dicitur, permũdabit.i. valde mundabit.s. plusquam in area. Quia quantumcunq; diligens ventilatio ibi fiat semper manẽt aliquæ paleæ, saltem paruæ cum granis, & interdum grana cum paleis dilabuntur. Diuinum autem iudicium de separatione bonorum a malis tam diligentissimum est, vt nullus errori locus sit.s. vt nemo malorum per errorem inter bonos ad beatitudinem suscipiatur, & nemo bonorum inter malos puniatur. [Et congregabit triticum suum in horreum.] Triticum dicit ipsi boni, quia de tritico cibus

gra-

gratissimus hominibus fit: horreum est ipsa æterna beatitudo, ad quam omnes boni tanquam ad felicitatis horreum colligentur. [Paleas autem cõburet igni inextinguibili.] Paleę dicuntur ipsi mali, quia sicut paleæ sunt vanę, nihil ponderis habentes de bonitate. Sed omni vento tentationum rapiuntur. Rapi autem, vel fluctuari vento vituperabile est. Sic dicitur ad Eph. 4. c. f. Vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum. Et dicitur quod comburentur igni inextinguibili: quia hoc verum erit ad literam, Nam mali ibunt in ignem æternum. inf. 25. c. Et quia est æternus, est inextinguibilis. Sic etiam dicitur Isa. vlt. c. vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Et intelligitur de damnatis, qui comparantur paleis, Paleæ enim ad duo proficiunt. s. ad ignem, & vt sint in pabulum bestiarum. Vtrumq; conuenit damnatis, nam sunt ad ignem æternum, & etiam dantur in pabulum Dæmoniuis, qui vocantur bestiæ in scriptura. Nam ipsi torquebunt eos, quibus suadentibus peccauerunt. De hoc dicit Hilarius, quod per ventilabrum, i. paleam discretio iustitiæ ex animis designatur, quod habet Dominus in manu sua. i. in potestate; quia pater omne iudicium dedit filio. Chrysostomus dicit, quod area est Ecclesia: horreum est regnum cęleste: ager verò hic mundus. Mittens ergo Dominus Apostolos cęterosq; Doctores, quasi messores præcidit omnes gentes de mundo, & in aream Ecclesiæ congregauit. Sic ergo triturandi sunt, sic ventilãdi omnes homines, qui in rebus carnalibus delectantur, sicut grana in palea. Sed qui fidelis est, & boni cordis habet medullam, mox vt leuiter fuerit tribulatus, carnalia negligens, currit ad Deum. Si autem modicè fidelior fuerit, vix cum grandi tribulatione recedit, & vadit ad Deum. Qui autem omninò infidelis est, & vacuus, quantumcunq; contritus fuerit, non transit ad Deum: Triticũ etiam cum primum trituratum fuerit, iacet cum paleis in vno loco confusum, postea autem ventilatur, vt separentur. Sic & in vna Ecclesia fideles cum infidelibus habentur commixti. Ideo quando mouetur persecutio quasi ventus, vt ventilabro Christi iactati: quia iam distincti fuerant actibus, separentur & locis. Dicit etiam Chrysostomus, quod non dixit, mundabit aream suam: sed permundabit: necesse est enim, vt diuersis modis tentetur Ecclesia, donec permundetur. Et primum quidem ventilauerunt illam Iudæi, deinde Gentiles, modo Hæretici, postmodum ventilabit eam Antichristus. Sicut enim quando modica est aura non permundatur tritici massa, sed leuiores paleæ iactantur, grauiores autem remanent: sic & modo modico flatu tentationis sufflante pessimi homines recedunt. Si autem surrexerit maior tempestas etiam illi, qui videbantur esse stabiles sunt exituri. Ideo necessaria est tentatio maior: vt permundetur Ecclesia. Remigius dixit hanc aream scilicet Ecclesiam: Dominus mundat in hac vita: cum vel per iudicium sacerdotum mali de Ecclesia tolluntur. Vel per mortem de hac vita abscinduntur. Rabanus dicit, quòd vniuersaliter huius areæ purgatio in fine sæculi perficietur, quando mittet Angelos suos filius hominis, & colligent de regno eius omnia scandala. Grego. dicit quod post trituram vitæ præsentis, in qua nunc triticum sub paleis gemit; ita illo extremi iudicij ventilabro triticum paleaque discernitur, vt nec in tritici horreum palea transeat, nec in palearum ignem horrei grana dilabantur.

Quomodo Deus possit de lapidibus suscitare filios Abrahæ? Quæst. LXVI.

QVæritur, quomodo possit stare, quod supradictum est, scilicet, quòd Deus de lapidibus possit suscitare filios Abrahæ? Quidam dicunt, quod per lapides intelligantur Gentiles, qui erant lapidei, & duri, & Deus poterat de illis suscitare filios Abrahæ, faciendo quòd complerentur in eis promissa Abrahæ. Et tamen promissa illa non complebantur nisi in filijs eius: quia Deus illi, & semini eius promiserat talia. Ita dicit Rabanus, quod lapidum nomine Gentes signatæ sunt, quæ lapides coluerunt. Idē Chrysostomus dicit, scilicet: Lapis durus est ad opus:

F sed cùm factum fuerit opus ex eo, deficere nescit. Sic & Gentes cùm difficultate quidem crediderunt; tamen credentes permanent in fide. Rabanus etiam dicit, quod de lapidibus suscitati sunt filij Abrahæ: quia dum Gentiles in Abrahæ semine, hoc est in Christo crediderunt, eius filij facti sunt, cuius semini sunt vniti. Dicendum quod iste est conueniens sensus, est tamen moralis. Oportet ergo præter istum dari alium literalem, quia semper est necesse dari vnum sensum, quem scriptura intendit, & ille vocatur literalis, quia litera illum intendit. Nicolaus tamen, qui exponit in sensu literali, vult istum esse sensum literalem, dicens quòd per lapides Gentiles significauit, quia colebant idola. Dicendum tamen, quod non potest esse literalis sensus iste. Primò, quia Ioannes ostendit hic G aliquid, cùm dixit, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Si ergo de Gentilibus intelligebat, oportebat, quòd ibi essent Gentiles audientes prędicationem Ioannis, quos ipse ad oculum ostendens lapides vocaret. Non tamen erant ibi Gentiles, quia vt supra probatum in 47. q. soli Iudæi à Ioanne baptizati sunt: maximè, quia Nicolaus vult, quòd quando Ioannes dixit de lapidibus istis, ostendit lapides positos in aluoo Iordanis, quos ibi iubente Domino posuerant Israelitæ. Et tunc cùm illos ostenderet, necesse erat, quod ad literam de illis deberet intelligi, scilicet, quòd de illis lapidibus suscitarentur Gentiles, qui fierent filij Abrahæ. Et tunc est omnino inconueniens. Quia si de illis lapidibus Deus homines faceret, nec essent Gentiles nec Iudæi, sed quidam populus H per se, non descendens de aliquo populo, qui iam fuisset: maximè quia Nicolaus non vult hoc, sed quod verè intelligatur de Gentilibus, qui lapides coluerant. Et tunc cùm Ioannes ostenderit, vt ipse tenet, lapides Iordanis, si postea de Gentilibus intelligamus, necesse est esse sensum mysticum, vel transumptum. Ideo ad hoc, quod haberet locum aliqualiter iste sensus, debebat dicere Ioannes, potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ, & tunc, quia nihil ostenderet, posset intelligi de Gentilibus aliqualiter. Sed adhuc non esset omnino sensus literæ; quia cùm Ioannes dixit, potens est Deus de lapidibus istis, &c. etiam significauit aliquam magnam potentiam, quã Pharisæi putarent esse magnam, & tamen quòd de Gentilibus Deus faceret filios Abrahæ, scilicet, complendo in eis I promissa Abrahæ, siue potius faciendo eos participes istorum promissorum, non putarent Pharisæi esse magnam potentiam, immo nullam, quia etiam existente statu legis veteris, multi Gentiles conuertebantur ad ritum Iudaicum, & illi erant participes omnium bonorum, quæ Deus promiserat Israelitis. Ideo non intellexit hic Ioannes.

Item quia Ioannes voluit innuere, quod Pharisæi non deberent gloriari se esse filios Abrahæ; scilicet, quia propter hoc Deus non parceret eis, si pœnitentiam non agerent: quia etiam si occideret illos, leue erat sibi habere alios filios Abrahæ, cùm etiam de lapidibus posset illos facere, & sic habebat illud locum, quando Pharisæi non facerent pœnitentiam. Illis autem facientibus eam, nihil horum esset, quia non dicitur, suscitabit Deus fi- K lios Abrahæ de lapidibus, sed potens est suscitare illos. Et tamen dato, quod Pharisæi facerent pœnitentiam Deus vere facturus erat filios Abrahæ de Gentilibus cum prænunciatum esset, Gentiles ad Christum conuertendos: ideo non intellexit Ioannes de hoc; quia id, de quo Ioannes loquebatur non factum est, sed poterat fieri, quod ipse signauit, potens est Deus, &c. & non dixit, faciet Deus & de lapidibus istis filios Abrahæ, & tamen de Gentilibus facti sunt filij Abrahæ, ergo non intellexit de hoc Ioannes. Alij deducunt aliter dicentes, quod Ioannes increpabat Pharisæos: quia dicebant se filios Abrahæ. Quasi diceret, quod falsum erat, quod non dicuntur filij Abrahæ ex carnali propagatione: sed ex fidei imitatione, vt ait Apostolus. ad Rom. 8. & 9. cap. Et hoc tenet aliqualiter Nicolaus. Dicendum, quòd licet verum sit filios Abrahæ vocari magis secundum fidei imitationem, quam secundum carnem, tamen non conuenit in proposito: quia Ioannes non increpat eos, quasi falsum dicant se esse filios Abrahæ: nec prohibet eis hoc dicere: sed di-

cit nō eſſe in hoc confidendū. Sic ait Chryſ. in quadā ho-
milia, ſ. cùm dr̃, ne velitis dicere intra vos, patrē habemus
Abrahā. Hoc dixit nō prohibens dicere ſe eſſe, ex illo ſed
prohibet in hoc confidere, virtuti aīæ non inſiſtentes. Itē,
quia tunc non faceret ad propoſitū dictum Ioannis, quia
ipſe admonebat eos agere pniam, & ꝙ non dicerent ſe eſſe
filios Abrahæ. Nam iſtud non pt̃ eſſe ad propoſitū niſi for
te Phariſæi pp hoc gloriabantur ſe eſſe filios Abrahæ, di-
cerent non eſſe ſibi neceſſariam pniam. Itē nō erat ad pro
poſitum: quia hoc mō filij Abrahæ vocantur, qui imitan
tur eum: & tñ Ioannes ſuadebat Phariſæis pniam agere,
& per hoc dato ꝙ non eſſent filij Abrahæ quantū ad ope-
rum imitationem, efficerentur nunc per pniam: & ſic non
prohiberet eis dicere patrem habemus Abraham. Itē pa-
tet hoc plenius: quia tunc nullo modo eſſet ad propoſitum
iſtud, ꝙ Ioannes dixit, ſ. potens eſt Deus de lapidibus iſtis,
&c. quia ſi ipſi non erant filij Abrahæ, nihil erat ad pro-
poſitum, ꝙ Deus de lapidibus poſſit ſuſcitare filios Abra-
hæ. Ideo neceſſe eſt intelligi literam, ſ. ꝙ Ioannes diceret
eis non eſſe confidendū ſolùm in hoc, ꝙ erant filij Abra-
hæ, Deus occideret eos, & non parceret pp hoc, ꝙ erant
filij Abrahæ, quia ſi multū diligeret filios Abrahæ, quia ſi
multum diligeret filios Abrahæ, non ſolū poſſet accipere
alium populum, quem hr̃et, vt filios Abrahæ, ſed ēt de la-
pidibus poſſet illum facere, ſ. de lapidibus illis, qui erāt in
Iordane, quos oſtendit ad oculum, vel de quibuſcūq; alijs
lapidibus. Iſtud tenet Hier. ſuper Mattheum dicēs, ꝙ Io-
annes indicat hic Dei potentiā, quia qui de nihilo cuncta
creauit, pt̃ de ſaxis duriſſimis populū procreare. Prima. n.
ſunt rudimenta fidei credere Deum poſſe quicquid volue
rit. Sed dicetur, dato ꝙ de lapidibus Deus populum crea
ret, quō eſſent illi filij Abrahæ? Nam poſſe de lapidibus
hoies fieri à Deo non eſt dubium, cùm de limo terræ pri-
mum hoiem formauerit, Gene. 2. Aequaliter ergo de lapi
dibus, vel de lignis potuiſſet eum formare: non tñ eſſent
iſti formati de lapidibus filij Abrahæ, quia non eſſent de
ſemine ſuo. Dicendum ꝙ vocarentur filij Abrahæ quan-
tum ad ſucceſſionē in bonis Abrahæ. Nam ad filiū perti-
net eſſe hæredem, ſicut Apoſtolus dixit: ſi filij, & hæredes.
ad Roma. 8. c. Et quia Abrahæ fuerant multa promiſſa à
Deo, illi qui ſuccederent in promiſſis, vocarentur filij A-
brahę, quia hęredes eius maximè, quia Deus promittebat
Abrahæ, & ſemini ſuo oia, quæ promittebat: ſicut dr̃: tibi,
& ſemini tuo dabo terram hanc, & ita de alijs promiſſio-
nibus. Gen. 13. 15. & 22. capit. Neceſſe ergo erat, ꝙ illi, in
quibus complerentur promiſſa illa, vocarentur filij Abra
hæ. Et ſic ſi Deus delens totum populum Iudæorum pp
eorum iniquitatem, de lapidibus ſuſcitaret ſibi vnum po-
pulum nouum, in quo oia, quæ promiſſa erant Abrahæ,
complerentur, vocaretur ille populus de filijs Abrahæ. E-
nam quia Deus habebat filios Abrahæ, tanquam populū
peculiarē de cunctis populis terræ. Exo. 19. c. & Deuter. 7.
& 29. c. Si ergo de lapidibus, vel alias vnum populum ſu-
ſcitaret, quem hr̃et peculiarem inter oēs populos terrę; il-
le vocaretur de filijs Abrahæ. Aliqui volunt, quod etiam
Deus poſſet verè filios Abrahę ſuſcitare de lapidibus illis:
quia illud includitur ſub omnipotentia. Dicendum tñ ꝙ
falſum eſt, quia ſicut impoſſibile eſt filium vnius hominis
poſtquam eſt, eſſe filium alterius hominis, ita & magis im-
poſſibile eſt hominem de lapide factū eſſe filium alterius
hominis. Nam ad hoc quod aliqui eſſent filij Abrahæ, ne-
ceſſe erat, ꝙ aut iam fuiſſent aliquando filij Abrahæ, aut
de nouo deriuarentur de ſemine Abrahæ: non poterant
primo de lapidibus ſuſcitari filij Abrahæ, quia oportebat
tunc ꝙ aliqui de filijs Abrahæ mortui fuiſſent, & corpora
eorum fuiſſent conuerſa in illos lapides, & tunc per reu-
nionem aīæ ad corpus redirent illi hoies, qui prius fuerāt
conuerſa corpora eorum in lapides. Sic. n. fiet in generali
reſurrectione, ſ. ꝙ redibit quilibet in eodem corpore, ꝙ
viuens habuit, ſiue illud ſit conuerſum in terram, ſiue in la
pides, ſiue in auras, aut in ignem diffugiat. Et tunc ſeque-
rentur duo. Primum ꝙ Deus non poſſet de illis lapidibus
ſuſcitare plures hoies, quàm quot fuerunt illi, quorū cor-
pora in lapides verſa ſunt. Si aūt plures ſuſcitaret, non eſ-
ſent illi filij Abrahæ, ſed alius populus, ſm quod iſti homi
nes ſuſcitarentur, iam olim ipſimet fuiſſent filij Abrahæ.
A Si aūt dr̃et Deus de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, qui
nunquā fuiſſent; non erat poſſibile, quia ad hoc require-
batur, ꝙ in lapide eſſet ſemen Abrahæ, ex quo pp propa-
gationem naſcerentur hoies, & tñ lapis non poterat hr̃e
iſto modo ſemē Abrahæ. ſ. aliquid, de quo poſſet fieri pro
pagatio. Et dato, ꝙ iſtud vellemus concedere, ꝙ eſt impoſ
ſibile, lapis tñ nihil poſſet propagare, quia hoc ſolùm per-
tinet ad aial perfectum, ꝙ per generationē pt̃ ſe continua
re. Ideo non poterant de lapidibus ſuſcitari filij Abrahæ,
ita ꝙ eſſent verè filij Abrahæ, quia Abraham non poſſet
eſſe pater iſtorū, quos Deus de lapidibus procrearet. Sed
obijcietur, ꝙ S. Th. tenet in quodam Quodlibeto, & etiā
multi alij, ꝙ ſi Adam nō peccaſſet, ſolùm naſcerentur, qui
ſaluandi erant, & illi eſſent idem numero, qui nunc ſaluā-
tur. Prima pars ab oibus Catholicis tenetur. ſ. ꝙ ſi Adā nō
B peccaſſet, poſteri eius nunquam peccaſſent, ſed fuiſſent cō
firmati, & de paradiſo terreſtri transferrentur in cęleſtē,
nunquam guſtata morte, & ſic oēs, qui tunc naſcerentur,
ſaluarentur. Secunda pars vr̃ hr̃e difficultatem, ſ. ꝙ illi eſ-
ſent iſti idem numero, qui nunc ſaluantur. Nam multi ali
qui ſaluātur, quorū patres, & tota progenies damnata eſt.
Sicut patet de illo, qui conuerſus eſt ad Chriſtum, & oēs
ſui progenitores fuerunt Saraceni. Illi tñ qui nunc dam-
nantur, non naſcerentur tūc, cùm nullus tunc deberet dā-
nari. Ideo neceſſe erat, ꝙ illi qui nunc ſaluantur, habuiſ-
ſent alios patres, quam tunc. Iſtud vr̃ multis impoſſibile,
quia idem homo non pt̃ eſſe niſi ab eodem patre, & ma-
tre. Dicendum, ꝙ poſſibile erat, quia ad hoc, ꝙ homo ali-
quis gignat alium, duo requiruntur in eo. ſ. virtus genera-
tiua, cum oibus inſtrumentis ſibi deſeruientibus, & ſemē,
C ꝙ fiat per virtutem generatiuam, & poſtea decidatur. Qđ
aūt vnus hō differat ab alio, prouenit ſibi ex illis princi-
pijs, per quæ eſt, ſ. materia, & forma, quæ complent eſſen-
tiam cōpoſiti naturalis: ab identitate iſtorū eſt hō idē nu-
mero. Si aūt iſta duo, vel alterum eorum varietur, nō erit
idem hō numero. Vnde ſi eſſet poſſibile, ꝙ duo hoies ha-
berent eandem aīam, & idem corpus numero, eſſent duæ
perſonæ, vel duo ſuppoſita: & tñ nō eſſent duo hoies, ſed
vnicus hō: quia vnicā humanitatē numeralē hr̃ent. Sic. n.
eſt in diuinis, quia Pater, Filius, & Spiritus Sanctus tria
ſuppoſita ſunt, & tñ non ſunt tres Dij, & nō pp aliud, niſi
quia hn̄t eandem ſubſtantiam, vel Deitatem numero. Si
āt tres Deitates numero hr̃ent, ſicut tres hoies hn̄t tres
humanitates numerales. i. tres aīas, & tria corpora non eſ-
ſent vnus Deus, ſed tres Dij. In hoibus aūt aīa non proue-
D nit à gignente, ſed à Deo, ſolum aūt corpus eſt à parentib.
Ideo id, in quo pt̃ vnus hō pertinere ad vnum patrem, vel
ad alium, eſt ſolū corpus. Si āt iſtud corpus poſſet eſſe idē
numero genitum à duobus patribus, eſſet idem hō filius
duorum, vel poſſet eſſe à duobus. Nam, ꝙ pater ſit iſte hō,
vel ille, non facit ad identitatem, vel diuerſitatē numera-
lem filij: nam ab eodem patre numero multi filij diſtincti
numero ſunt. Sicut ergo ab eodem patre numero, ſunt di-
ſtincti filij numero, quia communicat ad eorum genera-
tionem partes materiæ numero diſtinctas: ita ſi à diuerſis
genitoribus potuit cōicari eadē pars materiæ numero, per
deciſionē ſeminalem, poterit idem hō eſſe genitus ab alio,
quam ab illo, a quo genitus eſt: non quidem, ꝙ ille, qui ſe-
mel genitus eſt ab vno hoie, poſſit idem numero gigni ab
alio, quia hoc includeret contradictionem, cùm tota ſub-
E ſtantiā corpulentam, quā iſte ſemel habuit, qn̄ viuebat, ēt
in matura ætate cōicaret ſibi alius per generationem. Et
iſtud eſt contra oēm generationem naturalem, nec pt̃ vllo
modo concipi. Sed eſt ſenſus, ꝙ ille hō, qui genitus eſt ab
vno patre, potuiſſet gigni ab alio, ita ꝙ tunc non genitus
eſſet ab illo a quo genitus eſt. Et hoc modo per Dei poten
tiam fieri poſſet. Et ſic ego potuiſſem eſſe filius Adę imme
diatus: nam cōſtat, ꝙ ego ſum de ſemine Adæ. Si ergo ea-
dem pars maſis numero, quæ fuit in patre meo, & in mīe,
fuiſſet in Adā & Heua, & illam decidiſſent in coitu, & fie
ret cōceptio inde neceſſe erat, ꝙ ex illo actu ego gignerer,
& nullus alius, cùm eſſet ibi corpus meum idem numero.
Quia tñ illas particulas numero, quæ fuerūt in patre meo
ſecundum ſubſtātiam corpulentam, Deus facere poterat,
ꝙ fuerint: ideo poteram egomet eſſe filius Adę immedia-
tus. Patet hoc, quia quidquid in oibus hominibus fuit, aut

detractum est de Adam realiter, & de Heua: aut collectum est in corpora eorum per nutrimentum. Accipitur autem nutrimentũ de rebus, quas Deus creauit in cibum. Et esset si id quod in patre meo fuit realiter, fuit ex parte Adæ: ita q in ipso fuerit quantum ad illud: ita ego poteram esse filius Adæ, sicut patris mei. Si autẽ istud assumptum est per alimentũ: poterat Deus facere, q eadem alimenta, vel cibi numero, qui erãt, quibus pater meus alebatur, essent, de quibus aleretur Adam, saltem quantum ad illam particulam seminalem, quæ ad conceptionem meam decisa est. Et totũ idẽ numero, q sunt in patre meo, & matre ad meã generationem, posset esse in Adam, & Heua: & sic essem ego filius immediatus. Et hoc modo possent esse idem numero tunc, qui saluarentur, cum illis; qui nunc saluantur: licèt non haberent eosdem patres, quos nũc habent. Istud tenet, si Deus eisdem corporibus velit infundere easdem animas, quas nunc infudit, quia aliàs, si animæ essent aliæ, non essent homines ijdem numero. Istud tñ manifestum est, q fieri poterat: immo videbatur quasi necessarium, cũ anima nõ accipiat esse numerale, nisi per vnionem ad materiam, cum aliàs non possent multiplicari, nisi secundùm speciem: cùm fuerint puri spiritus, nihil habentes materiale, sed formale, vel essentiale. Vnde si aiæ differrent numero, & non per materiam corporum, quibus vniuntur: necesse erat eas differre ad minus specie, cùm nulla sit minor differentia essentialis, siue per essentiam, quàm specifica: & sic vr̃, q existentibus eisdem corporibus numero, quæ nunc sunt, essent etiam eædem animæ numero, quæ acciperent esse numero per vnionem ad illa corpora. Hoc præsupposito stat argumentum, q de lapidibus possent procreari filii Abrahæ: cùm idem homo numero possit esse filius alterius patris, quàm eius, cuius est. Ita filij Abrahæ poterant esse, qui non essent geniti de filiis Abrahæ, sed de lapidibus. Dicendum, q non stat. Primò, quia licèt idem homo numero potuerit esse filius alterius patris, quàm eius, cuius est: tamen postquã filius istius est, nõ est iam filius alterius: immo nec est possibile. Ita nunc, si Deus aliquos homines procreasset de lapidibus, dato q concederemus, q illi potuissent esse filij Abrahæ, quia tñ iam fuerunt de lapidibus procreati, & non de Abraham, nec de filijs eius, non sunt filij Abrahæ, nec possunt esse. Secundò, quia ad hoc, q essent filij Abrahæ, necesse erat, q procreati essent de substantia Abrahæ mediatè, vel immediatè, quia non dr̃ filius, nisi qui est de substãtia patris. Et tñ in lapidibus non erat aliquid de substantia Abrahæ mediatè, vel immediatè: ideo non poterant esse filii Abrahæ, qui de lapidibus procrearentur. Secus autem in homine, de quo dicimus, q potest esse filius alterius patris, quàm eius cuius est, quia ponimus, q illa pars materialis, quæ fuit in patre suo, & matre potuerat esse eadem numero in alio, à quo gigneretur. Et si istud non detur, non est possibile, q qui est filius vnius, potuisset gigni ab aliquo alio, quia iam non esset idem numero, cùm nõ esset corpus suum idem numero cum illo; quod ab alio patre susceptu rus erat. Tertiò, quia ad hoc, q aliquis sit filius alterius, nõ sufficit, quod sit de substantia eius, & etiam, quod ei sit similis in specie, sed et quod deriuetur ab eo mediatè, vel immediatè, secundùm propagationem seminalem in animalibus loquendo. Quod patet, quia filius non est à patre nisi per generationẽ, in animalibus aũt generatio est per seminalem deriuationem, ideo qui non est ab alio per deriuationem seminalem, licet sit de substantia eius, non est filius eius. Sic patet de Heua. Nã illa formata fuit de substãtia eius. s. de costa Adæ, & tamen nõ vocatur filia Adam. A fortiori ergo, si de lapidibus aliqui homines a Deo crearentur, dato q illi lapides facti fuissent de corporibus aliquorum filiorum Abrahæ conuersis in illos lapides, non dicerentur isti filij Abrahæ, quia non fuerunt ab eo per deriuationem seminalem. Nã productio istorum non fuit per propagationem, sed per formationem, sicut Heua fuit formata de Adam. Non ergo poterant isti esse filij Abrahæ, sicut nec Heua filia Adæ, & adhuc multo minus, quia Heua de Adam viuẽte sumpta est, & quidem de vera carne eius. Isti autem de veris lapidibus fierent, in quos mutata essent corpora filiorum Abrahæ, quæ iam non erant. Dicendum ergo, q includebat contradictionem, quod de

F lapidibus crearentur de nouo aliqui filij Abrahæ, qui nunquam fuissent: sed intelligendum, q poterat Deus de illis creare nouum populum, quantumcunq; magnũ vellet, & illi homines non solùm non essent de filiis Abrahæ: sed et, nec de filijs Adæ, nec essent de cognatione nostra, nisi solùm, quod communicaremus cum eis in specie, & illi vocarentur filij Abrahæ propter causas supra assignatas.

Quomodo intelligatur dictum Ioannis, qui post me venturus est. scilicet Christus; cum tamen iam venisset, & esset triginta annorum? Quæst. LXVI.

QVæritur, quõ dr̃ hic, qui post me venturus est, s. Christus. Nam quando Ioannes illa dicebat, Christus natus erat, & triginta habebat annos quoniam immeG diatè venit ad baptismũ, vt patet in litera? Dicendum, q Christus iam venerat, quantum ad subsistentiam personalem, quia iam erat; non tñ venerat quantum ad operationem, ad quam ipse mittebatur. Christus .n. non venerat in mundum, vt homo esset, sed; vt salutem nostram operaretur. Et quia Christus nihil adhuc fecerat de illo, ad qd veniebat, rectè dicebatur nondum venisse. Opera .n. quæ Christus fecit ad redemptionem nostram fuerunt prædicatio, legislatio, miraculorum operatio, & nouissimè, & præcipuè ipsa mors. Ista inceperunt in baptismo Christi, qñ Ioannes manifestauit eum populo. Ioan. 1. cap. dicens: Ecce agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi. Hic est, de quo dixi. Post me venit vir, qui ante me factus est. Et post baptismum Christus immediatè ascendit in montem; & ieiunauit 40. diebus. Quibus finitis descendit, & prædica H re cœpit, vt patet Mar. 1. c. & etiam infra in litera. & seq. c. Remigius dicit quod Ioannes venit quinque modis ante Christum, s. nascendo, prædicando, baptizando, moriendo, ad inferos descendendo. De primo patet quia Ioannes natus est ante Christum quasi per sex menses. Nam quando Gabriel salutauit Virginem, & ipse concepit, erat sextus mensis, quo Elisabeth mater Ioannis, conceperat eũ. Sic dicitur Luc. 1. c. s. In mense aũt 6. missus est Gabriel Angelus, &c. i. In mense 6. a conceptione Elisabeth, de qua loquitur tota litera præcedens. Etiam, quia Angelus dixit Mariæ: Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic est mensis sextus illi, i. sextus a conceptione illius. e. c. Sex ergo mensibus Ioannes antè Christum natus est. De secundo patet, quia Ioannes incœpit prædicare, & baptizare simul. Mar. 1. c. & hic in litera, I licèt verum sit, q ordine tpis fuit prior prædicatio eius, quia nemo ab eo vellet baptizari, nisi annunciaret ei primò de baptismo, & ad quid proficiebat. Et dum Ioannes baptizaret, venit ad eum Christus, vt inter ceteros baptizaretur. Patet in litera, quia cùm dictum est supra de prædicatione, & baptismo Ioannis, dr̃ infra: Tunc venit Iesus a Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Sic etiam Luc. 3. cap. dr̃, Factum est, cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, aperiretur cælum. Et sic Ioannes cœpit prædicare antequam Christus baptizaretur. Christus tamen baptizatus est antequam prædicaret, quia postquam baptizatus est, statim ascendit in desertum, & ieiunauit, & post ieiunium descendit Iesus in Galilæam, & prædicauit in Capharnaum, vt patet infra in litera, & sequenti cap. & Mar. 1. cap. & Luc. 3. & 4. c. Ergo K prius Ioannes cœpit prædicare, quam Christus.

De tertio, s. de baptismo patet. Incœpit .n. baptizare Ioannes simul, & prædicare, vt dr̃ supra in litera, & Mar. 1. c. s. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicãs baptismum. Christus autem nondum inceperat baptizare, siue loquamur de baptismo, quem Christus omnibus traderet suis, siue de illo, quem traderent discipuli eius illo iubente. Nam de Christo nunquam legimus, quod per seipsum quenquam baptizauerit: sed dicebatur ipse baptizare, quando baptizabant discipuli eius. Ioan. 4. cap. Est autem verum, quod licet non inueniatur scriptum, tenetur tamẽ conuenienter, quod Christus aliquos per se baptizauerit. Nam saltem Apostolos creditur Christus baptizasse, vel aliquos de illis, vt tenet Augu. ad Seleucianum. Poterat tamen esse, q nunquam Christus aliquem baptizauerit, sed Discipuli sui baptizarent. Sed obijcitur, quomodo

ergo

ergo baptismus a Christo institui potuit, si per seipsum non baptizauit aliquem? sicut ipse per se prius confecit corpus, & sanguinem: & dixit discipulis, sic facite in meam commemorationem, et tradidit eis totam formam faciendi inf. 26. c. & Luc. 22. ca. Item si Christus neminem baptizauit, quomodo potuerunt Apostoli esse baptizati? quia nemo eos baptizaret, nisi baptismo Ioannis, & tamen baptismus Christi erat de necessitate salutis. Mar. 1. ca. scilicet. Qui non crediderit, nec baptizatus fuerit condemnabitur. Dicendum, quòd an Christus aliquem baptizauerit, vel non, problema neutrum est. Potest enim vtraque pars teneri. Ratio est, quia non reperitur Christum baptizasse, etiam non potest conuinci aliqua ratione, quia non est aliquod inconueniens, etiam si dicamus eum non baptizasse; ideo potest teneri quæcunque pars: licèt communius tenetur, quòd Christus baptizauerit aliquos, saltem de Apostolis, sicut tenuimus sup. in 49. q. Tenendo tamen, quòd Christus neminem baptizauerit, facile est respondere ad omnia obiecta. Ad primum dicendum, quòd potuit Christus satis conuenienter instituere baptismum, etiam si per se nunquam illum ministrauerit: quia instituere aliquod Sacramentum est dare de nouo totum esse, & efficaciam: in baptismo autem potuit Christus istud facere, non ministrando illum. Est enim in baptismo materia, & forma: & quædam efficacia interior, quæ est res Sacramenti. Materia est aqua, & non absolute, sed aqua ad hoc disposita, scilicet, quæ pertineat ad spiritualem mundificationem. Istud autem Christus dedit omnibus aquis, cùm ipse baptizatus est in Iordane. Nam tangendo aquam sanctificauit eam, faciens eam esse aptam ad baptismum. Sic dicit Beda, quod Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam aquis contulit: Et ista est vna de causis, quare Christus baptizari voluit, vt infra dicetur. q. 71. Formam autem baptismi etiam Christus instituit. Nam ipse dixit. Docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris, &c. & infra. 28. cap. Efficaciam quoque interiorem solus Christus operatur. Ipse namque dat gratiam, per quam remittuntur peccata, & infundit omnes virtutes, & characterem imprimit. Nulla autem alia sunt in baptismo, & ipse fecit omnia a principio. Ministrare autem baptismum non est aliqua pars baptismi, nec virtutis eius, quod est de esse illius: ideo non requirebatur, quòd Christus ad instituendum baptismum, ministraret illum, cum posset facere omnia, quæ erant de esse, vel necessitate, aut integritate baptismi, non ministrando eum. Cum autem dicitur, quòd ipse confecit, verum est, & tamen ad instituendum illud Sacramentum non oportebat, quòd ipse prius confecisset: sed solum, quòd daret formam in aqua deberet confici. Et sicut ipse postquam confecit dixit Apostolis, sic facite in meam commemorationem. Luc. 22. cap. Poterat, antequam faceret, iubere aliquem Apostolum, vt proferret illa verba super panem, & vinum illa intentione, & fieret consecratio, quia ibi nihil pertinet ad ministrum, nisi per quam fit illa transubstantiatio admirabilis. Sicut ergo Christo proferente verba, facta fuit conuersio: ita fuisset, si Petrus primò fecisset, Christo tamen iubente, & Christus nunquam per se confecisset: sicut quotidie fit. Ab eo tamen Sacramentum illud totaliter instituebant: quia ipse prius sic fieri iussit, & ipse materiam Sacramenti determinauit, scilicet panem, & vinum. Ipse quoque verba formalia dedit: ab ipso etiam est virtus spiritualis, secundum quam fit illa conuersio. Et sic nihil manet, nisi nudum ministerium, quòd est posterius Sacramento, & non est aliquid de integritate illius, ideo poterat Christus instituere istud Sacramentum Eucharistiæ, etiam si ipse nunquam conficeret. Quare ergo per se conficere voluit, dicetur loco suo. Et sic, licèt Christus baptismum instituerit, non oportet, quòd ipse aliquem baptizauerit. Ad secundum dicendum secundùm quosdam, ꝙ Apostoli non fuerunt baptizati, & tamen saluati fuerunt: quia cùm potestas Christi non sit obligata Sacramento, poterat eis dare rem Sacramenti, id est, gratiam, & remissionem peccatorum, sine Sacramento, scilicet baptismi. Et cum obijcietur de lege obligante, dicẽdum, quòd Christus, qui posuit illam legem, poterat absoluere illos ab illa. Dicendum ꝙ istud

A verum est: & tamen istud est ponere specialia. Nunquam tamen ponẽda sunt aliqua exorbitantia à iure, vel ab eo, quod commune est, sine necessitate, id est, nisi expresse appareat, quòd oporteat talia imponi. Cùm ergo sit lex generalis, quòd qui non crederet, & baptizaretur, periret: & non appareat Apostolos absolutos ab ista lege, nec appareat aliqua causa verisimilis, quare debeamus dicere eos fuisse solutos: est dicẽdum, quòd baptizati fuerunt. Cùm autem dicitur, quòd si Christus nõ baptizauit eos, vel aliquem eorum, non poterant esse baptizati. Dicendũ quòd cùm Christus potuerit instituere baptismum non ministrando illum aliquando, vt dictum est, poterat instituere, & iubere alicui de Apostolis, quòd baptizaret alios sub forma, quam ipse traderet: & rursus aliquis de baptizatis, baptizaret ipsum, & ita essent omnes baptizati, & B neminem Christus baptizaret. Sic enim quotidie fieri potest, quia infidelis, qui non est baptizatus, potest baptismũ conferre. Et si duo infideles vellent baptizari, & nemo sit, qui eos baptizet: vnus poterit baptizare alterum: & rursus ab eo baptizabitur. Ita ergo non apparet aliqua necessitas quare dicamus, ꝙ Christus aliquem baptizauerit. Et si dicatur, quòd Christus baptizabat, quia Ioan. 3. c. dicitur, ꝙ Discipuli Ioan. dixerunt Ioan. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce baptizat. Dicendum, ꝙ Christus non baptizabat, sed solũ Discipuli eius, quia baptizabant mandato eius, & baptismo ab eo instituto, dicebatur ipse baptizare. Sic patet Io. 4. c. Audierunt Pharisæi, quia Iesus baptizat plures, quàm Ioan. Et sequitur, quamquam Iesus nõ baptizaret, sed discipuli eius. Et sic non conuincitur, ꝙ Iesus baptizaret ali- C quem, licèt dicatur baptizare. Et ista litera aliqualiter innuere videtur, quòd Christus nunquam baptizauerit, sed solùm Discipulos baptizare iussit, quia alias non videtur satis manifestè, quid illa litera velit, si Christus aliquando per se baptizaret. Et sic teneri potest, quod nunquam baptizauerit. Quia tamen communius tenetur, quod aliquos baptizauerit, potest teneri in se, tamẽ problema istud neutrum est. Siue ergo dicatur, quod Christus per se baptizauerit, siue non baptizauerit ipse, sed discipuli sui, necesse est dicere quod Ioannes prius inceperit baptizare, quã Christus instituerit baptismum. Nam baptismus Christi est Sacramentum legis nouæ: non ergo debebat institui quousque inciperet prædicari lex noua. Christus tamen non cœpit prædicare, quousque baptizatus est, & ieiunauit: vt colligitur sequenti c. & Mar. 1. c. Ergo Ioan. bapti- D zauit antequam Christus. De quarto patet. Nam Ioannes mortuus est ante Christum, & asseritur cõmuniter, quòd per vnum annum. De quo dicetur inf. 14. c. Et satis patet, quia ibi dicitur quod Herodes occidit Ioan. & sepelierũt illum Discipuli eius, & venientes annunciauerunt Iesu: quod cùm audisset, secessit in nauicula in desertum locũ. De quinto patet, quia Ioan. descendit ad inferos, scilicet, ad sinum Abrahæ mox vt occisus est: & Christus descendit etiam illuc illico vt mortuus est: Ioan. tamen mortuus fuit ante Christum: ideo prius descendit ad inferos. Et sic in his quinque Ioannes venit ante Christum.

Quomodo conueniant dicta Euang. de calceamentis Christi, quæ Ioannes dixit se non esse dignum soluere, vel portare? Quæstio LXVII.

E

QVæritur circa istud, quod dicitur hic, scilicet, cuius non sum dignus calceamẽta portare, quomodo possit esse verum: quia Euangelistæ discordant hic? Mattheus enim dixit hic calceamenta portare, & Mar. 1. c. dicitur, corrigiam calceamentorũ eius procumbens soluere, & Luc. 3. c. dicitur solùm, corrigiam calceamentorũ soluere, & Io. 1. c. dicitur, non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calceamenti. Et tamen Ioan. non poterat dicere omnia hæc: sed vno modo diceret. Ideo non videtur, quòd possint stare dicta Euangelistarum. Sic enim aliqui infideles arguunt eos mendacij, quia inter se videntur discordare. Sic enim fecit Iulianus Apostata Imperator quendam librum faciens in redargutionem Euangelistarum, vt patet in historia tripartita, & per Augu. in lib. de concor. Euangelista. Aliqui dixerunt, ꝙ vnus Euange-

listarum verum dixerat, & ceteri errauerunt. Sed ista est blasphemia. Nam si vnum mendacium permittitur, vel conceditur in codice Euãgelico, tota fides Christiana est inanis. Quia eadem ratione omnia dicẽtur falsa. De hoc tamen late diximus supra in prologo nostro. Sic enim quidam Græci insipientes, videntes, quòd Matthæus, & ceteri Euangelistæ in assignatione paschali videntur repugnare Ioanni in verbis, dixerunt Matthæum mentitum fuisse: & Ioannem vera dixisse. Ista autem est blasphemia, & insipientia. Nam qui aliquod falsum dicunt esse in fide, blasphemia est. Quia verò Matthæum mentitũ, & Ioannem vera dixisse asserunt: insipientia maxima est. Nam si concessero Matthæum mentitum, dicam Ioannem, Marcum, & Lucam mentitos, quia nihil magis vnus probat, quam ceteri. Sed ideo illis firmissimè credimus, quia Ecclesia mater nostra hoc tenet, quam errare in fide impossibile est. Maximè, quia illi Græci insipientes mouebantur ad hoc sine causa. Tamen Ioã. in nullo repugnat Matthæo, sed ipsi nec intellexerunt Ioannem, nec Matthæũ. De quo latissimè dictum est in defensorio nostro trium conclusionum, vbi agitur de anticipatione, vel non anticipatione Phase. Ideo non est concedendum, quod aliquis Euangelista in hoc, vel in aliquo errauerit, aut errare potuerit, cùm scriberent dictante Spiritu Sancto. Alij dicunt, quòd Euangelistæ mentiri noluerunt, & tamen aliqui eorum obliti sunt veritatem, & aliud pro alio posuerunt. Sed hoc non stat, quia tunc non differret à priori, quia vtroque modo Euangelistæ falsum dicerent, sed solùm differret, quòd quidam dicerent volentes mẽtiri: alij verò ex ignorantia, & istud, licèt quantum ad eos alleuiãdo peccatum eorum differret, tamen quantum ad nos nihil differret. Quia vtroq; modo falsum crederemus. Ideo dicit Aug. libr. 2. de concor. Euang. quòd ab Euangelistis omnem falsitatem abesse decet, non solùm ea, quæ mentiendo committitur, sed etiam ea, quæ obliuiscendo. Dicendũ ergo, quod licèt Euãgelistæ varia verba posuerint hic, in nullo sibi obuiant. Pro quo sciendũ, quòd Marcus, Lucas, & Ioannes non habent hic aliquam diuersitatem difficilem: sed faciliter concordantur. Nam Io. dixit corrigiam calceamenti soluere: Marcus, & Lucas dixerunt calceamentorum, & non est diuersitas, quia calceamentum aliqñ significat vnum calceum aliquando vtrumque, & non solum calceum, sed quidquid calceamus: Ioa. autem dixit, quòd nõ erat dignus soluere corrigiam subtalariũ, vel calceorum Christi. Marcus autem, & Lucas volentes hoc exprimere, dixerunt, calceamentorum, sumentes calceamentum pro vno calceo. Ioan. autem assumpsit calceamentum pro vtroque calceo, sicut amictus aliquando significat vnam vestem, & aliquando totum vestitum. Et sicut est in Latino, ita in Græco, & in Hebræo sunt nomina æquipollentia istis in significato, quæ accipiuntur eodem modo. Rursus Marcus differt a Luca, & Ioãne, quia isti solùm dixerunt soluere corrigiam. Marcus autem dixit procumbens soluere corrigiam. Istud non est diuersitas, quia non solùm in sacra scriptura, sed etiam in omnibus alijs idem referentibus, quando vna addit super aliã non obuiat sibi: quia illa, quæ tacuit vna, nõ negauit alia fuisse vltra ea, quæ ipsa scripsit. Et maximè est hoc in sacra scriptura, vbi semper ea, quæ plus addit, tenenda est, nec præiudicat ei, quæ pauciora continet. Nam scriptores sacræ scripturæ non ideo omiserunt quædam scribere, quasi illa nescirent, sicùt faciunt scriptores Gentium. Nam de omnibus plenissimè erant edocti per Spiritum Sanctum, qui dictabat eis, quod scribebant: sed quidquid omiserunt ab intentione, fecerũt propter aliquã causam. Et rursus illi, qui suppleuerunt ab alijs omissa, propter aliquas causas etiam rationabiles fecerunt. De quo magis dictum fuit supra in prologo nostro. q. 10. 21. & 22. Sic ergo verum est, quod Marcus dixit. Ego non sum dignus procumbens corrigiam calceamentorum eius soluere. Et hoc solus Marcus expressit: ceteri autem tacuerunt. Tres ergo, Marcus, Lucas, & Ioannes discordiam nullam habẽt: sed maior diuersitas est inter Matthæum, & ceteros tres, cum ipse dixerit calceamẽta portare: alij autem dixerunt corrigiam calceamentorum soluere. Ponit autem Augu. lib. 2. de corcordan. Euang. duas solutiones ad hoc. Vna

F est, quòd Ioannes vtrumq; dixerit, scilicet, quia sæpè Ioannes loquebatur de Christo, & poterat dicere vna vice, cuius non sum dignus calceamenta portare: alia vice, cuius non sum dignus corrigiam calceamentorum soluere: & istud est valde verisimile. Quia etiam sæpe dixit Ioannes de Christo: Ecce agnus Dei: & diuersimode illud dixit. Ioan. 1. scilicet. Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Altera vice dixit solum: Ecce agnus Dei, cùm videret Iesum ambulantem, &c. ita ergo poterat esse hic. Secundò soluit, quòd Ioannes dixit hoc semel: & tamen Euangelistæ non sumpserunt omnia verba formalia Ioannis: sed solùm secuti sunt sensum: quia Ioannes intendebat, loquendo de calceamentis, ostendere Christi excellentiã, & suam paruitatem. Omnes Euangelistæ tenuerunt sen-
G sum: quia per verba cuiuslibet illorum significatur Ioannis paruitas, & Christi magnitudo. Et est ista responsio multum notabilis: quia verba non sunt propter se, sed tanquàm signa conceptuum, primo libro Perihermenias, scilicet. Sunt enim verba earum, quæ in anima sunt, passionum notæ. Cùm ergo idem conceptus omnino significatur, nihil differt qualia verba fiot. Et ita est in vsu nostro. Quia, quando quis refert omnino eandem sententiam, quam alius dixit: licèt non dicat per omnia verba illius, dicitur tamen dicere omnia, quæ ille dixit. Vnde dicit Augustinus eodem lib. Vtilis ergo modus; & memoriæ commendandus est, cùm quisque voluntatem eius explicat, de quo aliquid narrat, etiam dicens aliquid aliud, quòd ille non dixit: voluntatem tamen suam explicauit eadem, quam & ille, cuius verba commemorat. Ita enim
H salubriter dicimus, nihil aliud esse quærendum, quã quid vellet ille, qui loquitur. Et istud oportet sæpe intelligi accidere in Euangelistis: cùm omnes eandem Christi sententiam fideliter narrant, non tamen semper eadem tenent verba. Quod autem diximus nihil differre in verbis, dum tamen teneatur eadem sententia, verum est, nisi vbi ipsa verba inducũt aliquem effectum specialem: quia tunc oportet ipsa verba ad voguẽ referre. Sic enim est in formis Sacramẽtorum, in quibus non solum sententia nõ est mutanda, sed etiam non est illa sentẽtia per alia verba disparata plura, vel pauciora exprimenda: sed per ea, quę tradita sunt: quia aliàs sæpe Sacr̃m nullũ esset. Et sic Euãgelistæ hic in nullo discordant: licèt varie loquantur.

An Christus calceamenta portauerit? Quæst. LXVIII.

I
QVæritur quomodo Ioannes dixit hoc, quòd nõ erat dignus soluere corrigiam calceamentorum Christi. Nam Christus calceamẽta non habuit: quia Apostolos iussit ire sine calceamentis Luc. 22. c. s. Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis: nunquid aliq̃d defuit vobis? & inf. 10. c. dicitur, quod non portarent perã in via, nec calceamenta? Quidam dicunt, quòd Christus calceamenta habuit, Apostoli tñ non habuerunt illa, quia ipse vetuit illis habere. Dicendu, quòd non est verisimile, quia Christus nihil præciperet Apostolis, quod ipse prius non faceret: quia aliàs non erat recta doctrina. Nã in moralibus plus mouent facta, quã verba. Vnde si quis contra doctrinam suam agat: etiamsi videatur excellens, & vera, contemnitur. Sic dicit Arist. de Eudoxo Philosopho
K 10. libr. Ethic. qui delectationem tanquã malam dixit fugiendam. Quia tamen ipse illam in aliquo sequi visus est, contempta fuit doctrina eius. Sic etiam dixit Apostolus 1. Cor. 9. c. s. Castigo corpus meum, & in seruitutem istud redigo: ne cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Christo autem maxime cõpetebat hoc, qui daturus erat doctrinam excellentissimam a nullo contemnendã. Ideo ipse complete faceret, quidquid alijs faciendum prędicaret: immo antequã prędicaret, faciebat quidquid postea prædicabat. Sic enim antequam prædicaret ieiuniũ, illud grauissimum egit Christus sequ. ca. Sic dicitur Act. 1. c. q̃ cępit facere, & docere. Alij dicunt, quod Christus eo tpe, quo Apostolos iussit non portare calceamenta, etiam ipse non portabat illa, & tñ antequam veniret ad baptismum Ioannis portabat calceamenta, & sic Ioannes verum dixit. Dicendum, quòd non est verisimile, quòd Christus

vsque

vsque ad annum trigesimum portaret calceamenta, & postea, cum inciperet prædicare non portaret illa: quia istud argueret quandam instabilitatem, s. mutare modũ viuendi circa habitum. Quia istud non pertinet nisi ad illos, qui de nouo inueniunt aliquem modum viuendi eis conuenire, quem prius conuenire non putabant: Christo tamen, qui omnia sciebat, hoc non conueniebat. Itẽ, quia istud argueret, vel esset occasio ad arguendum quandam simulationẽ, vel hypocrisi. Nã cùm Iudæi vidissent Christum ante prædicationẽ calceis vti, postea vero discalceatum ire, putarent, quòd ipse volebat de se ostentare famã sanctitatis, vel opinione. Debuit ergo semper tenere eandem formam viuendi, vt in nullo saltem posset, contra eũ suspicari. Item quia tenere semper inuariabiliter eandem formam viuendi pertinet ad quandam constantiam morum, & grauitatem, atque maturitatem viri; quod valde B laudabile est, & magnam auctoritatem præstat. Omne autem laudabile in moribus, debuit in Christo apparere, ideo fuit sibi valde conueniens semper tenere eandem formam viuendi. Dici potest ergo vno modo, quòd Christus non habebat calceamenta, & Ioannes hoc sciebat, tamen dixit: non sum dignus corrigiam calceamenti, &c. Quia istud pertinet ad modum communem loquendi, quando aliquis vult ostendere vnũ improportionabiliter excedere alterum, siue habeat calceamenta, siue non. scilicet non est dignus soluere corrigiam calceamentorum, quæ habet, vel si illa haberet. Et illum modum loquendi nos frequentamus de homine habente calceamenta, vel non habente, & hoc tenet Nicolaus. Aliter potest dici, quòd Ioannes, quando dixit ista, non cognoscebat Christum determinatè. Quia licèt sciret, quòd illico venturus erat: C nesciebat tamen quis ille erat. Ioan. 1. cap. scilicet: Et ego nesciebam eum. Et sic poterat putare, quod Christus portaret, vel portaturus esset calceamẽta. Et ita dicebat, quod non erat dignus soluere corrigiam illorum. Iste modus verus est, & tamen melior est præcedens.

An Ioannes dixerit mendacium, quòd non esse dignus portare Christi calceamenta, cum esset dignus?
Quæstio L X I X.

QVæritur, quomodo Ioannes dixerit, non esse dignus calceamenta eius portare: an mentitus sit, cùm videretur ad hoc dignus? Et patet hoc, quia per hoc Ioannes intendebat dicere, quòd non erat dignus esse minimus seruulorum Christi, vel ministrorum, vt supra ex- D positum est, & tamen videtur, quòd dignus erat; quia Petrus, & ceteri erant Apostoli Christi, qui non solum non minimi seruulorum, immo nullo modo erant serui, sed amici. Sic ergo Christus dixit eis Ioan. 15. ca. Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis: Ioannes tamen erat dignior omnibus his, quia inter natos mulierum nõ surrexit maior eo, infr. 11. Ergo erat dignus. Ad hoc dicunt quidam, quòd Ioannes dignus erat portare Christi calceamenta: non tamen mentitus est dicere hoc, quia dixit ex humilitate. Dicendum, quòd non stat, quia ex humilitate nõ est mentiendum, quia qui ex humilitate mentitur efficitur quod vitabat, vt ait August. scilicet. Per humilitatem incidit in peccatum mentiendo per illam: si autem dicas, E quòd humiles negant laudes suas, & dicunt de se minora, quam sint, & tamen non vituperantur; sed potius de hoc laudantur, & in hoc dicimus eos esse humiles. Dicendum, quòd humiles dicunt de se minora, vel negant maiora, quæ in eis sunt: non tamen animo dicendi falsum, sed quia eis sic videtur. Et causa est, quia vera humilitas facit eos respicere ad defectus suos, & nunquam ad excellentiam suam. Vnde licèt in aliquo sint excellentes virtutes non se reputant excellentes, quia ad illud non aduertunt: sed ad defectus suos, quibus existentibus putant se non solùm non esse excellentes: immo nihil esse. Ideo quando excellentiam suam negant, vel de se parua dicunt, non mentiuntur, quia non loquuntur contra mẽtem, cùm vere paruos se reputent, sicut profitentur. Sic dixit Beda, quod viri sancti magis humiliantur de virtu- A tibus, quas non habent: q̃ glorientur de virtutibus, quas habent, scilicet, quia magis respiciunt ad defectus suos, quàm ad excellentiam; superbi autem è contrario, qui magis excellentiam suam, si aliqua est, respiciunt, quàm defectus etiam si multi sunt. Et ista est propria conditio humilium, & superborum. Si tamen ab aliquo humili quæratur specialiter de aliquo actu laudabili, an fecit illum: non potest negare ex humilitate se fecisse, sed debet tacere, vel confiteri veritatem, aliàs peccat. Ita poterat dici de Ioanne, quòd ipse dignus erat portare calceamenta Christi, & tamen, quia erat verè humilis, cùm esset verè sanctus, non respiciebat suam excellentiam, sed considerabat suos defectus: ideo non iudicabat se dignum, & non mentiebatur, quia ita corde tenebat, sicut dicebat. Dicendum, quòd secundùm veritatem Ioannes locutus B est, etiam si non esset humilis, quia non erat ipse dignus portare calceamenta Christi, nec etiam quisquam; quia Christus erat verus Deus, & respectu Dei omnes creaturæ nihil sunt. Vnde Ioannes dicens, non sum dignus portare calceamenta eius, non sufficienter expressit excessum Christi ad se, quia ille erat infinitus. Et tamen per istum modum loquendi de calceamentis, licèt exprimatur magnus excessus, non tamen infinitus. Sciebat autẽ hoc Ioannes, quia ipse testatus est illum esse Deum potentem remittere peccata, & baptizare in Spiritu Sancto, & iudicare sæculum, separando bonos à malis, qui solius Dei actus sunt. Cùm autem dicebatur, quòd Petrus, & alij erant Apostoli Christi, & amici, & erant minores Ioanne, dicendum verum esse. Et tamen nemo eorum erat dignus ad hoc ad quod Christus eum assumpsit. Voluit C tamen ex immensa bonitate sua illos ad hoc assumere. Nam non poterat assumere aliquẽ, qui dignus esset quantumcunque esset sanctus, quia semper esset infinita distantia eius ad Deum. Vnde necesse fuit, quòd assumeret aliquos indignos absolutè, licèt ex sua dignatione poterant digni effici, id est, quòd ipse, ita contentaretur cum eis, sicut si essent verè digni ad ministrandum ei. Ita Ioannes indignus erat esse minister Christi, & tamen minus digni erant illi, quos ipse elegerat. An vero Apostoli Christi aliquo modo essent digniores Ioanne, poteris videre infra 11. capite.

An Deus semper habuerit ventilabrum in manu?
Quæstio L X X.

D QVæritur, an Deus semper habuerit ventilabrum in manu? Nam hic dicitur de Christo, quòd ventilabrum eius in manu sua. Dicendum, quòd cùm ventilabrum sit potestas iudicatiua, qua mali distinguuntur à bonis, per Dei cognitionẽ, & postea realiter separãtur ad pœnam, & præmium, & Deus omni tempore malos à bonis separat saltem per mortem, reddendo eis, quod merentur: omni tempore habet ventilabrum in manu sua, & apparet, quòd in omni statu sæculi, siue legis naturæ, siue Mosaicæ, siue Euangelicæ hoc facit. De lege naturæ patet in diluuio, quo puniuit Deus peccata hominum. Gen. 6. & 7. c. & in destructione Sodomorum Gen. 19. ca. De tempore legis Moysis tota scriptura exẽplis plena est. Non autem habet Christus nunc vẽtilabrum, ita vt Deus haberet à principio. Quidam dicunt, q; semper Deus ha- E buit ventilabrum in manu, & tamen nunc specialius habet, quia magis promptus est ad puniendum delicta, & citius punit si homines pœnitentiã non agunt: ideo non solũ dicitur habere vẽtilabrũ, sed etiam in manu, vt signetur, q; paratus est ad faciendum hoc sine mora, sicut supra dicebatur, q; omnis arbor, quæ non facit fructum, succideretur, quia iam securis ad radicem arboris posita est, & dicebatur hoc de alijs temporibus. Dicendum, q; non est verum, quia Deus magis promptus erat ad puniendum ante Christi aduentũ, quam post. Quod satis ostendit experientia gestarum rerũ. Nam si quis legat omnes sacros libros de toto statu Iudæorũ inueniet eos sæpissimè punitos, et valde grauiter, ita quod quasi nullũ peccatum reperitur sine vltione. Et vt cõiter non expectabat Deus longo tempore ad puniendum, sed in promptum reddebat, vel ad plus ad terniam, & quartam generationẽ. Exo. 20. c. & Nume-

& Numeri 14.c. Post Christi autem mortem in religione Christiana, etiam si quotidie videamus immensa scelera tam populorum, quam singularium personarum, non videmus ita promptam punitionem, licèt interdum videamus. Sed istud erat rarissimum in comparatione ad multitudinem, & magnitudinem scelerum. Et etiam quando ipsa pęna danda est, magis nunc Deus expectat, quam expectare solitus erat, & hoc est, quia expectare, est vt Deus inueniat locum miserendi per conuersionem nostram. Isa.30.cap.scilicet: Ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. Et tamen Deus magis vult nunc nobis misereri, quàm alias, vt infra dicetur. Ideo magis nunc nos expectat. Et hoc Deus ipse dicebat Iudæis Deuter.7.cap. scilicet: Custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat protinus eis restituens, quod merentur. In quo significatur magna celeritas vindictæ: & tamen in nouo testamento nihil tale expressum est, nec etiam fieri videmus. Ratio autem videtur esse duplex. Prima est propter Christum. Nam ante Christi mortem homines erant in quadam Dei inimicitia, quia nondum reconciliati erant ei, nec fuerunt nisi per vnigenitum filium suum: ideo Deus magis se ostendit hominibus tanquam Dominum, quàm tanquam Patrem. Nunc verò per mortem vnigeniti sui filij reconciliatus est nobis, & est promptior ad nobis miserendum, & differendum vindictam, quàm aliàs. Nam Christus fuit totus misericordia, vt colligitur ad Titum, 2.cap.scilicet: Cùm apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Ideo Deus donans nobis vnigenitum filium suum omnia nobis cum illo dedit. Et ad Collossen.2.cap.scilicet. Conuiuificauit nos cum illo donans nobis omnia. Nunc ergo promptior est ad remittendum delicta Tempore autem legis Moysis, quia nondum erat facta reconciliatio, non erat Deus ita promptus ad miserendum, sed ad statim puniendum. Secunda, & præcipua erat propter conditionem status, quia status legis Moysis erat status timoris, vt puerorum existentium sub Pædagogo, qui per timorem mouentur, & per verbera, ad bonum. Lex autem Christi, siue status noui testamenti, est status perfectionis, sicut viri perfecti iam, non existentis sub Pædagogo, qui non mouetur per timorem, nec per verbera ad faciendum bonum, sed per libertatem. Istam differentiam vtriusque status declarat Apostolus ad Gala.3.cap.& magis ad Hebręos 12.c. Ideo dixit ad Rom. 8.cap. Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum. Id est: Estis iam filij adoptiui, & non serui. Et quia timor est respectu pęnæ: debuit status legis Moysis esse magis pęnalis, id est, quòd magis tunc punirentur delicta, quam nunc, & quod minus expectaretur vindicta. Et apparet hoc, quia adhuc in illo statu fuit differentia, scilicet, quia quando fuit minus perfectus, & in principio, erant plures pęnæ, & minus expectabatur vindicta. Nam Iudæi, quando exierunt de Aegypto erant minus perfecti, quàm postea, quia non erant instructi in cultu Dei. Et magis per timorem inducendi erant. Et patet satis de illis quadraginta annis, quibus fuerunt in deserto quotiens Deus illos puniuit, & tam grauiter non solùm personas singulares, sed etiam sępe totum populum, & nulla erat dilatio vindictæ. Postea vero processu temporis non puniebantur Iudæi ita grauiter, nec ita sępe. Cùm ergo status noui testamenti sit totus gratiæ, & perfectionis, non sunt homines inducendi per timorem, & per verbera, sed per amorem: ideo raro in comparatione ad illa tempora fit punitio peccatorum, & leuis valde. Et fortassis ita non fieret, nisi vt non ignoraretur Deus à genobus, quem scelerum non sentirent punitorem. Nec tamen omnino euadent scelera ipsi ita, quia quod nunc non fuerit punitum, postea acerrime punietur. Non ergo habet Christus ventulabrum in manu quasi nunc ad puniendum paratior sit. Dicitur ergo habere ventulabrum in manu ad significandum potestatem suam generalem. Nam Ioannes voluit significare eum esse Deum. Et hoc fecit attribuendo sibi actum Dei, scilicet, iudicare

F omnes homines separando bonos à malis, & reddendo singulis, quod merentur. Secundo dicitur hoc ad significandum magnitudinem penarum, quæ debentur illis, qui nunc boni non fuerint. Nam licèt omni tempore mali pęnam merentur, potius tamen illi, qui fuerint mali tempore noui testamenti: & nulla est Gens, quæ tam grauem damnationē accipiet sicut pessimi Christiani. Primò, quia veritas eis magis declarata est, quàm in lege naturæ, vel in veteri testamento, Seruus tamen magis sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit pluribus. Luc, 12.ca. Secundò propter maiorem ingratitudinem, quia nulla gens à Deo tanta beneficia suscepit, cùm ante nouum testamentum non esset, pro nobis mortuus Dominus: & tamen, licèt sit iam mortuus, Pagani, & Iudæi, & ceteræ gentes nesciunt eum mortuum pro salu-
G te humana. Nos autem scimus, & confitemur ideo nobis erit maxima ingratitudo, si tantum bonum agnitum contempserimus. Tertiò propter maiorem facilitatem ad bene operandum: nam in veteri testamento erat difficultas ad bonum: quia erat ibi lex vetans, & per prohibitiones augebatur concupiscentia ad contrarium faciendum, ad Ro.7.ca. Et rursus non dabatur gratia aliqua ex operibus legis adiuuans hominem ad faciliter operandum. Ideo ipsa lex homini mors.eod.ca. Nunc verò datur gratia ad abundantiam per Sacramenta noui testamenti habentia efficaciam à passione Christi. Et per gratiam opera fiunt facilia, etiamsi aliàs lex Christi dicatur dura, vel difficilis: cum ipse dixerit, arcta est via, quæ ducit ad vitam. infra 7.ca. Isti ergo qui fuerunt nunc mali, grauiorem sententiam accipient, quàm omnes aliæ gentes. Et hoc signi-
H ficatur supra, cùm dicitur, iam securis ad radicem arboris posita est. Et omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, quasi dicat. Maior culpa erit arboris, quæ nunc fructum non fecerit, quàm alio tempore, propter prædicta. Ideo securis est nunc posita ad radicem arboris potius, quàm alio tempore, quia magis meretur excidi, & acriori igne cremabitur arbor, quæ nunc fructum non fecerit, quàm quæ aliàs fructum non faciebat.

Tunc venit Iesus a Galilea in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum.

I [Tunc venit.] Hic ponitur testimonium Ioannis de Christo in ipsius præsentia, quia laudauit eum coram turba, sicut magis patet Ioan, primo, scilicet: Iste est de quo vobis dicebam, &c. [Et tunc dicitur venit Iesus.] Scilicet, tunc, quando Ioannes baptizabat populum, & prædicabat. Nam inter ceteros de populo venit. Luc.3.scilicet Factum est, cùm baptizaretur omnis populus; Iesus quoque baptizatus est. Et erat tunc Iesus annorum 29. completorum incipiens trigesimū. Luc.3.c. [A Galilæa.] Ante hoc Iesus in Galilæa semper habitauerat, quia cum non prædicaret, nec faceret alia opera, propter quæ oporteret ipsum discurrere per loca, manebat semper in Galilæa, scilicet, in ciuitate Nazareth, quia ibi nutritus est. Luc.4.ca. scilicet, & venit Nazareth, vbi erat nutritus. In
K ipsa autem vrbe mansit semper, vsquequo venit ad baptismum Ioannis, & quando Ioan. cępit prædicare, & baptizare adhuc manebat Iesus in Galilæa, in Nazareth. Et hoc significatur in fine præcedentis, ca. scilicet. Et veniens habitauit in ciuitate Nazareth. Et tunc in principio huius.c. sequitur. In diebus illis venit Ioannes Baptista prædicans, s. In diebus, quibus manebat Iesus in Nazareth Galileæ. Et sic ad hoc, quòd veniret ad baptis. oportuit eum venire de Galilæa. [In Iordanem,] Id est, ad Iordanem, scilicet, quia apud Iordanem Ioannes prædicabat, & in ipso Iordane baptizabat, supra in litera. [Vt baptizaretur ab eo.] Veniebat præcipue Christus, vt cognosceretur à Ioanne, & ab eo ostēderetur toti populo. Nā ad hoc fuerat à Deo introductus baptismus Ioannis, vt patet to. 1.c. Quia tū istud non fieret sine baptismo, venit, vt baptizaretur. Et dicitur ab eo, quia per Ioannem ostenden-

dus

dus erat populo. Ideo per Ioannem oportebat eum baptizari, & quia nemo ministrabat baptismum Ioannis, nisi ipsemet, vt probatum fuit supra 50. quæst. [Ioannes autem prohibebat eum,] scilicet: Nolebat eum baptizare dicens, quòd non erat opus ei, quòd ab illo baptizaretur. An verò Ioannes cognosceret illum, cum ista diceret, infra dicetur quæstione 76. [Dicens, ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me.] Quasi dicat: iustius est, quòd ego à te baptizer, quàm, quòd tu baptizeris à me. Sic dicit Chrysost. super Matth. scilicet, vt me baptizes est idonea ratio, vt iustus efficiar, & dignus cęlo, vt autem ego te baptizem, quæ est ratio? Omne bonum de cęlo descendit in terram: non de terra ascendit in cęlum. [Respondens autem Iesus dixit ei, sine modo.] Id est, permitte me modo baptizari à te, & non contendas super hoc. Quasi dicat, quòd iustius sit te baptizari à me quàm è contrario, & tamen pro præsenti iustum est, quòd ego à te baptizer. Ideo sine modo, id est, modo permitte, postea verò aliud fiet. Ex hoc aliqui putant Ioannem à Christo fuisse baptizatum, de quo infra dicetur, quæstio. 78. [Sic enim decet nos implere omnem iustitiam,] id est: Sic faciendo implebimus omnem iustitiam. Quidam exponunt omnem iustitiam, id est, totam iustitiam, scilicet, humilitatem. Nam dicunt primum gradum humilitatis, vel iustitiæ esse subiicere se maiori, & non præferre se æquali. Et ista vocatur iustitia sufficiens, & est iste gradus necessarius cuilibet iusto. Secundus gradus est subdere se æquali, & non præferre se minori. Et ista vocatur iustitia abundans. Tertius gradus est subiicere se minori, & ista est iustitia perfectissima, vel tota iustitia, & tunc nihil est aliud dicere omnem iustitiam, nisi dicere humilitatē, scilicet, ex humilitate Christus à Ioanne baptizatus est. Et istum sensum tenet Nicolaus. Alij exponunt omnem iustitiam, id est, omnem obedientiam. Christus namque homo ex obedientia totius Trinitatis fecit omnia, quæ operatus est, & passus ad Philip. 2. scilicet. Factus est obediens Patri vsque ad mortem, & in quolibet actu erat vna obedientia. Et sic, quòd baptizaretur, erat vna de illis obedientijs. Ideo dixit, sic oportet nos implere omnem iustitiam, id est, omnem obedientiam per istum modum, quo ego à te baptizor, quia ista est vna de obedientijs mihi impositis. Et istum sensum tangit aliqualiter Chrysosto. super Matth. Sic oportet nos implere omnem iustitiam, sic iustitiam baptismi secundùm dispensationem humanæ naturæ, sic impleuit iustitiam nascendi, & similium. Alij exponunt implere omnem iustitiam, id est, omne præceptum, vel omnem ritum, qui est ad iustitiam, scilicet. Omnis lex, quæ à Deo est, iusta est: ideo omnia præcepta talium legum dicuntur iustitiæ. Cùm autem quis impleuerit omnia præcepta illarum legum, dicitur implere omnem iustitiam. Sic Christus impleuit legem naturæ, quæ à Deo est: legem quoque Moysis cùm ait: non veni soluere legem, sed implere infr. 5. cap. Legem quoque Euangelij, quam ipse dedit, prius impleuit, quia cœpit Iesus facere, & docere. Act. 1. cap. id est, prius fecit alia, quæ docebat, quàm prædicaret ea. Baptismus autem Ioannis licet non esset sub præcepto, quia tamen à Deo erat, dicebatur quædam iustitia: ideo cùm Christus cętera obseruasset ad hoc, quòd omnes diuinas iustitias compleret, oportuit eum suscipere baptismum Ioannis. Et sic dixit: Sic decet implere omnem iustitiam, id est, nunc accipiendo istum baptismum implebo omnem iustitiam, id est, præcepta diuina, vel ritus ab eo emanantes. Istud innuit Hieronymus aliqualiter super Matthęū dicens. Non autem addidit iustitiam legis naturæ, vt vtrumque intelligamus. Quasi dicat: dixit Christus omnem iustitiam generaliter, & non expressit legis naturæ, vt per hoc generale nomen intelligamus vtrumque, scilicet, iustitiam legis naturæ, & legis scriptæ vel prædicatæ, sicut erat baptismus Ioannis. Aliter exponit Remigius omnem iustitiam, id est, ostendere exemplar omnis iustitiæ in baptismo, sine quo non aperitur aditus regni cęlestis. Aliter exponit Chrysostomus super Matthæum vocans omnem iustitiam, quæ est in opere, & in sermone. Est enim quædam iustitia rectè facere: & alia iustitia est rectè prædicare. Christus autem vtrumque fecit, quia non solùm baptismum prædicauit, sed etiam baptizatus est. Vnde ait, sine modo, vt iustitiam baptismatis non verbis, sed factis adimpleam, prius suscipiam, postea prædicabo. Istæ omnes expositiones valde conuenientes sunt: si litera loqueretur solùm, vt diceret, sic decet me implere omnem iustitiam. Et tamen refertur ad Christum, & Ioannem simul, cùm dicatur, sic decet nos implere: Ideo videtur dicendum, quòd iustitia accipitur pro obedientia, quæ quædam pars iustitiæ est: quia iustum est, id est, necessarium obedire illi, cui tenemur, immo obedientia coincidit ex maxima parte cùm iustitia legali, de qua. 5. libr. Ethic. Et potest vocari iustitia legalis. Dicitur autem iustitia legalis, quando homo seruat omnia, quæ in lege scripta sunt. Et vocatur ista iustitia, quia iustum est legi obedire, id est, debitum, quia superior est nobis. Et sic omnis iustitia legalis, est obedientia, licèt non conuertitur, quia etiam obedientia est ad aliquos vltra legem. Cùm ergo Christus impleret obedientiam suam implebat vnam iustitiam; & Ioannes implens obedientiam suam implebat aliam iustitiam, cùm autem ambo implerent obedientias suas implebant omnem iustitiam, id est, totam voluntatem iubentis, quia si alter eorum vellet implere, & alius non; satisfieret Deo iubenti; quia non fieret, quòd ille mandabat. Cùm verò ambo obedirent, fiebat totum, quod ille mandabat. Et sic tota iustitia, vel omnis iustitia implebatur. Illud autem erat, quia Deus mandauerat Christo homini, quòd baptizaretur, & tenebatur obedire. Deus etiam mandauit Ioanni, quod baptizaret omnes, & aliquando baptizaret Messiam, nam propter hoc baptismus datus fuerat Ioanni, vt per hoc Messiam cognosceret, scilicet. Ego nesciebam eum: sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, & Deus dedit ei signum ad cognoscendum ipsum, scilicet. Super quem videris spiritum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Ioannes primo, capit. & sic Christus volebat dicere, non recuses baptizare me, quia sic, id est, quòd tu me baptizes, decet nos implere omnem iustitiā, quia ego teneor baptizari à te ex mandato Dei, & tu teneris me baptizare, quia ad hoc missus es. Illud ergo faciendo implebimus omnem iustitiam, id est, voluntatem totam Dei, cui iustum est nos obedire. Iste videtur esse proprius sensus literæ; sed per hoc nullum aliorum respuo. [Tunc dimisit eum.] Id est, cùm Christus dixisset ista, videns Ioannes, quod rectè diceret, non recusauit eum baptizare, sed dimisit eum, scilicet, intrare in aquam & baptizauit eum.

Ad quid voluerit Christus baptizari, & an fuerit conueniens? Quæstio LXXI.

QVæritur, ad quid voluerit Christus baptizari, & nō conueniens fuerit? Quidam dicunt, quòd non, quia baptizari est lauari ab aliquibus inquinamentis, sed in Christo nulla fuit macula: Ergo non debuit baptizari. Item Christus suscepit circumcisionem, vt impleret legem Moysis, quia illa erat de præcepto, & tamen baptismus Ioannis non erat sub præcepto, vt probatum est supra in 51. quæst. Ergo non licebat eum baptizari. Item in quolibet genere motus primum mouens debet esse immobile, quantum ad illum motum: sicut cęlum, quod est primū alterans, & generans, ac corrumpens omnia, non est alterabile nec generabile, aut corruptibile. Christus autē erat primum baptizans. Ioā. 1. c. Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat. Ergo ipse non debuit baptizari ab aliquo. Item baptismus Ioannis erat baptismus pœnitentiæ, quæ Christo non conueniebat, quia non peccauerat. Dicendum, quod conueniens fuit Christum baptizari à Ioanne, quia si non fuisset conueniens, nō fuisset baptizatus ab eo, quia Christus nihil inconuenienter fecit. Et non solùm fuit conueniens, sed videtur necessarium, cùm Christus dixerit: sic decet nos implere omnem iustitiam, vt patet in litera. Iustum tamen quoddam debitum dicit, & sic Christus homo ex voluntate totius Deitatis debebat baptismum Ioannis suscipere, quia conueniens erat propter causas, quæ

infra dicentur: licèt propriè non possimus dicere Christũ obligatum ad aliquid, cùm Christus esset persona diuina, & Deo nihil est maius. Nec est putandum, quòd Pater in diuinis aliquid iubeat Filiũ: nec aliquid iubere possit, nec filius ad aliquid potest teneri Patri, cùm omnino æquales sint, quia eadem substantia numero sunt. Quia tñ Christus etiã homo est, ex ea parte potest aliquid facere, quod Deus iubet. Et largissime loquendo poterat dici obligatus ad faciendum ex mandato Deitatis; propriè autem non, quia Deitas tota, nõ est maior Christo cùm quælibet persona diuina sit tota Deitatis, id est, secundum totam substantiam Deitatis. Eo tamen modo quo Apostolus dixit Christum fuisse obedientem patri vsque ad mortem, ad Phili. 2. c. possumus dicere, eum esse obligatum, quia obedientia obligationem importat: quando enim quis facit id, ad quod non est obligatus, non dicitur obedire, sed G sponte facere, vel ex supererogatione. Etiam, quia dato, quòd obedientia non importaret obligationem: tamen obedientia non est nisi ad maiorem, nec est possibile aliter intelligi, nisi quis velit abuti vocabulo, dicens, esse obedientiam, vbi nõ est. Sed Apostolus dicit Christum obediuisse patri: ergo dicit patrem esse maiorem. Ex ea parte qua Pater maior est potest mandare, & Christus tenebitur obedire. Sic enim dicitur Ioan. 14. ca. Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Qui tamen potest mandare potest obligare, quia præceptum obligationem importat, sicut dicit regula iuris, scilicet, quicquid præcipitur, imperatur, quidquid imperatur, necesse est fieri. Hoc ergo modo nos dicere possumus, Christum obligatum fuisse ad faciendum aliquid de mandatis Deitatis. Propriè tamẽ non poterat obligari: cùm Deitas non esset maior, nec aliquid separatum ab eo. Aliquis dicet, quòd Christus vel poterat obligari ad mandatum Deitatis, quia licèt ipse esset verus Deus, erat tamen verus homo, & quia humanitas sua erat vera creatura, & Deo minor, poterat obligari. Dicendum, quod non stat, quia licet humanitas Christi esset creatura, Christus homo non erat creatura, quia Christus non est suppositum humanum, sed diuinum, licèt homo sit. Et quia obligatio cadit in personam, & in Christo erat vnica persona, & illa erat persona diuina, nullo modo poterat obligari: sicut humanitas, prout est natura, vel forma esset susceptiua obligationis, fuisset obligata Deo, sicut quælibet alia creatura, licèt esset maior qualibet alia propter vnionem: quia tamen humanitas non est totum, sed pars, & non habet per se aliquod esse, quia esse est solius suppositi, per quod sunt I omnia, quæ in eo sunt, quia aliàs quælibet res esset multæ res, si partibus competeret aliquod esse præter esse suppositi, cùm res dicatur vnum ens ab vnico esse. Cum ergo humanitas non sit, sed homo est, qui est, non poterit humanitas obligari: humanitas Christi non est Deus, nec Deitas, & non repugnat sibi obligatio ex parte vnionis ad verbum, sed solum, quia non est suppositum, & cùm non sit, non potest etiam obligari. Aliquis dicet, quòd potest obligari verè, quia secundùm iura est duplex obligatio, scilicet, personalis, & realis. Personalis respicit personam, vel suppositum. Realis verò respicit rem, quæ non est persona. Sic ergo, licet humanitas Christi non est persona, est tamen res personæ, & sic propter eam causabitur obligatio realis, quæ erit vera obligatio, & sic Christus propter humanitatem obligabitur. Dicendum, quod K obligatio, licèt sit quædam realis, quia est propter rem, nulla tamen est realis, id est, inposita rei. Omnis namque obligatio personalis est, id est, in persona. Cum vero distinguitur obligatio in personalem, & realem, non distinguitur per substantiam, sed per causam. Quia per substantiam omnis obligatio personalis aliqua in persona est anima, & quia realis obligatio in persona est, quia dicimus, ista persona est obligata propter rem. Cum ergo persona dicatur obligata, necesse est obligationem in illa esse, quia alias nõ denominaret eam formaliter. Cum autem dicimus quandam obligationem personalem, & aliam realem, distinguimus eas per causam, scilicet, quod cuiusdam obligationis causa ipsa res, & insurgit propter rem, & alterius obligationis est causa ipsa persona, etiam nulla re existente, vel considerata. Vtraque tamen

F personalis est subiectiuè, id est, in persona est. Et sic si in Christo deberet aliqua obligatio realis esse, licet illa esset propter rem, id est, propter humanitatem: esset tamen verè in persona Christi, & tamen persona illa non potest obligari, cùm nihil sit maius ea, æqualiter repugnat sibi habere obligationem realem, sicut & personalem. Et sic nullo modo propriè Christus potest obligari. Sed obiicietur adhuc, quod obligatio realis sit vera in re, & non in persona. Quia aliquando imponitur de iure obligatio alicui rei, sine persona: sicut alicui possessioni imponitur certa pensio, quæ soluenda sit de illa possessione, & alicui beneficio, vel Capellaniæ imponitur onus dicendi certas Missas, vel faciendi certa obsequia, & non imponitur illud alicui personæ, sed est proprium onus rei. Et ita dicunt iura transire rem cum onere suo. Ita ergo G ipsi humanitati Christi poterat esse impositum quoddam onus, vel obligatio, quod ad personam non pertineret. Dicendum, quòd non stat. Primò quia ista adhuc obligatio non est verè realis, sed personalis, id est, non est in re subiectiuè, sed in persona. Quod patet, quia si esset obligatio realis nunquam posset transire in personam, & tamen transit, quia persona, quæ acceperit illud bonum, vel possessionem tenebitur ad illa onera. Et sic erit iam obligatio personalis, id est, in persona. Ergo non fuit in re, quia accidentia non transeunt de substantia in substantiam. Secundò patet. Quia ius non vult causare obligationem ad impossibile, immo nec potest, quia iam nõ esset ius, cùm non esset iustum. Omnis tamen obligatio est ad aliquid agendum, vel patiendum, quod dependet ex actu: Res tamen sine persona nihil agere potest. Ergo si H ius imponeret alicui possessioni pensionem, & alicui beneficio onus certarum Missarum, si esset illa obligatio in re, esset ad impossibile: cùm nec possessio posset soluere possessionem, nec beneficium Missas dicere. Ius ergo imponens tales obligationes personam respexit: quia sunt actus personales, qui ad rem non pertinent. Causa autem quare, cùm istæ obligationes sunt personales, imponuntur rebus a iure est, quia ius interdum vult causare obligationem perpetuam. Nulla autem persona perpetua est, & res perpetuæ sunt. Ideo per quandam fictionem imponit onus certæ rei, & sic quæcunque persona acciperit illam rem, transsumit in se obligationem, quàm ius dicebatur imponere illi rei, quæ non erat verè in re, & est verè in persona. Alia causa est, quia ius vult facere obligationem certam, res autem sunt magis determinatæ, quàm I personæ: ideo conuenientius ponitur onus rei, quàm personæ: vtpotè dato, quod esset aliquod beneficium, vel Capellania, quod non institueretur ad semper durandum, sed solùm triginta, vel quadraginta annis, conuenientius adhuc poterat ibi imponi onus rei, quam personæ, scilicet, quod illa Capellania teneatur ad tot Missas, vel obsequia, quam quod imponatur alicui personæ: Quia magis apta est illa Capellania, vt imponatur sibi onus certarum Missarum, & habens eam teneatur ad illas, quàm quod imponatur alicui personæ: quia magis apta est illa Capellania, quàm quod imponatur alicui personæ illud onus, quia Capellania est apta, vt quicumque habẽt eam dicat illas Missas: non est determinata aliqua persona ad semper dicendum, quia potest videri melius illi personæ K aliud facere, quam dicere illas Missas, & nunc alia persona subibit illud onus, quod non fieret si esset onus impositum personæ. Et tamen propter hoc non est ibi aliqua obligatio in re, sed in persona. Sed obiicietur, quod obligatio sit aliqñ in re: vt aliquando talis possessio pensionata, vel Capellania a nullo teneatur, & tamen manet obligatio pensionis, & Missarum dicendarũ: ideo non est obligatio in re, alioquin periret obligatio, & oportebat de nouo cõstituere obligationẽ, cùm possessio illa, vel Capellania ab aliquo acciperetur: quia obligatio semel extincta non potest reuiuiscere. Dicendum, quod nulla obligatio manet realiter in ipsa re eo tempore, quo a nullo teneatur, & tñ cum accipitur ab aliquo, non oportet de nouo constitui obligationem, quia illa censetur manere in re non quidem verè, sed fictione iuris: quia ius fingit manere obligationem. Et est vtilis ista fictio, quia alias multa iura oporteret destrui, quæ semper manent, & oporteret innouari sæpe obligationes,

gationes, & multas mutationes fieri, quæ euitantur per istam iuris fictionem. Et ita interdum iuris fictione duo dies sunt vnus dies, & mortui iudicantur viuêtes, & duæ personæ reputantur vna, & tamen realiter non est sic: & ita de plurimis. Sic ergo dicendum, q; non poterat esse aliqua vera obligatio in humanitate Christi, cùm in rebus nulla sit obligatio nisi fictione iuris. Item quia etiam quãdo per fictionem iuris obligatio est in aliqua re, & transit illa ad aliquã personam, & trãsumit in se illam obligationem. Et sic, si in Christi humanitate esset aliqua obligatio vera, illa transiret in personam Christi, & tamen illa non potest obligari, quia est Deus: ergo nec in humanitate Christi erit obligatio. Dicendum ergo, q; Christus non poterat vere esse obligatus ad baptismum Ioannis, nec ad aliquid aliud, et tamen decuit, q; illum assumeret propter aliquas causas: nec etiam ad aliquem baptismum erat obligatus; voluit tamen baptizari. Causæ autem quare in generali voluit baptizari; sunt tres, de quibus hic dicetur. Causæ autem quare baptismo Ioannis baptizari voluit ponentur sequenti. q. Prima causa est, vt ait Ambrosius super Lucam ad mundandum aquas, scilicet: Baptizatus est Dominus non mundari volens, sed mundare aquas, vt abluta carne Christi, quæ peccatum non cognouit, baptismatis vim haberet, & vt relinqueret aquas sanctificatas postmodum baptizandis. Idem dicit Chryso. super Matthæ. August. quoque in sermone quodam Epiphaniæ dicit: Saluator ideo baptizari voluit, nõ vt sibi mundiciam acquireret, sed, vt nobis fluenta mundaret. Secundò baptizari voluit Christus non pro se: sed pro membris suis, quę baptismo indigebant. Sic dicit Chryso. super Matth. scilicet. Ad hoc ad baptismum venit, vt qui humanam suscepit naturam, totum humanæ naturæ inuentatur impleste ministerium. Nam quamuis ipse non erat peccator, tamen naturam suscepit peccatricem. Propterea, etsi pro se baptismate non egebat, tamen malis in alijs carnalis natura opus habebat. Sic etiam dicit Grego. Nazianzenus: Baptizatus est Christus, vt totum veterem Adam mergat in aquam. Tertiò voluit baptizari propter exemplũ. Sic ait August. in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet. Ideo baptizari voluit, vt faceret, quod faciendum omnibus imperabat. Vt doctrinam suam non tam verbis insinuaret, quàm actibus exerceret. Et sic dixit ipse Christus Ioan. Sic decet nos implere omnem iustitiam. Super quo dicit Ambro. super Lucam. Hæc est iustitia, vt quod alterum facere velis, prior ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo. Ad primum argumentum dicendum, quòd licet baptismus communiter sit ad mundificationem baptizati, baptismus Christi non fuit ad hoc, sed ad mundificationem eius, in quo baptizabatur, scilicet, aquarum; & propter causas dictas. Ad secundum dicendum, quòd Christus non solùm voluit implere ea, quę erant legis veteris, sed etiam ea, quæ erant legis nouæ, quia cępit facere, & docere. Et quia baptismus pertinet ad legem nouã, voluit Christus baptizari, vt ad baptismum legis nouæ nos hortaretur, licèt ipse non baptizatus est hoc baptismo, sed baptismo Ioan. Ad tertium dicendum, quòd verum est, quod licèt primum mouens sit immobile in illo genere, in quo est mouens, Christus autem non fuit primum baptizans in genere baptismi aquæ, sed in genere baptismi spiritualis, cũ dicatur de eo, ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto, & igne, supra in litera. Et sic Christus non debuit baptizari baptismo spirituali, s. in quo cõferretur sibi Spiritus Sanctus, quia non egebat, sed potuit baptizari baptismo aquæ, qualis erat baptismus Ioan. s. Ego baptizo vos in aqua, supra in litera. Et in isto baptismo nõ fuit Christus primũ baptizans, sed Io. immo nunquã ipse contulit baptismũ istum alicui, cùm etiam de suo nõ constet, an alicui cõtulerit, vt declaratum fuit supra in 49. q.

An fuerit decens Christum baptizari baptismo Ioannis? Quæstio LXXII.

QVæritur vlterius, cùm Christus voluerit baptizari, an fuit decens eum baptizari baptismo Ioannis. Quidam dicunt, quòd nõ. Quia omnis Christi actio, est instructio nostra, cùm supra dictum sit secundũ Aug.

A quòd ideo baptizatus est Christus, vt nos ad baptismum incitaret, & tamen nos omnino non admonemur baptizari baptismo Ioan. Ergo, nec Christus illo debuit baptizari. Item baptismus Ioannis erat baptismus pęnitentiæ. Mar. 1. cap. Sed pęnitentia Christo non conueniebat, eo, quòd pęnitentia est de peccatis. Christus autem peccatũ nullum fecit. 1. Petr. 2. ca. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Non debuit ergo baptizari baptismo Ioannis. Item sicut dicit Chrysosto. Baptismus Ioannis fuit quasi medius inter baptismum Christi, & Iudæorum, scilicet, baptismata calicum, & æramentorũ, & alia baptismata legalia: medium autem sapit naturam extremorum. Si ergo Christus baptizatus est baptismo Ioannis, debuit baptizari baptismo legali, & suo, sed non baptizatus est eis, ergo nec debuit baptizari baptismo

B Ioannis. Item in rebus humanis, illud quod est excellentissimum Christo debuit attribui, quod verò paruum est & minus excellens non: baptismus Ioannis non est excellentior inter baptismata, quia maior est baptismus Christi: ergo non debuit Christus baptizari baptismo Ioannis. Dicendum, q; Christum decuit baptizari baptismo Ioannis. Ideo venit ad ipsum, vt baptizaretur ab eo in Iordane, & Ioannes baptizauit eum baptismo suo, id est, Ioannis, & non Christi. Sic dicit August. super Ioan. scilicet. Baptizatus est Dominus, & baptizabat, non eo baptismate, quo baptizatus est. Christus autem si baptizabat, baptizaret baptismo proprio: Ergo non baptizatus est baptismo suo, sed Ioannis. Hoc autem fuit conueniens propter multa. Primò propter conditionem baptismi Ioannis, qui nõ baptizabat in Spiritu, sed in aqua solum: Christus

C autem non indigebat baptismate spirituali, quia ab initio conceptionis suæ fuit plenus Spiritu Sancto. Nam Pater dedit ei Spiritum non ad mensuram. Io. 3. c. Si autem baptizaretur baptismo spirituali, qualis est noui testamenti, esset in eo superfluus, quia non indigebat gratia, quæ conferretur ei, immo nec aliqua posset ei conferri per Sacramentum, cùm potius Sacramenta ab eo virtutem accipiant. Baptismus autem Ioannis non poterat in eo esse superfluus. Nam faceret in eo quod in alijs, s. lauare corpus exterius. Istam causam tangit Chrysost. Secundò decuit eum hoc baptismo baptizari, vt per hoc baptismum Ioannis approbaret. Nam cùm ipse esset tam reuerendus, vt postea apparuit omnibus Iudæis ex operibus eius, accipiendo baptismum Ioannis approbat illud valde, & magnam ei auctoritatem conferebat. Istud autem erat con-

D ueniens non solùm in fauorem Ioannis, sed magis in fauorem Christi, quia Ioannes missus fuerat, vt testimonium perhiberet de Christo. Ioan. 1. ca. scilicet. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine. Et omnes Euangelistæ allegant testimonium Ioannis de Christo. Ad hoc ergo, q; testimonium istud esset firmum, oportebat Ioannem esse magnę auctoritatis, & Christi intererat Ioannem habere magnam auctoritatem. Si autem Ioãne baptizante populum Christus non vellet ab eo baptizari, videretur contemnere baptismum eius, & sic ostenderet quòd opera Ioannis non erant omnino à Deo, in quo multum de auctoritate eius periebat. Ideo fuit valde conueniens Christum baptizari à Ioanne, & laudare baptismũ eius. Et sic faciebat, & increpabat eos, qui nolebant bap-

E tizari à Ioanne. Luc. 7. c. Vbi Christus laudauit Ioannem. Et sequitur. Et omnis populus audiens, & Publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioan. Pharisæi autem, & Legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. Et istã causam tãgit Beda. Tertiò baptizatus est ad sanctificãdum baptismum. Sic enim dicit Gregorius Nazianzenus, s. Accedit Iesus ad baptismũ Ioannis sanctificaturus baptismũ. Alias tres causas huius assignauit Glo. Mag. primo. Prima est propter humilitatẽ implendam, sicut dicitur in litera. Sic decet nos implere omnem iustitiam, id est, humilitatem, vt cõmuniter exponunt. Secunda est, vt baptismum Ioãnis approbaret, quæ supra posita est. Tertia est, vt tactu suæ mundissimæ carnis aquam consecraret, vt esset materia apta pro suo baptismo, de qua diximus præcedenti quæstio. Alias etiam tres causas assignant Doctores. Prima est, vt ostenderet,

non differre, quis à quo baptizaretur, quia Christus in immensum erat melior Ioanne, & voluit ab eo baptizari, ita nemo debet contemnere ministrum Sacramenti qualiscunque ille sit. Istam causam tangit August. in libro de Natura boni. Secunda est ad dandum exemplum baptismi illis, qui futuri erant filij Dei per fidem, vt ait August. in libro Quæstionum veteris, & noui testamenti, & etiam in quodam sermone Epiphaniæ. De hac diximus præcedenti quæst. Tertia est ad euacuandum errorem quorundam, qui Ioannem maiorem Christo esse volebant, scilicet, quia per miraculum quod apparuit in baptismo, scilicet, descendente super eum Spiritu Sancto in specie columbæ, apparuit eum esse maiorem Ioanne, & omnibus hominibus. Quia Deus dixerat Ioanni, quod ille, super quem descenderet Spiritus Sanctus, erat qui baptizabat in Spiritu. Ioan. 1. cap. Et tamen baptizare in Spiritu erat maius, quàm baptizare in aqua. Istam causam tangit Chrysost. Istæ causæ habentur ex intentione Doctorum, vt allegatum est. Sunt tamen aliæ duæ causæ magis efficaces: quare Christus baptizari voluit à Ioanne. Prima est, vt Ioannes cognosceret Christum. Ipse namque venerat ad ferendum testimonium de eo, & non cognoscebat eum determinate quis esset. Et ad hoc Deus dedit ei signum. Ioan. 1. cap. scilicet: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentē, ille est. Oportebat ergo, quod Christus veniret, & baptizaretur à Ioanne. Et sic descendente Spiritu Sancto ibi super Christum posset Ioannes cognoscere, quis erat ille. Alias enim nunquam cognouisset, & signum à Deo datum esset inutile. Secundò, vt Christus manifestaretur toti populo. Nam cùm veniret Christus ad baptismum Ioannis, ad quem totus populus veniebat, poterat ibi ostendi toti populo a Ioanne. Et sic factum est Ioan. 1. ca. cùm dixit populo. Iste est, de quo dicebam, qui post me venit, & ante me factus est. Quod autem ista sit causa baptismi, tangit ibi Ioannes dicens: Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, scilicet, vt manifestetur Christus tam Ioanni, quam toti Israel. Et ad hoc erat totus baptismus Ioannis præcipuè, licèt haberet alias causas minus principales. Ad primum argumentum dicendum, quòd actio Christi est instructio nostra non quidem, vt nos omnino agamus sicut ille fecit, sed vt imitemur eum eo modo, quo possumus, & qui nobis competit. Sicut Christus ieiunauit, vt nobis ieiunandi exemplum relinqueret. Et tamen non debemus nos quadraginta diebus ieiunare nullo cibo sumpto sicut ipse, sed eo modo quo bene ieiunare possimus, quantum sufficit ad carnem castigandam, & non ad occidendam. Sic ergo Christus baptizatus est, vt nos baptizemur. Et tamen Christo, qui non peccauerat, non conueniebat baptismus spiritualis, sed baptismus aquæ, qualis erat baptismus Ioannis. Nos autem egemus remissione peccatorum: ideo baptismus spiritualis nobis conuenit: & sic debemus imitari Christum, quòd baptizemur, quia ipse baptizatus est. Non tamen debemus baptizari eo baptismo, quo ipse baptizatus est. Ad secundum dicendum, quòd Christus baptizari voluit, vt nos ad baptismum inuitaret suo exemplo. Et ad hoc, quòd efficacior esset eius inductio voluit baptizari baptismo, quo manifestè non indigebat, vt homines ad baptismum accederent, quo indigebant. Vnde Ambros. super Lucam. Nemo refugiat lauacrum gratiæ, quando Christus lauacrum pœnitentiæ non refugit. Cùm autem dicitur quòd baptismus Ioannis erat baptismus pœnitentiæ, dicendum quòd baptismus in se nō importabat aliquam pœnitentiam, quam conferret, vt rem Sacramenti, sicut baptismus noster gratiam confert, & characterem, sed erat quoddam præparatorium ad pœnitentiam quantum ad illos, qui pœnitentia indigebant. In Christo autem non fuit præparatus ad hoc, quia pœnitentia non egebat. Sic enim circumcisio erat in remedium peccati originalis. Et tamen, quia in Christo nō fuit macula originalis, circumcisio non fuit in eo remedium. Ad tertium dicendum, quòd baptismus Iudæorum erat duplex. Quidam legalis, & alius superstitiosus. Primus erat quantum ad multas purificationes, quas lex iubebat in illis, qui incurre-

F bant immunditiam, vt patet Leuit. 12. & 14. & 15. capitibus. Secundus erat quo vtebantur Pharisæi, qui habebāt multa baptismata, scilicet, calicum, & urceorum, & vrceorum, & lectorum, & sæpe corpora abluebant. Et de isto manifestum est, quòd Christus non debebat illum assumere, quia ipse talia baptismata tanquam superuacua arguebat Marci. 7. ca. Et ista non erant a lege, sed ex traditione Seniorum. eod. c. Baptismus autem legalis à Christo non fuit acceptus, quia ille erat ad expiandas immunditias legales: Christus autem non incurrebat illas: ideo non indigebat tali baptismate ad legis obseruationem. Et cum dicitur, quòd debebat accipere baptismum legalem, & suum si volebat accipere baptismum Ioannis. Dicendum, quòd ratio nō vrget, quia baptismus legalis erat solum figuralis, baptismus autem Ioannis erat aliqualiter realis, in quantum inducebat homines ad abstinen-
G dum à peccatis, cum esset baptismus pœnitentiæ. Baptismus autem Christi habebat efficaciam mundandi à peccato, & conferendi gratiam. Christus autem non indigebat recipere remissionem peccatorum, quia in illo nulla erant: nec recipere gratiam, quia plenissimus erat ea. Similiter cùm ipse esset veritas, non competebat ei id, quod in sola figura gerebatur: qualis erat baptismus legalis. Ideo fuit magis conueniens, quòd baptizaretur baptismo Ioannis, quam aliquo de alijs. Ad quartum dicendum, quòd baptismus est quoddam spirituale remedium. Quanto autem aliquid est magis perfectum, tanto minori remedio indiget. Ideo non solùm ipse debebat baptizari perfectissimo baptismo, sed potius ex hoc, quòd ipse erat perfectissimus, debebat baptizari minori baptismo. Cùm au-
H tem dicitur, quòd ea, quæ perfectissima sunt, sunt Christo attribuenda: dicendum, quòd est verum de illis, quæ sunt in se perfecta, & perfectionem ostendunt in eo, quo sunt, vel cui attribuuntur: & istud est de baptismo Christi, quia in se perfectus est: & omnium baptismatum perfectissimus, & tamen ille a imperfectione attribueretur in illo, qui eo indiget, scilicet quod non habeat gratiam, & quod habeat peccata, quæ debeant remitti. Maior ergo perfectio erat aliqui, si ei sufficeret baptismus Ioannis, quam eius, qui indigeret baptismo Christi. Sicut medicina excellens perfectior est quam medicina parua. Et tamen quanto aliquis indiget perfectiori medicina, tanto minus perfectus est, id est, minus sanus. Sed obijcietur, quod Christo conueniret Baptismus suus, quia etiam circumcisio tollebat peccatum, & conferebat gra-
I tiam. Et tamen Christus circumcisus est inde nullam gratiam accipiens, nec peccatorum remissionem: ita ergo posset baptismum suum accipere, & quod per eum nihil sibi conferretur. Dicendum, quòd non est simile propter duo, Primò, quia Christus accepit circumcisionem, quasi ex quadam necessitate, scilicet, vt non scandalizaret Iudæos, & quia alias non reciperent eum in Messiam, tanquam legis transgressorem. De baptismo Christi non erat talis causa, cum non esset aliqua cæremonia legis veteris cadens sub præcepto. Secundò, quia non poterat Christus baptizari baptismo suo, quando à Ioanne baptizatus est. Nam, vt præsuppositum est, oportebat Christum à Ioanne baptizari, Ioannes tamen non poterat ipsum baptizare baptismo nostro propter duo. Primò, quia Ioannes non conferebat nisi baptismum suum, &
K omnes ab eo baptizati, illo baptismo baptizabantur. Secundò, quia baptismus Christi nondum erat institutus, quando ipse baptizatus est à Ioanne, sed tunc materiam ad baptismum præparauit sanctificans aquas tactu carnis suæ, vt quæstione septuagesima prima supra dictum est.

An conuenienter Christus baptizatus fuerit in Iordane?
Quæstio LXXIII.

QVæritur, an conuenienter Christus baptizatus fuerit in Iordane? Dicendum, quod de baptismo Ioannis, quare baptizaret in Iordane populum, supra dictum est, in 39. q. An verò Christus ibi baptizari debuerit nunc alubi dū est? Dicunt quidā, quòd non debuerit ibi baptizari, sed potius in mari rubro. Veritas .n. debet respondere figuræ, sed figura baptismi præcessit in trāsitu maris rubri,

rubri, vbi Ægyptij submersi sunt, sicut peccata delentur A in baptismo, & sic Apostolus dicit Iudæos fuisse baptizatos in mari, primæ ad Corinth. 10. c. scilicet: Patres vestri omnes mare transierunt, & oēs in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. Ergo Christus magis debuit baptizari in mari, quàm in flumine Iordanis. Item Iordanis interpretatur descensus, sed per baptismū potius aliquis ascendit, quam descendit, quia per eum ad ascendendum in cælum paratur via. Vnde infra in litera dicitur, quod baptizatus Iesus ascendit confestim: Ergo non debuit baptizari in Iordane. Item trāseuntibus Israelitis in terram Chanaan, aquæ Iordanis conuersæ sunt retrorsum. Exo. 14. c. Iosuæ 3. c. & Psalm. 113. Illi tamen qui baptizantur non vadunt retrorsum, sed progrediuntur in faciendum: Ergo non erat conueniens ibi Christum baptizari. Dicendum, quod conueniens fuit Christum ibi baptizari, quia ad ba- B ptismum istum nihil magis conferebat vnus locus, quàm alius. ideo Christus non elegit potius baptizari in Iordane, quàm in alio loco, quasi hoc aliquid conferret ad id quod ipse intendebat, sed Christus intendebat baptizari à Ioanne. Ideo vbicunque ille baptizaret ceteros, ibi Christus vellet baptizari. Accidit autem quod Ioannes baptizaret populum in Iordane, quando Christus venit ad baptismum: ideo ibi baptizatus est. Ioānes tamen baptizauit aliquando in Aenon iuxta Salim, quia ibi erant aquæ multæ. Ioan. 3. c. & sic accideret, quod si illo tempore venisset Christus ad baptismum fuisset baptizatus in Aenon. Nihil ergo loca conferebant ad hoc, sed erat per accidēs. Illud est verum, quantum ad causam literalem. Et tamen in sensu mystico, in quo argumenta procedebant, potest adhuc dici, quod Christus conuenienter in Iordane ba- C ptizatus est, quia Iordanis fuit fluuius, per quem Israelitæ in terram promissionis intrauerunt. Istud autem habet speciale baptismus Christi super omnia baptismata, scilicet, quod introducit in regnum Dei, quod p terram promissionis signatur. Vnde dicitur Ioan. 3. c. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei. Ad hoc etiam facit, quod Elias, qui rapiendus erat in cælum in curru igneo, diuisit aquas Iordanis. 4. Reg. 2. c. scilicet, quia transeuntibus per aquam baptismi patet aditus in cælum per ignem Spiritus Sancti. Ideo conueniens fuit, etiam quantum ad causam figuralem, quòd Christus in Iordane baptizaretur.

Ad primum argumentum dicendum, quòd ad veritatem baptismi secundùm causam literalem non magis erat baptizari Christum in Iordane, quàm in mari rubro, vel D in aliquo lacu. Et si Ioannes fuisset baptizans in mari rubro Iudæos, ibi Christus ab eo baptizaretur: quia tamen baptizabat in Iordane, baptizatus est ibi.

Dicendum est, quod etiam secundum causam figuralem fuit tam conueniens baptizari Christum in Iordane, quàm in mari rubro. Nam in vtroque baptismus præfiguratus est quātum ad duos effectus, quos habet, scilicet remissionem peccatorum, & apertionē regni cælestis. Transitus maris rubri figurat baptismum in quātum in eo delentur peccata, & homo exit inde mundus à crimine. Sicut in mare rubrum intrauerunt quasi simul Iudæi, qui erant cultores Dei, & Aegyptij, qui cultores dæmonum, Et nullus Aegyptiorum exiuit: sed ibi occisi sunt in aquis. Omnes autem Iudæi exierant, quia seruitus Diaboli in aquis relinquitur. Ideo baptizandis, quando exorcizan- E tur, Ecclesia dicit: abrenuncias satanæ & pompis eius? & illi profitentur se facturos. Transitus autem Iordanis præfigurauit baptismum, in quantum aperit ianuam regni cælestis, sicut Iordanis apertus fuit ad introitū Israelitarum in terram promissionis. Et quia principalior effectus baptismi est apertio regni cælestis: fuit conuenientius significari in baptismo Christi, quam alias. Ideo tam conueniens fuit Christum in Iordane, quam in mari rubro baptizari.

Ad secundum dicendum, quod in baptismo est accessus ad vitam æternam dispositiuè per effectum gratiæ, quæ ibi confertur: & quia gratia præsupponit humilitatis descensum, iuxta illud Iac. 4. c. humilibus autem dat gratiam: ad istum descensum humilitatis signandum conueniens fuit nomen Iordanis.

A Ad tertium dicendum, quod in baptismo vtrumque fit, scilicet progredi, & retrocedere.

Nam progreditur homo in viam perfectionis, & versus vitam æternam, & peccata, quæ prius cum homine procedebant, per continuum augmentum retrocedunt: quia ibi cadunt, & pereunt. Sic dicit Augustinus in sermone Epiphaniæ, scilicet. Sicut antea aquæ Iordanis retrorsum conuersæ fuerunt, ita modo Christo baptizato in Iordane peccata retro conuersa sunt.

Quam sanctificationem tribuerit aquis Christus tactu suæ sanctissimæ carnis? Quæst. LXXIIII.

QVæritur circa id, quod supra dicebatur, quod sæpe dicitur, quod Christus tactu carnis suæ aquas san- B ctificauerit, quæ sanctificatio fuerit ista: & an aliquid contulerit aquis ille tactus carnis Christi, quantum ad effectum baptismalem? Quidam dicunt, quòd verè aliquid contulerit. Nam virtutem sanctificandi baptizatos contulit. Sic enim dicit Beda, & est dictum commune, quòd tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Vis tamen regeneratiua est virtus baptismalis, id est, efficiens in baptismo, per quā baptizati sanctificantur. Itē sic dicit Chrysostomus super Matthæum, quòd Christus baptizatus est, non vt peccatorū remissionem acciperet per baptismum: sed vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizandis. Ergo sanctificatio aliqua manet in aquis ex tēpore quo baptizatus est. Item apertius Augustinus ponit istud, scilicet, quòd illæ aquæ non solùm lauent corpus, sed penetrēt ad animam. Quod C tamen non fit sine aliqua virtute spirituali in eis existente. Vnde in quodam sermone Epiphaniæ ait. Sed saluator ideò baptizari voluit, non vt sibi munditiam acquireret, sed vt nobis fluenta mundaret. Ex quo .n. ille in aquas mergitur, ex omni peccato abluit aqua. Et subdit ibi. Nec mirum, quod aquam, hoc est substantiam corporalem, ad purificandam animam dicimus peruenire. Peruenit planè, & penetrat conscientiæ vniuersa latibula: quamuis & ipsa sit subtilis, & tenuis, benedictione tamen Christi facta subtilior occultas vitę causas ad secreta mētis subtiliora pertransit. Subtilior enim est benedictionū cursus, quam aquarum meatus. Vnde quæ saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluuius spiritualis omnium gurgitum tractus, & vniuersorum fontium venas impleuit.

D Dicendum quod Christus per baptismum suum tangendo aquam non contulit illi aliquam virtutem realem, quæ ad baptismum nostrum in aliquo proficiat. Primò patet, quia si illa virtus fuisset collata, necesse erat, quod esset purè spiritualis: quia virtus sanctificatiua purè spiritualis est. Istam autem impossibile est esse in aqua, quia accidens spirituale non potest esse in corpore: sicut est impossibile per aliquam personam habitum dialecticum esse in lapide, quia qualitas spiritualis est.

Actus autem significandi est purè spiritualis: ideo impossibile est esse in aliquo corpore, & consequenter non potest sibi conferri. Secundò quia omne accidens, quod est in subiecto est necessario per modum subiecti. Omnia autem corpora habent extensionem. Ideo omnia accidentia eorum sunt extensa in eis. Et nullum accidens ali- E cuius corporis est in indiuisibili, nec potest esse, quia tunc non esset in corpore, nec in aliqua parte corporis in indiuisibili. Accidentia tamen spiritualia necessario sunt indiuisibilia, ideo non possunt esse in corpore tanquam in subiecto. Et sic ista virtus sanctificatiua non poterit esse in aquis.

Tertiò, quia non solum in aquis, immo in nulla creatura potest esse talis virtus. Nam dicimus communiter, & est verissimum, quod nulli creaturæ potest communicari virtus creatiua, quia illa est virtus infinita, & non potest esse in esse finito, & eodem modo potestas faciendi miracula, quia est infinita, nulli potest communicari. Potestas autem iustificandi impium etiam est infinita, quia ista dicit remissionem peccatorum, & collationem gratiæ, & hoc soli Deo competit. Vnde Iudæi dixerunt, quod Christus blasphemauit, quando dixit paralytico, dimittuntur tibi

tibi peccata tua, dicentes. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Mar. 2. c. In baptismo autem est iustificatio impij plenissima: quia non solùm peccata remittuntur, & confertur gratia: sed extollitur debitum omnis pœnæ, quę pro peccatis toleranda erat. Istud autem fit per virtutem sanctificatiuam baptismi. Et sic est illa virtus infinita, & non potest esse in aqua, nec in aliqua creatura.

Ergo Christus non contulit aquæ vim regeneratiuam, vel sanctificatiuam. Quartò, quia si in aqua esset talis virtus realiter, quæ esset aliquid absolutum, haberet semper aqua illam virtutem, & tūc necesse erat, quòd omnes, qui immergerentur in aquam, participarent de illa virtute, quæ verè esset in aqua: sicut omnes mersi in aquam sentiunt frigiditatem eius, & humiditatem, & teneritudinem, & cętera accidentia ipsius. Et sic omnes homines intrantes in aquam sanctificarentur, siue essent Christiani, G siue non. Istud est absurdum: ideo non est ibi aliqua talis virtus. Quintò patet, quia si talis virtus esset in aqua, quandocunque homo intraret in aquam, sanctificaretur per eam, & conferret effectum baptismalem, cùm dicatur habere vim regeneratiuam, & sic quotiens homo intraret in aquam, totiens baptizaretur. Istud autem absurdum est, & etiam nefas: quia baptismus non debet iterari: Ergo non est ibi virtus aliqua. Sextò patet, quia si virtus sanctificatiua esset in aquis, non oporteret esse Sacramentum baptismi, nec proferri aliquam formam verborum super baptizatum, quia cùm quis ingrederetur in aquam, sanctificaretur per vim sanctificatiuam, vel regeneratiuā, quæ in illa est, & iste est totus effectus baptismi. Hoc tamen est absurdum, quia qui non fuerit baptizatus in nomine Patris, &c. condemnabitur. Marc. 16. d. Ergò H nō est in aqua virtus regeneratiua. Septimò quia August. dicit: accidit verbum ad elemētum, & fit Sacramentum, Detrahe verbū, quid est aqua, nisi aqua? & sic vult, quòd aqua sine verbo nihil prodest: quia non est nisi aqua. Si tamē aqua haberet vim regeneratiuam, etiam sine verbo prodesset omnibus mersis in eam, ergo non est ibi virtus. Aliquis dicet, quòd in qua virtus regeneratiua est, & tamen illa non operatur, nisi quando proferuntur verba. Et hoc etiam solùm quantum ad illos, qui credunt, sicut dicit August. Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum; non quia dicitur, sed quia creditur.

Dicendum, quòd non stat, quia si illa virtus regeneratiua fuisset collata aquis, & esset verè in eis, omni tempore operaretur, & respectu quorūcunque, quia agentia naturalia non habent in potestate sua cessare ab actione, vel I incipere agere, quia hoc pertinet solùm ad agentia libera rationalia. Sicut quicunque accedit ad ignem quocunq; modo, & quacunque intentione accedit, calefit: & ita de tangente aquam. Si ergo esset virtus realiter in aquis, necesse erat, quod quocuq; modo quis mergeretur in aquā, siue credendo, siue non, immo etiam si nollet recipere effectum sanctificationis, necessario reciperet, si realiter esset illa virtus in aqua, & subiectiuè, sicut est ibi frigiditas, & humiditas: & tamen non sanctificatur ingrediens, nisi credens, & quando proferuntur verba: Ergo nulla virtus est in aqua. Octauo, quia ista virtus, dato quod potuisset conferri aquæ, esset omnino superflua, quia in baptismo dicimus Deum operari gratiam conferendo, & istud est sanctificare. Dato ergo, quod in aqua non sit aliqua virtus, sufficit illa sanctificatio. Si ergo fuerit virtus aliqua, K superflua est, cùm sine illa nihilominus fieret, quidquid existente illa fieret. Deus tamen nihil frustra facit: ergo talem virtutem aquis non contulit. Nono dicitur, quod Christus contulit istam vim regeneratiuam aquis tactu suæ mundissimæ carnis, & tamen in carne Christi non erat illa virtus: ideo non poterat conferri tactu carnis suę, quia illa erat virtus Deitatis. Decimo, quia per tactum nihil confertur, nisi id, quod cuti adhæret, & tamen virtus illa non erat aliquod accidens adhærens cuti, quia per contactum posset transire, vel multiplicari ad rem tāgentem: ergo non fuit collata virtus per hoc. Vndecimo; quia si per contactum carnis Christi, à qua fuisset consecuta virtutem regeneratiuam, nulla aqua hoc habuisset, nisi aqua Iordanis, & sic in Iordane solo debuisset homo baptizari. Et tamen falsum est; quia non differt in

F qua aqua homo baptizetur. Duodecimo, quia et in Iordane non proficeret. Quia virtutem illam, quæ per tactum carnis Christi transit in aquā, non consecuta est, nec consequi potuit, nisi illa pars aquæ, quam tetigit corpus Christi, & tamen illa defluxit per Iordanis alueum vsque in mare mortuum, siue mare Sodomorum, vbi absorbetur Iordanis, & vltra non comparet.

Nulla ergo aqua iam maneret in orbe, quæ virtutem aliquam retineret per tactum carnis Christi. Et sic nihil profuisset, quod tactu carnis eius aqua fuisset consecuta aliquam virtutem.

Si autem dicas, quod illa virtus non solum collata est aquæ, quam Christus tetigit, sed etiam omnibus aquis, vt ait Augustinus, in sermone Epiphanię, scilicet: Benedictio, quæ de Saluatoris baptismo fluxit, tanquam fluuius spiritualis omnium gurgitum tractus, omnium fontium venas impleuit: non poterit stare, quod fuerit collata virtus per contactum, cum non tetigerit Christus omnes aquas, sed conferretur per solam voluntatem Dei, & sic tactus carnis Christi nullam virtutem aquis contulit.

Dicendum igitur, quod secūdum veritatem contactus carnis Christi nullam virtutem contulit aquæ Iordanis, nec alijs aquis, quæ sit virtus aliqua realis manens realiter in aquis, per quam ipsæ aquæ aliquid verè efficiant in baptismo, vel extra baptismum. Vnde non minus aquæ efficerent in baptismo Christi, etiam si ipse non fuisset baptizatus in aqua, quàm nūc faciunt, cùm ipse baptizatus est, quia vt dixit Augustinus: Aqua quid est nisi aqua, si verbum detrahas? & tamen iam Christus tetigit. Id tamen quod Christus contulit aquis per baptismum suum fuit, quod fecit eas materiam aptam ad baptismum nostrum: non quidem conferendo illis aliquam qualitatem realem, quæ in illis actualiter maneat, vel auferendo aliquam priuatam qualitatem, quæ prius in eis esset, quæ repugnaret effectui intento per baptismum, quia nulla talis esse poterat. Nā quæcunque qualitas bona, vel mala præfuisset in aquis, illa esset corporalis, scilicet accidens corporis: & nullum tale repugnat alicui qualitati spirituali, quia non sunt eiusdē generis propinqui. Et tamen necesse est, quod contraria sint sub eodem genere immediato, & sub illo maximè à se distent, quia ista est conditio contrariorum. Sed Christus ostendit nobis, quod sicut ipse in aquis baptizabatur: ita nos debebamus in illis baptizari. Et per hoc determinabat aquam esse materiam propriam baptismi: quia ipse illam eligebat, cùm in ea baptizaretur.

Cùm autem Doctores dicunt, quod contulit Christus virtutem aliquam aquis, non est sensus, quod illam aquis contulerit: sed quod signauit, quod baptizatis in aqua virtus illa conferretur: licet non per aquas, sed per verbum, & fidem: vt ait Augustinus. Hoc modo intelligitur dictum Bedæ, scilicet, quòd virtus regeneratiua collata est aquis, scilicet, non quod in aquis illa sit: sed Christus quod hoc quod in Iordane baptizatus est, instruxit, quod quandocunque nos in aquas mergeremur sub forma ab eo tradita, consequeremur effectum virtutis regeneratiuæ.

Ad secundùm de auctoritate Chrysostomi dicendum, quòd Christus per baptismum suum reliquit nobis aquas sanctificatas, non quòd aliquam sanctificationem eis contulerit: sed reliquit eas sanctificatas, id est, ad sanctificationem determinatas, scilicet, quod in eis sanctificemur quando fuerimus baptizati.

Ad tertiū de dicto Augustini dicendum, quod est modus loquendi metaphoricus ad multum exprimendum. Nam manifestum est, quod impossibile est aquam peruenire ad animam, cum illa non possit tangi, quia est spiritus. Dicit tamē Augustinus, quod aqua peruenit ad animam, & penetrat conscientiæ vniuersa latibula. Est sensus, quod quando homo baptizatur, sicut aqua baptismalis totum corpus exterius tangit, ita gratia baptismalis totā animam purgat penetrando omnia latibula conscientiæ nostræ: quæ conscientia nostra immunda est. Si autem obijcias, quod aqua potest penetrare ad animā, quia dicitur Psal. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Dicendum quod hoc intelligimus literaliter intrare aquas vsque ad animam, id est, vsq; ad

hoc

hoc, quod tollant animam suffocando hominem, realiter tamen non intrant ad animam.

Quem modum seruauerit Ioannes in baptizando Christum? Quaest. LXXV.

QVaeritur, cùm Christus fuerit baptizatus à Ioanne, quis modus fuerit seruatus in hoc baptismo? Et est dubium quantum ad duo, scilicet, quia in baptismo Ioannis tenebatur forma. Nam omnes baptizabantur in nomine venturi, siue in eum, qui venturus est. Actu. 19. c. Etiam baptizati a Ioanne confitebantur peccata sua, supra in litera. Et de his duobus est dubium, quomodo seruata fuerint in Christo baptizato? Potest etiam esse dubium de tertio, scilicet, de penitentia facienda, quia baptismus Ioannis erat quoddam praeparatorium ad paenitentiam, & omnes ab eo baptizati profitebantur se facturos paenitentiam.

De primo dubio quidam putant, quod Christus fuerit baptizatus à Ioãne in illa forma, in qua ceteri baptizabantur, scilicet, in nomine venturi, quia Ioannes nihil vellet circa eum mutare potius, quam circa ceteros. Dicendum tamen, quod istud dubium pendet ex alio dubio, de quo infra declarabitur sequenti quaestione, scilicet, an quando Ioannes baptizauit Christum cognoscebat eum esse Messiam antequam immergeretur in aquam. Si enim dicatur, quod non cognoscebat eum, sed in ipso baptismo, siue post baptismum cognouit, scilicet, quando descendit super eum Spiritus Sanctus in specie columbae: dicẽdum erit, quod baptizauerit eum Ioannes in nomine venturi sicut ceteros, quia nullam causam habebat ad mutandum in eo formam illam. Si autem cognoscebat eum tunc esse Messiã, dubiũ manet in qua forma baptizaret. Dicunt quidam, quod adhuc baptizaret eum in forma, in qua ceteros, ne alios scandalizaret mutans aliquid circa illum, quasi ille esset maioris excellentiae, & daretur locus aemulationi.

Dicendum quòd non stat, quia si Ioannes cognosceret eum, & baptizaret in nomine venturi, non rectè ageret, quia ipsemet erat, qui venturus erat: ideo magis deberet dici, baptizo te in nomine tui ipsius. Item quia hoc praestat causam erroris, quia si diceretur, baptizo te in nomine venturi, significaretur, quod non erat ille, qui venturus erat, sed alius expectabatur. Et ille error erat grauissimus, & omnino contra intentionem Ioannis, quia ipse non venerat ad aliud, nisi ad manifestandum Israelitis, quis esset Messias. Ioan. 1. c. scilicet, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. Non ergo occultaret eum Ioannes esse Messiam dicendo in nomine venturi, cùm ad ostendendum illum esse Messiam venisset. Item quia istud erat magnum praeiudicium Christo, scilicet, quod honor suus alteri daretur: quod fieret si diceretur baptizo te in nomine venturi: in quo signaretur illum non esse Messiam, sed alium adhuc venturum.

Dicendum ergo, quod si Ioãnes cognosceret Christum esse Messiam, non baptizaret eum in nomine venturi, nec etiam baptizaret eum in nomine sui ipsius, quia Christus non sperabat in se ipso, nec a se accipiebat virtutem, quia nemo à se ipso accipit, sed a maiori. Etiam non baptizaret eum in nomine Patris &c. quia ista forma baptismi nondum fuerat data; sed postea a Christo instituta est. Etiam quia ista forma pertinet ab baptismum spiritualẽ, in quo peccata remittuntur: Christo autem non conueniebat talis baptismus, vt supra declaratum est in quaestione 72. qua quaerebatur, an debuit baptizari baptismo Ioannis? Ideo dicendum quod si Ioannes eum cognosceret, non baptizaret ipsum sub aliqua forma verborum: sed solum immergeret eum in aquam nulla verba proferendo.

Ratio est, quia ceteros baptizabat Ioannes in nomine venturi, scilicet Messiae, vt in eum crederent, & per eum sperarent se saluandos. Act. 19. c. & vt signaret Ioannes, quod per istum baptismum disponebat illos ad Messiam venturum. Christus autem erat ipse Messias: ideo non erat opus: immo nec conueniens, quod aliquod illorum ibi diceretur, sed sine verbis baptizaretur.

Secundum dubium erat de confessione peccatorum; & in hoc aliquis putabit distinguendum, sicut supra s. an Ioã. cognosceret Iesum esse Messiam, vel non. Sed dicendum, quod non stat, quia siue eum cognosceret siue non, Christus peccata non habebat; ideo confiteri non poterat illa sine mendacio. In quo considerandum, quod confessio Ioan. poterat fieri dupliciter; vno modo, quod baptizati confiterentur peccata, id est, quod exprimerẽt aliqua peccata determinata, siue pauca, siue multa, siue generalia, siue specialia. Alio modo, quod confiterentur peccata, id est, confiterentur se esse peccatores.

Primo modo Christus non poterat confiteri aliqua peccata determinatè, quia nulla fecerat, nec contraxerat. Et si dicat aliquis quod Christus, licèt in se nõ peccaret, peccabat tamen in membri suis, id est fideles, qui sunt membra eius, peccant.

Dicendum, quod iste modus loquendi non recipitur, quia non est satis honestus, vt Christus dicatur absolutè peccasse, quia fideles peccauerunt, vel peccant, & tamen dato, quod recipiatur iste modus loquendi, non conueniebat, quod Christus confiteretur in baptismo aliqua peccata, quia talis confessio est personalis, & intelliguntur illa peccata esse propria personae.

Secundo autem modo potest quicunque homo confiteri peccata sua, id est, se peccatorem, quia dato quod aliquis sit vir sanctus, & non recordetur se habere aliquod peccatum, quod commiserit, potest dicere se esse peccatorem, quia si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est, prima Io. 1. c. Quia licèt aliquis non sit sibi conscius alicuius peccati, non propter hoc est iustus: sicut dixit Apostolus 1. ad Corinth. 4. c. scilicet, Nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc iustificatus sum. Id est, non puto me esse iustum, licèt non sum conscius alicuius peccati. Et tamen quamdiu aliquis non potest se vocare iustum, potest se vocare peccatorem. Ideo quilibet homo in quocunque statu potest confiteri se esse peccatorem in generali. Sunt tamen quidam homines, qui non possent in particulari confiteri se peccatores, nisi mentiendo, cùm nullius peccati sibi conscij sint. Christus autem non solùm non poterat in particulari se confiteri peccatorem, sed nec etiam in generali, cùm certus sibi esset, quod peccatum nullum commiserat, nec contraxerat. Ideo quocunque modo confiteretur se esse peccatorem, mendacium diceret. Ideo dicendum, quod Christus quando baptizatus est à Ioan. non confessus est peccata aliqua in particulari, vel vniuersali sicut ceteri. Sed dicetur, quomodo stabit hoc? Nam si Ioannes cognoscebat eum tunc esse Messiam, non requireret ab eo confessionem peccatorum, & sic baptizaretur sine illa confessione. Si tamen Ioannes non cognosceret eum, requireret confessionem illam sicut à ceteris. Et tũc oportebat, quod ipse confiteretur peccata saltem in generali, vel ostenderet se nulla habere, aut non baptizaret eum Ioannes, cum ceteri baptizati confiterentur peccata. Dicendum, quod cõfessio peccatorum non oportet, vt fiat ante baptismum, sed in ipso baptismo, vel post, cum scriptura non det certam formam in hoc maximè quia supra in litera dicitur, quod baptizabantur in Iordane cõfitentes peccata sua. Et sic ex forma literae non apparet, quod confessio praecederet, sed quod subsequeretur, vel quod saltem fieret simul cum baptismo. Et tunc dicẽdum quod nulla difficultas erat, quia licet Ioannes non cognosceret Christum ante baptismum, sed in ipso baptismo necesse est dici, quod eum cognouerit, quando descendit Spiritus Sanctus super eum, vt patet infra in litera. Nam illud signum dederat Deus Ioanni ad cognoscendum Messiam. Io. 1. c. & tunc Ioan. nullam confessionẽ exigeret a Christo iam cognito, nec esset aliquod scandalum.

De tertio dubio. s. de professione faciendi penitentiam, dicendum, quod sicut Christus in baptismo nulla peccata confessus est in generali; nec in particulari: ita nec fecit professionem aliquam de penitendo, quia in faciendo istã professionem mẽtiretur. Nam qui profitetur se facturum paenitentiam, confitetur necessario se peccasse; cum penitentia nõ possit esse nisi de peccatis. Non ergo fecit Christus professionem de peccatis penitendo, nec etiam con-

petiuit

petiuit ab eo istam professionem, licet eum ceteri facerent.

Ratio est, quia ista professio fiebat post baptismum: tunc tamen Ioannes cognosceret Christum per Spiritum Sanctum descendentem, vt dictum est. Ideo non exigeret ab eo professionem illam. Cùm autem dicitur, quòd in hoc scandalizarentur ceteri, quòd alius modus teneretur circa Christum, quàm circa eos, & esset locus inuidiæ innuendo Christum esse excellentiorem eis. Dicẽdum quod non est scandalum: immo hoc, quòd Ioannes intendebat, scilicet ostẽdere Iesum esse meliorem toto populo, quia erat Messias. Nam ad hoc ostendendum Ioannes venerat, nec deberent scandalizari: immo gauderent maximè, quia nihil magis ipsi desiderabant, quàm scire, quis esset Messias, & quis eis ostenderetur.

Quare Ioannes prohibebat Christum baptizari, quando ab eo baptizari volebat?
Quæst. LXXVI.

QVæritur, quare Ioannes prohibebat Christum baptizari, quando volebat ab eo baptizari? Respondetur communiter, quod Ioan. cognoscebat Iesum esse Messiam, & illum esse Deum, ideo nolebat eum baptizare, quasi istud esset iniustum, scilicet, quòd Deus baptizaretur ab homine. Sic tenet Nicola. & plurimi. Istud potest confirmari ex litera ista, quia Ioannes dixit. Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me: & tamen Ioãnes nõ diceret se ab eo debere baptizari, nisi illum cognosceret. Sed obijcietur, quia Ioan. 1. dicitur. Et ego nesciebam eũ, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. Item Ioan. 1. c. dicitur, qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi, super quem videris Spiritum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto: ergo per signum istud Ioannes cognouit Christum, & non prius.

Respondet Nicola. quod Ioannes non cognouit Christum ante baptismum, sed circa baptismũ cognouit eum dupliciter.

Primò; per reuelationem diuinam, quando venit ad baptismum, & tunc dixit ei, quod habetur hic, scilicet: Ego à te debeo baptizari.

Secundò cognouit eum, quando Spiritus Sanctus descendit super eũ in signo visibili, & quãdo dicitur, & ego nesciebam eum, dicit, quod refertur ad tempus præcedens baptismum, in quo Ioannes non cognoscebat Iesum quantum ad personam determinatam. Hoc dicit Nicolaus super Ioan. 1. c. Ad secundum, & etiam aliqualiter ad istud primum respondet Nicol. secundum August. super Ioannem dicens, quod Ioannes nesciebat Christum, scilicet, etiamsi bene cognoscebat eum in persona, & tamen nesciebat eum, quantum ad potestatem excellẽtiæ, quam in baptismo sibi retinuit, quæ consistebat in quatuor.

Primum est, quod ipse solus baptismum institueret.

Secundum est, quòd ipse effectum baptismi baptismo conferre posset.

Tertium est, quod baptismus à merito passionis eius efficaciam haberet.

Quartum est, quod aliquo tempore ante ipsum baptismus conferretur in nomine eius, scilicet, quia Ioannes baptizabat in nomine ipsius, qui venturus erat. Et sic dicitur: Et ego nesciebam eum, id est, nesciebam, quod illam excellentiam baptismi sibi reseruaret. Nicol. tamen dicit, quod expositio sua præcedens magis cõuenit literæ, quàm ista expositio August. Dicendum, quod adhuc manet difficultas, quia neutra illarum expositionum, scilicet, Aug. & Nicol. contentat literam omnino. De expositione Nicolai patet: quia dixit, quod duplex fuit facta reuelatio Ioanni de Christo, scilicet, vna quando veniebat Iesus ad baptismum, & alia postea in signo visibili. Et nõ conuenit, quia secundum Nico. datur, quod per primam reuelationem factam Ioanni de Iesu cognouit eũ esse Messiam, & ob hoc quando voluit ab eo baptizari nõ permittebat eum, quia cognoscebat eum esse Messiam nõ indigentem baptismo, sed potius, ipse petebat ab eo baptizari. Et tunc secunda reuelatio esset omninò superflua;

Diuersa op. quomodo vel quãdo Ioann. cognouit Christum esse Messiam.

F quia id, quod omninò cognitum est, non oportet, quod amplius manifestetur: immo non potest manifestari: licet fiant aliqui actus ad manifestationem. Istud autem est valde inconueniens, quia Deus nihil facit frustra, maximè quod daret signum tam excellens, de descensu Spiritus Sancti, & quod nihil proficeret, non est vllo modo verisimile.

Ergo debet dici, quod per istud signum manifestatus est Christus Ioanni, & conuenienter non cognouit eum Ioannes, quousque fuit baptizatus, quia Spiritus Sanctus descendit super Christum postquam baptizatus est, scilicet, postquam exiuit de aqua, vt patet infra in litera, & Marc. 1. c. Item quia istud signum dedit Deus Ioanni ad cognoscendum Christum, & in eo præsupponitur, quod Ioannes non cognoscebat Iesum esse Messiam ante istud

G signum, quia dicitur: qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi, super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto: ergo ante hoc Ioan. non cognoscebat illum. Itẽ quia dixit ibi: Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Ergo antequam Ioan. videret Spiritum Sãctum descendentem super Christum innuit, quod ipse non daret testimonium de eo. Ergo innuit quod prius non cognoscebat eum. De expositione August. magis est manifestum, quòd non satisfaciat literæ. Vnde Nicol. dicit, eam minus conuenire literæ, quam expositionem suam. Et patet, quia August. præsupponit, quod non solum quando Ioannes baptizauit Christum, cognoscebat eum, sed etiã antequam baptizaret ipsum. Et ideo exponit literã illam .s. ego nesciebam eum, id est nesciebam habere talem

H potestatem, & tamen si Ioan. ante hoc cognoscebat Iesum esse Meßiam, & Deum, sciret quod haberet illam potestatem; quia nulla potestas est, quæ Deo desit. Item quia videtur iste sensus satis extortus, scilicet, Ego nesciebam eum, quia manifestè loquitur litera de cognitione personali, & non de cognitione potestatis, cum dicitur, hic est, de quo dixi, quia ante me factus est, & post me venit, & ego nesciebam eum, id est, non agnoscebam eum in persona. Nam potestatem bene agnoscebat cùm dicit, post me venit & ante me factus est, quia prior me erat: in quo signat eum esse Deum, qui prior est in æternitate, licet posterius natus sit in humanitate assumpta. Item, quia antequam veniret Iesus ad baptismum Ioãnes dixit, post me venturus est, & fortior me est, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti, vel portare calceamentum, supra in litera. Et sic cognoscebat potestatẽ istius, de quo loquebatur, cùm non posset maiora de eo dicere,

I & tamen post ista dixit. Iste est, de quo dixi vobis. Et sequitur: Et ego nesciebam eum.

Ergo non potest intelligi nisi de ignorantia personæ, cùm potestatem ante hoc laudasset. Item quia dicitur ibi, ego nesciebam eũ, sed vt manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua baptizans. Et sic ignorantia ista, & manifestatio pertinent ad idem: sed manifestatio non fuit nisi personalis; ideo etiam ignorantia erat personalis, scilicet, quòd non cognoscebatur persona Christi determinatè, & per baptismũ Ioannis fuit cognita, scilicet, quia ibi Ioannes cognouit eum per signum sibi datum à Deo, & etiam ostendit eum toti populo congregato ad baptismum. Si autem intelligatur secundum August. .s. nesciebam eum quantum ad potestatem baptizandi specialem,

K litera sequens, scilicet, vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, oportet quod intelligatur de hoc, scilicet, vt manifestetur in Israel, quod habet istam potestatem baptizandi. Istud tamen non conuenit, quia antequam Ioãnes videret Iesum ipse dicebat, quod Messias, qui venturus erat, habebat istam potestatem baptizandi. s. Ego baptizo vos in aqua, qui post me venturus est, fortior me est, ille baptizabit vos in Spiritu Sancto, & igne. Et sic iam audiuerat populus à Ioanne, quod Messias, qui venturus erat, habebat potestatem baptizandi in Spiritu Sancto. Et sic iam non deficiebat ei nisi agnoscere personam, & tamen postea dixit Ioannes, quod ipse venerat, vt Iesus manifestaretur in Israel, ergo intelligitur de manifestatione personali. Item non conuenit illa litera Ioanni .1. Ego nesciebam eum, sed qui misit me bapti-

puza-

ptizare in aqua, dixit mihi : super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, ille est, qui baptizat in Spiritu Sancto. Et sic videtur, quod Ioannes iam sciebat quod aliquis erat, qui baptizabat, vel qui poterat baptizare in Spiritu Sancto, & tamen nesciebat, quis ille erat. Et Deus voluit illi ostendere personam, dicens: Ille est qui baptizat Spiritu Sancto. Si autem Ioannes cognouisset Iesum esse Christum. Et tamen ignoraret potestatem eius in baptizando non daretur ei signum isto modo, sed diceret Deus: Christus baptizat in Spiritu Sancto, vel ille, quem tu nosti, baptizat in Spiritu Sancto. Et tamen datum est signum per contrarium .s. super quem videris Spiritum Sanctum descendentem. Ergo non poterit intelligi, quod ibi detur signum, nisi ad cognoscendum personam. Dicendum ergo idem quod Ioannes nō cognoscebat Iesum esse Messiam, quando petebat ab eo baptismum, sed postquam baptizatus est. Cum autem obijciatur, quod Ioannes nolebat eum baptizare, dicens: Ego debeo a te baptizari, dupliciter dici potest, vno modo, quòd Ioannes ante hoc non cognoscebat Iesum esse Christum per aliquam reuelationem, nec nunc cognouit, & tamen videbat eum sępe venientem ad prædicationem suam, cùm Ioann. 1. c. dicatur, quod bis ostendit eum Iudæis: & tunc agnosce bat sanctitatem eius in habitu, & in tota modestia vitę. Et ob hoc nolebat eum baptizare indicans indignum esse, ꝙ vir, qui videbatur tam sanctus, baptizaretur ab eo, quia baptismus Ioannis non erat nisi ꝓ peccatoribus, cū esset baptismus pœnitentiæ, & confitentium peccata sua. Sed obijcietur, quod Ioãnes dixit Iesu. Ego debeo a te baptizari, & tamen non diceret hoc, nisi agnosceret de eo aliquid magnum .s. maiorem sanctitatem, quam Ioannes haberet, & tamen quantum ad exteriorem conuersationē nemo fuit ęqualis Ioanni: ideo cognoscebat de Iesu, quod esset Christus. Dici potest vno modo quod Ioannes dixit hoc ex vrbanitate: quia interdū, qui sunt magis virtuosi deferunt honorem minus virtuosis. Sic dicitur ad Ro. 12. c. s. Honore vos inuicem pręuenientes. Vndè licèt Iesus quantum ad exteriora, non videretur æqualis Ioanni in sanctitate: quia tamē apparebat alicuius sanctitatis, Ioannes ex vrbanitate detulit ei hunc honorē, vt diceret, ego debeo a te baptizari. Similia legimus de multis viris sanctis, qui ex vrbanitate honorem alijs deferebant. Aliter potest dici, quod Ioannes faciebat hoc ex humilitate, s. ꝙ licèt quantum ad exteriora Ioannes appareret valde sanctior, quàm Iesus, tamen quia erat Ioannes vere humilis, non considerabat de propria excellētia, sed magis de defectibus suis, si aliquos in se inueniret. Quantum ad Iesum verò consideraret solam excellentiam apparentem, & quod arguere posset ex apparenti, & defectum nullum consideraret: & sic posset iudicare eum esse excellentiorem seipso. Ista est conditio humilium, scilicet, quod in seipsis nihil considerant, nisi defectus, & rarò aduertunt ad ea, quæ in eis sunt digna laude: quantum ad alios verò econtrario, quia non considerant de illis nisi excellentias, quas videre possunt, defectus vero illorum nō considerant. Ideo fit, vt humiles seipsos fallant secundum conscientiam suam iudicantes alios esse meliores seipsis: qui tamen eis æquales non sunt. Et talis error a Deo est, & laudabilis nimis: quia prouenit de radice verę virtutis. Et sic Ioannes putando Iesum esse purum hominem, & sine aliqua reuelatione habita speciali de eo poterat credere ipsum esse sanctiorem se propter aliquam sanctitatem illius, quam exterius videret: & sic diceret ego debeo à te baptizari.

Alio modo potest dici, quod Ioannes habuit de Iesu aliquam reuelationem, quando venit ad petendum baptismum ab eo, & propter istam cognouit, quod erat vir sanctissimus. Et tamen non cognouit, quod erat Messias. Et isto modo poterit stare vtrumque, scilicet, quod signū istud, quod dedit Deus Ioāni ad cognoscendum Messiam esset necessarium, scilicet, per descensionem Spiritus Sancti super eum in specie columbæ: & quod ante istud signū non cognouerit Ioannes, quis esset Messias: & nunc reuelaret ei de Iesu, quod erat vir sanctissimus, & tamen non diceret ei, an esset Messias. Et propter illam sanctitatem, quam sciret eum habere, nollet ipsum baptizare: sed po-

A tius diceret, ego debeo à te baptizari. Sed obijcietur. Ad quid ergo esset ista reuelatio: cùm posset Ioannes per signum aliud sibi datum cognoscere, quis esset Messias. Dicendum quod verum est, quod poterat per illud cognoscere. Et tamen Deus interdum aliquid quod potest facere vnica operatione, facit per plures. Sicut patet de illo, quem Christus sanauit de cæcitate: & non fuit prima vice perfectè curatus: sed Christus quæsiuit ab eo, si videret: & dixit quod videbat homines tanquā arbores ambulantes: & postea curauit eum perfectè. Et tamen poterat eum curare perfectè in vna vice, sicut omnes alios curabat. Ita ergo nunc, licèt Deus poterat Ioanni ostendere per vnicum signum, quis erat Messias, voluit tamen duas reuelationes facere, & per vnam ostendebat eum esse Messiam: & per aliam non. Sed virum sanctissi-
B mum.

Istud videtur valde rationabile, scilicet, quod nō reuelaretur Ioanni, quis esset Christus ante baptismum. Quia si reuelaretur non oporteret, quod descenderet Spiritus Sāctus super eum in baptismo, vt per hoc cognosceretur à Ioanne. Et tamen fuit valde conueniens, quod descenderet, vt declarabitur infra in quadam. q. Fuit etiam conueniens, quod Ioannes, per aliquam reuelationē, vel aliàs cognosceret de Iesu, quòd esset vir sanctissimus, vt haberet occasionem nolendi eum baptizare, & Christus haberet occasionem magis se humiliandi, & dicendi. Sine modo: sic decet nos implere omnem iustitiam. Quod tamen non fieret si Ioannes non cognouisset de Iesu aliquam excellentiam: quia tunc reciperet eum ad baptismum sicut ceteros, non recusando eum baptizare. Ista videntur satis
C tis rationabiliter dicta. Multi tamen tenent, quod Ioannes agnouerit Iesum esse Messiam antequàm baptizaret eum: quibus non intendimus omnino aduersari, ista tamen videntur verisimilius dicta.

Quare Beatus Ioannes dixerit Christo: Ego à te debeo baptizari? Quæst. LXXVII.

QVæritur, quare Beatus Ioannes dixerit Christo, ego à te debeo baptizari. Respondet Glo. quod intellexit baptizari, id est, ab originali peccato mundari. Et dicit Nicol. non quod Ioãnes tunc haberet peccatum originale, quia fuit in vtero matris sanctificatus, sed loquebatur in persona generis humani. Quod autem Ioann. non haberet peccatum originale tunc, nec etiam
D propter illud peteret baptizari, patet, quia erat in vtero sanctificatus, vt ait Nicol. & isti mundantur ab originali in vtero. Item dato, quod non fuisset sanctificatus, fuerat tamen circumcisus, & per illam tollitur originale, & gratia confertur, & sic non poterat Ioannes habere originale. Cùm vero dicit Nicol. quod loquebatur in persona generis humani, conuenit illi, qui aliquo modo potest repræsentare personam totius ipsius generis, sicut erat Christus in quantum Deus, vel rector, vel redemptor, vel legislator, & sub multis alijs rationibus, sub quibus poterat gerere personam totius generis humani: Ioanni autem nulla ratio talis cōpetit, vt ipse posset loqui in persona totius generis humani. Item quia Ioannes in hoc videbatur petere baptismum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tamen baptismus erat personalis, & non pote-
E rat prodesse toti generi humano, sed soli accipienti: ideo non loqueretur Ioannes nomine totius generis humani. Aliter ergo dicit Nicol. posse melius intelligi, quod Ioannes peteret a Christo baptismum, scilicet, quia licèt sanctificati in vtero non habeant originale, indigent baptismo Christi ad hoc, vt sint Christo incorporati, quia in baptismo Christi character imprimitur, per quem homo Christo configuratur. Dicēdum, quod istud non erat necessarium. Nam sanctificati in vtero, qui modo nascerentur, etiam si constaret eos in vtero sanctificatos, baptizari debebant, quia licet sanctificatio in vtero gratiā cōferat, characterem tamen non imprimit. Ille est tamen necessarius, cùm per eū homo efficiatur Christianus. Item quia baptismus Christi est sub pręcepto. Ideo omnes nati postquam semel cœpit præceptum illud obligare, tenentur ad illum suscipiendum. Secus autem de Ioanne, quia tunc

baptis-

baptismus Christi nondum obligabat, imò nondum fuerat institutus: sed postquam Christus prædicare incepit constitutus est, cùm Sacramentum legis nouæ esset, & ob hoc non potest initium ante statum legis nouæ. Item quia character non erat tunc necessarius, cùm sit character ad figurandum hominem Christi faciendo eum Christianũ. Non erat tamen tunc necessarium: imo propriè loquendo erat impossibile esse aliquem Christianum, cùm lex Christi secundum quam sunt Christiani nondum esset data, nec aliquis ritus à Christo institutus. Non ergo erat necessarius Ioanni baptismus Christi, nec in hoc videtur eum petiuisse.

Dicendum ergo videtur, quod Ioannes non petiuit hic baptizari a Christo.

Primo quia, vt probatum est præcedenti. qu. Ioannes non cognouit Iesum esse Messiam antequam baptizaret G eum, ideo non peteret ab eo baptizari, quia non crederet, quod baptismus introductus ab aliquo puro homine posset aliquid conferre.

Secundo, quia dato, quod cognosceret ante hoc eum esse Messiam, non videtur, quod haberet Ioan. intẽtionem petendi baptismum ab eo, Quia si hoc intendisset non expectasset, quod Christus ab eo peteret baptizari. Et tunc ipse diceret, ego a te debeo baptizari, sed ante hoc mox vt cognouisset eum esse Messiam, peteret ab eo baptizari. Sed dicendum, quod Ioannes non intendit hic petere baptismum, sed dare causam recusationis suæ, scilicet, quare recusabat Iesum baptizare. Et hoc comparãdo personas suas ad inuicem, scilicet. Tu petis à me baptizari, & non est iustum, quia iustius est, quod ego baptizer a te. Et sic cùm dicit ego a te debeo baptizari, non est H sensus, quod dicat ego peto à te baptizari, sed ego debeo a te baptizari, id est, iustius esset, quod ego baptizer a te, quam tu a me: & tamen neutrum vult, scilicet, quia nec baptizari a Christo petit, nec baptizare ipsum vult. Et patet ex litera sequẽti, scilicet, & tu venis ad me. Quasi dicat iniustum est, quod tu venias ad me petendo baptismum, cùm iustius esset, quod ego a te baptizarer.

An Ioannes fuerit à Christo baptizatus? Quæst. LXXVIII.

QVæritur, an Ioannes fuerit baptizatus a Christo? Dicendum, quod antequam Christus baptizaretur a Ioanne, non fuit baptizatus Ioãnes ab eo. An verò postea Christus baptizauerit Ioannẽ non constat. Qui- I dam dicũt, quod fuerit postea Ioannes baptizatus a Christo. Motiuum eorum est, quia Ioannes dixit Christo: ego a te debeo baptizari, & intelligunt quod per hoc Ioannes petierit baptismum a Christo. Et tunc non est verisimile, quod Christus ei denegauerit. Huic etiam motiuo posset concordare verbum Christi, qui dixit, sine modo, id est, permitte me nunc. Quasi dicat: Permitte nunc fieri prius, quod ego petiui. Deinde fiat quod tu petisti. Nam si Christus voluisset simpliciter negare, dixisset: Sine id est, permitte, & non diceret sine modo, in quo videtur innuere, quod postea faceret, quod Ioannes petebat. Dicendum, quod illud nihil arguit, quia præsupponunt id, quod non est verisimile .s. quod cum Ioannes dixit, ego a te debeo baptizari, petierit baptismum. Nam contrarium præcedenti.q. inductum est. Dicit in hoc Chrysost. super K Matthæum aliqualiter fauens istis, quod in hoc ostenditur, quod postea Christus baptizauit Ioannem, quamuis hoc in Apocryphis libris manifeste scriptum sit, scilicet, quod in quibusdam Euangelijs Apocryphis expresse scriptum erat, quod sicut Ioannes baptizauit Christum, ita Christus baptizauit Ioannem. An vero baptizauerit, vel non, nihil refert, cùm nec ei baptismus esset necessarius, nec sacra scriptura de hoc aliquid manifestè aperiat. Hieron. autem dicit, quod per hoc quod Iesus dixit, sine modo, ostendit se in aqua a Ioan. fuisse baptizatum, & Ioan. a Christo postea in spiritu baptizatum. Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod baptizaretur in spiritu, id est, baptismo spirituali Christi, in quo remittebantur peccata, & non erat solùm in aqua, sicut baptismus Ioannis a Christo. Alio modo baptizatus est Ioannes a

F Christo in spiritu, id est, solum per infusionem Spiritus Sancti, siue collationem amplioris gratiæ. Hoc modo accipitur baptismus Actu. primo: Ioannes baptizauit aqua vos autem baptizabimini Spiritu Sancto, non post multos hos dies, id est, replebimini Spiritu Sancto. Et non fuit ibi sacramẽtum baptismi, nec vlla aqua, nec forma verborum, sed sola missio Spiritus Sancti in signo visibili super Apostolos Actu. secundo. Petrus quoque dicit completa ista verba in illis, super quos descendit Spiritus Sanctus, & loquebantur linguis. Actu. 11. c. Et illam descensionem Spiritus Sãcti vocauit baptismum in Spiritu. Ita poterat hic intelligi a Hieronym. Ideo non plenè constat ex intentione Hieronym. an velit, quod Ioannes fuerit postea a Iesu baptizatus baptismo Sacramentali: maxime, cùm tam Chrysostom. quam Hieronym. G qui hoc tangunt transeunt immediatè ad alias expositiones, & non videtur quid determinatè velint. Dici potest rationabiliter, quod Ioannes non fuit a Christo baptizatus, quia quando Discipuli Christi baptizare inceperunt aliquanto tẽpore post hoc, scilicet, post baptismum Christi, & ieiunium, & aliquod tempus prædicationis, Discipuli Ioannis dixerunt Ioanni. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti: ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum. Ioan. 3. ca. Et sic isti Discipuli Ioannis mirati sunt, quod nunc Iesus baptizaret. Si tamen Ioan. baptizatus fuisset a Iesu, postquam eum baptizauit, non mirarentur Discipuli Ioannis, quod Iesus baptizaret alios, cùm Ioannes petijsset ab eo baptizari, & baptizatus esset.

Ergo non baptizatus fuerat Ioann. a Iesu. Item quia H Ioannes firmat aliqualiter admirationem Discipulorum suorum. Quia cum illi dixissent, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum, Ioannes dixit: Non potest homo accipere aliquid nisi fuerit datum de cælo. Quasi dicat: Cum baptizet, credite, quod accepit potestatem a Deo. Si tamẽ Ioannes fuisset baptizatus a Iesu, non responderet sic, sed diceret eos iniustè mirari, & zelare: cum ipse baptizatus fuerit a Iesu. In quo ei manifestè daret excellentiam baptizandi. Et sic Discipuli eius non haberent occasionem zelandi pro Ioanne; etiamsi Iesus omnes baptizaret, & Ioannes iam neminem. Satis ergo est verisimile, quod Ioannes a Iesu baptizatus non fuerit. Si quis verò contendat eum fuisse baptizatum a Iesu, non insistimus contra eum.

I *Quare Ioãnes veniente Iesu ad baptismum dixit, quod nolebat eum baptizare, & postea baptizauit? Quæst. LXXIX.*

QVæritur, quare Ioannes veniente Iesu ad baptismũ dixit, quod nolebat eum baptizare, & postea baptizauit? Nam videtur esse inconueniens quocunque modo Ioannes se habuerit ad Iesum, scilicet, siue cognouerit eum esse Messiam ante baptismum, siue non. Nã si cognosceret eum, non debebat vllo modo repugnare: cum ille peteret baptismum, & Ioannes teneretur ei obedire tanquam Deo in omnibus similiter. Si tamen non cognoscebat eum esse Christum, non videtur causa quare a principio recusauerit eum baptizare,

Dicendum quod siue Ioannes cognouerit Iesum esse K Christum, siue non, egit rationabiliter primò negando, & postea concedendo.

Nam si cognosceret eum, diceret hoc non similiter per modum negantis, & prohibentis, sed per modum deprecantis, ne tantam humilitatem subiret volendo baptizari ab homine, & tunc diceret: Ego debeo baptizari a te, & tu venis ad me, id est, rogo te, quod non cogas me ad baptizandum te, quia videtur valde ordo peruersus, quòd tu venias ad me. Cum tamen postea Christus diceret, sine modo, sic decet nos implere omnem iustitiam: intelligeret Ioannes voluntatem determinatam Christi esse baptizari a Ioanne, & quia illud erat decens propter aliquas causas: ideo non renuit. Sic enim fuit de Petro ei.

Nam cum Christus venisset ad eum volens lauare pedes dixit: Domine tu lauas mihi pedes? id est, nunquam

ego

ego debeo permittere, quòd tu laues mihi pedes in æternum, id est, nunquam permittam, quòd laues mihi pedes: Christus autem dixit: Si non lauero te: non habebis partem mecum. Petrus verò cognito hoc, dixit: Domine non tantum pedes, sed & manus, & caput. Io. 13. c. Ita ergo de Ioanne esset. Si autem Ioannes non cognouit Iesum esse Christum: videns tamen eius sanctitatem, nollet ex humilitate, vel vrbanitate eum baptizare, ne videretur se illi velle præferri, quem baptizare volebat, cum ibi regulariter maior esset baptizãs, quàm qui baptizaretur. Ioannes verò nolebat se præferre illi. Ideo virtuose agebat à principio nolendo illum baptizare. Postquam tamen Iesus dixit ei, sine modo &c. quasi dicat, dato quod essem sanctus, sicut tu cogitas, & non indigerem isto baptismo, tamen subijciendo me illi, mereor per humilitatem, quod est complere iustitiam, & decens est, quod ego faciã hoc, B decens etiam est, quod tu permittas ne impedias volẽtem bene agere, & sic ambo implebimus iustitiam. Et tunc Ioannes visa hac ratione permitteret. In vtroque ergo rectè egit, scilicet, primò negando, & postea concedendo.

Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cæli, & vidit Spiritum Dei descendentẽ sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

[Baptizatus autem.] Hic ponitur testimonium Dei Patris de Christo baptizato, scilicet, per Spiritum Sanctũ descendentem, & per vocem Patris auditam, in quib. C significatur Iesum esse verum filium Dei, & Spiritu Sancto plenissimum. Et dicitur. [Baptizatus autem confestim ascendit de aqua.] Immersus est in aquam ad hoc, vt baptizaretur. Et expleto isto ritu baptizandi, Christus confestim ascendit de aqua, id est, exiuit, & dicitur ascendere, quia alueus fluuij, in quem intrabant baptizandi, erat depressior quàm extra flumẽ. Chrysost. super Matth. exponit mysticè dicens, quod ideo dixit confestim, & non dixit ascendit similiter, quia omnes, qui digne baptizãtur in Christo confestim de aqua ascendunt, id est, proficiunt ad virtutes, & ad dignitatem subleuantur cælestem. Qui enim in aquam ingressi fuerant carnales, & filij Adam peccatoris, confestim de aqua ascendunt spirituales filij Dei. Si autem quidam ex sua culpa nihil proficiunt baptizati, quid ad baptismum? quasi dicat. Non est culpa D baptismi. [Et ecce aperti sunt ei cæli.] Scilicet, prius exiuit de aqua quã aperirentur cęli. Sic dicitur Mar. 1. c. scilicet. Et statim ascendens de aqua vidit apertos cælos. Et sic descensio Spiritus Sancti, & vox non fuerunt dum Christus baptizaretur, sed postea, scilicet, mox vt exiuit de aqua. Quomodo autem aperti fuerunt cæli infra dicetur. [Et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam.] Scilicet, venit Spiritus Sanctus super Christum in figura columbæ, & sedit super eum. Et dicitur Spiritus Dei, id est, Spiritus Sanctus. Vnde Marcus, & Lucas, & Ioannes dicunt Spiritum Sanctũ vbi Matth. dicit Spiritum Dei. Et cum dicitur, quod Christus vidit Spiritum Dei descendentem, non est sensus, quod ipse solus viderit, quia etiam Ioannes vidit: cùm istud dedisset sibi Deus in E signum ad cognoscendum, qui esset Christus, scilicet. Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem &c. Io. 1. c. Ideo cùm dicitur, quod Christus vidit non negat alios vidisse idem. [Et venientem super se.] s. ad sedendum super se, non enim sedit super Ioannem, nec super aliquẽ alium, sed super solum Christum, vt ostenderetur Christus maior esse ceteris, qui Spiritum Sanctum specialiter super se descendentẽ habebat. Mar. 1. c. dicitur, & manẽtem in ipso. Quod significat aliquam diuturnitatem standi, vt innuatur, quod Christus non habuit Spiritum Sanctum ad horam, vel ad tempus, sicut ferè ceteri homines, sed semper habuit, quia fuit in eo manens. [Et ecce vox de cælis.] Scilicet, Audita est, simul enim cu Spiritu Sancto descendente audita fuit ista vox. Et ista est vox Patris, cùm vocaret Filium ipsum Iesum. [Hic est filius meus dilectus.] Istud fuit maximum,

Hom. 4. in medio.

A & apertum testimonium, quod nemo negare poterat de audientibus illam vocem, cum Deus expressè diceret illum esse filium, scilicet, filium naturalem, ceteri autem adoptiui sunt. Et vocauit eum dilectum, quia pater diligit eum super omnia, cum sit sibi consubstantialis. Creaturæ autem diliguntur à Deo, non tamen sicut filius: quia non sunt Deo consubstantiales. Et istam dilectionem patris ad filium dicit August. esse inenarrabilem, quia Deus miro modo diligit membra Christi. Magis tamen diligit eum, quam membra ipsius. [In quo mihi complacui.] Remigius exponit, in quo mihi complacui, scilicet, quia istum solum reperi sine peccato, referendo ad humanitatem. Si autem legatur, in quo mihi cõplacui, intelligitur, scilicet, placitum meum cõstituere, vt per eum agerem, quæ agenda sunt, scilicet, genus humanum redimerem. Vel potest B intelligi, in quo mihi bene complacui, id est, in quo gaudeo, scilicet, magis gaudeo in isto, vel de isto, quàm in omnibus hominibus, quia istę est filius meus dilectus.

An post Christi baptismum cæli aperti sint, & quomodo aperti? Quæst. LXXX.

QVæritur, an post Christi baptismum cæli aperti sint, vel quomodo aperti? Quidam dicunt, quod nullo modo fuerunt aperti, scilicet, non corporaliter, nec spiritualiter.

Primum patet, quia cęli non possunt rumpi.

Secundum patet, quia si nunc spiritualiter cæli fuissent aperti Christo, prius clausi sibi essent. Et tamen filio Dei nihil clausum est, qui vbique est in cælo, & in terra: ideo C non fuerunt aperti vllo modo.

Dicendum, quod necesse est dici cælos fuisse apertos, cum scriptura hoc confiteatur hic, & Mar. 1. c. & Luc. 3. c. tamen circa modum, quod cæli non fuerunt aperti realiter: ita quod aliqua diuisio, vel ruptio facta fuerit in eis, quia sunt substãtia quædam impassibilis, & infrangibilis. Sic dicitur Iob. 37. c. Tu forsitan cum eo fabricatus es cęlos, qui solidissimi quasi ære fundati sunt. Non tamen est putandum, quod propter istam soliditatem non possent vllo modo rumpi, vel diuidi, quia Deus qui dedit eis illam soliditatem, potest eos rumpere, vel diuidere, si ad aliquid opus esset. Sed ratio probat solum, quod ipsi naturaliter rumpi non possunt, & à nulla creatura pati. Item si cælum deberet dici realiter diuisum, oportebat, vt daretur aliquid, propter quod deberet diuidi. Nam mani- D festum est, quod Deus non rumperet cælum sine causa, cum sit corpus factum ad semper manendum. Et tamen nulla causa apparet, propter quam deberent rumpi cæli. Nam illud esset, vt aliquid, quod intus erat, & exire non poterat ad nos cælo clauso, exiret cælo rupto. Vel aliquid quod intus esset, & a nobis videri deberet, non posset videri cælo clauso existente, & videretur cælo aperto. Nihil tamen horum fuit nunc, quando cælum dicitur fuisse apertum, quia nihil de illo venit ad nos, cui cæli claustra obstarent, nec etiam aliquid quod supra cælum esset ab aliquo nunc visum est, quod alias videri non posset: cum hic non ponantur nisi duo. s. Spiritus Sanctus descendens in specie columbæ, & vox patris audita. Et tamẽ ad formandam illam vocem, non erat necesse cælum aperiri, quod non formabatur illa in cęlo. Nec etiam ad descen- E sum apertum est cælum, quia columba illa, siue fuerit verum animal, siue corpus fabricatum, nunquam in cælo fuit, nec de cælo venit. vt q. 84. infra dicetur. Ideo videtur, quod cęlum non fuit realiter apertum. Item dato, ꝙ cælum aperiretur, nihil proficeret, quia per hoc non posset videri aliquid quod esset in cælo, quod alias clauso cęlo non videretur.

Nam si aliquid quod in cælo sit, videri debeat: oportet quod istud sit valde magnum lucens. Nam si sit paruum non poterit videri ab aliquo existente in terra propter paruitatem anguli sub quo terminabitur pyramis visionis, sicut apparet de qualibet stella fixa visibili, quæ probatur ab Astrologis esse maior tota terra, & tamen à nobis videtur tam parua propter elongationem ipsarum facientem paruitatem anguli, sub quo organum visus nostri non immutatur. Ideo etiam si essent mille homines in

octauo,

octauo, vel nono cęlo, & omnia intermedia corpora essent aperta, nemo nostrum posset videre illos propter paruitatem anguli. Sicut etiam experimur quotidie in rebus magnis, quas videmus à longe, & partes earum paruas non distinguimus. Requiritur etiam, quod res, quæ deberet videri à nobis in cælo posita esset lucens, quia aliàs etiamsi magna esset non videretur, cum in tanta distantia species sine naturali luce non haberent efficaciam mouendi. Si autem ista duo cōcurrant, etiam clauso cęlo poterit videri id, quod interius est.

Et patet hoc, quia stellæ fixæ sunt in octauo cælo, & tamen videntur à nobis, licèt septem cæli planetarum sint interpositi inter nos, & illas, & illi cæli non sunt rupti, nec aperti.

Ratio huius est, quia corpora cælestia sunt diaphana, & non obstant visioni, licèt sint aliquid solidum, sicut aer non obstat visioni. Ideo quod videri potest cælo aperto, videri potest cælo clauso. Non ergo erat vtile ad aliquid, quod cælum realiter aperiretur. Item hoc patet auctoritate Hierony. super Matth. Dicit enim quod cæli non aperti sunt Christo referatione elementorum, sed spiritualibus oculis, id est, non fuit ibi aliqua realis apertio.

Cæli aperti nō fuerunt realiter.

Dici ergo potest, quod cæli non fuerunt aperti realiter, nec etiam vllo modo, sed dicuntur aperti propter intelligentiam rudium, quia aliàs non possent capere, quomodo fierent ista, quæ hic narrantur, scilicet, quòd descendit Spiritus Sanctus super Christum in columbæ specie, & quòd vox audita est. Nam cùm Spiritus Sanctus putetur esse in cælo, non intelligerent simplices, quomodo de cælo descenderet, vt super Christū appareret, nisi cælū aperiretur, vt exiret columba illa. Sic etiam de voce Patris, quia illa vox de cælo venire credebatur. Erat enim vox Patris, vel saltem fiebat nomine Patris. Et quia Pater in cælo esse creditur: sicut Christus dixit, scilicet, Pater noster, qui es in cælis. infra 6. c. ad hoc, quod perueniret ad nos de cælo, oportebat secundùm intelligentiam simplicium, quod cælum diceretur apertum fuisse. Hoc autem est, quia scriptura vult condescendere hominibus simplicibus ad hoc, quod aliquid possint intelligere, & ob hoc sæpe in ea dicitur Deum habere pedes, & manus: cùm tamen nihil horum habeat. Et iste modus de apertione propter similes causas est satis vulgatus in scriptura, sic patet. Gen. 7. c. scilicet, Cataractæ cæli apertæ sunt, & pluuia facta est super terram. Manifestum est tamen, quod in diluuio cælum non fuit apertum, nec visum fuit aperiri. Quia tamen simplices credebant totam illam pluuiam contineri intra cælum, & non posse inde exire, nisi cælum aperiretur, dicitur, quod apertæ sunt cataractæ cæli. Et tamen nulla apertio fuit. Sic etiam Deuteronomij. 18. dicitur. Aperiet Dominus thesaurū suum optimum cælum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ. In quo innuitur, quod tota pluuia intra cælū clausa est, & quando debet exire Deus aperit cælum, quia aliàs non potest exire. Sic etiam quarto Regum septimo capite, cum diceret Elisæus obsessis in Samaria existentibus in magna fame, quod sequenti die haberent simulā, & hordeum in bono foro, dixit quidam.

Si Dominus fecerit Cataractas in cælo, nunquid poterit esse, quod loqueris? Quasi dicat: etiam si aperiat cęlum, & per cataractas mittat nobis panem, non poterit esse istud, quod dicis: Est ergo modus iste loquendi vulgatus in Scriptura propter simplices, quod cælum aperiatur aliquando: licèt realiter nūquam aperiatur, & etiam tunc non videatur alicui apertum, secundùm aliquem modum. Isto modo dici poterat in præsenti, quod cælum apertum non fuisset, & etiam nulli videretur apertum, sed solum diceretur hoc propter simplices, & propter causam iam dictam.

Et tamen in præsenti videtur aliud dicendum. Nam si Euangelistæ dicerent solum, quod apertum est cælum, sicut dicitur Luc. 3. c. scilicet: Iesu baptizato, & orante apertum est cęlum, diceremus sicut supra diximus, nullam fuisse apertionem realem, nec imaginariam, nec etiam aliàs: quia tamen Mat. primo capite, dicitur, quod Christus vidit cælos apertos, necesse est dari, quod aliquo modo cæli apparuerunt aperti.

F Et dicendum vno modo, quod fuit hoc per visionem imaginariam, sicut Deus solet facere in phantasia Prophetarum per motum imaginum præexistentium ibi: quas tamen Deus nouo modo mouet: vel per creationem aliquarum imaginum de nouo in phātasia Prophetæ. Et vtroque modo Deus facit, quod videatur Prophetæ, quod aliquid videat realiter, & tamen nihil videt: licet ita plenè certificetur per illam visionem imaginariam quantum ad rerum certitudinem, sicut si realiter videret. Sic tenet Hieronym. super Matthæum, dicens: Cœli aperti sunt Christo baptizato, non referatione elementorum, sed spiritualibus oculis: sicut Ezechiel in principio voluminis sui apertos esse cælos commemorat. Constat tamen, quod illa apertio cęlorum, de qua in Ezechiele, tota fuit imaginaria: sicut consuetum est

Cæli dicūtur aperti visione imaginaria.

G apud Prophetas: Ita ergo etiam ista. Idem ostendit Chrysostom. super Matthæum dicens. Si enim ipsa creatura cælorum rupta fuisset, nō dixisset aperti sunt ei, quia quod corporaliter apparet, omnib. est apertum, Et sic vult, quod fuerit visio imaginaria de apertione cęlorum, & quod soli Christo fuit facta. Hoc autem modo solum non fuerunt cæli realiter aperti, sed etiam nihil exterius apparuit, per quod putarentur aperti, sed totum hoc erat in phantasia Christi, sicut erat in Prophetis. Et ita dicit Sanctus Thom. tertia parte summæ, quæst. 39. artic. 5. in solutione ad argumentum, quod potest referri ad visionem imaginariam, per quem modum Ezechiel vidit cęlos apertos. Formabatur enim ex virtute diuina, & voluntate rationis talis visio in imaginatione Christi: ad significandum, quod per baptismum cęli aditus hominibus

H aperitur.

Aliter potest dici, quod istud fuerit secundum visionem intellectualem, sicut solet fieri in Prophetis, qui sæpe immutantur intellectualiter nulla re exterius apparente, nec facto aliquo motu in phantasia. Sic etiam dicit Sanctus Thom. vbi supra, scilicet, potest ad visionem intellectualem referri prout Christus vidit iam baptismo sanctificato apertum esse cælum hominibus, quod tamen & ante viderat fiendum. Alij dicunt, quod ista visio de apertione cęli fuit corporaliter, licèt non aperirentur cęli realiter, tamen videbatur hominibus, quod aperirentur. Idem dicit Sanctus Thom. vbi supra scilicet. Aliqui referunt hoc ad visionem corporalem dicentes, quod circa Christum baptizatum tantus splendor fulsit in baptismo, vt viderentur cæli aperti. Istud autem te-

Cæli dicūtur aperti visione intellectuali.

I net Nico. non curans de alijs positionibus tanquam ista sola sibi vera videatur, cum ait, cæli aperti sunt, non quod cęli fuerint diuisi, sed quia videbantur aperiri, sicut in coruscatione videtur fieri. Omnes istæ positiones possunt stare. Videtur tamen rationabilior ista vltima quam solam Nico. tetigit non curans de alijs.

Ratio huius est, quia si fieret ista visio imaginariè, vel intellectualiter solùm esset in Christo, & exterius nihil appareret. Et tamen rationabile est, quod non solùm ipse, sed etiam alij hoc viderint, vt dicetur infra in quadam quæstione. Item quia non videtur satis conueniens, quod in Christo fieret visio imaginaria, vel intellectualis, quia istæ visiones fiebant in Prophetis, vt per illas ostenderet aliquid eis, quod alias non cognoscebant, nec cognoscere poterant. Christus tamen non solum secun-

K dum quod Deus, sed etiam secundum quod homo cognoscebat omnia ista, quia anima sua, quæ erat vnita Verbo, sciebat omnia præsentia, præterita, & futura, vt est communis sententia Theologorum. Et sic sciebat ipse per baptismum aperiendum regnum cælorum baptizandis. Et ista visio imaginaria ad nihil aliud proficiebat, nisi vt Christus hoc intelligeret, & iam istud intelligebat: ideo erat omnino superflua. In Prophetis autem non erat superflua, quia per illam cognoscebant id, quod aliàs non cognoscebant, nec cognoscere poterant. Deus tamen nihil frustra facit. Ideo videtur, quod non fecerit talem visionem in Christo. Item videtur quędam imperfectio, & inconueniens, quod Christo demus visionem imaginariam, quia ista visio est imperfecta, cum fit per phantasmata repræsentantia modo corporali, velut in somnio. Christus autem clare cognoscebat omnia propter

vnio-

A vnionem animæ suæ ad Verbum. Ideo inconueniens, & præposterum quoddam esse videtur dare ei visionem imaginariam, cum haberet claram visionem. Sicut esset inconueniens, quod daremus alicui cognitionem fidei ænigmaticam, qui haberet claram patriæ visionem. Nam illud quod perfectum est, euacuat istam cognitionem imperfectam, scilicet, fidei, & imaginariæ visionis quia vtraque habet rationem obscuri & imperfecti. Si autem dicatur, quod ista visio fuit in Christo intellectualiter: adhuc minus videtur. Nam visio imaginaria, licet imperfecta sit, & inutilis quantum ad Christum, qui habebat claram cognitionem, & perfectam: tamen poterant ista esse in eodem in quantum vna est solum phantastica, alia est pure intellectualis, & pertinet ad duos modos cognitionis. Quomodo tamen posset fieri ista apertio intellectualis nō videtur, quia ante hoc semper Christus cognouerat, quod B cælum aperiretur hominibus in baptismo, & etiam nunc quando baptizatus est. Et postquam baptizatus est, illud idē sciebat, nec poterat obliuisci: cùm anima sua uideret oīa hæc in verbo. Non ergo videtur quomodo vltra istam cognitionem de apertione cælorum, quam ipse habebat posset ei dari alia secundum quam diceretur quod nunc in baptismo aperti fuerunt cęli. Quia tunc duo actus intelligendi solo numero distincti de eadem re essent simul in eadem anima. Quod non uidetur possibile. Dicit autem Sanctus Thom. ubi supra uolens illud excusare, scilicet, quod Christus uidit cælos apertos sanctificato baptismo, quod tamen ante viderat fiendum. Hoc tamen non uidetur sufficere, quia licet uerum sit, quod ante baptismum suum Christus sciebat cælos aperiendos hominibus, & post baptismum sciuit illos esse apertos: tamen per eandē C cognitionem sciuit illos esse apertos, per quam sciebat prius illos esse aperiendos, sicut idem principium est mihi ad sciendum solem esse oriturum antequam oriatur, & ad sciendum eum esse ortum postquam ortus est. Et non oportet dari aliud principium cognoscendi, vel nouam scientiam, per quam sciam solem esse ortum quam illam, per quam sciui eum esse oriturum, quia eadem ratio utrumque concludit, utpote, si nunc sit media nox, ego scio solem non esse ortum, & scio, quod necesse est ante octo horas eum oriri. Ideo elapsis octo horis, licet non uideam eum ortum, utpote, quia non exiui domum, scio tamen eum esse ortum. Et ista scientia non potest me fallere, nec oportet, quòd aliquis me instruat, dicendo: ecce iam ortus est sol. Ita ergo hic, cùm Christus ante baptismū suum sine vlla reuelatione sciret per baptismū D cælum esse aperiendum hominibus: necesse est, quòd eo baptizato etiam nulla reuelatione facta sciret cælum iam esse apertum hominibus. Et nō erat necessaria ad hoc aliqua noua reuelatio: maximè cùm dicamus, nullam scientiam de nouo Christo aduenisse, nisi experimentalē. Ideo dicendum, quod non est vllo modo possibile, quòd ista apertio cælorū sit aliqua visio intellectualis facta in Christo de aperiendo cælo baptizādis, nisi sit illa cognitio quā Christus semper ante hoc habebat: & tunc nihil nouum fuit in Christo factum, propter quod diceretur cæli aperiri. Nam si propter istam cognitionē Christi de aperiendo cælo baptizandis dicantur sibi aperti cæli, non magis poterit dici hoc de tempore baptismi, quàm natiuitatis, & prædicationis, & de quolibet die vitę suæ: quia nullus fuit dies, in quo Christus illud non sciret. Dicendum ergo vi- E detur secundū Nico. & multos alios, quòd licèt ista apertio cælorum non fuit realis, visum est tamen, quòd realiter aperirentur propter aliquem motum, vel figurationē factam in nubibus: secundùm quàm cæli viderentur aperiri. Nam naturaliter sæpè hoc fit. Et vocantur tales impressiones hiatus: vt patet ex. 2. Meteo.

3. Ad argumentum in contrarium dicendum, quòd non procedit a sufficiēti diuisione, scilicet, quia nec cæli aperti sunt realiter, nec specialiter: sed visi sunt aperiri, licèt realiter, non aperirentur, vt dictum est. Qui autem tenent, quod ista visio fuit imaginaria dicunt, quòd factum est hoc secundùm humanam dispensationem. Sic enim dicit Chrysostomus super Matthęum, scilicet: Quid enim ante oculos filij Dei clausi fuerant cæli, qui etiam in terra constitutus erat in cælo? Sed sciendum, quòd secundùm di- A spensationem humanam baptizatus est hic. Secundum autem naturam diuinam erat in cælis. Ista solutio tenet dicendo, quòd fuit visio imaginaria: quia tunc sicut suprà diximus, potest stare licèt sit inutilis talis visio. Si autem dicatur; quòd fuit visio intellectualis, non potest conuenienter responderi ad argumentum. Remigius tamen magis videtur fauere positioni nostræ, quam quòd fuerit visio imaginaria, vel intellectualis, cùm ait. Sed nunquid tunc primo aperti sunt ei cæli etiam secundum humanam naturam. Fides enim Ecclesiæ credit, & tenet, quòd non minus aperti sunt ei cæli: quia omnibus regeneratis aperitur ianua regni cælestis. Si tamen intelligeretur ista apertio secundùm visionem imaginariam poterant tunc cæli aperiri Christo qui nunquàm prius, nec post aperti fuerint. Ideo non intelligit de imaginaria, & mi- B nus de intellectuali: cùm dicat, quod Christo etiam secundum humanam naturam semper fuerunt cęli aperti.

An fuerit conueniens, quòd Christo baptizato cæli aperti fuerint? Quæst. LXXXI.

QVæritur, an conueniens fuerit quod Christo baptizato cæli aperti fuerint. Aliqui dicunt, quòd non: quia cælum aperiendum est illis, qui indigent intrare in cælum: & tamen Christus semper erat in cælo, & est, iuxta illud Ioan. 3. cap. Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo filius hominis, qui est in cælo. Item fidelibus cælum apertum est per Christi passio- C nem: iuxta illud ad Hebræ. 10. cap. scilicet. Habemus fiduciam in introitum Sanctorum in sanguine Christi. Baptismus autem hoc facere non potuit. Nam etiam si aliqui baptizati baptismo Christi ante eius passionem decesserunt, non apertum est eis cælum vsque post Christi mortem, vt est doctrina indubitata omnium. Ergo potius debuit aperiri cælum in Christi morte.

Dicendum quod fuit conueniens, & quasi necessarium, quod cælum dicatur apertum in Christi baptismo. Et hoc propter duo, scilicet, propter conditionem baptismi, & propter ea, quæ tunc apparuerunt Christo baptizato. De illis, quæ nunc apparuerunt dicendum, quod etiamsi Christus tunc non fuisset baptizatus: ista tamen apparerent, & diceretur cælum apertum. Nam ibi appa- D ruit Spiritus Sanctus in figura columbæ, siue in columba: & illa videbatur venire de cælo, cùm dicatur descendisse super Christum: maxime quia Spiritus Sanctus in cælo esse creditur a simplicibus tanquam ibi Deus habitet, & ad hoc, quòd ueniret super Christum in illa columba, oportet quod cælum aperiretur, quia simplices non possunt intelligere quomodo Spiritus Sanctus in columba de cælo potuisset descendere. Vox quoque Patris audita est, & illa de cælo venire videbatur, ideo vt audiretur, oportebat cælum aperiri: quia aliàs non intelligerent simplices, quomodo de cælo vox venire potuerit. Similes modi sunt alii in veteri testamento de apertione cæli, de quibus diximus præcedenti. q. In nouo quoque testamento est sæpe etiam iste modus, vt patet Actuum 7. cap. cum dixit Stephanus. Ecce video cælos apertos, E & Iesum stantem a dextris Dei. Et tamen non fuerunt cæli aperti realiter: quia etiam nihil profuisset Stephano, quòd cæli essent aperti ad videndum Christum, quia si non poterat eum videre cælo clauso, non posset eum videre cælo aperto: ut declaratum est præcedenti quæstione. Quia tamen Christus erat in cælo, & non possent simplices intelligere, quomodo posset Stephanus videre eum existentem in cælo manente cælo clauso, dixit Stephanus. Ecce video cælos apertos: Et verum est, quod ita videbatur Stephano, quia erat illa visio imaginaria: licet esse in vigilia. vt declaratum est 3. Reg. 22. & 2. Paral. 18. Sic etiam factum in beato Petro, quando uidit linteum magnum quatuor initiis submitti de cęlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia. Actu. 10. & ibi dicitur quod cecidit super eum mentis excessus: & vidit cælum apertum, & uas descendens. Ibi dici-

tur, quòd vidit cælum apertũ: quia in visione sua imaginaria ostẽdebatur ei, quòd illud uas plenum animalibus, & linteum de cælo descenderet: & tamen non poterat intelligi, quomodo illud uas de cælo descenderet nisi aperiretur cælum. Ideo dictum est, quod apertum est cælum. Ista ergo, quæ apparuerunt in Christi baptismo de cælo descendentia, fuerunt causa, ut ex necessitate scripturæ diceret cælum fuisse apertum. Dicitur etiam fuisse apertum propter conditionem baptismi. Et hoc spiritualiter pertinet ad Christi baptismum, quòd tunc dicatur cęlum fuisse apertum potius, quàm alio tempore uitæ suæ. Nam ut supra dictum est, Christus baptizari uoluit, ut suo baptismo consecraret baptismum, quo nos baptizaremur, & ideo in Christi baptismo illa demonstrari debuerunt, quæ pertinent ad efficaciam nostri baptismi. Et circa hoc sunt tria consideranda. Primo quidem virtus principalis G ex qua baptismus habet efficaciam, quæ est virtus cęlestis. Nam non est à ministro, nec ab aqua, sed à Deo operante secretè in Sacramentis. Et ideo baptizato Christo apertum est cælum, vt ostendatur, quòd virtus cælestis de cætero ad baptismum sanctificandum: & super quemcunque baptizatum venit virtus cælestis. Secundò operatur ad efficaciam baptismi fides Ecclesiæ, & eius qui baptizatur. Vnde, & baptizati fidem profiterentur, quia dicitur eis, quid petunt ab Ecclesia, & dicunt se fidem petere. Baptismus quoque fidei Sacramentum dicitur. Per fidem autem inspicimus cælestia, quæ sensum, & rationem humanam excedunt, Et ad hoc significandum Christo baptizato aperti sunt cæli, scilicet. Quia in baptismo fides nobis donatur, per quam cælestia cognescimus, quæ sine fide per humanam rationem cognosci non poterant. Ter- H tiò quod per baptismum Christi specialiter aperitur nobis introitus regni cælestis, qui primo homini per peccatum clausus fuerat. Vnde baptizato Christo aperti sunt cœli; vt ostenderetur, quòd baptizatis pateat via in cælum. Post baptismum autem necessaria est homini oratio ad hoc, quod cælum introeat. Quia, licèt per baptismum remissa sunt homini peccata; manet tamen fomes peccati nos impugnans interius, & mundus, & dæmones, qui repugnant exterius. Contra quos oratio necessaria est. Sic patet 1. Petr. 5. c. f. Aduersarius vester Diabolus tanquàm Leo rugiens circuinit &c. Ideo ad hoc beatus Petrus posuit remedium dicens; Sobrij estote, & vigilate in orationibus. Et ob hoc signanter dicitur Luc. 3. quòd Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum, scilicet, quia oratio fidelibus necessaria est post baptismum, vel vt I detur intelligi, quod hoc ipsum, quod per baptismu aperitur credentibus cælum, est ex virtute orationis Christi. Et sic signanter dicitur supra in litera, quod apertum est ei cęlum, id est, omnib. propter eum. Sic enim si imperator dicat alicui petenti pro alio. Ecce homo beneficium non illi, sed tibi do, id est, propter te do illi, sic dicit Chrysosto. super Matth. Fuit ergo conueniens in Christi baptismo cęlum aperiri. Ad primum argumentum dicendum, quod cœlum apertum fuit Christo: non quasi ipse ingressus esset illud, sed, vt significaretur, quòd per baptismum ab eo institutum omnibus baptizandis, aperiretur. Aliter potest dici, vt ait. Chrysost. super Matth. quòd sicut Christus secundum humanam dispensationem baptizatus est quamuis ipse propter se baptismo non indigeret: sic etiam secundum humanam dispensationem K aperti sunt ei cæli, secundum autem naturam diuinam semper in cęlis erat.

Ad secundum dicendum, quod per passionem Christi apertum fuit cælum omnibus hominibus tanquam per causam generalem apertionis, quia passio Christi æqualiter omnibus hominibus profuit, si ipsi fructum eius capere velint, & ipsa indifferenter pro omnibus fuit. Quia tamen non omnes homines saluantur, necesse est, quòd aliquid sit per quod fructus passionis hominibus applicetur, & sic cælũ introeant. Illud autem est per baptismum, iuxta illud ad Rom. 6. c. scilicet: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Ideo potius mentio fit de apertione cęlorũ in baptismo, quàm in Christi morte, licet mors sit verè causa efficiens, & promeritoria: baptismus autem est causa applicans illam F apertionem singulis, qui desiderant eam participare. Aliàs potest dici, vt ait Chrysost. super Matthæum, scilicet, quod aliter in baptismo, & aliter in Christi morte cæli aperti sunt, scilicet, quòd in baptismo Christi cæli aperti sunt solùm: in passione vero eius, ianuæ cæli penitus ablatæ sunt, vt iam semper aditus pateat, cum ait: Baptizato Christo cæli tantùm aperti sunt, postquam verò tyrannum vicit per crucem ianuę cęli sunt omnino remotę, quia non erant necessariæ portæ cælo postea nunquam claudendo. Ideo non dicunt Angeli: aperite portas: Iam enim erant apertæ, sed tollite portas. Per quod dat intelligi Chrysostomus, quòd obstacula, quibus prius obsistentibus animæ defunctorum introire non poterant cælos, sunt totaliter per passionem Christi ablata, sed in baptismo sunt aperta quasi manifestata iam via, per quam homines intraturi erant in cælum.

An ista apertura cæli in Christi baptismo omnibus patuit, vel soli Christo, aut quibus?
Quæst. LXXXII.

QVæritur, an ista apertio cæli facta in Christi baptismo patuit oĩbus, an soli Christo, aut quibus? Quidam dicunt, quòd soli Christo cęlum visum est apertum. Sic ait Chrysost. super Matth. Si enim ipsa creatura rupta fuisset nõ dixisset aperti sunt ei cęli, quia quod corporaliter aperitur omnibus est apertum. In quo innuit, quod ei soli apertum est. Ideo non fuit necesse, quòd fieret realis diuisio. Hoc autem confirmatur, quia dicitur supra in litera, aperti sunt ei cęli, quasi dicat ei soli, & non alijs. Nam si alij apertionem illam vidissent, nõ diceretur aperti sunt ei cęli, sed simpliciter aperti sunt cęli.

Dicendum videtur, quod istam apertionem non solus Christus, sed omnes quotquot erant ibi quando Christus baptizatus est, viderunt.

Ratio est, quia realiter apparuit hiatus quidam in figura diuisionis, vt declaratum fuit supra in quadam quęstio. Quòd autem realiter erat, ab omnibus videri poterat. Ideo multi viderunt. Secundò patet, quia ista apertio cęlorum fiebat ad significandum, quòd baptizandis aperiretur cælum per baptismum Christi, ideo conueniens viderent illam apertionem, vt per hoc commendaretur baptismus Christi, quantum ad illos, qui eum suscepturi erant. Tertiò, quia ista apertio cæli erat in testimonium Christi, sicut missio Spiritus Sancti, & vox Patris Testimonium autem non est nisi, quando constat. Ideo oportet, quòd multis cõstaret de ista apertione, & sic eã multi viderent. Quartò, quia necesse erat, quod saltem Ioannes videret cælum apertum, quia ipse vidit Spiritum Sanctum descendentem super Christum in columba. Ioan. 1. & tamen cæli apertio ostensa est, vt videretur quomodo columba illa de cælo poterat venire, vt probatum est, supra in quadam quæstio. Ideo oportet, quod saltem ipse Ioannes videret cælum apertum. Quintò, quia si solus Christus videret cælum apertum, esset omnino inutile, quia per hoc nihil nouum poterat ei innotescere, quia alias ipse non sciret, & tamen Deus non aperiret cælos frustra, etiam apparenter: ideo oportet, quòd illa apertio fuerit ostensa aliquibus, qui per eam aliquid nouum poterant cognoscere. Aliqui ergo præter Christum viderunt cælum apertum. Aliqui autem putant, quod ista apertio fuerit solùm imaginaria visione, & tunc certum est, quod non fieret omnibus, sed soli Christo: cùm nihil exterius esset in re, sed in sola phantasia. Istud tamen non est satis verisimile. Nam supra in quadam quęstio. ostendimus realiter apparuisse apertionem cæli: licèt realiter non fuerit cælum apertum. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod Chrysostomus tenuit istam apertionem fuisse per visionem imaginariam: ideo necesse est, quòd dicat soli Christo fuisse visam apertionem, & tamẽ supra ostendimus verisimilius esse, quod visum fuerit cęlũ aperiri exterius, licèt realiter sic nõ fuerit. Ad cõfirmationẽ dicendũ, ꝙ nihil probat. Vno modo, quia licèt Matt. dicat aperti sunt ei cæli. Luc. dixit apertũ est cælũ,

& sic

& sic potest intelligi, quòd absolutè erat apertum. Alio A modo potest dici, quod apertum est ei cælum dicitur, id est; apertum alijs propter eum: Sic enim exponit Chrysost. super Matth. dicens. Aperti sunt ei cæli, id est, omnibus propter eum. Sicut si Imperator alicui pro filio petēti dicat: ecce hoc beneficium non illi do, sed tibi, id est, propter te do illi. Et sic poterat esse quod Matthæus dicit, quod nūc apertum est ei cælum, id est, etiam illa apertio cæli ostensa fuit alijs propter eum: Et ita erit, realis apertio, quæ multis visa fuerit imaginaria. Tamen non manet firmus in eadem opinione. Quia ipse Chrysostomus in quadam homilia dicit super hoc, scilicet. Si tu non vides, non incredulus sis. Etenim in principijs spiritualiū rerum semper sensibiles apparent visiones: igitur & istas fuisse sensibiles, sic nō solum per visionem imaginariam. Glos. quoque idem tenet dicens, quòd tantus splendor B circumfulsit Christum in baptismo, vt empyreum cælum in baptismo reseratum esse videretur. Alio modo potest dici, quod licèt dicatur, aperti sunt ei cæli, non innuitur, quòd ei soli aperti fuerint cæli, quia sic etiam dicitur vidit Spiritum Sanctum super se descendentem; & tamen non est verum, quòd ipse solus viderit, quia etiam Ioannes vidit. Ioan. 1. c.

An conueniens fuerit, quod Spiritus Sanctus descenderet in specie columbæ? Quæst. LXXXIII.

QVæritur, cùm Spiritus Sanctus descenderet super Christum, an conueniens fuerit, quòd descenderet in speciem columbæ potius, quam in aliqua alia effigie? Aliqui dicunt, quòd non C debuit descendere in specie columbæ, sed magis in figura ignis. Quia à Christo deriuatur Spiritus Sanctus in omnes alios. Ioan. 1. c. scilicet. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed supra Apostolos non descendit in specie columbæ, sed ignis: Act. 2. ca. Ergo super Christum etiam debuit descēdere in specie ignis. Alij dicunt, quòd debuit in eo manifestari in varietate linguarum, quia baptismus noster confirmatur baptismo Christi. Ita quod in nostro efficitur id, quod in suo significatum est. Et tamen in Ecclesia primitiua in eis, qui baptizabantur, Spiritus Sanctus descendebat in varietate linguarum. Ita ergo debuit fieri in Christo. Patet hoc Act. 10. & 11. cap. de illis, qui audiebant verbum Petri, & descendente super eos Spiritu Sancto loquebantur linguis. Et etiam Act. 19. cap. super baptizatos a Paulo descendit Spiritus Sanctus, D & loquebantur linguis Dominum laudantes. Dicendum, quod conuenientius fuit Spiritum Sanctum in specie columbæ apparere, quàm in aliqua alia specie super Christum, & hoc propter multa, quæ columbæ conueniunt, vt applicatur proposito.

Primo propter dispositionem, quæ requiritur in baptizando, vt non fictus accedat: Quia ut dicitur Sapientiæ 1. cap. Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum: columba autem est animal simplex, astutia, & dolo carens. Vnde dicitur infra 10. c. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

Secundò competit columba ad designandum septem dona Spiritus Sancti. Nam baptizatis dantur dona Spiritus Sancti in baptismo, vt ait Remigius, scilicet, sicut omnibus per baptismum renatis aperitur ianua regni cæ- E lestis, ita omnes, qui accipiunt dona Spiritus Sancti. Ibi septem dona signātur per septem proprietates columbę, vt ait Rabanus.

Prima est, quod columba iuxta fluenta habitat: ita de ea dicitur, quod habitat iuxta fluenta plenissime, & ita vt viso accipitre mergit se in aquam, & euadat. Hoc pertinet ad donum sapientiæ, per quam Sancti iuxta Scripturæ diuinæ fluenta resident, vt diaboli incursum euadant.

Secunda est, quod columba meliora grana eligit sibi in cibum. Hoc pertinet ad donum scientiæ, quo sancti scientias sanas, quibus pascantur eligunt.

Tertia est, quia columba alienos pullos nutrit: hoc pertinet ad donum consilij, quo sancti viri homines, qui fuerunt pulli diaboli, id est, imitatores eius, doctrina nutriunt, & exemplo.

Quarta est, quia columba rostro non lacerat. Hoc pertinet ad donum intellectus, quo Sancti bonas scientias non peruertunt lacerando eas more hæreticorum.

Quinta est, quia columba felle caret: hoc pertinet ad donum pietatis, per quam Sancti irrationabili ira carent.

Sexta est, quia columba in cauernis petræ nidificat: hoc pertinet ad donum fortitudinis, per quam Sancti in plagis mortis Christi, qui est petra firma, interdum ponuntur: ibi constituentes suum refrigerium, & spem.

Septima est, quia columba gemitum pro cantu habet: hoc pertinet ad donum timoris, per quem Sancti delectantur.

Tertio fuit conueniens, quod appareret in columbæ propter effectum proprium baptismi, qui est remissio peccatorum, & reconciliatio ad Deum. Hoc autem in colum- B ba propriè signatur, quæ est animal domesticum, & mansuetum, & maximè, quia ipsa signauit reconciliationem Dei cum homine, & tranquillitatem redditam sæculo. Nam in diluuio per quod sæculum delebatur, Noe misit columbam de arca, vt vide si defecissent aquæ de facie terræ, & retulit ei ramum oliuæ virentibus folijs. Gen. 8. c. In quo pax, & misericordia significabatur, scilicet, quod Deus iam misereretur sæculo, & cessaret diluuium. Sic ait Chrysost. in quadam homilia, scilicet, veteris etiam recordetur historiæ. In diluuio enim apparuit hoc animal ramum ferens oliuæ, & communem orbis terrarum tranquillitatem annuncians. Quæ omnia typus erant futurorum. Et tunc enim columba apparet liberatorem nobis demonstrans, & pro ramo oliuæ adoptionem generi humano affert. Quarto apparuit Spiritus Sancto in specie C columbæ super Christum ad designandum communem effectum baptismi, qui est confirmatio Ecclesiasticæ vnitatis. Vnde dicitur ad Ephe. 5. c. quod Christus tradidit semetipsum, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam: non habentem maculam, nec rugam, aut aliquid huiusmodi: lauans eam lauacro aquæ in verbo vitę. Ideo Spiritus Sanctus conuenienter demonstratus est in specie columbæ in baptismo, quia columba est amicabile, & gregale. Vnde Canticorum 6. c. de Ecclesia: vna est columba mea. Quinto fuit conueniens, quod appareret in baptismo in specie columbæ propter vnam virtutem, quæ specialiter apparere debet in baptizatis, scilicet, charitas. Nam licèt in baptismo omnes virtutes, & dona infundantur: charitas tamen est omnium excellentior. 1. ad Corinth. 13. c. scilicet. Maior horum est charitas: Et ista est, in qua pendet tota D lex, quia finis legis est dilectio, siue charitas. Ad Rom. 13. c. Columba autem valde conuenit charitati. Sicut dicit Chrysostom. super Matthæum, scilicet. Ideo Spiritus Sanctus speciem columbæ suscepit: quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis. Omnes autem species iustitiæ, quas habent serui Dei in veritate possunt habere serui diaboli in simulatione: solam autem charitatem Sancti Spiritus non potest immundus Spiritus imitari. Ideo ergo hanc priuatam speciem charitatis sibi seruauit Spiritus Sanctus, quia per nullum testimonium sic cognoscitur, vbi est Spiritus Sanctus, sicut per gratiam charitatis.

Ad primum argumentum dicendum, quod non fuit conueniens Spiritum Sanctum descendere in igne super Christum, sicut super Apostolos. Descendit enim super E Apostolos in igne propter duo. Primò ad ostendendū feruorem, quo corda eorum erant incitanda ad hoc, quod Christumque vbique inter pressuras prædicarent. Et omnino in linguis igneis apparuit. Vnde August. dicit super Ioan. Duobus modis ostendit visibiliter Dominus Spiritum Sanctum, per columbam super Dominum baptizatum, per ignem super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostenditur. Ergo ne animæ sanctificatæ dolum habeant, in columba demonstratus est, & ne simplicitas frigidata remaneat, in igne diuisæ sunt, vnitatem in columba cognosce. Alia ratio ad hoc est secundum Chrysost. scilicet, oportebat Christum delictis ignoscere: quod fit in baptismo. Mansuetudo ergo necessaria erat, quæ demonstratur in columba. Sed vbi adepti sumus gratiam, restat iudicij tempus: & hoc pertinet ad ignem.

Ad secundùm dicendum, quod non fuit conueniens Spiritum Sanctum ostẽdi in Christo in varietate linguarum. Primò, quia in Christo debebat tunc fieri manifesta ostensio Sancti Spiritus: & ad hoc oportebat, quòd aliquid exterius videretur. In baptizatis autem nihil exterius apparebat: sed solùm loquebantur linguis. Et ista erat imperfecta ostensio respectu eius, quæ in Christo fieri deberet. Nam in Apostolis maior facta est, quia illi non solum locuti sunt varijs linguis: sed etiam linguæ igneæ exterius apparuerunt, & sederunt super singulos eorum. Act. 2. c. Ideo non sufficiebat in Christo tam parua ostensio. In istis autem baptizatis qualiscumque sufficiebat: quia sæpe fiebat. Etiam quia illi non erant personæ præcipuæ noui testamenti, in quibus aliquid ponderis esset sicut Apostoli, & alij prædicatores. Et propter hoc quia Apostoli erant columnæ legis Christi: & quia apparitio Spiritus Sancti super eos fuit quasi prima, debuit esse illa manifestior. Vnde non solùm loquebantur linguis, sed etiam factus est repente sonus, & descendit in igne Spiritus Sanctus, & linguæ igneæ super singulos sederunt. A fortiori ergo in Christo, qui erat totum bonum, & quæ apparitio Spiritus Sancti fuit simpliciter prima, debuit esse totaliter manifesta, vt nemò de ea posset dubitare. Et sic non sufficiebat, quod solum descenderet in eum Spiritus Sanctus faciendo eum loqui linguis varijs. Secundò, quia ista ostensio erat aliqualiter calumniabilis. Nam poterat putari, quod istam peritiam linguarum ex exercitio habuerat, ideo prima facie quousque distingueretur an per doctrinã habuisset peritiam linguarum non constabat de miraculo. Si autem in aliquo signo exteriori, vt columba, uel igne descenderet Spiritus sanctus, maximum erat miraculum. Tertiò quia loqui uarijs linguis nunquam uisum fuerat apud Iudæos, ex miraculo prouenire. Ideo si uiderent Christum loqui uarijs linguis subito admirarentur, & tamen non cognoscerent diuinitè esse miraculum, sed dubitarent unde hoc prouenirer. Et putarent aliqui, quod fortè Christus arripiebatur à Dæmone, cùm arreptij aliqui uarijs linguis loquantur, quas extra passionem omnino ignorãt. Sic enim erat de Saule, quia dicitur 1. Reg. 18. c. quòd arripiebat eum Spiritus Domini malus, & prophetabat in medio domus suæ, id est, loquebatur aliqua, quæ aliàs extra passionem nesciebat. Sicut Prophetæ aliqua magna dicunt, quando a Deo actualiter illustrantur. Alij putarent Christum esse ebrium, & ob id loqui uarijs linguis præ confusione, & errore. Sic enim fuit quando Apostoli descendente Spiritu Sancto loquebantur uarijs linguis. Nam multi Iudæorum irridebant eos, dicentes: Isti musto pleni sunt. Act. 2. c. Non ergo fuit conueniens talem ostensionem fieri in Christo, quæ posset prima facie in dubium reuocari, & in malum iudicari. In columba autem nihil horum erat. Ideo in illa conuenienter Spiritus Sanctus apparuit super Christum.

An columba, in qua apparuit Spiritus Sanctus fuit verum animal, vel solum effigies?
Quæst. LXXXIIII.

QVæritur de columba in qua apparuit Spiritus Sãctus super Christum, an fuit uerum animal, uel solum effigies eius? Dicunt quidam quod non fuit uerum animal, quia illud, cuius species solùm apparet, non est uerum, sed solam similitudinem ueri habet. Et tamẽ Luc. 3. c. dicitur quòd descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum. Ergo non fuit uera columba, sed similitudo columbæ. Item nihil Deus facit frustra, sicut nec natura, sicut patet, primo lib. de cælo, & mundo. Sed cùm columba illa non venerit ad aliquid efficiendum, sed solùm ad significandum, & vt præteriret illico, vt ait Augustinus in sermone de Trinitate, frustra fuisset vera columba. Quia idem poterat fieri per columbæ similitudinem hic, quod per verã columbam. Alij dicunt, qđ non decebat, q̃ filius Dei, q̃ erat Patris veritas, vteretur aliqua fictione: & ideo non phantasticum, sed verum corpus accepit: ita Spiritus,

F qui dicitur Spiritus veritatis Ioan. 16. c. non debuit vti aliqua fictione, sed ipse venit in columba. Hoc tenet Sanctus Thom. 3. parte Summæ. q. 49. artic. 7. Idem etiam tenet August. in lib. de Agone Christiano dicens: Nec hoc ita dicimus, vt Dominum Iesum Christum solum dicamus verum corpus habuisse, Spiritum aũt Sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum: sed ambo illa corpora vera esse credimus. Rationem huius August. postea signat ibidem innuens, quòd si Spiritus Sanctus assumpsisset similitudinem columbæ, & nõ veram columbam, fuisset hoc, quasi facilius esset sibi fabricare illam similitudinem, quàm veram columbam facere. Quod non est verũ. Vnde dicit ibidem. Sicut non oportebat, vt Spiritus Sanctus falleret hoĩes: sicut nec homines falleret filius Dei: Sed omnipotenti Deo, qui vniuersam creaturã ex nihilo

G fabricauit, non erat difficile verum corpus columbæ, sine aliorum colũborum ministerio figurare: sicut non fuit ei difficile verum corpus in vtero Mariæ, sine viri semine fabricare: cui creatura corporea etiam in visceribus feminæ ad formandum hominem, & etiam in ipso mundo ad formandam columbam imperio Domini, voluntatique seruiret. Et sic vult, quod columba illa vera fuerit.

Dicendum, quòd non apparet ex necessitate, an vera fuit ista columba, vel solum similitudo, cùm sacra scriptura non ostendat expresse, nec etiam aliqua ratio videatur determinare ad hoc, quòd esset vera columba. Rationes tamen suæ non multum mouent. Alij ergo tenent, q̃ ista columba nõ fuerit vera, sed solum similitudo columbæ. Sic tenet Nicolaus super Mar. & asserit multos Doctores tenere. Et nisi obstaret Auctoritas Augustini, cui

H multum fauendum est, etiam si nihil probet, quando contra eum manifestè probare non possumus, verisimilius mihi videretur iuxta Nicolaum, quod nõ fuerit vera columba. Et satis sunt conuenientia motiua illa duo, quæ in principio allegantur, cùm Luc. dicat Spiritum Sanctum descendisse corporali specie, sicut columba in ipsum, & duo mouent hic. Primò quia dicit corporali specie, id est, in similitudinem corporis, quia species non accipitur ibi pro natura specifica, sed pro similitudine alicuius rei. Et sic innuitur, quod non erat illud corpus verum, qđ ostendebatur, sed species illius, id est, similitudo, aliàs diceretur Spiritus Sanctus descendisse in corpore, si realiter in columba appareret. Sic. n. scriptura interdum ponit aliquid esse corporale, vel apparere corporaliter, quod tamen non est corpus, nec corporaliter se habens, vt ostendat per hoc

I veritatem rei. Sic patet ad Colos. 2. ca. scilicet: in Christo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, & tamen certum est, quod Deitas non est corpus, nec potest in aliquo corporaliter esse. Et tamen dixit corporaliter, id est realiter: quia apud antiquos, & maximè circa simplices, illud solũ verè esse putabatur, quod corpus erat: quæ autem non erant corpora, nec videbantur, dicebant non esse verè: sed solùm interius per fictionem. Quia autem Deitas erat vera in Christo, & non per solam gratificationem, sicut in nobis dixit ibi esse plenitudinẽ Deitatis corporaliter, id est, realiter. Si ergo fuisset hic vera columba illa, in qua Spiritus Sanctus descendebat, sicut exterius videbatur, non diceretur, quod descenderet Spiritus Sanctus in corporali specie: sed in corpore: quia specie, vt hic accipitur, diminuit de veritate rei. Patet etiam,

K quia non dicimus, quod solus Christus habuit speciẽ corporis, vel venit ad nos in specie corporali: sed dicimus, q̃ venit in corpore. Si ergo Spiritus Sanctus apparuisset in vera columba, sicut Christus in vero corpore, non diceretur, quod descendit corporali speciẽ, sed descendit in corpore, vel corporaliter. Sic etiam in alijs locis scripturæ, quando ponitur species, non creditur esse vera res, sed similitudo. Sic patet Numeri 9. c. scilicet. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis vsque mane. Per diem apparebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Et sic dicimus, quòd illa columna ignis non fuerit verus ignis, sed solùm haberet splẽdorem ignis. Et tamen quàntum ad substantiam nubes erat, quæ per diem habebat colorem nubis: per noctem verò splendorẽ ignis, & sic erat semper eadem columna.

Alioquin oporteret bis quotidie mutare columnas,

& fa-

& facere quotidie noua mirabilia, & multa alia inconuenientia, vt declaratum est Exo. 14. c. & Numeri 9. cap. Ita ergo hic species pro similitudine accipietur. Secūdò, quia dicitur sicut columba in ipsum, per quod etiam signatur, quod non erat columba vera, sed sicut columba, scilicet solam similitudinem habens. Hoc videtur etiam colligi aliqualiter ex verbis Hieronymi super Matthæum dicētis, mysterium Trinitatis in baptismo demonstratur, Dominus baptizatur, Spiritus descendit in habitu columbæ. Si tamen uoluisset eam esse veram diceret quod descenderet in columba, & non in habitu columbæ. Satis quoque mouet illa ratio, scilicet, quod frustra esset fieri nunc veram colūbam, cùm ad istud, quod Deus volebat, sufficeret similitudo columbæ, scilicet, ad hoc, quod videretur ab hominibus. Motiua autem Augustini ad hoc, quod fuerit vera columba, non sunt satis efficacia.

Primum est, quòd sicut dicimus Christum habuisse verum corpus, ita etiam credamus Spiritum Sāctum habuisse verum corpus. Sed istud non est necessarium, cùm hic sit magna dissimilitudo. Nam in Christo fuit necessarium verum corpus, quia si non habuisset verum corpus, non fuisset homo, & consequenter nō fuisset passibilis sensibiliter, quia corpora phantastica nihil sentiunt. Christus tamen ad nihil aliud principaliter carnē assumpsit, nisi vt dolores nostros susciperet, & per dolorē suum satisfaceret ꝓ nobis. Isa. 53. c. scilicet, verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Etiam quia oportuit Christum mori, & per mortē suam nos reconciliandi eramus Deo: si tamen habuisset corpus phantasticum, non profuisset eius aduentus in mundum. Item, quia necesse erat Christum esse hominem, vt nos redimeret, quia secundùm decretum, & exigentiam diuinæ iustitiæ homo pro hominibus debuit satisfacere, vt illi viderentur puniri, qui peccauerant: cum ille, qui erat cognatus eorum, & attinebat ad illos, debitum eorum in se transumeret. Si autem Christus nō fuisset verus homo, non pertineret ad speciem nostram: ideo non posset conuenienter in se transumere debita nostra: etiam si assumpsisset corpꝰ passibile alterius speciei. Oportuit ergo Christum habere verum corpus humanum. Non erat sic de Spiritu Sancto, quia columba, in qua dicitur descendisse, solùm fuit, vt videretur, quòd descendebat Spiritus Sanctus super Christum. Ad hoc autem, ita sufficiebat similitudo columbæ, sicut vera columba. Ideo non erat simile de Christo. Ipse quoque Augu. in sermone de Trinitate ponit multas dissimilitudines inter corpus assumptū à Christo, & columbam, in qua descendit Spiritus Sanctus, quia corpus Christi fuit assumptum ad vnitatem hypostasis à Verbo: columba autem non fuit assumpta à Spiritu Sancto ad vnitatem personæ. Item dicit, quòd filius Dei poterat dici homo, & tamen Spiritus Sanctus non poterat dici columba esse ex eo tempore quo in columba apparuit. Item dicit, quod corpus assumptum est à filio ad semper manendum: columba autem solùm fuit ad significandum, & transeundum. Et ponit exemplum de flamma, quæ apparuit in rubo, & de tonitruis, & fulgoribus apparentibus in datione legis. Cùm ergo ipse ponat magnam differentiam inter corpus Christi, & columbā Spiritus Sancti, non arguitur bene ex similitudine, scilicet, quòd si Christus habuit verum corpus, igitur etiam Spiritus Sanctus apparuit in vera columba. Secundum motiuum est, quia dicit, ita Deo fuisse facile facere columbam veram, sicut aliquid aliud quod in illa appareret.

Dicendum quod verum est, & tamen non est istud motiuum tenentium contrarium, scilicet, quodideo Deus fecit similitudinem columbæ, quasi hoc leuius esset, quàm veram columbam facere. Quia manifestum est, non esse magis facile Deo creare vnam muscam, quàm creare cœlum, & terram, cùm vtrunque exigat æqualiter potentiā infinitam, & per minorem non potest fieri, & vtrunque sufficienter per Dei volūtatem fit. Sed motiuum est, quia licet quantum ad Deum sint ista æqualia: in se tamen non sunt æqualia. Ideo Deus, qui omnia moderatur, ponens illa in suis ordinibus, nihil facit, nisi secundum exigentiam rerum, scilicet, quantum necessarium est ad finem illum,

A ad quem res est. Et quidquid super hoc est, superuacuum est, & superflua non possunt reduci ad ordinem. Ad faciendum tamen istam ostensionem, quam Deus volebat, sufficiens similitudo columbæ, & æqualis erat, scilicet, quia nihil minus similitudine illa abundare poterat ad istam ostensionem faciendam. Columba autem vera sufficiebat ad istam ostensionem faciendam, & tamen superabundabat, quia veritas columbæ extendebat se ad quosdam actus, quorum nullus erat hic necessarius: ideo quidquid in hac colūba erat vltra similitudinem, superfluum erat: licèt ita esset facile columbam veram, sicut apparentem fieri. Est ergo verisimilius columbam fuisse apparentem, quam veram.

Tertium motiuum erat, scilicet, quod sicut filius Dei homines non debuit fallere, ita nec Spiritus Sanctus,
B cum ipse vocetur Spiritus veritatis. Ideo debuit esse vera columba. Istud non sufficit: nam Spiritus Sanctus fallere nunquam debuit, nec tamen falleret, si solam columbæ similitudinem acciperet. Quia veritas in operationibus consideratur respectu alicuius finis.

Dicetur ergo tunc res esse verè, quando per eas sufficienter, & vere peruenitur ad finem intentum. Sicut in ludis, in quibus accipiuntur humana simulachra, quæ per artificium mouentur, & bellorum similitudines inter se gerunt.

Nam illi veri ludi sunt: finis enim eorum est iucunditas per illos procuranda. Et quia per illa simulachra pugnantia verè, & sufficienter hoc inducitur, veri ludi illi esse dicuntur: licèt non sint homines veri, sicut apparent, quia non sunt ibi ad finem alicuius actus humani: nec
C etiam videntes illos ludos dicūtur falli per hoc, quod vident simulachra, quæ non sunt veri homines, cum sciant illa non esse ibi ad aliquem actum propriè humanum: sed ad illum, qui exterius apparet, & verè per illa simulachra exercetur. Sic etiam licet columna ignis quæ Iudæis apparebat per noctem, non esset verus ignis, vt probatum est Exod. 14. cap. & Nume. 9. cap: non tamen dicebatur ibi aliquid falsum esse, quia illa similitudo ignis, ita perfectè faciebat oīa, ad quæ erat, sicut fecisset verus ignis, nam solùm erat ad illuminandum castra per noctem, & ad ostendendum viam, si aliquando per noctem ambularent.

Sicut dictum est Exo. 14. cap. Istud autem perfectè faciebat similitudo ignis. Si autem fuisset columna illa ad calefaciendum castra, non sufficeret similitudo ignis, sed
D oporteret esse verum ignem. Ita nunc columba, in qua dicitur Spiritus Sanctus descendisse, erat ad solam ostensionem, vt ipse August. ait, in sermone de Trinitate. Et ad hoc sufficiebat similitudo columbæ. Si autem fuisset illa columba ad gignendum columbos, vel vt postea assumeretur in cibum, non sufficeret similitudo columbæ, sed oporteret esse veram columbam.

Et hoc modo Spiritus Sanctus non fallebat homines, quia intentio Dei erat ostendere, quod Spiritus Sanctus descendebat super Christum. Quod ita sufficienter signabatur per similitudinem columbæ, sicut per veram columbam. Non ergo erat deceptio. Si autem dicas, quod aliqui uidentes putarent esse ueram columbam, & fallerentur: dicendum quod non erat inconueniens. Primò, quia nihil mali sequebatur ex hoc errore. Secundò, quia
Ɛ Deus non intendebat eos in hoc fallere: cùm ipse non intenderet ostendere hominibus illam similitudinem tanquam veram columbam, sed solum, ut ostendentē Spiritum Sanctum, qui tam in similitudine, quam in uera columba æqualiter ostenderetur, & sic non falleretur. Secus autem de Christo, quia si non habuisset uerum corpus, sicut apparebat, nec fuisset uerus homo, nos falleremur, quia non posemus consequi per eum effectum illum ad quem ipse dicebat se uenisse, scilicet, ut nos redimeret. Itē si ad hoc, quod Spiritus Sanctus non falleret nos, oporteret quod ita fuisset uera colūba, etiā oportuisset, quod ignis, & linguæ, in quibus Spiritus Sanctus descendit super Apostolos fuisent ueræ linguæ, & uerus ignis, uel saltem uerus ignis, cū ita uideretur. Et tamen non erat ignis, sed solu similitudo ignis Act. 2. c. Et apparuerūt illis dispartitæ linguæ tanq̃ ignis. Non ergo oportuit esse hic ueram

columbam, sed verisimilius fuisse solam similitudinem; non tamen intendimus per hoc repugnare August. Si quis autem velit dicere, quod fuit vera columba, respondebit ad duo argumenta prædicta, sicut illi respondent.

Ad primum dicendum, quod spiritus dicitur descendisse in specie, vel similitudine columbæ: non ad excludendum veritatem columbæ, sed ad ostendendum, quòd Spiritus Sanctus non apparuit in specie substantiæ suæ. Dicendum tamen, quod ista solutio haberet aliqualiter locum, si Lucas posuisset vnum solum, quod excludit veritatem columbæ, scilicet, dicendo, quòd descendit in columbæ specie. Ponit tamen duo, quod descẽdit in corporali specie, & quòd descendit sicut columba. Si enim dicas, quod dicatur sicut columba, non quod illa esset vera columba, sed quod Spiritus Sanctus non esset columba, manet tunc quod dicitur, scilicet, descendit in corporali G specie. Et tamen si esset vera columba diceretur descendit in corpore, & non in corporali specie, scilicet, similitudine corporis, vt supra declaratum est.

Ad secundum argumentum dicunt, quod non fuit superfluum formare vnam veram columbam, vt in ea Spiritus Sanctus appareret, quia per ipsam veritatem columbæ significetur veritas Spiritus Sancti, dicendum quod non conuenit, quia signum debet esse per se cognitum, & tamen etiamsi illa esset vera columba, quæ super Christũ descendit, non constaret videntibus, an esset vera colũba, vel similitudo colũbę. Et sic essent ita dubij de signo, sicut de signato. Nõ ergo signabatur veritas Spiritus S. per veritatẽ columbæ, cũ non constaret, an esset vera colũba: maximè, quia ad significandum aliquid esse verum, non oportet signum esse rem veram, quia aliàs ad significan- H dum verum hominem, non sufficeret imago hominis picta, vel sculpta, & tamen sufficit. Ideo non oportebat ad hoc esse veram columbam.

Quomodo, à & quo moueretur ista columba super Christum descendens? Quæst. LXXXV.

QVæritur, quomodo moueretur ista columba descendens super Christum, & à quo moueretur? Dicendum, quod circa hoc differt, an ista fuerit vera columba, vel similitudo sola. Si fuit vera columba, poterat moueri multipliciter. Vno modo, quod moueretur à vento impellente Num. 11. c. de coturnicibus, quas Deus detulit in castra Iudæorum: Ventus autem egrediens à Do- I mino arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra. Item Psalmo 77. Transtulit Austrum de cęlo, & induxit in virtute sua Aphricum, & pluit super eos sicut puluerem carnes. Ita nunc poterat columba ista moueri à vento. Aliquis dicet, quod non poterat ventus dirigere istam columbam ad veniendum. Potest dici, quod faciliter fieri poterat, scilicet, quia ille vẽtus suscitaretur à Deo, & moueret columbam ad voluntatem Dei. Nam sic fuit de vento tollente coturnices. Nã dicitur ventus egrediens à Domino, id est, quem Deus misit; sic fieret hic. Dicendum, quod posset aliqualiter stare, sed non est modus satis conueniens. Sed si hoc per ventum fieri deberet, licèt Deus illum ventum suscitaret, esset tamen de ventis, qui alias solent stare naturaliter, quia aliàs non fieret per ventum, sed totum esset miraculum. Sic fuit in portatione co- K turnicum, quia ventus eas deferens fuit naturalis, scilicet, Aphricus, sicut dicitur Psal. 77. Abstulit Austrum de cælo, & induxit in virtute sua Aphricum, & pluit super eos sicut puluerem carnes. Venti autem solent stare ex partibus lateralibus à diuersis punctis cæli: de cælo autem directè versus terram rarò ventus aliquis descẽdit. Et quando descendit, non est motus suus regularis. Ideo non satis conueniebat, quod per ventum columba descenderet. Item patet efficacius, quia si per impetum venti moueretur ista columba, oporteret, quod ipsa illideretur ad terram ex impetu, si ventus non cessaret antequam perueniret columba ad Christum. Si autem cessaret ventus, ipsa columba lassata impetu venti caderet in terram viribus destituta. Sic fuit de coturnicibus, quas Deus detulit vsque ad castra, & postea cadebant in circuitu Castro-

F rum Num. 11. ca. Ista tamen columba descendit super Christum, & mansit super eum quieta. Ioan. 1. c. scilicet: Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem super eum, & Marc. 1. ca. dicitur, & Spiritum Sanctum tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso: ideo non fuit per impetum venti. Si autem dicas, quod istud sequeretur ex impetu venti, & tamen Deus tenuit columbam quietam super Christum, contra impetum venti: hoc non conuenit, quia tunc ponerẽtur plura miracula. Et ad hoc melius diceretur, quod Deus, qui fecit columbam stare, etiam fecit eam moueri per alium modum: ita quòd non esset contrarietas in operibus suis, scilicet, quòd per vnum opus prouideretur damno, quod importaretur per alterum, quia istud pertinet ad deordinationem, vel impotentiam.

G Aliter potest dici, quod Deus imprimeret illi columbæ desiderium ad descendendum super Christum, & manendum super eum. Nam si illa esset vera columba, posset per se ipsam moueri. Solùm tamen deerat, quod moueretur ad illum locum ad quem Deus vellet, scilicet ad descendendum, & manendum super Christum: & quia Deus per naturam brutis, & etiam inanimatis indidit inclinationes, secundùm quas mouentur ad loca sua, vel ad ea, quæ sibi conueniunt; ita nunc posset columbæ illi imprimere desiderium descendendi super Christum, & manendi.

Et faceret istud sicut cùm naturaliter moueretur. Et tunc Deus nihil faceret realiter de isto motu, sed columba totum faceret, postquam Deus semel impressisset ei desiderium ad illud faciendum.

H Aliter dicunt quidam, quod Spiritus Sanctus mouebat illam columbam. Nam ipse descendit in columba: ipse ergo eam mouebat, sed dicendum, quod hoc non stat.

Nam Spiritus Sanctus illam non mouit, vt declarabitur infra in quadam quæstio.

Aliter potest dici, quod ista columba moueretur ab Angelo. Et istud erat valde conueniens, quia Angeli sunt ministri Dei, ad Hebræos primo capite, & ipsi deseruiunt voluntati Dei in omnibus, quæ Deus vult fieri. Psal. 102. benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute facientes verbum illius; Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Sic enim factum est de Abacuc, quem Deus voluit ire in Chaldæam, & Angelus portauit eum per capillum. Daniel 14. c. Si autem dicatur, quod non erat ista vera colũ- I ba, sed similitudo, non possunt stare omnes modi supra assignati. Nam non diceretur conuenienter, quod per ventum portaretur, quia tales similitudines sunt corpora facta de aere & dissiparentur per impetum fortis venti, etiam quia postquam vẽtus cessaret, ampellere illam similitudinem, caderet in terram, cum in se non haberet aliquas vires per quas se teneret, quia nõ erat animal. Secundus modus etiam supra positus non conueniret, quia non poterat imprimi aliquod desiderium à Deo illi similitudini ad descendendum, & manendũ super Christum, cum esset corpus inanimatum, non habens in se principiũ ad aliquid agendum. Tertius modus non conuenit, sicut nec conueniebat superiori positioni, cùm Spiritus Sanctus nihil verè moueat per se ipsum, vt infra dicetur. Quartus modus est conueniens, & verisimilis, scilicet, K quod Angelus aliquis assumpserit illam similitudinem columbæ fabricatã de aere, & mouerit eam vsque ad Christũ, & fecerit manere super eum, quàmdiu manere oportuit. istud autem conuenit Angelis, quia similia ipsi facere solent. Patet de columna ignis, & nubis præcedente Iudæos, quæ similiter erat corpus formatum de aere, & mouebatur per Angelum. Exo. 14. c. scilicet. Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos, & cum eo pariter columna nubis. Sic etiam sępe Angeli formantes similitudines corporum humanorum apparuerunt in eis, & loquebantur, & comedebant, vt patet de tribus Angelis, qui venerunt ad Abraham. Genes. 18. c. & de duobus, qui iuerunt Sodomam. Gen. 19. c. Et tamen Angeli non habent corpora naturaliter, cùm sint puri spiritus. Psal. 103. & ad Hebr. 1. c. scilicet. Qui facis Angelos suos spiritus, id est, substantias spirituales. Oportet

ergo,

ergo, quod assumant illa corpora de elementis, scilicet, de aere, qui ad hoc aptus est. Ita ergo nunc aliquis Angelus formaret illam columbæ similitudinem de aere condensando illum, & reducẽdo ad figuram, & colorem columbæ. Nam colores illos facere est in aere causari ex diuersa condensatione. Sic in rebus quibuscunque coloratis causantur diuersi colores ex varia elementorum mixtione, etiam quia in aere, vbi fiunt istæ condensationes, non est pura substantia aeris, sed mixtio omnium elementorum propter vapores, & exhalationes surgentes de terra, & de aqua: & nos videmus ibi naturaliter sine aliquo artificio, & sine aliquo applicante actiua passiuis causari diuersos colores, & gradus eorum, vt patet in nubibus. A fortiori ergo Angeli, qui cognoscunt conditionem naturæ, scientes applicare actiua passiuis, formare possent corpora cuiuscunque figuræ, & coloris de aere. Sic ergo Angelus formaret similitudinem columbæ de aere, & moueret eam, vt videretur venire volando vsque ad Christum, & ibi maneret quamdiu vellet Angelus. Nam maius est per illa corpora posse aliquid propriè, sicut per homines, & tamen hoc faciunt sæpe. Non erat ergo alius modus conueniẽtior, quam iste, maximè quia supra dictũ est, quod illa columba non fuerit verum animal, sed similitudo, & sic innuitur Mar. 1. cap. scilicet, vidit Spiritum Sanctum, tanquam columbam descendentem. Ergo non erat ibi vera columba, sed tãquam columba. Sed obijcietur, quod siue fuerit columba, siue sola similitudo, quod Spiritus Sanctus eam mouerit, & non Angelus, quia aliàs non diceretur Spiritus Sanctus in illa descendere, cùm nihil in illa faceret. Dicendum, quod Spiritus Sanctus non descendit in illa, quia nec descendere poterat, vt infra dicetur in quadam quæstione, sed dicitur quod Spiritus Sanctus descẽdit, vel venit in columba, quia per illam columbam venientem nihil significabatur nisi Spiritus Sanctus veniens super Christum. Et hoc modo sæpe scriptura loquitur: ita quòd Angeli vocantur Deus, quando solũ sunt ad repræsentandum Deum. Sic patet in Angelo, qui dedit legem: Angeli namque eam dederunt ad Gala. 3. c. & Act. 7. c. & tamen Exo. 20. cap. ille, qui proferebat verba legis dicebat. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Non habebis Deos alienos coram me. Vocauit ergo se Deum, quia ad solum Deum repræsentãdum loquebatur. Sic etiam ille, qui apparuit Moysi in rubo, dixit: Ego sum Deus Patris tui, Deus Abraham, &c. Exo. 3. c. tamen iste erat Angelus, vt dixit Beatus Stephanus Act. 7. c. Sic igitur Angelus, vt dixi, in columba descenderet, & diceretur descendere Spiritus Sanctus, quia ad nihil aliud Angelus descendebat nisi, vt signaret Spiritum Sanctum descendere super Christum.

De quo loco descenderit ista columba, & de quo loco descendere inceperit.
Quæst. LXXXVI.

QVæritur, de quo loco descenderit ista columba, id est, de quo loco inceperit descendere? Aliqui dicunt, quod descenderit de cælo, sicut litera significat. Etiam, quia litera dicit fuisse cælum apertum, & ista videtur fuisse causa apertionis, scilicet, vt columba inde descenderet. Dicendum, quod non descendit de cęlo ita, quod fuisset vere intra cælum, quia ad hoc oportebat dari multa miracula, & aliquid superuacuũ scilicet, quod aperiretur vere cælum ad hoc, quod columba illa inde exiret, cùm haberet verum corpus extensum, siue esset vera columba, siue non: apertio tamen non fuit realiter facta in cælo, nec aliquis istud confitetur: ideo non exiuit inde columba. Nisi fortè diceres, quod fuit facta penetratio dimensionum transeunte columba per solidũ, sicut quando Christus exiuit de vtero virginis, nulla facta apertione, & quando intrauit post resurrectionem per clausas portas, & tunc ponitur miraculum, & tamen non debet poni sine necessitate. Motiuum autem istorum est insipiens, scilicet, quod cælum apertum fuerit, quia non fuit realis apertio, sed solùm in aere fuit factus realiter quidam hiatus, sicut in coruscatione, vt Nicolaus ait sup Marcũ. Secundo non stat, quia etiam poneretur miraculum, scilicet, quomódo illa columba, siue vera, siue non, transire posset per regionem ignis, sine corruptione, & tamen non est necessarium poni istud miraculum, cum possit excusari.

Tertiò, quia ponitur aliquid superuacuum, scilicet, quod illa columba transiret per omnes medias regiones, quæ sunt inter cælum, & terram, in quibus est tanta vastitas, cùm etiam istud non sit necessarium.

Quartò, quia etiam nõ videtur possibile, quia non potest aliquid descendere de cælo, nisi quod in cælo fuerit: ipsa tamen columba nunquam fuit in cęlo. Ideo nec descendit inde. Patet, quia aut dicetur fuisse veram columbam, aut solam similitudinem: Si primo modo, poterat fieri dupliciter: vno modo, quia aliqua de columbis naturaliter genitis assumeretur, in qua fieret ista ostensio, & tunc illa esset in terra, vel in aere, & inde assumeretur ad veniendum super Christum.

Alio modo, quòd fuerit aliqua columba nouiter à Deo producta, quæ vera esset, licèt non de semine columborum. Etiam sic tenet August. in lib. de Agone Christiano, & tunc non poterat descẽdere de cælo, quia non poterat ibi formari, sed de materia corruptibili, scilicet Elementorum formanda erat, cùm de materia cælorum nihil fiat: nec aliquid eis tollitur, sed manente semper in sua integritate. August. tamen vbi supra vult istam columbam fuisse formatam de materia, cùm ait: sicut non fuit difficile Deo verum corpus in vtero Mariæ sine virili semine fabricare: ita nec erat difficile verum corpus columbæ figurare, cui creatura corporea etiam in visceribus feminæ ad formandum hominem, & etiam in ipso mundo ad formandam columbam imperio Domini voluntatique seruiret. Et sic vult creaturam corporalem obediuisse hic. Istud autem non poterat esse, nisi in quantum formaretur illud corpus columbæ de quacunque materia Deus vellet. Nam si de nihilo columbam illam crearet, non posset ibi creatura corporea Deo obedire, quia nihil de ea fiebat, nec in ea. Etiam, quia dicit, quod ita obediret hic creatura corporea, sicut obedierat in visceribus feminæ ad formandum hominem: & tamen ibi corpus Christi non fuit creatum, sed de materia formatum. Igitur Augustinus voluit de materia formatum fuisse corpus columbæ, & tamen non erat aliqua materia, de qua formaretur in cælo. Ideo oportebat, quod formaretur in regione elementari, & maxime in regione aeris, de quo ista corpora aptius fiunt, quàm de alio elemento: vt declarauimus Numeri 21. c. Si autem columba non fuit vera, oportuit similitudinem esse formatam de aere: & sic in regione aeris formaretur, vt dictum est. Quintò patet, quod non descenderit de cælo, quia istud videbatur necessarium quibusdam: quia Spiritus Sãctus descendere debebat in columba ista. Ipse tamen erat in cælo. Hoc tamen non stat, quia falsum præsupponunt. Nam Spiritus Sanctus non descendit in columba: sed Angelus eam mouebat, vt dictum est præcedenti quæstione. Sextò, quia dato quod Spiritus S. illam realiter mouisset, non oportebat, quod columba de cælo descenderet: quia Spiritus Sanctus vbique est, quia omnia replet. Sic enim dicitur, quod Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.

Dicendum ergo, quod ista columba non descendit de cælo, sed solùm de aliqua parte regionis aereæ, in qua formaretur, & de qua posset videri. Nam etiam volucres quædam interdum ad tantam se extollunt altitudinem, quod humanos frustrantur intuitus, vt iam nõ videantur. De tali ergo parte regionis aereæ ista columba descenderet, ita vt non videretur principium volatus eius: & ob hoc putaretur de cælo descendere.

Quid de ista columba factum sit?
Quæst. LXXXVII.

QVæritur, quid de ista columba factum sit? Dicendũ, ꝙ siue fuerit vera, siue sola similitudo, necesse erat, ꝙ postquã descẽdit, & stetit super Christum, raperetur inde inuisibiliter opere Dei. Nã si nõ tolleretur inde subi-

subito, putaretur nihil esse descensus ille columbæ: vtpote, postquā columba stetit super Christū maneret ibi prope, vel aduolaret, sicut ceteræ columbæ faciunt, hinc, & inde, viderent homines, quod illa erat columba naturalis, & fortè per aliquod ingenium humanum procuratum fuerat; quod descenderet super Christum: sicut de Mahometo quidam asserunt, quod columbam ad aurem suam aduolare assuefecerat, quæ aliàs de aure eius grana frumenti comedere solita esset: vt per hoc Spiritum Sanctum sibi in aure loqui ostenderet. Dicendum ergo, quod poterat in hoc differre, an ista columba fuerit vera, vel sola similitudo. Si non fuit vera, est dicendum quod Angelus, qui mouit eam vsque ad caput Christi, fecit eam stare aliquanto tempore super caput Christi, vt per hoc significaretur quod Spiritus Sanctus non dabatur sibi ad tempus solum, sed ad semper in eo manendum. Et staret etiam ibi aliquantulum, vt omnes videre possent, quod columba illa super Christum veniebat, & non super aliquem alium. Sic dicit Hieronymus super Matth. scilicet; Sedit columba super caput Iesu, ne quis putaret vocem patris ad Ioannem factam, & non ad Dominum. Post hoc verò inuisibiliter columba illa raperetur, vt nusquam appareret, vel fortè, & conuenientius rediret illa columba volando versus cælum, sicut venerat: vt per hoc magis cōfirmaretur Spiritum Sanctum fuisse, qui cælis venerat, & in cælos redibat. Et cùm redijsset ad illam partem aeris, in qua iam videri non posset ab hominibus, resolueretur illa similitudo columbæ in materiam, de qua sumpta fuerat: quia non assumpta fuerat ad semper manendum: sed solum ad illud officium, quod iā expletum erat. Et istud est omnino verisimile. Ita asseritur de illa stella, quæ conduxit Magos ad Christum. Nam expleto officio redijt in materiam, de qua sumpta est, vt dictum est præcedenti. q. Si autem dicatur, quod ista columba fuit vera, aut fuit naturaliter genita ante hoc, aut nouiter à Deo formata: vt vult Augustinus. Si primo modo, dicendum quod angelus, qui eam dirigeret ad veniendum super caput Christi, faceret eam stare ibi aliquātulum, sicut supra diximus de similitudine columbæ: & tunc reduceret eam volando directè versus cælum ad aliquam partem regionis aeris, vbi iam videri non posset, & inde transduceret eam in aliam partem terræ, vt ibi viueret, sicut prius modo naturali. Nam non est conueniens, quod diceremus eam in nihilum reduci, vel occidi propter hoc, quod Deus exercuisset ministerium suum per illam; sed solum transponeretur ad aliam partem orbis, vbi non posset constare iam de illa, sed putaretur, quod in cælum redijsset. Si verò dicatur, quod illa columba fuisset à Deo nouiter creata ad istud ministerium implendum, poterat dici de ea, sicut de columba naturaliter genita, scilicet, quia rediret versus cælum vsquequo dispareret; & postea transferretur ad aliam partem terræ, vbi de ea non constaret hominibus. Quia, cùm esset verum animal, non oportebat, quod resolueretur in materiam de qua sumptū fuerat: sed quod viueret, cùm iam sine miraculo naturaliter viuere posset. Aliter potest dici, quod resolueretur in præexistentem. Sic tenet Augustinus in sermone de Trinitate, scilicet: Illa columba ad hoc tantummodo signandum repente extitit. Magis autem hoc verisimile videtur flammę illi, quæ in rubo apparuit Moysi, & illi quam populus in eremo sequebatur. s. columnæ nubis, & ignis, & fulgoribus, ac tonitruis, quæ fiebant donec lex daretur in monte. Ad hoc enim rerū illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret, atque inde præteriret: propter has ergo corporales formas missus dicitur Spiritus Sanctus, illæ verò species corporales ad demonstrandum, quod opus fuit ad tempus apparuerunt; & esse postea destiterunt. Et sic manifestè vult, quod ista columba solùm durauit quamdiu ibi apparuit. Postea verò esse desijt. Nos quoque & ceteri idem asserimus. Et tamen differt, quia August. dicit istam fuisse columbam viuentem; nos verò solam similitudinem, finem tamen, & durationem eandem ponimus cum Augustino.

F *An ista columba à multis visa fuerit, vel à solo Christo?*
Quæst. LXXXVIII.

QVæritur, an ista columba repræsentans Spiritum Sanctum visa fuerit à multis, vel à solo Christo? Aliqui dicunt, quòd solus Christus eam vidit, quia supra in litera dicitur, aperti sunt ei cæli. Et dicit Chrysost. super Matthæum, quia ex hoc significatur, quod ipse solus vidit istam apertionem, quia dicitur apertum ei: ita ergo dicetur, & vidit Spiritum Dei descendentem, sicut columbam. Item, quia nemo videbatur esse dignus videre tāta mysteria, ideo solus ipse videret. Sic dicit Hieron. de Ezechiele in Epistola ad Paulinū, scilicet: Aperiebantur cęli Ezechieli, qui clausi erant populo peccatori, scilicet, quia non erant digni videre. Dicēdum, quod columbam **G** istam descendentem non vidit solus Christus, sed & multi alij, scilicet, omnes qui aderant, quando Christus exiuit de aqua. Et patet primò, quia necesse est saltem dici, quod Ioannes viderit columbam, quia Deus dederat hoc Ioanni in signum ad cognoscendum Christum. Ioan. 1. c. scilicet: Qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi, super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat. Et sequitur, ego vidi &c. Secundò patet, quia ista columba realiter apparuit, & non fuit per visionem imaginariam, vt ait August. scilicet, quod nullus vnquam dubitauit quin illa columba oculis visa sit, vt patet in sermone de Trinitate. Si tamē solus Christus eam videre debuisset, sufficiebat quod fieret in sola visione imaginaria: ergo multi realiter eam viderunt. Tertiò patet, quia descendit ista columba ad **H** ostendendum, quod Spiritus Sanctus descendit super omnes baptizatos, & conferuntur eis dona Spiritus Sancti, vt ait Remigius. s. omnibus per baptismum Christi renatis aperitur ianua regni cælestis. Ita & omnes in baptismo accipiunt dona Spiritus Sancti. Ideo dicitur, vidit Spiritum Dei descendentem, sicut columbam. Hoc ergo ostendi debuit eis, qui circunstabant, vt per hoc incitarentur ad desideriū baptismi Christi. Quartò patet, quia aduentus Spiritus Sācti fuit in testimonium, quod Christus esset filius Dei, & dilectus ab eo, & tamen nō esset testimonium, nisi constaret de eo. Ideò necesse erat, quod videretur ista columba à pluribus. Quinto patet, quia si soli Christo apparuisset ista columba, fuisset omnino superflua ista apparitio, quia per eam nihil Christo innotesceret, quod prius ipse perfectè non cognosceret, cùm sciret **I** se habere Spiritum Sanctum, & non posse ab eo separari. Et tamen nō fuit superflua, quia nihil Deus facit frustra, primo lib. de cælo, & mundo. Ergo apparuit circumstantibus. Simile patet Io. 12. c. cum Christus clamauit dicens: Pater clarifica nomen tuum, & vox de cælo venit dicens, clarificaui, & iterum clarificabo. Turba, quæ astabat audiuit vocem, & dixit. Non propter me vox hęc venit, sed propter vos. q. d. Non erat necessarium, quod propter me veniret, quia ego bene sciebam quid Deus vellet, sed venit propter vos. Ita ergo nunc columba non apparuit propter Christum, quia ipse sciebat quid illa significatura esset, sed propter astantes, qui nesciebant, nisi vidissent. Viderunt ergo illam astantes. Sexto patet per Chrysost. in Homilia dicentem. Si tu non vides, non incredulus sis. *Hom. 12.* Etenim in principijs spiritualium rerū semper sensibiles *in Matt.* **K** apparent visiones propter eos, qui nullam intelligentiam *c. 3. Tom.* incorporalis naturæ possident. Hic tamen non fuit aliqua *3.* natura incorporalis, quæ signaretur per corporalem, nisi Sanctus Spiritus per columbam: ergo columba visa est à simplicibus, vt crederent Spiritum Sanctum esse. Itē August. in sermone Trinitatis dicit, quod factum est quædā species creaturæ ex tempore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus Sanctus. Hæc autem operatio visibiliter oculis oblata mortalibus missio Spiritus Sancti dicta est. Nō ut appareat inuisibilis eius substantia, sed ut corda hominum exterioribus usis commota, ad occultam æternitatem conuerterentur. Item Hier. super Matthæum dicit, quod columba sedit super caput Iesu: ne quis putaret uocem patris ad Ioannem factam, & non ad Dominum.

Et sic apparet, quod astantes uiderunt columbam super caput Iesu, quia alias per columbam non cer-

tum

tificaretur, an vox fiebat ad Christum, vel ad Ioann. & sic necesse est dici, quòd multi viderunt columbam, scilicet, omnes astantes. Aliquis dicet, quòd solus Ioannes vidit eam, & nemo alius de astantibus, quia Io. 1. dixit: qui misit me baptizare in aqua dixit mihi, super quem videris &c. Et sequitur, & ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Si tamen alij vidissent astantes, non oporteret quòd Ioan. perhiberet istud testimonium, quia omnibus hoc esset notum. Dicendum, quòd omnes, qui astabant, quando Christus baptizatus est, hoc viderunt, & tamen quando Io. dixit nunc ista verba, non erant præsentes illi, qui interfuerant, quando Christus baptizatus est, vel saltem erant ibi multi alij, qui præsentes non fuerant, & his Ioannes loquebatur. Et istis conuenienter poterat testimonium perhibere, quia hoc non viderant. Aliter potest dici, quòd isti viderant columbam descendentem super Christum, & tamen Ioãnes testimonium perhibebat eis. Quia aliud est, quod videtat, & aliud de quo testimonium perhibebat. Sed perhibebat testimonium, quòd erat filius Dei, & hoc ipse non viderat, nec populus. Et patet, quia ipse dixit, ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei, & non dixit testimonium perhibui, quod super eum columba descenderit: & sic non tollitur per hoc quin multi viderunt columbam descendentem super Christum. Ad primum argumentum dicendum, quod non tenet, quia arguitur ex opinione Chrysostomi, quæ non tenetur ab omnibus, cùm multi teneant, quòd à multis præter Christum visa est apertio cæli: etiam quia non est verisimile, quia ille tenebat visionem de cælo aperto fuisse imaginariam, ideo solus Christus eam haberet. De columba tamen omnes tenent, quòd realiter apparuerit. Sic ait Aug. in sermone de Trinitate. s. Nullus vnquam dubitauit de columba illa, quin oculis corporeis visa fuerit: & sic, siue fuerit verum animal, siue similitudo, est eadem ratio de vtroque. Ad secundum dicendum, quòd licet nemo esset dignus ista videre, tamẽ Deus istud omnibus ostenderet astantibus, quia ostendebatur in testimonium. Et si non videretur non proficeret. Cùm autem arguitur de dignitate videndi, dicendum, quòd hoc tenet, cùm visio ostenditur solùm in fauorem eorum, qui illam vident. Secus hic, quia ostensio fiebat immediatè in fauorem Christi, scilicet, vt ipse agnosceretur, ideo omnibus astantibus columba ostenderetur.

An Spiritus Sanctus verè descenderit super Christum? Quæst. LXXXIX.

QVæritur, an Spiritus Sanctus descenderit, vel venerit verè super Christum? Aliqui dicunt, quòd non, quia Spiritus Sanctus erat nunc in Christo, cùm habitaret in eo plenitudo Deitatis corporaliter. i. realiter ad Coloss. 2. Ergo non poterat ad eum venire. Item Christus dicitur descendisse in mundum per mysterium incarnationis, per quam exinaniuit semeipsum formam serui accipiens, ad Philip. 2. c. Sed Spiritus Sanctus non incarnatus est. Ergo inconuenienter dicitur, quod descenderit super Christum. Dicendum, quod scriptura vtrumque confitetur de Spiritu Sancto, scilicet, q descendit, & venit super Christum. Nam supra in litera dicitur, vidit Spiritũ Dei descendentem, sicut columbam, & venientem super se. Lucas dixit, quod descendit. Et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut colũba in ipsum Luc. 3. c. Mar. vero, & Ioannes dixerunt, quod descendit, & mãsit Mar. 1. c. & Ioan. 1. c. Considerandum, quod descendere, & venire, & manere ad idem pertinent, & qui vnum confitetur, confitebitur & cetera: sed dicuntur secundùm diuersam rationem. Descendere dicit terminum a quo, venire dicit terminum ad quem: manere vero dicit quietem in termino ad quem. Sciendum tamen, quod propriè loquẽdo nõ est verum aliquid istorum. Primo patet, quia si Spiritus Sanctus descendit propriè, necesse est, q relinqueret cælum, in quo erat, & de quo descendit: & tamen ibi semper est, quia omnia implet Iere. 23. c. s. Cælum, & terram ego impleo: ergo non potuit descendere de cælo. Secundo patet, quia si venit super Christum sequitur, q nouiter acquisiuit ibi terminum, vel vbi. Et tamen ante hoc erat

A etiam ibi, cùm in omni creatura sit, & a nulla possit abesse. Ergo non potuit ad Christum venire. Tertio patet, quia si Spiritus Sanctus mansit nũc super Christum postquam descendit, sequitur q ante hoc, non manebat, cùm per aduentum habitus fuerit ille terminus, vel illa quies, quæ erat manere: & tamen non potuit venire Spiritus Sanctus ad Christum, vt dictum est: ergo nec potuit nunc manere super eum. Quarto patet idem, quia descendere, & uenire dicunt motus: sed Spiritus Sanctus non potest moueri, quia Deus est, apud quem non est transmutatio. Iaco. 1. c. Ergo non descendit, nec venit. Manere autem dicit terminum motus, s. quietem, & non potest esse, nisi vbi fuit motus: sed Spiritus Sanctus non potuit moueri: ergo nec potest manere post motum. Dicendum, q nemo, qui aliquid sapit circa hoc, dubitat an spiritus verè super Christum descenderit per aliquem motum, aut mutationem

B large dictam, quæ in eo fuerit: sed dicitur Spiritus Sãctus descendisse super Christum: quia super eum verè descendit illa similitudo columbæ ad significandum Spiritum Sanctum descendere, qui tamen non descendebat, sed in Christo realiter erat. Dubium autem in hoc nõ est aliud, nisi an Spiritus Sanctus illam columbam mouerit, & formauerit, faciendo eam descendere super Christum? Dicendum autem, q Spiritus Sanctus non mouit eam, sed Angelus fuit, qui illam mouit ducendo, & reducendo, vt supra in quadam quæstione declaratum est. Spiritus autem Sanctus nihil ibi fecit, sed solùm significabatur per columbã. Hoc patet primo, quia Spiritus Sanctus non poterat mouere illam columbam, quia mouere est in successione. Sicut enim, includit contradictionem aliquid in instanti moueri, quia est contra naturam rei successiuæ, cuius est pars post partem necessariò: ita non potest aliquid

C mouere alterum nisi in successione. Quia quamdiu res mobilis mouetur mouet eam motor, & sic actio motoris est in successione: quia illius realiter est pars post partem. Deus tamen non potest aliquid facere cum successione, quia agere in quantum aliquid dicit ex parte Dei, nihil est nisi suum esse: esse tamen Dei est totum simul, quia est in æternitate, ideo actio sua non habebit partem post partem, & sic nihil poterit facere nisi in instanti. Et hoc videmus in omnibus operationibus, quas Deo propriè attribuimus, sicut curare, iustificare, mortuos suscitare, & in omnibus actibus miraculorum. Potest ergo producere formam, vel virtutem motiuam quamcunque voluerit ad hoc, quod moueatur aliquod corpus, ipse tamen per se ipsum non poterit illud mouere, nullam virtutem aliam sibi imprimendo. Illud autem non est defectus potentiæ

D Dei, sed potius prouenit ex imperfectiobe motus, & sic Spiritus Sanctus, aut aliqua persona diuina non poterat per se propriè mouere illam columbam, vel aliquod aliud corpus. Secundo patet, quia dato quod Spiritus Sanctus posset mouere, non moueret ipse solus, sed simul omnes tres personæ mouerent: quia opera Trinitatis indiuisa sunt ad extra; vt ait Aug. 4. de Trinitate: & tamen mouere, vel creare, & generaliter oĩa, quę sunt respectu creaturæ dñr opera ad extra. Ideo ad omnes tres personas simul pertinent. Et sic non diceretur potius Spiritus Sanctus descendere in columba, quàm Pater, & Filius, quia omnes tres simul vnica actione mouerent illam columbam. Nõ potest ergo dici propter aliam causam Spiritum Sanctum descendisse super Christum in columba, nisi quia per columbam descendentem solus Spiritus Sanctus significa-

E tus est. Sic enim dicit Beatus Augustinus in lib. de fide ad Petrum, & refert Sanctus Thom. 3. parte Summæ quæst. 49. artic. 8. in responsione ad secundum argumentum, scilicet: Sicut columbam, & etiam humanam naturam tota Trinitas operata est, ita & formationem vocis: sed tamen in voce declaratur solus Pater, vt loquens, sicut naturam humanam solus filius assumpsit, & sicut in columba solus Spiritus Sanctus demonstratus est, licèt Augustinus aliquo modo in verbis videatur differre: illa tamen tria opera facit ad indiuisibilia inter personas. Et hoc notum est, quia nemo tam demens erit; qui putet vnam personam posse facere aliquid sine aliis. Sed obiicietur contra id, quod dictum est, scilicet, quod Spiritus Sanctus, aut personæ diuinæ non poterant aliquid mouere per se ipsas.

Nam

Nam filius Dei assumpsit naturam humanam, & Christus est persona diuina, & non humana, & comedit, & bibit, & mouebatur. Actus tamen prædicantur de supposito, & non de partibus naturæ. Persona ergo diuina mouebatur, & operabatur omnia hæc in successione. Sic ergo esset de Spiritu Sancto, & posset mouere columbam illam.

Dicendum quòd non est simile de Spiritu Sancto respectu columbæ, & de filio Dei respectu naturæ humanę. Quia filius Dei assumpsit naturam humanam, ad vnitatem suppositi, ideo non erat inconueniens, quòd faceret aliquid cum successione. Spiritus autem Sanctus non assumpsit columbam illam ad vnitatem suppositi, ideo non est simile.

Patet hoc, quia dicimus, quòd Christus est homo, & filius Dei est homo, & est prædicatio eiusdem de seipso in supposito, & non dicimus, Spiritus Sanctus est columba, vel fuit columba. Hoc patet per August. in sermone de Trinitate, id est, Spiritus Sanctus visibiliter ostensus est, non vt appareret inuisibilis eius substantia: sed vt corda hominum exterioribus visis commota ad occultam æternitatem conuerterentur. Non autem sic assumpta est creatura in qua Spiritus Sanctus apparuit in vnitate, scilicet personæ, sicut assumpta est humana illa forma ex Virgine. Neque enim columbam beatificauit Spiritus, aut sibi in personæ suæ vnitatem in æternum coniunxit. Proinde quanquam illa columba ipsius Spiritus Sancti dicta sit, vt ostenderetur per columbam Spiritum demonstratum: non ita possumus dicere Spiritum Sanctum, & Deum, & columbam, sicut dicimus filium, & Deum, & hominem: nec sicut dicimus filium agnum Dei non solùm Ioanne Baptista dicente, sed etiam Io. Euang. vidente agnum occisum in Apocalypsi. Illa quippe visio prophetica non est exhibita oculis corporeis per formas corporeas: sed in spiritu per spirituales imagines corporum. De illa verò columba nullus vnquã dubitauit, quin oculis visa sit. Nec sicut dicimus filium petram. Scriptum est enim, petra erat Christus: ita possumus dicere Spiritum columbam. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi quem signabat. Non autem sic illa columba, quæ ad hæc tantummodo signanda repente extitit. Et sic Spiritus Sanctus non assumpsit columbam illam ad vnitatem suppositi, sicut filius naturam humanam. Propter hoc autem saluatur in Christo motus, sine inconuenienti, & non posset saluari in Spiritu Sancto mouente columbam. Patet hoc, quia filius Dei assumpsit naturam humanam integram, ita quod nihil deest ei. Et propter hoc ita Christus est homo verus, & integer sicut quilibet alius. Solùm autem hoc deest humanitati Christi, quod non est in supposito suæ speciei, sed suppositatur in supposito diuino quia alias necesse erat Christum esse duo supposita duarum naturarum: & tunc non esset vna res, quia vnum suppositum nullo modo pertineret ad alterum: aut esse purum hominem: quod patet quia filius Dei ab æterno esset suppositum. Si ergo homo Christus in sua humanitate haberet rationem suppositalem, essent necessario duo supposita, & non posset fieri assumptio: cùm assumptio terminetur ad vnitatem suppositi. Et illo modo homo Christus non magis esset filius Dei, quàm quilibet vestrum, nisi per solam adoptionem. Si autem filius Dei, & homo Christus debent esse vnum, est necesse vnum suppositum, & tunc oportet, quòd cum sint duæ naturæ in Christo, scilicet diuina, & humana, quòd vna earum non habeat rationem suppositalem. Filius tamen Dei est suppositum æternum, & non potest desinere esse suppositum. Ideo necesse est, quod natura humana in Christo nõ habeat rationem spiritualem: sed assumpta sit ipsa natura a Verbo, sine ratione suppositali in specie humana, & suppositatur in Verbo diuino, Hoc modo dicimus, quod Christus est suppositum diuinum, & non humanum: licèt sit verus homo, & est persona diuina, & non humana: & quod actus prædicantur solùm de supposito, quod est diuinum. Dicendum tamen, quod propter hoc nullus motus actiuus, nec passiuus, nec actionis successiue est in Verbo diuino, quia in Christo, cum esset verus homo,

F erat principium sufficiens ad omnes actiones, & passiones humanas. Et licèt prædicentur de supposito, tamen Verbum diuinum, cuius est suppositalitas in seipso, nihil istorum recipiebat. Flagellari namq; & tristari, & gaudere, de Christo vt est suppositum prædicantur, ita vt dicamus Deum flagellari, tristari: & gaudere: & tamen persona filij Dei in se ipsa nihil istorum recipiebat, nec patiebatur, sed in natura humana recipiebatur. Fit tamen denominatio a supposito, ita, vt in actione esset, quia licèt diceretur, quod filius Dei comederet, & biberet, tamen iste actus, qui est cum hac successione, non erat a substantia personæ filij Dei, ita quòd persona filij secundum se ipsam nihil in isto actu faciebat, ac si non vniuisset sibi naturam humanam, sed Christus, qui erat integer homo faciebat omnia hæc, cùm haberet ad omnia principium sufficiens, licet Christus homo, & ipse filius Dei, essent eadem persona. Et sic quando dicebatur, quod filius Dei comedebat, & bibebat, est sensus, id est, erat suppositum comedens, & bibens. Non tamen iste actus, qui est comedendi, & bibendi principiaretur ab ipsa persona filij Dei in se ipsa, vel quantum ad substantiam suam. Et sic iam est manifestum, quomodo licet Deus & homo essent vnum suppositum; tñ actiones, & passiones humanæ non erant ipsius diuini suppositi in seipso, sed solùm in natura assumpta. Nam verbum diuinum communicauit naturæ assumptæ suppositalitatem suam, non tamen communicauit ei actiones suas: ita ab ipsa natura assumpta accepit, quod esset homo, non tamen accepit actiones, nec passiones eius, sed sicut homo Christus: aliàs si nõ esset assumptus a Verbo diuino, per seipsum haberet actiones, & passiones,

H quas alias habiturus erat, & in illis non communicat sibi Verbum, ita quod Verbum dicatur aliquo modo principiare aliquam illarum. Quia licèt actiones, & passiones denominent suppositum, competunt tamen propter naturã & ipsa est principium in agendo, & in recipiendo. Non dicitur tamen agere, nec pati, quia ista præsupponunt esse, & esse est suppositi, ideo agere, & pati denominat suppositum. Nemo tamen dubitat, quin ista propriè sit vera, scilicet, filius Dei tristabatur, & gaudebat: & tamen nemo credit, quod aliquid significatum per gaudium vel tristitiam esset realiter in ipsa persona Verbi quantum ad se, quia alias persona Verbi fuisset effecta misera per assumptionem naturæ.

Ita ergo ista propositio concedetur necessario, scilicet, filius Dei comedebat, & bibebat, & ambulabat, & tamen

I nisi de ista motione actiua, quæ est in comedendo, & bibendo, & ambulando, erat in ipsa persona filij quantum ad se, sed solùm in natura humana, cui non participabat persona diuina in actionibus, nec passionibus.

Ratio est, quia actiones, & passiones pertinent ad naturam, per assumptionem autem nihil communicatum est vni naturæ de altera, sed solũ de suppositalitate, & sic nullum inconueniens erat iuxta permutationes, & actus, scilicet, quod non sequebatur, quod motus, vel successio esset in filio Dei in seipso. Secus autem de Spiritu Sancto, quia non assumpsit columbam illam ad vnitatem suppositi. Ideo si ipse diceretur mouere eam, necesse erat, quod realiter in Spiritu Sancto, id est, successio in actione. Patet hoc quia tunc aut illa columba esset vera, aut solùm similitudo. Si esset similitudo, cum in se non haberet aliquod

K principium sui motus, sed a Spiritu Sancto, & quia non non poterat illa sine successione, esset verè successio in operatione Spiritus Sancti.

Si autem columba illa esset vera, haberet in se principium sui motus: & tunc aut Spiritus Sanctus ageret aliquid ad motum illius columbæ, aut non. Si nihil ageret, non diceretur Spiritus Sanctus eam mouere, vel descendere in eã, cum essent supposita distincta Spiritus Sanctus & illa columba, & actio vnius, vel passio non denominaret aliud. In Christo autem secus erat, quia licet persona filii in eo realiter faceret in actu comedendi, vel ambulandi, denominabatur tamen comedens, cum ibi Deus, & homo non essent duo supposita, sed vnicum. Si autẽ Spiritus Sanctus aliquid ageret, necesse erat, quod illa actio esset aliqua realis, quod verè procederet a persona Spiritus Sancti.

Et

Et tunc istud esse non poterat, quia illa actio erat cum successione. Deus autem nihil potest facere, cùm successione; sed solum in instanti, etiam, quia si esset illa actio verè à Spiritu Sancto, necesse erat, quòd simul esset à tribus personis, quia illarum opera sunt indiuisa, & sic non potest dici, quòd Spiritus Sanctus verè mouerit illam columbam, aut verè descenderet in ea: sed dicitur, quòd descendit in columba, non ratione vnionis ipsius ad columbam, sed quia columba descendens significabat Spiritum Sanctum, qui super Christum venit, licèt non propriè descendendo: vel dicitur hoc propter gratiam spiritualem significatam per columbam, quæ a Deo per modum cuiusdam descensus in creaturam deriuatur, iuxta illud Iac. 1. c. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens a patre luminum. Sic dicit Sanctus Thom. 3. parte Summæ. q. 49. artic. 6. in responsione ad secundum argumentum. Circa istud multi dubitare solent, quòd verè Deus aliquando corporalem figuram assumpserit de aliquo elemento solum ad apparendum, & quod aliquid ipse locutus fuerit. Dicendum tamen, quod nihil horum ipse fecit vnquã, sed Angeli faciebant, qui eum repræsentabant: ideo dicebatur ipse facere. Sic tenet Mag. determinatè. 2. sen. di. 3. dicens: Proinde, omnia illa, quæ patribus visa sunt, cum Deus illis præsentaretur per creaturam, facta esse manifestum est, & si nos latet, quomodo ea ministris Angelis Deus fecit, per Angelos tamen esse facta dicimus. Idem tenet Aug. 2. de Trinitate, vbi mouet dubium de corporibus Angelorum, & præsupponit ibi, quod ipsi faciebant illas apparitiones, vel locutiones, quando Deus dicitur apparuisse, vel locutus fuisse. Et tamen solum dubitat, an illa corpora, in quibus Angeli apparere solebant, erant eis naturalia, & mutabant ea ad quascunque figuras, vel colores: aut assumebant ea de elementis. Et recitat id Magister. ea. di. ideo quando dicitur communiter, quod Deus apparuit in subiecta creatura, non est sensus, quod ipse assumpserit de nouo aliquod corpus, in quo appareret, sed quod creatura subiecta ei. i. Angelus apparebat loco Dei, & sic Deus dicebatur apparere. Hoc manifeste tenet S. Tho. 2. sent. dist. 8. art. 6. dicens. Deus secundum essentiam suam corporalibus oculis nunquam videri potest, nec intellectu, nisi a beatis: sed in corporalibus formis hominibus apparuit. Hæc autem apparitio facta est ministerio Angelorum, vt dicit Aug. lib. de Trinitate, quia diuinæ illuminationes nõ veniunt in nos nisi mediante cælesti Hierarchia, vt ait Dion. Vnde in omnibus illis apparitionibus corporalibus corpus formatum est, & assumptum, & motum ab Angelo: sed tamen in corpore assumpto per Angelum dicitur apparere Angelus, & aliquando Deus; formatio enim & apparitio corporis assumptiue, vt dictum est, fit ad ostendendum proprietates spiritualium substantiarum. Quandoq; enim immediate Angelus, qui illuminat hominem, vult eum instruere de propria virtute, quam ipse habet. Et tunc in corpore illo exprimit similitudines suæ virtutis, & sic dicitur ipse inferior Angelus apparere. Aliquando autem vult instruere hominem de virtute diuina, vel etiam superioris Angeli per quam operatur, & tunc format corpus assumptum ad exprimendum eminentiam Diuinæ Maiestatis, vel etiam proprietates superioris Angeli. Et tunc dicitur Deus apparere, vel ille superior Angelus; Et hoc etiam dicit Gregor. in Glo. Exod. 3. c. assignans causam, quare Angelus qui loquebatur Moysi aliquando vocabatur Angelus, & aliquando Deus. Hæc Tho. in corpore articuli. Dicit autem in solutione primi argumenti, quod non dicitur apparere in istis apparitionibus ille Angelus qui immediate corpus format, sed Deus cuius proprietates in figura ostensi corporis significatur. Et sic dicendum est in præsenti, quòd Spiritus Sanctus non formauit illud corpus columbæ, nec illud mouit, nec in illo descendit, sed Angelus aliquis totum hoc fecit. Dicitur tamen Spiritus Sanctus fecisse, quia Angelus ille secundum proprietates assumpti corporis Spiritum Sanctũ ostendere volebat, & non se ipsum repræsentare. Idem dicendum est de voce audita, quòd non fuerit Patris, nec totius Deitatis, sed aliquis Angelus eam formauerit. Dicitur tamen fuisse Patris, quia Angelus intendebat Pa-

A trem per vocem repræsentare, & non se ipsum: Dicit etiã Sanct. Th. in eodem art. in 2. quęst. quòd Deus nunquam assumpsit aliquod corpus nisi ad vnitatem personæ: manifestum est tamen, quod nullum corpus fuit vnquam assumptum ab aliqua diuina persona ad vnitatem personę nisi corpus Christi. Ideo dicendum quod alia corpora, in quibus dicebatur Deus loqui, vel apparere, non erant assumpta à Deo, sed ab Angelo. Et sic Deus nunquam apparuit, nec locutus est per se ipsum in aliquo corpore assumpto, sed Angeli loco eius.

Ad primũ dicendum, ꝙ in Christo erat plenitudo Deitatis realiter, & fuit semper ibi ab instanti conceptionis suæ. Vnde Spiritus Sanctus fuit semper in eo, vel cum eo, non solum per gratiam, sed ẽt consubstantialiter, ita vt nõ possit ab eo separari. Vnde sicut Christus dixit, ego in Pa-
B tre, & Pater in me est. Io. 14. c. ita de Spiritu Sancto dicere poterat. Ego in Spiritu Sancto, & Spiritus Sanctus in me est. Et sic non poterat Spiritus Sanctus venire in Christũ nouiter, quasi prius ibi non fuisset, sed dicitur descendisse, vel venisse super eum per exteriorem ostensionem, scilicet, quia columba descendit tunc super Christum, quæ significabat Spiritum Sanctum venire, vel descendere: licèt realiter non veniret, cùm prius ibi esset.

Ad secundum dicendum, quòd Spiritus Sanctus non dicitur descendisse, vel venisse, sicut Christus descendit, vel venit in mundum, quia filius Dei assumpsit naturam humanam ad vnitatem suppositi, per quam in mundo erat aliter quàm solebat; sed Spiritus Sanctus non assumpsit columbam illam ad vnitatem suppositi, vt ait Aug. in sermone de Trinitate, nec etiam mouit ipse columbam
C descendentem, vt supra probatum est. Et sic non descendit Spiritus Sanctus, sicut Christus. Sed dicitur descendisse in columba, quia illa columba descendẽs super Christum solum Spiritum Sanctum signabat, & ostendebat, vt supra declaratum est.

An conueniens fuerit, quòd Spiritus Sanctus descenderet super Christum in columba in baptismo? Quæst. XC.

QVæritur, an fuerit conueniens, ꝙ Spiritus Sanctus descenderet super Christum in columba in baptismo? Dicunt quidam, ꝙ non, quia Spiritus Sanctus habitabat in homine per gratiam, sed in Christo fuit plenitudo gratiæ à conceptione sua, ideo non debuit nunc Spiritus Sanctus super eum venire. Item in bap. Christi
D debuit ostendi, sicut in quodam exemplari, id ꝙ fit in nostro bap. Sed in nostro bap. non fit aliqua missio Spiritus Sancti: ergo nec in baptismo Christi debuit mitti Spiritus Sanctus. Dicendum, ꝙ cõueniens fuit in bapt. Christi apparere super eum Spiritum Sanctum in forma visibili, i. formam visibilem repræsentantem Spiritum Sãctum ꝓꝑ multa. Primo, vt Christus cognosceretur à Ioanne: quia Io. licèt sciret Messiam esse natum, cuius viam ipse disponebat, tamen non cognoscebat eius personam. Ioan. 1. c. s. Hic est de quo dixi vobis, qui post me venit, & ante me factus est. Et sequitur, & ego nesciebam eum. i. licèt ista de eo dicerem non cognoscebam personam eius. Ad cognoscendum autem illum dedit Ioan. hoc signum. s. ꝙ Spiritus Sanctus descenderet super eum. Io. 1. c. s. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi di-
E xit: Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, ille est, qui baptizat in Spiritu Sancto. Christus tamen non veniebat ad Ioannem, nisi ad baptismum, quia ad hoc veniebat totus populus ad Ioannem supra in litera. Ideo vt à Ioanne cognosceretur, debuit potius Spiritus Sanctus descendere super eum in baptismo, quàm aliàs. Secundò fuit hoc, quia Ioannes dixerat, quod Messias erat excellentior, quam ipse, quia ipse solùm baptizabat in aqua. Messias vero baptizaret in Spiritu Sancto, supra in litera, & Marc. 1. c. Ad ostendendum ergo quis erat iste, qui baptizabat in Spiritu Sancto, conueniẽs fuit, quod Spiritus Sanctus appareret super eum, quando baptizaretur. Et hoc etiam innuitur Ioan. 1. in allegata auctoritate, scilicet, super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto. Tertio fuit hoc ad perhibendum testimo-

stimonium de Christo, quòd erat sanctissimus. Et non poterat hoc magis ostendi, quam cùm Spiritus Sanctus descenderet super eum visibiliter, & maneret, quod super nullum hominem adhuc factum fuerat. Et hoc quia totum hoc fiebat in testimonium Christi. Nam sicut per testimonium Ioannis Deus voluit ostendere Christum populo: ita etiam voluit testificari per seipsum ostendendo cælum apertum, & Spiritum Sanctum descendentem. Quartò factum est propter nos, quia totum quod in baptismo nostro est, debuit ostendi in baptismo Christi. Nam vt ait Chrysostomus super Matthæum, id quod factum est in baptismo Christi pertinet ad mysterium omnium qui postea baptizati fuerunt: omnes autem qui baptizantur baptismo Christi recipiunt Spiritum Sanctum, nisi fictè accedant, sicut Ioannes dixit, scilicet: Ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto, supra in litera. Ideo conueniens fuit, vt super Christum baptizatum Spiritus Sanctus descenderet. Sic enim dicit Remigius, quòd omnes renati in baptismate recipiunt dona Spiritus Sancti. Et ideo dicitur, quod Christus vidit Spiritum Sanctum descendentem super se.

Ad primum argumentum dicendum, quòd Spiritus Sanctus, tunc non venit nouiter super Christum, & tamē quia fere omnes ignorabant Christum habere Spiritum Sanctum, conueniens fuit super eum apparere, vt per hoc crederetur, quod illum habebat, & ante hoc habuerat, vel saltem iam sine illo non erat. Non tamen putandum, quod Christum tunc nouiter Spiritum Sanctum acceperit, sicut dicit August. 15. de Trinitate, scilicet: Absurdissimum est dicere, quòd Christus iam triginta esset annorum, quando accepisset Spiritum Sanctum: sed sicut venit ab baptismū sine peccato, ita non sine Spiritu Sancto. Sic.n. de Ioanne scriptum est, ꝙ Spiritu Sancto replebitur ab vtero matris suæ, Quid de homine Christo dicendum est, cuius carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritualis fuit? Ergo nunc in baptismo corpus suum, id est, Ecclesiam præfigurare dignatus est, in qua baptizati præcipuè accipiunt Spiritum Sanctum.

Ad secundum dicendum, quòd licet in baptismo nostro non fiat missio Spiritus Sancti in signo visibili, mittitur tamen inuisibiliter. Et ad hoc, vt certificaremur, quod super nos veniebat spiritualiter, debuit venire super Christum visibiliter, quia sensibilia certificant hominem, maximè in principijs spiritualium rerum semper sensibiles apparent visiones propter eos, qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ suscipere possunt, vt si postea non fiant ex his, quæ semel facta sunt recipiant fidem. Et tamen adhuc ista apparitio Spiritus Sancti sensibiliter fiebat in baptismo Christi in Ecclesia primitiua, vt patet Act. 19. c. de baptizatis à Paulo, super quos descendit Spiritus Sanctus, & loquebantur linguis, & Act. 8. c. dicitur, quod Simon Magus videns, quod per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam, vt darent ei illam potestatem. Et sic Spiritus Sanctus visibiliter descēdebat, i. in aliquo signo sensibili, quia alias Simon non potuisset videre, immo nec ēt scire, quod Spiritus Sanctus descenderet, vel daretur per impositionem in manus Apostolorum. Et hoc fiebat post baptismum. Nam cum aliquis baptizatus erat, imponebant ei manus Apostoli, i. vnus de Apostolis, & apparebat Spiritus Sanctus in eo, in aliquo signo sensibili. s. in linguis, aut in aliquo. Nunc verò confirmata iam fide, non fit aliqua sensibilis missio Spiritus Sancti, vt locum habeat fides, & merendi occasionem faciat. Nam Christus dixit: Beati qui non viderunt, & crediderunt, Io. 20. cap.

Quis formauit istam vocem, quæ audita est Christo baptizato? Quæst. XCI.

QVæritur de ista voce, quæ audita est Christo baptizato, cuius fuit, id est, quis formauit eam? Aliqui dicūt, quod est vox solius Patris ab eo formata: quod patet, quia dicitur: Hic est filius meus dilectus. Vel sicut dixerunt Mar. & Luc. Tu es filius meus dilectus. Marc. 1. c. & Luc. 4. c. Nullus tamen poterat verè hoc, dicere nisi Pater, cuius filius Christus erat. Ideo vox solius Patris

F fuit. Item hoc ostenditur tota Trinitas in baptismo Christi, vt ait Hier. super Matth. Et tamen filius ostenditur in persona, quia ipse baptizatur, & Spiritus Sanctus in columba, & manet vox: Ideo necesse est, ꝙ ipsa Patrem ostendit. Et sic Pater vocem formauit. Sic enim dicit Aug. in lib. de fide ad Pe. s Quamuis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti sit vna natura, firmissimè tamen tene, tres esse personas, Patrem solum esse, qui dicit: hic est filius meus dilectus, & Filium solum esse, super quem illa vox Patris sonuit, & Spiritum Sanctum solum esse, qui in specie columbæ super Christum baptizatum descendit.

Dicendum, qnod ista vox non fuit formata à Patre, nec ab aliqua de personis diuinis, nec ab omnibus tribus simul, sed fuit formata ab aliquo Angelo. Prima pars patet, quia Deus non potest aliquam vocem formare. Nam
G Deus nihil potest facere cum successione, vt probatū est sup. penul. q. Nam propter hoc Spiritus Sanctus non potuit in columba descendere, vt ibi declaratum est: quòd tamen vox formetur, non fit sine successione, quia vox est sonus quidam continuus, & quamdiu durat ipse sonus, oportet, quod vocans actualiter impellat, & frangat aerem ad formationem vocis, & sic est actio cum successione, & hoc Deo non conuenit. Si autem dicas, quod Deus poterat formare vocem subito, siue in instāti. Dicendum, quod non stat, primò, quia repugnat naturæ vocis, & maximè articulatæ, de cuius esse est habere partem, extra partem, ideo impossibile est esse vocem in instanti. Secundò, quia dato, quod aliqua vox posset esse miraculosè in instanti: homines tamen non possent illam audire, nec intelligere quidquam per eam: cum auditus noster non im-
H mutetur sine quadam successione. Nulla ergo persona diuina poterat per se vocem aliquam formare. Item quia si potuisset formare istam vocem, non solus ipse formasset eam, sed tota Trinitas, quia opera Trinitatis ad extra indiuisa sunt, vt ait Aug. 4. de Trinitate. Et tamen formare vocem est quoddam opus ad extra. Ideo vna persona non posset illud facere sine alia. Non ergo est ista vox patris. Item patet, quia Ioan. 5. c. Christus loquens Iudęis de Patre dixit. Qui me misit Pater, ipse testimonium perhibuit de me, & sequitur. Nec vocem eius vnquam audistis, nec speciem eius vidistis. Iudæi tamen audierant istā vocem, quæ sonuit super Christum in baptismo, scilicet, omnes astantes, vt infra declarabitur in quadam quæstione de hoc: Ergo non fuit illa vox Patris. Item patet, quia Chrysostomus super Ioannem, super locum illum dicit,
I quod Christus paulatim Iudæos in prophetiæ dogma inducens ostēdit quoniam nec vox, nec species circa Deum est: sed superior est figuris, & loquelis talibus. Non ergo potest Deus vocem formare. Aliquis dicet, quòd istud intelligitur de Deo in natura sua, quòd non possit vocem formare, & tamen in assumpto corpore poterit eam formare. Et sic dicetur, quod vocem eius numquam audistis, scilicet, in substantia sua. Et tamen audire potuistis in corpore assumpto. Simile est de Angelis. Nam in natura sua simplici manentes formare voces non possunt: cùm tamen corpora assumunt, nemo negat eos sæpè locutos. Dicendum, quòd istud non stat, nec conuenit verbo Christi. Nam si diceremus, quòd Deus in aliquo corpore assumpto posset loqui, illa vox verè esset Dei: sicut quando quis loquitur per tubam, vel fistulam, vel alia or-
K gana: & sic audiens Deum ita loquentem diceretur verè, & propriè audire vocem eius. Nam nō dicitur, quod quis vocem formet per organa naturalia coniuncta, vel per organa extranea, dum tamen ipsa virtus formatiua, & actus formandi realiter sit ab ipso formante vocem, & non ab organis. Nos tamen dicimur verè loqui, quia per organa naturalia loquimur. Ergo Deus etiam vere loquitur, etiā si per organa non naturalia loquatur, cum formatio illa vocis ab ipso vere sit. Item patet hoc, quia si Deus per talia organa loquatur, cum illa vox sit vera, necesse est, quod vere, & propriè alicuius sit. Et tunc necesse est, quod illa vox sit Dei, aut ipsius corporis assumpti. Non potest autem dici, quod sit ipsius corporis: cùm illud non habeat aliquam virtutem formatiuam vocis, sed solùm est instrumentum, sicut fistula, & tibia vocem nullam formant, quia virtutem nullam formatiuam habent vocis, Opor-

ter

tet ergo dicere, quod Dei sit propriè illa vox, cùm nihil ibi sit nisi Deus, & corpus assumptum. Et sic posset homo audire propriè vocem Dei, & tunc audita esset, quando Deus loqui dicitur in scriptura. Et tamen Christus dicit, quòd vox patris nunquam fuit audita, ergo nec per se, nec in corpore assumpto poterit vocem formare. Item nemo negat Angelos interdum loqui, & voces Angelorũ verè audiri. Angeli tamen non loquuntur nisi in assumptis corporibus. Ergo etiamsi Deus in assumpto corpore loqui posset diceretur propriè vox eius audiri, & tamen nunquam audita est, vt Christus dicit: ergo non potest vllo modo formare vocem, siue corpus sumendo, siue non. Et ad hoc multum vrget illud dictum Christi, & est valde contra illos, qui ad pauca aduertentes dicunt, Deum fuisse locutum quandocunque scriptura dicit, quod Deus locutus est. Quod autem inducebatur de Angelis, non est simile: quia licet Angeli non habentes naturalia instrumenta ad vocem formandam, si assumpserint illa de aere, vocem formabunt: tamen Deus siue assumat, siue non, formare non poterit vocem. Et hoc propter perfectionem naturæ suæ. Simile patet de motu, quia Angelus per se non potest moueri motu continuo: & tamen si assumat corpus mouebitur in illo motu, sicut anima mouetur in corpore: cum motis nobis moueantur omnia, quę in nobis sunt: Deus tamen etiamsi corpus sumat, non potest moueri per se, nec per accidens. Et nemo de hoc dubitat, cùm scriptura dicat Deum nullo modo mutari: maximè cùm sit includens contradictionem, per se, aut per accidẽs moueri localiter, quod vbique est. Et hoc conuenit Deo propter perfectionem naturæ. Ita ergo non posse formare vocem aliquam etiam in corpore assumpto Deo conueniet propter naturæ suæ perfectionem, scilicet, quia actus eius non potest esse cum successione. Secunda pars patet, quia Angeli possunt formare voces, & sæpe formãt illas in corporibus assumptis: vt patet de Gabriele, qui verè locutus est Virgini, Luc. 1. c. Et tota scriptura exemplorum plena est. Conuenit autem hoc Angelis: quia ipsi sunt ministri Dei. Psal. 103. & Ad Hebr. 1. c. Et quia ea, quæ quis facit per ministrum suum, dicitur per se facere si Angelus loqueretur formando illam vocem loco Dei, diceretur Deus istam vocem formasse: sicut dicitur, quod Salomon fundauit, vel fabricauit templum Domino 3. Reg. 6. c. Et tamen ipse nihil fecit, sed ministri mandato eius. 3. Reg. 5. c. & 2. Paral. 2. c. Conuenit autem iste modus loquendi scripturæ: quia sæpè Deus locutus est in sacra scriptura. Constat tamen quòd ipse non loquebatur, sed Angeli: sicut in rubo dicitur, quòd locutus est Deus Moysi. Et dixit, ego sum Deus Abraham. & Exod. 3. c. & tamen Act. 7. c. dicitur quod ille, qui locutus est in rubo erat Angelus: sic etiam Exod. 20. c. ille, qui dedit legem vocatur Deus. Nam dixit, ego sum Dominus Deus tuus, & tamen ille erat Angelus, vt patet Act. 7. c. & ad Galat. 3. c. Ita ergo hic licet dicatur, quod fuerit vox Dei; debet dici, quod non formauerit eam Deus, sed aliquis Angelus. Quia tamen ad repræsentandum solùm Deum Angelus ille loquebatur, vocari poterat Deus. Et hac ratione poterat dici ista vox Patris. Non quidem, quòd à Patre fuerit formata, sed quia ipsa nomine Patris, & ad eum solùm ostẽdendum formata est. Obijcietur contra hæc, quia sæpe in sacra scriptura dicitur, quòd Deus locutus est, & maximè in veteri testamento, ideo posset loqui Pater, & non oporteret dici quòd Angelus loqueretur.

Dicendum quòd nunquam Deus locutus est proprie, vel per seipsum quandocunque dicitur, quod locutus est, sed Angeli loquebantur loco Dei, cùm ipse loqui non posset, & illos appellat scriptura Deum, i. Dei vicem gerentes in illo actu. Quare autem Angeli loquentes ex mandato Dei, vocentur interdum Deus, & interdum Angeli, declaratum est Exod. 19. & 20. cap.

Ad primum argumentum dicendum, quod ista vox dicitur esse Patris solius: non quidem, quòd ipse eam formauerit, sed ad ostendendum quod propter eum solum formata fuerit: & cùm dicitur quod nullus posset dicere, tu es filius meus vere nisi Pater Christi, dicendum quòd verum est si pro seipso diceret. Sed quia Patre loquebatur, cuius vicem in hoc actu gerebat, poterat dicere, tu es fi-

A lius, &c. Et non erat propositio falsa, quia consideratur veritas, vel falsitas non quantum ad uerba in se ipsis, sed quantum ad intentionem loquentis. Et patet in exemplis datis, quia nemo illorum Angelorum poterat dicere vere Ego sum Dominus Deus tuus, &c. si pro se loquerentur: Dicebat tamen hoc, & vere, quia Deum solum repræsentabat, cui hoc competebat.

Ad secundum concedendum illud, quod concluditur, scilicet, quòd tota Trinitas hic ostensa est. Ideo per vocem solus Pater repræsentatus est. Et tamen non est propter hoc intelligendum, quòd ipse vocem formauerit, quia satis erat, quod nomine eius solius formaretur. Sic enim Spiritus Sanctus in columba ostendebatur, non tamen mouit ipse columbam ad descendendum, sed Angelus, vt su-
B pra declaratum est in quadam quæstione, quia in columba Spiritus Sanctus ostendebatur, dicitur ipse solus descendisse.

Ad auctoritatem Augustini dicendum, quod cum dixit solum Patrem esse, qui dixit: Hic est filius meus dilectus: est intelligendum, id est, solum Patrem esse, pro quo ista vox dicta est, licet per eum dicta non fuerit. Et patet, quia etiamsi Deus loqui posset, non loqueretur solus Pater, sed necesse esset tres personas simul loqui eadem locutione, cùm indiuisa sint opera Trinitatis, vt ait August. 4. de Trinitate. Et hoc satis conuenit literæ August. quia ipse solùm intendebat ibi ostendere, quòd personæ erant vere tres; licet natura esset vnica. Nam dixit, quamuis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti sit vna natura: firmissime
C tamen tene tres esse personas. Ad hoc autem non erat necesse, quod solus Pater esset qui vere loqueretur, & solus spiritus, qui vere descenderet in columba, sed quod solus pater esset pro quo locutio fiebat: & solus Spiritus Sanctus, qui ostendebatur per columbam. Nam si pater, & Spiritus Sãctus essent una persona, sicut sunt vna substantia, non poterat per vocem solus Pater ostendi, etiamsi per alium formaretur, sed simul Pater, & Spiritus Sanctus ostenderetur. Sic etiam per columbam non posset solus Spiritus Sanctus ostendi: sed simul Pater, & Filius. Quod autem distincti possint vere significari, sufficit ad intentionem Augustini, licet ipsi per se non faciant illas repręsentationes.

D *In quo loco ista vox formata fuerit, siue vnde venerit. Quæst. XCII.*

QVæritur, in quo locò ista vox formata sit, siue vnde venerit? Aliqui dicunt, quod verè formata est in cęlo, & de cælo venit, quia ita scriptura innuit. Nam hic in litera dicitur. Et ecce vox de cælis, dicens. & Mar. 1. c. dicitur: Et vox facta est de cælis. & Luc. 3. c. dicitur: Et vox de cælo facta est. Ergo de cælo venit. Dicendum quod ista vox non venit de cęlo, nec ibi formata est, sed fuit formata in aere propinquo circa Christum. Prima pars patet, quia ista vox non poterat de cælo venire, nisi ponantur multa miracula, & tamen ponendo eam formatam in aere, non est aliquod miraculum. Nunquam tamen miracula ponenda sunt, nisi ex necessitate, scilicet, cùm non pos-
E sumus illa euitare, quia aliàs omnis certitudo rerum confunderetur, ponendo fieri omnia per miraculum. Primo patet, quia in cælo non erat aliquid, de quo formaretur. Nam vox necessaria debet de aere formari. Intra cælum vero non est aer, nec aliqua substantia alterius naturæ a cælo, & sic non potest ibi formari vox nisi miraculose.

Secundo patet: quia si ibi fuisset formata ad hoc, quod perueniret ad terram, vt audiretur super Christum, oportebat vocem illam esse terribilem, vt totam terram concuteret, ita vt vix aliquis Angelus eam formare posset. Hoc patet propter magnam distantiam cæli a terra. Hoc autem non sequitur ponendo, quod ista vox fuerit in aere formata. Tertio patet: quia regiones mediæ impedirent ad vocem, scilicet, tota regio media ignis, quæ non est sonans, & sic vox non videretur per eam posse conuenienter multiplicari, Cùm vox non solum intentionaliter, sed etiam realiter per illam regionem multiplicari deberet, vt posset peruenire in tanta distantia. Quarto

patet,

Ad primum argumentum dicendum, quòd licet nemo esset dignus absolute audire uocem de cælo, nisi Christus: omnes tamen audire eam debuerunt, quia propter eos fiebat, & sic poterant dici digni illa uoce, cum ad illos fieret, & propter illos solùm. Aliter potest dici, quod dignitas propter hoc posset considerari, si uox ista fieret solum in fauorem eorum, qui audiebant eam, fiebat tamen immediate in fauorem Christi, s. vt per hoc crederetur filius Dei: licet istud postea esset propter nos, s. vt nos credentes in eum vitam haberemus. Ioan. 1. cap. & cum dicitur, quod ista vox fiebat propter audientes, & aliæ similes voces. Ioan. 12. c. intelligitur, id est, fiebat ad eos, & tamen fiebant propter Christum, vt crederent eum esse a Deo. Ioan. 11. c. s. ego sciebam, quod semper me audis, sed propter populum, qui circumstat dixi, vt credant, quia tu me misisti. Et sic Iudæi indigni erant audire vocem Domini. Et cùm totus populus audiebat vocem eius in datione legis. Exo. 20. c. & Deuteron. 5. c. Et hoc quia lex dabatur Iudæis, vt obseruarent eam, ideo oportebat, quod ipsi illam audirent.

Ad secundum dicendum, quòd licèt Marcus, & Lucas dixerunt, tu es filius meus dilectus: Matthæus tamen dixit, hic est filius meus. Et sic necessariò dirigebatur vox ad stantes, licèt quid istorum dictum fuerit, scilicet, an in secũda, vel in tertia persona, infra dicetur in quadam quæstione: & tamen etiam si diceretur, tu es filius meus, astantes audirent illam vocem, quia propter eos fiebat, scilicet, vt ipsi scirent Iesum esse filium Dei.

An fuerit conueniens, quòd vox Patris audiretur super Christum in baptismo? Quæst. XCIIII.

QVæritur, an fuerit conueniens, quòd vox Patris audiretur super Christum in baptismo? Quidam dicit, quòd non, quia ista formatio vocis est quædam ostensio sensibilis personæ Patris, Sed filius, & spiritus sanctus dicuntur esse missi per hoc, quòd sensibiliter apparuerunt, mitti tamen non conuenit Patri, vt ait August. 3. de Trinitate. Ergo etiam non debuit ostẽdi in aliquo signo sensibili. Item vox est significatiua Verbi concepti in corde, sed pater non est verbum, ergo non manifestatur conuenienter per vocem, vel in voce. Item homo Christus non incipit esse filius Dei in baptismo, sicut quidam hæretici putauerunt, sed hoc fuit, quando homo fuit, scilicet, ab instanti suæ conceptionis. Potius ergo in conceptione ista vox audiri debuit, vel saltem in natiuitate, eo quòd tunc Christus primò incipiebat apparere in mundo, quod non poterat fieri in conceptione, & non daretur tunc occasio erroris, vt putaretur, quòd Christus incœpisset esse filius Dei in baptismo. Item ista vox fuit quasi quædam approbatio prædicationis Christi, quia cum dicitur, hic est filius meus: & etiam subauditur, ipsum audite. Sic exprimitur etiã infra 17. c. & Marc. 9. c. & Luc. 9. c. & tamen Christus non incœpit nunc prædicare, sed postea: ideo non fuit nunc conueniens ista vox. Item ista vox ostendebat Iesum esse filium Dei, & sufficiebat hoc semel ostendi, quia si semel esset verus filius Dei, necessariò esset semper filius Dei: fuit tamen iterum ista vox audita in transfiguratione Christi, infra 17. c. & Marc. 9. & Luc. 9. 2. Petr. 1. ergo superfluit altera istarum ostensionum.

Dicendum, quòd conueniens fuit in baptismo Christi audiri vocem Patris super eum. Primò, quia ista vox fuit ad ostendendum, quòd Iesus erat filius Dei. Tunc tamen conuenientius debuit ostendi ipsum esse filium Dei, cùm primò ipsi populo ostensus est: Christus tamen non fuit ostensus Iudæis generaliter ante baptismum Ioannis, & ad hoc fuit baptismus ille, vt in eo manifestaretur toti populo. Sic patet Ioan. 1. capite, scilicet. Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel propterea, ego veni in aqua baptizans.

Tunc ergo quando toti populo ostẽsus est, debuit maximè illud testimonium audiri, vt à principio Iudæi tenerent Iesum in hac existimatione honoris, scilicet, quod esset filius Dei. Nã facilius est hominem teneri in honore si à principio, quando cognosci incipit, inueniatur in statu honoris, quam si inueniatur in statu humili, & postea **A** sibi honor accrescat. Et hoc siue propter æmulationem eorum, qui vident se superari ab illo, quem prius tanquam æqualem tenebant, siue propter admirationem, vnde alicui tantus honor aduenerit, sicut prius erat in humili statu, & iste honor est magnus, qui sibi accrescit. Ista fuit causa quare Christus minus receptus est in Nazareth inter cognatos suos, & compatriotas, quàm inter cæteros cognatos Iudæos, scilicet, quia isti cognoscebant eum quantum ad progeniem suam, & quantum ad conuersationem totius vitæ præteritæ. Ideo mirati sunt quomodo subito ista virtus sibi aduenerat. Vnde licet faceret miracula inter eos, non credebant in eum, nec laudabant Deum, qui dederat talem potestatem hominibus, sicut fecerant illi, qui erant in vrbe Naim, & in aliis locis, quando videbant Christum facientem ista miracula, vt **B** patet Mar. 2. c. & Luc. 7. c. in f. 8. & 9. c. sed magis scandalizabantur propter miracula eius. Mar. 6. c. scilicet. Et multi audientes mirabantur in doctrina eius dicentes; Vnde huic hæc omnia, & quæ est sapientia, quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne iste est fabri filius, & Mariæ? Nonne sorores eius hic nobiscũ sunt? Et sequitur, & scandalizabantur in illo. Ideo dixit tunc Christus, quod non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in cognatione sua, & in domo sua. Etiam cognati Christi non credebant in eum, nec curabãt de miraculis eius. Sic dicitur Ioan. 7. c. scilicet. Nec enim fratres eius credebant in eum. Ob hoc ergo fuit valde cõueniens, vt Christus mox, vt ostensus est toti populo, scilicet, in baptismo per Ioannem audiretur testimonium patris de eo, scilicet, quod erat filius Dei. Et sic populus to**C**tus à principio reciperet eum in illo honore, et nemo ei postea inuideret, nec esset difficile eum semper postea teneri in honore illo, in quo fuisset à principio inuentus. Secundo fuit hoc etiam propter nos, qui illam vocem non audiuimus, vt scilicet, qui eam audierunt prædecessores nostri in fide nos quoque per eorum fidem credamus. Sic ait Chrysostomus super Matthæum in quadam homilia, quod in principiis spiritualium rerum semper sensibiles apparent visiones propter eos, qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ suscipere possunt, vt si postea non fiat ex his, quæ semel facta sunt, recipiant fidem. Et sic cum substantia Dei patris sit inuisibilis, conueniens fuit notificari per vocem, & hoc potius in baptismo Christi, quàm alias, quia ibi fuit principium religionis nostræ. Tertio fuit hoc propter nostrum bapti**D**smum, quia in Christi baptismo ostendi debuerunt omnia, quæ in nostro baptismo fiunt. Et tamen in baptismo homo efficitur filius Dei per fidem, & Sacramentum. Ioan. 1. c. scilicet: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. Modum autem istius filiationis, vel generationis à Deo ostendit Christus Ioan. 3. cap. scilicet. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Et sic dicitur, quod in baptismo nascitur homo de Spiritu Sancto, & per istam natiuitatem efficitur homo filius Dei, siue Spiritus, quia dicitur ibi, quod natum est ex Spiritu, Spiritus est.

Ad significandum ergo quòd in baptismo efficitur homo filius Dei, decuit, quòd in baptismo Christi ostenderetur testimonium, quod ipse esset Filius Dei, & hoc **E** fuit per istam vocem Patris, ideo debuit tunc audiri. Sic enim ait Hilarius, quod vox Patris audita est, vt ex his, quæ consummabantur in Christo, cognosceremus post aquæ lauacrum de cælestibus portis sanctum in nobis sanctũ inuolucre, & paternæ vocis adoptione Dei filios fieri.

Ad primum argumentum dicendum, quod Pater manifestatus est hic per vocem, & tamen non propter hoc dicitur missus, quia missio dicit duo, scilicet, apparitionẽ sensibilem, & auctoritatem mittentis: Filio, & Spiritui Sancto competit hoc, quia visibiliter apparuerunt, & etiam quia à patre, qui habet auctoritatem in Trinitate missi sunt: Pater autem, licet sensibiliter ostensus sit per vocem, non potest tamen mitti, quia mitti est ab alio esse: Pater autem à nullo est: ideo licet appareat sensibiliter, non potest dici missus. Et sic non arguit ista ostentio in voce missum fuisse Patrem, & sic bene conuenit ei.

Ad

Ad secundum dicendum, quod pater non demonstratur in voce nisi sicut actor vocis, vel loquens per vocem. Quia licet ipse non sit locutus, significabatur tamen ipse loquens, quia ista vox eum solum ostendebat, vt supra declaratũ est. Et quia proprium est patri producere verbũ, quod est dicere, vel loqui: ideo pater conuenientissimè manifestatus est per vocem, quæ significat verbum. vnde, & ipsa vox à patre emissa filiationem verbi protestatur. Et sicut figura columbæ, quę ostendebat Spiritum Sanctum non erat in substantia Spiritus Sancti: ita ista vox nõ erat verè à persona Patris, quia tamen Patrem solum ostendebat dicitur fuisse vox Patris, & conuenienter in illa manifestatus est.

Ad tertium dicendum, quod nunc in baptismo debuit perhiberi testimonium de veritate Deitatis Christi, & non in natiuitate eius, sed magis tunc occultari debuit in G defectibus infantilis ætatis, ne Herodes haberet locum ad occidendum eum, qui cũ magna sollicitudine quærebat animam eius præcedenti. c. Quando autẽ peruenit ad ætatem perfectam, debuit ostendi eius Deitas, quia oportebat eum tunc docere, & miracula facere, & homines ad se conuertere. Ideo auctoritate patris hoc ostendi debuit vt doctrina eius credibilior fieret. Vnde ipse dixit Ioan. 5. c. Qui misit me Pater, ipse testimonium perhibet de me. Et hoc præcipuè debuit fieri in baptismo Ioannis, ad significandum baptismum nostrum, in quo homines renascuntur in filios adoptionis Dei: filij autem adoptiui instituuntur ad similitudinem Filij Dei naturalis: iuxta illud ad Rom. 8. c. f. Quos præsciuit, hos & prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui. Debuit ergo in baptismo Filij naturalis Dei ostendi, quòd ipse esset Filius Dei, cùm H nos in baptismo efficiamur filij Dei adoptiui.

Ad quartum dicendum, quòd ista vox Patris fuit in cõfirmationem prædicationis Christi. Et cùm dicitur, quòd illa non fuit immediatè. Dicendum, quòd si accipiatur immediatè ita quòd ipsemet die prædicare deberet, non fuit ad confirmandam prædicationem immediatè, quia tamẽ post paucos dies prædicaturus erat, scilicet postquam compleret ieiunium, poterat dici prædicaturus immediatè, quia secundum iura, quod parum distat in esse videtur. Aliter potest dici, quòd ista vox nõ fuit solùm ad confirmandum prædicationem Christi: sed etiam ad confirmandum gesta, & ad auctoritatem personæ suæ: ideo debuit audiri in principio gestorum suorum, & tamen in baptismo Christi cœperunt gesta eius, quia ibi inchoauit baptismum nostrum sanctificando aquas: ideo ibi apparere debuit testimonium patris in voce potius, q̃ postea. I

Ad quintum dicendum, quod non sufficiebat Christo testimonium illud, quod pater dedit de eo in transfiguratione, quia illud fuit solum coram tribus discipulis eius Petro, Iacobo, & Ioanne, & etiam mãdatum est eis, quod illud nemini dicerent infra 17. c. & Marc. 9. c. & Luc. 9. c. Christus autem toti populo debuit ostendi: Ideo præter illa fuit necessaria ista ostensio patris in voce: Sed tunc dicetur, quod illa ostensio in voce, quæ fuit in transfiguratione fuit superflua, quia ista sufficiebat. Ad illud autẽ quod dicitur, vocem istam in Transfiguratione auditam iterum fuisse dicendum, quod etiam illa fuit conueniens, vt dicetur infra 17. c.

Quomodo Euangelista diuersimodè scribant vocẽ factam; quia alij dicunt tu es filius, alij vero hic est filius? Quæst. XCV. K

QVæritur, quomodo Euãgelistæ in hoc discordent quia Matth. dixit hic est Filius meus. Marcus, & Lucas dixerunt, tu es filius meus? Aliquis dicet, sicut supra diximus de calceamentis Christi, de quibus dixit Matth. quod non erat Ioannes dignus portare illa. Marcus vero, & Lucas dixerunt, soluere corr. cal. & diximus, quod Ioannes potuit dixisse diuersis vicibus, & vna vice vnum, & alia aliud, vt ait August. lib. de concord. Euan. Ita hic diceret, quod vtrumque dictum est. Dicendum, quod non stat, quia vox semel locuta est hic, ideo non potuit dicere nisi vnum ipsorum. Secus esset si argueremus de verbis dictis hic, & dictis in transfiguratione, quia licet sint omnino eadem in sententia, poterant esse diuersa in tenore, & tamen solùm comparamus verba dicta in baptismo, ideo non possunt esse nisi vno modo, quia semel solùm vox illa insonuit. Dicendum, quod vox illa vnum istorum dixit, & nobis nõ constat, quid horum dictum sit. Non est tamen difficultas vlla, quia Euangelistæ non curant, nisi de sententia. Ideo si omnino teneatur sententia, dato quod verba aliqua mutentur, non curant. Hic autem siue dicatur, hic est filius: siue, tu es filius, idem significatur, scilicet, quod Christus erat verus, & naturalis filius Dei, & non dicitur nisi ad quem dirigatur vox, scilicet, ad Christum, vel ad astantes. Vtroque tamen modo, per istam vocem Deus intendebat certificare astãtes, quod Christus erat filius eius. Vnde videbatur, quod vox dirigeretur magis ad astantes, quàm ad Christum, quia illi certificabantur, Christus vero non, cùm ei semper constaret, quod erat verus filius Dei, quia ipse semper in patre, & pater in eo erat. Ioan. 14. cap. Cùm tamen Marcus, & Lucas dixerunt: Tu es filius meus, innuunt, quod ostenderetur Christus ad oculum ex eo quod columba super eum descẽdebat, & sedebat. Nec tamen per hoc certificare possimus quid illorum dictum sit. De hoc August. 2. lib. de concord. Euan. dicit, scilicet: Hæc verba alij duo Marcus, & Lucas similiter narrant, sed de verbo vocis, quæ de cælo facta est, narrant locutionem: salua tamen sententia. Quod enim Matthæ. ait dictum, hic est filius meus dilectus, ad eandem sententiam explicandam valet. Vox enim cælestis vnum illorum dixit, sed Euangelistæ ostendere voluit id valere, quod dictum est, hic est filius meus, vt illis potius, qui audiebant indicaretur, quod ipse esset filius Dei, atq; ita dictum referre voluit, tu es filius meus, ac si illi diceretur, hic est filius meus. Non enim Christo indicabatur quod sciebat, sed audiebant, qui aderant, propter quos vox facta est. Aliud dubium est in hoc, quia Matth. dixit: In quo mihi complacui, & Luc. & Mar. in te mihi complacui. Et istud dependet à præcedenti, scilicet, quia Matth. posuit vocem factam in tertia persona, Marc. & Luc. in secunda. Quia tamen in quibusdam libris inuenitur in te complacuit mihi. August. mouet ad hoc dubium, & dicit quod eadem sententia est, licet diuersa verba. Veruntamen, cùm dicitur, in te complacui, significatur, quod Deus sibi ipsi complacuit in filio. Si autem dicitur, in te complacuit mihi, significatur, quod Deus placuit hominibus per filium suum. Et de hoc dicit August. eo. li. Iam vero quod alius dicit, in quo mihi complacui, alius, in te complacuit mihi, si quæris quid horum sonuerit in uoce, quodlibet accipe, dummodo intelligas eos, qui nondum eandem locutionem retulerunt, eandem retulisse sententiam. Quod enim Deus in filio sibi complacuit admonetur aliquis ex eo, quod dictum est, in te complacui, quod autem in filio Pater placuerit hominibus, admonemur ex eo, quod dictum est, in te complacuit mihi. Sed intelligatur hoc dictum esse ab omnibus Euangelistis, tanquam si diceretur in te placitum meum constitui, hoc est implere, quod mihi placet.

Ad quid hic fuerit ostensa tota Trinitas, & an conueniens fuerit, quod ostenderetur? Quæst. XCVI.

QVæritur, ad quid fuit ostensa hic tota Trinitas, & an conueniens fuit, quod ostenderetur? Aliquis dicet, quod non, quia hic propositum erat ostendere Christum esse Filium Dei, & ad hoc non erat necesse ostendi totam Trinitatem, sed quod solùm Pater ostenderetur loquens: ideo non oportuit, quod tota Trinitas ostenderetur.

Dicendum, quod tota Trinitas hic ostensa est, vt ait Hieronymus super Matthæum. Nã filius baptizatur, & in baptismate demonstratur: Spiritus Sanctus in columba ostenditur: Patris testimonium in voce auditur. Et hoc fuit propter causas particulares pertinentes ad singulas personas, & fuit etiam propter generalẽ causam pertinentem ad totam Trinitatem.

Primum patet, quia necesse fuit Filium hic ostendi, cum ipse baptizaretur. Pater etiam debuit ostendi in voce, quia principalis intentio fuit, quod ostenderetur, hic Christus esse Filius Dei. Erat ad hoc oportebat, quod vox ex nomine Patris formaretur, in qua ipse manifesta-

nifestaretur. Oportuit etiam Spiritum Sanctum ostendi in columba, ad ostendendum ad oculum, quis erat Filius Dei, & ad quem fiebat vox, vt ait Hieronymus super Matthæum, scilicet, columba sedit super caput Iesu, ne quis putaret vocem Patris ad Ioannem factam esse, & nõ ad Dominum etiam, vt significaretur Christus plenus Spiritu Sancto. Et propter alias causas positas in quæstionibus de singulis illorum. Secundum patet, quòd multæ causæ fuerunt, vt Trinitas ostendi debuisset in baptismo Christi. Primò, quia iste est articulus difficilius inter omnes, qui ad fidem pertinent. Ideo conueniens fuit, quod de eo fieret aliqua ostensio corporalis, & sic per signa sensibilia notificatæ sunt tres personæ. Alij autẽ articuli, quia non sunt ita difficiles, & quia pendent aliquo modo ex articulo Trinitatis, non fuerunt ita manifestati in aliqua corporali ostensione, licèt alicui eorum ostensi fuerunt, sicut resurrectio, quæ per multas apparitiones, & argumenta probata est. Actu. 1. c. scilicet: Ostendit se illis viuum in multis argumentis. Secundò fuit hoc valde conueniens propter simplices, qui vix possunt deduci ad credendum substantias incorporales: cùm intellectus eorum totus rebus materialibus immersus sit: His ergo debuit ostendi substantia spiritualis in aliquo signo sensibili. Et quia Trinitatis sunt tres personæ spirituales, & vnica natura spiritualis, debuit ostendi eis tota Trinitas sensibiliter. Et hoc potius in baptismo Ioannis, quàm aliter: quia ibi incipiebat Christiana religio. Sic dicit Chrysost. in quadam Homilia, quod in principijs spiritualium rerum semper sensibiles apparent visiones propter eos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ suscipere possunt: vt si postea non fiant, ex his, quæ semel facta sunt fidem recipiant. Tertiò fuit propter Sacramentum baptismi, quia baptismus est Sacramentum fidei: quia in illo fidem profitemur, & fidẽ ab Ecclesia petimus: Et quia in fide præcipuus est articulus Trinitatis: debuit in baptismate Christi ostendi tota ipsa Trinitas. Quartò fuit hoc ad ostendendum formam, quæ teneri debebat in baptismo. Nam baptizamur in nomine trium personarum, infra 28. c. adeo debuit in Christi baptismate trium personarum ostensio fieri, vt per hoc intueretur, quæ forma in baptismo nostro teneri deberet. Sic ait August. in sermone de Epiphania. s. Nec mirum si in dominico lauacro ministerium non defuit Trinitatis, cùm nostrum lauacrum Trinitatis compleat Sacramentum, id est. In nostro lauacro fit inuocatio Trinitatis, per quam completur Sacramentum, quia aqua per se nihil faceret, vt ait ipse August. sed accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua? Sed obijcitur, quod non fuerit conuenienter ostensa Trinitas per ista signa sensibilia, cùm non arguant sufficienter Trinitatem, quia vox non fuit formata à Patre, & Spiritus Sanctus non descendit in columba, sed Angeli ista fecerunt, quia talia facere non conueniebat naturæ diuinæ. Et dato, quòd non essent tres personæ in Deitate, sed vnica, sicut in vnica natura: poterant fieri istæ ostensiones per Angelos, & non colligeretur inde esse Trinitatem. Dicendum, quòd nihil est per quod possit probari necessariò esse Trinitatem in Deitate, nisi credamus scripturæ asserenti hoc. Quia nulli actus sunt, qui nobis ostendi possunt, quos faciant ipsæ personæ diuisim, cùm opera Trinitatis ad extra indiuisa sint. Solum ergo Trinitatem personarum tenemus, quia Christus nobis illam prædicauit, & innumerabilibus miraculis confirmauit, ex quibus certissimè constat, verum esse, quod ille asseruit, cùm mendacium non possit per miraculum confirmari. Et sic istæ ostensiones non ponuntur hic tanquam per eas probetur necessariò Trinitatem esse, sed est quidam modus ostendendi exemplaris. Melius namque simplices sic intelligent Trinitatẽ ostendendo eis actus, quasi trium personarum, vel suppositorum distinctos, quàm si solum dicatur eis, quòd sunt tres personæ in diuinis. Et ad hoc facta est ostensio, & non ad probationem, quasi per necessitatem cogeretur Trinitas nolenti credere scripturæ, etiã si contra et ei de ista. Ad argumentum dicendum, quod non solùm intendebatur ostẽdi Christum esse filium Dei, sed multa alia quoque, ad quæ erat necessaria ostensio Tri-

A nitatis: sed adhuc dato, quòd solum debuisset Christus ostendi filius Dei, oportebat hic manifestari Trinitatem. Nam necesse erat Christum apparere, de quo fiebat ista ostensio, & Patrem manifestari per vocem, vt diceret Christum filium suum esse, & Spiritum Sanctum apparere in columba super Christum propter causas supradictas. Et sic non sufficiebat ostensio Patris, sed tota Trinitas ostendi debuit.

Ad quid fuerit necessaria ista manifestatio? Quæst. XCVII.

QVæritur, ad quid fuerit necessaria ista manifestatio facta super Christum in testimonium eius: cùm Io-
B annes testimonium de Christo dedisset, & illud sufficere videbatur, cum Ioannes esset tantæ auctoritatis apud Iudæos? Dicendum, quòd fuit necessaria ostensio Trinitatis propter multa. Primo propter ipsum Ioannem, quia etiam ipse nesciuit testimonium de Christo perhibere, nisi ista signa apparuissent in eo. Nam Ioannes non cognoscebat Christum in persona, & dedit Deus ei signum ad cognoscendum, scilicet, super quem uideret Spiritum Sanctum descendentem. Ioan. 1. c. Secundo erat necessaria ista ostensio, quia licèt Ioannes de Christo testificaretur, & illud multum conferret propter Iudæos, qui Ioannem tenebant tanquam Prophetam infra 21. c. tamen non sufficiebat testimonium eius simpliciter, quia simpliciter Ioannes miraculum nullum faciebat. Ioan. 10.
C cap. Et si quis vellet negare dicta eius, poterat. Christus autem volebat testimonium firmius, quod negari non posset. Et ita necessarium erat: ideo non fuit contentus solo testimonio Ioannis, sicut patet. Ioan. 5. cap. cùm dixit Christus Iudæis: Vos misistis ad Ioannem, & ille testimonium perhibuit veritati. Ego autem testimonium ab homine non accipio. q. d. Ioannes de me verum dixit, scilicet, quod ego eram Messias. Et tamen ego non accipio testimonium ab homine, id est, non sum contentus testimonio solo, quod perhibetur à puro homine, quia illud posset negari, vel destrui: ideo subiunxit: Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Ipsa enim opera, quæ facio testimonium perhibent de me, scilicet, testimoniũ, cui ego innitor, maioris auctoritatis & firmitatis est,
D quàm testimonium Ioan. scilicet opera, quæ ego facio, quæ sunt miraculorum, & nullo modo possunt negari esse à Deo: & postea dixit. Et qui misit me pater, ipse testimonium perhibuit de me. Hoc fuit nunc in baptismo, quando audita est vox Patris, scilicet. Hic est filius &c. Christus ergo significauit istam ostensionem Trinitatis fuisse necessariam ad ferendum de eo testimonium firmum, quia testimonium Ioan. firmum non erat. Sed dicetur: Cùm Christus postea facturus esset miracula: ad quid oportuit fieri nunc istam ostensionem super eum. Vel cùm facta fuerit, & sufficiens testimonium fuerit de eo perhibitum, ad quid oportebat postea fieri miracula. Dicendum quod etiam, si postea miracula futura essent, erat necessarium nunc illud testimonium. Primo quia decebat Christum a principio cognosci a Iudæis sub ma-
E gna veneratione tanquam filius Dei, vt non esset graue eis postea tenere eum in illo honore, quod fieret, si primo à toto populo cognosceretur in statu parui honoris. Secundo quia ex conditione baptismi, & propter multas alias causas expressas in quæstionibus conueniens erat in baptismo Christi manifestari Trinitatem. Si autem nunc fiebat ista ostensio, non tollebatur quin postea essent necessaria miraculorum opera, quia nunc non ostensus est Christus toti populo, ideo non sufficiebat hæc ostensio ad hoc, quod crederent Iudæi in eum: potissimè quia Iudæi erant gens dura ad credendum, & multis signis opus erat propter eorum duritiam, potissimè in re tam ardua, scilicet, quod crederetur homo esse filius Dei: ideo conueniens fuit eum post hæc miracula operari, de quibus magis dicetur c. sequenti. Tertio quantum ad principale decuit nunc fieri ostensionem Trinitatis propter fidem Trinitatis, quam in baptismo profitemur, & propter inuocationem Trinitatis, quæ exprimitur in forma baptismi. Ad hoc autem nihil faciebat testimo-

nium Ioan. Ideo etiamsi Ioannes sufficiens testimonium dedisset de Christo, adhuc erat conueniens fieri ostensionem Trinitatis propter ista, quæ pertinebant ad baptismum, & alias causas, de quibus supra. Ad argumentum in contrarium dicendum, quòd testimonium Ioan. erat vtile, sed non sufficiens; quia non erat omnino necessarium. Et tamen dato, quòd Iudæi omnino crederent per istud testimonium Ioannis, adhuc Christus non erat contentus eo, quia poterat negari, ipse vero habere voluit solidam probationem, vt patet. Io. 5. vt suprà declaratum est.

C A P. I V.

Mar. 1. Luc. 4. *TVnc Iesus ductus est in desertum a Spiritu, vt tentaretur a Diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Qui respondens, dixit: Scriptum est: Non in solo* Deut. 8. Luc. 4. *pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.*

IN præcedenti ostendit Matthæus veram Christi Deitatem per testimonium Ioannis, & Dei Patris. Hic ostenditur eius vera Deitas, & humanitas ex tentatione dæmonis, & ministrationibus Angelicis. Et diuiditur in duo, s. in ista duo, quæ dicta sunt: secundùm ibi. [Tunc reliquit eum.] Prima in tres iuxta triplicem tentationem Dæmonis, & triplicem Christi victoriam. Secunda ibi: [Tunc assumpsit eum.] Tertia ibi: [Iterum assumpsit eũ.

An ea, quæ hic habentur, continuentur ad præcedentia?
Quæst. I.

QVæritur circa primum, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia? Dicendum quòd hic totaliter est ordo continuitatis. Primò in quantum illa fuerunt ante ista. Quia hic agitur de Christi ieiunio, & de principio prædicationis eius: & tamen Christus nõ prædicauit, nec ieiunauit antequam baptizaretur, quia principium omniũ operum suorum fuit baptismus. Secundo est continuatio, quia ista non solum fuerunt post illa, sed etiam immediatè post illa non intercedentibus aliquot diebus. Sed mox, vt Christus baptizatus est, iuit in desertum, vt hic dicitur, scilicet. [Tunc Iesus ductus est in desertum,] id est, tunc, quando baptizatus est, iuit in desertum. Sic etiam continuat istam literam Chrys. super Matth. dicens postquam baptizatus est Dominus a Ioanne in aqua, ducitur à Spiritu in desertum, vt baptizaretur igne tentationis. Et sic tota litera est hic continua quantum ad tempus: licèt sit ista alia materia a præcedenti. Circa primum dicitur. [Tunc ductus est Iesus.] Id est, tunc quando baptizatus est. s. quòd post baptismũ non moratus est aliquot diebus inter Gentes, nec diuertit ad alios actus, sed immediate iuit in desertum ad ieiunandum. Sic dicitur Mar. 1. postquam dixit, tu es Filius, &c. sequitur scilicet, & statim Spiritus expulit eum in desertum. Et sic nihil moratus est. Et dicitur ductus est, quia Spiritus eum duxit: & tamen ipse iuit, quia nemo eum compulit. Quare tamen dicatur ductus infra dicetur. [In desertum.] Istud est desertum in terra Iudæ, & non est K multum longe à Iordane, & solet vocari vulgariter Quarantana, id est, locus, in quo Christus ieiunauit quadraginta diebus: & solent ire peregrini ad locum illum ex deuotione. Et non longe ab ipso loco est mons excelsus, in quẽ Diabolus duxit Iesum, vt ostenderet ei omnia regna terræ. Est autem Quarantana circa Galgala. Mons tamen in quo nunc Christus manebat, siue desertum, vt hic dicitur, est in latere vrbis Bethel, & Hai non longe ab vrbe Iericho. Et sunt istæ vrbes in tribu Beniamin. Iosue 18. c. A spiritu, id est, a Spiritu Sancto, vt Spiritu suo: licèt quis Spiritus fuerit infra dicetur. [Vt tentaretur à Diabolo.] Iste fuit finis ad quem Iesus præcipuè iuit in desertum, scilicet, vt tentaretur. Licèt aliæ etiam fuerunt causæ, de quibus infra. [Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.] Accipiuntur hic

F dies artificiales, cùm distinguatur dies contra noctem, & in istis diebus propriè Christus dicitur ieiunasse: quia nunquam in eis comedit, sed finitis illis comedit, quando Angeli ministrabant ei: vt patet infra in litera. [Postea esuriit,] scilicet, post illos quadraginta dies; scilicet; in omnibus illis nunquam esuriit, sed finitis eis. Et ob hoc nunquam comedit in illis, quia vir temperatus non comedit nisi in remedium famis: Lucas tamen 4. c. expresse ponit, quòd nihil comedit, dicens, & nihil manducauit in diebus illis. Et consummatis illis esuriit: [Et accedens tentator,] scilicet, diabolus: quia supra dicitur, quòd tentabatur a Diabolo, & dicitur tentator, quia officium tentandi habet. Ad ipsum namque tentare pertinet: de quo infra dicetur in quadam quæstione. Sic etiam vocatur accusator, quia officium suum est G accusare. Apoc. 12. c. scilicet: Nunc facta est salus: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri, ac die. Et ibi dicitur, quòd iste est diabolus, & Satanas. Accessit autem tentator ad Iesum post quadraginta dies, quòd tunc fuit locus tentandi, vt ait Chrys. super Matth. scilicet, quia Diabolus videns per quadraginta dies Christum ieiunantem desperauerat. Postquam autem esurientem sensit: iterum cœpit sperare. Ideo dicitur. [Et accedens tentator dixit ei, si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.] Quia vidit esurientem, & sciebat fatẽ eum cibo indigere, tentauit eum circa gulam, scilicet, vt conuerteret lapides in panem, quasi dicat: Si filius Dei es, potes conuertere lapides in panem. Ideo conuerte, & comede. Et dixit: Dic, id est iube. s. Nihil est aliud necessa- H rium, nisi vt iubeas, & immediate fiet: cùm omnis creatura Deo obediat, & ita Deus facit sola voluntate, & mandato: Psalm. 32. scilicet: Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Idem Psal. 148. An autem de lapidibus panis fieri posset? infra dicetur. [Qui respondens dixit. Scriptum est: Non in solo pane viuit homo.] Christus noluit conuincere diabolum potestate: sed solo testimonio scripturæ: quia diabolus suadebat conuerti lapides in panem, quasi hoc esset necessarium, vel conueniens. Christus vero dixit non esse necessarium: quia non erat recurrendum ad miraculum conuersionis lapidum in panem sine necessitate. Et tamen non erat hic necessitas, cùm posset Christus, & quilibet homo aliter viuere. Ideo non erat hoc rectum consilium. Hoc probauit, scilicet, quia non in solo pane viuit homo; id est, non I oportet, quod ad hoc, quod homo viuat, panem habeat: quia non est solus panis, de quo homo viuere potest, sed multa quoque alia sunt, per quæ potest vita conseruari sine pane. Ideo non oportet peti panem, vel desiderari tanquàm omnino necessarium. [Sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.] Id est: Non viuit homo in solo pane: sed etiam potest viuere de quocunque verbo, quod exit de ore Dei. Ideo non bene suades, quod lapides in panem conuertam; cùm per multa alia possit vita conseruari. Plurimi exponunt ista de vita spirituali dicentes, quod non solum est panis necessarius ad vitam corporalem: quæ comparata vitæ æternæ potius mors dicenda est, ait Greg. in homilia: sed magis homo viuit de verbo, quod exit de ore Dei. Et ista est vita spiritualis, quæ est vita simpliciter. Sic dicit Rabanus, scilicet; si quis K non vescitur verbo Dei, iste non viuit, quia sicut corpus humanum non sine terreno cibo, ita & anima viuere non potest sine Dei verbo. Procedere autem verbum de ore Dei dicitur, cùm voluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat.

Dicendum, verum esse, quòd per verbum Dei viuitur vita spirituali: tamen de ista non potest intelligi hic propter duo. Primo, quia non facit vllo modo ad propositum. Diabolus namque ex mira astutia suadebat Christo lapides in panem conuertere, quia videbat eum esurire, & iudicabat, quòd sine cibo viuere non poterat. Et sic manifestum est, quod de vita corporali loquebatur, quia ad spiritualem vitam, nec lapides, nec panes erant necessarij. Si autem Christus responderet de vita spirituali, esset extra propositum, & verbum quasi insipientis hominis. Secundò, quia etiam respon-

sio Christi in seipsa induceret inconueniens, cùm diceret, A non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo &c. Nam ista ex genere locutionis ad eandem vitam pertinent, quia alias comparasset respectu eiusdem vitæ panem, & verbum Dei: cum non pertineant ad eandem vitam, sed vnum ad corpus, alterum ad spiritum. Etiam si Christus voluisset hoc dicere, aliter exprimere debuisset, scilicet, quòd magis erat necessaria vita spiritualis, quæ est per verbum Dei, quam uita corporalis, quæ est per panem. Et tamen dixit hic vitam esse in pane, sed non in solo pane. Ideo noluit hoc dicere. Tertio, & efficacius patet, quia Christus allegauit hic testimonium scripturæ, dicens: scriptum est &c. Deuteron. 1. cap. Ideo necesse est, quòd Christus sequatur sensum, quem facit scriptura, quam allegat. Et tamen litera ibi non intelligitur de cibo spiri- B tuali, sed de corporali. Et vocatur ibi verbum Dei ipsum manna, de quo Iudæi quadraginta annis vixerunt nullum panem comedentes. Ideo oportet, quod etiam litera intelligatur hic de cibo corporali, & non de verbo scripturæ. Patet, quia dicitur eo. cap. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna: quod ignorabas tu, & patres tui, vt ostenderet tibi, quod non in solo pane viuit homo, sed ex omni verbo, quod egreditur ex ore Domini. Et sic necesse est, quòd intelligatur litera sic, scilicet, quod voluit ostendere Iudæis potestatem suam & dedit eis manna ad comedendum quadraginta annis sine pane. Et dicitur, quòd hoc fecit Deus, vt ostenderet Iudæis magnitudinem suam faciendo eos viuere sine pane quadraginta annis comedendo manna, C vt intelligerent, quod non in solo pane viuit homo, id est, non simpliciter panis necessarius est ad vitam, ita quod sine illo homo non posset viuere, sed potest homo viuere, & sustentari ex omni verbo, quod procedit ex ore Dei, id est, de quacunque re, quam iusserit Deus comedi, scilicet, quod si Deus iussert hominem comedere de lapidibus, vel de ferro, ita nutrietur, & viuet, sicut si comederet panem delicatissimum, & quoscunque alios cibos. Et necesse est sic intelligi literam, quia aliàs non conueniret intentioni Dei. Nam Iudæi non sustentabantur in deserto de verbis, sed de manna, quod erat verus cibus, & naturaliter nutriebat. Et sic verbum egressum de ore Dei accipitur pro manna in quantum Deus dixit, quod comederant manna, & illud sibi dabat in cibum. D Exod. 16. c. Ita ergo necesse est intelligi hic. Et concordabit Christus sensui literæ, quam allegat. Et etiam faciet ad propositum suum, vt directè respondeat Diabolo, scilicet: Non est necesse, quòd lapides conuertantur in panem, vt inde viuam: cum non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei, id est, de omnibus illis de quibus Deus iusserit homini comedere, quasi dicat: Deus potest dare mihi manna ad comedendum, sicut Iudæis, qui sine pane uixerût. Potest etiam dicere, quòd comedam de istis lapidibus, & tunc illi erunt mihi cibus, sicut panis. Ideo non oportet, quòd ego à Deo determinatè petam panem, vel quòd lapides conuerti debeant in panem. An ista responsio satisfaceret Diabolo, infra dicetur. Et vocatur hoc verbum ipse cibus in quâtum Deus iubet illum comedi: & dicitur, quòd E egreditur de ore Dei: non quidem quòd Deus habeat os, quia nulla membra corporalia habet, cùm sit purus spiritus. Ioan. 4. scilicet, Spiritus est Deus. Sed id quod Deus nobis declarat dicitur exire de ore eius more humano, quia quidquid homo vult, aut mente concipit, exprimitur in voce prolata per os. Sic dicit Rabanus, scilicet. Procedere autem verbum de ore Dei, est cùm voluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat. Et iste est sensus literæ. Nicolaus autem dicit, quòd cùm dicitur in omni verbo, &c. verificatur non solùm de vita spirituali, sed etiam de corporali, sicut patet de Moyse, qui ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus verbo Dei spiritualiter, & corporaliter sustentatus, quasi dicat, quod vox Dei, siue colloquium sustentabat Moysen, vt non moreretur.

Dicendum, quòd istud verum est, quia non solùm per colloquium Dei, sed etiam sine colloquio per solam voluntatem potest Deus hominem multis annis sine cibo sustentare. Et tamen istud non est ad propositum Christi, cùm ipse allegauerit auctoritatem illam, quæ necessariò intelligitur de cibo corporali. Et sic dicendum, quòd sensus superior est verus.

Quis fuerit spiritus, à quo Christus ductus fuit in desertum? Quæst. 11.

QVæritur, quis fuit iste spiritus, à quo Christus ductus est in desertum? Quidam dicunt, quod fuit Diabolus, quia ad eundem pertinet tentare, & ad tentationem opportunitatem quærere. Nec tamen in desertum erat opportunitas ad tentationem, vt infra dicetur: sed à Diabolo Christus tentatus est: ergo ab eo in de- B sertum ductus est, maximè, quia tota ista litera de Diabolo loquitur. Item quia constat, quod Diabolus tulit Christum de deserto in Ierusalem, vt patet infra in litera: ergo ipsemet duceret eum de Ierusalem, vel de Iordane in desertum. Etiam, quia iterum Diabolus tulit Christum de Ierusalem in montem, quando ostêdit ei omnia regna terræ. Ipse ergo duceret eum nunc, vt omnes isti motus ei competerent. Aliquis dicet, quod non poterat esse Diabolus, quia vocatur spiritus absolutè, & tamen Diabolus non vocatur spiritus absolutè, sed spiritus nequam, vel spiritus malus, vt patet 1. Reg. 16. c. scilicet, spiritus Domini recessit à Saul, & exagitabat spiritus nequam. Et dixerunt serui Saul: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Idem primo Reg. 18. c.

C Dicendum, quòd licèt communiter diabolus non vocetur spiritus absolutè, tamen aliquando sic uocatur: sicut patet 3. Reg. 22. c. & 2. Paralip. 18. c. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino. Ille tamen est diabolus, quia decepit Prophetas Baal mentiendo. Et etiam ipse dixit, egrediar, & ero spiritus mendax. Hoc tamen non pertinet ad Angelos bonos. Et sic tenetur indubitanter, quòd accipitur pro diabolo. Et sic non obstat quin possit accipi hic spiritus pro diabolo. Cùm autem dicitur de illis determinationibus, scilicet, spiritus malus, vel spiritus nequam: dicendum quòd non sunt necessariæ ad hoc, quod ponantur cum isto nomine spiritus ad significandum diabolum: nisi cum ponitur ibi, quod spiritus Dei, quia tunc intelligeretur magis de spiritu bono: ideo fit D adiunctio, & dicitur spiritus Dei malus, vel spiritus nequam à Domino. Sic habetur 1. Reg. 16. & 18. cap. scilicet. Spiritus nequam à Domino exagitabat eum. Et iterû spiritus Dei malus exagitat te. Si tamen non ponatur iste genitiuus Dei ibi, non oportebit poni istam determinationem, s. malus, vel nequam, nec scriptura illud facit, vt patet 3. Reg. 22. c. & 2. Paralip. 18. c.

Dicendum tamen, quod hic Spiritus accipitur pro Spiritu Sancto, qui Christum hominem dirigebat in omnibus. Et istum solent vocare Euangelistæ Spiritus absolutè. Sic patet Ioan. 1. c. scilicet. Super quem videris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem. Et iterum: Vidi Spiritum Sanctum descendentem quasi columbam, Et Ioan. 3. dicitus. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu. Et iterum: Quod natum est ex Spiritu Spiritus est: E Et accipitus semper pro Spiritu Sancto, vel potest accipi Spiritus pro anima Christi, scilicet, quod Spiritus suus mouit eum ad eundum in desertum. Et patet, quod non possit intelligi de diabolo, quia dicitur hic, quod ductus est Iesus à spiritu in desertum, vt tentaretur à diabolo. Et tamen si intelligeretur de spiritu malo, non diceretur absolutè de spiritu, sed de spiritu malo, vel de spiritu nequâ. Sed quia omnino intelligitur de Spiritu Dei bono, non dicitur absolute de spiritu, sed de Spiritu Sancto. Item patet per Gregorium in quadam homilia, cùm ait: Dubitari à quibusdam solet, à quo spiritu sit Iesus ductus in desertum, propter hoc quod subditur, assumpsit eum diabolus in sanctam Ciuitatem, sed vere, & absque vlla quæstione conuenienter accipitur, vt a Spiritu Sancto in desertum ductus credatur, vt illuc eû suus Spiritus duceret, vbi hunc ad tentandum spiritus malignus inueniret. Item, quia non erat aliquod motiuum, super quod diabolus duceret Christum in desertum ad tentandum. Quia ad hoc, quod tentarè posset eum vbicunque inueni-

ueniret. Et non aggrederetur istud facere, antequam eum de aliquo tentaret, quia fortè diabolus putaret, quod per hoc eum scandalizaret, & tentationem caueret: sicut, qui semel timet, & putat latere insidias, non facilè postea capietur. Ideo, vt diabolus eum tentaret non duceret in desertum, quia per hoc fructum tentationis suæ perditurum se putaret. Si autem dicas, quod alijs vicibus diabolus tulit Christum de vno loco ad alium, dic quòd hoc fecit, quia per tentationem præcedentem putabat se cognoscere aliquid de animo Christi, quantum ad ea, quæ foris apparebant. Et videbat Christo placere, quòd portaret eum de vno loco in alterum. Ideo portabat, quia ex hoc iam non timebat, quòd eum scandalizaret, nec perderet fructum suæ tentationis: sed quòd per hoc facilius consequeretur intentum, cùm videret iam Christo placere, quòd portaretur. Et istud ostendebat quasi quan- G dam facilitatem, vnde citius vinceretur. Non ergò tulit diabolus Christum in desertum ante tentationem, sed à Spiritu Sancto ductus est. Item patet, quia si diabolus Christum duxisset in desertum, vt eum tentaret, immediatè eum tentasset, & tamen non fecit, sed post quadraginta dies, cùm Christus iam esuriret, & diabolus hoc videret, tunc tentare incœpit. Nam dicitur in litera. Et accedens tentator dixit, scilicet, ante hoc non accesserat ad eum, sed tunc nouiter accessit. Non ergo tulit ipse eum, sed Spiritus suus. Item patet per Chrysostomum super Matthæum dicentem. Ad homines enim diabolus vadit, vt tentet eos: quoniam autem aduersus Christum diabolus ire non poterat, ideo contra diabolum Christus processit. Item ab illo spiritu Christus in desertum ductus est, qui suasit ieiunare. Hoc autem non H suadet diabolus, sed spiritus Dei: ideo non duxit eum diabolus illuc. Patet, quia si Christus à solo diabolo ductus esset, vt tentaretur ab eo, & non duxisset eum Spiritus suus, non curasset ieiunare, nec aliquid aliud facere, sed mox vt fuisset in deserto, si diabolus eum non occuparet in tentationibus, ipse rediret de deserto, quasi nihil habens, quid faceret. Et tamen mansit ibi quadraginta diebus ieiunans, & diabolus adhuc non tentabat eum. Ergo videtur, quod ipse habuit propositum veniendi in desertum, vt faceret hoc ieiunium, ergo non ductus est à diabolo. Item diabolus non habuit motiuum tentandi Christum, nisi postquam esuriit, post quadraginta dies, & si nunquam esuriuisset, nunquam eum tentasset: ergo non duxerat ipse eum in desertum ad tentandum, sed casu inuenit occasionem ad eum tentandum. I Sic enim dicit Chrys. super Matthæum, scilicet, quia diabolus videns per quadraginta dies Christum ieiunantem desperauerat: postquam esurientem sensit, iterum cœpit sperare. Christus ergo à seipso ductus est, & non à diabolo.

Ad primum argumentum concedendum, quod diabolus non solùm tentat, sed etiam tentationis opportunitatem inquirit, vt facilius vincat. Quod tamen diabolus antequam Christum tentaret, non fecit. Si enim esset purus homo, vt ipse putabat, eum non duceret in desertum: ne dum ad hoc inductus esset, scandalizaret eum, & incuteret timorem, ita vt postea nulli tentationi consentiret, vt supra dictum est. Ideo diabolus, qui astutus est, non duceret sic Christum, etiamsi posset. Et patet apertius, quia si diabolus Christum duceret in desertum; aut vio- K lenter eum duceret, aut suggereret ei, quòd illuc ire vellet sub spe alicuius boni. Primum non stat, quia diabolus non posset Christum violenter ducere, quia minor erat. Item, quia etiamsi diabolus potuisset, nullo modo faceret, quia Christus sic violenter ductus turbaretur terribiliter, & fieret extra seipsum: sicut fieret de quolibet homine, si sentiret se rapi per aerem: ideo postea timeret, & quidquid postea sibi diceretur putaret esse fraudem, & nunquam assentiret tentationi. Si autem prius Christum ad volendum ire induxisset, iam ante desertum tentatus esset, quia illa suggestio ad eundum esset tentatio. Non tamen fuit tentatus ante desertum, & ieiunium: cùm dicatur hic, quod ductus est in desertum, vt tentaretur Christus: ergo non fuit a diabolo ductus.

Ad secundum dicendum, quòd diabolus tulit Christum F illis duabus vicibus, de quibus in litera dicitur, & tamen non tulit eum in desertum ante ieiunium. Ratio diuersitatis est, quia postquam diabolus cœpit Christum tentare, vidit eum dispositum, & quasi inductum; & permitteret se portari à diabolo de loco in locum, & sic portauit eum, quia hoc non impediebat tentationem, sed potius adiuuabat. Et tamen antequam tentaret eum si voluisset eum portare incussisset sibi timorem: ideo nollet eum portare, etiamsi posset, vt dictum est.

Quare dicatur, quòd Christus ductus sit, cum hoc videatur violentiam significare? Quæst. III.

QVæritur, Quare dicatur, hic quod Christus ductus sit, quod videtur significare quandam violentiam, sed deberet dici, quod ipse iuerit? Aliqui dicunt, quod diabolus tulit Christum in desertum, & quia istud erat quasi inuoluntarium, dicitur quòd ductus est. Dicendum quod non stat, quia supra dictum est, quod Christus non fuit portatus in desertum a diabolo, sed a Spiritu Sancto. Etiam, quia si diabolus debuisset portare eum illuc, non potuisset violenter portare, cùm esset minor Christo. Dicendum, quòd Christus voluntariè iuit in desertum, & à nemine compulsus est, nec tractus. Litera etiam ista non signat eum iuisse violenter. Pro quo sciendum, quod ista differunt, scilicet, trahere, ducere, & ire: trahere est cum absolutè infertur alicui violentia, & portatur, ita vt resistere nequeat, vel etiam quando est coactio non absoluta, vt supra, per timorem mortis, aut alios timores. Et tunc homo non H desiderans ire, nec simpliciter volens ire uadit. Sic dicitur aliquis trahi ad iudicium, quia si non iuerit postquam fuerit vocatus, incidit in pœnam, & timore huius vadit. Et sic dicitur trahi, vel compelli. Ducere est, quando quis nulla necessitate absoluta, aut conditionata mouetur, sed cum ratione conuictus, vel precibus, ac suasione. Nam tunc ab alio mouetur, & tamen voluntariè mouetur. Sic dicit Seneca, quòd generosus est animus hominis, & facilius ducitur, quàm trahatur, id est, facilius mouetur precibus, vel ratione, quàm violentia. Ire est, quando quis à nullo mouetur precibus, aut ratione, nec alio genere motus, sed à seipso solùm, & tunc vadit. De Christo non dicitur hic, quod tractus est, quia nemo ei violentiam fecit, nec etiam quòd iuit, quia tunc omnino à se ipso moueretur, & tamen motus fuit à spiritu, vt dici- I tur hic, scilicet, ductus est à spiritu: ideo debuit dici, quod ductus est, & non quod iuit. Et dicitur à spiritu ductus, quasi Spiritus Sanctus suaserit ei hoc facere. Non tamen intelligendum est, quod Spiritus Sanctus esset maior Christo, & sic eum quasi minorem moueret per imperium, sed accipitur per modum consilij, quod etiam fit ab æqualibus, & à minoribus. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, ductus est à Spiritu Sancto, non quasi minor maioris præcepto. Non enim solùm ductus dicitur, qui alicuius potestate ducitur, sed etiam ille, qui alicuius rationabili exhortatione placatur: sicut scriptum est de Andrea, quod inuenit Simonem fratrem suum, & duxit eum ad Iesum. Ioan. primo cap. Sic etiam dicit Hierony. super Matth. s. Christus ducitur non inuitus, aut captus, sed voluntate pugnandi, & istud dicere est aliquo modo ire, K cùm ratio hominem moueat, quæ est ab intrinseco, licèt præcesserint preces, aut monita. Sic dicit Chrysost. super Matth. 13. Ad homines enim Diabolus vadit, vt tentet eos Quoniam autem aduersus Christum ire Diabolus non poterat, ideo contra Diabolum Christus processit. Sed obijcietur, quod Christus inuoluntariè motus est scilicet violenter, quia Marc. 1. cap. dicitur. Et statim expulit eum Spiritus in desertum. Expellere tamen violentiam importat. Etiam Luc. dicit quod agebatur a Spiritu: quod etiam importat violentiam, quia agi, & agitari idem sunt. Et tamen dicimus homines agitari a Diabolo, qui omnino violenter eos mouet, ita vt extra mentem ponat. Sic dicitur primo Reg. 16. c. quòd exagitabat Saulem spiritus nequam a Domino. Et iterum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Dicendum, quod Christus non fuit motus a Dæmone, vt aliqui voluit propter ista verba,

scili-

scilicet agebatur à Spiritu, sed motus est a Spiritu Sancto: & non violenter, quia non erat Spiritus Sanctus maior eo, qui posset ei violentiam inferre: etiam, quia mouere aliquem violenter est imperfectionis: maxime cum ad bonum mouetur, quia imperfecti est violenter moueri ad bonum, quod per se appeti deberet. Hic tamen Christus ad bonum ibat, scilicet ad ieiunandum, ad tentationem patiendum. Ipse ergo ibat sponte, & non cogebatur ab aliquo. Sed dici potest vno modo, quòd licet ista verba expellere, & agere videantur importare violentiam: hic tamen mitius interpretanda sunt, cùm Matthæ. dicat, ductus est, quod magis signat suasionem, quam violentiam. Et sic necesse est, quòd alij Euangelistæ deducantur ad sensum Matthæi, vt per expellere, & agere significetur solùm suasio: vel Matthæus ducatur ad sensum aliorum: vt per ducere significetur violentia: & vtrobiq; ponuntur termini impropriè: quia tamen necesse est Euangelistas in sensu concordare, per quos Spiritus Sanctus locutus est: necesse est trahi istos ad illum, cùm in verbis videantur differre, vt in sensu non differant: hic autem iustius est alios ad Matt. trahi: quia litera Matthæi in cortice saniorem sensum facit quàm aliorum. Cum non conueniat Christo, quòd violenter aliquid egerit nec passus fuerit: cùm & ipsa mors sua ab inimicis suis inflicta non fuerit omnino inuoluntaria: nec ad hoc tractus est, sed oblatus, quia ipse voluit. Isa. 53. c. Aliter potest dici, quòd propriè loquantur omnes Euangelistę: & tamen Matt. dicit, quod ductus est Christus verum dixit, quia ratio sua eum duxit, cum videret, quòd Deus hoc volebat: & iustum erat hoc, velle quod Deus volebat. Quia tamen voluntas Dei necessariò impletur, & illa erat quasi lex maximè respectu Christi hominis, qui vocatur minor Patre, id est, tota Deitate, videbatur quasi teneri omnino Christus ad hoc, quod Deus volebat eum facere. Ideo licèt non fuerit violentia realis, nec ex lege, quia tamen Christus homo mouebatur cognita voluntate Dei, quæ in se absolutè erat necessaria, dicebatur expelli, vel agi: non quidem necessitatis, sed propter illud, quod necessarium erat spõte motus. Et sic Matthæus significauit verè conditionem istius motus in Christo. Luc. & Mar. significauerunt conditionem illius principij propter quod Deus nunc mouebat, quod in se necessarium erat: licet non moueret necessario, quia Deus neminem cogit, cùm ipse vult id quod Deus vult. Sicut dixit Seneca. Fata volentem ducunt, nolentem trahunt. Et vocauit fata diuinam dispositionem, quam alij vocant fatalem seriem. Christus ergo omnino voluntariè iuit. Sed dicetur, quare Christus dicitur hic ductus est a Spiritu, scilicet, Sancto, quia si accipiatur ducere, id est, persuadere, non solùm nunc, sed etiam in omnibus actibus suis Christus ducebatur à Spiritu Sancto, quia omnia erant per Spiritum Sanctum. Dicendum quod verum est, quia Christus nihil egit, nisi quod tota Trinitas faciendum disposuit. Et cùm illud faceret Christus homo, dicebatur à Spiritu Sancto duci, scilicet, per attributionem. Nam quandocunque homo a Deo mouetur, dicitur moueri per Spiritum Sanctum. Vel potest accipi Spiritus Sanctus pro tota Deitate, quia tota Deitas est Spiritus, & est Sanctus. Et iste modus videtur conuenientior, quando dicimus aliquid fieri per Spiritum Sanctum; id est, per Deum, qui Spiritus Sanctus est: non distinguendo ibi aliquam personam. Cùm omnes operationes Dei ad nos pertineãt simul ad totam Trinitatem: cuius opera ad extra sunt indiuisa, vt ait August. 4. de Trin. Causa autem quare dicitur hic Christus ductus à Spiritu, & non in alijs actibus suis. Primò, vt per hoc nos intelligamus quantum ad omnes alios actus, scilicet vt ponatur illud tanquam quædam clausula generalis ad omnes actus Christi, ad quos debeamus eum credere ductum a Spiritu Sancto. Ideo ponitur hoc in principio actuum suorum: vt per hoc ostendi possit ad omnia, quæ sequuntur. Sed dicetur, quod non fiat propter hoc: quia tunc debuisset poni in primo actu Christi. Ille autem fuit baptismus, quia nullum alium fecit ante hoc, postquam incœpit [illegible], & continuatè operari salutem nostram. Dicendum vno modo, quod baptismus Christi fuit antequam cognosceretur. Nam post baptismum apparuit su-

A per eum Spiritus Sanctus, & vox Patris audita est perhibentis de eo testimonium in præcedenti cap. & Mar. 1. Et etiam post baptismum Ioannes ostendit eum populo post illud testimonium Dei. Ioan. 1. c. Et sic primus actus Christi postquam cognitus est, fuit, quod iret in desertum. Ideo hic potuit dici, quod ductus est a Spiritu. Aliter, & melius dicendum, quod non dicitur de baptismo, quod ductus est à Spiritu, sicut dictum est nũc de deserto, quia antequam Christus veniret ad baptismum, licet haberet Spiritum Sanctum non constabat, quod illum haberet, cùm in baptismo primò apparuerit Spiritus Sãctus super eum, & ex tunc constabat eum habere Spiritum Sãctum. Ideo de actibus, qui sequebantur post baptismum, poterat dici conuenienter, quòd à Spiritu Sancto ductus est
B ad illos faciendum. Et sic fuit hic. Secundò quantum ad principalem est alia causa, scilicet, quod Christus ante hoc baptizatus fuerat, & Spiritus Sanctus descenderat super eum, & manserit. Volens ergo scriptura signare, quomodo Christus mouebatur à Spiritu Sãcto, quem in baptismo suscepisse visus fuerat, dixit: quod ductus est à Spiritu. Hoc autem magis expressit Luc. dicens. Iesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est à Iordane, & agebatur in desertum à spiritu Luc. 4. c. Tertiò, & efficacius dicendum, quod spiritualiter dicitur hic Christus motus a Spiritu Sancto, vt intelligatur actus iste laudabiliter, & discrete factus. Quia si non constaret Christũ esse Deum, non esset aliquis actus inter omnes actus eius, de quo magis posset quis Christum arguere, quam de hoc, scilicet,
C quia ipse voluit ire in desertum, vt tentaretur, & sic exponebat se periculo. Dementis tamen est se exponere periculo, sed potius fugere debet. Ipse tamen docuit nos a Deo petere, ne inducamur in tentationem. infra 6. c. Ipse ergo videbatur indiscrete agere inquirendo pericula. Nam etiam ad viros fortes non pertinet mortem quærere, sed cum pericula ingruerint, illa fortiter & imperturbato animo tolerare: Vt ergo nemo posset prima facie ad hoc Christum arguere, dixit scriptura, quòd ductus est a Spiritu, scilicet, non factum est humana voluntate, aut leuitate, sed consilio, & mandato Dei, cuius omne consilium, & mandatum bonum est.

An fuerit conueniens Christum tentari? Quæst. IV.

D QVæritur, an conueniens fuerit Christũ tentari? Quidam dicunt, quòd non, quia tentare est opus diaboli, cùm dicatur hic, & accessit tentator. Christus tamen venerat, vt dissolueret opera diaboli 1. Ioan. 5. c. scilicet. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Sed non pertinet ad eundem dissoluere opera diaboli, & illa pati. Christus ergo non debuit a diabolo tentationem pati. Item tentatio est triplex, a carne, a mundo, & a diabolo, sed Christus non fuit tentatus a carne, nec a mundo, nec hoc legitur: ergo nec a diabolo tentari debuit.

Dicendum, quod conueniens fuit Christum tentari a diabolo propter multa. Primò, vt nobis contra tentationes auxilium ferret. Vnde dicit Gregorius in homilia: Non
E erat indignum Redemptori nostro, quòd tentari voluit, qui venerat occidi, vt sic tentationes nostras tentationibus suis vinceret. Secundò fuit hoc propter nostram cautelam, vt nos tentationes cauere, & timere doceret: Vt nullus quantumcunque sanctus se extimet securum, & immunem a tentationibus. Et ideo post baptismum tentari voluit, vt significaret, quod postquam homo sanctificatus est, magis a diabolo quam prius tentandus est. Sic enim dicit Hilarius super Matthæum, quod in sanctificatis maxime diaboli tentamenta grassantur, quia victoria magis ei est expetenda de Sanctis. Tertio voluit tentari Christus propter exemplum, scilicet, vt nos instrueret qualiter diaboli tentationes vincamus. Illud autem fuit valde conueniens, quia Christus fuit nobis magis perfectus ad omnem actum virtutis. Necessarium est tamen de maxime necessarijs in nobis resistere tentationi: tum quia difficile est, tum quia tota vita hominis est quædam tentatio, & repugnantia ad tentationes. Sic dicitur Iob 7. c. scilicet; Militia est vita hominis super terram. Et re-

etè super terram, vbi alia litera habet. Tentatio est vita hominis. Et rectè conuenit, quia tentatio quædam militia est, cùm oporteat militare resistendo semper tentationi ne succumbamus. Et propter hoc Christus non solùm voluit semel, sed pluries tentari, vt per plures actus ampliorem doctrinam nobis traderet tentationibus resistendi. De hoc August. 4. de Trinitate ait, quod Christus se diabolo tentandum præbuit, vt ad superandas tentationes eius mediator esset, non solùm per adiutorium, verùm etiam per exemplum. Quartò voluit tentari, vt nobis fiduciam de sua misericordia largiretur, scilicet, quod sicut ipse tentatus est, & superauit tentationes: ita & nobis auxilium dabat ad superandum illas. Vnde dicitur ad Hebr. 4. c. Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Et per hoc Christus dedit nobis confidentiam, quod possemus vincere tentationes dicens: Confidite, quia ego vici mundum, id est, Confidite, quod vinceris mundum, sicut ego vici: patet Ioan. 16. cap. Quinto Christus voluit tentari, ne illi qui tentantur desperent. Nam si Christus non fuisset tentatus, quando aliquis tentaretur, putaret se per hoc esse malum, cùm à Deo permitterentur tentari à Diabolo. Est tamen bonum potius, quia victoria tentationis coronam præstat, dicente Apostolo, quod non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Et tamen tentatio certamen quoddam est, & qui in illo superat coronatur. 2. ad Timot. 2. Tentari ergo voluit, vt sciamus non esse mirum nos etiam aliqualiter bonos tentari, cùm Christus, qui tota bonitas erat, tentatus fuerit: Immo & mali non tentantur, quia iam Diabolus illos pleno iure possedit: sed bonos tentat, vt sibi vendicare possit, quod ad eum nequaquam pertinet. Et sic fuit valde conueniens Christum tentari: Ad primum dicendum, quod Christus venerat dissoluere opera Diaboli nō per potestatem, contra eum agendo, quia sic non oportuerat infirmitatem carnis assumere, sed magis ab eo, & à membris eius patiendo, vt sic Diabolum vinceret iustitia, & non potestate: vt ait August. 13. de Trinit. scilicet, quòd Diabolus non potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. Et sic in tentatione Christi aliquid ipse fecit, scilicet, quia voluit ire, vt tentaretur: sicut dicitur in litera, scilicet, ductus est a Spiritu in desertum, vt tentaretur a Diabolo. Et aliquid a Diabolo passus est, scilicet, suggestiones, quas mittebat, refellendo. Et etiam, quia ab eo realiter portatus est de deserto in Ierusalem, & de Ierusalem iterum in desertum: vt patet infra in litera. Ad secundum dicendum, quod Christus tentatus est: quia per omnia tentari voluit absque peccato: vt patet ad Hebr. 2. scilicet. Tentatum pro similitudine absque peccato. Tentatio autem quæ fit à dæmone, vel ab aliquo hoste exteriori est sine peccato, quia tota illa exterius est, cùm fiat per solam exteriorem suggestionem, & nihil sit in corde eius, qui tentatur. Sed potest manere omnino cor tranquillum existente exterius praua suggestione. Interpretatio autem, quæ est à carne non potest esse sine peccato, quia ista est vere intra nos, cùm non fiat ab aliquo extrinseco, & ista est per quoddam desiderium, vel delectationem surgentem in nobis, & incipientem fieri cum ad opera carnis tentamur. Christus autem fuit tentatus sine peccato: ideo tentationem carnis sustinere non debuit. Non tamen est intelligendum, quod illa tentatio sit peccatum, scilicet, consummatum, per quod nos Deo rei constituamur, & efficiamur inimici eius, cùm non sit in potestate nostra non tentari. Sed dicitur peccatum, id est, defectus quidam, vel inordinatio, quia insurgit desiderium illud, vel delectatio contra rationem, & sic est deordinatio. Nam vires inferiores superioribus subditæ esse debent. Cùm verò fit tentatio non est sic: quia rebellant vires inferiores: quia caro ibi concupiscit contra spiritum, & spiritus contra carnem ad Galat. 5. c. Istud autem in Christo non fuit. Ista enim deordinatio, licèt non sit contra iustitiam gratiæ, & virtutum: est tamen contra iustitiam originalem, secundùm quam omnes inferiores vires superioribus subditæ esse debent. Christus autem neutram istarum deordinationum habere voluit: ideo non debuit tentari a carne. De tentatione, quæ est a

F mundo idem dicendum est, scilicet, quod fit sine peccato, id est, sine quadam deordinatione intra nos. Nam mundus non est aliquid reale, quod habeat vim agendi in tentando nos: sed dicitur homo tentari a mundo, quando in homine mouetur desiderium alicuius rerum, quæ in mundo sunt, id est bonorum fortunæ, quæ propriè dicuntur esse in mundo, vel dicuntur esse mundus, scilicet honoris, potentiæ, diuitiarum, & similium. Tunc enim homo verè seipsum tentat, vel tentatur ab aliquo, quod est intra seipsum insurgente in nobis concupiscentia istarum rerum. Et de hac tentatione dicitur Iacobi, 1. cap. scilicet: Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur: ipse enim neminem tentat: vnusquisque verò tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus. Ista tentatio peccatum quoddam est, quia

G est deordinatio in viribus nostris, vt supra diximus: Ideo in Christo non fuit. Tentatio autem Diaboli non dicit aliquam deordinationem in homine: cùm solùm sit exteriùs, & possit homo habere cor suum omnino tranquillum, & vires inferiores, obedientes superioribus existente tentatione diaboli grauissima exterius. Et hoc verum est, antequam homo incipiat aliqualiter consentire tentationi diaboli. Quia tunc ipsa interius causatur deordinatio quædam, & incipit esse verum peccatum. In tentatione autem carnis, & mundi etiam antequam sit consensus aliquis homo ad tentationem, est deordinatio in viribus nostris: quia ipsa tentatio nihil aliud est, nisi quam inferiores vires incipiunt superioribus actualiter repugnare: & ista est tentatio, & deordinatio virium: & tamen peccatum nullum est, scilicet, quod sit contra charitatem, vel virtutem: sed est peccatum, quod est contra ordinem naturalis iustitiæ. In tentatione au-

H tem diaboli ante consensum, nec est peccatum contra charitatem, nec contra originalem iustitiam: ideo illa est omnino sine peccato, & istam Christus sustinuit. Aliter potest dici, quod Christo non fuit tentatus a carne, nec a mundo: quia istud fit per passiones partis affectiuæ, vel rationis inferioris insurgentis in nobis. In Christo autem non fuerunt passiones illæ: sed passiones solùm. Passiones quidem sunt quidam motus aliquando contra voluntatem, & aliquando præter voluntatem facti, qui conturbant statum rationis circa agibilia, tollendo rectam opinionem prudentiæ, vt patet. 6. Ethic. c. de prudentia. Et istæ non fuerunt in Christo. Sunt autem passiones, quia motus istarum partium facti per imperium rationis, vt si quando Christus volebat tristari, & gaudere, vel turbari iubebat parti effectiuæ, & fiebant isti motus

I ad similitudinem passionum. Non erant tamen verè passionales motus, quia incipiebant solùm ad imperium rationis, & desinebant ea iubente, & non crescebant, nisi quantum ipsa iubebat. In nobis autem totum est ex opposito: quia nec principium, nec finis motus passionalis nec augmentum eius, est in potestate nostra: Immo interdum etiamsi velimus irasci, & incipiat ira voluntariè, non est in potestate illam omnino frenare: quia crescit plusquam volumus, & non cessat ita cito, vt volumus. Ad hoc autem, quod quis tentetur necesse est, quod aliquid fiat contra id, quod ipse simpliciter vult: quia alias tentatio non esset pugna: ideo non potest fieri tentatio nisi per veras passiones. In Christo autem non erant passiones, ideo non poterat tentari a carne, nec a mundo, quæ tentatio per solas passiones fit. Passiones autem tentatio-

K nem non faciunt: cùm non insurgant, nisi volente ratione, & quando illa vult, & quamdiu vult, & quantum vult. Ideo iam non esset tentari ad aliquod, sed simpliciter istud velle. A diabolo autem non requirebat vllam passionem tentari: ideo à diabolo tentari potuit; a carne vero, & mundo tentari propriè non erat possibile. Hoc innuit Gregorius in quadam homilia, dicens: Sciendum nobis est, quod tentatio tribus modis agitur. Suggestione, delectatione, consensu: & nos cum tentamur plerumque in delectationem, aut consensum labimur: quia de carnis peccato propagati in nobis ipsis gerimus, vnde crimina toleramus. Deus verò, qui in vtero virginis incarnatus in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat: tentari quidem pote-

rat

rat per suggestionem: sed eius mentem peccati delectatio A non momordit: Atque ideo omnis illa diabolica tentatio foris, non intus fuit. Aliquis ergo dicet: si Christus à carne, & mundo tentatus non est, non potuit nobis dare sufficientem doctrinam de tentatione toleranda. saltem exemplariter, cùm maior tentatio regulariter sit a carne, quàm a diabolo, quoniam mouemur ab eo, quod nobis magis intrinsecum est, & naturale. Quæ autem sit simpliciter earum maior infra dicetur. In tentatione ergo carnis Christus nos per exemplum instruere debuit. Dicendum, quod Christus nos instruxit exemplo in hac tentatione: quia licèt ipse a carne, & mundo tentatus non est, ad ea tamen, quæ sunt carnis, & mundi per diabolum tentatus est. Patet hoc, quia prima tentatio sua fuit ad ea, quæ carnis sunt, scilicet ad desiderium cibi, vt de lapidibus panem faceret, & comederet. Tertia autem fuit ad B ea, quæ mundi sunt, scilicet, ad desiderium potestatis, & honoris, & diuitiarum, cùm diabolus ostendit Christo omnia regna terræ, & gloriam eorum, & dixit, omnia hęc tibi dabo, si cadens adoraueris me. Non fuit tamen a carne, nec a mundo tentatus, quia caro, & mundus, id est, concupiscentia mundana, non suscitauerunt intra eum istas tentationes, sed diabolus exterius suggerebat. Satis autem per hoc doctrinam nobis dedit resistendi tentationibus carnis, & mundi, cùm eas tolerauerit, & repulerit. Quod autem ille pateretur eas a mundo, & a carne, id est, ab intrinseco, sicut nos patimur, nihil differebat quantum ad doctrinam resistendi illis, quam Christus nobis tradere voluit.

Quare Iesus ductus fuerit in desertum, vt tentaretur: cùm potuisset alibi tentari? C *Quæst. V.*

QVæritur, quare dicatur quòd Iesus ductus est in desertum, vt tentaretur, quia etiam poterat alibi tentari: Dicendum quòd Matth. expressit hic vnam causam, quare Christus iuit in desertum, scilicet, vt tentaretur, multæ tamen fuerunt: Nam Christus sæpe secedebat in desertum separando se a turbis propter multa. Primò propter exemplum, quod dare intendebat prædicantibus. Nam Christus nunc prædicare intendebat, ideo voluit omnia facere, quæ prædicatores facere deberent, antequam prædicarent, & etiam postquam prædicare cœperint. Prædicator enim debet interdum particulariter exaudire eos, qui consilia petunt in eis, quæ spiritualia sunt: & debet etiam interdum abstrahere se à populo. Primo D propter auctoritatem verbi Dei. Quia si prædicator fuerit familiaris populo, contemnetur verbum eius, cùm familiaritas nimia generaliter contemptum pariat, & maxime apud indoctos viros, & paruæ virtutis: qui ea, quæ insolita sunt, & rara, apud eos iudicant esse aliquid excelsum, & supra se: quod verò in assiduam venerit conuersationem pro nullo reputant. Ideo cuilibet, qui vult honorare verbum Dei in ore suo, necesse est multum se sequestrare a conuersatione populi, scilicet, vt populus non videat ea, quæ ille agit. Non quidem solum, vt defectus illius non agnoscat: sed etiam, vt quod viderint melius esse putent. Solent enim homines, & maxime indocti ea, quæ non vident magna arbitrari in eo potissimè, qui exterius aliquam boni imaginem prætert. Secundo, vt per conuersationem non contrahat mores populi. Communi E tas enim imperfecta est, perfectio autem uomo aliqua vera bonitas apud paucissimos est. Est autem naturale, quod quis contrahat mores illorum, cum quibus assidue conuersatur. Vt ergo prædicator non contrahat mores populi, qui imperfecti sunt, debet a populo sequestrare se: quantum ad multam, siue communem conuersationem. Tertiò quia si prædicator, assidue, aut multum conuersetur cum populo, necesse est, quod mores sui, & populi sint similes: quia inter dissimiles impossibile est grata, & iucunda communicatio. Ideo dicitur 8. Ethico. quod inter amicos oportet esse similitudinem, & æqualitatem: Tunc ergo, vt iucundè prædicator communicet cum populo in assidua, & magna communicatione: necesse est, quod aut prædicator descendat ad mores populi, aut populus ascendat ad mores prædicatoris. Difficile est autem, quod imperfecti ascendant ad altos mores, quales debent esse prædicatoris: maximè autem, vbi est multitudo. Nam vnum imperfectum ad perfectionem duci non erat valde difficile, multitudinem tamen, seu populum ad hoc ascendere non est contingens: descendere autem cuilibet facile est etiam perfectissimo: cùm nulla sit in descendendo difficultas. Si ergo prædicator assidue, vel multum conuersetur cum populo, necesse est, & verisimilius eum descendere ad mores populi, quam populum ascendere ad mores eius, quia facilius est. Hoc tamen debent cauere prædicatores: ideo assidua, vel frequens cum populo communicatio est eis valde nociua. Quartò, quia vita prædicatoris est mixta ex actiua, & contemplatiua. Contemplatio autem solitudinem requirit. Ideo populo aliqualiter cauendum est. B Qui verò assiduè conuersatur ad populum, licet prædicet: solam actiuam vitam agere vult. Vnde officium, & statum prędicatoris non integrum gerit. Quintò est vtile hoc prædicatori, quasi ex necessitate. Nam quæ prædicat, oportet vt consideret in lege Dei die ac nocte, ne conuertatur ad fabulas inanes. Sic suadet Apostolus discipulo suo Tim. scilicet in sacris literis studere, quæ possunt hominem instruere dicens, quod omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia 2. ad Timot. 3. cap. Ideo suadebat ei Apostolus, quod instaret lectioni, & obsecrationi: obsecrari tamen pertinet ad prædicatores: ideo etiam lectioni instare. Illud autem impeditur ex populari communicatione, ideo illa prædicatori fugienda est. Vt ergo Christus instrueret C prædicatores se a populo sæpe segregare, ipse quoque in desertum iuit. Secundò Christus interdum ibat in desertum propter corporalem quietem. Quia cum manebat inter turbas, sæpe non concedebant ei locum ad necessariam refectionem. Et sic Christus dixit semel discipulis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum Mar. 6. & datur ibi causa scilicet erant enim qui veniebant, & redibant multi, nec manducandi spatium habebant. Et in hoc etiam prædicatores instruuntur, vt si eos interdum populus propter deuotionem in operibus spiritualibus frequentet & vexet, ita vt non sit eis locus ad necessariam corporis quietem, quod subtrahant se paululum a plebe, etiamsi propter sola spiritualia opera ad eos fiat concursus, cùm Christus ex hoc se subtraxerit a plebe, quæ eum propter solum verbum Dei frequentabat. Magis tamen necessaria est illa subtractio ad tempus cuilibet prædicatori, quam Christo: cùm ille posset ex potentia Deitatis supplere defectus corporis nullam quietem, vel refectionem sumendo, sicut nunc, cum quadraginta diebus sine cibo mansit. Nemo autem nostrum talia facere potest, nec tentare fas est. Ideo necesse est nobis corpori indulgere ad quietem suam, & refectionem. Et hoc Christus ostendit iterum Mar. 3. c. cùm esset in domo, & vellet cibum sumere, & turba non permittente, quæ eum quærebat videre, & audire, exiuit ipse ad turbam. Et tunc discipuli putantes hoc rationabiliter fieri, tenuerunt, & ipse assensit illis quasi iuste agerent, & comedit dimissa turba, cùm dicitur. Et veniunt ad domum, & conuenit iterum turba, ita vt non possent neque panem manducare. Et cùm audissent sui exierunt tenere eum. Dicebant enim, quoniam in furore versus est. Tertio Christus aliquando recedebat in desertum segregans se a turbis propter orationem, vt liberius vacaret illi, quia oratio requirit ardorem quendam mentis in Deum, & eleuationem. Et istud impeditur si homo se distrahat ad alia. Quod tamen fieri necesse est, cùm homo manserit inter multos. Ideo conuenientior locus est ad orandum in loco segregato. Et sic Christus ibat in montes, & deserta. Sic patet Luc. 6. cap. scilicet: Factum est in illis diebus exijt in montem orare. Et erat pernoctans in oratione Dei. Et dicit ibi Ambrosius super Lucam, quòd per hoc Christus ad concepta virtutis suæ nos informat exemplo. Et istud quam conueniebat in præsenti. Voluit enim Christus esse in deserto hoc tempore: vt ibi liberius, & amplius orationi vacaret, quod satisfacere potuit in

quadraginta diebus. Quartò faciebat hoc Christus, vt suo exemplo nos doceret fauorem humanum vitare scilicet, quòd non vellemus facere omnia magna, quæ faceremus ad captandum fauorem plebis, & honorem. Vnde Chrysostomus super Matth. 5. scilicet, videns Iesus turbas ascendit in montem, dicit, quod non in ciuitate, & foro, sed in monte, & solitudine sedens erudiuit nos nihil ad ostentationem facere, & a tumultibus abscedere: & maximè cùm de necessariis disputare oporteat. Istud etiam conueniebat in præsenti: quia Christus fecit hic opus admirandum scilicet, quòd quadraginta diebus sine cibo manserit. Si autem hoc faceret coram populo, magnam de se opinionem sanctitatis, & diuinitatis gigneret. Vt ergo nos in altissimis rebus nostris fauorem plebis non quæramus, sed soli Deo intra cor nostrum placere studeamus, Christus istud facturus a plebe recessit: vt sic nemo opus suum videret, & nullam laudem inde consequi posset. Quintò Christus iuit in desertum nunc propter ieiunium, quia nihil in istis diebus facturus erat nisi ieiunare, & orare. In hoc autem inter populares prodesse nihil poterat, sed potius impediretur, quia aliqui vrgerent eum ad sumendum cibum, si viderent tot diebus sine cibo manere. Propter turbas discipuli tenuerunt eum dicentes: quoniam in furore versus est. Mar. 3. a fortiori ergo vrgerent eum ad cibum, & increparent, si tot diebus incibatus maneret. Et maximè nunc, quia bene discipuli tenuerunt, cùm multa miracula fecerat, per quæ clare patere poterat eum esse Deum, & patet ex processu Marci a principio vsque ad medium tertij capituli, vbi istud dicitur: nunc autem nullum adhuc miraculum fecerat: ideo magis nunc teneretur, & vrgeretur ad cibum capiendum, & diceretur, quòd in furorem versus erat. Cùm ergo Christus habuerit propositum ieiunandi quadraginta diebus, fuit sibi valde conueniens sequestrare se a turba, exeundo in desertum ad istud ieiunium. Sextò fuit conueniens hoc, vt Christus per ieiunium suum ostenderet nobis modum ieiunandi, quia per ieiunium ad quandam afflictionem carnis inducimur, & ideo non solùm homo à cibis abstinere debet, sed etiã a cæteris delectationibus. Patet hoc de ieiunio diei propitiationis, in qua Deus iubebat, quod Iudæi affligerent animas suas. Leuit. 16. & 23. cap. Ideo Iudæi non solùm abstinebant a cibis, sed etiam ab omnibus delectationibus: cùm Deus dixisset: omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis. Et sic in ieiunio etiam ab aliis delectationibus, quæ alias licita sunt homo abstinere debet, saltem de honestate, vel ad perfectionem ieiunij, scilicet, a plausu, & cantu, & similibus, & iucunditate collocutionum. Et ob hoc Ecclesia temporibus ieiuniorum, sicut in quadragesima cessat a quibusdam canticis lætitiæ, & non cantat in organis, & vasis musicis, sicut aliis temporibus. Ad hoc autem significandum conueniens fuit, quòd Christus iret ad ieiunandum in deserto, vbi nullum bonum est ad humanam iucunditatem, immo etiam omnia necessaria desunt. Septimò iuit in desertum specialiter propter tentationem, sicut Matth. dixit, scilicet, quod ductus est in desertum, vt tentaretur a diabolo. Et quia Adam a diabolo superatus eiectus est de Paradiso in istum mundum, qui vocatur desertum, conueniens fuit, quòd Christus diabolum tentantem in deserto superaret. Sic dicit Ambro. super Luc. scilicet Agebatur Christus in desertum mysterio, vt Adam de exilio liberaret, qui de Paradiso in desertum eiectus est. Aliter inducit Glo. istud desertum dicens, quod fuit desertum inter Ierusalem, & Iericho, vbi ille homo incidit in latrones, de quo Luc. 10. c. qui gerebat figuram Adæ, & a dæmonibus confictus est. Conueniens ergo fuit, vt ibi Diabolum Christus superaret, vbi diabolus hominem sub figura superasse dictus est. Octauò iuit in desertum magis proprie propter tentationem, scilicet, vt diabolus maiorem opportunitatem inueniret ad tentandum eum in deserto, quam si inueniret in vrbibus. Et hoc est, quia diabolus maximè tentat hominem quando eum solum inuenit. Sic ait Chrysost. in quadam Homilia, scilicet: Tunc autem maximè instat diabolus ad tentandum: cùm viderit solitarios. Vnde etiam in principio mulierem tentauit

F sine viro eam inueniens. Vnde & sic per hoc etiam diabolo datur occasio tentandi, quòd ducitur in desertum. Ista est causa, quare solitudo omnimoda non est nisi pro viris perfectis: minores autem non possunt illam sustinere, & incidunt in multa pericula. Et sic rectè dixit Arist. 1. Politic. quòd homines agentes vitam solitariam, aut sunt Dij, aut sunt bestiæ, id est, aut sunt omnino perfecti accedentes ad naturæ Dei imitationem, aut sunt omnino bestiales periculorum ignari, & seueri in seipsos, bonorum insensibiles. Sunt autem in hoc multa damna, & ista cauentes patres antiqui non permittebant alicui tenere vitam Eremiticam omnino solitariam, nisi prius virtus eius in cœnobiis probata existeret, & tunc de mandato, aut licentia maiorum designabantur, qui in solitudinem irent siue ad tempus, siue in perpetuum.

G Primum autem damnum solitarij est facilitas succumbendi tentationi. Nam, qui solus est, si à dæmone tentetur, non habet à quo consilium petat, & facile capitur. Cùm vero multi sunt, & tentatio vnius alteri exponitur, subuenitur, & dæmon fugit videns, quòd non lateat eius fraus. Propter hoc dicitur Eccl. 4. c. Væ soli, quia si ceciderit non habet subleuantem. Si quispiam præualuerit contra vnum, duo ei resistent. Et quanto plures fuerint, tanto firmius per eorum consilium tentatio dissipabitur. Ideo dicitur ibi: Funiculus triplex difficile rumpitur, i. quando tres fuerint, non poterit quis irrumpere in eos, nisi cum difficultate. Et propter hoc patres antiqui in Aegypto rectores cœnobiorum instruebant, quòd cùm quis de monachis

H tentaretur, mox maiori suo tentationem reuelaret. Et sic subueniebatur ei. Et repertum est fuisse istud valde vtile documentum.

Secundum incommodum est tristitia, quia vita solitaria naturaliter est homini tristis: cùm enim homo sit animal politicum naturaliter, vt patet, 1. & 2. Poli. est quodammodo contra naturam solitarium viuere. Omne tamen quod contra naturam est, triste est: quia est violentum; ideo difficilè est tolerari, nisi viro perfecto, qui iam quasi mutauit naturam in virtutem subiectis sibi omnibus desideriis. In viris autem imperfectis ista tristitia causat desperationem, & faciles sunt homines ad omne malum.

Tertium est difficultas resurgendi a peccato. Nam si

I quis solitarius semel tentationi succubuerit, nõ habet qui eum subleuet, vel per consilium, aut exhortationem, aut exemplum, vel alios modos quibus homines redeunt ad cor. Et de hoc propriè dicitur Ecclesiast. 4. c. Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Et sic est vita periculosa, quia facile est dæmoni hominem, quem sic semel deceperit, ducere in gehennam.

Quartum est, quia solitario nõ est facile totum tempus ordinate expendere. Cùm non habeat cui vacet. Cùm autem quis inter alios conuersatur, interdum ipse apud alios, & sæpe alii apud illũ ipsum occupantur, & non solùm sibi, sed etiam eis, quæ ad proximum sunt vacare quis potest: Cùm vero solitarius est sibi soli intendere necesse est. Quod tamen quis semper sibi intendat non est facile, tum quia non occurrunt solitario tanta circa seipsum, quibus

K semper occupari debeat: tum quia etiam si hoc accideret, difficile esset homini hoc facere, quia semper ad idem attendere tædiosum nimis est: etiam si illud bonum excellẽs sit, & delectabile. Et hoc quia, vt ait Arist. 7. Ethi. in fine, natura nostra non est pieiKes. i. iusta, vel bene ordinata. Ideo dicit, quod non gaudet semper eadem delectatione, sed mutationem desiderat, & illa est delectabilis. Qui autem circa seipsum solum versatur, necesse est in hoc tædium concipiat. Est autem verum, quod ad istam solitariã vitam occupatio in literis valde prodest: tum quia de tempore multum sic, & honeste expendi potest, tum quia talis occupatio secũdum se delectabilis est ei, qui de hoc indispositus non est. Et propter hoc dicitur, quòd otium sine literis mors est, id est, Vita solitaria, quæ otium dicitur. Et tamen hoc non sufficit, quia ipsa occupatio in literis, si multum assidua est tædium parit. Quia dicitur primo de Anima. ex multum speculari marcescit animal corrupto quodam interius, id est, propter defectum, qui fit in organo phantastico, & corruptionem partium tenerarum

rarum

rarum ex ardore quodam consequente ad multum, vel intentè speculari.

Quintum est, quia difficile est homini cogitare circa se ipsum longo tempore, nisi sit perfectus valde. Nam intellectus hominis propter suam actualitatem quiescere nescit in vigilia. Vnde si homo non offerat ei aliquid speciale circa quod cogitet, cogitandum circa quæcunque occurrentia, variè, & instabiliter cogitabit. Si autē homo solitarius fuerit, nihil habet de quo cogitet nisi seipsum, & actus suos. Si autem ipse habeat in se aliquid excellens, circa quod versari possit aliquandiu manebit, sine tristitia in hac cogitatione. Si autem homo in seipso nihil excellens reperit, tristatur de seipso cogitando: maximè quando nihil, nisi malum inuenit in seipso. Nam tunc non tristatur, sed etiam horret de seipso cogitare, & seipsum fugit. Sic ostendit latè Arist. 9. Ethic. dicens: quomodo homo conuiuat sibi ipsi, & quod non possint mali sibi ipsis conuiuere: quia in se nihil inueniunt, nisi quod fecerunt. Et est eis triste cogitare sola scelera, quæ fecerunt: ideo fugiunt seipsos, & apud alios manere volunt: vt cum illis existentes non recordentur de se ipsis. Et sic aliquid iucundum habent. Quia tamen necesse est aliquando ad seipsos redire, tristantur valde de seipsis cogitantes. Ideo interdum aliqui, qui ad magnam malitiam perueniunt, memores iniquitatum suarum, & non potentes illam cogitationem euitare, in qua valde torquētur, interimunt seipsos, vt dicitur ibidem.

Soli autem boni sunt qui sibi ipsis longo tempore conuiuere possunt, quia delectabiliter cogitant de seipsis, memores operum bonorum suorum præteritorum, & de futuris meliorem spem habentes. Est igitur difficile valde manere solitarium, & maximè propter istud, quod nunc dictum est de conditione intellectus nostri. Soli ergo viri perfectissimi in hoc possunt, qui totaliter in Deum transflati sunt, & inueniunt apud se semper delectabilia, quæ cogitent: vel viri omnino bestiales, qui nihil penitus cogitant; nam hi ex hac parte non affliguntur; licet aliunde solitudo eis odiosa sit, quia ibi ad satiandum ventris lacunā quod solum bonum tanquam pecora putant, locus non est. Sed hi parum à bestijs differunt, de quibus, cùm de hominibus loquamur silendum est, quia infra dignitatem speciei humanæ sunt. Est ergo desertum propter prædicta tentationibus opportunitatem præbens.

Nonò, & magis in speciali Christus in deserto tentari voluit, quia aliter tentatio sua prima locum non haberet. Nam cùm esuriret, dixit ei diabolus: Dic vt lapides isti panes fiant. Et hoc erat propter necessitatem ciborum, & impossibilitatem habendi eos in loco. Si tamen Christus fuisset in vrbibus, etiamsi esuriret, non posset eum diabolus tentare de hoc. Ideo fuit conueniens, quod iret in desertum. Aliæ causæ ad hoc assignari poterant, ista tamen vltima est præcipua, & quam Matth. intendit. Cùm dixit quod ductus est in desertum Iesus, vt tentaretur à diabolo, scilicet, quia erat ibi opportunitas tentationis, vbi erat inopia panis.

An fuit conueniens, quòd Christus tentaretur in deserto. Quæst. VI.

QVæritur, an fuit conueniens, quòd Christus tentaretur in deserto. Quidam dicunt, quod non: quia Christus tentari voluit, vt nobis ad resistendum tentationibus doctrinam traderet. Melius tamen hanc traderet in vrbibus, vbi tentatio ista videretur quàm in deserto, vbi nullus videbat, ergo non debuit in deserto tentari. Item si Christus iret in desertum, exponebat se maiori tentationi, quàm in vrbe pati posset: Nemo tamen se debet exponere tentationibus: ergo magis in vrbe tentari debuit.

Dicendum, quod conueniens fuit, Christum tentari in deserto, propter causas expressas in præcedenti quæstione, & etiam, quia vt ait Ambr. super Luc. Christus agebatur in desertum consilio, vt diabolum prouocaret. Nam, nisi ille certasset, non mihi vicisset mysterio, vt Adam de exilio reuocaret, vel liberaret, qui de paradiso in desertū eiectus est, exemplo, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere. Fuit etiam hoc propter imita-

A tionem. Quia cùm Christus in desertum vadit, hortatur nos in desertum exire, & cum diabolo contendere. Nam quodlibet opus bonum, & arduum in deserto est, vt ait Chrysostom. super Matth. Ad primum argumentum dicendum, quod Christus proponitur omnibus nobis in exemplū per fidem, iuxta illud ad Hebræ. 12. cap. scilicet, Aspicientes in auctorem fidei, & cōsummatorem Iesum. Fides autem ex auditu est, & non ex visu, ad Roman. 10. cap. immo fides, quando visum recipit, non est tantī meriti. Ioann. 20. capit. Quia vidisti me Thoma, credidisti, beati qui non viderunt, & crediderunt. Tentatio ergo Christi proponitur in exemplum nobis, non tanquam visa, sed tanquam credita. Et hoc satis est, quia non oportebat, quod omnes homines eam viderent, vt per eam instruerentur, sed quod omnibus narraretur. Nam, &

B nihil de alijs, quæ credimus, visum est ab omnibus, sed omnibus narratum est. Sunt tamen quædam opera Christi, quæ licet non sint necesse videri ab omnibus credentibus, sunt tamen necesse à quibusdam videri, vt fides introduceretur. Et sic sunt omnia illa, per quæ Christus ostendebat potestatem suam; sicut fuerunt opera miraculorum vel veritates aliquorum articulorum credendorum, Sicut, quod Christus mortuus fuerit, & ita de similibus. Illa autem, quæ pertinent ad solam doctrinam moralem, non erat necesse, quòd ab aliquo viderentur; sed solum quòd narrarentur, ita vt credi possent ab illo esse facta. Et sic fuit de tentatione Christi; quia cùm nobis constet per fidem, quid est, in quo Christus tentatus est, & quomodo restitit, nihil differt, quod aliquis istud viderit, siue nemo: quia hic non principaliter quæritur, an illud

C fuit, sed quomodo fuit. Aliter responderi potest, quod etiamsi Christus voluisset tentari in vrbe, nemo videre posset hanc tentationem: quia diabolus non appareret Christo, nec loqueretur coram alijs, ne videretur, & impediretur: sed soli loqueretur. Ideo vbicunque esset, necesse erat tentationem istam secretè agi. Et nunquam diabolus aliter tentauit quemquam hominum; sed semper in occulto tentat, siue per solam suggestionem, siue apparendo exterius. Et sic conueniens fuit Christum in deserto tentari: quia nullus poterat habere doctrinam ex illa tentatione videndo eam, vt dictum est. Ad secundum dicendum, quod fuit maior opportunitas tentandi in deserto: & tamen non fuit malum quærere illam opportunitatem, cùm esset necessarium ad tentationem, vt dicetur sequenti quæstione.

D

An omnes tentationes Christi fuerint in deserto? Quæst. VII.

QVæritur, an omnes tentationes Christi fuerint in deserto? Aliqui dicunt, quòd sic, quia dicitur supra in litera, quòd ductus est Iesus in desertū, vt tentaretur à diabolo. Dicendum, quòd hic ponuntur tres tentationes, & duæ earum factæ sunt in deserto, scilicet, de lapidibus conuertendis in panes, & de ostensione omnium regnorum terræ. Alia autem, scilicet, vt se præcipitaret de pinnaculo, fuit in Ierusalem; quia illud erat pinnaculum templi, vt dicitur in litera. Aliqui dicunt, quod omnes tentationes fuerunt factæ in deserto, cùm dicatur in desertum ductus, vt tentaretur. Et cùm obijcitur de pinnaculo templi, dicunt, quod illa ductio in Ierusalem non fuit realis, sed imaginaria, scilicet, quod videbatur Christo, quod ducebatur in Ierusalem, & tamen non ducebatur. Dicendum, quod non est verum, sed quod illa ductio fuit verè realis. Primo, quia si dicamus illam fuisse imaginariam, dicemus omnes fuisse imaginarias, cum litera de illis æqualiter loquatur. Nemo tamen concedit omnes istas fuisse imaginarias visiones, ideo nec ista debet concedi imaginaria. Secundo, quia in modo literæ manifestè apparet, quod omnes istæ tentationes fuerint realiter factæ. Ideo esset distorquere sensum literæ, & præuaricari eam, asserendo, quòd fuerit visio imaginaria maximè, quia est regula, quod nunquam debet dici aliquid factum esse imaginarium, nisi quando constet necessario. Nec alicubi credenda est antiquitas, vel recapitulatio, nisi ratio vrgeat illud dici: quia alias nulla veritas manebit

nebit in sacra Scriptura, quia possemus dicere de qualibet re ibi scripta, quod non fuit realiter, sed imaginarie visum est eis, de quibus narratur. Nullum autem potest esse maius inconueniens: quia ita non solum destrueretur vna propositio sacræ scripturæ, sed tota omnino destrueretur, ita, vt non maneret vna litera: quia diceremus, quod omnia fuerunt in visione imaginaria, & nihil realiter accidit. Oportet ergo dici, quod nunquam aliqua scriptura, vbi aliquid narratur factum, vel dictum, debet intelligi aliter fuisse, quam iaceat: nisi necessario probetur aliter debere intelligi: tamen in quibusdam locis concedimus aliquid debere intelligi secundùm visionem imaginariam, sicut, quod Stephanus vidit cælos apertos. Act. 7. qui tamen nunquam aperti fuerunt, & quod Michæas vidit Dominum super solium excelsum: & alia de quibus 3. Regum 22. cap. & 2. Paralipom. 18. cap. Hic tamen nulla causa ap- G paret, quare debeamus dicere ista fuisse facta per visionem imaginariam: ideo necesse est dici, quod fuerint realiter facta. Tertio, quia si fuissent in visione imaginaria oportebat, quod diabolus qui tentabat Christum moueret species in organo phantastico Christi, operando realiter intra cerebrum eius: sicut interdum quando diabolus deludit nos per somnium: nihil tamen absurdius dici potest, quàm quod diabolus haberet aliquam realem actionem intra sacratissimum Christi caput formando species, vel mouendo illas. Ideo non potest dici, quod fuit visio imaginaria. Nam tunc tentatio esset intra Christum: sed totum fuisse exterius per diaboli suggestionem, vt ait Gregorius in quadam homilia. Quarto, quia si ista fuissent facta in visione imaginaria, non fuisset vera tentatio, sed imaginaria, & illa magis vocatur diabolica delusio, quàm tenta- H tio, cùm tentatio fiat ad eum, qui sui compos est, & videt, quod fit, & intelligit, & potest resistere si voluerit. Dicimus tamen tentationes Christi fuisse veras; ergo non fuerunt imaginariæ. Quinto, quia si illud fuit factum imaginarie, nihil diabolus consequeretur de eo, quod volebat: quia non esset verus consensus, vbi res solum imaginarie fieret, & consequenter non esset peccatum: quia sicut visio esset imaginaria, ita consensus, vel dissensus esset imaginarius, & non realis: & tamen ad peccatum requiritur realis consensus rationis; sicut interdum per somnium videtur alicui, quod tentatur de libidine, & quod consentit & quod nititur apprehendere formam desideratam, & præsentem; & tamen ibi peccatum nullum est, cùm non sit consensus quia omnia fiunt per solam imaginationem. Sexto quia si fuissent istæ tentationes imaginariæ, vel aliqua earum, non laudaremus Christum tanquam superantem diabolum, & vincentem illas tentationes; sicut non laudamus illum, qui in somnis videtur a dæmone tentari, & superare eum. Et tamen laudamus Christum in hoc. Ergo fuerunt omnes illæ tentationes realiter factæ exterius, & non per visionem imaginariam. Non ergo potest teneri illa positio.

Alij dicunt, quod fuerunt omnes reales tentationes, factæ in deserto. Et de illa dicunt, quod facta est in Ierusalem & illa vocatur desertum; quia erat à Deo deserta, vel virtutibus vacua, vel in breui deserenda, sicut Christus dixit infra 23. cap. scilicet. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dicendum, quod non stat, quia iste est sensus mysticus; necesse est tamen scripturam intelligi in sensu literali, quia ille est fundamentum, & in quo considere- K tur veritas, vel falsitas: sensus autem mystici non sunt veri, nec falsi, cùm non sint quos litera intendit, & æqualiter possunt multi applicari ad eandem literam. Si quis tamen deserto sensu literali vellet sequi mysticum pro literali, omnia confunderet, & tota scriptura redderetur incerta, & nesciremus quando esset vera, nec falsa, maxime, quia hoc modo exponitur hic quædam pars literaliter, & quædam mystice, & non cohæret sibi talis textura, sicut pedes imaginis Danielis, cuius pars erat ferrea, & pars fictilis. Danielis 2. c. Ideo dicendum, quod tentatio ista de pinnaculo templi vere facta est in Ierosalem, & non fuit facta in deserto.

Ad argumentum dicendum, quod Christus ductus est in desertum, vt tentaretur, id est, vt inciperet tentari: Nam si non fuisset ductus in desertum, non potuisset tentari; F. quia non habuisset diabolus opportunitatem ad hoc, tamen, quia tentatio prima in qua diabolus cœpit contra Christum, non potuisset fieri, nisi in deserto. Nam in vrbe non potuisset esse talis defectus ciborum, ita vt conueniens esset, vel necessarium lapides conuertere in panem. Postea tamen inchoata tentatione in deserto diabolus duxit Christum per diuersa loca, in quibus eum tentauit. Aliter potest dici siquis vellet tenere, quòd omnes tentationes factæ sunt in deserto, scilicet, quod omnes ibi factæ sunt. Quædam tamen ibi inchoatæ fuerunt, & completæ; aliæ vero solum inchoatæ; & sic prima, & tertia, fuerunt in deserto inchoatæ, & completæ. Secunda vero, scilicet de pinnaculo templi fuit inchoata in deserto, & completa in Ierusalem. Nam ex hoc, quod Christus permittebat se portari à dæmone de deserto in Ierusalem, G vt ibi tentaretur, erat inchoata tentatio; quia ista portatio, cùm esset quædam opportunitas immediata ad tentationem, erat quasi pars quædam eius præcedens. Tamen prior sensus melior est, scilicet, quòd non fuerint omnes tentationes factæ in deserto; quia litera Matthæi non vrget nos ad hoc; cùm dicat Christum ductum in desertum, vt tentaretur. In quo innuitur, quod antequam iret in desertum non fuerat tentatus, & tamen non innuitur, quod post desertum tentatus non fuerit. Et ista est veritas.

An Christus bene egerit vadens in desertum, vt tentaretur? Quæst. VIII.

H Quæritur, an Christus bene egerit, vadens in desertum, vt tentaretur; quia per hoc volebat tentari. Quidam dicunt, quod non fuerit discrete factum, quia tentatio periculum quoddam est. Non est tamen viri fortis, nec prudentis, pericula quærere, sed ad fortem pertinent, quando occurrerint illis viriliter se exponere; ad prudentem autem pericula in quantum poterit euitare: non ergo fuit rectum tentari voluisse.

Item, quia non solùm tentari voluit; sed etiam tentatori ad tentandum, & præualendum occasionem magnam tribuit; quia exiuit in desertum, vt tentaretur, & tamen desertum est locus aptissimus ad hoc, vt dæmon plures causas tentandi inueniat, & tentatus remedia pauciora, vt dictum est supra in quinta quæstione de damnis vitæ solitariæ; Ergo non fuit prudenter factum. Itē Christus faciebat omnia ad nostram instructionem, quos non I solùm verbis, sed etiam operibus erudiebat. Et tamen ipse instruxit nos in oratione à Deo petere, ne inducamur in tentationem, infra 6. cap. & Luc. 11. cap. ergo non licet tentationes quærere, & conuenienter ipse non debuit illas quærere, nec per hoc nobis ad similia occasionem præstare.

Dicendum, quod rectissimè factum est, quod Christus ductus fuerit in desertum, vt tentaretur, quia conueniens fuit Christum tentari, vt nobis ad sustinendum tentationes exemplo suo doctrinam traderet, & propter alias causas supra positas in quadam quæstione. Et tamen si Christus non se obtulisset, vt tentaretur, non potuisset tentari. ergo debuit se offerre, & præstare occasionem dæmoni, vt eum tentaret. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, quod ad homines diabolus vadit, vt tentet eos: quoniam K autem aduersus Christum diabolus ire non poterat; ideò contra diabolum Christus processit. Sic etiam Hieronymus super Matthæum dicit, quod Christus ducitur in desertum non inuitus, aut captus, sed pugnandi voluntate. Idem dicit Ambr. super Luc. quod Christus agebatur cū filio in desertum, vt diabolum prouocaret. Nam nisi ille certasset, non mihi iste vicisset. Non fuit autem ista prouocatio ad tentationem verbalis, ita quod Christus diceret diabolo, ecce præsto sum, veni, & tenta me, sed fuit prouocatio realis, concedens diabolo opportunitatem ad tentationem inchoandam. Sic enim dicit Basilius. s. Non enim verbo prouocans inimicum, sed opere incitans quærit desertum. Delectatur enim in deserto: non enim patitur esse in vrbibus, contristat quippe eum concordia ciuium. Et quanquam videatur alicui difficile, quod Christus tentatorem prouocauerit, non fuit tamen, hoc impru-

den-

denter factum. Primo, quia Deo iubente factum est: idō dicitur in litera, quod ductus est Iesus à Spiritu in desertum, id est, ductus est à Spiritu Sancto, quasi dicat, non iuit ipse, sed ductus est. Vel non fuit principium illius motus per voluntatem humanam, sed per Spiritus Sancti consilium, & opus. Et ob hoc, ne quis posset Christum arguere, quod imprudenter, vel audaciter egerit, expressit hic scriptura, quod Christus ductus est à Spiritu Sancto, quod non exprimit in alijs operibus Christi; licet constet Christum in omnibus fuisse motum per Spiritum Sanctum. Quia tamen hic videbatur posse magis argui, quā de alijs actibus: expressum fuit hic potius, quàm alibi, Lucas tamen magis hoc expressit dicens. Iesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est a Iordane, & agebatur a spiritu in desertum.

Secundo, quia nisi Christus diabolum prouocasset, ipse non inuenisset causam tentandi eum, vt dictum est, & tamen necesse erat Christum tentari propter multa iam dicta, ergo oportebat, quòd ipse se offerret, si diabolus aliter eum tentare non poterat. Et non solum tentari vellet, sed etiam, quod ipsemet occasionem quæreret ad tentationem.

Tertiò, quia tentationem desiderare, vel quærere in eo qui potest succumbere, non est laudabile, qui tamen succumbere non potest, etiamsi illam quærat, nihil indiscretè agit, cùm non se exponat alicui periculo: Christus autem tentari poterat, succumbere tamen non poterat, cùm peccare non posset, ideo securè poterat tentationi se exponere. Sic ait Gregorius in quadam homilia, s. Sciendum nobis est, quod tentatio tribus modis agitur, suggestione, delectatione, consensu: nos tamen cum tentamur plerunque in delectationem, aut consensum labimur, quia de carnis peccato propagati in nobis ipsis gerimus vnde certamina toleramus. Deus vero, qui in vtero Virginis incarnatus in mundo sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tētari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis illa diabolica tentatio foris, & non intus fuit. De hoc etiam ipsemet Gregor. 3. libro moral. ait. Hostis tamen noster mentem mediatoris Dei, & hominum tentatione quatiare non valuit: sic enim dignatus est tentationes exterius suscipere: vt tamen eius mens interius diuinitati inhærens inconcussa permaneret.

Quarto, quia Christus voluit per hoc ostendere suam perfectionem ex fine tentationis. Nam Christus in operibus suis non solum instruere nos intendit, sed etiam suam magnitudinem ostendere. Vnde nec in omnibus oportet nos imitari eum, vt infra dicetur. Ideo sicut hic nos instruxit ad resistendum tentationibus, quia ipse illas repulit: ita etiam magnitudinem suam nobis ostendit, scilicet, quia hostem humani generis sustinere non timuerit: quem et prouocare confidenter ausus est oblata insuper illi opportunitate vincendi, & tamen his omnibus existentibus dæmō faciliter superatus fuerit: considerare poterimus quātæ fuerit magnitudinis, qui eum repulit.

Ad primum argumentum dicendum, quòd viri fortis, & prudentis non est quærere pericula, quia vir fortis, & prudens succumbere potest in illis. Iste tamen, de quo loquimur, vir erat, qui succumbere non poterat: ideo inconueniens non erat, quòd illa quæreret. Aliter potest dici verum esse simpliciter, quòd vir fortis, & prudens pericula quærere non debet: de Christo autem dicendum, quòd pericula non quæsiuit, quia tentatio in eo periculum non erat, cum peccare non posset, nec succumbere. Aliter etiā potest dici, quod ad fortem, & prudentem non pertinet pericula quærere, tanquam ipse illa eligat: & tamen si iubetur illa quærere ab eo, qui potest iuste hoc iubere, tenetur illa quærere. Sic fuit de Christo homine: quia Spiritus Sanctus, id est, tota Deitas suadebat, quod ipse tentatorem prouocaret: cum dicatur in litera, quod ductus est in desertum a Spiritu, vt tentaretur. Iustissimum ergo opus agebat, & prudenter tentationem quærebat, quam Deitas quærendam iubebat.

Ad secundum dicendum, quod Christus occasionem præstitit magnam diabolo ad tentandum, & etiam ad præualendum si ipse habuisset infirmitatem nostram. quia

A tamen erat securus de sua firmitate, etiamsi multo plures & maiores occasiones præstitisset dæmoni, non egisset imprudenter, nec alicui periculo se committeret. Vt tamen sciatur quam occasionem tentandi homo posset diabolo præstare considerandum, quod duplex est tentationis occasio. Vna quidem ex parte hominis, vtpotè, cùm quis se peccato propinquū facit volendo sustinere aliquid, quod forte non est vtile, & tamen est directa occasio ad peccandum: & aliud est generaliter, cum homo occasionem peccati non euitat. Et talis occasio tentationis euitāda est. Sic enim dictum est Loth. Genes. 19. Ne steteris in omni regione circa Sodomam, sed in monte salua teipsum: quasi dicat. Terra ista Sodomorum destruenda est, & si manseris in regione propinqua, poterit aliqua pars mali ad te peruenire, & peribis: ideo caue, ne maneas in ea. Et sic de-B bet homo euitare occasiones propinquas, & directas ad peccatum, alioquin seipsum arguat si in peccatum inciderit.

Alia verò tentationis occasio est ex parte diaboli, qui semper inuidet tendentibus ad meliora, vt ait Ambrosius super Lucam. Et talis occasionis tentatio non est vitanda: quia alias tolleretur omnis profectus in bono, scilicet, si homo diceret. Nolo aggredi res arduas: quia diabolus me grauiter tentabit, vt deseram, & incidam in mala. Vnde Chrysostomus super Matthæum dicit; quod non solùm Christus ductus est in desertum a Spiritu: sed etiam omnes filij Dei habentes Spiritum Sanctum. Non enim sunt contenti sedere otiosi, sed Spiritus Sanctus vrget eos aliquod magnum apprehendere opus, quod est in deserto quantum ad diabolum: quia non est ibi iniustitia C qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum extra carcerem, & extra mundum est, quia non est secundum voluntatem carnis, & mundi. Ad tale ergo desertum omnes filij Dei exeunt, vt tententur .s. quod opera ardua incipiunt, in quibus credere debent, quod tentabuntur; quia diabolus mox inuidebit eis. Talem autem occasionem tentationis dare diabolo non est periculosum: dum tamē homo mature, & prudenter agat, quia maius est auxilium Spiritus Sancti, qui est perfecti operis actor, quam impugnatio diaboli bono operi inuidentis.

Ad tertium dicendum, quòd Christus docuit nos petere, ne inducamur in tentationem, id est, vt non deducamur ad succumbendum tentationi: nos tamen oramus simpliciter, ne tentemur, cùm interdum proficiat nobis tentari. 1. ad Corin. 10. cap. s. Fidelis est Deus, qui non per-D mittet vos tentari vltra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis. Christus autē non poterat incidere in tentationem, id est, succumbere; quia peccare non poterat; ideo licèt ipse doceret nos orando dicere, & ne nos inducas in tentationem, non oportebat immo non conueniebat, quod ipse pro seipso sic oraret. Et sic aliquid facere nos docuit, quod ad eum facere non pertinebat, & aliquid ipse faciebat, quod nos in exemplum accipere non debemus. Et sic cùm dicitur, quod non debuit ipse tentationem quærere, ne nobis ad similia præstaret exemplum. Dicēdum, quod Christus fecit aliquid, quod a nobis est accipiēdum in exemplum, scilicet, quod ipse faciebat ad instructionem moralem; aliquid vero, in quo non debemus sequi exemplum eius, scilicet in illis, quæ ipse fecit ad ostendendam potestatem suam, sicut in ope-E ratione miraculorum; ita etiam in moralibus aliquid ipse fecit, quod partim pertinebat ad instructionem, & partim ad potestatis ostensionem. In primo debemus exequi exemplum, in secundo autem non. Patet hoc in ieiunio Christi, qui quadraginta diebus ieiunauit. ipse autem ieiunauit, vt nos ieiunare instrueret. Et quantum ad hoc eū sequi debemus, scilicet, vt in aliquo ieiunemus iuxta conditionem nostram: quia hoc morale est. Quod tamen Christus quadraginta diebus manserit incibatus ad ostēsionem potestatis, & diuinæ virtutis; ideo illud non proponitur nobis in exemplum. Et sic in eodem facto quantum ad aliquid instruimur, & sequi debemus & quantum ad aliud non. Si tamen magis propriè loqui velimus, dicendum, quod in vtraque parte operationis est instructio nostra. Et tamen in prima instruimur ad agendum, in qua debemus sequi exemplum: in secunda instruimur, ad

creden-

credendum, scilicet, vt per ista diuinam credamus potestatem. Et in hoc non oportet sequi exemplum cùm Christus non fecerit hoc, vt nos illa faceremus: sed, vt eum esse talem, qualem ista ostendebant, crederemus. Ita est in tentatione Christi: quia aliquid est, quod pertinet ad moralem instructionem .s. quod sicut Christus tentationes repulit, ita & nos repellamus: aliud vero ad potestatis ostensionem .s. quod non timuit aggredi publicum humani generis hoste, præstita ei magna occasione tentandi, si Christus fuisset infirmus. In primo instruimur ad Christum sequendum per opera: in secundo autem solum ad credendum eius potentiam. Et sic nemo debet putare, quod et in moralibus talia Christus solùm facere debuit, quæ nos possemus imitari: sed oportuit omnia in isto esse, scilicet, moralia, & diuina.

Quare Christus immediatè post baptismum, & non ante tentari voluerit? Quæst. IX.

QVæritur, quare Christus post baptismum tentari voluerit, & nô ante, & quare immediatè post baptismum, vel quasi? Dicendum, quod hoc fuit propter multa.

Primo, quia tentatio Christi fuit vnum de operibus eius necessarijs. Nam per eam instruendi eramus ad tolerantiam tentationum, quod valde in nobis necessarium erat. Et tamen omnia opera Christi debuerunt esse post baptismum Christi. Ideo etiam tentatio debuit esse post baptismum. Hoc patet, quia baptismus fuit in Christo, sicut in nobis. Nos enim per baptismum nouam vitam inchoamus, quia tunc dicimur nasci ex aqua & Spiritu Sancto. Ioann. 3. cap. Et sicut ante natiuitatem non potest homo aliquod opus naturale agere: ita ante natiuitatem spiritualem, quę est per baptismum non potest homo aliquē actum spiritualem habere. Nam in baptismo incipit homo esse membrum Christi, ad Galat. 3. cap. scilicet. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis, & ex tūc homo incipit habere charismata spiritualia à Christo, per quæ viuit vita spirituali. Ita ergo Christus ante baptismum suum nullum actum de illis, quę pertinebant ad instructionem nostram, & legem nouam facere debuit, & sic nec prius debuit tentari.

Secundo fuit hoc ad significandum, quod post baptismum in homine sequantur tentationes. Sic enim dicit Hilarius super Matth. quod in sanctificatis maximè diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei magis est exoptanda de Sanctis. Et in hoc exemplum tribuit conuersis ad Christum: vt non putent post baptismum nullas debere tentationes tolerare. Nec admirentur si diabolus eos exagitauerit, & cribrauerit sicut triticum, cùm Christus post baptismum tentatus est, qui ante baptismum tentatus nūquam legitur, nec credendum est eum prius fuisse tentatum, quia tentatio Christi non fuit ex necessitate inducta sed voluntariè suscepta, immo procurata, cùm ipse in desertum exierit, vt tentaretur. Ipse tamen tentari nollet, nisi quando proficere posset ex hoc. Et tamen ante baptismum eum fuisse tentatum non proficeret nobis ad doctrinam, cùm scriptum non fuerit: ideo non est credendum, quod tentatus fuerit ante baptismum. De hoc tamen magis dicetur infra in quadam quæstione.

Tertio fuit hoc ad significadum inuidiam diaboli, qui omnibus bonis actibus, & maximè principijs rerum arduarum inuidet. Vnde homo, quando incipit Deum specialiter colere in aliquo statu, tunc maximè tentatur, cùm facilius sit tunc desistere, quam cùm peruenerit ad incrementum perfectionis. Sic dicitur Ecclesi. 2. cap. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Et quia in baptismo est principium vitæ spiritualis, post baptismum maximè tentationes diaboli apparent in eis, qui fuerunt adultæ ætatis, & illas recipere potuerint.

Quarto, quia ante baptismum nulla, aut parua occasio est dæmoni ad tentandum hominem, quia non baptizatū baptizari nolentem, necesse est perire æternaliter. Et sic suo iure illum dæmon possidet, qui baptizatus non est. Superuacuum igitur est eum velle acquirere, quem pleno iure, & inconcussè possidet. Cùm vero quis adultus baptizatur euasis laqueis dæmonis, & ad ipsum nihil pertinet, F
cùm in baptismo petente Ecclesia professus fuerit se abrenunciare satanæ, & pompis eius. Tunc ergo satan vniuersas tentationum suarum machinas colligit, vt illum, qui compedes eius euaserat, in pristinam redigat seruitutem. Necesse est ergo post baptismum in adultis magnas sequi tentationes, nisi illos Deus ex aliqua speciali causa præseruet. Et quia generale est tētari baptizatos post baptismū: Christus voluit in seipso hoc innuere, s. quia post baptismum à satana tentatus est.

An Christus ieiunare debuerit, & quare? Quæst. X.

G QVæritur, an Christus ieiunare debuerit, & quare? Aliqui dicunt, quod non fuit conueniens Christum ieiunare: quia ieiunium est opus quoddam satisfactorium pro peccato, & placatiuum iræ Dei. Sic patet Ioelis 2. cap. vbi post mala, quæ prænunciata fuerunt contra Iudæos, suadetur ieiunium, vt auertatur Dominus ab ira sua, cum dicitur: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & fletu, & planctu, & conuertimini ad Deum vestrum, quia benignus, & misericors est. Et sequitur: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Ideo Propheta suadet ibi congregari omnes Israelitas, & ieiunare, dicens. Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, congregate populum, &c. Sic etiam Niniuitę audito, quod Deus post quadraginta dies subuersurus esset Niniuem, impo-
H fuerunt ieiunium per edictum Regis, scilicet. Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et sequitur. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ, & non peribimus? Ionæ 3. cap. Et sic factum est, quia non perierunt, eod. cap. Christus autem nihil peccauerat, de quo satisfacere deberet, nec habebat contra se Deum iratum, quem placare vellet; ideo non erat conueniens, quod ieiunaret.

Item ieiunium est ad carnem subijciendam, ne insurgat contra nos, sicut dixit Apostolus 1. Corinth. 9. cap. scilicet. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Christus tamen non poterat habere in se rebellionem aliquā, quia non receperat istas passiones, vt ait Gregorius in quadam homilia, scilicet. Deus, qui in vtero virginis in-
I carnatus est in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Non ergo fuit Christo ieiunium necessarium.

Dicendum, quod conueniens fuit Christum ieiunare propter multa. Primo, vt nobis exemplum ieiunandi tribueret. Nam cùm ipse fuerit plenissimus legislator, debuit nos de omnibus instruere, quæ nobis ad virtutem necessaria, aut vtilia essent. Nobis tamen ieiunandum erat, cum ipse dixerit, quod quando auferetur sponsus, ieiunarent discipuli eius, infra 9. cap. Ergo ipse nobis ieiunandi exemplum per ieiunium suum tradere debuit. Secundo, quia abstinentia ieiunij ordinatur ad continentiā carnis: quia dicitur Oseæ 4. cap. Comedent, & non saturabuntur, fornicati sunt, & non cessauerunt, id est, ex hoc, quod comederunt, & non saturati sunt, id est, comedere
K non cessauerunt, secutum est, quod fornicati sunt, & à fornicatione non cessauerunt. Christus tamen seruauit in se carnis continentiam, & alijs seruandam ostendit, cùm dixit infra 19. cap. Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat. Ipse ergo ieiunium obseruare debuit. Tertio fuit necessarium ieiunium specialiter ad instructionem prædicatorum. Christus enim post illa prædicaturus erat, vt postea factū est. Voluit ergo ex operib. suis ostēdere quid in pdicatore pcedere dēat, anteq̃ prædicet, vt dignè pdicare possit. Et quia prædicator det esse prius à vitijs purgatus, & maximè a vitijs carnis, quæ sunt maximæ infamiæ, cū sint popularia & ista potissimè compescuntur per ieiuniū, voluit Christus antequam prædicaret ieiunare. Quod autem ipse intenderit per opera docere, quid prædicator facere debeat, antequam prædicet; patet Act. 1. cap. scilicet; Cœ-

pit Iesus facere, & docere, id est prius facere ea, quæ debet facere bonus prædicator, & postea prædicare ea, quæ debet dicere verus Doctor. Ieiunium autem maximè necessarium est præcessisse in prædicatore ad domandam carnem propter causam dictam; vt innuitur 1. Corinth. 9. cap. scilicet: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et subditur causa, nec cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Debuit ergo Christus nūc propter hoc ieiunare. Quartò specialiter quantum ad præsens debuit ieiunare, quia ipse voluit dare diabolo occasionem tentandi eum. Et tamen tentatio prima sumpsit ortum ex ieiunio, scilicet, quia post longum ieiunium Christus esuriit, & diabolus tentauit eum, vt lapides conuerteret in panē: ideo ieiunare debuit, quia fortè non fuit alia occasio, à qua aptius diabolus incipere posset tentationem suam, quàm ab ista: vt infra dicetur in quadam quæstione de ordine tentationis Christi. Considerandum tamen, quòd ante istud ieiunium sæpe Christus ieiunauerat. Nam Iudæi quolibet anno ieiunabant in die propitiationis. Leuit. 16. & 23. capit. scilicet: Affligetis animas vestras. Omnis anima, quæ in hac die afflicta non fuerit, peribit de populis suis: Christus tamen seruauit tota vita sua legem Moysis: quia, dicitur infra 5. cap. Non veni soluere legem, sed adimplere: Christus ergo ieiunauit quolibet anno illo die. Etiam erant alia ieiunia inter Iudæos, de quibus dicitur Zach. 8. cap. scilicet, ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi, erit domui Iuda in gaudium, & in lætitiam, & in solennitates præclaras. Ista etiam ieiunia Christus obseruauit, & quæcunque alia apud Iudæos ex institutione, vel communi consuetudine tenerentur. De his tamen non fit mentio, & quod Christus illa obseruauerit. Causa est, quia Euangelistæ scripserunt nobis de Christo ea, quæ pertinebant ad legē nouam, scilicet, ea, qua ipse tanquam Legislator dixit, vel fecit volens tradere subditis exemplum faciendi. Ista autem ieiunia, vel quæcunque alia opera; quæ Christus fecit in obseruatione legis Moysis non pertinuerunt ad legem nouam, nec traduntur nobis imitanda, ideo scribi non debuerunt, sed suffecit, quod in generali scriberetur quod Christus obseruauerit totam legem Moysis. Cùm enim ieiunia illa fuerint Christo solùm personalia, id est, solùm pertinentia ad personam suam, in quantum ipse natus est sub lege, ad Gal. 4. cap. id est tempore, quo lex durabat, & voluit se ostendere obseruatorem illius propter causas, de quibus dicetur infra 5. cap. non oportuit, quòd scriberentur. Istud autem ieiunium, quod Christus nunc fecit, non fuit personale: quia nec lex Moysis, nec aliqua Iudæorum constitutio, aut consuetudo tale ieiunium disponebat: sed fecit illud tanquam legislator propter exēplum, & alias causas supra positas. Ideo istud scribi debuit ante hoc. Namque nullum Ieiunium Christus fecit, quod ad nostram pertineret instructionem. Ideo nullum ante hoc scriptum est.

Ad primum argumentum dicendum quod ieiunium non solùm prodest in satisfactionem & reconciliationem cum Deo, sed etiam ad exemplum, & multa alia, de quibus supra. Ideo licet non fuerit necessarium Christum ieiunare propter ista duo, fuit conueniēs eum ieiunare propter alia, de quibus supra.

Aliter potest dici, quod istud ieiunium etiam fuit satisfactorium: quia licet Christus non habuit de quo pro se satisfaceret: quia non peccauerat, nec inuentus fuerat vnquam dolus in ore eius, prima Petri, secundo cap. habuit tamen multa, de quibus pro nobis satisfaceret, scilicet, omnia peccata generis humani. Et ad hoc profuit ieiunium suum. Nam sicut mors eius indubitanter fuit ad satisfactionem pro peccatis nostris, ita & ieiunium eius, & omnia opera ipsius satisfactoria fuerunt pro peccatis nostris. Et ista sunt, quæ reseruantur in thesauro Ecclesiæ, qui dispensatur per Prælatos Ecclesiæ nobis in satisfactionem pro debito pœnæ temporalis, vel purgatione, cùm ipse Deus dispenset etiam in vita Christi ad relaxationem offensæ sibi irrogatæ quando ad eum conuertimur. Nam etiam per contritionem peccata nunquam fuissent remissa quantum ad offensam, aut maculam, nec quantum ad debitum mortis æternæ, nisi Christus mori-

A turus esset pro omnibus. Et sub ista spe quoniam Deus sic futurum decreuerat, remittebantur peccata omnibus hominibus per contritionem, quia Christus pro illa offensa satisfacturus erat. Et ita fuit pars satisfactionis ieiunium Christi, & cetera opera ipsius. Aliter potest dici, quod ieiunium, & similia opera non solùm sunt satisfactoria, sed etiam promeritoria vitæ æternæ, vel alicuius boni. Christus autem, licet non indigeret promereri vitam æternam, quia ab instanti conceptionis suæ anima erat beata: cum esset vnita verbo: tamen Christus promeruit sibi pro sua humanitate, scilicet, quod ipse in quantum homo esset Deus dominus, & caput omnium hominum. Et hoc dicit Apostolus, quod acquisiuit sibi Christus per sanguinem suum, vt patet Act. 20. cap. scilicet; Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo Spiritus Sanctus

B posuit vos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo, vt esset caput illius. Promeruit etiam Christus, quod sibi in quantum homini daretur omnis potestas in cœlo, & in terra: & hoc fuit principaliter per mortē. Ideo post resurrectionem solùm habuit istam potestatem in quantum homo, quàm prius habebat solùm in quantum Deus. Vnde post resurrectionem dixit, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Matth. 28. c. Et hoc prius nunquam dixerat, quasi tunc sibi nouiter data fuisset illa potestas. Meruit etiam sibi immortalitatem, & meruit exaltationem sui nominis. De his Sanctus Thomas 3. senten. distinct. 14. artic. 4. & ibi communiter per Doctores. Aliter potest dici, quòd istud argumentum, & sequens nullo modo militant contra Christum, quia si ex eo, quod non fuit sibi necessarium ieiunare, non debuisset ieiuna-

C re, nullum opus Christus bonum fecisset, maximè de laboriosis, cùm nullum esset sibi necessarium simpliciter, cùm iam esset beatus, & esset Deus, & tamen multa fecit, quæ licet non essent sibi necessaria, fuerunt valde conuenientia.

Ad secundum dicendum, quòd Christus non indiguit ieiunio ad domandam carnem, in qua nulla erat contradictio ad rationem: fuit tamen ieiunans, vt nos instrueret carnem per ieiunium domandam, quod nobis erat valde necessarium. Actus autem Christi, vt in plurimum fuerunt magis ad doctrinam, quàm ad aliquid aliud, cùm tota vita sua fuerit, vt nos instrueret, & redimeret, quia non fuit propter seipsum natus in mundo, sed propter nos, licet nos aliàs simus propter eum, cùm ipse sit Deus noster.

D

Quare Christus ieiunauerit quadraginta diebus, & non pluribus neque paucioribus? Quæst. XI.

Quæritur, quare Christus ieiunauerit quadraginta diebus, & nō pluribus, nec paucioribus? Dicendum, quòd Christus non debuit ieiunare paucioribus diebus, quia ipse voluit ostendere, quòd erat excellentior omnibus, qui eum præcesserant, cū ostenderetur vt Messias, & Deus. Aliqui tamen ante hoc ieiunauerant quadraginta diebus, scilicet, Moyses, & Elias, ergo ipse non debuit paucioribus ieiunare, ne minor videretur. Non voluit etiam pluribus diebus ieiunare propter multa. Primò, vt dicitur; ne crederetur impossibilis carnis assumptio, id est, vt non crederetur, quod non erat verus homo,

E cum tot diebus sine cibo mansisset. Sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet. Non processit ieiunādo vltra, quam Moyses, & Elias, ne incredibilis videretur carnis assumptio. Secundò fuit hoc ad ostendendum quanto tempore nos ieiunare debemus. Nam per suum ieiunium nostrum quadragesimale ieiunium cōsecrauit. Sic ait Chrysost. super Matth. scilicet. Vt quadragesimi nostri ieiunij poneret mensuram, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Tertio fuit hoc propter causam mysticam, quia numerus quadragenarius signat aliquid, quod ad statum ieiunantium pertinet, de quo dicetur infra in q. de ieiunio nostro. Quartò, & principaliter fuit ad hoc, vt diabolus eum non cognosceret, sed tentandi occasionem haberet: desiderabat enim diabolus scire, an Christus esset filius Dei, vel purus homo. Si autem solum ieiunasset quadraginta diebus, vel pau-

cioribus

cioribus non posset diabolus arguere eum esse filium Dei quia constabat Moysem, & Eliam puros homines fuisse, & tamen vterque quadraginta diebus ieiunauit. Si autem Christus ieiunasset quadraginta, vel sexaginta diebus forte diabolus putaret eum esse filium Dei, & non auderet ipsum tentare: Christus autem tentari voluit, & occasionem procurauit. Ideo omnia illa debuit cauere, per quæ diabolus abstineret à tentando ipsum. Solis ergo quadraginta diebus debuit ieiunare. Dicitur autem ieiunasse quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, quia tamdiu homo ieiunat, quamdiu à cibo abstinet: Christus autem abstinebat tàm per diem, quàm per noctem. Ideo tā diebus, quàm noctibus ieiunabat. Hoc autem dicitur propter duo: primo propter consuetudinem ieiunij Iudæorum. Nam Iudæi quando ieiunant, per totum diem nihil comedunt, nisi post occasum solis cum incipiunt apparere astra, per noctem comedunt: Saraceni quoque idem faciunt, licet illi magis recedant à conditione ieiunij. Si ergo diceretur, quod Christus ieiunauit quadraginta diebus, intelligeretur, quod per noctes comedebat, sicut Iudæis solitum erat. Vt ergo innuatur, quod non tenuit illū modum, dicitur, quod quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Secundo ad tollendum errorem quorundam, qui putauerunt Christum non abstinuisse totaliter à cibo his diebus, sed quod aliquando comedebat. Vt autem nullum tempus relinquatur, in quo calumnia locum habeat, dicitur quod ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, id est, quod nec comedebat per diem, nec per noctem. Nunquam ergo comedebat, cum præter diem, & noctem nulla alia pars temporis sit.

Considerandum autem circa primam causam huius ieiunii supra positam, quòd non est necessaria simpliter. Quia etiamsi Christus ieiunasset pluribus, quàm quadraginta diebus, non videretur incredibilis carnis assumptio quia Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunauerunt, nihil comedentes. Manifestum est tamen, quòd erant veri homines, & puri: illud tamen ieiunium non fuit viribus naturæ, ita quod tot diebus naturaliter aliquis purus, aut verus homo posset sine cibo manere, quia vix erit quod aliquis homo sanctus sine cibo peruenire possit ad decem dies. Et tamen isti quadraginta dies sani, & fortes, & nulla mutatione facta in corporibus manserunt sine cibo. Ergo necesse erat, quod per miraculum hoc fuerit factum. Et tunc si potest aliquis per miraculum manere quadraginta diebus sine cibo, poterit manere mille annis sine cibo, etiamsi sint puri, & veri homines, & sint adhuc mortales: teneret autem ratio, si forte vsq; ad quadraginta dies posset homo naturaliter manere sine cibo, & non vltra. Quia tunc aliqui non cognoscentes aliam personam vltra naturalem, vel præter, illam putarent Christum non esse verum hominem, si plus quàm quadraginta diebus ieiunaret. Est ergo causa illa aliqualiter apparens maxime pro illis, qui non aduertunt ad multa, non tamen est necessaria. Arguetur autem ex eodem fundamento contra quartam causam, quam diximus in præsenti fuisse præcipuam, quia etiamsi diabolus videret Christum ieiunantem vltra quadraginta dies, non colligeret ex hoc esse filium Dei, quia sciebat, quod sicut Moyses & Elias puri homines per voluntatem Dei manserunt quadraginta diebus sine cibo, ita potuissent manere centum annis, quia æquale miraculum erat vtrobique ex parte potentiæ operantis. Ita ergo licet Christum videret vltra quadraginta dies ieiunantem, nihil noui ex hoc colligeret, cum sciret hoc in quolibet puro homine per Dei potestatem fieri posse.

Dicendum, quod verum est, quod hoc non arguebat Christum esse filium Dei, etiamsi decem annis sine cibo mansisset, nisi præsupponeretur, quod per virtutem suam sine cibo manere poterat. Et tunc præsupponeretur, quod probandum erat, & quod diabolus ignorabat. Nam etiā si decem diebus sine cibo manere posset propria virtute, diabolus de Christo putaret, vel crederet eum esse filium Dei. Hoc tamen nesciebat. Dicendum ergo, quod diabolus nō colligeret Christū ex hoc esse filiū Dei, quasi argó necessario, sed ex quadam coniectura inita si pluribus

F diebus, quam quadraginta ieiunaret, appareret istum esse maioris dignitatis, quia Moyses, & Elias, quia pro eo Christus plura faciebat, illi tamen fuerunt de maximis Prophetis Iudæorum, maximè ipse Moyses: ideo argueret istum esse filium Dei, & Messiam, quem Deus illis maiorem fecerat, & tunc timeret tentare eum, & forte non tentaret: Christus ergo voluit auferre diabolo omnem occasionem timendi vt intrepide diabolus eum tentaret: ideo noluit vltra quadraginta dies ieiunare, & sic diabolus non crederet eum maiorem Moyse, & Elia.

De differentia ieiunij Christi, Moysis, & Eliæ?
Quæst. XII.

G Quæritur nunc circa differentiam ieiunij Moysis, et Eliæ, & Christi: omnes enim ieiunauerunt æqualiter, scilicet, quadraginta diebus, an simpliciter fuerit æquale ieiunium, & in quo differant? Quidam dicunt, quod Elias, & Moyses ieiunauerunt quadraginta diebus, & tamen in his esuriebant: Christus autem nunquam esuriuit vsque post diem quadragesimum. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum. Sed dicis Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunauerunt, & homines erant, sed illi ieiunantes esuriebant, & sustinebant, iste quadraginta diebus non esurijt, sed postea: esurire enim, & non manducare, patientiæ est humanæ, non esurire autem diuinæ naturę. Dicendum tamen videtur, quod non sit verisimile, quod Moyses, & Elias esurirent his diebus, quia tunc esurirent ex prima die, cùm naturaliter sequeretur fames in ipsa prima die, si Deus naturaliter non conseruaret eos sine fame. Est autem fames pęna H grauissima valde affligens. Quod ergo per quadraginta dies istam tolerarent esset eis deterius morte temporali, scilicet, sicut pęna inferni, in qua homines semper habent cruciatum sufficientem ad mortem, & tamen nunquam moriuntur. Istud autem non est verisimile, quod Deus faceret alicui homini viuenti. Nam non legimus, quod tam acerrimam pęnam alicui viuenti in tam pauco tempore inflixerit, quanta poterat esse famis quadraginta dierum in quibus homo semper famis viueret sine vllo cibo: maximè quia isti erant viri perfecti maiores ceteris Prophetis veteris testamēti. Non ergo Deus infligeret illis talem pęnam. Item patet, quia Deus pascebat supernaturaliter Eliam tempore famis mittens ei quotidie bis panem, & carnes per coruum, ne affligeretur fame. 3. Regum 17. I cap. Non erat ergo verisimile, quod eum fame affligeret quadraginta diebus quando ipse eum iubebat ambulare. Item, quia 3. Regum 19. cap. dicitur, quod Angelus dixit Eliæ: comede, & bibe, grandis enim tibi restat via, & tamen si fame cruciandus esset illis diebus, non diceret ei Angelus, comede, & bibe propter viam grandem, quæ restat. Item eodem cap. dicitur, quod Elias comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad montem Dei quadraginta diebus, & sic videtur, quod non famescebat, quia fortis ambulabat, & tamen si famesceret necesse erat, quod debilitaretur, & ambulare non posset. Item non erat verisimile, quod Moyses manens cum Domino quadraginta diebus famesceret, quia scriptura vult quod ex consortio diuini sermonis multam excellentiā assecutus fuerit. Nam Exod. 34. cap. dicitur, quod cornu K ta erat facies Moysis ex consortio sermonis Domini, id est, radios mittebat ex se ita, vt Iudæi non possent aspicere in eum, nec accedere auderent, nisi cum Moyses velaret faciem suam. Non ergo erat verisimile, quod Deus illum hominem fame affligeret in persona sua, cui ex consortio sermonis sui tantam contulerat excellentiam: quæ etiam postea in absentia durauit. Non est ergo satis verisimile, quod Moyses, & Elias illis quadraginta diebus esurirent cum non appareat aliqua causa ad hoc, maxime quia tūc oportebit multiplicare miracula; nam, cum ista fames naturaliter sequeretur, & tamen homo famescens non potest tanto tempore naturaliter sine cibo manere, oportebat, quod diuinitus conseruarentur famescentes tantum. Istud autem esset facere opus imperfectum, scilicet, quod supernaturaliter conseruarentur, & tamen quod famescerent; cum per idem miraculum vtrumque fieri posset, &

con-

conuenientius; scilicet, quod conseruarentur, & quod nō famescerent; cūm per idem illud videtur satis verisimiliter tenendum. Ad dictum Chrysostomi dicendum quod posset intelligi, quod Elias, & Moyses esuriebant; & Christus non; id est; quod necesse erat Moysen, & Eliam sibi ipsis derelictos esurire; quia puri homines erant; & tamē non esuriebant à Deo conseruati: Christus autem non esuriebat; id est, non erat necesse eum esurire, quia ipso habebat in seipso potestatem ad nunquam esuriendum; cūm esset verus Deus: litera tamen Chrysostomi non multum consentit huic sensui, quia dicit, illi ieiunantes esuriebant & sustinebant, iste quadraginta diebus non esuriebat: teneat ergo quilibet, quod placuerit prædicta sine præiudicio.

Dicendum ergo videtur, quod sicut ieiunium istorum æquale fuit in tempore, etiam nemo eorum hoc tempore esuriuit, sed diuinitus sustentabantur. Christus tamen habebat hoc à seipso: alij vero ex speciali munere Dei. Fuit tamen differentia aliqua inter Eliam, & Moysen, quia Elias mansit quadraginta diebus sine cibo quodammodo naturaliter sustentatus, eo quod Deus dederat tantam virtutem illi cibo, vt per eam posset manere sanus, & fortis nullo alio cibo egens quadraginta diebus. Et sic dicitur 3. Reg. 19. quia ambulauit Elias in fortitudine cibi illius quadraginta diebus. Ista tamen fortitudo data esset cibo supernaturaliter, quia nullum alimentum semel sumptum in tanta parua quantitate creditur ex viribus naturæ posse tanto tempore vegetare corpus, vt maneret sanū & forte. De quo quid verum sit dictum est eodem capit. De Moyse secus fuit, quia ipse non mansit in fortitudine cibi alicuius quadraginta diebus incibatus, sed solum ex consortio diuini sermonis. Exod. 34. cap. Ideo istud erat quasi magis supernaturale, & tamen necesse est dici vtrumque casum fuisse miraculose: Moyses tamen excessit Eliā in hoc, quia Elias solum semel mansit sine cibo quadraginta diebus: Moyses verò mansit quadraginta diebus bis, scilicet, vna vice pro primis tabulis, & alia vice pro secundis. Deuter. 9. cap. Christus autem mansit sine cibo quadraginta diebus, nō ex virtute alicuius cibi prius assumpti, sicut Elias, sed solum ex virtute Dei. Differt tamen à Moyse, quia Moyses consecutus est hoc ex consortio diuini sermonis, id est, quia erat loquens cum Deo his diebus, Christus autem habuit hoc à seipso, quia verus Deus erat.

An istis quadraginta diebus Christus aliquid comederit? Quæst. XIII.

QVæritur, an in istis quadraginta diebus Christus aliquid comederit? Quidam dicunt, quod sic, quia Marc. 1. cap. dicitur, quod Christus erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana, eratque cum bestijs, & Angeli ministrbant ei: ergo videtur, quod in istis quadraginta diebus Angeli ei ministrabant: iste tamen ministratio erat in cibo, & potu, vt omnes exponunt: ergo comedebat in his diebus. Item Christus non debuit vitam austeram habere sicut Ioannes Baptista, quia dicitur infrà 11. capit. ex verbo Christi, quod venit Ioannes non manducans, nec bibens, & dicunt quia dæmonium habet, scilicet, cum tanta austeritate. Venit autem filius hominis mā ducans, & bibens, & dicunt, ecce homo vorax, & potator vini. Si tamen Christus nihil comedisset in quadraginta diebus, esset austerior in immensum, quàm Ioannes: ergo in his diebus comedebat. Item Christus ieiunauit, vt nobis ieiunandi exemplum præberet, & tamen nos non debemus talia ieiunia facere, quia vituperantur biduana & triduana ieiunia, sed iuxta Apostolum quotidie esurire, & quotidie prandere: ergo Christus quotidie aliquid comedebat, vel saltem non maneret semper sine cibo.

Item si Christus mansisset nunc quadraginta diebus sine cibo, videretur postea increpabilis, quia postea non habuit vitam austeram, sed mediocrem, scilicet, manducabat, & bibebat sicut homo temperatus, ita vt Pharisæi haberent occasionem appellandi, vel vocandi eum voratorem, & potatorem vini, infra 11. cap. & Luc. 7. cap. &

A discipulos eius arguebant, quia non ieiunabant sicut discipuli Ioannis, & Pharisæorum, infra 9. cap. Quod ergo a principio haberet vitam austeram super omnes homines, & postea reduceret se infra omnem austeritatem iuxta mediocritatem hominum illuderent, & dicerent id, quod ipse dixit Luc. 14. cap. scilicet. Iste homo cœpit ædificare, & non potuit consummare; ergo diebus illis comedebat aliquid.

Dicendum, quod Christus in his quadraginta diebus nihil comedit, quia sic ieiunium suum fuisset minus, quā Moysis, & Eliæ. Noluit tamen videri minor aliquo homine: nihil ergo comedit his diebus. Et patet, quia Lucas hoc expresse dixit, scilicet, agebatur a Spiritu in deserto, quadraginta diebus, & nihil manducauit in diebus illis. Et consummatis illis esuriit. Item patet, quia dicitur su-
B pra in litera: quia cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et sic ante illos non esurierat. Homo tamen temperatus non comedit, nisi quando esurit, nisi forte sanitatis causa: Christus ergo nō comedit in diebus illis cum non esuriuerit. Item Gregorium in quadam homilia dicit. Ipse auctor omnium hominum in quadraginta diebus nullum omnino cibum sumpsit. Idem Hilarius super Matth. & Chrysostomus super Matth. Et Augustinus, & cæteri Doctores tenent. Si enim sic non fuisset, nihil admirationis ieiunium istud Christi contineret: cūm & nos sic quotidie ieiunemus.

Ad primum dicendum, quod Angeli non ministrauerunt Christo, nisi post quadraginta dies, & finita tentatione. Quia cum finiti essent quadraginta dies, diabolus tentauit Christum, & cum superatus esset à Christo, recessit
C abeo, & tunc accesserunt Angeli, & ministrabant Christo, vt patet infra in litera. Mar. autem dixit, ministrbant ei, id est, ministrauerunt. Iste enim est suus modus loquendi, vt patet in ipsa litera, scilicet. Et statim spiritus expulit in desertum. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à satana, & Angeli ministrabant ei. Et dictum erat in deserto, id est, fuit. Ex hoc secundum modum literæ significaretur, quod Christus in illis quadraginta diebus tentabatur, cum dicatur, & tentabatur à Satana, & tamen Matt. & Lucas ponunt, quod ista tentatio fuerit quadraginta diebus finitis, scilicet, quando cœpit esurire. Ita ergo etiam ministratio fuit post quadraginta dies, quia prius non erat necessaria, cum non esuriret.

Ad secundum dicendum, quod Christus non habuit
D vitam austeram sicut Ioannes, sed mediocrem. Et cūm obijcitur de quadraginta diebus ieiunij dicendum quod non fuit ista aliqua austeritas, quia austeritas dicit afflictionem carnis ex abstinentia immoderata, vel ex esurientia Christus autem in his quadraginta diebus non esuriebat, nec affligebatur, ac si non abstinuisset, nisi per duas horas, cùm fuerit virtute Dei sustentatus: & ante hoc, & post hoc vsus est cibis communibus, & mediocris sustentationis: ideo nullam austeritatem Christus habuit in isto ieiunio, sed semper Ioannes erat austerior, licet ille non faceret biduana, aut triduana ieiunia. Et patet hoc, quia alias diceremus, quod Moyses, & Elias fuerunt austeriores, quàm Ioannes, cùm vterque illorum quadraginta diebus sine cibo manserit. Dicimus tamen Ioannem fuisse austeriorem omnibus hominibus, vt declaratum est
E præcedenti cap. & etiam ex hac parte Christus vocauit eum maiorem inter natos mulierum, infra 11. cap. austerioris vitæ, quia Iudæi in illa austeritate vitæ sanctitatem constituebant.

Ad tertium dicendum, quod Christus ieiunauit, vt exemplum nobis ieiunandi traderet. Et tamen in suo ieiunio non solùm ista fuit causa, sed etiam alia, scilicet, ostensio potestatis. Ideo ieiunium Christi ex aliqua parte fuit nobis traditum in exemplum, scilicet, quod quia ipse ieiunauit, nos ieiunemus: & ex aliqua parte fuit ad probationem potestatis suæ. Et ex hac parte non proponitur ieiunium suum nobis tanquam imitandum: sed solum ad credendum, scilicet, quod ipse erat tantæ potestatis, & dignitatis, quantæ eum illud ieiunium ostendebat. Et ita est in multis gestis Christi, quæ non sunt nobis omnino imitanda. Sic fuit de tentatione, quia non solùm tenta-

tiones

tiones repulit, sed etiam tentatori se obtulit, & ei occasionem ad tentandum dedit. Nos autem Christum imitari debemus, vt sustineamus, & superemus diaboli tentationes, sicut ille fecit: & tamen non debemus nos offerre diabolo, vt tentemur, nec ei occasionem tentandi in tentatione tradere: quia illud Christus egit certus de sua potestate: nos autem illud fugere debemus certi de nostra infirmitate.

Ad quartum dicendum, quod si vita Christi fuisset vita singularis hominis, qui propter seipsum solum, vel in seipso solo vitam suam ordinaret, posset aliquo modo argui, si incœpisset vitam à magna austeritate, & perfectione, & postea reduceret se infra omnem austeritatem, & perfectionem vitæ ad mediocritatem hominum. Nam hoc non decebat, quia rectè esset contra eum id, quod ipse dixit Luc. 9. cap. scilicet. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro est aptus regno Dei. Fuit tamen vita Christi, quantum ad ea, quæ leguntur, tota exemplaris, id est, quia ita operatus est, quia volebat nobis exemplum viuendi tradere. Christus autem instruere debebat totum mundum venturum sub lege sua: in quo quidam futuri erant viri magnæ perfectionis, alij verò mediocres. Vtrosque autem Christus instruere voluit: Ideo in viuendo non debuit Christus tenere semper eandem formam, sed quia interdum altissimos, & interdum mediocres docebat, aliquando vitam altam, & aliquando mediocrem tenere debuit. Et ista mutabilitas non erat in eo arguenda, sed potius laudanda, immo si semper voluisset tenere vnicum modum viuendi, scilicet, austeritatis, vel mediocritatis, non conuenienter nos docuisset, cum præter rationem sit; quia sicut in cælo motus eius nobis est tota salus, & si quiesceret perirent omnia generabilia, & corruptibilia: cùm ergo sit motus ille ordinatus, est laudabilior, quàm quies: ita fuit de mutatione Christi in modo viuendi, quæ nobis valde profuit. Et quia plures hominum futuri erant mediocres, quàm excellentis vitæ & propositi, Christus pauco tempore secutus est vitam arduam, & ab omnibus separatam, reliquo autem toto tempore vitæ suæ mediocritatem tenuit.

An Christus solùm semel ieiunauit hoc ieiunium, vel pluries? Quæst. XIV.

QVæritur, an Christus solùm semel ieiunauit quadraginta diebus, vel egerit hoc pluries?

Aliqui dicunt, quod pluries hoc egit: licèt Christus ieiunauit nunc istis quadraginta diebus, antequam tentaretur quasi disponens se ad tentationem sustinendam. Et tamen Christus non solùm nunc tentatus fuit à diabolo, sed & post, quia Luc. 4. cap. dicitur, quod consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo, vsque ad tempus. Et sic videtur, quod alio tempore post tentauit eum. Ad ipsam ergo tentationem iterum Christus ieiunaret quadraginta diebus: Pluries ergo hoc fecit. Item patet hoc efficacius, quia Christus voluit ostendere se non fuisse minorem aliquo homine de præcedentibus, sed maiorem omnibus, & tamen Moyses bis fecit istud ieiunium quadraginta dierum, ergo etiam Christus saltem bis hoc faceret. Hoc patet de Moyse Deuteronom. 9. cap.

Dicendum, quod Christus solùm semel ieiunauit diebus quadraginta, quia non fuit necesse pluries hoc facere. Nam Christus faciebat hoc ad ostensionem potestatis, & tamen sufficienter ostendebat eum ieiunando semel quadraginta diebus. Item fecit hoc ad instructionem prædicatorum, & virorum contemplatiuorum, qui se debent à turba sequestrare: sufficienter tamē ostensum fuit hoc in illa vice. Item Christus non poterat conuenienter facere postea tale ieiunium, quia postquam nunc ieiunauit, incępit habere discipulos, & prædicare, & fuit postea semper occupatus circa prædicationem, & sanationem languorum, ita vt interdum Christus non haberet tempus ad quietem, & ad cibum sumendum, sed irruebant in eum, & compellebant quasi de mensa surgere. Mar. 3. c. Ita vt iam nō posset in ciuitatibus prædicare præ turba irruente in eum, sed prædicabat in campis, & locis deser-

F tis, & conueniebant ad eum vndique. Mar. 1. c. Et si aliquando vellet intrare in vrbem in aliquam domum, turbæ se comprimebant, vt irruerent in eum. Ideo quidam ferentes ad eum paralyticum, & non potentes intrare per portam ascenderunt per tectum, & nudauerunt illud, & submiserunt grabatum per cordas ante Christum. Matth. 9. c. & Mar. 2. c. Non posset ergo hoc tempore Christus dimittere turbas, vt sequestraretur fere ad ieiunandum quadraginta diebus, quia quocumque iret turbæ sequerentur eum. Et tamen ieiunium illud solitudinem requirebat, quia ita ipse nunc in solitudinem ieiunauit. Moyses quoque cùm ieiunauit quadraginta diebus, bis in monte fuit extra turbas. Exod. 34. c. & Deuteronom. 9. c. Elias etiam ieiunās quadraginta diebus in deserto fuit, scilicet, ambulans per desertum vsq; ad montem Dei. 3. Regum.

G 19. c. Christus tamen iam non poterat conuenienter se à turba segregare: ideo non poterat ieiunare sic quadraginta diebus, maximè, quia non decebat Christum tanto tēpore cessare à prædicatione postquam semel cœpisset, quia scandalizarentur Iudæi cur hoc fieret, & etiam quia feruor deuotionis plebis sequentis Christum aliqualiter tepesceret, quod erat inconueniens. Ideo postquam Christus semel cœpit prædicare, semper debet continuare in hoc actu, vel officio, vsque ad mortem. Et sic non poterat iam ieiunare quadraginta diebus manēdo in deserto, sicut nunc fecit. Item non est credendum, quod Christus ieiunauerit aliquo tempore post quadraginta diebus, aut multis diebus continuè maneret sine cibo, quia illud non est scriptum, & tamen si accidisset scriptum fuisset. Obijcietur, quod multa Christus fecit, quæ Euangelistæ non

H scripserunt, sicut patet Ioann. 20. cap. s. Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt, sed hæc scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est filius Dei: ita ergo fieri poterat de isto ieiunio, quod fuerit, & non scriptum fuerit.

Dicendum, quod non est verisimile fuisse factum, & non fuisse scriptum. Cum verò obijcitur Ioan. 20. cap. dicendum, quod ibi loquitur de operatione miraculorum ipse Ioannes, cùm dixit, multa quidem & alia signa, id est, miracula. Quod autem ieiunaret magis computatur inter mores, quàm inter signa: licet tamen ibi esset miraculum. Ideo ex illo dicto Ioannis non videtur, quod tale ieiunium omitteretur, cùm solùm loquatur ibi de miraculis. Item, quia est magna ratio diuersitatis inter opera miraculorum, & tale ieiunium, vel similes morales operationes, quia miracula fiebant ad ostensionem potestatis

I Christi. s. vt crederetur esse Deus. Hoc autem ita probatur per triginta miracula, sicut per mille. Vnde etiamsi Christus centum vicibus mortuos suscitasset, non oportebat, quod omnia illa referrentur: sed satis erat referri tres, vel quatuor suscitationes mortuorum, quia per illas sufficienter probatur eum esse Deum. Hoc innuitur in allegata auctoritate Ioann. 20. cap. scilicet. Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt, sed hæc scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est filius Dei. Quasi dicat, non fuit intentio mea, nec aliorum Euangelistarum scribere miracula Christi, nisi vt credatur, quia est filius Dei, id est, nisi vt constet, quod est filius Dei per illa miracula, & sic vos credatis tanquam firmiter probatum. Et propter hoc scripta sunt s. quia sufficiebant ad

K probandum Christum esse filium Dei, etiamsi alia non scribantur. Secus autem de ieiunio quadraginta dierum, & de similibus moralibus instructionibus, quia talia sunt ad instruendum nos specialiter de aliqua magna re. Si autem non scriberentur nihil proficerent, cum ad finem instruendi nos facta essent. Et sic opera aliqua Christi viderentur facta inaniter, quia ad nihil proficerent. Et hoc propter inopiam scriptorum. Illud autem est valde irrationabile, immo quasi absurdum intelligenti, quia sicut Christus omnia speciali consilio Spiritus Sancti operatus est: ita & Dei operatione assumpti sunt, qui scriberent gesta Christi: cùm Euangelistæ à Deo specialiter eligantur, & ipsi non se ingerant ad hoc opus, ad Ephesios 4. cap. & probatum est, scilicet, in prologo nostro in quibusdam quæstionibus, & etiam ipsi in scribendo dirigantur specialiter a Spiritu Sancto dictante eis singula scribenda.

2. Pet.

2. Pet. 1. cap. & supra in prologo declaratum est. Non poterat esse quod Christus fecisset aliquod opus, quod specialiter esset ad nostram instructionem, & Euangelistæ illud scribere omisissent. Erat tamen tale ieiunium propter aliquam causam specialem instructionis nostræ, siue in moribus siue in fide; cum tam ardita res non fieret sine aliquo magno mysterio. Si ergo fuisset, scriptum fuisset, & tamen non scriptum est, ergo non fuit. Sed obijcietur, quod multa alia miracula, quæ Christus fecit ad aliquid proficiebant, cum Christus nihil faceret inutiliter, & tamen non fuerunt scripta: ita ergo etiamsi aliquod ieiunium Christi quadraginta dierum esset ad aliquam vtilitatem, fortè non scriberetur. Dicendum, quod non est simile, quia miracula Christi, quæ non scripta sunt, poterant proficere ad duo, etiamsi non sint scripta. Vno modo ad probandum potentiam: Iudæi enim erant valde duri ad credendum, & nolebant credere, nisi multa signa viderent. De quo Christus arguit eos infra 16. ca. scilicet. Generatio mala, & adultera signum quærit. Sic etiam dixit Apostolus, quod Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. 1. ad Corint. 1. capit. Et ob hoc, vt omnino satisfactum esset eis, quod Iesus esset filius Dei, oportebat plura miracula fieri, quam alias requirerentur ad istam probationem. Ideo cum Ioannes scriberet Euangelium Græcis, & Asianis, & reliquis Gentibus, quæ non erant tam duræ ad credendum, scripsit eis pauciora miracula, quia illa apud ipsas Gentes sufficientem probationem facerent: ad Iudæos autem, qui ad credendum erant durissimi, Christus plura miracula fecit, quam scripta sunt, quia quodammodo omnia illa erant necessaria ad conuincendam eorum duritiem. Aliter potest dici, quod miracula Christi erant ad duos fines, scilicet, ad probandum potestatem eius, & ad succurrendum miserijs nostris, scilicet, illorum hominum, qui tunc erant. Ad primum istorum sufficiebant pauca miracula, ideo Euangelistæ non scripserant omnia. Ad secundum non sufficiebant pauca, quia sicut erant plurimi vexati languoribus, ita multæ curationes, erant necessariæ, & hoc, quia Christus miserebatur omnibus languentibus, qui fidem continebant, sic patet infra 9. cap. scilicet. Et circuibat ciuitates prædictas Euangelizans, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem. Et dicitur ibi, quod videns turbas, misertus est eis, quia erant vexati, & iacentes, sicut oues non habentes pastorem, & infra 8. ca. dicitur, quod Christus omnes malè habentes curauit, vt impleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam, scilicet. Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes portauit; & sic miracula facta ad istum finem erant vtilia; etiamsi non scriberentur; quia sicut vtilitas eorum fuit ad tempus, scilicet, pro illis, qui vexabantur, ideo non oportuit ea singillatim scribi vt maneret semper eorum memoria; dum tamen tanta scriberentur, quanta ad ostensionem suæ potestatis sufficerent. De ceteris autem satis erat fieri mentionem in generali, sicut omnes Euangelistæ fecerunt. Et sic, licet omnia miracula Christi non sint scripta, omnia tamen posuerunt tantum, quantum ipse ea proficere voluit. Secus autem de ieiunio quadraginta dierum, & similibus instructionibus moralibus, quia ista non erant, nisi propter aliquod speciale mysterium, vel propter instructionem moralem, ideo si non scriberentur, periret fructus eorum.

Non tamē potest rationaliter credi, quod aliquid Christus fecerit ad nostram instructionem, quod perierit: ista tamen non sunt scripta. Ideo dicendum, quod nunquam facta fuerunt. Et sic solùm semel Christus ieiunauit quadraginta diebus, cùm solùm semel hoc scriptum sit. De alijs ieiunijs dicendum est, quòd Christus postquam prædicare cœpit, ieiunauit omnia ieiunia, quæ Iudæi obseruabant. Et tamen de illis non scriptum est, quòd Christus ieiunauerit illa, quia non pertinebant ad legem nouam: de quo magis dictum fuit supra in quadam quæstione. Alia quoque parua ieiunia interdum Christus faceret vltra ea, quæ erant in lege veteri: licèt hoc an fuerit, non constet. Et tamen dato, quod fuerit, non oportebat, quod scriberetur, quia non erat necesse scribi omnia gesta Christi, sed solùm ea, quæ importabant aliquod speciale mysterium, vel fiebāt ad aliquam instructionem in moribus, ad

A quod non facerent aliqua parua ieiunia, quæ Christus interdum ex supererogatione legis veteris faceret. Sicut etiam inter nos quotidie homines mediocres, & etiā imperfecti ieiunant ex deuotione aliqua, quod est supererogationis.

Ad primum argumentum dicendum, quod Christus postea tentatus est, licet illa tentatio non fuerit talis, sicut ista, vt dicetur infra in quadam quæstione. Ideo etiamsi ieiunium esset conueniens fieri ante tentationem istam, non oportet, quod fieret ante aliam: maximè, quia istud ieiunium non fuit factum tanquam præparatio ad tentationem, quasi Christus aliqua præparatione indigeret, sed fuit ad instructionem nostram, & propter alias causas de quibus sup. in ista q. & in alijs, & sufficit ad hoc semel B factum fuisse illud ieiunium. Ideo dato, quod Christus postea tentaretur, non fuit necesse, quod prætermitteret ieiunium. Et dato, quod aliquod præmitteret, non oportebat, quod maneret quadraginta diebus sine cibo, sicut nunc, de quo ieiunio hic quærimus.

Ad secundum dicendum, quod non fuit necesse Christum ieiunare quadraginta diebus bis, sicut fecit Moyses: quia Christus faciebat hoc specialiter ad ostendendum virtutem suam, & tamen sufficiebat semel hoc facere, sicut si millesies egisset, quia vt sup. dictum est in quadam q. non poterat manere quis quadraginta diebus sine cibo, nisi miraculosè; miraculum autem fit ex potestate infinita; ideo non habet terminum, infra quem claudatur. Vnde per eandem potestatem, per quam quis potest manere C sine cibo 40. diebus, potest manere mille annis. Et non est maius miraculum vnum, quam alterum; licèt effectus in se maior sit. Et quodlibet miraculum ostendit potentiam infinitam: ideo ita ostenderetur per vnum miraculum sicut per mille. Ista fuit causa, vt supra dicebatur, quare non fuerunt scripta omnia miracula Christi per Euangelistas scilicet, quia ad probandum potentiam eius infinitam, & quod ipse esset filius Dei, ita sufficiebat, quod solum scriberentur miracula, quæ scripta sunt, sicut si scriberentur decem millia. Ita ergo nunc de ieiunio quadraginta dierum, quia non fuit maius bis idem ieiunasse, quam semel, sed fuisset maius ieiunasse quadraginta diebus semel qui ieiunasse 40. diebus quater. Nam licet non esset maius in potestate, esset tamen maius in honore; scilicet, quia D Deus vellet istum ieiunātem quinquaginta diebus magis honorare, quam alios cum maiori tempore sine cibo eum sustentaret.

Et propter hoc dictum fuit supra in quadam quæstione, quod Christus noluit excedere quadraginta dies in ieiunio, ne per hoc diabolus argueret eum esse filium Dei & tentare nollet. Et tamen Moyses ieiunauerat bis quadraginta, & sic reputabatur maius ieiunare quadraginta quatuor diebus, quam ieiunare quadraginta diebus bis. quia alioquin diabolus non reputaret Christum maiorē Moyse, qui ieiunauerat quadraginta diebus bis. Eadem ratio est Chrysost. super Matthæum dicentis, quod Christus non ieiunauit vltra quadraginta dies, ne carnis assumptio incredibili, putaretur. Et tamen si ieiunaret quadraginta quinque diebus non reputaretur maius, quam ieiu- E nare quadraginta diebus bis non putaretur incredibilis carnis assumptio, cum Moyses, qui erat purus homo, ieiunauerit quadraginta diebus bis. Et sic non oportuit, quod Christus istud ieiunium faceret bis, etiamsi Moyses illud decies fecisset.

Quid faciebat Christus in deserto his quadraginta diebus cum ibi solus esset? Quæst. XV.

QVæritur, quid faciebat Christus in his quadraginta diebus in deserto, cùm ibi solus esset? Aliqui dicunt, quod de regionibus circumstantibus veniebant aliqui ad eum, vt audirent verbum ipsius, vel vt sanarentur à languoribus, quia vbicunque ille esset, quærebant eum. Dicendum, quod non est verum nemo enim locutus est Christo in istis quadraginta diebus sed erat in solitudine. Et patet quia Mar. 1. c. dr, q tētabat a satana:

Arana, eratque cum bestijs, id est, in illo deserto, in quo Christus manebat. Et sic erat locus ille segregatus ab hominum communicatione, quia loca, in quibus homines solent conuersari non sunt plena bestijs, cum bestiæ fugiant illa loca propter hominem, vel homo propter bestias: licet magis bestia fugiat propter hominem, quia Deus posuit terrorem hominis super omnes bestias, vt viso eo fugiant. Sic dicitur Gen. 9. cap. scilicet, Terror vester, atque tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli. Istud dedit Deus homini etiam post peccatum in remedium, vt posset viuere in terra, quia alias bestiæ deuorassent eum & non potuisset viuere propter multitudinem bestiarum. Istud ergo desertum, in quo Christus erat, segregatum erat omnino à conuersatione hominum, & sic nulli ad eum confluerent, nec scirent eum ibi manere. Item patet hoc ex intentione Christi, quia Christus tempore hoc ieiunij voluit manere sequestratus à turbis, quia aliàs non fuisset necesse, quod iuisset in desertum ad ieiunandum, quia posset ieiunare in vrbe. Nulli ergo conueniebant ad eum illuc. Item, quia Christus voluit ire in desertum, vt ibi solitarium diabolus tentaret, ad quem tentandum non haberet occasionem in vrbibus. Si tamē ad eum multi conuenirent manēdo in deserto, erat quasi in medio vrbium; ideo ibi diabolus non haberet opportunitatem tentandi eum. Item, quia causa præcipua, quare Christus fuit in desertum ductus, vt postquam ieiunaret, & esuriret, non haberet ibi cibos, & diabolus haberet occasionem tentandi eum dicendo, dic vt lapides isti panes fiant. Si tamen ad Christum multi confluerent in deserto illis diebus, ipsi afferrent sibi cibos ad vsus suos, & de illis comedere posset Christus, quando esuriret, & non oportebat, quod lapides conuerteret in panem; nec etiam diabolus istud suaderet, data opportunitate tam facili ad habendum cibos. Item patet, quia si confluerent aliq ad Christum in deserto, à quibus posset habere cibos, quando esuriret, peteret ab eis, vel ipsi eo nō petente offerrent. Et sic, qn̄ esuriret, non oporteret, quod Angeli ministrarent ei, quia diuinum auxilium non debet expectari pro rebus nostris communibus, nisi quando potentia humana deficit, quia aliàs esset tentare Deum, sicut dixit dæmoni suadenti ei, quod mitteret se de pinnaculo templi deorsum, infra in litera. Angeli tamen ministrauerunt hic Christo post tentationem; ergo videtur, quod non erat promptum aliunde pro tunc habere cibos, & sic non confluebant aliqui ad Christum, quia aliàs ab illis posset habere cibos. Item motiuum istorum non erat conueniens, scilicet, quod confluerent aliqui ad Christum, vt audirent verbum eius, quia Christus nondum inceperat prædicare, licèt finita tentatione redijt de deserto in Nazaret, & inde iuit in Capharnaum, & dicitur, quod ibi cœpit prædicare, dicens; Pœnitentiam agite, vt patet infra in litera. Ante hoc ergo nulli ad eum conuenirent, vt audirent verbum eius, quia nondum prædicauerat, & nesciebant, an aliquando prædicaturus esset, immo potius putarent, q nunquam prædicaret, quia illi, qui cognoscebant eum, sciebant, quod literas nunquam didicerat; ideo non expectabant sapientiam de ore eius.

Vnde quando viderunt eum prædicare conciues, & cognati, admirati sunt. Marc. 6. capit. scilicet. Et multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes; Vnde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi.

Item nemo ad Christum veniret propter curationes morborum, quia nondum fecerat aliqua miracula, sed initium suorum fuit in Cana Galileæ in conuersione aquę in vinum. Ioann. secundo cap. scilicet. Hoc fecit initium Iesus signorum suorum. Illud tamen fuit post hoc, quia tunc habebat Christus discipulos, eod. cap. scilicet. Et crediderunt in eum discipuli eius. Et iterum, scilicet. Vocatus est Iesus, & Discipuli eius ad nuptias, scilicet, ad ad illas, in quibus conuertit aquam in vinum. Et tamen nunc non habebat discipulos, quia nondum cœperat prædicare, nec vocare eos, sed post hoc vocauit, vt patet infra in litera. Nullus ergo ad Christum veniret propter miracula, dum erat in deserto, & sic dicendum, quod Christus solitarius fuit his quadraginta diebus, & nemo ei locutus est.

F Alij dicunt, quod Christus hoc tempore loquebatur cū Angelis, & conuersabatur cum eis, & ita non erat ei locus otij. Dicendum, quod non conuersabatur cum Angelis. Verum est enim, quod Angeli semper fuerunt ad ministerium omnium electorum. Ad Hebr. 1. c. s. Omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, q hæreditatem capiunt salutis. Cum ergo Christus esset caput, & Dominus omnium electorum in quantum homo, Angeli colloquerentur ei, cum ipse haberet in se aliquid maius, per quod erat Dominus Angelorum, scilicet, quia Deus erat. Ideo non est dandum Christo tanquam in magnam consolationem, & gaudium, quia Angeli colloquerentur ei. Hoc autem uerum est, nisi aliquando placeret Deitati hominem Christum, quasi relinquere sibi ipsi, idest, ut affligeretur, sicut affligi poterat vnus hō ex infir-
G mitate humana. Et tunc Christus, licèt absolutè esset maior omnibus Angelis, tamen quantum ad humanitatem assumptam consideratur, sine unione minor erat Angelis, quia species humana non est æqualis perfectionis cum Angelis: licè ex gratia aliquando sit homo maior, uel æqualis Angelo, inf. 22. c. Et non quātum ad id, in quo Christus erat minor Angelis, & affligebatur, & placebat Deitati, q non redundaret aliquod gaudium in partem interiorem Christi ex gaudio animæ unitæ: poterat tamen Christus affligi ualde, & indigere consolatione Angelorum. Sic factum est tempore passionis. Luc. 22. c. scilicet, apparuit illi Angelus de cęlo confortans eum, & factus in agonia prolixius orabat: & factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Nunc autem non erat Christus in aliqua afflictione: ideo non erat sibi necessaria consolatio aliqua, uel conuersatio Angelorum. Ideo nūquam legimus, quòd Angeli consolati fuerint Christum, nisi il-
H la uice, quia tunc fuit maxima afflictio sua secundùm carnem. Et sic non est satis conueniens dici nunc, quòd Angeli conuersarentur cum eo. Item patet magis infra in litera nam describit Matth. totam tentationem Christi, & in fine dicit. Tūc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei. Et sic uidetur, quod ante hoc Angeli non erant cum eo, sed tunc uenerunt quasi ex necessitate quadam ad portandum ei cibos, & sic non uidetur dicendum, quod his quadraginta diebus cum Angelis conuersatus sit.

Dicendum igitur, quod his diebus uacauit orationi. Nam Christus quandocunque habebat locum, ita ut non occuparetur à turba, secedebat in loca deserta, & orabat:
I sic dicitur infra 14. c. scilicet. Et dimissa turba ascendit in montem solus orare. Et Marc. 1. c. dicitur. Diluculo ualde consurgens egressus abijt in desertum locum, ibique orabat. Nūc autem, quia erat sibi opportunitas ad hoc uacaret semper orationi, quam multum desiderabat. Sed dicetur quomodo tāto tempore Christus oraret, scilicet, quadraginta diebus, quia illud erat, scilicet, omnem in modū. Dicendum, quod oratio secundum se ualde bona est, cū sit quædam eleuatio mentis in Deum, & per eam homo coniugitur Deo. Vnde si homo posset, semper deberet manere in oratione, sic dicitur Luc. 18. cap. s. oportet semper orare, & non deficere. Cessat tamen homo ab oratione, quia humana infirmitas non potest illam attentionem in Deum tolerare nisi ad paucum tempus: Christus autem erat Dominus naturæ suæ, & poterat semper manere sine
K cibo, & potu, & semper attentus circa eadem rem, & conseruaretur in eo natura humana in sua integritate, quia in his nō laboraret. Ideo potuisset manere per decem annos, aut quantum uoluisset semper in oratione, & quòd non minueretur in eo aliquid de ardore, uel attētione. Ita ergo nūc per istos quadraginta dies Christus oraret. Et non erat aliquod mirabile, quod tanto tempore oraret. Nam etiam quando conuersabatur inter turbas, quandocunque poterat ad orationem se cōferebat, & interdum manebat totius noctibus in oratione nihil dormiens. Sic patet Luc. sexto capite, scilicet, factum est in diebus illis exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus esset, uocauit discipulos suos. Pernoctare autem est tota nocte in aliquo opere manere: sicut dicitur aliquis pernoctasse in taberna, quia tota nocte mansit in taberna bibens, vt patet ex

cap.

cap. Si constiterit. De Accusat. Sic ergo dicebatur Christus pernoctare in oratione, id est, per totam noctem manere in oratione. Et non est inconueniens, nec mirandum aliquod, quod istud faceret etiam per mille dies, si solus maneret. Ista oratio Christi proficeret ad multa. Primò, quia pro se ipso mereri poterat, per eam: nam, vt supra dictum est in quadam quæstione. Christus meruit per actus suos, & maximè per passionem impassibilitatem animæ, & imortalitatem suam, & exaltationem naturæ humanæ & diuulgationem sui nominis per totum orbem, & similia. Et quia oratio est vnum de operibus valde meritorijs, per eam Christus meretur aliquid de prædictis. Secundò oratio Christi proficiebat nobis, quia ipse commendabat nos Deo Patri, & pro hoc instanter orabat. Ioann. 17. cap. scilicet. Ego pro eis rogo, non pro mundo, & rursus: Pater sanctifica in nomine tuo quos dedisti mihi. Et iterū. Non pro his rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Et in toto illo capitulo nihil facit, nisi rogare patrem pro nobis. Oratio autem Christi exaudita est propter ipsius reuerentiam, quia etiam apud Deum patrem fuit Christus æstimatus homo reuerendus super ea, quæ in toto orbe sunt. Ad Hebr. 5. cap. scilicet. Preces & supplicationes cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia. Et sic ista oratio Christi erat multum necessaria nobis, sicut passio Christi & ceteri actus eius, qui ad vtilitatem nostram fuerunt. Tertio fuit oratio Christi ista proficiens ad exemplum, scilicet, vt semper debeamus orare, & nunquam deficere. Luc. 18. cap. & licet nos ex infirmitate carnis, non possimus in oratione per longum tempus manere, sicut Christus, saltem oremus iuxta nostram possibilitatem. Quia Christus est nobis exemplar non æqualitatis, sed excellentiæ in omnibus rebus. Ideo non debemus conari nosmetipsos adæquare Christo in aliquo opere, sed imitari eum in illo. Sic patet de ieiunio quadraginta dierum sine cibo quia nos ieiunare debemus quadraginta diebus sicut Christus, non tamen sine cibo sicut ipse.

Sic etiam possumus dicere de tentatione, quia debemus repellere tentationes, sicut ipse repulit: non tamē debemus nos offerre dæmoni, vt nos tentet, & opportunitatem illi præstare sicut Christus fecit. Quarto profuit ista oratio Christi specialiter pro prædicatoribus, & viris contemplatiuis. Nam vt supra dictum est, Christus volebat hic dare formam prædicatoribus qualiter se haberent antequam prædicarent. Et ad hoc voluit prius recedere in desertum, vt ibi orationi, & contemplationi vacaret. Vt per hoc discant prædicatores, quod antequam prædicent & etiam postquam sumpserint officium prædicādi, debēt vacare contemplationi, & sequestrare se valde a popularibus occupationibus, & negotijs. Quia si nemo Deo militans implicat se negotijs sæcularibus, id est, implicare se debet. 2. ad Timoth. 2. cap. à fortiori ille, qui spiritualiter Deo militat, s. prædicator, & vir contemplatiuus debet se valde ab omnibus popularibus occupationibus subtrahere, & in oratione tempora sua expendere. Aliter potest dici, quod hoc tempore quadraginta dierum Christus vacauit soli contemplationi felicitatis, ita vt totus Deitati intenderet, per cuius claram visionem homo beatus fit. Sed obijcitur, quod Christus non posset nunc se circa hoc occupare, quia nihil nouum erat hoc in Christo: nec oportebat, quod ab aliquibus exterioribus occupationibus Christus cessaret ad hoc, quod occuparetur circa visionē Dei claram, secundum quam ipse erat beatus. Quod patet, quia dicimus Christum ab instanti conceptionis suæ fuisse verum comprehensorem, & beatum, & semper fuisse in patria: licet videretur esse in via quantum ad eos, qui sola exteriora eius considerabant. Et nullum tempus est, quantumcunque paruum; in quo beati non fruantur diuina essentia clare visa, quia aliàs pro illo tempore cessarent esse beati, necesse erat dici, quod nullum fuerit tempus, in quo Christus non haberet istam claram visionem secundum quam erat beatus. Et sic non oportebat, quod Christus aliquo tempore cessaret ab alijs actibus, vt se cōferret ad hanc beatificam visionem.

Dicendum verum esse, quod Christus habuit omni tempore istam visionem, vel contemplationem. Vnde,

A & in dormiendo non minus erat beatus, quàm vigilando. Quia non impediebatur illa visio. In passione quoque sua, in qua fuit acerrimus dolor, non fuit vllo modo perturbata ista visio, nec summa delectatio, quæ ex ea sequitur, in aliquo diminuta est. Hoc autem erat, quia felicitas Christi erat per vnionem animæ suæ ad verbum quod ab ea semper clarè videbatur. Et ideo necesse erat animam Christi semper esse felicem. Illud autem erat, quantum ad portionem superiorem animæ, secundum quam homo est capax Dei, & quantum ad illam non est anima alligata organo. Et sic ea, quæ ad corpus pertinebant, non pertinebant ad illam partem superiorem animæ, vnde non impediebatur felicitas illius partis propter cruciatus corporis. Anima tamen quantum ad portionem

B inferiorem est alligata organis, & quantum ad illam partem fit lætitia, & tristitia, dolor, & gaudium, & motus facti in parte sensitiua impediunt tranquillitatem illius partis animæ. Et sic poterat Christus secundum vnam partem animæ esse felix per visionem beatificam non impeditam, & secundum aliam tolerare dolores. An vero differentia ista in homine Christo proueniret ex naturali differentia ipsarum portionum animæ, vel ex impossibilitate collata animæ Christi: aut ex aliquo alio diuino munere, declarabitur infra 26. quæstione. Ista autem felicitas animæ Christi secundum portionem superiorem vndecunque ei proueniret, nunquam impediebatur per aliquos actus exteriores, nec per somnium, quia in somno non ligatur anima nostra, nisi inquantum consideratio fit

C per phantasmata, quæ in somnio turbantur. Felicitas autem animæ Christi non erat per contemplationem alicuius phantasmatis, sed per visionem in verbo: ideo anima non erat magis ligata quantum ad istam visionem in somno, quàm in vigilia.

Et sic non oportebat, quod Christus diuerteret à ceteris actibus exterioribus, vel occupationibus ad hoc, vt se cōuerteret ad visionem beatificam, sed dicimus, quod nūc poterat specialiter frui Deo ita, vt bonum fruitionis redundaret aliquo modo in partem sensitiuam: sicut dicimus, quod in patria ex beatitudine animæ redundabit aliquid in corpus.

Ad hoc autem, quod homo secundum portionem inferiorem animæ percipiat aliquid de illa redundantia,

D oportet, quod cesset à ceteris exterioribus, & tunc non solum erit gaudium beatificum in anima, quæ directè est substantia eius, sed etiam aliquo modo erit in corpore per redundantiam.

In Christo autem non erat ista redundantia, quando ipse inter homines conuersabatur, quia sic non esuriret, nec sitiret, nec aliquid pateretur. Potuit tamen quandocunque vellet istam redundantiam habere; & hoc oportebat, quod à ceteris exterioribus vacaret, vt portio inferior illi redundanti bono attenta esse posset. Et istud tempus 40. dierum erat conueniens ad hoc, quia Christus tūc ab omnibus exterioribus cessabat. At tamen Christus aliquando, dum vixit, inter nos habuerit talē habitudinem per redundantiam in portionem inferiorem, asserere non audemus, quia nec legimus, nec ratione conuincimus. Si

E tamen aliquando habuit talem redundantiam, dicēdum quòd illa non fuerit consumata fælicitas corporis, quia tunc habuisset Christus dotes corporis, scilicet, immortalitatem, impassibilitatem, agilitatem. Et tamen constat, quod non fuerunt in eo perfectè, cum verè passus, & mortuus fuerit. Ideo magis dicendum est, quod supra dicebatur, scilicet, quod Christus his quadraginta diebus orationi vacabat.

An fuit conueniens Christum ieiunare ita austerè?

Quæst. XVI.

QVæritur, an fuit conueniens Christum ieiunare ita austere, scilicet, quòd quadraginta diebus sine cibo maneret. Quidam dicunt, quod non fuit conueniens, quia Christus non debuit habere vitam austeram sicut Ioan. sicut Matth. dixit inf. 11. c. quod venit Ioannes non manducans, nec bibens, & venit filius hominis manducans, & bibens.

Et ita tenent Doctores, quod Christus non debuit habere vitam austeram, vt patet per Sanctum Tho, 3.p. summæ, quæst.4.art.2.

Item non proficiebat ieiunium istud ad ostendendum potentiam; quia per miracula, quæ Christus fecit, sufficiēter, immo plus quam sufficienter ostendebatur eius potentia, maximè quia istud ieiunium non ita clare ostendebat potentiam eius, sicut miracula: cum Moyses, & Elias similiter ieiunauerint. Item non erat ad exemplum, quia nemo Christum sequi debet in tali ieiunio, & sic ad nihil videbatur vtile istud ieiunium.

Dicendum, quod fuit valde conueniens Christum manere quadraginta diebus sine cibo, propter causas expressas, scilicet, in quadam quæstione de hoc, & maximè erat hoc ad ostendendum potestatem, vel dignitatem Christi quæ non ostenderetur, si Christus ieiunasset, sicut nos ieiunamus. Sed obijcietur, quod Moyses, & Elias sic ieiunauerunt. Respondit Chrysostomus super Matthæũ, quod illi ieiunantes esuriebant, & sustinebant. Christus autem quadraginta diebus non esurijt, sed postea. Dicendũ tamen, quod hæc positio non multum placet propter causas expressas in quadam q. Item dato, quod sic fuisset sup, non constaret tamen, an Christus non esurierit; & illi esurierint, cùm scriptura hoc nõ exprimat, nec possit ad hoc haberi ratio conuincens, scilicet, quod illi esurierint. Dicendum est, quod istud pertinebat ad potestatem, & dignitatem Christi. De dignitate patet, quia per hoc saltem apparebat, quod ipse non fuerat minor Moyse, & Elia, quia illud quod in eis fuit excellentissimum, & admirandum fuit quoque in Christo. Potestas autem eius consistit in hoc, quia illi permanebant solo munere Dei, Christus autem per seipsum habebat virtutem, secundum quam maneret quamdiu vellet non manducans, nec bibens. Et in hoc maior erat illis. Sed obijcietur, quod istud non constabat, quod ita poterat putari de Christo, quod non virtute sua, sed munere Dei, sicut Moyses, sine cibo manserit.

Dicendum, quod eo tempore, quo Christus ieiunauit, non constabat, an hoc faceret virtute Dei, vel in se haberet virtutem ad hoc, cùm nulla adhuc miracula fecisset, per quæ eius ostenderetur diuinitas, licèt in eo aliqua signa præcessissent, sicut apparitio Spiritus Sancti, quæ forte paucis nota erat. Nunc tamen, cum nobis constet eum esse Deum, constat, quod ieiunium illud virtute sua faciebat, & vt nobis proficeret, ipse ieiunium illud faciebat, vñ licè tunc non constaret per illud ieiunium aliquid de eius potestate, satis est, quod aliquando constare posset, sicut nunc fit. Causa tamen præcipua, quare Christus debuit tot diebus sine cibo manere, fuit vt daret occasionem diabolo ad se tentandum. Tentatio autem duplex diaboli.s. prima & secunda fuit ad cognoscendum, an Christus esset filius Dei. Nam in vtraque dixit, Si Filius Dei es, &c. Si autem Christus ieiunaret plus quam quadraginta diebus, diabolus videns eum omnibus præcedentibus maiorem, putaret eum esse filium Dei, & non auderet ipsum tentare, ideo noluit quadraginta dies excedere. Si autem ieiunasset duobus, vel tribus diebus, quibus vnus homo naturaliter posset à cibo abstinere, & esuriret post illos; diabolus non haberet aliquam causam tentandi, vel dubitandi, an esset filius Dei, cum nihil maius in eo, quam in quibuscumque hominibus appareret. Ideo non tentaret eum de hoc. Si autem ieiunaret quindecim, vel viginti diebus: diabolus putaret illum esse hominem alicuius dignitatis, cum Deus illum supernaturaliter conseruaret. Quia tamen Moyses, & Elias magis fuissent conseruati, .s. quadraginta diebus, & neuter eorum erat filius Dei, nõ haberet causam dubitandi an iste esset filius Dei. Ideo nõ tentaret eum super hoc. Cum autem vidit eum quadraginta diebus ieiunasse, sicut fecerant Moyses, & Elias, licet ex hoc aperte non cognouerit, an esset Filius Dei, habuit tamen causam dubitandi. Et ista fuit occasio tentationis. Et sicut Christus, cum vellet dare diabolo occasionem tentandi se, quia in litera dicitur, quod ductus est in desertum, vt tentaretur à diabolo, debuit abstinere à cibo non minus quam 40. diebus. Ad argumentum dici poterat, quod non concludebat, quia non fuit in eis sufficiens diuisio, quia licèt propter illorum opiniones Christus debuisset ieiunare, fuerat iam conueniens, quod ieiunaret, vt diabolo præstaret occasionem tentationis. Potest tamē responderi alio modo ad singula. Ad primum dicendum, quod Christus non debuit generaliter seruare austeritatem in vita, sicut Ioannes, quia tamen Christus docturus erat omnes status hominum, quorum aliqui debebant esse valde perfecti, sicut contemplatiui, & Eremicolæ, quorum vita austera est, fuit conueniens, quod Christus aliquo tpe; saltem parũ ostenderet exemplum austeritatis.s. manendo in eremo inter bestias, & abstinendo tanto tēpore à cibo, licet nullus eum sequi posset in hoc. Aliter potest dici, quod Christus nullo tempore tenuit austeritatē Ioannis, & illud ieiunium quadragintá dierum non fuit austerum, cum in eo Christus non affligeretur, quia nunquã esuriuit, nisi post quadraginta dies, & tunc comedit, & non fuerunt ei cibi austeri, sicut Ioanni, s. locustæ, & mel syluestre, sed ad cibos mediocres redijt, quibus semper visus fuerat. Et sic non fuit istud ieiunium tanquam signum, vel pars alicuius austeritatis. Ad secundum, quod proficiebat ad ostendendum potentiam, & dignitatem Christi, sicut supra declaratum est. Et cum dicitur, quod non sufficienter iam fuit hic responsum. Cum autem dicitur, quod ista potentia satis ostendebatur per miracula, dicendum, quod Christus non solum voluit vno modo ostendere potentiam suam, sed pluribus. Ideo non solum per miracula, sed etiam per ieiunium eam ostendit. Ad tertium dicendum, quod profuit istud ieiunium, & exemplum, quia nos sequi debemus Christum ieiunando quadraginta diebus, quia ipse totidem ieiunauit, licet non debeamus manere tanto tempore sine cibo, sicut ipse mansit, quia nihil est, in quo nos possimus perfectè imitari Christum.

Quomodo Christus tanto tempore ieiunauerit, & quomodo postea esurierit? Quæst. XVII.

QVæritur, quomodo Christus tanto tempore ieiunauerit, & quomodo postea esurierit, & vnde ei prouenerit hoc? Dicendum, quod de causis, quare Christus tanto tempore voluerit ieiunare, & quare post voluerit esurire, supra dictum est, nũc autem solum quæritur, vnde ei proueniret hoc. Dicendũ quod Christus habebat in se secundum quod esuriret, & secundum quod semper sine fame maneret.s. Quia Deus erat, & inde competebat ei, quod posset ounquam esurire. Erat et homo, ex quo cōpetebat ei sæpe esurire, vel nõ esurire. Non est aũt putandum, ꝙ diuitas in Christo esuriret, quia ridiculum est de ea dicere esurire, vel non esurire, quia non solum non esurijt, sed nec esurire potest, quia fames est appetitus cibi ex indigentia insurgens. Non est ergo fames, nisi vbi cibus recipi solet, & quia solum animal cibatur, in solo animali est fames. Deus autem spiritus purus est: ideo in eo fames nulla esse potest, nec saturitas. Erat autem saturitas, & fames in Christo in quantum verus homo erat. Et ex hac parte necesse erat, quod Christus sæpe esuriret, sicut nos. Quod ergo Christus quadraginta diebus sine cibo manserit, non fuit ex conditione humanitatis, sed quia Christus cum esset Deus erat Dominus naturæ suæ, & poterat seruare eam incolumem sine cibo, sicut cum cibo seruauit, Ergo.s. quamdiu voluit, .s. quadraginta diebus, & ita potuisset seruare in æternum & tunc Christus non esuriebat. Finis autem quadraginta diebus, placuit Deitati relinquere hominem Christum naturæ suæ, & tunc necesse erat, quod esuriret, sicut aliás esurire consueuerat. Et sic ista fames non fuit tanta à Deitate, sicut fuerat conseruatio sine cibo: sed naturaliter secuta est propter desertum cibi. Sic ait Hilar. super Matt. .s. Igitur cum esurijt Dominus post quadraginta dies, nõ inediæ subrepsit operatio, sed naturæ suæ hominem dereliquit. Non enim erat à Deo diabolus, sed à carne vincendus. Sic etiam dicit Greg. Nazianzenus.s. Quadraginta quidem diebus ieiunauit nihil manducans: erat enim Deus, Nos autem ieiunium possibilitate proportionamus. Considerandum tamen circa famem, quæ secuta est in Christo post quadraginta dies, qualis fuit. s. an talis,

qualis posset sequi in homine, qui tanto tempore abstinuit erat à cibo, vel sicut si nunquam abstinuisset. Et dicendum quod licet Christus naturæ suæ derelictus est, non fuit maior fames in eo, quam esse poterat eo tempore, quo incœpit istud ieiunium quadraginta dierum .s. tunc cum primum Deus cœpit Christum conseruare supernaturaliter à fame. Et patet hoc, quia si Christus sibi derelictus tantā famem pateretur, sicut homo, qui quadraginta diebus abstinuerat, immediatè moreretur, cum famem tot dierum nemo tolerare posset. Item dato, quod posset aliquo modo tolerari esset cruciatus iste ineffabilis. Quod videmus in hominibus: si per duos, vel tres dies non comederent. Et sic foret cruciatus, quem Christus tolerauit in cruce, non esset acerbior, quàm ille. Istud autem erat inconueniens; quia nulla erat causa huius cruciatus, cùm hora passionis Christi nondum venisset. Et si talem cruciatum Christus fuisset passus, cùm ille propter nos esset, fieret de eo magna mentio, sicut fit de passione eius, & tamen nihil de eo refertur. Item si deberet esse fames talis, sicut post quadraginta, necesse erat, quod toto tempore medio corpus Christi disponeretur ad perueniendum ad tale statū in quo sequeretur naturaliter illa fames, quia nihil naturale inducitur subitò, sed per omnem suam successiuè nem in dispositionibus.

Non fuit tamen corpus Christi alteratum illo tempore quando ieiunauit, cùm nunquam esurierit, ergo non fuit illa fames, sicut sequi deberet post quadraginta dies, sed dicendum quod tanta fuit afflictio famis, quam Christus tolerauit post quadraginta dies, quanta fuit quando intrauit in desertum, siue in tempore illo, à quo cœpit computari istud ieiunium, quia tempore medio impedita fuit actio naturalium agentium disponentium ad famem, & fuit tempus illud quasi nunquam fuisset. Sicut si ponatur vnum lignum in igne, & incipiat ignis agere in eo, per quartam partem horæ, & tunc Deus suspendat actionem ignis per quadraginta annos, quibus semper maneat lignum in igne, & illis finitis Deus permittat ignem rursus naturaliter agere, non erit combustum tunc de illo ligno plus, quam in quarta parte horæ comburi poterat. Sic igitur de fame dicendum est, quæ à naturali agente causatur. Item patet hoc, quia postquam Christus cœpit esurire iam naturaliter alterabatur corpus eius, quantum poterat alterari corpus alterius hominis eiusdem complexionis, & dispositionis. Et tamen Christus tolerauit famem aliquanto tempore post hoc, scilicet, à tempore, quo cœpit esurire, vsque ad tentationes finitas, quia non comedit vsque tunc, vt patet infra in litera, scilicet, quod recessit diabolus à Christo, & tunc accesserunt Angeli, & ministrabant ei, scilicet, in cibo, & potu. Si tamen fuisset illa fames qualis esse debebat, vel poterat post quadraginta dies, nō potuisset Christus vllo modo sustinere, quin subitò moreretur. Non ergo fuit fames, nisi qualis futura erat, si nullum tempus intercidisset inter principium ieiunij, & finem quadraginta dierum.

Quare nos quadraginta diebus ieiunamus?

Quæst. XVIII.

QVæritur, quare nos quadraginta diebus ieiunamus? Dicendum, quod hoc non prouenit ex aliquo mandato Christi, sed ex solo Ecclesiæ statuto. Habuit tamen illud causas pendentes ex hoc facto. Prima fuit propter similitudinem Christi, qui ipse ieiunauit, vt nos ad ieiunandum instrueret, vt ait D. Chrysost. in hom. 5. in Matth. s. Christus ieiunauit, non ieiunio indigens, sed nos instruens. Ita sicut ille quadraginta diebus ieiunauit, debemus nos quadraginta diebus ieiunare. Ait enim Chrysost. Vt quadragesimali ieiunij nostri poneret mensuram, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Non tamen est putandum, quod nos debeamus ieiunare, sicut ille, .s. sine cibo manendo, quia excedit infirmitatem nostram: sed ieiunamus, vt nobis conuenit, scilicet, quotidie esuriendo, & quotidie prandendo. Si autem aliqui zelo deuotionis maiora ieiunia facere velint, scilicet, biduana, non laudantur. Sic enim dicit Gregorius Nazianzenus. s. Quadraginta quidem diebus ieiunauit nihil manducans, erat enim Deus. Nos autem ieiunium ad possibilitatem proportionamus, licet zelus aliquibus progredi suadeat vltra posse. De hoc etiam Basilius ait, scilicet: Non sic vtendum est carne nostra, vt per egestatem naturalis alimenti vigor eius soluatur, nec vt ad vltimum torporem intellectus vrgeatur per dissolutionis excessum. Si autem quis conaretur ieiunare sicut Christus, dissolueretur corpus eius. Ideo nemo conetur, quod supra vires est. Vnum tamen est in quo nos aliquo modo suppleamus defectum ieiunij nostri, scilicet, quia defectum austeritatis quantitate temporis compensamus. Hoc autem est, scilicet, quia Christus solum semel hoc ieiunium fecit, nos autem quolibet anno facimus. Etenim dicit Basilius vbi supra, scilicet: Vnde Dominus noster semel hic peregit ieiunium; sed per totum consequens tempus ordine debito gubernauit corpus, & similiter Moyses, & Elias. Secunda causa fuit propter similitudinem, quia quadraginta constat ex decem super quatuor, per quos signantur decem præcepta decalogi, & quatuor libri Euangelij: in quibus ieiunandum est ab illicitis operibus. Istam causam ponit Gregorius in quadam homilia. Tertia est enim in eodem fundamento, vt per decem significentur præcepta decalogi, & per quatuor elementa, de quibus subsistimus, propter ipsa elementa, de quibus subsistimus, propter quæ ipsum decalogum præceptorum transgredimur.

Quarta est propter decimas dierū, quia sicut debemus dare decimas rerum, ita debemus dare decimas temporum. Sunt autem decimæ anni dies triginta sex, qui quasi tempus ieiunandi quadragesimale explent. De his tribus proximis Gregorius in quadam homilia dicit, scilicet. Ipse auctor omnium hominum in quadraginta diebus nullum omnino cibum sumpsit: nos quoque in quantum possumus, quadragesimæ tempore carnem nostram per abstinentiam affligamus.

Quadragenarius autem numerus custoditur, quia virtus decalogi per lib. 4. Sancti Euangelij impletur. Denarius etenim quater ductus in quadragenarium surgit. Vt quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, per cuius voluntatem præceptis dominicis contra imus; per quæ decalogum accepta. Quia ergo per carnis desideria decalogi mandata contempsimus, dignum est, vt eandem quater decies affligamus, vt sicut in lege offerre debemus decimas rerum, ita & offerre contendimus decimas dierum. A prima enim dominica Quadragesimæ, vsque ad paschalis solennitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt, quarum dies quadraginta duo sunt. Ex quibus dum sex dies Dominici ab abstinentia subtrahuntur, remanent triginta sex, dum vero per trecentos, & sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimus, quasi anni nostri decimas Deo damus.

Alias causas assignat Ambrosius super Lucam per applicationem ad numeros quadragenarios inuentos in sacra Scriptura, dicens: Quadraginta autem dierum mysticum numerum recognoscis. Tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi, & tot ieiunio dierum sanctificato refusam cœli serenioris ostendit clementiam, tot ieiunio dierum Moyses perceptionem legis meruit: tot annos in eremo constituti patres panem Angelorum consecuti sunt. Aliam causam assignat Aug. lib. de concor. Euang. s. quod numerus quadraginta laborem signat, qui competit ieiunio, in quo animam humiliamus: cū ait: Numerus iste laboriosi huius temporis sacramentū est, quo sub disciplina Regis Christi aduersus diabolum dimicamus. Hic enim numerus temporalem vitam signat, tempora enim annorum quadripartitis vicibus currunt, quadraginta autem quater habent decem. Porro ipsa decem ab vno vsque ad quatuor progredientia numero consummantur. Quod declarat, quod quadraginta dierum ieiunium humiliationem animæ consecrauit, & lex, & Prophetæ per Moysen, & Eliam, & Euangelistam per ipsum dominum ieiunium. Aliam causam ponit Hilarius sup Matth. s. quod quadraginta diebus Christus ieiunauit, & postea esuriit ad significandū quadraginta dies, qui post passionem suam manebant, quib. Christus in seculo moraturus

erat, & tunc esuriret, id est, desideraret expectationem salutis humanæ, deportando in cælum humanitatem, quam assumpserat.

Quomodo Christus dicitur ieiunasse quadraginta diebus cum in tali tempore nullam afflictionem habuerit? Quæst. XIX.

QVæritur, quomodo Christus dicitur est ieiunasse quadraginta diebus, quia ieiunium dicit afflictionem quandam, & tamen Christus non afflictus est, quia non esuriuit in diebus istis? Dicendum, quòd Christus verè ieiunauit, immo superabundanter. Quia ieiunium dicitur abstinentia a cibo; Christus autem simpliciter abstinuit, quia nihil manducauit in his diebus. Cum autem dicitur, quod non esuriuit in illis. Dicendum, quod hoc fuit necessarium, quia si esuriuisset iam diabolus inuenisset eum minorem Moyse, & Elia, & non tentasset eum. Item, quia præsupposito, quod Christus debebat ieiunare his quadraginta diebus propter causas supra positas, necesse fuit, quod non esuriret in eis, quia si esuriret modo naturali, vt affligi posset, non potuisset tanto tempore sine cibo manere, quia necesse erat intra paucos dies mori. Et sic, quod Christus non esuriret, non erat solum ad subleuandos labores Christi, sed quia nullo modo eos posset tolerare humanitas. Vnde nec Moyses, nec Elias hoc tempore esurierunt, nec afflicti sunt. Sed tamen dicendum, quòd in isto ieiunio Christi fuit aliquid de afflictione. Primò, quia maneret quadraginta diebus segregatus ab omni humana conuersatione. Nam homo est animal ciuile, & manere extra communicationem hominum, est sibi contra naturam; ideo est naturaliter triste. Secundo fuit afflictio propter locum in quo manebat, quia erat locus asperrimus, & terribilis, scilicet, plenus bestijs, & ad significandum illam asperitatem, & afflictionem, dicitur Marc. 1. cap. quod Christus tentabatur a satana, eratque cum bestijs. Tertio erat afflictio propter locum, quia necesse erat tolerare ibi aeris intemperiem, cum ibi non essent domicilia, nec tuguria, nec aliquid, in quo homo refrigeraretur, sed oportebat manere super nuda terra die, & nocte toto hoc tempore, & frigora, & æstum pati iuxta temporis qualitatem. Et illa sunt valde afflictiua. Quarto fuit sibi afflictio quædam ex parte famis, quia licet Christus non esurierit in illis quadraginta diebus, finitis tamen eis incepit esurire, & tunc diabolus cœpit eum tentare, & tamen Christus non comedit quousque fuerunt consummatæ istæ tentationes, quia tunc diabolus recessit, & accedentes Angeli, ministrauerunt ei, infra in litera. Toto ergo tempore tentationis Christus esuriebat, & affligebatur. Quantum autem id fuerit, dicetur infra quadam qu. & sic in isto ieiunio fuerunt afflictiones multæ, sicut in alijs.

Quare Christus fuit tentatus post ieiunium, & non ante? Quæst. XX.

QVæritur, quare Christus post ieiunium tentatus est, & non prius? Dicendum, quod hoc factum est propter multa. Primò ad instructionem nostram. Quia sicut ipse voluit tentari, vt nos haberemus formam resistendi tentationibus dæmonis; ita voluit præponere dispositiones illas, quibus homo debet se munire contra diaboli tentationes. Et istud est ieiunium, quod Apostolus computat inter arma iustitiæ. 2. ad Corin. 6. cap. Sic enim dicit Ambrosius super Lucam, scilicet; Tria sunt, quæ ad vsum proficiunt salutis humanæ, scilicet, Sacramentum, Desertum, Ieiunium. Nemo enim nisi qui legitimè certauit coronatur. Nemo autem ad certamen virtutis admittitur, nisi prius ab omnibus maculis delictorum ablutus, gratiæ cælestis munere consecretur. Sic etiam dicit Basilius, quod ieiunauit Christus ostendens, quod illi, qui se volunt ad pugnas tentationum accingere, sobrietas est necessaria. Secundo fuit hoc ad reddendum cautos homines ieiunantes, vt non putent, quod ex eo, quod ieiunant, & bonis operibus insistunt, quod diabolus non tentet eos; quia tunc eis maximè insidia-
F tur, cùm bonis operibus inuideat. Et ob hoc etiam post baptismum Christus tentatus est, vt ostendat, quod purificati de peccatis à dæmone tentantur. Sicut dixit B. Hilarius super Matthæum, quod in sanctificatis maximè diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei magis est exoptanda de Sanctis. Sic enim dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, nec enim diabolus superueniret tibi ad tentandum, nisi te in maiori honore effectum videret. Idem quoque Chrysostomus, dicit ieiunium esse quoddam apparatum contra diabolum in Homilia quadam, scilicet, Vt discas quam magnum bonum est ieiunium: & qualiter scutum est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuiæ, sed ieiunio intendere oportet. Ipse enim ieiunauit non eo indigens: sed nos instruens. Tertio, & præcipue tentatus est post ieiunium, vt per ieiu-
G nium occasionem se tentandi diabolo traderet. Nam prima tentatio eius fuit, vt lapides in panem converteret propter famem, Si tamen non ieiunasset, non fuisset occasio ista ad tentationem. Sic dicit Chrysost. super Mat. quod quia diabolus videns Christum ieiunantem per quadraginta dies desperauerat, postquam esurire sensit, iterum tentare cœpit. Sic etiam dicit B. Hilarius, quod cum Christus esurijt, naturæ suæ Deus hominem dereliquit. Non enim erat diabolus à Deo, sed à carne vincendus.

An diabolus fecerit Christo alias tentationes præter istas quæ hic enumerantur? Quæst. XXI.

QVæritur, an diabolus fecit Christo alias tentationes, præter istas, quæ numerantur hic? Quidam dicunt, quòd sic, scilicet, quod per istos quadraginta dies Christus quasi continuè tentaba-
H tur à dæmone, vt innuitur Mar. 1. c. scilicet. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à satana, scilicet, in illis quadraginta diebus; maximè, quia hoc significat consuetudinem quandam, quam Christus in consuetudinem haberet omnibus illis quadraginta diebus à dæmone tentari. Item, quia Luc. 4. cap. dicitur, quod consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo vsque ad tempus, & sic videtur, quod non omnino recessit, sed post aliquantum tempus redijt ad tentandum ipsum. Item, quia conueniens erat Christum pluries tentari, vt nobis exemplum daret pluries dæmoni resistendi, scilicet quandocunque ab eo tentaremur ne putaret aliquis, quod solùm semel tentandus esset à dæmone, sicut Christus, Item patet, quia ad Hebr. 4. c. dicitur: Non habemus pontificem, qui non possit compati in-
I firmitatibus nostris, tentatum autem per omnia. Et tamē Christus in istis tentationibus non fuit tentatus per omnia, cum non fuerit tentatus de omnibus peccatis, ergo alijs temporibus fuit tentatus. Item, quia Christus tradidit nobis exemplum resistendi tentationibus; ideo ipse debuit pati omnes modos tētationum, quos nos patimur. Sed nos tentamur à carne, mundo, & dæmone; Christus autem non fuit hic tentatus nisi à dæmone, ergo oportet, quod alias sustinuerit tentationes à carne, & à mundo. Patet hoc, quia ad Hebræos quarto capite dicitur; Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, quia ipse tentatus est per omnia; & tamen nos sumus infirmi in tentatione carnis; & mundi; Christus autem Pontifex noster, compatitur nobis in omnibus infirmitatibus nostris, quia ipse tentatus est per omnia; ideo
K oportet, quod etiam aliquando a carne, & à dæmone tentatus sit, quia nunc non fuit nisi à dæmone tentatus.

Dicendum quod propriè accipiendo tentationem, nunquam Christus fuit tentatus nisi nunc. Pro quo sciendū, quod tentatio potest habere duplex initium, scilicet, suggestionem, & delectationem. Fit autem per suggestionem, quando fit ab extrinseco ab aliquo consulente nobis facere aliquod malum, quod bonum esset innuit, & illud consilium vocatur suggestio. Talis autem est tentatio dæmonis, quæ est totaliter ab extra per suggestionem; tentatio per delectationem est, quando sine aliquo suggerente incipit aliqua res placere contra ordinem rationis, & inde oritur desiderium illius, Illa est delecta-

tio.

tio, quæ fit ab intra, & est tentatio, quæ fit homini à seipso: Et vocamus eam tentationem à carne, & à mundo, scilicet, quia caro, & ea quæ sunt in mundo sunt principium eius, vt cùm aliquod delectabile secundum carnem homini incipit placere, non quidem per deliberationem, sed quia in homine naturaliter est complacentia illa, in quantum talia videntur bona secundùm carnem. Et inde insurgit desiderium illorum nullo exteriore consulente nobis hoc facere. Sic etiam est tentatio à mundo, scilicet, quando nullo suggerente ea, quæ in mundo sunt incipiunt nobis placere, scilicet honor, diuitiæ, & potestas. Et surgit ex hoc desiderium quoddam ad istas res. Ista namque tentatio est ab intra: in Christo autem non potuit esse tentatio aliqua ab intra: quia ista incipit per quandam deordinationem virium nostrarum, in quantum vires affectiuæ incipiunt aliquid concupiscere, quod est contra desiderium rationis, & non subijciuntur immediatè illæ vires imperio rationis. Et ista deordinatio vocatur peccatum quoddam, quia est quædam repugnantia ad legem, cum vires superiores sint lex, & mensura virium inferiorum. Non est tamen peccatum, quod nos Deo faciat reos cum non sit contra charitatem, nec repugnet gratiæ, sed est peccatum contra iustitiam originalem, secundum quam vires inferiores subditæ esse debebant, & etiam fuerunt aliquo tempore in primis parentibus ipsis viribus superioribus, sine aliqua rebellione: Christus autem non assumpsit istum defectum rebellionis, quia licet passibilitates alias nostras assumpserit, quæ erant solum ad patiendum, istam tamen quæ non solum ad patiendum, sed etiam ad peccandum occasionem præstabant, suscipere noluit. Ob hoc ergo in eo non poterat esse tentatio aliqua à carne, nec à mundo, cùm ista sit ab intrinseco per rebellionem virium. Solùm ergo manebat tentatio, quæ est ab extra per suggestionem. Ista enim totaliter est exterius id est, à principio extrinseco, & potest hoc modo aliquis homo tentari, cuius omnes vires in magna parte, & tranquillitate sint, & nulla sit rebellio inter inferiores, & superiores. Talis tentatio non dicit imperfectionem in tentato, quia nihil in eo mali ponit; sed totum malum est in tentatione, scilicet, mala voluntas nocendi, & inducendi ad malum. Ista est tentatio à dæmone, & de ista conuenienter poterat esse in Christo, & fuit vere. Tentatio autem quæ est à carne, & mundo, dicit quandam imperfectionem in tentato, etiamsi non consumeretur, cum ibi sit quædam rebellio virium inferiorum ad superiores, & istud malum quoddam est: ideo Christus non habuit tentationes istas, sed solùm à dæmone tentatus est. Non est tamen intelligendum, quòd tentatio à mundo sit penitus ab intra, quia magis est ab extra; vt infra dicetur, nisi quando incipit ei consentiri. De ista tentatione dicendum, quod nunquam Christus propriè tentatus est, nisi nunc, scilicet, quod diabolus suggereret ei aliquod malum facere. Et patet hoc, quia ante tempus istud nunquam Christus tentatus est. Nam si tentasset Christum, superatus fuisset ab eo, & postea non auderet ipsum aggredi.

Item, quia ex tentatione illa aliquo modo Christum cognosceret. s. quia resisteret sibi alio modo, quàm cæteri homines resistere soleant. Ex eadem etiam ratione dæmon non tentaret Christum post hoc, cùm iam repulisset eum in omnibus tentationibus: maximè, quia dæmones post hoc apertius cognouerunt Christum, vt infra dicetur. Ideo non auderent tentare eum.

Item si Christus ante hoc, vel post hoc, aliàs tentatus fuisset, scriptum fuisset, & tamen non scriptum est. Nec obstat, si dicas multa facta Christi non fuisse scripta. Ioann. 20. cap. quia illud tenet de miraculis, quæ non fuerunt omnia necessaria scribi, vt supra declaratum est: secus autem de tentatione Christi, quia ista non fieret, nisi propter aliquam specialem instructionem nostram. Ideo scriberetur.

Patet hoc, quia in Christo non erat difficultas aliqua, etiam ex parte humanitatis resistente tentationi, quia nihil erat in Christo, per quod posset succumbere tentationi. Nam tentatio, quæ est ab intrinseco, scilicet, à carne, & mundo in Christo esse non poterat, vt dictum est.

A Sola ergo tentatio dæmonij per suggestionem manebat, & in hoc non succumbit homo, nisi propter duo, scilicet, quia caro, & mundus interdum adiuuant. Sicut cùm dæmon suggerit nobis aliquid facere quod est delectabile secundum carnem, vel de concupiscibilibus sæculi, quia tunc, licèt tentatio à dæmone incipiat, à carne tamen, & mundo consummatur.

Secundo modo succumbit homo in suggestione diaboli per solam ignorantiam, scilicet, quando suggerit nobis aliquid, ad quod secundum carnem, vel in sæculi concupiscentiam non inclinaremur. Et tamen, quia innuit nobis illud esse bonum, decipimur, & facimus. Christus non poterat istis modis succumbere suggestioni dæmonis.

De primo patet, quia caro, & mundus in Christo non B poterant adiuuare dæmonem, cum ibi non posset esse aliqua deordinatio virium, vt supra dictum est.

De secundo patet, quia Christus decipi non poterat, vt erraret iudicando de aliqua re, an esset bona, vel mala, cum anima sua esset vnita verbo, & etiam secundum humanitatem sciebat in immensum plus quàm omnes. Et sic etiam secundum humanitatem nullus labor erat Christo sustinere tentationes dæmonis. Ideo nullus actus erat, qui minus Christo conueniret, quàm tentari à dæmone, cùm in hoc erat minor locus merendi ex conditione actus. Nam cùm Christus aliàs ieiunabat, iter agebat, iniurias sustinebat, & verbera, & cetera humana incommoda, & paupertatem, & abiectionem: affligebatur in his secundum humanitatem, & ideo erat magnus locus merendi. In tentatione autem dæmonis non affligeba- C tur, vt dictum est. Ideo istos actus Christus propter seipsos frequentaret etiam nulla alia speciali causa existente, & etiamsi non pertineret ad exemplum vitæ nostræ. Tentatio autem non erat laboriosa, ideo erat Christo superuacuum illam velle sustinere, nisi propter aliquam causam specialem, vtpotè, propter instructionem nostram, & tunc sustineret, quod illa scripta fuisset, quia aliàs periret totus fructus eius, cum Christus propter solam instructionem sustinuisset, & nos instrui non possemus, quia nõ esset scripta. Illud autem est magnum inconueniens, & non est concedendum, quia sicut omnes actus Christi tota Deitate dirigente facti sunt: ita, & omnes scriptores actuum istorum, scilicet, Euangelistæ in scribendo, à Spiritu Sancto directi sunt, vt scriberent quicquid ille vellet. Et sic nihil omittere poterant. Quod ergo Christus ad so- D lam nostram instructionem, vel propter eam principaliter fecisset, & tamen non scripserunt aliàs tentationes præter istas, quæ habentur hic, ergo nunquam Christus aliàs tentatus est tentatione propriè dicta, quæ fit per suggestionem dæmonis.

Ad primum argumentum dicendum, quòd Christus solum tentatus est nunc. Marcus tamen dixit, tentabatur id est, tentatus est, quia iste est modus loquendi suus. Et patet, quia dicitur ibi, & tentabatur à satana, eratque cum bestijs, & Angeli ministrabant ei. Constat tamen quod in illis quadraginta diebus nunquam Angeli ministrauerunt Christo, quia dicitur Lucæ quarto ca. quod in illis quadraginta diebus nihil comedit, sed solum post quadraginta dies, finita iam tentatione ministrauerunt ei. Sic dicitur hic, quod ieiunauit quadraginta diebus, & E postea esuriit, & tunc accessit tentator, & tentauit eũ tribus tentationibus. Et postea dicitur, tũc diabolus dimisit eum, & accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Et sic debet necessariò exponi illud verbum Marci, scilicet, ministrabant, id est, ministrauerũt; quia post quadraginta dies solum ministrauerunt. Et ita debet exponi illud verbum, scilicet, erat in deserto quadraginta diebus, & tentabatur à satana, id est, tentatus est, scilicet, post istos quadraginta dies, quia ita dixit Matth. scilicet, quòd cum ieiunasset quadraginta diebus, esuriit postea, & tunc accessit tentator. Sic etiam dicitur Luc. 4. c. quòd in quadraginta diebus nihil comedit. Et consummatis illis esuriit. Et tũc dicitur, quod dixit ei diabolus, si filius Dei, &c. & sic non fuit aliqua tentatio in quadraginta diebus.

Opin. Origen. refellitur.

Aliqui putant, quòd tentatus fuit Christus in istis diebus, & tamen tentationes illæ fuerunt ita arduæ, quòd

Euangelistæ illas scribere noluerunt, vel non potuerunt. Sic dicit Origenes, scilicet. Tentatur autem Iesus à diabolo quadraginta diebus. Quæ autem fuerunt tentamenta nescimus. Quæ ideo forsitan prætermissa sunt, quia majora erant, quàm vt literis crederentur. Sic etiam dicit Beda, quòd Dominus tentatus est quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Sed hoc non est intelligendum de illis tentationibus visibilibus, quas Matthæus, & Lucas narrant, quæ manifestè factæ sunt post ieiunium, sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tempore Christus à diabolo passus est. Sic enim refert S. Thomas, tertia parte Sum. quæstio. 41. art. 3. in responsione ad secundum argumentum. Sed magis dicendum est, quod mille aliæ tentationes fuerint, præter illas tres, quas Matthæus hic scripsit, & Luc. 4. cap. Hoc patet, quia magis conuenit intentioni Euangelistarum: Cùm Matthæus dicat tentatorem accessisse post dies quadraginta, quando Christus cœpit esurire. Item, quia motiuum eorum, qui dicunt Christum aliam tentationem tolerasse, est propter literam Marci, & tamen illa nihil ad hoc vrget, cum sit modus suus loquendi, vt supra expositum est. Item, quia Doctores communiter tenent, quòd Christus illas tentationes non sustinuerit in illis quadraginta diebus. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Quia diabolus videns per quadraginta diebus Christum ieiunantem, desperauerat, postquam esurientem sensit iterum sperare cœpit: sic etiam dicit Basilius, scilicet, Dominus per quadragenam intentatus mansit. Nouerat enim diabolus, quod ieiunauerat, & non famescebat, & ideo non audebat accedere. Item si diabolus in his quadraginta diebus Christum tentasset, auderet eum tentare antequam esuriret. Hoc autem non est verisimile, quia Matthæus dicit, quod postquam esurijt accessit tentator. Aliquis dicet, quod hoc non fuit, quia prius non auderet tentare, & non tentasset, sed quia ista tentatio de qua hic dicitur, non poterat fieri, nisi postquam esuriret, scilicet, quia tentauit eum, vt lapides in panem conuerteret, vt saturaretur.

Dicendum, quod non stat, quia si propter hoc diabolus postquam esurijt tentasset eum, fecisset prius duas alias tentationes, quæ non pertinent ad famem .s. quod projiceret se de pinnaculo templi, & quod adoraret eum. Et tamen istas duas non ausus est facere antequam Christus esuriret: ergo ante diem quadragesimum nulla tentatio præcesserat, quia aliàs diabolus solam tentationem de lapidibus conuertendis in panem seruasset vsque ad diẽ quadragesimum. Item non stat, quia litera innuit, quod diabolus non ausus est tentare Christum quamdiu ieiunabat, & non famescebat. Nam intentio dæmonis erat scire an Iesus esset filius Dei, & ob hoc in duabus primis tentationibus dicebat. Si filius Dei es, &c. Et quamdiu Christus ieiunans non esuriebat, frustra erat dæmon tentans eum, quia ipsum ieiunium poterat ostendere saltem per fortem præsumptionem Iesum esse filium Dei, si forsitan ieiunasset maiori tempore, quam Elias, & Moyses. Ideo vsquequo videret terminum ieiunij eius, stultum erat dibolo ipsum tentare velle. Non ergo tentauit. Item si tentasset eum, scriptæ fuissent tentationes, sicut fuerunt scriptæ istæ tres: cùm solùm proficerent tentationes Christi ad nostram instructionem, vt supra dictum est. Item motiuum Origenis non tenet, scilicet, quod non scriptæ fuerunt, quia fortè maiores erant, quam vt literis commendarentur. Nam propter hoc potius debuissent scribi. Ita videmus in omnibus gestis Christi, & in historijs gentium, scilicet, quòd ea, quę sunt communiora & quasi quotidiana non scribuntur, quæ vero maiora sunt, scribuntur. Nam manifestum est, quòd gesta quotidiana non scripserunt Euangelistæ, scilicet, quid Christus comederet, & biberet, & in quibus locis singulis diebus maneret, & quæ verba familiariter cum suis discipulis loqueretur, sed solùm scripserunt ea, quæ maiora erant, & electa ad instructionem totius mundi. Quanto ergo aliqua maiora essent in gestis Christi, tanto magis scribi deberent. Si igitur tentationes, quas Christus in quadraginta diebus pateretur essent maiores, quàm reliquæ, tanto magis scribi debuissent. Item, quia quanto fuissent maiores

F tentationes Christi, tanto essent nobis magis necessariæ, quæ interdum sunt ita altissimæ, quòd homines intelligere nequeunt. Vnde dixit Apostolus: An ignoratis altitudinem satanæ, id est, altitudinem astutiarum suarum ad tentandum. Quasi dicat, nemo debet hoc ignorare. Quod ergo tentationes illæ, per quas maximè poteramus erudiri subticeantur, & illæ, per quas minus erudimur, scriptæ fuerint, inordinatio magna erat. Non ergo passus est Christus alias tentationes maiores his.

Item illud erat omnino contra ordinem, quam diabolus in tentando tenet. Quia primo præmittit tentationes leues: deinde paulò grauiores, quousque veniat ad grauissimas, quia aliàs visis pessimis tentationibus scandalizaretur homo, & nollet consentire aperte videns à diabolo illud esse. Et sic frustra dabolus tentaret, cùm tentatio G manifesta esset, sicut frustra rete ponitur ante oculos pennatorum, vt dixit Salomon Prouer. primo ca. Sed à principio diabolus parua suggerit, de quibus homo dubitare possit, an mala sint, & ad quæ faciliter inclinari possit, & post illa ad maiora promouet. Sic dicit Gregor. 31. moralium. Et apparet hoc ex ordine, quem tenuit hic diabolus in tentando. Quia primò suasit id, quod paruum erat scilicet, desiderium cibi: deinde quod erat aliqualiter maius, scilicet, inanem gloriam. Vltimò illud, quod omnibus malis deterius est, scilicet, idolatriam. Et propter hoc Doctores dicunt, quod diabolus tenuit hic conuenientissimum ordinem tentandi. Sic patet per Sanctum Thomã tertia parte Summæ, quæstione 41. art. 4. in corpore. Non est ergo verisimile dictum Origenis .s. quòd tentationes quadraginta dierum fuerunt maiores, quam vt literis H commendarentur, & quod post illos dies minores tentationes faceret diabolus. Cùm tamen constet in illis fuisse ordinem grauitatis.

Dicendum ergo, quod Christus non tolerauit in his quadraginta diebus aliquas tentationes, sed solùm post quadraginta dies sustinuit tres, quæ ponuntur in litera.

Ad secundum dicendum, quòd diabolus recessit à Christo ad tempus, & postea redijt, non quidem quod rediret ad eum tentandum per aliquas suggestiones, in quibus est propria, & vera tentatio, sicut hic fecit, sed solùm, quod concitauit postea Iudæos, vt Christum persequerentur. Et est sensus, quod diabolus nunc persecutus est, quia eum per seipsum tentabat. Et recessit nunc, mansitque aliquanto tempore, quo nec ipse Christum per se tentauit, nec membra sua, id est, homines iniquos contra I eum concitauit. Et istud durauit quasi per duos annos prædicationis Christi. In quibus Iudæi nihil mali contra Christum cogitabant saltem aperte, & communiter. Postea verò in vltimo anno prædicationis suæ concitauit diabolus Pharisæos, & Scribas, & Principes Sacerdotum contra Christum, ita vt iam non auderet in Iudæa ambulare, sed recessit inde ad loca alia. Et etiam illi Iudæi, qui credebant in eum, & diligebant ipsum, non audebant loqui de eo propter metum Iudæorum. Ioan. 7. cap. Ista nõ fuit tentatio, sed magis fuit aperta pugna, quia tentatiõ fit per dolos, pugna autem fit viribus. Maxime, quia tentatio propriè dicta à diabolo non fit nisi per suggestionẽ. Hic autem nulla erat suggestio dæmonis; posset tamen large tentatio appellari, quia per istam persecutionem, quam diabolus apertè faciebat Christo, videbatur eum K tentare de tristitia, & de odio proximorum; sicut in deserto tentauerat eum de gula, & inani gloria, non tamen oportet poni, quod Christus fuerit propriè tentatus, nisi nunc.

Ad tertium dicendum, quod non oportuit, quod Christus sæpe tentaretur, vt nobis exemplum traderet sæpe resistendi, quia tunc oportuisset eum sæpe quadragesimam ieiunare. Quod falsum est. Et ita de alijs actibus dicendum est, quia exemplum est, vt forma agendi. Et sicut ad trahendum mille exemplata, sufficit vnum exemplar: ita ad hoc, quod nos instrueremur in aliquo genere operationis, sufficit, quod Christus semel faceret illam. Alioquin daretur, quod Christus totiens deberet facere eandem operationem quotiens nos omnes, qui eum imitaturi facturi eramus, cum non sit causa quare potius bis, vel ter idem facere deberet, quam decies millies. Non oportuit

potuit ergo Christum pluries tentari propter exemplum nostrum.

Ad quartum dicendum, quod non oportuit Christum singillatim tentari de quolibet peccato mortali, quia satis erat, quòd tentaretur de illis, per quorum doctrinam sciremus resistere tentationibus aliorum. Ita autem est de istis, cum per ista prouideatur in alijs. Cum autem dicitur, non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, non est sensus, quod de omnibus peccatis singillatim tentatus sit, quia ibi tentatio non accipitur propriè, prout fit à dæmone per suggestionem, vel à carne, & mundo, sed tentatio, id est probatio quædam. Nam Christus omnia genera laborum sustinuit, vsque ad mortem acerrimam, quæ est vltima, & maxima in terribilibus, & ideo compati potest infirmitatibus nostris, quia omnes pœnalitates sustinuit, quas nos sustinemus.

Aliter potest dici, quod Christus tentatus est de omnibus peccatis mortalibus, licèt non singillatim: sed cum de ijs tentatur de omnibus tentatus est, quia in istis omnia sunt. Sic dicit Ambrosius super Lucam super illo verbo, scilicet. Et consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo, nisi in tribus præmissis esset omnis causa delictorum, quia causæ tentationum sunt causæ cupiditatis, scilicet, carnis delectatio, spes gloriæ, & auiditas potentiæ.

Ad quintum dicendum, quòd Christus non debuit tentari propter exemplum à carne, & mundo sicut nos, quia non poterat. Nam sicut supra declaratum est, non potest esse ista tentatio: nisi vbi est deordinatio virium. In Christo autem non fuit, ideo nunquam poterat tentari à carne, & mundo. Et sic tentatus est Christus per omnia, scilicet, per omnia, in quibus potest tentari, & tamen à carne, & mundo tentari non poterat: ideo non fuit tentatus. Item, quia dato, quòd Christus potuisset tentari à carne, & mundo, tamen tentari non debuit, quia ista tentatio dicit quandam imperfectionem in tentato, quam non ponit tentatio dæmonis, vt supra declaratum est.

Aliter potest dici, & adhuc melius, scilicet, quod Christus dedit nobis sufficiens exemplum in tentatione carnis & mundi. Quia licèt ipse non fuit tentatus à carne, & mundo, fuit tamen tentatus ad illa, ad quæ tentat caro, & mundus, scilicet, quia diabolus tentauit eum de illa. Nam tentatus est ad desiderium cibi, & ad illud solet nos tentare caro: cum ad eam solum cibus pertineat. Fuit etiam tentatus ad desiderium honoris, & diuitiarũ, & potentiæ, cùm diabolus ostendit Christo omnia regna mundi, & gloriam eorum, dicens: Omnia hæc tibi dabo si cadens adoraueris me, & tamen ista pertinent ad concupiscentiam mundi, quod ergo Christus à carne & mundo tentaretur, vel non tentaretur, nihil differebat quantum ad nostram doctrinam, cum ad eandem tentaretur, ad quæ nos caro, & mundus tentare solent.

Quomodo diabolus ausus sit tentare Christum? Quæst. XXII.

Quæritur, quomodo diabolus ausus sit tentare Christum? Nam videtur, quod non debuisset eum tentare, nec auderet, quia sciebat, quod Deus erat omnipotens. Cum ergo offenderetur ab eo, volendo ipsummet tentare, augeret Deus cruciatus diaboli, quasi in immensum, vel annihilaret eum.

Item non auderet tentare, nec vellet, quia sciret se in hoc non proficere. Omnis namque tentatio diaboli, cùm per suggestionem fiat, non habet vim, nisi decipiendo. Sciebat tamen diabolus, quòd Deus decipi non poterat, quia non est consilium contra Dominum. Prouerb. 21. Ideo frustra eum tentaret.

Item videtur, quod nullo modo diabolus Christum tentare vellet. Quia aut ipse putaret eum esse filium Dei: aut putaret, quod nullo modo erat Dei filius, aut dubitaret. Si putaret eum esse filium Dei, non auderet eum tentare propter duas rationes præcedentes. Si autem putaret non esse filium Dei, frustra erat, quod ab eo peteret

A bis de hoc dicens: Si filius Dei es, &c. Si autem dubitaret, debuisset potius abstinere a tentando eum, quia poterat esse, quod ille esset filius Dei. Et tunc diabolus timere deberet, quod puniretur ab eo. In hoc ergo dubio cautius erat diabolo non tentare, vt non incurreret pœnam, quam tentare exponendo se magno periculo, sicut ipse poterat verisimiliter timere.

Dicendum, quod diabolus non auderet Christum tentare, si vere cognouisset eum esse filium Dei. Quia autem tunc hoc nesciebat, ausus est tentare. Quod autem nesciret, patet, quia petebat à Christo experimentum de hoc dicens. Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.

Sed obijcietur, quòd dæmones cognoscebant eum; quia infra octauo, & Marc. primo cap. dicitur, quod exclamauit dæmoniacus, Quid tibi, & nobis Iesu Nazarene?
B venisti ante tempus torquere nos; scio qui sis sanctus Dei. Et iterum Marc. primo cap. dicitur, quod eijciebat dæmonia, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebãt eum. Et Luc. quarto cap. dicitur, quod Christus non sinebat dæmonia loqui, quia sciebant eum esse Christum, & filium Dei, & vocabant eum, cùm dicitur ibidem, quod exibant dæmonia à multis clamantia, & dicentia: quia tu es filius Dei.

Dici posset ad hoc, quòd non procedit ratio, quia istud fuit multo postea, quando Christus prædicabat, & faciebat miracula: quia tunc poterant dæmones cognoscere Christum esse Deum ex operatione miraculorum. Nunc autem miracula nulla adhuc egerat, & sic poterant dæmones eum ignorare, & ideo tentarent.

Sed dicetur, quod non poterant ignorare, quia præcesserunt
C in Christo aliqua signa sensibilia, quæ diabolus non ignoraret, & illa ostendebant Iesum esse filium Dei. Patet in conceptione Christi, quando locutus est Gabriel Mariæ, quod conciperet de Spiritu Sancto, & quod ille esset filius Dei. Luc. 1. cap. Et illa apparitio, & verba fuerunt realiter, quæ diabolus cognoscere poterat, quia res gestas nouit, & illarum non obliuiscitur. Viderat etiam, quod factus Christus conceptus sine semine, & de adoratione Magorum, & ortu stellæ, quæ ostendebant Christum esse Deum, & quod maius est, quia nunc recenter, scilicet, quando Christus baptizatus est, descendit Spiritus Sanctus super eum in columbæ specie, & vox Patris audita est. s. Hic est filius meus, &c. Istud manifestè ostendebat Christum esse filium Dei, & fuerat factum immediatè ante hoc, quia mox, vt Christus baptizatus est, iuit
D in desertum, & incœpit ieiunare, vt patet præcedenti c. & hic, & Luc. 4. cap. Non ergo poterat diabolus ignorare Christum esse filium Dei.

Dicendum, quòd verè diabolus ignorabat Iesum esse filium Dei, sed de hoc aliquo modo dubitabat, quia habebat aliqua motiua ad hoc, de quibus infra dicetur. Et cum obijcitur, quod per prædicta poterat diabolus cognoscere clarè Christum esse filium Dei: dicẽdum, quòd non cognoscebat: hoc autem poterat fieri dupliciter: vno modo, quod Deus faceret, quod dæmonibus non constaret, de istis rebus factis: licet multis hominibus constaret, quia facile erat Deo facere, quòd dæmones ignorarent quidquid ipse vellet. Nam cùm Deus sit causa vniuersalis, necesse est, quod concurrat ad omnem actum, cùm in quolibet actu sit virtus eius, & efficacia maior, quàm
E cuiuslibet agentis particularis illius effectus. Si ergo sit aliquis actus, ad quem Deus concurrere nolit, vt causa: necesse est, quod ille actus nunquam fiat, nec fieri posset. Si ergo Deus nollet concurrere cum dæmonibus ad cognoscendum ista, quæ fiebant circa Christum: impossibile erat, quod ipsi illa cognoscerent, etiamsi totus mundus illa videret.

Alio modo fieri poterat turbando intellectum eorum quodammodo obscurando, scilicet, quod quamquam constaret ista fuisse, non tamen permitteret eis arguere quid sequeretur ex illis, vel faciendo, quod errarent in arguendo. Quia etiam necesse erat, quod non bene arguerent, si Deus ad istam rectitudinem actus cum eis nõ concurreret. Et hoc modo cognoscebant dæmones de Christo solum quantum ipse volebat, quod ipsi cognoscerent, & in ceteris impediebat eos. Et sic non est admiran-

randum, quòd dæmones ignorauerint multa, quæ cæteris hominibus de Christo nota erant. Causa autem huius erat, quia si dæmonibus permitteretur cognoscere veritatem de Christo, ipsi impediuissent passionem eius, & totam viam redemptionis nostræ, faciendo quòd Iudæi nō occiderent Christum. Nam Iudæi diabolo instigāte Christum persequebantur: sicut Iudas suadente satana Christum vendidit. Io. 13. c. satanas miserat Iudæ in cor, vt traderet eum. Si autem sciuisset diabolus Christum esse filiū Dei, non solùm non incitaret Iudæos contra eum, sed etiā si ipsi ex propria iniquitate incitarentur, diabolus distraheret eos, ne eum occiderent. Debuerunt ergo multa mysteria de Christo dæmonibus saltem ad tempus esse ignota. Et sic Deus permittebat: ideo solùm sciebant de Christo quantum ipse de se sciri volebat. Sic ait August. libr. 9. de Ciuit. Dei, scilicet Christus tantum innotuit dæmonibus quantum voluit. Non per id, quod est vita æterna, sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta. hoc etiā magis declarat ipse August. lib. 3. de Trinit. Dei, quòd diabolus multa potest per virtutem naturæ suæ à quibus tamen prohibetur virtute diuina. Et hoc modo cognoscere poterat de Christo multa, quæ non cognouit. Et sic aliquando cognoscebat, & aliquando ignorabat. Quid tamen dæmones de Christo cognouerint, & quomodo illud cognoscebant: declarabitur magis infra 8. c. in quadā quæst. Nunc autem, quia dæmon Christum non cognoscebat esse filium Dei eum tentare ausus est.

Ad primum dicendum, quod si cognouisset eum determinatè esse filium Dei, dæmon non ausus fuisset eum tentare, timens pœnas. Sed quia non cognouit, non timuit eum tentare nullum putans in hoc esse periculum.

Ad secundum dicendum, quòd diabolus sciebat eum decipi non posse, si putaret Christum esse filium Dei, non conaretur eum tentare, sed quia dubitauit, credidit, quod tentationi succumbere posset.

Ad tertium dicendum, quòd non est dicendum dæmonem credidisse Christum esse filium Dei, vel credidisse determinatè eum non esse filium Dei, quia in his duobus casibus non erat conueniens, quòd tentaret eum. Cùm autem obiicitur, quod etiamsi diabolus dubitaret, timere deberet, an esset filius Dei, & quòd cautius sibi esset eum nō tentare, quam se exponere periculo: dicendum quod diabolus ex propria iniquitate peruersus est, & non considerat quid bonum sit sibi, sed iniquitas extrema eum ad male agendum inducit. Sicut apparet in hominibus incontinentibus, quibus malum est fornicari, & inebriari, & crapulari, & tamen passio eos ad ista deducit impediendo rationem bene iudicare. 7. libr. Ethic. Ita autem est malitia in dæmonibus. Quę, cum sit in eis iam quasi naturalis, facit, quod non cogitent quid eis bonum sit. Maximè, quia dæmones per mala quæ faciunt, non vident sibi pœnas augeri, cùm non sint in via merendi, & demerendi, sed in statu peruerso. Ideo quidquid iam faciant non correspondet eis pęna determinatè pro illo actu, sicut nobis correspondet.

Ad quid diabolus voluerit tentare filium Dei?
Quæst. XXIII.

QVæritur, ad quid diabolus voluerit tentare filium Dei? Dicunt quidam, quòd voluit eum tentare sicut ceteros homines, vt ad aliquod peccatum eum deduceret, cùm appareret homo infirmus, & potens peccare.

Dicendum, quòd non stat: quia si hoc intendisset, non expectasset, quòd famesceret post quadraginta dies. Quia quocunque tempore poterat eum tentare, & expectauit per hos dies vsquequo Christus esuriit, vt per hoc Christus sciret, an esset filius Dei, vel purus homo habens humanam infirmitatem. Ergo non tentauit eum, vt induceret ad peccatum, sicut ceteros homines, sed scire voluit an filius Dei esset?

Item patet, quia si diabolus intenderet solùm tentare eum, sicut ceteros, non si filius Dei es &c. Et tamen in primis duabus tentationibus dixit si filius Dei es, ergo hoc

F intendebat per tentationem habere, & non principaliter inducere eum ad peccatum.

Item patet, quia in verbis tentationis primæ, & secundæ ponuntur semper aliqua, per quæ innuitur, quod dæmon desideret scire, an Christus sit filius Dei? Quia in prima dicitur. Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Et illud est dici potestatis, quod solùm erat ad sciendum an erat filius Dei. In secunda dixit. Si filius Dei es, mitte te deorsum, scilicet, quia non læderet, licèt mitteret se de pinnaculo, si erat filius Dei. Intendebat ergo diabolus per istas tentationes scire an Christus esset Deus. Et tunc stat dubium ad quid tentabat Christum, vt hoc sciret.

Dicendum, quod diabolus habebat ad hoc duplicem causam, scilicet motiuam, & finalem. Causa motiua erat,
G quia dæmon habuit causam rationabilem dubitandi de Christo, an esset Deus, quia multa signa ad hoc erant. Nam impletum fuerat tempus aduentus Christi, quod diabolus cognoscebat ex sacra scriptura, & ex ipsa sciebat, quod Messias futurus erat filius Dei, & apparuerant multa signa Messiæ in Christo, quæ in nullo alio homine apparuerunt, ideo voluit per tentationem istam veritatē inuenire. Sic ait Chrysost. super Matthæum, scilicet, Audierat enim diabolus, quia Christus natus est in hoc mundo Angelis prædicantibus, Pastoribus referentibus: Magis quærentibus, & Ioanne ostendente: ideo procedit ad eum tentandum. Sic etiam dicit Ambrosius super Lucā, scilicet. Quid autem sibi vult talis sermonis exorsus; scilicet, si filius Dei es, nisi quia diabolus cognouerat Dei filiū esse venturum, sed venisse per infirmitatem corporis non
H putabat? Causa finalis erat, quia expediebat valde diabolo scire, an Christus erat filius Dei? Quia sciebat ex sacra scriptura, quod per mortem filij Dei homines redimendi essent de potestate diaboli, & imperium eius minueretur, & propterea conaretur impedire mortem eius, ne per eā spoliaretur antiqua potestate: sicut aliqualiter fecit instante passione Christi. Nam tentauit vxorem Pilati, vt impediret mortem Christi. Ideo ipsa dixit Pilato. Nihil tibi, & iusto huic: multa enim passa sum hodie per visum propter eum; infra 27. c. Et sicut dicit Apostolus 1. ad Corint. 2. scilicet. Si enim cognouissent nunquam gloriæ Dominum crucifixissent. Et dicitur ibi, quod sapientiam istam, id est, filium Dei nemo principium huius sæculi cognouit, id est, nullus de Principibus Sacerdotum, & Iudæorum. Si ergo Iudæi non crucifixissent Christum, si
I eum cognouissent, à fortiori, dæmones non induxissent ad occidendum ipsum, si eum agnoscerent. Et ob hoc non solùm diabolo, sed etiam Iudæis aliqualiter occultādum erat Iesum esse Deum, vt locum haberet redemptionis nostræ modus. De dæmonibus apparet, quod se Christus eis in multis occultauerit. De Iudæis etiam patet, quia quando Christus dixit discipulis, quem dicunt homines esse filium hominis, & Petrus dixit, quod erat filius Dei, Christus dixit omnibus discipulis, quod nemini hoc dicerent. Quia oportebat adhuc filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & occidi. infra 16. c. & Mar. 7. c. & Luc. 9. c. Quasi diceret, quod propter ista, quæ passurus erat, ne impedirentur, tacendum erat hoc. Sic etiam quando in transfiguratione ostēdit gloriam corporis sui, iussit astantibus, vt nemini dicerent, donec ipse à mortuis
K resurgeret, scilicet, ne per hoc passio sua impediretur. Et sic de alijs multis Christus voluit occulta esse Iudæis vsque post mortem suam, licet multa alia ostendit, per quæ appareret eum esse filium Dei. Quare tamen quædam volebat sciri, & alia occultari dicetur infra 16. c. Et sic dæmonibus vtile erat scire, an Christus esset filius Dei? vt per hoc cauerent mortem eius. Et ob hoc dæmon tentauit eū nunc ad sciendum, an esset filius Dei? Sed dicetur, quomodo dæmon volebat scire hoc ad impediendum mortem Christi, quia sciebat per scripturam istam esse voluntatem Dei, ideo quod non poterat impediri, quia voluntas beneplaciti Dei semper impletur. Dicendum, quod licet diabolus hoc iudicare posset naturali ratione, tamen impediebat eum desiderium suum faciens apparere esse facile, quod erat impossibile. Sicut accidit hominibus, qui sunt affecti valde circa aliquid. Et dato, quod sciant illud

non

non posse habere, interdum ex magnitudine desiderij incitantur ad illud procurandum, & ipsi se fallunt, iudicantes sibi esse possibile, quod est impossibile: & ita in multis alijs diabolus conatur. Et hæc fuit magna causa diabolo tentandi Christum, ad sciendum, an esset filius Dei?

Quid inducere intendebat diabolus, quando Christum tentabat, dicens, Dic, vt lapides isti panes fiant?
Quæst. XXIV.

QVæritur, quare diabolus dixerit Christo, dic vt lapides isti panes fiant, & quomodo per hoc Christum tentabat, & quid per hoc inducere intendebat? Nam videtur, quòd ista non erat tentatio, quia tentatio diaboli semper est ad malum, & tamen etiam si Christus conuertisset lapides in panem, non peccasset, quia hoc faceret vt subueniret fami: sicut non peccauit, quando multiplicauit panes, vt inde pasceret multitudinem, infra 14. capite: quia non fuit minus miraculum illud, quàm lapides conuertere in panem, & vtrobique eadem causam erat, scilicet, vt fami subueniretur. Dicendum, quòd diabolus hic dixit Christo, vt per hoc cognosceret, quod intendebat, scilicet, an esset filius Dei? Nam si conuerteret lapides in panem, appareret eum esse filium Dei. Et hoc diabolus volebat scire. Si autem niteretur conuertere, & non posset, appareret, quod non erat filius Dei. Et per hoc diabolus de dubio suo certificaretur. Et dicendum, quod ista erat tentatio, quia per hoc diabolus induceret illud, quod volebat. Cum autem dicitur, quod non erat tentatio, quia non erat ad malum, dicendum quod diabolus hic duo intendebat. Primum est scire, an Christus esset Deus? Secundum, vt per desiderium cibi eum deduceret ad peccatum. De primo supra dictum est, & apparet, quod istud est tentatio. Quia tentatio est quandocunque fit aliquid ad sumendum experimentum de aliqua re. Et quia diabolus nesciebat Iesum esse filium Dei, & desiderabat hoc scire, si ad hoc sciendum faceret aliquid, illud vocaretur tentatio. Cum igitur per ista verba diabolus intenderet scire de Christo, an esset Deus dicebatur per hoc tentare eum: etiamsi nullum malum ibi esset. Et sic dicitur Deus tentasse Abraham. Gen. 22. c. cui tamen malum nullum inferre intendebat, sed potius bonum, sed volebat experimentum de eo ostendere toti populo. Aliter potest dici, quod adhuc isto modo erat tentatio, & erat ad malũ, quia licèt cognosci Christum esse filium Dei non esset malum absolutè: erat tamẽ malum in dæmonibus, quia per hoc ipsi conarentur impedire viam redemptionis nostræ, vt supra dictum est. Et ad hoc istud scire volebat. Ideo tanquam malum Christus cauit illud, & non potuit per dæmonem induci ad ostendendum istud. Quantum ad aliud de desiderio cibi dicendum, quod erat tẽtatio, & erat ad malum, quia licet vti necessarijs ad sustentationem vitæ, & non est peccatum gulæ, quod tamen ex desiderio huius tentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere potest. Est autem inordinatum, quod vbi potest haberi recursus ad humana subsidia, velit aliquis pro solo corpore sustentando miraculosè sibi cibum quærere. Vnde Deus Israelitis in deserto manna tribuit, quia aliunde humanitus cibus haberi non poterat. Sic etiam Christus in deserto turbas pauit miraculosè, quia aliter ibi cibi haberi non poterant opportune pro illo tempore: Christus tamen ad subueniendum fami corporali poterat sibi aliter prouidere, quam miracula faciendo, scilicet comedendo herba agrestes, vel locustas, & mel siluestre, sicut Ioannes in deserto faciebat, præceden. cap. & Marc. 1. capit. Vel poterat ad loca proxima pro cibo tendere: ideo diabolus reputabat, quod Christus peccaret, si ad subueniendum fami miracula facere niteretur. Sic ait Sanctus Thomas, tertia parte Sum. 44. artic. quarto, in solutione ad primum argumentum. Ideo diabolus volebat Christum impellere ad hoc, vt per istud peccaret. Præcipuè tamen volebat scire an ipse esset filius Dei. Ad quod iste modus tentationis valde proficiebat. Sed obijcietur, quod non erat conueniens tentatio ista.

A Quia aut Christus esset filius Dei, aut non. Si esset Deus, dato quòd conuerteret lapides in panem non peccaret: Deus peccare non potest. Si autem non esset Deus, non niteretur conuertere in panem lapides, quia non posset: & sic diabolus non haberet intentum suæ tentationis. Itẽ ista tẽtatio est inordinata, vt ait Hieronymus super Matth. scilicet, quia diabolus ponit contraria in verbis suis, scilicet, quia tentat eum, qui superari nõ potest: vel filium Dei vocat eum, quem vincere posse credit, cùm ait: Duobus contrarijs teneris ò diabole. Si ad imperium eius possunt lapides panes fieri: ergo frustra tentas eum, qui tantæ potentiæ est: si autem non potest facere, frustra Dei filium suspicaris. Item Chrysostomus super Matth. dicit diabolum in ista tentatione fuisse excæcatum: & sic non tenuit conuenientem modum, cùm ait: Sicut diabolus
B omnes homines excæcabat, ita nunc inuisibiliter à Christo est excæcatus: post quadraginta enim dies esurientem sensit, & per quadraginta dies eum non esurientem non intellexit, cùm suspicatus est eum nõ esse filium Dei, non cogitauit, quoniam fortis athleta ad ea, quæ infirma sunt descendere potest: infirmus autem ad ea, quæ fortiora sunt ascendere non potest. Magis ergo ex eo, quòd per tot dies non esurijt intelligere debuit, quia Deus est: quàm ex eo quod post tot dies esurijt, quod homo est. Item non erat conueniens argumentum ad inueniendum, an Christus erat filius Dei? Quia dato, quod Christus conuerteret lapides in panem, non appareret eum esse filium Dei, Quia per alios viros sanctos ante eum fuerunt facta miracula, & non conuincebatur ex hoc illos esse filios Dei. Ita nunc per Christum fieret istud miraculum, & non suffi-
C cienter probaretur inde an esset filius Dei. Item Christus fecit multa alia miracula, s. suscitare mortuos, & similia, quæ non erant minora, quàm conuertere lapides in panem: & diabolus ex nullo illorum conuincit Christum esse filium Dei, quia aliàs non induxisset Iudęos contra ipsum, Ergo etiam isto miraculo non crederet Christum esse filium Dei. Item non erat sufficiens tentatio: quia poterat aliter respondere, per quod diabolus nesciret eum esse filium Dei: nec etiam ad aliquod peccatum inclinaret, etiamsi esset purus homo, sicut nunc factum est: ideo non conuenienter tentabat.

Dicendum, quod tẽtatio diaboli satis conueniens erat ad id, quod ipse intendebat. Non enim sciebat an esse filius Dei, sed dubitabat: ideo dixit, si filius Dei es &c. Vnde tentabat eum tanquam hominem, quia si de deitate
D certus fuisset, eum nõ tentasset. Sic ait Athanasius, s. Non contra diuinitatem certamen diabolus inijt. Nec enim audebat: & ideo dicebat, si filius Dei es: sed cum homine certamen inijt, quem quondam seducere potuit: ad tentandum autem hominem qui succumbere posset, satis conueniens modus erat iste.

Ad primum dicendum, quod quicquid Christus faceret, diabolus putabat se habere intentum, siue conuerteret lapides, siue non: quia si conuerteret lapides, putaret eum esse Deum, quod inquirere intendebat: si autem non posset, & niteretur, incideret in peccatum, & etiam appareret eum non esse filium Dei. Si autem non niteretur conuertere sciens se esse purum hominem, & oraret Deũ, quod conuerteret illos, esset peccatum: cùm peteret sibi prouideri supernaturaliter, vbi humana subsidia non de-
E erant. Cùm autem dicitur, quod si Christus conuertisset lapides in panem, cum esset filius Dei, non peccaret. Dicendum, quod non frustrabatur ex hoc tentatio diaboli, quia ipse præcipue intendebat scire, an Christus esset Deus. Et si hoc inueniret habebat intentum suæ tentationis etiam si eum ad peccatum non induceret. Si autem non conuerteret lapides in panem, poterat tentatio habere effectum ex alio capite, & sic erat ista tentatio quasi argumentum cornutum, quod ex vtraque parte concludit. Sic dicit Hilarius, quod diabolus in tentando, eam conditionem operis proposuit: quia in Deo ex mutatione lapidum in panes virtutem potestatis agnosceret, & in homine oblectamento cibi patientiam esurientis illuderet. Sic etiam dicit Ambrosius super Lucam, quòd aliud hic explorantis, & aliud tentantis est, & Deo se profitetur credere, & homini conatur illudere, s. Dicere si filius Dei es,

erat

erat explorantis, id est, scire desiderantis, an Iesus esset Deus. Aliud erat tentantis, s. dic, vt lapides isti panes fiant. quia desiderium cibi ad aliquid inordinatum eum deducere intendebat. Ad secundum dicendum, quòd diabolus non implicauit hic contrarietatem aliquam in verbis suis. Nam dubitauit, an iste esset filius Dei: ideo posuit talem modum tentationis per quem induceret eum ad peccandum, sicut hominem, vel agnosceret eum esse filium Dei. Cum autem dicit Hieronymus, quod diabolus tenetur duobus contrariis: dicendum, quod hoc est, si ipse crederet aliquam de istis partibus, scilicet, si crederet eum esse filium Dei, frustra ipsum tentaret quem tantæ potentiæ esse putaret. Et verum est, quod nó tentaret eum, quia non auderet, vt supra dictum est. Si autem crederet eum esse purum hominem, frustra ei diceret, dic vt lapides isti panes fiant. Nec vllo modo tentaret: quia solùm fit tentatio ad habendum experientiam de re. Quia tamen diabolus vtrumque ignorabat, etiam de vtroque erat dubius, posuit talem modum tentationis, per quem vtrum de istis scire posset. Et sic non fuit in aliqua contrarietate.

Aliter dici posset, quòd etiamsi diabolus sciret Christum esse purum hominem, posset conuenienter eum tentare dicendo, si filius Dei es, &c. Quia in Christo per ieiunium quadraginta dierum apparuerat magnum signum sanctitatis, & tales viri à dæmone tentari solent de inani gloria, vt per eam totius boni operis fructum perdant. Etiam quia postquam vir sanctus cetera vitia, quæ quasi carnalia sunt, conculcauerit, desiderium inanis gloriæ sibi promptius est: vt tunc sibi aliquid esse uideatur, cùm ista omnia egerit. Et sic poterat diabolus putare, quòd Christus, licèt esset homo sanctus, si esset homo purus, posset desiderare gloriam, & honorem, & assentire adulatori. Et cùm ei diceret, si filius Dei es, quòd vellet vsurpare sibi istam gloriam, & concedere illud verum esse: vel niti ad faciẽdum aliquid, per quod opinionem de se daret, quod esset filius Dei: cùm videret talem se credi potuisse ex operibus suis. Et ista erat grauis tentatio. Vel si esset purus homo dato, quod non vsurparet sibi esse filium Dei, ne conaretur facere aliqua miracula ad ostensionem huius, poterat petere a Deo, quod conuerteret lapides in panem. Et in hoc diabolus haberet intentum quendam tentationis suæ, scilicet, quia propter desiderium cibi inducebat Christum ad aliquid inordinatum: vt scilicet peteret miraculose sibi cibum dari, cùm posset aliter sibi prouideri. Ad tertium dicendum, quod diabolus dicitur excæcatus quantum ad hoc, quod tentatio sua effectum nó habuit: quia illam Christus repulit: sed non quin illa in se satis conueniens esset ad fallendum aliquem, qui falli posset. Et tamen ad fallendum Christum nihil poterat esse sufficiens. Cum autem dicitur, quod potius debuisset diabolus intelligere Christum esse Deum, quia post quadraginta dies esuriit. Dicendum, quòd si diabolus iudicasset Christum non esse Deum determinatè, quia esuriit, manifestè erraret, & excæcatus esset, tamen non iudicauit, sed solùm dubitauit. Et patet, quia si diabolus determinatè putasset Christum non esse Deum, quia esuriit, non tentasset eum amplius ad sciendum, an esset filius Dei, & tamen tentauit secunda vice, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Ergo nó crediderat determinatè eum esse Deũ, sed dubitabat. In hoc autem non errabat diabolus, quia satis cõueniens motiuum habebat. Est enim verum, quod probatio necessaria fieri non poterat de Christo, an esset verus Deus, vel non per esurire, vel non esurire, quia etiã erat verus homo, & assumpserat passibilitates humanas. Et sic in veritate Christus quotidie esuriebat antequam cibum sumeret. Et dato, quod esset purus homo, poterat manere in æternum sine cibo per miraculum, sicut manebunt Sancti in uita æterna. Ideo nihil poterat concludi necessario de Christo per istam viam sed erat argumentum per coniecturam satis rationabilem. Nam diabolus sciebat ex sacris scripturis, quòd illud erat tempus aduentus Messiæ, qui futurus erat Deus, & homo, & iste esset sanctior omnibus: ideo voluit diabolus cognoscere Deitatem illius per signa sanctitatis, scilicet, si inueniret eum sanctiorem ceteris præcedẽtibus, iudicaret eum esse Deũ,

F. & Messiam: si autem non inueniret eum excellentiorem, maneret sibi adhuc dubium. Et quia duo de antiquis patribus ieiunauerant quadraginta diebus sine cibo, si Christus solus ieiunaret quadraginta diebus, non colligeretur eum esse Deum, nec tamen colligeretur determinatè eum non esse Deum, sed maneret dubium. Si autem ieiunasset pluribus, quàm quadraginta diebus, diabolus putaret eum esse Deum, non tanquam concluderetur necessario ex hoc ieiunio, sed ista erat satis rationabilis coniectura ceteris de tempore aduentus Messiæ, & ceteris, quæ apparuerant. Et diabolus non est dicendus errasse, quia non putauit Christum esse Deum, cùm ieiunauerit quadraginta diebus, quia etiamsi mille diebus, vel annis ieiunasset, non tamen concluderetur hoc, nisi forte diceretur, quòd propria virtute poterat manere sine cibo illis quadragin-
G ta diebus, quia tunc bene concluderetur, & tamen illud non constabat diabolo, quia oportebat ad hoc, quod constaret ei Christum esse Deum. Et tunc esset petitio principij, quia non probaretur Deitas per ieiunium, sed conditio ieiunij per Deitatem. Quia etiamsi Christus nullo die ieiunasset, si tamen constaret eum posse manere sine cibo quadraginta diebus, constaret quod erat Deus, & non esset necessarium ieiunium illud ad ostendendum ipsum esse Deum: diabolus ergo non errauit in tentatione ista.

Ad quartum dicendum, quod licet per alios Patres sanctos veteris testamenti fuissent facta miracula: diabolus non putauit aliquem eorum esse Deum, & putaret de Christo si faceret istud miraculum. Hoc autem est propter duo. Primo propter coniecturas, quæ erant in Chri-
H sto, & non fuerunt in aliis. Nam vt dictum est, diabolus non poterat colligere nunc ex ieiunio quadraginta dierum, nec ex conuersione lapidum in panes, etiamsi fieret, Christum esse Deum uia necessaria, quia tunc bene militaret ratio, scilicet, quod idem putandum fuisset de ceteris Patribus, per quos miracula facta fuerant, sed diabolus arguit ex coniectura, scilicet, quia antequam Christus faceret aliquid istorum, diabolus habebat magnum dubium de eo an esset Messias, & Deus, tam propter tempus impletum, quam propter alia, quæ circa ipsum apparuerant. Et istud dubium nunquam diabolus habuit circa aliquem de prioribus patribus, eo quod non occurrebant circa ipsos conditiones Messiæ, quæ in Christo occurrere uidebantur. Ideo etiamsi propter illos miracula multa fierent, & signa magna sanctitatis ostenderentur,
I non putaret diabolus aliquem illorum esse Deum. De Christo autem dubium magnum habebat propter prædicta. Ideo si nunc aliqua excellentia super ceteros præcedentes apparuisset in Christo: diabolus putaret eum esse Deum, quia facilè erat dubitantem determinari visa rationabili coniectura, quæ circa ceteros non fieret. Secundum erat propter insolitum opus, quia licet per alios Patres veteris testamenti miracula aliqua facta fuissent, per nullum tamen eorum fuerunt conuersi lapides in panem. Si igitur Christus conuerteret illos, appareret in hoc excellentior: Et sic diabolus putaret eum esse Deum. Sic patet de ieiunio quadraginta dierum, quod sine miraculo fieri non potuit, vt supra ostendimus. Quod tamen per Moysen, & Eliam sic ieiunatum fuerat, diabolus non colligit ex hoc Iesum esse Deum. Si autem ieiunasset pluri-
K bus quam quadraginta diebus, diximus supra quod diabolus certissimo collegisset eum esse Deum: non quidem tanquam maius miraculum esset ieiunare sexaginta diebus, quam quadraginta, cùm vtrumque miraculum sit, & cõuenienter æquale, sed quia illud per nullũ alium factũ fuisset. Et sic colligeretur Christus esse excellentior, & diabolus argueret eũ esse Deum, & istud motiuum est valde rationabile, quia si Christus fecisset miracula solum sicut præcedentes: non fuisset causa sufficiens ad putandũ eum esse Messiam. Quia tamen fecit multa qualia nullus præcedentium fecerat, debuit credi Messias, & Deus. Et ipse dixit Ioan. 15. c. 1. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ita nunc nemo de prioribus lapides in panem conuerterat, si Christus ergo conuerteret, haberet diabolus rationabilem coniecturam ad credendum eum esse Deum.

Ad

Ad quintum dicendum, quod Christus multa alia miracula fecit, & forte diaboli cognoscebant eum esse Deũ per illa: ideo quando eiiciebat dæmones de obsessis, non sinebat eos loqui, quia sciebant eum esse Christum. Mar. 1. c. Ante hoc miracula Christus nulla fecerat, ideo non habuerat diabolus aliquod opus eius, ex quo cognoscere posset eum esse Deum. Et ob hoc impellebat ipsum ad conuertendum lapides in panem, vt per hoc cognosceret an Deus esset. De miraculis autem Christi, quæ post hoc fecit an dæmones per ea cognoscerẽt Christum esse Deũ, & qualiter cognoscerent, dicetur infra 8. c. Et sic non negamus, quin per quælibet alia miracula cognoscere dæmon posset Christum esse Deum. Ita ergo per istud, quod nunc ei facere suadebat. Aliter dici posset, si vellemus tenere, quòd per alia miracula, quæ Christus post hoc fecit, dæmones non cognoscebant illum esse Deum, scilicet, quia B non curabant aduertere ad illa, vel quòd Deus non permittebat eos ex his rectè arguere Christum esse Deum, sicut dicit August. 3. de Trinit. & ergo docuit. Dei, scilicet, quia diaboli non sciebant de Christo nisi ea, quæ Deus volebat, & alia eis occultabantur, vel circa illa impediebantur rectè cognoscere. Nũc autem dæmon non impediebatur, cùm permitteretur tentare Christum. Ideo si Christus nunc conuertisset lapides in panem, diabolus putasset eũ esse Deum.

Ad sextum dicendum, quòd tentatio dæmonis fuit cõueniente facta ad decipiendum. Non autem vocatur tentatio conueniens, quia necessariò fallit, vel per eam superatur tentatus, quia aliàs necesse esset homines superari a dæmone, quod falsum est; sed dicitur tentatio conuenienter facta, quando talis est, in qua aliquis verisimiliter C decipi potest. Ita autem fuit ista tentatio Christi, quæ pro vtraque parte sui inducebat inconueniens, vt supra declaratum est. Christus tamen decipi non poterat. Ideo licèt ipse taliter respondendo dæmoni tentatio redderetur inutilis; non ostendebat tentationem fuisse inconuenienter factam. Quia non solum in Christo, sed in quolibet puro homine possibile est tentationes dæmonis quantumcumque ordinatissimas inutiles fieri, & superari. Quia alias necesse esset hominem succumbere dæmoni, quod falsum est. Fuit ergo tentatio ista satis conuenienter facta; licèt effectu caruit.

Quæritur de quo filiationis modo quæreret diabolus dicens: Si filius Dei es? Quæst. XXV.

D QVæritur, quando diabolus dixerit hic Christo, si filius Dei es: de quo modo filiationis quæreret? Nam aliquis est filius Dei naturalis, scilicet vnigenitus Dei Patris, & aliquis est adoptiuus, sicut omnes nos per fidem, & gratiam. Dicendum autem, quòd diabolus quærebat an esset filius naturalis Dei. Et patet. 1. quia diabolus dubitabat an Christus esset Messias: & ille futurus erat verus Deus, vt colligitur ex sacris scripturis: ideo quærebat de naturali filiatione. Secundò patet, quia nulla causa erat quare diabolus quæreret de filiatione adoptiua: quia non dicit aliquam specialem perfectionem. Et tamen diabolus quærebat nunc propter aliquam specialem causam: ideo quærebat de filiatione naturali, quæ est aliquid speciale: quia nihil maius illa esse potest. Tertio patet: quia omnes viri sancti, & quicun- E que existentes in charitate sunt filij Dei adoptiui. Si ergo diabolus de ista filiatione quæreret, nõ magis quæreret a Christo, quàm à quolibet viro bono, & ab alijs non quærebat hoc. Quartò patet, quia diabolus videbat in Christo signa magnæ sanctitatis, scilicet, quòd quadraginta diebus ieiunasset, quod sine miraculo non fit, & sic ex hoc putaret eum esse filium Dei adoptiuum: ideo de hoc non quæreret: inquisiuit tamen esset filius Dei, ergo quærebat de filiatione naturali. Quintò patet, quia diabolus non quæreret a Christo de ista filiatione, nec ab aliquo alio viro, quia nemo scit per certitudinem, an sit in gratia Dei, ita quòd istud audeat firmiter asserere, nisi Deus ei hoc reuelaret, & etiam hoc profiteri esset quoddam genus præsumptionis, per quod detraheretur filiationi adoptiuæ. Ideo de hac non quæreret, quia sciebat diabolus, A qđ nullus vir sanctus hoc modo sciret an esset filius Dei, aut saltem profiteri non auderet. Quæsiuit ergo de filiatione naturali. Sextò patet, & efficacius, quia cùm quæreret, an esset filius Dei, petiuit, vt miracula faceret, s. si filius Dei es dic; vt lapides &c. Et sic erat istud quasi quoddam signum ad cognoscendum eum esse filium Dei: & diabolus innuebat, quod facere poterat si filius Dei erat. Et tamen filij Dei adoptiui non possunt facere miracula ex eo solo quod filii sunt: ergo quærebat indubitanter de filiatione naturali.

Quomodo concordentur Matthæus, & Lucas; quorum prior dixit: dic, vt lapides isti panes fiant, & posterior dixit, sic lapidi huic, vt panis fiat? Quæst. XXVI.

B QVæritur, quomodo dixerit hic Matthæus: dic, vt lapides isti panes fiant, quia Luc. 4. dicitur, Dic lapidi huic, vt panis fiat. Dicendum, quod diabolus non potuit vtraque verba proferre, cùm semel tantùm hoc Christo dixerit. Sed alterum eorum dixit. Quod autem dixit non apparet. Nec in hoc est aliqua difficultas: quia intentio Euangelistarum est veritatem sententiæ scribere: ideo vbi aliqualis mutatio verborum de veritate sententiæ nihil mutat, de verbis non curatur. Et sic in plurimis Euangelistæ loquuntur varié in verbis. Immo si per eadem verba loquerentur, non fuisset multum necessarium plures esse Euangelistas. Ita in præsenti intentio dæmonis erat dicere, quod Christus faceret sibi cibum de materia lapidum. Siue ergo di- C ceret, dic, vt lapides isti panes fiant, siue, dic lapidi huic, vt panis fiat, eadem sententia est. Ideo non refert quomodo proferentur verba: maximè autem, siue dicatur lapides, siue lapis, non solùm secundum veritatem rei, sed etiam secundum proprietatem locutionis, idem est. Quia forte diabolus dixit Christo, dic vt lapides isti, &c. per hoc ostendebat aliquod magnum saxum, quod in se plures lapides continebat, & de illo erat verum dicere, quod erat lapis vnus, & quod erant multi lapides, ideo potuit vterque Euangelista modo suo loqui de lapide illo, & vterque proprie loqueretur. Dicit autem Nicolaus, quod idem est dicere, dic, vt lapides, &c. vel, dic lapidi huic, quia singulare includitur in plurali. Et ideo si demonstrauit plures lapides, necessario demonstrauit vnum.

D Dicendum tamen, quod licet istud verum sit quantum ad rei veritatem, & sententiam: non tamen conuenit quantum ad proprietatem locutionis. Aliter etiam dicit Nicolaus, scilicet, quod Lucas accepit singulare pro plurali, sicut accipitur Exod. 8. c. scilicet. Venit musca grauissima, id est multitudo muscarum, & sic innuit, quod Mat. propriè locutus est, referens eadem verba, quæ diabolus dixit, scilicet, dic, vt lapides, &c. Lucas autem figurate locutus est, scilicet, ponens singulare pro plurali. Et istud est satis verisimile, quia facilius concordantur, si dæmon locutus fuerit in plurali, quàm in singulari: vterque modus stare posset, cum similia reperiamus in scriptura.

E *Quando diabolus Christum tentaret, quare non repulerit eum Christus? Quæst. XXVII.*

QVæritur, quando diabolus tentaret Christum quare non repulerit eum Christus iniuriosè, quia erat blasphemia, scilicet, quod diabolus tentaret Christum, qui erat Deus suus? Et licet Christus tolerabat iniurias humanas; diuinas tamen non tolerabat: sed increpabat dicentes. Sicut patet, quando diabolus dixit Christo quod procidens adoraret eum. Nam Christus dixit. Vade retro satana. Et dixit quod solus Deus adorandus erat, infra in litera. Et tamen ita erat blasphemia quod diabolus tentaret Christum, qui erat Dominus eius. Dicendum quod Christus non repulit iniuriosè diabolum tentantem, sed patienter tulit. Quia, vt ait Gregorius, non erat admirandum, quod Christus a diabolo permitteret se tentari, qui a membris

eius

eius crucifigi se permisit. Et hoc facit propter plura. F

Primò propter exemplum, quia sicut Christus tentari volui, vt nobis exemplum præberet, quòd tentandi eramus. Ita patiēter tolerare voluit, vt nos instrueret patienter tolerare tentationes. Nam omnia aduersa, quæ nobis siue a dæmone, siue ab hominibus infliguntur, tentationes quædam sunt, & patienter eas tolerare debemus, quia fructus noster est in patientia: Sic dicitur Luc. 8. c. scilicet. Et afferunt fructum in patientia, & Luc. 21. cap. dicitur: In patientia vestra possidebitis animas vestras, id est, per patientiam possidebitis animas, id est, eritis Domini earum ad hoc, quòd non pereant. Secundo fecit hoc, quia Christus non solum tentari voluit, sed etiam ipse occasiones præstitit tentatori, vt supra dictum est. Si autem injuriosè repellere vellet tentatorem, ipse sibi contrarius esset, quia per hoc diabolus ab eo fugeret, & non G tentaret eum amplius. Expediebat tamen nobis, quod Christus de multis à dæmone tentaretur, vt nobis circa plures tentationes resistendi formam daret. Non igitur debuit injuriosè repellere tentatorem, sed patienter tolerare, vt sic ipse tentaret toties quoties vellet. Tertio fecit hoc, quia intentio diaboli erat scire per tentationem istam, an Christus esset Deus? Si autem ipse injuriosè, & per modum potestatis dæmonem repelleret, agnosceret ipse Christum esse Deum. Et hoc est quod ipse intendebat. Christus tamen volebat istud occultare, quia sic expediebat: ideo non debuit eum injuriosè repellere. Quartò quia si injuriosè repelleret esset minor honor Christi, quia videretur, quòd hoc faciebat ex impatientia tentationis, scilicet, quia illam tolerare non poterat. Quod autem toleraret patienter, & permitteret dæmoni H tentare quousque ipse vellet, erat victoria plenissima, scilicet, quando dæmon videns se omnino non posse proficere, a tentatione cessaret. Et istud innuit Origenes dicens: Sequebatur planè, quasi athleta ad tentationem spōte proficiscens, & quodam modo loquebatur dicens: Duc quo vis, & inuenies me in omnibus fortiorem. Ergo si diabolus non permitteretur à Christo tentari ipsum qualitercumque, & quantumcumque velit, non appareret ipsum esse fortiorem. Quintò fecit hoc: quia si Christus imperiosè dæmonem repulisset, videretur ista tentatio à Deitate, & non ab humanitate superata. Quia Deitas imperiosè agit. Dæmon tamen non erat superandus à Deitate, sed ab humanitate, vt ait Hilarius, scilicet. Non. n. erat a Deo diabolus, sed a carne vincendus, quia etiam ipse diabolus non tentabat Christum tanquam Deum, sed I tanquam hominem: vt Athanasius ait, scilicet: non autem contra diuinitatem certamen diabolus inijt: sed contra hominem, quem quondam seducere potuit. Et sic Christus tanquam homo debuit tentationi resistere patienter tolerando, & prudenter respondendo, & non tanquam Deus imperiosè repellendo. Cùm autem obijcitur, quòd blasphemia erat tentari Christum a dæmone, quia Deus erat: dicendum quod blasphemia, aut peccatum non reputatur nisi quando cognoscitur, aut cognosci potest, quòd sit blasphemia, & peccatum, sicut Christus dixit Io. 9. c. Si cæci essetis non haberetis peccatum, nunc verò, quia dicitis videmus, peccatum vestrum manet. Ita nunc diabolus nesciebat Christum esse Deum: ideo quod eum tentaret non erat blasphemia. Secus si cognosceret, & tentare niteretur. Talia ergo Christus tolerare debuit patien K ter, & tolerauit. Et tamen illo modo mors Christi, diceretur esse blasphemia Iudæorum: quia Deum suum occidebant. Vbi autem manifesta est blasphemia, Christus increpat illam. Et sic quando diabolus dixit Christo, quòd adoraret eum, Christus increpauit illum dicens: Vade retro satana, quia etiamsi Christus esset purus homo, manifestum est, quòd blasphemia erat, quòd adoraret aliquem alium præter Deum. Illam ergo tentationem tanquam manifestam blasphemiam repellere debuit, illam verò, quia non erat manifesta blasphemia, debuit patientia tolerare.

Quare Christus in omnibus istis tentationibus defenderit se auctoritate sacræ scripturæ? Quæst. XXVIII.

Quæritur, quare Christus in omnibus istis tentationibus defenderit se auctoritate sacræ scripturæ? Nam in singulis allegauit aliquid contra dæmonem, vt patet in litera. Dicendum, quòd fecit hoc propter humilitatem, scilicet, quia non volebat Christus superare dæmonem per potestatem, sed per rationem. Nam defendere se per testimonia scripturæ est defendere se per rationem. Est autem magna humilitas, quòd cùm quis conuenienter per potestatem se defendere potest, per solam rationem se defendere velit. Secundò fuit hoc propter honorem hominum, quia si diabolus a Christo fuisset victus per potestatem, vinceretur ab eo tanquam a Deo, & sic nullus honor esset humanitati, quæ nihil ibi facere videretur. Cùm autem per rationem vinceretur, appareret eum ab homine vinci, cùm proprium sit hominis esse rationale, & maximum quod est in eo, est esse rationale. Debuit ergo per rationem vinci & hoc est superari per testimonia scripturæ. Tertio fuit hoc, vt magis diabolus conuinceretur, quia si per potestatē diabolus superaretur, cùm ipse per viam rationis fallere vellet, non reputaret se conuictum: si autem rationibus conuinceretur, appareret manifestè eum esse superatum, cùm per illud falleretur, per quòd fallere intendebat. Debuit ergo testimonijs scripturæ vti, quæ per rationem conuincunt; Istas tres causas innuit Hieronymus super Matth. dicens. Propositum Christi erat humilitate vincere. Vnde, & testimonijs legis aduersarium vicit, & non potestate virtutis: vt hoc ipso hominem plus honoraret, & aduersarium plus puniret, cùm hostis generis humani non quasi a Deo, sed quasi ab homine vinceretur: Quarto fuit hoc propter exemplum, vt innuatur, quòd in sacra scriptura est remedium contra omnes tentationes, & aduersitates, & nulla potest esse quantumcumque grauis aduersitas, contra quam remedium, & consolationem non inueniatur ex sacra scriptura, si quis solicite, & deuote legere velit: immo propter hoc principaliter tota sacra scriptura est, scilicet, vt per illam habeamus consolationem in aduersitatibus, & non deficiat spes nostra. Sic enim dicitur ad Roman. 15. cap. scilicet. Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus. Quinto fuit hoc propter exemplum patientiæ, scilicet, vt quando homo aduersa patitur, & tentatur, vindictam non quærat, sed potius ad bona opera, & sacræ scripturæ considerationem se offerat. Sic dicit Gregorius in quadam homilia scilicet. Tentatur a diabolo Dominus sacri eloquij præcepta respondit: Et qui tentatorem suum mergere in abyssum poterat, virtutem suæ potētiæ non ostendit: quatenus nobis præberet exemplum, vt quoties a prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam excitemur, potiusquam ad vindictam. Sexto fuit, quia Christus volebat respondere valde efficaciter diabolo, vt se conclusum, & confusum uideret. Et quia nulla est maior auctoritas sub Deo, quam sacræ scripturæ, qui per eam conuincitur, firmissime conuincitur. Per eam igitur potius quam per alium modum Christus diabolum vincere voluit. Septimò, quia Christus voluit in suis responsionibus auferre diabolo occasionem suspicandi de ipso, quod esset Deus, quantum per rationem humanam fieri poterat. Si autem Christus alio modo responderet, diabolus forte putaret, quod Christus hoc faciebat animo se occultandi, vt diabolus nesciret, an esset Deus, vel quis ipse esset. Cùm autem responderet per auctoritates scripturæ, necessario ad hoc conuincentes, diabolus putaret rationabiliter, quod iste homo Christus non assentiebat tentationibus eius, quia volens se occultare quis esset: sed quia putaret se per sacram scripturam teneri ad hoc faciendum, quia testimonia per eum inducta hoc significabant. Et hoc modo diabolus non haberet suspicionem, quod ipse vellet se occultare.

An Christus conuenienter responderit tentationi dæmonis? Quæst. XXIX.

QVæritur, an Christus conuenienter responderit tentationi dæmonis? Dicendum, quòd sic, & istud patere potest per ea, quæ dæmon intendebat deducere contra Christum per istam tentationem. Quæ omnia exclusa fuerunt ex verbis Christi. Nam volebat dæmon principaliter scire, an Christus esset Deus, & ad hoc hortabatur eum lapides conuertere in panem. Ad hoc Christus conuenienter respondit, dicens. Non in solo pane viuit homo. Quasi dicat: suades, vt conuertam lapides in panem: & dico tibi, quod non expedit, quia ista conuersio non debet fieri nisi ex necessitate, quando aliter proui deri non potest de cibo, uel non potest homo sustentari. Et tamen possum sine hoc viuere: quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, id est, de omnibus rebus, quæ Deus iusserit comedi. Ideo non est necesse lapides conuerti in panem: hoc autem magis declaratum est supra in expositione literæ. Intendebat etiam diabolus quòd etiamsi Christus nõ esset Deus, quòd induceret eum ad desiderium inanis gloriæ. Vsurpando sibi istud nomen, scilicet filius Dei, ita, vt crederet, quòd tale ipse erat, de quo credi posset, quòd esset filius Dei. Et ad hoc ostendendum, niteretur facere aliqua miracula, vel saltem diceret se facturum, si vellet. Hoc autem Christus exclusit, cum dixit non esse necesse, quòd ista conuersio lapidum in panes fieret, cùm aliter viuere posset. Et in hoc prudentissimè respondit ad intentionem suam, scilicet, quia nec se filium Dei asseruit, nec negauit, nec fecit aliquid, per quod asseri, aut negari, vel credi posset. Nam non dixit ego faciam, vel non possum facere, sed non expedit fieri, & vt mendacium euitaret, si diceret se facere non posset, & vt Deum conuertere se posse diceret, & sic per hoc relinqueret diabolum totaliter dubium, qui tamen intendebat certificari de vna parte, vel de alia.

Item diabolus intendebat mouere Christum, si esset purus homo ad petendum a Deo, ut conuertat lapides in panem. Et hoc erat aliquid inordinatum, cùm pro solo cibo corporali peteretur a Deo miraculum, cum aliter prouideri posset humanitus, vt supra dictum fuit. Et hoc etiam Christus exclusit dicens, quod non expediebat lapides in panem conuerti, & sic per vnicum responsum totã dæmonis intentionem exclusit. Et ista fuit causa, quare Christus, postquam respondit diabolus, non exiuit in eadem tentatione, sed aliam nouam instruxit, s. quia totaliter vidit se in ista superatum. Quia aliàs si diabolus putasset insufficienter responsum esse, institisset semper in eadem quousq; Christus succumberet, vel plenè responden do tentationem excluderet.

Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei; si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus rursum: Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

[Tunc assumpsit eum diabolus.] Hic ponitur secunda tentatio, quæ est de superbia, siue inani gloria, s. vt Christus proiiciens se de pinnaculo in terram gloriaretur, quod illæsus euaderet. Et dicitur. [Tunc assumpsit eum.] Scilicet finita prima tentatione, cum in illa diabolus videret se victum: voluit ergo aliter eum tentare. [In sanctam ciuitatem.] Id est portauit illum in Ierusalem, quæ vocatur sancta ciuitas, vt infra dicetur: eo quod quando Christus nunc tentabatur erat in deserto, vbi ieiunauerat, vt patet in litera, & ad hoc quod constitueretur super pinnaculũ, oportuit, quod portaretur in Ierusalem, vel veniret. [Et statuit eum super pinnaculum templi.] Id est posuit eum in pinnaculo. Est pinnaculum locus quidam altus in templo, de quo poterat quisquam se præcipitare. Et sic suadebat dæmon Christo. Quid autem illud sit infra dicetur. [Et dixit ei. Si filius Dei es mitte te Deorsum. Scilicet: Si

A es filius Dei, etiamsi mittas te de hinc in terram, non lædaris. Ideo si filius Dei es mitte te, & videbimus, quod es filius Dei. Lucas autẽ expressius hoc dixit, scilicet: Si filius Dei es, mitte te deorsum, s. Non descendas; sed præcipita te de summo. [Scriptum est enim, quod Angelis suis mandauit de te.] Istud scriptum est Ps. 90. Et diabolus inducit ad probandum, quòd etiamsi se mitteret deorsum non læderetur, quia ita scriptum erat de eo, id est, de filio Dei, quòd Deus mandauit Angelis suis de eo, id est, mandauit quod custodirent eum. [Et in manibus tollent te.] Angeli, non habent manus, quia sunt puri spiritus: sed est locutio more humano, quia per manum significatur tota virtus operatiua, eo quod manus est in nobis organum omnium operationum. Et ita etiam dicimus, quod in manu Domini sunt omnes fines terræ, i. in potestate eius. Et sic dicitur,

B in manibus tollent te, i. Angeli per virtutem suam sustentabunt corpus tuum tanquam portãtes illud in manibus, & ita etiamsi cadas in quæcunq; loca, vel te præcipites, nõ poteris lædi, quia ipsi te sustinebunt. Et similis modus loquendi est Ps. 36. scilicet, cùm ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam, s. vt super eam sustentetur. [Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.] Id est, hoc faciunt, vt saltem pes tuus non possit offendi, id est, lædi in lapide, quando ambulas, quanto magis ergo Angeli conseruabunt te, ne caput tuum, aut partes aliæ corporis nobiliores, quam pedes non lædantur. Lucas autem aliter dixit, s. Angelis suis mandauit de te, vt conseruent te. Et istud tacuit Matthæus, quia credendum est, quòd diabolus istud allegaret, cùm scriptura, quàm ipse allegabat, ita habeat, s. Angelis suis mandauit de te, vt cu-

C stodiant te in omnibus viis tuis. (Ait illi Iesus, scriptum est.) Respondit hic Iesus per scripturam sicut supra, maxime quia diabolus hic arguebat, vel confirmabat intentionem suam per sacram scripturam. Et istud scriptum est Deuteron. 6. c. (Non tentabis Dominum Deum tuum.) Aliqui simplices putant, quod ista uerba direxerit Christus ad dæmonem dicens, non tentabis me Dominum Deum tuum. Sed non stat.

Primo tunc Christus ex hoc expresse diceret se esse Deum, cùm prohiberet dæmoni tentare Deum suum. Hoc aũt non stat, quia Christus intendebat se occultare, ne agnosceret esse Deus, cùm hoc esset, q. diabolus principaliter desiderabat. Non ergo diceret hoc Christus. Secũdo patet, quia tunc dæmon cognoscens Christũ esse Deũ, non tentaret eum amplius, quia non auderet, vt ait Atha-

D nasius, & tamen post hoc tentauit eum de pessima tentatione, s. quod eum adoraret. Ideo non cognouit eum, & consequenter Christus non direxit ista verba ad dæmonem. Tertio patet, quia dicitur, scriptum est, non tentabis Dominum Deum tuum: & tamen si Christus dirigeret ad dæmonem, non diceret scriptum est, tanquam induca tur hoc in testimonium, sed diceret per modum imperantis: non tentes Dominum Deum tuum.

Dicendum ergo quod Christus non direxit verba ad satanam, sed solùm voluit per ista se excusare de eo, quod dæmon suadebat, s. quod mitteret se deorsum. Christus autem dixit, quòd non bene suadebat, quia illud erat tentare Deum, cùm posset de illo pinnaculo descendere per gradus modo humano. Et tamen Deus non est tentandus, cum scriptura hoc prohibeat adeo non bene dæmon

E suadebat.

Quare finita tentatione priori diabolus non cessauerit a tentare. Quæst. XXX.

QVæritur, quare finita tentatione priori diabolus non cessauerit tentare Christum: sed rursus tentauerit? Dicendum primo quod hoc fuit, quia non erat satisfactum intentioni dæmonis: nam ipse desiderabat scire, an Christus esset Deus, vel non. Et quia neutrum eorũ scire potuit per certitudinem ex priori tentatione, voluit rursus tentare. Sic ait Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Cùm ex præmisso Christi responso nihil certum discere diabolus potuisset, vtrum Christus Deus esset, an homo: assumpsit eum ad aliam tentationem. Secundo, quia diabolus est pertinax, & semper pugnat, quousque

uincat

vincat, vel omnino se victum videat. Ex priori autem tentatione diabolus se victum vidit, & tamen putabat sibi aliquas vires ad tentandum remanere: ideo rursus tentare voluit. Tertiò, quia diabolus non vidit aliquid, propter quod à tentatione cessare deberet. Quod si ipse cognouisset Christum esse Deum, vel ab ipso iniuriosè fuisset repulsus cessasset. Ipsum tamen Deum esse nō agnouit, ideò putauit adhuc non esse inutile eum tentare. Quartò, quia diabolus videt at se superatum a Christo in tentatione gulæ, in qua soli imperfecti succumbunt, nunc autem voluit eum tentare de alia magis spirituali tentatione, in qua etiam viri magni interdum succumbunt. Sic dicit Chrys. super Matthæum, s. Diabolus assumpsit Christum ad aliam tentationem, dicens apud se. Iste qui fame non vincitur, & si non est filius Dei, tamen sanctus est. Valent.n. homines sancti fame non vinci, sed postquam omnem necessitatem carnis vicerunt, per vanam gloriam cadunt: ideo cœpit eum tentare in vana gloria. Quinto diabolus tentauit eum iterum, quia Christus se ad hoc dispositum reddidit, cùm ipse dæmoni occasionem se tentandi præberet, quia ita expediebat, vt Christus in multis tentatus, ad resistendum omni generi tentationis nobis exemplum traderet.

An ista tentatio fuerit immediatè post præcedentem. Quæst. XXXI.

QVæritur, de ista tentatione, an fuerit immediatè post præcedentem. Dicendum quod istæ tres tentationes non ordinantur eodem modo a Luca, & Matthæo. Ambo enim ponunt tanquam primam tentationem de conuersione lapidum in panes, sed in alijs variant, quia Matthæus ponit hic secundam de pinnaculo templi: Lucas autem ponit illam tanquam tertiam. Luc. 4. c. In hoc autem dicendum, quod non est contrarietas. Quia licèt necesse sit, quod alter eorum, vel fortè ambo mutauerunt ordinem naturalem rerum gestarū, tamen neuter errat. Quia ordo naturalis rerum sæpe mutatur in sacra scriptura, & in alijs scripturis per anticipationem, recapitulationem, & alios modos, cùm ordo artificialis in narratione rerum sæpe sit vtilior ad intelligendum, quàm ordo naturalis: si autem aliquis Euangelistarum assereret vnam tentationem istarum fuisse tertio loco, & alius eam assereret fuisse secundam, necesse erat alterum, vel vtrumque mentiri: quod tamen vnus referat vnam tentationem in secundo loco, & alius referat eam in tertio loco, non est contrarietas, nec quisquam eorum mentitur, quia non est necesse res semper positas fuisse eodem ordine; quo contigerunt. Quæ autem istarum tentationum prior fuerit, scilicet, an de pinnaculo, vel ostensione rerum, non potest apparere manifeste ex litera. De hoc dicit August. 2. lib. de concord. Euangel. quod totum hoc similiter Matthæus narrat sicut Lucas, sed non eodem ordine. Vnde incertum est, quid prius factum sit, vtrum regna terræ prius demonstrata sunt ei, & postea in pinnaculum templi leuatus sit, an hoc prius, & istud postea. Nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. De hoc etiam Maximus dicit, quod Euangelistæ mutarunt hic ordinem ex industria, quia vnus præposuit tentationem inanis gloriç, & alius tentationem auaritię, quia interdum vna ex alia, & interdum alia ex alia nasci solet, cùm ait. Ob hoc hic Euangelista hanc, illam verò illæ præmittit, quia inanis gloria, & auaritia ad inuicem se gignunt. Dicit tamen glo. quod tentatio de pinnaculo templi, fuerit vltima, & quod Matthæus refert tentationes Christi eo ordine, quo fuerunt in Adam: Lucas autem refert secundum historiam, id est, eo ordine quo contigerunt. Potest tamen dici sine præiudicio potius, quòd Matthęus tenuit ordinem naturalem in narrando, & sic quòd tentatio de pinnaculo fuerit prior, quàm de ostensione regnorum, quia hic in litera Matthæi videtur innui ordo rerum gestarum, & in litera Lucæ non innuitur ordo. Quia postquam dictum est de tentatione conuersionis lapidum, dicitur hic. Tunc assumpsit eum diabolus: ergo videtur quod immediate, vt fuit tentatio de conuersione lapidum, fuit tentatio de pinnaculo. Et ta-

F men Lucas non innuit aliquem ordinem. Quia Lucæ 4. c. postquam narrata est tentatio de conuersione lapidum subditur, scilicet, & duxit illum diabolus. Et ista finita dicitur, & duxit eum in Ierusalem. Et sic non ponitur ibi aliqua dictio signans ordinem temporis, vel continuationem, & Matthæus ponit illam, scilicet, tunc. Ideo magis credendum est, quòd Matthæus, tenuerit ordinem naturalem, quàm Lucas. Secundo patet per Chrysostom. super Matthæum dicentem: diabolus secundo responso incertus transit ad tertiam tentationem. Quia enim Christus retia ventris diruperat, & retia vanæ gloriæ transiuerat, ponit ei retia auaritiæ. Et propterea dicitur, iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde. Ista ergo tentatio de pinnaculo secunda fuit, & tertia de ostensione regnorum. Tertio patet per Sanctum Thom. 3.
G par. sum. quæstio. 41. articul. 4. in corpore, cùm ait quod diabolus tentauit primū Christum de eo, quod appetunt quantumcunque spirituales viri, scilicet, de tentatione corporalis naturæ per cibum: secundò processit ad id, in quo spirituales viri quandoque deficiunt, scilicet, aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. Quartò produxit tentationem ad id, quod iam non est spiritualium virorum, sed carnalium, scilicet, vt diuitias, & mundi gloriam concupiscant. Ista ergo tentatio de pinnaculo templi fuit secunda, sicut Matthæus retulit, & ipse tenuit ordinem naturalem in narrando, Lucas uero mutauit ordinem, sicut sæpe fit: causa aut mutationis supra dicta est. Considerandum, quòd de istis tentationibus Christi tres Euangelistæ, scilicet, Matthæus, Marcus, & Lucas solùm retulerunt: Ioannes autem nihil dixit. Et ratio est, secundum quod Origenes ait, quia Ioannes à Deo exordium fecerat, dicens,
H in principio erat verbum: ideo tentationem domini non descripsit, quia Deus tentari non potest, de quo erat ei sermo. Quia verò in Matthæo, & Luca generatio hominis scribitur, & in Marco: homo autem est, qui tentatur: ideo Matth. Luc. & Mar. tentationem Domini scripserunt.

Quare vocatur hic Ciuitas sancta, & quæ sit ista? Quæst. XXXII.

QVæritur, quare vocetur hic Ciuitas sancta, & quæ sit ista? Dicendum quod ista est Ierusalem, quia vbi ait Matthæus, assumpsit eum in sanctam Ciuitatem, dicitur Luc. 4. cap. & duxit il-
I lum in Ierusalem. Et ipsa vocatur aliquando Ciuitas sancta in Scriptura, vt patet infra 27. c. scilicet. Et multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & venerunt in sanctam Ciuitatem, & apparuerunt multis. Vocatur etiam aliquando Ciuitas Dei sequenti cap. Causa huius est, quia Ierusalem erat Deo dicata, vt in ea coleretur, & quando aliquid Deo dabatur, vel offerebatur, dicebatur esse sanctum, vel consecratum. Leuit. 27. c. Ierusalem autem erat specialiter applicata Deo, vt esset nomen eius in ipsa. 2. Paralipom. 6. c. s. Elegi Ierusalem, vt sit nomen meum in ea: ideo sancta vocari poterat. Aliter poterat dici sancta, quia ibi erant omnia sancta, scilicet, altare holocaustorum, & templum, & omnia mysteria, & sancta sanctorum, vt ait Rabanus, scilicet.
K Sancta autem Ierusalem dicebatur, in qua templum Dei erat; & erat sancta sanctorum, & cultus unius Dei, secundum legem Moysi. In hac sancta Ciuitate Christus tentatus est; vt nemo putet se à diabolo liberum esse propter sanctitatem locorum, cùm in Ierusalem quæ erat sancta Ciuitas Christus tentaretur, & in paradiso, qui erat locus optimus, Adam à diabolo tentatus est. Sic ait Remigius in quadam homilia, scilicet. In hoc ostenditur, quod diabolus fidelibus Christi etiam in sanctis locis insidiatur. De Ierusalem quidam dicunt, quòd habeat octo nomina: quæ comprehenduntur his versibus, scilicet.

Solyma, Luza, Bethel, Ierosolymam Iebus.
Elia, Vrbs sancta, Ierusalem dicitur atque Salem.

An tamen omnia ista nomina ei conueniant, vel quæ illorum declaratum fuit Gen. 28. c.

Quid

Quid sit pinnaculum istud, & quare diabolus Christum in eo constituit? *Quæst.* XXXIII.

QVæritur quid sit pinnaculum istud, de quo hic dicitur, & quare diabolus Christum in pinnaculo constituit? Dicendum, quòd pinnaculum est summitas quædam, vel altitudo. Et quidam volunt, quòd esset pinnaculum pulpitum quoddam, siue cathedra, in qua prædicabant Iudæi. Sic enim dicit Remigius, scilicet. Pinnaculum sedes erat Doctorum. Et ad hoc subdit, quod templum non habuit culmen erectum, sicut nostræ domus habent, sed planum erat desuper more Palæstinorum, & in ipso templo tria tabulata erant. Et sciendum, quod in pauimento pinnaculum erat, & in vno quoque tabulato pinnaculum erat. Siue ergo statuerit illum in illo pinnaculo, quod erat in pauimento, siue in illis, quæ erãt in secundo uel 3. tabulato: intelligendum est quod in illo statuisset eum, vnde aliquod præcipitium esse potuit. Hæc Remigius.

Aliqui putant quod fuerit istud pinnaculum cathedra, in qua sederent prædicatores in templo. Sed non est satis verisimile, quia iste erat in plano, quia tales cathedræ non solent esse in locis valde altis, quia inde vox prædicantis non auditur conuenienter; sed solum sunt sedes aliquantulum eleuatæ à terra: ita vt prædicantes videri possint ab ab omnibus existentibus, & sedentibus in pauimento, sicut dicitur 2. Paralipom. 6. cap. de Basi ænea, in qua stetit Salomon loquens coram toto populo in templo, quando illud dedicatum est, quia illa erat alta quinque cubitis. Diabolus autem volebat Christum ponere in loco, vbi esset magnum præcipitium: ita, vt cadens sine dubio moreretur. Ideo istud pinnaculum esset aliquid valde altum. Item, quia volebat diabolus, quòd Christus videretur à toto populo, & in illo insurgeret eis inanis gloria. Et tamen si esset solùm in cathedra Doctorum templi, non videretur à populo Ciuitatis, sed solùm ab illis, qui essent in illa parte. Dicendum, ergo videtur, quod pinnaculum templi est altitudo maxima templi, scilicet, paries aliquis, vel mœnia erecta super tectum templi, de quo loco videri posset Christus ab omnibus, qui erant in vrbe. Vel si dicatur, quod tectum templi erat omnino planum, ipsa planities erat pars altissima templi, & ipsa vocaretur pinnaculum templi. Ita tenet Nicolaus dicens, quòd pinnaculum erat tectum templi, quod erat desuper planum, sicut fiebant tunc domus Palæstinorum. An vero ibi esset aliquod pulpitum, de quo prædicari posset existentibus super tectum templi, nihil dicitur, licet veresimilius sit, quod ipsa altitudo, vel summitas vocaretur solùm pinnaculum. Cum autem quæritur, quare diabolus posuit Christum super pinnaculum, dicendum, quòd hoc fecit, vt haberet locum, de quo præcipitaret se. Erat autem ille locus altissimus: ideo melius inde poterat præcipitari.

Item quia diabolus volebat Christum de inani gloria tentare. s. vt ipse vidente toto populo se proijceret de pinnaculo, & maneret illæsus, in quo sanctitas sua appareret: non poterat autem hoc fieri, si poneretur in loco plano, quia inde non videretur: ideo in loco altissimo totius vrbis. s. in tecto templi positus est, quia ibi manens à tota vrbe conspici poterat, & ista fuit causa, quare ad istam tentationem diabolus duxit Christum in Ierusalem, qui ante hoc manebat in deserto. s. quia intendebat eum tentare de inani gloria. Non potest tamen quis gloriari nisi in conspectu aliorum, à quibus teneri cupit, vt excellens in aliqua virtute, vel probitate, & quia in deserto nemo erat, qui videre posset opera Christi, non posset diabolus consequenter inani gloria tentare, sed duxit eum in Ierusalem, quæ erat Ciuitas famosissima, & valde populosa, vt ibi ab omnibus conspiceretur, & abundanter gloriari posset.

Dicit gloss. quod ibi duxit diabolus supra pinnaculum templi, cum vellet eum de vana gloria tentare, quia in cathedra Doctorum multa deceperat inanis gloria, & ideo putauit istum positum in sede magistrorum inani gloria extolli posse. Istud autem procedit supposito, quod pinnaculum esset cathedra Doctorum. Magis tamen dicendum est, quod erat summitas templi: nisi fortè dicatur, quod

A etiam in ipso tecto templi erat aliqua cathedra ad docendum, vt supra diximus.

Quomodo Christus fuerit ductus hic in sanctam Ciuitatem à dæmone, an ipse venerit, vel dæmon eum portauerit? *Quæst.* XXXIV.

QVæritur, quomodo Christus fuerit ductus hic in sanctam Ciuitatem à dæmone, scilicet, an ipse per se iuerit, vel dæmon eum aliquo modo portauerit?

Dicunt quidam quod Christus per se iuerit, quia sic videtur dicere Origenes, scilicet, sequebatur planè quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens, & quodam B modo loquebatur: duc quò vis: inuenies me in omnibus fortiorem.

Item, quia diabolus non auderet Christum tangere ad portandum eum, nec posset illum portare. Item, quia videtur quodammodo absurdum, & imperitum dici, quòd diabolus Christum portauerit ad aliquem locum.

Dicendum, quod vere dæmon nunc Christum portauerit per modum, qui dicitur sequenti quæstione, & non progrediebatur Christus per seipsum.

Et patet primo, quia dicitur hic, & assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. Assumere tamen significat, quòd ipse eum portauerit: quia si Christus per se iuisset, non diceretur diabolus eum assumpsisse.

Secundo, quia dicitur, & statuit eum supra pinnaculum templi, & sic patet, quod Christus non ascendit per C se in pinnaculum, sed diabolus illum duxit illuc. Et confirmatur hoc quia Lucas eodem modo dicit, s. & duxit illum in Ierusalem, & statuit eum supra pinnaculum templi.

Tertio patet, quia si Christus per se ascendisset in pinnaculum per gradus, non habuisset diabolus occasionem dicendi ei, quod mitteret se deorsum, quia ipse potius descendere vellet per gradus, per quos ascenderat. Quia tamen diabolus Christum portauerat per aerem, & posuerat eum supra pinnaculum, erat satis verisimile, quod posset de pinnaculo descẽdere per aerem, siue sine gradibus: Et ita aliqualiter haberet locum tentatio diaboli. Quarto patet, quia si diabolus non portasset Christum per aerem: sed venisset pedester, necesse esset, quòd pertransirent aliD qui dies inter principium tentationis eius, & finem, in quibus Christus maneret sine cibo, & famescens. Istud autẽ est inconueniens. Patet hoc, quia desertum illud, in quo Christus erat, quando cœpit tentari, & antequam nunc duceretur ad pinnaculum, distabat satis a Ierusalem, vt dictum fuit supra in expositione literæ, ideo in veniendo de deserto, & redeundo, moraretur Christus aliquot diebus, & in istis maneret sine cibo, & famescens. Et patet, quia cùm ieiunasset quadraginta diebus cœpit esurire, & tunc diabolus cœpit eum tentare, & quando fuerunt finitæ omnes tentationes Angeli accesserunt, & ministrauerunt Christo, scilicet, in cibo, & potu, vt patet infra in litera. Non est autem dicendum, quòd postquam Christus inciperet famescere, maneret duobus, vel tribus diebus, aut pluribus sine cibo, quia istud erat inconueniens: ideo neE cesse est, quòd diabolus Christum portauerit per aerem, vt ista quasi subito fierent, vt in breui omnes illæ tentationes finirentur, & pauco tempore Christus fame cruciaretur. Et sic etiam fuit ad aliam tentationem, quia Christus a diabolo ductus est in montem excelsum, vbi ostendit ei omnia regna terræ. Et sic realiter Christus a dæmone portatus est.

Ad primum ergo dicendum est, quod Origenes dixit, quod Christus sequebatur plane, quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens, non quidem quod Christus pedibus sequeretur diabolum præcedentem, quasi comitando eum in itinere, sed sequebatur eum, id est, sequebatur propriam voluntatem eius, scilicet, quia omnes tentationes, quas diabolus faciebat, Christus sponte tolerabat.

Ad secundum autem dicendum est, quod si diabolus cognouisset Iesum esse Filium Dei, non auderet ipsum tangere, neque tentare. Ignorabat tamen hoc, & ideo tentabat eum, vt hoc sciret. Vnde non formidabat

eum tangere, cum nondum ei constaret quis ille esset. Cũ autem dicitur, quod dæmon non posset portare Christũ, verum est si Christus resisteret: & tamen si ipse permitteret se portari, posset faciliter portari, & ita nunc permittebat: quia sicut à Iudæis permisit se trahi ad mortem lędẽdo eum, ita & à dæmone permitteret se portari nulla per hoc sibi facta læsione.

Ad tertium dicendum, quod licet quantum ad simplices videatur absurdum, quod Christus à dæmone portatus sit, non est tamen aliquod inconueniens, cùm dæmon eum portans, non poterat ei malum inferre, nisi quod ipse pati vellet. Sic ait Gregorius in quadam homilia, scilicet: Ecce dum dicitur Deus homo in sanctam ciuitatem à diabolo assumptus, humanæ aures audire expauescunt. Iniquorum tamen diabolus caput est. Quid ergo mirum si se ab illo permisit in montem duci, qui se permisit à membris illius crucifigi? q.d. non est mirandum.

Quomodo Christum portauerit diabolus ad pinnaculum templi? Quæst. X X X V.

QVæritur, quomodo diabolus portauerit Christum ad pinnaculum templi? Dicendum, quod hic præsupponendum, quod Christus non venerit per se ipsum modo humano, & naturali, scilicet, pedib. gradiendo, nec etiam diuina virtute, scilicet, se ad quæcunque loca vellet sine medio transferendo, sed à diabolo portatus est, ita quod Christus in illo aduentu ad pinnaculum nihil egerit, sed solum portare se permiserit, vt declaratum est præced. q. Modus autem portationis poterat esse duplex, vnus est, quod diabolus, qui est substantia incorporea inuisibiliter, & incorporaliter per solius virtutis applicationem ad corpus Christi portaret ipsum. Et sic fieri solet interdum secundum artes maleficas. s. quod aliqui manentes in vno loco videant se subito apud alium locũ multum distantem à præcedenti, & non videant quis portauit eos. Et interdum sentiũt se moueri, sed portatorem non vident. Interdum autem, nec se moueri sentiunt, nec portatorem vllum vident. Ita ergo Christus portari poterat à dæmone, itaque portator inuisibilis maneret, vt incorporeus secundum naturam suam est. Sic etiam Angeli boni continuè cęlos mouent applicando virtutem suam ad eos. Et tamen corpora nulla assumunt ad mouendum, quia corpora non sunt necessaria Angelis, vel dęmonibus ad hoc, quod aliqua agant principaliter, quod pertineat ad aliquas vires, sed ad hoc, quod in eis videantur, cum illa corpora assumpta sint de materia fragili. s. de aere, & non sint vllæ vires in eis.

Alio modo poterat hoc fieri modo visibili, & corporali, s. quod dæmon in corpore assumpto Christum acciperet tenendo eum manibus, vel quomocunq; eum sibi aptando, vt ipsum portaret. Non oportebat, quod imponeret eum humeris, vel super scapulas ad hoc, quod portare posset. Quia etiamsi non videretur eum tangere nisi digito, posset eum portare conuenienter. Quia non est sic de viribus dæmonum in corporibus assumptis, sicut de viribus hominum in corporibus suis. Quia corpora humana sunt naturalia, cum sint pars speciei, & uires animæ sunt diffusæ per ipsum corpus, & commensuratæ corpori, ita quod extra corpus suum anima nullas uires habet. Quod apparet, quia homo non potest aliquid facere in ea, quæ non tangit immediatè, uel mediatè, sed necesse est, quod applicet partes corporis sui illi rei, quam mouere uult, eo quod anima tota est intra corpus, tam secundũ essentiam, quam secundum uirtutem, cum sit ei naturaliter unita tanquam parti speciei. Ideo extra illud nihil agere potest, dum manet in eo. Dæmones autem assumunt corpora voluntariè, non tanquam partem speciei suæ; ideo interdum applicant totam virtutem suam corporib. quæ assumunt: Et tunc extra illa corpora nihil facere possunt mouendo realiter, & si aliquid moueri velint, necesse est, quod applicent partes corporis illius assumpti ad id quod mouere volunt. Sicut homo, qui aliquid mouere vult, applicat se ad illud, & aliter mouere illud non potest, quantumcunque sit res parua, & facilis ad mouendum. Interdum dæmones non applicant totam corporibus assum-

F pris, & tunc possunt applicare illam alijs rebus propinquis vsque ad quas possit diffundi virtus dæmonis. Et tunc dæmon in corpore assumpto poterit mouere multas res propinquas loco, vbi est, quas tamen non tangit per aliquas partes corporis assumpti, & tunc, qui videret alias res moueri iudicaret eas à se ipsis moueri, cùm nemo eas videret tangere, nec impellere.

Ratio omnium dictorum est, quia dæmon non vnitur corpori assumpto tanquam parti speciei, sed sicut motor mobili. Ideo non oportet, quod virtus sua tota limitetur, & claudatur intra corpus illud assumpta. Anima autem vnitur corpori, non solùm tanquam motor mobili, sed magis tanquam forma materiæ, & perfectio suo perfectibili.

G Ideo extra ipsum corpus anima nullo modo est quantum ad totum, nec quantum ad aliquid sui. Et apparet diuersitas, quia vna anima humana non potest esse nisi in vno corpore, & tamen idem homo potest simul portare diuersas res, & cuilibet illarum applicatur virtus animæ humanæ. Quia tamen applicatur solùm, vt motor mobili, non limitatur tota virtus eius ad vnam rem: sed ita potest portare vnam, quod etiam multas simul portare potest, & cuilibet earum virtus animæ applicatur. Ita ergo virtus dæmonis non clauditur necessariò intra corpus assumptum, cum vniatur illi solùm, vt motor mobili, sed etiam potest se diffundere ad multas res propinquas illi corpori, & poterit mouere omnes illas non applicando eas partes illius corporis assumpti, sed partes virtutis suæ.

H Sicut homo, qui portat simul diuersa, non portat illa p applicationem vnius ad alterum; sed per applicationem corporis sui, & virium suarum ad quolibet illorum, & sic poterat esse diabolus in corpore assumpto, & portare Christum; & tamen quod non tangeret eum per aliquã partem corporis assumpti, sed quod videretur Christus per se moueri, cùm tamen à dæmone moueretur, uel poterat dæmon tangere eum solo digito, uel leuiter, & portare eum.

Et non oportebat quod super scapulas, uel super humeros poneret ipsum. Patet simile de Angelo portante Abacuc de Iudæa in Chaldæam. Nam dicitur, quod portauit eum per capillum vnum capitis. Danielis 14. cap. id est quod Angelus in corpore illo assumpto solum tangebat vnum capillum, vel paucos. Manifestum est tamen, quod

I poterat teneri Abacuc per vnum capillum, quia pondere suo rumperentur multi capilli, & caderet de sublimi, & moreretur. Et dato quòd posset teneri per capillum, vel per omnes capillos simul, si Angelus non teneret eum per aliam partem, quam per capillos, pẽderet in aere, & cum grauissima pœna portaretur: sicut apparet, cùm quis conatur alteri euellere capillos. Manifestum est tamen, q Abacuc non affligebatur, cùm portaretur, quia à Deo ad bonum opus portabatur: ideo necesse erat, quod etiam per alias partes teneretur, licet hoc non appareret. Istud autem esse non poterat, nisi quia Angelus ille portans Abacuc non solum applicabat virtutem suam corpori illi assumpto, in quo videbatur, ita vt per istud putaretur operari, sed etiam applicabat virtutem suam alijs rebus coniunctis, & poterat illas simul mouere. Ideo, licet Angelus de corpore suo assumpto, nõ applicaret aliquid ad ipsum

K Abacuc nisi digitos ad vnum de capillis eius, tamen extra corpus assumptum extendebatur virtus Angeli, & illam applicabat ceteris partibus corporis Abacuc, & per illam applicationem ipse portabatur.

Hoc tamen ipse non videbat, quia virtus illa erat incorporea, sed solum videbat, quomodo digitos illius coporis assumpti applicabat ad vnum de capillis eius, per quem non portabatur, sed portari videbatur. Ita nunc dæmon posset facere. s. quod solo digito suo tangeret corpus Christi, & ita eum portaret, & applicando virtutem, quæ erat extra istud corpus assumptum reliquis partibus corporis Christi inuisibiliter.

Dicendum autem, quòd Christus à dæmone corporaliter, & visibiliter portatus est, id est, dæmon portans Christum apparuit visibiliter in corpore. Quod patet, q a loquebatur Christo, & Christus respondebat ei, vt patet in li-

A in litera, & Luc. 4. cap. Et tamen si dæmon non assumpsisset corpus, non potuisset loqui, nec Christus ei responderet, sed essent istæ tentationes factæ imaginariè, ita dicit gl. scilicet. Nota hic omnia corporeis sensibus esse completa. Quia enim verba ad inuicem conferuntur, in specie hominis diabolum apparuisse verisimile est. Et dicendum, quod intentio diaboli portantis Christum, sic erat, quod super totam vrbem Ierusalem, portaret eum quasi volantem, quousque poneret eum super pinnaculum, vt ex hoc Christus gloriaretur, quod videretur à populo volare, & sic eum de inani gloria reum faceret. Credendum tamen est, quod Christus, licèt vere portatus fuit super totam vrbem, quasi volans, tamen à nemine visus est, quia ex hoc sequeretur quoddam scandalum, si Iudæi viderent Christum volãtem, quia putarent eum maleficum, cum talia soleant fieri per maleficas artes. B Hoc tamen in Christo apparere non debuit, qui voluit à se tollere omnem occasionem suspicandi, vt et indubitata fides præstaretur. Quod autem Christus faceret se inuisibilem, facile sibi erat. Sic enim sæpe fecit. s. quando voluerunt Nazareni præcipitare eum de monte, & ipse transiuit per medium illorum, & nemo ipsum vidit. Luc. 4. Iterum etiam voluerunt eum lapidare, quando dixit Iudæis, quod ipse erat ante Abraham, & tunc dicitur, quod abscondit se, & exiuit de templo, id est, fecit se eis inuisibilem. Io. 8. c. Iterum etiam propter similes causas voluerunt eum lapidare, & exiuit de manibus eorum. s. factus inuisibilis. 10. c. Ita ergo nunc faceret, & sic deciperet dæmonem, quia dæmon putabat, quod ab omnibus videbatur volans, ipse autem a nemine videbatur, quia dæmon nesciebat quomodo C Christus faceret se inuisibilem. Sic dicit Chrysost. super Matthæum, scilicet. Sed forte dicis, quomodo in corpore constitutum videntibus omnibus statuit supra templum? sed forsitan diabolus sic eũ assumebat, vt in omnibus videretur, ipse aũt, nesciente diabolo inuisibiliter sic agebat vt a nemine videretur. Sed obijcietur, q̃ diab. nõ portaret sic Christũ, q̃a per hoc si Christus esset purus hõ expauesceret, cũ se videret portari per aerẽ, & cõstitui in pinnaculo, & manifeste videret istã esse operationẽ dęmonis vel suspicaretur. Et sic postea nullo modo assentiret monitis eius, & sic tentatio ad nihil proficeret. Dicendũ q̃ diabolus non putauit, q̃ per hoc impediretur tẽtatio, quia ipse vidit Christũ promptũ ad hoc q̃d permitteret se portari, & dæmon volebat persuadere Christo, q̃d ipse erat Angelus, & portabat Christum tanquam filium Dei, vt per D hoc Christus extolleretur ad inanem gloriam, & non expauesceret se portari, sed potius cuperet se multũ portari, vt à multis videretur, & magis gloriaretur. Et ad inueniẽdu hoc dęmon dixit Christo, quod nõ timeret se proijcere de alto, quia Angeli tenerent eũ. Et ad hoc allegauit illã auctoritatẽ. s. Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, vt putaret Christus se ab Angelo portatum, & etiam quod postea per aerem portaretur, & ista portatio per aerẽ erat ualde necessaria ad tentationẽ sequẽtem, qua diabolus suadebat Christo proijcere se de pinnaculo. Nam si Christus ante hoc nõ fuisset portatus, per aerẽ timeret se proijcere. Portauit ergo eum, ut postea putaret, quod sicut per aerem portatus fuerat, & non cadebat, quando se proijceret, non caderet, nec læderetur, quia Angeli tollerent eum in manibus, sicut prius E portauerant. Et sic non solum fuit scandalosa, secundum intentionem dæmonis illa portatio aeris: sed etiam fuit valde necessaria ad id, quod dæmon intendebat. Alij tollunt illud inconueniens aliter dicentes, quod etsi Christus fuisset purus homo, non fuisset scandalizatus de illa portatione: quia poterat portari ita, quod nihil sentiret, sed putaret se manere. Dicendum, quod non stat, q̃a dato, quod hoc fuisset, sicut aliquando fit per artes maleficas: tamen quando postea Christus videret se super pinnaculum templi, cum ante hoc esset in deserto, magis expauesceret, & non consentiret tentationi diaboli. Itẽ, quia hoc modo nõ persuaderetur sibi ita manifeste quomodo posset se proijcere de pinnaculo, & non læderetur: sicut si prius vidisset se volare per aerem, & non cadere. Ideo tenendum est id, quod supra diximus.

Quomodo Christus se portari à dæmone permisit, & an fuerit conueniens? *Quæst.* XXXVI.

QVæritur, quomodo Christus portari se à dæmone permisit, & an fuerit conueniens? Aliqui dicunt quòd non, quia ponere se in manu dæmonis est exponere se periculo. Nullus tamen sapiens ex industria se periculo exponit: sed illa ex necessitate suscipit cùm occurrerint. Item, quia actiones Christi sunt instructio nostra, est tamen nobis vetita communicatio cum dęmonibus: non debuit ergo ipse à dæmone permittere se portari, ne nos desideremus portari à dæmonibus; & ambulare per aerem, & discurrere per diuersa loca nocturnis temporibus, sicut malefici faciunt, & maxime mulieres, de quibus infra dicetur in quadam quæstione.

Dicendum, quòd conueniens fuit Christum permittere se portari à dæmone: quia ipse voluit tentari, vt nobis resistendi tentationibus exemplum præberet. Voluit etiam de multis tentari: vt in omni genere tentationis nobis doctrinam resistendi traderet. Si tamen Christus non permitteret se portari à dæmone, non sustinuisset nisi primam tentationem, scilicet, conuersionem lapidum: quia 2. & 3. fuerunt per portationem dæmonis de loco ad locum; vt patet hic in litera, debuit ergo permittere se portari. Secundò, quia Christus voluit perfectè vincere dæmonem, vt dæmon, confunderetur videns se totaliter ab vno homine superatum, non est tamen aliquis victus quamdiu pugnare vult, & potest; ideo licèt dęmon superatus esset à Christo in vna tentatione, cùm adhuc manerent ei vires ad faciendum alias, & ipse vellet illas facere, non indicaret se victum, nec confunderetur omnino: Debuit ergo Christus permittere eum tentare qualitercunque vellet, quousq; ipse cessaret diffidens viribus suis, & deficiens animo. Illud autem non fieret nisi Christus permitteret ei facere quascunque tentationes vellet, ideo debuit permittere se portari ab illo, & omnia alia facere, quæ ille vellet. Et ita fuit quousque diabolus iam fatigatus, & ómnino se victum conspiciens peracta tertia tentatione recessit.

Ad primum dicendum, quod periculum semper euitandum est, quamdiu sine præiudició salutis æternæ euitari potest: vbi autem salus æterna aliud suadeat, non solùm pericula sustinenda, sed etiam inquirenda sunt. In Christo autem erat necessarium, quod se exponeret his tentationibus dæmonis: quia ipse venerat propter redemptionem, & doctrinam nostram. Erat autem vna pars doctrinæ nostræ, quod doceret nos resistere tentationibus dæmonum per tentationes, quas ipse toleraret: ideo secundùm diffinitionem Deitatis, necesse erat hominem Christum his tentationibus se exponere, cùm propter eas, & reliqua opera nostræ salutis venisset, & ita in nobis est: quod si Deus iuberet alicui se exponere periculo, non solùm tenebatur illud tolerare, sed etiam tenebatur illud inquirere. Aliter potest dici, quod periculum à pereundo dicitur, scilicet, quia in illo potest homo perire: vbi autem securitas est, periculum nullum est: in Christo autem sic erat: quia dæmon non poterat ei facere aliquod malum, nisi quod ipse pati eligeret: ideo non erat periculum in eo, quod se in manibus dæmonum poneret: secus autem in nobis, quibus dæmones possunt omne genus pœnæ inferre, nisi Deus eos prohibuerit: ideo nos cauere debemus ab eis: & periculum esset nobis ponere nos in manibus ipsorum.

Ad secundum. Ad secundum dicendum, quòd actiones Christi sunt instructiones nostræ: non tamen quantum ad omnia, sed quantum ad aliud: ita quod in qualibet Christi actione instruimur in aliquo. Christus tamen multa faciebat, quæ non solum erant ad moralem instructionem, sed etiam ad ostensionem potestatis. Et in quantum illa sunt ad instructionem, debemus ea sequi: in quantum verò sunt ad ostensionem potestatis non debemus ea sequi; sed solùm credere. Sic patet de ieiunio suo quadraginta dierum.

Nam ibi est aliquid morale, ideo nos debemus ieiunare quadraginta diebus; quia ipse studiosè ieiunauit: & est aliquid pertinens ad potestatis ostensionem, scilicet, quòd illis quadraginta diebus sine cibo mansérit. Et hoc nos non debemus imitari, quia non possumus, sed solùm credere, & venerari: ita nunc, quod Christus à dæmone tentatus sit ad instructionem est, vt innuatur, quod etiam nos tentari oportet, & quod resistamus sicut ipse restitit. Quod tamen ipse permisit se portari à dæmonibus, quò ipsi voluerint, & exposuerit se tentationi dando dæmoni occasionem ad tentandum, pertinet ad ostensionem potestatis, & hoc nos facere non debemus. Quia Christus, qui maior dæmonibus erat, voluit ostendere, quod non timebat eos: & posuit se in manibus eorum: Nos autem, qui fragiles sumus, non debemus permittere potestati eorum, nec dare eis occasionem tentandi; sed fugere occasiones quantum poterimus.

Quare diabolus in primis duabus tentationibus dixerit Christo, si filius Dei es, & in tertia non,
Quæst. XXXVII.

QVæritur, quare diabolus in primis duabus tentationibus dixit Christo, si filius Dei es, &c. & in tertia non dixit.

Ad primum dicendum, quod diabolus dubitabat de Christo an esset Deus, & desiderabat hoc valde scire: ideo à principio tentauit eum, vt hoc sciret; & sic dixit, si filius Dei es &c. & quia per illam tentationem diabolus non potuit certificari an Christus esset Deus, vel non; subiunxit secundam in qua etiam dixit, si filius Dei es: sic ait Chrysostomus super Matthæum, scilicet: Cum ex primo Christi responso nihil certum discere diabolus potuisset, vtrum Christus Deus esset an homo; assumpsit eum ad aliam tentationem. Idem dicit Hieronymus super Matthæum, scilicet: In omnibus enim tentationib. hoc agit diabolus: vt intelligat si filius Dei sit. Ad secundum dicunt quidam, quòd diabolus iam cognouerat Christum esse Deum per secundam tentationem; ideo in tertia non quæsiuit ab eo, si filius Dei es. Hoc tamen non potest stare; quia nihil apparet, per quod diabolus potuisset cognoscere istud; cum Christus nulla signa ad hoc ostenderit; sed valde cautè se occultauit, sicut in prima tentatione. Item, quia si diabolus cognouisset Christum esse Deum, per tertiam tentationem non tentasset eum amplius, quia timeret. Sic enim dicit Athanasius, quòd diabolus certamen tentationis contra hominem; & non contra Deum iniit. Nec enim audebat Deum tentare. Tentatio autem tertia fuit grauior præcedentibus, scilicet, de idolatria, & auaritia: ideo diabolus nõ cognoscebat Christum esse Deum. Et sic non omisit dicere, si filius Dei es; quasi iam hoc cognosceret. Dicendum igitur, quod diabolus potuit cessare propter duo. Primo, quia putauit se omnino victum in tentatione illa, & quod iam nulla media haberet ad inueniendum an ille esset Deus, cùm tamen cautè se occultasset in hoc; quia diabolus ad hoc inueniendum, oportebat quod peteret à Christo aliquod genus miraculi ostendentis eum esse Deum saltem ex coniectura. Forte autem iam diabolus nesciebat, quæ miracula ab illo peteret fieri, quæ rationabiliter peti possent, id est, vt videretur, quod necessarium esset illa fieri ad aliquod bonum habendum, vel ad aliquod malum euitandum, quia alias Christus illa non faceret dicens, non esse necessaria. Sicut quando diabolus petiuit, quod lapides conuerteret in panem. Christus autem dixit quod non erat necessarium, quia non in solo pane viuit homo, &c. Si ergo Christus esuriens excusauit se de illo miraculo tanquam non esset necesse illud fieri: a fortiori se excusaret de alijs, quæ essent minus necessaria, & opportuna. Vnde diabolus forte iam non potuit inuenire aliquod genus miraculi, quod rationabiliter à Christo fieri peteret; ideo cessauit quærere à Christo an filius Dei esset. Secundò potest dici, quod licet non apparuissent aliqua signa, quæ osten-

F derent Christum esse Deum, vel non esse Deum: quia tamen in duabus tentationibus Christus nihil in se Deitatis ostendit; forte putauit diabolus, quod non esset Deus: & sic cessauit petere ab eo an Deus esset: & ad hoc aliqualiter adiuuat: quia tentatio vltima diaboli fuit deterior, scilicet, de idolatria, & auaritia: & tamen non est verisimile quod ipse tentaret de crimine tam pessimo, & tam aperto: cum de hoc dubitaret an Deus esset: & satis est hoc verisimile: tamen verisimilior responsio præcedens.

Quare diabolus suaserit Christo se præcipitare de pinnaculo? Quæstio. XXXIII.

G QVæritur, quare Diabolus suaserit Christo se præcipitare de pinnaculo. Dicendum quod intentabat per hoc habere experientiam de eo, an esset Deus, vel inducere eum ad peccatum. Nam si se præcipitaret, & nihil læderetur, putaret diabolus ipsum esse Deum: & habebat intentum: quia hoc ipse scire volebat: & ita intuebat, scilicet, quod si Filius Dei esset, etiam si se proijceret non læderetur; quia Angeli portarent eum in manibus. Si autem esset homo purus: diabolus volebat eum perire se præcipitando: & intendebat eum fallere, scilicet, vt ipse crederet se esse Filium Dei, & putaret, quod non læderetur proijciendo se de pinnaculo, sicut non fuerat Iesus, quando per aerem portabatur. Vel dato quod nollet se proijcere de pinnaculo, volebat in eo gignere opinionem, quod ipse erat filius Dei, etiam si
H diceret, nolo me proijcere de pinnaculo, sed descendere per gradus, licet sim filius Dei. Quia istud erat grauissimum peccatum, si hoc ipse credere vellet, & gloriari de hoc nomine, si non esset verè filius Dei. Poterat tamen adhuc esse, quod diabolus in præcipitatione de pinnaculo vellet sustentare eum ne læderetur, dummodo tamen ipse vellet se proijcere: quia per hoc committebatur duplex peccatum. Primum erat diuina tentatio, cùm sine vlla causa exponeret se periculo expectando diuinam adiutorium.

Et istud innuit Christus in responsione sua, dicens: Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. Secundum erat inanis gloria: quia si se proijceret, hoc erat, vt videretur ab hominibus volans, & quod nõ læderetur. Et per hoc vellet de se opinionem sanctitatis gignere, &
I quodcunque istorum sequeretur diabolus, haberet intentum suum, scilicet, inducendo Christum ad quodcunque peccatum. Gloss. dicit, quod diabolus semper ad alta eleuando ducit per iactantiam; vt præcipitare possit. Ambr. etiam super Lucam dicit. Sequitur iactantiæ telum, quo in procliue delinquitur: quia dum homines gloriam virtutis suæ iactare desiderant; de loco meritorum suorum, & statione recedunt.

Quare diabolus in ista secunda tentatione vsus sit auctoritate sacræ Scripturæ, & non in prima, vel tertia? Quæst. XXXIX.

QVæritur, quare diabolus in ista secunda tentatione vsus est auctoritate sacræ Scripturæ; & non
K in prima, nec in tertia.

Ad primum ergo dicendum est, quod hoc fecit propter multa. Primo, quia ipse vidit, quod Christus per auctoritates Scripturæ se defendebat; ideo ipse per eas voluit illum impugnare. Secundo, quia ex eo, quod Christus allegabat auctoritatem Scripturæ, diabolus vidit, quod ipse valde credebat scripturæ; ideo putauit, quod per eam posset eum facilius fallere, quàm aliter. Ad fallendum ergo ipsum allegauit eam. Sic dicit Origenes. s. Vnde tibi diabole scire, quod ista scripta sunt? Nunquid legisti Prophetiam, vel diuina eloquia? Legisti quidem, non vt ex ipsa lectione eorum melior fieri, sed vt de simplici litera eos, qui amici sunt literæ interficeres. Scis, quia si de alijs voluminibus loqui volueris, non decipies. Diuus Ambrosius quoque super Sanctum Lucam Euan.

dicit,

dicit, quod satanas transfigurat se in angelum lucis, & de
scripturis ipsis diuinis laqueū fidelib. parat. Vtitur enim
testimonijs scripturarum, non vt doceat, sed vt fallat. Et
iterum ait: Non te capiat hæreticus, quia potest de scri-
pturis aliqua exempla proferre. Vtitur enim diabolus te-
stimonijs scripturarum, non vt doceat, sed vt fallat. Occa-
sio autem fallendi maxima est in istis scripturis: quia sunt
maximæ auctoritatis, & non licet illis contradicere. Ideo
cùm diabolus allegauerit eas quātum ad literæ corticem,
putat se per hoc faciliter fallere posse. Tertio fecit hoc dia
bolus ad colorandum dictum suum, & tollendam suspi-
cionem: quia dixerat Christo quod proijceret se de pin-
naculo: istud autem erat malum, & periculosum, & quod
nullus facere vellet timēs inde malum. Ideo diabolus di-
xit, quod Christus non læderetur, licèt se proijceret. Et
ad hoc probandum allegauit testimonium scripturæ, sci-
licet, Angelis suis mandauit de te, & in manib. tollent te.
Quarto permisit hoc Deus ad instructionem nostram,
scilicet, vt videamus; quod licèt sacræ scripturæ bonæ
sint, tamen in malum trahi possunt, cum malus homo
earum sensum deprauando eas ad causandum errorem
deducit. Nam diabolus, qui nullum bonum desiderat,
scripturis vtitur: ex quo constat, quod ad malum finem
illis vtitur. Sic dicit Ambrosius super Lucam, vt supra
dictum est, scilicet: Non te capiat hæreticus, quia potest
de scripturis aliqua exempla proferre: vtitur enim diabo-
lus testimonijs scripturarum, non vt doceat, sed vt fallat.
Ad secundum dicentium, quod in prima, & tertia tenta-
tione non vsus fuit auctoritatibus. De prima est causa,
quia diabolus vsus fuit scripturis, quia Christus illis vteba
tur: & tamen ante primā tentationem Christus nihil al-
legauerat de scripturis: ideo in prima tentatione diabo-
lus nihil allegauit. Secundo, quia principaliter diabolus
introduxit auctoritatem illam ad colorandum illud ma-
lum, quod persuadebat, scilicet, quod Christus proijceret
se de pinnaculo. In prima autem tentatione diabolus
non persuasit aliquid, quod esset manifeste malum, scili-
cet, conuertere lapides in panem ad sedandum famem,
ideo non oportuit, quod vteretur tunc Scriptura. Tertio,
quia forte diabolus non inuenit aliquam auctoritatem
accommodam illi tentationi, sicut illi secundæ: ideo in
ista secunda allegauit: & in prima tentatione nihil alle-
gauit. De tertia tentatione dicendum, quod diabolus
ibi nihil allegauit: quia auctoritatem nullam inuenit ad
propositum suum. Nam ibi satis fuisset necessaria ad co-
lorandum iniquissimam suasionem de idolatria, & aua-
ritia: & tamen nullam inuenit ad hoc: sed solum suade-
re volebat idolatriam polliciendo diuitias, & honorem.

*An ista auctoritas à dæmone allegata fuerit rectè allega-
ta? Quæst. XL.*

QVæritur, an ista auctoritas allegata a Dæmone fue-
rit rectè allegata? Dicendū, quod quia præter hoc,
quod diabolus non allegabat eam ad bonum finem,
adhuc sensus eius non concordabat proposito dæmonis:
quia dæmon loquebatur de filio Dei. Ipsa autem aucto-
ritas non intelligitur specialiter de filio Dei. Et patet
hoc ex principio ipsius. Psal. 90. vbi ista auctoritas poni-
tur, scilicet: Qui habitat in adiutorio altissimi, & sequi-
tur, dicet Domino susceptor meus es tu: & refugium
meum. Loquitur ergo de viro iusto sperante in Domi-
num: & non de filio Dei. Secundo patet, quia diabolus
suadebat contra intentionem scripturæ: nā ipsa scriptura
significat, quod viri iusti liberabuntur a Deo a periculis,
quando ad eum refugerint. Ideo dicitur ibi: Dicet Domi-
no, susceptor meus es, & refugium meum. Et dicitur: Scu-
to circundabit te veritas eius. Et iterum: Ipse libe-
rabit me de laqueo venantium: & tota litera prius: quę si-
gnificat liberationem de periculis, quando inciderint re-
fugiendo ad Dñm, & clamādo ad ipsum. Vnde dr̃ ibi: Cla
mabit ad me, & ego exaudiā eum: diabolus aūt suadebat
Christo, ꝙ se exponeret voluntariè periculo, sine vlla cau-
sa: ideo faciebat contra intentionem scripturæ: vnde in-
telligitur, Angelis suis Deus mādauit de te, i. de quolibet

A viro iusto clamante ad Dominum, vt custodiant ipsum à
periculis in omnibus vijs. i. in omnibus operationibus: qa
in quolibet genere operationis, aut vitæ, vel status pericu
la multa incidere possunt, à quibus Angeli custodes no-
stri liberant iustos ex mandato Dei. In manibus tollent te
ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. i. si aliquando
vir iustus cadat de loco alto, Angeli liberant eum de peri
colo tenendo eum ne offendatur saltem pes eius in lapidi
bus. i. vt in nullo sibi noceatur. Sic dicitur ps. 36. C. Cum ce
ciderit, non collidetur; quia Dominus supponit manum
suam. i. sustentat eum in manu sua. Et loquitur ibi scriptu
ra de viro: quia immediate subditur ibi, iunior fui, ete-
nim senui, & non vidi iustum derelictum. Et iste est mo-
dus loquendi ad significandum, quod Deus liberauit vi-
ros iustos à periculis, quando ad eum refugiunt, si expe-
B diat eis liberari. Glos. autem exponit istam literam, quasi
moraliter dicens, quod præcepit Deus Angelis suis, id est
administratorijs Spiritibus, quod in manibus suis, id est,
in auxilijs suis tollerent hominem, & custodirent eum ne
offendat pedem, id est, affectum menti ad lapidem, id est,
ad veterem legem scriptam in lapideis tabulis. Vel per la
pidem potest intelligi omnis occasio peccati, & ruinæ. I-
ste tamen sensus est moralis. Scriptura autem, quando al-
legatur, semper debet allegari in sensu literali, quia in sen
sibus mysticis non facit aliquam probationem, & ita dia-
bolus in sensu literali allegauit, licet non conueniret sen-
sus suus literæ. Tertio patet, quia nullo modo hoc conue-
nit filio Dei. Quia ista ponuntur in refugium periculorū,
s. quod homines per Angelos de periculis liberentur, vbi
seipsum homo liberare non potest; filius tamen Dei non
C indiget ab aliquo liberari, quia ipse maior est Angelis,
nullius auxilio indigens, sed ipse omnibus sustentationē
præbens, ideo non potest de eo intelligi, sed de viro iusto
Sic dicit Hieron. super. Matth. s. Hoc in nonagesimo psal
mo legimus; verum ibi non de Christo, sed de viro san-
cto prophetia est: male ergo interpretatur diabolus scrip
turas. Quarto diabolus malè allegauit, quia detruncauit
partem scripturę, ex qua poterat haberi sensus eius. Quia
ibi dicitur: Super aspidem, & basiliscum ambulabis, &
conculcabis leonem, & draconem. Ista autem de diabolo
dicunt Doctores intelligi. Ideo istam partem subticuit, vt
fallere posset. De his Chrysost. super Matthæ. dicit. Vere
enim filius Dei Angelorum manibus non portatur: sed
ipse magis Angelos portat. Et si portatur manibus Ange-
lorum, non vt offendat lapidem pedem suum, quasi infir
D mus, sed propter honorem quasi Deus. O diabole, quo-
niam filius Dei manibus portatur, legisti. & quia super a-
spidem, & basiliscum calcat, non legi. Sed illud quidem
exemplum profert quasi superbus: hoc autem tacet quasi
astutus. Ipse etiam Chrisost. dicit, quod testimonia à Do-
mino allata sunt conuenienter, à diabolo autem indecen-
ter. Non enim quod scriptum est. Angelis suis, &c. suadet
proijcere seipsum, & præcipitare. De hoc quoque Orige-
nes dicit. Vide quomodo in ipsis testimonijs versipellis
est. Vult enim minuere gloriam Saluatoris, quasi Angelo
rum indigeat auxilio, offensurus pedem, nisi eorum ma-
nibus subleuetur. Hoc enim testimonium non de Chri-
sto, sed de Sanctis est generaliter scriptum. Nec enim in-
diget Angelorum auxilio, qui maior est Angelis: quin po-
tius disce o diabole, quod nisi Iesus adiuuaret Angelos of
E fenderent pedem suum. Et tu propterea quasi fulgor de
cęlo cecidisti: quia credere in Iesum Christum Dei filium
noluisti. Quare autem siles, quod sequitur, scilicet, super
aspidem, & basiliscum, &c. nisi quia tu basiliscus, tu dra-
co, tu leo?

*Cum diabolus scripturam male allegauerit, cur Christus
eum non redarguat? Quæst. XLI.*

QVæritur, cum diabolus male allegauerit scripturā,
quare Christus non redarguat eum, quia in sa-
cra Scriptura non est permittendus aliquis erra-
re: quia error eius est valde perniciosus, sci-
licet, quia causat hæresim; & peruersitatem in operatio-
nibus, & vitæ æternæ dispendium inducit?

Dicendum, quòd Christus noluit redarguere diabolum de falso intellectu scripturæ. Primò, quia non faciebat ad propositum suum. Nam intẽtio Christi solùm erat excludere tentationes dæmonis, & quia poterat Christus istam tentationem excludere non impugnando dæmonẽ de falso intellectu scripturæ, non curauit eum impugnare: imo conuenientius excluderet tentationem non impugnando allegationem, quàm insistendo impugnationi. Nam diabolus intendebat Christum deducere ad hoc quod se præcipitaret de pinnaculo: Christus autem dixit, quod istud non conueniebat, quia erat tentare Deum. Auctoritas autem inducta à dæmone erat ad cõfirmationem, & ad tollendum dubium, quod oriri poterat ex verbis dæmonis praua suadentis: & sic respondere ad illam erat respõdere ad minus principale: & tamen quando aliquis respondere vult alicui obiectioni contra se factæ, inordinatum est, quod respondeat ad id, quod minus principale est: nisi fortè respondere velit ad omnes defectus, qui accidunt in argumentatione. Christus autẽ solùm voluit facere id, quod necessarium erat. s. excludere obiectionem. Quod autem ostenderentur omnia, in quibus peccabat illud argumentum, erat magis curiositatis, quàm necessitatis. Christus ergo disciplinate agens voluit respondere ad id, quod principaliter erat, quia per hoc excludebatur totũ argumentũ. Item cautela rñdentis est, quod si sunt plura, per quæ destrui potest aliqua argumentatio, respõdeatur per istud, quod habet maiorem apparentiam, & quod arguens facilius concedet, quia si respondet ad id, quod non est tã apparens poterit arguens prosternere, & non apparebit ipsum bene respondere, & necesse erit diu in verbis contendere. Ita nunc erat, quia cum Christus diceret, quod non erat necesse præcipitare se de pinnaculo, quia Deus tentabatur, erat ista responsio valde apparens: ita vt diabolus non haberet, quid posset respondere, & sic tacuit. Si autem dixisset, quod illa auctoritas allegata nõ intelligebatur de filio Dei, sed de quolibet iusto, non erat illud ita manifestum. Et sic poterat diabolus contendere in verbis cum Christo, asserens intelligi de filio Dei. Et sic cautè Christus fecit, non curando illã impugnare. Item noluit Christus eam impugnare, vt tolleret occasionem diabolo suspicandi contra ipsum. Quia si solum Christus se reduceret ad hoc, quod diceret auctoritatem illam non intelligi de filio Dei, intelligere videretur quasi innui, quod ipse erat filius Dei, & quod non intelligebatur auctoritas de eo, sed de viro iusto. Nolebat se præcipitare Christus, tamen cauit semper in verbis suis, vt diabolus non inueniret aliquod signum per quod credere posset eum esse Deum: ideo noluit impugnare allegationem. Item si Christus contenderet cum diabolo, quod non rectè allegabatur auctoritas, cum diabolus sit perspicacior ingenio omnibus hominibus, & potest intelligere scripturas melius, quam quicunque homines: diabolus posset putare Christum esse Deum, si superaret ipsum intelligentia scripturarum conuincendo eum scientificè, quod non rectè allegaret. Christus ergo noluit impugnare allegationem tanquam sapientissimus, sed solum respondere planè, sicut vir bonus etiamsi esset simplex, quia quilibet etiam non multum peritus poterat videre, quod illud erat prauum, quod quis sine causa se præcipitaret, & quod erat tentare Deum. Non ergo curauit impugnare allegationem.

Ad argumentum in contrarium dicendum, quod error in sacra scriptura est periculosissimus, & non est permittendus in eis, in quibus periculum gignit. In diabolo autem error iste non esset periculum, quia iam perire non potest, cum semel perierit, & sit æternaliter damnatus. Ideo inutile esset eum circa aliquem errorem velle corrigere. Est etiam diabolus damnatus in moribus, ita, vt iam fieri bonus non possit, & etiam bonus effici nõ desideret, ideo superfluum est emendare eum circa errorem sacræ scripturæ. Aliter etiam dici potest, quod error non est permittendus in illis, in quibus est propriè error. In diabolo autem non est error, ita vt non intelligat, quia veritatem sacræ scripturæ perfectè intelligit. Vnde quando falsè, & inconuenienter allegat, non hoc facit, quia ignoF ret, sed quia fallere cupit. Sic dicit Ambr. super Lucam, & etiam Origenes, vt supra allegatum est in quæstione illa, scilicet: Quare diabolus allegauit scripturam? Non ergo oportebat diabolum corrigi, quia non errabat, sed intellectum scripturæ scienter deprauabat. Tales autem corrigendi non sunt, cum non errent, sed scriptura contra eos defendenda est, quam deprauare, & lacerare volunt. Istud autem maximè est, quando quis in publico falsè exponit sacram scripturam, ex qua expositione potest sequi error in audientibus: tenentur illi, qui sciunt resistere tali expositioni. Diabolus autem nunc in secreto loquebatur Christo, & non poterat sequi inde error in aliquo ex falsa expositione diaboli: ideo non fuit opus, quod Christus illam allegationem impugnaret. Secus autem si publicè diabolus hoc diceret, vel aliquis homo,
G quia Christus restitisset ei.

An tentatio ista satis fuerit conueniens. Quæst. XLII.

QVæritur, an ista tentatio fuit satis conueniens, & verisimilis, scilicet, suadere Christo, quod se præcipitaret.

Dicunt quidam, quod non, quia nullus suadet contrarium eius, quod intendit, sed diabolus statuens Christum super pinnaculum, intendebat eum de superbia, seu de inani gloria tentarẽ, ergo inconuenienter suadebat ei mittere se deorsum, quod est contrarium superbiæ, & inani gloriæ, quæ semper desiderat ad alta
H ascendere.

Item ista suasio erat manifestè mala, quia suadebatur Christo, quod se præcipitaret, quod apertè malum est, & nullum bonum ibi apponebatur ad istud malum excusandum, vel per quod ad istud malum Christus suaderetur. Item non erat conueniens tentatio ista ad intentionem diaboli, quia ipse volebat scire, an Christus esset Deus, & ad hoc suadebat ei volare.

Poterat tamen volare, vel præcipitare se incolumis de pinnaculo per artes maleficas, & sic non cognosceretur per hoc an esset Deus.

Item poterat volare per operationem Dei sine vllo maleficio, & tamen, quod non esset Deus, sicut Abacuc volauit de Iudæa in Chaldæam, quasi in momento, quia portabatur ab Angelo, Danielis 14. c. Sed ille non erat Deus,
I nec per illum volatum creditum fuit illum esse Deum: ergo etiamsi Christus se præcipitaret incolumis, non appareret ex hoc eum esse Deum.

Item ista tentatio erat scandalosa, scilicet, quod Christus poneretur super pinnaculum templi, quia Iudæi videntes eũ ibi siue se præcipitaret, siue p gradus descẽderet, scandalizarentur de eo. s. dubitantes quis eum ibi posuisset, & quomodo venisset.

Dicendum, quod vocatur aliqua res conueniens, si coaptatur illi fini, ad quem est, sicut tibia est ad psallendum. Si igitur ipsa talis sit, vt per eam bene psallatur, erit tibia bona, vel conueniens. Ita tentatio ista fiebat, vt dæmon consequeretur id, quod intendebat. Si ergo conueniebat verè intentioni suæ, vel putabat dęmon scire, an Christus esset Deus, sicut dicit Hieronymus super Matthæum, sci-
K licet: In omnibus tentationibus hoc agit diabolus, vt intelligat si Filius Dei sit.

Istud autem volebat scire per aliquod signum, & putabat hoc esse conueniens, si Christus de pinnaculo se præcipitans illæsus maneret, & dato, quod non posset cognoscere, an Filius Dei esset, vel etiamsi Filius Dei non esset, volebat tamen saltem inclinare eum ad aliquod peccatum, scilicet, vt præcipitaret se, & moreretur, vel dato, quod non moreretur, quod peccaret tentando Deum, & exponendo se periculo sine causa, & etiam quod desideraret gloriam inanem ab hominibus per hoc, quod volare videretur. Quidquid istorum sequeretur, sufficiebat ad intentionem diaboli cupientis inducere ad aliquod malum. Erat tamen satis verisimile, quod aliquid istorum sequeretur ex ista tentatione, nisi tentatus

valde

valde sibi caueret prudenter resistendo. Ideo tentatio conueniens erat, secundùm finem suum, licèt non consecuta fuerit effectum prudenter illam excludendo. Et notandum, vt ait Hier. super Matth. quod diabolus dixit Christo, mitte te deorsum, quia semper ipse homines cadere deorsum desiderat. Persuadere autem potest, præcipitare vero non potest. Et ideo dixit, mitte te, & non misit ipsum de pinnaculo. Sic etiam dicit Rabanus, quod licèt Saluator noster permisisset se à diabolo supra pinaculum templi poni, tamen renuit ad imperium eius descendere: nobis dans exemplum, vt quisquis imperauit viam veritatis arctam nos ascendere, obtemperemus: siquis autem vult nos de altitudine veritatis, & virtuti ad ima erroris & vitiorum præcipitare, non illum audiamus. Ad primũ dicendum, quod licèt diabolus tentaret Christum de inani gloria, suasit ei descendere, quia licet inanis gloria ascẽdere cupiat, tamen aliquando per exteriorem humiliationem quæreret quis sibi gloriam qua exaltaretur circa spiritualia bona. Vnde dicit Aug. in lib. de sermone Domini in monte. Aduertendum est non in solo rerum corporearum nitore, atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosis posse esse iactantiam. Et ad hoc insinuandum diabolus Christo suasit vt ad quærendam gloriam spiritualem mitteret se corporaliter deorsum. Ad secundum dicendum, quod præcipitare se de pinnaculo apparebat malam secũ dum se, & tamen diabolus ad hoc aliqualiter suadebat. Primo ratione finis, scilicet, quia ex hoc Christo sequeretur magna gloria, si homines viderent eum per aerem volare. Multi tamen sunt, qui magnis periculis, & de quibus putant se non posse euadere, se exponunt, vt famam inde consequantur. Sic enim dicit Horatius in sua Poetica de Empedocle Philosopho, qui insiliit in Aetnam montem Siciliæ emittentem flammas, & periit. Et dicit, quod hoc fecit, vt de se gigneret opinionem, quod erat Deus immortalis, cùm ait.

Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Insiluit, sit ius liceatque perire Poetis.

Secundo suadebat ad hoc ostendendo istud esse securum, scilicet, quod poterat Christus sine vllo nocumento se præcipitare. Ergo autem primo iudicabat, quod Christus volando perductus fuisset de deserto in pinnaculum, & nihil mali inde senserat, nec ceciderat: a fortiori ergo posset hic se præcipitare incolumis, quia maius erat de deserto vsque ad pinnaculum volare, quàm de pinnaculo vsque ad pauimentum. Secundo probabat hoc auctoritate scripturæ, scilicet, quia Deus mandauerat Angelis suis, vt tollerent ipsum in manibus, ne offenderet pedem suum ad lapidem. His ergo suppositis, satis ausus aliquis fuisset præcipitare se de pinnaculo: præcipue, vt ex hoc gloriam popularem consequeretur. Vnde in homine, qui inanis gloriæ cupidus esset, tentatio ista fuisset valde conueniens.

Ad tertium dicendum, quod diabolus putabat conuenientem esse tẽtationem, ita quod si Christus volaret incolumis, putaret eum esse Deum. Et cum dicitur, quod poterat hoc facere per artes maleficas, dicendum, quod non poterat hoc dæmoni latere, quia artes maleficæ per solos dæmones efficiuntur, & ipsi in his præstant auxiliu, vt ait Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei, & habetur in decretis 26. quæst. 5. cap. Nec mirum, & cap. Episcopi, vbi dicitur istas artes à diabolo esse inuentas. Dæmones tamẽ inter se sunt concordes, vt patet infra decimo secundo cap. scilicet. Si satan in se diuisus est, regnum eius non stabit. Quasi dicat: Non sunt dæmones inter se diuisi, cum potestas eorum tanto tempore duret. Cum ergo vnus dæmon, vellet per volatum scire de Christo, an esset Deus, non præstaret alius dæmon Christo adiutorium ad hoc, quod veritas huius rei occultaretur, & impediretur tentatio alterius dæmonis. Sicut Christus increpauit illos, qui aiebant eum eiicere dæmonia de corporibus in potestate Beelzebub tanquam irrationabiliter loquentes, quia vnus dæmon non repugnat alteri, sed omnes in hoc vno, & desiderio maxime conueniunt, vt homines fallant,

A & ad inferos perducant. Si ergo Christus volaret incolumis, necesse esset, quod opere Dei volaret, quia si opere magico faceret, diabolus hoc sciret, & sic non oporteret, quod eum tentaret, quia iam sciret veritatem.

Ad quartum dicendum, quod secundùm veritatẽ non erat sufficiens argumentum ad cognoscendum Christum esse Deum, quod volaret, etiam si opere Dei hoc fieret. Diabolus tamen putabat esse sufficiens quantum ad se, ergo sufficiens erat, quia ita est in doctrina respondendi & probandi, quòd aliquis probet ex eis, quæ simpliciter vera sunt, aut vera videntur respondenti. Et istud erat, quia multæ coniecturæ præcesserant in Christo ad hoc quod esset Deus: ideo si nunc apparerent aliqua, etiamsi per se non essent sufficientia ad probandum, coniuncta tamen præcedentibus viderẽtur facere probationem, vel diabo-
B lus acciperet illã pro probatione. Et sic licèt volatus Abacuc non arguebat eum esse Deum, quia mille coniecturæ aliæ in eo præcesserant: probaret tamen secundum intentionem dæmonis Christum esse Deum, quia præcesserant in eo aliæ coniecturæ. Sciendum autem, quod actus volandi secundùm se non probaret Christum esse Deum in cõspectu dæmonis, nec in conspectu hominum, non solũm, quia fieri poterat in homine puro, & etiam arte dæmonũ, sed etiam quia volare non est de miraculis pertinentibus ad Deum: Quia miracula Dei sunt vtilia: volare aũt ad solam ostentationem pertinet. Sic dicit Chrysosto. super Matthæum, scilicet. Per hãc propositionem quomodo poterat cognoscere, si esset filius Dei, aut non. Volare enim per aerem non est propriè opus Dei, quia nulli vtile est. Si ergo aliquis voluerit prouocatus, propter ostẽtationem
C solam hoc facit, & est potius ex diabolo, quàm ex Deo. Si ergo homini sapienti sufficit esse quod est, & nõ est ei necessarium apparere quod non est, quanto magis filius Dei ostendere se necessarium non habet, de quo nemo tamen cognoscere potest quantus ipse apud se est.

Ad quintum dicunt aliqui, quod Christus positus à dæmone supra pinnaculum visus fuit à Iudæis, vel uideri potuit, ibi manens, vel per gradus descendens, & tamen nõ erat scandalum, quia poterat dicere Christus se portatum fuisse. Et Iudæi hoc verisimile crederẽt, cùm scirent Abacuc ab Angelo de Iudæa in Chaldæam fuisse portatum. Dicendum quod non stat, primo, quia si Christus super pinnaculum appareret, erat scãdalum propter personam suam, quia laici ad illum locum non ascendebãt, sed solum ad atria templi, in quibus orabant, & audiebant ver-
D bum Dei.

Ad interiora autem eius, vel ad fortalicium superius laici non intrabant, quia hoc ad solos sacerdotes pertinebat, vel saltem ad Leuitas. Item, quia Iudæi nunquam tale viderant, nec habebãt ex sacra scriptura. Nam historia Danielis à fine capituli duodecimi usque ad finem libri non habetur in Hebræo, sed de Theodotionis translatione est, ut solet annotari ex rubeo in omnibus Biblijs: imo Iudæi irrident si quis dixit eis, quod uolauerit Abacuc de Iudæa in Chaldæam, sicut Hieronymus refert quẽdam in lege peritum obiecisse cuidam Christiano, ut patet in prologo Hieronymi super Danielem, qui incipit, Danielem Prophetam. Istud ergo, quod nouum erat non crederent, sed putarent per maleficia factum esse. Item dato, quod Iudæi illud crederent factum fuisse in Abacuc, non
E crederent factum esse in Christo, scilicet, quod ab Angelo portaretur, quia Abacuc portatus fuit de Iudæa in Chaldæam ex causa necessaria, scilicet, ut cibum ministraret Danieli.

De Christo autem non appareret nunc aliqua causa, quare fuisset portatus. Ideo non crederetur, quod ab Angelo fuisset portatus, sed quod esset ars malefica, & sic maneret scandalum. Item, cum Christus uideretur a Iudæis supra pinnaculum, quærerent ab eo quis eum illuc tulisset.

Et si taceret, esset suspectus: si loqueretur, diceret se à dæmone portatum, quia ille eum tulerat, aliàs mẽtiretur. Mentiri tamen Christum fas non erat. Quod autem diceret se à dæmone portatum, erat scandalum, quia omnia, quæ postea faceret crederentur facta esse magicè, quod ualde repugnabat intentioni Christi.

Ideo inconueniens magnum erat si Christus à Iudæis supra pinnaculum videretur, vel descendens de ipso pinnaculo. Dicendū ergo, quòd Christus non visus fuit ab aliquo supra pinnaculū, quia sicut nemo vidit Christum volātem, quando portabatur à dæmone de deserto in pinnaculum, vt supra dictum est, ita quando in pinaculo fuit, & quando descendit, à nemine visus est, licèt dæmō putaret Christum à multis videri. Hoc autem erat, quia ipse se inuisibilem pro tunc reddiderat. Sic dicit Chrysost. super Matth. scilicet, sed forte dices, quomodo in corpore constitutum videntibus omnibus statuit supra templum? Respondet dicens: forsitan diabolus sic eum assumebat, vt ab omnibus videretur. Ipse autem nesciente diabolo inuisibiliter sic agebat, vt a nemine videretur; & sic non potuit esse aliquod scandalum.

Quid sit tentare Deum, & quare non sit tentandus, Quæst. XLIII.

QVæritur, quid sit tentare Deum, & quare non sit tentandus? Dicendum, quod tentare propriè est experimētū de aliqua re velle accipere, vt qñ quis nō indigēs vsu rei, vult vti illa solū vt videat, qūo se habeat, & illud ē tētare rē. Sicut q cogit equum ad cursū, non quasi vtile sit sibi currere, sed vt experimentū habeat de agilitate equi, tentare equū dicitur. Si aūt quis vtatur re tanquam si vsus sibi vtilis, vel necessarius, vel iucūdus sit; & non faciat ad capiendum experimētum de ipsa re, non dicitur eam tentare, sed vti illa, etiam si illius modum non nouerit; licèt propriè tentatio fiat in eis, qui rerum qualitates non nouerunt, & volunt eas experiri. Illud autem experimentum vocatur tentatio. Et hoc modo homo tentat amicum suum, quando nescit an in eo confidendum sit, & in aliquo vult capere experimentum illius. Sic etiam Deus dicitur tentare hominem, vt de illo experimentum habeatur. Deut. 13. c. id est, Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam sciat, vtrum diligatis eū, an non. Hoc etiam modo diabolus tentat hominem. Licèt enim intentio eius semper sit, vt hominem fallat, & perdat, quia tamen nescit an homo assentiet suasionibus eius, suggerēdo aliquid homini tentat eum, id est exprimentum vult accipere, an consentiat, vel non.

Hoc modo dicetur homo tentare Deum. s. quando exponit se soli potestati diuinæ sine vlla causa se subijciendo periculo, à quo non possit nisi per Deum liberari, quia istud est solum velle capere experimentum de eo, scilicet, an succurrat homini, vel non. Sic enim dicit August. contra Faustum, quod pertinet ad sanam doctrinam quando habet homo aliquid quod faciat, non tentare Dominum Deum suum. Si autem aliquis fuerit in necessitate in qua humanitus eripi non potest, quod ponat se in manib. Domini, non est tentare Deum, immo habere firmam confidentiam de Deo. Et sicut peccaret ille, qui sine vlla causa peteret diuinam opem, scilicet, liberari in periculis voluntarijs, quia tentaret Deum: ita peccaret qui existens in periculo, de quo humanitus liberari non posset, si ad Deum non recurreret. Quia iste desperaret de diuina potentia, si crederet quod manus Domini esset abbreuiata, ita vt saluare non posset. Vel de Dei bonitate si crederet, quòd Deus non erat tantæ benignitatis, quod ad se recurrentes in extremis necessitatibus exaudire nollet. Ideo in talibus ad Deum recurrendum est. 2. Paralipom. 20. cap. scilicet, In nobis non est tāta fortitudo, vt possumus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos...

Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te, id est, petamus a te auxilium, & ponamus nos in manibus tuis. Tentatio autem diuina maximè pertinet ad curiosos, qui semper uolunt noua uidere, & desiderant uidere magnifica opera Dei solùm, ut delectentur uidendo illa, vel propter alias causas non honestas. Sic erat nunc, cùm diabolus suadebat Christo se præcipitare de pinnaculo, quia præcipitando non posset euadere sine Dei ope.

Et tamen non erat hic aliqua necessitas se præcipitandi, ideo erat propriè tentare Deum, id est, quærere experimentum de eo, an in talibus ostenderet opem suam. Cū autem quæritur, quare Deus tentandus non est, dicendū, quod hoc est propter duo. Primo, quia repugnat diuinæ bonitati, & potentiæ diminuendo illam. Nam tentatio fit ad habendum experimentum de re, & propriè fit, quando rei conditio ignoratur. Ideo qui propriè tentat Deum, facit hoc ex defectu fidei, scilicet, quia non credit eum tantæ potentiæ, vt in omnibus necessitatibus nostris succurrere possit, vel quia non credit eum tantæ bonitatis, vt semper subuenire velit. Illud autem valde præiudicat Deo, & diminuit eius statum, qui est in infinitum potens, & in immensum bonus. Secundo vitatur tentatio Dei propter eius magnam auctoritatem, quia velle habere experimentum de re sine vlla causa necessitatis, pertinet ad quandam leuitatem. s. quia non putamus rem tantæ reuerentiæ, quin vti illa nobis liceat pro libito nostro. Ad res autem magnæ venerationis non fit accessus, nec recursus nisi ex magna causa, ad res autem paruas, & quotidianas, ex parua, vel nulla causa accessus fit. Deus autem est maximæ venerationis, immo supra omnem venerationem. Ideo ad ipsum non debet homo recurrere, nec accedere ex aliqua facilitate, sed cum magna necessitate. Et tunc non est tentare Deum, sed confidere in eo; ideo tentatio Dei vetita est.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus: Vade satana; scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

[Iterum assumpsit,] Hic ponitur tertia tentatio, & tentatur hic Christus de concupiscentia oculorum, s. de desiderio diuitiarum, & possessionum, quas dæmon ei obtulit, & dicitur. [Iterum assumpsit eum diabolus.] Scilicet, semel iam eum assumpserat, quando de deserto perduxit in pinnaculum, nunc autem iterum eum assumpsit ducēdo in montem, vt ostendebat ei regna terræ. [In montem excelsum valde.] s. vt inde multa vidēre posset, cum vellet ei ostendere omnia regna mundi. De isto monte infra dicetur. [Et ostendit ei omnia regna mundi,] scilicet, ostendit in quibus locis erant regna mundi; quomodo tamen poterit ostendere, dicetur infra [Et gloriam eorum.] Id est, diuitias, & potentiam ipsorum regnorum. Quia ista vocantur gloria regnorum, cum faciant ipsa regna esse gloriosa, id est, famosa, & excellentia. Sicut dicit Remigius. s. Gloriam autem eorum appellat aurum, argentum, & lapides preciosos, & temporalia bona. [Et dixit illi;] loquebatur diabolus Christo, quia apparebat in forma humana, vt ait Chrysost. & gl. Promptum autem est dæmoni quandocunque voluerit tales formas fabricare. [Hæc omnia tibi dabo.] Scilicet, omnia regna, quæ tibi ostendi, ponam in potestate tua, vt sis Rex illorum.] Si cadens adoraueris me.] Id est, solum peto, quod me adores; & dabo tibi omnia hæc. Et dixit cadens ad significādam magnam humilitatem, & subiectionem, quam sibi fieri volebat. [Tunc dicit ei Iesus. Vade satana.] Tentatio ista erat de re pessima, ideò Christus repulit dæmonem nunc amarius, quam in alijs tentationibus. [Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Istud scriptum est Deuteron. 6. cap. Considerandum, quod omnes auctoritates, quas Christus contra dæmonem allegauit, habentur in lib. Deuter. Vnde dicit Hieronymus super Matthæum. Notandum quòd necessaria testimonia Deuteron. tantum protulit, ut secundæ legis Sacramenta monstraret, id est, ut ostenderet Sacramenta legis nouæ, quæ est lex secunda. Nam Deuteronomium interpretatur lex secunda, vel lex noua. Et dicitur Deum tuum adorabis, scilicet, humiliando te coram illo, & illi soli seruies, id est, reddendo ei seruitutem, quæ specialiter uocatur latria, quæ soli Deo debetur.

Quare diabolus tertia vice Christum tentauerit, cum ante bis fuisset ab eo superatus? Quæst. XLIIII.

QVæritur, quare diabolus nunc tertia vice tentauerit Christum, cùm fuisset bis superatus? Quidam dicunt, quod diabolus desiderabat scire, an Christus esset Deus, & quia per duas tentationes præcedentes hoc scire non potuerat, adiunxit tertiam. Sic videtur dicere Hieronym. super Matthæum, scilicet, in omnibus tẽtationibus hoc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia diabolus voluit, per istam tentationem scire, an Christus esset Deus, quia tunc dixisset ei, sicut in alijs duabus, si filius Dei es, & tamen non dixit: ideo non intendebat hoc inuestigare. Itẽ si diabolus nunc dubitaret an Christus esset filius Dei, & vellet per istam tentationem hoc scire, non fecisset tentationem de re tam pessima, id est, de idolatria. Non ergo diabolus putauit nunc Christum esse Deum, Ideo nõ cogitabat de hoc, ne intendebat istud inquirere, quia tunc fecisset tentationem honestiorem. Item si diabolus vellet cognoscere de Christo, an esset filius Dei, hoc esset per aliquod miraculum. Vnde peteret ab eo, quod faceret aliquod miraculum, sicut petiuit in alijs duabus tentationibus: sed hic nullum petiuit: ergo non tentabat nunc, vt sciret an esset filius Dei. Sed dicendum, quod diabolus, licèt superatus esset à Christo in duabus tentationibus præcedentibus: manebat tamen ei aliquid adhuc de quo tentare posset. Ideo tẽtare voluit quousque Christum superaret, vel nihil maneret, de quo tentare posset. Sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet, Diabolus secundo responso incertus transit ad tertiam tentationem. Quia enim Christus retia ventris diruperat, & retia vanæ gloriæ transiuerat, posuit ei retia auaritiæ. Propter quod dicitur, assumpsit eum diabolus. Itẽ hoc fuit, quia Christus se facilem præbuit diabolo ad hoc, quod eum tentaret adhuc post secundam tentationem. Et hoc conueniẽs erat, vt circa omnia nobis Christus doctrinam resistendi traderet. Si tamen hac tertia vice diabolus Christum non tentasset, adhuc magnæ tentationes residuæ essent, de quibus Christus nobis doctrinam resistendi non daret per exemplum suum. Ad dictum Hieronym. dicẽdum, quod ipse non voluit, quod diabolus in omnibus tentationibus conaretur scire, an Christus esset Deus, sed solùm intelligitur de illis tentationibus, in quibus dicebat, si filius Dei es. Et patet hoc in verbis Hieronym. dicentis scilicet, in omnibus tentationibus hoc agit diabolus, id est, loquitur ista verba, scilicet, si filius Dei es, id est, in omnibus præteritis, quas ipse exposuerat, & de illis verum est, quod diabolus conatur scire, an Christus sit filius Dei.

De quo loco nunc diabolus Christum assumpserit? Quæst. XLV.

QVæritur, De quo loco diabolus nunc assumpserit Christum? Dicendum, quod dubium est. Quidam putant, quod Christus descenderit de pinnaculo templi. Constituerat diabolus Christum supra pinnaculum, & suadebat ei mittere se deorsum, & Christus dixit, quod erat inconueniens, quia erat tentare Deum. Dicunt ergo, quod tunc Christus descendit de pinnaculo templi per gradus vsque ad pauimentum. Et hoc probant, quia si nõ descendisset per gradus, oportebat, quod volaret, sicut dæmon suadebat ei, & sic crederet eum esse Deum. Maximè, quia tunc Christus faceret contra verba sua. Nam ipse dixerat, quod non se præcipitaret, quia hoc erat tentare Deum, ergo non descenderet de pinnaculo, nisi per gradus modo humano, & sic diabolus non putaret eum esse Deum. Dicendum, quod illud verum est, & aliqualiter concluderet, si finita fuisset hic tentatio, quia tunc diabolus recederet a Christo, & ipse descenderet de pinnaculo, & descenderet per gradus propter causam dictam. Non fuit tamen hic finita tentatio, sed diabolus iterum assumpsit Christum, & duxit in montem excelsum: ideo non erat necesse, quod descenderet de pinnaculo, sed poterat eum de pinnaculo accipere. Est ergo dicẽdum, quod

A dupliciter potuit hoc fieri. Vno modo, quod Christus descenderet de pinnaculo per gradus dæmone hoc vidente: licèt Iudæi hoc non viderent, vt appareret, quod nõ tentabat Deum. Et postquam descendisset ad pauimentum, diabolus tolleret eum inde, & portaret ad mõtem excelsum. Alio modo fieri poterat, quod postquam Christus dixit diabolo, quod nolebat se præcipitare, ne tentaret Deum diabolus videns, se in hac tentatione succubuisse acciperet eum, & duceret ad montem, vbi tentaret eum. Quid autem istorum fuerit, nõ apparet. Ideo sine præiudicio potest quodcunque ipsorum teneri. Verisimilius tamen videtur dicendum, quod Christus non descenderit de pinnaculo præcipitando se, nec etiam per gradus, sed inde assumpsit eum diabolus in montem excelsum, scilicet, quia Christus sciebat, quod diabolus volebat eum

B adhuc tentare. Ideo postquam suadente ipso Christus dixit, quod nolebat se præcipitare, ne tentaret Deum, mãsit super pinnaculo quietus, nec descendere volens, nec se præcipitans. Et tunc diabolus videns se in hac tentatione victum inchoauit aliam, & de pinnaculo tulit eum in mõtem. Istud autem est verisimilius, quàm ponere, quod descenderit de pinnaculo ad pauimentum, & inde eum diabolus tulerit, quia non est ponenda pluralitas sine necessitate, & tamen non apparet aliqua necessitas ponendi, quod Christus descenderit de pinnaculo, & litera etiam non exprimit illud. Ideo non oportet illud asserere. Item non est verisimile, quod Christus descendere voluerit de pinnaculo, quia hoc ad nihil proficiebat; cum immediatè diabolus assumpturus esset eum ad montem excelsum.

C *An diabolus Christum nunc verè portauerit, &c? Quæst. XLVI*

QVæritur, An diabolus nunc verè Christũ portauerit, vel ipse per se iuerit, & si portatus est, quomodo permiserit se portari, cum iterum assumens eum suasisset ei se præcipitare? Dicẽdũ, quod verè portatus fuit nunc Christus a diabolo, ita quod per se non mouebatur, sed a diabolo mouebatur. Modus autem portandi fuit, sicut supra declarauimus, de alia portatione, quod fuerit portatus: patet quia dicitur hic: iterum assumpsit eum diabolus. Si tamen Christus per se iret, non diceretur a diabolo assumptus.

Item, quia si Christus per se iuisset prædicando, oportebat in his tẽtationibus transire aliquos dies, scilicet eũ-

D do, & redeundo. Et tamen Christus non comedit a principio tentationis, vsque ad finem, & semper esuriebat, cũ tentatio inceperit postquam ipse cœpit esurire. Non est tamen verisimile, quod Christus mansisset diebus aliquot sine cibo, postquam cœpit esurire. Ideo oportuit quod in eodem die fuerint factæ istæ tres tentationes. Non poterant tamen fieri, si Christus pedibus moueretur eundo, & redeundo de mõtibus. Ergo motus fuit a diabolo, qui subito poterat portare eum de loco, ad locum. Et sic dicendum est, quod subito diabolus accipiens Christum de pinnaculo templi, transtulit illum ad montem excelsum, ad quem voluit. Cum autem quæritur, quare Christus permisit se nunc portari, dicendum quod fuit conueniens, quia debebat permittere se tẽtari quousque diabolus expenderet omnes suas tentationes, & esset omnino victus.

E Si tamen non permitteret se portari, non posset tentari, ideo debuit se permittere tentari. Cum vero obijcitur, quod diabolus suaserat Christo se præcipitare, quando alia vice eum portauit, dicendum, quod ob hoc non debuit cauere a dæmone, quin se portari permitteret: quia si propter hoc quod suaserat ei se præcipitare, non debuisset permittere se portari, etiam non deberet permittere se tentari, quia quælibet tentatio dæmonis ad malum erat. Debuit tamen Christus per se permittere tentari, cum non esset ei vllum periculum hoc permittendo, cum decipere eum non posset, nec aliquod malum inferre, nisi quod ille permitteret.

An homines aliquando portentur a diabolo per diuersa loca. Quæst. XLVII.

QVæritur occasione prædictorum circa dæmones; an aliquando homines portentur ab eis per diuersa loca? Quidam dicunt, quod non, quia Ecclesia in Concilio Anquirensi prohibuit hoc credi, vt patet in Decretis. 26. q. 5. ca. Episcopi. cum dicitur; quod quædam mulieres sceleratæ dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt, & profitentur se nocturnis horis cum Diana Dea Paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, eius iussionibus obedire velut dominæ, & cunctis noctibus ad eius seruitium euocari. Ibi dicitur, quod istæ mulieres seducuntur illusionibus dæmonum, & sic nō est verum, quod profitentur se per noctem ambulare. Item dicitur ibi, vtinam hæ solæ in sua perfidia periissent, & nō multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nā innumera multitudo hac falsa opinione decepta hæc vera esse credunt; & credendo a recta fide deuiant. Et sic non solùm sūt ista falsa, sed ad infidelitatis vitium pertinet ista credere. Item ibi dicitur, quòd istæ mulieres realiter nihil patiuntur, sed est delusio dæmonis in phātasia earum, scilicet: Si quidem satanas, qui se transfigurat in Angelum lucis, cum mentem cuiusque mulieris ceperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit, illico transfigurat se in diuersarum personarum species, atque similitudines, & mētem quam captiuam tenet in somnijs deludens, modo læta, modo tristia, modo incognitas personas ostendens per deuia quoque deducit. Et cum solus spiritus hæc patitur, infidelis hæc non in anima, sed in corpore euenire opinatur. Et dicitur ibi, quod istud est sicut ea, quæ in somnijs, & nocturnis visionibus non extra seipsam educitur, & multa vidit dormiendo, quæ vigilando nunquam viderat. Quis verò tam stultus, & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur.

Dicendum tamen, quòd his non obstantibus dæmones possunt per diuersa loca, tam per diem, quàm per noctem homines ducere aliquando volentes, & aliquando inuitos, & etiam aliquando hoc fit. Primum patet, quia nō est dubium, quin dæmon sit tantę potentiæ, quod non solùm vnum hominem, sed etiam multos possit simul per aerem portare, & quasi in momento ad diuersa loca deducere, quia dæmones naturalia non perdiderunt, & tamen ipsi in naturalibus sunt æquales Angelis bonis, immo plures de dæmonibus sunt excellentiores in naturalibus multis Angelis bonis, cum de quolibet ordine Angelorum dicantur aliqui cecidisse. Angeli tamen boni sunt tantæ potestatis, quod possunt mouere cęlos: quia tam Philosophi, quàm sacra scriptura profitentur cælos moueri per intelligentias, quas nos vocamus Angelos. Et ista est potestas admiranda. Ideo, qui potest mouere cælos, poterit mouere simul multos homines sub quanta celeritate voluerit. Item patet, quia hoc sæpè factum est, tam per dæmones, quàm per Angelos bonos. De dæmonibus patet, quia dæmon portauit semel Christum de deserto in pinnaculum templi, & iterum de pinnaculo in montem excelsum, vt patet hic in litera, & Luc. 4. cap. Quod ergo potuerit dæmon Christum portare, poterit & quemcunque alium. Nam Christus non erat leuioris corporis quàm cæteri homines: sed habebat grauitatem naturalem commensuratam, secundum quantitatem sui corporis. Maximè, quia si dęmon ante hoc nullum hominem portasset de loco ad locum niteretur Christum portare. Sed ipse portauerat alios ante hoc, vel nouerat vires propria; & sciebat, quod portare potera. De Angelis bonis patet, quia Angelus Domini quasi in momento transtulit Abacuch de Iudæa in Chaldæam per capillum capitis. Daniel 14. cap. Ipsa quoque quotidiana experientia istud ostendit, quæ vtinam non tam cognita esset. Multos enim scimus, qui quasi in momento de locis distantibus ad alia se loca transtulerunt deseruientibus sibi dæmonibus ad hoc, qui principes maleficiorum sunt. Et illud ita manifestum est, quod imprudentia sit illud ne-

F gare cum mille nobis testes occurrant, qui sibi horum conscij sunt.

Dicendum igitur, quòd homo sponte potest a dæmonibus portari per diuersa loca, vt si communicet cum eis in operibus maleficiorum. Aliquando etiam aliqui homines inuiti rapiuntur à dæmonibus, & transferuntur ad alia loca remota, siue propter eorum peccata, siue ex Dei dispensatione propter aliquod mysterium. Et de his etiam testes nōn desunt, s. quòd aliqui per artem maleficiorum coegerint aliquos de locis remotissimis Deo permittente quasi in momēto temporis ad se venire. Et nisi Deus prohiberet multa huiusmodi sæpè fierent. Sic patet in vita Beati Cypriani, & Iustinæ. Nam Cyprianus, qui tunc Gentilis, & Maleficus erat, virginem Iustinam ad se adducere volebat missis ad eam dæmonibus. Sed illa se crucis
G signo, & inuocatione nominis Christi muniebat. Sic etiā patet in vita Beati Iacobi. Nam Hermogenes mittebat dæmones ad domum Beati Iacobi, vt ipsum, & Philetum, discipulum suum ad se vinctos perducerent, sed à Christo arcebantur. Sic etiam patet in vita Beati Petri de Simone Mago, qui subleuantibus eum dæmonibus per aerem volabat. Ista igitur vulgata sunt, nec quisquam nisi imprudenter ea negare poterit.

Quod autem dicitur de mulieribus, quæ per noctem discurrunt per diuersa loca, etiam verum est. Nam sæpe hoc inuentum est, & iudicialiter punitum. Et aliqui volentes imitari earum nephandas cærimonias, magna incommoda incurrerunt. Nec potest dici illud per somnium accidere, cùm non solùm ipsi, qui passi sunt, sed etiam plures alii huius rei testes erant. Nec est aliqua causa de his
H dubitandi. Verum est autem, quod apud simplices aliquibus veris multa falsa circa hæc admixta sunt, quia dæmones non solum in moribus, sed etiam in fide nocere cupiunt. Et ista credi vetat sacra Doctrina, quia plurima eorum contra fidem sunt.

Ad primum in contrarium dicendum, q ibi non negatur, quin mulieres possint portari à dæmonibus per noctem, & diuersa spatia pertransire, sed vetatur credi totū illud, quod ipsi asserunt, s. quod ambulant cum Herodiade, vel Diana Dea Paganorum, & credunt illam esse Deā, sicut apud Paganos pluralitas Deorum tenebatur. Dicere ergo Dianam illam esse deam, non solùm est error, sed infidelitas. Et patet, quòd ista sit intentio literę, quia quando ibi accusatur iste error, dicitur quòd multitudo innumera hac falsa opinione decepta, hæc uera esse cre-
I dunt, & credendo à recta fide deuiant, & errore Paganorum inuoluuntur, cùm aliquid Diuinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitrantur. Sunt autem dęmones ista Diana, & Herodias, quæ se in formam Dearum venerari faciunt. Et licèt cum eis vere per noctem istæ mulieres ambulent: tamen in hoc seducuntur, quia putant illas esse Deas cum dæmones sint. Item dicebant istę mulieres, quòd super quasdam bestias equitabant. Illud tamen non est verum, quia nullæ bestiæ poterant per aerem volare, vt quasi in momento temporis magna terrarum spatia transirent, sed erant dæmones, qui aliquando se in formam pecorum, aliquando in ceteras formas se transfigurant, sicut eis placuerit, vt ex pluribus historijs patet. Item errabant istę mulieres, quia dicebant se vocari singulis noctibus ad obsequium illius Dianæ Deæ Gentium, & obe-
K dire illi tanquam dominæ. Nam non est in potestate dæmonum homines ad ista trahere, nisi ipsi sponte velint, & pacta cum dæmonibus ineant. Quod autem homines inuiti trahantur per dæmones, rarum est, & propter speciales casus. Ideo quod illæ mulieres singulis noctibus vocarentur a Diana, & cogerentur obedire ei, sicut dominæ, falsum erat.

Ad secundum cùm dicitur, q sit uitium infidelitatis hoc credere, & recedere a recta fide. Dicendum quòd error non est in hoc, q credatur homines posse portari a dęmonibus per diuersa loca, & quod aliquando realiter portentur: sed in hoc, quòd credantur ista, quæ supra dicta sunt, & maximè quod illa Diana esset Dea. Quia istum errorem specialiter litera condemnat ibi, cùm dicat, errore Paganorum inuoluuntur, cùm aliquid Diuinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitrantur. Et non dicitur,

quod

quod sit error Paganorum credere, quod homines a dæmonibus portentur.

Ad tertium cum dicitur, quod ista accidunt per somnium, cum diabolus phantasiam illudit ostendendo tristia, & læta. Dicendum, quod verum est, quod talia possunt sæpe per somnium accidere, & putabit aliquis, quod verè exterius accidant, quia etiam prophetica reuelatio sæpe sic fit per imaginariam visionem: non tamen negatur, quin ista possint fieri realiter exterius: sicut ponitur ibi exemplum de somnijs, in quibus homo nihil realiter patitur eorum, quæ putat se pati, & tamen per hoc non tollitur, quin realiter talia fieri possent extra somnium. Sed obijcitur, quia dicitur ibi, omnibus itaque publicè annunciandum est, quod qui talia credit, & his similia, fidem perdit. Et sic credere ista est infidelitas, sed oportet dici ea esse delusionem phantasiæ. Dicendum, quod hoc refertur ad errores supra positos, scilicet, qui crediderit omnia illa, quæ illæ mulieres asserebant, fidem perdit. Quia illæ dicebant Dianam esse deam, cum qua per noctem ambulant, istud autem asserere, est fidem perdere, quia est ponere plures Deos. Et patet, quod iste sit sensus literæ, quia cum dicitur, qui talia credit, fidem perdit, & qui rectâ fidem non habet nô est eius, sed illius, in quem credit, id est, diaboli. Et sic isti dicuntur hic fidem perdere, quia credunt in diabolum. Hoc autem est, quia credunt Dianam Deam esse. Et tamê Diana est diabolus. Credere tamen, quod homo possit portari à dæmone per aerem, non est credere in diabolum, nec per hoc à fide receditur, cum sacra scriptura similia asserat, scilicet Christum portatum fuisse à dæmone, ideo negandum nô mulieres maleficas, & etiam viros factis quibusdam nephandis cærimonijs, & vnctionibus a dæmonibus assumi, & per diuersa loca portari, & multos huius generis in vnum locum conuenire, & dæmonibus honorem quendam exhibere, ac libidini, & omni turpitudini vacare.

Quis est iste mons excelsus, ad quem Christus assumptus fuerit? Quæst. XLVIII.

QVæritur, Quis erat iste mons excelsus, ad quem dicitur hic Christus fuisse assumptus a diabolo, & ostendisse ei regna terræ? Dicendum, quod communiter asseritur istum esse quendam montem excelsum, non longè a Iericho, qui distat duobus milliaribus a Quarantana. Est enim Quarantana desertum in quo Christus quadraginta diebus ieiunauit, & distat duobus milliaribus ab Vrbe Iericho. Et rursus ab ipso deserto, quod Quarâtana dicitur, duobus milliaribus contra Galilæam est mons excelsus, in quo diabolus Christum iterum tentauit: sic dicitur in libro de diuisione terræ sanctæ, & in libro Brocardi Theutonici, & in libro Marini Veneti, qui omnes diligêter scripserunt Terram Sanctam. Dicit autem Chrysostomus in quadâ homilia, quod iste fuerit mons excelsior qui erat in toto orbe, cum ait, assumpsit eum diabolus in môtem excelsum valde, quem scilicet diabolus circuiens omnem terram excelsiorem cognouerat ceteris. Quanto enim excelsior fuerit mons, tato ex eo spaciosior terra videtur. Et tunc dicendum esset, quod non fuerit ille mons, qui erat apud Quarantanam, quia alij montes excelsiores valde sunt in alijs partibus mûdi, quàm in Iudæa, vbi erat ille mons, de quo diximus. Nâ dicit Nicolaus, quod iste mons non nominatur, quis fuerit, non tamen refert quis fuit. Potest tamen satis rationabiliter dici, quod fuit de quo diximus, eo quod ista opinio ab antiquo semper mansit apud habitatores terræ sanctæ, quibus circa talia satis credendum est.

Quomodo diabolus potuerit ostendere Christo omnia regna mundi? Quæst. XLIX.

QVæritur, Quomodo diabolus potuerit ostendere Christo omnia regna terræ de illo monte, quia nullus mons, quantumcunque altus, est in toto orbe, de quo tota terra habitata possit videri, cùm sint multæ interpositione aliorum montium, sub quibus multæ valles occultantur. Item dato, quod non esset nisi vnus mons in toto orbe, & reliqua terra esset plana non poterat de illo monte videri omnia regna mundi, quia ipsa terra, cum sit formata in modum sphæræ, proprium tumorem habet, & cum quis pertransierit aliquantum eius spatium, necesse est intercidi quendam arcum circuli inter terminum à quo, & terminum ad quem, & tumor illius arcus impedit videri terminum à quo, & terminus ad quem. Et sic non posset aliquis videre omnia regna terræ, etiâ si nulli montes essent in ea. Item dato, quod terra non esset sphærica, sed plana, ita vt nihil impediret videri aliquid à loco quâtumcunque remoto, tamen nô posset videri ab aliquo homine totus mundus, siue omnia regna terræ propter duo. Primo propter paruitatem anguli rei visibilis, quia quælibet res videtur sub angulo pyramidis radiosæ, & quanto ille angulus est minus acutus, tanto res efficacius videtur, quia species habet maiorem efficaciam immutandi. Tantum autem poterit angulus esse acutus, quod res sub illo visa, non possit immutare visum. Et propter hoc, quando à longinquo videmus aliquem montem, vel turrim, licêt ipsum totum montem videamus, non possumus distinctè videre singulas partes eius, licêt nihil interponatur, quod impediat illas videri, sed solum, quia sub paruo angulo videtur: ideo non immutant. Totus autem mons propter suam magnitudinem capitur sub magno angulo, ideo ipse videtur, sed non singulę partes eius. Et sic vrbes, vel regna, quę essent multum remota ab isto monte, in quo diabolus Christum constituit, non possent videri ab eo, quia propter longitudinem, & distantiam clauderetur earum pyramis sub paruo angulo. Secundo accideret ex defectu oculi, quia oculus noster non potest immutari à specie visibili cuiuscunque vigoris, sed ab ea, quæ est aliquanti vigoris. Sed cum species multiplicantur ab obiecto distanti, etiamsi sub magno angulo claudentur propter magnitudinem corporis, à quo multiplicantur, quia tamen longe sunt à fonte suo, id est, à fonte à quo multiplicantur, minuitur vigor earû ad immutandum. Et sic non posset quis videre rem valde longinquam, etiamsi esset magna propter debilitatem speciei, nisi fortè res illa haberet multû de luce, & per hoc species visibiles essent fortes. Sicut apparet in corporibus cęlestibus, quæ licêt multum a nobis distent, videntur tamê, quia multum de luce habent. Et sic Christus videre non poterat omnia regna terræ de aliquo monte. Aliqui dicunt, quod diabolus non ostendit Christo omnia regna terræ, nec aliqua eorum, sed solùm per sermonem retulit ei de omnibus regnis mundi, & de gloria ipsorum, sicut si quis ista, quæ in libro scripta sunt, legeret. Sic dicit Titus, quod diabolus orbem describit verbo, & velut quandam domum eius intentionem manifestat, vt existimabat. Sed non stat. Primò, quia dicitur hic quod Christus ductus est a diabolo in montem excelsum, vt ostenderet ei regna terræ. Si tamen solo verbo ei illa ostenderet, non oporteret, quod duceret eum in môtem excelsum, nec in aliquem locum, sed existenti in pinnaculo ista referre poterat. Secundo patet, quia ad hoc, quod diabolus enarraret Christo per sermonem de omnibus regnis terræ, & de gloria ipsorum, oportebat multum temporis in hoc consumi. Et tamen Luc. 4. cap. dicitur, quod diabolus ostendit Christo omnia regna orbis terræ in momento temporis: ergo non ostendit ei per solum sermonem, licêt ratio superior est magis efficax.

Alij dicunt, quod diabolus ostendit Christo regna terræ solum mentaliter, id est, causando in mente eius cognitionem de omnibus regnis terræ, & gloria ipsorum. Sic dicit Theophilus, scilicet. Sed qualiter ostendit ei omnia regna orbis terræ? quidam dicunt, quod mente hoc ostêdit. Dicendû, quod non stat. Primo, quia ipse Theophilus reprobat istam positionem in eadê auctoritate. Secundo quia efficacius diabolus non poterat talem ostensionem Christo facere, quia causare aliquam cognitionê nouam in intellectu, quæ non dependeat ex phantasmate, ad solum Deum pertinet, qui potest immediate agere in intellectu: eo q ipse solus potest illabi animæ: dæmones autem, & Angeli boni hoc directè facere non possunt. Tertiô, quia Christus habebat cognitionem istam in mente sua: cu ipse cognosceret omnia, quæ sunt, nô solû præsentia, sed etiam preterita, & futura. Non tamê possunt multiplicari

tiplicari accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, licet bene accidentia diuersarum specierum. Quia sicut nõ possunt esse duæ albedines particulares in eodem subiecto adæquato, licèt in eo sint albedo, frigiditas, magnitudo, & figura: ita in intellectu non est possibile existere duas intellectiones, vel duos habitus intellectiuos eiusdem speciei. Dato ergo, quòd diabolus posset causare talem intellectionem in mente alicuius, nõ poterat tamen illam causare in mente Christi: quia illa ibi præexistebat: & sic essent in eodem intellectu duę intellectiones, vel habitus intellectiui solo numero differentes, quod non est possibile. Quartò patet, quia dicitur, quod diabolus duxit Christũ in montem excelsum ad ostẽdendum ei ista regna terræ, & tamen si solùm per intellectum hoc ostẽdi debebat, non oportebat, quod duceretur ad aliquem montem, cũ locus ad hoc nihil conferret. Alij dicunt, quod diabolus ostendit Christo regna terrę solum per phantasiam, id est per visionem imaginariam. Sic tenet Thophilus, dicens: sed qualiter ostendit ei omnia regna terrę? Quidam dicunt, quod mente hæc ostendit, ego autem dico, quod sensibiliter, & in phantasia apparere fecit. Sed dicendum, quòd non conuenit, quia superfluum erat Christum duci in montẽ excelsum ad ostendendum regna terrę, cùm ipse exterius nihil videret: sed totum esset in phantasia sua, & sic in quocunque loco fieri poterat ista visio. Sed obijcietur, quod oportebat Christum duci in montem, vt putaret se de illo monte videre omnia regna terrę: licèt nihil videret realiter, & si non esset in monte illo, putaret illam esse delusionem. Dicendum, quod istud non est necessarium, quia si illa visio imaginaria poterat esse tam efficax, quia secundùm eam Christus putaret se videre omnia regna terrę exterius, cùm tamen nihil videret: posset etiam secundum eam ostendi Christo, quod erat in loco altissimo terrę, immo quod erat apud lunam, & quod inde videbat totam terram, nam similia nos in somnijs patimur. Secundò patet, quia non est concedendum, quod diabolo tanta potestas data fuerit, vt intra corpus Christi, & ca, ut eius venerandissimum aliquid realiter operaretur, scilicet, immutando phantasmata, & turbando ad hoc, quod posset talis visio imaginaria fieri. Doctores quoque omnes dicunt, quod tota tentatio diaboli extra Christum fuit. Sic dicit Gregorius in homilia, scilicet. Tentari ergo per suggestionem potuit: atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Si tamen diabolus immutasset phantasiam Christi ad tentandum eum, magna pars tentationis esset intra Christum. Ideo non est concedendum, quòd fuerit talis ostensio imaginaria. Tertiò patet, quia quando tales visiones imaginariæ naturaliter accidunt, vocantur somnia. Si autem à Deo fiunt vocantur prophetiæ, quia vnus modus reuelationis est per Prophetiam imaginariam. Numeri 12. cap. scilicet: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini per visionem apparebo ei, aut per somnium loquar ad illum. Si autem talis visio fiat a dæmone vocatur illusio, quia est ad fallendum hominẽ, cum homo ibi fallatur putans aliquid esse, quod non est. Et etiam fit ad intentionem fallendi. Est tamen inconueniens dici, quod Christus fuerit a dæmone illusus. Ergo nõ est cõcedẽdum, quod fuerit in eo talis visio imaginaria. Quartò patet, quia talis visio nihil operatur, nisi in eo, qui secundum illam putat se aliquid verè videre eo tempore quo ipsa fit. Et secundum hoc per illam aliquid ostenditur. Et patet hoc in Prophetis, & in omnibus, ꝙ à Deo mittuntur tales visiones imaginariæ, quia quamdiu illæ durant, putãt ꝙ realiter ista fiant: licet postquã cessauerint visiones, cognoscũt ꝙ fuerit somnium à Deo immissum ad aliquid ostendendũ. Si patet de Salomone, cui per somnium data est sapientia, & putabat se vere loqui cum Deo, & quod Deus sibi loqueretur. 3. Reg. 3. c. Dicitur tamen ibi, quod euigilauit Salomon, & inuenit esse somnium, quasi dicat, Antequam vigilaret putabat rem veram esse, & non fieri per somnium, sed postquam euigilauit comperit, ꝙ fuisset somnium. Et sic necesse est in omnibus talibus visionibus, quod videns putet se aliquid realiter videre, quia aliàs nõ erit uisio imaginaria, nec quidquã proficiet. Sicut in illo, qui videt ludos apparitorum, & præstigiatorum, & cognoscit omnia illa falsa esse. Christus tamen non po-

F terat falli ita, quòd putaret verè videre id, quod solum fieret per visionem imaginariam. Ergo Christo nihil ostẽdi potuit de regnis terræ per visionem imaginariam. Alij dicunt, quod diabolus vere ostendit, & sensibiliter omnia regna terræ Christo, s. quòd poterat ducere eum volando super totam terram, & omnia regna, & sic singula ostẽderet ei, vt Christus illa videret ad oculum. Nam sicut diabolus duxit Christum quasi volando de deserto in pinnaculum, & iterum de pinnaculo in montem excelsum, vt patet in litera, ita poterat eum ducere per totum orbem. Dicendum, quòd non stat, quia dicitur in litera, quòd duxit eum in montem excelsum, & ostendit ei omnia regna terræ: in quo innuitur, quod de illo monte ostendebat ei omnia regna, & sic non ducebat eum uolando. Secundò, quia si uolando ostenderet ei omnia regna terræ, non o-

G portebat, quòd duceret eum ad aliquem montem, cùm super singula regna discurreret, & tamen duxit eum ad montem excelsum. Ergo non duxit eum per omnia regna terræ. Tertiò patet, quia Luc. 4. dicitur, quod ostendit ei omnia regna orbis terræ, & tamen si duceret eum volando super singula regna, & illa sibi determinatè ostenderet, aliquanto tempore indigebat, & non poterat fieri in momento temporis, siue in pauco tempore: non ergo factum fuit. s. c. Alij dicunt, quod diabolus ostendit Christo verè omnia regna terræ de monte illo excelso faciendo, quod omnes species regnorum omnium, & vrbium venirent ad oculos Christi, & sic realiter videret. Dicendum, quod non stat, quia hoc fieri nõ poterat Christo manente in monte nisi dupliciter. Vno modo quòd diabolus faceret species singularum regionum, & Ciuitatum quæ directè non poterant venire ad oculos Christi propter impedimentum tumoris terræ, & interiectorum montium

H venire reflexè, aut quod diabolus faceret externis species omnium illarum specierum, quę directè peruenirent ad oculos Christi, & sic verè uideret illa res. Hoc tamen nõ stat. De primo patet, ꝙ res visibilis emittit pyramidem suam visualem per continuum, & directum, & non potest species mittere oblique, vel circumflexe: ideo nõ poterat diabolus species suas a natura peruertere, vt per lineas circumflexas venirent ad oculum Christi. Istud verum est, tamen quando species, siue radius visualis frangitur in aliquo corpore tersio, & polito, quia inde reflectuntur species, sicut in speculis. Et licet tunc per rectas lineas fiat visio, quia linea reflexionis recta est, tamen videtur id quòd non opponitur oculo videntis per lineam rectam, &

I hoc modo per artem speculorum positorum in certa habitudine possunt videri aliqua occulta, quæ alias uideri non possunt. Et possunt videri aliqua à longe, ad quæ aliàs oculus non sufficeret. Hoc modo Socrates per artem speculorum vidit Draconem, qui erat in monte, & deuorabat homines, quem tamen nemo videre poterat. Sed dicendum, quod etiam isto modo diabolus non poterat ostendere Christo omnia regna terræ, quia ad uidendum aliquam vnam rem positam distinctam, oportet esset multa specula, & artificiosè facta, & collocata. Ad uidendum autem omnia regna terræ, & partes ipsorum determinatè non poterant collocari specula, quia necesse erat species in omni parte uenire, & tamen latera quorundam speculorum, & posteriora impedirent species uenientes ex partibus illis, nec pertransirent ad obiecta specula, in quibus reflecterentur. Secundo, quia specula ista oportebat poni in

K locis altissimis, s. vltra nubes, quia propter tumorem terrę species uenientes per lineam rectam non poterant peruenire nisi ad loca altissima, & tunc radius reflexionis forte non posset peruenire ad oculum propter obiectas nubes, & corpora grossa. Tertio, quia dato, quod per aliquod artificium species omnium rerum uisibilium, uel saltem regnorum terræ, & ciuitatum possent uideri ab aliquo, ita quod possent reflecti in talibus locis, quod peruenirẽt sub angulo acutissimo, qui non sufficit ad immutandum oculum, ut supra posuimus exemplum de uidente montem à longe, qui tamen non uidet determinate partes montis: quanto magis si ab extremis omnibus recte habitabilis species rerum visibilium in vnum locum confluere deberent, quia omnes illæ peruenirent sub angulo acutissimo, ita ut sentiri non possent. Quartò patet,

quia

quia dato, quod res istæ terminarent pyramides suas sub magno angulo ad illa specula; nó tamen sufficeret oculus immutari per tales species, quia illæ sunt parui vigoris propter distantiam a fonte suo, id est, à corpore suo emittuntur. Quintò patet, quia istud maximè accidit in visione reflexa: nisi etiá in eis, quæ videntur de propinquo, si videantur per reflexionem valde debiliter immutant: sicut apparet in eis, quæ videmus in speculo. Et ratio est, quia rectitudo pyramidis cófert valde ad vigorem immutandi, qua ablata per inflexioné tollitur multum de viribus specierum immutantium. Apparet hic sensibiliter in vmbris causatis per obiecta corpora ad radios solis, quia si quis sit apud aliquem, quando sol non est multum eleuatus à terra, corpus suum faciet duas vmbras. Vna est, per hoc quod intercipit radios solis directè venié tes à sole, ne perueniant ad terram, & ista vmbra est valde fusca, & multum sensibilis. Alia vmbra causabitur à corpore eius propter hoc, quod radij solis reflexi in aqua, quæ est corpus speculare intercipiuntur, ne perueniant ad corpora obiecta, & apparet in corpore obiecto quædá vmbra parum fusca, & modicum sensibilis. Et istæ duæ vmbræ sunt aliqualiter distantes, secundùm conditionem loci in quo fit reflexio, & tunc quanta est differentia inter vnam vmbram, & alteram quantum ad esse fuscum, tanta est differentia inter radios directos, & reflexos emissos à sole; quia cú vmbra sit priuatio lucis in corpore obiecto, quanto fuerit maior lux, tanto vmbra est maior, id est, magis sensibilis, & quæ magis fusca videtur. Sicut magis vitium est, quod maiori virtuti opponitur, & quanto maior est virtum, tanto maius est vitium. Et tamen valde maior est vmbra causata propter defectum radiorum directorum, quàm vmbra causata propter radios reflexos. Ergo valde maior est virtus immutádi oculum per radium directum, quam per reflexum, & tamen in magna distantia species perueniens directè ad oculum non posset immutare propter paruum vigorem, a fortiori ergo si fieret visio per radios reflexos in speculis. Sextò patet, quod non erat verisimile, quod diabolus posset habere tot specula, aut corpora specularitér disposita, vt species omnium regnorum, & partium suarú determinate repræsentari possent; quia ad hoc faciendum longum tempus necessarium erat. Dicitur tamen Luc. 4. c. quod in momento temporis ostendit diabolus omnia regna terræ. Ideo non potuit fieri per reflexionem factam in speculis. Dicet aliquis, q. diabolus ista specula ante hoc disposita habebat ad illud faciédú. Dicendum, quod non est verisimile, quia immediatè, vt Christus noluit se præcipitare de pinnaculo, diabolus tulit eum in monté excelsum, & ibi in momento téporis ostendit ei omnia regna terræ, & sic inter vnam tentationem, & aliam nó potuerunt ista specula fieri, quia diabolus eadem die fecit omnes istas tentationes, vt infra dicetur. Et postquam incepit tentare Christum, nunquam recessit ab eo, quo vsque fuerunt completæ omnes tentationes. Quia dicitur in litera: tunc diabolus reliquit eum, & Luc. 4. c. dicitur, quod consummata omni tentatione diabolus recessit ab eo, & sic prius semper manebat cum eo. Si autem dicas, quod antequam inciperent fieri tentationes facta erant specula: non est verisimile, quia diabolus non fecit istam tertiam tentationem, nisi quia non potuit superare Christum in duabus primis, & antequam inciperet tétare non sciebat ipse, quod superandus erat a Christo in duabus primis tentationibus, quia tunc non fecisset illas, quia erant inutiles. Ergo ipse non disposuerat specula antequá tétationes inchoaret. Septimo patet, quia non erat verisimile, quod diabolus vellet tantú laborem, & occupationem sumere ad vnam tentationem faciendam, quá poterat facere sine his difficultatibus, solùm suadédo Christo, quod adoraret eum, & quod daret ei omnia regna terræ per arté speculorum. Alius modus etiam non potest stare; scilicet, quod diabolus formaret species exterius, per quas Christus videret. Primo, quia dato, quod diabolus tales species posset formare, non diceretur Christus per illas videre regna terræ, quia non videt aliquis verè aliquá rem, nisi per speciem illius. Et tamen istæ non erant species regnorum terræ, nec partium suarum: ideo etiamsi per illas Christus mutaretur, nó diceretur videre regna terræ, nec

A verè illa videret. Secundo patet, quia diabolus non potest tales species formare, sed multiplicantur solùm à corporibus. Et non est credendum, quod diabolus possit aliquod de nouo facere, quod non fuerit in se, nec in materia sua. Nam qui hoc crediderit infidelis erit, vt diffiniuit ecclesia etiá in Concilio Anquirési, & patet in Decretis. 26. quæst. 5. c. episcopi, scilicet. De Domino nostro scriptum est, omnia per ipsum facta sunt: quisquis ergo posse credit aliquá creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam similitudiné, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio est etiam pagano deterior. Dicendum tamen; quod diabolus poterat de aere formare aliqua corpora cuiuscú que similitudinis ipse vellet, & obijcere illa oculis Christi,
B & illa possent repræsentare aliquas partes mundi. Tamen hoc modo non diceretur verè ostendisse Christo omnia regna terræ, quia Christus verè nullum regnum videret, sed solùm illa corpora a diabolo fabricata. Item, quia ad hoc non oportebat, quod Christus poneretur in aliquo monte excelso, quia de quocúque loco poterat illa videre. Alij dicunt; quod diabolus non ostendit Christo aliqua regna terræ, sed solùm ostendit ei regna diuersa, quæ ipse in terra, id est, in hominibus terrenis habebat. Ná quoddam est auaritiæ regnum, quoddam superbiæ, quoddam luxuriæ, & generaliter quot sunt vitia, tot sunt diaboli regna. Sic dicitur Iob 41. c. de diabolo, scilicet. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ. Sic exponit Origenes, scilicet. Non est arbitrandum, quod regna ei mundi ostendens
C Persarum, verbi gratia, regnum Iudæorumque monstrauerit, sed ostendit ei regnum suum, quo regnaret in mú do, id est, quo alii regnentur à fornicatione, alii ab auaritia. Sic etiam exponit Rabanus, scilicet. Ostendit diabolus Domino regna mundi: non quod ipse visum eius amplificare potuerit, aut aliquid ignotum demonstrare, sed vanitatem pompæ mundanæ, quàm ipse diligebat quasi speciosam, ac desiderabilem orbis, ostendens, in amorem Christo suggerens venire volebat. Dicendum tamé, quod iste sensus est moralis, & tamen verè diabolus non intellexit de tali regno, sed de regnis terræ. Primò patet, quia tunc non esset locus tentationi: cum diabolus apertè osté deret Christo vitia in quibus ipse regnabat. Secundo, quia ipse promittebat dare Christo omnia hæc, & tamen
D non oportet, quod diabolus promittat alicui dare peccata, quia quilibet per se ipsum peccare potest, quántum voluerit. Tertio, quia diabolus dixit, hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Et sic videtur, quod aliquid magnum promittebat ei, vt alliceret eum ad illam adorationem. Et tamen dare peccata nihil erat dare, cum nihil sit facilius, quam peccare, & nihil difficilius, quàm abstinere a peccato. Ergo nó intelligebatur de tali regno. Quarto patet, quia hoc modo omnia peccata sunt regnum diaboli, & sic idolatria est vnum de regnis eius, immo est præcipuum, & tamen diabolus distinxit hic idolatriam a regnis terræ, sicut meritum a præmio: in quantum dixit omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Non ergo intelligatur de tali regno, sed de regnis terræ. Quinto patet, quia Luc. 4. cap. dicitur: tibi dabo potestatem hanc vni-
E uersam, & gloriam illorum. Ergo necesse est intelligi de regnis terræ, quę dicunt potestatem quandam, & non de peccatis.

Dicendum igitur, quod diabolus ostendit Christo omnia regna terræ, non ostendendo ea realiter, nec distinctè aliquod illorum, sed solùm de illo móte faciebat eum respicere ad diuersas partes mundi, & dicebat ei. Versus talem partem est regnum Persarum, & ibi regna Iudæorú, & illic regna Hispanorum, & sic de ceteris. Gloriam autem eorum ostendebat dicendo, in tali regno abundant tales diuitiæ, & tales potestates, & in tali regno tales. Sic ait Chryso. in quadam homilia, scilicet. Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum. Ostendit autem ita, non, vt ipsa regna, vel ciuitates eorum, vel populos, vel argentum, vel aurum videret, sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum, vel ciuitas posita erat. Vt puta si ascendas super excelsum locum digito extenso dicam tibi, ecce ibi est Roma, aut Alexandria, non sic ostendendo tibi, vt ipsas videas ciuitates, sed partes terræ, in quibus

posita

posita sunt. Sic, & diabolus poterat Christo singula loca digito demonstrare, & vniuscuiusque regni homines, & statum verbis exponere. Nam ostensum dicitur, quod exponitur ad intelligendum. Hoc tenet Nicolaus, & idem Sanctus Thom. 3. parte sum. q. 41. artic. 4. in responsione ad septimum argumētum. Et sic dicit Nicolaus, quod ista ostensio magis fuit ad auditum, quā ad visum. Sed obijcietur, quod diabolus poterat ostendere. Christo omnia hæc vere, & distinctè. Nam Beato Benedicto ostensus est semel totus mundus, vt ait Gregor. 2. Dial. Moyses quoque vidit totam terram Israel de monte Abarim, qui erat extra terram Chanaan, scilicet, in terra Moab. Deutero. 34. c. & ibi declaratū est, quod Moyses clarè, & distinctè vidit terram illam, Sic ergo potuit nunc Christus videre.

Dicendum, quod Christus quomodocunque voluisset, poterat vere ad oculum videre omnia regna terrę: diabolus tamen non poterat ei ostendere illa vere, vt supra ostensum est. Cùm autem obijcitur de Beato Benedicto dicendum, quod illa fuit visio in spiritu, & non ad oculū. Item, quia illa visio facta fuit à Deo, & potuisset ei Deus verè ostendere totum mundum, licèt spiritualiter solùm ostenderit: diabolus tamen hoc facere non poterat, quia potestas sua est multū finita. De Moyse dicendum, quod non fuit omnino simile, quia nō fuit ei ostensus totus mūdus, sed pauca terra, scilicet illa, quàm Iudæi possessuri erant, & non tota quidem. Aliter etiam dici potest, quod Moyses, licèt paucam terram viderit, non supernaturaliter illam vidit. Quis autem fuit modus, quo eam vidit, scilicet, an per confortationem specierum, an congregationem ipsarum, & præsentationem coram oculis Moysi, declaratum est Deuteron. 32.

Quomodo poterat diabolus dare omnia regna Christo, cui ea promittebat? Quæst. L.

QVæritur, quomodo diabolus dixit hic, omnia hæc tibi dabo, si cadens adoraueris me, scilicet, omnia regna terræ: quomodo poterat diabolus illa dare, & an poterat? Dicendum, quod diabolus mentitus est, quia nihil dare poterat, vt infra dicetur. Sciendum tamē, quod Manichæi, & quidam alij hæretici, vt ait Nicolaus, dixerunt, quod diabolus est Dominus rerum corporalium, & inferiorum, & est factor, & creator eorū. Habuerunt autem occasionem quandam errandi ex hoc loco, & similibus, quia dixit hic diabolus: omnia hæc tibi dabo, & tamē dare nō poterat, nisi essent in potestate sua. Sic etiam dicitur Ioan. 12. c. Nunc iudicium est mundi, & princeps huius mundi eijcietur foras. Et vocatur princeps huius mundi diabolus. Sic etiam Io. 14. c. dicitur. Venit enim princeps huius mundi, & in me nō habet quicquam, id est, diabolus venit. Si ergo princeps est mūdi, potestatem habet super illum. Dicendum, quod stulte mouētur Manichæi dicentes aliquid creatum esse à diabolo, quia creare est potētię infinitæ, & ista est vnica, nec potest multiplicari: ideo diabolus creare non potest. Et patet, quia si diabolus esset potentiæ infinitæ, non posset ab aliquo superari, quia infinito nihil est maius, & tamen diabolus superatur, & priuatur potestate sua. Quia Ioan. 12. dicitur: princeps huius mundi eijcietur foras. Et Apoc. 20. c. dicitur, quod ligatus est, non soluendus per mille, annos: ergo non est potentiæ infinitæ, & sic non potest creare. Item Ioan. 1. c. dicitur. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est, non potuit aliquid creari nisi per Deum. Itē diabolus non innuit in verbis suis, etiamsi vera essent, quod ipse aliquid creauerit: immo quod nec etiam aliquā potestatē a se ipso habeat super regna terræ, sed si aliquam habet, quod illam ab alio accepit. Nam Luc. 4. c. dicitur, quod ostēdit diabolus Christo omnia regna terræ, & ait illi. Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sūt, & cui nolo, do illa. Et sic asserit ista regna terræ sibi tradita fuisse. Non ergo innuit, quod illa creauit. Sed Manichei valde insaniunt, qui nō solùm hoc asserunt, sed etiam, quod vetus testamētū datum est a diabolo, & multa alia absurda, de quibus non est ad præsens dicere. Cùm autem quæritur, an regna terræ fuerint diabolo subdita, & posita illa dare, dicendum, quod non. Cùm autē dixit,

F quod daret illa mentitus est, quia ista est cōditio sua, cùm ipse sit mendax, & mēdacij pater. Ioan. 8. c. Et ibi dicitur: Cùm de proprijs loquitur mentitur. Et patet hoc, quia ita dixit Hieronymus super Matthæū, scilicet, Arrogans, & superbus de iactātia loquitur. Nō enim potest omnia regna dare, cùm sciamus plerosque sāctos viros à Deo reges factos. Idem dicit Titus, scilicet: In vtroque mentiebatur. Nec enim habebat, nec cōferre poterat, quo carebat. Nullus enim obtinet potestatē, sed ad pugnantē aduersarius derelictus est. Secūdò patet, quia si diabolus esset Dominus regnorum terræ & posset illa pro libito dare, semper viris malis daret, vt omnia malè fierent, & vitia crescerēt in immensum. Sæpe tamen repugnauerūt, & ad magnas potestates ascenderunt viri Sācti: ideo nō dabantur regna a dęmone, sed a Deo. Tertio patet, quia per hoc tolleretur G diuina prouidentia, nam si diabolus potestatem haberet in regnis terræ, non solùm sine ordine ista fierent, sed etiā omnia necesse erat fieri per iniquitatē, & mala quæ homines paterentur non essent per diuinum iudicium, sed per diaboli deordinationem, & potestatē, cui omnia ista subdita essent. Hoc tamē est falsum, quia non solùm in rebus magnis, sed etiam in minimis prouidentia Dei est, vt infra 10. c. scilicet. Nonnè duo passeres asse veneunt, & vnus ex his non cadit in terra sine patre vestro, id est, sine voluntate Dei, & ordinatione eius. Et sequitur. Vestri autē capilli capitis omnes numerati sūt. Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos: quasi dicat, vnus passer nō moritur, nec cadit in terram, & tamen passer est res vilis quia duo passeres asse veneunt, à fortiori uos nullum malum patiemini sine Dei voluntate, & ordinatione. Vnde non solùm membra corporis nostri a Deo custodiuntur, sed etiam capilli nostri, qui nihil valent, omnes numerati H sunt, & vnus de illis non peribit sine Dei voluntate. Et sic malum quantumcunque paruum inferri non poterit alicui, nisi Deus hoc faciat. Sic patet Amos. 3. c. scilicet. Si erit malum in ciuitate, quod Deus non fecerit. q. d. Nō est aliquod malum pęnæ quod Deus non infligat. Non tamē habet potestatem super regna, qui in illis nihil facere potest, nisi ab alio permittatur: ideo diabolus non habet potestatem super regna terrę. Quartò patet, quia ad Ro. 13. c. dicitur, non est enim potestas, nisi a Deo: Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Et iterum dicitur. Dei enim minister est iudex in iram ei, qui malum agit. Si ergo nulla potestas est, quæ non sit a Deo, nullum regnum erit, quod sit a dæmone. Quintò patet, quia Daniel. 4. c. dici- I tur. Fænum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud. Et sic Deus est, qui dominatur in regnis terræ, & ab ipso solo datur regnū, cui ipse voluerit. Sextò patet, quia Prouerbio. 21. c. dicitur. Cor Regis in manu Domini, & quocumque voluerit uertit istud. Et quia per cor Regis gubernatur regnum, necesse est regnum esse in potestate Dei, in cuius manu cor Regis est. Septimo patet, quia Deus uocatur Rex Regum, & princeps omnium Regum terræ. Apoc. 19. Si tamen diabolus esset princeps mundi, & daret regna cui uellet, non esset Deus princeps Regum terræ, quia nihil ad uoluntatem illius fieret: ideo diabolus non est princeps regnorum, sed Deus solus.

Aliqui dicunt, quod uerum est, quod regna, quæ instè K habentur a Deo dantur, quæ autem habentur iniuste habentur a dæmone. Sic uidetur dicere Chryso. super Matthæum, scilicet, Nō potest diabolus omnia regna dare, sed ea quæ per iniquitatem fiunt in mundo, ut puta furtum, aut periurium acquisitas illicitas diuitias diabolus quibus diuitias dare potest, sed illis, qui uolunt ab illo recipere.

Dicendu tamen, quod diabolus non dat aliqua regna, nec potestates in mundo. ideo siue acquirantur iuste, siue iniuste, a Deo dantur. Patet hoc cùm Apostolus, dixerit, omnem potestatem a Deo esse; scilicet, non est potestas nisi a Deo: ergo tam bene, quam male acquisita Deo. Secundo patet, quia si potestas male acquisita esset a dæmone, tolleretur prouidentia Dei in illis regnis, & Dominijs, & ibi fierent plurima mala, quæ non caderent sub diuina prouidentia, & sic maior pars, & excellentior negotiorum humanorum essent extra diuinam prouidētiam;

quod

quod falsum est, cum etiam vnum capillum nostrum, aut vnum passerem dicat Christus non cadere in terram, sine Deo, id est, sine eius ordinatione, infra 10.c. Tertiò patet, quia Daniel. 4.c. dicitur. Donec scias, quòd altissimus dominatur in regno hominum, & sic in regno Nabuchod. dominabatur Deus. Et tamē istud regnum, & cōmuniter alia ipso tempore per tyrānidem obtinebantur, quia Nabuc. cōtra omnes gentes bella mouebat solùm, ut eas subderet. Et tamen Deus dixit, quod traderet eas in manus Nabucho. & non excuterent ceruicem suam de iugo eius usque ad annos 70. vt patet Iere. 25.c. Ergo etiam regna, quæ per iniquitatem habentur, à Deo dantur. Quartò patet, quia Deus interdū facit ipsos malos regnare, & de voluntate sua regnant, vt patet Iob. 34.c. scilicet. Qui facit regnare hominē hypocritam propter peccata populi. Ergo tam boni, quàm mali à Deo regnum accipiunt. Quintò B patet, quia Deus dedit potestatem Senacherib. Regi Assyriorum super Iudæos. Nam per Isaiam decimo capite dicitur. Ad gentē fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi: vt auferat spolia, diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearū. Sennacherib tamen per iniquitatem pugnabat cōtra Iudæos, & dicebat non solùm contra eos, sed etiā contra Deum ipsorum pugnaturū se. 4. Regum. 19.c. & Isaiæ decimo. Sic etiam fuit de Nabuchod. quem Deus vocauit contra Iudæos, & dedit ei fortitudinem, vt subijceret eos sibi Isa. 5.c. scilicet. Et leuabit signū in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ. Et Abacuc primo, dicitur, quod Deus posuerat eum fortem ad corripiendum gentes, & dedit eas sua iugo eius. Ieremi. 15.cap. Et tamen Abacuc primo, & secundo dicitur, quòd erat iniquus, & C per iniquitatē pugnabat. Ideo dicebat ibi Abacuc, quod deuorat iniustus iustiorem se. Et sic apparet, quòd etiam viris iniustis Deus regna dat. Nam sicut viris iustis dat regna, quia boni sunt, & vt populus benè regatur: ita dat iniustis regna, vt puniant subditos propter peccata ipsorum. Iob 34.c. scilicet. Qui facit regnare hypocritā propter peccata populi. Aliquādo et propter bonos hoc fit, vt boni, qui imperfecti adhuc sunt, hic purgentur, & per disciplinam tēporalem ad maiorē gradū virtutis proficiant. Ad dictum Chrysostom. dicēdum, quòd cùm regnū habetur p iniquitatem sunt ibi duo, s. obtinere regnum, & iniquitas, per quā obtinetur. Regnū enim, & obtinere illud à Deo solo est, cuicunque proueniat, iniquitas cāusa per quam obtinetur à Deo nō est, sed à dæmone, vel ab homine. Et sic licet obtinere regnum sēper à Deo sit, obtinere tū istud per iniqui- D tatem non est à Deo, & hoc Chrysostom. vlt. Sed aliquis obiicitur, quia Oseæ 8.c. dicitur. Regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & nō cognoui. Et sic aliquis principatus est, qui nō est à Deo. Dicendum, quòd omnis principatus, vel regnū, siue in bonis, siue in malis à Deo est, dicente Apostolo, quòd non est potestas, quæ nō sit à Deo. Bonorū tū principatus à Deo totaliter est, quia ipse tales principes instituit, & sibi de illis absolutè placet. Mali autem à Deo in principes instituuntur, quia ei placet, quòd illi principētur, cū contra voluntatē suam nihil fieri possit. Non tū absolutè Deo placet de eis, quia mali sunt, sed in quātū regimē malum eorum aliquo modo est conueniens in pœnam pp malos, vel in correptionem, pp bonos. Et sic dicitur, regnauerunt, & non ex me, id est: medium illud, per quòd ad regnādum venerunt, non fuit ex me, quia per iniquitatem, s. per E tyranidem, vel fraudem ad principatum venerunt, & iniquitas illa à Deo non est: Sed quod ipsi possint ad principatum venire à Deo est. Et dicitur, principes extiterūt, & non cognoui, id est, non approbaui, scilicet, modū, quo ad principatum venerunt. Et ista vocatur apud Sanctos Doctores cognitio approbationis. Nam de absoluta cognitione manifestū est, quod Deus omnia cognoscit, siue bona, siue mala, & sic omnis principatus à Deo est: a dæmone autem nullum regnum est, nec dari potest alicui ab eo. Sed mentitus est dicendo, quod ipse poterat dare, quia nullam potestatem habet diabolus in præsenti, nisi tentare homines, quātum Deus permiserit. Sic dicit Titus, scilicet. In vtroque mentiebatur. Nec enim habebat, nec conferre poterat, quo carebat: nullius enim obtinet potestatem, sed ad pugnam aduersarius derelictus est.

A *Quare diabolus tentauerit Christum de auaritia, & idolatria? Quest. LI.*

Quæritur, quare diabolus tentauerit Christum de auaritia, & de idolatria? Dicēdum de primo, quòd propter multa tentauerit eum de auaritia. Primò diabolus victus in duabus præcedentibus tentationibus, non reputauit se totaliter victum, quia adhuc supererat ei aliquid; de quo Christum tentaret, s. auaritia. Secundò fuit, quia diabolus putauit, quòd fortè in isto vitio superare posset Christum, quia plurimi, qui circa cetera bene se habent, circa diuitias peccant in superfluo desiderio earum: dicente Salomone, quòd propter diuitias multi perierunt. Poterant ergo esse, quòd si Christus fuisset purus homo, licèt in alijs non fuisset superatus, quòd in hoc superaretur; ideo tentauit B eum diabolus. Tertiò fuit ex dispositione Christi, quia ipse se aptum dedit ad hanc tentationem. Quia conueniēs erat, vt de auaritia tentaretur, vt in ea nobis resistendi tētationibus diaboli formam daret: cùm de isto vitio sæpe homines tententur. De idolatria diabolus tentauit Christum, qui erat vitium pessimum, quòd fortè aliquo modo eum tanquam purum hominem ad hoc inclinaret. Secūdò fuit, quia Christus de hoc voluit tentari doctrinam nobis tradens, ne miremur viri boni, quòd sæpe de vitijs pessimis tententur, cùm Christus à dæmone de idolatria, quæ est pessimum omnium vitiorum fuerit tentatus.

An tentatio ista fuerit conueniens, & verisimilis. Quest. LII.

Quæritur, an tentatio ista fuerit conueniens, & verisimilis. Dicendum, quòd tētatio diaboli, cùm in se mala sit, non potest absolutè vocari conueniens, sed dicitur conueniens, vel inconueniens respectu finis, ad quem diabolus illam instituit. Et quia omnis tentatio eius ad malū est, non solùm ad malum, sed etiam ad pessimum, conueniens erat ei. Cùm autem quæritur an erat uerisimilis, quidam dicunt, quòd non, quia malum manifestum in ea sua debatur. Dicendum, quòd licet non esset verisimilis ista tentatio simpliciter, erat tamen verisimilis ex suppositione. Vnde si solùm diabolus tentasset Christum, vel aliquē aliū de idolatria, dicens, adora me, non esset verisimilis tentatio, & nemo sic ad eam moueretur. Diabolus tamen ostendit Christo omnia regna terræ, & dixit: Omnia hæc tibi dabo, si cadens adoraueris me. Licet ergo aliquis iudicaret idolatriam absolute malam, supposito tamen, quod pro vno actu idolatriæ absolute darentur omnia regna terræ, iudicaret aliquis bonam esse idolatriam istam; non quidem in quantum idolatria erat, sed in quantum pro ea dabantur omnia regna terræ. Et sic forte iudicatet melius esse idolatriam committere, & habere omnia regna terræ, quàm non committere, & nihil recipere: cùm videamus plurimos, qui non pro tantis, sed pro paucis temporalibus delectationibus, vt vindictā inimicorū, non solum semel, sed quasi continuè per vindictam dæmones colunt, multas cærimonias venerationis iuxta eorum mandatum exhibentes. Et alij miseriores, qui nullum vnquam saltem parum temporale bonum ab eis recipiant, sed pro solo desiderio aliquorum bonorum temporalium, quæ frustra expectant dæmones uenerantur. Dicendum tamen, quod aliquo modo erat ista tentatio non verisimilis: in quantum diabolus promittebat ea, quæ nullo modo dare poterat, quia uir prudens satis cognosceret, & quod diabolus nihil dare posset. Et sic dicit Remigius. Miranda etiam est diaboli dementia. Illi promittebat dare regna terrena, qui suis fidelibus dat regna cælestia, & gloriam mundi ei, qui est cælestis gloriæ Dominus. Et sic Cyrillus quasi admirans de diabolo dicit: Quomodo tu, cuius sors est inextinguibilis flamma, qualiter omnium Domino, quæ sua sunt, spondes? putasti cultorem habere, cuius metu tremunt vniuersa. Diabolus tamen non erubescit mentiri in talibus promissionibus: quia multi miseri desiderio cunctarum rerum, per quas se felices arbitrarentur, etiamsi non sint verisimilia, quæ dicuntur, mouentur, & falli se permittunt: immo & interdum ipsi se ipsos fallunt, nolentes perdere spem tantarum rerum, quia saltem in falsa spe ipsarum rerum dele-

ctan-

ctantur. Et istud est, quòd promisiones diaboli reddit verisimiles: & in hoc etiam amor sæculi hominem valde decipit, quia homo proponit sibi certam spem, & longam fruitionem illarum rerum, quas nunquam habiturus est.

Quare diabolus voluerit adorari? Quæst. LIII.

QVæritur, quare diabolus voluerit adorari? Dicendum, quòd propter multa. Primò, vt per hoc Christum ad peccatum induceret colendo Deum alienum. Secundò, quia non solùm istud erat peccatum, sed etiam grauissimum omnium peccatorum ex genere suo propter duo. Primò, quia in ceteris peccatis aliquo modo repugnatur Deo, sed non totaliter, nec directe: in hoc autem penitus, & directè ei repugnatur. Sicut si regi iubenti aliquid facere, dicat aliquis: non teneor illud facere, vel nolo facere: malum est. Si tamen dicat, tu non es Rex: istud est pessimum, & maximè contra honorem eius, quia per hoc tota reuerentia ei adimitur, quod nec fit in aliis. Ita est in Deo, si quis præuaricatur vnum de preceptis eius, agit contra honorem ipsius. Si tamen idolatriam committit, dicit de eo, quod non est Deus, quia non est possibile esse plures Deos. Sed qui idolatriam committit, facit illum Deum respectu cuius idolatriam cõmittit: ergo illum colendo est ac si dicat Deo vero, tu nõ es Deus. Nullum ergo potest esse ex genere peccatum maius, licèt aliquando per accidens aliquod de aliis peccatis sit maius, quam idolatria, vt si sit aliqua idolatria non grauis: sicut in aliquo sortilegio, vel augurio, & sit aliquod homicidium grauissimũ, vel vnum bellum iniustum, in quo sunt multa homicidia, & prædæ. Secundo est idolatria grauius peccatũ ceteris, quia in transgressionẽ præceptorum, quæ sunt ad proximum, est duplex præuaricatio: vna in quantum homo lædit proximũ agendo contra illam legem, quę concernit ius illius. Alia est in quantum homo contemnit legem, cuius Deus legislator est. Et sic in præceptis, quæ sunt ad proximum, malum ꝙ directe fit in ipsa transgressione, non est contra Deum, sed solum contemptus legis. In idolatria aũt malum, quod fit per præuaricationem legis, directe est contra Deum, & non contra proximum, quia Deo tollitur honor debitus, per idolatriam, & datur alteri, cui non potest competere. Secunda etiam pręuaricatio est contra Deũ in quantum agit homo contra legem a Deo institutam de non colendo Deos alienos. Et sic in hoc præcepto vtraq; transgressio præcepti directe contra Deum est. Ideo est peccatũ istud grauius omnibus peccatis, quæ sunt contra proximum, & maximè propter causam præcedentem. Ob hoc ergo magis diabolus cuperet, ꝙ homo peccaret in hoc, quàm in ceteris, aut grauius delinqueret. Tertiò quantum ad principale diabolus uoluit adorari, quia superbus est nimium, & desiderat ualde honorem, & quia nullus est maior honor, quam in adoratione, cupit diabolus adorari. Sic dicit Glos. scilicet. Ecce antiqua diaboli superbia. Sicut enim in principio voluit se similem Deo facere: ita nunc volebat diuinum cultum sibi vsurpare, dicens: Si cadẽs adoraueris me. Quartò diabolus volebat adorari à Christo, & idem vellet a quolibet homine propter inuidiam, scilicet, quia inuidus est naturæ humanæ, quæ fragilis est. Deus tamen illam ad magnum honorem, & felicitatem eleuat dando ei æternum bonum, quod diabolus perdidit. Ideo diabolus ex inuidia vellet vilificare homines, & deprimere eos quantum posset, vt sic minores eos essent: ideo non solum ab illis adorari vult, sed etiam, quod cadant coram eo, ad hoc, quod magis deprimantur. Sic dicit diabolus, si cadens adoraueris me, & non dixit solum si adoraueris me. Vnde dicit Glo. quod qui diabolum adoraturus est, ante corruit, quam adoret. Ambrosius autem refert hoc ad cupiditatem rerum temporalium, quia prius humiliatur homo, quam assequatur illas: vnde dixit diabolus, omnia hæc tibi dabo, si cadens adoraueris me. Et sic dicit Ambrosius. Habet autem ambitio domesticum periculum. Vt enim dominetur aliis, prius seruit, curuatur, obsequitur, vt honore donetur, & dum vult esse sublimior, fit remissior.

F *Quare dixerit Iesus diabolo, vade retro, & quid significet? Quæst. LIV.*

QVæritur, quare dixerit nunc Christus diabolo: Vade retro, & quid significet in hoc? Quidam dicunt, quod illud fuit, quasi mandatum de cessando a tentatione. Nam in aliis hoc non dixerat. Et satis verisimile est: quia hoc dicto diabolus non tentauit amplius Christum. Sic dicit Chrysostom. super Mat. scilicet: In hoc finem tẽtandi diabolus posuit, ne progrediatur vlterius tentans. Aliter potest dici, quod fuit quasi ad improperandum diabolo, quia malè locutus fuerat. Sicut est consuetudo in hominibus fidelibus audientibus aliquam blasphemiam, quod imperant loquentibus, ne quid vltra dicant, & ipsi audire nihil volunt. Et
G quia diabolus nunc dixit manifestam blasphemiam, Christus improperauit ei per ista verba, scilicet. Vade retro, id est, tace, nunquam plus loqueris, cum talia dixeris.

Alio modo potest intelligi, quòd fuerit comminatio, vel impositio alicuius pęnæ, scilicet, quod dixerit Christus, vade retro Satana, id est, vade in ignem æternum. Ita accipit Hiero. super Mat. dicens: Nõ autem, vt plerique putant eadem Satanas, & Petrus condemnantur sententia: Petro enim dicitur: Vade retro me Satana, id est, sequere me, qui contrarius es meæ voluntati: hic verò vt subaudiatur vade in ignem æternum, qui paratus est tibi, & Angelis tuis. Quartò potest intelligi, quod sit quædã improperatio stultitiæ, & miseriæ Satanæ, scilicet, quod ad tantam insaniam, & miseriam deueniret, quod de Deo talia dicat. Sic dicit Remigius, secundum aliqua exem-
H plaria. Vade retro, id est. Reminiscere, recordare in quãta gloria conditus fuisti, & in quantam miseriam deuenisti. Sed secundus modus videtur magis pertinere ad literam, licèt etiam omnes alij bene concordent.

Quare in ista vltima tentatione Christus magis asperè responderit diabolo, quam in aliis? Quæst. LV.

QVæritur, quare in ista tẽtatione vltima Christus asperè responderit diabolo, & in aliis, duabus nihil asperum dixerat? Dicendum, quod hoc ideo factum fuit, quia in ista diabolus locutus est blasphemiam, quę directè erat cõtra Deũ, & hanc Christus nõ sustulit. Et in hoc instruit nos, quod licèt iniurias proprias sustineamus, sicut Chri-
I stus sustinuit primam, & secundam tentationem, iniuriã tamen Dei nunquam tolerare debemus. Sic dicit Chryso. super Mat. s. Videndum autem, quia Christus, cum passus fuisset tẽtationis iniuriam, dicẽte sibi diabolo, si filius Dei es, mitte te deorsum, nõ est turbatus, nec diabolum increpauit. Nunc autem, qñ Dei sibi vsurpauit honorem, exasperatus est, & repulit eũ, dicẽs: Vade Satana: vt nos illius discamus exemplo nostras quidẽ iniurias magnanimiter sustinere: Dei aũt iniurias nec vsque ad auditum sufferre. Quoniam in proprijs iniuriis esse quempiam patientẽ laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. Et ob hoc increpauit Christus diabolum, dicẽs: Vade Satana. Et dedit causam, scilicet, quia solus Deus erat adorandus. Et in hoc diabolus valde tristabatur, qa nihil erat, quod ipse magis cuperet, quã adorari. Et vsque tunc
K per totum orbẽ in variis simulachris colebatur. Sic dicit Cyrillus, scilicet. Hoc autem mandatum eius tetigit intima. Ante aduentum enim eius ipse vbique colebatur: lex autẽ diuina eiciens ipsum de dominio vsurpato, adorare statuit solum Deum, eum qui naturaliter Deus est. Et sic Christus licèt naturaliter mereretur illum honorẽ, quia Deus erat, quia tñ in forma serui apparebat, nec se tunc adorandũ dixit, nec regna terræ accipere voluit, vt ostenderet, quod pp illa non debet homo a recto Dei cultu recedere. Sic dicit Origenes super Lucam, s. Hos, inquit, omnes propterea nolo mihi esse subiectos, vt Dominum Deum adorent, & ipsi soli seruiant: tu autem a me vis incipere peccatum, quod ego dissoluturus huc veni.

Sed obiicietur, quod etiam in duabus præcedentibus tentationibus diabolus blasphemiam commisit, quia Deum verum tentabat.

Dicen-

Dicendum, quod Christus non apparuit in forma Dei, sed in forma serui, & non constabat diabolo an Deus esset. Ideo nesciebat an blasphemiam committeret tentando eum. Ideo Christus patienter tolerauit, quasi contra solum hominem hoc factum fuisset. Quòd autem diabolus dixerit Christo, quod adoraret eum, erat manifesta blasphemia, etiamsi Christus esset purus homo, cùm adoratio soli Deo debeatur. Ideo diabolus debuit tunc increpari, cùm suaserit se adorandum: ideo tunc solum eum Christus increpauit.

Quomodo Christus dixerit hic soli Deo esse seruiendum, cùm etiam serui deberent seruire dominis suis? Quæst. LVI.

QVæritur, quomodo Christus dixerit hic soli Deo seruiendum esse, cùm etiam serui teneantur dominis temporalibus seruire iubente Apostolo? Dicendum, quod licèt hic ponatur seruitus in Latino, vbi non est tanta copia verborum, quantum ad hoc, in Græco tamen pro seruitute ponitur interdum latria, & interdum dulia. Est autem latria seruitus soli Deo debita, quã Latinè pietatem vocare solemus. Dulia est seruitus, quæ cuilibet homini, siue maiori, siue æquali impendi potest. Ideo aliquando Apostolus dicit, quod serui Dominis seruiant, & interdum, quod omnes homines inuicem sibi seruiant in charitate. Hic autem accipitur seruitus specialiter pro sola latria. De hoc Aug. in lib. contra sermonem Arrianorum, scilicet, Vnus est Dominus noster, ipsa Trinitas: cui soli seruitutem pietatis iure debemus. De hoc etiam Aug. 10. de Ciui. Dei, scilicet: Nomine seruitutis cultus Deo debitus intelligitur. Latriam quippe nostri, vbicunq; sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundùm quam præcipit Apostolus seruos Dominis suis subditos esse debere, græcè nuncupari solet dulia. Latria vero, aut semper, aut tamen frequenter, aut penè super ea seruitus dicitur, quæ ad colendum Deum pertinet. Sic etiam dicit Beda super Lucam, scilicet. Aliquis quærit quomodo conueniat, quod hic præcipitur soli Deo seruiendum esse Apostoli verbo, qui dicit, per charitatem seruite inuicem: sed in Græco dulia intelligitur seruitus communis, hoc est siue Deo, siue homini exhibita, secundum quam iubemur seruire inuicem. Latria autem vocatur seruitus diuinitatis, cultui debita, quã iubemur soli Deo seruire. Et quia de hac seruitute loquebatur diabolus, petens à Christo adorari, allegauit ipse auctoritatem, quæ intelligeretur de sola seruitute Deitatis.

An fuerit conueniens ordo, & modus inter istas Christi tentationes? Quæst. LVII.

QVæritur, an fuerit conueniens ordo, & modus inter istas tentationes Christi? Quidam dicunt, quod non, quia aliquando in vna tentatione tentabat de vno peccato, & aliquando de duobus, sicut in vltima, in qua de auaritia, & de idolatria tentauit. Et tamen vna tentatio de vno peccato esse debet. Item videtur, quod tentatione Christi esse debuerunt plures, quia tentatio diaboli ordinatur, vt inducat hominem ad peccatum, sunt tamen peccata mortalia, vel capitalia septem. Diabolus autem non tentauit hic, nisi de tribus, gula, vanagloria, & cupiditate: ergo non fuit tentatio sufficiens. Item videtur, quod non fuit ordo conueniens in tentationibus, s. quia prius debebat tentari de auaritia, q̃ de superbia, vel inani gloria: quia post victoriam omnium vitiorum remanet adhuc homini tentatio superbiæ, vel cuiusuis inanis gloriæ, quia superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant, vt ait Augustinus. Et tamen vltima tentatio fuit hic de auaritia, & media, siue de inani gloria, ideo videtur quod non fuerit conueniens ordo. Item videtur, quod Christus non se habuit conuenienter in responsione ad

A tentationes, quia dicit Hieronymus super Matthæum, quod propositum Christi fuit diabolum humilitate vincere, non potestate. Non ergo debuit eum imperiosè, & obiurgando repellere: quod fecit in vltima tentatione.

Dicendum, quod tentationes Christi factæ fuerunt ordine conuenienti. Est enim tentatio ad inducendum hominem in malum: & quia tentatio a diabolo fit per modum suasionis, & ille ordo debet esse intentionibus, secundum quem id, de quo homo tentatur, magis ei suadere potest. Et quia non suadentur omnes eodem modo, cum non sunt omnes vno modo affecti, tentationes a diabolo variè instituuntur quantum ad ordinem, secundùm conditionem personarum, quas tentare vult. Nam si tentat hominem spiritualem, non tentat eum

B statim de grauibus peccatis: sed paulatim a leuioribus incipit: vt postmodùm ad grauiora perducat. Sic ait Gregorius exponens 31. Moralium illud quod habetur Iob 39. scilicet: Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus, scilicet: Bene Duces exhortari dicti sunt, & exercitus vlulare, quia prima vitia deceptæ menti, quasi sub quadam ratione se ingerunt, sed innumera, quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Et hoc idem seruauit diabolus in tentatione primi hominis. Nam primò solicitauit mentem primi hominis de ligni vetiti esu dicens Genes. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? secundò de inani gloriæ, cùm dixit, aperientur oculi vestri; tertiò perduxit tentationem ad extremam superbiam, cum

C dixit, eritis sicut Dij, scientes bonum, & malum. Et hunc etiam ordinem tentandi seruauit diabolus in Christo. Nam primò tentauit eum de eo, quod appetunt quantumcunque spirituales viri, scilicet, de sustentatione corporalis naturæ per cibum. Secundo processit ad id, in quo spirituales viri quandoque deficiunt, scilicet, vt aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. Tertiò produxit tentationem ad id, quod non est iam spiritualium virorum, sed carnalium, scilicet, vt diuitias, & gloriam mundi concupiscant vsque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: si filius Dei es: & non in tertia, quæ non potest conuenire spiritualibus viris, qui sunt per adoptionem filij Dei, sicut possunt eis conuenire duæ primæ tentationes: De his patet per Sanctum Thomam tertia

D parte Summæ quæst 41. arti. 4. in corpore. Ad primum dicendum, quod diabolus tentauit in vltima tentatione de duobus, scilicet, auaritia, & idolatria. Et sic ei conueniebat, vt persuadere posset. Nam si de sola idolatria tentasset, non fuisset tentatio satis apta ad suadendum, quia idolatria, cum sola proponitur, manifestum malum apparet, & nemo ad eam incitaretur, nisi spe alicuius præmij. Si autem diuitiarum, & potestatis solum desiderium proposuisset: non videbatur sufficienter per hoc ad peccatum inducere, cum diuitiæ, & honores aliquando licite appetantur. Proposuit ergo idolatriã cũ honoribus, & diuitiis, vt sub spe illorum Christũ ad idolatriã inclinaret. Appetere enim diuitias, & honores tunc peccatum est, quando inordinatè appetuntur. Hoc autem præcipuè manifestatur ex hoc, quod pro iis adipiscendis homo ali-

E quid inhonestum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus persuadere cupiditatem diuitiarum, & honorum: sed induxit ad hoc, quod propter ista adipiscenda Christus eum adoraret, quod est maximum scelus contra Deum. Nec fuit omnino speciale in tertia tentatione, quod fuerit de duobus vitiis, quia sic etiam fuit in præcedentibus, scilicet, quia ex appetitu vnius peccati in alterum inducere conabatur: sicut ex desiderio cibi conatus est inducere in vanitatem; scilicet, faciendo miracula sine causa: & ex cupiditate honoris conatus est ducere ad tentandum Deum se præcipitando. Ad secundum dicendum, quod Christus dedit nobis doctrinam resistendi tentationibus circa omnia vitia resistendo his tentationibus tribus: ideo non oportuit, vt pluries tentaretur, cum in peccatis, ad quæ diabolus intendebat deducere. Per has tentationes includebantur omnia pec-

cata, vel quæ oriantur ex eis, aut habeant aliquam habitudinem ad ipsa. Sic dicit Ambrosius super Luc. scilicet: Non dixisset scriptura, quod consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo: nisi in tribus præmissis, esset omnium materia delictorum, quia causæ tentationum, causæ sunt cupiditatis, scilicet, carnis delectatio, spes gloriæ, & auiditas potentiæ.

Ad tertium dicendum, quòd circa tentationem inanis gloriæ, & auaritiæ non apparet. ideo incertum est, quæ illarum prius fuerit, cùm Matth. ponat vltimo loco tentationem de auaritia, & Luc. tentationem de superbia, vel inani gloria. Quæ autem prior fuerit, non refert secundum August. lib. 2. de concord. Euangelistarum, cùm constet vtramque factam fuisse, licèt ut supra diximus in quadam quæstione, ordo quem ponit Matth. est magis ad literam, quàm ille, quem ponit Luc. Habuerunt tamen G Euangelistæ causam variandi in ordine istarum tentationum, vt ostendant ordinem originis vitiorum, scilicet, quia aliquando inanis gloria oritur ex auaritia. Et hoc concordat ordini beati Lucæ. Aliquando vero oritur auaritia ex superbia, vel ex inani gloria. Et hoc concordat ordini Matthæi. Sic enim dixit Maximus, scilicet, Ob hoc autem Euangelistarum hanc iste, illam vero ille præmittit: quia inanis gloria, & auaritia adinuicem se gignũt. Modus autem est, quia aliquando auari ex multitudine diuitiarum, quas possident, in quandam superbiam, & inanem gloriam insurgunt. Et tunc auaritia gignit superbiam, & inanem gloriam. Interdum vero, qui in superbia, & inani gloria delectantur: quia statum illum tenere non possunt, & diu conseruare sine diuitiis & potestate, incidit eis desiderium istorum, quod ad auaritiam H pertinent. Et tunc superbia, & inanis gloriam auaritiam gignunt.

Ad quartum dicendum, quòd intentio Christi erat per humilitatem diabolum superare, & tenuit eam, quamdiu decuit, scilicet, in duabus primis tentationibus, quæ erant solùm ad propriam iniuriam Christi, in quantum homo erat. Cùm vero diabolus prorupit in manifestam blasphemiam petẽs se adorari, quòd ad solùm Deum pertinebat, Christus non tolerauit, nec tolerare debuit, sed obiurgando repulit Satanam dicens: Vade Satana.

Tunc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

I Tunc reliquit.] Hic ostenditur Christi diuinitas ex ministerio sanctorum Angelorum. Nam sancti Angeli nullum maiorem habent nisi Deum. Si ergo alicui, tanquam maiori ministrent, oportet dici illum esse Deum. Et ita fuit de Christo, cui hic Angeli tanquam Domino ministrauerunt, & dicitur. (Tunc reliquit eum diabolus.) Scilicet, consummatis istis tribus tentationibus recessit diabolus: sic dicitur Luc. 4. c. quod consummata omni tentatione diabolus recessit ab eo. (Et ecce Angeli accesserunt.) Scilicet, Angeli boni, qui non erant præsentes dum Christus tentaretur: finita autem tentatione accesserunt ad eum, & ministrabant ei seruiendo in aliquo, quid autem istud erat infra dicetur.

Quanto tempore fuit diabolus cum Christo? Quæst. LVIII.

Quæritur, quanto tempore fuit diabolus cum Christo? Dicẽdum, quòd diabolus fuit semper cum Christo, ex quo cœpit tentare eum, vsquequo finita est tentatio. Nam à principio tentationis dicitur, quòd tunc reliquit eum diabolus & sic videtur, quòd toto tempore medio manserat cum eo. Ex hoc autem apparet, quod diabolus mansit pauco tempore cum Christo, & non est verisimile, quod manserit una die integra. Primò patet hoc; quia istæ tentationes fuerunt continuæ, id est, postquam cœpit diabolus tentare Christum nunquam desijt tentare, vsque ad finem omnium tentationum: cùm semper mãserit diabolus cum Christo a principio tentationum vsque ad finem, nunquam ab eo recedens, vt dictum est, & tamen diabolus cum Christo manens, non erat otiosus. Sem-F per ergo eum tentauit quam diu cum Christo fuit. Tentationes tamen istæ continuè faciendo eas, id est, non interiecto aliquo tempore inter illas, poterant fieri in breui. Nã prima tentatio solùm fuit, quòd diabolus Christo dixerit, quòd conuerteret lapides in panem, & ille ait, non est necesse, quia non in solo pane viuit homo &c. Immediatè assumpsit eum diabolus, & constituit super pinnaculum templi, dicens, quòd se præcipitaret. Et Christus dixit, quòd non faceret, quia erat tentare Deum. Et tamen de deserto in pinnaculum quasi in momento poterat diabolus Christum portare, cùm Christus non venerit pedibus suis, sed à diabolo portatus fuerit, vt probatum fuit supra in quadam quæstione. Et de pinnaculo subito etiam tulit eum montem excelsum, de quo ostendit ei omnia regna terræ, & gloriam eorum: & dixit, hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Christus autem repulit eum dicens, Vade Satana. Istud autem in breui factum est, quia Luc. 4. c. dicitur, quòd diabolus ostẽdit Christo in momento temporis omnia regna orbis terræ. Et in hoc fuit consummata tota tentatio. Ideo in pauco tempore, scilicet, minus, quàm in vna die factum est. Secundò patet, quia toto hoc tempore quo diabolus tentabat Christum, esuriebat Christus, & non comedit vsque ad finem tentationis. Si tamen durasset tentatio vna die, aut plus, esset inconueniens, scilicet, quia Christus tanto tempore cruciaretur. Ideo pauco tempore durauit tentatio: Patet hoc, quia diabolus nunquam tentauit, nisi postquam cœpit esurire, vt patet in litera, scilicet, quòd cum ieiunasset quadraginta diebus esurijt, & tunc accedens tentator dixit ei, si filius Dei es, &c. Quod autem non comederit durantibus tentationibus patet; quia illæ fuerunt continuæ, vt supra dictum est, & sic non erat locus Christo ad comedendum, maximè quia finita tentatione dicitur, quod accedentes Angeli ministrabant ei. Et solet intelligi de cibo, & potu. Tunc ergo primo comedit. Si autem durasset tentatio illa aliquot diebus, fuisset magnus cruciatus Christo. Nam in quadraginta diebus, quibus ieiunauit non affligebatur, quia nõ esuriebat, sed illis finitis cœpit esurire, & tunc cruciabatur fame, sicut quilibet purus homo. Quando tamen fames, postquam cœperit, durat per diem integram, aut plus, est magnus cruciatus. Nunc autem non erat aliqua causa, quare Christus tam amarum cruciatum subire deberet, Ideo dicendum est, quòd tamen pauco tempore tolerauerit. Maximè, quia omnia, quæ Christus patiebatur, pro nobis erant. Si ergo magnam, & diuturnam sustinuisset famem, quæ faceret cruciatum, notificata esset nobis per scripturas, vt videremus, quid nobis profuisset, vel in quo per eam instrueremur, & tamen non scriptum est de ea. Ideo credendum est, quod non fuerit & sic necesse erat, quòd pauco tempore durauerit tentatio, cùm toto illo tempore Christus famem sustinuerit. Vnde in ipsa die in qua tentatio cœpit, finita est in breui tempore.

Quando diabolus recessit a Christo, in quo loco eum dimisit? Quæst. LIX.

Quæritur, quando diabolus recessit à Christo finita tentatione, in quo loco eum dimisit? Pro hoc sciendum, quòd tentatio vltima Christi facta est in monte excelso; de quo diabolus ostendit ei regna terræ, & sic est K dubium, an reliquit eum ibi diabolus, vel deduxit eum ad alium.

Quidam dicunt, quòd deduxit eum in regionem suam, scilicet, in Galilæam, de qua Christus venerat, antequam inciperet tentatio. Sed dicendum, quod non stat, Primo quia hic dicitur, quòd tunc reliquit eum diabolus, & Luc. 4. c. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus discessit a Christo. Et sic post tentationem nihil fecit diabolus cum Christo. Et tamen tentatio finita est in hoc, quia Christus dixit Satanæ. Vade Satane. Ergo diabolus nihil circa Christum egit. Et sic non tulit eum de ipso loco, in quo illum nunc tentauerat. Secundò patet, quia Luc. 4. capit. finitis istis tentationibus dicitur, & regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galilæam. Et sic non reduxit diabolus Christum de loco tentationis in Galilæam; sed ipse per se iuerit. Tertiò patet, quia Christus dia-

bolum

bolum repulerat ignominiosè dicens: Vade Satana. Non ergo manaret amplius Satanas cum eo. Et sic non portaret eum amplius de loco ad locum. Quarto patet, quia diabolus nō desideraret facere aliquod obsequium Christo finita tentatione, sed potius eum haberet exosum; cum ab eo uictus, & confusus fuisset, ideo nollet eum portare ad alium locum, in quo melius esse posset, nisi ad hoc cogeretur. Et tamen ad hoc non coactus est, quia Christus non indigebat ministerio eius, nec vsus est eo nisi vt tentatore. Quintò patet, quia dicitur, quòd discendente diabolo accesserunt Angeli, & ministrabant Christo. Et sic quæcunque ministratio esset Christo placens, fieret sibi per Angelos suos. Potissimè cùm scriptura ponat illico eos fuisse præsentes ad ministrandum: Diabolus autem Deo non placet, ideo non est ab eo electus minister, nisi in malis, id est, quæ ad malum finem fieri posset, cum diabolus nihil bono animo agat. Dicendum ergo quod Christus mansit in monte excelso in quo diabolus eum tentauerat, & ibi ministrauerunt ei Angeli. Quomodo autem postea redierit in regionem suam est dubium. Et hoc pendet propter dubium de monte, in quo tentatus est. Nam si ille mons fuit extra terram Iudææ distans ab illa, Christus rediret de illo monte supernaturaliter: quia non erat verisimile, quod longinquas regiones pedibus peregrinare vellet, cùm ex hoc nihil boni specialiter sequeretur. Si autem mons ille erat intra terram Iudææ, scilicet, circa Quarantanam non longe à Ierecho, sicut communiter tenetur, & supra dictum est, Christus rediret de illo monte pedibus suis. Si autem primum ponatur, poterat Christus redire miraculosè etiam de extremo orbis in momento, non transeundo per medium. Nam potest esse nunc in vno loco, & immediate in alio quantumcunque distante, nullum medium transeundo, & hoc solius diuinitatis virtute. Aliter poterat esse, quod transiret per totum medium quasi volando, & hoc in breuissimo tempore, sicut Angelus transtulit Abacuc de Iudæa in Chaldæam quasi in momento, scilicet, impetu spiritus sui. Danielis vltim. & sicut diabolus portabat eum de deserto in pinnaculum, & de pinnaculo in montem excelsum. Aliter etiam poterat esse, scilicet, quòd Christus vteretur ministerio Angelorum, cùm illi accessissent, vt ministrarent ei, & quod faceret se portari ab eis de illo monte in Iudæam: non quidem tanquam eorum ministerio indigens, sed propter honorem, vt ait Chrysostom. super Matth. Magis tamen videtur dicendum secundum, scilicet, quod ille mons excelsus fuerit circa Iericho, & Christus ibi relictus a diabolo tentatione finita acceperit ministerium ab Angelis in aliquo de quo infra dicetur, & postea pedibus suis redierit in Galilæam, de qua erat, & hoc innuitur Lucæ quarto, cap. vbi finitis tentationibus dicitur. Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæam.

An finita tentatione diabolus a Christo recesserit sponte; vel coactè? Quæst. LX.

QVæritur, quare finita ista tertia tentatione diabolus recessit a Christo: & an ipse sponte recessit; vel à Christo recedere coactus est? Quidam dicunt, quod recessit coactus Christo iubente. Nam dixit ei, vade satana. Et sic non licuit ei vltra ibi manere. Alij dicunt, quod diabolus sponte recessit, quia compleuerat iam totam tentationem suam, & non habebat vltra quid faceret; & ideo recessit: sic innuitur Luc. 4. cap. scilicet. Et consummata omni tentatione discessit ab eo diabolus. Dicendum, quòd vtrumque verum est, scilicet, quia iussus est recedere, & etiam ipse recedere voluit. Vnde propter multa recessit. Primo, quia recedere iussus est, cum Christus imposuerit terminum tentationibus eius per imperium dicens, vade satana: Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, quod Christus dicens diabolo, vade satana, finem tentandi ei imposuit, ne progrederetur vlterius tentans. Sic etiam idem Chrysostomus dicit: Diabolus sicut rationabiliter intelligi potest, non quasi obediens præcepto recessit: sed Diuinitas, & Spiritus Sanctus, qui erat in eo, excussit inde diabolum. Et sic innuit, quòd diabolus non recessit propter præceptum Christi in quantum erat nudum præceptum, sed in quantum in eo latebat quædam uis Deitatis: ita ut necesse esset diabolo facere id, quod ei iuberet. Secundò fuit recessus diaboli a Christo ex imperio propter nostram instructionem, & spem. Vt quando tentamur non deficiamus animo putantes, quòd relicti sumus potestate diaboli, vt iuxta voluntatem suam, & vires nos tentet. Quia non potest nos tentare amplius quam Deus permittit. Sic dicitur in prima ad Corinth. decimo cap. Fidelis est Deus, qui non permittet vos tentari vltra id, quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis. Nam & Christus non solum in quantum Deus tollet a nobis diabolum, ne tentet iuxta voluntatem, sed etiam ipse in quantum homo orauit pro nobis, ne tentaremur a diabolo quantum ipse vellet. Sic dixit Christus Luc. vigesimo secundo cap. Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, quòd diabolus reliquit Christum, quòd ad nostram proficit consolationem. Quia tam diu homines Dei diabolus tentat, quam diu Christus permittit. Etsi enim permittat eum paulisper tentare, repellit tamen propter infirmitatem nostram. Tertiò recessit diabolus, quia iam desperabat posse Christum vincere. Tentauerat enim eum in multis, & in omnibus inueniebat eum superiorē; ideo putans, quod numquam posset contra eum præualere, quia nulla ad hoc signa videbat recessit. Sic dicit Athanasius, scilicet, Accesserat quidem ad eum hostis, vt ad hominem. Non inueniens autem in ipso antiqui sui seminis signa, discessit. Quartò recessit, quia iam non videbatur superesse aliquid, de quo tentaret. Nam tētauit Christum de tota materia vitiorum, cùm in istis tribus tentationibus includantur omnes radices peccandi. Et qui in istis non superatur, nihil est, de quo amplius tentari possit; Et sic dato quod Christus diabolum non iussisset: quia iam nihil erat, de quo tentare deberet. Sic innuitur Luc. 4. cap. scilicet: Et consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo: quasi dicat, quod propter hoc recessit quia omnis tentatio consummata erat. Et sic non habebat quid vltra eum Christo ageret: sic dicit Ambrosius super Lucam, scilicet, Non dixisset scriptura omnem tentationem consummatam, nisi in tribus præmissis esset omnium materia delictorum, quia causæ tentationum causæ cupiditatum sunt, scilicet, carnis oblectatio, spes gloriæ, auiditas potentiæ. Factum est autem speciali dispensatione Dei, quod tunc Christus diabolum recedere iuberet, quando omnis tentatio consummata erat: quia vtrumque necessarium erat, scilicet, tentationem consummari, & diabolum per Christi imperium repelli. Nam si Christus antequam finirentur omnes tentationes diabolum repelleret, non putaret diabolus se esse victum, cum superesset sibi aliquid de quo tentare posset. Et rursus Christus non dedisset nobis perfectam doctrinam de resistendo tentationibus. Fuit etiam necessarium quod diabolus à Christo repelleretur, vt nobis daretur spes, quod in tentationibus non quantum diabolus velit, sed quamdiu Christus permittat nos tentet. Fuit etiam hoc, quia diabolus in blasphemiam proruperat, & decebat eum repelli, vt innueretur nobis, quod blasphemia Dei non solum non sit toleranda, sed nec etiam audienda, vt ait Chrysostomus super Matthæum. Ad hoc autem Deo disponente factum est, vt in fine omnium tentationum; quas diabolus facere vellet, pessima poneretur, in qua Christus eum tanquam blasphemam repelleret. Si autem illa fuisset prima, vel media: oportuisset, quod Christus diabolum repelleret, antequam accederet ad aliquas tentationes. Sic ergo optime ordinatum est. Quintò diabolus nunc recessit, vel recedere iussus est, quia non erat iustum, vt in eodem tempore postquam victus erat ter, permitteretur vltra tentare, licèt ei pro alio tempore tentandi maneret locus. Sic innuitur Luca quarto cap. scilicet. Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo tempore vsque ad tempus, id est,

alio tempore post rediit. Sic dicit Gregor. Nissenus scilicet. Legitimè pugnanti agonum reperitur terminus, vel quia aduersarius sua sponte cadat vincenti: vel trino casu deponitur secundùm purgatoriæ artis decretum. Sextò recessit diabolus propter verecundiam, quia licèt diabolus inuidus sit, & semper nocere desideret, & quanto aliquis fuerit melior, tanto magis, & acrius in eum nititur, est tamen superbus valde, & erubescit superari. Ideo quando pluries ab eodem homine superatus fuerit, erubescit eum amplius tentare, Sic ait Ambros. super Lucam, scilicet. Vides ergo ipsum diabolum non esse in studio pertinacem: cedere verò solere virtuti. Et si inuidere non desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari.

Quare Angeli, & qui Angeli ad Christum accesserunt? Quæst. LXI.

QVæritur, quare dicitur, quòd Angeli accesserunt nunc ad Christum finita tentatione, & qui erant isti Angeli? Dicunt quidam, quòd isti erant Angeli dati Christo ad custodiam, & astabant videntes quomodo de hoste triumpharet. Dicunt enim, quod Christus habuit Angelum deputatum sibi ad custodiam, sicut ceteri homines per hoc, quod dixit Dionys. libro de cœlesti Hierarch. cap. 4. scilicet, quod Christus subdebatur paternis dispositionibus mediantibus Angelis. Sed custodia Angelorum est executio diuinæ dispositionis de hominibus per Angelos: Ergo uidetur, quod Christus habuerit Angelum custodem. Item quia Luc. 22. c. dicitur, quod instante passione apparuit ei Angelus Domini confortans eum. Confortare tamen est vnus de actibus custodiæ angelicæ: Christus ergo Angelum habuit custodem.

Dicendum, quod Christus non habuit aliquem Angelum custodem, quia custodia Angelica est propter necessitatem humanam, vt cum natura Angelica sit perfectior, & potentior natura humana, quod in illis, in quibus homines non sufficiunt ad seipsos custodiendum, custodiantur per Angelos, ut nihil desit prouidentiæ diuinæ, & bono regimini vniuersi. Christus autem erat maior omnibus Angelis, ideo custodia Angelica non indigebat, sed potius Angeli indigebant custodia eius. Sic enim dicit Chrysostomus super Matthæum. Vere enim filius Dei Angelorum manibus non portatur, sed ipse magis Angelus portat. Et si portatur manibus Angelorum, vt non offendat ad lapidem pedem suum, portatur non quasi infirmus, sed propter honorem quasi Deus. Sic etiam dicit Origenes super Lucam; Vide quomodo versipellis in testimonijs scripturæ vult minuere gloriam Saluatoris quasi Angelorum indigeat auxilio, offensurus pedem nisi eorum manibus subleuetur. Nec enim indiget Angelorum auxilio, qui maior est Angelis: quin potius disce Diabole, quia nisi Christus adiuuaret Angelos, offenderet pedem suum. Erat enim anima Christi maior omnibus Angelis, & immediate a verbo sibi vnito illuminata. Erat etiam Christus semper verus comprehensor. Vnde bonum eius non poterat impediri, nec iuuari. Et sic non ipse indigebat Angelo custode, quia per huiusmodi custodiam adiuuatur homo ad sequendum bonum suum, & tolluntur impedimenta, quæ possent eum ab illo distrahere.

Ad primam rationem dicendum, quod Christus erat subditus paternis iussionibus mediantibus Angelis, non quidem directe quantum ad Ioseph, & Matrem eius, qui per Angelos instruebantur, quid de puero facere deberent.

Ad secundum dicendum, quod illa confortatio Angelica nó pertinebat ad custodiam Angelorum, quia non fuit imprimendum aliquid in eum: sed per modum ministerij in quantum gratulabantur fortitudini eius. Sicut homo naturaliter in tribulatione confortatur ad præsentiam amicorum, & ita eo modo, quo in Christo potuit esse vera tristitia, fuit in eo vera confortatio. De quo magis dicetur Luc. 22. c. De his Sanctus Thom. 3. sen. dist. 11. art. 3. in responsione ad sextum, & septimum argumentum. Et sic apparet, quod Christus non habuit Angelum deputatum

F ad custodiam. Vnde isti Angeli non astiterunt tanquam ad custodiam deputati. Item si fuissent Angeli dati ad custodiam, tunc fuissent maxime præsentes Christo, quando tentabatur; quia tunc homo est in maximo periculo spirituali, scilicet, quando a dæmone tentatur. Et tamen quamdiu Christus tentabatur, erant isti Angeli absentes, & finita tentatione accesserunt, ergo non erant dati ad custodiá. Item dati Angeli ad custodiam sunt maiores his, quos custodiunt, saltem in hoc, quòd illos custodiunt. Et sic Angeli custodes non dicuntur ministrare hominibus, quòd dicit inferioritatem, sed dicuntur custodire eos, vel liberare ab incommodis. Et tamen isti Angeli, de quibus hic dicitur, accesserunt, & ministrauerunt Christo: ergo non erát Angeli custodes. Sed obijcietur, quòd Angeli custodes ministrant, quia dicitur ad Hebr. 1. c. Sunt omnes administra

G torij Spiritus in ministerium missi, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

Dicendum, quòd Angeli custodes domini ministrare non quidem dicantur, sed ipsi Deo ad cuius mandatum homines custodiunt. Et sic vocantur ministri Dei. Ps. 103. & ad Hebr. 1. c. scilicet. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Et hic Angelos vocant Dei ministros, & non hominis. Item patet, quia non fuissent plures, sed vnicus, quia cuilibet homini assignatur vnus angelus in custodiam, & tamen isti erant multi, ergo non erant Angeli custodes. Et sic dicendum est, quod isti non venerunt ad custodiam Christi: sed scriptura dicit, quod Angeli venerunt. Et hoc propter multa. Primò propter honorem Christi, quia in omnibus præcedentibus tentatus fuerat sicut purus homo, & non apparebat eius Deitas. I-

H deo ne quis putaret eum esse purum hominem, sicut ceteros, qui tentantur, scriptura dixit, quòd Angeli accesserút, & ministrauerunt ei. Secundo quia intentio Matthæi est in omnibus præcedentibus probare Christi Deitatem. Et supra posuerat ad hoc multa testimonia, scilicet, Magorum, & stellæ, & Dei patris in voce, & ipsius Ioannis Baptistæ, addidit hoc testimonium Angelicum, per quod etiam patet eum esse Deum, quia nullus est maior Angelis bonis, nisi Deus saltem secundum naturam: Christus tamen erat maior eis: quod ipsi ostenderunt inquantum ministrauerunt ei. Ideo apparebat eum esse Deum. Nam ministrare ad minores pertinet, sicut Christus dixit Matth. vigesimo c. Quicunque voluerit inter uos maior fieri, sit vester minister. Et Luc. vigesimo secundo cap. dicitur: Quis maior est, qui recumbit; an qui ministrat? Nonne qui re-

I cumbit? Tertio fuit hoc ad instructionem nostram, & spem, vt sciamus, quod quandocunque tentamur a diabolo Angeli Dei præsentes sunt, & desiderant nostram victoriam. Et postquam vicerimus quasi congratulantur nobis, & appropinquant ad nos. Quarto secundum aliquos Angeli nunc accesserunt, quia ex causa recesserant a Christo ad tempus. Nam dicunt, quòd Angeli semper erant præsentes Christo, Nunc vero propter tentationem recesserunt modicum ab eo. Finita autem tentatione redierunt ad Christum, sicut soliti erant: sic dicit Chrysostomus super Matthæum. Causa autem quare recesserunt ab eo tempore tentationis, fuit primo, ut diabolo daretur locus tentandi Christum. Nam si videret diabolus præsentes Angelos, ad tentandum accedere non auderet. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet: Non autem dixit descendentes

K scendentes Angeli, vt ostendat, quia semper ad ministerium eius erant in terris, sed tunc præcipiente Domino recesserunt ab eo, vt locus diabolo aduersus Christum daretur, ne forte videns Angelos tunc non appropinquaret ad eum. Secundo fuit, vt diabolus non cognosceret Christum, quia desiderium diaboli in istis tentationibus erat scire an Christus esset Deus, vt patet ex duabus tentationibus. Si autem diabolus videret Christum cum Angelis præsentibus quasi venerantibus eum, agnosceret illum esse Deum, cui Angeli ministrabant. Christus autem hoc voluit latere dæmonem, ideo præsentes Angelos non habuit pro tunc. Tertio fuit hoc, vt ipse Christus proprijs viribus uincere videretur, & non adiutorio Angelorum. Nam ut ait Hilarius super Matth. Diabolus erat non a Deitate, sed ab humanitate superandus. Vt ergo non putaretur, quod Christus homo indigeret,

ret Angelorum auxilio, fecit illos esse absentes tempore tentationis suæ: vt sic victoria Christi appareret gloriosior in quantum solus vincebat, & fieret maior honor naturæ humanæ. Sic etiam dicit Nicolaus. Quarto fuit hoc propter instructionem vt sciamus, quod quando tentamur à dæmone, Deus permittit nos aliqualiter affligi ab eo, vt locum merendi habeamus. Et facit, quòd Angeli custodes nostri non adiuuent tūc nos iuxta totas uires suas, quia aliàs diabolus non posset nos tentare, cùm illico Angeli custodes eum repellerent. Et tamen permittunt eum contra nos agere, sicut Deum velle vident. Et ista permissio significatur per aliqualem absentiam Angelorum a Christo tempore tentationis. Non est tamen ista permissio totalis: ita ut permittant dæmonem agere iuxta omnes vires suas. Et nos totaliter destituant, quia tunc semper vinceremur propter altitudinem Satanæ. Sed permittimur tentari quantum possumus tolerare, & tunc Angeli custodes nos adiuuant, in prima Corinth. 10. scilicet. Fidelis est Deus, qui non permittet vos tentari vltra id, quod potestis. Istud adiutorium, quod Angeli nobis faciunt; quando nos fecimus quantum potuimus, significatur per hoc, quòd Angeli non erant multum elongati a Christo tempore tentationis, licet non essent omnino præsentes. Et hoc colligitur in quantum dicitur in litera. Reliquit eum diabolus, & ecce Angeli accesserunt, id est immediate accesserunt, quod signat illa dictio, ecce. Satis ergo propinqui erant, cùm immediate accedere potuissent. Etiam quia dicitur, accesserunt, quia accedere non est nisi inter ea, quæ propinqua sunt. In his autem, quæ longinqua sunt dicitur venire, & non accedere. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum. Quinto quantum ad principale Angeli accesserunt ad Christum post tentationem, quasi ad gratulandum ei de victoria, & ad honorandum ipsum. Quia superauerat dæmonem. Nam Angeli boni lætantur, & laudant Deum, quando diabolus superatur. Sic patet Apocalypsis duodecimo cap. Ibi cùm Michael, & Angeli eius præualuissent contra draconem, qui vocatur ibi diabolus. Et dicitur: Et audiui vocem magnam dicentem. Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum. Sexto Angeli accesserunt, vt innuatur, quòd illi, qui hic dæmonum tentationes superant, angelorum concives erunt post mortem. Et etiam hic habebunt eorum auxilia. Sic dicit Hilarius, scilicet: Victo autem a nobis calcatoq; diaboli capite, & Angelorum ministeria, & uirtutum in nos cœlestium officia non defutura ostenditur.

In quo ministrauerunt Christo isti Angeli, qui accesserunt? Quæst. LXII.

QVæritur, in quo ministrauerunt nunc Christo isti Angeli, qui accesserunt? Dicendum, quod dubium est. Potest tamen accipi multipliciter. Vno modo, quod Angeli accesserunt nunc ad ministrandum, non quod aliquod speciale ministerium Christo impenderent, quod prius non impendissent, sed quia semper Angeli erant ministri Christi, & præsentes erant ad seruiendum, & in quo vellet. Et quia nunc ad tempus tentationis paululum se ab eo elongauerant, dicitur, quòd accesserunt, & ministrabant, id est, erant præsentes, vt ministrarent in omnibus, quæ eis Christus iuberet. Alio modo intelligitur secundum quosdam, quòd Angeli ministrabant Christo, quantum ad omnia, quæ ipse faciebat, siue in correptione animarum, siue in effugatione dæmonum, & in operationibus mirabilibus. Sic dicit Chrysostom. super Matth. scilicet, In quibus autem rebus illi ministrabant sciri non possunt, vtrum ad sanationes infirmitatum, an ad correptionem animarum, an ad effugationem dæmonum: quæ omnia per Angelos fiunt. Vnde eis facientibus ipse facere videtur. Tamen manifestum est, quòd non propter necessitatem impossibilis eius ei ministrabant, sed propter honorem potestatis ipsius. Non enim dicitur, quòd adiuuerint eum, sed quod ministrarent. Aliter potest intelligi, quòd Angeli ministrauerunt Christo, scilicet, in cibo, & potu prouidentes ei iuxta necessitatem famis deportantes ei cibos de aliquo loco. Istud est rationabile, Primò, quia ministrare in communiori significatione accipitur pro seruitio, quod exhibetur ad mensam, & in ciborum apparatu; sic accipitur Act. 6. c. scilicet. Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis: sic etiam Luc. 10. c. Martha conqueritur, quòd soror sua relinquat eam solam ministrare. Et sic communiter in scriptura accipitur. Vnde Christus dixit, Quis est maior, qui ministrat, an qui recumbit? infr. 20. c. id est: Quis est maior, qui sedet ad mensam, vel qui seruit ei de cibo? Cùm ergo ponatur hic ministrare sine aliquo adiuncto, uidetur accipi pro ministratione in cibo. Secundò patet ex adiuncto, quia supra dicebatur, quòd Christus esuriebat antequam inciperet tentari, & sustinuit famem quam diu tentatio durauit. Cùm ergo dicatur nunc, quòd Angeli ministrauerunt ei, de cibo intelligēdum videtur. Tertiò apparet hoc ex quadam necessitate, quia Christus, tum iam inceperat esurire, cùm deitas relinqueret naturam humanā conditioni suæ. Ergo necesse erat, quod Christus affligeretur ualde, & moreretur, si non prouideretur ei de cibo. Et tamen in deserto non habebat cibum, quia si habuisset cibum, non tentasset diabolus eum a principio dicens, dic vt lapides isti panes fiant. Non poterant etiam fortè Christus satis cito recurrere ad loca habitata ad cibos habendum, quia in deserto erat, & iam aliquantulum famem sustinuerat. Non ergo erat modus alius aptior, quàm vt sibi per Angelos ministraretur, adducendo cibos de aliquo loco, & forte de domo matris suę, vt aliqui dicunt. Hoc etiam conuenit Angelis, quia ipsi subueniunt famelicis, qui aliunde sibi prouidere nequeunt. Sic patet de Angelo, qui posuit panem subcinerinum, & vas aquæ ad caput Eliæ dormientis in solitudine. 3. Regum. 19. c. Sic etiam Danieli esurienti in lacu Leonum Angelus dedit cibum portando Abacuc, & cibos eius: Daniel. vlt. Et si dicas, quod Christus poterat cibos formare, condendum, & tamen forte placuit sibi magis iste modus, quia ita poterat cibos creare in lacu Leonum pro Daniele, & tamen noluit, sed misit Angelum, & Abacuc cum cibis: & iste est modus satis conueniens.

Quæruntur quædam circa tentationem humanam? Quæst. LXIII.

QVæritur nunc circa tentationem humanam, quoniam supra multa dicta sunt de tentatione Christi, cum qua nostra tentatio concordat. Nunc ergo in generali erunt aliqua dubia de tentatione. Et primum est quid sit tentatio? Dicendum, quod tentatio accipitur variè, aliquando largè, aliquando propriè, & tamen ad propriam, & perfectam rationem tentationis tria concurrunt. Primò, vt per tentationem alicuius dubij cognitio accipiatur. Secundò, vt hoc fit intentum ab eo, qui tentationem facit. Tertiò, vt ipsemet, qui tentat, cognitionem ipsius rei accipere velit. Et hoc modo dicitur quis tentare equum in cursu, quando per cursum vult accipere experimentum de agilitate eius, vel de tarditate ad motum. Et hoc modo etiam est tentatio, qua homo tentat hominem. Considerandum autem, quod quædam tentationes sunt, in quibus reperiuntur istæ tres conditiones, in aliis verò duæ, & in alijs vna. Et secundum hoc dicetur una magis propriè tentatio, quàm alia. Primo modo tentat vnus homo sapiens alium si disputat cum eo, vt experimentum habeat de scientia illius, quia ibi omnia illa tria concurrunt. Et sic accipitur infra 16. c. scilicet. Accesserunt Pharisæi, & Saducæi ad Christum tentantes, & rogauerunt eum, vt signum de cælo acciperent. Et sic per illam tentationem haberetur experimentum de potestate Christi. Et ad hunc finem fiebat, & tentantes intendebant habere istam cognitionem. Aliquando saluantur duæ conditiones solum in tentatione, scilicet, quòd habetur experimentum, vel cognitio de re, & ad hunc finem fit, & tamen faciens tentationem non intendit inde habere aliquam cognitionem. Sicut Deus dicitur tentare hominem. Gen. 22. scilicet. Tentauit Deus Abraham. Nam per immolationem filii sui,

id est, quòd in obedientia huius præcepti manifestaretur sanctitas Abrahæ: & etiam Deus ad hoc fecit, ut cognita esset sanctitas Abrahæ: tertium tamen deest, scilicet, quòd Deus non fecit tentationem illam, ut inde acciperet experimentum, uel cognitionem aliquam de fide, & obedientia Abrahę, quia ipse certissime sciebat, quid facturus esset Abraham. Sic enim dicitur Io. 6. c. quod quęsiuit Christus à Philippo, unde ememus panes, & sequitur; Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus, Et etiam per tentationem illam non intendebat Christus habere cognitionem de eo, quod Philippus dicturus esset, quia ipse sciebat antequã loqueretur, quid dicturus esset; sed hoc fecit, ut notificaretur alijs, quid Philippus in hoc consuleret, & an esset bonum consilium. Sic etiam accipitur Deuteronom. 13. c. scilicet, Tentat uos Deus, ut palam sciat utrum diligatis eum, an non, id est, ut ab alijs sciri faciat an diligatis eum, quia ipse hoc bene scit. Aliquando uero in tentatione saluatur unica cõditio solùm, s. quòd manifestatur tentatus per eam, licet tentans non intendat accipere illam cognitionem; nec etiam intendat, quòd aliquid per hoc manifestetur. Et sic caro, & mundus dicuntur tentare, quia in his cognoscitur manifesta uirtus, uel infirmitas mentis. Sicut in bello uirtus boni militis cognoscitur, quãuis hostes non impugnẽt eum, ut cognoscant suam uirtutem, sed ut ipsum uincant. Vnde ipsa impugnatio uirtutis tentatio dicitur. Hoc autẽ est, uel a principio intrinseco, & sic est tentatio carnis, uel ab extrinseco, & sic est mundus tentans. Hoc etiam modo quælibet tribulatio uocatur tentatio in quantum per eam cognoscitur hominis uirtus, si patienter resistit. Et sic Iob. 7. c. dicitur. Militia est uita hominis, id est, pugna. habet alia litera: tẽtatio est uita hominis. Hoc modo accipitur. Ia. 1. c. scilicet: Omne gaudium existimate fratres, cùm in tentationes uarias incideritis, id est, in uarias tribulationes. Qđ patet ex sequenti litera, scilicet, scientes, quod probatio fidei nostræ patientiam operatur, patientia autem opus perfectum: & tamen patientia non est nisi in aduersitatibus, Hoc modo sciri potest de tentatione diaboli, in quo modo illusum sit. Nam in tentatione dæmonis est duplex finis. Vnus est ultimus. s. inducere ad peccatum. Et quantum ad hoc habet rationem tentationis, secundùm quod quælibet impugnatio dicitur tentatio, quia per eam uirtus, uel infirmitas tentati manifestatur, licet tentans manifestationem nullam intẽdat. Et sic pertinet ad tertium modum. s. in quo saluatur unica conditio tentationis. Alius est finis proximus, s. experiri ad quod uitium quisq; maxime promptus est. Diabolus namque non cognoscit desideria hominis, nec habitus bonos, aut malos, nec inclinationes, aut pariuitates ad hoc uel aliud, nisi ex quadam generali coniectura, sicut Physici cognoscunt, uel magis per actus, qui manifestant habitus, uel inclinationes: desiderat autem diabolus ualde scire ad quod uitium quisque sit maximè inclinatus, ut de eo ipsum tentet, & sic facilius uincat. Vnde quando a principio aliquem tentat, non solùm tentat, ut ad malum inducat, sed etiam ut de eo cognitionem habeat. Et sic saluatur ibi perfecta ratio tentationis, quia intendit diabolus, quod habeatur aliqua cognitio per hoc, & quod ipse habeat illam, & postea realiter habeat per effectum. De his patet per Sanctum Thom. 2. sent. dist. 21, art. 1. in corpore,

An homines tententur per diabolos?
Quæst. LXIIII.

QVærimus circa tentationem diaboli, an homines tententur per diabolos? Quidam dicunt, quod non, quia non est iustum. Nam Angeli boni custodiunt homines, quia deputantur a Deo ad humanam custodiã. Dæmones tamen non mittuntur à Deo, cùm intentio eorum non sit animas saluare, sed perdere; ergo non deputantur ad hominem tentandum. Idem tentatio hominis fit solum a carne, ergo non fit a dæmone. Patet Iacobi. 1. c. scilicet. Nemo, cùm tentatur, dicat quod a Deo tentatur, Vnusquisque uero tentatur a concupiscentia sua. Et sic uidetur, quod non sit aliud tentans, nisi concupiscentia hominis, quia alias nõ benè argueret Iac. dicens, quod Deus

F non tentat hominem, sed concupiscentia: ergo esset aliud tentans præter concupiscentiam, Item non est iusta pugna infirmi contra fortem, & insipientis, contra instructum, sed homines sunt infirmi & ignari: dæmones autem potentes, & astuti; ergo non est iustum, quod permittantur dæmones pugnare contra homines. Item ad exercitium hominis sufficit tentatio carnis, & mundi: sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium: ergo cum carne, & mundo solùm pugnabunt, & non contra dæmones, Dicendum, quòd dæmones tentant hominem; & patet, quia dæmon tentauit Christum: a fortiori ergo alios homines; maxime quia tentatio Christi non fuit propter se, quia non erat opus ipsum exercere per tentationes, cùm certum esset eum superari non posse, nec decipi; nec indirectè per tentationes proficere ad uirtutem

G uel cautior fieri; sed fuit tentatio sua exemplaris, ut per eã instrueremur ad resistendum tentationibus dæmonis. Item tentauit diabolus primos parentes, ex qua tentatione cæteris occasio data est: in quibus nos plerumque succumbimus, sicut illi succubuerunt, Item Apostolus ad Ephes. 6. c. dicit; Non est nobis colluctatio, id est, pugna aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates: aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritalia nequitiæ in cęlestibus: id est, pugna est nobis contra dæmones, qui sunt rectores tenebrarum & spirituales nequitiæ, id est, spiritus mali. Et sic Apostolus signauit istam solam esse tentationem, uel istam esse præcipuam inter cæteras, Item 1. Corint. 7. c. dicitur; Rursus reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram, & 1. ad Thessalon. 3. c. dicitur: Ne forte

H tentauerit uos is, qui tentat, id est, diabolus, cuius officium est tentare. Et 1. Petri ult. dicitur: Aduersarius vester diabolus circumit, quærens quem deuoret: cui resistite: Et tamen non esset resistendum ei in aliquo, nisi nos tentaret. & Act. 5. c. dicitur; Cur tentauit satanas cor tuum mentiri Spiritui Sancto. Et sic tota scriptura annunciat nobis tentationem dæmonum: & hortatur illam cauere.

Ad primum dicendum quod, dęmones impugnant hominem dupliciter. Vno modo impugnando, vt ad peccatum deducant: & hoc modo non mittuntur à Deo ad tentandum, cùm Deus non intendat directè culpam alicuius, quia culpa est per se malum, Dæmones autem intendunt culpam inducere. Permittit tamen Deus sæpe, quod homines tententur, & incidant in culpam iusto iudicio suo: quia posset illud prohibere arcendo dæmones, vel continendo

I humanam voluntatem, & non vult, Aliquando dæmones impugnant homines solùm puniendo: & sic dæmones mittuntur à Deo. Psalmus 77. scilicet; Misit in eos iram indignationis suæ: immissiones per Angelos malos: pœna enim benè refertur in Deum tanquam in primum auctorem, directe, culpa autem non. Et hoc modo dæmones mittuntur à Deo ad puniendum; licèt ipsi alia intentione puniant, quam mittantur, quia Deus mittit eos propter suam iustitiam; & illi puniunt homines propter odium, & inuidiam,

Ad secundùm dicendum, quòd non tentatur homo solùm à carne, sed etiam à mundo, & diabolo. Et cùm ibi dicitur, quòd tentatur vnusquisque à concupiscentia sua: non accipitur concupiscentia pro sola concupiscentia, sed pro desiderio aliquo, vel motu inordinato, qui vo-

K catur large concupiscentia, Et ista fit in homine per quamcunque tentationem, siue dæmonis, siue carnis, siue mundi.

Ad tertium dicendum, q licèt non sit æqualis conditio pugnæ inter hominem ad dęmones; Deus recompensat ex parte hominis id, q deest: Primò per diuinę gratię auxiliũ. Secundò per custodiam angelorum; & sic fit equalitas, vel maioritas ex parte hominis. Sic dicitur 4. Regum 6. s. cùm. Elisæus dixit discipulo suo; Noli timere; plures enim sunt nobiscum, quam cum illis, idest, plures sunt in adiutorium nostrum, quàm sint impugnatores, & illi erant Angeli, sicut ibi dicitur. Istud adiutorium semper homo habet contra diabolum; ita, vt nunquam diabolus possit esse superior, nisi homo sponte repulerit adiutorium suum volendo dæmoni consentire. Sicut dixit Philosophia ad Boetium, scilicet: Talia tibi contuleramus arma, quæ nisi

prior

A priot abieciſſes, in vita te firmitate tuerentur. Et ſic, quando homo ſuccumbit tentationi diaboli nõ excuſatur, quia ipſe repulit adiutorium ſuum: aliàs enim non præualuiſſet contra eum ſatanas quantumcunque fortis. Ad quartum dicendum, quòd infirmitati humanæ ſufficeret ad exercitium impugnatio à carne, & à mundo, ſed malitiæ dæmonum non ſufficit, quæ vtitur tam carne, quam mundo, ad hominum impugnationem. Hoc tamen ex diuina ordinatione prouenit in gloriam electorum. Aliter poteſt dici, quòd licet humanæ infirmitati ſufficiat tentatio à carne, & a mundo ad exercitium: homini tamen adiuto per gratiam, & cuſtodiam Angelicam, non ſufficit tentatio carnis, & mundi, quia etiamſi maior ſuperueniat, ſcilicet, tentatio, quæ eſt à dæmone, adhuc erit homo ſufficiens ad reſiſtendum illi. De his patet per S. Thom. 1. part. Summ. B quæſt. 114. art. 1.

Quare dæmones volunt tentare homines, & torquere?
Quæſt. LXV.

QVæritur, quare dęmones volunt tentare homines, & torquere? Dicendum, quod dæmon vult hoc propter multa. Primo vult propter inuidiam, quia ipſe eſt inuidus homini, & per inuidiam deſiderat homo alteri nocere, cùm odium pertineat ad inuidiam. Iſta inuidia orta eſt ex caſu inuidiæ diaboli, qui propter iniquitatem ſuam perdidit æternam beatitudinẽ, in qua quodammodo videt ſibi ſubrogatum hominem, quem ipſe cognoſcit creaturam fragilem, & ſecundùm naturam inæqualem ſibi: inuidet ergo proſperitati eius, ſcilicet, quod ille, qui non eſt ſibi æqualis ſecundum naturam, fiat maior eo ex gratiæ adoptione. Et ob hoc diabolus conatur nocere homini qualitercunque poteſt. Sed maxime in eis, per quæ dirigitur ad vitam æternam, quia in aſſecutione illius homo efficitur maior dæmone. Iſta autem inuidia diaboli eſt cauſa directa omnium malorum, quæ nobis facit, & quæcunq; a principio humanæ naturæ irrogata ſunt: ſicut dicitur Sapientiæ 2. c. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Iſta fuit cauſa, quare diabolus tentare voluit primos parentes, ſcilicet, inuidendo eorum felicitati, quando incipere videbatur, vt ipſe illam per ſuas fraudes conturbaſſet. Sic dicitur per Magiſtrum 2. Sentent. diſtinct. 21. in principio, ſcilicet: videns D igitur diabolus hominem per obediẽtię humilitatem poſſe aſcendere, vnde ipſe per ſuperbiam corruerat, inuidit ei. Et qui prius per ſuperbiam fuerat diabolus, id eſt, deorſum lapſus, zelo inuidiæ factus eſt ſatanas, id eſt, aduerſarius. Secundo accidit hoc ex ſuperbia dæmonum. Sunt enim naturaliter ſuperbi. Conſiſtit autem ſuperbia in deſiderio excellentiæ, & dominii. Nam per ſuperbiam homines volunt præeſſe aliis, quibus de iure non præſunt, & deprimere eos. Dæmon ergo cùm ſuperbus ſit, dominari deſiderat. Nihil tamen habet, in quo iuſtè dominium exerceat, ideo vult vſurpare ſibi dominium ſuper homines uiolenter, nocendo eis, & irrogando mala pęnæ, & perducando ad mala culpæ. Et in hoc vult accipere ſimilitudinem diuinæ poteſtatis. Quia ſicut Deus, qui eſt naturaliter dominus totius creaturæ, diſponit Angelos tanquam E miniſtros ſuos ad cuſtodiam hominum: ita & dæmones conſtituunt inter ſe miniſtros ad nocendum hominibus, & ſubijciendum eos ſibi. Et quantum ad hoc dæmon vocatur princeps huius mundi. Ioan. 12. & 14. capitib. ſcilicet: Princeps mundi huius eijcietur foras, id eſt, diabolus. Et iterum uenit: princeps huius mundi. Sic etiam omnes dęmones vocantur principes, & rectores mundi, & tenebrarum, ad Epheſ. 6. c. in quãtum inter ſe habent officia diſtributa, & quandam gubernationem, ſecundum quam poſſint nocere hominibus, tenendo eos ſibi ſubiectos. Et ad hoc, ſicut regnum eſt vnum corpus politiæ conſtans ex pluribus partibus regentibus, & regulatis conſtitutis ſub vno ſupremo rectore in concordia: ita cõgregatio dæmonum regnum quoddam efficit, in quantum quidam ſunt ſuperiores, & alij inferiores: omnes tamen inter ſe sũt ordinati ad hoc, quod homines ſibi ſubiectos teneant. Sic dicitur infra 12. cap. Si ſatanas eijciet ſatanam, aduerſus ſe diuiſio eſt. Quomodo ergo ſtabit regnũ eius quaſi dicat, A non ſtabit. Et tamẽ Chriſtus arguit hic per deductionem ad inconueniens, & ſic innuit, quia regnum ſatanæ in cõcordia eſt. Aliqui addunt alium modum, ſcilicet, quòd dæmonibus competit tentare ex officio ſibi à Deo impoſito: quia ſicut Deus bonos Angelos inſtituit ad cuſtodiam hominum: ita Angelos malos ad eorũ tentationem præpoſuit. Dicendum, quod non, quia officium bonorum Angelorum bonum eſt, ſcilicet, cuſtodire, & adiuuare: etiam intentio eorũ bona eſt, quia nihil circa nos faciunt, niſi ea intentione, vt nos proficiamus. Talis ergo inſtitutio à Deo eſt, à quo omnia bona emanant. Id verò quod dæmones faciunt, malum eſt, ſcilicet interdũ malum pœnæ, quod irrogãt, ſicut patet in Iob 2. & interdum malum culpæ, quod procurant, vt nos à Deo ſeparent, quia iniquitates ſeparant hominem à Deo, ſicut dicitur Iſa. 59. cap. ſcilicet, Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret. Intentio etiam eorum mala eſt, quia quidquid agant, ſemper malo animo agunt, vt noceant: licèt aliquando Deo diſponente bonum ſequatur. Illud tamen eſt per accidens, & contra intentionem eorum. Etiam motiuum dæmonum malum eſt, ſcilicet, odium, & inuidia. Et ſic non eſt eis à Deo impoſitum, quod nos tentent, ſed permittit Deus tentationes iſtas in quantum ex gratia eius ad augmentum gloriæ electorum pertinent. Verum eſt tamen, quod interdum Deus iubet dæmonibus aliquod malum pęnæ inferre, ſicut patet de Aegyptiis, contra quos Deus miſit Angelos malos ad inferendum eis plagas. Pſal. C 77. Sic etiam fuit de percuſſione Iob, licet ibi aliqualiter eſt magis percuſſio, quam iuſſio. Iob 2. ad malum autem culpæ Deus directè nunquam confert, quia illud eſt propriè malum. Et quia tentatio propriè eſt ad peccatum, quod eſt malum culpæ, & non eſt ad pœnam, quia quando dæmones nos puniunt, non dicuntur nos tentare, ſed torquere, erit tentatio ſemper ad peccatum. Et ſic dicendum, quod tentatio dęmonum non eſt à Deo iniuncta, ſed ſolum permiſſa. Et ſic dæmones non tentant homines quaſi Deus hoc velit, ſed quia ipſi mundi ſunt, & ſuperbi. Verum eſt tamẽ, quod non poſſunt tentare, niſi Deus eos permitteret. De his tangit S. Thom. aliquid, prima parte Sum. quæſt. 114. artic. 1. in corpore.

An tentare homines ſit officium dæmonis?
D *Quæſt. LXVI.*

QVæritur, an tentare homines ſit officium dæmonis? Aliqui dicunt, quod non, quia ſit officium ſuum eſſet, ſolus ipſe tentaret: Deus tamen etiam tentat hominem Gen. 22. c. & Deuteron. 13. c. ergo non eſt officium dæmonis. Item caro, & mundus tentant de carne patet Iaco. 1. c. ſcilicet, vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua: de mundo patet 2. ad Timot. 6. c. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, ſcilicet, tentationem mundi, ſcilicet, quia diuitiæ ſunt de his, quæ ad mundum pertinent, vel quæ in mundo ſunt. Erit ergo officium tentandi carnis, & mundi, ſicut dæmonis. Et tamen non dicimus ex officium carnis, & mundi eſſe tentare, licèt tentent: ita non dicemus, quod officium dæmonis ſit E tentare, etiamſi tentet. Item tentatio pertinet ad ignorantem: cùm tentare ſit velle experimentum accipere de re: dæmones tamen ſciunt, quid circa hominem agitur, ergo non oportet, quod eum tentent, & conſequenter non erit officium eorum tentare. Item tentatio directè eſt ad peccatum: ipſum autem peccatum, in voluntate eſt: dæmones autem non poſſunt voluntatem hominis immutare, nec aliquid in ea directè agere, ergo non pertinebit tentare ad illos.

Dicendum, quod officium dæmonis eſt tentare, non tã quã ab aliquo ſit ſibi impoſitũ, ſed ab eo eſt ex propria voluntatem aſſumptum, propter inuidiam, & ſuperbiã, vt dictum eſt pręcedenti quæſtio. Dicitur tamen officium eius: non quod dæmones nihil aliud agant, ſed quia hoc eſt quod præcipuè agunt, & quod cum maiori deſiderio, & ſolicitudine exercent. Nam quantum ad cetera conuenit eis pœnas tolerare, ſicut animabus damnatorum, quia ipſi quoque damnati ſunt ad ignem æternum, infra 25. c.

Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Ipsi quoq; dæmones confitentur se a Deo torqueri, infra 8. cap. & Mar. 1. f. Quid tibi & nobis Iesu Nazarene? Cur venisti ante tempus torquere nos? In hoc autem dæmones nihil agunt, sed patiuntur. Tentatio igitur est præcipuum opus suum ab eis voluntariè assumptū, per quod aliquo modo satisfaciunt superbiæ suæ, scilicet, subijciendo sibi homines, & tenendo hic subiectos. Satisfaciunt ergo inuidiæ, in quantū per eam impediunt profectum hominum, & deducunt eos ad pœnam æternam. Non est tamen ita officium illorum, quòd nulli alij competat: licèt nulli ita, sicut eis competit, vt infra dicetur, & sic scriptura ostēdit officium dæmonum esse tentare, quia supra in litera dicitur, quod accedens tentator, i. diabolus: tentator tamen non est nomen actus, sed habitus, vel officij, & sic officium eius est tentare. Idem patet, 1. Thessal. 3. c. Ne forte tentauerit vos is, qui tentat, idest, ille cuius officium est tentare, scilicet, diabolus. Et sic nō expressit eum, quasi notum esset quis est ille, ad quem tentandi officium pertineat. Idem patet ex Glo. Nam cùm dicitur, is qui tentat, dicit Glos. 1. diabolus, cuius officium est tentare. Et sicut officium diaboli est tentare: ita etiam officiū est eius accusare, sicut dicitur Apocal. 12. scilicet, proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri, die, ac nocte. Et loquitur ibi litera de diabolo. Considerandum tamen, vt magis hoc appareat, quod tentatio est ad hoc, quod habeatur aliqua cognitio de ipso tentato, vt supra diximus, & illud est de ratione tentationis; ex ipsa tamen cognitione tentans intendit aliquando bonum finem, & aliquando malum, & aliquando nullum. Et vbi nullus finis intenditur, nisi ipsa cognitio, vel experimentum, est solum id, quod est de ratione tentationis: fieri autem illam ad bonum, vel ad malum finem, vltra rationem tentationis est. Si ergo consideretur hoc solum, quod est haberi experimentum de re tentata, non tentat solus diabolus, sed etiam Deus tentat, & caro, & mundus tentant, & homines boni, & mali tentāt se ipsos, vel aliquas res, & interdum Deum. Patet, quia per tentationem, qua Deus dicitur nos tētare, notificatur aliquid in nobis, scilicet, an ipsum diligamus. Deuteron. 13. c. Per tentationem carnis, & mundi notificatur in nobis virtus, vel infirmitas nostra, consentiendo, vel dissentiendo. Per tentationem etiam, qua vnus homo tentat alium, notificatur id de quo tentatur, siue sit scientia, siue robur corporis, siue prudentia in agendis. Per tentationem etiam, qua homo tentat equum, apparet agilitas sua, vel pigrities in motu. Sic etiam homines tentant Deum interdum, quando desiderant habere experimentum de aliqua operatione eius. Dicendum autem, quòd sic accipiendo quantum ad id, quod est solùm de perfecta ratione tentationis nullius est officium tentare, cùm multis competat, & etiam non competit alicui sub aliqua speciali ratione. Si autem consideretur finis tentationis, qui est extra rationem propriam tentationis, dicendum, quòd quidam tentant ad bonum, vt cùm aliquis Dominus tentat aliquem, vt habeat cognitionem de aliqua probitate eius, & per hoc eum promoueat ad maiorem statum. Et hoc modo Deus tentat hominem, vt eum exaltet, vel probitatem suam alijs ostendat, & per hoc eum laudabilem, & honorabilem reddat. Sic tentauit Deus Abraham, vt toti sæculo ostenderet altissimam virtutem obedientiæ, & fidei eius, K quæ adhuc incognita mansisset, si Deus eum non tentasset. Ad malum autem Deus nunquam tentat. Iacobi. 1. cap. Et ista tentatio, quæ ad bonum est, non solet vocari communiter tentatio. Si autem per tentationem intendatur malum; sic est propriè tentatio. Quia illud nomen tentatio, iam ex communi vsu, malum quoddam importat. Ideo magis competit illi tentationi, quæ ad malum fit. Hoc modo proprium est diabolo tentare. Ipse enim solus est, qui ex inuidia sua malum hominis intendit, ad malum semper eum tentat. Et si aliquis homo alium tentet ad malum, ista tentatio à diabolo est. Nam homo non intenderet alteri malum iniustè facere, nisi ipse prius a diabolo ad hoc volendum superatus esset, & inductus. Differt tamen tentatio diaboli a tentatione hominum malorum in duobus. Primo, quia diabolus tentat ad malum ho-

F mo autem tentat ad bonum, & ad malum; diabolus autem nunquam ad bonum tentat. Secundò, quia diabolus à se ipso habet, quòd malum intendat, quia malitia sua non reducitur in aliud principium superius, homo autem quando ad malum tentat alium, non habet illud malum desiderium à se ipso, sed à diabolo, qui caput est omnis mali, vnde omnes peccatores vocantur filij diaboli: sicut Christus dixit Ioan. 8. c. scilicet, vos ex patre diabolo estis, & desideria eius vultis perficere. Soli ergo dæmoni propriè competit tentatio. Et sic ipse solus dicitur habere officium tentandi, scilicet, in hac tentatione, quæ ad malum est.

Ad primum dicendum, quod Deus tentat hominem, non vt inde aliquod malum inducat, sed magis, ut bonum eius ostendat. Vnde si contingeret, quòd Deus inferat

G pœnas alicui, per quas efficiatur malus, & sic appareat eius infirmitas, vel iniquitas, Deus non dicitur tentasse istū, quia non intendebat ad hoc, vt iste deterior fieret, nec eius infirmitas, aut iniquitas alijs nota fieret, sed solùm, quòd puniretur iste pro demeritis suis, quod bonum erat. Ideo in tali casu non dicetur, quòd Deus aliquem tentauit. Si tamen Deus inferat alicui pœnalitates, uel occasiones aliquas cadendi, & per hæc homo efficiatur melior, vel bonitas sua appareat, dicetur Deus illum tentare. Sic dicitur, quòd tentauit Abraham, ut uirtutem suam notam faceret, Gen. 22. c. & sic tentatio, de quo hic loquimur, scilicet, secundum quam malum intenditur, ad Deum non pertinet.

Ad secundum dicendum, quòd caro, & mundus hominem tentat: malum tamen nullum intendunt, nec etiam

H bonum, ut cadit sub cognitione, quia caro, & mundus nihil intelligunt. Diabolus autem propriè malum intendit, & in hoc tentatio ad ipsum solum pertinet. De tentatione tamen carnis, & mundi, magis dicetur infra in quadam quæstione.

Ad tertium dicendum, quòd dæmones sciunt ea, quæ exterius aguntur circa homines tam præsentia, quam præterita; interiorem tamen hominis conditionem solus Deus nouit, qui scrutatur corda, & renes. Psalm. 7. Ideo dæmones adhuc desiderant scire conditionem hominum, ut sciant ad quod uitium est unus homo magis inclinatus, quàm ad cetera, ut illud semper suggerat, & facilius uincat, & ad hoc necesse est ipsis dæmonibus interdum homines tentare ad habendum experientiam de eis.

I Ad quartum dicendum, quòd licet homines non possint uoluntatem hominis immutare: possunt tamen aliqualiter immutare uires inferiores, ex quarum immutatione, licèt uoluntas non cogatur, tamen aliqualiter inclinatur, & hoc sufficit ad tentationem faciendam, quia non oportet, quòd per quamlibet tentationem homo succumbat; immo non esset necesse, quod in aliqua succumberet, nisi uelit. Si tamen tentatio dæmonum perueniret ad hoc, quod directè, uel indirectè sufficeret uoluntatem immutare: necesse esset, quod in qualibet tentatione diaboli homo succumberet, quod falsum est. De his tangit Sanctus Thom. 1. parte Sum. q. 114. Artic. 2. & 2. sent. distinct. 21. Artic. 1.

K *An omnia peccata, quæ homines faciunt, fiant per instigationem diaboli?* *Quæst. LXVII.*

QVæritur, an omnia peccata, quæ homines faciunt, fiant per tentationem diaboli, uel instigante diabolo? Quidam dicunt, quod sic, quia dicit Dyonis. lib. de diui. no. cap. 4. quod multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi, & alijs: sed peccatum est propriè malum, ideo dæmon est causa omnis peccati. Non ergo tamen causa peccati nostri, nisi per tentationem dæmonis fiunt omnia peccata, quæcunque sint. Item de quolibet peccatore potest dici illud, quod Christus dixit Iudæis, Ioann. 8. cap. scilicet, Vos ex patre diabolo estis, & desideria eius uultis perficere. Vbi innuit, quòd desiderium faciendi malum a diabolo est: ergo in omnibus peccatoribus suggestio diaboli est causa peccatorum: cum ipse non moueat nisi per suggestionem. Item fiunt omni

Angeli Dei institutione sunt ad custodiam nostram: ita A dæmones ex ipsorum iniquitate sunt ad nostram impugnationem: Ideo tamen bona, quæ facimus fiunt per suggestionem bonorum Angelorum, quia diuina ad nos mediantibus Angelis perferuntur, vt ait Dionys. ergo similiter omnia mala, quæ fecerimus, per suggestionem dæmonum erunt.

Dicendũ, quod peccata nostra sunt aliquo modo omnia à dæmone, & alio modo sunt quædam à dæmone, & alia non. Pro quo sciẽdum, quod causa alicuius potest dici dupliciter. Vno modo illud, quod directè agit ad rem, alio modo, quod agit indirectè. Sicut quando aliquod agens non producit effectũ, nec intẽdit illum producere, sed causat dispositionem aliquẽ ad illum: dicitur esse tunc indirectè, & occasionaliter causa illius effectus. Sicut qui fecit gladium, est causa occasionalis occisionis hominis, li- B cèt ipse nunquã intenderit hoc. Et qui secat ligna, est causa, vel potius occasio combustionis eorum, & tamen, quãdo ipse secabat, forte non intendebat eorum combustionem, sed potius, vt essent ad ædificationem. Si autem accipitur diabolus vt causa occasionalis, vel indirectè, dicetur causa omnium peccatorum nostrorũ, quia ipse instigauit primum hominem ad peccandum, & non peccasset, nisi ille suasisset. Nos quoque nunquam peccaremus, nisi primus homo peccasset. Ideo diabolus hoc modo dicitur causa omnium peccatorum. Patet hoc, quia si primus homo tentationi restitisset, fuisset confirmatus, vt sacri Doctores dicunt, & iam non esset locus peccato, nec tentationi in eo, nec in posteris suis: sicut est nunc in vita æterna. Si autem accipiatur diabolus in causa directa peccatorum, dicẽdum q̃ non est ipse causa omnium peccato- C rum, licèt sit causa plurimorum, non enim committuntur omnia peccata instigante diabolo, sed quædam ex libertate arbitrij nostri delectabil s ex corruptione carnis, quæ fierent, etiam si diaboli nulli essent, vel si nos nõ tentarent. Sic enim dicit Origenes, quod etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum cibi, & venereorum, & huiusmodi, circa quem appetitum multa inordinata contingerent, nisi per rationem frænaretur. Et hoc maxime supposita corruptione naturæ. Refrenare autẽ & ordinare appetitum pertinet ad liberũ arbitrium: per cuius omissionem, vel negligentiam, possunt multa inordinata circa appetitum contingere. Et sic non est necesse, quod omnia peccata veniant ex suggestione, vel tentatione dæmonis, cùm multa à nobis ipsis possint prouenire. Sic etiam dicitur in libro de ecclesiasticis dogmatibus, D scilicet: Non omnes cogitationes malæ excitantur a diabolo: sed aliquotiens ex nostri arbitrij motu emergunt. Ad primum dicendum, quod multitudo dæmonum est causa omnium malorum, nõ quidem directa, sed occasionalis, in quantum per ipsos procuratũ fuit peccatum primi parentis, ex quo venerunt in nos omnia peccata, id est, corruptio naturæ, & incentiuum ad omnia peccata. Ad secundum dicendũ, quod diabolus dicitur esse pater omnium, causalitate, vel imitatione. Sicut nos dicimur filij Abrahæ, quia imitamur in fide illum. Ita cùm diabolus, ex iniquitate sua solùm malũ velit, & semper illud velit: dato quod nos dicimur filii eius, quantum ad illa peccata, quia imitamur eum in peccato, scilicet, quia ipse totus peccator est, & omne malũ fieri desiderat ex sua iniquitate, & inuidia: sicut dicitur Sap. 2. cap. Inuidia diaboli E mors introiuit in orbem terrarum: imitatur autem illum, qui sunt ex parte illius. Alia ratio est, quare omnes peccatores dicãtur filii diaboli, quia pater est nomen principij, a quo res incępit; sicut ille dicitur pater alicuius artis, vel scientiæ, qui primus circa illam aliquid inuenit, aut excogitauit: ita Tubal uocatur pater Musicorum, & eorum, qui cantant in uasis musicis Genes. 4. cap. scilicet: Nomen fratris eius Thubal: ipse fuit pater canentium in cithara, & organo. Ita ille, qui primum peccatum faceret, diceretur pater peccatorum. Sic fuit de diabolo, quia ante eum nemo peccauerat, ideo ipse omnium peccatorũ pater est. Ad tertium dicendum, quod homo per se ipsum cadere potest, ad bonum tamen surgere, vel proficere non potest, nisi diuino auxilio: Ioan. 15. cap. scilicet: Sine me nihil potestis facere, id est, nullum bonum meritorium. Exhibetur autẽ homini diuinum auxilium immediatè ministerio Angelorum, ideo ad omnia bona nostra cooperantur Angeli. Non tamen omnia peccata nostra necesse est procedere ex suggestione dęmonum, cum ad peccandum exteriori auxilio nõ indigeamus: quia ad hoc ex nobis sufficientes sumus, vel sufficienter deficientes, cùm peccatum ex defectu sit. Dicunt tamẽ communiter Doctores, quod licèt multa peccata fiant non instigante dæmone: nullum tamen genus peccati est, quod dæmone instigante non introductum fuerit. De illis tangit S. Thomas 1. par. sum. quest. 114. art. 3.

An tentatio dæmonis sit peccatum?
Quæst. LXVIII.

QVæritur, de tentatione dęmonis an sit peccatum? Aliqui dicunt, quod sic, quia minor potentia non potest excludere effectum, & intentionem maioris potestatis: sed potestas dæmonis est maior, quàm hominis, quia non est potestas super terram, quæ ei possit comparari. Iob. 41. ca. Dæmon tamen intendit per tentationem inducere peccatum, ergo non potest impediri quin inducat peccatum, & sic tentatio dæmonis erit peccatum. Item violentia excusat aliquo modo peccatum, quia vbi est maior violẽtia, est minus de peccato: & tamen tentatio, quæ est à carne, est maior, quàm illa, quæ fit à diabolo, vt patet per Magistrum 2. sent. dist. 31. & tamen tentatio, quæ est a carne peccatum est, vt ibidem dicitur: ergo tentatio, quæ est a dæmone, erit peccatum à fortiori. Item non potest homo vitare, quamdiu viuit, tentationem carnis, & tamen illa peccatum est, licèt non sit in potestate nostra. Ita igitur, licèt non sit in potestate nostra, non tentari a dæmone, erit ipsa tentatio peccatum, cùm per illam diabolus malum intendat. Item diabolus non potest hominem tentare, nisi imprimendo aliquid in eum, diabolus tamẽ non potest imprimere aliquid, nisi malum, cum sit pater mendacij, & omnis peccati. Ioan. 8. c. ergo quando tentauerit nos semper imprimit aliquod peccatum. Item motus partis concupiscibilis, & irascibilis, quando tendit in illicitum vocatur tentatio, & maximè motus partis concupiscibilis, qui vocatur tentatio carnis. Et ista tentatio peccatum est, vt dictum est. Vis tamen concupiscibilis, cum sit affixa organo corporali, potest cogi, & immutari per immutationem organi: ergo videtur, quod dæmon tentando nos, potest facere in nobis peccatum, quia potest immutare vim concupiscibilem. Et sic tentatio dæmonis erit peccatum.

Dicendum, quod tentatio carnis, & mundi dicitur peccatum, vt declarabitur infra in quæstione de hoc, tentatio tamen dæmonis non est peccatum. Et patet, quia Christus tentatus est a dæmone in multis, vt patet supra in litera. In eo tamen peccatum non fuit, nec esse potuit. 1. Petr. 2. cap. scilicet: Qui peccatum non fecit, & Ioann. 14. cap. Venit princeps mundi, & in me non habet quicquam, id est, non inueniet in me aliquod peccatum. Et magis patet ad Hebr. 4. cap. Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia absque peccato, id est, quod in omnibus tentationibus fuit absque peccato. Ibi tamen fuit vera, & magna tentatio dæmonis, ergo illa non est peccatum, nec est necesse, quod causet peccatum. Item peccatum consistit in actu proprio cuiuslibet, & actus vnius nõ potest esse peccatum alterius. sicut dicitur Ezech. 18. c. scilicet: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: & pater non portabit iniquitatem filii, & filius non portabit iniquitatem patris: tentatio quæ a dæmone fit, est actus ipsius dæmonis, scilicet, suggestio, quæ ab eo fit, & de illa nihil est in nobis, nisi quod patimur illam. In tali ergo tentatione peccatum esse non potest, nisi delectemur in illa, & consentiamus. Et illud iam est in actu nostro vltra suggestionem dæmonis: & sic per illam non peccatur. Item dicit August. quod nullus peccat per id, quod vitare nõ potest: & tamen non est in potestate hominis, quod non tentetur à dæmone, quia ille tentat quandocunque vult, & dæmoni permittitur, ergo non est peccatum in hac tentatione. Item peccatum cuiuscunq; inter ipsum est, scilicet, in anima, quod

autem extra est, peccatum non est: sicut Christus dixit infra 15. c. scilicet. Id quod per os intrat non coinquinat hominem, quia quod per os intrat in ventrem vadit, & per secessum emittitur. Quæ autem de corde exeunt coinquinant hominem. Et accipitur cor, pro anima more scripturarum: tentatio autem diaboli est totaliter extra hominem, ideo illa peccatum non est. Iste est modus, quo probat Gregorius in quadam homilia, quòd tentatio diaboli non fuit peccatum in Christo dicens: Tentari ergo per suggestionem potuit; sed eius mentem peccati delectatio non momordit, atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Non est ergo tentatio diaboli peccatum aliquod, nec est necesse sequi peccatum ex illa, cum sit peccatum in delectatione, & consensu illius. Delectare tamen, & consentire in illa in potestate nostra est.

Ad primum dicendum, quod non est necesse, quod dæmon per tentationem inducat peccatum in nos: & cum dicitur, quod est maioris potestatis, quam homo: dicendum, quod est maioris potestatis, id est, maiorum virium ad aliquid faciendum, vel intelligendum. Non est tamen maior homine quantum ad actus liberi arbitrij, quia illi cogi non possunt. Et sic dæmon per vires suas, nisi à Deo prohibeatur, potest cogere homines, ne ad loca, ad quæ volunt ire vadant, & turbare omnes operationes suas exteriores; non tamen potest aliquid super actum voluntatis humanæ, quia horum actuum homo dominus est. Peccatum tamen non consistit nisi in actibus liberi arbitrij: ideo quantumcunque dæmon sit potens, non potest cogere hominem ad peccatum.

Ad secundum dicendum, quod tentatio carnis dicitur esse grauior, in quantum est proximior ipsi homini tentato, quam tentatio dæmonis, quæ totaliter ab extra est. Et quia secundum eam homo quodammodo diuiditur in duo desideria, scilicet, vnum, quod est interioris hominis, & aliud exterioris, quod non fit in tentatione carnis: manet adhuc ratio peccati, de quo infra dicetur, cum sit aliquo modo in potestate tentati, & sit intra ipsum. Tentatio autem dæmonis non est intra tentatum, nec est in potestate eius: ideo non est peccatum.

Ad tertium dicendum, quod licet non sit in potestate hominis vitare omnem tentationem carnis: ita quod nullam habeat potestatem: potest tamen vitare hanc tentationem, vel illam singulariter. Et sic de qualibet, & ita quodammodo est in potestate hominis vitare tentationẽ carnis, quod non est de tentatione diaboli.

Ad quartum dicendum, quod dæmon potest aliquid repræsentare in imaginatione nostra, & istud est imprimere aliquid nobis, de quo magis infra dicetur. Et secundum hoc tentare nos dicitur: non tamen dicitur, propter hoc imprimere aliquod peccatum, quia ista impressio facta in imaginatione non habet rationem peccati, cùm sit in parte apprehensiua, & non in appetitiua. Peccatum tamen in appetitu est, quia non peccat homo per hoc, quod malum intelligit, sed quia aliquod malum vult. Si autem diabolus posset perfectè in appetitu aliquid imprimere, posset peccatum in nobis causare. Quomodo tamen diabolus aliquid in nobis imprimat tentando dicetur infra in quadam q. de tentatione carnis, & mundi.

Ad quintum dicendum, quod diabolus potest mouere in nobis partem concupiscibilem. Possunt tamen motus istius partis dupliciter in nobis insurgere, scilicet, ex qualitate organi, vel apprehensione alicuius delectabilis.

De primo, patet, quia calefacto corpore insurgit in homine motus libidinis, etiam sine aliqua imaginatione præcedenti, vel præsenti. Et iste motus est purus naturalis: nec habet rationem peccati, quia purè naturalia, nec laudem, nec vituperium faciunt, quia sunt omnino necessaria, secundum Aristotelem in lib. 3. Ethicorum. Ad talem autem immutationem potest virtus dæmonis ex potestate naturæ suæ, secundum quam potest in transmutationem rerum corporalium applicando actiua passiuis nisi à Deo hoc facere prohibeatur.

Secundus motus partis concupiscibilis insurgit ex apprehensione alicuius delectabilis, & ex ista parte appetitus concupiscibilis participat quandam libertatem in ho-

F mine, secundum quod potest obedire imperio rationis prohibentis. Et sic vocatur rationale per participationem vt 1. libro Ethicorum, in fine, hoc modo peccatum potest esse in concupiscibili. Et quantum ad hoc diabolus non potest in nobis mutare partẽ concupiscibilem per apprehensionem delectabilis, ad hoc, quod feratur in illud. Et sic tentatio sua non potest causare peccatum. De his patet per Sanctum Thomam 2. sententiarum, distinct. 21. artic. 24.

Si dæmones tentantes superantur, an adhuc cessent à tentatione, vel potius tentent?

Quæst. LXIX.

G Quæritur circa dæmones tentantes si superantur in tentatione, an per hoc cogantur cessare postea à tentatione, vel possint adhuc tentare?

Alij dicunt, quod per hoc dæmones non coguntur cessare à tentatione, quia infligere pœnam alicui, qui succumbit in pœna, est incitare ipsum ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiã: ergo dæmones superati, non retroducuntur in infernum, nec à tentatione arcentur.

Item Christus efficacius vicit suum tentatorem, quam Sancti vincant dæmones se impugnantes: Lucifer tamen, qui Christum tentasse dicitur, non est omnino priuatus officio tentandi, quia tempore Antichristi grauissimè impugnabit Sanctos: ergo superatus non arcetur ab officio tentandi. Item non solum Lucifer in fine sæculi tentabit homines, sed etiam iterum tentauit Christum tempore

H passionis. Sic dicit Theophilus, scilicet, quod nunc in deserto dæmon Christum de voluptate tentauerat, & tempore passionis erat eum de tristitia tentaturus: ergo non arcebatur à tentatione. Item quàto pauciores sunt tentatores, tanto leuior est tentatio: cùm ergo quotidie multi dæmones superentur in tentationibus à viris sanctis, si omnes, qui superantur cessarent à tentatione: manerent in fine sæculi pauci dæmones ad officium tentationis, & sic tentatio esset leuissima. Tunc erit grauior, dicente Christo, quod erit tunc talis tribulatio, qualis nunquam fuit, ita quod si non abbreuiarentur dies illi, non salua fieret omnis caro, sed propter electos abbreuiabuntur, inf. 24. c. Ergo non erunt tunc pauciores dæmones tentantes, quam nunc, & consequenter non arcentur à tentatione illi dæmones, qui superantur. Item dæmones sunt ordinati à

I Deo ad nostrum exercitium. Si ergo à tentationis officio cessarent, essent omnino ad nihil ordinati, quod repugnat diuinæ sapientiæ, quæ nihil inordinatum, & frustra relinquit in orbe.

Dicendum, quod circa hoc fuerunt opiniones tres. Prima fuit, quod dæmon superatus omnino repellatur à tentatione, ita quod non potest tentare postea eundem hominem, nec alium de peccato illo, in quo superatus est, nec de aliquo alio. Hoc videtur tenere Origenes dicens: Puto inquit sanè, quia Sancti repugnantes aduersus tentatores, & vincentes minuant exercitum dæmonum, vel vt quam plurimos eorum interimant: nec vltra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo Sancto castè, & pudicè viuendo victus sit, impugnare iterum alium hominem. Secunda opinio est, quod dæmon superatus non potest tentare ip-

K sum superantem, nec aliquem alium de vitio, in quo superatus est. Potest tamen tentare ipsum, & quoscunque alios de aliquo vitio, in quo à nullo superatus fuerit. Istas duas opiniones ponit Magister in litera. Tertia opinio est, quòd ex quo aliquis dæmonem perfectè de vno vitio tentantem vicit: non potest de eodem vitio ab eo tentari, sed potest de quolibet alio: ipse tamen dæmon potest quoslibet alios homines, tam de isto, quàm de alio tentare. De hac opinione dicit Sanctus Thom. quod habet causam magis manifestam, quia ille dicitur perfectè diabolum vincere de aliquo vitio, in quo omnino vincuntur passiones ad vitium illud declinantes. Sicut est in illis, in quibus acquiritur habitus consuetudinalis, & tunc non remanet magna probitas. Et ideo à diabolo non tentatur de hoc peccato, quia vires eius circa hoc cognoscit. Aliarum autem opinionum ratio esse potest, quia cùm charitas bona

opera

opera communia faciat in tota Ecclesia, ex victoria verius A
omnes reportant aliquod commodum, scilicet, quod ho-
stes eorum minuantur. Dicit tamē Sanctus Thomas quod
quis istorum verius sit incertum est, quia nec ratione: nec
auctoritate cōfirmari potest. De his idem sanctus Thom.
2. sen. dist. 6. art. 5. Quarta autem opinio, quæ circa hoc
probabilior esse videtur est, quod diabolus superatus ab
aliquo possit tentare alios homines, sed non istum, & hoc
non semper, sed vsque ad aliquod tempus. Et post istud
tempus iterum possit tentare. Sic dicitur Luc. 4. cap. quod
diabolus consummata omni tentatione, recessit à Christo
vsque ad tempus, id est, non dimisit illum simpliciter; sed
post aliquod tempus rediit, quia tempore passionis rediit
ad tentandum, vt ait Theophilus. s. Tentauerat diabolus
Christum de voluptate in deserto, & recessit ab eo vsque
ad tempus crucis: in quo erat eum de tristitia tentaturus. B
Est autem verum, quod illa non fuit tentatio proprie di-
cta, prout est suggestio diaboli ad malum, sed fuit aperta
persecutio, scilicet, incitando Iudæos contra Christum, sic
dicit Ambrosius super Lucam. s. Diabolus audito Dei no-
mine, recessit vsque ad tempus, postea enim non tentatu-
rus, sed aperte pugnaturus aduenit. Causa autem quare
diabolus non tentat vsque ad tempus eum, à quo supera-
tus est, potest esse duplex.

Prima est ex parte diuinæ clementiæ, quia non permit-
tit tentare diabolum quamdiu vult. Sic ait Chrysostomus
super Matthæum. s. Non tamdiu hominem diabolus ten-
tat, quamdiu vult; sed quamdiu Deus permittit. Qui, &
si permittit paulisper tentare, tamen repellit propter infir
mam naturam.

Secunda ratio est ex astutia diaboli, quia etiam si per- C
mitteretur tentare eundem, non auderet vsque aliquan-
tum tempus, quia erubescit sæpe vinci ab eodem homine:
sic dicit Ambrosius super Lucam. s. Vides ergo ipsum dia-
bolum non esse in studio pertinacem, cedere verò solere
virtutum: & si inuidere non desinat, tamen instare formi-
dat, quia frequentius refugit triumphari. Quod tamen
diabolus redeat ad illum, a quo superatus est, vel de cuius
domo exclusus est, colligitur ex verbis eius infra decimo
secundo & Luc. 11. cap. Reuertar in domum meam vnde
exiui. De his Sanctus Thom. 1. parte Sum. quæst. 114. ar.
5. Aliqui dicebant, quod non deberet tentari amplius ho-
mo à dæmone superatus a se, quia à iudice iusto debet con-
stitui æqualis conditio pugnantium. Sed dæmones vincen
tes nos, minuunt aliquos de exercitu nostro: ergo si homo
vincat dæmonem, debet minuere exercitum dæmonum, D
s. faciendo, quod illud amplius non tentet. Item hoc perti
net ad iustitiam humanam, quæ pugilem victum, ad pu-
gnam vlterius non admittit.

Dicendum ad primum, quod æqualis conditio est. Nā
eo modo, quo dæmones minuit exercitum nostrum, nos
minuimus exercitum suum. Si enim homo superetur à dę
mone, non manet victus pro semper, sed solum pro tunc.
Vnde potest iterum in simili vitio vincere dæmonem, à
quo victus fuerat, vel quemcumque alium, cum per victo
riam istam de dæmone non reddatur homo confirmatus.
Et sic videretur aliqualiter irrationabile, quod dæmon
semel victus arceatur in perpetuum à tentatione, quantū
ad istum, vel quantum ad alios homines.

Ad secundum dicendum, quod licet per consuetudi-
nem certaminis pugil superatus non permittatur pugna- E
re, dum ante illo certamine: in alio tamen certamine post
tempus pugnare potest. Et sic dæmon superatus, licet pro
aliquo tempore impediatur tentare eum, à quo superatus
est; tamen post tempus iterum tentare potest.

Ad argumenta probantia, quod dæmones superati nul
lo modo impediantur tentare, respondendum est ad pri-
mum, & dicendum, quod voluntas dæmonum, cum sit in
malo obstinata, semper manet in eadem obstinatione ad
nocendum hominibus. Quia, vt ait Ambrosius super Lu-
cam, dæmon inuidere nunquam desinit, & ideo magis
prouenit, quod non remoueatur a pugna, quia per hanc po
testas impugnandi compescitur, quorum iniqua voluntas
nec minuitur, nec augetur.

Ad secundum dicendum, quod istud argumentum so-
lum militat contra primam, & secundam positionem: non

A tamen contra tertiam, nec quartam, quæ sunt verisimilio-
res, maximè contra quartam, quæ tenenda videtur. Nam
istæ concedunt dæmones semel victos post tempus redire
ad tentationem. Etiam prima, & secunda positio ad hoc,
quod veræ sint, debent habere istam modificationem. Et
ita modificat eas S. Thom. vbi sup. & tunc contra nullam
earum militat argumentum.

Ad tertium eodem modo concedendum est, quia pro-
bat victus post tempus redire possit. Verum est autem, ꝙ
illa impugnatio, quā diabolus fecit Christo tempore pas-
sionis, non fuit proprie tentatio, sed bellum manifestum,
vt ait Ambr. super Luc. & sic diabolus nunquam rediit ad
tentandum iterum Christum.

Ad quartum dici potest vno modo, quod si dæmones
superati in perpetuum arcerētur à tentatione teneret ar-
B gumētum, scilicet, quod essent pauci in fine sæculi. Et ta-
men quia solùm arcentur ad tempus: ideo manebunt tot
tentatores in fine sæculi, sicut nunc. Et sic non minuetur
tentatio. Aliter potest dici, quod etiamsi quilibet supera-
tus arceretur in perpetuū à tentatione, & manerent pauci
dæmones in fine sæculi: dum tamen aliqui essent, possent
facere maiorem tentationem, quā m nunc. Nā nunc non
tentant quantum possunt, sed solum quantum permittū-
tur. Si autem iuxta vires suas tentare permitterentur, for-
tè plus tentarent decem dæmones, quàm mille. Patet sup-
positum; quia sicut dæmon nō permittitur tentare quam-
diu vult, sed solum quamdiu Deus vult, vt ait Chrysost.
super Matthæum, ita non permittitur tentare quantum
acriter vult, sed quantum Deus voluerit: sicut ipse vide-
rit nos posse sustinere, iuxta mensuram gratiæ, quam no-
C bis largitur. 1. ad Corinth. 10. c. scilicet, Fides est Deus,
qui non permittet vos tentari vltra id, quod potestis. Item
patet, quia in fine sæculi, nemo ponit plures dæmones
tentatores, quàm nūc: licèt multi ponant pauciores. Con-
stat tamen tentationem illam futuram maiorem, quam
istam: ergo dæmones non tentant nunc, quātum possunt,
quia alias non esset maior tunc, quàm nunc.

Ad quintum dicēdum, quod licèt aliqui dæmones ces-
sarent tentare, non propter hoc erant omnino ordinati ad
nihil, quia manent semper ordinati ad pęnam per pecca-
tum suum, vt ipsi semper in inferno puniantur, & dam-
natis pœnas infligant. Quod autem dæmones tentent
hominem: non est ex Dei ordinatione, sed ex eorum ini-
quitate, & permissione Dei, ideo licèt omnes dæmones
tentare cessarent, non tamen tollebatur aliquid de ordine
D diuinæ dispositionis.

*An homo debeat optare tentationem, aut sit fugienda ten-
tatio? Quæst. L X X.*

QVæritur, an optandum sit homini, quod tentetur à
diabolo, vel secundum aliam tentationem, aut sit
fugienda tentatio?

Aliqui putant, quod tentatio optanda sit, q̄a
dicitur Iacobi primo cap. Omne gaudium existimate fra-
tres mei, cum in varias tentationes incideritis. Sed illud,
de quo gaudendum est, quando habitum fuerit, est appe-
tendum, quando non habetur, ergo tentatio appetenda
est. Item illud, in quo manifestum sit bonum, vel excellē-
tia alicuius, appetendum est, sed virtus mentis ostenditur
E in tentationibus, sicut dicitur libro primo Ethicorum,
quod in aduersitatibus floret virtus, & est bonum, &
verè virtus in omnibus, sicut terra, genus sine vituperio;
ergo tentatio appetenda est.

Item illud, quod est materia, & organum virtutis, est ap
petendum, sed sicut dicit Augustinus tentatio, cui non cō-
sentitur est materia exercendæ virtutis; ergo est appe-
tenda.

Item laudabile est gaudere de eo, in quo vir bonus gau
det, quia quid sit bonum, & quid malum, & quid medii
in singulis rebus ex viri boni sententia pendet, quem Ari-
stot. lib. 2. Ethicorum in diffinitione virtutis sapientem vo
cat, sed rectè gaudere, & rectè tristari, est recta disciplina,
dicto libro secundo Ethicorum. Gaudendum ergo est de
illo, de quo vir bonus gaudebat, qui gaudet de maximis
tentationibus, quia dicitur Act. quinto capit. quod ibant
Apo-

Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni F habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ergo tentatio appetenda. Item illud, sine quo non potest perueniri ad regnum, est summo studio appetendum, sed tentatio, est huiusmodi, quia non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. 2. ad Timoth. 2. cap. Certamen autem spirituale sine tentatione non est: ergo tentatio appetenda. Item Paulus petiuit stimulum carnis à se remoueri, per quem carnis tentatio intelligitur. 2. Corinth. 12. cap. sed ibi dicit gl: quod ipse hoc petens nesciuit quid peteret: ergo videtur, quod non est desiderandum esse extra tentationem.

Dicendum. quod licèt tentatio possit esse vtilis: est tamen periculosa. Etiam, quia secundum se non importat aliquid boni, sed solum ex adiuncto in quantum Deus vult facere nobis prouentum cum tentatione. 1. ad Cor. 10. cap. Non est tentatio desideranda. Confirmatur hoc. G quia illud quod debemus orare, debemus etiam desiderare, sed Christus Matth. 6. cap. docens nos orare dixit, & ne nos inducas in tentationem. Ergo debemus desiderare esse extra tentationem. Item quia Apostolus monuit cauendam esse tentationem, & quod non daretur ei locus. 1. ad Corinth. 7. cap. s. Item reuertimini in ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Si tamē bona esset, Apostolus non hortaretur eam cauendam. Item, sicut voluntas nostra debet esse conformis diuinę voluntati: ita debet esse discordans à voluntate diaboli: sed diabolus desiderat tentare, sicut Christus dixit Luc. 22. c. s. Ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ergo tentationem appetere non debemus. Considerandum autem ad huius euidentiam, quòd cum bonum sit obiectum voluntatis, & desiderij, eo modo appetendum H est. Inter bona autem est aliquid, quod est bonum simpliciter, & per se, sicut honesta, quæ tanquam fines appetuntur ppter ipsa, ēt si in aliud nos ducant, vel si aliqd aliud secū inducant, quia in oib. honestis vtilitas eorum coincidit cum honestate, s. quia in quantum ad aliquid vtilia sunt, & tamen illa vtilitas non est extra genus honesti, sed coincidit cum honestate, sicut virtus honestum est, quia ipsa ad felicitatem est vtilis, & tamen ista vtilitas non est in genere bonorum vtilium, sed in genere honesti. Illud est in omnibus honestis, nisi in vltimo, quod est finis omnium finium, cum propter se solum concupiscendum.

Aliquid autem est, quod in se bonitatem non habet. Vnde non appeteretur si in se, & absolutè consideraretur sed ex ordine ad finem bonitatem quandam sortitur, quę bonitas vtilitas nominat. Et hęc sunt solum propter aliud I appetenda, vt sectio membri propter sanitatem conseruādam, & phlebotomia propter sanitatem acquirendam, & similia.

Sed sciendum quod ad finem aliquem consequendum contingit aliquid dupliciter ordinari. s. per se, & per accidens. Per se autem ordinatur in finem illud, quod quantum in se est in finem debitum ductiuum est: per accidēs tamen ordinatur in finem, quod quantum in se est, in aliud deduceret, sed ex concursu alterius causæ ducitur in ipsum finem. Sicut qui comedit aliquem cibum, vt moriatur, & per illum contingit eum sanari. Cum ergo causa per accidens non sit proportionata ad effectum, sed solū causa per se ex ordine ad finem, qui est per accidens: non dicetur aliquid simpliciter bonum, vel appetibile, sed solum concurrentibus omnibus, quæ ad hunc effectum de- K terminantur.

Dicendum ergo, quod tentatio per se, id est, in quantū fit à tentatore, ordinata est ad hominis perditionem: ad salutem autem eius non ordinatur, nisi per accidens, s. ex hoc quod tentator vincitur per auxilium diuinæ gratiæ. Et ideo tentari simpliciter non est appetendum, sed tentari, & vincere simul acceptum appetendum est. Quia tamen per nostram fragilitatem victoria nimis dubia est, ideo tentatio securius fugitur, quam appetatur. Quia in nobis nihil est, nisi per quod fugiamus. s. infirmitas, per quam superari timemus.

Ab extrinseco autem est, per quod appeti possit. s. ipsa diuina gratia, per quam possumus tentatorem superare. Quandoque tamen est bonum homini tentari, licèt homo nesciat, quia finem tentationis ignorat. Et ob hoc Deus permittit etiam diabolo nos tentare. Nam si corde bono homo maneat, Deus non permittet eum vltra id, quod potest, tentari & ipsa tentatio facit ei prouentum. 1. ad Corint. 10. cap. Et maximè in hominibus alicuius perfectionis, vel boni propositi, quos diabolus valde tentat, maximè in exordijs.

Et ponit de hoc quinque causas Chrysostomus super Euang. Matthæum, dicens: Quisquis ergo post baptismum maiores sustines tentationes, non turberis, etenim propter hoc accepisti arma, non vt vaces, sed vt prælieris.

Ideo autem tentationem à te Deus non prohibet: Primò quidem, vt discas, quoniam multo factus es fortior: Deinde vt magnitudine donorum non extollaris. Tertiò, vt diabolus experientia cognoscat perfectè, quod ab eo abscessisti. Quartò, vt per hoc fortior reddaris. Quintò, vt crediti tibi thesauri signum accipias. Nec enim tibi diabolus ad tentandum superueniret, nisi te in maiori honore effectum videret. Vnde ait Hilarius. In sanctificatis enim maximè diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei magis est exoptata de Sanctis.

Ad primum dicendum, quòd Iacobus loquitur de tentatione, quæ est per tribulationes, & non de illa, quæ est per suggestionem, qualis est tentatio diaboli. Nec de illa, quæ est per modum delectationis insurgentis in nobis, qualis est tentatio carnis: quæ sunt magis propriè tentationes, & sunt etiam magis periculosæ, quàm tentationes, quę sunt tribulationes. Vnde Iacobus hortatur ad patientiam tribulationum, scilicet, vt inter ipsas æquanimitatem, & gaudium mentis seruemus. Non enim H possumus eas vincere, nisi per patientiam. Vnde ipsum gaudium, quædam victoria est. Et sic gaudere in tribulationibus, quæ vocantur tentationes, non est appetere illas, sed resistere illis. Et sic Iacobus nō hortatur nos ad optandum tentationes; sed ad sustinendum eas, quod necessarium est postquam euenerint. Secus est de tentationibus propriè dictis, scilicet, carnis, mundi, & diaboli, quia sustinere illas, non est gaudere, sed magis sollicitum, & vigilantem esse, & fortiter repugnare, sicut dicitur 1. Pet. 5. c. Sobrij estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tāquam leo rugiens circumit quærēs quem deuoret, cui resistite fortes in fide.

Et de istis etiam verum est, quod necesse est sustinere eas, quando venerint, sed non sunt appetendæ, sicut nec tribulationes. Et quia sustinere illas non est gaudere, I non possumus de istis gaudere.

Ad secundum dicendum, quod in tentationibus non relucet bonum alicuius, nisi supposito quodam alio, scilicet, victoria. Quia aliàs potius perit bonum hominis. Ideo tentatio absolutè desideranda non est, sed tentatio cum victoria.

Ad tertium dicendum, quòd tentationes non sunt materia virtutis tanquam per se ad virtutem ordinatæ, sed per accidens tantum, vt dictum est, scilicet, in quantum accidit, quod Deus ex misericordia sua faciat illas nobis in bonum prouenire. Ideo non oportet eas esse appetendas.

Ad quartum dicendum, quod Apostoli gaudebant de tribulationibus, quia confirmati erant, & confidebant se non posse succumbere in illis. Et ex hoc erat illis quasi K certa victoria. Gaudebant ergo quod propter Christum affligerentur propter honorem nominis Christi, quem valde appetebant, tum propter augmentum meritorum suorum. Nos autem non sumus certi, quod poterimus æquanimiter tolerare tribulationes, ideo non debemus eas desiderare, immo interdum fugere eas bonum est, infra 10. c. dicente Christo, Si persecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Aliter potest dici, quod nos debeamus conformari Apostolis in tolerantia tribulationum, ipsi namque non appetebant eas, sed postquam eas sustinuerant, videntes datam sibi æquanimitatem ad tolerandum, gaudebant. Ipsi tamen non se ingerebant ad hoc, quod aliquæ tribulationes eis fierent pro nomine Christi, & sic non appetebant illas. Ita & nos si tolerauerimus tribulationes patienter, Deo nobis donante patientiam, debemus & nos valde gaudere propter hono-

rem

rem Dei, & fructum operis nostri. Et tamen non debemus exoptare alias tribulationes euenire, quia nescimus, an for te illas tolerabimus, vel mouebimur ad impatientiam. Aliter etiam potest dici, quod Apostoli gaudebant de contumeliis sibi illatis pro Christo, quas tenebantur sustinere postquam inferebantur. Et quia non poterant superare eas, nisi per patientiam, oportebat ęquanimiter tolerare. Et istud est gaudere in illis. Sic accipitur Iacob. 1. c. Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in varias tentationes incideritis, ut supra positum est. Ad quintum dicendum, quod tentationes non sunt necessariæ, vt perueniatur ad regnum, nisi necessitate conditionata. Sic, scilicet, vt tentationes adueniant: & non perueniatur ad regnum, nisi vincantur sed tentationes aduenire non est necessarium absolutè, nisi secundum conditionem status præsentis, ex qua conditione sequitur pugna carnis aduersus spiritum, quæ dicitur tentatio. Ad sextum dicendum, quod Paulus petens a se stimulum carnis remoueri, rectè petiit, habita consideratione ipsius stimuli absolutè. Sed quia considerato euentu pugnæ, in qua futurus erat victor, remotio stimuli sibi non expediebat, qui tamen euentus sibi certus non erat. Et pro tanto dicebat, quod nesciebat quid peteret, s. quia petebat sibi tolli profectum virtutis. Vnde quomodo certificatus est de victoria ex verbis Domini dicentis, sufficit tibi gratia mea, patienter sustinuit stimulum, & non retinuit illum vltra se amoueri. De his Sanctus Thom. 2. Sent. dist. 21. art. 3.

An Deus tentet hominem? Quæst. LXXI.

QVæritur, an Deus tentet hominem? Aliqui dicunt, quod non tentat quenquam, quia tentatio est ad accipiendum experimentum alicuius, quod nescitur de ipsa re: Deus tamen nihil potest ignorare, ideo non potest ipse experimentum accipere. Item tentare est officium dæmonis, vt supra dictum est, Deo tamen nihil est commune cum dęmone in actu: quia dęmon omnia facit ad malum, Deus vero omnia ad bonum: ideo tentare ad Deum non pertinet. Item Iacobi primo dicitur: Nemo cùm tentatur dicat, quia à Deo tentatur. Ipse enim neminem tentat: ergo nullus modus tentationis a Deo est.

Dicendum, quod Deus aliquo modo tentat homines. D Et pro hoc considerandum, quod ad perfectam rationem tentationis tria concurrunt, vt declaratum est supra in quæstione qua quærebatur quid sit tentatio? Et diximus, quod aliquando omnia tria concurrunt in tentatione, & est aliqua tentatio, in qua duo sola eueniunt, aliqua autem est, in qua vnica conditio saluatur. In tentatione autem Dei sunt duæ conditiones tentationis, s. quia per illam aliquid notificatur, & etiam fit ad hanc intentionem, quod aliquid notificetur: licet non concurrat ibi tertium, quod Deus non intendit illam cognitionem, vel experimentum pro se accipere, cùm ipse omnia nouerit. Sic patet in tentatione, qua dicitur tentasse Abraham Gene. 22. c. quia ibi intendebatur, quod notificaretur virtus fidei, & obedientiæ Abrahæ. Etiam ibi fuit vere notificata, quia per hoc, quod ipse non distulit obedire Deo iubenti occidere filiú, E quem diligebat: totus orbis cognouit quanta esset virtus fidei, & obedientiæ Abrahæ. Ipse tamen Deus etiamsi illam tentationem non fecisset, sciebat uirtutem Abrahæ, & non oportebat propter se quærere aliquam tentationē. Et interdum Deus dicitur tentare hominem, ut notificet eum sibi ipsi: quia homo quando non tentatur, etiam ipse met nescit ad quantum sit. Nam quantitas, vel perfectio habitus ostenditur per actum. Quando ergo aliquis non operatus est per habitum, quem habet a longo tempore, vel per aliquas naturales vires, nescit ad quantum sit: & si operatur, videbit ad quantum sufficiat. Ita sæpe aliqui homines putant se esse maioris fidei, & maioris firmitatis in virtutibus, quam sint. Illis autem expedit, quod tententur, ne seipsos seducant de se maiora reputando, sicut dicitur ad Gala. 6. c. scilicet: Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit: ipse se seducit. Talibus autem utile est, quod tententur à Deo: vt per hoc cognoscant infirmitatem suam, & sic cautiores fiant. Vnde talis tentatio proficit ad

A hominis instructionem; sic dicitur Deuteronomii octauo capite scilicet: Deduxit te Dominus quadraginta annis per desertum, vt affligeret te, atque tentaret: & nota fierent ea, quæ in tuo animo versabantur: vtrum custodires mandata illius, an non. Et postea dicitur, quia sicut Dominus erudit filium suum, sic Dominus Deus tuus erudiuit te, vt ambules in viis eius. Et sic tentatio est ad eruditionem. Et sicut tentatur homo aliquando à Deo, vt cognoscat infirmitatem, vel firmitatem in operatione, & virtute: ita interdum tentatur, vt cognoscat imperfectionem suam in intellectu, & vt videatur quantum distet consilium Dei à consilio nostro. Sic patet Ioan. 6. c. cùm dixit Christus ad Philippum. Vnde ememus panes, vt manducent hi? Et dicitur ibi: Hoc autem dicebat tētans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus. B Et apparuit in hoc defectus consilij Philippi, & paruitas fidei. Nam dixit, ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum accipiat. Aliquando autem tentatur homo à Deo de talibus rebus, de qualibus diabolus solet tentare. Differt tamen in hoc, quia diabolus tentat, vt in illis hominem supperet, & in peccatum deducat: Deus autem, vt virtutes hominis notas faciat, vel vt ipsum cautiorem reddat, sicut dicitur Deuteron. 13. c. scilicet: Si surgeret aliquando Propheta, qui diceret se vidisse somnium, & prædixerit aliquod, & illud euenerit, constat per hoc illum esse verum Prophetam, & a Deo. Dicitur tamen ibi, quod si iste Propheta diceret postea, eamus, & colamus Deos alienos, q; non erat sibi credendum. Et datur causa ibi, scilicet. Tentat C vos Deus, vt palam fiat vtrum diligatis eum, an non. Et sic erat hic tentatio Dei, quæ in seipsa erat satis apta ad fallendum, & vt per eam homines errarent, scilicet, quia ille, de quo semel constabat, quòd erat Propheta, missus à Domino, permittebatur à Deo falsum dicere, & sic illi, qui modicæ fidei essent deciperentur. Et sic dicitur, quod est tentatio; quia tamen ad bonum ordinatur a Deo, scilicet, vt appareat, quod illi diligant Deum quibus ista tentatio fit, vocatur tentatio Dei. Similem autem tentationem fecit diabolus, quia ipse iuit ad Prophetas Regis Achab, & reuelauit eis falsum, dicens, quod Achab præualeret in bello contra Syros, & tamen in veritate moriturus erat in bello, si illuc iret. Et Prophetæ decepti per illum spiritum annunciauerunt Achab victoriam hortantes ire ad bel- D lum, & mortuus est in eo. 3. Reg. 22. c. & 2. Paralipom. 18. c. Vnde tentatio Dei, & diaboli bene possunt esse similes materialiter. Distinguuntur tamen in duobus, scilicet, in intentione tentantis, & ex euentu tentationis. De primo patet, quia Deus semper tentat ad bonum, scilicet, vt virtus alicuius nota fiat, vel vt ipse, qui tentatur, instruatur agnoscendo seipsum. Et sic de multis aliis motiuis, quæ omnia in bonum redundant. Diabolus autem semper ad malum intendit, scilicet, vt occidat inducendo in peccatum mortale. De secundo patet, quia ex tentatione Dei semper sequitur bonus euentus, scilicet, quia tentatus nunquā succumbit, sicut patet in Abraham, sed ostenditur virtus eius, vel instruitur; ita vt per ipsam tentationem in peccatum nequaquam cadat, sed aliquod bonum semper inde sequitur. Et si aliquis homo est infirmus in virtute, qui for- E tè tentetur incidit in uitium, Deus nunquam illum tentauit, sed si tentatus fuerit erit tentatio à diabolo, vel à carne, vel à mundo, sicut dicitur Iaco. 1. c. Deus tentator malorum non est, id est, non tentat ad hoc, quòd mala fiant, nec mala sequantur ex tentatione sua. In tentatione autem diaboli secus est, quia ipse semper tentat ad malum, & sic astutia sua magna, & fortitudo semper vinceret, & induceret peccatum in nobis ex tentatione, nisi Deus adiuuaret nos ex gratia, faciendo quod possemus tolerare 1. ad Corinth. 10. c. scilicet: Sed faciet cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis. Et loquitur de tentatione diaboli, vel carnis, aut mundi. Quia illa est ex permissione Dei: & non de tentatione, quam ipse facit, quia illa non est ex permissione, sed ex propria uoluntate. Sicut fuit in tentatione facta Abrahæ, qua ipse dicitur tentasse illum, scilicet, per aliqualē de Angelis bonis, qui sunt ministri Dei: & loquuntur nomine eius in tentatione. Ergo diabolo aliquando succumbimus ex nostra infirmitate, & uiribus diaboli: aliquando autem superamus ex Dei adiutorio. Nunquam

tamen in tentatione, quæ à Deo est, aliquis superatur, aut succumbit, sed semper bonum prouenit ex illa. Et ob hoc, licèt scriptura vocet istam tentationem: tamen nos propriè vocamus tentationem eam, quæ ad malum est. Non quod hoc significet terminus, cum esse ad bonum, vel ad malum finem, sit extra rationem tentionis, sed quia consueuimus eam in malum accipere. Et sic tentatio diaboli est propriè tentatio.

Ad primum dicendum, quod Deus nõ tentat aliquem, vt ipse experimentum de illo capiat, cum omnia nouerit, sed ut alij experimentum capiant, vel ipse tentatus de se ipso, vt dictum est, & hoc sufficit ad esse tentationem.

Ad secundum dicendum, quod tentatio non est communis Deo & dæmoni, quantum ad intentionem tentandi, & quantum ad euentum tentationis: est tamen communis quantum ad ipsam rem, de qua fit tentatio: quia G interdum potest esse eadem, vt supra declaratum est, vt cum dicitur, quod officium dæmonis est tentare, verum est, accipiendo tentationem prout fit ad malum finem, quia hoc modo proprium est dæmoni tentare: & tamen accipiendo tentationem quantum ad ea, quæ importantur nomine tentationis; scilicet, velle capere experimentũ de aliqua re, non addẽdo, an sit ad bonum, vel ad malum finem, vel an sit ad aliquem finem, non est proprium dæmoni tentare, nec est officium eius, cum multis conueniat, scilicet Deo, & homini, & dæmoni.

Ad tertium dicendum, quod Deus neminem tentat, s. ad malum, & tamen ad bonum aliquando tentat. Sic patet in eadem auctoritate Iacob. 1. c. scilicet. Nemo cũ tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est, id est, non est tentator malorum, quia H ibi ponitur in negatiuè, vel priuatiuè. Et patet hoc, quia tentationem de qua ibi loquitur, refert Iaco. ad malum dicens, quod a concupiscentia homo tentatur, & concupiscentia parit peccatum. Hanc autem tentationem Deus non facit.

An caro, & mundus tentent hominem? Quæst. LXXII.

QVæritur, an caro, & mundus tentent hominem: Quidam dicunt, quod non, quia tentatio fit ad habendum experimentum de re, & experimentum non potest haberi, nisi ab habente cognitionẽ. Caro autem, & sanguis cognitionem non habet: ideo tentare non possunt. Item tentare est officium demonis, & sic est si- I bi proprium: non ergo conuenit carni.

Dicendum, quod homo tentatur à carne, & est grauis tentatio. Patet Iacob. 1. cap. scilicet. Vnusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus. Patet etiam, quia concupiscentia carnis vocatur stimulus, vel lex membrorum impugnans Sanctus, ita vt beatus Paulus conqueratur de illa, & petat à se amoueri. 2. ad Corint. 12. cap. & dicebat, quod iste stimulus captiuabat eum in lege peccati, ad Rom. 7. cap. Sic etiam dicitur ad Galat. 5. cap. quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim inuicem sibi aduersantur. Ista autem aduersitas est tentatio, ideo à carne tentatio est.

Considerandum tamen in hoc, quod caro potest accipi multipliciter: vno modo pro substantia corporis, quæ est pars speciei humanæ. Et hoc modo non potest caro tenta- K re, quia non debetur ei aliqua actio, cùm sit solùm materia, maximè, quia tentatio carnis est concupiscentia. Iaco. 1. cap. & consistit in concupiscendo, ad Galat. 5. cap. Concupiscere tamen pertinet ad appetitum, sed appetitus est virtus animæ, ideo concupiscentia non est à carne, isto modo accipiendo, sed est ab anima, & sic exponit Sanctus Thomas illud dictum Apostoli in quæstionibus suis de Anima. s. Caro concupiscit aduersus spiritum, & ipsa anima prout est in quadam parte carnis concupiscit contra spiritum. i. contra seipsam, vt non est in carne. Alio modo accipitur pro toto illo, quod est in homine, præter ipsam animam, quantum ad partem rationalem. Et hoc modo corpus cum oĩbus organis, & cum oĩbus viribus organicis sensitiuis, & affectiuis, & naturalib. vocatur caro. Et sic potentia vitiua caro est, & vis cocupiscibilis, & virtus & vis irascibilis, phantastica, & imaginatiua, & oẽs hmõi sunt caro. Et tamen manifestum est, quòd istæ non sunt corpus, nec pars corporis, nec de substantia corporis, sed magis possunt vocari partes animæ. s. partes potentiales. Ratio istius differentiæ est, quia in anima nostra continentur plures gradus potentiarum. s. vegetatiuæ, sensitiuæ, affectiuæ, rationales. Anima quãtum ad omnes potentias vegetatiuas, effectiuas, & sensitiuas, est alligata corpori. Et apparet operatio sua magis in quibusdam partibus corporis, quàm in alijs. Etiam quantum ad operationes illarum potentiarum anima sequitur necessariò conditionem corporis, etiam in actibus istarum potentiarum anima potest cogi. Anima autem quantum ad vires rationales. s. intellectum, & voluntatem, non est alligata corpori, quia actus intelligendi, & volendi non est magis per vnam partem corporis, quàm per aliam: immo per nullam est, ac si anima non esset realiter in corpore, & ei vnita. Etiam non sequitur conditionẽ corporis intelligendo, volendo, sicut in actibus aliarum potentiarum: nec etiam potest cogi ratione corporis ad intelligendum, & volendum, sicut cogitur, & impeditur quãtum ad actus aliarum potentiarum, sicut de singulis apparet. Quia aliquando videmus quando nolumus, & interdum vellemus videre, & non possumus: ita indigestiua, & appetitiua, expulsiua, & generatiua, imaginatiua, & phantastica, & sic de ceteris. Et ob hoc valde conuenienter ipsa anima, quantum ad potentias rationales, secundum quas non est alligata, corpori vocatur spiritus: quia spiritus dicit rem simplicem, & immaterialem: & ipsa substantia carnis, cum omnibus illis potentijs, vel viribus animæ secundùm quas anima est alligata corpori, vocantur caro, quia anima quantũ ad illas potentias sequitur conditionem carnis. Et hoc modo est tentatio à carne. i. ab ipsa anima, prout est affixa carni, & desiderat ea, quę sunt conuenientia secũdùm carnem. Sic dicitur ad Gala. 5. c. quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. i. anima concupiscit contra seipsam, quia anima quantũ ad vires, secundùm quas est affixa corpori, concupiscit solum illud, quod est bonum, & delectabile corpori, & nihil aliud potest concupiscere. Illud autem est contra spiritum, quia est contra determinationem rationis, & contra appetitum rationabilem. Nã ratio, cùm non sit affixa organo, nõ cogitur, quòd iudicare debemus, quod est bonum illi, vel illi: sed sicut ipsa est absoluta ab omni alligatione, ita iudicat de eo, quod est bonum simpliciter, & secundùm se. Illud ergo sequi debemus. Et quantum ad hoc ipse spiritus concupiscit cõtra carnem, i. iudicat, & eligit de bono contrario modo, quàm caro idest anima, vt est carni affixa, & sic tentatio illa nihil pertinet ad carnem propriè dictam, sed tota tentatio, & contradictio est inter animam ad seipsam. s. inter ipsam, quantum ad partes, secundum quas est alligata, & quantũ ad personas, secundum quas non est alligata.

Alio modo tertio accipitur caro pro omni illo, quod est contra rectitudinem rationis. Et hoc modo aliquando actus partis rationalis vocantur actus carnis, & ipsa ratio, & voluntas vocantur caro, in quantum non sequuntur rectitudinem sibi debitam. Et sic omne peccatum vocatur carnale, vel fructus carnis. Sic patet ad Galat. 5. cap. scilicet. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, venefica, inimicitiæ contentiones, æmulationes, sectæ, inuidiæ, & omnia ista vocantur opera carnis. Et tamen ponuntur hic quædam peccata, quæ nihil ad carnem pertinent, sed pure ad partem rationalem, sicut idolorum seruitus. Nam idolatria non prouenit ex aliqua inclinatione carnis, cum non sit in se aliquod delectabile, sed solum pertinet ad quendam errorem intellectus, & voluntatis, attribuendo illi deitatem cui non competit, & exhibendo ei cultum Deitatis. Etiam ponitur ibi inuidia, & tamen ipsa ab omnibus ponitur peccatum spirituale. Item patet de veneficijs.

Patet etiam hoc, quia ibi distinguit Apostolus fructus spiritus contra opera carnis, & in fructibus, vel operibus spiritus nihil ponit nisi virtutes, & sic omne vitium includitur sub nomine operum carnis. Quandocunque ergo peccamus, intellectus noster, & voluntas caro sunt, & non manet in nobis spiritus vllus. Hoc modo accipiendo carnem erit etiam tentatio à carne, & tamen non est illa, quam nos

voca-

ocamus tentationem carnis, quia sicut hoc modo omne peccatum vocatur carnale: ita omnis tentatio vocabitur à carne, & sic non distinguetur tentatio in tentationem carnis, & mundi, & dæmonis. Accipiendo ergo tentationem carnis, vt solemus accipere, dicendum, quòd illa erit tentatio a carne, secundo modo assumpta, scilicet, prout est substantia corporalis cum potentijs, & viribus animæ sibi affixis.

Considerandum circa hoc, quid sit ipsa tentatio carnis? Et dicendum quòd tentatio carnis non fit per modũ suggestionis, sicut tentatio diaboli, quia tentatio non est aliquid, quod in nobis sit, aut ex nobis insurgat, sed est solũ quædam suggestio, vel suasio dæmonis, qua conatur suadere nobis facere aliquod malum. Et ista suggestio in ipso est realiter. Sicut, si aliquis homo consulat nobis facere aliquod malum: illud consulere in ipso est, & non in nobis. Quia tamen nos non videmus diabolum, & sentimus in nobis, quòd mouemur ad malum, quasi per modum cuiusdam rationis suadentis, putamus illud esse in nobis, & non est. Secus autem est in tentatione carnis, quia illa non est per modum suggestionis, cùm non fiat ab aliquo extrinseco, sed intra nos est, à quo mouetur. Et fit hoc quasi naturaliter per motum quendam insurgentem in parte concupiscibili, prout ille motus est repugnans imperio rationis. Nam si ille motus esset iustè, vel iniustè imperantis, non esset tentatio. Sicut si quis intentatus iudicans bonum esse fornicari, quia delectabile est, si eligat fornicari, si ad istud iudicium & electionem contingat fieri motum in vi concupiscibili inclinante ad coitum, non vocatur ille motus tentatio, quia tentatio inuoluntaria est. Iste tamen motus est per imperium rationis, vel concurrit cum imperio rationis, ideo tentatio non est. Istud tamen imperium rationis iniustum est. Sicut etiam, si quis coniugatus elegerit reddere debitum, quando petitur, & ad istam electionem assequatur motus ad venerea in vi concupiscibili, non est tentatio, quia est imperium rationis: & si iustè, vel iniustè imperet, non differt.

Dicendum igitur quòd sit iste motus inuoluntarius, id est, contra imperium rationis, scilicet, quia licet voluntas iubeat non insurgere contra rationem, quòd insurgat, & tunc insurgit contra rationem. Aliquando autem insurgit præter rationem scilicet ratione non iubente, nec vetante, quia ad hoc fortè non attendat, & tamen adhuc est motus iste inordinatus, cùm insurgat sine imperio. Nam, cum sit in viribus inferioribus, & ille nihil agere debeat, sine directione, & imperio superiorum, inordinatus motus est. Et hoc modo posset diffiniri tentatio carnis, scilicet, quòd sit motus quidam inordinatus insurgens in vi concupiscibili prout in malum tendere potest. Hoc satis ostendit Apostolus ad Galatas quinto capite dicens. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim inuicem sibi aduersantur. Et sic innuit, quòd in hoc sit tentatio, quòd vnum alteri aduersatur. Si autem caro moueatur ex imperio rationis, etiam si ad malum sit, non est tentatio: quia tunc appetitus dirigitur per illum, a quo dirigi debet naturaliter. Considerandum, quòd ista tentatio insurgit ex conditione carnis corruptæ, nam si nõ fuisset per peccatum Adæ corrupta natura nostra, anima prout est alligata carni, non concupisceret contra rationem: quia vires inferiores essent sibi subditæ superioribus viribus: & tamen vires alligatæ sunt naturaliter inferiores viribus non alligatis, & subiectæ illis, & ista subiectio, siue repugnantia pertinebat ad iustitiam originalem, quæ vocatur iustitia inquantum iustum est inferiores superioribus esse subditos, & vocatur originalis, quia data fuit homini in sua origine tam in origine personæ, quàm naturæ. Personæ quidem, quia Adam ab instanti suæ plasmationis illã habuit: naturæ autem, quia non incepit prius natura humana, quàm inciperet ista iustitia. Per peccatum autem Adæ corrupta fuit caro nostra, quia obedientia istarum virium affixarum carni ad superiores non affixas ablata est. Et in hoc stat tota tentatio carnis, quæ esse non potuisset ante peccatum propter obedientiam ipsarum virium, & hoc modo apparet quid sit tentatio carnis, quæ esse nũ potuisset: & quomodo se habeat: & vnde originẽ trahat. Ad primum dicendũ, quòd in tentatione carnis non sunt

A omnes tres conditiones, quæ requiruntur ad perfectam rationem tentationis, scilicet, quòd experimentum habeatur de re, & quòd hoc experimentum intendatur per tentationem, & quòd tentans intendat illud accipere. Primũ solùm est in tentatione carnis, scilicet, quia per illam habetur experimentum de virtute, vel infirmitate nostra, si resistimus, vel succumbimus. Et hoc sufficit ad hoc, quòd possit vocari tentatio. Cùm autem obijcitur, quòd caro non cognoscit: dicendum est, quòd hoc requireretur si in tentatione carnis deberent esse omnia tria requisita ad perfectam rationem tentationis. Nam illa non possunt esse nisi in intelligente: & sic caro non tentaret. Ad secundum dicendum, quod tentare est officium dæmonis inquantum tentare fit ad malum finem. Et tamen prout ex tentatione habetur experientia quædam, non solùm fit tentatio a dæ-
B mone, sed etiam ab alijs. Et sic tentare non est officium dæmonis, vel alicuius: quia ad multos pertinet.

De tentatione, quæ est ad iram quomodo se habeat?
Quæst. LXXIII.

QVæritur de tentatione, quæ ad iram, quomodo se habeat? Nam ista non videtur includi sub aliqua de tribus tentationibus, quæ distinguuntur. Non est enim sub tentatione mundi: quia ista solùm est ad opes, honores, & potentiam: & similia, quæ extra nos sunt, & vocantur bona fortunæ. Non est etiam sub tentatione diaboli, quia diabolus non habet aliquod genus speciale rerum, circa quas tentet, sicut habent mundus, & caro. Aliqui putant pertinere tentationem iræ ad tentationem
C diaboli, quia non inueniunt eam sub alijs duabus, quæ habent certum genus rerum, de quibus fit tentatio; ipsa autem tentatio diaboli est latior, quia non habet aliquod speciale genus obiecti de quo fiat, ideo sub hac putauerunt melius posse reponi.

Dicendum, quod hoc non stat, sed ꝙ pertinet ad tentationem carnis. Primũ patet, quia si pertineret tentatio iræ ad tentationem diaboli, nunquam homo tẽtaretur de ira nisi a diabolo. Istud tamen inconueniens est, cùm ira possit naturaliter insurgere sicut delectatio venereorum: sed tentatio ad venerea potest fieri sine dæmonis instigatione, nec de hoc aliquis dubitat, ita ergo tentatio ad irã. Et apparet magis. Quia sicut naturaliter habet homo vim concupiscibilẽ, ita habet irascibilẽ, sed ex eo ꝙ habet homo concupiscibilẽ naturaliter potest tentari de venereis dæmone
D non instigante, ita ergo poterit naturaliter moueri tẽtatio iræ dæmone nihil agente. Ista est causa quare Origenes dicit, quòd dæmones non sunt causa omnis peccati; quia et si dæmones non essent, homines haberent appetitum cibi, & venereorum, & huiusmodi, circa quem appetitum multa inordinata contingerent, nisi per rationem refrænaretur. Et sic est de ira, quia etiam non existentibus dæmonibus, homo haberet vim irascibilem. Item patet, quia ex cõditione complexionis, vel ex qualitate temporis, & alijs multis accidentibus contingit hominem moueri sæpe ad iram, etiam si nemo eum impellat: ideo tunc manifestum est, quod illa ira non prouenit ex tentatione dæmonis. Et tamen ista tentatio quædam est, & non ei assentiendum, sine peccato aliquis fuimus molesti. Item patet efficacius, quia adhuc magis insurgit naturaliter, & contra imperium ra-
E tionis ira, quam concupiscentia venereorum, quia concupiscentia illa est aliqualiter pigra, & paulisper subrepit, quousque efficiatur magna, ira autem subito insurgit in magnam iram, & non accipit paulisper incrementum. Sic dicit Arist. lib. 7. Ethic. quod ira modicum audit rationis. Et dicit, quod est sicut canes præstolantes, qui cum audierint sonitum portæ subito latrant, & currunt ad portam, & iudicant prius, an ille qui pulsat notus sit, vel innotus. Nam postea cum viderint notos latrare cessant. Minus ergo dicetur tentatio iræ a diabolo, q̃ tentatio venereorum.

Dicendũ ergo est, ꝙ ista tẽtatio naturaliter euenit, licet aliqñ per dæmonem possit suscitari, qui conatur suscitare iras & discordias, sicut interdum ipse prouocat libidinem quæ tamen sine ipso naturaliter insurgere poterat. Et dẽt poni sub tẽtatione carnis, quia licet cõmunius nos accipiamus tentationẽ carnis pro ea, quæ est ad venerea, tñ oportet

tet sub hac tentatione poni multa alia. s. omnia illa, quę naturaliter insurgere possunt, & intra nos sunt, quia per has duas conditiones distinguitur tentatio carnis, à tentatione dæmonis, & mundi. Nam tentatio mundi, licet sit de his, quæ naturaliter potest concupiscere, est tamen ab extra, quia omnia quæ sic concupiscuntur, extra nos sunt. Tentatio autem diaboli est interdum de hæresi, & de infidelitate, & de idolatria, & similibus. Est etiam semper tentatio diaboli extra nos, quia est per suggestionem, quæ suggestio est actus diaboli. Et non est in nobis realiter, sed in ipso. Ideo ad hoc, quod isti tres modi tentationis compræhendūt sufficienter omnem tentationem, necessarium est sub tentatione carnis poni omnia illa, de quibus tentamur ab intrinseco, id est, insurgunt ex nobis. Et sic est tentatio ad venerea, quam communiter vocationem carnis. Sic etiam est tentatio ad gulam, secundùm quod homo desiderat cibos, quos non debet, vel quando non debet, & sic de alijs circumstantijs. Et ista tentatio naturaliter insurgit, & adhuc magis naturaliter, quam tentatio ad venerea, in quantum cibus est magis ad conseruationem hominis, quam actus venereus. Et sic necessariò vocabitur tentatio carnis sicut tentatio venereorum: quia ambę sunt in eadem vi animæ, scilicet, in concupiscibili: quia concupiscentia ad conseruationem speciei est ad eum per generationem, quæ per coitum generetur species; desiderium autem conseruandi indiuiduum causat concupiscentiam cibi, per quem conseruatur indiuiduum. Enam ambæ pertinent ad eandem virtutem. Nam secundum Aristotilem in libro tertio Ethicorum. Temperantia autem est circa delectabilia tactus, & gustus: delectabilia autem tactus sunt in venereis, & similibus: delectabilia gustus sunt in cibo, & potu. Necesse est etiam poni tentatione irę sub tentatione carnis, quia tentatio carnis dicitur, quia à carne insurgit. Caro autem, vt hic accipitur, est substantia carnis cum viribus animæ sibi affixis vt dictum est in pręcedenti quæstione. Et tamen irascilis est vis animæ affixa carni, sicut concupiscibilis, quod istæ ponuntur duę vires affectiuæ: ideo tentatio ad iram erit necessario sub tentatione carnis: & potest vocari ista tentatio aliquo modo concupiscentia, cum ira sit appetitus vindictæ, lib. 1. de Anima. Verum est tamen, quod desiderium cibi, & potus vocatur propriè concupiscentia, eo quod ista sunt ad bonum. s. ad delectabile, & sunt ad prosequendum illum: ira autem magis est ad repellendum aliquid, cùm ipsa sit secundum existimationem, & non fit ira, nisi vbi tentamus aliquod malum nobis esse factum, siue verè, siuè falsè putemus. Etiam, quia desiderium cibi, & potus est in vi concupiscibili: ideo propriè ipsum desiderium vocatur concupiscentia. Desiderium autem vindictæ, quod ad iram pertinet, non est in concupiscibili, sed in irascibili. Ideo non vocatur ita propriè concupiscentia nisi in quantum vindictam concupiscimus, vel magis propriè appetimus: & quia tentatio carnis in scriptura solet vocari concupiscentia, non cadit ita propriè tentatio iræ sub concupiscentia, sicut desiderium venereorum, & cibi. Dicendum tamen, quòd propriè pertinet tentatio iræ ad tentationem carnis propter causam supra positam.

An mundus tentet hominem? Quæst. LXXIV.

QVæritur, an mundus tentet hominem? Aliqui dicunt quòd non, quia mundus non est aliquid intelligens: ideo non potest. Item nullus tentat eum, quem abiectum reputat: cum tentatio fiat de rebus dubijs. Mundus tamen reputat viros sanctos quasi abiectos. Sapientiæ 5. c. scilicet: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Ecce nunc quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Ergo mundus non tentat aliquem. Nam viros malos non tentat, quia illi de mundo sunt, & ideo diligit illos. Ioannis decimoquinto. Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo essetis, mundus, quod suum erat diligeret.

Dicendum, quòd homo tentatur a mundo, quia prima ad Timothæum sexto dicitur. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem. Ista autem tentatio pertinet ad

F mundum, quia dicitur sunt de rebus, quæ sunt in mūdo, & sic mundus accipitur multipliciter. Primò pro vniuersitate rerum; Ioannis primo, scilicet: Mundus per ipsum factus est, id est, tota vniuersitas. eodē capitulo, scilicet: Omnia per ipsum facta sunt. Sic prima ad Corinthiorum octauo, & decimo: idolorum nihil est in mundo, idest, non est idolum aliquid de uniuersitate rerum: quia non est à Deo factum, sed ab humana malitia excogitatum: sicut dicit Augostinus, & Magister tertio Sententiarum distinctio. 37. Secundò accipitur mundus pro statu pręsenti, quo inter homines viuitur. Ioannis primo, scilicet: In mundum venit, id est, ad viuendum inter homines, & Ioannes decimotertio, scilicet: Sciens Iesus, quia venit eius hora, ut trāseat de hoc mūdo ad patrem, idest, de hoc statu uitæ mortalis. Et Ioannis decimoseptimo. Non rogo, vt tollas eos

G de mundo: sed vt serues eos à malo: id est, non rogo, vt auferas eis vitam, per quam tollantur de hoc mundo.

Tertiò accipitur pro omnibus hominibus, siue bonis, siue malis: Ioannis decimoquarto cap. scilicet, Vt cognoscat mundus, quia diligo patrem, id est, cognoscant omnes homines.

Quarto accipitur pro hominibus mundanis, quos vocamus mundanos: quia ea sola, quæ in præsenti videntur, desiderant: sic Ioannes decimoseptimo cap. Pro his rogo, & non pro mundo, id est, non pro hominibus mundanis. Et iterum. Non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo, id est, illi non sunt homines mundani, sicut nec ego. Quinto accipitur mundus pro rebus, quæ in mundo sunt, & solum habentur hic, & concupiscuntur ab hominibus mundanis. s. diuitiæ, honores, potentiæ humanæ, &

H similia. Sic accipitur 1. Ioann. 2. capit. s. Omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, id est, in rebus mundanis, nihil est, nisi hoc.

Accipiendo mundum primo modo, non conuenit ei tentare: quia tota vniuersitas rerum simul bona est, & nihil mali facere potest.

Secundo modo, etiam mundus non tentat, licet in mundo tentemur, id est, in statu præsenti. Ioann. 17. In mundo pressuram habebitis, id est, in statu præsenti habebitis tribulationes.

Tertio modo etiam mundus non tentat, quia homines boni, qui sunt hoc modo de mundo neminem tentant.

Accipiendo quarto modo, mundus tentat hominem, quià homines mali persequuntur bonos. Ioan. 15. cap. Si

I mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit, id est, si homines mali habuerint vos exosos. Et iterum ibi: Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret, id est, si essetis homines mundani, alij mundani diligerent vos.

Et tamen hoc modo non accipitur hic tentatio, quæ fit a mundo. Nam tentatio a malis hominibus persequentibus bonos non distinguitur a tentatione diaboli, sed pertinet ad eandem: cùm illi diabolo instigante hoc faciant, & malum intendant, sicut ille intendit: immo ipse diabolus per eos exequitur: sicut dixit Christus iudæis, qui persequebantur eum sine causa. Ioannis octauo, scilicet: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere. Et quia eadem est actio principalis agentis, & instrumenti, vel ministri, erit eadem tentatio dæmonis, &

K malorum hominum. Tentatio tamen mundi, de qua hic dicimus, distinguitur a tentatione dæmonis: ideo non accipitur mundus sic. Accipiendo mundum quinto modo, fit tentatio a mundo: quia tentamur concupiscendo res mundanas, scilicet, honorem, potentiam, diuitias, & similia. Et propriè hoc modo vocatur mundus ipse bona fortunæ, per quorum concupiscentiam tentamur. Et non est intelligendum, quòd ista nos tentent, quasi aliquid agant, quia sunt aliquid inanimatum, & separatum a nobis: sed tentant nos per modum obiecti inquantum mouent nos ad se concupiscendum per hoc, quòd illa bona, & pulchra quædam iudicamus.

Considerandum autem, quòd tentatio mundi differt à tentatione carnis in duobus.

Primo, quia tentatio carnis est naturalis, cum sit de rebus aliquo modo necessarijs ad ipsam naturæ conseruation-

po-

tionem: tentatio autem mundi non est de rebus necessarijs, sed de rebus curiosis, & vanis. Patet hoc, quia tentatio carnis quantum ad vim concupiscibilem est de necessarijs, quia cibus, & potus, & venerea, quæ per concupiscibilem desiderantur, sunt necessaria ad conseruationem speciei, & indiuidui.

Et ideo ipsa naturalis inclinatio, etiam non existente ratione, illa exigit. Sic etiam ira, quæ pertinet ad vim irascibilem, & cadit sub tentatione carnis, est necessaria naturæ, quia sicut vis concupiscibilis prosequitur concupiscendo ea, quæ per naturam conseruantur: ita vis irascibilis prosequitur destruendo, & repellendo ea, quæ naturæ contraria sunt, vel contraria indicantur.

Et vtrumque necessarium est ad naturæ conseruationem. Bona autem fortunæ, quæ vocantur mundus, non sunt necessaria, sed pertinent ad curiositatem, quia sine diuitijs, potentia, & honore, vita duci potest: immo ista magis sunt ad perturbandum vitæ tranquillitatem, quia propter istorum superfluam sollicitudinem in acquirendo, & conseruando turbatur pax humana, & vita, quæ quodam modo hic fœliciter duci posset, si ad ista bona fortunæ homo nunquam aduertisset, quæ magis sunt bona per opinionem nostram, quàm in rei veritate. Et ex hac parte est aliqualiter ceteris paribus magis culpabile succumbere in tentatione mundi, quàm carnis, quia illa est de rebus non necessarijs, & minus naturalibus, quàm ista.

Secundo differt tentatio mundi a tentatione carnis, quia tentatio mundi non est aliquid in nobis, sed ab extra, scilicet, à rebus fortunæ, quę nos mouent per modum pulchri, & boni. Tentatio autem carnis insurgit ab intra in ipsa vi concupiscibili, & irascibili.

Tertio differunt, quia tentatio mundi fit ab ipsis rebus solùm in ratione obiecti, quæ potentiam nostram desideratiuam ad amandum mouent: tentatio autem carnis fit per modum impulsus, quasi a causa efficienti, & iste est aliquis motus realis factus in concupiscibili, & irascibili. Tentatio autem mundi non dicit aliquid reale, sed solum motum in ratione, quia concupiscere bona fortunæ non pertinet ad concupiscibilem, sed ad vim rationalem. Concordat autem tentatio mundi cum tentatione diaboli in hoc, quia vtraque est ab extra.

Differt tamen primo, quia tentatio mundi solùm fit per modum suggerentis, quia diabolus vere aliquid suggerit, & consulit nobis facere, licèt nos ipsum non videamus. Secundò differunt, quia tentatio mundi est in rebus certis, scilicet, solum circa bona fortunæ. Tentatio autem diaboli non habet aliquam specialem materiam, sed aliquando fit in eis, quæ pertinent ad carnem, & aliquando in eis, quæ ad mundum, de quo dicetur infra in quæstione de diuisione, & numero tentationum.

Ad primum dicendum, quòd in tentatione mundi non reperiuntur omnia tria, quæ sunt de perfecta ratione tentationis, sed vnicum illorum, scilicet, quod per illam habetur experimentum de virtute, aut infirmitate mentis nostræ si resistimus, aut succumbimus. Si autem deberent in aliqua tentatione concurrere illa tria, non poterat fieri talis tentatio nisi ab habente intellectum.

Ad secundum dicendum, quod accipitur in isto argumento mundus pro hominibus mundanis. Isti enim sunt, qui contemnunt viros sanctos. Sapien. secundo. Hic tamen non loquimur de istis; sed de mundo, vt est in rebus fortunæ, quæ mouent nos ad concupiscendum eas, & sic non tentant. Et istæ non possunt contemnere quemquam, quia hoc solum fit ab intelligente: Et tamen dato, quod acciperemus mundum pro hominibus mundanis, dicendum quod licet illi contemnant sanctos viros: tamen persequuntur eos. sicut Christus dixit, Ioannis decimoquinto.

Si mundus vos odit, scitote quoniam me priorem vobis odio habuit. Ista persequutio est propter contrarietatem operum, & quia mali putant, quod tota vita bonorum est ad improperium eorum. Sapient. secundo. Vbi dixerunt impij, circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ

A nostræ. Grauis est nobis ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius.

An tentatio carnis, & mundi sit peccatum?
Quæst. LXXVI.

QVæritur de tentatione carnis, & mundi, an sit peccatum? Quidam dicunt, quod nulla earum est peccatum. Nam illud, quod est naturale, non est peccatum, sed insurgere tentationem carnis tam in concupiscibili, quam in irascibili est naturale: ideo peccatum nullum est.

Item, vt dicit Augustinus, nemo peccat in eo, quod vi-
B tare non potest, & tamen quamdiu viuimus, non est in potestate nostra vitare omnem tentationem carnis, quia si potest ignis non vrere, potest caro non concupiscere. Ergo non est peccatum aliquod ipsa tentatio.

Dicendum, quod tentatio diaboli non est peccatum, vt supra ostensum est in quadam quæstione: tentatio etiam mundi non est peccatum, quia quodlibet peccatum nostrum in nobis est: tentatio autem mundi non est in nobis, sed est ab extra, tanquam ab obiecto: in nobis autem solùm est, quod immutemur ab illo.

Et hoc non possumus euitare, quia non est in potestate nostra, vt ait Augustinus, quibus visis tangamur. Cùm autem nos viderimus bona fortunæ, non possumus vitare, quin illa per modum obiecti moueant nos, cum non possimus mutare naturam rerum. Non erit
C ergo tentatio mundi aliquod peccatum. Sic tenet Sanctus Thomas, secundò sententia, distinctio. 21. articul. secundo.

De tentationis carnis dicendum, quod est peccatum, vel non sine peccato. Sic dicit Augustinus, & Magister 2. sentent. distinct. 21. scilicet. Ideo tentatio, quæ est ex carne non fit sine peccato, quæ autem est ab hoste, nisi ei consentiatur non habet peccatum. Ratio huius est, vt ait Sanctus Thomas, vbi supra, qui in alijs tentationibus non est actio nostra: in tentatione autem carnis est actio nostra, quia est ibi concupiscere, & illud non est actus partis, sed compositi, quia nullus actus est partis, sed compositi, vt patet secundo de Anima. Et tamen illud concupiscere est in se illicitum. Quia, vt dicit Augustinus, & Magister vbi supra, ex carnis corruptione suboritur motus illicitus,
D & titilatio praua. Et sequitur, Ideo tentatio, quæ est ex carne, non fit sine peccato.

Secunda causa est, quia tentatio carnis in se est aliquid inordinatum, & tamen ipsa est realiter in nobis: ideo peccatum est, vel non sine peccato. Ista namque est causa quare communiter dicitur, quod tentatio diaboli non est peccatum, scilicet, quia extra nos est, sic innuit Gregorius in quadam homilia, scilicet, Deus verò, qui in vtero Virginis incarnatus in mundo sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Ista etiam est causa quare tentatio à mundo dicitur non esse peccatum; quia ab extra est, scilicet, ab obiecto. Non est tamen cre-
E dendum, quod ista tentatio fit peccatum, id est, quod ipsa in se sola peccatum sit, quia illa potest esse in viris, qui peccatum non habent, nec habere possunt, ergo non est peccatum.

Patet de Paulo, quia ipse sustinebat tentationem grauissimam à carne. 2. Corinth. 12. & tamen ipse non habebat peccatum: immo nec peccare poterat, cùm esset confirmatus per spiritum sanctum: ergo tentatio illa, etiam si esset fortis, non erat peccatum aliquod. Item si fuisset peccatum, non fuisset bonum, quod illa maneret, quia omne peccatum auertit aliquo modo a Deo. Paulus tamen petiuit a Christo, vt tolleret eam ab ipso, & licèt ter rogasset, noluit eam tollere, sed dixit, quod melius erat sibi habere illam, quia virtus in infirmitate perficitur. Ergo peccatum non erat. Item si tentatio ista esset peccatum, necesse esset, quod homo semper succumbe-

ret in tentatione carnis, & ex eo quod illam haberet iam peccaret. Et tamen multi sunt, qui in hac tentatione nullo modo succumbunt, sicut fuit de Paulo, cui Christus dixit, sufficit tibi gratia mea: ergo tentatio ipsa peccatum non erat. Dicitur tamen, quod tentatio ista sit peccatum, quia est in se aliquod inordinatum, & contra rectitudinem rationis, cui si ratio immediatè non resistit, ipsa tentatio peccatum est, vel cum ea peccatum est. Et hoc modo dicimus, quòd delectatio morosa in tentatione peccatum est. Non est sic de tentatione diaboli, & mundi, quia etiamsi diabolus per totum diem tentet, & homo eum repellat: dum tamen non consentiat, non peccat. Secus in tentatione carnis, quia si postquam incipit oriri, homo non resistat illi, immediatè peccatum est, etiamsi non accedat nouus consensus. Ratio differentiæ est, quia tentatio diaboli, & mundi tota est extra G hominem, & per id quod est extra nos non peccamus. Ideo etiamsi tentatio illa per annum maneat continue, peccatum non est, quia nihil de nostro ibi est; sed si consensus accesserit, peccatum est. In tentatione autem carnis secus est, quia illa est actus concupiscendi in nobis, & est actus noster, scilicet actus compositi, vt dicit Sanctus Thom. est tamen principium huius concupiscere ipsa anima, quantum ad vires, quas habet affixas carni, & non quantum ad vires rationales. Si ergo ratio videns illam rebellionem virium inferiorum mouentium ad illicitum, non resistat illis immediatè quantum in se est cohibendo, dicitur consentire, etiam si eliciat aliquem actum consentiendi specialem, cùm in seipsa videat actum illum, siue motum illicitum. Et sic in tentatione carnis peccatum dupliciter causatur. H

Vno modo per consensum rationis ad ipsum motum illicitum.

Alio modo per hoc, quod ratio non cohibet illum motum inobedientiæ quantum in se est. Et dico quantum in se est, quia etiam si ratio velit repellere totaliter illum motum illicitum non potest, cùm ille naturaliter insurgat, & pars effectiua non obediat parti rationali ad motum, sed solum per modum deprecationis, & persuasionis, vt patet primo Ethicorum in fine. Et apparet in Paulo, quia si fuisset in potestate eius, quod cessaret motus ille, quando ipse vellet, non rogasset ter dominum, quòd tolleret stimulum illum ab eo. 2. Corinth. 12. Postquam ergo ratio resistit tentationi, scilicet, dissentiendo ei, siue tentatio cesset, siue non: iam non potest esse peccatum, quia tentatio per hoc superata est. I

Aliter potest intelligi, quod tentatio carnis sit peccatum, non quidem peccatum, quòd sit contra iustitiam gratificantem, & charitatem, sed peccatum, quòd sit contra iustitiam originalem. Omne quippe peccatum tollit quandam rectitudinem, & iustitiam: illud tamen quod vocamus nos communiter peccatum, est quod charitati repugnat, & per quod homo non potest manere in gratia. Tale autem peccatum non est tentatio carnis secundum seipsam. Vnde potest aliquis esse in gratia perfectissimus, & habere tentationem carnis grauissimam: sicut erat in Paulo. Est tamen tentatio carnis peccatum contra iustitiam originalem, quia secundum illam debet esse obedientia virium inferiorum ad superiores, & quandocunque rebellauerint, tollitur illa rectitudo, vel iustitia. Et sic est in tentatione carnis, quia ibi rebellat pars appetitiua parti rationali, & sic est peccatum. K

Ad primum dicendum, quòd ea quæ sunt purè naturalia non sunt peccatum, quod dicat culpam, & tollat charitatem; licet possint esse peccatum, quod est contra iustitiam originalem, & sic est de tentatione carnis, quæ tamen non est purè naturalis, sed magis ex corruptione naturæ per peccatum, vt dictum est. Quia tamen in omnibus iam sic est, vocatur naturalis, vel potest dici, quod illa tentatio, licet sit naturalis, est peccatum, scilicet, quando fuerit morosa, siue quando ratio non resistit, peccatum est, vt dictum est.

Ad secundum dicit Sanctus Thom. 2. sentent. dist. 21. articul. 2. in responsione ad tertium argumentum, quod quamuis homo non possit vitare omnem tentationem, ita quod nullam habeat: potest tamen vitare hanc, vel illam singulariter. Et ita quodammodo erit in potestate hominis: secus de tentatione carnis, & diaboli, quia nullo modo est in nostra potestate nec potest per aliquam cautelam nostram euitari quin fiat. Aliter potest etiam dici, quòd licet tentatio carnis sit aliquando totaliter extra potestatem nostram: sicut erat in Paulo: tamen non est peccatum quod nos à Deo separet tollendo charitatem, sed vocatur peccatum per modos ibi expositos.

Quæ sit grauior inter omnes tentationes?
Quæst. *LXXVI.*

QVæritur, quæ sit grauior inter omnes tentationes? Dicendum, quod grauitas in tentationibus potest euenire per accidens, vel ex conditione speciei ipsarum. De grauitate, quæ est per accidens, non potest regula dari, quia quod per accidens est non cadit in arte. Dicitur autem hoc, quia forte in specie leuissimarum tentationum poterit interdum alicui homini incidere aliqua tentatio ita grauis propter aliquas circumstantias particulares, quod illa sit grauior multis tentationibus aliarum specierum, quæ secundum se sunt grauiores, sicut est in peccatis. Quia regulariter maius peccatum est homicidium, quam falsum testimonium: poterit tamen accidere, quòd falsum testimonium sit grauius, quam quædam homicidia. Et ita in ceteris speciebus peccatorum. Si autem loquamur de grauitate tentationum secundùm speciem suam. Aut considerabuntur illæ tentationes simplices, aut coniunctæ: hoc dicitur, quia aliquando circa eandem rem est vnica tentatio, & vocatur simplex. Interdum vero de eadem re sunt duæ tentationes, scilicet tentatio carnis, & diaboli simul, vel tentatio mundi simili; de quo declarabitur sequen. quæst. & tunc manifestum est, quòd tentatio iuncta maior est, quàm tentatio simplex, quia comparatur totum ad partem. Si verò loquamur de tentationibus simplicibus, id est, de qualibet earum per se, dicendum, quod tentatio mundi est minor inter omnes. Patet, quia ipsa est minor, quam tentatio diaboli. Nam licet tentatio mundi, & diaboli conueniant, in hoc, quod ambæ sint ab extra: tamen diaboli tentatio est per modum suggestionis, & persuasionis, vel consilij. Tentatio autem mundi solum est a rebus fortunę mouentibus nos in ratione obiecti. Manifestum est, quod potest esse maior grauitas in suggestione. Dato enim casu, quod aliquando mundus tentet nos de cupiditate alicuius rei, & ibi non concurrat diabolus, & iterum diabolus tentet nos de cupiditate rei alius, & tunc res non moueat nos in ratione obiecti, erunt tentationes istæ simplices: illa tamen, quæ a diabolus est, manifestum est, quod poterit esse maior: quia res mouens per modum obiecti non repræsentat seipsam, nisi sicut est. Diabolus autem per astutiam suam potest suggerere meliora de re, quàm in veritate sit: & ita magis suadebit. Sicut apparet in propositione causarum, siue in genere demonstratiuo, siue deliberatiuo. Nam si aliquis non orator proponat eandem rem, & alius, qui est orator, vel eloquens, ipsam candem proponat: efficacius mouebit orator, quam alium maxime, quia diabolus potest in multis pulchre, & colorate mentiri. Et sic per falsitatem interdum quasi extorquebit a nobis consensum alicuius tentationis, quem non daremus, si verum ille referret. In tentationibus autem mundi, in quibus res mouent solum per modum obiecti, non poterit esse aliqua falsitas, nisi quis seipsum fallere voluerit, magis ergo mouebit tentatio dæmonis. Secundo est hoc, quia tentatio mundi est in certo genere rerum, scilicet, in rebus solius fortunæ. Tentatio autem dæmonis, cum non habeat certum genus rerum, de quibus fiat: poterit interdum fieri de rebus illis, quæ secundum se magis mouent, quàm res fortunæ. Vt si tentet diabolus de rebus, de quibus caro & mundus solent tentare. Nam tunc manifestum est quod tentatio dæmonis erit grauior, quàm tentatio mundi. Est etiam tentatio mundi minor, quàm tentatio carnis. Primo, quia tentatio carnis fit de rebus necessarijs ad conseruationem indiuidui vel speciei, vt supra declaratum est: tentatio autem mundi fit de rebus non necessarijs, sed curiosis. Et ta-

men

men quanto desiderium est de re magis necessaria, vel magis naturali, tanto regulariter maius est. Erit ergo maior tentatio carnis, quam mundi.

Secundo est hoc, quia tentatio mundi est ab extra: tentatio autem carnis est aliquid intra nos. Ideo difficilius est resistere ei, quod est intra nos, quàm quod exterius est. Et propter hoc dicitur, quod nulla est peior pestis, quam familiaris inimicus. Ita de carne est, quæ pars nostri est, & tentat nos.

Tertio est hoc: quia tentatio mundi non est tanto tempore in homine quanto tentatio carnis, ideo violentius aget caro, quam mundus. Patet hoc, quia non incipit homo concupiscere res fortunæ, nisi postquam peruenit ad aliquem statum discretionis: & cogitat modum viuendi hominum, & quid est illud, quòd ceteri cupiant: & quid est quod ab omnibus magis reputetur. Et tunc homo incipit concupiscere res fortunæ, quia ceteros videt eas concupiscere, & extimare beatum eum, qui in illis abundauerit. Si enim neminem videret talia cupientem, nec ea reputantem, non concupisceret illa: cùm ipsa non sint necessaria sicut naturalia. Ea autem de quibus caro tentat, insunt nobis ab exordijs vitæ, & sunt tanquam necessaria ad conseruationem, & consueti sumus semper illa desiderare. Et sic saltem propter diuturnitatem efficacius mouebit nos desiderium illarum rerum, de quibus caro tentat, quam desiderium rerum fortunæ. Istam rationem ponit Aristotel. 2. Ethicor. ad ostendendum, quòd difficilius est pugnare contra concupiscentiam, quam contra iram, quia concupiscentia est nobis cognata per totam vitam, & contemporanea nobis, & non est sic de ira. Est igitur grauior tentatio carnis, quam mundi. De tentatione carnis etiam dicendum est, quòd grauior est, quam tentatio diaboli. Et sic erit simpliciter maior inter omnes tentationes. Sic patet per Augustin. & per Magistrum 2. Sentent. distinct. 21. scilicet: Tentatio, quæ est ex carne non fit sine peccato: quæ autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, peccatum non habet. Et sequitur: Tentatio autem carnis interior difficilius vincitur: quia interius oppugnans de nostro contra nos roboratur.

Secundo est hoc, quia tentatio diaboli est omnino extra nos: tentatio autem carnis est intra nos. Quod autem intra nos est, difficilius caueri potest, quam id quod exterius est.

Tertio est hoc, quia tentatio diaboli fit per modum suggestionis, & quasi per modum rationis suadentis: tentatio autem carnis fit per modum cuiusdam motus in nobis insurgentis. Nam vere motus quidam est, & naturalis quidem. Et cùm inclinatio naturalis est efficacior, quàm inclinatio ex persuasione rationis: ideo erit grauior tentatio carnis.

Quarto est hoc, quia cùm tentatio facta a diabolo sit per modum consulentis, & suggerentis: tanta erit efficacia illius tentationis, quanta fuerit efficacia rationis ostendentis bonum esse, id quod suggeritur, & vltra id nulla virtus mouendi est. In tentatione autem carnis, non solum est potestas superandi nos ex eo, quod illa delectabilia, ad quæ caro mouet, ostenduntur nobis in imaginatione tanquam valde bona, & delectabilia, sed maxima efficacia tentationis carnis est in hoc, quod sequetur quædam realis angustia, & afflictio durissima, si non consentiatur ei, ad quod caro mouet. Et ob hoc tentatio carnis magis est violentia quædam, quàm tentatio diaboli, & sic magis veget valde, quàm tentatio diaboli. Vnde considerandum, quod in tentatione diaboli, & mundi, solùm est vnus modus succumbendi, scilicet, si illæ res, de quibus tentamur appareant nobis bonæ, & propter desiderium bonitatis earum moueamur: in tentatione autem carnis est duplex modus succumbendi: vnus est ex eo, quod illa res, ad quam caro mouet, potest ostendi nobis, vt valde delectabilis, bona ad fruendum, & propter desiderium fruitionis illius moueamur. Et iste modus est in omnibus intemperatis, quibus non est necessaria tentatio secundum carnem ad prosequendum delectabilia secundum carnem, sed ex ratione mouentur, quia indicant simpliciter bonum esse, vel saltem sibi melius esse

A se frui delectabilibus secundum carnem in tactu, & gustu. Alio modo tentatio carnis mouet per modum cuiusdam affluentis, quia etiamsi id, ad quod caro mouet non iudicetur esse bonum, nec simpliciter delectabile: tamen propter non sustinere diutius illam molestiam, & angustiam tentationis, multi succumbunt. Vtrumque modum tangit Aristot. 9. Ethicor. Sunt autem plures, qui succumbunt propter non posse semper tolerare angustias illas tentationum, quàm propter desiderium fruendi ipso delectabili, quod proponitur: cum quidam illud iudicent non delectabile, & alii parum delectabile. Tota ergo efficacia tentationis carnis est propter molestiam, quam infert, nisi ei assentiatur. Et istud non est in tentatione dæmonis, nec mundi. Ideo ex hac parte ipsa est valde

B maior, quàm aliæ. Et potest cognosci per hoc, vt si quis tentaretur ad venerea a dæmone, vel ab homine proponendo ei quantitatem illius delectabilis secundùm omnes circumstantias suas, & quod non insurgeret aliquis motus in vi concupiscibili, sed solùm iudicaretur per imaginationem, vel per rationem de quantitate illius delectabilis: est manifestum, quod esset facile talem tentationem repellere, quia non esset aliqua angustia tolerare eam multis diebus, cùm totaliter esset exterius. Nunc autem secus est, quia cùm insurgat motus ille in vi concupiscibili, aut irascibili: si tentationi non consentiat, est magna angustia tolerare illam. Nec solùm quidem in imaginatione, sed etiam redundat ista molestia ad corpus, in quo fiunt veræ, & magnæ immutationes afflictiuæ. Et

C apparet hoc, quia etiam interdum nulla forma delectabili præconcepta, in imaginatione insurgit naturaliter motus quidam, quasi violentus in parte concupiscibili, qui valde affligit, & est quasi rationabilis, vel saltem rationabilior ceteris tentationibus: cum non sit iste motus super re certa, nec habita aliqua præconceptione, quod in alijs tentationibus nunquam accidit. Est ergo tentatio carnis valde maior alijs, quia est multum imperiosa, & inducit secum executionem, quia habet vim coactiuam ad puniendum non consentientes, quod aliæ tentationes non habent.

Quinto est ista maior quam tentatio diaboli, quia in tentatione diaboli totus homo resistit tentationi, vel resistere potest, & diabolus solus est, qui pugnat: ideo

D est quodammodo facile resistere. In tentatione autem carnis homo pugnat contra seipsum: nam diuiditur homo in duo, quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. ad Galat. 5. Et sic homo minoris virtutis est ad resistendum, quia pro medietate sua solùm pugnat, & ab alia medietate impugnatur. Et ista est etiam causa de potissimis, qua tentatio ista sit difficilis, scilicet, quia resistens est paruæ virtutis, scilicet medietas hominis, & illa quidem captiuata propter cognationem cum parte pugnante: maior ergo est ista, quàm aliæ.

Sexto patet, quia Apostolus magis conqueritur de ista tentatione, quàm de alijs. Nam ad Romanos septimo dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et

E hoc est, quod supra dicebamus: scilicet, quod ipsa tentatio carnis, non solum est tentatio, sed etiam violentia: cum dicat Apostolus, quod captiuat hominem. Etiam eodem capit. exclamat propter difficultatem resistendi, dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? id est, de hac mortifera tentatione, quæ est in corpore, quę est dura sicut mors? Dicit etiam eam esse ita fortem, quod homo non potest libere facere quæcumque vult, eodem capit. scilicet. Non enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago. Et ad Galat. 5. dicitur, quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim inuicem sibi aduersantur, vt non quæcunque vultis illa faciatis. Etiam in nulla alia tentatione Apostolus rogauit ad Christum, quod eam a se tolleret, nisi in tentatione carnis, secundæ Corint. 12. quo innuitur, quod ceteras poterat tolerare, & in toleratione huius inueniebat maiorem difficultatem, & sic est secundum veritatem difficilior. Considerandum autem, quod sub tentatione carnis tria con-

tinentur, scilicet, desiderium ad delectabile, quod est F in tactu, & ad delectabile, quod est in gustu, & motus iræ, vt supra ostensum est, & tentationes in illis non sunt æquales. Nam tentatio circa gustum, licet quibusdam videatur graue se continere, tamen non est in grauis, sicut aliæ duæ. Ratio huius est, quia desiderium gustus est ad cibum, & potum. Et ista sunt maioris necessitatis quàm cetera desiderabilia. Et ob hoc sunt nobis magis licita omnia, quæ ad cibum, & potum pertinent. Et sic non est tanta occasio peccandi in his, sicut in alijs, cùm liceat cuilibet sumere cibum & potum pro sustentatione naturæ, vsque ad saturitatem. Modi etiam ciborum rarò sunt prohibiti. In alijs autem circa venerea, & circa iram est maior occasio peccandi, quia est maior prohibitio. Nam actus venereus est omnibus hominibus generaliter, & in perpetuum interdictus nisi eis, qui ma- G trimonio vtuntur. Et sic magna occasio peccandi est in hoc propter magnam prohibitionem. Sic etiam est de ira, quia ira quasi semper est prohibita, cum impediat hominem ad iuste operandum. Iacobi primo, scilicet: Ira viri iustitiam Dei non operatur. Et iterum ibi: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Est ergo propter hoc occasio magna ad peccandum circa iram propter prohibitionem quasi generalem. Circa cibos sunt pauca prohibita, ideo parua, vel minor occasio peccandi est quidem in eis, & sic minor tentatio est, quia prohibitio rei auget concupiscentiam ad illam.

Sic dicitur prima Corinthio. decimoquinto. Virtus peccati lex: idest fortitudo peccati est ex lege; & dicit ibi Gl. Quod hoc est, quia prohibitio legis auget concupiscen- H tiam ad peccandum: licet ergo in quibusdam hominibus sit difficile resistere gulæ; tamen rationabiliter difficilius est resistere alijs tentationibus carnis. Manent autem aliæ duæ tentationes carnis, scilicet, ad venerea; & ad iram. Et harum grauior est illa, quæ ad venerea. Nam licet aliquo modo sit difficilior tentatio iræ in quantum est impetuosior, & præuenit iudicium rationis, quod non facit tentatio ad venerea, vt patet. 7. Ethicor. tamen simpliciter difficilior est ipsa tentatio ad venerea quàm ad iram, vt Aristot. secundo Ethic. dicit, quòd difficilius est pugnare contra concupiscentiam, quam contra iram, & subdit causam, scilicet. Difficile est nobis pugnare contra hanc passionem, scilicet, contra concupiscentiam tanquam connutritam nobis a puero, & contemporaneam vitæ. Et sic dicit, quòd est difficile conterere eam, id est, I totaliter superare. De comparatione autem earum, scilicet, quæ sit turpior, & quæ efficacior ad mouendum, & cui difficilius resistatur. Psal. 7. Ethicor. vbi specialiter quæritur de hoc.

Item patet hoc ex supra allegatis per Apostolum, quia omnia illa, quæ ipse induxit de grauitate tentationis carnis, intelliguntur de tentatione ad venerea. Nam stimulum carnis suæ appellauit; secundæ Corinth. decimosecundo. Quod non intelligitur nisi de passione venereorum. Satis etiam patet ad Roman. septimo, vbi litera non posset conuenienter exponi de desiderio cibi, nec de ira, sed solum de concupiscentia venereorum. Ista ergo est maior simpliciter inter tentationes: licet per accidens possint interdum multæ aliæ maiores esse, vt dictum fuit supra. Sed de his, quæ sunt per accidens, non potest K dari certitudo aliqua. De violentia autem tentationis ad venerea, & de ceteris conditionibus huius amoris passionalis, dictum est satis secundo Regum decimotertio, & magis in libro nostro de amore, & amicitia parte prima.

Quot sunt species tentationis; & quomodo distinguantur?
Quæst. LXXVII.

QVæritur, de speciebus tentationis quot sunt, & quomodo distinguantur. Dicendum, quòd hic solum consideramus de tentationibus illis, quæ ad malum sunt: vel ex quibus peccatum solet, autem potest inferri. Et istæ diuiduntur in tres species,

F scilicet, tentationem a carne, & a mundo, & a diabolo. Tentatio namque quæ a Deo fit, inter istas non connumeratur, quia ad bonum semper est, vt supra ostendimus in tentatione Dei. Tentatio, quæ fit a bonis hominibus, non ponitur inter istas, quia etiam illa fit ad bonum, vt cùm quis tentat alium ad experiendum, an sit in eo aliqua probitas, de qua ipsum possit honorare. De tentatione autem, quæ fit à malis hominibus dicendum, quòd ista ad bonum, & malum est, & tamen non constituit per se speciem, sed pertinet ad speciem tentationis diabolus, quia homo malus est instrumentum; vel minister diaboli, & actio principalis agentis, & ministri est eadem. Sciendum tamen pro hoc, quòd tentatio à malo homine potest dupliciter fieri: vno modo suggerendo alicui, quod malum faciat, & tunc pro- G priè pertinet ad tentationem diaboli, quæ est per modum suggestionis ad faciendum malum. Alio modo fit tentatio persequendo, & ista non est ita propriè tentatio: & tamen vocatur tentatio, in quantum per eam habetur experimentum de virtute, vel infirmitate mentis nostræ: & etiam ista tentatio reducitur ad tentationem diaboli in quantum mali homines persequuntur bonos suadente diabolo. Sicut aliquis dicitur suadente diabolo manus violentas in clericum iniecisse. Sunt ergo solùm tres species tentationis supra nominatæ; & istæ distinguuntur tripliciter. Nam tentatio potest habere distinctionem ex parte tentatoris, vel ex parte obiecti, de quo homo tentatur, vel ex parte modi ipsius tentationis.

Primò modo sunt tres tentationes prænominatæ, scilicet, à mundo, a carne, & diabolo.

H Secundò modo sunt aliæ tres tentationes, quia sunt tres de quibus tentamur. 1. Ioan. secundo, scilicet, omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quasi dicat. In mundo non sunt aliqua alia.

Tertiò modo sunt etiam tres tentationes, scilicet; suggestione, delectatione, & consensu: vt ait Gregor. in quadam Homilia. De prima diuisione tentationum dicendum, quòd istæ tres tentationes differunt per tres tentatores, & de quolibet eorum supra aliquid diximus. Caro enim tentat quasi aliquid intrinsecum nobis, insurgente motu quodam inordinato in vi concupiscibili, aut irascibili. Et ille motus est ipsa tentatio. Mundus autem, id est, bona fortunæ, quæ vocantur mundus, mouent solùm per modum obiecti alliciendo nos ad concupiscendum, tan- I quam aliquid bonum, & pulchrum: Diabolus autem tentat per modum suggerentis, & suadentis: licet nec suggestionem eius non audiamus, nec videamus, sed experimur fieri nobis quandam suasionem tanquam ab aliquo consulente: ita vt interdum videatur homini, quod quasi aliquis ei loquitur. Et istam suggestionem facit dæmon per aliquem motum, quem potest facere in phantasia illustrando phantasmata, cùm habeat potestatem ad immutandum illam naturam corporalem: nisi per Deum, vel bonos angelos arceatur. Et sic potest facere impressionem in potentijs affixas organis, quarum operationes immutantur ad immutationem organorum, sicut est sensus, & imaginatio, & huiusmodi. Et sic etiam per accidens earum operatio resultat in intellectum, cuius obiectum est phantasma: 3. de Anima. Sicut color est obiectum visus, ta- K men illa immutatio non potest peruenire vsque ad voluntatem; quia voluntas non dependet ab organo corporali quantum ad actum volendi, nec quantum ad obiectum volibile: non quidem quantum ad actum, quia actus voluntatis non est actus alicuius organi determinati: sicut videre est actus oculi, & idem est de intellectu, quia non intelligit per aliquod organum, quia alias non esset vis absoluta à corpore. Etiam non dependet voluntas ab organo quantum ad obiectum, quia non accipit obiectum suum ab organo, sed accipit ab intellectu, quia illud voluntas prosequitur tanquam bonum, quod intellectus præiudicauerit esse bonum. Et sic voluntas omnino est absoluta ab organo: intellectus autem, licet non dependeat ab organo, quantum ad actum, vt dictum est: aliquo tamen modo dependet ab organo quantum ad obiectum: quia obiectum intellectus est phantasma,

tasina,

tasma, vt dictum est, & illud non potest accipere intellectus, nisi ab organo phantastico, & sic voluntas est magis absoluta à corpore, quam intellectus. Hoc autem dicitur, quia si voluntas dependeret ab organo, saltem quantum ad obiectum, cùm diabolus possit aliquid super organum, & phantasma, quæ sunt de conditione corporis, posset aliquid saltem indirectè super voluntatem: sicut diximus, quòd actus dæmonis aliquo modo perueniebat ad intellectum propter obiectum, quod accipit ab organo: non tamen peruenit ad voluntatem vllo modo, quia illa nullo modo participat cum organo. Et sic actio diaboli non potest pertingere directè, nec indirectè, nec determinatè voluntatem: potius ad hæc, quam ad aliud. De his Sanctus Thomas quarto sentent. distinctio. 8. articul. 5. in corpore. Potest etiam dæmon aliquid agere illustrando phantasmata nostra, id est, species reseruatas in phantasia, faciendo per virtutem naturæ suæ aliquid circa illas, vt secundum diuersas eorum compositiones possint nouæ intentiones ab eis accipi, quæ prius non accipiebantur. Et sic tentat immittendo homini cogitationes. Non cogitur tamen intellectus noster accipere illas intentiones repræsentatas per species, quia præter obiectum, & potentiam cognoscentem, requiritur ad actualem cognitionem intentio cognoscentis, siue per sensum, siue per intellectum. Et ex hac parte debilitatur tentatio dæmonis. Quia licèt operatio sua possit pertingere ad intellectum mediante phantasmate, quod dæmon potest illustrare: non cogitur tamen intellectus recipere intentiones illas nouas repræsentatas per phantasmata à dæmone illustrata. Et sic poterit liberè reijci tentatio dæmonis. Secus autem esset si intellectus cogeretur illas intentiones recipere, quia tunc grauior esset tentatio. Et non dicitur hîc, quod non cogitur recipere, id est, quod non cogitur iudicare per illas, scilicet, quòd iudicet bonum esse id, quod per phantasmata illustrata sub ratione boni ostenditur, vel è contrario. Etiamsi reciperet intellectus illas intentiones, non cogeretur iudicare secundum illas, quia tunc semper esset idem iudicium phantasiæ, & rationis. Sed est sensus, quod non cogitur intellectus recipere illas intentiones, id est, quod non solum non cogitur iudicare bonum, vel malum esse aliquid, sicut illæ repræsentant, sed etiam non cogitur cogitare circa illas, vel speculari: & sic est nobis liberum, non solum non consentire tentationi dæmonis, iudicando bonum esse, quod ille suggerit, sed etiam liberum est nobis non cogitare, nec aduertere aliquid ad ea, quæ ipse suggerit. Sicut liberum nobis est, quando aliquis mihi vult loqui, non audire illum. Secus est de Angelis, quia illi directè possunt aliquid imprimere in intellectu nostro, quia secundum Augustin. Angeli boni operantur in intelligentias nostras miris quibusdam modis. Hoc autem est in quantum lumen intellectus agentis nostri confortatur per intellectuale lumen ipsorum. Sed dæmonibus non competit, quia quamuis naturale lumen eorum sit efficacius, quam lumen intellectus nostri: tamen lumine gratiæ non sunt perfecti, sed tenebris culpæ obumbrati. Et ideo non intendunt iudicium rationis nostræ rectificere per confortationem intellectualis luminis, sed aliqua nobis ostendere ex quibus decipiamur. Et hoc faciunt illustrando phantasmata. Si autem lumen intellectus nostri confortarent, hoc esset magis contra eos, quia sic facilius intelligeremus eorum fraudes: ideo intellectum nostrum nunquam illuminant. Alio modo dæmones possunt nos tentare mouendo in nobis sanguine circa cor ad suscitandum libidinem, & hoc facile est eis nisi à Deo prohibeantur. Et quantum ad hoc dæmones dicuntur incensores peccatorum, quia succedunt corpora nostra ad prouocandum passiones. In voluntate autem imprimere nihil possunt, quia ibi solus Deus potest aliquid imprimere. Et hoc est propter voluntatis libertatem. Et hoc non cogitur ab obiecto, sicut intelligens cogitur per demonstrationem. Et sic solus Deus potest in voluntatem directè agere. Angeli boni possunt in intellectum, & in phantasmata aliquid agere vel imprimere. Diabolus autem in solis phantasmatibus potest aliquid agere. Et isti sunt modi, quibus potest diabolus aliquid agere, vel imprimere in nobis, ad tentandum nos. De his

A Sanctus Thoma 2. Sentent. distinct. 8. art. 5. in solutione 6. & 7. argumenti. Considerandum autem, quòd licet tentatio fit ab istis tribus, dæmon tamen solus dicitur habere officium tentandi, quasi ad eum solum hoc pertineat: vel magis propriè ad eum, quam ad cæteros tentatores. Et verum est, quod habere aliquid in officium solum pertinet ad intelligentem & volentem, scilicet, vt intelligat quid est quod facit, & velit illud facere: quia aliàs, licet aliquod agens agat aliquid, non dicetur habere illud in officium: sicut ignis semper calefacit, & tamen non dicimus, quod officium ignis est calefacere: quia ignis non intelligit quid facit, nec illud facere vult, quod facit. Et quia caro, & mundus, licet tentent, nihil tamen intelligunt, non potest dici, quod habeant officium tentandi. Diabolus autem solus est intelligens inter tentatores: ideo

B ipse solus potest habere officium tentandi. Aliter potest dici, quia dicitur solus diabolus habere officium tentandi, quia speciali modo ei competit tentatio. Primo, quia omnis tentatio accepit ab eo originem. Ipse enim tentauit primum hominem, & quia superauit eū, data est via ad omnes tentationes carnis, & mundi. Si autem in illa tentatione non succubuisset homo, nunquam mundus, aut caro, nec ipse diabolus potuisset postea aliquem hominem tentare. Et hoc modo Diabolus, quod omnia peccata sunt à dæmone per suggestionem, scilicet, in quantum per illam primam suggestionem parauit viam ad omnia peccata. Sic dicit Sanctus Thomas 1. par. sum. quæst. 114. art. 3. Dicitur secundo diabolus propriè tentare, vel solus tentare, quia tentationibus alijs ipse vtitur: Quia interdum vtitur tentatione carnis, & interdum tentatione mundi,

C vt infra dicetur. Caro autem, & mundus non vtuntur dæmone: & sic ipse est principale tentans, & caro, & mundus sunt quasi instrumenta. Tertio dicitur solus dæmon tentare, in quantum ipse solus ad malum inducendum tentat: Nam semper intendit causare peccatum per tentationem. Caro autem quando tentat, non mouetur sub ratione mali: sed sub ratione boni: in quantum vult frui illo delectabili, quod bonum, vel necessarium iudicatur. Mundus etiam, id est, bona fortunæ non tentat sub ratione mali, cū nihil intelligat: sed solùm mouet, vt obiectum in ratione boni, & pulchri. Solus ergo dæmon habet officium tentandi, & solus propriè tentat: licèt tentatio carnis sit maior, quàm tentatio dæmonis, vt supra dictum est. De his Sanctus Thom. 2. Sentent. distinct. 21. artic. 2. in solutione ad quintum argum. Considerandum vlterius, quod licet

D isti sint tres tentatores, non habent tamen tria obiecta distincta, de quibus tentent. Caro enim, & mundus bene habent obiecta distincta, & tamen non habet illud diabolus; quia præter illa, de quibus caro, & mundus tentat, non relinquitur aliquid in rebus, de quo diabolus tentat. Verum est autem, quod sunt peccata spiritualia, quæ non cadunt inter ea, de quibus caro, & mundus tentant: sicut idolatria, hæresis, infidelitas, & similia, & de istis posset tentare diabolus, & tamen ista non habent rationem alicuius apparentis boni: & non posset de eis solis tentationē facere, cum omnis tentatio fiat sub colore alicuius boni: quod ibi esse prætenditur: aut quod inde habendum speratur. Patet hoc quia quando diabolus tentauit Christum de idolatria, non tentauit proponendo ei solam idolatriam: sed ostendit sibi omnia regna terræ: dicendo:

E Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, supra in litera, & Luc. 4. cap. ita de alijs peccatis est, quæ in se aliqua mala habere videntur: ideo diabolus non potest tentare nisi de his, de quibus mundus, & caro tentant, vel sub tē peccata, quæ mundus, & caro tentant. De primo patet, vt si diabolus tentauit aliquem de cupiditate cibi, sicut tentauit Christum supra in litera: & tamen tentare de cibo ad carnem pertinet, de secundo sic tentauit Christum de idolatria per diuitias, scilicet, dicendo, quod daret ei diuitias: & licet idolatria, de qua tentauit non sit de rebus, de quibus mundus tentat, diuitiæ tamen, per quas tentat sunt de rebus, de quibus tentat mundus. Sciendum vlterius, quod tentationes istæ: licet inter se sint distinctæ: possunt esse aliquando coniunctæ, scilicet, quod de eadem re simul tentant diabolus, & mundus, vel diabolus, & caro: nunquam tamen diabolus, caro, & mun-

mundus tentant simul de eadem re; quia obiecta eorum sunt distincta. Diabolus autem non habet obiectum distinctum, vt supra dictum est. Considerandum autem, quòd vna tentatio potest fieri tripliciter, vtpote inclinari ad iram, vel ad venerea, vel concupiscere honores, & ita de singulis. Nam potest aliquis tentari ad venerea, vel a sola carne, vt si dæmone non instigante insurgat motus in vi concupiscibili, qui est desiderium ad venerea, & potest ille motus sine dæmone simpliciter insurgere. Vno modo ex sola dispositione corporis, sicut calefacto corpore insurgit appetitus libidinis, & ille motus est purè naturalis. Alio modo fit ad hoc per formam appræhensam. Quia, licet quis non sit naturaliter dispositus ad venerea, forma apprehensa poterit eum mouere per imaginationem sub ratione pulchri, & delectabilis. Et iste est motus ad venerea. Nam ex ista apprehensione sæpe suscitatur motus in vi concupiscibili, quia phantasia habet magnum dominium super corpus. De his Sanctus Tho. 2. Sent. distinct. 31. art. 2. in solutione ad quintum articulum & istis duobus modis fit tentatio ad venerea a sola carne. Secundo modo fiet tentatio ad venerea a solo dæmone, si ipse immutet phantasiam, sicut supra diximus, & ita mouet ad concupiscendum venerea. Tertio modo fiet ista tentatio, quia caro, & dæmon simul concurrat, scilicet, quod postquam caro tentare incepit, concurrat dæmon cum illa: vel postquam dæmon incepit immutare phantasiam insurgit motus in vi concupiscibili, quia vtroque modo fieri potest. Et ista tentatio tertia, est grauior duobus primis, inquantum duo tentatores simul hic se adiuuant. Secundus modus huius tentationis est facilior primo & tertio, quia solus dæmon agit: nisi postquam ipse tentare cœpit, insurgit motus in appetitu, quia tunc erunt duo tentatores: & pertinebit ad tertium modum tentationis.

Secundo modo distinguuntur tentatores ex parte obiecti: & etiam hoc modo sunt tres species tentationis secundùm quòd tota materia, de qua potest esse tentatio, distinguitur in tres partes. prima Ioan. 2. scilicet: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum: aut superbia vitæ. Dicuntur ista sola esse in mundo: quia ista sola sunt, quæ homines mundani cupiunt: & in quibus homines peccare possunt. Sed non potest homo tentari nisi de eo, in quo potest peccare, quia aliàs non vocaretur tentatio: prout in præsenti accipitur. Ergo non potest esse aliqua tentatio nisi de his. Per concupiscentiam carnis intelliguntur omnia, quæ caro concupiscit, & de quibus est tentatio carnis, scilicet, desiderium cibi, & potus, & venereorum, & motus iræ: quia omnia ista sunt ex carne, vt supra ostensum est. Per concupiscentiam oculorum intelliguntur bona fortunæ, quæ videri possunt, & concupisci tanquam pulchra. Sicut sunt diuitiæ, & omnia quæ possidentur. Per superbiam vitæ intelliguntur honor, & fama, & potentia, & fauor popularis, & illa bona fortunæ, quæ non videntur; sed solum ratione iudicantur. Et sic sunt ista nominata; & dicuntur superbia vitæ, quia ex quadam superbia, & tumore animi homo ista desiderat. Et istæ duæ partes, scilicet concupiscentia oculorum, & superbia vitæ pertinent ad tentationem mundi, quia de his omnibus mundus tentat. Diabolo autem non relinquitur aliquid specialiter, de quo tentet. Et sic dictum fuit supra, quòd non habeat aliquam materiam specialem in qua tentet sicut mundus & caro, sed tentat de illis de quibus mundus, & caro. Tentat tamen interdum diabolus de quibusdam vitiis purè specialibus, scilicet, de idolatria, hæresi, infidelitate, schismate, simonia, & similibus. Sed ista etiam possunt intelligi per superbiam, quia non fit hæresis nisi per superbiam, quando quis non vult se subdere communi doctrinæ ecclesiæ, præferendo iudicium suum omnibus. Eodem modo infidelitas ex superbia prouenire potest; cum quis non vult credere ea, quæ alij credunt. Potest etiam dici, & adhuc melius, quòd licet ista peccata spiritualia non sint aliqua pars illius materiæ, de qua fit tentatio; reducuntur tamen ad illam, eo quod de istis non fit tentatio, nisi præmittendo aliqua de bonis concupiscibilibus carnis, vel sæculi, per quæ in talia vitia declinetur.

F Sicut cum diabolus tentauit Christum de idolatria, præmisit dicens, quòd daret ei omnia regna terræ, si cadens ipsum adoraret. Et ista bona, per quæ homo allicitur ad ista peccata, ponuntur in istis tribus partibus. Et sic sufficienter tangitur tota materia rerum, de quibus fit tentatio in istis tribus. Item patet hoc, quia propter illud Christus permisit se tentari de omnibus his. Nam volebat Christus dare nobis sufficientem doctrinam ad resistendum in omni genere tentationis, & permisit se tentari de istis tribus, quasi in istis sit tota materia tentationis. Nam prima tentatio sua fuit de concupiscentia carnis, scilicet, de cibo. Et secunda fuit de superbia vitę, scilicet, de inani gloria, vt se de pinnaculo præcipitaret, vt per hoc filius Dei putaretur. Tertia fuit de concupiscentia oculorum, scilicet, de diuitiis, quia dixit diabolus, quod daret

G ei omnia regna terræ. Et sic Luc. 4. c. vbi dicitur, & consummata omni tentatione discessit ab eo diabolus, dicit Ambrosius, quòd non discessisset nisi in tribus præmissis esset omnium delictorum causæ. Causæ enim tentationum causæ cupiditatum sunt, scilicet, carnis oblectatio, spes gloriæ, auiditas potentiæ.

Tertiò distinguuntur tentationes ex parte modi, & sunt tres: Quia quædam tentatio per suggestionem alia in delectatione, alia in consensu. De his Gregorius in quadam homilia dicit: Sciendum nobis est, quod tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, consensu. Et nos cùm tentamur, plerumque in delectationem, & consensum labimur. Quia de carnis peccato propagatis in nobis ipsis gerimus, vnde certamina toleramus. Deus verò, qui in vtero Virginis incarnatus in mundo sine peccato vene-

H rat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Isti tres modi possunt aliqualiter poni, vt modi, & aliqualiter, vt gradus. Erunt modi si nos attribuamus suggestionem diabolo, quia solus diabolus tentat per modum suggestionis. Delectationem autem attribuimus carni, quia tentatio carnis est quidam motus per modum desiderij, vel delectationis insurgens in carne, scilicet, in vi aut irascibili. Melius tamen ponetur vt gradus tentationis, ita quod suggestio sit primus gradus tentationis: delectatio sit secundus, quia postquam aliquid nobis suggeritur tanquam bonum incipimus in eo delectari: consensus sit tertius gradus, quia postquam homo delectatur, consentit, & tunc consumatur pecca-

I tum, & finitur tentatio: cùm tentatio non sit nisi ad peccatum causandum. Et melius sic ponuntur, quam dicantur esse modi tentationis. Nam consensus non est aliquis modus tentationis, sed est iam in ipso peccato, cùm consensus sit actus liber ipsius tentati. Et hoc vult Gregorius dicens, quòd nos cùm tentamur, plerumque labimur in delectationem, & in consensum. Christus autem, cùm tentatus est, dicit, quod non habuit delectationem, nec consensum, sed solum fuit ibi suggestio, quæ extra Christum fuit, scilicet, in ipso diabolo suggerente. Et sic in Christo de tentatione nihil fuit, licet eam pateretur, quia de malo nihil imprimi poterat. Et tamen aliquod malum fuisset ei impressum ex tentatione, si fuisset ibi delectatio, aut consensus, sed solum fuit ibi primus gradus tentationis, scilicet, suggestio, quæ in ipso non e-

K rat realiter, sed in diabolo suggerente. Alij distinguunt tentationem in duas, vt distinguit Augustinus, & Magister 2. sentent. distinct. 21. scilicet, quod quædam est tentatio visibilis, & alia inuisibilis. Tentatio inuisibilis est, quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo, vel signo, vt ad consensum peccati declinemus. Et talis tentatio solùm fit ab homine malo, vel a diabolo si appareret in aliqua effigie. Et talis fuit tentatio Euæ per serpentem. Genes. 3. Interius autem tentatio est, quando inuisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur. Et hæc tentatio aliquando fit à dæmone, aliquando à carne. Nam diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex corruptione carnis suboritur motus illicitus, & titillatio parua. Ista tamen distinctio non fit communiter, maximè quia in hac distinctione non rectè comprehenditur tentatio mundi. Alij etiam distinguunt ten-

tationem in duas, scilicet, in humanam, & diabolicam. Et hoc colligitur ex verbis Apostoli. 1. Corint. 10. scilicet. Tentatio vos non appræhendat, nisi humana. Et potest intelligi sic, quod tentatio humana sit illa, quæ ex bona intentione fit: licèt aliquando in prauum exitum vergat: Tentatio autem diaboli est quæ fit praua intentione, scilicet, vt ad peccatum quis inducatur, quia intentio diaboli semper est fallere. Et hoc proprium sibi est, quòd nunquam tentet nisi vt in peccatum inducat. Sic innuit Augustin. in quodam sermone, loquens de illo, qui petit iuramentum ab alio, nesciens an ille falsum iurabit, & ille postea falsum iurat. Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt fides ei fit, non est peccatum: tamen humana tentatio est, id est, tentauit eum non tamen malo animo, quia non intendebat, quod ille falsum iuraret. Et sic fuit tentatio humana. Idem dicit Magister 3. senten. distinct. 3.

Alio modo potest intelligi, quod tentatio humana dicatur illa, qua homo tentatur, & nō peruenitur ad actum peccati. Tentatio diaboli est, quando peccatum consummatur. Et vocatur sic, quia ex humana infirmitate prouenit, quod homo tentari possit. Et tamen dicamus diaboli instinctus est, quod malum consummet. Sic exponit Gregorius in epistola ad Augu. Episcopum Anglorum, & habetur in Decretis distin. 49. cap. hinc & enim superna, cùm dicit. Tentatio vos non appræhendat, nisi humana, ac si apertè diceret: humanum quidem est in corde tentationem perpeti, dæmoniacum verò est, in tentatione certamine, & operatione superari. Et iste sensus distinguendi tentationē humanam, & diabolicam magis conuenit sententiæ Apostoli. Quia cùm ipse dixisset: Tentatio vos non appræhendat, nisi humana: subiungit: Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, Quasi dicat. Si aliqua tentatio appræhenderit vos, id est, si in aliquam tentationem incideritis, illa non sit nisi humana, id est, non sit diabolica, scilicet, non perueniatis ad opus, sed sustinete tentationem. Et quia aliquis diceret: quomodo poterimus hoc facere, quia aliquando erit tentatio fortis: subiungit. Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis. Quasi dicat. Non credatis quod veniant tales tentationes, quas non possitis sustinere, quia Deus non patietur, id est, non permittet, quod tentemini supra id quod potestis: Et sic tentatio erit solùm humana si vos volueritis tolerare. Si autem efficietur diabolica, scilicet, quòd consentiatis in illud, ad quod tentamini, ex culpa vestra est.

Cùm autem audisset Iesus, quòd Ioannes traditus esset; secessit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima in finibus Zabulon, & Nephtali: vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephtali, via maris trans Iordanem Galilææ gentium, populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, & sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: Appropinquabit enim regnum cœlorum.

[Cùm autem audisset,] Declarauit supra Matth. personam Christi mediatoris nostri, ostendendo in ipso veritatem diuinæ naturæ, & humanæ, hic autē incipit agere de operibus ipsius Christi. Inter cætera autem, quæ de Christo prophetæ prædixerunt, tria fuerunt præcipua. Primū erat, quod esset lator legis nouæ. Ierem. 31. scilicet: Ecce dies veniunt dicit Dominus, & feriā domui Israel, & domui Iuda fœdus nouū &c. Secundum erat, quod Christus esset redemptor noster per meritum suæ passionis. Isa. 53. c. scilicet. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras. Et iterum: Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Tertium erat, quod Christus esset destructor mortis per gloriam suæ resurrectionis. Psal. 15. scilicet: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, Quod non potest intelligi de Dauid, qui sepultus fuit, & incineratus: sed de Christo, vt ostendit beatus Petrus Act. 3. Residuum ergo huius Euangelii Matthæi diuiditur in tres partes, quia primò tractat Matth. de Christi legis-

A latione. Secundo de ipsius passione, infra 26. & 27. capit. Tertio de ipsius resurrectione, infra 28. ca. Circa primum considerandum, quod lex non datur nisi multitudini: & ideo ad legislationem præcedit populi coadunatio, & sic Matth. circa istud facit duo: quia primò ponit populi congregationem ad istum per eius prædicationem: secundo describit Christi legislationem seq. capit. Prima in duas: quia primò in generali describitur prædicatio Christi, secundo subiungitur ex hoc sequens congregatio populi, ibi; (Ambulans autem Iesus.) Circa primum dicitur. (Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset.) In hoc tangitur tempus prædicationis Christi. s. quia illud fuit postquam Ioannes incarceratus est. Non est autem cogitandum, quod ista litera sit continuata immediatè cū illa quæ ponitur supra de tentationibus Christi, sed alia

B quæ interciderunt, de quibus dicitur infra in quadam q. Et dicitur, quod Christus audiuit Ioannem esse traditum idest, incarceratum, & tunc venit in Galilæam, & prædicauit. Et dicitur traditus, id est, incarceratus. Alij exponūt traditus. s. quia à Deo traditus est in manus peccatorum. Sic dicit Chrysost. super Matth. s. Traditus est sine dubio à Deo, quia in virum sanctum nemo potest aliquid, nisi tradiderit eum Dominus. (Secessit in Galilæam.) scilicet, de Iudæa recessit in Galilæam, quia quando Ioannes incarceratus est, Christus erat in Iudæa, vt aliqui volunt, & recessit tunc de Iudæa in Galilæam. An tamen verum sit, infra dicetur: (Et relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in Capharnaum.) Nazareth est quædam ciuitas in Galilæa, iuxta montem Thabor vt ait Hieron. super Mat. in qua Christus nutritus est in tota vita sua, vsque ad an-

C num trigesimum, vt declaratum est sup. 2. & ibi de Nazareth dictum fuit. Fuit autem Christus aliquanto tempore in Nazareth, & postea recessit in ciuitatē Capharnaum: quæ etiam in Galilæa est. Et non multum distat à Nazareth. Est enim Capharnaum ciuitas, quæ fuit quondam gloriosa: nunc autem est valde vilis, vix habens octo domos pauperum piscatorum. In hac Christus fecit multa miracula, sicut dicitur Luc. 4. c. s. quanta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac nunc, & in patria tua. Et quia fuit ista ciuitas ingrata, Christus prædixit ei mala, infra 11. c. s. Et tu Capharnaum nunquid vsque in cœlum exaltaberis? Vsque in infernum descendes, idest, efficieris vilis, & nullius valoris. Circa istum locum est mare Galilææ: & ibi est locus, vbi discipuli egressi de naui post Christi resurrectionem viderant prunas, & piscem positum super

D eas. De his patet in libro Fratris Brocardi Theutonici, & in libro Marini Veneti de situ terræ Sanctæ. (Maritima,) idest ciuitatem positam iuxta mare. Nam est iuxta mare Galilææ, quod aliàs vocatur stagnum Genesareth. Et nominauit eam Matth. maritimam; vt appareat, quomodo conuenit ei prophetia Isaiæ; quæ infra allegatur, in qua videtur via maris. (In finibus Zabulon & Nephtali.) idest Ista ciuitas est in confinio istarum duarum tribuum. Nam tota terra Israel fuit diuisa in duodecim sortes, sicut erant duodecim tribus, & illa terra, quæ fuerat duorū Regum, scilicet, Seon, & Og, ad orientem Iordanis data fuit duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet, Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manassæ, Deuteronomij 3. capit. & Iosue 13. capit. Reliqua autem terra, quæ erat ad occidentalem partem Iordanis, data fuit reliquis nouem tribubus, & di-

E midiæ, inter quas erant istę duæ, idest Zabulon, & Nephtali, de quibus hic dicitur. Et sortes earum erant coniunctæ, & tangebant se iuxta mare Galilææ. Et in confinis, ubi se tangebant erat ista ciuitas Capharnaum, & sic non apparet ex litera, an erat de sorte Zabulon, an de sorte Nephtali. Dicet aliquis, quare Matthæus non dixit, de qua tribu erat ista ciuitas Capharnaum, quia aut erat de Zabulon, aut de Nephtali, & non poterat esse ambarum sortium, & sic debuisset dicere, quod erat de Zabulon, vel de Nephtali: Quidam dicunt, quod Matthæus nesciebat de cuius tribu sorte esset Capharnaum: ideo non certificauit, sed dixit, quod erant in finibus Zabulon, & Nephtali. Dicendum est, quod hoc non est verisimile, quod Matthæus id ignorasset: immo nec aliquis Iudæus in illo tempore, quia cùm diuisiones sortium factæ fuissent ab introitu Iudæorum in terram il-

tam sub Iosue vt patet Iosue 13. cap. & vsque ad 19. cap. & F esset quędam res tam notabilis, scilicet diuiderę totam terram per ciuitates, & loca, & durasset illę status diuisionis plus quam per mille & quingentos annos, non erat verisimile, quod aliquis Iudæus, nisi valde simplex posset hoc ignorare, Maxime de Matth. non erat verisimile, quod hoc ipse ignoraret, cum scriberet de rebus ad hoc pertinentibus, vt colligitur hic. Non debebat ergo aliquid de his ignorare.

Item apparet, quod Matth. non ignoraret, quia dixit hic, quod Capharnaum erat in finibus Zabulon & Nephtali. Ad hoc ergo, quod ipse sciret, quomodo veritatem dicebat, oportebat, quod ipse sciret terminos sortium, vbi terminabatur sors Zabulon, & sors Nephtali determinate, quia alias nesciret ipse dicere de aliqua ciuitate, quod erat in finibus Zabulon, & Nephtali. Si enim ipse nesciebat, vbi se coniungebant sortes Zabulon, & Nephtali, & G consequenter sciret de ciuitate illa, in qua sorte esset, scilicet, Nephtali, vel Zabulon, quia alias nesciret, an in territorio illius vrbis vna sors alteri coniungeretur & cuius sortis esset illud territorium, cum nesciret de qua sorte erat illa ciuitas. Dicendum ergo, quod Matth. sciebat determinate in qua sorte esset Capharnaum, & tamen noluit dicere, sed dixit, quod erat in finibus Zabulon, & Nephtali.

Primo, quia forte illa ciuitas non erat tota in Zabulon, nec tota in Nephtali; sed pars eius erat in Zabulon, & pars eius erat in Ciuitate Nephtali. Et sic oportuit dici, quod esset in finibus Zabulon, & Nephtali. Simile erat de aliquibus aliis Vrbibus, quia aliquando linea diuisionis sortium diuidebat per medium aliquas Vrbis, & pertinebat tunc illa ciuitas ad duas sortes. Sic patet H Iosue 17. c. vbi ponitur sors dimidiæ Tribus Manassæ, & nominantur vrbes, quæ pertinebant ad illam. Et dicitur, quod pertinebat etiam ad eā tertia pars Vrbis Nopheth. Et sic necesse erat, quod ciuitas Nopheth pertineret saltem ad duas sortes.

Secundo potest dici, quod Capharnaum erat tota in Nephtali, vel tota in Zabulon, & Matth. hoc sciebat, & tamen voluit dicere, quod erat in finibus Zabulon, & Nephtali, vt concordaret modus suus loquendi, cum scriptura Isa. quam allegabat. Nam Matth. voluit ostendere, quod prædicatio Christi incœpit in Capharnaum, & ad hoc inducit Isa. 9. ca. ʃ. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtali, & nouissime aggrauata est via maris. Debuit ergo apparere quomodo Capharnaum pertinebat ad Zabulon, & Nephtali: sic quomodo ha- I beat locum illa scriptura. alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali per hoc, quod Christus prædicabat in Capharnaum. Et ad hoc dixit, quod erat Capharnaum in finibus Zabulon, & Nephtali. Et tunc apparet, quomodo auctoritas Isaiæ concordet Matthæo. Et ista est causa, quare Mat. sic locutus est, volens se conformare auctoritati Isaiæ. Et ob hoc etiam dixit, quod venit in Capharnaum ciuitatē maritimam, quia in auctoritate Isaiæ dicitur: aggrauata est via maris, & sic ostenditur, quod illud competat ciuitati Capharnaum, quia dicitur, quod illa erat maritima, & sic erat in via maris.

Tertio potest dici, quod Matth. vult ponere hic loca Galilææ, in quibus incœpit prædicatio Christi, & quia quædam illorum pertinebant ad Zabulon, quædam autem ad Nephtali, quæ erant loca vicina, dixit, quod cœ- K pit prædicatio Christi in Capharnaum, in quibus Zabulon, & Nephtali, id est, non solum in Capharnaum, sed etiam in aliis locis vicinis. sc. in Bethsaida, & Corozaim, & Tyberiade, & aliis, quorum quædam erant in Zabulon, quædam autem in Nephtali, & omnia erant in finibus Zabulon, & Nephtali. Ista positio est conueniens, & tamen secunda positio est magis conueniens intentioni Matthæi. (Vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam.) Hoc dicitur Isa. 9. cap. & non est intelligendum, quod hoc factum est, vt prophetia Isaiæ impleretur, sed potius prophetia Isaiæ dicta fuit, quia sic futurum erat, quod Christus prædicaret in finibus terræ Zabulon, & Nephtalim, quia non est res prophetata propter prophetiam, sed potius prophetia propter rem prophetatam sicut voces propter res, & non res propter voces. Sed

est sensus, vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam, idest, tunc impletum est id, quod dictum est per Isaiam. Et sic ista dictio, vt, tenetur hic consecutiue, vel concomitatiuè, & non causaliter, idest, non significat causam finalem, sed concomitantiam quandam, sicut declaratum est supra primo, & secundo, vbi sunt similes locutiones. (Terra Zabulon, & terra Nephthali.) Ista est prophetia Isaiæ, & sciendum, quod non ponitur hic tota littera Isaiæ, sed valde decurtat eam Mat. Nam Isaiæ 9. cap. dicitur: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nepthali, & nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Et Matt. de toto hoc non dicit nisi terra Zabulon, & Nephtali via maris trans Iordanem Galilææm Gentium. Quare autem decurtauit sententiam infra dicetur in quadam q. Et est sensus illius prophetiæ, G secundum quod vult eam inducere Matth. quod illa terra, quæ est in finibus Zabulon, & Nephtali, & est de vtraque sorte partim, audiuit primo prædicationem Christi, & per hoc illuminata est, cum prius sederet in tenebris ignorantiæ. Et vocatur terra Zabulon, & Nepthali ista pars Galilææ, in qua Christus prædicare cœpit. Quia pars eius pertinebat ad Zabulon, & pars ad Nepthali, scilicet, quia erat illa terra in finibus Zabulon, & Nephtali, sicut Matthæus dicit de ciuitate Capharnaum, quod esset in finibus Zabulon, & Nephtali. (Via maris.) Ista terra vocatur via maris, id est, via apud mare. Est autem ista via, per quam venitur de Syria, & de Mesopotamia, & de aliis partibus orientis ad mare Mediterraneum, quod erat in occidentali parte Iudeæ. Et ista via transit per litus maris Galilææ, & protenditur versus occidentem vsque H ad mare Mediterraneum per ciuitates terræ Iudæorum. Et illa via maris transit per terram illam Galilææ apud ciuitatem Capharnaum, non tamen per eam: sed per ciuitatem Cedar, quæ erat ciuitas gloriosa sita in montem Sanir, & distat per tres leucas à Capharnaum, vt patet in libro Fratris Brocardi Teutonici, & sic tota illa terra vocatur via maris, quia per eam transit via maris dupliciter .s. quia tendit ad mare, vel quia transit iuxta mare.

Primo modo dicitur via maris, scilicet, Mediterranei, quia in eo terminatur, nam omnes illi populi Orientales veniunt portantes merces ad mare Mediterraneum quod, vocatur in Scriptura mare magnum, & nauigatur per illud ad omnes partes Occidentales.

Ideo omnibus Orientalibus, qui sunt propinqui terræ Iudeæ, est cursus communis portare merces suas ad mare Mediterraneum. Et via illa, per quam transeunt, I vocatur via maris, id est, tendens ad mare Mediterraneum. Et illa via transit per illam partem Galilææ, vbi Christus cœpit prædicare. Et ob hoc terra ipsa vocatur via maris.

Secundo modo dicitur via maris, quia transit iuxta mare, scilicet, Galilææ, quod non est proprie mare, sed est quidam magnus lacus, per cuius medium transit Iordanis. Et vocatur aliquando stagnum Genesareth, sed more scripturæ omnis magna congregatio aquarum vocatur mare, Gene. primo, scilicet, Congregationes aquarum appellauit maria.

Vnde illud vas magnum, in quo ponebatur aqua in Templo Salomonis, quia continebat aquam multum vocabatur mare æneum, tertio Regum 7. c. & vocatur illud K stagnum mare Galilææ, quia est in terra Galilææ sicut vocatur Ioann. 6. ca. & aliquando vocatur mare Tyberiadis Ioan. 21. c. quia est apud illud ciuitas quædam vocata Tyberias, & apud illud mare transibat illa via magna per quam ibatur ad Occidentem. Melius tamen vocatur via maris Mediterranei, quia tendebat ad aliud, quam via maris Galilææ: quia transibat iuxta illud. (Trans Iordanem.) id est, ista terra Galilææ erat trans Iordanem, id est ad occidentalem partem Iordanis. Nam Iordanis transibat per terram Israelitarum, & ad orientem eius erat terra duarum tribuum, & dimidiæ. Num. 32. reliqua autem terra nouem tribuum, & dimidiæ erat ad occidentem Iordanis. Vnde Num. 34. ponitur Iordanis terminus orientalis terræ huius: (Galilææ gentium populus) ista terra Zabulon, & Nephtali, erat populus Galilææ gentium. Erant enim quæ Galilææ, vna gentium, & alia Iudæorum. Pro quo

sciendum.

sciendum, quòd Galilæa tota erat vna prouincia, & tamen tempore Salomonis diuisa est, quia ipse dedit viginti ciuitates Galilææ regi Iram, qui erat rex Tyri, pro expensis, quas dederat ei per ædificationem templi. Et istæ ciuitates vocatæ fuerunt ab ipso Iram terra Chebul. 3. Reg. 9. & a Iudæis vocabantur Galilæa gentium, id est, Galilæa pertinens ad gentiles, quia sub dominio gentilium fuerunt aliquanto tempore. Et ista Galilæa gentium est magis occidentalis, quam Galilæa Iudæorum, quia est versus terram Tyri, & Sydonis, quarum erat rex ipse Iram. Et de ipsa Galilæa gentium erat Capharnaum, & aliæ ciuitates in quibus Christus cœpit prædicare. De hoc Hieron. dicit. Nota quod sunt duæ Galilææ, vna quæ dicitur Iudæorum, altera quæ dicitur gentium. Diuisa est enim Galilæa tempore Salomonis, qui dedit 20. ciuitates in Galilæa Iram regi Tyri, quæ pars dicta est postea Galilæa Gentium, reliqua autem Iudæorum. (Qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam.) scilicet, populus qui ambulabat. Iste erat populus Galilææ gentium, qui in tenebris ambulabat, nesciens quid ageret, & Christo incipiente prædicare vidit lucem magnam: quia informatus est in fide, & in operibus per Christi doctrinam. Hic ponuntur multa nominatiua cum verbo vno, & sunt omnes quasi exponens expositum, scilicet, terra Zabulon, & terra Nephtali, scilicet, quæ est via maris, & est populus Galilææ gentium trans Iordanē ambulabat in tenebris, & vidit lucem magnam, Sic dicit hic Glo. construendum. (Et sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis.) Eadem sententia est replicata, quia idem est, quod populus, qui ambulat in tenebris, videret lucem, quod sedentes in vmbra mortis respicerent lucem super se ortam. Est tamen modus duplicandi sententiam ad ornatum: & fit maxime in prophetis, & in Psalmis, sicut dicitur Psalm. 143. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Et tamen idem est docere manus ad prælium, quod

Quid significat vmbra mortis.

docere digitos ad bellum. Dicuntur sedere illi in vmbra mortis: quia erant iuxta mortem. Nam vmbra rei est prope rem. Vnde, qui est in vmbra domus, non est in domo, & tamen non multum distans à domo. Ita isti erant propinqui morti æternæ. Ideo erant in vmbra mortis: & lux prædicationis Christi abstulit eis illam vmbram, & liberauit eos de morte propinqua.

Ad intelligentiam istius literæ considerandum, quòd ista prophetia, quæ habetur Isai. 9. exponitur aliter a Iudæis, & a quibusdam aliis. Nam dicitur: primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali: & hoc exponunt de captiuitate decem tribuum. Fuerunt enim captiuitate primo tempore Phacee filii Romeliæ Regis Israel per Theglatphalasar Regem Assyriorum. Nam captiuauit duas tribus vltra Iordanem, scilicet, ad orientem eius, & transiens ad occidentem Iordanis captiuauit de Zabulon, & de Nephtali, & de Galilæa multas 4. Regum 15. Et exponunt illam primam partem, scilicet. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, scilicet, quia captiuitatis malis hominibus alleuiata est terra illa a ponderibus peccatorum. Postea autem reliqui, qui remanserant de illis decem tribubus captiuitati fuerunt per Salmanasar regem Assyriorum tempore Osee filii Elæ regis Israel 4. Regum 17. Et de hac captiuatione exponunt secundam partem, scilicet, nouissime aggrauata est via maris, id est, posteriori tempore captiuati fuerunt reliqui Israelitæ. Sed dicendum, quod ista expositio non stat, quia necesse est intelligi de prædicatione Christi in sensu literali sicut Matth. allegat, quia tam Matthæ. per Spiritum sanctum scribēs, intelligebat illam prophetiam, sicut Isaias per eundem Spiritum Sanctum illam primo protulerat, & apud Christianos non poterat de hoc esse aliquod dubium, cùm Matthæus sic exponat, etiamsi nulla ratio ad hoc appareret. Et tamen, quia Iudæus non attendet ad Matthæum, potest conuinci ipsa auctoritate, quod non posset sic exponi. Primo, quia ille implicaret contrarietatem quandam irrationabilem in modo loquendi, quia primam captiuitatem vocant alleuiationem, & secundam vocant grauamen: & tamen vtraque deberet dici aggrauatio propter angustiam captiuorum: quia aggrauatio est quandocunque imponuntur multa onera ali-

Conuincitur Iudæi auctoritate Isa.

A per aliquos. Et, quia captiuati sustinent pessimam conditionem seruitutis, dicuntur aggrauari. Si autem vellent primam captiuitatem esse alleuiationem: quia tota terra alleuiata est a ponderibus peccatorum, deberet etiam vocari captiuitas secunda alleuiatio: quia etiam aliqui tunc, qui captiuati sunt, erant peccatores valde, quos scriptura nimis accusat. 4. Reg. 17. non ergo est conueniens modus loquendi. Secundo, quia si loqueretur de captiuitate reliquorum, cum dicitur, aggrauata est via maris, nominaretur ibi tota terra, in qua habitabant istæ decem tribus, vel saltem id quod esset principale in ea, scilicet, Samaria, quæ erat caput regni Israel. Et tamen non sunt nominata nisi Galilæa, cùm dicatur, via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Ergo non intelligitur de illa

B captiuitate. Tertio, quia non possunt intelligi duæ captiuitates ex illa litera, etiamsi exponenda esset de captiuitate, quia idem populus est, qui significatur vtrobique. Nam cùm dicitur: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali: est idem terra Zabulon, quod via maris: & populus Galilææ gentium. Nam Zabulon, & Nephtali coniungunt se in Galilæa in extremitatibus suis, sicut apparet hic, dum dicitur, quòd secessit in Galilæam, & habitauit in Capharnaum, in finibus Zabulon, & Nephthali. Et sic fines Zabulon, & Nephtali sunt in Galilæa, & ipsa via maris etiam est in terra Zabulon, & Nephtali. Nam illa transit per ciuitatem Cedar, quæ distat tribus leucis ab vrbe Capharnaum, vt supra dictum est. Et tamen Capharnaum est in finibus Zabulon, &

C Nephtali, vt hic dicitur. Ergo etiam via maris est in finibus Zabulon, & Nephtali. Et sic non potest vllo genus litera illa exponi de illis duabus captiuitatibus, nec de aliqua earum. Dicendum igitur, quòd intelligitur de Christo. Primò patet: quia Matthæus qui est tantæ auctoritatis, sicut Isaias, immo maioris, exposuit istam auctoritatem de Christo. Secundò patet ex continuatione literæ: quia inquantum possumus, debemus facere, quòd aliqua litera continuata non sit sine sensu discontinuo, si scriptura hoc tolerare potest, & tamen Isai. 9. vbi ponitur quasi immediate paruulus natus est nobis, quòd necessario est intelligi de Christo, & etiam ipsi Iudæi de Messia istud exponunt: ergo conuenientius est, quòd etiam illa auctoritas, scilicet, primo tempore alleuiata est: & etiam intelliga-

Ista prophetia intelligitur de Christo.

D tur de Messia, si non sit aliquid, quod obstat. Secundò patet, quia tota illa litera intelligitur valde conuenienter de tempore prædicationis Christi, & non reperitur aliquid, de quo ita conuenienter intelligatur. Ideo, debet de Christo exponi. Erat autem intentio Isaiæ dicere, quod in principio prædicationis Christi, illi qui habitabant in terra Zabulon, & Nephtali alleuiati sunt a peccatis, & ignorantia per Christi prædicationem, scilicet, ciuitas Capharnaum, & Corozaim, & Bethsaida, & aliæ ciuitates propinquæ terræ Galilææ, quæ vocantur Zabulon, & Nephtali, id est, in finibus Zabulon, & Nephtali, id est, in confinibus Zabulon, & Nephtali. Isti tamen ad vltimum contempserunt verbum Christi, & non fecerunt pœnitentiam, licet multa signa fecisset ibi Christus. Nam tunc ista terra aggrauata est, id est, peccata sua ma-

E gis aggrauata fuerunt, quam si nunquam audissent verbum Christi, vel fuerunt peccata eorum magis aggrauata, quam peccata aliarum Vrbium, in quibus Christus non prædicauit. Et hoc Christus istis ciuitatibus annunciauit, & improperauit infra 11. scilicet. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam, scilicet. Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis: olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Verumtamen dico vobis, & Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis. Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cœlum exaltaberis? Vsque in infernum descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forsitan mansissent vsque in hanc diem. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quam tibi. Istam aggrauationem magnam peccatorum illarum ciuitatum expressit Isaias, cùm dixit nouissime aggrauata est via maris, id est, ipsa terra Galilææ,

quæ

quæ est terra Zabulon, & Nephtali; & vocatur via maris propter causam dictam. Et potuisset planius dicere Isaias, scilicet, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, quia eadem terra erat, & tamen propter pulchritudinem locutionis appellauit eam alio nomine, scilicet, via maris; cùm vtrumque nomen ei competat. Et hoc multum vulgatum est apud Isaiam, qui sæpe easdem sententias per diuersa verba duplicat. Et sic dicitur 2. Regum 20. & 3. Reg. 12. Quæ nobis pars in Dauid? aut quæ hæreditas in filio Isai? Et est vnica sententia, quia pars, & hæreditas idem sunt, & Dauid, & filius Isai, idem sunt, quia Dauid erat filius Isai. 1. Regum 16. Sic exponit Hieron. super Isaiam, dicens: primo tempore alleuiatam esse ab onere peccatorum, quia in regionibus duarum tribuum, primum Saluator Euangelium prædicauit: nouissimo autem tempore aggrauata est fides eorum plurimis Iudæorum in errore permanentibus, Etiam exponens ibi recitat Hieron. opiniones, quas non tenet, dicens: Vel secundum Hebræos in Christum credentes, Hæ duæ tribus Zabulon, & Nephtali ab Assyrijs captæ sunt in Galilæa deserta, quàm propheta dicit esse alleuiatam, eò quod peccata populi sustineret, sed postea reliquæ tribus, quæ habitabant trans Iordanem, ductæ sunt in captiuitatem. Ista est expositio, quàm supra reprobauimus. Tangit ibi etiam aliam dicens, vel secundum Nazaræos adueniente Christo, primo terra Nephtali, & Zabulon est liberata ab erroribus Pharisæorum. Postea autem per prædicationem Apostoli Pauli ingrauata est, idest, multiplicata prædicatio in terminos Gentium. Ista expositio concordat cum nostra, quantum ad primam partem, sed quantum ad secundam discordat. Quia cum dicitur, nouissimè aggrauata est viam maris intelligunt de prædicatione Pauli, quæ extensa est ad omnes Gentes pergendo ad eas per via maris. Sed non potest sic intelligi, cùm dicatur nouissimè aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Et sic ista via maris erat in Galilææ Gentium, & sic non potest exponi conuenienter litera, nisi sicut supra exposuimus, (Exinde cœpit Iesus prædicare.) Id est, in ipsa ciuitate Capharnaum cœpit Christus prædicare. Vel dicitur exinde, id est, postquam venit, vel ex quo venit ad ipsam cœpit prædicare. Magna ergo fuit laus ciuitatis Capharnaum, quòd in ea prædicatio Christi exordium sumpserit. (Et dicere pœnitentiam agite.) Illud fuit, quia Christus prædicabat admonendo homines, vt pœnitentiam agerent recedendo a peccatis præteritis. Et sic prædicauit Christus id, quod prædicauit Ioannes. Nam initium prædicantis Ioannis fuit in his verbis, scilicet, pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum. sup. 3. (Appropinquabit enim regnum cœlorum.) Quædam litera habet de futuro, scilicet, appropinquabit, & est sensus, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum, id est, si pœnitentiam egeritis regnum cœlorum appropinquabit ad vos, quia poteritis ingredi in illud, & alias non ingrediemini. Alia litera habet de præterito, scilicet, appropinquauit regnum cœlorum. Et est sensus. Tempus est, quod agatis pœnitentiam, quia regnum cœlorum, id est, status noui testamenti appropinquabit, id est, iam est prope nos, quia nunc incipiet, & ad suscipiendum illum digne, oportet quòd pœnitentiam agatis, quia non potest nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnitet. Nam aliquando status noui testamenti vocatur regnum cœlorum, sicut dicit Gregorius in Homilia virginum, & regnum cœlorum præsentis temporis Ecclesia dicitur.

An ista litera sit bene continuata cum præcedenti? Quæst. LXXVIII.

Quæritur, an ista litera sit continuata ad præcedentem? Aliqui putant, quòd sic, quod postquam Christus ieiunauit, venit immediatè in Galilæam, & prædicauit in Capharnaum, sicut hic dicitur: cùm Mat. nihil interponat, & idem Marcus, & Lucas faciunt.

Dicendum, quòd non est ista litera continuata, sed necesse est multa suisse omissa, quæ fuerunt inter Christi ie-

F iunium, & ea, quæ dicuntur hic. Vnde conuenienter dicitur apud Doctores, & habetur in historia scholastica, & per Aug. quod tres Euangelistæ primi omiserunt omnia gesta primi anni Christi postquam baptizatus est, & scripserunt solùm ea, quæ fuerunt postquam Ioannes positus est in carcere. Vnde Aug. dicit, quod scilicet Ioannes Euangelista priusquam iret Iesus in Galilæam, dicit de Petro, & Andrea, & Nathanaele, & de miraculo in Chana Galilææ; quæ omnia ceteri Euangelistæ prætermiserunt id, contentionibus suis narrationibus, quòd Ioan. reuersus sit in Galilæam. Vnde intelligitur fuisse interpositos aliquot dies, quibus illa de discipulis gesta sunt, quæ interponuntur à Ioanne.

Ad sciendum ergo continuationem gestorum Christi, considerandum est, quòd Christus, antequam baptizare-
G tur semper mansit in Nazareth, & erat ibi subditus Ioseph, & Mariæ. Luc. 2. c. Mansit autem ibi vsque ad tempus, quo Ioannes cœpit baptizare, vt colligitur supra 2. & ibi declaratum est. Tunc Christus iuit de Galilæa, scilicet, de Nazareth ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo. præcedenti. c. & erat Christus ipsa die annorum 29. completorum & 13. dierum insuper. Vnde dicebatur incipiens quasi annorum triginta, quando baptizatus est. Luc. 3. Et ipsa die qua baptizatus est, vel sequenti Christus iuit in desertum, & incepit ieiunium quadraginta dierum, vt colligitur præcedenti c. in fin. & in principio huius, & Mar. 1. & declaratum fuit præcedenti c. Postquam vero ieiunauit, oportet dicere quod Christus reuersus fuerit ad Iudæam ad locum, vbi erat Ioannes baptizans, & nondum habebat aliquos discipulos.

H Sed quadam die dum transiret Christus coram Ioanne, & duobus discipulis eius, dixit Ioannes de Christo. Ecce agnus Dei. Et audientes hoc illi duo discipuli Ioan. secuti sunt Christum. Et ille conuersus, & videns eos sequentes se, dixit: Quid quæritis? Illi autem dixerunt. Rabbi, vbi habitas? Ille dixit, venite, & videte. Et venerunt ad locum, & manserunt ibi die illo. Erat autem vnus istorum duorum Andreas frater Petri, qui prius fuerat discipulus, & auditor Ioannis: De his Ioan. 1. Necesse est ergo dici, quòd ista fuerint, postquam Christus ieiunauit quadraginta diebus, quia ante ieiunium discipulos nullos habebat, quia nullus dubitat Christum non habuisse discipulos ante baptismum, & tamen die, qua baptizatus est iuit ad desertum, & cœpit ieiunare, vt dictum est: ergo non habuit discipulos ante ieiunium: maxime quia nó erat de-
I cens, quòd illos haberet. Quia cùm Christus quadraginta diebus ieiunij manserit solus in deserto, scandalizarentur discipuli sui nescientes, vbi ille esset, vel quid faceret, & maxime si hoc contingeret in principio discipulatus. Non ergo habuit discipulos ante ieiunium. Et tamen in eis, quæ habentur Ioan. 1. apparet, quod incipiebat iam habere discipulos, ideo post ieiunium fuit illud. Et sic dicendum est, quod aliqua eorum, quæ habentur Ioan. 1. facta sunt ante baptismum Christi, & ieiunium, & alia verò post. Quia tamen alij Euangelistæ dixerant de Christi baptismo, & ieiunio. Ioan. subticuit illa, & scripsit ea, quæ facta sunt post ieiunium, licet ipse non exprimat, quod fuerint ante ieiunium, vel post. Et sic totum, quod habetur à medio capituli primi Ioannis, vsque ad finem quarti, quasi fuit inter ieiunium Christi, & eius reditum in Galilæam, & om-
K nia illa subticuerunt alij tres Euangelistæ. Vnde quando venit Andreas frater Petri ad Christum, vt dictum est, mansit cum eo die ipso. Deinde reuersus, inuenit fratrem suum Simonem, & dixit ei. Tu vocaberis Cephas. Sequenti autem die voluit Christus ire de Iudæa in Galilæam, & inuenit Philippum, & dixit ei sequere me. Erat autem iste Philippus de Bethsaida, de qua erat Andreas, & ipse Philippus adduxit Nathanael ad Christum. Et sic habuit tunc Christus istos discipulos Petrum, & Andream, Philippum, & Nathanael, qui cum illo iuerunt in Galilæam: De his omnibus Io. 1. Die autem tertio postquam Nathanael venit ad Christum, factæ sunt nuptiæ in Cana Galilææ, id est, quod Cana erat quædam villa parua in Galilæa: & ad illas nuptias vocatus est Iesus, & discipuli eius, ubi conuertit aquam in vinum. Et fuit istud primum miraculum, quod fecit. De his Io. 2. Post hæc descendit Christus,

stus, & Mater eius, & discipuli eius cum eo de Cana Galilææ in Capharnaum, quæ etiam erat in Galilæa, & mansit ibi paucis diebus. Ioan. 2. Hoc autem fuit, quia erat Pascha proximum, & oportebat ascendere in Iudæam in Ierusalem. eod. c. Istud fuit Pascha anni tricesimi Christi, & sic omnia quæ enarrata sunt, facta fuerunt inter diem tertiumdecimum anni tricesimi Christi, qui erat dies sextus Ianuarii, scilicet, dies Epiphaniæ, & diem Paschæ Iudæorum, quod Pascha solet accidere circa finem Martij, vel principium Aprilis, & sic essent ad plus tres mẽses ad complendum omnia ista. Nam Christus baptizatus est die Epiphaniæ, vt tenet tota Ecclesia, & patet in quadam Antiphona eiusdem diei, quæ incipit Tribus miraculis, & in alia quæ incipit Hodie cælesti sponso. Et sequenti die Christus iuit in desertum, & inchoauit ieiunium suum, computando ergo quadraginta dies à die Epiphaniæ perueniet numerus ad 18. vel 15. diem Februarii. Tempus ergo, quod manet, id est, à 15. die Februarij vsq; ad principium Aprilis, vel quasi, quo tempore solet accidere Pascha Iudæorũ fuit, in quo accesserunt ad Christum discipuli supra positi, & rediit de Iudæa in Galilæam, & fuit in Chana Galilææ in nuptiis, descenditque in Capharnaum, & mansit ibi diebus paucis propter propinquum Pascha. Istud est dicendum necessario fuisse Pascha anni 31. Christi. quod hic nõ probabitur propter longam deductionem qua indiget sed probatum est planè in libro nostro defensorio trium Concionum in quæst. tertia. In isto Pascha Christus iuit in Ierusalem; & ibi euertit Cathedras vẽdentium columbas, & effudit pecuniam nummulariorum in ipso festo Paschæ. Ioan. 2. Et tunc fecit multa alia miracula in festiuitate, & multi crediderunt in eum propter illa miracula. eo. cap. Tunc credidit in Christum homo Pharisæus nomine Nicodemus princeps Iudæorum, & venit ad Christum occultus per noctẽ, & disputauit cum eodẽ baptismo, quomodo oportet hominem nasci denuo. Ioan. 3. Hoc toto tempore Ioannes Baptista adhuc prædicabat, & baptizabat, quia nondum fuerat missus in carcerem, & baptizabat in Aenon iuxta Salim, quia erant ibi aquæ multæ. Ioan. 3. Tunc autem Christus manebat in Iudæa, & discipuli eius baptizabãt multos venientes ad Christum inchoantes baptismum noui testamenti. Et nunc quidam de discipulis Ioannis dixerunt ei, quod Christus baptizaret: etiam Ioannes tunc dixit eis multa de laude Christi. Io. 3. vsque ad finem capituli. Dum hæc fierent incipiebat crescere quædam inuidia ex discipulis Ioannis, & Pharisæis, quia maior turba sequebatur Iesum, quam Ioannem, & quòd plures baptizaret, quam Ioannes. Christus autem, vt non daret locum inuidiæ recessit tunc in Iudæa, & venit secunda vice in Galilæam. Ioan. 4. in principio. Hæc autem fecit, vt Ioannes solus maneret baptizans in Iudæa, & ipse esset elongatus ab eo in Galilæa, & sic non posset simultas, & inuidia locum habere. Tunc autem, cùm Christus recedebat de Iudæa in Galilæam, oportebat, quòd trãsiret per quandam Ciuitatem Samariæ nomine Sirach. Et ibi, cùm sederet ad fontem, habuit longum colloquium cum Samaritana: mansitque in Ciuitate ipsa diebus duobus. Ioan. 4. & dicitur, quòd immediatè recedens inde iuit in Galilæam, & receperunt eum Galilæi, qui viderant miracula, quæ fecerat in Ierusalem in die Paschæ. eo. capit. Et hac vice qua Christus venit in Galilæam, iuit in Nazareth, & in Capharnaum, sicut hic dicitur. Ista autem omnia omiserunt tres Euangelistæ, & suppleuit ea Ioannes ad preces Asianorum, cũ illi omisissent gesta vnius anni Christi, & amplius. Nam illi solum narrant ea, quæ Christus fecit ex tempore, quo Ioannes incarceratus est, & tamen ipse incarceratus fuit in tempore azymorum anni 31. Christi, & Pascha anni 31. eiusdem omiserunt tres Euangelistæ, & est plusquam vnus annus. De hoc dicitur in ecclesiastica historia, scilicet, Ioannem enim tradunt vsque ad vltimum penè vitæ suæ tempus, absque vllius Scripturæ indiciis Euangelium prædicasse. Sed cùm trium Euangeliorum ad ipsum notitia peruenisset, probasse quidem dicitur veritatem dictorum, deesse tamen vidit aliqua, & maximè quæ primo prædicationis suæ tempore dominus gesserat. Certum est enim, quod in aliis tribus Euangeliis,

A hæc videntur sola cõtineri, quæ in eo gesta sunt anno, quo Ioannes Baptista, vel inclusus est in carcerem, vel punitus: Matthæus enim post tentationem Christi continuo subiecit: Audiens autem, quod Ioannes traditus esset, &c. & Marcus similiter. Lucas verò priusquam aliquid de actibus Christi referret, dicit quòd Herodes conclusit Ioannem in carcere. Rogatus est ergo Ioannes Apostolus, vt ea quæ prætermiserant priores, ante traditionem Ioannis Saluatoris gesta scriberet, & ideo dicit in Euangelio suo. Hoc fecit initium signorum Iesus. Dicetur, quare tres Euangelistæ vniformiter omiserunt omnia hæc. Dicendum, quòd illi voluerunt scribere gesta præcipua Christi, & doctrinam eius. Ista autem fuerunt a principio prędicationis eius. Et quia Christus post Ioannis incarceratio-
B nem cœpit prædicare, vt infra dicetur, gesta prioris temporis omiserunt.

Quare Christus audita traditione Ioannis *secesserit in Galilaam? Quæst. LXXIX.*

QVæritur, quare dicitur hic, cùm audisset Iesus, quòd Ioannes traditus esset, secesserit in Galilęam. Dicendum vno modo, quòd Matthæus omittebat hic multa inter tentationem, quæ supra posita erat, & illa quæ sequuntur, & voluit accipere principium dicendorum à tempore incarcerationis Ioannis.
C Ideo dixit, cùm audisset Iesus: quasi sit hoc quidam articulus distinguens inter præcedentem narrationem. Sic etiam dicitur Marc. 1. Quia posito Christi ieiunio sequitur: postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam. Secundò fuit hoc, vt volunt aliqui ad innuendum, quod Christus non prædicauit vsque ad incarcerationem Ioannis. Postea verò, quàm in carcere decollatus est Ioannes, Christus cœpit prædicare. Et sic innuit Nicolaus.

An Christus prædicauerit Ioanne prædicante? Quæst. LXXX.

D QVæritur, an Christus prædicauerit Ioanne prædicante, vel cœperit postquam ipse incarceratus est? Quidam dicunt, quod antequam incarceraretur Ioannes, prædicabat Christus, quia prædicatio erat quædam ostensio eius. Sed Ioanne prædicante Christus se ostendere incipiebat, quia iam baptizabat: ergo etiam prædicabat, cùm per vtrumque se ostenderet. Patet, quia Ioanne baptizante in Aenon antequam incarceraretur, dixerunt ei discipuli sui, quòd Christus baptizaret. Ioan. 3. cap. scilicet. Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce baptizat. Secundò patet, quia Ioannes 4. dicitur, quòd Pharisæi dicebant, quod Christus faciebat plures discipulos, quàm Ioannes, & baptizabat plures, & tamen discipulus non fit nisi per doctrinam: ergo Ioanne docente, & baptizan-
E te Christus docebat, & baptizabat. Et sic baptizabat, quia doctrina sua non erat nisi verbum prædicationis. Tertiò patet, quia Christus in Pascha primo, quo fuit in Ierusalem, cùm eiceret ementes, & vendentes de templo, docebat, quòd domus Dei deberet esse domus orationis, & alia multa. Ioan. 2. Quartò patet, quia ipse multa prædicauit de baptismo ipsi Nicodemo. Ioan. tertio. Quinto patet, quia prædicauit Mulieri Samaritanæ: cum sederet ad fontem. Ioan. quarto. Sextò patet, quia intrauit tunc in Ciuitatem Samaritanorum nomine Sirach, & prædicauit ibi duobus diebus, & multi crediderunt propter sermone eius, ita ut dicerent. Iste est vere saluator mundi. Ioan. 4. c.

Dicendum, quod Christus non prędicauit Ioanne prędicante, sed solùm postquam incarceratus est. Primò patet, quia dicitur hic: cùm traditus esset Ioannes, secessit Iesus in Galilæam, & iuit tunc ad prædicandum, sicut dicitur Marc. primo, scilicet. Postquam traditus est Ioannes,

nes, venit Iesus in Galilæam prædicans Euangelium. Et sic videtur, quod ante non prædicabat, quasi dicat, quod traditio, & incarceratio Ioannis fuit ei causa ad incipiendum prædicare.

Secundo patet expressius, quia Matthæus vult hic applicare auctoritatem illam Isaiæ ad prædicationem, quam Christus fecit in Capharnaum: cùm dicatur, quod factum est, vt adimpleretur, quod dictum per Isaiam, &c. tamen in auctoritate illa, dicitur, primo tempore, alleuiata est terra Zabulon, id est, quod illa alleuiata est prius, & illuminata per prædicationem Christi, cum dicatur: Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Istud tamen fuit post Ioannis incarcerationem: ergo non cœperat prius prædicare, sed in Capharnaum inchoauit.

Tertio patet, & clarius, quia dicitur in litera. Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, scilicet, ex ciuitate Capharnaum. Ergo antequam esset ibi non prædicauerat. Hoc tamen fuit post Ioannis incarcerationem. Idem dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Ex inde cępit prædicare, id est, ex quo traditus est Ioannes. Fuit autem conueniens, quod non prædicaret Christus prædicante Ioanne.

Primo, quia tunc prædicatio Ioannis redderetur contemptibilis, quia tanta esset excellentia prædicationis Christi, quod ad Ioannem nemo aduerteret.

Secundo, quia tunc videretur prædicatio Ioannis superflua. Nam Ioannes non erat nisi præcursor Christi, infra vndecimo, & Luc. primo. Non debebat concurrere præcursor, & ille, cuius præcursor, sicut figura, & veritas, & prænosticum, & res prænosticata.

Ideo oportebat, quod incipiente Christo prædicare, Ioannes cessaret à prædicatione, vel quod Christus non inciperet. Et quia non erat honestum, nec poterat fieri decenter, quod Ioannes, qui erat tam venerandus, & tantæ reputationis apud Iudæos arceretur à prædicatione interdicando sibi hoc officium: decuit ergo, quod Christus sustineret quousque Ioannes moreretur, vel omnino impediretur ab actu prædicandi: sicut factum est, cùm incarceratus est. Ideo non incępit prædicare vsque post incarcerationem Ioannis. Hæc duo tangit Chrysostomus super Matthæum, dicens, quod si prædicante Ioanne, cępisset Iesus prædicare, vilem reddidisset Ioannem, & inueniretur prædicatio Ioannis esse superflua quantum ad istius doctrinam, sicut si vno tempore sol cum lucifero oriatur, gratiam luciferi celat.

Tertio fuit hoc ad tollendam inuidiam, & simultates. Nam si Christus prædicasset Ioanne prædicante, sequerentur multi Christum, & pauci Ioannem, & discipuli Ioannis inuiderent valde, & murmurarent.

Quod patet, quia baptizantibus discipulis Christi, cùm multi conuenirent ad eos, orta est æmulatio. Nam dicebant discipuli Ioannis, & Pharisæi, quod Christus plures discipulos facit, quàm Ioannes. Christus autem audiens hæc, vt non daret locum inuidiæ causandæ, recessit de Iudæa. Ioannes quarto cap. Sed fieret hoc à fortiori, si prædicaret, quia magis ibi appareret excellentia Christi super Ioannem, quàm in baptizando. Ideo non debuit prædicare Ioanne prædicante.

Sic etiam dicit Chrysostomus in quam homilia, scilicet. Ideo etiam non prædicauit donec in carcerem mitteretur: ne ex hoc multitudo scinderetur. Propter quod etiam Ioannes nullum signum fecit, vt per miracula omnes traherentur ad Christum. Non ergo prædicauit Christus ante incarcerationem Ioannis, saltem publicè, vel quasi habens officium prædicandi: licet aliqua pauca doctrinæ verba interdum diceret, sed non propriè in forma prædicandi.

Ad primum in contrarium dicendum, quod non tenet propter duo.

Primo, quia pręsupponitur falsum: nam Ioanne prędicante Christus nunquam baptizauit, immo non inuenitur de Christo, quod aliquem vnquam baptizauit. Et licet discipuli Ioannis dixerunt, quod baptizabat, & omnes veniebant ad eum, non baptizabat ipse, sed solum di-

F scipuli eius, vt patet Ioannes octauo cap. Sed quia illi baptizabant, putabant aliqui, quod Christus baptizaret.

Secundo tenet, quia dato quod Christus baptizaret Ioanne baptizante, non prędicaret eo prędicante, quia non appareret excellentia aliqua Christi super Ioannem in baptizando, cùm vterque baptismus esset in aqua: & licet in baptismo Christi daretur gratia, illa tamen erat inuisibilis.

Si tamen Christus prędicaret, appareret manifestè excellentia eius super Ioannem, & populus scinderetur in diuersas opiniones, & simultates, quibusdam laudantibus Christum, & alijs Ioannem: quod erat inconueniens. Vel si omnes laudarent Christum, redderetur Ioannes contemptibilis, & etiam esset inconueniens: ideo non debuit prędicare, eo prędicante.

G Ad secundum dicendum, quod Christus faciebat multos discipulos, non quidem per doctrinam prędicationis, sed per imitationem baptismi; quia baptizabantur iam plures à discipulis suis, quàm à Ioanne: vel faciebat plures discipulos; quia licet non prędicaret, tamen faciebat aliqua miracula.

Et propter ista plures sequebantur Christum, quam propter doctrinam; etiam eo tempore, quo prędicabat. Ioann. 6. cap. scilicet: Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quę faciebat super his, qui infirmabantur. Et sic nunc, etiamsi non prędicaret, multi ad eum concurrerent propter miracula.

Ad tertium dicendum, quod Christus licet eiecit ementes, & vendentes de templo, non prædicauit, sed solum fecit miraculum. Nam multa miracula fecit antequam

H publicè prædicare inciperet.

Et cum obijcitur, quod dixit: Domus mea, domus orationis vocabitur, non dixit hoc tanquam prædicans, sed faciens quoddam miracula, seu verba necessaria ad miraculum: cum enim vellet eijcere de templo ementes, & vendentes in potestate quadam diuina, necesse erat, quod aliquid eis diceret, vt scirent, quomodo, & quare eos eijceret.

Ad quartum dicendum, quod sermo Christi cum Nicodemo super baptismo, non fuit prædicatio; sed magis fuit quasi quędam responsio super baptismo ad dubia Nicodemi.

Aliter potest dici, quod etiamsi illa vocaretur prædicatio: fuit tamen in secreto, quia per noctem venit Nicodemus ad Christum. Ioannes tertio capite. Nunc au-

I tem loquimur de prædicatione publica facta inter Iudæos. Et hanc Christus non fecit antequam incarceraretur Ioannes.

Ad quintum dicendum, quod sermo Christi cum Samaritana non fuit prædicatio, sed dialogus; quia Christus loquebatur, & Samaritana similiter. Ioannes quarto capite.

Aliter etiam posset dici, quod etiamsi non fuisset dialogus, sed Christus solus loquutus esset: fuit tamen priuatè factum, quia Christus solus sedebat ad fontem loquens cum ea. Io. 4. c. Hic autem loquimur de prædicatione publica, quæ fiebat ad plebem.

Ad sextum dicendum, quod hic magis propriè Christus prædicauit, quia loquutus est omnibus viris de ciuitate Sichar, & multi in eum crediderunt. Ioannes quar-

K to capite.

Dicendum tamen, quod hic loquimur de prædicatione Christi publica facta inter Iudæos. In ista autem ciuitate non erant Iudæi, sed Samaritani, quia ciuitas illa erat Samaritanorum. Ioannes quarto cap. & mulier illa, quæ viros vocauit ad Christum erat Samaritana, eodem capitulo.

Samaritani autem non erant Iudæi omnino, licet multa haberent Iudæis similia. Vnde Iudæi non volebant conuersari cum Samaritanis. Ioannes quarto cap. Et propter hoc dixit illa mulier Samaritana. Tu cum Iudæus sis, quomodo petis à me bibere? dicto quarto capitulo. Et sic Christus antequam Ioannes traderetur, nunquam publicè prædicauit inter Iudæos, quasi assumens sibi officium prædicandi: priuatè tamen sępè multa dixit, quæ ad

prædicationis doctrinam poterant pertinere. Et hoc fiebat propter Ioannem, quia dum ipse prædicaret, noluit Christus prædicandi officium assumere propter causas supra positas.

Quare Christus fecit miracula, antequam prædicaret? Quæst. LXXXI.

Quæritur, quare Christus fecit miracula antequam prædicaret? Nam videtur, quod facere non debebat, quia Christus prædicare noluit Ioanne prędicante, ne eum contemptibilem redderet, & ne per hoc, quod ipse se ostenderet, populus divideretur in diversas opiniones, & simultates. Et tamen Christus faciens miracula, magis per hoc se ostendaret, quam per prædicationem, quia prædicare quilibet potest, etiam si malus sit; miracula autem facere non potest quisquam, nisi Deus specialiter ei gratiam contulerit, scilicet, quod velit per eum ista facere, sicut dixit Nicodemus Christo: Nemo potest ista facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Ioannis tertio capitulo.

Magis ergo se ostendebat per miracula, quam per prædicationem: Non ergo debuit tunc facere miracula.

Item magis excedebat Christus Ioannem faciendo miracula, quam si concurreret cum eo in prædicando, etiam si moltum famosius quam ille prædicaret. Et sic non debuit facere miracula tunc, ne maiorem se Ioanne ostenderet.

Dicendum, quod Ioannes fecit miracula aliqua, antequam prædicare publicè inciperet. Nam convertit aquam in vinum; quod fuit primum miraculum. Ioannis secundo capitulo. Eiecit etiam ementes, & vendentes de templo in quadã divina potestate, ita vt illic plurimi existentes fugerent ab eo, qui solus, & inermis erat, & non ausi sunt ei respondere, cum pecunias eorum per terram effunderet, eodem cap.

Multa quoque alia signa fecit in die Paschæ, & festo ipso coram Iudæis, quando eiecit ementes, & vendentes de templo, eodem capitulo, scilicet. Cum autem esset Ierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius, quæ faciebat, & tunc dixit ei Nicodemus. Nemo potest facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Ioan. 3. cap.

Dicitur etiam, quod Galilæi receperunt eum, cum vidissent omnia, quæ fecerat Ierosolymis in die festo. Ioannis quarto capitulo. Multa ergo fuerunt miracula, quæ Christus fecit Ioanne nondum incarcerato: licet illa Ioannes subticuerit, solum dicens, quod fuerunt multa. Et hæc Christus voluit facere ante prædicationem suam, vt per hæc sibi quandam opinionem in plebe faceret, vt sibi crederetur, quando prædicaret. Nam si incepisset prædicare, nullis præcedentibus miraculis, fortè sermo eius nullius haberetur authoritatis, propter excellentiam prædicationis Ioannis, qui ante hoc prædicabat. Et sic, licet non prædicaret, miracula tamen facere voluit. Fuit etiam hoc necessarium propter discipulos vocandos, quia nondum habebat discipulos, & nollent ad eum venire, nisi aliquid excellens in eo viderent. Sed non erat hoc in prædicatione, quia nondum prædicabat, nec in exteriori vita, & habitu, quia non austerus, sicut Ioannes, sed erat mediocris vitæ: vnde Ioannes in hoc valde eum excedebat. Debuit ergo habere excellentiam in operatione miraculorum. Et sic ipsa vocatio Apostolorum fuit miraculosa; quia mox, vt vocauit eos, relictis omnibus secuti sunt eum, vt patet de Petro, & Andrea Iacobo, & Ioanne infra in litera, & de Matthæo infra.

Hoc tamen fieri non potuisset, nisi sermo ille Christi aliquid divinum latens habuisset; de quo infra dicetur in quadam quæstione.

Ad primum dicendum, quod Christus non refugit se ostendere Ioanne prædicante, sed nolebat prædicare, eo prædicante.

Et ratio est, quia Ioannes miraculum nullum fecit. Ioan A nis decimo capitulo. Quod autem Christus miracula faceret, non erat concurrere cum Ioanne, ideo facere voluit. Secus autem si prædicaret, quia tunc concurreret cum eo, & eum contemptibilem redderet: videreturque prædicatio Ioannis superflua, & divideretur plebs in contraria vota, quod non sequebatur ex operatione miraculorum. Quia cùm Ioannes miraculum nullum faceret, omnes præferrent Christum Ioanni in miraculis. Et quia Christus nondum prædicabat, omnes Ioannem in prędicatione pręferrent, & in hoc eum sequerentur.

Ad secundum dicendum, quod Christus non refugit videri maior Ioanne, cum hoc dixerit expresse: Ego habeo testimonium maius Ioanne, Ioannis quinto capitulo, & ipse Ioannes testatus fuerat Christum esse maiorem se, dicens: Qui post me venturus est, fortior me est, cuius non B sum dignus calceamenta portare, vel corrigiam calceamenti soluere, vt pręcedenti capit. & Marc. primo, & Luc. tertio capit. Ioannes tamen ostendit postea Iesum esse illum Messiam, de quo loquutus fuerat dicens: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis: ipse est, qui post me venturus est, &c. Ioann. primo capit. & iterum ostendit eum populo, dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est, de quo dixi vobis: Post me veniet, &c. Christus ergo non refugit videri maior Ioanne, & sic non debuit cessare a miraculis, Ioanne prędicante, sed satis est, quod non prędicauerit, eo prędicante, propter causam dictam.

C *Quare Christus non abstinuit à prædicatione Ioanne manente in carcere? Quæst. LXXXII.*

Quæritur, cùm Christus abstinuerit à prędicatione, Ioanne prędicante, quare non abstinuit, eo manente in carcere? Quia sequebatur idem inconveniens, scilicet, quod Ioannem contemptibilem redderet, prædicando ipso viuente?

Dicendum, quod Christus prędicauit Ioanne viuente, & manente in carcere longo tempore, & quasi per annum. Nam asseritur, quod Ioanne in festo azymorum incarceratus fuit: & sequenti anno in festo azymorum fuit decollatus, & toto hoc tempore Christus prædicauit. Vnde Christo prædicante Ioannes, manens in vinculis, misit ad eum discipulos suos dicens. Tu es, qui venturus es? infra D 11. cap. Et dicendum, quod non debuit Christus abstinere a prædicatione Ioanne incarcerato, sicut Ioan. viuente, & prædicante propter multa.

Primò, quia non erat eadem causa. Nam si Ioanne prædicante Christus prædicare vellet, videretur hoc velle facere, vt se exaltaret, & Ioannem contemptibilem redderet. Nunc vero Ioanne non prædicante non erat eadem causa.

Secundò, quia si prædicaret Christus viuente Ioanne, videretur altera ipsarum prædicationum superflua esse, cùm ambo eadem, vel quasi eadem prædicaturi essent. Quia sicut Ioannes prædicauit dicens, pœnitentiam agite, vt præcedenti cap. ita Christus prædicauit, pœnitentiam agite, infra in litera. Ioanne autem incarcerato non contingebat hoc; quia non esset aliqua prædicatio superflua, E cum Ioannes non prædicaret; & sic videretur prædicatio Christi incepisse magis ex necessitate; scilicet, ne populus maneret sine doctore, quàm ex intentione se præferendi Ioanni. Et tunc eo prædicante incipere debuisset: quia sic positis iuxta se oppositis euidentius eorum communia, & excessus apparent: & maximè, quia si Christus hanc gloriam popularem vellet, Ioanne prædicante incipere debebat, & non eo incarcerato; vt non videretur se timuisse ei comparari prædicanti.

Tertio, quia non sequeretur inconueniens de diuisione populi varia studia, siue vota; quia illud fit, quando sunt duo, aut plures competitores in eadem re. Ioanne autem incarcerato Christus solus manebat. Vnde non erat alius, quem populus sequi posset.

Quarto erat conueniens propter Ioannem; quia ipse Chri-

Christus prædicans in multis laudauit Ioannem, approbando vitam eius, & prædicationem. Quod facere non potuisset si non cœpisset prædicare Ioanne viuente.

Patet hoc de prædicatione, quia id, quod Ioannes prædicauerat, scilicet: Pœnitentiam agite, &c. Christus prædicauit in principio sermonum suorum, vt patet in litera. Laudauit etiam Ioannem in vita, quia quando discipuli Ioannis venerunt ad Christum prædicantem, dixit Christus ad turbas de Ioanne: Quid existis videre in desertum? &c. infra vndecimo cap. Et ibi dixit Ioannem esse Prophetam, & plus quàm Prophetam, & conclusit in maxima laude eius, scilicet, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioannne Baptista.

Expediebat ergo Ioanni, quod Christus prædicaret eo viuente, & incarcerato.

Quinto, quia si Christus non prædicasset Ioanne viuente, & incarcerato multum tempus et inutiliter abiret. Nam postquam Christus à populo agnitus est testimonio Ioannis, quod esset Messias, nihil supererat, nisi vt operari inciperet. Ioannes tamen mansit in carcere per annum, vt asseritur. Quod autem Christus per totum illum annum nihil agens à prædicatione se abstineret, inconueniens erat. Vnde debuit Ioanne incarcerato prædicare, cum ex hoc Ioanni non præiudicaretur.

Sed obijcietur, quod licet Ioanne incarcerato populus non posset diuidi in varias opiniones, quia Christus solus prædicaret, tamen si Ioannes solueretur postea de vinculis, oportebat, quòd cessaret à prædicatione, vel esset sermo suus contemptibilis propter excellentiam prædicationis, & operationis Christi.

Dicendum, quod Christus sciebat Ioannem non soluendum esse de vinculis, sed ibi decollandum, ideo eo incarcerato, ita potuit sine eius præiudicio, & timore competitionis incipere prædicare, sicut eo mortuo. Antè verò, quam incarceraretur, hoc esse non potuit, ideo prædicare non debuit, nisi Ioanne incarcerato, quia tunc non sequebatur aliquod inconueniens.

Ponit tamen causam mysticam in hoc Hieronymus super Matthæum, dicens: Mysticè autem Ioanne tradito, Christus incipit prædicare, quia defluente lege, consequenter oritur Euangelium. Sextò factum fuit hoc, quia si Christus deberet abstinere vsque ad mortem Ioannis a prædicatione, ne eum contemptibilem redderet: Ita etiam debuisset post mortem eius abstinere. Quia etiam tunc poterat reddi contemptibilis sermo Ioannis, in quantum Ioannes, & facta, & dicta eius in memoria hominum manebant. Et tamen istud est absurdum, quia tunc Christus nunquam prædicasset, cùm pauco tempore vixerit super Ioannem: ideo nec debuit abstinere a prædicatione eo incarcerato, cùm iam ille prædicare non posset, cùm nunquam futurus esset suus competitor.

Quomodo hic dicitur, quòd Christus iuit in Galilæam post Ioannis incarcerationem, cùm prius iuerit?
Quæst. LXXXIII.

QVæritur, quomodo dicitur hic, quòd cùm audiuisset Christus Ioannem esse traditum, secessit in Galilæam? Nam antequam Ioannes traderetur, Christus iuit in Galilæam.

Patet hoc, quia Christus iuit in Galilæam postquam baptizatus est à Ioanne, & ieiunauit, & incœpit vocare discipulos, de quo Ioannes primo cap. scilicet: In crastinum autem voluit exire in Galilæam, & tunc iuit illuc cum discipulis suis, & in Cana Galilææ conuertit aquam in vinum. Ioann. secundo cap. & post hæc redijt in Iudæam in Ierusalem ad diem festum, eodem cap. & mansit aliquanto tempore in Iudæa, & discipuli eius baptizabant. Ioan. tertio cap. Erat autem tunc Ioannes baptizans, & nondum traditus fuerat, eodem capit. Et sic multò ante quam audiret Christus Ioannem traditum, iuit in Galilæam.

Respondet ad hoc Remigius, quod Christus iuit bis in Galilæam, scilicet, prima vice, de qua dictum est, & tunc F dicit, quod nondum erat Ioannes traditus. Alia vice, posteaquam traditus fuit, postea in Galilæam iuit, & allegat Ioann. quarto cap. scilicet: Reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam, & de hac vice dicit intelligi, quod secessit in Galilæam audiens Ioannem traditum.

Dicendum verum esse, quod Christus bis iuit in Galilæam, quia audiuit Ioannem traditum, quia antequam recederet tunc de Galilæa non erat Ioannes traditus, sed potius ipse voluit ire in Galilæam, quia Ioannes baptizabat, & nondum erat traditus. Nam dicitur Ioann. quarto capitulo, quod vt cognouit Iesus, quod audierant Pharisæi, quod Iesus plures discipulos faceret, & baptizaret, quam Ioannes, reliquit Iudæam, & iuit iterum in Galilæam. Si tamen Ioannes traditus esset, non oportebat, quod Iesus recederet de Iudæa, sed potius maneret, quia nunc recedebat, G vt non esset competitor Ioannis. Si autem Ioannes incarceratus esset, non esset eius competitor: sicut nunc eo incarcerato prædicare cœpit. Ideo Christus non iuit tunc in Galilæam, quia Ioannes incarceratus erat, sed potius, quia incarceratus non erat.

Item patet hoc, quia si Ioannes incarceratus esset, non diceret Pharisæi, quòd Christus baptizaret plures, quam Ioannes, & quod faceret plures discipulos, quia ista erat quædam inuidia competitionis, quæ non est nisi inter viuentes eodem tempore, maxime quia, sicut patet Ioan. 3. cap. discipuli Ioannis dixerunt ei: Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanem baptizat, & omnes sequuntur eum. Erat autem tunc Ioannes baptizans, & nondum incarceratus, eod. cap. Ista tamen sunt verba, quæ audierunt Pharisæi, propter quæ Christus recessit de Iudæa in H Galilæam, scilicet, quod Iesus plures discipulos faceret, & baptizaret quàm Ioannes. Ioan. 4. cap. ideo Ioannes non erat tunc incarceratus, & sic Christus nō iuit in Galilæam, quia audiuisset Ioannem traditum.

Dicendum ergo, quod Iesus iuit in Galilæam, quando audiuit Ioannem traditum. Non tamen hac vice secunda recessit de Iudæa, vt iret in Galilæam propter Ioannem traditum, sed quando fuerit hoc, dicetur sequenti quæstione.

Vbi erat Christus, quando recessit in Galilæam?
Quæst. LXXXIV.

I QVæritur, vbi erat Christus, quando recessit in Galilæam, & audiuit Ioannem traditum?

Quidam dicunt, quod erat in Iudæa, & volunt id, quod Remigius, scilicet, quod bis venerit in Galilæam, & ista secunda vice venerit propter Ioannem traditum.

Dicendum, quod non stat, vt dictum est præcedenti quæstione: sed potest dici, quod Christus pluries ibat, & redibat de Iudæa in Galilæam, & sic fuit hoc tertia, vel quarta vice, qua rediret de Iudæa in Galilæam: cum Scriptura non referat omnia, quæ Christus fecit: sicut apparet de istis tribus Euangelistis, qui omiserunt multa, quæ Ioannes suppleuit, scilicet, omnia gesta Christi in anno primo suo post baptismum. Etiam ipse Ioannes multa omisit, vt dicitur Io. 20 c. s. Multa quidem & alia fecit Iesus, quæ K in hoc libro scripta non sunt.

Secundo potest dici, quod Christus nunc recessit in Galilæam, non de Iudæa, sed de Samaria, vel de alia prouincia. Sic voluerunt quidam dicentes, quod Christus non venerat nisi bis de Iudæa in Galilæam, quia litera Ioannis solum hoc exprimit. Et tamen dicunt, quod nunc vadens de Iudæa in Galilæam introiuit in terram Samariæ, quia per illam oportebat illum necessario transire. Ioannis quarto capit. & ibi maneret prædicando aliquanto tempore, & interim incarceraretur Ioannes. Et hoc Christus audiens iret in Galilæam, & patet, quia in hac via Christus prædicauit in vrbe Sichar, quæ erat ciuitas Samaritanorum. Ioannis quarto cap. Ita ergo in alijs fortè ciuitatibus Samaritanorum aliquanto tempore prædicauit.

Dicen-

Dicendum, quod non stat, quia Christus prædicauit in verbe Sichar, quasi occasionaliter. Nam non videbatur intentio eius prædicandi, sed cum petiuisset aquam a muliere Samaritana, fuit ei occasio loquendi ex eis, quæ mulier petiuit ab eo. Illa verò vadens in ciuitatem dixit ciuibus. Et illi exeuntes rogauerunt Christum intrare in vrbem. Et intrauit, & prædicauit, & tamen non prędicauit ibi diu turnè: nec etiam in alijs ciuitatibus Samaritanorum, quia dicitur Io. 4. c. quod mansit ibi, & post duos dies exijt inde & abijt in Galilęam.

Item patet, quia Christus nollet prædicare per ciuitates Samaritanorum aliquãto tempore, quia ipse daturus erat in mandatis discipulis suis, scilicet, in viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum nõ introieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra 10. c. Non ergo debebat ipse facere contra id, quod alios docturus erat, quia ipse cœpit prius facere, quam docere, infra decimo cap.

Item si Christus prædicasset Samaritanis, fuisset suspectus valde Iudæis, quia Iudæi non conuersabantur cum Samaritanis. Ioan. 4. c. sed repellebant eos tanquam hæreticos, aut schismaticos.

Si igitur Christus illis prædicaret, fortassis Iudæi nollent eum recipere prædicantem; potissimè si prædicaret Samaritanis prius, quàm Iudæis, quia ad Samaritanos eum missum fuisse putarent. Vnde quidam obiecerunt Christo dicentes: Samaritanus es, & dæmonium habes. Ioann. 9. cap.

A fortiori ergo si prædicaret eis, obijcerent sibi istud Iudæi. Christus ergo nequaquam prædicaret apud Samaritanos, manens apud eos aliquanto tempore. Vnde licet Christus transiret post hæc sæpe per ciuitates Samaritanorum, nolebat prædicare in eis. Ideo quadam vice misit discipulos ad quandam ciuitatem Samaritanorum, vt peterent cibos: Samaritani autem dare noluerunt, sed clauserunt portas, quia Christus nolebat intrare ad prædicandum. Lucæ nono capite. Nunc autem fuit speciale, quod Christus prædicaret Samaritanis in vrbe Sichar, propter causam supra positam.

Non potest ergo dici, quod cum maneret prædicando in vrbibus Samaritanorum audiuit Ioannem traditum, & recessit in Galilæam, sed potest dici, quod Christus in itinere illo moratus est aliquantulum, licet non prædicaret Samaritanis: & interim audiuit Ioannem traditum, & tunc properauit ire in Galilæam: & tamen quando recessit de Iudæa, nondum erat Ioannes captus, nec propter hoc recessit.

Tertio potest dici, quod quando nunc Christus secunda vice iuit de Iudæa in Galilæam, non erat Ioannes traditus, etiam quando peruenit in Galilæam, sed mansit Christus aliquanto tempore in Galilæa, & postea declinauit ad ciuitates aliquas de terra Israel, quæ non erant de terra Galilæorum, nec etiam vocabantur Iudæa, & in illis mansit quousque audiuit Ioannem traditum esse. Et tunc reuersus est in Galilæam.

Et hoc satis potest stare, quia Matthæus, & Marcus, qui hoc scribunt, non exprimunt; quod Christus recesserit de Iudæa, sed solum, quod iuerit in Galilæam, vt patet hic in litera, & Marc. primo cap. dicitur: Postquam traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam.

Dicendum tamen, quod verisimilius est, quod Christus in hac secunda vice, qua venit de Iudæa, audiuit Ioannem traditum, & recessit in Galilæam; non quidem, quod hoc audiret, antequam recederet de Iudæa, sed postquam recedere incępit, & in itinere hoc audiuit. Et dicitur, quod recessit tunc in Galilæam, id est, continuauit recessum, quem inchoauerat. Sic patet quarto cap. vbi ponitur iste secundus recessus Christi de Iudæa in Galilæam, qui fuit antequam Ioannes traderetur. Et dicitur quarto capit. continuata narratione istius recessus, quod cum venisset in Galilæam, receperunt eum Galilæi, cum vidissent omnia, quæ fecerat Ierosolymis in die festo.

Et sic patet, quod post illum diem festum non venerat Christus de Iudæa in Galilæam, quia alias iam eum prius honorassent propter ea, quæ viderant eum facientem in

A Ierusalem in die festo. Et sic fuit iste primus aduentus eius in Galilæam post diem festum, & iste fuit secundus recessus, quem Christus fecit de Iudæa in Galilæam. Ioannis quarto cap.

Necesse est tamen illum esse eundem recessum in Galilæam, quem hic Matthæus narrat, quia ibi dicitur, quomodo Christus incępit facere signa in Capharnaum, & hic dicitur etiam, quod cum venit in Galilæam, relicta Nazareth habitauit in Capharnaum: ideo videtur esse idem aduentus in Galilæam, qui habetur hic, & Ioannis quarto cap. Et sic in illa vice, qua recessit de Iudæa Ioanne adhuc baptizante, in itinere audiuit Ioannem traditum, & tunc iuit in Galilæam. Si quis tamen velit tenere tertiam positionem, dicet, quod ille aduentus in Galilæam, de quo Ioann. quarto cap. non est iste, de quo hic Matthæus loqui- B tur. Et licet dicatur, quod ibi fecit signa in Capharnaum necesse est dici, quod fuerit Christus pluries in Capharnaum.

Et sic non apparebit de qua vice illarum intelligatur. Et sic non est in hoc contrarietas magna, vel difficultas.

Quare Christus recessit de Iudæa in Galilæam?
Quæst. L X X X V.

QVæritur, quare Christus recessit de Iudæa in Galilæam? Dicunt quidam, quod hoc fuit propter multa.

Primo, vt non daret locum volentibus ei no- C cere, sed passionem suam conuenienti tempore reseruaret.

Secundo, quia tunc Ioannes traditus fuerat, quia prædicabat, & nolebat ipse tradi, sed fugere cum locus esset.

Tertio, vt daretur nobis exemplum fugiendi pericula, quando non est necesse illa sustinere, sicut quando sine iniuria diuini honoris, & debiti nostri fugere possumus, infra decimo capit. scilicet; Si persecuti fuerint vos in vna ciuitate, fugite ad aliam.

De hoc dicit Sanctus Thomas in opere suo continuo super Euangelista, scilicet: Fugit de Iudæa in Galilæam, vt passionem suam opportuno tempori reseruaret. Deinde, vt nobis fugiendi pericula daret exemplum.

De hoc Chrysostomus super Matthæum dicit. Non enim accusabile est non proijcere seipsum in periculum, sed incidentem non stare viriliter. Recedit etiam de Iu- D dæa, vt Iudaicam inuidiam mitigans, simul quidem Prophetiam complens, & magistros orbis terrarum piscari intendens. Attende etiam, qualiter ad Gentes iturus à Iudæis cępit causam. Etenim cum Præcursorem in vincula immisissent; Iesum compellunt transire ad Galilæam Gentium.

Quarto dicunt aliqui factum esse ad significationem futurorum, scilicet, quia Apostoli, qui post Christum in Iudæa fidem prędicauerunt, inde recessuri erant propter obstinationem Iudæorum; & quia persequebãtur prædicantes. Act. quarto, & decimotertio capit. Hoc Christus nunc significauit, cum propter persecutionem Ioannis incarcerati ipse recessit de Iudæa in Galilæam, quæ vocatur Galilæa Gentium. Sic innuitur verbis Diui Chrysostomi supra positis.

E Dicendum; quod omnia ista præsupponunt Christum recessisse nunc de Iudæa, quando iuit in Galilæam, & quod recessit audito, quod Ioannes esset incarceratus. Et tunc oportet dici; quod non fuerit recessus eius in Galilæam ille secundus, de quo Ioannis quarto cap. sed tertius vel quartus, aut aliquis alius, de quo in Scriptura non habetur, cum in illa secunda vice Ioannes nondum esset traditus, nec per hoc Christus recedebat; sed ad tollendum inuidiam quorundam, si esset competitor Ioannis in baptizando, & sic tenebitur prima positio præcedentis quæstionis.

Sed adhuc dato hoc, non videtur multum militare, vel esse ad propositum, quod recederet Christus, de Iudæa, vt tunc non pateret eius quia non videbatur aliquod odium tunc suscitatum inter Iudæos contra Christum, nec fuit

vsque

vsque ad vltimum annum prædicationis Christi, vt innuitur Ioannis septimo cap. Nam nunc iam Christus cœpit timere, & non audebat ire in Iudæam, quia quærebant eū, eod. cap. Nunc autem non. Nam postquam Christus nunc iuit in Galilæam rediit in Iudæam, & prædicauit ibi longo tempore, & nondum persequebantur eum. Item non multum mouet, scilicet, quod Christus videns Ioannem incarceratum ex hoc timeret, & recederet in Galilæam, quia Ioannes prædicabat, & propter hoc incarceratus est, Christus autem nondum prædicabat.

Secundo, quia dato, quod prædicaret, non erat ei causa timendi, quia Ioannes incarceratus fuerat ab Herode, quia increpabat eum propter Herodiadem vxorem fratris sui, quam eo viuente abstulerat, infra decimoquarto cap. Christus autem nihil prædicabat contra Herodem: ideo non habebat eandem causam timoris.

Tertio quia si Christus timeret propter Ioannem incarceratum, non erat ei conueniens refugium in Galilæam, quia Galilæa pertinebat ad dominium istius Herodis, qui incarcerauerat Ioannem. Nam ipse vocatur Tetrarcha Galilææ. Luc. tertio cap. Ideo non recessit Christus de Iudæa in Galilæam propter hoc. Quod autem dicitur fugisse eum, vt nobis daret exemplum fugiendi: etiam non satis tenet, cùm non appareat Christum fugisse propter timorem.

Dicendum ergo, sine præiudicio aliorum, quod Christus non iuit nunc in Galilæam fugiens, aut timens. Quia cum magis teneatur, & sit verisimilius Christum iuisse nunc in Galilæam in illo aduentu, de quo Ioannis quarto cap. quam alio aduentu ille recessus non fuit propter timorem, sed vt non esset locus inuidiæ. Ioannis quarto cap. Ideo non recessit propter timorem. Si autem dicatur, quod Christus multis vicibus ibat de Iudæa in Galilæam, & è contra, & quod iste recessus non fuerit serus, sed aliquis alius post. Dicendum erit, quod non fuit propter timorem cum non haberet Christus aliquam causam timendi, propter incarcerationem Ioannis, aut aliàs, vt supra ostensum est. Ideo dicetur, quod recessit Christus, quia volebat prædicare in Galilæa, vel propter alias causas, de quibus dicetur sequenti quæstione.

Quare primò Christus prædicauit in Galilæa, quàm in Iudæa? Quæst. LXXXXVI.

QVæritur, quare Christus iuit primò ad prædicandum in Galilæam, quàm in Iudæam, vel in alias partes Israel?

Dicendum, quod Christus ante hoc non prædicabat publicè, quia Ioannes nondum fuerat incarceratus, vt ostensum est supra in quadam quæstione de hoc. Nunc verò incarcerato Ioanne, debuit incipere officium prędicationis Christi, & voluit prædicationem incipere in Galilęa propter multa.

Primo, quia illa erat in terra natalis, & voluit Christus illis prius benefacere, quàm alijs. Sic dicit Thophilus, quod nos docemur prius proprios beneficiare, & docere, & deinde ad reliquos amicitiam spargere. Galilęa autem erat patria natalis Christi, id est, nutritionis, quia licet natus est in Bethlehem, tota vita sua fuerat nutritus, & conuersatus in Nazareth, vsque ad annum trigesimum, quo baptizatus est. Et ob hoc vocabatur Nazarenus, & non Bethlehemites, sup. cap. 2.

Erat autem Nazareth in Galilęa: ideo Galilęis prius voluit prędicare. Sed obijcietur, quod non debuit propter hoc prędicare prius Galilęis, quam alijs, sed potius è contrario. Nam sic fuit in operatione miraculorum, quia plura faciebat in Capharnaum, & alijs vrbibus, quam Nazareth, in qua erat nutritus. Et ipse Christus arguit nomine Nazarenorum contra se dicens: Vtique dicetis mihi, quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Luc. 4. cap. Et dixit ibi Christus aliquas similitudines, propter quas plura miracula facienda erant alibi, quàm ibi. Ita ergo nunc in prędicatione prius alijs, quàm Galilęis prędicare debebat.

Dicendum, quòd fuit ęquum prius Galilęis, quam alijs

F prædicare propter causam dictam. Cum autem obijcitur de prædictis, dici potest vno modo, quod Christus plura miracula facturus erat in patria sua, scilicet, Nazareth, quam in alijs locis, nisi propter eorum culpam, quia non solum non laudabant Deum de miraculis, quæ per Christum fiebant, sed etiam scandalizabantur ex eis. Matth. 6. cap. scilicet: Et multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes: Vnde huic hæc omnia, & quæ est sapientia, quæ data est illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne iste est Fabri filius, & Mariæ? Et sequitur: Et scandalizabantur in eo, id est, ex operibus eius. Et dicitur ibi. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: Et hoc erat in Nazaret, vt patet eod. cap. Et sic Christus alibi faciebat plura miracula, non quasi hoc volens, sed quia compa-

G triotæ sui demerebantur fieri miracula apud eos. Et tamē saltem inciperet aliquid apud eos facere, & cum constaret illos esse indignos, cessaret, & plura in alijs vrbibus faceret. Idem esset in prædicatione, quia ibi prædicare forte inciperet. Si tamen videret eos non proficere, sed scandalizari ex verbo suo, cessaret, & prædicaret abundantius in alijs vrbibus: licet verum sit, quod prædicatio publica Christi cępit in Capharnaum, & non in Nazaret. Erat autem Capharnaum satis propinqua Nazareth. Aliter posset dici, quod secus erat de prædicatione, quàm de miraculis, quia prædicatio est magis necessaria secundum essentiam, miracula non sunt, nisi ad confirmandam prædicationem.

In eo ergo quod erat magis necessarium, prouideret potius compatriotis suis, quam alijs. Miracula autem eius,

H quia forte à compatriotis minus venerarentur, quàm ab alijs, quia acciperent ad curiositatem, non ad confirmationem verbi, debuerunt magis fieri apud alias vrbes, quam in patria.

Secunda causa, & magis efficax videtur, quod Christus volebat habere discipulos, qui essent testes totius prædicationis suæ. Et ad hoc debuerunt assumi antequam ipse inciperet prædicare, vel à principio prædicationis, & tamen Apostoli fuerunt de Galilæa, quasi omnes, sic dicitur Act. 2. c. s. Nonne omnes hi, qui loquuntur Galilæi sunt? Et accipitur ibi de Apostolis, & discipulis, super quos descenderat Spiritus Sanctus, & loquebantur varijs linguis. Patet etiam hic de quatuor Apostolis, Petro, & Andrea, Iacobo & Ioanne, quos in Galilæa piscantes in mari Christus vocauit, vt patet infra in litera. Ideo Christus debuit prædi-

I care prius in Galilæa, quam alibi.

Tertia causa, quia Christus fortè voluit prædicare prius inter eos, qui rudes erant, & pauperes, vt inde fama sua perueniret ad viros doctos, & potentes, & cùm apud eos inciperet prædicare, iam haberetur in veneratione, quia audissent prius de eo magnalia. Galilæi autem erant viri indocti, & magis pauperes: Iudæi autem, & maximè, qui habitabant in Ierusalem, erant viri docti, & potentiores; ideo decuit, quod prius prædicaret in Galilæa, & inde perueniret fama eius in Iudæam, & tunc iret ipse ad prędicandum illuc, & sic factum est, quia Christus prædicauit magno tempore in Galilæa, & faciebat ibi miracula, & cognati eius dixerunt ei, quod iret in Iudæam, vt ibi apparerent opera sua. Io. 7. c. s. Transi hinc, & vade in Iudæam, vt discipuli tui videant opera, quæ tu facis. Nemo quippe in oc-

K culto manifesta te ipsum mundo. Et sic innuebant, quod prædicando, & miracula faciendo in Galilæa, erat quasi ignotus, & prædicando in Iudæa manifestabat se mundo.

Quarta causa esse poterat, quia Christus intendebat incipere prædicare post Ioannis incarcerationem, & quia ipse audiuit eum incarceratum, quando erat forte apud Galilæam, incepit prædicare in Galilæa. Quinta, & efficacior causa erat, vt impleretur prophetia, quia Isaias prænunciauerat prædicationem Christi, primo faciendam in Galilæa, cùm dixit. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon & Nephtali, id est, alleuiata fuit ab ignorantia. Et dicitur, quod populus, qui habitabat in tenebris, vidit lucem magnam. s. per illuminationem doctrinæ Christi. Oportuit ergo, quod in Galilæa Gentium inciperet Christus prędicare. Et ista est pręcipua causa. Vnde hanc inducit Matth.

in litera, dicens, quod Christus prædicauit in vrbe Capharnaum, quæ est in finibus Zabulon, & Nephtali, vt impleretur, quod dictum est per Isaiam, vt supra expositum est. A

An Christus prius venit in Nazareth, quam in Capharnaum? Quæst. LXXXVII.

QVæritur, an Christus prius venit in Nazareth, quàm in Capharnaum, vel e contrario? Dicunt quidam quod in hoc non est dubitandum, sed quòd prius venerit in Nazareth, quia dicitur hic, quod relicta Nazareth iuit in Capharnaum. Idem patet Lucæ 4. cap. vbi postquam dixit Lucas de ieiunio Christi, dixit, quod regressus est in Galilæã, & uenit in Nazareth, ubi erat nutritus, & postea dicitur, quod inde iuit B in Capharnaum. Idẽ tenet Theophilus super hoc dicens: Quod in hoc docet nos Christus prius proprios beneficiare, & docere, & deinde ad reliquos amicitiam spargere.

Dicendum, quod necesse est dici Christum venisse in Capharnaum. Nam conuertit aquam in vinum in Cana Galilææ: descendit inde in Capharnaum, & mansit ibi diebus paucis. Ioan. 2. cap. Et hoc fuit prima vice, qua Christus rediit de Iudæa in Galilæam. Et fuit antequam Ioannes incarceraretur, vt supra ostensum est. Et colligitur Ioan. 2. & 3. cap. Nam postquam Christus fuit in Capharnaum, iuit ad Iudæam in festo Paschæ Ioan. 2. c. & postea manente Christo in Iudæa baptizabant ibi discipuli eius, & Ioannes etiam baptizabat, quia nondum traditus fuerat. Ioan. 3. c. Iterum autem venit Christus in Capharnaum, scilicet, postquam incarceratus erat Ioannes. C Et de hoc loquitur hic Matthæus, quod cũ audisset Christus, quod Ioannes traditus erat, secessit in Galilæam: & relicta Nazareth, venit in Capharnaum de Nazareth.

Dicendum, quod non apparet, an Christus illuc semel tantùm, aut pluries venerit. Si semel tantum: dicendum erit, quod prius iuit in Capharnaum, quam in Nazareth. Si autẽ pluries, poterit dici, quod prius iuit in Nazareth, quàm in Capharnaum.

Potest autem intelligi sic, quod Christus steterat in Nazareth quasi tota vita sua, vsque ad principium anni xxx. sui. Tunc autem incipiente Ioanne baptizare iuit Christus ad eum, vt baptizaretur. Et postquam baptizatus erat, non est reuersus in Galilæam nec in Nazareth, sed contestim iuit in desertum ad ieiunandum quadraginta diebus. Mar. 1. ca. vt ostensum est præcedenti cap. in fine. D Functo ieiunio rediit ad Ioannem in Iudæam, & ibi aggregauit sibi Petrũ, & Andream, Philippum, & Nathanael, & cum eis iuit in Galilæam, vt colligitur Ioan. 1. c. & declaratum est supra in quæstione de continuatione huius literæ. Et tunc licet non dicatur, Ioan. 1. & 2. ca. quod iuerit in Nazareth, sed quod iuerit in Cana Galilææ, & inde descenderit in Capharnaum, credẽdum est tamen, quod iuerit in Nazareth, antequam iret in Capharnaum. Et patet hoc, quia Ioan. 2. cap. dicitur, quod de Cana Galilææ descenderunt in Capharnaum Iesus, & Mater eius, & discipuli sui. Et tamen Mater Christi morabatur in Nazareth, & non iuerat cum Christo in Iudæam ad baptismum: nec ad ieiunium, & tamen quando rediit in Galilæam iuit ipsa cum eo in Capharnaum. Ioan. 2. cap. Ergo quando ipse rediit in Galilæam, venit prius in Nazareth, E quam in Capharnaum. Et inde Mater eius iuit cum eo in Cana Galilææ ad nuptias, & inde descendit cum ipso in Capharnaum. Scriptura tamen non curauit aliquid exprimere hac prima vice de Nazareth, quia verisimile erat, quod Christus rediens in Galilæam, rediret prius in Nazareth, quàm in alium locum saltem propter matrẽ suam viduam, quæ ibi manebat. Et hoc modo prius Christus iuit in Nazareth, quam in Capharnaum. Si tamen intelligatur de hac vice, qua venit in Nazareth, postquã Ioannes traditus est, prius venit in Capharnaum, quam in Nazareth, scilicet, quia iam iterum venerat in Capharnaum.

Sic patet Luc. 4. c. ubi dicitur, quod uenit Christus in Nazareth, & ex nomine Nazarenorũ ipse dixit contra se, quanta audiuimus a te facta in Capharnaum, fac nunc & in patria tua. Et sic innuitur, quod prius steterat in Capharnaum, quàm in Nazareth. Et tamẽ loquendo solum de hoc secundo reditu in Galilæam, qui fuit post Ioannis incarcerationem, prius steti in Nazareth, quam in Capharnaum. Et sic dicitur in litera, quod relicta Nazareth, descendit in Capharnaum.

Quare Christus nunc reliquit Nazareth? Quæst. LXXXVIII.

QVæritur, quare Christus nunc reliquit Nazareth? Dicendum, quòd fecit hoc propter persecutionem, quia Christus stetit in Nazareth, & cùm diceretur ei quare non faciebat miracula ibi, sicut in Capharnaum, dedit aliquas causas, quare non faciebat. Et tunc irati Nazareni eiecerunt illum de vrbe, & voluerunt præcipitare de monte, Christus autem transiuit per medium illorum, & descendit in Capharnaum. Luc. 4. cap. Nam sicut ipse dixerat discipulis, quod cùm persequerentur eos in vna ciuitate, fugerent ad reliquam, infra 10. cap. ita ipse fecit cùm nondum esset tempus opportunum passionis suæ. Istam causam allegat Glo. & patet hoc totum Luc. 4. cap. Alij dicunt, quod Christus fecit hoc, quia non intendebat manere semper in Nazareth, sed oportebat prędicare per omnia loca, & quia prædicauerat aliquanto tempore in Nazareth descendit ad prædicandum in Capharnaum. Sic enim quibusdam volẽtibus tenere Christum, vt apud eos maneret, dixit, Alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ad hoc missus sum. Luc. 4. cap. Dicendum, quod non stat, cùm præsupponitur hic, quod Christus prædicauerit prius in Nazareth, quàm in Capharnaum. Principium tamen prædicationis Christi fuit in Capharnaum, vt innuitur hic in litera, ideo prima causa tenenda est, maximè quia Luc. 4. c. vbi ponitur quomodo steterit Christus in Nazareth, non dicitur, quod ibi prædicauerit, sed solùm, quod aperuit librum Isaiæ, & legit, ideo illa causa prima vera est.

Quare præcisè Matthæus non allegauit hic illam auctoritatem Isaiæ, sicut ipse Isaias eam ponit? Quæst. LXXXIX.

QVæritur, quare Matthęus non allegauit hic auctoritatem Isaiæ, sicut ponit ipse Isaias?

Nam plura ponit Isaias, scilicet, Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, & nouissimè aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium.

Hic autem dicitur, terra Zabulon, & terra Nephtali via Maris trans Iordanem Galilææ gentium: & non ponuntur aliqua verba, quæ faciunt clausulas, & complent sententias.

Dicunt quidam, quod Matthæus allegauit more solito: quia ipse, & ceteri Euangelistæ allegant auctoritates Scripturæ, quantum ad sensum non curantes de tenore literæ. Sic patet supra 1. & 2. cap. vbi allegat Matthæus auctoritates quasdam Ieremiæ, & Isaiæ, & Oseæ ad sensum, & non ad literam, vt ibi ostensum est.

Dicendum, quod non stat, quod hic non allegatur auctoritas Isaiæ, etiam quantum ad totum sensum. Nam deficiunt verba, quæ sententias faciunt.

Ideo dicendum, quod ex industria Matthæus decurtauit auctoritatem Isaiæ, quia non induxit illam quantum ad totum, quod intendebat Isaias. Nam Isaias intendebat duo signare in hac prophetia, scilicet, quod viri Galilææ, & maxime de vrbe Capharnaum fuerunt illi, quibus primo lux doctrinæ Christi apparitura erat.

Secundum autem erat, quod ipsi postea obstinarentur, & excæcarentur, non agentes pœnitentiam ad Christi doctrinam.

Primum innuitur, cum dicitur, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, scilicet per lucem doctrinæ Christi alleuiata est a tenebris ignorantiæ.

Secundum est, cum dicitur, & nouissime aggrauata est via maris, vt supra fuit ostensum, fuit aggrauata nouissime, scilicet, per peccata, quia redierunt ad malum, non

agentes pœnitentiam ex Christi prædicatione. Matthæus autem intendebat hic solum significare, quod ista terra Galilææ fuerit primo illuminata doctrina Christi. De aggrauatione autem eius per obstinationem hic nolebat dicere, sed dicit infra 6. cap. vbi Christus improperauit ciuitatibus illis, in quibus prædicauit, & non egerint pœnitentiam ad prædicationem eius, ideo nô introduxit Matthæ. hic totam auctoritatem, sed solû illud, quod et ad propositum suum scilicet, quod ipsa terra Galilææ, quæ erat populus habitans in tenebris, vidit lucem magnam. Subintelligendum tamen est hic principium istius prophetiç, scilicet primo tempore alleuiata est terra Zabulon. Nam ex hoc significatur, quod Christus prędicauerit hic prius, quam in alijs ciuitatibus Iudæorum.

Quare Christus prædicauit id, quod Ioannes prædicauerat, scilicet, pœnitentiam agite? Quæst. X C.

Quæritur, quare Christus prædicauit hic id, quod Ioannes prædicauerat, scilicet, pœnitentiam agite? Nam istud fuit, quod Ioannes prædicare cœpit, vt patet præcedenti cap. Istud etiam fuit initium prædicationis Christi, vt patet hic.

Dicendum, quod fecit hoc Christus propter multa.

Primò quia côueniebat intentioni eius annunciare regnum cęlorum, & prædicare pęnitentiam, per quam ad illud venitur, vt infra dicetur.

Secundo fuit hoc ad exemplum, vt per hoc innueret, quod nemo debeat dedignari sectari doctrinam minorû, & assumere verba illorum. Sic dicit Rabbanus, scilicet: In hoc etiam docet, ne quis ab inferiori persona sermonem contemnat. Nam, si Christus dignatus est sequi doctrinam Ioannis, nemo iuste poterit dedignari doctrinam cuiusque minoris, dum tamen illa vera sit.

Tertiò fuit hoc ad confirmationem doctrinæ Ioannis. Erat enim Ioannes præcursor Christi. Luc. 1. & infra 11. c. Et ipse testimonium perhibuerat de Christo. Ioan. 1. cap. Et quia testimonium illud esset efficacius, quanto Ioânes esset maioris venerationis, intererat Christi, quod Ioânes haberetur in magna veneratione. Ideo ipse laudauit eum valde. Et quia Ioannes in duobus se ostenderat apud Iudæos, scilicet, in vita, & in doctrina: In vtroque eum Christus laudauit. De vita patet infra 11. c. & Lucæ 7. vbi vocauit eum prophetam, & plus quam prophetam, & dixit, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Et ista laus profuit valde ad honorem Ioannis, quia hoc audito totus populus, baptizatus est baptismo Ioannis. Doctrina autem Ioannis erat in duobus, scilicet, in verbis, quæ prædicabat, & in baptismo, quem conferebat. De baptismo Ioannis patet laus Christi infra. 21. & Marci. 11. cap. vbi Christus arguit contra Principes Sacerdotum, & legis peritos, quare non susceperunt baptismû Ioannis. De doctrina eius in verbis patet hic, quia non poterat esse maior approbatio doctrinæ, quam quòd Christus prædicaret ea, quæ Ioannes prædicauerat. Et maximè, quia ab illis inciperet prædicationem suam, ac si fuisset discipulus Ioannis. Decuit ergo, quod Christus sic pręd..caret, vt Ioannes per omnia approbaretur. Quarto fuit propter honorem Ioannis ad excusandum eum. Quia Ioânes fuerat nunc ab Herode incarceratus, & vulgares homines, & ignari putant, quod quido quis aliquid mali patitur, meretur illud pati, & quòd si qua crimina ei obijciuntur, illa vera sint: sicut dicit Boetius. 1. de Conso. prosa. 4. scilicet, vltimam esse aduersæ fortunæ sarcinam, quod dû aliquid miseris ad crimen astigitur, quæ perferunt meruisse credantur. Et quia hoc derogaret valde vitæ Ioannis, & perfectioni eius, qui erat vir valde bonus, voluit Christus eum laudare doctrinam eius sequendo. Et eadem ratione vitam illius laudauit, vt sic populum confirmaret in bona opinione de Ioanne.

Quinto fuit ad tollendû calumniã, quòd aliqui possent Christo imponere dicentes, quod ipse nunc volebat prædicare, quasi in dedecus Ioannis, volendo sibi vsurpare famam, & officium Ioannis. Et ad tollendum hoc voluit eum valde honorare sequendo doctrinam illius, vt per hoc ostenderet, quod non ex inuidia Ioannis prædicaret, cûm magis in hoc quasi eius discipulum se ostenderet. Nam solent periti viri, quibus virtus non inest, ex inuidia in alterutrum doctrinas suas lacerare. Christus autê noluit conculcare doctrinam Ioannis, sed magis illam approbauit. Sic ait Chrysostomus super Matthæum, scilicet: Sapienter autem inde prædicationis suæ sumpsit initium, non vt conculcaret Ioannes doctrinam, sed vt magis confirmaret, & testem eum verum fuisse demonstraret.

Sexto fuit ad ostendendum, quod ad eundem pertinebat, scilicet, quod Ioannes erat propheta Dei, & Christus erat filius Dei. Sic dicit Hieronymus super Matthæum, scilicet: in quo etiam se ostendit eiusdem Dei esse filium, cuius ille fuerat propheta. Et ideo dicit: Pœnitentiam agite.

Septimo fuit ad captandam auctoritatem, quia Christus in principio prędicationis suę nondum habebat auctoritatem apud Iudęos: Ioannes autem fuerat maxime auctoritatis. Ideò voluit à principio prędicare dicta Ioannis vt si non ex se, saltem ex verbis Ioannis auctoritatem sequeretur. Sic dicit Chrysostomus in quadam Homilia, scilicet: Considerandum etiam, quod in hac prædicatione nihil de ipso manifestè prędicabat, quod interim conueniens erat, quia nondum de eo docente opinionem habebat.

Quare Christus in principio prædicationis pœnitentiam annunciauit? Quæst. X C I.

Quæritur, quare Christus in principio prædicationis annunciauit pœnitentiam? Dicendum, quod propter multa.

Primo, quia Christus voluit sequi doctrinam Ioannis in principio suæ prædicationis propter causas positas præcedenti quæstione. Ioannes tamen dixit, pœnitentiam agite: Ideo Christus pœnitentiam annunciare debuit.

Secundo quia Christus venit, vt reformator omnium deformatorum, cûm ipse missus esset vt redemptor, & vt legislator plenissimus: & quia oia deformata reformantur per pœnitentiã, quę est secunda tabula post naufragiû, vt ait Hierony. Ideo Christus ad pœnitentiam inuitabat. Tertio, quia istud erat officiû Christi, s. vocare homines ad pœnitẽtiam. inf. 9. c. s. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã. Et ob hoc Christus non conquerirur de locis illis in quibus prædicauit, & miracula fecit, nisi, quòd non egerint pœnitentiã. Sic patet inf. 11. c. vbi exprobat ciuitati Caphar naum, & Corozaim, & Bethsaidæ, & alijs in quibus prædicauit, multæ virtutes factæ fuerant, & pœnitentiam non egerant. Quarto prædicauit Christus pœnitẽtiam, quia omnib. necessaria erat. Nemo .n. erat, qui in aliquo non peccasset, oẽs ergo indigebãt pœnitentia. Quinto, quia Christus veniebat ad nunciandum regnû cęlorû. Illud aût non datur nisi bonis, ideo oportuit hoîes disponi ad illud. Et quia semel malus non potest bonus effici, nisi per pœnitentiam, oportuit pœnitentiã annûciari. Sic dicit Chrysostomus super Matthæû, s. Quis ergo ausus est dicere, volo bonus esse, & non possum. Pœnitentia n. correptio est voluntatis. Sextò, prædicauit Christus pœnitentiã, quia ipse inchoabat statum noui testamenti, cûm esset nouus legislator. Et in ille et status perfectus: Ideo oportebat disponi homines imperfectos ad illum. Hoc aût erat per pœnitentiam, quæ omnia præterita mala lauat, & ipsa propriè est ad inchoandum vitam nouam, quia nô potest aliquis, vt ait August. nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituit. Fuit autem côueniens, quod prædicaretur à Christo pœnitentia potius, quam iustitia. Primo, quia iustitia prędicanda est pro illis, qui in ea manent. Sed qui extra eam sunt, non possunt eam immediate apprehendere: quia necessarium est per pœnitentiam transire, cùm non sit alia via ad delenda peccata præterita.

Et quia ferè omnes homines in aliquo peccauerunt: ideo omnibus necessaria erat pœnitentia, antequàm apprehenderent iustitiam. Secundo, quia Christus venerat ad redimendum nos per sanguinem suum, & delicta tollendum, & non ex operibus iustitiæ, quæ nos fecera-mus,

mus, vel facturi eramus, sed secundùm misericordiam suam saluaturus erat nos, ad Titum. 3. cap. Et quia, si Christus prædicaret iustitiam, putarent homines, quod quilibet saluari deberet ex proprijs operibus: Ideo Christus prædicauit pœnitentiam, vt non putaretur, quod homo per opera sua non saluaretur, sed per Dei misericordiam, & mortem redemptoris, dummtamen conuerteretur homo ad ipsum redemptorem per pœnitentiam de præteritis malis. Et tunc sine vllis operibus iustitiæ, quæ essent ex nobis poteramus saluari.

Tertiò conueniebat hoc, quia Christus volebat introducere legem nouam, quæ non consisteret in operibus, sed in fide. Lex autem Moysi consistebat tota in operibus, quæ erant quædam iustificationes exteriores, id est, cæremoniales: & quia si Christus prædicaret iustitiam, putarent Iudæi, quod adhuc manendum erat in illa lege, quæ erat de iustificationibus operum, prædicauit pœnitentiam, vt appareret, quod iam non erat necessaria operatio legalis, sed solùm pœnitentia de præteritis malis, & fides de mediatore, per quem saluandi eramus. Ista duo prædicauit Christus, sicut dicitur Mar. 1. c. scilicet: Pœnitemini, & credite Euangelio. Credere autem Euangelio erat habere fidem de ipso mediatore: & de illis, quæ ipse prædicabat. Hoc etiam modo prædicabant Apostoli sui. Sic enim prædicauit Petrus in sua prima prædicatione die Pentecostes, scilicet, pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. Act. 2. c. Et in secunda prædicatione eius dicitur, pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur vestra peccata. Act. 3. c. Christus igitur voluit inchoare istam formam, quàm tenere debebant discipuli postea prædicantes.

Quare Christus dixit: Appropinquabit regnum cælorum? Quæst. XCII.

Quæritur, quare Christus dixit: Appropinquabit regnum cœlorum? Dicendum, quod Christus voluit annunciare regnum cœlorum de propinquo, propter multa. Primo, quia ipse volebat tenere verba Ioannis in principio prædicationis. Et quia Ioannes dixerat, appropinquabit regnum cœlorum, etiā dixit illud Christus. Secundo, quia illud maxime conueniebat Christo, quia nullus erat, per quem esset introitus in regnum cœlorum, nisi per ipsum, scilicet, per sanguinem eius. Et quia ipse nunc venerat ad dandum nobis istum introitum dicebat, appropinquabit regnum cælorum.

Tertio, quia Christus dixerat, pœnitentiam agite, & quia pœnitentia in se dura est, & non inclinatur homo ad aspera, nisi sub spe aliquorum bonorum, promisit Christus regnum cælorum, vt propter illud nemo piget esset ad pœnitentiam faciendum. Sic dicit Chrysostomus super Matth. 2. cap. Etsi vos non terrent mala, vt pœnitentiam agatis: saltem bona delectent.

Quarto, quia Christus voluit in hoc ostendere differentiam legis suæ à lege Moysi, quia in lege Moysi non promittebantur expresse nisi bona temporalia. Et quia lex ista futura erat perfectior, voluit Christus in ea promittere bona æterna, scilicet regnum cælorum.

Quinto fuit conueniens ad ostendendam differentiam status istius præsentis à præterito, qui fuerat sub lege. Nā toto tempore præterito, quantumcunque aliquis iustus esset, qui moreretur, non ibat ad vitam æternam: sed recipiebātur animę iustorum in quodam receptaculo, quod vocabatur sinus Abrahę. Nunc autem per mortem Christi aperienda erat ianua vitæ æternæ, ita vt cuilibet disposito morienti pateret illico vita æterna: Ideo nunc potuit cōueniēnter regnum cęlorum annunciari, & promitti, & non sub lege Moysi, quia longe tunc erat, & nulli dabatur, vsque ad mortem redemptoris.

Sexto fuit hoc, quia regnum cęlorum accipitur etiam pro statu noui testamenti, vt ait Gregorius in Homilia virginum: Quia per Christum introducendum erat nouū testamentum, debuit ipse dicere, quod appropinquabit regnum cęlorum, id est, iam nunc incipit status noui testamenti, ideo omnes se disponant ad illum, & ista dispositio erat per pœnitentiam. Magis tamen accipi potest pro vita æterna, ita quod Christus in principio prædicationis suæ

A promittat illa bona, quæ habituri sunt obseruatores bonorum eius. Sic dicit Remigius, scilicet: Notandum, quod non dicit appropinquauit regnum Chananæorum, aut Iebusæorum, sed regnū cælorum. Lex enim promittebat bona temporalia, sed Dominus regna cælestia. Sed dicetur, quomodo regnum cælorum appropinquabat nunc, quia illud nunquam appropinquat magis vno tempore, quam alio, cum ab homine per mortem, & non aliter habendum sit, maximè quia regnum cælorum datur homini per gratiam iustificātem. Sed omni tempore Deus gratiam hominibus contulit, qui ad eum appropinquare voluerunt, & tam illi, qui mortui sunt ante Christum, quam qui post consequi potuerunt regnum cælorum.

Dicendum, quod regnum cælorum per solam Christi mortem datur, & per illam appropinquat. Primum pater, quia non potest quis ire ad vitam æternam nisi remissis delictis suis ex gratia Dei. Nam remissio non potest fieri ex operibus nostris, nec etiam ex contritione quantacumque illa sit, ita quod per eam esset nobis debitum regnum cælorum, quasi per quandam æquiualentiam, & iustitiam, sed solum est remissio ex gratia, quia solus Deus liberè vult remittere, licet ipse non remitteret nisi eis, qui dolent de peccatis. Gratia autem ista remissionis, non est nisi propter Christi mortem: Quia si Christus non fuisset pro nobis mortuus ad placandum nobis Deum, nunquam ille fuisset placatus, nec voluisset nobis reconciliari: Et quia Christus mortuus est, Deus placatus est nobis: & abundanter gratiam confert eis, qui conuertuntur ad eum. Et sic remissio tota peccatorum pendet immediate ex gratia. Ipsa autem gratia est propter Christi mortem.

C Nam per solam mortem Christi dicitur facta remissio peccatorum. Quia nihil fuit, quod mereretur Deum reconciliari nobis, nisi Christi mors. Et sic quandocunque remittuntur peccata homini, sic illa remissio per mortem Christi, cum remissio illa fiat per hoc, quod Deus homini donat gratiam reconciliando eum sibi, qui erat prius in ira eius. Et hoc Deus non faceret, etiamsi homo semper plangeret, & se affligeret pro peccatis, nisi Christus pro nobis mortuus esset, quia actiones nostræ nō sufficiunt ad placandum Deum. Ideo quandocunque sit remissio peccatorum, & quorumcunq; peccatorum per Christi mortem sit illa remissio. Et sicut est hoc quantum ad illos, qui sunt post mortem Christi: ita etiam mod. Christi profuit illis, qui fuerunt à principio sæculi: quia Deus dispo[s]uerat

D sæculis Christum pro nobis moriturum, ideo, licet nondum mortuus esset, quia tamē aliquando moriturus erat, acceptabat nos Deus ad gratiam suam, propter illā mortem, per quam sibi ad integrum satisfieret. Et sic regnum cælorum nunquam datum est, nisi per Christi mortem. Etiam appropinquauit regnum cęlorū per mortē Christi, quia antequam Christus mortuus esset, licet acceptaret Deus homines ad gratiam suam, & reconciliationem, tamen eis morientibus non dabat regnum cælorum quousque Christus realiter moreretur. Nunc autem Christo mortuo confestim morientibus patere potest regnum cęlorum. Ideo quanto fuerunt homines magis propinqui principio sæculi: tanto fuerunt magis elongati à regno cælorum, & sic per successiones temporum. Cum autem Christus prædicare cępit, erat propinqua passio sua, per

E quam aperiretur regnum cælorum, nunquam claudendum. Ideo conuenienter dixit, quod appropinquauit iam regnum cælorum, id est, prope est in ianuis, & ob hoc Christus præcepit hoc Apostolis prædicare, infra 10. cap. scilicet: Euntes prædicate, dicentes, quod appropinquauit regnum cęlorum.

Quomodo concordat dictum Matthæi, & Marci, Pœnitentiam agite, &c.? Quæst. XCIII.

Quæritur, quomodo dicitur hic, quod Christus dicebat: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cęlorum, quia Mar. 1. cap. dicitur, quod Christus prædicabat, dicens: Pœnitemini, & credite Euangelio.

Dicendum autem est quod vtrumque Christus dixit.

F Nam pœnitentiã ante omnia annunciauit, & hoc etiam Marcus dicit, scilicet, pœnitemini. Postea annunciauit regnum cælorum, quod pœnitentibus dandum erat. Prædicauit etiam, quòd crederetur Euangelio, id est, prædicationi suæ. Matthæus autem expressit duo istorum, scilicet, pœnitentiam, & regnum cælorum, & subiicuit de fide Euangelij: Marcus autem expressit duo, scilicet, pœnitentiam, & fidem Euangelij, & subiicuit de regno cælorum, sed posuit illud ante hoc, dicens, quod Iesus venit in Galilæam prædicans, & dicens, quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: Pœnitemini, & credite Euangelio. Et sic Marcus posuit omnia tria, sed non sub eisdem verbis. Matthæus verò duo tantum. Et quia Marcus fuit posterior, fortè supplere voluit quod deerat Matthæo. Et hoc modo saluantur multæ diuersitates apparentes inter Euangelistas per hoc, quod quidam expresserunt ea, quæ alij tacuerunt.

An Christus semper prædicauerit pœnitentiam agite, an aliquo tempore? Quæst. XCIIII.

QVæritur, an Christus semper prædicauit hoc, scilicet, pœnitentiam agite, vel solùm aliquo tempore? Quidam dicunt, quod Christus solùm dixit hoc in principio prædicationis suæ: vt per hoc doctrinã Ioannis confirmaret, velut ipse auctoritatem acciperet à populo propter verba Ioannis. Cùm autem ad hoc sufficeret prædicasse ista in principio, dicunt, quod postea non prædicauit illa, sed de proprijs loquebatur.

Dicendum, quòd Christus semper hoc prædicauit, quia istud pertinebat ad officium suum, cùm ipse dixerit infra, quod non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et tamen officium suum semper fuit idem vsque ad mortem. Ergo semper pœnitentiam prædicauit. Secundò patet, quia post multa tempora Christus exprobrauit Ciuitatibus, in quibus egerat miracula, & prædicauerat, & non egerant pœnitentiam, infra 11. c. Ergo videtur, quod adhuc pœnitentiam prædicabat. Sic etiam Luc. 13. c. Christus sæpe dixit, nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Ergo Christus semper illam prædicabat, & laudabat dicens, quod maius gaudium est in cœlo coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Luc. 3. cap. Tertiò patet, quia non solum Christus, sed etiam Apostoli pœnitentiam prædicabant, quia Petrus in duabus primis prædicationibus suis dixit, pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Et iterum, pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque. Act. 2. & 3. c. Si tamen Christus non prædicasset illam semper, nó prædicasset illam semper, non prædicassent eam Apostoli post ipsum. Ideo semper eam ipse prædicauit.

Quartò patet, quia hic dicitur de appropinquatione regni cælestis. Et istud proprijssimè competebat Christo, per eum appropinquabat regnum cælorum, vt supra expositum est. Ergo istud saltẽ semper prædicaret, quia istud nunquam fuerat completum, nisi in tempore suo, sicut dicitur Mar. 1. c. quod Christus prædicabat Euangelium regni Dei, dicẽs impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei, pœnitemini, & credite Euangelio. Quintò, quia cú Christus incœpisset semel prædicare pœnitentiam, nunquam cessaret eam prædicare, nisi cessaret tempus illius, vel completum esset. Et tamen semper est locus pœnitentiæ, & Christo prædicante semper erant aliqui, qui vocari possent ad pœnitentiam. Ergo Christus semper illam prædicauit. Cum autem obijcitur; quod fuit hoc ad confirmandam doctrinam Ioannis, & accipiendam auctoritatem ex verbis eius: ideo quod non oportuit semper prædicari hoc. Dicendum, quod si istæ solæ fuissent causæ, sufficeisset aliquo tempore hoc prædicari, quia tamen fuerunt aliæ causæ perpetuæ, vt dictum est nunc, & supra in quadam quæstione de hoc, ideo Christus semper hoc prædicauit.

An Christus hoc solum prædicabat? Quæst. XCV.

QVæritur, an Christus hoc solum prædicabat? Aliqui putant, quod sit, cum hic non dicatur aliquid aliud, quod prædicaret.

Dicendum, quod Christus multa prædicauit præter hæc, sicut apparet ex processu omnium Euangelistarum, qui plurima asserunt eum dixisse. Et etiam infra in litera dicitur, quod prædicabat Euangelium regni Dei. Multa ergo præter hæc prædicabat.

Item, quia ridiculum esset, si hæc sola diceret, quia prædicatio sua esset in vnico verbo. Sed dicitur, quod prædicabat hoc, quia istud erat præcipuum, quod prædicabat. G Sicut est in operationibus, quia omnes sunt propter finẽ. Et quia solus finis intenditur propter se, licèt plurima propter illum finem homo faciat: dicetur facere hoc solum, scilicet, pertingere ad illum finem, cùm omnia ordinentur solùm ad pertingendum finem, vel quandocunque includuntur plura in aliquo, dicendo illa solùm videtur dici propter id, in quo includuntur. Sicut patet in themate prædicantium, quod in paucis verbis consistit. Quia tamen omnia, quæ ipsi dicunt includuntur in illo, vel reducuntur ad illud, scilicet, quia sunt ad expositionem eius, dicitur prædicator solum thema prædicare. Ita est de his, quia his paucis verbis, scilicet, pœnitentiam agite &c. continebatur tota intentio Christi, quia ipse solùm intendebat deducere nos ad regnum cælorum. Et ad hoc erant omnia, quæ ipse faciebat, & dicebat. Ideo cùm omnia H dicta sua reducerentur ad hunc finem, quòd homo per pœnitentiam perueniret, vel disponeret se ad regnum cælorum, dicebatur istud solum prædicare, vel erat ei istud quasi thema, & postea prosequebatur omnia alia, quæ volebat, quæ pertinebant aliquo modo ad pœnitentiam & ad regnum cælorum, sicut ostendendo pœnas eorum, qui non pœnitebant. Sic Luc. 13. cap. dicitur scilicet: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et induxit ibi duo exempla de sublatis morte subitanea, & acerrima, quia pœnitentiam non agebant. Aliquando exprobrabat non facientibus pœnitentiam, vt infra 11. cap. & aliquando laudabat pœnitentiam dicẽdo eam placere Angelis Dei. Luc. 15. cap. & sic de multis alijs, quæ poterant induci. Similiter faciebat quantum ad regnum cælorum, de quo multa dicere poterat, & dicebat. Nemo tamen putet, quòd Chri- I stus vsus fuerit hoc modo prædicandi, quo nos vtimur, scilicet, quod sumpto themate ad propositum eius omnia prosequamur. Nam etiam apud antiquos Doctores sacræ scripturæ, non fuit iste modus, sed vtebantur oratione soluta, scilicet dicentes quicquid vellent, siue per modum expositionis, sicut in Homilijs, siue per modum orationis, sicut patet in sermonibus sanctorum. Si tamen Christus vsus fuisset modo prædicandi per thematis sumptionem, nemo fuisset de antiquis patribus, qui illum modum non tenuisset, vt Christum in quantum poterant imitarentur. Sed non tenuit Christus illum modum, immo non conueniebat ei, quia oportebat eum plura dicere, cùm esset legislator nouiter introducens quæ inter se non tantum conuenirent, quod possent ad vnum proximum thema reduci, ideo magis prædicabat per modum exhortationis, & K interdum per modum narrationis annunciando diuersa, & præcepta ponendo. Sic etiam Apostoli prædicabant, vt plurimum enarrando res gestas Christi, & præcepta ab eo tradita, vel aliqua quæ fuerant in veteri testamento, sicut patet de prædicatione Petri Actu. 2. & 3. cap. sic etiam de prædicatione Pauli Act. 13. cap. Non ergo putet quis, quòd assumeret Christus ista verba tanquam thema, scilicet, pœnitentiam agite &c. & prosequeretur illa sicut nos facimus, sed dicimus, quod Christus semper prædicauit illud, quia in omnibus locis vocat homines ad pœnitentiam, licet per diuersos modos loquendi.

Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare: erant enim piscatores: &

ait

dicit illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores homi- A num. At illi continuo relictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia sua. Et vocauit eos. Illi autem statim relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.

Ambulans Iesus.) Descripta generali Christi prædicatione, hic ponitur aggregatio populi ad ipsum. Et diuiditur in duo. Quia primo ponitur aggregatio quarundam personarum spiritualium ad ipsum, scilicet Apostolorum. Secundo aggregatio aliorum non familiarium, scilicet turbarum, vel populorum ibi. (Et circuibat Iesus.) Circa primum dicitur. (Ambulans Iesus iuxta mare Galileæ.) Ibi enim Christus erat, quando primos Apostolos vocauit. Et B dicitur, quod ambulabat iuxta mare, quasi dicat: Solus ambulabat, eo quod discipulos non habebat, sed nunc eos aggregare sibi cœpit. Et hoc erat iuxta mare Galilææ, quia in Galilæa, & de ipsa Galilæa, quasi omnes discipulos vocauit. Ista enim fuit vna de causis, quare Christus prædicationem suam in Galilæa inchoauit, scilicet, quia ibi discipulos aggregaturus sibi erat. Et vocatur illud mare Galilææ quidam lacus magnus, qui erat in Galilæa habens in longitudine centum stadia, & in latitudine quadraginta, & transit per medium illius Iordanis, & ab ipso illa multitudo aquarum causatur, vt dicit Hieronymus. Et vocatur mare secundum consuetudinem Hebræorum, qui omnē congregationem magnam aquarum mare vocant, vt supra diximus. Et quia non est verum mare, non vocatur ab- C solute mare, sed mare Galilææ. Et aliquando dicitur stagnum Genesareth, & vocatur mare Cenereth communiter in veteri testamento, sicut Numer. 34. cap. (Vidit duos fratres Simonem, qui vocatur Petrus.) Isti duo fuerunt primi, qui ad Apostolatum vocati sunt. Nomē autem Petri erat prius Simon, sed Christus mutauit nomen eius infra 10. cap. Et ita prædixit ei à principio quando eum primo vidit, scilicet: Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas, quod est interpretatum Petrus. Ioā. 1. de causa autē mutationis dicetur infra 10. Et dicitur Simonem, qui vocatur Petrus, id est, nunc vocatur Petrus; & tamen prius non vocabatur Petrus, sed Simon. [Et Andream fratrem eius.] Ambo erant piscatores simul, quia fratres erant, tamen viri deuoti. Nam Andreas discipulus Ioannis D Baptistæ erat. Ioan. 1. ca. Et ipse Andreas primus omnium secutus est Iesum propter sermonem Ioānis. Et duxit Petrum fratrem suum ad Iesum dicens ei: Inuenimus Messiam. Ioan. 1. c. [Mittentes rete in mare] Erāt enim in actu piscandi, quia piscatores erant, vt dicitur in litera, & in loco piscandi Christus illos quærebat. Sic dicit Glos. scilicet. Decenter autem per piscatoria vadit loca piscator piscaturus. [Erant enim piscatores.] Hic redditur causa præcedentis dicti, scilicet, quomodo Petrus, & Andreas mittebant rete in mare. Et dicitur, quod hoc erat quia erant piscatores. Isti enim habitabant iuxta illud mare Galilææ, scilicet, in vrbe Bethsaida. Nam Andreas erat de Bethsaida. Ioan. 10. cap. Et quia Petrus erat frater eius, etiam esset de Bethsaida. Et quia locus ille erat apud mare, erat eis opportunitas ad hoc, quod piscatores essent, maximè quia E pauperes erant, & in hac arte vitam ducebant. [Et ait illis: Venite post me, id est, relinquite piscationem istam, & sequimini me ad aliam piscationem. [Faciam vos fieri piscatores hominum.] Sicut nunc pisces capitis, ita de cetero homines capietis. Sic dicitur Luc. 5. cap. quod Christus dixit ad Simonem: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et sic vocabat Christus illos ad officium nobilius, vt meritò relinquere possent officium capiendi pisces. [Et illi continuo relictis retibus sequuti sunt eum,] Hoc dicitur in laudem Petri, & Andreæ. Nā licèt occupati essent circa piscationem, non curauerunt amplius de illa, sed retia, & puppim, & si quid aliquid habebant reliquerunt, vt Christo iubenti obedirent. [Et procedens inde vidit alios duos fratres.] Ambulabat enim Christus in littore, & cum iam vocasset istos duos, processit per littore, & cum iam vocasset istos duos, processit per littus, & inuenit alios duos fratres, quos etiam vocauit, & modicum distabant isti à loco vbi vocauerat Petrum, & Andream, vt patet Mar. 1. cap. scilicet: Et progressus pusillum vidit Iacobum Zebedæi. Nam erant socij in piscatione Petrus, & Andreas, & Iacobus, & Ioānes, licèt in duabus nauibus piscarentur. Ideo cùm iubente Christo Petrus conclusisset magnam multitudinem piscium, ita vt non posset ad terram trahere, vocauit socios de alia naui, scilicet, Iacobum, & Ioannem, vt innuitur Luc. 6. cap. [Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui,] id est vidit illos duos in naui, & vocatur Iacob. Zebedæi id est, Iacobus filius Zebedæi. Nam pater eius vocatur Zebedæus, vt patet hic. Ioānes frater eius est Ioannes, qui fuit Euangelista. Et iste erat iunior ceteris Apostolis, ambo cognati Christi, quia Zebedæus acceperat in vxorem vnam sororem Virginis Matris Christi. [Cum Zebedæo B patre eorum.] Erant enim filij cum patre, quia ad eius imperium piscabantur, & consolabatur pater ex eorum pænitentia. Sic dicit Chrysostomus in quadam Homilia, scilicet: Non parua hic demonstratio virtutis, inopiam facile ferre, ex iustis nutriri laboribus, colligari inuicem amoris virtute, patrem habere secum, & curare. Sic etiam dicit idem Chrysostomus super Matthæum, scilicet, quod ad maiorem pietatem eorum pertinet, quod in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, vt secum eum baiularent in naui, non vt ille illos adiuuaret in opere, sed vt isti illum consolarentur sua præsentia, [reficientes retia sua,] id est, reparantes illa, quia fortè vetera erant, & rumpebantur. Reficere enim pertinet ad vetera, quæ aliquo modo destruuntur. Et sic Marc. 1. cap. dicitur, compo- C nentes retia sua, scilicet, quia vetera reducebant in statum bonum, [& vocauit eos,] scilicet, vt dimitterent omnia, & sequerentur, sicut dixerat Petro, & Andreæ, Marc. 1. cap. Dicitur, quod statim vocauit eos, scilicet, mox vt vidit eos in naui, vocauit ipsos nihil moratus, in quo ostendebat se ex imperio facere. [Illi autem statim.] Non fuerunt pigri in respondendo Christo, sed statim ad vocationem eius omnia reliquerunt, [relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.] Magna laus est in hoc Iacobi, & Ioannis, quos nec rerum possessarum desiderium, nec paterna pietas tenuit, quin statim vocantem Dominum sequerentur. Mar. 1. ca. dicitur. Relicto patre Zebedæo in naui, cum mercenarijs. Nam nauicula patris ipsorum erat, & ad opus piscandi conduxerat mercenarios, qui manserunt cum eo in naui D recedentibus filijs.

Quomodo concordat ista Apostolorum vocatio, & illa, quæ habetur Ioannis primo capite?

Quæst. XCVI.

QVæritur circa narrationem istam Apostolorum Petri, & Andreæ, quomodo dicitur hic, quod vocati fuerunt apud mare Galilææ, cum videtur quod multo ante hoc, in alio loco vocati fuerunt à Christo, & aggregati sunt ei? Patet, quia illud, quod hic dicitur, fuit in Galilæa apud mare, postquam Ioannes traditus erat. Et tamen, Ioanne baptizante, & manente in Iudæa cum ibi Christus esset, vocauit Andream, & Petrum, & secuti, sunt eum. Nam cum semel transeunte E Christo coram Ioanne, dixisset Ioannes; Ecce agnus Dei, duo discipuli, qui cum eo erant. s. Andreas, & alius, cuius nomen tacetur, secuti sunt Christū. Io. 1. & tunc Andreas duxit Petrum ad Iesum, & dixit ei, tu vocaberis Cephas. Et tunc etiam vocauit Philippum, & cum illis iuit de Iudæa in Galilæam, eod. c. & cum eis etiam descendit postea in Capharnaū. Io. 2. c. ergo non potuerunt nunc vocari, quia illud fuit multo tempore pòst illud. Dicendum, quod Christus vocauit ad se Andream, & Petrum, & quosdam alios in Iudæam, & secuti sunt eum, ambulantes cum eo aliquāto tempore, & tunc iuerunt cum eo in Galilæam prima vice, qua Christus rediit de Iudæa in Galilæam, & iuerunt cum eo in Cana Galilææ ad nuptias. Ioann. 2. capit. s. Vocatus est Iesus, & discipuli eius ad nuptias, & ibi coram eis conuertit aquam in vinum, & crediderunt in eum discipuli eius, eod. cap. Postea etiam descenderunt cum eo de Cana Galilææ in Capharnaum, eod. cap. Isti tamen non manserunt semper cū Christo, ex hac vocatione, sed redierūt postea ad officium suum piscandi, & sic potuerunt iterum à

Christo vocati. Nunc autem vocati sunt ad manendum semper cum eo. Ita vt nunquam redirent Christo viuente ad alias occupationes sæculares, sed semper cum Christo manerent. Ista autem fuit vocatio præcipua Apostolorũ, quia per istam ad Apostolatum vocati sunt, & firmiter cũ Christo manserunt. Per priorem autem vocationem solum fuerunt vocati ad quandam familiaritatem Christi; Patet hoc esse verisimile, quia etiam si à Christo vocati essent semel, adhuc redire poterãt ad officia sua, licet essent discipuli eius. Sic enim patet de discipulis Ioannis. Nam Andreas discipulus Ioannis erat, quoniam audiebat eum, & sequebatur ipsum. Ioan. 1. cap. Et tamen non semper manebat cum Ioanne, sed aliquando redibat ad piscandum, sicut nũc patet, cùm Christus inuenit eos piscantes. Ita ergo se habebãt quãtũ ad Christũ, qđ licèt semel vocati essent ab eo, & effecti discipuli eius, tñ redierunt ad piscandum. Et quia Christus volebat eos habere semper secum, quia ita opus erat, voluit eos nũc vocare ad semper cum ipso manendum. Et quia ista vocatio erat præcipua, vt dictum est, solùm fit mentio hic, & Marc. 1. capite & Luc. 5. cap. de hac vocatione, quasi non fuisset alia. Ioannes autem, qui supplere voluit omissa per alios, dixit de illa vocatione. De hoc dicit Augustinus libro de concordia Euang. scilicet: Sane moueri potest, quomodo Ioãnes dicat nõ in Galilæa, sed iuxta Iordanem Andream secutum esse Dominum cum alio, cuius nomen tacetur: deindè Petrum ab illo nomen accepisse: cæteri autem tres Euangelistæ de piscatione eos esse vocatos dicunt? Respondendum secundùm quod de Ioanne dicamus diligenter considerandum est, cùm & locorum plurimum intersit, & temporis, & ipsius vocationis. Sed intelligendum est Petrum, & Andream non sic vidisse Dominum iuxta Iordanem, vt etiam inseparabiliter inhærerent, sed tantum cognouisse quis esset, & eum miratos ad propria remeasse.

Quomodo intelligatur diuersitas Matthæi, & Lucæ de retibus Apostolorum vocatorum?
Quæst. XCVII.

QVæritur, quomodo potest stare id quod dicitur hic de vocatione Petri, & Andreæ? quia Luc. 5. c. ponitur multum diuersa sententia. Nam hic ponitur, quod mittebant retia in mare, & Luc. 5. cap. dicitur, quod piscatores descenderant, & lauabãt retia. Item, quia Luc. 5. cap. dicitur, quod Christus dixerat Petro, quod mitteret rete in mare, & conclusit multitudinem magnam piscium, ita vt rumperetur rete, & impletæ sunt nauiculæ piscibus, ita vt mergerentur. Tunc Petrus procidens ad genua Iesu, dixit: Exi à me, quia homo peccator sum. Cui Christus dixit: Noli timere: Ex hoc iam eris homines capiens. Et tunc dicitur, quòd ipse Petrus, & Iacobus, & Ioannes relictis omnibus, secuti sunt eum.

Dicendum, quòd in hoc sunt duæ opiniones. Quidam dicunt fuisse duas vocationes. Vnam quam ponit Lucas, & aliam quam ponunt Matthæus & Marcus. Alij dicunt eandẽ esse vocationẽ, quã Matthæus, & Marcus describunt, cum illa, quam ponit Lucas. Prima est Nicolai, & multorum. Dicit enim, quòd Andreas, & Petrus ter à Christo vocati sunt. Prima vocatio fuit immediate post baptismũ Christi, Ioannis 1. cap. quando duo discipuli Ioãnis audierunt ipsum dicentem de Christo: Ecce agnus Dei, & secuti sunt Iesum. Et ibidẽ dicitur, quòd Andreas frater Simonis erat vnus ex duobus, qui secuti fuerant Christũ. Et ibi dicitur, quomodo vocauit fratrem suum Simeonem ad Iesum. Secunda vocatio fuit in captura piscium Luc. 5. cap. vbi Christus propter turbas irruentes ascendit in nauem Petri ad prædicandum. Et expleta prædicatione, iussit laxari rete in capturam piscium, & conclusa est multitudo piscium. Videns autem Petrus, quod hoc non poterat fieri virtute humana, procidit ad genua Iesu, & dixit, q̃ istæ duæ vocationes primæ nõ fuerunt propriè ad Apostolatum, sed ad quandam familiaritatem. Tertia vocatio fuit ista, quàm describit hic Matthæus, quando relictis omnibus sequuti sunt Iesum non amplius reuersuri ad prædicta negotia, sed intendentes doctrinæ Christi.

F Hæc Nicolaus. Alia positio erat, quòd fuerit eadem vocatio, quàm describunt Matthæus, Marcus, & Lucas, & tamen subticent Matthæus, & Marcus aliquid, quod Lucas expressit: & econtrario. Et tunc dicetur, quòd veritas est, quòd antequam fieret ista vocatio, erat Christus apud mare, & volens prædicare propter turbas irruentes, introiuit in nauem Petri, & capta est multitudo piscium. Et dixit soli Petro, ex hoc iam eris homines capiens. Et tunc Christus exiuit de naui, & ambulans iterum forte eodem die, vel pauco tempore post per litus eiusdem maris vocauit Petrum, & Andream, & postea Iacobum, & Ioannem. Et licet ad veritatem isti sint duo actus, tamen videtur vna vocatio, quia totum includitur in hoc, quòd Lucas scribit, cum ipse dicat omnia hæc facta esse, & postea subdit, quod subductis nauibus ad terram relictis omnibus

G sequuti sunt eum: & tamẽ vocatio, quam describunt Matthæus, & Marcus finitur in hoc, quod isti vocati relictis naui, & retibus sequuti sunt Christum.

Ideo eadem vocatio videtur describi per istos tres. Sed id quod subticuerunt Matthæus, & Marcus, expressit Lucas, & quod Matthæus, & Marcus expresserunt Lucas subticuit. Et hoc facit videri esse duas vocationes. Istas duas opiniones tangit August. in lib. de concord. Euangel. dicens: Matthæus, & Marcus breuiter hoc perstringunt, quemadmodum factum sit, quod Lucas apertius explicuit. Hoc tamen videtur distare, quod tantum Petro a Domino dictum commemorat, ex hoc eris iam homines capiens, quòd illi ambobus fratribus dictum esse narrauerunt. Sed potuit vtique post hoc Petro dici, cùm de capta ingenti multitudine piscium miraretur, quod Lucas in-

H sinuauit, & ambobus postea, quod illi duo commemorauerunt.

Vel intelligendum est hoc primò factum fuisse, quod Lucas insinuat, nec eos tunc a Domino vocatos, sed tantũ fuisse prædictum Petro, quòd homines esset capturus. Vnde datur intelligi, eos ad capturam piscium remeasse, vt postea fieret, quod Matthæus, & Marcus narrant, tunc non subductis ad terram nauibus tanquam cura redeundi, sed ita eum sequuti sunt, tanquam vocantem, aut iubentem. De his duabus positionibus videtur Augustinus magis tenere, quod vocatio scripta a Luca non sit eadem cum illa, quam Matthæus, & Marcus scribunt, & tunc dicemus Petrum, & Andream ter fuisse vocatos a Christo, sicut Nicolaus dicit. Hæc positio satis staret, sed videtur obstare, quia Augustinus, & Nicolaus dicunt, quod in illa

I vocatione, quam Lucas scribit, adhuc redierunt illi postea ad piscandum, & post vocationem, quam Matthæus, & Marcus scribunt, quod non redierunt. Et tamen Lucas dicit eadem verba, quæ Matthæus, scilicet, quod relictis omnibus sequuti sunt eum. Ideo non videtur, quod postea redierunt ad capturam piscium, quia eadem ratione dici posset, quod post vocationem illam quam Matthæus, & Marcus scribunt, redierint ad piscationem, cum ibi nihil amplius dicatur, nisi quod relictis retibus sequuti sunt eum. Et tamen nemo dicit, quod post illam vocationem redierint ad piscationem.

Ergo nec dici potest, quod post vocationem, quàm Lucas scribit redierint ad piscandum: immo facilius dici posset, quod redierint ad piscandum post illam vocationem, quam Matthæus, & Marcus describunt: quam post illam,

K quam describit Lucas: cum Matthæus, & Marcus dicant, quod relictis retibus sequuti sunt eum: Lucas verò dicit, quod relictis omnibus sequuti sunt eum. Et sic ex his posset teneri magis, quod eandem vocationem scripserunt isti tres Euangelistæ: licet Lucas exprimat quædam, quæ Matthæus, & Marcus tacuerunt: & e contrario, vt supra dictum est. Dici tamen potest conuenientius, quod teneatur alia media via inter istas duas positiones, scilicet, quod Petrus, & Andreas vocati fuerunt ter à Domino: & Iacobus, & Ioannes bis, & tamen vocatio, quàm describit Lucas, non distinguitur omnino ab ea, quàm Matthæus, & Marcus describunt, nisi per modum superadditionis, scilicet, quia Matthæus, & Marcus scribunt vnicam vocationem, scilicet, tertiam: Lucas verò describit duas, licet implicitè, scilicet secundam, & tertiam. Et tunc dicetur, quod Christus vocauit semel Petrum, & Andram,

dream, quando cóprehenderunt multitudinem piscium, & tunc sequuti sunt eum: sed non reliquerunt omnia. Iterum autem vocauit eos, cùm iam redijssent ad piscationem, & tunc relictis retibus sequuti sunt eum. Et sic de ista vltima vocatione Lucas nihil dixit, nisi, quod relictis omnibus sequuti sunt eum. Cetera verò omisit, quia illa Matthæus, & Marcus descripserunt. Quod autem Augustinus obijciebat, scilicet, quod per hoc, quod dicitur, subductis ad terram nauibus, videtur quod redierunt ad piscationem non multum vrget: quia non subduxerunt naues ad terram quasi haberent curam conseruandi illas ad pristinum officium, sed quia erant in mari, & non poterant conuenienter exire nisi appulsis nauibus ad littus. Maxime, quia ibi dicitur, quod subductis nauibus ad terram relictis omnibus sequuti sunt eum. Nihil tamen potest manifestius dici ad ostendendum, quod postea non redierint in pristinum officium. Iste modus videtur verisimilior, & magis conuenire literæ. Nam non est possibile quod totaliter vocatio, quam describit Lucas sit distincta ab illa, quam describunt Matthæus, & Marcus, propter causas dictas.

Quare Christus voluit vocare Apostolos à principio suæ dicationis. Quæstio. XCVII.

QVæritur, quare Christus vocare voluit Apostolos a principio prædicationis suæ? Dicendum, quod propter multa. Primò, quia Apostoli futuri erant testes omnium, quæ Christus gesserat. Et tamen non poterant esse testes, nisi omnia vidissent, ideo debuerant a principio prædicationis, & actuum Christi esse cum eo, quod patet, quia Christus eligebat eos in testes, Act. 1. cap. scilicet: Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Et ob hoc ipsi etiam Apostoli intellexerunt, quod oportebat eos fuisse cum Christo a principio. Patet in electione Matthiæ ex verbis Petri Act. 1. c. scilicet: Oportet ex his viris, qui nobiscum congregati sunt in omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Iesus incipiens a baptismate Ioannis, vsque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis nobiscum fieri vnum ex istis. Et sic dixit Petrus, quod erant necesse, quod ille, qui in Apostolatum substitueretur, vidisset omnia gesta Christi a principio incipiendo a baptismo Ioannis, vbi fuit principium actuum Christi. Sed obijcietur quod hoc modo nullus erat conuenienter Apostolus, cùm ab illo tempore nullus Apostolorum fuerit cum Christo.

Dicendum, quod non fuerunt omnes Apostoli cùm Christo ab ipso tempore, fuerunt tamen aliqui, scilicet, Petrus, & Andreas, & Philippus. Istos namque Christus ad se recepit, quando Ioannes ostendit Christum dicens: Ecce agnus Dei, vt patet Ioan. 1. cap. Et tunc vocatur baptismus Ioannis, quia tunc baptizabat adhuc Ioannes populum.

Aliter potest accipi, scilicet, a baptismo Ioan. 1. c. à tempore, quo Christus baptizatus est a Ioanne. Et hoc modo Christus non habebat tunc aliquos discipulos, & tamen aliqui de his, quos postea habuit in discipulos, poterant esse testes istorū, sicut Andreas, qui fuerat discipulus Ioannis, & erat cum eo, quando Ioannes ostendit Christum digito dicens: Ecce agnus Dei. Et sic poterat Andreas esse testis baptismi Christi, & aliqui alij, quia forte Petrus etiam erant ibi, & etiam Philippus. Nam quando Christus vocauit eos prima vice, erant cum Ioanne in Iudæa, & Christus reduxit eos secum in Galilæam, vt colligitur Ioan. 1. c. Secunda causa fuit, vt Apostoli scirent omnia, quæ Christus prædicabat. Nam si non fuissent cum eo aliqui a principio prædicationis, non solùm nemo posset testari de his, quæ Christus dicebat, & faciebat, sed etiam nemo illa sciret, Ideo necesse erat, quod saltem aliqui de Apostolis vocarentur a principio actuum Christi, licèt alij postea vocarentur. Et sic factum est, quia Petrus, Andreas, & Philippus vocati fuerunt a principio actuum Christi, scilicet, a tempore baptismi Ioan. 1. cap. Iacobus, & Ioannes, licèt nō fuerunt vocati simpliciter a principio actuum Christi, fuerunt tamen vocati a principio prædicationis

A eius, scilicet, quando Christus venit in Galilæam iam incarcerato Ioanne. Alij verò fuerunt vocati procedente tempore, & iam inchoata prædicatione, sicut Matthæus, vt patet infra 9. cap. Isti tamen, qui vocati fuerunt a principio potuerunt testificari, & docere alios de his, quæ ipsi viderant, & audierāt a Christo. Tertia causa fuit propter doctrinam moralem in ipsis Apostolis, quia ad compositionem morum non sufficit sola verbalis instructio, sed magis requiritur assuefactio cum eo, qui est Magister morum. Et quia Apostoli futuri erant Doctores orbis terrarum non solum quantum ad doctrinam prædicationis, sed etiam in compositione morum, & totius vitæ honestate: Ideo debuerunt instrui per longam conuersationem cum Christo, qui erat regula morum. Et ipse sæpe arguebat defectus eorum, & ordinabat eos quantum ad aliquas B deordinationes morum, quæ in ipsis interdum apparebant, vt arguendo eos de superbia, vel contentione, vel de infidelitate, & similibus multis, vt patet infra cap. 6. & 17. & 18. & in alijs locis. Quarta causa fuit ad ostendendam honestatem vitæ Christi, & tollendam calumniam, & suspicionem, quàm aliqui contra eum habere poterant. Nam ipse nunquam fuerat eruditus, & prædicabat magnalia, & faciebat mirabilia. Vnde scandalizabantur in eo multi. Mar. 6. c. Et alij putabant, quod in potestate dæmonum ista faceret, dicentes, in Beelzebub principe dęmoniorum dęmonia eijcit infra. ca. 12. & Luc. 11. cap. Si autem nunc solus ambularet, vel viueret, putari posset, quod cum dęmonibus conuersaretur, a quibus ista acciperent. Nunc verò cū haberet tot socios, siue discipulos honestos viros, qui semper cum eo manebant, C non esset huic præsumptioni locus. Quia si aliquid ipse cū dæmonibus faceret, isti scire possent. Si autem dicatur, ꝙ forté tempore præcedenti habuerat conuersationem aliquam cum dęmonibus. Dicendum, quod non habet locū præsumptio ista: eo quod ipse semper vixit in Nazareth, & manualiter laborabat sicut Ioseph maritus Virginis, & cognoscebant eum omnes Nazareni virum occupatum semper circa istos labores corporales, & non deditū alijs speculationibus, vel occupationibus, in quibus cum dæmonibus posset conuersari, & sic etiam propter ipsum Christo fuit valde conueniens, quod haberet Apostolos a principio actuum suorum. De primo dicit Chrysostomus super Matthęum, scilicet: Antequam Christus aliquid dicat, vel faciat, vocat Apostolos, vt nihil eos lateat, nec verborum Christi, nec operum, vt postmodum fiducialiter D dicere possint: Non possumus, quæ vidimus, & audiuimus non loqui.

Quomodo Christus facere volebat Apostolos piscatores hominum? Quæst. XCVIII.

QVæritur, quomodo Christus faceret istos piscatores hominum? Dicendum quod est metaphora, quia sicut pisces de mari capiuntur, & extrahuntur hamo: ita prædicatores Verbi Dei educunt homines de amaritudinibus iniquitatum huius sæculi, ꝙ vocatur mare propter multitudinem fluctuum, & pericula multiplicia ex amaritudine aquarum, quæ omnia sunt in rebus sęculi. Vnde Christus semper comparauit homines piscibus, sicut infra 13. cap. scilicet; Simile est E regnum cœlorum, id est, status præsentis Ecclesiæ similatur sagenæ missæ in mare, & ex omni genere pisciū congreganti, scilicet, quia nunc in Ecclesia congregantur boni, & mali: & tamen in consummatione sæculi boni colligentur in vasa Ecclesiæ: Mali autem foras mittentur, scilicet, in tenebras exteriores. Etiam sicut piscator capit piscē fallens eum prætenso cibo: ita prædicator hominē mouet promittendo æternam beatitudinem. Et multæ aliæ comparationes sunt.

Sic dicit Chrysost. super Matth. scilicet, faciam vos fieri piscatores hominum id est, Doctores, vt cum rete Verbi Dei comprehendatis homines de mundo tempestuoso, & periculoso, vbi homines non ambulant, sed feruntur, quia diabolus cum delectatione compellit eos in mala: vbi homines alterutrum se comedunt, sicut pisces fortiores deuorāt minores, vt traslati viuant in terra, membra cor-

poris Christi facti. Et sic scriptura solet dicere, quòd homines piscantur. Sic dicitur per Ierem. vt ait Remigius, scilicet, Dominus dicit de his piscatoribus, mittam in vos piscatores meos, & piscabuntur vos. Hoc etiam conuenit valde prædicatoribus propter cōditionem piscandi, quia sicut piscando piscator nescit, quem piscem capiet, sed solum mittit rete, & qui adhæserit tenetur: ita prædicator dicit Verbum, & nescit, cui proficiet, sed illū capit, quem Deus voluerit tenere. Sic dicit Chrysost. super Matthæū, scilicet, Futuræ dignitatis gratiam artificij opere prophetabant. Nam sicut qui retia iactat in aquam nescit, quos pisces comprehensurus est, sic Doctor, quando diuini sermonis retia super populum iactat, nescit qui sint accessuri ad Deum: sed quoscunque Deus excitauerit, illi adhærēt eius doctrinæ. Hoc modo omnes prædicatores, & Doctores sacræ scripturę, & hortatores ad bonum, piscatores hominum sunt in hoc Deo ministrantes. Apostoli tamen fuerunt præcipui piscatores, qui fuerunt primordia fidei, & columnæ Ecclesiæ.

Quomodo Petrus, & Andreas crediderunt, quòd deberent effici piscatores hominum? Quæst. XCIX.

QVæritur, quomodo Petrus, & Andreas crediderunt, quod Christus efficeret eos piscatores hominum? Dicendum, quod ipsi intellexerunt, quod faceret eos prædicatores ad piscandum homines per Verbum Dei. Sed dicere quomodo ipsi potuerunt credere, cùm ipsi essent viri indocti, & sine literis? Nam Act. 4. cap. dicitur, quod Petrus, & Ioannes erāt homines idiotæ, & sine literis, & tamen ad docendum oportebat omnes esse peritos legis. Dicendum, quod fortè viderant Christum fecisse aliqua miracula: Immo verè viderant, vt dicetur sequenti q. & ex hoc crediderunt, quod sic etiam posset facere eos Doctores legis, sine aliqua longa exercitatione in literis. Aliter potest dici, quod isti senserant in se aliquid diuinum, quando Christus eos vocauit: ita vt necesse esset quasi eos venire. Ita ergo crediderunt, quòd sicut ipse ceperat voluntates eorum, ita poterat eis dare virtutem capiendi voluntates aliorū. Et hoc erat piscari eos. Sic dicit Chrysost. in quadā Homilia, scilicet. Ergo tantæ promissioni crediderunt, & per sermones, quibus sunt capti crediderunt se alios posse piscari. Tertio potest dici, quòd isti crediderunt quod Christus poterat eis dare subito cognitionem sufficientem ad hoc, quòd prædicarent, quia ex operibus suis videbant eum esse prophetam, vel prophetis maiorem. Interdum tamen vnus propheta faciebat alium prophetam, sicut Elias vnxit Elisæū in prophetam. 3. Regum. 19. c. & postea impetrauit, quod spiritus suus duplicaretur in Elisæo. 4. Regum. 2. cap. Ita poterit istam credere de Christo, quod poterat eos subito facere prophetas, vel prædicatores, vt possent homines piscari.

Quomodo ad vnicam vocem Petrus, & Andreas, & alij secuti sint Dominum? Quæst. C.

QVæritur, quomodo Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes ad vnicam Domini vocem, relictis omnibus secuti sunt eum, quia hoc videbatur valde difficile? Dicunt quidam, quòd hoc fecērunt incitati magnitudine promissorum.

Sed dicendum, quod non stat, quia Christus non promisit eis quicquam, vnde adhuc ipsi erant dubij, quid pro hoc eis daretur. Nam infra 19. cap. dixit Petrus Christo. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Si tamen Christus iam promisisset istis aliquid, vt venirent ad eum, non peterent nunc quid dandum eis erat, quia reliquerant omnia.

Item patet, quia Christus respondit eis quid pro hoc habituri essent dicens: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Si tamen Christus iam aliquid eis de præmio fuisset locutus, non responderet nunc quasi de nouo. Item, quia in istis verbis Christi non habetur promissio alicuius præmij, sed magis exhortatio quædam ad

F laborem, cùm dixit: Faciam vos fieri piscatores hominum. Et tamen hoc erat labor, & difficultas, & non est aliquid, quod detur in præmium, cùm præmium sit aliquod bonum secundùm se desiderabile, nullum in se laborem, aut molestiam continens. Et sic non erat istud præmium, sed potius aliquid pro quo præmium promitti deberet. Quia ita nunc fit, cùm dicamus, quod Doctoribus sacræ scripturæ, qui sunt piscatores hominum, debeatur in præmium aureola, quæ virginibus, & martyribus confertur.

Item patet, quia Grego. in quadam Homilia dicit: Nulla autem Petrus, & Andreas Christum miracula facere viderant, nihil ab eo de præmio ęternæ retributionis audierant, & tamē ad vnum Domini præceptum, hoc quod possidere videbantur, obliti sunt. Et sic non secuti sunt G Christum propter præmia, quæ eis promiserit. Aliter ergo dicendum est, & primo potest dici, quòd isti secuti sunt Dominum, non propter retributionem, sed propter desiderium bonorum operum, quia videbant valde bonum esse, & Deo acceptum id, quod facere iubebantur, scilicet, piscari animas. Et sic obtulerunt se promptos. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, non autem prædicti discipuli secuti sunt Christum Doctoris cupientes honorem, sed operis lucrum. Sciebant enim quam preciosa est anima hominis, & quam grata est apud Deum salus ipsius.

Secundò dicunt quidam quòd fecērunt solùm, vt obedirent præcepto. Nam Christus iubebat, ideo sine mora obedire voluerunt. Hoc innuitur in verbis Gregor. supra allegatis, scilicet. Nulla miracula Petrus, & Andreas Chri H stum facere viderant, nihil de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad vnum Domini præceptum, hoc quòd possidere videbantur, obliti sunt. Istud verum est, & nulla causa hic tangitur. Nam isti secuti sunt Christum præcipientem, & tamen causam quare tam promptè obedierunt, oportet quem aliunde quærere. Nā non obedierunt ex eo solo, quod præceptum erat, quia tunc omni præcepto, & à quocunque dato ęqualiter obedirent, quod falsum est. Nam non esset hoc laudabile non distinguere de præcipiente, & de causa præcepti, & de eo quod præcipitur, quia saltem oportet de pręcipiente distinguere, quia aliàs obediemus æqualiter habenti potestatem, & nullam habenti. Oportet ergo aliquam specialem fuisse causam, quare isti tam promptè obedierunt.

Tertiò dicitur secundum quosdam, quod hoc factum I est secundum magnam virtutem istorum, & sic laudamus eos tanquam excellentes in virtute obedientiæ, qui ex paucis verbis ad res altissimas persuasi sūt. Sic dicit Chrysost. scilicet. Considera autem eorum fidem, & obedientiam, habentes enim opus præ manibus appetibile piscationis, cum audissent mandantem, non distulerunt, sed relictis omnibus sequebantur. Talem enim obedientiam requirit a nobis Christus, vt eam non prętermittamus, etiamsi aliquid valde necessarium vrgeat. Istud etiam verum est, quod magna obedientia fuit, maximè cum isti essent homines rudes, qui pauciora de spiritualibus cognoscunt, & magis reputant felicitatem esse in rebus possessis. Magnū ergo erat quod vellent dimittere omnia ad mandatum alicuius, & tamen hoc non fuit ex sola virtute obedientiæ ipsorum, sed oportet, quod aliquid spirituale eos impule- K rit, cum in cęteris mandatis non se exhiberent tam promptos, si quilibet alius mandaret, maximè si res tam grauis mandaretur. Quarto dici potest, quod hoc fuit, quia Deus mutauit voluntatem eorum ad promptè obediendum, inclinando eam valde ad hoc, ita vt quasi necesse esset eis sic facere. Istud enim specialiter Deus potest, scilicet inclinare voluntatem nostram ad quācunque rem, vt promptè feramur ad illam, sicut si esset maximum bonum nostrum ex eo, quod cor hominis est in potestate Dei. Prouer. 21. c. scilicet sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit, inclinabit illud idest, ad quamcunque rem, vel ad quamcunque passionem. Vnde aliquando Deus mouet cor hominis ad timorem, aliquando ad desiderium, aliquando ad clementiam, aliquando ad iram, & odium, & quascunque passiones.

De timore patet, quia quando occisis Sichimitis Cha-

nangi

hanei voluerunt congregari, & irruere super Iacob, & familiam eius, vt delerent eos, quos facile poterant delere, posuit Deus timorem in cordibus Chananęorum, Gen. 35. cap. scilicet: Cũ profecti essent, terror Domini inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi fugientes. Sic etiam fuit de inimicis Dauid, quibus Deus timorem incussit, ne auderent eum inquietare. 1. Paralip. 14. cap. scilicet: Diuulgatum est nomen Dauid in vniuersis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes. Illum pauorem valde admirabilẽ incutiebat Deus Iudęis, quando peccabãt nimis contra ipsum, & ducebantur in regiones hostium, & ibi erant ita timidi, quod ipsi se ipsos affligebant. Leui. 26. cap. scilicet. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium. Cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes. Nemo vestrum inimicis audebit resistere. De hoc etiam Deuteronomij 28. cap. scilicet: Dabit tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam męrore consumptam. Et erit vita tua quasi pendens ante, te timebis die, ac nocte, & non credes vitæ tuæ. Mane dices, quis det vesperum & vespere dices, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem. De timore etiam isto patet Ioa. 2. cap. vbi Christus flagellis de funiculis eiecit ementes, & vendentes de templo, & effudit pecuniam nummulariorum. Erant tamen illi multi, & Christus solus, & inermis. Nemo tamen illorum illi restitit, nec saltem loqui ausus est; scilicet, quia magnum terrorem incusserat illis. De clementia patet, quia Deus interdum homines iratos, & crudeles conuertit in benignitatem. Sic patet Hesther cap. 15. quãdo intrauit ad Regem non vocata, & oportebat, quòd occideretur propter legem vetantem accedere non vocatũ. Nam dicitur, quòd erat rex terribilis aspectu, cõuertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus, ac metuens exiliuit de folio. Sic etiam Deus conuertit cor Aegyptiorum ad quandam benignitatem erga Iudæos, vt darent eis quicquid petebant, licèt possent iuste suspicari, quod possent perdere ea, quæ dabant. Exod. 3. cap. scilicet. Dabo gratiam populo huic coram Aegyptijs. De odio, vel ira patet, quia Deus dicitur suscitare interdum aliquem in hostem alteri, & tamen hostilitas propriè fit ex odio. Sic dicitur 3. Reg. 11. cap. quod Deus suscitauit aduersarium Salomoni. Sic etiam potest esse de alijs passionibus. Et ita in præsenti Deus moueret cor istorum vocatorum ad tantum desiderium obediendi, quòd nullo modo possent subsistere, quin illico obedirent, & faceret eis apparere, melius esse illud obedire, quàm omnia, quæ habere poterant. Ideo nihil se facere putabant, quòd relinquerent nauem, & retia, & omnia quæ habebant, vt Christum vocantem sequerentur. Et ista est positio valde rationabilis, & verisimilis, & istã innuit Chrysost. in quadam homilia dicens: Tantę ergo promissioni crediderũt, & per sermones quibus capti sunt crediderunt se alios posse piscari. Et sic innuitur, quod illi viderent latere vim aliquam in sermonibus illis, & se per illos capi. Hoc etiam tenet Nicolaus dicẽs, quòd in Christo erat virtus diuinitatis. Et ideo sicut poterat exterius vocare per vocem, ita poterat interius attrahere pro voluntate sua per inspirationem. Quinto dici potest, quòd isti vocati moti sunt ad obediendum Christo prompte, quia viderant eum miracula facientem. Et sic crediderunt, quod peccatum esset ei non respondere, & obedire subito. Sed obijcietur, quod non viderãt miracula aliqua, quia dicit Gregorius in homilia quadam. Nulla autem Petr. s, & Andreas Christum facere miracula viderant, & tamẽ ad vnum Domini pręceptum hoc, quod possidere videbantur obliti sunt. Dicẽdum, quod non stat, quia necesse est poni, quod Petrus, & Andreas viderant Christum facientem aliqua miracula ante istam vocationem. Nam Christus accepit Andream, & Petrum, & Philippum in discipulos, quando erat in Iudæa cum Ioanne, & cum eis rediit in Galilæam. Ioan. 1. cap. & tunc iuit in Capharnaum, & in Canam Galilææ post tres dies, quam venissent in Galilæam. Nam vocatus fuerat ad nuptias ipse, & discipuli eius, & ibi coram eis conuertit aquam in vinum. Et dicitur, quod hoc fecit ini-

A tium signorum Iesus coram discipulis suis, et crediderunt in eum discipuli eius. Ioan. 2. cap. tamen saltem necesse erat Petrum, & Andream, & Philippum ibi interfuisse, quia istos pro tunc legimus fuisse Christi discipulos. Item patet, quia ante istam vocationem fecit Christus magnũ miraculum coram Petro, Iacobo, & Ioanne, & Andrea quando iussit laxare retia in capturam, & cõclusa est multitudo piscium. Luc. 5. c. Et Petrus tunc cognouit virtutem Christi, & procidens ad genua eius dixit: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Et Christus dixit: Noli timere: Ex hoc iam eris homines capiens. Et ibi dicitur, quod subductis nauibus ad terram, relictis omnibus sequuti sunt eum. Sic ergo necesse est, quod miraculum aliquod Petrus, & alij vocati viderint ante vocationem, de qua hic dicitur, cum ista vocatio, quæ habetur Luc. 5. c.
B vbi istud miraculum ponitur, fuerit necessariò ante istam vocationem, quàm hic Matthæus describit: vel saltem fuit eadem, vt supra ostensum est in quadam quęstione de hoc: & sic necesse est, quòd ante istam vocationem viderint aliqua miracula. Item patet per August. lib. 1. de cõcord. Euangel. vbi cùm velit concordare istas vocationes Apostolorum dicit, quòd vocatio, & miraculũ, quod Lucas scribit, fuerit ante vocationem, quam hic scribit Matthæus. Et quod post illam redierint ad piscandum, & post istam non. Et sic August. vult, quod viderint isti Apostoli illud miraculum de captura piscium, antequam nunc vocarentur. Item patet hoc, quia cùm esset Christus in Galilæa, iuit in domum Petri. Et dicitur, quod socrus eius magnis tenebatur febribus. Et rogauerunt illũ pro ea. Et ipse imperauit febri, & dimisit illam. Luc. 4. ca.
C Et sic istud miraculum Petrus videret, vel saltem sciret, cùm in domo eius fieret. Et istud fuit antequàm vocaretur à Christo. Quia quasi immediate post hoc Luc. 5. ca. in principio ponitur vocatio istorum à Christo, & miraculum factum ibi. Ergo multa miracula Christi viderant Petrus, & Andreas antequam nunc à Christo vocarentur. Et sic per ista miracula mouerentur ad obediendum ei prompte. Ad dictum Gregorij dicendum, quod non potest stare, nisi intelligatur, quod nulla miracula eum facere viderant, id est, nulla miracula describit Matthæus Christum fecisse ante istam vocationem, quæ possent videre Petrus, & Andreas. Describunt tamen illa Lucas, & Ioannes, & hoc sufficit ad hoc, quod illi obedirẽt propter præcedentia miracula. Sextò fortè obedierunt, quia non erat nouum nunc, quod vocarentur isti à Christo, nec
D oportebat multis verbis vti apud eos, quia iam ipsi iterum fuerant à Christo vocati, & venerant. Nam de Petro, & Andrea ponũtur tres vocationes, quarum ista fuit vltima, & in duabus primis venerant ad Christum, & habitauerant cum eo in Iudæa, in Galilæa, & iuerunt in Canam Galilææ, & viderunt miraculum eius de conuersione aquæ in vinum. Et inde descenderunt cum eo in Capharnaum. Ioan. 1. & 2. cap. In secunda vice forte haberent etiam aliquam familiaritatem cum eo; & sic nunc, cùm tertiò vocaret, non erat mirum, si ad primũ verbum eius relinquebant omnia, quia iam eum nouerãt ex familiaritatibus præcedentibus. Septimò potest dici, quod venerunt ad vnicum verbum eius, quia cognoscebant quis ille esset, scilicet: Quia sciebant eum esse Messiam. Patet hoc, quia quando Christus fuit semel coram Ioãne, osten-
E dit eum Ioannes digito dicens: Ecce Agnus Dei. Ioan. 1. cap. Et tunc duo discipuli Ioannis, qui erant cum eo, sequuti sunt Iesum. Et erat vnus eorum Andreas frater Petri. eod. cap. Et ibi dicitur, quod Andreas tunc venit ad Petrum, & dixit ei. Inuenimus Messiam, & duxit illum ad Iesum. Et tũc ambo iuerunt cum eo in Galilæam. eodem cap. Et sic Petrus, & Andreas ex illo sciebant Iesum esse Messiam. Cum ergo ista vocatio quam ponit hic Matthæus fuerit multo tempore post illud, non erat admirandum, quod ad vnicam eius vocem sequerentur ipsum, credentes esse Messiam.

(.·.)

F

An isti vocati à Christo tenebantur ad eum venire promptè. Quæst. C I.

QVæritur, an isti vocati a Christo obligabantur venire ad ipsum promptè, sicut ipse iubebat? Dicendum, quod hic non est speciale dubium, an obligarentur venire promptè relinquendo omnia? vel post aliquantum interuallum temporis dispositis prius rebus suis. Nam si obligabantur promptè obedire, & dimittere omnia, quandocunque ille iuberet, vel sicut iuberet: ideo solum est dubium, an sequi tenebantur vocantem? Est autem dicendum, quod aut credebant eum esse Deum, sicut verè erat, aut non. Si crediderent, non est dubium, quin obligarentur ad omnia, quæ mandaret quantumcunque grauia illa essent. Si autem non, G aut credebant eum esse Messiam, vel non. Si crederent esse Messiam, tenebantur ei totaliter obedire, quia ille erat salus mundi, & ita omnibus Iudæis expectabatur. Si autem non credebant illum esse Messiam: aut putabant esse prophetam, aut non. Si putabant, tenebantur sequi illum quia prophetæ mittuntur à Deo, & loquuntur, quæ Deus iubet. Nam standum est mandato eorum, ac si à Deo iubeatur. Vnde dicitur Deuterom. 18. cap. quod illi, qui non obedirent mandatis prophetæ à Deo punirentur. s. quod ipse vltor existeret. Si autem non putarent eum prophetam, sed hominem priuatum, etiamsi essent sanctæ vitæ, non tenebantur sequi eum vocantem.

Aliter dici potest, quod aut isti moti sunt propter honestatem rei, quæ mandabatur. s. quod fierent piscatores hominum, vel propter aliquod quod promitteretur, aut quia H ipse immutabat mentem eorum, aut quia miracula eum facere viderant, vel quia agnoscebant eum esse Messiam. Si propter primum non tenerentur, quia quantumcunq; sit bonum id, quod iubetur, non tenetur homo ad faciendum, nisi iubens sit talis, qui possit obligare, & quod res quæ nobis præcipitur, vel annunciatur sit valde bona, non facit nos obligare, quia tunc tenetur homo ad maximam perfectionem. Et tamen potius est è contra, quia quanto aliquid opus est maioris perfectionis, tanto minus tenemur ad illud. Si secundum erat, non obligabantur solum sed magis trahebantur sentientes in se virtutem Dei, quæ trahebat eos. Et si conarentur resistere huic motui, quia à Deo fiebat, peccarent; quia istud erat manifestè Deo repugnare.

Si secundum erat, tenebantur, quia quod miracula faceret ex imperio attestabatur in eo diuinam virtutem, cui I obediendum est. Si erat quartum, tenebantur obedire, quia si quis non obediret Messiæ, peccaret.

Dici ergo potest, quod tenebantur obedire à Christo vocati, quia agnoscebant Christum esse Messiam. Ioannes primo cap. & quia eum viderant facere miracula sæpè, vt præcedenti quæstione ostensum est. Vnde apparebat in eo aliquam diuinam esse virtutem, propter quam sibi obediendum esset. Et hoc Petrus manifestè cognouerat, quia quando ad eius imperium laxatis retibus, conclusa est multitudo piscium, procidens Petrus ad genua eius dixit: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Luc. quinto cap. De Iacobo, & Ioanne non erat tanta causa, vel tam manifesta, quod obedire deberent, quia de Petro, & Andræa constat, quod agnoscebant eum esse Messiam. Ioann. primo cap. De Iacobo, aut Ioanne non constat hoc, quia non fuerunt tunc ipsi vocati. K

Viderant tamen Christum miracula facientem, quia, quando conclusa est multitudo piscium, ipsi venerunt ad adiuuandum Petrum ad trahendum rete, & tàm nauicula Petri, quàm nauicula ipsorum impletæ fuerunt piscibus, ita vt mergerentur. Luc. quinto cap. & ibi dicitur, quod omnes illi secuti sunt eum. Et sic propter miracula, quæ viderant, tenebantur parere vocanti.

Quare Christus vocauerit istos Apostolos binos? Quæst. C I I.

QVæritur, quare Christus vocauit istos Apostolos binos? Nam prius vocauit Petrum, & Andræam simul, deinde Iacobum, & Ioanne simul. Dicendum, quod illud fuit quasi ab accidenti. Nam non erat aliquid speciale, propter quod Christus deberet eos potius vocare binos, quam singulos, id est, sigillatim manentes. Nam quando vocauit Matthæum, ipsum solum vocauit, infra 9. capit. Etiam quando vocauit Philippum solus ipse erat, quia dicitur Ioan. 1. cap. quod cum Christus vellet exire de Iudæa in Galilæam, inuenit Philippum, & dixit ei: Sequere me. Sic etiam Paulus Apostolatum vocatus est. Et tamen solus vocatus est. Act. 9. ca. sic quoque Apostoli solum Matthiam in Apostolum elegerũt. Non erat ergo aliqua causa, propter quam Christus specialiter attendere deberet, vocati essent potius bini, quam singuli, sed fuit quasi ab accidenti, quia Christus præelegerat Apostolos, quos ipse voluerat, & antequam vocaret eos, electi erant ab ipso. Si ergo accidisset, quod inuenisset eos sigillatim quando vocare voluisset, vocasset singulos per se. Quia tamen inuenit istos quatuor esse binos, quos iam elegerat, vocauit eos binos, sicut inuenit. Et patet, quòd fuerit factum ab accidenti, quia aliàs semper vocasset binos quoscunq; vocasset, & potuisset conuenienter fieri, cum duodecim fuerint illi vocati ab eo. Et tamen præter istos quatuor non legimus vocatos fuisse binos, sed magis sigillatim, vt supra dictum est. Ergo, quod bini, vel singuli vocarentur, nihil differebat in re, sed erat quasi ex accidenti.

Aliter potest dici, quod licèt Christus non vocauerit omnes Apostolos binos, uoluit tamen istos quatuor binos uocare ad significandum ordinem ipsorum. Nam ita mittebat eos Christus ad prædicandum Luc. 10. cap. scilicet: Misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum, quo erat ipse uenturus. Istam causam assignat Sanctus Thomas in opere continuo super Euang. scilicet: Nota, quod uocat binos, & binos, sicut alibi legitur, quod misit illos binos, & binos ad prædicandum.

Tertio potest dici, quod cum facta Christi essent omnia instructiones quędam nostræ, ex ista uocatione non solum uoluit uocatos ad se trahere, ut prædicarẽt, sed etiam in uocatione conditionem prædicatoris ostendere. Binos enim uocat, quia charitas non est proprie, nisi inter duos, & qui charitatem non habet ad prædicandum mitti non debet. Etiam quia præcepta charitatis duo sunt, scilicet, ad Deum, & proximum. Qui autem vtrunque non seruat rectè, prædicare non potest. Cùm prædicator prius debeat facere, quàm docere, sicut Christus, qui cœpit facere, & docere. Act. 1. cap. Et hoc ne cum alijs prædicauerit, ipse reprobus efficiatur, uel appareat. 1. Cor. 9. capit. Sic dicit Greg. in quadam homilia, scilicet, quatenus hic nobis tacitus innuat, quod quia charitatem erga alterum nõ hebet, prędicationis officium suscipere nullatenus debet. Duo enim sunt præcepta charitatis, & minus quam inter duos charitas haberi non potest.

Quare Christus istos duos fratres elegit? Quæst. C I I I.

QVæritur, quare Christus elegit istos vtrosque fratres, & uocauit? Dicendum quod Christus uocauit istos fratres quia elegerat, & uocatio fuit quædam manifestatio electionis. Cur enim electi fuerint, causa dari non potest, quia ad hoc merita nulla præcedunt, sed sola Dei liberalitas, & uoluntas, scilicet; ideo Deus elegit istum, uel illum, quia placet ei, & non est alia causa, nec assignari potest. Sic ostendit Paulus ad Romanos nono ca. & quia elegerat istos ex eo, quod sibi placuerat, non differebat, quod essent fratres, uel non. Nam elegerat Deus Petrum, & Andream, Iacobum, & Ioannem ad Apostolatum. Siue ergo Andreas esset frater Petri, siue non. & idem de Iacobo & Ioanne, nihil refert ad istam electionem.

Et

Et patet, quia aliàs fecisset, quod omnes Apostoli haberent inter se fraternitatem, scilicet, bini, & bini: vel terni, & terni: & tamen non factum est, quia alij non erant inter se fratres sicut isti quatuor: fuit igitur accidentale ad istam electionem, & vocationem, & Petrus & Andreas, quod essent fratres, & quod Iacobus & Ioannes essent fratres. Aliter potest dici, quod licet ad intẽtionem principalem electionis, & vocationis ipsorum esset accidentale esset fratres: Christus tamen voluit, quod essent fratres ad ostendam magnitudinem charitatis, quæ esse debet in prædicatoribus. Quia sicut præcedẽti.q.dictum est, quod isti vocati sunt bini propter charitatem, quæ est inter duos, & competit prædicaturi, ita ad ostendum maximam charitatem, quæ est a Deo ipsa propinquitas sanguinis auget quendam gradum amoris, quod manifestè apparet. Et quia charitas debet esse feruẽtio in Doctoribus facræ scripturæ, quàm in alijs, fuit conueniens in vocatis ad Apostolatum esse fraternitatem secundum quandam significationem: sed nõ fuit necesse, quod inter Apostolos esset fraternitas, sed sufficiebat, quod esset inter aliquos, quia illud erat satis ad significandum. Sic dicit Chrysosto. super Matthæum, scilicet: Super charitatem etiam fraternitatis Ecclesiæ posuit fundamenta, vt ex radicibus charitas exuberans quasi humor ascendat in ramis. Et hoc super naturalem charitatem, vt non solum per gratiam, sed etiam per naturam ipsa charitas firmior habeatur. Tertiò potest dici, quod hoc factum est ad imitationem veteris testamenti. Nam istud Dominus fundauit in duobus fratribus, scilicet, Aarõ, & Moyse. Nam Aaron fuit summus Sacerdos, & ab eo descenderunt omnes Sacerdotes veteris testamenti. Et erat iste status excellentior illius legis: Moyses autem fuit princeps totius populi, tam in his, quæ ad Deum pertinebant, quàm in sęculi. Exod. decimo octauo, capit. & Deuteronom. quarto, & quinto, & Exodi. 20. capite. Nam populus timuit audire legem a Deo, & ipsa lex vocatur lex Moysi. Mala. 4. c. Ita nunc Christus volens fundare Ecclesiam noui testamenti incæpit in duobus fratribus, scilicet, Petro, & Andrea. Et quia status noui testamenti est longè excellentior statu veteris testamenti fundauit Deus nouum testamentũ super duas fraternitates continentes quatuor fratres. Vetus autem testamentum super vnam fraternitatem duorum fratrum fundatum est. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, vnde dicit, fratres. Sic enim fecit Deus in veteri testamento super Moysen, & Aaron fratres ponens ædificationis initium. Quoniam autem abundantior est gratia noui testamenti, quam veteris, Deus primum populum ædificauit super vnam fraternitatem, hunc autem super duas.

Quare Christus elegit ad Apostolatum viros simplices, & idiotas? Quæst. CIIII.

QVAERITVR, quare Deus elegit viros simplices ad Apostolatum, & Discipulatum? Nam illi simplices erant, & sine literis de Petro, & Ioanne patet Actu. 4. cap. Vbi dicitur, quod erant idiotæ, & sine literis. De Andrea, & Iacobo idem putandum est, quia omnes erant pauperes, & piscatores, non potentes vacare studiis literarum, vt ex opere manuum inopem defenderent vitam.

Dicendum est, quod Christus elegit simplices ad Apostolatum, & officium prædicationis. Primo ad tollendum calumniam. Nam cum lex Christi, quæ a principio nulla fuerat, per totum orbem nunc diuulgata sit, poterant aliqui calumniari, quod per fauorem, vel potentiam introducta fuisset, vel quia fuerunt viri peritissimi introducentes eam, qui possent ceteris, quod vellent, facile persuadere, vt ergo non esset locus huic calumniæ, Christus voluit eligere viros simplicissimos, vt cum illi totum mundum conuerterent, & viros quosque peritissimos ad se traherẽt, euidens esset, quod à solo Deo ista res fieret. Sic innuit Apostolus primæ ad Corin. primo, capite scilicet. Placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes, id est, per prædicatores simplices, qui stulti reputarentur, placuit Deo conuertere mundum. Et dicitur ibi: videte vestram vocationem fratres, Quia non multi sapientes secundum carnem, sed quæ sunt stulta mundi elegit Deus,

A vt confundat sapientes. Et ista eadem fuit causa quare Christus nõ elegit viros potentes ad prædicationem istius legis. Nam hoc facile sibi fuerat, quia sicut per prædicatores suos conuertit postea principes mundi: ita potuisset & a fortiori per seipsum cõuertere aliquos principes, qui hoc prædicarent, vel isti legi fauerent. Et tamen non curauit hoc facere, nec voluit habere aliquos fauoris principum secularium, nec habere amicitiam Romanorum, qui erãt Domini mundi. Quod faciliter ipse habuisset, si voluisset inter eos facere aliqua miracula, qualia faciebat inter Iudæos. Nam illi coegissent totum orbem ad tenendum legem ipsius, & colendum ipsum, vt Deum. Hoc tamen noluit, vt ait August. primo libro de Concord. Euangel. ne diceretur, quod lex Christi per potentiam Romanorum fuerat introducta, & nõ per Dei virtutem. Ideo nõ solùm

B Christus noluit habere Romanos in amicos, sed potius voluit eos habere quasi hostes legis suæ, & cultus sui. Vnde in nullo loco, vel natione, tantam aduersitatem sensit fides Christi, sicut in Vrbe Romæ, & per totum imperium, iubentus Imperatoribus persecutiones fieri Christianis. Et tunc quanto plures occidebantur per Romanos, tãto plures ad Christum conuertebantur, cùm etiam ipsi Imperatores cogerentur videre virtutem Christi, quàm oderant, cùm coram eis fierent innumerabilia miracula. Et ita inuitis Romanis, & toto imperio, cultus Christi, & lex introducta sunt, & coacti sunt Romani confiteri Christum esse Deum, & vera esse, quæ de illo prædicabantur. Et tandem ipsa Roma caput mundi Christo caput suum humiliauit, recipiens eum in Deum suum. Et sic fuit iste modus valde conueniens ad introducendum legem Christi. Et nõ fuis-

C set sine calumnia, si aliqui potentes in orbe à Christo electi fuissent, qui istam legem introducerent, vel prædicarent. Et hoc etiam tangit Apostolus in 1. ad Corint. primo capite, scilicet. Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, nõ multi nobiles, sed quæ sunt stulta mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia, & contemptibilia mundi elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Et sic pauperes, & indocti, & ignobiles electi sunt à Christo ad prædicandum. Sic dicit Augustinus in quodam sermone de Calendis Ianuarij, scilicet. Non enim elegit Reges, aut Senatores, aut Philosophos, aut Oratores: immo elegit plebeios, pauperes, indoctos piscatores. Secunda causa fuit propter ipsos ministros prædicationis.

D Quia si elegisset sapientes, aut potentes, & per eos susciperetur lex Christi, posset aliquis eorum superbire, quod propter ipsum introducta fuerat lex, quasi ipse aliquod bonũ Christo fecisset: Christus autem vult ostendere homini, quod ipse nihil est, & tollere sibi occasionem gloriandi. Ideo voluit, quod prædicatores essent simplices, & pauperes, vt sic non possent gloriari, quod per ipsos aliquid factum esset, sed totum Deo attribueretur. Sic dicitur 1. ad Corint. in 1. c. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius: id est, vt homo non posset coram Deo gloriari, quasi ipse in aliquo Deo profecisset. Sic dicit Augustinus super Ioannem, scilicet. Si enim doctum eligeret, fortassis, ideo se diceret electum, quia doctrina eius eligi meruit. Dominus autem eius volens superborum frangere ceruices,

E non quæsiuit per oratorẽ piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem. Magnus, id est, Cyprianus orator, sed primus Petrus piscator. Considerandum tamen, quod Christus non elegit solùm simplices, sed etiam aliquos peritos. Nam Nicodemus fuit de discipulis Christi, licèt occultus propter metum Iudæorum. Ioan. 3. c. Ipse tamen erat peritus, quia Christus dixit ei: tu es Magister in Israel, & hæc ignoras? Et fuit Nathanael vir peritus, & ita aliquos alios peritos elegit. Et fuit conueniens, quia si solos simplices elegisset, putaretur, quod ex ignorantia fuerant decepti sequendo Christum: prædicatores tamen præcipui Euangelij fuerunt simplices propter causas suprà positas.

Quare dicatur, quòd Iacobus, & Ioannes erant in naui reficientes retia? Quæst. CV.

QVæritur, quare dicatur, quod Iacobus, & Ioannes erant in naui reficientes retia. Dicunt quidam, quod hoc dicitur ad significandũ eorũ paupertatem, scilicet, tam pauperes enim erant, quod retia noua emere non poterant, ideo vetera reficiebant. Sic dicit Chrysostomus per Matthæum, quod hoc est maximæ paupertatis indicium: vetera enim reficiebant, qui noua vnde emerent non habebant. Et quod ad maiorem eorum pietatem pertinet in tanta paupertate sic patri suo succurrebãt, vt eum baiularent in naui. Aliter potest dici, quod nõ fiebat hoc ex paupertate nimia, quia tunc potius diceretur hoc de Petro, & Andrea. Nam Zebedæus pater Iacobi, & Ioannis omnino pauper non erat, cùm mercenarios secum ad piscandi opus in nauis haberet, vt patet Marc. primo cap. Petrus autem, & Andreas non leguntur habuisse mercenarios. Maximè, quia non oportet, quòd accipiatur hic reficere pro reparare, quod ad vetera pertinet, sed dicetur, quod reficiebant retia, sicut faciunt piscatores cùm piscari desierint, vel cum retia præparant ad mittendum in aquam. Sic accipitur Marc. primo cap. Nã dicitur, quod Iacobus, & Ioannes erant in naui componentes retia, id est, disponentes illa, & istud non est indicium paupertatis, quia quilibet piscator hoc facit. Aliter potest dici, quod isti reficiebant retia, id est, aliquid ruptũ consolidabant assuendo reliquis partibus, quia hoc etiam in nouis retibus accidit, quæ sæpe rumpi contingit, & maximè sicut in piscatione illa, quæ fuerat facta, quando vocauerat ante hoc Christus Petrum. Nam conclusa multitudine piscium rumpebatur rete. Luc. quinto cap. Et tunc oportet illud refici, nec erat hoc signum paupertatis. Et tamen concedendum est, quod isti pauperes fuerint, omnes illos pauperes solemus vocare, qui non habent vnde viuant, nisi de labore manuum, & huiusmodi erant isti.

Quare de Petro, & Andrea dicitur, quod mitterent rete in mare, alij verò duo dicuntur reficere retia. Quæst. CVI.

QVæritur, quare de primis, scilicet, Petro, & Andrea dicitur, quòd mittebant rete in mare: & de secundis, scilicet. Iacobo, & Ioanne dicitur, quod reficiebant retia? Dicendum, quod hoc fuit primò, quia scriptura voluit ostendere quid isti faciebant, quando Christus vocauit eos, vt ostendatur, quod non erant otiosi: quia ille, qui eligitur ad dispensandũ verbum Dei, ad aliquid magnum negotium eligitur, & non est sibi otio vacandum. Ideo illi, qui consueuerant in otio delectari, ad prædicationis officium assumi non debent, quia esset eis postea difficile huius officij laboriosas occupationes tolerare. Et sic Christus voluit ostendere, quod isti quos elegit, occupati erant, quando vocati sunt, & sic de negotio ad negotium transirent. Et ad hoc Scriptura voluit indicare actus, in quibus erant occupati in istis actibus diuersis, scilicet, quidam mittebant rete in mare, & alii retia reficiebant, sic scriptum fuit. Secundò fuit hoc, quia Scriptura voluit ostendere istos omnes fuisse piscatores, quia istud conueniebat officio, ad quod sumebantur, scilicet, quia facti sunt piscatores hominum. Et quia isti duo erant actus piscatorum, scilicet, retia reficere, & rete in aquam mittere, scriptum est, quòd quidam retia reficiebant, alii verò in mare mittebant. Alias duas causas assignant quidam. Prima est, quia reficere retia antequam mittantur in aquam, ad signandum, quod promptiores fuerunt in obediendo Petrus, & Andreas. Iacobus autem, & Ioannes pigriores. Dicitur quod Petrus, & Andreas mittebant rete, quasi velociter egissent. Iacobus vero, & Ioannes reficiebant, quasi non ita velociter se disposuissent ad mittendum ea in mare. Secundum est, quia per refectionem retium significatur compositio sermonum, per missionem retium in mare, quod est vsus sermonis compositi.

F Et quia Petrus, & Andreas Euangelia non scripserunt, sed prædicauerunt dicuntur misisse retia in mare. Ioannes autem Euangelium scripsit: ideo retia reficere dicitur. Istas duas causas ponit Chrysostomus super Matthæum, dicens: Existimare autem possumus primos velociores ad prædicandum, quod retia mittebant: istos autem quasi pigriores, quia retia adhuc componebant: sed hoc ausi dicere non sumus, quia eorum differentiam cognoscere solius est Christi: fortè ergo illi propter Petrum dicti sunt mittentes retia, qui prædicauit Euangelium, & non composuit. Dicendum tamen, quod istæ duæ causæ sunt magis mysticæ: primæ autem duæ literales.

Quare Christus eodem tempore, & sub ista vocatione vocauerit hos quatuor? Quæst. CVII.

G QVæritur, quare Christus eodem tempore, & quasi
sub ista vocatione vocauerit istos quatuor? Di-
cendum, quod sicut electio Dei de personis Apo-
stolorum fuit propter solam voluntatem
suam, scilicet, quia ita voluit, ita etiam tempora vocatio-
num. Nam non omnes fuerunt vocati eodem tempore,
sed isti quatuor ante ceteros præter Philippum, qui ante
hoc vocatus fuerat. Ioan. 1. Et sic, quod vocaret istos im-
mediatè post illos, vel interiecto aliquanto tempore, ex
eius voluntate pendebat, potest tamen dici, quod fuit ra-
tionabiliter factum, quia Christus elegerat istos, & voca-
re illos constituerat, & quia quasi simul erant, vocant eos
simul: patet Mar. 1 cap. quia cùm dictum est de vocatione
Petri, & Andreæ subditur. Et progressus inde pusillum vi-
H dit Iacobum Zebedæi, & Ioannem. Et sic parum loco di-
stabant: Idem patet Luc. 5. c. Nam cum iubente Christo
conclusit Petrus magnam multitudinem piscium, ita vt
rete trahere non possent, rogauerunt Iacobum, & Ioan-
nem, qui erant in alia nauicula, quod adiuuarent eos: erãt
enim socij in piscatione. Ideo decuit, quod sub eodem tem-
pore vocarentur: patet Lucæ 5. c. vbi socij vocantur. Sic di-
cit Sanctus Thomas in opere continuo, scilicet: Erãt enim
habitatione simul; dilectione concordes: artificio pares,
fraternitatis pietate coniuncti: Ideo simul vocauit, ne tot
bonis coniunctos dissimilis vocatio separaret. Aliæ causæ
possent poni mysticæ.
Prima est, quia isti assumebantur ad officium prædican-
di; & quia de omnibus quatuor partibus mundi prædica-
tores vocandi erant, fuerant isti quatuor vocati, sic dicit
I Glo. scilicet. Ideo ad quatuor tantum vocatio ponitur, per
quos prædicatores de quatuor mundi partibus vocandos
esse signetur. Secundum est ad significandum Euangeliũ,
quod isti prædicaturi erant. Nam prædicatores Euange-
lium Christi prædicare debent, & non fabulas, cùm Apo-
stolus hoc increpat dicens, quod erit tempus, quando sa-
nam doctrinam non sustinebunt, & veritate quidam au-
ditum auertente, ad fabulas autem conuertentur. 2. ad
Timoth. 4. c. Et quia Euangelia erant quatuor, id est, qua-
tuor libri Euangeliorum, vel quatuor scribentes Euange-
lia, vocati fuerunt nunc solum quatuor. Sic dicit Hilarius:
In hoc enim futurorum Euangelistarum numerus desi-
gnatur. Tertium est ad designandum, quatuor virtutes
Cardinales, scilicet, Prudentiam, Fortitudinem, Iustitiã,
Temperantiam: quibus, qui caruerit, ad prædicationis of-
K ficium non debet assumi. Nam per Petrum designatur
Prudentia, & singulæ aliæ per alios tres. Sic dicit Remi-
gius, scilicet: Per hoc etiam quatuor virtutes principales,
Prudentia enim refertur ad Petrum, propter diuinam co-
gnitionem: Iustitia ad Andream, propter operum virili-
tatem: Fortitudo ad Iacobum, propter diaboli supplanta-
tionem: Temperantia ad Ioannem, propter diuinæ gratiæ
effectum.

Quare Christus Petro, & Andreæ aliquid promiserit, Iacobo vero, & Ioanni nihil? Quæst. CVIII.

QVæritur, quare promiserit Christus aliquid primis duobus vocatis, scilicet, Petro, & Andreæ, & nihil promiserit Iacobo, & Ioanni. Aliqui dicunt propter duo, primò quia sufficit aliquid pro-

mittere

misisse prioribus, vt venirent: secundis autem nihil erat necesse promittere, quia obedientia primorum sufficeret ad mouendum eos, scilicet, cùm Ioannes, & Iacobus viderent, quod Petrus, & Andreas socij eorum a Christo vocati sequerentur eum relictis omnibus, nõ dubitarent ipsi omnia relinquere, & Christum sequi. Secũdò dicunt hoc fuisse, quia Petro, & Andreę fuit necesse aliquid promitti, vt venire vellent: Iacobo autem, & Ioanni nõ erat necesse promitti quicquam, quia isti erant cognati, scilicet, filij sororis Matris Christi; & sic non erat opus inuitari per pręmium, quia propter cognitionem, & affectum sequerentur eum. Istas duas causas ponit Chrysostomus in quadã homilia dicens: vocando autem nihil eis promisit sicut prioribus. Obedientia enim eorum, qui præuenerant, viam præparauerat: sed, & multa de ipso audierant, scilicet, tanquam familiares, & consanguinitate coniuncti. Aliter dici potest, quòd ista quæstio de nullo fuit: immo falsum præsupponit, scilicet, quòd aliquid promissum fuerit hic Petro, & Andreæ. Et falsum est, quia si aliquid fuisset promissum eis, propter quod omnia relinquerent, non peteret postea Petrus Christo dicens, ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? infra 19. cap. Item Christus respondit eis dicens. Vos, qui reliquistis omnia &c. sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim Tribus Israel, eodem capitulo. Si tamẽ iam promisisset eis aliquod præmium pro eis quæ reliquerunt, nõ responderet eis quasi de nouo. Item, quia si Christus nihil dixit Petro, & Andreæ nisi, venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum, hic tamen nõ promittitur præmium, sed magis iniungitur officium laboriosum, ideo nõ est verum, quod eis nunc aliquid promiserit. Aliter potest dici, quod si quis velit accipere istud pro promissione, Dicendũ est, quod etiam Iacobo, & Ioanni istud promissum fuerit, quia istud non erat nisi indicare eis officium, ad quod ipsos assumebat. Erat ergo verisimile: quod cum vocaret Iacobum, & Ioannem, diceret eis, ad quid vocabat ipsos. Et istud erat, quòd faceret eos, piscatores hominum. Subticuit tamen istud scriptura, quia verisimile erat, quod diceret eis id, quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiam forma vocationis non ponitur in secundis: nam in primis dicitur, quod Christus dixit, venite post me, in secundis autem solum dicitur, & vocauit eos sicut præcedentes, supple, venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

Quare dicitur, quòd isti relictis retibus secuti sint eum? Quæst. CIX.

QVæritur, quare dicitur, quod isti relictis retibus secuti sint eum? Dicendum, quod istud ponitur ad ostendendum obedientiam quàm habuerunt ad Christum. Nam ipse dixit eis: venite post me: & quia non poterant ire post ipsum tenendo nauem, & retia, reliquerunt illa, vt ipsum sequerentur. Secundò dicitur hoc ad ostendendum eorum affectum laudabilem ad Christum, quia omnium contempserunt, vt ipsum solum sequerentur. Vnde putabãt se fecisse aliquid ex hoc. Et sic dixit Petrus Christo: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? infra 19. c. Tertio dicitur hoc ad instructionem nostram: vt sciamus, quia omnia relinquenda sunt, si Christus mandauerit. Et etiam, quod non potest aliquis perfectè Christum sequi, nisi hæc omnia deseruerit: sic dicit Chrysostomus super Matthæum, s. secuti sunt eum, omnibus relictis: in quo nos docuerunt, quia nemo potest terrena possidere, & perfectè ad cœlestia peruenire. Sic etiã dicit Glos. scilicet: In his datum est exemplum illis, qui censum deserunt pro Christi amore. Quartò factum est hoc specialiter ad ostendendum, quæ sunt illa, quæ pro Christo relinquenda sunt. Et sunt tria, scilicet, diuitiæ, deliciæ, & parentes, quæ significantur hic per nauem, & retia, & Zebedæum patrem Iacobi, & Ioannis. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet: Tria sunt quæ relinquere debet, qui venit ad Christũ, scilicet, actus carnales, quia per retia piscationis significantur: substantia mundalis per nauem: parentes per patrem. Reliquerunt ergo nauem, vt fierent Ecclesiasticæ nauis gubernatores, reliquerunt retia, vt non pisces afferent ad ciuitatem ter-

A renam, sed homines ad cœlestem: reliquerunt vnum patrem: vt spirituales patres omnium fierent. Sic etiam dicit Hilarius, scilicet. Eis igitur artem, & patriam, domum relinquentibus docemur Christum sequuturi sæcularis vitę solicitudine, & paternæ domus consuetudine non teneri.

Quare Iacobus vocatur Zebedæi? Quæst. CX.

QVæritur, quare Iacobus vocatur Zebedæi, sicut dicitur hic? Dici potest primo, quod Iacobus erat maior Ioanne, ideo ipse hæreditabat nomen paternum. Quia sicut quilibet primogenitus habebat duplum de hæreditate paterna, q̃ quilibet aliorum filiorũ. Deuter. 21. ita succedebat in nomine, vt nomen patris esset sibi prænomen, & diceretur Iacobus Zebedæi. Secundò potest dici, quòd
B licèt quilibet filiorum posset sibi accipere nomen patris, aliqui tamen accipiunt, & alii accipere nolunt, & sic Iacobus voluit istud accipere, & vocatus est Iacobus Zebedæi: Ioannes autem nõ accepit illud, & ideo vocatus est Ioannes simpliciter. Tertio potest dici, & melius, quòd istud prænomen, scilicet, Zebedæi non fuit impositum Iacobo antequam vocarentur ad Apostolatum: sed prius vocabatur Iacobus absolutè, cùm autem factus est Apostolus, fuit hoc sibi appositum propter differentiam, quia Christus habebat duos Apostolos, qui vocabantur Iacobus Zebedæi, quia erat filius Zebedæi, & alius vocatus est Iacobus Alphæi, id est, filius Alphæi. Et ita vocatur vbicunque nomina exponuntur eorum, vt infra 10. c. & Marc. 3. cap. & Luc. 6. c. Inter Apostolos Christi vnicus erat Ioannes, quia ille cum nullo habebat coincidentiam, non fuit apposi-
C tũ sibi aliquod prænomen ad ostendendam differentiam.

An reliquerunt retia, & nauem in littore, & non redierunt in domum? Quæst. CXI.

QVæritur, cùm dicatur hic, quod isti relictis retibus sequuti sunt Christum, an reliquerunt nauem, & retia in littore, ita vt non redirent in domos suas, nec disponerent de rebus suis, vel si redierunt, & disposuerant de omnibus quæ habebant? Dicunt aliqui, quod de omnibus disposuerunt ordinantes domos suas, quia videbatur valde irrationabile, quòd relinquerent ea, quæ possidebant in littore, vt perirent. Secundo quia isti poterant obedire vocationi Christi, & disponere de rebus suis. Et dicentur tunc reliquisse omnia, sicut illi,
D qui ingrediuntur religionem, disponunt de omnibus, quæ habent in sæculo, & tamen dicuntur relinquere omnia cùm ingrediuntur, quia ea, quæ poterant ipsi possidere, & gaudere in eis, relinquunt aliis possidenda, abdicantes à se omne dominium rerum, & omnem fructum, & iucunditatem, quæ in possidẽdo esse potest. Ita ergo de istis verisimilius esset credere, quod ita fecerint, cùm illa faciendo obedirent vocationi Christi. Tertiò patet, quia quando aliquis vocatur ad statũ religionis, vel se ad illũ transferre cupit, prohibetur in eo diuturna rerum suarum dispositio, vt scilicet, si longò tempore manere vult in sæculo, vt melius vendat res suas, & maiora precia inde habeantur pauperibus eroganda, quàm si subito vendendo multum de rerum valore minui oporteat. Dispositio tamen, quæ pauco tempore fieri potest, non prohibetur, nec dissuade-
E tur, vt ait Hieronymus in Epistola ad Paulam in fine, scilicet: Festina quæso te, & hærentis in salo nauiculæ funem magis præscinde, quàm solue. Nemo renunciaturus sæculo bene potest vendere quę contempsit, vt venderet, & infra dicitur: Si habes in potestate rem tuam vende, si non habes proiice. Et sic isti poterant facere aliquam dispositionem de rebus suis in breui redeundo in domos suas, & illa non impediebat vocationem Christi. Sed dicendum est aliter, videlicet, quod verisimile est, quòd isti mox, vt a Christo vocati sunt, sequuti fuerunt Christum, & non redierunt in domos suas, vt loquerẽtur vxoribus, aut filiis, aut ne de eis, quæ possidebant disponerent, sed de eis, quæ in domibus erant non curauerunt: ea vero, quæ ante oculos erant proiecerunt relinquentes. Primo patet, quia obligabantur sic facere. Nam vt supra ostensum est in quadam quæstione, Apostoli isti vocati obligabantur

obedire

obedire vocanti, & obligabantur obedire modo vocationis. Quia sicut Christus potuit eos obligare, vt venirent per solum praeceptum, ita poterat eos obligare de tẽpore, & modo, scilicet, quod venirent, & quomodo venirent. Et quia Christus nõ solùm vocauit eos, vt aliquãdo ad se venirent, sed dixit, venite post me, obligabantur ipsi immediatè ire, quia aliàs non ibant post ipsum, & sic non poterant disponere de rebus suis, nec redire in domos. Secũdò patet, quia dicitur in litera: At illi continuo relictis retibus sequuti sunt eum: Et sic nullam moram fecerunt: Quod factũ esset, si deberent disponere de naui, & retibus, & redire in domũ. Sed & Mar. 1. c. dicitur: Et protinus relictis retibus sequuti sunt eum. Hoc autem de Petro, & Andrea dicitur: de Iacobo autẽ, & Ioanne dicitur supra in litera. Illi autẽ statim relictis retibus, & patre sequuti sunt eum. Tertiò, quia in hoc est magna laus obedientiae, & affectus Apostolorum ad Christum, quia si aliquanto tẽpore mansissent disponendo de rebus suis, non tantum fecisse viderentur. Sed quia omnibus contemptis, & protectus sequuti sunt immediatè Christum, laudantur. Sic dicit Gregorius in quadam homilia: Nulla autẽ Petrus, & Andreas facere eum, scilicet, Christum miracula viderunt, nihil ab eo de praemio aeternae retributionis audierant, & tamen ad vnũ Domini praeceptum, hoc quòd possidere videbantur obliti sunt. Obliuisci autem est omnino relinquere, ac si nescirent se habere, qui autem de rebus suis disponit, non obliuiscitur, licèt relinquat. Quarto patet, quia aliqualiter erat culpabile, quia Christo vocante istos ad Apostolatum, ipsi vellent manere ad disponendum de rebus suis, vel saltem vellent redire in domum, vt loquerẽtur vxoribus, & filijs, & relinquerent eos. Sic patet 3. Regum 19. c. quando Elias ex mandato Dei volens vngere Elisęum in Prophetam, posuit pallium suum super eum, quod erat quasi dicere ei, sequar me; & ille statim relictis bobus cucurrit post Eliã. Et ait: Osculer oro te patrem meum, & sic sequere te. Et dixit Elias: Vade, & reuertere, quod meum enim erat feci tibi, quasi dicat. Si vis reuerti, reuertere: & iam non erit culpa mea, quia id quod ego facere obligabar feci. Et sic videbatur, quòd debebat eum sequi immediatè, & tamen ex quadam permissione fuit, quòd reuerteretur imponẽdo sibi onus, si fortè ex ista reuersione impediretur. Si tamen non teneretur sequi eum immediatè, non dixisset Elias, quod meum est tibi feci: maximè quia Elisaeus non ausus est ire ad osculandum patrem, & matrem, nisi ex licentia Eliae. Vocatio tamen ista Apostolorum in nouo testamento magis vrgebat ad promptè obediendum. Primò propter vocantem, quia istos vocabat Christus, Elisęũ verò vocabat Elias, quo in infinitum minor erat. Secundò propter officium, siue dignitatem, ad quã vocabãtur, quia Elisaeus vocabatur ad statum Prophetalem, cùm vnctus fuerit in Prophetam, eod. cap. Isti autem vocabantur ad Apostolatum, qui est status valde maior, quã Prophetalis. Nã inter omnes status Apostolicus status est maior. infra Corint. 12. c. Et quosdam posuit in Ecclesia, i. Apostolos 2. Prophetas 3. Doctores, & ad Ephe. 4. dicitur: Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdã autẽ Prophetas, alios verbo Euangelistas. Promptius ergo obedire debebant: quia prompta obedientia pertinet ad perfectionem, & tamen quanto aliquis est in statu altiori Ecclesiastico, tanto maior perfectio ei incumbit. Tertio propter statum, vel tempus in quo fiebat vocatio. Nam Elisaeus vocatus est in statu, vel tempore veteris testamenti: Apostoli autem vocati fuerunt incipiente nouo testamento. Et tamen omnia in nouo testamento debent esse perfectiora, quàm in veteri, quia lex Moysis fuit sicut status paruulorum, ideo vocatur paedagogus, quod ad pueros pertinet: lex autẽ Christi est tẽpus perfectionis, & plenitudinis: vbi iam non est homo sub paedagogo: ad Gal. 3. & 4. c. Ideo debuerũt promptius obedire isti vocati, quàm Elisęus: ita vt non peterent redire in domum ad loquendũ vxoribus, nec filijs, nec ad disponendũ de rebus suis. Quintò principaliter patet, quod Christus vocans quosdam increpabat eos, si illico non sequerentur: Patet Luc. 9. c. vbi Christus dixit cuidam: Sequere me. Et ille dixit: Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. Dixit autem ei Iesus: sine, vt mortui sepeliant mortuos suos. Et sic non licebat etiam

F propter affectionem paternam aliquantulum morari, sed illico vocanti obediendum erat, & veniendum. Sextò patet, quia etiam leuem dispositionem rerum possessarum Christus fieri prohibuit à vocato. Nam quidã dixit Christo: Domine sequar te: sed primum permitte mihi renunciare his, qui domi sunt. Christus autem dixit: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno caelorum. Luc. 9. cap. Et sic etiam redire in domum non licebat vocato, si vocaretur in agro, quia volendo redire in domum, respiciebat retro. Et hoc dicebat Christus esse illicitum. Dicendum ergo, quod isti vocati à Christo non morati sunt ad disponendum de rebus suis, sed illas reliquerunt. Et patet magis, quia de Iacobo, & Ioanne dicitur, quod relicto patre in naui cum mercenarijs, sequuti sunt Christum, Marc. 1. cap. G Et sic apparet, quod non redierunt in domum, nec disposuerunt aliquid de rebus suis, cùm ex ipsa naui sequuti sunt Christum, cùm dicatur, relicto patre in naui. Si tamen aliquanto tempore mansissent ad disponendum de rebus, non diceretur reliquisse patrem, quousque de rebus disposuissent, & tunc recederent. Dicendum tamen, quod ob hoc res istorum non perierunt, quia erat aliquis, cui committerentur, vel qui posset habere illas. De Iacobo, & Ioanne patet, quia ipsi erant piscantes cum Zebedaeo patre suo. Et sic manebant omnia, quae illi tunc habebant patri: quia Mar. 1. c. dicitur. Relicto patre in naui cum mercenarijs. De retibus, & naui Petri, & Andreae non apparet tam manifestè. Et tamen credendũ, quòd ibi erat, qui poterat conseruare illa, ne perirent, & relinquere illis, ad quos pertinebant. Nam Petrus, & Andreas in piscando erant socij Iacobi, & Ioannis, & patris H sui Zebedaei. Luc. 5. cap. Et tamen manebat adhuc Zebedaeus piscando. Ideo ei poterant relinqui, & commendari retia: & nauis Petri, & Andreae, & illi darent eis ad quos pertinebant, scilicet, vxoribus, vel filijs eorum.

Ad primum in contrarium dicendum, quod non erat irrationabile, quod isti reliquerint omnia non faciendo dispositionem aliquam: quia Christo personaliter vocante, ad nihil, nisi ad ipsum attendendum est: sicut patet de illo, quem Christus prohibuit redire ad disponendum de his, quae domi habebat. Et non quidem ad disponendum, sed nec ad renunciandum illis, quod minus erat. Luc. 9. c. Ita nunc etiam si retia, & nauis Petri perirent in littore, & ad quoscunque alios peruenirent, non erat irrationabiliter, cùm magis vrgeret Christi vocatio, quam istarum I rerum solicitudo: maximè cum intentio eius esset, quòd illico sibi vocanti obediretur, quia aliàs esset mittere manum ad aratrum, & respicere retro. Luc. 9. c. Nec tamẽ propter haec res istorum perirent, quia erant ad quos peruenirent, & illas habere possent, vt supra dictum est. Ad secundum dicendum, quod etiam si isti redijssent in domum ad disponendum de rebus, & postea sequerentur Christum, dicerentur relinquere omnia, quia proprietates, & vsum à se abdicabant: sicut dicitur de intrantibus religionem. Isti tamen non possent obedire Christo vocanti, si aliqualiter morarentur ad disponẽdum de rebus, quia Christus dixit, quòd venirent post eum, & tamen si non irent immediatè, non obediebant iuxta formam mandati, quia non veniebant post ipsum: maximè cum ista esset intentio sua, quòd illico illum sequerentur, & non diuerterent ad K aliquid aliud. Luc. 9. cap. De intrantibus religionem secus est, qui possunt de rebus suis disponere ad nutum, quia illi non obligantur intrare, sed liberè agunt.

Isti autem vocati a Christo obligabantur venire, vt supra ostensum est. Si autem dicatur, quòd isti ingredientes religionem à Deo per interiorem vocantur vocationem, ideo etiam debent obedire. Dicendum, quod de istis non constat, an vocetur a Deo, licet realiter vocentur: quia nemo potest cognoscere perfectè motum interiorem propter sui spiritualitatem. Vnde aliquando putat quis se vocari a Deo, & non vocatur: sed leuitas sua eum mouet, vel forte diabolus tentat, vt laedat, quia mille viae sunt nocendi diabolo, dicente Apostolo in Apoc. 2. c. An ignoratis altitudinem Satanae. Ideo sicut quosdam tentet, ad malũ, eos incitando; ita & alios fallit, eos ad arduum propositum strictioris vitae incitando, in quo postea deficiant, &

despe-

desperent. Et esset laqueus iste magnus, nisi Christi pietas A contereret laqueos, & liberaret confidentes in se. Et tamen propter hoc cautè respicere debet quisque, cum putet se ad talia vocari, vt seipsum probet, & tentet spiritum vocationis illius vnde sit, sicut monet Ioan. 1. Ioan. 4. cap. scilicet, Nolite adhuc credere omni spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint, & propter ista dubia non tenetur homo respondere vocationi interiori, sicut in exteriori, quæ manifesta est. Item dato, quod constaret alicui se vocari à Deo ad statum religionis, illa vocatio non est tam determinata sicut vocatio exterior: cùm exterius per verba determinatè significari possit res, & tempus, & modus in vocatione, & sic tenebitur homo ad illa strictissimè seruanda, cum de illis non possit dubitare. Vocatio autem interior est solum quidam pulsus in anima, secundum quem B ad aliquam rem incitamur: & tamen non ita aperte, vt innuatur nobis, quibus temporibus, & quibus modis illa res fieri debeat. Et sic liberum est ipsi vocato de rebus suis disponere. Secus autem de istis vocatis nunc a Christo exteriori vocatione, quia ex forma vocandi, & aliis circumstantiis apparebat, quod Christus vellet, quod immediatè sequerentur eum, vt supra ostensum est, ideo sic facere tenebantur. Ad tertium dicendum, quod introeuntes religionem possunt de rebus suis disponere, & non solum dispositione leui temporis fieri potest, sed etiam dispositione longissima, quia cum ipsi non obligentur mutare illum statum: possunt quamdiu voluerint manere in illo, siue disponendo se, siue non. Et quamdiu voluerint, poterunt illum mutare. Isti autem à Christo vocati, non erant iam iuris sui, vt supra ostensum est. Ideo C non habebat locum in eis dispositio rerum breuis, vel longa, sed illico tenebantur sequi iuxta formam mandati, & intentionem vocantis ei cognitam. De dispositione autem rerum permutantibus statum, considerandum, quod sicut dictum est, non obligantur breuiter, vel prolixè disponere, cum non obligentur ad statum mutandum. Quod vero Hieron. dicit de longa, & breui dispositione, consilium est: scilicet, quod si quis aliquid semel disposuit, aut disponit mutare statum, non est ei securum longo tempore manere in rerum dispositione, quia in longo tempore multa impedimenta incidere possunt, & illa incidere verisimile est, cum diabolus inuideat tendentibus ad alia, & procuret eis impedimenta. Et tunc homo D erit sibimet in culpa, cum per longam dispositionem sibi præstiterit ista impedimenta, cum sciret verisimile esse talia accidere: maximè quia ille, qui vult relinquere sæculum, & diu manere in dispositione rerum, hoc ideo facit, vt maiora precia possint pauperibus erogari de rebus suis. Hoc tamen non est tantæ necessitatis, nec tam desiderabile, vt per istud debeat homo retardari aliquanto tempore a proposito perfectionis. Sic dicit Hieron. in eadem Epistola ad Paulinum, scilicet. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, proiice. Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est, scilicet, nisi tu semper procrastinans, & de die in diem trahens caute, & pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus vnde pauperes alat suos: quasi dicat. Etiam si tu non manseris longo tempore disponendo, ut caute vendendo magna precia pauperibus eroges, habet Christus multa alia, vnde pauperes alat: Ideo non est curandum propter hoc diuturnam facere dispositionem: ideo dicebat Hiero. quod si aliquæ res non possunt disponi, nisi cum difficultate, E debemus illas dimittere, vt pereant. Vtpote si alicui volenti intrare religionem debentur aliqua, quæ recuperari non possunt, nisi litigando, consultius sibi est dimittere, vt pereat res, & non litigare, quàm diuturnè fortassis litigare, & postea rem per iudicium acquisitam pauperibus erogare. Sic dicit Hieron. ibidem, scilicet. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, proiice. id est, permitte illam perdi. Et subdit ibi causam, scilicet, tollenti tunicam pallium relinquendum est, scilicet, si quis habet tale propositum perfectionis, non solum non debet litigare pro his, quæ iam debita sibi sunt, sed etiam si de nouo auferantur, debet dimittere, vt non litiget: nec ob hoc erit minoris meriti dans pauca pauperibus, quia celeriter non dedit, quàm dans magna precia, quæ per A longam venditionem accepit. Quia illa, quæ pereunt, etiam Deo damus, cum propter illum perire illa permittamus. Quomodocunque ergo det, qui religionem intrat, se & omnia Deo dat: maximè quia, qui celeriter vendidit, citius intrat perfectionem, vel perfectionis viam, quàm qui vendendo moratus est, & in hoc recompensantur precia maiora, quæ alius pauperibus erogauerat.

An Iacobus, & Ioannes malum facerent dimittendo patrem? Quæst. CXII.

QVæritur, an Iacobus, & Ioannes malum facerent dimittendo patrem solum? Aliquis dicet, quod sic, quia isti erant pauperes, vt ait Chrysost. super B Matth. Et dicit, quod magna pietas erat istorum filiorum, quod in tanta paupertate patri succurrere tenebantur: ergo non dimittere eum, vt ei in paupertate sua necessaria ministrarent. Item homo ex necessitate præcepti tenetur honorare patrem. Exod. 20. cap. iste autem honor non consistit in solo verbo, & exterioribus ceremonijs reuerentiæ, sed maximè consistit in prouisione circa necessaria, scilicet, in alimentis. Sic Christus asserit increpans Pharisæos, & Legisperitos dicens, quod transgrediebantur legem Dei facientes, quod filii solùm honorarent parentes verbo, & nihil aliud eis impenderent. Vnde ipse voluit honorem paternum esse in hoc, quod sibi prouideatur. Sic dicit Aristo. libr. 10. Ethic. C ponens, quod circa alimenta magis debet prouidere filius patri, quàm sibi ipsi: & tamen ab isto præcepto Dei nemo absolutus est. Ergo non poterant isti dimmittere patrem.

Item sicut dicit Aristo. libr. 8. Ethic. in fine, quod filio nunquam licet abnegare patrem, nec relinquere, quia semper est debitor, & debitori nunquam licet abnegare creditorem: ideo dicit, quod filio non licet relinquere patrem, nisi efficiatur incurabilis in malitia. Patri autem licet abnegare, vel relinquere filium: ideo non licebat istis relinquere patrem in tempore senectutis.

Item, quia dicit Chrysostomus super Matthæum, quod ad magnam pietatem Iacobi, & Ioannis pertinebat, quod sicut patri in tanta paupertate succurrebat, vt eum secum D in naui baiularent, non vt ille illos adiuuaret in opere, sed vt ipsi eum consolarentur sua præsentia. Et sic cùm iste senex haberet filios tanquam solatium senectutis suæ, non liceret eis relinquere patrem, quia per hoc affligeretur pater. Item isti, vel saltem aliqui eorum filios habebant, & illos etiam relinquere non liceret, si paruuli essent. Item aliqui eorum habebant vxores, quas relinquere non poterant; quia vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: & mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir. 1. ad Corin. 7. cap.

Dicendum, quod istis licuit relinquere patrem. Nam vt supra dictum est, isti vocati obligabantur sequi Christum vocantem, & hoc non poterant nisi patrem relinquerent, ideo non solum licebat patrem relinquere, sed etiam obligabantur relinquere. Et sic fecerunt, quia dicitur. Illi autem relictis, & patre secuti sunt eum. Hoc autem Christus volebat, quod homo propter ipsum relinqueret patrem, & matrem, & omnia quæ haberet, & qui non relinqueret non perfectè diligebat eum, & relinquentibus patrem, & E matrem, & cognatos, magna promittebat. s. quod qui reliquerit domum, fratres, sorores, patrem, matrem, vxorem, aut filios, acciperet vitam æternam, infra 19. c. & Mar. 10. cap. & ad hoc Christus dixit se venisse, scilicet. Non veni mittere pacem in terram, sed gladium: Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & mulierem aduersus matrem suam. infra 10. c. Licitum ergo erat separationes istas fieri, cū ad eas Christus venisset faciendas. Christus etiam non promisisset pro his centuplum, & insuper vitam æternam, nisi ista facere bonum esset. Vnde aliquando Christus expressè iubebat quibusdam patres relinquere, sicut patet Luc. 9. cap. de illo, cui dixit, sequere me. Et ille ait: Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. Et Christus dixit: Sine, vt mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade, & annuncia regnum Dei.

Dei. Ad primum dicendum, quod filij tenentur patribus prouidere in necessarijs, in quantum possunt honeste facere, non tamen ab hoc obligantur cessare ab alijs actibus bonis, vt solùm studeant in prouisione patrum. Vnde licet eis dimittere patres, vt ad altiorem viuendi viam tendant. Quod verum credo, nisi patres essent quasi in extrema necessitate, nec aliter eis prouideri posset, nisi per filiorum ministrationem: quia tunc contra omnem charitatis viam esset illos deserere. Sed quando possunt aliqualiter sustentari, etiam si sint in paupertate satis arcta, non tenentur filij cessare à proposito vitæ excellentioris, si illud conceperunt, vt patribus ad nutritionem semper assistant. Illud autem verum est de illis, qui sponte ad religionem transeunt, vel ad aliquam excellentem vitam, secus de illis, qui vocantur à Christo exteriori vocatione. Nam ibi nihil oportet distingui, quod etiamsi sint patres in extrema necessitate: immo in ipso mortis articulo, & Christus vocaret, omnia dimittenda essent, quia ipse scit necessitates, quas nos patimur, vel statum, in quo sumus, & si velimus etiam manere, quàm eum vocantem sequi non vocaret. Sed adhuc dicendum de Zebedæo patre Iacobi, & Ioannis, quod non solum ab eis Christo vocante deseri potuisset, sed etiam si ipsi concepissent propositum alicuius excellentis vitæ, quia ille non erat omnino pauper, ita vt sine filiorum ope viuere non posset. Nam habebat nauem, & mercenarios, qui cum eo piscabantur. Quia Marc. 1. cap. dicitur, & relicto patre suo Zebedæo in naui, cum mercenarijs secuti sunt eum. Et sic poterat iste viuere sine filijs: vnde illi libere poterant ire, quo vellent propter desiderium excellentioris vitæ. Ad secundum dicendum, sicut supra, quod tenetur homo honorare patrem, non solum verbo, sed maximè impendendo necessaria, & tamen non tenetur ob hoc non prosequi propositum excellentius, si aliquod conceperit. Eo autem tempore quo manserit apud patrem, tenebitur ei iuxta vires decenter prouidere. Et cum dicitur, quod non est quis absolutus ab obseruatione istius mandati, concedendum, quod etiam filius manens in religione inquantum non repugnat voto suo, nec puritati religionis, tenetur patri subuenire in necessarijs. Ideo si accidit, quod aliquid possit, tenebitur ad illud. Non est tamen sensus, quod propter hoc filius debeat manere semper eo modo, quo melius possit patri prouidere. Istud autem militaret contra charitatem, scilicet, quod impediretur homo à maiori bono ex necessitate propter minus bonum: maximè cum vtrumque sit compatibile, quia si filius non prouideret patri, non peribit pater in casu dato, cum possit aliter sustentari: licèt in grauiori paupertate, & maiori difficultate. Et tamen adhuc ab obligatione præcepti istius, poterat quis totaliter absolui in casu isto, cùm Christus expresse iuberet dimitti omnia, & sequi ipsum. Ad tertium dicendum, quod filio nunquam licet abnegare patrem, ita vt dicat se ei nihil debere, quia semper debet, cum non sit possibile, quod ei æqualia reddere possumus Aristotel. libr. 8. Ethicor. Ideo necesse est, quod semper obligati maneamus. Potest tamen filius dimittere patrem, id est recedere ab eo, vt alterius vitæ excellentioris vsum teneat. Et tamen ibi non poterit adhuc patrem abnegare dicendo nihil se illi teneri, quia tenetur semper, & si occurrerit, quod non faciendo contra puritatem religionis suæ possit in aliquo patri agenti ministrare tenetur, vt dictum est. Ad quartum dicendum, quod licet sit magna consolatio patribus in senectute filios habere, parentes tamen si inopia non vrgeat, in qua filij prouidere debeant, pro causa satis leui possunt filij patres deserere. Si autem inopia vrgeat dicendum est, sicut supra. Ad quintum dicendum, quod si filij erant iam aliqualiter adulti, poterant viuere sine patrum ope, & sic licebat eos relinquere. Si autem paruuli apud matres alendi erant. Ideo hoc non obstabat, maximè quia etiam si essent paruuli infra triennium, & matres non haberent: Christo tamen vocante, necesse erat eos relinqui: cum etiam mortem subire necesse sit, si Christus iubeat. Ad sextum dicendum, quod hic multæ difficultates occurrunt, scilicet, an per vocationem Christi soluebatur matrimonium,

F vel an poterant vxores reuocare viros à Christo vocatos: & an tenebantur reddere debitum vxoribus, si illæ vellent sequi illos euntes cum Christo: & an Apostoli vxores secum duxerint, & multa alia dubia circa hoc, de quibus, & de toto Apostolorum statu dicetur. infra 10. cap.

An Iacobus, & Ioannes tenerentur sequi Christum, si eorum pater hoc prohibuisset?
Quæst. CXIII.

QVæritur, si Zebedæus pater Iacobi, & Ioannis dixisset eis, quod non sequerentur Christum, quando vocati sunt, an deberent cessare? Aliquis dicet, quod tenebantur manere, & obedire
G patri iubenti. Pertinet autem ad mandatum de honorando patrem, à quo nunquam filius absoluitur: ideo tenebantur illi semper obedire. Item, quia secundum legem Moysis erat posita maior obligatio, & adiecta pœna, scilicet, quod filij non obedientes patribus lapidarentur. Deuteronom. 21. c. scilicet: Si genuerit homo filium contumacem, & superbum, & proteruum, qui non audiat patris, atque matris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius: Et ibi sequitur, quod populus ciuitatis lapidibus obruet eum. Et sic isti tenebantur ad obediendum patri.

Dicendum, quod etiamsi Zebedæus prohibuisset Iacobo, & Ioanni sequi Christum, tenebantur tamen eum sequi, quia nullum præceptum potest obligare contra
H Deum, cum ipse sit supremus. Isti autem cognoscebant Iesum esse Deum, vel saltem Messiam, & in illo esse diuinam virtutem propter miracula, quæ eum facere viderant, ideo tenebantur ei obedire. Item, quia non solum in vocatione exteriori, quæ est expressa, sed etiam in interiori, quæ non est tam determinata, vel etiam si nulla vocatio esset, dum tamen quis concipiat propositum melioris vitæ, pater non potest eum prohibere, & si prohibuerit, non est obediendum. Et hoc Christus satis apertè voluit dicens, quod venerat separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, &c. Istud tamen non est, nisi quando aliud vult pater, & aliud vult filius. Ergo Deus vult, quod interdum filius non obediat patri, nec filia matri, & sic maxime, quando Deus expresse aliquid iubet. In hoc casu tamen Chri-
I stus vetuit istam contradictionem, quia cum ipse vocauit Iacobum, & Ioannem Zebedæus pater eorum non repugnauit, sed mansit in pace in naui cum mercenarijs suis. Marc. 1. cap. Ad primum dicendum, quod obligatur homo obedire patri, & tamen si constet mandatum suum esse contra Dei mandatum non obligat: vel si aliquo modo militat contra charitatem, tollendo viam ad maius bonum. Ad secundum dicendum, quod istud non tenet, si filius semel esset inobediens patri, sed si esset assuetus ad obedientiam, & monitus non desisteret, & insuper vacaret commessationibus, & luxuriæ, vt ibidem. Istud autem non conueniebat in proposito, maxime, quia nulla inobedientia erat hic, quia inobedientia non est, nisi quando contemnitur præceptum, quod obligat. Et tamen hic non poterat præceptum patris obligare
K istos contra præceptum Dei: ideo non poterant esse inobedientes.

Et circuibat Iesus totam Galilæam docens in Synagogis eorum: & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam. Et obtulerunt ei omnes male habentes varijs languoribus, & tormentis comprehensos: & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos. Et secutæ sunt eũ turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanẽ.

[Et circuibat Iesus.] Hic ponitur coadunatio populi ad Christum quantum ad multitudinem populorum, & turbarum. Et dicitur, quod circuibat Iesus totam Galilæam, id est, discurrebat per singula loca Galilææ prædicando in illis: hoc dicitur, quia prædicatio Christi inchoata fuit in Galilæa in vrbe Capharnaum, vt patet supra in littera,

& non

& non manebat Christus semper in eodem loco, sed discurrebat prædicando per omnia loca. [Docens in Synagogis eorum.] Synagoga eorum erat locus, ad quem Iudæi conueniebant ad orationem, & ibi Christus prædicabat multitudini congregatæ. [Prædicans Euangelium regni,] id est annunciabat regnum cęlorum istis, quibus prędicabat. Nam Marc. 1. c. dicitur: venit Iesus in Galilæam prædicans Euangelium regni Dei. Potest autem dupliciter accipi regnum Dei hic. Vno modo pro regno cælorum Et tunc est sensus, quòd prædicabat regnum Dei, id est quòd annunciabat hominibus, quòd peruenirent ad regnum cęlorum, & in promptu erat illuc peruenire. Alio modo accipitur regnum Dei pro statu noui testamenti, & in vtroq; modo Euangelium dicitur esse regni Dei. Nam regnum cælorum, siue vitam æternam habet Euangelium, id est denunciatur in Euangelio. Quia nihil est, per quod homines clare intellexerunt se posse peruenire ad vitam æternam, nisi per Euangelium: quia in lege veteri non promittebatur expresśè vita æterna, sed bona temporalia: accipiendo etiam pro statu noui testamenti, verum est, quod status noui testamenti Euangelium habet, cùm Euangelium Christi non fuerit nisi in statu noui testamenti, & per illud dirigitur totus status iste. Primo tamen modo accipitur hic, scilicet quod prædicaret Euangelium regni, id est euangelizaret, vel annũciaret, quod regnum cælorum appropinquabat, sic dicitur supra, quod Christus prędicabat dicens: Pęnitentiam agite, appropinquat regnum cælorum. [Et sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo,] i. non solum prædicabat, sed etiam in omnibus illis populis, in quibus erat, curabat infirmos. Vocatur hic languor infirmitas grauissima, sicut sunt maximæ infirmitates incurabiles, & oẽs illas Christus curabat: quia in illis magis virtus sua ostendebatur. Infirmitas vocatur leuis ęgritudo, vt febres, & quidam dolores, vel passiones cões. Dicit in Chrys. super Mat. ꝙ infirmitas est corporũ, & languor est animorum. Vel dicit, ꝙ per languorem intelligimus aliquam passionem animæ, vt auaritiam libidinem, & huiusmodi: per infirmitatem aũt, infidelitatem, per quam quis infirmatur in fide. Vel per languores intelliguntur grauiores corporis passiones, per infirmitatem ãt leuiores. Ista expositio vltima Chrys. est melior, quia hic loquitur Mat. de illis curationibus, quas Christus faciebat per quas potestatem suam ostendebat, & sequebatur eum populus: curando tamen aliquas passiones animæ, nihil ostendebat de virtute sua, quia illę passiones non sunt manifestæ, vel saltem curationes earum non videbantur. Id tamen per quod aliquid probatur, debet esse manifestum. Ideo Matth. solùm loquitur de passionibus, quæ erant in corpore. [Et abijt opinio eius in totam Syriam.] Faciebat Christus curationes mirabiles, quales nunquam a sæculis auditę fuerant, ideo diuulgatum est nomen suum, non solum in Galilęa, & Iudæa, sed etiam in alijs regnis vicinis, vbi Gentiles morabantur, & ita est de Syria, quę apud Iudæam est, de qua infra dicetur. [Et obtulerunt ei omnes male habentes.] i. offerebant ei, quia non potuerunt in aliquo tempore simul omnes infirmos Christo offerre, nec hoc aliquando consummatum est, quia semper manserũt aliqui infirmi, quos Christus non curauerit, quia non oblati sunt ei. Sed dicitur, quod Christus curauit omnes male habentes, quot obtulerunt ei. i. ꝙ in quocunq; loco prædicabat, offerebant ei infirmos, qui erant in loco ipso, & curabat eos. Aliquos etiam infirmos portabant de exterioribus regionibus, sicut de Syria, & alijs partibus, de quibus multis conueniebant ad Christum: & tunc quidam Rex Syrię nomine Abagarus misit ad Christum literas, vt eum sanaret, de quo dicetur infra in quadam quæst. [Varijs languoribus, & tormentis comprehensos.] Languor est infirmitas non multum dolorosa. Tormentum est grauis infirmitas dolorem inferens. Sic dicit Remigius, s. Per languores, & tormenta varias vult intelligi infirmitates, sed leuiores, cùm dicit varijs languoribus. Glo. dicit, ꝙ languor est morbus diuturnus: tormentum est morbus acutus, vt dolor lateris, & hmõi. Omnia autem genera infirmitatum Christus curabat, vt videretur, ꝙ non virtute naturæ, sed diuina operaretur, quia virtus naturæ valet ad curandum quosdam morbos, sed non omnes. [Et qui dæmo-

A nia habebant.] Multos curauit Christus habentes dæmonia: ita vt Iudæi mirarentur, & quidam dicebant, quod in potestate dæmonum eijciebat dæmonia, s. in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia eijcit infr. 12. c. & Luc. 11. c. inter Iudęos quoque erant aliqui, qui dæmonia eijciebant, de quibus Christus dixit infra 12. c. Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eiciunt? q. d. Eiciũt dæmonia sicut ego: sed vos non confitemini, quod ipsi eijciant illa in potestate dæmonum, ideo nec debetis dicere, quod eiciam illa in potestate Beelzebub. [Et lunaticos.] Isti sunt, qui patiuntur ægritudinem quandam in capite, secundum diuersa tempora cursus lunæ, de quibus dicetur infra in quadam quæstio. [Et paralyticos.] Dicuntur paralytici illi, qui habent aliquam partem corporis, quam mouere non possunt, ad arbitrium suum, sed sunt membra B illa quasi separata a reliquis membris, quæ mouentur per arbitrium nostrum. Vnde paralyticus idem est, quod dissolutus, sic dicit Rabanus, paralytici sunt corpore dissoluti. Paralysis enim Græcè, Latinè dicitur dissolutio. [Et curauit eos.] Et curabat, quia non solum fecit Christus hoc semel, sed in consuetudinem ei erat sanare infirmos, quandocunque offerrentur, nisi forte eorum infidelitas hoc impediret. [Et sequutæ sunt eum turbæ multæ.] Videntes miracula, quæ Christus faciebat, & doctrinam suã confluebant ad eum, & desiderabant valde accedere ad ipsum, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Luc. 6. [De Galilæa.] Duplex est Galilæa, scilicet, quædam Iudæorum, & quædam Gentium, vt ait Hieronym. super Matth. de quo supra declaratum est, & de vtraque Galilæa veniebant ad Christum: & posuit hic Matthæus ante C ceteras prouincias de quibus veniebant ad Christum, quia Galilæa fuit prima, in qua Christus prædicauit. Ibi enim incœpit prædicare, vt patet supra in litera, & Mar. 1. c. Et fuit hoc in ciuitate Capharnaum supra in litera. Iden dè hac conuenerunt ad Christum multi prius, quàm de alijs prouinciis. [Et Decapoli.] Est Decapolis nomen prouinciæ, & significat decem ciuitates, & est nomen compositum Græcum, & dicitur a decas, quod est decem, & polis, quod est ciuitas, quia decem continet ciuitates. Nomina autem illarum sunt, quæ infra dicuntur, scilicet, Thierias, Saphet, Cedis, Nephtali, Asor, Cæsarea, Capharnaum, Iocapata, Bethsaida, Corozaim, Bethsan: & vocatur tota ista regio Cabul, & Ituræa, & Rooh Galilæa Gentium, & extendit se vsque ad Beritum, quæ est ciuitas in littore maris Mediterranei, & distat per xx. leucas a Sidone D quæ erat olim ciuitas famosissima. [Et de Ierosolymis.] Id est, de ciuitate Ierusalem, & de locis propinquis; quia tam ipsa ciuitas, quàm loca ei adiacentia Ierosolyma vocatur. [Et de Iudæa.] Prouincia est nominata a Iudæis, quæ aliquando variè accipitur, vt dicetur infra in quadam quæst. [Et de trans Iordanem.] Iordanis est fluius in terra Chanaan, in qua Iudæi habitabant, & ad partem orientalem illius fluuij habitabant duæ tribus, & dimidia, scilicet, Ruben, & Gad, & medietas tribus Manassæ: ad occidentalem vero partem Iordanis habitabant reliquę nouem tribus, & dimidia. Vnde aliquando illi, qui habitabant ad orientalem partem Iordanis dicebantur esse trans Iordanem, & aliquando dicebatur hoc de illis, qui habitabant ad occidentalem partem Iordanis. Et tamen communiter in scriptura dicuntur esse trans Iordanem illi, qui E sunt ad orientalem partem. Ista autem prouincia, quæ significatur per trans Iordanem, est orientalis ad Iordanem, scilicet illa in qua habitabant duę tribus, & dimidia, vt dictum est, quia etiam de illa multi nunc conueniebant ad Christum.

Quare dicatur hic, quòd Christus circuiret totam Galilæam prædicando?
Quæst. CXIV.

QVæritur, quare hic dicitur, quod Christus circuiret totam Galilæam prædicando. Dicendum, quod propter multa. Primò, quia ut quidam dicũt, voluit in hoc prædicatoribus exemplum dare. s. ne semper maneant in eadem ciuitate, uel loco, sed discurrant per diuersa, ut omnibus annunciet verbum Dei.

Sicut dixit Paulus, qui erat præcipuus prædicator, ad Ro. F 1.c. Sapientibus, & insipientibus debitor sum, ita & quantum in me est, promptum est his, qui Romæ sunt prædicare. Sicut ergo Paulus dicebat se debitorem omnibus ad annunciandum illis Euangelium: ita & prædicator non debet semper in eodem loco prædicare. Sic dicit Remigius: In hoc Doctorum vita instruitur. Vt enim non sint pigri, docentur per hoc, quod dicitur circuibat Iesus. Secundo, quia Christus erat Medicus animarum, & quia sicut vadit Medicus ad ægrum, quando æger non potest ire ad Medicum, ita Christus nunc ibat ad prædicandum per omnia loca. In quo etiam Ecclesiæ pastores instruit: sicut dicit Chrys. super Mat. Quia enim illi, vt debiles ad Medicum venire non poterant, ipse sicut studiosus Medicus circuibat grauiter ægrotantes. Et Dominus quidem circuibat singulas regiones. Qui autem sunt vnius regionis pa- G stores considerando debent circuire singulas populi passiones, vt ad remedium passionis eorum aliquod medicamentum in Ecclesia proferatur. Tertio, Christus circuibat, vt non se ostenderet fauorabilem, si solùm fortè prædicaret in terra sua, in qua incœperat. Nam de Galilæa Christus oriundus erat. s. de ciuitate Nazaret, & in Galilæam prædicare cœpit, vt patet supra in litera. Si autem solùm prædicaret in terra sua in Nazareth, quæ erat ciuitas sua, vel in locis propinquis, videretur fauorabilior esse illis Gentibus, quam cæteris. Et tamen circa ea, quæ ad eum pertinent fauor nullus, aut acceptio personarum haberi debet, cum ipse Deus non accipiat personam cuiusque, sed in omni gente, qui facit iustitiam acceptus est illi. Actu. 12.c. Nō ergo solum prædicauit Christus in Nazaret, sed in tota Galilæa; & non solum in Galilæa, sed etiam per alias pro- H uincias discurrebat. Sic dicit Remigius. s. Vt autem non sint acceptores personarum, docentur prædicatores per hoc, quod subiungitur, circuibat totam Galilæam: vt autē vacui non discurrant docentur per hoc, quod subditur, docens. Quarto fuit hoc propter necessitatem Verbi Dei, quia Christus venerat ad annūciandam veritatem Verbi Dei, sicut ipse dixit Pilato. Io. 18.c. s. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati, & tamen ista veritas erat necessaria omnibus, ideo Christus voluit omnib. quibus poterat prædicare. Et propter hoc, quando in aliqua ciuitate rogabatur longo tempore manere, nolebat, sed dicebat. Alijs ciuitatibus oportet me euāgelizare regnū Dei, quia ideo missus sum, Lucæ 4.c. Quinto faciebat Christus hoc, quia aliàs non poterat prædicatio sua esse: quia à principio prædicationis suæ ip- I se erat quasi incognitus. Et propter hoc rari venire vellent ad audiendum eum. Postquam vero miracula sua cognoscerentur, omnes vellent ad eum confluere. Et quia si in vno loco Galilææ solū prædicaret, esset cognitus apud paucos, etiamsi faceret aliqua miracula. Vt ergo in breui tempore à toto populo cognosci posset, non solum in terra Iudæorum, sed etiam in propinquis regionibus voluit discurrere per diuersa loca, & sic in breui ab omnibus cognitus est. Postquam autem fuit cognitus, non erat necesse ipsum discurrere per diuersa loca, quia Gentes de diuersis locis, & prouincijs confluebant ad eum, & sequebantur ipsum vbicumque esset. Ideo etiamsi aliquando se occultare vellet, quærebant eum. Sic dicitur Io. 7.c. quod cum Christus non iuisset in Ierusalem ad Pascha, Iudæi quærebant eum in die festo & dicebant: Vbi est ille? Sic etiam iterum K instante passione eius, cum non auderet publicè ambulare in Iudæa fuit trans Iordanem, & ibi manebat & illuc multi confluebant ad eum. Et interdum tanta multitudo conueniebat, quod non permittebat ipsum cibum sumere. De his patet Io. 10.c. & Mar. 3.c. A principio tamen prædicationis Christus maximè discurrebat, quia nondum erat cognitus, & ista fuit causa potissima, quare discurreret per diuersa loca.

Quare Christus discurrebat per diuersa loca prædicando, cum tamen Ioannes Baptista hoc non fecisset?
Quæst. C X V.

QVæritur, quare Christus discurrebat per diuersa loca, cum Ioannes Baptista, qui etiam prædicator erat non discurreret, sed manebat ipse apud Iordanem prædicans, & illuc confluebat populus ad eum de tota terra Iudæorum, vt patet præced. c. & Mar. 1. & Luc. 3.c.

Dicendum, quod Ioannes Baptista non debuit discurrere in prædicando, quia non erat ei conueniens: Christo autem fuit conueniens discurrere: non conueniebat enim Ioanni propter multa discurrere. Primo quia repugnabat intentioni Ioannis, quia ipse missus fuit tanquam præcursor Christi. Luc. 1. & hoc videlicet baptizando, vt dum Christus ad eius baptismum venisset, baptizaret eum Io. & cognosceret eum, & ostenderet toti populo, & ista fuit causa baptismi Ioānis, vt patet Io. 1.c. s. Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, id est: ad hoc fuit baptismus meus in aqua à Deo institutus, vt Christus manifestetur in Israel, id est, cognoscatur ab omnibus, quod sit Messias, & ita factum est, quia cum quadam die Christus esset coram Ioanne, præsente populo Iudæorum, Ioannes ostendit Christum digito, dicens: Ecce Agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Io. 1. c. & illud erat dicere, quod ipse erat Messias & Deus: cum posset tollere peccata. Ad istam autem ostensionem faciendum de Christo, oportebat, quod totus populus Iudæorū, vel magna pars eius præsens esset. Et quia si Ioannes discurreret per diuersa loca; non confluerent ad eum tot populi: scientes, quod Ioannes ad loca ipsorum iturus esset, & sic non posset in aliquo loco fieri conuenienter ostensio de Christo. Nunc autem, cum scirent Iudæi, quod Ioannes non discurreret per diuersa loca, concurrebant omnes ad locum, in quo ipse erat; & ibi poterat Christus conuenienter ostendi, & sic non conueniebat Ioannem discurrere per diuersa loca. Secundo erat hoc, quia Ioannes habebat principaliter officium baptizandi, & confluebat totus populus ad baptismum. Ideo debebat Ioannes manere in loco, vbi essent aquæ multæ, & vbi conuenienter populus baptizari posset. Sic dicitur Io. 3.c. quod Ioannes erat in Aenō iuxta Salim, quia ibi erant aquæ multæ, & ob hoc quia non erat aliquis locus conueniens ad baptizandum, sicut Iordanis, quia in ipso flumine erant aquæ multæ, prędicabat Ioannes apud Iordanem, & ibi baptizabat, præc. c. & Mar. 1.c. & Luc. 3.c. Et quia non esset in singulis locis copia sufficiens aquarum ad baptismum totius populi, erat conueniens, quod Io. maneret apud Iordanem semper baptizans, quam quod discurreret per diuersa loca. Tertio fuit hoc, quia si Io. deberet discurrere, hoc maximè esset, vt ipse famam acquireret, & postea omnes ad eum confluerent, & tamen Ioannes sufficientem famam habebat apud Iudæos, etiamsi non discurreret. Et hoc propter illa, quæ apparuerant in natiuitate, & conceptione eius: quæ fuerunt manifesta toti Israel. Et omnes, qui audiebant admirabantur, & dicebant, quis putas puer iste erit corā Domino? Luc. 1.c. Ideo quando prædicare inciperet iam cognitus esset. Item, quia Ioannes erat maximæ sanctitatis, propter vitam valde austeram, qualem nullus vnquam ante ipsum habuerat, & propter hoc erat apud Iudæos notissimus; vnde discurrere non erat ei necessarium ad hoc, quod cognosceretur. Secus autem fuit de Christo, quia ipse nolebat facere aliquam ostensionem, propter quam oporteret totum populum coniunctum esse, ideo conueniens ei erat discurrere per loca diuersa, vt sic facilius, & magis in breui cognitus esset; & sermo suus perueniret ad omnes. Secundum etiam, quod erat in Ioanne, non conueniebat Christo, quia ipse non habebat officium baptizandi, sicut Ioannes, sed officium prædicandi. Et dato, quod baptismum instituerit, non baptizabat ipse aliquos, sed discipuli sui illos baptizabant. Ioann. 4.c. Ideo non oportebat, quod Christus maneret in aliquo loco speciali, sicut Ioannes apud Iordanem propter copiam aquarum, sed erat ei conueniens discurrere. Tertium, quod erat in Ioanne non cōueniebat Christo, quia Ioannes erat cognitus, quando prædicare incœpit: sicut dictum est. Christus autem non erat cognitus sicut Ioannes Baptista. Quia licet in natiuitate Christi apparuerant aliqua miracula, de quibus supra 2. c. & Luc. 2.c. dictum est, & tamen illa non fuerunt manifestata omnibus Iudæis, & maxime, quia ipsa persona Christi fuit occultata: quia licet aliqui viderent miracula, quæ fiebant propter ipsum, sicut in apparitione stellæ, & in ad-

uentu

uentu Magorum: non tamen cognoscebant determinate Iudæi quis erat ille, propter quem miracula ista fierent: & hoc, quia Christus voluit esse tunc incognitus propter Herodem, qui eum persequebatur. supra 2. c. Item non erat Christus ante hoc cognitus propter sanctitatem vitæ, sicut Ioannes: quia licet Christus esset sanctissimus omnium hominum, immo ipse omnes sanctificat: tamen non habuit austeritatem vitæ, in qua Iudæi putabant esse sanctitatem. Ioannes enim in hoc fuit valde excellens, quia nulla ante eum fuerat in aliquo homine maior austeritas: Christus autem non habuit vitam austeram, sed mediocrem in cibo, & potu: sicut ceteri homines temperati: & interdum Iudæi increpabant eum, quasi amantem cibum, & potum dicentes. Hic est vorax, & potator vini, & publicanorum amicus infra 11. c. & Luc. 7. cap. Non ergo erat Christus cognitus apud Iudæos, sicut Ioannes in principio prædicationis suæ: ideo oportebat, quod ipse discurreret prædicando per diuersa loca, vt cognosceretur: licet Ioannes non discurrerit.

Quare dicitur, quod Christus prædicabat in synagogis.
Quæst. C X V I.

QVæritur, quare dicatur, quod Christus prædicabat in Synagogis. Dicendum, quod faciebat hoc propter plura. Primo ad tollendum suspicionem, quæ poterat esse contra doctrinam suam. Nam ille, qui malum agit lucem odit, & vult, quod non veniant opera sua in manifestum. Et propter hoc de iure sunt prohibita conuenticula secreta, & maxime fieri prædicationes in occulto, vt habetur in Decretal. tit. de hæret. cap. cum ex iniuncto. Et magis est hoc in prædicationibus, quam in alijs actibus: quia nullus error potest esse periculosior, quàm ille, qui est in fide: cum fides sit fundamentum totius edificij spiritualis. Fides autem maxime in prædicationibus debet dari, ideo prædicatio debet esse publica, ne quis possit seminare zizaniam doctrinam. Nam si in publico errauerit, ab omnibus arguetur. Propter hoc ergo Christus publice prædicauit, scilicet, in Synagogis, vbi omnes Iudæi conueniunt; vt appareret, quod non intendebat aliquem errorem seminare, nec esset aliqua suspicio contra ipsum, sicut patet Ioan. 18. c. quando Caiphas quæsiuit a Christo de doctrina, & dixit: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto autem locutus sum nihil, quasi dicat. Non potes suspicari aliquem errorem in doctrina mea, quia non docui aliquid in occulto, sed semper in publico, vbi non possem mentiri. Et conueniebat hoc Christo maxime propter duo. Primo, quia doctrina sua erat noua: Nam non prædicabat id quod erat in lege Moysi, sed aliam multum differentia, sequenti cap. Vnde Iudæi mirabantur, dicentes: Quænam doctrina hæc noua est? Marc. 1. c. In nouitatibus autem est maior causa suspicandi, quam contra vetera, quæ iam probata sunt. Secundo propter personam docentem. Nam Christus cognoscebatur a Iudæis maxime a Nazarenis, quod esset vir simplex, qui nunquam literas didicisset. Io. 7. c. scilicet: Et mirabantur Iudæi dicentes, quomodo hic literas scit, cum non didicerit? & Mar. 6. c. dicitur, quod viri Nazareth scandalizabantur in doctrina Christi dicentes: Vnde huic hæc omnia, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? Nonne iste est filius fabri, & Mariæ? Et sic Iudæi, cum scirent, quod Christus nunquam didicerat, & nunc subito dicebat ista admiranda, suspicabantur, quod forte hoc a dæmone proueniret, Vnde sicut dixerunt ei, quod in Beelzebub principe dæmoniorum ejceret dæmonia, infra 12. c. & Luc. 11. c. Ita dicere possent, quod doctrina eius esset a dæmonibus. Et quia dæmon semper intendit fallere homines, & inducere aliquod malum, esset magna suspicio contra Christum in doctrina sua, an aliqua falsa, & erronea contineret. Si autem in occulto aliquid prædicaret, esset continuata suspicio contra eum. Ideo nihil debuit in occulto prædicare, vt ipse dixit Ioannis decimo octauo. Ego palam locutus sum mundo, in occulto autem locutus sum nihil.

A Secundo quantum ad principale debuit prædicatio Christi esse in Synagogis, quia erat locus publicus, vt videretur omnibus velle annunciare veritatem, & non per fauorem quibusdam in occulto. Sic dicit Remigius: Docentur prædicatores non esse acceptores personarum, pro eo quod videtur discurrebat, vel circuibat totam Galilæam. Vt autem non paucis, sed multis prodesse studeant, mouentur per hoc, quod dicitur, In Synagogis.

Tertio fuit hoc, vt Christus teneret consuetudinem Iudæorum. Nam ipsi consueti erant conuenire in Synagogam ad orandum, & audiendum verbum Dei. Et hoc maximè diebus festiuis, vt sabbatorum. Nam tunc congregatis omnibus legebantur ibi libri Prophetarum, &
B tunc si esset aliquis, qui prædicare sciret, prædicabat populo. Et sic patet de Paulo, Actu. 13. c. scilicet. Et ingressi Synagogam die sabbatorum, sederunt. post lectionem autem legis, & Prophetarum miserunt Principes Synagogæ ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite: Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, prædicare cœpit. Consummata autem prædicatione dicitur, quod principes rogabant Paulum, quod sequenti sabbato eadem verba eis diceret. Illam consuetudinem Christus tenebat. Nam quolibet sabbato intrabat in Synagogam ad prædicandum, vel ad orandum. Luc. quarto, scilicet. Et venit in Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbati in Synagogam, & sur-
C rexit legere.

Quarto, quia Christus volebat annunciare veritatem
H omnibus, & tamen nullus locus erat, in quo Christus posset plenius annunciare quibus annunciaret, quàm in Synagoga ad quam concurrebant omnes Iudæi: ideo ibi prædicabat: pro hoc dicitur Ioann. 18. scilicet: Ego semper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.

Considerandum autem, quod hoc Christus faciebat a principio prædicationis suæ: sicut dicitur Luc. quarto, scilicet, erat prædicans in Synagogis Galilææ, & tamen postquam Christus cognitus fuit a Iudæis, & alijs Gentibus, iam non poterat prædicare in Synagogis, sed oportebat, quod exiret in desertum, vt ibi prædicaret, quia
D multitudo illa iam in nullo loco capi poterat, nisi in deserto, & ibi prædicabat, vt innuitur Luc. quarto, cap. & Mar. tertio c. Et si aliquando Christus intrabat in aliquam domum, circumdabatur ab omnibus, ita vt non posset ipse sumere cibum, Marc. tertio. cap. Et etiam nemo poterat ad ipsum accedere. Vnde aliqui portantes infirmos ad ipsum, & non potentes accedere præ turba, accedebant super tectum domus, & nudantes domum, submittebant infirmum in grabato per funes. Sic patet Marc. secundo, & Luc. quinto. Ideo prædicare in Synagogis fuit Christo consuetudo a principio; postea tamen in deserto etiam sæpissime prædicabat, nisi cum iret in Ierusalem, quia tunc prædicabat in templo, vt patet Ioann. octauo, & 10. & 18.

E *Quare dicatur, quod Christus prædicaret Euangelium regni.* *Quæst.* C X V I I.

QVæritur, quare dicatur, quod Christus prædicabat Euangelium regni. Dicendum, quod hoc faciebat, quia solùm prædicanda sunt ea, quæ necessaria, & vtilia sunt. Sic autem erat de Euangelio, quia ipsum est de necessitate salutis: cum ipsum sit virtus Dei ad Roman. primo cap. scilicet. Non enim erubesco Euangelium: virtus enim Dei est omni credenti ad salutem. Et ex hoc instruuntur prædicatores, vt supra dictum est, quod non prædicent fabulas, vel id quod est inutile ad salutem, sed ipsum Euangelium, quod Christus prædicauit: in quo est tota salus: & sic Apostolus increpat illos, qui nolunt audire in prædicationibus, nisi fabulas, & res curiosas, secunda ad Timoth. quarto, cap. scilicet. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt. Et sequitur: Et à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Sed quæritur, quod Euangelium

gelium erat istud, quod Christus prædicauit: nam nullum Euangelium tunc erat scriptum, sed omnia quatuor post mortem eius scripta sunt, vt ostendimus supra super prologum illum Matthæi, qui incipit, Matthæus cum primum. Dicunt quidam, quod Christus non prædicauit Euangelium aliquod scriptum ad aliquo de Euãgelistis, sed prædicauit id, quod ipsi postea scripserunt, & sic dicebatur Euangelium prædicasse.

Videtur inconuenienter dictum, quod Christus prædicauerit Euangelium, cum multa, quæ sunt in Euangelio non prædicauerit?
Quæst. CXVIII.

Sed dicetur, quod non stat, quia Euangelistæ scripserunt gesta Christi, & miracula, & passionem: Christus tamen non prædicauit aliquod istorum, sed solùm faciebat illa? Dicendum, quod non prædicauit Christus omnia illa, quæ Euangelistæ scripserunt: licet dixerit omnia, quæ ipse eum dixisse asseruerunt, sed dicebatur prædicare Euangelium, id est, annunciare veritatem, quia Euangelium nihil est nisi annunciatio, & qui prædicat dicitur Euangelizare: sicut dicitur: Dominus dabit verbum euangelizantibus in virtute multa, i. dabit verbum prædicatoribus ad prędicandum. Ps. 57. Et sic annunciare, & euangelizare sunt idem, quia sicut dicitur hic de Christo, quod prædicabat Euangelium regni, ita dicitur Luc. 9. c. Tu autem annuncia regnum Dei. Quomodo autem dicatur Euangelium regni Dei, vel regni cælorum, supra ostensum est.

Quare dicatur, quod Christus prædicaret, & doceret, cum alterum dixisse sufficeret.
Quæst. CXIX.

Quæritur, quare dicitur hic de Christo, quod circuibat totam Galilæam prædicans, & docens, cum sufficeret alterum eorum. Quidam dicunt, quod docere est quantum ad pęnitentiam, prædicare vero quantum ad futura, quia prędicare est quasi prędicere, i. ostendere rem antequam fit. Vtrumq; at faciebat Christus. Nam aliqua præsentia dicebat, s. de correctione morum, & aliqua futura prænunciabat: sicut erat de vita æterna. Sic dicit Remigius, quia distat inter docens, & prædicans autem de futuris promissis. Secundo potest dici, quod docere sit quantum ad ea, quæ sunt naturaliter iusta, sicut sunt præcepta decalogi, quæ etiam nullo docente naturaliter ad obseruandum ipsa nos obligant: prædicare autem erat quantum ad ea, quę nisi dicantur, non intelligentur: sicut est de resurrectione mortuorum, & de felicitate æterna. Vtraque autem Christus ostendebat. Nam aliquando prædicabat præcepta legis naturalis, sicut cum dixit cuidam: Si vis vitam ingredi, serua mandata, infra nono c. Et intelligitur de mandatis Decalogi, vt apparet ibi in litera. De aliis patet, sicut infra vigesimo secundo, quando dixit de statu resurgentium, scilicet. In regno cælorum, nec nubent, nec nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei. De his dicit Chrysostom. super Matthæum, scilicet. Docebat iustitias naturales, quas, scilicet, ratio docet naturalis, vt castitatem, & humilitatem, & huiusmodi, quas per seipsos omnes boni esse intelligunt, de quibus necessaria est doctrina, non tantum propter manifestationem, quantum propter exercitationem cordis. Præualentibus enim delectationibus carnalibus, scientia iustitię naturalis quasi in obliuionem deducta obdormit. Cum ergo cęperit Doctor reprehendere carnalia mala: eius doctrina non nouam scientiam interducit, sed oblitos commonere facit. Prædicabat autem Euangelium annunciando bona, quæ antiqui manifeste non audierant, vt beatitudinem cælestem, & resurrectionem mortuorum, & huiusmodi.

Tertio potest dici, quod docere sit quantum ad expositiones aliquas Scripturæ: quas faciebat, prædicare autem quantum ad bona futura, quæ annunciari poterant. De primo patet, quia sæpe Christus exponebat aliquam scripturam, quam Iudæi non intelligebant. Dicit Luc. 4. c. quã-

F do aperuit librũ Isaiæ, & legit: Spiritus Domini super me: Et postea dixit: Hodie impleta est Scriptura hæc in oculis vestris: Per q' innuebat, quod de ipso intelligebatur. Et ita, qñ sæpe allegabat auctoritates aliquas, per hoc ostendebat in quo sensu intelligi deberent. De secundo supra diximus. De hoc dicit Chrysost. super Matthæum, scilicet. Vel docebat interpretando Prophetias de ipso Euangelio, aut prædicabat in se bona futura.

Quarto dici potest, quod dicens, & prædicans non ponuntur tanquam diuersa, sed tanquam genus, & species, quia docere est quomodocũque notificare alteri id quod ignorat: prædicare autem est docere per modum declarationis ad populum. Et ideo vnum ponitur tanquam determinatiuum alterius, scilicet, quod Christus docebat, in quantum veritatem aliquam ignotam notificabat eis quibus
G loquebatur. Dicebatur autem prædicare, in quantum illam proponebat publice, & declamatoriè populo, quia alij modi non dicuntur prædicatio.

Quare Christus facere ista miracula?
Quæst. CXX.

Quæritur, quare Christus facere hic ista miracula? Aliqui dicunt, quod Christus non debuit facere miracula, quia Ioannes Baptista prædicauit, & tamen miraculum nullum fecit, vt patet Ioan. 10. c. scilicet, Ioannes quidem signum nullum fecit. Et tamen credebatur Ioanni sufficienter: ergo non oportebat, quod Christus miracula faceret.

Dicendum, quod de miraculis Christi dicetur magis
H lactè Ioan. 8. cap. & tamen pro nunc dicendum, quod fuit conueniens, immo necessarium, quod Christus miracula faceret.

Primo ad confirmationem doctrinæ suæ; quia aliter non poterat esse certa. Quia ad hoc, quod aliqua propositio sit certa, ita quod de ea nemo dubitet; vel dubitare possit: est necesse, quod illa propositio sit per se nota. Vocatur autem per se nota, quando cognoscitur a principio cognoscendi. Est autem duplex principium cognoscendi, scilicet, intellectus, & sensus. Dicuntur aliqua esse per se nota quantum ad sensum, quando immediatè per sensum apprehenduntur: sicut id quod videtur, vel auditur. Dicitur autem per se notum quantum ad intellectum id, quod cum offeratur intellectui, immediatè cognoscit veritatem illius, sine aliquo discursu: nec oportet, quod redu-
I cat ueritatem illius per in aliquid aliud. Et talia dicuntur per intellectum videri. Et ista sunt prima principia, quæ immediatè cognoscuntur lumine intellectus speculatiui, uel practici, nec resoluuntur in aliquid aliud.

Si autem aliquid fit, quod illis modis non cognoscatur non vocatur per se notum: non vocatur per se notum, nec potest haberi certitudo de illo, nisi reducatur vsque ad per se nota per quemdam discursum rationis, quem vocamus resolutionem; sicut in speculatiuis reducimus conclusionem in principia resoluendo, & ita conclusio, quæ prius non erat nota, efficitur nota; & certa per hoc, quod reducitur in principia, quæ sunt per se nota, & de quibus nullus dubitare posset.

Lex autem Christi, & omnia, quæ ipse asserebat, non erant aliqua per se nota ad sensum, quia non videbantur,
K sicut resurrectio mortuorum, & vita æterna, & pęnæ inferni. Ista etiam non erant per se nota quantum ad intellectum, quia non sunt talia, de quibus intellectus immediate sit certus; immo continent in se magnum dubium. Amplius autem ista non possunt reduci per resolutionem ad prima principia intellectus speculatiui, quia non pertinent ad res naturales, sed excedunt lumen intellectus nostri, cum sint de iis, quæ ad finem pertinent. Ideo talia non possunt aliquo modo notificari, nisi per diuinam auctoritatem, scilicet, quod licet per intellectum nostrum non possit videri veritas, vel falsitas istorum, credimus tamen Deo asserenti talia esse vera, quia scimus, quod Deus mentiri non potest.

Cum ergo constiterit nobis quod Deus aliud dixit, manifestum est, quod verum sit, cum ipse nunquam mentiatur. Ad hoc ergo, quod Christus daret plenam probatio-

nem

nem de veritate istorum, quæ asserebat; oportebat, quod probaret illa a Deo esse dicta: & quia Deus non auditur loquens, non poterat probare Christus hoc, nisi per miraculum. Nam si quando aliquid assereret, postea faceret miraculum ad confirmationem illius, manifestum est, quod istud erat verum, quia miraculum non potest fieri, nisi per Deum: cum fiat per virtutem infinitam. Deus tamen non potest esse testis falsitatis, cum ipse sit veritas. Io. 14. c. & tamen ipse non potest negare seipsum: ideo quando inuocamus ad testimonium alicuius rei miraculum, necesse est illam rem esse veram.

Ad hoc ergo, Christus quod confirmaret veritatem doctrinæ suæ, oportebat quod miracula faceret. Istum modum cognoscendi veritatem rerum occultarum Deus posuit in veteri testamento, scilicet, quod quando aliquis Propheta prædiceret aliquid futurum, scilicet, aliquod miraculum ostenderet ad confirmationem illius, quod crederetur. Sin autem, quod non obligarentur credere. Patet Deuteronom. 13. c. Christus ergo voluit modum probandi tenere, quem ibi tenebant Prophetæ. Sic etiam Christus fecit discipulis suis, quos misit ad prædicandum, quia dedit illis potestatem faciendi miracula ad confirmationem doctrinæ, infra 10. c. & Luc. 9. & 10. c. Sic etiam dicitur Mar. 16. c. quod profecti sunt discipuli, & prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermone confirmante, sequentibus signis.

Secundo fecit hoc Christus quasi ex necessitate, quia cum Iudæi a principio non cognoscerent de Christo, quis esset, non tenebantur credere ei, nec faciebat illi iniuriam si peterent ab eo certitudinem, quam Deus permittebat per Prophetis, nisi miracula ostenderent: Deut. 13. c. Ergo nec obligabantur Christo credere sine miraculo.

Tertio fuit conueniens Christum facere miracula, quia nunc incipiebat prædicare legem nouam. Et tamen Deus in principio cuiusque legis ponit aliqua miracula. Ideo nunc fuit conueniens per Christum miracula fieri. Sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet: Considerandum autem, quod vbicunq; legis alicuius introductio fit, Deus miracula facere consueuit, pignora suæ virtutis legem tribuens suscepturis.

Hominem enim facturus, hominem creauit, & tunc illi legem in Paradiso proposuit, & quando Noe legem daturus erat, magna signa ostendit. Et similiter Iudæis legem laturus, magna prodigia ostendit, & tunc legem dedit. Ita, & tunc legem illam sublimem introducturus, miraculorum demonstratione certificat, quæ dicuntur. Quoniam enim regnum, quod prædicabatur non apparebat, apparentibus signis ipsum manifestaunt.

Ad argumentum autem de Ioanne dicendum, quod non est simile, quia non fuit conueniens Ioannem Baptistam miracula facere.

Primo, quia vita sua erat tam excellens, quod sine miraculis ei credebatur. Nam putabant Iudæi eum esse Messiam Luc. 3. c. & Actu. 13. c. De Christo autem non erat sic, quia non apparebat ita eius sanctitas exterior, sicut Ioannis, vt supra dictum est. Ideo indiguit miraculis ad confirmationem doctrinæ.

Secundo, quia licet Ioanni aliquam authoritatem præstitissent miracula; si illa fecisset, Deus tamen non concessit ei aliquod miraculum facere, ne Christo æqualis videretur, vt declaratum fuit præcedenti capit. in quadam quæst. de hoc: Christus autem miracula facere debuit, quia pro ipso propriè miracula seruabantur.

Tertio, quia Ioannes non dixit res, in quibus esset tantum periculum si negaretur, sicut erat in rebus, quas Christus dixit, quia Ioãnes solum venit ad ostendendum Christum, & disponendum aliqualiter populum ad suscipiendum eum. Christus autem dedit legem, & annunciauit fidem in qua est tota salus. Ideo debuit firmius Christus probare ea, quæ dixit, quàm Ioannes. Et ad hoc erant necessaria miracula. Nam Christus voluit in omnibus facere maiorem certitudinem, quàm Ioannes fecerat. Vnde ipse dixit Ioan. quinto. cap. Ego habeo maius testimonium Ioanne, id est, probatio quam ego facio de veritate dictorum meorum, est firmior, quàm testimonium, vel probatio, ex dicto Ioannis. Ista autem probatio erat in mi-

A raculis. Nam dicitur ibidem: opera, quæ dedit mihi pater, vt perficiam illa, & opera quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me. Et ista erant miracula, quæ Christus faciebat in virtute Deitatis. Fuit ergo conueniens valde, quod Christus faceret miracula, licet Ioannes nulla fecerit: quia alias leuiter poterat negari quidquid ipse diceret.

Quare dicatur, quod Christus prædicaret, & postea sanaret infirmitates? Quæst. CXXI.

QVæritur, quare dicitur, hic q. Christus prædicaret, & postea sanaret infirmitates, & non è contrario? Dicendum, q. istud erat secūdum quosdam ad denotandum ordinem maioris vtilitatis, quia
B prędicatio est magis vtilis, eo q. per eam erudimur de fide, & operatione, quæ sunt necessaria ad salutem. Miracula et possunt pertinere aliquando magis ad curiositatē, & non instruimur per ea nisi referātur ad prædicationem. Secundo, & principaliter, quia miracula non erant introducta, nisi ad confirmationem eorum, quę dicebantur: ideo prius debebat doctrina prædicari, & postea miracula fieri, vt videretur quid erat illud, quod per miracula cōfirmabatur. De his duobus dicit Chrys. super Matth. quod primo docet, & postea sanat propter duo. Primo, quia præmittit quod magis necessarium est. Verba enim pietatis ædificant animam, & non miracula: deinde, quia verba miraculis commendantur, & non è contrario. Secundo, & præcipuè dicendum, quod erat necesse doctrinam pręcedere ad miracula, & non subsequi, quia verba miraculis commen
C dantur. Et si præcederent miracula, & sequeretur doctrina, poterat esse error mixta confirmatione. Si autem pręcedat doctrina, non poterit esse error. Ratio huius est, quia quando aliquis aliquid dixit, & postea in testimonium illius aliquod miraculum fit, manifestum est, quod Deus vult confirmare illud, cum inuocatus in testem illius rei faciat miraculum. Si autem miraculo facto sequatur doctrina, poterit ille dicere quidquid voluerit, & non apparet an ad confirmationem aliorum, quæ sequuntur Deus voluerit facere miraculum, cum illum illud transierit. Et sic potest mentiri, etiamsi miracula iam præcesserint. Patet de vtraque Deuteron. 13. vbi dicitur, quod ad hoc, quod alicui Prophetæ credatur, debet ostendere aliquod signum in confirmationem eius, quod dixit. Idem Deuteronom. 18. capit. Si tamen non faceret hoc fidem plena-
D riam, non daret Deum alium modum cognoscendi veritatem Prophetię alicuius. De secundo patet, quia Deuteron. 13. cap. dicitur, quod si aliquis Propheta surrexerit, & prenunciauerit aliquod signum, & illud euenerit, & postea dixerit, eamus, & colamus Deos alienos, non debebat credi illi Prophetæ, sed debebat occidi. Et sic apparet, quod facto miraculo poterat quis postea falsum dicere: ideo si præcederet miraculum, & sequeretur doctrina non confirmabatur per miraculum. Si autem præcederet doctrina, & miraculum sequeretur, tunc confirmabatur sufficienter doctrina: ideo Christus prius prædicabat, quam miracula faceret.

Quæ regio sit Syria? Quæst. CXXII.

E QVæritur vlterius, quod dicatur hic de Syria, quæ regio sit ista? Dicendum, quod propter ignorantiam significati huius nominis multi errant sæpe circa intellectum Scripturæ, eo quod sæpe mentio fit de Syria in veteri, & in nouo testamento. Et quia aliquando accipitur generaliter, & aliquādo specialiter pro diuersis partibus eius, ideo sciendum, quod terra promissionis in qua Iudæi habitauerūt est in Syria, & ipsa vocatur etiam nunc Syria. Accipitur autem Syria aliquando generaliter, & sic comprehēdit totam terram, quæ est à flumine Tigri vsque ad Aegyptum, ab oriente habens Tigrim, à meridie sinum Arabicum, ab occasu mare Mediterraneum, ab Aquilone Armeniam, & Cappadociam. Et est illa magna regio, habens sub se multas prouincias: hoc modo accipit Rabanus dicēs, quod Syria est omnis regio ab Euphrate vsque ad mare magnum, &

à Cappadocia vsque ad Aegyptum, in qua est prouincia F
Palestinæ in qua Iudæi habitant. Hoc modo non accipitur hic Syria, quia tunc non distingueretur contra Galilæã, & Iudæam, quia Galilæa, & Iudæa, & tota terra, in qua habitauerunt Israelitæ est pars Syriæ, vt ait Rabanus. Aliquando autem accipitur Syria specialiter pro aliqua parte illius magnæ Syriæ. Nam ipsa habet in se plures partes, & diuiditur in decem Syrias, quarum quælibet solet aliquando in Scriptura Syria vocari. Et propter istam æquiuocationem decipiuntur plurimi putantes semper esse eandem Syriam, de qua Scriptura loquatur: & incipit diuisio istarum Syriarum ab Aquilone, ita quod prima sit magis Aquilonaris, quam secunda in totum, vel in partem, & sic consequenter, de aliis quousque veniatur ad vltimam, quæ est maximè meridiana, & propinquat Aegypto. Prima Syria est, quæ inter fluuium Tygrim, & Septentrionem, & G
Euphratem a meridie protêditur in longum, à Septentrione in Meridiem, i. a monte Tauro, vsque ad Sinum Arabicum, & vocatur Mesopotamia. In ista Syria est ciuitas Edessa, quæ vulgariter dicitur Roasse: & in libro Tobię vocatur Rages, & est quatuordecim leucis vltra Euphratem versus Aquilonem inter montem Taurum, & Caucasum. Et huic parti Aquilonari appropriatur nomen totius. Et vocatur strictè loquendo Mesopotamia Syriæ. Ista autem Syria prima diuiditur in tres prouincias, s. Mediam, Chaldęã, & Persidem: vocatur aût in Græco Mesopotamia, i. in medio aquarum, s. duarum fluuiũ, s. inter Tygrim, & Euphratem, & in Hebręo vocatur Haram Nacharaim, i. Syria fluuiorũ, i. vt diximus est ciuitas Edessa, in qua fuit Rex Abagarus qui audita fama Christi de miraculis, quę faciebat, cũm teneretur quodam morbo naturaliter incurabili, H
per Epistolam Christum rogauit, vt ad eum veniret, & sanaret ipsum, promittẽs ei, quod ciuitas illa regni sui ambobus esset ad vsum, quia sufficere poterat. Christus autem misit ei vnum de discipulis, qui vocatur Thadæus, & alio nomine Iudas frater Iacobi, qui literam Christi manu scriptam detulit ei: in qua significabatur, quod ipse ire nõ posset, & q̃ ad præsens eius curatio differretur, sed non post longum tempus ipse ei mitteret, qui eũ curaret, quod post Christi ascensionem factum est. De his patet in Historia Ecclesiastica, & per Hieron. in li. de illustribus viris, c. de Iuda. Secunda Syria dicitur Syria Cæles, a fluuio Euphrate incipiens ab Aquilone, & Tauro monte; & porrigitur contra meridiem vsq; ad fluuium Abana, qui est vnus de fluuiis Damasci, s. Abana, & Pharphar, quorum aquas lauit Naaman Syrus, 4. Reg. 5. c. Et vocatur nunc iste flu- I
uius Abana cõmuni nomine Valania, & apud vrbem Valanię sub castro Margith intrat mare fluuius iste. In ista Syria secunda est ciuitas præcipua, & Metropolis ipsa Antiochia, de qua Actu. 15. c. Et ista Syria Cęles vocatur Cęlesyria in libro Machabęorum; & etiam apud fluuium Valaniam, & distat per vnam leucam a castro Margith, & est sedes Episcopalis sub Antiochia metropoli, cum Apamia, & Laodicea, & aliis suffraganeis. Tertia Syria est Phęnicis quæ extenditur, & incipit a flumine Valanię ab Aquilone, vbi terminabatur Syria secunda, & tendit contra austrũ vsq; ad petram incisam, quam districtum vocant sub monte Carmeli. Et nunc vocatur castrum peregrinorum vulgariter, quia peregrini Christianorum ibi fortalitium construxerunt post captam Terram Sanctam, & extenditur contra orientem, vsque ad introitum Emat, & sunt in ea K
vrbes Capharnaum, Margith, Antheradum Tripolis, Beritum, Sydon, Tyrus, Achon: metropolis tamẽ est Tyrus, quia ipsa est ciuitas præcipua. Ista vocatur Syria Phœnicis, a Phęnice Agenoris filio fratre Gathan; qui Tyrum instaurauit, & Metropolim huius terræ instituit. Quarta Syria est Damasci, siue Damascena: quia in ea est Metropolis ciuitas Damascus. Hæc.n. Syria quarta est magis orientalis quam tertia Syria supra posita, & finis quartę Syrię ab occidente est principium oriẽtale tertiæ Syriæ. Dicitur enim ista quarta Syria Libanica, quia in ea est mons Libani, qui est mons valde famosus, & ista solet vocari in sacra scriptura Syria absolutè, quasi non esset alia Syria: Et de hac dicitur Isai. 7. caput Syriæ Damascus, & tamen Damascus nõ est caput omnium Syriarum, sed solùm istius quartæ Syriæ, quæ vocatur Damascena. De hoc etiam dicitur

Isa. 9. scilicet. Eleuabit Dominus hostes Rasin super eum, Syriam ab oriente, & Philisthiim ab occidente. Et sic ponitur ibi Syria ad orientem terræ Israel, in qua regnabat Rasim Isa. 7. cap. & 4. Regum 15. cap. & hoc conuenit Syriæ Damascenæ, quæ est ad Orientem terræ Syriæ, vt nunc diximus, & ista Syria quarta Damascena, est illa, quę vocatur Syria quasi semper in 3. & 4. Regum, & 2. Paralipom. Dicuntur etiam esse aliæ tres Syriæ, quas alio nomine vocamus tres Palæstinas. Nam Palęstina pars Syriæ est, & omnis Palæstina est Syria, sed non è contrario. Quinta Syria, quæ est prima Palestina est ista, cuius Metropolis est Ierusalem, cum omnibus terris, & montanis, vsque ad mare mortuum ab oriente, quod alio nomine vocatur mare falsissimum, vel mare Sodomorum, quia ibi fuerunt Sodoma, & Gomorrha; Ciuitates, quæ subuersæ sunt, & est hodię lacus magnus, vel dicitur mare Salinarum, & extenditur etiam vsque ad desertum Cadesbarnæ. Ista Palestina, siue Syria strictè Iudæa appellatur: attribuendo parti nomen totius. Sexta Syria, quæ est secunda Palestina, est illa tertia, quæ propriè Philisthiim nominatur, cuius Metropolis est Cæsarea: Non quidem Cæsarea Philippi, de qua infra 16. capit: quia illa pertinet ad tertiam, vel quartam Syriam: sed vocatur Cæsarea Palestinæ, a qua nominatur Eusebius Cæsariensis, qui fecit Canones Euangeliorum, & sępe loquatur de illo Hieron. in prologis Biblię, & ponit eum inter viros illustres in libro illu. virorum. Iste fuit Episcopus huius Cæsareæ Palestinæ. Ista Palestina, siue Syria incipit a parte aquilonis a castro peregrinorum, in quo finiebatur tertia Syria, & tendit versus meridiem, supra mare Mediterraneum contra austrum, vsque ad Gazam ciuitatem. Et ista sexta Syria est magis occidentalis, quam quinta, quia vbi finitur quarta, ab occidente est oriens, quæ tota est iuxta littus maris Mediterranei. Septima Syria est tertia Palestina, cuius Metropolis est ciuitas Bethsan sita sub monte Gelu, iuxta Iordanem, quæ ciuitas quondam Scitopolis dicebatur, & prius Bethsan vocatur Galilea, vel campus magnus Esdrelon, de quo fit mentio in lib. Iudith: dicuntur etiam esse in Syria tres Arabiæ, quę sunt tres Syriæ, & istæ sunt vltimæ Syriæ. Octaua enim Syria est prima Arabia, cuius Metropolis est ciuitas Bestron, quę olim Vsus dicebatur: nunc vero dicitur Busereth. Huic Syriæ coniungitur regio Trachonitidis, & Iturea ab occidente, & ab aquilone, quasi tota terra Damasci. Et propter hanc vicinitatem ista prima Arabia vocatur Syria Damasci: sicut Damascus vocatur Syria. Vnde Areta Rex Arabiæ dicitur, qui secundum veritatem erat Rex Damasci, 2. ad Corinth. 11. cap. Nona Syria est secũda Arabia, cuius Metropolis est ciuitas, quæ Petra dicitur, & olim vocabatur Rabath filiorum Amõ, de qua 2. Reg. 11. c. & 1. Paral. 20. c. Vocatur etiam ciuitas Ar. de qua Deut. 2. c. s. Moabitę, qui morantur in Ar. Et etiam vocatur Artopolis, & est sita super torrentem Arnon, de qua Numer. 21. & Deuteron. 2. c. & in confinio terræ Ammonitarum, & Moabitarum. Ista Arabia secunda erat terra filiorum Amnon: licet ciuitas Ar fuerit quondam de regno Moabitarum, & erat tota terra Regis Sehon, qui erat Rex Esebon, & includebat regnum Og, Regis Basan, & montem Galaath, cui coniungitur ista Ara primæ Arabiæ a latere australi, quę est magis australis ista, quàm prima. Decima Syria est tertia Arabia, cuius Metropolis est ciuitas, quæ dicitur Mons Regalis, & alio nomine dicitur Anthrolim, vocatur Petra deserti, licet aliqui putant Petram deserti fuisse in alia Arabia, de quo supra diximus, & est sita ista terra iuxta mare mortuum, & continet sub se terram Moab, quæ propriè dicitur Syria Sobal, de qua secundo Reg. 8. cap. & 1. Paralipom. 18. cap. Igitur, & continet totam terram iuxta mare mortuum vsque ad Cadesbarne, & vsque ad aquas contradictionis, & vsque ad Asiongaber. Et ista extenditur versus mare rubrum per latissimas solitudines, & vsque ad Euphratem. Hæc est Arabia magna, & prima dicitur, & vocatur Ademona, id est, Sacra; & in ista Arabia sepultus est, & colitur à Sarracenis turpissimus Mahometus. Hoc modo tolluntur difficultates in modo accipiendi Arabiam, & Syriam. Nam hîc patet, quomodo Syria est aliquando ab oriente terra Iudæorum, & ab aquilone, &

interdum à meridie. Et etiam aliquando ipsa terra Iudæorum Syria dicitur. Modus tamen communis accipiendi Syriam in sacra Scriptura est pro quarta Syria, scilicet, Damascena, quia de alijs non ita fit mentio sub hoc nomine.

Quomodo Christus sanaret omnes ad se adductos?

Quæst. C X X I I I.

QVæritur, quomodo Christus sanauerit nunc omnes, qui adducti sunt ad eum? Nam alijs temporibus non sanabat, sicut Ioann. quinto capit. licet Christus ambulabat ibi inter multos, & infirmos, non sanauit nisi vnum, & in Nazareth non sanauit nisi paucos infirmos. Marc. sexto cap. Vnde licet Nazareni dicerent Christo, quod faceret miracula ibi, sicut in Capharnaum, & non fecit. Et propter quod voluerunt eum præcipitare. Luc. 6. c.

Dicunt quidam, quod Christus fecit nunc istud specialiter, licet aliàs non faceret, & hoc, vt famam acquireret, quia nunc incipiebat miracula facere, sicut dicit Chrysostomus in quadam homilia.

Sed cum in quibusdam locis dicatur, quod Christus multos curauerit: hic simpliciter dicitur, & curauit eos significans, quod omnes curauerit: sicut, & nouitius Medicus intrans omnes ad se venientes curat propter suam opinionem commendandam. Aliter potest dici, quod Christus curabat omnes infirmos quotquot essent, obseruatis tribus conditionibus.

Prima erat, quod non essent de Gentilibus, vel de Samaritanis, sed de Iudæis. Nam inter Gentiles, & Samaritanos prædicare nolebat: nec etiam miracula facere, dicens: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra decimoquinto capit. Et ita mandauit Apostolis, & Discipulis, quod non prædicarent Gentilibus, nec Samaritanis, infra decimo cap. scilicet, In viam Gentium ne abieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel.

Ideo, quando mulier Chananæa petebat à Christo, quod sanaret filiam eius dixit: Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Et iterum non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra decimo quinto capitulo. Istud verum erat nisi forte propter magnas preces aliquorum Israelitarum petentium, vel propter magnam fidem ipsorum petentium, sicut patet de prædicta muliere Chananæa.

Nam licet Christus à principio eam repelleret, ipsa tamen ex magna fide clamabat: Fili David miserere mei. Et tunc Apostoli rogauerunt Christum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos, id est: Da ei, quod petit, & iube, quod recedat, ne clamet post nos. Et tunc dixit ei Christus. Mulier magna est fides tua. Et sanata est filia eius, eodem cap.

Sic etiam fuit de quodam gentili Centurione, cuius seruus infirmabatur, & Iudæi seniores rogauerunt Christum pro illo, vt sanaret seruum eius, dicentes: Dignus est vt hoc ei præstes. Diligit enim gentem nostram, & Synagogam ipse nobis ædificauit. Lucæ septimo cap. Et ad preces istorum Christus sanauit seruum illius, & maximè propter magnam fidem Centurionis, quam Christus laudauit, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Ex aliquibus etiam specialibus causis aliquando rarissimè prædicauit, & aliqua miracula fecit inter Samaritanos: sicut quando locutus est cum Samaritana ad fontem, & prædicauit duobus diebus in ciuitate Sichar, quæ erat Samaritanorum, Ioann. quarto cap. & etiam in quodam castello Samaritanorum sanauit semel decem leprosos, & vnus eorum erat Samaritanus. Luc. decimoseptimo cap. Regulariter tamen, nec prædicabat, nec faciebat miracula inter istos.

Secunda conditio erat, quod peteretur ab eo sanitas per infirmum, vel per alios nomine eius.

De infirmo patet, vt de illo leproso, qui rogauit Christum, vt eum mundaret à lepra, infra octauo cap. De alijs patet, vt de socru Petri, pro qua rogauerunt alij Christum, vt eam sanaret, infra octauo capi. & Luc. quarto capit. & de paralytico submisso per funes: Marci secundo, & Luc. quinto capit. Eos autem, pro quibus non rogabatur Christus, non sanabat, quia aliàs non maneret aliquis infirmus in tota terra Israel, sed sanabat illos, pro quibus rogabatur.

Ratio erat, quia beneficium huiusmodi non confertur, nisi petenti, quia alias posset conferri inuito sibi, etiam quia non peteret, vel aliquis pro eo. Nam quod aliquis infirmus tempore Christi non peteret ab eo curari, videbatur esse quasi ex defectu fidei, quia non crederet, quod Christus hoc sibi præstare posset. Et tamen, qui fidem non habent, talia præstanda non sunt.

Ideo non conferebatur sanitas, nisi petenti, & cum magno desiderio. Hoc verum erat generaliter, & tamen B interdum ex misericordia Christus mouebatur ad sanandum aliquos non petentes, sicut patet de illo, qui triginta octo annis fuerat in ægritudine. Et Christus dixit ei: vis sanus fieri? & sanauit eum. Ioann. quinto cap. Ille autem nihil petebat. Hoc tamen erat, quia non cognoscebat de Christo, quis esset, eodem cap. scilicet. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset Christus. Postea autem inuenit eum, & cognouit.

Si autem homo iste Christum cognouisset, & nollet ab eo petere sanitatem; nunquam ille eum sanasset, quia defectus fidei ibi esset.

Sic etiam interdum ex misericordia Christus præstabat aliqua beneficia non petentibus: sicut fuit de turbis, quas satiauit in deserto infra decimoquinto cap. Misereor turbæ, quia iam triduo perseuerant mecum, & non habent C quid manducent. Et tunc eis non petentibus Christus dedit cibos miraculosè, eodem cap. Et ita alia vice, cum saturauit quinque millia virorum, de quinque panibus: non petentibus illis factum est, infra decimoquarto capit. & Ioann. sexto capit. Et tamen fuit hic causa specialis, quia Christo quodammodo incumbebat ex quadam vrbanitate, & æquitate, quod non dimitteret eos ieiunos: cum propter eum venissent, & per aliquot dies secum fuissent. Et hoc ipse innuit, quando dixerunt discipuli Christo, quod dimitteret turbas ad loca proxima, vt cibos quærerent: Et ille ait. Non habent necesse ire. Date illis vos manducare, & non est æquum, quod mittam eos ieiunos per loca.

Alia etiam causa erat, quia illæ turbæ erubescebant à Christo petere cibos, si etiam essent in necessitate, & D tamen nemo erubescebat petere ab eo sanitatem. Ideo sanitas nulli erat danda, nisi petenti; cibus autem dandus erat etiam non petentibus. Nam satis petere videbantur, cum esurirent, & tamen præ verecundia non peterent. Ideo vtraque vice, turbis non petentibus Christus cibos dedit.

Tertia conditio erat, quod fidem haberent petentes, quia aliàs nihil daretur eis. Iacob. primo cap. Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Qui autem hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur. Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid. Et ista est maxima causa, quare multi petentes à Christo sanitatem, vel alia miracula, non obtinebant, quia non habebant fidem, sicut patet de Nazarenis. Marc. sexto cap. Nam illi scandalizabantur in doctrina Christi, & mirabantur quomodo ille posE set facere ista miracula, & doctrinam talem habere. Et ideo dicitur ibi, quod non potuit ibi multas virtutes facere, sed paucos infirmos impositis manibus curauit. Erat enim non solum ibi defectus fidei, quantum ad opera Christi, sed etiam suspicio mala, & scandalum de illis. Ideo dicitur, quod non potuit Christus ibi multas virtutes facere, id est, multa miracula: non quidem, quod ipse non posset facere ibi, sicut & alibi, sed quia infidelitas illorum demerebatur illa ibi fieri. Dicitur, quod non poterat ibi facere virtutes, id est, eorum infidelitas non poterat illas recipere iustè; licet Christi potestas illas facere posset. Sic etiam Marc. nono capit. Quidam petiuit à Christo, quod sanaret filium eius, dicens: Si quid potes, adiuua nos, misertus nostri. Et quia ista verba non ostendebant plenam fidem, dixit illi Christus, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

Et

Et tunc ille cum lachrymis aixit: Credo Domine: adiuua incredulitatem meam, & sic iste nihil recepit de petito quamdiu dubitauit: cùm verò dixit se credere cum lachrymis, impetrauit quod voluit: & sic stantibus istis tribus conditionibus Christus omnes infirmos sanabat. F

Ad argumentum de illis, qui erant in porticu, & non sanauit Christus, nisi vnum, dicendum, quòd multi erant, & tamen nemo eorum petebat à Christo sanari. Ideo nullum debebat Christus sanare.

Vnum tamen etiam eorum non petentem sanauit propter causam supra dictam.

Ad aliud argumentum de Nazareth dicendum, quod ibi Christus non faciebat miracula, sicut in Capharnaum propter incredulitatem Nazarenorum, qui erant compatriotæ sui, & non reputabant eum alicuius honoris. Vnde dixit eis: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, G & in domo sua, & in cognatione sua. Luc. 4. cap. & Mar. 6. c. & sic fidem non habebant, cum eum in nullo honore tenerent. Ideo ibi miracula non faciebat, nisi pauca, sanando paucos infirmos.

Quare ab istis, quos sanauit Christus non petierit fidem?

Quæst. C X X I V.

QVæritur, quare Christus ab istis, quos nunc sanauit, non petierit fidem aliquam, sicut alias petere solitus erat, sicut patet Marc. nono capit. de illo, cui dixit, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti, & Marc. secundo cap. de illo, qui per funes submissus est, Christus dixit, confide fili, remittuntur tibi peccata tua, id est, Habe fidem, & remittuntur peccata, & infra decimoquinto cap. dixit Mulieri Chananeæ: H Mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut petisti, & Luc. quinto capit. dixit Christus Magdalenæ: fides tua te saluam fecit; Vade in pace: & sic quasi regulariter Christus petebat fidem, vel laudabat in ipsis petentibus aliquid ab eo.

Dicendum, quod Christus semper volebat fidem esse in eis, qui aliquid petebant, scilicet, quod crederent, quod Christus hoc posset facere: sicut dixit leprosus occurrens Christo apud Capharnaum. Domine si vis potes me mundare, & Christus dixit, volo mundare. Non tamen semper petebat istam fidem exterius; ita quod diceret, an crederent eum posse facere, quod petebant. Sed hoc Christus petebat, quando videbat aliquos dubitantes, sicut Marc. nono cap. de illo, qui dixit Christo: Domine, si quid potes adiuua nos, misertus nostri: Christus autem videns eum dubitare dixit, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Quando tamen apparebat fides petentium pro se, vel pro alijs, Christus non petebat ab eis fidem, sed sanabat illos. I

Fiebat autem hoc interdum propter fidem eius, qui infirmus erat, & sanari petebat: sicut patet de leproso, infra octauo cap. & interdum per fidem ipsorum, qui portabant infirmum, sanabatur, sicut Marc. secundo capit. & Lucæ quinto capit. patet de paralitico submisso per funes. Nam dicitur, quod cum Christus vidit fidem illorum, qui submiserunt eum, dixit paralitico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Circa istos autem, quos Christus nunc curauit, potest K dici vno modo, quod Christus non petiuit ab eis fidem, quia nondum ipse ostenderat se talia posse. Nam postquam Christus per multa opera miraculorum ostenderat se posse omnia ita facere, si quis dubitaret, indignus erat recipere, quod petebat. Ideo ab illis iustum erat fidem peti; à principio tamen quando nondum constabat de Christo per opera sua saltem apud multos, quid posset: etiam si aliqui peterent ab eo sanari, nondum habentes plenam fidem, erant excusabiles; nec oportebat ab eis fidem peti; ita poterat esse in istis, qui incipiente Christo prædicare ad ipsum venerunt, cum nondum omnino ostendisset potentiam suam, saltem apud omnes, & ideo nō erat necesse fidem ab eis peti.

Secundo dici potest, quod non petiuit Christus fidem, quia de illa constabat, quod ex hoc, quod venerant ad eum de longinquis partibus, vt sanarentur, apparebat, quod spem haberent posse sanari per ipsum: & non oportebat aliam fidem peti, quia maior est fides, quæ in rebus ostenditur, quam, quæ in verbis, eo quod in rebus non potest esse falsitas, in verbis autem sæpe est, sic patet Marc. secundo, & Luc. quinto capit. de paralitico submisso per funes, eo quod portantes eum nudauerunt tectum, & submiserunt eum per tegulas apparebat fides illorum, quia hoc non facerent, nisi crederent ad aliquid proficere, & tunc dicitur, quod Christus videns eorum fidem, sanauit paraliticum: sic etiam fuit de Centurione Gentili. Nam, cum Christus vellet ire ad domum eius ad sanandum seruum illius dixit: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Luc. septimo cap. & Christus ibi laudauit fidem istius, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel, & tamen Christus non petiuerat ab eo fidem, nec etiam ipse dixerat se credere. Sed etiam ex hoc maxime ostendit fidem, non volens quod Christus iret in domum suam, dicens, quod non erat necesse, quod etiam non veniens illuc poterat sanare seruum. De his duobus modis dicit Chrysostomus super Matthæum scilicet. A nullo eorum fidem exquisiuit, quia nondum virtuti suæ demonstrationem dederat, & adueniendo, & ferendo de longe, non paruam ostenderet fidem.

Tertio modo posset dici, quod Christus ab istis fidem petiuit, & tamen non scriptum est, quia non scribuntur omnia à Christo facta. Ioann. vigesimo cap. scilicet. Multa quidem, & alia fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt: secundus tamen modus præcedens melior est.

Quid paterentur lunatici, quos Christus sanauit?

Quæst. C X X V.

QVæritur, quid paterentur isti lunatici, quos Christus dicitur hic curasse?

Dicendum, quod lunaticus, a luna dicitur. Et est ille, qui patitur aliquam ægritudinem ex aliqua speciali operatione, vel influentia lunæ, siue qui in aliquibus temporibus cursus lunæ pati consueuit. Pro quo sciendum, quod luna est mater omnium humidorum, sicut omnes sapientes asserunt, scilicet, quia per motum eius, & operationem reguntur omnia humida, & patet manifeste in fluxu, & refluxu maris. Nam quotidie fit bis fluxus, & bis refluxus.

Et hoc est per quatuor quartas circuli lunæ, quia luna quotidie complet totum circulum, sicut sol motu raptus secundum quatuor puncta cæli, à quibus incipiunt quatuor quartæ, incipiunt fluxus, & refluxus, & sunt duæ quartæ fluxus, & duæ refluxus, nec est aliqua res, in qua manifestior appareat operatio lunæ, quam ibi, etiam quotidie fiat.

Et etiam non fit quolibet die eiusdem horis, sed variatur, secundum quod diuersis horis luna peruenit ad principia istarum quartarum cæli.

Apparet etiam hoc in omnibus alijs rebus humidis, quia quamdiu luna crescit in lumine, illa crescunt, & quando decrescit, minuitur humiditas eorum, sic patet in teriacha ad sensum, quia vasa, in quibus est, etiam si non habeant de humore, nisi vsque ad medium, luna crescente implentur, luna vero decrescente diminuuntur.

Ita etiam est in capitibus piscium, quos si quis ceperit cum luna est in augmento inueniet capita eorum plena humiditatibus: si autem luna decrescente capiantur, apparebunt capita interius humore, & medullis vacua, vel parum de his habebunt, scilicet minus, quam alias habere solent.

In capitibus autem humanis ita etiam est, quia cerebrū hominis est substantia valde humida, cum sit medulla quædam, ideo cum luna est in augmento, magis est de humore in quolibet cerebro: cum vero ipsa decrescit minuitur humor, & tamen in hominibus, qui habent caput fine temperatum, non sentitur defectus aliquis, cùm luna decrescit, eo quod paruus est, respectu multitudinis humiditatis existentis in cerebro.

In

In hominibus autem, qui aliqualiter habent capita desiccata, vel exinanita ex aliqua infirmitate naturali, vel ex aliquo accidenti, apparebat iste defectus. Nam luna existenti in augmento, bene se habent, cum vero decrescit decrescunt quoque humiditates in capitibus ipsorum, & tunc incipiunt insanire.

Isti autem rectè vocantur lunatici, quia tempora lunæ sequuntur ad quietem, & ad insaniam. Sic enim dicit Remigius:

Lunatici enim dicti sunt a luna, quæ dum menstruis temporibus crescit, & decrescit, ipsi vexantur. Hoc etiam modo, si sint aliæ infirmitates, preter insaniam, quę augeantur, vel minuantur secundum tempora lunæ, dicentur illi, qui patiuntur has ægritudines, lunatici. Considerandum tamen, quod hoc modo lunaticus ægritudinem patitur naturalem: solent tamen vocari lunatici ipsi arreptitij, qui à dæmonibus obsidentur. Sicut patet infra decimoseptimo cap. de quodam, qui accessit ad Iesum, dicens: miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur. Nam sæpè cadit in ignem, & crebro in aquam. Et dicitur ibi: Et increpauit illum Iesus, & exiuit ab eo dæmonium, & curatus est pauper. Et sic iste, qui vocatur lunaticus, erat dæmoniacus: ita etiam de istis, qui vocantur hic lunatici, tenet Hieronymus super Matthæum, quod fuerint dæmoniaci.

Dicendum tamen, quod vocantur isti dæmoniaci interdum lunatici propter duo.

Vnum est, quia interdum homines vexant aliquos homines solum certis temporibus secundum cursum lunæ, scilicet, vel in augmento, vel in diminutione. Et quia illis certis temporibus lunæ fit: videntur pati à luna, & vocantur lunatici: non est tamen putandum, quod luna conferat aliquid ad hoc, quod dæmones possint homines arripere, & vexare; nec etiam dæmones possunt creare aliquid in luna, secundum quod ipsa vexat homines temporibus certis, quia luna creatura Dei, ei solum ad nutum seruiēs; dæmones autem nihil possunt in ea, sed dæmones propter inuidiam volentes Deum infamare, temporibus lunæ vexant interdum homines, vt videatur illud malum à luna venire, vt per hoc Deus infametur, qui creaturam tam pestiferam creauerit. Sic dicit Hieronymus super Matthæū scilicet, dæmones enim obseruantes lunaria tempora creaturam infamare cupiebant, vt in creatorem blasphemiæ redundarent.

Secundum est, quia dæmones interdum hoc faciebant ad fallendum, vt homines miseri putarent, quod luna poterat eis tales vexationes facere, & alleuiare eos, vt per hoc eam colerent tanquam dominam potentem facere bonum, & malum. Et in hoc maximè Deum offenderent. Sic enim erat de Iudæis tempore Ieremiæ, quando faciebant sacrificium lunæ, vocantes eam reginam cæli, & mulieres offerebant ei placentas, putantes, quod per hoc euenirent eis omnia prospera, scilicet, requies opulenta: de quo Ierem. quadragesimo quarto cap. Nam cum ipse increparet Israelitas de hoc, responderunt mulieres, dicentes; Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini non audiemus, sed faciemus omne verbum, quod egreditur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ nostræ cæli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, & principes nostri in vrbibus Iuda, & plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque no vidimus.

Ex eo autem tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus; & gladio, & fame consumpti sumus. Hoc autem valde diabolus desiderabat, vt omnes putarent lunam esse deam, & reginam cæli: ideo fallebat isto modo.

Tertio fiebat hoc, quia dæmonibus interdum per accidens maior aptitudo ad vexandum hominem certis temporibus lunæ, quam alijs. Vtpote, si aliquis dæmon ex concessione Dei posset vexare aliquem hominem, non datur ei, quod vexet illum ad arbitrium suum, sed concedit ei certum modum, in quo possit vexare, vel determinatam pœnam, quam posset inferre.

Dæmon tamen cupiens magis nocere, infert illam in-
A terdum tempore, quo homo est magis dispositus ad patiendum, & quia, vt supra dictum est, multi homines sunt naturaliter dispositi ad insaniam luna decrescente, & etiam ad alias passiones, & non alijs temporibus: ideo diabolus poterit tunc magis nocere, quam alio tempore: etiamsi non maiorem pœnam inferat, quam alio tempore inferret: sicut aliquo tempore est homo magis dispositus ad ebrietatem ex pauco vino, quam alio tempore ex multo, vel saltem ex æquali quantitate. Et sic dæmones ingrediuntur interdum certis temporibus lunæ, & vocabuntur homines Lunatici, qui tamen dæmoniaci sunt.

Duo autem præcedentes modi sunt verisimiliores, quàm tertius. Magis tamen est credendum de istis lunaticis, quod sint dæmoniaci, quandocunque Euangelistæ eos lunaticos vocant, quam quod patiantur aliquas ægri-
B tudines naturales.

Quare turba copiosa veniret ad Iesum?
Quæst. XXVI.

QVæritur, de ista turba copiosa, quæ veniebat ad Christum, quare veniret?

Dicendum, quod non veniebant omnes eadem intentione. Quidam enim veniebant ad Christum solum desiderio audiendi doctrinam eius, & sic erant aliqui viri deuoti, qui consolabantur in verbis Christi, & audire volebant, quia per illa putabant sibi esse salutem. Et illud erat quantum ad plurimos, sicut dicitur Luc. decimoquinto capit. scilicet. Erant autem appropinquantes publicani, & peccatores, vt audirent illum. Alij
C veniebant ad audiendum Christum, solùm vt viderent, si possent eum in aliquo reprehendere. Sic erant Pharisæi & Legisperiti, qui inuidebant ei, & desiderabant eum perdere. Marc. sexto cap. Et tamen multi de his sequebantur eum, & audiebant ipsum, eodem cap. Erant autem obseruantes ad os eius, si aliquod verbum erroneum diceret Luc. decimoquarto cap. scilicet: Intrauit Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum, scilicet, quid faceret, aut diceret. Et non solum obseruabant, sed etiam interdum consilia faciebant, quomodo possent eum capere in sermone: sicut quando petiuerunt, an liceret dari censum Cæsari, infra vigesimo secundo capit. & quando præsentauerunt ei mulierem deprehensam in adulterio. Ioann. octauo capit. Nam dicitur ibi: Hoc autem dicebant tentantes
D eum, vt possent accusare ipsum. Alij veniebant ad Christum quia vocabantur: sic fuit de Apostolis, & discipulis, quos Christus vocauit, vt patet sup. de Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne. Nam illi obligabantur venire, vt supra ostensum est in quadam quæstione. Alij veniebant, vt a Christo panibus saturarentur. Nam Christus bis saturauerat turbas miraculosè, infra decimoquarto, & decimoquinto capitib. Et hoc videntes aliqui volebant ipsum sequi, vt semper eos sic saturaret. Et ita Christus dixit turbis illis, quæ sequebantur eum, quia de panibus eius comederant. Ioann. sexto cap. scilicet. Amen dico vobis quæritis me: non quia vidistis signa, sed quia manducastis panem, & saturati estis. Et Christus increpat eos, quod non sequantur eum propter illum finem, quia non est honestum dicens: Operamini non cibum, qui perijt, sed qui
E permanet in vitam æternam, quasi dicat. Non sequamini me propter istum cibum temporalem, quem vobis dedi, quia iste perit: sed propter verbum Dei, quod permanet in vitam æternam.

Alij sequebantur Christum propter curationes ægritudinum, quia sanabat omnes male habentes, & offerebantur ad eum omnes infirmi: sicut dicitur Ioannis sexto capit. scilicet, sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.

Et quia curabat eos gratis, veniebant omnes ad ipsum. Lucæ quarto capite, scilicet. Cum sol occidisset, omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad eum, at ille manus singulis imponens, curabat eos. Alij autem sequebantur Christum, tam vt audirent verbum eius, quam vt ab ipso sanarentur a languoribus.

ribus. Luc. sexto cap. scilicet. Stetit multitudo copiosa plebis, quæ venerant, vt audirent eum, & sanarentur a languoribus suis. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Alij veniebant ad audiendum verbum Christi, vel desiderabant illum videre solum propter curiositatem, quia audiebant magna de illo, & cupiebant videre, quomodo illa faceret. Sic Herodes desiderabat Christum videre. Luc. 23. scilicet. Herodes autem viso Iesu gauisus est valde. Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum, eo quod audierat

A multa de illo, & sperabat signum aliquod videre. Et quia Christus noluit ei ostendere, spreuit eum Herodes & exercitus suus, & illusit eum, indutum veste alba; & remisit ad Pilatum. De his dicit Rabanus ponens solum quatuor modos istorum. s. secutæ sunt eum multæ turbæ, quæ quadripartitæ sunt. Alij propter cæleste magisterium, vt discipuli. Alij ob curationem infirmitatum. Alij sola fama, & curiositate, volentes experiri, an verum esset quod diceretur de eo. Alij propter inuidiam, volentes eum capere in aliquo, & hoc fase

Finis Commentariorum Alphonsi Tostati in primam Partem Euang. Matth.

SOLI DEO GLORIA.

VENETIIS,

Ex Typographia Ambrosij Dei. M. DC. XIV.

AD SIGNVM SANCTI MARCI.